P. TERENTII

AFRI POETAE

Lepidissimi Comœdiæ omnes.

CVM ABSOLVTIS COMMENTARIIS AELII DONATI, GVIDONIS IVVENALIS Cenomani, PETRI MARSI in omnes fabulas, IOANNIS CALPHVRNII Brixiensis in Heautontimorumenon.

ACCEDVNT.

ANTONII GOVEANI EPISTOLA AD GVILLELMVM BELLAIVM Langeum, Taurini Proregem, de castigatione harum comœdiarum. Eiusdem de versibus Terentianis necnon De ludis Megalensibus, ac quædam perpulchræ annotationes.

BARTOLOMAEI LATOMI IN SINGVLAS SCENAS ARGVMENTA, Ordo, & distinctio partium fabulæ, Vocum quarundam, & locorum difficilium explicatio, Loci argumentationum & amplificationum principales, Schemata passim & ornamenta orationis.

HENRICI LORITI IN CARMINA TERENTII PER OMNES EIVS COMOEDIAS Iudicium. His item addidimus cuiusq; Scenæ terna Argumenta varijs verbis eadem tamen sententia descripta. Metris in suum ordinem rectè restitutis, ac varijs lectionibus in margine appositis.

1619

VENETIIS,
APVD HIERONYMVM SCOTVM.
M D LXIX.

TERENTII VITA, ET DE TRAGOEDIA, AC COMOEDIA NON PAVCA, EX AELIO DONATO.

PVB. Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non institutus modo liberaliter, sed & mature manumissus est. Quidam captum esse existimât. quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet, cū in fine secundi belli Punici, & ante initiū tertij natus sit, & mortuus, nec si a Numidis, aut Getulis captus sit, ad ducē Romanū peruenire potuisset, nullo cōmercio inter Italicos & Afros, nisi post deletā Carthaginē, cœpto. Hic cū multis nobilibus familiariter vixit, sed maxime cū Scipione Africano, & cū Lælio. quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur, quod & ipsum Fenestella arguit, cōtendens vtrunq; maiorē natu fuisse, quamuis & Corn. Nepos æquales oēs fuisse tradat, Porcius suspicionē de consuetudine per hæc faciat.

Dum lasciuiam nobilium & fucosas laudes petit:
Dum Africani voce diuina inhiat auidis auribus:
Dum ad Furium se cœnitare, & Lælium, pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ: ipsius sublatis rebus ad summam
Inopiam reductus est.
Itaq; è conspectu oīum abijt in Græciam in terram vltimam;
Mortuus est in Stimphalo Arcadiæ oppido: nihil Publius
Scipio, profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam:
Saltem vt esset quo referret obitum domini seruulus.

Scripsit comœdias sex. ex quibus primam Andriam cū ædilibus daret, iussus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cū venisset, dictus est, initium quidem fabulæ, qꝫ erat cōtemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse, post paucos vero versus inuitatus vt accumberet, cœnasse vna, deinde cetera percurrisse nō sine magna Cæcilij admiratione & hanc autem, & quinq; reliquas æqualiter populo probauit. Quamuis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit. Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitq; precium quātum nulla antea cuiusquam comœdia. i. octo milia nummum. propterea summa quoq; titulo ascribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est adiutum Terent. in scriptis à Lælio & Scipione, quibus cum familiariter vixit. Eandem ipse auxit, nunquam enim nisi leuiter se tutari conatur, vt in prologo Adelphorum.

Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, assidueque vna scribere.
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent;
Quorum opera, in bello, in otio, in negotio,
Suo quisq; tempore vsus est sine superbia.

Videtur autem se leuius defendisse, quia sciebat Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem, quæ tamen magis & vsq; ad posteriora tempora valuit.

Q. Memmio in orōne pro se ait, P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, noīe illius in scenā detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondā in Puteolano calend. Martijs admonitū ab vxore, tpis vt discumberet, petijsse ab ea ne interpellaretur serius tandē ingressum triclinitū dixisse, nō sæpe in scribendo magis successisse sibi, deinde rogatū vt scripta illa pferret, pnunciasse versus qui sunt in Heau.

Satis pol proterue me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, q̄ Sulpicio Gallo homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum, vel Q. Fabio Labeone, & M. Popilio, consulari vtroque, ac Poeta. Ideo ipsum nō iuuenes designasse, qui se adiuuisse dicerentur, sed viros, quorū operam, & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimum agressus annum causa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta moresque, quos perinde exprimeret in scriptis, egressus vrbem est, neq; amplius redijt. de morte eius Volcatius, tradit.

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit; nauium cum semel.
Conscendit, visus nunquam est. sic vita vacat.

Q. Consentius redeuntem è Græcia perijsse in mari dicit cū centum & octo fabulis conuersis à Menandro. Ceteri mortuum esse in Arcadiæ Stimphalo, siue Leucadia tradūt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio nobiliore Coss. morbo implicitum acri dolore ac tædio amissarum sarcinarum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularū quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti R. nupsit. Item hortulos xx. iugerum via Appia ad Martis villam, quo magis miror Porcium scribere, -nihil Publius

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticia,
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

Hunc Afranius quidē omnibus comicis præfert, scribens in compitalibus, Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Næuio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoq; postponit. Cicero in Limone hactenus laudat,

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum, expressumque latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis, ò dimidiate Menander,
Poneris & merito, puri sermonis amator,
Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neq; in hac despectus parte iaceres,
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terentios poetas fuisse scribit Metius, quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter Libertinus Terentius Afer patria, de quo nūc loquimur, Scipionis fabulas edidisse Terentium Valgius in Actæone ait,

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius sunt?
Non has qui iura populis recensentibus dabat,
Honore summo affectus fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ esse dīr comico, Phormio, & Hecyra, quatuor reliquæ à Menandro, ex quibus magno successo, & precio stetit Eunuchus fabula, Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

De Tragœdia, & Comœdia.

INitium Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus diuinis est inchoatū, quibus pro fructibus vota soluentes operabantur antiqui. Nā incensis iā altaribus, & admoto hirco, id genus carminis quod sacer chorus reddebat Libero, patri tragœdia dicebat, vel ἀπὸ τῶ τράγου, hoc est ab hirco hoste vinearum, & à cantilena. eius ipsius rei apud Virgilium plena fit mentio. vel qꝫ hirco donabatur eius carminis poeta, vel qꝫ vter eius musti plenus solenne præmiū cantoribus fuerat, vel quòd ora sua fæcibus pertinebant scenici ante vsum personarū ab Aeschilo repertū. Faces. n. dīr Græce τρύγες. Et his quidem causis Tragœdiæ nomen est inuentū. At verò nondum coactis in vrbem Atheniensibus, cū Apollini Nomin. i. pastorū vicinorumq; præsidi deo, cōstructis aris in honorum diuinæ rei circū Atticæ vicos, villas, pagos, & cōpita festū carmen solenniter cātarent, nata est Comœdia, ἀπὸ τῶ κωμάζειν καὶ ἄδειν, qđ est

comessatum ire cantantes, quod à poetis solenni die, vel amatorie lasciuientibus choris comitiis non absurdum est. Itaq; vt rerum, ita etiam temporum ipsorũ excepto ordine Tragœdia primo prolata esse cognoscitur. Nam vt ab incultis, & feris moribus paulatim peruentum est ad mansuetudinem, vrbesque sunt conditæ, & vita mitior atque otiosior processit, ita res tragicæ longe ante comicas inuentæ. Quamuis autem retro prisca voluentibus reperiatur Thespis Tragœdiæ primus inuentor, & Comœdiæ veteris pater Eupolis cum Cratino, Aristophaneque esse dicatur. Hom. tamen, qui ferè omnis Poetice largissimus fons est, etiam his carminibus exempla præbuit, velut quadã suorum operum lege præscripsit, qui Iliadem instar Tragœdiæ, Odysseam ad imaginẽ Comœdiæ fecisse monstratur. Nam post illius tale, tantumq; documentum, ab ingeniosissimis imitatoribus & digesta sunt in ordinem, & diuisa ea, quæ etiam tum temere scribantur adhuc impolita, atque in ipsis rudimentis haudquaquam vt postea facta sunt, decora atque leuia. At nos ea quæ proprie de Tragœdia dicenda sunt, titulo propositi operis instãtes, in alia tempora differamus, & de his fabulis iam loquamur quas Terẽtius imitatus est. Postquam demonstrandæ originis causa de vtriusq; generis initio diximus, quod necesse est iam dicemus. Comœdia ferè vetus, vt ipsa quoq; olim Tragœdia, simplex carmen (quemadmodum iam diximus) fuit, quod chorus circa aras fumantes nunc spatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine continebat. Sed primo vna persona substituta est cantoribus, quæ respondens alternis choro, locupletauit variauitq; rem musicam. tum altera, tum tertia & ad postremum crescente numero, per auctores diuersos, personæ, pallæ, cothurni, socci, & ceteri ornatus atq; insignia scenicorum reperta, & ad hoc vnicuiq; suus habitus. & ad vltimum qui primarũ partium, qui secundarum, & tertiarum, qui quartarum, atq; quintarũ actores essent, distributa & diuisa quinquepartito tota est fabula. quæ tamen in ipsis ortus sui velut quibusdam incunabilis, & via dum incipiens, κωμῳδία ἐπώνυμος καὶ ἀρχαία dicta est, ἀρχαία idcirco quia est de nobis parum cognitis vitijs, ἐπώνυμος autem, quia inest in ea velut historica fides veræ narrationis, & denominatio omnium, de quibus libere describebatur. Etenim per priscos poetas, non vt nunc, penitus ficta argumenta, sed res gestæ à ciuibus palam cum eorũ sæpe gesserãt nomine decantabantur. ideo ipsa suo tempore moribus multum profuit ciuitatis, cũ vnusquisq; caueret, culpa ne spectaculo ceteris esset, & domestico probro. Sed cum poetæ abuti licentius stylo, & passim lædere ea libidine cœpisset plures bonos, ne quisquam in alterũ carmen infame proponeret, lege lata, siluere. Et hinc deinde aliud genus fabulæ. i. satyra sumpsit exordium. quæ à satyris, quos illotos semper ac petulantes deos scimus esse, vocitata est. etsi aliunde nomen traxisse praue putant alij. Hæc, quæ Satyra dicitur, eiusmodi fuit, vt in ea quamuis duro & veluti agresti modo, de vitijs ciuium tamen sine vllo proprij nominis titulo carmen esse. Quod item genus comœdiæ multis obfuit Poetis, cum in suspicionem potentibus ciuibus venissent illorũ facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stylo carminis. quod primo Lucilius nouo conscripsit modo, vt Poesim inde faceret, id est vnius carminis plures libros. Hoc igitur, quo supra diximus modo, coacti omittere satyram, aliud genus carminis τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc est nouã comœdiam reperere poetæ, quæ argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agũt, pertineret, & minus amaritudinis spectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, cõsuetudine congrua, vtilia sententijs, grata salibus, apto metro. Vt igitur superiora illæ suis quæque celebrantur auctoribus, ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum antea, tum præcipue Menandri Terentij est, de qua cũ multa dicenda sint, sat erit tamen velut admonendi lectoris causa, quod de arte comicam veterũ cartis continetur, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatimq; personarum numero in quinq; actus processit, ita paulatim velut attrito atq; extenuato choro ad nouam comędiã sic peruenit, vt in ea nõ modo inducatur chorus. sed ne locus quidem vllus iam relinquatur choro. Nam postquam otioso tempore fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula transibat, consurgere & abire cępisset, admonuit poetas primo quidem choros prętermittere, locum eis relinquentes, vt Menander fecit, hac de causa, non vt alij existimant, alia. Postremo ne locum quidem reliquerunt, quod Latini fecerunt Comici. vnde apud illos dirimere actus quinq; partitos difficile est. Tum etiam Gręci prologos non habent more nostrorũ quos Latini habẽt. Deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id est deos argumentis narrandis machinatos ceteri Latini instar Græcorum habent: Terentius non habet. Ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id est personas extra argumentũ accersitas non facile ceteri habent, quibus Terentius sæpe vtitur, vt per harum inductionem facile pateat argumentum. Veteres etsi ipsi quoque in metris negligentius egerunt iambici versus, duntaxat in secundo & quarto loco tamen à Terentio vincuntur resolutione huius metri, quãtum potest, comminuti ad imaginem prosæ orationis. Tum personarum leges circa habitum, ętatem, officium, partes agendi nemo diligentius Terentio custodiuit. Quinetiam solus ausus est cum in fictis argumentis fidem veritatis assequeretur, etiam contra præscripta comica meretrices interdum non malas introducere, quibus tamen, cur bonæ sint, & voluptas per ipsum & causa non desit. Hæc cũ artificiosissima Terentius fecerit, tum illud est admirandum, quòd & morem retinuit vt Comœdiam scriberet, & temperauit affectum, ne in Tragœdiam transiliret, quod cum alijs rebus minime obtentũ & à Plauto, & ab Afranio, & Actio & multis ferè magnis Comicis inuenimus. Illud quoq; inter Terẽtianas virtutes mirabile quòd eius fabulæ eo sunt temperamento, vt neq; extumescant ad tragicam celsitudinem, neq; abijciantur ab histrionicam. Adde quod nihil abstrusum ab eo ponitur, aut quod ab historicis requirendũ sit, quod sæpius Plautus facit, & eo est obscurior in pluribus locis. Adde quod argumenti ac styli ita attente memor est, vt nusquam non cauerit, aut curauerit ea, quæ obesse potuerunt, tum quòd media primis, atq; postremis ita nexuit, vt nihil additum alteri, sed aptum ex se totum, & vno corpore videatur esse compositum. Illud quoq; mirabile in eo, primo, quòd non ita miscet personas quatuor, vt obscura sit earum distinctio. Et item quòd nihil ad populum facit actorem velut ex Tragœdia loqui. quod vitium Plauti frequentissimum est. Illud etiam inter cetera eius laude dignum videtur, quod locupletiora argumento ex duplicibus negotijs delegerit ad scribendum. nam excepta Hecyra in qua scribit Pamphili amorem, ceteræ quinq; binos adolescentulos habent. Illud vero tenendũ est, post νέαν κωμῳδίαν Latinos multa fabularum genera protulisse, vt Togatas, à scenicis atque argumentis Latinis, Prætextatas ab dignitate personarum, & Latina historia, Attellanas à ciuitate Campaniæ vbi actitatæ sunt plurimæ. Rhyntonicas, ab actoria nomine, Tabernarias, ab humilitate argumenti & styli: Mimos, ab diuturna imitatione vilium rerum, & leuium personarũ. Inter Tragœdiam autem & Comœdiam cum multa, tum in primis hoc distat, quòd in Comœdia mediocres fortunæ hominum, parui impetus, periculaque, lętique sunt exitus actionum, At in Tragœdia, omnia contraria, ingentes personæ, magni, timores, exitus funesti habentur. Et illic turbulenta prima, tranquilla vltima: In Tragœdia contrario ordine res aguntur. Tum quòd in Tragœdia fugienda vita, in Comędia, capessenda exprimitur. Postremo, quòd omnis Comœdia de fictis est argumentis: Tragœdia sæpe ab historica fide petitur. Latinę fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ sunt ad cuncta rea, cum etiam tum recentius idem & Poeta & actor fabularum suarum fuisset. Comœdiæ aũt, motoriæ sunt, aut statariæ, aut mixtæ, motoriæ, turbulenta, statariæ quietiores, mixtæ, ex vtroq; actu consistentes. Comœdia, per quatuor partes diuiditur Prologum Protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus, est velut præfatio quædam fabulæ, in quo solo licet præter argumentum aliquid ad populum, vel ea Poetæ, vel ex ipsius fabulæ, vel ea actoris commodo, loqui. Protasis, primus est actus, initium drammatis. Epitasis, incrementum, processusque turbarũ ac totius, vt ita dixerim, motus erroris. Catastrophe, conuersio rerum est ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorum. Comœdia, est fabula diuersa instituta continens affectumq; ciuilium ac priuatarum rerum, qua discitur quid sit in vita vtile, quid contra euitandum. Hanc Græci sic definiere. κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdiam esse Cicero ait, imitationem vitæ, speculum consuetudinis, imaginem veritatis. Comœdiæ autem à more antiquo dictæ, quia in vicis huiusmodi carmina initio agebantur apud Græcos vt in Italia cõpitalitijs ludicria admixto pronunciationis modulo, quo dum actus cõmutantur, populos detinebatur. Aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc est ab actu vitæ hominum, qui in vicis habitabant ob mediocritatem fortunarũ, non in aulis regijs, vt sunt personę Tragicæ. Comœdia vero, quia poema sub imitatione vitæ atque similitudine compositum est, in gestu pronunciatione consistit. Comœdiam apud Gręcos dubiũ est quis inueniret primos, apud Latinos certum est Comędiam, & Tragędiam Togatam primo Liuius Andronicus reperit, aitq; Comœdiam esse quotidianæ vitæ speculum, nec iniuria. nam vt intenti speculo veritatis lineamenta facile per imagines colligimus, ita lectione comœdię imitationem vitæ, consuetudinisq; nõ ægerrime animaduertimus. Huius aũt originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusq; peruenit. Athenienses namque Atticam custodientes elegantiam, cum vellent male viuentes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti, alacresq; veniebant, ibiq; cum nominibus singulorum vitam publicabat,

publicabat, vnde nomen compositū vt Comœdia vocaretur. hæc autem carmina in pratis primū mollibus agebantur. nec deerant præmia, quibus ad scribendum doctorū prouocarētur ingenia, sed & actoribus munera offerebātur, quo libentius iocundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis vterentur. Caper nanq; pro dono his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur, à quo etiam Tragœdiæ nomen exortū est. Nonnulli autem ex amurca olei fece, quæ est humor aquatilis, Tragœdiam dici, vocariq; maluerunt. Qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipsi Comœdiarū Tragœdiarumq; scriptores huius dei velut patris, numen colere venerariq; cœperunt. cuius rei probabilis ratio extitit ita. n. carmina inchoata proferebantur, vt per ea laudes eius, & facta gloriosa celebrari, profeteriq; cōstaret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Thespis aūt primus hæc in scripta in omniū notitiā protulit. Postea Aeschylus secutū exemplū, publicauit. de quibus ita Horatius in arte Poetica loquitur.

Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ
Dicitur plaustris vexisse poemata Thespis,
Quæ canerent agerentq; peruncti fecibus ora.
Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
Aeschilus, & modicis instrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq; loqui, nitique cothurno.
Successit vetus his Comœdia non sine multa
Laude, sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusque
Turpiter obticuit sublato iure nocendi.
Nihil intentatum nostri liquere Poetæ.
Nec minimum meruere decus vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Fabula generale nomē est eius duæ primæ partes sunt, Tragœdia, & Comœdia. Si latina argumentatio sit, prætextata dicitur. Comœdia aūt multas species habet, aut. n. palliata est, aut togata, aut tabernaria, aut attellana, aut mimus, aut rhyntonica, aut planipedia. Planipedia aūt dicta ob humilitatem argumēti eius, ac vilitatem actorū, qui non cothurno aut socco vtuntur in scena, aut pulpito, sed plano pede, vel ideo q non ea negocia continet, quæ personarū in turribus, aut in cœnaculis habitantiū sunt, sed in plano & humili loco. Personati primi egisse dīr Comœdiā Cincius & Faliscus: Tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium aūt Comœdiarū scripta ex quatuor rebus omnibus sumuntur, nomine, loco, facto euentu. Nomine, vt Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus. Loco, vt Andria, Leucadia, Brundusina. Facto, vt Eunuchus, Asinaria, Captiui. Euentu, Commorētes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarū formæ sunt tres, Palliatæ, Græcum habitum ferentes, quas nonnulli tabernarias vocant. Togatæ, iuxta formam personarum, habitum togatum desiderantes. Attellanæ, salibus & iocis compositæ, quæ in se non habent nisi vetustam elegantiā. Comœdiam aūt in diuiditur in quatuor partes, Prologum, Protasin, Epitasin. Catastrophen. Prologum est prima dictio, à Græcis dicta πρόλογος, i. antecedēs veram fabulæ cōpositionem elocutio. Eius species quatuor sunt, συστατικὸς commendatiuus, quo fabula vel Poeta commendantur. ἀναφορικὸς, relatiuus, quo aut aduersario maledicta, aut gratiæ populo referuntur, ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens, μικτὸς, mixtus, omnia hæc in se continens. Inter Prologum & Prologium quidam hoc interesse voluerūt, quia Prologus est vbi Poeta excusatur, aut fabula commendatur. Prologiū aūt est, cū tm̄ de argumento dicitur. Protasis est primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitasis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Catastrophe, explicatio fabulæ, per quā euentus eius approbatur. In plerisq; fabulis ipsarū nomina priora ponebantur, q̄ Poetarum, in nonnullis poetarum, q̄ fabularum. cuius moris diuersitatem antiquitas probat. Nam cum primum aliqui fabulas ederent, ipsarū nomina pronunciabantur ante, q̄ Poetæ pronunciarētur, ne aliqua inuidia à scribēdo deterreri possent. Cum aūt per editionem multarū Poetæ iam esset auctoritas acquisita, rursus priora Poetarū nomina proferebantur, vt per ipsorum vocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuersis ludis manifestū est inscribi. Nam ludorum quatuor sunt species, quos Curules Aediles munere publico curant. Megalenses, magnis dijs consecrati, quos Græci μεγαλησίους appellant. Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij viri plene instruitur. Plebeij qui pro salute plebis eduntur. Apollinares, Apollini consecrati. In scena duæ aræ poni solebant, dextra Liberi, sinistra eius dei cui ludi fiebant, vnde Terentius in Andria ait.

Ex ara hac sume verbenas.

Hinc Vlyssem palliatum semper inducunt, siue q aliqn̄ insaniam simulauit, quo tempore tectum se esse voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire seu ob singularem sapientiam, qua tectus minimusq; plurimum socijs profuit. Huius. n. virtutis erat, animū semper decipientis ingenium Nonnulli Ithacæ incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personæ diademata habent, quamuis regalia sceptra nunquā tenuerint, cuius argumenti probatio talis inducitur, quod nunquam cū reliqua Græcia iuuēint ad gerenda cū Troianis bella, sacramenta coniurationis inierunt, nec vnquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis senibus candidus vestitus inducitur, quod is antiquissimus fuisse memoratur. Adolescentibus discolor attribuitur. Serui comici amictu exiguo conseguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditiores agant. Parasiti cū intortis pallijs veniūt. Læto, vestitus candidus, ærumnoso, obsoletus, purpureus, diuiti, pauperi, phœniceus datur, militi, chlamys purpurea, puellæ habitus peregrinus induitur. Leno pallio varij coloris vtitur. Meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt ab eo, quod trahuntur, quæ res ab scenica luxuria instituta est. Eadē in luctuosis personis incuriam sui per negligentiam significant. Aulæa quoq; in scena in terra sternūtur, quod pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vsq; perlatus, pro quibus siparia ætas posterior accepit. Est aūt minutum velum, quod populo obsistit, dum fabularū actus commutantur. Diuerbia histriones pronunciabāt. Cantica vero temperabantur modis nō à Poeta, sed à perito artis musicæ factis. Neque. n. oīa ijsdem modis in vno cantico agebantur, sed sæpe mutatis. vt significant qui tres numeros in Comœdijs ponunt, qui tres cōtinent mutatos modos cantici illius. Qui huiusmodi modos faciebāt, nomen in principio fabulæ & scriptoris, & actoris superponebant. Huiusmodi adeo carmina ad tibias fiebāt, vt his additis, multi ex populo ante discerent quā fabulam acturi scenici essent q̄ omnino spectatoribus ipsi antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur aūt tibijs paribus, aut imparibus, & dextris aut sinistris. Dextræ aūt tibiæ sua grauitate seriam Comœdiæ dictionem pronunciabant. Sinistræ & serranæ acuminis leuitate iocūm Comœdię ostendebāt. Vbi aūt dextra, & sinistra acta fabula inscribebatur, mixtim ioci & grauitates denunciabantur.

VOLCATII SEDIGITI DE Comicis latini iambi.

MVLTOS incertos certare hanc rē uidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi,
Vt contra si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein Næuius qui feruet, precio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

IVDICIVM DE COMPARAtione Terentij, & Plauti.

GRAECOS poetas comicos mitto libens:
De Latinis quid sentiam iam iam eloquar.
Plautū Terentio qui obstinate præferunt,
Grauiter mihi videntur errare. Siquidem
Nemo negat Plauto sermonis Latij
Proprietatem supremam. Sed nec ea deest
Terentio, vel maior. Atque præterea
Seruile Plauti ingenium & plebeium nimis
Terentius liberali stylo, & extra sales
Vulgares posito non vulgariter superat.
In hoc, Latina musa, parcite Sedigito,
Qui principi Latinæ comœdiæ abstulit
Meritam hercle laudem, si comico cuiquam alij.

CASTIGATIONES IN ALIquot loca Terentij ex dialogo quodam PETRI BEMBI hominis doctiss. & eloquentiss.

Oaoaam falso. Argumenta singularum fabularum sunt illa quidem C. Sulpitij Apollinaris, eius quẽ sępe citat Gellius docti &, eruditi viri, quiq; pertinacẽ Imperatorem Latinas literas docuit.

act.1.s.4. Mysis. M. quid est? hem Pãphile optume mihi te offers. P. quid est?

Hũc versum omni lepore denudatum sic elegãtia vestiendũ existimat Bembus.

Mysis. M. quid est? hem Pamphile oportune te mihi offers.
P. quid est?
Ne istam multis tuam inueniri gaudeo.

Accuratius Bembus hunc locum expendit, sic enim legendum citans testes Grammaticorum obseruationes, censet.

Ne istam tuam multimodis inueniri gaudeo.

act.5.s.4. Venusta nimirũ & antiqua cõpositione per detractionẽ s, literæ.

EX EVNVCHO.

In prologo. Si quisquam est, qui placere se studeat bonis.
Hunc versum paulo aliter adducit Bembus,
Si quisquam est, qui placere studeat bonis
Quamplurimis,

Non.n.se ad carmen multũ pertinere arbitratus est, & alioquin ab imitatore quopiam adscriptũ videri potest. Quòd Salustius historiam sic exorsus est: Omnes homines qui se præstare student.

Existimat esse sic existimet, sciat,
Ibidem. Responsum non dictum esse, quale sit. prius.

Et hos aliter legendos monet Bembus
Existimauit esse, sic existimet
Responsum non dictum. Quia læsit prior.

act.2.s.2. Opus faciam, vt defatiget vsque, ingratus, vt dormiam.
Hoc ita Bembus,
P. Opus faciam, vt defatiger vsque, ingratis vt dormiam.

Lepidius enim multo est, si per aduerbium elocutio fiat. Et videtur hoc quoq; Donatum non latuisse cum ingratis non vltro significare docet. Frequens hoc aduerbiũ apud Plautum, pro non ex animi sententia.

Viden' otium & cibus quid faciat alienus?
act.2.s.2. Ille in hunc modum?
Viden' ossum & cibus quid faciat alienus?

Nam ossum pro os positum adserit, Quid enim quispiam aliter assequi posset, præsertim ex hoc hominum genere, qui lingua tantum aluntur.

P. Ita faciam. T. quidquid aliud volui dicere.
Hem curate istam diligenter virginem.
act.4.s.3. Ad hunc modum Bembus.
P. Ita faciam. T. quid, quid aliud volui dicere?
Ehem; Curate istam diligenter virginem.

Hic Thais Ancillas suas propere alloquitur, mandat ea quæ curari velit, sic: Quid, Quid aliud volui dicere? Ehem curare, &c. Quasi poeta suspensam Thaidem ostẽderet secũ ipsam quærere, quidnã illud esset, quod mandare ancillas in animo habuerat suo, neq; reminiscebatur, Itaq; ait: Quid aliud? Quo itẽ sensu Cic. sæpius.

act.3.s.9. Omnem ostendere, cui tam subito tot cõgruerint commoda.
Bembus mutata litera sic legit,
Omnem ostendere, qui tam subito tot congruerint, cõmoda.
Vbi vetusto more à quis nominandi casu dandus casus,

EX ADELPHIS.

act.1.s.2. D. Tun' consulis quidquam? M. ah, si pergis abiero
Sed quanto rectius & elegantius Bembus,
Tun' consilijs quidquam? &c. Hæc enim efficax repetitio majorem vim addit orationi.
act.2.s.1. S. Egon' debacchatus sum in te, aut tu in me?
As. s. omitte ista, atque ad rem redi.
At sic ille.
S. Egon' debacchatus autem? an tu in me? As. s. mitte isthæc atque ad rem dedi.

Fratrem homini neminem esse primarum artium magis principem.

Bembus mutato casu longe rectius:

Fratrem homini nemini esse primarum artiũ magis principem.
Obsecro mea nutrix, quid nunc fiet? quid fiet rogas? rectè. act.3.s.2.

Bembus rectius putarit si ad secundum versum rectè pertineret hoc modo?

Obsecro mea nutrix quid nunc fiet? C. Quid fiet rogas? Rectè ædepol spero, &c.
Nisi me in illo credidisse esse hominum numero qui ita putãt act.4.s.3.
Sibi fieri iniuriam, vltro, si quam fecere ipsi expostulant.

Ea sic ad pristinam integritatem Bembus restituenda putauit.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri iniuriam, vltro si quam fecere ipsi expostules,
Et vltro accusant.

EX HECYRA.

Plus potis illa abstinere vt puerit.
Sed deum immortalem quanto rectius & melius Bembus. act.1.s.2.
Plus potius (deinde distinguit) tum sese illa abstinere vt potuerit. Hæc enim circunstantia mirum in modum admirationem puellæ iuuat.
Horum ad hos redibat lege hereditas. Ibidem.

Verum Bembus paulo aliter qui videbat; vna mutilatum esse versum syllaba.

Horunce ea ad nos redibat lege hereditas.

Horunc pro eo quod est horum antique, e, interiecta nec fiere. collisio.

Sibi vero hanc laudem reliquit, vixit dum vixit, bene. act.3.s.3.

Noster autem in pluralem numerum commutando si habet;

Si vero hanc laudem relinquunt, vixit, dum vixit, bene
Fors fiat pol. § Bembus habet fuat, ab eo deductum verbo perantiquo quod est Fuo, valerẽque idem quod sum, quo etiam est act.4.s.3.
Virg. vsus.
Tros Rutilus'ue fuat. pro sit.
Remissam opus sit vobis an redoctum domum: act.4.s.4.
Vxor quid faciat in manu non est mea.
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero?

Ex his primo versum inuerso ordine sic legit,

Remissam opus sit vobis, reductam ad domũ. In postremum. Quid faciemus puero? sic scribit, Quid faciemus puero. Quo in loco animaduerti hunc dicendi, siue morem, siue figuram.

(Quid faciemus puero?
Qua etiam in alijs fabulis sæpe vsus est,
Quid hic faciet sua?
Quid te futurum censes?) vsurpauisse Ciceronem percupide
Quid me fiet?
Quid pecunia fiet?
Quid hoc nomine facias?
Quid factum est Stratone & Nicostrato.

EX PHORMIONE.

Eho tu sobrinum tuum non noras. D. enecas.
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc taces? act.2.s.3.
Aliter & magis vetuste Bembus.
Eo tu consobrinum tuum non noras. D. enicas.
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc tacis?
Vbi enicas, pro enecas, tacis, pro taces positum vetusto more.
Sic in eadem comœdia.
Sia quæ præbit, positum est in tertia conigatione, pro præbet.
Ne me istoc nomine appella sis.
Bembus in hunc modum.
Ne me isthoc nomine appellassis.
Quem semper te esse dictitasti? C. est. S. quid? act.5.s.2.
Idem cautius animaduertendo sententiam,
Quem semper te esse dictitasti? C. st. S. quid? &c. Ibidem

Se. Silentij est illa quidem nota, st, vt eo quasi nutu & signo potius, quàm voce ostendamus velle nos sileri ab ijs, quibus cum sumus quemadmodum volebat Chremes silere Sophronam, ne ab vxore ipsius exaudiretur.

ARGVMEN-

ARGVMENTA IN P. TERENTII COMOEDIAS.

IN ANDRIAM.

Nullus est omnino scriptor in Latina lingua, quem tantopere cognosci, ediscique retulerit, atq; Terentium. Nam cum prima virtus in oratione sit proprie loqui nec proprij sermonis artificem meliorem Terentio habeamus, dignus planè est, in quo perdiscendo plurimum operæ ac studij ponamus. Et ab ijs qui docent pueros, superstitiosam etiam diligentiam in hoc auctore enarrando requiro. Primum prodest monere, quæ comœdię natura sit, quid'ue spectarint comœdiarum auctores, nomen vnde factum sit. Atq; hæc quidem Donatus copiose exposuit. Conuenit autem inter omnes, auctores comœdiarum voluisse & communium morum & casuū exempla proponere, quibus velut admoniti, prudentius iudicemus de rebus humanis, & genere orationis facundiam locupletare. Quæ inculcabunt professores eò diligētius, vt sciant pueri, quid ex illis petere debeant, quem fructum facturi sint legendis Comœdijs, Nam quo propius cognorint & vim literarum, & vtilitatem, eò impensius iuuat discere. Porrò nomen comœdia, factū est, vt plurimi dicunt, ἀπὸ τοῦ κώμου, i. à comessatione, & ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, i. à carmine, vt sit conuiuale carmen. Nam in conuiuijs primum iocoso quodā carmine, ciuium vitia iuuentus liberius taxabat. Postea ars accessit, & theatrorum consuetudo. Arist. περὶ ποιητικῆς. de nominis origine aliter sentiet, nec piget adscribere eius verba ὡς κωμῳδοὺς οὐκ ἀπὸ τοῦ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐκ τοῦ ἄστεος. Cetera Donat. In recensendis argumentis fabularum consilium Poetæ summa cura exponendum est. Quarum personarum descriptiones in primis admirationem mereantur, in quibus locis plurimum commoretur Poeta, vbi plurimū neruorum, plurimum eloquentiæ ostentet, quos locos ita commendet pueris, vt & familiariter ament, & tanquam digitos suos norint. Et ob hanc causam fabularum omnium argumenta, veteri more, in πρότασιν, ἐπίτασιν, καταστροφὴν, partiantur, vt distributa facilius assequatur iuuentus. Ferè autem fabulæ continent periculum quoddam, nusquam enim consilio locus est, nisi in dubijs rebus neque vero aliud est Comœdia, nisi humanorum consiliorum & euentū imago quædam. In Andria periclitatur Pamphilus, vt Glycerio fidem promissam præstet, postquam patri per errorem pollicitus est, futurum se in eius potestate ac ducturum quam vellet estq; hæc veluti τάσις fabulæ. Consilia omnia, querelæ omnes, argumenta omnia hoc referenda sunt. Et tota fabula similis est orationi generis suasorij. Nam varie de tota causa consultant senes, adolescentes, ac serui. Sed vt argumentum propius cernere queant pueri, ordine singulas partes referemus.

Periculum protasis.

Cum amaret Pamphilus Glycerium eique fidem dedisset ducturum se esse vxorem, pater, qui amare filium compererat, consilium capit abstrahendi eius a Glycerio, simulat se vxorem daturum, poscitque vt ne filius id recuset. Is cum & patrem vereretur, & Glycerium deserere parum pium iudicaret, pendet animi, nec habet quo se vortat. Ibi Dauus intelligens simul rem à patre consulit herili filio, vt polliceatur patri, se in eius potestate futurum, periculi nihil esse, quandoquidem simulentur nuptiæ. filius obsequitur, quanquam ægre, pollicetur patri ducturum se quam vellet.

Epitasis.

Interea sparguntur de Pamphili nuptijs rumor, rescisunt & mulierculæ, quibus cum Glycerio consuetudo erat. Et pater cum à filio voluerat, extorsisset, non iam simulat rem, sed seriam fabulam orditur. Chremetem orat, vt gnatam det vxorem filio suo. facile impetrat. Hic de Pamphilo actum fuit. maturare nuptias pater studet, & filius pollicitus erat se in patris potestate futurū esse. Quæso, quomodo ex his turbis se explicet? quid faciat Pamphilus? Hic Dauus cuius imprudentia periculum contractū erat, cum dolos nō successisset, Chremetem deterret a nuptijs, fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

Catastrophe.

At pater rem vrget, & processisset, nisi casus qui sæpe plus valet quam ratio, dubijs rebus opem attulisset. Venit quispiam Crito, qui docet Glycerium Chremetis filiam esse, gratum omnibus nuncium. Nuptiæ ex sententia Pamphili conficiuntur. Vide ex quanto periculo casu euaserit Pamphilus.

Est autem in more Terentio, in prima ferè scena longa narratione commemorare occasionem fabulę, atque eas narrationes plurimi fecerunt veteres. sic in Andria exponit Pamphili amores, & patris consilium, quo is filium à Glycerio diuulsurus erat. In reliquis scenis pergit consilium exequi. Sunt aspersa narrationi illi primæ multa rhetorica ornamēta. Est enim mirabiliter aucta, commemoratione morum, studiorū, sodalitij Pamphili qua occasione Pamphilus deperire in Glycerium cœperit, vbi pater id primum deprehenderit. Hæc accurate expendat professor & velim hic immodice etiam anxium esse καὶ πολυπραγμόνως interpretem. Est enim modis omnibus efficiendū, vt mirentur, vt ament hunc auctorem pueri. Id ita fiet, si rectissime intellexerint. Exigendum ab ipsis pueris, vt suo marte argumenta fabularum condant, vt locos aliquos retexant, & pluribus exponant, & tanquā ceram refingant, quæ exercitatio, præterquam quòd familiariorem hunc Poetam facit, facundiam etiā alit. Finguntur hic cordati senes, Dauus veterator, honesta ac pia mente præditus adolescens Pamphilus. Verum vt Pamphili ingenium rectius perspici posset, & vt aliquanto plus in fabula turbæ esset, confertur cum eo Charinus Pamphili dissimilimus. nihil moderatū in hoc nihil consilij contra in illo moderatiora omnia pene, quàm vel ętas poscit, vel sinit amor.

In primis mirantur eloquentiam Poetæ in Pamphili querelis, in senis narrationibus, consultationibus, & obiurgationibus. Ab his exemplis & verba, & figuras Latini sermonis, & dicendi rationem assuescant petere adolescentes, felicius haud dubie collocaturi operam, quam si interea, velut formicæ Indicæ, aurum congererent.

IN EVNVCHVM.

Comœdiæ vt hominū vitam, casus, consilia imitentur pericula continent, quòd & consilijs, & fortunæ, in periculis maxime locus est. Itaque cum discutere periculum ratione contendant personæ, finguntur varia consilia, in quibus alia fallunt, alia felicia sunt. Sæpe plus casus potest, quàm ratio. Dominatur ferè in rebus fortuna.

Superiori fabula proposuit modesti adolescentis exemplum is de officio suo honeste consultat. Hic nulla sunt honesta exempla nullum honestum consilium. Nam meretricij amores describuntur, vt hoc exemplo cernant iuuenes, tanquam in speculo, amentiam huiusmodi amatorum. Est autem duplex propemodum fabula. Propterea geminum argumentum recenseo.

Primas Thraso in hac fabula tenet. Ei cū pollicita esset Thais, facturam se sui copiam dies aliquot, fallitur is tamen. eaq; est protasis fabulæ est. Cum Thrasone confertur Phędria, nisi enim riualem haberet Thraso, nihil periclitaretur in amore.

Epitasis fabulæ est, cum minatur ille se oppugnaturum vi ædeis Thaidis.

Catastrophe ridicula est. Nam Thraso iam fractus, precibus impetrat, vt aliqua saltem in parte apud Thaidem hæreat. Porro quia hæc fabula varia est, multumq; habet turbarum, casu exoritur alius tumultus, vitiatur virgo, quam Thaidi miles donarat. Sed est læta eius quoque periculi catastrophe. Nam vxor datur hæc adolescenti quam compresserat.

Vt Thrasonem ridiculū amatorem fingeret, addit Gnatonem qui eius mores mirifice depingit, vt ardelionem agnoscat.

In superiori fabula plurimæ sunt consultationes, & tota ferè consistit in genere deliberatiuo. Hic plus est expostulationum, & accusatorio seu iudiciali generi similior est. Nullus autem vitæ genus est, vbi non plurimum Thrasonum reperias, neq; vllæ fere rebus humanis perniciosiores sunt, quàm id genus, si contingat imperare. In templis, in aulis, in rebus publicis omnibus omnia miscent, vt emereantur vulgi plausum. Quare diligenter est intuenda, contemplandaq; Thrasonis imago in hac fabula, vt discas, quàm sint inepti, quàm nihili ardeliones isti. Somnia verius hominum, quàm homines dicas. Refert autem conferre cū hac similes alicubi descriptiones, qualis est apud Martialem Attali, apud Catullum Suffeni, nec piget adscribere, vt ediscant pueri.

AD VARVM.

Suffenus iste Vare, quem probe nosti,
Homo est venustus,& dicax,& vrbanus.
Idemque longe plurimos facit versus,
Puto esse ego illi milia, aut decem, aut plura
Perscripta,nec sic,vt fit in palimpsesto,
Relata,chartę regia,noui libri,
Noui vmbilici, lora rubra, membrana
Directa palumbo,& pumice omnia æquata.
Hæc cum legas, tum bellus ille, & vrbanus
Suffenus,vnus caprimulgus, aut fossor
Rursus videtur: tantum abhorret ac mutat.
Hoc quid putemus esse? qui modo scurra,
Aut si quid hac re tristius videbatur,
Idem infacero est infacetior rure,
Simul poemata attigit neque idem vnquam
Atque est beatus: ac poema cum scribit:
Tam gaudet in se,tamque se ipse miratur.
Nimirum idem omnes fallimur: neq; est quisquam,
Quem non in aliqua re videre Suffenum
Possis: suus cuique attributus est error,
Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

IN ATTALVM.

Declamans belle, causas Agis Attale belle:
  Historias bellas,carmina bella facis:
Componis belle numos, epigrammata belle:
  Bellus grammaticus, bellus es astrologus:
Et belle cantas,& saltas Attale belle.
  Bellus es arte lyræ,bellus es arte pilæ.
Nil bene cum facias,facis attamen omnia belle
  Vis dicam quid sis? magnus es ardelio.

IN HEAVTONTIMORVMENON.

TAnta huius fabulæ elegantia est,vt plerique à Lęlio quo illis temporibus Romæ nemo fuit eloquentiæ,scriptā existimarint, & poeta ipse testatur in hac puram esse orationē, qua laude nulla potest amplior excogitari. Quid est.n.admirabilius, q̄ sermo elegans & venustus? Neq; prædicaturus hoc hoc palam fuerat Comicus,nisi nouā,insignem,& penè diuinā sermonis elegantiam esse indicasset. Depingit aūt parentum vitia. Nam Menedemus liberaliter amantē Cliniam iusto inclementius tractat, adolescentem modestum & frugi. Quem postquā domo eiecit,victū iurgijs & contumelijs,multo impotentius desiderat. adeo multifariam hic peccat. Huic seni opponit Chremetem monitorem, sed quem postea videas multo plura quàm Menedemum peccare. Primum is nunquam olfecit perdice amare filium, & compilari se à scorto sumptuoso. Post vbi rescisit, multo fert impotentius id mali, quàm illa solebat Menedemus, vt agnoscas ferè ita accidere, vt foris, non domi sapiamus..

Epitasis.

Porro quia fingebat poeta velut oculis captum Chremetem, qui insignia filij vitia non cernat, adduci patri ob oculos filij amicam,idq; hic periculi est,ne rescisćat Chremes,Bacchidē filij amicam esse. Huc omnia consilia,omnes dolos seruuli referemus. Et à Chremete prius argentum emungitur Bacchidi numerandum, quàm comperit filij rem agi. Fallitur autem cū fingitur Bacchis esse Cliniæ. In prima fabulę parte, vbi Menedemum confirmat Chremes,oratio est deliberatiui,seu suasorij generis, qua hic consolatur,erigit,monet animi ægrum vicinū. In reliqua fabulæ parte,quæ periculum continet,res omnis translatione rhetorica agitur,quia quæ ad Chremetis filium pertinent, omnia imputantur Menedemi gnato. In primis admirabilis est hic seruulus, cuius callidissimis consilijs neutiquam respondet euentus. Nec vulgariter de suo consilio sibi ipse placet,cū ait: Hic me magnifice effero, &c, Est ea mirifica omnino imago humanorum & consiliorum & euentuum. Falluntur enim fere astutissima consilia mortales, Sic vt Ciceronem fefellit euētus belli, aduersus Antonium suscepti. Extant exempla in historijs innumerabilia.

IN ADELPHOS.

Protasis.

ERipuerat Aeschinus Lenoni,mulierculam,fratri gratificatus,qui illam amabat. Id postquā resciuit Demea,aspero & incommodo ingenio pater,de eo peccatorum Mitione,cui Aeschinumq; dederat adoptandum,expostulat, quæriturq; eius indulgentia corrumpi. Periclitantur itaq; Aeschinus & serui li,quomodo Lenoni satisfiat, quomodo celetur, Demea ne Ctesiphonis peccatum rescisćat. Neque.n.tam ipse sibi q̄ frater curæ est.

Præterea amabat ingenuam quadam Aeschinus, cui fidem est derat, vxorem se ducturū esse,quę postquam raptā audiuit psaltriam,grauiter perturbata est, metuēs ne desereretur. Habet hæc pars mira consilia,miras technas serui, quibus fallitur Demea.

Epitasis.

Rescisćit Demea vitium oblatū esse ingenuæ ab Aeschino, ea vero de re miram tragœdiam excitat Magis cōmouetur postquā deprehendit Ctesiphoni cum Psaltria rem esse. Misere etiam angitur Aeschinus,cum in discrimen venit ne vxore excidat.

Catastrophe.

Hę turbæ omnes,prudentia,& mansuetudine Mitionis sedantur. Primas itaq; in hac fabula senes habent. Confertur.n.cum aspero & inclemēti patre vrbanus & comis pater. Et huc omnia spectant,vt appareat in re domestica, publica,commercijs hominum,vbiq; nullam esse neq; vtiliorem, neq; gratiorem virtutem comitate. Cōstat aūt hæc comœdia,magna ea parte accusationibus & excusationibus,crebras habet querelas,& penè tragica πάθη. Quare in primis cōducit eius lectio ad locupletādā facundiā.

IN HECYRAM.

Protasis.

VXorem duxit Pamphilus,cū Bacchidis meretriculæ amore tantopere teneretur, vt duobus mensibus vxorē ne attingeret quidem. Postea per consuetudinē animus victus est cœpit placere vxor. Porrò cum ipse peregre abesset,illa domū redit ad matrem, atq; ibi parit, mense septimo postquam nupsisset Pamphilo. Eam rem celat & affines & patrē anus. Vbi Pamphilus redit,comperit peperisse. Hic grauiter adeo commouetur, cum aliunde concepisse existimaret. Et cum per sese dolent res Pamphilo (amabat enim mulierculam) tum molestum est ab ea diuelli,neque enim honestum erat reducere. Periclitatur itaque Pamphilus quomodo honeste dimittat vxorem, nē ue illius peccatum proderet. Hæc fabulæ protasis est.

Epitasis.

Instant pater & socer inscij quid accidisse vt domū reducat,pręsertim cū nec socrus nec mater,id quod senes falso suspicati fuerant,obstarent. Quanquam aūt permoueri non posset Pamphilus vt reduceret,tā causam constantissime dissimulat. Itur eo, vt putent Bacchidis amore deuinctum alieno ab vxore animo esset.

Catastrophe.

Bacchis accersita, fidem facit nihil sibi cūm Pamphilo rei esse. Hic aūt prodendum peccatum vxoris fuit,aut reducenda, verum casu periculum discutitur. Forte.n. Philumenæ annulum socrus in digito Bacchidis conspexit,quem olim Pamphilus stupratæ in tenebris Philumenæ detraxerat. Is annulus testatur ea Pamphilo puerum susceptum esse. Ita redit in gratiam cum vxore Pamphilus. Iucunda est cum vxoribus senum cōcertatio, quæ monet sæpe errore & falsis suspicionibus fieri,vt dissentiant coniuges. In primis aūt insignis est humanis, & fides Pamphili in hac fabula.

IN PHORMIONEM.

Protasis.

CVm Antipho absente patre in puellā quandā vnice deperiret,nec posset ea potiri,nisi vxorem duceret (erat.n.ciuis Attica) forte nuptiæ cōfectæ sunt technis sycophantæ cuiusdam Phormionis. Is.n.ex cōposito diem dicit Antiphoni, fingit puellā ei cognatā esse,neq; quenquā aliū propiorē cui nubat. facile est vincere nō repugnātē. Ita legibus ducere cogit Antipho.

Epitasis.

Non probatur auaro patri vbi redijt, factū, vt qui malebat filio opulentam aliquam & dotatā obtrudere. Quare cū Phormio ne expostulat,cur in has nuptias se absente filiū coniecerit. Tandem paciscitur etiam mercedem, minas triginta, si receperit ad sese puellam. Ibi vero & Antipho in discrimen venit, ne per eam conditionem ipse vnice charā & iucundam coniugem amitteret.

Catastrophe.

Interea domū redit & patruus Antiphonis. hic fidem facit puellam Antiphoni nuptā, ex se in Lemno susceptam esse vbi cū muliercula quadā consueuerit,gaudetq; ita casu cecidisse,se absente, vt is duceret,quā maxime ipse filium cuperet, & paulo ante ambibat. Ita fit vt & Antipho retineat vxorē,& nuptiæ patri probentur.

Secunda catastrophes pars.

Porro triginta minæ quos ludos reddidere? Has extorserat Phormio,quanquam dissimularet dandas alteri adolescenti Phædriæ qui citharistriam mercaretur, & iam perierat pecunia,quam cum reposcunt senes, sycophanta prodit Chremetem apud vxorem,& docet consueuisse cum alia quadam peregra,simulque impetrat, vt Phædriæ id argumentum condonetur, Estque ridiculæ admodum κατακεφαλῆς pars, vbi mulier maritum obiurgat, parum memorem fidei suæ.

DE METRIS.

COMICI latini Multam libertatem sibi vsurparunt in versibus, sed nemo largius Terētio adeo vt apud priscos quoq; fuerint qui indicarent in huius fabulis nullam esse carminum legem. Sed hos falli manifestum est Rursus fuerunt qui nō negarunt ab hoc seruari metrorum leges, sed ob immmodicam libertatē non esse operæpretium torqueri doctos carminum dimensione, q & res sit immensi laboris, nec ita multum adferat frugis. At ego ab vtroq; genere dissentio. nam vt manifestius est, q̄ vt egeat probatione, Terentij comœdias versibus constare, ita qui negligendā putarunt metrorum rōnem, frequenter poetæ sermonem corruperunt, dum aliā vocem pro alia subijciunt, quod nimium sæpe vsu venit scribis, in auctoribus solutæ dictionis, dum addūt atq; adimunt dum verborū inuertunt ordinē. Nonnihil etiam hic peccarunt eruditi, qui dum carminum gr̄a distinguunt ac dimetiuntur parum attenti, interiecerunt verba quædam, vt explerent versus hiatum aut resecuerunt quod videbatur superesse. Videtur aūt studio factū à Terentio, vt dissimulato carmine q̄ proxime accederet ad orationē solutam, q idem affectasse videtur Horatius in Sermonibus & Epistolis. Hunc tāta in dimetiendo difficultas, vt existimem ipsum Donatū, aut Cornutū, aut Asperum, si viuerent, in locis aliquot vel hæsuros, vel inter se dissensuros. proinde nos quatriduanā opellam sumpsimus, vt adolescentulis aliquam huius difficultatis partem adimeremus, non quidem in omnes fabulas, sed in vnam perpetuo, & in ceteris carptim, quo ceu filo adiuti, sese facilius è ceteris explicet labyrinthis. Constant aūt huius fabulæ his fermè metrorum generibus. Iambico trimetro, qui & senarij dicuntur à numero pedum. Iambico tetrametro, qui ab alijs quadrati, ab alijs octonarij dicuntur. Monometrum ac dimetrum raro interijciut in hoc genere quouis loco pro iambo ponit tribrachyn, spondeum, dactylum, anapæstum, modo totius carminis penultima syllaba sit breuis. Si quidem in hoc versū,

Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.

Omnes spondei sunt, excepto vltimo, cuius generis & alios aliquot reperias.

Eandem libertatem sumit in trochaicis, tetrametris catalecticis, satis habens si totius carminis penultima sit breuis. Illud tamen vbique cauetur, ne vel trochæus ingrediatur iambicum carmen, vel iambus trochaicum.

Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudatur vna syllaba, producta penultima, quoties iambico dimetro acatalectico accinitur dimeter catalecticus. Veluti si, Iam lucis orto sydere, accinas, Cultor dei memento.

Quanquam in hoc quoq; genere vsurpatur, cum cōmunis de qua dictum est, Comicorū libertas, tum illa peculiaris, quòd pro penultima longa ponit interdum duas breues. Exemplum est in actus quarti scena secunda.

Iam vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum.

Hic penultima producta est. Ibidem,

Orare iussit, si se ames hera, iam vt ad sese venias.

Hanc expetiuit, contigit, conueniunt mores, valeant.

In his pro penultima longa ponuntur duæ breues. Hos versus etiam scazontes appellant.

Et scazontis genus diminutiuum, quod dimetro iambico accinit duos trochæos, velut in actus tertij scena secunda:

Adhuc Archillis quæ adsolent, Hic dimeter est. quæq; oportet: Duo sunt trochæi. Cōtra in alijs additi pes legitimo numero Interim prior carminis pars est trochaica, posterior iābica & cōtra.

Admiscentur interdum cretici, siue amphimacri, qui per mediam habet breuem inter extremas longa, sic vt singuli versus habeant quaternos aut ternos creticos, nisi quòd hic quoque vsurpat libertas comica sicut in ceteris. Exemplum est in quarti actus scena prima,

Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.

Quatuor cretici sunt, nisi quod tertius est spondeus. Ibidem,

Tum imprudentissima eorum oratio est.

Tres habet creticos. Quanquam arbitror prius carmen vitiatum mutato dictionum ordine. Etenim si sic legat: Et tn̄ res cogit denegare, ibi tum eorum impudentissima oratio est, vt posterior versus excipiat synalœpham prioris, carmen probe constat. Quidam tamen malunt hic esse trimetros trochaicos calectico.

Iambici trimetri facilior est dimensio, cum penthemimeris finit dictionem. Velut effertur, imus. Et, sic cogitabam.

Difficilior cum contra. Vt, Honestas & liberali, accedo ad pedissequas. In be cæsura est. Idem efficiunt crebræ synalœphæ, vt ibi, Quæ ibi aderant, forte vnam aspicio adolescentulam.

In tetrametris item iambicis ac trochaicis durior est dimensio, prior dimeter non finiat dictionem, præsertim si non sit iambus, aut si accedat synalœphæ, vt,

Meum gnatum rumor est amare. id populus curat scilicet.

Prior dimeter finitur in ma, syllabam productam, & excipitur à synalœphe reid. Rursus ibidem,

Qui post quàm audierat non datum iri, &c.

Prior dimeter desinit in i, admixta synalœphe.

Turbat, & illud lectorem minus exercitatum, quòd interdum repente miscet iambica cum trochaicis, trimetra interdum & dimetra aut monometra cum tetrametris, acatalectica cum catalecticis, cretica cū iambicis ac trochaicis, quod locis aliquot annotauimus in margine. Ea mixtura maxime fit vbi res sunt turbulentiores. Fit interdum, vt scena prior desinat in hemistichium, & ab huius clausula incipiat scena proxima, velut in Andriæ actus tertij, scena tertia, Sed eccū video ipsum foras exire. Dimeter est plenus, cum sesquipede. Perficitur initio scenæ sequentis, Ad te ibam, quidnam est? vt sit scazon tetrameter catalecticus. Nonnunquam dictio quæ pertinet ad sensum versus sequentis, per elisionem annectitur fini præcedentis: vt in prologo Eunuchi, Qui bene vertendo & eas describendo male, ex Græcas bonis, &c. Durus est, cū dissecta dictione prior syllaba finit versum, reliquæ incipiunt sequentem, vt Eunuchi actus tertij, scena prima.

Continuo si quando illa dicet, Phædriam

Intromittamus comessatum, tu Pamphilam.

Elisiones item & synæreses, præsertim minus vsitatæ apud recentiores, faciunt vt lector & impeditus frequenter hæreat in carmine. Eliditur aūt in comicis versibus u, consonans, vt in 1. scena, Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares. Rursus ibidem.

Liberius viuendi fuit potestas, nam antea, &c.

Item scena tertia.

Enimuero Daue nihil loci est, &c.

Carmen enim incipit ab anapæsto. Et ante in scena prima.

Enimuero spectatum satis,

Eliditur & s, tum in fine, tum in media dictione. In fine, vt in prima scena,

Sed quid opus est verbis? Sed quid opust. Elisa simul & vocale.

Idem fit in satis, Nea satis digna commitias, &c.

Rursus in prologo Andriæ, fit in medio dictionis, Id isti vituperant, alijsq; locis compluribus, quorum aliquot in margine annotauimus. Interdum elidunt l, vt in prima scena Andriæ, Pro vxore habere hanc peregrinem, ego illo sedulo.

Vt grinam ego il, faciant dactylum. Hanc libertatem frequenter vsurpat Homerus, dum s, elidit in ὄλωλας, & l, in ἀχιλλεύς.

Sæpenumero cōtrahuntur vocales, velut in his, fuit, deos, dies, meus, suus, scias, nihil, mihi, vt sint monosyllaba. Similiter ei, eius, huius, cuius, monosyllaba ponitur subinde, eorum, meorum dissyllaba. Liberius viuendi fuit potestas. Di fuit, facit spondeum. Scias posse habere iam ipsum suæ, &c. Scias pos. spondeus est, & suæ, vnica syllaba est. Meum gnatum rumor est amare. Meum gna, spondeus est. Item ante hac dissyllabum est. Nam quod antehac fecit. Frequenter eliditur d, in quid, & sed pro vocali. & sicut in periculum elidimus u, idem hic facit in paululum & anulum. Quin & syllabæ quædam aliter pronunciantur quàm apud recentiores vsurpatæ sunt, velut in suspicio, secunda producitur, vnde factum est, vt quidam legant suspectionem. Rursum in caue, vade, mane, & abi finalis corripitur. Minimo momento mutatur genus carminis, velut in act. 4. scen. 1. Si legas,

Id denegando modo quis pudor est paululum.

Trimeter est iambicus. Rursus si In annectas fini versus præcedentis, versus constabit quatuor creticis. De negan-do- mo-do -quis pudor it-paululum. Si in modo, facias Pyrrhichium, erit trimeter trochaicus catalecticus.

Dene-gando-modo-quis pu-dor est paululum.

Porrò inter iambicos tetrametros acatalecticos & trochaicos tetrametros catalecticos, tanta est affinitas, vt interdum nihil referat eundem versum vtrum per iambos an per trochæos metiaris. velut in act. 3. scen. 4.

Vtinam mihi esset aliquid hic quo nunc me præcipitem darem,

Si mihi facias vnicam syllbā trochaicus est, si duas iambicus est, quale est & in act. 5. scen. 1.

Satis iam satis Simo spectata erga te amicitia est mea.

Item sequens.

Satis pericli cœpi adire, orandi iam finem face.

Licet per iambos vel per trochæos metiri. Huius generis sunt & alij complures. Illud mihi monendus est lector, vt meminerit, à notato metro idem carminis genus durare, donec repererit annotatum aduersum.

IN CARMINVM GENERA.

In prologo, IN titulo Cneo Sulpitio coss. Glareanus legit
Caio. {Nam in prologis} Aut nō eliditur m, aut
prologis dixit vt Græci polypus, & nos opilio.
{Non ita dissimili sunt argumento} Nisi elidas
in argomento syllabam, nō cōstat trimeter, aut
nisi legas dissimili argumento sunt. {Id isti} Eli-
ac.1.s.1, ditur s, in isti. {Vos istæc} Iambici trimetri. {Cognosces, & quid
facere in hac re te} Vel te hac in re. {Liberius viuendi fuit} Nisi
elidas u, in viuendi, carmen non constat, & fuit monosyllabū est.
{Sine inuidia} Eliditur u, consonans. & nisi sit proceleusmaticus,
in dia fit Synæresis. {Ex Andro cōmigrauit huc} Aliter huic. {N{
qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi} Eiusmodi trisyllabū est.
{Qui obstat, cur nō vere} Aliter. Quid igitur obstat, sed tum vere
expungendum. {Pro vxore hāc hanc peregrinam, ego illud} Elidi
ac.1.s.2, tur l, aut versus non constat. {Sed quid opus est} Opust. {Non
dubium est} Iamb. tri {Futuras esse audiuit} Esse, redundat in me
tro, u faciat synæresin in audijt, aut nisi elidas e in sed, q aliquo-
ties facere videtur Terentius e, d, ipsi, vt sit interiectio veluti con-
tiscentis repēre. {Mirabar} Iambici tetrameter. {Verebar} Dime-
ter. {Nunquam cuiquam} Trochaici tetrametri. {Id volui} Iam
bici tetrametri. {Ne esset} Trochaicus tetrameter. {Astute iambi
ci. {Si sensero hodie quidquam in his te nepeijs} Aliter hisce. Re-
dit ad trimetros. {Verberibus cæsum} Rursus ad tetrametros.
ac.1.s.3, {Enimuero Daue} iambici tetrametri. In enimuero eliditur m,
& n, consonant. {Si illum relinquo, eius vitæ timeo, sin opitulor,
huius minas} Eius & huius sunt monosyllaba {Quo iure quaq;
iniuria præcipitem me} Me redundat. {Ad hæc mala} Trimetri.
{Sine ista} ista redundat. {Mihi quidem} Videtur trochaicus Hy-
percatalecticus. {Sed Mysis} Trimeter iambicus. {Conueniam
Pamphilū} iambicus tetrameter. {Audiui Archillis} Trochaici,
ac.1.s.4, tetrametri, catalectici. {Sed quidnam} Tetrametri iambicus, nisi,
sed, sit extra versum additū. {Hoccine est humanum factum} iam
bici tetrametri. {Quid illud est} Tetrametro accinitur monome-
ter. {Vanrem decrerat} Tetrametri iambici. {Miseram me} Dime
ac.1.s.5, ter. {Quid Chremes} Trochaici tetrametri. {Ita ne obstinare}
Tetrameter iambicus. {Quod si sit} Dimeter {Adeon', hominem
esse inuenustum} Prior dimeter est trochaicus, alter est dimeter
catalecticus, in penultima duas breues habens pro lōga, potest tū
totus esse iambicus, si legas adeo, aut inuenustum, elidas u, conso-
nantem {Pro deum} Dimeter, redundante pede. {Chremetis pa
cto} Tetrameter iambicus. {Contemptus} Iambicus trimeter.
{Repudiatus} Trochaici tetrametri. {Nam quid ego} Dimeter
iambicus. {Tentamne rem} Tetrameter iambicus. {Quod si ego
rescissem id prius} Prius vnica syllaba est. {Aliquid facerem} Tro
chaici tetrametri. {Amor, misericordia} iambicus tetrameter ca-
talecticus penultima longa. {Tum patri pudor, qui me tam leni
passus est animo vsque adhuc} Aliter ad hoc iambici tetrametri.
{Laborat è dolore, atq; ex hoc misera sollicita est, diem} Alias dic.
{Ne deseras se} Trimetri iambici. {Per tuam} Tuam vnica sylla-
ba est. {Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mādo fidei} Tuæ
& dei monosyllaba sunt. {Sed cur tu} Sunt duo dimetri catalecti-
ci, posterior habet duas breues in penultime pro longa. {Ne ad
ac.2.s.1. morbū} Hic senarius perficitur initio proximæ scenæ. {Quid ais
Byrrhia {Datur na illa} Dimeter. {Nuptum} Senarij. {Ita post-
quam} Tetrametri iamb. {Quod possit} Senarius. {Ah, quanto}
Monometer. {Te id dare} Duo trochaici tetrametri. {Facile om-
nes} iambici tetrametri. {Abi hinc in malam} Suspicor abin' vt
ac.2.s.2. aut abeas legendū, vt constet versus. Iambici trimetri. {Ad te ve-
nio} Trochaici tetrametri. Sed illud. Eliditur s, in illud. {Audi nūc
iam} Si diuidas iam, versus constat. {Cum is nihil promereat, po-
stulare} iambicus tetrameter, nisi elidas u, in postulare {Nuptias
effugere} Trochaici. {Nisi ea, quæ nihil opus} in opus eliditur s.
{Dij boni} Trochaici tetrametri. {Tuus pater} Tuus vnica sylla-
ba est. {Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio} in suspi
cio antepenultima producitur. {Maneo, interea introire} introi-
ac.2.s.3. re trisyllabū est. {Quid igitur} Trochaici tetrametri catalectici.
{Ipsius sibi} in ipsius eliditur s. {Ego ne dicam} Duæ syllabæ de-
sunt. Forte scriptū erat, faciam Daue, & qm̄ sequitur nomen per-
sonæ, lector putauit idem bis positum. {Suadere noli} iambici tri
metri. {Sine omni periculo} Omni super est. {Patri dic} iambici
tetrametri {Dabit nemo inueniet inopem potius} in inueniet u,
ac.2.s.4. eliditur. {Potius dissyllabum est. {Aliam otiosus} Alias alia {Vi
de quo me inducas} Vide pyrrhichius est {Dicam, puerum autem
ac.2.s.5. ne resciscat mihi esse ab illa} Alias, ex {Reuisu quid agant} iam-
bici trimetri. {Herus me relictis rebus} iambici trimetri. {Neq;
instic} s, eliditur in istic. {Hic nunc me credit} iambici trimetri,
ac.2.s.6. {Propter hospitæ huiusce cōsuetudinem} Hic versus videtur de-
prauatus inuerso dictionum ordine. Constabit si legas, Huiusce
propter consuetudinem hospitæ. {Subtristis visus est} Visust. {Ni
hil propter hanc rem, sed} In sed eliditur d. {Quidnam est} Si le-
gas quid, id est, aut quidnam est, versus constabit. {Ait nimium}
Ait vnica syllaba est. {Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorū}
Meorum dissyllabum est. {Hem illic est huic rei caput} Rei mo- ac.3.s.1.
nosyllabum est. {Ita pol quidē} Iambici trimetri. {Sed hic Pam-
philus} In sed videtur elidi, d, litera, aut certe vocalis e. {Vix tan-
dem sensi stolidus} In stolidus eliditur s, in fine. {Nūc huius} Hu
ius monosyllabum est. {Adhuc Archillis} Iambici dimetri tres,
quibus accinūtur duo trochæi. {Date} Dimeter catalecticus. {Per
ecastor} Iambicus trimeter, {Deos quæso} Iambici tetrametri. ac.3.s.2.
{Non imperabat coram quid opus facto esset puerperæ} Puerpe-
ræ trisyllabum est. {Tibi videor} Si leges videbor, constat versus.
{Credo ne tibi} Iambicus trimeter. {Teneo quid erret} item hic.
{Quid credas} Iambici tetrametri. {Certe enim} Trochaicus te-
trameter. {Ego ne} Iambici tetrametri. {Hoc ego scio} Huic ver-
sui deest syllaba nam est scazon. {Sed nihilo} Trochaici tetrame-
tri. {Hoc nisi fit, puerum vt tu videas nihil mouentur} Alias mo-
rentur. {Quid ais} Trochaicus dimeter catalecticus. {Id cōsilij}
Rursus trochaici tetrametri. {Non impulit} Iambici trimetri.
{Atque adeo} Iambicus tetrameter scazon catalecticus. {Iubeo ac.3.s.3.
Chremetem} Iambici tetrametri. {Auscultatio} Iambicus dime
ter. {Per te ego} Iambici trimet. {Dehinc facile ex illis sese emer-
surum malis} Emergere actiue. {Neq; illum} in illum eliditur l.
{At istuc} in istuc eliditur e. {Sed quid ais} iambici tetrametri ca- ac.3.s.4.
talectici scazontes. Sed eccum} Alias, atque. Hæc pars est sca-
zontis sequentis. {Ad te ibam} Scazontes vt ante. {Cur vxor}
Vxor redundat in versu, & videtur additum ab interprete. {Ego
dudum} iambici tetrametri. {Nunquam quiui ego istuc} Aut eli
ditur u, in quiui, aut s, in istuc. {Hem} Hem pendet à prior versu.
{Narro, quæ tu dudū} Alias narro huic. {Quidnam audio} Tro-
chaicus tetrameter catalecticus. {Hem quid dicit} Rursus octo-
narij iambici. {Nullus sum} In nullus eliditur s. {Sed eccum} Di-
meter iambicus. {Vtinam mihi} Trochaicus tetrameter catale-
cticus {Vbi illic} iambici tetramet. {Qua fiducia} Qua refertur ac.3.s.5.
ad dimetrum priorem. {Nec quid de me} Nec pertinet ad me di-
metrū priorem. {Hem quo fretus} Hem additur extra metrum.
{Hoccine} Hic est iamb. pentameter {Tanta vecordia} Cretici ac.4.s.1.
dimetri. i. quatuor pedum. {Et tu res cogis} Alias, premit. Deest
aliquid metro, nam pro quarto cretico posuit iambū. {Tum im-
pudentissima} Cretici tres. {Quis tu es} Et hic pro quarto poni- ac.4.s.2.
tur Iambus. {Proximus sum} Cretici quatuor. {Si roges} Creti-
ci tres, {Non verentur} Trochaicus scazon. {Sed quid agā} Tro-
chaici tetr. cat. {Multum molestus certe} iambicus tetrameter.
{Etiā nunc me subducere} Alias, seducere. {Quid istuc} Trochai-
ci tetr. {Quantasq;} iambici trimetri {Quid istuc} in istuc, elidi-
tur s. {Immo etiā} iambici trimetri. {Quis homo} iambicus tetr. ac.4.s.3.
{Nisi mihi deus} Et hic tetrameter. {Factum est} Trimetri rur-
sus. {Immo etiam} Nam satis in satis eliditur s. {Faciam} iam- ac.4.s.4.
bici tetrametri. {Iam vbi, vbi erit} iambici tetrametri scazontes ac.4.s.5.
catal. {Optume te mihi offers} Versus constat, si legas, oportune
te mihi offers. {Nihil ne esse} Iambici trimetri. {Quo portas pue
rū} Hemistichiū absoluitur proxima scena. {Mysis nunc opus}
iambici trim. {Noua nunc religio te} Alias, in te. {Reuertor} iam
bici trim {Illic est} iambicus tetr. {Quid turbæ} Trochaicus cat.
{Quid illic hominū litigant} Alias, litigat. {Tum annona} Rur-
sus trimetri iambici. {Qui hic neminem alium video} Alias, vi-
deam. {Mirum vero, impudenter mulier si facit meretrix} iambi
cus scazon cat. Senarius erit, si legas Mirum impudenter mulier
si meretrix facit. {Ab Andria est} iambici trimetri. {Eho, an non
est} Eho est extra versum aut annectitur priori. {Cum in pariun
do aliquot affuerunt} Affuerunt trisyllabum. {Tanto hercle ma-
gis} in magis eliditur s. {Quis hoc loquitur} In quis eliditur s.
{Noui tem omnes, sed est Simo intus} Pentameter est, nisi legas,
intus est. in fine. {Ne me attingas} iambicus tetr. {Eho inepta} ac.4.s.6.
Trimetri. {Quid sciam} Alias, qui {In hac habitasse} iambici tri
metri. {Quæ se inhoneste optuit parare hic diuitias} Eliditur n,
consonans in diuitias. {Ita ne Ch.} Duo trochæi, tres cretici.
{Nos ne sic?} Sic addunt interpretes, & sine illo non constat. ver-
sus trimeter. {Vt quimus} iambici trimetri. {Tum ipsam despo- ac.5.s.1.
liare non licet} Alias, lubet. {Optume hospes} Si addas morem
in principio, constat versus, aut si pro optume legas oportuna, &
probabile est hoc cōmissum scriptoris vitio. Nam Donatus non
addit morem. {Satis iam} Trochaici tetr. cat. {Vide, q̄ iniquus} ac.5.s.2.
Vide corripit, sicut caue. {Animo iam nunc} Trochaici tetram.
{Quid illud mali est} in illud eliditur l. {Immo vero indignum}
Nisi in vero elidas u, consonans, versus erit iambicus tetrameter
cat. {Tristis seueritas} In tristis eliditur s. {Quidnam apportas}

iambicus

iambicus tetram.}Quid ait} Trochaici rursum. }Hem Dromo}
si hem est in versu,iambicus est tetr.Si annectus versui præcedēti,
trochaicus est tetram. catal. }Audi obsecro} iamb.tetram. }Ego
iam}Duo trochaici tetram.}Age nunc} iambici trim.}Quis me
vol}iambici trimetri.}Nū facti piget} Alias,pudet. }Vide num
act. 5. sc. 3 eius color}Co,corripitur.}Ego me auia.}Trochaici tetram.}Vis
me vxorem ducere? hanc vis} Hanc superest, nisi legas,vxorem
act. 5. sc 4 hanc.}Mitte orare}Trochaici tetr.catal.}Sed hiccine}sed redun-
dat,nisi elidas e.}Ego istæc} s.eliditur in istæc. }Eadē hæc Chre-
me}Tetrameter scazon acatal }Quod spero}Octonarius iambi
act. 5. sc. 5 cus.}Cuiam igitur}iambicus dimeter.}Certe mea est} Trochai-
ci tetram.}Tum illam hic}iambici tetram.}Iube solo} iube pyr
rhichius est.}Prouiso}iambicus tetram.}Nō putare}Trochaicus
tetram.}Ego vitam deorum} Deorum dissyllabū est.}Quod vo-
luptates}in voluptates,eliditur u.}Sed quem ego}iambicus tetr.
act. 5. sc. 6 }Quid illud} Trochaicus tetrameter vterque. }Pamphilus vbi-
nam}iambici tetram.}Et quidem ego}Trochaici tetram.}Prius
rescisceres tu} si legas, Tu prius rescisceres, versus probe constat.
}Calliopius recensui}Dimeter iambicus.

EX EVNVCHO.

ARgumentum secundum, quod incipit Meretrix, nō sunt
versus.}Si quisquā est}senarij. }Atque à thesauro} Alias,
In prologo. à thesauris.puto fuisse scriptum.à thesauro is }Quam il-
lic}illic,pro ille,vt alias sæpe }Vnde esset}Alias,is sit. }Nullum
est iam dictum,quod non dictum sit prius}Omnes spondei,exce-
pto vltimo.}Quid igitur faciam} iambici trimetri.}Verum si in-
cipies,neque perficies}Alias perfedas.}Et illas quas habet} in il-
act.1.sc.2 las eliditur l. }Miseram me} iambici trimetri.}Quid hic stabas}
in quid videtur elidi d }Aut ego istuc} in istuc eliditur s. }Cupio
aliquos } Cupio superest in trimetro. }Ego excludor} Ego prior
syllaba pertinet ad finem metri præcedentis. }Egon' id} Idē hic.
}Si quidem biduum} si quidem corripit cū videantur duæ dictio-
nes.Ita Ouid.Si quidem est vētura senectus. }Fac ita vt iussi,de-
ducantur isti}Trochaicus tetrameter catal.nisi tollas e versu isti,
}Fiet}Trochaicus catal.}Ah rogitare}iambicus dimeter.}Vtinā
iam.}Trochaicus tetrameter.} Ne istuc}trimeter iambicus.}Me
act.2.sc.1 mini}iambicus scazon catal.}Perpeti} Trochaici. }Opus faciā}
Elide duo s.}Tādem ego}iambicus tetram. }Vniuersum triduū}
Trochaici.}Vide qd}Vide pyrrhichius.}Ne ego me turpiter ho-
die hic}Alias,hinc.}Dij immortales} Trochaici tetram.catalect.
act.2.sc.2 }Quid interest}in quid eliditur d,}Simul consilium cū re amisti?
viden'}Nisi elidas l,in simul iambicus est,& in trochaico eliditur
u,in viden',nisi legas vide }Sed his} in sed,eliditur d.}Negat q̄s}
iambicus tetram.}Omnia abs ētari}Trochaici.}Dum hæc loqui-
mur} iambicus scazon trimeter catal. }Aucupes} Aucupes vide-
tur adiectum,nam & repugnat versui,nec ponitur à Donato.}Il-
le vbi miser,famelicus videt me esse in tantū honorem} Alias,tan
act.2.sc.3 to honore.}Et rogitare}Alias,rogare.}Occidi} Creticus.}Neq;
virgo}Octonarij iambici. }Tædet harū} Trochaici tetram.}Hic
vero est}iambicus tetrameter catal.}Dices fuisse} iambicus acat.
}Vt illum dij}iambicus tetrameter catal.}Neq; adeo}Tetrame-
ter acatal.}Ita prorsum}Dimeter iambicus.}Flos ipse}Senarius
catalecticus vterque.}Quid virgo} iambici tetram.catal. }Adue-
niens}iambici trimetri.}Immo enimuero}Elide u.}Sex vel}Vel
superest in versu.}Dum hæc dicit} Alias,loquitur. }In hanc no-
stram}Hanc redundat in metro.}O Parmeno}Alias,Eho.}Huc
deducta} Trochaici tetram.catal. }Videbit} iambici tetrametri.
}Dixti pulchre}Trochaicus tetrameter. }Habent despicatam}si
legas despectam constat versus. }Magnas vero} senarij iambici.
act.3.sc.2 }Quod in te est}Donat.legit,Quod,sed eliditur d. }Tuū obsecro
ne}Alias,te.}Quòd eā me amare suspicatur} Alias,suspicata est,
}Par pari referto}Deest syllaba,si legas,par sic pari, aut par mox
pari constat metrum,}Metuet semper}Alias,metuat. }Ridiculū,
act.3.sc.2 non}Alias,nec.}Audire vocem}senarij.}Quid,hūc non}in quid
act.3.sc.3 eliditur d.}Postea continuo}Alias,post hoc.}Profecto quāto ma
act.3.sc.4 gis}senarij iambici,Heri aliquot iambici tetram.acatal.}Nūquis
act.3.sc.5 hic}Trochaici tetram.catal. }Nūc est} iambici tetrametri catal,
}Sed neminem}Senarij acatalectici.}Quoquo eam}Alias, quoq;
iam.}Adibo.} Catalecticus. }Narra istuc} Acatalecticus. }No-
stin'}Trochaicus tetrameter catalecticus.}Istā ipsam} Iambicus
acatalecticus.}Virgo}Trochaicus catalecticus.}Cū ipsum} iam-
bicus acatalecticus.}Erat quidā} E pertinet ad versum præceden
tem. }Nouitia} Trochaicus catalecticus. }Adhortor} iambicus
act.4.sc.3 tetrameter.}Vbi inerat}Alias,ibi.}Venisse clāculum} Nisi legas
clam,metrum non constat. }Dum hæc} Catalecticus.}It,lauit}
Trochaicus catalecticus.}Sto expectans}iambicus catal.} Ita me
dij}iambicus tetram.catal.}Nequam ille}Trochaicus catalecti-
cus.}Nam postquam} iambicus catalecticus.}Militē} Trochaici
tetram.acatal.}Id faciebat}Octonarius catalecticus.}De sorore}

Trochaicus catal.}Heus,inquit,puer}Nisi legas puere,non con- act. 4. sc. 2
stat,versus.}Accerse}iambicus tetram.sed prima syllaba Accerse, act. 4. sc. 3
pertinet ad versum præcedentem. }Dum tu} senarij. }Sed quid
hoc}Trochaicus catalecticus.}Vbi ego}iambici tetram catalect.
}Hoccine}Hoccine prima pertinet ad versum præcedētē.}Quin
etiam} Trochaicus catal. }Vestem omnem} Octonarius acatal.
}Hem}Dimeter.}Nescio} Trochaicus catal. }Adibo} Iamb.te-
trameter.}Hem Phædria} iambici trimet.}Cum donis tuis tam
lepidis}Alias,in lepidis.}Rogas}iambici tetrametri.}Perij}Tro act.4.sc.4
chaicos.}Heu obsecro}iambici quadrati.}Qui fuerit}Trimeter.
}Virgo ipsa}Tetrametri.}Quo ille}Trochaic⁹ tetrameter. }For
te ad nos}Trochaicus tetrameter redundāte syllaba.}Perij}Tro-
chaici catalectici. }Sed nihil posse}si legas potesse,iambicus est &
sic legendum arbitror.Nam & sequens iambicus est. }Ext foras}
senarij.}Nunc eo}Trochaicus tetrameter catal. }Tace obsecro}
senarij.}Respōdeas ot} iambicus septem pedum.}At ille}Trime-
tri.}Meam ipse induit}iduit dissyllabū est.}Iam satis}Trochai-
ci catal.}Mirū} iambici tetrametri.}Heus tu}trochaici }Alio pa act. 4. sc. 5
cto honeste quo modo hinc abeam nescio,} Deest syllaba, forte act. 4. sc. 6
nunc. }Inueniā hodie}Hodie,prima producta, hoc die.}Tu pol} act. 4. sc. 7
Tu superest.}At at}Iambici tetram. }Sed Thais} Iābici tetram.
}Quod intellexi}Id,videtur elidi.}Credo equidem} Trochaicus
tetr,catal. }Te ipsam expectabā} Alias,expectu.}Miltē secum}
Alias,militum.}Hanccine ego}Octonarij. }Mori me satius} In
satius eliditur s.}Quid ignaue}In quid elidit d.}Qui istur} Alias
istum.}Omnia prius}Trochaici catal.}Siccine agit}Videtur cre
tict.}Scibis}trochaici acatal.}Satis hoc est tibi}Don.legit,&post
ais addendum Thais?vbi rursus notata loquentis persona locum
fecit errori. }Pergin'}Senarij.}Hera mea tace} Nisi legas,hic ta- act. 5. sc. 1
ce,versus non constat.}Apud Antiphonem}Iambici trim.}Aufu act. 5. sc. 2
gistin'}Prima aufugistin' pertinet ad versum præcedentem.}Pau
lulum quiddam.T }Alias P.Nisi legas paulum, versus nō costet.
}Te mihi patronē cupio} Alias,capiu. }Adest optume} In adest
prior syllaba pertinet ad versum præcedentem.}Quid, quid} Se-
narij.}Reuerto quidnā,}Senarij. }Proh fidem}Trochaici catal. act. 5. sc. 3
}Hem colligauit}Hem extra metrum est.}Ea meo propinquo} act. 5. sc. 4
Senarij.}Sed est ne}In sed aut e,eliditur,aut d.}Reliquom}For- act. 5. sc. 5
te relictum. }Nunquam ædepol} Iambici tetr.catal. }Quæ quid act. 5. sc. 6
timeret sciebam}Sciebam dissyl.est.}Non possum satis narrare} act. 5. sc. 7
Alias,Non pote satis narrare }Quid nunc}Trochaici cat.}O po act. 5. sc. 8
pulares} Iambici tetram.acat. }Meo fratri gaudeo amorē esse act. 5. sc. 9
omnem in tranquillo}Nō eliditur m.}Milles pelliteur}Alias,Pel
letur.}Parmeno modo}Trochaicus catal.}Gaudeo} Octonarij.
}Illam laudes}Trochaici.}O Thraso} Suspicor carmē inuersio-
ne ordinis deprauatum. Constabit si sic legas. O Thraso saluete:
tu fortassis hic quæ facta sunt nescis.Scio, cur ergo in his te con-
spicor regionibus?vt ego pronomen elidatur. }Et quod des,pau-
lulum,} Paulolum dissyllabum,

EX HEAVTONTIMORVMENO.

ARgumentum C.Sulpicij constat senarijs . In titulo, C.
Coroclio Alias legitur,T.Sempronio. Vide anno ab V. In prologo.
C.DXCI.}Ne cui sit,}Senarij.}Quanquam hæc}Sena
rij.}Vbi rem resciuit}Alias,id.}Nam vsque dum ille vitam illam act. 1. sc. 1
incolit}Alias,incolet.}Et illum obsequētem} In illum eliditur l. act. 1. sc. 2
}Nihil adhuc est} Iambici quadrati hypercat.& acatal.dimeter
vnus acatal.Quadratus vnus catal.brachycatalectici duo.} Nihil
adhuc est}Catalecticus.}Et illam simul}Brachycatalectici.}Qui
cum}Trochaicus dimeter catal.}Pater adest} Trochaici tetram. act. 2. sc. 1
catal.}Probe}iambici Octonarij hypercatal. }Atque etiā nunc} act. 2. sc. 2
iambici quadrati acat.}Quā iniqui}Octonarij iambici. }Si mihi act. 2. sc. 3
secundæ}Octonarij iambici.}Etiam caues ne videat forte hinc} act. 2. sc. 4
Alias,hic.}Ain' tu}Senarij & octonarij iambici, permixtis trochai
cis catal.}Ain' tu} Trochaici catal. }Dum ego pp te,} iambicus
Octonarius acat.Nam & vicis}Senarij iambici.}Quātum ex ip-
sa re coniecturā fecimus}Alias,cepimus.}Ita timui} Proceleus-
maticus & tres anapæsti. }Adducimus tuam} Octonarij iambici
acat.permixti trochaicis catal.}Enimuero reticere} Octonarius. act. 2. sc. 5
}Clitipho est}trochaici. }Nam apud patrem} Nam redundat in
versu.}Ibo obuiam}Senarij.}Aedepol te} trochaici octonarij ca
tal. permixtis iambicis quadratis acatal. Porro senarij quinque.
}Ergo mea}iambici octonarij catal.}Antiphila} Senarij. }O mi act. 3. sc. 1
Clinia}Alias,mi expectate, tūc erit troch.catalecticus. }Saluom
venisse}Alias,aduenisse.}Lucescit}Senarij.}Putabit prauum,an
rectum siet,quod petet,}Alias,petit. }Abiturū se abs te esse illico act. 3. sc. 2
minabitur,} Alias, minitabitur. }Hac illac} Senarij. }At nunc} act. 3. sc. 3
Alias,Et.}Caussa}Proceleusmaticus in a.At heus tu facito dum
d,eliditur.}Nec cū malefacerem} Proceleusmaticus in a. }Quid
istuc quæso} Iambici quadrati & acatalectici & catal. Denarius
item vnus,& fragmētum iambici quadrati. Senarius vnus. Frag-
mentum

mentem vnum. }Vel licet in conuiuio} Alias, viuo. }Facin cōie-
cturam} Quadratus iambicus acat. }Post hac} trochaicus catal. di
act. 4. sc. 1 meter. }Celen' vero,} trochaici tetram. }Est meretrix} Senarius.
}Vah, vide,} Octonarius iambicus. }Hic huic} Trochaici quadra-
ti catal. }Nisi me animus} Iambici quadrati acatal. trochaici aca
tal. vnus acatalecticus, vnus hypercat. }Nisi me animus} Iambici
quadrati acatal. }Credo} Trochaici quadrati catal. }Si puellam}
act. 4. sc. 2 trochaici catal }Anulum} Anulum dissyllabum est. }Nisi me ani
act. 4. sc. 3 mus fallit} Iambici Octonarij acat. }Nulla mihi res} Iābici qua-
drati catal & vnus senarius. Trochaici quadrati catal & vnus hy-
percat. }Nam qui ille} Senarius. }Huic equidem} trochaici catal.
}Tu fortasse} Hypercatal. }Satis pol} Iābici quadrati catal. vnus
hypercatal. }Ita me dij} Senarij, vnus quadratus. }Oprabit rur-
act. 4. sc. 4 sum} Quadratus. }Eccum} Senarij. }Et quidem} Alias, equidem.
act. 4. sc. 5 }Ius summū sæpe summa malitia est} Alias, iniuria. }Nulla est}
act. 4. sc. 6 Senarij. }Apud Cliniā} Apud redundat in metro. }Vbi Clitipho}
act. 4. sc. 7 Senarij. }Multo omniū} Senarij. }Errauit} Errauit. prima syllaba
act. 4. sc. 8 pertinet ad versum præcedentē. }Ego me non tam astutum} tro-
act. 5. sc. 1 chaici quadrati catal. & senarij iambici. }Ego me nō tam} trochai
ci quadrati catal. }Neque ita perspicacem esse, id scio} Alias, certo
scio, tunc esset iambicus. }Quamobrem nescio} Iambici tetram.
acatal. }Filij est amicus} Senarij iambici. }Duo talenta} trochaici
catal. quadrati. }Quæ in me fecit} Versus perficitur sequenti sce-
act. 5. sc. 2 na. }Ita ne tandem} trochaici quadrati catal & iambici quadrati
acatal. & fragmētum. }Nec tibi, nec huic} Alias, tibi. }Ita nos ab-
alienauit} Iambica quadrata. }Ego dicam quod mihi in mentem}
Alias, in mente est. }Mentem vero} trochaici }Quid autē hoc}
act. 5. sc. 3 Iambici tetram. catal }Profecto nisi caues} Iambici quadrati aca-
tal. Trochaici varij numeri. }Immo scis potius. q quidem redeat
ad integrum hæc eadem oratio} Decēnarios catal. Diuide immo,
& tollas eadem, versus constat. }Non possum} trochaici. }Subditū
se} Octonarius hypercatalecticus. }Confitere} Denarius catalect.
}Ego ne} tetrametri iambici catal. }Quod est} Dimeter. }Cōuiuo
act. 5. sc. 4 ces facile} trochaici. }Si vnquā} trochaici quadrati catal. permix-
act. 5. sc. 5 tis iambis aliquot }Enimuero Chreme} trochaici quadrati ca-
talectici mixtis iambicis quadratis. }Sine te} iambicus tetrame-
ter. }Non faciam} Iambicus. }Ignosce} trochaici. }Nate mi,}
Nate mi est extra versum.

EX ADELPHIS.

STorax senarij. }Hā opportune} Senarij }Rogites me} Alias,
act. 1. sc. 1 rogas. }Amat? dabitur} Amat. prior syllaba pertinet ad versum
act. 1. sc. 2 præcedentem. }Obsecro populares} Iambici tetram. catal.
act. 2. sc. 1 }Subuenite} Vt eludit. }Ego istā} Dimeter. }Aeschine audi} tro-
chaici tetram. acat. }Iactam esse} trochaici catal. }Nam ego} Aca
talecticus. }Indignum facinus} Catalectici. }Iustro} Iambicus
acatal }Nimium istoc} trochaici catal. }Ne mora} Iambici qua-
drati acatal. }O facinus, trochaici. }I nunc} iambici acatal. }Ob
act. 2. sc. 2 malefacta, trochaici catal. permixtis iambis acatalecticis. }Verū
enim} inuenim elid tūn m. }Faciegomet} iambici quadrati acata
lectici & senarij. Metaisti, si nunc de tuo iure concessisses paululū,
atque, Elisio accipitur à versu sequenti. }Iniecit scrupulū} Senarij
iambici. }Quod ad te rediturū} In quod elide d. }Per oppressio-
nem} in per elidi tur r. }Abeo quo} iambici quadrati acatal. }Meū
amorem} Alias, laborem. }Sed quis nam} Alias, quid nam. }Vbi
act. 2. sc. 3 ille} iambici quadrati acatalect. }Obsecro mea} iambici quadrati
act. 2. sc. 4 acatal }Nūc illud} iambici quadrati acatal. & vnus dimeter, per-
act. 3. sc. 1 mixtis trochaicis aliquot acatalecticis. }O hominem impium}
act. 3. sc. 2 Alias, impurū. }Sed cesso heram} iambicus acat. }Hem, quis quis}
trochaici. }Nostram vt tam} iambici tetram. catal. }Dispeream} sena
act. 3. sc. 3 rij iambici. }Demeam} Quadratus }Pro dij} senarij iambici. }At-
act. 3. sc. 4 que æqualem} Atque prior syllaba pertinet ad versum præceden
tem. }Quam illam deseram} Alias, illam. }Bono animo} senarij.
}Atti patrem} iambici quadrati acatal. vno aut altero trochaico
act. 3. sc. 5 catal. mixto. Dimeter vnus iambicus. }Næ ego homo} trochaici
act. 4. sc. 1 quadrati catal. vnus Denarius, pauci iambici immixti. }Quo
act. 4. sc. 2 nam} Videntur Cretici. }Ego in hac re} Quadrati iambici & tro
act. 4. sc. 3 chaici. }Oēs quibus res} trochaici catal. }Quapropter te} iambici
act. 4. sc. 4 tetram. }Discrucior} iambici quadrati acatal. Senarius vnus. Sca-
zon troch. catal. quadrati. }Membra metu} trochaici. }Iam ille te}
trochaicus dimeter hypercat. }Nāvt hunc} iambicus tetrameter.
act. 4. sc. 5 }Nūc quid faciam} trochaici catal quadrati. }Prodit nescio} Ver
sus perficitur proxima scena }Ita vtri} iambici quadrati acatal. &
catal. Dimeter vnus et tres trochaici quadrati catal }Iambici Se-
narij. }Facta} trochaici tetram. }Cur nō ludo hic aliquantisper?
melius est} si addas nunc, versus constat. }Ita ne} Ita. prima perti
net ad versum præcedentē. }Quid ipse} Alias, Quod ipse iuuit.
act. 4. sc. 6 }Quid lacrimas} trochaici catal. quadrati. }Ego eo intro} iambici
act. 4. sc. 7 quadrati catal. }Quid hoc} iambicus catal. scazon. }Sed cesso} tro
act. 5. sc. 1 chaici catal. }Defessus sum} Senarij. }Ibo, illis} Senarij. }Aede-

pol} Senarij. }Ho Syre} Senarij }Parata à nobis} senarij }Nun act. 5. sc. 2
quid minus} Alias, num quis. }Quam meritum} Alias, quod }Cum act. 5. sc. 3
prima luce} Alias, primo lucu. }Nunquam ita} trochaici quadr. act. 5. sc. 4
catalectici. }Qđ mihi nunc} iambicus tetram. acat. }Prope iam} act. 5. sc. 5
trochaici. }Heua Demea} Senarij. }Hera ego} Senarij. }Occidūt act. 5. sc. 6
me quidem} Senarij. In quidē aliquid eliditur. }Iubet frater} Se- act. 5. sc. 7
narij }Me ducere} iambici tetram. acat. Age, qđ si trochaici }Ersi act. 5. sc. 8
hoc} iambicus tetr. }Factū est} Fragmentū. Trochaici catal qua- act. 5. sc. 9
drati, vltimus Scazon. }Optimum quidem} In quidem fit elisio.

EX HECYRA.

PEr pol} Senarij. }Senea si quæret} Senarij. }Cū milite} Pro- act. 1. sc. 1
celeusmaticus. }Pro deum} iambici quadrati acat. Trochai- act. 1. sc. 2
cus quadratus catalecticus. }Me miseram} Senarij. }Itaque act. 2. sc. 1
vna} iambici tetram. }Quo quisque} Senarius. }Multo melius} act. 2. sc. 2
Octonarius quadr catalecticus. }Enim lassam} iambici tetram. act. 2. sc. 3
}Et si scio} iambici quad. acatal. }Aedepol} trochaici catal. qua-
drati. Aedepol aūt est extra carmē. }Nemini ego} trochaici qua-
drati catal Iambici quadrati & catalectici & acatal Senarij. }Ne- act. 3. sc. 1
mini ego} trochaici }Cui quanto} iambicus catal. }Quām hoc}
Acatalecticus. }At sic cernis} trochaicus. }Si non redisses} iambici
catal. }Rursum in gratiam} Rursum abundat. }Profecto Parme-
no me celas} Alias, celant. }Quo nam modo} iambici quadrati ca
talectici }Nescio quid} iambici quadrati catal. }Quid ais?} Tro- act. 3. sc. 2
chaicus catal. }Hem istoc} iambici catal. }Nequeo mearū trochai
ci octonarij catalectici, & Senarij 6. }Adest Parmeno} Senarij.
}Ain' tu} Senarij, & vnus quadratus. }Nā alias vt omittā} Alias, act. 3. sc. 3
mittam. }Dixit ne} trochaici octonarij catal & senarij iambici.
}Quibus iris} Senarij. }Perij} trochaici & iambici octonarij cata act. 3. sc. 4
lectici & acatal. mixti. }Dicam} iambicus dimeter. }Sed ostium}. act. 4. sc. 1
trochaici catal. }Atque eccam} iambici catal. }Nam si rescierit}.
trochaicus catal. }Non sit} iambici catal. }Perij} Acatalecticus.
}Credo} Acatalecticus trochaicus. }Quid sit} iambici catalect.
}Adeon putaci} trochaici acatal. }Vt eo essem} trochaicus octo
narius catal. }Nullam pol} iambici acatal. }Non clam} iambici act. 4. sc. 2
quadrati acat. }Itaque vt esse ego illam} Alias, illa }Feratur} Se- act. 4. sc. 3
narius. }Quin vbi} Iambicus catal }Quia de vxore} trochaici ca-
tal. }Sed non minuam} Mixtum trochaicum cum iambico catal.
}Nescias} trochaicus catal. }Quādo hæc} iambici acat. }Sumus}
Dimeter iambicus. }Sed video} iambicus catal. }Tibi quoque} Se act. 4. sc. 4
narij. }Non hoc de nihilo} iambici quadrati catalectici & acatal. act. 5. sc. 1
Trochaici catal. mixti. }Ego pol quoque} Quadrati iābici catal.
}Ne nomen mihi quæstus} Alias, meo quæstui. }Sed quid istuc}
trochaici catal. }Quis tu es} iābicus acatalecticus. }Pueri nimq;}
trochaici catal. }Lepida es} Iamb. acat }Eas ad} trochaici catal.
}Aliter si facias} iambici tetram. acatal. }Nihil apud me. }Iambi-
ci quadrati catal. }Benigne} Dimeter catal. }Sed cum tu} Octo-
narij catal. }Aedepol} trochaici octonarij catal. Iambici quadrati act. 5. sc. 2
catal. }Quantam obculis} iambici quadrati catal. }Homo te facie- act. 5. sc. 3
tur vt in vita virginem} Virginem superest. }Dictoq; sese illi annu act. 5. sc. 4
lum} Anulum dissyl. est. }Vide mi Parmeno} iambici quadrati
acat. mixtis Senarijs & trochaicis quadrati catal. }Ego ne} iam-
bici tetram. acatal. }Sed Bacchidē} Senarij. }Vt voluptatem} Qua-
drati acat. iambici. }Myrrhina} trochaici tetram. }Quantum ho-
die} iambici acatal. }Sequere me} trochaicus catal }Hoc imprū-
dens} Senarius trochaicus acatalecticus.

EX PHORMIONE.

POstquam poeta senarij. }Per quē res agetur} Alias, geretur. In prolo
}Amicus summus} Senarij. }Si quis me quæret} Senarij. } go.
}Quāto in periculo sim} Alias, simus. }Hanccine erepit act. 1. sc. 1
perdite} Alias, perditus. }Interea dum sedemus illic} Alias, illuc. act. 1. sc. 2
}Nunc mitte} Alias, amitte. }Immo nihil, nisi} Alias, præter.
}Adeon' rem} Mixta carmina, pars est trochaica, altera iambos ha act. 1. sc. 3
bet catal. }Neu me cupidum} troch. catal. }Dū expecto} iambici
catal. }Amore abūdas Antipho} Dimeter iamb. }Quod tu} Alias,
feli. }Nullus es Geta} iambici quadrati catal. Trochaicis octona act. 1. sc. 4
rijs catal. permixtis, senarij item. }Nullus es Geta} iambici acat.
}Ad hanc rem} Senarius. }Quod cū audierit} tetram. acat. }Eius
me miseret} trochaicus acatal. }Recte ego} Catalecticus. }Aliqđ
cōuasassem} iambicus acat. }Quam hic fugam} Dimeter trochai-
cus catal. }Sed vbi Antipho} iambici tetram. acatal. }Ah, sanus ne
es?} iambicus catal. }Hominem} Monometer hypercatal. }Satis
pro imperio} trochaici catal. }Ne te iratus suis sæuis dictis proto-
let} Alias, sæuidicis verbis protelet, & sæuidicis postulat carmen.
}Nō possum adesse} Senarius iambicus hypercat. }Mane inquā} act. 2. sc. 1
Senarius acat. }Si quid potest} Alias, potes. }Ita ne eandē} Iam-
bici quadr. acatal. & senarij }Ita ne} Si corripis ita, trochaic' est.
}Nec meum imperium} Trochaicus, }Accurrerem} Iambicus. }Mo act. 2. sc. 2
nitor iambici acat. }Mi patrue} Senarij. }Quem quod merit' est} act. 2. sc. 3
Alias fit. }Ita ne patrue} trochaici octonarij catal. præter duos ex-

tremo.

tremos.§Senex adest§Iambici quadrati acat.§En,vnquam§Senarij.§Si herum insimulabis aua.§Alias,malitiæ.§Abi in malā crucem§Si legas,i.pro abi,constat versus.§Quāta me cura§Senarij
act.3.sc.4 iambici.§Enimuero Antipho§Iambici quadrati catal.§Teipsum
act.3.sc.1 quærebam§Acatalectici.§Dorio audi§Trochaici tetram.cat.per-
act.3.sc.2 mixtis iambis quadratis acat.§Nec cum huiusmodi§In hmōi eli
act.3.sc.3 ditur s.§Quid faciam§Trochaici tetram.catal.permistis paucis
act.4.sc.1 iambis quadratis acat.§Quid quia pfectus caussa§Senarij.§Ego
act.4.sc.2 hominem§Senarij.§Expecto§Senarij.§Venire saluum volupe§
act.4.sc.3 Alias,volup.§Vt ad pauca redeam§Si legas, ad pauca vt redeat, cōstat versus.forte in ad eliditur d.§Geta§Senarij.§Quiet⁹ esto§Iambici quadrati acat.§Nos nostro off§Alias,digressos.§Quid
act.4.sc.4 agam?§Senarij.§Aot cui consilis§A postremum pertinet ad ver-
act.4.sc.5 sum sequentem.§Nam vereor§Iambici tetram.catal.§Nam quæ
act.5.sc.1 hæc est§Trochaicus catal.§Quod vt sa.§Iambicus acat.§Hasce esse§Trochaici.§Qui est eius pa.§Mixtus trochaico & iambico.§Ne me istoc§iambici quadrati catal.§Eho dic mi.§Iābici quadrati cat.§Nemo ex me scribat§Trochaicus.§Nostrapte culpa§iambici quadrati cat.§Vorsuram sol.§Alias,Vorsura.§Agedū vt
act.5.sc.2 so.§Iambici quadrati catal.& acat.§Faciā vt iu.§Iambici quadr.
act.5.sc.3 acat.§Quin tu§Alias,quid.§Quid nō§Alias,qui§Obsecro vt§
act.5.sc.4 Alias,caue.§Nemo est§Alias,homo nemo.§Ita ne par§Alias,
act.5.sc.5 parum.§Lætus sum§iambici quadr.cat.§Argentum ac.§Iambici
act.5.sc.6 quadrati acat.§O fort.§Trochaici octonarij catal.§Tātam for§
act.5.sc.7 Senarij.§Dijs magnas§Senarij.§Vel oculum exc.§Alias,esclude.
act.5.sc.9 §Quis nominat me?§Senarij trochaici, octonarij cat.§Abi§Abi corripit.§Demipho te appello§Trochaici octonarij catal.

GVILLELMO BELLAIO LANGEO, TAVRINI PROREGI, ANTONIVS GOVEANVS S.P.D.

CVM mihi esset id cum multis commune,vt diuinas virtutes tuas in administrādo vtroq; tempore,& belli,& pacis,me cum ipse tacitus admirarer,optaui semper mihi tempus dari, quo iudicij huius mei de singulari tua virtute & tibi darem significationem aliquā, & posteritati relinquerem testimonium. Quod cū meum esse vellem,neque conari ego tamen magna possem, danda mihi opera fuit tale id saltem vt esset,quo neque dignus ego quidquā præstare omnino possem, neque à me tu maius expectare. Nam cum à puero studijs me literarū dedissem, & literis tradita à veteribus essent multa diuinius,quæ neque intelligendo, nedum imitādo, assequeremur,essetq; intelligere prius necesse quæ velles imitari, intelligere aūt sanè nemo corrupta posset, atque deprauata, operam digniorem nullam,q̄ quidem ego nauare potuissem,nullam ad vetustatis cognitionem,& imitationem, tam esse necessariam putaui,q̄ eam quæ in veterum scriptis recēsendis, & recognoscendisq; poneretur. Quod vt est,quoquo ta vertas,arduū atque difficile,ita in Terentij comœdijs,velle, id quidem plenum est bonæ voluntatis,præstare nō nisi maioris cuiusdam ingenij, atque eius eruditionis, q̄ non recipit hæc ætas,post eos præsertim viros, qui in ea re non mediocriter,neque infeliciter laborarūt. Tantæ difficultatis has reperio caussas,q̄ sermo pene est oratio omnis Comicorum,qui se corrumpi facile patitur,q̄ versu cōclusa, in quo intelligi vix numeras pōt, atque mensura, adeo varia est,atq; multiplex,quæ si nō notatur diligenter, detrahi multa pōt,addi quoque impune multa,loco plurima moueri, q̄ tanta in exēplaribus varietas,tam nulla fides, q̄ iam multis retro seculis auctor hic à librarijs fuerit deprauatus,ipsius etiam Ciceronis, vt opinio mea est,eruditissimis tēporibus,quibus erāt ij versus,vt ipse scribit, vsitatissimi. Id vt credā facit,q̄ ab ipso interim Cicerone Terētiani versus multi male citātur,qualis is est in illa ad Lēt.epistola longe optima. Intromittamus comessatum, ea Pamphilam. Vbi,Comessatum intromittamus, scripsisse Terentium ratio indicat Senarij. Ac eodem loco post.

Par pari referto,quod eam mordeat.

Vbi,vt id taceā,q̄ pro Mordeat. Remordeat reposuit felicissime Aemilius Ferretus,parens alter meus (gratiorem tibi multo esse scio,Aemili,pietatis erga te meæ,q̄ doctrinæ tuæ meam testificationem) id inquam vt taceam,legendum erat præterea, Referto par pari. Neque.n.Trochęū,quē Choreū Cic.vocat, ij versus recipiunt,vt neque Trochaici Iambum. Afferrē eius generis permulta,si te docerē,non monerē. Iam à Non.Marcello,Festo Pōpeio Prisciano,aliter citantur multa,q̄ scripta esse à Terentio sit verisimile. Ne longius abeas,est in Andriæ scena prima versus hic.

Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

In eo suas nescio quas collisiones cōminiscitur Prisc. vbi si legas.

Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.

Versui consulas,sine vllo aut sententiæ, aut vetustatis detrimēto, equidem nunquam existimaui sua poetas libertate tam vti libenter,q̄ necessario. Quæ cum & ipsa dic, & magnorum virorū testimonijs confirmata sint,non dubito,quin nos,qui ijs de rebus aliter sentimus,antiquitatem sero,neque tñ non temere, reprēdere videamur. Hæc nos profecto, Gullielme Bellai,quæ in oēs partes periculi sunt plenissima,deterrere debuerūt,si præter bonā voluntatem nihil ad tātam rem afferre potuissemus. At cum & infinita prope primi nos quæ egerent castigatione deprehēderimus,& ab alijs animaduersa,neque diu minus,neque minus fortasse diligenter considerauimus nostrumq; esse aliquod posuerit ijs de rebus iudiciū rei interesse literariæ putaui,id omnibus per me fieri q̄.notissimum. Iudicij aūt nostri caussas erit fortasse cū explicabimus, quas in præsentia oēs persequi, vt q̄ infiniti esset laboris taceam, hominis certe esset minus occupati, testificari tñ hoc tempore, liquidoq; iurare possumus,nihil nos,nisi necessario,nihil nisi versus,elegantiæ,sententiæq; conuitio immutasse, restituisse quædā, vt ab ijs auctoribus,de quibus antea loquebamur, citata reperiebamus,libris ita vsos fuisse plurimis, vt plus semper apud nos valuerit iudicij ratio q̄ librarij manus indocta,atque temeraria. Atque vt animo præsumere possis, quid de toto hoc labore nostro debeas iudicare,referam paucis, quæ in Andriæ prologo, quæ in Scena prima corrupte legi animaduerterim.

Vbi in Prologo legebatur.

Id isti vituperant factum, atque in eo disputant.

Non constare versum notarat Doct.nisi in pronomine Isti, litera secunda eliderctur,atque ita fieret anapęstus. Huiusmodi nos elisiones tam duras,vt dicam leuissime,non agnoscimus in re minime necessaria. Scripsisse Terentium Isti id vituperant & versus clamat,& lib.nonnulli testantur. Tale illud est quod idē in Eun. Act.3.Scen.2.versu illo.

Qui habet salem,

Quod in te est,extremam.l.in Quod elidi literam. vbi Qui legi debere & versus & ipsa latinitas ostendunt.

Vbi, Vt pernoscatis & quid spei sit relliquom.

Nos scriptum fuisse dicimus. Vt & is pernoscat,quid spei sit reliquum. Atque aliter scripsisse Terentium persuaderi non potest. Id porro locus habet sententiæ,fabulā vos cognoscite, vt & poeta perspicere possit, quid sibi à vobis spei relinquatur de comœdijs,quas in posterum scribet,an.f.exprodendæ vobis prius sint,q̄ spectandæ,atque cognoscendæ. Præter quem vnum locum si aliū nullum in opere toto emendassemus, satisfactū & officio nostro, & hominum expectationi erat abunde.

Vbi in prima Scena.

Propterea q̄ seruiebas liberaliter,

Nos, Seruibas,generis eius sunt Scibam,Nescibam, Seruibam, Seruiebas non patitur versus.

Vbi, Sed mihi hoc molestum est,nam istæc commemoratio
Quasi exprobatio est immemoris beneficij.

Nos, Sed mi hoc molestum est, nam istæc commemoratio est
Quasi exprobratio immemoris beneficij, Mi,postulat versus,eo & multis alijs locis vtitur Terēt. vsus antea fuerat Plaut.vsi sunt postea Virg.& Horat. Est,q̄ in prioris versus fine posuerimus fecit series verborū naturalis,ita Beneficij syllabarū nihil detrahetur.

Vbi, Id gratum fuisse aduorsum te habeo gratiam,

Nos, Gratum id fuisse. & nescio quo modo magis placet auribus eruditis,omitto,id quoque versum postulare. Neque vero dubito, quin Fuisse,fieri dissyllabum magis ijs placeat,qui cum aures non habeant,esse religiose inepti volunt.

Vbi, Ita faciam. Hoc primum in hac re prędico tibi.

Nos. In re hac, q̄ aliter stare non possit versus.

Vbi, Liberius viuendi fuit potestas,nam antea.

Vt versus ratio habeatur, elidi Doct.in viuendi V, voluit vnum, fieriq; Fuit,monosyl. Nos vt esse Fuit, syllabam vnam apud hūc auctorem mille locis scimus,ita illas in Viuendi, elisiones (penè scripseram illusiones) illas inquā elisiones non agnoscimus,cum præsertim tam esse ingeniosum nihil sit necesse, Scripsisse Terent.putamus,Fuit viuendi liberius potestas,nā antea, Nihil hic nouum,nihil non concessum committitur? neque tamen de orationis venustate quidquam deperditur.

Vbi, Nunquam præpones se illis, ita vt facillime.

Præponens se alijs nunquam,ita & versus vult,& orationis efflagitat venustas.

Alijs

Alijs esse legendum & liber me monuit peruetustus, & alijs quoque video placuisse, vt nō modo ad eos, quibus cum Pamphilus vna erat, sed ad omnes homines referri possit, vt & id quod præcedit, Aduersus nemini.

Vbi, Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares,

Quod & Prisciani nostrum esset iudiciū antea dicebamus, à quo dissētimus, cogitare nemo debet, qui aut ille fuerit, aut nos simus sed quisque dicat, quid in iudicando fuerit secutus.

Vbi, Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,

Nos, Nam qui cum ingenijs conflictat eiusmodi.

Ita in Phorm. Nunquā vsus venit vt cum hmōi conflictares malo. Probari.n. mihi non potest, fecisse hic Terent. Eiusmodi trisyllabum, quod quinque esse syllabarum concessa vocalium diuisione solet. Nos dissimile valde est, nisi ꝙ pudendū magis, quod idē notauit in illo Act. 3. Sc. 2. Nō imperabat coram, quid opus facto esset puerperæ, Esse Puerperæ trisyllabum, cum si fiat trisyllabū, versus stare Octonarius Iambicus non possit,

Vbi, Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.

Posterior hic versus, nisi Scias vnam facias syllabam, & Suæ item vnam, numerū excedet. Ego in exēplari vetusto scriptū reperio.

Neque commouetur animus in ea re, scias
Tum iam ipsum habere posse suæ vitæ modum.

Quæ sine controuersia vera est, atque germana lectio, nō mutatur sententia, sua orationi gratia relinquitur, dura illa in verbo Scias, vitatur collisio, facilis porro Tum, in Tamen fuit mutatio.

Vbi, Effertur, imus. Interea inter mulieres.
Quæ ibi aderant, forte vnam aspicio adolescentulam.

Nos, & ꝙ ita venustior sit oratio, & ꝙ versus impediri se tot pedibus penè clamet, legendum putauimus, Quæ ibi aderant, aspicio forte adolescentulam. Aliter citantur ab interprete, nō nego, at aliter quoque citatur illud, Isti id vituperāt factum, aliter alia, nec ea quidē pauca. Illud sane argumento esse pōt q̄ ille parū versuum horum rationem tenuerit, ꝙ cum inuenire non posset, cur esset illud Vnam additum à poeta, non considerauit, num à versu quoque respueretur, quod non admitti à sententia videret.

Vbi, Percussit illico animum, at at hoc illud est.

Nos, Atatat. Idem erat flagitium in illo Eunuchi, Sed quis hic est, huc qui pergit, &c.

Idem in illo Hecyræ Trimetro, Oportet, atat eccū Phidippum & patrem, in quo tertio fuerat interiectio repetenda.

Vbi, Pro vxore habere hanc peregrinam, ego illud sedulo.
Negare factum. Vt Seruius contter, corripi in Illud, literæ detractione priorem vult Doct. Nos legēdū putamus. Pro vxore habere hanc peregrinam, illi ego sedulo Negare factū est. Atque ita scripsisse Terentium, etsi versus ratio non diceret, ex eo certe quod sequitur, Ille instat factum iudicare tu quidem possis.

Vbi, Satis vehemens causa ad obiurgandum. So. qui cedo?

Sat vehemens legendum putabamus, ne vehemens fieret dissyllabum, quod cum tamen fieri posse videremus, egere locus notatione, non castigatione visus est.

Vbi, Ea primum ab illo est animaduertenda iniuria.

Nos ita versu postulante, neque minore tamen venustate, Ea primum ab illo animaduertēda iniuria est. In ijs vides omnibus admonitos nos a versu, secutos venustatē, non turbasse sententiā. quorum per se quodq; tm̄ apud eruditos valere debet, vt contra omniū exemplarium testimonia possit ad emendandū locū sufficere. Venustas fecit, vt de illo Scenæ secundæ dubitatem. D. hoc quid sit? S. omnes qui amant grauiter sibi dari vxorem ferūt, sciebam enim Quid hoc magis esse Terentianū, quam, Quid hoc sit? taceo ꝙ ita concurrentes non hiant, vt antea vocales. Cum ergo propter venustatem mihi tam esset locus suspectus, & scriptum postea in alijs exemplaribus aduerterem, Mirnr quid hoc sit, iudicaui interpretis verba pro Terētianis in contextum irrepsisse. Fecit sententia vt illud Scenæ quartæ, Audin Archillis, iam dudum Lesbiam adduci iubes, ita legeremus, Audin Archillis iam dudū, ꝙ Lesbiam adduci iubes. Quo in loco, quia.s. corrupte legebatur, incertam esse distinctionem notauit Donatus, taceo id, versum quoque postulare, qui Octonarius est iambicus, vt, is, qui sequitur, Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria.

Fecit sententia vt illud Chæreæ in Eunucho, Occidi. Neque virgo est vsquam, nec ego qui è conspectu illam amisi meo. Vbi quæram? vbi inuestigem? quem percontet? quam insistā viam? Incertus sum. vna hæc spes est, vbi vbi est, diu celari nō potest, ita legeremus, Occidi, Neque virgo est vsquam, neque ego, qui e cōspectu illam amisi meo, Vbi quæram, vbi inuestigē, quem percontet, quam insistam viam Certus sum. vna hæc spes est, vbi vbi est, diu celari non pōt. Angitur nimirum animo Chærea & se virginem è conspectu perdidisse, neque scire tñ qua ad eam ratione rursus peruenitet. Et certe, quod penè præterierā, stare iambicus Octonarius si legas, Incertus sum, non pōt. Operæpretium est Donati audire in eum locū argutias. In Phor. verba sunt Getæ serui flagra timentis, & ea se vitere posse desperantis, Ad precatorem abeam credo, qui mihi sic oret, Nunc amitte quæso hunc, ceterum Posthac si quidquam, nil precor, tantum modo. Non addas, vbi ego hinc abiero, vel occidito. Vbi nos legendum putamus Nō cadas, nisi Addere, pro Cadere veteres vsurpabant, id postulat omnino sententia indicat quod intulit, Vel occidito. In Andriæ Act. 1. Scen. 2. ita legebatur, Ne temere facias, neque tu haud dicas, tibi non prædictum, caue. In eum versum ita interpretum vnus, Duæ negationes vnam faciūt affirmationem, tres negationem pro affirmationes vna sumuntur, vt hic, neque, haud, non. Alter tertiam negationem vult redundare. Vterque testis est, alius pro haud, legisse Hoc, q̄ ego lectionem veriorem puto, & Terentio digniorē. Paulo ante ita Simo, Quid hoc? intellextin? an nondum etiā ne hoc quidem? Quod cum & postulet sententia, neque desit etiam libris testimonium, qui Haud malunt tamen, facere mihi? vsi ve Terentij verbis vtar, næ intelligendo, vt nihil intelligant, qui, Ne ve tu id dicas, pro, Neque tu haud dicas reposuit, quid ferre Octonarius posset iambicus vidit parū. At neque hoc tātum loco pro Hoc, Haud scriptum flagitiose animaduerti. In Hec. Act. 3. Sce. 1. ita Parmeno, Haud hercle quidem parum est, vbi legēdum, Hoc hercle quidem parum est. Nam cum singulari aliqua iniuria inter vxorem & matrem iram crederet Pamphilus excitatā, quæ tam durarat diu, animoq; misere ob eā causam torqueretur, velletq; hero Parmeno consolationem aliquam adhibere, monet nihil id esse, quod tam graue ille existimaret, subijcitq;, Pueri inter sese q̄ pro leuibus noxijs iras gerūt? Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt, itidem mulieres sunt fermè, vt pueri leui sententia. Fortasse vnum aliquod verbū inter eas hanc iram conciuerit. Incredibile est, q̄ multa generis huius, quoquo me vertu, occurrant. Non discedam ab eo loco, totumq; adeo referam, quo facilius res teneri possit.

Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno,
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu,
Pa s. Hoc hercle quidē parum est sis vero veram rōnē exequi,
Non maximas, quæ maximæ sunt interdum iræ, iniurias
Faciunt.
Nam sæpe est quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter se quàm pro leuibus noxij iras gerunt?
Quapp? quia enim qui eos gubernat animus infirmū gerunt
Itidem mulieres sunt ferme vt pueri, leui sententia.
Fortasse vnum aliquod verbū inter eas hanc iram conciuerit,
Quo in loco legendum puto
Non maximæ, quæ maximæ sunt interdum iræ, iniuriæ
Faciunt.

Nam cum ex iræ diuturnitate iniuriæ magnitudinē Pamphilus colligeret, Leui, inquit Parmeno, duceris Here argumento, rationemq; si quæris, maximæ interdū iræ à non maximis iniurijs enascuntur, Vides iracūdis hominibus id accidere, vt inimicissimi fiāt ijs de causis, quæ alios homines ne leuiter quidem possent cōmouere. Quia in Hecyram me conieci, nolo videri temere venisse, ita post paulo eum locum, in quo eram, scriptum reperiebam.

Non vsus facto est mihi nunc hunc intro sequi,
Nam inuisos omnes nos esse illis sentio.
Here nemo voluit Sostratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus fiet,
Quod sanè nollem, maxime heri causa mei,
Seruom illico introijsse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti atque ætati illorum, morbus qui auctu' sit.

Verba sunt Parmenonis. Ego Capiti atque saluti illorū scripsisse Terentium puto, cum inter eas voces non leuis affinitas sit, & alteram sentētia requirat, & à Cicerone locis sint infinitis hæc duo coniuncta. Vnum præterea locum si tibi indicaro, ab Hecyra discedam. In Act. 2. Scen. 1. ita legebatur.

Au quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini.
Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat?
Multo meliu' hic quæ fiunt, quàm illic vbi sum assidue scio.
Id eo, qa vti vos mihi domi eritis, perinde ego ero fama foris.

Verba sunt Lachetis senis, quo in loco Fama redundare mihi videtur. Causam.n. affert Laches quare tam bene sciret, quæ domi in vrbe gererentur, cum esset ipse ruri, in eo, inquit, facio, quia vt vos res meas domi administrabitis, vt mihi laborabitis, vt mihi obsequimini, ita ego vobis ruri, hoc est vobis deseri nihil pariter benigneq; omnia præbebo, si mecum vos bene volentia officijsq; certetis, quod si contra à vobis fieri sensero, tunam & egero & algere, &

gere, & esurire, nihilq; rore ad nos deferri patias. Vnde hoc tamẽ ex dicto irrepserit, non dissimulabo. Sequitur,

Iampridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenem.
Vbi cum notatum esset, à fama argumentari Lachetem, Fama in proximum superiorem versum irrepsit. Hæc hactenus fuisse excusa, explicata, omnium qui literas tractãt, iudicio approbata? Quid ego nunc dicam, easdem dictiones corruptas in hoc auctore ferre fuisse, atque deprauatas? quot locis pro Suspectio, Suspicio, p Ingratijs, Ingratus, pro Gratijs, Gratis, pro Ecere, Et certe, scriptum era? Quid ego quærat, verba flagitiose adeo transposita interim fuisse, vt totam orationem misere perturbarent? Quid omissos librariorum incuria totos versus sine quibus neque stare sententia poterat, neque versum superiorum mensura? Nihil mentior, scriptum sic erat in Prologo Heaut.

Ne cui sit vestrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium,
Id primum dicem, deinde quod veni eloquar.

Vbi erat legendum, Id deinde dicam, primum q̃ veni eloquar. Notatus à nobis hic locus est, & explicatur suo tempore. Scriptũ sic erat in Phorm. Act. 4. Scen 4.

Vt te quidem omnes dij, deæq;, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem si quid velis,
Huic mandes quod quidem recte curatum velis.

Qui versus postremus cum mensuram excederet, neque tñ posse detrahi quicquam viderem, neque absolute etiam plane esse videretur, perfectaq; sententia, incido in lib non illum quidem, qui sua auctoritate fidem facere deberet, sed qui monere tamen dubitantem potuerit. In eo sic scriptum erat:

Vt te quidem omnes dij deæq;, superi, inferi.
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis
Huic mandes, quod recte curatum quidem
Velis, ad scrupulum qui te è tranquillo inferat.

Quem versum Terentianum esse negare nemo possit. Idẽ eiusdem fabulæ Act. 5. Scen. 6. flagitium deprehendimus, vbi hæc deerant Trochaico.

Curialis vernula est qui me vocat.

Quæ verba suo loco & Terentij esse ostendimus, & quid haberẽt sententiæ declarauimus.

Si quæ generis sunt huius vellem omnia recensere, volumen à me haberet, non epistolam. Iam de versuum genere & distinctione puderet dicere q̃ aliter sentimus nos, quã ij, qui ante nos fuerunt, nisi ad te scriberem, qui ijs de rebus iudicare omnium optime potes. Initium est Scen. 5. Act. 1.

P. Hoc ne est humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris.
M. Quid illud est? P. pro deum atque hominem fidem, quid est, si non hæc contumelia est?
Vxorem decrerat dare sese mihi hodie, non ne oportuit
Præscisse me ante? non ne prius communicatum oportuit?
M. Miseram me quod verbum audio?
P. Quid Chremes, qui denegarat se commissurum mihi
Gnatam suam vxorem? id mutauit, quia me immutatũ videt
Ita ne obstinare operã dat, vt me à Glycerio miserũ abstrahat?
Quod si fit pereo funditus.
Adeon' hominem esse inuenustum, aut infelicem quenquam, vt ego sum?
Pro deum atque hominum fidem, nullo ne ego
Chremetis pacto adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta transacta omnia hem
Repudiatus repetor. quam ob rem, nisi si. i. quod suspicor,
Aliquid monstri alunt. ei quoniam nemini obtrudi potest
Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimauit metu.
P. Nam quid ego dicam de patre? ah
Tantam ne rem tam negligenter agere? præteriens modo.

Versum primum esse voluit Doct. Iambicum Octonarium iustæ mensuræ, id. n. dicere solemus Acatalecticum, Secũdum Octonarium quoque, cui tñ accinatur & adnectatur Monometer, hoc est vna, vt Græci vocant, ... ea aũt erit, Tũ me-liu a est. At non accinitur Iambico Octonario, sed Scazonti octauus. n pro Spondeus est, valde mihi præterea argutum videtur, in eadẽ dictione & Octonarij finem, & Monometri quærere initiũ. Tertium Iamb. Octonariũ esse voluit, quod fieri minime põt, cum Hodie, extremam producat, quartum generis eiusdem, Dimetrum quintum, sextum Trochaicum Octonarium Catal. cum & priores omnes Iambici sint, neque nisi Iambici sequantur, Octauum octonariũ fecit Iambicum, nonum Dimetrũ Iambicũ. Decimum Octonarium Iamb. si quidem in inuenustũ, V, primum elidas, quod quidem si verba modice transpones, minime est opus. Vndecimum, Dimetrum redundãte pede, nouũ sanè vt dicam leuissime, genus carminis, hunc qui sequitur Octonarium rursus Iambicum, post quem Trimetrũ, sequi voluit Trochaicos tres Tetrametros catal. eos quidem, quibus subiuncit Dimetrum Iambicum acat. cũ Dimetri eiusdem esse generis soleãt cum ijs, quibus fuerint adiecti. Hæc, si quemadmodũ Doct. vult, scripsit Terent. mihi certe nõ est poeta, et neque ita scripsit, neque id nos putare est æquũ. Quem locum antequã in eos versus redigo, quibus esse à Terentio scriptum sit verisimile, notabo quanta sit in exemplaribus varietas, atque incertitudo. In versu 3. vtrobique Hoccine in alijs exẽplaribus reperio, reperio & Factu, & Inceptu, quod à Don. quoque videmus annotatũ. In 2. vetustũ exemplar nõ habet Fidem, quo modo interim locutus est poeta in Alio, Atque hominũ, non reperio, atque ita quoque, scripsisse aliqñ Teret. animaduerto. in 3. Dare, in aliquibus lib. nõ legitur, neque carmen postulet, & iratus supprimere multa solet quæ cũ adscribere soleant interpretes, in versum fit sæpe vt admittantur. Se, præterea video geminatum, & pro Denegarat, Denegaueret scriptũ reperio. Item in 8. p Quia, qm. Vbi postee Chremetis, Chremis, vbi Itur, itum. Accipe nunc vt versus hos puterim, & scriptos fuisse & esse distinguendos.

P. Hoccine factum est humanum, aut inceptum? hoccine officium patris?
M. Quid illud est?
P. Pro Deum atque hominum fidem, quid est, si hoc non est contumelia.
Vxorem decrerat dare sese mi hodie, nonne oportuit
Præscisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?
M. Miserem me, quod verbum audio. P. Quid Chremes, qui denegauerat.
Se commissurum mihi gnatam suam vxorem, mutauit id
Quoniam me immutatũ videt. ita ne obstinate dat operã, vt
Me à Glycerio miserum abstrahat? quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenustum esse, aut infelicem quenquam, vt ego sum?
Pro deum atque hominum fidem, nullo ego pacto Chremis
Adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus, facta transacta omnia, hem
Repudiatus repetor? quamobrem? nisi, si id est.
Quod suspicor, monstri aliquid alunt. ea quoniam
Obtrudi nemini potest, ad me itur. M. Hæc
Oratio me miseram exanimauit metu.

Omnes Iambi sunt, Octonarij partim, partim Senarij, Monometer vnus, non is quidem quem esse Doct. putabat, cum efficit Mysis, quæ dum à Pamphilo exaudiri non vult, pauce loquitur. Monometrũ in re similis in Phormione obseruauimus, vbi taciti Antipho & Phædria Getam audiunt, ac cum à Geta Antipho nominaretur, ibi tum Phedria,

Te nominat. A. Nescio quod magnũ hoc nuncio expecto malum. P. A, Sari' ne es?
G. Domum ire pergem, vbi plurimum est. P. Reuocemus hominem. A. Sta ilico. G. Hem.

Quo etiam nos loco valde ab Doctor. dissentimus, qui cum vbi Monometrum faceret non inueniret, & Octonarium fecit Catalecticum qui, vt superiores omnes, esse debebat Acatalecticus, & Monometrum Hypercatalecticum, qui si erat Monometer faciũdus, Acatalecticus certe faciundus erat. Ad locum superiorem vt redeamus, in quo pro Hoc ne, nos Hoccine, quod ideo Doct. immutauit, vt Trochæum posset euitare, verum cum legi Hoccine secundo loco sit necesse, priore scripsisse aliter Terentium persuaderi non potest, quare nemo non videt fuisse verborum seriẽ perturbatam. Deum, est vtrobique Monosyllabum, Nisi posteriore dici interim producte & à Grammaticis video notatum, & nos in hoc poete nõ semel obseruauimus, Atque vt ab ea Scena non discedam, sequitur paulo post,

Quod si ego rescissem id prius, q̃d facerẽ siquis nũc me roget.

In eo versu quem iambicum esse vult, vt reuera esse debet, Prius syllabam esse vnam vult Doct. cum si id fiat, iambicus esse Octonarius non possit. Nos legendum putamus, Quòd si ergo prius id rescissem, &c. Sequitur,

Aliquid facerem, vt hoc ne facerem, Sed nunc quid primum exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diuerse trahũt.
Amor, misericordia huius, nuptiarum solicitudo.

Hos cum faciat Doct. Trochaicos rogarẽ eum libenter, an Amor non esset iambus, quẽ trochaici nõ recipiũt. Mihi certe iamb. oct. vñt, quales & qui præcedunt, & qui sequuntur, atque ita legendi,

Aliquid facerem, vt hoc ne facerem, sed quid primum nunc exequar,
Impediunt me tot curæ, quæ meum animum diuerse trahunt
Amor, huius misericordia, nuptiarum solicitatio.

Versu

Versus porro ille,

Sed nunc peropus est aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa
aduersus hunc loqui.

Cum sit octonarius, legendus sic est,

Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa
aduersum hunc loqui. Vbi paulopost,

Bene & pudice eius doctum atque eductum sinam.

Coactum egestate ingenium immutarier? Eius, redundant, ver sui enim officit, & vetustati. Vbi, Et ad pudicitiam, & ad tutãdam rem sint, Ad secundum eisdem de causis tolli volumus, q̃ secuti etiam sumus in emendãdo versu illo, quem pene præterieram ex Octonarijs, Abi domum. Id mihi visus est dicere, abi cito & suspẽde te. Quanto elegantius, Abi cito, suspẽde te, vbi res postulat celeritatem? taceo. q̃ stare versus aliter non potest. Vbi, Hanc mihi in manum dat, mors continuo ipsam occupat. M. Legendũ erat. Vbi. P. Sed cur tu abis ab illa? M. Obstetricem accerso. P. Propera. Abis, Senarius non patitur, Comica non magnopere desiderat elegantia. Locum hunc vt claudam, equidẽ vbi diligenter rem perpendo, nusquam inter iambicos video trochaicos à Terentio temere interiectos, quæ vetus doctorum fuit opinio, neque inter hos, illos, quibus tantum generibus vsum esse Terentiũ animaduerto. Atque vt aperte videas, quãta hac in parte libros corruptio peruaserat, est Act. 3. Scen. 2.

Adhuc Archillis quæ assolent, quæq; oportet

Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.

Nunc primum fac isthæc vt laues, post deinde

Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui

Date, mox ego huc reuertar.

Per ecastor scitus puer natus est Pamphilo.

Primo tres versus iambicos dimetros esse voluit Doct. quibus cũ essent annexi duo Trochæi, duo sunt Trochæi, Quæque oportet, duo, Esse video, q̃m pro Trochæo poni Tribrachys põt, in quẽ s. dissoluitur, vtpote temporibus parem. Post deinde, duo Trochæi. At hic versus, Nunc primum fac isthæc vt lauet, est ne Dimeter Iambicus? Doctor an fuerit, nescio: mihi certe nunquã erit. Iam quartum versum, cuius Doct. genus non notauit, quem esse dicemus? Quintum etiã quod Dimetrũ facit catal. vidit meo iudicio parum. Mihi scenæ huius versus generis sunt eiusdem, Iambici o. sunt omnes, mensuræ tñ disparis. Quatuor primi, quibus cum ijs, qui domi sunt, loquitur Lesbia, ea ratione sunt, vt primi & tertij extremæ syllabæ initia sint secundi & quarti, ita oẽs Acatalectici erũt, Octonarij omnes, præter quartum, is enim Dimeter est, qui Octonarius quoque fuisset, nisi ad spectatores & se & orationem Lesbia conuertisset. Sic illud in Eunucho, Ita fac vt iussi, deducantur isti, &c. Et illud quoque in eadẽ Scena, Meminit, tametsi nullus moneas, &c. extremæ syllabæ initijs sequentium versuũ sunt accommodidæ, quod & alijs locis non paucis & animaduertimus & indicauimus. Scripti mihi sic videantur à Terentio.

Adhuc Archillis quæ adsolent, quæq; esse oportet ad salutem

Signa, omnia huic esse video. Nunc primum istæc vt lauet

Facite, post deinde, qđ iussi, ei date bibere, & quantũ imperaui

Date, mox ego reuertar huc.

Facite, vt pro Fac, reponerem non fecit versus ratio, sed q̃, Date dixit post, non Da. Date, porro esse legendum, non Dare, & libri nonnulli testantur, & ratio indicat loquendi, dictum tñ id interpres putat consuetudine magis, q̃ ratione, q̃ si consuetudinis, nõ scripturæ vitium ostende debuit, aut alibi Terẽtium sic scripsisse, aut Comicorum omnino quenquam ita locutũ, quorum de medio sumpta est omnis oratio. Quintum versiculum Iambicũ esse puto octonarium, à quo quæ detracta sunt, sequenti adiecta sunt versui. Ita ergo legimus.

Per ecastor scitu' puer natu' est Pamphilo, quæso Deos,

Superstes vt sit, quando quidem ipse est ingenio bono.

Magis res erat desperata Actus quarti initio,

Hoccine credibile est, aut memorabile,

Tanta vecordia innata cuiquam vt siet,

Vt malis gaudeant, atque ex incommodis

Alterius sua vti comparent commoda? ha

Id ne verum est? immo id genus hominum est pessimum, in

Denegando modo quies pudor est paululum,

Post vbi est tempus promissa iam perfici,

Tum necessario sese aperiunt, & timent,

Et tamen res cogit denegare. Ibi

Tum impudentissima eorum oratio est,

Quis tu es? quis mihi es, cur meam tibi, heus

Proximus sum ego met mihi. Attamen, vbi fides,

Si roges, nihil pudet hic, vbi opus est,

Non verentur, illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.

Primum pẽtametrum Iambicum fecit Doct. quos nullos scripsit Terentius, sequentes duos Dimetros Creticos, quod (taceo eorũ versuum esse auctorem Doctor.) fieri minime potest, cũ, Atque, ex in, Molossum non Creticum efficiant, quatuor sequentes qui essent non notauit, Creticos certe Dimetros dicere nõ potest. In nono versu deesse aliquid putauit, quod p̃ Cretico quarto Iambus poneretur. At Res cogit, erat ne Creticus secũdus, vt p̃ quarto positũ diceret Iambum? In decimo Creticos tres notauit, qui vbi essent, vellem profecto indicasset, ne nos in quærendo frustra laborassemus. In 11. vt in 9, pro Cretico quarto Iambum poni notauit. Primum, si in nono pro Cretico esse iambum putabat, q̃ versui deesse aliquid videretur, quid hic commissum est flagitij, vt qui Creticus esse debuerat factus sit Iambũ? Tum vero, Quis tu es, Creticum quis esse dixerit, ac non potius Spondeum? Iam in versu sequẽti vbi quatuor Cretici? vbi in illo, Si roges, &c. tres? est ne, Nihil pudet, Creticus? equidem non arbitror. Extremum esse voluit Trochaicum Scazontẽ, addere debuit Catalecticum, quos nullos scripsit Terẽtius. Ego omnes esse arbitror Iambicus Tetrametros hoc est Octonarios, siue Quadratus, quales sũt qui sequuntur omnes vsque ad Trimetros, quibus penè clauditur scena. Legendos autem ita censeo.

Hoccine credibile, aut memorabile, tanta vt cuiquã vecordia

Innata siet, vt gaudeat malis, atque ex incommodis

Alterius, sua vti commoda cõparet? ha, verumne id est? genus

Immo hominũ id pessimũ est, in denegãdo queis pudor modo

Paululum adest, post vbi iam tempus est promissa perfici,

Tum se necessario aperiunt, timent, & cogit res eos

Tum denegare. Ibi tum impudentissima eorum est oratio.

Quis tu es? quis es mihi? cur meam tibi? heus proximus sum
egomet mihi.

Attamen vbi fides, si roges, nihil pudet, hic, vbi est opus,

Nihil verentur, illic, ibi verentur, vbi non est opus.

Si qua vides immutata, quæ pauca vides, cogitare primum debes quanta in exẽplaribus sit varietas, tum q̃ facile fuerit sit addere, E geminare, Et, in contextum venire, pro Tum scribi Tamen; Nihil & non, suis se mutuo sedibus expulisse. Eos, quod additũ à nobis eo loco quo Doct. de esse nõnihil imprudens diuinauit; addimus certe codicis testimonio Eiusdem sunt qui sequuntur & generis & mensuræ.

Sed quid agam? adeam ne ad eum, & iniuriam hanc expostulem cum eo,

Mala ingeram multa? Atqui aliquis dicat, nihil promoueris?

Multum, molestus certe ei fuero, atque animo morem gessero?

Ita enim sunt legẽdi. Plura Guil. Bellai capere epistolæ breuitas non potest, & omnia persequi, negotij esset & ocij maioris, vnum si addidero, quia in eo sum loco, scribendi finem faciam.

Legitur paulo post,

P. Cur me enecas? hoc audi. Nunquam destitit

Instare, vt dicerem esse ducturum patri,

Suadere, orare vsque adeo donec perpulit.

C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. interturbat.
C. quamobrem? P. nescio',

Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.

Qui duo posteriores versus Octonarij sunt Iambici, vt visũe quidem suo, iudicio tñ nostro Trimetri esse debent tres, ac sic legi.

C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.
C. quamobrem? P. nescio. nisi mihi deos satis

Scio fuisse iratos, qui auscultauerim.

Quanta orationi accesserit venustas intelligis. quæ certe cum locus suspectus non esset vehementer, ad immutandum momẽnti nunquam satis habuisset, nisi in vetere satis exemplari ita scriptũ reperissem. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos interturbat omnia ego Interturbat esse interpretis affirmare ausim. Eius generis q̃ sunt multa neque credi, neque dici facile põt. In Phorm. ita legebatur. Ita ne tandẽ quæso ciuem item vt meretricem, vbi abusus sis, cuius versiculi duo illa verba, Vt meretricẽ, esse quoque interpretis indicat aperte Senarius. In And. Act. 4. scen. 4. scriptum sic erat.

M. Ne me istoc posthac scelesta, si pol Glycerio non omnia hæc.

D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. quid sciam?

Ego vtrũque trimetrum esse puto, Illudq;, Quid sit actum, interpretis esse, non auctoris, proinde ita legendum.

Ne me istoc posthac scelesta, si pol Glycerio.

Non omnia hæc. D. eho inepta, nescis. M. quid sciam?

Neque recusem quin quantum de iudicio hoc meo, tantum de existimatione detrahatur.

Habes Guil. Bellai conijcere vnde possis, aut quid ego effecerim, aut quid efficere voluerim, neque vero dubito, quin vt post alios multa nos satis deprehendimus, post nos alij quoque multa sint animaduersuri. Optamus autem gratus tibi sit conatus iste

noster, & vtilis studiosis, vt fauore tuo cum publica vtilitate coniuncto, in qua vigiliarum omnium mearum præmium semper putaui reponendum, in vtriusque linguæ auctoribus castigandis nostra in dies accendatur industria. Vale.

Lugduni ad cal. April.

ANTONIVS GOVEANVS de versibus Terentianis.

TERENTIANI versus aut Iãbici sunt, aut Trochaici. Iambici pedes duos recipiũt, Iambum & Spondeum, & in quos ij dissoluũtur, nullos præterea. Trochaici item duos, Trochæum, & Spondeum, & in quos ij dissoluũtur, nullus præterea. Iamb. aut Monometri sũt, aut Dimet. aut trim. aut terram. Monometri vnam habent mensuram, hoc est pedes duos, duas Dimetri, tres Trimetri, hoc est pedes sex, vnde à Latinis Senarij dicti sunt, Tetrametri quatuor, hoc est, pedes octo, qui & octonarij à Latinis, & Quadrati, & Longissimi dicũtur. Monometri & Trimetri iustæ semper sunt mẽsuræ, & veri semper iambici, hoc est pedem vltimum semper habent Iambum, Dimetrorum, & Tetrametrorum iustæ quidam sunt mensuræ, qui Acatalectici vocantur, iiq; veri semper apud hũc auctorem sunt iambici, Iniustæ quidã mensuræ sunt, & ij non semper veri sunt Iambici, sed vt plurimum Spondeum, aut Dactylum vltima sede recipiũt, dicunturq; Seazontes. Iniustæ aũt esse versus mẽsuræ modis duobus accidit, aut enim iusto syllaba minores, sunt aut maiores, illi Catalectici, ij Hypercatalectici sunt nominati. Dimetri vt multi sint Catalectici, ita nulli Hypercatalectici reperiuntur. Nũc, Trochaici aut Dimetri sunt, aut Trimetri, Catalectici omnes, vel Hypercatalectici, & ij Octonarij, nulli si quidem Dimetri Hypercatalectici sunt. Nimis fuere ingeniosi qui Denarios versus in Terẽtio sunt commenti, qui Pẽtametros Iambicos, qui Dimetros redundante pede, qui Dimetros Creticos, qui Creticos Monometros redũdante pede, qui è Cretico vno versum breuissimum, qui Creticos in quibus pro Cretico poneretur Molossus, poneretur & Iambus, qui Senarios Iambicos Hypercatalecticos, qui nec ab iambicis ad Trochaicos, mõstra illa versum è Trochaicis & Iambis conflata. Porrò nec ab ijs ad illos transit Poeta nisi (quæ vetus doctorum fuit opinio, longo à me interuallo renouata) res id aut postulet aut ferat, suis locis in ijs Commentarijs docebimus, quos in Terẽtium paramus. Quæ Poetarum more licere sibi voluit Terẽtius, quæ quidem pauca sunt, hæc animaduerti in vnam contrahit syllabam Meus, Tuus, suus, deus, deum, deos, deæ, prior, puer, rei, Eho, Fuit, ea, in duas Eadem, Eodem, Duarum, dissoluit Iam in syllabas duas in tres Veio, in quatuor Virginem, in quinque Eiusmodi. Redducere Redductus Relliquus geminata effert consonante, Literam, quæ in Optimus extrema est, tollit frequẽtissime, extrema prioris versus vocali est cum ad inchoandum sequentem vtatur, est cum si forte vocalis sit, à vocali quæ sequentẽ inchoat versum elidi velit, quemadmodum quæ sequentem inchoat ab ea interim absumitur vocali quæ præcedentem eludit. Hæc iudicio nostro sunt, quæ de versibus Terentianis & præcipi debuerunt necessario, & vere potuerunt.

DE LVDIS MEGALENSIBVS.

DE Ludis Megalensibus quia certi nihil apud auctores, reperiebam, non abs re putaui, quæ colligere ipse potui, in medium afferre μεγαλησιως Magnos dici à Græcis Deos auctor est Donatus. σῖος.n. Aeoles Deos vocãt, vnde Sibylas dici vult Arist. q Deorum mentes consiliaq; perspiciant. Magnos vero Deos intelligo, quos Maiorum gẽtium Cicero vocat, qui à terris in cœlum non peruenerẽt, tales habebantur Iuppiter Neptunus, Minerua, Iuno, at neque magnis omnibus Dijs, sed tantũ cœlestibus erant hi ludi cõsecrati, Hos esse quos Romanos interim. videmus appellatos ex eo colligo, quod Asconius scribit Romanos ludos Magnos quoque appellari, quod magnis Dijs erãt instituti, quos eodem Circenses dictos putat. Vnde illud Virgilij, Magnis Circensibus actis. Non esse eosdem ludos Megalenses, & eos quos Megalesia dicimus, ex Ciceronis Oratione de Aruspicum responsis aperte colligimus, vbi Megalesia Megalensibus celebraui dicit, verba sic habent, Nam quid ego de illis ludis loquar quos in Palatio nostri maiores ante tẽplum in ipso Matris Magnæ conspectu Megalensibus fieri celebrariq; voluerũt, qui sunt more institutisq; maxime casti, solennes, religiosi, quibus ludi primum ante populi cõsessum Senatui P. Aphricanus iterum Consul ille Maior dedit, vt eos ludos hæc lues impura pollueret, quo si quis liber aut spectãdi, aut etiam religionis causa accesserat manus afferebantur. quo matrona nulla adijt ꝑꝑ vim consessumq; seruorum. Ita ludos eos quorum religio tanta est vt ex vltimis terris accersita in hac vrbe cõsederit, qui & vni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, vt vocabulo ipso & appetita religio externa & Matris magnæ nomine suscepta declaretur, hos ludos serui fecerunt, serui spectauerunt, tota denique hoc Aedili seruorum Megalesia fuerunt. Extrema hæc verba declarãt illos ludos quos Megalensibus in Palatio in ipso Matris Magnæ conspectu fieri dicebat initio, esse Megalesia. nam & Liuius scribit M. Iuniũ Brutum ædem Magnæ Matri deum in Palatio dedicasse, & ludos ob eam dedicationem factos Megalesia appellasse. Megalẽses porro ludi siue Romani, siue Magni, siue Circẽses sub regibus fuere instituti, fiebantq; sub initium mensis Septembris, durabãt autem non amplius dies nouem. Cicero in actione prima in Verrẽ, Nonæ sunt hodie Sextiles, hora nona conuenire cœpistis, hũc diem iam ne numerant quidem, decem dies sunt ante ludos votiuos, quos Cn. Pompeius facturus est, ij ludi dies quindecim auferent, deinde Romani continuo consequentur, ita prope 40. diebus interpositis, tum denique se ad ea, quæ à nobis dicta sunt, respõsuros esse arbitrãtur. Quorsum dierum si quis rationem subducat, & sub initium Septembris cadere Ludos Rom. & nõ amplius nouem dies durasse deprehendet. De ijs ludis Romanis ita Cicero lib. 5. in Verrẽ, Nunc sum designatus Aedilis, habeo rationẽ quid à populo Rom. acceperim mihi ludos sanctissimos maxima cum ceremonia Cereri, Liberæ, Liberoq; faciendos, mihi Floram matrem Populo plebiq; Romanæ ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt appellati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciundos, mihi sacrarum ædium procurationẽ, &c. Quo loco Megalenses ludos non omisisset, quos Aediles summa religione & dignitate faciebant, nisi ijdem & Megalenses ludi fuissent & Romani, Hæc tamen tota, de re asseueranter dictum nihil velim.

DE TIBIIS PARIBVS ET IMPARIBVS.

Choros ad distinguendos actus adhibebant Græci poetæ, Latini tibias adhibuere in graui comœdia dextras, in leui sinistras, quare grauem sonum dextræ, acutum sinistræ emittebãt, vt sono comœdiæ vel leuitati vel grauitati responderent. Quod vt fieret commodius impares fiebant dextræ, hoc est vnico foramine, sinistræ pares & geminæ, vt cum duobus foraminibus exiret, sonus, distractus, & diffectus acutior ad aures perueniret. Adhiberi vtræque solebant, cum mixta è genere vtroque erat comœdia.

ANTONIVS GOVEANVS EX INSCRIPTIONE ANDRIAE.

Mihi sic inscriptio hæc videtur legenda.

Andria Terentij acta ludis Megalensibus M. Fuluio, M. Glabrione Aedilibus Curulibus. Egere L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Prænestinus Modos fecit Claud. Flaccus, Clau. Filius tibijs paribus & imparibus, hoc est sinistris & dextris. Tota græca est Menandrou edita M. Marcello, Cn. Sulpicio Coss.

Ea act. 1. sc. 1. Immo, apud hunc auctorem priore & producta & breui reperio. Vnde venio in opinionem scribi debere gemino M. alteriusq; detractione corripi posse priorẽ. Et Scen. 2. Circuitionem pentasyllabum. Et sce. 5. {Ne ad morbum, hoc etiã. M. teneo} Versus hic finitur scenæ sequẽtis initio. Ea act. 2. sc. 1. {Quis ais Byrrhia?} Finis præcedentis versus. Et sc. 2. Notatu dignũ id putaui q in illo, Etiam puerum inde abiens conueni Chremis, Olera & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni, Cõueni pro inueni & occurri sumitur. Eodẽ modo sumitur in illo Eunuchi act. 2. sc. 2. Conueni hodie aduenienꝭ quendam mei loci hinc atque ordinis, quod non visus est Donatus intelligere. Cicero in Catone maiore, Equidem efferor studio patres vestros quos colui & dilexi videndi, neque eos vero solũ conuenire aueo quos ipse cognoui, sed illos etiam de quibus audiui & legi & ipse conscripsi. Quo in loco conuenire Theodorus interpretatur εὑρεῖν, quod certe est inuenire, vbi nos errasse Theodorum putauimus aliquãdo. Terentij illud in Hecyra aperte id demonstrat.

Pam. In arcem transcurso est opus. Par. Cui hoi. Pam. Tibi.
Par. In arcem? quid eo? Pam. Callidemidem hospitem.
Myconium, qui mecum vna aduectus est, conueni.
Quid cessas? Par. Quid vis dicam? an conueniam modo?

Ea act. 4. sce. 1. {Nisi mihi deos satis Scio fuisse iratos} Nisi posteriore producta. sumitur aũt hoc loco vt multis, alijs in hoc eodem auctore pro Sed. vide Eun. act. 3. sc. 4. versum vltimũ. Et sc. 5. {Ah, ah, ah} Histrionis tertia interiectio esse videtur; proindeque

extra

extra versum est. Vide Eun. act. 3. scen. 1. & Heaut. act. 5. sce. 1. Et sc. 6. {Quæ se inhoneste optauit parare hic diuitias} Egere locus hic notatione visus est propter nouitatem malam fauoris conciliatricem. Sunt qui parere non parare scripsisse poetam velint, ac id, facere est, non sanare vulnus, neque enim parare in causa erat cur suis numeris non constaret senarius, neque parare vt constaret. Ego Ditias non Diuitias scripsisse Terēt. puto. Idē in Heaut. Act. 1. sc. 2. Parentes, patriam incolumem, amicos, genu' diuitias, vbi quoque ditias postulat Oct. Iambicus. Rursus Act. 3. scen. 2. Vicinum hunc nostin', at quasi is non diuitijs, vbi & Ditijs versus efflagitat senarius. Dijs certe pro Dites idem dixit in Adelph. Dis quidem esse Demea. Cum igitur diuitiæ nusquam repertā apud hūc auctorem nisi his locis quos citaui, & his ipsis omnibus Ditiæ carmen postulet, & quemadmodum Dis pro Dites, ita Ditiæ pro diuitiæ dici potuerint, rem dignam putaui q̄ & indicarem ego, & inquā alij diligentius inquirerent. Optume hospes pol Crito antiquū obtines. Oportuet pro optime qui legendum putās vt versui consulant, potiusquam Morem addant videnc meo iudicio parum, nam & oportune sētētia nō postulat. & in Hec. ita Teren.

At tu ecastor morem antiquū atque ingeniū obtines. Non est quod nos moueat interpretis auctoritas in illud Gnathonis in Eun. Non cognosco vestrum tam superbum, vbi ille superbū dici vult absolute, vt hoc Andriæ, Antiquum obtines, non est inquam quod nos moueat, scriptum si quidem inuenio eo loco, Nō nosce genu' vestrum tam superbum. Est quod Galli dicunt, vous ne serez pas si maluais, vostre pere estoit si bon. Ex act. 5. sc. 4.

Andrium ego Critonem video? & certe is est, saluus sis Crito. Versus hic cum Trochaicus esse debeat catalecticus, corrupte legitur, quem vt emendaret Doct. Is, detraxit. versui quidem certe consuluit, elegantiæ non habuit rationem, quæ sibi detrahi nō patitur. Ego post eam interrogationem, Andrium ego Critonem video? Et certe, subijci nō puto commode. Ecere, non Et certe puto scripsisse Terentium. Ecere autem aduerbium est iurandi, ac si diceres, Per ædem Cereris, vt Ecastor, per ædem Castoris, Aedepol, per ædem Pollucis, Eo vsus est Plautus, eo Terentius non semel. Ita & elegantia & versus Terentium scripsisse clamāt. Idem erat flagitium in Eunucho. Act. 5. sc. 2. idem in Adel. Act. 1. sce. 2. idem multis alijs locis. {Ita ne vero obturbat} Locus si, vt interpretes volūt, accipiatur, vt vero aduerbium sit, sintq; hæc inter se distincta, Ita ne, vero obturbat corruptum esse locum asseueratione omni confirmo. Quòd si vero nomē sit casu dandi, referaturq; ad verbum Obturbat, obturbare vero, erit veritati obstrepere. Miratur ergo Crito tam esse veritati aduersum Simonem, vt ei obstrepat, & vera dicentes amet interpellare.

EX INSCRIPTIONE EVNVCHI.

Mihi inscriptio hæc sic legenda videtur.

P. Terēt. Aphr. Eunuchus. Acta ludis Megalens. L. Posthumio Albino L. Cornelio Merula ædilibus curulibus. Egere L. Ambiuius Turpio, L. Atilius prænestinus. Modos fecit Claud. Flaccus Claudij filius tibijs duab' dextra & sinistra. Acta secūdo est. Græca est Menandrū. Edita M. Val. Messala, C. Fānio Strabone Coss.

Ex prologo. {Postquam ædiles emerunt} Antequam fabulæ ante populum agerentur, agebātur priuatim apud ædiles. {Qui plurimis, & minime multos lædere} Quàm plurimos duæ sunt dictiones. Loci sententia, cuius nos Aemylius Ferrettus admonuit, hæc est, Si quisquā est, qui bonis placere velit potius quam malis (nam per plurimos eosdē hic intelligimus quos Græci per πολλοὺς) neque tamē malos lædere, in ijs esse se poeta profitetur. Aduerbium Potius subintelligi non est nouum, sic Vlp. sic Cic. lib. 3. in Verrem est locutus. Sic Hom. Od. 4.

Αὐτὰρ ἔχοντα σε βόλομ' ἐπαυρέμεν, ὅττανα τῶνδε.

Ex act. 1. sc. 1. {Perficies} Alibi pertēdes. in quam significationem dicitur à Terentio Heaut. Act. 5. sc. 5. Video nō licere vt cœperam hoc pertendere. Ex act. 2. sc. 2. {Ad cœnam vt veniat} Cœna hic pro prandio, nunquam nunc cœnam dicimus veteres vesperā dixisse testis est Non. Marcellus. Vide act. 3. sc. 2. vers. 26. Ego illum. Et sce. 3. {Calidum} Male interpres putat Callidum scribendum, nam & Græci θερμὸν dicunt, & versus aliter nō constat. Ex act. 3. sc. 1. {Ha, ha, hæ} Posteriore duæ interiectiones histrionis sunt, & extra versum. vide And. act. 4. sc. 4. & Heaut. act. 5. sc. 1. Et sc. 2. {Vel sobrius} Hinc colliges inuitatam fuisse Thaidē à Milite nō ad vespernam vt veteres loquebantur cū adhuc esset sobrius, vide quod supra notauimus act. 2. sc. 2. vide act. 4. sc. 7. versu penultimo. {Parata omnia. G. fiat. Th. diligenter Pythias} Aut præsto omnia, scribendum est, aut Fiat syllaba vna faciūda, quod magis placet. parata omnia maluissem si proprietas sermonis passa fuisset, non enim parare cœnam dicimus, sed parare. Et scen. 4. {Nisi quidquid est} Nisi pro sed, vide Adel. Act. 1. sc. 2. versū vltimum. Ex act. 4. sce. 5. Verum hercle hoc verbum est, sine Cerere & Libero friget Venus. Versum hunc scriptum etiam hoc modo reperio, Verum hercle verbum hoc est, sine Cerere & Baccho friget Venus. Atque ita si legatur iambicos erit Octon. Acatal. quales & superiores & inferiores omnes. Nisi velis Libero esse Dactylum. Vide quæ in versiculum illum Adelphorum act. 1. sce. 1. est à nobis adnotatū. Et scen 6 {Abi tu} Abi posteriore correpta. Et scen. 7. {Domiq; focisq; fac vicissim vt memor sis} Hinc colligas non fuisse ad vespernam vt antea dicebamus act. 3. sc. 2. inuitatam Thaidem cum eodē die Sanga coquum à Gnathone sui officij commone fiat. Præterea, quod multo maximum est argumentum, tot res post cœnam geri eodem die non potuerūt, si cœnam pro vesperna sumimus. Ex act. 5. sce. 5. {Qd mœchis solet} Athenienses mœchis pudenda & sedes expilabant, q supplicij genus παρατιλμὸς dicebatur.

EX INSCRIPTIONE HEAVTONT.

Inscriptio hæc mihi sic legenda videtur.

P. Terentij Afri Heautontimorumenos. Græca est Menādru. Acta ludis Megalensibus L. Cornelio Lentulo, L. Valerio Flacco ædilibus curulibus. Egit L. Ambiuius Turpio. Modos fecit Cl. Flac. Cl. F. tibijs paribus. Acta deinde duabus dextris. Acta etiam tertio. Edita T. Sempronio Graccho, M. Iuuentio Helua Coss.

Ex prologo.

Id primum dicam, deinde quod veni eloquar.

Locum hunc, quo in hoc auctore obscurior nullus, notare malui, quàm emēdare, vt in re tam difficili, atque perplexa, suum cuique iudicium relinqueretur. Primus non eo ordine, quo res proposita est, narratur, neque enim hæc quæ sequuntur.

Ex integra Græca integram Comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon.

Duplex quæ ex argumento facta est simplici. Hæc inquā non demonstrent, cur partes seni poeta dederit, quæ erant adolescentium, quod tamen dicturum se primum, pollicetur. Iam vbi post paulo dicit, Oratorem esse se, non Prologum, non docet, cur venerit, venerat enim Histrio nō vt Prologum recitaret, sed vt ageret fabulam, id tamen fuerat quod secundo loco erat dicturus. Deinde quis ille senex, cui adolescentium erant datæ partes? quæ illæ ipsæ adolescētium partes? Ego vt quod sentio paucis dicam, verborum ordinem perturbatum tantas loco tenebras puto attulisse, quod si ita legamus, Id deinde dicam, primum quod veni eloquar, erunt omnia clariora. Nam prologi ab adolescentibus solerent recitari essetq; L. Ambiuius senex, qui prologū recitaret, cur adolescentium partes seni essent demandatæ, mirari populus iure potuisset, cuius facti causam dicturum se pollicetur, vbi qua re venerat explicasset. Veni, inquit, vt ex integra Græca integrā comœdiam agam, quæ ex simplici argumēto duplex facta est. Dicerem & Cuia esset Græca, & Latina quis fecit, nisi partem vestrū maximam scire arbitrarer. Habetis cur venerim, dicam iam nūc cur partes has prologi, quæ erant adolescētium, senex didicerim. Non Prologum voluit me esse poeta, hoc est fabulæ argumētum narrare, sed Oratorem fecit, qui pro se apud vos causam dicerem aduersus eos rumores, quos de se maleuoli distulerant, Contaminasse, scilicet Græcas multas dum facit paucas Latinas. Orator ergo ad vos venio ornatu Prologi. Ex act. 4 sce. 3. {Vestrum senem Sy. immo vi} Immo prius breui.

EX INSCRIPTIONE ADELPHORVM.

Mihi sic inscriptio hęc videtur legenda.

Adelphi Terentij. Acta ludis Funebribus L. Aemilij Pauli Q. Fab. Max. P. Cornelio Aphricano ædilibus Curulibus. Egere L. Atilius Prænestinus L. Numidius Posthumius. Modos fecit Cl. Flaccus, Cl. Fil. tibijs dextris. Facta latina est ū Gręca Menādru L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego Coss.

Ex act. 1. sce. 2. {Nisi quidquid est} Nisi pro sed. Ex act. 2. scena 1.

Domo me eripuit, verberauit, me inuito abduxit meam.

Domo me e, anapæst. esse videtur, alioquin non constabit Troch. Ablatiuo esse, primo, vero cito, sedulo, mutuo, crebro, sero, vltimoq; correptos dici interim, nemo nescit. Act. 5. sc. 8. animo extremam corripere adnotauimus. Ex act. 4. sc. 1. {Quasi puero} Puero dissyllabum. Et sce. 2. {Nisi me credo} Nisi pro sed. Quonam? Sy. Illic vbi, &c. Versum hunc Denarium Catalecticum Trochaicum faciunt, quos nullos scripsit Terentius. Alibi Quidnam? Sy. illuc, &c. Ego legēdum putarim. vbinam? Sy. vbi etiam, &c. vt sit. Trochai. Octona. Hypercat. Quonam, non videtur sententia postulare, illic Donatus non legit. Et sce. 5. {Domi virginem} Domi

posteriore

posteriore correpta, nisi virginem quadrissyllabum facis. {Abi domum} Abi poster. correpta, Ex Act. 5. scen. 8. {Corpore & animo. M. gaudeo} ni v mo ugau anapæstus hoc idem etiam act. 2. sce. 1. adnotauimus, in Domo me eripuit, &c.

EX INSCRIPTIONE HECYRAE.

Hæc inscriptio iudicio nostro ita legenda est.

Terẽtij Hecyra. Tota Græca est Apollodorou. edita Cn. Octauio, T. Manlio Torquato Cnss. Acta primo ludis Romanis Sex. Iul. Cæsare, Cn. Cor. Dolabella Aedilibus curulibus, sine Prologo. non est placita. Relata est iterum Ludis Funebribus L. Aemilij Pauli, non est placita tota. Relata est tertio Q. Ful. L. Marrio ædilibus Curulibus. Egit L. Ambiuius Turpio. modos fecit Claudius Flaccus. Claud. Fil. tibijs paribus. Placuit.

Ea act. 3. sce. 4. {Immo quod} Anapæstus, vide versum vlt. sce. 4. act. 4. vnde Hecy. sce. vlt. Ex act. 4. sce. 4. {Immo va} Anapæstus, vide Act. 3. scen. 4.

EX INSCRIPTIONE PHORMIONIS.

Hæc inscriptio iudicio nostro ita legenda est.

P. Terentij Afri Phormio. Acta ludis Romanis L. Posthumio Albino L. Cornelio Merula Aedilibus curulibus, Egere L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Cl. Flac. Clau. F. tibijs paribus. Tota græca est, Apollodoru ἐπιδικαζόμενον Acta quarto est. Edita C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala Coss.

Ea act. 1. sce. 4. {Nã absque eo esset. Rectè mihi vidissem} Scriptum in alio exemplari reperio, Nam absque eo recte ego mihi vidissem. Quod si Esset legamus, aut notandum nouum erit locutionis genus, aut ita oratio distinguẽda, Nam absque eo, esset rectè, ego mihi vidissem. Ex act. 2. sce. 1. {Nil suaue meritum est} In hæc verba ita interpres, Ordo & sensus hic est, Nihil mihi mercedis suaue est vt ego illam cum illo nuptã feram. Suaue enim meritum suauem mercedem significat. Ego scriptum fuisse puto, Nil suaue meritu' est, vt Antiphonem ea verba sic referantur, Ego ne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem? non faciam, non. n. meritus à me est, ei vt esse dulce aut suaue aliquid patiar. Potest & sic id intelligi, Nihil mihi fecit Antipho suaue, vt ei aliquid esse suaue permittam. Mereri, pro facere non hoc tantum loco vsurpauit. Ita in Hecyr. Act. 3. sce. 5.

Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater

Quod nollem, & sæpe quod vellem meritam scio.

Nempe Phormionem} Alia exemplaria habent, Num Phormionem? atque ita cõstat. Senarius. Vide an malis literarũ transpositione in Phormionem primam breuiter dici, cum & Apollodorus, cuius hæc fabula est, eius dictionis syllabam primam corripuerit. Quod qua ratione fecerit non video, nisi pro Phormio, Phormio scripserit. De his literarum trãspositionibus vide Theodorum Grammaticæ lib. 4. Et sc. 3 {Eho tu sobrinũ tuum} Apud Cic. in oratore ad Brutum legimus, Eho tu cognatum. {Id quod lex iubet} Vide num legendum Ei quod, &c. vt paulo post, cũ Senis verba repetit Phormio, Mercedẽ dare lex iubet ei, atque amicere. {Non agam} Dactylus. Ea act. 3. sce 2. {Dorio audi obsecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omitte me} In hunc versum ita interpres, Sunt qui sic legant, vt Dorio Phædria dicat? Leno, audi, iterum Phædria obsecro. Certe qui ita orationem distinguebant id viderunt non petere Phædriam à Lenone vt audiret, sed vt parumper Leno pecuniam expectaret. Neque enim respõdisset Leno, non audio, si audientiam tantum adolescens postularet, id si quidem respondere solemus, cum quod petitur non concessuros nos significamus. Ego distinguendam ita orationẽ non puto, cum illud Audi Lenoni tam obstinato ad denegandum minus conuenire videatur. Versum esse Trochaicum cõstat, si Audi non detrahimus, Hypercatalecticum, cum Dorio primam habeat longam, à muneribus enim, non ab hasta nomen habet, & in hac ipsa Scena his prima producta reperitur, sin detrahimus, & sententiæ consulitur, & versus Trochaicus fiet catalecticus, quales qui sequuntur omnes, qui quidem Troch. sunt. Parumper illud Phædriæ ad expectationem pecuniæ, non ad audientiam referri debere omnino confirmo, sequitur enim, Nequeo exorare vt maneat triduum hoc? Locus hoc habere sentẽtiæ videtur, Dorio inquit Phędria, expecta obsecro dum pecuniam conficio. Surdo, inquit Dorio, fabulã narras. Missum me fac, molestus es. Hic Phædria, Audi quod dicam Dorio, non me capis, quod parumper peto vt expectes, est vt triduum tantum expectes, ne quod parũper vt expectes peto, putes petere me hominum aliorum more vt in multos dies, aut menses expectes {A. Misericum est. P. Hei verbis vincor. G. Quam est vterque simili' sui?} In hac scena versus non est alius difficilior intellectum. Misericum est, dicere per Ironiam Antiphonem vult interpres, quod ego illi assentior. At quid sit Veris vincor, quid, Quam est vterque similis sui, neque ille dicit, neque ego assequor. Scriptũ fuisse credo, Hei verbis vincor. Vincebat enim Lenonis in negando pertinacia, & loquacitas adolescentis ingenui atque liberalis pudorem. Quamobrem secũ Geta, quàm Lenonis, inquit, morẽs Lenonis habet, & Phædria pudentis atque liberalis adolescẽtis, qui verbis à Lenone verbis vinci se fateatur. Et sce. 3. {Dum igitur diem hic ei} Diem vna syllaba hũc versum citat Prisc. sine Diem. Ego malo propter elegantiam syll. facere vnam quam tollere, cum ea dictione sublata versus etiam aliquid desideret Ea act. 4. sce. 4. {Aruspex} Aruspex quia ab Haruga deriuatur primam vocalem habere debet aspiratam. Ea act. 5. sce. 2. {Vorsuram soluis} Vorsura potius legendum potius septimo casu, quàm versuram, & si Budęo aliter videtur. Et scena 3. {Capiebat statim} Statim priore lõnga pro perpetuo & æqualiter. Et scena 6.

G. Vapulabis. A. Id tibi quidem iam fiet nisi resistis verbero.

G. Familiariorem oportet esse hunc qui minitatur malum.

Scenam hanc è Trochaicis constare catalecticis versus metientibus clarum est. Quare cũ prior ille versus neque Trochaicus esset eius mensuræ quàm Terentiani versus nunquã excedunt, hoc est, cũ neque Octon. esse Catalecticus, neque Hypercatalecticus, incidit animo suspicio loco aliquid esse additum, vel certe detractum, quid id esse posset, cum reperire non possem cogitando in librum incidi, vix dignum, qui mihi fidem facere deberet, nisi iudicij ratio accessisset. In eo ita scriptum reperi.

G. Vapulabis. Curialis vernula est qui me vocat.

A. Id tibi quidem iam fiat, nisi resistis verbero.

G. Familiariorem oportet esse hunc qui minitat malum.

Quæ lectio propter multas res mihi probatur, versus enim cõsulitur, & id, quod subiecit, Familiariorem esse oportet, qui minitat malum explicatur magis, vocare. n. potuit quiuis, vernula etiam, minitare malum (vt loci huius verbo vtar, quo vsus antiquos notandum video à Prisciano) non nisi qui in eum ius habeat & imperium, vnde in suspicionem venit Geta, herum esse, à quo vocaretur, non vernulam, quemadmodum initio putabat, cui verbera etiam minitauerat. Id vnum relinquebatur dubium, quid Curialem vernulam dixisset Poeta, cum Curiales ii dicãtur, qui curiæ sunt eiusdem, curiamq́; serui non haberẽt, neque apud Romanos, neque apud Græcos. Ea de re duæ animo subibant opiniones, aut legẽdum, Familiaris vernula est nam & subiecit, Familiariorem, & versus vtrũque patitur Trochaicus, aut seruos curiales dici posse, qui dominis seruiunt eiusdem curiæ. Populares enim dicũtur etiam serui, qui dominis populi eiusdem seruiunt, ita enim sumẽdum illud puto Act. primi scenæ primæ, Amicus summus meus & populares Geta. Palliatam enim esse fabulam meminisse debemus, Ciuitatemq́; Atheniensem in δήμους hoc est populos diuisam fuisse quẽadmodum hodie est Florentina. Nam putare ideo à Dauo popularem Getam appellatum, ꝙ essent nationis eiusdẽ, quod interpreti video placuisse, ignorare est populos fuisse diuersos Getas & Dauos, & seruis nomina dari solita ab eo populo vnde esset quisque. Diuersos autem fuisse populos Strabo libro septimo his verbis testatur, Fuit & alia regionis diuisio ex antiquis permanens temporibus, alios enim Dacos alios Getas appellãt, Getas quidem qui ad Pontum in orientem vergunt, Dacos autẽ qui in oppositum versus Germaniã & ad Istri fontes, quos olim Dauos vocatos esse reor. Ex quo apud Athenienses Dauorum & Getarum nomina seruilia plurimum abundabant. Hoc sanè credibilius est, quàm à Scytarum gente deriuari, quos Daas vocant, lõge enim illi ad Hyrcaniam positi sunt nec ex eo loco Athenas mancipia deportata putandum est. Hęc Strabo. Regio ergo eadẽ erat & Dauorum & Getarum, & lingua eadem quemadmodum post paulo scribit idem Strabo proinde gens eadem, sed in populos varios diuisa, neque protinus eiusdem populi dici debent, qui eiusdem gentis sunt, & nationis. Et sc. 7. {In angiportum hoc} Priscian. legit hunc vt probet etiam genere masculino Angiportum reperiri. Et scen. 9. {D. vt voles faciet. N. Immo vt iam scias} Et imo vt, anapæstus.

TERENTII ANDRIA.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Simo senex.	*Byrrhia seruus.*
Pamphilus adolescens.	*Crito hospes.*
Dauus seruus.	*Chremes senex.*
Dromo lorarius.	*Glycerium meretrix.*
Sosia libertus.	*Mysis ancilla.*
Charinus adolescens.	*Lesbia obstetrix.*

IDIOMATA PERSONARVM PRAECIPVARVM.

SImo pius in filiũ,sed natura vehementior. Pamphilus plus in patrem,sed fideliter amans,& cordatus vt adolescens. Dauus vafer, ac spei pertinacis. Charinus simplex, ac nullius consilij. Byrrhia,Dauo dissimillimus,desperãdi auctor. Crito pauper,sed ob probitatem impatiens contumeliæ. Chremes pius in filiam, alioqui Simonis dissimillimus, ingenio sedato & placido componens omnia. Mysis callida & heræ amans.

RATIO NOMINVM.

SImo dictus est à specie. Simi enim ferè sunt iracundi. Chremes, παρὰ τὸ χρέμπτειν, quòd senes tussi expurgent pectus. Pamphilus à fideli amore. Charinus à beneuolentia animi. Sosia,quòd seruatus in bello. Dauus à patria. Opinor & Byrrhia, sicut & Mysis. Nam Mysi quemadmodum Phryges seruile genus erant. Glycerium à voluptate. Lesbia,à patria. Crito,quòd controuersiam dirimat. Dromo à cursu.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

SORORE M falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glyceriũ vitiat Pãphilus:
Grauidaq; facta,dat fidem vxorem sibi
Fore hanc,nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis:atq; ut amorẽ comperit,
Simulat futuras nuptias,cupiens suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Daui suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias,generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperato agnitam,
Dat Pamphilo hanc,aliam Charino coniugem.

AELII DONATI PRAEFATIO IN ANDRIAM TERENTII.

COMOEDIA Andria,cum palliata sit,de loco nomen accepit, & à Menandro prius, & nunc ab ipso Terentio, qui cũ de Chryside loqueretur, sic ait, Hei vereor ne quid Andria apportet mali. & hoc commune vocabulum est, & in Græca,& in Latina lingua. Hæc maiori ex parte motoria est, continetq; actus amatorũ adolescentium,& patrum piorũ. Sunt ibi callidi serui,astutæ ancillæ, seueri senes, adolescentulæ liberales. In hac primæ partes senis Simonis sunt,secundæ Daui,tertiæ Chremetis,& deinceps reliquorum. Prologus in hac acer inducitur,& in aduersarios non mediocriter exasperatur,sed tñ id subtiliter, vt omnia lacessitus facere videatur, ac dicere. Hic protasis subtilis,epitasis tumultuosa,catastrophe penè tragica,& tñ repente ex his turbis in tranquillum peruenit.

Hæc prima acta est ludis Megalensibus M. Fuluio ædile,& M. Glabrione, Q. Minutio Valerio Curulibus. Egerunt L. Attilius, Latinus Prænestinus,& L. Ambiuius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudij filius tibijs paribus,dextris & sinistris,& est tota Græca,edita M. Marcello, & Sulpitio Coss. pronunciataq; est Andria Terentij ob incognitũ adhuc nomen Poetæ, & minoris apud populum auctoritati ac meriti. Diuerbijs auctenticis lepide distincta est, & successu spectata prospero, hortamento Poetæ fuit ad alias conscribendas. Initium aũt προτατικὸν πρόσωπον.i.aduentitiam personam recepit Sosiæ propter euoluendã argumenti obscuritatem. Persona autem protatica ea intelligitur,quæ semel inducta in principio fabulæ,in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum sanè puellarum liberalium nullam orationem in proscenio induci in Comœdia Palliata,præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipsa quoq; post scenam fieri solet.

ARGVMENTVM EIVSDEM IN EANDEM.

CHremes Atticus, pater Pasibulæ & Philumenæ, cũ ex his duabus se Pasibulã perdidisse falsò crederet redictã Athenis,nec visam postea multo tempore,tanquam vnicam sibi putabat Philumenam: quam Charinus adolescens Atheniensis adamabat vnice, & sibi petebat vxorem. Sed pater eam Pamphilo cuidã Simonis filio vltro desponderat: qui Pamphilus contra sororem Chrysidis, ac peregrinam tum creditam Pasibulam supradictam alteram Chremetis filiam sub nomine Glycerij latenter sic amauit,vt ex ea filium suscepisset inscio patre,qua re intellecta commotus Simo pater Pamphili,dum per falsas nuptias tentat animũ filij,multis dolis à Dauo ipse deluditur seruo, periculoq; Charini,& Pamphili motus errore in fabula,vsque ad eum finem ductus est, dum Athenas veniens Andrius quidam Crito rem aperiat, & nodum fabulæ soluat: per quem agnita Pasibula recipitur à parentibus,& traditur Pamphilo amanti, Philumena vero Charino despondetur,& traditur exoptanti.

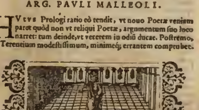
Perspecto argumento scire debemus hanc esse virtute Poeticã, vt à nouissimis argumenti rebus incipiens initiũ fabulæ, & originem narratiue reddat spectatoribus: auctoremq; præsentem sibi exhibeat,vbi finis est fabulæ. hunc.n.ordinem & circulũ poeticæ artis,vel virtutia non modo secuti sunt Tragici,Comiciq; auctores,sed Homerus etiam & Virg. tenuerent. Diuisionem actuũ in Latinis fabulis internoscere difficile est,causam iandudũ demonstrauimus. Vnde aũt,aut quo modo,quamuis ægre,tñ intelligi distinguiq; possint,est operæpretium dicere. Principio dicendũ est nullam personam egressum quinquies,vltra exire posse. Sed illa re plerunq; decipimus, ꝙ personam cum tacuerit egressam falsò putamus: quæ nihilominus in proscenio tacens loquẽdi tempus expectat. Est igitur attente animaduertendum,vbi,& qñ scena vacua sit ab oĩbus personis: vt in ea chorus, vel tibicen audiri possit,quod cum viderimus,ibi actum esse finitũ debemus agnoscere. Confundit sæpe lectorem id,quod persona in superiori scena desinens,& in proxima incipiens loqui nõ intelligitur ingressa, quod ipsum experientes statim dijudicant de rerum ac temporũ quantitas potest.n.fieri vt & sit ingressa ac egressa,quã prave credimus de proscenio non recessisse. Posse aũt quinto egredi personã,non & necesse esse dicimus,vt appareat vltra exire non posse. In Tragœdia & parcius exire & solere pariter & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Sosiam continet argumenti, ꝙ populus hac occasione perdiscit mox querelã apud se Daui de domino,& eiusdem cũ domino verba, & rursus eiusdem serui deliberationem quid terũ gerat. Secũdi actus hæc sunt,Charini verba primo cũ Byrrhia seruo, & post cũ ipso Pamphilo de nuptijs, Pamphili sermo cum patre dolo cõsentientis in noptias. Byrrhiæ verba Daui callida oratio aduersum senem. Tertio actui hæc attribuuntur, Mysidis cũ obstetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus,partus Glycerij suspectus seni, & Daui apud eũ fraudulẽta sermocinatio,Simonis verba cũ Chremete de nuptijs,Daui perturbatio ac Pamphili. Quartũ actum per hæc intelligimus, primo Charini verba sunt indignantis, velut fidem sibi nõ seruatam à Pamphilo, tũ Mysidis verba apud Pamphilum, eiusdemq; questus,Daui administratio doli aduersus Chremetẽ. In quinto actu Simonis & Chremetis propè iurgium disputatio, tum detectio fallaciarũ Daui, tum indignatio patris aduersus filium, tum Critonis interuentus,& per eũ cognitis rebus in tranquillum res acta,ducẽtibus vxores quas cõcupiuerant Pamphilo & Charino. Illud nõ cõmouere nos debet,ꝙ in horum actuũ distinctione vñe de proscenio non discessisse personæ quædã, sed tenere debemus ideo Terentiũ vicinitatis mentionẽ fecisse in principio,vt modico receptu & adesse & abesse personã intelligamus. nihil ergo secus factũ est ab antiquis,qui ad hũc modũ Terẽtianas fabulas diuiserũt.

ACTA

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M.Fuluio,& M.Clabrione Aedilibus, Curulibus Egerunt L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus Claudij, Tibijs paribus dextris, & sinistris, & est tota Græca, edita M. Marcello, Cn. Sulpitio Coss.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

HVIVS Prologi ratio eò tendit, vt nouo Poetæ veniam paret quòd non vt reliqui Poetæ, argumentum suo loco narret: tum deinde, vt veterem in odiũ ducat. Postremo, vt Terentium modestissimum, minimeq; errantem comprobet.

PROLOGVS.

Trimetri.

POETA cum primum animum
ad scribendum appulit,
Id sibi negoti credidit solum
dari,
Populo vt placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter euenire multo
intelligit:
Nam in prologis scribundis
operam abutitur.
Non qui argumentum narret, sed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtramuis rectè norit, ambas nouerit.
Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque vsum pro suis.
Isti id vituperant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt ne intelligendo, vt nihil intelligant,
Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster auctores habet:
Quorum æmulari exoptat neglientiam
Potius, quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc vt quiescant porò, moneo, & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Fauere, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Vt pernoscatis, ecquid spei sit relliquum,
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

POETA cum primum animũ ad scribendum appulit, { Principium factum est à commendatione personæ, quòd prudens, & honestus Terentius, & onere maiore Poetam potius, quam Terentium dixit: vt illum, hoc ipso, de quo laborat, nomine ornaret. { Poeta cum primum } Omnis huius prologi intẽtio hoc agit, vt nouo Poeta veniam paret, & veteri odiũ, & vt quã maxime modestum, minimeq; errantem Terentiũ probet. { Poeta cum primum animum, &c. } Iam meritum poetæ dedit, Poetam eundem dicendo, & ab animo eius, quem defendit. { Poeta cum primum animum ad scribendũ appulit, } Sensus hic est, Proposuerat quidem poeta noster, vt in prologis argumenta narraret, sed hoc imputat L. Lauinio aduersario, qui eũ facere non permisit quod proposuerat, maledictis suis ad respondendũ eundem prouocans. { Appulit } Appellere proprie dicitur, cũ ex pelago aut freto quis ad littus accesserit. Virg. Hinc me digressum vestris Deus appulit oris. { Appulit } In secunda lectione attulit fuit: sed appulit magis, vt Terentius postea sic, Animum ad vxorem appulit. { Negoti } Modo pro modestia & cura, non labore. { Populo vt placerent, } Vt, ne non significat: nec est modo coniunctio. { Fabulas } Ad Fecisset, retulit fabulas, non ad Placerent. & est figura Syllepsis. { Fecisset } Bene fecisset, non scripsisset. Vnde & poetæ ἀπὸ τοῦ ποιεῖν, i. à faciendo dicti sunt. Sic Virg. Pollio & ipse facit noua carmina. { Verum aliter } Sic Virg. Maior rerum mihi nascitur ordo, & Maius opus moueo. Non enim hoc se elegisse dicit, sed quasi ex ordine ipso natum sibi esse. { Intelligit: } Quod credimus, plerunq; falsum: quod intelligimus, certum est. { Aliter autem } Contra significat. Virg. Dijs aliter visum. { Verum aliter euenire multo intelligit } Adeo nec præparauerat, nec intenderat quenquam lædere, vt ipse falsis, lacessitusq; hoc faciat. { Operam abutitur } Vtimur fructibus rei, quæ ab amantibus saluo vsu nobis subministratur. Abutimur, qñ deperdimus & rem & fructum. Nam vsui est ager, domus: abusui vinum, oleum, & cetera huiusmodi. Cicero: Non debet, inquit, ea mulier, cui vir bonorum suorum vsum fructũ legauit, cellis vinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. vsus enim non abusus legatus est: ea inter se sunt cõtraria. Hæc in Topicis. { Argumentũ narret, } Quod vere prologi est officium. { Qui } Pro vt. ergo non est modo pronomen. { Sed qui maleuoli Veteris poetæ, } Primũ à natura, maleuoli: deinde à tempore, vel ab inuidia, veteris; à signo æmulationis, poetæ. Vetus plerunq; refertur ad laudem, interdum ad vituperationem, vt hic. & alibi. Vetus, veternosus, senex. { Veteris } Pro cariosi & quasi rancidi, posuit, atq; ideo maleuoli: non criminibus, sed maledictis. Quid autem inter maledictum & crimen inter sit, docet Cic. in Tusc. { Veteris } Ratio inuidiæ. { Poetæ, } Causa insectationis. { Maledictis } Criminatio aduersarij. { Veteris poetæ, } Quia senex Lucius edebat fabulas, adolescentulo tũc Terentio. Et eleganter, maleuoli veteris maledictis: commendatio poetæ à persona aduersarij. { Respondeat } Excusatio respondentis, q̃ non obsistat, sed respõdeat. { Nunc quam rem } Quam, qualem. { Vitio dent, } Vituperent, culpent. Vituperare, est mala vitio dare, & etiã bona. { Nunc quã rem vitio dent, } Verũ, Nunc animaduerte, an, Nunc vitio dent? & oratorie quasi multos facit, cum vnum supra dixerit, vt Virgil. Desiste manum committere Teucris. { Nunc quam rem vitio } Propositio est. { Aduertite } Legitur & attendite, vnde manifestum est & aduertite & attendite non esse plenum, nisi addideris Animum. { Menander fecit Andriam, } Narratio est & proprie fecit. Scribit enim Terentius, qui verba adhibet tantum: facit Menander, qui etiam argumentum componit. sed sæpe ad laudẽ Terentij, Fecit, pro eo quod est transtulit. { Vtramuis } Prima scena Perinthie, penè ijsdem verbis quibus Andria, scripta est: cetera dissimilia sunt, exceptis duobus locis, altero ad versus xj. altero ad versus xx. qui vtraq; fabula positi sunt. { Qui norit vnã, ambas nouerit. } Omnem rem vno versu nouerit. { Vtramuis } Deest harum. { Non ita dissimili } Ordo est Ita non sunt Ergo Ita subdistinguendum. { Sed tñ } Discretio est à superioribus, & est ἀνακόλουθον. non.n. supra posuit Quidem. { Nõ ita dissimili sunt oratione. } Ita, pro valde, & caute: potuit.n. dici, quomodo ergo sunt duæ dissimili oratione? { Ita } Ne Menandrum culpare videatur, Ita adiunxit, quod laudis est. { Oratione ac stylo, } Oratio in sensu est: stylus in verbis: Oratio ad res refertur, stylus, ad verba: Stylus non est in tempore, sed prolata oratione, oratio autem est, & in cogitatione, & in prolatu. Oratio nem in sententijs dicunt esse, stylum in verbis, argumentum in rebus. Ergo in poemate oratio est. { Quæ conuenere in Andriã. } Apparet non de industria, sed casu esse translata ea quæ ex Perinthia in Andriam eodẽ sensu, ijsdemque verbis perscripta fuerunt.

{Quæ conuenere in Andriam.} Vnam ergo, nō duas transtulit. {Quæ conuenere in Andriam.} Quæ apta & commoda fuerūt, in Andriam Latinam, non Græcam, fatetur transtulisse. Sed quare se onerat Terentius, cum possit videri de vna transtulisse? Sic soluitur, Quia conscius sibi est primam scenam de Perinthia esse translatam, vbi senex ita cum vxore loquitur, vt apud Terent. cū liberto. at in Andria Menandri, solus senex est. {Id isti vituperant factum.} Isti, ad reprehensionem sumitur personæ: interdum rei reprehensionem significat. vt Virg. Quid petis istis? {Vituperant} Vitium rei putant. {Disputant} Immorantur, calumniatur, argumentantur. {Contaminari} Proprie contaminare est manibus luto plenis aliquid attingere. & contaminare, attingere est, & polluere. Virg. Linquere pollutum hospitium. i. contaminatū. {Contaminari} Tangi & relinqui polluta manu, ac per hoc voluit fœdari aut maculari, vt ipse ait, Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua. {Contaminari non decere} .i. ex multis vnam non decere facere. {Faciunt næ:} Næ quidam corripiunt, & cum interrogatione pronunciant, quidam producunt. quorum alij, ne, pro nec accipiunt, id est non alij næ pro valde. vt, Næ ego sum infelix: & Cic. Næ illi vehementer errant. Et hoc melius: nam statim infert. {Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium Accusant,} In singulis magna emphasis auctoritatis, sed ordo non est seruatus. Ennius nanque ante Plautum fuit, sed, quod est summæ auctoritatis, Ennium vltimū dixit. {Nę} Nimis, multum, plurimum. {Qui cum hunc} Terent. inquit, specialiter accusantes, nesciunt se bonis omnibus maledicere, quos ille imitatur. & argumentum est ab exemplo & auctoritate. {Dehinc vt quiescant} Recte. nam quiescere ille dicitur, qui est insolens & inquietos. {Porrò} Porrò in futurom dixit. {Moneo} Terribiliter dixit. Cic. Moneo, prædico, ante denuncio. Liberatus culpa etiam terret, alibi etiam criminaturus aduersarios. {Noscant} Melius, quàm si dixisset audiant. {Fauete} Iam ad auditores conuertitur, à quibus fauorem captat. Fauete dixit, q.d. Hoc aduersarij faciunt, vos autem, quod in vobis est, fauete. Vos ergo fauorem facite. Et Adeste non vt absentibus dicit, quippe qui corporibus præsto erant, sed, intenti estote, fauete, silete. sic & Pontifices dicunt, fauete linguis, fauete verbis. Vnde Virg. Ore fauete omnes {Adeste} Animis, scilicet auxilium præbere: vt aduocatus reo dicitur adesse. {Aequo animo} Ab honesto. {Et rem cognoscite} A iusto. {Cognoscite} Pernoscite: Sic dixit, Cognoscite vt pernoscatis, quemadmodū in Hec. Orator ad vos venio ornatu prologi: Sinite exorator sim. {Vt pernoscatis} Ab vtili. {Reliquum} Sunt qui pro reliquorum accipiant, vt sit sensus, De hac fabula sumite specimen, vt sciatis an ceteræ vobis spectandæ sint. Nam postmodum dictum alio prologo, Alias cognostis eius, quæso hanc noscite. {Reliquum} Quasi diceret, Postremum. ergo aduerbium est, i. τὸ λοιπόν. Sed siue hoc reliquum dicit, siue reliquum pro reliquorum: geminato u, scribitur. {De integro} Verū denuo, an ex integris Græcis? {Quas faciet comœdis} Syllepsis, vt supra, ad verbum enim faciet declinauit, non ad spectandæ sint. {Spectandæ} Proprie, vt fabulæ. i. probandæ. {Exigendę} Excludendæ.

GVID. Poeta cum primum, &c.} Hic prologus quam in manibus habemus est relatiuus qm in aduersarium, maledicta referuntur & quidem acriter ea tamen subtilitate vt poeta videatur omnia refellere lacessitus aduersarij maledictis. Sunt quatuor prologi species, alius est commendatiuus in quo fabula atque poeta commendatur. Alius relatiuus quo aut aduersario maledicta aut gratiæ populo referuntur. Quidam est argumentatiuus fabulæ argumentum exponens. Quidam mixtus omnia hæc in se continens. Hic autem prologus relatiuus est in quo defensor poetæ introductus, intendere nititur poetam modestum minimeq; errantem, & aduersarium in inuidiam vocare, cuius maledictis respondendo occupatus à narrando argumento supersedere cogitur. Comici autem solent introducere non seipsos in prologis loquentes, sed alium inducunt ex abrupto aduersarium reprehendentem poetæ cōmendatione adhibita. quod fecit Aristophanes inducens in prima comœdia sua Chremere, quod etiam satis videre est in ipso Andriæ prologo in quo poetæ defensor inductus captat beneuolentiam à persona poetæ eam cōmendando & à persona aduersarij eam in crimen & in inuidiam vocando. Poeta cū primum, &c. Poeta à ποιῶ. i. facio dicitur q carmina faciat. Virg. Pollio & ipse fa. no. car. Appello lis ea. ad & Pello significat subducere naues ad littus, quasi appellere naues ad littus, Inde appulsus. i. accessus & proprie ad aquam vel ad littus, transfertur ad alia sed appello as, signat nomino nominas. Cic. j. epist. iij. quoq; verbo orationis suæ me appellabat, quod ex ad & pello as cōponitur quod simplex non est in vsu, sed composita eius appello & compello compellas quod est alloquor alloqueris. Virgil. Prior Aeneam compellat Achates. Negocium interdum capitur pro labore vt nō est magni negocij debilem superare i. magni laboris. Interdum capitur pro molestia cura siue solicitudine. Cum primum vt primum vbi primū statim vt simulac, simulatq; postquā posteaquam idem ferè sibi volunt postulantq; duo verba, quamprimum vero quod signat citissime vnū tm̄ vt veni ad me quamprimum. i. citissime, interdū cum primū duæ partes sunt, vt hæc. Ordo est. Cum. i. qn̄ poeta appulit animum. i. applicuit vel adhibuit ingenium ad scribendum. i. componendum poema credidit id negocij. i. illam solicitudinem solum. i. tm̄modo dari sibi vt. i. ne non vt (Donati sententia) fabula. i. fabulæ vel subaudiat fabulæ quas fabulas fecisset placerēt populo vt sit sensus putauit sibi duntaxat illam curam siue illum timorem relinqui q suæ fabulæ populo non placerent, de quo vnusquisq; poeta solet esse solicitus. Aut si ponatur negocium pro labore & vt pro q sensus erit putauit solum illum laborem sibi relinqui vt efficeret suas fabulas populo placere sed spe falsus intelligit sibi esse maledictis poetæ lacessentis respondendum, itaq; ordo est. Verū poeta intelligit euenire multo aliter. i. longe secus vel valde contra. quare, nam abutitur opera. i. labore & industria, hoc est non bene collocat laborem suum in prologis. i. in præfationibus scribēdis præsertim qui poetas. s. non narret argumentū. i. fabulę materiam vt facere deberet, sed respondeat maledictis. i. purget detractiones est criminationes poetæ natura maliuoli & longa consuetudine quia iam veteris & in æmulatione inueterati, Vbi aduertendum puto dictū Diomedis legentis operam abutitur, inquit. n. ita fuisse antiquos locutos vtor hanc rem & abutor hac re quod à recentioribus dictum est vtor hac re, & abutor hac re, vt ait Donat. vtimur fructu rem ipsam non deperdentes. Abutimur autem & rem deperdentes & fructū. vtimur. n. agro abutimur oleo aut vino. Nunc quæso. i. posco vos spectatores animum aduertite. i. diligenter attendite quam rem vitio dent. i. quid vituperent & improbent quod si subaudiatur hic datiuus Poetæ sensus est attēdite de qua re poetam vituperent. Nam dare rem aliquam, vitio alicui est eum vituperare super illa re. Itidem vertere rem aliquā vitio cuiquam idem significat Menander dartat, quod vitio, illi dant inquietos verti sibi vitio q transferrens Menandri Andriam & Perinthia altera comœdia Græca concesserit in suam latinam Andriā quę illi congruere, visa fuerunt, quod non diffitetur confortans ab auctoritate & exemplo id vitium non esse præcipue cum id grauissimi auctores comici effecerint. Attendite ordinem. Menander poeta Græcus fecit Andriam & Perinthiam Græcas comœdias, & bene fecit, quia earum argumentum excogitauit, scribit autem Terent. transferens, licet in eius laudem & facere quoq; dicatur, qui norit. i. cognouerit, recte. i. bene, & vt intelligi debet vtramuis earum. s. hoc est vtramlibet siue alterutram earum, nouerit ambas, non ita. i. non adeo dissimili sunt argumēto. s. materia, sed in sunt factæ dissimili oratione. i. dissimilibus sententijs ac dissimili stilo. i. junctura verborū. Vbi aduerte orationem in sensu siue sententijs esse, stilum in verbis siue eorum iunctura qui etiam charactter dicitur, argumentum aūt in rebus. Ipse poeta fatetur transtulisse. i. traduxisse ex Perinthia Græca in Andriam Latinā, ea quæ conuenere. i. commoda fuerunt & apta, atq; fatetur se esse vsum ijs in translatis pro suis i. tanquam à se inuentis vel pro sibi conuenientibus isti maleuoli. s. per contemptus dicitur, vituperant factum illud atq; disputant. i. immorantur calumniantur, vel argumentantur in eo videlicet quod sequitur. i. non decere. i. honestū esse fabulas contaminari. i. quasi fœdari aut maculari ex multis vnam faciendo. Contaminare. n. est manibus luto plenis aliquid attingendo illud relinquere pollutum maculatum ue fœdatum. Ne. i. certe, vt ait Laurētius vel vt Donatus. i. valde ne intelligendo. i. prout nimis curiosi minima quæq; rimando efficiunt, vt nihil intelligunt, interdum. n. nimia curiositas, ac vt poeta, inquit, obscura diligentia. potius est omittenda qua sequenda. Alij capiunt ne pro verum interrogatiue illud dictum legendo, alij pro non verū vt bene sentit Donatus, melius est, vt pro certe aut valde accipiatur. Qui maleuoli cū accusant. i. arguunt hunc Terentium accusant Næuium, Plaurū, Ennium, poetas magnæ auctoritatis, quos poetas hic noster poeta habet auctores. i. imitandos. i. quorum sequitur auctoritatem & eorum imitatur auctoritatem. Quorum poetarū exoptat. i præelegit, æmulari. i. imitari aliqn̄ inuidere negligentiam. i. non nimiam curiositatē potius quā exoptet æmulari diligentiam. i. curiositate, obscuram. i. afferentē obscuritatem dictis istorū maleuolorū. Dehinc, admonet eos vt cessent maledicere ne audiant malefacta sua. Dehinc. i. deinceps, moneo, i. admoneo eos vt porro. i. in futurum siue postea, quiescāt. i. quieti se dent qui tam insolentes sunt inquieti neq; amplius animū suū perturbatione inuidiæ vexent & desinant. i. cessant, male dicere. i. detrahere ne noscāt sua malefacta manifestatione poetæ

qua

qua sit criminaturus eos & vitia detecturus ni cessent detrahere. Fauete, ad auditores conuertitur à quibus fauorem captat. Fauete .i. fauorem date silendo, sic & pontifices dicebant. Fauete verbis. Fauete linguis. & Virg. Ore fauete omnes, adeste .i. auxiliū præbere & intenti estote, vt aduocati ad sunt clientibus, æquo animo .i. bono animo, & cognoscite .i. intelligite rem .i. comœdiam agendam, vt pernoscatis .i. perfecte noscatis eam rem & etiā cognoscatis quid spei reliquū sit .i. quę sit apud vos reliqua spes, vel quid spei .i. quæ spes reliquum .i. reliquorum, hoc est reliquarū comœdiarum sit apud vos, ao scilicet .i. verū comœdias .i. comœdiæ, vel subaudi comœdiæ, quas comœdias, poeta faciet .i. transferet, vel scribet post hac .i. à modo, vel in posterum, de integro .i. ex integria græcis, vel denuo, vt sit aduerbiū. sint spectandæ .i. aspiciendæ vobis, pro à vobis an prius .i. antequam spectētur verū sint exigendæ .i. excludenæ, eijciendæ, ab ex quod est extra, & ago agis, quod est duco ducis. Tanquam dicat de hæc fabula sumite specimen .i. degustationem, vt sciatis an ceterę vobis spectandæ sint.

LATO. Argumentum Prologi.} In prologo argumentum narrari solet, sed hic actor dilato eo, vt in ceteris etiam fabulis, defendit poetam contra criminationes aduersarij, & interim perstringit illum admixtis vituperationibus, & postremo deterret, in finę attentionem cum silentio postulat à spectatoribus. }Poeta cum primum }Exordio captat beneuolentiā ab officio, factum suum excusans, & inuidia onerans aduersariū. }Veteris poetæ. }Vetus poeta Lucius Lauinius Terentij æmulus. }Menander fecit} Narratio. }In Andriam ex.} Andriam subaudi Latinam, nam ante Gręcam nominant. }Atque in eo disputant.} Status controuersiæ. }Faciunt næ} Refutatio quam firmat exemplis. }De hinc vt quiescant} Comminatio. }Maledicere} Prouerbiale. }Fauete} Postulatio attentionis ab augenda industria Poetæ.

PETR. MARA. Poeta cum primum, &c.} Calliopius beneuolentiam & nominis claritatem Terentij, verbis venatur suis, illum poetæ nomine honestans, quod aduersarij negabant, & aduersariū publicas oblectationes maligno animo ac liuido impedientē, in odium populi addicit. Et vtitur statu absoluto. Fatetur.n. id fecisse Terentium, quod aliorsum Poetis conceditur. Et aduersariū ignorantiæ accusans, i iusto, honesto, & vtili efflagitat, vt Comœdia æquo animo spectetur, ceteris comœdijs de integro edendis factura præiudicium. }Negociū pro labore ponitur. }Cic. in Oratione pro Roscio: Cū pater istius nullo negocio sit occisus. Maleuolentia est voluptas ex malo alterius sine emolumento suo. Prologus debet continere argumentum, & capita rerum, quæ postea per argumentationem explicandæ sunt, vt in Plautinis Comœdijs intueri licet. Ideo Terent. abutitur Prologo, qm̄ non explicat argumentum, quo docilitas comparatur & attentio, sed respondet maleuolis, quibus facit inuidiā. Maledictio, inquit Cic. in Orat. pro Cœlio, nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius tractatur, conuitium: si facetius, vrbanitas nominatur. Perinthus dicitur Heraclea, insula Propontidis, à qua Perinthiam fabulā appellauit Menander, vt ab Andro Andriam. }Non ita dissimili sunt argumento, &c.} Fabius lib. 5. sic ait: Argumentum quoq; plura significat; nam & fabulæ ad actum scenarum compositæ argumenta dicuntur. Et Cic. ad Brutum ait, Quod argumentum simile non erat. Quo apparet, inquit Fabius, omnem ad scribendum destinatam materiam ita appellari. Vulgóque paulo numerosius opus, argumentosum dicitur. Cicero in Oratione de Aruspicum responsis ait Argumentum sententiamque audite. }Ac stylo, &c.} .i. qualitate, nam modi orationis duo sunt, vt rectè sentit Macrob. dispari moralitati diuersi. Vnus est maturus & grauis, qui conuenit Comœdijs statarijs .i. quietioribus. Alter ardens & erectus, qui motorijs, id est turbulentis conuenit. Cic. in lib. de Oratorijs, quod Fabius in decem repetijt, optimum esse effectorem ac magistrum dicendi stylum dixit. Stylus instrumentū est, quo in pugillaribus olim aliquid adnotabatur. Quapropter stylus pro ipsa scriptione ponitur. Et est proprie stylus loquendi modus atque scribendi quem variant sententiæ colores, atque materia. }Oratione, &c.} Oratio est generale vocabulū, cuius duæ species, metrica, & soluta. }Porro moneo, &c.} Porrò significat olim, certe, valde. Hic ponitur pro olim, id est deinceps, & in futurum.

Henrichi Loriti Glareani, Patritij Claronensis apud Heluetios, in P. Terentij carmina per omnes eius Comœdias Iudicium.

QVONIAM hoc in libello rudibus prodesse volumus, quędam admonere placet, verū id non perpetuo, sed semel atq; iterum. Sunt n. quidam quibus nō satis est, semel tm̄ admonuisse Lector id boni consulat, etiam atque etiam

oro. }Id sibi negocî credidit solū dari} Negotium secundum sylla bam producit, Horat. lib. 2. Ser. cum tot sustineas, & tanta negocia solus. Ideoq; duo ij in vnam syllabam hoc loco contrahuntur per synæresim, nisi bacchium tertio loco constituamus. Nam in prologis scribundis operā abutitur} Aut nō eliditur m, in Nam, aut prologis dixit, vt Græci polypus, & nos opilio. Hæc præceptor noster. At Ioan. qui in hunc auctorem & diligenter & oppido eleganter scripsit, existimat hoc factum latinorū more, apud quos præpositio pro, longa ferè est. Nisi quis, inquit, censeat non elidendum esse, m, in prima dictione versus. Sed alterum magis placet, cum præsertim, alias quoque producat velut, in Heaut. Oratorem voluit esse me, non prologum. Et in Hec. Orator ad vos venio ornatu prologi. Hæc ille. Verum cum in Phormionis prologo primam syllabam de prologo corripiat. Nullum inueni re prologum potuisset nouus. Videtur hic etiam prologus legi posse adiectione u, ad o, vt Græci πουλυδάμας καὶ κοῦρυ, pro πολυδάμας & κόρυ, quoties eam syllabam longā habere volumus, alioqui manere illam breuem. Sen. tū opinio placet. }Nō ita dissimili sunt argumento} Nisi elidas in argumento syllabam, non constat trimeter: aut nisi legas, dissimili argumento sunt. Potest etiam legi, vt puto, commodius, Non ita sunt dissimili argumento, sed tā. }Id isti vituperant factum} Eliditur, s, in istis. Quidam vituperant trisyllabō legunt, duabus primis breuibus, nō eliso, s. Sed meo iudicio d, potius elidendum est in id, quod huic auctori valde familiare. Nisi bacchius sit primo loco. }Vt Pernoscatis, & quid spei sit reliquum.} Aut in pernoscatis eliditur s, aut spei per synæresim in vnam coalescit syllabam. Reliquum in prima producitur. addendum est enim κατὰ ἐπένθεσιν alterum l. Hæc Sen. Posset autem & carmen ita legi: Vt pernoscatis & quid reliquū sit spei. & euitabimus tres has difficultates. Sanè longe maiores versum mutationes quotidie fieri in hoc auctore à criticis.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Simo narrat liberto primū honestam filij vitā. Deinde amatoriā. Ad postremum etiam aperit quo cōsilio se daturū illi vxorem simulare statuerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc scena pro argumēti narratione proponitur, & totius fabulæ iaciuntur fundamēta, ita vt virtute Poetæ sine officio Prologi, & materiā Comœdiæ populus teneat, & res agi magis q̄ narrari videatur: Si. n. hic argumentum narrat, quod prologus in maledictis refellendis occupatus omiserat.

Trimetri.

SIMO senex. SOSIA seruus.

Vos istæc intro auferte: abite. Sosia
Ades dum: paucis te volo. So. dictum puta.
Nempe vt curentur rectè hæc. Si. immo aliud. So. quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius.
Si. Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro.
Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas;
Fide, & taciturnitate. So. expecto, qui velis.
Si. Ego postquam te emi à paruulo, vt semper tibi
Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus,
Scis. feci, è seruo vt esses libertus mihi,
Propterea quòd seruiebas liberaliter.

Quod habui summum precium, persolui tibi.
So, In memoria habeo. SI. haud muto factũ So. gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placet Simo, &,
Id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam istaec commemoratio
Quasi exprobatio est immemoris benefici.
Quin tu vno verbo dic, quid est, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi;
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.
SO. Cur simulas igitur? SI. rem omnẽ à principio audies,
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere * *in hac re te velim.* * te hac in re
Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,
Liberius viuendi fuit potestas: nam antea
Qui scire posses, aut ingenium noscere,
Dum ætas, metus, magister prohibebant? SO. ita est.
SI. Quod pleriq; omnes faciunt adolescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregie præter cetera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. non iniuria: nam id arbitror
Apprime in vita esse vtile, vt NE QVID NIMIS,
SI. Sic vita erat: facile omnes perferre, ac pati:
Cum quibus erat cunq; vnà, ijs sese dedere,
Eorum obsequi studijs, aduersus nemini,
Nunquam præponens se alijs. ita facillime
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam instituit: nanque hoc tempore
OBSEQVIVM AMICOS, *veritas odium parit.*
SI. Interea mulier quædam ab hinc triennium
Ex Andro commigrauit * *huc viciniæ,* * huic
Inopia & cognatorum negligentia
Coacta, egregia forma, atq; ætate integra.
SO, Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
SI, Primum hæc pudice vitam, parce, ac duriter
Agebat, lana, ac tela victum quæritans:
Sed postquam amans accessit, precium pollicens,
Vnus, & item alter; ita vt ingenium est omnium
Hominum à labore procliue ad lubidinem
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita vt fit, filium
Perduxere illuc secum, vt vna esset, meum.
Egomet continuo mecum: Certe captus est:
Habet. obseruabam mane illorum seruulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. teneo. SI, Phædrũ, aut Cliniam
Dicebant aut Niceratum, (nam hi tres tum simul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? symbolam
Dedit, cœnauit. Gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere, enimuero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
Vltro ad me venit, vnicam gnatam suam
Cum dote summa filio vxorem vt daret,
Placuit: despondi: hic nuptijs dictus est dies.
SO. Quid * *obstat, cur non veræ fiant? SI. Audies.* *Quid igitur obstas.
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. SO. ò factum bene:
Beasti: metui à Chryside. SI. Ibi tum filius
Cum illis, qui amarant Chrysidem, vna aderat frequens:
Curabat vna funus: tristis interim,
Non nunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: Hic paruæ consuetudinis
Caussa mortem huius tam fert familiariter:
Quid, si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetiq; animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius caussa in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. SO. hem, quid est? SI. scies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, forte vnam aspicio adolescentulam,
Forma. SO. bona fortasse. SI. & voltu Sosia
Adeo modesto, adeo venusto, vt nihil supra.
Quia tum mihi lamentari præter ceteras
Visa est, & quia erat forma præter ceteras
Honesta, & liberali; accedo ad pedisequas;
Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis,
Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa est misericordia.
SO. Quàm timeo, quorsum euadas. SI. funus interim
Procedit: sequimur: ad sepulchrum venimus.
In ignem * *posita est: fletur. interea hæc soror,* * imposita
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
Sati' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit; mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, vt consuetum facile amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quàm familiariter.
SO. Quid ais? SI. re'eo inde iratus, atq; ægre ferens.
Nec satis ad obiurgandum caussæ. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
Quæ sese voluit in ignem inijcere. prohibui,
Seruaui. honesta oratio est. SO. recte putas:
Nam si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
SI. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperisse Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulo
Negare factum. ille instat factum. denique
Ita tum discedo ab illo, vt qui se filiam
Neget daturũ. SO. non tu tibi gnatũ? SI. ne hęc quidẽ
Sati' vehemens caussa ad obiurgandum. SO. qui, cedo?
SI. Tute ipse his rebus finem præscripsisti pater:
Prope adest, cum alieno more viuendum est mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modo.
SO. Quis igitur relictus est obiurgandi locus?
SI. Si propter amorem vxorem * *nolite ducere.*
Ea primum ab illo animaduertenda iniuriã est.
Et nunc id operam do, vt per falsas nuptias
Vera obiurgandi caussa sit, si deneget;
Simul, sceleratus Dauus si quid consili
Habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus, pedibusq; obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi vt incommodet,
Quam vt obsequatur gnato. SO. quapropter? SI. rogas?
Mala mens, malus animu'. quem quidem ego si sensero.

Sed quid opus est verbis? Sin eueniat, quod volo,
In Pamphilo vt nil sit moræ: restat Chremes:
Qui mihi exorandus est, & spero confore.
Nunc tuum est officium, has bene vt assimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obserues filium,
Quid agat, quid cum illo consilij captet. S O. *sat est:*
Curabo: eamus iam nunc intro. S I. *i præ, sequar.*

DON. VOs istæc intro auferte:} In hac scena hæc virtus est, vt argumenti narratione actio scenica videatur, vt sine fastidio longus sermo sit, ac senilis oratio. {Vos istæc} Hæc scena pro argumenti narratione proponitur, in qua fundamenta fabulæ iaciunt, vt virtute poetæ, sine officio prologi, vel διὰ τῆς μηχανῆς, & periocham comœdias populus teneat, & res agi magis qui narrari videatur. {Vos istæc intro auferte: abite.} Molliter cetentutus, & experturus Sosiam, imperat vt remaneat. addit etiam causam alijs abeundi, dicendo, Isthęc intro auferte, ne suspicionem inijciat, Sosiam communicandi secreti causa remansisse. Et bene, auferte. Auferimus.n. ea quæ cum fastidio cernimus. Ferimus ea quæ cum honore tractamus. Deinde quasi respicientes increpat, dicendo. {Abite,} Abire, concitatius legendum: est quia & respectantes properanter discernit à Sosia. Sosiæ persona protatica est, non.n. vsq; ad finem perseuerat, vt est Daui in Phormione, in Hecyra Philotidis & Syræ. {Ades dum} Ades, imperatiuum est, dum παρέλκον. est.n. productio & adiectio syllabæ, vt Ehodum ad me. {Paucis te volo} Deest colloqui, & verbis, & est figura eclipsis. {Dictum puta} Ad hoc respondet, vt agi res videatur, quemadmodũ supra diximus. {Vt curentur rectè hæc} Diligenter coquantur. Curatio, proprie medicorum est, cura, reliquorũ. sed coquina, medicinæ famulatrix est. {Hæc} δεικτικῶς. {Nempe vt curentur} Deest vis, vt sit, nempe vis. {Imo aliud} Bene ἀντίστικως Imo, & deest volo. {Me ars} Ars ἀπὸ τῆς ἀρετῆς dicta est per syncopam ἀρετὴ autem, virtus est. Virtutis vero quatuor generales sunt partes. Prudentia, Iustitia, Fortitudo, & Temperantia. sed prudentia, in multis rebus descendit. {Efficere} Facere, est in opere esse: sed efficere, perfectionem designat. {Nihil isthac opus est arte} Mire ait, arte opus non est, sed opus est artibus. {Sed his quas semper in te intellexi sitas} Ipse hic signatissime ostendit, multas, variasque, artes esse. i. ἀρετὰς quæ virtutes intelliguntur. {Sed his} Zeugma à superiore, q subauditur artibus. {Sitas} Constitutas, positas. {Fide & taciturnitate} Fides est commendatorum fides executio, vel obseruantia. Taciturnitas vero obseruantiæ genus in silentio constituta, & in celando secreta. Quærit autem taciturnitatem, ne prodat Pamphilo secretum quod ei commendaturus est. Fidem, ad complenda: taciturnitatem, ad celanda mandata. {Expecto} Expecto desidero, vt Virg. Expectate venis. {Quid velis} Deest, scire. nam si dixisset, quod velis, nihil desiderasset. {Ego postquam} Cõmendatio personæ potius quàm serui, ne contra filium leni seruo aliquid committi indecore videatur. {Te emi à paruulo} Tale est, Paruulum ego te Iugurta, apud Salust. {A paruulo} Nõ.n. à paruo, sed à paruulo. {Scis} Hoc est à paruulo scis. {Semper} Continuationem significat semper. {Iusta & clemens} Ita dicit iusta: vt alibi, Non necesse habeo omnia pro meo iure agere Quid.n. non iustum domino in seruum? {Iusta} In qua nihil iniquũ iubetur, clemens, in qua etiam de iusto, multũ remittitur. {Apud me Iusta} .i. moderata, æqualis. cui contrariũ ait Virg. Et iniquo pondere rastri. Et, Iniusto sub fasce viam dum capit. Nam qui iustam, debitam, nunc dici putant, nihil afferunt ad iuuandam sententiam. {Iusta & clemens fuerit Seruitus} Libertatẽ imputaturus, clementem intulit seruitutem. {Serui tus} Mire seruitutem pro dominatu posuit. Sic Salust. Dein seruili imperio P.C. {Feci è seruo vt esses libertus mihi} Dulcem libertatem fecit operatione & tractatione verborum, dicendo ex seruo liberum. non.n. tantam haberet gratiam, si dixisset. feci libertus vt esses, quàm si dicat, feci è seruo vt esset libertus, ac si quis dicat. feci vt esses sanus, non tantam haberet gratiam, quàm si dicat. feci vt ex ægro sanus esses. Et mihi emphasim habet, q mihi libertus factus sis, non filio. Aut ideo mihi additũ est, quia libertus ad aliquem dicitur. Et bene mihi ne pertimesceret filium, cui nec liberti munus debeat. {E seruo} Mire addidit è seruo, vt vim beneficij exprimeret. {Scis, Feci è seruo vti esses libertus mihi} Hinc Virgil. Aen. 1. Nympha decus est fluuiorũ animo gratissima nostro, Scis, vt te cunctis vnam, quæcunq; Latinæ Magnanimi Iouis ingratum ascendere cubile, Prætulerim, cœliq; libens in parte locarim. {Liberaliter} Bene, quia omnem bonum libero, aptum est, malũ seruo. Idem alibi Factũ à vobis duriter, immisericorditerq;, atq; etiam si est pater, dicendũ magis aperte, illiberaliter. Et bene admonuit cur dederit beneficium, eadem & nunc officia quæsiturus. Nunc.n. dicit artificiose, quia supra ait, Nihil istac opus est arte. {Seruiebas} Bene imperfecto tempore, non perfecto, vsus est, vt ostendat eũ potuisse tibi etiam, atq; etiam seruire, quale est illud Virg. Aen. 6. Atq; omnes pelagiq; minas cœliq; ferebat Inualidus. vt ostendat eũ quamuis inualidus esset, tñ adhuc potuisse laborẽ exercitiumq; ferre. {Summum precium} Libertatem dicit. {Persolui tibi} Quia preciũ dixerat, persolui dixit proprie. {Persolui tibi} Modeste preciũ redditum dixit, non beneficium erogatum. {In memoria habeo} Hoc est non sum ingratus. {In memoria habeo} Plus dicit in memoria habeo, q̃ si dixisset, scio. Nam quæ scimus, possumus obliuisci, quæ vero memoriæ commendamus, nunquã amittimus. {Haud mutuo factum} Venuste, nõ me pœnitet. nam si quid pœniteret, infectum velle dicebant. Legitur muto, an enim ius quod aduersus libertos ingratos est, vt in seruitute reuocentur? sed hoc non conuenit senem dicere. Legitur & multo: hoc est damno, reprehendo, quod si est, sic intelligetur, non nollem factũ. Nemo.n. potest factum, infectũ reddere. Sed ad mirabiliter dixit, vt dicimus, nollem factum, nollem huc exitum. Ergo, haud muto factũ, non pęnitet me facti. {Si tibi quid feci, aut facio} Et fecisse, se & adhuc facere ostendit, quamuis eũ manu misisset. {Gaudeo, si tibi quid feci, aut facio quod placeat} Felicitatis est, vt ea quę facta, & facienda sunt, grata sint. {Quid} Pro aliquid. {Aduersum te} Apud te, & penes te. {Aduersum} Sine dubio præpositio est. Aduersus partic p ũ potest esse, ab eo quod est aduerto, sed alibi. Ergo aduersum te, dixit pro apud te. {Exprobratio} Exprobratio est commemoratio beneficij cũ enumeratione factorum. {Quasi exprobratio} Recte ostendit se in memoria hře Sunt qui ad beneficiũ referunt immemor, vt, Memorem Iunonia ob iram. vt sit sensus, Isthęc commemoratio, quasi est exprobratio immemoris beneficij. i. cuius nemo meminerit. {Quin tu vno verbo} Vno verbo, ἀξιώματι vna sententia. Nam ἀξίωμα sentẽtia est vel enunciatio, vno verbo rem continens & perfectam intelligentiam. ἀξίωμα enim constat ex nomine & verbo. Sed dic, quod est ἀξίωμα? hoc est, Has bene vt adsimiles nuptias ergo omnis virtus, adsimulatio est. {Quin tu vno verbo} Vna sententia, vt in Adelph. Non meum illud verbum verũ facio quod tu Mitio bene ac sapienter dixit dudum, vitium commune omnium est, Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumus. Nam male intelligit qui putat adsimiles, verbũ significare. {Ita faciam,} Hoc est vno verbo dicam & quod verbum promittit, ibi dicit, Nunc tuum officium est, has bene vt adsimules nuptias. {Quas credis esse has} Syllepsis {Cur simulas igitur?} Virg. Et quæ tanta fuit Romam tibi causa videndi? {Eo pacto} Pacto modo. qm̃ antecedit pactum modus sequitur. Ergo ab eo quod præcedit, id quod sequitur dicit. Et gnati vitam, & consilium meum cognosces, & quid facere in hac re te velim. Nam istæ diuisiones sunt. Gnati vitam: qm̃ dicturus est, Nam is postquam excessit ex Ephebis Sosia. Consilium meum: quia dicturus est, Et nunc id operando. Et quid facere in hac re te velim. quia dicturus est, Nunc tuum est officium. {Et Gnati vitam, & consilium meum cognosces, & quid facere in hac re te velim} Tripartita distributio. {Et Gnati vitam} Vitam filij in duas partes diuidit in narratione: in ante actam bonam, & præsentem malam. & incipit mala ibi, Interea mulier quædã. {Et bene actæ vitæ narratio ad eam rem valet, vt ostendit quam iustus dolor patri sit spe decepto. {Nam is} Necessario Is positum pronomen, ἀναφορὰ ad illud, Gnati vitam. nam si non posuisset hoc pronomen: Sosia erat intelligendus. {Nam is} Pamphilus. {Postquam excessit ex Ephebis} Argumenta per coniecturas. {Ex ephebis} Ephebia prima pars adolescentiæ, & extrema pueritiæ. {Excessit ex} Cum sufficeret vnum. {Liberius} Liberius, non est comparatiuus gradus: non.n. potuit libere viuere dum ætas, metus, magister prohibebant. Ergo deest aliquanto, vt sit, aliquanto liberius. {Liberius viuendi} Deest ei. {Qui scire} Scimus quod certũ est, Noscimus quæ adhuc incerta desideramus. Idem alibi, Forma in tenebris nosci non quita est. {Metus, magister} Magister, pædagogus. {Ita est} Intercedit poeta, ne solus Simo loqueretur, ceterũ non erat respondendi locus. {Quod plerique omnes,} Hæc adiectio dicitur, in primo posita loco. adiectionis vero, aut in prima parte orationis, aut in vltima adijciuntur. hic ergo plerique, ex abundantia positum est. Omnes vero necessario additum est. Et alibi, Calesces plus satis. In vltimo, sicut, Interea loci, interibi. Actendenda est sanè locutio. {Quod plerique omnes} Aut.n. Quod in Quæ vertendũ est, vt, sit, Quæ plerique oẽs. Aut Quod ad singula eorum studiorum adiungendum erit. Equos alere, canes ad venandum. Aut certe erit figurata locutio, vt est illud, Si quisquã est qui studeat placere bonis quampluris, & minime multos lædere, in his poeta hic nomen profitetur suum. Et alibi, Aperte

actorum ostium. §Plerique omnes faciunt§ ἀρχαϊσμός est. Nam errant qui Plerique παρέλκον intelligūt, aut qui subdistingunt Plerique, & sic inferunt omnes, hoc.n. pro vna parte orationis dixere veteres, eodem modo Græci πάμπολλα, & Latini plus satis. Næuius Bel. Pun. Plerique omnes sobiungunt, sub suum iudicium. Figurate Terentius, * quod plerique omnes faciunt, pro quæ faciunt plerique adolescentuli. §Horum ille nihil egregie§ Est ergo figuratiuum; quod esset rectum, Quæ plerique omnes faciunt adolescentuli, horum ille nihil egregie præter cetera studebat. §Adolescentuli§ Bene diminutiue, vt propter ætatem facile ignoscatur. §Adiungant§ Alligent, aptent aut accommodent. §Aut equos§ Alere, aut canes ad venandum. Si & equos ad venandum aluni, quomodo & canes? quod multi docti improbant, & dicunt separata esse, & ad venandum extra rationem pro ad venatum. vt. Venatū Aeneas, vnaq; miserrima Dido. §Ad philosophos§ Eclipsis pulchra & familiaris Terentio. Nam possumus subaudire audiendos, siue sectandos. §Ad philosopho§ Vitiū est: quia dixit, ad aliquod studium, aut si ad philosophos, separanda locutio est, sic, vt animum adiungant ad philosophos. §Egregie§ Egregium dicitur quod ex grege eligitur. sed hic egregie, valde, nimis. non est ergo ad laudem positū, Hæc, inquit, vt cetera similiter studebat. §Præter cetera§ Mediocriter, ergo non extenuauit rem, sed ad laudem retulit. §Gaudebam§ Non dixit laudabam, sed gaudebam. Laudat enim etiam alienus; Gaudet, qui pater est. §Non iniuria§ Intempestiue Sosia respondet, sed prudentia tantæ sententiæ, compensauit importunitatem. §Apprime§ Adiectio est confirmationis. §Vt§ Admirabiliter dicit. §Vt ne quid nimis§ Sententia non incongrua sermo, quia est peruulgata. & non refertur ad personā domini dicentis, & de quo dicitur. An magis quia Sosiæ conuenit eiusmodi character in verbis? §Ne quid nimis§ Deest agas; vt sit, ne quid nimis agas. §Facile omnes perferre§ Latens argumentatio est, qua filium ad meretricem commeasse etiam pater, non ad corruptelam, sed ad obsequium amicorum crediderit. §Perferre, ac pati§ Ferre, est cum certo tempore; Perferre, finem expectat effectus. Feruntur onera. & Sustinentur Supplicia. §Perferre§ Mediocriter stultos, odiososq;. §Cum quibus erat cunq;§ Figura τμῆσις. §Dedere§ Plus est dedere, quàm consentire, quemadmodum in hostium potestatem hostes se dedunt. §Dedere ergo, pertinacibus§ Eorum obsequi studijs, commodiorum.s. §Eorum obsequi studijs§ Talem esse Pamphilum, adiuuat argumentum fabulæ, simul & Charinum. §His sese dedere§ Dedere se & obsequi, superioribus: non aduersari, paribus: non se præponere, inferioribus. §Ita§ Deest faciens, volens, agens. §Vt facillime sine inuidia§ Salustius, Et cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen carus esse §Inuenias§ Secunda persona pro tertia, vt, Migrantes cernas. §Sapientem vitam instituit. Nam hoc tempore, Obsequium amicos, veritas, odium parit§ Improbatur à sapientibus hæc sententiam. Nam obsequiū, assentator debet, veritatem amicos, sed in theatro dicitur, non in schola. §Obsequiū amicos§ Hic versus per improperium est, Veritas odium parit. Falsum est autem quod Cicero dicit, obsequium primum dixisse Terentium, cū & Plautus & Næuius ante dixerint. & est sententia παράδοξος, & magis theatro apta, quàm officio de qua Tullius multa dixit. Obsequium amicos. Sententia, probabilis magis, quàm necessaria & honesta. §Interea§ Interea, est cum habet instantiam superiorum actorum. §Mulier quædam§ Sic dixit quasi ignoraret nomen eius, paulo post Chrysidem nominaturus, sed ideo vt gratā expectationem faciat, simulq; lectorem auidum nominis reddat. Vt Virgilius paulo post nominaturus, ait, Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctum. §Interea mulier§ Hic digressio est. nam proposuit Gnati vitam dicere. §Ab hinc triennium§ Artificiose dicit triennium, cum posset plus minusue temporis ponere, vt sit verisimile, vnum annum fuisse pudicæ, parcæq; vitæ, sequentem, conditionis acceptæ: tertium, mortis. Primo ego annon ignorata est domus Chrysidis Pamphilo, secundo, Glycerio cognitos: tertio, nupsit Glycerium Pamphilo, & pariter inuenit parentes. §Huc viciox§ Vicinæ παρέλκον, huc loci, vel huc locorum, legitur & huic vicinę. §Inopia, & cognatorum negligentia§ Laudatis Pamphili moribus, qui mox ducet vxorem, superest vt futuræ quoq; matronę. i. Glycerio, probitatem debitam pro persona reddat. quę quia honesta nonquam esse poterit, si sic eam constet ante nuptias impudicam ductam esse, partim defendenda, partim laudanda est Chrysis, cum qua commorata est: quem quoniam necesse est meretricem fateri, in conditione turpissimi nominis multum fuminet accusatio voluntatis. Et cognatorum. Hic nos iam parat ad Critonis aduentum. §Egregia§ a. eminenti præstantique. §Atque ætate integra§ Integra est ætas quæ in sua re consistit, cui neq; addendum iam sit neq; quidquam adhuc sit imminutum, vt Virgil. Integer æui Ascan. Et consulit quo ad quæstum meretricium congrua. §Hei vereor ne quid Andria apportet mali§ Andria inire. audiuit enim excessisse ex Ephebis Pamphilum, illa tamq; mentionem mulieris peregrinæ adolescentulæ pulchræ. §Ne quid Andria§ Eleganter, ex Andro. Andria, nomen ostendit & mulieris & fabulæ, Et bene, Apportet, quia portare ignotis est. §Primum hæc§ Defendit, vt diximus, vitam Chrysidis, vt potuerit apud eam recte morata esse Glycerium, quæ ex argumento matrona erit. §Primū hæc pudice§ Bene Hæc quidem. i. illa quæ coacta est. §Duriter§ Contra rationem regulæ, debuit. n. dicere dure, ab eo quod est durus. Et tamen est differentia. est enim duriter, sine sensu laboris dure autem, crudeliter. illud, ad laborem, hoc ad sæuitiam relatum est. sed dure in alterum, duriter in nos aliquid facimus. §Lana ac tela§ Subdistingue tela. Finis. n. est laboris Victum quæritans. vt Virg. Aen 8. Cum fœmina primum, Cui tolerare colo vitam, tenuiq;. Minerua Impositum cinerem & sopitos suscitat ignes. Deinde finem laboris intulit, non cibum, sed victum. Cibus. n. est qui etiam delicatis præbetur. Victus, in paruis arduisq; alimonijs est constitutus. Vnde Virgil. Victum infelicem baccas, lapidosaq; corna, Dant rami. Et post tantum laborem, victum, non cibum dicit. vt Virgil. At patiens operum, paruoq; assueta iuuentus. Et non quærens, sed quæritans dixit. Quærit. n. qui ad plenum & perpetuū reponit; Quæritat, qui vix quotidie inquirendo victum inuenit. §Lana ac tela victum§ Artificiose, vt videatur pudice apud eam futura materfamilias educari posse, quā meretricem necessitas fecit. §Sed postquam amans§ Amator fingere potest. Amans vere amat. §Vnus & item alter§ Post vnū duo, ex quibus alter, vt sint tres. inquit. n. post, Nam hi tres tum simul amabant. vt, Alter ab vndecimo. Ergo alter non est secundus, sed tertius. §Procliue§ Procliue est porrò inclinatum, vel pronum, inclinatumq;. §Accepit conditionem§ Cum vno, quæstus non est, cum altero, non est, cum multis fit. §Vt ingenium est omnium hominum§ Alia defensio Chrysidis, vt quæ antea fecerat, ipsius sint, quæ postea peccauerit, naturæ hominum adscribantur. §Conditionem§ Conditio est pactio certam legem in se continens. §Postquā accessit vnus & item alter§ i. plures, quæstus iam meretricius factus est. §Perduxere§ Initium isse Pamphili his verbis significat. Perducuntur. n. necessitate coacti. Hoc etiam verbū iudices pronunciare solent. Et hoc est quod supra ait, His sese dedere, eorū obsequi studijs. §Et vna Esset, meum§ Et producte legitur Esset, vt cibum capiat. & correpte, vt alibi. §Vna§ Simul. i. vnà cibū caperet. §Perduxerunt illuc secum§ Secum duxere, vt secum esset. §Egomet continuo mecū§ Bene mecum, vt appareat nihil temere constitutum vel prolatū foras. hoc ipsum satis quæsitū esse, quod statuit de falsis nuptijs, & infensus esset filio. §Egomet continuo mecū§ Deest voluebam, cogitabam, versabā. §Captus est§ Tenetur & irretitur ea translatione ferarum, atq; venatus. §Habet§ i. vulneratus est. Habet. n. qui percussus est, & proprie de gladiatoribus dicitur, quia prius alij vident q̃ ipsi sentiant se percussos. §Captus est.§ Salustius, Sin captus prauis cupidinibus §Certe§ Sine dubio, pro certus captus est. §Habet§ Sic dicitur de eo qui letaliter vulneratus est. Virgil. Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis. Ergo quid sequitur captū, nisi occidi? §Obseruabam Mane§ Mane aduerbialiter. §Obseruabā§ Deest tū, hoc est quamuis captus erat, & hæc tū obseruabam. §Rogitabam§ Non rogabam, sed rogitabam, quia sedulo faciebat. §Dic sodes§ Dic imperatiuum est, ideo temperauit iniuriam blandimento, sodes. est autem, si audes, & si scias; nam deleitat qui * interpretatur sodes. §Dic sodes§ Ex hoc tantis est vox, vt Amabo, Rogo. §Quis heri Chrysidem habuit, nam Andriæ illi id erat nomē. §Opportune nomen intulit Chrysidis. Et bene Illi quasi dicat, quā tu Andriam nominasti. §Nam Andriæ illi, id erat nomen§ Attico more, peregrinæ mulieri à patria nomen imposuit. Et simul celebrat nomen Comœdiæ, dicendo, Ex Andro cūmigrauit. Et nunc, Nam Andriæ illi id erat nomen. §Quid? Symbolū dedit§ Sed subdistingue Quid, vt sit vos quærentis quid dicat de Pamphilo. §Eho, quid Pamphilus?§ Primū ne egit vt de Pamphilo quærere videretur, ad vltimū adiecit nomen; ne quid reliqui faceret. §Cœnauit§ Cetera in gestu sunt quærentis quid dicat de Pamphilo, nec inuenientis §Symbolum dedit§ Mire, nulla pro Pamphilo negatio facti est posita, sed per puerilem simplicitatem omnia gesta narrata sunt. & quidem tacitum est, non celatum, sed vt non factū esse ita videatur. §Item alio die§ Item similiter. & vide, diligentiæ tempus adiectū, quasi non sufficeret vnus dies. §Comperiebam§ Vide, si non verba patris sunt, & de rebus venereis circa filij mentionē agentis. §Nihil ad Pamphilū quidquam§ παρέλκον, nam abundat Quidquā. nam nemo quisquam, non di. §Spectatū§ Ad Pamphilū, non ad exemplum, refertur. & spectatum, probatū. §Et magnum exemplū continentiæ§ ὑπερβολὴ laudis, Pamphilum exemplum continentiæ.

§Nam

{Nam qui cum} Qui, aoimus, scilicet, aut certe homo subaudiendum. {Animus} Deest, Eius. {Cum ingenijs} Ingenua pro hominibus posuit. {Conflictatur} .i. atteritur. Coosflictatio est tactus corporum inuicem, & collisio. {Neq; commouetur} Vtrum animus, au homo, vt subaudiamus eius? {Neque animus commouetur} Vtrum deest eius? an ordo est, qui aoimus, cũ ingenijs conflictatur eiusmodi, neq; commouetur in ea re ĩn. ἀνανταπόδοτον, eo quòd noo præmisso Licet vel, Quanquam, subiecit, Tamen Salustius. Atq; edita vndiq; tribus iñ cum muris & magnis turribus. {Suę vitæ modum} Moderationem, regimeo. {Cum id mihi} Cũ id est præter quàm quod. {Tum vno ore omnes} Omnes: ne pater amore falli videretur. & ideo mox ait, Bene dissimulatũ amorem, & celatum indicat. {Laudare fortunas meas,} ἀντὶ τοῦ ... fortunas, quàm fortunam & de more: vt, Qui te tanti talem genuere parentes. Et, Vale ait felix nati pietate. Et Plautus, Fortunatus qui illum eduxit sibi. {Hac fama} An vere laudatus sit, singula hæc pro argumentis sunt: & excusatio est oon esse stulti tiam falsum, sed impulsum. {Impulsus} Bene impulsus .i. vltro. o. venire impulsus est, qui daret contra officium soceri. {Voicã gnatam suam} Abundat quidem Suam, sed tamen asseueratiuus est. {Vnicam gnatam} Quid si tædio multorũ filiorum? at vnicam. {Cum dote summa} Quid si pauper est? at cũ dote summa. {Placuit:} Cum prononciatione, placuit. {Hic dictus est dies.} Verũ constitutus? an dicatus? vt Iunoni infernæ dictus sacer. {Desponds:} Ex veteri more, quo spondebat etiam petitoris pater. vnde sponsus & sponsa dicitur. {Placuit:} εὐτροπία, adeò bona conditio fuit, vt quamuis vltro obijceretur, tamen statim placeret. {Desponds:} Proprie. nam desponso dicitur. quia spondet puellæ pater, despondet, adolescentis. {Chrysis vicina} Cõmemorat nunc quæ esset Chrysis. {Vicina hęc} Supra enim ait, Ex Andro commigrauit huc viciniæ. {Vicina hæc ἀνάμνησις. {O factom bene,} Animaduerte, vbiq; à Poeta sic induci comitas mortes, vt cum ad necessitatem argumenti referantur, nõ sint tamen tragicæ. Nam aut meretrix sumitur, aut senex; aut de duabus simul vxoribus vna vxor. Itaq; huiusmodi obitus, aut mediocri tristitia excipitur, aut etiam gaudio. {O factum bene;} Quasi qui dixerit, Vereor ne quid Andria apportet mali. {Beasti,} Artificiose quidem gaudium subiecit, ne mores io comœdia, luctus in tragœdia personaret. {Metui à Chryside} Metuo illum dico, qui mihi ipsi aliquid facturus est. Timeo ab alio, cuius caosa possum aliquid mali pati, etiam si ipse nihil io me mali cõsulat. {Metui à Chryside} ἀρχαϊσμός. {Vna aderat frequens.} Vt supra, Cum quibus erat cunq; vna, his sese dedere. {Aderat frequens:} Possumus.n. adesse, & frequentes oon esse, si præsentes oõ adhæremos his quibus adsumus. & frequens, vt miles apud signa. {Curabat vna funus,} Funus, est pompa exequiarum, dictum à funalibus, etenim noctu efferebantur propter sacrorum celebratiooem diurnam. {Curabat vna funus:} Vt non potuerit in exequijs videre partem. {Interim,} Descriptio est huius rei quæ ad narrationem pertinet superiorem. {Non ounquam conlacrumabat.} Illis.n. magis causa flendi fuerat, qui, quam amabant, amiserant. hic amore, propter suam Glycerium collacrymabat, qui alienis lacrymis suas commodabat. {Si cogitabam,} Ac si diceres, hoc cogitabam, sensum tantum cogitationis dicere debuit: sed qoia Sic cogitabam, dixit, ipsum gestum cogitantis exponit, & dicitur, μίμησις. {Hic paruę consuetudinis} Hoc est conuiuij tantũ, & quia dixerat puer hoc solum egisse Pamphilum, nihil aliud, Symbolum dedit, cœnauit. {Tam fert familiariter} .i. grauiter. nam quæ nobis sunt familiaria, grauia sunt animo nostro. Familiariter, quasi familiaris, ao potius familiariter? {Quid hic mihi faciet patri?} Mihi circa me. Et postquam mihi dixit, pondus intulit nominis, dicendo Patri. {Quid hic mihi} Vide quàm venuste repetierit Hic. {Hæc ego putabam} Putare est eius qui simplicitate pectoris aberrauit. Cic, Non putauit, lapsus est. {Hæc ego putabam} Cum adhuc oihil peccationis ostenderis, tamen dolor in futura prorumpit: vt, Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq; ferebat. {Humani ingeni} Circa Chrysidem. {Mansueti} Circa amicos. {Egomet quoq;} Vt & ipse Pamphilus, aut etiã ego quem minus crederes. {Eius caussa} Eiusdem maosuetudinis & humanitatis, & eius Pamphili. {In funus prodeo} In funus, io ipsum officiũ, aut in pompam exequiarum, quod à funalibus dictum est, & vncia vel cunes candelabrorum, quibus de libuti funes, & cerei fomites insiguotur. {Nihil suspicans etiam mali.} Bene suspendit auditorem {Etiã} Alia est suspensio audientis, & excusatio alia. {Etiam} Adhuc, {Effertur,} ἐκφέρεται, Græcum est, quod vitans Virgil. ne diceret effertur, inquit, Tum corpora luce carentum Exportaot tectis, & tristia funera ducuot. Efferri proprie dicũtur cadauera mortuorum: &, Ire proprie ad exequias. Virg. Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis Hanc patriam peperere. {Vnã aspicio}

Ex consuetodine dicit vnam, vt dicimus, vnus est adolescens. tolle Vnam, & ita fiet, vt sensui nihil desit. sed coosuetudo mirantis nõ erit expressa. Vnã ergo τῷ ἰδιωτισμῷ dixit, vel vnam, pro quandam. {Adolescentulam, Forma, & voltu} Et hic duo sunt, & ætas & forma, quibus additur pudor, quia meretrix non est. {Forma, & voltu} Forma, iomobilis est & naturalis, vultus mouetur, & fingitur. {Et voltu Sosia Adeo modesto,} Quia formæ laudatio cum meretrice cõmissa est, progreditur artifex Poeta ad laudanda ea, quæ honestiora sunt, quàm forma. {Et vultu Sosia} Quid hic deest, vt eam nurum dignetur Simo, nisi sola cognitio? & formam probat in puella Pamphili pater, & matronalem modestiã miratur in vultu, & venustatem stupet. Non ne ergo iam cernimus hoc prestruxisse Teren. vt cum Chremetis filia esse cognouerit Simo, hanc potius eligat, quàm Philumenam, nurũ? quanquam ea sororia pulchritudine, & amore Charini, & Daui laudatione idipsum quoque probe monstrauerit nobis. {Voltu} Hæc laus ad iuuat post cognitionem futurum nurũ. {Adeo modesto, adeo venusto,} Modestus, ad probitatem vultus, & motum pertinet: Venustus, ad naturam corporis, atq; adeo sibi vultum fingere, multi possunt: formam nemo. {Vt nihil supra} ἔλλειψις Terentiana. nam non necesse est subiungere duos versus. {Quia tom mihi} Excusatio necessaria. {Præter ceteras,} Id est plus quam ceteræ. {Honesta, & liberali} Honesta, ad formam: Liberali, ad vultum retulit. {Percussit,} Hoc est suspicio, vel aliquid tale. {At at,} Interiectio admiraotis. {Hoc illud} δεικτικόν eius rei est quã in animo conceperamus. Virg. Hoc illud germana fuit. {Hinc illæ lacrumæ,} Hinc ex hac causa. {Quam timeo,} Non videtur adhuc Sosiæ plenum amoris argumentũ, adeo pendet ad ea quæ dicturus est Simo. {Euadens,} Id est exeas, vel peruenias. {Funus Procedit} Funus à funalibus dictum est, vt supra notauimus, & est funus, pompa exequiarum. Et bene, funus procedit, nos sequimur, dixit, quasi post ipsam morituri: vnde exequiæ dicũtur. {Funus interim Procedis,} ἀσύνδετον. {Ad sepulcrom} Sepulcrum κατ᾽ ἀντίφρασιν vt diximus, quòd sine re pulchra sit, an quòd ibi sine pulsu sint, id est mortui? ao quòd illic animæ à viuis sepeliantur, id est separentur? Et sepulchrum dixi futurom, nõ quod iam esset. Sepulcrum enim à sepeliendo dictum. Virg. proprie, At pius Aeneas ingenti mole sepulcrũ Imposuit. {In ignem posita est,} ἔλλειψις, noo enim est Qua. Et mire, cũ funus supra dixerit. {Fletur} Hic bene impersonaliter, fletur ab omnibus, extrema enim quæque mortuorum omoes commouent ad lacrymas. {Hæc soror,} Id est qoam dixi esse sororem Chrysidis. {Ad flammam} Innuit affectum sororis, vnde omnes vinceret, ceteri enim flent? hæc flammæ se ingerit. Virgil. Extinctum nymphæ crudeli funere Daphnim. Atq; deos, atque astra voce crudelia mater. {Ibi tum exanimatus} A voluntate, à facultate. à summo ad imum, vbi sunt dicta & facta, ibi est πάθος. & mire Ibi. {Bene dissimulatum} Bene, multum, an quasi dolens, quòd etiam negaturus sit Chremeti, dixit Bene? {Indicat,} Omnia significanter, nõ ostendit inquit, sed indicat, non accedit, sed accurrit, noo vestem, aut manus, sed mediam mulierem, non tenet, sed complectitur. & qoia his tribus rebus inducitur io alicuius rei gestionem persona affectu, facto dicto. Affectus est quod ait, Ibi tũ exanimatus Pamphilus. Factum quod ait, Accurrit, mediam mulierem complectitur. Dictum quod ait: Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum? {Iodicat} Indiciũ proprie est oris, & linguæ. factis ergo indicat. non.n. dixit, amo. {Accurrit,} Virg. Interiora domus irrumpit limina, & altos Conscendit furibunda rogos. {Mea Glycerium} Mea, quasi amator. {Glycerium,} Quasi familiaris dixit. {Quid agis?} Quasi perturbatus. {Cur te is perditũ?} Quasi consolaturus. {Vt consuetom facile amorem cerneres,} Mire, oon suspicaretur, dixit, sed cerneres. & est ordo, vt facile cerneres, sed cerneres, sicut supra. Laudem inuenias & amicos pares. {Reiecit se in eum} Obijcitur, et quod à Glycerio factũ est: vt, Quis enim vnquam tam palam de honore, tam vehementer de salute sua contendit, quam ille atq; illius amici, vt oe hæc mihi delatio detur? {Quid ais?} Non interrogantis, sed mirantis est. {Iratus, atq; ægre ferreot} Iratus, culpa. ægre ferens, quia præter spem. {Nec satis} Mire expressit indulgentiam patris erga filium. erat, inquit, causa, sed pro amaritudine obiurgationis noo erat satis, hoc est non idooea videbatur. {Nec satis ad obiurgandũ} Deest Habui, vel Erat. Virg. Nec satis rationis io armis, & hic, Erat, vel Habui, deest ad sententiam. {Diceret,} Deest Enim. {Qui feci?} Mire fiduciam prætulit argumentum quod est io sequenti versu. {Quid feci, quid commerui aut peccaoi?} αὔξησις à maioribus ad minora. Et feci, quasi facinus dixit. Facere enim quis & homicidium dicitur. Commerui, minoris culpæ. Peccaui, multo minoris, vel leuioris. {Quæ sese} Illic, mea Glycerium: hic pronomen dixit. mira dissimulatio. tanquã illam præter periculum nesciat.

Cic. in Di- in Verre

{Nam si illum} Argumentum per rationem à contrario. vt si dicas, Viro forti præmium debetur, si desertori pœna cõstituta est. {Tulit} Pro attulit. sed multa significat? & alias pertulit. Virg.
Non tulit hanc speciem furiata mente Choræbus.
Alias sustulit, vt Idem, Omnia fert ætas animum quoq; pro aufert. {Illi} Pro illo. {Dederit damnum aut malum} Damnũ, rei est: malum, ipsius hominis. {Venit Chremes} Argumentum ex coniectura.i.à testibus. Et mire supra, Vltro venit ad me. Ergo hic causa iusti doloris ostenditur, quia dolet etiã Chremes: nam potuit, non daturus filiam, non venire. {Postridie ad me} Vt sine dilatione sciri posset. & Clamitans.indignantis est: vt, Clamant omnes. {Indignum facinus} Distinguendum, vt per se intelligatur indignum facinus, & ipse doleat Pamphilũ corrumpi. {Comperisse} Ergo ab alijs: vt appareat verum quod ait, Tum vno ore omnes: &, Hęc fama impulsus Chremes. {Indignũ facinus comperisse} Deest se: incertaq; distinctio. {Pamphilum} Cum emphasi dicit.i.pudentem & bene moratum. {Et nec amicam, sed pro vxore} Mire ergo, quasi non hoc doleat ꝙ amet, sed ꝙ pro vxore habeat. Et simul excusatur filiã de negaturus socer {Hanc peregrinam} Hanc, cum contemptu dictum est. & peregrinam, vt alibi, Adeo ne est demens ex peregrina? nam hoc nomine etiam meretrices nominabantur. {Ego illud sedulo} Quanto affectu pater factum quod viderat, negabat. {Sedulo} Quomodo sedulo, si negabat? an sedulo, vt Sosiæ? id est simpliciter. {Factum} Impersonaliter. {Sedulo} Quia non semel negauit, vel ille institit. {Negare factum} Officium patris, & simul per hoc expressio probationis. {Ille instat factum} Plaut. Instare factũ, simile est ἀρχαϊσμός. {Instare factum} Venuste.i.instat dicere factũ esse. {Denique} Quid denique? ad summam properat, & ad finem dictorum. {Denique}.i.postremo. {Discedo} Proprie: non enim ab eo. vnde discessio. {Vt qui se neget} Probauit quod non volebat senex Sosię: adhuc superest vt ostendat ꝙ non sit irascendum, quin iuste irascatur. {Non tu ibi gnatum?} ἀποσιώπησις, vel eclipsis. deest inuasistis, obiurgasti, adortus es. {Ad obiurgãdum} Incusandum inclamandum. {Iure his rebus} Modo nõ addidit diceret. {Propè adest} Propè adsunt nuptiæ: in proximo sunt metę libertatis: & ideo auidius voluptaria sub finem carpenda sunt. {Cũ alieno} Cum pro quo, hoc enim significat cum. {Meo me viuere interea modo} Meo modo, mea voluntate, meo arbitrio. {Relictes est obiurgandi locus?} Mire, obiurgandi: tanquam incensus pater in filium videretur. nam supra cõmotur plus per ἀποσιώπησιν significauerat. {Si propter} Hoc erat secundum in diuisione, Et consilium meum cognosces. {Si propter amorem} Initiũ consilij sui demonstrandi. {Nolit} Legitur & nollet. {Ab illo animaduertenda iniuria} Nota participium à passiuo castiganda, vindicanda est. {Ab illo iniuria} Quam facit, non quam patitur. {Ea primum animaduertenda iniuria} Vt iam hoc sit peccatum ꝙ recusat nuptias, nõ ꝙ peccat adolescens. Ideo ergo primum dixit, animaduertenda iniuria, certissimam enim notat ad personam, quæ debeat pro iniurijs pœnas soluere. quòd si dixisses, Iniuria eius, ἀμφιβολίαν fecisset, vtrũ quam passus est ab alio, an quam ipse alijs intulit. {Et nunc id} Hic reddit quod dixerat, Consiliũ meum cognosces. Id, id est propter id. {Vera} ἀντίθετον, quia Falsa dixit, intulit Vera. {Manibus, pedibusque} Prouerbial.i.omnibus membris. {Obnixe} Cum conatu, instanter cõtra conantem {Magis id} Id, propter id. {Incommodet} Noceat incommodũ afferat. {Magis id adeo, mihi vt incommodet} Non enim, inquit, prodest filio amare meretricem. {Quapropter} Mire Sosia interrogat, quasi vlla causa sit fallendi dominum. {Mala mens} Voluntas, est mens, etiam ratio. {Mala mens} Argumentum à natura, & an aliquis sine causa malus, an ab impulsione. {Mala mens} Quia dixit, Magis vt lædat, quàm vt prosit. {Quem quidem ego si sensero} ἀποσιώπησις est grauissimam pœnam ostendentis. {Exorandus} Legitur & expurgandus si expurgandus, lege cui, non qui; quia cui per, q, veteres scripsere {Cõfore} Ab eo quod est cõfit.i. perficitur, futurũ tempus infinitiui modi confore facit, id est perfectum iri. Sic in Adel. Verum, quid ego dicam? hoc confit quod volo. Confieri.i.perfici. vnde confectum negocium dicitur, vel confecta res quæ ad plenum perficitur. Virg. Nunc qua ratione quod instat, Confieri possit, paucis, aduerte, docebo. {Nunc tuum est officium} Hoc ad illud tertium respicit, quod dicit, Et quid facere in hac re te velim. Has bene vt ad similes nuptias, perterrefacias Dauum hoc erat tertium de his, quæ dicturum se promiserat. {Adsimiles} Hoc est vnum verbum Adsimules, quod dixit, quin tu vno verbo dic quid est quod me velis. {Perterrefacias} Venuste & poetice. {Obserues filium} Obseruatio in duabus rebus est, in obsequio, & speculando. {Curabo} Vt coquus. & supra sic, Nempe vt curentur recte hæc. {I præ} Figura [illegible] quod nos præi, dicimus.

VOs istæc} Hæc scena pro argumenti narratione proponitur, atq; pro iacendis fabulæ fundamentis, in qua quidem introducitur prostatica persona Sosia quæ semel inducta in principio fabulæ in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur, hic autem Simo senex Pamphili pater Sosiam seruũ alloquitur super nuptijs falsis quibus animum filij tentare nitebatur, isque suo sermone subtiliter fabulæ argumentũ explicat quod in prologo omiserat, vt maliuoli poetæ dictis respõderet, sermonis etiã principium abruptum est, sic enim incipitur quasi epulæ nuptiales iam essent coemptæ, & in coquinam ferendæ. Ordo est. Vos serui auferte.i.asportate, hæc edulia intro puta ad coquinam. Ipsis autem seruis respicientibus neq; properantibus subdit, abite, quasi discedite domum, & facite quod iubemini. Vbi aduerte illa auferri quæ cum fastidio cernuntur ea vero ferri quæ cum honore tractantur. Deinde summissa voce dicit Simo. Sosia in vocatiuo ade, dum.i.adueni huc, seu ad me veni vbi dũ est syllacabica adiectio, & ades vel adsis imperatiuum est, vel ades capitur pro prope sis hic. volo te alloqui paucis verbis.i.breui sermone. Sos. Dictum puta.i.existima te dixisse, ac reputa id dictum esse. Nempe.i.certe vis, supp. vt hæc educta recte curentur.i coquantur. Nã curatio medicorum est, & cura reliquorum. Curare enim interdũ significat, reficere, vnde curare corpus generale verbũ est ad oĩa quæ spectant ad curã corpori, & præcipue ad egestionem siue ventris euacuationem. Si. Immo.i. sed aliud volo. Sos. Quidẽ quod mea ars.i.meum artificium mea industria possit efficere tibi amplius.i.maius hoc.i.hac re.s. vt recte edulia coquantur. Facere est in opere esse, sed efficere designat perfectionem. Inde effectus & efficax. Si. Nihil.i.non vel nullatenus est opus mihi, scilicet.i.non egeo illac arte.i.tua arte coquinaria, sed hanc rem.i.ad experimentum filij, quã rem ego paro.i. facere dispono. sed opus est his artibus, sup videlicet fide ad complenda iussa & taciturnitate.i.ad celanda commissa secreta. Interdum.n. fides est mandatorum fida executio, quas.s. artes intellexi.i.cognoui sitas.i.impo sita esse semper in te. Sos. Expecto.i.desidero. Virg. Expectare venis. scire quid velis. Si. Ego Simo postquam te emi à paruulo.i.quo tempore paruulus adhuc eras. nedũ paruus sis vt.i.qualiter seruitus.i.tua seruilis conditio fuerit tibi semper apud me iusta & clemens.i. iuste & benigne tractata capiendo videlicet illa verba iusta & clemens passiue vel si mauis capere actiue tunc vt sentit Donat. seruitus pro dominatione capi debet feci vt esses mihi patrono tuo non filio libertus.i.manumissus, ex seruo.s.cũ prius esses seruus, propterea quòd.i.ideo quòd seruiebas liberaliter.i.liberali animo, vel liberaliter quia tuæ priuatæ vtilitati non auide consulebas, sed meę persolui tibi Sosiæ summum precium quod habui.s. libertatem dandò. Sos. In memoria habeo.i. non sum ingratus, sed memor accepti beneficij & plus est quam scio. Nam quæ scimus possumus obliuisci quæ memoriæ commendamus nunquã amittimus. Si. Haud.i. non muto factũ.i. non vellem non esse factum, siue non me pœnitet id fecisse, videlicet te à seruitute liberasse, quia cuius non pœnitet id infectum esse vellemus. Aut propterea dicit se factum non mutare quòd libertus factus non fecit quidquam indignũ. quo factum esset mutandum & reuocatio in seruitutem facienda, Legitur aliquando haud multo factum.i.non damno nõ reprehendo. Sos. O Simo gaudeo siquid.i. si aliquid feci aut facio quod placeat tibi & habeo gratum.i.habeo animum gratum in te, id quod feci fuisse vel esse (vt alij volunt) gratum aduersum te.i.apud te, vbi aduersum non declarat contrarietatem aduersum autem dici potest, & aduersus sicut rursum & rursus, sed hoc est mihi molestum.i.hoc mihi displicet, Nam istæc.i.illa hæc commemoratio.i.ad memoriam reductio est quasi.i.tanquam exprobatio.i. vituperatio hominis supp. immemoris.i.qui est ingratus beneficij accepti. Vel si capiatur immemoris passiue, vt memorem Iunonis ob iram sit intellige. est quasi exprobratio, id est obiectio. {Fit enim exprobatio tunc commemoratio beneficij cum enumeratione factorum} Beneficij immemoris.i.obliti passiue videlicet de quo non habetur memoria. Quin.i. quinimmo dic vno verbo.i.vna sententia perfectam intelligentiam continenti, quæ cõficitur ex nomine & verbo quid est quod velis facere. Si. Ita faciam.i.vno verbo dicam, præ dico.i.aperte dico tibi hoc primũ.i.ante reliqua in hac re.i.in hoc negocio. has nuptiæ.i.hæ nuptiæ non sunt veræ quas nuptias videlicet credis esse veras. Sos. Cur igitur simulas.i.fingis eas esse cũ non sint. Si. Audies omnem rem à principio eo pacto.i.eo modo. nam pactũ præcedit, & modus sequitur, & ita dicitur id, quod præcedit ab eo quod sequitur. cognosces & vitam Gnati quæ fuit prius bona & nunc mala, & consiliũ meũ.i. id quod facere proposui, & quod velim te facere in hac re. Nam is incipit narrare vitam nati bonã inquiens. nam ò Sosia postq̃ is natus excessit ex ephæbis.i. postquã non fuit amplius de numero ephæborum.

GVID.

ephæborũ. Ephæbi.n.sunt qui pubescere incipiunt & Ephębia est prima ætas adolescentiæ. potestas.i.facultas fuit ei subaudi viuẽdi liberius.i.vel libere comparatiuum pro positiuo, vel supplendum est aliquanto quasi aliquanto liberius solito viuere potuit. Nam antea.i.ante illud tempus qui pro quo modo posses scire, aut noscere ingenium.i.inclinationẽ naturalem.dum ætas tenera.s.metus verberum. & magister.i.pędagogus prohibebant.i.impediebant quo minus ingenium nosceretur. Scimus quod certum est, noscimus quæ adhuc incerta desideramus. S o s. ita est vt dicis.s.& hoc interponitur ne solus Simo loqueretur. S i. Ille natus nihil horum.i.nihil ex his quæ sequuntur. studebat.i.studioso faciebat egregie.i.valde vel nimis præter cetera.i.vltra reliqua quæ agere solebat, & tñ studebat inquam hæc omnia in litera potius contenta, mediocriter.i.modeste quod.s.egregie studere aliquid horum præter, plerique omnes, alterum.s.plerique abundat quo ad sensum, sed sonoram reddit orationem. alterum.s.omnes ponitur necessario omnes adolescentuli faciunt videlicet vt.i.ita quot adiungant.i.applicent animum ad aliquod studium.i.ad aliquam vacationem, aut alere.i.ad alendos equos, aut canes ad venandum.i.ad venatum, vel venandi gratia, adiungant inquã animum ad philosophos, aut sectando subaudi, aut audiẽdos. potest etiam subaudiri infinitiuus sic aut adiungant animum adire philosophos.i.ad adeundo philosophos, aut audiẽdos, sed tunc in idẽ redit. gaudebam lætabar quod tam mediocriter cuncta agebat.

S o s. Non iniuria.i.non immerito gaudebas. Nam arbitror id esse apprime.i.valde vel mirum in modũ vtile in vita, vt.i.quod ne quid.i.agas supp. nimis.i.negat aliquis vltra id, quod satis est. S i. Vita eius erat sic.i.eiusmodi siue talis, hoc est modus viuẽdi eius talis erat videlicet facile.i.benigne perferre & pati omnes cũ quibus erat.i.facile tolerare eorum mores cum quibus viuebat, est dedere sese vna cum his.i.se esse deditum, aut paratum ad ea quæ socij erant parati, aut dediti & obsequi.i.morem gerere studijs.i.cupiditatibus & voluptatibus eorum cum quibus erat. Vbi est aduertendum dedere significare valde dare, quemadmodũ hostes se dedunt in hostium potestatem. S i. Inquam eius vita erat nemini esse, sup. aduersus.i.nullis aduersarij, aut repugnare nunquam præponens.i.vita eius. Sic erat. nunquam.s.præferẽs se alijs. Vel sic astrue literam exponẽdo illa infinitiua per præterita imperfecta indicatiui sic. Vita eius erat sic vt sequitur facile perferre.i.perferebat, se pati.i.patiebatur omnes cum quibus erat, & dedere.i.debebat sese.i.accõmodabat se vna cum ijs cum quibus viuebat, obsequis.i.morem gerebat cõplacebat studijs eorũ memini, sup. erat aduersus, nunquã erat, sup. præponens.i.præferens se alij erat ita agens sup. vel faciẽs vel volẽs vt inuenias.i.vt inueniret aliquis facillime inter eos laudem, sine inuidia.i.sine detractione, & amicos pares.i.concordes. S o s. Pãphilus instituit.i. suscepit, siue incœpit & formauit, sapienter vitam.i.viuendi modũ. Nanque hoc tẽpore obsequiũ quasi obedientia, siue (vt ita loquar) complacentia parit.i.acquirit amicos veritas parit odium. S i. Incipiunt hic vitæ malæ narratio, & prius fit digressio ad Chrysidem. Interea.i.interim dum hęc agũtur quædã mulier.s. Chrysis egregia forma.i.eminenti & præstanti facie atque ætate integra.i.florente cui nihil esset addẽdum. nihil quoque foret diminutum commigrauit ex Andro insula.i.patriam linquens accessit huic viciniæ.i.ad hanc viciniam coacta inopia.i.pauperie.& negligentia.i.incuria cognatorum.i.propinquorum trienniũ ab hinc.i.ea tribus ante annis, quod barbare dicitur à nonnullis de post tres annos præpositio itaque aduerbio iungi põt, vt abhinc dehinc. A mane vsque ad vesperum illic pugnata est pugna dicit Plaut. in Amph. S o s. Hei interiectio dolentis & indignantis, vereor ne quid mali.i.ꝙ aliquod malum Andria fœmina.s. Chrysis, quæ ex Andro insula maris Aegei Athenas venerat. apportet.i. afferat, & bene apportet, quia portare ignoti est. S i. Defendit vitam Chrysidis, vt potuerit apud eam rectè morata esse Glyceriũ. Primum i.in principio hæc Chrysis agebat vitam i.viuebat pudice.i.caste, parce.i.tenuiter ac duriter.i.laboriose. Nam dure aduerbium significat crudeliter, quæritans victum.i.vix quotidie quærendo victum inueniẽs. Nam quærit qui ad plenum & perpetuũ reponit. quæritat qui vix quotidie quærendo victum inuenit. Bene etiam dicit victum qui in paruis aridisq; alimonijs est constitutus. Cibus etiam delicatis præbetur, quæritans ergo victum lana.i.opera lanificio & tela, quæ est finis laboris. Tela autẽ est pannos quicunque tam laneus, ꝙ lineus. Pannos enim proprie dixerat pannum significat qui vilis est & crasso filo contextus, solos pauperes decens, vnde pãnosus homo qui pauper est ꝙ veste vili induatur. Sed postquam amãs.i.qui vere amat, amator enim fingi potest, accessit, adueniens pollicens.i.vltro promittens precium vnus primo. & item.i.similiter. vel post alter duo, ita vt.i.eo modo quo ingenium.i.natura omnium hominũ est procliue.i.pronum inclinatum ab labore ad libidinem.i.voluptatem. ipsa Chrysis accepit conditionem.i.pactioni promissioniq; assensit. Interdum enim conditio pro pactione capitur. Inde ferre cõditionem quasi certa lege, siue certe pacto aliquid promittere. Dehinc i.deinde. occipit.i.cœpit vel incipit quæstum facere vel exercere.i.lucrum facere. nam quæstus significat lucrum, sed proprie nummarium, illi qui tum.i.tunc amabant illam forte i.casu quodam ita vt fit.i.fieri solet perduxere secum illuc.i.ad Chrysidem filium meum vt esset vna cum eis.i.vt comitaretur seu sociaret eos. vel si productę legatur esset ab edo es. sensus est vt comederet vna cũ eis & conuiueret, & quidem bene perduxerunt quasi inuitũ. nam perducuntur necessitate coacti. egomet.i.ego ipse. continuo.i.illico mecum subaudi volutabam vel cogitabam. Certe captus est.i. irretitus siue illaqueatus est amoris praua cupidine, tractum à feris laqueo implicatis, habet.i.vulneratus est, qui enim percussus est, habet. tractumq; est à gladiatoribus, qui dicũt alterutrum eorum habere qui percussus est obseruabam.i.animaduertendã mane seruulos illorum iuuenum venientes, aut abeuntes rogitabã, frequenter rogabam. heus, aduerbium vocantis, ò puer.i.serue. dic sodes.i.si audes quod vocabulum Prisc. vult esse defectiuum verbum. Seru. vult esse aduerbium, & precationem significare. Don. dicit esse vocem exhortantis, vt amabo rogo. Fast. & Non. volũt esse copulata verba, vt sodes ex si & audes componatur, vt capsis cape si vis si pro si vis. exponit etiam Don. sodes pro si scias, dic ergo sodes si audes, vel si scias, quis habuit heri Chrysidem.i.quis est ea potitus. Nam id nomen.s. Chrysis erat illi Andriæ.i.illi mulieri de Andria. S o s. Teneo.i.intelligo. S i. Dicebãt seruuli Phędriam, aut Cliniam, aut Niceratum iuuenes habuisse Chrysidem, nam hi tres, tũ.i.tunc simul amabant.i.amore capti erant. Eho interiectio est nonnunquam admirantis, interdum deposcit intentionem, nutus, & animaduersionem. quid Pamphilus fecit? dicebant inquam quid? modus interrogandi, & facta distinctione subnectenda est responsio. dedit symbolum.i.vt sentit Tort. portionem suam, vel signum dedit, vt annulum, vel aliquid tale quousque pecuniam conferret Symbolum enim teste Iulio Poll. de vocabulis rerum paruum erat numisma, vnde & signum à nonnullis traditur, qui & eusymbolum bonum omen interpretatur. Cum autem συμβάλλω, quod est confero deducatur quidam collationem interpretari voluerũt. ita vt cœna illa dicatur collatio, in quam comparandam plures aliquid contulerunt. Symbola.n. huius symbolæ est collatio, Cœnauit cum socijs.s.ego pater gaudebam. Item similiter alio die quærebam comperiebam.i.inquirendo reperiebam, siue cognoscebam nihil quidquam, abundat quidquam, vt cape nihil pro nõ, vt sæpe fit. attinere.i.spectare ad Pamph. Enimuero.i.certe putabam satis spectatum.i.satis probatum. & putabam ipsum esse magnum exemplum.i.magnam imitationem continentiæ cautionis conuersationis à libidine, hyperbole laudis est fidem excedens. Nam homo qui conflictatur.i.atteritur, siue agitatur. frequentatiuum.n. est confligo à cõfligo gis, quod significat concertare, & manus conferere. Inde conflictua prœlium. Cõflictatio autem est tactus corporum inuicem & collisio. conflictatur ergo.i.colliditur, atteritur, colluctatur cum eiusmodi.i.talibus ingenijs, hoc est cum hominibus talis naturæ, puta lasciuis. neque tamen animus eius commouetur.i.à suo ductu & tenore non deflectitur, vbi aduerte tamen poni vbi nõ præcessit quanquam, quod Laur. Val. vult esse subaudiendum, scias ipsum.i.tale iuuenem posse habere modum.i.regimen & moderationem suæ vitæ. tum.i.vel partim id.s.quod non commouetur animus eius mihi placebat tum.i & vel insuper vel præterea omnes vno ore.i.vno consensu, vna voce. dicere.i.dicebant omnia bona. & laudare.i.laudabant fortunas meas.i.me fortunatum & felicem, qui refertur ad meas, quo ad personã possesseris, qui videlicet, ego haberem Gnatum.i.filium præditum tali ingenio.i.tali natura, & talibus moribus moratum siue institutum. quid opus est verbis.i.cur pluribus verbis laudes eius inculcarem. Chremes ciuis Atticus impulsus.i.inductus, motus hac fama.i bono rumore de filio venit ad me vltro.i.non rogatus vt daret vnicam gnatam suam vxorem.i.quæ foret vxor filio meo Pamphilo, cũ summa dote.i.cum optima dotis conditione. Placuit i.fui contentus, volui despondi.i.promisi me etiam daturum filiũ virum suæ gnatæ. & bene despondi, nam spondet pater puellæ, despõdet vero pater adolescentis, hic dies.i.præsens dies dictus est.i.constitutus & assignatus nuptijs.i.ad nuptias celebrandas. S o s. Quid igitur obstat.i.impedit. cur propter quod non fiant veræ & non fictæ. S i. Audies.i.cognoscis, ferè.i.propemodũ, in his paucis diebus.i. in hoc breui tempore, quibus.i.diebus hæc prædicta sunt acta.i.facta. hæc Chrysis vicina.i.quæ commigrauerat huic viciniæ moritur. S o s. O factum bene.i.ò bonus euentus, vel ò bene collocatum est ꝙ ipsa obierit ex qua mali quidquã filio poterat oriri.

Beasti me.i.beatum me reddidisti. Hei,interiectio dolentis,metui à Chryside.i.timui ne quid mali Pamphilo contingeret ex Chrysidis causa. Nam metuo illum dico qui nihil aliquid facturus est, metuo ab illo cuius causa possum mali pati quidquam , etiam si ipse nihil in me mali consulat. S I. Ibi.i.apud Chrysidem tū.i. tunc filius meus aderat.i.præsens erat,frequens.i.adhærens(nam præsentes esse possumus,neque tamen adhæremus iis quibus adsumus)vna cum illis iuuenibus qui amabant Chrysidem. Curabat,diligenter disponebat, funus.i.pompam siue spectaculū exequiarum. Dicitur.n.funus à funalibus.i.à funibus qui intra cerā latent. Virg.& noctem flammis funalia vincunt . Etenim noctu efferabantur mortui propter sacrorum celebrationem diurnam, propterea opus erat funalibus.i.facibus seu cereis,interim interea dum curaret funus ipse tristis collacrymabat.i.simul cum alij lacrymas emittebat.id.s.quod lacrymabat . placuit tum.i.tunc mihi sic.i.hoc pacto cogitabam,hic filius meus fert eam familiariter.i. tam grauiter quasi familiaris mortem huius mulieris causa paruæ consuetudinis.i.paruæ cōuersationis.quid fecisset sup.si amasset eam.i.eius fuisset amore captus,quid hic filius faciet mihi patri.i.mihi qui sum pater.ego putabam, voluebā mente tanquam pectoris simplicitate oberrans , hæc omnia.s.quæ faciebat filius esse officia.i.esse debita ingenij humani.i.naturæ benignæ circa Chrysidem & esse officia mansueti animi.i.bonæ mentis in amicos quid.i.cur moror te multis verbis,scilicet.i.cur longo sermone te detineo potest etiam dici quid moror.i.immemor cōsisto multis.i.in longo sermone.& hoc dicendi genus cum similibus solet adhiberi vbi aliquid præcipuum aut creditu difficile addendū est, quoque.i.etiam ego ipse pater causa eius.s.filij prodeo.i ex eo in funus,i.officium ipsum,seu pompam exequiarum nihil mali suspicans.i.cogitans . Etiam.i.adhuc , vt fiat suspensio auditoris . S o s. Hem,interiectio indignātis.quid est.i.quid sibi vult quod dicis etiam. S I. Seies effertur.i.exportatur ad tugum.s.cadauer mortuæ nam efferri proprie dīr cadauera mortuorum, imus, ire proprie ad exequias spectat . interea inter mulieres quæ aderant ibi.i.in eo loco forte.i.casu quodam aspicio vnam adolescentulam.i.iuuenculam,forma.i.habentē formam. & ibi subdistinguendum est vocem subleuando. S o s. Fortasse bona forma aspexisti iuuenculam.i.vidisti eam habentem bonam formam. S I. O Sosia ad attentionem excitandam proprium nomē exprimit & aspicio inquam illam vultu.i.fronte vel indicio voluntatis,: adeo.i.ita modesto.i.moderato & probo & adeo.i.ita venusto formoso & eleganti vt nihil supra excogitari possit,vel nihil sit prætetea requirendum.est enim eclypsis quæ.s.adolescentula, tum.i. tunc visa est mihi lamētari.i.plangere flere, præter ceteras.i.plus quàm ceteræ,& quia erat forma.i.specie,seu factura honesta i.pulchra.ac liberali.i.præ se ferenti liberalitatem quātum ad vultū.s. forma enim immobilis est,& naturalis vultus, mouetur & fingitur,accedo ad pedissequas.i ad ancillas & comites glycerij. & rogo.i.interrogo percunctor quæ sit illa adolescētula,aiunt.i.pedissequæ eam esse sororem Chrysidis . ilico.i.continuo suspicio vel responsum earum.percussit;hoc est commouit animum meum. At at,interiectio subitum motū designans & impetum admirantis,hoc est illud propter quod.s.curabat vna funus , hinc.i.ex hac causa illæ lacrymæ filij.s.procedūt hæc est illa misericordia qua.s. eum duci putabam in mortuam cum tamen ea superstite Glycerio proficiscantur. S o s. Qui.i.quantum timeo quorsum euadas.i.ad quæ prosequenda te conferas, & exeas , seu peruenias . S I. interim.i.interea funus.i.mortuæ corpus. Procedit i.progreditur.i.assidue portatur ad rogū.Sequimur.i.imus. post venimus , accedimus ad sepulchrum. Dicitur sepulchrum , aut quasi sine re pulchra,aut quasi sine pulsu eum ibi mortui sint, aut à sepeliēdo dicitur. Chrysis posita est in ignem fletur (impersonaliter dictū) ab omnibus.s.interea hæc soror.s.Glycerium q̃ dixi accessit imprudentius.i.nimis inconsiderate vel comparatiuum pro positiuo ponitur ad flammam satis cum periculo.i.non satis sibi consulēs ibi.i.in eo loco,tum.i.tunc Pamphilus examinatus.i.perturbatus exanimis autem vel exanimus dicitur mortuus.indicat.i.indicijs, & argumentis ōndit ab effectu.s.facto & dicto.amore bene.i.multum & dissimulatum & celatum.i.occultatum accurrit.i.ad eam currit.complectitur mediam mulierem.i mediū mulieris, inquit Pamphilus tanquam amator.mea Glycerium.i.amica mea quid agis,cur is perditum.i.destructum te tum.i.tūc Glycerium reiecit se in eum Pamphilum flens , quàm i.quantum familiariter.i. amice.vt.i.ita quod facile i.clare cerneres.i.cernere posses, vel cernere posset aliquis,vt secunda persona pro tertia ponatur amantem consuetum . S o s. Quid ais,mirantis est, non interrogantis. S I. Redeo inde iratus atque ægre.i.indigne impatienter difficulter ferens culpam filij.s.nec satis causæ.i.sufficiēs causa erat sup. ad obiurgandum.i.incusandum vel inclamandum . diceret enim supp.ô pater quid feci tanquam facinus quid commerui & bene. nam commeremur mala promeremur bona tantum , aut quid.i. in quo peccaui erraui,prohibui impediui seruaui eam , supp quæ voluit inijcere,sese in ignē, ratio vel vt alij voluit oratio est honesta. S o s. Rectè putas.i.bona est tibi sententia.nam si obiurges i.incuses illum, qui tulit.i attulit (alias sustulit , vel pertulit) auxilium vitæ.dicimus auxilium dare & ferre ideo dixit tulit auxilium,quid facias,illi,qui dederit.i.intulerit damni rei.s.aut malum.quod est hominis.Si Chremes venit postridie.i.die sequenti ad me clāmitans tanquam indignabundus . indignum facinus.i. turpe & deforme factum,& indignum iuuene.ita bene prius moratu.& est illud per se legendum sicut Prò dolor,& similia clamitans ergo quid clamitans se.s.cōperisse.i.ab alijs cognouisse Pamphilum habere pro vxore,non pro amica hāc peregrinam i.alienigenam & per cōtemptum dictum est.nam etiam peregrinæ nomine meretrices nominabantur, ego Simo negare.i aut negabā, aut subaudi cœpi sedulo.i.instanter illud factum ille puta Chremes instat.i.contendit & vrget factū esse.s. Denique.i.postremo,rum.i.tunc discedo ab illo.ita vt.i tanquam ab eo, qui neget se daturum filiam. S o s. Non tu,ibi.i.tunc nō obiurgasti, sup gnatum.i.filium.s.Pamphilum . S I. Nec quidem.i. nec etiam hic pro tunc.causa erat satis vehemens ad obiurgandum.i.inclamandum,vel incusandum . S o s. Qui.i.cur.cedo?.i.dic,vel da.& est manuum porrigentis. S I. O pater,tute.i.tumet,præscripsisti.i. præfiniuisti, determinasti finem.i.terminasti finem.i.terminū his rebus voluptati,& libertati. prope adest tempus sup. Cum.i quo tempore mihi est viuendum , more alieno.i.vxoris arbitrio . iam adsunt nuptiæ,in proximo sunt metæ libertatis.ideo auidius voluptaria sua finem capio.interea.i.dum nuptiæ parantur . sine.i. permitte me viuere,meo modo.i. mea voluntate , meo arbitrio, meo more. S o s. Quis igitur locus.i.quæ opportunitas,vel occasio obiurgandi est relictus tibi. S I. Hoc est initium consilij sui demonstrandi,Si propter amorem Glycerij.nolit.i.renuat.ducere.i.accipere vxorem sibi promissam.s.Philomenā . primum.i. tunc primum.ea iniuria,q̃ facit nuptias recusando est.animaduertenda.i.castiganda vindicanda ab illo.s.Pamphilo,pœnas sumendo ab eo,& nunc do operam.id.i.propter id. vt vera causa.i.occasio obiurgādi.i.incusandi eum sit per nuptias falsas.i.fictas, si deneget.i.si recuset ducere Philomenam.simul.i.etiam,vt si quid cōsilij.i.astutiæ,vaframenti.Dauus sceleratus.i.vitiosus habet consumat.i.conterat,& in vanum exponat nunc, cum nihil.i.in nullo. doli.i.fraudes,obsit noceant. quem Dauum ego credo facturum obnoxiæ.i.instanter.toto conatu,& nisu manibus pedibus.i.omnibus membris,hoc est omnibus viribus,adeo.i.certe,vt magis incommodet.i.noceat mihi id.i.per id,quod faciat , quàm vt obsequatur.i.morē gerat, Gnatu.i.filio. S o s. Quapropter?.i.quare id faciet Dauus,vt tibi incommodet, siue incōmodum afferat, cum iustus sis dominus . S I. Rogas?.i.interrogas.inquitis? responsio.mala mens malus animus,quasi mala inuentio,siue excogitatio,ac mala voluntas est,sup causa,quem Dauum, ego si sensero.i.si percepero aliquid moliri, & est aposiopesis . Sed quid est opus verbis eueniat.i.contingat,quod si sit sine,tūc est sensus permitte,quod eueniat id in Pāphilo,quod volo.s.vt experiar eius amorem per falsas nuptias, vt.i.ita,quod nihil sit moræ i.tardationes. Chremes restat i.reliquus est,qui est exorandus mihi.i.à me persuadendus,& spero confore.i.perfectum iri , vt Chremes adiuuet figmentum nunc in hac parte tuum est.i ad te spectat, vt assimules.i.fingas bene.i.vt decet has nuptias,& perterrefacias.i.territū facias.Dauum,obserues.i.animaduertas,vel oculis diligenter custodias filium quid agat quid consilij.i.quod consilium captet.i. capiat cum illo Dauo. S o s. Satis est.i.sufficit. Curabo.i.parabo omnia.eamus nūc intro. S I. I præ.i præ i,præcedi, sequar.i. ibo post te,& i præ est anastrophe pro præi .

Argumentum} Sosiæ,extraneæ personæ per occasionem argumentum narratur. {Vos istæc intro} Præparatio ad ingressum narrationis , quod ferè in omnibus scenis est obseruandum. {Ego postquam} Initium à meritis, ad beneuolentiam conciliandā. {In memoria habeo} Interpellatio Sosiæ partim amplificat orationem & spectatorem admonet, partim adiuuat ordinem narrandi. {Hoc primum} Propositio cōsilij, & mox partitio narrationis, ad docilitatem. {Qui scire} Argumenta ab ætate & disciplina . Et est occupatio. {Aut ad philosophos} Ad Philosophos.subaudi,ibat. Nam eclypsis est figura frequens. Terent. {Sic ita erat} Facilitas & modestia Pamphili. {Interea mulier} Transit à laude filij ad muliérculam,de quo ordine narrandi Rodol. Agric. lib. x. de expositione. {Certe captus} Senilis prosopopœia de filio. {Symbolum Dedit} Symbolum pignus collatitium in cœnam vt annulus, Alij tū pignus tum partem coniectā intelligūt. {Nam qui cum} Argumentū à maiori. {Quid verbis} LATO.

Præteritio apta ad transitum & connectendũ ordinem. {Beasti}
Vox gaudentis. {Hic paruæ} Prosopopœia,& est argumentum à
maiori. {Hem,} Perculsi & metuentis. {Et vultu} Pulchra & mu
rata continuatio verborum Sosiæ. {At at, hoc} Prosopopœia de-
prehendentis. {Hinc illæ lacrumæ} Prouerbiale. {Nec satis ad}
Prosopopœia excusantis Pamphili. {Nisi illum} Ratio à minori.
{Ego illud} Mire expressa senilis concertatio. {Propè adest} Ver-
ba Pamphili,& est defensio à tẽpore. {Animaduertenda iniuria}
Animaduertenda.i.captanda & obseruanda. Et est hic locus,quo
exponitur consilium senis, ad quod tota antegressa narratio con
fertur. {Nũc tuum est officium} Sosiæ officium,& est tertia pars
quàm partitione proposuit.

TRVS .RA. Vos istæc intro,&c. {Id,quod in prologo agendum fuisset,
Poeta necessitate coactus,hac scena præcedẽti exequitur.
Senis de filiorum vita solicitati ac natura loquacis, deco-
rum seruans, mediocritatem illam in qua virtus humana consi-
stit,& laus celebratur, in primis ostendens rectam educationem
esse adhibendam.cum sumantur à conuersationibus mores,& vi-
tandam,ne proximum quenquã transfigant, & contactu noceãt,
quod Pamphili prius bonæ indolis pueri deprauatio testatur at-
que declarat. {Nam istæc commemoratio,&c.} Lacerat animum
& præmit,inquit Seneca, frequens meritorum commemoratio.
{Excessit ex Ephebis,&c} Ephebi dicuntur pueri quorum lucida
facies iam pubescens,prima lanugine obducitur, Phœbi.n.dicun-
tur lucidi,quasi extra phebitatem,vt ita dixerim. Incipit autem
pubertas post annum decimumquartum. {Nam antea qui,&c.}
Humani animi difficilis est coniectura,inquit Plato,qui in sept
mo de Legibus, loquens de puerorum educatione sic ait: Pueri
sine pędagogis non sint. Est aũt puer omni bestia intractabilior.
Nam cum prudentiæ fontem nondum perfecte habeat, insidio-
sissimus est acerrimusq́;, & est petulantissimus omnium bestia-
rum.Ideo multis quasi frenis vinciendus est. Et in decimo de Le
gibus ait: Iuuenum mores sæpe in dies varieq́; mutantur. {Vt ne
quid nimis} Plato in eo dialogo, qui Hipparchus inscribitur, sic
ait; Hipparchus institura sapientiæ, elegijs carminibus inclusit,
adeo vt ciues non admirarentur egregia illa Epigrammata Del-
phica,Cognosce teipsum,Nihil nimis.Idem in Protagora sic ait:
Sapientes ex communi consensu has Delphici Apollinis templo
primitias dedicarunt,quæ templo inscriptæ ab omnibus celebran
tur: Cognosce te ipsum,Nihil nimis.Sponsioni non deest iactu-
ra,&c.Huius præcepti meminit etiã in Charmide. {Veritas odiũ
parit} Sententia digna theatris,& auribus confusæ multitudinis,
indigna vero bonorum virorum cœtu consessuq́; honesto. Sene-
ca scribens de clementia ad Neronem sic ait; Malo verbis offen-
dere q̃ placere adulando. Et alibi: Si merito aliquis te obiurga-
bit,scito qoia profuit,si immerito, scito quia prodesse voluit. Et
alibi: Malis displicere,laudari est.Epicurus dicebas; Qui pecca-
re se nescit,corrigi non vult. Et Sen.lib.4. Epist.sic ait: Malis ar-
tibus popularis fauor acquiritur, & conciliari nisi turpi ratione
amor turpium non potest. {Accepit conditionem}.i.modum vi-
uendi cum libidine ac facilitate quæstuosum. {Dic sodes,&c.} So-
des,inquit Sext.Pompeius.i.si audes,vti sis,pro si vis, & ilico, pro
in loco. Terẽt.in And.Dic sodes. Symbolum dicitur à συμβάλλω
verbo Græco,quod Latinæ significat cõfero,& simul trado.Gell.
lib.6.sic ait: Cum domum suã nos vocaret tantus philosophus,
ne omnino,vt dicitur immunes & à symboli veniremus,cõiecta-
bamus ad cœnulam non cupedias ciborum,sed argutias quæstio-
num Plato sic air in Ctatilo: Non secus & nos elementa rebus
accommodabimus.& vnum vni quocunque egere maxime videa
tur,symbolaq́;.i.coniecta conficiemus, quas syllabas vocãt Plin.
lib.33.loquẽs de annulis,dicit: Apud nos Prisci anulum appel-
labant vngulum, postea & Græci & nostri symbolum. {Nuptijs
dictos,&c.} Condicere denunciare significat & cõstituere, vt con-
dicta est cœna. {Mortem fert,&c.}.i.ita commouetur ac dolet.ac
si fuisset cum illa coniunctus summa familiaritate & amoris vin
culo. {In funus,&c.} Celebrare funus, est officium homini ab ho-
mine studiose præstitum. Non est humanum pectus, sed ferreum
potius,quod res humanæ non tangunt. Et hominem qui ex ho-
mine tollit.i.humanitatem fera verius q̃ homo appellatur. Sene-
ca loquens de Amic.sic air: Alienis delectari malis, voluptas in-
humana,& alienis bonis torqueri,æterna miseria est. Animus er
go humanus bene à natura institutus, aliena dolet infelicitate,fe
licitateq́; lætatur quoniam homo est homine nõ est alienus. Vn-
de Antonius Pius de Marco plorante suum educatorem iam vi-
ta functum,dixit: Permitte illi vt homo sit: Non enim vel Phi-
losophia,vel imperium tollit affectus. Funus est exequiarũ pom-
pa. {Lamentari præter ceteras,&c.} Flere est emittere lacrymas
& vocem. Plorare lacrymas tantum. Gemere in pectore. Eiulare
est sublata voce flere quod ad mulieres pertinet. Lamentari est
voce querula & tristi oratione, calamitatem testari suam. {Hæc
est illa misericordia,&c.} Misericordia est ęgritudo ex miseria al-
terius,iniuria laborantis. Lamentatio, inquit Cice.in 4. Tusc.est
ægritudo cum eiulatu. Crudelitas minime humanũ malum est,
indignumq́; tam miti animo. Ferina ista rabies est sanguine gau
dere,ac vulneribus,& abiecto homine in siluestre animal trãsire.
{Ibi tum exanimatus,&c.} Exanimatus vehementer commotus
est præ timore, quasi extra se positus & semi mortuus. Hic affe-
ctus collocantur sub metu,terror,rubor,pallor,timor, pauor,qui
est timor mentem è loco mouens,& exanimatio, quæ est comes
pauoris,& conturbatio,quæ est metus excogitata excutiẽs. {Dis-
simulatum amorem,&c.} Affectum exprimit amantis Pamphili,
qui cogente necessitate,ac periculo vrgente, præsente etiã patre,
amorem suum indicauit. Ideo dicit Mart. Quid non cogit amor?
{Nam si illum obiurges,&c.} Obiurgatio est castigatio post tur-
pe factum,& pertinet ad amicos,& affinitate,& propinquitate cõ
iunctos. {Vt per falsas nuptias, &c.} Apul.lib.6.sic ait: Luxurix
puerilis nuptialibus pedicis colligãda est,& primi impetus iuuen
tutis,freno quodam coercendi sunt. Flamma sęui amoris parua
quidem primo vapore delectat, sed fomento consuetudinis exę-
stuans,totos comburrit homines. Et Plaut.in Cist.dicit amorem
melle,ac felle fecundissimum esse.

In huius actus versu 11.seruiebas trissyllabon esse i, & e, in vnã GLAR.
syllabam contractis (quãquam & tertio loco Creticus esse po
terat,vt in 15.versu,loco & secũdo,& in 16.versu, loco primo
idem pes.) in 15.verbum fuisse,dissyllabon esse,& in 16.mihi pro
mi totum elidi. In 19.primo loco Proceleusmaticum poni,deni-
que in 22.esse monosyllabon Ioan.putat. In ꝓximo deinde car-
mine pro, In hac re te velim, non paulo elegantius legunt alij,te
hac in re velim. In tertio deinde carmine Liberius viuendi fuit
potestas, Doct.u,in viuendi,elidendum existimat,alioqui nõ con
stitutum carmẽ,tuum fuit monossyllabon esse, Ioan.s, obliteran
dum putat in liberius,postremis vocalibus coalescentibus, ita vt
primo loco sit Dactylus. Ego vero quomodo ex i,& u, fiat breuis
syllaba non video, fuit autem monosyllabon. Idem ostendit,ꝙ
postea in hac inquã scena Scias,eius,suæ, sint monosyllaba in his
versibus, Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi, Neque cõ
monetur animus in ea re tamẽ, Scias posse habere iam ipsum suæ
vitæ modum, Quid si fuit tollatur? Neque enim minus constabit
sententia,cum is,quod pręcedit,nõ referatur ad fuit. Et Donatus
supplet ei,nulla mentione verbi fuit facta. Itaque,ei data est,tam
suppleri potest,abiecto verbo fuit,q̃ solum datiuus ei. Et carmen
optime se habebit. Sed iudice lector. Ceterum in hoc versu, Scias
posse habere iam ipsum suæ vitæ modum, ego primo loco Bac-
chium constituo,& quarto loco Creticum. {Nunquã præponens
se illis,ita vt facil.} Varia hic est lectio nam quidam legunt, illis,
quidam,alijs,quidam vlli. {Si vltima lectio esset vera, in scansio-
ne nihil esse difficultatis,in alteris s,elidendũ putant, vt sit quar-
to loco Iambus. Quanquam poterat s,manere,& a,in ita,nõ eli-
di,ac facillime.per vnum l,legi,vt habet natura eius nominis,ge-
minatum enim ll,per epenthesin est. Potest & Creticus esse loco
quarto,qui tollit omnem hanc dubitationem. {Sine inuidia lau-
dem inuenias} Eliditur u,consonans,& nisi sit proceleusmaticus,
inuidia fit synęresis. Hæc Doctor cõsimiliter Ioan. Eliditur& eo-
dem modo vt in enimuero, quod semper obseruasse Terẽt.idem
ait Ioan. Ego puto hic loco primo esse Pęana secũdum in enim-
uero autem Bacchium vbicunque hi Anapęstum ponũt. {Quid
igitur obstat cur non vesi} Si quid igitur obstat,legas, pro Quod
obstat,tum vere expungendum esse ait Doct.quod mihi non di-
splicet,nam de fieri simpliciter quęrit. Ioan.putat Proceleusma-
ticum primo loco esse, & verbum hanc, in vnam contrahendam
syllabam, nec quidquam tollendum esse Potest & Proceleusma-
ticus primo loco esse,& Bacchius quinto. Porro in nono hinc ver
su Huius dissyllabum est, In 10. Mihi dissyllabũ. In 13. Eius dissyl
labum, quod frequentius monosyllabum perhibent. {Quæ ibi
aderant forte vnam aspi.} In hoc carmine primo loco ex Tribra-
chys. In quarto Proceleusmaticus. {Percussit illico animum. at
at,hoc} At at Iambus est. Ergo h,in hoc,habet vim consonantis.
Vt in illo 1. Aen. Post habita coluisse Samo,hic illius arma, Hic
currus fuit. Itẽ in quinto versu ante hunc Creticus est loco quar
to. {Satis vehemens causa ad obiurgandum} Seliditur in satis,vt
superius, Satius cum periclo. Est autem & hoc loco in prima sede
Proceleusmaticus. {Quis igitur relictus est obiurg.} Ita habent
vetustiores libros,verbum est post participium relictus,vt s,elida
tur in quis. Doctor.ponit est verbum ante participium relictus,
& in participio elidit s,literam de syllaba ctus. Tertiũ deinde car-
men ita legendum est,vt verbum est, ad finem versus veniat. Ea
primum ab illo animaduertenda iniuria est. Non vt quidã emen
darunt temere, Ea primum ab illo est animaduertenda iniuria.
Hæc

Hæc in hanc scenam diximus, cũ plurima dicenda essent. Verum cum tot videam qui scribant, obiter duntaxat loca quædam notamus. Nam hoc carmen. Sed quid opus est verbis? Sin eueniat, quod volo, &c. ab Doctor. ante 20. annus nobis expositum fuit. Ioan. ex Linacro hanc laudem primam Crotino tribuit.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Filij amorem explorat præter simulat futuras nuptias, interminatur Dauo pistrinum, si quid fallaciæ in ipsis conatus fuerit nuptijs.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti scena Simo à Dauo filij amorem explorat. Idem falsas nuptias vafre simulat, interminãdo ipsi Dauo, ne quid in ea re fallaciæ struat. postremo Daui hæsitabundi est consultatio. Pamphilum ne adiuuet, an potius obtemperet hero.

Partim Senarij, partim Octonarij. Dimeter vnus, quo distinctionis causa vsus est per mediũ, inquit Priscianus.

SIMO. DAVVS.

NON dubium est quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modo timere sensi, vbi nuptias
Futuras esse audiuit. sed ipse exit foras.
D. Mirabar, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,
Verebar, quorsum euaderet.
Qui postquam audierat non datum iri filio vxorem suo
Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id ægre tulit.
S. At nunc faciet, neque, vt opinor, sine tuo magno malo.
D. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio.
Sperantes iam amoto metu, interea oscitantes opprimi.
Vt nec esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:
Astute. S. carnifex quæ loquitur? D. herus est, neque præuideram.
S. Daue. D. hem, quid est? S. ehodum ad me. D. quid hic volt? S. quid ais? D. qua de re. S. rogas?
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus curat scilicet.
S. Hoccine agis, an non? D. ego vero istuc. S. sed nunc ea me exquirere.
Iniqui patris est: nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet:
Dum tempus ad eam rem tulit, sciui animum vt expleret suum:
Nunc hic dies aliam vitam affert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, siue æquũ est, te oro Daue, vt redeat iam in viam.
* Quid hoc. *D. * Hoc quid sit? S. omnes qui amant, grauiter sibi dari vxorem ferunt.*
D. Ita aiunt. S. tum si quis magistrum cœpit ad eam rem improbum,
Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.
D. Non hercle intellego. S. non hem? D. non: Dauus sum, non Oedipus,
S. Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui. D. sane quidem.
* hisce *S. Si sensero hodie, quidquam in * his te nuptijs*
Fallaciæ conari, quo fiant minus;
Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
Verberibus ad cæsum te in pristinum Daue dedam vsque ad necem,
Ea lege, atque omine, vt, si te inde exemerim, ego pro te molam.
*Quid hoc intellextin'? **Quid, hoc? intellextin'? an nondum etiã ne hoc quidem?*
D. immo callide:
Ita aperte ipsam rem modo locutus: nihil circuitione vsus es.
S. Vbiuis, facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.
D. Bona verba quæso. S. irrides? nihil me fallis. sed dico tibi,
Ne temere facias, neque tu hoc dicas tibi non prædictum. caue.

NON dubiũ} Narratione iam habita, persona Sosiæ non erat necessaria. ergo subsistit senex, per quem agẽda sunt reliqua. {Non dubium} Ad hoc certus inducitur Simo, vt magis perturbetur inopinata cõsensione Pamphili ad ducendam vxorem, & præterea nihil agat Chremete de tradẽda filia, consirmãdisq; nuptijs. {Ita modo} Non recessit de loco senex, Sensi ergo ante, q̃ cum Sosia loqui cœpisset. {Ita modo Dauum timere sensi} Argumentum quod supra, ab eo quod nostri faciunt. {Modo} Ante quàm cum Sosia loqui cœpisset Simo. & Dauus non recte scribitur, Dauos scribendum, q̃ nulla litera vocalis geminatam vnam syllabã facit. Sed quia ambiguitas vitanda est nominatiui singularis, & accusatiui pluralis, necessario pro hac regula, digãma vtimur, & scribimus DaFus, serFus, corFus. {Mirabar hoc} Hic locus est in quo Dauus insinuatur spectatoribus multa gesturus. {Si sic} Sic, pro leuiter & negligenter, quod Græci αὔτως dicunt. significant aũt αὔτως, sic, & est de his quæ adiuuanda gestu sunt, vt Tantillum puerum, &, Huius non faciam. {Lenitas} Clementia, facilitas. cui contraria, asperitas & difficultas. {Et heri semp lenitas} An semperlenitas, vt sit ὑφὲν Lucret. Semperflorentis honoris. {Semperlenitas} Ac per hoc simulata vsque nũc lenitas, nam nemo in diuersis actibus semper lenis est, nisi forte fictus ac simulator, & callidus. {Semperlenitas} Sine differentia est importuna lenitas. {Quorsum euaderet} Ad quã partem erumperet. Et euadere, est per quantumque difficultatem ad aliquid peruenire. {Verbum fecit} Nõ dixit litigium, aut rixam, sed verbum. istæ exiguitates, asseuerationes dicũtur. & cum pronunciatione, vt intelligatur, ne verbum quidem. {Neque id ægre tulit} Hoc est semper lenitas. {Faciet} Subaudiendum verbum. & est Faciet, persona tertia pro prima. {Faciet} .i. irascetur, denunciabit, loquetur. {Sine tuo magno malo} .i. comminabitur tibi, & minas contemnes, vt ad pœnas peruenias. {Id voluit} Aut absolute accipiendum Id, aut Id, quomodo sic, demõstratio est, vt magis gestu, q̃ sensu intelligatur, vt supra diximus. Nec opinantes. ὑφέν. {Duci} Ducere est expectatione longi temporis malũ protatare. Vel induci, vt feras in retia. {Falso gaudio} Velut ex ira, & vitæ senis iracundia. {Amoto metu} Ista singula sunt, & amoto metu, sic dixit, quasi metus sit corpus brutum, quod cum molimine mouetur. {Oscitantes} Oscitatio est animi ocium & securitas dictum ab ore ciendo .i. commouendo. Oscitantes, securi, vel nihil pro videntes. {Cogitandi ad disturbandas} Miranda locutio, vt si dicas, Cogitat ad dicendum. {Astute} Hoc & gestu, & vultu seruili, & cum agitatione capitis dixit. {Carnifex} Aut excarnificans domum, aut ipse dignus carnifice vt caro fiat .i. lanietur. Lucilius. Carcer vix carcere dignus. {Neque præuiderã} Præuidentia duplex est, aut enim animo, aut oculis præuidemus. {Hem} Quasi correptio totius corporis. {Ehodum} Nutus est, intentionem animaduersionemq; deposcẽs eius cũ quo vult loqui. {Ehodum} Dum παρέλκον est hoc loco. {Quid hoc volt?} More seruili, & vernali gestu, sic enim vocati à dominis, secum vultuose agunt. {Qua de re?} Negãtis vim habet hæc interrogatio. plus est enim qua de re, q̃ nihil. {Rogas?} Hoc cum interrogatione indignãtis. {Meum gnatum rumor est amare} Mire apud seruũ dissimulat, id quod iam ꝓbauit. {Meũ gnatum rumor est amare} Grauiter, constanterq; senex nõdum se fatetur credere, nec verum scire, ne amittat vim vindicaturi si rescierit. {Id populus curat scilicet} Quia rumigeratio populi est, sed hoc auersus ab illo contumaciter. Sic Virgilius, Scilicet is superis labor est. Scilicet, semper cum εἰρωνείᾳ ponitur. {Hoccine agis} Agis .i. audis. Alibi sic, Hoc age amabo. Plaut. vos hoc agite. Spectat pronuncians simul demonstratiue, veluti aũt suã tangens. {Istoc} Deest ago, vel audio. {Iniqui patris est} Iniqui est, si nunc velim quærere actus liberos adolescentis. {Nam quæ ante hac fecit} Pro ante hæc, consuetudine magis, q̃ ratione dicitur. {Nihil ad me} Id agit vt superius consilium se seruare ostendat. {Dum tempus ad eam rem tulit} Deest se, vt sit, dum tempus se præbuit, quia supra dixit, Tute his rebus finem præscripsisti pater. {Ad eam rẽ tulit} Absolute, & deest se. {Sciui animũ vt expleret suum} Mira ratio cur sciuerit, vt & hoc quod

DON.

quod permisit, ad bonum permiserit, non ad luxuriam. Sciui aút distingue. est aút sciui modo, permisi, cessaui, sciui antique. Aliter in Adelphis, Non sciuit egestas facere hoc nos. Nunc his dies aliã vitam affert} Hoc est, recte, & seuere & inexorabiliter denunciat. Aliam vitam, pro diuersam & contrariam. sic & Virg. Dijs aliter visum est. {Te oro daue} Grauius illud fecit, nomine appellando. {Vt redeat iam in viam} Iam modo tarditatis est signum. & io viam dixit, quasi qui deuius sit, & errarit, .i. recta via. {Siue æquum est} προσδιόρθωσις. {Vt redeat iam in viam} Prouerbiale. {Hoc quid sit?} ἐλλειπτικῶς, deest enim quæris. {Ita aiunt} Hæc credunt & loquuntur vniuersi, & est trepida confessio, & quasi inuiti responsio, vt in Heautont. Ita credo, monente patre filium. {Tũ si quis magistrum} μεταφορικῶς, an quia & pædagogus est magister? vt Geta in Phormione, Me filijs relinquunt, quasi magistrum. {Ad eam rem} .i. super eam rem, hoc est super amorem. {Animũ ægrotum} Pro ægro. nam animus æger, corpus ægrotum. {Hem} Interiectio est irascentis. {Dauus sum non Oedipus} Multiplex cõtumelia. potest enim senem quasi sphingam dixisse. i. deformem, monstriq; similem, potest etiam inhumanum & ferum vt spinx. Potest per Oedipum se vltorem promittere futurum, atque oppressorem sapientiæ senis. {Dauus sum, non Oedipus} Facete se negauit Oedipum, vt senem sphinga esse confirmet, non Oedipum. Imitationum duo sunt genera quandam necessitas, quandam introducit voluntas. Non Oedipus} Si Latina pronunciens, genitiuus Oedipi faciet. si Græce, Oedipodis. {Sanè quidem} Sanè, valide, quia qui sanus, & validus est. {Si sensero} Comminatio, & sit pronunciatio, vt in singulis verbis ardeant minæ. {Hodie} Non ad tempus non plenum, sed ad comminationem refertur. vt Virg. Nunquam omnes hodie moriemur inulti. Et dies pro non ete accipitur, vt hoc ipsum, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. {Quo fiant minus} Quo minus, hoc est quo impeditius. {Verberibus cæsum te in pistrinum Daue} Vult in pronomine, & nomine exagitare comminationa seruum, ne quid relinquent iracundiæ. {Dedam} Dare, est quod repetas: Dedere est ad perpetuum. Damus, & amicis: Dedimus, tantum hostibus. {Ea lege atque omine} Lege, ad homines, omine, ad rem diuinam refertur. i. firmamẽtum per humana & diuina. Omen aũt est quidquid ore dicitur. {Ea lege atque omine} Bene legit atque omine, quia lege auspicij seruatis ferebantur. Ergo sic intellige, quasi dixerit, ea lege & conditione, & antiqui auspicato omnia faciebant, quæ rata esse vellent. {An nondum etiam} Quartum παρέλκον quia abundat etiam. {Ipsam rem} Ipsam rem. i. volũtatem suam, aut interminationem suam, hoc est pistrinũ & pœnas seruiles. {Nihil circuitione} Nihil, pro non. Circuitione, periphrasi. {Visus as} Legitur & vso res. {Vbinis facilius} Admonitio {Vbinis facilius} Cicero, Non est in hac causa peccadi locus vllus. {Bona verba quæso} Hic in εὐφημίᾳ est διὰ φημισμός, q. d. meliora loquere, rogo te. ergo cum admonitione, Bona verba, inquit, rogo. {Nihil me fallis} Non te ignoro, non me decipis, sic Menander, οὐδὲν μ' ἀπολέσεις ἄν. Nihil me fallis} Figura est ἐλλειπτικῶς. {Fallis} Lates, vt sit οὐδὲν μ' ἐλάνθανες. {Nihil me fallis} Nihil, pro etiam nũc. {Neque tu haud dicas tibi non prædictum} Duæ negatiuæ faciunt vnam affirmatiuam, tres negatiuæ pro vna negatiua accipiuntur: vt hic, Neque haud non. Salustius, Haud impigre, neque inultus occiditur. Vera ergo lectio est, Neque tu haud dicas. quod plurimi non intelligentes, hoc dicas legunt. {Neque haud tu dicas tibi non prædictum} Vera lectio, Neque haud dicas. est enim quintum παρέλκον. Plautus in Bacchidibus. Neque haud subditiua gloria oppidum arbitror.

GVID. NOn dubium} Hic Simo alloquitur populum. Nam Sosia protactica persona non erat amplius necessaria narratione iam habita propterea discesserat senex, aut subsistit per quem agenda erant reliqua Non est dubium, quin. i. non filius nolit vxorem sensi Dauum ita timore. modo i. antequã cum Sosia loqui cœpisset. vbi. i. cum primum audiuit nuptias esse futuras, sed ipse Dauus exit foras, i. egreditur. DA. Mirabar si hoc. i. hoc cõmissum Pamphili, vel si hoc factum Simonis, sic. i. ita negligẽter, & facile abiret. i. traduceretur, &. i. verebar. i. timebam heri quorsum. i. ad quem effectum semper lenitas. i. continua & assidua clementia euaderet. i. quã partem erumperet. Nam euaderet est per quãcunque difficultatem ad aliquid peruenire. qui postquam audierat vxorem. non datum iri. i. nõ esse dandã filio suo, nunquam fecit verbum cuiquã nostrum. i. nihil dixit nobis ne verbulũ quidem, neque ægre tulit. i. nõ impatienter, aut moleste tulit illud s. vxorem filio non datum iri. SI. At. i. sed nunc faciet. i. ægre feret, & Simo de se per tertiam personam loquitur summisse & secreto respondens verbis Daui nescientis eum, neque vt opinor sine tuo maximo malo. DA. Id voluit quod sequitur. s. nos ducti i. induci tanquam in retia, aut duci. i. foueri. Nam duci est expe stationa longi temporis malum prolaturi falso gaudio. sic. i. tali lenitati, nec opinantes. i. non suspicantes. voluit in quam nos sperantes. i. spem habentes quietos iam amoto metu. i. posito timore, opprimi. i. deprehendi inter oscitantes. i. vel securos vel nihil prouidentes, oscitatio enim est animi ocium & securitas dicta ab ore ciendo. i, commouẽdo. Na ocium affert nobis. i. ne haberemus opportunitatem. cogitandi i. commiscendi ad disturbandas. i. impediendas dissipandas nuptias, astute fecit sup. & agitatione capitis dictum esse putãdum est. SI. Carnifex. i. Dauus, carnifica. i. saniatore dignus vel ipse carnificans dominum. i. vel destruens vel in eius perniciem, & malum tendens, aut cum suis verbis laniãs. Carnifex ergo quæ loquitur cum exclamatione lege. DA. audiens dauus murmur ait hærus est. i. dominus adest, nequo præuideram meam simplicitate ductus. SI. Daue. DA. Hem, interiectio indignantis quid est? SI. Ehodum, hæc particula est signum deposcentis, attentionem, & animaduersionem, & dũ est Syllabica adiectio. ad me. s. veni. DA. Quid hic. s. Simo volt? SI. Quid ais? DA. De qua re? SI. Rogas. i. interrogas. rumor est. i. fama volat gnatum meum amare. i. amore capi. DA. Populus curat id. i. filiũ amare, scilicet. i. quod vulgo dicitur deus sciat, & ferè semper ironice dicitur. SI. Hoccine. i. verum hoc agis. i. audis, an nõ agis. s. quasi dicas intelligis quod dico, an non. DA. Ego vero ago. i. audio. istoc. i. istud quod ais. SI. Sed est iniqui patris. i. spectat ad patrem non æquum me nunc requirere ea quæ. s. ante fecit. Nam nihil ad me attinet. i. spectat de his sup. quæ fecit ante hac. i. ante hoc tempus, dum. i quando, tempus. i. temporis opportunitas. tulit. i. præbuit se supp. ad eam rem. i. ad amandum, siui à sine siui. i. permisi. vt expleret animum suum. i. vt satisfaceret animo suo. nunc hic dies. i. hoc tempus, pars pro toto, affert. i. rectè denunciat siue adhibet aliam vitam. i. diuersum viuendi modum, & postulat. i. requirit alios mores. i. contrarios à superioribus. Dehinc. i. ex hoc tempore in posterum postulo, tanquam rem iustam & si æquum. i. rectum, q. d. non dare te oro tam quam maiora vt ipse filius iam. i. nũc & modo. tarditatis signum est redeat in viam rectam, scilicet. i. resipiscat. est qui viam lasciuiæ deserat, & redeat in viam. prouerbialiter dictum est & translatiue ab eo qui delirauit seu deuiauit, & tandem in rectam redit viam. DA. Miror quid hoc sit quod. s. dicis. SI. Si quæris. i. si scire vis dicam. Omnes qui amant. i. amore sunt capti. grauiter ferunt. i. moleste & ægre patiuntur vxorẽ sibi dari. DA. Ita aiunt q. d. ferè omnes dicunt, & est tepida consensio, & quasi inuiti responsio. Tum. i. deinde vel præterea. cepit magistrum improbum ad eam rem. i. ad amandum, siue sub amore. plerunque. i. sæpenumero applicat. i. adiungit ipsum animum ægrotum. i. male habentem, propter amoris insaniam ad partem deteriorem. i. peiorem. Aegrotus tamen hic vsurpatur pro ægro. Nam æger est animus, corpus vero ægrotum. DA. Hercle. i. certe iurantis aduerbium non intelligo. i. nõ capio verba tua. SI. Non? Hem? interiectio irascentis. DA. Ego sum Dauus, q. d. simplex seruus. non Oedipus. i. non interpres ænigmatum mihi propositorum nisi apertus fiat sermo. Oedipus enim posteaquam sphingis monstris ænigma proponentis & nescium dissoluere opprimentis dissoluit & monstrum interfecit. dictus est iterum obscurissimarũ interpres, itaque Dauus hic potest intelligi dixisse senem deformẽ & monstri similem, aut inhumanum & sęuũ instar sphingos. SI. Nempe. i. certe ergo vir me loqui aperte. i. planè. ex quæ restant. i, reliqua sunt. DA. Quidem. i. certe sanè. i. valde volo sup. SI. Sensero hodie. i. tam nocte, quãm die. Complectitur enim dies naturalis, tam diem, quãm noctem. te Dauum conarier, i. moliri quidquam fallaciæ. i. aliquam deceptionem, aut cauillationem in his nuptijs quas. s. simulo quo minus. i. vt impeditius fiant, aut si sensero te velle ostendere in ea re. quãm. i. quantũ sis callidus, i. astutus à calleo es. Nam vt manus labore, sic mens callidi assiduitate malitiæ seu astutiæ concalluit, ac callum fecit. ò Daue dedam. i. perpetuo dabo te. Damus enim ad tẽpus quod repetimus vt amicis. Dedimus vero ad perpetuum vt hostibus. in pristinum videlicet ad circũagendas. molas quas trusatiles vocant, vt Gellius ait. Dicitur enim pristinum à pinso is quod est molo is, siue tundo is. cæsum. i. flagellatum verberibus. i. virgis fustibus loris. Nam vt ait Lau. licet verbera pro verberatione accipiatur tamen rem corpoream proprie significant. vt flagella virgas baculo fustes lora ferulas harundines, & si quid est simile, vsque ad necem. i. mortem. ea lege. i. tali conditione, referendo ad homines & eo omine. i. eo auspicio, seu augurio & voto mentis & vocis referendo ad rem diuinam. Omen enim teste Festo est augurium quod ore fit & voce non auribus, aut alio modo dictum quasi orimen q; ore fiat. Seru. etiam dicit esse auspicium item vocum mentis & vocis. ergo lege & omine vt. i. quòd si exemerim. i. eduxerim te inde. i. ex pistrino. ego dominus molam. i. circumagam molas prote, id est, vice tua.

Quid

Quid intellextin'?.i.intellexisti nec hoc quod nunc dixi.an nondum.i.non adhuc.etiam hæc quidem.i.nec etiam hæc intellexisti sicut nec cætera te dicebas intelligere abundat etiam. DA. Immo.i.sed intellexi.sup.tu locutus ita aperte.i.clare, rem ipsam.i.tuam.tuam voluntaté,modo,i.paulo ante nihil.i.non vsus es circuitione.i.ambage verborum. SI. Vbi vis.i,quacunque alia re facilius passus sim.i.minus moleste ferrem deludier.i.deludi per Paragogem, hoc est derideri, q̃ in hac re.i.in his nuptijs. DA. quæso.i.rogo bona verba, q d.meliora loquere vel suauius loquere precor. SI. Irrides nil i non me fallis i.nõ te ignoro, nõ me lates,non me præteris,aut fugis,sed dico tibi.i.admoneo.caue fuge,ne facias quidquam sup.temere.i inconsulte inconsiderate,neque pro & non caue inquã.i.fuge,ne haud dicas.i.q dicas(duæ.n.negatiuæ faciunt vnam cõsentinam) malum futurum non prædictum fuisse tibi,vel sic dici põt, caue.i.animaduerte vel prouide, ne.i.vt & vt pro q,haud i.non dicas non prædictũ,&c.dicimus.n.caue cadas,& caue ne cadas in eodẽ sensu, vbi significare videtur, q si caue capiatur profuge quo quidẽ pacto capi debet. Nã cum dicimus caue ne cadas intelligimus fuge, hoc videlicet casum & lapsum tui.Aliter legit Donatus quod mẽte & ingenio reuolue.

LATO. ARgumentum} Terret Dauum senex, & animum eius de Pamphilo explorat.{Ita Dauum modo}Signum ea adiunctis.{Mirabar}Semper,pro perpetua.Et est sermocinatio Daui deprehensio senis consilio.{Sperantcis} Sperantcis.i.securos,nomen nõ participium. {Astute} Subiecta in fine ironia.{Qua de re} Negãtis interrogatio {Id populus} Ironica rejectio dissimulantis. {Siue æquum} Ironica correctio. {Hoc quid sit} Perstat in dissimulatione Dauus,& subaudiendum. nõ intelligo.{Non?hem}Hem indignantis. {Dauus sum non} Sumptum ab Oedipe fabula,& in prouerbium abijt.{Si senfero}Comminatio senis. {Ea lege, atque omine,} Omine.i.auspicio & conditione quia leges auspicato ferebantur.{Me deludier} Deludier.paragoge.{Bona verba} Ironia.

PETRVS MARS. NOn dubium est,&c.} Humani ingenij prudẽtiæ coniectu eam in re ciuili non sufficere ad veritatem despiciendam hæc scena præcedens declarat,& serui non stolidi,sed versuti calliditas exprimitur, qui rem omnem pro captu seruilis ingenij ac rationis considerat,& ratiocinatur ne incautus opprimatur,& patris nimia indulgentia erga filios, ac negligentia in illorum educatione describitur.Duo hæc illorum malorũ causæ sunt quæ facile emendantur.Et patrem decet in primis ita filium instituere, vt se ac patria dignus adolescat. Plato in eo Dialogo qui Theages de sapientia inscribitur.sic ait: Non enim hactenus cognoui,cui rei maiorem diligentiam quisquis mentem habet adhibere debet,q̃ vt filiũ optimũ reddat. {Nihil ad me attinet,&c.} Hæc sententia non quocũque patre digna est, sed illo qui sua indulgentia pariter & negligentia filium errare finit, & ita labi, vt suæ impudentiæ tandem det pœnas,ac filiorum delictis torqueatur.Plato in secundo de legibus loquens,de vitæ puerorum disciplina,sic ait: Disciplinam appello virtutem, quæ primo pueris vel iuuenibus aduenit,si voluptas & amor, dolorq; & odium recte in animus influant,antequam ratione moueantur, & ratione deinde præsente rationi consentiant, pp superiorum bonorum morum consuetudinem. In sexto sic ait. Hominem mansuetum animal esse dicimus.Certe si cũ natura felici rectam quoque disciplinam fuerit assecutus,diuinum animal & mãsuetum efficietur. Sin vero,aut non satis,aut non bene fuerit educatus, ferocissimũ omnium quæ in terris nascuntur,animal redditur, quamobrem non debet legumlator summopere necessariã pueritiæ educationem postponere,sed operam dare in primis, vt optimus vir eligatur,qui pueris educandis præsit. Idem in tertio de Repub.sic ait. Qua pp ipsis principibus & primo & maxime deus præcepit, vt nullius rei maiorem curam custodiamue suscipiant, q̃ filiorum. {Ea lege atque omine,&c.}Cic.lib.1.de Diuin.sic ait: Neque solum deorum voces Pythagorei obseruauerunt, sed etiam hominum,quæ vocant omnia,quæ maiores nostri, quia valere censebant,idcirco omnibus rebus agendis,quod bonum felix fortunatumq; esset,precabantur,rebusq; diuinis,quæ publice fierent, vt fauerent linguis,imperabant. Quod Seneca loquens de vita beata sic interpretatur: Quoties mẽtio sacratum literarum interuenit,fauete linguis.Hoc verbo non,vt plerique existimant,abstrahitur,sed imperatur silentium, vt rite possit peragi sacrum nulla mala voce vel ore obstrepente.{Tum si quis magistrũ cepit,&c.} Quoniam nihil quod animos dubios & in prauitatẽ inclinatos magis præcipites,q̃ malorum virorum conuersatio, & improborum magistrorum persuasiones, quas Plato in eo Dialogo. Qui Sophista inscribitur,nõ præceptores,sed seductores, ac præstigiatores appellat,his verbis: Seductores quasi præstigijs quibusdam vtentes,adolescentulos procul à veritate rerum adhuc existentes decipiunt. Seneca Facile est teneros adhuc componere animos, difficulter reciduntur vitia quæ nobiscum creuerunt.

GLAR. IAmbici triplices,omnes Acatalectici. Vnus dimeter, Senarij sex,reliqui quadrati, vno aut altero Trochaico Tetram. Cat. permixto. {Non dubium est quin vxorem nolit filius} Sin & quin apud hunc Poetam perpetuo producũtur.De sin præcedẽte scena patet, Sed quid opus est verbis? Sin eueniat,quod volo. cuius priores quinque pedes sunt vt carminis heroici. De quin, hic patet.Ita Virg 1.Aen.quin aspera Iuno Consilio in melius referet.Quanquam act.3.sc.2.versiculo penult. videatur breue quin. sed excusatur si cũ monosyllabum faciemus vt sæpe est apud hũc Poetam. Præterea in vltima scena huius fabulæ, versu vndecimo à fine.Si eam monosyllabum factum totum elidas, sit longum, alioqui credi potest ab hoc Poeta quin, corripi etiam. {Futuras esse audiui,sed ipse exit foras} Esse,redundat in metro, ni facias synæresin in audiji,aut nisi elidas e,in sed, quod aliquoties facere videtur Ter. sed ips, vt sit interiectio veluti conticescentis repente. Ioan.aũt putat s,in prima dictione elidẽdum,Ego malim(si quidem elidere quid oporteat) d,in sed frequentissimum apud hunc auctorum est, abijcere. Nam natura correptum est,sed,cum ras in futuras,natura productũ,& quod. Doctor scripsit, mihi nimis argutulum videtur. Sin nihil elidere velimus, Creticus erit loco quarto, & ille est tutissimus dicendi modus. {Mirabar, hoc si sic abiret,& heri semper lenitas} Primus hic Tetrameter Iambicus Acatalecticus versus apud hunc auctorem, cui continuo Dimetrum subiecit distinctionis causa,inquit, Prisc.quod ego non planẽ capio,ego puto Tetrametrum & Dimetrum pro duobus senarijs positos. Verum res nõ est tanti. {Nunquam cuiquam nostrũ verbum fecit}Hic primus Trochaicus Tetr.Catal.est,si cuiquam dissyllabum accipimus,vt est in frequẽti apud Poetas vsu alioqui si trisyllabum acceperimus hic versus Iambicus Tetr.Acat.erit, vt proxime præcedens.At sequens absque dubio est Trochaicus, Tetr.Catal.Et deinde rursus duo Iambici Tetr.Catal.Quartus rursus Trochaicus Tetr.Catal in e,literam in Ne,non elidamus. fieret enim sic Iambicus Tetr.Acat.sicut deinde oẽs numero 13. Quanquam in tertio,nempe illo, Daue.hem quid est? Ehodũ ad me.iter ponitur quid,sequente vocali. Et necesse est, vel semel d, in eo elide, vel Creticum alicubi admittere est, vt sit Iambicus Quad.Acat.Quòd si bis d,elidas,fiet Trochaicus Quad. Cat.Sic vides q̃ leue momentum faciat vel Iambicum vel Trochaicum, & vtriusque generis versibus permixtum hunc Poetam vsum,omnes vno ore fatentur. Et si vspiam alibi,certe hac scena perspicuũ fecimus,sed & in sequentibus sæpe obiter ostendemus. Cetera libens transeo quæ alij notarunt, vt Meum esse monosyllabon in Meum gnatum rumor est amare. quanquam & Bacchius ibi esse poterat,& Qui non elidi in Omnes qui amant. exemplo Virg. Et illos rursus esse Trimetros,tres.

> Susensero hodie quidquam in his te nuptijs
> Fallacia conari, quo fiant minus,
> Aut velle in ea re ostendere,quam sis callidus:

Item rursus deinde Tetrametros Iambicos Acatal.ad finem vsque scenæ.& secundos versũ vel Ea monosyllabon esse, vel Bacchium loco primo.Rursus vel d,in continuo sequenti versu initio elidi,vel Bacchium esse loco primo,denique nihil,monosyllabon & circuiti dactylum esse in sequente versu. Nam ea leuia sunt,& à mediocriter exercitatis facile intelligi possunt. Id fortassis non prætereundum silentio Donatum in Act.3.Scena.1.ad illud Simonis,Edixin' tibi Interminatus sum, ne faceres? in penultimo huius Scenæ carmine legere,Sed edico tibi Ne temere facias. vt reddere intelligamus Simonem quæ antea interminatus fuerat, quod sicut,certe vel d,in Sed elidatur necesse est,vt cõstet hic versus,vel Creticus est loco sextus,

ACTVS I. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena deliberat Dauus, velit Pamphilo esse adiutor, an auscultare seni.

ARGV. PAVLI MALLEOLI.

Hic breuis & comica deliberatio est, anxia expectatione rerum plurimarum interuenientium commotiua, excitans, perturbansque Daui considerationem opposita.

Iambici tum Octonarij, tum Senarij.

DAVVS.

ENIMVERO Daue nihil loci est segnitiæ,neque socordiæ,
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptijs.

Quæ

Quasi non astu prouidentur, me, aut herum pessundabūt.
Nec, quid agam, certum est, Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, eius vitæ timeo; sin opitulor, huius minas:
Cui verba dare difficile est. primum iam de amore, hoc comperit:
Me infensus seruat, ne quam faciam in nuptijs fallaciam.
Si senserit, perij; aut, si libitum fuerit, causam ceperit,
Quo iure, quaq; iniuria præcipitem me in pistrinū dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria,
Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est:
Audireq; eorum est operæprecium audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud amantium:
Quidquid peperisset, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex,
Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam:
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam. fabula
Mihi quidem hercle non fit verisimile.
Atque ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, vt
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

DON. ENIMVERO Daue} Hic breuis & comica deliberatio est, magnam expectationem plurimarum verū imminentium cum motu excitans, Daui consideratione proposita. {Enimuero Daue} Omnis persona, aut ab altero cōmendatur, aut seipsam populo commendat, aut ab altero & à seipsa, vt hic Daui, & per Simonem supra descripta est, vbi dicit, Mala mens, malus animus. & hic per se, dum hoc, gestu ac sermone agit ac disputat secum. {Enimuero Daue} Enimuero significationem habet nimiam permoti atque irritati animi. Cic. Hic cum alijs ex alia parte, Enimuero ferendum hoc non est, vocetur mulier. {Segnitiæ} Ad agendum. {Socordiæ} Ad considerandū. {Quantum modo} Quantum pro inquantum. {Prouidentur} Prouisio rerum duas significationes habet. Prouidemus enim nobis tam bonum, q̄ malum. Malum, sicut quis eminus veniens, telū prouidit, atque sic cauerit. Ergo hic Prouidentur, cauentur, vitantur. Et nuptias velut vndam nauigio imminentem fecit. quod si quis vndam ex aduerso venientem prora non exceperit, demersa vndis in pessum abit. est ergo metaphora. {Me, aut herum} Herum hic, herilem filium. {Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni} Semper deliberatiua verba, habent quendam sonum per quē exitus rei demonstratur, vt hic ostendit se Pamphilum magis adiuturum, q̄ verbis senis obtemperaturū. {Si illum relinquo} Partium tractatus quæ supra sunt, Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni. {Vitæ eius timeo} Vt alibi, Syre, tibi timui male. {Sin opitulor} Opem ferre dicitur in malis rebus, & ijs qui de salute dubij sunt: vt, Fer opem, serua me obsecro. Opitulor & opitulatio dicta ab opem tollendo, hoc est ferendo. {Huius minas:} Subauditur, timeo. {Cui verba dare} Verba dare, fallacia est, & illud spectat, Nihil me fallis. {Difficile est} Nō dicit impossibile est, ergo ostendit partem se sequi quæ pro Pamphilo est. {Primum iam} Primo, inquit, iam infensus est senex. deinde à Pamphilo grauida est Glycerium. {Primum iam} ὕστερον. est enim ἀναστροφή, pro iam primum. {De amore, hoc} Hoc amore, sic quasi cum tædio & reprehensione eius amoris loquatur. {Me Infensus} s. de amore filij, senex me seruat, & re vera timendus est. {Seruat} φυλάττει. {Ne quam faciam} Hoc ad illud spectat, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. {Quo iure, quaq; iniuria} Prouerbiale hoc est, qualia sunt, fas & nefas, nolis velis. {Ad hæc} In ipsa re maior est difficultas, quia grauida est Glycerium. {Siue ista vxor,} Et hoc cum quodam tædio, & indignatione stomachi interrumpit. {Operæprecium} Dicitur de mirificis & laudabilibus. nam & ea quæ magna sunt, etiam si mala, tñ miramur, quia libenter audiamus. & hoc precium est operæ. i. audiēdi {Et audaciam} Proprie dixit, vt in Eunuc. Audaciam meretricum specta. {Nam inceptio est amentium, haud amantium:} Amabant veteres de proximo similia dicere, vt Cic. Minus carum putauit. s. ore de armario, q̄ q̄ de sacrario fuisset ablatū. Et quidem si in verbis sunt παρόμοιον dicitur, in nominibus, παρωνομασία. {Quidquid peperisset} Maiorem reprehensionem sonat, quidquid peperisset, paritur enim aut masculus, aut fœmina, & solet iustior esse causa tollendi, si marem vxor peperit. sed nimij amoris est non expectare quid tollas. {Decreuerūt} Decernere est, de magnis rebus certam proferre sententiam. vnde etiam Senatus decretum. {Et fingūt} Argumenti partem narrat, & non credit futura esse quæ dicit, vt supersit locus errori. Et fallaciam quandam, ne verisimilis sit ipsa fallacia totius contemptionis & vtilitatis. {Fuit olim} Modo totius summæ argumentum populo narratur, sed vt restet aliquid ad errorem abrogatur fides. {Fuit olim quidam senex,} A διηγηματικοῦ ad μιμητικὸν transit. {Is obijt mortem,} Plene dixit, quod nos obijt tantum. Virgil.

Morte obita qualis fama est volitare figuras.

{Recepisse orbam, paruam} Paruam propterea adiecit, vt fiat verisimile non posse eam facile suos agnoscere. {Fabulæ} Redit ad narrationem. {Atqui ipsis} Atque pro tamen. vt sit, tamen ipsis commentum placet, quod comminiscūtur probant. {Sed Mysis} παρασκευὴ alterius scenæ. {Mysis} Semper autem nomina comicorum seruorum aut à nationibus sunt indita, vt Mysis, Syrus, aut ex accidentibus, vt Lesbia velut ebriosa, à Lesbo insula, quæ est ferax suauissimi candidissimiq; vini, aut à moribus & vernilitate, vt Pseudulus, aut ex negocio, vt Chrysalus, aut ex qualitate corporis, vt Chylacus, aut ex specie formæ, vt Pinacium. {Ego hinc} Nihil adhuc Dauus inuenit consilij, nisi vt quærat Pamphilum, moneatq;. {Ego hinc me ad forum} Vultuose hoc pronunciatur, vt desit, pergam, aut ducam me.

GVID. ENimuero} Hic Dauus secū sequentia voluat atque loquitur. Enimuero. i. certe ò Daue nihil loci est segnitiæ. i. negligentiæ, neque socordiæ. i. stultitiæ, q. d. non oportet hic Dauum esse negligentem neque stultum & incōsideratum, vel nihil valet hic segnitia, aut socordia, dicitur. n. segnis negligēs, & segnitia vel segnities negligentia quasi vt Festus ait sine nitēdo quod vtile & honestum est. Socors autē dicitur, aut ignauus. i. timidus aut stultus, siue inconsideratus. Inde socordia ignauia vel stultitia dicitur enim socors quasi sine corde. i. animositate vel prudentia. Nam cordati homines prudentes dicuntur, quantū. i. inquantum intellexi. modo. i. paulo ante, sententiam. i. propositum senis. i. Simonis, de nuptijs quæ nuptiæ si non prouideantur. i. caueantur & vitentur astu. i. vel astute, vel astu. i. astutia vt vult Tortel. ab astu vabe in quam versanti fiunt cauti, ipsæ nuptiæ pessundabūt. i. præcipitem dabunt metaphora ab his qui irruentibus vndis in aquas præcipites dantur atque submerguntur, & ab vndis opprimūt, sic hic Dauus timet ne à nuptijs opprimatur, aut herilis filius, pessundabunt ergo me, aut herum. i. herilem filium, nec certum est mihi. i. non est mihi exploratum aut cognitum, siue nō est apud me deliberatum, aut constitutum quid agam. i. agere debeam, ne. i. vtrum, adiutem. i. adiuuem Pamphilum, an auscultem. i. obsequar morem geram, siue obediam seni. i. Simoni. Si relinquo. i. desero illum. s. Pamph. timeo vitæ eius. i. metuo ne pereat, sin. i. sed si opitulor. i. opem fero Pamphilo timeo inquam minas. i. interminationes huius senis, cui sent difficile est dare verba. i. fallacias. Nam verba dare alicui est fallere aliquem. Primū iam. i. iam primum anastrophe, comperit. i. veritatem deprehendit, de hoc amore hic dixit quasi cum tedio ipse infensus. i. vehementer iratus & odium gerens, obseruat me. i. diligenter animaduertit quid agam ne q̄. i. vt non aliquam fallaciam faciam nuptijs quo minus fiant. si senserit. i. perceperit me fecisse fallaciam, perij. i. male agetur mecum aut si libitum fuerit. i. si libuerit, seu placuerit ei, ceperit. i. capiet cōiunctiuum pro indicatiuo, caussam. i. occasionem dabit me præcipitem. i. me præcipitabit in pistrinum. i. in eum locum quasi ergastulum in quo ingens erat mola, qua equis voluentibus molebatur triticum. In eum autem locum mitti solebant serui contumaces, vt equorum vice molam verterent, neque illuc eximebantur nisi dominis ipsis postulantibus. quo iure, q; pro &, qua iniuria prouerbiale est, quasi fas nefas velis nolis, q. d. iure vel iniuria me in pistrinum dedet, & ita ad literam poteris intelligi. ceperit caussam quo iure. i. per quod ius interrogando. q; . i. &, qua iniuria. i. per quam iniuriam. Vel quo iure. i. aliquo iure, & qua. i. aliqua iniuria dabit me, &c. Veruntamen quia prouerbiale est ita sumendum est. vt sumi solet ijsdem verbis etiam hoc quod sequitur accedit. i. adiungitur additur, ad hæc mala quæ imminēt propter nuptias. hæc Andria. i. hæc puella de Andro. s. Glycerium siue ista (cum quodam tædio & indignatione stomachi hanc fecit interruptionem) est vxor siue amica. i. amasia est grauida. i. prægnans. e Pamphilo. i. ex opere Pamphili, q; . i. & operæprecium est. i. mirum est. Operæprecium enim dicitur de mirificis & laudabilibus, miramur enim quæ magna sunt etiam mala & libenter audimus, & ita admiratio & delectatio precium est operæ. i.

laboris

laboris audiendi. Operęprecium igitur significat iucundum laudabile necessarium fructuosum. & haud ab re.i non præter rem, siue non vltra propositum. Operæprecium itaque.i.iucundum est vel mirum est audire audaciam.i.tementatem eorum.s.Pamphili & sociorum. Nam id supp.est inceptio.i.inchoatio amentium.i.mente destitutorum haud.i.non amantiũ.i.amore captorum paranomasia est. Nam veteres amabant de proximo similia dicere. Decreuerunt.i.constituerunt. Decernere est de magnis rebus certam proferre sententiam. Vnde Senatus decretum. Tollere.i.educare quidquid peperit siue masculum, siue fœminam.vbi ostenditur nimius esse amor, cum non expectetur quod tollatur, & nunc fingunt inter se quandam fallaciam.s.hanc Glycerium esse ciuem Atticam i.ex vrbe Atheniensi quæ est in Attica regione. quidam senex mercator fuit olim i.iampridem is fregit nauem.i.naufragium, fecit eius fracta naui apud Andrum insulam appositiue it mercator obijt mortem.i. mortuus est quasi iuit ad mortem. Nam Cic.in Epist.dicit obire villas pro adire. Inde obire mortem.i.ire ad mortem, obire diem suum.i.ire ad diem fati, hoc est mori.ibi i.in Andro, tum.i.tunc fingunt inquam, aut fama est.sup.patrem Chrysidis recepisse hanc Glycerium eiectam, id est, ad littus emissam ex naufragio. Nam naufragus dicitur naui fracta eiectus, orbam.i.sine parente, paruam.i.vt agnoscere parentes nequiret fabulæ.i.vt Persius ait nugæ sunt, supp.quidem hercle.i.per herculem id, sup.non fit mihi, sup.verisimile.i.probabile.atque.i.tamen commentum tale figmẽtum mendacium excogitatum tale iuuenum. Nam comminisci significat excogitare inuenire. Inde commentitia ratio.i.ratio fictina commẽtum ergo placet ipsis, q d.quod comminiscũtur probant. Sed Mysis hic est parasceuæ.i.præparatio alterius scenæ. My ergo.i.ancilla illa à natione sic dicta. Seruorum enim comicorum nomina, aut à nationibus, sunt indita, vt Mysis, aut ab accidentibus, vt Lesba quasi ebriosa à Lesbo insula quæ feras est suauissimi candidissimiq; vini, aut à morib⁹, & vernilitate vt pseudulus, aut negocio vt Chrysalus, aut ex qualitate corporis vt Chilacus, aut ea specie formæ vt pinacium. Mysis egreditur i.exit ab ea s.Glyc.at.i.sed ego Dauus ducam sup.vel conferam me hinc ad forum, vt conueniam.i.alloquar Pamphilum, ne pater Simo opprimat.i.deprehendat eũ imprudentem.i.improuisum non suspicantem de hoc amore.i.quantum spectat ad hunc amorem.

LATO. ARgumentum} Consultatio Daui excitantis se aduersus minas senis.}Si illũ relinquo} Cõpleaio, qua periculum colligit.}Cui verba} Occupatio, q̃ firmat à sagacitate & diligentia senis, & verba dare, est decipere.}Quo iure} Prouerbialis figura, & significat, quocunque modo.}Ad hæc} Aliud periculum.}Fuit olim} Narrat partem argumenti per occasionẽ.}Fabulæ}Reiectio minime credentis.}Sed Mysis} Præparatio ad sequentem scenam, quod alibi quoque in fine obseruandum est.

PATRVA MARS. ENimuero Daue, &c.} In aliqua difficultate celeriter esse deliberandum atque prudenter, & id quod è re nostra esse videbitur, sine cunctatione agendũ, hæc scena præcedẽs monet, & ingenij celeritatem in rebus aduersis cognosci declarat in primis, quoniam explorant aduersa viros, vt inquit Silius, & ingenium in subitis casibus à coi testatur. Vnde illud Mart. O quantum est subitis casibus ingenium. Tunc enim prudens quis dicitur, cum mala imminentia cum ratione declinat. Vnde Plato in eo Dialogo, qui Hippias maior inscribitur, sic ait, Multi in hoc cõsentiunt, sapientem in primis sibijpsi sapere oportere. Quapropter & Ennius diait: Sapiens qui sibi prodesse nescit, nequidquã.}Accedit etiam hæc Andria, &c.}Andrus est insula in mari Myrtoo, vna ea Cycladibus quæ Delon ambiunt.}Nam inceptio est amentium, &c.}Insania significat mentis ægrotationem, ac morbum, ac vehementem alicuios rei cupiditatem à ratione penitus alienam, q̃ Philosophi nominauerunt amentiam, demẽtiamq;. Vnde est aliquis amor, qui non multum differt ab insania. Amor autem rei honestæ laudatur in primis, quem miris laudibus celebrat Plato in Phædro. In quo sic ait. Scias i nobis duas esse Ideas, quas sequimur duces quocunque ducunt, cupiditatem.s.voluptatum, & rectam opinionem optimi affectatricẽ. Cupiditas absque ratione superans opinionem ad recta tendentem, sapiensq; ad voluptatem formæ ἀπὸ τῆς ῥώμης i,robore & vehemẽtia, ἔρως amor appellatus est.}Operæprecium} Dicitur fructuosum, & ad rem pertinens.

GLAR. IAmbici Trimetri atque Tetrametri omnes Acatalectici, Vndecim primi nouem sunt Quadrati, sequentes deinde decẽ Trimetri. Vicesimus rursus Quadratus. Vicesimusprimus rursus Trimeter. Vltimus rursus Quadratus.}Enimuero Daue, nihil loci}In enimuero eliditur m, & u, cõsonans, inquit Doct. Ego satis puto si vel u, consonans elidatur, vt fit Anapęstus primo loco, vel Bacchium loco primo constituamus. In quinto vero versu Eius & Huius monosyllaba esse. In nono Me redundare. In vndecimo illa abundare idem admonuit. Ego postrema duo per Creticos facile excusauero, vt nihil tollam. Vicesimũ ait, esse Trochaicũ Hypercatalecticum, quem ego puto Iambicum quadr. Acat.esse, vt sunt alij initio huius Scenæ, abiecto, vel quidem, vel hercle. Nam quid ambo hic ad sensum magnopere faciant, non sanè video. Et si alterutrum tollatur, optime habent & sensus & carmẽ. Trochaicum enim Hypercatalecticum ad hunc modum apud hũc Poetam, non temere inuenias. Si quidem tollatur, Mihi dissyllabon erit, sequẽte elisa syllaba, præterea, Atqui legendum, non, Atque. Scio quosdam ægre laturos, q᷑ ausi simus alterutrum horum verborum quidẽ & hercle, ex hoc carmine expungere, & velut in exilium relegare, quasi non & hoc per totum hunc auctorem alij fecerunt, & nominatim in hac scena duo verba, me, & ista, Doctor sustulerit. Denique quasi non sit manifestissimũ plus mille dictiones huic auctori in contextũ insertas, de quibus & Ioan. & Doct. ac multi alij eximij viri sæpe ac diligenter scriptas admonuerũt.

ACTVS I. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Narrat Mysis quamobrem a Glycerio exierit, & hic docet Terentius immoderatum vini vsum fugiendum esse ijs qui serijs præsunt negocijs. Nihil est enim quod recte agi ab ebrio possit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti scena exiens è proscenio Mysis, de quo gestura est dicit, simulque docet, quidnam ab altera gestum sit.

Trochaici Catal. præter duos postremos. Solet autem mutare interdum metri genus, cum ad παρασκευὴν ventum est scenæ sequentis.

MYSIS ancilla.

AVDIVI Archillis iam dudum: Lesbiã adduci iubes.
Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria.
Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam. importunitatem spectate aniculæ.
Quia compotrix eius est. Di date facultatem obsecro
Huic pariundi, atque illi in alijs potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid siet.
Opperiar, vt sciam nũquidnã hæc turba tristitia afferat.

DON. AVDIVI Archillis} Hæc sunt inuẽtionis poeticæ, vt ad εὐπροσωπίαν facetiæ aliquid addant. nam εὐπροσωπία est accersatur obstetrix, & conueniatur Pamphilus. facetia scribentis in his verbis est, q᷑ Archillis compotricem potissimum adduci iubere fingitur.}Audiui Archillis} Frequenter hoc modo Terent.compendium facit, vt egrediens loquatur persona de eo quod est gestura. & simul doceat quid ab altera gestum sit.}Audiui Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes}Vtrũ iam dudum audiui, an iam dudum iubes, incerta distinctio est, & sunt qui iam dudum, iam primum intelligant: vt, Iam dudum sumite pœnas.}Sanè pol}Sanè, multum.alias, valde, nanque validus est qui multum rerum necessariarum habet ad salutem:}Temulenta}Producit primam syllabam Te.}Temulenta} Vinolenta, hoc est ebriosa. quia temetum vinum dicitur, vnde abstemius, sobrius. Dictum autem temetum ab eo quia tentet mentem.}Temulenta}Vino: Temeraria, natura.}Nec sati' digna,} Bene in conclusione illa specialiter probauit, dicendo non idoneam cui cõmittatur primus partus mulieris. Sed mire signateq; dixit Committas. etenim committimus magna, & quæ salutem in dubio habent.}Nec satius digna, cui} Duas res, nec parientem, nec primum partu. Figura διὰ δυοῖν.vt Virg. Non me tibi Troia Externum tulit. Et, Dum domus Aeneæ Capitoli immobile saxum Accolet.}Tamen adducam}Redit ad illud, q᷑ vi coacta.}Importunitatẽ} Importunitas neque hoc, neque temporis habet commoditatem.}Aniculæ,}Archillis, scilicet}Quia compotrix}In vultu remasit oratio. deest enim per figuram ἔλλειψιν, ideo illam vult accersiri.}In alijs}Vtrũ in alijs mulieribus, an in alijs rebus?}Exanimatum} Exanimatus, est perturbatus. Virg. Exanimata sequens impingeret agmina muris. Exanimus mortuus. Idem

Corpus

Corpus vbi exanimum positum Pallâcis Acestes. §Vereor, quid fiet§Quid,ob quid,propter quid sit exanimatus. Aut aliter,quid sit.i.quid sit negoti.Sed quidam putant quid pro quare: vt,Quid veniant.Aut deest,potest,vt sit,quid esse potest. §Nunquidnam§ Çomicum est,& Terentianum Nunquidnam,cum ex éptis num, & nam, sufficere ad interrogationem potuisset quid.

GVID. AVdiui Archillis,&c.§ Hic Mysis egrediēs.& de quo gestura est loquitur, & simul docet quid ab altera gestum sit, O Archillis.i.ô anus audiui q.d.f.me facere velis iubes.i. vis,val præcipis.Lesbiam.i.illam obstricem ebriosam,adduci iam dudum.i.quāprimum pol.i.per pollucem,siue per ædem pollucis. illa Lesbia est mulier sāôè.i.multum temulenta.i.vinolēta,quasi temeto vino plena.Temetum enim vinum est,quod teneat mentem.Inde abstemius abstemia abstemium.i.sobrius, & à temeto abstinens.Et temeraria.i.inconsiderata, præceps non satis considerans quid agat.Nec est satis digna,cui cōmittas.i.credas. Committimus enim magna quæ salutem in dubio habent. Tñ quāuis sit temulenta adducam eam quia tantopere vis, vos sup.spectatores spectate.i.considerate importunitatem.i.inconsiderationem siue incommoditatem loci & temporis aniculæ.f.Archillis. quia Archillis est compotrix eius.f.Lesbiæ.i.simul cum ea potat. Deest per aposiopesim.Ideo vult illam accersiri.O dij obsecro.i.per sacra rogo.date huic Glycerio facultatē pariendi. atque date illi Lesbiæ potius locum.i.opportunitatem siue occasione peccādi.i. errādi in alijs,vel rebus vel mulieribus. Sed quidnam.i.cur video Pamphilum exanimatum.i.perturbatum. Exanimis aūt dicitur mortuus.Vereor.i.timeo quid fiet i.qd sit negocij,vel quid.i.cur, vel p p quid sit exanimatus, opperiar.i.expectabo quidnā tristitiæ.i.q tristitiam,hęc verba.i.hæc turbatio,commotio afferat.

LATO. ARgumentum§ Hæc scena œconomiæ, hoc est rerum dispensationi potius quàm argumento seruit in fabula. Nam ancilla inducitur,vt ab ea mox conueniatur Pamphilus,& obstetrix accersitur ad parturientem Glycerium. §Audiui Archillis§Faceta sermocinatio mulierculæ,ad exhilarādum spectatorem quæsita extra argumētum de industria Poetæ.§Dij date§ Moralis precatio.

PATRV BARS. AVdiui Archillis,&c.§ Animi ò vini vsu ac temulētia. qua nihil est turpius illis maxime fugiendum esse monet scena hæc,qui alicui negocio præsunt,cum nihil profecto sic quod agi ab illis rectè possit. Plato lib.3.de Rep.sic ait:Qui Rēp. gubernant,ebrietatem fugiant. Nihil quippe minus conuenit, q̃ custodi ebrio nescire quo terrarum degat. Ridiculū profecto est, custodem custodis indigere. In 2.de Leg.sic ait: Pueri vsque ad duodeuigesimum annum vini vsum prorsum ignorent, uēpe eos monebimus, non oportere ignem igni addere,furiosum nanque habitum iuuentutis cauere oportet. Deinde vino moderate vtantur,vsque ad annū ætatis 30.Ab ebrietate vero & vini repletione iuuenes omnino abstineant.Bacchus,inquit, vinum quasi remedium aduersus duritiem senectutis largitus est. Anacharsis Scytha dicere solebat,auctore Laertio, vitē tres vuas ferre. primam voluptatis,secundam ebrietatis,tertiam mœroris. Qui interrogatus, qua ratione quis abstemius fieri posset respondit. Si turpes ebriosorum motus sibi ante oculos ponat. §Lesbiā adduci,&c.§ Metymna est vrbs Lesbi insulæ optimi vini feracissima. Ideo Poeta iocose simul & ingeniose finxit hanc obstetricē temulentam,vocari Lesbiam,ad vinum Lesbium alludens.Plin.lib.14.loquens de vini vsu,dicit.Nō licebat id fœminis Romæ bibere. Cato ideo propinquis osculum dari iussit vt scirent', an temetū olerent,hoc temetū nomen vino erat. Vnde & temulētia appellata.

GLAR. HOs versus omnes Doctor Trochaicos Tetrametros catalecticos ait,excepto penultimo, quem Iambicum Tetrametri cum Acatal.dicit,nisi sed, si extra versum additum. Sen.existimat metri genus mutatum,idq; sępiuscule facere hunc Poetam,cum ventum est,inquit,ad parasceuem scenæ seq.Quòd si cui,vt sunt hominū ingenia cauillari liberet,is posset satis commode omnia propemodum carmina huiusce scenæ Iambica facere. In primo si in Audiui vltima vocalis sit breuis, nec elidatur, fiet enim carmen Iambicum quad.Acat. In secundo si in verbo Temulenta prima sit longa,vt in commentario admonuit Don. absque dubio id carmen erit Iambicum quad.Acat. Nec poterit esse Trochaicum, nisi auctoritate Iuuen. vtranque syllabam de Temeto correptam credamus, cum Horat.longe maior auctor, vltima Ep.ad Florum,vtranque produxerit. Carmen Iuuen.est Sat.15.De Corrycea temetū deduxerat vua. In quo quidem carmine ambæ syllabæ de Temeto correptæ videntur. Quanquam non inepte,meo quidem iudicio,existimarūt,qui Duxerat legendum apud eundem contendunt,non deduxerat,cum initio carminis De præpositio sic posita,atque ita etiam apud Iuuen.vtraque syllaba de Temeto producta esset. Ego sanè puto, hoc secundum huius scenæ carmen Iambicum Tetram. Acat.nisi quis dictionū ordinem inuertat, aut tollat quippiam, quod non video qua ratione defendi possit. Tertium Trochaicum fuerit, nisi quis verbum Cui,contra cōsuetudinem dissyllabum faciat,& legat, Nec digna satis,cui. Quidam codices habent Neque pro Nec, vt sit primo loco Tibrachys, Neque sa.deinde Spondeus, tis, di.rursus Iambus,gna,cui.Et erit Iambicum quadr.Acat. Quæ lectio mihi placet.Quartum item Trochaicum est, nisi contra fidē exemplarium legas,Eam tamen adducam, cum cōtra codices quidam habeant, Tamen adducam eam'. quæ lectio Trochaicum magis ostenderit. Quintum absque dubio Trochaicum est.Et,eius verbum dissyllabum,& ain' quia,correptum. Sextum item Trochaicum,nisi quis contra cōsuetudinem Huic dissyllabon fecerit. Septimum est vt iudicauit Doctor,Iambicum Tetr.Acat.vltimum eiusdem generis. Ergo in vniuersum quatuor, nempe secundus, tertius,penultimus,& vltimus,huius scenæ versus erunt Iambici quadr.A cat.reliqui quatuor Trochaici quadr.Catal.

ACTVS I. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Habet hęc scena Pamphili dolorem de nuptijs,fidem se Glycerio seruaturum pollicetur, vel inuito si res ita exigat, patre.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena inducitur Pamphilus stomachabundus,& ita concitus,vt hementer dolens de nuptijs tā subito celebrādis. Pollicetur præterea Mysidi fidem omnino seruaturū se Glycerio,vel inuito si res ita exigat, patre.

Partim Tetrametri cum Iambici tum Trochaici, partim Trimetri,sed et Monometer vnus,et Dimetri aliquot.

PAMPHILVS adolescens. MYSIS.

HOccine est humanum factum, aut
inceptum? hoccine officium patris?
M. Quid illud est?
M. Pro deum,atque hominū fidem, quid
est, si non hæc contumelia est?
Vxorem decrepit dare sese mihi hodie: non me oportuit
Præscisse me ante? non ne prius communicatum oportuit?
M. Miseram me, quod verbum audio? P. quid Chremes? qui denegauerat,
Se commissurum mihi gnatam suam vxorem: id mutauit;
Quoniam me immutatum videt,
Ita ne obstinate operam dat, vt me à Glycerio miserum
abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenustum esse, aut infelicem quenquam, vt ego sum?
Pro deum,atque hominum, nullon' ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus,spretus? facta, transacta omnia.hem
Repudiatus repertor,quamobrem? nisi si, id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniā nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimauit
metu.
P. Nam quid ego dicam de patre? ab
Tantam ne rem tam negligenter agere? præteriens modo
Mihi apud forum, vxor tibi ducenda est Pamphile hodie,
inquit: para:
Abi domum. id mihi visus est dicere, abi cito, & suspende te.
Obstupui. censen' vllum me verbum potuisse proloqui?
Aut vllam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.
Quòd si ego prius id rescissem; quid facerem, si quis nunc
me roget;
Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. sed nunc quid primum exequar?

Tot meme impediunt curæ, quæ meum animum diuerse trahunt;
Amor, huius misericordia, nuptiarum solicitatio;
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo vsque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum est, facere: ei ne ego vt aduorser? hei mihi,
Incertum est, quid agam. M. misera timeo, hoc incertum quorsum accidat?
Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa aduorsum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Mysis salue. M. ô salue Pamphile. P. quid agit? M. rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc misera solicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,
Ne deseras se. P. hem, ego ne istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam;
Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregie caram pro vxore habuerim;
Bene, & pudice eius doctum, atque edoctum, sinam,
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit situm:
Sed vim vt queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum aut ferum,
Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, vt seruem fidem?
M. Vnum hoc scio, hanc meritam esse, vt memor esses sui.
P. Memor essem? ô Mysis Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. iam ferme moriens me vocat:
Accessi: vos semotæ; nos soli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides:
* vtiles *Nec clam te est, quàm illi vtræque res * inutiles*
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem sient.
* ingeniũ *Quòd ego per hanc te dextram oro, & * genium tuum,*
* solicitudinem. *Per tuam fidem, perq; huius * solitudinem*
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem;
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei:
Hanc me in manum dat: mors continuo ipsam occupat.
Accepi: acceptam seruabo. M. ita spero quidem.
P. Sed cur tu ab illa? M. obstetricẽ accerso. P. propera;
Atque audin'? verbum vnum, caue de nuptijs,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

Donat. HOccine est} Hic inducitur adolescentis animus circa nuptias, vt ex magnitudine eius ingens gaudium compareur in fine fabulæ, cognita Glycerio. & simul id agitur, vt magis magisq; per Mysidem Pamphilus excitetur ad resistendum patri nuptias inducenti. {Hoccine est} Ab iracundia & dolore cœpit. Iracundia descendit ex iniuria. Dolor ex miseria. {Hoccine est humanum factum,} Quasi deliberatio est. in qua duæ partes sunt, vna patris, altera amicæ. pro suasore Mysis est. Principium ab inuectione, in qua vt hominem accusat, deinde vt patrem. {Hoccine est} Hoc est dilatare orationem, ne diceret quod fecit. & est peruersa αὔξησις, à maioribus descẽdens ad minora per amplificationem accusationis. {Factum, aut inceptum?} In alijs, factu, aut incœptu, fuit. {Hoccine est officium} Officium ab efficiendo, ab eo q quæritur quid efficere in eo vnumquemque conueniat pro conditione personæ. {Quid est, si non hoc} Sic dicimus de his quæ necessario hoc sunt quod dicimus. {Si nõ hoc}

Hoc cum stomacho dictum, quasi alique contradicente non esse contumeliam. Cicero: Quid est quæso Metelle, iudicium corrumpere, si hoc non est? {Vxorem decrerat} Decernere, est de magnis certam proferre sententiam. {Vxorem decrerat} Proposito iniuriæ. {Nonne oportuit} Oportuit. Se ad patrem refert. Nam nec sic consentirem ad nuptias. sed fac me velle: Nõ ne oportuit præscisse me ante? Dolet autẽ se spatium non habuisse consilio. {Nonne prius cõsultum oportuit?} Quàm de stomacho repetitum est Oportuit? Et de more, Præscisse me ante. Præscisse proprie ad eũ refertur, hoc est Pamphilum. {Cõmunicatum} Quod neque huius proprium est, neque illius. Et Ante abũdat, aut certe præ, cum sufficiat scisse. {Communicatum} Quia nuptiarum non omnis potestas in patre est. {Quod verbum} Verbum pro ἀξίωμα more suo posuit. i. vxorem dare q ait. {Quid Chremes?} Transit à patre nunc, & ad socerum redit. Quid, non ad Chremetem dicitur, sed ad illum transeuntis esse, & non considerantis quid dicat. {Quid Chremes?} Irascitur patri q cogat Chremetem q non neget vxorem. Noue dolet, non odio haberi, non repudiari. {Qui denegarat. Se commissurum} Non latuerat Pãphilum repudiasse Chremetem. vnde & Dauus ait, Qui posteaquam audierat non datum iri filio vxorẽ suo. {Id mutauit:} Noue dixit Id. Id enim ad Denegauerat. {Commissurum} Putauerat nuptias, & Chremetem mutare sententiam. Id mutauit quoniam me immutatum παρ᾽ ὄνομα. Nam quoties verba sunt, παρ᾽ ὄνομα dicitur. quoties nomina παρονομασία. {Ita ne obstinate} Obstinate facere aliquid, est in alterius malũ cum conatu facere perseueranter, & in alterius perniciem nimis niti. {Abstrahat?} Magna vi verbi & proprietate vsus est. vnde illud est, Iphitus & Pelias mecum diuellimur inde. {Abstrahat?} Magna indignatione vsus est, tãquã Chremes non tam filiæ consultum velit, q̃ læsum Pamphilum. Alia exclamatio est aduersum socerum. {Adeon' hominem} Neminem putat esse in genere humano ita infelicem vt se, quod est commune omnium qui in aliquo mœrore cõsistunt, itaque non se, sed conditionem humanam dolet, & quæritur natum esse quenquam, qui possit esse tam miser vt ipse est, ac per hoc se. {Adeon' hominem} Amatorie, amore nominato exiluit in geminis. Sic Virg. Aut is lua alma recessit, Hector vbi est? {Inuenustum, aut infelicem} Inuenustus est sine venere. i. sine gratia, quem omnes respuant, repudientq; pulchræ, & quem deformes appetant. {Inuenustum, aut infelicem} Inuenustus, cui displicẽs obijcitur. Infelix, cui placens negatur. {Aut infelicem quenquam, vt ego sum?} Adeo se miserum dicit, quòd sibi repudiare nõ licet, vt propter se doleat humanum genus, in quo sit aliquis tam miser. Virg. Heu cadit in quenquam tantum scelus? {Vt ego sum?} ἀνανταπόδοτον est Vt. Quàm enim inferre debuit, nõ Vt. {Proh deum,} Quàm seruat indignatione hinc aspice, q frequenter exclamat. {Effugere} In totum fugere. {Quot modis Contẽptus, spretus?} Si Chremes, spretus, intelligemus Pamphilum dicere, q operam dederit, vt se repudiaret Chremes, vt supra dixit, Mutauit, quia me immutatum videt. {Quot modis Contemptus,} Chremes, an Pamphilus? {Facta, trãsacta omnia} Prouerbiale est in id negocij, de quo nihil supersit ad agendum, Facta autem, à Pamphilo, transacta etiam à Chremete. {Repudiatus repetor} Quasi hæc iniuria sit, repudiare & repetere. Et tale est in Eun. Exclusit, reuocat. {Nisi si id est} Coniecturale argumentum. {Aliquid monstri alunt, ea} Duplex contumelia, & monstri & aliquid. minus enim esset, aliquod monstrum. sic, Quid hominis vxorem habes? Et mutauit genus, dicendo ea quæ fœmina est. Sic in Eun. taces monstrũ hominis? non dicturus es? {Aliquid monstri} Dum monstrum dixerat ea subiunxit, tanquam non verbis, sed sententiæ seruiens. {Nemini obtrudi} Mire obtrudi, quasi inuito. & totum cum iracundia obtrudi, infringi, impingi. {Itur ad me} Dotem amator non cogitat, & ad vilitatem trahit quod vltro venit, & q se repetit Chremes. {Itur ad me.} Quasi ad hostem. Plaut. in Pseud. Itur ad me. Et Virg. Simul ense relicto, Ibat in Euryalum propere. {Oratio hæc} Etiam pauca verba veteres orationem dicebant. Nam quid ego} Redit ad patrem, in quo noue hoc accusat, negligenter eum agere quod noluit fieri. {Tantam ne rem} Summum voti ac nuptias. {Præteriens modo} Hic ostendit specialiter quid peccauerit. {Pater præteriens modo Mihi apud forum} Vndique conflatur excusatio ex facto, q præteriens. ex tempore. quòd modo. ex loco, quia in foro. ex verbis, Vxor tibi ducenda est. Mire ducenda, semper hoc genus declinationis, necessitatem ostendit vt Virg. Vt pacem Troiano ab rege petendum. Salust. Agendum, atque obuiam eundum est. {Abi cito, & suspẽde te} Ad Hodie, Cito retulit, ad Vxor tibi ducenda est, Suspende te. {Ineptam saltem, falsam} Duo comparantur in defensionem, aut vera, aut ad tempus accommodata. Ineptum est, quod à quouis reprehẽdi potest. Falsum, quod etiam prudentẽ possit fallere. {Quòd si ego rescissem}

Si mecum

Si mecum communicasset prius. {Quid facerem} Ipse se reprehendit. {Quid facerem} ὑπερβατ. {Vt ne hoc facerē,} Tacerem. & nota Facerem, pro tacerem. {Sed nunc} Deliberatio, & Patres eius. {Amor, misericordia} Hæc oratoria sunt, cum vnum negocium in multas distrahimus partes. {Diuerse trahunt} Pro, in diuersa trahūt. {Amor} A necessario. {Misericordia} ἀπὸ τοῦ αἰτίου. Misericordia huius ἀμφιβολία. {Nuptiarum solicitatio} A perturbatione. Quibus colligit consulere se non posse. Solicitudo est quæ inhæret mentibus. Solicitatio, quæ ab alio fit. {Tum patris pudor} ἀμφιβολία. {Qui me tam} Explanatio, in quo pudēdum sit sibi apud patrem. Et ad illud spectat, Tute his rebus finem præscripsisti pater. {Et ne ego} Pronomen hoc, vim qualitatis habet. & est, An tali, tam bono? {Qui me tam leni passus est animo} Atqui accusabat eum. Sed amator est. {Ego ne vt aduerser?} Videtur inclinasse vt secundum patris animum consistat. sed amore ad incerta iterum deuoluitur. {Quorsum accidat} Ad quam rem, quo versus. {Sed nunc peropus est} Calliditati fœmineæ, & astuciæ sententia hæc congruit. {Ch ipsa} Ipsa nunc omina mea. {Aduersum hunc} Apud hunc: vt alibi, Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiā. {Dum in dubio est animus} Translatio hæc est à mole alicuius ponderis, quæ ante, quàm in loco sederit, cum incerta pendet, facillime commouetur. {Quis hic loquitur?} Hoc secum. deinde conuersus, vt vidit, Mysis salue. {Salue} Difficile est aliud inuenire verbum quod sic declinetur, salue, & saluete. quippe huius verbis pro modus est rara declinatio. {Quis hic loquitur?} Principium Terentianum in iungendis personis. {O salue} O interiectio optantis aduentum, aut repente perculsit. {Quid agitur?} Amatorie, & familiariter non addidit quæ. Virg. Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem. {Rogas?} Lenta quædam. & tristis est responsio, & dolore plena. {Laborat è dolore} Duplicem laborem Glycerij esse dicit, vnum parturitionis, alterum curæ & solicitudinis nuptiarum Pamphili. {Laborat è dolore} Callide aggreditur iuuenem. nam vtraque propter illum perpetitur, & dolorem, & solicitudinem. Atque ex hoc Mysis, quæ contra patrem suasura est, incertum inueniens Pamphilum, facile ad se conuertit mentione dominæ suæ, & maxime quod addidit, cur illam ægram esse dicat. quare statim perfectum est quod volebat, vt dicat Pamphilus, Ego ne istuc conari queam? {Constitutæ} Nec addit à patre, sed inuidiose quasi & à Pamphilo sint constitutæ. An timet in negocio? {In hunc diem} Idem enim dies est quo placuerant destinatæ nuptiæ, quamuis Chremes denunciauerat. & supra. Hic nuptijs dictus est dies. {Tum autem} Tum, præterea. Tertiam solicitudinem habere Glycerium, ne deseratur à Pamphilo. {Solicita est} Solicitudo rerum incertarum magis est. {Quod in hanc diem sunt constitutæ nuptiæ} Hic certior metus est, & grauior. {Ego ne istuc} Ideo sic Pamphilus, quia ille inuidiose non Deserere cogatis, dixit, sed, deseras. {Ego ne istuc conari} Nō perficere, sed conari velle aliquid ad scelus, effectio est, etiam si non possis fieri. hic enim voluntas, non factum damnatur, vt Virg.

Ausi omnes immane nefas, ausoq; potiti.

{Ego ne conari} Leuius est conari, quàm facere. {Ego ne propter me} Magna vis est in pronominibus & diuersa sunt, & singula, & non præcipitantur, nec dicuntur vno spiritu, sicut in Eunucho: Ego ne illam quæ me, quæ illum? Quæ illum, deest, amat, quæ me, deest, non amat. {Ego ne} Suadenter, subauditur, vt fieri sinā. {Quæ mihi suum animum} Ab eius beneficijs. {Suū animum} Quātum ad amorem pertinet. {Atque omnem vitam} Hoc est, vt maritum speraret. {Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit} Argumenta à consequenti. Si eam, deserit, hæc subijciuntur. {Quam ego animo egregie raram} Egregie, præter cæteras. i. nimis. {Bene & pudice} Hic illud soluitur, Lana & tela victum quæritans, vt hoc præstituat bene & pudice Glycerium esse educatam, Lana & tela victum quæritans. Et non pertinet ad argumētum nisi post vitam Glycerij intelligas. {Bene & pudice} Ab honesto. {Bene & pudice eius doctum} Hanc sententiā quasi de exemplo probat. nam bene educata est à Chryside, quæ primo pudice vitam, parce, & duriter agebat. {Coactum egestate} Propterea quod Chrysis, inopia & cognatorū negligentia coacta. {Coactum egestate} Non paupertate, sed egestate. cui contrarium, Inopia, & cognatorū negligentia {Haud vereor} Acuit animum adolescentis contra patrem, cuius etiam nomen graue est. {Sed vim vt queas} Hic, vereor subauditur. Vt, pro ne non posuit, vt sit, Sed vereor ne non queas vim patris ferre. Et ne non possis, nō damnatio est verum adolescentis prouocatio in contemptum patris. {Adeon' me ignauum} A verisimili. {Ignauū} Quod aduersum necessitatem proferendum fuit, id primum dixit, adesse sibi virtutem, quæ sequuntur, ad fidem pertinēt. Ita pro tempore contemptum patris pro fortitudine habet. {Ignauum} Ignauus est, qui vim non potest ferre, qui non est perseuerās. {Adeon' porro ingratum} Porro, coniunctio est expletiua, alias aduerbium temporis. {Ignauum & ingratum} αὔξησις est. Inhumanum, aut ferū. Post subiecta dixit, Adeon' porro ingratum, aut inhumanum? Mira omnis conuersio. non enim dixit, Adeon' me obsequentem patri existimas, adeo gratum, adeo pium, adeo mansuetum? ita amatoris per omnia seruat conditiones, vt oratorie hoc cogatur, scelus esse si pareret nunc patri. {Vt neque me cōsuetudo} Non ordinem reddit. ferum enim reddit ad mansuetū, quod etiam feræ mansuescunt. {Neque amor} Ad illud, inhumanum. Amor nanque vehementior est in homines. Virgil.

Quid iuuenis, magnum cui versat in ossibus ignem
Durus amor?

{Pudor} Ad ingratum retulit. {Vt neque me consuetudo, neque amor} ἀπόδοσις ad superiora. Consuetudo, aduersus feritatem, Amor, aduersus inhumanitatem. Pudor, aduersus ingratum animum. {Commoueat neque commoueat} αὔξησις est ad maiora. Vt seruem fidem} Exquisite, non dixit vt contemnam patrem. {Vnum hoc scio} In eodem heret, vt excitet iuuenem, neque audire se fingit quod dicit {Vnum hoc scio} Vnde quàm callida sint quæ à Myside subijciuntur ad irritādam promissionem Pamphili {Vnum hoc scio} Subijcit illa quæ ardentem incēdant magis. Nam dixit illa omnia quibus cogitur seruare fidem, sed de merito eius, aut nihil dixit, aut parum. {Vnum hoc scio} Quasi hoc dicas, Quid tu facturus sis equidem nescio, sed vnum scio. {Vt memor esses sui} Inuidiose, quasi oblito, adeo commouetur hoc dicto Pamphilus. {Vt memor esses sui} Bene præterito, qm̄ quæ præterita sunt, in recordatione magis lacrymabilia sunt, vt Virgil. Cui patuus Iulus, Cui pater, & coniux quondam tua dicta relinquor? Idem alibi: Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat. {O Mysis Mysis} Primum vocandi, alterum increpandi est. {Etiam nunc scripta} Id argumentum est quod viua memor sit, qui etiā mortuæ verborū meminerit Chrysidis de Glycerio. Iam fermè} Fermè aduerb. est festinantis. {Moriens me vocat} Ex tempore probauit locutam vera esse, non ficta & simulata. nam qui sani sunt, spe longioris vitæ adulantur. Virg. Et dulces moriens reminiscitur Argos. {Iam fermè moriēs} Affectus à tempore, quod postrema vox erat. {Accessit. vos semotæ, nos soli} Figuræ propriæ Terentianæ, ἀσύνδετον καὶ ἔλλειψις. Vos semotæ, deest, estis. Nos soli, deest remāsimus. vt illud, Ego ne illam, quæ illum, quæ me? {Vos semotæ, nos soli} Habuit fidem, quod soli fuimus, quod nemo testis. an timmit, ne hoc pater ante firmatum amorem cognosceret? Incipit} Deest dicere. Præparatio, & quasi vestibulum orationis est. Inceptio dicitur orationis, quæ longa taciturnitate, meditate, grauiterq; profertur, vt Virg. Tum pater omnipotēs, rerum cui summa potestas Infit. {Mi Pamphile} μίμησις per προσωποποιίαν. & principium à blandimento. {Mi Pamphile} Imitatus est etiam blandimentum Chrysidis. {Huius formam, atque ætatē} Amat compendium lassitudo, formam. n. dicendo, pulchritudinē significat ætatem, quod parua. {Huius formā atque ætatem} Duplex causa commēdationis, forma & ætas, vt supra, Forte vnam aspicio adolescentulam Forma, &c. {Mi Pamphile} Vide redditam voci morientis densis, interuallis interruptam orationē, vtpote lasso anhelitu interueniente. {Vtræq; res inutiles} Legitur & vtiles. {Et ad pudicitiam} Propter formā dixit. {Et ad rem tutandam} Propter ætatem ἀπόδοσις. {Quod te per} Quod, propter quod: vt, Quod te per superos. Et est ordo, pp quod te oro. {Per hanc dextram} Tenet eum, vt apparet. {Per hāc dextram} Fidei & fœderis membrum. Ad manū fit cōuentio. {Et ingenium} Legitur & genium. {Per huius solitudinem} Legitur & solicitudinem. {Obtestor} Obtestatio dicitur quando eum adiuramus, quem rogamus, Oramus per eas res propter quod rogamus. Virg. Per eucis te genitor fumantia Troiæ Eacidia obtestor. {Ne abs te hanc segreges, neu deseras} Ad fidem, ne segreges, retulit, ad solitudinem, ne deseras, hoc est ne alium ducas, aut amare desinas, etiamsi aliam ducas. {Ne abs te hanc segreges} Quasi ipsam manu tenens. Hanc pp formam, & ætatem. {Segreges} Hoc verbum simplex fieri nō potest, neu deserat. postremo te Obtestor. Sextum παρέλκον. dixit. n. iam, Quod ego te per hanc dextram oro. {Si te in germani} Sic tunc dicimus, quando præstitimus aliquid & tamen nolumus exprobrare, vt Virg. Si qua tuis vnquā pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit. Et alibi, Si bene qd̄ de te merui. {In germani fratris} Non fratris solum, sed etiā germani. {Siue hæc, te solum} Si aut te mihi quoque prætulit, aut nullum alium nouerit amatorem in domo meretricis. {Morigera} Hoc quasi amanti vtile fuit. Virg. Fuit aut tibi quidquam Dulce meum. {Tu isti virum do.} Hæc, vt diximus, & singula sunt, & non præcipitantur, nec dicūtur vno spiritu. {Amicum} Potest. n. & maritus esse, sed non amicus, sed affectu mariti retulit amicū. {Tutorem} Quasi orbæ. {Patrē} Quasi

parte. {Virum} Ne segreges. {Amicum} Ne deseras. {Patrem} Ad illud quod ait, Et ad pudicitiam. {Bona nostra tibi hæc commendo, & tuæ committo fidei} Conclusio per mandatum & obtestationem efficax satis. {Te isti virum do,} Apparet q iunctis dextris hæc dicebat. ideo &, Per hanc dextram te oro. {Bona nostra} Hæc verba quasi supellectilem suam ostendentis sunt: {Bona nostra} Hoc est, Ad rem tutandam. {Hanc mihi in manū dat} Confirmatæ sunt legitimæ nuptiæ per in manū conuentionem. Et mire, hanc, non, huius manū. {Mors continuo ipsam occupat} Quo magis memorem esse oportet eorum, post quæ illa nihil locuta est. {Accepi} Proprie, quasi vxorem. {Acceptam seruabo} Cōclusit partem deliberationis suæ per electionem. {Sed cur tu} Corripi, q abeat ab illa. Cur, non interrogantis, sed corripientis est, & increpātis, q Glycerium deserat. {Obstetricē} Quæ opem tulerit parienti, obstetrix dicitur, vnde & parturientes fer opem clamant. {Propera, atque audin?} Et interrogatio quo eat, & reuocatio, ad argumentum magni amoris accedit. {Verbum vnum caue de nuptijs} Deest, dicas, figura ἔλλειψις. {De nuptijs} Non q hodie futuras nesciret Glyceriū, sed q illas hodie indixerit pro filio, cum supra & Pamphilo, & Glycerio disturbatæ viderentur, Quia sunt constitutæ in hunc diem. {Caue} Annotant quidam caue hic corripiendum esse. {Ne ad morbum hoc etiam} Iterum ἔλλειψις, deest enim, accedat.

GVID. HOccine, &c. } Inducitur Pamph. iracūdus & dolens de nuptijs tam repente celebrandis. Iracundia descendit ex iniuria dolor vero ex miseria. Hoccine .i. verum, hoc est factum humanum, aut inceptum abquis volunt factu & inceptu, vt sit sensus. Verum hoc est humanū factu, aut inceptu .i. vt fiat aut incipiatur. Hoccine .i. verum, hoc est officium patris .i. id, quod deberet facere pater. MY. Quid illud est? PAM. Proh fidem deum .i. deorum atque hominum proh interiectio est doloris. vnde proh dolor dici solet ab eo qui dolens loquitur atque exclamat. potest etiam esse interiectio indignantis. Inde proh pudor dici consueuit ab eo qui cum vituperatione alicuius loquitur hic autem proh fidem deum, atque hominum dicitur à dolente iracundo atque indignante .i. & præ indignatione in exclamatione prorumpēte, vbi sensus est proh fidem, q. d. testor & inuoco fidē .i. veritatem vel opem siue auxilium, deum .i. deorum atque hominum. quid hoc est si hæc contumelia .i. iniuria non est, q. d. nihil aliud est q̄ contumelia hoc aūt dicendi genus per Si. apte accommodari solet his quæ necessario sunt, hoc etiam cum stomacho dictum est, quasi in eum qui diceret non esse contumeliam. In eo etiam dicto si hæc contumelia non est potest esse sensus. si hæc, i. si hæc res quæ incipiuntur contumelia non est. i. si non sunt contumelia. Etenim si contumelia postponeretur in eo ordine sunt diceretur non est. Decreuit .i. constituit pater .i. sese daturum subaudi mihi hodie vxorem. Nōne oportuit me Pamphilum præscisse ante. Vbi alterum abundat vel ante vel patre. Nōne oportuit id, sup. de nuptijs communicatum fuisse .i. collatum fuisse prius inter patrem & me. Quia nuptiarum non omnis potestas in patre est. MY. Me miseram subauditur vel dico, sicut te infelicem hominem nequam, pro, ò hominem nequam. Fungitur autem id dicendi genus vice interiectionem ostendentis aut indignationē, aut dolorem cum exclamatione, quod verbum .i. quē sermonem audio. PAM. Quid Chremes ait, sup. vel facit qui denegarat se commissurum .i. traditurum, aut daturum mihi gnatam suam vxorem .i. in vxorem. & est appositione dictum mutauit id, quia videt me immutatum .i. non desistentem ab amore Glycerij. ne .i. verū Chremes dat operam ita obstinate .i. perseueranter pertinaciter. Obstinate .n. aliquid facere est aliquid in alterius malum cum conatu perseueranter facere, & in alterius perniciem nimis niti. Vt abstrahat .i. diuellat, me miserum .i. afflictū Glycerio. proh deum atque hominum fidem. Exclamatio affectum indignantis dolentisq; demonstrans. Quod si fit .i. si abstrahat ab eo pereo .i. actum est de me. funditus .i. prorsus radicitus, adeon' .i. verum est verum, sup. quenquam hominem esse adeon' .i. ita vel tātum inuenustū .i. sine venere & gratia quem omnes pulchræ respuat & repudient & appetant deformes, atque infelicem .i. infortunatum, vt ego, PAM. sum. Inuenustus .n. dicitur cui displicens obijcitur: infelix cui placens negatur. nullo .i. verum nullo pacto .i. nullo modo potero effugere .i. in totum fugere affinitatem .i. propinquitatē per nuptias. Chremetis, ne videlicet sim eius gener. Quot modis, q. d. multis modis sum contemptus spretus exaggeratio est indicans affectum exprimentis. Omnia sunt facta trāsacta .i. pacta concordata, prouerbiale est hoc dictum de eo de quo negocio nihil superest agendum, Hem, interiectio indignantis est. Ego repudiatus .i. recusatus à Chremete, repetor .i. reuocor, Quamobrem .i. cur repetor, sine hoc faciunt pater & Chremes, nisi .i. quod suspicor .i. opinor. & est argumētum coniecturale, aliud pater & Chremes aliquid monstri contumeliosius dicitur, q̄ si diceret aliquid monstrum, sic alibi quid hominis vxorē habet aiunt ergo aliquid mōstri, q. d. tegunt & celāt aliquid mali, seu aliquid deforme quod mihi committi volunt, qm̄ mōstrum aliquid deforme est præter naturæ ritum productū ea filio Chrem. mutauit autem genus dicendo ea qm̄ fæmina est qm̄ nemini potest obtrudi .i. infringi. impelli vt nubat. itur impersonaliter. s. vaniter, recurritur ad me. MY. Hæc oratio .i. hic sermo exanimat .i. perturbat me miseram infelicem & afflictam metu. PAM. Nam .i. sed quid ego nunc dicam de patre, ah interiectio dolentis & indignantis, ne .i. verum decuit subaudi agere tanta rem. s. nuptias tam negligenter, pater meus modo .i. paulo ante præteriēs, inquit, mihi apud forum hæc verba Pamphile hodie vxor est tibi ducendam. hoc dicendi genus semper ostendit necessitatem, para .i. dispone te. Abi .i. recede domū aduerbialiter visus est mihi dicere id, abi cito & suspende te .i. suspendio vitam termina, obstupui .i. attonitus & exanimatus totus fui nihil responsionis habens, censen .i. putas ne me potuisse, proloqui .i. proponere profari siue pronūciare. Inde proloquium dicitur propositio. Item profatum & pronunciatū vt habet Gellius, vllum verbum, aut vllam causam .i. excusationem saltē ineptam absurdam quæ à quouis posset reprehendi. falsam .i. fallentem etiam prudentem iniquam iniustam non admittendam obmutui .i. obticui. quid fecissem sup. si ego resciuissem .i. cognouissem prius id s. me hodie ducturum vxorem? q. d. aliquid commentus essem. Deinde se reprehendit si quis me nunc roget .i. interroget quid facerem responderem sup. facerem aliud vt ne .i. nō facerem hoc .i. vt non tacerem. sed nunc quid exequar primum, tot curæ impediunt .i. perturbant me ne possim deliberare quid optimum factu sit, quæ curæ trahunt diuerse .i. in diuersas sententias animū meum. Deinde quæ sint ea quæ distrahunt eius animum subdit, & est articulus exornatio rhetorica vel dissolutum, siue dyaliton, vel forte schesonomaton deficientibus copulis amor misericordia huius Glyc. solicitudo nuptiarum. Solicitudo est quæ inhæret mentibus solicitatio autem est quæ fit ab alio, tum .i. insuper pudor patris, vel pudor quē propter me pater est habiturus, vel quē apud eū tum passurus. Itaque amphibologia est hæc omnia prædicta trahunt animum diuerse, qui pater passus est tam leui .i. benigno animo vsque adhuc .i. hucusque siue hactenus me filium facere quecunque (thmesis est) libitum est .i. libuit animo meo facere subaudi. ne .i. verum passus est, sup. hæc prædicta vt ego nunc aduerser ei .i. repugnem voluntati eius? Hei interiectio dolentis. incertum est mihi .i. non est mihi exploratum. Quid agam .i. agere debeam. MY. Mysis nondum se ostendit Pamphilo, sed eum apud se conquerētem latenter auscultat. & sola etiam secum per internalla loquitur, vt vidimus in priori parte istius scenæ ego misera timeo. Quorsum .i. ad quàm rem vel versus quàm partē hoc incertum quod dixit Pamphilus accidat .i. perueniat vel vertatur, sed nunc est per opus .i. valde opus, aut hunc Pamphilū loqui cum ipsa Glycerio, vt me Mysidem loqui aliquid de illa Glycerio aduersus .i. apud hunc Pamphilum. Dum .i. quandiu animus est in dubio .i. mutat & nescit quo potissimum se vertat. paulo momento .i. facile ac paruo tempore & absque longa mora impellitur .i. inducitur huc vel illuc .i. in hanc vel in illam sentētiam quàm eligat. Hoc autem dictum tractum est à mole pōderis alicuius quæ antequam in loco sederit & quandiu pendet facile commouetur, & huc vel illuc impellitur. PAM. Quis loquitur hic, secum enim volutans prædicta audiuit Mysidis vocem, deinde cōuersus vt aspiceret visa, Myside dixit. ò Mysis salue. MY. O, optantis est aduentum, aut repente percussi. Pāphile salue. PAM. Quid agitur amatorie perfamiliariter dictum. MY. Rogas .i. interrogas. lenta & tristis respōsio dolore plena. Laborat .i. ex dolore partus & ægritudinis atque ipsa misera .i. afflicta & miserabilis solicita est .i. anxia ex hoc die. Quia olim .i. multo ante nuptiæ constitutæ sunt .i. destinatæ & determinatæ in hunc diem autem .i. sed tum .i. præterea timet tertiam solicitudinem. s. ne deseras .i. derelinquas se Glyc. PAM. Hem interiectio dolentis & indignantis affectum demonstrans ne .i. verum queam conari .i. velle vel ne dum proficere istud? quasi dicat nonne .i. verum ego sinam .i. patiar istud .i. istud quod sequitur fieri, sup. s. illam Glycerium miseram .i. afflictam decipi propter me, quia ex me grauida & de me solicita quæ Glycerium credidit .i. meæ fidei commisit animum suum quantum ad amorem, atque omnem vitam suam. sperans se nactam maritum quo cum vitam transigeret suā, quàm Glyc. ego haberem caram pro vxore animo egregio .i. optimo animo summoq; desiderio, quasi dicat credidit mihi & animum & vitam vt eam pro vxore caram haberem. Sinam .i. patiar ingenium .i. naturam eius Glyc. ductum .i. sustentatum atque educatum .i. alitū, bene .i. honeste, & pudice .i. caste. Immutarier paragoge .i. mutari coactum egestate .i. indigentia respondet sibi ipsi nō faciam. MY.

Haud

Haud.i.nō vereor si negocium subaudi sit situm in te solo.i.si tuo ipsius relinquatur arbitrio, sed vereor inquā vt nequeas.i.q̄ non possis ferre.i.pati, vim.i.imperiū patris. PAM. Adeon'.i.verum ita putas me ignauum i.timidum parum fortem. Ignauus.n.est qui vim ferè non potest qui non est perseuerant. porro hic cōiunctio copulatiua est. Porrò antā particula significat, sed longe certe postea vltra.adeon'.i.verum ita ingratū me putas.i.immemorem beneficij accepti, aut ita inhumanum.i.ita durum, aut ita ferum.i.immansuetum immitem. Vt.i.q̄ neque consuetudo.i.diutina conuersatio q̄ etiam feræ mansuescunt contra id, q̄ dicit ferum, neque amor contra inhumanitatem, neque pudor contra ingratitudinem commoueat me.i.in me affectionem inducat, neque.i.nec etiam commoueat me sup.i.inciter vt seruem fidem.i.sum ei fidelis. M. Scio hoc vnum, q.d.quid facturus sis nescio equidem vnum scio hanc Glycerium meritam esse.i.meruisse vt esses memor sui. P. Dicis vt memor essem, ò Mysis Mysis, prius est vocandi alterum increpandi. etiam nunc illa dicta Chrysidis de Glycerio sunt mihi scripta in animo ipsa Chrysis iam ferme.i.propemodum.& est aduerbium festinantis moriens & propterea vera dicens neque adulans vocat me, Pāphilum accessi ad eam.s.vos aliæ mulieres ab ea fuistis, vel iuistis subaudi semotæ.i.separatæ seiunctæ seorsum, nos ego & ipsa .Chrysis mansimus sup.soli. ipsa incipit dicere.s.ò mi Pamphile vides formam.i.pulchritudinem atque ætatem.s.paruam iuuenilem huius Glyc.nec est clam te i.tu non ignoras quām.i.quantum nunc vtræque res.s.forma & ætas parua (nihil plus significatur per vtræque res in plurali, quā significaretur si in singulari diceretur vtraque res) Siēt.i.sine inutiles non commodæ & ad tutandam.i.conseruandam pudicitiam.i.castitatem, & hoc propter formam, & ad tutandam rem.i.substantiam & fortunas quantum ad ætatem paruā quod.i.post dictum, vt Virg. Quod te per superos.i.post quod ego te oro te per hanc dexteram q̄ teneo, hinc.n.apparet Chrys.eum tenuisse, & oro inquam per ingenium.i.per naturam tuam māsuetam & bene moratam alij per genium legunt quasi per familiarem.i.naturæ deum per tuam fidem.i.per cōstantiam & veritatem seu fidelitatem q̄ polles. & per solitudinem.i.quia sola est nisi tibi vni consocietur. alij legunt per solicitudinem obtestor te.i.adiurando te rogo ne segreges.i.seiungas elonges hanc Glyc.abs te. neu.i.vt non deseras.i.desertam relinquas hanc. Si dilexi te. Vtimur si in tali genere loquendi cum aliquid præstitū volumus exprobare. si ergo dilexi te loco fratris germani.i.fratris ex eodem vtroque parente, siue.i.vel si, hæc Glyc.semper maxumi fecit.i.plurimi æstimauit te solum.i.sine riuali. seu si inquam fuit morigera.i.officiosa obsequiosa tibi in omnibus rebus do te virum.i.maritū isti Glyc.do in qua te amicum. s.vt eam nō deseras. do te tutorem vt eam tuearis tanquam orbam do te patrem vtpote quæ persuasit, & adhuc paterno egens auxilio, committo tibi.i.credo, seu trado tibi hæc bona nostra.i.hanc nostram supellectilem, & mando.i.cōmendo ea bona tuæ fidei.i.tuæ fidelitati. Chrysis dat mihi hāc Glyc.in manum, q.d.per manum coniunctionem nos coniunxit continuo.i.illico mors occupat.i.arripuit eam Chrysidem qui magis me oportet esse memorē eorum post quæ illa locuta non est. Accepi proprie quasi vxorem. seruabo eam acceptā tanquā vxorem. M. Spero ita futurū subaudi vel te ita facturum. P. Sed cur tu abis.i.discedis ab illa eam.s.solam relinquēs, & hoc dictum increpantis est. M. Accerso.i.eo ad vocandū obstetricem.i.sagacem mulierem quæ parturiētibus fert opem. P. Propera atque audi i.audis ne & reuocā eam hic ait, q.d.intelligas necaue dicas, sup.illi vnum verbum de nuptijs ne etiā hic doloris accedat subaudi ad morbū eius. M. Teneo.i.intelligo capio audiui quid velis.

LATO. Argumentum } Querela Pamphili aduersus patrem & Chremetem, cognito nuptiarū consilio. Est aūt pathetica tota oratio, exprimens affectum perturbati amātis, & ab exclamatione incipit. }Hoccine est} Vrget iniuriā à persona patris, à re ipsa, à persona Chremetis, & mox indignitatem exaggerat. }Ita ne obstinate} Indignitas à sua persona, cui Chremetē admiscet, mox etiam puellam adiungit. }Contemptus} Vehemēs locus & per ratiocinationem mox figuratus. }Nam quid} Redit ad patrem & rem prosopopœia amplificat. }Quod si ego rescissem} Cordatus adolescens post querelam consultat patri ne, an amori obsequatur. Ergo hæc pars deliberatiua est, superior accusatoria fuit. }Amor misericordia} Congeries colligens partes deliberationis. }Misera timeo} Opportune Mysis intercedit ad confirmandum labantem animum, ne à Glycerio deficiat. }Laborat è dolore} Responsio idonea ad commonendum animum Pamphili. Et est tacita admonitio à persona, adhortationem spectans. }Quæ mihi suum} Honestum à meritis & qualitate personæ. }Haud vereor} Obiectio, quæ ab honesto refellitur. }O Mysis Mysis} Repetuntur merita quæ per prosopopœiam commemorantur & augentur circunstātijs, qui locus est mire patheticus. }Amicum tutorem} Incrementum. }Hanc mihi} Pathos à modo rei & tempore. Ne ad modum. Subaudi accedat.

PAVLVS MARS. Hoccine est humanum factū, &c.} Qualis debeat esse Oratio pathetica, hæc scena procedens docet, & amantis iuuenis vehemētes æstus, & animum ancipitem exprimit, qui curis distrahitur, hinc capiente appetitu, hinc reuocante ratione, cuius imperio continentes minimem parent voluptate decepti, pro qua corruptæ iudicare solent. Macr.lib.4.loquens de affectibus, sic ait: Oratio pathetica aut ad indignationem, aut ad misericordiam dirigitur, horum alterum accusatori necessarium est, alterum reo. Et necesse est initiū abruptum habeat, qm̄ satis indignantibus leniter incipere non conuenit. Ideo apud Virg. Iuno sic incipit: Quid me alta silentia cogis Rumpere? Nec initium solum tale debet esse, sed omnis, si fieri potest, Oratio pathetica & breuibus sententijs, & crebris figurarum mutationibus, debet velut inter æstus iracundiæ fluctuare. Ita, inquit, quæ breuis est furor, non potest continuare vnum sensum in loquēdo. }Quid est si hæc non contumelia est, &c }Sen. in libello de Am. sic ait. Contumelia à contemptu dicta est, quia nemo nisi quem contemnit, afficit tali iniuria. }Tum patris pudor, &c.} Arist. in 2.lib. Oeconomicon, sic ait: Duplex est timoris species. Vna quidem cum pudore & verecundia, qua vtuntur erga parentes filij sobrij, & ciues compositi ad benignos rectores: Alia vero cū inimicitia & odio, sicut serui ad dominos, subditi ad tyrannos iniuriosos, & iniquos. Plato in lib. 10. de Leg. sic ait: metuimus quoque sæpenumero, cum formidamus, ne dicendo, aut faciendo aliquid minus honestum, mali videamur, quem quidem timorem nos, imo omnes, vt arbitror, pudorem appellamus. }Si ego rescissem, &c } Gel.lib.2. Qui factum aliquod occultius, aut inopinatum, insperatumq; cognoscit, is dicitur proprie rescire. Solicitudo est ægritudo cum cogitatione. Solicitatio vero est quæ fit ab alio. }Dum in dubio est animus, &c.} Momento.i.motu. Fabius lib.3. sic ait: Laudate testem vel contra. pertinent ad momenta iudiciorum. }Laborat e dolore, &c. }Dolor est ægritudo crucians.

GLAR. Hic vero ingens carminum confusio se nobis offert, aliter apud alios sectis ordinatis, ac iudicatis eius scenæ versibus. Iambicorum vnus, nempe secundus, monometer est. Sūt tres item dimetri, nēpe sextus, dein decimus, ac decimus octauus. Senarij sunt decimus quartus, tricesimus sextus, ac deinceps omnes vno antepenultimo excepto ad finem vsque scenæ. Quadrati sunt primus, tertius, quartus, quintus, octauus, nonus, vndecimus, decimus tertius, decimus nonus, cum quinque continuo sequentibus. Item a 7. cum octo continuo sequent. Item antepen. Atque hi Iambici omnes sunt acatalectici præter antepenultimū huius scenæ Catalecticum Trochaicorum vnus est Trimetri Catalecticus, nempe duodecimus, quem Doctor dimetrum vocanit, redundante pede, nō adiecto tamen cuius nam generis dimetro. Reliqui sunt Tetrametri etiam Catal. vt tertius, septimus, decimus quintus, cum duobus continuo seq. Item vicesimus quintus, & vicesimus sextus. Sed nunc de singulis, vbi videbitur operæpretium, diligentius dicemus. }Hoc ne est, humanum factum} Hoc ne dissyllabon legit Doct. vt sit spondeus primo loco. Sub finem vero versus Hoccine, vt loco sexto fiat Iambus. Similis versus est in Adel. Act.2. Scena.2. vbi Sannio de Aeschino, Hoc ne illo dignum est? Hoccine incipere Aeschinum? At ego puto primo loco esse Creticum, ideoq; Hoccine legi posse. Quidā vtrinque Hoccine legunt, sed initio prima syllaba breui, sub finem autem prima longa, quod ego non probauerim. }Quid illud est? P. Pro Deum atque hominum} Quid illud est? Tetrametro accinitur Monometer, inquit Doct. quod ego de præcedenti Tetrametro Iambico Acatal. intelligo, non de sequente. In versu cōtinuo sequente, Vxorem decrerat dare sese mihi hodie nōne oportuit hic Dare verbum ante sese legendum, quod neglectum alibi, & Mihi monosyllabum totum scandendo eliditur. }Gnatam suam vxorem? id mutauit qm̄} Pro illo Quoniam, alibi, Quia, legitur Ceterum Doctor Trochaicū Tet. Cat. iudicauit, eliso vt puto Suam monosyllabo, quod ego dissyllabum malim, vt loco secundo sit Iambus, an carmeo sit Iambicū quad. acat. vt continuo sequens. Quod si qm̄ pro quia legas, necesse est carmen Iamb. Tetr. Acat. esse, etiam Suā monosyllaba eliso. Porro præcedens carmē, Quid Chremes quid denegarat se commissurum mihi. Trochaicum est Tetr. Cat. Et illud, Miserā me, quod verbū audio Dimetrū Iambicum Acat. vt elegāter distinxit Doctor. }Quod si sit. pereo funditus, Adeon' hominē esse inuenustum, aut infelicem quenquā, vt ego sum?} Prior, inquit Doctor. dimeter est Trochaicus, alter est dimeter Catal. in penultima duas breues habens pro longa. Pōtest totus esse Iambicus, si legas adeo, aut in Inuenustum elidas u, consonantem. Hæc ille. Quæ verba maxima de secundo carmine

ego sanè non intelligo, sed puto priorem versum esse Dimetrum non Trochaicum vt ille dixit, sed Iambicum Acat. nec sm Dimetrum, sed Tetrametrum Iambicum Acat. & u, non elidi in Inuenustum vt ipsi visum est. Sed verbum Esse, ponendum post inuenustum, ac ita legendum carmen, Adeon' hominem inuenustum esse, aut infelicem quenquā vt ego sum. {Pro Deum atque hominum fidem, nullon' ego} Dimeter redūdante pede. ita Doct. Ego puto esse Trochaicum Trimetrum Cat. & o, in nullo longū esse. Si quidem ablatiui est casus. Verum de huius generis carmine latius dicemus Scena 1. Act. 4. huius fabulæ. {Nam quid ego nunc dicam de patre? ah} Doctor nunc sustulit post Ego, vt esset dimeter Iambicus Acat. poterat meo quidem iudicio, etiam delidi in quid, quod huic poetæ frequens admodum est; Aut poterat carmen esse Dimetrum Iamb. hypercatalecticum. {Quòd si ego rescissem id prius quid facerem} Prius vnica syllaba est, inquit Doctor. At dubium est Trochaicum ne sit Tetrametrum, an Iambicum. Si Iambicum esse voluerimus, i in Si, non eliditur, sed corripitur, vt primo loco sit Dactylus Quod si e, & prius monosyllabon erit. Sin Trochaicum, vt si eliditur totum, & tria hæc Quod si ego, Dactylus erit, similiter Prius facto monosyllabo Lector sequatur vtrum voluerit. {Amor, misericordia huius, nuptiarū solicitatio} Quidam solicitudo legunt, quemadmodum Doctor, vt sit Iambicus Tetr, Cat. penult. longa. Alij solicitatio, vt sit Iambicus quadr. Acat. Ex Donato certum sciri non potest, adeo euariāt codices quos nos vidimus. Quia vero nullus alius præter antepenult. huius scenæ est Catal. Iambicus. ego malim, vt alios, Acatalecticum accipere. Ceterum in misericordia verbo, dia, vna syllaba tota eliditur ab Huius dissyllabo, nisi Creticus sit loco tertio, quod malim, sicut & sequentibus versibus duobus, loco primo, Tū patris: E, Quæ meo. Ei autem in tertio versu monosyllabū est, in quinto septem sunt synalœphæ. In septimo quid agit legendum, vt rectè ex Donato Ioan. ostendit. non quid agitur. porro s, in Quis eliditur initio carminis, nisi quis Pęana secundum loco primo constituere audeat. Item deinde in hoc carmine quo incipiunt rursus Senarij, Ne deseras se. P. Hem ego ne istuc conari queam? Se, hem, ego ne ist. pro Anapæsto, vt hem totū absorbeatur cum præcedente vocali, in verbo se. Cuiusmodi & alibi post Scena 5. Act. 3. versus est: Tu rem impeditam & perditam restituas? hem quo fretus sum. Hic hem prorsus extra carmen, vt ait Doctor nisi s, elidamus in restituas. {Et ad pudicitiā, & ad tutam rem sient} Ego alterum Ad tollerem, nec. n. sensus desiderat, nec carmen bene pati pōt. In tertio deinde carmine Per tuam fidem, tuam monosyl. est, inquit Doctor. Ego creticū puto loco primo, Item in hoc dein' carmine Bona nostra hæc tibi cōmitto, & tuæ mādo fidei. Tuæ monosyllabon est, & Fidei dissyllabon. {Sed cur tu abis ab illa? obstetricem} Sunt duo Dimetri Cat. Posterior habet duas breues in penult. pro longa. Doct. At mea quidē opinione, totū carmen est Iambicum Tetr. Cat. & à vocalis longa in verbo illa non eliditur, sed fit breuis, & in penult. pro longa syllaba sunt duæ breues, vt sæpe alias solet, & ipse Doct. ostēdit in præfatione de metris adducto hoc carmine ex Scena 2. Act. 4. Orare iussit, si se ames hera iam, vt ad sese venias. Quāquā postea eo in loco carmen aliter legit, vt ibidē annotabimus, oblitus credo in tanta præcipitantia, quid antea dixerit. Vltimus aūt versus senarius idē, inquit, perficitur initio primæ scenæ, Quid ais Byrrhia,

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Charinus intelligit Pamphilo nupturam Pilumenam. Idem rogat Pamphilum ne ducat. Hic Charinus & Byrrhia fabulæ adijciuntur, ne sponsa relinquatur Philumena.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena colloquium est duorum adolescentium, Charini & Pamphili in qua altera pars fabulæ ostenditur. Nam ex duorum iuuenem periculis gaudijsque, Andria componitur. Pamphilum Charinus precatur obnixe, Philomenam ne ducat.

Trochaici, & Iambici, quidam, partim Tetrametri, partim Senarij.

CHARINVS adolescēs. BYRRHIA seruus PAMPHILVS.

QVID ais Byrrhia?
Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est. C. qui scis Byrrhia?
B. Apud forum modo de Dauo audiui.
C. væ væ misero mihi,
Vt animus in spe, atque in timore vsque antehac attentus fuit,
Ita, postquā adempta spes est, lassus, cura cōfectus stupet.
B. Quæso adepol Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,
Velis id, quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam, volo.
B. Ah, quanto satius est, id operam te dare,
Istum qui amorem ex animo amoueas, quàm id loqui,
Quo magis libido frustra incendatur tua.
C. Facile omnes, cum valemus, recta consilia agrotis damus.
Tu si hic sis, aliter sentias. B. age age, vt lubet. C. sed Pamphilum
Video. omnia experiri certum est prius, quàm pereo. B. quid hic agit?
C. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo, vt aliquot saltem nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? Quid ni? si nihil impetres,
Vt te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit,
C. Abi hinc, abi in malam crucem cum suspicione istac, scelus,
P. Charinum video. salue. C. ô salue Pamphile:
Ad te, aduenio, spem, salutē, auxilium, consiliū expetens.
P. Neque pol consilij locum habeo, neque auxilij copiā.
Sed istuc quidnam est? C. hodie vxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile,
Si id facis, hodie postremum me vides. P. Quid ita? C. hei mihi,
Vereor dicere: huic dic quæso Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,
Numquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. ah Pamphile
Nil. P. quàm vellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,
Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes,
Aut tibi si nuptiæ hæ sunt cordi. P. cordi? C. saltem aliquot dies.
Profer, dum proficiscor aliquo, ne videam. P. audi nunc iam:
Ego Charine, neutiquam officium esse liberi puto,
Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.
C. Reddidisti animum. P. nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia;
Facite, fingite, inuenite, efficite qui detur tibi:
Ego id agam, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Dauum optume
Video. cuius consilio fretus sum. C. at tu hercle haud quidquam mihi,
Nisi ea, quæ nihil opus sunt scire. fugin' hinc? P. ego vero ac lubens.

QVID ais Byrrhia? } In hoc colloquio altera pars ostenditur fabulæ. Si quidam ex Andria duorum adolescentium pauoribus, gaudijsq; componitur, cum ferè solam Hecyram Terent. ex vnius comœdia adolescentis effecerit. DON.

cerit §Quid ais Byrrhia?§ Has personas Terentius addidit fabulæ, nam non sunt apud Menandrum, ne τραγικώτερον fieret Philumenam spretam relinquere sine sponso, Pamphilo aliam ducẽte. §Quid ais Byrrhia?§ Ex verbis Charini appareret Byrrhiam nunciasse nuptias futuras cum Pamphilo, nec adducitur tamen vt statim credat, & accommodet animũ. Sæpius ergo repetit interrogãdo. Et bene Illa, velut amatorie, de certa loqueretur persona. Sic Virg. Solam nam perfidus ille Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus: Ergo non Aeneas, sed ille. Et item hic, non Philumena, sed illa, dixit. §Quid ais Byrrhia?§ Miratur magis, quàm interrogat, vel potius indignatur. §Sic est§ Hoc cum indignatione stomachi dixit. §Qui scis?§ Non vult enim verum esse. Qui, quatenus, vnde hoc scis? §Apud forum§ De loco. §De tẽpore modo§ De persona, de Dauo. §Væ misero§ Tandem aliquando peruictus est vt crederet. Væ interiectio in his rebus, quas execramur. §Apud forum modo de Dauo audiui§ Plurima dixit ad cõfirmandum Byrrhia, quando interrogatus est, à loco, à tempore, à persona. §Vsque antehac§ .i. ante, q̃ tua verba audirem. & duas præpositiones posuit vt dicitur, sed vna est tantum velut aduerbium, non iam præpositio. §Attentus fuit§ Vt attentius audire dicitur. §Vsque antehac attentus§ Nulla præpositio præpositioni adiungi separatim potest. Vsque, eiusmodi est, vt sine aliqua præpositione raro inueniatur. §Lassus, cura cõfectus, stupet§ .i. alius cura, ex præterita spe nunc. Confectus .i. sic vulneratus, aut percussus, aut sanari non possit §Lassus, cura cõfectus, stupet§ Lassus, adempta attentione. Cura cõfectus, confirmatio timore. §Stupet§ Abiecta spe. §Quæso edepol§ Obiurgantis est Quæso, vel etiã rogantis. §Qm̃ non potest§ Consolatio ad id, quod fieri non põt suadens. §Id velis quod possit§ Prouerbiale. §Nihil aliud§ Hoc magis gemitu amatorio q̃ vt respõderet Byrrhiæ, dicit, quasi magis Philumenam velit, q̃ vitam & lucem. Idem alibi, In eo me oblecto, solum .i. carum mihi. Non enim dixit, Nullam volo aliam q̃ Philumenam, sed Nihil volo aliud, quod infinitum est §Qui istũ§ Qui pro vt. §Ex animo dimoueas§ Legitur ex corde eijcias. §Tu si hic sis§ Hoc gestu scenico melius commendatur. Nam hæc magis spectatoribus, quàm lectoribus scripta sunt. Hic ergo, seipsum ostendens, dicit, & est Hic pronomẽ. §Sed Pamphilum§ Sed, inceptiuũ pro atque, eccum Pamphilum, vt Sal. Sed Metellus in vulnere. Hoc non discretiuum? vt si dicas, sapiens, sed miser, hic enim discretiuum erit. §Age age vt lubet§ Aduersus hæc non habuit quid loqueretur. & est permissio reprobantis ea quæ consentit. §Sed Pamphilum video§ Hæc per ἀπροσδόκητον finguntur. §Omnia experiri§ Idem alibi, Omnia prius experiri, quàm armis, sapientem decet. Virg. hanc quoque posuit sentẽtiam, Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat. §Ipsum hunc§ Bene ipsum, quasi auctorem & principem, refertur etiam ad dignitatem. §Orabo, huic supplicabo§ Oramus, quæ bona sunt: Supplicamus in aduersis magis, vel cum lacrymis. §Amorem§ Non studium, aut voluntatem, sed amorem. Nec petam, sed Narrabo dixit, totum magnifice. §Hunc orabo, huic supplicabo§ Procœmia sunt petitionis, quibus ostendit poeta rationem, qua noua, & improba res, tamen petitur. §Vt aliquot saltem§ Saltem, desperatis rebus solam petentes salutem, hoc verbo vtimur. Prodat vero proferat. prolatet, differat. Lucilius in 5. An porro pudenda dies sit. §Interea fiet aliquid§ Tale est hoc, quale illud, Interea aliquid accidet boni. Sed nihil illum, dixisse, poeta per seruum ostendit, dicendo, Id aliquid nihil est. §Fiet aliquid§ Vt supra, Impetrabo. §Adeon' ad eum?§ Consuetudine magis quàm ratione dicitur. vnum enim ad abundat. §Quid, nisi nihil, impetres?§ Aut, Quid ni? si nihil impetres vt te, &c. In vtroque idem sensus est, sed superior per ἐρώτησιν, inferior per simplicem explanationem soluitur, Et si quid in legitur, subaudiẽdum, adeas, vt sit, Quid ni adeas? vt si nihil impetres, te arbitretur paratum mœchum, si illam duxerit. §Si nihil impetres§ Imperres per ὑπαλλαγήν dictum videtur, pro peras. quoniam petitionem sæpe impetratio sequitur. §Charinum video§ Non imperite Pamphilum priorem loqui facit, sed vt fiduciam det Charino loquendi, quod & Virg. eleganter, Heus, inquit, iuuenes monstrare, meatum Vidistis si quam hic errantem forte sororum. §Charinum video§ Ad hoc prior incipit Pamphilus, vt ad confessionem, Charino minus clausa præ pudore sit via. §Consilium expetens§ Eleganter, quoniam demens & improbũ est quod petit, nouissimum posuit consilium, vt si non possit concedi, vel consilium expetat ad sanandum dementiam. Cic. Tu da salutem, qui splendidisti. §Salutem, auxilium, consilium expetens§ Vt in petitionibus fieri solet, beneficium petens vtitur partibus deliberatiuæ. §Neque pol consilij locum§ Apud amantem, neque consilij facultas, apud inopem neque copia auxilij. His duobus ostendit etiam sese amatutem. Neque pol consilij locum habeo, quia amo, neque auxilij, quia sum miser. §Sed istud quid nã est?§ Hoc si non adderet, locus confitendi amoris Charino nullus fuisset. §Hodie vxorem ducis?§ Vide miram interrogationem, ante confessionem. §Aiunt§ De ea re dicimus, q̃ volumus esse falsam. §Si id facis§ Nihil prius, q̃ se moriturum dixit, pudenda dicturus. Inde datum est, vt ille instantius quæreret causam. §Hodie postremum§ Plus dixit, q̃ si dixisset, Morior hodie §Hodie postremum§ A necessario, quia viuere non potest. Et postremum, aduerbium est. §Sponsam hic tuam amat§ Nulla cunctatione Byrrhia, sed ita cete, παρρησίᾳ seruili paratissime narrat §Næ ille haud§ Næ, valde, vt & Cicero, Næ illi vehementer errãt. Sensus hic est, Non id amat quod amo, nec id odio habet quod odi, hoc est, valde iste, inquit, non mecum sentit, id amat quod ego odi. §Sponsam hic tuã amat§ Callide, & sponsam, & amat, hoc est, neque adhuc vxor tua est, neque aliquid admisit, quia amat tantum §Næ iste haud mecum sentit§ Næ, valde, aut, vt quidam volũt, ò quàm. Lucil. in 10. Ne in arce bouem discerpsi magnifice, inquit. §Nihil ne amplius tibi cum illa fuit?§ Artificiose personam expressit Terẽt. nuptias recusantem, & simul τὸ πρέπον virgini seruauit. §Quàm vellem§ Vtique vt esset causa recusandæ. §Per amicitiam§ Suam & Pamphili. §Et per amorem§ Suum tantum circa virginem. §Vt ne ducas§ Sufficeret dixisset, ne ducas. §Dabo equidem operam§ Plus illi promisit, q̃ ille poposcit. §Non potest§ Deest, fieri. & hoc ad patrem retulit. §Aut hæ tibi nuptiæ§ Hoc ad Pamphilum pertinet. nõ enim vnum, & idem est. nam si idam esset nuptiæ hæ sunt tibi cordi, superuacuum esset additum. §Cordi?§ Animo, acute. §Dabo equidem operam§ Pronunciatione leuandum est. Plus enim dixit, dabo operam, q̃ si diceret, non ducam. §Saltẽ aliquot§ Primo quæ maiora sunt, petit, postremo quæ ex his videntur minima. & hoc arte: vt, Incute vim ventis, submersasq; obrue puppes. Et ad postremum, Aut age diuersas, & disijce corpora ponto. §Profer,§ Prolata, produc, differ. §Aliquo, ne videam§ Aliquo dixit, vt exilium esset incertum. §Audi nunc iam§ Correptio impatientis, qui non sustineat audire de exilio. §Ego Charine§ Sententiæ quæ ex pronominibus incipiunt, fera semper, sed vera promittunt. Virg. Me natam nulli veterum sociare procorum. Fas erit. §Ego Charine. Neutiquam officium§ Sensus hic est, Non puto, inquit, hominem liberum, qui cum nihil præstet, haberi gratiam sibi poscat ergo cum tibi nihil præstem, nolo mihi gratias agas. non enim tui causa fugio, quod prius quàm me peteres, magis nolebam ducere, q̃ tu cupis. §Cum nihil promereat§ Mereri est aliquid mercedis pro labore sumere. cum dicimus, Nihil meretur, hoc intelligitur, nihil mercedis dignus est accipere. §Neutiquã§ Vna pars est orationis, pro nequaquam. Aut alio modo dicitur, cum his nihil promereat .i. præstet, vt Virgil. Quique sui memores alios fecere merendo. Et, Nunquam regina negabo Promeritam. E contrario lædit. Quid cõmerui, aut peccaui pater? §Cum is nihil promereat§ Laboret, vel mereatur, vel mercedes petere debeat: vt, Quid meret machæra? Plaut. in Pseud. §Id gratiæ apponi sibi§ Addi in gratiam suam .i. sibi gratiam merere. Nuptias effugere§ Interposita distinctione, vultuose hoc dicitur, hoc est cum gestu. §Reddidisti animum§ Plus dici non potuit? §Aut tu, aut hic Byrrhia§ Hic δεικτικῶς quasi efficaciorem ostendit. ergo ad comparationem alterius refertur. §Facite, fingite, inuenite, efficite§ Fit quod verum est. Fingitur quod falsum est, Inuenitur, ne temere sint. Inuenite ergo, agite dicit post cogitationem. §Efficite§ .i. in effectum perducite. Salust. Nam & prius quàm incipias consulto, & vbi consulueris, mature facto opus est. §Facite, fingite, inuenite,§ Mire expressit Pamphili animum nuptias recusantis, cui quidquid dixerit, parum est. §Qui detur§ Qui, pro quemadmodum. §Ne mihi§ Veteres frequenter ne pro non dicebant. §Ego id agam, mihi qui ne detur§ Non dixit ego non instabo, vt ducam, sed, quod est amplius. & recte vtriusque opera opus non enim continuo ducet Charinus, si non duxerit Pamphilus. §Sat habeo§ Sic antiqui pro sufficit, sat habeo dicebant, an vel abundat? §At tu hercle§ Deest affers. dicis, nuncias. §Nisi ea quæ,§ Hoc est, Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est. C. qui scis Byrrhia? B. Apud forum modo de Dauo audiui. Quod metor est Charinus se non libenter audisse. §Fugin' hinc?§ Comminantis est, & abigentis à se. §Ego vero, ac lubens§ Nemo lubenter fugit, nisi coactus necessitate. Hic, etiam lubens dixit, quod est, libenter.

GVIN.

QVid ais§ In hoc colloquio duorum adolescentium Charini & Pamphili altera pars ostenditur fabulæ. nam Andria ea duorum adolescentum periculis gaudijsq; componitur, cum ferè solam Hecyram Terẽt. ex vnius comœdia adolescentis effecerit. C. O Byrrhia serue quod animas? ne, id est, verum illa Philumena datur nuptum .i. datur vt nubat Pamphilo hodie. Ex verbis Charini apparet Byrrhia ergo repetit interrogãdo & bene dixit illa velut amatoria de certa loqueretur persona.

ipsi etiam miratur magis quàm interrogas vel potius indignatur. B. sic est.i.datur hodie nuptum. C. qui.i.hoc quatenus.i. quomodo scis, q.d.vnde hoc scis. B. audiui.i.accepi id modo.i. paulo ante Dauo apud forum. C. Væ interiectio execrantis & detestantes quidquam, mihi misero vt.i.sicut animus fuit attentus.i.arrectus in spe de futuro bono & timore de futuro malo vsque ante hac.i.assidue ante hoc tempus harum præpositionum iunctarum vsque & ante.altera est velut aduerbium non præpositio & cum nulla præpositio præpositioni adiungi separatim possit,vsque tamen est eiusmodi vt sine aliqua præpositione raro inueniatur ita sic postquam spes est adempta.i.ablata animus inquam lassus defatigatus & confectus.i.cruciatus sic vulneratus & percussus vt sanari nō possit cura i.solicitudine. stupet.i.totus attonitus & stupidus est. B. Aedepol.i.per ædem pollucis iurātis est & obiurgantis. O Charine quasi.i.oro te,quoniā id,quod vta non potest fieri.velis id,quod possis & prouerbiale est. C. nihil volo aliud nisi Philumenam,q.d.ne vitam quidem, & est amatorie dictum. B. Ah, quanto satius est.i.melius : te id.i.in eo dare operam.i.laborare qui.i.vt amoueas istum amorē ab animo tuo, quàm loqui id quo.i.per quod tua libido.i.immoderatus amor, intendatur.i.inflāmetur frustra.i.incassum. C. omnes nos cum valemus.i.sani sumos facile damus recta consilia ægrotis si tu sis hic.i.ego.vel si ageres partes meas,nam hic pronomen in hoc loco non aduerbium,aliter sentias. B. age age.i.perge . & hoc dictum reprobantis est.vt lubet tuo arbitrio. C. sed particula est hic inceptiua quasi pro atque video Pamphilum certum.i.deliberatum est mihi experiri.i.tētare omnia.i omnes vias & rationes, quibus Philumena habere possim priusquam peream.i.obeam moriar. B. quid hic agit? q.d.quid tādiu immoramur hic vanis verbis tempus consumentis. C. totus in amorem raptus nō attendit ad verba. Byrrh. seru,sed pergit dicens orabo hunc ipsum Pamph.huic supplicabo.s.Pamph.oramus autem quæ bona sunt supplicamus in aduersis malis vel cum lacrymis narrabo huic Pamph.meum amorem credo ꝗ sup.impetrabo, vt saltem protrahat alij prodat quod in hac parte idem significat,hoc est proferat proteler differat,aliquot dies nuptijs : interea.i.durantibus illis diebus spero quod fiet aliquid. B. id aliquid.s.quod tu dicis facturum iri nihil est. C. Byrrhia, Quid tibi videtur?adeon'.i. debeo ne adire ad eū? dicimus enim adeo à te & adeo te,sed Don. ait adeo ad eum dici magis consuetudine ꝗ ratione cum alterum adabundet. B. quid ni?.i.cur non adeas subaudi vt,i. quatenus si nihil impetres saltem arbitretur,i.reputet te paratū. Mœchum id est,adulterium sibi si duxerit illam Philumenam,& hoc dictum intelligi debet ironice proferēdum. C. ò scelus.i.scelerate substantiuum pro adiectiuo,abi.i.facesse discede hinc à me in malam rem.i.in malam fortunam,vt dici solet abi ad patibulum, aut ad suspendium, cum istac.i.ista tua suspicione,i.turpi opinione tua, P. Video Charinum, salue. C. ò optantis est hic, Pamphile, salue venio ad te expetens spem vt des mihi aliquid spes quo recreer à meis curis.expectens inquam salutem.i incolumitatem si non ducas eam vxorē cuius amore depereo, auxilium vt saltem pro roges nuptiarum tempus in aliquot dies consilium vt (quia amans sum ideo amans & non mei cōpos)des mihi consilij quidquam ad sanandam meam demētiam,quod verbum bene in fine dicti positum est veluti capectat illud tanquam magis conducibile & consentaneum. P. Pol neque habeo locum,i.facultatem, aut opportunitatem consilij qui ipse consilij egeo, neque habeo copiam.i.facultatem auxilij ferendi,quia miser sum,sed quidnā.i, quid istud.i.istud est quod te impellit ad hæc petenda. C. hodie ducit.i.accipis vxorem Philumenam. P. aiunt id dicimus de re, quàm volumus esse falsam. C. Pamphile,si id facis.i.si eam ducis vides me postremum.i.postremo nouissime hodie quasi insani amoris dolore iamiam sim moriturus. P. quid.i cur ita postremum.s.hodie te video si id facio. C. hei mihi, Vereor dicere.ò Byrrhia,quæso dic huic Pāphile. B. Ego dicam. P. Quid est? B. Charinus amat hanc Philumenam sponsam tuam.i.tibi promissum. P. næ.i.valde,vel næ.i.ò quàm vel incerte. Iste Charinus haud.i.non sentit mecum.i.longe à mea sententia est alienus nam ea deperit ꝗ vehementer odi.ehodum particula mouens attentionem,quia se conuertit ad Charinum. O Charine dic mihi.i.responde mihi. Nunquidnam.i.nūquid amplius quàm amare fuit.i.intercessit tibi cum illa Philumena, ꝗ sit eius recusandæ causa. C. ah dolentis particula ò Pamphile, nihil fuit inquam,&c. P. quàm.i.quantum, vellem vt aliud tibi cum illa fuisset. C. nunc ò Pamphile obsecro te per amicitiam.i.per beneuolentiam inter te & me mutuam, & per amorem meum in eam Philumenam,quo ita crucior vt mei sit miserendum. principio.i.in primis vt ne.i.nō ducas eam. P. equidem. ego quidem, sæpe apud Virgilium,dabo operam.i.elaborabo ne id fiat plus est quàm non ducam. C. sed si id non potest fieri.s. ꝗ eam non ducas propter parentis instātiam, aut si hæ nuptiæ sunt tibi cordi.i. si placent tibi. P. Pamph. dictum interrumpens nouissimum verbum sibi non placens repetit inquiens cordi, q.d. dubitas aut timeas ne sint mihi cordi? C. deinde pergit in petitione Charinum saltem quasi salutem,desperatis enim rebus solam salutem petimus. Profer.i.prolata protela proroga produc,differ,dum.i. quousque,proficiscor.i.peregre me conferam aliquo.i.in aliquem tāquam exilij locum ne videam nuptias.s. P. O Charine iam nunc audi correptio est impatientis qui non sinat audire de exitio.ò Charine ego sententiæ quæ ex pronominibus incipiuns fortia semper hac vera promittitur. Ego ne vtique.i.nequaquam puto esse officium liberi hominis.i.hominis ingenui animi postulare id poni i.attribui ascribi sibi gratiæ.i.ad gratiam quasi. diceret, postulare vt ob id sibi gratia habeatur cum his nihil mereatur.i. nihil mercede dignum efficiat, Mereri enim est aliquid mercedis pro labore sumere.ideo cum dicimus nihil meretur hoc intelligitur nihil est mercedis dignus accipe. & ꝗ nihil mereatur probat, inquiens, Ego malo effugere.i.euadere , istas nuptias quàm tu velis adipiscier.i.assequi. C. Reddidisti animū. P. Nunc si quid potes aut tu Charine,aut hic Byrrhia,Facite quod verum,& fingite quod falsum est inuenite.i.excogitate.ne quid temere.i.incōsiderate fiat.efficite.i.date operā qui.i.vt detur tibi, Charino Philumena s.Donat.tamen dicit qui capi pro quemadmodum . ego agam id qui.i.vt ne.i.non detur mihi Pamph. C. Sat habeo.i. sufficit mihi. P. Video optume Dauum, quasi diceret opportune cum video seruum cuius consilio.i.suasione, fretus sum.i.confisus. C. An tu Byrrhia es supple similis Dauo . hercle haud tu non dicis, aut nuncias, aut affers quidquam mihi nisi ea quæ nihil.i.non vel in nihilo opus est me scire. vel si dicatur sunt addendum est sciri. sic nihil affers, nisi ea quæ nihil.i.non sunt opus, id est, non attinent sciri à me scilicet fugin', comminantis & reijcientis seruum à se,quasi dicat,es tu adhuc hic,neque hinc facessis seu discedis. B. ego vero fugiam,supple à te, ac lubens.i.& quidem bono animo .

ARgumentum} Solicitudo Charini adolescētis ob rumorem nuptiarum Pamphili. Et est altera pars protaseos,& velut nouum negocium extra argumentum Pamphili, quo plus sit turbæ in fabula. {Vt animus in} Aptæ solicitudinis & ægritudinis periphrases. {Nisi Philumenam} Attende minus cordatum Charinum ꝗ Pamphilum, & Byrrhiam illum admonentem. {Quid hic} Dehortantis interrogatio quæ sit acrior per tertiam personam. {Si nihil impetres} Faceta irrisio. {Ad te venio} Principium ad beneuolentiam à solicitudine sua, & imploratione Pamphili. {Hodie vxorem} Per ambages trahit rem quàm eloqui pudet. {Spōsam huc} Propositio petitionis ex qua reliqua intentio colligitur {Nunc te per amici} Aperta petitio qua primū maiora, deinde leuiora postulat, vt facilius impetret. {Cordi} Repetitio ironica & quasi stomachantis. {Promereat} Vetuste, nunc nón est in vsu. {Facite} Asyntheton exprimens vehementiā recusantis. {Video cuius} Præparatio ad sequentem scenam. LATO.

QVid ais Byrrhia?&c.} Amore alicuius rei optatæ vltra ꝗ oportent irretitos, desipere ac penè insanire exprimit & docet hæc scena. cum mentis acies voluptatem corrupta illecebris, decorum ipsum non videat, & ad id tandem deueniat, vt ab his moneri cogatur & regi, quos ipsa regere deberet & gubernare. Huius rei causa est incōtinentia, quæ prudentiā destruit. Duorum igitur adolescentium ardores, & vota dissimilia, nec nō amatoria describitur inconstantia & suspicio. Socrates apud Platonem in Symposio, Alcibiadem formosissimum adolescentem sic alloquitur; Tunc sanè mētis oculis acute incipit cernere, cum primum corporis oculis deflorescit; tu vero ab hac ætate es procul. Et in Phedro sic ait: Quādo cupiditas absque ratione ad voluptatem trahit, nobisq; imperat, imperium illud libido vocatur. Libido autem quomodo multiformis sit, multarumq; partium, mutas itaq; appellationes habet. {Tu si hic sis aliter sentias,&c.} Plato in Phedro sic ait. Amantes propter cupiditatis ardorem in iudicando falluntur. {Quid tibi videtur,&c.} Hic locus ꝗ molesta sit veritas amanti, quanque iucunda sit assentatio declarat. {Officium liberi hominis esse puto,&c.} Sensus est. Non puto illum agere vt decet liberum hominem, qui cum nullum beneficium conferat, petit gratiam sibi deberi. Vnde cum ego fugiendis nuptijs mihi potius quàm tibi inseruiam, nolo mihi debeas. His enim debemus, qui in nos benefici fuerūt. {Cum is nihil promereat} .i. nihil conferat propter quod aliquis affectus beneficio illi debeat : & antique dixit. Virg. in 4. PATRVS MARS.

Ego te quæ plurima fando
Enumerare potes nunquam regina negabo.
Promeritam.

Idest

id est, contulisse in me oia beneficia, quæ potes verbis explicare tuis, vt mihi nullo modo liceat esse ingrato. § Ille igitur nihil promeretur, qui nihil agit, ob qđ possit esse de aliquo bene meritus. § Non est ergo officiũ animi generosi, velle aliquẽ sibi debere alicuius rei gratia, quã illi nõ est gratificatus. i. nõ fecit gratia illius.

GLAR. POst fragmentũ prioris scenæ vltimi versus, Quid ais Byrrhia? sequitur Iambicus Dimeter Acat. Detur ne illa hodie Pamphilo. Deinde sequuntur tres senarij. Iambici Acatal. Deinde duo Tetr. Iamb. Acat. Deinde tres varie distincti vt dicemus. Deinde nouem Tetr. Iamb. cum decimo Iamb. Trimetro. Postremo Trochaici ad finem vsq; scenæ Tetr. Cat. Nisi in 23. d, non elidamus in sed 33. u, in postulare. § Quæso ædepol Charine, qm̃ id fieri quod vis nõ potest § Hactenus est vel Iamb. Tetr. Acat. Et ædepol prima longa, quam tamen rarius producit, vel Trochaicus si ædepol prima breuis fuerit. Deinde sequitur alter eiusdem generis. § Vel id, quod possit. C. nihil aliud, nisi Philomenam, volo. § Verum hic omittunt quidem τὸ Id, vt etiã possit fieri Trochaicus. Et sanè miror, quomodo Doct. hoc non animaduerterit, cum tamen meũ tum habuerit codicem, in quo hæc distincta erant ad eum, quem iam diximus, modum. Sequentes tres senarios ita quidẽ constituunt. § B. Ah, quanto satius est, id operam te dare, Istum qui amorem ex animo amoueas, quàm id loqui, Quo magis libido frustra incendatur tua: § Doctor ex his verbis, Ah, quanto satius est, Monometrum facit. ex reliquo, duos Troch. Tetr. Catal. ad hanc formam.

Te id dare operam, qui istũ amorem ex animo dimoueas tuo.
Quam id loqui, quo magis libido frustra incendatur tua.

Monometer ille hypercat. alteros mouit, vt tres Iambicos senarios malint. Sed obijciet aliquis, quare istum pro Pyrrhichio legunt. Respondent, abiectos, id posse fieri, & ne longe testimoniũ petant, ipse Doct. ait in carmine 23. huius adeo scenæ, in Istud idem fieri. Vbi tñ ego malim d, in Sed elidere, vt paulo post dicemus, Ceterum dimoueas, pro amoueas idem legit, & s, in magis elidit ne. Ipse lector sequatur quod velit. § C. Abi hinc, abi in malam crucem cum suspicione istac, scelus. § Doct. pro abi suspicatur legendum, vel abimus, vel ab eas, vt constet versus, Atqui In breue est in Abin, ea certe ratione qua in viden, en breue est. Is, enim facit interrogatio. Et eas ego non legerim, Ideoq; facile assentior Ioan. qui hoc loco i, longũ existimat, siue poetæ hoc consilio factum, siue aspiratione, quæ sequitur, tantam vim habente, vt apud Virg. 1. Aen. Posthabita coluisse Samo, hic illius arma. § Ad te venio, spem, salutem, auxilium, § Prisc. lib. 17. bis hunc locum allegat, adiecta præpositione ad, ad verbũ aduenio, vt altera abundet quemadmodũ in quinto antea versu, adeon' ad eum? Verum hoc nihil ad carmen. In sequẽte mox versu Troch. Neq; pol auxilij locũ habeo, neq; consilij copiam Auxilij post pol legendũ, & consilij ante copiã, vt recte legit Doctor. quanquã hoc in plerisq; cod. neglectũ. Proximus deinde versus erit Iamb. Tetr. Acat. nisi d, in sed elidamus. Doct. putat s, in istud elidi, vt sit Trochaicum, quemadmodũ cetera sunt, ad finem huius scenæ, quod mihi durũ vi. § Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? § Vel amplius dissyllabũ erit, vel fuit monosyllabon, vel Creticus loco secũdo, vel Amphibrachys loco quinto. In quinto deinde versu Iam dissyllabũ est ad finẽ eius. In proximo deinde primus per Tribrachys, quartus Dactylus, reliqui oẽs Trochei. Rursus continuo sequens versus Iamb. Tetr. fuerit nisi elidas u, in postulare, inquit Doct. Id quod Albi hẽt liber, & mihi ẽt placet, vt sint oẽs conformiter Troch. Et vel ex hac scena apparet, Ego secũda syllaba frequẽtissime corripi apud Latinos, quanq̃ quidã ꝯtrium fecisse vñr,

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Dauus cum ex varijs coniecturis & signis comperisset, nuptias non cohærere, Pamphilum toto quærens oppido exultat insolentius.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena cor[illegible] tum continetur personarum, ad quas potissimum argumentum spectat. Et est locus, in quo, vt fieri solet, fortuna mixta rebus dispositis, magnas turbationes dat, in cuius principio Dauus, cõpertæ ex varijs coniecturis nuptiarũ falsitate, Pamphilũ quærens, insolentius exultat.

Trochaici, Tetrametri, Catalectici.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

DI boni, quid porto? sed vbi inueniam Pamphilum,
Vt metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est. nondum hæc rescijuit mala.
D. Quem ego nunc credo; si iam audierit sibi paratas nuptias.
C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.
Sed vbi quæram? aut quò nunc primum intendam? C. cessas alloqui?
D. Abeo. P. Daue ades, resiste. D. quis homo est, qui me? ò Pamphile,
Te ipsum quæro. euge ò Charine: ambo opportune: vos volo.
P. Daue, perij. D. quin tu hoc audi. P. interij. D. quid timeas, scio.
C. Mea quidem hercle in dubio vita est. D. & tu quid, scio.
P. Nuptiæ mihi. D. & id scio. P. hodie. D. obtundis; tametsi intelligo.
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas. C. rem tenes.
P. Istuc ipsum. D. atque istuc ipsum, nihil pericli est: me vide.
P. Obsecro te, quamprimum hoc me libera miserum metu. D. hem,
Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. qui scis? D. scio.
Tuus pater modo me prehendit: ait, tibi vxorem dare
Hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendã excelsum locũ,
Circumspicio: nusquam. forte ibi huius video Byrrhiam:
Rogo: negat vidisse: mihi molestum. quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem,
Paululum obsoni, ipsius tristis, de improuiso nuptiæ:
Non cohærent. P. quorsum nam istuc? D. egomet continuo ad Chremem.
Cum illo aduenio, solitudo ante ostium: iam id gaudeo.
P. Recte dicis. perge. D. maneo. interea introire neminem
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti: accessi. introspexi. P. scio.
Magnum signũ. D. num videntur conuenire hæc nuptijs?
P. Non, opinor, Daue. D. opinor, narras? non recte accipis.
Certa res est. etiam puerum inde abiens cõueni Chremis,
Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.
C. Liberatus sum Daue hodie tua opera. D. at nullus quidẽ.
C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ridiculum caput.
Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam vxorem ducere.
Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. C. bene mones.
Ibo: etsi hercle sæpe iam me spes frustrata est. Vale.

DI boni § Hæc scena consilium continet personarum, ad quas maxime pertinet argumentum. Et hic est locus in quo, vt fieri solet fortuna mixta rebus dispositis, magnas turbas dat. § Di boni, boni quid porto? § Non mirum q̃ insolentius, Dauus exultat, qui, vt Simo dicebat, timidus fuit, vt ipse Dauus, etiam desperauit ex nuptiarũ terrore, quas nunc falsas comperit. § Di boni, boni quid porto? § Ex proximo repetiuit bis, sed tamen alterum nominatiuo plurali, alterum, genitiuo singulari dictum est. § Quid porto? § Non solum corpore, sed etiam animo portamus iam bona, q̃ mala. Sic alibi, Ne quid Andria apportet mali. § Vt metum in quo nunc est, Adimam, atque expleam animum Gaudio? § Ordine locutus est. prius. n. metũ adimere, sic demum gaudio perfundere. Hic ordo etiam in laude sequatur. § Nescio quid § Deest propter, vt sit, propter nescio quid. DON.

§ Quid §

{Quid} Aduerbiale. {Exanimatum} Perterritum, perturbatum. {Sed vbi quæram?} Nunc in omnes se partes versat, quæres quo dirigat cursum. {Habeo} Videtur quasi constituisse, deinde quasi elegisse, quo pergat. Habeo per H inueni. legitur & abeo, vti me rito illi dicatur, Resiste. {Quis homo est qui me? ò Pamphile} An te videt, quàm compleat orationem. {Euge ò Charine} Euge, modo pro interiectione positum est. {Opportune} Deest, adestis: non, opportune vos volo. {Daue, perij} Proprium est dolentibus præfestinare quæ dolent, ἀπελήλυθα. Habet nonnullum affectum quod addit, Daue. {Quin tu} Quin modo pro imò, alias cur non? {Mea quidem hercle} Videtur Charinus plus dixisse, Perij, quàm Pamphilus, Mea quidem hercle certe in dubio est vita. Sed non est hoc, plus n. Pamphilus dixit. Nam qui viuit, non potest interijsse, is autem qui viuit, vitam potest in dubio habere. Ideo & iurauit hercle, & affirmans iusiurandum, Certe addidit. Bene Certe, quasi illud Interij, falsum sit. Ita Pamphilus plus fecit periturum se esse dicendo, quàm Charinus interijsse. {Et quid tu, scio} Mira compendia, quæ contrahit Poeta lōgitudine fabulæ, nec tñ perdit affectus personarū. {Et tu quid} Deest, timeas. {Et id scio} ἐν ὑποκρίσει. tanquā dicat, nihil est. {Et id scio} Legitur, etsi scio. {Hodie} Tempus addidit, tanquam rem sciens. {Obtundis} Sæpe repetando, idem dicere, obtundere est. translatio à fabris, qui sæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & ideo obtundunt, & hebetāt. {Obtundis, tametsi} Potest esse ἀναστροφή, sed sincerius est, & melius subdistinguere. {Id paues} Deest Ob, vt sit ob id. hoc autem Pamphilo dicit. {Tu autem vt ducas} Pro ne non, Vt posuit. Hoc Charino. {Atq; istuc ipsum} ἐν ὑποκρίσει. Ille. n. hoc idem dixerat cum exclamatione, quod quasi vanū contemnit. {Me vide} Verum, lætus sum? an, me spectat fidei datorem? vt dici solet, me habe, me respice. {Obsecro te} Cum precibus & tempus admiscuit. Et bene Libera. perfecta. n. securitas, liberatio nominatur. {Hem} Ecce, demonstratio est facti. {Vxorē tibi non dat iam Chremes} Oratorie à summa cœpit, cuius partes, multis dicentur. {Iā non dat} Bene iam. quod si non dixisset, intelligeret Pamphilus, vel postea Chremetem filiam esse daturum. Sed addito, Iam plena securitas est. Iam enim renunciatio est perpetuitatis. {Scio} Præparatio est auditoris ad eam narrationem, quæ ostendit argumenta falsarum nuptiarū. {Me prehendit} Pro prendit. Addita aspiratione geminauit syllabam. Et prehendit dixit, quasi vitantem ac fugientem. {Ait tibi} Ait, proprie, quia contemnenda dicuntur. {Ait tibi vxorem dare se.} Coniecturam facit ex malis, quæ præcesserunt {Ait tibi vxorem dare se.} Dicit cur primo crediderit veras dicturus subinde cur falsas. {Item alia multa} Bene distulit narrationem, ne si audirent Charinus, & Byrrhia, desinant dolos struere aduersum vigilantissimum senem. Item alia multa} Commoda narratio à necessarijs trū. Minas autem senis prætermisit, ne corrumperet bona quæ nunciabat. {Quæ nunc} Argumentū est, quærere potuisse eum qui sit territus. nam timor curam parit. {Narrādi locus} Modo tempus, spatiū. {Quæ nunc non est narrandi locus} Non vult dicere q̄ minaciter secum egerit senex, quamq; instet nuptijs, ne Charinū Byrrhiamq; de spe deijciat, quos vult secum admitti ne vxorem Pamphilus ducat. {Properans percurro} Vide quantum dixerit, Properaus, & percurro, vt continuationem cursus ostenderet. {Vbi te nō inuenio} Vbi, modo non est aduerbium loci, sed temporis, pro postquam. {Vbi te non inuenio, ibi.} A summo ad imum diuisiones, quibus dicta & facta continentur, sub quorum genere sunt species nunc dictorum, tunc factorū, cum consideratione rerū personarumq;. {Nusquam} Deest, vidi. {Video Byrrhiam} Deest seruū. & recte, dixerat n. Apud forū modo de Dauo audiui. {Rogo negat vidisse} Mira breuitas, & imitanda. {Paululū obsonij} Hinc est q̄ ait, Nimium parce facere sumptum. {Ipsus tristis, de improuiso nuptiæ} Mire, & moraliter. eu his. n. quæ facta non sunt, docet quid fecisse deberet. &, de improuiso nuptiæ, pronunciandū. {Ego me continuo} Et bene continuo ad Chremem, vt si ab vtroq; hoc fieret, esset vera suspicio Daui. {Ego, me cōtinuo} Deest, duco. Consuetudine dictum est, & ἐλλειπτικῶς. {Egomet} Vna pars orationis est. {Chremem} Chremem, & Chremetem, vt Darem, & Daretem. {Solitudo ante ostium} Signa ab his quæ sunt, quæ non esse deceret. {Iam id gaudeo} Quasi auersum, & nō consentientē Pamphilū, excitat ad gaudiū lætitia sua. {Iā id gaudeo} Sic Virg.

Cum venit aulæis iam se regina superbis.

{Recte dicis perge} Vultu enunciandum. Hoc dicit Pamphilus. {Maneo} Ne, At parum temporis fuisti. {Interea} Temporis longi significatio. {Introire neminem} A non factis {Exire neminē} Quid si intus erant? ideo ait, exire neminem. {Nihil ornati} ἀρχαϊσμός. Sic Salust. Ergo Senati decreto seruiendum ne sit. {Signum} Proprie pro argumento. {Non videntur} A sequentibus argumentum. {Non opinor} Ille opinionem accommodat tñ, hic multum tribuit coniecturis. {Non opinor} Quia argumenta sunt, & coniecturæ, opinor dixit. Nam contra opinionem, certa res est. quæ autē opinamur, putamus: quę putamus, incerta sunt. {Opinor narras} Bene à prima ad secundam personam {Pisciculos minutos} Sufficeret diminutiue pisciculos dixisse. Quòd tñ minutos dixit, & preciū, obolo esse emptos: quæ est vltima numorum significatio. {Sunt. n. genera minutorū piscium quæ nigro veneant. Hic ergo etiam eu precio vilissimos pisces significat. Et, quid si minutos, sed omnibus? Seni dixit, vt obsonationis ostenderet causam. {Olera & pisciculos} Quod supra generaliter, paululū obsoni: hic specialiter dixit. {Chremi} Sic Chremis, vt Vlyssi, & Achilli. {Etiam puerū} Etiam pro præterea. {In cœnam seni} Mire Seni, cuius est maior cura domi. {Nullus} Pro, non: vt alibi, Nullus dixeris. {Quid ita?} Vna pars orationis. {Ridiculum caput} Pro toto homine. nemo n. ore cōtempto, ex alijs membris hominē velit significare. & est συνεκδοχὴ τρόπος. {Quasi necesse sit, si huic nō dat, te illā vxorem ducere} Ostendit ἐνθύμημα, vitiosum hoc esse, in quo, altero sublato, non necessario alterū relinquatur. {Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis} Hoc laborat Dauus quemadmodū Philumenam Charinus proprijs laboribus promereatur vxorē. {Nisi vides, nisi senis amicos oras} Artificiose Dauus Charinū, excitat, vt si fieri possit, adiuuetur negocium Pamphili, dum ille sibi prouidet. {Nisi vides} Prouides. {Ambis} Magnarum rerū desideriū & appetitus, ambitio dicitur: Confirmata re à factis & à personis, deliberatiua nascitur.

DI boni, &c.} In hac scena continetur consilium personarum, ad quas maxime pertinet argumentū. In cuius principio Dauus cōpleta nuptiarū falsitate insolentius exultat quærens Pamphilum Da. ò Di boni propter beneficia in homines quid boni porto. i. gesto in pectore. Portamus non solum corpore, sed etiam animo. Portamus autem tam bona quàm mala, vt alibi vereor ne quid Andria apportet mali nūc autem dicit Dauus se aliquid boni scire, & illud gestare in animo sed vbi inueniam Pamphilum vt adimam. i. abstergam auferam metū in quo nunc est atq; vt expleam. i. repleam animū gaudio. C. Lætus est Dauus. s. nescio quid. i. pro vel propter nescio, quid quasi diceret lætus est p p nescio quid. vel lætus est nescio quid. i. nescio quare. P. Nihil est quo lætus sit. nondum. i. non adhuc resciuit. i. cognouit hæc mala. s. indictas nuptias. D. Dauus quærens Pamphilum neque videns pergit in sermone incœpto ad spectatores. Quem Pamph. ego nunc credo si iam audierit nuptias paratas sibi. C. Charinus alloquens secreto Pamphilum, inquit. Audin'. i. audis ne tu illum Dauum quomodo de nuptijs loquitur tanquam resciuerit. D Daui sermo Charini sermonis interpositione interruptus est, ideo repete, quem Pamphilum exanimatum. i. perterritum perturbatū credo quærere me Dauum toto oppido. i. in tota vrbe, sed vbi quæram eum. s. aut quo. s. quam partem nunc primū intendam. i. cursum dirigam. C. Charinus timens ne abeat Dauus dicit Pamphilo cessas loqui, q. d. non vis loqui vel quid ni loqueris? D Habeo. i. discedo, quasi elegerint quo pergat. P. Daue ades. s. adesis, imperatiui modi est resiste. i. remanere. Virg. i. Aen. Restitit Aeneas claraq; in luce refulsit. D. Dauus in omnes partes se versans, inquit, quis est homo qui me vocat? deinde animaduertens Pamphilum subdit ò Pamphile quæro teipsum. O Charine. euge interiectio est lætitiam mouens, q. d. exulta. interdū applaudentis est & adulantis, interdum etiem irridentis, seu os probrantis, & præcipue qn̄ geminatur. ambo Pamphile & Charine opportune. i. tēpestiue, vel mature adestis subaudi volo vos. i. quæro vos. P. Daue perij. i. dolore confectus sum. D. Qui. i. quinimmo potius audi hoc quod sum dicturus. P. Interij quasi actus est de me nisi consulas. D. Scio quid timeas. C. Quidem hercle. i. per herclem, vbi quidē expletiua duntaxat particula est. mea vita est in dubio. i. in periculo ne dum mortem commutetur. D. Et. i. etiā scio quid tu timeas. P. Nuptiæ mihi, indictæ sunt subaudi à patre, D. Et id scio tibi indictas & nūciatas futuras nuptias. P. Hodie. s. sunt indictæ, & in hunc diem constitutæ. D. Obtundis. i. toties repetendo me hebetas & molestus es, qui. n. sæpe repetēdo aliquid dicit obtundere dicitur translatio autem est à fabris qui sæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetāt. obtundis ergo, q. d. caput mihi frāgis, & aures hebetas tua crebra repetitione. tametsi. i. quamuis intelligo quod. s. repetis & inculcas toties præ caues. i. times, id. i. propter id. s. ne id. i. quod tu Pamphile ducas illam Philumenam, autem. i. sed tu Charine præcaues i times, vt. i. ne non, hoc est quod non ducas eam, vt. n. pro q̄ non interdum vsurpari inuenitur. C. Tenes. i. intelligis rem. i. negocium ipsum vti est. P. Istud ipsum est sup. quod dicis. D. Istud ipsum quod. s. times nihil periculi est. i. nullum est periculū in eo quod times. vide. i. specta me Dauum vel fidei datorem vel an lætus sim & vultus meus in spem aliquam gestire videatur. P. Obsecro,

GVIA

secro,quasi per sacra rogo te libera quamprimum.i. citissime me miserum afflictũ,hoc metu quo crucior & bene libera,perfecta.n. securitas liberatio nominatur. D.Hem hæc particula hic demonstrantis factum est quasi ecce libero te,Chremes non dat iam,tibi vxorem filiam.s.& bene addit iam, est.n.hinc renunciatio perpetuitatis,q.d.neque dat iam , nec post hac daturus est. P.Qui.i. quomodo scis. D. Scio tuus pater prehendit.i.comprehendit tanquam vitantem & fugientem me Dauum modo.i. paulo ante. aut,bene ait. quia cõtemnenda dicuntur, ait sese dare tibi hodie, vxorem.Item similiter alia multa ait.s. quæ nunc nõ est, locus.i. tempus vel spatium aut opportunitas narrandi,cõtinuo ego properans ad te percurro, quasi celeriter curro ad forũ . potest etiam ibi addi ad te quasi ad conueniendum & allloquendum,vt dicam tibi hæc , vbi.i.postquam non inuenio te tibi.i.in foro ascendo in quendam locum excelsum.i.edium eminentem circunspicio.i.circunlustro oculis an te videam , nusquam.i.in nullo loco vidi te.s. forte ibi.i.in eo loco video Byr.seruũ subaudi huius Charini. Rogo.i. interrogo viderit te nec ne , negat se vidisse te id, sup. mihi molestum fuit . Cogito quid agam interea suspicio incidit mihi redeũti de foro.s.ex ipsa re quasi ex ipso apparatu nisi dicatur redeunti ex ipsa re agenda,sed superior sententia melior. Hem particula sepe est interiectio corripientis seipsum , vel indignantis , quandoq; etiam demonstrantis est,vt dictum est,& hic quoq; capi potest,paululum,ob erat.i.rei cibariæ siue pulmenti . est.n.obsonium,quod Græci ubsonio dicunt quidquid in comedendo additur pani & vino ,à quo obsono nas verbum neutrum, & obsonor aris verbũ deponens. ipsius.i. ipse more vetusto.s.pater Simo erat tristis.i.mœstum,nuptiæ de improuiso.i.ex abruto, & insperato indictæ.non cohærent.i.non quadrant non sunt verisimiles, P. Quorsum nam.i.ad quem finem . istud.i.istuc dicis.s.vbi nam syllabica adiectio est ad significationẽ nihil efficiens. D. Egomet continuo.i.pro ad Chremetem vado subaudi,hoc est me confero ad eius domum cum aduenio,illo.i.illuc,solitudo.i.hominum vacuitas & carentia est subaudi ante hostiũ iam.i. tunc gaudeo id.i. propter id, C.recte dicis.P. Perge.i.prosequere. D.Maneo interea tam loci quam temporis habet significatiam. neminem video introire,neminem video exire.nullam video matronam.i.mulierem. Matronam quidam dicũt eam esse quæ peperit ꝙ mater sit quidam autem locupletiorem fœminã matronam appellant. Festus etiã ait matronas fuisse appellatas quibus stolas habendi ius erat.Nullam ergo matronam video in ædibus.i. in domo Chremetis. nihil ornari pro ornatus , nihil tumulti pro tumultus, in genitiuo.s. & est Archaismos inuenit etiam in Salustio senati in genitiuo pro senatus vbi dicitur. Ergo senati decreto seruiendum ne sit. Accessi.i.audiui intro aspexi. P.Scio intelligo magnum signum.i.magnum argumentum est sup. ꝙ tu dicis, non mihi datũ iri. Philumenam. D. Hæc non videntur conuenire nuptijs, q.d. Hæc signa sunt à nuptijs aliena. P. Non videntur inquã,&c.opinor.i.in ea sum opinione. D.Narras.i.dicis,opinor,non recte accipis.i.intelligis cum opinor dicas res est certa, de ea itaq; nõ est opinandum. Etiam.i.præterea.ego abiens.i.discedens inde conueni.i.casu inueni puerum.i.seruũ Chremi.i.Chremetis. Chremes enim & Chremi genitiuum facit vt Vlyxi & Chremetis. Inueni igitur puerum ferre olera,& pisciculos minutos emiobolo (quæ est vltima nummorum significatio) in cœnam.i.in vsum cœnæ . seni.i.propter senem Chremetem cuius est maior cura domi.C. O Daue liberatus sum hodie tua opera.i.D.Ac nullus quidẽ sum .i. non sum,quia adhuc cura confectus. C.Quid ita.i.cur ita nullus es nempe.i.profecto. Chremes prorsus nõ dat illam Philumenam huic Pamphilo.D.Ridiculum caput,pro toto homine ponitur per sinecdochen,q.d.valde homo ridiculus es.i.ridendus,quasi per ironiam dicitur.i.tanquã necesse sit si Chremes non dat huic, te ducere illam vxorẽ. Ambis. i.appetis quæ nõ assequeris.nisi vides.i.prouides.nisi oras amicos senis.i.Chremetis. C. Bene mones,Ibo,tametsi hercle sæpe iam hæc mea spes frustrata est.i.decepit me Charinũ.Vale his supioribus dictis artificiose Dauus labo rauit vt si fieri posset Charinus ꝓprijs laboribus ꝓmereret vxorẽ.

LATO. ARgumentum} Deprehensa nuptiarum simulatione confirmat Pamphilum Dauus. Estq; hoc loco initium epitaseos. Nam per inconsultam fiduciam,& Daui temeritatem in maius periculum conijciatur Pamphilus. {Dij boni} Vicem exordij habet hæc seruilis exultatio,qua habitus futuri colloqui ostenditur. {Daue perij} Attendite facetam & moratam interpellationem. {Nihil pericli} Propositio nuncij . {Tuus pater modo} Narratio ad coniecturam, & est longe venustissima, primo autem narrat errorem suum de veris nuptijs,vt augeat expectationem,deinde falsatũ argumẽta colligit {Redeunti interea} Suspiciones falsatũ nuptiarũ ex præcedentibus & adiuncti . {Ornati} Vetuste. {Etiam puerum} Aliud argumentum ex adiunctis, Et ferre in cœnam,subaudi se dicebat, est.n.enim eclipsis. {Ridiculum caput} Reprehendit vitiosam argumentationẽ à falsa propositione. Nam falsa impositio est : necesse est aut Pamphilũ ducere Philumenam,aut Charinũ. Deinde assumptio : Sed Pamphilus non ducet : sequitur falsa complexio : Ergo Charinus ducet .

CArmina sunt omnia Trochaica Tetrametra Catalectica. GLAR. {Nuptiæ mihi.D.Et id scio. P.Hodie.D.Obtũdis,} In huius versus loco secundo Creticus est , & Mihi monosyllabum totum eliditur. In loco tertio Tribrachys est . {Tuus pater modo me prehendit,ait tibi vxorem} Tuus monosyllabum est au ctore Doctor, vt primo loco sit Trochæus . Ego Amphibrachyn puto,Tuus pa.postea dactylus,ter modo,Tertio rursus Trochæus, me pre. Quarto loco rursus Dactilus, hendit a. Quinto loco rursus Trochæus,it tibi. Ad finem spondeus cũ Trochæo ad syllaba, vxo,rem da,re,Ioan.ait versum esse Hypermetrũ ac ita scãdit , vt in penultimo loco dactylũ faciat,quod inauditum est in hoc gñe carminis,rem dare,cũ syllaba deinde se,elidit à sequẽte versu. Legit.n.sese. At Doctor semel Se legit, atq; ita habet codex Aldi & pleriq; alij,idq; nos sequemur . In septimo deinde versu antepenultima in suspicio,cõtra nãm ꝓducitur. Qđ & Doctor & Ioan. notarũt . Deinde rursus in quinto versu Introire trisyllabon esse idẽ Doctor.admonuit. q̃q̃ loco sexto potest esse Amphibrachys.

ACTVS. II. SCENA. III.

ARG. ADR. BARL.

Suadet Pamphilo atq; etiam persuadet Dauus , vt patri dicat vxorem se ducturum .

Trochaici Tetrametri Catalectici , & Iambici, tum Senarij , tum Octonarij .

PAMPHILVS, DAVVS.

QVID igitur sibi volt pater? cur simulat? D. ego dicam tibi.
Si id succenseat nunc , quia non det tibi vxorem Chremes ,
Ipsus sibi esse id iniurius videatur : neque id iniuria :
Prius, quàm tuum , vt sese habeat animum , ad nuptias, perspexerit .
Sed si tu negaris ducere , ibi culpam in te transferret :
Tum illæ turbæ fient. P. quid vis,patiar? D. Pater est
Difficile est . tum hæc sola est mulier . dictum ac factum inuenerit .
Aliquam caussam, quamobrem eijciat oppido. P. eijciat? D. cito .
P. Cedo igitur, quid faciam Daue? D. dic te ducturum. P. hem. D. Quid est?
P. Ego dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega .
P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide .
P. Vt ab illa excludar,huc concludar. D. non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem :
Ducas volo hodie vxorem. tu, ducam, inquies :
Cedo,quid iurgabit tecum ? hic reddes omnia ,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt fient .
Sine omni periculo : nam hocce haud dubium est , quin Chremes .
Tibi non det gnatam : nec tu ea caussa , minueris
Hæc, quæ facis, ne is mutet suam sententiam .
Patri dic velle : vt , cum velis tibi iure irasci.non queat .
Nam quod tu * *speres , propulsabo facile . vxorem his moribus* * timeas
Dabit nemo . inopem inueniet potius , quàm te corrumpi sinat :
Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris.
* *Aliam otiosus quæret:interea aliquid acciderit boni .* * Alia
P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide quò me inducas . D. quin taces?

P. Dicem.

* ex *P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse * ab illa, cautio est:*
Nam pollicitus sum suscepturum. D. ô facinus audax. P. hanc fidem
Sibi, me obsecrauit, qui se sciret non deserturum; vt darē.
D. Curabitur. sed pater adest. caue te esse tristem sentiat.

DON. QVID igitur sibi volt pater? } Hæc scena deliberationē continet daui & Pāphili. Et bene igitur. si.n. falsæ sunt nuptiæ, quid cogitat? stomacho se etiam hoc dixit Sibi volt, Virg. Quid vult concursus ad amnem? {Si id} Id, ob, id propter id. {Neq; id iniuria,} Id est vsq; adeo iniustus sibi videbitur, vt se iniustitiæ ipse condemnet. {Perspexerit} Perspicere est ad plenum, & perfectū videre. {Tum illæ turbæ} Illæ ad terrorem retulit. {Quid vis patiar?} Hoc est patiar ne vxorem ducere? {Pater est Pamphile} Hoc vultuose pronunciandū est. & mire pater dixit: vt ipso nomine videatur habere auctoritatē, & veluti dormitantem & oblitū potestatis paternæ, his rebus excitat. {Quid vis patiar?} Sunt qui quid vis, pro, quidquid eueniret, intelligant: quia dixerat, Adeon' me ignauū putas? Alij pronunciant, vt sit sensus. Quid me facere: an vt hoc patiar, vxorem mihi dari? {Pater est} A necessario argumentum. {Difficile est:} Hoc est resistere, contradicere. Pamphilo difficile, perniciosum Glycerio. {Sola autem} Si ne defensoribus proprijs. & sola, & mulier dixit. {Sola} Sine auxilio, ac per hoc deserta. {Difficile est} ἀπὸ κοινοῦ cum vultu deest resistere. {Dictum ac factum} Prouerbium celeritatis. i. cito. {Inuenerit} Pro inueniet. Coniunctiuo modo pro indicatiuo vsus est, & est honesta locutio. {Quamobrem eijciat} Callide ad eius periculum se conuertit, cui plus amator timet, q̃ sibi. ideo vincitur statim. Apparet autem Dauum male suadere, qui tum caueat Pamphilo, cum maxime formidat senem. {Oppido} Ea ciuitate. {Eijciat?} Miratur & stupet. {Cito} Illo admirante, hic etiam confirmauit, addidit & tempus celeritatis. {Credo} Singularis tantum numeri est. cetera etiam pluralis, vt Salue saluete. {Dic te ducturum} Pronuncia, dic: quasi rem facilem, & nullius præiudicij. {Dic te ducturum} Hoc est quod ab initio nitebatur. {Ego ne dicam?} τὸ Ego, ἔμφασιν habet, hoc est, vel quem non oporteat dicere, vel quem non conueniat fallere, atq; mentiri. {Cur non?} Non interrogat, sed facilitatē rei ostendit. {Nunquam} Plus habet negationis, q̃ non. {Ea ea re quid fiat, vide.} ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως. {Vt ab illa excludar, huc concludar} Mire hanc cum pronomine significat, dicens ab illa. Illi nec sextū seruauit, ne vxor esse videatur. Ex ferarum translatione concludat dixit. vt alibi, Conclusam hic habeo vxorem sæuā. {Vt ab illa excludar,} ἐν ὑπονοίᾳ. Nā aliud infert atq; intelligit Dauū diceret. {Nempe hæc sit esse} Coniectura, atq; diuinatio, an hoc, an illud venturum sit. {Nempe hoc sic esse opinor} Ab imitatione (μίμησις.n. dicitur) deducitur. {Nempe hoc} A possibili. {Cedo} Cedo singulariter tantum: cetera pluraliter. {Hic reddes omnia,} Hic, aduerbium loci non est, sed aduerbium temporis. vt Virg.

Hic annis grauis atq; animi maturus Alethes.

{Reddes} Facies, restitues. {Cedo, quid iurgabit} Ab vtili {Incerta, vt fient} Hic est euentus. {Sine omni periculo} Hoc est siue ducenda Philumena. {Nec tu ea causa, minueris} Hoc est quod supra, Id mutauit, quū me immutatum videt. {Nec tu ea causa,} {Quia promiseris te esse ducturū. {Ne is} Chremes. s. {Ne is mutet} Ad consilium redit, & coniugit euentum. {Patri dic velle: vt, cum velit}. s. ne securus q̃ non sit Chremes daturus filiam suam, parui faciat iram patris, & neget vxorem ducere, vtpote fretus neminem alium sibi commissurum coniugem. {Nam quod tu speres} Sunt qui pro speres, timeas habeant. vt sit, Nam quod tu timeas. s. aliam daturū. {Propulsabo} Hoc est causam inanem esse monstrabo. i. ostendam nihilominus te esse ducturum aliam vxorem, etiam si hanc non duxeris {Propulsabo} Eleganter pro eo quod est repellam. {His moribus} Deest aliquid. vt sit, his moribus agenti, aut his moribus prædito. {Vxorem his moribus Dabit nemo:} Ne, At alteram quæret. {Inueniet inopem} ὑπεροχὴ λέγεται. {Negligentem feceris,} Hoc est etiam in paratis nuptijs. {Aliam ociosus} Ex ocio, hoc est securus. {Interea aliquid boni acciderit} s. ne. At quærēdo inueniet. {Interea aliquid} Mortem patris adolescenti in delicto pro bono seruus ostentat. {Acciderit} Et ad causam refertur. & certe quia mortem patris bonū denunciat. {Acciderit} Nota accidere etiam pro bono & ab hoc, & apud veteres frequentatum. {Haud dubium} Plus intulit quā est interrogatus. {Inducas} In eadē translatione permansit, quia supra dixit, Huc concludar. Bona οἰκονομία, vt non iuste Dauo sue censeat Pamphilus. {Quin taces?} Cur nō securus es? significat. nam nunc tacere, securū esse signāt, vt in Adelph. Tace, egomet conueniam Pamphilum. Et ideo ille, vt consentire dicenti, Quin taces? videretur ait, Dicam. vt scias illum, non silentium, sed securitatem imperasse. {Quin taces?} Correptio est silentium præcipientis, de eo dūtaxat, ne timeat de nuptijs. i. esto securus. nam tacere, securi est. {Puerum autem} Videtur hoc illi contrariū esse, quod dixit. Quidquid peperisset, decreuerunt tollere. Sic ergo soluitur, Quod ibi seruus cum stomacho dixit, hic tantum Pamphilum verecunde locutum accipimus. {Puerū autem ne resciscat} Aut diuinat, aut puerum pro quolibet sexu, sobolem, hoc est futurum: vt, Quidquid peperisset decreuerunt tollere, vt Græci pueros παῖδας. Hom. πρίαμος πριαμοῖο τετοκάδας. & Horat.

Dicam & Alcidem, puerosq; Lędæ

{Cautio est:} Cautione opus est, hoc cauendum est. {Nam pollicitus sum} Promissio, & pollicitatio eandem vim habent: sed Pollicitatio, maioris asseuerationis est. {Hanc fidem} Ordo est, vt hanc fidem sibi darem, me obsecrauit, qui se sciret non desertum. {Curabitur} Non curabo, sed impersonaliter, cum difficultate, quod quasi arduum esset, & graue ostendit.

GVID. QVid igitur, &c.} Hæc scena deliberationem continet Dauus & Pamphilus. P. Esto illud falsas esse nuptias. Igitur quid sibi vult pater. i. quid quærit quid cogitat, & stomachose dictum est, cur simulat illas nuptias. D. Ego dicam tibi pater succenseat. i. irascatur. nūc id, id propter id, quod Chremes non dat tibi vxorem, ipsus. i. ipse videatur sibi esse iniurius. i. iudicet se tibi iniuriam intulisse, neq; id iudicabit. s. iniuria. i. non immerito. priusquam inspexerit, id est ad plenum & perfecte nouerit animum tuum, vt id est qualiter sese habeat, id est sit dispositus ad nuptias, sed si tu negaris. i. nolueris ducere. ibi. i. tunc transferret. i. conferet traducet in te omnem culpam, tum. i. deinde. Illæ ad terrorem dictum est. Illæ turbæ. i. turbationes, commotiones, rixæ fient. P. Patiar, quid vis. i. quidlibet dum culpa in me nō transferatur. & turbas patris non audiā, vel vt alij volunt quid. i. quā rem. vis vt sup. patiar sed superior mihi magis placet. D. O Pamphile ipse est pater, & ideo habens auctoritatem difficile est resistere. i. condicere subaudi pater. Alij habent difficile est ei verba dare. i. cum verbis decipere. tum. i. deinde, hoc mulier. i. Glycerium est sola. i. deserta sine auxilio. Dictum ac factum, vel est prouerbium celeritatis quod sæpe in ore populi est. tumq; sensus huiuscemodi est, statim dictum, statim factum inuenerit. i. inueniet, coniunctiuum pro indicatiuo aliquam causam. i. aliquam occasionem quamobrem. i. propter quam eijciat. i. exigat eam oppido. i. ex ciuitate, siue mauis ex vrbe, vel si non sit prouerbiū sensus esse potest inuenerit. i. inueniet aliquam causam, puta dictū aliquod ait factum quamobrem eijciat oppido. P. Eijciat Pamph. miratur & stupet. D. Et cito. s. eijciet tempus celeritatis illi admiranti affert. P. Igitur ô Daue cedo. i. dic quid faciam. D. Dic te ducturum eam Philumenam. P. Hem interiectio dolorem ostendens. D. Quid est cur ita ingemis. P. Egon'. i. ego ne. i. verum. ego dicam. i. dicere debeam mentiturus. D. Cur dices. P. Nunquam faciam. i. nunquam dicam. D. Ne nega. i. noli negare. P. Noli suadere. i. consulere hoc. D. Vide quid fiat ex ea re. P. Fiet sup. vt excludat ab illa Glycerio, & concludar. i. claudar cum hac Philumena captus & irretitus ferarū in morem. D. Non est ita nempe. i. certe, opinor. i. puto patrem tuum dicturū esse hoc sic. Volo sup. quod ducas hodie vxorem, tu inquies. i. dices (ducam) cedo. i. dic, quid obiurgabit. i. propter quod rixabitur tecum. hic. i. tunc reddes i. efficies, vt omnia consilia quæ nunc sunt certa ei fient. i. fine incerta sine omni periculo. Nam hoc haud est dubium. s. quin. i. quod Chremes non det tibi gnatam Philumenam, nec. i. nec etiā tu minueris. i. diminues, coniunctiuum pro indicatiuo, vel mutabis ea causa i. propter eam causam hæc quæ facis Chremes mutet suam sententiā. Dic patri te velle ducere vxorem, vt nequeat irasci tibi iure. i. cum causa velit irasci. s. Nam facile propulsabo. i. repellam id, quod tu speras. i. confidis. videlicet quod nemo dabit vxorem, his moribus. i. viro talibus moribus prædito, ecce quod confidis, sed illud dictū ita propulsabo pater inueniet inopem. i. vxorem pauperculam potius quæ sinat. i. patiatur te corrumpi à meretricibus. s. sed si accipiet. i. audiet vel intelliget te ferre æquo animo nuptias, feceris. i. facies reddes eum negligentem in parandis nuptijs, ipse ociosus. i. securus sine cura, sine solicitudine nuptiarum quæret alia. i. alium modum. interea aliquid boni accident. i. accidet. coniunctiuum pro indicatiuo. P. Ita i. ita ne credis futurum. D. Quidem id haud. i. nō dubium Pamphilu vide. i. diligenter animaduerte quo inducas. i. immittas me Pamphilum. D. Quin. i. cur non taces. i. non es securus. Non. n. silentiū illi imperat, sed securitatem. P. Dicam ego me velle ducere subaudi autem. i. sed cautio est. i. cauendum est, vel cautione opus est, ne pater resciscat puerum. i. fœtum esse mihi ex illa Glyc. Nam p. m. s. m. s. pu. i. recepturum & educaturum. D. O facinus audax. i. factū temerarium.

temerarium. P. Glyc.i.obsecrauit me vt darem sibi hãc fidem.i. vt firme promitterem illi hoc.s. me suscepturum puerũ qui.i.vt sciret me,sup.non deserturum,id est derelicturum se. D. Curabitur impersonaliter.i.opera dabitur vt nõ rescisçat,sed pater adest.i.prope est, vel adueniat caue sentiat te tristem.i. prouide,vel prospice ne sentiat te esse tristem, vel si capiatur caue pro vita, vel fuge,sensus est. caue, id est fuge illud.s. q̃ sentiat te tristem. P. Faciam, id est cauebo.

LATO. ARgumentum} Hæc scena continuatur ad superiore sum mota Charini persona,& est cõsultatio Daui & Pamphili, qua imprudens in periculum coniicitur Pamphilus, {Quid igitur} Exponit causam simulationis,& eadem opera præmollit aditum ad propositionem consilij, terrẽdo adolescentem à difficultate & periculo, qui locus haud dubie est insinuationis. {Dic te ducturum} Propositio. {Vt ab illa excludar,} Faceta occupatio,qua propositũ in diuersum torquetur, & est translatũ à feris,quę caueis includuntur. {Nempe hoc sit} Confirmatio consilij à tuto & vtili,quam mox sequitur occupatio aduersus metũ periculi. {Patri dic velle} Repetitio intentionis. {Nã quod spe} Speras pro times,abusiue,& est repetitio occupationis. {Sed si te æquo animo} Antithesis ducta ex occupatione,& totum de parte loquitur. {Vide quo inducas} Oeconomica ad augendam futuram perturbationem. ex consilio Daui.

PETRVS MARS. DI boni, boni quid porto, &c.} Dexteritatem seruilis ingenij & aliquod vestigiũ prudentię,quæ futura signis quibusdam prouidet,hæc scena describit: & dolosam iactantiam,& animum ad circunueniendos, dominos natura propensum,vt difficile sit cauere. Iccirco, prouerbium erat apud antiquos,totidem nobis esse hostes, quot seruos. Plato lib.7. de leg. ait: Nihil in animo seruiente integrum esse, nec quidquam seruorum generi esse, credendum. Quod sapientissimus Poetarum testatur nobis,cum de Ioue sic loquitur. Dimidiũ mentis Iuppiter illis aufert qui seruitutis sorti subiecti sunt. Amantium insuper affectus exprimitur,qui libidinis caligine obducti consilio seruidolosi reguntur,quod vel maxime dedecet. Prudentis propriũ est,inquit Seneca,examinare consilia, & non cito facili credelitate ad falsa prolabi.Si prudens est animus tuus,tribus temporibus dispensetur. præsentia ordina,futura prouide, præterita recordare. Nam qui nihil de præterito cogitat,perdit vitam: qui nihil de futuro meditatur,in omnia incautus incidit. Hem paulalum obsoni,&c. Obsonium est quidquid comeditur, præter panem & vinum. {Ambis} Ambire in re ciuili est prensare aliquos,& circumeundo id impetrare quod petitur. Et ambitionẽ appellamus cupiditatem honoris. Et lex ambitus eos puniuit, qui ambitu & prensatione, largitionibusque magistratus occupant. Plaut. in Amph.ait: Virtute ambire oportet, non fautoribus. Si te æquo animo,&c. Seneca: Non amare parẽtes,impietas est: non agnoscere,insania. Et nunquam beneficio vincitur,cuius beneficio est ipsum quod vincit.

GLAR. HVius Scenæ in prima carmina sunt Trochaica Tetrametra Catalectica, vt præcedentis Scenę. Sequentia deinde ix.senaria Iambica. Vltima x.quadrata Iambica Acatalectica. {Ipsus sibi esse iniurius videatur,} In ipsus eliditur s,inquit Doct. Itaq; primo loco erit Dactylus. In sequente autem versu Prius monosyllabum est, & tuum monosyllabũ,quod totũ scandendo eliditur,nisi se,pro sese,legas. Possunt & duo Bacchi initio esse. In Decimo ab initio scenæ versu, haud dubie verum est id, quod Doctor,admonet duas deesse syllabas. Itaq; legendum,faciam Daue. qm̃ sequens persona lectorem decepit,vt putaris idẽ nomen Daue bis positũ. Et hoc quidem feliciter erruit. {Sine omni periculo. nam hocce haud dubium est quin Chremes} At hic non eadem felicitate iudicaui. Omni,inquit,super est. Mihi quidem non videtur. Nam si Omni tollas. vel carmen defectũ erit vna syllaba,vel secundo loco erit Trochæus,quem pedem Iambicum carmen nullo pacto admittit. Periculum.n.ri, longã habet, & cu, breuem. Ouid. Felix quem faciunt aliena pericula cautũ. Quanquam quidam existimant Terentium ri, nonnunquam in periculum corripuisse licentia qua in quartæ,ac secundæ coniugationis verbis,ac,inde deriuatis vti solet, Abi, redi,caue,vide,iube, & n,etiam ante l,elisisse,quod in nominibus in lum,ei oppido familiare est. At ego existimo Creticum esse secundo loco,& ulongum,sed cum elisione u, vocalis breuis. quare carmen ita legendum, Sine omni periclo, nam hocce haud dubiũ est, quin Chremes. Vt primo loco sit Iambus. Secundo, vt diximus, Creticus. Tertio spondeus. Quarto rursus Dactylus. Quinto rursus spondeus. Et Sexto rursus Iambus.in proximo deinde versu,vel Bacchius est quarto loco,vel spõdeus est,vt in Ea sit vna syllaba. Rursus insequente vel,facis ne is,abiecta s,litera de facis, pro Anapesto erit.vel suũ monosyllabũ accipe,vel creticus erit loco quarto absq; elisione s,in facis. {Dabit nemo.i.inueniet inopem,potius,q̃ te corrumpi sinat} V, eliditur in verbo inueniet, inquit Doctor. & potius dissyllabum est. Mire hic lepsus est. Neutro.n modo ita pones in numerum,vt sit iustum Quadratũ Iambicũ,semper enim syllaba abundabit. Tu tolle quã,quod nec carmen patitur. nec sensus. De Chremete.o.loquitur, non illi curæ fore Pamphili salutem,ac illum potius filiam inopi daturum, quam ei qui io meretricio sit occupatus amore. Continuo autem de patre subnectit,illum ex promissione filij negligentem futurũ.Hæc pluribus verbis dici necesse erat ei, qui pertinacibus persuadere quid velit.At ego nil moror quenquã. Mentẽ meã breuibus explicui. lector qđ velit sequatur per me licebit. Tertio deinde, vide,Pyrrhichiũ esse idẽ Doctor.ad monuit.Sed & vltimo versu,Pyrrhichius est.Quãquã Bacchius vtroq; in loco productionẽ seruare potest.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hæc scena consiliorum executionem habet. Monet Pamphilum Dauus apud patrem ne titubat,sed animo præsenti loquatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena continetur erroris fabulę nodus, & periculum comicum, atque executio consiliorum.

Trimetri Iambici.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

REVISO quid agant, aut quid captent consili.
D. Hic nunc non dubitat,quin te ducturum neges:
Venit meditatus alicunde: ex solo loco
Orationem sperat inuenisse se,
Qua differat te: proin' tu face; apud te vt sies.
P. Modo vt possim. D. crede mihi hoc inquã Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutatum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

REuiso} Hæc scena nondum iniicit erroris fabulæ, & periculum comicum. Facit etiam executionem consiliorum. {Reuiso quid agãt,aut quid captent consilij} Quid agãt, auribus opus est. πρὸς τὸ quid captent consilij,prudentia, & sagacitate. & quod supra dixit,nõ pœnituit idem repetere. Obserues filium quid agat,qui d consilij cũ illo captet. Quod.n. prudenter dictum fuerit. non piget repetere. Actio tamen ex his tribus consistit,cogitatione, dicendo, gerendo. {Reuiso} Redeo vt videam. {Quid agant,} Quid respondeant,quid dicant. {Hic nunc non dubitat,} Non dixit, senex, aut pater, sed Hic cum odio quasi animo aduerso loquitur. {Ex solo loco} Solo,deserto,vbi meditari facilius possit. Et orationem dixit, q̃ quasi ad plenum cogitare potuisset, quippe meditatus ex solo loco. Menander ἀφ' ἐρημίας ἀναπεπλακὼς τὸν ἐρημίαν οἱ τὰς ὀφρῦς αἴροντες. {Venit meditatus alicunde} Terror obiurgaturi patris, hortatio est ad promittendum Pãphilo quod iubetur. {Qua differat} Disturbet, & in diuersum ferat. Virg. Atq; arida differt Nubila. Et in Adelph. Miseram me, differor doloribus. hoc est in diuersum rapit, dissipat. {Apud te vt sies} Non ne, timeat, cauet Dauus, sed ne amore à cõsilio suo alienetur Pamphilus. {Apud te sies} Præparatus sis. Cui contrarium est, Non sum apud me. {Modo vt possim,} Vt, pro ne non. {Modo vt possim} A possibili, possim apud me esse. {Nunquam hodie.} Ab vtili euentu. Nunquam, plus asseuerationis habet quã non. vt Virg. Nunquam omnes hodie moriemur multi. {Commutaturum patrem} Iurgium habiturum, hoc est, n. verba mutare. {Commutaturum verbum,} Altercaturum. Sic in Phorm. Non commutabis verba inter nos hodie, hoc est dabis atq; accipies.i. iurgabis. Ego puto commutare verba, hoc esse, pro bonis dictis mala ingerere, hoc est iracundia in maledicta compelli. DON.

GVID. REuiso,&c.} Hic continetur erroris fabulæ nodus & periculum comicum atq; executio consiliorum. S. Reuiso.i. redeo ad videndum quid agant.i. dicant loquantur respondeant,aut quid consilij.i. quod consilium, captent.i. ineant suspiciant. D. Hic cum odio dixit hic.s. Simo nunc non dubitat,quin neges te ducturũ. Venit meditatus.i. munitus ratione quare opprimat alicunde.i. ex aliquo loco, quod exponit subijciens ex loco solo.i. deserto solitario, & propterea aptiori ad meditandum: sperat.i. credidit se inuenisse.i. excogitasse rationem.i. viam modũ

qua

qua ratione. f. differat. i. disturbet dissipet & discutiet, quasi in diuersum ferat te. Proin'. i. proinde. i. ex propter: tu fac. i. labora vt sies. i. sis apud te. i. præparatus ad respondendum. Ideo non sum apud me, significat non sum paratus. P. O Daue modo vt. i. non possim esse s. apud me, vel cape vt pro qualiter sic. Daue qualiter modo possim esse apud me. i. possim esse paratus. Illud etiam dictum. sic vt sis apud te, potest eleganter collocari loco horum dictorum, attende diligenter vel animaduerte quid tibi sit agendū vel quod vulgo dici solet, tenere in tuis custodijs, & caue tibi. D. O Pamph. inquam. i. dico tibi crede mihi hoc nunquam patrem tuum esse commutaturum. i. altercaturum tuū verbum iurgij. s. tecum si dices te ducere. Philumenam cōmutare verba dici Don. esse pro bonis dictis mala ingerere, hoc est pro iracundia in male dicta compelli. proinde illius dicti crede patrem tuum non commutaturum tecum vnum verbum. Sensus est patrem nullū iurgium tecum habiturum id. e. verba cōmutare. Sic in Phorm. Tua non con u. inter nos h. i. non iurgabis.

LATO. ARgumentum} Exit in prosequutionem tentaturus Pamphilū senex, & Pamphilus à Dauo confirmatur. Non seruit autem nisi congressui personarum. {Qua differat te} Differat. i. perturbet & incertum reddat, quasi dicas in diuersum ferat. {Hodie commutaturum} Commutaturum. i. altercaturum.

PYRR. MARC. REuiso quid agant, &c.} Senis cura de filio, & serui calliditas, atq; adolescentis ingenuitas, ac patris præsentiam verentis titubatio describitur hac scena. {Crede mihi hoc inquam, &c.} Quasi rem penitus exploratam haberet, affirmat se fore Dauus, hoc sibi persuadens ingenito acumine. Seneca tamen ita præcipit. De dubijs non definias, sed suspensam tene sententiam. Nihil inexpertum affirmes.

GLAR. HVius scenæ versus omnes sunt Trimetri Iambici Acat. Ergo in sexto versu vocatiuus Daue locum non habet, post verbum possim, quem aliquis inseruit, vt superiori scena omissus est. Carmen itaq; sic legendum, Modo vt possim. D. Crede mihi hoc inquam Pamphile, atque hæc quinque vltima verba peruerso quidam libros ordine posuerant.

ACTVS II. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilum Byrrhia obseruat. Idem Pamphilus patri respondet, se facturum quæ velet ille omnia, Charino eadem renunciat Byrrhia.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc scena habet quemadmodum Pamphilum Byrrhia obseruet, vnde eiusdem Pamphili consensum ad nuptias: tandem Byrrhia re intellecta, Charinum mœrore conficit. Hic quatuor personæ intellectus confusione loquuntur.

Senarij, vt superiores.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

HERVS me, relictis rebus, iussit Pamphilum
Hodie obseruare, vt, quid ageret de nuptijs,
*Scirem. id propterea nunc * hunc venientem sequor.* * huc
Ipsum adeo præsto video cum Dauo. hoc agam.
S. Vtrunque adesse video. D. hem serua. S. Pamphile.
D. Quasi de improuiso respice ad eum. P. hem pater.
D. Probe. S. hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.
B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.
P. Neque istic, neque alibi tibi vsquam erit in me mora. B. hem.
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, vt te decet.
Cum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus, quantum audio, vxore excidit.
S. I iam nunc intro, ne in mora, cum opus sit, sies.
P. Eo. B. nulla ne in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, volgo quod dici solet,
OMNES SIBI melius malle esse, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre: quo æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quàm illum amplecti maluit.
Renunciabo; vt pro hoc malo mihi det malum.

DAN. HERVS me, relictis rebus,} Vide quam mire, cum omnes consulto consilio sibi agere videantur, tamen omnes rerum exitu inopinato ludificantur & Simo, & Dauus, & Pamphilus, & Charinus, & ipse Byrrhia. {Herus me, relictis} Ad hoc venit Byrrhia, vt in errorem conijciat Charinum. & in hac scena quatuor personæ sine implicatione intellectus loquuntur. {Herus me, relictis rebus,} Imponitur manus rebus cū perficitur id, quod cœperit, vt Virg. Imponit regina manū. {Relinquuntur vero res, cum imperfectæ relinquuntur. Item Virgil. Atq; opere in medio defixa reliquit aratra. {Hodie obseruare,} Obseruatio duplex est, vel captionis, vel obsequij. {Relictis rebus, me} Adeo præposuit hoc negocij rebus omnibus. {Id propterea} Necesse est aut alterum esse superuacuū, aut propterea post accipiendum. {Hoc agam} In gestu est: nam est figura corporis obseruantis quid agatur. {Vtrunq;} Et Dauum, & Pamphilum. {Quasi de improuiso respice} Interest eius qui repente aspexerit: nam videbitur nihil dolose locuturus: vt Magnā respexit ad vrbem. {De improuiso} s. ne meditata intelligat eū habuisse consilia. {Hodie, &c. volo.} Nolo, & volo nimis imperiosa & superba dictio est, vt alibi, Pisces ceteros purga Dromo: Congrum illum maximum in aqua finito ludere Paulisper. vbi ego venero, exossabitur, Prius nolo. {Vsquā erit in me mora} Recusantia est magis, quàm non volentis, consensio ea segnis, ac tepida, si penitus consideres. {Hem} Perculsus hoc dicto Byrrhia, interiectione magis, quàm verbo exclamauit. {Quid dixit?} Nota hic Byrrhiæ personam quartam, sed non admixtam. {Cum istuc, quod postulo, impetro} Nimis obsequenter locutus est pater. Et postulo, pro iubeo, & Impetro, pro extorqueo. Postulo, iuste volo. Petimus enim precario: Poscimus imperiose: Postulamus iuste. Impetro, pro cum impetrem. {Vxore excidit.} Cadere spe dicuntur, qui leuati animo, à summo ad inferiora labuntur. Vxore, hoc est matrimonio ac nuptijs. {Sum verus?} Id est veridicus, vt falsus, pro falsidicus. {Vxore excidit} Quod Græci dicūt ἐξέπεσε τῆς γυναικός. {Nulla ne in re esse homini cuiquam fidem?} Non in nullis terris, sed neq; in terris, neq; in persona. Vt Virg. Nusquam tuta fides. & in amore fracta esset ab eo, Quem subijsse humeris confectum ætate parentem. Alibi Terent. Cuius tu fidem in pecunia perspexeris, verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri esset? {Illud verbum} i. prouerbium pro sententia. & sic veteres verbum pro sententia. {Omnes sibi melius} Sic alibi, Proximus sum egomet mihi. {Ego illam vidi} Hic corrigitur à poeta quod per iracundiam dixit Pamphilus, Aliquid monstri alunt. {Memini videre} Aut memor sum me vidisse: Aut memini videre, hoc est intelligo, scio. Aut memini quod viderim. Memini videre pro vidisse. Ennius, Memini me tum fieri pauidum. Alibi sic, Memini videre, nō probare. {Forma bona} Distinguitur. {Quo æquior,} Hoc est quare æquior Pamphilo, beneuolentior, nō iratus, vel minus iniquus. {In somnis,} Per noctem ait Virg. Libera dies, somnij; pares vbi fecerit horas. Plautus: Miris modis ludos faciunt hominibus, mirisq; exemplis omnia in somnis. {Quàm illum} Dicit nunc quod vulgo dicitur, cum illa manere, cum illa dormire. Alij in somnis, vigilans: sed melius, per noctem.

GVID. HErus me, &c.} Hic quatuor personæ sine implicatione intellectus loquuntur. ex quibus Byrrhiæ persona per se loquitur ad populum non alijs admixta. Herus dominus. s. Charinus iussit me Byrrhiam obseruare. i. animaduertere oculis menteq; custodire. {Obseruatio autem est duplex, vel captionis cum damus operam vt aliquem deprehendamus in aliquo negocio, Altera est obseruatio obsequij cū videlicet accurate animaduertimus & intentos tenemus oculos in eum cui plene obsequi cupimus} Obseruare inquam hodie Pamph. omnibus rebus, id est negocijs ceteris semotis & postpositis siue posthabitis, vt scirem quid ageret de nuptijs in diem istum constitutis id propterea vacat. Id ait Don. aut propterea pro post, aut propter cupiendum est. posset tamen iungi id cū scirem & esset sensus vt scirem id. s. quid agere de nuptijs. nunc sequor hunc Pamphilum venientem, quasi diceret eum venientem oculis lustro & obseruo. adeo. i. certe video hunc Pamphilum. præsto. i. præsentem siue contra cum Dauo hoc agam, id est faciam quod iussus sum, & eum obseruabo. quod pronunciandum est gestu corporis obseruantis quid agat. S. Video vtrunq; Dauum & Pamphilum. adesse. i. animaduenire, vel prope esse. D. Hem dolentis interiectio, obserua. i. custodi teipsum Pamphile, ne opprimaris improuisus imo caue tibi attende quid tibi agendum sit. S. Pamphile. D. Respice ad eum quasi de improuiso, id est quasi præter spem inopinato ex insperato præter opinionem ex abrupto. P. Hem pater, responsio est

Pamphili

Pamphili qualis sit quotidie à nobis vocatis. D. Probe, id est re cte respondisti. S. Volo vt ducas hodie vxorem vt dixi prius. s. tibi apud forum. B. Nunc metuo nostro patri quid hic Pamphilus respondeat. P. Neque & nunc mora non erit tibi in me, id est in hoc negocio, neq; alibi. i. in alijs negocijs, vsquam. i. in aliquo loco, in quo dictio ponitur aduerbie loci pro rebus & negocijs quæ in locis fiunt præter vsquam quod proprietatem suam seruat. B. Hem dolentis est. D. Obmutuit, s. s. obticuit. nec vnum addidit verbum? B. Quid dixit? exclamando hoc pronuncia. S. Facit vt decet te. i. est tibi honestum cum impetro. i. obtineo, cum gratia. i. beneuolentia, istuc. i. istud quod postulo. i. iuste volo. Petimus. n. precario poscimus imperiose, postulamus iure. D. Sum verus. i. veras vel veridicus sicut falsus pro falsidicus. B. Herus excidit ab vxore. i. à matrimonio & nuptijs quantum audio. i. quantũ possum intelligere ex verbis auditis. S. I. i. vade nunc intro. s. domũ ne sies. i. sis in mora dum opus sit. i. sis paratus cum erit opus. P. Eo. i. intro. B. ne. i. verum subaudi fidem. i. veritatem cõstantiem num esse cuiquam homini in illa re. illud verbum. i. prouerbium. vel sententia est verum quod solet dici vulgo. i. communiter, vt ite dicem. Omnes homines malle, id est præeligere melius esse sibi quam alteri. Sic alibi. Proximus sum egomet mihi. Ego vidi illam virginem Philomenam bona forma. i. honesta pulchritudine. & recte bona, ne illa forma lasciuiæ potius irritamẽtum esset quam castimoniæ ornamentum. Vbi poeta corrigit per Byrrhiæ personam quod Pamphilo dictum fuerit aliquid aluec monstri cũ dicat se eam vidisse bona forma. memini videre. i. vidisse sum memor vel forte est sensus nunc adhuc eam mihi videre videor. vel vt dictum est præsens ponitur pro præterito. & quia memini præteriti vna est cui præteritum infinitiui nõ sæpe inuenitur iunctum, fortassis ea causa dicere maluit quem vidisse. quo. i. qua re sum æquior. i. minus iniquus Pamph. i. quam Pamphilus. si maluit se amplecti illam in somnis. i. per noctem, quam illum Charinum amplecti illam inquam. Renunciabo. i. referam illi Ch. vt det mihi malum pro hoc malo.

LATO. ARgumentum} Tentat animũ filij Simo, & Byrrhia Charini vice perturbatur. {Herus me, relictis} Docetur spectator qui agat hic Byrrhia, quod in alijs quoque principijs interdum est obseruandum. {Hem D. Obmutuit. {Hem, dolentis subito & perculsi. {B. Quid dixit?} Interrogatio indignantis, & secũ hoc totũ loquitur Byrrhia. {Quo æquior} Ironia est.

PUTU. MARS. HErus me, relictis rebus, &c. }Venerea face ardentem iuuenem, quamuis nobilem ac generosum, & appetitus imperio parum vel nihil propter consilij imbecillitatem, ac libidinis æstus repugnantẽ, hæc scena notat: qui vrgente voluptate blanda quidem domina, rem domesticam negligit, & maxime id curat ad quod ætatis seruor, & cupiditas rationi non obtemperans, eum trahit, suis malis nõ multum repugnantem, sed potius illis gaudentem. Amoris quippe facibus nonnulli fruuntur. Hæc omnia prudentiam non adesse ostendunt, qua præsente, ac regnante, id homo videt, agitque, quod suæ excellentiæ consentaneum est. Qui prudens est, inquit Seneca, non dicit, Non putaui quidem hæc fieri, quia non dubitat, sed spectat, nec suspicatur, sed cauet. Plato loquens de voluptate in eo Dialogo, qui Philebus de hominis bono inscribitur, sic ait: Voluptas maxime omnium temeraria. Fertur. n. de Veneris affectibus, qui maximi putantur, ..ta i quod peierantibus illis dij penitibus ignoscant, quasi pueri quidã sint, nullius intelligentię compotes. {Facis, vt te decet, &c. }Quoniam filius debet parere patri, ac ipsum venerari. Plato in iiij. de Leg. sic ait. Putare quisq; debet, omnia quæ possidet, eorum esse, qui genuerunt & educarunt, ita vt illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremum quæ ad animum pertinent in verbis, qm etiam per totam vitã parentes venerari maxime decet. Oportet itaq; iratis, animumq; explentibus cedere, seu verbis siue rebus Id faciant, non ignorantes patrem iure admodum filio valde succensere, si quando ab eo iniuriam sibi fieri arbitretur.

GLAR. HVius Scenæ carmina, vt præcedentis ac sequentis, sunt trimetra Iambica. In Herus statim ab initio s, eliditur, vt si primo loco anapæstus, nisi quis bacchium malit. {Quasi de improuiso respice ad eum. P. Ehem pater} Quia in Quasi frequentior est correptio vltimæ quam productio, puto primo loco esse anapæstum, & Ehem legendum bissyllabum, vt rectè annotauit Ioan. Est enim Ehem de improuiso, hem vero simpliciter respondentis. Cuius differentiæ multa ex hoc auctore exempla idẽ satis apposite adducit. {Neque istic, neque alibi tibi vsquam erit in me mora} Selidītur in istic, inquit Doctor. Quod mihi non videtur. Si quidem carmen rectè legas, vt alibi, præcedat Tibi, & vltima in eo sit correpta syllaba, vt est in primitiuo. Atq; ita habet liber Aldi & alij plerique.

ACTVS II. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena Dauus Simonem, & Dauum Simo fallit, quæ res non iniucunda est.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc scena dolos continet vtriusque personæ, Daui, & Simonis, quibus vterque miro modo & fallit, & fallitur.

Senarij.

DAVVS, SIMO.

HIc nunc me credit aliquã sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. æque quicquam nunc quidem.
S. Nihil ne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui expectabam quidem.
D. Præter spem euenit: sentio: hoc male habet virum.
S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi molestæ quippiam hæ sunt nuptiæ,
Huiusce propter consuetudinem hospitem?
D. Nihil hercle: aut, si adeo, bidui est, aut tridui
*Hæc * solicitudo: nostin'? deinde desinet:* * solitudo.
*Etenim eam secum rem recta * reputauit via.* * reportaui.
S. Laudo. D. dum licitum est illi, dumq; ætas tulit,
Amauit: tum id clam: cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus est: animum ad vxorem appulit.
*S. Subtristis * visu' est esse aliquantulum mihi.* * visu'st
D. Nihil propter hunc rem; sed est, quod succenset tibi.
S. Quid nam est? D. puerile est. S. quid est? D. nihil.
S. quin dic quid est.
D. Ait nimium parce facere sumptum. S. me ne? D. te.
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Num filio videtur vxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. non laude. S. tace.
D. Commoui. S. ergo, istæc recte vt fiant, videro.
Quid nam hoc rei est? quidquam hic volt veterator sibi?
Nam si hic mali est quidquã, hem illic est huic rei caput.

HIc nunc me credit} Hæc scena dolos continet vtriusque personæ, quibus vtraq; capit, & capitur miro modo. {Hic nunc me credit aliquam sibi falleciam} Dauus ita videtur loqui, vt nullus spectator audiat, sed hoc ait, vt velit audiri à sene. {Gratie} Gratia veteres pro causa ponebãt. {Quid Dauus narrat?} Videtur illi blandius locutus esse. {Aeque quidquam nunc quidem} Bene, nunc quidem similiter nunc nihil, vt paulo ante, cum dixit. Id populus curat. s. {Aequa quidquã nunc quidem, {Hoc est nihil. {Nihil ne? hem} Hem interiectio est irati aduersum eum qui neget se aliquid locutum esse simul quid sit Aeque quidquam nunc quidem, senex explicat, cũ ait, Nihil? Et est διφωνημα antiquorum pro Nihil. {Nihil prorsus, } Id est neque prorsus. Nihil prorsus dicitur, in quo nulla est ambiguitas, & est confirmatio negantis. {Atqui expectabam quidem} Expectamus tam bona, quam mala, Speramus bona. {Præter spem euenit} Præter, pro contra: vt, Præter ætatem tuam. {Hoc male habet virum} εἰρωνικῶς virum dixi defessum senem. modo, enim virum ioculariter dixi. {Virum} Ad vituperationem cum ironia. ad laudem vero sine ironia. {Potin' es verum} Integrum, potis ne. i. potes. Virg. Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo. & deest illi es. Est. n. nomen potis, & facit, potis potior potissimus. {Num illi molestæ quippiam. } Quippiam significationem minime rei habet. {Propter huiusce hospitæ consuetudinem. } Hæc omnia pronominibus bene mollita sunt. etenim atrocia sunt, si cũ suis nominibus nuda ponantur. Et huiusce hospitæ, non meretricis, & consuetudinem, nõ amorem dixit, ita omnia extenuat, vt Dauus audeat confiteri. {Aut si adeo, bidui est, aut tridui} Bene, aut si: adeo: ne si omnino negaret. Cui igitur tristis est ille? diceret. {Solicitudo} Propter turbationem. {Nostin'?} In significatio-

nem

nem multorũ, quæ compendio facimus, Nostin' dicimus. {Recta reputauit via} Reputauit, retractauit, quia putare, purgare est. vnde & arbores, & virga putare dicimus. {Via} Consilio, ratione. {Laudo} Senex inducitur, & credit. {Dum licitum est} Deest, per te, hoc est, dum tu permisisti. Et mire hic vtitur verbis senis, ipse, enim supra dixit, Dum tempus ad eam rem tulit, sini, animum vt expleret suum. {Dumq; ætas tulit} Dum esset ætas immatura nuptijs. Tulit duo significat, attulit, & abstulit, passus est & pertulit. {Dum licitum est ei} Sic veteres & placitum, & puditum dicebant, quæ nos placuit, puduit. {Tum id clam} Quia nunc liquido apparet Pamphilũ voluntatem, propositumq; mutasse. {Cauit ne vnquam infamiæ sibi esset} Mire vtitur senis verbis ipse.n. supradixerat, Dum tempus ad eam rem tulit, sini animum vt expleret suum. {Nunc vxore opus est} Quasi denunciatio est quædam necessitatis seni impositæ. Et bene appulit, quasi ab iactatione fluctuum, & marini æstus. has.n. tempestates habet amor. Et sic dixit, Ad vxorem animum appulit. vt supra, Animum ad scribendum appulit. {Subtristis visus est} Sub temperamentum est plenè pronunciationis, vt subtristis, subridet, non ad plenum tristis aut ridet, vt confessionem eliceret. {Subtristis visus est aliquantulum mihi} Mire seruatum est in adolescẽte libero τὸ πρέπον, & in amatore τὸ πάθος. Nam & honesto iuueni non congruebat versipellis vultus, & in amatore absurdum fuerat, ingenuum, celare tristitiam. Itaq; nec ad plenum tristis fuit, quia dixit celanda res erat, nec gaudium fuerat, quia ingeniũ & amo tis necessitas in tristitiam retrahebat. {Sed est quod succẽseat tibi} Quod ille à summo ad imũ opposuit, hic causæ deriuationem opposuit. {Quod succenseat tibi} Succensere potioris est. Succensere in re graui, & iusta irasci. {Puerile est} Apparet Dauũ nũc quærere quid respondeat; & ad quã causam deriuet auersa suspicione tristitiã Pamphili, quã animaduerti senex. {Puerile est, nihil est} Verũ magis ideo suspendit, vt senex audire desideret, an quia necdum commentus est causam contra rependendã propositioni senis? {Nihil est} Videtur inuenire non posse. {Ait nimium parce facere sumptum} Mire ipsum dicere veluti fecit & nimium, parce. {Nimium parce facere sumptum} Peperci, ne diceret sordide. {Me ne?} Perturbati iudicium est, quia seipsum pronomine ostendit. {Meorum æqualium potissimum?} Aequalium ætate, potissimum dignitate: etenim potis, potior potissimus facit. {Et quod dicendum hic fiet} Bene hic, vbi non sit adolescens. {Tu quoque perparce} Bene quoque, q.d. cum ille peccet quod pueri licet succenseat, tu quoq; peccas, perparce nimium faciendo sumptum. {Tu quoq; perparce nimium} Et perparce, & nimium, cum sufficeret vnum. Et nimium, vituperatio est, vt, Nequid nimis. {Non laudo} Et quia perparce, & quia nimium. nam parce agere, laudis: nimium peccati. Et magna moderatione, non laudo, dixit potius, quam vitupero. {Commoui} Ideo commoui, quia argumenta dixit seni, quibus proditur non esse veras nuptias. {Commoui} Supra Solicitaui dixit, modo commoui. & cõmoui dicit apud se, vt spectator audiat, non senex. {Quid nam hoc est rei?} Verba sunt secũ cogitantis senis, aut de his nunc locutus est Dauus, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniant. {Quid nam hoc est rei?} Pulsatus est senex argumento falsarum nuptiarum paululum obsonij, tanquam se illuderet Dauus. {Quid nam hic volt veterator sibi?} Veterator, est vetus in astutia, & qui in omni re callidus est. Et hi duo versus ostendunt pulsatũ esse senem argumento falsarum nuptiarum, illo argumento quòd ait, paululum obsonij, tanquam se illuderet Dauus. Sunt ergo verba, vt diximus, secum cogitantis senis, aut de his quæ nunc Dauus locutus est, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniunt modo. {Nam si hic est mali quidquã} Si promissa non cõpleuerit Pamphilus. {Illic est huic rei caput} Caput, est origo & summa vniuscuiusq; rei. Vt Virg. O Latio caput, horum & causa malorum.

GVID. Hic nunc, &c. } Hæc scena dolos continet vtriusq; personæ Daui & Simonis quibus vtraq; capit & capitur miro modo. D. Dauus ita videtur loqui vt nullus spectator audiat, sed hoc ait vt velit audiri à sene. Hic Simo nunc credit me portare, id est animo commentitiam gestare aliquam fallaciam & credit me restitisse.i. remansisse hic ea gratia.i. ea causa. S. Quid Dauus narrat.i. dixit. D. Aeque.i. ita nunc quidem quidquam.i. aliquid narro. subaudi vt prius, q.d. nihil narro nunc ta alloquens plusquam narrabam cum tu interrogasti, quæ responsio æqui valet nihil. S. Nihil ne? verum nihil narras? Hem interiectio irati aduersus eum qui se negat aliquid dixisse. D. Nihil prorsus, id est omnino nihil narro. S. Atqui.i. sed certe expectabãt vt.s. aliquid narres & alloquitur eum per verbũ tertiæ personæ. Expectamus bona & mala, speramus bona tantum. D. Sentio, id est percipio q; hoc.i. talis responsio sibi euenit præter spem.i. contra opinionem patris, hoc male habet quasi male tractat virũ.s. Simonem senem, propterea verum dixit per ironiam & iocule iter. S. Potis ne est supple.s. Dauus est ne potens dicere mihi verum. D. Nihil facilius est illi quam dicere verum tibi. S. Num nunquid hæ nuptiæ sunt quippiam.i. non nihil siue aliquantulũ molestiæ.i. inuisæ displicẽtes illi Pamphilo vbi quippiam significationem habet minime rei. propter consuetudinem.i. conuersationẽ huiusce hospitæ.i. peregrinæ alienigenæ.s. Glycerij. D. Hercle nihil sunt inquam molestiæ, aut si adeo.i. certe. hæc solicitudo i. perturbatio est bidui.i. spatij duorũ dierũ, aut tridui.i. trium dierum. nostin'.i. nosti ne. Nostin' dicimus in significationem multorũ quæ compendio facimus. Deinde.i. postea desinet.i. desistet cessabit etenim ipsum Pamphilus putauit.i. retractauit, quia putare purgare est. vnde & arbores & vites putare dicimus, putauit ergo eam rem.i. amorem recta via.i. ratione & consilio. S. Laudo. Dum licitum est ei per te.s. id est dum permisisti. nam licitum est pro licuit dicimus, sicut placitum est pro placuit, & puditum est pro puduit, que.i. & dum ætas immatura nuptijs: tulit.i. passa est, aut pertulit. significat etiam tulit attulit & abstulit. amauit.i. amori operã dedit. Tum.i. deinde cauit.i. prouidit, clam.i. secreto. id quod sequitur ne nunquam ea res.s. amare esset infamiæ vt decet fortem virum.i. vt honestum est viro forti. nunc opus est vxore, appulit, id est applicuit quasi ex multis iactationibus fluctuũ amoris quã innumeras habet tempestates. appulit animum ad vxorem relicta amasia. S. Visus est mihi aliquantulum subtristis quasi non ad plenum tristis. D. Nihil est tristis propter hanc rem.i. non est tristis ob nuptias, sed est aliquid quod.i. propter quod succenseat, id est iure irascatur tibi. succensere enim est cum ratione irasci, & hoc in re graui & iusta. S. Quidnam, id est quid est. D. Id sup. est puerile.i. grauem virum decedens. S. Quid est? D. Nihil est. S. Quin.i. immo dic quid est. D. Pamphilus ait te facere sumptũ.i. impensas nuptiarum nimium parce.i. nimium tenue, vel tenaciter. S. Me ne.i. verum ait me id facere. D. Te.i. ait te id facere. Inquit Pamph. hæc verba pater meus vix obsonatus est.i. vix comparauit obsonia pro decem drachmis. Habemus obsono as, neutrum, obsonor aris deponens in eodem sensu drachma autem ex decem & octo siliquis, hoc est ex tribus scrupulis constare dicebatur. Ait etiam Iulius Pollux de vocabulis rerum ad Commodũ Cæsarem fuisse Atheniensium numisma quod etiam bos vocabatur, quia eiusmodi animalis figura designatus erat. Ipse pater nõ videtur dare vxorem filio, inquit, Pamphilus. Quem potissimũ.i. dignitate principalissimum meorum æqualium.i. æquorum vocabulo.i. inuitabo ad cœnam & quod nunc. hic dicendum sit.i. quod potest à me dici in absentia Pamphili, q.d. nõ dicere in conspectu eius. quoque, id est etiam nimium.i. nimis perparce.i. tenaciter & tenuiter sumptum facis, non laudo. S. Tace. D. Commoui.i. sollicitaui & irritaui iam eum, idq; dicit vt audiat spectator non senex. S. Ego videro.i. meæ partes sunt non tuæ vt hæc recte fiant. Quidnam hoc rei.i. quid, hoc est? quod nam hic veterator.i. in astutia inueteratus & callidus sibi vult. Nam ex eo pendet quod dixit inueteratore. si hic quidquã mali est vt si promissa non compleat. Pamph. Hem interiectio indignantis & excandescentis: illic.i. ille. D. Est caput.i. origo huic rei. Caput enim est origo & summa vniuscuiusq; rei. Virg. O latij caput horum & causa malorum. hic videre est commotum esse senem ex argumento falsarum nuptiarum.

Argumentum} Confirmat dubitantem senem Dauus, & suspicionem callide auertit, ex quo promouetur epitasis. {Aeque quidquam} Periphrasis est, q.d. nihil. {Præter spem} Hoc fecit Dauus. {Etenim eam rem} Confirmatio à modestia & frugalitate Pamphili, quã breui expositione ornat. {Subtristis} Obiectio suspicionis. {Puerile est} Quærit Dauus, quid respondeat. {Ait nimium parce} Callida ratio ad auertendam suspicionem, quam prosopopœia attollit. {Et quod dicendũ παρρησία.} {Quidnam hoc} Cogitatio suspiciosi senis. LATO.

Hic nunc me credit, &c.} Serui calliditate, ac pro temporis conditione commento heros circumueniri, hæc scena docet, & quibus rationibus mentem quis alienam facile possit mouere præscribit, cũ.s. ea tanguntur, quibus hi laborant, quorum affectus concitare nitimur. Mouetur enim senex cum sibi audit auaritiam obijci eo tempore, quod liberalitatem efflagitat. Arist. lib. 2. Rhet. ad Theodectem, sic scribit: Senes sunt pusillanimes. quia humiliati à natura, ea tantum concupiscunt, quæ ad vitam pertinent. Sunt etiam auari, sciunt enim propter experientiam quàm durum sit possedisse, ac facile abijcere. Sunt etiam formidolosi, omnia timentes, quare inquit: Viam præparauit senectus formidini. Non desiderant voluptates, sed lucrum. {Potin' es mihi verum dicere, &c.} Priscianus sic ait: Hic & hæc potis & hoc pote. Vnde Persius. Qui pote vis dicam.i. quo modo possibile est? Inde componitur hic & hæc potior & hoc potius. & in PETR. MARS.

superlatiuo

superlatiuo potissimum. Aduerbia potius & potissime. Diomedes sic ait: Potis est, pro potest. Virg. At non Euandrũ potis est vis vlla tenere. Ennius: Qui potis ingenteis causas euoluere belli? Pote pro potes, crebro dicebatur. Persius: Qui pote vis dicã? {Recta reputabit via} Putum, inquit, Sex. Pompeius dicebant antiqui pro puro. Vnde putare vites & arbores quoq;, q decisis impedimentis remanerent. Putum aurum quoq; putum dici solet. i. expurgatũ, & ratio putata. i. pura facta. Veterator, vt inquit Sextus Põpeius, callidus à multarũ rerũ gerendarum vetustate.

GLAR. Octauum carmen Doctor deprauatum existimat inuerso dictionum ordine. Constabit, inquit, si legas Huiusce propter consuetudinem Hospitæ, Ioan. putat legendum, Propter hospitæ huiusce consuetudinem, & h, habere vim consonantis, propterea æ, diphthongum corripi, non elidi. Lector sequatur vtrum velit. In quarto deinde carmine. Etenim eam secum rem recta reputabit via, Eam monosyllabum est, & scandendo totum cum syllaba nim, eliditur. Etenĩ'am enim Anapestus est. In septimo deinde carmine d, in Sed elidi, admonuit Doctor. sed est quod tibi succenseat, & proxime deinde sequente, in medio idem admonuit quid. i. an quidnam. i. legendum. quod placet. Sic enim constabit versus. Idem in sequente continuo carmine admonuit verbum, Ait monosyllabum esse, & in quarto deinde. Meorum dissyllabum, ego tamen creticum quarto in loco constituerem. In vltimo deniq; versu Rei monosyllabum, cũ in penultimo sit dissyllabum. Cæterum in vltimo verso Hem totum eliditur, perinde atq; non adesset, quod alibi idem admonuit Doctor.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hic Simo præ nimia sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulari credens, qui verus erat;

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti scena nouo quodam modo, Dauo inscio cessanteq; fallitur Simo præ nimia sagacitate sua. Et hoc ita fingit Poeta, vt vehementius ad nuptias agendas, accendatur Simo, & quadam industria sic quædam agit Poeta tanquam casu eueniant, vt est hæc suspicio senis de partu ficto.

Senarij.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA obstetrix, GLYCERIVM meretrix.

ITA pol quidem res est, vt dixti Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.
S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. Firmauit fidem. S. hem.
D. Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M. Nam quod peperisset, iussit tolli. S. ò Iupiter,
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? S. quid hoc?
Adeon' est demens ex peregrina? iam scio: ah
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse se ait?
S. Hæc primum affertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum, postquam ante ostium
Me audiuit stare, approperat. non sat commode
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. D. mihin'?
*S. Num * immemores discipuli? D. ego quid narres, nescio.*
S. Hiccine me si imparatum in veris nuptijs
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

* immemores discipli.

DON. ITA pol quidem res est,} In hac scena nouo modo cessante Dauo fallitur Simo, per nimiam sagacitatem suam simul in hac scena id agit poeta, vt ad nuptias faciendas magis accendatur. Si. & quædam industria, quædam velut casu eueniunt, vt nunc suspicio senis. in multis enim οἰκονομία, comicorum poetarum ita se habet, vt casu putet spectator venisse, quod consilio scriptorum factum sit. {Ita Pol quidem res est, vt dixti Lesbia} Et hoc sermone, quem habent ingredientes, scenæ apparet principium. quod enim auditur, non quod incipitur, initium dicunt. {Ita Pol quidem} Productio est narrationis ad explendum modo potius iusiurandum. {Vt dixti} Et dixti, & dixisti legitur. {Fidelem haud fermè} Fidelem maluit, quam fidum dicere. fidum. n. honestius dixisset. Ferme pro facile posuit. & fermè, facilitatem significat, quia sunt aduerbia extenuationis. {Inuenias} Secundã pro tertia persona posuit, pro inuenire inueniat quis, vel possit. vt Virg. Migrantes cernas, totaque ex vrbe ruentes {Ab Andria hæc ancilla est} Simpliciter dixit ab Andria est, pro Andriæ est. nam & vsu sic dicere solemus. Ergo ab Andria est, hoc est Andriæ fauet, Andriæ est. vt cum dicimus, Ab illo est, hoc significamus, illi fauet, illi accommodat suffragium. {Sed hic} Semper sed, contrariæ sententiæ significatio est. Et bene hic vt ostẽdat de illo fuisse sermonem. {Hem} Interiectio est accipientis verba, & admirantis. {Vtinam aut hic surdus} Comice & facete. aut hic surdus, qui audire nõ possit. aut hæc muta facta sit, ne possis dicere. {Aut hic surdus, aut hæc muta facta sit} σύλληψις per genera. {Iussit tolli} Hæc est fides. suscipi filios legitimos faciunt parentes. & sublatio, matris est, patris tollere. {Iupiter quid ego audio?} Bene rursum adducitur ad desperationem senex Mysidis verbis. {Actum est} In summa rerum desperatione ponitur, Actum est, licet, Peristi. Hæc res, secundum ius ciuile dicitur, in quo cauetur, ne quis rem actam apud iudices repetat. Sic ipse in Phormione, Actum, aiunt, ne agas {Bonum ingenium} Ingenium naturam. {Quid hoc?} Secum senex ἐλλειπτικῶς, deest enim res est. {Adeon' est demen ex peregrina? ἔλλειψις per ἀποσιώπησιν apta cogitanti. reliquum aut sic pronunciat, quasi reperto consilio. Et bene adeo: quia tam demens est, quod amas es peregrina, id est ex meretrice. Mulieres, enim peregrinæ, inhonestę ac meretrices habebantur. Sic ipse alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et seruus, potest taceri hoc quidem. hoc est, meretricem habuisse te matrę verisimile est. {Ex peregrina} ἀποσιώπησις. deest, enim vt filium suscipiat, aut aliquid tale. {Via tandem sensi stolidus} Pulchro colore inducto, poeta ostendit non minus falli suspiciosum, quam qui stultus est. huic enim veritas fallacia videtur, dum nimis est acutus ac perspicax. & hoc est quod ab euentu fingit poeta. non enim in Dauo est sic errare nunc senem. {Vix tandem sensi stolidus} Quinq; sunt sensus quorum duos visum & auditum, magis sensibiles habemus, quam pecora. Vnde Cic. Non solum videam, sed etiam audiam, planeq; sentiam, quasi ad tactum retulit, quo etiam pecora impelluntur ad sensum. duabus ergo rebus scimus, aut ratiocinatione, aut sensu quibus maxime præstamus ceteris animalibus. Ergo senex se non sensu, non ratiocinatione sensisse, sed veluti calcaribus & stimulis punctum. {Hæc primum} Satis se sagacem senex ostendit, quando principia ipsa inceptionesq; comprehendit. {Hęc primum} Bene primum, quasi ex multis quas parauerat Dauos cõtra Chremetem. {Quo} Qua re. {Iuno Lucina fer opem: serua me} Iuno Lucina, Iunonis filia, Græce εἰλείθυια dicitur. Latine Iuno à iuuando dicta. Lucina ab eo quòd in lucẽ producat. Et gemina vota sunt. vt & partus, & pariens seruetur. nam fer opem, propter partum: Serua me propter parientem dicitur. {Iuno Lucina fer opem serua me obsecro} Nota, hoc versu totidem verbis vti omnes puerperas in Comœdijs, nec alias induci loqui in proscenio. nam hec vox post scenam tollitur. {Fer opem} Propter quod Lucina est. inde obstetrix, quod opem tulerit. {Serua me obsecro} Hoc, extra etiam hanc potestate Iunoni attribuitur, quanquam illam Menander Dianam appellet, & hoc sentiat in Buc. Virgil. {Hui, tam cito?} Tam cito, vt felicitatem partus ostendat incredibilem. Tam cito, ad reprehensionem. {Ridiculum} Ad irrisionem. & inspice, ridiculum aduerbium sit, an nomen, vt sit, vidi hominem ridiculum, sed aduerbium est magis. {Non sat commode diuisa} Confusa sunt. tibi omnia, inquit, nec vnumquodq; suo tempore geritur qua te poderis. {Non sat} Non satis. {Diuisa sunt} Digesta, & composita, & disturbata Temporibus, id est per tempora. {Mihin'?} Adhuc Dauus non percipit, & bene, q. d. cum ille loquatur, illæ agant. {Num immemores discipuli?} Discipuli Mysis, Lesbia, & Pamphilus, omnes per quos agitur fallacia. Bene ergo discipulos imperitos ostendit, & magistrum Dauum, quia supra dixit, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. {Num immemores discipuli?} Alij hic Pamphilum

nem multorũ, quæ compendio facimus, Nostin' dicimus. {Recta reputauit via} Reputauit, retractauit, quia putare, purgare est. vnde & arbores, & vites putare dicimus. {Via} Consilio, ratione. {Laudo} Senex inducitur, & credit. {Dum licitum est} Deest, per te, hoc est, dum tu permisisti. Et mire hic vtitur verbis senis, ipse, enim supra dixit, Dum tempus ad eam rem tulit, siui, animum vt expleret suum. {Dumq; ætas tulit} Dum esset ætas immatura nuptijs. Tulit dum significat, attulit, & abstulit, passus est & pertulit. {Dum licitum est ei} Sic veteres & placitum, & pudicum dicebant, quæ nos placuit, puduit. {Tum id clam} Quia nunc liquido apparet Pamphilũ voluntatem, propositumq; mutasse. {Cauit ne vnquam infamiæ sibi esset} Mire vtitur senis verbis ipse.n. supradixerat, Dum tempus ad eam rem tulit, siui animum vt expleret suum. {Nunc vxore opus est} Quasi denunciatio est quædam necessitatis seni impositæ. Et bene appulit, quasi ab iactatione fluctuum, & marini æstus. has.n.tempestates habet amor. Et sic dixit, Ad vxorem animum appulit, vt supra, Animum ad scribendum appulit. {Subtristis visus est} Sub temperamentum est plene pronunciationis, vt subtristis, subridet, non ad plenum tristis aut ridet, vt confessionem eliceret. {Subtristis visus est aliquantulum mihi} Mire seruatum est in adolescẽte libero τὸ πρέπον, & in amatore τὸ πιθανόν, Nam & honesto iuueni non congruebat versipellis vultus, & in amatore absurdum fuerat, ingenuum, celare tristitiam. Itaq; nec ad plenum tristis fuit, quia dixit celanda res erat, nec gaudium fuerat, quia ingeniũ & amoris necessitas in tristitiam retrahebat. {Sed est quod succẽseat tibi} Quod ille à summo ad imũ opposuit, hic causę deriuationem opposuit. {Quod succenseat tibi} Succensere potioris est. Succensere in re graui, & iusta irasci. {Puerile est} Apparet Dauũ nũc quærere quid respondeat: & ad quã causam deriuet auersã suspicione tristitiã Pamphili, quã animaduerti senex. {Puerile est, nihil est} Verũ magis ideo suspendit, vt senex audire desideret, an quia necdum commentus est causam contra rependendã propositioni senis? {Nihil est} Videtur inuenire non posse. {Ait nimium parce facere sumptum} Mire ipsum dicere veluti fecit & nimium, parce. {Nimium parce facere sumptum} Peperci, ne diceret sordide. {Me ne?} Perturbati iudicium est, quia seipsum pronomine ostendit. {Meorum æqualium potissimum?} Aequalium ętate, potissimum dignitate: etenim potis, potior potissimus facit. {Et quod dicendum hic siet} Bene hic, vbi non sit adolescens. {Tu quoque perparce} Bene quoque, q.d. cum ille peccet quod pueri licet succenseat, tu quoq; peccas, perparce nimium faciendo sumptum. {Tu quoq; perparce nimium} Et perparce, & nimium, cum sufficeret vnum. Et nimium, vituperatio est, vt, Nequid nimis. {Non laudo} Et quia perparce, & quia nimium. nam parce agere, laudis: nimium peccati. Et magna moderatione, non laudo, dixit potius, quam vitupero. {Commoui} Ideo commoui, quia argumenta dixit seni, quibus proditur non esse veras nuptias. {Commoui} Supra Solicitaui dixit, modo commoui. & cõmoui dicit apud se, vt spectator audiat, non senex. {Quid nam hoc est rei?} Verba sunt secũ cogitantis senis, aut de his nunc locutus est Dauus, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniant. {Quid nam hoc est rei?} Pulsatus est senex argumento falsarum nuptiarum paululum obsonij, tanquam se illuderet Dauus. {Quid nam hic volt veterator sibi?} Veterator, est vetus in astutia, & qui in omni re callidus est. Et hi duo versus ostendunt pulsatũ esse senem argumento falsarum nuptiarum, illo argumento quòd ait, paululum obsonij, tanquam se illuderet Dauus. Sunt ergo verba, vt diximus, secum cogitantis senis, aut de his quæ nunc Dauus locutus est, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniunt modo. {Nam si hic est mali quidquã} Si promissa non cõpleuerit Pamphilus. {Illic est huic rei caput} Caput, est origo & summa vniuscuiusq; rei. Vt Virg. O Latio caput, horum & causa malorum.

GVID. Hic nunc, &c.} Hæc scena dolos continet vtriusq; personæ Daui & Simonis quibus vtraq; capit & capitur miro modo. D. Dauus ita videtur loqui vt nullus spectator audiat, sed hoc ait vt velit audiri à sene. Hic Simo nunc credit me portare, id est animo commentitiam gestare aliquam fallaciam & credit me restitisse .i. remansisse hic ea gratia .i. ea causa. S. Quid Dauus narrat .i. dicit. D. Aeque .i. ita nunc quidem quidquam .i. aliquid narro. subaudi vt prius, q. d. nihil narro nunc te alloquens plusquam narrabam cum tu interrogasti, quæ responsio æqui vallet nihil. S. Nihil ne? verum nihil narras? Hem interiectio irati aduersus eum qui se negat aliquid dixisse. D. Nihil prorsus, id est omnino nihil narro. S. Atqui .i. sed certe expectabãt vt. s. aliquid narres & alloquitur eum per verbũ tertiæ personæ. Expectamus bona & mala, speramus bona tantum. D. Sentio, id est percipio q; hoc .i. talis responsio sibi euenit præter spem .i. contra opinionem patris, hoc male habet quasi male tractat virũ. s. Simonem senem, propterea verum dixit per ironiam & iocularitter. S. Potis ne est supple .i. Dauus est ne potens dicere mihi verum. D. Nihil facilius est illi quam dicere verum tibi. S. Num nunquid hæ nuptiæ sunt quippiam .i. non nihil sine aliquantulũ molestiæ .i. inuisæ displicẽtes illi Pamphilo vbi quippiam significationem habet minime rei. propter consuetudinem .i. conuersationẽ huiusce hospitæ .i. peregrinæ alienigenę. s. Glycerij. D. Hercle nihil sunt inquam molestæ, aut si adeo .i. certe. hæc solicitudo .i. perturbatio. est bidui .i. spatij duorũ dierũ, aut tridui .i. trium dierum. nostin' .i. nosti ne. Nostin' dicimus in significationem multorũ quæ compendio facimus. Deinde .i. postea desinet .i. desistet cessabit etenim ipsum Pamphilus putauit .i. retractauit, quia putare purgare est. vnde & arbores & vites putare dicimus, putauit ergo eam rem .i. amorem recta via .i. ratione & consilio. S. Laudo. Dum licitum est ei per te. s. id est dum permisisti. nam licitum est pro licuit dicimus, sicut placitum est pro placuit, & puditum est pro puduit, que .i. & dum ætas immatura nuptijs: tulit .i. passa est, aut pertulit. significat etiam tulit attulit & abstulit. amauit .i. amori operã dedit. Tum .i. deinde cauit .i. prouidit, clam .i. secreto. id quod sequitur ne nunquam ea res. s. amare esset infamiæ vt decet fortem virum .i. vt honestum est viro forti. nunc opus est vxore, appulit, id est applicuit quasi ex multis iactationibus fluctuũ amoris qui innumeras habet tempestates. appulit animum ad vxorem relicta amasia. S. Visus est mihi aliquantulum subtristis quasi non ad plenum tristis. D. Nihil est tristis propter hanc rem .i. non est tristis ob nuptias, sed est aliquid quod .i. propter quod succenseat, id est iure irascatur tibi. succensere enim est cum ratione irasci, & hoc in re graui & iusta. S. Quidnam, id est quid est. D. Id sup. est puerile .i. grauem virum decedens. S. Quid est? D. Nihil est. S. Quin .i. immo dic quin est. D. Pamphilus ait te facere sumptũ .i. impensas nuptiarum nimium parce .i. nimium tenue, vel tenaciter. S. Me ne .i. vtrum ait me id facere. D. Te .i. ait te id facere. Inquit Pamph. hæc verba pater meus vix obsonatus est .i. vix comparauit obsonia pro decem drachmis. Habemus obsono as, neutrum, obsonor aris depones in eodem sensu drachma autem ex decem & octo siliquis, hoc est ex tribus scrupulis constare dicebatur. Ait etiam Iulius Pollux de vocabulis rerum ad Commodũ Cæsarem fuisse Atheniensium numisma quod etiam bos vocabatur, quia eiusmodi animalis figura designatus erat. Ipse pater nõ videtur dare vxorem filio, inquit, Pamphilus. Quem potissimũ .i. dignitate principalissimum meorum æqualium .i. æquorum vocabulo .i. inuitabo ad cœnam & quod nunc. hic dicendum sit .i. quod potest à me dici in absentia Pamphili, q.d. nõ dicere in conspectu eius. quoque, id est etiam nimium .i. nimis perparce .i. tenaciter & tenuiter sumptum facis, non laudo. S. Tace. D. Commoui .i. sollicitaui & irritaui iam eum, idq; dicit vt audiat spectator non senex. S. Ego videro .i. meæ partes sunt non tuæ vt hæc recte fiant. Quidnam hoc rei .i. quid, hoc est? quod nam hic veterator .i. in astutia inueteratus & callidus sibi vult. Nam ex eo pendet quod dixit inueteratore. si hic quidquã mali est vt si promissa non compleat. Pamph. Hem interiectio indignantis & excandescentis: illic .i. ille. D. Est caput .i. origo huic rei. Caput enim est origo & summa vniuscuiusq; rei. Virg. O latij caput horum & causa malorum. hic videre est commotum esse senem ex argumento falsarum nuptiarum.

LATO. Argumentum} Confirmat dubitantem senem Dauus, & suspicionem callide auertit, ex quo promouetur epitasis. {Aeque quidquam} Periphrasis est, q.d. nihil. {Præter spem} Hoc secũ Dauus. {Etenim eam rem} Confirmatio à modestia & frugalitate Pamphili, quã breui expositione ornat. {Subtristis} Obiectio suspicionis. {Puerile est} Quærit Dauus, quid respondeat. {Ait nimium parce} Callida ratio ad auertendam suspicionem, quam prosopopœia attollit. {Et quod dicendu παρέργα} {Quidnam hoc} Cogitatio suspiciosi senis.

PATR. MARS. Hic nunc me credit, &c.} Serui calliditate, ac pro temporis conditione commento heros circumueniri, hæc scena docet, & quibus rationibus mentem quis alienam facile possit mouere præscribit, cũ. s. ea tanguntur, quibus hi laborant, quorum affectus concitare nitimur. Mouetur enim senex cum sibi audit auaritiam obijci eo tempore, quod liberalitatem efflagitat. Arist. lib. 2. Rhet. ad Theodectem, sic scribit: Senes sunt pusillanimes. quia humiliati à natura, ea tantum concupiscunt, quæ ad vitam pertinent. Sunt etiam auari, sciunt enim propter experientiam quàm durum sit possedisse, ac facile abijcere. Sunt etiam formidolosi, omnia timentes, quare inquit: Viam præparauis senectus formidini. Non desiderant voluptates, sed lucrum. {Potin' es mihi verum dicere, &c.} Priscianus sic ait: Hic & hæc potis & hoc pote. Vnde Persius. Qui pote vis dicam .i. quomodo possibile est? Inde componitur hic & hæc potior & hoc potius. & in

superlatiuo

superlatiuo potissimum. Aduerbia potius & potissime. Diomedes sic ait: Potis est, pro potest. Virg. At non Euandrũ potis est vis vlla tenere. Ennius: Qui potis ingenteis causas euoluere belli? Pote pro potes, crebro dicebatur. Persius: Qui pote vis dicã? {Recta reputabit via} Putum, inquit, Sex. Pompeius dicebant antiqui pro puro. Vnde putare vites & arbores quoq;, q decisis impedimentis remanerent. Putum aurum quoq; putum dici solet. i. expurgatũ, & ratio putata. i. pura facta. Veterator, vt inquit Sextus Põpeius, callidus à multarũ rerũ gerendarum vetustate.

GLAR. OCtauum carmen Doctor deprauatum existimat inuerso dictionum ordine. Constabit, inquit, si legas Huiusce propter consuetudinem Hospitæ, Ioan. putat legendum, Propter hospitæ huiusce consuetudinem, & h, habere vim consonantis, propterea æ, diphthongum corripi, non elidi. Lector sequatur verum velit. In quarto deinde carmine. Etenim eam secum rem recta reputabit via, Eam monosyllabum est, & scandendo totum cum syllaba nim, eliditur. Etn'am enim Anapestus est. In septimo deinde carmine d, in Sed elidi, admonuit Doctor. sed est quod tibi succenseat, & proxime deinde sequente, in medio idem admonuit quid. i. an quidnam. i. legendum. quod placet. Sic enim constabit versus. Idem in sequente continuo carmine admonuit verbum, Ait monosyllabum esse, & in quarto deinde. Meorum dissyllabum, ego tamen creticum quarto in loco constituerem. In vltimo deniq; versu Rei monosyllabum, cũ in penultimo sit dissyllabum. Cæterum in vltimo versu Hem totum eliditur, perinde atq; non adesset, quod alibi idem admonuit Doctor.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hic Simo præ nimia sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulari credens, qui verus erat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti scena nouo quodam modo, Dauo inscio cessanteq; fallitur Simo præ nimia sagacitate sua. Et hoc ita fingit Poeta, vt vehementius ad nuptias agendas, accendatur Simo, & quadam industria sic quædam agit Poeta tanquam casu eueniant, vt est hæc suspicio senis de partu ficto.

Senarij.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA obstetrix, GLYCERIVM meretrix.

ITA pol quidem res est, vt dixti Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.
S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. Firmauit fidem. S. hem.
D. Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
LAT. *M. Nam quod peperisset, iussit tolli. S. ô Iupiter,*
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? S. quid hoc?
PAT. *Adeon' est demens ex peregrina? iam scio: ab*
NAR. *Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse se ait?*
S. Hæc primum affertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum, postquam ante ostium
Me audiuit stare, approperat. non sat commode
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. D. mihin'?
*S. Num * immemores discipuli? D. ego quid narres, nescio.*
S. Hiccine me si imparatum in veris nuptijs
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

* immemores discipuli.

DON. ITA pol quidem res est,} In hac scena nouo modo cessante Dauo fallitur Simo, per nimiam sagacitatem suam simul in hac scena id agit poeta, vt ad nuptias faciendas magis accendatur. Si. & quædam industria, quædam velut casu eueniunt, vt nunc suspicio senis. in multis enim οἰκονομία, comicorum poetarum ita se habet, vt casu putet spectator venisse, quod consilio scriptorum factum sit. {Ita Pol quidem res est, vt dixti Lesbia} Et hoc sermone, quem habent ingredientes, scenæ apparet principium. quod enim auditur, non quod incipitur, initium dicunt. {Ita Pol quidem} Productio est narratiua ad explendum modo potius iusiurandum. {Vt dixti} Et dixti, & dixisti legitur. {Fidelem haud fermè} Fidelem maluit, quam fidum dicere. fidum. n. honestius dixisset. Ferme pro facile posuit. & fermè, facilitatem significat, quia sunt aduerbia extenuationis. {Inuenias} Secundã pro tertia persona posuit, pro inuenire inueniat quis, vel possit. vt Virg. Migrantes cernas, totaque ex vrbe ruentes {Ab Andria hæc ancilla est} Simpliciter dixit ab Andria est, pro Andriæ est. nam & vsu sic dicere solemus. Ergo ab Andria est, hoc est Andriæ fauet, Andriæ est. vt cum dicimus, Ab illo est, hoc significamus, illi fauet, illi accommodat suffragium. {Sed hic} Semper sed, contrariæ sententiæ significatio est. Et bene hic vt ostẽdat de illo fuisse sermonem. {Hem} Interiectio est accipientis verba, & admirantis. {Vtinam aut hic surdus} Comice & facete. aut hic surdus, qui audire nõ possit. aut hæc muta facta sit, ne possit dicere. {Aut hic surdus, aut hæc muta facta sit} σύλληψις per genera. {Iussit tolli} Hæc est fides: suscipi filios legitimos faciunt parentes. & sublatio, matris est, patris tollere. {Iupiter quid ego audio?} Bene rursum adducitur ad desperationem senex Mysidis verbis. {Actum est} In summa rerum desperatione ponitur, Actum est, licet, Peristi. Hæc res, secundum ius ciuile dicitur, in quo cauetur, ne quis rem actam apud iudices repetat. Sic ipse in Phormione, Actum, aiunt, ne agas {Bonum ingenium} Ingenium naturam. {Quid hoc?} Secum senex ἐλλειπτικῶς, deest enim rei est. {Adeon' est demens ex peregrina? ἔλλειψις per ἀποσιώπησιν apta cogitanti. reliquum aut sit pronunciat, quasi reperto consilio. Et bene adeo: quia tam demens est, quod amat ex peregrina, id est ex meretrice. Mulieres, enim peregrinæ, inhonestę ac meretrices habebantur. Sic ipse alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et seruus, potest taceri hoc quidem. hoc est, meretricem habuisse te matrę verisimile est. {Ea peregrina} ἀποσιώπησις. deest, enim vt filium suscipiat, aut aliquid tale. {Via tandem sensi stolidus} Pulchro colore inducto, poeta ostendit non minus falli suspiciosum, quam qui stultus est. huic enim veritas fallacia videtur, dum omnis est acutus ac perspicax. & hoc est quod ab euentu fingit poeta. non enim in Dauo est sic errare nunc senem. {Vix tandem sensi stolidus} Quinq; sunt sensus quorum duos visum & auditum, magis sensibiles habemus, quam pecora. Vnde Cic. Non solum videam, sed etiam audiam, planeq; sentiam, quasi ad tactum retulit, quo etiam pecora impelluntur ad sensum. duabus ergo rebus scimus, aut ratiocinatione, aut sensu quibus maxime præstamus ceteris animalibus. Ergo senex se non sensu, non ratiocinatione sensisse, sed veluti calcaribus & stimulis punctum. {Hæc primum} Satis se sagacem senex ostendit, quando principia ipsa inceptionesq; comprehendit. {Hęc primum} Bene primum, quasi ea multis quas parauerat Dauus cõtra Chremetem. {Quo} Qua re. {Iuno Lucina fer opem: serua me} Iuno Lucina, Iunonis filia, Græce Εἰλείθυια dicitur. Latine Iuno à iuuando dicta. Lucina ab eo quòd io lucẽ producat. Et gemina vota sunt. vt & partus, & pariens seruetur. nam fer opem, propter partum: Serua me propter parientem dicitur. {Iuno Lucina fer opem serua me obsecro} Nota, hoc versu totidem verbis vti omnes puerperas in Comœdijs, nec alias induci loqui in proscenium nam hęc vox post scenam tollitur. {Fer opem} Propter quod Lucina est. inde obstetrix, quod opem tulerit. {Serua me obsecro} Hoc, extera etiam hanc potestate Iunoni attribuitur, quanquam illam Menander Dianam appellet, & hoc sentiat in Buc. Virgil. {Hui, tam cito?} Tam cito, vt felicitatem partus ostendat incredibilem. Tam cito, ad reprehensionem. {Ridiculum} Ad irrisionem. & inspice, ridiculum aduerbium sit, an nomen, vt sit, vidi hominem ridiculum, sed aduerbium est magis. {Non sat commode diuisa} Confusa sunt. tibi omnia, inquit, nec vnumquodq; suo tempore geritur qua re poderis. {Non sat} Non satis. {Diuisa sunt} Digesta, & composita, & disturbata Temporibus, id est per tempora. {Mihin'?} Adhuc Dauus non percipit, & bene, q. d. cum ille loquatur, illæ agant. {Num immemores discipuli?} Discipuli Mysis, Lesbia, & Pamphilus, omnes per quos agitur fallacia. Bene ergo discipulos imperitos ostendit, & magistrum Dauum, quia supra dixit, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. {Num immemores discipuli?} Alij hic Pamphilum

figuificari putant discipulum, quia Dauut magiftet. Nam nomina ad aliquid funt, discipulus & magiftet. & tunc discipuli, genituus eft fingularit cafus. Alij nominatiui pluralis putant: vt discipulos dixerit, omnes per quos agitur fallacia, fecundnm illud, Tum fi quis magiftrum cepit ad eam rem improbum. {Ego, quid narres, nefcio} Quafi fabulam. {Num immemor ea discipuli?} Deeft, nune. Et bene discipuli. quia ipfum magiftrum fupra fecit. {Ego, quid naries, nefcio.} Semper ita refpondet Dauus feni tanquam non intelligat quid loquatur. {Hiccine me fi imparatum.} Redit ad illam fentẽtiam, Simul fceleratus Dauus, fi quid confilij habet, vt confumat nunc, cum nihil obfiut doli. {Adortus dicitur qui ex infidijs repente inuadit. dictum ab eo, quod corpora aggredientium exurgant fubito, atque increfcant. {Adortus,} Aggreffus. Omnia hæc ex tranflatione maris dicta funt μεταφορικῶς.

GVID. ITa Pol, &c.} In hac fcena nouo modo fallitur. Simo per nimiam fagacitatem fuam. M. Pol quidem iufiurandum eft, ò Lesbia res eft ita vt dixti pro dixifti pro fyncopen. haud ferme.i. non facile inuenias.i. inueniat aliquis vel inuenire poffit fecunda perfona pro tertia virum fidelem.i. fides feruantem mulieri. S. Hæc ancilla eft ab Andria.i. ex parte Andriæ, hoc eft Glycerij. nam illi fauet quid narrat. D. Ita eft. M. Sed hic Pamph. fibi firmauit fidem, fed audio nomine Pamphili pater intercepit loqui inquiens. S. Quid dicit? neque tamen alloquitur Mifidem fed Dauum. M. Firmauit.i. confirmauit fidem.i. promiffionem fuam quafi quod promiferat ratificauit. S. Hem interiectio eft verba accipientis & admirantis. D. Vtinam aut hæc Simo fit factus fup. furdus, aut hæc Mifis fit facta muta fylepfis eft per genera. nam pendent ex eo quod dicit firmauit fidem. M. Nam iuffit tolli.i. educare nutriri quidquid peperiffet fiue mafculum fiue fœminam propterea fic firmauit fidem. S. O Iupiter quid ego audio? Actum eft in fumma rerum defperatio deponitur actũ eft, q.d. perifti male tecum agetur. eft autem illud dictum à iure ciuili deductum in quo cauetur ne quis re acta apud iudices repetat. Cic. ad Pætum. Actum igitur de te eft nifi prouides, fi quidem.i. fi certe hæc Mifis prædicat.i. loquitur vera. L. Narras.i. refers: bonum ingenium.i. bonam naturam adolefcentis. M. Optimum narro inquam ingenium, fed fequere me intro ne fies.i. fis in more cum illi Glyc. fit opus.i. ne cum egeas tua opera in te mora fit neq; illi adfis fatis tempeftiue. L. Sequor te.f. D. Quod re. nunc inueniam huic malo. S. Quid hoc rei eft fup. Adeon'.i. tantũ ne eft demens Pamph. deeft vt fufcipiat filiũ vel aliquid tale, fed hoc tacuit per apofiopefin. reliquumq; pronunciauit prouide atque confilio repertũ, & bene demens dixit. Nam demens eft qui amore captus eft fequitur enim quo ducit voluptas non quidem fui compos adeo itaq; demens. eft.f. fufcipiat filium ex peregrina.i. ex meretrice. Nam peregrinæ mulieres inhoneftæ ac meretrices habebantur. iam, q. d. nunc primo fcio factum filij. Ah interiectio dolentis. vix tandem.i. poft multum temporis adhuc vix pq tui fentire & id dicendi genus nõ tam refertur ad diuturnitatem temporis quam ad effectum expectantis. Cic. ad Appium. Vix tandem legi literas dignas Appio & Virgil. Via tandem magnis ithaci clamoribus actus compofito rumpit vocem. Vix tandem ego Simo ftolidus fenfi.i. percipi fallaciam.f. quam comminifcuntur aduerfum me & Chremetem. Stolidus dicitur qui proxime accedit ad naturam fenfum pecudum. Et cum quinq; fenfus habeamus communes cum beluis duos tamen vifum auditum magis fenfibiles habemus quam pecora. Duabus autẽ rebus fcimus aut ratione aut fenfu quibus maxime præftamus ceteris animalibus. D. Quid hic Simo ait fe fenfiffe. S. Hæc fallacia primum adfertur iam mihi ab hoc Dauo, fcilicet, Simulant hanc. G. Parerent quo.i. vt abftereant.i. deflectans Chremete à dãda filia fua Glyc. O Iuno Lucina fic dicam ab eo quod in lucem producat. Fer opem dicitur in malis rebus & ab his qui de falute dubij funt. igitur fer opem.i. opitulare partus.f. propter quod Lucina es dicta. Inde obftetrix, vt Donat. vult dicitur quod opem ferat, obfecro, id eft per facra rogo; ferua.i. cuftodi me parientem fiue puerperam, hoc eft etiam ferua me cum ero partu liberata. S. Huĩ interiectio eft irridentis, tam cito illucufque fubaudi peruentum eft ridiculum ficut prius dixit fabulæ. & Perfius nugæ & eft vultuofe.i. cum geftu & capitis motu pronunciandum, q.d. quanta ridendi materia quod verbum nomen an aduerbium dicendum fit. Donat. dubitans tandem in eam defcendit: fententiam vt magis aduerbium fit. videtur tamen non inepte dici poffe illud effe nomen fubftantiuum neutri generis. Poftquam audiuit me ftare.i. ftantem effe ante hoftium approperat, id eft eiulare & Iunonis auxilium implorare feftinat. O Daue hæc quæ fiunt, fcilicet non funt diuifa, fcilicet digefta cõpofita diftributa tibi, id eft à te fatis commode.i. opportune, vt non prodaris & vt non tua fequantur fallacia temporibus.i. per tempora. D. Mihin'.i. mihi ne non funt fat cõmode diuifa quia dixerat Simo tibi tñdit. D. Mihi quafi non intelligens quid loquatur fenea. S. Num.i. nunquid, q.d. non es immemor.i. oblitus difcipuli.i. Pamphili quem ad has fallacias faciendas inftruis. Dixerat n. prius tum fi quis magiftrũ cœpit ad eam rem improbum. ideo Dauus reputetur magifter. Pamphilus vero difcipulus. D. Ego nefcio quid narres.i. quod dicas. S. Hiccine.i. hic ne hoc eft verũ, fi hic Dauus adortus effet.i. aggreffus effet. nam odoriri dicitur qui ex infidijs repente inuadit dictũ ab eo quod corpora aggredientiũ exurgant fubito atq; increfcant fi adortus effet me imperatum.i. improuifum in nuptijs veris.i. vere celebrandis. quos ludos.i. quos iocos quas irrifiones nũc redderet.i. obijceret mihi & retorqueret in me. Nunc fit imperfonale eft. vt Cicero ad Cecin. fedulo fit.i. res agitur in nuptijs laboratur periculo.i. in periculũ & pernicem huius Daui ego Simo nauigo in portu.i. tuto res meas ago citra omne periculum metaphoricos ex maris tranquillitate.

ARgumentum} Primum terretur, deinde nimia fagacitate decipitur fenex, & Dauo irafcitur. {Ab Andria} Nõ locum fed perfonæ neceffitudinem fignificat, vt à me, à te, à nobis, pro meus eft, tuus eft, nofter eft, Andriæ eft. {Iuffit tolli,} Id eft educari. {Vix tandem} Reprehenfio tarde intelligentis. {Hui tam cito} Ironia fecum loquenns. {Non fat cõmode} Increpat & terret Dauum, nondũ prolata fufpicione, qua ipfe fe fallit. {Ego in portu nauigo} Prouerbium fecuritatis. LATO.

ITa Pol quidem res eft, &c.} Tertius actus meretricum expoftulationes at laqueos, quos iuuenibus ac imprudentibus, ac ob ætatis fauorem naturamq; voluptati addictis infidiofe tendunt, hæc fcena defcribit, & illos interdũ fua interpretatione falfa decipio oftendit atq; folertia, qui nimium fibi tribuentes, rem aliter accipiunt quam veritas poftulet: & fic dum prudentes atque fagaces videri volunt & credunt, in magnis verfantur erroribus, & callidis ingenijs, vt ftolidi turpiter irridentur. Quapropter Cic. j. Offic. loquens de officijs quæ manant à prudentia, fic inquit: Labi, errare, nefcire, decipi, malum & turpe ducimus. Et Seneca dicit, proprium effe prudentis nominis atq; fagacis, omnia bene examinare, ne fua credulitate ad falfa labatur: Hæc. n. fignificant non adeffe prudentiã. {Fidelẽ aut fermè mulieri, &c.} Fides, inquit Seneca, fanctiffimnm humani pectoris bonum eft: nulla neceffitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio. Et alibi: Dignus eft decipi, qui decipere cogitauit. Et alibi: Non eft iniuria, pati quod prius feceris. Corn. lib. j. fic ait: Fides integra non manet, vbi magnitudo quæftuum exfpectatur. {Ah via tandẽ fenfi ftolidus} Stolidus & ftultus dicitur is, qui eft craffioris ingenij & hebetioris, carens.f. prudentia, & quę habet delectum bonorum & malorũ, & verũ videt eft. n. oculus animæ, quo hi qui carent, ftollidi appellantur. {Iuno Lucina, &c.} Iuno dicta eft à iuuando, & à luce Lucina, & ideo parturientes eam inuocãt. Lucina. n. eft nafcentium dux. {Non immemor es difcipli. &c.} Seneca fic ait. Quidem fallere docuerunt, dum timent falli. PETR. MARS.

IN quarto huius fcenæ verfu, in Sed, inquit idem, videtur elidi d, litera, aut certe vocalis e. Mihi d, videtur elidi, vt antea etiam alicubi diximus In octauo s, eliditur in Adolefcentis vltima fyllaba, nifi quis malit effe creticum loco quinto, quod places. In xij. huius fcenæ verfu, in Stolidus eliditur s, in fine, inquit Doctor. Quod cur dicat, non intelligo. nihilominus enim verfus non conftat, nifi abijcias Se, quod ego quoq; reijciendum exiftimo, & d, in Quid elidendum, quod in hoc auctore frequentiffimũ eft, vt ita legatur carmen, Vix tandem fenfi ftolidus. D Quid hic fenfiffe ait? In dubia enim fententia nihil hic facit fe. Ceterum nifi memoria fallat, ante aliquot annos contendit mecum, carmen hoc effe Trochaicum Tetr. Catal. adiuncta ex priore verfu fyllaba ah. Quod mihi quidem non videbatur, nifi quis totũ verfum fic legat, Ah, via tandem fenfi ftolidus. D. Hic quis fe fenfiffe ait? In editione autem hae mutaffe videtur fententiam, nihilo plus carmine fanato quàm antea. In vltimo huius fcenæ verfu, Huius monofyllabum, vt annotauit Doctor. GLAR.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Lesbia egrediens narrat, quo in ftatu fit Glycerið puerpera, fimul agit de danda illi potione, imitata medicos, qua præfcribere folent ægrotis omnia ad efum potumque pertinentia. Deinde Simo & Dauus de puero nato callide altercantur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti fcena qꝫ fcitiffime exprimitur confuetudo medici, vel medicæ, de domo ægrotantis. Nam Lesbia egrediens de negocijs eius & morbo loquitur. Præterea Daui & Simonis de puero edito callida habet altercatio.

Initio

* Initio scenæ Poeta Trochaico Trimetro, mixto vel confuso cum Iambico vtitur, cuius & Prisci alicubi meminit. Dein sequitur dimeter Iambicus Catalecticus, finiendi sermonis causa, quem ad Archillida obstetrix habuit. Post quem Iambici Tetrametri Acatalectici, & Trochaici Catalectici. Dein Dimeter Trochaicus. In fine Iambici aliquot Senarij.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

ADHVC Archillis, quæ assolent, quæque oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac isthæc, vt lauet: post deinde,
Quod iussi ei * dare bibere, &, quantum imperaui, (* date)
Date: mox ego huc reuertor.
Per, ecastor scitu' puer natu' est Pamphilo.
Deos quæso, vt sit superstes: quando quidem ipse est ingenio bono,
Cumque huic veritus est optumæ adolescente facere iniuriam.
S. Vel hoc quis non credat, qui norit te, ab te esse ortum?
D. quidnam, id est?
S. Non imperabat coram, quid opus facto esse puerperæ:
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.
O Daue, itan' contemnor abs te? aut itane tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, vt metui videar certe, si resciuerim.
D. Certe hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. S. edixin' tibi?
Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid retulit?
Credon' tibi hoc nunc, peperisse hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agam habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore.
S. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc assimulari? S. irrideor.
D. Renunciatum est nam qui istæc tibi incidit suspectio?
S. Qui? quia te noram. D. quasi tu dicas, factum id consilio meo.
S. Certe enim scio. D. non satis me pernosti etiam, qualis sim, Simo.
S. Ego ne te? D. sed, si quid narrare occœpi, continuo dari.
Tibi verba censes. S. falso. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.
S. Hoc ego scio vnum, neminem peperisse hic. D. intellextin'?
Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante ostium.
Id ego iam nunc tibi renuncio here futurum, vt sis sciens;
Ne hoc posterius dicas, Daui factum consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
S. Vnde id scis? D. audiui, credo. multa concurrunt, simul
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primum hæc se è Pamphilo
Grauidam dixit esse, inuentum est falsum nunc, post quam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla ilico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum vt afferret simul
Hoc nisi fit, puerum vt tu videas, * nil mouentur nuptiæ. (* nil mo- ...tae)
S. Quid ais? cum intellexeras,
Id consilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem
Scimus quàm misere hanc amarit: nunc sibi vxorem expetit;
Postremo id mihi da negoti. tu tamen has nuptias
Perge facere ita, vt facis: &, id spero * adiuturos deos. (* adiutores)
S. Immo abi intro. ibi me opperire, & quod parato opus est, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem.
Atque haud scio, an quæ dixit, sint vera omnia:
Sed paruipendo. illud mihi multo maxumum est,
Quod mihi pollicitu' est ipsus gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato vxorem: si impetro,
Quid alias malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' est, haud dubium est mihi.
Si nolit, quin etiam merito possim cogere.
Atque adeo in tempore eccum ipsum obuiam Chremem.

ADHVC Archillis} In hac scena specta, quàm scite expressa sit consuetudo medici, vel medicæ egredientis ex ægri domo. Nam veniens, de negocijs eius loquitur, abiens, de morbo. & hæc sunt præter οἰκονομίαν, quæ dicuntur θεωρήματα. {Adhuc Archillis} Sic veteres scribebant adhuc quando incerti futurorum rerum, ex præsentibus firme nunciabant: quod est genus certissimæ promissionis, & cautæ. {Adhuc Archillis, quæ adsolent, quæque oportet} Medicina aut in ratione, aut in consuetudine, aut in exemplis. Adsolent ergo, consuetudinis est. Oportet, rationis. {Signa esse ad salutem} Deest hærentia, aut pertinentia. sic in Heautontimorumenos: Atque hæc sunt ad virtutem omnia. Ergo absolute dixit, vt desit aliquid tale. vnde & nos dicimus, Quid ad rem? vel, Quid ad me? {Nunc primum fac istæc vt lauet} Imperitiæ notantes Menandrum, aut Terentium, ipsi vltro imperiti inueniuntur. nam & ille Λούσατε αὐτὴν dicens, à consuetudine non recessit, cum lauisse, aut non lauisse dicimus à parte totum significantes. & Terent. propius ad significationem accessit, istæc dicendo, ne pudenda nominaret. Et sunt qui, Adhuc Archillis, correptionem esse nimium solicitæ nutricis putent. quod ego non probo. {Fac isthæc vt lauet} Istæc quæ ex puerperio sordebant. Quidam Istæc, ipsam puerperam dicunt. sic enim & Menander, Λούσατε αὐτὴν. sed imperitia accusantur, quòd non continuo solent post puerperium lauare, sed diebus intermissis. {Quod iussi dare bibere, & quantum imperaui, date} Consuetudine magis, quàm ratione dixit, pro, Date ei potionem. Lucilius in vj. Date bibere summo. Nam duo verba actiua nullam habent significationem sine nomine, aut pronomine: vt si dicas, Dic facere. {Quod iussi dare bibere, & quantum imperaui date} Et qualitatem, & modum rei dixit. {Mox ego huc} Vide, vt auctoritatem & iactantiam medicorum imitetur, dicendo, quod iussi. & non sufficiebat, sed etiam, imperaui dixit. simul, hæc quæ solent medici promittere frequenter, Mox ego huc reuertar. {Scitus puer} Satis obstetrici est adhuc incertum, qualem dicat. Ita & à matre sanguinolentum, non pulchrum, quod ipsum nimium videretur cito dicere: sed scitum pronunciant. Ideo sublanditur, vt operæpretium maius accipiat. {Per ecastor} Per Castorem, & Pollucem, ornatiua sunt iurandi, apta fœminis. {Et natus est Pamphilo} Vt Virgilius, Quem Dardanio Anchisæ Alma Venus Phrigij genuit Simoentis ad vndam. {Scitus} Elegans, pulcher, quem Græci κόσμιον dicunt. Quod enim quis scit, hoc scichet, quem Græci ... Et est ἀναστροφή: nam ordo est, Perscitus ecastor. vt in Hecyra, Per Pol quam paucos reperias meretricibus Fideles euenire amatores. vt sit, perquam paucos. {Deos quæso vt sit superstes} Superstes, nunc saluus. alias superstites sunt senes & anus: quia ætate multis superstites, iam delirant. Vnde & superstitiosi. qui deos timent nimis, quod signum est deliramenti. {Vt sit superstes} Superstes nunc saluus. {Quando quidem ipse est} Quando & cum, interdum sunt coniunctiones causales. & quando pro quoniam, & pro quia intelligimus. {Quandoquidem} Ipse transit à puero ad ipsum Pamphilum. {Vel hoc quis non credat?} εἰρωνεία est. Vel, modo non est disiunctiua coniunctio, sed pro etiam posita, vt apud Virgilium. Vel Priamo miseranda manus. Et, Carmina vel cœlo possunt

deducere lunam. Et bene, vel hoc. subaudias, exceptis illis quæ reprehendit supra. {Abs te esse oatum?} Et ortum legitur, vt sit instructum, commentum, & compositum. {Noo imperabat coram} ad certas persoos refertur: Palam, ad omnes. {Quid opus esset facto} Esset, impersonatiue dicitur. Opus facto esset. {Puerperæ} Datiuus casus est, vt sit, ipsi puerperæ coram non imperabat, quid facto opus esset. Sic enim dicimus, Quid vis tibi faciã? {Puerperæ} Omnis quæ peperit, puerpera. πρωτοτόκος, quæ primum. Et non quòd puerum, sed quòd filium peperit, puerpera dicta est. Et apud veteres, puer puellus, puera puella. {Illis quæ sunt intus} Argumentum ex eo quod num factum est, cũ heri potuerit, & ex eo quod factum est, cum fieri non oportuerit. {Clamat de via} Mire clamat, q.d. maluit clamare, quàm sine labore intus imperare. {Ita ne contemnor?} Hoc est, vsq; adeo. ne contemnor. Temunt autem Græcũ est. i. cædor & reijcior. τὸ τέμνομαι: nam veteres temno dicebant sine præpositione. {Ita ne tandē?} Indignatio est ad æstimationem reuocantis eius dicta vel facta, à quo contemnitur quis. {Idoneus} Aptus, & ei rei oatus. {Aperte fallere} ἀνέδην, & fallere, & aperte. {Saltem accurate} Mire saltem, quod ponitur in desperatione rerum. primo enim fuerat hortatus Dauum, vt non cooaretur fallere. {Saltē accurate} λοιπὸν à superiore, fallere incipias. aut certe συλλήβδην fallere incipias. {Certe si resciuerim} Et vtrum pro cũ resciuerim an quia stultum me putat? {Certe hercle nunc hic se.} Hoc ita dicitur, vt audiat spectator, non vt Simo. {Edixio' tibi?} Hic illud reddit, Edico tibi, ne temere facias. {Interminatus sum} Pro minatus sum. {Plaut. in Aul. Præterea tibicinam, quæ mihi interbibere sola, si vino scateat Corinthiensem fontem, & Pyrenæũ potest. {Nnm veritus?} Veretur libet, metuit seruus, & deest ei apta eclipsis irasceoti. Alibi, Non simultatem meam reuereri? {Quod retulit?} Retulit. profuit, vel iotersuit, & producit Re syllabam, & est sensus, Sic contempsisti quasi tibi non comminatus sim. {Teoen qoid erret} Hoc dixit, non vt Simo, sed vt spectator audiat. hoc denique senex probat dicens Dauo, Quid taces? {Et quid agam habeo} Et quid respondeam scio. {Quid credas?} Propter quid, aut propter quam rem, aut quo modo, aut propter quid. {Quid credas?} Repetit verbum eius. quod ait, Credon'. quare adiuuandum pronunciatione est. {Quasi tibi non Renunciata} Nunciata, compositum pro simplici. {Mihin' quisquam?} Fauet sibi senex in eo, quòd se vult perspicaciorem videri. {Eho an tu te} Eho modo interiectio est admirantis alias ad se vocantis. Ehodum ad me. {Nam qui} Qui vnde. {Quasi tu dicas} Dicas, pro credas. non. n. dicimus, nisi q̃ credimus, ab eo quod sequitur, id quod præcedit. figura μετάληψις à posterioribus ad priora. Idem alibi, Audacter dicito. Et alibi, Fœneratum istud beneficiũ pulchre tibi dices. i. credes, scies, senties. {Etiam qualis} Etiã pro adhuc vt Virg. Idæumq; etiam currus, etiam dama tenentem. {Egon' te?} Duobos istis pronominibus ostendit se senex scire omnia. {Sed si quid tibi narrare occepi} Occepi melius quàm incepi. dicitur ab occipio. est. n. occepi, quasi caput rei initium. {Falso} Potest & ἀδιαφόρως falso pronunciari. potest & falso loq. teris dici. vt Salust. Falso queritur de natura sua humanum genus. vocalitatis causa sic, vt sedulo, optato, certo, quasi sedule, optate, certe. {Nihil iam mutire} Ennius, Nec dico, nec facio. Vnde & mutos dicimus, quod Græci φθέγγεσθαι. {Neminem peperisse hic} Neminem dicendo, maiorem confirmationem fecit, non solum Glyceriũ noo peperisse, sed etiam neminem, & Hic ostendit domum Et est neminem, nullum hominem. Et nota in fœminino genere etiam neminem positũ. {Mox deferent puerũ} Quasi dicat nobis. {Id ego iam tibi renuncio} Fingit se prodere quod ipse facturus est, vt non credat senex ab eo fieri, quod prædixerit fore. {Id ego tibi renuncio fiere futurum} Re syllaba, apud veteres interdum abundat, vt modo renuncio pronuncio. & Cicero, Renunciatur mihi. {Renuncio} Quasi secretum cõsilium. vt supra, Renunciatum est. {Daui factum consilio, aut dolis} Cũ modius, & magis cum inuidia dixit, Daui, quàm si meo dixisset. vt Virgil, cum Turnus incusaretur dixit, Nulla mora in Turno. {Prorsus à me} Prorsus quasi porrò versus, quod Græci μάκρον dicunt. i. vel longum actum. {Prorsus à me} Quidam prorsus pro μάκρον positum putant. Ego pro eo quod est omnino. Sunt qui coniunctionem velint esse. {Opinionem hanc tuã} Hanc tuam, cum tædio dixit, hoc est nimis molestam, nimis suspicacem, nimis accusatricem. Sic dixit hanc tuam, vt ille de apibus, Vere suo. Et, Solemq; suum, sua sidera norunt. Et in Adelph. Iam vero omitte Demea tua istam iracũdiam. {Audiui, & credo} Locus cõmunis, an famæ credendũ sit. Et bene subiunxit, Credo, non. n. audisse, statim credere est. {Multa concurrunt} Restat. n. vt multis concurrentibus signis, vna coniectura colligatur. {Iam primum hæc se è Pamphilo grauidam dixit esse, inuentũ est falsum} Secundũ quod credit senex. sit à summo ad imum, & ea factis, & ex dictis, & ex rebus atq; personis sumit argumenta. {Postquã videt nuptias domi apparari} Elegauter omisit, in cuius domo. {Missa est ancilla illico} Quod Græci dicunt αὐτόθεν ἐπὶ μορφῇ. Nam loci significatio est, etiam breuitatē temporis notans. {Nihil mouentur nuptiæ} Nõ perturbantur nuptiæ. {Morantur} Differuntur. {Quid aũt cũ intellexeras id consilij capere} Quaqua se verteret Dauum, obuium infestumq; inueniat senem, & in ita versu te ii obuiam, vt etiam comprehensus elabatur. {Quis igitur rem ab illa abstraxit?} Nõ frigide intulit, dixisse se, sed cum magna asseueratione. & Abstraxit proprie: vt supra, Me à Glycerio miserũ abstrahat? &, Diuellimur inde, Iphitus & Pelias mecum. {Quis igitur eum} Hoc sic audiēdũ est, q.d. Dixi. {Id mihi da negocij} De protectione pueri pro foribus. {Tu tñ idem} Idem abundat. Apud veteres, Tamen idem, integrum fuit. Vnde apud nos, Tandem, & tñ natum est. sic & idem " eorumq; dictum. {Misere hanc} Misere, valde, nimis. {Nunc sibi vxorem expetit} Oratorie, pro eo quod est non recusat, expetit. {Id mihi da negocij} Vt caueatur ab appositione pueri ante ostium. {Tu tñ idem} Tñ idem, aut pro tñ positum est, aut pro tandem, vt sit. Tu tandē sias nuptias perge facere ita vt facis. {Quod parato opus est} Diserta, & Latine dixit, qđ parato opus est. {Non impulit} Nõ impulit nõ persuasit, non perfecit vt crederem Glyceriũ peperisse. Et cũ dicit Oino, ostendit quædam se credidisse, in quibusdam iam esse circumuentum. Mire autem cautum capi inducit senem, vt crederet q̃ Glycerium non peperisset. {Quæ dixit, sint vera omnia} Quæ postea dixit Dauus. Et Bene, omnia, vt appareat senem multa credere vera esse, quæ Dauus dixerit. {Multo maximũ} Multo etiam cõparatiuis antiqui adiunxerunt. {Quod mihi pollicitus est} Pollicitatio, multarum promissio. {Gnato vxorem} Subauditur, vt det. {Quod alias} Pro cur alias. alio tempore. {In ipsa opportunitate, in ipso articulo. {Eccum ipsum obuiam Chremetem} Conuouo mutauit declinationem: vt, Iubeo Chremetem.

ADhue Archillis, &c.} In hac scena spectari potest quàm scitæ expressa sit cõsuetudo medici vel medicæ egredientis de ægri domo nã veniens Lesbia de negocijs eius loquitur abiens de morbo. O Archillis adhuc. i. huculq;, video omnia signa quæ assolent quæq; te. i. & quæ oportet quidam codices habent oportent, at in oportet raro personale inuenitur) esse ad salutem adesse huic Glyc. Medicina habet esse aut in ratione aut in consuetudine, aut in exemplis. Assolent ergo cõsuetudinis est, oportet rationis. Nunc io primum io primis fac. i. da operam, vt isthæc i. puerpera Glycerium lauet se. s. vel si istæc si accusatiuus pluralis generis neutri, vt vult Don. sic astrue, fac vt Glycerium lauet istæc. i. illa quæ ei lauanda ostendebat Lesbia. Et hanc sententiam cumprobat Don. altera improbata propter hanc rationem quod non cõtinuo soleot puerperæ post puerperium lauare, sed diebus omissis post deinde, alterũ abũdat. date ei bibere quod iussi & quantum imperaui, hoc aũt dicendi genus date ei bibere consuetudine magis quam ratione dictum est. nam duo verba sic vna iuncta male cohærent sine nomine aut pronomine, vt si dicas dic facere. date ergo et potionem, mox. i. statim reuertar huc. Per ecastor, periungēda est cũ sequẽs vt sit ecastor. i. per Castorem aduerbium iurandi, aptum fœminis sicut Pol. i. per Pollu. perscitus pu. i. puer valde scire factus, vel perscitus. i. elegans pulcher natus est e Pam. i. ex opere Pam. quæso de. vt sit superstes. i. saluus diu viuens. superstites sunt senes & aui, quia senes multi superstites. i. superuenientes ætate delirant, vnde & superstitio dicitur. i. vana religio, & superstitiosi qui vane religione implicati delirant, qñ quidem. i. quia certe ipse. s. Pam. hic. n. transitus fit à puero ad ipsum Pamp. est bono ingenio. i. bona natura. q̃. i. & qñ. i. quia & i. etiam veritus est facere iniuriã huic optimæ adolescētulæ. s. Glycerio. S. Vel. i. etiam quis non credat qui nouit te. Dauum hoc. s. hanc fallaciam esse ortum. i. perfectum commentũ compositum, instructum abs te Dauo Da. Quidnam. i. Simo. Lesbia, non imperabat puerperæ. Glycerio (puerpera. n. omnis dicitur quæ peperit, siue quæ superioribus diebus mater est effecta) coram. i. in conspectu siue in præsentia puerperæ, coram ad ceteras personas, palam ad oẽs refertur, quid esset opus facto. i. facere, sed postquã egressa est, clamat illis mulieribus quæ sunt intus de via. i. de itinere siue de vico. O Daue itan'. i. adeo ne cõtemnor abs te? Temno græcũ est. i. cedor & reijcior. veteres. n. illum dicebant sine præpositione, aut tandem tibi. tandem habet quiddam vrgens & accelerãs, q.d. sine longiori sermone, ita ne videor tibi idoneus esse. i. aptus & huic rei natus, quē s. me incipias fallere dolis. i. fallacijs siue fraudibus tam aperte, saltē incipias inquam me fallere dolis, tam inquam accurate. i. tam diligenter, & cum tanta cura & tam subtiliter vt videar metui à te. s. certe. i. profecto, si resciuerim. i. si cognouerim te. s. fallere me p aposiopesin. deest acerbe te puniã. vel te

GVID.

vel te in pristinum dedam quidam dicunt si resciuerim pro cũ resciuerim, vel certe si resciuerim, q.d. putas ꝙ non resciuerim, & ita stultum me putas vt id me latuerit. se prima sententia mihi potissimum placet. D. Certe hercle.i. per herculem hic ipsius.i. hic ipse fallit se.i. se decipit: haud.i. non ego eũ.s. fallo. S. Si e dixin'.i. iussi ne vel imperaui ne tibi & interminatus sum.i. minatus sum & prohibui ne faceres fallaciam in nuptijs. Num.i. nunquid, q.d. non veritus es.s. facere fallaciam, veretur liber metui seruus, quid retulit.i. quid interfuit quid profuit tibi edicerent faceres nam referre prima longa significat interdũ vtile esse siue prodesse, & est sensus, & sic contempsisti, quasi non tibi comminatus sim. & ideo nihil profuit prohibere tibi ne faceres, quia nihilo minus effecisti contra iussum meum. credon'.i. credo ne tibi hoc quod sequitur videlicet hanc Glyc. nunc peperisse e Pamph.i. ex opera Pamphili. D. Teneo.i. scio intelligo quid.i. propter quid erret.i. fallatur deliret, & habeo.i. scio. Cic. ad Lentulũ habes de vatinio, cognosce decrasso.i. habeo ego.i. scio quid agam.i. loquar & respõdeam, & hoc populo dicit non seni. S. Quid taces, quia nõ auderat Dauum alloquentem populum. D. Quid credas? peruia Simo dixerat credon' tibi hoc, &c. ideo nunc repetit Dauus verbũ quid, id est propter quam rem credas, quasi per ironiam dicitur, quasi hæc non sint, renunciata.i nunciata. compositum pro simplici: tibi sic.i. eo modo fore.i. futura esse. S. Mihin'.i. mihi ne quisquam renunciauit subaudi, q.d. meo ingenio id perspicaciter excogitaui. D. Eho modo eho est interiectio admirantis, interdum ad se vocantis, vt alibi. Ehodum ad me, an tute.i. tumet tuipse intellexti, id est nouisti hoc.s. partum Glycerij assimulariter.i. fingi, paragoge est. S. Irrideo.i. illudor. D. Renunciatum est tibi hoc assimulari. Nam qui.i. quomodo vel vnde. isthæc, id est ista suspicio, id est opinio incidit tibi. S. Qui? q.d. miraris vnde inciderit profecto quia noram te.i. iam pridem tuos mores cognoueram. D. Quasi tu dicas.i. credas ab eo quod sequitur id, quod præcedit intelligitur (figura est metalepsis, à posterioribus ad priora) id factum esse meo consilio.i. mea suasione. Scio enim.i. quia certe scio, id est exploratum est mihi. D. O Simo etiam.i. adhuc non satis pernosti me. qualis sim. Simo ego ne.i. vtrum non pernoui te. D. Sed si quid occæpi ab occipio.i. institui tanquam caput rei narrare tibi continuo censes verba.i. fallacias dari tibi, hoc est te falli & decipi à me. S. Falso aduerbium ironiceque dictum, quasi dicat falso censeo.s. vel si sine ironia dicatur, sensus est falso loqueris, q.d. tu mentiris. D. Itaque.i. ideo hercle nihil audeo iam mutire.i. loqui, vt inquit Festus, Persius. Men mutire nefas.i. non licet mihi loqui, vel vult Donat. mutire.i. nec dicere nec facere, vnde mutos dicimus. Forsitan etiam dici posset non absurde iam non audeo mutire.i. non modo non audeo loqui, sed nec hiscere quidem quasi non audeo os aperire ad loquendum, vel inter dentes immurmurare, & susurros efferre. Mutire enim videtur esse mutorum & eorum qui more mutorum vellet loqui, sed non audent sicut muti non possunt. S. Scio hoc vnum neminem.i. nullam mulierem (vbi aduerte neminem fœminino genere positum) peperisse hic in ea domo in qua est Glycerium. D. intellextin'.i. intellexisti ne neminem peperisse, sed nihilo secius.i. nihilominus, puer.i. infans defertur nobis.s. mox, id est statim huc ante hostium. ò here iam nunc renuncio.i. significo tibi id futurum, vt scis sciens, id est vt cognoscas, ne.i. vt non dicas mihi hoc posterius.i. hoc sequens factum.s. quando deferetur mox puer ante hostium, factum fuisse sup. consilio aut dolis. Daui.i. meis ego volo banc tuã opinionem esse prorsus.i. omnino amotam à me. S. Vnde scis, id.s. puerum ablatum iri. D. Audiui & credo. S. Multa signa.s. concurrunt.i. cõueniunt simul & eodem tendunt mihi sup. qui facio nunc hanc coniecturam.i. qui nunc hoc quod sequitur conijcio siue coniecturo iam primũ.i in principio hæc Glycerium dixit se esse grauidam è Pamphilo. inuentũ est falsum, id est compertum est illud esse falsum vel inuentum.i. commentum illud est falsum, & tunc inuentum esset substantiuum. nunc postquam Glycerium videt nuptias apparari.i. præparari domi: illico, id est statim ancilla missa est accersitum, id est vocatum obstetricem.i. mulierem puerperiũ ad iuuantem ad eam puta Glycerium iuuandam.s. & vt simul.i. etiam afferret puerũ. D. Nisi hoc sit vt tu videas puerum nuptiæ nihil, id est non mouentur.i. perturbantur quin statim fiant. S. Quid ais? cum intellexeras Glycerium capere id consilij cur non dixtin' extemplo.i. ilico Pamphilo. D. Dicis supple cur non dixi, quis igitur abstraxit, id est abstulit auulsit eum Pamphilũ ab illa Glycerio nisi ego Dauus nam quidem, id est certe nos omnes scimus quam misere.i. valde val nimis amarit eam nunc eaperit.i. non recusat sibi vxorem dari.s. Postremo.i. tandem da mihi id negocij, q.d relinq; mihi illud faciendum vt videlicet non recuset vxorem. tamen tu idem.i. tutemet. perge.i. prosequere facere has nuptias ita vt facis, & spero id videlicet vos adiuturos fore subaudi. alij codices habent adiuturos, & tunc est sensus spero deos adiuturos id negocium.i. nuptiarum. S. Immo.i. sed, abi.i. discede intro, ideo in domum opperire.i. expecta me ibi, & para id, quod est opus. parato, id est parare. hic Dauus non impulit me.i. nõ mihi persuasit omnino vt crederem nunc. Atq; haud scio an animo quæ dicit sint vera sed paruipendo.i. non multum cura illa. Illud est mihi multo maximum quod ipsus gnatus.i. ipse Pamphilus pollicitus est mihi. Nunc conueniam .i. alloquar Chremem orabo vt det sup. vxorem gnato. S. Impetro vt det.s. quid.i. cur mali.i. eligam has nuptias fieri alias.i. alio tempore quam hodie. nam id haud i. non est dubium mihi quin i. quod si filius nolit.i. recusat facere quod est pollicitus possim cogere merito enim vt.s. faciat atque adeo.i. certe vel valde vel in tm̃. eccum.i. ecce hic ipsum Chr. obuiam.i. occursum aduerbiũ est obuiam in ipso tempore.i. tempestiue mature in ipsa opportunitare & in ipso articulo negocij suscepti.

ARgumentum} Confirmat errorem senis Dauus, & officium suum commendat. }Adhuc Archillis}Verba obstetrici ad ancillam.}Scitus puer}.i. elegans.}Optumæ adolescenti} Fœminino genere. }Non imperabat} Alia coniectura senis si dicto mulierculæ & loco, ad confirmandam suspicionem. }O Daue Itan'}Expostulatio cum Dauo.}Saltem accurate}Auget à modo facti. }Certe hercle}Hoc secum Dauus, sentiens errorem senis. }Quid credas} Attende callidam confirmationem falsæ suspicionis, vt noua occasione fallat. }Non satis me}Purgatio à persona. }Falso}Ironia.}Sed nihilo secius}Astute præmuniuit euentum futuri consilij, nam ipse facturus est quod hic prodit ne facturus videatur. }Multa concurrunt} Contrahit vnum in locum suspiciones, quo res probabilior videatur. }Quid ais} Obiurgantis. }Quis igitur}Defensio cum officij commendatione, quo plus sit facultatis ad fallendum. }Non impulit} Cogitatio senis. Conueniam orabo [illegible]. LATO.

ADhuc Archillis, &c.} Obstetricum iactantiam, verba imperiosa circa id, quod ad suam possessionem pertinet & blanda inter dura pro temporis conditione, vt parentũ animos emereantur, & lucrifaciant, hæc scena exprimit, & senis non omnino prudentis, sed nec pia, & stolida ratiocinatio describitur, qui sic interdum loquitur, vt merito cõtemni posse videatur. Rursusq; animum ad rationẽ reuocans, id meditatur, quod suis rebus in primis conducere putat, ne seruili vafamento decipiatur, quod ideo accidit, qm̃ pauci prudentes reperiuntur: Quapropter diuus ille Plato in eo Dialogo, Qui Protagoras inscribitur, sic ait: Icirco si quis eos vituperare pergat, defatigabitur. }Per ecastor, &c.} Gellius lib. 10. sic ait: In veteribus scriptis neq; Romanę mulieres per Herculem de ierant, neq; viri per Castorem. Aedepol antẽ, quod iusiurandum est per Pollucem, & viro & fœminæ commune est. Scitus.i. bonæ indolis, & præ se ferens futuram elegantiam in moribus, & rerum solertiam. Scire quis aliquid agit, cum docte & prudenter agit. Ob spem igitur & adulatorie obstetrix appellat infantẽ scitũ. }Eho an tute intelleati, &c.} Apuleius dicit esse maximam stultitiæ speciem non intelligere se alijs esse ludibrio. }Multa concur, &c.} Affectus erga filios parentum exprimitur, qui non facile credunt vitia filiorum, & illa excusant cogente amore, qui causa est vt iudicium paternum decipiatur. Quapropter Adrastus Papinianus sic dicit: PATR. MARS.

Quantus honos, quantusq; pudor, ne credite, patri
Et super hesternas licuit cognoscere mensas.

}Non impulit, &c.} Hæc est senis prudẽtiæ non expertis ratiocinatio, qui & præterita meditatur, & futura prospicit, ne decipiatur, & alijs ludibrio sit, qđ maxime illũ dedecet, qui bene, prudenterq; viuendi ceteris exemplo esse debet. Prudentia.n. vt inquit Philosophus, lib. 3. Polit. est propria virtus eorũ, qui alios regunt. GLAR.

MAgna initio huius scenæ, quod ad carminũ rationem attinet, difficultas, vt videre est etiam apud Prisc. Primos tres versus Doct. ait Iambicos dimetros esse, quibus accinantur bini trochæi, de quarto nihil dicit, fortassis ꝙ is versus varie legitur. Prisc. de versibus Comicis ita legisse videtur, Quod iussi dari bibere, & quantum imperaui. ita liber Agrip. alius liber ita habet, Et quod iussi da bibere & quantum imperaui. Nonnulli adijciunt in fine verbum dare, quod tamen ad versum sequentem connectendum est, si quidem versus est Dimeter Catalecticus, vt Prisc. docet, nec secus Doct. Ea commentario Donati vix certum deprehendi potest verũ dare, an date legerit, & num absq; pronomine Ei, adeo euariant lib. verum quantum ego iudico ita legisse versum Donatus videtur.

Quod iussi dare bibere, & quantum imperaui.

Vt sit Iambicus Trimeter Catalecticus. Neque carmen repugnabit, etiam si post Iussi addatur pronomen Ei, vt habet liber Ald. Deinde. sequatur Dimetr. Iamb. etiam Catal. Date, mox

ego huc reuertar finiendi sermones causa, vt inquit Prisc. Atque ita malim hunc versum legere, quam quod Prisc. habent lib. Porrò tertius versus à scenæ initio eiusdem rationis esse potest, si Deinde dissyllabum legas.

Nunc primum fac vt isthæc lauet, post deinde.

Sextus versus & ipse varie legitur. Aldinus liber ita habet:

Per ecastor scitus puer natu' st Pamphilo.

Quæ lectio si e, in ecastor producte legit, necesse habet s, literam elidere in Scitus, vt sit Iambicus Trimeter Acatalecticus. Vetustior lib. Venetus ita habet.

Per ecastor scitus puer est natus è Pamphilo.

In qua lectione e, in ecastor corripitur, & s, in Natus eliditur, vt sit similiter Trimeter Iambicus Acat. Ex exemplo Virgilij quod Don. allegat, apparet Donatū legisse Pamphilo datiuū, non ablatiuum cum præpositione e. Et potest sanè absq; e, legi. Ceterum apud me nondū certe constat, sit ne in ecastor, e, productum, an correptum. In edepol ambiguum videtur, etiam si ab æde, quod diphthongo scribitur, grammatici deriuent. Lector ipse iudicet Septimus versus cum nouem continuo sequentibus, est Quadr. Iamb. Acat. Et Deos monosyllabū in hoc primo. In quarto autē Puerperæ ait Doct. trisyllabū esse, quod nō ita habet, vt in numeros ponenti facile apparebit. Rursus in quarto post, Tibi videor, quem tam aperte fallere incipias dolis? Si legas videbor, inquit, constat versus. Sed ego legere malim, Tibi videor esse, vt veteres hnt lib. atq; ita, & sensus & carminis ratio optime constabit. Esse verbū omiserat Doct. Ceterū & proceleusmaticus est loco primo.

Credo ne tibi hoc nunc peperisse hanc è Pamphilo?

D. Teneo quid erret, quid ego agam habeo. S. quid taces?

Hi duo versus sunt Iambici Trimetri Acat. sequentes autem septem Tetrametri Iambici Acat. Quanquam Doct. quintum inter eos Trochaicum Tetrametrum existimauerit, quod ego non intelligo, nisi hypercatalecticum voluerit. Ego malim eum Iambicum Tetr. Acat. dicere vt reliquos & Cert enim creticum esse, & Scio pro iambo accipere Ceterum in secundo horum septem versu, Mihi ne quisquam, Mihin' monosyllabū accipere, vt constet versus. In tertio & suspicio & suspectio legi potest. Octauus aūt versus est Iamb. Tetr. Cat. Deest n. illi syllaba, ideoq; & scazon dicitur. S. Hoc ego scio vnum, neminem peperisse hic. D. intellextin'? Sequētes deinde duo trochaici sunt Tetrametri Catal. tertius Iambicus Tetr. Acat. nisi posterius dissyllabon quis faciat, quod ego nolim. Rursus sequentes septem sunt trochaici Tetr. Cat. Octauum aūt Doct. Dimetrum trochaicum Cat. putat, nonū rursus Tetr. trochaicum, cū quinq; continuo seq. Atqui hic octauus ac nonus trimetri duo esse possunt Trochaici Cat.

Quid ais? cum intellexeras id consilij

Capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?

Post hosce sex trochaicos, reliqui deinde omnes ad finem vsque sunt Iambici Acat. Quanquam vltimum Doct. Iambicum Tetr. Cat. existimauit, adiecto ad finem Chremetem accusatiuo trisyllabo, quem Ald. lib. non habet. Ioan. Chremem adijcit ex Donati verbis, quæ ad finem huius scenæ leguntur. Continuo, inquit Don mutauit declinationem, vt Iubeo Chremetem. Atq; ita fuerit hic versus Trimeter Iamb. vt præcedentes, non tetrameter, elisa videlicet prima syllaba à superiore carmine, & adeo syllabo facto. Quidam existimant Donatum comparationem fecisse ad eū accusatiuū Chremem, qui in sexto præcedit versu, hic vero omissum, in scena autem sequente variatum. Quòd si verum est, melius hic omittitur, vt sit versus trimeter, quemadmodū præcedentes, absq; omni molestia synæreseon atq; insuetarum elisionum.

ACTVS. III. SCENA. III.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena congressu duorum senum ex falsis vera fiunt nuptiæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena continetur congressio duorum senum, quæ ad tale periculum redigit fabulam, vt id videatur consilio vitari non posse, sed euentu qui euenturus est Critonis præsentia. Nunc enī ex falsis veræ fiunt nuptiæ.

Pauci Octonarij, partim Acatalectici, partim, vt in fine scena, Catalectici, bona pars senarij, Diemeter vnus.

SIMO. CHREMES.

IVBEO Chremetem. C. oh, te ipsum quærebam. S. & ego te. C. optato aduenis.

Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam

Meam nubere tuo gnato: id viso, tu ne, an illi insaniant.

S. Ausculta paucis: &, quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.

C. Ausculto: loquere quid velis

S. Per ego te deos oro, & nostram amicitiam Chreme,

Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit simul;

Perq; vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,

Cuius tibi potestas summa seruandi datur;

Vt me adiuues in hac re, atque ita, vti nuptiæ

Fuerant futuræ, fiant. C. ah ne me obsecra:

Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.

Alium esse censes nunc me, atq; olim, cum dabam?

Si in rem est vtrique, vt fiant, accersi iube.

Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi

Vtrique; id oro te, in commune vt consulas,

Quasi illa tua sit, Pamphiliq; ego sim pater.

S. Immo ita volo, itaq; postulo vt fiat, Chreme:

Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. C. quid est?

S. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum. C. audio.

S. Ita magnæ, vt sperem posse auelli. C. fabulæ.

S. Profecto sic est. C. sic hercle, vt dicam tibi:

AMANTIVM iræ amoris redintegratio est.

S. Hem, id te oro, vt ante eamus, dum tempus datur,

Dumq; eius lubido occlusa est contumelijs,

Prius quàm harum scelera, & lacrumæ confictæ dolis

Reducant animum ægrotum ad misericordiam.

Vxorem demus. spero consuetudine, &

Coniugio liberali deuinctum, Chreme,

*Dehinc facile ex illis * sese emersurum malis.* * esse

C. Tibi ita videtur. at ego non posse arbitror

Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.

S. Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?

C. At istuc periculum in filia fieri, graue est.

S. Neque incommoditas denique huc omnis redit;

Si eueniat, quod di prohibeant, discessio.

At si corrigitur; quot commoditates, vide:

Principio amico filium restitueris:

*Tibi generum firmum, & * filiæ inuenies virum.* * gnatæ

*C. Quid istuc? si istuc animum * induxti esse vtile,* * induxti

Nolo tibi vllum commodum in me claudier.

S. Merito te semper maximi feci Chreme.

C. Sed quid ais? S. quid? C. qui? scis eos nunc discordare inter se?

S. Ipsu' mihi Dauos, qui intimu' est eorū, consilijs, dixit:

Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, vt maturem.

Num censes faceret, filium, nisi sciret eadem hæc velle?

Tute adeo iam eius audies verba. heus euocate huc Dauom.

** Sed eccum video ipsum foras exire.* * atque

IVBEO Chremetem] Hæc congressio duorum senum ad tale periculum adigit fabulam, vt id non videatur consilio, sed euentu posse vitari, qui euentus est Critonis præsentia nam nunc ex falsis fiunt veræ nuptiæ. [Iubeo Chremetem] Firme aliquid iubere, velle est, Iubeo ergo, volo. & deest, saluere, quod exprimitur ab alterius personæ interuentu. vt Virg. Redderque viro promissa iubebat. Et μεταλοιπικῶς, quia qui dicit salue, iubet. volumus enim animo, iubemus, verbis. [Te ipsum quærebam] Placabilis & lenis amicus per totam fabulam inducitur Chremes, vt cognitioni ad vltimum interesse possit. [Optato aduenis] Optato aduerbium est. vt Virgil. Ac velut optato ventis. [Aliquot me adiere] Aliquot, hoc est nec multi nec pauci. Adiere, non accesserunt, quia aditus arduus, difficilisque est. Ergo adiere, quasi importune; & interpellantes adierunt. sic alibi, Byrrhia quid tibi videtur? adeon' ad eum? [Ex te auditum] Et est, De Dauo modo audiui. [Ex te auditum] Ergo non rumor, sed veritas. [Id viso] Ob id viso, deest re, vt viso, ad videndum venio. [Tu ne, an illi insaniant] Tu insanis, si dixisti, illi insaniunt, Don.

insaniunt, si non audita referunt. §Paucis,§ Et paucis, & pauca legitur. §Et q d ego te velim;§ A docilitate. §Per ego te deos oro,§ Ordo est, te per deos oro, vt Virgil. Per ego te has lacrymas. §Et nostram amicitiam Chremes,§ Legitur & Chreme. §Quę incepta à paruis, cum ætate§ Mire autem, incepta à pueris cum ætate, vt ostendat non nuper coitam amicitiam, sed antiquam. vt, Veterem Anchisen agnouit amicum. Idem alibi, Neq; enim nouus iste Dianæ Venit amor. §Accreuit§ Vt supra, Accurate. Ad præpositione veirus familiariter. §Accreuit§ Hinc Virgil. Crescent illæ, crescetis amores. §Et meum gnatum§ Ineptum est sic adiurare aliquem, Per salutem filij mei, vt facias id, quod te rogo. sed huic etiam subiungit. § Cuius tibi potestas datur seruandi summa§ In tua est, inquit potestate, & tuus est, hæc ergo obtestatio dicitur, cum per eas res adiuramus aliquem de quibus agitur causa, Vt, Iliaci cineres, & flamma extrema meorum. Idem alibi, Per euersæ genitor fumantia Troiæ Excidia obtestor. §Vt me adiuues in hac re§ Atq; ipsam petitionem. §Vt nuptiæ fuerant futuræ, fiant§ Breuiter & Latine. Ea hoc genus compositionis veteres mutabāt. §Ne obsecra:§ Pro ne obsecres. §Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat§ Hæc plena vna est & caritatis, & officij. quod enim amicus ab amico petit, iustum esse debet, nec pro eo quod non est iustum, supplicare oportet. §Olim cum dabam§ Nos dicimus, cum darem. Virg. Tum decuit cum sceptra dabas, En dextra, fidesque. Et nota olim, pro nuper. §Alium esse censes nunc me,§ Non personæ, sed rei conditio est commutata. §Si in rem est vtriq;§ τοῦ ἀντιστρέφοντος συλλογισμοῦ praue proposuit, vt rectè replicaret. Hic syllogismus negatiuus dicitur. nam in secundo λήμματι negat quod prius dixit, Sed si ex ea re plus mali est, quā commodi. §Si in rem est vtriq;§ Ab vtili argumentum. Vterq; duobus constat. Bene vtrique, mihi & tibi non, alteri vtile, alteri inutile. §Sed si ex ea re§ i. nuptiarum, mutauit numerum ea plurali singularem, Fiant, & ex ea re. §In commune consule,§ Id est ex æquali prouide. §Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater§ Nota suauissimam varietatē. non dicit, quasi tua sit, & ille meus. §Immo ita volo§ Quia vtile est, quia in rem est. §Itaq; modo duæ partes orationis sunt. vt in Hecy. Itaque nos vna inter nos ætatem agere liceat. §Neque postulem§ Quia postulo prætulit. §Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum§ Hoc læto vultu pronunciauit Simo, & hoc à possibili est. loquitur. n. apud eū, ex quo audiuerat, Pamphilum pro vxore habere hanc peregrinā. §Audio§ εἰρωνεία. §Nos fabulæ§ Et hic paulo sapiētior inducitur, & minus obnoxius dolis. §Profecto sic est§ Profectio, cōfirmatio est. §Amantium iræ§ Sententia γνωμική in qua à specie receditur, & in omnes aliquid dicitur. παροιμία, est autē sine auctore sententia. §Redintegratio§ Instauratio. §Id te oro,§ Deest ob, vt sit, ob id, vt Virgil. Quod te per superos oro. §Prius, quam harum§ Inuidiosius, harum, cum vna sit. sic in Eun. Non perpati meretricum contumelias. §Animum ægrotum§ Hoc vt supra, Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem applicat. §Vxorem demus,§ ἰδιωτισμός, vt in Heauton. Quo modo minimo periculo id demus adolescentulo. §Neque illum hanc perpetuo ἀμφιβολίαν de industria posuit, aut vtrunque significat. §Nisi periculum feceris§ Periculum, tentamentum. Cic. Tute melius periculum feceris. Idem Terentius, Fac periculum in literis. At istuc periculum in filia fieri graue est§ Memorabile dictum, & id, quod merito in prouerbium cesserit. §Quod dij prohibeant,§ παρένθεσις per ἀφορισμόν. §At si corrigatur§ Alter est syllogismus per contraria λήμματα, & ipse negatiuus. §Principio, amico filium§ Principio, nec intulit, secundo. §Restitueris, inuenies§ Ergo ἀνακόλουθον duplex. §Amico filium§ Ab honesto. §Quid istuc?§ Concedentis, & veluti victi verbum. tanquam si diceret, quid? & abundat istuc. Vel potius, quid istuc, significat hominē de loco, ac de sententia decedere. vt econtrario perstare ac resistere, dicitur, qui aliquid negat. §Si id animum induati§ Legitur & animum induxisti. §Sed illud plenum est, hoc per μετάπλασμοῦ συγκοπὴν diminuitur. §Ipsus mihi Dauus dixit§ Commendatio testis: vt, In foro modo de Dauo audiui. Ergo ipsus quasi qui maxime sciat. §Tute adeo§ παρέλκει, Adeo modo, & abundat, vt Virgil.

Tuq; adeo quem mox quæ sunt habitura deorum
Concilia, incertum.

§Sed eccum§ Eccum quasi ecce eum, veteres dixerunt, eccum eccuius. Ellum quod adertius significat ecce illū, & obscurius ellum.

GVID. IVbeo§ Hæc congressio duorum senum ad tale periculum tedigit fabulam, vt id videantur consilio non posse mutari, sed euentu qui euentus est Critonis præsentia. nam nunc ex falsis fient veræ nuptiæ, Iubeo. i. volo (nam firme aliquid iubere velle est) Chrem. saluere subaudi, sed supprimitur alterius personæ interce[ptio]. volo autem & iubeo differunt. nam volumus animo, iubemus verbis. C. O, aduerbium optantis, quærebam teipsum.

S. Ego te quærebam inquam. C. Aduenis optato i. multū optatus, aliquod. i. neq; multi neq; pauci adierunt me i. venerunt ad me. non autem dixit accesserunt. nam aditus arduus difficilique est itaq; adierunt quasi importune & interpellantes aduenerunt qui aiebant id, sup. auditum esse ex te. i. à te, videlicet filiā meam nubere hodie. i. dari nuptui gnato. f. Pamph. id. i. ob id, viso. i. ad videndum venio, ne. i. vtrum tu Simo insanias qui id dixisti, an illi qui id aiebant, insaniant qui. s. non audita referant. S. Ausculta. i. audi paucis. i. breuibus pauca etiam legitur quasi audi aliqua, & scies quid ego velim te, vel intellige facere, vel est sensus scies propter quid ego te tantopere optarem, & scies inquam id, quod tu quæris. C. Ausculto, loquere. i. dic, quid velis i. cupias vt hac. S. Per ego te deos oro, & nostram amicitiam Chreme, Quæ incepta. i. instituta, à paruis. i. iam tūc cū adhuc parui essemus, & à paruis pro aduerbio ponitur. sicut à paruulo à puero, accreuit, i. cepit incrementum, simul. i. pariter cum ętate. que. i. & oro inquam te præter tuam gnatam Philumenam vnicam, & solam sine sororibus aut fratribus & per gnatū meum (cuius gnati seruandi. i. custodiendi ne perdatur summa potestas datur tibi) oro ergo te vt adiuues me in hac re in hoc negocio abstrahendi filij à libidine, atq; ita. i. eo pacto, nuptiæ. fiant. i. celebrentur, tu. i. sicut, Fuerant futuræ. i. faciendæ à fio potiusquam à sum. C. ah dolentis interiectione, obsecra me. i. noli me obsecrare. i. per sacra rogare. Quasi. i. tanquā, oporteat te impetrare hoc. i vt nuptiæ fiant à me Chreme te orando me. si censes. i. putas me esse, nunc alium. i. aliorum morum. i. quam olim. i præterito tempore, cū. i. qn̄, dabam filiam meam filio tuo, Si in rem est vtrique. i. si vtriq; nostrum est vtile & nemini inutile. Res enim interdū pro vtilitate ponitur vt hoc est è re mea. i. mihi vtile, è re tua, id est tibi vtile, &c. similiter puto hoc esse in rem vtriq; nostrum. i. puto hoc esse vtile vtriq; nostrum, ergo si est in rem vtriq; nostrum vt nuptiæ fiant accersi. i. euoca me, seu fac me certiorem vel mone. nam accerso vel arcesso, ab accio is est quod significat voco as, quemadmodum est accerso eiusdem significationis, antiqui enim dicebant accio is, mutantes, d. literam in c. Inde arcesso is nunc autem dicimus accio is, d, in c, mutata, & inde fit accerso sis, vel arcerso is, tertiæ inflexionis, vel quartæ, iube. i. impera vt fiant. sed si plus mali est ea re. i. ex nuptijs quām commodi vtriq; mihi & tibi oro te id. i. à te peto vt consulas. i. prospicias, prouideas in commune. i. in commodum quod si mihi commune tecum vel in commune. i. æquali vt Don. vult communi sæpe dicitur de duobus tātum vt hic & Cic. ad Sulp. quidquid nos cōmuni sententia statuerimus. i. mea & tua & in multis alijs locis, cōsulas igitur in commune quasi. i. tanquam illa filia mea sit tua, que. i. &, ego sum pater Pamph. S. Immo. i. sed, ò Chrem. in vocatiuo sicut Vlyss. volo, itaque. i. postulo ita vt fiat. i. vt hoc negocium compleatur, neq; postulem. i. postulare velim abs te nisi ipsa res moneat. i. incitet & postulet vt fiat. C. quid est? S. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum. C. audio. i. intelligo, capio quod dicis. S. Ita magnæ sunt iræ vt sperem Pam. posse auelli. i. abstrahi ab illa. C. fabulæ. i. nugæ sunt. S. Profecto. i. proculdubio & est particula confirmatiua, sic est. i. iræ sunt magnæ. C. sic hercle, vt dicam tibi; Amantiū iræ. i. amorum captorum, reintegratio i. instauratio est amoris, est autē syllepsis cuiusmodi illud est Xenophon deliciæ meæ sunt mandata tua meditatio mea est, verbum enim sequitur vltimum nominatiuum & cum illo congruit. S. Hem interiectio ostendens dolorem profectum ex dicto Chremetis qui catholicam. i. communē protulit sententiam, id. i. ob id quia Amantium iræ, &c. oro te vt eamus ante. i. præueniamus. dum. i. quandiu tempus. i. opportunitas datur dumq; libido. i. extrema voluptas & lascivia eius Pamphil. est occlusa. i. cohibita repressa contumelijs. i. probris vtro citroq; datis demus vxorem priusquam scelera. i. scelerati mores & lacrymę (harum pro huius Glyc inuidiose dictum est vt Eun. nō perpeti meretricum contumelias) confictę. i. simulatę dolis, id est astutijs fraudibus ad decipiendum reducant. i. id est redigant animum ægrotum quod amore saucium ad misericordiam. i. vt miseratur eius Glyc. ò Chrem. spero. i. confido ipsum Pamph. deuinctum. i. alligatum irretitum allecturu consuetudine. i. conuersione tuæ filiæ, & coniugio. i. matrimonio liberali, id est facto cum libera & non serua qualis forte putabatur peregrina illa Glyc. vel coniugio liberali. i. liberaliter facto spero itaq; sese sic deuictum dein, vel dehinc. i. postea facile emersurum. i. erepturum ex illis malis quę in amore sunt. C. Hoc videtur tibi ita futurum supp. at. i. sed ego arbitror neque illum Pāmphil. posse habere hanc filiam meam, vel contra dici potest hanc non posse habere illū perpetuo, ideo amphibologia ex industria visa est vt vtrunq; ostenderet, & arbitror inquam me Chrem. non posse perpeti. i. vsque ad finem pati, vt filiam meam habeat secum, scilicet qā eiusmodi mores post connubia sit prosecuturus. S. Ergo qui. i. vnde, vel

quomodo scis, istuc pro istud. nisi feceris periculum. i. tentamentum seu experientiam. C. At est graue. i. molestum istud periculum. i. tentamentum fieri in filia mea. S. Nempe. i. certe responsioni; aptum est, denique. i. tandem omnis incommoditas. i. importunitas redit huc. i. in meipsum recidit nam huc de persona loquentis dicitur si discessio. i. separatio eueniat, quod. s. discessionē euenire dij prohibeant. i. auertant parenthesis est per euphenismon. At si. i. sed si, corrigatur. i. resipiscat propter filiam tuā, quā quæ commoditates. i. opportunitates inde procedunt. s. Alij habent vide quod ipsum satis quadrat quantum ad sententiā. Principio. i. in primis restitueris. i. reddes coniunctiuū indicatiuo anacolnthon filium amico tuo quem. i. filium vides lasciuia perditū iri inuenies tibi generum firmum. i. stabilem & virum. i. maritū filiæ tuæ. C. Quid istuc? verbum concedentia est, & veluti victi ita vt istic abundet, vel est sensus, Quid istic facis sup. quasi concessionem tandem subiuncturus. Vel quid istic. i. iste dicit sup. admirando? si induxti, induxisti per syncopem animum. i. si tibi imperasti vel tibi persuasisti istud esse ita vtile nolo vllum commodum claudier, pro claudi, per paragogen, tibi in me, hoc est nolo tuum commodum retardari per me. S. O Chr. merito. i. iure, semper maximi feci te. i. plurimi æstimaui. C. Sed quid ais? S. quid? C. qui. i. quomodo, scis eos nunc discordare inter se? i. Pamphi. & Glyc. & eos dicit quod masculini genus præponderare debet fœminino. S. Ipsu' Dauos quasi qui maxime sciat, qui intimu' est. i. familiarissimus propinquissimus, consilijs. i. propositis eorum Pamph. & Glyc. dixit mihi; Et is mihi suadet, vt maturem. i. accelerem, nuptias quantum queam. Num. i. nunquid, q. d. non censes. i. iudicas ꝙ sup. faceret, filiū nisi sciret eadem hæc velle? Tute. i. tuipse, adeo, i. certe, iam. i. nunc eius audies verba. Deinde admonet alios seruos vt euocent Dauum ad Simonem. heus aduerbium vocantis & attentionem petentis euocate. i. accersite, huc Dauum. i. ad me. Sed eccum. i. ecce hic prope, video ipsum foras exire. ipse. n. iussu Si abierat intro vt pararet paranda.

Lato. ARgumentum} Congressu senum ex fictis veræ fiunt nuptiæ, vnde omnibus consilijs & factis fabula ad epitasin progreditur. { Iubeo Chremetem } Eclipsis, subaudi, saluere. { Per ego te } Obsecratio Simonis, admiatis rationibus ab honesto & vtili. & est propositio petitionis. { Ah ne me } Modestum responsum Chremetis, quod amplificatur per antithesim. { Neq; postulem } Confirmatio vtilitatis à tempore. { Fabulæ } Reiectio. { Sic hercle, } Faceta ironia. { Hem, id te oro } Expolitio argumenti à tempore, & ab vtili cohortatio. { Sese emersurum } Emersurū, transitiue tum accusatiuo, nam emergor non dicimus. Licet dicamus, mergor. { At ego non } Obiectio periculi & incōmoditatis. { Nempe incommoditas } Solutio ab vtilitatis comparatione, quam colligit, auget congerie. { Merito te semper } Gratiarum actio. { Nam censes } Argumentum ex adiunctis.

Petrvs Mars. IVbeo Chremetem. &c. } Honesta & vtriq; parti vtilia ab amicis petenda esse docet hæc scena, cum homo ab homine nō sic alienus, & mutuis beneficijs vita ciuilis constet. quam hi destruunt, qui propriam vtilitatem respicientes, negligunt alienam quod à boni viri officio penitus alienum est. Quapropter omniū bonarum artium magister Cicero, hāc legem in amicitia sanxit, vt neq; rogemus res turpes, neq; faciamus rogati, & vt ab amicia honesta petamus, atq; amicorum causa honesta faciamus, neque expectemus quidem dum rogemur, sed studiū semper adsit, cunctatio absit. Plato in 5. de Leg. sic ait: Prima ciuitas est & Resp. optimæq; leges, vbi quammaxime per vniuersam ciuitatem priscum illud prouerbium locum habet, quo dicit: Amicorum omnia esse communia. Humanitas, dicebat Plato, tribus modis exercetur in vita ciuili: Vno modo per salutationem vt cum obuios salutamus, & manus porrigimus: Secundo cū quis opem fert alicui calamitatibus laboranti. Tertio, cum homines inter se conuiuia celebrant, & epulari accubatione se refouent, atque ciuiliter oblectant. Seneca lib. 8. epist. sic ait: Humanitas vetat superbum esse aduersus socios. Arist. j. Pol. sic ait: Homo natura ciuile animal est, & qui in ciuilis propter naturam, & non propter fortunam, aut prauus est, aut melior, quàm homo. Vnde dicitur: Homo solitarius, aut bestia, aut deus. { Amantium iræ, amoris, &c. } Prudens homo inducitur Chremes, qui mores hominum adolescentium, & iuuenum callens id, quod erat iudicabat. { Ad misericordiam, &c. } Misericordia est, inquit Seneca, ægritudo animi, ob alienorum malorum speciem, aut tristitia ex alienis malis.

Glar. QVatuor primi versus Iambici Tetrametri Acatalectici, sed in tertio vel Meam monosyllabon erit, & Tuo dissyllabon, vel contra, Meam dissyllabum, & Tuo monosyllabon, aut quod malim, vel primo loco, vel tertio bacchius est. In quarto vel in Paucis s, eliditur vel d, in Quid, quod malim, quanquam Donatus pro paucis etiam pauca legi asseuerat. Quod si est, carmen absque elisione d, constabit, potest & creticus esse loco quinto, sine elisione vel s, vel d. Quintus versus est Iambicus Dimeter, inquit Doct. Reliqui deinde huius scenæ omnes trimetri præter sex vltimos Iambicos Tetr. Cat. Porro hic in primo, Per te ego Deos oro, legendum vt legit Doct. te ante ego & Deos monosyllabon est. Item in quarto dein Cuius monosyllabon. Potest tamen etiam legi, Per ego te Deos oro, vt creticus sit loco primo & quarto. { Amantium iræ amoris reintegratio est } Facile hic Ioan. assentior, quod veteres habent codices. Integratio legi debere, non redintegratio. Nam meus venustus quidem ille codex ita habet. In tertio deinde versu Eius monosyllabum est. In quarto prius monosyllabum est, aut Bacchius loco primo. In decimo l, eliditur in illum, ait Doctor. ego malim Bacchium loco primo. At in 12. idem ait s, elidi in istuc. Vbi ego malim aut s, in Feceris, quod in præcedente est carmine, elidere, & at in priore constituere versu, atque ita habet Ald. liber, aut loco primo bacchium ponere. In 39. proceleusmaticus est initio Tibi gene. In sex vltimis qui sunt scazontes Tetrametri, vt vocat Doct. aut Tetr. Iamb. Cat. vt alij appellant, nihil est notatu dignum, nisi vltimum versum perfici initio scenæ seq. in 2. autē, Eorum verbum dissyllabum esse nisi, quod malim, bacchus est loco quinto, cum Eos in præcedente etiam sit dissyllabon. Item in vltimo pro Sed, legi in Alijs, Atque.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Dauus sene insultans, hortatur eum ad faciendas nuptias, non enim putabat fore vt sic ageretur. Cum igitur videt herum serio de trahenda filia colloqui cum Chremete, anxius & examinatus redditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti Scena Dauus seni insultans vt nuptias acceleret hortatur, cui senex acquiescit. Simo Dauo consilium suum prodit, conaturque ex fictis veras efficere nuptias, quæ res Dauum anxium examinatum reddit.

Octonarij Acatalectici, & Dimeter vnus.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

AD te ibam. S. quidnam est?
D. Cur vxor non accersitur? iam aduesperascit.
S. Audin tu illum?
Ego dudum non nil veritus sum Daue abs te, nec faceres idem.
Quod volgus seruorum solet, dolis vt me deluderes?
Propterea quòd amat filius. D. egenu' istuc facerem? S. credidi:
Idque adeo metuens vos celaui, quod nunc dicam. D. quid? S. scies.
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem agnosti, qui siem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid? non? S. sed ea gratia
Simulaui, vos vt pertentarem. D. quid ais? S. sic est res. D. vide.
Nunquam quiui ego istuc intelligere. vah consilium callidum.
S. Hoc audi. vt hinc te iussi introire, opportune hic fit mihi obuiam.
*D. Hem, numnam perijm'? S. narro, * quæ tu dudum narrasti mihi.* * huic
*D. Quidnam * audio. S. gnatam vt det, oro; vixq; id exoro. D. occidi.* * audiam
S. Hem, quid dixti? D. optume inquam factum. S. nunc per hunc nulla est mora.
C. Domum modo ibo: vt apparentur, dicam: atque huc renuncio.
S. Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.
D. Ego vero solui. S. corrigere mihi gnatum porro enitere.

D. Faciam

D. Faciam hercle sedulo. S. potes nunc, dum animus irritatus est.
D. Quiescas. S. age igitur: vbi nunc est ipsus? D. mirum, ni domi est.
S. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullu' sum.
Quid causæ est, quin hinc in pristinũ recta proficiscar via?
Nihil est preci loci relictum. iam perturbaui omnia:
Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium;
Feci hodie, vt fierent, insperãte hoc, atque inuito Pãphilo.
Hem astutias. quòd si quiessem, nihil euenisset mali.
Sed eccum ipsum video: occidi:
Vtinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

Dan. AD te ibam} Dauus vt rectè scribatur, Dauus scribendum est, quia nulla litera vocalis geminata, vnam facit syllabam, sed quia ambigmitas vitanda est nominatiui singularis, & accusatiui pluralis, necessario pro hac regula, digamma vtimur, DaFus, serFus vulgus, corFus. {Ad te ibam} Locus est, in quo iam ad discrimen mali producta comœdia, in meliorem partem iam incipit inclinare. {Ego dudum} Semper grauis inceptio orationis quæ exordium sumit à pronomine ego: vt, Ego te quæ plurima fando. &, Ego postquam te emi à paruulo. {Ego dudum} Aduerbia tẽporis, aut certa sunt, vt hodie cras, aut incerta, vt dudum, nuper. Itaque incertis certum additur tempus, vt iam dudum, nunc nuper. {Nonnihil veritus Daue abs te,} Breuiter, pro, veritus ne quid abs te fieret sicut supra, Hei metui à Chryside. Et Cic. Quod precatus sum à dijs immortalibus. pro eo, quod est, quæ à dijs petij, precatus eos. {Quod volgus seruorũ solet} Totũ cum extenuatione protulit, tãquam qui satisfactum voluerit Dauo ob comprobatam fidem eius. Nam propemodum habeo} Ridicula dilatio eius rei quæ iam dudum nota est auditori. {Nam propemodum habeo iam} Hoc est propemodum, cuius accusatiuua est à modus. {Sed ea gratia} Gratia, pro causa posuit, noue. {Sic est res} Quòd Græci dicunt, ὅ τως ἔχει. {Numnam} Nam παρέλκεται, vt in quisnam. {Quidnam audio?} Legitur & audiam. Menander. n. sic ait, τί ἀκούσ' ἀνύσω. {Occidi optume} Bene vsus est παρομοίῳ, occidi & optume, vt similitudine falleret audientem. {Per hunc} Chremetem s. {Ibo, atque huc renũcio} Varie, ibo & renũcio. {Nunc te oro Daue} Te i. per quem stat summa negocij. {Et modo magis vere rogat, q̃ tunc cum ait, Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue. ibi enim iracũdia latet, cum dixit, siue æquum est. {Effecisti has} Non fecisti. est enim efficere, perficere faciendo. Et bene Has, quarum causa laboro. {Ego vero solus} Et hoc ad increpationem dixit, non ad cõfirmationem. {Solus} i. cui non assentiebat Pamphilus. {Porro} In futurum, deinceps. Futuri temporis aduerbium, vel adhortantis, vt, Porro q q quæ. {Enitere} Labora, quasi difficile sit, & conatu sit opus. {Hercle sedulo} Productiones sunt Comici stili ad fucũ orationis positæ. {Potes nunc,} A possibili argumẽtum. {Dum animus irritatus} Quia dixerat, Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. Irritatus est, commotus, ira prouocatus. vt in Phorm. Ducitur aũt verbum à canibus, qui restrictis dentibus hanc literam r, imitantur. {Quiescas} i. conquiesce, imperatiui modi, ne iniuriosum videretur. {Age igitur} Age, dic, vt est, Egi, atque oraui tecum, aut aduerbium est hortandi. {Quiescas} Pro quiesce, aut deest volo, aut facito. {Mirum, ni domi est} Existimationẽ intulit, incertum fugiens, & est cõpositum quasi miror {Mirum, ni domi est} Compositum est, quasi hoc est mirum, ni domi est. Caute seruus callidam interrogationem senis paratus excepit. Memor simulatæ discordiæ cum amica, fingit non se alibi eum esse suspicari, q̃ domi. {Dicam eadem illi} In alijs itidem scriptum est. quod si est, pro item accipimus. An ego idem, pro item? {Nullus sum,} Plus est nullum esse, q̃ perisse. nam qui perit, vel corpus habet reliquum, qui vero nullus est, ita non est, ac si natus non sit. {Recta proficiscar via?} Bene recta & corporis impulsionem lucrifaciam, aut recta, vt non eam ad precatorem, aut ad Pamphilum. Et bene proficiscar. proficisci enim in rem ægram, ac difficilem dicimus. Ea recta via, plana dixit, non tentũ recta. {Hinc} i. ex hoc loco. {Nihil est preci loci relictum} Subiũgit ergo causas cur proficiscatur in pristinum. {Nihil est preci} Quod prædixit senes. {Iam perturbaui omnia} Allocutio in qua quid metuat, quid velit, manifestũ est. {Herum fefelli} Hæc enumeratio causarum est, qua magnifice exaggerauit errores suos. {Conieci} Nec immisi, sed conieci, quod impetum & iniuriam significat. {Herilem filium} ὑἱὸν τρόφιμον. {Feci hodie} Non solum feci, verum etiam addidit tẽpus, Hodie, vt ne diecula quidẽ eius sit. quod fecerat, mali. {Insperante hoc, atque inuito} Insperante & inuito, duplex offensio. {Hem astutias?} Bona εἰρωνεία Pluraliter dixit astutias, quasi is qui abundet astutijs, vt ei vna non sufficeret. {Vtinam mihi esset aliquid} Non dixit gladium, aut laqueum, ne esset tragicum. Ergo expressit bene, dicens, Quo me nunc præcipitem darem.

Gvtn. AD te ibam, &c.} Hic locus est in quo iam ad discrimẽ mali producta comœdia in meliorem partẽ iam incipit inclinare. D. Ibam ego Dauus ad te Simonem. S. quid nam est? D. Cur vxor non accersitur? i. aduocatur, vel adduci curatur, iam aduesperascit. i. ad vesperum inclinatur dies. S. Audin'. i. audis ne tu illum? Ego semper grauis est inceptio orationis quæ exordium sumit à pronomine ego, dudum. i. paulo ante. Aduerbia temporis, aut certa sunt hodie cras, aut incerta vt dudum nuper. Itaque incertis certum additur tẽpus, vt iam dudum iam nuper. ò Daue veritus sum nũ nil. i. aliquid timui ne quid à te fieret, sed breuitati studuit poeta, vt alibi, metui à Chryside, ne. i. q, faceres idem, Quòd vulgus. i. maior pars seruorum solet. s. vt. i. q, deluderes?. i. ludibrio offenderes me senem dolis. i. astutijs malis. Propterea q filius amat. i. amore captus est. D. egenu'. i. ego, ne facerem? i. facere vellem, istuc, videlicet te deludere dolis. S. credidi: q; . i. &, ego adeo, valde metuẽs. Id ne. s. deciperet, celaui vos seruos id, sup. q dicam nunc. D. quid? S. Nam propemodũ. i. vel admodũ, vt vult Don. vel ferme prope, habeo iam tibi fidẽ. i. credo tibi. D. tandem cognosti. i. nouisti, qui siem, hoc est sim. S. Non fuerant nuptiæ futuræ i. faciendæ. D. quid? i. cur, non fuerant futuræ? S. sed simulaui nuptias futuras, ea gratia. i. causa. vt pertentarem vos. i. perfecte de vobis periculum facerem. D. quid ais? S. sic est res. D. vide. Nunquam quiui ego istuc intelligere. vah, interiectio indignantis, vel increpãtis, ac deridentis, consilium. i. propositum commentũ, callidum. i. astutia & calliditate plenum, hoc aũt dictum exclamatione tollendum est, q. d. cõsilium illud est multum callidum & irridet Daue eo pacto Simonem. eum. n. non latebat eiusmodi consilium. S. Hoc audivt. i. postquam iussi te Dauum introire, huc. i. in domum parãdorum obsoniorum gratia, hic fit obuiã. i. occurrit præsto est mihi opportune. i. tempestiue. D. Hem, dolẽtis interiectio, numnã. i. nunquid, perijmu'?. i. perditi sumus, & nam adiectio est syllabica vt quisnam. S. narro huic Chrem. quæ tu dudum. i. paulo ante narrasti mihi. D. Quid nam audio. alij, audiam. S. oro, vt ipse Chremes det gnatam; vixq; exoro. i. obtineo id. D. occidi, i. perij, perditus sum. S. Hem, indignantis interiectio, hic est, quid dixit? D. inquã. i. dico vel dixi, optume factum. S. nunc per hũc nulla est mora. i. non stat per Chremetẽ quo minus nuptiæ fiant. C. Nunc ibo domum dicam, vt apparentur obsonia. s. atque renuncio. i. significo huic filiæ meæ. S. Nunc te oro Daue, qm̃ solus mihi effecisti, i. faciendo perfecisti has nuptias Dauus interrũpens sermonem dicit. D. Ego vero solus effeci nuptias, hoc aũt dicit non ad confirmationem, sed ad increpationem. S. subdit Simo quod fuerat Dauum rogaturus, porro. i. deinceps in futurũ, vel hortandi est aduerbium, enitere. i. labora quasi difficile sit, & conatu opus corrigere. i. ad viam rectam redigere mihi gnatum. s. Pamphilum. D. Hercle. i. per herculem, faciã sedulo. i. instanter quasi sine dolo. S. potes corrigere nunc, dum animus eius irritatus est. i. commotus ira, siue concitus & prouocatus. D. Quiescas. i. conquiesce neque de hac re labores. S. age igitur, vel dic, & loquere vel est aduerbium hortantis, quo hortetur, eum vt faciat quod pollicetur, vbi nunc est ipsus? D. mirum est. i. miror, ni. i. si non est, domi cum sint inimicitiæ illi cum amasia. S. Ibo ad eum filium, atque dicam itidem. i. similiter illi hæc eadem, quæ dixi tibi. D. nullu'. i. non, sum, plus est enim nullum esse, q̃ perijsse. Nam qui perit corpus habet reliquum, qui vero nullus est ita nõ est ac si natus non sit. Quid caussæ. i. quæ caussa, est, quin. i. cur non proficiscar tanquam res ægra & difficilis recta via? i. plana, hinc i. ex hoc loco. pistrinum. i. in ergastulum pistrinum ad circumagẽdas trusatiles molas. Nihil loci. i. nullus locus, hoc est nulla opportunitas relictum est preci. quasi nunc preces apud Pamphilum non sint valituræ. iam perturbaui omnia conieci. i impetu & iniuria immisi, filium herilem. i. Pamph. filium heri mei Si. in nuptias, feci vt nuptiæ fierent hodie hoc Pamph. insperante atque inuito. i. nolente. Hem irascentis sibi interiectio est astutias omisit, vt hominem nequam, pro ò hominem nequam bona ironia; pluraliter dixit astutias, quasi ei qui abũdat astutijs vna non sufficiat ac superat, quod. i. sed si quiescem. i. in ea re non laborassem nihil mali euenisset. Sed eccum. i. ecce hic ante oculos video ipsum Pamphilum occidi. i. perditus sum, vtinã aliquid esset mihi hic, quo. i. vt velle quo darem me præcipitem, nũc. i. præcipitatem me mihi ipsi mortem conscituras.

LATO. ARgumentum} Qoid actum sit, cognoscit Dauus, & cōsilium suum detestatur. {Ego dudum} Principiū à beneuolentia per antithesin. {Ego isthuc} Cū auetsatione pronunciandam. {Non fuerant} Narratio. {Quid ais} Admirantis. {Nunquam quiui} Faceta assentatio. {Hem, num nam} Metuentis. {Optume inquam} Callida iteratio ad fallendum ex vocum similitudine. {Ego vero} Repetirio tacite stomachantis. {Nullus sum} Perturbatio Daui & consilij sui detestatio. {Nihil est preci} Preci datiuus à prex, quod non est in vsu.

PETR. MARS. AD te ibam, &c.} Homines non vndique circunspectos, nec planè prudentes, quibus abundat vita communis, assentationibus capi docet hæc scena. Icciteo Tull. lib. 1. Off. monet, ne assentationibus patefaciamus aures, & ne adulari nos sinamus, in quo falli facile est. Vnde Solon, auct. Laertio, dicere solebat: Caute singulos obserua, ne forte odiū in corde tegant, dum blāda & atridenti facio te allocutus duplaq; illis lingua atra ea mente sonet. Hominem insuper malitia quæ vino iungitur, grassantem, confundi aliquando, ac in proprios incidere docet laqueos. {Impossibile, quippe est, vt id habeat successum, cum principium malum est. Seneca scribens de ira ad Nouatū, sic ait: Nulli fortuna tam dedita est, vt multa tentanti vbique respondeat. Cic. in Orat. pro Cluēt. sic ait. Minus stultus est, cui nihil in mentem venit, q̄ ille qui quod stulte alteri venit in mentem, comprobat. {Sed ea gratia, &c.} Arist. interrogatus, auctore Laertio, quidnam mendaces lucrarentur, respondit. Vt cum vera dixerint, illis non credatur. Socrates apud Plat. in 2. de Rep. sic ait: An nescis, quod ipsum mendacium omnes homines dijq; oderunt?

GLAR. PRimum carmen fragmentum est, vt diximus, vltimi carminis prioris scenæ. Deinde seq tur adhuc vnus scazon, in quo Vaor abundat, vt rectè annotanit Doct. satis. n. notum erat Simoni, atque adeo Chremeti, qua de loqueretur Dauus. Reliqui omnes sunt tetrametri iambici acatalectici præter extremos duos. Quanquam decimūtertium ab initio huius scenæ versum Doct. trochaicum tetr. cat. iudicarit, qui corripuit o in audio. Sed cum alij oēs sint iambici, ego illum eiusdem iudico generis, præsertim cum o in audio longari commode possit. In 7. ab initio scenæ, primo loco est dactylus, secundo proceleusmaticus. Nā propemodom habeo, iam tibi fidē. In 10. aut eliditur n, in quiui, aut s, in Istuc ait Doct. Ego malim ereticum loco secūdo. In 11. Introire trissyllabon est, vt superius in Act. 2. Scen. 2. quāquam ego loco quarto creticum malim. In hoc versu Mihi monosyllabon totum eliditur, perinde atque non adesset. Hem aūt quod in sequēte ponitur versu à superiore eliditur, aut extra versum est, vt sæpe. In 20. s, eliditur in Nullus. Vtrunque annotauit Doct. Penultimus versus est dimeter iambicus acatal. vltimus est trochaicus tetrameter catal. qui in mihi monosyllabon totum elisit. Quod si dissyllabum fuerit, sequente tantum elisa syllaba, carmē erit iambicum quadratum acatalecticum vt multa præcedentia.

ACTVS III. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Sthomachatur Pamphilus quod dolosum Daui consiliū secutus, responderis patri se ducturum vxorem.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Quemadmodum hęc sequens scena perturbationis plena esset futura, supra proposuit Poeta, cum ad consentiendum Daui consilio tardum reduceret Pamphilum. Hic nunc indignatur Pamphilus stomachaturque quod seruo futili auscultauerit.

Tetrametri, Iambici, admixtis Trochaicis quibusdam.

PAMPHILVS, DAVVS.

VBI illic scelus est, qui me perdidit? D. perij. P. atque hoc confiteor,
Iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili
Sum, seruon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo precium ob stultitiam fero: sed inultum id nūquam à me auferet.
D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si euito hoc malum.
P. Sed quid ego nūc dicā patri? negabon' velle me, modo
Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec de me equidem, atque id ago sedulo.
Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquā producam moram. P. oh,
D. Visus sum, P. ehodum bone vir, quid ais? viden' me consilijs tuis
Miserum impeditum esse? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe Pamphile.
P. Nempe vt modo. D. immo melius spero. P. oh; tibi ego vt credam furcifer?
Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo fretu' sim,
Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias,
An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.
Sed paululum sine ad me vt redeam: iam aliquid dispiciam. P. hei mihi,
Cur nō habeo spatium, vt de te summā suppliciū, vti volo:
Nanque hocce tempus præcauere mihi me, haud te vlcisci, sinit.

VBI illic scelus est,} Hæc scena, cuius perturbationis esse debeat, etiam supra poeta præstruxit cum ad consentiendum Daui consilio tardum Pamphilum faceret. {Vbi illic scelus est,} Accusatio. {Vbi illic scelus} Nimium terribile est, sæuire ante q̄ videas eum contra quem irasceris. {Vbi illic scelus est,} Ad intellectum, non ad verba redegit: & est figura σύλληψις per genera. Virg. Para in frusta secant. Sed hic figura est per numeros, nā quia scelus, scelestus intelligitur, modo qui subiunxit, non quod. {Tam iners,} Sine arte. {Tam nulli cōsili} Vna pars orationis est, nulli consilij. nos, nullius & solius. rectè aūt veteres, nullo nulli, solo soli declina bant. {Me cōmisisse} Non, commendasse, sed, commisisse. Committimus. n. quæ cum magno periculo volumus esse seruata. {Futili?} Leui. nam à vase, quod futile dicitur, quod non deponunt ministri sacrorum quod est acuto fundo, & patulo ore. eoq; instabile est. Virg. Cōsilijs habitus non futilis auctor {Ergo precium} Preciū pro stultitia, pœna est, pro virtute, præmium. Ergo precium generaliter pro bene, aut male facto redditur: sed discernitur ita nam. precium pro stultitia, est pœna, precium pro virtute, honor est & lucrū. {Precium ob stultitiam,} Sic Plaot. locutus est, Precium ob asino. i. pro, asinorum precium. Virg. Rem magnam, preciumq; moræ fore. Et alibi, Illum Tirides alio pro talibus ausis Affecit precio. & est figura [illegible], vt apud Virg. Inuidisse deos patrijs vt redditus oris. {Posthac incolumem sat scio fore me,} Sic dicere solemus in magno periculo positi, nonquam nos periclitaturos, si illud periculum potuerimus euadere. {Posthac} Audacter se incolumem in futurum promittit fore, cum vita hominis tam varijs multisq; sit periculis cōferta. sed hoc dicit, Sic inquit, periclitor. si hoc euasero, scio me nō postea periclitaturū. Menander sic * & est sensus, Tam difficile est hinc euadere, vt qui hinc euaserit, videatur immortalia futurus. {Dicam patri} Bene patri, non Simoni, vt de auctoritate huius nominis summus terror exurgat. {Modo pollicitus sum} Modo mire, etenim maiorem vim habent recentiora promissa. {Modo pollicitus sum} Oratorie melius pollicitus sum dixit, q̄ si promisi, diceret. {Qua fiducia} Qua fiducia, ad personam suam retulit. & fiducia modo impudentiam significat. {Nec quid me nunc faciam} Nos, quid faciam, veteres aūt me addebant. Et nota faciam, cum ablatiuo casu. Ablatiuus casus me. {Atque id ago} Id quæro, hoc est vt inueniam quid faciam. {Aliquam producam} Productem legitur, & perducam. Significat aūt differā, protendam, prolatem. {Ehodum bone vir,} Grauis interrogatio, & minantis cum iracundia. Et hoc εἰρωνεία prosequitur, cum omne genus contumeliæ leue in eum dicimus, in quem ferimur iracundia. {Viden' me} Hoc est nunquid negare potes? {Impeditū esse?} Impeditus est proprie, qui ita pedes habet illigatos, vt progredi nō possit. Sed hic ad negocium retulit. {At tam expediam} Non se defendit, ad emēdaturum promittit. & bene ad impeditum, expediam retulit. duo permisit simul, & tēpus cum celeritate, & effectum. {Immo melius} Bene Melius comparatiuo est vsus, quasi hoc bonum sit, illud melius. {Furcifer?} Furciferi dicebantur, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, q̄ supplicij causa circa vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum suum, simulq; monere ceteros nequid simile admittant. Itaque & Cicero de seruo, Quid inde

furcifer?

furcifer?quo progreditur?{Impeditam.& perditã restituas?}Multum progressus est,impeditam dicere,modo perditam dixit. Sensus hic est,Integram perdidisti, & perditam restituas? {Tu} Hoc est,qui integram expediam,q; turbasti.{Quo fretu' sum}Est memor se ante dixisse,Dauum video,cuius consilio fretus sum.{Hoc futurum?}Vt ab illa excludat,huc concludat.&,Vide quo me inducas.{Crucem}Plena satisfactio est, confessio peccati sine recusatione pœnarum. nam maiores eos reddimus quibus vultu operæprecium pro delictis nostris offerimus. Virg. Equidem merui, nec deprecor,inquit.{Ad me vt redeam}Redire ad se dicitur,qui animum recipit,& sedem mentis. Virg. Victus redit ad se, & hic de corpore dixit. Ad se autem redit,qui amens esse desiit.{Dispiciam}Dispicere est disquirere consilium despicere, deorsum aspicere.{Cur non habeo spatium,} οἰκονομία.{Nanque hoc tempus præcauere}Sic Virg. Sed motos præstat componere fluctus.& est σύλληψις.illud enim cogit.hoc finit:

GVIE. VBi illic est scelus}Syllepsis est per genera. Relatiuum non ad nomẽ scelus,sed ad rem refertur, & scelus pro scelerato posuit.{Tã iners} Hebes ac retuso ingenio. Rudol. Agric. lib.3. dialecticæ,inquit,Et docere quidẽ rem facilem esse, & quam quisque tñ non incertissimæ mentis præstare possit.{Tam nulli cõsili}Prisc.institutionum grammaticarum lib.2. Tradit veteres octo illa nomina vnus,vllus,vter,nullus, totus,solus, alius,& alter,sic inflectere consueuisse,vt alia primi & secundi ordinis. citat & hunc Terentij locum inter exẽpla ex idoneis auctoribus. Trapezontio consilium quoque significat vim, qua facile quisque aliquid perficere possit.{Seruon' fortunas meas Laur. Val.2.Comment. Me ne incepto desistere victam, Nec posse Italia Teucrorũ auertere regem? Hic placet,inquit,mihi vt subintelligas,vere ne ita est,me non posse Italia auertere regem Teucrorum? Plinius Iunior. Hominem ne Romanum tam græce loqui.i.vere ne ita est, vel oportuit ne,siue oportet. Terent. in And. Seruon' fortunas meas commisisse me futili?{Seruõn' fortunas meas me cõmisisse futili}Me ne fortunas commisisse homini inimico eidemq; adeo nocenti,vt ne si velit quidem possit sibi temperare quin aliũ mactet infortunio. Damnat his verbis suam stultitiam Pamphilus, & recte addidit futili Qui.n.salutem suam cõmittit ei, cuius opera mox sit periturus,perinde facit veij,qui vinũ, quod seruatum fideliter velint futili infundunt vasi, vnde continuo sit effundendum.{Futili} i.leui. Metaphora est à vase futili, & rimoso.{Precium ob stultitiam fero}Seru.in 9.Aen. hunc locum citans dicit precium pro pœna positum esse.{Id inultum nunquam à me auferet}Pro eo quod est.nunquam eo facto nõ punito abibit,sic loquitur & in Adelph. Ni faciant,quæ illos æquum est,non sic ausorent.{Posthac sat scio incolumem fore me,} Ita dicere solemus in magno periculo positi nũquam periclitaturos,si periculum illud possimus euadere,satis audacter Dauus se incolumẽ posthac fore promittit,cum dubia incertis versetur vita periclis,cum vita hominis tam varijs multisq; sit obiecta casibus. Locum hunc sic intellige,tã difficile est euadere,vt qui hic euaserit futurus videatur immortalis.{Modo qui sum pollicitus} Modo maiorem vim habet ob recentiora promissa.{Producam moram}i.vt huic pœnæ dilationem interponam.{Ehodum} Verbum est intẽtionem deposcentis.{Miserum impeditum esse,} Donat dicit eũ proprie impediri,qui ita pedes habet illigatos vt ꝓgredi nequeat, sed hic ad negocium de nuptijs retulit Pamphilus, & Dauus non defendit,sed emẽdaturum se promittit.{Vt credam furcifer?}Subauditur verbum vis,vt sit,vis ò furcifer vt credam tibi hoc? Donatus adnotauit furciferos olim dictos,qui ob leue aliquod delictũ cogebantur à dominis ignominiæ magis quam supplicij causa circa vicinias ferre in collo furcam ligatis ad eam manibus,& palam dicere peccatum suum simulq; admonere ceteros ne tale quid admitteret.{Quo fretu' sum,} Meminit ante se dixisse. Dauum video, cuius consilio fretus sum.{An nõ dixi hoc esse futurum}Dixit in Sce.3. Act.2.vt ab illa excludat,hac cõcludat.{Quid meritus es} Priscianus participia pro verbis,ponũt,inquit Attici, faciũt idem & frequenter Latini. Terent. in And. Quid meritus es,pro,Quid meruisti. Hoc Romani faciunt in omnium passiuorum & deponentium & communium præteritis adiungentes verbum substantiuum.{Crucem}Plena satisfactio est,inquit Donatus, cũ peccatum confitentes,pœnam non recusamus. Meretur veniam reus, cum ipse sibi pœnam eligit innocẽtiæ proximus est, qui culpam fatetur suam.{Crucem}Bene hoc seruus. Nam seruorum,non ciuium crucis erat suppliciũ. Hinc & Cic. in Orat. pro Rege Deiot. Quæ crux huic fugitiuo põt satis supplicij afferre.{Haud te vlcisci sinit}Quidam hunc locum sic explicant. vlciscor de te.i.cõtra te facio vindictam,vel accipio pœnam de te in vindictam.

LATO. ARgumentum} Querela & expostulatio Pamphili cũ Dauo.{Vbi illic scelus}Scelus.pro scelerato per auxesin,& est metonymia.{Sed multum}Comminatio.{Posthac incolumem} Trepidatio Daui.{Sed quid ego}Instauratio querelæ per dubitationem.{Visus sum}Trepidantis.{At iam expediam}Promissio auxilij loco defensionis.{Oh tibi ego}Refutatio à personæ & ante factis.{An non} Amplificatio à præmonitione autegressa.

VBi illic scelus,&c.} Illos stultitiæ suæ pœnas dare hæc scena docet,qui vilissimæ personæ freti consilio,ad id tãdem, deueniunt,vt locum pœnitentiæ vbique relinquãt,& merito ab omnibus qui recte sapiunt,in rebus agendis derideantur. Quapropter Herod.lib.7. Bene,inquit,consultare,maximum est lucrum,& rei consilio gestæ lætus plerunque est exitus. Cic.lib.1. Off.sic præcipit. Est igitur adolescentis, maiores natu vereri, ex hisq; eligere optimos & probatissimos, quorum cõsilio & auctoritate nitatur.ineuntis.n.ætatis inscitia senum cõstituenda & regenda prudentia est. Socr. apud Plat. in eo Dialogo, qui Theages de sapientia inscribitur,sic ait, Consilium res sacra dicitur. Non est diuinius aliquid, de quo homo consulere queat, quàm eruditione sui,ac suorum. PETRVS MARS.

CArmina sunt omnia Iambica Quadrata Acatalectica præter vltima quatuor Trochaica Quadrata Catalectica, quæ Doct.refragãtibus prope modum omnibus exẽplaribus, ea iambica facit vt priora. In primo carmine cõfiteor trisyllabon est.reor.n.vnam facit syllabã. In 5.carmine,scio fore, proceleusmaticus est, & hoc,pronomẽ post deuito verbum ponendũ. In 6. à fine hem additur extra metrum, inquit Doct. In 4.à fine Ioan. tollit es, vt sit Trochaicum Quadratum Cat. vt diximus. In sequẽte legit,Sed fine paululum.& erit indem Trochaicum. In penultimo huius scenæ versus ad vt alterũ,vt addit Doct.quod non habent veteres codices. In vltimo hoc tempus legendũ,nõ hocce. Erunt itaque quatuor hæc Trochaica,vt recte indicauit. Ioan. GLAR.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hæc scenæ potissimum continet iurgium Charini in Pamphilum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena elegans perturbatio est, in qua inter se Simo, Pamphilus, Dauus, Charinus, Byrria, Chremes, omnes omnibus redduntur offensi, sed potissimum Charini in Pamphilum continetur iurgium.

Trochaici Iambici permixti, partim quidam Senarij, partim vero Tetrametri.

CHARINVS, PAMPHILVS adolescentes, DAVVS seruus.

HOCCINE credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam vt siet,
Vt malis gaudeat alienis atque ex incommodis
Alterius sua vt comparat commoda? ab
Id ne est verum? immo id genus est hominum pessimum,
In denegando modo queis pudor est paululum:
Post vbi iam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessario se aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus sum egomet mihi. attamen, vbi fides est,
Si roges, nihil pudet. hic, vbi opus est,
Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeam ne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expostulem?
Mala ingerã multa. atq; aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum molestus certe ei fuero, atq; animo morẽ gessero.
P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid di respiciunt, perdidi.
C. Ita ne imprudens? tandem inuenta est caussa: soluisti fidem.
P. Quid tandem? C. etiam nunc me seducere istis dictis postulas.

P. Quid

P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi,
Heu me miserum, qui tuum animo ex animo spectaui meo.
P. Falsu' es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium.
Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. habeam? ah nescis quantis in malis verser miser,
Quantasq; hic suis consilijs mihi confecit solicitudines
Meus carnufex. C. quid istuc tam mirum est? de te exemplum capit.
P. Haud istud dicas, si cognoris vel me, vel amorẽ meũ.
C. Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc propterea tibi
Succenset, nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
P. Immo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi.
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. Scio. coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
P. Cur me enicas? hoc audi. nunquam destitit
Instare, vt dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, vsqueadeo donec perpulit.
C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.
C. Quam ob rem? P. nescio. nisi mihi deos satis
Scios fuisse iratos, qui auscultauerim.
C. Factum est hoc Daue? D. factum est. C. hem quid ais scelus?
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent, quod, nisi hoc consilium, darent?
D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
D. Hac non successit, alia aggrediemur via:
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. Immo etiam: nam sati' credo, si aduigilaueris,
Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesq;, & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euenit, mi ignoscere.
Parum successit quod ago, at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
P. Cupio. restitue in quem me accepisti, locum.
D. Faciam. P. at iam hoc opus est. D. hem, st, mane: crepuit à Glycerio ostium.
P. Nil ad te. D. quæro. P. hem, nunccine demum?
D. at iam hoc tibi inuentum dabo.

DON. HOCCINE credibile est,} Elegãs perturbatio, in qua inter se Simo, Pamphilus, Dauus, Charinus, Byrrhia, Chremes, omnes omnibus redduntur offensi. {Hoccine credibile est,} Et incredibile est, inquit, & nefandum. econtrario enim ab interrogatione quadam incipiunt, qui nimis irascuntur. & illud, Hoccine humanum factum. Et totum hoc in prouũciatione est. hoc enim genus interrogationis vim negandi exprimit. {Hoccine credibile est,} A generalitate incipit, vt Cic. Quã facile serpat iniuria & peccandi consuetudo, q̃ nõ facile reprimatur, videte iudices. {Cuiquam fiet} Singulari & plurali numero respõdet. {Vt malis gaudeat} Cum dixisset Cuiquam, intulit numerum pluralem, vt alibi, Si quisquam est qui placere se studeat bonis Quãplurimis & minime multos lædere: In his poeta hic nomen profitetur suum. {Vt malis gaudeãt} Legitur & gaudeat. {Ex incommodis. Alterius} Et hic, gaudeant, subauditur. {Sua vt comparet} Hoc est acquirant, vel æstiment. {Atque ex incommodis. Alterius sua comparent vt commoda?} Hoc est, non intelligunt commoda sua, nisi ex alterius incõmodis ea æstimauerint.

{Id ne est verum? immo id genus} Alij sic, Verum est hoc genus hominum " hominem se probauit esse, cum malus sit, & sic contra hoc, Immo non hominem, sed pessimum hominem se probauit. {Id ne est verum? immo id genus} Parum accusauerat, dicens, Id ne est verum hominum genus? & ideo addidit, Immo id genus hominum est pessimum, vt hoc facere, non hominis modo sit, sed pessimi hominis. {In denegando modo} Modo, pro tãtummodo. {Queis pudor paululum adest} Adest pudor, ne denegent, non adest, vt, & præstẽt. {Post vbi iam tempus} Deest est, vt sit, tempus est. {Necessario se aperiũt, Mire ait necessario, quia sunt tales, necessitas aũt in natura est constituta. {Aperiunt} Mire, aperiunt, qm̃ tunc cum promittebant, mali erant, sed latebat malitia intra pectoris altitudinem. {Et timent, Et tamen} Bis numero subauditur denegare. Et melius timent, q̃ si diceret. pudet eos. nam timor est malorum, pudor tm̃ bonorũ. {Res} Malitia. s. tanquam mali sint ad rem q̃ præstare non possunt. {Quis mihi es? quis tu es?} Quis tu es, ad dignitatem refertur. quis mihi es, ad necessitudinem. i. frater, aut cognatus. Et hæc verba, mollia sunt dictu, sed animo aspera. {Cur meam tibi?} ἐλλειπτικῶς. {Heus, proximus sum} Heus significatio est modo nominis ad intentionẽ considerationemq; reuocandi. {Proximus sum egomet mihi} .i. carior mihimet ipsi sum q̃ quisquã alienus. {Proximus} Carus, beneuolus. & hoc est quod ait supra, Quo æquior sum Pamphilo, si se illam in somnis, q̃ illũ amplecti maluit. Inde proximi & propinqui dicuntur, qui nobis cari esse debent. {Nihil pudet} Pudor est mali facti, Verecũdia, recti & honesti. Ergo mire posuit. {Si roges} Abundat, si roges, sed ἐμφατικῶς additum est. {Hoc} Vbi promiserant. {Illic, vbi nihil opus est, ibi} Illic & ibi aptũ irascenti repetitionis genus. {Hic vbi opus est} Saluo pudore. {Illic} Legitur & illi. {Vbi nihil opus est} Vbi nondum promiserunt, ibi verentur, quod ait supra, In denegando modo quis pudor est paululum. {Adeã ne ad eum?} Hic locus deliberationis est, an adeat ad Pamphilum. & unum ad abũdat, & moraliter verba Charini sunt posita. {Iniuriam} Pro de iniuria. {Expostulem?} Expostulatio est aduersus eum quem incusamus. nam expostulare, est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit iniuriam. Postulare aũt, querelam dicere de altero apud alterum. {Ingerãm mala multa} Quasi tela, ita se dicit ingesturum mala. {Atque aliquis dicat nihil promoueris} h. d. Etsi exstat aliquis qui mihi dicat, quid profeceris? respondebo, Multum. {Multum} Non subiunxit, quomodo multum? sed illud faciam. {Multum} Subauditur, promouero {Molestus certe ei fuero} Transitum fecit dicendo, Molestus certe ei fuero, hoc est si nihil aliud promouero, certe ei molestus fuero. {Atque animo morẽ gessero} Erit fructus iracundiæ ex vindicta. Et per iracũdiam atque turbationem non inuenit, quod sit multum, aliud ergo inuenit, molestus certe ei fuero. {Charine, & me & te} Mire, & artificiose fecit Pamphilum priorẽ alloqui ad perstringendam iracundiam Charini. alioquin si prior vociferari potuisset, tragica exclamatione vsus fuisset. {Imprudens,} Defensio ab imprudentia. etenim nisi bonæ esset cõscientiæ, nunquam diceret, te perdidi purgaturus. {Ita ne imprudens?} Imprudens, distingue, & attende hoc illã repetere, quod indignatur magis, quasi audierit imprudens, & non audierit reliqua. {Ita ne imprudẽs?} Quia articulus omnis defensionis per concessiuam qualitatem hoc dicto est cõstitutus, iccirco hoc ipsum Charinus per infirmationem repetit, hoc cupiens eripere Pamphilo quo ille maxime nititur. {Qui tuum animum} Legitur & Cum. {Falsus est} Modo participium est. i. fallens, si Pamphilum dicit. Si vero cõiungitur, pro fallax accipitur {Hoc solidum} Solidũ, plenum, idoneũ, integrum {Nisi me lactasses} Produxisses, oblectasses, induxisses. quæ significatio frustrationem ostẽdit. Lactare, est inducere in aliquam voluptatem. à lactãdo, vnde & oblectare dicitur. {Habeas} Permissio animi irati. Habeã? vt supra, Aut si tibi hæ nuptiæ sunt cordi P. Cordi? {Hic suis consilijs mihi conf.} εἰρωνεία. Dixit vt supra, Cuius consilio fretus sum. Et cum verset protulerit, conficiat debuit inferre, est ergo ἀνακόλουθον. aut vt est illud, principio, amico filium restitueris. Tibi generum firmum & filiæ inuenies viũ. {Confecit} Legitur & conflauit. {Solicitudines} Perturbationes. {Meus carnufex} i. in me carnifex qui me torserit. vt alibi, deo irato meo, hoc est in me irato deo. {De te sic exemplum capit} Vtrum, si te imitatur, an, si de te exigit pœnas? vt ipse alibi, Vterq; exempla in ta edẽt. sed melius, te imitat, accipimus. {Haud istud dicas si cognoris} Nosti. n. sed si cognoris, non ita dicas. {Cũ patre altercasti} Ab ijs quæ facta sunt, ad ea quæ facta nõ sunt. {Cũ patre altercasti} Legitur & altercatus es non. n. alterco dicimus. {Nec te quiuit hodie cogere} Hoc argumentũ attulit ex ijs, quæ nõ facta, cum fieri debuerit. {Immo etiã,} Propterea & amplius. {Immo etiam} Deest, audi. {Quo tu minus scis} Quo. i. q & deest, audi, vel accipe, vt sit, q, vel qm̃ minus scis. Vel quo. i. ex quo, aut quare,

aut quare, aut certe erit sensus, cum huiusmodi tñ subaudicione, I.immo etiam quo tu minus scis ærūnas meas, eo magis audi. Aut, I mmo etiam hæ nupciæ nō parabantur mihi, quo ipso minus tu scis ærūnas meas.i.falsæ nupciæ erant, quæ res te fallit magis, irascis; mihi cogit merito. {Hæ nupciæ} Legitur & hæc nupciæ. sic enim veteres dixerunt. {Non apparabantur} Apparari cum datiuo casu semper cladem & perniciē significat. vt Virg. Mihi sacra parari. {Coactus tua voluntate} Hæc est accusatio. ille. o. excusat per imprudentiam, hic arguit voluntatē. hoc ergo dixit, eo grauius, quo nullo cogēte peccasti. {Cur me enicas? {Excrucias.} Instare, Suadere, orare} Quia dixit, instare, suadere, orare nō plus dicere posset, quando, nihil pōt esse. {Dauos?} Dauus, cū admiratione prononciandū {Interturbat omnia} Deerat, vt & hic, Dauus, dicere, sed plus iotulit, interturbat. Et inter, modo non mediocriter, significat, est.n. adauctiua particula. vt interfectus, interēptus. Modo post, vt, Nunc inter, fluuio Tyberinus amœno Vorticibus rapidis, & multa flauus arena In mare prorūpit. {Nescio} Quia irascitur Dauo, dixit nescio, alioqui scit. {Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos} Deest, quia, vt sit, nisi quia. {Factum est hoc} Nō q̄ non credat, interrogat, sed quod increpat. {At tibi dij} At principium increpationi aptū, vt Virg. At tibi pro scelere. & Horat. At o deorū quisquis in cœlo regis Terras, humanū genus. {Eho dic mihi} Ego interiectio est intentionem audientis exposcens. {Dic mihi} Semper rē dic mihi, iniuriosum est, vt Virg. Dic mihi Damœta, cuium pecus? {Quod, nisi hoc, consiliū darent?} {Cum odio. Hoc pronunciandū est. Ideo Coniectū dixit. {Deceptus sum} Cōcessio. {Scio} rē Scio, non ad deceptionē, sed ad defatigationē redit. ergo cum ēφασει sonandum. {Hac nō successit} Deest, quod conabamur. & ꝓprie de bono sic dicitur. {Alia aggrediemur via} Vel adoriemur. i. enitamur. Adoriri proprie dicitur repente ex insidijs aliquem inuadere. {Hoc tibi pro seruitio debeo} Seruitium pro seruitute posuit: vt, Seruitio enixe tulimus. {Conari manibus pedibus} Ad id intulit quod ait supra, Quē ego credo manibus, pedibusq; obnixe omnia facturū. Et accusatiuo casu siue intermissione significat, Noctes & dies. {Manibus, pedibus, ὠνηθὲν Ἀνῶς. {Præter spē euenit} Euenit, productū magis, quia hoc perpetuo nō vult Pamph. accidere. Ergo euenit, non aūt euenit media correpta. {Parū succedit quod ago} Si nostrū est officia præbere, at nostrum non est fortunā posse præstare. Et bene succedit, vt quod agimus, ostendat successus esse fortunæ. {Sedulo}.i. ex animo & sine dolo. {Me missum face}.i. noli vti opera mea. {Parum successit quod ago} Vtilis sentētia pro sapiēte cōtra fortunā. {Restitue in quē me accepisti locum} Sēsus hic est, Oīa mihi integra, salua redde, qualia tibi tradidi cōsulturo, vel cū nihil promisissem patri. {Hem, sed mane} Hoc quasi incipiētis, demōstrantisq; aliquid noui se inuenisse. {Nihil ad te} Hæc.n. ad cogitātē nihil pertinere oportuit. {Nūccine demum} Pro denique. {At iam hoc tibi inuentū dabo} Consilium. s. quo in pistrinum locū restituaris.

Gvid. HOccine est, &c.} Elegans perturbatio in qua inter se oēs omnibus redduntur offensi Car. Hoccine.i. verum, hoc est credibile, q.d. est incredibile & nefandum, aut memorabile.i. memoria dignū, vt tanta vecordia.i. malitia cordis dicitur.n. vecors malia cordis, sit innata cuiquam vt gaudeat malis alienis, atque vt comparet.i. acquirat assequatur, sua cōmoda ea incōmodis alterius. Ah, dolentis interiectio, ne.i. verū id genus hominum est verum.i. verax, veridicū fidele, immo.i. sed id genus hominum est pessimum, quis.i. quibus hominibus pudor paululū adest, modo.i. duntaxat denegādo.i. negent se facturos, post.i. deinde. vbi.i. quando tempus iam promissa perficia.i. præstari, tū.i. tunc ipsi coacti, necessario quasi ducti necessitate, se aperiunt.i. malitiā suam ostendunt q̄ prius texerant in pectoris altitudine, & timent denegare, & tū res.i. malitia sua cogit eos denegare quod promisertāt ibi.i. deinde, oratio eorum est impudentissima.i. insolētissima petulantissima, quis es tu.i qua dignitate polles? quis es mihi.i. frater, an cognatione iunctus? cur optas sub, vel petis tibi.i. pro te meam videlicet vxorē. Heus, hoc particula heus, hoc significationem hem reuocandi aliquem ad attentionem, siue considerationem eius quod statim est dicēdum, egomet sum proximus.i. charus, beneuolus, mihi idē proximi & propinqui dīr qui nobis chari esse debent attamen.i. sed tñ si percontaberis, vbi est fides.i. fidelitas, veritas, constantia dictorū & cōmentorum. nihil, illic, pudet.i. nullo afficiuntur pudore, vbi nihil potest capi pro non, aut genitiui casus esse potest, quasi nullius rei eos pudeat, aut nominatiui, & tunc pudet personale verbum est. Hic vbi est opus vereri denegare videlicet vbi promiserunt nō verentur denegare. Illic vbi nihil.i. non est opus.i. vbi nondum promiserunt ibi verentur denegare. Sed quid agam? Adeam ne ad eum, alterum ad abūdas, vt expostulem.i. conquerar hanc iniuriā.i. de hac iniuria cum eo Pamphilo expostulare est querelam apud eum ipsum deponere qui fecit iniuriam, postulare aūt est querelam dicere de altero apud alterum, & vt ingeram.i. iniiciam. mala multa tanquā tela illi Pamphilo, q.d. vt multis probris eum afficiam, atque aliquis dicat expostulando & ingerendum mala multa, nihil promoueris.i. profeceris, vel profueris, & quod vulgo dici solet, nihil lucraberis. Rñdeo subaudi quod multū promoueo, inquam.i. profecero, qm̄ certe.i. saltē fuero molestus ei Pamphilo.i. cum saltem aliqua affecero molestia, atque amorem gessero.i. complacuero obsecutos fuero, satisfecero animo meo. P. O Charine ego imprudēs.i. male prouidus & incautus male prōspiciēs rebus meis, perdidi.i. destruxi & me & te, nisi quid.i. nisi aliquantulum dij respiciūt nos.i. nisi dij sint adiutores, qui respiciendo mortales iuuant. C. Ita ne.i. verum est ita & distinguendum est hic, atque subiungendum imprudens me perdidisti inquam, q.d. non immo consulto id effecisti tandem causa.i. occasio inuēta est, vt me perderes soluisti.i. fregisti, violasti, nō præstitisti fidem.i. sanctam promissionē, vel soluisti fidem.i. fidelitatem q̄ iuncti eramus tanquam vinculo quodam, & similiter soluisti fidem.i. promissionem. Nam promissionibus obligantur homines vt patet in iure de stipulationibus, & ideo soluitur fides qñ non præstatur, sed contemnitur. P. Quid tandem? ibi tandem hem quiddam vrgens & accelerans responsionem.i. responde paucis & sine longis ambagibus cur soluerim fidem. C. etiam postulas.i. cōtendis seducere me, nunc.i. me decipere istis dictis.i. tuis verbis. P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi.i. amore capi. ipsa amica complacita est tibi.i placuit tibi vt & mihi Heu me miserum.s. dico, vel fateor me miserū & clamando proferendum est me miserum, qui spectaui.i. considerani animum tuum ex animo meo.i. putaui te gestare animum adeo fidelem vt ego habeo, coniecturam.o. ex meo animo capiebant. P. Falsu' es.i. deceptus ô Charine qui eam de me habes opinionem malam. C. non ne hoc gaudiū.s. eam habere quam amo visum est tibi satis solidum.i integrum idoneum plenū nisi lactasses.i. produxisses, induxisses, oblectasses & tuis suauibus sermonibus me fouisses, & alleaisses. Interdum o. lactare vltra notā significationem est inducere in aliquam voluptatem à lactando, vnde & oblectare dicitur nisi ergo lactasses me amantem.i. amore captum & produceres.i. produxisses me spe.i. expectatione falsa.i. fallaci & decipiēti, ibi.n. falsus actiue capitur, sed superius passiue habeas permissio animi irati. P. habeam? i. dicis vt habeā ah, interiectio dolentis, ne scis io quātis malis ego miser verser.i. assidue sim & voluter, & quāta sollicitudine. Meus carnufex.s. tortor io me qui videlicet ira me torqueat, quasi faciens carnem carnifex dicitur, mortuorum.n. potius caro est vt corpus viuorum. Quantas soli. Meus carnufex.i. carnifex in me confecit.i. comparauit, contraxit mihi conflauit mihi suis consilijs.i. suasionibus. C. quid istuc.i. cur istud est tam mirum si capit exēplum de te.i. si te imitatur. P. Haud istud dicas, si cognoris, per syncopē, pro cognoueris me.i. ingenium meum, siue naturam & amorē meum quo complector Glyc. C. Scio, q̄ sup. altercasti, alij altercatus est, nam alterco non dicimus.i. contendisti dudum.i. paulo ante cum patre, & is pater propterea nunc succenset.i. irascitur tibi, nec quiuit.i. potuit cogere te hodie vt duceres illā Philumenam. P. Immo etiam.i. sed etiā vel præterea, aut amplius hæ nuptiæ non apparabantur mihi. Apparari cum datiuo casu semper cladē & perniciē significat, vt Virg mihi sacra parari, quod i. quare.s. q̄ ignoras illud, tu scis melius meas ærumnas.i. miserias, nec quisquam postulabat, nunc dare vxorem. C. Scio: q d. intelligo bene q̄ coactus est tua solius voluntate. P. nlanc.i. auscultas adhuc parum, nec discede nondum.i. non adhuc scis rem vti est. C. equidem.i. ego quidem, scio te esse ducturū illam Philumenam. P. Cor me enicas? i. crucias, hoc audi nunquam, subaudi Dauus, destitit.i. cessauit. Instare.i. instanter vrgere suadere tanquam parem, orare tanquam superiorem vt dicerem patri me ducturum, vsque adeo.i. intantum, vel eousque donec.i. quousque perpulit.i. impegit impulit.i. me ad id faciēdum. C. Quis istuc homo est? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.i. valde turbat omnia. nam inter hic est particula auctiua adeo vt non pro mediocri significatione sit, sed q̄ maiorem habere non pōt vt interfectus io tercepnis nisi inter capiatur pro post vt hūc inter flu. tyb. amore. C. Quam ob rem? P. nescio. Nisi mihi deos satis Scio fuisse iratos, qui auscultauerim.i. obedıuerim ei seruo. C. Factum est hoc Daue? D. Factum est. C. hem, indignātis particula, ô scelus.i. scelerose serue, quid ais? At dij duint.i. dent tibi exitium dignum.i. perniciem dignam factis. Eho, interiectio intētionem audientis exposcens, dic mihi, hoc semper iniuriosum est, si omnes inimici vellent hanc esse coniectum in nuptias quod consiliū darent? nisi hoc quod dedisti. D. Deceptus sum, at non defatigatus.i. non ita fractus, vt nullas alias vias prosequi velim, immo ad alia experienda paratus sum. C. scio.s. nō esse fatigatū. C. Non

successit

successit.i.quod conabamur non prospere cessit hac via.i.hac ratione,aggredimur.i adoriamur & enitamur alia via. Nisi id putar,quod sequitur videlicet quia primo parum processit.i.parum habuit momento quod moliti sumus hoc malum iam non posset verti ad salutem.i.ad prosperitatẽ & incolumitatem. P. Immo etiam,nam sati' credo,si aduigilaueris.i dederis operam,adhibueris ingenium quod sup.cõficies mihi geminas nuptias i.binas ex vnis nuptijs,q.d.si vigiles scio te adeo mala mea posse augere, vt ex eo vno malo ad duo me deducas,ita φ si non satis vnis crucier nuptijs binas mihi conficies. D Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo.i.pro seruitute videlicet conari. manibus, pedibus.i. omnibus membris & viribus totis. noctesq; & dies.i.omni tempore adire periculum capitis.i.subire mortis periculũ, dum.i.dũmodo,prosim tibi.i.sim vtilis tibi. Tuum est.i.tuum officium est tuæ,per.f.mi ignoscere,si euenit præter spem.i.cõtra opinionem, & voluntatem meam si id,quod ego.i molior, Parum successit.i. parum prospere cadit, ad facio sedulo.i.ex animo quasi sine dolo & instãter. Vel melius tu.i.tu met facis subaudi. Vbi vel posset correctius capi,q.d id.quod molior sedulo.i.facio,Vel potius tute ipse facis, φ per me nihil fecisset nisi promisisses te ducturũ vt ego suadebã. Vel tute sup.facis melius q̃ ego. Deinde eius mente occurrit quidquã quod ei placebat ad turbandas nuptias.f.prolatio pueri ad hostium,ideo subdit reperi accepisti.i.aliud excogitaui & commentus sum,missum face,me.i.dimitte me vt iouentũ prosuquar,neque vtaris opera mea P. Cupio.i.ego volo, sed restitue in quem me accepisti locum.i.in eum statũ in quem me accepisti vel omnia mihi integra & salua redde qualia tibi tradidi cõsulto. D. Faciã.i.te restituam. P. at iam hoc opus est.vt hoc sis nominatiui casus,vel opus est hoc in ablatiuo D. hem,st,mane, q.d. patientiam habe modi cum iam.n.quidquam noui mihi occurrit ostium à Glycerio cum.i.Glycerium ostiũ apertum est. P. Nil ad te spectat sub.si ostium Glycerio crepuit,q.d. nihil ad inuẽtionem tuam apertio illius ostij facit. D. quæro.i.inuestigo animo meo cõsilium quo restituaris in pristinũ statum. P. Hem, dolentis,vel indignantis particula,nuncine demum?.i.vtrum nũc denique quæris sub.consilium & intentionẽ vt restituat in pristinum statum,q.d.adhuc incipis cum iam consilium excogitatum,& inuentũ esse fore opus. D. at iam.i.statim nunc dabo tibi hoc cõsilium.f.quo restituaris in pristinũ statum.inueniũ.i.excogitatum.

Lavo. ARgumentum} Querela & expostulatio Charini cũ Pamphilo,& est epitasis vtriusque partis fabulæ. }Hoccine credibile} Ab exclamatione incipit,& inuidiam commouet. }Id ne est} Affectus per locum communem à perfidiæ detestatione.}Quis tu es?}Rem accendit prosopopœia.}Sed quid est} Dubitatio.}Atque aliquis dicat} Obiectionis occupatio,quæ soluitur ab vlciscendo voluptate.}Charine,& me} Cõfessio deprecantis.}Soluisti fidem} Propositio criminis nã querela quæ præcessit exordij loco fuit.}Me subducere} Subducere.i.fallere sic Græci ὑπάγειν. }Nõ ne tibi} Amplificatio à modo facti. }Habeas} Cõcessio indignantis.}Scio cũ patre} Ironia. }Scio,coactus} Et hoc irrisorie,& ad prouerbialem figuram,nolens volens respicit. }Instare, vt dicerem} Congeries ad vehemẽtiam,nam accusatur Dauus.& in eum crimen transfertur. }Deos iratos} Lege Prouerb. Doct.Genius malus.}Immo etiam} Redargutio vrbana per ironicam assensionem,sententia in contrarium detorta.}Ego Pamphile} Deprecatio Daui à fortuna.}Fatio sedulo}.i.sine dolo.

Pamph. HOccine credibile est,&c.} Fidem non esse violãdam,ac retinendam esse in rebus omnibus,vt oportet verecundiam & pudorem,docet hæc scena,qm̃ vbi non est fides, iustitia locum non habet,fidus amicus in aliqua difficultate cognoscitur. Vnde Plat.lib. t.de Leg. Testem habemus poetam Theognidem, ciuem Megarensem ex Sicilia, qui ait: Fidelem virum omni argento atque auro in seditione meliorem. Est aũt,inquit Theognis, maxima virtus illa fides,quæ maxime in periculis lucet,q̃ iustitiam perfectam quis nominabit Et M Cicero dicit in Off. Fidẽ esse iustitiæ fundamentum, & ita dici,qm̃ fiat quod dictum est. Et vbi non est pudor, illic regnat impudentia, quo vitio nullũ est tertius,nullum humanis moribus, ac ciuili disciplinæ perniciosius. Vnde Sen.lib. 1.epist. Verecundia bonum in adolescente signum. Et lib.12. Verecundia malis conatibus obstat Xenophon lib. t. Ingratitudinem potissimum impudentia sequitur,quæ ad omnẽ turpitudinem maxima est dux. Et lib.8.pudẽtes quæ turpia sunt, in propatulo fugiunt, temperantes vero ac pudici,etiam in obscuro. Plat. in t.de Leg. Legislator pudorem colore debet ac honorare,confidentiam vero huius contrariam impudentiam nominet, ac maximum priuatim & publice malum hominibus arbitretur. Nihil aliud est pudor,inquit,nisi timor infamiæ. Expostulare iniuriam,est cum querela aliquẽ exponere.}Nisi me lactasset,&c.} Sex. Pompeius sic ait, Lacit,inducit in fraudem. Vnde lactat,illectat,delectat,oblectat.}Tu minus scis,&c.} Aerumna ægritudo laboriosa.}Hac non successis, alia,&c }Senec.lib.4.Epist. Non põt fieri,vt non succedat aliquando multa tentanti.

HIc mihi hoc præfari necesse est, cum Doct.de huius scenæ versibus primis,etiam dum viueret nobis non conuenisse & certatione ea de re orta, φ ille Priscianũ haberet auctorem,ego Terentianum.Quãquam quod Doct de creticis scripsit, vbi Priscianus tradiderit,nondũ scire potui,& nunc ex eo, vt mihi indicaret,quærere neglexi. Cretici non continuati,sed sparsim in omnibus fabulis reperiuntur,vbi tñ synæresi sæpe,aut consonantium elisione tolluntur, quod per totum hoc opus ostendimus. Porro cum creticos identidem obijceret,ego vero cõtra in dimetris,trimetris,ac tetrametris eandem trochaicorum carminum rationem ex ipso Terentiano cõtenderem, quæ esset iambicorum, modo in his acatalectica ratio in trochaicis catalectica obseruaretur. Quod ipse Terentianus ad lõgum deducit,vbi trochaicum ex iambico fieri ostendit,dimetro trochaico semel vsum esse Horatium. Non ebur neque aureum, ex tribus trochæis atque syllaba(Quãquam ibi quidam aliter mensi sunt, sed perperam, vt in eundem auctorem,annotationibus scriptis ostendimus) Talẽ ipsum Doct.superioris actus scena secũda indicasse, Quid ais?cum intellexeras. Nos tñ eo in loco duos trimetros facere vbi ille dimetrum,& tetrametrum. Hæc & quædam alia cum pro meæ opinionis defensione adduxissem,illa surda aure audiebat. Itaq; ipse huius scenæ 13.primos versus ita tractauit,vt sæpius mecum mirari soleam,quid ei tunc venerit in mentem. Sed ita Hercules natura comparatum videmus,vt maioris existimationis homines, nonnunquam minores,etiam bene admonentes grauatim audiamus,maxime vbi de ingenij negocijs contentio incipit Adeo victoriæ est cupida humana imbecillitas. Sed de hoc proœmio satis. Nos itaque dicimus 13.ab initio huius scenæ versus esse trochaicos trimetros catal Quod aũt nemo hac ætate hoc scripto prodere voluerit,in causa fuisse error eius carminis insolẽtiã. Semel n. ex proposito quod cõstet hic poeta vsus hoc genere est, alibi, nisi aliquoties vno,aut altero,nusquam alioqui per scenã hoc trimetrum vsurpauit. Fortassis & hoc impedimẽti affuit, quod primus huius scenæ versus vna syllaba,nempe tertia, claudicare videtur. Vnde & Doctor iambicum pentametrum perperam iudicauit,cũ nullus talis sit apud hunc Poetam,quod equidem sciam. Quanquam si ita esset vt Doctor.mensus est,esset potius dimeter hypercatalecticus. Nam in iambicis & trochaicis bini pedes in singulas veniunt mensuras,non singuli pedes. Atqui eam syllabam tũ cæsura,tum positione ad caput sequentis dictionis longari posse crediderim,quod apud Græcos frequentissimum,apud Latinos non admodum,inuenitur tñ nec in comico duntaxat carmine, quod licẽtiosius est,sed in heroico, nec apud quoslibet proletarios tñ, sed apud ipsum adeo Maronem. Non mirũ ergo aussum hoc quoque Terent.qui in carmine nihil propemodũ non audet. De ipsis versibus nunc sigillatim dicẽdum. Et Lectori sanè liberum fuerit sequi quod volet,mea parui referet. Spero tñ fore postquã omnia diligenti examine perpenderit,certo existimaturum,nos nõ prorsus hæc somniasse. Ipse hercle Doctor.de metris in præfatione Terentij cum quædam de creticis dixisset,meo quidem iudicatu planè nihil ad rem facientia,eãdem subiungit id,quod mecum certauit. Quidã tñ,inquit,malunt hic esse trimetros trochaicos catal. }Hoccine credibile est,aut memorabile} Primus itaq; versus nõ est iambicus pentameter,vt existimauit Doct.sed trochaicus trimeter,habens primo loco trochæum, secundo spondeum, tertio anapæstum,quarto dactylum,quinto trochæum, ac deinde syllabam. In secũdo versu primo loco est dactylus. prima.n.de Vecordia est breuis,quippe quæ à ve non à væ deriuetur. Secundo loco est trochæus,tertio spondeus,quarto anapæstus. Cuiquã.n.trisyllabon est hoc loco. Vltimo sequitur trochæus ac syllaba. Tertius versus primo loco habet trochæum,secundo spondeũ, in tertio,si gaudeat singulariter legatur erit anapæstus,sin gaudeant pluraliter,vel e,eliditur,vt sit spondeus, vel bacchius est loco tertio, deinde quarto loco rursus spondeus, quinto iambus cum syllaba. Quartus versus initio duos dactylos habet, Alter ius sua, Deinde tertio loco trochæus,Cumpa. Quarto,si cõparet singulariter legatur,erit tribrachys,vel anapæstus ret vti. Si pluraliter, dactylus erit rent vti. Deinde rursus trochæus cum syllaba, siue,quod idem est,creticus.ergo vti aduerbium post comparẽt verbum legendũ. In quinto versu legendum initio, Id ne est verum? vt sint initio duo spondei,tertio loco dactylus,quartus anapæstus, & ad finem rursus trochæus cum syllaba. Sextus versus initio duos habet trochæos. Tertio, ac quarto locis anapæstus, ac rursus vltimo trochæum cum syllaba. In septimo versu si Est omittatur, aduerbiũ. Iam ponẽdum est ante participium promissa Sin verbũ Est non est omittendum.ipsum quidem post participiũ collocat Aldinus

lib, &

lib. & placet. Octauus versus trochæum habet initio, loco aut secundo, si tertia syllaba in Necessario lõga est, cretico erit loco primo, sed secundo, ac tertio trochæus, quarto anapæstus. In nono versu deest Doctor. aliquid in suis creticis. Nã pro quarto, inquit, cretico posuit iambum. Nobis in trimetro trochaico catalectico nihil deest. In decimo versu idẽ ait tres esse creticos. Quod mihi nullo pacto videtur, sed est eiusdem rationis cum alijs carmen, primo loco habens trochæum, secundo spondeum, tertio anapæstũ, quarto spondeum, ita vt verbum Est legatur ante nomen, Oratio. Vndecimo versu, ꝑ quarto cretico, inquit Doct. ponitur iambus. Quod mihi neutiquã videtur, sed est, vt ceteri, Trimeter trochaicus, habens primo loco trochæum. Quis tu. vbi u, in Tu corripitur propter vocalem sequentem, non eliditur. Loco secundo est spondeus, tertio anapæstus mihi es, vbi mihi dissyllabon, & posteriore breui, non elisa. Deinde sequitur trochæus cum cretico, cur, me, am tibi heus. In duodecimo rursus Doctor. ait quatuor creticos esse, mirabiles sanè creticos, quos ego planè fateor me non intelligere. Ego primo loco constituo trochæum, secundo dactylum, tertio spondeum, vbi Mihi monosyllabum totum eliditur, quarto loco tribachys est, vltimo sequitur creticus. In vltimo huius classis, primo loco est trochæus Si ro. At in secundo loco, si leges nihil illos pudet, vt habent quidam vetusti lib. & mihi sanè placet, erit dactylus, vel spondeus (nempe nihil vel dissyllabo, vel nil monosyllabo) in tertio loco spondeus, in quarto anapæstus, in quinto pro trochæo tribrachys, vt sæpe etiam in tetrametro huius generis. Ita habes candide lector meum de hisce versibus iudicium. Tu sequere quod tibi fuerit visum, nil offendat etiam si nemo subscribat nobis. { Non verentur. illic, vbi nihil opus est ibi verẽtur } Hic versus trochaicus est tetrameter, Sed scazon, inquit Doctor. Abundat enim acatalecticis tetrametris trochaicis vna syllaba. Quod si verent pro verentur legeretur, versus esset vere tetrameter catalecticus trochaicus, vt sunt qui sequuntur duo. Et sanè hic mixta sunt carmina. Nam mox rursus duo sequẽtia sunt iambica quadrata acatal.

Multum molestus certe ei fuero, atque animo morẽ gessero.
P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid Dij respiciunt, perdidi.

Trochaicum inde sequitur, nisi quis Ita ne absque elisione pro tribrachy legat. Rursus duo sequuntur iambica, Tertium trochaicum, habẽs tertio loco trochæum, quarto ac quinto anapæstum. In quo pro qui, alij legunt eum, ne qui sit cum indicatiuo. Nam subiunctiuum postulat vt paulo post qui auscultauerim. Quartũ item trochaicum, sed s, eliditur in Satis, nisi quis malit in Falsus. Duo reliqua item sunt trochaica, nisi quis Nisi iambum faciat. Nam sic prius iambicum quadratum fuerit. Post hos duos versus sequuntur quinque iambici tetrametri acatalectici, sed in primo, vel Suis est monosyllabum, vel creticus loco secundo, in secundo Meus. Præterea d, in quid eliditur, meo iudicio, quanquam s, in Istuc scripsit Doct. quanquam Bacchius primo, ac tertio locis has elisiones tollit. Immo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas, } Hic octo rursus sequuntur trimetri Iambici, in quorum primo s, eliditur in minus. In quarti aũt versus primo loco Scio tu, anapæstus est, secundo vero loco iambus sequitur, deinde creticus nisi Tua monosyllabum sit. Post hosce octo trimetros sequũtur duo quadrati iambici, quorũ posterior multis modis in numerũ poni potest. Nam per sex continuo iambos, tres spõdeos & pyrrhichiũ scandi põt. Vt sit pentameter iambicus, qualis nullus est in hoc auctore, quod equidem sciam. Potest item per quatuor trisyllabos pedes, & quatuor dissyllabos scandi, quod placet. Vt primo loco sit tribrachys, secundo anapæstus, tertio elisa s, in satis, rursus tribrachys, quarto rursus anapæstus, deinde tres spondei & pyrrhichius. Post hosce duos versus quadratos acatal. sequuntur 17. trimetri iambici, in quorum quinto ni, legendum pro nisi. In nono s, eliditur in Satis ait Doct. Duodecimus esset heroicus si pro, noctesq; & dies, legas, noctesq;, diesq;. In 14. euenit mihi, legẽdum est, & Tuum monosyllabon totum eliditur, nisi sit Bacchius loco primo, & euenit media producta vt admonuit Donat. nec silnit. Ioan. Vltimo duo sunt tetrametri iambici, in quorum priore vel verbum Est omittendum, vel Hem, cum carmẽ est, vt alibi quoque sæpe, nominatim scena præcedente, versu sexto à fine, vt admonuit Doctor. eo in loco. Nam hic idem rursus admonere omisit. Sed & mane secunda correpta syllaba, vt in Vide, iube, caue, hic sæpe facit poeta.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Pollicetur hic Pamphilus Mysidi, nunquam se deserturum Glycerium, etiam si omnes homines sibi ob id infestos sit habiturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem. Opus enim erat rursus adolescentem exhortari ad amorem Glycerij, ne sub patris impulsione opprimatur frangaturque. Itaque victus per Mysidem, spondet se nunquam amicam deserturum, etiam si omnes homines sibi ob id reddat infestos.

Iambici Tetrametri Catalectici.

MYSIS PAMPHILVS CHARINVS, DAVVS.

IAM, vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum.
Tuum Pamphilum: tu modo anime mi noli te macerare.
P. Misis. M. quid est? hem Pamphile, optume mihi te offers? P. quid est?
M. Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias:
Videre ait te cupere. P. vah, perij: hoc malum integrascit:
Siccine me, atque illã opera tua nunc miseros solicitari?
Nam iccirco accersor, nuptias quòd mi apparari sensit.
C. Quibu' quidem quàm facile poterat quiesci, si hic quiesset.
D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atque adepol,
Ea res est, propterea'que nunc misera in mœrore est. P. Mysis,
Per omnes tibi adiuro deos: nunquam eam me deserturũ,
Non, si capiundos mihi sciã esse inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetiui, contigit: conueniunt mores: valeãt,
Qui inter nos dissidium volunt; hanc, nisi mors, mi adimet nemo.
C. Resipisco. P. non Apollinis magi' verum, atq; hoc, responsum est.
Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ, volo, sed si id non poterit;
Id faciam, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.
Quis videor? C. miser æque, atque ego. D. consilium quæro. C. fortis es.
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectũ reddã.
P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic mi vt sit sati', vereor,
Ad agendum: ne vacuũ esse me nũc ad narrandũ credas.
Proinde hinc vos amolimini. nam mi impedimento estis.
P. Ego hanc visam. D. quid tu? quo hinc te agis? C. verum vis dicam? D. immo etiam
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho impudẽs, non satis habes, quòd tibi dieculã addo,
Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue attamen. D. quid ergo?
C. Vt ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me, vt venias, si quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen si quid. D. age, veniam. C. si quid,
Domi ero. D. Tu Mysis, dum exeo, parũper opperire hic.
M. Quapropter? D. ita facto opus est. M. matura. D. iam inquam hic adero.

IAM vbi vbi erit } In scena hac, instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem. Opus est enim exhortari rursus adolescentẽ, ne sub patris oppressione frangatur. { Iam, vbi erit, } Opportune rursus æstuante Pamphilo, amice mẽtio obijcitur per Mysidem, ne succumbat ad nuptias patri, quãuis promiserat patri se ducturum coniugem, aduersus q; difficultatem, quia ipsius DON.

ipsius persona nõ sufficit, id agit vt ad Glycerium modo adducat
Pamphilum, cuius affectum excitat, non ex eo solum, ꝙ eũ puel-
la vocat sed etiã ꝙ desiderat eum videre. {Vbi vbi erit} Vbi vbi,
In prima parte vim suam tenet, in posteriore productionẽ, & est
queadmodũ vt vt, qua qua, vnde, vnde pro vbicunque, vtcunque,
quacunque, vndecunque. {Iam vbi vbi erit, inuentũ tibi curabo}
Non solum se adducturam promisit, sed & tempus addidit. Et be
ne Tibi, quasi amãti. {Anime mi} Mollis oratio & fœminea mul-
tis implicata blandimẽtis. Ait enim, Tu modo anime mi. Mi, pro
meus. {Integrascit} Integratur, quod ad integrum redit, quod re
petitur, quod instauratur. Virg. Ramoq; sedens miserabile carmẽ
Integrat. {Solicitarier} Perturbari. {Hoc malum} Amor meus,
aut Glyc. solicitudo, ꝗ nescire oportuit nuptias. {Quod mihi ap-
parari} Apparari ad honorem & timorẽ refertur & datiuo casui
subiunctum cladem & perniciẽ significat, vt Virg. Mihi sacra pa-
rari. {Age si hic non insanit satis} Hic excitus erumpit Chari-
num, ne fomenta iracundiæ Pamphilo præberet. Aut, si pœnitet
te, quantum hic sua sponte insanit. {Si hic nõ insanit satis}
est, aut laus ad mitigandum Pamphilum. {Ea res est}.i.nu-
ptias apparari sensit. {Mysis} Asseueratio est si à nomine eius in-
cipias, cũ quo loqueris. {Per omnes tibi adiuro Deos} Ad, auctiua
particula est, vt admirabiliter, valde mirabiliter, & aduerto. Et
hoc superest amissa fide, vt adiurandũ sit. {Omnes homines} Mi-
ra verecũdia, omnes homines maluit dicere, vt in his quoque pa-
rentes significaret, ꝗ aperte dicere patrẽ, cuius metu promisit nu
ptias. & est contra illud, Sed vim vt queas ferre. {Omnes homi-
nes} Ita dixit de vno, hoc est patre, omnes homines, vt idẽ alibi,
O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni. Nunquid & cœlũ, Neptuni
est? non vtique, sed omnia hæc maria voluit esse, vt Virg. Omnia
vel medium fiant mare. {Contigit} Quod vix euenit, contigisse
dicitur. {Conueniunt mores} Rectè & id, quod matrimoniũ fir-
mat. {Valeant} Hoc est abeant, recedant, quia & discedentibus &
mortuis, vale dicitur, vt Virg. Salue æternum mihi maxime Palla
Aeternumq; vale Vel potius, cũ male optaturus
esset, considerato patre locutus est. & non dixit. quod
intenderat, pereant Et attẽde ꝗ moderate pluraliter dixerit, cum
significaret patrem. {Valeant} Renunciationis & imprecationis
est verbum. {Hunc, nisi mors, mihi adimet nemo} Etsi valeant,
hanc, nisi mors, nemo adimet, Concessio hic est. hoc enim per cõ
cessionem dicitur. {Hanc, nisi mors, mihi adimet nemo} Perseue-
rat, ne dicat pater, pro Non adimet pater. {Resipisco} Spiritum
reuocat sensus. {Magis verum} Aut magis verum, aut verius di-
cimus. {Vt ne pater} Vt ne, pro ne non. {Per me stetisse} Stetisse,
hoc esse, vt Virg. Desertaq; mõtis Stat domus. Aliter, plenum est
vt idem, Stant & iuniperi, & castaneæ hirsutæ. Aliter horreat, vt,
Stant lumina flamma. & Lucil. Stat sentibus fundus. {Per me ste
tisse} Hoc est per me factum esse, ne fierent nuptiæ. {Miser æque,
atque ego} Bene, atque ego, quia hic amore vexatur. Et intulit
. Nam volebat Pãphilus sibi dici, fortis, quod illi tamen
mox dicetur. Hic igitur aliter respondet, atque interrogat Pam-
philus, ideo ꝙ videat impossibile esse, palã resistere parenti. {Scio
quod conere} Sensus est, Scio quid est quid coneris, sed an effice-
re possis, nescio. {Scio quod conere} Si Pamphili est persona, cum
dicitur. si Charini, simplex laudatio est, sed si Pãphili est,
hoc significat quod supra, Ex vnis geminas mihi cõficies nuptias.
Sed non esse personam Pamphili ex subiectis ostenditur. {Non
tibi habeo, ne erres} Deterret etiam nũc Char. vt & ipse adiuuet
Dauum, ne Pamphilo nubat Philumena. Et eodem sensu vtitur
Dauus aduersum Charinum, quo supra, Quasi necesse sit, si huic
non dat, te illam vxorem ducere. {Non tibi habeo, ne erres} Ve-
lut etiam pro se Charinus sentiat, h.d. vel vt solent serui cõtuma
ciores aduersum amicum domini, quia nuper à Charino accusa-
tus est. vel quia & quid dicat non habet, & videt tacendum non
esse. {Sat habeo} Quia dilatio facta est. {Vt satis sit,} Vt pro ne
non. {Ne vacuum esse me} Ne, pro nedum, aut aduerbium est
prohibentis, vt sit, ne, nõ. Sal. 3. lib. Ne illa taurũ parata sint. pro
nedum. {Proinde hinc vos amolimini:} Amoliri dicũtur ea quæ
cum magna difficultate, & molimine summouentur, & tolluntur
è medio sic dixit, quasi odioso, & molesto. Discedere dicitur, qui
facile abit è medio; Amolitur, qui vix recedit. {Proinde hinc vos
amolimini:} Molestum impedimentum ex rei magnitudine ia-
centis in medio, & ideo impedientibus se dixit Amolimini hinc,
non abire. {Proinde hic vos amolimini} Spe iniecta, etiam domi
no imperat seruus callidus. {Nam mihi impedimento estis} Verũ
hoc vere dicit, an fingit qui adhuc consiliũ non inuenit quod nar
rare possit. {Hanc} Glycerium. s. & cum miseratione puellæ, hãc.
{Quo nunc te agis?} Vt tarditatem discedentis ostẽdat. Agere. n.
se & tardi, & tristes dicũtur. sic Virg. Amissis remis atque ordine
debilis vno, Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat. Idem
alibi, Ecce gubernator sese Palinurus agebat. {Quo hinc te agis?}
Admonitio discedẽtis vt solet. nam à quo discedere desideramus,
admonemus cum quo vadat, vel quo eat. Id facere, per interroga
tionem admone: Dauus Charinum, vt ipse abscedat Charinus,
qui nunc vltimus remanet. {Verum vis dicam?} Pro initio sedu-
læ narrationis hoc sumimus. Ac sic respondet Charinus, tãquam
qui intelligat non discere. velle Dauum quo eat, sed id agere, vt
abscedat. {Narrationis mihi incipit initium} Narrationis, s. quo
eat, quia, Verum vis dicam, velut procemiũ narraturi est. {Quid
me fiet?} Quid igitur, inquit, quid de me fiet? Ab eo hoc, quasi à
iocante, pronunciandum est. nam sic illi, impudens, rñdet. {Quid
me fiet?} De Philumena ducenda. {Eho tu impudens} Proprie
Charino dixit impudens, quasi insolita & multa poscenti. quippe
qui & sponsam alienam petere ausus sit, & non satis habeat, per
Dauum sibi moram præstitam Pamphili nuptiarum {Quod tibi
dieculam addo?} Dieculam, horam. & est Dieculam,
hoc est tempusculum, & sumitur ab eo quod est hæc dies. Diecu-
la, mora, & quasi parua dies. & Dieculam, in qua. s. ambias, quan-
tum poteris, ad ducendam Philumenam Vult enim se Dauus ad-
iuuari per Charinum & Byrrhiam. {Promoueo} Differo. {Pro-
moueo nuptias} Memoriter Dauus. scit enim illum his verbis pe
tisse, Saltem aliquot dies profer, dum proficiscar aliquo, ne videã.
Cuius rei oblitus Charinus, etiam vt ducat vxorem petit. {Ridi
culum} Deest hominem. {Age veniam} Vix cõcedentis, vix con-
sentientis est, age veniam. {Dum exeo} A Glycerio scilicet.

Iamiam in hac scena instauratio est adhortationis Pamphili G v i a.
per Mysidem opus est enim exhortari rursus adolescentem ne
sub patris oppressione astringatur, aut frãgatur. M. Iamiam
id est, statim, vel mox curabo. i. dabo operam, inuentum. i. inueni-
re, & adductum. i. adducere tibi mecum tuũ Pamphilum. vbi vbi-
cunque erit, & bene tibi dixi quasi amanti. modo, ò mi animæ. i.
Glycerium ꝗ toto pectore amo, & est mollis oratio & fœminea
multis implicata blandimentis noli macerare. i. excruciare te, vel
noli te angore afficere. P. O Mysis. M. Quid est? deinde viso
Pamphilo dixit habeo Pamphile optime. i. opportune & tempe-
stiue offers te mihi. i. obuius mihi efficeris. P. Quid est? M.
Hera. i. Glycerium iussit me orare te si ames se. i. si eius si amore
captus vt iam. i. nunc venias ad se ait se cupere videre te. P. Vah
interiectio increpantis perij hoc malum. i. amor meus & Glyce-
rij solicitudo te integrascit. i. integratur, hoc est ab integrom red-
ditur repetitur restauratus refricatur renouatur. Siccine. i. verum
sic oportet sup. illam Glycerium atque me Pamphilum miseros.
afflictus (vbi masculinum ponderat fœminino vt mos est) solici
tarier. i. perturbari nũc tua opera. i. tua operatione, tuo labore, s.
Daui qui operam dedisti vt nobis hoc malum pareres, nam socii
to accersor. i. euocor, ꝙ. i. quia sensit ipsa Glyceriũ nuptias appa-
rari mihi apparari ad honorem refertur & ad timorem & dati-
uo casui subiunctum cladem & perniciem significat. Virg. Mihi
sacra parari. C. Quidem. i. certe quibus nuptijs, ꝗ quantum fa-
cile potuerat quiescit. i. potuerat supersederi & sine turbatione ac
labore abstineri, vbi tam potuerat ꝗ quiesci impersonalia verba
sunt si hic. s. Dauus quiescit. i. quieuisset neque aliquid fuisset mo
litus. age. i. agendum hortantis est aduerbium per ironiam & deri
sionem dictum si hic Pamphilus non insanit. i. desipit, furit iracun
dus est & furore percitus satis sua sponte. i. ex seipso instiga. i. inci-
ta, & sub ministra iracundiæ fomenta. M. Atque ædepol ea res
est. i. ipsa Glyc. nuptias sensit apparari & propterea nunc ipsa mi-
sera est in mœrore. i. in luctu & squallore, ac dolore. P. O My-
sis asseueratio est vbi à nomine incipitur eius, qui cum fit sermo.
adiuro. i. valde iuro nã ad actiua particula est vt admirabiliter. i.
valde mirabiliter adiuro, igitur tibi per omnes deos nunquã me
deserturum. i. derelicturum eam non addidit integrum nõ ad ma
iorem negationem, & simul vt subnectat quod sequitur & est sen
sus non eam me inquam defuturum iuro tibi etiam si sciam, vel
cape si pro quamuis, omnes homines (hoc verecunde dixit pro-
pter patrem) esse mihi capiundos inimicos. i. mihi maleuolos vbi
capiundos mutauit e, in u, vt moris est, expetiui. i. optaui elegi mi
hi hanc Glyc. contigit. i. euenit vt ea petiere optata, quod vix eue
nit contingisse dicitur, mores nostri cõueniunt magnam habent
similitudinem quod valet ad matrimonium confirmandum. illi
valeant. i. abeant discedant à nobis, quia & discedentibus & mor
tuis vale dicitur. est autem valeant renunciationis imprecationis
verbum, qui volũt dissidium. i. discordiam, dissideo es, quod signifi
cat discrepo as, discordo as, inter nos. s. Glycer. & me nemo adi-
met. i. abstrahet mihi hanc, nisi mors. C. Resipisco. i. vires resu-
mo recreor sensus mei reuocant spiritũ, & bene resipisco ait quod
significat in pristinum sensum bonum redire, q.d. se paulo ante
insanisse, & desipuisse præ dolore. P. Responsum Apollinis nõ
est magis verum quàm hoc. i. meum si poteris fieri, vt ne. i. ꝙ non
pater

pater credat per me stetisse. per me factũ esse quominus.i.vt non hæ nuptiæ fierent volo.i.bene cupio illud, ne irritetur, sed si id nõ poterit fieri faciam id, quod est in procliue, id quod impediẽt faciendum, quoniam iam res eo inclinata propè videtur, vt id fieri sit necesse quo eam non deferam. Deinde ostendit quid sit in procliue videlicet, vt pater credat per me stetisse quominus fierẽt nuptiæ. Quis.i.qualis videor? C. Videris æque.i.ita miser atque.i. vt ego. D. Quæro.i. animo meo inuestigo consilium.i. viam ratione modum quo possim te restituere in bonum statum. C. Es fortis.i. validus magnanimus qui nullo infortunio deprimeris. P. Scio quid conere.i. moliaris. D. Profecto.i. certe ego reddã tibi hoc quod molior effectũ.i. perfectum. P. Iam hoc est opus. D. Quin i. quinimmo. iam habeo.i. iam excogitatum est consilium quod quærebam. C. Quid est quod habes, scilicet. D. Habeo.i. commentus sum aliquid huic.i. propter hunc Pamphilum non tibi.i. propter te. ne erres.i. ne decipiaris. C. Sat habeo.i. sufficit mihi ꝙ sit dilatio nuptiarum. P. Cedo.i. dic quid facies Daue. D. Vereor vt.i. ꝙ non hic dies satis sit.i. sufficit ad agendum, quod.s. agere volo, ne.i. nedum, hoc est si non solum credas me non esse vacuum.i. ociosum ad narrandum nunc propositum. Alij habent ne tantum & tunc ne prohibentis est, q.d. noli credere me ociosum ad narrandum. proinde.i. ideo quia hic dies non satis est mihi vos Pamphile & Charine amolimini.i. discedite. hinc.i. ex hoc loco. Amoliri dicuntur, quæ cum magna difficultate & molimine submouentur ac voluuntur de medio. cum.n. res aliqua iacẽs in medio magnitudine & mole sua affert molestum impedimentum, neque nisi cum magna difficultate discedit dicitur amoliri non abire aut discedere, nam discedit qui facile abit de medio, molitur autem qui vix recedit, nam istis mihi impedimento. P. Ego visam.i. ibo ad visendum hanc.i. meam Glycerium. D. Quid tu Charine.s. ages quo agis.i. est fers ducis te hinc. Agere se est proprie tarde discedentis ac tristis: C. Vis vt verum dicam. D. Immo & iam incipis mihi initium narrationis. C. Quid fiet de me? D. Eho tu impudens.i. verecundus & procax ac molestus in rogando. Non satis habes.i. non tibi sufficit. ꝙ addo.i. adhibeo, & prorogo tibi dieculam.i. tempusculum. nam diecula significat paruum tempus, seu paruam moram quasi parua dies.i. tempus in fœminino genere quantũ temporis.s. promoueo.i. differo nuptias huic.s. Pamphilo. C. Attamen. D. Intercipit sermonem Charini dicens, quid ergo petis.s. tibi fierĩ aliud. C. Vt ducam Philumenam.i. habeam cõiugem. D. Ridiculum cum exclamatione & irrisione legendum est, & deest hominem.i. ò hominem ridiculum.i. plurimum ridẽdum & illudendum. C. Fac vt ad me venias huc si quid poteris.i. vel si aliquid poteris inuenire, vel si aliquo modo poteris huc venire. D. Quid id est, cur. veniam ad te. nihil habeo.i. nihil sum commẽtus quod tibi ex re sit. C. Attamen si quid habueris, scilicet venito. D. Age, hortantis aduerbium & vix concedentis veniã ad te, scilicet. C. Quid habueris.s. ero domi.i. cõtinebo me domi quo. me possis facile conuenire. D. Tu Mysis operire.i. expecta me hic parumper.i. aliquandiu. M. Quapropter?.i. quærere opperiar. D. Opus est facto.i. facere. ita. M. Matura, id est, propera cum moderatione. D. Inquam, id est, dico tibi adero.i. præsens ero. iam, id est, statim hic.

LATO. ARgumentum} Confirmatur animus Pamphili erga Glycerium & impulsu adolescentum accingitur ad noui consilium Dauus, & amãtium solicitudo exprimitur. Anime mi} Blandimentum muliebre.{ Malum integrascit}.i. renouatur. { Age si hic} Ironica increpatio dehortantis. { Hanc mihi expetiui} Concisa oratio ad effectum, & constantiam Pãphili exprimendam { Resipisco} Animum recipio. { Si poterit} Dilemma quo tacita obiectio soluitur. { In procliui} Quo res inclinat & propendet. { Ne vacuum}.i. ociosum. { Imo etiã} Increpatio. quia Charinus se ad narrandũ præparabat. { Nam verũ vis dicã} Præparatio est narrationem incepturi. Et attende solicitudinem amantis.

PETR. MARS. IAm vbi vbi, &c.} Duobus sensibus maxime, visu.s. & auditu, voluptatis æstum renouari, accendiꝗ vehementius, ac mentem à virtutis proposito detorqueri, ostendit hæc scena. Est enim, vt inquit Plato in Phædro, sensus oculorum nobis acertimus, & ipso visu pariter & auditu affectus renouantur, & animum mouẽt, vt nõ planè ipsum honestum aspiciatur. Voluptas enim destruit iudicium rationis, &, vt inquit Philosophus, propter illã res posthabemus honestas, estꝗ in nobis affectus vehementissimus, cui ex sententia Heracliti difficilius est repugnare, ꝗ iræ. Sed quod difficilius, hoc præclarius vt inquit Cic. in Offic. in Catone maiore. Impedit consilium voluptas rationi inimica, ac mentis, vt ita dicam, præstringit oculos. Diuinus Plato voluptatem escam malorum appellauit, quod ea videlicet homines capiãtur, vt hamo pisces. Seneca scribẽs de vita beata; Altum quiddam est virtus, & excelsum, regale, voluptas humile, seruile, imbellum, cuius statio & domicilium, fornices, & popinæ sunt. Vnde Cyrus apud Xenophontem lib. 5. Flagitiosi homines cupiditatibus omnibus se præstant inferiores. Plato in epist. ad Dionysium: Homini sæpius detrimentum & dolorem affert voluptas, hebetat animum, atque obliuionem inducit insipientiam pariẽs. In nono de Rep. sic ait: Homines coeundo veluti pecora, ætatem contemnunt? { Videre te ait cupere} Auditus hic mouet effectũ & visus. Nam visa ancilla, venit ei in mentem Glyceriũ. Vnde Seneca dicit, oculos interdum esse irritamenta vitiorum, & scelerum duces. { Id faciam in procliui, &c.} Id est, ad quod sum procliuis.i. inclinatus ob amorem, qui est affectus vehemens.i. passio quæ trahit animũ. Item in procliui, quod est facile, & ad quod sine magno labore descenditur. Procliue dicitur demissum, & inclinatum, & impotẽs ad resistendum affectibus, & ita inconstans vt ego sum, sed hoc clam dicitur. { Per omnes tibi adiuro deos, &c.} Plato in 5. de Legib. Sed reuera nimius in se amor, omnium peccatorũ, omnibus est semper causa, obcæcatur quippe circa amatũ qui amat. { Proinde hinc vos amolimini: &c.} Nonius sic ait; Amolimini.i. recedite. Terent. Hinc vos amolimini. Pacuuius: Non tu hinc è conspectu amoliri. Sisenna: Impedimẽtum omne de itineribus amoliuntur. Est ergo auferre vos hinc { Quid de me, &c.} Miseriam suam profitetur hic verbis Charinus. Dieculam.i. paruum diem, & spatium aliquod temporis, vt tibi prospicias.

GLAR. HVius scenæ versus omnes vnius sunt rationis, nẽpe iambici tetram. catal. quos Doct. scazontes appellat, in quibus & ipse & Ioan. egregie sudarãt. Primus versus loco primo habet tribrachyn, deinde iambum, tertio loco spondeum, quarto iambum. In secundo versu vel tuum monosyllabum est, vt sit primo loco spondeus, vel bacchius est loco primo, secundo Iambus, tertio dactylus, quarto anapæstus, quinto & sexto spondeus, septimo iambus, cum syllaba, siue amphibrachys contrarius cretico, qui sane in hoc carminis genere frequentior esse debebat ad finẽ vt creticus in trochaico, sed poeta hoc non obseruauit, immo pro penultima longa sæpe duas posuit breues. quod etiam ipse admonuit Doctor. In tertio ac quarto versibus non cõuenit mihi cum Ioan. neque omni ex parte cum Doctor. cum ipse etiam secum dissideat. Nam in præfatione de metris Doct. cum ostendere vellet in hisce iamb. catal. tetrametris, quos ipse scazontes appellat, vt ante diximus, nonnunquam pro penultima longa duas adesse breues, adducit hoc carmen, Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias. At de hac scena iudicaturus, ad initium eiusdẽ versus adponit hæc duo verba Quid est. Et ne hoc librario quis tribuere possit, sciat eum priori carmini, quod ei nimis cõcisum visum est, adiunxisse in marginibus hæc verba. Versus cõstat, si leges opportune te mihi offers. Ioan. vero Optime, pro opportune legit, vt oẽs habent lib. sed in Te ait nullam fieri synalœpham, & in sequenti carmine elidis s, in ames, præterea vt adiectũ ab interprete aliquo videri vult, Sed, vt nunc meã dicam sententiam, neque Opportune, pro Optime legendũ est, vt existimauit Doctor. neque opus est, vel s, elidere in ames, vel vt abijcere, quod oẽs habẽt lib. & sensus optime patitur, si vnicum d, in vé, quid est (non in illo, quod sequitur verbum Mysis, sed quod ad finem prioris pertinet versus, & à Ioan. ad sequẽtem reiectum est versum, sicut ab Doct. in hac scena, non etiam in præfatione, vt iam diximus) si inquam illud d, & vé ante offers elidamus tũ ambo versus bene habebunt ita certe vt prior habeat primo quidem loco spõdeũ, Mysis, secundo iambum, quid est, vbi d, non eliditur, tertio rursus spondeum, Hem Pamph. quarto rursus iambũ, phil'o, in quintũ iambum, prime. Nam aduerbium e, longũ est. In sexto iambum, mihi, in septimo spondeum t'offers, deinde syllabam qu'it, vbi e, eliditur. quanquam si quis est, qui hoc e, elidi neget, ex catalectico acat. fecerit, vt vnus hic tetrameter sit acatalecticus, ceteri oẽs catalectici. Sequens inde carmen nullam prorsus habet difficultatem, vt etiam ipsi Doctor. in præfatione visum est. Meus certe lib. Aldinus, quo in his vsus est Doctor. bene habebat. vt mirer eum hic aliter atque in præfatione sensisse. In quinto huius scenæ versu, Ait disyllabũ est sicut in sexto Tua, In quo quidẽ versu liber Aldinus habebat sollicitarier, pro sollicitari, sed male, nam sic fieret acatalecticum, & veteres libri oẽs habent solicitari absque er, syllaba, quæ sæpe κατὰ τὴν παραγωγὴν adijci solet. In septimo mihi monosyllabon totum eliditur, nisi quinto loco sit creticus. In octauo s, eliditur in Quibus, nisi quis malit amphibrachyn esse loco primo, aut creticũ loco quinto absque omni elisione. In nono s, eliditur in Satis, nisi quis Sua monosyllabon malis, & ædepol prima est breuis, vt sæpius apud hũc Poetam. In decimo pro Propterea ꝙ, Ioan. proptereaꝗ legit. Sed nihil refert ad carminis rationẽ, sed quod in Doct. libro, ꝓ ꝙ quam legitur, id carmen non patitur. In eodem tñ libro in versu sequenti, tibi, ante adiuro, quod excusare

poterat creticus loco secundo, rectè sublatum est. In versibus decimotertio, ac decimoquarto Mihi monosyllabum totum eliditur. In decimoquinto s, eliditur in magis. In decimonono, Ego produci videtur, quod apud Latinos rarum est, & apud hunc rarissimum. In 22. Satis ante verbum Sit legendum est, in quo a, eliditur, & mihi monosyllabon totum absorbetur. Penulumus versus huius scenæ anapæstum habet ante vltimam syllabā. In vltimo m, non eliditur, vel in Iam, vel in Inquam, alterum adiuuat cæsura, alterum sequens aspiratio, vtrumcunque non eliseris.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena Dauus puerum defert ante ostium Simonis, vt ita Chremes deterreatur a nuptijs. Est cōsilio hęc scena in gestu magis, quàm in oratione.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc sequens scena administrationem doli continet, quod ideo fit, vt deterreatur Chremes filiam suam dare Pamphilo, & Dauus cum Myside fraudem comminiscitur. Attende etiam, Mysidi non minimas partes in hac Comœdia tribui.

Senarij.

M Y S I S.

NIL ne esse proprium cuiquam? Dÿ vostram fidem.
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum.
Amicum, amatorem, virū in quouis loco
Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem? facile hic plus mali est, quam illic boni.
Sed Dauus exit: mi homo, quid istuc obsecro est?
* Quem ** Quò portas puerum?*

DON. NIL ne esse proprium cuiquam?} Hæc scena administrationem doli habet, quo fit vt deterreatur Chremes filiā suam Pamphilo dare. Et vide nō minimas partes in hac comędia Mysidi attribui, hoc est personæ fœmineæ, siue hæc personatis viris agitur, vt apud veteres, siue per mulierem, vt nunc videmus. {Nil ne} Ne aduerbiū percunctantis. {Nil ne esse proprium cuiquam?} Omne quod habemus, aut mutuū est, aut proprium. Ergo proprium, perpetuū, vt Virg. Propria hæc si dona fuissent. Ergo nihil nobis proprium esse pōt. quod.n. non fuit, nec esse quidem pōt aut quod eripi pōt, non est nostrū, nisi illa quæ eripi non pñt, vt sapientia, iustitia, prudentia, quæ fortuna neque dare, neque eripere cuiquam pōt. Et simul hoc ipsum & a re, & persona h e ostēdit. A re, Nihil ne esse proprium? A persona, Cuiquam. {Proprium} Perpetuū, non temporale ac mutuū {Di vostram fidem} Admirantis aduerbium cū exclamatione Fidem dixit opem & auxiliū: vt, Tyrrhenamq; fidem {Summū bonum esse} Mire pro plano. Et neutro extulit, summum bonum. {Amicum, amatorem, virum} Amicus, animi est: Amator vero, corporis nō.n. cōtinuo amator est, qui bene vult: vt, Dido amauit quidem Aeneam, sed non & amica fuit quæ ait. Non potui abreptum diuellere corpus, & vndis Spargere. Et item Catullus, Cogit amare magis, sed bene velle minus. & est hic officiū & blandimētum. Amatorem & virum dixit ad discretionem, vt per ea quæ enumerat, maritum ostenderet. {In quo vis loco Paratum} Paratum dixit ad omnes affectus, quicūque de proximo esse pñt. & maxime ad Homericam sententiam respexit * {Verum ex eo}.i. Pamphilo. {Nunc misera quem capit Dolorem?} Cum admiratione pronunciat quem, & cum exclamatione quadam. {Facile hic plus mali est, q̄ illic boni} Facile, aduerbium cōfirmantis est.i. liquido & manifesto. Veteres dicebant facile, pro certo. Vt Cic. Illius ciuitatis facile princeps. {Dolorem?} Dolorem distinxit, probe, & post intulit separatim quod sequitur, Facile hic plus mali est, in dolore, & metu, s. amittendi, quàm in voluntate retinēdi. {Quàm illic boni} In summo bono. Dicit enim, Ea bonis quæ bona ea istimamus, plus nos mali capere, cum aut amissuros nos credimus, aut amittimus, q̄ boni, cum habemus. {Facile hic plus mali est} Plus mali, in dolore & metu, vt diximus. {Quàm illic boni,} id est, in amico, & amatore, & viro. {Mi homo, quid istud obsecro est?} Ex Mysidis verbis, quid Dauus faciat demonstrantur. {Quid istuc obsecro est?} Inuolutum puerum portabat Dauus. & ideo dicit mulier. Quid istuc obsecro est? Tum ille euoluit puerum, & profert. quem postquam expediuit, tum illa dixit. Quo portas puerum?

NIL, &c.} Hæc in scena administrationem doli habet quod fit vt deterreatur Chremes filiam suam Pamphilo dare. Mys. Nil ne aduerbium percūctantis.i. est ne verum subaudi nihil esse proprium.i. perpetuum. cuiquam.i. alicui. dij vestram, fidem, admirantis aduerbium cum exclamatione vbi fides pro opere & auxilio ponitur. estq; sensus. ò di imploro, supp. vostram fidem.i. opem & auxilium quo etiam modo potest capi in eo dicto proh deum atque hominum fidem vt superius est explicatum putabam hunc Pamphilum amicum quantū ad animum amatorem, quantum ad corpus. virum.i. virilem, & non facile vincibilem paratum in quouis.i. in quolibet loco esse summum bonum. heræ.i. dominæ. s. Glycerio, versū.i. sed quem dolorem, q.d. maximum ipsa misera capit nunc ex eo Pamph. facile.i. liquido, & manifesto haud dubie clare. veteres etiam pro certo facile dicebant plus mali est hic. s. in dolore q̄ boni illic. s. in amico amatore viro, sed Dauus exit à domo Glycerij Mi homo obsecro, id est quæso & per sacra rogo quid istuc mali est, quid. s. portas. Dauus enim portabat puerum inuolutum quē dum euoluit. Mysis subdidit quo.i. in quem locum portat puerum. GVID.

ARgumentum} Instruit ancillam Dauus ad fallaciæ executionem. {Proprium cuiquam?} Proprium, perpetuum & firmum. Virgil. Propria hæc si dona fuissent. LATO.

NIl ne esse proprium, &c.} Venereum amorem & cupidineas faces, quibus plerique inflammari affectant, multo plus fellis, q̄ mellis habere docet hæc scena. Id.n. quod in his rebus oblectat, temporaneum est, & exile admodum, comparatione malorum, quæ sequuntur, temporis iactura. s. qua nulla maior vitij deformitas, & infamia, & seruitus. Ad ea profecto quæ sunt his contraria, natus est homo diuinum animal. Vnde Cic. in 3. Phil. Nihil est detestabilior dedecore, nihil fœdius seruitute. Ad decus & libertatem nati sumus. Plautus in Cistel. Amor & melle & felle est fœcundissimus, gustu dat dulce amarum vsque ad satietatem aggerit. Seneca dicit; Nihil est tam mortiferū ingenijs, quàm luxuria. Silius lib. 14. PETRVS MARS.

Ad laudes genitum capiat si munera diuum
Fœlix ad laudes hominum genus.

Et voluptatem sic taxat.

Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa voluptas,
Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris.
Circum te semper volitans infamia pennis.

Seneca lib. an. Indulgere voluptati, initium est omniū malorum.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

D A V V S, M Y S I S.

MYSIS nunc opus est tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,
Atq; ante nostram ianuam appone. M. obsecro,
Humi ne? D. ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atq; eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
D. Quia, si forte opus ad herum iusiurandum mihi
Non apposuisse, vt liquido possim. M. intelligo.
Noua nunc religio in te istæc incessit, cedo?
D. Moue ocyus te, vt, quid agam, porrò intellegas.
Pro Iuppiter. M. quid? D. Sponsæ pater interuenit.
Repudio consilium, quod primum intenderam.
M. Nescio, quid nares. D. ego quoq; hinc ab dextera
Venire me assimulabo, tu, vt subseruias
Orationi, vtcunque opus sit verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid vostrum remorem commodum.

MYSIS nunc opus est} Hæc scena actuosa est, magis.n. in gestum, q̄ in oratione est cōstituta. {Mysis, nūc opus est} Properantis & impense agentis Daui verba monstrantur. {Ex prompta} In mediū prolata. {Memoria, atque astutia} Memoria, vt præcepta Daui retineat. Astutia, ad agendum strenue quæ imperet. {Memoria} Simpliciter magis, vt DON.

memor

memor sit Daui præceptorũ. Et memoria, modo pro intelligẽtia, vt Virg. Instamus tñ immemores. {Ea ara hinc sume verbenas} Ea ara.s. Apollinis, quem ἀγυιεύς, Menãder vocat, aut q Apollini comœdia dicata est, in cuius honorẽ aram constituebant comœdiam celebrãtes Apollini ergo comœdia, Libero patri tragœdia. {Sume verbenas tibi} Verbenæ, quasi herbenæ, redimicula sunt ararum. {Tibi} τό, tibi, quasi gestum quendam & motum stomachantis habet, vt alibi, Quid vis tibi? Sic tibi sume, dixit, & nõ, tibi substerne. {Ea ara sume verbena} Verbenæ sunt oẽs herbæ frondesq; festæ ad aras coronãdas, vel oẽs herbæ frondesq; ea aliquo loco puro decerptæ. Verbenæ aũt dictæ, quasi herbenæ, sic Menander * {Quãobrem id tute non facis?} Tute tunc dicitur, cum pronomen ad eam reuocatur personã, à qua sumitur, vt, verbi gratia, cũ dicimus, Tu lege, ille nobis respondeat, Cur tute non legis? {Quia si forte opus sit ad herum iurandũ mihi} Sic locutus est, vt explicari atque intelligi nõ possit. aut enim est ius, vt sit iusiurandum pro iusiurandum, aut, vt vulgo dicitur, iurm. Et opus est illam rem, non opus est illa re. {Vt liquido possim} Liquido, pure, & manifeste. Nã quæ sunt pura & defœcata, liquida sunt. {Noua nunc religio} Bene iusiurãdum metuere seruum mõstri simile est. {Noua res.} Io seruo, & subita. {Noua nunc religio} Seruum nolle mentiri, noua religio est. {Cedo?} Porrigentis est manum. {Porro intelligas} Porro, modo aduerb. est ordinis, alias tẽporis. {Spõsæ pater interuenit,} Mire nõ dixit Chremes, ne cũ dixisset, quis Chremes? rursus hic responderet, sponsæ pater. & nõ temere hoc facit poeta, nam promiserat se rediturum domũ Chremes, Domum modo ibo, vt apparentur, dicam, atque huc renuncio. {Quod primum intenderam} Verbum à venatoribus trãslatum, qui retia intendũt ad feras exptãdas. Quia ergo parat Chremem & Simonẽ fallere, intenderã dixit. Vel à sagittis atque arcu. {Nescio quid narres} Bene narres. narrare. n. aliena, & quæ nobis non sunt necessaria, dicimus. {Ego quoque} Bene ait quoque, quia & Chremes veniebat. {Tu, vt subseruias} Rectè, vt subseruias, dixit non. n. tm loquitur Mysis, quãtum Dauus. {Orationi, vtcunque opus sit verbis} Tuis verbis orationi meæ, plura. o. loquetur Dauus. inde orationi dixit. illa subsequetur, ideo verbis. {Vide} Cauta esto, intellige, specta. {Aut tu plus vide} Si sapis, intelligis. {Remorer cõmodum} Remorer, retardẽ, retineã. Remorari à remora pisce minutissimo, q naues retinet. nã Græce ἐχενηΐς vocatur.

GVID. Mysis nunc est opus mihi tua memoria. i. intelligentia ad retinentia & intelligenda mea præcepta exprompta. i. in mediũ emissa, seu prolata ab expromendo. aliquid. n. expromitur, quod reconditũ deducitur in mediũ ad hanc rem q paro. s. & est etiã opus tua astutia. i. calliditate ad strenue agendum quæ imperabuntur tibi. M. Daue quidnã. i. quid es incepturus. i. suscepturus & inchoaturus. D. Accipe. i. asporta & recipe ex me ocyus. i. velociter comparatiuũ pro positiuo hunc puerũ, atque appone eum ante ianuã nostram. M. Obsecro. i. quæso, ne. i. vtrum apponam eum humi. i. super terram. D. Sume tibi (hoc tibi quasi motum quendam & gestum stomachãtis habet) verbenas. i. herbas & frondes ex quibus hæc ara coronatur. Verbenæ. n. sunt oẽs herbæ & frondes festæ ad aras coronãdas, vel sunt oẽs herbæ frondesq; ex aliquo loco puro decerptæ dictæ quasi herbenæ. Sume ergo tibi verbenas hic ex ara q tibi ostendo, quæ est ara Apollinis. nam Apollini comœdia dicata est in cuius honorem aram cõstituebant comœdiã celebrantes. Apollini ergo comœdia dicata est sicut libero patri tragœdia, atque substerne eas verbenas. i. suppone eas puero & apta sub eo. M. Quãobrem. i. quare tu teipse. i. tumet est tautulogia. nõ facis. i. nõ apponis ante ianuã, tute temet, tunc dicitur cũ pronomen reflectitur ad eam personã à qua sumitur. vt verbi gratia cũ dicimus tu lege, & ille nobis respõdeat cur tute non legis. D. Quia si forte sit mihi opus iusiurandũ i. si mihi sit opus iurare, ad. i. erga herum. s. Simonẽ vbi iusiurandũ põt esse nominatiuus, vel accusatiuus dicitur. n. hæc res est mihi opus, vel est mihi opus hanc rem, item est mihi huius rei opus. sed frequentius & magis oratorie dicitur, est mihi opus hac re. Cicero etiam in epistolis ait, dux nobis & auctor opus & reliqua duo magis sũt poetarum, aut historicorum vt possim iurare, sup. liquido aduerbium. i. pure & manifeste (nã quæ sunt pura & defœcata liquida sunt) me nõ apposuisse puerũ ad ianuam. M. Intelligo. i. capio, cedo. i. dic, & est porrigentis manũ, vnde istæc noua religio. i. subitus & insolitus metus dei & reuerentia vt timeas mẽtiri & peierare, incessit in te. i. ingruit inuasit insedit ab insido in pectus tuũ. D. Moue te ocyus. i. velociter, vt porro. i. deinde aduerbiũ ordinis, alias tẽporis intelligas quid agam. i. agere suscipiam. Deinde Da. subito aspiciens Chrem. venientem exclamat. Proh Iuppiter exclamatio est comica indignationẽ pariter ac dolorem ostendens vti Iuppiter põt esse nominatiui casus quasi ò Iuppiter fer mihi opẽ. M. Quid est? D. Pater spõsæ. s. Philumenæ promissæ Pãph. interuenit. i. intercidit. repudio. i. recuso, reijcio consiliũ. i. propositum quod prius intenderã. i. tanquã rete quod tetenderam ad decipiendos Chremetem & Simonem. tractum. n. est vel à sagittis vel ab arcu. M. Nescio quid narres i. recites, loquaris, narrare. n. aliena quæ nobis nõ sunt necessaria dicimus. D. Quoque. i. etiã ego assimulabo. i. fingam me venire hinc. i. ex hoc loco, à dextera parte. s. tu Mysis vide. i. animaduerte. esto cauta intellige specta, vt sub inseruias. i. latenter & caute foueas, obsequaris orationi meæ, qñ oratione vtar tu solis verbis sum enim diutius locuturus, q tu ideo dixit vtcunque. i. qualitercũque opus sit verbis tuis. s. M. Ego nihil intelligo quid agas. i. quid agendum proponas, sed si quid est quod. i. in quo sit opus opera mea. i. labore & industria vobis, aut si tu plus vides. i. si plus intelligis & sapis q ego. manebo. i. hic pec manebo, vt vobis morem geram. ne quid. i. nõ aliquo remorer. i. retardem retineam vestrum cõmodum esset, & ideo propositum suum de nuptijs non demitteret veniente Chremete mutat cõsilium de Simone & exponitur in viam puer ante oculos Chremetis vt eum decipiat, quia toties mutabat consilium.

LATO. Exprompta memoria, {Exprõpta} facili & parata, quia commentum aliquod mandaturus est, sed mox mutat hoc cõsilium, interueniẽte Chremete. {Ex ara hinc} Quæ erecta in scena in honorem Apollinis herbis & frondibus redimita erat. {Noua nunc, &c.} Irrisio faceta in eũ qui alias sæpe peierare consueuerat. {Subseruias orationi}. i. commentum adiuues.

PATR. MARS. Exprõpta memoria}. i. in vsum educta. Opus, inquit. vt nũc exerceas memoriã & astutiã, ab expromo, mis, psi, ptũ. {Ex ara hinc sume verbenas, &c.} Pli lib. 22. Nõ aliũde sagmina in remedijs publicis fuere, & i sacris legationib. q verbenæ. Certe vtroq; note idẽ significatur, hoc est gramẽ ex ara cũ sua terra euulsũ.

GLAR. Donatus in medio septimi versus huius scenæ aliam inchoat scenam, quẽadmodũ & Doct. annotauit. Nos coniunctum pp carmina legemus. Carmina omnia sunt senaria. In quarto versu vel Eo est monosyllabũ, vel creticus loco tertio. In 12. vel creticus est loco primo, vel Eas monosyllabon. In 13. vel creticus est loco secũdo, vel s, in opus eliditur, & Iutandum legendum ea Don. sequens scena oẽs etiam habet senarios præter quatuor quadratos. In primo vsu eliditur s, in Opus, nisi creticus in loco tertio. In tertio, Tu ne integre legendum. Nam tuu', longum est, Quartus est iambicus tetrameter catal. Eodem modo & sextus si non elidat, sed corripias æ, diphthongũ Turbæ, alioqui erit trochaicus quadratus extal. Decimussextus autem est iambicus tetrameter catalecticus, & re syllaba in meretrix lõgatur. In 19. vel s, eliditur in Quibus, vel In à superiore versu, vel denique creticus est loco primo. In 20. proceleusmaticus est loco primo. In 21. vel mane, vel caue, secunda correpta legendum, qq vel amphibrachys loco primo vel bacchius loco secũdo intelligi põt. In 27. Eho à priore eliditur versu. In 32. Ad fuerunt trisyllabum esse ait Doct. sed non est ita, immo tetrasyllabũ est, & carmẽ pulchre incedit, vt mirer quid ille ibi hæserit. Eodẽ modo fallitur in carmine 35. vbi ait s, in Magis elidi. quod non puto. nam in penultimo loco anapæstus est, nõ dactylus, cle magis, sed initio, vel Suam monosyllabũ est, vel bacchius loco primo. In 40. versu, primo loco est proceleusmaticos. In 42, vel bacchius est loco primo, vel Eam est monosyllabũ. In 44. s, eliditur in Quis, vt annotauit Doct. qq & Pæan secũdus eo in loco poni põt. In septimo à hnc, recte Doctor, bis intus legit. alioqui carmen nõ cõstat. Ioan. Qui superius in prouoluam, peruoluam, non satis mihi explicat, verũ vtrobique legendum præceperit Donat. vt sit παρὰ μέρος. Quanquam in Donat. plane duo videntur Commẽtarij. In penultimo versu prorsus illi assentior legendum esse, hem prædiceres.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena Chremes puerum ex Glycerio natum audit, & illam ciuem esse Atticam, vt sic à nuptijs deterreatur.

ARG. PAVLI MALLBOLI.

In hac sequenti scena inducitur Chremes audiens de partu Pamphili ex Glycerio, ob cuius interuentum scena illis fraudibus instructa est, ne promissas compleat nuptias.

Senarij ferè, paucis admixtis Octonarijs.

CHREMES, MYSIS DAVVS.

REVERTOR, *postquam, quæ opus fuere ad nuptias Gnatæ, paraui, vt iubeam accersi. sed quid hoc?*

Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. vbi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, uusquam est,
va misera mihi.
Reliquit me homo, atque abyt. D. di vostram fidem,
Quid turba est apud forum? quid illic hominum litigant.
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu obsecro hic me solam? D. hem, qua hæc est
fabula?
Eho Mysis, puer hic vnde est? quisúe huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quē igitur, rogē,
*videam? *Qui hic neminem alium * video? C. miror, vnde sit.*
D. Dictatur an' quod rogo? M. au. D. cōcede ad dexterā.
M. Deliras. non tute ipse? D. verbum si mihi
Vnum, præterquam quod te rogo faxis, caue.
M. Male dicis. D. vnde est? dic clare. M. à vobis.
D. ha ha ha.
Mirum vero, impudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.
Mane: caue quoquam ex istoc excessis loco.
M. Dy te eradicent. ita me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiā rogas?
Cedo, cuium puerum hic apposuisti, dic mihi.
M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio: dic, quod rogo:
M. Vestri. D. cuius vestri? M. Pamphili. D. hem,
quid Pamphili?
M. Eho, an nō est? C. rectè ego semper fugi has nuptias.
D. O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?
D. Quem ne ego eri vidi ad vos afferri vesperi?
M. O hominem audacem. D. verum. vidi Cantharam
Suffarcinatam. M. Dys pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit, cuius caussa hæc incipit.
Chremes si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, vt tu sis sciens,
Ni puerum tollis, iamiam ego hunc mediam in viam
Prouoluam, teq; ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D. fallacia
Aliam aliam trudit. iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam vxorem ducet. M. au, obsecro, an non ciuis est?
C. Iocularium in malum insciens pæne incidi.
D. Quis hic loquitur? ò Chreme, per tempus aduenis:
Ausculta. C. audiui iam omnia. D. an ne tu omnia?
C. Audiui inquā à principio. D. audistin' obsecro? hem
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc arripi.
Hic ille est: non te credas Dauom ludere.
M. Me miseram: nihil pol falsi dixi mi senex.
C. Noui rem omnem. sed est Simo intus? D. intus est.
M. Ne me attingas sceleste. si pol Glycerio nō omnia hæc.
* qui *D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. * quid sciam?*
D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Vt sciret hæc, quæ volumus. M. hem, prædiceres.
D. Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Vt fert natura, facias, an de industria?

DON. REVASTOR} Adest nunc ipse Chremes, cuius causa scena fraudibus instructa est, ne promissas cōpleat nuptias. {Vt iubeam accersi,} Rectè iubeā, quia summa potestas nuptiarum in parte puellæ est. {Sed quid hoc?} Non interrogantis, sed mirantis & non intelligentis est, & apparet eum non oculis prius, q̄ corporis offensu puerum sensisse latentem. {Puer hercle est} Osnatiua particula est Hercle. {Mulier} Magis, quàm Mysis. {Vbi Illic est?} Dauum quærit, qui nunc abscessit, vt & ipse de foro venire videatur. {Non mihi respondes?} Bene non respondes. Se enim memor est vetitam quidquam dicere, nisi subseruiat orationi Daui. {Reliqui me homo,} Mire hominem, non Dauum dixit, vt etiam si audiat Chremes, incertā personam hominis audiat, non Dauum. {Di vostram fidem} Aduerbium admirātis cum exclamatione. {Quid turbæ est apud forū.} Hæc verba sunt venientis de foro. {Quid illic hominum litigāt?} Legitur & litigat. {Tum annona cara est} Comminiscētis est potius, q̄ alicui referentis {Quidnā aliud dicam?} Hoc post spectatores. {Cur tu obsecro hic me solam?} Aposiopesis tertia. {Fabula} Fabulam se dicit audire, qui sei principium, rationemq; ignorat. {Eho} Eho, interiectio est, vel principium animaduersionē in se poscentis, aut repente cernētis. {Hic neminem video} Callide affirmat non sibi visum Chremem, cum & præuiderit venientem, & præsentem videat. {Miror vnde sit} Miror veteres cum Vnde, pro nescio ponebant, nam admiratio ab ignorantia descendit. Plaut. Ne quis miretur qui sim, paucis eloquar. {Au,} Interiectio consternatæ mulieris. {Cōcede ad dexteram} Et bene dexteram, sinistra. n. venit Chremes, & nō vult proximum ei Chremetem, sed iuxta. supra. n. dixit. Ego quoque hinc ad dextera venire me assimulabo. {Deliras, non tute ipse?} Deest, eum mihi dedisti. Sed & supra, nūc & interturbat Dauus, ne mulier totum dicat. {Non tute ipse?} Summissa voce. {Verbum si mihi vnum} Accommodate comminatur Dauus, penè enim Mysis vniuersa narrabat. {Præterquam quod te rogo} Hoc & sensim, & vt senex sentiat, pronunciari potest. {Faxis caue} Gestu comminantis est, & vulsu, vt suspenderet comminationem, deinde inferret gestō. Ordo, Caue, faxis. {Male dicis} Cum contemptu loqueris, conuitium facis. {Apparet ergo male dicis lentius esse dictum, cum subiungit, Dic clare. {Male dicis} Noue male dicis pro comminatione posuit, cum pro conuitio soleat poni. Nisi forte, quia cōtumeliæ genus est comminatio Quidam putant esse vnā personam, Daui. s. dictum superius Mysidis non satis manifestum Chremi, in maledicti similitudinem deriuātis. {Vnde est, dic clare} Hic expressius dixit. {A vobis} Quia à vobis parū intelligebatur, hic addidit morem meretricis, vt vel sic intelligebat senex. {Mirum vero} Sępe ad ironiam refertur. {Impudēter mulier si facit} Bono ordine locutus est. primo enim causa impudentiæ natura est: deinde conditio. {Adeon videmur esse idonei} Idoneus est aptus ad omnia & bona & mala. {In quibus sic illudatis?} Et illudo in te, septimo casu, & illudo te, accusatiuo dicimus. sed in primo superuacuū est, vt sit, quibus illudatis. {Ab Andria est ancilla hæc} Effecit quod volebat Dauus. nam intellexit Chremes ex qua sit Pāphilo natus puer. {Adeon'} Adeo ne, an adeo te ad eum. {Veni in tempore} Cum prouisus sit, inter venisse putat. {Veni in tempore} Opportune, nos sine præpositione dicimus, tempore & tempori. {Propera adeo puerum tollere} Hic versus clare dicitur, sequēs, ne senex audiat presse. {Caue quoquam ex istoc excessis loco} Necessario Dauus retinet Mysidem, nondum. n. omnia audiuit Chremes, nōdum comperit vnde sit mulier, & puer de quo susceptus sit. Excessis, pro excedas, vt faxis, pro facias. {An etiam rogas?} Rursum iurgium repetit, & turbulentam orationem. {Cedo} Cedo idem significat quod dic, & da mihi. Ergo repetitionem significat, non superuacuam orationem, & est dictum cum quadam fiducia, & contemptu eius cum quo sermo est, interrogantis aliquid. {Mitte id quod scio} Hoc lētius, & summisse. {Hem, quid Pamphili} Apparet mulierem vestri & Pamphili lentius pronunciasse, quàm Dauus vellet, & ideo nunc repetisse nomen nostri, & Pamphili. {Hem, quid Pāphili?} Duas res operatur Dauus simul, & vt ignarissimum se ostendat, & vt Pamphilus nominetur. Et argute repetit nomen Pamphili, quasi per indignationem, vt soceri auribus adolescentis nomen inculcet metuit enim, ne non audiat velut senex. {Recte ego has} Et hic efficit quod voluit Dauus, vt Pamphili Chremes puerum esse cognoscat, & recuset generum. {Has} .i. huiusmodi. {O facinus animaduertendum} Aposiopesis quarta. {Quid clamitas?} Clamauit enim Dauus, vt puerum audiret Chremes. {Quem ne ego heri vidi ad vos afferri vesperi?} Vult negando irritare mulierem ad confirmanda quæ vult. {O hominēm audacem} Exclamatio Mysidis, testimonium veritatis est. {Verum vidi Chantaram suffarcinatam.} Vide infirmum argumentum. prius, vidi puerum afferri, dixit: post, nō puerum, sed Cantharam suffarcinatam. Canthara, nomen est anus. Et hoc dicit, vt leuiter redarguat Mysidem, non vincatur. hoc enim vidisse se innuit, Cantharam suffarcinatam, non puerum portantem. {Suffarcinatam} Proprium est anibus suffarcinatas esse, vt Persius, Pannucia Baucis. & Plautus, Doliarem claudam, crassam. {Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ} Indicium secuta confirmatio est, quàm expressit Daui refutatio. superest etiam vt &

concludatur

concludatur effectus doli, negãte Chreme se daturum filiã: quod subinde efficit Dauus dolo. § Aliquot liberæ § Nec paucæ, nec multæ. § Liberæ § Testimonia libera contra seruum. Et hoc proprium Terentij est. nam de Romano more hoc dicit. § Næ illa illũ § Næ valde. Cicero, Ne illi vehementer errant. § Chremes, si positũ puerum § ἐν ὑποκρίσει. Et est μίμησις, transit enim à mixto ad imitatiuum characterem. § Næ illa illum § Chremetem scilicet. § Chremes si positum puerum § μίμησις, qñ aliqua verba sic pronunciamus, vt vana videantur. § Non hercle faciet § Bene enim de se tertiam personam fecit, vt supra, At nunc faciet. § Vt tu sis sciẽs § Eloquenter. sic enim veteres pro scias dicere. § In mediam viam prouoluam § Bene in mediam viam: quia ante fores positus iacebat. § Teq; ibidem peruoluam in luto § De proximo παρόμοιον repetit. Et quando nomina sunt, παρωνομασία quando verba, παρόμοιον dicitur. § Prouoluam § .i. porrò voluam, & dolo quidem minatur quod facturus non est: verum sedulo id agit, vt iam puer tollatur è medio: simul cum seruat Chremeti: vt ipse recuset generum, non vt à quoquam passus videatur iniuriam. § Tu pol homo non es sobrius § Sobrius, est sanæ mẽtis, quasi sebrius, hoc est ab ebrio separatus, secretus, separatus ab ijs qui discernũtur. § Fallacia alia aliam trudit § Prouerbium. cui subiacet, memorem mendacẽ esse oportere. § Ciuem Atticam esse hanc § Transit ad imitationem. § Eho § Interiectio est conturbatæ mulieris. § Iocularium in malum § E contrario pro graui, & molesto, ac nimio. Iocularium igitur κατ' ἀντίφρασιν. § Quis hic loquitur? ò Chreme § Principium loquendi Dauus Chremeti dat, perfecturus quæ ipse conatus est. § Per tempus aduenis, § Idem est per tempus, quod in tẽpore: aut certe per tempus, tempestiue. § O Chreme per tempus aduenis § Astute, quasi eum nunc primum viderit. § Ah, ne tu omnia § Aut nec pro non legitur. aut ne tu omnia, vt ne producatur, & accipiatur pro non. § Tu omnia § Audisti, subauditur. § Audistin' obsecro? hem § Exultans Dauus infert, & inculcat frequenter repetendo. § Audistin' obsecro? hem § Difficile credendo, affirmat se non sciuisse præsentem Chremetem, vt hac cõfirmatione nihil illum de se faciat suspirari. § In cruciatum § Non in crucem, sed cruciatum. § Hic ille est § Cum ἐμφάσει quasi vir magnus. sed hoc, Chremetẽ ostendens, dixit cum εἰρωνείᾳ. § Nõ te credas Dauum ludere § Virg. Non Diomedis equos non currus cernis Achillis. § Mi senex § Bene senex, quia quasi alienior est, & ignotus Mysidi. Mi, subpalpatio muliebris. § Ne me attingas § Quædam ostenduntur aperte in comœdijs, quædam ex alijs personis intelliguntur. § Si pol Glycerio non omnia hæc § ἀποσιώπησις tertia, quod alienæ personæ interuentu reticeatur. Fiunt aũt ἀποσιωπήσεις .i. reticentiæ tribus modis. aut enim tacet per seipsum, & ad alium trãsit, & est prima. aut tacet, nec vltra aliquid dicit, & est secunda aut alterius interuentu personæ silet, & est tertia. § Nescis quid sit actum § Nescis plerunque dicitur ei, non quem volumus redarguere imperitiæ, aut ignorantiæ, sed quem facere volumus vt velit libẽter audire. § Paulum interesse § Noue pro multũ. § Et est ταπείνωσις σχῆμα. § Ex animo omnia, vt fert natura, facias § Figura ἐπεξήγησις. Nam quid est ex animo, nisi, vt fert natura? Et hæc sententia à Terẽtio ἑρμηνευτικῶς prolata est, q̃ Menander τὴν δεικτικῶς posuit. § Vt fert natura, § Hoc est naturalis & ingenita actio. § An de industria? § .i. scientia, & prouidentia. ea enim quæ discimus & scimus, operatione genita & industria quadam scimus, vt Virg. Et cui putre solum, nanque hoc imitatur arando.

GVID. REuertor, &c. § Adest nunc ipse Chremes cuius causa scena fraudibus instructa est, ne promissas compleat nuptias. C. Reuertor, postquam paraui ea quæ fuerũt opus ad nuptias gnatæ Philumenæ vt iubeam accersi .i. vocari, vel Pam. vel potius filiam sed quid, hoc est viso puero, hoc dicit hercle, ornatiua est hæc particula quasi per Herculem iurantis est aduerbium, puer est, mulier tu ne .i. vtrum apposuisti hũc puerum? M. Quærit Dauũ qui discesserat vt à foro venire videretur, vbi illic .i. ille Dauus? C. Non respõdes mihi? M. Hem dolentis & indignantis est interiectio, nusquam .i. in nullo loco est hic veh mihi miseræ, q.d. maledictio valde me inuasit, homo reliquit me sic solam atque abijt .i. discessit. D. Di vostram fidem .i. imploro vestrum auxilium, est aũt aduerbium admirãtis cum exclamatione, vt superius dictum est, quid turbæ .i. turbationis, p.p. varia hominum litigia est apud forũ causarum. s. quot homines, q.d. multi litigãt .i. agunt causas in se inuicem. Tum .i. deinde. Annona .i. charitas, nõ enim solum annona dicitur de frumentis, sed & de carnibus salitis, & alijs huiusmodi rebus. Cic. de Diuin. putaret annonã in macello cariorem fore. Annona ergo est cara, nescio quid aliud dicã. M. Obsecro .i. quæso & per sacra rogo te curtute .i. tumet reliquisti, sup. me solam hic. D. Hem interiectio dolẽtis & indignantis, quæ est hæc fabula .i. quæ sunt hæ nugæ quasi principiũ rationem q; ignoret. Eho interiectio aut animaduersationem poscentis, aut repente cernẽtis ò Mysis vnde hic puer est quis te attulit eum huc. M. Satin' .i. satis ne sanus es, q.d. tu es bene fatuus & insanus qui rogites .i. interroges me id, qñ rogo duos regit accusatiuos. D. Igitur quem ego rogem .i. interrogare possim qui neminem alium videã hic. C. Miror .i. nescio vnde fit, miror veteres cũ vnde pro nescio ponebãt, nam admiratio ab ignorantia descẽdit. D. Dicturam .i. dictura ne es, id, quod rogo .i. peto. M. Hau interiectio consternatæ mulieris. D. Concede .i. confer te veni ad dexteram. M. Deliras .i. deuias desipis insanis non es mentis compos, non, q.d. ita tute .i. tumet dedisti .s. mihi, puerum hunc sed tacuit illud per aposiopesim tertiam propter .s. interruptionem factã à Dauo ne mulier prodat eum. D. Caue .si facis .i. facias mihi vnum verbum, præterquam .i. nisi illud quod rogo te. M. Maledicis .i. minaris, posuit .n. hic pro cõminatione, quamuis pro conuicio soleat poni nisi forte q; contumeliæ genus est cõminatio, põt etiam dici maledicis .i. cũ contemptu loquẽtis & conuitium facis, sed superior sententia melior est. D. Dic clare .i. aperte deposita omni simulatione vnde est hic puer. M. A vobis est .s. quia .s. ab hero Pam. est, ideo dixit eum etiã esse serui domino suo fauentis in amore. D. Ha ha he, interiectionis ridentis ob responsionem mitum vero est bono ordine locutus est, primo .n. causa imprudẽtiæ natura est, deinde conditio, minime ergo mirum est si mulier meretrix facit impudenter .i. inuerecũde posito omni pudore cum frontem defricuerit. C. Hæc ancilla est ab Andria .i. hæc ancilla est Andriæ .i. Glycerij quæ ex Andro Insula venit, hoc est ipsi fauet, Andriæ quantum intelligo. D. Adeon' .i. Ideo ne .i. vtrum tantum vel valde videmur vobis idonei .i. apti. idoneus .n. dicitur aptus & ad bona & mala in quibus illudas .i. in quibus vestras faciatis illusiones & irrisiones, Dicimus .n. illudo tibi cũ datiuo, vt Virg. Certantẽq; illudere capto, item illudo te cum accusatiuo, vt verbis virentẽ illude superbis, item illudo in te, vt in hoc loco simile est insulto, vt testatur Seruius in secũdum Aeneid. C. Chremes apud se dicit, Veni in tempore .i. veni opportune tempestiue auspicato mature. Dicimus etiam veni tẽpore sine præpositione, & veni tempori in datiuo. D. Adeo .i. valde, proprie .i. festina tollere .i. asportare auferre puerum hinc ab ianua, Deinde eam retinens summissa ei dicit mane caue excessis .i. excedas vt saxis pro facias, & dicitur caue excedas & caue ne excedas pro eodem, caue ergo excessis .i. exeas aliquo .i. aliquem locũ ex istoc loco in quo tu es quidquid tibi dicam. M. Dij eradicent, quasi extirpent euellant è terra te abducãt, & de medio tollant te Dauũ, siue ẽt excrucient, ita territas .i. frequenter territas .i. frequẽter terres me miseram .i. in miserijs versantem afflictã & anxiam D. Quia Dauus sublata voce dixerat illi prius propera tollere puerũ, deinde summisse dixerat mane nunc, iterũ sublata voce alloquitur eam, quasi facere contẽnat quod iussa sit dicẽs, dico tibi, an non vt tollas puerum, vel vt dicas cuius sit. M. Quid vis. D. At etiã rogas sursum iurgium reperit, & turbulentam orationem. Cedo .i. dic. cuium .i. cuius antiquæ (sicut Dic mihi da. cu. pe.) apposuisti hic .i. in ianua puerum, dic mihi. Facit repetitionem non sine vehemẽtia. Cedo enim & dic mihi idẽ significant, sed instat vt respondeant. M. Tu nescis vultuose proferendum est per ironiam. D. Dauus leuius & summissa dicit ei omitte prætermitte quod scio, & dic quod rogo. M. Apposui inquam puerum vestri intelligitur (si Prisciano credimus interpretanti hunc locum) domini vel herilis filij, q.d. puerum vestri domini, vel herilis filij, vt sit genitiuus possessiui & non primitiui. Quod si Mysis locuta sit vt prius dixerat à nobis est velitq; dicere eorum esse .s. Pam. & Daui qui ei fauet in amore & sui est particeps consilij, proculdubio vestrum in caso accusandi esset dicendum vt Valla comprobat longeq; late, interroganti enim cuium puerum apposuerim alicui. nonne respondere debeo vẽstrum? profecto ita si vsum sectari velimus. Sed fortassis dicet aliquis vestri pluratiui esse numeri genitiui casus à primitiuo ego. Id dici posset sectando vetustatem quandoquidem constat multos vetustos sic esse locutos vt refert Gel. lib. 19. ex sententia Apollinaris viri probatissimi. Verum eo in loco Laurentius Gellium corripere non dubitauit, cui si assentiamus hic potius sequemur Prisciani sententiam præsertim cum vti Laurẽtius ait nostri ab ego semper passiue capiatur non autem actiue nec possessiue, hic autem designatur, aut possessio aut actio cum interrogetur per interrogatiuum possessionis .i. cuium & etiam cũ hoc verbo ostendatur pater pueri qui à nullo passiuus in generatione diceretur, attamen si quis velit sequi Gellium non carebit auctoritate, & insuper comica vetustate defendetur. Sed de hoc satis superq;. D. Cuius vestri? Quia nimis summissa ancilla dixerat vestri ideo Dauus repetit vt plene audiretur à Chr. & etiã vt Mysis amplius exponat & cõfirmet M. Pam. s. puerum apposui ex hoc multum Prisciani sentẽtia comprobatur qui dixit, vestri filij vel herili domini cum Mysis subdat Pam. Nam de vno loquens non

dixisset vestri in plurali nisi eo modo intelligeretur quo dictum est videlicet per vestri cõprehenderet dominũ & seruum fautorẽ, & cum diceret Pamphili solũ intelligeret auctorem. D. Hem. interiectio indignationem ostendens. quid? modus interrogandi, q.d. quid dicis. Pam. cum exclamatione pronunciãdum est, & hoc facit Dauus vt melius Chremes apprehẽdat puerũ esse ex Pãph. M. Eho interiectio attentionem poscens & animaduersionem an non Pamph. apposuit puerum, q.d. ita. C. Chremes adhuc solus post Dauum loquitur ego fugi recte semper has nuptias. D. O facinus. i. flagitium animaduertendum. i. puniẽdum & flagitatione. i. increpatione dignum, & supplicijs compescẽdum, ac plaudũ, & est aposiopesis. i. reticentiæ interuentu. s. personæ Mysidis quæ inceptum sermonem interpellauit. M. Quid. i. cur clamitas. i. ita clamas O facinus, &c. D. Dauus vult irritare mulierem negando eum esse Pam. ad cõfirmãda quæ vult, quem. s. puerũ ne. i. nõ ne vidi afferri ad vos heri vesperi aduesperum. i. sero. M. O hominem audacem? exclamando. D. Verum. i. sed vidi cantharã. i. illa anum siue vetulam suffarcinatam. i. pãnuciam, vt Persius pannucia baucis, vel pannosam. Nam pannucius & pannosus dicitur qui crasso & vili panno indutus est, & vt ait Donat. proprium est anibus. i. vetulis suffarcinatas esse quæ sub veste multa ferre solẽt latẽtia, quæ cum reuolutas rursum vestes atque succinctas habẽt eo quidem modo vt nonnulla ferre possint dicũtur suffarcinatæ. M. Pol iurantis aduerbium habeo gratias dijs, q.d. fateor me beneficio à dijs affectum quod aliquos liberæ mulieres quarũ testimonio pluris est aduersus seruum. affuerint in pariundo. i. cum pareret sine ipso puerperij tempore & aliquot dixit, q.d. nec multæ neque paucæ. D. Dauus conuertens sermonẽ ad spectatores de Myside in tertia persona loquitur. Ne. i. certe sm Vallam & valde sm Donatum illa. s. Mysis. haud. i. nõ nouit, illum. s. Chremetem cuius. s. Chremetis causa incipit hoc si Chremes viderit puerum positum ante ædes non dabit suam gnatã, deinde altera cõsideratione motus subdit quasi per Herculem tanto magis dabit gnatam Ch. Chremes qm̃ nondum se putat à Dauo perceptum esse apud se dicit de se in tertia persona hercle dixit quod Dauus dixerat hercle magis dabis. Chremes inquam quem ita dicis facturum. non faciet non dabit gnatam. D. Nunc adeo. i. certe vt tu sis sciens. i. vt tu scias more vetusto & eloquenter nisi tollas. i. auferas hinc puerum. iam. i. nunc ego prouoluam. i. projiciam, quasi pedibus voluendo. hinc. i. ex ianua in mediam viam, & te prouoluam quasi porrò voluam te Mysidem. ibidem. i. in via media. in luto. i. in cęno & sordibus viæ. M. Pol tu homo nõ es sobrius. i. sanæ mentis. nec in re mensuram & modũ habes. quasi sobrius. i. separatus ab ebrio vt secretus ab his, quæ discernuntur. D. Alia fallacia. i. aliud mendacium, alia astutia & deceptio trudit. i. impellit aliam fallaciam, q.d. alia ex alia emergit fallacia. Est aũt prouerbium cui subiacet memorem mẽdacem esse oportere, iam audio susurrari. i. murmurari, & quasi in aure summissis verbis, latẽter dicit hoc. s. quid sequitur vbi susurrari passiuum est. Nã susurro, susurras, dicimus, vt ille susurrat semper aliqua i. ille semper aliqua latẽter dicit & summisse loquitur, inde susurrus susurri, i. murmur. inde susurro susurronis. i. murmurator nõ audens planè verba efferre, audio ergo hoc quod sequitur susurrari. s. hãc Glyc. esse ciuem atticũ. i. Atheniensem. C. Hem. indignantis interiectio. D. Pam. ducet eam Glyc. vxorem coactus. i. compulsus legibus. i. iure ciuili. M. Hau interiectio conturbatæ mulieres. obsecro te. i. quæso, an non est ipsa ciuis attica. s. Chr. penè. i. ferè incidit. i. lapsus sum insciens. i. imprudens, in malum locularium. i (ad verbum interpretando) ridiculum, ridendum, illudendum i. de quo posset fieri iocus & irrisio. Vel Donatus vult per antiphrasim dicatur iocularium. i. graue molestũ, ac nimium. D. Quis loquitus hic, deinde conuersus Dauus dixit. O Chreme aduenis per tẽpus. i. in tempore, & tempestiue, seu peropportune, quasi eum nũc primum viderit ausculta. C. Iam audiui omnia. D. Ah. interiectio dolentis & mirantis. ne. i. vtrum audisti omnia, vel sine producatur significat nõ audisti omnia. C. In quam. i. dico ubi audiui omnia à principio. D. Obsecro audisti. i. audisti ne hem, scelera. i. flagitia omnia ita vt scelera regatur ab audistis, prius sit interiecta interiectione Vel dici põt hem scelera exclamãdo, q.d. te audiente multa scelera commissa sunt propterea quod in conspectu tanti viri hæc inepta ancilla tot ineptias effudit. oportet hanc Mysidem abripi. i. abstrahi hinc & deduci in cruciatum. i. supplicium ve de ea. s. mentum sumatur supplicium. Hic est ille Chremes. s. quasi dicat vir magnus, vbi ille habet emphasim qui videlicet sic se non debet illudi, & hoc dicit cũ ironia, non credas te illudere. i deridere Dauum, qm̃ derides tantum senem. M. Me miseram subpalpitatio muliebris, q.d. exclamãdo sum bene misera. O mi senex pol iureiurando dictum firmat nihil dixi falsi. Chremes noui. i. scio oẽs rẽ. vti. s. est, sed Simo est intus. D. est intus. s.

M. O sceleste. i. scelerate & sceleribus plenè. Daue ne attingas me. s. noli me tangere. si pol non omnia hæc via sup. me dicere Glyc. aliquid tale, est aposiopesis. i. reticentia. Fiunt aũt tribus modis aposiopesis siue reticentiæ Aut enim quis per seipsum tacet, & hoc duobus modis, aut ad aliud transit, & sic est prima, aut non vltra. aliquid dicit, & sic est secunda, aut alienæ personæ interuentu reticet, sic vel est tertia. D. Eho, hac interiectione mouet attentionem, tu inepta. stulta inconsiderata nescis quid sit actũ. M. Quid sciam. i. scire possim. D. Hic Chremes est socer. i. pater Philumenæ sponsæ Pam. Nam cuius habet quis filiam socer est. haud alio pacto. i non aliter poterat fieri vt fieret hæc quæ volumus. M. Hem interiectio dolentis hinc prædiceres i. prædicere debebas. D. Censes paululum interesse. i. parum referre, an facias hæc omnia ex animo, &c. i. (nam est exegesis) vt natura. i naturalis, & ingenita actio fert. i. postulas instigat, an facias de industria. i consulto dedita opera de scientia de prudentia.

Argumentũ} Hic posito puero ante ædes Simonis Dauus iurgans cum ancilla Chremetem absterret ab affinitate Pamphili, sed nõ impune Et est hæc occasio summe epitaseos, qua inter sese personæ turbabuntur omnes. {Vbi illic est} Verba, trepidantis & tacite requirẽtis Dauum, qui se ad dextram subduxerat. {Quid dicam} Hoc ad spectatores Dauus. {Eho Mysis} Nunc incipit aperte iurgari. {Cõcede ad dexterã} Nictu auocat à sene, vt quæ opus sint clam moneat. {Ah, ah,} Ridẽtis. {Mirũ vero} Irrisorie & habet vim affirmatiuã hæc particula. {Mane cane} Hoc tacite, & est interminatio prohibẽtis ne tollat. Cuius vestri. Data opera vult nominari Pamphilũ. {Verũ, vidi} Verum, subaudi, est, & mox cõfirmat à signo. Suffarcinatã. i. succinctura tumentum. {Chremes, si positum} Nominat Chremetẽ, cuius præsentiam dissimulat. {Fallacia alia}. i. dolus dolo connectitur, prouerbialiter dictum. {Iocularium} Ioco, ac risu dignum. {Per tempus}. i. opportune, aduerbialiter. {Hic ille est} Emphasis seipsum demonstrantis {Sed est Simo} Præparatio ad futurũ congressum senum. {Prædiceres} Prædicere debuisses, modus potentialis. LATO.

R Euertor, &c. } Versutos homines, & callidos viros, miris modis & multiplici vaframentum moliri deceptionẽ, nec esse cuiuis facile dolos interpretari ac verum dispicere, docet hæc scena. {Multos. n. recessus habet vita hominis & varias latebras, vt in epistolis scribit Plinius: Et boni viri prudentia, quæ virtuti semper adhæret, malitiosorũ versutijs ac simulationibus, iden decipitur, qm̃ ex se alios indicat, nec simulationibus putat id esse quo capitur, sed officiũ. Plato lib. 3. de rep. Quapropter modesti homines vñr stolidi, & qui facile ab iniurijs decipi possunt, tanquam qui nõ habeant in seipsis eadem, quæ habent improbi, affectuum exempla malorũ, Cic. in actione tertia in Verrem, sic ait: Nullæ sunt occultiores insidiæ, q̃ hæ quæ latẽt in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eum qui palã est aduersarius, facile cauendo vitare possis. Hoc vero occultum, intestinum, ac domesticum malum, non modo nec existit, verũ etiam opprimit cito, antequam perspicere, atque explorare possis. Hæc Cicero. Magna tñ ingenia sunt, quæ summa malitia cõmodis alienis insidiam cur, & quieti. Quapropter Plat. lib. 6. de rep. sic ait? Atque huius ingenij sunt hi viri: qui nefaria scelera perpetrant, & priuatim & publice, atque item qui sunt & priuatis & ciuitatibus bonorum ingentium auctores. Exile vero ingeniũ nihil vnquã vel priuatim, vel publice magnũ efficiet. Veritas, inquit Plato, in 5. de Legib. tum dijs, tum hominibus dux omniũ est bonorũ, cuius qui felix beatusq; futurus est, statim ab initio particeps esse debet, vt in varietate plurimum temporis vitam agat. Idem in Phædro sic ait; Ia bene de se animoq; suo sperare põt: qui voluptates, quæ discendo percipiũtur, sectatus animum suum decorauerit ornamento: temperantia. s. iustitia, fortitudine, ac veritate {Deliras, nõ tu te, &c. } Delirare est exorbitare à recta ratione. {Plin. lib. 18. sic ait: Iacto semine, iteratio sequitur, vel crate, vel tabula aratro adnexa, quod vocant lirare, operientes semina: Vnde primũ appellata est deliratio. Est ne hic Crito sobrinus Chrysidis?} Consobrini dñr nati ex duabus sororibus, Sobrini vero filij consobrinorum: Patrucles, filij duorum fratrem. PETRVS MARA.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Crito veniens ex Andro Athenas de Glycerio percontatur, an parentes repperit suos. Audiens nondum reperisse dolet, quod videat hoc sibi offuturum in adeunda hæreditate.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, Crito persona ad catastrophen; id est euentum fabulæ enodandum introducta, loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, nisi absolutionem erroris eius simulque verbis suis quàm grauis quàm modestus, quàm iustus sit, ostendit.

Senarij

Senarij.

CRITO *hospes*, MYSIS, DAVVS.

IN hac habitasse platea dictum est Chrysidem,
Quæ se inhoneste optauit parare hic diuitias
Potius, quàm in patria honesta paupere viuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos percontor, video. saluete. M. obsecro.
Quem video? est ne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. C. ò Mysis salue. M. saluos sis Crito.
Hem, ita Chrysis. *C. * Itan' Chrysis? hem. M. nos quidem pol miseras perdidit.*
C. Quid vos? quo pacto hic? satin' recte? M. nos ne? sic.
Vt quimus, aiunt.; quando, vt volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hic suos parentes reperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auspicato huc me appuli:
Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedem:
Semper enim eius dicta est hæc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hic mihi sit facile, atque vtile,
Aliorum exempla commouent. simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum, & defensorum ei: nam fere
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent
Me sycophantam hereditatem persequi,
*libet. *Mendicum. tum, ipsam despoliare non * licet.*
M. O optume hospes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam. M. maxume.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

Don. IN hac habitasse platea} In hoc loco persona ad catastrophē machinata, nunc loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, nisi absolutionem erroris eius, simul ex verbis suis, q̃ grauis, q̃ modestus, quamq; iustus sit ostendit. {In hac habitasse} Non habitare, sed quia mortua est, habitasse dicit. {Platea} Græci πλατεῖαν dixerunt, quàm nos plateam dicimus. Secūdum formam eiusmodi. μηδείαν & Medeam στοὰν & spondeū scribimus. {Quæ se inhoneste optauit} Optare est vnum de duobus eligere. Virgilius, Pars optare locum tecto. {Parare hic diuitias} Animo hæredis dixit parare diuitias. {Potius, quàm in patria} Primum dolet Crito q̄ meretrix fuit Chrysis. secundo progressus, queritur q̄ mortua est. Et nota q̄ tria dixit Crito contempsisse Chrysidem: patriam, honestatē, & paupertatem τὸ πρέπον ea seruatum est graui viro, cum illum sobrinæ pudet. simul hic ostenditur eius generis fuisse Chrysidem vt quæ probè viuere potuerit, nisi vt ait, necessitas cogeret. {Quàm in patria honeste} ἀντίθετον primū. {Potius quàm in patria honeste pauper viuere} His verbis à poeta iam honestus inducitur Crito, & dignus cui credi oporteat. {Pauper viuere} Ad illud reddidit, Sed inopia, & cognatorum negligentia coacta. {Ea ad me lege redierunt bona} Hic ius tractauit dicendo redierunt, quia in familiam redeunt, si non est hæres de proximo, aut ex testamento. {Percontor} Interrogatio est, cui necessario respondetur, aut etiam, aut non. Percontatio, cui nihil horum. vt siquis dicat, Cur adulterinum commisisti? Simul etiam modeste, & mature, & de se nihil interrogaturus, cœpit à blandimentis. {Est ne hic Crito sobrinus Chrysidis?} Sobrini sunt consobrinorum filij. nam dicit Menander, verum vt alij putant, de sororibus nati, vt sint sobrini quasi sororini. {Saluus sis Crito} Saluos sis, asseueratio salutantis est, non quasi responsio. {Itan' Chrysis, hem} Non nunc interrogat, sed commiseratur, & ita sequebatur vt diceret, perijt, sed magis gemitus significat quod minus dixerat. {Nos quidem pol miseras perdidit} Hic intelligitur, supra subaudiendum perijt. Nam pro perijt, hæc reposuit perdidit. {Quid vos? quo pacto hic?} Progressio loquentis ad interrogandum. Id est, puto, inquit, q̄ illa perijt: vos autem quo modo? {Quo pacto hic?} Significatio est peregrinantis. {Nos ne? sic vt quimus} τὸ sic, notandum est. & est significatio languoris cuiusdam, & lentitudinis. {Sic vt quimus, aiunt, quando vt volumus, non licet} Et ad præsentis, & ad præteritæ vitæ excusationem pertinet ista responsio: qua purgatur voluntas Chrysidis in quæstu meretricio Cæcilius in Plotio, Viuas vt possis, quando nequis vt velis. {Quid Glycerium? iam hic suos} Conuenit hæreditatem petenti cōuenit iudici futuro, de pluribus indagare. Ergo recte & ordine quæsiuit, Quid Chrysis? quid vos? quid Glycerium? {Vtinam} Nouo genere exoptationem pro negatione intulit. {Haud auspicato huc me appuli,} Id est inauspicatus, quòd non esset auspicatus. & vsitatum veteribus sic dicere, si quid aliquando aliter euenisset quàm vellent. {Nunquam huc tetulissem pedem} Virgil. Me ne efferre pedem genitor te posse relicto Sperasti? Et, Ferre simul Faunię; pedem, Driadesq; puellæ. Sed Critici adnotant alienius esse charactere comico, tetulissem pedem. {Semper enim eius dicta est, atque habita soror} Aut veris credendum est, aut etiam falsis, quæ tū inueterauerint. Hinc Cicero, Ita habeantur. itaque dicantur. {Habita ergo plus est, q̄ credita Semper eius} A possibili & vtili. {Nunc me hospitem lites sequi} Mire dicit me. cum ἔρημον. i. senem & remotum à litibus. Hospitem. i. peregrinum. Lites sequi. i. pauperem. totū ἔμφασιν. {Quàm hic mihi sit facile atque vtile} i. difficile, & inutile. & est comicum. {Grādiuscula iam} Ad partem ætatis refertur grandis. i. grādis natu est. Maior aūt, generaliter, & ad summam ætatis refertur, & ad comparationem ætatis pariter positum est. {Sycophantam} Hoc est, cum in me conueniunt lites. {Sycophantam} Bene sycophantam: quia bonam causam habet, nihil aliud timet, quàm conuitia. Et sycophantam, subdistingue, & sic inter sequentia. {Tum ipsam despoliare non licet} Ab honesto, & bene, quia nihil suum habet. nisi Chrysidis. {Antiquum obtines} Antiquum absolute dixit, vt æquum, aut bonum, quod antiqui solebant: aut certe per ἔλλειψιν i. morem, & ingenium. {Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam} Vel hoc inquit, vt videā. cur aūt vt videā? quia timet & est ordo, Duc me ad eam, vt videam, qn̄ huc veni. {Videat se.} Bene senex. Simo enim cum Chremete est pp hoc videri non vult ne, eius vtatur apud socerum testimonio rem esse Pamphilo aduersus Glycerium, & rursus nuptiæ confirmentur.

Gvid. IN hac, &c.} In hoc loco persona machinata loquitur, nam hic Crito argumento nihil debet, sed absolutionem erroris facit, & simul quàm grauis, quàm modestus quàque iustus sit ostendit Crito quod sequitur dictum est mihi. s. Chrysidē habitasse in hac platea. i. in hac parte vrbis plana & lata, quæ Chrysis optauit. i. elegit nam optare est vnum de duobus eligere, sese. i. seipsam parare. i. acquirere, quasi animo hæredis habendi hic diuitias inhoneste potius q̄ viuere pauper pro pauperem posuit ex aliquorum sententia non. n. sæpe in vsu est hic dicendi modus optauit sese viuere pauper, id tū dicendi genus interdū inuenitur. Luc. in to. lib. Titumq; putauit iam bonus esse socer, quàm ergo viuere honeste pauper. i. inops in patria sua. Crito itaque ostendit Chrysidem contempsisse patriam honestatem & paupertatem. Morte. i. per mortem vel ex morte eius, ea bona quæ parauit redierūt ad me lege. i. per legem, quia in familiam redeunt si non est hæres de proximo, aut ex testamento, sed video quos percontor, interrogem, sed interrogatio differt à percontatione, nam interrogationi necessario respondetur, aut sic aut non, sed non percōtationi, saluete. i. salui sitis Dauo & Mysidi dictum est & masculinum præponderauit fœminino. Mysis, obsecro quem video ne. i. verū Crito Sobrinus Chrysidis. i. cognatus est hic Sobrini vt aliqui volūt dicuntur quasi sororini. i. nati de duabus sororibus vel vt alij volunt sobrini sunt consobrinorum filij. Deinde Mysis attentius viso Critone subdit, is est, Crito. s. Crito. O Mysis salue. Mysis, ò Crito saluus sis, Crito, Itan'. i. ita ne Chrysis perijt subaudi, sed impediuit gemitus. M. Hem? eiulando proferenda est particula hem. quidem. i. certe. pol, perdidit. i. destruxit nos. s. me & heram Glycerium miseras, Crito, quid vos facitis supp. quo pacto. i. quo modo hic vos habetis vel valetis, satin'. i satis ne. recte. s. vos habetis vel valetis. M. Nos ne?. i. petis verum nos habeamus recte & quid faciamus, Habemus nos vel facimus inquam sicut quimus. i. possumus, qn̄. i. quia non licet. i. nō permittitur nos habere vel facere vt volumus (aiunt) per parenthesim est legendum. i. vt fertur vt dicitur, vt aiunt homines quasi sit prouerbium quale est illud Cecilij. Viuas vt possis qn̄ ne quis vt velis. C. Quid Glyc. facit. s. iam. i. nunc reperit suos parentes, hic. i. Athenis. M. Vtinam reperisset, & pro negatione hoc dictum est quasi nō reperit. C. An etiam nondum. i. nō adhuc reperit, haud. i. nō auspicato. i. infeliciter quasi, aut non prius captatis auspicijs, aut male captatis, q. d. malis auibus huc me contuli intempestiue immature, & q̄ dici vulgo solet in mala hora appuli. i. applicui adegi me huc. nam pol si scissem id. s. eam nondum parentes reperisse nunquam

retulissem pedem huc.i.nunquam huc accessissem quasi nŭquam extulissem seu sublevassem pedem huc venturus, vbi Terentius antiquitaté secutus te tulissem dixit à tollo. Nam vt dicit Priscianus tollo tetuli facit pro quo nunc in vsu frequenti est sustuli. A tulo quoque quod apud vetustissimos in vsu fuit tetuli dicebant. Hæc Glycerĭu semper dicta est esse soror eius Chrysidis atq; habita.i.iudicata existimata & credita, possidét ea bona quæ fuere illius Chrysidis, nunc exempla aliorum commouent.i.admonent commone faciunt, q̃.i.quantum sit mihi facile. (q.d.difficile) & vtile (q.d.inutile) me emphasim habet quasi senem pauperé, & à litibus remotum, hospitem.i.peregrinum sequi.i.exercere agitare lites, & litigia controuersias, hic.i.in hac vrbe aliena mihi & ignota simul.i.etiam arbitror nam aliqué esse amicum & defensorem eius Glycerij, Nam ferè iam grandiuscula.i.adulta eacreta grandis ita comparatiuum illud diminutiuum sumatur propositiuo etiam diminutiuo vt haberemus tanquam si diceretur grãdula. Nam grãdis de ætate sæpe dicitur. item de pecunia & prole. Ferè ergo iam grandiuscula profecta est.i.discessit illinc.i.ex Andro, clamitent.i.clamitare possunt me sycophantam.i.calumniatorem, cauillatorem, mendicum.i.inopem & quasi petentem stipem. persequi.i.prosequi vel repetere in iudicio, hæreditaté.i.sessionem sobrinæ. Sycophanta ad verbum interpretando dicitur ficuum comestor. Nam sycos Græce dicitur ficus & phanta comestor, quasi ficuum comestor, traducitur tñ à nostris calumniator. Nam vt, inquit, Synesius grammaticus Græcus ea duobus seruis Græcis alter assumpserat ficus, alter quis prorsus exedisset ignorabat domino tñ conquerente à sonte insons accusabatur, herus prudentissimus vtrique callidam aquam præbuit ficum solus delinquens euomuit. quid enim ieiunus euomeret nisi intestina tũc primum natum est id verbum sycophãta i. calumniator, quia delinquens insontem falso crimine calũniabatur. Mendicus vt vult Varro à minus dicitur, vel vt Festus ait ex senteña Varri à mente q̃ fefellerit fortuna, vel q precatur quendam vt vitæ suæ medeatur cibo, & tunc à medeor diceretur. Tum.i.præterea nõ licet, q.d.non est honestum displorare.i.vacuam omnibus bonis relinquere ipsam, quia.s.nihil sum habet. M. O Crito hospes.i.aduena peregrine alienigena optime pol tu Crito obtines.i.habes vel possides & assecutus es antiquũ mores sup.vel ingenium vel obtines.i.obseruas antiquum.s.æquum & bonum. C. Qñ huc veni.i.cũ huc venerim quãuis nihil habiturus sim duc me ad eam Glycerĭu vt videam eam.s.M. Maxime, q.d.libentissime te ducã, D.Sequar hos nolo vt.i.q senex.i.Simo videat me in hoc tẽpore.

LATO. ARgumentum} Initium Catastrophes ab aduẽtu Critonis. {Quæ sese} Pulchra conuentio. {Obsecro} Admirantis. {Ita ne Chrysis} Sobaudi mortua est, per eclypsim. & attende moratũ colloquium personarũ. {Vt quimus} Prouerbiũ. {Me appuli} Translatũ à nauigio. Huc retulissem à tollo. {Nam ferè grandiuscula} Ratio ab ætate. {Sicophãtam}.i.calumniatorem, & est prouerbiale. {Antiquum} Absolute, subaudi morem.

PATR. MARA. IN hac habitasse, &c.} Cauta mente periculum imminens declinandum esse, ac hominum de nobis æstimationem non esse negligendam, hæc scena præscribit. Imprudentis nanque est ea tentare, quæ discrimen afferre possunt. Vnde Plotinus Philosophus loquens de virtutibus Politicis, sic ait: Est hominis ciuilis prudentia ad rationis normam, quæ cogitat, quæq; agit, dirigere vniuersa, ac nihil præter rectum vel laudabile facere, humanisq; rebus prouidere. Prudentiæ in sunt ratio, intellectus, circunspectio, docilitas, & cautio. Negligere vero aliorum de se iudicium, nec curá nominis habere, hominis est omnino dissoluti, qui nullo rationis vinculo continetur, sed vt brutum animal viuit. In primisq; cauendum est, ne calumniatores dicamur, & accusatores. Quapropter Tul.2.Offic.sic præcipit: Duri hominis vel potius vix hominis videtur, periculum capitis inferre multis. Id cum periculosum ipsi est, tum etiam sordidum ad famam, cõmittere vt accusator nominetur. Apuleius sic ait: Prudentis est animi & verecundi, etiam falsa vituperatione grauari. {Nũquam retulissem huc, &c.} Diomedes sic ait: Tollo, tuli, & retuli. Terentius: Huc retulissem pedem. {Illic clamitent me sycophantam, &c.} Sextus Pompeius sic ait; Sicophantas appellatos dicunt Atticos quondam iuuenes, solitos in hortos irrumpere, ficosq; deligere: quamobrem lege cõstitutum est, vt qui id fecisset, capite truncaretur, q̃ pœnam qui sequerentur ob parua detrimẽta sycophantas appellatos. Sycophanta proprie dicitur calumniator, sic dictus ἀπὸ τῶν σύκων & φαίνω, quod est ostendo. Sycophanta dicitur qui ostẽdit, ac accusat fures ficorum: & Sycophantiæ dicuntur calumniæ.

GLAA. VErsus sunt omnes senarij iambici. In 1. platea media correpta est. In 2. versu si parare, prima coniugatione legas, vt vulgo habent codices, semel Se legendum est. Sin parere tertia coniugatione bis sese, & in diuitias u, eliditur, vt vult Doctor. Et simile est Act.1.Scen.2.in Heaut. versu 20. In 4. Eius monosyllabum. In 8. ita Chry. anapæstus est. Deinde in sis eliditur, nisi dicamus Hem esse extra carmen, vt alibi sæpe. potest tamen Ita ne, & totum carmen absque omni elisione legi, si creticum ponas loco secũdo, ac tertio. Doctor. adiecerat versui ad marginem, Duo trochæi, tres cretici. quod ego planè, non intelligo. In 9. ad finem carminis particula Sic ferè in codicibus omissa à Donatio additur, & recte. In 11. vel suos est monosyllabum vel creticus loco tertio. In 6. à fine Grãdius, creticus est. In 3. à fine Doct. addit initio morem, contra Donati expositionem, aut pro Optime legendum censet Opportune. Sed neutrum est necesse si legas. O, optime, videlicet vocatiuum cum aduerbio vocandi o.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Simo cupis fieri nuptias, generum recusat Chremes ob natum ex Glycerio puerum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena continetur disceptatio officiorum patrum duorum, inter se de officio amicorum, & paterna pietate tractantium. Chremes ob natum filium ex Glycerio generum recusat.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

CHREMES, SIMO.

SATI' iam, sati' Simo spectata erga te amicitia est mea:
Sati' pericli cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, pæne illusi vitam filia.
S. Immo enim quam maxime abs te oro, atque postulo Chreme,
Vt beneficiũ, verbis initium dudum, nunc re comprobes.
*C. Vide, quàm iniquus sis præ studio. dum efficias id quod * cupis,* * iubes:
Neque modum benignitatis, neq; id me ores, cogitas:
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
S. Quibus? C. ah rogitas? perpulisti me, vt homini adolescentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Eiu' labore, atque eiu' dolore gnato vt medicaret tuo.
Impetrasti: incepi. dum res retulit: nunc non fert: feras.
Illam hinc ciuẽ esse aiunt: puer est natus: nos missos face.
S. Per ego te deos oro, vt ne illis animũ inducas credere,
Quibus id maxume vtile est illum esse quã deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea caussa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.
C. Erras. cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam. S. scio. C. at
Vero voltu; cum, ibi me adesse, neuter tum præsenserat.
S. Credo; & id facturas, Dauus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui dicere.

DON. SATIS iam, satis Simo} Hæc scena officiorum disceptationem cõtinet patrum inter se de officio amicorum & paterna pietate tractãtium. {Satis iam, satis} Hæc veluti quædam controuersia est: nanque iniuriarum reus fit Simo. contradicitur per coniecturam, falsum esse quod intẽdit: cum Pamphilus neque amet. neque ex eo natus sit filius: & adhibetur deriuatio causæ, qua dicitur meretricem ista omnia esse molitam ad disturbandas nuptias. {Satis iam, satis} Bene, negaturus filiam, purgat prius officium suum de fide promissi, & vltro accusat ipsum. {Spectata} Probata. vt Virg ait, Rebus spectata iuuentus. {Immo enim} Enim παρέλκον est figura. {Immo enim quã maxime abs te postulo} Renũciare affinitati Chremetem, aut parum adhuc intelligit Simo, aut subtiliter dissimulat, vt ad fidẽ promissi hominem cõpellat. {Initum} Cœptũ. ab ineundo, vnde & initia quoque dicta. {Quod cupis} Quod velis. Legitur &, quod iubes:

Neque

{Neq; modum benignitatis,neq; quid me ores,cogitas} Id non cogitas aut quantum de benignitate amoris exigendum,aut præsumendum sit , aut quod sit impossibile , quod petis . {Remittas iam} Remittas,pro mittas.{Perpulisti me,vt homini adolescentulo} Hæc est tota accusatio.{Homini adolescentulo}Sic Salust. Occultans se tugurio mulieris ancillę. {Filiam vt darem} Iouidiose,non,promitterem,inquit,sed darem quantũ in te est.{Dum res tetulit} Compositum pro simplici est tetulit . & altius quàm decet comicum characterem,dictum videtur.{Per ego deos oro} Dafensio per coniecturam. & est ordo,Per deos oro te ego. {Quibus id maxime vtila est} Argumentum à persona. {Quibus maxime vtila est}A causa ratiocinatiua.{Vbi ea causa} Quamobrẽ hæc faciunt [illegible]. nam non intulit,ob quam causam:cum supra dixerit,ea causa,sed quasi dixerit,Vbi ea res intulit,quamobrem hæc faciunt. {Erit adempta}Aut rem abundat,aut causa. {Vero voltu} Quasi dixerit Simo, simulabat ancilla . {Cum ibi me adesse neuter cum præsenserat} Credit . Aut etsi visus à Myside erat,tamen ignorabatur esse Chremes,donec diceret Dauus, Hic ille est. non te credas Dauum ludere . { Cum ibi me adesse} Tuum deest,vt sit integrum, Tum cum.{Dauus dudum prædixit mihi} Hic ostenditur,quòd vidit callidus Dauus vt prædiceret futurum seni,id quod ipse erat facturus . {Nescio quid} Deest propter vt sit,propter nescio quid,aut nescio pro qua re, vt sit aduerbiale.{Ac volui}Ac,pro contra quàm .

GVID. Satis iam satis Simo spectata erga te amicitia est mea . Hæc scena officiorum disceptationem continet patrum inter se tractantium de officio amicorum & paterna pietate. C. O Simo iam.i.nunc satis satis , hæc repetitio ostendit Chremetem cumulate suo in Simonem functum officio amicitia mea erga te est satis spectata.i.probata incœpi adire.i.subire satis pericli.i.periculi syncope. Iam.i.nunc fac finem orandi.i.siste preces cũ studeo.i.laboro obsequi.i.morem gerere tibi penè.i.propè modum, illusi.i.ludibrio inquinaui siue ridiculam penè reddidi vitã filiæ.s. Philumenæ. S. Immo enim.i.sed certe nũc ò Chremes oro atq; postulo abs te vt comprobes.i. confirmes nũc te.i.ipso effectu beneficium initum.i.incœptum siue cœptũ ab ineundo.i. incipiendo dudum.i.paulo ante,verbis.i.per verba. C.vides quam.i.quantum sis iniquus.i.iniustus petitor præ studio.i.præ nimia cupiditate faciendi quòd institueris, dum.i.dummodo afficias quod cupis velis vel iubes,neq; cogitas.i.mente voluis, modũ.i.iustam mensuram benignitatis.i.vel liberalitatis,vel mansuetudinis debite in amicitia,neq; cogitas quid.i.quam rem iustam an iniustam, ores ma,oro.n.duos regit accusatiuos . Nam si cogites iam remittas.i. cesses desistes supersedes onerare me iniurijs.i. in iustis petitionibus. Nam iniuria dicitur quidquid non iure fit. S. Quibus iniurijs.s.te onero. C. Ab interiectio dolentis & indignantis,rogitas, id est percõctaris quibus iniurijs perpulisti.i. tuis importunis precibus me impulisti vt darem filiam homini adolescentulo occupato.i.detento in alio amore quàm filiæ , & abhorrenti.i.perquã alieno ab rẽ vxoria.i.à coniugio legitimo,in seditionem.s.discordiam atq; in nuptias incertas.i.non firmas,quoniam eam fortassis relinqueret,& in alterius amore fixus inhæreret,aut rationem aliquam iniret qua eam repudiaret , & quidẽ perpulisti me id vt facerem ad hũc præcipue finem vt medicarer.i.mederer,tuo gnato.i.Pamphilo qui amoris graui vulnere saucius est , imperasti.i. iussisti familiaritatis iure vt id facerem incœpi id facere. Dum.i. quandiu res retulit, compositam pro simplici protulit.i. quandiu honestas postulauit ac passa est,nunc res.i.honestas vel vtilitas filiæ non fert.i.non postulat non patitur , feras.i. patiaris oportet, quandoquidem filiam non sum daturus cũ res non ferat aiunt.i. dicunt homines quasi rumor est per contemptum dixit aiunt.illam Glyc.esse ciuẽ hinc.i.ex Athenis puer natus est ex ea fac nos missos,quod vulgo dici solet demitte nos in pace nec amplius precibus aures nostras obtunde. S. Per deos ego oro te vt ne.i. non inducas animum.i. tibi imperes aut persuadeas credere illis quibus.i.maxime vtile illum filium esse quàm deterrimum.i. pessimum depr auatissimum perditissimum vbi . quàm pro valde superlatiuo iungitur , hæc omnia sunt ficta.i. simulata atq; incepta gratia.i.causa nuptiarũ, vbi.i.quando ea causa quamobrem.i.propter quàm causam faciunt. hęc erit adempta.i.ablata, desinent.i. cessabunt fingere & comminisci mendacia. C. Erras.l. decipis de liras egomet vidi ancillam , obiurgare.i.rixari cum Da. S. Scio, quasi dicat intelligo illud,sed simulabat ancilla . C. At vero vultu vidi eam obiurgari, quasi dicat serio obiurgabant non simulare,cũ neuter præsenserat.i.facie præceperat me adesse ibi. S. Credo quod dicis &.i.etiam Da.prædixit mihi dudum mulieres illas facturas id.i.obiurgaturas ac disturbaturas nuptias,& nescio quid .i.quare vel propter quid,oblitus sum dicere tibi hodie , ac.i.sicut volui,vel ac.i.contra quàm volui,vt Don. sensit.

LATO. Argumentum} Expostulatio Chremetis cũ Simone de amore Pamphili. {Pene illusi}.i.perdidi. {Vt beneficiũ} Elegans sermo. {Vt homini} Admiscet argumenta à persona. {Per ego te} Defensio per coniecturam à delatorum commodo. {Erras. cum Dauo} Informatio à signo. {Credo, & id facturas} Refutatio signi à prænominatione Daui antegressa.

PETR. MARS. Satis iam, &c.} Querelas inter amicos oriri aliqñ docet hæc scena,tum in officijs præstandis ac exigendis à recto is discedit,qui propria commoda respiciens rebus amici consulere non videtur. quod ideo accidit,quoniam,vt inquit Plato,lib.viij. de Legib. ad vtilitatem , propriam , priuatamq; commoditatem natura semper impellit. Et in quinto sic ait : sed reuera nimius in seipsum amor,omnium peccatorum omnibus semper causa est . Obcæcatur quippe circa amatũ qui amat. Et Cicero lib.j. Offic. dicit : Est enim difficilis cura rerum alienarum, iccirco, aliter de illis,quàm de nobis iudicamus. Hæc Plato & Tullius. Sed ab eo certe fugiendum est vita ciuili, & actionibus, affectionibusque ad quod natura sumus propensiores , vt mediocritas illa seruetur , quam recte viuendi ratio præscribit . Et habenda est in primis ratio amicorum, ne vtilitatem potius q̃ officiũ aspicere videamur. Vnde Seneca : Non exigo vt sine respectu sui mihi consulat . & scribens de Ira ad Nouatum dicit : Beneficijs humana vita constat & concordia, nec terrore, sed mutuo amore in fructum auxiliumq; cõe astringitur. {Nescio quid tibi sim oblitus hodie, &c.} Hoc est nescio quomodo excidit dicere tibi,sicut mihi ꝓposuer.s.

GLAR. Versus sunt omnes trochaici tetrametri catalectici tametsi duo primi videantur iambici,sed in Satis vtrobique eliditur s. Et in sequenti versu similiter,quanquam illic bacchius bis,hic amphibrachys poni commode poterit. Vide in sexto versu secundam corripit vt admonuit Doctor. In 12.eius bis est monosyllabum . In xiij. tetulit legendum . In 25. vel Deos monosyllabum,vel creticus loco secundo .

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

In hac scena Simo cum audit venisse , qui Glycerium dicat ciuem esse Atticam , ira accensus Dauum intro raptum conijcit in vincula , & mira artificio patris ac domini offensi consuetudinem exprimit Terentius.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena principium indicij . Glycerium ciuem esse Atticam, continetur . Præterea Simonis indignatio aduersus Dauum , quem in vincula conijcit . Mire quoque & artificiose exprimitur consuetudo patri ac domini offensi , & excandescentis .

Trochaici Catalectici bona ex parte , præter sex Trimetros in fine scenæ , admixtis tamen interdum Iambicis Quadratis .

DAVVS, CHREMES, SIMO, DROMO seruus.

ANIMO iam nunc ocioso esse impero, C. hem Dauom tibi.
Vnde egreditur ? D. meo præsidio , atq; hospitis. S. quid illud mali est ?
D. Ego commodiorem hominem , aduentum , tempus non vidi. S. scelus,
Quemnam hic laudat ? D. omnis res est iam in vado. S. cesso alloqui ?
D. Herus est : quid agam ? S. ò salue bone vir . D. hem Simo, ò noster Chreme ,
Omnia apparata iam sunt intus. C. curasti probe .
D. Vbi voles, accerse. S. bene sane.id enimuero hic nunc abest .
Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negocij est ? D. mihin ? S. ita .
D. Mihi ne ? S. tibi ego. D. modo introij. S. quasi ego, quàm dudum, rogem .
D. Cum tuo gnato vna. S. an ne est intus Pamphilus ? crucior miser .
Eho , non tu dixti esse inter eos inimicitias carnefex ?
D. Sunt. S. cur igitur hic est? C. quid illum censes ? cum illa litigat .

D. Immo

D. Immo vero indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.
Nescio quis senex modo venit: ellum, confidens, catus:
Cum faciem videas, videtur esse quanti vis preti:
Tristi seueritas inest in voltu, atq; in verbis fides.
S. Quidnam apportas? D. nil equidem, nisi quod illum audiui dicere.
S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire esse hanc ciuem Atticam.
S. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbum si addideris. Dromo.
D. Audi obsecro. DR. quid vis? S. sublimem hunc intro rape, quantum potes.
DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet. rape inquam. D. quid feci? S. rape.
D. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. S. nihil audio.
Ego iam te commotum reddam. D. tametsi hoc verum est. S. tamen
Cura asseruandum vinctum, atq; audin'? quadrupedem constringito.
Age nunc: iam ego pol hodie, si viuo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. C. ah ne saeui tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati, non ne te miserat mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

DON. ANEMO iam nunc ociosum esse impero} Hæc scena, principium indicij, & iracundiam senis continet: atq; in ea vehementer exprimitur cõsuetudo patris, ac domini offensi, & indignantis. }Animo iam nunc ocioso} Exultans egreditur Dauus, nuncians prona esse omnia ad securitatem. Et ocioso, securo: quia negocium, solicitudo est. }Impero} Pro volo. an vt statim fiat, tanquam illud quod imperatur? Et impero superbe dixit. summum.n. indicium securitatis est superbia. }Vnde egreditur? } Hic non interrogat, sed cum admiratione, vel magis cum indignatione dicit. }Meo præsidio atq; hospitis, } Idest, Animo iam nunc ocioso esse impero. }Atq; hospitis}.s. Critonis. }Ego commodiorem hominem, } Hic Dauus admiratur, q in ipso articulo periculi superuenerit Crito. }Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi. }Potest.n.& commodus esse quis, & alieno tempore superuenisse potest. & commodum, in homine est. sed & opportunis malum etiam aduentũ habere potest. nam commodum, in homine est aduentus, in facto eius, tempus in opportunitate facti. }Commodiorem hominem, aduentũ tempus} σύλληψις. Scelus. }Quem nam hic laudat? } Nõ est hic solœcismus: ad sensum.n non ad verba respexit. etenim propter sensus, verba sunt. non propter verba sensus. }Omnis res est iam in vado} In vado, in securitate. nam vt in profundo periculũ est: ita in vado securitas est. Prouerbiale, in vado, in tuto. }Quid agam?} Plus est dicere quid agam, q̃ cogitare de fuga. }Salue bone vir. }εἰρωνεία maior est, q̃ increpatio, cum.n. omne genus criminis aliquis superauit: tunc exclusi, εἰρωνεία laudamus. }Hem} Interiectio perturbati est. }O noster Chreme, } Noster dicendo, latenter significat Glycerium filiã Chremetis esse inuentã. }Omnia apparata iam sunt } Quia infecta sunt de paratis. }Curasti probe} Probè, memoriter vt solet. supra.n. dixerat senex, Imo abi intro, ibi me opperire: & quod parato opus est, para. }Vbi voles, accerse} Vbi, pro qñ. non est.n. loci, sed temporis aduerbium. }Bene sane} Valide, quia sanus est, idem & validus }Abest. }Pro, deest. }Etiam tu hoc respondes?} Deest, an non. Etiam, aut hortatio est, aut coniunctio. Et vide quanta dixerit, & quid, & isthc, & tibi. }Mihi ne?} Quando non sumus parati ad respondendum, dicendo tempus eludimus. }Mihi ne?} Apparet ita turbari Dauum modo cõsilio poetæ, vt omnes amittat fallacia, & oppressus prodat Pamphilum, dum malũ cominus perhorrescit. totumq́; hoc ex argumento est. Vult.n. iam poeta catastrophen fieri. }Modo introijt. } Hoc signum, perturbatum inducit ob conscientiam Dauum. }Cum tuo gnato vna. } Serui excusatio, filij accusatio est. & hoc quasi à perturbato dicitur sero: sed consilio poetæ ad exitum festinãtis, & resolutionem fabulæ. }An ne est meus Pamphilus?} Causa iræ vehementiue inuenta est. }Sunt} Nulla ratione dicit, sunt: sed ne nihil respondeat, nam turbatus est, vt pote oppressus. }Quid illum} Deest, pp vt sit, propter quid illũ esse censes. }Cũ illa litigat, } Chremi conuenit hic sermo, hic.n. irridet, qui & supra dixit, Amantium iræ, amoris redintegratio est & hic hoc dicit, vt alibi, Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras. }Cũ illa litigat} Irridet Simonem Chremes, quia dixerat, lis fuit inter Glycerium & gnatum. }Imo vero indignum Chremes} Bene ad eum loquitur, qui est à nuptijs deterrendus: vel qui non interturbet orationem suam: vel quem etiam sibi precatorem destinet. Ita loquitur quasi hæc sit causa cur sit Pamphilus ingressus: q quasi ei lis intendatur à Critone hospite ducendæ vxoris, quam ciuem Atticã vitiauerit. }Nescio quis senex modo venit } Bene nescio quis. etenim si notus esset, videretur gratificari.s. gratiosus esse testis & minus verus. }Ellum} Veteres quod nos illũ dicimus, vel ellum, vel ollum dicebant, quamuis ellum, quidam ecce illum, velint intelligi, tanquam pro ipso domum Glycerij ostendat Dauus, dicens, Ellum, quasi en illũ. est.n. vt alij volunt, pronomen: at alij, aduerbium demonstrantis, nam pronomen huiusmodi veteres sic proferebant ille, ellus, ollus. sed, vt diximus, aduerbium compositum ex pronomine videri potest, vt sit, en, vel ecce illum. }Confidens, } Confidentem hic pro constanti non mala significatione posuit. }Catus} Callidus, doctus, ardens παρὰ τὸ καίειν. Vnde Cato dictus, ingeniorum etenim igneus vigor esse videtur. }Quantiuis pretij.} Ad magnitudinem refertur quanti vis, non ad paruitatem pretij Et totum oratorie. scire. n locuturus est. Sed inter est inter quamuis, & quantuuis. nam alterum contemptionis, alterum laudis. }Tristis} Ad laudem interdũ sumitur, non ad amaritudinem, tristis. Cicero, Iudex tristis & integer. }Glycerium se scire ciuem esse Atticam} Bene: constanter. ad ea quæ locutus est, scire se dixit. }Dromo, Dromo} Commotus ira & dolore nihil dixit, nisi q lorarium repetendo sæpius vocat. }Verbum si addideris} Bene, qui omnia præsente socero contra nuptias loquitur. }Audi obsecro } Plerunque à verberandis vel indulgentia loquitur vel mota. }Sublimen} .i. in sublime, per altum. }Quantum potes, } Hic est celerrime, quia segniores se ostendunt serui ad puniendos collibertos.s. mora veniam captantes indignantium dominorum. }Quia lubet} Hoc sensu & supra dictum est, Aut si libitum fuerit, causam ceperit quo iure, quaque iniuria. }Quia lubet} Daun dicit. }Rape inquam} Hoc Dromoni. }Si quidquã inuenies mentitem, occidito} Hoc plus dixit. Vbi.n. verbera, & supra dixit: nunc occidito. }Commotũ} Citum, celerem. }Quadrupedem} Verum ligaturæ genus sic dicitur, quadrupedes? an quadrupedem, vt feram? an quadrupedem deest cum pedibus & manibus? an quadrupedem pro seruo, ac fugitiuo posuit? Sic Virg. Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit. }Constringito} Mire, ne quid fiat tragicum in Comœdia, vsq; ad vincula ita progreditur, nec quidquã tentat vlterius. }Si viuo, } Qui certa minari volunt incertã faciunt vitam suam. }Herum quid sit pericli} Herum, & patrem cum ingenti pronunciatione dixit. Et alibi, Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrẽ, aut audebit, tãto magis audebit ceteros. }Ne sæui tantopere} Ne imperatiuo magis q̃ cõiunctiuo adiungitur, vt Virg. Ne sæui magna sacerdos. }Pietatem gnati} Eclypsis deest.n. vides, aut quid tale. Et est ironia, pro impietate. Et vide inuidiam quasi parricidã accusantis. non.n. pudorem dixit, sed pietatem. }Tantum laborẽ capere} Syllepsis. assumendum est.n. extrinsecus me.

GVID. ANimo iam nunc ocioso esse impero.} Hæc Scena principium iudicij, & iracundiam senis continet, atq; in ea vehementer exprimitur cõsuetudo patris, ac domini ostensi & indignantis. Exultans egreditur Dauus nuncians prona esse omnia ad securitatem, impero.i. volo, vel iubeo vt statim fiat esse iam nunc animo ocioso.i. securo quod dicendi genus hoc pacto etiam dicetur à metu ociosum animũ esse iubeo. Nam ociosum capitur pro securitate, sicut negocium pro solicitudine. C. hem Dauom tibi video subaudi, vel aliquid tale. S. Vnde greditur, cũ indignatione hoc dicitur. D. Dauus nõ videns Chremetem, neq; Simonem continuat suum sermonem impero inquam esse animo ocioso præsidio meo, atq; præsidio.i. auxilio & beneficio hospitis.i. Critonis peregrini & alienigenæ. S. quid illud mali est? D. Ego non vidi hominem commodiorem.i. opportuniorem. non vidi inquam aduentum commodiorem, & non vidi inquam tempus commodius subaudi per syllepsim. S. hic scelus.i. hic sceleratus, refertur.n. ad sensum non ad verba. propter sensus aũt verba sunt nõ propter verba sensus ea propter non est solœcismus. Hic scelus ergo Quemnam.i. quem hominem laudat. D. omnis res est iam in vado.i. in tuto securitate. Vt.n. in profundo periculum est ita in vado securitas est. Est autem tritũ sermone prouerbiũ. S. cesso.i. desisto, alloqui te Chremetem allocuturus Dauum. D.

Herus

Herus est: quid agam? S. ò salue bone vir. ironia vsus est quæ increpatione maior est. cum.n. omne genus criminis aliquid superauit cum ironia alloquendum putamus. D. oppressus, & improuisus subdit. Hem interiectio perturbati est. O Chreme noster propter Glycerium compertam filiam eius omnia iam sunt apparata intus, qm̃ prius dixerat senex ab intro, & quod paratus opus est para. C. curasti probe.i.vel recte, vel memoriter curæ habuisti iussa mea, vel curasti protasti, aut decuxisti. D. Accerse.i. voca inuitatos.i. vbi qñ voles. S. bene sanè.i. valde bene dicis sup. Nã qui sanus est is est validus. enimuero.i. certe is.s. Dauus conuertit enim Simo sermonem suum ad Chremerem. nunc abest hinc.i. ex hoc loco in quo parari debent nuptiæ. Deinde reducit suũ sermonem ad Dauum. Etiam tu hoc respondes, an non, subaudi vt vult Donatus. Alij legunt responde vt sit imperantis, quid negotij.i. operæ solicitudinis, est tibi istic.i. vbi tu es ante Glycerij hostium. D. nesciens quid respõdere debeat dicit mihi.i. mihi ne loqueris? scilicet. S. ita tibi dico.s. D. Mihi ne? dixerat prius corrupte mihi, nũc plene profert. S. tibi ego dico.s. D. modo introij .i. paulo ante. S. quasi per quandam derisionem dicitur quasi rogem.i. interrogem, q̃ dudum.i. quanto ante tempore introieris.s. D. Introiui inquam vna cum gnato tuo Pamph. S. an ne.i. vtrũ Pamphilus est intus.i. in domo Glycerij. D. Dauus in verbis deprehensus, & oppressus nescit quid respondeat, sed vider se accusasse filiũ, sed excusando, miser.s. infelix, crucior.i. opprimor, conficior, vexor, angor, & vt ita dicam in maxima sum cõstitutus angustia. S. Eho interiectio hic ostendentis Dauum oppressum, & verbis sit is captum, vel est interiectio mouens attentionẽ: carnufex.i. improbe serue qui me torques tantopere non dixti.i. non ne dixisti, quasi dicat, ita inimicitias esse inter eos.s. Pamphilum, & Glycerium, sed masculinũ fœminino præponderauit. D Sune inimicitiæ in quam. S. Igitur cur est hic apud Glycerium. C. Irridet Simonem Chremes. O Simo quid censes illũ facere apud eam litigat.i. cõtendit cum illa Glycerio vel quid.i. propter quid censes illum.i. tua censura notas illũ vnde censores magistri morum qui mores censebant.i. incusabant & notabant. D. Immo vero.i. sed potius Chreme faxo.i. faciam quod sup audias ex me, id est ex me audiet quemadmodũ etiam dicimus feci vt ad te scriberem pro ad te scripsi audies ergo ex me facinus indignum.i. incongruum inconueniens & indecens, nescio quis senex.s. Crito venit modo.i. paulo ante. Ellum.i. ecce illic longe positum eũ.s. est autem demonstrantis aduerbiũ, & similiter ellam, ellos, & ellas, quæ sic exponit Laurentius Valla, ellam, ecce illic mulierem. ellos, ecce hic viros, ellas ecce illic mulieres, sic eccũ, eccam, eccos, eccas.i. ecce hic virum, vel mulierem viros, vel mulieres. Ellum ergo.i. ecce illic eum est subaudi confidens i. constans, interdũ in malam partẽ capitur & cautus.i. callidus doctus ingeniosus sciens sibi cauere vel ardens. nam ingeniorum igneus vigor est. cum videas faciem.i. formam, vel facturã eius, videtur.i. censetur. Quantinis precij.i iudicatur tanti esse quanti à quouis existimatur vbi pretij refertur ad magnitudinem, sed quantiuis ad paruitatẽ differunt quamuis & quantiuis, alterum.n est contemptionis, alterũ laudis. Seueritas.i. rigor quidam tristis & grauis. tristis.n. interdũ ad laudem sumitur non ad amaritudinem. Cicero: Iudex tristis & integer. Seueritas, igitur tristis inest in vultu, dicimus.n. inest huic rei, & in hac re. atq; fides.i. veritas & constantia in verbis. S. Quidnam.i. quid apportas? quasi dicat quid noui mali affers vt prius. vereor ne quid Andria. app. ma. D. Equidẽ nihil apporto s. nisi id, quod audiui illum Critonẽ dicere. S. Quid tandem adest paucia (habet.n. quiddam vrgens & acceleratus hæc particula tandem) ait ille senex. D. Ait se scire Glyceriũ esse ciuem Atticam. S. Commotus ita Simo & dolore nihil dicit nisi quod lorarium, inde verberatorem & punitem seruorum aliorum repetendo sæpius vocat, Hem, interiectio indignantis Dromo, Dromo. D a. Quid est? S. Dromo veni sub. D. Audi. S. Addideris.i. si adiunxeris verbum vnũ cogam sup. te tacere aut aliquid tale per aposiopesim. deinde resumit iterum Dromo. D. Obsecro audi. D a. Quid vis? S. Rape.i. celeriter cape, hunc Dauum sublimem.i per altum, vel elatũ in altum rapiendo cum intro, id in carcerem, aut pristinum quantum potes.i. celerrime. D a. Quem rapiam? S. Dauum. D a. Quamobrem.i. cur rapiam. S. Quia lubet.i libet mihi, vbi u, pro i, ponitur, inquam.i. iterũ dico tibi rapere. D. Quid feci? S. Rape. D. Si inuenies me mentitũ esse quidquã.i. falso affirmasse aliquid occidito.s. plus est quam verberato. S. Nihil audio ego reddam efficiam. iam.i. nunc te commotum.i. citũ & celerem, vel multum perturbatum. D. Tametsi.i. quanquam hoc quod dice verum est. S. Tantum.i. tantummodo tu Dromo cura.i. da operam ad seruandum. Dauum vinctum.i. ligatum, atq; audin'.i. audis ne cõstringito.i. stricte ligato, ipsum quadrupedẽ.i. dispositum in amorem quadrupedis, aut beluæ, vel feræ, aut quadrupedem constringito.i. cum pedibus & manibus posuit quadrupedem pro seruo, ac fuginuo. dubitat etiam Donatus vtrum quadrupet genus sit ligaturę sic appellatum, nunc age.i eia, & nunc est aduerbium hortantis. age.i. stringe, & fac quod iuberis, pol iurantis est.i. nunc ò Daue ego tibi hodie si viuo (qui certa minari volunt incertam faciunt vitam suam) ostendã ego tibi, quid periculi.i. quod periculum sit fallere herum, & ostendam in quam illi Pamphilo quid sit pericli fallere patrem. C. Ah ne sæui.i. noli sæuire.i. sæuitiam tantopere exercere. S. O Chreme tũ te miseret mei ob pietatem per ironiam dicit pietatem qua in patrem filius esse deberet, intelligi tñ ob impietatem gnati s. Pamphili. oportet supple me patrem capere, tantum laborem ob talem filium cum indignatione proferendũ est. O Pamphile age hortantis est exitum exi, egredere de Glycerij domo, ecquid.i. vtrum aliquid pudor afficit, & est tunc personale verbum pudet.

LATO. ARgumentum } Deprehenditor à sene Dauus & prodito per imprudentiã Pamphilo iussu heri cõstringitur. { Animo iam } Lætitia exeuntis à Glycerio Daui ob aduentũ Critonis. { Omnis res est } Metaphora prouerbialis à natantibus vel nauigãtibus sumpta. { Curasti } Ironia irati senis. { Mihi ne? } Repetit idem verbum. quia non habet quod respondeat. { Crucior miser } Vox trepidantis & perplexi. { Quid illud } Irrisorie à Chremete. { Cõfidens, catus } Confidens in bonã partem. catus.i. prudens. Vult Dauus hac descriptione astruere fidem Critoni, quamuis id dissimulet. { Quantũ potes }.i. celerrime { Commotũ reddam }.i. perturbatũ. { Quadrupedẽ constringito }.i. more quadrupedem. { Pietatem gnati } Subaudi specta, & est antiphrasis.

PATR. MARS. ANimo iam nunc, &c. } Seruos nimia calliditate, maloq; proposito grassantes, multumq; sibi tribuentes, aut mendaces, puniendos esse, docet hæc scena. Fiunt.n. licentia peiores, & disciplinam domus confundunt, freti mendacijs, quæ tandem deprehensa, dedecus afferunt, & vitæ discrimen. ideo Xenophon lib 8. sic ait: Apertum mendacium impedimentũ est hominibus ad veniam consequendam. Plato lib. 6. de Leg. loquens de recta seruorum educatione, sic ait. Castigandi, cædendiq; semper iure sunt serui, neq; ita monendi vt liberi ne molliores fiant. Allocutio omnis ad seruos, quodammodo imperium sit, neq; iocus vllus cum ipsis, seu fœminis, seu masculis locũ habeat. Quod multi stulte facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem vitam, & sibi ad imperandũ, & illis ad obediendum, reddunt. Idẽ dicit, homines cum difficultate domari, illorũ possessionem esse difficilem. Cic. in Orat. pro L. Flacco dicit: Prouerbiũ est Phrygem plagis fieri meliorem. Idem in Phil. sic ait. Omne malum nascens, facile opprimitur. inueteratum, obsoletumque, fit robustius. Et Sen. sic scribit ad Neronem: Natura contumax est humanus animus, & in contrarium atq; arduum nitens, sequitur facilius, q̃ ducatur. { Cõfident, catus, &c. } Fidentia, inquit Cic. in 4. Tusc. i. firma animi confisio, scientia quædã est. & opinio grauis, non temere assentient. Idem in iij. sic scribit: Qui fortis est, idem est fidens, qm̃ confidens mala consuetudine loquendi, in vitio ponitur. Ductum verbum à confidendo quod laudis est. Qui autem fidens, hic non extimescit. Discrepat. n. à timendo, confidere Catus dicitur ille, qui habet rerum vsum, & sapit in rebus ciuilibus. Cic. in j. Tusc. Egregie cordatus homo catus Aelius Sextus. Plut. in vita Catonis Senioris, sic ait: Romani eum in quo multarum rerum vsus ac experientia sit, Catonem nominant.

GLAR. DEcem & nouem primi versus sunt trochaici tetr. catal. Quinq; deinde Iambici Tet. Aca. quanquam ex eis primus & tertius etiam trochaici esse possunt, si o in verbis Obsecro & Occidite corripias. Sed vltimi sunt Senatij Iambici. In ij. d scenæ initio versu, Meo monosyllabum est, & in Quid eliditur d. Quanquam Doct. dicit I, in illud, quod qua de causa nobis non videatur, sæpius iam diximus. Potest tñ bacchius esse loco tertio, & creticus loco sexto. In iij. versu præpositio Ad, ante Tempus omittenda est. In 8. d, eliditur in Quid, & tribrachys est pro trochæo in vltimo ante extremam syllabam pede. In 9. versu, primo loco est tribrachys, secundo loco anapæstus, & i, in Tibi vltima breuis non eliditur. Et si verbũ Introij præcedit aduerb. modo, vt posuit Doct. erit trisyllabum, sin sequitur, erit dissyllabum, & tertio loco erit trochæus. Quinto certe loco erit tribrachys. In 10. vel Tuo est monosyllabũ, vel creticus loco primo. In xj. Dixti, pro, Dixtin', recte legit Doct. & ita habẽt veteres lib. In 12. d. eliditur in Quid. Quanquam idem versus poterit etiam Iamb. tetr. acat, videri si d, non elidas. Sed & bacchius loco quarto conseruabit eum vt trochaicos sit cũ ceteris. In 13. Doct. ait, Nisi in vero elidas u, consonantem, versus erit iambicus tetr. cat. Hic autem primo loco si ponas creticum pro spondeo, bene habebit carmen: quod ego malim vt reliquis conformetur. Quanquã cũ nemine ea de re cõtenderim. In 16. aut s, eliditur in Tristis, vt

Doct. adnotauit, aut amphibrachys est loco secundo. In 17. d, eli ditur in Quod. In 18. Ciuem ponendum est ante verbum Esse. In 19. primo loco est dactylus, secundo tribrachys, in tertio trochæus. Quæ autem Doct. hic de Hem ait, mihi displicent. In sequentibus quinq; effugia sunt, cur & iam trochaici esse possint. Sed cũ nulla necessitas nos ad hoc adigat, sint sanè iambici tetr. acat. Ille autem versus Age nunc, iam ego pol hodie si viuo, tibi. Hactenus senarius est, & Ego secunda syllaba longa est, quod rarum esse apud Latinos superius diximus. Quidam tñ aliter distincta habent ea carmina. Sed hic placuit nobis Doct. partitio.

ACTVS. V. SCENA. III.

ARG. ADR. BARL.

Simo acriter obiurgat filium, confessus crimen filius veniam petit, at se totum paternæ subijcit voluntati, Nimis commotum Simonem placare nititur Chremes.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena continetur querimonia Simonis aduersus filium, cum ingenti acrimonia indignantis, subinde filij excusatio per confessionem, qui se quoque omnino patris voluntati submittit. Postremo Chremes Simonem aliquanto temperatiorem reddit.

Partim Iambici Senarij, partim Trochaici Tetrametri Catalectici, idque in fine Scenæ.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

QVIS me volt? perij, pater est. S. quid ais omnium? C. ah.
Rẽ potius ipsam dic, ac mitte male loqui.
S. Quasi quidquam in hunc iam grauius dici posset.
Ain' tandem ciuis Glycerium est? P. ita prædicant.
S. Ita prædicant? ingentem confidentiam:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris signum vsquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, vt præter ciuium
Morem, atq; legem, & sui voluntatem patris
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
P. Me miserum. S. modo ne id demũ sensisti Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum, induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi.
Eodem die istuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me mácero?
Cur meam senectam huius solicito amentia? an
Pro huius ego vt peccatis supplicium sufferam?
Immo habeat, valeat, viuat cum illa. P. mi pater.
S. Quid mi pater, quasi tu huius indigeas patris.
Domus, vxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: viceris.
P. Pater licet ne pauca? S. quid dices mihi?
C. Attamen Simo audi. S. ego audiam? quid ego audiam.
Chreme? C. attamen dicat sine. S. age dicat, sino.
P. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone: impera:
Vis me vxorem ducere? hanc amittere? vt potero, feram.
Hoc modo te obsecro, vt ne credas à me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atq; illum huc coram adducam. S. adducas? P. sine pater.
C. Aequum postulat: da veniam. P. sine te hoc exorem. S. sino.
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.
C. Pro peccato magno paulum supplicij satis est patri.

QVIS me volt? Perij. § Hic accusatio est, quæ soluitur defensione, in eo quod ad amorem pertinet, per cõcessionem, in eo quod ad Critonis personam, per coniecturam. § Quid ais omnium? § Aposiopesis tertia: & est ad deformationem personæ. Et est irati familiaris aposiopesis, cum pro dignitate peccati non inueniat conuitium. § Quid ais § Non interrogantis, sed inuehentis. & est eclypsis, multa significans, ut eo quod ait, omnium. § Quasi quidquam in hunc iam grauius dici posset, § Quàm quod fecit, quam quod peccauit. § Ain' tandẽ § Querit, probus, ain' quę pars orationis sit: & an vna sit. est autem ain', quasi ais ne, Et mire, quasi ipse dicat quod Dauos dixerit. Ergo ain' percontantium verbum est. § Tandem § Pro tamen. § Prædicant. § Artificiose pro dicunt posuit. ad eo in hac re vehementer cõmotus senex hoc ipsum repetit. § Ita prædicant? § Per iracundiam, Et ita est ἐν ἤθει, vt repetantur verba, in quibus arguitur imprudentia. § O ingentem confidentiam: § Et confidentia modo pro audacia est cum improbitate. vt in Phorm. Homo confidens. Aliter hic supra confidens pro constanti, & graui. Ergo confidentia interdum in bona significatione, interdum in mala ponitur, sed fiducia semper in bona. § Num cogitat quid dicat? num facti piget? § Amens est qui nesciat quid dicat. amentior, quem non pœniteat facti sui. § Num cogitat quid dicat? § Quia iniuriarum se alligat. § Num facti piget? Quia dicit prædicant, non, dicunt. & vt solent irasceotes, auertit orationem à secundam ad tertiam personam ab ea cum quâ loquebatur ad aliam. § Num eius color pudoris signum vsquam indicat? § Signum, est parua quædam significatio, indicans totius rei qualitatẽ. § Num eius color pudoris signum vsquam indicat? § Paterno animo dicit. Nanque patribus velle erubescere filios, prudentesque esse, familiare est: cui contrarium est, Erubuit, salua res est. Hoc ergo dicit, Nec timet loquit, nec eum pœnitet, nec pudet. § Præter ciuium Morem § Præter, contra nunc significat. § Impotenti § Nimis potenti vel certe debili, & deuicto. § Ciuium Morem, atq; legem, & sui voluntatem patris, § Tria contempta sunt, mos, lex, imperium patris. § Tamen § Cum non dixerit quamuis, subiecit tamen, & figura est anacoluthon. § Me miserum. § Initium defensionis, & deploratio calamitatis & miseriæ, quia in amorem culpam remouet à voluntate sua, cum pater, quòd amat filius, vitiũ mentis dicat esse, non impulsum dei. § Modo ne id demum sensisti Pamphile? § Comprobatione ostendit eum esse miserum. Demum autem, signum est tarditatis. Et sentire dicitur, qui vix colligit se, vixque animaduertit, vt alibi, Vix tandem sensi stolidus. § Olim istuc, olim, § Obiurgatio est, quod dictum est olim. confirmationem autem per repetitionem ostendit. vt Virgil. Diuum c d e o § Accidit § Euenit, fuit. § Aliquo pacto § Quoquo modo. § Sed quid ego? § Proprium est parentibus indignatione velut abijcere curam filiorum, cum destomachi fuerint. § Sed quid ego? Eclipsis, per aposiopesin. § Solicito § Soliciteam reddo. i. contristo & perturbo. § Cur meam senectutem § Non me, sed meam senectutem, quod plus est, & miserabilius dicit. § Imo habeat, valeat § Non irascitur vt pater, sed dissimulat vt alienus, quia vehementer dolet. Et habeat, subauditur illam. § Mihi pater? § Mi, meus & principium factum à conciliatione personæ. § Quasi tu huius indigeas patris. § Huius ostendens se dixit, vt Virg. Est hic, est animus lucis contemptor. § Domus, vxor, liberi, inuenti § Mira grauitate sensus elatus est. nec de Menandro, sed proprium Terentij. Et liberi inuenti dicit, cum vnus esset, sed inuidiosius liberi. Et inuenti, non geniti, secundum illud, Hoc ego scio, neminem peperisse hic. Domos addidit, non, lupanar. Et oratorie, de vno pluraliter loquimur. § Viceris § Verbum est eius qui vix sibi extorquet vt abijciat curam. Et proprium patribus, ac familiare iratis. § Pater, licet ne pauca? § Titubans, & balbutiens oratio pudore & conscientia. § Age dicat, sino § Hoc totum non ex animo permittentis, sed cum stomacho patientis est. § Ego me amare hãc. fateor § ἀμφιβολία τις ἐστί. Et bene hanc dicit, non Glycerium, cuius nomine offenditur senex, nec peregrinam, ignominiam. s. vitans. § Si id peccare est. fateor id quoque § Noli, inquit, me accusare quia amo. amantem. n. nemo accusat, vt febricitantem nemo accusare potest cur febriciter. sed amare, inquit, si putas esse peccatum, fateor etiam me hoc peccasse. Mire igitur & subdefendit culpã, & assensus irato est. § Fateor id quoq; § Peccare me. s. § Si id peccare est § Peccare dicit, quia amor deus est, non voluntas. § Tibi pater me dedo § Bene, dedo, quasi hostilia & contraria volenti. nam deditio, in hostem fieri solet. § Quid vis oneris impone: impera § Executus est translationem oneris, dicendo impone, vt potero feram. § Vis me vxorẽ ducere? hanc vis amittere? § Et quod vnum est duo fecit, vt ostendat se non posse ferre. § Vt potero, feram § Obsequium sine voluntate ostendit, & multum valet sub Chremetis præsentia hæc confessio ad recusandas nuptias. § Vt ne § Pro

Do.

na} Pro,vt non. {Allegatum} Adhibitum. {Nunc senem} Critonem.s.Et non Critonem,sed senem dicit,vt de hac appellatione pondus adijceret testimonio. {Aequum postulat. da veniam} Artificiose interponit loquentem Chremetē, quem volens vsq; ad cognitionē filiæ suæ retinere,non facit irasci Pamphilo ob cōtemptum filiæ suæ,& post hoc abire de medio. {Da veniam} Concede,indulge. {Sine te hoc exorē}.i.vt me pvrgē,nō, adducā} Ab hoc me falli comperiar} O paterna pietas, ipse accusator est,& te argui se cupit. {Paulū supplicij} Supplieiū dicit ipsā accusationē.

GVID. QVis, &c.} Hic accusatiuo est quæ soluitur per concessionem in eo quod pertinet ad amorem & per coniecturam in eo quod ad Critonis personam spectat Pamphilus quis volt me.i. qui me petit, deinde viso patre subdit. perij.i. perditus sum patet est quis.s. me vult. S. Quid nmnium.i. quid ex omnibus excusationibus quæ dici possunt ais, & est aposiopesis. est.n.interruptus sermo à Chremete,ipsa autem figura est irasis familiaris cum pro dignitate peccati non inueniatur conuitium,& illod quid ais non est interrogantis,sed inuehentis, & eo ꝙ ait omnium est eclypsis multa significans,vt vult Don. C. Ah dolentis est,potius vero eligentis. Dic ipsam rem.i.ipsum factum mitte.i.omitte male loqui.i. contumelias inferere. S. Quasi per ironiam sæpe particula quasi sumitur.i.tanquam quidquam possint iam dici grauius.i. molestius & enurmius . in.i. euntca hunc Pamphilum,quā subaudi fecit vel peccauit . Ain'.i.ais ne vt tuus Dauus,tandem Don. capit pro cū . videtur autem melius capi,vt responsionem celerem vrgeat Glycerium est ciuis. P. Ita prædicant homines.s. Simon ita prædicant reperit dictū Pamphili per iracundiam. nam repetuntur verba in quibus arguitur impudentia. O exclamatio ingentem confidentiam.i.audaciam, cum improbitate,supra autem capitur pro constanti & graui. ergo confidentia interdum in bona,interdū in mala capitur,sed fiducia semper in bona. Num.i.nunquid, q.d.non cogitat quid dicat.num.i. nunquid eū penitet facti sui vide num. color eius indicat.i.ostendit vsquam.i.in aliqua parte faciei , aut vultus signum pudoris.i. erubescentiæ propter admissum flagitium. adeon'.i.vtrum est verum,subaudi eum filium esse animo adeo.i. tantum impotenti.i. suis appetitibus moderari nequeunti quasi minus potenti aut debili & deuicto,vt quamuis supple id sit præter.i.contra,morem.i, consuetudinem siue ius non scriptum & legem.i.ius scriptum ciuium,& præter voluntatem sui patris,cū studeat.i.laboret cupiatq; det operam habere hāc Glyc. cū summo probro.i.vituperio ignominia atq; dedecore. P. Me miserum exclamando.i.fateor me infelicem qui tanto sim insanus amore. S. Ne.i. vtrum modo, demum.i.solum vel parte,est.n.hic demum tarditatis signum,sensisti.i.percepisti id videlicet te esse miserum. olim repetitione confirmat dictum suum, q.d.multo ante tempore istud verbum.s.miserum accidit vere in te eodem die quam.i. qū induxisti ita animum tuum.i.cum persuasisti tibi hoc esse tibi efficiendum aliquo pacto.i.aliquo modo quod cuperes.i.velles.Sed quid ago? cur excrucio.i.vexo me ? cur macero.i.affligo contero debilito me . cur sollicito.i.sollicitam reddo,seu contristo vel pertubo meam senectutem.i.me senio confectum amentia.i.insania , qm̄ insani sunt omnes amantes nec,sui compotes,sed mente capti.amentia ergo huius filij.an.i.vtrum sollicito meam senectutem,&c. vt sufferā.i. substineam portem feram patiar supplicium pro peccatis.i.erroribus & flagitijs huius Pam. Immo.i.sed,potius habeat ipse Pam, illam subaudi valeat.i. à me discedat . viuat cum illa Glye. P. O mi pater,quasi dicat veniam peto. S. Quid mi pater, q.d.quid tibi vis dicendo mi pater quasi.i. tanquam indigeas huius patris.i. quasi indigeas opera mea qui sum pater tuus.domus inuēta est.s, in qua cum Glycerio habitas. vxor inuenta est.s.Glycerium quā foues vt vxorem,liberi.i.puer vnus. & liberi,dixit de vno,etenim Gell. ait antiqui oratores historiæque aut carminum scriptores etiam vnum filium filiam'ue liberos multitudinis numero appellauerunt,liberi ergo inuenti sunt patre.s. me inuito.i. moleste ac ægerrime ferente adducti sunt homines qui dicant illam Glycerium esse ciuem. hinc.i.ex Athenis. Viceris.i.vicisti,coniunctiuū pro indicatiuo,q.d.curam tui vehementer gestabam,sed tandem tua improbitate effecisti , vt eam curam eiecerim. P. Pamphilus titubans & balbutiens pudore & cōscientia loquendi copiam petit ò pater ne.i.vtrum licet mihi per te pauca loqui vel dicere. S. Quid dices mihi ? C. Attamen ò Simo audi. S. Dicis vt ego audiam eum ò Crema (Chremes & Chreme dicitur in vocatiuo) quid ego audiam ? C. Attamen sine.i.patere quod sup.dicat.i. loquatur quod vult. S. Age hortandi est dicat loquatur sino.i.do facultatem patior. P. Ego fateor me amare hanc Glyc.vel hanc amare me,dubium.n.est verum dicat amphibologia,si id.s.amare est peccare quoque.i.etiam fateor me peccare. ò pater dedo me tibi.i.vt ita dicam reddo me tibi quasi contraria & hostilia volenti. impone quid vis oneris, id quodlibet onus impera.i. iube vt exequar vis me ducere vxorem, vis me amittere hanc Glycerium feram.i.patiar vt potero.i. prout mea fert facultas, modo.i.tātummodo obsecro te hoc vt, ne.i.non credas hanc senem Critonem allegatum.i.adhibitum à me,sine.i.permitte vt supple expurgē.i. excusem me neq; vt adducam illum huc corā aduerbium est hic quasi præsentialiter vt ita loquar . S. Simo indignatus ꝙ illum petit adduci. Pamph. repetit verbum sibi displicens. Dicis vt adducas illum indignanter proferendum est. P. O pater sine.i.permitte. C. Postulat æque.i. rem iustam da veniam.i.concede indulge fac ei potestatem adducendi illius. P. sine.i. patere ꝙ vaorem te hoc.i aut tibi persuadeam hoc,aut à te impetrem hoc. S. sino.i.permitto . deinde conuertit sermonem ad chremetem . O Chreme quiduis.i.rem qualibet dum.i.dūmodo ne.i.non comperiar.i.non deprehendar cognoscar , vel inueniar falli ab hoc.s. Pamph. C. Paulum supplicij.i.reprehensionis accusationis iurgij cruciatus satis est i.sufficit patri in suū peu magno peccato,&c.

LATO. ARgumentum} Periculum deprehensi Pamphili,& deprecatio apud patrē,& est summa epitasis. {Quis me volt?} Trepidatio Pamphili ad vocem patris. }O ingentem} Tragica accusatio per exclamationem,& incremētum, quæ mox exaggeratur circumstantijs. {Sed quid ego} Correctio indignantis. {Immo habeat} Permissio familiaris iratis. {Quasi tu huius} Negat se patrem appellandum esse,ex factis illius. }Ego me amare} Deprecatio Pamphili ex qua pius & modestus eius animus perspicitur. }Me allegatum}.i.subornatum, summissum .

PETR. MARS. QVis me volt? &c.} Iratum patrem bonis verbis & obedientia filiorum mitigandum esse nō asperitate,aut contumacia irritandū esse,docet hæc scena. Beneficium quippe paternum ita magnum est, vt quomodocunque sese habet pater, à filio sit obseruandus atque colendus. Omnia certe quæ habet, patri debet, nec eius beneficium potest superare. Vnde Seneca, Nunquā beneficio vincitur, cuius beneficium est ipsum quod vincit . Et non amare parentes, impietas est, non agnoscere , insania . D. Aug. lib.2. de Ciu. Dei, sic ait : Habet quiddam erga parentes humana verecundia,quod nec ipsa nequitia auferri possit . Plato in 9.de Leg. cum multa de cultu parentum dixisset, intulit : Quapropter existimandum est , vt paulo ante diximus. nullum apud deos magis honorandum simulacrum nos habere posse,quām patres & auos senio confectos , matresque similiter, quibus honoratis deus gaudet , alioquin eos minime exaudiret . Mirabilius enim parentum simulacrum nobis , quām imagines quæque inanimes, videri debet Nam quæ animam habent,quando coluntur à nobis pro nobis orant , fauentque quotidie, quando non despiciuntur : Contra, quę vero anima carent,neutrum horum faciunt . Quocirca qui erga parentes & auos, ceterosque huiusmodi recte se gerit, is ad deum sibi conciliandum simulacrorum omnium optima possidet . Cic. in Or pro Ros. Mimo , sic taxat parricidam. Portentum atque monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie & figura , qui tantum immanitatę bestias vicerit, vt propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit , eos indignissime vita priuarit . {Ego me hanc amare , &c.} Seneca lib.7. epist. sic ait : Vita sua confiteri , sanitatis indicium est . Cic. in 12.Philip. sic scribit : Cuiusuis hominis errare, nullius nisi insipientis perseuerare in errore , posteriores enim cogitationes , vt aiunt, sapientiores esse solent , & optimus est portus pœnitenti mutatio consilij . {Vt potero feram, &c.} Quoniam repentina mutatio est difficillima . Vnde Xenophon lib.5. Mutatio quæ fit paulatim efficit,vt omnis natura mutationes ferat . Euseb. lib.4.Euang. præparationis sic ait . Non tantum solent homines expectationes bonorum gaudere , quantum timore malorum exagitari .

GLAR. VErsus sunt Iambici Senarij,exceptis vltimo octo,qui sunt Trochaici Quadrati Cat. In 4.ab initio scenæ versus Ain' monosyllabum est. In 5.o, prorsus eliditur. In 7.vide nū eius anapæstus est,correpta in Vide e, & Eius monosyllabo. In 9.vel Sui monosyllabum est, vel creticus loco 3. In 14. Eodem dissyllabum est. In 16.vel creticus loco 1.vel Meam,vt huius monosyllabum Et in mox sequenti Huius monosyllabū. In 6.à fine existimauit Doct. superesse verbum Hanc,nisi legas,inquit, vxorem hanc. quod mihi non probatur,sed ego puto ita legendū versum,Ducere vis me vxorem,hanc vis amittere? vt potero feram. Si ita legas,& sensus erit melior,& versus optime habebit .

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hæc scena continet Andrij Critonis cum Simone & Chremete congressum , in quo error omnis fabulæ aperitur , nam Glycerium ostenditur hic filiam esse Chremetis .

ARG.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic in scenam progreditur Crito, in cuius verbis non solum quid ipse promittit, sed etiam & Pamphilus dixerit, id monstratur, & hic omnis error fabulæ aperitur,

Trochaici Tetrametri, & Iambici Quadrati, admixto vno Dimetro.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS,

MITTE orare. vna harum quæuis caussa me, vt faciam, monet,
Vel tu, vel quòd verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.
CH. Andrium ego Critonem video? ecere is est. CR. saluos sis Chreme.
CH. Quid tu Athenas insolens? CR. euenit, sed hicine est Simo.
CH. Hic est. S. me ne quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem esse ais?
CR. Tu negas? S. ita ne huc paratus aduenis? CR. quare? S, rogas?
Tu ne impune hæc facias? tu ne hic homines adolescentulos,
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis.
Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas? CR. sanus es?
S. Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?
P. Perij: metuo, vt substet hospes. CH. si Simo hunc noris satis,
Non ita arbitrere. bonus hic est vir. S. hic vir sit bonus?
Ita ne attemperate venit hodie in ipsis nuptij,
Vt veniret antehac nunquam? est vero huic credendum Chreme.
P. Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probe.
S, Sycophanta. CR. hem. CH, sic Crito est hic: mitte. CR. videat, qui siet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.
Ego istæc moueo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam, ego, quæ dixi, vera, an falsa adieris, iam sciri potest.
Atticus quidā olim naui fracta apud Andrū eiectus est,
Est istac vna parua virgo. tum ille egens forte applicat.
Primum ad Chrysidis patrem se. S. fabulam inceptat. CH. sine.
CR. Ita ne vero obturbat? CH. perge. CR. tum is mihi cognatum fuit,
Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo sese esse Atticum.
Is tibi mortuus est. CH, eius nomen? CR. nomen tam cito tibi?
Phania. CH. hem, perij. CR. verum hercle opinor fuisse Phaniam.
Hoc certo scio, Rhamnusium se aiebat esse. CH. ò Iuppiter.
CR. Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiuere. CH. vtinam id fiet.
Quod spero eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suam ne aiebat esse? CR. non. CH. cuiam igitur? CR. fratris filiam.
CH. Certe mea est. CR. quid ais? S. quid tu? quid ais? P. arrige aures Pamphile.
S. Qui credis? CH. Phania ille frater meus fuit. S. noram, & scio.
CH. Is hinc bellum fugiens, meque in Asiam persequens, proficiscitur.
Tum illam hic relinquere est veritus. post illa nunc primum audio,
Quid illo sit factum. P. vix sum apud me: ita animus commotu' est metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. Næ istam multimodis tuam inueniri gaudeo. P. credo pater.
CH. At mihi vnus scrupulus etiam restat, qui me male habet. P. dignus es
Cum tua religione odio. nodum in scirpo quæris. CR. quid istud est?
CH. Nomen non conuenit. CR. fuit hercle aliud huic paruæ. CH. quod Crito?
Nunquid meministi? CR. id quæro. P. ego ne huius memoriam patiar meæ
Voluptati obstare, cū ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Pasibula. CR. ipsa est. CH. ea est.
P. Ex ipsa millies audiui. S. omnes nos gaudere hoc Chreme.
Te credo credere. CH. ita me dij ament, credo. P. quid restat pater?
S. Iam dudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. O lepidum patrem.
De vxore, ita vt possedi, nihil mutat Chremes. CH. caussa optuma est:
Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. S. scilicet. CH. dos, Pamphile, est* * Id.f.
Decem talenta. P. accipio, CH. propero ad filiam. eho mecum Crito:
Nam illam me haud nosse credo. S. cur non illam huc transferri iubes?
P. Recte admones. Dauo istuc dedam iam negoti. S. non potest,
P. Qui? S. quia habet aliud magis ex sese, & maius. P. quidnam? S. vinctus est.
P. Pater, non recte vinctu' est. S. haud ita iussi. P. iube solui obsecro.* * At
S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. ò faustum, & felicem hunc diem.

MITTE orare] Hic in scenam progreditur Crito, in cuius verbis nō modo quod ipse promittit, sed etiā quod & Pamphilus dixerit, demonstratur. Et hic omnis error aperietur fabulæ. [Mitte orare. vna harum quæuis caussa] Pamphilo dicit. & dicendo vna harum, ostendit multas esse causas, etiam pares magnitudine esse, dicendo quæuis. [Andrium ego Critonem video?] Bonum initium agnituri filiam. Itaq; compendij causa, non laborat de agnitione personę Critonis, vt ab eo facile doceri possit. [Saluus sis Crito] Ne laboret ad persuadendū, viro compendio poetæ, iam Crito notus est Chremi. [Quid tu Athenas insolens?] Insolens, insolitus, insuetus, Cicero, Moueo etiam loci solentia. Salust. Insolens vera accipiendi. Insolens & arrogans intelligitur. Qui præter legem agit humanam & naturalem, insolens dicitur. Cic. Io victoria, quæ natura, insolens & superba est. [Euenit] Pudet fateri propter hereditatem venisse. Et vide ipsum esse, qui dixerit supra, Clamitent me sycophantam, hereditatem persequi. [Paratus aduenis?] Hoc est subornatus, & compositus dolo. [Tu oe impune hoc facies?] Mire acriter Critonem aggressus, dilatauit incusationem, & genera le fecit virtute oratoria, quæ δεινότης dicitur. [Tu ne hic] .i. Athenis, vbi delicta vindicantur. [In fraudē illicis?] Illigas, vnde Virg. Terna tibi hæc primū triplici circūdata filo Licia circundo. Licia enim dicta sunt quasi ligia. [Eorum animos, lactas?] Hinc etiam oblectatio dicitur. [Lactas?] Quasi teneros animos. Lactare, est dulcedine aliqua tenere, ad persuasionem inducere: vnde & delectare & oblectare dicimus, [Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?] Do n.

glutinas?} Vide oratorie agi, vt grauius Critonem accuset Simo, nunc defendit filium, quem dudũ increpauerat. {Ac meretricios amores} Peius lenocinio crimen ingessit, non amicam facere de meretrice, sed coniugem. {Nuptijs conglutinas?} Hoc grauius est lenocinio. {Metuo vt substet hospes} Vt, ne non Lucilius, Tuam vt memoriam retineas. Et bene hospes ait, non homo, vel Crito. est.n. ipso nomine causa diffidentiæ. {Non ita arbitrere,} Id est non arbitteris. {Bonus est hic vir.} Cum pondere, & distinctione inferendum. {Hic vir sit bonus;} Hic per εἰρωνείαν, nec virum, nec bonum esse dixit. {Hic vir sit bonus?} Mire poeta cum oportuerit Critonẽ inimiciorem Chremi esse q̃ Simoni, sic rem inducit. vt notior ei sit contra quem maxime venerat, atq; ab eo defendatur magis, vt res progredi ad catastrophen possit. {In ipsis nuptijs,} In ipso articulo nuptiarũ. {Vt veniret ante hac nunquam?} Plerunq; casus imitatur industriam, & hoc sæpe fit, vt etiam sedulo facta, sint suspecta. {Sycophanta,} Hoc est quod minime voluit sibi dici Crito. nam ita locutus est supra, Clamitent me sycophantam, hereditatem persequi. {Hem} Principium iracundiæ. audiuit.n. quod maxime vitabat: nã vt supra, Clamitent me sycophantã. {Sic Crito est, hic mitte} Hic Chremes traducit illum ab iracundia, dicendo sic eum esse. Menander * Et recte, quia naturæ ignoscitur, voluntati non item. {Si mihi pergit, quæ volt, dicere;} Grauiter & mature. {Ego istæc moueo, aut curo?} Est.n. sycophantæ perturbare rem bonam, & curare malam. Hoc igitur dicit cũ ὑποκρίσει. Ego hæc turbo, aut cogito quemadmodum tu dicis Simo. {Non tu tuum malum æquo animo feres?} Non filium, sed amorem in filium significat. An quia iratus est? Et quæritur, an conueniant hæc verba Pamphilo venien te. Imo.n. conueniunt, nam quanto magis dissimulat fauorem, tanto plus acquirit fidei ad ea quæ loquitur. {Iam sciri potest} Addidit & temporis celeritatem. & magna maturitate dixit. {Atticus quidam olim} Hæc pars argumenti est, quæ & supra iam dicta. {Forte applicat} Applicat, proprie de naufragio in litus eiecto atq; egenti. {Primum ad Chrysidis patrem} Quid est, primum? an quia postea mortuus est? {Fabulam inceptat} Aut ad comœdiam retulit fabulam, quia fabula comœdia, & quia argumentum quasi fabulæ narratur. aut certe ad initiationem narrationis dicit. etenim olim fabulæ proprium. vt Horatius, Olim Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur Accepisse cauo, veterẽ vetus hospes amicum {Ita ne vero obturbat} Si subdistinguit, interstrepit accipe. Si non distinguit, euertit intelligas. {Ita ne vero obturbat?} Potest ita ne vero, subdistingui, & sic cũ comminatione inferri, obturbat. {Ibi audiui ex illo,} Magna cõfirmatio veritatis est. {Nomen tam cito tibi?} Non negantis est, sed difficile se dicturum ostendit. {Phania} Hoc ita dicit Crito, vt nemo audiret. s. adhuc dubitans, an ipse sit. {Hem} Sunt qui putant Simonẽ dicere irascentem filio Critonem submonenti. {Perij} Hoc Pamphilus post iracundiã patris. An Chremis est dolentis ad vel ciuis mentionem, vel q̃ in filiam penẽ peccarat? {Verum hercle opinor} Hoc adhuc cunctanter est dictum, & ideo indiget confirmatione. {Rhamnusium se} Piræus, & Rhamnus, &c. huiuscemodi maritima Atticæ propria intelligẽda sunt. Rhamnus, pagus Atticæ est. {Multi alij in Andro} Hoc testimonium cæcum dicitur. Testimonium.n. modus duplex est, manifestus, & cæcus. Manifestus est, qui certos testes, & præsentes habet. Cecus, in quo multitudinem, aut ciuitatem dicimus scire. vt Cicero, Testis est tota Sicilia. Quod tñ audientem consternat. Est etiam in cæco iusiurandum, tabulæ absentesq; personæ. {Cuiã igitur?} Vetuste, cuiam, quod omnibus generibus, & casibus seruit. {Arrige aureis Pamphile} Translatio à pecudibus. quibus verbis intendit, accipiendã esse vocem. {Arrige aures Pamphile} Hoc Simo videtur dicere, Vt alij putant, ipse sibi Pamphilus. {Norã, & scio} Noram Phaniam, Scio fratrem fuisse. Ergo & ad personã, & ad rem retulit. {Meq; in Asiam persequẽs, proficiscitur:} Bene in Asiam, vbi bellum non erat, sed in Græcia. Et persequens dixit, perseuerationẽ sequentis ostendens. Persequitur.n. qui non desinit sequi. Virg. Quæ te sola. puer, multis è matribus ausa Persequitur. {Vix sum apud me,} Hoc est argumentum sapientibus lætitiam, vehementem in bonis moderandam; cum vnusquisq; gaudens ita perturbetur, vt apud seipsum iam nõ sit. {Vix sum apud me,} Nõ sum apud me, magis cõsuetudine q̃ ratione dicitur. Aut forte sic dicit, quasi abierit animus, & rursus redierit. {Ita animus cõmotus est metu,} Duo carnifices futurarum rerum sunt, spes & metus. Dolor.n. & gaudium, præsentium rerum sunt. Virg. Hinc metuunt, cupiuntq;, dolent, gaudentque, nec aura Respiciunt. Sed dolorẽ hic in lætitia non posuit. & mire ordinem seruauit. sic.n. se hæc inuicem sequuntur. Et ἀσυνδέτως distinguendũ est, spe, gaudio, vt separatim inferantur. {Mirando} Mirando, dum miror. & est participium. {Ne istam} Næ, nimis, Cicero, Næ isti vehementer errant. Salust. Næ ista nobis mansuetudo, & misericordia. {Gaudeo,} Gaudemus nostris: & gratulamur alienis. Vt Salust Et ei voce magna vehementer gratulabantur. {Næ istam multis tuã} Non multis modis inueniri gaudeo, sed tuam inueniri. Alij, multis modis tuam inueniri gaudeo, oõ, inueniri gaudeo. Hic iam redit in gratiam Simo cũ filio, nisi forte patrem socerũ appellat. vt Turnus apud Virg. Et nos tela pater, ferrumq; haud debile dextra Spargimus. Sed quomodo infra dicit. Quid restas pater? an restat ideo, quia hæc iam maior pars reconciliationis est? {Credo pater,} Incertum vtrũ, cui gratulatur, Simo sit, quamuis Pamphilus respondeat potest.n. Chremes & pater videri. {Credo pater} Sic responderi solet dicẽti, gaudeo. {At mihi vnus scrupulus etiã restat} At, discretiuum est superiorum dictorum. Scrupulus à scrupo lapide dictus, lapillos minimus. nam nimis molestæ sunt pedibus scrupulosæ viæ, vt Virg. Scrupea tuta lacunigo, nemorumq; tenebris. {Etiam} Pro adhuc. {Dignus es Cum tua religione, odium} Aut accusatiuus pro ablatiuo casu est positus, pro odio, aut separatim odium legendum est, vt sit, dignus qui male habearis. {Nodum in scirpo quæris} Scirpus, palustris res & leuissima. Lucil. in.j. Nodum in scirpo insane facere vulgus. Est autem scirpus, sine nodo, & leuis iunci species. Alibi ipse. Reddunt curatura iunceas. Plaut. Scirpo induitur ratis. {Id quæro.} Rursus Crito obliuiosus est, vtpote alienarum rerũ. {Voloptati obstare,} Nunc lætitiæ & gaudio. {Heus Chreme,} Hæus dicẽdũ erat, quia Chremes Critonẽ intuebatur. {Ea ipsa milies audiui.} Duas res ostendit Pamphilus, & q̃ verum sit quod ex ipsa sæpe audierit, & q̃ sit Glycerium. {Omnes nos gaudere hoc} Aut hoc correpte, aut hoc producte: vt si, hac re gaudere, Et gaudere nostris est, vt supra annotauimus, alienis vero, gratulari. Salust. Et ei voce magna vehementer gratulabantur. Plus est ergo gaudere, q̃ lætari. {Quid restat pater?} Hoc est, ne irascaris. {O lepidum caput:} In quo leporis est plurimũ, lepidus dicitur. Nam lepos est venustas. {Nempe, scilicet} Nempe, & scilicet dicentes, manu vel vultu dotem significant, quod non intelligit Chremes. Alij ἀπὸ τοῦ s. Cremetis personam faciunt. {Dos est Pamphile} i. Pamphilo pro vxore dabuntur decem talenta. {Accipio} Ille nisi dixisset, accipio: dos non esset. datio.n. ab acceptione confirmatur, nec potest videri datum id, quod non sit acceptum. {Eho} Eho hic admiratio est intentionis ad id, quod dicturi sumus. {Dedam iam} Addidit & temporis celeritatem. {Qui?} Quam obrem. {Nõ recte vinctus} i. non iuste sed hic ad causam retulit non recte. Senea vero, ad rem retulit. {Haud ita iussi.} Quia quadrupedem stringi iusserat, quasi recte, ac diligenter. Et hoc ipsum non vacat, nam iam iocular iter loqui, & minus irascentis est, & placabilis animi. {Haud ita iussi} Eleganter lusit ad ἀμφιβολίαν, & simul ostendit, quàm propitius sit Pãphillo pater, & q̃ facile veniam Dauo impetrare possit ab eo, quippe qui iam etiam iocetur. Pamphilus autem dixerat, non iuste: ille sic respondit, quasi dixerit, nõ diligenter vinctus est. Et haud ita iussi sic.n. præceperas, Quadrupedẽ constringito.

Mitte, &c.} Hic in scena progreditur Crito in cuius verbis non modo ipse promittit, sed etiam quod & Pamphilus dixerit demonstrat, & hic omnis error aperietur fabulæ. Crito alloquitur Pamphilũ orantem vt firmus staret verbis contendendo aduersus patrem. Mitte. i. omitte cessa desiste orare, i. rogare me vna quæuis. i. vna quælibet causa harum quæ sequuntur monet me vt faciam quod petis, & hæ sunt causæ, vel tu. i. vel tua in me beneuolẽtia, aut tuus honestus modus, & tua sermonis affabilitas monet me, &c. vel q̃. i. quia verũ est quod dicturus sum, vel q̃. i. quia bene cupio ipsi Glycerio. i. Glyceriũ plurimũ amo. & ideo illi bene volo. CH. Ego video Critonem Andrium. i. ex Andro insula, certe. i. profecto, is est. s. Crito Andrius. CR. Chremes sis saluus. i. salue. CH. Quid. i. cur tu insoleos. i. insolitus insuetus Athenas venisti subaudi, q. d. cur venisti Athenas qui non sis solitus venire, qui non consueueris videri Athenis insolens.n. interdum dicitur insuetus insolitus. Inde, insolentia. i. insuetudo. Cic. moueor etiã insolentia loci. i. insuetudine. Item insolens dicitur arrogans. Inde insolentia. i. arrogantia. qui.n. præter legẽ agit humanam & naturalem insolens dicitur Cic. ipsa victoria quæ natura insolens est. CR. euenit. i. contingit casu aliquo vt Athenas venirem, pudet.n. eum fateri propter hereditatem venisse, sed hiccine est Simo. i. vtrum est hic Simo. CH. Hic est. S. men'. i. me ne. hoc est verum quæris me, & nõ quæris pro me vt nonnulli consueuerunt dicere tanquã pro sermone eleganti. Eho hæc interiectio attentionem mouet vt audiat Crito dictũ Simonis, vel deridentis est particula tu ais Glyceriũ esse ciuem hinc. i. ex Athenis vrbe. CR. Tu negas. i. inficiaris eam esse ciuem Atticam. S. Ita ne, per indignationem sæpe dicitur ita nec derisionẽ aduenis huc paratus. i. sub ornatus & dolo cõpositus. CR. Qua de re venirem. s. paratus. S. Rogas. i. interrogas, vt ne. i. vtrum facias impune GVID.

pune.i.siue pœna,seu punitione.i. venias paratus ad decipiendū. hic.i.Athenis vbi delicta viodicantur,tu ne.i.vtrū, q.d.ita illicis.i. illigas (vnde licia dicta sunt quasi ligia).i. fraudem hic.i.Athenis homines adolescentulos imperitos rerum eductos libere.i.educatos & nutritos more eorum adolescentulorom qui in genui nati sunt,vel educatos libere.i.emissos in viuendi libertatem.i.quibus facta est copia vt liberius viuant,lactas.i.detines,vel quadam dulcedine animos teneros.s.eorum solicitando.i.incitando eos nam solicitare interdum significat solicitum reddere interdū vero est inquietare aliquem, & inter spem metumq; constituere atq; incitare,seu stimulare & pollicitando.i. frequenter promittendo illis complementa volontatū. Teneros animos lactare est dulcedine aliqua retinere,& ad persuasionem inducere. Vnde oblectare dicimus & delectare. CR. Ne.i.vtrum,sanus es.i.sanæ mentis & cōpos,q.d.insanis. S. Interrumpat Crito sermonem Simonis quē nunc constituat,ac conglutinas.i.coniugijs,vt glutino res aliquæ coniunguntur nuptijs.i connubio amores meretricios,q.d.nō efficitur amica de meretrice,sed coniuna. P. Perij metuo, vt.i.ne. non vt vult Donat. posset tñ simpliciter capi pro q̄ sic metuo q̄ hospes.i.peregrinus & alienigena iste Crito substet.i.succumbit neq; ferre possit contumelias patris. CH. Simo si noris.i. si cognoscas satis hunc non arbitrere.i.nō ita de eo censeas,hic.s.Crito est vir bonus. S. Hic sit vir bonus,q.d.sit bonus. quantum volet,& per ironiam dictum intelligitur,vt eum nec virum,nec bonum dicat ita ne.i.verū venit hodie ita attemperate.i.tempestiue, in ipsis nuptijs.i.in ipso articulo, siue vt ita dicam in puncto nuptiarom,vt nunquam veniret,ante hac i.ante hoc tempus. Plerunq; tñ casus imitatur industriam, & sæpe hoc fit vt etiā sedulo facta sint suspecta. Est vero credendum huic, q.d.non est illi fides habēda,vbi vero dicitur per ironiam, vt Virg. Egregiam vero laudem & spolia ampla referris. Tuq; puerq; tuus quemadmodum, &.s.vt id populus curat.s.quod dici solet deus sciat, vero ferè hic eodem modo capitur vt illic.s.' P. Ni.i.nisi me tuam patrem,habeo.s.scio aliquid,sup. quod moneam.i.admoneam, probe.i.commode illum Critonē pro illa re i pro responsione ad obiecta. S. ò sycophanta.i.calumniator,exclamando profertur. CR. hem, interiectio indignantis. CH. Crito hic Simo est sic.i.talis naturæ & recte,nam naturæ ignoscitur non voluntati mitte.i.dimitte eum nec attende ad ea quæ dicit. CR. videat qui.i.qualis sit, si perget.i.prosequetur perseuerabit dicere mihi quæ vult, audiet quæ non vult ego moueo.i.perturbo & curo.i.cogito isthæc quæ tu dicis Simo tu non feres æquo animo tuum malum.s.amorem in filio. Nā audieris.i. audies ea quæ dixit vera an falsa.i.siue sine vera, siue falsa, & hoc vt tibi sim molestiæ, sicut es mihi, & addit temporis celeritatē inquieris iam.i.nunc potest sciri an vera sine an falsa. quidam Atticus olim fracta naui.i.naufragio facto apud Audrum eiectus est ad littus.s. & vna.i. simul isthæc virgo parua eiecta est, tunc.i.tūc forte ille egenus applicat.i. adigit appellit se primū ad patrē Chrysidis. Proprie de naufragio ad littus eiecto atq; egenti applicare dicitur.s. Simo narrationē irridens, inquit, inceperat.i.incipit,fabulam.i.nugas,cōmentum mendaciū, vanitatem. CH. sine.i.permitte eū loqui. CR. Ita ne obturbat vero.i.ita ne vertit veritatē aut reclamat & reluctatur seu interstrepit veritati. CH. Crito,perge.i.prosequere perseuera. CR. Tū is fuit mihi cognatus qui recepit eum Atticū. Ibi.i.in eo loco audiui ex illo sese fuisse Atticū is mortuus est ibi. CH. Crito dic, sup. nomen eius. CR. Putas,sup.vt tam cito dicam tibi nomen? ostendit.n.difficile sese dictutum,deinde subdit phania est,sup.nomen eius,sed Crito dicit vt nemo audiat adhuc.s. dubitās an ipse sit. CH. hem,perij Chremis est dolentis potest & Pamph.esse. CR. Verū.i.sed hercle opinor fuisse Phaniam scio certe hoc aiebat se esse Rhamnusiū.i ex Rhamno Atticæ pago. Rhamnus.n. pagus est Atticæ. CH. Iuppiter. CR. ò Chreme multi alij à me audiuere tum hæc eadem in Andro in ea insula. CH. Vtinā id,quod spero sit ebo attentionē mouet.dic mihi quid tunc aiebat eam Glycerium esse.i.ne.i. verum aiebat esse suam filiam s. CR. non. CH. Igitur cuiam.i. cuius filiam esse dicebat. CR. Aiebat esse filiā fratris. CH. Certe ea est mea.s. filia. CR. quid ais? S. quid ais? P. Alloquitur seipsum dicens Pamphile arrige aures.i erectas præbe aures accipiendā vocent ibi enngruā. S. quid credis? CH. scilicet Crito ille Phania fuit meus frater. S. noram Phaniam.s.& scio eum esse tuum fratrem. CH. Is frater fugiens bellum & persequens me in Asiam proficiscitur hinc.i.ex Athenis, & persequens dicit ostendens persequentis perseuerantiam,tum frater veritus est relinquere illam hic post illa vel tempora vel ea quæ sunt dicta nunc primum audio quid sit factū de illo fratre meo. P. Pāphilus præ nimio gaudio ita perturbatur vt apud seipsum,non sit propterea,inquit, vix sum apud me.i nō sum apud me & magis cōsuetudine dicitur q̄ ratione, vel ita dicit quasi obierit animus in aduentu gaudij & rursus redierit. Ea propter cum aliquis se colligit & considerat dicitur ad se redire cum prius extra se existens apud se nō esset ita.i.adeo animus est commotus.i.perturbatus metu spe gaudio, mirādo.i.dum miror hoc bono tanto & tam repentino.i.subito i. propter tā bonū & tam repentinum. Duo sunt futurarū rerum carnufices.i.tortores afflictures turbatores,quia turbant animum.s.spes & metus,dolor.n. & gaudium præsentium rerū sunt. S. sanè.i.valde, alij næ,hūs.i. certe, vel valde aut nimis gaudeo istam Glyceriū inueniri tuam multis modis.i.rationibus gaudemus nobis,gratulamus alijs. P. ò pater credo te.s.gaudere. CH. At vnus scrupulus.i. vna anxietas,vna difficultas,vna molestia, tractum.n.est à scrupulo lapide, minimo,qui in calceo latēs lædit, & molestus est,molestæ.n. sunt pedib. viæ scrupulosæ,vnus ergo scrupulus restat.i.superest, reliquus est mihi,qui male habet.i.vexat,vel male tractat me. P. Dignus es cū tua religione.i.superstitione, & scrupulositate, odio.i. vt odio habeatis,quæris nodum in scirpo, scirpus iunci species est lenissima,& sine nodo, & ideo prouerbium est de illis, qui nimis sunt curiosi,& qui quærunt aliquid vbi nō est quod dici solet vulgo,tu quæris in veruece quinq; pedes cum tñ tantū sint quatuor. CR. Quid istud est quod te solicitat. CH. Nomen non conuenit.i.de nomine est controuersia,vel nomen non cōgruit vt sit filia mea. CR. Hercle aliud fuit nomen huic paruæ.i.cū esset parua. CH. quid nomen fuit. CR. quæro id.i. tento in memoriā illud redigere. P. Ne.i.vtrum patiar memoriam huius Critonis oblitate.i.nocere meæ voluptati,cū egomet possum medicari mihi in hac re? non patiar heus Chreme,vocat Chremetem,qui in tuendo Critone erat attentus,q d quæris? illa est Pasibula. CR. ipsa est Pasibula.s. CH. Est ea quæ est filia mea. P. Audiui millies ea ipsa se esse Pasibulam. S. ò Chremes credo te credere nos omnes gaudere hoc.i.hac re. CH. ita dij me adiuuent, vt bene credo. P. ò pater quid restat.i.superest,reliquū est. S. res ipsa.i. agnitio Pasibulæ reduxit me: iam dudū.i.paulo ante, in gratiā.i. in beneuolentiam & Chremetis,& filij,vt videlicet mihi bene cupiat,& ego quoq; illis quod si ad solū dicatus Pamphilū,ad Pamphilum referatur tñ. P. ò lepidum patrem.i. in quo plurimum est leporis ac venustatis,nam lepos est venustas. Chremes, nihil mutat de vxore ita,vt possedi.i.vt iam habui eam. CH. causa est optima,vt nihil motē nisi pater Simo ait aliquid aliud. P. nempe.i.certe nihil aliud supple ait. S. scilicet.i.certe,nihil aliud aio. CH. ò Pamphile dos est tibi decem talenta.i.pro dote dabuntur tibi decem talenta. P. accipio.i.grata habeó illa talenta, seu illā dotem habeo gratam. CH. propero.i.properantes eo ad filiā Pasibulam Eho,Admonitio est attentionis ad id,quod dicturi sumus,meus Crito veni sup.mecum. Nam credo illam haud.i.non nosse me. S. cur non iubes illam transferri huc.i.traduci in hunc locum. P. admones recte,ego dedam.i. valde dabo, & committam iam istud negocium Dauo. S. non potest id negocium.s.suscipere. P. qui.i.quamobrem,non potest id peragere. S. habet aliud malū & maius ex sese.i.ex seipso. P. quidnam.i. quid mali habet,vel quidnam.i.cur habet malum. S. Vinctus.i. ligatus in carcere siue est in vinculis coniectus. P. ò pater non est vinctus recte.i.iusta de causa. S. iocatur pater dicens se non iussisse, vt tam vinceretur,sed vt quadrupedes stringeretur, haud.i.non iussi ita vinciri.s. P. obsecro iube solui.i.vt soluatur. S. Age hortantis est fiat. P. at matura.i. accelera iubere. S. eo intro. P. ò hunc diem sanctū & felicem,q.d.multæ felicitatis plenum.

ARgumenrum} Peragitur catastrophe Pāphili. Nam opera Critonis Glyceriū Chremetis filia agnoscitur.& conceditur Pāphilo,& Dauus liberatur. {Athenas insolens} Ratus. {Huc paratus} .i.instructus. {Tu ne impune} Accusatio Critonis quæ augetur expolitione. {Illicis lactas} Elegantes & propriæ metaphoræ {Attemperare} Opportune,in tpe. {Sycophanta}.i.calumniator. {Si mihi pergit} Prouerbiale. {Audieris} Audire poteris,potentialis modus. {Tam cito tibi} Subaudi proferam,& est eclypsis cogitantis. {Attige aures} Hoc ad seipsum Pamphilus. {Quid illo fit} Ille, pro, de illo, subtracta, præpositione metri causa, per eclypsim. {Multis} Subaudi modis, absolute. {Nodū in scir.} Prouerbium in anxio,& vix credentes manifestis rebus. {Id quæro} Cogitantis est. {Ea ipsa mill.} Facera cōfirmatio,ex qua colligitur consuetudo Pamphili cum Glycerio. {Decem talenta} Talentum cōtinebat sexaginta libras, libra valebat decem coronatis,ergo duo talenta sexcēti coronati. Erat & aliud talentum, quod magnum vocabant, id erat octoginta librarum. LATO.

MItte orare,&c.} Gratuito & non grauate officiū præstandum esse,ac veritatem rebus omnibus præponendā,animumq; ad bene de multis promerendum, semper debere esse promptissimum docet hæc scena. Hoc enim est maxime à natura,quæ hominē hominis causa produxit. Quapropter Cato PETR. MARS.

ille

ille Censorius apud Cic.lib.iij de Fin.sic loquitur. Impellimur autem natura, vt prodesse velimus quamplurimis in primisq; docendo, rationibusq; prudentiæ tradendis, & illa vox inhumana & scelerata dicitur eorum, qui negant se recusare, quo minus ipsis mortuis terrarũ omnium deflagratio consequatur. Veritatis vero rationem in primis habendam esse, philosophorum principes Plato & Aristoteles non mouent. Plato.n.in v.de Leg.sic ait: Veritas tum dijs, tum hominibus dux omnium est bonorum, cuius qui felix beatusque futurus est statim ab initio particeps esse debet, vt in veritate plurimum temporis vitam agat. Idem in Phędro sic ait: Is bene de se animoq; suo sperare potest, qui voluptates, quæ discendo percipiuntur sectatus, animum suo dedecorauerit ornamento, temperantia.s.iustitia, fortitudine, ac veritate, Exprimit insuper hæc scena senum morositatẽ & iram. Sunt.n. vt inquit Cic. in Cat. Maiore, morosi, anxij, iracundi, & difficiles senes. Putant quippe contemni se ac decipi. Aristoteles lib.ij. Rhetoricorum ad Theodecten, loquens de moribus senum, dicit ipsos iram acutam habere, remissas vero cupiditates. § Non tu tuum malum ęquo, &c.§ q. d. Feras oportet æquo animo mala quæ tibi eueniunt § Non mea culpa, sed tua potius, qui filium sic instituisti, vt meretricios amores sectetur & rectã oderit disciplinam. Sciri iam potest, inquit, multis argumẽtis an vera sint quæ dixi. § Rhamousium se aiebat, &c.§ Rhamnus, auctore Plinio, erat pagus in agro Attico, clarus marmorea statua Nemesis, quæ ob id Rhamousia dicitur. Est aũt Nemesis dea, vltrix superborũ, & indignatio de malorũ successu. Eius statuæ meminit Plin. lib. xxvij.& Str.lib.ix. Verba Plinij sunt hæc. Id signum positum est in Rhamnite pago Atticæ, quod M.Varro omnibus signis prætulit § At mihi vnus scrupulus, &c.§ Scrupi, inquit Sext. Pompeius, dicuntur saxa aspera Vnde scrupulosam rem dicimus, quę habet aliquid in se asperi. § Vix sum apud me, &c.§ Eusebius lib.iij. præparationis Euangelicæ: Non tm̃ solent homines expectationes bonorum gaudere, quantum timore malorũ exagitari. § Dignus es cum tua religione, &c.§ Cic. in lib.de Nat. Deor. sic ait: Qui omnia quæ ad cultũ Deorũ pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, sunt dicti religiosi, à relegendo. Vt.n.eligentes ex eligendo, & deligendo deligentes ex intelligendo intelligentes. His enim in verbis omnibus inest vis eligendi eadem, quæ in religioso. Nigidius auct. Gel. lib.iiij. sic ait. Religiosus pro castro atque obseruanti cohibentiq; sese certis legibus, finibusq; dici cœptus. § Faustum & felicem, &c.§ Plut.in Sylla, sic ait: Felicem atq; hilarem, faustum Romani vocant. Vnde Nonius: Faustum à fauendo dictum, ac per hoc prosperum atq; propitium.

Glar. Hvius scenæ versu primi numero 26. sunt Troc. Tetr. Cat. Deinde omnes ad finem vsq; scenæ Iamb. Tetr. Acat. præter quartũ, qui est Iamb. Dimeter, Cuiam igitur? fratris filiam. In iiij. ab initio scenæ versu Sed non abundat, vt existimauit Doct. sed vel scandendo d, amittit, quod huic poetæ frequens est, vel amphibrachys est loco sexto. In lib. Aldi initio huius versus post æo hic, omissum erat verbum Est, sed Doct. recte restituit. Verum ad finem eiusdem versus Ciuem ante Hinc legendum, vt constet trochaicus versus. In 9 deinde versu, vel Eorum dissyllabum est, vel creticus loco quarto, & Sanus es legendum, nisi quis Sanus'es, legere malit. In 18. eliditur s, in Istæc auctor Doct. Sed bacchius est loco primo, loco vero quinto amphibrachys. Eodẽ modo & in 21. bacchius est loco primo, vt sit trochaicus cum ceteris, quanquam si quis volet nos iambicos inter trochaicus, non repugnauero. In 24 versu primo loco amphibrachys est secundo trochæus, tertio anapæstus. In sequente versu, loco primo anapæstus vel tribrachys, in 2. dactylus, & Eius monosyllabũ est. Rursus in sequente versu satis luculenter ostẽditur Phania dactylus, cum primo eius loco sit trochæus, & a eliditur ad Hem. Idem in fine eiusdẽ versus pater. Et sexto loco eiusdẽ versus Fuisse est amphibrachys 27. versus, ab initio dicimus, Iamb. Tetr. Acat. est, vt omnes inde, vno excepto, ad finem vsq; scenæ sequẽtes, habet autem primo loco spondeum, secundo dactylum, iij. rursus spondeũ, iiij. iambum, quod Doct. non aduertisse, admodum miror, qui cũ trochaicũ existimauit. Secundus deinde versus non est catalecticus scazon, vt ille idem iudicauit, sed acat. vt prior Verũ ad finẽ, Sit id, legendũ, non, Id sit. Atq; ita habent vetusti lib. In 3. versu ab initio iambicorum Crito nomen non est in quibusdã lib. nec necesse est vt ad sit. Quanquã tot fieri possunt elisiones ac synæresas, vt etiam ipsi locus sit. Nam, Crito suam, anapæstus esse potest, correpto o, & Suam monosyllabo facto. Quòd si verbũ Crito tollas, anapęsti loco veniet iambus Suam, quoquidem sequitur consonans.n. Lector sequatur quod volet. Deinde quartus versus ab initio iambicorũ, iambicus quidem est, sed dimeter, vt recte iudicauit Doct. At quintus deinde, sextus ac septimus neutiquam sunt trochaici, vt ille credidit, sed veri iambici. Et quintus quidem primo loco habet spondeum, secundo iambum, tertio anapæstũ, quarto dactylum correpto o, in Tu, nõ eliso, quinto & sexto iambum. sextus aũt primo ac secundo loco spondeum habet, tertio ac quarto iambum quinto creticum, deinde, Fuit, dissyllabũ, pro iambo, Noram &, spondeus, scio, Is, etiam iambus. Sequens inde versus, qui ab initio iambicorũ huius scenæ septimus est τὸ Hinc aore bellum habet, estq; facilis scansu. In 9. vel d, in quid eliditur ab initio, vel bacchius est loco primo. & s, in verbo Commotus, nisi creticum ponas loco septimo. In 13. si Næ totũ elidatur Tuã erit dissyllabum, Sin corripiatur, non elidatur, Tuam erit monosyllabum, vel creticus loco tertio. In 13. vel creticus loco primo, vel Tua monosyllabũ est, & in fine eiusdem legendum istuc quid est, & s, elidendum in Quæris, nisi bacchium malis loco septimo. In 19. Di corripitur, non eliditur. In 22. anapæstus primũ habet locum, tribrachys deinde secundum ac tertium & legendum Dos Pamphile est, vt recte legit Doct. non Dos est Pamphile, vt errat liber Aldi. In pen. huius scenę versu. Ac ita iussi legendum est, non, Haud ita iussi, vt satis ex Donati cõmentario liquet, nisi qđ & ille in ijsdẽ lib. corruptus est, per quosdã minus attente legẽtes.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Dauo narrat Pamphilus, Glycerium inuentam esse ciuem Atticam, seq; illam ducturũ vxorem Charinus ostendit per Pamphilũ facile se impetraturum a Chremete Philumenã. Hæc scena alterum generũ Chremeti comparat ne aut Charinus tristis habeat, aut non prouisam Pamphilum ne sit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena alterum generum Chremeti comparant, ne aut Charinus tristis recedat, aut non prouisam Philumenæ videatur. Postremo ea quæ restant de Comœdia breuiter explicantur & designantur, duorum scilicet sociorum bonæ nuptiæ, Pamphili & Charini, Lætus quoque Comœdiæ exitus subinde exhibetur & clauditur.

Trochaici Iambicis permixti.

CHARINVS, PAMPHILVS.

PROVISO, quid agat Pamphilus. atq; eccum. P. aliquis forsan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam deorum propterea sempiternã esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas
Parta est si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. Quid illuc gaudi est? P. Dauum video. nemo est, quem mallem, omnium:
Nam hunc scio mea solide solum gauisurum esse gaudia.

PROVISO quid agat Pamphilus, § Hæc scena alterũ generum Chremeti comparat, ne aut Charinus tristis recedat, aut nõ prouisum videretur Philomenæ. § Prouiso quid agat § Hoc colloquium post compendiũ fabulæ inducitur, vt vna narratione etiam negocium Charini transigi possit. § Prouiso, quid agat § Dupliciter res ab oculis spectatorũ mouẽtur, aut enim futura promittuntur, aut facta narrantur. Prouiso, duo significat, & prouideo, & procedo. § Nunc sic esse hoc verum lubet § Sic delicate pronunciandum est, & separatim distinguendũ. § At mihi nunc sic esse hoc verum lubet § Sensus hic est, Alij putent, vt volunt, ego autem verum esse confirmo quod mihi lubet verũ credere. § Ego vitam deorum propterea sempiternam esse arbitror § Omne quod habemus aut mutuum est, aut proprium. mutuũ est quidquid ad tempus habemus, nec postmodum nostrum futurum est, vt vxor, domus, villa, serui & cetera in hunc modum. Proprium, vt virtus animi, & bonũ sempiternũ, quod proprie de dijs dicitur: non.n. aliunde venerunt, sed apud seipsos sunt semper. & Epicurum secutus hoc dixit: Proprie ergo de dijs sempiternum dicitur. Nam inter sempiternũ, & perpetuũ hoc interest, ꝙ sempiternum ad deos, perpetuũ proprie ad homines pertinet. § Ego vitam deorum propterea § Hanc sententiam totam Menandri de Eunucho transtulit. & hoc est quod dicitur. Contaminari non decere fabulas. § Ego vitam deorum § Non dixit, quod scit, sed quod verum putet. Et est δόγμα ἐπικούρειον, quod à ceteris philosophis repudiatur, de otio deorum, ac perenni voluptate. § Proprie sunt § Don.

Perpetuæ, sempiternæ quæ non sunt accõmodatæ ad tempus, ac mutuæ. sic & supra, Nihil ne esse proprium cuiquam. §Si nulla huic ęgritudo gaudio intercesserit} s. secundum supradictam sententiam, Si propria, inquit, hæc fuerit voluptas, deus sum. §Quid illuc gaudi est?} In alijs, Daui persona infertur. §Nam hunc scio mea solide solum} ἀρχαϊσμός. §Solide solum} Figura παρόμοιον.

GVID. PRouiso, &c} Hęc scena alterum generum Chremeti comparat ne aut Charinus tristis recedat, aut non prouisum videretur Philumenæ. C. Prouiso i. prouideo, vel procedo, vel pro simplice ponitur i. eo ad videndũ quid Pam. agat etq; eccum i. ecce hic eum. P. forsitan aliquis putet me nõ putere hoc esse verũ at mihi lubet pro libet nũc hoc esse verũ sicut dicitur. s. q. d. alij putent vt volent ego vero illud verũ esse confirmo q̃ mi hi lubet verum credere ergo arbitror vitam deorũ esse sempiternam, propterea q̃ voluptates eorũ. i. eorũ gaudia sunt proprie. i. perpetuæ sempiternæ non accommodare, ad tempus seu mutuę. Omne. n. quod habemus aut mutuũ est aut propriũ. Mutuum est quidquid ad tempus habemus, nec post modũ nostrum futurũ est, vt vxor domus villa serui, &c. Proprium aũt est, vt virtus animi & bonum sempiternũ quod proprie de dijs dicitur, nõ. n. aliunde venerunt, sed haud seipsos sunt semper Epicurum aũt Ter. hic secutus est à ceteris. n. philosophis repudiatur de ocio deorũ & perenni voluptate. Et interest inter sempiternũ & perpetuũ. Nam sempiternum ad deum perpetuũ proprie ad homines pertinet. Ergo Pamph. s̃m illam s̃niam dicit si propria hæc fuerit voluptas deus sum. Nam immortalitas parta est mihi, si nulla ægritudo. i. solicitudo anxietas animi aut passio intercesserit. i. obstiterit huic gaudio. s. quẽ potissimũ. i. principalissime exoptem dari mihi nunc. s. obuium fieri mihi cui narrẽ hoc. C. Quod gaudiũ est illud quod egitetur à Pam. P. Dauom video. nemo est, quẽ mallem, omnium dari mihi. s. Nam scio hunc solũ gauisurũ solide. i. integre firme, mea gaudia. i. gratulaturũ mihi. Dicimus. n. eleganter gaudeo tuũ gaudiũ pro eo qđ est gaudeo q̃a gaudes. Cecilius ad Cic. Accessit huc q̃ postridie eius absolutionem in theatrũ Curionis Hortensius introijt puto suum gaudiũ gauderemus quia ipse gaudebant.

LATO. ARgumentum} Catastrophe Charini, qui auxilio Pamphili, optatas nuptias consequitur. §Nõ putare} Gestue & lætitia Pamphili. & est præparatio ad congressum personarum. §Solide,} Id est plene & ex animo.

PATR. MARS. PRouiso, quid agat, &c.} Nullam ferè delectationem esse illis, quibus aliquid successit ad votum nisi habeant cui communicent, docet hæc scena. Homo nanq; duce natura fugit solitudinem, & sermone vtitur libenter, vt animi conceptus exprimat. Vnde dicit Philosophus. j. Polit. Homo est natura ciuile animal, & qui in ciuilis est, non per fortunam, sed propter naturam, is aut prauus est, aut melior quàm homo. Vnde dicitur: Homo solitarius, aut deus, aut bestia. Sermonem, inquit, habet homo supra cetera animalia, quo vtile, iucundũ, iustum, iniustumq; iudicantur. Horum, inquit, communicatio fecit domũ & ciuitatem. Vnde apparet hominem esse magis congregabilem, quam apes & cetera animalia, quæ natura congregauit. Archytas Tarentinus auctore Cic. in Lælio, sic dicere solebat: Si quis cœlum ascendisset, naturamq; mundi, & pulchritudinem siderum perspexisset, insuauem illam admirationem ei fore, quæ iucundissima fuisset, si nõ aliquẽ, cui narraret, habuisset. Sic natura, inquit Cic. nihil solitarium amat. Idem Cic. in j. de Off. Si contigerit ea vita sapienti, vt affluentia rerum omnium dicetur, tamen solitudo tanta sit, vt hominem videre non possit excedit è vita.

GLAR. VErsus huius sceuulæ sunt omnes Trochaici, meo quidem iudicio, quanquam aliter Doct. In primo eliditur d, in Quid. In iij. aut Deo ũ dissyllabũ est, vt admonuit Doct. aut creticus est loco secundo. In iiij. putat idem elidendum u, in Voluptates, sed haud dubie creticus est loco primo, & bacchius tertio. In vj. Nunc legendum est ante Potissimũ, & erit elegantissimus trochaicus. In vij. eliditur d, in Quid ab initio. In vltimo versu primo quidã loco est trochæus, secundo tribrachys vel dactylus, tertio anapæstus, quarto & quinto spondeus. nam Gauisurum primam longam habet syllabam apud Propertium.

ACTVS V. SCENA VI.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

PAMPHILVS vbinam hic est? P. Daue. D. quisquam homo est? P. ego sum. D. ò Pamphile.

P. Nescis, quid mihi obtigerit. D. certe: sed, quid mihi obtigerit, scio,

P. Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego vt quod sum nactus mali,

Prius rescisceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.

P. Mea Glycerium suos parentes reperit. D. ò factum bene.

C. Hem. P. pater amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probe.

P. Nec mora vlla est, quin eam vxorem ducam. C. num ille somniat

Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ah desine:

Solus est, quem diligunt dij. C. saluus sum, si hæc vera sunt.

Colloquar. P. quis homo est? Charine, in tempore ipso mi aduenis.

C. Bene factum. P. hem, audisti? C. omnia. age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes. facturum, quæ voles, scio omnia.

P. Memini: atque adeo longum est, nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me. intus apud Glycerium est nunc. tu Daue abi domum,

Propera, accerse, hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas? D. eo.

Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur:

Intus transigetur, si quid est, quod restet. plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

PAMPHILVS vbinam hic est?} In hoc actu mira arte ea quæ restant de Comędia breuiter explicantur, & designantur duorum sociorum binæ nuptiæ. §Pamphilus vbinam hic est? P. Daue. D. quisnam homo est?} In affectu gaudentis Pamphili, & Daui gratulatione cognitionem rerum Charino præbuit, cuius persona parce vtitur post compendium. §Sed, quid mihi obtigerit, scio} Scio. i. persensi. §More hominum} Hominum abundat. §More hominum euenit, ego vt quod sum nactus mali,} Quia famæ mali celerior, quàm boni. i. vt facilius mala, quàm bona nuncientur. Ad hoc ergo dixit, quòd ille prior scierit, quòd esset vinctus, quàm ipse cognitam Glycerium cognosceret. §Mea Glycerium suos parentes reperit} Hæc ita narrantur Dauo, vt eadem opera etiam Charinus audiat. §Pater amicus summus} Hęc omnia, vt diximus, propter Charinum dicuntur, vt audiat. §Amicus summus} Deest eius. §Num ille somniat Ea, quę vigilans voluit?} Hinc Virgil. Credimus? an qui amant ipsi sibi somnia fingunt? §Desine} Compendium attulit. §Bene factum} A gratulatione cœpit. §Omnia} Compendium. §Age, me in tuis secundis respice} Hæc sunt quæ absolute dicuntur, & est commonitio. Sunt enim qui felicitate elati, ne respicere quidem velint amicos. Et respicere est proprie retro aspicere. i. quem præcedis felicitate, non obliuiscaris. §Tuus est nunc Chremes} Lucil. in 2. Nunc prætor tuus est, meus si discesserit horno Gentili. §Tu Daue abi domum,} Hi versus, vsque ad illum, Gnatam tibi meam Philumenam vxorem, negantur Terentij esse, adeo vt in pluribus exemplaribus bonis non inferantur. §Atque adeo longum est, nos illum expectare} Quia & audacter, & artificiose binos amores duorum adolescentium, & binas nuptias in vna fabula machinatus est, & id extra præscriptum Menandri, cuius Comœdiam transferebat, iccirco aliud in proscenio aliud post scenam retulit, ne vel iusto longior fieret, vel in eandem propter rerum similitudinem cogerentur. §Sequere hac me. intus apud Glycerium est} Iam post scenam itur, quia vlterius in proscenio nihil agitur. §Ne expectetis,} Mire dicit, latenter se laudant. quo verbo auidum adhuc audiendi populum adeoque cupidum & intentum ostendit, vt finem Comœdię euenisse non senserit. §Intus transigetur, si quid est, quod restet} Artificiose poetę hereditatis iustam petitionem ex Critonis persona prætermisit, quæ ei Glycerio cognita iure tribuebatur, ne vel paruo rei Critonis tractatu, aut defraudatione Glycerij infuscaretur finis fabulæ ad lætum exitum spectans. §Si quid est, quod restet} Quia narratione dignum non est quod Charinus rogat. DON.

Pamphilus,

GVID. PAmphilus,&c.} In hoc actu mira arte ea quæ restãt de Comœdia breuiter explicantur & designantur duorum sociorum binæ nuptiæ. D. Pamphilus vbinam hic est? P. Daue. D. quisquam.i.quis homo est? qui me vocat. P. ego sum. D. ò Pamphile. P. Nescis,quid mihi obtigerit.i.acciderit. D. certe.i. profecto, nescio quid tibi contigerit.s.sed scio quid obtigerit mihi. P. Et quidem & etiam ego scio. D. euenit more hominum abundat hominum dicit Don. q. d. euenit vt solet euenire, vt tu resciscceres.i.post factum cognosceres,quid mali nactus sum.i.inuenerim prius quàm ego resciscerem, illuc boni, id bonum quod euenit tibi. P. Glycerium mea amica.s.reperit.i.casu quodam inuenit parentes suos.i.patrem & matrem. P. ò factum bene, exclamatio est pro quam bene factum est? C. Hem, interiectio, hic admirantis factum illud. P. pater eius Glycerij est summus amicus nobis. D. Quis pater? P. Chremes. D. Narras probe,id est dicis verum. P. Nec vlla mora est,quin.i.quòd non du cam eam Gly vxorem.i.quin habeam eam in vxorẽ. C. Num.i. nunquid ille Pam. somniat ea quę vigilans.i. cum vigilaret voluit.i.cupiuit Pamph. tum.i.deinde ò Daue de puero? quid fiet.s. D. Ah desine.i.desiste de ea re solicitus esse, tu es solus quem dij diligunt,id est tu omnium fortunas superas siue omnium felicissimus es & cui dij magis fauerunt. C. Sum saluus.i.sum incolumis sospes viuo nõ langueo vt prius si hæc sunt vera.adhibo.i. ibo ad eum & colloquar.i.alloquar eum, & conferam cum eo de his. P. Homo est quam.s.loquitur. Deinde percepto eo subdit. O Char. aduenis mihi ipso tempore.s. opportune & tempestiue. C. Bene factum est,sup. P. Hem audisti quam bene factum sit. C. Omnia audiui,scilicet age.i.eia hortantis est aduerbium, respice.i.retro aspice me,hoc est faue mihi,tractum à dijs qui respiciendo homines illi fauent. Sunt autem qui felicitate elati ne respicere quidem velint amicos. Itaq; respice me.i.non obliuiscaris mei quem præcedis felicitate, id est in tuis rebus secundis, id est in tuis prosperitatibus. Chremes est nunc tuus.i.eius moderatores scio eum esse facturum omnia quæ voles. P. Memini.i.tibi magna est apud eum fides ita vt tuo sit vsurus consilio scio eam esse mecum & omnia facturum. Nam quorum meminimus illa nouimus & scimus atque adeo, id est certe vel valde longum est mihi expectare illum Chremetem,dum.i.quousque exeat sequere me,hac.i.per hanc viam,est nunc intus apud Glyc. agnitam filiam, tu Daue abi.i. discede propera, id est celeriter velociter domum aduerbialiter sumitur, accerse.i. voca vade ad vocandum aliquos,qui auferant.i. abducant eam, Glyc. hinc.i.ex hac domo in qua est, quid.i.cur stas.i.erectus es, neque vadis, quid.i.cur cessas.i. tardas in motas es vel ociosus est? D. Eo.i. vado, Deinde conuersus ad spectatores,inquit.

LATO. O Factum bene} Gratulato Daui. } Num ille} Prouerbiale. } Memini} Data opera poeta abrumpi longiorẽ actionem. } Ne expectetis} Hoc ad spectatores dicitur.

PATR. MARS. PAmphilus vbinam,&c.} Rumorem alicuis infortunij cito in populũ vulgari, docet hæc scena, quod ideo accidit, quia plerique alienæ inuident felicitati, & auide alienum dedecus audiunt & effundunt. Vnde vates celeberrime famam describens,illam dicunt esse malum, quo non velocius vllum, mobilitate viget,vt resque acquirit eundo.& doctrinæ atq; eloquij fons vberrimus M. Cicero in Orat.pro Planco,sic ait: Nihil est tam volucre, quàm maledictum, nihil facilius emittitur, nihil citias excipitur, latius dissipatur. Quapropter moralis ille Seneca,loquens de continentia, sic pręcipit, Bonæ famæ, neque tuæ seminator, neque alienæ inuidus. Et prudentiæ officia describens, sic ait,Lauda parce, vitupera parcius. Et alibi, Esto vitiorum fugax ipse aliorum neq; curiosus scrutator, neq; acerbus reprehensor. } Ne expectetis dum, &c.} Miror hæc dici poeta, latenter se laudans,quo verbo artificiose auidum adhuc populũ audiendi,adeoque cupidum,attentumq; ostendit,vt finem Comœdiæ iam euenisse non senserit. } Intus despondebitur, &c.} Gell.lib.4.sic ait, Cæsar postquam filiam Cn.Pompeio desponderat,primum cœperat Pompeium rogare. Exitus Comœdia lætus,& sedationem habet affectuum, qui non crescunt ad tragicam perturbationem & scelera, quæ mediocritatem nullam accipere possunt. Iccirco in summas perturbationes Tragœdiæ desinit, docens nos cum ratione id fugere,quod sua prauitate in cladem trahit,& odium parit vehementissimũ. Non enim ad seditiones & discordia, sed ad pacem & concordiam nati sumus, qua nihil est humanæ naturæ vsuiq; accommodatius, quũ, vt inquit Salust. concordia res paruæ crescunt,discordia vero maximæ dilabuntur. Et Cic. in Off. sic præcipit,Meo quidem iudicio,paci quæ nihil habitura sit insidiarum, semper est consulendum. Comœdia illos habet affectus,qui facile ad eam mediocritate rediguntur, quæ virtus morũ appellatur. non.n.est virtus expurgatiua; sed gradibus ad illam atq; iter. Sic nanq; disponit per assuetudinem humanas cupiditates,vt Heroicam virtutem suscipiant. Ab extremo certe ad extremum,sine aliquo modo ire non possumus,& sic est viuendum, vt bene sperare possimus. Plat. lib 1.de Rep.sic ait: Qui nullius iniuriæ sibi conscius est, huic iucunda spes semper adest optima senectutis nutria. Quapropter Pindarus cecinit: Eum qui bene viuit,dulcis spes comitatur, cor nutriens, senectutemq; fouens.

GLAR. SCio quosdam quasi pro voluptate habere, vt iambica & trochaica misceant absq; discrimine. At ego, vt inficias ire non possum hæc mixtum sæpe inueniri, ita tamen hoc puto temperandum, vt quanto plura eiusdem generis, modo id non fiat contra artem, eo vnum digerere queamus, id omnino conemur atque adeo etiam Poetam id fecisse crediderim. Ad quid.n.alioqui carmen instituisset? Itaque & in præcedenti scena, & in hac, non confuse vt Doct. sed eiusdem generis omnis fecimus. Nec fingimus nouas licentias, sed quæcunque hic introducimus ea facillime,ex ipso adeo Doct. alijs locis ab eo dicta. commonstrabimus. Huius itaque scenę versus omnes sunt trochaici, vt præced. scenulæ. In primo sanè versu magna difficultas videtur, ad vtrũ genus reducatur.s.ad iambicum ne,an ad trochaicum. Semper.n. claudicare videtur,vtut in numerum ponas. Ego autem puto primo in loco trochæum esse, Pamphi, deinde tribrachyn, aut anapæstum,lus,vbi tertio loco spondeum,n' hic est. Quarto loco trochæum, Daue. quinto vel anapæstum, Quis homo est, tollendo παρέλκον. nam,vt supra Act.2.sc.2. Quis homo est qui me. Et sæpe alibi,vt paulo post in hac scena,vel creticum, quod magis placet. Don. Quis hic est legisse videtur. quod non minus placet. Sexto anapæstum,ego s'o. septimo trochæum cum syllaba, Pamphi,le. In 4.versu Doct.putat legendum Tu prius resciscceres. & constare probe versum. At in libro vetusto ita carmen legitur. Prius resciscere, quàm ego illud, quod tibi euenit boni. Vbi vel Prius est monosyllabum, vt alibi sæpe, vel bacchius est loco primo,& carmen non minus constabit. In 5. Suos monosyllabum est. potest & amphibrachys esse loco tertio. In 7. videtur Quin corripi,nisi Eam monosyllabum totũ elidamus. creticus tamen loco tertio esse potest. In 12. Esse omitti potest, vt etiam notauit Ioan. sicut in præcedenti Tuis omittitur, quod quidem posuerit ante secundis. Et audisti ne, integre legendum, ne sit tertio in loco iambus,quem trochaicum genus respuit. In 14. Sequere hac, anapęstus est. Intus 2,dactylus. pud Glyc. trochæus. reliqua facilia sunt vt mediocriter exercitato.

TERENTII EVNVCHVS.

PERSONAE.

Phædria adolescens,	*Chremes senex.*
Parmeno seruus,	*Antipho adolescens.*
Thais meretrix.	*Dorias ancilla.*
Gnato parasitus.	*Dorus eunuchus.*
Charea adolescens.	*Sanga seruus.*
Thraso miles.	*Sophrona nutrix.*
Pythias ancilla.	*Laches senex.*

IDIOMATA PERSONARVM, ET ETYMOLOGIAE.

LAches à sortiendo siue ab intendendo actionem iniuriarum, pius in filios & vehementi ingenio. Phædria, ab hilaritate morum, cordatus adolescens,& cum morbo suo pugnas. Chærea à gaudio,ephebus ad quiduis audax,incogitãs, & impotẽter amans. Parmeno, q sedulo adsit dño suo callidus, & osor meretricũ. Dorus,q dono mittatur Thaidi. Thais à Pauone vi dicta,addicta aspiratione. Inducitur cordata &

ciuilis ac inter meretrices probis moribus. Dorias, ab hasta, quòd in bello capta sit. Pythias ob calliditatem, aut quod omnia percotetur. Thraso, à confidentia fingitur stolidus & arrogans. Sanga à σάττω hoc est à componendis sarcinis dictus videtur. Fingitur liber ac domini contēptor, quales ferè coqui Gnatho, à mandibula vt edax. Fingitur assentator, & callidus. Chremes adolescens ruri educatus, eoq; ciuilium blanditiarum insolens, & artiū imperitus. Antipho, quòd nouius appareat.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

SOROREM falso dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans miles aduexit Thraso,
Ipsiq; donat. erat hac ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi inducitur: suadet Parmeno:
Introijt: vitiat virginem: sed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo: Phædriam exorat Thraso.

GVID. SOrorem falso, &c. § Thraso miles.i. qui militiā solitus erat, exercere aduexit.i. vel nauigio vexit, vel equo, vel vehiculo puellam sup. Atticam, dictitatam.i. frequenter appellatam sororem Thaidis meretricis Rhodie falso.i. iniuria non vere, nam eius soror non erat ignorans.i. miles idipsum.i. eam non esse sororem Thaidis, & ipse miles donat.i. dono dat ipsi Thaidi puellam illam, hæc puella aduecta ex Rhodo Athenas à milite erat ciuis Attica.i. oriunda ex ciuitate Atheniensi vel ex parentibus Atheniensibus amator Thaidis iubet Eunuchum quem emerat tradi à Parmenone eidem Thaidi, oratus.s. Phædria.i. rogatus à Thaide concedere Thrasoni i. dare locum militi apud Thaidem biduum.i. per spacium duorum dierum frater Phædriæ.s. Chærea. Ephebus.i. adolescens pubes vt sentit Tort. cum reperiret puellulam missam dono.i. pro dono Thaidi induitur.i. vestitur ornatu, id est indumento Eunuchi. Ipse Chærea introijt.i. ingressus est in Thaidis domum ipse vitiat, stuprat virginem quæ prius erat virgo Parmeno callidus seruus suadet.i. monet consulit id fieri, sed in primis.i. ante omnia frater Phædria existens ciuis Atticus repertus.i. forte interueniens collocat.i. matrimonio iungit puellā vitiatam Ephebo.s. Chærea pubescenti.

Α' ΔΗΛΟΝ.

MERETRIX adolescentem, cuius mutuo amore tenebatur, exclusit: eiq́ue reuocato exclusionis caussas reddidit. eius frater minor natu virginem, quam miles meretrici dono miserat, amare cœpit; deductusq́; in domum meretricis pro eunucho, vitiat. re itaq; cognita, cum illusam se meretrix doleret, ab eodem adolescente placatur: interuentuq́; fratris eius ciuem cognitam Atheniensem ducit vxorem. miles quoque in partem meretricij amoris receptus illuditur.

GVID. MEretrix Thais exclusit.i. foris clausit neq; intromittere voluit adolescentem Phædriam, cuius Phædriæ adolescentis ipsa tenebatur amore mutuo.i. pari vltro citroque dato acceptoque. Mutuum in amorem ait. Cic. ad Met. est cū par voluntas accipit & redditur, & ipsa meretrix reddidit causas.i. occasiones motiua exclusionis, id est pulsionis, ei s. Phædriæ reuocato.i. reconciliato placato. Frater eius Phædriæ.s. Chærea minor natu.i. iunior cœpit amare virginem.s. puellam quam miles Thraso miserat meretrici dono, id est pro dono. Dicimus.n. eleganter, do vel mitto tibi hanc rem dono tanquam nō repetiturus, neque quidquam mercedis habiturus, & ipse Chærea deductus in domum meretricis à Parmenone pro Eunucho.i. loco Eunuchi vitiat, id est stuprat puellam, itaque.i. ideoq; vel sunt duæ partes pro & ita te coguita, id est stupro detecto cū meretrix Thais doleret se esse illusam.i. ludibrio læsam, placatur ipsa meretrix.i. ad lenitatem reducitur atq; mitigatur ab adolescente.s. Chærea & interuentu.i. intercessione fratris siue aduentu fratris intermedio duxit vxorem i. cœpit in vxorem ipsam puellam cognitam ciuem Atheniensem.i. ex Athenis originem parentū ducentem, quoque.i. etiam miles Thraso receptus in partem amoris meretrici, id est ipsius Thaidis meretrici, illuditur.i. decipitur ac ridetur & ludibrio afficitur.

AELII DONATI ARGVMENTVM IN EVNVCHI TERENTII.

HÆC masculini generis nomine nuncupata fabula est, Eunuchus, & est palliata Menandri vetus, quā ille auctor de facto adolescentis, qui se pro Eunucho deduci ad meretricem passus est notauit. Itaq; ex magna parte motoria est. Atq; in hac Comœdia qui personā Parmenonis auctor sustinet primas habet partes. Secunda sunt Chæreæ. Tertiæ ad Phædriam spectans. Huius prologus sanè est concitatior. Nam & obijcit crimina aduersantibus, & comminatur in posterum & accusatorie narrat iniuriam Terentio factam: & ad vltimum tumultuose, & cum magna inuidia defendit poetam. Hæc & πρότασιν, & ἐπίτασιν, & καταστροφὴν ita æquales habet, vt nusquam dicas longitudine operis Terentium delassatum dormitasse. Actus sane implicatiores sunt in ea, & qui non facile a parum doctis distingui possunt: ideo quia tenendi spectatoris causa vult poeta noster omnes quinque actus velut vnum fieri, ne respiret quodammodo: atq; distincta alicubi continuatione succedentium certū, ante aulæa sublata fastidiosus spectator exurgat. Acta plane est Ludis Megalensibus. L. Posthumio, L. Cornelio Cosſ. Ædilibus curā ædium habentibus, etiam tunc personatis L. Numidio Posthumo, L. Ambiuio Turpione, item modulante Flacco Claudio tibijs dextra & sinistra ob iocularia, multa permixta grauitate. Et actæ est tanto successu, ac plausu, atq; suffragio: vt rursus esset vendita, & ageretur iterum pro noua proque ea precium, quod nulli ante ipsam fabulam contigit, octo milibus sestertium numerarent poetæ. Prouerbia multa sæpe pronunciata, & cantica sæpe mutatis modis exhibita sunt. προτατικὸν πρόσωπον nusquam habet: sed sunt tantum personis vtitur. In hac Terentius, delectat facetijs: prodest exemplis: & vitia hominum paulo mordacius quàm in ceteris, carpit. Exempla autem morum hic tria præcipua ponuntur, Vrbani, scilicet Parasitici, & militaris. Hæc edita tertium est, & pronunciata, Terentij Eunuchus: quippe tam adulta commendatione poetæ, ac meritis ingentij notionibus populo. Facta autem ex duabus græcis vna est Latina. Nam ex Eunucho, & Colace Menandri fabulis, hæc Eunuchus Terentiana scripta est, non sine crimine, quòd multa in hanc translatam sint ex multis poetis Latinus, quod totum, per Prologum purgat atque defendit.

ARGVMENTVM EVNVCHI.

RApta quædam ex Attica virgo nobilior, atque adducta est Rhodum ibique matri Thaidis meretricis ab amico dono data est, & educata velut soror vna cum filia Thaide, Sed Thais relicta matre, Rhodo cum amatore quodam Athenas se contulit, ab eoq; heres instituta mortuo, mox a milite Thrasone diligebatur nimis. Qui cum Athenis profectus matrem Thaidis mortuam Rhodi comperisset, & eam virginem, quam diximus, ab heredibus mortuæ, animaduertisset venum esse propositam, quamuis ignarus rerum omnium, emit tamen, & dona amatæ Thaidi vexit Athenas. Verum postquam aduenjens riualem Phædriam apud amicam cepertt, quem per eius absentiam sibi meretrix conciliarat, affirmauit se non ante daturum promissam virginem, quam Thais foras æmulum pepulisset. Illa igitur, etsi amaret Phædriam, cupiditate tamen recuperandæ virginis, & ciuis Atticæ, & quam a paruulo, vt sororem dilexerat, excludit Phædriam. Hinc ille primo nascitur, post accepta facti ratione, a Thaide lenitur, & in biduī spatium sponte concedens militi, rus proficiscitur, statimque ne ab æmulo muneribus superaretur, Eunuchum, & puellam Parmenoni iubet abiens ad Thaidem deducere. Verum Chæreæ frater Phædriæ tunc ephebus, visa in via virginis inflammat vt amore eius. Atque eo euasit vehementi ardore, vt pro eunucho ipse deduceretur ad Thaidem. Hac occasione vitiata virgo, & mox ciuis, & nobilis cognita, datur vxor Chæreæ. Phædria vero & miles riuales, ambo concordes per parasitum redditi, communi amica sine certamine potiuntur. In primo actu Phædria exclusus a Thaide, & secum primo, & mox cum Parmenone conqueritur fortunas suas, & ad postremum coram accusat Thaidem. rursus permulcetur ab eadem, & voluntate digrediens, rus sese concessurum in spatium bidui esse promittit. Secundus actus, profectionem Phædriæ continet delegantis seruo deductionem Eunuchi, & puellæ ad Thaidem. Tum Parasitum loquentem, per quem virgo, a milite dono amicæ missa est. Tum interuentum Chæreæ amantis virginem, eiusdemque cum Parmenone consilium de eadem potienda per fallaciam, quia pro Eunucho ipse supponitur Thaidi. Tertius actus characterem exprimit militis, & Parasiti per ridiculum colloquium. Tum inuitationem ad cœnam Thaidis. Tum oblatione velut Eunuchi Chæreæ & puellæ ex Aethiopia per Parmenonem factam. Tum verba Chremetis ad Thaidem venientis, perductique ad militem. Antiphonis Chæreæque colloquium de vitiata per dolum virgine. In quarto actu Dorias nunciat iurgium inter militem, & Thaidem, tum reditum habet ex villa Phædriæ, & querelam Pythiæ de vitiata virgine apud Phædriam, & tandem stupentem quod audiebat. Errorem ebrij Chremetis: & verba petulantia Thaidis aduersum militem, & militis aduersum Thaidem parata prœlia, ridiculeque deposita: Quintus actus hæc continet, querelam Thaidis de vitiata virgine, qui primum cum Pythia, postea cum ipso Chremete atque nutricis, tum perturbationem Parmenonis per dolum Pythiæ, atque eius indicio per senem qui rure tunc aduenerat, confirmatas nuptias, & ad vltimum reditum in gratiam militis cum Phædria, & Chærea.

ACTA

ACTA LVDIS MEGALENSIB.

L. Posthumio Albino, L. Cornelio Merula Aedilibus, Curulibus Egere L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Prenestinus. Modulauit Flaccus Claudij, Tibijs duabus dextra, & sinistra. Græca Menandru, acta II. M. Valerio, C. Fānio Coss.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

DEfensor poetæ Calliopius introductus, hunc prologum, quemadmodū & præcedentem, in maledicū & detractotem L. Lauiniū pronunciat, captando multifariā spectatorum beneuolentiā. Diluit quoq; aduersarij accusationē ostendens etiā veteres quoq; talia fecisse, qualia in Ter. carpere nititur.

Trimetri.

PROLOGVS.

SI quisquam est, qui placere se
studeat bonis.
Quàm plurimis, & minime
multos lædere:
In his poeta hic nomen profi-
tetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in
se inclementius
Existimauit esse, sic existi-
met,
*Responsum, non dictum esse, * quia læsit prior,* (* quale sit [illegible])
Qui bene vertendo, & easdem scribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, caussam dicere
Prius vnde petitur, aurum quare sit suum,
*Quàm * illic, qui petit, vnde is sit thesaurus sibi,* (* illum,)
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
*Habeo alia multa, quæ nunc * condonabitur;* (* condonabūtur. alias, condonabimus.)
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, vt facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poetam: fabulam
Dedisse, & nil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Næui, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poetæ, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese. id vero pernegat.
Quòd si personis iisdem vti alijs non licet:
Qui magis licet currentes seruos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare odisse, suspicari? denique
Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres factitarunt, si faciunt noui.
Date operam, & cum silentio animaduortite,
Vt pernoscatis quid sibi Eunuchus velit.

SI quisquam est, qui placere, &c.} Attendenda poetæ copia, quod in tot prologis de eadem causa iisdem ferè sententijs, varijs verbis vtitur. {Bonis Quàm plurimis,} Commendat personam. {In his poeta hic nomen profitetur suum} Cū dixisset Quisquam, intulit in his. & alibi, Cuius mos maxime est consimilis vestrū, hic se ad vos applicant. {Tum si quis} Bene si quis, cum L. Lauiniū significet, ne vel ipsum à se læsum esse fateretur. Et tum præterea, vt, Tum canit Hesperidū. {Inclementius} Pro inclementer, vt, Iam senior, sed cruda deo, viridisq; senectus. {Existimat} Pro existimauit. {Responsum, nō dictum esse} Deest ei, vt in Phormione: Si quis quid reddit, magna habenda est gratia. {Non dictum esse} Superius dictum, participium est inferius, nomen. A quo etiam dicaces dicuntur, qui iocosis salibus maledicunt. {Responsum, non dictū esse,} Figura πλοκή. nam dictum modo bis numero positū, supra nomen significat, infra participium. vt in Heaut. In quem quiduis harum rerum conuenit, quæ sunt dicta in stultum. {Qui bene vertendo,} Bene, pro valde. Et vertendo, in linguam latinam transferendo. Plautus, Vertit barbare. Aut vertendo, corrumpendo. {Idem Menandri phasma nunc nuper dedit} τὸ αὐτό apparet pronunciatū, quasi hoc ipso admonuerit spectatorē quàm turpiter & imperite hæc fabula scripta sit. Et bene, nunc nuper, vt ex vicinitate facti ostendat nihil esse dicendum quod displicuerit hæc comœdia L. Lauinij, propterea quod res recens sit, & omnes meminerint; Phasma autem, nomen est fabulæ Menandri, in qua nouerca superducta adolescenti, virginem, quam ex vicino quodam cōceperat furtim eductam, cum haberet in latebris apud vicinum proximum, hoc modo secū habebat assidue nullo conscio. Parietem, qui medius inter domum mariti ac vicini fuerat, ita perfodit, vt in ipso transitu sacrum locum esse simularet. Cumq; transitū intenderet sertis ac fronde felici, rem diuinam sæpe faciens, euocabat ad se virginem. Quod cum animaduertisset adolescens, primū aspectu pulchre virginis, velut numinis visu perculsus exhorruit, vnde phasma est nomē fabulæ. Deinde paulatim re cognita, exarsit in amorem puellæ, ita vt remedium tantæ cupiditatis, nisi ex nuptijs nō reperiretur. Ita ex commodo matris ac virginis, & ex voto amatoris, consensuq; patris nuptiarū celebratione finē accipit fabula. Vtrum ergo hoc dicat, quod totam fabulam transferendo, læserit L. Lauinius? an hoc tm̄ de quo reprehēdat, sed his signis velit ostendere quem dicat vitiose thesaurū composuisse, vt in thesauro sit culpa, non in phasmate? {Nunc nuper dedit} Nuper, ex illis verbis est, quæ veteres propter ambiguitatem cum adiectione proferebant. Nam nisi adderet nunc, hoc nuper, olim pridem, & iam significasset. {Idem Menandri phasma nunc nuper dedit} Hanc fabulam totam damnat, vt apparet, silentio, thesaurū vero, non totum, sed ex vno loco. {Atq; in thesauro scripsit caussam dicere} Thesaurum Latini veteres sm̄ Græcos, sine n, litera proferebant. {Atq; in thesauro scripsit caussam dicere} Arguit Terent. quod Luscius cōtra cōsuetudinem litigantiū, defensionem ante accusationem induxerit. huiusmodi. n. est Luscij argumentum, Adolescens qui rem familiarem ad nequitiam prodegerat, seruū mittit ad patris monumentū, quod senex sibi viuus magnis opibus apparauerat, vt id aperiret, illaturus epulas. quas pater post annū decimū cauerat sibi inferri. sed enim agrum in quo monumentū erat senex quidam auarus ab adolescente emerat. Seruus ad aperiendū monumentum auxilio vsus senis, thesaurū cum epistola ibidem reperit. Senex thesaurum tanquam à se per tumultum hostilem (Don.)

illic defossum retinet, & sibi vendicat. Adolescens iudicem capit apud quem prior senex qui aurum retinet, causam suam sic agit; Athenienses, bellū cum Rhodiensibus quod fuerit, quid ego hic prædicem? & cetera, quæ cōtra naturam iurisq; consuetudinem posita argumenta notat. Terentius, q̄ ille ordo potior erat vt adolescens prior proponeret causam qui petitor inducitur. {Prius vnde petitur aurum,} Vnde, a quo Virg. Genua vnde Latinū. Nam possessorem fecit priorem agere, quem petitorem, q̄ abhorret à consuetudine & iuris, & litium. {Quàm ille} Deest dicat {Qui petit aurum}, i. petitor. {Quàm ille qui petit,} Esset recta locutio si diceret, q̄ petitorem, aut q̄ illum qui petit. sed, q̄ ille maluit, vt subaudiamus causam dicat, per ζεῦγμα à superiore figuratum. {Dehinc} Si loquatur. {Ne frustretur ipse se,} παρὰ προσδοκίαν dicitur, sed post addit. {Aut sic cogitet} Si taceat. Defunctus iam sum,} σχῆμα διανοίας ἀδιανοῖα. i. omni labore liberatus sum, auctoritate iam cōfirmata & inuiolabili. {Defunctus iam sum. i. iam egi fabulas meas, audiam desitus periclitari in edendis comœdijs, aut certe, iam edidi quā tu reprehendis fabulam {Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi} Non sit, inquit, de suis vitijs securus propter vetustatem, nihilominus. n. à me reprehendetur. {Is ne erret moneo,} σχῆμα ἐπιτιμήσεως. {Quæ nunc condonabitur,} Sic in Phorm, Argentum quod habes, condonamus te. Nam & dono, ablatiuo casui iungebant veteres, cōdono vero accusatiuo. {Nunc quā acturi sumus} Obliqua narratio facta est s̄m casum accusatiuum. {Postquam ædiles emerunt,} Mire, cū ordo melior videretur si sic diceret, Postquam ædiles emerunt quā nunc acturi sumus, perfecit sibi vt inspiciundi esset copia. Emerunt autem, mediam corripe: vt, Matri longa decem tulerunt fastidia menses. {Perfecit,} Mire, quasi difficile & illicitū. {Exclamat, furem, non poetam,} Mire reprehendit ante vitium, quam de causa male dicti dicat. {Et nihil dedisse verborum tn̄} Aut, neminem fefellisse, aut nihil apposuisse de suo. {Exclamat, furem, nō poetam,} Adhuc nulla reprehensio est, si quidem licet transferre de Græco in Latinum. {Et nihil dedisse verborum tn̄} Aut neminem fefellisse, dare. n. verba, decipere est, quia qui rem expectat, & nihil præter verba inuenit, deceptus est. vnde alibi. Verba illhæc sunt. & econtrario, cum videas, censeas. Aut aliter, nihil addidisse de stilo suo Terentium. {Peccatum imprudentia est}. i. ignorantia, vt imprudens harum rerum non. n. stultitia. {Parasiti personam inde ablatā} Et hoc mire, non versus obijcit, sed personā esse translatam, quid stultius, aut calumniosius dici potest. {Si. i. peccatū peccatum imprudentia est poetæ} Primo negat peccatū, deinde concedit & purgat. {Imprudentia} Ignorantia, non imperitia. {Si. i. peccatum, peccatum} πλοκή. Nam peccatū superius nomen est & sequens, participium. Et primo negat peccatum, deinde si peccatum est, purgat id ipsum veniali qualitate ab imprudentiæ partibus. {In Eunuchum suum} Ad fabulam, non ad hominem retulit. vt Virg. Centauro inuehitur magna. {Bonas matronas} Vt Nausistratā. {Meretrices malas,} Vt Thaidem, atq; Bacchidem: Sic est in Heauton. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier. Et artificiose ostendit omnem materiam comicorū. {Parasitum} Vt Gnatonem. {Gloriosum militem,} Vt Thrasonem. {Gloriosum militem,} Facere subauditur. {Falli per seruum senem} Vt Demeam, & Simonem. {Amare, odisse, suspicari?} Mire à personis ad gesta cum varietate transitū fecit. Omne. n. quod in orationem venit, vel persona, vel factū est. {Odisse,} Quia odere non est latinum. {Nullum est iam dictū, quod nō dictū sit prius} σχῆμα λόγου πλοκή. Nam dictū, bis positum, vt superius peccatū, diuersa significat. {Quare æquū est vos cognoscere, atq; ignoscere} σχῆμα λόγου παρὰ μόνον {Quæ veteres factitarūt, si faciunt noui} Et varie dixit, Factitarunt, & faciunt, & cū magna defensione Terentij semel facientis id, quod sæpe veteres. {Animaduortite,} Nos ἀλλοιοτικῶς dicimus aduertite, quod veteres plene animū aduertite. {Quid sibi Eunuchus velit} ἀρχαϊσμός velit sibi. vt alibi, Nam proh deū atq; hominū fidē, Quid vis tibi, aut quid quæris?

Gvid. ACta ludis, &c.} Hæc comœdia fuit acta, id est recitata, & quod vulgo dicitur lusa ludis. i. in ludis Megalensibus. i. in honorem magnæ matris deorū celebratis. L. Cornelio Merula ædilibus Curulibus i. quo tempore erant ædiles Curules L. Ambiuius Turpio, & L. Atilius Prænestinus i. de Prænestie ciuitate, illi actores egere. i. vt dici solet luserunt & Comœdiā recitauerunt ac pronunciauerunt voce & gestu corporis. Prima Græca est subaudi Menandru, acta i. facta, secunda. s. Latina M. Valerio, C. Fannio Cos. i. quo tēpore tales erant Consules Placcus Claudij filius, sup fecit modos. i. modulatus est, siue modulamina fecit musicis instrumentis inter actus duabus tibijs. i. illis instrumentis musicis, dextris. i. grauitatem orationis ostēdentibus. Tibias n. adhibebāt pares & impares. i. dextras & sinistras. Dextræ suæ grauitatem seriem comœdiæ orationem pronunciabant. Sinistræ serranæ acuminis lenitate iocum ostendebant. Ergo vbi mixtus cum grauitate iocus esset dextræ sinistræq; adhibebitur. {Si quisquā, &c.} Poetæ defensor introductus Calliopus hunc prologum in maledicos pronunciat ita inquiens. Si quisquam. i. si aliquis est, qui studeat. i. laboret cupiat placere quamplurimis bonis, & minime. i. non lædere. i. offendere multos in his. i. inter ta'er qui studēt placere & nō offendere, vel in his. i. in his rebus. s. in placendo, & non lædendo. hic poeta Terentius profitetur. i. ostentat, iactitat, ingenue fatetur nomen suū esse ex illis. Tum. i. præterea, si quis est propter Luscium Lauinium dicit qui existimat. i. existimauit, dictum esse impersonaliter intelligi recte potest, id quasi inuectū esse, siue iocum & sermonem mordacem factum esse inclementius. i inclementer, comparatiuum pro positiuo. Potest etiam optime capi pro nimis aspere, dure, acerbe, mordaciter. Nam sæpe animaduerti comparatiuū quod propositiuo poni dicitur, in se implicare nimis, cum positiuo, vt cū dicitur hic interpres, Diutius immoratur in re parui momenti. i. hoc est nimis diu, quid ni etiā hic eo pacto sumatur proculdubio video impedire, nihil, quinetiā liberius assero primo aspectu sensum poetæ, forsitan magis id postulare. Si quis ergo existimat dictum esse inclementius. i. nimis acerbe, aspere, mordaciter in se. i. contra se, existimet. i. iudicet, sciat i. cognoscat, præsumat. i. animo suo concipiat, siue sibi persuadet responsum esse ei sup. impersonaliter. i. q̄ ei responsum est nō esse dictum. i. non esse iocum mordacem. Dicta enim interdum sunt iocosi sales mordaces tamen & ijs quidem non placentes qui læduntur, sed alijs, vnde dicaces dicuntur qui iocosis salibus maledicunt, existimet ergo non esse dictum tale subaudi. Quia læsit prior dictum. s. in Andria, vbi dictum est, faciunt ne intelligendo, vt nihil intelligant. i. Luscius Lauinius, qui fecit ex bonis fabulis Græcis, fabulas Latinas non bonas, bene. i. valde, vertendo. i. in linguam latinam transferendo, aut corrumpendo, & describendo, male. i. inepte eas fabulas, hoc est carminibus iambicis translata male ordinando. Idem ergo dedit. i. edidit, nunc nuper. i. paulo ante, siue his superioribus diebus, recenter, & bene nunc abdidit. nam nisi addidisset nuper significasset olim, pridem. Dedit ergo Phasma. i. fabula quidam Menandri Poetæ Græci sic appellatam ab apparitione vana Phasma enim Græce dicitur apparitio Latine, & proprie vana, & incerta, vt in nocte. Hanc autem fabulam totam silentio damnat, quasi admonuerit spectatorem quam turpe & inepte sit scripta ex vicinitate facti, quia dixit, nuper dedit, ostendit nihil aliud esse dicendum q̄ quòd illa comœdia displicuerit, cum adhuc res sit recens, & omnes meminerint, Thesaurum vero non totū, sed ex vno loco damnat, propterea quòd Luscius contra consuetudinem litigantium defensionem ante accusationem induxerit, possessionemq; thesauri inuenti in sepulchro patris adolescentis, à quo senex quidā auarus emerat agrum fecerit agere priorem quam petitionem, quod abhorret à cōsuetudine & iuris & litium, & ad Terentij verba accedamus. atq; Luscius Lauinius scr. à thesauro. i. ex ea fabula tractante de thesauro à sene auaro detento. scripsit ergo eū senem auarum. Vnde. i. à quo aurum petitur. dicere causam. i. rationem, quare ipsum aurum sit suum prius, quam ille adolescens cuius erat aurum in patris sepulchro inuentū, dicat subaudi causam suam, qui adolescens, petit. Vnde. i. à qua ratione, is thesaurus sit sibi i. vnde habuerit senex illum thesaurū, aut vnde peruenerit in monumentum patrium. i. patris ipsius adolescentis. Cū dicit poeta scripsit eum vnde petitur aurum dicere causam prius, quam ille qui petit, rectior esset locutio, si dixisset quam illū, qui petit, vt quam particula iungeret similes casus vt solet, sed quam ille maluit dicere, vt subaudiamus causam dicat, per zeugma à superiore figuratū. Dehinc. i. posthac moneo ne ipse frustretur se. i. ne decipiat si se posthac loquatur. Aut ne sic cogitet si taceat iam defunctus sum. i. iam finiui pericula in edendis comœdijs. nam defunctus periculis, vel morbis dicitur, qui finiuit pericula vel morbos. nihil est quod dicat mihi, q. d. nihil Terentius in me dicere inuehi potest. Nam iam edidi fabulam, quam carpit. Dicit tū Terent. vel defensor eius non sit securus de suis vitijs propter vetustatem, nihilo minus à me reprehendetur. moneo. i. admoneo eum. ne is erret. i. in errorem labatur & se decipiat, & moneo inquam vt desinat. i. desistat. cessat lacessere. i. contumelijs Terentiū irritare habeo. i. scio, teneo alia multa, quæ nunc cōdonabūtur. i. remittentur. quæ proferentur. i. detegentur post si perget Lauinius. i. si perseuerabit, pro sequetur. persistet lædere. i. offendere Terentium. ita vt. i. sicut instituit. i. cœpit facere Quam nunc ab obliquo incipit hæc narratio & à carmine dimidiato. postquam ædiles. i. magistratus curam ædium habentes & ludorū instruendorum. quos populo exhiberent, emerunt Eunuchū Menandri. i. hanc fabulā ex Menandri fabulis Eunucho & Colace, traductā, quam Eunuchū, scilicet. i. quā fabulam. nam ad fabulam non ad

hominem

hominem retulit. quam fabulam ergo non sumus acturi i.repre sentaturi. agendo perficit.f. Luscius i.aut.i obtinuit, impetrauit, vt copia.i.facultas inspiciundi fabulã esset.i.daretur, vel fieret sibi luscio.cum magistratus.f.it, qui exhibebat ludos ibi adesset.i.præ sens esset. fabula occepta est.i.incepta est agi.i.agendo representa ri. Occipere est caput rei instituere, siue incipere. exclamat.i.voce effrana clamat.furem videlicet Terentiũ (quasi qui varia hinc inde ex alijs sublegisset) dedisse fabulam, nõ Poetam, vt qui eam non fecisset, sed ab alijs surripuisset. & tñ exclamat. ipsum Terentium nihil verborum dedisse, hoc est nihil addidisse de stilo suo, aut neminem decepisse. Dare.i. verba est decipere, quia qui rem expectat, & nihil præter verba inuenit deceptus est, vnde & alibi, verba istæc sunt. Exclamat inquam hanc fabulam esse veterũ fabulam Colacem nomine.f. Neuij & Plaut.i. in qua Næuius, & Plautus comici Poetæ laborauerunt exclamat inquam personã parasiti, & militis esse ablatam inde.i.ex colace. Si id.f.obstulisse personam parasiti, & militis est peccatum.i.vitium.peccatum est impersonaliter à peccatur peccabatur.i. peccatur est admissum imprudentia.i.ignorantia poetę.i.Terentij, qui non studuerit.i. non laborauerit vel cupiuerit facere furtũ ex alijs poetis.vos spectatores iam poteritis iudicare. Colex.i.ea fabula est Menandri.i. prius à Menandro Græco poeta facta est Colax parasitus.i. quia omnia ad voluntatem eius loquitur in cuius contubernio est assentando & laudando, nihil repugnando ventris gratia. est.i.introductus est in ea fabula. & miles gloriosus.i. gloriæ affectator est in ea fabula. Poeta non negat se transtulisse.i.transisse eas personas.i.quod barbare dici solet ea personagia. ex Græca Colace in suam fœmininum ad fabulam, non ad hominem retulit, sed vero.i.sed certe pernegat.i.valde negat, se sciisse eas fabulas Græcas Colecem, & Eunnchũ prius.i.ante eum esse factas latinas.i. scriptas latino sermone. Quod si personis. Talis est sententia, inquit poetæ defensio, si non licet vti ijsdẽ personis, quibus alij sunt vsi, cur magis licet personas introducere, vt seruos, matronas, meretrices, ceterasque id genus vna cum suis epithetis, vt currentes seruos, matronas bona, &c. quas alij introduxerunt nec personas modo licet introducere, quas alij introduxerunt & quidem cum ijsdem epithetis, sed & facta quoque, vt amare odisse, &c. præsertim cum sit impossibile omnino nouum aliquid in medium depromere.cum nullum sit dictum, quod prius dictũ non sit, quid.i. sed si non licet.i. permittatur. & deceat alijs sequentibus poetis vti ijsdem personis qui.i.cur, vel quomodo magis licet scribere.i. inducere in comœdijs seruos discurrentes.i. huc & illuc cursitantes.qui Inquam licet facere.i. introducere matronas bonas.i.matresfamilias, siue locupletiores, & optimates mulieres honestas. item facere.i.introducere meretrices malas.i.improbas, facere parasitum edacem.i.voracem, facere militem gloriosum.i.gloriæ cupidum, seu affectatorem, & qui magis licet puerum, supponi.i.introduci, velut suppositum.i.loco alterius clam positũ. Item qui magis licet senem aliquem falli.i.decipi per seruum.qui magis licet amare.i.introducere amores.odisse.i.introducere odia, suspicari.i.introducere suspiciones. Deniq; nullum est iam dictũ, quod non sit dictũ prius.i.à veteribus. Quare æquum est.i. iustũ est vos cognoscere morem scribentium, vel materiam comicorum, atq; æquum est ignoscere si noui i.recentes Poetæ faciunt ea, quę veteres.i.prisci poetæ factitarunt.i.sæpius fecerant, Date operam.i. attendite, & aures ęquas prębete, & animaduertite.i.considerate, cum silentio.i.taciturnitate, vt pernoscatis.i.perfecte intelligatis. quid Eunuchus sibi velit.i. quid sit de Eunuchi compositione, & quid significet, est.n.comœdia imitatio vitæ speculũ consuetudinis, imago veritatis, & ideo quid sibi velit comœdia est attẽdendũ.

LATO. ARgumentum Prologi} Prologus concitatior est. Nam primo objicit vitia quædam aduersario, illum in contemptum adducens, deinde Poetam defendit. {Si quisquam} Captat beneuolentiam ab officio, & inuidiam facti interpretatione, in aduersarium refert. {Qui bene} Narratio {Phasma}.i.spectrum, pro fabula. Et est μείωσις ad contemptum. {Thesaurus} Fabulæ nomen, quã vertit Lucius ex Menandro. {Prius vnde} Peruerso iuris ordine, quo ante reus se excusat, quã petit actor. {Dehinc Occupatio qua terret aduersarium. {Condonabitur} Ita legit Donatus & iungi dicit cum eblatiuo, vt in Phorm. Quæ nunc condonamus te. Proinde vide ne quis hic pro quæ legendum sit. {Nunc quam acturi} Narratio qua defendit poetam. {Occepta est} Intellige bis actam esse, vt apparet ex inscriptione. {Colax} Adulator. {Si, id est} Purgatio per imprudentiã. {Colax Menandri} Narratio ad imprudentiæ confirmationem. Quod si personis} Defensio prioris partis narrationis à pari, licere eisdem personis vti in fabulis. In quo attende propria personarum attributa. {Nullum est} Epiphonema. {Quare æquum} Conclusio cum attentionis postulatione.

PETRVS MARS. SI quisquam est, &c.} Hic prologus idem ferè habet argumentum quod primus, & poetæ multiplex ingenium, varietatemq; explicans illi perat beneuolentiam, & odium facit aduersario; quem ignorantiæ accusat & terret, metum incutiens taxationis & censuræ. Tandem statu absoluto vtitur & confessione, & vt eum silentio audiant petit, quid sibi velit hæc Comœdia, quod vtile est spectatoribus, & decet. In primis claris quippe ingenijs fauendum est, quæ moribus consulunt, & in medium laborant. Phasma dicitur monstrum & apparitio. {Nunc nuper &c.} Nuper significat non multo ante. Itaq; eũ dicit Terentius, Nũc nuper, euidentius ostendit tempus, cuius esset recens memoria. {Causam dicere, &c.} L. Lauinium in hoc errasse dicit Teren. quod personas introduxerit litigantes, non ex formula iuris Ciuilis, partes enim actoris reo dedit. Adolescens enim tanquam actor, probare debebat thesaurum suum esse. senex autem tanquã reus causam tutari suam, qui erat absoluendus. si actor quod intendebat non probasset. Vnde in iure ciuili hæc est formula: Actore non probante, reus quamuis nihil pręstiterit, absoluendus est. {Defunctus} Defunctus aliqua re is dicitur, qui rem peregit. Desinat lacessere.i.irritere, prouocare. {Colacẽ esse Næuij} Colax Græce, Latine dicitur adulator, & κολακεύω adulor, & colacia adulatio. {Puerum supponi} Puer suppositus dicitur, qui pro alio apponitur. Id curant mulieres, quæ cum sint steriles, parere se simulant. Vnde Iuuen. Transeo suppositos, inquit. {Quid sibi Eunuchus velit}.i.quid oblectamenti & vtilitatis afferat hæc Comœdia, quæ inscribitur Eunuchus.

GEAR. QVam illic qui petit, vnde esset thesaurus sibi} Illic legit Doct. Ioan. illic, & vterque pro Esset, Is sit. Quibus ego facile accedo. Ceterum in tertio, ante hoc carmine In thesauro vulgo legitur, quod non displicet, quanquam à thesauro quoque in plerisque legitur exemplaribus. Item in quibusdã à thesauris. pro quo tamen Doct. putat scriptum fuisse à thesauro is. Lector sequatur quod velit. Habeo alia multa quæ nunc condonabuntur. Quia condonabuntur carmen non patitur, alij in singularem numerum mutarunt, condonabit, parum solicitũ de grammatica ac latinitate. Ego condonabimus puto legendũ. Sic enim & sensus & carminis ratio constabit. Et primo loco ponitur proceleusmaticos.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Phædria exclusus consultat an redire debeat ad Thaidem. Huic Parmeno suadet, vt animo æquo amoris modestias ferat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac prima scena Phædriæ habetur consultatio, an redeat post exclusionem ad Thaidem, nec ne, & miro artificio amoris exprimuntur affectus. Inde & Parmenonis consilium, quo persuadet Phædriæ, vt æquo animo amore molestias ferat, quem nequeat euitare.

Trimetri.

PHAEDRIA adolescens, PARMENO seruus.

QVID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Cum accersor vltro? an potius ita me comparem,
Nõ perpeti meretricũ cõtumelias?
Exclusit, reuocat. redeam? non, si me obsecret.
P. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius:

* grauiter *Verum si incipies, neque perficies * nauiter:*
Atque vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est, ilicet,
Peristi: eludet, vbi te victum senserit.
Proin tu, dum est tempus, etiam atq; etiam cogita,
Here, quæ res in se neq; consilium, neq; modum
Habet vllum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, iniuriæ,
Suspectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam si des operam, vt cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
* me? sine *Ego ne illam? quæ illum? quæ * me? quæ non? sine modo*
Mori me malim: sentiet qui vir siem:
Hæc verba mehercule vna falsa lacrumula,
Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit,
Restinguet: & te vltro accusabis, & ei dabis
Vltro supplicium. PH. *indignum facinus. nunc ego &*
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet: & amore ardeo, & prudens, sciens,
Viuus, vidensq; pereo: nec, quid agam, scio.
P. *Quid agas? nisi vt te redimas captum quàm queas*
Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. *itane suades?* P. *si sapis;*
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
* eas, *Habet, addas; & * illas, quas habet, rectè feras.*
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

DON. QVid igitur faciam?} In hac προτάσει exemplum proponitur, quàm non suæ potestatis sit qui amat, quàm sapiat qui nõ amat, neq; aliter affectus est. {Quid igitur faciam?} Διαλογισμὸς σχῆμα διανοίας. Apparet & multa tacitum cogitasse adolescentem, & tandem in hæc verba prorupisse. Igitur, pro deinde. Vt Plaut. in Amph. Sin aliter sient animati, neq; dent quæ petat, sese igitur summa vi, virisq; eorũ oppidum expugnassere. {Quid igitur faciã?} Menãder, εἶτα τί ποιήσω. Sic Virg. Heu quid agam? Et est διαλογισμὸς perditæ mẽtis post multam frustra cogitationẽ. {Non eam ne nunc quidem,} Hoc videtur non esse contrarium, sed est. {Nam dubitat virũ meretricis satisfactionem expectet, an illam omnino non quærat. {Non eam, ne nunc quidẽ,} Non eam, Probus distinguit. Iungunt, qui sm Menandri exemplum legunt. {Cõparem,} Constituam: vt, Quàm inique comparatũ est. {Non perpeti meretricum contumelias?} Sic in And. Priusquam harũ scelera, & lacrymæ confictæ dolis. Cũ vni sit iratus, de omnibus queritur. {Exclusit, reuocat,} Vtrunq; iniuriam fecit ex verbo, dicendo exclusit, potius q̃ non admisit, & reuocat, potius q̃ petit vt redeam. quod erat moderatius. {Redeam? non, si me obsecret} Vides ergo superiorem partẽ dubitationis in eo fuisse, vt rogatus rediret. inferiorem, vt ne rogatus quidem. {Non, si me obsecret} Bene de ea quæ totũ proterue agens exclusit & reuocat, non petat, nec roget, nec oret, sed obsecret, inquit, quod horũ omniũ in maiorẽ partem est vltimũ. {Si quidem Hercle possis,} Διαλογισμὸς quasi ad alterum: vt, Nescis heu perdita, nec dum Laomedonteæ sentis periuria gentis. {Nihil prius, neq; fortius,} Deest, est: vt, Multũ ille & terris iactatus & alto. Et prius modo ad laudem, nõ ad ordinem pertinet. vt Salust. Quæ prima mortales ducunt. sic ipse in Heauton. Et suauia quæ essent, prima habere. {Nauiter,} A naui ductum, à qua in alto nullum diuersoriũ est. {Infecta pace,} ἔμφασις per μεταφοράν, {Indicans Te amare,} Non verbis indicans. vt alibi, Ibi tum exanimatus Pamphilus, bene dissimulatum amorem, & celatũ indicat. {Actum est,} De iure translatũ. {Ilicet} De iudicio. {Peristi,} De supplicio. {Actum est,} Ad vltro ad eam venies, relatum est, Ilicet, ad indicans te amare, Peristi, ad ferre non posse. Ilicet, Semper in fine transactæ rei ponitur. Peristi, ὑπερβολή. {Eludet} Eludere, proprie gladiatorum est cũ vicerint. Cic. Quàm diu etiã furor iste tuus eludet? Eludere, est finem ludo imponere. {Proin tu} Vt exin, & exinde, sic proin, & proinde di. {Here, quæ res, &c.} Concessum est in palliata Poetis comicis seruos dominis sapientiores fingere, quod idem in togata non ferè licet. {Eam consilio regere non potes} Nunc dño seruus est sapientior, quia nec amator, nec amans. Vt idem in And. Facile omnes cũ valemus, recta cõsilia ægrotis damus. {In amore hæc omnia insunt vitia,} Duas præpositiones, in amore insunt. {Induciæ,} Induciæ, sunt pax in paucos dies, vel q̃ in diem dentur, vel q̃ in dies ocium præbeant. {Pax rursum} Bene vt consolaretur, vltimã partem posuit. {Hæc si tu postules} .i. si velis vel coneris. {Nihilo plus agas} Id est nihil agas. {Et quod nunc} Pro quæ, vt sit consequens. Hæc verba. Sic in And. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli, horũ ille nihil egregie. {Ego ne illam? quæ illum? quæ me?} Familiaris ἔλλειψις irascentibus, nam singula sic complentur, Ego ne illã non vlciscar? quæ illum recepit? quæ exclusit me? quæ non admisit? etenim necesse habet, nec potest complere orationem, qui & secum loquitur, & dolore vexatur. Nam amat ἀποσιώπησις nimia indignatio. vt Virg. Quos ego, sed motos præstat componere fluctus. {Hæc verba,} Verba ἐμφατικῶς dixit, quæ .s. nihil effectura sint. {Mehercle vna falsa lacrumula, Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit,} Expressio ad αὔξησιν ducens. & non vera, sed falsa, & non lacryma, sed lacrumula, & non vltro flens, sed oculos terendo, & non facile, sed vi, & nõ extillauerit, sed expresserit. sic Virg. Captiq; dolis, lacrymisq; coactis. {Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit,} Totum sensum verbis significantibus protulit, vt, Stridendi miserũ stipula disperdere carmen: &, Vna dolo diuum si fœmina victa duorum est. {Nunc ego & illã} Nunc .i. sero. vt Virgil. Nunc scio quid sit amor. &, Nunc augur Apollo, nunc Lyciæ sortes. {Et prudens, sciens} Prudens est, qui intelligẽtia sua aliquid sentit. Sciens, qui alicuius indicio rem cognoscit. Ergo prudens, per sese, Sciens, per alios. {Viuus, vidensq; pereo,} Mire, & noue, viuus pereo & propterea sic dixit, vt intelligamus occidor, & viuus. quasi sapiens & sentiẽs. {Viuus, vidensq; pereo,} Bene addidit vidẽt. nam viuus perit, qui etiã dormiẽs opprimitur, videns aũt, qui vigilans vim patitur & perit. Nam videse, pro vigilare posuit. vt etiam Virg. cũ de silentio dicit: Iamq; videnti Sanguineis frontẽ moris, & tẽpora pingit. Ergo viuus nõ mortuus, videns dormiẽs. {Captum} Sal. Sin captus prauis cupidinibus. {Quàm queas Minimo,} Perseuerauit in trãslatione quam iam dudum sumpsit à bello. {Si sapis} .i. si sapias, ad inferiora iungendum est, nam aliter nõ intelligitur. {Nostri fundi calamitas} Proprie calamitatem rustici grandinem dicunt, q̃ comminuat calamum, hoc est culmum ac segetem. {Intercipit} Propriæ, quasi totum capit. Plaut. in Aulul. Quæ mihi interbibere sola si vino scateat, Corinthiensem fontem, & Pyrenæum potest.

QVid igitur faciã? &c.} Hac prothasi .i. in hoc primo actu exemplũ ponitur quantũ suæ potestatis nõ sit qui amat. GVID. PH. Postquã multa cogitauit Phedria tandem in hæc verba prorumpit, igitur .i. deinde, vt vult Don. potest etiã in sua significatione capi, quasi post multa voluntate dicat. Igitur q̃d faciam, dubitat an cũ reuocetur, redeat, an eam deserat, atq; dubitando hæc dicit, nõ eam .i. ire nõ debeam, ne quidẽ .i. nec etiã nunc cũ accersor .i. aduocor, vltro .i. p̃prio motu meretricis an potius quasi hoc eligat, cõparem .i. constituã, siue constituere me debeã, ita .i. eo pacto, non perpeti .i. ferre cõtumelias .i. illusiones meretricum, iratus vni de omnibus queritur simul. Comparare interdũ signat constituere, vnde dici solet. Ita veterũ moribus comparatũ est .i. constitutũ. Exclusit me .i. eiecit me, & reuocat non rogat, imo tanquam superba reuocat, redeam .i. redire debeam? Deliberat vt dictum est, deinde cõstituit se nõ rediturũ, ne si quidẽ vehementissime rogetur, nõ redibo sup. hoc affirmatiue dicitur, si .i. quãuis, obsecret .i. me vehementer & obnixe roget. P. Hercle .i. per Herculem, si quidẽ .i. certe possis facere sup. vt non redeas, nihil erit sup. prius .i. melius, nec fortius .i. validius, verũ .i. sed si incipies, neq; perficies .i. perseuerabis, nauiter .i. fortiter, & magno animo, ductum aũt est à naui, teste Don. à qua in altũ nullum diuersoriũ, est atq; vbi .i. cũ non poteris pati, quin eam visas, venies vltro ad eam, pace .i. cõcordia. infecta .i. nõdũ facta, cũ nemo expecte .i. præter spẽ, præter expectationẽ, indicans .i. ostendens te amare .i. amore eius capi, & nõ posse ferre quin .s. ad eam venias, si hæc feceris actũ est à te .s. Cicero actũ est de te nisi prouides, illicet .i. ire licet, hac voce à precone prolata iudices de cõsilio dimittebãtur, ponitur aũt ea vox semper in fine transactæ rei, peristi .i. perditus es, neq; est amplius de tua salute vlla reliqua spes, eludet .i. ridebit te vbi .i. cũ viderit te victum. Eludere, n. proprie est gladiatorũ, cum vicerint, nam victores victũ eludunt, similiter eludere finem ludo imponere. PH. Proin .i. proinde, hoc ea propter tu Parmeno, dũ .i. quam diu, tempus est .i. cõmodum, seu opportunum, cogito etiam atq; etiam .i. iterum ac sæpius tecum volue, quonam modo hoc insano amore potero me exoluere. P. Here, id est domine, nõ potes

regere

regere.i.moderari consilio.i.suasione & monitione alicuius, eam rem sup.quæ res non habet in se consilium.i.in qua dari bonum consilium non pōt,neque habet modū vllum.i.vllam mensuram & moderationem,qualis est insanus amor. Nunc domino amāte, & sui non compote seruus est sapientior,quia non est amator,nec amans,vt idem in And.facile cum valemus,recta consilia ægrotis damus. Hæc omnia vitia.i.mala sunt in amore. Dicimus.n.inest huic rei,& in hac re.s.iniuriæ.i.iurgia,probra,contumeliæ, suspiciones de riuali.s.inimicitiæ, discordiæ, induciæ.i.intermissiones amoris. Induciæ.n.sunt pax in paucos dies,vel q in diem dentur, vel q in dies aliquot ocium præbeant, bellum.i.certamen inter amantes,rursum.i.denuo est pax.i.concordia,reconciliatio, si postules.i.coneris facere.i.reddere,hæc incerta.i.instabilia,certa.i.firma & stabilia, ratione.i.moderatione aliqua, nihilo plus agas.i. non plus efficies,q̄ si des operam.i.labores, vt insanias.i.insanus sis,cum ratione.i.cum vsu rationis,quod est impossibile cum hæc inter se pugnent insanire, & ratione vti, & quod dictum est sup. vel,vt ait Don quod pro quæ sumatur,& ad id, quod sequitur referatur.s.hæc verba quod.i.quæ tute.i.tumet iratus cogitas tecum videlicet,ego ne.i.non vlciscar sup.illam Thaidem,quæ recipit illum militem,quæ exclusit sup.me, quæ non admisit me.s.sine,à fino is,modo.i.tantummodo,q.d.linquatur mihi hoc, vt vlciscar eam,malim memori q̄.s.nō vlcisci,sentiet qui.i.qualis vir siem.i. sim,vel hercle iurantis est,vel affirmātis quod ab eis sic intelligebatur,quasi hercle me iuuāte,quod à Christiano minime putem vsurpari debere,qui verū Deum vera colit religione, neque Herculem,neque alios,quos elusa antiquitas pro Deis colebāt, quidquam habere deitatis putat, qm omnes Dij gentium Demonia, vnam lacrymula falsula.i.ficta, q̄ lacrymulam ipse expresserit.i. quasi præmendo oculos emiserit, vt cum exprimimus sordes alicuius vlceris carnem præmendo,misere male,vt aduerbialiter sumatur.quasi cum maximo labore & maxima miseria expresserit, vix.i.difficulter,vi.i.violentia & summa ope tergēdo oculos suos, vna ergo lacrymula restinguet.i.extinguet hæc verba pridē, quæ tecum cogitas,& accusabis.i.culpabis te vltro nullo cogēte,& dabis ei supplicium vltro.i.dabis pœnas ei, hoc est teipsam punies, aut te ei puniendum offeres. Sumere de aliquo suppliciū,vel pœnas significat aliquem punire, dare vero pœnas vel suppliciū significat puniri,si.n.ab aliquo supplicium sumatur,ipse est qui dat supplicium,à quo sumitur. PH. O,exclamatiue, vel indignanter,facinus indignum.i non admittendum,neque impune ferendum nunc,q.d.tarde ego sentio & illam Thaidem esse scelestam.i. sceleratam,& iniquam,& me esse miserū,& me tædet.i.tædio afficior & ardeo.i.vror amore.i.insania amoris & prudens.i.mea intelligentia cognoscēs,& sciens.i.alterius iudicio admonitus.Prudens enim per sese aliquid sentit, sciens vero per aliorum admonitionem,pereo.i.occido viuus,non mortuus & videns.i.vigilans non dormiens,nescio quid agā.i.agere debeam. P. Quid agas.i. agere debeas nisi vt redimas te, q̄ minimo precio supp. queas.i. quanto minimo possis,precio te captum.i.in amore captiuum & irretitum, si nequeas te redimere sup.paululo.i.admodum paruo precio,at redimas te quanti queas.i.quanto precio te poteris redimere,& ne.i.ne afflictes.i.torqueas, excrucies, commoueas te, PH. Ne.i.verum suades.i.cōsulis ita. P. Si sapis.i.si sapiens es, facies,neque addas molestias præter eas supp.quas ipse amor habet,& rectè feras eas molestias,quas habet,sed ecca.i.ecce hic ipsa calamitas.i.ipsa pernicies,ipsa tēpestas,nostri fundi.i.nostræ possessionis,egreditur.i.exit foras.s.Thais,quæ est tanquam grando, quæ calamos fundi concutit,vnde sequitur pauperies coloni.calamitatem.n.proprie rustici grandinem dicunt,q comminuat calamum,hoc est culmen,ac segetem.Subdit deinde quare sit calamitas,nam hæc Thais intercipit.i.totum capit quod nos oportet capere.interdum etiam intercipere significat ex insidijs capere,vt latrones intercipiunt merces,quæ feruntur huc & illuc.

LATO. Argumentum} Incipit à perturbatione & querela adolescentis,vt sternat viam ad argumēti narrationem. Exprimitur aūt immoderati amoris insania,& q̄ difficulter coerceatur etiā animus & tam impotenti malo se eripiat. Porro adolescens,militi riuali opponitur in fabula,ad explicandum argumentum quo vita gloriosorum quorūdam & ineptorum hominum, item meretricia improbitas continetur.{Quid igitur} Dubitatio deliberātis & perturbati.{Nauiter}.i.fortiter & strenue nauium in morem.{Here,quæ res} Cordata admonitio Parmenonis.{Suspiciones,inimicitiæ} Translationes à bello.{Ego ne illam?} Aposiopesis secum cogitantis, & est prosopopœia, {Falsa lacrymula,} Attende apta & significantia verba ad amplificationem. {O indignum} Querela per exclamationem. {Quid agas} Reprehendentis,& perstat in bellica translatione.{Sed ipsa} Præparatio ad sequentem scenam.

PATR. MARS. QVid igitur faciam? &c.} A vehementia illius amoris,cuius excessus merito reprehenditur, carendum esse docet hæc scena distrahit quippe animū,& à recto rationis iudicio detorquens,aufert libertatem,ad quā generosus animus omni studio debet contendere,& hominem,diuinum animal,ad gloriam & maxima quæq; natum ita deprimit,vt irrationalibus ferè animalibus similiū reddat,quo nihil possit excogitari absurdius. Testis est Phæd.nobilis adolescens,cuius rationis oculos meretricis illecebræ sic perstrinxerant,& ligauerāt, vt ex amoris laqueo se extricare non posset.quamuis erratum suum despiceret. Tanta est huius ardoris potentia.{Et ne te afflictes} Afflictatio est ægritudo cum vexatione corporis.

GLAR. IN quinto versu prima de si quidem correpta est quemadmodum apud Ouid.& Lucanū,& sequente item scena apud hunc Poetam,& Sce.1.Act.5.Et in Heaut. Sce.2.Act.3.ter corripitur.In 11.Suspiciones secunda syllaba producitur contra dictionis naturam,vt sæpe alibi apud hunc Poetam.In 24. Ei monosyllabum est & anapæstus penultimo loco.In 25.O totum eliditur, vt in superioris fabulæ, Act.5.Sce.3.versu 5. In antepen.versu I, eliditur in Illas, vt secundo loco sit dactylus, inquit Doct.quanquam eadem ratione posset s.elidi in Addas,secundum quosdam, At ego non dubito secundo loco creticum ponere, quod & sequente Scena sæpius conspicitur,& nos indicabimus.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Thaidis blando sermone victus Phædria, pollicetur se biduum rus concessurum, vt Thrasoni interim locus sit apud illam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena Thais ratione adducta, qua Pphædriam exclusserat,cum sibi reconciliat,& vt biduum rus abscedat, militique tantisper cōcedas, suis blandimentis tandem impetrat.

Trimetri.

THAIS meretrix, PHAEDRIA, PARMENO.

MISERAM me, vereor ne illud grauius Phædria
Tulerit; neúe aliorsum, atque ego feci, acceperit.
Quòd heri intromissus non est. PH. *totus Parmeno*
Tremo horreoq;,postquam aspexi hāc. P. *bono animo es:*
Accede ad ignem hunc,jam calesces plus satis.
T. *Quis hic loquitur? hem,tun' eras mi Phædria?*
Qui istic stabas? cur non recta introibas? P. *ceterum*
De exclusione verbum nullum. T. *quid taces?*
PH. *Sanè quia vero hæ mihi patent semper fores,*
Aut quia sum apud te primus, T. *missa istæc face,*
PH. *Quid missa? ò Thais,Thais, vtinam esset mihi*
Pars æqua amoris tecum,ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem,vt mihi dolet;
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem,
T. *Ne crucia te obsecro anime mi,mi Phædria.*
Non pol,quo quenquam plus amem,aut plus diligam,
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit,
P. *Credo,vt fit,misera præ amore exclusit hunc foras.*
T. *Siccine ais Parmeno? age.sed, huc qua gratia*
Te accersi iussi, ausculta, PH. *fiat,* T. *dic mihi*
Hoc primum, potin' est hic tacere? P. *ego ne? optume.*
Verum heus tu,lege hac tibi meam astringo fidem:
Quæ vera audiui,taceo,& contineo optume.
Sin falsum,aut vanum,aut fictum est,continuo palam est:
Plenus rimarum sum,hac atque illac perfluo.
Proin tu,taceri si vis,vera dicito.
T. *Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.*
P. *Potest taceri hoc.* T. *ibi tum matri paruolam*
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc arreptam. PH. *ciuem ne?* T. *arbitror:*

Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cetera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Vnde emerat, se audisse, arreptam è Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita vti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quo cum vno rem habebam tum, hospite,
Abij huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
P. Vtrunque hoc falsum est: effluet. T. qui istuc? P. quia
Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoque bonam, magnamq; partem ad te attulit.
T. Ita est. sed sine me peruenire, quò volo.
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognoui. tute scis. post illa quàm intumum
Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. P. oh, dubium ne id est?
T. Hoc agite amabo. mater mea illic mortua est.
Nuper. eius frater aliquantum ad rem est auidior,
Is vbi hancce forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire precium sperans, illico
Producit, vendit. forte fortuna affuit
Hic meus amicus: emit eam domo mihi,
Imprudens harum rerum, ignarusq; omnium:
Is venit: postquam sensit me tecum quoque.
Rem habere, fingit caussa, ne det, sedulo.
Ait si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare;
Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem amicum adiecit. PH. etiam ne amplius?
T. Nil: nam quæsiui. nunc ego eam mi Phædria,
Multa sunt caussæ, quamobrem cupio abducere:
Primum, quod soror est dicta: præterea, vt suis
Restituam, ac reddam. sola sum: habeo hic neminem;
Neque amicum, neque cognatum. quamobrem Phædria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma,
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
*P. * Hei noster, laudo. tandem perdoluit: vites.* (* Heu)
*PH. * At ego nesciebam, quorsum tu ires. paruola* (* Aut al. Haud)
Hinc est arrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere vt reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Nisi illum, plus amas, quàm me: & istam nunc times,
Quæ aduecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egon' id timeo? PH. quid te ergo solicitat? cedo.
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti te claudier?
Non ne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopiá
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porro dixti velle te,
Quia solæ vtuntur his reginæ: reperi:
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te spernor. T. quid istuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxume; veruntamen,
Potius quàm te inimicum habeam, faciam, vt iusseris.
PH. Vtinam istuc verbum ex animo, ac vere diceres,
Potius quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
Sincere dici, quiduis possem perpeti.
P. Labascit, victus vno verbo. quàm cito?
T. Ego non ex animo misera dico? quàm ioco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas solum. PH. siquidem biduum:
Verum ne fiant isti viginti dies.
T. Profecto non plus biduũ, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet. hoc modo sine te exorem. PH. scilicet
Faciundũ est, quod vis. T. merito amo te. PH. bene facis.
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est: mos gerundu' est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. P. maxume.
PH. In hoc biduum Thais vale. T. mi Phædria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. ego ne quid velim?
Cum milite isto præsens, absens vt sies:
Dies, noctesq; ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.
T. Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem,
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædria:
Et quidquid huius feci, caussa virginis
Feci: nam me eius spero fratrem propemodum
Iam reperisse. adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

DON. MISERAM me, &c. Neve aliorsum,} Aliorsum, in aliã partem. vt seorsum, retrorsum dicitur. §Quòd heri intromissus non est} Hæc leuius, vt de facto suo loquens. At Phædria Exclusit, reuocat, inquit, redeam? nõ si me obsecret. §Tremo horreoq;} Ea amore nimio. Nimius ignis, effectum frigoris reddit, vt ex frigore nimio effectus ignis existit, secundum illud quod Physici aiunt. hinc & Virg. Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. §Tremo horreoq;, postquam aspexi hanc} Natura magni caloris etiam horrorem incutit, vt nimiæ febres. §Accede ad ignem hunc} Potius ignem meretricem accipimus, quàm aram Apollinis, vel quia amator vritur. vt Virg. At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas. Vel quia auida & auara est: vt ignis, alimentorum. §Iam calesces plus satis} Noue, sed intelligitur. Quàm. i. plus æquo. vt alibi, Quàm ne quid in illũ iratus plus satis faxit pater. §Iam calesces plus satis} Noue, sed intelligetur, plus quàm satis. Hoc quidam putant. at mihi de his videtur esse quæ à veteribus geminabantur, vt plerique omnes, hoc est omnes, & plerâque omnia. i. omnia. sic & plus satis, pro satis. §Quis hic loquitur?} Non imperite intelligunt qui existimãt meretricem etiam hoc simulare, quod nõ prouiderit Phędriam. Nam & personæ & dictis eius ceteris hoc conuenit, & tunc erũt gratiora omnia quæ supra dixit. §Cur nõ recta introibas?} Quasi parum fuerit introibas, satis mire additum Recta. §De exclusione verbum nullum} Plus admirationis est, nec accusationi, nec satisfactioni locum reliquisse meretricem, callide dissimulata iniuria. §Quid taces?} Et hoc callide, quasi innocens ne suspicetur quidem quid succenseat adolescens. §Sanè quia vero semper, &c.} Tolle sanè, & vero, & pronunciandi adiumenta, vultumq; dicentis, & in verbis non negatio, sed confessio esse credatur. nam vero, ironiæ conuenit. vt Virg. Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis. §Aut quia sum apud te primus} Duo dixit quæ doleat, & quia clausæ fores, & quia posterior habetur, prælato milite. §Aut quia sum apud te primus} Subauditur, Non recta introiui. §Missa istæc face} Alia dissimulatio, & durior post admonitionem. sed bene intelligis, qui hoc à meretrice ridente molliter, & osculum porrigente dici accepit. §Quid missa?} Magna virtus poetæ est, non sententias solum de consuetudine ac de medio tollere, & ponere in comœdia,

verumetiam

verumetiam verba quædam ex cōmuni sermone, quale est quod ait nunc, Quod misla? § Vtinam esset mihi Pars æqua amoris tecum § Vel amandi, vel non amandi. § Ac pariter fieret, § Pariter, similiter. Salust. Cui nisi pariter obuiam iretur. § Vt aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet § Si ambo amaremus. § Anime mi § Mi, vocatiuus est ab eo quod est meus Vide q̃ familiariter hoc idem reperit blandimentum. Vult enim Terentius velut peculiare verbum hoc esse Thaidis. ideo toties dictum est, Tu ne hic eras mi Phædria? Ne crucia te obsecro anime mi Phædria. § Ne crucia te § Hæc nisi amplectens adolescentem mulier dixerit, videbitur Ne crucia sine affectu dicere. Sed sic, dicet Ne crucia te, eo gestu quasi in eo etiam ipsa crucietur, nam ideo subiecit anime mi, hoc est animus meus. § Non pol, quo quēquam plus amem, § Hoc totum nimis blande, & cum * contractione adolescentis dicit meretricia. § Faciundum fuit § Legendum, faciendum, scribēdum, totum hoc semper necessitati adiungitur. Virgil. Aut pacem Troiano ab rege petendum. Et alibi: Arma acri facienda viro. § Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras § Oratorie, ac facere additum, misera. Et cum illa à deriuatione causæ argumentetur, mire à Parmenone correpta est, verisimile non esse, vt quis quē amet eundem possit excludere. § Exclusit hunc foras § παρὰ προσδοκίαν intulit intuens puellam, & ei ostendens Phædriam, vt ostendat q̃ falsa & repugnantia loquatur meretria. § Age § Corripientis est modo age, non hortantis aduerbium. § Te accersi iussi, § Hoc est quod supra ait, Non eam ne nunc quidem, cum accersor vltro? § Dic mihi § Meretricia calliditate cōmēdat quæ dictura est. § Ego ne? optime § Bene, non expectauit seruus vt pro se dominus respōderet Thaidi. § Verum heus tu, § Astute seruus reponit Thaidi vicem. Nam illa vt magnum voluit expectari quod dictura est, iste vt falsum contemnit § Meam astringo fidem: § Fidem promitto, quia vincula fidei dicuntur § Quæ vera audiui, taceo § Mire vicem Parmeno reddidit meretrici. Nam vt seruum difficile est tacere commissa, ita meretricem rarum est vera dicere. § Quæ vera audiui, § Figura παρονομασία. § Cōtineo optime; § Proprie à metaphora vasorum transtulit verba. § Sin falsum, aut vanum, aut fictū est, continuo palam est, § Falsum est, quo tegitur id, quod falsum est. Vanum, quod fieri non potest. Fictum, quod non est factū, & fieri potuit. Vel falsum, est fictum mēdacium simile veritati. Vanum, nec possibile nec verisimile. Fictum, totum sine vero, sed verisimile. Falsum loqui, mendacis est: Fictum, callidi: Vanum, stulti. Falsum loqui, culpæ est. Fictum, virtutis: Vanū, vecordiæ. Falsis decipimur: Fictis delectamur: Vana contēnimus. § Plenus rimarum sum § Vilis atque abiecta translatio, & apta apud meretricem loquenti. translata aūt est ab aquario vase fictili. § Hac atque illac perfluo § Contra, Continuo optime. § Proin taceri si vis, vera dicito § Vtrum te taceri, aut tuum dictum? an impersonaliter, & infinito modo? § Samia mihi mater fuit § Puduit dicere Thaidē, Meretria mihi mater fuit. quod tñ significauit, dicēdo aliunde ciuem alibi habitasse. Nam ideo meretrices, peregrinæ dictæ sunt in comœdijs. vt in Andria, adeo ne est demens ea peregrina? § Potest taceri hoc § .i. verisimile est. Nec hoc, ad laudē proficit, sed ad dedecus meretricis. § Potest taceri hoc § Hoc peregrinā nasci meretricem. & ideo potest verum videri. § Puellam dono quidam § Aetas & sexus, amoris causa sunt, cur eam Thais puellam diligat. § Puellam dono quidam mercator dedit § Propter hoc ostendit meretricem fuisse matrem, & dono ideo accipere puellam potuisse. § Ex Attica hinc abreptam § Quia Athenis est constituta scena. § Arbitror § Bene arbitror, & nihil certi. quando enim ausurus esset Parmeno ad ornare Chæream, ad vitiandum hanc virginem si præsciisset ciuem esse? § Matris nomen & patris dicebat ipsa § Quæ infantis memoriæ proxima sunt Nam quid prius ætas illa, q̃ patrē matremq; cognoscit? § Et signa cetera, neque sciebat § .i. domū patris, regionemq; eius. § Neque per ætatem etiam potuerat § Hoc ideo addidit, ne esset minus elegans, quæ nesciret. § Hoc addebat § Ad matris. s. nomē & patris quod puella dicebat. § Vnde § .i. à quibus. Vt Virg. Genus vnde Latinum. Et, Causam dicere prius, vnde petitur aurum. § E Sunio § Sunium, promontorium est Atheniensium, & in forum rerum venalium, ἐμπόριον. § Mater vbi accepit § Hæc figura, in narrationibus βάσις dicitur, cum omnia pedetentim dicuntur insinuandi gratia. vt nunc, Matri mercator dono dedit. § Mater vbi accepit. § Et simul conuenit mulieri loquenti huiuscemodi mora. § Cœpit studiose omnia docere § Mire, nam nō docuit, sed cœpit docere. τῷ μέλλοντι. Et vide q̃ satis multa brieret. § Mater vbi accepit § Accepit, simpliciter. aut audiuit ingenuam, vt capiendi & c a t Sed melius prius. § Ita vt si esset filia § Ergo velut soror habenda est Thaidi, & ideo sequitur, Sororem plerique esse credebant meam, Et oratorie cumulat dignitatem, & amorem puellæ, vt eius comparatione leuatur iniuria facta Phædriæ. § Ego cum illo, quocum vno rem habebā tum hospite § Totum dicit, & q̃ hospitem, & q̃ rem habebat. Et bene tunc, & non nunc. Nam nunc, cum duobus. § Quocum vno tunc rem habebam § .i. consuetudinem, amorem. § Hospite § .i. Attico. § Abijt huc § Rhodo Athenas. s. § Qui mihi reliquit hæc quæ habeo, omnia § Hoc ideo, ne tantundem obsequij exigat Phædria. Ideo contra Parmeno. § Vtrūque hoc falsum est, effluet § Ipse exponit hoc vtrunque quid dicat. & contradicendum est, quia præsens amator grauatur hoc dicto. § Neque in vno eras contenta § Quippe quæ ad miseris militem. § Neque solus dedit § Quippe quia non omnia tua illius fuere mortui § Nam hic quoque § δεικτικῶς. Non Phædria, sed Hic dicit, tangens illum, & quasi nutu illo hoc exprobet. § Bonam, magnamq; partem ad te attulit § Hæc dicuntur ἀσύνδετα: vt, Abs te petere & poscere. An potius bonam specie, magnam quantitate? & nūc discretiue dictum est, nam alias bonam, pro magna & multa accipimus. § Ita est § Non erat negandum quod dicit Parmeno meretrici satisfacere cupienti, & non tacenti culpā in conscientia esse § Te interea loci cognoui § Oratorie priorem amatorē facit militem, q̃ Phædriā. Nam posterius dicit hunc cognitum per absentiam militis. Ergo cum militi Phędria riualis superductus sit consequens est vt miles queri debuerit, nō Phædria, & propterea nihil peccatum, si ordine seruato miles antepositus fuerit amatori postmodū cognito. & hoc siue puella, & munerum causa, multum pro milite contra Phædriam valet. Sed vide meretricē, quia rem dixit perurentem quot & qualia blandimenta subijcit, dicendo, Tu te scis post illa quàm, intimum habeant te, &c. § Cognoui § Proprie cognoui. § Tu te scis post illa, &c. § ἐπιπλοκή figura, nam hoc ad narrationem non pertinet. § Et mea cōsilia tibi vt credam omnia § Ex præsenti actu sumpsit argumentum, q̃ cum nunc tanquam cōsultorem adhibuerit. Et bene, Credam, secundum illud, Potin' est hic tacere? § Ne hoc quidem § .i. hoc quoque falsum est. § Dubium ne id est? § Me non taciturum. § Hoc agite § Pro aduerbio corripientia est positum, aut certe pro adhortatione audiendæ præbendæ. Sic Plaut. Hoc agite fultis spectatores. Et cōuenit velut nutu audientiam significatis, & gestu hoc ipsum adiuuari. § Hoc agite § .i. illud definite, & hoc attendite. § Nuper § Vt adhuc amor flagrare videatur, addidit nuper. § Aliquantulum ad rem est auidior § Vultu accommodato ad reprehensionem pronunciandū est. § Ad rem auidior § Proprie auidior. Et rem, pecuniam modo dicit. § Is vbi hanc forma § Ex aliena persona vult ostendere præter affectum, quanta sibi æstimanda sit, & quāto munere miles Phædriæ meruerat anteponi. § Et fidibus scire § Vetusta ἔκλειψις. § Precium sperans § Deest magnum. vt, Et stabulo frenos audit sonantes. § Producit ac vendit § Proprie. Nam produci res venales dicuntur § Producit, ac vendit § Hæc celeritas vendibilem indicat mercem. § Forte fortuna § .i. bona fortuna. § Hic meus amicus § Quia locus est meritorū non iam miles, sed meus amicus. Vide n. quid sequatur, Emit, inquit, Eam dono mihi, imprudens harum rerum. Hic ostenditur q̃ auidus id facere, si rem penitus nosset. simul etiā ostendit ne quæ ta secreta dicat Phædriæ, vtpote quæ riualis nesciat. § Imprudens harum rerum, ignarusq; omnium § Prudentia, naturalis est, gnaritas, extrinsecus venit. Imprudens, per se, ignarus per alios. Hoc est, qui nec suspicatus sit, neque ex aliquo audierit. § Postquam me sensit tecum quoque rem habere § Non dictum, sed quasi celatum. § Sensit me tecum quoque rem habere § Magno pondere dixit, tecum quoque, tanquā irascendi iusta magis sit causa militi, q̃ Phædriæ nam sensit, & tecum, & quoque hoc significat. § Rem habere § Sic dicit, vt honeste res impura dicatur. § Ne det, sedulo § Sedulo, sine dolo, hoc est impense. § Ait § Semper ait dicimus, cū vel iniussa nobis, & audientibus, vel vana dicta narramus alicuius § Si fidem habeat § Hoc est, si faciam aliqua, vnde credat se tibi præponi. § Si fidem habeat § Si credere cogatur. i. si credat, Vnde fideiussor dicitur, hoc est auctor credendi. § Se iri præpositum tibi apud me § ἀναστροφή in verbo Præpositum iri, ac necessaria implicatio in his quæ dura dicta sunt. § Sed ego, quantū suspicor § Alta, & acuta inuentio. Scit meretria hoc solo amatores inimicos esse, q̃ idē diligunt. Magnifice igitur, vt riualis odium deliniret, vult persuadere Phædriæ non se amari, sed virginem. § Ad virginē animum adiecit § Cur hoc inferat? vt vel lædendi militis causa, Phædria patiatur eum, q̃ amet, & nolit virginem dono dare. § Etiam ne amplius? § Mundat Terētius, vt solet, res huiusmodi per ἔκλειψιν suā. § Nihil nam quæsiui nunc ego eam § Optime purgauit Terētius, quod mox liberalibus nuptijs fuerat ob futurum si vitiatā virginem duceret Chærea. Necessario ergo defenditur, tanquam quæ honeste nuptura est. § Quamobrem cupio abducere § Etiam hoc verbo gratificatur Phædriæ. nō enim accipere, vt ab amico remunerante, sed abducere, vt ab stulto & experte. § Nunc ego eam mi Phædria. Multæ sunt caussæ § Non indiligenter considerauerunt hanc meretricis orationem, qui illum instar controuersiæ retulerunt.

*cōtractione

runt. Nam & principium est, Me miserā, vereor ne illud grauius Phædria tulerit. Et narratio, Samia mihi mater fuit. Et partitio cū confirmatione. vt, Nunc ego eam mi Phædria. multæ sunt causæ quamobrem cupio abducere. {Primum q soror est dicta, &c.} Reprehensio quoque, Ego ne id timeo. &, Ego ne non ex animo misera dico? Et conclusio per cōquestionem: vt, Quam ioco rem voluisti à me tādem quin perfeceris? Ego impetrare nequeo hoc abs te biduum saltē vt concedas solum. {Vt suis restituam ac reddam} Restituimur ijs, qbus nos volemus: Reddimur ijs, qui nos volunt. Ergo restituimus volentem, Reddimus volentem. Sed in hac vtrunque est. {Sola sum, habeo hic neminem} Sola sum, ad familiarium refertur absentiam. Habeo hic nemině ad alienorum amicitiam. potest enim sola domi esse, habere tñ aliquem foris. Et habeo hic neminem plus sonat, q̃ neminem hic habeo. Et, sola sum, ab ijs quos natura conciliat per se. Habeo neminem eorum qui voluntate iunguntur. {Neque amicum} Bene hoc apud amatorem, quia aliud est amator, aliud amicus. Amator, qui ad tempus: Amicus, qui perpetuo amat. An quia in patris potestate est Phædria? {Quāobrem Phædria} In necessarijs interposuit nomen licet audiātis. {Cupio aliquos parare amicos beneficio meo} Hic ostendit specialiter, cuiusmodi amicos quærat, ne Phædriam contemnere videatur. {Parare amicos beneficio meo} Quia parātur & suo, sed minus diligunt. {Id amabo adiuta me quo id fiat facilius} παρέλκον. bis id posuit. {Adiuta me} Mira coactio, pro patere excludi, adiuta me, dixit. {Sine illum} Blande, sine illum, tanquam in manu eius sit iniuriam non pati, & excludi militē. Non enim dixit fer, aut patere, sed, sine. {Prioris partes hosce aliquot dies} Honeste circūloquitur & oratorie, ne dicat, Abi foras, atque excludi te patere. {Nihil respondes?} Iam silētium accusat, quia scit nihil responsurum contrarium. Et satis blande, Nihil respondes, dixit, tāquam qui debeas amoris vicem. {Ego quidquam} Faceta exprimitur illud, Amantium iræ, amoris redintegratio est. {Tandem perdolui} Nimis doluit. i. persensit dolorē. Et tandem quasi qui nimis patiens fuit. {Tandem perdoluit, vires} Elegāter variauit personam secundam, & tertiam. {Vir es} Non puer, sed iam vir, qui meretricem contēnis. {Paruula hinc est abrepta eduxit mater pro sua} Vide [illegible], cum odiu inductam, & depravatam pronunciatione, ita vt & [illegible] non vitarētur de industria, Paruula hinc est abrepta, eduxit mater pro sua, soror est dicta. {Hæc nunc verba}. i. falsa dicta. {Huc redeūt} Vt excludar. {Nisi illum plus amas, q̃ me} Repudiatis causis, quas illa attulerat, per deriuationem causæ, hic aliud dicit esse cur repellatur. {Et istam nunc times quæ aduecta est} Adeo, inquit, amas militem, vt etiam inuideas si q̃ amauerit. {Talem præripiat tibi} [illegible] stomachātis amatoris. {Quid te ergo aliud solicitat?} Quid est, inquit, si hoc non est? {Num solus illa donat dat?} Iam quasi quæstiones tractantur. sed ille muons aduexit. {Nunc vbi meā benignitatem} Possunt enim dona dari, sed exigua, aut minus liberaliter. & ideo mentionem benignitatis adiecit. {Nonc vbi meā benignitatem} Sed ille benignus est. Nuncubi, nūquid alicubi. Aut si, nunc vbi, legimus, erit aduerbiū temporis, vt sit vbi, quo in loco, qua in re. {Nuncubi meā benignitatem} Intelligit se & dona obtulisse, & id benigne sæpe fecisse. nam plerunque ingrata dona sunt, in quibus benignitas non apparet, quæ aut in quantitate rerum est, aut in facilitate præstātis. {Claudier} Claudi, aut claudicare. Salustius, Neque enim ignorantia claudit res. &, Nihil socordia claudebat. {Nonne mihi vbi dixti cupere te} Plus dixit, vbi dixti cupere te, q̃ si diceret, fecisti vt emerem. plus est enim id præstitisse, quod qui acceperit, non ausus fuerit, postulare. {Cupere te} Vult rem parui precij, ex illius cupiditate & in suo labore perpēdi. {Ex Aethiopia} Nō Aethiopissam, sed honestius ex Aethiopia. {Relictis rebus omnibus quæsiui} Hæc iam omnia in beneficijs considerari solent. {Quæsiui} Vide quēadmodum exhibeat, atque ærumnas sibi difficilium munerum dicat imposuisse meretricem. {Ex Aethiopia ancillolā, inquit, dixti te cupere, Quid ego feci in re cœli, & soli, ac penè orbis alterius? quæsiui. non enim in promptu erat. Deinde, nō petisti, sed dixisti. nec, velle te, sed cupere. nō nigram, sed ex Aethiopia nec dedi, sed relictis rebus omnibus quæsiui. Quid hic non exquisitum? quid non ira expressum, vt nihil addi possit? {Porro} Deinde, vel postea, vel multo post. Eunuchum porro velle} Eunuchos à Persis institutos putant ex captiuis. A Babylonijs. n. Hellanicus auctor est id habuisse. {Eunuchum porro dixti velle te} Vide quemadmodum vt maius faciat quod præstitit, non semel imputat duo mancipia, sed primo puellam, deinde Eunuchum. {Quia solæ vtuntur his reginæ} Illam, quia ex Aethiopia. hunc, quia solæ his reginæ vtuntur. Quid tale Thaidi riualis dedit? {Reginæ}. i. diuites. sed ἐμφατικώτερον est. {Quia solę vtuntur his reginæ} Varie Eunuchum dixit, & intulit his. vt, si quisquam est, qui se placere studeat bonis, q̃ plurimis, & minime multos lædere, in his poeta hic nomen profitetur suum. {Reperi} Plus est q̃ emi. Et vide q̃ proprijs, & amplissimis verbis vsus est. quia & ancillam ex Aethiopia, & Eunuchum quo solæ vtuntur reginæ, illam quæsiui, & hunc reperi, neutrum enim horum facile positum erat. {Quia solæ vtūtur his reginæ} Nota, cum Eunuchum in singulari numero præposuerat, His subiunxisse. sed his non ad Eunuchū retulit, sed ad delicias, aut quid tale, quia solæ vtuntur huiusmodi delitijs seruitijsq; reginæ. Et oratione hic subdidit, quod in ancillula prætermisit. quia nulla Aethiopissa honesta dici potuit. Et reginas modo diuites dicit. vt in Phormione, Regem me esse oportuit. Heri minas decem pro ambobus dedi} Recentiora beneficia, grauiora aduersum ingratos sunt. Ergo à tēpore inducitur exprobratio. {Pro ambobus dedi} Melius amborum pretium dixit, q̃ vt separatim diceret quātulo emerit ancillulam nigrā. de qua mox dicetur, Hic sunt tres minæ. Nam constat Eunuchum solum emptum esse minis viginti. vt ipse Parmeno confitebitur seni. {Tamen contemptus abs te} Et hoc seruatur in beneficijs. Nam maiora sunt, cessantibus meritis eorum quibus præstantur. {Ob hæc facta abs te spernor} Sic Virg. Nos munera templis Quippe tuis ferimus, famamq; fouemus inanē. Et, Vel quas tulit. Cum interrogatione, aut cū increpatione proferri potest. {Ob hæc facta abs te spernor} Hic duplex est pronūciatio, vel per inuidiosam prolationem vel per interrogationem. Et melius hoc modo, q̃ interrogatiue profertur, hic enim est multo grauior illo. {Quid istic?} Hoc aduerbium consentire incipientis est. & est ἔλλειψις, deest enim remoramur, aut quid tale. {Cupio abducere} Abducere dixit, tanquam ab stulto, nec per verum meritum, sed per fraudem. Cicero, per vim, atque dolum abducta ab Rhodio tibicine. {Atque hac te arbitror} Non dicit qua, hoc est, ex te Veruntamen scit meretrix, cōtentione quædam negari. Ergo finxit se vinci, vt adolescentē molliat, & ipsa cędit, vt & ille & remittat pertinaciā. {Potius, q̃ te inimicum habeam} Hoc totum loquitur, tanquā magis ipsa amet Phędriam, q̃ ab illo ametur. {Te inimicum habeam} Huic contrarium est, Vt te amicum habeam. {Faciam vt iusseris} Nec voluntate, nec vultu cōsentientis hoc meretrix agit, sed callide tentat omnia. nam quia persistendo non perficit quod expectabat, docet Phædriam etiam ipsum negligentius negare quod poscitur. & adeo hoc subtile est, vt statim impetrauerit. Peruulgatum est enim, Quod summa vi defenderis, cum extorqueretur, hoc idem postmodū remitte remittēti. {Vtinam istuc verbum} Et istuc verbum, pro tota sententia. Verbum pro dicto, sed proprie ἀξίωμα. i. sententia vel enunciatio quæ vno ligatur, & astringatur verbo, verbum à veteribus dicebatur. {Ex animo, ac vere diceres} Certe, quia est qui ex animo dicat, fallat tamen. {Potius q̃ te inimicum habeam} Tantū in animum Phædriæ hoc descendit, vt etiam repetat quod amica dixerat adulando. {Sincere dici, quæuis possem perpeti} Sincerum, purū, sine fuco & simplex, vt mel sine cera. Bene ergo, vt mel, blandimentum meretricis dulce fatetur, sed negat esse sincerū. {Victus vno verbo} Vtinam istuc verbū. Et vno verbo, vt diximus, sic accipe, vt verbum dictum intelligas, quod verbo complectitur, & completæ sententiæ pronunciationem, quod ἀξίωμα dominabatur. {Labascit} Omnia inchoatiua trisyllaba, ferè media, pducta enunciātur. {Victus vno verbo q̃ cito?} Quàm cito ait, qui illum falsa lacrymula vinci crediderat posse. Plus factū est, vno victus est verbo, & cito. {Ego nō ex animo misera dico?} Quod sensit multum valuisse hoc Thais inculcat animo amici sui. Et Ego, vide quanta significet. Cōuenit hoc pronomen blande multa exprobranti: vt Virg. Me ne fugis {Quàm ioco rem voluisti} Contra illud refertur quod ait Phędria, Nonne vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia ancillulam, relictis rebus omnibus quæsiui? Sed hoc vehementius & disertius, Quam ioco rem voluisti. Nō munus, inquit, sed quod plus est, rem. & non serio, sed ioco, à facilitate præstantis. Et voluisti, non etiam dixisti. Mirandum obsequium, ex voto animi pendens. Non expectat imperiū, ne voluptati mora sit, dum iubetur. Tum quod illud ait, Perfeceris, nōne pondus hoc verbi & potentia Phædriæ circa amicam, & illius obsequium vehemens, & rerum difficultatem quæ extortæ sint, monstrat, atque omnē obterit querelam Phędriæ? Ego impetrare nequeo hoc abs te} Tu & ioco, & non petisti, cum perfeceris tñ. at ego hoc impetrare nō possum {Saltem vt concedas solum} Argute additū saltem, & solum. Et bene, concedas, vt voluntatis sit, sic enim dixit supra, Sine illum prioris partes hosce aliquot dies apud me obtinere. {Verū ne fiant isti viginti dies} Facete biduum decuplauit, & simul quia ex eadē ratione sunt viginti, ex qua duo. & ex qua viginti, ducenti, duo milia, & sic deinceps. {Profecto non, plus biduum, aut ἀποσιώπησις secunda. {Hoc modo sine te exorem} Nonc nunc, nō de te exorem, sed te exorem & hoc absolute. {Faciundum est quod vis} Non quod oportet, sed quod vis dicendo, multum addidit obsequio

sequio suo.§ Bene facis§ In cõsuetudinem venit, Bene facis,& bene fecisti,non iudicantis esse,sed gratias agẽtis.§Merito te amo.§ Bene amoris mẽtionem ad auferendam suspicionem conceptus Phædriæ fecit. §Rus ibo§ Et hoc amatorium est,odisse vrbẽ sine amica. Nec dixit,Ibi ero,sed.§Ibi hoc me macerabo biduũ§ Pronunciandum est biduum,ac si dixisset biẽnio. §Ita facere certum est§Ex his apparet verbis,q̃ sibi amator hoc ægre imperet. §Mos gerundus est Thaidi§Cum pronunciatione & gestu, vt ostendat, quæ vis amoris sit,vt Thaidi mos geratur. §Huc fac illi adducantur§Eunuchus & ancilla,figurate Illi,sed præualet genus masculinum.Adducantur,pro adducito eos.Et bene adiectũ est,ne dilatis ob retentionem muneribus,nõ procederet actus fabulæ. & simul quia absentia Phædriæ opus est,dum per Chæreã ludificatur meretrix.§In hoc biduũ Thais vale§Nunc vale abscessum significat,non salutationem, nam si mera salutatio est biduo solũ amicam valere optat. sed præscribere conatur quãto tempore abfuturus sit,& simul ostendit,q̃ inuitus abscedat. §In hoc biduũ Thais vale§Accusatiuo vtens casu expressit amatoris impatiẽtiam. Biduum dicẽs præscripsit de tempore.Et vale, maiorem vim habet ex dolore discedentis, q̃ obsequio salutantis. §Et tu nunquid vis aliud?§Vale subaudiendum salutatoriũ. Et subintelligendum est post osculum dici,Nunquid vis aliud?quasi rectè factum.§Cũ milite isto§Isto bene additum,quasi odioso.vt alibi,Iam vero mitte Demea tuam istam iracũdiam.Et Virg.Aut quid petis istis? Hæc enim pronomina,spernentis sunt,odiumq́; mõstrantis.§Præsens absens§καινόζυλον.§Me desideres§ἄυξησις.quia plus est amore desiderium.§Me expectes,me somnies§ἐπαναφορὰ prima.Cũ amare & desiderare sit volũtatis atque etiamnum obsequij, somniare, satis amatorie dictum est.§Me speres§Cum me expectes,iam dixerit,quid sibi vult iterum me speres?Inter spem,& expectationem hoc interest,quia expectatio,certorũ est,spes vero,incertorũ. Et expectatio,propinquarum rerum: Spes,longinquarum.Et expectatio,destinat tempus : Spes,non destinat.An me speres idem facere?Id est de te cogitare,vt sit speres,credas,vt statim in subditis inuenies. Nam eius fratrẽ spero iam propemodum reperisse. §Me te oblectes§Septimus casus me.§Mecum tota sis§Toto animo. Nam illam nunc animum vult esse,nõ corpus.& simul quod ipse ab eius corpore patitur,id vult militi eius mente contingere, tanquam penitus excluso ab amica.§Quãdo ego non sum tuus§ Animus scilicet.§Me miserã,forsitan hic mihi§ Rectè Thais nũc partem argumenti exequitur tacitam apud Phædriam ꝑꝑ præsentiam serui,quem poeta vult ita nescire, vt audeat ad vitiãdam virginem subornare Chæream. §Atque ex aliarum ingenijs nũc me iudicet§Hic Terẽtius ostendit virtutis suæ hoc esse vt peruulgatas personas noue inducat, & tñ à consuetudine non recedat, vtputa meretricem bonam cum facit,capiat tamẽ,& delectet animum spectatoris. §Neque me finxisse falsi quidquã§ Aut dixisse debuit dicere. aut abundat Falsi, aut ideo quia & vanum aliquid fingi potuit vt supra, Si vanum, aut falsum,aut fictum est. §Esse quenquam cariorem§Melius quenquam,q̃ si dixisset,militẽ quenquam cariorem.§Quenquam cariorem§Quasi meretrix non carum alterum,sed cariorẽ negat. §Et quidquid huius feci§ Huius absolute,aut per ἔλλειψιν,vt desit rei. In Hecyra : Ne quid sit huius oro. In Heautont. Nihil me istius facturũ patri,aut quid petis istis?§Quidquid huius§ Rei subaudiendũ est, ꝙ eũ exclusi foras, §Spero propemodum§Noue spero,pro credo vel cõfido. Propemodum ideo,quia hominẽ quidem nouit, sed fratrem esse virginis nondum probauit.§Adeo nobilem§Adeo,pro nimis positum est,aut pro expletiua particula.§Atque expectabo dũ venit§Futurum actũ promittere voluit,nõ quo aliquis gestus sit expectãtis.

GVID. Miseram,&c.§ Hic Thais adducta ratione, qua excluserat Phædriam eum sibi reconciliat, & vt biduũ rus abscedat suis blandimentis impetrat. T. Me miserã,pro interiectione dolentis ab aliquibus rite capitur,vel intellige dico,vel fateor me miseram & infelicẽ vereor ne Phædria tulerit grauius.i. grauiter & moleste, neve.i.vel vt.i.ꝙ acceperit.i.interpretatus fuerit,& conceperit aliorsum.i.in aliam partem,atque.i.q̃ ego feci.vereor ergo ne tulit,vel acceperit illud quod non intromissus est heri.i.admissus in domum,sed exclusus. P. O Parmeno tremo.i.tremulus sum,& horreo.i.horrore cõcutior. totus.i.per oẽs partes,postquam aspexi hanc Thaidẽ præ amore nimio.Horrore interdum significat frigere. Iuuen. Et tum causa horrenti nõ reddere seruo. Et Pers. Scis comitẽ horridulum trita donare lacerna ex frigore aũt efficimur tremuli,& horridi, & aliqñ ex nimio calore. Nimius enim ignis effectum frigoris reddit,at ex frigore nimio effectus ignis existit,secundũ illud quod Physici aiunt, Nam enim magni caloris etiam horrorem incutit vt nimiæ febres, ꝙ aũt ex frigore nimio effectus ignis existat ex Virgiliano liquet dicto, Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. P. Et.i.sis bono animo.i.habeas bonum animum accede.i.aduenı ad hunc ignem.s. Thaidem,cuius amore te vt ignis aduris. iam.i.statim, calesces.i. calidus fies plus satis.i.vltra q̃ satis est, siue supra modũ, & ponitur ibi satis tãquam pro vno ablatiuo.velut si diceretur plus sufficientis,quẽadmodum dicimus plus æquo. Donat aũt sentit plus satis tñ capi hic pro satis, & ita plus abundare. T. Quis loquitur hic. Habeo mi Phædria,est blandientis vocatiuus, ne.i.verum eras hic,quasi nõ ante eũ percepisset simulatrix meretrix. quid.i. cur,stabas.i.immorabaris hic cur non introibas recta via, elegantius aũt supprimitur via q̃ apponatur. Cic. ad Petum. Recta.n.à porta domum meum venisse.item amicus vrbem ingressus recta vehit domum meam. i.nusquam aliorsum diuertit,sed statim eodem vix tenore domum meam petiuit. P. Ceterum.i.sed, nullum verbum.i.nullus sermo fit de exclusione ipsius Phædriæ. T. Quid.i.cur tu Phædria taces.i.non loqueris. PH. Sanè.vere hoc totum per ironiam dictum est,vero.n.particula sæpe ironice significat vt Virg. Egregiam vero laudẽ,&c.& quia hæ fores semper patent.i.apertæ sunt mihi,aut quia sum primus.i.præcipuus, & in maximo honore habitus & precio apud te. T. Missa.i.face.i.omitte istæc quæ loqueris. PH. Qui.i.cur missa faciã.s.vel quid missa face dicis sup.ò Thais,Thais,vtinã æqua pars.i.æqualis portio amoris esset mihi tecum i.vtinam æqualis esset noster amor,ita ꝙ tm̃ te redamarem, quantum me. & rursus si me non amares,nec ego quoque te.ac pariter.i.similiter,vel æqualiter fieret.efficeretur,vt aut hic quod.s.exclusus sum.doleret tibi.i te afficeret dolore.itidem.i.similiter,vt dolet mihi.i.quãtum mihi est dolori,aut affert dolorem.aut nihilipenderem.i.nihilifacerẽ, contemnere non curarem istud factum abs te.s.exclusionem mei. T. Phædria animæ mi,appositiue dictum.i.quem per amorẽ gesto in pectore meo,aut cuius animus meo iungitur per amorem, ita vt vnus esse animus meo videatur,vt dicimus duos amicos esse animam vnam in duobus viuentem corporibus. obsecro.i.per sacra rogo. ne crucia te.i.noli te angere, & torquere tali dolore. Pol.i.per Pollucem.non feci id supple i.non exclusi te eo, ꝙ plus amem,aut plus diligam quenquã.i.aliquem q̃ te,sed res erat ita.i. negocium id postulabat.faciendum fuit.i.oportuit facere ad eam rem assequendam quæ parabatur. P. Credo tu misera.i.afflicta amore eius.exclusisti hunc Phædriã. foras præ amore.i.tãto eius amore fragrabas,vt eum excluseris,vt fit.i.vt fieri solet. hoc autẽ per ironiam dictum est,q.d.nõ esse verisimile vt si quis quẽpiam amet, eũdem possit excludere. T. O Parmeno siccine.i.virum sic ais? age,ibi non est aduerbium hortantis, sed potius corripientis, sed ausculta qua gratia.i.q̃ causa iussi.i.præcepi.te accersi.i.vocari.est enim infinitiuus passiuus tertiæq́; inflexionis. interdum autem est quartæ,& tunc facit accersiri. PH. Fiat.i.auscultabo. T. At.i.sed dic mihi primum hoc quod sequitur hic.s.Parmeno seruus tuus.potin'.i.potis ne hoc est,est ne potens tacere. P. Ego ne?q.d. dicis vtrum ego possim tacere,deinde respõdet optime.s. possum tacere. verum.i.heus, aduerbium attẽtionem Poscentis, astringo.i.promitto,siue obligo (nam vincula fidei dñr) astringo ergo tibi meam fidem.i.veritatem,cõstantiam, & fidelitatem,vel æquitatem, vel potius astringo tibi fidem.i.sancte promitto tibi me taciturum,hac lege.i.hac conditione hoc consilio quod sequitur, videlicet taceo i.secreta teneo non euomens ea, quæ audiui vera,& contineo.i.me cohibeo optime ne patefiant,quæ vera audiui,vel potius est trãslatum à metaphora vasorum, quæ nõ perfluunt,sed liquorem impositum continent sic homo, qui non est elinguis,& secreta commissa non prodit,continere dicitur. Sin.i. sed si.dictum tuum sup.est falsum,aut vanum,aut fictum, continuo.i.statim est palam.i.statim vulgatum est,& patefactum. Falsum est quo tegitur id,quod factum est, vanum est quod fieri non potest.fictum dicitur quod non est factum,& fieri potuit. Vel falsum est fictum mendacium simile veritati. Vanum,nec possibile est, nec verisimile. Fictum est totum sine vero vel verisimile. Falsum loqui mendacis est,fictum callidi,vanum stulti. Falsum loqui culpæ est,fictum virtutis,vanum verecundiæ. Falsis decipimur,fictis delectamur,vanis offendimur,siue obtũdimur sum plenus rimarum.i.fissurarum.i.ex me non vera dicta effluunt, vt per rimas vasorum effluit liquor, Perfluo hac atque illac.i.commissa mihi riuulo sine consideratione vlla cõmittentis si vera non sint, & est translatio facta à vasis perfluentibus.i.per rimas liquorem emittentibus. Dicimus n.eleganter hoc vas perfluit,quod inepte dicitur vadit.s.proin'.i.ea propter.si vis taceri.i.vt taceatur, impersonaliter legendo,vel per passiuũ si vis dicta sup.tua taceri.i.celari, dicito vera. T. Mater fuit mihi Samia.i.Samo insula. ea mater habitabat.i.commorabatur. Rhodi,aduerbialiter.i.in ea vrbe remota à natali solo, per quod ostenditur eam fuisse meretricem, P. Hoc potest taceri,quia.s.est verisimile meretricem posse nasci ex peregrina,& quidem meretrice. T. Tum.i.nunc quidem,

mercator

mercator dedit dono matri meæ paruulam puellam. arreptam i. ablatam.hinc.i.ex Attica.i.ex ea regione Græciæ,quæ Attica nominatur,vel ex vrbe Athenienſi. Ph. Ne.i.vtrum dedit ciuem Atticam.i.Athenienſem. T. Arbitror non ſcimus certum ipſa dicebat nomen patris & matris.neque.i.nõ ſciebat,neque etiam potuerat ſcire ſup.tum.i.tunc.per ætatem.i ætate permittẽte patriam,&c.ſigna,vt domum,regionẽ,& ſimilia. Mercator qui eam dederat, addebat hoc ſe audiſſe e.i.à prædonibus vnde.i.à quibus emerat eam quid addebat ipſam puellam ſup.fuiſſe abreptam.i. abductam per vim è Sunio.i.ex eo promontorio Athenienſium, In quo rerum venalium emporium.i.mercatus eſt.inflectitur autẽ hoc Sunium Sunij ſecundæ inflexionis.vbi.i.poſtquã mater mea accepit datam puellam.cœpit.i.incœpit docere eã omnia ſtudioſe.i.diligenter & affectuoſe cœpit inquam educare.i nutrire eam, Ita.i.eo modo, vt.i.ſicut, ſi eſſet filia. plerique.i.multi credebant eam eſſe ſororem meam.ego abij.i.diſceſſi ex Rhodo huc Athenas cũ illo hoſpite.i.peregrino,alienigena,quia Attico. quo cũ.i. cum quo.vno.i.ſolo, tunc habebam rem.i.conſuetudinem,amorem,conuerſationem qui hoſpes reliquit mihi per teſtamentum omnia hæc quæ habeo i.poſſideo. P. Hoc vtrunque dictũ ſupp. eſt falſum propterea effluet.i.reuelabitur, neque tacebitur, ſed à pectore noſtro exibit. T. Quid.i.cur iſtud dicis.ſ.eſſe falſum. P. Rogas.i.petis?reſpõſio,quia neque tu eras contenta vno amatore,neque ſolus ille hoſpes dedit tibi omnia quæ habes. nã quoque.i etiam hic Phædria attulit tibi bonam partem tuorũ bonorum quantum ad ſpeciem & qualitatem & magnam quãtum ad quãtitatem,interdum tñ bonus capitur pro magnus vel multus. T. Eſt ita vt dicis ſ.Phædriã multis me affeciſſe donis, ſed ſine.i. patere,permitte me peruenire quo volo.i.ad quod narrandũ tendo interea.i.dum hæc aguntur.miles, qui occœperat.i.incœperat amare me profectus eſt in Cariam.i.in eam prouinciam interea loci.ponitur loci ſoni aptioris gratia duntaxat, vt dici etiã ſolet, nuſquam gentium,nuſquam locorum,terrarum.ſunt enim hi genitiui loci locorum terrarũ,gentium,adiectiones nihil ad ſenſum facientes.cognoui te Phædriã.tute.i tumet ſcis,poſt illa.i.omiſſis illis rebus.ſ.q prior me cœpit amare,& alia id genus,vel poſt illa tempora.ſ.quibus in Cariam eſt profectus,q̃.i.quantum,habeam te intimum.i.familiarem.ibi enim intimus poſitiui naturam habet,poſſetq́; cõparari intimus intimior, vt proximus proximior. Ph. Ne quidem.i.nec etiã Parmeno tacebit hoc. P. Ab ne.i. vtrum eſt dubium me ne taciturum hoc,q.d.non eſt dubitãdum. T. Amabo,interiectio blandientis comicis valde familiaris, q.d. rogo vos per amorem agite hoc.i illud definite, & hoc attendite, quod ſum dictura.hoc enim dictum corripientis eſt,& vt audientia præbeatur, adhortãtis mater mea mortua eſt nuper.i.nõ multo tempore ante illic.i. Rhodi,vel in Caria,frater eius eſt aliquantulum auidior.i.nimis cupidus,ad rem.i.ad pecuniam congerendam,vbi.i.poſtquam is vidit hanc virginem forma honeſta.i.habentem pulchritudinem honeſtam,& præ ſe ferẽtem honeſtatẽ, & vidit eam ſciri fidibus.i.eſſe peritiam fidium pulſandorum,hoc eſt citharatum tangendarum,fides aũt fidis dicitur genus citharæ (vt Feſt inquit) ſic dictæ,q inter ſe chordæ eius quantũ inter homines fides concordet. Inde fidicula diminutiuũ.i.parua cythara, aut chordula cytharæ,ſed in populi fidiculæ larum ſignificat tortorium,ipſe frater eius ſperans precium magnum.ſ.ex vẽditione illius puellæ. Ilico.i.ſtatim producit.i. vænum eum, ſeu vænalem proponit,ac vendit,forte fortuna.i. bona fortunam,ſeu caſu quodam bono,hic meus amicus.ſ.miles affuit.i præſens fuit, emit eã ipſe imprudens harum rerum.i.ex ſe non intelligens has res, & ignarus omnium.i.neſcius omnium rerum,quia ab alijs non admonitus dedit eam puellam in dono,imprudens aliquis per ſe dicitur,qui ex ſua intelligentia nõ cognoſcit,ignarus per alios, hoc eſt ab alijs nõ admonitus. is miles venit Athenas poſtquam ſenſit,quoque.i.etiam me habere tecum rem.i.amorem, conſuetudinem,fingit.i.cõminiſcitur,adinuenit, excogitat cauſas.i.occaſiones,ne.i.vt non det puellam,ſedulo.i.impẽſe,inſtanter, quaſi ſine dolo. Ait ſi habeat fidem.i ſi credat ſe propoſitũ iri, q præfereretur tibi apud me,ita q magis ſit amandus à me. Ait dicimus ſemper cum vel inuiſa nobis,aut audiẽtibus,narramus, aut vana dicta alicuius recitamus,ac.i.& ait inquã ſi non metuat.i.timeat id, quod ſequitur.ſ.ne.i.vt hoc eſt q,vbi i.poſtquam acceperim puellã ab eo milite. Ait ergo ſe velle dare illam puellam mihi verum.i.ſed ait inquam ſe vereri id.i.timere quod dictum eſt, ſed quantũ ego ſuſpicor.i.opinor,adiecit animum ad virginem.i.virginem cœpit amare, & ad eius amorem animum applicuit. Ph. Etiam ne.i. vtrum,amplius.i.vtrũ vltra fecit q̃ animum adiecit. T. Nihil fecit ſup.amplius,nam quæſiui.i.inueſtigaui, nunc ò mi Phæd.multæ ſunt cauſæ quãobrem.i.propter quas cupio abducere.i.abſtrahere eam ab eo milite,primum q.i.quia, dicta eſt ſoror mea,prætetea.i.inſuper,vt reſtituam propria voluntate ducta, ac reddã parentibus volentibus,reſtituimus.n.volẽtes,reddimus volentibus, ſum ſola.i.ſine familiaribus,& ſanguine iunctis, neminem habeo hic eorum.ſ.qui voluntate ſua iunguntur, neminem ergo habeo, neque amicum,neque cognatum,explicat,quod dixit ſola ſum.i. ſine cognatis,& habeo neminẽ,quia ſine amicis. Amator dicitur qui ad tempus amat. Amicus,qui perpetuo,quãobrem ò mi Phædria cupio parare.i.acquirere aliquos amicos meo beneficio.ſ.reſtitutione filiæ,amabo,blandientis eſt particula, vt dictũ eſt adiuta.i.adiuua,frequentatiuum pro principali, quo.i.vt id.ſ.paratio amicorum fiat facilius,ſine.i.permitte,à ſino is,illum militum habere priores partes.i.præferri tibi,eſſe potiorẽ apud me per hoſce aliquot dies Nihil tamen. Ph. Es peſſuma, egon'.i.vtrum ego reſpondeam quidquam cum iſtis.i.cum tuis factis,& iſtis per contemptum dixit. P. Hei noſter Phęd.laudo te.ſ.vel dictum tuũ, tandem perdoluit i.dolorem ſenſit. Thais es vir.i.virilis nõ puer, qui meretricem contemnis. Ph. At ego neſciebam quorſum tu ires.i.quorſum tẽdebas,dicendo ſup hæc verba,puella ipſa abrepta.i.abducta eſt,& aſportata,hinc.i.ex Attica, paruula.i cũ eſſet adhuc parua,mater eduxit.i.educauit, & extra pueritiã duxit pro ſua filia ſup.i.tãquam ſuam filiam, dicta eſt ſoror,cupio abducere eam,vt reddam ſuis parentibus. Nempe.i.profecto,hæc omnia verba nunc redeunt huc.i.recidunt, ſpectant,pertinet ad hoc vt concedam tui. Denique.i.tãdem excludor,ille miles recipitur, qua gratia.i.qua cauſa,q.d.nulla alia niſi vt amet illũ plus q me, & times nunc illam puellam,quæ aducta eſt ex Rhodo.ne præripiat.i.ſurripiat illum talem militem tibi.i.ne eius amore implicatus te amplius non amet, qui timor magnum oſtendit amorem. T. Ne.i.vtrum timeo id quod dicis? Ph. Ergo quid aliud ſollicitat.i.commouet ſolicitã,& anxiam reddit. Cedo.i.dic. Num.i. nunquid,ille miles dat ſolus.i.donat tibi. Nunc vbi.i.nũquid alicubi ſenſiſti.i.percepiſti meam benignitatem.i.liberalitatem benigne exercitatam. Claudier.i.claudi.paragoge, vel claudicare in te.i.erga te,nonne vbi.i.poſtquam,dixti.i.dixiſti te cupere.i.deſiderare,ancillulam.i.paruam ancillam ex Aethiopia.i.Aethiopiſſam,quæſiui.i.inueſtigaui vnam,omnibus rebus relictis i.omiſſis porro.i.deinde,vel poſtea, aut multo poſt. Dixti.i dixiſti te velle Eunuchũ. Eunuchus,vt vult Tortellius, eſt qui virilibus exectus eſt,quia ſolæ reginæ.i.ſolæ diuites, rex enim interdum pro diuite capitur. Iuuen. Satyr.1.optima ſiluarum interea,pelagiq́; vorabit Rex borum. Quia ergo ſolæ reginæ vtuntur his.i.huiuſcemodi Eunuchis,vel his.i.huiuſmodi delitijs,ſeruitijsque. Reperi.i. dedi tantam operam,vt vnum inuenerim.dedi heri minas viginti.i.illa genera numiſmatis. Nam,vt Priſc.inquit,de põderibus & menſuris, Mina Attica dragma continet octogintaquinque. Mina vero græca nonagintaſex. Latine aũt dicitur mina, ſed Græce dicitur mna. Minas ergo viginti dedi.i.viginti libras, ita tñ vt tanti ſit libra,quanti diximus eſſet. Tamen ego contemptus.i.ſpretus abs te habui hoc in memoriam.i.in recordationẽ beneficij, quod in te contuli,vel vt conferrẽ paraui,ſpernor abs te ob hæc facta.i. propter hæc officia. T. Quid.i.quare rememoramur ſup.iſtud ò Phædria? Quanquam.i.tametſi quamuis cupio abducere, tanquam ab ſtulto & per fraudem illam puellam, atque arbitror id poſſe fieri.i.poſſe eã abduci maxime.i.præcipue hac re.ſ.biduum concedendo,veruntamen potiuſquam habeam te inimicũ.i.infeſtum mihi,faciam vt iuſſeris,& hoc totum Th.dicit, tãquam ipſa magis amet Phęd.q̃ ab illo ametur. Ph. Vtinam diceres illud verbum.i.iſtud dictum,vel ſententiam,ſed pro ea proprie ſententia,vel enunciatione ponitur, quæ vno litigatur, vel aſtringitur verbo vtinam,ergo diceres illud dictum ex animo.i.ex animi affectione,ac vere.i.non ſimulate, & quod eſt illud dictum, videlicet potius,q̃ te habeam inimicum. Sy.credere illud dictum dici ſincere.i.ſolide,integre pure ſimpliciter,ſine fuco.i.adulatione,& ſimulatione. Fucus enim dicitur color adulterinus.i.ſimulatus,nõ verus,poſſem perpeti quid vis.i.quidlibet,q.d.paterer quidquid velles. P. Hoc dicit Parmeno apud ſe de Phęd.hic labaſcit.i. cadit animo,ſeu animus eum deficit, & deijcitur ſtatim victus.i.ſuperatus,vno verbo.ſ.vno dicto,q̃ cito.i.quantum celeriter,& cũ exclamatione & diſtinctione eſt proferẽdum. T. Egon'.i.vtrum ego miſera dico ex animo?q.d.dubitas vtrum dixerim ex animo illud dictum potius,q̃ te inimicum habeam,tandẽ hic accelerat reſponſum,vel aſſenſum extorquet, quaſi ſine longis ambagibus dicas, quam rem voluiſti à me,ioco,aduerbium eſt, cui contrariũ eſt ſerio,q.d.quid à me non modo poſtulaſti, ſed duntaxat voluiſti, & quidem non ſerio,ſed ioco.i.iocando,quin.i.q̃ non perfeceris,ego nequeo impetrare abs te,vt ſaltẽ concedas.i.annuas, præſtes mihi hoc ſolum biduum.i.duorum dierum ſpatium. Ph. Si quidem.i.ſi certe biduum eſſet futurum,ſup.concederem ſub intellige. Verum.i.ſed vereor ſupp.ne iſti duo dies fiant viginti dies.

T. Pro-

T. Profecto biduũ erit sup. vel fiet non plus.i.non vltra, vel amplius, aut aposiopesis est interuẽtu sermonis Phædriæ. PH. Diati, id est, diaisti, aut nihil moror.i.non dubito, cum aut diaeris quin plus biduo sit futurum si concessero. T. Non fiet hoc modo.i. hoc pacto, vt putas, sine.i.permitte, à fino is, vt sup. exorem.i.persuadeam tibi, & in te meã sententiam inducam. PH. Scilicet.i. faciundum.i.facere oportet amore cogente, quoduis.i.quodlibet. T. Amo te merito, quia meruisti. PH. Bene facis, ibo rus.i. ad agros me conferam, ibi.i.ruri, macerabo.i.debilitabo, afflictabo, excruciabo me hoc biduum.i.hoc spatio bidui Nomina aũt temporalia cum omnibus verbis possunt poni, aut in accusatiuo, aut in ablatiuo, sed per accusatiuum elegantius loquimur, certũ est.i. deliberatũ est mihi, me ita facere.i.me macerare ruri hoc biduo, morigerandum est.i.oportet morigerari.i.obsequi & more gerere Thaidi, ò Parmeno tu fac vt sup. illi.s.Eunuchus & Aethiopissa, vbi masculinũ genus præponderat fœminino adducantur huc ad Thaidem s. P. Maxime.i.libentissime. PH. O Thais vale in hoc biduũ, q.d. à te abscedo ergo vsque ad duos dies. Nam hic vale potius abscessum significat, q̃ salutationem. T. O mi Phædria, & tu nunquid.i.num vis aliquid aliud.i.non aliud petis me fieri interea q̃ biduum abieris. P. Ego ne.i. vtrũ ego velim aliquid cum isto milite, isto diait per cõtemptum.i.odioso, q.d. quid possem velle quandiu riualis miles à te præfertur, & tũc fit distinctio, deinde sequitur idem sup. vt tu absens.i. à me, qui ruri erodistans, fies.i.sis præsens per cogitationem, qm̃ (vt Cic. inquit) nõ minus nostra sunt, quæ mente complectimur, q̃ quæ oculis intuemur. Posset enim sic fieri distinctio. Ego ne quid velim i.vtrũ petis sup. quid velim, deinde subaudi velim, vt tu præsens cũ isto milite sies.i.sis absens ab eo in me cogitando, ames medies, noctesq́; id est, luceat tenebris, desideres.i.requiras me & mei desiderio tenearis, somnies me.i.per somnũ me videre videaris, expectes me, cogites de me, speres me. Expectate & sperate sic differunt. Nam expectatio est certorum, spes vero incertorũ. item expectatio est propinquarum rerum, spes longinquarũ. Itidem expectatio destinat tempus, spes non destinat. Oblectes te i.delectationẽ capias, me.i. memoria & recordatione mei. Est.n. septimus casus, qui & ablatiuus est, sis tota.i.toto animo mecum per cogitationẽ, fac.i. da operam, vt postremo.i.tandem sis animus meus.i.vnanimis, mecũ & velis ac optes quod volo & opto qñ.i.quia, sum tuus animus i. à tua non dissentio voluntate, ita vt inter nos tanta sit coniunctio animorũ, vt vna vtriusque sit voluntas, & quorsum alter animus feratur eorsum, & alter ferri non recuset. Is.n. est animus meus, qui animi mei cupiditati, seu mauis voluntati non refragatur, sed vnum, idemq́; vtriusque est velle. T. Hic Thais conuertit sermonem ad Parmenonem apud eum de Phædria loquens: Me miseram, dolentis interiectionis vice fungitur, hoc dictũ me miseram quasi proh dolor, vel si mauis, subaudi fateor, vel affero me miseram, forsitan hic Phædria habeat.i.habere possit paruam fidem mihi.i.parum mihi credat, atque nunc iudicet me ex ingenijs.i.moribus & naturis aliarum meretricum.s. pol, iurantis est particula, qua mulieres vtebantur confirmaturæ quidquam, ego Thais, quæ.s.Thais, quæ enim refertur ad ego, sum cõscia mihi.i. quæ nosco volũtatem meam, & quæ scio quidnam in pectore gestem, scio certe hoc.i.vere hoc noui me, neque finxisse.i. simulasse quidquam falsi.i.aliquod mendacium, neque quenquã.i.aliquem esse cariorem cordi meo hoc Phædria.i.hic Phædria, & quidquid feci eum excludendo, feci causa huius virginis. Nam spero.i.cõfido vel credo me reperisse propemodũ.i. fere fratrẽ eius, appositiue adolescẽtẽ, adeo.i.valde seu nimis, vel sit particula expletiua.i. certe nobilẽ, & is frater cõstituit.i.proposuit se venturũ esse hodie domũ, aduerbialiter ad me, concedã.i.discedã hinc.i.ex hoc loco, intro.i.in domum, atque expectabo, dum.i.quousque veniat.

LATO. ARgumentum} Per occasionem expostulationis narratur argumentũ spectatori. {Horreo} Frigeo. {Bono animo} Ironica cõsolatio & perfaceta ex verbi translatione. Insetitur persona Parmenonis ad delectandum spectatorem. Sanè quia Ironia, qua notat perfidiam exclusionis. {O Thais} Querela quæ fit inuidiosior per optationem. {Ne crucia te} Blanda purgatio meretricis à necessario. {Credo vt fit} Ironica refutatio ab incredibili. {Verum heus} Faceta præscriptio, qua apte reponit vicem dubitanti de taciturnitate sua meretrici. {Plenus rimarũ} Translatio à vasis. {Samia mihi} Initium narrationis, nam quod præcessit præparatio fuit. {Abreptam è Sunio} Sunium promontorium Atticæ, & Atheniensium emporiũ. {Vtiunque hoc} Vrbana interpellatio. {Ita est} Non negat Thais, sed præteritione reijcit. {Hoc agite} Hortatio dissimulantis, & ad institutum reuocantis. {Tecum quoque} Emphasis. {Sed ego} Acuta inuidiæ declinatio. {Multæ sunt Causæ exclusionis Phædriæ, quibus cupit abducere puellam à milite. Et est Scopus narrationis. {Sola sum} Occupatio ad confirmationem vtilitatis, quia præmollit aditum ad id, quod mox postulatura est. {Pessuma} Reprehẽsio ab indigno. {At ego} Imitatio elusoria. {Qua gratia} Ratiocinatio qua explanat causam, & eandem mox à signo cõfirmat. {Quid te ergo} Interrumpit inchoatam defensionẽ, & vehementi argumẽtatione obruit, per locum à remotione, detrectationem.s. muneris non esse causam, ergo militis amorem. {Quid istuc} Attẽde astutiam meretricis tandem remittentis contentionem, vt quod odio non potest gratia extorqueat {Quàm ioco} Confirmatio à minori. {Aut} Aut repetitio inchoatæ adiectionis per indignationem & mox recusatio. {Ego ne q.d} Amatoria & ridicula digressio Phædriæ. {Me miserã} Ficta querela meretricis ad spectatores, & præparatio ad futurum congressum Chremetis, rustici, adolescentis.

MIseram me, &c.} Quantum blanda meretricum verba, & nequitiæ valeãt ad persuadendũ docet hæc scena. Adolescens quippe inter æstus duorũ affectuum positus, astu meretricis statim victus est, cupiẽs illi morẽ gerere, à qua pellebatur. Ideo bene diait Heraclitus auctore Philosopho, difficilius esse voluptati resistere q̃ iræ. Et Silius Italic⁹ voluptatẽ sic taxat; PETRVS MARS.

Quippe nec ira deum tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa voluptas.

{Accede ad ignem hunc, &c.} Acyrologia, inquit Diomedes, est dictio minus conuenienter prolata, vel non proprijs dictionibus obscurata sententia. vt, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. Ibi nullus significatur ignis, sed meretrix. {Abreptam è Sunio} Sunium est promontoriũ Atticæ. {In Cariam est profectus} Caria est prouincia minoris Asiæ. {Hoc agite amabo, &c.} Amabo est aduerbium blandiẽtis. {Labascit victus, &c.} Id est, incipit cadere à constantia & proposito.

In sexto vsu, in plerisq́; codicibus, quos nos vidimus, ita legis: GLAR.

Quis hic loquitur? Ehem tun' hic eras mi Phædria?

Quidam alterum Hic reiecerunt. Sed propter carmen non erat opus. fieri enim potest vt s in Quis elidatur, vel Ehem sit monosyllabum, & Tun' ratione interrogationis corripiatur. Et Donati item editiones illud habent. In sequente versu absque dubio d, eliditur initio in Quid. quod & Doctor admonuit, & vel Introibas trissyllabum est, vel creticus est loco quarto. {Aut ego isthuc abs te factum nihili pẽderem} In isthuc eliditur s, inquit Doctor. Potest &, meo quidẽ iudicio, creticus primo in loco esse, vt sæpius in hac scena. In versu continuo sequẽte O non eliditur in Obsecro Deinde in quarto vel Eo monosyllabum est, vel bacchius loco primo. In quinto præpositio Præ elidit, aut potius eius diphthõgus In hoc vero carmine Proin taceri si vis, vera dicito. Ioan. post Proin addit Tu. Sic vel Proin monosyllabum fuerit, vel bacchius loco primo. Idem hunc versum,

Docere, educere ita vti si esset filiæ,

Rectè emendauit, Educere legens pro educare, & Vti, pro, Vt, Doctor. transmisit {Ne hoc quidẽ tacebit Parmeno} Hunc versum, vt excusem, nisi primo in loco creticum ponamus, non hercle habeo. Et est haud dubie vnus ex illis, de quibus Priscianus admonuisse videri potest, quod nobis obijciebat Doct. cum in Andria actus quarti, scenæ 1. Versus trochaicos trimetros catalecticos iudicarem, ille vero nescio quos creticos per 13. Versus esse contendebat. Quod superius admonuimus. In mox sequente versu vel Mea monosyllabon totum eliditur, vel creticus est loco quarto. Rursus in sequenti creticus est, si Eius dissyllabon legamus. Nam si monosyllabum faciemus erit trochæus primo in loco, qui hoc in carmine locum prorsus non habet. Nec libet præponere Eius monosyllabon propter sensum Nuper enim ad priorem referendum est, nempe ad Mortua est. Nam vt ad Producit, aut Vendit referatur, coactum nimis videtur. Relinquitur igitur haud dubius creticus loco primo. In nono deinde versu Ait monosyllabũ est. In to.i vocalis in Vbi nõ eliditur, sed corripitur {Cupio aliquos parare amicos beneficio meo} Cupio superest in trimetro, inquit Doctor. Verum cum sensus absque eo verbo constare nequeat, & alia sint effugia per huius Poetæ licentiam, nos eo modo in trimetsi rationem conuenire putamus, vt primo loco sit proceleusmaticus, & secundo loco vel creticus pro spõdeo, vel Piare diait pro Parare, vt Postlare pro Postulare, in Andria Actus 2. Scena 1. Eadem enim ratio est breuis vocalis in vtroque verbo, hic a, illic u. Lectori liberum esto iudicium. In tertio deinde versu vel l, eliditur in Illum, vel Primo, vna erit syllaba, vel secundo loco erit creticus. ex his tribus sequere quod voles, nec aberrabis. Rursus in tertio deinde versu, Ego quidquã, legendum absque n, vt sit anapæstus loco primo, q̃q̃ potest & Egon' legi, vt sit bacchius eo loco. Rursus deinde in tertio versu vel i, vocalis eliditur in, Nesciebam, vel secundo loco erit creticus. At rursus in tertio dein versu quarto eius loco erit creticus, nisi medium e in Abducere elidere placet. quod mihi nõ videtur Rursus in tertio dein versu de Ego

prior

prior syllabam pertinet ad finem metri præcedētis, inquit Doct. Creticus tñ loco secundo positus hanc difficultatem facile tolet. In continuo dein sequente, legēdum Nisi illum amas plus q̃ me. quod vetustus meus habet liber, & carmen rectè cōstabit. In tertio dein versu rursus Ego ad prius carmen eliditur, inquit Doct, Ad rursus absque n. legendū, Ego, non Egon. In decimo de in versu vel d, eliditur in Quid isthic? vel creticus est loco quarto. § Nō fiet hoc modo fioe te exorem. Ph. f § In tertio hujus versus loco proceleusmaticos est, & τὸ hoc ambiguæ distinctionis, Donatus ad posteriora refert, & absolute dictū existimat. In tertio dein versu Gelidendū in Gerundus. Initio vero eius vel proceleusmaticus cum iambo est, vel tribrachys cū anapæsto. Sextū deinde carmen ita quidem legunt Dies, noctesq́; ames me, me desideres. At Ioan. putat ita legendū, Dies noctesq́; me ames, me desideres, vt tertio loco sit tribrachys, & Me corripiatur, non elidatur. In tertio dein carmine Meus monosyllabū est, aut potius bacchius loco primo.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Phædria rus concedit, id quod Thaidi se facturum dixerat. Illius ex amore immutationem miratus Parmeno, & militis donum ita laudat, vt heri sui Eunucho præferat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc actio iam amatorum multiloquium, vaniloquiumque continet. Nam Phædria sæpe repetit quod iam dictū est & id facere magis & odiose nimis. Deinde rus proficiscitur. Parmeno illius ex amore immutationem admiratur. Postremo militis donum mirifice laudat.

Trochaici Iambicis admixtis, hisq́; partim Tetrametris partim Trimetris, vno etiam Dimetro.

PHEDRIA, PARMENO.

ITA fac, vt iussi, deducantur isti. P. faciam. PH. at diligenter.
P. Fiet. PH. at mature. P. fiet. PH. satin' hoc mandatum est tibi?
P. Ah rogitare? quasi difficile siet. vtinā
Tam aliquid facile inuenire possis Phædria,
Hoc quàm peribit. PH. ego quoque vna pereo quod mi est carius.
Ne istuc tam iniquo patiare animo. P. minime: quin
Effectum dabo sed nunquid aliud imperas?
PH. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
P. Memini, tametsi nullus moneas. PH. ego rus ibo, atque ibi manebo.
P. Censeo. PH. sed heus tu. P. quid vis? PH. censen' posse me offirmare, &
Perpeti, ne redeā interea? P. te ne? non hercle arbitror:
Nam aut iam reuertere, aut mox noctu te adiget horsum insomnia.
PH. Opus faciā, vt defatiger vsque, ingratijs vt dormiā.
P. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. ah, nil dicis Parmeno.
Eijciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduum? P. hui,
Vniuersum triduum? vide, quid agas. PH. stat sentētia.
P. Dij boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magis seuerus quisquam, nec magis continens.
Sed quid hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit secum vna virginem huic dono: papæ,
*Facie honesta. mirū, ni ego me turpiter hodie * hic dabo* * hinc
Cum meo decrepito hoc Eunucho. hæc superat ipsam Thaidem. * alias, huc

ITA fac, vt iussi, § Iam amatorium multiloquium & vaniloquium continet ista actio, nam & repetit quod iam dictū est, & id facit magis & odiose nimis. § Ah rogitare? quasi difficile sit § Deest vis, vel pergis, vt sit, rogitare pergis? Vel te, si ipsum respicit. vel hunc, si auersus hoc dicit, vt sit, Ah rogitare te? aut, rogitare hunc? Et distinctione interposita, inferendum vultuose. Quasi difficile sit id, quod mandat. Ita & ineptiam nimiam circa hoc soliciti amatoris expressit & ostēdit nihil esse facilius, q̃ deducere ad meretricem munera, cum cōtra illud sit difficillimum, poscenti aliquid non dare. § Rogitare? § Subauditur te Vt sit, misū est te rogitare, quasi sit difficile cōplere quod iubes. § Aliquid inuenire possis § Inuenire acquirere. Sic in Heautont. Non quæris patri quomodo obsequare, & vt serues quod labore interuenit. Nā ideo à præcedēti etiam quæstus dicitur. § Quàm hoc peribit § Deest facile, vt sit, facile hoc peribit. § Quod mihi est carius § Pro, quā mihi sum carior. Sed ego dixit absolute, occurrens huic pronomini quod. § Quin effectum dabo § Quin pro immo. vt in Heautôt. Quin nolo mentiare. § Sed nūquid aliud imperas? § In his seruus nihil vult, nisi coactus facere, propter maiorem dominum. sic & alibi, Iubes ne, inquit? respōdere ei Chærea, Cogo atque impero. § Munus nostrum ornato verbis § ἰδίως non dixit meum quasi & Parmenonis sit. § Et istum § .i. molestum & odiosum, nam hoc significat istum. § Ab ea, pellito § Ab ea, ab eius animo. & nō, pellā facito, sed pellito. § Tametsi nullus moneas § Properat seruus carpere vaniloquium domini Et nullus, pro non. sic in Hecyra, Nullus dixeris. Plautus in Trinummo, nullus credas. § Ego rus ibo § Et hoc iam dictum est, sed ostendit q̃ moleste id incipiat Phædria. § Censen' me § Arbitraris, vt Censores, qui morum alienorum habent summum arbitrium Et ideo hunc putant non censere, quia ipse desiderat fieri. § Posse obfirmare, & perpeti § Verba sunt desperantis. non firmare, sed obfirmare. nō pati, sed perpeti. § Te ne? § Te quod ait, hanc vim habet, vt significet perditū amore Phædriā esse. § Nam aut iam reuertere § Modo iam pro statim. § Te adiget horsum § Hoc est ad vrbem agent. § Insomnia § Vigiliæ. Legitur & adiget, vt sit insomnia numeri singularis. § Vt defatiger vsque § Ordo est, vsque vt defatiger. § Ingratijs vt dormiā § id est, etiam inuitus & coactus. Nam ingratijs, nō vltro significat. quia vltronea grata sunt, ingrata, quæ ab * inimicis fiunt, ac recusantibus § Nimis me indulgeo § Me sic veteres, quod nos mihi dicimus. Alibi Te indulgebant, tibi dabant. § Tandem non ego illa caream, si sit opus, vel totum triduum? § Sic cœpit tanquam aliquid foret dicturus magnificum, nō autem est παρὰ προσδοκίαν, sed vere amator magnum hoc putat § Vel totum triduum § Magna professio virtutis, cum biduo sit opus, triduo posse durare. Et totum triduum, dicit vniuersum triduum ἐμφατικῶς. quasi sit triduum in multo numero. § Vide quid agas § Sic dicitur magna aggredientibus. § Stat sententia § Et vultu & gestu magis spectabile quod dixit stat sententia, vel maxime eo q̃ tanto sonitu hæc de se promittat Phædria continuo rediturus, vel potius non accessurus ad villam. tantum aūt aberit, quantum temporis opus est ad vitiādam virginem. § Quid hoc morbi est? § Excusatio amoris, qđ non culpa, sed morbus est. § Adeon' homines immutarier ex amore, vt non cognoscas eundem esse? § More suo à plurali numero ad singularem se conuertit. § Vt non cognoscas eundē esse? § Non solent stulti induci adolescentes, & ideo ad amorem retulit stultitiam Phædriæ. § Minus ineptus, magis seuerus § Nisi enim hoc esset, quid esset q̃ illam mulier præferret militi? aut quid relinqueretur proprium personæ militis, si & hic stolidus est? § Magis seuerus quisquam. Nec magis continens § Animaduerte vt amet Terentius Magis addere positiuo, potius q̃ comparatiuum facere. Nam, neque seuerior, neque cōtinentior, tam valuit dicere, q̃ magis seuerus, & magis cōtinens. § Hic quidem est parasitus Gnato § Hæc apud Menandrum in Eunucho non sunt, vt ipse professus est parasiti persona & militis, sed de Colace translatæ sunt. § Facie honesta § ἀκυρολογία, qua ostenditur amaturus Chærea, si quidē hanc Parmeno ipse miratur. § Facie honesta § Sic Virgil. Et lætos oculis afflarat honores. Et mox idem, Ita me dij amēt, honestus. § Ni ego hodie me turpiter hic dabo § Ni dabo, pro dedero. Virg. Quamuis solus auem cœlo deiecit ab alto. § Cum meo decrepito Eunucho § Facete meo ad parasitum retulit cum pulchro munere venientem. Et præparatio est ad ducendum Chæream potius, q̃ deformem Eunuchum. § Decrepito hoc Eunucho § Decrepiti sunt dicti, quorū crepitu & plangore familiæ, fuerant iam conclamata funera. § Hæc superat ipsam Thaidem § Hoc sic accipias nō vituperari Thaidē, sed tanquā ὑπερβολικῶς dici. Ideo addit ipsam, quasi nimiæ pulchritudinis. Et bene ipsam, p p quàm datur.

FAc ita, &c. § Hæc actio continet amatorium, vaniloquiū, & vaniloquiū. Nam in ea sæpius repetitur, quod iam dictū est. GVID.
PH. Fac ita. i. eo pacto & iussi. i. imperaui tibi, & commisi. Isti. i. hu-

Isti.i.Eunnchus & Aethiopissa, sed masculinũ præponderauit fœminino.Deducantur.i.ad Thaidẽ ducantur. P. Faciam. Ph. At.i. sed fac diligenter.s. P. At.i.sed,mature.i.tempestiue fac.i.Parm. fict maturæ. Ph. Satin'.i.satis ne, hoc est mandatũ.i.iniunctum tibi. P. Ah,indignantis est propter tam odiosam repetitionẽ: Mirum est sup.te rogitare.i.ita instanter rogare,vt id fiat, quasi ironicę dicitur sit difficilę.i.res difficilis ad meretricem munera deducere.vtinã possis inuenire.i acquirere iam facile aliquid.q̃.i.quantum.facile hoc donum,quod dari iubes.peribit.i.nihil fiet,& nihil æstimabitur ab ea.s.Vel q̃ facile hoc peribit, intellige.i quantum facile hoc quod Thais tibi promittit.peribit.i.non durabit & eua nescit. Ph. Quoque.i.etiam ego pereo.i.molestia amoris conficior,vna.i.simul,cum eo quod dicis tam facile periturum. Quod mihi carius est. Donatus vult capi hãc structuram neutrã pro masculina,vt sit sensus,Ego qui mihi carior sum pereo vna cum eo dono, quod dicis periturum.vel si vis fac, vt quod totã clausulam referat,vt sæpe fit.ita q̃ sit sensus.Ego quoque vna pereo.quod.i. quæ res.s.me perire est mihi carius.i.maiori est mihi coræ,& magis animum meum tangit,siue pũgit , ne patiare.i.noli pati istud tam iniquo animo.i.tam ægre,quinimmo pareto volũtati meæ. P. Minime.i.nõ patior.s.iniquo animo,quin.i.quin immo.dabo effectum.i.producam in effectum,quod iussisti. sed nũquid imperas.i.præcipis aliud,q̃ vt deducam domum tuum. Ph. Ornato.i. reddito pulchrum & decorum munus nostrũ verbis.i.aliquo sermonis eloquio. quoad.i.inquãtum poteris. & pellito ab ea illum æmulum.i.inuidum & riualem adducendo eum in inuidiã Thaidis. P. Ahu interiectio ad eum spectans, qui incipit capere & intelligere. quorsum vergatur. memini.i.in memoria habeo iam reconditum quorsum spectes.tametsi.i.quãuis.nullus.i.nõ, vt sæpe ita interpretari solet.moneas.i.admoneas. Ph. Ego ibo rus,aduerbialiter ponitur rus. atq; manebo ibi.i.ruri. P. Cẽseo.i.ea est mea sententia,vt id afficias. Ph. Sed heus vocantis est aduerbiũ. tu. P. Quid uis? Ph. Censco'.i.arbitraris ne? (vnde censores qui morum alienorũ sumũt arbitrium} Censen' ergo.i.arbitraris ne me posse affirmare.i.confirmare, constituere, stabilire animum meũ.s.& perpeti.i.tolerare ne redeam . interea.i.quãdiu hæc mea iussa ex plebis? P. Te ne.i.petis vtrum censeam te posse offirmare,vt non redeas hercle.i.per Herculẽ,non arbitror te posse offirmare,&c.nã aut reuertere.i.redibis , iam.i statim, aut mox paulo post,insomnia.i.visa in somnis,vel vigiliæ , quãuis pro vigilia dicantur potius insomnia insomniæ primæ inflexionis,& p pea alii qui dñt adiget, vt sit singularis numeri.adigent.i.adducẽt,hoc est te ad vrbem agent.i.ducent , vel lege adiget.i.impeller horsum.i, versus hãc vrbem, noctu.i.nocturno tẽpore. Ph. Faciam opus.i. operabo ruri,vt defatiger vsque.i assidue. & vt dormiam.i.somnum capiam ingratus.i.etiam inuitus,coactus.Nam ingratus nõ vltro signat,quia vltronea grata sunt,ingrata quæ inimicis sunt, ac repugnãtibus. P. Tu lassus.i.opere defatigatus,vigilabis.i.somnum non capies,facies.i.efficias,plus.i.magis & difficilius hoc,in ablatiuo.i.q̃ vigilare lassus. Ph. Ah Parmeno nihil dicis,hæc mollicies.i.hæc effœminatio animi est eijciẽda.i.eruẽda à nobis.Hercle.i.certe,vel per Herculẽ,nimis.i.plus æquo indulgeo me, antique pro indulgeo mihi , hoc est nimia sum benignus mihi ipsi & facilis & parcu nimis mihi,tandem.i.vt ego maximum dicã, non caream.i.carere possim illa si sit opus,vel i.etiam triduũ totum.i. integrum triduum. P. Ridet Phædriam seruus.Hui,interiectio ridentis,vel aliquid admirãtis, carebis bene vniuersum triduũ illa? vide.i.considera,quid agis.i.quid agendum suscipias, quasi res ardua sit. Ph. Stat sententia.i.ea opinio est & consilium mihi placet,& apud me firmatum est, deliberatũ ac decretum. P. Dij boni,vocatiuus est , q.d.inuoco vos , quid hoc morbi est.i.qualis est hic morbus & insania,non asit amor,Adeon'.i.est ne verũ sup.homines adeo.i tm̃ immutarier.i.mutari ex amore.i.p p amorẽ vt cognoscas.i.cognoscat aliquis secunda persona pro tertia,vt sæpe fi , non eũdem esse hominem,qui ante amorem erat, adeo immutatus est,& more suo plurali numero ad singularem se conuertit, nemo fuit minus ineptus.i.prudentior,hoc.s.Phædria ante amorem,minus.n.vni positiuo iunctum reddit contrariam comparatiui significationem,vt minus prudens.i.stultior, minus stultus.i. prudentior.Quisquã.i.aliquis nõ fuit magis seuerus.i.grauis,neque magis continens.i.à lasciuia sibi cauens. Sed quis est hic qui pergit.i.qui prosequitur iter suũ huc.i.ad hãc partẽ.At at.interiectio metuentis,vel oppressi ex separato,quidẽ.i.certe,hic est Gnatho.i.sic appellatus, parasitus.i.qui adulatione victũ quæritat , & sic replere vẽtrem desiderat,militis.s.Thrasonis,quem ille parasitus ambit.i.vt ventrẽ impleat,duci se eum huic.s.Thaidi dono.i. pro dono vnã virginem papæ,interiectio admirantis,facie honesta.i.habentẽ faciem honestã,& modestã.Mirum erit sup.ni.i.nisi dabo,id est dedero,seu obtulero me , turpiter.i.cum pudore meo, hic.i.in hoc loco,cũ hoc meo Eunucho.i.virilibus execto,decrepito.i.senio iam confecto admodum.Decrepiti aũt dicti sunt quorum iam fuerant cõclamata funera crepitu & plangore familiæ, hæc puella superat,i.vincit pulchritudine ipsam Thaidem .

Lato.

Argumentum} Mandat adolescẽs puellæ & Eunuchi deductionem ad Thaidem, & ipse rus discedẽs perridiculose se confirmare nititur, Illudẽte interim Parmenone. {Facito vt iussi} Inepta & ridicula solicitudo Phædriæ. {Ah rogitare} Indignatio stomachãtis.& subaudi decet. {Ego quoque} Defensio à maiori. {Munus nostrum ornato}.i.verbis cõmendato. {Tametsi nullus} Pro frustra & nõ necessario.{Cẽsen' posse} Ridicula dubitatio desperantis.{Nam aut} Faceta & irrisoria risio. {Ingratus} In vitas.{Abi sis}Collectio suijpsius ac reprehẽsio ad confirmationem.{Nimis me indulgeo} Vetuste,per accusatiuũ, pro mihi.{Hui vniuersum} Exclamatio irridẽtis.Deinde reliqua ad spectatores.{Sed quis hic} Præparatio ad ingressum parasiti.

Patavs Mars.

Facta vt iussi, &c.} Amantium prodigalitatem verba compluria,& vana,inconstantiam, debilitatem cõsilij,& amoris imperium, amantisq; durissimam seruitutem hæc scena exprimit. Id quippe genus hominum seruit affectibus.qua seruitute nihil excogitari potest inferius . Vnde Seneca lib.6.epist.dicit . Nulla seruitus turpior est q̃ voluntaria. Et Diogenes,dicere solebat,seruus dominis,malos autem cupiditatibus seruire . Aristippus dicebat. Non ingredi ad meretricem,sed egredi non posse,turpe est. Et habeo Laidem meretricem,sed ab illa nõ habeor. Et : Etiam inter Bacchanalia pudicus non corrumpitur. Et Diogenes inculcabat sæpius,cupiditatem arcem esse omnium malorum.{Censen' me posse obfirmare}Censere,inquit Iurisconsultus,est constituere, vel præcipere. Vnde dicimus: Censeo hoc facias, & senatum censuisse. Inde censores . Censere , inquit Pompeius, nunc significat putare,nunc suadere,nunc decernere.{Non ego illa caream}Carere,inquit,Cicero in 1.Tusc.significat egere eo,quod habere velis . Inest enim velle in carendo. Triste est nomen ipsum carendi,quia subijcitur hæc vis: Habet, nõ habet,desiderat, requirit,indiget,opinor hæc incommoda sunt carentis. Caret oculis odiosa cæcitas,liberis orbitas. {Eijciũda hæc mollicies} Constans est,qui resistit doloribus , qui proueniunt, à cupiditate absentium voluptatum. mollis vero, qui facile vincitur à doloribus, & qui luxu diffluit. Talis homo constanti opponitur. {Hoc nemo fuit minus ineptus} Inepti homines dicuntur, qui nõ seruant decorũ. {Magis seuerus} Seuerus dicitur grauis,& hostis malorum morũ. Continens est qui superat & reijcit eas voluptates, à quibus plures superantur. Incontinens,qui superatur ab his voluptatibus,quas multi non inepti, sed seueri & graues superarẽt.

Glar.

Vt in hac scena amatorium multiloquiũ & vaniloquium est auctore Donato, ita carmina sunt non vnius rationis, nec planè sibi vbique cõstantia. Primus itaque versus trochaicus est tetrameter acatalecticus, inquit Doctor.& rectẽ,meo quidem iudicio sed quod subiungit,nisi tollas è versu Isti,id vero non rectè.fieret enim tunc heptameter , cuiusmodi nullum apud hunc reperias auctorem . Secundus item est trochaicus tetrameter, sed catalecticus,idem inquit. Tertium quinque verbis Ah cogitare quasi difficile sit, ait iambicum dimetrum. Si prior dimeter iambicus est,vtique hypercatalecticus est. Atqui si verbum Facile non legitur , quod Donatus supplendum in Quàm hoc peribit, quemadmodum quidam habent libros , existimat,erunt duo trimetri trochaici catalectici quales apud hunc poetã binos ternosve inueniri,sæpe in his annotationibus testati sumus, & supra in Andria Actus 3.Scena 2.ad hunc modum :

Ah rogitare quasi difficile sit, Vtinam
Tam aliquid iouenire possis Phædria .

In verbo enim Tam,facile,vt ita loquar, intelligitur Facile . Sed lector sequatur quod valet . Sequens deinde versũ trochaicus tetram.est catalect.cum cretico in sexto loco.nisi Mihi totũ èlidere malimus. Sextus aũt ab initio scenæ versus cũ tribus sequentibus est senarius iambicus trimet. Decimum Doctor.ait iambicũ scazonta catalecticum,in quo sunt octo pedes & syllaba fefellit eum numerus. Nam pro octo pedibus & syllaba, ipse septem pedes accepit & syllabam . Sed ego puto initio huius versus Memini esse monometrum,deinde reliquum, quod ait Doctor.iambicum tetram.acatalect.vt & sequens est versus. Sequitur deinde trochaicus tetr.catalect. Perpeti ne redeam interea? P. Te ne? nõ hercle arbitror. Deinde sequuntur quinque iambici tetr.catalectici, quorum priores quatuor Doctor.iudicauit esse trochaicos,sed nõ rectè. Nam de primo non est dubium quin sit iambicus. In secundo,Elide,inquit,duos,sed elide vt voles , nunquam ita hunc versum torquebis,quin iambi trochæis cõtrarij venient. Ego meam de eo sentẽtiam dicam, penes Lectorem sit iudicium. Primo quidem loco s,in Opus elidẽdum puto,vt Doct.vt sit proceleusma-

ticus initio, opu' faci, secundo loco spõdeus, tertio & quarto iambus, quinto spondeus, sexto iambus. Hactenus bene constat versus, sed pro duobus iambis siue spondeo & iambo restat verbum Dormiam quod pro cretico, aut dactylo esse constat, sed in iambico, hoc loco nunquam ponitur, qua re ego suspicor aliquid deesse versui. Itaque si vel Dein pro in monosyllabum verbo Dormiam præponatur, versus constabit, nec sensus perturbabitur, De ea tamen re cum nemine contendero. Fieri enim potest vt poeta studiose huic vaniloquo talem dederit sermonem, vt est tota ipsius oratio. Sequens deinde versus bene habet, sed in Lassus eliditur s, & in Abi posterior syllaba corripitur, & Nihil monosyllabum est. Quanquam absque omni elisione versus legi potest per tres bacchios tertio, quinto & sexto locis. Est autem iambicus tetram. catalect. non trochaicus. Ita cõtinuo duo sequentes iambici sunt, non trochaici. Trochaici autem incipiũt ibi Vniuersum triduum, in quo Vide pyrrhichius est, quod & Doctor notauit. In sequente autem carmine d, eliditur in Quid, rursus in sequente Eundem dissyllabum est. In Quarto à fine versu, primo loco dactylus est, secundo spõdeus, tertio trochæus, quarto & quinto anapæstus, sexto trochæus, deinde creticus siue trochaicus cum syllaba, vt sic legetur versus.

Sed quis hic est, qui huc pergit? at at hic parasitus quidem est Gnato,

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Quasi ambulantem Gnathonis personam inducit, sub cuius verbis corrupti hominum mores ostenduntur, maxime assentatorum, qui patellam sequuntur, & ad prandia præsto sunt.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, quæ tota moralis est quasi ambulans persona inducitur. Exprimit autem parasitum, sub cuius verbis corruptos hominum mores in assentationem prolapsos ostendit, adeo vt honestæ quoq; personæ in eius culpa inuentæ sint, Gnatho factum adulandi instituit, deinde mira dicacitate, & mordacibus salibus Parmenonem lacessit.

Trochaici & Iambici Tetrametri Catalectici.

GNATHO, PARMENO.

DIi immortales, homini homo quid præstat? stulto intellegens
Quid interest? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurrierat bona,
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis, annisq́; obsitũ.
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi,
Hem quo redactus sum: omnes noti me, atque amici deserunt.
Hic ego ilum contempsi præ me: quid homo, inquam, ignauissime?
Ita ne parasti te, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amisti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo, nil cum est, nil defit tamen.
At ego infelix neq; ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim isti fuit generi quondã quæstus apud sæclum prius.
Hoc nouum est aucupium; ego adeo hanc primus inueni viam,
Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos cõsector: hisce ego non paro me vt rideant,
Sed eis vltro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, aio: postremo imperaui egomet mihi,
Omnia assentari, is quæstus nunc est multo vberrimus.
P. Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,
Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij, fartores, piscatores, aucupes,
Quibus & re salua, et perdita profuerã, et prorsum sæpe:
Salutant: ad cenam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miser, famelicu' videt me esse in tantũ honorem,* *tãto honore
Et tam facile victum quærere; ibi homo cæpit me obsecrare,
Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi:
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplina ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem vt Gnathonici vocentur.
*P. Viden', ocium, & cibu' quid * faciat alienus? G. sed ego cesso* *facit
Ad Thaidẽ hanc deducere, et rogitare ad cenã vt veniat.
*Sed Parmenonem ante ostium * Thaidis tristem video,* *Thais
Riualis seruũ. salua est res: nimirum hic homines frigẽt.
*Nebulonem hunc certum est ludere. P. * hisce hoc munere arbitrantur.* *hi, al. ij
Suam Thaidem esse. G. plurima salute Parmenonem
Summum suum impartit Gnatho. quid agitur? P. statur. G. video:
Nunquidnam hic, quod nolis, vides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?
P. Quidum? G. quia tristi' es. P. nihil equidem. G. ne sis, sed quid videtur
Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. vro hominem. P. vt falsus animi est.
G. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? P. hoc nunc dices.
Eiectos hinc nos. OMNIVM rerum heus vicissitudo est.
G. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam?
Ne sursum, deorsum cursites: neve vsq; ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. men'? papæ. G. sic soleo amicos. P. laudo.
G. Detineo te fortasse: tu profectus alio fueras.
P. Nusquam. G. tum tu igitur paulum da mihi operæ: fac, admittar
Ad illam. P. age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.
G. Num quem euocari hinc vis foras? P. sine, biduum hoc prætereat.
Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.
G. Etiam tu hic stas Parmeno? eho numnam tu hic relictus custos,
Ne quis forte internũcius clam à milite ad istã cursitet?
P. Facete dictum. mira vero, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc aduenire.
Miror, qui ex Piræo abierit: nã ibi custos publice est nũc.
Non temere est: & properans venit: nescio quid circumspectat.

DIi immortales, homini homo quid præstat?] In hac scena nõ stans, sed quasi ambulans persona inducitur. Constitit tñ aliquantulum, intuẽs spectatores, dum secum loquitur. Exprimit aũt parasitum, & sub eius verbis corruptos mores in assentationẽ ostendit, prorsus vt honestæ quoque personæ Do n.

personæ in huiusmodi culpa iuuentæ sint. vt alibi, Obsequiū amicos, veritas odium parit. {Dij immortales} Hoc iam mire, & pro seculi ac temporum reprehensione satyrice Terent. ꝙ apud eum stultum vocat simplicem parasitus, & intelligentem malum. {Dij immortales,} Admirantis exclamatio est, cum parasiti gesticulatione. {Dij immortales, homini homo quid præstat? } Morata narratio à sententia incipi solet, quæ dicitur προμύθιον. {Homini homo quid præstat?} Alij distinguunt, quid præstat stulto intelligens? Alij, stulto intelligens quid interest? quia sic veteres loquebantur. {Quid interest?} Hoc admirātis est, & ideo sic pronunciandum. {Conueni Hominem} Conuenisse, non vidisse tantum, sed etiam collocutum fuisse significat. {Mei loci, atque ordinis} Loci, ingenium, ordinis, pauperem. Illud tandem. Illud natalium, hoc fortunæ est. {Hominem haud impurum,} Non dixit prodigum, quia hoc ipsum probat, sed non auarum, non improbum. Et sic laudamus eos, in quibus nihil est quod magnopere efferamus. {Itidē patria qui abligurierat bona} Hoc ioculari vultu dicitur. Et eleganter ex persona parasiti non culpatur ꝙ comederit bona. {Abligurierat} Suauibus escis consumpserat. Nam ἀπὸ τοῦ λιχνεῦ, est ligurire, & λιχνεῖν Græci suaue appellant. {Video sentum}, Quam bene video, è postquam dixit cōueni. & tempus mutauit & verbum. {Sentum} Horridum. {Sentum} Ad horrorem retulit. {Squalidum} Ad sodes. {Aegrū,} Ad maciem. {Pannis annisq; obsitum} Ad vestitum, & ad tristitiam. Sed pannis & annis, μωρολογίαι parasitorū sunt. {Pannis annisq; obsitum} Vel parasitica vernalitate καθ' ὁμοιοτέλευτον dictum. vel quia Homerus dixit, αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι, & est miseriæ senium deditum. Vnde huic magis tristia grauitasq; displicuit aliena semper ab omnibus parasitis {Annisq; obsitū} Bene addidit annis, quia vt quisq; miserior est, ita senior videtur. {Obsitum} Vt sentum dixit obsitum. μεταφορὰ ab agro. {Quid istuc ornati, inquam?} Scire nos conuenit, cum recto casu profertur interrogatio, non esse cōtumeliosum. Vt si dicas, Quis hic homo est? Si autem in obliquo, cōtemptum significari: vt, Quid hoc est hominis? quid mulieris? qd ornatus? {Quid istuc ornati, inquā?} Ornatus, τῶν μέσων est ad dedecus, & ad turpitudinem. Vel simpliciter hoc accipe, vel εἰρωνικῶς. Et ornati, vt senati, antiquos genitiuos. {Quod habui, perdidi:} Non dixit id, quod erat, comedi, aut consumpsi. {Hem Quò redactus sum?} Vel habitum suum, vel corpus ostendens hoc dicit. Nec quidquam hic, nisi ea media consuetudine collocatum est. {Omnes noti me atque amici deserunt} Sententiose atque mordaciter in mores. {Hic ego illum contēpsi præ me,} Hoc est illud, Homo homini quid præstat, stulto intelligens? {Ita ne parasti te,} Quàm obiurganter, tanquam in illo sit, ꝙ miser est. Et alibi, Nam nemo illorum quisquam ad te venit, quin ita paret sese, vt abs te blanditijs q̄ minimo precio suam voluptatem expleat. Et hoc proprie verbum ad exprimendam inhumanitatem & ignauiam factum est. {Vt spes nulla reliqua in te siet tibi?} Sententiose, ad illud quod & Virg. ait: Ponite spes sibi quisq;. {Vt spes nulla reliqua in te siet tibi?} Bene, quasi qui rem à fortuna acceperit. {Simul consilium cum re amisti?} Virg. Nec si miserum fortuna Sinonem Finxit, vanum etiā, mendacemq; improba finget. Et Salust. Neque fortuna eget, quippe quæ probitatem, industriam, aliasq; bonas artes neque dare, neque eripere cuiquā potest. Ergo hæc interrogatio, increpantis est, nec desiderat responsionem. Nam cōsilium, in bonis animi. Res, in potestate fortunæ. {Ex eodem loco?} Ex eadem fortuna. {Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?} Hoc cōtra illud, Video senem, squallidum, ægrum, pānis annisq; obsitum. Color ergo ad Sentum: Nitor ad Squallidum: Vestitus ad pannis annisq; obsitum. Habitudo corporis, ad Aegrum refertur. {Omnia habeo,} Ad Quod habui, perdidi. {Neque quidquam habeo} Ad Mei loci atque ordinis hominem. {Quæ habitudo est corporis?} Plaut. in Epidico, Corpulentior hercle, atque habitior. {Omnia habeo,} Ad industriam retulit. {Neque quidquā habeo,} Ad fortunæ culpam. & item denuo, fortunæ crimen, Cum nihil est. Ad suam laudem, Nihil desit tamen. {Omnia habeo, neque quidquā habeo,} Alterum horum, neutrum ve potest cuiuis accidere, vtrūque nulli. {Nihil cum est nihil desit tamen} Figura ὀξύμωρον. Vt apud Virg. Sequiturq; sequentem. Et Cic. Cum tacent, clamant. {At ego infelix, neque ridiculus} Iam transit ἀπὸ τοῦ μιμητικοῦ πρὸς τὸ πρακτικόν. {At ego infelix, neque ridiculus} Vehementer inuectus est in tempora & mores poeta sub hac persona ui qua hominem ita inducit pœnitere probitatis suæ, vt se infelicem, nō honestum dicat. Et nō, nolo. sed, non possum. {Quid tu his rebus credis fieri?} Dum quis ridetur, aut vapulat. {Tota erras via} Παρόμοιον per μεταφοράν. {Apud seclum prius}. f. cum essent tempora meliora. {Hoc nouum est aucupium} Vide quid intersit, cum illud quæstum dicat, hoc aucupium. illud de sapientibus, hoc de stultis. {Inueni viam} Adeo nouum est aucupium. {Est genus hominum} Quia multi sunt huiusmodi, nō dixit, homines sunt, sed, est genus hominum. {Hisce ego non paro me vt rideant} Quia ille dixerat, Ego felix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum. {Sed his vltro arrideo} Quid est, His arrideo? aut veluti pareo i. obsequor, aut veluti dictis delector. Atque arrideo, non sicuti parasitis fieri solet, vt his arrideatur à regibus, cum potius ipsi dictis factisq; rideant alienis, hic esse intelligēdum, etiam res ipsa indicat ex contrario. Nam quod ait supra, His ego non paro me vt rideant. hoc econtrario ostēdit quod subijciatur ex dictis. {Sed his vltro arrideo} Vltro, versa vice, an prior? an etiā insuper, hoc est vltra? {Admiror simul} Plus intulit, q̄ si laudo dixisset. {Quidquid dīt} Non, quod dicunt: sed, quidquid dīt i. bene vel male, ne vel si interclusa fuisset assentatio, se impediat, ꝙ contrariū laudauerit. {Id rursum si negant laudo id quoque} Præclare Terēt. ꝙ à Satyrico de alijs diceretur, id hic de se dicturem inducit facetius multo, q̄ si alter fecisset. f. κατατρέχων mores tēporum iam tum vitiatos per assentationē, quod ferè in plerisq; fabulis monstrat. Vt etiam in Andr. Nam hoc tempore obsequiū amicos, veritas odiū parit. Et in Adel. Quòd te isti facilē & festiuum putant id non fieri ex vera vita, neq; adeo ex æquo & iustu, sed ex indulgendo, vel assentando, & largiendo. {Negat quis, neg.} Bene sic dixit. negat & ait, contraria sunt. vt Plaut. in Rud. Vel tu ais, vel tu negas {Is quæstus nūc est multo vberrimus} Quàm ille apud seculum prius fuerat. Et vide quemadmodum illiberalem vitam honestiore nomine nominauit aucupium post etiam quæstū nominauerit. * hic inducens. {Scitum hercle hominem} Miræ Terētius longæ orationi interloquia quædam adhibet, vt fastidiū prolixitatis euitet, velut nunc Parmeno procul audiens Gnathonem, hæc loquitur. {Interea loci} Duæ partes orationis cū coniunctæ vnam fecerint, mutat accentum. {Cōcurrūt læti mihi obuiam} Et multos & properos vno verbo ostēdit, & ea aduerso ad festinantes. {Cupedinarij} Varro humanarum rerum. Numerius, Equitius Cupes, inquit, & Romanius Macellus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta. His in exilium actis, publicata sunt bona, & ædes vbi habitabant dirutæ, eque ea pecunia scalæ deum penarium ædificatæ sunt. vbi habitabant, locus vbi venirēt ea quæ vescendi causa in vrbē erant allata. Itaq; ab altero macellum, ab altero forū Cupedinis appellatū est. {Cupedinarij} Omnes qui osculenta & * poculenta vēdunt, à rebus cupedijs ob alimentum cupedinarij appellantur. Et ipse subiecit qui accipiendi sunt cupedinarij. {Lanij} Qui laniāt pecora, vnde & lanistæ dicti, qui laniandis præsunt gladiatoribus. Sic & Macellum à mactādis pecoribus dictū. {Piscatores} Qui recentem piscē præbent. {Fartores} Qui insitia & farcimina faciunt. {Cetarij} Qui cete. i. magnos pisces venditant, & bolonas exercent. {Cetarij, lanij, coqui, fartores} ἁμάρτημα comicum, In palliata Romanas res loquitur. {Quibus & re salua} Cum de meo impēderem. {Et perdita profueram} Cum de alieno nanciscor & expendo. {Sæpe} Expleuuæ significationis est. {Ad cœnam vocant} Verū ad emendam cœnā? an ad conuiuium? {Aduentum gratulantur} Accusatiuum casum pro datiuo, pro aduentui gratulantur. Et auentus proprie expectatorū, necessariorumq; dicitur. {Ille vbi miser famelicus videt me} Hic ostēdit quæ res coegerit ad discēdū, & simul vide sm vulgi opinionem loqui parasitum. Miserū & famelicū, hominem honestis moribus præditū. {Ille vbi miser famelicus videt me} vide vt sententiose demōstret malos ea bonis contagione fieri, exēplis in prauum præualentibus Videt mihi hoc prodesse, & discere optat quod negabat se posse. {In tanto honore} Quia cōcurrunt, salutant. Famelicus à fame & edēdo dictus est, quasi famelicus. {Tam facile victū quærere} Quia ad cœnā vocant. {Ibi} Pro tunc. {Homo} Mire addidit homo. aut additum superuacue Homo: vt, Donat habere viro decus & tutamē in armis. {Vt sibi liceret discere} Quasi disciplinam, aut artem. tm̄ auctoritatis criminum felicitas sumpsit. {Discere id de me} Magis, de illo, & de me, veteres dicebāt, q̄ vt nos dicimus, à me, aut ab illo. {Sectari iussi} Proprie. nā & sectæ philosophorū ab eo dictæ sunt. {Ea ipsis} Philosophis. f. {Ex ipsis vocabula} Vt Pythagorica, Platonica. Hoc igitur nō est consequēs ad illud quod vult dicere, nisi forte disciplinam pro discipulis posuerit. {Parasiti vt Gnathonici vocentur} Non hoc intulit quod cœperat dicere, nisi forte disciplinam pro discipulis accipimus. {Viden' ociū & cibus quid faciat alienus?} Rursus Parmeno & facetias dicit, & distinguit longiloquium parasiti. {Quid faciat} Legitur & quid facit, vt sit figura per modos, pro, quid faciat. {Hanc deducere} Proprie. Nam Ducitur quis ad supplicium: Deducitur ad lætitiam. {Et rogitare ad cœnam} Vide parasitum magis optare ad cœnam Thaidem vocari, quàm munus capere. {Thaidis} Legitur & Thais. {Salua res est} Quia & ante ostium, & tristem video, salua res est. Nec hoc valet ad lætitiam, ꝙ Parmeno

*poculata

meno est, sed q rinalis seruus. § Salua res est § Prouerbialiter § Nebulonem § Vel furem, quia nebulas obijciat, vel mollem, vt nebulam: vel manem, & vanum vt nebula est. § Hice § Pro hi, vetuste. Virg. His certe neque amor causa est, vix ossibus hærēt, quia hisce debebat dicere. § Hice hoc munere arbitrantur § Non immerito Gnathonem deridet Parmeno, qui penitus nouerit meretricis consilium. § Summum suum § ἰχλευψις. § Summū suum impartit Gnatho § Hæc tota locutio, parasiticæ elegantiæ, & simul εἰρωνείας plena est. Nam & plurimum dicit ei salutē, quem ne exiguā quidem velit continere, & summum dicit eum, qui nec leuis amicus sit sibi, & Parmenonem Gnato, non ego te. § Summū suum § Quàm venuste, q summum amicum non te salutet Parmeno. § Quid agitur? § Pro blandimento, non pro interrogatione nunc ponitur: vt, O noster, quid fit? § Quid agitur? statur § Pro, qd agis? sto. Et facete: nam stat, cui ingredi non licet. § At nūquid aliud? § Cum iurgio hic de illo respondit. & ideo repetit dictum Gnatho. § Quid dum? § Interrogat interrogantem, ne ipse respondeat. § Nihil equidem § Dicens nihil, mutauit vultū Parmeno in lætitiam. Ideo illi facere Gnatho agenti hoc ipsum, ne fis dicit, vt probaret tristem fuisse § Nihil equidem § Pro non, & infra, Nihil dicit vt sequeret le § Hoc tibi mancipium § [illegible], mancipiū dicit puellam, aut virginem § Non malum hercle § Inimica laudatio. § Vro hominem § Sibi hoc gestu & vultu parasitico dicit, & pro eo quod est, dolere cogo. § Vt falsus animi est § Similites & Parmeno secum gestu seruili. & animi, pro animo, ἀντίπτωσις veterum, qui ingens es vitium, & diues es opum, amabant dicere. § Vt falsus animi est § Ea hoc falsus animi est, q putat huiusmodi munere capi posse Thaidem. § Quàm hoc munus gratum Thaidi § Mire insultat Gnatho. Quanto.n. magis munus gratum fuerit, tanto riualis exclusior. § Omnium rerum heus vicissitudo est § Vide locum in quo erumpere dolor Parmenonis potuit, nisi cōmissa seruaret, & celares Thaidis consilium. § Sea ego te totos, &c. § Quid est totos? an diebus & noctibus? vtpote amatoris seruū, ac per hoc sine vlla cessatione & intermissione. § Hos menses § Hos, qui oūe nguntur.i.hoc tempore. § Quietū reddam § Facete, quasi hoc ipse fecerit. & hoc est quod ait, Plurima salute Parmenonē summum suum impartit Gnatho, tanquam amico consulat. § Ne sursum deorsum cursites § Quod est laboris. § Neve vsque ad lucem vigiles § Quod est eius. § Sic soleo amicos § Hoc εἰρωνικῶς. § Desineo te § Valde teneo. § Fortasse tu profecturus alio fueras § Vult exprimere confessionem, q ad Thaidem venerit, sed intrare non possit. § Paululum da mihi operæ § Hoc quasi supplicātis vultu ad irrisionem dicitur. § Paululum da mihi operæ § Proprie sic dicitur, adiuua me. Sic in Adel. Hæc opera vt data sit § Nunc tibi patent fores § Ea eo quantum licere oportuit ostendit, * quàm misere nihil illi liceat Parmenoni. § Quia istam ducis § Hoc quasi ad Gnathonem, sed lente ac sub lingua murmurat. § Num quem euocari hinc vis foras? § Quia ipse intrare nō potest. § Sine biduū hoc prætereat § Et hoc leuius nam si aliter pronunciaueris, secreta produntur. § Qui mihi § Mihi τῷ ἀττικισμῷ dictum est. § Fortunatus § Vt ipse videris tibi. § Næ tu § Næ, valde. § Insultabis fores § Salust. Multos tamen ab adolescentia bonus insultauit. § Næ tu istas faxo calcibus § Mira eloquētia, in qua vtraque ὑπερβολὴ expressissima est. Nā ne neque vno digitulo minus aliquid dici potest, neque calcibus sæpe insultabis, aut amplius, aut ingentius. § Numnam § Hic nam abūdat, vt quidnam. § Relictus custos § Bene relictus, quasi ab excluso § Ne quis forte internuncius § Proprie, internuncius. § Ne quis forte internuncius § Ex his verbis datur intelligi parasitum è domo meretricia egredi. § Ne quis forte internuncius clam à milite ad illam cursitet § Et hoc facete, quasi ipse sibi Thaidem tota vendicauerit, quod miles facit. § Facete dictum § εἰρωνικῶς, quia infacete. § Mira vero militi quæ placeant § Mira, pro mirum. Virg. Nota tibi. & est εἰρωνεία. Quid mirum est, inquit, facete loqui eum, qui militi placeat? Potest in & pluraliter intelligi. § Sed video herilem filium § Non pōt Terētius τρόφιμον proprie dicere, & ideo herilem filium dicit. § Miror quid ex Peiræo abierit § Hic causa ostenditur, cur potest ignotus esse vicinis, & pro Eunucho fingi. § Miror § Pro nescio. § Miror quid est Peiræo abierit § Vt ex Peiræo discederet, symbola amicorum, vt huc perueniret omisso negocio, aspectus virginis fecit. § Nam ibi custos publice § Aduersus prædonū incursus illic excubabat iuuētus Attica. Peiræum, vt Sunium, est maritima & accessu littoris pars clementior. § Publice est nunc § Nunc ambigua distinctione positum est. § Et properans venis § Mire locuturū ante formauit: vt gestus verba præcedant, verba habitum consequantur. § Non temere est § Vt Virg. Haud temere est visum.

GVID. Dij immortales, &c. § In hac scena optime, atque elegātissime parasitorum mores exprimuntur. GN. Dij immortales, exclamatio admirantis, quid.i.quantum, homo vnus præstat.i.præferendus est alteri homini, scilicet. Quid.i.quantum intelligens.i.prudens, interest.i.differt à stulto.i.ab imprudenti, ndeo.i.certe, hoc.i.hæc sententia, venit mihi in mentem.i.subit animum meum, ex hac re.i.ob hanc causam, ego adueniens hodie conueni.i.sum allocutus quendam hominem, hinc mei loci, vel ex eodem loco oriundum, quo ego, vel eiusdem generis, quasi ijsdem natalibus hortum ita q alter non est ex maiori loco natus quàm alter, atque mei ordinis.i.mei status quantum ad fortunas, quasi dicat pauperem, vt ego sum, haud impurum, non auarum, quoniam auaritia sæpe dicitur sordes, & auarus sordidus, & bene non auarum, quoniam prodigus erat. Qui itidem.i.similiter vt ego. obligurierat.i.suauibus cibis, seu epulis consumpserat bona patria.i.quæ à patre relicta sibi fuerant. Et obligurio is verbum est à Græco tractum. Nam lyguron Græci suaue appellant, video.i.aspicio, eum sentum.i.horridum. Sensus tantum dicitur à sentibus.i.spinis, & est ille proprie qui gestat vestem vilem multis frustris compositam, cuius frustra spinis colligantur & coniunguntur. Virg. in 3. Consertum tegmen spinis ac cetera grauis video inquam eum squallidum.i.sordidum, & alta sordidum congerie obductum. Squallor enim est illuuies dēsa & inculcata. Squallere enim dicitur quidquid facie noua visentibus incutit horrorē, video inquam ægrum, id est animo mœstum, & obsitum.i.inculcatum, circundatum, & quasi sufarcinatum, pannis.i.vilibus indumentis, & annis.i.senio, inquam.i.dixi. Quid istuc ornati, pro ornatus est. Antiqui ornati, & ornatus in genitiuo dixerunt, senati & senatus, tumulti & tumultus, vt Prisc. probat exemplis. Vbi est aduertendum q si in casu recto proferatur interrogatio non est contumeliosa, vt si dicas. Quis hic homo est. si autem in obliquo proferatur cōtemptus significatur, vt si dicatur. Quid hoc est hominis? quid mulieris, quid ornatus? Respondit alter. Quoniā ego miser.i.inops, perdidi, id est, consumpsi, quod habui.s.à patre meo, Hem dolentis interiectio, quo.i.ad quem statum, redactus sum.i.deueni, omnes noti.i.cogniti, & amici.i.qui prius erant familiares cum diues essem deserunt.i.derelinquunt me. hic.i.tunc, ego Gnatho contempsi illum præ me.i.in comparatione mei, quasi dicat quamuis patrimonium consumpserim sicut & ipse, tamen mea industria viuendi viam comperi, inquam.i.dixi illi. quid? modus interrogandi. ò homo ignauissime.i.sine animositate, & qui totus animo cadis. Ita ne parasti.i.disposuisti te, vt nulla spes sit tibi reliqua, id est, relicta, & superfit tibi, in te, id est, in tuo consilio, & industria, amisit consilium, id est rationem, qua tibi consulere debeas, simul, id est vna, cum re, id est substantia tua, seu patrimonio, viden', id est vides ne, me ortum ea eodem loco, qui.i. qualis color est mihi sup. non enim vt tu. sentus sum.i.horridus aspectu, qui nitor, id est qualis mundicia est mihi. non enim vt tu squallidus sum, qui vestitus, id est quis cultus est mihi. non enim pannosus sum vt tu, quæ, id est qualis est mihi habitudo corporis, id est aptitudo status corporis mei, quasi dicat sum vegeto corpore, viuido, & bene habito. Habeo omnia quantum ad industriā scilicet quia viuendi non deest mihi cōsilium, neque habeo quidquam fortunarum, scilicet cum.i.quamuis. nihil est mihi fortunarum, nihil tamē desit, à defio.i.deficit, vel deest mihi, quoniam viuendi semper habeo industriam. Respondet alter. At.i.sed, ego infelix, neq; possum esse ridiculus.i.qui ab alijs rideat, & qui alijs præbeam ridēdi materiam, neque possum pati, id est tolerare, plagas.i. vt vapulem. Respōdet Gnato quid credis tu fieri his rebus, id est dum quis ridetur, aut vapulat, erras tota via.i.prorsus te decipis & fallis, metaphora est à deuiātibus tracta. Olim, id est, multum ante. fuit quoddam quæstus, id est, lucrum, & proprie nummarium. Isti generi parasitorum, scilicet apud priores, id est superius seculum, hoc est cum essent tēpora meliora. hoc aucupium, id est hoc vitæ quærendæ genus, est nouum, id est recens, nec diu vsurpatum. Aucupium proprie est ars auium capiendarum, nam aucupari significat arte quadam aues inquirere. Inde transfertur ad alia, vt aucupari laudem, aucupari gloriam. adeo, id est, certe, inueni pridem hanc viam, id est hanc viuendi & parasitandi rationem. Est, id est extat, genus, id est modus species hominum, qui volunt se esse primos, id est præcipuos omnium rerum. nec tamen sunt præcipui. consectos hos, id est tales. non paro, id est non præsto, non præbeo, non offero, non instruo, me huic, id est, talibus, vt rideant, id est derideant me, sed arrideo, id est applaudo, vel pareo & assentio arridendo illis vltro, id est non rogatus, quamuis Donat. dicat vltro, id est versa, vel insuper, & simul, id est & etiam admiror, plus est quàm laudo ingenia.i.natura, mores eorum, quasi dicat laudo quidquid dicūt. rursum, id est denuo si negant id, quod laudarunt quoque, id est etiam laudo id, quod negarunt. quis.i.aliquis negat? ego etiam nego. quis inquam ait, id est affirmat. ego etiam aio.i.affirmo. postremo, id est, denique. imperaui mihi.i.induxi animum meum. assentari, id est comprobare

omnia

omnia assentiendo,& adulando.is quæstus.i.illud aucupium, ille vitæ modus,illud lucrum. est nunc vbertimus.i.copiosissimus. P. Hercle audio sup.scitum hominem.i.scientem hæc facit prorsus homines insanos ex stultis.i.ex incõsideratis.reddit insanos.i. suæ mentis non compotes, sed desipientes. G. Prosequitur narrationem suam. Interea loci,abundat loci, vel soni causa adhibetur,sicut interea temporis, nusquam terram, nusquam gentium, vbiuis loci,vbicunque locorũ.dum.i.quandiu loquimur hæc prædicta.vbi.i.postquam aduenimus.i.accessimus, ad macellum.i.ad locum vbi obsonia (.i.ea,quæ vescendi causa in vrbem essent allata,qualia sunt omnia quæ adduntur pani & vino) vendebãtur. Macellus.n.& cupes,vt Festus Don.referunt ex sententia Varronis,duo Romani fuerunt,quorum ob latrocinium, vel,vt alij volunt,ob proditionem patriæ damnatorũ ædes dirutæ, atque solo æquatæ sunt, in areis aut vbi ædes fuerant, vendi cœperunt obsonia.i.ea quæ adduntur pani & vino, ac propterea locus ille vocatus est macellum vel forum cupedinis,vt Festus inquit. Antiqui etiam cupedia in neutro plurali,vel cupedias in fœminino nominabant lautiores cibos. Ait enim Gell.lib.6.c.13.Cõsectabamus, inquit,ad cœnulam,non cupedias ciborum,sed argutias quæstionum,cupedias posuit pro cibis lautioribus. Cupedinarij autem dicti sunt omnes,qui esculenta & poculenta vendunt, vel,vt Seruius inquit,Cupedinarios vocant voluptatis & cupiditatis ministros,omnes ergo cupedinarij læti concurrunt obuiam mihi.s.cetarij,qui maiores pisces vendunt. Lanij.i.qui pecora laniant,quorum officina dicitur laniena. Inde lanistæ deducti sunt,qui laniãdis præsunt gladiatoribus. Coqui.i.qui obsoniorum decoquẽdorum curam gerunt. Fartores,qui farcimina faciunt,quos vulgus pastillarios vocat,tametsi pastillus sit paruus panis & dulciarius. Horat. Pastillos Rufillus olet,itaque quod dicitur pastillus,debet potius dici farcimen minus. Piscatores.i.ij, qui recentem piscem præbent. Aucupes.i.auium captores,ab auibus capiẽdis dicti,quibus tendunt insidias,quibus cupedinarijs profueram & re.i.substantia & patrimonio,salua.i.cum adhuc haberem patrimonium saluum.& re perdita.i.postquam rem meam consumpseram, quã quidem mãticinabar.i.furabar,vel dolose agebam de alieno,manticinor aris,vel manticulor aris,significat furari,vel dolose agere, quasi ergo dicat cum de meo impenderem,& de alieno manticinabar illis, semper profueram & prorsum, expletiua est hic hæc particula,sæpe salutant me,vocant ad cœnam gratulantur aduentum.i.ob aduentum meum, vel accusatiuus pro datiuo ponitur. Aduẽtus autem proprie expectatorum, necessariorumq; dicitur, vbi.i.postquam, ille miser famelicus.i.fame confectus, à fame & edendo,quasi famelicus, videt me esse in tanto honore, & videt me quærere victum.i.alimoniam, tam facile.i.tam leui via & ratione,ibi.i.tunc, homo.s.ille miser cœpit obsecrare.i.vehemẽter, & quasi per sacra rogare me, vt sibi liceret discere id.i.artem parasitandi de me.i.à me,antiqui.n.magis de illo,& de me dicebant,q̃ ab illo vel à me,iussi.i.præcepi, illum sectari me.i.esse sectatorem me, & proprie,nam & sectæ philosophorũ ab eo dictæ sunt, si potis est.i.si potest, & est ei ingenium aptum, vt itidem.i.similiter, parasiti vocentur Gnathonici à Gnathone parasito, tanquam.i. veluti,disciplinæ.i.sectæ philosophorum, habẽt vocabula ex ipsis philosophis.s. P. Parmeno interrumpit & distinguit longiloquiũ parasiti,neque tamen ab eo sentitur,viden'.i. vides ne, quid ociũ, id est,securitas,hoc est curarum vacuitas, & cibus alienus faciat, quasi vt Pers.inquit. Vẽter sit artis magister. G. sed cessio.i.nimis cunctor,& tardo,deducere hãc puellam ad Thaidem,ducitur quis ad supplicium,sed deducitur in lætitiam, & cesso inquã.i.nimis cũctor rogare vt veniat ad cœnam, sed video Parmenonem tristem ante hostium Thaidis,seruum appositiue dictum.i.qui est seruus riualis.i.æmuli militis.s.Phædriæ, qui Thrasonis riualis erat,res est salua,prouerbialiter dictum.i.res bene se habet,nimirum.i.certe,hi homines frigent,cessant remissi sunt, & pigri,nam pigrum frigus dicitur,certum est mihi.i.constitui apud me, & decreui eludere.i.decipere verbis,vel deridere hũc nebulonem.s.Parmenonem, nebulonem inquit.i.vel furem, q̃ nebulas obijciat,& tenebras sequatur,vel mollem vt nebulam,vel inanem & vanum vt nebula est. P. Isce pro is,vetuste.s.Gnatho arbitratur Thaidem esse suam hoc munere illius puellæ. G. Gnatho impertit plurima salute Parmenonem suum summum amicum, sup.quid agitur.i.quid fit à te.s. P. statur à me,scilicet.i.ego sto,neque ambulo,sed erectus ante hostium maneo. G. video à te.s.stari, nunquidnam.i.quid vides hic quod nolis videre.s. P. video inquã te quem nolim videre. G. at.i.sed nunquid aliud vides.s.quod nolis præter me. P. quid tum.i.quid tunc esset,si aliud viderẽ, quod nolim,vel quid deinde vis dicere. G. quid.i.cur es tristis? P. quidem nihil.i.p̃p nullam rem sum tristis, vel cape nihil pro non. G. ne sis.i.noli esse tristis,sed quid.i.quæ res, hoc mancipiũ.i.hæc serua puella.i.videtur tibi.i.quid dicis de hoc mancipio. P. hercle non est malum mãcipium.i.nõ est inuenustũ,neq; deforme. G. vro i. incendo hominẽ.s.Parmenonem,vel vro i.dolore vro hominem. P.vt.i.quantum est falsus animi pro animo, antiptosis.i.quãtum errat & deceptus est. G. q̃.i.quantum, arbitraris.i.putas hoc munus esse gratum Thaidi. P. dices nunc nos me & herum eiectos, hinc.i.ex domo Thaidis hoc munere.s.heus vicissitudo.i.permutatio,vel alterna mutatio omnium rerum est.G.ò Parmeno ego reddam.i.efficiam te quietum hosce sex menses totos.i integros, sine vlla intermissione,aut cessatione, ne cursites.i.frequẽtee curas sursum deorsum.i.huc & illuc,neve.i.vel nõ,vt vigiles, immo vt dormias vsque ad lucem, neque noctem insomnem ducas, ecquid.i.nunquid. beo te.i.te beatum facio. P. men'.i.me ne beas, papæ,admirantis. G. Soleo sic beare sup.amicos. P.laudo illud.s. G.detineo.i.impedio te,& remoror,fortasse eras profecturus alio id est,in aliũ locum, aduerbium. P. nusquam.i.in nullum locum eram profecturus.G.igitur tum.i.deinde, da mihi paululum operæ.i.parũ adiuua me, vt admittar.i introducar ad illam Thaidẽ. P. age,hortantis particula, modo.i.tantummodo,vel nunc fores patent.i.apertæ sunt nũc tibi,quia ducis istã puellam. G Num.i. nunquid vis,quẽquam i.aliquem,euocari hic.i.ex domo foras ad te.s. P. sine.i.permitte,aut expecta quod sup. hoc biduum i.duorum dierum spatium,prætereat.i.traducatur effluat, faxo.i.faciã, quod sup. tu qui fortunatus.i.cui prospere omnia cedunt, aperis mihi nunc fores vno digitulo.i.facillime,næ.i.valde, vel certe insultabis.i.pulsabis sæpe istas fores calcibus.i.pedibus,seu talis pedum,& quidem frustra.i nequidquam,incassum, dicimus insulto tibi & te,insulto foribus & fores. G.etiã ò Parmeno tu stas hic: q.d.non admitteris intro,eho interiectio attentionem mouens, numnam.i.nunquid,nam est syllabica adiectio, vt quidnã es sup. relictus à Phæd.supp.custos i speculator, & prohibitor, ne forte quis.i aliquis,internuncius.i.amantium minister, qui nuncia mutua defert,cursitet clam.i.secreto à milite ad illam Thaidẽ. P. Facete dictum est sup.ironice.s.quasi infacete.i.inepte illud dictum esse intelligat,vero.i.sed,mira.i.mirũ, hoc est quid mirũ est,sup.ea facete esse dicta quæ placeãt militi,quasi vero delicatas aures habeat in dignoscendis facete dictis ab infacete dictis,hoc autem totum per ironiam intelligendum est, vel ea sunt supp.mira quæ placeãt militi. Sed vi filium herilem,id est,filium heri mei.s.Ch. fratrem. Ph.minorem natu.s.iuniorem Phæd.aduenire huc, miror.i nescio,quid.i.cur abierit.i.discesserit,ex Pyræo,id est,ex oppido in Attica,quod oppidum portus erat Atheniẽsium,pars enim illa maritima accessu littoris erat dementior, quare miror, nã est ibi.i.Pyręi,publice,id est,ex publico constitutus custos aduersus pędonum incursus,illic enim iuuentus Attica excubabat, nunc non temere est.i.inconsiderate huc sup.q.d non sine causa & consideratione,nunc est visum ei huc venire,vel esse,&.i.etiam,venit properans.i.festinus, circunspectat, id est, circunlustrando oculis omnia, molitur nescio quid & parat.

ARgumentum} Gnatho ex mandato militis deducẽs puellam ad Thaidem,forte incidit in Parmenonem,in quem molli dicacitate illudit. } Dij immortales} Suis ipsius verbis describitur Gnatho,ad exprimendam parasiticam personam, & pręparandum spectatorem. } Hominem haud impurum} i.sordidum & auarum. } Sentum} Horridum. } Quid isthuc} Prolopopœia. } Quid homo} Magnifica & superba contemptio. } Viden' me ex} Exẽplum dissimile à seipso,ad amplificationem. } At ego} Obiectio ad purgationẽ. } Tota erras} Solutio & refutatio à temporibus. } Ego adeo} Cõfirmat suo exemplo, & id latius exponit. } Quidquid} Studium assentationis scite expressum. } Cupedinarij} Genus hominum gulæ seruientium. } In tantum honorem} Vetuste. } Tanquam philosophorum} Ridicula comparatio. } Sed ego cesso} Pręparatio ad congressum Parmenonis. } Hisce hoc} Parmeno secum irrisorie. } Plurima salute} Gnathonica salutatio. } Te} Facetum respõsum, & inexpectatum. } Vro hominem} Ad spectatores. } Hoc nunc} Occupatio, cui respondetur prouerbiali sententia. } Sed ego} Ictisio. } Sine biduum} Prędictio indigredientem. } Etiam tu} Reuersus Gnato, hoc dicit. } Facete dictum} Ironia. } Peiręo} Peiręus,portus Atheniensium, qui contra incursiones publice custodiebatur. Lato.

DIj immortales,&c.} Mores parasiticos & adulatorem,assentatorumq; studia & obsequia, quibus nonnulli ad id agendum impelluntur, quod reprehenditur in primis,& nullam prudentiam adesse testatur, cum alijs de se credat quod non habet,hęc scena testatur, quo genere hominum nihil est in vita ciuili perniciosius. Vnde interrogatus Diogenes, quę nam perniciosissime morderet belua: Ex feris obtrectator,ex mitioribus adulator,rñdit. Cic.in Lælio,sic ait: in amicitia nulla maior pestis,quàm adulatio,blanditio,assentatio. Tum autem omnium Petavu maas.

rerum simulatio est vitiosa: tollit.n.iudicium veri, idq; adultera: Assentatio vitiorum adiutrix, procul amoueatur, quæ non modo amico, sed ne libero quidē digna est. Maxima aūt culpa in eo est, qui & veritatem aspernatur, & in fraudem obsequio impellitur Arist.lib.3 Ethic.dicit: Qui delectat emolumēti sui causa, vt inde sibi proueniat in pecunijs, & in his quæ in pecunijs comparantur. vtilitas, adulator vocatur. §Haud impurum§ Purus homo dicitur, qui est sine sordibus & infamia. §Qui abligurierat bona§ Liguriet, inquit Nonius, est degustare. Vnde abligurire, multa auide consumere. §Video sentum§ .i. horridum, vt sentes & spinæ, §Pannis, annisq; obsitum§ Mucore & carie obductū propter sordidos pannos, & ratione ætatis obsitū, quæ in homine misero semper videtur maior. §Viden' me ex eodem ortum loco? &c.§ Id est cuius natales non fuerunt tuis dissimiles, aut clariores, tamē ego melius mihi cōsului. §Neque ridiculum, &c.§ Ridiculus est is, qui mouet alijs risum sua scurrilitate atque ineptijs. Et Iuuenalis quæritur, paupertatem facere homines ridiculos. §Quidquid dicunt laudo, &c.§ Cicero sic ait in Lælio: Quid potest esse tam flexibile, tam deuium, q̄ animus eius, qui ad alterius nō modo sensum, ac voluntatem, sed etiam vultum atque nutum cōuertitur? Negat quis, nego: ait aio. Postremò imperaui egomet mihi omnia assentari, vt ait Terētius: Sed ille in Gnathonis persona, quod ad amici genus adhibere omnino leuitas est. Maxima, inquit, culpa in eo est, qui & veritatem aspernatur, & in fraudem obsequio impellitur. §Sed his vltro arrideo, &c §Id est mea spōte in hominibus ineptis & stultis, risu assentior, vt potius irrideā, q̄ arrideat. Et sic ostendit, se non esse ridiculum, sed irrisorem §Negat quis, nego: ait, aio, &c.§ Supra dixit in Andria: Obsequium amicos, veritas, odium parit. Vnde Cicero in Lælio sic ait: Sed obsequiū multo molestius, quod peccatis indulgens, præcipitem amicum ferri sinit. §Cupedinarij omnes, &c §Sext. Pompeius sic ait: Cupes, & cupediæ antiqui lautiores cibos nominabant. Vnde & macellum forum cupedinis appellabant. Cupediæ, inquit, aut à cupiditate dictæ sunt, vel, sicut Varro vult, q̄ ibi fuerit Cupedinis domus, qui fuerat ob latrocinium damnatus. Macellum appellabatur locus, in quo vendebantur res ad victum pertinētes. Vnde cupedinarij dicuntur, qui res tales vendunt. Et exprimit Terēt qui sint cupedinarij Cetarij, inquit Nonius, genus est piscatorū, quod maiores pisces capit: dictū ab eo, quod cete in mari maiora sunt piscium genera. Lanij dicuntur à laniandis animalibus, beccarios nunc dicimus Fartores dicuntur, qui immutūt & implent vt qui Lucanicas, ventrem Faliscū, & id genus farciunt. Seneca lib. 10. sic ait: Lignum quod ad emundanda obscœna adhærente spongia positum est, totum in gulam farsit, & præclusit faucibus, spiritum emisit. Et fartores, auctore Sext. Pomp. dicebantur nomenclatores, qui clam velut infarcirent nominatorem in aurem candidati §Sectari iussi§ Sectari .i. sequi me tanquam auctorem nouæ sectæ. Vnde dicūtur sectæ philosophorum, & sectarius veruex, auctore Pomp. qui gregem agnorum præcedens, ducit. §Tanquam Philosophorum habent disciplinæ§ Disciplinæ dicūtur sectæ philosophorum. Cic. in Officijs: Sunt nonnullæ disciplinæ, inquit: Et Plato in primo de Leg disciplinam appellat educationē, quæ à pueritia desiderari, amariq; virtutem facit: & illam, quæ perfectus quispiam ciuis effectus, tute iam imperare sciat, atque parere. Et in quinto scribit. Disciplina est puerorum educatio, quæ ad rectam legalemq; vitam perducit. Maiores nostri optimam viuendi in Republica disciplinam appellauerunt. Vnde Cic. in Præfatione librorū, quos Oratorios inscripsit quæritur se prima ætate incidisse in ipsam disciplinæ veteris perturbationem. Parasitus Græce, Latine dicitur adulator & assentator. Nebulo, inquit Sex. Pōp. dicitur, qui non pluris est q̄ nebulæ. Riuales, inquit Nonius, dicti quasi in vnum amorem deriuantes. §Hoc tibi mancipium§ Mancipia, inquit Iustinianus Institutionum lib. 1. dicūtur serui, eo q̄ ab hostibus manu capiuntur. §Miror quid ex Peiræo§ Peiræus est portus Athenarum.

GLAR. Hvius scenæ priores 23. versus excepto vno, aut altero, vt ordine dicemus, sunt trochaici tetrametri catalectici, sequentes deinde ad finē scenæ sunt iambici tetrametri catalect. In primo itaque versu D, eliditur. In secundo versu d, initio eliditur in Quid, alioqui iambic. futurus. In quarto, qui abli, trochæus est, gurie, dactylus. In Ligurio. n u, producitur apud Horatium contra eius formæ regulam. Sextus versus d, elidit in Quid nisi bacchius sit loco primo, & in hūc legitur modum, Quid illuc, inquam ornati'st. qm̄ quod miser habui, perdidi bem. In octauo vel Hic corripitur, cum videatur aduerbium, vel de Illum, l, abijcitur, vel, quod maxime nobis probatur, creticus est loco primo. Nonum carmen ita legit. Doct. Itane te parasti, vt spes nulla reliqua in te sit tibi? Nam quod Sier, liber eius habet, librarij mēda est. Erit aūt sic trochaicus tetram. catal. vt præcedētes oēs. Alij ita legunt, Itan' parasti te, vt spes nulla reliqua in te fiet tibi? Atque ita esset iambicus tetr. acatalect. sicut sequens versus, nisi quis l, in Simul elidat, aut, quod malim, bacchius sit loco primo. Sic.n. trochaicus fieri pōt, de l, elidendo Doct. visum est. Idem tū addit, In trochaico, eliditur, inquit, vt in Video', nisi legas Vide. Ego Vide legendum puto, non Viden', siue versus sit iambicus, siue trochaicus. Et per bacchium alteram leuiorem habet scansionē. In duodecimo versu Omnia habe, pro dactylo poni videtur, & alterum Nihil monosyllabum, alterum dissyllabum est. Sunt & alia effugia, vel vt habeo sit dissyllabum, vel vt Pæan primus sit loco primo. sed non est opus in re manifesta pluribus. In 15. Fuit est monosyllabum, vel creticus loco secundo. In 19. ait Doct. d, in Sed, elidi initio carminis, & fieri trochaicum. At sic sex duntaxat essent pedes, ac syllaba. quare ego pro His, malim ipsis legere, & vel bacchium primum ponere, vel d, elidere, vt primo ac secūdo loco sit spondeus, tertio trocheus, quarto anapestus 21. haud dubie iambicus est tetram. acatalect. nisi quis, quod equidem malim, primo loco ponat bacchium. Sic enim fieret trochaicus tetram. catal. vt reliqui. In 23. vel eliditur s, in Prorsus, vel, quod puto, creticus est loco quarto. §Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi ad.§ Hic incipiunt tetram. catalect. ad finem vsque huius scenæ. In primo loco versu pro Venimus, quod præsentis est temporis, alij, Aduenimus legunt, sed id parum refert. Secūdus ac tertius versus ferè in omnibus libris corrupte leguntur, alijs quædam tollentibus, alijs addentibus. Nos ita vere legendos existimamus.

Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, lanij,
Coqui omnes, cetarij, aucupes, fartores, piscatores.

Sic neque tollitur Omnes, quod Aldinus sustulit liber, nec Aucupes, quod Desid. Doct. tollendum arbitratus est, cum veteres lib. vtrunque habeāt, & sensus ita recte cōstabit, nec minus carminis ratio. §Si pote tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis§ Huc carmen apocopatū erat in Aldino lib. ablatis initio duobus verbis, Si pote aut tribus fortassis, Si potis est. Vtrumcunque tamen legas, versus erit scansu difficilis. Priore modo, phorū ha, erit dactylus absq; elusione m, in rum. posteriore, discipli, erit creticus loco sexto. atque ea lectio mihi probatur, cum constanter oēs lib. ita habeant. Tertius deinde versus s, in Cibus abijcit, si Faciat legamus. Sin Facit legatur, nō abijcit. q̄ duplicem lectionem etiam Donatus indicat. In tertio inde versu nisi aliter ordinauerimus ipsa verba, obueniet trocheus, Thais Verum potest versus etiam ita legi, Sed Parmenonem Thaidis ostium ante tristem video, quæ Anastrophe si quem offendat, is, ad, i, e, adijciēdum curet. Thaei Donatus indicat, & Thais pro Thaidis legi, quod nostræ lectioni congruit. Hæc ideo admonenda duxi. lector eo diligentius exemplaria vetera conspiciat. Nam qui ante nos idem negocij tractarunt, ferè huiusmodi vt leuicula, transiliunt. Quod nobis quoque facile factu visum, si non lectoris vtilitas nobis magis cordi fuisset, cuius vtique habenda est ratio. In sequenti versu pro Hic, legendum puto Hi, idque lex carminis exposcit. Rursus in sequente, Hisce legit Prisc. pro nominatiuo plurali, quod mihi non videtur, sed vel Isce hoc munere arbitratur singulariter legam, vel Iice hoc munere arbitrantur, pluraliter, vt priore lectione solus Thraso altera etiam Gnatho notetur. Priscianum ni moror, cum sæpe corruptissime citet auctores. Rursus in versu continuo sequente vel Suā monosyl. est, vel bacchius loco primo. In 4. deinde, s, in Tristis eliditur. post quem versum in sexto deinde, Deorsum vel dissyllabum est, vel creticus secundo loco. In continuo deinde sequenti versu Paululum habet vetustus liber. ita scandendo Mihi totum eliditur. In continuo dein sequante, secundo loco proceleusmaticus est, Age modo, & vel Oīa monosyllabum totum eliditur, vel, s, de Istum abijcitur, vel, quod magis probo, creticus est loco sexto. Octauus à fine ita legendus est, Qui mihi aperis nunc fores vno digitulo fortunatus. In 5. à fine vel Internuncius est tetrasyllabum, vel bacchius loco quarto. In pen. d, eliditur in Quid, vel bacchius loco secundo, & Peiræo legendum, vt primo loco sit spondeus, secundo vel idem, vel bacchius, tertio dactylus, quarto & quinto anapestus.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chærea laudat forte conspectam virginem, quærit subductam: Parmeno ostendit qui fieri possit vt illa potiatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena nouus amor Chæreæ ephebi ostenditur, laus formæ virginis conspectæ, conquestio Chæreæ, deinde consilium eius portunalæ per subornationem Chæreæ loco Eunuchi. Hæc omnia tanta equidem virtute Comici Poetæ, vt hoc cōmentum sua sponte occurrisse, non quæsitum, aut elaboratum videatur.

Iambici

Iambici Trochaiciq; Tetrametri permixti. Senarij item aliquot in media Scena.

CHAEREA adolescens, PARMENO.

OCCIDI.
Neque virgo est vsquam, neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.
Vbi quaeram? vbi inuestigem? quem perconter, *quàm insistam viam?

*qua insistam via?

Incertus sum: vna haec spes est; vbi vbi est, diu celari non potest.
O faciem pulchrã: deleo omnes dehinc ex animo mulieres.
Taedet quotidianarum harum formarum. P. ecce autem alterum.
De amore nescio quid loquitur. ò infortunatum senem.
Hic vero est, qui si amare occeperit, ludum iocumque
Dices fuisse illum alterum, praeut huius rabies quae dabit.
C. Vt di illum, deaeq; senium perdant, qui me hodie remoratus est;
Meq; adeo, qui restiterim: tum autẽ qui illũ flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem. salue. P. quid tu es tristis? quidue alacris?
Vnde is? C. ego hercle nescio, neque vnde eam, neque quorsum eam:
Ita prorsum oblitus sum mei.
P. Qui quaeso? C. amo. P. ehem. C. nunc te Parmeno ostendes, qui vir sies.
Scis te mihi saepe pollicitum esse: Chaerea, aliquid inuenit
Modo, quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt noscas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
P. Age inepte. C. hoc hercle factum est. fac, sis, nunc promissa appareant,
Siue adeo digna res est, vbi tu neruos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, vt graciles sient.
Si qua est habitior paullo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:
Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceas:
Itaque amantur. P. quid tua istaec? C. noua figura oris. P. papae.
C. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. P. anni. C. sedecim.
P. Flos ipse. C. hanc tu mihi vi, clam, precario
Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.
P. Quid, virgo cuia est? C. nescio hercle. P. vnde est?
C. tantundem. P. vbi habitat?
C. Ne id quidem. P. vbi vidisti? C. in via. P. qua ratione amisisti?
C. Id equidem aduenians mecum stomachabar modo:
Neque quenquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonae
Felicitates omnes aduersae sient.
P. Quid hoc est sceleris? C. perij. P. quid factum est? C. rogas.
Patris cognatum atque aequalem Archidemidem
Nostin'? P. quid ni? C. is, dum sequor hanc, fit mihi obuiam.
P. Incommode hercle. C. immo enimuero infeliciter:
Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his mensibus
Sex septem prorsum non vidisse proximis.
Nisi nunc, cum minime vellem, minimeq; opus fuit.
Eho, non ne hoc monstri simile est? quid ais? P. maxume.
C. Continuo accurrit ad me, quàm longe quidem,
Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chaerea, inquit. restiti.
Scin', quid ego te volebam? dic. cras est mihi
Iudicium quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi esse vt meminerit.
Dum haec dicit, abijt hora. rogo, num quid velit.
Recte, inquit. abeo. cum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc aduorterat
In nostram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit, modo
Huic quae data est dono. C. huc cum aduenio, nulla erat.
P. Comites secuti scilicet sunt virginem?
C. Verum, parasitus cum ancilla. P. ipsa est scilicet.
Desine: iam conclamatum est. C. alias res agis.
P. Istuc agis quidem. C. nostin' quae sit? dic mihi: aut
Vidistin'? P. vidi, noui: scio, quo abducta sit.
C. O Parmeno mi, nostin'? P. noui. C. & scis, vbi siet?
P. Huc deducta est ad Thaidem: ei dono data est.
C. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraso,
Phaedriae riualis. C. duras fratris partes praedicas.
P. Immo enim, si scias quod donum huic dono contra comparet,
Tum magis id dicas. C. quod nam quaeso hercle? P. eunuchum. C. illum ne obsecro
Inhonestum hominem, quem mercatus est here, senem, mulierem?
P. Istunc ipsum. C. homo quatietur certe cũ domo foras.
Sed istã Thaidem non sciui nobis vicinã. P. haud diu est.
C. Perij. nunquam ne etiam me illam vidisse? ehodum. dic mihi,
Est ne, vt fertur, forma? P. sane. C. at nihil ad nostram hanc. P. alia res est.
C. Obsecro te hercle Parmeno, fac vt potiar. P. faciã sedulo, ac
Dabo operam, adiuuabo. nunquid me aliud vis? C. quò nunc is? P. domum,
Vt mancipia haec, ita vt iussit frater, deducã ad Thaidem.
C. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.
P. Quid ita? C. rogitas? summa forma semper conseruam domi
Videbit, colloquetur, aderit vna in vnis aedibus,
Cibum non nunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet:
P. Quid, si nunc tute fortunatus fias? C. qua re Parmeno?
Responde. P. capias tu illius vestem. C. vestem? quid tum postea?
P. Pro illo te deducam. C. audio. P. te esse illum dicam. C. intellego.
P. Tu illis fruare cõmodis, quibus tu illum dicebas modo:
Cibum vna capias, assis, tangas, ludas, propter dormias.
Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit, neque scit qui sies.
Praeterea forma, aetas ipsa est, facile vt te pro eunucho probes.
C. Dixisti pulchre: nunquã vidi melius consilium dari.
Age eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc, quantum potes.
P. Quid agis? iocabar equidem. C. garris. P. perij, quid ego egi miser?
Quo trudis? perculeris iam tu me? tibi equidẽ dico, mane.

C. Eamus. P. pergin'? C. certum est. P. vide, ne nimium calidum hoc sit modo.
C. Non est profecto. sine. P. at enim isthæc in me cudetur faba. ah
Flagitium facimus. C. an id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus quæ nos, nostramq; adolescẽtiã
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?
An potius hęc pati, æquon est fieri, vt à me ludatur dolis?
Quod qui rescierint, culpent? illud merito factum omnes putent.
P. Quid istuc? si certum est facere, faciam. verũ ne post conferas
Culpam in me. C. non faciam. P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
P. Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. C. dij vortant bene.

Don. *potiũdæ

OCCIDI.} In hac scena nouus amor adhuc ephebi, & cõsilium * demonstrandæ virginis demõstratur, tanta virtute Poetæ comici, vt hoc cõmentum non quæsitũ esse, sed occurrisse sua sponte videatur. {Occidi. Neque virgo est vsquam} Non habuit quid dicere debeat aliud, properans & circunspiciens, nisi occidi. {Occidi} Produc mediam syllabam verbi huius, & contrarium significat. {Neque ego, qui illam è cõspectu amisi meo} Amatorie, dum illam non inuenit, & se perdidit. {Vbi quæram} Hoc circũspectantis est. {Vbi inuestigem} Plus intulit. Quem percõter} Hoc tertium plus intulit. nam vbi nec vestigia reperiuntur, superest interrogatio. {Quam insistam viam,} Si nec qui interrogetur apparet. {Quam insistã viam,} Et qua via, legitur {Vbi vbi est, diu celari non põt} Oh nimiam. s. formæ gratiam. {O faciem pulchram} Faciem modo, non partem corporis dicit, sed totam speciem, quæ apparet & cernitur. Virgil. Quibus aspera quondam Visa maris facies. {Deleo oẽs dehinc ex animo mulieres πρὸς τὸ πιθανὸν argumentatus est, vt ostẽderet hũc grandem iam ephebum etiam amoris expertem non fuisse. Sic & alibi, Cũ me ipsum noris q̃ elegans formarũ spectator siem, In hac commotus sum. {Quotidianarum} Hoc est leuiũ & vsitatarum, est quippe huic contrarium, Noua figura oris. Papæ. {Ecce aũt alterum} Sic dicimus, cum p p alterum, de altero venit in mẽtem. {Nescio quid de amore loquitur} Vt iandudum Phædria loquebatur. {O infortunatum senem} Hoc dictum præstruxit ad exitũ fabulæ, ac catastrophen. Nam perturbatus ad Thaidẽ ingreditur hic senex per fallaciam Pythiæ, & indiciũ Parmenonis, atque ita firmabũtur nuptiæ virginis, q̃ ducet Chærea. {Hic vero est} Verũ senex, an Chęrea? sed senex potius. Hic vero est senex. {Qui}. s. Chęrea. {Præ vt huius rabies quæ dabit} Præ, ea comparatione significat. Ergo proprie, & est integra locutio, & ordo est: Præut illa sunt, quæ huius rabies dabit. Et bene Dabit, quasi de re violenta. vt, Dabit ille ruinã Arboribus. {Præut huius rabies quæ dabit} Hic ex parte characteris inscius quidem est personæ Chæreæ, quẽ moribus conijcit seruus ardẽtiorem in amorem ferri posse simul ac cœperit. {Præut huius rabies quæ dabit} Et hic ostẽditur iampridem motum in res venereas Chęream, & magna Poetæ cura est, ne incredibile videatur, adolescentulũ qui pro Eunucho deduci potuerit, tam expedite virginem vitiasse. quocirca artifex summus, quod ætati non potest, naturæ attribuit Chæreæ: vt calidior ingenio, & ante annos amator, non libidinem in sese, sed quãdam rabiem designauerit in venereos appetitus. {Vt illum} Prouinã, {Tideæq; senium perdant} Plus dixit senium q̃ senem. Nec mireris, post Senium, qui additum idẽ quia declinationẽ ad intellectum retulit, vt alibi. In Eunuchum suam. Et senex, ad ætatẽ refertur: Senium, ad contritium. sic Lucil. ait, At quidem te senium, atque insulse sophista. {Remoratus est,} A remora pisciculo, qui & ἐχενηίς vocatur, Remoratio & remoratus dicitur. {Tũ autem, qui illũ} Tum aũt, pro &. Duas vult enim causas esse, cur seipsum dij perdant, vnam q̧ restiterit, alteram q̧ senem peruerit, ut diu remanserit à persequenda virgine. Et nota floccifecerim, & cõtemnere, & nõ contemnere significare: vt nunc, Qui illum floccifecerim. deest vel: vt sit, vel floccifecerim. {Quid tu es tristis, quidve es alacris?} Prouerbiale est in homine perturbatũ & incertus vultus. Aut lętus es. nam alacris, l. litera, pro d, posita, non tristis. s. ἀδάκρυς intelligitur. {Quis ne es alacris} Et alacer, & alacris dicitur, vt habes apud Virg. Ego alacris, cunctosq; putans excedere pugna {Quidve ex alacris?} Alacritas, est mutatio quædã vultus gestiẽtis in spem aliquã. {Vnde his?} Modo ad quid venis significat sed eo, de loco ad locum veteres dicebant, quod mox in subiectis probabitur. {Quorsum eam} Bene, quia supra me dixerat, Vbi quæram? vbi inuestigem? quem percontor? quam insistam viam? incertus sum. {Quorsum eam:} Hinc vt diximus, manifestũ est, Ire & aduẽtum significare. {Ita prorsum oblitus sum mei} Hinc contrariũ, Dum memor ipse mei. Ergo oblitus mei, insanus {Ita prorsum sum oblitus mei} Prorsus, recta i. omnino, nam prorsum est porrò versum. i. ante versum. hinc & prosa oratio, q̃ non inflexit cantilena {Hem} Si cũ H, Parmeno. si leniter, Chærea. {Ostẽdens qui vir sies} Nõ, si vir sies, sed qui vir sis, quod est ἐμφατικώτερον. si quæsisset quidẽ, qui vir sies, an debeat præstare qui virum se sit monstraturus est? Et vir modo, non ad sexum, nec ad ætatẽ dicitur, sed ad laudem. {Qui vir sies} In veteribus inuenitur. {Sæpe pollicitum esse} Pollicitum, quod prominentem vltro significat, dixit. & sæpe pollicitum se, an necesse sit præstare eũ qui promiserit? {Chærea aliquid inuens. {Induxit} μίμησιν pragmatice, more suo, non contentus dicere quid pollicitus sit tantũ, sed quo modo etiam, & quibus verbis. {Modo, quod ames} Tãtummodo. quasi hæc mora sit promissis cõplendis. {In ea re vtilitatem ego faciam vt cognoscas meã} An possit, qui posse se affirmauit? plus est probasse quod promiserit, q̃ ostendere quod possit. {Cum in cellulam} Sic dicit anus * quæ & acceperit beneficium. {Patris penum omne} Ipsum penum, non ex eo aliquid, ὑπερβολικῶς. Et hoc penu, & hic penus, & hæc penus, veteres dixerũt. Ergo & omnem & omne legitur. {Congerebam clãculum} λάθρᾳ ἢ κρύφα. {Age inepte} Qui dubitas te promisisse. an qui exprobes te multa esse largitum? {Hoc hercle factũ est} Inuenit quod amẽ. hoc quod dicebas, inquit, moræ esse, iam factum est. amo. {Promissa appareant} Vtilitatem vt cognoscam tuam. {Siue adeo digna res est} Si persona Parmenonis est. Siue abundat, & pro expletiua coniunctione modo est. In quibusdam omnino non legitur. Adeo autem abundat, aut nimis significat, vel satis. Si Chærea dicit, hic ordo & sensus est, Fac si vis nunc, siue adeo digna res est, vbi tu neruos intendas tuos, vt promissa appareant. vt sit, Sis si vis, & addatur Vt, quod deest. Fac vt promissa appareant. {Vbi tu neruos intendas tuos} Vtrum obscœne hoc vt seruus? an μεταφορικῶς? vbi laborare, ac periclitari debeas. Sed melius legũt qui hoc totum ad personam applicant Chæreæ, & melius quam qui Parmenonem hoc putant loqui, Siue adeo digna res est vbi neruos intendas tuos. {Haud similis virgo est virginum nostrarum} Ciuium. s. id est terræ, ac patriæ nostræ. vt Virg. Non eadem arboribus pendet vindemia nostris. Et Sal. Nostri fœda fuga, &c. {Quas matres student} Hoc verbo ostendit cultum industriæ, nõ pulchritudinem naturalem. {Demissis humeris esse.} Antiqui. n. Græci etiam virginibus suis præbebant palæstram, ad componenda corpora. Vel, demissis humeris esse, liquide, & molliter deductis, neque extantibus alæ in modum. {Vincto pectore} Castigato ac tenui, & velut vincto Deest ergo velut. {Vt graciles fient} A singulari gracilis venit hæc declinatio. {Demissis humeris esse, vincto pectore} Non accipiẽdum est quasi hoc dicat, Ad hoc illas student matres demissis humeris esse, & vincto pectore, vt graciles fient, quasi hæc duo p p vnum illud fiant. sed varie tria dixit, ne diceret * aut student illas demissa humeris, & vinctum pectus, vt graciles fient. {Si qua est habitior} vnde & habitudo dicitur: vt, Quæ habitudo est corporis? non habilior, aptior intelligitur. vt, Nãque humeris de more habilem suspenderat arcum. Ergo habitior, legendum est. {Pugilẽ esse aiunt} Laus in virginem. {Deducunt cibum} Mire vituperauit formam q̃ accurauerit fames. Et proprie deducũt. {Tametsi bona est natura} Bona. i. plena, magna, & pinguis. {Reddunt} Exhibent, perficiunt. {Curatura} Cura mentis est, Curatio medicinæ: Curatura diligentiæ {Iunceas} Tenues & pallidas. {Itaque ergo amãtur} Itaque, inquit, nemo illas amat. εἰρωνεία est. aut vere amantur, vt eo magis hæc amanda sit, quæ naturæ beneficio, non factis comptibus, aut industria est pulchra. {Itaque ergo amantur} Atque ita fit vt amentur, non naturæ merito, sed industria. {Quid tua isthæc?} Recte? sic enim ipse dicet, At nihil ad nostram hãc. {Noua figura oris} Laudis genus est, noua, quia dixerat, Tædet quotidianarum harum formarũ. {Quid tua istæc?} Deest, qualis est, dic. {Papæ} Interiectio mira subito accipientis {Color verus} Quia non de cura est, ac de fuco. i. naturalis, non fucatus. {Corpus solidum} Quia nõ vitiatum. {Succi plenum} Quia nemo deduxit cibum. nam succus, est humor in corpore, quo abundant bene valentes. Virgil. Et succus pecoris, & lac subducitur agnis. Succus, proprie

quasi

quasi sugus, quem sibi ex alimentis mẽbra sugunt, vt se repleant. {Corpus solidum} Plenum & forte.i.non flaccidum. {Succiplenum} Succus, est interior pinguedo membrorũ. {Anni sexdecim} Vide quemadmodum ætatem virginis maturæ poeta ea occasione demonstrauerit. {Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel præcario} Hæc tria sunt quibus non rite res agitur, Vel vi, vel clã, vel precario, Sine pretij mẽtione, vel quia virgo, non, meretria, vel quia nulla ephebo spes est fallẽdi senis. {Hãc tu mihi vel vi, vel clã, vel precario fac tradas} Secundum ius locutus est, nam his, tribus mala fide aliquid possidet, vi, clã, precario. Vi, quia virgo, clã, quia custoditur. precario, quia pretium non habet Cherea. {Mea nihil refert, dum potiar modo} Non hoc personæ attribuendum est, sed affectui, nõ enim quia Chærea est, sed quia amator, * de se cupit facere quemadmodũ potiatur. {Quid virgo, cuia est?} Vtrum serua, an filia? {Ne id quidem} Pulchra varietas, Nescio, tantundem, Ne id quidẽ. {Qua ratione amisti?} Figura συγκοπή, pro amisisti. {Qua ratione amisti?} Si non remansisset Chærea, sed cõsecutus virginem vidisset quo deducta esset prius, q̃ Parmenonem conuenirct, non ita procederet fabula, vt nunc procedit, irruisset.n.io cognitionẽ meretricis importune Chærea, nec pro Eunucho adduceretur vlterius. {Id equidem} Deest ob, aut propter. vt sit, ob id, aut propter id. {Mecum stomacabar} Bene me cum, quia acriorem dolorem sustinet, qui ipse sibi irasci cogitur. Mecum ergo pro apud me, vel mihi. {Hominem esse arbitror} Deest, q̃ me. {Felicitates} Felicitas aduersa est, cum ex prosperitate, quod lædat nascitor. {Cui magis bonæ felicitates} Bonæ, magnæ, nouæ. Dixit autem magna felicitates sibi aduersari, eo q; virginem tantæ pulchritudinis ea oculis amiserit, nam vidisse eam, felicitatis iudicat, sed amisisse, aduersę felicitatis. & q; Bonæ dixit, vel magnæ, vel nimiæ intelliguntur. vel, ἐπίθετον est proprium & perpetuum felicitatum. {Bonæ felicitatis} ζεῦγμα est, eo q; felicitates pluraliter posuit. ἐπίθετα autem de tribus causis nominibus adduntur, discretioois, proprietatis, ornatus. Discretionis: vt, Phrygiæ molimot montihus Idæ. Proprietatis: vt, Terribili impexum seta & dentibus atris. Ornatus: vt, Alma Venus Phrygij genuit Symoentis ad vndã. {Quid hoc est sceleris} Propter hoc quod patior, inquit. nuoc.n.scelus dicit à sene commissum. {Archidemidem nostin'?} Hoc sic pronunciandum est, vt appareat ea ipso nomine statim odiosum nescio quem occurrisse, ac permolestũ. {Quid ni?} Correptio est ab se manifesta inquirentis. est.n.sensus, Quid, nisi? aut cur non nouerim? est.n.qoid ni, aut quid uisi, aut cur noo: quia veteres, ni, pro, ne, ponebaot, &, ne, pro, noo, vt Plaut. Ni stulta sis, pro, ne. &, ne vult, pro non vult. {Immo enimuero iofeliciter} Bene hoc interponit, q; incredibile est tardiorem futurũ amatorẽ incessu virginis. {Nam incommoda alia suot dicenda} Quæ minora sunt.f.aut similia. {Illum liquet mihi deierare} Liquidum est, constans, & manifestum, & certum. Et sic liquet, pro liquidum est, vt claudit, pro claudum est. Vt apud Sal. Nihil scordia claudebat. Et est liquet verbũ iuris, quo vtebantur iudices, cum aoplius pronunciabant, obscuritate commoni causæ magis q̃ oegocij simplicitate. Deierare, val de iurare, vt demiror, & deamo te Syre, si de producta legeris. si correpta, deos iurare intelligitur. {Prorsum nõ vidisse proximis} Quia non vidisse dixit, Proximis præteritis intelligimus. Proxima.n.nobis aut præterita, aut futura sunt, nam præsentia ea sunt, in quibus nunc sumus. {Nisi nunc cũ minime vellem} Quia semper nolui, ideo nunc minime, vtpote adolescens senem. {Quàm longe quidem} Bene longe dixit, quia à longe non potuit dicere an subauditur erat, vt sit, q̃ longe erat? {Minimeq; opus fuit} Sæpe enim nolumus tantum, nunc etiam opus non est. {Incuruus, tremulus, labijs demissis gemens} Vt, omnia ostendat in contrarium sibi versa esse, etiam cursum attribuit seni Labra, sunt superiora, labia inferiora. Labræ asinorum proprie dicuntur. Gemens autem, ob continuam tussim. Sic Luc. Ante fores autem, & tricli nij limina quidã Perditus Tyresia tussi grandæuus gemebat. Incuruus, valde curuus. Sic Virg. Turnus vt infractos aduerso Marte latinos Defecisse videt. Infractos.n.valde fractos significat. nã in præpositio nunc auget, nunc minuit dictiooem. Recte etiam deformitatem describit senis, qui præter ætatem post pulchram virginem fœdior videbatur. Et quã importune omnia? pro puella, senex occurrit, pro virgine, incuruus, tremulus, pro pulchra, labijs demissis, gemens, & cum amator sit, inaniter adolescenti ipse iudicium loquitur, dum festinandum sit, remoratur. {Labijs demissis} Maiora labra, vnde Labeones. Alij labia interiora, & labra superiora. {Heus heus, tibi dico Chærea} Tibi dico Chærea, non adderet, nisi videret Chæream dissimulantem præterire. {Inquit} Aliter, ioquit, proounciandum est, hoc est concitare. oam senis verba aliter proferenda sunt. {Scin' quid ego te volebam?} Hic ostenditur odiosa tarditas senis apud festinãtem Chæream. nam non dicit, sed promittit se dicturũ. {Vt diligenter nooeies} Diligenter, nihil tam abũdanter, nihil tam moraliter dici potuit. {Cras est mihi iud.} Huic moræ etiam illud additum, q; cum debeat dicere quid velit, prius dicis quod noo est necessarium, quare velit. {Esse vt meminerit} Non, vt sit, sed, vt esse meminerit. O prolixitas. {Dum hæc dicit} Dat tempus verbis, quæ non potuit, quamuis iouitaretur, exprimere. {Rogo nunquid velit,} Hoc est significo me abire nam abituri, ne id duie facerent, Nunquid vis dicebant his quibuscum constituissent. Quid est ergo, Rogo nunquid velit? hoc est dico quod abeuntes solent. {Recte, inquit} Pro eo quod est nihil, & moraliter τῶ ἀττικισμῷ. {Cũ huc respicio} In hanc partem.s.qua meretria habitabat. {Interea commodũ} Tantum q;, vel ipso eodemq; tempore. {Commodum} Vna. Et hoc significat, vt si dicas, eodẽ tempore quo hoc agebatur. Nam interea, nunc coniunctio accipienda est, nõ vt alias, pro aduerbio ponitur. {In hanc nostram plateam} Recte quia vicioa est illis Thais, ad quam deducitur. {Nulla erat} Etenim ingressa iam fuerat. {Comites secuti.s.sunt virginem?} Interrogatiue quidẽ, sed sic, vt scire videatur id, quod quærit, sed ad hoc quærere, vt quod scit, confirmet. {Verum parasitus} Verum, modo inceptiua est, non relatiua particula. vt io And. Verum vidi cantharam suffarcinatam {Iam conclamatum est} Transactum ac finitum. vt conclamata corpora nihil reliqui iam habent ad vitæ officia. {Conclamatum est} Manifestum significat, ipsam idem. * esse, vel pulchram esse, quia & ipse dixerat, Hæc superat ipsam Thaidem. vsin conclamatis, funeribus nulla dilatio est doloris, & luctus. vnde Lucan. ait, Corpora nondum Conclamata iacent. Aut conclamatum, satis deploratum, satisq; vociferatõ est, quia dixerat, O iofortunatum senem, si & hic amare cœperit. Tanquam dicat, Iam occisum patrem tandem scimus, iamq; deflemus. {Alias res agis} Recte, quia dixit ille, Iam conclamatũ est. {Alias res agis} Aut, non attendis ad id, qood dico, significat, vt nulla sit in eo attentio. nam hinc natũ est, Agite amabo, Aut nugatorias res agis, hoc est iocaris, q.d. vanas res agis. {Scio quo abducta sit} Plus dixit q̃ interrogabatur, credo tædio interrogantis. nam properat, vt dicturus est, ad deducendum Eunuchum ad Thaidem cum ancilla ex Aethiopia. {Scio quo abducta sit} Secũda aposiopesis. {Eho Parmeno mi, nostin'? & scis vbi siet?} Amatorie satis repetuntur quæ semel dicta suffecerãt. {Huc deducta est ad meretricem} Et hoc confundit semel, cum aceruatim dicit, velut odio interrogantis sæpius, & festinatione ad mandara Phædriæ peragenda. {Phędrię riualis} Cum pronunciatione addendum, quo magis doleat Phædrię riualis. {Duras fratris partes pręedicas} .i. contra æmulum & diuitem, & largissimum. Et partes duras metaphoricos ab actoribus scenicis. {Comparet} Hic iam ostenditur miles illustrior per riualis dona, q̃ per sua. Et est qualitas comparatiua. Comparet pro emat, aut comparandum putet. {Tum magis id dicas} Duras partes fratris esse. {Quodnam quæso hercle?} Curiositatem addidit, παρέλκον τοῦ, Quæso & Hercle. Et vide q; molliter, & sine intellectu spectatoris ad argomenti spectati ordinem poeta peruenirat, vt de Eunucho facta meotione consiliũ nascatur supponendi Chęræ {Eunuchũ} Mire Terent. primo simpliciter Eunucho nomen posuit, huic quoq; detracturus. {Inhonestum} Fœdum, vt contra, facie honesta. vt apud Virg. Et lętos oculis afflarat hoaore. {Hominẽ} Opportuoe hominem dixit, tanquam incerti sexus. {Senem, mulierem?} Non communi genere dixit senem, quippe qui alibi separauerit dicendo, senex atq; anus, sed subdistinguendum est, vt sit duplex vituperatio, vna ab ætate, q; ait senex, altera à membrorũ mollitie, q; ait mulierem. {Quatietur certe cum dono foras} Mire cum dono, tanquam illi repulsæ causa donum futurum sit. Tum deinde nõ reijcietur, sed quatietur. Vide q̃ contumeliosius dictum sit, quatietur foras, vel verberibus impelletur foras, noo expulsione, sed detrusione. Vel sic dixit, foras quatietur, vt desii. Versum, vt sit, foras versum verberabitur, vt verberetur, & fugetur foras. nam & peruulgatæ consuetudinis dictum est, feri canem foras, hoc est feriendo canem foras eijce. {Sed istam Thaidem noo scini nobis vicinam} Quomodo.n. pro Eunucho ueniet, si aut oouit, aut notus est? Etsi mulierem adolescens ne nouit quidem, ipse multu maxime nesciettur. Sed istam Thaidem non sciui nobis uicinam. œconomia contra illud, quod meretria uicina erat. {Haud diu est} Vicina.s. Et est causa, An uerisimile sit nescire potuisse uicinã. Et nota apud Terentiũ uicinas poni sępius adolescentibus meretrices, ns hæc sit prima amoris illecebra. {Nunquam ne etiam me vidisse illam?} Artificiose inculcat Poeta τὸ πιθανὸν. {Est ne ut fertur forma?} Hoc propter illud quod supra diximus. Sed nimio lepore Terentiano, iam illud agitur. Nam hic ostẽditur verisimile esse pro Eunucho creditum apud uicinam meretricem Chæream, qui adeo ignotus sit mulieri, ut nec ipse eam nouerit. quod erat facilius & promptius,

promptius. Et additur color, quod & illa non diu vicina est, & quòd adolescens plurimum in Peiræo commoratus est. § Nihil ad nostram hanc § Nota iam nostrã dixit, pro meam. § Alia res est § Nõ potuit melius suam vtriq; gratiam reseruare. nam & illa, & hæc amantur. § Faciam sedulo § Mire in promissis posterioribus difficultas rei ostenditur, cum primo faciam dixerit. § Nunquid me aliud vis? § Hoc dicere abeũtes solent. Et bene, Nunquid me aliud vis? quia festinat. & simul quia hinc nascitur dolus fallendæ meretricis. § Vt mancipia hæc ita, vt iussit frater, deducam ad Thaidem § Vide Terentium, vt non quæsita esse hæc fallacia, sed ipsa se obtulisse videatur. § O fortunatum illum Eunuchum § Istum sæpe annotauimus, aut ad contemptũ, aut ad odiũ referri, vt Virg. Aut quid petis istis? &, Ista quidem, quia nota mihi tua magna voluntas Iuppiter. § Qui quidem in hanc detur domum § Quid facilius quàm imitari velle quod laudes? nec quisquam, nisi qui cupit, eligitur pro Eunucho, qui Eunuchum putat esse beatum. Vide quàm molli descensu ad hoc consilium peruenitur. Res.n.hoc suggerit potius, quàm Parmeno: ideo quia seruũ hoc suadere Chæreæ nimis temerarium fuit. § Quid ita? § Potuit intelligere statim seruus, sed ad hoc interrogat, vt doceatur spectator. § Videbit, colloquetur; aderit vna, &c. § Amatorie nimis, quinq; lineas amoris executus est: adeoq; diligenter, vt etiã ordinem custod erit. § Videbis, colloquetur, aderit vna in vnis ædibus § Mire amator non simul effudit hoc bonum, sed particulatim digessit, vt maior voluptas futura esse nasceretur. § Videbit, colloquetur, aderit, &c § Istæ enim sunt amoris lineæ, etsi eas nõ omnes est persecutus. § Quid si nunc tute fortunatus fias? § Sic videtur Parmeno dicere, potius vt iocetur, quàm vt fieri credat posse. § Capias tu illius vestem § Non semel ostenditur quod futurum sit, quia particulatim potest etiã quod turpe est, tñ mitti ad persuasionem. Simul in gestum respicitur. Ergo non dixit, ibis pro Eunucho, sed primo, capias illius vestem. tum deinde hoc ipsum nõ aspernante domino, pergit seruus ad cetera quæ audaciora sunt. § Vestem § Quàm libenter audiat, repetitio dictorũ per interrogationem ostendit. § Audio § .i. libenter hoc admitto, & consentio. Vt in Phormione, Audio & fateor. & contra non audio. § Intelligo § Audio & intelligo vno modo non vsitatam exprimunt. s. consentientis immodicum affectũ. § Cibũ vnà capias § Bene seruus interturbauit supra dictas amandi lineas & ordinem voluptatum, quippe qui amare nõ nouerit. § Cibum vna capias. Adsis, tangas, ludas, propter dormias § Etsi satis erat superior versus, tñ incentiua sunt amoris etiam sigillatim hæc enumerata quæ vna sententia superior versus ostenderat. § Quãquidem illarum § Pro, ex illis. § Quisquam § Quia quæquam dicere, absurdum est. § Illarum quisquã § Quisquam, multis exemplis probatur etiam feminino genere veteres protulisse, ita vt in numeris & generibus hæc pronomina infinita sint. § Neque scies qui sies, § Hoc est quod supra callide poeta præstruxit. § Forma atq; ætas ipsa est § Deest, in te. § Facile vt pro Eunucho probes § Formam. s. & ætatem. Formã, quia pulcher es, ætatem quia ephebus. § Facile vt pro Eunucho probes § Probes fingas, atq; persuadeas, vt in consuetudine dicimus, Homo sacrilegus pro innocente se probauit. Et Cic. Hoc tu his probabit? Itaq; deest te, quod subaudiamus. vt sit, Pro Eunucho te probes. Probes, vt, Migrantes cernas Aut probes persuadeas. Et simul honeste non dixit, quod erat rectum, vt Eunuchũ probes, sed pro Eunucho ne esse contumeliosum in Chæream. § Nunc iam orna me § Hortatiue ornã dixit, non despolia, aut exue me § Abduc § Abducimus vnde volumus, Ducimus quo volumus. § Quantum potes § Deest, cito. § Quid agis? § Callide seruus non vult se auctorem videri tanti facinoris. § Quò trudis? § Comici semper ea ostendunt fieri ab altero verbis alterius personæ, quæ ostendi per se ipsa non poterunt, vt nunc manu agere Chæream Parmenone ipso dicente cognoscimus. § Quò trudis? § Præbet se vi cogendũ domino quem compulit dictis. § Perculeris iam tu me § Peruerteris. Vnde prouerbiũ, Bene plaustrum perculit. § Tibi equidem dico, mane § Sigillatim ista pronuncianda sunt, ex quibus intelligatur, non cessare Chæream quin adhuc impellat, & trudat. § Pergin'? § Quasi vero ioco dixerit, nõ serio. § Ne nimiũ calidũ § Periculosum. sed melius callidum legitur. § Nimium, prouerbiale, quia nimium propria vox est. § Flagitium facimus § Flagitium more militari dicitur, res flagitatione, hoc est increpatione digna. Nam flagitatio, à strepitu dicitur, vnde flamma, & flagella, & flagitare. i personare intelligimus dici. Nam hæc omnia sine sonitu, crepituq; non sunt. § An id flagitium est? § An liceat? an deceat, Et prius, quia licet. § At .n. istæc in me cudetur faba § .i. in me hoc malum recidet, in me hæc vindicabitur culpa, vt laborat solum, in quo cuditur. i. batuitur faba, cum siliquis exuitur tunsa fustibus, vt in areis more rusticorum fit. Vel quod quidam male coctam fabam, & quæ non madueri t, sed dura permanserit supra caput coqui, velut ipsi fabæ irati saxo comminuunt. tum vniuersum malum, & omnis dolor ad coquum peruenit. Simile & alibi a pulmento prouerbiũ est, Tute hoc intristi, tibi hoc est exedendum, accingere. § An id flagitiũ est? § Terentius laudat argumentum huius fabulæ, in quo exemplum promitur, quod prosit parentibus, obsit meretricibus, & simul deliberationibus tractas id faciendum. § Si in domum meretriciam deducar § Hoc tale est, nulla lex prohibeat, & defendatur vt licitum. § Et illis crucibus § Hoc iam ad illud pertinet, vt ostendatur decere, & primo a persona eius cui fit. § Habent despicatã § Contemptam atq; despectã, & ita est ἐπένθεσις, & μετάπλασμος. Vel certe alterius verbi declinatio ab eo quod est despicor, vt conspicor. Sal Cum interea Metellus monte digrediens cum exercitu conspicatur, primo dubius quid nam insolita facies ostẽderet. § Nunc referam gratiam § Non eas, inquit, lacessam, sed quod iustum est, vicem reddam, quasi ipse in alijs læsus sit. § Vt ab illis fallimur § Non dixit, alij falluntur. § An potius hæc pati æquum est fieri? § Illic vicissitudo extat in Pati dolos § Vt à me ludatur § ἐλλείπει subauditur pati. § Quod qui rescierint § Ex consequentibus argumentum. nam illud factum vituperatio sequitur, hoc approbatio. § Illud merito factum omnes putent § Bene, non iudicent, quia & hoc ipsum non satis probum est, vel meretricem fallere. § Quid istic? § Aduerbium est ægre concedentis. § Facito § Pro facito. § Verum § Deest, vide § Verum, ne post conferas § Si ne prohibentis est, nihil deest si percontantis, vt sit, ne forte, deest timeo. § Verum, ne post conferas culpã in me § In hoc negocio non auctor vult interesse, sed seruus. § Cogo atq; impero § Euidẽter ostẽdit plus esse imperare quàm iubere. § Nunquam § Pro non. Vt, Nunquam omnes hodie moriemur multi. § Nunquã defugiam auctoritatẽ tuã § Non, inquit, recusabo facere, dum tu tñ auctor sis facti.

OCcidi. &c. § In hac scena nouus amor Chæreæ, ephebi ostendit, & consilium potiendæ virginis demonstratur. CH. Chærea inducitur tanquam properans, & circunspiciens videret ne puellam cuius in amore exarserat Occidi, media breui ab ob & cado, pro morior. i. mortuus sum, siue perij, ac perditus sum, neq; virgo. i. puella ducta ad Thaid. est vsquam. i. in aliquo loco, quem aspiciam. neq; ego. s. inquam vsquam, q.d. eam perdendo me quoq; perdidi, & hoc amatorie. nam dum illã non inuenit seipsum perditum censet, neq; ego. s. u. q. ego amisi illam è conspectu meo in. s. i. dubius vbi inuestigem. i. per vestigia eam sequar. quem hominem percontet. i. nescio quem interrogem, si vestigia desint, incertus etiã sum quæ via insistam. i. quod iter teneam, sequendo eam, hæc est. s. me. i. præcipua expectatio & fiducia vbi vbi. i. vbicunq; est. nõ potest celari diu propter nimiã formæ gloriam. O, admirantis est, faciem. i. formam totam ac factam, & speciem totam, quæ apparet & cernitur. pulchram. i. venustã. ibi particula o, accusatiuo iungitur, & admirantis est, vt Virg. O For. n. b. si s. n. a. interdum etiam iungitur nominatiuo & vocatiuo in quibus structuris possunt subaudiri verba pro legentium arbitrio, dehinc. i. à modo. dehinc animo mulieres. i. aufero ex animo & oblitero omnes mulieres alias ab hac puella me tædet. i. tædio afficior harum formarum. i. facierum. quotidianarum. i. leuium & vsitatarum. P. autem. i. sed, ecce in conspectu adest tanquam repentinum malum, alter filius loquitur nescio quid, per indignationem dici sæpe solet nescio quid, & per cõtemptum de amore exclamantis & dolentis est, senem. s. patrem horum iuuenum Phædriæ & Chæreæ. infortunatũ. i. infelicem, vero. i. sed, hic id est talis Chærea sup. est Donat. tñ vt vult per hic intelligatur potius senex, malo tñ vt Chærea propter sequens relatiuũ, qui, non referendum ad senem, sed ad Chæream, qui. s. Chærea si occeperit. i. inceperit amare; dices. i. diceret aliquis illum alterum. s. Phædriam fuisse ludum & iocum. Ludus est in facto, iocus in verbo. præut illa erunt sup. quæ rabies. i. insania amoris huius Chæreæ, dabit. i. mouebit. dici. n. sic eleganter solet, Hoc non est nisi ludus & iocus præut illa sunt, quæ feci alter. præut illa sunt, hoc est in comparatione eorum quæ alter fecit. Præ enim sæpe significat in comparatione, vt Cicero ad Sulp. At contra nobis nõ tu quidem vacuus molestijs, sed pro nobis beatus videris. s. præ nobis dixit in comparatione & respectu nostrum. Itaq; præut particula non quidem præpositio, sed aduerbium, retinet significationem illius præpositionis præ, sed casui nõ seruit, & ea est ita vtendum vt dictum est. C. Vt. i. vtinam, dij & deæ perdant. i. destruãt, illum senium. i. illum senem, in quo dicto non respexit genus, sed intellectum tantum dixisset. n. illud, ad quia senem intelligebat, dixit illum, & senium apposuit ad conuitium senis illius cognati patris qui eum detinuerat, qui retulit ad intellectum non ad vocabulum, qui. s. senex, remoratus est. i. detinuit me hodie. Remoror remoraris significat detineo detines, diciturq; à remora remoræ, quod significat pisciculum echeneidem nomine naues remorantem. & adeo, id est valde, vel certe dij & deæ perdant me, qui GVED.

restiterim

restiterim.i.cessauerim se qui virginem propter eum autem.i.sed, tum.i.deinde, vel cape illas particulas pro, & repetendo dij & deæ etiam perdant me, qui non flocciifecerim i. contempserim illum senem, sed eccum.i ecce prope video Parmenonem, deinde vt accessit ad eum subiunxit, salue Parmeno.i.saluus sis. P. quid.i.cur, es tristi.i.vultu præsto, quid ne.i.cur nō es alacris.i.lætus, vnde is, id est venis. auctores.n.& eo pro venio, & rursus venio pro eo indifferenter vtuntur. C. hercle ego nescio, neq; vnde eam.i.veniā, ita prorsus.i.adeo oīno sum oblitus mei.i.adeo totus sum amoris insania correptus, neq; scio sup. quorsum.i. versus quam partem eam. P. quæso qui.i.quomodo, vel cur ita es tui oblitus. C. amo, id est amore sum correptus. P. hem, interiectio indignantis. C. ò Parmeno nunc ostendes qui.i.qualis, vir sis.i.quantam potestatē, & virtutem habeas, vel quantū fidelis sis promissis stando . tu scis te pollicitum esse.i.sponte tua mihi promisisse, & quidem in hæc verba siue in hanc formā, & est mimesis, qm̄ non est cōtentus dicere quid sit pollicitus, nisi etiam dicat quomodo, & quibus verbis. verba hæc sunt? O Chærea inueni.i.excogita, elige, modo.i. tantummodo aliquid quod ames.i.quod sit tibi cordi.ego Parmeno faciam vt tu cognoscas meam vtilitatem.i. quantum ero tibi vtilis in ea re, quam amabis. & scis inquam te esse id pollicitum, cum.i.qn̄ congerebam.i.vel coadunabam, vel cōportabam ad te. clanculum.i.secreto, occulte, & qn̄ cogerebam ad te in cellulam.i. in aliquam camerulam, vel in alium locum domus aptum reponendis, claudendisq; rebus. Cælla.n.ab eo dicta est, q̄ eam clausam esse conueniat ob ea quæ in ea cælantur, & cęlla & cęllariū dicitur, reponendis, claudendisq; rebus esculentis, & poculentis, itaq; cęlla vel cællula à cælando rite dici debet, q̄ in ea cælentur reposita, cum ergo congerebam clanculum ad te in cællulam omnem penum patris..quidquid esculentum, & poculentū pater habebat domi repositum longæ vsionis causa, non autem quotidiani vsus, & hyperbolicos est. Veteres autem dixerunt & hoc penus & hic penus & hæc penus. Item & hoc penu indeclinabile. P. ò inepte qui.s.dubitas de promissis. vel iactas te multa largitū.age, vel hortātis est, vt inueniat aliquid quod amet, aut sit verbum.i. effice ergo, vt aliquid inuenias. C. hercle, hoc est factum.s.inueni quod amem.fac.i.effice, nunc sis.i.si vis, sicut capesis.i.cape si vis. Persius. Vide sis, pro si vis, intellige ergo sic, fac sis.i.si vis, vt supp. ipsa promissa tua appareat nunc. si adeo.i. certe, vel valde, aut satis digna res, vbi.i.in qua tu intendas neruos tuos.i.labores ac periclireris.i.de tuis viribus capias periculum. Alij applicant illud dictū, siue adeo digna res, vbi tu neruos iotendas tunc ad personam Parmenonis, sed melius, vt sentit Don. totum applicatur personæ Chæreę, virgo illa haud.i.non est similis nostrarum virginum.i.virginum nostræ terræ & patriæ. dicimus.n.similis huic & similis huius quas.s. virgines, nostras matres student.i.laborāt, dant operam esse humeris demissis.i.habere demissos, & non extantes humeros, & quas student esse pectore vincto.i.castigato.tenui, repressso, cohibito, non permisso distendi, neq; diffluere, aliqui habent iuncto (sed Donatus legit vincto, quem puto sequendū) vt sint graciles. Si qua est virgo paulo habitior i.vegetior, aptior. Inde habitudo corporis dicitur. quasi status eius & factura seu aptitudo. vel cape hoc dictū sic, si qua est habitior.i.si est aliquanto corpulentior, q̄ deceat puellam, & est quod barbare dicitur, si aliqua est in satis bono puncto, vbi diceretur recte, si qua est habitior paulo, aut vt Gel. habet, si qua est corpore bene habito, ac vegeto. aiunt.i.dicunt, matres vel homines eam esse pugilem.i.pugnę aptam, quod virorum potius est, cum mulieres sint imbecilles, etiam audire est colonos appellantes mulierem corpulētam, ac robustam militem, matres inquam deducūt.i. diminuunt illis puellis cibum, & dietam illis imponunt, tametsi.i.quamuis natura earū puellarum est bona.i.plena, magna & pinguis, reddunt.i. exhibent, perficiunt eas iunceas.i.tenues & pallidas, tali curatura id est tali diligentia. Nam curatio est medicinæ, curatura est diligentię, ergo ita.i.eo pacto amantur, per ironiam, q.d.nemo illas pallidas amat, quas curatura tales fecit, sed eas, potius, quæ natura, vel intellige sine ironia, quia.i.&, ergo amantur ita.i.tali industria, & curatura efficiuntur, vt amentur nō naturæ beneficio. P. Qui, interrogandi modus est distinguendo à sequentibus, deinde dic, sup. (vt ait Donat.) qualis est isthæc.i. ista puella tua, quam.s. amas. C. Noua.i.inaudita, insitata, forma.i. figura, venustas oris.i.faciei est sup. illi. vel si vis sint ablatiui casus, & tunc sic ordina, quia petierat Parmeno qualis esset subdit est sup. noua forma oris.i.habet nouam faciei figuram. P. papæ.interiectio admirantis venustatem virginis. C. Color eius est supple verus.i.naturalis, non ex cura, non fuco, corpus est illi solidum.i.firmum, plenū, forte, non flaccidum, non corruptum curamentis vt nostrarū virginum, & corpus inquam eius est plenū succi.i.humoris non corrupti, quo animalis corpus alitur ac sustentatur, nam humor in corpore animalis, qui corruptus est, dicitur pus. Virgil. Et succus pecori, & lac subducitur agnis. Succus (vt ait Don.) est humor in corpore quo abundant bene valentes, & dicitur proprie quasi sugus, quoniam illum humorem membra sibi sugunt ex alimentis, vt se repleant. Deinde subdit. Succus est pinguitudo membrorū hæc Don dixit ergo Terent succi plenum, quia nemo deduxit cibum illi. P. quot sunt anni illi. C. sedecim. P. Flos ipse iuuentutis in ea est sup. cum sit sedecim annos nata. C. tu fac.i.labora vt tradas mihi hanc puellam, tractum à iure est, nam res vendita tradi debet, vel alio modo contracta, & recte tractas, quia subdis vel vi.i.violentia, quia virgo est. vel clam, quia custoditur, vel precario.i.per preces, quia Chæreæ pretiū deest. Hęc tria uerba ui, clam precario ex iure deducta sunt, quibus non rite res agitur, & mala fide aliquid possidetur, quia sine precij mentione nihil.i.non refert mea, q.d. nō curo qua uia tradatur mihi dūmodo potiar.i.uoto meo ea utar. P. quid? modus interrogādi. uirgo illa cuia est.i. cuius conditionis, serua ne an filia & bene dixit cuia, nam tam serua quàm filia in potestate sunt aliena. C. hercle nescio cuia sit. P. unde est.i ex quo loco est orunda. C. tantundē scio sup. quantum scio de eius conditione. P. ubi habitat.i. moratus. C. ne quidem.i.nec etiā scio inquam id.s.ubi habitet, & est uenusta uariatio responsionis, nunc tantundem deniq;, ne quidem. P. ubi uidisti eam? C. in uia. P. qua ratione.i. quo pacto, quomodo amisti.i.amisisti eam. C. Equidem ego aduenienss.i.accedēs huc, stomachabar.i.indignabar, modo id.i. propter id.s. quia sic mea culpa amiseram, mecum.i.apud me. neq; arbitror quenquam.i. aliquem hominem esse, q̄ me supp. cui omnes bona felicitates.i. boni successus (& bonæ dixit Donat poni pro magnæ, nimiæ, uel nouę) sint magis aduersæ, cum ex eis aliquid quod lædat nascatur, nam quod occurrerit ei felicitatis loco putat, sed quod amiserat infelicitatis, & aduersitatis. Et (ut ait Don.) Epitheta tribus de causis nominibus adduntur.s. causa discretionis, ut Phrygiæ mollimur montibus Idæ aut proprietatis: ut, Terribili impexum seta dentibus atris, aut ornatus, ut, Alma Venus. P. quid hic sceleris est.i.quod est hoc scelus, quod commissum est à te, uel ab alto, ut ita sis infelix. C. perij.i.perditus sum. P. quid est factum. C. rogas.i.quæris. nostin'.i. cognoscis ne Achimenidem cognatum patris, atq; æqualem. P. quid ni.i. cur non nouerim sup. nā quid ni significat quid nisi, aut cur non ueteres.n.ni, pro ne, ponebant, & ne, pro non. Plaut. Ni stulta sis.i.non, & ne uult, pro nō uult. C. Dum.i.quandiu sequor hanc puellam, sit.i.efficitur. offertur obuiam.i.in occursum mihi. P. hercle factus est sup. tibi obuiam incōmode.i intempestiue, & importune.s. C. immo enimuero.i. sed certe infeliciter factus est obuiam mihi. Nam ò Parm. alia in fortunia.s.(quæ minora sunt) dicenda incommoda, non autem istud sed maxima quædam ac noua infelicitas, & si quid grauius est dici debet, liquet mihi.i.liquidum est, uel constans, uel manifestum, aut certum est mihi, & quod dici solet, paratus sum, nam si quis constituerit aliquid facere, illud efficere est paratus. liquet mihi.i.paratus sum deierare.i. ualde iurare, si de producta legatur, uel si correpta legatur deierare intellige.i. Deos iurare paratus sum, iurare me sup. non uidisse illum senem prorsus.i. omnino, His sex uel septem mensibus proximis.i.superioribus aut præteritis (nam pręterita & futura nobis sunt proxima, præsentia autem ea sunt in quibus sumus nunc) quod autem dici inepte solet illum non uidi de post sex uel septē menses, diceretur recte & eleganter sequendo Terentium. Illum non uidi his sex uel septem mensibus superioribus proximis, uel præteritis lasips uel actis, nisi nunc cum.i.quo tempore, minime.i.non uellem uidisse eum, & cum minime, id est non fuit opus, id est necesse neque utile. Ebo, interiectio indignationem, & animi passionem ostendens, nō ne hoc est simile monstri, quasi dicat non ne hoc est deforme admodum, & uelut portentum & fœdum monstrum, id est ita perdidisse eam aduentu senis illius, quid ait, id est quæ est in hac re opinio. P. maxume, id est admodum est simile monstri. C. continuo.i.illic, accurrit.i.accessit ad me curriculo, quàm lōge.i.quantum longe, quod dici solet quantum de longe, uel si uis subaudi quàm longe erat. Accurrit ergo quidem.i.certe, incuruus.i.ualde curuus. In enim nunc auget nunc minuit dictionem, tremulus.i. titubans pręsenio, labijs demissis i.depressis, aut pendentibus. Labra sunt superiora, labia uero inferiora, labræ autem sunt proprie asinorum. A magnitudine labrorum dicuntur labeones, sicut chilones improbius labrati dicuntur, nam chila græce labra sunt improbiora modum excedentia & propterea quidam pisces improbius labrati, chilones dicuntur, accurrit inquam gemens.i gemebundus propter cōtinuam tussim, inquit.i.dixit ò Chærea heus, vocantis aduerbium est heus & Chærea, procedente iterum dixit senex, heus dico tibi, uel intellige eum uno tenore dixisse, restiti.i. constiti, fixi gradum, retinui pedem, scin'.i.scis ne quid ego uolebā

te potest

te potest intelligi facere, ut si quid nolebam te facere, sed melius supprimitur q̄ addatur. Gel. Hoc te volebam nescius ne esses & eleganter dicitur quid me vis, quod dici vulgo solet, quid vis mihi dic verbum est Chæreę admonentis eum vt dicat celeriter. Iudicium est mihi cras. i. in ius vocatus sum in crastinum, aut est mihi negocium cras agendum, seu agenda est controuersia. Deinde subdit Chærea, quidem, tum. i. quid inde vis dicere si sit tibi iudiciū. Dixit senex, vt nuncies diligenter patri tuo, vt meminerit esse aduocatus mihi cras mane, dum. i. quandiu dicit hęc, hora vna abijt, id est discessit, transijt, traducta est, rogo. i. interrogo, nunquid. i. vtrum aliquid aliud velit, q. d. significo me ab esse dicendo, quod abeuntes solent nam abituri ne id dure facerent, nunquid vis dicebant ijs, quibus constiterant, inquit, senex recte pro eo quod est nihil aliud volo, & quidem moraliter dictum est, & gratiose vt ita loquatur, est. n. in his dictis earientissimos ab eo. i. discedo. cum respicio ad virginem huc i. in hanc partem, in qua meretrix Thais habitabat. Interea, id est dum id agebatur illa puella aduerterat, id est diuerterat, sese commodum, id est opportune, tempestiue, vel vt ei visum sit commodum. i. opportunum & tempestiuum & eo dicendi genere vti per pulchrum est. Nam interdū dici solet; cum vidit bonum suum collectis sarcinalis, discessit, eleganter sic diceretur, Nactus opportunitatem discessit, vel sic. Ipse aūt collectis commodum sarcinulis abscessit. Aduertat ergo sese huc. s. in hanc nostram plateam, quia vicina erat illis Thais, ad quam deducebatur, q. d. in hanc nostram vicinitatem diuerterat, quia in eadem platea. i. in eadem planicie & ampla loco vrbis, multi & frequentes commorantur, illicq; frequens vicina esset solet. P. Mirum est ni, dicit hanc quæ data est dono huic Thaidi. modo. i. paulo ante, hic autem dicendi modus permirum perpulcher est, vt si sic dicatur latine, quod in ore populi esse solet. Edentes intuens, si non edat, mirum ni sibi mortē consciscat. C. cum aduenio huc nulla erat. i. nō erat hic puella. P. scillicet comites secuti sunt virginem. s. hoc ponitur pro eo quod barbare dici solet libenter, vt in tali dicendi genere. Libenter comites secuti sunt eam. C. verum particula verum est hic inceptiua & nō relatiua, vt sæpe fit. Parasitus. s. Gnato cum ancilla. i. parasitus & ancilla secuti sunt eam. P. scilicet i. certe ipsa est quā quæris, desine. i. cessa. iam conclamatum est. i. finitum est, vel transactum, vt conclamata corpora nihil reliquiam habent ad vitæ officia. Vel, conclamatum est. i. manifestum est, vt in conclamatis muneribus nulla dilatio est doloris, & luctus. Vnde Lucanus ait, Corpora nondum Conclamata iacent. Aut conclamatum est. i. satis deploratum est satisq; vociferatum est, quia dixerat. O infortunatum senem, tanquam diceat iam occisum patrem propter filij vtriusque amorem. C. agis alias res. i. vel non intendis ad id, quod dico occupatus in alijs rebus cogitandis, aut nugatorias & vanas res agis. i. iocaris. P. equidem. i. certe ago istuc, hoc est intendo ad id, quod dicis. C. dic mihi nostin'. i. cognoscis ne quę sit illa puella, aut audistin'. i. accepisti ne ab aliquo quæ sit. P. vidi eam & noui. i. cognosco eam scio, quo. i. in quem locum sit abducta. i. deducta. C. Eho mi Parmeno, nostin'. P. noui. C. & scis vbi sit. P. Deducta est huc ad meretricem Thaidem, & data est ei dono. C. Quis est is homo tam potens cum hoc tanto i. tam egregio munere. P. Thraso miles amator Thaidis riualis Phædriæ. i. æmulus. Riualis. n. dicuntur æmuli de eadem muliere, quasi in vnum amorem deriuantes, facta translatione à feris bestijs, quę sitientes cum ex eodem riuulo haustum petunt, in prœlium inuicem veniunt. Inde in iure riuales vel coriuales dicuntur, qui in eodem riuo ius habent, & pro eo sępe cōtendunt. C. Prædicas. i. dicis, duras. i. asperas, acerbas, partes. i. onera, seu prouinciam asperam fratris, q. d. fratri est res cum potenti viro, propterea illi duræ partes sunt, pro eo enim quod dicitur magnam mihi imponis prouinciā, diceretur recte magnas seu difficiles mihi partes imponis. P. Imo enim, id est sed certe si scias quod donum frater tuus comparat. i. emat, aut comparandū putet contra supp. hoc donum, vel contra, id est vicissim, vel ex opposito, vt sit aduerb. tum, id est tunc, magis dicas id, scilicet duras Phædrię esse partes, vt cum tam diuite & largo contendat donis, seu muneribus certet. Ch. Hercle, id est per Herculem quæso, quodnam. i. quod bonum comparat huic. P. Comparat Eunuchum. Ch. Obsecro ne. i. vtrum comparat illum hominem inhonestum i. fœdum senem. i. annosum muliebre. i. effœminatum, & qui molliciem habet membrorum, vt mulier. Ideo vituperat ab ętate, q̄ ait senem, & membrorum mollitie, cum ait muliebrem, quem. s. hominē mercatus est. i. emit heri. P. Istum ipsum comperat inquam Ch. Certe homo ille. s. frater Quatietur. i. trudetur, impelletur, vel fugabitur, & quidem verberibus foras. Dici etiam solet fieri canē foras. i. ferendo foras canē eijce. Sed non scivi illam Thaidem esse vicinam nobis. P. Haud. i. non diu est, ex quo sup. est vicina nobis. Vbi diu est nomen, cum supponat huic verbo est. Ch. Perij. i. perditus sum, ne. i. vtrum est verum sup. me nunquam vidisse illam. s. Thaidem. Ehodum, interiectio mouens attentionē. dic mihi i. responde mihi, ne. i. vtrū est forma. i. habet pulchritudinem talem sup. vt fertur. i. vt est rumor. Nam Aristoteli est scietiæ copia, debet resolui per vt Prisc. sentit, pro eo quod est. Aristoteles habet copiam scientiæ. P. Sanè. i. certe est forma inquam vt fertur, affirmat. n. ibi sanè. Ch. At. i. sed, nihil ad nostram hanc puellam. i. nihil est in comparatione huius puellæ. P. Alia res est de hac, & de illa, q. d. lata est differentia. Ch. O Parmeno obsecro fac. i. elabora, vt potiar ea. i. voto meo vtar. P. Faciam sedulo. i. diligenter, instanter, quasi sine dolo, ac dabo operā. i. elaborabo, adiuuabo. i. fauebo, nunquid vis aliud, hoc dicere abeuntes solent quasi alio properātes, & verbis finem optantes. Ch. Quò nunc is. i. vadis. P. Eo inquam domum vt peducā ad Thaidem hæc mancipia. i. hos seruos, quasi manu capta. videlicet Eunuchum, & Aethiopissam. ita vt. i. sicut. frater tuus. s. Phæd. iussit. i. præcepit. Ch. O istum Eunuchum (istum per contemptum dixit, & in odium) fortunatū. i. felicem, q. d. reputo, seu existimo istum Eunuchum felicem. qui quidem. i. certe detur. i. mittatur dono in hanc domum Thaidis. P. Qui. i. cur ita dicis eum fortunatum. Ch. Rogitas. i. interrogas? videbit semper domi conseruam. s. puellam, quæ erit conserua illi, cū ipse sit seruus. Videbi. ergo conseruam summa forma. i. habeorē formam. i. pulchritudinem excellensē colloquetur. i. simul loquetur, aderi. i. præsens erit, vel propè vna. i. simul in vnis ædibus. i. in vna, eademq; domo, nonnunquam. i. interdum capiet cibum cū ea. i cum ea comedet, interdum dormiet propè. i. iuxta eam. P. Quid diceres supp. si tute. i. tumet. nunc fias. i. efficiaris fortunatus. i. felix, vt ille Eunuchus. Ch. Quare Parmeno fierem fortunatus responde. P. Capias vestem illius. Ch. Vestem capiam. s. quid tum. i. tunc fiet sup. postea. i. post captam vestem. P. Ducam te ad Thaidem pro illi. i. illius loco. Ch. Audio. i. libenter hoc admitto, & consentio. P. Dicam te esse illum Eunuchū. Ch. Intelligo. i. capio quo spectes. P. Tum i. tunc fruere. i. cū delectatione vteris illis commodis. i. illis voluptatibus & opportunitatibus, quibus commodis tu dicebas modo. i. paulo ante illū fruiturum. i. capias cibum vna. i. simul cum ea, adsis. i præsens vel propè sis, tanges, attrectes, ludas. i. colludas cum ea, dormias propè. i. iuxta eam quandoquidem i. quia certe, neq; quisquam. i. aliqua Et quisquam, quamuis masculini tantum generis esse videatur, multis tñ exemplis probatur à veteribus in fœminino genere esse positum. Nam quenquam absurdum esset, quisquam ergo illarum. i. ex illis mulierculis num noui te. i. nō cognoscit te. neq; quisquam scit. i. cognoscit: qui sies. i. qui sis præterea. i. insuper forma. i. pulchritudo, quia pulcher es, & ætas, quia ex ephebus: est ipsa. i. talis: vt facile probes. i. persuadeas, fingas, comprobes te pro Eunucho. i. persuadeas te esse quasi Eunuchum. Ch. Dixti. i. dixisti, pulchre i festiue, seu festiuiter, nunquam vidi melius. i. excellentius consilium dari. Age, hortantis est, eamus intro nunc iam oro. orna me. i. indue me vestem Eunuchi, abduc. i. deduc quantū potes cito supple. P. Quid ais: equidem iocabar. i. ioco dicebā supradicta. Ch. Gerris. i. nugaris, verba mihi dare vis, vel futilibus verbis me illudere tentas. P. Perij. qui ego miser. i. infelix. egi. i. dixi vel feci. quo. i. in quem locum trudis. i impellis me tu iam. i. statim perculeris, à percello is perculi. i. peruerteris me, siue ad terrā me deieceris, q. d. si pergas me sic trudere, statim me peruerteris. i. ad terram deieceris tanquam plaustrum aliquod euersum, vt vel bis iuris vtar, vnde prouerbium natum est, Bene plaustrum perculit, forte pro eo quod dici solet. Posuit manum suam in bono loco, vel cecidit seu deuenit & appulit in bonum locum. Equidem dico tibi mane, nec prosequere quod incipis. Ch. eamus. P. Pergin'. i. perseueras ne in incepto. Ch. certum est. i. constitutum est apud me pergere. P. Vide ne hoc sit modo nimis callidum. i. nimis calide excogitatū, q. d. periculosum. Ch. profecto. i. certe non est nimis calidum cōsilium. s. sine, id est, q. d. ipse video, & quod inepte dici solet, Dimitte mihi facere. P. at. i. sed istęc faba cudetur in me, prouerbium est. i. hoc malū recidet in me, vel hæc culpa vindicabitur in me, sicut terra in qua cuditur. i. batuitur faba cum siliquis exuitur laborat etenim cum fabæ fustibus. i. flagellis tunduntur in area more rusticorū, ipsa etiam area tunditur. Vel hoc prouerbium inde natum est, quod quidā male coctam fabam, & quæ non maduerit, sed dura permanserit. supra. Caput coqui suo comminuunt, tumq; vniuersum malum & omnis dolor ad coquum peruenit Simile etiā alibi à pulmento prouerbium est. Tu te hoc intristi tibi. i. hoc malum tibi peperisti. Ah, interiectio dolentis. facinus hoc sup. factum est subaudi flagitium. i. flagitione hoc est increpatione dignum. Flagitiū. n. more militaris dicitur res flagitione. i. increpatione digna. Nam flagitio ad strepitum dicitur, vnde flamma, flagella, flagitare. i. personare

personare intelligimus dici. Nam hæc omnia sine sonitu crepitore que non sunt. Quidam libros habent flagitium facinus. Verum Don. mihi velle videtur facinus dici. C. An.i flagitium.i.vituperatione dignum.si deducar in domum meretriciam.s.Thaidis, & si referam gratiam,in malam partem hic capitur referam gratiã, id est reddam siue rependam vices illis crucibus i.tormentis, vexationibus,quæ.s.cruces habent nos despicatos.i. contemptos, & habent inquam nostram adolescentiam.i.iuuentutem despicatã, id est contemptã,despectam . Nam sicut conspicor significat conspicio,sic despicor significat despicio,sed nunc despicatam capitur passiue, tanquam à communi & quæ cruces cruciant.i.torquent nos omnibus modis.s.omnibus vijs. Ad flagitium inquam est,vt referam illis crucibus gratiam,atq; fallam.i.decipiam,itidem.i.vicissim vel eodem modo,easdem cruces.i.meretrices,quæ nos cruciant vt.i.quemadmodũ. nos adolescentes fallimur.i. captamur, atq; decipimur ab illis. an potius flagitium est inquam pati hæc quæ fiunt à meretricibus ac æquum est.i. iustum est fieri,vt meretrices laudantur à me dolis.i.decipiantur à me fraudulenter, hoc est qualicunq; potero fraude,q.s. hæc pati hi qui rescierint.i.ad quorum notitiam peruenerit,nulli culpent.i.criminentur. omne putent illud.s. delusas esse meretrices, esse factum merito.i.quia bene meruerunt. P. Quid istic dicis,sup.q.d.cur tam longã sermonem producis. & est dictum ægre concedentis,si certum est tibi.i.si constituisti facere illud. facias pro facito, verum.i.sed vide sup.ne post.i.postea,conferas.i.conijcias, reijcias culpam in me. vbi si ne sit prohibentis aduerbiũ nihil deest. CH. non faciã.i. non conferam in te culpam. P. ne.i.verum iubes me ornare te, & deducere. CH. petis sup.an iubeo.immo.i.sed,cogo atq; impero. Vbi satis liquet plus esse imperare, quàm iubere. P. nunquam fugiam tuam auctoritatem.i.tuam iussionem. Vel non recusabo facere,dum tu sis auctor sis facti. Sequere me. CH. Dij bene vortant quod agimus, scilicet.i.efficiantur, vt ex hoc nobis bene contingat,& quasi in nostrũ bonũ vertant, vel vt bono omine id efficiamus. Tractum aũt hoc est ab Hectore & Aiace. nam Hector dedit Aiaci gladiũ,quo se Aiax postea interemit. Hector vero baltheum accepit ab Aiace, quo circa muros patriæ tractus est,postea inde & illud comicum natũ est.Dij bene vortant quod agas. Plerunq; enim bona in peius,mala mutantur in melius.

LATO. ARgumentum} Chærea captus amore virginis,quam deduxit Gnatho, opera Parmenonis sub habitu Eunuchi ad eam deducitur. Estq; hic velut nouum argumentum & occasio noui motus in fabula. {Occidi.} Querela ob amissam virginem.{O faciem pulchram} Exclamatio admirantis. {Ecce, autem} Parmeno admonet spectatorem.{Præut huius} Pro illis significat.n.cõparationẽ,& hac figura Plaut.sæpe est vsus.{Quid tu es} Attende affectum ex vult & festinatione.{Nunc re} Obtestatio,quæ prosopopœia amplificatur.{Cum in cellulam} A merito,& omne penum dixit synecdochicos & per auxesim, augendi causa. {Haud similis virgo} Laus ex comparatione industriæ & naturæ,& est locus à rei præstantia & dignitate qui refertur ad vtilitatẽ.{Iunceas}.i.graciles.{Quid tua isthæc} Redditio comparationis,qua natura apponitur cultui, & totum spectat ad futuram deflorationẽ, vt verisimile videatur adolescentem in aliena domo compressisse virginem,in quam tantũ exarserit. {Neq; quenquam} Incusatio fortunæ. {Perij} Dolentis & indignantis. {Immo} Correctio. {Illum liquet} Amplificatio indignantis à tempore.{Eho} Animaduersionem postulantis,& habet vim epiphonematis. {Incuruus} Attende ὑποτύπωσιν odiosi senis,à statu,forma,& habitu corporis. Item à voce & loquela, per imitationem & prosopopœiam.{Mirum ni} Affirmatio, agnoscentis puellam. {Conclamatum} Verbum desperationis translatum à mortuis.Prou.{Alias res}.i. decipis,nugaris. Immo.n.audit hoc adolescens. {Homo quatietur} Contempte & contumeliosè, & ad laudem virginis refertur.{Perij} Dolentis & anxij,quia virgo ad meretricem deducta sit. {O fortunatũ} Occasio consilij, quo pro eunucho deducetur adolescens. {Præterea forma} Quia imberbes sunt eunuchi propter vitium corporis.{Quid agis?} Callide nunc resilit,nec vult se auctorem tanti facinoris videri.{Perculeris} Prouerbiale est. bene plaustrum perculit. {In me cudetur} Prouerbium in eum,in quem malũ quodpiam recidet. {An id flagitium} Refutatio à retaliandi iure. {Quod qui rescierint} Occupatio quæ refellitur simplici contradictione.

PETR. MARS. OCcidi. Neq; virgo} Primos adolescentis ardores, & Venereos æstus, posthabita rei domesticæ ac publicæ cura, hæc scena exprimit. Sectantur enim adolescentes (vt ait philosophus lib. 2.Rhet.ad Theodecten, quod & Horat. in Arte poetica repetijt,cuiusq; ætatis mores describens & studia) Venereas voluptates,& vehementer concupiscunt,celeriter autem desinunt. Estq; illis amor vehemens, vt sitis fameq; laborantibus.

{Vt illum dij,deæq; senium,&c.} Senium propriè,vt inquit Nonius,est tædium & odium,dictũ a senectute, quod senes omnibus odio sint, & tædio. {Quid'ne es alacris?} Alacris festinus. Asconius Pæd. ait: Sunt qui alacrem,festinantem ac properũ dici putant,quasi alis acrem. {Ad te patris penum} Penum.i.ea quæ ad edendum & bibendũ in dies singulos prandij aut cœnæ causa parantur,penus non sunt,sed ea potius quæ huiusce generis, longæ vsionis gratia contrahuntur & reconduntur, ex eo quòd non in promptu sint,sed intus & penitus habeantur, penus dicta. Penus quoque,inquit,varijs generibus dictum,& varie declinatum est : nam & hoc penus & hæc penus, & huius peni & penoris & penitoris veteres dixerunt. {Fac sis nunc, &c} Sen. sic ait. Lacerat animum,& premit frequens commemoratio meritorum. {Neruos extendas tuos}.i.vltimum conatum facias. {Habitior}.i.pinguis.{Pugilem} Id est aptã certaminibus. {Illa sese interea commodum} Commodũ.i.statim, & eodem tempore. Seneca lib.6. Epist. sic scribit: Librum quem mihi promiseras accepi, & tanquam lecturus ex commodo aperui,ac tantum degustare volui,deinde blanditus est ipse vt longius procederam. {Iam conclamatũ est}.i.claris indicijs,manifestum i.quod quærimus. Conclamare est simul clamare,vt fit in luctu funebri. Vnde Lucan.lib 5.

Sic funere primo
Attonitæ tacuere domus, cum corpora nondum
Conclamata iacent.

Parmeno intelligebat iam actum esse de Chærea,cum amaret & de omni familia quæ videbatur conclamata, cũ heriles filij post meretrices insanirent. Ideo Chærea dicit: Alias res agis, cum nõ planè intelligeret, quorsum hæc verba dixisset Parmeno, qui de conclamato funere loqui videbatur. {Inhonestum hominem}.i. turpem facie, ac illiberalem faci. {Et pro Eunucho probes} Id est probabiliter ostendas te esse Eunuchum,cum sis adhuc imberbis, nec grauem habeas vocem. Arist. lib.iij.Hist.Animal. loquens de pilis. sic ait: Congeniti sunt pili,capitis,superciliorum, & palpebrarum: postgeniti pubis,plurimum post alarum,postremo menti pili postgeniti,his qui ante pubertatẽ castrati sunt, nõ exeunt, & post pubertatem excisis soli decidunt,præterquã pubis. Et lib. v. loquens de voce,dixit, Magna ex parte vox marium fœminarumq; differt, eo q mares grauius sonant quàm fœminæ. Et ea quæ castrantur,transeunt in fœminã. Et lib. 18.dicit: Exacta omnia in fœmineam mutantur, & iuuenes atque fœminæ sunt vocis acutæ. Plin. lib.xj.loquens de voce sic ait: Bobus tantum fœminis vox grauior. In alio omni genere exilior q̃ maribus.{Perculeris iam,&c.} Percello lis,perculi,perculsum, percellere commouere,& peruertere. {Isthæc in me cudetur} Cudetur.i.rumpetur super caput meũ. Recidit,inquit, hoc scelus in me qui fui auctor. {Despicatam}.i.despectam, & modis omnibus contemptam.

GRAE. OCcidi.} Creticus est,inquit Don. Quæ deinde in hac scena sequuntur carmina varij generis sunt. Quinq; primi versus sunt iambici tetr. acatal. in quorum tertio vel Dium monosyllabum est,vel creticus est loco quinto. In quinto verbũ Quotidianarum ante harum ponetur & alterum legendũ, quamuis Valla lib. 2. Elegantiarum Alter legit. Verum ea multis illius libris video parum illi curæ fuisse Terentianos versus ad carminum rationem citare, cuius rei si quis exemplum ex eo velit, videat lib.3.c.48.aut,vt alij 49.decepit pœnitere,ad finem,vbi ex Heautont. hæc duo ita duo allegat carmina.

Ita me dij bene amabunt vt me tuarum misertum est
Menedeme fortunarum.

Me pro à me,inquit,misertũ est, dixit Cũ carmen ita legendum.

Ita me dij amabunt,vt tuarum misertum est
Menedeme fortunarum.

Nam priorem versum ita corrupit, vt in rationem carminis nequaquam venire queat. Itaq; huius viri,quanquã apud me multo maxima est,auctoritate non terrebor. Sextus versus Trochaicus est Tetrameter Catal. in cuius tertio loco dactylus est. In iiij. anapæstus, si quidem o productum manet. Don. præcedentem versum,hoc est quintũ huius scenæ ait trochaicum tetrametrũ, quod ego non intelligo, etiam si Quotidianarũ verbum legatur ante Harum,vt quidam libros habent, nisi ti in Quotidie corripiendum putarit,quod non credo. Nam in Hecyra producitur. ipse tñ,vt ostendit liber ab eo emendatus,Harum præposuit verbo Quotidianarum. Sic Tædet. trochæum facit,at reliqua carminis ratio nullo pacto constat. quod lector ipse, simul atq; in numerũ carmen sumet, facile videbit. Septimus versus eodẽ Don. auctore Iambicus est Tetramet. Cat. at Amare verbum ponendum ante Cœperit. Octauus Iambicus item Tetr. sed Acat. eodem auctore,in quo Præut potest dissyllabum esse, & Huius monosyllabum,aut contra Præut monosyllabum, ac Huius dissyllabum,Nonum idem Don. ait Iambicum Tetram. Catal. Sed vel

bacchius

bacchius est loco primo, & creticus secundo, vel in illum l, eliditur, & Deu monosyllabum est. Sic fiet acatal. qualis & decimus versus, eodem auctore. Sed aduerbium Non, tollendum est. neq; enim carmen patitur. Et Don. quoq; reijcit. Notauit hunc locũ diligenter Ioan. In 2j. versu puto, ut & es, duas ad finem versus particulas abundare, vt sic acat. vt priores. Duodecimus eiusdẽ est generis, in quo, si modo recte legatur, Ego erit iambus, Nescio dactylus, absq; elisione, & Eam bis positum vtrunq; dissyllabum. Decimustertius dimeter iambicus, atq; ita liber Aldinus, ac Doct. distinxerunt. At ego malim priorem dimetrum esse, Vnde is? C. Ego nescio hercule. Deinde integrum esse Tetrametrũ Acatalecticum. Sed lector iudicet. Quartusdecimus in Amo vltimam vocalem non elidit. si Hein legatur, sed eliditur, si Ehem. Vtranq; lectionem exhibet Donatus. In 15. vltimum verbum inueni est imperatiui modi. Sed particula Modo pertinet ad sequentem versum, in quo primo ac quinto locis est proceleusmaticus. Rursus in cõtinuo sequente aut s, eliditur in verbo Patris, aut creticus est loco tertio. In 18. tò Hoc, ante aduerbiũ Hercle ponendum. In 19. plerīq; libros habẽt Intendas, pro, Extendas. In 21. Gracile, pro, Graciles, legit Donat. at nihil ad carmen. In 22. Si qua est habitior, cum verbo substantiuo, quod omiserãt quidam, legendum. In 23. verbum Est post Natura. nisi creticũ malis loco secundo, ponendum, & iunceas legendum per i consonantem ab initio, non per u, auct. Doct. hoc est Iunceas, non Vinceas. In 25. vel u, in Verus eliditur euanescitq;, vel primo loco est bacchius. Sequentes inde duos versus Doct. senarios catalecticos vtrunq; iudicat. Ego sequentem absq; dubio acatalecticum, non catalecticum puto: priorem autẽ vix iudicari posse, nisi vel in Flos elidamus s, & in Precario à contra naturam corripiatur, vel tu pronomen superfluum potemus, vt sic fiat verus senarius, quemadmodum sequens acat. Verum neq; s, in Flos, natura longa vocali, facile eliditur, neq; a, in Precario corripi potest, quod apud Plaut. producitur. Neq; Tu temere amouendum est, quod omnes habent lib. & iuuenis desiderium maxime deposcit, imo si quid amplius ad affectum fuerit. Ideoq; facile adducor vt magis verisimile putem, omissum esse verbum Parmeno, communi illo errore quo personarum nomina vel penitus scribuntur cũ in contextum orationis perditum, vel primis duntaxat literis, cum verba subsequentia ad eas attinent. Indeq; vel temere omittuntur vel temere inserunt, vt Daue, in Andria vocatiuus omissus Act. 2. Sce. 3. Et geta item vocatiuus in Phor. Act. 2. Sce. 1. Itaq; hunc quoq; versum esse iambicum tetrametrum acatalecticũ vt priores. atq; ita legendum existimo cum anapæsto in tertio & quarto locis, Flos ipse. C. hanc parmeno tu mihi vel vi, vel clàm, vel precario, Quid Doct legerit, mihi non constat. Qui deinde sequitur versus, iambicus tetrameter est catalecticus tribrachyn habẽs ante vltimam syllabã. Rursus sequens iambicus tetr. est, sed acat. Doct. vtrunq; catalecticum putauit, sed ipsius liber conuincit nõ ita esse. {Adueniens mecum stomachabar modo} Sequuntur deinde 29. trimetri iambici, quorum primi duo mihi satis suspecti sunt, magis tñ posterior, quia Arbitror mediam positione producere videtur, contra omnium Poetarum, ac adeo huius consuetudinem. In 5. Archidemidem legendum Ioan. admonet, & recte. In 6. mihi dissyll. Secundam elidit. In 7. u, eliditur in Enimuero, vt sæpe alias, vel creticus est loco tertio. In 10. Sed septẽ, absq; Vel legendum, auctoribus Doct. ac Ioan. in 2j. esse, eliditur in Opus. In 21. Illa, priorem syllabam à superiore carmine elidit. vtcunq; tñ creticus esse potest absq; elisione. In 22. In nostram plateam legendum, non In hanc nostram inquit Doct. Loco primo potest tñ bacchius esse. In vltimo eius generis versu legi potest, Eho Parmeno mi, vt sint duo anapæsti, vel ò Parmeno mi, vt sint spondeus ac anapæstus. {Huc deducta est ad meretricem Thaidem} Quindecim hinc sequuntur trochaici tetr. cat. in quo tum primo Meretricem verbum ponendum ante Thaidem, & Ei monosyllabum erit. In 4. Aldinus liber habet Imo si scias. quæ lectio placet, quanquam veteres libri. Imo enim si scias, legunt. quæ lectio per creticum excusationem suscipit in primo loco positum, pro trochæo vel spondeo. In 5. rursus variant lib. Quidã, vt Aldi, legunt, Tum magis id dicas. sic fiet iambicus tetr. acatal. Alij, Tum magis dicat, vt s, in Magis elidatur, ac primo loco sit dactylus. Et sic fiet trochaicus tetr. catal. vt alij sunt, & præcedentes, & sequentes versus, quod mihi magis placet. In 6. ad finem, Mulierem ante Senem ponendum. Nec minus procedet Donati distinctio in expositione, & Here secũda vocali in fine, non Heri tertia legendum. In 7. versu trochæus erit in secundo loco, tribrachys in tertio, in quarto spondeus. In 8. versu d, eliditur in Sed. In 2. nisi s, elidatur in Res ad finem eius, vt sit ante extremam syllabã tribrachys loco trochæi vt sæpe in hoc carminis genere fieri solet, aut nisi Res ante alia ponatur, quod malim, Nam & dactylus eodem in loco reperitur, non video quomodo versus constet. In 2j. tres trochæi sunt ordine, & tres deinde anapæsti. In 22. versu quidam libri nõ habent Aliud, & sane sic carmen melius habet. Et in Commento Donati additum videri potest. In sequenti de in Versu tò vt initio positum, eliditur à priore versu. {Videbit, colloquetur, aderit vna in vnis edibus} Qui nunc sequuntur versus omnes sunt iambici tetr. acatal. excepto fortassis decimo, quem trochaicũ faciunt, in quo tñ si dixisti legamus pro Dixti, erit itidem iambicus vt ceteri, quod equidem malim, quam absq; necessitate misere, etiam si aut sum nescius omnes Dixti legere, atq; adeo Doct. ipsum in Adagio Dixti pulchre. Sed hic de ratione carminis forte nihil tum cogitauit. In 2. versu vel m, in Cũ non eliditur, vel a, in Ea productũ, corripitur, non eliditur, vt sæpe fit. In 4. Illius est dissyllabum. In 5. Pro corripitur, non eliditur. In 6. s, in Quibus abijcitur. In 9. lib. euariant. In quibusdam legitur Præterea forma, & ætas ipsa est. Siue atq; ætas ipsa est. Sic pro eliditur in plerisq; coniunctio omittitur, sic Pro corripitur, non eliditur, nisi quis trochaicũ putet esse. De decimo iam admonuimus. In 14. carminis ratio melius constabit, si Calidus vnico, l, legas, quàm si Callidus duplici ll. Idem sentit Doct. Ne nimium calidum. In 18. prima syllaba à superiore versu eliditur, & bene habebit carmen Doct. pro Despicatam, Despectam legi posse innuit, vt constet versus. Sed id non est necesse. In sequenti versu Eas monosyll. est. In antepen. d, eliditur. Quod sepè fit, quoties, Quid istic ponitur.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Assentatur Gnatho, assentanti credit Thraso, seque & facta sua immodice iactitat. Consulit item Gnatho ne miles purget se Thaidi de amore Pamphilæ, immo potius augeat suspicionem, ita par pari relaturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena continetur assentatio parasitica, & stultitia militis gloriosi, eiusdemque summa in rebus iactantia. Insuper Gnathonis consilium, ne scilicet Thraso se purget erga Thaidem de amore Pamphilæ, immo potius suspicionem augeat quoad possit, vt par pari referatur.

Senarij.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

MAGNAS vero agere gratias Thais mihi.
G. Ingentes. T. ain' tu, læta est? G. non tam ipso quidem.
Dono, quàm abs te datum esse: id vero serio
Triumphat. P. huc prouiso, vt, vbi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem. T. est istuc datum
Profecto mihi, vt sint grata quæ facio omnia.
Aduorti hercle animum. T. vel rex semper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram, alijs non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem:
** Quin in te est. T. habes. G. res te ergo in oculis. T. scilicet.* * Quod que res.
G. Gestare. T. vero. credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere vbi volebat, quasi: nostin'? G. scio.
Quasi vbi illam expueret miseriam ex animo. T. tenet.
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. hui.
Regem elegantem narras. T. immo sic homo
Est perpaucorum hominum. G. immo malorum arbitror.
Si tecum viuit T. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere misere. verum vnus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is vbi molestus magis est, quæso, inquam, Strato
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchre mehercle dictum, & sapienter. papæ,

Iugularas

Iugularas hominem, quid ille? T. mutus illico.
G. Quid ni esset? P. dij vostram fidem, hominem perditum.
Miserumq́;, & illum sacrilegum. T. quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: sed narra obsecro.
Plus millies iam audiui. T. vna in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,
* agis *Et me irridere. quid * ais, inquam, homo impudens?*
Lepus tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, ha.
T. Quid est? G. facete, lepide, laute, nihil supra.
* ne obsecro. *Tuum * obsecro ne hoc dictum erat? vetu' credidi.*
T. Audieras? G. sæpe; & fertur in primis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
P. At te dij perdant. G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgon' ego me de istac Thaidi,
* suspicata est? *Quòd eam me amare * suspicatur? G. nihil minus,*
Immo magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?
Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te vt male vrat. T. sentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res sola est remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. si quando illa dicet, Phædriam
Comessatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contra. denique
Par pro pari referto, quod eam remordeat.
T. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;
Iam dudum amat te; iam dudum illi facile fit,
* metuat *Quod doleat: * metuet semper. quem ipsa nunc capit*
Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.
T. Bene dixti, at mihi istuc non in mentem venerat.
*G. Ridiculum: * non enim cogitaras: ceterum,*
* ne *Idem hoc tute melius quanto inuenisses Thraso?*

DON. MAGNAS vero agere gratias} Hic sermo sic prodit, vt post scenam inchoatus esse videatur. Continet autem assentationem parasiticam, & stultitiam gloriosi militis. {Agere} Plus sonat infinitus modus finito. {Ingenteis} Vide quantum adijciat parasitus, ille, magnas dixit, hic respondit, genteis. Ille, læta est. Hic, triumphat. {Id vero serio} Id, ob id, vt, Id amabo adiuta me. Alias παρέλκεται.i. productionia iocus est. {Quàm abs te datum esse,} Maioris est gratię tantum potuisse amorem militis, vt meretrix minus lætaretur ob lucrũ. {Triumphat} Vt militaribus dictis tangit militẽ parasitus? {Huc prouiso,} Tertia persona venit in scenam: sed separatim loquitur & secum. {Sed eccũ militem} Iniuriose militem honorifice proprio nomine dicitur: vt in subiectis, Audite uocem visa sum modo militis. {Est istuc datum} Fato decretoq́; concessum: vt, Non dabitur regnis esto prohibere latinis. {Vt grata mihi sint quæ facio omnia} Gratæ nobis sunt aut res, aut personæ, sed nunc res dicit. {Aduorti hercle animũ} Approbat dictum & hoc, Ait, aio. {Vel rex semper maximas Mihi agebat,} Quã intempestiue miles ad regem transitum fecit, cum de meretrice agatur. {Quæ facio omnia} ἐκλείψεις, vel σύλληψις. {Vel rex,} Vt in Hec. Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi quàm sanctè. {Vel rex semper maximas} Subauditur gratias, ab eo, quod supra dixit, Magnas vero agere gratias Thais mihi {Partam gloriam}.i. quæ paritur; vt, Vectus quo spumante Sages. {Qui habet salem,} Sal neutraliter, condimentum est. masculini, sapientia. {Verbis in se sæpe transmouet, qui habet salem,} Mire adulator hoc attribuit, militi, quòd minime habet vel verba, vel salẽ. {Quod in te est} tu habes. {Habes} Intelligis. quod enim tenemus corpore, habemus animo: quodq́; item animo habemus, intelligimus. {Habes} Pro intelligis. Sic dicitur accipe, & da. Habes etiam .i. dicis, vt Salust. Tartessum Hispaniæ ciuitatem, quam nunc Tyrij mutato nomine Gaddirũ habent. {Rex te ergo in oculis}.i. gestire. {Verum} Vide inconditam properationem laudari se cupientis, adeo vt non sinat verba impleri, quin præfestinat Scilicet & Verum dicere. {Credere omnem exercitum,} Magis ridebis, si consideres militem motum esse. * qui. {Credere omnem exercitum, Consilia.} Sub obtentu militis ea stultitia, descripsit breuiter comitem regiũ acceptumq́; imperatori. Nam qui nunc credit exercitum, credit & consilia. Virg. Nulla meis sine te quæretur gloria rebus, Seu pacem, seu bella geram tibi maxima rerum, Verborumq́; fides. {Consilia} αὔξησις. plus.n. est consiliũ, q̃ totus exercitus. {Mirum} Melius per εἰρωνείαν pronunciamus mirum, q.d. quis non crederet tali viro? Sed potest etiam simpliciter pro admirantis gestu accipi. {Vbi satietas Hominum, aut negocij si quãdo odium ceperat,} Reip. princeps duas res patitur, homines & negocia.i. personas & res hominum. {Satietas Hominum, aut negocij si quãdo odium ceperat,} Proprie reddidit & decenter, hominum satietas, negocij odium. Non.n. par erat Reip. principem hominum odio laborare. {Quiescere vbi volebat} Bono verbo vsus est. Nam cessat desidiosus: Requiescit defessus. {Quasi nostin'} Grate expressit stulti infantiam militis, qui ante vult intelligi quod sentit, q̃ ipse dicat. Et proprie hoc morale est stolidi, siue ruditer loquentis. {Quasi nostin'} ἀποσιώπησις, pro habes hoc? hoc est quod supra intelligis? {Quasi vbi illã expueret miseriã} Vbi pro quãdo, & in his, & supra. {Expueret} Expuere est cum fastidio aliquid reijcere & expellere. Nam expuere est extra pus mittere.i. foras. Nam pus est omnis humor corpori onerosus. {Tum me conuiuam solum abducebat sibi} Hoc superat, vt qui esset minister magnarum rerum.i. consiliarius: voluptatum quoq; regis particeps esset. Et vide quo significatu dicatur me, & conuiuã, & solum, & abducebat: nam nõ vocabat. Et sibi, quasi non propter me, sed vt sibi bene esset. {Tum me conuiuam}.i. cum satietas hominum esset, cum odisset negocia. {Regem elegantem narras} Qui eligere sciat, aut qui ipse sit eligendus. {Perpaucorum hominum} Aut qui paucis vtitur, aut qui de paucis est, aut qui paucis placet, hoc est bonis & sapientibus, qui ferè pauci sunt. {Imo nullorum arbitror, Si tecum viuit,} Hoc auersus, ne miles audiat. Potest tamen & aliter intelligi, maxime cum milite. {Inuidere omnes mihi} Plus potest ad significandum infinitum tempus, quàm finitum. {Ego non floccipendere} Quòd morderent clanculum, vel q inuiderent. {Conuiuam solum abducebat} Vt, Solam nam perfidus ille Te colere. Significat autem sæpiusculè factum. {Illi inuidere misere} Miser enim est cui animæ miseria inest. {Verum vnus} Proprie vnus. nam vnus ex multis dicitur. Et mire est facta nullius ponderis repetitio ad inertiã loquentis exprimendam. nam postquam dixit, Inuidere omnes mihi: repetit, Illi inuidere misere. Quia & impense & misere idem significat: & mox tñ sine vllo auctu addidit, Verum vnus tñ Impense, Aut plus est misere, quàm impense. {Elephantis quem Indicis præfecerat.} Et hoc est stulte cum hoc ad dignitatem sumit, & sic prænunciat vt magna esse præfectura videatur hæc ipsa: & hoc à stolido milite sic profertur, tanquam magnum hominem velit esse qui sibi inuideret. Et indicis πρὸς ἀντιδιαστολὴν Maurorum, qui & miniores sunt. {Is vbi molestus magis est} Mire suo magis addidit, ne diceret molestior. {Quæso inquã Strato} Strato, nomen accommodatum militię. {Eo ne es ferox?} Causale est, ideo ne significans. {Quia habes imperium in belluas?} Mire extulit, imperium in belluas. Sic Virg. Illa se iactet in aula Aeolus, & clauso ventorum carcere regnet. {Pulchre mehercle dictum} Immo dica laudationem vertis etiam si quid facere dictum est. sufficere enim pulchre, quod est sapienter. Quòd &, Iugularas hominem, pulchre tangit militem, iugularas dicendo, non occideras, quasi gladio, non verbo vsus sit. {Mutus ilico.} Tam hoc stultum est, q̃ si diceret, statim nihil. Recte autem diceret, Ex illo mutus fuit. Tale est & illud, Tacere festinant. {Quidni esset?} Hoc est, vt posset esse iugularas. {Hominem perditum?} Deest, ò; vt sit, ò hominem perditum? sed sic melius sonat, maioris enim stuporis est hoc modo pronunciatum. {Hominem perditum, miserumq́ue, & illum sacrilegum.} Vide quantum addiderit, qui non hominem simpliciter, sed perditum, & miserum illum, nec manu, sed sacrilegium dixerit. {Tetigerim} Luserim, fatigauerim. nam tangere, cum multa, tum etiam hoc significat. {Nunquã, sed narra obs.} Callide parasitus intelligit ad hoc se interrogatum, vt audire postulet. {Plus milies audiui} ὑπερβολὴ aut super futura * * vt æquatur, aut subiicet. vt tantum nõ milies conuenit stultum eundem & immemorem esse qua & intelligentia est. {Forte habui scortum} Vide quemadmodum miles, dum multa ad dictum suum peruenire fateatur, interim quàm contemptus sit atq; derisus. Abdomẽ in corpore fœminarum patiens iniuriæ coitus, scortum dicitur, ideo quia scorta sunt duracoria. {A parte ergo sui

meretrices

meretrices scorta dicuntur, vel ἀπὸ τοῦ σκαλεύειν, quod Græce palpitare intelligitur, quod illæ faciunt saltando assidue, vel potius crissando, vt Lucretius ait, ob eam causam vt concinniorem Venerem exhibeant viris, aut sibi abigant conceptum, quod in vuluam fœminæ in ipso coitu non se mouentis incidit. {Lepus tu te es, & pulpamentū quæris} Lepus pro infamia multa ponitur, vel ꝙ magis à posteriori parte, hoc est armis, pulpamentum de se præbeat, cum in conuiuio carpitur appositus, vt Horat. ait.

Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.

Vel quòd venantur illum, & persectantur canes, quos pro amatoribus ἀλληγορικῶς intelligimus, vt ipse Terentius ait, Ceruam videre fugere, sectari canes. Vel ꝙ illum sic fugiant omnes, constituat vt hunc libido effœminata. Vel ꝙ à physicis dicatur incerti sexus, ac esse modo mas: modo fœmina. {Lepus tu te es, & pulpamentum quæris.} Quod in te habes, hoc quæris in altero. & est τρόπος ἀλληγορία. {Ha, ha, hæ} Parasitus hic interiectionē risus addidit, quo magis nunc primū hoc audisse credatur {Quid est?} Hæc interrogatio gestum vultumq; continet cuiusdam alacris & certi, ꝙ laudandus sis. {Facete} Facetus est qui facit verbis quod vult. {Lepide} Lepidus, qui politus est vt λεπὶς.i. lamina. {Laute} Lautus qui mundus & splendidus est. {Tuum ne obsecro hoc dictum erat?} Et dicta, & prouerbia, & adagiones, ꝙ rem agant, facetis hominibus ascribuntur, & hoc laudis genus est, ad potiores referre, quod alter probatur dixisse. {Vetus credidi} Quia omnia vetera magna sunt. {Sæpe} Non ex ipso, nam esset contrarium superiori. {Meum est} Non sensu tm̄modo, sed verbis quoq; ipsis agreste est, quod nunc dicit, Meum est. {Dolet dictum imprudenti adolescenti & libero} Deest mihi, vt sit, dolet mihi. Et dictum, participium est.i. quod dixisti. addidit n. parasitus, quo grauius fit dictum, commiserationem eius in quem dictū est, vtpote imprudentem adolescentem & liberum. Scit enim homines stultos malos videri velle. Et vide parasitum in ijsdem versari, cū ait supra, Iugularas, hic dolet dictum. {Imprudenti}.s. qui minime crederet tali se pereunti posse consilio, aut cum tali viro sibi rem futuram, & sic laudat militē vt miseratione iam dignus sit adolescēs. {Tam festine * vt etiam misereri inimicorum vacet. At te dij perdant} Noue, inquit Parmeno, non ipsi, sed de ipso loquitur, non audiente eo. ἀφωνητὸς * Parmeno hic male facit, at te dij perdant, inquit. {Risu omnes qui aderant emoriri} Disciplina est comicis vt stultas sententias, ita etiā vitiosa verba ascribere ridiculis imperitisq; personis. vt Plaut. Latronibus ego de numerem stipendium, inquit, ex persona militis. Itaq; hic emoriri dicit. At vero Atticus adolescens in hæc, At emori cupio. vide igitur poetam pro loco ac tempore scire quod dicat. {Metuebāt omnes iam me} Ne cui dicerem, Lepus tute es, & pulmentū quæris. Aut, Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas? {Non iniuria} Hoc sic pronuncia, quemadmodum illud supra, Quid nī esse? {Purgon' ego me de istac Thaidi?} ἀνακοινωσία ad litem futuram inter militē & Thaidē. {Quòd me eam amare suspicatur?} Quia apparet illam milici quoque κατὰ τὸ σιωπώμενον ostendisse ꝙ dixit Phædriæ, Immo auge magis suspicionem. hæc erit causa reijciendi militis. {Scin'} Monentis est dicere scin' vel scito. {Si qn̄ illa mentionem} Si qn̄ & prima syllaba acui potest & media. tn̄ variat sententiam. {Id vt ne fiat} Modo ne, non significat. {Hæc res sola est remedio} Si te suspicetur amare Pamphilam. {Vbi nominabis} Et locum & tempus significat Vbi. {Tu Pamphilum continuo} Hic magna οἰκονομία est, qua Terentius præparat quemadmodum iurgium inter Thaidem militemq; & Gnathonem per duas partes separat fabulæ. Bene continuo, vt intelligat meretrix nō tam Pamphilū amari, q̄ sibi vicem dari. {Pamphilam cantatum prouocemus} Eleganter, quia ille foris est, hæc intus, illum intromittamus, illam prouocemus. Hæc est in verbis poetæ germana proprietas. {Tu huius contra} Hic contra, vicem significat. {Quod eam mordeas} Quod par. Aut absolute Quod, quæ res. {Si quidem me amaret, tum istud prodesset Gnato} His versiculis personam militis & Gnathonis cōtinentibus οἰκονομία inducitur, ꝙ verisimile sit, facile militem ferre posse anteponi sibi Phædriam, qui se semper intellexerit nō amari, nam si hoc tollas, aut excludendus est Phædria, aut ex dolore militis in hac fabula fit exitus tragicus. Et hoc miles, vt sapiens, locutus est. Ergo meminisse conuenit ridiculas personas nō omnino stultas & excordas induci à poetis comicis, nam nulla delectatio est, vbi omnino, qui deluditur, nihil sapit. Stultitia aūt est in his quatuor modis, aut non venire in mentem quod oportet: aut si venerit, non tenere, aut bonum consilium amittere, aut malum admittere. Vide ergo, vt hoc quod cōmode miles viderat, nō tenuerit, totumq; amiserit. Hoc autem scenico interposuit poeta, vt ostenderet quid venenoi haberet assentatio, perquā non modo errantis decipiuntur, ac præcipites eunt, verum etiam sapientes interdum, sæuique euertuntur. {Qn̄ illud quod tu das expectat} Hæc sententia tollitur militi quod recte senserat, nec persuadetur tn̄, ꝙ ametur ab amica. {Iam dudum te amat} Vel nimiū, & valde, vel iampridē. {Quod doleat} Hoc ad illud refertur quod supra dixit. Par pari referto, quod eam mordeat. {Ne qn̄ iratus tu alio conferas} Et hic locū pro persona posuit: vt ne diceret, ad aliā. {At mihi istuc non in mentem venerat} Sic pronunciandū est, quasi militi, mox sibi simile videatur, sapiens dictum alij prius venisse in mentem q̄ sibi {Ridiculū} Vel hominem, vel dictum significamus. {Ceterum Hoc tute melius quanto inuenisses Thraso?}.s. si cogitasses.

GNA.

Magnus, &c.} Hæc Scena continet assentationem Parasiticam & stultitiā gloriosi militis. Thraso vero hæc particula hic est inceptiua, vt Cic. incipit epistolam Ego vero Serui vellem, &c. Thais agere.i. agebat (sed plus sona infinitus modus quam finitus) magnas gratias mihi. G. Ingenteis.i. immensas, maximas agebat inquā gratias. T. Ain.i. dicis ne tu quod Thais est læta ob donum meum.s. G. Quidem.i. certe, non tam est læta inquam ipso dono.i. propter donum, quam ꝙ.i. quia datū est abs te, cuius amore lætatur. Vero.i. sed, triūphat.i. more triumphantis ducis floret & lætatur, id.i. ob id, quod.s. abs te datū est serio.i. bono animo, non ficte neq; iocula riter, quod si sit esset intelligitur sentit vel aliud verbū id genus, q. d. quam ꝙ.i. quia sentit, vel scit abs te datum esse. dixit aūt triumphat propter milites, ꝙ ex victoria militiæ parta triumphetur. P. Hic tertia persona venit in scenam, sed separatim loquitur secum, prouiso.i. procedo. Significat etiā prouideo vel prospecto, vt vbi.i. qn̄ tempus sit adducam hunc Eunuchum cū Aethiopissa, Sed eccum.i. ecce hic militem, per contemptū dicit. T. Istud est datum mihi.i. fato, de ceteroq; concessum, vt omnia sint grata quæ facio. G. Hercle aduerti animum.i. animaduerti, & percepi bene id tibi datum esse, & annotaui, seu obseruaui. T. Vel.i. etiam, rex.s. imperator, & dux meus semper agebat mihi maximas gratias, quidquid.i. quamcunq; rem effeceram, non itidem.i. non similiter alijs gratias agebat. G. Is qui habet salem.i. vrbanitatem, fac etiam, facundiam, sapientiam, quod.i. habere salem est in te, sæpe transfert.i. traducit in se, verbis.i. eloquentia sua gloriā magnam partam.i. quæ paritur, seu acquiritur labore alieno.i. labore aliorū, qui non ea sunt facundia, qua tu es. Sal neutraliter condimentum est, masculini sapientia, sed sæpius reperitur in bonis auctoribus, tam in masculino, q̄ in neutro, & quidem pro condimento, non velim tn̄ negare quin vetustissimi aliqui neutro sint vsi. T. Habes.i. intelligis. Cic. ad Lentulum, Habes de Vatinio, cognosce de Crasso, quod enim tenemus corpore habemus animo. Item quod animo habemus, illud intelligimus. G. Ergo rex te habebat sup. in oculis.i. in conspectu suo. T. Scilicet.i. certe me habebat ante conspectum suum. G. Gestire.i. gestiebat, hoc est gestibus lætitiam suā ostendebat de præsentia tua. T. Verum.i. sed credere.i. cōmittebat mihi omne exercitum, omnem aciem, & consilia.i. arcana & secreta. G. Mirum. Vel nō est mirandum, vel mirum non est sup. mihi.i. non miror, & quidem per ironiam, q.d. quis nō crederet tali viro. Vel est admirantis dictum, q.d. mirum est quomodo sic vtaris eo familiariter. T. Tum.i. deinde, sicubi.i. si alicubi satietas hominū cœperat eum.i. tædio hominum erat affectus, aut si qn̄.i. si aliqn̄. vel si forte odiū negotij.i. molestiæ, curæ, vel laboris, vbi volebat.i. qn̄ cupiebat requiescere & recte, nam cessat desidiosus, requiescit defessus, quasi nosti, aposiopesis, q. d. Habes iam & tenes animo quod dicere volo, & ideo non est opus perfecte dicere. G. Scio.i. intelligo bene quasi, vbi.i. quando, expueret.i. cum fastidium eijceret, animo.i. ex mente sua, illam miseriam.i. molestiam animi. Expuere.n. est cum fastidio aliquid reijcere, & expellere. Nam expuere.i. extra pus mittere. Pus.n. est omnis humor corpori onerosus. T. Tenes.i. intelligis, tum.i. tunc abducebat sibi me sumtum conuiuam.i. Inuitatum ab eo ad epulas secum. G. Hui, interiectio gestientis, & quasi admirantis narras regem elegantem, vel qui eligere sciat, vel qui ipse sit eligendus. T. Immo hic est homo per paucorum hominum.i. qui paucis vtitur, vel paucis placet.s. bonis sapientibus, qui pauci sunt, vel est homo de paucis, vel pauci sunt, aut rari inuentu, qui sint eius similes, & quod dici solet. Est singularis homo & nouus, qui habet quod paucis conuenit. G. Auersus Parasitus hoc dicit, ne miles audiat. Immo arbitror nullorum hominum ipsum regem esse si tecum viuit, q.d. nullis esse eum similem puto si tecum viuit, qm̄ nemo sit præter eum, qui te secum vt conuiuam admittere dignaretur propter tuam fatuitatem, cum sis ita gloriosus, loquax & nihili. T. Miles non aduertit ad dictum Parasiti suæ iactantiæ adeo insuadans, omnes commilitones inuidere.i. inuidebant mihi, mordere.i. mordebant & detrahebant mihi, clanculū.i. secreto, ego floccipendere.i. contemnebā, ꝙ inuiderēt & morderēt. Illi inuidere.i. inuidebāt, misere.i. cū miseria & molestia sua, & infeliciter. Nam se nō alios inuidus

igne

igne coquit. Verum.i.sed tamen vnus est inuidis impense.i.valde,vel vehementer,vel misere inuidebat inquam,quem rex præfecerat elephantis (nam hic elephãtus elephanti dicitur) Indicis.i. de India profectis,vbi.i.cum,is est magis molesta.i. me nimis me afficiens tædio. Inquam.i.dico ei ô Strato nomen accommodatum militiæ,ne.i.verum,est ferox.i.terribilis & toruus, eo.i.ideo, q habes imperium in belluas.i.supra elephantos. G. Dictũ fuit sup.pulchre,& festiue,lepide,& sapienter papę: interiectio admirantis tale dictum, iugulaias hominum.i.attonitum, ac mutum reddideras eum,ac si iugulasses.i.occidisses eum. Quid ille respondit sup. T. Illico.i.statim mutus fuit neq; quidquam addidit. G. Quidni.i.cur non esset mutus.s. P. O dij vestram fidem in,sup. hoc est vestrum auxilium imploro & opem.hominem perditum, vbi deest o,sed sic melius sonat, maioris est.n.stuporis sic pronunciatum.i. hominem perditum.i. in omne scelus datum & miserũ infelicem,&.i.etiam.ô illum sacrilegum.i.nefarium illũ dixit eleganter ad maiorem expressionem, vel retulit illud ad Gnath ita q vnam partem,illius dicti referas ad Thrasonem, & alteram ad parasitum,quasi vtrunq; vituperet. T. O Gnatho quid? modus interrogandi nunquid dixi tibi illud.s. quo pacto.i. quo modo tetigerim.i.pupugerim luserim, fatigauerim in conuiuio Rhodio quendam adolescentulum de Rhodo. G. Nunquam dixisti mihi,sed obsecro narra.audiui plus millies,h.d.auersu. T. Hic adolescentulus Rhodius,quem dico,erat Vna.i.simul in cõuiuio,forte.i.casu,habui, scortum.i.meretricem, cœpit.i.incœpit ludere ad id scortum.s.quod habebã,& cœpit inquam irridere me, inquã.i. dixi ô homo impudens.i.effrons,& inuerecunde, & qui defricuisti frontem quid ais? tute.i.tumet es lepus.i.pulpamentũ,& quæris pulpamentum in alio, hoc est quod in te habes, hoc in altero quæris,quasi dicere velit, Præstas te alijs abutendũ, & vt ait Cic. Et aduersus & auersus impudicus es. Pulpa pæ. & palpamentum ti,vt vult Donat. dicitur caro quæ manducatur, eo q pulsetur & concidatur. & ideo lepus hominis pulpamentũ est,qm eius carne vescatur homo,sed hic sub eo dicto infamia fœda,multaq; intelligitur,quæ potius est reijcienda,q̃ nimis patefaciẽda. G. Ha,ha, hæ,interiectio in risum effusi. T. Quid est? dictum fuit,sup. G. Facete.i.festiue,vrbane. Nã facetus dicitur,qui facit verbis quod vult,lepide.i.polite.Nã lepidus dicitur,qui politus est, vt Lepersi Græce.i.lamia,laute i.splendide, munde. Lautus.n.est, qui mundus,& splendidus est,nihil supra.i.nihil vltra dici poterat, vel nihil supra q̃ dici debebat est dictũ,vel nihil melius dici poterat,obsecro ne.i.vtrum hoc dictum erat tuum.i.à te inuẽtum, credidi.i. iudicaui illud esse vetus,propterea quod redolet antiquitatẽ,quæ festiua erat & faceta, & omnia vetera magna sunt, dicta prouerbia & adagionis, siue adagia facetis hominibus ascribuntur. T. Audieras illud.s.dici aliqñ. G. Sæpe audieram.s.& fertur.i.dicitur in primis.i.inter prima & præcipua dicta, quæ faceciam hñt. T. Illud dictum est meum.i.ex ingenio meo,& eloquentia profectum. G. Dolet mihi sup.i.doleo illud.s.tute lepus es,&c.dictum esse vt sit participium adolescenti.s.illi Rhodio iuueni imprudenti.i.incauto,non solum adolescenti, sed etiam libero, qui non est seruilis conditionis cuiq;. id dictum dicendũ non erat, vel sic intellige,vt dictum sit nomen. dictum.i.dicterium meum & ridiculum, mordax.s.lepus tute es,dolet.i dolori est, vel dolorem affert adolescẽti,& libero imprudẽti.i.qui minime crederet tali se posse percuti conuitio,aut cum tali viro sibi rem futuram. Videtur velle Donatus hæc dicta superius.s.dictum dolet,esse Gnathonis,sed melior est superior interpretatio. P. At Dij perdant.i.destruãt, te Thrasonem,quod dictum se cum profert Parmeno nescius vel ignoratus illic esse. G. Quæso quid ille adolescens respõdit,sup. T. Perditus fuit,sup.i.perij,& totus stupefactus & attonitus euasit. omnes qui aderant.i.allabant emoriri.i.emoriebantur, risu.i. præ nimio risu,aut præ nimia ridendi cupiditate. deniq; ad summam iam omnes metuebant me,ne talia illis dicerem. G. Non iniuria.i.non sine causa. T. Sed heus tu,aduerbiũ vocantis, q.d. tu adhuc hoc audi,purgem.s.purgare ne debebo me.i.me excusare,Thaidi.i.apud Thaidem de ista puella.s. q.i. quia suspicata est, id est opinata est me militem amare eam puellam. G. Nihil minus facias.s.q̃ te purges, imo.i.sed magis auge suspicionem.i.fac vt magis suspicetur. T. Cui.i.quare id faciam. G. Rogas.i.interrogas. Scin'.i.scis ne,& mutientis est. si qñ.i.si forte, vel si aliquando,& tunc est vocabulum compositũ habens accentũ in prima.nam si sint duæ particulę solitas habent significationes suas, & solitos accentus. si qñ erga illa Thais Thais facit mentionem Phædrię.i.sermonem de Phædria,aut si laudat Phædriam,vt male vrat.i.incendat ira,cura,vel amore. P. Sentio.i.intelligo. G. Hęc res sola i.vnica est,remedio.i.ad remedium, ne faciat id.i.ne laudet Phædriam riualem. Vbi locũ & tempus significat,sed cape hic pro qñ,Thais nominabit Phædriã,cõtinuo.i.illico nominato, sup.Pamphilam illam puellam. Si qñ.i.si forte dicet,intromittamus.i.introducamus & admittamus Phædriam comessatũ, quod si sit comessatum additur vnum.s. nam à comedo is comesum fit comesos as, per simplex s, comessatum ergo.i. ad comedendum. nam intromitto est verbum motum ad locũ declarans. in dicto sup. prouocemus,quasi foras vocemus Pamphilam, cantatum.i. ad cantandum. Si hæc Thais laudabit formam.i.pulchritudinem illius,tu contra.i.e diuerso,inuicem, vicissim laudato, sup. formã huius.s.Pamphilæ. Denique.i.ne plura persequar,referto.i.reddito par pari.i.iniuriam iniuriæ accommodato, quod i.referte par pari mordeat.i.lædat,offendat,& tangat, seu pungat eam Thaidem. T. Si quidem.i si certe amaret me illud quod dicis, & mones tu Gnatho prodesset hoc dicto ostenditur non prorsus ridicula fuisse personam militis,& stulta. Stultitia autẽ est in his quatuor modis,aut non venire in mentem,quod oportet,aut si venerit nõ tenere, aut bonum consilium amittere,aut malum admittere. G. Quando.i.quia,Thais expectat.i.desiderat,vt, expectare venit.i. desiderare,atque qñ amat illud, quod tu das iam dudum, vel iam pridem,vel nimis,aut valde amat te iam dudum i.statim velle illico,vt, Iam dudũ sumite pœnas facile fit illi Thaidi aliquid quod doleat. rectè vicimus.n.doleo hanc rem doleo hac re, & hæc res dolet mihi. Thais metueri semper ne qñ.i.ne forte, vel ne aliqñ, tu iratus,conferas alio, aduerbium loci pro nomine personam significante, hoc est ne conuertas ad aliam amicã, eum fructum.i. eam commoditatem, quem ipsa nunc capit subaudi abs te. T. Dixti bene,at.i.sed istud non venerat mihi in mentem.i.non animaduerteram illud,vel non illud cogitauerã. G. Ridiculũ, dicitur per indignationem.i.ô ridendũ hominem,qui es inconsideratus. Vel ridiculũ neutri generis,& casus nominandi,vt ridiculum est sup.i.res ridenda dicto,q.d.non est verisimile, q tu non cogitaueras,vel potest esse casus vocandi,aut accusandi, vt sit sensus. O ridiculũ.i.aliquid dignũ risu. Enim.i.certe, nõ cogitaras.i.dicis q nõ cogitaueras ceterũ.i.sed. O Thraso quãto melius tute.i.tuipse,inuenisses.i. excogitasses hoc idem, quod.s. inueni.s.cogitasses.

LATO. ARgumentum} In hac scena stulte blanditur sibi Miles,& Gnatho parasitico more illi assentatur. Deinde consiliũ dat quomodo se gerat erga Thaidem. {Ageret} Agebat. {Labore alieno} Ironica mordax assentatio. {Qui habes salem} Gratiam,leporẽ. {Gestire} Pro gestiebat,cupiebat. {Regem elegantem} Totũ irrisorie & in regem Thrasonem. {Ego nõ flocci} Minus q̃ flocci. {Quæso inquam} Ridicula increpatio per prosopopœiam. {Dij vestram} Ad spectatores Parmeno. {Tetigerim} Corripuerim. {Lepus tute es} Prouerbiũ in mollẽ, & muliebria patientem. {At te dij} Ad spectatores. {Emoriri} Pro emori,& est de industria corruptũ, ad indicandam militis imperitiã. {Id vt ne fiat} Hoc cõsiliũ Gnathonis pertinet ad œconomiã futurę litis inter militẽ & Thaidẽ, eritq; occasio epitaseos huius partis fabulæ.

PETRVS MARS. MAgnas vero,agere,&c.} Stolidum animum gloriosi militis,qui se ignorans,& aliunde pendes, opinionibus inflatur & irridetur,in maximisq; versatur erroribus,hæc scena exprimit. Cic.lib.j.Off. sic ait: Deforme etiã est de seipso prædicare,falsa presertim,& cum irrisione audientium imitari militẽ gloriosum. Et in Lælio sic scribit. Nec parasitorũ in Comœdijs assentatio nobis faceta videretur,nisi essent milites gloriosi. Magnas vero gratias agere Thais mihi. Satis erat respondere, magnas: Ingentes,inquit. Semper auget assentatio,id quod is,ad cuius voluntatem dicitur,vult esse magnũ. {Salem qui in te est} Salem.i.sapientiam,& sales dicũtur animi solatia. {Regem elegantem narras} Elegantẽ.i.prudentia excultũ,& scientem habere delectum personarum Gnathonice tñ dictum est. {Verum vnus tñ impense}.i.valde inuidebat Gel.lib. 14 sic ait: Iulius Paulus Poeta,vir bonus,& rerũ literarumq; impense doctus. Et paulo post: Impense fieri incipit. {Et pulpamentum quæris} Pulpamentum condimentum est,quod fit ex pulpa leporis,& clunibus maxime. Sensus est: Tu es id, q quæris in scorto. {Facete}.i.iocose, cum occulta quadam elegantia. {Lepide}.i.iucunde atque venuste. ia cum gratia. {Laute} i.splendide, magnifice, ac omni apparatu, solertis acuminis,& vrbani ingenij,verba sunt adulatore digna.

GLAR. OMnes huius scenæ versus sunt iamb. Trim. Acat. In 5.d, eliditur in Sed. In 2j.Desid.Doct.cum Don.& multis veteribus legit,Quod in te est,pro,Quæ tes,& d,eliditur in Quid. In 19.inter finit dictionem sequente vocali,sed bis duntaxat elidenda est,idq; in quouis placuerit loco. In 25.Eo monosyllabum est,nisi sit bacchius loco primo. In 26.Mehercle,trisyllabũ. In 27.malim d,elidere in Quid,q̃ s,in Iugularas.quemadmodum & in 29.rursus d,eliditur in Quid, q̃ illic creticus tertio, hic bacchius loco quinto esse potest. In 36.s,eliditur in Lepus,& ha,ha,hæ,trisyllabũ est. Ita in 38.a eliditur in vetus.potest tñ bacchius vtroq; in loco carmen excusare absq; elisione. In 40.vel At

eliditur à superiore carmine, vel d, eliditur in Quid, aut creticus est loco tertio. In 18.à fine, Suspicionem posuit, vt natura habet verbi. In 13.à fine, In pertinet ad præcedēs carmen. In 9.à fine, Tu initio legendum est, &, Quod eam, monosyllabum, si quidem remotâ eat legatur, est. Nam d, eliditur & eam in vnam contrahitur syllabam. Doct. supplet vel Sic, vel Mox. Ioan. Tu anteponit, quod magis probo, quando antea toties ante positum, Tu legitur. In penult versu, Nec.n.rectè legitur pro, Non.n.admonuit hoc etiam Doct. & in vltimo, Idem, à priore versu eliditur.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Parmeno Eunuchum & Æthiopissam, Phædriæ munera tradit Thaidi, & vti iussus erat verbis ornat. Eidem Thraso & Parasitus insultant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic inducitur multiplex concursus dissimilium personarum, tamen ita virtute Poetica discretarum, vt nulla confusio sermonis ob id fiat. Simul etiam quæ cuique accōmodata videntur, mire repræsentat oratio. Deinde Parmeno Phædriæ munus laudat, Thraso Gnathoque cōtra contemnunt.

Senarij.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS ancilla.

AVDIRE vocem visa sum modo militis:
Atque eccum. salue mi Thraso. T HR. *ò Thais mea,*
Meum suauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? P. *quam venuste. quod dedit*
Principium adueniens. T H. *plurimum merito tuo.*
G. *Eamus ergo ad cenam: quid istas?* P. *hem alterum.*
Ex homine hunc natum dicas. T H. *vbi vis, non moror.*
P. *Adibo, atque assimulabo, quasi nunc exeam.*
Ituran' Thais quopiam es? T H. *ehem Parmeno.*
Bene fecisti: hodie itura. P. *quo?* T H. *ecquid hunc vides.*
P. *Video, & me tædet. vbi vis, dona assunt tibi*
A Phædria. T H. *quid stamus? cur non imus hinc?*
P. *Quæso hercle vt liceat, pace quod fiat tua,*
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.
T HR. *Perpulchra credo dona, haud nostris similia.*
P. *Res indicabit. heus iubete istos foras*
Exire, quos iussi. ocyus procede tu huc.
Ex Aethiopia est vsque hæc. T. *hic sunt tres minæ.*
G. *Vix.* P. *vbi tu es Dore? accede huc. hem eunuchum tibi.*
Quàm liberali facie, quàm ætate integra?
T H. *Ita me di ament honestus est.* P. *quid tu ais Gnatos?*
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu autem Thraso?
Tacent: satis laudant fac periculum in literis,
Fac in palæstra, in musicis. quæ liberum
Scire equom est adolescentem, solertem dabo.
T HR. *Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius.*
P. *Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat*
Te viuere, & sua caussa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verum, vbi molestum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit, sat habet si tum recipitur.
T HR. *Apparet seruom hunc esse domini pauperis,*
Miserique. G. *nam hercle nemo posset, sat scio,*
Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti.
P. *Tace tu: quem esse ego puto infra omnes infimos*
Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
T HR. *Iam ne imus?* T H. *hos prius introducam, & , quæ volo.*
Simul imperabo: * *post continuo exeo.* * post huc
T HR. *Ego hinc abeo: tu istam opperire.* P. *haud conuenit*
Vna cum amica ire imperatorem in via.
T HR. *Quid tibi ego multa dicam? domini similis es*
G. *Ha, ha, ha.* T HR. *quid rides?* G. *istuc, quod dixti modo:*
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. T. *abi: præcurre, vt sint domi*
Parata omnia. G. *fiat.* T H. *diligenter Pythias*
Fac cures, si Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores primum vt maneat: si id non commodum est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
P Y. *Ita faciam.* T H. *quid? quid aliud volui dicere?*
Hem, curate istam diligenter virginem.
Domi assitis, facite. T HR. *eamus.* T H. *vos me sequimini.*

AVdire vocem visa sum modo militis} Hic inducitur multiplex concursus dissimilium personarum, & tamen virtute & consilio Poetæ discrētarū, vt confusio nulla sit facta sermonis, simul etiam pro se cuique accommodata mire representatur oratio. {Audire vocem visa sum modo militis} Omnes sensus visa dīr, ab eo quod est certissimum oculorū. Ergo visa sum, sensi. vt Virg. Visæq; canes vlulare per vmbram, Aduentante dea. {Salue mi Thraso} Quia secum, militis, quia apud illum, Thraso. Est quædam actio, cuius nomen honestū est, sicut orator, philosophus est quædam, cuius nomen offensum est. vt miles, lanarius. {Meum suauium} Tria sunt osculandi genera, Osculum. s. basium, & suauium. Oscula officiorum sunt: Basia, pudicorum affectuum. Suauia, libidinum vel amorum. {Meū suauium} Cum oscularetur, dixit. {Quid agitur?} hoc blandimenti genus est post osculum. sed duri est & agrestis. infert enim. {Ecquid nos amas} Et ecquid, aliquantulum ne significat, & ideo illa plurimum recitat. Cic. in Catil. Quid est Catilina? ecquid attendis? ecquid animaduertis horū silentium? {De fidicina istac?} De propter, vt sit, propter fidicinam. Et vide non puellam, sed fidicinam, quasi ab amatore dictam, & eo amatore, qui quasi memine sit artis qua delectetur. & quia puella sit ęmula meretricis, nam meretricum est fidicinam esse. {Quàm venuste, quod dedit Principiū} Bene reprehendit Parmeno. nam in beneficijs debet obliuisci qui dedit, & meminisse qui accepit. Et est grauius εἰρωνεία, q. venuste. {Plurimum merito tuo} Facere meretrix amorem suū non ad auaritiam retulit, sed ad officium. Et cum de fidicina, inquit, te amem præcipue merito tuo. Alij sic respondere intelligunt, vt ipsa de fidicina gratias agat. nam cū ille dixerit, Ecquid nos amas? Illa respondit. Plurimum. Quòd autem de fidicina hac dixit ille subiecit hęc, Merito tuo. i. qm̄ mereris, do odo eam. Sed melius est, vt præter munus meritū dixerit, quanquam multi munus meritū intelligant. vt est illud Virg. Quiq; sui memores alios facere merendo. i. gratos sibi reddidere munerādo. {Eamus ergo ad cœnam?} Decuit parasitum de cœna etiam importune admonere, cū quadam ἐμφάσει velut magnæ rei. {Hem alterum,} Bene alterū, quia duo sunt {Hem alterū,} Si hic reprehendatur miles, alterum dictū, si parasitus, alterū hominem. vult. n. Parmeno & parasito esse versutior, & debet esse, cum peioris conditionis sit. {Ex homine hunc natum dicas} Rectè reprehendit Parmeno duos, quorum vnus beneficiū Thaidi exprobrat, alter pro beneficio cœnam ostendit, tanquam ad eam currendum sit. nam hoc significat, Quid stas? quasi sit causa properandi. {Vbi vis, non moror} Ad, Eamus ad cœnam, Vbi vis retulit, ad Quid stas, Non moror. {Quasi nunc exeam} Mire, nunc exeam, quippe qui iandudum procul steterit. {Hem alterum,} Alterū, non respectiue, sed absolute ac si dixisset, aliud dictum, vel alterum stultum. {Itura ne Thais quopiā es?} Vt experiatur Thaidis animū, fingit nescire quo eat. {Hem Parmeno} Vide deprehensam meretricem velle blandimētis satisfacere Parmenoni. {Bene fecisti?} Quid bene fecit Parmeno? in quasi perturbata hæc loquitur et de Do*n*.

nihilo

nihilu blandiens, vtpote meretrix & faceta? An quod illuserit conuitio? {Hodie} Dulciter additum hodie, quasi cum exceptione, quo se significat non perpetuũ obsecuturam militi, & vt quæ promiserit, biduum tantum abfuturum Phædriam. {Quid, hunc non vides?} Si dixerit militem, lædit præsentem, si amicum, lædit Parmenonem. Mire igitur pronomen inuenit. {Video, & me tædet} Opportune Parmeno fatetur odiũ militis, vt retundat ab eo amorem Thaidis. {Vbi vis dona adsunt tibi} Nil potuit exitiosius militi contingere, quam vt continuo riualis mitteret munus, & posterior, & coràm ipso. {Dona adsunt tibi A Phædria} Cũ illa sub pronomine celauerit nomen militis ex arte Parmeno pronunciauit, à Phædria. {Quid stamus?} Quid stamus, ad moram refertur. {Cur nõ imus hinc?} Vbi seruus riualis est Parmeno. {Quid stamus?} His verbis miles insulsus dolere se indicat. {Pace quod fiat tua,} Pace aut gratia, aut voluntate, & deest cũ, & sic locutus est, quasi bellum his verbis omnibus induxerit. {Pace quod fiat tua, Dare huic quæ volumus, conuenire, colloqui} Proprie, quin pax, datio, deditio, conuẽtio, colloquium, militiæ verba sunt & inuidiose sic ait, quasi per eum non accipere, liceat dona Thaidem. Et sic pronunciandum, vt subaudiatur vel, vt sit, vel dare, vel conuenire, & colloqui, vt inter hostes solet. Salust. Quæ pacta in conuentione non præstitissent. Et alibi, Cuius ad verba voluntate, colloquio militibus permisso, corruptio facta paucorum, & exercitus Syllę datus est. {Conuenire & colloqui} Sic pronunciandum est, vt q.d. licet per te miles, quod etiam inter hostes, & in bello licet. {Dare huic quæ volumus,} Hæc singula cum inuidia pronunciande sunt. {Perpulchra credo dona,} εἰρωνεία de fiducia pulchræ virginis. {Nostris similia} Et his similia, & horum similia, dicimus. {Res indicabit} Scit Eunuchi nomen posse contemni, & ideo videri vult potius, quàm sperari munera sua, id est Chæream. {Iubete istos foras Exire, quos iussi, ocyus} Cum fiducia & alto vultu pronũciat, & festinat ne occupet miles prius abire, quàm videat. Et est ordo, ocyus exire. {Procede tu huc} Bene procede dixit, non accede, aut veni, vt appareat dignitas in incessu. Et callide ab inferiore incipit munere, hoc est à puella ad Chæream venturus, simul vt à vero mancipio incipiens, ad falsum sine suspicione transiret. {Ex Aethiopia est vsq; hæc} Quod Thais cupiebat nam supra, Non ne vbi dixti cupere te ex Aethiopia ancillulam. Vsq; additum, vt longinquitas monstraretur. & hoc est quod facit, Munus nostrum ornato verbis quod poteris. {Hic sunt tres minæ} Callidæ munus ad precium reuocauit vt ad auaritiam conuerteret meretricum, ne officio donantis, & gratia leniretur. & ideo non dixit, tribus minis valet, sed, hic sunt tres minæ, quasi iam venenda sit. {Ex Aethiopia est vsq;} Hic ostendit quid sit ex Aethiopia, addendo vsque, vt ex longinquitate dignitas muneris penderetur, & quid erit iam criminis in colore, quando ipse dicere gloriatur vnde sit? Ex mire ab inferiore cœpit, vt αὔξησιν domi faceret in Chærea, & inepi præcedente lenocinium comparat secuturo pulchro. Vsq; modo aduerbiũ de loco est: vt, Siculo prospexit ab vsq; Pachinno. {Via} Aut difficile significat, aut non, vt sit, nec hoc. Lucil. Carcer vix carcere dignus. {Vbi tu es Dore?} Tanquam quærat eum vt nomen indicet, quo audito magis dissimulet Chæream. {Accede huc} Vultu eo dicitur, quo debuit dicere & dicto æmulorum læsus, & confidentia destitutus, velut in eo duntaxat conspectu Chæreę confidens. {Hem Eunuchum tibi} Mire postquam dixit. {Eunuchum velle dixti te, quin solæ vtuntur his reginæ: Repperi. {Quàm liberali facie?} Non narratiue laudat, sed per interrogationem, quæ maior fiducia est. {Quàm ætate integra}.i. qua florent puberes, vt Virg. Atq; integer æui Ascanius. {Ita me dij ament} Iurauit ideo, vt non amore Phædrię, sed veritate cogi ad laudandum videatur coram milite. {Honestus} Pulcher. Virg. Et lętos oculis afflarat honores. {Honestus} Hic subdidit, quod in ancilla prætermisit, quia Aethiopissa honesta dici non potuit. {Nunquid habes} Habes, pro inuenisti. {Quod contemnas?} Plus est contemnas, quàm vituperes, & deest, in hoc, vt sit, nunquid habes quod in hoc contemnas? {Tacent, satis laudant} Taciturnitas, cõfessionis genus est præsertim contra aduersarij interrogationem. Ideo tacere hoc, vel quasi laudis argumentum est, quia supra tacere vituperauit, ideo & ipse sic ait, Quid tu ais Gnatho? nunquid habes quod contemnas? {Tacent, satis laudant} Et, Quid tu Thraso? quia supra contempserat puellam. {Fac periculum in literis, fac in palæstra, in musicis} Si totum singulariter diceret, esset ὁμοιοτέλευτον Litera, palæstra, musica. {Quæ liberum scire æquum est} Quondam liberi pueri his artibus erudiebantur. Et est figura ἔλλειψις, deest enim His. {Solertem}.i. disertum: Vtrum hæc solertem. vt Horat. Doctę sermones vtriusq; linguæ. An assumendum est His extrinsecus? {Solertem} Deest his. Solers, quasi totus ex arte consistens, vt ὅλος ἀρετή, quod latinis verbis, quasi solus in arte sit. Huic iners contrarium. Nam solers, quasi ὅλος ἀρετὴ dictus. ὅλον solũ, vt ἴσ, sea, & ὗς, sus dicimus. {Ego illum Eunuchum, si fiet opus, vel sobrius} Hoc vt militare est, ita importunũ præsente Thaide, extra quam, miles, si saperet, nihil amatorie contemplari debuit. Sed & hoc accedit ad eius odium, præterquam quod iam in suspicione est amicæ suæ quod fidicinam magis diligat. Et hoc mire, quod nemo prior Eunuchum esse Chæream, quàm miles, credidit, adeo stultus etiam nomine ipso appellauit. Sed statim stulte miles, primo quidem conuitium ipsi Eunucho facit, in quo potest iam lædere amicam. deinde attestatur hoc dicto pulchritudinem huius muneris. Quid igitur proficit? Satis aũt ioculare est, si cogites Chæream esse, qui hęc de se audiat, & tacere cogatur. {Vel sobrius} Honesta ἔλλειψις, propter mulieris præsentiam. vt Virg. Nouimus & qui te. Et ipse in Heautont. Qui se vidente amicam patiatur suam. Hoc tñ miles coactus à Parmeno dicit quia reprehẽsus est tacuisse. {Atq; hæc qui misit}.i. tanta munera. hoc.n. Hęc significat. {Non soli sibi postulat} Hoc est, Istum, ęmulũ quod potes, ab ipsa pellito. {Sua causa excludi ceteros} Nihil potuit dici inuidiosius. Non n. dixit Phædriam, sed ceteros, quasi futuri amatores fuissent, nisi me tueretur exemplum Phædriæ. {Neq; pugnas narrat} Descriptio militis, tantum excepto nomine. {Neq; cicatrices} Insigne fœditatis, Nam apud meretricem quid aliud cicatrices valent? Nam cicatrices etsi semper gloriosæ sint, non tamen etiam apud meretrices, quibus post precium forma placet. vt Sal. quoq; fatetur Hæ sunt virtutis insignia, dehonestamentu tamen esse corpori maxime lætabatur. {Neque tibi obstat} Qui à te repellat amatores tuos. {Quod quidam facit} Quidam rectè. nam & figuratum, & aptum sententiæ est, & contemptum indicat hoc verbum. {Vbi molestũ non erit} Ad superiora retulit quod nunc dicit s. ad, Non sibi soli postulat te viuere, & sua causa excludi ceteros, neque pugnas narrat, &c. {Vbi molestum non erit, vbi tu voles} Ad, Neq; tibi obstat: Vbi tempus tibi erit. Et mire occupat animum meretricis, cum illam huius impulsu inducit facere quidquid dure fecit excludendo Phædriam. Hic igitur qui scit præcepta de beneficijs estimandis intelligit oratoric in vtranque partem dicta omnia. {Verum vbi molestum} Verum tibi molestum, an alijs? sed alijs, quia illaturus est. {Vbi tempus tibi erit} Non amatori. Et, vbi tu voles, non vt nunc in milite pateris. {Vbi tempus tibi erit, sat habet si tum recipitur} his dictis & militem repulit ab animo meretricis, & commendauit adolescentem, & perfecit ne iniuria videatur apud Thaidem quod sponte susceperit Phædriam. {Apparet seruũ hunc domini esse pauperis} Tristiores enim sunt serui pauperum, & ob hoc ipsum nequiores. & hoc melius erat, quamuis illud aliter parasitus exponit. {Domini pauperis miserique} Bene additum miseri, qui non continuo pauper etiam miser est. {Nam hercle nemo posset} Secundum illud, Ait, aio, approbat parasitus quod miles dixit. Et est ordo. Nam hercle satis scio, nemo posset & hunc perpeti, qui haberet qui pararet alium seruũ. {Nam hercle nemo posset} Aliam causam subtiliorem assignat parasitus quanquam dixerat miles. {Qui haberet, qui pararet} Prius Qui, pronomen, sequens, aduerbium est. {Quem ego esse puto infra omnes infimos homines} Multum dixit, infra infimos omnes homines. nam hac sententia vult illum hominem seruus etiam esse peiorem, quia & seruus, homo. vt in Phorm. Seruum hominem causam orare leges non sinunt. {Qui huic animũ assentari induxeris} Proprie, nam animus inducitur aduersum obiectas difficultates. {E flamma te petere cibum posse arbitror} Vnde sine damno, aut malo nihil potest auferri. {E flamma} Hoc intelligit, non ex foco, sed ex medio igni, vel incendio flammæ. Nam antiquum verbũ est, Petere cibum è flamma. mordetq; vtrunq; simul, vt nescias quem peius vituperauerit. huius ne famem, an illius immanitatem, vel voraginem. Et simul vide conuitium redditum vnde coniectum est. i. de paupertate & egestate. {Iam ne imus?} Odiũ Parmenonis, & stomachũ militis ista indicat festinatio. & Iam, increpatio more est. {Post huc cõtinuo exeo} Legitur & postea, & post: vt sit post, pro postea quomodo pro postremo post. {Ego hinc abeo} Cõsequens erat vt offenderetur miles tam diligenter riualis munus suscipiente meretrice. {Vna ire amica cum imperatorem in via} Vide προπαρασκευὴν futuræ litis inter Thaidem & militem. {Cum amica} Mirifice amicam dixit non meretricem. {Imperatorem in via} Congrue in militem, quasi ipse sit, sub quo est, & hic seruat Parmeno quod sibi mandatũ est, Et istum æmulum quod poteris, ab ea pellito. Et bene mutat nomina, hinc ad honorem, hinc ad inuidiam. Hanc, nõ meretricem, sed amicã dixit, hunc non militem, sed imperatorem. {Quid tibi ego multa dicam?} Non habuit aliud miles stultos. & redit ad illa quæ supra dixit, Domini pauperis miserique. {Domini similis es} Ineptus iocus, in quo seruus iniuriæ vice domino comparatur. {Quid rides?} Et hoc eo vultu dicitur, quasi sibi conscius sit

miles faceta dicti commirij. nam non q nesciat causam risus, eo interrogat quid riserit, sed ideo, vt denuo laudetur. } Et illud de Rhodio dictum, } Hoc est illud, Eorum ingenia admiror simul. Et huic, vt apparet, fit amicior, ideo facilius ab amica, q̃. i. parasito separabitur } Abi, præcurre, vt sint, domi Parata omnia } Non dixit quæ, quia intelligitur. } Fiat } Faciam, vel fiet, diceret seruus. Liber vero fiat, tanquam & ipse iubeat sibi. } Domi vt sint parata omnia } ἐλλειψις ἰδίωμα in qua plus vultu significatur, q̃ verbis. } Si Chremes huc forte ad me venerit } οἰκονομία ad litem futuram & exitum fabulæ. Et hoc non audit miles, nam si audiret, nimis ira sceretur. } Ad me adducito } Modo vbi sum significat. } Quid, quid aliud volui dicere? } Pro, quid aliud? hinc est illud Ciceronis, Quē, quem nam? recte admones, Polycletum esse dicebant. } Curate diligenter istam virginem } Hæc res est quæ faciet virginem claudi, in lectulo collocari & obdormire. } Curate istam diligenter virginem } Ridiculum, cum contra eventurum sit. } Vos me sequimini } κωφὰ πρόσωπα sunt puellæ quæ sequuntur.

Gvi P. AVdire vocem, &c. } Hic inducitur multiplex concursus dissimilium personarum, tñ virtute & consilio poetæ discretarum. TH. Visa sum. i. sensi audire modo. i. paulo ante vocem militis. atq; eccum. i. ecce hic eum, ô mi Thraso salue. THR. O Thais mea amasia. s. deinde cum oscularetur, dixit meum suauium. i. meum basium. Oscula sunt officiorum, basia pudicorum, suauia libidinum vel amorum, quid agitur? ecquid. i. vtrum aliquantulũ amas nos de hac fidicina. i. propter hanc puellam peritam fidium pulsandarum. P. Quam. i. inquantum, venuste. i. facete incepi supp. per ironiam reprehendit dictum militis, quod. i. quale principium, ipse adueniens. i. in aduentu suo dedit. TH. Plurimum te amo, s. merito tuo. i. beneficio tuo & præstito, vel, quia bene mereris; vt ameris plurimum ex tuo ipsius officio. Meritum. n. dicitur beneficium seu præstitum. Cic. ad Lent. Tanta est enim magnitudo tuorum in me meritorum. i. præstitorum beneficiorum. G. Ergo eamus ad cœnam quid. i. cur, stas. i. moraris, quid tardas? P. Hem, indignantis dicas hunc alterũ stultum parasitum Gnathonem, natum. i. ortum ex homine hoc. s. Thrasone, adeo bene inter se conueniunt. TH. Vbi. i. qñ vis eamus ad cœnam. s. non moror. i. non tardo, neq; resto. P. Adibo eo sup. i. ibo ad eos, atq; assimulabo. i. fingam, quasi. i. velut, nunc exeam. i. egrediar prope accessurus, qui prius procul steti ô Thais ituran'. i. itura ne es, quopiam. i. in aliquem locum. TH. Hem Parmeno pol. i. per Pollucem bene fecisti. quod vulgo dici solet, Tu habes bonam causam, seu rationem petendi nunc hoc, bene ergo fecisti petendo an quopiam sup. sim itura hodie. P. Quo. i. quare benefici vel repetit interrogans quo eat. TH. Quid? modus interrogandi hic cum stomacho. non vides hunc. s. militem. P. Video eum, s. & mihi tædet videre. s. eum. vbi vis. i. vbi libet, vel qñ vis, dona adsunt. i. prope sunt tibi à Phædria. THR. Quid. i. cur, stamus. i. non imus, quod iterat dicens, cur nõ imus hinc. i. ex hoc loco. P. Hercle. i. per Herculem quæso. i. posco, vt liceat per te dare huic Thaidi, quæ volumus. liceat inquam conuenire eã. i. alloqui eam, colloqui. i. communicare cũ ea de aliquibus quod. s. dare munera, cõuenire, colloqui, fiat cum sup. pace tua. i. gratia & voluntate, & quasi prius captata venia, & quod dici vulgo solet, neque displiceat tibi, vel ita permitte, vt sine tua molestia fiat. THR. Credo te daturum sup. perpulchra. i. valde pulchra dona, hoc dicit per ironiam haud. i. nõ similia nostris donis. s. P. Res. i. aspectus rerum. indicabit. i. ostendet, sint pulchra nec ne. Heus, aduerbium vocantis, iubete. i. præcipites, istos. s. Eunuchũ & Aethiopissam exire ocyus. i. velociter, quos iussi exire, q. d. facite vt properent quos miseram exire, tu. s. Aethiopissa, procede. i. veni vt appareas, siue prodi huc & progredere. Hæc Maura est ex Aethiopia. i. Mauritania. Est autem ex Aethiopia duplex, vna ad Ortum Solis, altera ad Occasum vsq; modo, aduerbiũ, est vsq; quidem de loco, vt Virg. Siculo prospexit ab vsq; Pachiuno. posuit aũt vsq; vt longinquitatem loci monstraret. igitur sic astrue. Hæc est ex Aethiopia vsq; i. ex eo loco hucusq; hæc deducta est. THR. Hic. i. in hac Maura. tres sunt minæ. i. tres libræ fuerunt expositæ in ea emenda. G. Via. i. difficile, vel nõ sunt tres minæ. P. O Dore vbi es tu? accede huc. deinde vt venit, subiunxit. Eu i. ecce Eunuchum, tibi. i. pro te, q̃. i. quantum, est facie. i. forma, vel specie liberalis. i. venusta, sicut contra auarus dicitur sordidus, q̃ quantum est ætate integra. i. habet ætatem florentem, solidã, firmam, nihil passam detrimenti caloris naturalis. TH. Ita Dij ament me. iurantis est illud dictum, quasi imprecantis ita se amari à Dijs, vt illud quod sequitur est ex animo dictura. s. Thais deinde subdit honestus est. i. pulcher. nam honor pro pulchritudine apud Virg. inuenitur, vt Lætos oculis afflarat honores. P. O Gnatho quid ais? Nunquid habes. i. inuenisti quod cũremnas in hoc sup. Eunucho, aũt. i. sed ô Thraso quis ais, tacent, & ideo satis laudãt, qñquidem taciturnitas confessionis genus est fac periculum. i. experientiam, probationem, examina in literis. i. doctrinis. in palæstra. i. in luctandi arte, in musicis. i. in arte musicæ. dabo adolescentem. s. Eunuchum. solertem. i. disertũ, ornatum, præditũ his sup. quæ æquũ est. i. licet liberum iuuenem. i. ingenuum. scire. i. callere quondam enim liberi pueri in his artibus erudiebantur. s. in literis, in palæstra, & in musica Solers dicitur quasi totus in arte consistens. dicitur q; ab olon quod est totũ, & ars artis, quasi totus in arte. nam, vt ait Festus, olon lingua oscorum significat totum, integrũ, vel solidum. Inde tela dicuntur soliferrea. i. tota ex ferro, & solers totus in arte. THR. Ego indigne iactarem sup. illum Eunuchum si sis opus, vel. i. etiam sobrius. i. ieiunus, & fecit aposiopesin. propterea q fœdissimum dictu erat & indignissimum auditu. Sobrius eleganter ponitur pro ieiuno, vt si dicam, Hoc ego illi facile dicerem vel sobrius, vbi dicitur totus ieiunus, etiam dici solet, hoc tibi sobrius dico, hoc est serio tibi dico sciens & volens, nullo me cogente potu. P. Atq; is, qui misit hæc. i. tanta munera. s. Non postulat te viuere soli sibi. i. vt illum solũ ames, & illi soli indulgeas, & non postulat ceteros amatores. s. excludit. i. eijci, sua causa. i. propter se, neq; ipse Phæd. narrat. i. recitat pugnas, descriptio est militis, neque ostentat. i. frequenter ostendit, & quasi iactitat suas cicatrices id est vulnerũ vestigia, & indicia, neq; obstat tibi. i. non tibi iustat, vt amatores tuos repellas, quod. i. quam rem totam præfatã quidem pro contemptu hoc verbo exprimitur, & intelligitur miles, quidam igitur facit idem quod miles efficit, cuius parco nomini, verum vbi. i. qñ molestũ. i. res molesta, & tædium, siue molestiam afferens tibi non erit, est enim hic molestum generis neutri. vel potest intelligi vbi Phæd. recipi non erit molestum tibi i. nihil tibi afferret tædij, neq; molestiæ, vbi. i. qñ voles, vbi. i. qñ tempus. i. opportunitas temporis erit tibi, sat habet. i. sufficit ei. sicũ. i. tunc recipitur. i. admittitur. THR. Apparet. i. visum est obuium hũc seruum esse dñi pauperis & miseri. i. spectare ad dominum pauperem, & miserũ. i. miseria aliqua afflictũ & calamitosum, non. n. si pauper sit aliquis continuo, est miser, qui pauca enim potest, vel possidet pauper est, non propterea miser, si paruo contentus sit. G. Hercle. i. per Hercule sat scio. i. satis mihi cõstat, q sup nemo posset perpeti. i. pati vel tolerare hunc seruũ, qui haberet. i. sciret viam & rationem & modum, qui. i. qua via quo pacto, qua ratione, vel modo pararet. i. cõpararet sibi alium seruũ. P. Tu Gnat. tace quem. s. te puto, i. existimo esse infra oẽs homines infimos. i. quem existimo esse vilioris conditionis ipsis seruis, nam arbitror te posse petere, cibum. i. alimentum, ex flamma. i. ex famis incendio, posset tñ fortasse non inepte dici quamuis Don. non placeat, puta te ita ligurionem, voracem, seu epulonem, aut comedonem, vt etiam ex medio igni, aut ex medio æstu ollæ bullientis educere, seu decerpere cibũ non dubitares, adeo ventri deditus es, ita q flammæ vel ardoris molestia perpeti nũ teneueres, dummodo gulæ tuæ inseruires. Arbitror ergo te posse petere cibum è flamma qui induxeris animũ i. qui susceperis, vel imperaueris tibi & persuaseris, assentari. i. adulari, verbis tuis huic militi. THR. Hic stomachatus. i. indignatio militis ostẽditur hac festinatione, ne. i. vtrũ, imus. i. vadimus, iam. i. nunc, q. d. satis ne cunctati sumus, q̃ mox imus. TH. Prius. i. antequam te comiter. introducam. i. in domum ducam hos. s. Eunuchũ & Aethiopissam, sed in hac elocutione masculinũ præpõderauit fœminino, & simul. i. & etiã prius imperabo. i. præcipiam, quę volo fieri. l. sed potius supprimitur, q̃ exprimatur. Postea. i. post illa facta quæ dixi me facturã, continuo id est illico exeo, vt te sequar ad cœnam, quã mihi apud te dare cupit. THR. Tædio affectus miles, inquit, abeo. i. discedo, hinc. i. ex hoc loco tu Gnat. operire, in secunda imperatiui. i. expecta hanc Thaidem. P. Non conuenit. i. non bene quadrat, non est bene consentaneum, aut congruũ imperatorem. i. eum, qui milites sub se habet ire. i. iter facere, vna. i. simul cũ amica in via. TH. Quid. i. cur, ego dicam tibi multa? est similis dñi. i. similes domino habet mores, dicimus enim similis dñi & similis domino. G. Ha, ha, he, interiectio ridentis est, & stulte effusi in risum, qualis erit parasitus. THR. Quid. i. cur rides, vel propter quam rem rides? G. Rideo sup. istud. i. propter illud, q. d. propter tuum dictũ quod modo. i. paulo ante dixisti. Et. i. etiam illud dictũ de Rhodio. s. tute lepus es, &c. venit mihi in mentẽ. i. in memoriã, sed Thais exit. i. egreditur à domo sua, vt te sequatur in domũ tuam cœnatura. THR. Abi. i. discede, domum præcurre. i. ante nos curre, vt omnia sint parata domi. G. Fiat, non dixit faciam, vel fiet, ne videare seruus, sed fiat dixit, tanquam liber ipse sibi præcipiat. THR. O Pythia fac. i. da operã vt cures. i. curæ habeas, diligenter. i. studiose, si forte. i. casu aliquo Chremes aduenerit. i. accesserit huc, cures res igitur vt ores eum primum. i. in primis, vt maneat me expectans. Sin. i. sed si id. s. monere, non est commodũ. i. vtile, vel opportunum ei, ores inquam vt redeat, si num potest fieri vt. s. redeat,

adducito

adducito ad me. Py. Ita faciā vt imperasti. Tha. Quid aliud volui dicere, quod nunc non venit in mentem, hoc mente volutans, & memoria repetens quod erat oblita, inuēto eo quod quærebat, erupit in hanc voculam. Hem, q.d. rediji in memoriam, & quasi aliquid indignationis illa vocula indicat, quin indignetur Thais fere illud esse oblitum nec imperatum, curate diligenter istam virginem. i. diligenter curam habeatis huius virginis facie t. i. efficite, vt sup. adsitis. i. præsentea sitis domi, nec illi vos moueatis. Tha. Eamus ad cœnam. s. in domū meam. Th. Vos puellæ, scilicet pedissequæ sequimini me.

Lato. ARgumentum} Hic variæ inducuntur personæ, sed ita distinctæ, vt facile inter se dinuscantur. Exhibetur aūt Thaidi munus Phędrię à Parmenone in quod inepte cauillatur Thraso, assentante interim Gnathone. {Quàm venuste?} Ironia Parmenonis ad spectatoris. {Quid hunc vides?} Tacita correptio. {Vbiuis} Hoc clare dicitur. {Quæso hercle} χαριεντισμός. {Hic sunt tres} Extenuatio ad contemptū. {Mina} Valebat x. coronatis. {Vel sobrius} Verecunda eclipsis, ad moderandum obscœnum dictum inepti militis. {Atq; hæc} Oblique designat Thrasonem. {Nam hercle} Assentatio Gnathonis. {E flamma te cibū petere} Prouerbium. {Haud conuenit} Ironica approbatio. {Diligenter Pyth.} Oeconomia & præparatio ad sequentem scenā. {Quid? quid aliud} Repetitio quęrentis & cogitabundæ.

Petrus Mari. AVdire vocem, &c.} Astus meretricius, verba subdola, & simulatus pro tempore ad fallendū affectus, nec non amantium, siue stultitiæ, siue insidiæ, ac commentum ad zelotypiam excitandam, exprimuntur hac scena. Meretrix quippe simulata fronte pluribus arridet, vt pluribus spoliet, & æmulationis semina spargit vt inde abundantiorem habeat messem. Conducit nanq; meretricio quæstui, complures habere amatores inuicem zelotypos, vt illorū ardore & stultitia fruatur. Vnde Plau. in Cistel. dicit: Meretrix est fortunati oppidi simillima, nō potest suam rem obtinere sola sine multis viris. Et paulo post: Assimulate amare oportet. Nam si amas, exemplo melius illi multo quem amas consulas, quàm rei tuæ. {Quàm venuste, &c.} Cic. in Læl. sic ait: Odiosum sanè genus hominum officia exprobrantium quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit, Seneca scribens de Clementia ad Neronem: Quàm dulce, quàm preciosum est, si gratias sibi agi non passus qui dedit, sed dedisse dum dat, oblitus est. Qui dedit beneficium, taceat narret qui acceperit, non tantum ingratum, sed iniustum est etiam, beneficium superbe datum. Et graue tormentum est, debere cui nolis. Fabius Verrucosus, inquit, beneficium ab homine elato aspere datum, panem lapidosum vocat. {Eunuchum tibi quā liberali facie} i. ingenua, non seruili, ac ætate iuuenili. {Honestus est} i. pulcher, & venustus, tum forma, tū ætate. {Adolescentem solertem} i. scientem. Solertia dicitur ingenij acumen, & naturalis aptitudo ad id celeriter percipiendum quod prudentia dictat. Comes huius est sagacitas, quæ acute sentit, atque discernit, quod prudentia intulerit. Solers, inquit Sext. Pompeius, dicitur in omni re prudens. Solertia, inquit Philosophus, lib. 6. Eth. est bona quædam coniectatio, quæ sine ratione fit, & cito.

Glar. ET huius quoq; scenæ versus sunt iambici trimetri. acatal. In tertio versu vel Meum est monosyllabum, vel bacchius loco primo. In nono versu, Ehem legendum, vt recte annotauit Ioan. Idem in 10. versu, Bene pol fecisti, legi. Et in hodie contrahit die in vnam syllabam. Doctor autem d, elidit in Quid. At Aldinus lib. aliter hoc carmen legit, nempe in fine sic, Quid, hunc vides? Doctor. ante vides, ponit negationem, Quid, hunc non vides? Quod mihi non placet, & plusculum gratiæ habet, si negatio auferatur. 10 21. vel Ais monosyllabum est, vel a, eliditur in Honestus. In 23. malim a, elidere in Satis, quàm i, corripere in Periculum, quia cōsuetius est. Potest & bacchius esse loco secundo. In 27. vel Sua monosyllabum est, vel bacchius loco tertio. In 36. Ioan versum ita legit:

Tace tu quem ego esse infra infimos omnes puto.

Atq; ita habent etiā mei vetustiores lib. & carmen ita exposcit. In 12. idem Ioan. ita legit, Vna ire cum amica imperatorem in viam. Ita vt m, non elidatur, & tertio loco sit tribrachys. Et planè ita habent vetusti lib. In septimo à fine, Omnia superflunt, vt recte admonuit Ioan. In antep. versu vel proceleusmaticus est initio vel d, in altero Quid, eliditur. In vltimo versu Domi nō est reijciendū, sed vel pæan quartus loco tertio, vel Eamus dissyllabū.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chremes probatus adolescens amari se a Thaide suspicatur, quem amorem effugere studet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc sequens scena continet Chremetis probati adolescentis suspicionem de Thaidis erga ipsum amore, quem sanè subterfugere obnixe conatur.

Senarij.

CHREMES, PYTTHIAS.

PROFECTO *quanto magis magisq; cogito,*
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab ea astute labefactarier.
Iam tum, cum primum iussit me ad se accersier.
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)
Vbi veni, caussam, vt ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. iam tum erat suspectio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere
Mecum mihi sese dare, sermonem quærere.
Vbi friget, huc euasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent. dico, iam diu,
Rus Sunij ecquod habeam, & quàm longe à mari.
*Credo ei placere * hoc: sperat se à me auellere.* * s. hoc
Postrema, ecqua inde parua perisset soror;
Ecquis cum ea vna; quid habuisset, cum perit;
Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæritet?
Nisi illa forte, quæ olim perijt paruola
Soror, hanc se intendit esse, vt est audacia,
Verum ea si viuit, annos nata est sedecim.
Non maior; Thais, ego quàm sum, maiuscula est?
Misit porro orare, vt venirem serio.
Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet.
Non hercle veniam tertio. heus. heus. PY. *hic quis est?*
C. *Ego sum Chremes.* PY. *ô capitulum lepidissimum.*
C. *Dico ego mi insidias fieri?* P. *Thais maxumo*
Te orabat opere, vt cras redires. C. *rus eo.*
P. *Fac amabo.* C. *non possum, inquam.* P. *at apud nos hic mane,*
Dum redeat ipsa. C. *nihil minus.* P. *cur mi Chremes?*
C. *Malam * rem. abis hinc?* P. *si istuc ita certū est tibi,* * in rem
Amabo, vt illuc transeas, vbi illa. C. *eo.*
P. *Abi Dorias, cito hunc deduce ad militem.*

Dou. PROFECTO quanto magis magisq; cogito,} Hęc persona apud Menandrum, adolescentis rustici est, & inconsequens oratio est. sed conceditur se cum loquentibus multa transcendere, quæ taciti intelligunt est. n. integrum hoc modo, Profecto quanto magis magisq; cogito, nimirū intelligo vel inuenio, quod dabit hæc Thais mihi magnum malum. Potest autem Nimirū & pro confirmatione accipi vt nihil desit, vt sit nimirū, sine dubio, pro certo. {Nimirum dabit hæc Thais mihi malum} Solue nimirum, & fac, non est mirū & statim consequens erit per ἀσύνδετον tota sententia, quasi diceret, nō est mirum, & subdistinctione interposita mox intulerit, Dabit hæc Thais mihi magnū malum. nam ni, ne significat, & ne, nō. Ni pro ne, Virgilius: Læti discrimine paruo Ni teneant. Ne pro non: Plau. Ne vult inquit, pro non vult. {Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malū} His verbis intelligitur se sentire paulatim labi in amorem meretricis, quamuis inuitum, & adhuc retinentem mentem. {Roget quis, quid tibi cum illa?} Prius intulit, quā interrogauit. {Vt vbi manerem} Manerem modo nō dormirem, sed remanerem significat. {Et rem seriam, velle agere mecum} s. quæ non posset nunc agi, cum operetur. An rem seriam magis agendam tunc putabat, cum rem diuinam fecisset? {Dolo malo omnia fieri hæc} Dolus à lædendo dictus. i. à dolando. i. minuendo. nam & δόλος Græce, læsio dicitur, & dolones, tela quædam bellica, & dolare fabri, lignum est ascia cędere. Quòd autem addidit malo, aut ἀρχαϊσμός est, quia sic in duodecim tabulis à veteribus scriptum est, aut ἐπίθετον doli est perpetuum, aut diastole est, quia est & bonus, quo à

medentibus falli ægros, nō tam decipi, Lucretius Poeta restatur. }Accumbere mecum} Mecum, penes me significat. }Mihi dari sese} Non potest magis significari profusa petulātia. }Sermonem quærere} Sermonem quærimus, quando non solum quod dicamus quærimus, verumetiam quomodo alter nobis respondeat & obloquatur, puta cum deficientibus sermocinandi causis, quota sit hora, & satis rectè quis valuerit, percontamur. }Quàm pridem pater mihi & mater mortui essent} Hoc propter ætatem puellæ inquisitum est. }Huc euasit} Tanquam imprudenter contenderit ad hanc inquisitionem. }Iam diu} Iam olim. }Et quàm longe amari} Hoc ideo meretria inquisiuit, vt sciret verū rapina prædonibus fuisset, quippe ad mediterraneum locū, qui accessui esse potuit piratis? Sed tamen non abhorret à suspicione huius meretricis, quòd & scire vellet cuius precij fundū habeat Chremes, hoc est quàm amœnum, vel quàm maritimum. }Sperat se à me auellere} Bono vsus est verbo auellere, tanquam à pertinacitee retinente. }Quid habuisset, cum perijt} Cum, pro quando, aut, periret. }Hæc cur quæritet} In gestu, ac vultu id, quod restat ostēditur. nam deest, nescio. }Hanc se intendit esse} Proprie intendere, est crimen in aduersarium iacere. }Maiuscula est} Diminutiue dixit, vt ostenderet vtranq; esse primæuam. }Misit porro orare} Porro, pro postea. }Vt venirem serio} Verum. vt venirem serio, an orare serio? }Aut dicat quid volt} Pro quid velit. In Hecyra, Ac vide q̃ immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te Sostrata. }Aut molesta ne siet} Aut hoc moraliter, nam cui hoc imperat? aut cum quo hoc agit. }Heus heus, hic quis est?} Hæc separatim pronuncianda sunt. nam apparet inter hæc verba pulsatā ianuam personare. }Ego sum Chremes} Vide quantum distet, ac varia sit huius rusticitas, Ego sum Chremes, à facet à meretricis disciplina. }O capitulum lepidissimum} Nam rusticū esse statim magis apparebit, vbi dixerit. Rus eo, &c. }Dico ego mihi insidias fieri} Blandimentum rusticus insidias putat. }Rus eo} Pro potiore negocio rus posuit. & maior negatio est, quàm si diceret, Non huc venio. }Non possum inquam} Plus est; quam nolo. }Dum redeat ipsa} Ipsa, vel domina, vel ipsa de qua agitur. }Nihil minus} Deest faciam. }Malam rem hinc abis} Hoc aduerbialiter dixit, quemadmodum dicimus Domum ibis. Et apparet illum manu tactum esse qui sic irascitur, quia dixit Pythias, Cur mi Chremes? q.d Cur meus sic indignatus est adolescens? nam ab eo q̄ est meus, vocatiuus mi facit. }Amabo, vt illuc transeas vbi illa est} Vide non esse ociosum, q̄ omnia prætenta sunt potius, q̃ res importuna fieret, vt ad militis domū Chremes deduceretur. neq; enim hoc cōueniebat personę Bacchiali, qm̄ aut infacetū, & præter vsum aut importunū, ideo hoc ipsum Doriæ præcepit. }Vt illuc transeas vbi illa est} Vt breuem viā demonstraret, nō eas, sed transeas, dixit. }Amabo} Interiectio est amantis, sic verbū sonat.

GVIN. PRofecto quanto, &c.} Hæc persona apud Menandrum adolescentia est rustici, cuius oratio est in consequens, sed conceditur secum loquentibus multa transcendere, quæ taciti intelligunt. CHR. Profecto.i.certe, qn̄ cogito.i.mente voluto, magis, magisque.i.intensius. Nimirum.i.certe, vel sine dubio inuenio sup. vel intelligo q̄ supp. hæc Thais dabit mihi magnum malum, his verbis intelligitur se sentire paulatim labi in amorē meretricis, quamuis inuitum adhuc retinentem mentem. Nimirum dicitur quasi non mirum, interdum enim in capitur pro nō. Ita.i.eo pacto vel ideo, video.i.intelligo me labefactarier, paragoge est.i.perturbari, commoueri suis titillationibus malis, & corrumpi, cū prius mihi bona mens esset, astute.i.callide ab ea Thaide. Iam tum.i.iam ex eo tempore, cum.i.qn̄ primum iussit.i.præcepit, vel voluit. me accersier.i.accersi, hoc est appellari, vocari. domum.i.ad domum suam. quis.i.aliquis, roget.i.interroget. quid tibi cum illa intercedit sup. vel est, q.d. quid commercij habes vel consuetudinis cum illa? vel quid eges eius opera? vel quid tibi est illa opus? ne quidem.i.ne etiam. noram.i.noueram, illam supp. q.d. modo nihil mihi est cum illa, sed nec eam quidem noueram, cum iussit me accersi ad se domum. vbi.i.postquam veni tepperi. causam.i.occasionem, vt manerem.i.remanerem. vbi.i.domi tuæ, ait.i.dixit. se fecisse rem diuina.i.se fecisse sacrificium, seu sacrum, & ait inquam se velle agere.i.loqui, & communicare mecum rem seriam.i magni ponderis, non iocularium. iam tum.i.ex eo tempore suspicio.i.opinio & coniectura erat mihi. hęc omnia fieri dolo malo.i.mala calliditate, nam dolus malus, vt Labeo, ait dicitur omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumueniendum, fallendum decipiendum alterum adhibitum, nec sine causa dolus malus dici solet, quoniam veteres etiam dolum bonum dicebāt, & pro solertia hoc nomen accipiebant, maxime si aduersus hostē, latronemue quis machinatur. Dicitur autem, vt vult Donatus, vel à dolando.i.minuendo, vel à lędendo, nam dolus Græce læsio dicitur latine, & dolones tela quædam bellica, & dolare lignum est fabri.i.ascia ascindere. Dicitur etiam dolus malus, quia est & bonus, quo a medentibus falli ægrus, non decipi Lucr. poeta testatur, ipsa Thais accumbere.i. accumbebat.i.ab epulas.s.sumendas mecum: vel more epulantium iuxta me sedebat. dare.i.dabat sese.i.seipsam mihi. quibus significatur profusa petulantia quærere.i. quærebat sermonem, q d.imitabar me ad respondendum, vt loquendi materiam inueniret. vbi.i.qn̄ friget i.cessat, nec supperunt ei verba, vt solebant, euasit huc.i.in hæc verba erupit, siue huc peruenit, siue eo processit, vt peteret, quampridem.i.quantū temporis esset, ex quo pater & mater essent mortui mihi, id est ad meum commodum, vel refert mihi ad patrem & matrem, q.d. pater meus & mater mea. dico.s.respondeo iam diu parētes meos.s. esse mortuos. ipsa Thais sperat.i.credit, se posse auellere.i extorquere, abstrahere à me tanquam pertinaciter retinente hoc.s. & quod rus.i.quem fundum Sunij habeam, & qui.i.quantum. longe.i.procul à mari habeam illud vel sit. Sunium autē est promontorium Atheniensium, & in eo rerum vænalium emporium est, hic autem Sunij in genitiuo aduerbialiter poni rectè potest, credo.i.puto rus illud sup. placere ei.s. Thaidi, & propterea ita de illo percontari, postremo.i.tandem. sperat inquā posse auellere hæc.s. quæ sequuntur videlicet. In qua die.i.in quo tempore perijsset.i. perdita fuisset, & quis perierat sup. cum ea, vel quis erat cum ea vna.i.simul, hoc est etiam sperat posse auellere, quid habuisset.i. possedisset, cum.i.quando. perijt.i.perdita fuit, & quis posset noscere eam.i.agnscere, nam agnoscimus vetera, cognoscimus noua. Nescio sup. cur quęritet.i.percontetur hæc, nisi forte illa paruula soror quæ olim perijt, intendit.i.proponit, nititue ostendere se esse hanc, quæ est apud Thaidem. Intendere proprie est crimen in aduersarium iacere, vt audacia est mulierum sup.i.qua sunt audacia mulieres. Verum.i.sed ea soror si viuit est nata sedecim annos.i.habet sedecim annos vel est ætatis sedecim annorū, non est sup. maior.i.minoris ætatis. Th. est maiuscula.i. paulo maior, q̃ ego sum. Maiusculus la, lum, à maius est diminutiuum, retinet quia prorsus structuram similem, ostendit autē Chremes vtranq; esse primęuam. Porro, id est postea, nam porro significat sed longe, certe, postea, vltra. Th. misit orare, pro misit ad me orandū, vt venirem ad eam serio, q.d. pro re seria, vt prius dixerat. Est autem serio aduerbium, cuius contrariū est ioco, vel refert serio ad orare, q.d. misit orare serio.i.consulto dedita opera, omni semoto ioco, vt venirem ad se, aut dicat quid vult, pro velit, aut ne i.non probentis est. sit molesta.i. non me molestia afficiat. hercle non veniam tertio, quod dici solet tertia vice, heus, aduerbium vocantis, & hoc dicens pulsat ianuam. P. Hoc audiens Pyt. dicit ecquis, id est nunquid aliquis est hic qui hostium pulsat. C. Ego sum Chremes. P. O capitulum paruum caput, diminutiuum factum blandimenti gratia, lepidissimum.i.facetissimum, vel iucundissimum, quasi cuius aduentus plurimum sit optatus, quod indicat ò accusatiuo iunctum nominatiuo vel vocatiuo, quoniā capitulum illic illorum trium casuum esse potest. C. Ergo dico insidias, id est proditiones & fraudes & circunuentiones fieri mihi. P. Thais orabat maximopere pro maximo opere.i.maxime, vel singulariter, vel vehementer, vt redires erat. C. Eo rus.i.eo ad negociandum, & operandum in agrum, vt meus mos est, quia sum rusticus. P. Amabo, amantis & blandimentis est interiectio comicis valde familiaris, q.d. rogo te per amorem, fac quod peto.s.cras redi. C. Inquam.i. dico tibi non possum redire. P. Aut tu mane apud nos. dum.i. quousque ipsa Thais vel domina redeat. C. Nihil minus faciam sup. quòd maneam. P. O mi Chremes cur nihil minus facies, & intelligimus eum manu à Pythia tactum, vel propterea quòd vocatus sit mi Chremes irascentem, ea propter subdit. C. Abi.i.discede, hinc.i.à me in malam rem, quasi in malam fortunā, & quod dici solet, vade febrim quartanam, quidam lib. habent ibis, quasi eam à se reijciens dicat ibis in malam rem. Donatus legit abis in malam rem, vultque hoc aduerbialiter dici. P. Si illud.i.non redire, est iam tibi certum, id est constitutum. amabo, particula blandientis, quasi rogo te per amorē, vt non transeas, id est per eam breuem viam te transferas illuc.i.in domum militis, vbi illa Thais est, dixit autem transeas & non eas, vt breuem viam demonstraret. C. Eo.i.valde illuc. P. O Doria serua deduc cito hunc ad militem.i.ad domū militis vbi est Thais.

LATO. ARgumentum} Chremes frater virginis suspicatur se captari à Thaide, & cuncta pro ingenio rustice ac maligne interpretatur. Deinde deducitur ad Thaidē, quo facta oritur occasio epitaseos inter scortū & militem. }Profecto quanto} Inducitur rusticus adolescens. }Vbi friget} Quærēdo sermone deficit. }Verum ea si viuit} Argm̄ ab ætate ad refellendā suspectam fraudem. }Dico ego mihi} Hoc secū rusticus. }Malam rem hinc bis} Imprecato in attrectantem, & subtracta est, in præpositio.

Profecto

Patr. Mara. PRofecto quanto magis, &c.} Meretricias artes, dolosque multiplices, caute vitandas esse monet hæc Scena, ne irretiti dent pœnas, & imprudentiæ merito accusentur, & vitiosam personam hæc tali dispositione lucrari docet, vt mala semper præsumatur quamuis interdum mala non sit. { Labefactarier} Labes dicitur macula. Et labefactare, est maculare & inficere. {Suspicio dolo malo, &c.} Seruius iurisconsultus, vt est in volumine Digestorum, dicit dolum malum, esse machinationem quandam alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur, & aliud agitur. Labeo sic definit: Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita. Dolus malus dicitur ad differentiam, quia veteres etiam bonum dolum dicebant, & pro solertia hoc nomen accipiebant, maxime si aduersus hostem latronem've quis machinaretur. {Rem seriam,} i. grauem, & minime iocosam. {Accumbere mecum,} Id est mecũ sedebat. {Vbi friget} Desinit ardor ille meretricius blandiendi, sermonemq; quærendi. Vnde dicitur opus etiam frigere, cum intermittitur, feruere, cum celeratur, & fit cũ diligentia. {Vt est audacia meretricũ} s. quæ sine pudore audent omnia. {Venirem serio} i. sine nugis, & iocis. {O capitulum lepidissimum} i. iucundissimum nobisq; carissimum, & non inuenustum. {Nihil minus} Subaudi faciam. i. non manebo. {Amabo vt illuc transeas, vbi illa est} i. per transitum illuc eas, vbi est Thais. Dixerat enim Chremes; Rus eo, & sic ostendit non esse incommodum Chremeti illuc iter facere, vbi erat Thais.

Glar. EIusdem cum scenis prioribus rationis sunt versus. In priore Magis, eliditur. Tertius versus ita legendus, Ita me astute ab ea video labefactarier. vt habet liber verus. Et bene habet carmen. In 7. Ait monosyllabũ est. In 8. suspicio secunda syllaba producitur, vt alias apud hunc Poetam. In 12. Mihi monosyllabũ totum eliditur. In 14. Ei est monosyll. In 15. Periisse tetrasyllabum est non trisyllabũ. In 7. à fine Mihi monosyllabum totũ eliditur. In penultimo quidã malunt de Illa l. elidere, quam s. de Transeas. Sed ego puto bacchium esse loco quinto.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Inducit personam cui narraturus est Chærea quæ intus patrarit, hoc idcirco, vt populus percipiat auribus, quod honeste oculis subijci nequit. Ostẽdit item Poeta iuuenes plerunq; cõgredi vt genio indulgeat, curentq; cuticulam. Hic Aristoteles in Rhetoricis. Iuuenes, inquit, sodales magis quam alios amant. Gaudent enim conuiuij, & lucra non desiderant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hoc prologuio est insinuatio illius personæ, cui narraturus est Chærea quæ a se retro post scenam facta sunt. Hoc autem fit potissimum populi gratia, vt id auribus percipiat, quod poeta honeste oculis obijcere non potuit.

Iambici Tetrametri Catalectici.

ANTIPHO adolescens.

HERI aliquot adolescentuli coiimus in
Piræeo,
In hunc diem vt de symbolis essemus.
Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locu', tempus
constitutum est.
Præterijt tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut quid
coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, vt illum quæram:
Idque adeo visam, si domi est. quisnam hinc à Thaide
exit?
Is est, an non est? ipsu' est. quid hoc hominis? qui est hic
ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neq; conijcere.
Nisi quidquid est, procul hinc libet priu', quid sit, sci-
scitari.

Don. HEri aliquot adolescentuli coimus in Peiræo,} In hoc prologuio insinuatio personæ eius est, cui narraturus est Chærea, quæ à se post scenam facta sunt. Fit autem hoc populi causa, vt spectator auribus accipiat quod subijcere oculis poeta non potuit. {Coimus} Coimus, consensimus, ac pepigimus, ne sit solœcismus In Peiræo, pro in Peiræum. {Heri aliquot adolescentuli} Bene inuenta persona est cui narret Chærea, ne vnus diu loquatur, vt apud Menandrum. {Vt de symbolis essemus Plaut. in Menæchmis, Minore nunquam fui dispendio. Sed melius essemus, producta e litera. {Præfecimus} i. συμπόσιον ἐκ χοινοῦ fecimus. {Dati annuli} Nihil interim de scorto. apparet enim ephebos esse. {Præterijt tempus} Quia tempus constitutũ est. {Quo in loco} Quia locus cõstitutus est. {Homo ipse} Quia Chæream ei rei præfecimus. {Ceteri dedere} Ceteri, exceptis me atq; illo. {Qui nam hinc à Thaide exit?} Causa sciscitandi est admiratio de habitu cõmutato, & vix agnitus Chærea. {Quid hoc hominis est?} Vide an longam narrationem possit audire, qui nondũ amico narrat & iam affectus pendet. {Is est, an non? ipsus est} Vide an potuerit meretricem ignotam hoc habitu atq; ornatu fallere qui ab Antiphone vix agnoscitur. {Quid hoc hominis est?} Quòd à Thaide ephebus exit. {Qui hic ornatus} Quia Eunuchi veste indutus est. {Quid illud mali est?} Quòd timidus egreditur. {Quid sit, sciscitari} Sciscitari, est occulta magis & secretiora mirari, ac velle cognoscere. vt, Suspensi Eurypilum scitatum oracula Phœbi Mittimus.

Guid. HEri aliquot, &c.} In hoc prologuio Insinuatio personæ etiam est, cui narraturus est Chærea, quæ à se post. i. retro scenam facta sunt. fit autem hoc populi causa, vt spectator auribus accipiat, quod subijcere oculis poeta non potuit. Aliquot adolescentuli coimus. i. consensimus, pepigimus, conuenimus, & dicitur coiimus pro coiuimus. Heri in Peiræo. i. vrbe Atticæ regionis, quæ erat portus Atheniensium. consensimus inquã in hunc diem, vt essemus, ab edo es. i. comederemus. de symbolis, quasi de portionibus collatis ab vno quoq; nostrum. Quid autẽ sit symbolum satis abunde prius dictum est præfecimus, i. præposuimus Chæream ei rei, scilicet vt essemus de symbolis, qui s. colligeret symbola collata à singulis. annuli dati sunt pro symbolis, quia deerant pecuniæ, vt nobiles adolescentes facere solent deficiente pecunia. locus constitutus est, & destinatus vbi cœna paranda erat. tempus erat constitutus. i. determinatũ tempus præterijt, id est lapsum est. Nihil est parati. i. nihil est apparatus in eo loco sup. in quo loco dictum est, id est constitutum est cœnam, vel prandium fore. ipse homo. s. Chærea nusquam est. i. non apparet, nusquam offertur oculis. neq; scio quid dicam, aut quid coniectem, id est quid possim coniectura consequi, & cogitare. nunc ceteri adolescentuli dederunt mihi hoc negocij, id est hanc curã, hanc prouinciam, vt quæram illum. i. inuestigem. ibo ad eam visam. i. videbo interdum ibo ad visendum si est domi. sed quisnã, id est quis exit. hic. i. ea hoc loco. à Thaide. i. à domo Thaidis, is est. s. Chærea, an non est, ita volutat sit Chærea nec ne, quam videt. deinde eo attentius perspecto confirmat. ipsus est. i. est ipse Chærea. Quid hoc hominis est. i. quis hic homo est, & bene hoc hominis, q. d. qui nondum pubes, sed ephebus, & iam à Thaide meretrice exit, quid hoc ornatus est. i. cuiusmodi est hic ornatus, quia hic Eunuchi veste indutus est, quid illud mali est, quia. s. timidus egreditur. nequeo satis mirari. i. tantum mirari quin adhuc sit mirandum. neq; possum sup. conijcere i. coniectura satis percipere quid sit. nisi quidquid. i. quidquid sit mali procul hinc. i. longe à me, q. d. sibi totum, nihil mihi liber. i. velim prius sciscitari. i. inquirere tanquam nouum quid sit. Sciscitari est occulta magis, & secretiora mirari, ac velle cognoscere.

Lato. ARgumentum} Inducitur hic adolescens cui per occasionem narrabitur res gesta in domo Thaidis Et est præparatio ad sequentem scenam. {Dati annuli locus} Pignora commessationis. {Ipsius est} Admiratur habitum Eunuchi.

Patr. Mara. HEri aliquot adolescentuli, &c} Adolescentulorum amicitia, & id, quod in primis eam facit & continet, hac scena exprimitur. Arist. lib 8. Ethicor. sic ait: Iuuenum amicitia est ob voluptatem. Viuunt enim cum affectu, & id maxime sequuntur, quod sibiipsis est iucundum & præsens. Et in 2. Rhet. ad Theodecten, sic scribit: Iuuenes amant sodales magis quam alios, quia gaudent conuiuijs, & lucra nondum desiderant. {Essemus,} Id est, comederemus cœnam, in quam quisq; suam partem coniecit. {De symbolis} i. partibus & coniectis in cœnam. {Aut quid coniectem} i. cogitem, & pro vero affirmem. Coniectare est dirigere intellectu ad varietatem, quod proprium est hominis solertis & sagacis. {Nunc mihi hoc negocij, &c.} Id est, laboris & prouinciæ. Cic. in Orat. qua gratias agit Senatui de reditu suo, sic ait, Vlciscendæ iniuriæ facilior est ratio quam beneficij remunerandi, propterea quod superiorem esse contra improbos, minus est negocij quam bonis exæquari.

Glar. HVius scenulæ versus sunt iambici tetrametri catalectici. In primo Peiræo pro Peiræeo ponitur, quod admonet Donatus. quanquam hoc corruptum in omnibus, quotquot nos vidimus, exemplaribus. Vult. n. Donatus o ro tetrasyllabo Peiræeo, positum esse trisyllabum Peiræo, non accusatiuum

pro ablatiuo, vt non rectè hæc nuper emendarunt. In secundo versu Ei monosyllabum est. In tertio s, in Locus eliditur. In 6. Mihi monosyllabum totum eliditur, & Vt coniunctio post Illũ ponenda. In 7. Ioan. Ibo ad eum, in quibusdam exemplaribus legi affirmet, atque ita meus quoque habet vetustus liber. In 8. d, eliditur in Quid, & s, in ornatus. Item in penultimo vel d, in Quid eliditur, vel bacchius est loco primo. In vltimo Puús monosyllabum est, vel bacchius loco quinto.

ACTVS III. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Parmeno Eunuchum & Aethiopissam, Phædriæ munera tradit Thaidi, & vti iussus erat verbis ornat. Eidem Thraso & Parasitus insultant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Chærea animo perfusus gaudio, quod virgine potitus est, Antiphoni forte obuio, suam felicitatem miro affectis narrat, precaturque sibi vt consilio auxilioque sit, quo ea deinceps quoque potiri possit.

Trochaici & Iambici Tetrametri permixti.

CHAEREA, ANTIPHO.

NVm quis hic est? nemo est. num quis hinc me sequitur? nemo homo est.
Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudiũ? pro Iupiter,
Nunc tempu' profecto est, cum perpeti me possum interfici:
Ne vita aliqua hoc gaudium contaminet ægritudine.
Sed neminem ne curiosum interuenire nunc mihi,
* quique iam *Qui me sequatur, * quoquò eam, rogitando obtundat, enicet.*
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, vnde emergam, vbi siem
Vestitum hunc nactus quid mihi quæram sanus sim an ne insaniam?
A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
Chærea, quid est quòd sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? satis ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces C. ò festus dies hominis. amice
Salue: nemo omnium est, quem ego magis nunc cuperem videre.
A. Narra istuc quæso quid siet. C. immo ego te obsecro hercle, vt audias.
Nostin' hanc, quam frater amat? A. noui, nempe opinor Thaidem.
C. Istam ipsam. A. sic commemineram. C. quædam hodie ei dono data
Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho,
Cum ipsum me noris, quàm elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum. A. ain' tu? C. primam dices, scio, si videris.
Quid multa verba? amare cœpi. forte fortuna domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam? summonuit me Parmeno
Ibi seruus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tacitus, citius audies.
*Vt vestem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc * ducier.*
* deducier. *A. Pro eunucho n? C. sic est. A. quid tandem ex ea re vt caperes commodi?*
C. Rogas? viderem, audire, essem vna, quacum cupiebam Antipho.
Num parua caussa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illico vbi me accepit, læta vero ad se abducit domum,
Commendat virginem. A. cui? tibi ne? C. mihi. A. satis tuto tamen.
C. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi, ne abscedam, imperat,
In interiore parte vt maneam solus cum sola. annuo,
Terram intuens modeste. A. miser. C. ego, inquit, ad cenam hinc eo:
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent
*Nouitiæ puellæ. continuo * hæc adornant, vt lauet.* * hæ
Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in conclaui sedet, * alias huic
*Suspectans tabulam quandam pictam, * vbi inerat pictura hæc, Iouem* * ibi
Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Iam olim ille ludum, impendio magis animu' gaudebat mihi,
Dum sese in hominem conuertisse, atque per alienas tegulas
Fucum factum mulieri, venisse per impluuiũ clanculum:
At quem Deum? qui tẽpla cœli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego vero illud feci. ac lubens.
Hæc dum mecum reputo, accersitur lauatũ interea virgo,
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ collocarunt.
Sto expectans, siquid mihi imperent: veni vna, heus tu, inquit, Dore
*Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito dum * lauamur.* * lauamus:
Vbi nos lauerimus, si voles, lauato. accipio tristis.
A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem.
Status quis esset, flabellum tenere te asinum tantum.
*C. Vix elocuta est * hoc, foras simul omnes proruunt se:* * hæc.
Abeunt lauatũ, perstrepunt, ita vt fit, domini vbi absunt.
Interea somnus virginem opprimit. ego limis aspecto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circunspecto
Satin' explorata sint. video esse: pessulum ostio obdo.
A. Quid tum? C. quid tum fatue? A. fateor. C. egon' occasionem
Mihi ostentatam, tam breuem, tam optatam, tam insperatam,
Amitterem? tum pol ego is essem vere, qui assimulabar.
A. Sane hercle vt dicis. sed interim de symbolis quid actum est?
C. Paratum est. A. frugi es: vbi? domin'? C. immo apud libertum Discum.
A. Perlonge est: sed tanto ocyus properemus: muta vestem.
C. Vbi mutem? perij: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,
Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit iam.
A. Eamus ad me: ibi proximum est vbi mutes. C. recte dicis.
Eamus: & de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium volo capere vna tecum. A. fiat.

Nunquis

DON. NVnquis hic est? nemo est} In hac scena verba gestũ, vultumq́; indicant exeuntis, cui obuia persona obijcitur, sub cuius occasione spectatoribus gesta narrabũtur. {Nũ quis hic est? nemo est. Nunquis hinc me sequitur?} Duo metuit, ne quis obuius cõprehensor occurrat, & ne quis sui persecutor existat. {Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudium?} Erumpere quasi actiuum verbum posuit pro neutrali: vt sit, Licet ne mihi erumpere hoc gaudium? Aut erũpere, quasi exire. Mihi, pro à me. {Nemo homo est} Quamuis per nemo, homo intelligatur, tamen addidit homo, vt veteres solent, τῷ ἀρχαϊσμῷ. {Erũpere} Verum me erũpere, pro emittere posuit? An erumpere pro exclamare? et erũpere vocem dicitur, qui exclamat. nam, Pro Iuppiter, dicturus est. {Nũc est profecto tẽpus} Ordo & sensus hic est, Nũc est profectus tempus cũ perpeti me possum interfici. Hoc aũt cur ipse dixerit, statim subijcit causam. {Cum perpeti me possum} Animaduertendum est ꝙ si Cum, cõiunctè legeris, qñ significat, si separatim, dum significat. {Nunc est profecto} Figurate, ac coniuncte lege sine disiunctione. {Contaminet vita ægritudine aliqua} Miræ vitæ crimen ostendit, velut ipsa sit, campus, possessioq́; fortunæ instabilis variorum. {Sed neminem curiosum, &c.} Apparatus ad intentionem futuræ narrationis dicitur. {Qui me sequatur} Id cupit gaudes, quod tristibus molestũ est. nam cõtra Menedemus grauatur narrare quæ dolet. {Obtundat} Odiose instet, ac repetat, molestus & odiosus sit. {Enecet} ἐμφατικῶς, q̃ enicet. Quid gestiam} Deest quærens, vt sit, rogitando obtundat, & enecet quærens quid gestiam. Gestire, est motu corporis monstrare quid sentias. Constat aũt à pecudibus ad homines esse translatũ. {Quid gestiam} Gestire proprie, est sensum corporis gestu indicare, quod magis brutorum est animaliũ. Virg. Et studio in cassum videas gestire lauãdi. {Aut quid lætus} Propter quid. {Vnde emergam} Proprie dixit emergã, vt ex lustris atque inhonestis locis, vtpote meretricis domo. Cicero, At ne tum quidem emersisti lutulente. Cæsoni ex miserrimis naturæ tuæ sordibus? {Vestitum hunc nactus} Bene nactus dixit, vt qui non sumeret, nisi suasisset hæc occasio. {Adibo, atque ab eo gratiam, &c.} Sensus & ordo hic est, adibo, atque ab eo gratiam hanc inibo. Gratiam inire, est dare beneficium, ac per hoc alicuius inire gratiã .i. amicitiam. sed hæc est elocutio. Gratiam ab eo inibo, pro eius gratiã merebor. Nam ab eo amat Terentius, pro eius ponere, vt in Andria, Hæc primũ animaduertẽda ab eo iniuria est .i. eius iniuria. Inire aũt gratiam, est mereri gratiam. Plaut. Iniet tamen solidam grandẽ gratiam. {Quid est ꝙ sic gestis?} Facete repetit ṽba eius interrogationis, vt sciat se iampridem esse præsentẽ. {Quive sibi hic vestitus quærit?} Facete & figurate dictum est. sic & alibi, Vt pernoscatis quid sibi Eunuchus velit. {Quid est ꝙ lætus sis?} Vide aliud esse gestire, aliud lætũ esse. {Quid tibi vis?} πρὸς τό, Quid mihi velim. {Satin' sanus?} πρὸς τό, Sanus sim, an insaniam. {Quid me aspectas? quid taces?} His duabus interrogatiunculis descripsit vultum dicturi. {O festus dies hominis, amice salue} Decet à salutatione incipere luculente dicturũ. Illud aũt verisimile est & percussum te nouo, & audendi cupidum immemorem extitisse salutandi. {O festus dies} Verum quia causa est festi, ac læti diei? an quia ipse tantus sit, quantus est festus dies? {O festus dies hominis} Pro, homo festi diei. Sic dicitur etiam scelus homo. Ennius, O pietas animi. {Quem ego nunc magis} Bene additum magis. vt his amicis se antepositum intelligat, quos cum optet videre Chærea, tamen eum magis adeo vt alijs amicis antepositum neminẽ cupit. {Immo ego te obsecro hercle vt audias} Bonum compendiũ ne multa diceret ad commendandum, vt solet narratione futuram. {Immo te obsecro hercle vt audias} Bene consulit verba, vt ex his appareat quid agere velit. Ille dixit quæso, hic obsecro. {Nostin' hãc quã amat frater?} Quæritur, an verisimile sit Antiphoni notam esse Thaidẽ, q̃ frater ipse nesciuerit. Sed intelligere debemus modo notitiam non vultus, sed famæ positam esse, q̃ famam potuit ea Phædria & Antipho scire. At vero aliam notitiam negauerat Chærea sibi fuisse cum Thaide, hoc est visus, vultus, oris, & corporis. {Noui, nempe opinor Thaidem} Verisimile est hæc scire Antiphonem, qui adeo sit familiaris Chæreæ. Et est ordo hic, Noui, nempe opinor Thaidem. {Opinor Thaidem} Optime & ab illo tacitum, & ab hoc nomen ablatum est, vt appareat q̃ nouerit, & quàm possit assequi quæ dicẽmr. {Faciem prædicẽ, aut laudem?} Prædicamus, vt res sunt, Laudamus extollendo. Vel prædicamus voce? Laudamus argumentis. {Quàm elegans formarum spectator fiem} Elegans spectator est qui sit cunctantis, & fastidiosi iudicij, cui nõ quid placet facile {Quid ego eius tibi} Ordo hic esse debet, Quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho? in hac commotus sum, cum me ipsum noris q̃ elegãs formarum spectator fiem. vt sit sensus, In hac commotus sum, ille .s. qui, vt scis, formas soles eligere, ac fastidire pro merito. {Spectator} Probator, vt pecuniæ spectatores dicuntur {In hac commotus sum} Non est consequens, esset aũt, si diceretur, In hac cõmotum me scias. Erit ergo ordo, & sensus qui supra. {Primam dicet scio} O fiduciã elegantiæ, & de alienis oculis iudicare. {Quid multa verba? amare cœpi} Ordine egit. nam prius est cõ nouerit, inde amare. Et bene non ante dicit quid aggressus fuerit, nisi amoris mentione prælata, quo cogente nihil est infectum capientibus. {Submonuit} Leuiter monuit. & rectè, quia arripui dicturus est. Et totum optime, nam vt non erat boni adolescentis hanc technam reperire, sic ab illo repertam, fuit plane veri amatoris arripere. {Tacitus sis, citius audies} In oratione solemus corripere extra ordinem percontantes. Et bene celeritatem promisit, qua facile tenetur auditor. Et mire, tanquam sola interrogatio moræ sit. {Et pro illo iubeam me illuc ducier} Iubeam amico dixit, tanquam inter honesta sit quod vile sit. & turpe factum plerunque perseuerante impudentia releuatur. {Quid ex ea re tandẽ?} Transit à reprehensione facti, ad causam ipsius facti {Num parua causa, aut parua ratio est?} Sic illata interrogatio est, quasi ad hanc annuere, & vultu consentire Antipho sit coactus. {Læta vero ad se abducit, ꝙ commendat virginem} Omnia mire, ꝙ læta, ꝙ abducat, ꝙ domum, ꝙ commẽdat virginem. Specta singula, & mirare virtutem poetæ. hic enim commẽdandus est locus erroris initiũ coorinens apud Thaidem * conuitium. {Tibi ne} Non interrogat. sed miratur. {Satis tuto tamen} Quid hic facit tamẽ? Verum hoc, etsi meretrix, tamen satis tuto agit? An, etsi Chæreæ, satis tuto tamen, quia nullus accedet alius? {Edicit} Edicimus * iubemus, vel iure * dicimus. edicta enim, imperatoris sunt. {Et mihi ne abscedam, imperat} Certe nullus vir accedit. {Maneam solus} Remaneam, perseueremq́; in loco, ac per hoc sim Miser, vtpote dono datus, & seruiens meretrici. & est ironia. {Ego, inquit, ad cœnam hinc eo} μίμησις ad imprudẽtiam mulieris captimendam, quæ hoc die erit secura de custode Eunucho. {Abducit secum ancillas} Memoriter, nã dixerat abiẽs, Vos me sequimini. {Paucæ quæ circa illam essent} Relictæ nonnullæ, vt lauari possit ea virgo quæ sub vitij huius occasione rupta est. hoc enim totum sic inducit Poeta, vt non abhorreat à legitimis nuptijs, in ea præsertim quæ vxor futura est {Manẽt} Pro remanent ἀφαίρεσις. {Nouitiæ, & puellæ} αὔξησις nouitiæ, & puellæ. {Continuo hæc adornãt vt lauent} Hæc pluraliter, pro hæ vt in Phormione, Hæc ille erant itiones. Adornant autem ex medio significatu pro apparant. {Dum apparatur} Impersonaliter dixit. & dum apparatur, pro dũ apparetur. & Sedet pro sedebat. {Virgo in conclaui sedet} Conclaue, est separatior locus in interioribus tectus, vel quod intra eũ loca multa & cubicula clausa sint adhærentia triclinio. {Suspectans tabulã quandam pictã} Bene accedit repente pictura ad hortamenta aggrediendæ virginis, ideo quia non id hoc venerat Chęrea, vt continuo vitiaret puellam, sed vt videret, audiret essetq́; vna, cum nihil amplius cogitaret, ausus incitatusq́; dum picturam cerneret. {Inuẽ quo pacto} Mira inuentio, qua hæc pictura domui tribuitur meretricis aduersus omnium pudicitiam amorum, contra parsimoniã, contra dignitatem, contra pudicitiam amorum, cõtra parsimoniam, contra digitatem, contra pudicitiam. {Misisse aiunt} Bene aiũt, & quia fabula est, & quia tã turpis Ioui, q̃ apta meretrici. {Quo pacto Danae misisse aiunt quõdam in gremium imbrem aureũ} Quæ aptior picta domui meretricis ad amatorum illecebras, q̃ hęc, quæ exemplum continet amoris nõ gratuiti, nec paruo propositi, sed auro in gremium fluente venalis. Tum ꝙ in gremium Danae etiam ipse Iuppiter, vt splendidus imber illabitur: nõne videtur meretrix dicere adolescentulis illam corporis partem auctore Ioue velut inauratam fuisse? {Imbrem aureum} Nõ rorem vel pluuiam, sed imbrem addiderat ob auaritiam meretricis. {Ego met quoq; id spectare cœpi} Moris est ad id oculos vertere quod videmus, & eum quem aspicimus, intueri {Iam olim ille ludum} Bene non scelus, sed ludum dixit. {Impendio} i. magis magisq́; luserat. & Luserat ludum. vt Hunc oro sine me furere ante furorem. figura ἀρχαϊσμός. {Deum se in hominem conuertisse} Philosophice nunc Terentius demonstrauit q̃ cladem moribus hominum, & ciuitatibus afferant figmẽta poetarum, cum exempla scelerum afferant peccaturis? {Atque per alienas tegulas} Hic apparet Iouem separatim, separatim aurum fuisse pictum. {Deum se in hominem cõuertisse} Virum quia Iupiter humana forma aurum infundens pictus erat in tabulis, non pro Ioue aurum? An in hominem .i. hominis audaciã, atque flagitia? {Atque per alienas tegulas} Satis comico charactere locutus est, & prætllo stilo. {Venisse clanculum per impluuium} Hæc omnia non vt difficilia factu, sed vt humilia, & Ioue indigna proferuntur, vt merito sequatur. Ego homuncio hoc non facerem, quod non solum non Ioui, sed ne homini quidem, nisi furi, aptum erat? {Fucũ factum} i. vt

fucum

fucum faceret, hoc est insidias & fraudem. Fucum, astutiam fraudem. & mulieri. pro feminæ. {Qui tēpla cœli summa sonitu cō.} Ab auctoritate personæ, vt fit in exēplis. {Sonitu concutit} παρῳδία de Ennio. {Templa cœli} Sententia tragica, sed de industria, non errore. {Ego homuncio hoc non facerem?} Oratorie, vt Iouem extulit, ita detrahit sibi, vt puta. Ille est deus, & magnus, ego non homo, sed homuncio. {Dum hæc mecum reputo, accersitur lauatum} Seruauit ordinem nuptiarū, & proprio verbo, quasi de nuptura dixit. {Accersitur} Vt alibi, Quā nōn virginem accerso: Nam ipse illam est habiturus vxorem. {Dum hæc mecū reputo} Hic ostendit non sibi primum hæc nunc in mentem venisse, sed tunc etiam cogitata, cum esset in domo meretricis {It, lauit, redit,} συντομία qua solet, vtitur. {Deinde illam in lecto ille collocant} Vide an aliquid deest ita legitimis nuptijs, nā & ipsum verbum Collocarunt proprium est, & ascribitur pronubis. {Sto expectans, si quid mihi imperent} ἔλλειψις. non enim dicit stabam. {Expectans, desiderās} Et mire omne tempus exsecutus est salua veritate, in qua Virgilius negligens inuenitur, cum post occisum Mezentium, non facta noctis mentione, statim intulit, Oceanum interea surgens aurora reliquit. {Cape hoc flabellum} Præclare non sensum, sed verba ipsa μίμησιν induxit, per q̄ puellaris error exprimitur. {Ventulum huic sic facito, dum lauamur} Demonstratiuum, & gestu explicandum. {Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito} Quàm particulatim, cum qua diligentia, & διατακτικῶς iubet, quasi nouitio & imperito? {Vbi nos lauerimus} Vide vsum verbi tam cito variatum, dum lauamur: &, vbi nos lauerimus. {Accipio tristis} .i. tristi similis, vt, Nanque vt conspectu in medio turbatus inermis Constitit. {Si voles lauato} Quasi satisfacientis est, cum solum illum relinquant cum virgine. {Accipio tristis} Bene tristis, tanquam aliud magis vellet, hoc est lauare, aut ludere, metuit enim ne quod cupit, prodatur gaudio. {Os tuum impudens} Licet iocanti & amico conuicium iocunde facere. {Qui esset status} Statura corpori ascribitur, Status ad habitū refertur. Ergo status ad σχῆμα, Statura, longitudo corporis {Te usinum tantum} Quia hoc ministerium, delicatorum seruorum est. {Omnes proruunt se} Verbo neutrali quasi actiuo vsus est. {Vbi absunt} Vbi, & tēporis & loci potest esse. {Interea somnus virginem occupat} Vtpote compressam somno, & oblectatam flabello, atque ab Eunucho nihil metuentem. {Ego limis aspecto} Limis, si nominatiuus singularis est, transuersus significat, si septimus pluralis, deest oculis. Nam limis, est transuersus, vnde limen dicitur quoque q̄ ingredientibus exeuntibusq; transuersum est. Cum igitur dissimulant homines se videre quod vident, & nō recta facie, sed transuersa intuentur, limes dūr aspicere. {Sic per flabellum clāculum} Sic δεικτικόν est, & necessario additum. nam & limis & per flabellum sine demonstratione parum intelligitur. {Limis aspecto} Cum limi dicantur obliqui generaliter, hoc tū proprie de oculis dicitur. {Pessulum ostio obdo.} Scilicet vt amoueret, arceretq; auxiliū virginis. {Quid tum fatue?} Quid enim præter vitiū superest, vbi amator est adolescens, & virgo dormiēs & inclusa. Grate explicata narratio est, q̄ audiētis curiositas finit & cuius in extrema parte maior attētio est. {Fateor} Me fatuum qui hoc quæsierim subauditur. {An ego occasionem mihi ostentatam, tam breuem, tam optatam, tam insperatam} Vide quanta dixerit, non voluntatem, sed occasionem, non animaduersam, sed ostentatam, non hanc, sed tantam, non angustam, sed breuem, nō appetitam, sed exoptatam, nō repentinam, sed insperatam. Et bene insperatam, aliud enim sibi promiserat, vt supra diximus non quod pictura occasio psuasit. {Tum pol ego is essem} Eunuchus. {Sanè hercle vt dicis} Deest, ita est. {Sed interim de symbolis?} Bene memor est personæ q̄ induxit Poeta, per hāc interrogationem {Sed interim de symbolis? Frugi es} Vtilis, & necessarius, vt fruges humano generi. Frugi est ergo, in quo est aliquid quo fruamur .i. vtamur. {Discum} Nomen est proprium Disci. {Sed tanto ocyus properemus} Properemus dixit pro ambulemus. {Muta vestem} Hæc ἀναφορά est ad id, q̄ in domum Thaidis rediturus est Chærea. {Vbi mutem?} Vultu ostendit q̄ subaudiatur, nescio. {Nam domo exulo?} Deest prope, aut veluti, vt sit, prope iam. Exulo duobus modis dicitur. & de loco in quo exul est, & de loco ex quo eiectus est {Nunc metuo fratrē,} Causas ostenditur cur domo penitus veluti exulet. {Pater ne rure redierit} Præparatur iam interuentus senis, & est ἔλλειμμα ad superiora. nam & hic metuo est subaudiendū. {Ibi proximū est} Hoc est domus mea {Rectè dicis eamus} Ipsa verba quodam modo festinationem sonant. {Quo pacto porro} Porro, postea, deinceps.

GVID. Nunquis, &c.} In hac scena verba gestum, vultumq; indicant excuntis, cui obuia persona obijcitur sub cuius occasione spectatoribus gesta narrabūtur. CH. Nunquis .i. nunquid aliquis est hic apud me .s. qui mihi comprehensor occur sat. Deinde nemine viso subdit, nemo est nūquis sequitur me hic, qui me .s. persequatur, postea nemine viso subiungit, nemo homo est .i. nullus homo est. nemo enim iunctum cum homo idem est, q̄ nullus, vt neminem vidi hominem .i. nullum. Deinde ostendit se cupere summopere suum gaudium alicui communicare, sed neminem interuenire videt, cui narret. Ne .i. verum licet mihi iam .i. nunc. erūpere .i. exprimere, emittere, manifestare, prodere meum gaudium, quod cœpi in illa suppositione, cum .s. pro Eunucho fui suppositus. Vel si vis capere, vt Donat. ait, erumpere neutraliter pro exire, & tunc sic abstrue. Licet ne iam hoc .i. meum gaudium erumpere .i. exire, prodire, elabi, euadere. mihi .i. à me manifestando .s. alteri. Dicimus enim erupit in hanc vocē, & hæc vox ex eius pectore erupit, quasi exiuit. Pro Iuppiter, vt ait Ser. in 3. Aen. irascentis exclamatio est, profecto .i. proculdubio nunc tempus est, cum .i. quando, vel in quo tempore, & tunc aduerbiū ponitur pro nomine, vt sæpe fit. possum perpeti .i. ferre me interfici. ne .i. vt nō hoc gaudiū quod cœpi contaminet .i. inquinet, fœdet vitā meam aliqua ægritudine .i. aliquo crimine & passione. Nam crimen est animi ægritudine, quēadmodum & omnis animi passio. Sed neminem video nunc interuenire .i. interea venire. mihi .i. ad me. curiosum .i. minutissima quæq; exquirentem. A nimia enim cura curiosus dicitur, quoties plus diligentiæ, q̄ oporteat impēdimus rebus vel nostris, vel alienis. qui .s. curiosus homo sequatur me, & iam obtundat .i. instet, repetat, molestus, & tædiosus sit rogitādo, & qui inquam enecet .i. suis quæstionibus, quasi me mori faciat, vt vulgo dici solet, cum aliquis est nimis tędiosus, mori me cogis tędio, & quasi enecas, qui ergo enecet quærens subaudi. quid gestiam .i. quid motu corporis ostēdam. Nam gestire proprie est sensum .i. sententiam & cupiditatē corporis gestu iudicare, quod magis brutorum est animalium. Virg. Et studio incassum videas gestire lauandi. Aut quærens inquam quid .i. cur sim lætus, & quo .i. in quem locū. & pergam .i. iter prosequar, & dirigam. vnde .i. à quo loco. emergam .i. exeam, erūpam, & bene veluti, ex lustris & inhonestis locis. Cic. An ne tum quidem emersisti lutulente. quæso ex naturæ tuæ sordibus. quærens inquā vbi nactus sim .i. inuenerim. hunc vestitum .i. talem cultum Eunuchi. quærens inquam quid quæram mihi .i. quid mihi velim. quid postulem. quærēs inquam, an sim sanus .i. mentis compos, an ne .i. vel vtrum insaniam .i. desipiam. sim insanus & mēte captus. A. Adibo eum .s. atque inibo hac gratiam ab eo .i. dabo illi hoc beneficium. q̄ .s. gratiam, hoc est quod beneficium video eum sup. velle, q. d. offeram me illi, & interrogabo eum vt possit suum gaudium erumpere, quod habiturus est beneficij loco. Gratia enim interdū capitur pro beneficio. vnde referre gratiam .i. beneficium compēsare alio beneficio. Interdum gratia dicitur amicitia, vnde inire gratiā alicuius est mereri amicitiam eius præstatione beneficiorum, & ita gratia acquiritur per gratiam .i. amicitiā, per beneficium. inibo ergo gratiam ab eo pro eius, hoc est merebor amicitiam eius hoc beneficium illi præstando. Terent. autem sæpe amat ponere ab eo pro eius, vt satis prius dictum est. ò Chęrea. repetit Antipho verba interrogationis, vt Chęrea sciat eum iampridem esse præsentem, quid est quod sic gestis .i. quod gestum corporis ostendis, aut quid hic vestitus quærit sibi .i. quid sibi vult tale indumentum, siue quid significat, quid est quod .i. pp quod sis lætus, quid tibi vis .i. quod inepte dici solet, quid oportet tibi satis ne .i. vtrū es satis sanus .i. satis bonæ mētis, quid .i. cur aspectas me, quid .i. cur taces. C. O festus dies hominis .i. secundum Don. homo festi diei .i. qui est causa festi & læti diei, vel qui sit tantus quantus est festus dies. Posset etiam rite dici à Chærea de seipso. ò festus dies hominis, videlicet mihi, q. d. ò dies mihi lætus istius hominis aduentu, mihi amici, & admiratiue dictum est hoc vel exclamatiue. amice Antipho salue .i. sis saluus. nemo omnium .i. nullus ex omnibus est, quem ego nunc magis cuperem videre, q̄ te Antiphonem. A. Quæso .i. rogo. narra .i. recita quid istud sit, quod .s. gestis, & quod lætus es, &c. C. Immo .i. sed potius ego te obsecro .i. per sacra rogo, quod plus est, q̄ quæso, hercle .i. per Herculem. iurantis aduerbiū, vt audias .i. auscultes dicta mea. nostin' .i. cognoscis ne hāc meretricem, q̄ frater Phædria amat. A. Nempe .i. certe. noui, vt opinor, amat inquam Thaidem. C. Istam ipsam .i. istammet amat .s. Antipho. sic .i. eo modo. cōmemineram .i. recordabar & memoria tenebā. C. Hodie quędā virgo est data ei dono. A. Quid .i. quare, ego nunc prædicem .i. narrem, aut laudem .i. commendem tibi faciē .i. formam & speciem eius seu figuram. Prędicamus res, vt sunt dicis Don. laudamus vero cū extollimus, vel prædicamus voce, laudamus argumentis. Quid ergo tibi prædicem, cum noris .i. noueris, hoc est cognoscas. q̄ .i. quantum. sim elegans .i. aptus, accōmodatus ad eligēdas formas. spectator .i. probator, formarum .i. facierum. commotus sum .i. allectus primo aspectu & primo motu inussit me titillatio formæ eius, seu incitatus sum in hac .s. virgine.

A. Ain'

A. Ain'.i.ais ne tute esse commotum in illa,& eam esse tãta for-
ma. C. Scio ꝙ dicis eam esse primã.i.præstantissimã forma,&
vincentẽ ceteras si videris eã .quid multa ṽba inculco.s.vel quid
plura,vel quid verbis opus est, quæ verba poni solent, vbi quod
præcipuũ est venit subiungẽdum .cœpi amare post.s.cõmotionẽ
meã in ea,prius n.cõmouemur,deinde amamus. forte fortuna.i.
casu quodã,vt dici solet.aduerbium euẽtus.quidã Eunuchus erat
domi fratris, quem Eunuchum frater mercatus fuerat.i.emerat.
Thaidi.i.p Thaidem . neq; tũ.i.tunc is Eunuchus deductus erat
ad Thaidem.ibi.i.tũc.Parmeno seruus submonuit.i.scienter & la
tenter monuit me aliquid sup.techнæ, seu artis & versutiæ, quod
ego arripui.i.celeriter ipso inuito rapui,& mihi vẽdicaui.A.Quid
id est? C. Sic tacitus.i.noli interrumpere sermonẽ,audies citius.
hoc dictum est corripiendo Antiphonẽ,qui sermonem interrupe
rat.Subiungit demum ſm suum ordinẽ . Submonuit inquã me vt
mutem vestem cum illo Eunucho,& vt iubeã.i.vt præcipiã seruo
Parmenoni me deducier.i.deduci, per paragogen.illuc.i.ad Thai
dẽ.pro illo.i.illius loco. A. Pro Eunucho.i.loco Eunuchi. C. Sic
est. A. Quid tandem,ibi tandem habet vrgẽs quiddam & acce-
lerans.quid ergo commodi.i.quid vtilitatis caperes,ea ea re.i.ex
ea deductione . C. Rogas.i.inquiris, viderem.i.delectarer eius
aspectu,audirem eius blãdos sermones,essem.i.versarer, vna.i.si-
mul.qua cum.i.cum qua puella cupiebam esse ò Antipho num.i.
nunquid?q.d.non est parua causa,aut parua ratio,quare cuperem
deducier.traditus sum mulieri.s.Thaidi. vero.i.sed , ilico.i.conti-
nuo,vbi.i.cum accepit me illa læta.i.gauisa, deducit me domum
ad se.i.quod vulgo dicitur,sed non rectè penes se.nam ad se hic il
lud significat,commendat.i.tradit. mihi.i.fidei meæ , virginem.s.
puellam. A. Cui commendat virginem sup.ne.i.verum tibi .
C. Mihi commendat inquam. A. Tamen satis tuto.i.satis sine
periculo tibi committit eam,q.d.periculosissime , & hoc per iro-
niam dixit,vel satis tuto dicit cum nullus te præsente sit accessu-
rus alius,præsertim cum illius sit satis futurus solicitus. C. Edi-
cit.i.iubet , nam edicimus.i.iubemus & iure dicimus edicta enim
imperatoris sunt,nec quisquam vir.i.aliquis vir, adeat.i.ingredia
tur ad eam puellam,& imperat mihi.s.Thais postquã iussit om-
nibus,mihi præcipue imperauit,ne abscedam.i.discedã ab ea.im-
perat inquam mihi,vt maneam.i.remaneã,perseuerem in eo lo-
co solus cum sola . Annuo.i.quodam signo ostendo me velle,in-
tuens.i.aspiciens moleste cũ bono modo terram. A. Miser etas
sup. vtpote dono datus & seruiens meretrici. C. Inquit Thais,
ego eo hinc.i.ex hoc loco ad cœnam cum milite, abducit secũ an
cillas,paucæ puellæ nouitiæ.i.adhuc nouæ,& rudes , & imperitæ,
quæ essent circa illam.s.virginẽ seruandã,manent.i.remanẽt.Cõ-
tinuo.i.ilico.hęc pro hæ.vt in Phormione . Hæc illæ erant,ador-
nant.i.apparãt.vt lauet.i.balnea subeat. adhortor.i.suadeo, vt pro
peretur.i.celeriter fiat talis apparitio,vel vt alij lib.habẽt,vt pro-
peret.s.puellæ.dum.i.quandiu,apparatur.i.sit apparatus ille ad la
uandum,& apparatur dictum est impersonaliter.virgo sedet pro
sedebat. in conclaui.i.in loco secretiori domus. Est enim cõclaue
secretior locus in interioribus tectis.vel ꝙ intra eum locũ multa
loca & cubicula clausa sint adhærentia triclinio suspectans.i.su-
sum vel sursum aspiciens quandam tabulam pictam, vbi.i.in qua
tabula,hæc pictura inerat,quo pacto.i.quo modo aiunt Poetæ.s.
& bene aiunt, quia fabula est Iouem misisse quondam.i.iampri-
dem,olim,imbrem aureũ.i.habentem aureas guttas. in gremium
Danae.i.illi puellæ . Nam Danae potius est datiuusq; genitiuus,
nisi latina inflexione declinetur , & tunc bene esset genitiuus .
Quoque.i.etiam.egomet cœpi spectare id.s.tabulam pictam , &
quia ille Iuppiter iam olim.i.iampridem. luserat ludum consimi
lem,qualem ludere conabar, videlicet fucum facere mulieri im-
pendio.magis,i.multo magis animus gaudebat mihi Deum.i.Io
uem conuertisse.i.mutasse.sese.i.seipsum in hominem, atque ve-
nisse clanculum.i.secreto,latenter,aduerbium est. in alienas tegu
las.i.in tecta aliena,quod furi soli aptum erat per impluuiũ. Var-
ro ait impluuium esse id,quod relictum erat in medio tecti,vt im
bre caperet deorsum,quo impluebat.dictum sic impluuium à plu
uia Asconius etiam dicit impluuium esse locum sine tecto in ædi-
bus,quo impluere imber in domum possit. Venisse ergo per im-
pluuium factum.i. vt faceret,primum supinum,fucum.i.insidias.
fraudem furum astutam.mulieri pro fœmininæ . At.i.sed quem
Deum animus inquam gaudebat se cõuertisse. Interrogat, dein-
de respondet,illum sup.qui concutit templa cœli.i.loca consecra
ta Deo.&,vt Varro interpretatur,templa.i.atria cœli,seu alta te-
cta tonantis,qui ergo cõcutit summa templa.i.sublimia atria cœ
li sonitu videlicet tonitruum, hoc aũt ex Ennio deductum est de
industria,non errore aliquo.Ego Chærea homuncio.i.quasi , qui
non sum homo in comparatione eius,non facerem.i non effice-
rem hæc quæ fecit.s.vero.i.sed.feci ita,vt ipse.ac libens.i.cum ma
gna libidine & appetitu. Interea dum reputo.i.cõsidero hæc præ-
dicta.mecum.i.apud me. accersitur.s.id est aduocatur ab ancillis,
ea vadit ad eas , lauit in balneo.s.rediit.i.reuersa est vbi ego erã.
Deinde illæ ancillæ collocarunt.i.disposuerunt (quod verbũ ascri
bitur pronubis) eam puellam in lecto. sto i.erectus sum , non se-
dens.expectans si quid imperent mihi ipsæ nouitiæ puellæ. Don.
legit spectans.i.desiderans.vel aspiciens . vna ex illis puellis venit
inquit.i.dixit.heus,aduerbium vocantis. Dore,nomen Eunuchi.
cape hoc flabellum.i.hoc instrumentum aptum,aut ad ventilan-
dum.i.ventum faciendum, aut ad abigendas muscas , dicitur.n.à
flo flas,vel est diminutiuum à flabrum bri , quod à flando sic no-
minatur Et facito huic.s.puellæ ventulum.i.paruũ ventum.sic.i.
hoc pacto,vt tibi ostendo.dum i.quandiu lauamus. vbi.i.quando
lauerimus nos lauatu si voles.Accipio flabellũ , tristis.i.vultu se-
uero, & quasi mœsto. A. Equidem.i.certe tum.i.tũc vellem ni-
mium.i.valde cuperem videre ,istud per contẽptũ dixit.os tuũ.i.
tuam faciem.impudens.i.inuerecũdum nimium inquam vellem
videre,qui.i.qualis . esset status tuus.i.tuus habitus , & modus te
habendi te tantum asinum.i.te qui es tam magnus asinus. & hoc
per contemptum dicit,cum illud officium & ministerium sit deli
catorum,& paruorum seruorum. Vellem ergo videre te tam ma
gnum asinum tenere flabellum, q.d.operæpreciũ fuisset te videre
tam magnum asinum facere ministerium paruorũ, & delicatorũ
seruorum. Ita enim loqui ferè solemus, cum videmus aliquẽ ma
gnum adhuc puerilia opera exercere. C. Via puella sup.est lo-
cuta.i.effata hæc quæ dixi . omnes proruunt sese foras.i.oẽs simul
cum impetu se conferunt foras , vbi verbo neutrali pro actiuo est
vsus abeunt.i.discedunt lauatum.perstrepunt.i.magnum strepitũ
faciunt pedibus,manibus,vocibus cõfusis,ita.i.eo modo,vt.i.quẽ-
admodum fit,vbi.i.quando,vel in quo loco domini absunt.i.non
sunt præsentes,interea.i.dum perstrepunt.somnus opprimit.i.oc
cupat virginem,cui ventulum faciebam.Ego aspecto limis. si in-
flectatur hic & hæc limis & hoc lime,tunc est sensus, ego limis.i.
ego transuersus.vnde limen dicitur,quod ingredientibus & exeun
tibus transuersum est.Si vero inflectatur limus lima limum,tunc
est sensus.Ego aspecto limia oculis sup.i.obliq; intuẽtibus, nam
limi oblique dr̃ generaliter,proprie tamen de oculis illud voca-
bulum dicitur.Cum autem homines dissimulant se videre,quod
vident,& non recta facie,sed transuersa intuentur, limes dr̃ aspi
cere,ego inquam aspectu limis oculis.i.obliq; intuentibus , sic.i.
hoc modo.vt ostendo clanculum.i.secreto, per flabellum.i.venti
latorium,vt ita dicam. & simul.i.etiam circumspecto.i.circunlu-
stro oculis alia.satin'.i.verũ sint satis explorata.i.certa, video om-
nia esse explorata inquam obdo.i.oppono,quasi contra do.pessu
lum.i.repagulum,obitem.i.illud.s.ligneum vel ferreum , quo ex
interiori domo clauditur hostium diciturq; à pello is. Obdo,in-
quit,pessulum hostio,vt.s.amoueret & arceret auxilium virginis.
A. Quid tum.i.deinde secutum est. C. Quid tum fatue.i.ò fa-
tue quęris quid tum sit secutum. A. Fateor me esse fatuum qui
quęsierim. C. An.i.vtrum,amitterem.i.amitterẽ debeam , vel
putas ꝙ amitterem occasionem.i opportunitatem,ostentatam.i.
oblatam mihi,tam breuem.i.tam parum duraturam , tam opta-
tam,tam insperatam.i.tam pręter spem mihi allatam . Pol.i.per
Pollucem. ego essem vere is qui assimulabar.i.fingebar.i.ego es-
sem vere Eunuchus,qui videbar esse cũ non essem. A. Hercle.i.
per Herculem,sanè.i.certe est sup.ita vt dicis. sed interim.i.inter-
ea.quid est actum de symbolis.i.de pecunijs , vel annulis collatis
ad prandium parandum. C. Paratum est.i.prandium est appa-
ratum,vel forsitã impersonaliter sumi posset. A. Es frugi.i.vti-
lis & necessarius,vt fruges sunt humano generi.Frugi est ergo,in
quo est aliquid,quo fruamur.i.vtamur. Vbi est paratum inquam
domin.i.vtrum domi. C. Imo.i.sed apud libertum.i.manumis
sum Discum i.sic nominatũ , paratum est inquam . A. Est per-
longe.i.valde longe. C. sed properemus.i.ambulemus , ait Do-
nat.vel festinemus tanto ocyus.i.velocius. A. Muta vestem.i.
depone illam & sume aliam. C. Vbi mutem.i.vbi possim mu-
tare,vel nescio sup.vbi mutem perij.i.perditus sum,nam exulo.i.
prope iam eiectus à domo paterna Nam exulat quis & de loco à
quo deiectus est,& in loco in quo exilium illi assignatum est,nũc
metuo.i.vereor,ne frater.s.Phæd.sit intus , porro.i.deinde metuo
inquã ne pater iam redierit rure.i. ex agris . A. Eamus ad me.i.
quod barbare dicitur penes me,vel apud me , cum nec penes,vel
apud se qui possunt verba motum significantia.i.apud me proxi-
mum est domicilium sup.vbi.i.in quo,mutes.i.mutare possis, vel
proximũ in neutro genere sume.i.res proxima est.s.domus mea,
vbi mutes. C. Dicis r.i.bene dicimus , eamus ad te.s.& simul.i.
etiã,volo capere cõsiliũ.i.volo deliberare,constituere vna tecũ de
istac puella,quo pacto.i.qua via possim potiri ea.s tãquã te opta-
ta,porro.i. postea,deinceps. A. Fiat.i.efficiatur vt vis .

Argumen-

LATO, ARgumentum } Narrat Chærea Antiphoni quid egerit in domo Thaidis. Et hæc est expositio ,ptaseos alterius partis fabulæ. { Nunquis hic } Verba circunspectantis & exultantis adolescẽtis, dum egreditur domum Thaidis, & totus locus patheticus est, exordij vice. { Emergam } Prodeam, nẽpe ex ganeo & meretricis domo. { O festiui } Salutatio. { Nostin' hanc } Narratio lætitiæ plena. { Virgo } Latus per admirationẽ. { Summonuit me } Extenuat rem verbo, vt studium suum augeat, & liberet inuidia Parmenonem. { Quã cum } Anastrophe. { Satis tuto } Ironia. { Solus cum sola } Agnominatio ad venustatẽ. { Miser } Ironicos. { Adornant } Apparant. { Suspectãs } Pictura cõgrueos domus meretriciæ. { Factum } Supinum. { At quẽ deum } Amplificatio à maiestate, & est argumentum à maiori. { Ventulum huic sic facito } Ventilato periphrasticos. { Tu equidem illhuc } Locus adridentis. { Proruunt se } Proijciunt. { Ego limis } Oblique, nomẽ pro aduerbio. { Fateor } Confessio, intelligentis. { Vbi matem } Præparatio ad scenam ab hinc nonam.

PATR. MARS' NVnquis hic est? } Adolescentis voti compotis, & cupiẽtia animi sui lætitiam ceteris notam esse, vt ipse amorem capiat, voluptatem, gestientẽ lætitiam, hæc scena exprimit, illius decorem seruans, qui p p ætatem, imbecillitatemq́; consilij, ac sensitiui appetitus vehementiam, nihil magis exoptat q̃ optata voluptate frui, calore naturali, & voluptatem illecebris ipsum impellentibus. Denique quantum exempla maiorum in vtràque partem possint ad mores, docet exẽplo Chæreæ, quem Iouis auctoritas ad vitium virgini inferendum accedit. { Dum apparatur, virgo in conclaui, &c. } Conclauia, inquit Sex. Pompeius, dñr loca, quæ vna claue clauduntur. { Impendio magis, &c. } Impẽdio. i. multo. Gell. lib 6. sic ait: Sed & cum impendio magis ex rebus gestis, q̃ ex illo ostento, virum esse virtutis eximiæ credẽdum est. Et lib. vlt. sic scribit, Quod vero dici quædam esse impendio molliora. { Clanculum per impluuium, &c. } Impluuium, inquit Asconius Pædianus, est locus sine tecto i ædibus, quo impluera imber, in domum possit. { Mihi deum in hominem, &c. } In hominem. i. humanos affectus, quæ conuersio & fictio moribus nocet plurimum. Quapropter Cic. in t. Tusc. sic ait: Neque Homerum audio, qui Ganymedem à dijs raptum ait propter formam, vt Ioui pocula ministraret. Fingebat hæc Homerus, & humana ad deos transferebat, diuina mallem ad nos. Et Arist. lib. t. Ethices, dicit: Nam cum dij ad nos referũtur, sanè vñr ridiculi. Diuus ille Plat. lib. s. de Rep. loquens de fabulis, sic ait, Deorum pugnas, &c. id genus, quæ Homerus scripsit, minime in ciuitatem recipere debemus, siue per allegoriam dicta hæc sint, siue sine allegoria. Non enim adolescens hæc dignoscere potest. Sed quæ in ea ætate opinionibus accipiuntur, altius inhærent, difficiliusq́; eradicati cõsueuerunt. Et in t. de Rep. dicit, Fabulam de Ganymede vehemẽter culpamus, quod aduersus Iouem ficta sit, vt cum ab eo Leges earum originem habuisse credantur, eum deum imitantes qui leges condidit, hæc etiam voluptate fruãtur. Sed fabula quidem valeat; Cic. lib. 1. Offic. sic ait, Luxuria vero cum omni ætati turpis est, tum senectuti fœdissima est. Si autem & libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, q & ipsa senectus concipit dedecus, & facit adolescentium imprudẽtiorem intemperantiã. { Ego limis aspect. &c. } Id est trãsuersus & obliquus. Limus, inquit Sextus Pompeius, obliquus. i. trãsuersus. Vnde & limina. { Pessulum ostio, &c. } Pessulum lignum quod ostio obijcitur. { Frugi es } i. vtilis, vt fruges, quibus vtimur.

GLAR. OMnes huius scenæ versus sunt tetrametri, & omnes iambici catalectici acatalecticiq́; præter primos duos trochaicos catalect. Tertius quartusq́; sunt iambici catal. quatuor inde sequentes, iambici acatal. Nonus cum quatuor sequentibus rursus catalectici. Triginta inde versus rursus acatal. Reliqui deinde ad finem vsque scenæ 23. numero rursus catalectici. Scio Doctoc. aliquot trochaicus prẽterea numerasse, sed ordine ostendemus iudicium nostrum. In 5. versu, Ne post Curiosum, omittendum non est. Hunc Doct. senarium acatal. iudicauit, cum tamen Ne, non omitteret. Sed casu hoc ille neglexit. Alioqui nisi hoc opus prẽcipitasset, qui hoc ignorare potuit? Est itaque tetrameter non senarius, quod lector facile iudicabit. In 6. pro Quoquo eã, quidam lib. habent, Quique iam. quod & Ioan & Doct. annotarunt. In 10. versu d, eliditur in Quid, vt sit catalecticus cũ ceteris, alioqui acat. futurus, sed scazon. In 12. creticus est loco quinto. In 13. versu Ioan. genitiuum Omnium adijcit, verbum Videre reijcit, atque ita legit, Salue nemo est omnium quem ego magis nunc cuperem q̃ te. Quam lectionem probo. Verũ addere & hoc debuit trochaicus ne an iambicus censeatur. Nam si sic legamus, iambicum fieri prohibet τὸ Omnium, cõtra trochaicum fieri catalecticum prohibet Quàm te. At ego iambicum puto, & in omnium vel συνίζησιν, vel creticum, & o, in Ego liquescit longum, vt sit iambicus catal. tetr. vt alij Nisi quis dictionum aliũ instituat ordinem. { Narra istuc quæso quid fiet } Hic incipiũt triginta illi iambici tetr. acat. Quorum ẽm Doct. trochaicum tetr. catal iudicauit, atque ita legit. Nostin' hanc, q̃ amat, frater? A noui, nempe opinor Thaidem. Atqui hic initio bis trochæus est ac ter spondeus, in sexto iambus, qui in trochaico locum nõ habet. Neque. n. de Nempe prima corripi potest. In vetusto lib. legitur, Vt opinor. Sed nihil ad carmẽ. Ergo creticus hic nobis succurrat oportet, qui secundo loco positus hunc soluit nodum, si quidem trochaicus esse debeat, vt tradidit Doct. Poterat tamen & iambicus tetr. fieri, si primo loco esset creticus, & Ais, post verbum Opinor addatur. quod tamen vix ausim. Quartum versum eiusdem generis iamb. puto, vt primo loco sit spõdeus, secundo anapæstus & Eius dissyllabum Doct. trochaicum fecit, Eius monosyllabo facto, vt in præcedenti ei monosyllabum est. At nos quotquot in vnum ordinem rationabili causa cogere possumus, sedulo laboramus. Lector quod volet sequatur. In 8. huius generis versu è verbi Erat à superiore carmine eliditur, vt recte admonuit Doct. in 10. pro Tacitus, Ioan. legit Tace sis. In 11. pro, corripitur, nõ eliditur, & creticus loco secũdo. In 12. Rursus pro, initio corripitur, non eliditur. Et in medio ciot, Quid d, amitti, & Ea monosyllabum. Nec addendum. Nam, ad Quid. In 15. Vero, non est omittendum. In 21. versu, primo loco iambus est, & secunda syllaba in Nouitiæ producitur, vt apud Iuuen. Sat 3. Et hæc legẽdum auct. Donato non hæ. Et erit iambicus tetr. acat. vt ceteri, non troch. catal. vt Doct. existimauit. In 27. proceleusmaticus erit quinto loco, Magis adoi. quanquam sunt alij item modi elabendi. In sequenti vel Deum monosyllabum est, vel bacchius est loco primo. In 28. Clanclum dissyllabum est, & versus ita legendus, Per impluuium venisse clanclum, fucum factum mulieri. Doctor, pro, Clanculum, legendum existimauit, Clam, vt esset iambicus versus catalect. sed nos acatalecticum putamus vt ceteros. In 29. Deum dissyll. est. In 30. versu, loco sexto tribrachys est, ro ita. vt o de Vero non elidatur, sed corripiatur. { Dum hæc mecũ reputo, accersitur lauatum } Iam sequuntur iambici tetram. catal. ad finem vsque scenæ, numero 23. vt diximus. Quorum ẽm idem Doctoc. troch. cat. existimauit. Ego Redijt trisyllabũ legam, & Collocarunt tetrasyllabum, vt Don legisse puto, & veteres habẽt lib. eritq́; iambicus tetr. catal. vt ceteri. In 7. Ioan. Qui esset, legẽdum rectè censet. Sed carmen nõ indicat. Ego puto versum, vt alios catal. iambicum. Sed Flabellulum diminutiuum à diminutiuo formatum, legendum, quod aptum sanè est iocanti, & amico conuitium iucunde facienti, vt verbis Don. loquar. Alioqui carmen non cõstabit. Miror autem ad eũ nihil annotasse Doct. In 10. verso proceleusmaticus est loco quinto. Decimumtertium ac decimumquartum rectè emendauit Ioan. vt mihi sit in priore versu ante verbũ Occasionem, monosyllabum, & totũ elidatur. In 2. vero versu Ostẽtam, tam breuem, legatur. In 16. eliditur d, in Sed.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Dorias ancilla hic narrat, quid in conuiuio militis actum sit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Dorias inducitur, quæ terribilem credat militem, vt eo magis vanus postea ridiculusque esse possit, tum quid post cenam, id est in conuiuio militis gestum sit, ancilla demonstrat e quibus profecto ea quæ in proscenio geruntur, agnoscere poterimus.

Trochiaci Iambici Tetrametri permixti.

D O R I A S.

ITA me dij bene ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo
Misera, ne quam ille hodie insani' turbam faciat, aut vim Thaidi.
*Nam postquam * iste aduenit Chremes adolescens frater virginis,* * ille
Rogat, illum admitti vt iubeat. ille cõtinuo irasci, neque
Negare audere: Thais porro instare, vt hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius caussa: quia, illa quæ cupibat de sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat tristis. mansit ibi. illa cum illo sermonem illico.
Miles vero sibi putare adductum ante oculos æmulum;

Voluit

Voluit facere contra huic ægre: heus heus, inquid, puer huc Pamphilam
Accerse, vt delectet hic nos, illa exclamat, minime gentium.
Tun' in conuiuiū illam? miles tendere inde ad iurgium.
Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi vt auferam.
Hoc est signi, vbi primum poterit, sese illinc subducet, scio.

DON. ITA me dij bene ament.} Ea persona quæsita est, quæ terribilem credat militem, & eo magis in experiendo vanus ac ridiculus esse possit. } Ita me dij bene ament, Hoc loco quid post scenam gestum sit, hoc est in conuiuio militis, ancilla demonstrat, vt iam quæ in proscenio agantur, ex his possimus agnoscere. } Ne q̃ ille hodie insanus} Illum & ille insanus, sic effertur, vt omnibus insuauis miles esse noscatur. } Nam postquam iste aduenit} Instanter admonet, qui. s. sit Chremes. } Militem Rogat} Sic hoc quasi de odioso militem dixit, non Thrasonem. } Continuo irasci.} Vt riuali. } Neque Negare audere, } Vt amicæ poscenti. } Instare, vt hominem inuitet} Vide impudentiam meretricis. primum petit vt iubeat eum admitti, postea vt inuitet, quod est maius. } Id Faciebat retinendi illius caussa, } Admonet spectatorem, ne existimet alteri riuali iniuriam fieri Phædriæ. Et simul est hic προοικονομία virginis agnoscendæ, inuitat tristis. } Mansit ibi} Adolescens. s. & mansit, pro remoratus est. i. accubuit nec recessit, Mansit significat. Simile est, Mansit, passus est. Sic Chremes mansit, immoratus. ″ conuiua necessitate discessit accipiendus est. } Tristis} Inuitus, non libenter. Vt ecōtrario Virg. Vobis lætus ego hunc candentem in littore taurum Constituam ante aras, voti reus. Et accipio tristis, eodē modo. } Sermonem illico} Sermonem, colloquium dicit } Adductum æmulum, } Plus dixit adductum, q̃ admissum & simul quia videbat furibundum Chremem, & totum crimen reuocat ad Thaidem. & hæc est causa cur à milite in eius domo nullam rixam patiatur Chremes. } Huic ægre, } Huic Thaidi, non adducto. } Heus heus, inquit, puer} Hic ostenditur quod supra apparatū est. } Pamphilam Accerse, } Non prouoca, sed, accerse, quia non est aptum militi. } Vt delectet hic nos} q d. q hæc non facit, sed delectare, fidicinæ est, quia supra de illa dixerat, Et fidibus scire. Et bene Hic, quasi insuauiter nūc tractemur. } Illa exclamat, } Non respōdit, inquit, sed exclamat. } Minime gentium} Hoc magis mirum, minime gentium, q̃ nusquam gentium. } In conuiuium illam? } ἐμφατικῶς: vt, cantando tu illum? } Illam? } Deest, accersas, & est figura ἀποσιώπησις. } Miles tēdere} Proprie dixit tendere. quod significat pertinacē contentionem. Virg. Vasto certamine tēdunt. } Inde ad iurgium} Subauditur, ventum est. } Interea aurum sibi clam mulier demit, } Ne aurum pro virgine, quod, retinebat, amitteret. vel aurum demit, vt esset ad fugam expeditior, vel ad rixam. Et opportune mulierem dixit, non Thaidem, vt ostēderet malitiam sexus. } Hoc est signi, vbi primum poterit, } Ad quam rem signi? Verum hoc est signi. Quamobrem metuam ne quam ille hodie insanus turbā faciat, aut vim Thaidi? An hoc est signi, Vnde scio q vbi primum poterit, se illinc subducet? Erit igitur subaudiendum sic, Vnde & q, vt sit, Vnde scio, q vbi primum poterit.

GVID. ITa me, &c. } Quæsita est hic persona, quæ & terribilem credat militem, & simul demōstret quid post scenam gestum sit in cōuiuio militis. D. Dij ita me ament, iurantis est dictio, q. d. ita amet à dijs, vt dictura sum verum, quantum. i. inquantum vidi. i. cognoui illum militem, non nihil. i. aliquatenus, siue aliquantulū ego misera. i. dolore afflicta, & timore. timeo ne quam. i. q aliquā turbam. i. turbationē tumultum. ille insanus. s. miles, faciat. i. moueat hodie, aut timeo inquam q faciat aliquam vim. i. violētiam Thaidi. Nam postquam iste Chremes adolescens iuuenis frater virginis aduenit ad domum militis, Thais rogat militē, vt miles iubeat illum. s. Chremetem admitti. i. introduci in domum. & recipi continuo. i. illico ille miles irasci cœpit sup. vel irasci pro irascebatur. neque audere. i. audebat. negare. i. renuere q Chr. introduceretur præsertim poscente amasia. porro. i. deinde, vel postea. Thais instare. i. instabat, hoc est vrgebat assiduis precibus, vt inuitet. i. alliciat ad discumbendum hominem s. Chr. Thais faciebat id. i precabatur, vt inuitaret miles eum causa retinendi illius. i. retinendi illum Chr. quia non erat tempus. i. non erat tēpestiuum, & opportunū ad eam rem, q̃ parabat. s. indicare. i. significare, ostēdere de sorore. Chr. illa quæ cupiebat indicare inquam miles sup. inuitat. Chr tristis. i. inuitus non libens. Chr. mansit ibi. i. remoratus est, remansit, non recessit. illa. s. Thais, illico. i. statim, occipit. i. incipit, sermonem. i. colloquium cum illo. vero. i. sed miles putare. i. putabat, æmulum. i. eiusdem rei studiosum, hoc est riualem. adductum. i. adhibitum sibi ante oculos, contra. i. in oppositū, miles voluit facere, ægre. i. moleste huic Th. inquit, ipse miles. heus vocantis est, accerse. i. fac venire, vel vade ad vocandum. aut voca Pamph. i. virginem q̃ dono dederat, vt delectet hic nos, fidibus. s. canendo, q hæc Th. non facit illa Th. exclamat, minime gētiū. i. nequaquam gentium, terrarum, loci locorum temporis sæpe ponuntur vbi ad significationem nihil faciunt, sed duntaxat ad vocalitatem, vt nusquam terrarum, nusquam gētium, vbiuis locorum. sed magis mirum est minime gentium, q̃ nusquam gentium. Potest itaque esse distinctio hic minime gentium. i. nequaquam, accersatur. s. deinde subdatur accerses sup. illam puellā in conuiuiū, q. d. es satis fatuus, vt velis accersere eam in conuiuium, & hoc interrogando, vel pōt intelligi cōtinue & affirmatiue minime gentium. i. nequaquam accerses sup. illam in conuiuium, quia videlicet prohibebo, miles tendere. i. pertinaciter contendebat, vt puer eam accerseret, inde. i. deinde, ventum est sup. ad iurgium. i. ad rixam & obiurgationem, interea mulier Thais demit sibi clam. i. amouet se, & tradit mihi aurum, ne amittat aurū quod tenebat, aut vt esset ad rixam expeditior, vel ad fugā dat. i. tradit mihi, vt auferam. i. asportem, hoc est signi. i. hoc signum, & coniectura, vnde sup. scio q sup. subducet se. i. clā se subtrahat. illinc. i. ex domo militis, vbi primum. i. cum primū poterit se subducare, scilicet.

LATO. ARgumentum} Ancilla indicat quid actum sit inter militem & Thaidem, & est narratio occasionis epitaseos. } Ita me dij} Verba ancillæ ad spectatores. } Neq; Negare audere, } Indicatur militis seruitus apud scortum. } Tristis} inuitus. } Huic ægre} i. moleste, quod doleret militi. } In cōuiuiū illam? } Eclipsis corripientis, subauditur accersas.

PETRVS MARS. ITa me dij ament, &c. } Muliebrem timiditatem, cautionē meretriciam, & hominis stolidi, zelotypiq; importunitatē, & impetum animi ad iurgia præcipitem, hęc scena exprimit. } Adductum ante oculos æmulum, } Aemulatio, inquit Cic. in 4. Tusc. Duplex illa quidem dicitur, vt & in laude, & in vitio hoc nomen sit. Nam & æmulatio, virtutis imitatio dicitur. Sed ea nihil hoc loco vtimur, est enim laudis. Et est æmulatio ægritudo, si eo quod concupierit, alius potiatur, ipse careat.

GLAR. VIx alia apud anctorem scena est, in qua carminum ratio minus constet, atque in hac admodum parua. Ioan. primū duntaxat carmen attigit, de quo rectè admonet omittendum esse aduerbium bene, quod veteres lib. non habent. De ceteris nihil, οὐδὲ γρῦ, quasi omnia bene habeant, quod fortassis in ipsius lib. fuit. At in nostris quotquot mihi videre contigit, nihil certi constat. Et Doct. primum quidem versum iamb. tetr. catal. iudicauit, Cum (si quidem Bene aduerb. nō omittatur, vt eius ostendit lib.) sit hypercat. Secundū rectè indicauit troch. acatalect. Tertium rursus fit iamb. tetr. cat. ait, cum sit acatalecticus potius, si quidem Iste pronomen non omittatur, & in Chremes nulla fiat elisio. Quartum trochaicum tetr. acat. facit Sic,

Militem rogat, vt illum admitti iubeat, ille continuo irasci.

Mirum vero carmen, quod quomodo ille in numerum posuerit fateor ingenue me nescire, maxime cum velit esse trochaicum. De sequenti idem iudicauit. Sextum versum ait octonarium cat. non adiecto, iambicus ne sit, an trochaicus. Si iambicum faceret, fieret tetrameter hypercatalecticus.

Id faciebat retinendi illius causa, quia illa quæ cupiebat,

Si Illius dissyllabum fecerimus, vna abundabit syllaba in ratione iambica. Sin trisyllabum, duæ, in ratione trochaica acatal. tres in catalectica. Reliquos deinde omnes trochaicos facit tetr. cat. præter quartum à fine, quē vult iamb. tetr. Hæc ita ille digessit, meo quidem iudicio, non satis commode. Itaque ego quid sentiā breuibus aperiam, relinquens lectori iudicium. In primo itaque versu, cum Ioan. omittēdum censeo aduerb. Bene, vt sint initio duo anapæsti, & tertio loco creticus? nisi malimus I, de Illum abijcere. In tertio pronomen Iste tollendum puto, quod prorsus nihil ad rem facit. Quartum versum finio in verbo Continuo, vt sint quatuor trochaici tetr. cat. ad hanc formam.

Ita me Dij amēt, quantū ergo illū vidi nōnihil timeo misera,
Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam aduenit Chremes adolescens frater virginis,
Militem rogat, vt illum admitti iubeat, is continuo

Hactenus integre constant hi quatuor trochaici catal. Nunc sequuntur quatuor iambici tetr. item catalectici, quos vt certius iudicium lectori sit, non piguit subscribere.

Irasci, neque negare audere. Thais porro instare,
Vt hominem inuitet. id faciebat retinendi illius causa:
Quia illa, quæ cupiebat de sorore eius indicare,
Ad eam rem tempus non erat, inuitat tristis, mansit ibi;

Et hi

Et hi versus integre constãt, nec vna syllaba claudicat. Nunc sequitur trochaicus vnus trimeter catalect. qualeis aliquando poetam hunc immiscere supra ostendimus, quos Doct. ægre admittebat, negare tamen non potuit.

Illa cum illo sermonem illico occipit.

Nec probo Aldinam editionem hoc in loco, quæ verbũ Occipit reiecerat, Nec alias, quæ pronomen Illa omiserant, cum veteres libri vtrunque habeant. Nunc deinceps sequuntur trochaici sex tetrametri cat. In 2. Puere legendum. Sed tertium, vt dixi Doct. iamb. tetr. facit, elisa prima syllaba de Accerse, à superiore versu. quam opinionem non reijcio. Ego tamen malim in eo varsu vel Accerse, vel Exclamat tollere, quorum neutrum opus est ad sensum, vt ita fieret trochaicus tetr. cat. vt alij. Verum. quia Donat. vtriusque in Commentariis meminit, non puto pertinaciter hoc asserendum, nisi quis existimet, quod Doct. putant, multa illi cõmentariis assuta. Verũ res non est tanti. Certe Thais verbum Accerse non repetit. In conuiuium illam? vnde facile sustulerim. Et vsur multæ in hac scena Aposiopesis, vt personæ humilis, ac secum submurmurantis, ac inde fortassis causa poetæ fuit, vt carmẽ ita variarit. Sed lector nostram hanc diligentiam boni consulat oro.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Secum cogitans Phædria, quæ sit intercepti amoris passurus incommoda, si totum biduum ruri manserit, vincente amore in vrbem redit. Et iam tempus est, vt reuocetur in scenam, completis omnibus, quæ illius desiderabant absentiam. Simul hoc amantium inconstantiam exprimit integram cito recurrens Phædria.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Ratiocinantem & cogitabundum Phædriam inducit, secum reputantem quid incommodi perpetietur intercepti amoris si totum biduum ruri permanserit. Sed vicit amor, eaque gratia importune in vrbem regressus inducitur, vt iurgium militis tollatur.

Senarij.

PHAEDRIA.

CVm rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita fit vbi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
* reputo Peiorem partem. quid opu' est verbis? dum hæc * puto,
Præterij imprudens villam. longe iam abieram,
Cum sensi. redeo sursum, male vero me habens.
Vbi ad ipsum veni diuerticulum, constiti.
Occepi mecum cogitare, hem biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eo ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe extrema linea
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc quòd timida subito egreditur Pythias?

Don. CVm rus eo, cœpi egomet} Hic nunc causa narratur, cur statim in vrbem redeat Phædria, qui discesserat absuturus biduum ad tollendum iurgium militis, & importune redit. {Dum rus eo,} Iam tempus est reuocandi in scenam Phædriam, postquam acta sunt omnia, quæ illius absentiam desiderabant. {Cœpi egomet mecum} Ordo, Cœpi aliã rem ea alia re cogitare. {Inter vias,} Figurate, & noue inter vias. {Et ea omnia in Peiorem partem} Vtrũ subaudiatur, cogitare? an ibant, aut vergebant, aut quid tale? {Dum hæc puto} .i. existimo, vt Virgil. Multa putans, sortemq; animo miseratus iniquam. Et est aphæresis, pro reputo. Putamus.n. instãtia: Reputamus præterita. {Vbi ad ipsum veni diuerticulum,} Diuerticulum, est vbi iter de via flectitur. & proprie diuerticula dicuntur in via domicilia, ad quæ de itinere diuertendum fit. {Constiti} Plus est nunc scientẽ stetisse, quàm præterijsse nescientem. {Hem biduum hic Manẽdum est} Interiectio laborantis animi. Biduum sic pronuncia, vt longum, nimiumq; tempus. Tum deinde hic tanquam in loco solo, atque tristi. {Soli sine illa?} Aut sine alio oblectamento? {Sine illa?} Satis amatorie. {Sine illa?} Iam causa est cum biduum granetur loco tristi, cur solatium conquirendum. Sunt aŭt qui idem putent soli esse, & sine illa, vt sine illa ἐξήγησις eius sit quod dixerat, Soli.

{Nihil est. quid? nihil?} Amantium disputationes intermiscent quædam consilia sanæ mentis, quæ iã statim resurgentis amoris sæuitia deuincuntur. {Eho ne videndi quidem erit?} Eho, ridicule additum, tanquam omnino non secum loquatur, sed cum altero? {Saltem hoc licebit,} Bene bis dictum licet licebit, quasi de re magna loquatur, totũ ergo amatorie. {Certe extrema linea} Et hoc rectè, quia quinque lineæ perfectæ sunt ad amorem. Prima visus, secunda loqui, tertia tactus, quarta osculari, quinta coitus. At sic dixit extrema linea, quemadmodum dicatur longis lineis quid fierit id est, de longinquo. {Amare, haud nihil est,} Amare modò frui amore dicit. Plaut. in Bac. Prius hic adero, q̃ te amare desinã. Et, Sine te amem. {Villam prætereo sciens} Sciens quidẽ, sed non minus amator q̃ prius. {Sed quid hoc, q̃ timida subito egreditur Pythias?} Ex his verbis persona in scenam veniẽs & locutura describitur. &, Timida, modo ægra, turbata, cõmota. Plaut. Manum ex mari timide. Et hic ipse: Vxorem, inquit, Philumenam paulitare nescio quid dixerunt. Timidum aliud naturale, aliud euentu est: vt, Addit se sociam, timidisq; superuenit Aegle. .xxG.

Gvid. CVm rus, &c.} Hic nunc causa narratur cur statim in vrbẽ redeat Phædria, qui discesserat absuturus biduũ ad tollendum iurgium militis, sed importune redit, verũ erat tempus reuocandi Phædriam in scenam, postquam facta sunt omnia, quæ illius absentiam desiderabãt. Ph. Phædria solus loquitur, cum eo rus egomet cœpi .i. incepi cogitare mecum .i. mente volutare. inter vias .i. inter eundem, vel in ipsis vijs. aliam rem ex alia .i. nunc vnam rem, nunc aliam, vt etiam Cic. ad Pætum, Me quotidie aliud ex alio impetit .i. aliud post aliud. & Virg. Nos alia ex alijs in fata vocamur. ita vt fit .i. quemadmodum fieri solet, vbi .i. cum quid .i. aliquid, molestiæ .i. displicẽtiæ, vt ita loquar. est in animo, & cœpi in quem cogitare ea omnia in partem peiorem .i. deteriorem. quid est opus verbis .i. quid attinet plura dicere, post dictum quid nunc subiungam dum .i. quandiu, puto .i. existimo, siue reputo hæc, & est aphæresis, puto pro reputo. Putamus aũt instantia reputamus præterita. ego præterij .i. prætergressus sum. imprudens .i. per imprudentiam, non considerans viam q̃ pertrãsibam. præterij ergo villam .i. domum agrestem quo ibam. iam abierã .i. pertransieram longe .i. procul illam villam, cum sensi .i. percepi. redeo rursum .i. reuertor, & est tautologia, vero .i. sed male habens me .i. male sanus, quia insano vexatus amore. vbi .i. postquam veni ad ipsum diuerticulum .i. ad semitam. qua de via diuertitur ac deflectitur. nam diuerticulum, vt ait Don. est vbi iter de via flectitur, & proprie diuerticula sunt in via domicilia ad quæ de itinere diuertendum fit. Constiti .i. restiti illic, & fixi gradum cogitabundus totus, cœpi cogitare mecum .i. apud me hæc sequentia. hem, interiectio laborantis animi. manendum est .i. oportet manere. hic .i. in hac villa, biduum .i. spatio duorum dierum. Manẽdum est mihi sup. soli, sine illa .s. Thaide. hic quasi in loco tristi, & biduum, quod tempus longum putatur amanti. Deinde intermiscet consilium sanæ mẽtis, quid tu postea .i. quid inde sequetur si biduũ manendum sit. nihil est manere .s. biduũ, deinde resurgens amor incitat eum vt dicat, quid nihil .i. quo dicis nihil esse biduum abesse, si non est copia .i. facultas tangẽdi. eho, ridicule additum, quasi non secum loquatur, ne quidem .i. nec etiam copia inquã videndi erit. si illud non licet .i. permittatur, hoc est tangere, saltẽ hoc licebit .s. videre, certe .i. profecto, extrema linea, appositiue dictũ .i. quod .s. videre. est linea extrema in amore. Quatuor .n. sũt lineæ in amore, prima visus, secũda tactus, tertia osculũ, quarta opus. lineæ ergo extremæ sunt visus & opus, nisi dicatur extrema linea, quemadmodum dicitur longis lineis quid fieri .i. de longinquo, amare .i. amore frui, haud nihil est .i. est aliquid, prætereo villam sciens .i. non imprudens, sed nõ minus amator, q̃ prius, & ideo amore impellor ad repetendam vrbem. Sed quid hoc est, his verbis persona in scenam veniens & locutura describitur & timida, sed quid hoc est .i. qd hoc sibi vult q̃ Pythias egreditur .i. exit subito, timida .i. commota ægra animo, ac turbata. Aliquid est timidum naturaliter. vt, cũ canibus timidi venient ad pocula damæ. aliquid est etiã timidum ex euẽtu. vt, Addit se sociã, timidisq; superuenit Aegle.

Lato. ARgumentum} Redit à villa Phædria secum loquẽs quid egerit, & aduentu eius inchoatur epitasis alterius partis fabulæ. {Dum hæc puto} Cogito, reputo. {Diuerticulũ} Deflexus viæ ad villam vuegscheid. {Manendum est soli} Cogitatio, incertus amantis, qui tamen amoris impotentia vincitur, vt ante statutum tempus redeat.

Petrv Mars. DVm rus eo, &c.} Vis amoris, & illius inconstantia, qui in castris militat Cupidineis, ac Venereis, compede vincta est adeo, vt sui iuris non sit, hac scena exprimitur. Iccirco Cherea lena apud Plaut. in Asin. sic adolescẽtem alloquitur. Fixus ẽ hic apud nos animus tuus clauo cupidinis. Remigio, veloq; quantum poteris fuge, q̃ magis in te in altum capessis, tam æstu

te in portũ refert.§Preterij imprudens villam;§Villa est domus ruralis, sic dicta à via, prope q̃ poni debet propter cõmoditatem imponendi aliquid & exportandi.§Vbi ad ipsum veni diuerticulum§Diuerticula sunt loca, vnde deflectimus iter ad villam, quæ nõ multum distat à via publica. Est igitur diuerticulum, deflexus à via. Vnde Iuuen. per translationem dicit. A diuerticulo repetatur fabula. Inde diuersoria, & diuortia apud Virg. Obijciũt equites sese ad diuortia nota. §Haud nihil est,§ q.d. Aliquid est, frui amoris affectu eo modo, qui pro temporis conditione conceditur.§Videndi§Subaudi, si ad ipsum contractum venire non datur rei concupitæ vel amatæ.

GLAR. IN quarto huius scenæ versu, Puto, legit Don. & pro, Reputo positum ait, & κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν ablatam esse re initio. In 7. carmine Diuerticulum, tertia syllaba correpta est. In 9. vel I, in Illa abijcitur, vel tertio loco est creticus pro dactylo. In 10. Nihil primo dissyllabum, secũdo monosyl. Vltimũ carmen auctoribus Doct. trochaicum est tetr. cat. Sed in Subito o, non eliditur. quod si d, in Quid elidatur, & est tollatur, erit vt reliqui, iambicus, & celeritas nõ minus per iambum atque per trochæum significatur.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilam ab Eunucho vitiatam, magnopere queritur Pythias, miratus Phædria, atque ita ex illius querela, & huius errore, multum delectationis spectator capit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena operæpretium erat aliquid delectationis ex querela Pythiæ, & errore Phædriæ spectatoribus offerre. Nam magnopere ancilla de stupro Eunucho conqueritur, quod certe Phædriæ difficile creditu videbatur.

Iambici Tetrametri mixti Trochaici. Senarius vnus atque alter. Dimeter vnus.

PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

VBI illum ego scelerosum misera, atq; impium inueniam? aut vbi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum? PH. perij: hoc quid sit, vereor.
PY. Quin insuper etiam scelu', postquam ludificatu' est virginem,
Vestem omnẽ misera discidit, eam ipsam capillo conscidit.
PH. Hem. PY. qui nunc si detur mihi,
Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico?
PH. Profecto nescio quid absente nobis turbatũ est domi.
Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quæris Pythias?
PY. Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignu' es cum donis tuis
Tam lepidis. PH. quid istbuc est rei?
PY. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?
Vitiauit virginem, quãm heræ dederat dono miles. PH. quid ais?
PY. Perij. PH. temulenta es. PY. vtinam sic sient, mihi qui male volunt.
D. Au, obsecro mea Pythias, quod istuc nam mõstri fuit?
PH. Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit? PY. ego illum nescio
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstitisse. PH. nequeo mirari satis,
Quò abire ignauos ille possit longius, nisi domum
Forte ad nos redijt. PY. vise amabo, num sit. PH. iam faxo scies.
D. Perij, obsecro. tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem.
PY. At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maximos,
Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem venerat.
Nam illum aliquò conclusissem, neque illi commisissem virginem.

DON. VBI illum ego§ In hac scena operæprecium delectationibus est spectatoribus ex querela ancillæ Thaidis, atq; errore Phædriæ. §Vbi ego illum§ Hoc initio ostenditur tanquam persequentem fugientem, progressam esse personam.§Scelerosum§Scelerosus est multorũ: Scelestus, vel vnius. Scelerosus, proprie auctor est sceleris. Sceleratus, in quo scelus sit constitutum vel commissum.§Scelerosum, atque impium§Scelerosum in Thaidem, impium in virginẽ. §Audax facinus facere§ Facinus facere, figura archaismus.§Hoc quid sit, vereor§Pro duobus vnũ dixit. [Vereor, pro nescio, & vereor. §Quin insuper etiã§ Accusatio facti.§Scelus§Auxesis. Plus.n. est scelus q̃ scelestus. Ve Lucil. Carcer vta carcere dignus.§Postquam ludificatu' est virginem,§Argumentum ab his quæ sunt post negocium gesta. Et mire: Postquam ludificatus est, discidit dixit, cum ille videlicet, dum virgo reluctatur, hoc fecerit. Et mire expressit vitium illarũ virgini ab eo quidem, qui vitiare iam posset, sed tñ eiusmodi adolescẽtulo, cuius pp teneras adhuc vires ad explendam Venerem longiore mora aduersus virginẽ vtendum fuit. Nam ideo præter occasionem familiæ discedentis, tempus, locus, &c. attributa negocio, etiam somnus virginem opprimẽs adiuuat Chæream. Et mire ludificatus potius, q̃ complexus est, aut tale aliquid quod amorem indicaret.§Vestẽ oẽm misere discidit,§Adeo vt amore fecerit, sed iniuria. Et vide, vt ex his appareat multũ virginẽ reluctatã esse.§Eam ipsam capillo conscidit§Multo melius, q̃ si diceret, capillum illi cõscidit.§Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolẽ§ Non ne credis Pythiam id comminari quod à virgine minus factum sit? quod, quia puella, nõ potuit.§Vnguibus§Quibus armatus hic sexus.§In oculos§Quasi amatori.§Venefico?§Mutãti homines, & ex virginibus mulieres facienti. An venefico, amatori? quia amor, venenũ occultum est, vt Virg. Occultũ inspires ignẽ, fallasq; veneno. Et longumq; bibebat amorem. §Absente nobis turbatum est domi§ Aut subdistinguendum est, & subaudiendum me, aut archaismos figura est, absente nobis, p nobis absentibus. Pomponius, Sine ergo istuc, præsente amicis inter cœnam. Varro in Marcellum, id præsente legatis omnibus, exercitu, pronũciat. §Absente nobis§ Cum sic dicit, pro præpositione ponit absente, ac si diceret, coram amicis.§Quid festinas?§Properas, turbaris, & trepidas? Sal. Festinantibus in summa inopia patribus. §Egon' quem quæram?§ Deest rogas. §Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?§ Aut ἀντίπτωσις: vt, Vrbem q̃ statuo, vestra est. Aut quem cum interrogatione pronunciandũ, vt sit qualem. §Eunuchum quem dedisti§ Quidam volunt quem distinguere, q.d. qualem, sed nesciunt hac figura multum veteres vsos esse eunuchum.n. ad dedisti verbum, retulit. Nunc ergo addit pp illud σχῆμα assumendum extrinsecus, is Eunuchus. Nam quoties vno nomine, aut pronomine diuersæ declinationis enunciationes cõprehenduntur, necesse est quod alteri accommodatum fuerit, ab altero discrepare. §Quem dedisti, quas turbas§ Et quam, & quas sic accipe, quasi dixerit, qualem eunuchũ, & quales turbas.§Quid ais?§Hoc admirantis est magis, q̃ interrogantis.§Temulenta es§ Ebria, à temeto, quo nomine antiqui graue vinum appellabant, eo q tentaret mentem i. labefactaret. Virg. Tenuisq; Lagæos Tẽtatura pedes olim, vinctura q; linguam. §Vtinam sic siẽt, mihi qui male volunt§ Bene non, ebriam esse, in maledictum vertit, quasi vero temulentam esse, felicitatis sit. An non negat se esse ebriam, sed non vino, verum malo ebriam vult intelligo. §Mea Pythias§ Mea, & mea tu, & amabo, & alia huiuscemodi, mulieribus apta sunt blandimẽta.§Quod istuc nam monstri fuit?§Quippe monstrum est omne contra naturam. Si igitur eunuchus est, & vitiauit virginem, contra rerum naturam factũ est, & recte monstrum est. Et ordo est, Quidnam istuc monstri fuit?§Qui istuc facere eunuchus potuit? Istuc facere honestius apud puellam, q̃ si vitiare dixisset, & potest videri aliquid nutu significare. §Ego illum nescio Qui fuerit§ ἔλλειψις. Bene vitauit Eunuchi nomẽ, vt vitiasset virginem obtinere posset.§Virgo ipsa lacrumat§ Nunc ostendit quid fecerit, & ostendit argumentis. §Neque, cũ rogites quid sit, audet dicere§ Quid si verberata esset? sed non puderet queri. Hæc aũt iniuria apud virginem non habet nomen. §Bonus vir§ εἰρωνικῶς. nõ.n. iam Eunuchus.§Nusquam apparet§Nescias vtrũ fuga eius quæratur, an culpa. sed constat hæc argumenta esse, q ipse

ipse virginem vitiauerit.} Bonus vir} Bene vir, quia hoc illum esse contendit. } Etiam hoc misera suspicor} Bene etiam, qui & hoc suspicatur virginem vitiatā } Nequeo mirari satis} Bene hic omnes suspiciones ad eunuchum quem nouit, reuocat. nescit Chæream si quidem huc esse. Et mira locutio, pro eo quod est, nescio. } Nequeo mirari satis, Quo abire ignauos ille possit longius, Vise amabo, num sit} Domi subaudiendum est, aut, non sit quod dicis. } Sed nihil posse} Vt voluntatis rei sint, nō etiam facti. Verum miseræ non in mentem venerat} Non, nihil posse eos, sed amatores esse maximos. ad partem enim sententiæ pertinet quod dicit, Non in mentem venerat, non ad totū quod audiisse se dudum. Etiam nisi penitus negatiue consideraueris, controuersia inerit. si enim nihil posse audieras, quid est quod in mentem non venerit vt vitares? vtrum igitur amatores mulierum esse maximos audieras? quod ipsum vitandum fuit. Neque. n. hoc satis est ad pudicitiā. stuprum vitasse, cum impudica fieri vel solo osculo possit q̄ omnino integram & illibatam velis. An verum, non erit coniūctio, sed nomen? vt illud quasi falsum audierit, hoc aūt, quod verū inuentum est, non ipsa suspicata sit. Nam in mentem venire, nō reminisci, sed tm̄, sed etiam cogitare significat. Sic Cic. In mentem tibi non venit causam publicam sustinere. i. non cogitas, nō suspicaris. } Verum miseræ} Si verum pro cōiunctione accipimus, subaudiendum erit, amatores mulierum eos esse maximos. } Non in mētem venerat} Non quod audieram, sed, quod hic fecit. An non aliud in mentē venerat? non. s. facturū fuisse quod fecit. } Non in mentem venerat} Aut nō erat cogitatum, aut nō erat recordata. } Nam illum aliquò conclusissem} Mire conclusissem dixit, vt sæuā feram sic alibi, Conclusam hic habet vxorem sæuam. } Neque illi commisissem virginem} Si vel amatorem tantum meminissem.

GVID. VBi illum, &c.} In huius scenæ initio ostēditur progressam esse personam ancillæ Thaidis tanquam prosequētem fugientem. P. Vbi i. in quo loco. ego misera inueniam illū. s. Chæream, scelerosum. i. sceleribus plenum, quia Thaidem quæ ei credebat, illusit, atque impium. i. iniquum, & improbum in virginem. s. cui vim attulit, Scelerosus est multorum scelestum. Scelestus vero est, vel (id est etiam) vnius. Scelerosus est proprie auctor sceleris, sceleratus in quo scelus sit cōstitutum, & cōmissum, aut. i. vel, vbi quæram illum scelerosum. Hoccine i. ne verum est, aut credibile ipsum, sup. scelerosum esse ausum facere hoc tam audax. i. tam importunum facinus, & tam proteruum ac petulans. Perij. i. perdita sum. PH. Vereor. i. & nescio & timeo quid hoc sit quod conqueritur. Pythias. P. quinetiam. i. atque, etiā, insuper. i. præterea, postquam scelus pro scelestus, sed antexesis est. Plus est. n. scelus q̄ scelestus, ludificatus est. i. decepit illusit, virginem. i. puellam dono datam discidit. s. diripit omnem vestem. i. totā vestem illi virgini miseræ. tum. i. deinde: conscidit. i. lacerauit illam capillo multo melius, q̄ si diceret capillum illi conscidit. PH. hem, interiectio indignantis. P. qui. s. Eunuchus (continuat enim sermonem suum Pyth.) si potest, hic capi pro vtinam, inde ò si, vt sit sensus, Vtinam nunc detur mihi vt inuoluem. i. in modum auis volantis celeriter saliam in capillos illi venefico. i. mutanti homines, & ex virginibus mulierem facienti, aut venefico. i. amatori. nam amor venenum occultum est. Virgil. Occultum inspires ignem, fallasq; veneno. Veneficus proprie dicitur, qui venena miscet. & per illa alienæ vitæ insidiatur, qui alio nomine dicitur intoxicator. vt ergo ego inuolem vnguibus. i. per vngues in capillos illi venefico. PH. profecto nescio quid est turbatum. i. perturbatum domi, absente nobis i. nobis absentibus. singularis pro plurali, adibo. i. accedā ad eam, quid istuc. i. istud est sup. quod ita quæritas ò Pythia, quid. i. cur festinas. i. properas, turbaris, & trepidas, aut ò Pythia, quem hominē sup. quæris. i. inuestigas & prosequeris. P. hem, interiectio indignantis rogas sup. quem quæram? abi hinc. i. discede à nobis, quo. i. in q̄ partem dignus es abire, q. d. in malam rem cū tuis donis, tam illepidis. i. inuerecundis. PH. quid istuc rei. i. quid ista res est. P. rogas. i. interrogas me is Eunuchus, sup. quem Eunuchum dedisti Thaidi, quas turbas. i. turbationes dedit nobis, quemadmodum dicimus, Sermonem quem audistis non est meus, Vrbem q̄ statuo vestra est. sic etiam hic Eunuchum quem dedisti, vbi vel Eunuchum ponitur pro Eunuchus, casus pro casu, vel extrinsecus sumitur, siue subauditur is Eunuchus pro vt interpretant, placet. Alij capiunt interrogatiue quem pro qualem, vt sit sensus, quem. i. qualem Eunuchum dedisti, quas. i. quales turbas dedit nobis, ipse vitiauit. i. stuprauit & violauit virginem, q̄ miles Thraso dederat heræ. i. dominæ Thaidi, dono. i. ꝓ dono. PH. quid ais, quasi non credat aut intelligat, & est admirantis P. perij. i. perdita sum. PH. es temulenta, id est vino ingurgitata. & ebria, à temeto, quo nomine antiqui graue vinum appellabant, eo q̄ tentaret mentem. i. labefactaret, siue perturbaret. P. vtinam illi, qui mihi male volunt, sic sint ebrij, supp. ego sum, q. d. non ego me esse ebriam, at non vino, sed malo & indignatione. D. au, interiectio indignationem ostendens & dolorem quia videbat alteram ancillam sic dolentem, mea Pythias, mea blandimentum mulieri aptum est, vt & amabo, & mi, & alia id genus, quidnam. i. quid istud monstri fuit. i. quid fuit istud inopinatum, & contra naturam factum? quippe omne monstrum est quod est contra naturam, seu prætergrediunt naturæ modum. Nūc autem contra naturam factum est, si Eunuchus stuprauerit virginem. P. insanis. i. à tuo sensu destitueris, qui. i. quomodo Eunuchus potuit facere illud, hoc est virginem stuprare. P. ego nescio. i. nō cognosco illum qui sit, qui stuprauerit virginem. i. sit Eunuchus necne, res ipsa. i. ipse effectus, indicat. i. liquido ōndit hoc vitium, quod fecit virginem violando, ipsa virgo lacrymat, pro lacrymatur. i. est effusa in lacrymas, neque audet dicere quid sit, nam hæc iniuria apud virginem non habet nomen, cum rogitas. i. interrogas eam, autem. i. sed, ille bonus vir, bonus per ironiā, & bene vir, quia virum se esse ostendit non eunuchum, nusquam. i. in nullo loco, apparet. i. facit copiam sui. seu præsto est. Etiā ego misera suspicor. i. opinor hoc videlicet ipsum Eunuchum abeuntem abstulisse aliquid domo. i. ex domo Thaidis. PH. nequeo satis mirari. i. nescio: quo. i. in quem locum ille ignauus & inualidus posset ire longius, nisi si forte redijt domum ad nos. i. quod dicitur vulgo penes nos, sed de eo dicendi genere satis est dictum. P. amabo, blandimentū muliebre, quasi rogo te per amorem, vise. i. vade ad vidēdum, nū. i. nunquid sit domi. PH. iam. i. statim, faxo. i. faciam, vt sup. scias an illic sit nec ne. D. perij, ò tu mea, blandimētum muliebre est, obsecro. i. quæso, vidisti ne sup. vel audiuisti facinus. i. flagitium, tam infandum i. tam detestandum, & abominandum, ego quantum ad me spectat, ne quidem. i. nec etiam, audiui tale facinus. s. P. at. i. sed audieram eos eunuchos esse maximos amatores mulierum, sed audieram eos nihil posse ita, quod non deerat voluntas, sed facultas. Verum. i. sed, non venerat in mentem mihi miseræ, id est ego misera non eram suspicata, vel non cogitaueram eos esse sup. amatores mulierum maximos. In mentem venire non solum significat reminisci, sed etiam cogitare & suspicari, nonnulli capiūe verum, vt sit nomen, & sit sensus. Audieram quidē eos nihil posse, tamen illud audieram falsum, verum autem. i. veritas, non venerat mihi in mentem. i. veritatem non cogitaueram, nam conclusissem. i. inclusissem tāquam sæuam feram, aliquo. i. in aliquo bono loco, vel in aliquem locum trudendo conclusissem, nam in cōcludendo modus localis adesse intelligitur, neque cōmisissem. i. credidissem, siue tradidissem illi virginem custodiendam.

ARgumentum} Accusatur ab ancilla Eunuchus deprehensio facinore quod vix credit Phędria } Postquam ludificatus est} Honeste pro vitiauit. Et est exaggeratio criminis à consequentibus. } Vt ego vnguibus} Comminatio apta mulieri. } Hem} Incusatio Phædriæ. } Eunuchum} Antiptosis. } Hoc quod fecit} Transfert argumētum à persona ad rem, & signis explanat } Aliquo conclusissem} Odiose, tāquam feram & est synæresis, pro conclusissem. LATO.

VBi illum ego scelerosum, &c.} Iram muliebrem, & animū vindictæ in primis cupidum, imprudētiam, & post factum pœnitētiam hęc scena exprimit. Arrogat quippe sibi multum fœmina. & læta furit, vt tigris raptis catulis, insidiatur vt vulpeculam, & rumpitur si vlcisci non datur, nihilq; habens ad vindictam, propter animi mobilitatem suspitat. Vnde dicit Iuuen Nemo magis gaudet vindicta, q̄ fœmina. Oppositum facit animus generosus, & magnus, de quo sic scribit Seneca: Si magnanimus fueris, cum inimicum in potestate tua videris vindictam putabis vindicasse potuisse. Scito enim honestum & magnum vindictæ genus esse ignoscere. Aristot. in 4. Moralium de Natura viri magnanimi, sic ait: Nec est memor mali sibi illati, non est enim magnanimi meminisse, præsertim mala, sed potius despicere. } Postquam ludificatus, &c. Plaut. in Bacch. Mea causa de auro ludificatus est. } Vnguibus facile, &c. } Inuolare, est irruere, & insilire, inquit Non. à volatu, à vola. i. media manu dictum. PATR. MARS.

ET hac scena via est alia carminum varietate magis admirabilis. Primo versu, aut creticus est loco quinto aut i, contrahitur in Impium, aut u, de Inueniā eliditur, vt sit iambicus tetr. catal. Deinde secūdo carmine prima syllaba à priore versu eliditur, & eiusdem est rationis. In tertio vel sibi eliditur, in Scelus, ac Ludificatus, vel creticus est locis tertio, ac sexto & est trochaicus tetram. catal. Quartus est iambicus tetram. acatalect. Quintus Dimeter iambicus acatal. Sextus rursus iambicus tetr. acat. Septimus troch. tetr. catal. Octauus rursus iamb. tetr. acat. Deinde sequuntur duo senarij iambici: quorum posteriore vel tuis monosyll. est, & d, eliditur in Quid, aut creticus est locis secūdo & quarto. Vndecimus est rursus iamb. tetr. acat. Duodecimus ambiguus est. Si Vitias legas, ꝓ Vitiauit, vt Virg. 3. Aen. Fumat, pro Fu- GLAR.

pro Fumauit, erit troch. tetr. catal. Sin Vitiauit legas, & primo loco creticum pro dactylo constituas, erit iamb. tetr. catal. Doct. & præcedentem, & hunc iamb. tetr. scripsit, sed nõ adiecto, catalectici an acatal. sint. Decimustertius troch. est tetr. catal. In 14. si Au, totum elidas, erit troch. tetr. catal. vt proxime præcedens. Sin an, corripiatur, non elidatur, erit iamb. tetr. acat sicut est sequẽs, nempe 15. Decimussextus senarius est iamb. Qui deinde sequuntur iambici sunt tetr. acat. Quorũ in 2. vel S, eliditur in bonus, uel creticus est loco secundo. In 4. Quo corripitur, non eliditur. Doct. trochaicum indicauit eliso Quo. Verum cum in hac scena alioqui mira sit mixtio, hoc quoque facile admiserim. In 5. Rediit legendum, nec est insuetum Nisi cum indicatiuo. Post nom, quidã lib. hñt Domi, quod Don. supplex, nec carmen patitur. In 6. anapęstus est primo loco, trisyllabo Perii, deinde eo spõdeus, o longo in obsecro, vt sequente scena, versu nono. Doct. tñ troch. cat. iudicauit. In penult. Potesse idem legit, & carmen sanè id postulat.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hic ridicule quodam & periucundo errore spectatores oblectatur. Phædria enim credit Eunuchum queri, quem dono Thaidi dederat, & hunc iratus adoritur vt virginis stupratorem, signis tandem & argumentis cõperit à Chęrea fratre perpetratum scelus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena facetus & iucundus error est, quandoquidẽ Phædria credit esse Eunuchum ipsum, qui quæratur. Proinde sic indignatus eum aggreditur, vt secum iniuriam expostulet tum insignis & argumentis comperit Chęream fratrem scelus perpetrasse.

Iambici, Senarij. Praterea Trochaici Tetrametri Catalectici.

PHAEDRIA, DORVS, PYTHIAS, DORIAS.

EXI foras scelesle: at etiam restitas?
Fugitiue prodi, male conciliate. D. obsecro. PH. oh,
Illud vide, os vt sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paullum si cessassem Pythia,
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.
P. Habes ne hominem amabo? PH. quid ni? P. ò factum bene.
D. Istuc pol vero bene. P. vbi est? PH. rogitas? non vides?
P. Videam obsecro, quem? PH. hunc scilicet. P. quis hic est homo?
PH. Qui ad vos deductus hodie est. P. hũc oculis suis
Nostrarum nunquam quisquam vidit Phædria.
PH. Non vidit? P. an tu hunc credidisti esse, obsecro.
At nos deductum? PH. nanque alium habui neminem.
P. An,
Ne comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honesta facie, & liberali. PH. ita visus est
Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fędus, quia illam non habet.
P. Tace obsecro, quasi vero paulum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu vero videre velles Phædria.
Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustellino. PH. hem, quæ hæc est fabula?
*Eò redigis me, vt, quid * egerim, egomet nesciam.*
*emerim *Eho tu, emin' ego te? D. emisti. P. iube mihi denuo*
*rogo. *Respondeat. PH. * roga. P. venistin' hodie ad nos? negat.*
At ille alter venit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno. PH. agendum, hoc mihi expedi.
Primum vnde habes istam, quam habes, vestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus? D. venit Chærea.
PH. Frater ne? D. ita est. PH. quando? D. hodie.
PH. quàm dudum? D. modo.
PH. Qui cum? D. cum Parmenone. PH. noras ne eum prius?
D. Non: nec, quis esset, vnquam audieram dicier.
PH. Vnde igitur, meũ fratrẽ esse, sciebas? D. Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi vestem. PH. occidi.
D. Meam ipse induit: post vna ambo abierunt foras.
*P. Iam satis credis sobriam esse me, & * nil mentitã tibi?* *mentitã nihil
Iam satis certum est virginem vitiatam esse? PH. age nunc bellua,
Credis huic quod dicat? P. quid isti credam? res ipsa indicat.
PH. Concede istuc paullulum. audin'? etiam paullulum, sat est.
Dic dũ hoc rursum, Chærean' tuam vestẽ detraxit tibi?
D. Factum. PH. & ea est indutus? D. factum. PH. & pro te huc deductu' est? D. ita.
PH. Iupiter magne, ò scelestum, audacem hominem. P. væ mihi,
Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis?
PH. Mirũ ni tu credas quod iste dicat. quid agã, nescio.
Heus tu negato rursum. possum ne ego hodie ex te exculpere
Verum? vidistin' fratrem Chæream? D. non. PH. non potest sine
Malo fateri, video. sequere me hac. modo ait, modo negat.
Ora me. D. obsecro te vero Phædria. PH. i intro. D. hoi, hei.
PH. Alio pacto honeste quo modo hinc nunc abeam? nescio.
Actum est si quidẽ. tu me hic etiam nebulo ludificabere?
P. Parmenonis tã scio esse hãc technã, quàm me viuere.
D. Sic est. P. inueniã hodie, parẽ vbi pol referã gratiã.
Sed nunc quid faciendũ censes Dorias? D. de istac rogas
*Virgine? P. ita: vtrum taceam ne, an * predicem? D. pol, si sapis,* *prædicis
Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis.
*Hac re & omni turba * euolues te, & illi gratum feceris.* *exolues
Id modo dic, abisse Dorum. P. ita faciam? D. sed video'n Chremem?
Thais iam aderit. P. quid ita? D. quia, cum inde abeo, iam tum inceperat.
Turba inter eos. P. aufer aurum hoc: ego sciho ex hoc, quid siet.

EXI foras scelesle:} Iocundus error, in quo non dubitet Phędria ipsum esse qui præteritur, verũ insuper sic aggreditur tanquã si ipse. {Scelesle:} Quale est, scelestũ appellari qui nihil sciat. {Restitas?} Necessario restitat, qui miratur se protrahi. {Fugitiue?} Et scelestum, & fugitiuum increpat, in hunc crimen transferens Chęreæ. {Male conciliate} Opportune adolescens hic exprobrat munus magno emptũ Male, magno sighat, vt Plaut. in Amph. Hæc mox scita est exercendo scortũ cõducto male. Ergo male conciliate, magno empte significat. nam omnis conuentio, cõciliatio nominatur. Conciliatũ ergo, magno emptũ. {Os vt sibi distorsit} Et hic meminit adolescẽs insinuandi muneris, dicit illũ sibi os distorsisse, qui natura sit pulcher. Os aũt dicimus illi distorquere, quẽ natura pulchrũ decipimus. {Quid huc reditio est?} Eleganter ei reditio obijcitur, qui reuera loco se non mouerit. {Quid vestis mutatio?} Sic veteres. Plaut in Trin. Quid tibi interpellatio, aut in consiliũ huc accessio est? Cæcilius ἁρπαζομένη. Quis tibi aucupatio est argumentum, aut de amore verbicatio est patris? {Quid vestis mutatio est?} Nam liberi vestẽ habeat, vtpote Chęreæ, serui uero atq; Eunuchi deposuerat. Don.

§Paululum si cessassem Pythia§ Familiare est iratis auertere se ad aliam personã ab ea in quem cõmouentur. §Ita iam ornabat fugam§ Vt supra, Adornant vt lauent §Habes ne hominem amabo?§ Hæc omnia Pythias cernens eunuchum, loquitur. id n. erit iocundũ vt quærat illum quem videt. §Quid ni?§ Quid ni, quid nisi, hoc est cur non habeam? §Vbi est?§ Dorionem contemplata, dicit, Vbi est? quia nõ ipsum, sed alterum nouit. §Rogitas? non vides?§ Stomachatur vterque errans mirifice; illa, q eunuchũ credidit, Chæream videns, hic, q eunuchoobiecit quod commisit Chærea. §Hunc scilicet§ Hic iam tangens eunuchum, dicit Phædria. §Hunc oculis suis Nostratum nunquam quisquam vidit§ ἀρχαϊσμὸς est figura, pro nostrum, vel nostratum. i. quæ familiæ nostræ sunt, vt parum sit non vidisse Thaidem, nisi addatur, ne familiarium quidem vllam esse, quæ hunc viderit. §Quisquam§ Antiqua locutio est. §Non vidit?§ Totidem iisdemq; verbis repetit. Et interrogatio stuporem admirantis ostendit, & tam veluti con sentientis. §Nanque alium habui neminem§ Bene ad illud quod ait, An tu hunc, quasi ex multis. §Au, Ne comparandus hic quidẽ est§ Hau, interiectio est conturbatæ fœminæ, nec constantia sibi. §Ille erat Honesta facie, & liberali§ τῷ ἰδιωτισμῷ erat, quasi de mortuo, aut qui non est. s. Thaidi, quia fugit. §Honesta facie, & liberali§ Commode descriptus est Chærea. §Nunc tibi videtur fœdus,§ Facete, fœdus videtur. non. n. est. §Tace obsecro:§ Apte dictum est tace, fœmineo stomacho quasi impudenter assistẽti fœminæ improbæ, & argumenta inaniter pertinacitérque inuocanti. §Tace obsecro:§ De consuetudine dictum est tace, & bene additur obsecro, ne tace ipsum, videatur iniuria. §Quẽ tu vero videre velles Phædria§ Commota aduersus Phædriam, cogitur eum laudare, cui irata est. & ideo totum callide. §Quem tu vero videre§ Facere, quasi nec hunc, nec ipsum qui misit, conspectũ velit. §Quem tu§ Quem, talem & breuiter forma eius laudata est, cũ prolixina illius sit describenda deformitas. §Quem tu vero videre§ Vero, pulchre. Pulchre enim est cuius forma, nec odium, nec eouitium commeruit. Lucilius in Sat. ex facie florem delegeris. §Quem tu videre§ Quare tu? an quia iste iam non velit videre, iratus. s. ob vitiatam virginem? An tu, quasi spectante elegana formarum, & qui amator sis Thaidis? §Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,§ Si hoc totum pronunciandum, quasi irascatur huic, propter quem laudauerit Chæream. §Vietus,§ Mollis, flaccidusq;, & flexibilis corpore. vnde & vimina & viminea, & vites, & vietores dicuntur, & viete, religare dicitur, quia vietis virgis magis religare possumus quidlibet. Lucretius araneæ dixit vietam vestem, id est, pueri mollitia præditam. §Vetus§ Ad vituperationem modo non ad laudẽ ponitur, vt veteris poetæ maledictis respondeat. Vetus est, cuius diminutiuum est vetulus. §Veternosus,§ Morbo vetere confectus. i. veterno, quales sunt qui hydropem patiuntur. Et recte. Nam sæpe Eunuchi in senecta veternosi sũt, & cito hoc laborant morbo. §Senex,§ Ex morbo ægritudineque rugosus. §Senex,§ Verum senex? an quia ita videtur ob deformitatẽ? §Colore mustellino§ Errauit Terent. non intelligens Menandricum illud, ὁ τοῖς δ᾽ ἦν γαλεώτης γέρων. ait autem, Stellionem, animal quod lacertæ non dissimile est, maculoso corio. nanque ad id genus colori & facies exprimitur eunuchorum corporis, quia plerique lentiginosi sunt. Hinc ergo errauit ideo, quia γαλῆ Mustella dicitur, γαλεώτης, Stellio. ὡς παρ᾽ ἀρισοφάνει [illegible] ἰδεῖν γαλεώτην καταχέσαντι συνέβη. Ego Adesionem sequor, qui recte intellexit, Terentium scientem, mustelino colore eunuchum dixisse coloratum velut sublurido, quia vere eunuchi, aut ex cãdidissimis lentiginosi sunt, vt ex Gallis, & huiusmodi occidẽtalibus, aut ex fuscis, subluridi, vt ex Armeniis, & aliis oriẽtalibus. §Vt quid egerim egomet nesciam.§ Pro non meminerim, vel non agnoscam. §Eho tu, emin' ego te?§ Miro stomacho quod ipse fecit, id ex alio conatur audire, quatenus hæc audiat, an hoc fecerit. dubitatiue. §Mihi denuo Respondeat,§ Hoc est quod in Rhetoricis Cic. ait, Contra firmam argumentationem, aliam æque firmam, aut firmiorem opponimus. hæc est autem æque firma. Denuo autem, ad Respondeat, pertinet: non ad Iube. §Denuo Respondeat§ Iube vero, mihi denuo respondeat, intelligendum est. §Roga§ Mire vtriusque fiducia confertur, & apud vtrunque est veritas, enim vterque fallatur. §At ille alter venit§ Bene rustat, quasi ex parte iam obtinuerit Pythias. §Agendum, hoc mihi expedi§ Hæc Plautina sunt, cum in iisdem longa sit disputatio, sed mire à Terentio proferũtur ad eius exemplum, & quod est plus, carent Plautinis nugis §Agedum§ Dum παρέλκον est, & adiuuat ex animo loquentem. §Taces?§ Et recte tacet, quia meruit Chæream. §Monstrum hominis,§ Bene eunucho dictum est monstrũ hominis, hoc est nec mas, nec fœmina castré. Sic & supra, senem, mulierem dixit. §Modo§ Nota modo aperte pro præterito tempore dictum esse. i. iandudum nam qui vitiauerat virginem, non modo, sed longe ante vestem mutauit cum Eunucho Phædriæ. §Quicum?§ Præpositio cum his dictionibus supponitur, quicum nobiscum, vobiscum. Ceteris vero, ita vt ipsum nomẽ præscribit, præponitur vt, cum amicis, cum exercitu, cum aduocatis. §Vnde igitur, meum fratrem esse, sciebas?§ Vtpote nouitius, & eum qui ex Piræeo rato discesserit, & longo interuallo ἀπὸ τῆς ἄστεως venerit. Et hæ sunt obliquæ interrogationes, qbus vti oratores videmus, cũ deriuare testimoniũ nitũtur. Et ideo sic ait Phædria, vt frustretur omnia quæ confessus est Dorus. vult. n. fratri eius consultum. §Parmeno Dicebat eum esse:§ Prope infirmatum testimoniũ est. quod enim sic ait, Parmeno dicebat cum esse, falsum esse potest. Et mire sic ait: vt, Sola mihi talis casus Cassandra canebat. Sic autem dicimus, quando nõ semel quod factum fuerit, sed sæpius demonstramus. §Iam satis credis sobriã esse me,§ Quia supra dixit, Temulẽta es, & quasi grauem iniuriam hoc dicto passa sit, memoriter dictum retulit: vt, En ego victa sinu. &, Pulsus ego. §Iam satis certum est virginem vitiatam esse?§ Ordine ait, cum primum de se, tũ de aduersario loquitur. §Credis huic quod dicat?§ A personæ qualitate derogat fidem. nam quid credendum est seruo Eunucho fugitiuo? §Quid isti credam? res ipsa indicat§ Hic à persona, quæ conuinciebatur, oratorie ad factum se retulit. §Concede istuc paululum§ Ad se versum dicis istuc, vt longe sit à Pythia. Eunucho. n. dicit Phædria. §O scelestum, atque audacem hominẽ§ Chæream. s. vel Parmenonem, sed sic pronunciandum est, vt putet ancillæ de Eunucho dici, hoc ipso q præsto est. ideo illa infert, Væ mihi, indignis non esse irrisas modis? §Væ mihi,§ Hoc totum, Væ mihi, quidam à Pythia, vsque ad irrisas modis? dici existimãt. §Mirum ni tu credas quod iste dicat.§ Vtrum an serua quod seruus? an stulta quod stultus? fœmina quod eunuchus? §Mirum ni tu§ Clare dicit, quidam pressius putãt. §Heus tu negato rursum§ Rursum, non ad negationem pertinet, sed ad interrogationem: vt sit, rursus interrogatus. §Rursus.§ Retro. i. econtrario, ac per hoc contrarium superioribus dicito. Non potest sine malo fateri, video. §Ampliatio, & dilatio quæstionis argumento est nihil constitisse. Adde, q pœnam minatur, non tanquam iam incerto, sed falso testi. Deinde ipsum Fateri consideremus quale sit. Non est testis fateri, sed rei. Hic igitur vt in illum culpam transferat, vniuersam, fateri dixit, non indicare: vt ipse reus, non alieni facti testis esse dicatur. §Non pôs sine Malo§ Quasi nec hæc fuerit, nec hæc illa cõfessio, in quibus nulla veritas sit. §Sequere hac,§ Quasi ad tormenta. §Modo ait, modo negat§ Testis aut ab aduersario conuincitur falsitatis, aut à seipso, si variauerit dicta. Ergo priora, quia non potuere conuinci, ab inconstantia testis præsidium defensionis inquisitum est. §Ora me§ Hoc lentius, vt sis causa non sæuiendi. §Obsecro te vero Phædria§ Bene vero, nam quia ille dixerat, vt simularet preces, hic annixus vero addidit, ostendens serio se rogare, & ex animo, non vt ille iubebat, dolo §Intro§ Terribiliter, dummodo eum summoueat. §Intro§ Verũ intro, domum ad Phædriam? an ad Thaidem? sed, non oportet ad Thaidem intelligi, ne celãdarum rerum index teneatur. §Hoi, hei§ Bene hoi hei σχετλιασμὸν rusticum posuit, vtpote & serui, & est deploratio ab eis sic dicta. §Actum est siquidem§ Hoc rursus clare. & sic dicit tanquam adhuc iratus Eunucho suo. §Alio pacto honeste§ Contra officium fuit mentiri docuisse seruum, & assuisse mendacio liberalem adolescentulum. Sed vide quemadmodum defendatur, dum se mentiri coactum dicit, dum consulit honestati. Hanc aũt caussam lõgæ sermocinationis, ad hoc induxit artifex Poeta, vt apud omnes iam certum sit à Chærea vitiatam virginem, ne vllo errore impediantur vlterius nuptiæ, vel finis fabulæ differatur. §Alio pacto honesto§ Nullo alio. i. nisi per hanc fallaciam §Quam me viuere§ Deest magis, vt sit, magis scio, q̃ me viuere. §Inueniã hodie pol.§ Hæc est προοικονομία ad futurum exitum fabulæ, nam dum se vlciscitur Pythias, fit indicium patri Chæreæ, & confirmãtur nuptiæ. §Verum taceam ne an prædicem?§ Tertium παρέλκον abũdat. n. aut verum, aut ne, aut certe hoc sit, vt sit figura τμῆσις. §Tu pol si sapis, quod scis nescis§ Non possumus nescire, quod scimus. sed ita, vt Concordia discors. & Virg. Sequiturq; sequẽtem. §De Eunucho§ Quid fuerit. §Tu pol si sapis, quod scis nescis§ Videamus, cur uolit poeta de vitio virginis continuo scire Thaidẽ, vtrum, ne improuiso malo vehemẽtius commoueatur, ac doleat, an vt ex eiusdem virginis habitu, vultuq; ista cognoscat, quod est actuosius: an quod proximum vero est, vt illam & Thais & frater ignorantes vitiatũ animosius aduersus militem defendat repetitum eam vehementem cum tantó strepitu ac minis. Nam quo ore præterea diceret Thais Chremeti de sororis pudore solicito, Educta ell ita vti teque, illaq; dignum est, si sciret eam virginem nõ esse? §De Eunucho§ Quod Chærea sit, non Eunuchus §Quod scis nescis§ Vnde in Heautont. Nescias quod scis, si sapis. Et hoc est quod παροιμία dicitur. §Quod scis nescis§ Prouerbiale est. &

multum

multum apud dialecticos tractatum, vt, facio, & nõ facio, & amicus sum, & non sum, & audio. & nõ audio, &c huiusmodi. §De vitio virginis§ Quòd iam mulier facta sit. §Hac te & te omni turba euolues§ Causa quæsita cur ante iurgium cum milite Thais nesciat vitiatã virginem. §Et illi gratum feceris§ Cui, nisi virgini? cuius crimen, vt supra silentio texeris præsertim iacentis iniuriã suam, & sic dolentis amissam virginitatem, vt nec confessionem suæ calamitatis subire possit. §Id modo dic§ Id pro hoc, subiunctiuũ pro præpositiuo. §Thais iam aderit§ Bene dixit, aderit, huic enim aderit Thais. §Quia cum inde ab eo§ Aliam causam ex alia supposuit: quasi diceret, video causam.

Gyra. EXi foras, &c.§ Hic videri potest iucũdus Phædriæ error, qui non dubitet ipsum esse, qui quæritur, eumq; sic aggreditur, ac si esset ipse. P. Phædria exturbans, ac trahens Eunuchũ foras, inquit: scelesté. i. improbo, scelerate. Exi foras. i. relinque domum meam. Et misellus Eunuchus se trahi admirans resistebat trahenti, cui sic ait Phædria: at etiam i. & etiam cum scelere tuo es mihi repugnans, neque exire vis i ò fugitiue restitas. i. resistis, remanes, neque vis prodire foras: nam restito as à resisto frequẽtatiuũ est, quod resisto recta formatione facere debet restitutum, cum præteritum & supinũ mutuetur à sto, cuius cõposita faciunt sæpe supinum in itum, vt præsto præstitũ, Resisto autẽ interdum significat repugnare, reluctare. interdum significat remanere, siue figere gradum, neque progredi, vt superius visum est. Posset etiam fursitan restito as à resto as deduci. Scelestum aũt vocauit & fugitiuum, quod vitium. s. esse fugitiuum, erat in seruo grauissimum, quod summo plectebatur supplicio. O male conciliare. i. ò tu empte magno pretio. s. nam male pro magno pretio hic capitur. Donat. teste. conciliare aũt significat hic empte vel comparare. nam interdum conciliare significat comparare quod. s. cõparare interdum significat emere. Præterea omnis conuentio conciliatio nominatur. ergo ò male cõciliate. i. ò nimis caro pretio empte, cum sis nihili, & nullius frugis, prodi. i. exi foras. D. Eunuchus obsecro. i. per sacra rogo. noli sup. ita me innocentẽ trahere. Ph. Eho, interiectio mouens attentionem Pythiæ. vide illud. s. vt. i. qualiter carnifex ille tortor, qui me istis curis & molestis excarnificatur distorsit sibi os. i. os suum deturpauit torquẽdo os. reditio. i. reditus, siue reuersio huc. i. in domum meam quid est. i. quid sibi vult, q. d. ad quod propositũ ex Thaidis domo huc redijsti. Mutatio vestis quid est. i. quid sibi vult, quid significat, quid narras. i. quid dicis. Nũc vertit se ad personam Pythiæ. ò Pythia si cessassem. i. si tardassem seu moratus essem paululum. i aliquandiu nõ offendissem. i. non inuenissem eum. s. domi, ita i. hoc modo, vt videri potest, quia. s. vestem suam deposuit, & liberi vestem sumpsit: vel ita. i. adeo, iam adornarat. i. apparauerat, fugam. i. discessum celerem. P. Pythia cernens eunuchum hæc omnia dicit. id autem erat iucundum, vt quærat illum, quem videt. amabo, particula blandientis est, quasi rogo te per amorem, habes ne. i. vtrũ habes hominem, quẽ quæro. s. Eunuchum, qui male tractauit puellam. Ph. quid ni. i. quare non habeam, q. d. non vides. P. ò, exclamantis est, q. d. q̃ bene factum est, si tu, scilicet eum habeas. D. vero i. sed, pol. i. pollucem illud benefactũ est inquam si habeas eum. P. vbi est? Ph. rogitas? non vides? aspiciebat enim Dorum eunuchum, sed sciebat non esse eum quem quærebat. P. obsecro. i. quæso, quem videã, id est, videre possim à me præcipue quæsitum. Ph. tangẽs eum Phædria, inquit, scilicet i. certe videas hunc quem teneo. P. obsecro. i. quæso quis est hic homo, quem tangis & dicis esse eum, quem quærimus. Ph. est is sup. qui deductus est hodie ad vos. P. Nunquam quisquam pro quæquam antique, nam quisquam in vtroque genere dicebatur, quisquam nostrum. i. nostrarũ, hoc est nostræ familiæ, seu nostrarum familiarum, vidit oculis suis (pleonasmos) hunc, quem ostendis Phædria. Ph. non vidit. admirando, indignando, & inquit. P. obsecro, quasi per sacra rogo, vt dicitur per tuam fidem, an credidisti hunc esse deductum ad nos. Ph. credidi sup. nam. i quippe qui neminem alium habui ad vos deducendum. P. Au, interiectio conturbatæ fœminæ, nec constantis sibi. ne quidem. i. non etiam hic est cõparandus ad illum. s. Chæream eunuchi simulatorem, ille Chærea. s. erat facie honesta, & liberali. i habebat facturum, formam seu figuram, & præcipue oris honestam & liberalem, hoc est pulchram & benignam. Ph. Ille eunuchus visus est tibi supp. dudum. i. paulo ante, ita. i. talis. s. honesta facie & liberali, quia tum exornatus varia veste, nunc videtur tibi fœdus. i. deformis, turpis, eo. i. ea re siue ideo, quia non habet illam vestem, quam prius habebat. P. obsecro tace, hoc fœminino stomacho dictum est, & ne iniuria videatur additum est obsecro, q. d. noli obsecro contendere illum esse, quem quæro, quia nulla ratione mihi potueris persuadere quasi vero per ironiam dictum est, vt sæpe solet, quæ duæ particulæ hoc videntur significare, videlicet, quasi dicatur q paulum interesset. i. q parua sit differentia, cum tamẽ sit latissima. adolescentulus deductus est hodie ad nos vero. i. sed tali sup. quẽ tu Phæd. velles videre, adeo facie est honesta & liberali, hic. s. Dorus, est vietus. i. mollis, flaccidus, & flexilis corpore. Item, ait Fest. languidus sine vi, & naturalibus viribus priuatus. Nam viere significat vincere, seu ligare, inde vimina quibus aliquid vietur. i. ligatur vetus hic ad vituperationem ponitur, non ad laudem. i. vt prius dictum est cariosus, aut rancidus. A vetus diminutiuum fit vetulus. Veternosus. i. morbo vetere confectus. i. veterno, quales qui hydropem patiuntur, & recte, nam sæpe eunuchi in senecta veternosi fiũt. i. hydropici, senex. i. rugosus ex morbo & ægritudine, est inquã colore mustelino. i. habet colorẽ mustellino colore similem. i. sublinidum, mustella autem dicitur lõgum mus Don. vult in Menandri fabula, vnde hæc traducta est, esse stellione animal videlicet, quod lacertæ non dissimile est maculoso corio, nanque id genus coloris facies exprimitur eunuchorum, quia plerique lentiginosi sunt. i. maculosi, nam lentigonis, faciei est macula. Ph. hem, indignantis, quæ. i. qualis, vel cuiusmodi hæc fabula est, quasi hoc figmẽtum, siue hæ nugæ, & ioculare aliquid redigis. i. reducis me, eo. i. in eum errorem, vt egomet nesciam. i. non meminerim, siue non agnoscam quid emerim, eho tu eunuche, eho est interiectio attentionem mouens, & responsionem, ego emin'. i. emi ne te eunuchum? D. emisti me. P. iube vt sup. respondeat, denuo. i. secundo, quia respondit tibi iube, vt iterũ respondeat mihi. Ph. roga. i. interroga eum. P. venistin'. i. venisti ne hodie ad nos? negat, h. d. Pythias de eunucho, quẽ interrogauit. At ille alter venit ad nos natus sedecim annos. i. sedecimum annum agẽs, quem Par adduxit secum. Ph. agedum, hortantis est, primum. i. in primis, expedi. i. explica mihi hoc, vnde habes istam vestem, quem habes, taces. i. nõ respõdes, ò monstrũ hominis. i. deformis hominis, & prætergrediens natura hominis modũ, cum non sis nec mas: nec fœmina, non dicturus es. i non es respõsorus. D. Chærea venit. Ph. ne. i. vtrum frater meus venerit. s. D. ita. P. quando. D. Hodie. Ph. quàm dudum. i. quãto ante venit. s. Dorus. Modo. i. paulo ante Phæd. qui eum. i. cum quo, vt nobiscum. i. cum nobis. D. cum Par. Ph. ne. i. vtrum, noras. i. cognoueras, prius eum fratrẽ cum sis nouitius. D. non noram nec vnquam audiueram dicier. i. dici, quis esset Chær. frater. Ph. igitur vnde sciebas eum esse fratrem meum. Has autem interrogationes obliquas intermisit et, vt frustretur omnia, quæ confessus est Dorus, vult enim fratri esse consultum. D. Parm. dicebat eum esse Chær. fratrem tuum, is dedit mihi hanc vestem. Ph. occidi. i. perij. D. ipse Chær. induit meam vestem, post. i. deinde, vel postea ambo. s. Chær. & Parm. abierũt, id est discesserunt, vna. i. simul foras. P. ne. i. vtrum credis iam satis me esse sobriam. i. non temulentam, vt prius dixeras, & credis inquam me nihil mentiram esse. i. falso affirmasse tibi, iam satis est certum. i. exploratum virginem esse vitiatam. i. stupratã. Ph. age, hortantis est aduerbium, ò bellua. i. stolida mulier, & non satis considerata. credis nunc huic. i. eunucho seruo & fugitiuo. id supple quod dicat. P. quid i. cur, vel quam rem credam isti eunucho: vel, vt alij habent. quidni. i. cur non credam isti, res ipsa. i. ipse effectus, indicat. i. declarat satis sine asseueratione & testimonio. Ph. concede. i. confer te eunuchum, paululum. i. aliquandiu istuc. i. ad me versum etiam audin', id est audis ne hunc paululum aliquid quod dicturus sum, & dixit audin' q præ timore alter. s. eunuchus re fugiebat propinquare Ph. & cum accessit, subiunxit Phæd. sat est. i. sufficit, quasi dicit satis propè es, & incipit interrogare voce submissa: tu rursum. i. denuo, dic. i. responde hoc videlicet. Chær. detraxit. i. abstulit tibi tuam vestem. Dorus eunuchus, factum est sup. ab eo Chær. Ph. Et indutus est. s. Chær. eam vestem, nam secundus actus remanet in passiuo cum verbis vehementis transitionis. Dorus factum est sup. illud ad eo Phæd. & deductus est huc ad Thaid. siue ad Thaid. domum, quã ostẽdebat, pro te. i. loco tui. D. ita deductus est. s. pro me. Ph. ò magne Iupiter, ò hominem scelestum, atque audacem i. temerarium & importunum, & petulantem, & hanc exclamationem facit de Chærea, sed hic pronunciat, vt putet ancilla de eunucho dici. P. Veh mihi miseræ. i. ego sum bene infelix, & misera, & quasi maledicta, cum omnia accidant mihi ita aduersa, etiam non credis nũc nos esse irrisas. i. illusas modis indignis. i. inhonestis, & turpibus rationibus. Ph. Mirum est sup. ni tu credas illud sup. quod iste eunuchus dicat, & iste per contemptum dixit. Deinde submissa voce dicit, nescio quid agam. i. agere debeam, vt fratris honorem tuear heus tu, aduerbium excitantis eum ad negandum rursum. i. econtrario negato quod prius dixisti, admonito eunucho quid debeat respondere sublata voce, vt audiat ancilla, interrogat, ne. i. vtrum possum exculpere. i. extorquere, teste Marcello, verũ. i. veritatẽ, vidistin'. i. vtrum vidisti. Chæream fratrem, Dorus non vidi. s. Ph. video. i. facile perspicio, q sup. hic eunuchus nõ põt fateri, quod. s.

verum est sine malo, q d. sine supplicio & tormentis, tu Dore sequere me hac.i.per hanc viã, ad tormenta.s.subeunda, & hæc omnia simulantur ad excusationem inueniendam Chæreæ modo.i. aliquando ait.i.fatetur, modo.i.aliquando, negat.i.desitetur. ora me.i.finge q tu ores me, ne te afficiam supplicio. D. ô Phædria obsecro te, vero.i.certe, & quasi ex animo ostendit, n. eunuchus se aua illũ rogare ex animo, non vt illi videbatur dolo, PH. intro.i. ingredere in domum ad tormenta subeunda. D. hoi hei, interiectiones dolentis, & deplorationem facientis. PH. nescio quo modo abeam.i.discedam, hic.i.ex hoc loco, honeste.i.cum meo bonore alio pacto.i.alia ratione, q̃ per hanc fallaciam, Actum est.i.factum est, diciturq́; semper de malo, cui via medela adhiberi põt. Cic.io epist. Actum est de te, nisi prouides, si quidẽ.i.quia etiam, tu nebulo.i.futilis, inutilis, nullius frugis bonæ, nihili leuis ac vanus vt nebula, ludificabere.i.illudes, irridebis me hic. P. scio tã.i. tantum hanc technam.i. hanc artem, hanc cautelam, hanc fallaciam esse Parmenonis.i.prodisse à Parmenone, q̃.i.quantum, scio me viuere.i.quod ego viuo. techna Græce, an dicitur Latine. inde technides.i.artifex, inde calotechnus.i.bonus artifex, & cacotechnus.i.malus artifex. D. ancilla. Sic est vt tu dicis Pythias. P. pol.i.per pollucem: inueniam hodie eum alicubi, vbi referam ei Parmenoni parem gratiam.i.rependam ei vices, in malum enim sæpe dicitur referre gratiam.i.quod vulgo dicitur reddere placitum. Sed nunc ô Doris quid censes.faciendum. D. rogas.i.interrogas me de illac virgine, quæ ita fuit stuprata. P. ita.i. rogo de ista virgine, verum ne, altera particula abundat: taceam.i.celem, an prædicem.i.aperte dicam, & detegã facinus. D Pol, si sapis.i. si es sapiens, nescis.i.ignotas: quãtum ad detegendum illud sup. quod scias apud te, referũtur enim hæc verba ad diuersa, alioquin non caperẽt fidem, videlicet nescis de Eunucho, neque de vitio.i. de stupro virginis, q iam sit facta mulier. Hac re.i.tua taciturnitate & cessatione euolues.i.exolues, explicabis expedies, extricabis te, ab omni turba.i.ab omni turbatione & iurgio, & gratum feceris.i.gratum facies, coniunctiuum pro indicatiuo illis.s.virgini cum silentio texeris amissam virginitatem, quæ reparari non potest. Nam, vt inquit Ouid. Læsa pudicitia deperit illa semel.i. irreuocabiliter. Modo.i.tantum modo, dic sc.s.Dorum abesse.i.fugisse, seu discessisse. P. Faciam ita, vt mones.s.aut suades. D. Sed videon'.i.vtrum video Chremem. declinatur.n. Chremes Chremis vel Chremetis, & ita deinceps. Thais iam.i.statim, aderit.i.adueniet vel præsens erit. P. Quid.i. cur ita aderit.s.Thais, quia.s. Chr. video. D. Quia cum abeo inde i.ex domo militis, iam tum id est, tunc, turba.i.rixa, turbatio iurgium inceperat inter eos.i.militem & Thaidem. P. Tu Dorias aufer hoc aurum, & ego scibo pro sciam ex hoc.s.Chreme, quid sciet.i.quid sit de turba incepta, & quomodo res sese habeant.

LATR. ARgumẽtum} Hic proditur dolus Chæreæ per Eunuchũ, pro quo deductus fuerat, anxio & consternato Phædria, ne id grauiter ferat Thais. {Exi foras} Increpatio in Dorum quem virgineum vitiasse putat Phædria. {Paululum si cessassem} Familiariter auertit se ad Pythiam vt solent irati. {Nostrarum nunquam} Facetus error de Eunucho. {Quia varia veste}.i. Gedeylt. {Colore mustelino} Flauo, bleychgeel, ad similitudinẽ, mustelæ. {Monstrum hominis} Increpatio {Occidi} Hoc secum Phædria metuens Thaidem. {Concede istuc} Hoc summisse ad Dorũ. {Negato rursum} Et hoc summisse. {Sequere hac} Quasi ad tormenta. {Alio pacto} Iodicat spectatori quid egerit. {Inueniam hodie} Oeconomia ad futuram ludificationem Parmenonis. {Sed nunc} Cõsultatio. {Quod scis nescis} Prouerbiale, quo summa taciturnitas significatur. {Sed video ne Chremem?} Præparatio ad sequentem scenam.

PETRVS MARS. EXi foras scelesté, &c.} Amantis diligentiam, vt aliquid amico gratificetur, & inseruiat, nec non vehementiam in mal tam irrogãdam rei amatæ gratia, atque muliercularũ commenta & cautionem, ne in caput proprium delicta recidant, hæc scena exprimit. Quisque.n. natura duce nisi insaniat, pro temporis ratione sibi cauet: est nãque incassum illa prudentia, quæ rebus suis prospicere nescit. {At etiã restitrix fugitiue, &c.} Vlp. lib. 21. Digestorũ de Aedilitio edicto, sic ait Dicũt Aediles, qui mancipia vẽdunt, certiores faciũt emptores, quid morbi vitijq́; sit, qui fugitiuus erro ue sit. Et Cic. lib. 3. Off. sic ait: Qui scire debuit de sanitate, de fuga, de furtis, præstat edicto ædilium {Hic est veros, vietus, &c.} Vietus, inquit Sext. Põpeius dicitur languidus sine vi, & naturalibus priuatus viribus. Cic. in Catone maiore; Sed necesse fuit, esse aliquid quasi vietum & caducum. {Veternosus} Veternosus dicitur is, qui morbo & incommodo senectutis laborat. Vnde Virg. in Georg. Nec torpere graui passus sua regna veterno. Veternosus, etiã auctore Pomp. dicitur is, qui graui premitur somno. Cato, inquit, veternosum, hydropicũ intelligere voluit, cum dicit: Veternosus q̃ plurimũ bibit, tam maxime sitit. {Tam scito hanc esse technam}.i.artem & fraudem. Techna Græce, Latine dicitur vas & machinamẽtum, & technicus, dicitur artificiosus, & techniteuo, est aliquid artificiose molior.

GLAR. HAc in scena vnde 60. sunt versus, quorum 35. sunt senarij iambici, sequentes deinde 24. troch. tetr. catal. In 5. senariorum legendũ paulum dissyl. In sexto si Adornabat legatur, vt Don. lectio habet, Iam aduerb. omittẽdum est. Deiu sequẽtis versus prima syllaba ha à superiore versu eliditur, nisi quis malit pæana 4m loco primo In 9. Hic pronomẽ corripitur, vt 6. Aen. Hic vir hic est. In 13. proceleusmaticus est loco quarto, q' ali' habu. Nisi quis aliũ ponat ante Nanque. In 17. mire torserũt se quidã Doct. ait troch. esset, tetr. catal. At ego puto Eo tollendũ de carmine, & vel s, elidendũ in Fœtus, vel creticus est loco quarto, eritq́; senarius vt alij. Neque vero illud Quia semper exposcit ante se Eo, vt in proximo ante hũc versum, Ita visus est Dudum, quia varia veste exornatus fuit. Ita hic, Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet. Et Gnato superius, Age modo, nũc tibi patent fores hæ, quia istam ducis. Aliquãdo tñ habet, vt Thraso Eone es ferox, quia habes imperium in beluas. In 23. vel en monosyll. vel pæan secundus loco primo. & Emerim legit Don. non, Egerim, quod alij item notarunt 25 iambicũ septem pedũ adscripsit Doct. quale haud dubie nullum apud hunc auctorem inuenitur. Sed ego illud hodie expungendum existimo, quod ab scolio aliquo adiectum opinor collatione duorum locorum. Nam paulo ante dixerat Pythias, Ad nos deductus hodie est adolescentulus. & paulo post, ipse Dorus Phædriæ interroganti quãdo Chærea venisset, ait, hodie. Verũ in priore loco Pythias libere loquitur, in posteriore Phædria omnia exacte interrogat vt Dominus, quod hoc in loco Pythiæ vt seruæ, non licuit. Nam neque Dorũ poeta facit ipsi respondere, & quanquam data interrogandi potestate, tamen cum dixisset Venisti ad nos? continuo subiungit, Negat. Quid breuius à poeta dici potuit? Ideoq́; & hic versus senarios erit vt ceteri, & Venisti, nõ Venistin' legẽdũ, ad hũc modum,

Respondet. PH. roga. P. venisti ad nos? negat.

In 26. I, de Ille abijcitur. nisi quis, quod malim, bacchiũ loco primo positũ contendas. In 27. Mihi monosyll. totũ eliditur. In 28. putat Ioan. m, non elidi in Quam, vt secundo loco eius versus sit dactylus. In 30. vel a, in Ita longatur contra consuetudinem, vel, quod malim, ò in Quando non eliditur. 32. Non, nec quis esset, vnquam audieram dicier, quidam lib. non habent, & nominatim Ald. negationem tñ Non. sequenti versui præponunt, ac septenarium faciunt. quod ego nõ probo, q̃q̃ sunt alia effugia, vt Meum monosyll. totũ elidatur, & Scibas, pro, Sciebas legatur, vt esse sci, sit creticus. Verum lectoris esto iudicium. In 34. verbum Vestem omitti non debet, vt quidam omiserunt. In 35. vel Meam monosyll. totum eliditur, vel Induit dissyll. est, vt voluit Doct. vel creticus est loco secundo. quod ego puto. {Iam satis credis me esse sobriam} Qui nunc ad finẽ vsque scenæ numero 24. sequuntur, versus troch. sunt tetr. catal. vt diximus, In quorũ primis, duobus s, eliditur in Satis, vt primo statim loco sit dactylus, non trochæus. quidã vero leguot Iam ne satis. atque ita faciunt iamb. tetr. acat. vtrũque. Verũ cum alij sint omnes troch. hos etiã trochaicos existimamus Habuit hoc poeta pro voluptate, opinor, vt ambiguos versus faceret quoties geminaret Satis, vt in Andr. Act. 5. Scen. 2. statim ab initio videre liquet. Verum ipsi ijdẽ nobis illic trochaici sunt dicti. In 3. versu d, eliditur in Quid. In 4. priore dũtaxat loco paululum trissyll. legẽdum est, posteriore paulũ dissyll. nisi creticum ponas loco tertio. In 5. Tuã monosyll. est, aut creticus loco quarto. In 8. aut s, eliditur in Credis, aut creticus est loco tertio. In 9. d, in Quod, alio qui iamb. tetr. acat. erit vt annotauit Doct. Decimu t elidit Heus, à superiore versu, legendumq́;. Possum ne ego hodie. vt annotauit Doct. Quod si Heus à superiore versu nõ elidatur, erit iamb. tetr. acat. Doct. non recte adscripserat troch. cum secũdo statim loco sit iambus, nisi Heus à superiore versu elidi admonuisset, quod nõ fecit. In 13. elide quod voles, modo nullum pedẽ trissyll. ponas. In 14. Ioan. ait o non elidi quinto in loco pp aspirationem. At Doct. elidit, sed desiderat syllabam forte. Nũc 17. versus ita legi debet, vt pol sit quarta dictio. Doct. voluit Hodie primam esse productã, quia pro, Hoc die dicatur quod ego minime credo, nec est vllus auctor qui primam eius produxerit. Quod si necessitas hic nos vrgeret, esset cur nõ repugnandũ censerem. At nihil eiusmodi nos hic vrget, ideoq́; temere hoc nõ admittam. In 18. ante vltimũ verbum Rogas idẽ recte addit Me. In 19. idem ait Tu superesse. Quod qua ratione dixerit, sanè nõ intelligo. Et versus ipse eo pacto in nullũ carmẽ veniet. Ego potius puto Prædicam media longa legendum à tertia cõiugatione subiunctiuum, non à prima prædicem, media correpta, atque id ita exposcere carmẽ, licet sensus alterum malit, & Tu necessariũ esse

ad carmi-

ad carminis rationem, tantum abest, vt superfit. In 21. (quod vetustus meus habet liber) & geminatur admodum decore, vt post duas voces Hac re, primum ponatur, deinde post verbũ Euolues, porrò vel l, in Illi abijcitur, vt quinto loco sit anapæstus, vel quod malim bacchius, vt maneat l.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

A cœna militis, vino semigrauis egreditur Chremes adolescens in cuius persona Terentius exprimit egregie temulentorum cõsuetudinem, qui priorum memores, in præsentibus titubant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Chremes vino semigrauis inducitur, exprimes egregie temulentorum conditionem, priorum memor, in præsentibus titubans, quemadmodum egregie compotes solent.

Iambici Octonarij Acatalectici.

CHREMES, PYTHIAS.

AT at, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.
At dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchre sobrius.
Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit.
P. Chreme. C. quis est? ehem Pythia, vah quanto nũc formosior.
Videre, quàm dudum? P. certe quidem tu pol multo alacrior.
*C. Verbum hercle verum hoc est: SINE Cerere, & * Libero friget Venus.* (* Baccho)
Sed Thais multo ante venit? P. an ne abijt iam à milite?
C. Iam dudũ, ætatem. lites sunt inter eos facta maxuma.
P. Nil dixit tum, vt sequere sese? C. nihil, nisi abiens mihi innuit.
P. Eho, non ne id sat erat? C. at nesciebam id dicere illam, nisi quia
Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extrusit foras.
Sed eccã ipsam video: miror, vbi huic ego anteuorterim.

Dov. AT at, data hercle verba mihi sunt: } Hic semigrauis inducitur vino Chremes priorũ memor titubãs in præsentibus, vt ferè adopti solent. { At at } Interiectio est paulatim percepti, atque intellecti mali. { Data verba } Fraus facta. { Data hercle verba } A milite, an à meretrice, cuius iampridem dolũ malũ in omni re suspicatus est? an magis à vino, quasi captioso aliquo, data verba sunt? quia bibere, dulce est, ebriũ heri. turpissimum. adeo his quæ sequuntur, quasi subtilem fraudẽ ebrietatis inducit Plaut. de vino, Pedes captat primo, luctator dolosus. Virg. de vua. Tentatura pedes olim, vincturaq; linguam. { At dum accubabam, } Hic verba data sunt. { Quàm videbar mihi esse pulchre sobrius: } Nihil elegantius, non dixit videbar mihi tunc esse sobrius: sed, vt hoc ipsum iam erroris esset, ac vinolentius accumulatio. Videbar, inquit, mihi nimium sobrius. { Pulchre } Fortiter ac nimis. { Neque pes } Ad incessum. { Neque mens } Ad facta ad dicta. { Satis suum officium facit } Bene, non. n. omnino non facit, nã hoc insani est: sed, nõ satis facit, quod est ebrietatis. { Quid est? ehem Pythia, γνωμικῶς & satis mito exẽplo mutatam credit, postquã ipse mutatus est. Quanto nunc formosior Videre, q̃ dudum } Hoc multũ Academicos iuuat, qui aiunt, pro vt habiti fuerimus atque affecti, ita nobis aliud atque aliud videri, & ideo nihil certi comprehendi posse. { Certe tu quidem pol } Et certe, & pol, hæc dixit, vt appareret hanc vere loqui quæ sobria est, illum vero ex vino falli. Et honorifice, atque vt sobria, nõ dixit temulentior, aut lasciuior, sed alacrior. { Verbum hercle hoc } Verbum, prouerbium, vt idem in Andria, Verbum illud verũ est, vulgo quod dici solet. { Sine Cerere & Libero friget Venus } Hoc si ad sentẽtiam reuoces, nõ conueniet ebrio, si ad petulantiã quàm " sic ante dictum est. Nam & improbior factus est, & cum tropice locutus sit, tamen ordinem naturalem seruauit, nam primum cibus, deinde potus, postremo libido venerea. Friget autem, quia omnis eiusmodi voluptas in calore sanguinis cõstituta est, qui his rebus alitur. Et friget proprie, non adhæret, translatum. n. hoc prouerbium à picatione vasorum, quæ frigida picem non tenent, cũ alia multa meliora sint ad vsum frigida, vt ferrum, argẽtum, aurũ, &c. huiusmodi, nam sic alibi, Vbi friget, huc euasit. Et vide tres metonymias, Cererem, Liberum, Venerem. { Sed Thais multo ante venit? } Interrogatiue pronunciandum hoc. Et scias de his interrogationibus hanc ipsam esse, in quibus ita quærimus, vt qui interrogantur responsuri nobis se nescire videãtur. { Iam dudum, ætatem } Quia iam dudum infinitæ moræ est: addit ætatem, vt ostendat multũ abijsse temporis, vt factum est. { Iam dudum, ætatem } { Pro longinquo tempore. Lucil. Vt multos mẽsesq; diesq; Non tamen ætatem. { Aetatem } Diu lõginquoq; tempora ac prolixo, vt est ætas. nam sic dicimus de die, & dieculam, aliquantulam moram. { Nil dixit tum, vt sequere sese? } Nil, pro non. Virg. Deponũt animos nil magnæ laudis egentes. { Nihil, nisi abiẽs mihi innuit } Apparet quasi iratam discessisse Thaidem à milite, & tamen sic iratam, vt illi ita consilium nõ ademerit. Innuit, inquit, cũ abiret. { Eho, non ne id sat erat? } Adeo simplex hic inducitur adolescẽs, vt à Pythia reprehẽdi posset. nam quid opus fuit dicere, si innuit? { At nesciebam id dicere illam, } Dicere pro velle, vel significare. Sic alibi, Quasi tu dicas factum id consilio meo. { Nisi quia Correxit miles, quod intellexi minus: } Hoc videtur facetius & sapientius, q̃ dici ab ebrio, rustico, & adolescente debuisset. Hoc vitium tunc fit, cum Poetæ ingenium suum in personas conferũt. { Quod intelleat minus: } Verisimile hunc tantum extrusum fuisse, non etiam vapulasse, quia miles Thaidi magis, quàm huic irascitur. { Miror, vbi huic ego anteuorterim } i. hunc præcesserim. Vbi, in qua parte viæ.

Gvi. AT at, data, &c. } Hic semigrauis inducitur vino Chremes priorum memor, titubans in præsentibus. C. At at, interiectio est paulatim percepti, atque intellecti mali hercle. i. per herculẽ mirantis est, verba sunt mihi data. i. fraus mihi facta est. à vino, quasi ab aliquo captioso & doloso ꝓpterea Plaut. de vino loquens vocat vinum luctatorem, dolosum. Vinum quod bibi, vicit me. At dum. i. qñ accubabam. i. ad edendum sedebã. Antiqui enim epulantes cubabant, ac cubito innitebantur, q̃. i. quantum videbar mihi. i. iudicabar à me ipso esse pulchre. i. nimis vel fortiter, sobrius. i. modestus, vel potius moderatus, postquam surrexi conuiuio, neque pes quantum ad incessum, neque mẽs quantum ad facta & dicta facit satis suum officium. i. id, quod efficere debet, vel quod efficere solet, cum homo sobrius est. P. ò Chreme. C. quis est? Deinde visa Pyt. subdit, ehem Pythia. Ehem dixit, q. d. non videbam te. vah quandoque, vah est interiectio gaudentis, vt hic, ostẽdit. n. ibi gaudium, & effusionem in risum. quandoque significat derisionem, vt in Passione Christi. Vah, qui destruis templum Dei. Quanto, q. d. multo, vel longe, quanto. n. ibi dicitur exclamando. Videre. i. videris mihi, nunc formosior. i. pulchrior, q̃ dudum? id est paulo ante. P. certe quidem pol, hæ particulæ ferè idem significantes sunt inculcatæ, vt appareat hanc vere loqui, quæ sobria est videris inquam mihi multo hilarior. i. alacrior, q̃ prius. s. C. Hercle, hoc verbum. i. hoc dictum, hoc prouerbium, hæc sentẽtia est vera. Venus. i. lasciuia, friget. i. cessat, vel nõ adhæreret. sine Cerere & Baccho. i. sine cibo, & potu. & est metonomia, ponitur. n. inuentor vel inuentrix pro re inuenta, vt Bacchus pro vino, Venus pro lasciuia, Ceres pro frumẽto. Sed Thais venit multo ante interrogando, q. d. vtrum Thais venerit multo ante. P. an. i. vtrum. iam abijt à milite. C. Iam dudum, ætatẽ. i. longo ante tempore, q. d. diu & longinquo tempore, vt est ætas. Nam sic dicimus de die, nam dieculam aliquantulam moram dicimus. Nec mirũ si dicamus ætatem in accusatiuo. nam⁊ nomina temporalia, vel tendentia ad tempus, vel distantiam possunt poni cum verbis omnibus, & in accusatiuo & ablatiuo, sed elegantius in accusatiuo. Iam dudum, ætatem. i. multo ante tempore, iam dudum enim infinitæ est moræ, & nunc paruam, nunc mediocrem, nunc magnam morã significat propterea addidit ætatẽ, vt ostendat multum abesse tẽporis ex quo factũ est. Lites factæ sunt maxumæ inter eos. Iam dudum, ætatem. i. lõgo ante tẽpore. P. Nil i. non dixit, tum. i. tunc, vt sequere sese. i. seipsam. C. nihil, id est, non dixit, nisi abiens. i. cum discederet, innuit. i. signum fecit mihi, vel oculis, vel digito, vel alio quouis modo. P. Eho, non ne id sat erat? id est sufficiebat? C. at. i. sed, nesciebã illam Thaidẽ dicere. i. velle, vel significare id. s. vt discederẽ, nisi miles correxit. i. corrigendo me offidit: id, quod minus, nõ intellexi. Nam extrusit. i. exturbauit impulit me foras. Sed eccam. i. ecce hic video ipsam, miror vbi. i. in qua parte viæ anteuorterim huic. i. hanc præcesserim. Nã anteuertere alicui, vel præuertere aliquem significat aliquẽ anteire, vel antecedere, vel per cõpendia viarum eum antecedẽdo, vel celeriori cursu prætergrediendo, põt. n. forsitan anteuerto iungi accusatiuo, vt anteuerti sociũ, vel socio, sequendo hunc locum.

LATO. ARgumentum} Hæc scena per occasionem argumenti exprimit naturam ebrietatis, qua sæpe labefactantur obstinati animi, & in luxũ soluuntur. {At at,} Interiectio pauſatim intellecti mali, {Vah quanto} Arridentis cum gestu. {Sine Cerere, &c.} Prouerbialis allegoria figurata tribus metonymijs, {Iam dudum,} Iam longo tempore.

PETRVS MARS. AT at, data hercle, &c.} Ebrietatis causa & effectus hac scena exprimũtur. Corrumpitur quippe iudicium rationis, & linguæ, pedumq́; titubatio sequitur, quo nihil turpius excogitari potest. Quapropter Stoici, quos Cic. in Tusc. disputationibus sequitur, omnium malorum fontem esse intemperãtiã, officiorum vero temperantiam dicunt. Ideo dicitur à Græcis, cõseruatrix mentis & prudentiæ. Plato lib. 6. de Leg. sic ait: Bibere vsque ad ebrietatem, neque alibi vnquam decet, præterquam in solemnitatibus eius Dei, qui largiens est vinum.

GLAR. HVius scenæ versus sunt omnes iambici tetram. acat. præter sextum fortassis, vt mox dicemus, trochaicum tetram. catal. & vltimum senarium iambicum. In secundo Mihi monosyllabum totum eliditur. In 3. s elidstur in Satis. In 4. vel hem monosyll. est, vel s in Quis eliditur. quod equidem malum, vt seruemus in voce Ehem illum, quem repentinũ significat affectum. Quintus versus male habet in omnibus quæ mihi quidem videre contigit exemplaribus, cũ Donat. eum rectè legerit, nempe pro hilarior, alacrior. Ceterum in vetustis libris Quidem verbum non habeotur. Vt carmen commode hoc pacto legatur.

Videre mihi, quàm dudum. P. certe tu pol multo alacrior.

Mirum autem neque Doct. neque Ioan. id annotasse sextus versus iambicus erit tetr. acatal. vt ceteri, si e, in Cerere non elidatur, Sin ipsum elidimus, erit troch. tetr. catal. fortassis quia tropus est, vnum hunc alterius generis esse voluit, vt postea sæpe ostendemus. In 7. rectè annotauit Ioan. An ne abijt, legendum, pro, An abijt. An enim corripitur. Horat. Quis scit, an adijciãt hodiernæ crastina summæ Tempora dij superi? Quæ syllaba hoc Terentij loco producitur. est enim secunda de iambo, vt in numerum ponenti hoc carmẽ facile patebit. 9. Mihi monosyll. totum eliditur. In 10. vel Nesciebam legendum, pro, Nesciebam, vel creticus est pro dactylo loco quarto. In penul. & d, eliditur in Quod, & s in Minus. In vltimo similiter d, in Sed.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Colloquuntur Thais & Chremes, contra militem se muniũt, quem venturum putant, vt virginem eripiat. Timidior hic Chremes inducitur quam Thai.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena habetur colloquium Thaidis & Chremetis armantium se ad bellum contra militem, quem rapturum virginem formidabat, & inducitur Thais longe animosior ipso Chremete.

Octonarij. Miscuit autem more suo Trochaicos Iambicis. Est & Dimeter vnus.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

CREDO equidem illum iam affuturum
esse, illam vt eripiat: sine
Veniat: atqui si illã digito attigerit vno
oculi illico
Effodientur. vsq; eò ego illiu' ferre possum ineptias.
Et magnifica verba, verba dum sint. verũ enim si ad rem
Conferentur, vapulabit.
C. Thais, ego iam dudum hic assum. T. ò mi Chreme,
*te ipsum * expectabam:* *expecto
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo ad
te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? qui? quasi istuc. T. quia dum
tibi sororem studeo
Reddere, & restituere, hæc atque huiusmodi sum multa
passa.
C. Vbi ea est? T. domi apud me. C. ehem. T. quid est?
Educta, ita vti teq́;, illaque dignum est. C. quid ais.
T. id quod res est.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quiddam
precij.
C. Et habetur, & referetur à me Thais tibi, ita vti
merita es,
Gratia. T. at enim caue, ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas
Chreme: nam hæc est, quam miles à me vi nunc venit
ereptum.
Abi tu, cistellam Pythias domo effer cum monumentis.
C. Viden' tu illum Thais? P. vbi sita est? T. in risco.
odiosa cessas?
*C. * Militem secum ad te quantas copias adducere?* *Militũ
At at at. T. num formidolosus obsecro es mi homo? C.
apagesis
Ego formidolosus? nemo est hominum, qui viuat, minus.
T. Atque ita opu' est. C. an, metuo, qualem in me esse
homines existumes.
T. Immo hoc cogitato: qui cũ res tibi est, peregrinus est,
Minu' potens quàm tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.
C. Scio istuc: sed tu quod cauere possis, stultum admittere est.
Malo ego nos prospicere, quã hunc vlcisci accepta iniuria.
Abi tu, atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum:
Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac. T.
mane.
C. Melius est. T. mane. C. omitte, iam adero. T.
nil opus est istis Chreme:
Hoc dic modo, sororem illam tuam esse, & te paruam
virginem
Amisisse nunc cognosse: signa ostende. P. assunt. T.
cape.
Si vim faciet, in ius ducito hominem: intellextin'? C.
probe.
T. Fac, animo hæc præsenti dicas. C. faciam. T. attolle pallium.
Perij, huic ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

DON. CRedo equidem illum iam affuturũ esse, illam vt eripiat:} Vides vt ex ipsis appareat verbis, quã concita, & recens, à litigo veniat Thais. Itaque nec nominat militem, neq; virginem, sed pronomine vtrũque significat, quasi in medio constituta negocio. {Affuturum esse} i. aduentum: vt, Affuit, & Mnestheus. {Sine vt Veniat: q. d. sine * nullis & comminantis est: vt, Sine modo. {Atqui si illam digito attigerit vno} Moris comminantium est, ad exiguum reuocare cõmissa, quæ se vlturos prædicent. {Oculi illico Effodiẽtur.} Et fœmineæ minæ sunt, & in libidinosos quã maxime. nam hunc suspicatur amatorem esse virginis. Sic & alibi, Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico. In oculos autem maxime sæuire fœminas, & tragœdiæ ferè omnes, & Comœdiæ potestantur. {Vsque eò ego illiu' ferre possum ineptias, Et magnifica verba,} Non dixit, vsque adeo illum possum amare: sed, quã insuauis iam diu sit, ostendit, dicendo, ferre possum. Et cito ostendit quæ sit amicitia militis. Ineptias, inquit, & magnifica verba. {Verba dum sint,} Hoc est quæ vim non admisceant rerum {Verum enim si ad rem Conferentur, vapulabit.} Si discesserit à verbis. & rem experiri cœperit, vapulabit. Et bona locutio; vt si dicas, verba ad rem contulit, hoc est agere quod dicebat aggressus est. {Ad me? qui? quasi istuc} Et rusticus, & timidus, & prudens commotus est meretriculæ dicto. {Hæc atque huiusmodi sum multa passa} Mulier facunda meretrix, hæc imputat adolescenti quæ vidit, & alia quibus interfuit. {Reddere, & restituere,} Proprie redditur cupiẽtibus, vt domino seruus. Restituitur cupiẽs, vt patriæ ciuis Redditur, & restituitur, cupiens cupientibus, vt parenti filius. Ergo in hac vtrũque est & reddi & restitui. {Ehem} Extimuit adolescens cum fororẽ suã in domo meretricis esse audiuit, cui rei statim occurrit Thais. {Educta,} Subauditur est. {Vti teq́;, illaq́; dignum est} Bene purgauit quod est fastu meretricio expectabatur. non, inquit, vt me dignũ est, apud me est. {Quid ais?} Rectè, quia mirũ apud meretricem liberaliter educatam. {Hanc tibi dono do} Melius, dixit, quã Dono

vt donum

vt donum placidius videatur & præstantius. {Neque repeto pro illa quidquam abs te pretij} Ea eo quod potuit iure facere, beneficium demonstrauit, oratorie dicens serio non esse facturam. {Et habetur, & refertur à me Thais} Qui habet apud se gratiam, non dum retulit. Retulit qui destitit habere. Multum ergo hic dixit, & habetur gratia, & refertur. Quem sensum transtulit Sal. in bel. Iug. Arma, pecuniam sume, viere, & quoad viseris, nunquam redditã tibi gratiã putaris, semper apud me integra erit. {Ne priua q̃ hãc à me accipias, amittas Chreme} Hoc in Comœdia licet more vulgi dicere. Ceterum non potest amitti quod nondum acceptum sit. An quia iam dudum sumptum sit? {Nam hæc ea est q̃ miles à me vi nunc ereptum venit} Non ad deterrendum, sed ad præparandum animum adolescẽtis hæc dicit, quem audacem putat, aliter ac res ipsa est. nam mox Thais mutabit orationem, & dicet, Qui cum res tibi est, peregrinus est, Minus potens q̃ tu, minus notus, amicorum hic habens minus. {Cum monumẽtis} Monumenta sunt quæ Græci dicunt γνωρίσματα καὶ ὑπάργματα. {Viden' tu illum Thais?} Longe videre timoris est indicium. {Vbi sita est?} Trepidantes personas immiscuit. {In risco} Cista pelle cõtecta, nomen phrygium {Quantas copias} Proprie dixit copias, nam sic dicuntur legiones in vnum collectæ. conuenit tamen rudi & rustico adolescenti sex homines copias dicere. Militem. s. parasitum, Donacem, Syriscum, Simalionem, Sangam. {Num formidolosus es mi homo?} Formidolosus, & terribilis, & timidus intelligitur. {Apagesis} Plaut. in Trin. Apage amor. {Atque ita opus est} Vt minus formidolosus sis. {Metuo qualem tu me hominem existimes} Videtur ebrius factus hic Chremes iam etiam displicere nolle mulieri. nam idcirco fatetur se timere malã opinionem Thaidis de se. {Et metuo, qualem tu me existimes,} Non dicit, pro, metuo ne ignara sis. {Peregrinus est, Minu' potẽs q̃ tu,} {Quàm * postquam tamẽ ipsa non eloquitur, quid efficiatur, ex eo quod ait, Peregrinus est, minus potens, q̃ tu, bene sic dicit, quia tardũ fuit dicere: ille impotens, tu potens, &c. {Sed tu, quod cauere possis, &c.} Ostendere vult Terent. plures sententias ad timiditatem congruere, q̃ ad audaciam. nam & mox dicturus est, Omnia prius experiri, q̃ armis, sapientem decet. Quia ex prouidentia timor, ex audacia temeritas prouenit. {Admittere} Fieri sinere. & melius dicit, q̃ pati, hoc generale est. nam nũc admittere, pati fieri significat. {Malo ego vos Prospicere} Prouidere ne fiat. i. prospicere & cauere, ab eo quod præcedit id, quod sequitur. {Accepta Iniuria} Hic causa ostenditur, cur illud malit. {Ostium obsera intus} Pauidi consilium nihil aliud cõtinet post claustra & fugam, nam & sera & claustrum ianuæ. {Trãscurro ad forum} Transcurro dixit, non, Curro: vt proximitatem fori ostẽderet. {Volo ego} Quasi minus timeat, cupio non, loquit, sed, volo. {In turba hac} Vide timidum turbam appellare q̃ mulier nõ timet. {Melius est} Fugæ occasionem hic cupit dari. {Mane} Hoc gestu iam adiuuatur. {Omitte, iam istic adero} Ex huius verbis apparet etiam manu comprehensum esse adolescentem. {Omitte, iam adero} Quia causam probari non videt, celeritatẽ redeundi pollicetur. {Nil opus est istis} Istis, vtrum aduocatis? an istis omnibus quæ dixisti? Virgilius: Aut quid petis istis? {Hoc dic modo, sororem illam tuam esse,} Ordinem est executus: primo vtrũ personam habeat, Dic sororem, inquit, illam tuã esse. Verũ negocium habeat, Et te paruam virginẽ amisisse. Cur hodie agat. Nũc cognosce. Et vnde probet, Signa ostende. Hæc omnia sic pronuncianda sunt, vt & iusta & factu facilia demonstrentur. {Si vim faciet, in ius ducito hoĩem} Et recte, quia violento ciuiliter resisti solet. {Fac, animo hæc præsenti dicas.} Hæc nun dicerentur à Thaide, nisi in illius vultu pauor nimius appareret. {Faciam} Adiuuandum pronunciatione. faciam. n. timide dictum est. {Attolle pallium} His verbis Chremetis demonstrauit nimirum liberaliter pauidi adolescentuli animũ. {Attolle pallium} Vel quia simplex est, vel quia ebrius, palliũ trahit Chremes. {Perij, huic ipsi opus patrono est, &c.} Hæc meretricis querela eudem adolescẽtulum magis & honeste natum, quàm culpandum esse demonstrat.

GVID. CRedo equidem, &c {Hic apparet ex ipsis verbis, quæ concitata & recẽs à litigio veniat Thais, itaque nec nominat militem. nec virginẽ, sed pronomine vtrunq; signat, quasi in medio constituta negocio T. Equidẽ credo illum militẽ affuturum. i. aduenturũ. Nam adesse interdũ signat aduenire, vt Virgil. Huc ades. i. aduenias, iam dudũ. i. statim & hoc de futuro dicitur: vt, Iam dudũ sumite pœnas, quasi illico, vel nũc, vt eripiat. s. miles illam. s. virginẽ à me, sine. i. permitte. vt. i. q̃ veniat, hoc est dimitte eũ venire, & est cõminantis dictum, vt Sine modo, atqui. i. sed certe, si miles attigerit illã virginẽ digito vno, illico oculi custodientur. i. extrahẽtur, eruentur illi, & bene oculi. Nam in oculis maxime seuire fœminas, & tragœdiæ, & comœdiæ protestantur, vsque eo. i. certe, alias in tm̃, ego possum ferre. i. pati, tolerare, ineptias. i. stultas viuẽdi rõnes, & verba magnifica. i. verba tumida, superba, elata, vel verba quibus se iactitare solet, dũ. i. dũmodo, sint verba. i. dũmodo verbis nõ addãtur verbera. Verũ enĩ. i. sed si certe, si verba cõferẽtur. i. cõuertentur ad rem. i. ad effectũ, q. d. si discesserit à verbis & rẽ experiri cœperit, vapulabit. i. cædetur. Et elegans est locutio si dicas verba ad rem cõtulit, hoc est aggressus est agere quod dicebat. C. ò Thais, ego assum hic iam dudũ. i. diu est ex quo hic. T. ò mi Chreme, blandientis est, expecto te ipsum. Scin'. i. scis ne hanc turbã. i. turbationẽ, iram esse factam p̃p te, & verũ scis inquam hanc oẽm rem. i. totam hãc cõtentionem, adeo. i. valde, vel intm̃ vel certe, attinere ad te. i. ad te spectare, & tua interesse. C. Chremes cõmotus est meretricis dicto dicis, sup. eam cõtentionẽ ad me pertinere, indignanter est proferendũ qui. i. quõ dicis hoc? vel quõ põt ad me attinere, quasi ego istuc fecerim sup. i. quasi cõmouerim hoc iurgiũ. T. quia dum studeo. i. laboro, reddere. i. restituere tibi sororẽ, passa sum hæc iurgia, atque hmõi multa. i. talia id genus. Proprie redditur cupientibus, vt dño seruus restituitur cupiẽs vt patriæ ciuis redditur & restituitur cupiens cupientibus vt parentibus filius, ergo in hanc virginẽ vtrunque est & reddi, & restitui. C. vbi ea. s. soror est? T. est domi apud me C. ehem, timentis est, & indignatione percussi, quia audiuit sororẽ esse in domo meretricia. T. quid est q̃ indignaris, & times, soror est educata. i. nutrita apud me, sup. ita vti sicut dignũ est te & illa sorore eã sup. educari, q. d. ita est educata sicut honestũ est pro te & sorore eam educari, & vt vulgo dici solet, sicut ad te, & ad illã pertinet, & vbi quis diceret ego te tractaui lautius q̃ ad te pertinet, elegantius diceretur, lautius te accepi, q̃ dignus sis, vel q̃ te sit dignum. C. quid ais? q. d. mirũ est apud meretricem virginem liberaliter educari. T. dico sup. id quod res est, q. d. dico id, quod est verum do tibi hãc sororem dono, neque repeto. i. non reposco quidquã pretij abs te pro illa, quod possem facere. C. ò Th. Gratia. i. memoria, & recordatio beneficij accepti habetur à me, & refertur. i. redditur, vel rependitur, ita vti. i. sicut, merita es. i. bene meruisti. Qui habet apud se gratia nondũ retulit, retulit aũt qui desistit habere. Vnde agere gratias dicimur verbis, referre gratiã facto reddendo beneficium & habere gratiam, vel gratias in animo. T. at enim. i. sed certe. O Chr. caue ne amittas hanc priusquã accipias à me. {Hoc ita dici in comœdia licet more vulgi. ceterum non põt amitti, q̃ nõdum sit acceptum, nam hæc puella est, q̃ miles venit nunc ereptum. i. vt eripiat à me, tu Pyth. abi. i. vade domũ, affer domo. i. ex domo, cistella. i. scrinium. vt ait Nonius paratũ ad leges ferendas. Nam, vt ait Var. à cista fit cistula, tam cista, q̃ cistella inueniuntur pro scrinio poni, in quo reconditæ leges ferebantur. Cic. ad Heren. Ille nihilominus cistellam detulit. Et paulo post, Potes disturbat, cistas deijcit. i. scrinia ferendarum legum parata. Interdum cista est corbis. i. genus calathi magni viminibus contexti, & ferẽ, scrinium legum ferendarum paratum in modum calathi erat cõtextum, aut parum ab eo differebat. Affer ego cistellam. i. scrinium cũ monumentis. i. cum instrumẽtis, seu literis & memorialibus, quæ literæ forte mentionem faciebant de statu eius. s. quod esset ciuis Attica, aut etiam quæ literæ erãt de hæreditate sua. C. O Thais, viden'. i. vides ne illum militem. P. vbi cistella est sita. i. posita & recondita. T. est sita in risco. i. vel in fenestra parietis, vel in magna cista pelle contecta. Nam, vt inquit Seruius, riscus dicitur fenestra parua in pariete posita. Donatus aũt dicit esse nomen phrygium significans cistam pelle contectam. Nonius conuenit cum Seruio, inquiens esse locum in pariete angustum. O odiosa. i. exosa, vel molesta, nam odium interdum capitur pro molestia, inde dicitur odiosus. i. molestus, cessas. i. tardas cunctaris. C. quantas copias. i. quantas legiones. Nam copiæ in plurali dñr legiones in exercitum collectæ, video militem adducere ad te. i. ad tibi nocendum. At at, interiectio metuentis, T. obsecro ò mi homo, mi blandientis est: num. i. nunquid est formidolosus, passiue hic capitur, vt ait Donatus. i. terribilis, seu timendus. interdum capitur actiue, & significat meticulosum, & timidum. C. apagesis. i. apage, hoc est recede vel abi, sicut apagete. i. abite vel recedite. verba sunt comica vel aduerbia & græca. Nõnulli dñt apagesis pro tace vel sta in pace, aut sis sanus & pacificus. Egon'. i. ego ne sum sup. formidolosus. i. timidus, seu meticulosus. Nemo omnium est, qui minus metuat q̃ ego. s. T. Atqui. i. sed certe, est opus ita. i. opus est, vt non sis meticulosus, sed animosus. C. Au, interiectio dolentis, seu metuentis, interdum indignantis & exclamantis metuo, q. d. solicitus sum & anxius, qualem hominem existimes me esse. T. Immo. i. sed cogita hoc, qui cum. i. cũ quo, qui. n. est ablatiuus, res est tibi. i. negocium habes, & cũ quo es conflicturus, & manus conserturus, miles sup. est peregrinus. i. alienigena, minus potens quàm tu, minus notus q̃ tu, est inquam habens hic minus amicorũ. i. nõ tot amicos quot. i. habes. C. scio istud, sed stultum est admittere. i. pati fieri id sup. quod possis cauere. i. vitare, & prohibere

ne fiat, seu impedire. ego malo. i. potius volo, nos prospicere. i. prouidere, cauere, q̄ vlcisci. i. punire hunc militem iniuria accepta i. postquam erimus ab eo affecti iniuria, q. d. longe melius est cauere iniuriã, q̄ accipere, & postea vlcisci & vindicare. Tu Thais abi, atque obsera. i. claude intus. i. per partem interiorem ostium. i. ianuam. Don. dicit seram esse ianuæ claustrum, dum. i. quandiu. ego transcurro hinc ad forum, vel vænale, vel causarũ, vt illinc deducam, adiutores, volo aduocatos. i. homines paratos defendere nos vt Lau. ait adesse. i. præsentes esse, vel prope esse hic, vel præsidio esse nobis in hac turba. i. in hac turbatione & rixa. T. Mane mane. i. noli ire quæsitũ aduocatos. C. Melius est. s. ire ad forũ. T. Mane. i. siste. C. Omitte, q. d. dimitte me, per quod verbum innuitur Chremetem fuisse cõprehẽsum manu à Th. iam. i. statim, adero. i. præsens ero hic, q. d. statim rediero. T. O Chr. Nihil. i. nulla tenus est opus istis, per contemptum dixit. i. tuis aduocatis, vel tuis omnibus, quæ dixisti, dic hoc modo illam esse tuam sororem, & dic te amisisse eam virginem paruam i. cum adhuc parua foret. Dic inquam te cognosce. i. cognouisse, nunc ostẽde signa, quibus persuadeas eam esse tuam sororem Pyt. adsunt. s. miles & sui, hoc est aduenitũt, vel iam propè sunt T. Cape hominem. s. militem, hoc est comprehende eum, si faciat vim. i. violẽtiam, ducito in ius, hoc est deduc eum ad iudices, vt de eo fiat ius. Intellextin'. i. vtrum intellexisti. C. Probe. i. rectè intellexi. s. T. Fac vt dicas hæc animo præsenti. i. forti & præstãti. Virg. in 5. Nũc si cui virtus, animusq; in pectore præsens. i. fortis, vt Seru. rectè sentit. C. Faciam, & timide dictum est à Chr, T. Attolle. i. erige, pallium tuum quod. s. Th. perij. i. perdita sum, opus est patrono. i. defensore, nam patronus est qui accusati causam agit, seu defendit, huic ipsi. i. huic met adolescenti, quem paro. i. dispono defensorem meum, q. d. iste quẽ paro meum defensorem eget ipse defensore, cũ adeo sit simplex, vt q̄ pallium attollere deberet illud trahat.

LATO. Argumentum} Thais instruitur ad pugnam aduersus militem, & Chremetem confirmat Et est epitasis huius partis fabulæ. {Vsque adeo} Apta comminatio in militem, {Quasi istuc} Subaudi norim. {Hem} Extimescentis, quia soror apud meretricem est. {Et habetur, &c.} Pulchra gratiarum actio, {Cum monumentis} i. tabulis, ac reliquis testimonijs, quibus probetur libera virgo. {Apagesis} Interiectio remouentis, & est Græcum origine, ἄπαγε. {Immo hoc cogitato} Confirmatio ex collatione personæ. {Sed tu quod} Prudens sententia, à tuto. {In ius ducito} In iudicium.

PATAVA MARS. Credo equidem illum, &c.} Meretricis confidentiam & ad omne facinus audaciam perditã nec non studiũ, & artẽ capiẽdi fauoris in aliqua difficultate, ac primo motus in potestate nr̃a nõ esse, Chremetis exẽplo hæc scena docet, & exprimit. {In risco} Riscus, inquit Non. est locus in parietib. angustus.

GLAR. Hic vero ingens hæc iudicãdorum horum carminum difficultas incidit, quæ in nullis, q̄ equidẽ sciam, lib. bene sunt digesta. Sed & Doct. & Ioan. leui, vt dici solet, brachio attigerunt, Alter sat habuit ascribere primum versum troch. tetr. catal. Ad alios nibil. Ioan. admonet initio legendum Sine veniat, non Sine vt veniat. Et atqui si illam digito attigerit. nõ, Qui si illam. Et expecto in quinto deinde, vt vulgo legitur, versu, non Expectabam. Cetera item ad carminis rationem explicãdam nihil facientia. Sextum tñ à fine scenæ versum admonet esse trochaicũ. Quare audendum mihi hoc in loco, solita tñ modestia, nullius honesti viri iudicium fugiens. Primi itaque quinque versus sunt trochaici tetr. catal. atque ita legendi:

Credo equidem illum iam affuturũ esse, illam vt eripiat, sine.
Veniat. atqui si illam digito attigeris vno, oculi illico.
Effodientur. vsque eò ego illius ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum sint. verum enim si ad rem
Conferentur, vapulabit. C. Thais, ego iam dudum hic assum.

Primus tñ versus, si iam vocẽ, pones post verbũ Affuturũ, iamb. tetr. acat. esse potest. Sin aũt vt vulgo habetur, legas, trochaicus erit, necesse tñ est, vel, l, de Illam abijcere vt quinto loco sit anapæstus, vel potius (quod nunc toties admonuimus, & sæpius admonebimus) bacchius erit eo loco. Secundus versus à verbo Veniat incipit quidam vero libro habent Illi, datiuum post vocem Vno. atque ita fit iambicus tetr. acat. vt prior, ad hunc modum.

Veniat: atqui si illam digito attigeris vno, illi oculi ilico

Lector in vtroque sequatur quod volet. In 3. Ego superfluit, nisi ponatur ante Vsque eo, quod durũ fuerit, & Illius disyllabum, vt alias sæpe. Hactenus omnia probe, atque cõi adeo & consueta ratione cõstant. Verũ in sequẽtibus duobus penultimæ suæ vtriusque syllabæ Lectorem morantur, cum cõtra rationem huius versus fine longæ, atque ea haud dubie in causa fuere, cur nemo hęc attingere ausus fuerit. Verũ hic duo sunt effugia. Alterũ dicimus trochaicos συζύγους raros quidem illos, at non diuersa ratione, atque in iambicis fieri solent, institutos. Alterum non minus, verum vt dicamus d, elidi in Ad rem, & in Adsum nam sic vocalis natura correpta relinquetur. quæ ratio in multis alijs huic poetæ instituta, hic apte locum habet. Lectori liberum esto iudiciũ, cui si hæc nostra partitio non placuerit, ansam tñ datam sciat, vt aliã facilius ipse perquirat. In Thais etiam s, elidendum censeo. Nunc sex iambici tetram. catal. sequuntur, de quibus iudicium nostrum subijciemus, sed ipsorum prius posito ordine.

O mi Chreme, teipsum expecto, scin' turbam hanc p̄p te esse
Factam? & adeo ad te attinere hanc omnem rem? C. ad me? qui? quasi istuc
T. Quia dum tibi sororẽ studeo, & reddere, & restituere, hæc
Atque huiusmodi sum multa passa. C. vbi ea est? T. domi apud me. C. hem. T. quid est.
Educta ita vti teq; illaque est dignum. C. quid ais? T. id quod res est.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquã precij:

In 1. versu Ioan. Expecto pro Expectabam legendũ censent. Ego etiam Tu reijciendam particulam p̄p carmen existimo, nec exigit sensus. In 2. dactylus est initio, deinde spondeus quinque syllabis in duas conclusis, nisi bacchium loco 2. ponas. In 3. Tibi iambus est. in 4. Domi posteriores syllaba breui non elisa, sed d, in Quid tollendũ, nisi quis velit esse iamb. acat. inter catal. reliquos, vt & præcedens, quod nõ reiecero. In 5. verbum Est ante Dignũ ponendum, & vel s, in Ais elidendum, vel d, in quid. Vltimus egregię constat. Hactenus vehemẽter luctari videmur cum nõ paruis mendarum monstris, quæ nunc sequũtur facilia sunt, sed ordine tñ differenda. Proximi namque duo versus sunt iambici tetr. acat. Et in priore quidem Thais non habetur in quibusdã exẽplaribus, nec adesse debet. In sequenti vero secũda ambigua syllaba potest & trochaicam rationem facere. Tertius haud dubie trochaicus est tetr. catal. Nisi quis m, literã in Nam elidi nolit. Deinde sequũtur duo Iamb. tetr. catal. Sed Abi secũda syllaba correpta, nisi bacchium loco primo constituas. {Militem secum ad te quantas copias abducere?} Quæ deinceps ad finem vsque scenæ sequuntur versus, oẽs sunt trochaici tetr. catal. In 1. quidam Militũ pro militem legunt, sed nihil ad carminis rationem. In 2. ter legendum est, At at at, vt sic primo loco anapæstus, non iambus, qui hic locum non habet, & sunt verba ad timentis Chremetis, non Thaidis, vt recte habet liber Doct. & admonuit etiam Ioan. In 4. s, eliditur in opus, alioqui iambicus fuerit. Præterea Qualem legendum ex Don. non Quem. In 6. duo priora minus minus l, amissõt vt sit trochaicus. põt. n. ita scãdi vt sit iambicus. Septimus versus si quidem trochaicũ esse voluerimus, ita legendus, Istud scio, sed tu quod cauere possis, stultũ admittere est, Vt primo loco sit spõdeus, secũdo anapæstus, tertio rursus spondeus, quarto tribrachys, & cætera tertiæ sit coniugationis. Verũ vt superiore scena vnus trochaicus erat inter iambicos versus γνώμη his, ita fortassis hic vnus iambicus eadẽ rõne inter multos trochaicos, & hæc vero p̄prior fuerit opinio. In 9. secũda de Abi corripit, nõ eliditur sequẽte vocali. Decimum versum Ioan. recte ex Donati lectione emẽdat abiecto verbo Isthic. In opus etiam s, elidunt. In 5. à fine Tui monosyll. totũ eliditur, nisi quod malim, creticus in loco 4. In vlt. eliditur s, in verbo Opus, aut bacchius est loco tertio.

ACTVS IIII. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Inepti militis vanitatem optime hic exprimit Terentius, cum furenti similis ad amicam tanquam ad hostilem pergit exercitum, ridiculum est in primis illud, quod acie instructa ad pugnam progreditur, nec multo post Gnathonis consilio facile dimittit exercitum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic inepti militis vanitas demonstratur, qui ad amicam tanquam ad hostilem exercitum pergit concito cursu, irritato animo, quatiens capite, furenti similis aciem instruit ad pugnam progreditur. Gnathonis tamẽ suasu facile exercitum dirimit, & verbis contentus.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

HANCCINE ego vt contumeliam iam in signem in me accipiam Gnatho? Mori me satius est. Sim alio, Donax, Syrisce, sequimini.

Primum ades expugnabo. G. *recte.* THR. *virginem eripiam.* G. *probe.*
THR. *Male multabo ipsam.* G. *pulchre.* THR. *in medium huc agmen cum vecti Donax.*
Tu simalio in sinistrum cornu, tu Syrisce in dexterum.
Cedo alios. vbi centurio est Sanga, & manipulus furum?
S. *eccum adest.*
THR. *Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?*
S. *Ego ne? imperatoris virtutem noueram, & vim militum:*
Sine sanguine hoc fieri nõ posse: qui abstergerem vulnera.
THR. *Vbi alij? qui, malum, alij? solus Sannio seruat domi.*
THR. *Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde omnibus signum dabo,*
G. *Illuc est sapere: vt hosce instruxit, ipsus sibi cauit loco.*
THR. *Idẽ hocce Pyrrhus factitauit.* C. *viden' tu Thais, quam hic rem agit?*
Nimirum consiliũ illud rectũ est de occludendis ædibus.
T. *Sanè, quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est:*
Ne metuas. THR. *quid videtur?* G. *fundã tibi nunc nimis vellem dari,*
Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugã.
THR. *Sed eccã Thaidem ipsam video.* G. *quàm mox irruimus?* THR. *mane.*
Omnia prius * *experiri verbis, quàm armis, sapientem decet.*

* cõsilio experiri

Qui scis, an, quæ iubeam, sine vi faciat? G. *Dij vostram fidem,*
Quanti est sapere. nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.
THR. *Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi do istam virginem.*
Dixtin' hos mihi dies soli dare te? T. *quid tum postea?*
THR. *rogitas,*
Quæ mihi ante oculos amatorem coram adduxisti tuum?
Quid cum illo vt agas? & cum eo clam subduxisti te mihi?
T. *Libuit.* THR. *Pamphilum ergo huc redde, nisi vi mauis eripi.*
C. *Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium.* G. *ah, quid ais? tace.*
C. *Quid tu tibi vis?* THR. *ego non tangam meam?* C. *tuam autem furcifer?*
G. *Caue sis: nescis, cui maledicas nunc viro.* C. *non tu hinc abis?*
Scin' tu, vt tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ cœperis,
Faciam huius loci, diéiq́;, meiq́; semper memineris.
G. *Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.*
C. *Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis.* G. *ain' vero canis?*
Siccine agis? THR. *quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?*
C. *Scibis. principio eam esse dico liberam.* THR. *hem.*
G. *ciuem Atticam.* THR. *hui.*
C. *Meam sororem.* THR. *os durum.* C. *miles, nunc adeo edico tibi,*
Ne vim facias vllam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam.
Nutricem, vt eam adducam, & signa ostendam hæc.
THR. *tun' me prohibeas,*
Meam ne tangam? C. *prohibeo inquam.* G. *audin' tu? hic furti se alligat.*
C. *Satin' hoc est tibi?* THR. *hoc idem tu ais?* T. *quære, qui respondeat.*
THR. *Quid nunc agimus?* G. * *quin redeamus: iam hæc tibi aderit supplicans*

* quid? redeamus

Vltro. T. *credin'?* G. *immo certe: noui ingenium mulierum:*
Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltro. THR. *bene putas.*
G. *iam dimitto exercitum.* THR. *vbi vis.* G. *Sanga, ita vti fortes decet*
Milites, domique, fociq́; fac vicissim vt memineris.
S. *Iam dudũ est animus in patinis.* G. *frugi es.* THR. *vos me hac sequimini.*

HANCCINE ego contumeliam] Hic rursus inepti vanitas militis demonstratur, ad amicam tanquam ad hostilem exercitum pergentis irritato animo, concitatu cursu, inclinata chlamyde trepidi & quatiẽtis caput. Et hæc verba pro hortatu imperatoris accipienda sunt: quandoquidem omnia de exercitu transferuntur. Contumeliam vero pro, & vt miles. Sal. Ne qua contumeliæ, &c. [Contumeliam in me accipiam Gnatho] Apparet Gnathonem & dehortatorem esse certaminis. & ad pocula militem prouocare, maxime cum videas persuasisse ista cõsilia, vt hoc certamen moueretur. [Mori me satius est] Ridicula præsumptio, tanquam aduersus meretricem iurgia nunquam Thraso sumere ausus esset, nisi morte proposita. Ergo velut mortis contemptu opus est ad tale prœlium. [Mori me satius] Tanquam aliter miles aduersus mulierem audere non posset, vel quia nihil, vel quia amator. [Mori me satius est] Quasi ille sibi dicat, vel molestum esse certamen, vel amicam non esse lædendam. [Tam insignem] Insignem, vt miles dixit, quia insigna armorum sunt. [Simalio] Et hoc concite pronunciandũ est. [Sequimini] Huiusmodi militia per tumultum repente suscipitur, & dicitur euocatio, vbi dux alloquitur ciues, Qui rempublicam saluam vultis, me sequimini. Vnde Virgil. sic ait. Desuetaq́; bello Agmina in arma vocat subito, ferrumq́; retractat. Ipse vocat pugnas, sequitur tum cetera pubes. [Primum ædes expugno] Debet hic esse vociferatio vana ad hoc, & verbum militis cum quodam motu ingenti, & per immanes minas sine vlla vi rerũ. Vanaq́; comminatio est, velle ædes expugnare, cũ foris sit meretrix. [Male multabo] Vide ordinem belli. Primo expugnatio mœniũ. tum recuperatio captarum rerum. demũ pœna prædonum. [Pulchre] Postquam non obtinuit quod volebat Gnatho, assentatur ad omnia. Vide autem manifestam irrisionem ex ipso genere laudandi. nam quid est in ædium expugnatione recti? quid in virginis ereptione probitatis? quid in male mulcãda muliere pulchritudinis? Sed hoc est quod ait supra de seipso parasitus, Quidquid dicunt, laudo. [In medium huc agmen cum vecti, Donax] Mire composita ad contemptum nomina legionariorũ sunt. nam Donax ab arundine, veluti sit inanis & fragilis, nomen sortitus est. [Simalio] A simio, vel à simia deriuatum est, ob fœditatem oris vel nasi. [Syriscus] Iam diminutiuũ est à Syro. [In medium huc] Ridicule satis, armaturas leues non putat aduersus Thaidem idoneas, & ideo agmen cum vecti vult venire in medium. An ideo cũ vecti, quia ad expugnationem venitur ædium? [Tu Simalio in sinistrum cornu, tu Syrice in dexterum] Hic agmen instruitur. Facetum autem est, cũ à rebus magnis res ridiculæ deriuentur. [Cedo alios] Non reliquos dixit; sed alios, quasi multi sint. [Sanga] Nec sangarius saltem, vt nomen esset. [Manipulus furum] Manipulus propriè est militis. Cum Romani & Latini sub vno Centurione bellum aggressuri deputabantur, sibi sertũ, vel coronam ex manipulo herbæ vel huiusmodi conficiebant, quem pro signo sequebantur. Merito ergo centurionem videns, manipulum desiderauit. hoc est coquum vides, conuiuias desiderat, quia apparauerat, quoties locus affuit. i. conuiuium est constitutum. Alij manipulum furum, coci discipulos dici putant. [Ec cum adest] Pro se, ac pro discipulis Sanga. [Quid gnaue] Apparet coquum ad repentinum strepitum sic exisse, vt ad artẽ suam fuerat expeditus. [Ego ne?] Hæc causa est. [Imperatoris virtutẽ noueram, & vim militum] Hoc plus habebit salis, si sic intellectum fuerit, vt Sanga vno codemq́; tẽpore & quærat quid dicat, simulq́; respondeat,

hoc

hoc noueram sine sanguine fieri non posse, i. ἀπροσδόκητον. Quid igitur si hoc sciebat? Qui abstergerem vulnera} Quasi hoc fuerat auxilij genus. Quid hoc est? vnde vulnera? quorum vulnera? vtriusq; partis? An, quod magis ridiculum est, suorum? {Solus Sannio seruat domum} Hæc figura παρόμοιον dicitur. {Solus Sannio seruat domum} Vt, Sola mihi tales casus Cassandra canebat. {Seruat domi} Pro remanet vt obseruet. Nam seruat domum, recitu erat: non, seruat domi, si custodit intelligeretur. Vel seruat, pro sedet, ab eo quod sequitur id, quod præcedit. nam non seruat, nisi qui prius in eo loco sederit {Qui, malum} Malum per παρένθεσιν suauiter infertur. Plaut. in Epidico, Quæ, malum, hæc impudentia est? Et non interponitur malum, nisi oculis conuersis ad eum quid id, quod reprehendimus, dixerit. Malum nunc interiectio est. {Post principia} Magnifice ad risum commouendum. nam dicere debuit, post vos. Et hunc locum sibi optimum elegit, vt timidus. {Post principia} Militare dictũ est. Et ambigunt multi, an in extremo agmine sit hic locus an in medio. {Inde omnibus signum dabo} Tanquam non omnibus dari possit, si aliunde detur. {Ipsius sibi cauit loco} An loco simpliciter, quia post principia? an loco, in loco, opportune, & δικαίως? Ter. in Adelph. Pecuniam. An pro de loco? {Idem hoc Pyrrhus factitauit} Irridet quidem Poeta, veruntamen ostendit officiũ imperatoris hoc esse, ne se in periculum proijciat. Sic Salust. Et in prœlijs actu promptus. Et hoc totum, quasi in Palliata, sed concessum poetis fuit. Pyrrhus autem peritissimis stratagematon fuit, primusque quemadmodum ea disciplina per calculos in tabula traderetur, ostendit. {Nimirum consilium illud rectum est} Illud rectum est. Et noua locutio, & superiori similis, Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum. pro sine dubio rectum est. {Sanè quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est. Ne metuas} Figurata locutio, & præterea ὑπέρβατον intermixtum. nam hic ordo est. Sanè hic nebulo est, ne metuas. An hic erit ordo & sensus, vt sit dictum. Ne metuas, sanè qui tibi vir videtur esse, hic nebulo magnus est. Et recte: nam obterretur adolescens, & ætate militis, quòd iam vir est, & magnitudine, quòd magnus corpore, quæ vtraque in illo vana esse, meretrix vt experta denunciat. Nebulo autem, vel inanis, vel vanus, aut mollis, vt est nebula, dicitur. Et hoc εἰρωνικῶς pictum est. Meretrix frustra metuentẽ corripiens Chremetem. Sanè, inquit, quòd tibi nunc vir videatur esse. & deest, Non est, vt sit, Non est quòd tibi nunc vir videatur esse. hic nebulo magnus est. Sic & alibi, Si te in platea hac offendero post vnquam, nihil quod dicas mihi, alium quærebam, iter hac habui. peristi. Vt sit, Non est quod dicas mihi. {Quid videtur?} Nõ diceret miles si staret in sententia, sed iam videtur timore mutatus. {Quid videtur?} Dubitandi est quod dictum sit, Quid videtur? Ego sanè hoc militem puto dicere, quem paulatim à violẽtis atq; acribus principijs ad terrorem desidiamque perducit timor. Nam primo ipse præcedit, vtpote qui dicat, Sequimini. Dum deniq; propius deuentum est, post principia refert pedem. Post iam nihil ipse audet, sed quærit consilium parasiti. Denique, vbi cominus res gerenda est, dixit Mane, & continet irruentes. Ad postremum diffisus, nescit quid agat, ad parasitum spectans, Quid agimus, inquit. {Fundam tibi nunc} Mire parasitus hoc ait, vel quia militem nolle videt, vel quia audet impugnare, consilium formidolosum, & aptũ metuenti dedit, subtiliter tñ, nam funda pugnant, qui cominus non possunt, & ex occulto, qui non audent palam. Sed honesta causa, non quia timeas, inquit, sed vt fugiant, tanquam nisi hostes fugerint, nõ sit tutum accedere. {Fundam tibi} Non dixit hastam, aut lanceam, sed sagittam, fundam, quæ nimium longe iactatur. vt ex hoc interuallo pauorem ostenderes non audentis accedere. Et mire tibi, tanquam ipse parasitus nec hoc audeat. Sunt autem qui putent hæc à Thaide ad Chremetẽ dici, sed male. non. n. conueniunt ista meretricis dictis superioribus, nisi quia mouet me, quod ex occulto dicit, quasi constet & iandudum videri militem, & ipsum non vidisse cum qua pugnaturus sit. {Vt tu illos} Meretricem. s. cum suis, vt alibi, Nos prius introducas {Facerent fugam} Deest rursus vt sic, Vt facerent fugam, vel ἀσυνδέτως illatum est. {Facerent fugam} Desiderat coniunctionem Enim: vt sit, Facerent. n. fugam. {Vt cæderes} Pro cædendo cogeres, vt facerent fugam. {Sed eccam Thaidem ipsam} Eccam & ipsam, figura ἐμφάσεως, quasi eccam principem belli, & ipsam, contra quam pugnaturus est. {Quam mox irruimus?} Hoc parasitus, irridens militem dixit. Et irruere proprie dicuntur, qui cum furore prœlium ineunt. {Omnia prius experiri quàm armis, sapientẽ decet} Animaduerte quantam vim habeant ad delectandũ in Comœdijs seueræ sententiæ, cum à ridiculis personis proferuntur: quale est apud Plaut. vbi miles suam formam admirans, ait, Nimia est miseria nimis, pulchrum esse hominũ. {Quàm armis} ἀνακόλουθον, pro, quàm arma. Aut ἔλλειψις est, si subaudiamus agere. Et mire non dixit me: sed, sapientem. quod magis ridiculum est. {An quæ iubeam} Et mire, non, velim: sed, iubeam dixit. iubeam pro velim: vt, Iubeo Chremetem. {Dij vestram fidem} Bona ἀναλογία, qui leuiora laudauerat, hic exclamare iam debet. Et hoc est quod supra ait, Id rursum si negant, laudo id quoq;. Nam negat rursum male pugnandum esse, qui superius retineri non poterat, quin in prœlium, vel moriturus irrueret. {Dij vestrã fidem Quantus est sapere, nunquã accedo, quin abs te abeam doctior} Mire egit personam admirantis per trinam ἀποστροφήν. ad deos: vt, Dij, vestrã fidem. ad seipsum, Quanti est sapere. ad militem, Nunquam accedo, quin abs te abeam doctior. Et rididicule parasitus, nunquã quam accedo ad te, dixit, qui nunquam recedit. {Quin abs te abeam doctior} Nimis imprudens assentatio, se fieri doctiorem ex militis sapientia. {Thais primum hoc mihi responde} Omissa contentione repetendæ virginis non. n. iam puellam, sed pactum exigit, vt amator. {Cum tibi do} Pro, cũ tibi darem. {Quid tum postea?} Aut dixi, respondendũ erat: aut, non dixi. Sed vide contumaciam meretricis in contemptionem personæ militis interrogantem interrogare maluit, quàm per inductionem capi. {Rogitas?} Contentionis genus interrogatiuæ. {Quæ mihi ante oculos coràm} Verum significat inepti militis dictum? Ait ante oculos, minus est quàm coràm? {Ante oculos coràm} Potest ante oculos, & longe tñ intelligi: Coram proximitatem significat. {Quid cum illo agas?} Omnino meretrix non putat illum idoneum, cui reddenda sit ratio, cuiq; se purget, adeo apud illam amicitiæ eius pertæsum est. Nam errant qui dicunt eam se velle militi reconciliare. {Et cum eo clàm subduxti te mihi} Inuidiose, & cum eo: nam vt supra legimus, exclusit Chremem. {Subduxti te mihi} Furtion Liberaxisti mihi. Virgil. Et fidum capiti subduxerat ensem. {Libuit} Superbum est, & meretricium verbũ Sic de Chelidone Cic. ait: Libenter ait se facturam. {Huc redde} Idioma est, pro contumelia reposcentis. sic & in Hecyr. Renumeret dotem huc, eat. {Nisi vi mauis eripi} Verum nisi pro non & si, vt sit, si non tibi illam mauis eripi. {Tibi illam reddat?} Se primũ interponit Chremes, vt adolescentulus potuit iam fracto milite. {Aut tu illã tangas? omnium} Ait vtrumq; Chremes. nam quia dixit, nisi si tibi mauis eripi, ait, Tu illam tangas? & addidit, Omnium, & ἀποσιώπησις secunda. sic autem loqui solent plus gestu, quàm verbis concitati. {Tibi illam reddat? aut tu illam tangas?} Magna vis in pronominibus & significatio est, vt, Cantando tu illum? {Quid in tibi vis?} Recte. cum Thaide enim loquebatur, non cum hoc. {Ego non tangam meam?} Bene addidit meam. hinc enim probatur iniuste dictum, Tu illam tangas? {Tuam autem furcifer?} Incongrue vt imperitus adolescens liberum seruilibus conuitijs exagitat. {Caue sis, nescis cui male dicas nunc viro} Animaduerte parasitum neq; tacere omnino, ne defuisse patrono videatur, neque in aliena causa iram in se transferre. {Non tu hinc abis? scin' tu vt tibi res sese habeat?} Hoc parasito, illud militi Chremes. {Caue sis} Qua imperatiua verba, sunt contumeliosa: addebant veteres, sis: quod significat si vis. {Scin' tu?} Non parasito, sed militi dicit. {Faciam vt huius, loci, dieiq;, meiq; semper memineris} Moris est magnas esse minas hominum meticulosorum. Specta ergo quàm acriter timidus comminetur. {Huius loci, dieique, meiq;} Loci, in quo læsus. Diei, quo cæsus, Mei, à quo cæsus. {Miseret me tui} Hic parasitus nũc quasi monitor Chremeti respondet. {Qui hunc tantum, hominem facias inimicum tibi} Ne nunc quidem parasitus à militis assentatione discedit. {Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis} Rusticius dixit, caput tuum diminuam, quàm si diceret, diminuam tibi caput. {Ain' vero canis?} Hoc verbo impudentibus inimicis conuitium fieri solet. nam militare dictum est in hostem, canis: & apud Homerum pro graui contumelia in aduersariũ dicitur, velut in illo loco, τερὺν ἀπό μυῖαν μυλάφ σώτι κυνάμυια. {Quis tu homo es? quid tibi vis?} ἐπιτροχασμὸς figura est vbi multa terribiliter interrogantur vt, State viri, quæ causa viæ: quí've estis in armis? Quó've tenetis iter? {Scibis} Non obsequenter, sed figuratæ dicitur ab irato. {Principio eã esse dico liberam} Quo tollitur, Tuam videri. {Scibis} Et sciet, & scibis dicitur post productionẽ tertiæ coniugationis. {Principio} In tria diuisit officium defensionis suæ. In assertoris, Principio eam esse dico liberam, In cognitoris, Ciuem Atticam. In fratris, Meam sororem. Et bonus est ordo, libera, ciuis, nobilis. {Ciuem Atticã} Quo etiam negocium potest ei fieri qui se pro domino gessit in ciuem. {Hui} Hui, heu, & cetera huiusmodi generis sanæ sunt aduersus eos quibus irascimur. {Meam sororem} Quo constat præsto esse defensionem puellæ. {Os durũ} Quasi ex omnibus hoc sit imprudentius, quòd & sororem suam dicat. {Os durum} Os imprudens: vt contra, mollis frontis dicuntur qui sunt reuerentes. {Nunc adeo edico tibi} Vt superbe, quasi militi. nam edictũ Prætoris dicitur & Imperatoris. {Miles non adeo edico tibi} Miles: contumeliose

contumeliose dixit. De ijs.n.est officij, quæ suo nomine contumeliosa censentur. sicut in Adelph. Delibera hoc, dum ego redeo, leno. {Ne vim facias vllam in illam} Seruauit præcepta meretricis, adeo vt meminetis, Si vim faciet, in ius ducito hominem. {Ego eo ad Sophronam} Hoc lentius à Thaide Chremeti. {Prohibeo inquam} Non satis exercitate adolescens totidem verbis dictum repetit militis. {Audin' tu? hic furti se alligat} Gnato occasionē finiendi litigij iandudum quærit ob desiderium mensæ & cibi, & ideo quasi de iure consiliū suggerit, hunc reum militis esse posse, qui paratus est alienā rem suam dicere, & id in iure profiteri, hoc est apud Prætorem. Ergo furti se alligat.i. reum se efficit fraudis. Nam μεταληπτικῶς furtum pro omni fraude, & dolo accipimus & iniuria. {Alligat} Astringit, illaqueat, & obnoxium facit, Omne igitur quod fraude fit, furtum est. Sic Virg. Furta paro belli.i. insidias. & Dulcia furta.i. adulteria. Omne malum factū, Quæ quis apud superos furto lætatus inani Distulit in seram commissa piacula mortem. Furtum duobus modis dicitur. Vno, cū omne maleficium generaliter significatur: altero, cum res surrepta demonstratur. Nunc ergo furtum, maleficium est. {Satis hoc est tibi} Ad repetendam.s. virginem, sumendamq; iniuriæ vindictā, {Quære qui respondeat} Et contempsit interrogantem, & indixit inimicitias professione iracundiæ, cum dixit indignū militem, {Idem hoc tu ais}.i. hoc quod Chremes, & tanquam Chremes, Et ipsam circumuenturus interrogat, quod illa intelligens malitiose ait, Quære qui respondeat. satis contumeliose, illud.n quæritur quod difficile reperitur. Ergo nō modo indignus es, inquit, cui ego respondeam, sed via inuenias qui te dignum responso iudicet. {Quid nunc agimus?} Vide vt cuanuerit actio militis. Primo dixit, Omnia prius experiri quàm armis sapientē decet. Post, idem hoc tu ais, Thais? Et postremo, Quid nunc agimus? Et, Quid nunc agimus, Cōsilium quærentis est. Quid nunc agimus? Languidi atque defessi est. {Quid nunc agimus?} Vbi est illud quod ait, Primum ædes expugnabo? &c. Sed vani impetus hunc exitum semper accipiunt. {Quin redeamus} Quin, modo immo. Non abeamus, inquit, sed redeamus, vt irritos conatus vno verbo ostenderet. {Credin'?} Ea parte consentit qui sic interrogat. {Credin'?} Credere, dubitantis est: Certum esse, fidentis. {Vbi nolis, cupiunt vltro} Plus intulit spei, non reuocando verbū quod expectabatur, hoc est volunt, sed cupiunt. Ergo variauit, non.n. intulit, volunt vltro. {Bene putat} Hoc est recte putas, sapis, vel intelligis. Virgil. Multa putans, sortemque animo miseratus iniquam. Vel comicis. Vel putas, disputas. Vel putas, cogitas. {Iam dimitto exercitum} Dimitti exercitus dicitur, vel pace facta, vel victis hostibus. Ridicula ergo magnificentia verborum est, cū sint facta deformia. {Sanga, vti fortes decet Milites, domiq; , sociq; fac vicissim vt memineris.} Vt mire in coquum, qui focū curat in domo, quia milites hi fortiter pugnant, qui sunt memores domorum. Vides ergo quàm vtrunq; comicum. {Ad ineundum prœlium, resq; bellicas Donax primus est, ad res domesticas, Sanga qui coquus est. {Domique, sociq;} Domi & foci, genitiui sunt. Cœcil. Decora domi. Plau. Quanquam domi cupio, operiar th. {Iam dudū animus est in patinis} Hic aperuit causam poeta cur & inuitus Gnatho iret ad litem, & libens domum redeat. {Frugi es} Vtilis & necessarius à frugibus, quæ quòd his fruamur dictæ sunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, est vesci, à frumine, quæ est summa pars gulæ, à qua re etiam hic quæ nec cibo, nec poculo sunt, fuit dicimus κατεξοχικῶς, vtpote rebus venereis, & delectatione odoris, visus, auditus, & ceteris,

GVID. HAnccine, &c.} Hic militis ineptis vanitas demonstratur qui ad amicam tanquam ad hostilem exercitū pergit irato animo. T H R. O Gnato Hanccine.i. vtrū hanc contumeliam accipiam.i. patiar, tam insigne.i. tam magnam, siue grauem, & hoc in malam partem, in me.i. contra me, satius est.i. melius est mori, quàm.s. talem pati contumeliam, sed accipere contumeliam potius dicimus, q̄ pati. Milex incitato animo suos seruos vocat facturus insultationes Thaidi. Simalio, Dorax, Syrisce, id est vos serui sequimini me. Simalio à simo, vel à simia deriuatum est ob fœditatem oris, vel nasi. Syriscus diminut. est à Syro, Primum.i. in primis. expugnabo.i. pugnando capiam ædes.i. domum Thaidis. G. Recte facies sup. adulando dicit hoc. T H R. Eripiam.i. abducam à Thaide virginem, quā dono dedi. G. Probè facies sup. q.d. non improbe facies nō eripiendo virginem, pro qua mula tibi habetur, ac refertur gratia. T H R. Male.i. valde, & in malū eius, mulctabo.i. pecuniā ipsam.s. Thaidem. G. Pulchre facies eam mulctando, q.d. honeste, ac decenter, decet.n. eam mulctari, quæ sic est ingrata, & hæc omnia potius dicit assentando ineptijs militis q̄ probando, nam eo omnia parasiti verba tendunt, vt gulæ indulgeatur, & vēter impleatur. T H R. O Dorax concede, sup. vel veni huc, in mediū agmen.i. in medium exercitū ordinatum cum vecte.i. cū ferreo instrumento parietibus domorum persodiendis apto. Inde vecticularia vita dicitur eorum, qui vectibus parietes persodiunt alienos furandi gratia. Cato: Vecticulariam vitam viuere est repente largiter habere, repente nihil. Et ita cum vellet expugnare ædes Thaidis vectibus, erat opus ad parietes quatiendo, ac frangendos, tu Simalio, nomen serui, concede inquam in cornu sinistrum.i. in partem aciei sinistram, hic enim cornu per metaphoram dicitur pro parte aciei tam dextera quàm sinistra, hoc est pro latere tam dextro, q̄ sinistro. Et, vt inquit Strabo, cornu habet sexagenus milites. Tu Syrisce concede inquam in dextrum cornu, hoc est in latus dextrū aciei, seu exercitus. Cedo.i. dic, seu nomina, alios.s. reliquos seruos, vbi est Centurio.i. is qui centum præest militibus, & potius peditibus. Nam Centurio est peditum, decurio vero equitum. In exercitū miles Centurioni parebat. Centurio tribuno, tribunus legato, legatus consuli, sed seorsum magistro equitum solum dictatori parebat. Quidam dicunt Centuriones aliqn̄ præfuisse quatuor manipulis, manipulum vero constitisse ex centum prius, deinde ex ducentis militibus, dictosq; manipulos à fasciculis palearum, quos manipulos dicimus. Nam adhuc pauper populus R. pro vexillis manipulos palearum pertica suspensos ferre solebant, vnde manipularis miles dictus est. Ouid. Pertica gestabat olim suspensa manipulos, Vnde maniplaris nomina miles habet. Varro autē inquit, Manipulos esse minimas manus.i. cateruas exercitus, quæ vnum sequuntur. Manipulus.i. coniungit plures manus. & Nonius: Manipuli sunt manus militum, vel collecti viri sic dicti, vt vult Don. Nam cum Romani & Latini sub nouo Centurione bellum aggressuri deputabantur, sibi sertum vel coronam ex manipulo herbæ conficiebant, quā pro signo sequebantur. Nonnulli etiam volunt manipulos dici signiferos, quia sub Romulo pauper adhuc Romanus exercitus hastis fecit manipulos illigari, & hos pro signis tenebant. Redeamus ad literā. Vbi est Sanga ille seruus, vbi est manipulus.i. caterua furum.i. prædonum. Vel manipulus, vt alij volunt.i. signifer. Aliqui hic manipulum furum coqui discipulos dici putant, & q̄ miles coquum videns conuiuas desiderat. S. Eccum.i. ecce hic coram te Sanga adest, & in tertia persona de seipso loquitur. T H R. O ignaue.i. timide, quid? modus interrogandi, ne.i. vtrum, cogitas pugna repeniculo.i. spongia lōga, qui.s. tu portes.i. afferas istunc peniculum, huc.s. in medium agmen. Penis, vt Festus ait, cauda vocabatur, vnde & offam porcinam cum cauda offam peniam dicebant. Et etiam membrum virile, vt ait Seruius, Salustius. Adulter ganeo, manu, ventre, alea, penè bona patria lacerauerat, hinc & peniculos dicimus, quibus calciamenta texuntur, quæ de caudarum extremitate fiunt. Sunt etiam peniculi spongiæ longæ propter similitudinem caudarū appellatæ. Inuenio etiam penicilla in neutro à peniculum li, pro instrumentis factis ex setis porcinis, quibus vtuntur pictores cum pingunt, quæ instrumenta ni quid me fallat pincella vulgo vocāt. S. Egone.i. quæris supple vtrum cogitem pugnare peniculo. Noueram virtutem.i. vires imperatoris, videlicet tuas, qui es imperator huius certaminis, & noueram vim i. vehementiam, acrimoniam militum, noueram inquam hoc certamen.s. non posse fieri sine sanguine, qui i. quomodo, abstergerem.i. desiccarem vulnera, & mundarem, nisi attulissem peniculum, vel nisi ponatur hoc totum interrogatiue, sic supple attuli sup. peniculum, qui.i. vt abstergerem vulnera. T H R. Vbi sunt alij? S. Malū, hic est interiectio malum, & per parenthesim solum legendum sic. Malum, quod vulgo dicitur, mala gratia, qui alij sunt sup. Plaut. in Epid. quem malum hæc impudentia, vt sic dicerem. Vnde malum mihi pecunias esse putas, quod vulgo dicitur. Vnde mala gratia putas mihi esse pecunias. Item quid malum tibi vis, quod dicit. Quid mala gratia, aut malæ gratiæ oportet tibi. Quod ineptū est dicendi genus. Sed hic talia apponuntur, nō vt approbentur, sed potius vt reprobentur alijs dicendi modus surrogatis. Solus Sanio.i. ille seruus, seruat.i. custodit domū, quod si sit domi intellige sic, seruat.i. manet, aut sedet domi, vt obseruet eam, vel etiam custodit domi. T H R. Tu Gnatho instrue.i. appara, vel ordina, aut dispone & informa hosce milites, ego ero hic post principia.i. post primas legiones firmæ armaturæ. Nam in acie bene instructa erant milites agiles leuis armaturæ, qui velitis dicebātur, qui velitabātur.i. agiliter pugnabant, quorum officiū erat lacessere pugnā, & quasi prœlij prœludium facere velitatione.i. proborum vltro, citroque obiectione. Deinde lacessita pugna secedebant, aut in equos insidebant sua agilitate, inde veniebantur ad primas legiones firmæ armaturæ & robustæ. quæ dicebantur principia, quia illic erat principium resistentiæ. Sequitur in litera, inde.i. ex toto loco, dabo signum omnibus, aut sonitu tubæ, seu classici, aut alio signo, aut vibratione vexilli vel erectione, & alia re idgenus. G. Illud.s. ita sibi cauere est sapere.i. esse sapientem, vt.i. postquam, instruxit.i.

apparuit

apparuit hosce milites, ac disposuit, ipsus.i.ipse cauit sibi.i.prouidit prospexit sibi, in loco.i.opportune, vt in Adel. pecunia in loco, &c. Pyrrhus rex Epirotarũ peritissimus stratagematum.i.astutiarum militiæ, factitauit.i. sæpe fecit, hoc idem.i.sibi opportune cauit, ac consuluit. C. O Thais viden'.i. vides ne quam rem hic Thraso miles agit. Nimirum i.sine dubio, illud consilium.i.illa suasio, vel illum propositum de occludẽdis ædibus.i. de obseruanda domo est, rectum i recte suasum & susceptum. T. Sanè i.nimis vel valde consilium inquam rectũ est de occludendis ædibus, & hoc per ironiam dicit, qui.i.qualis vir nunc videtur tibi hic est nebulo.i.vanus, inanis, mollis vt nebula, magnus corpore.s. & statura, sed mollis vt nebula, ne timeas.i.noli timere, quãuis sit magnus & in ætate virili. Donatum autem subaudit non est, legendo affirmatiue nõ interrogatiue sic, Non est sup. talis vir, qui.s. qualis videtur tibi hic est magnus nebulo.i. magnus corpore & statura, sed mollis vt nebula, facilis & vanus, non virilis, neq; magnanimus, vt tibi videtur ne metuas. THR. Gnatho quid videtur tibi.i.quid iudicas de ineũdo prœlio, per quod ostendit se iam timere. G. Nunc vellem fundam.i.sagittam, quæ.s. multũ longe iactatur, non hastam, neq; lanceam. Funda.n.interdum dicitur instrumẽtum, quo rotantur seu iaciuntur lapides. vt Seruius ait. Virg. in Georg. Stupea torquente balearis verbera fundæ. Interdum dicitur genus retis à fundendo, vt ait Nonius. Virgil. in Georg. Atq; alius latum funda iam verberat amnem, & illud retis genus vulgo dicitur baca. Interdum funda significat iaculum, siue missile aliquod, quod longe funditur.i.mittitur. Inde funditores, vt Nonius ait, dicuntur qui fundis magnis dimicant. Sisenna. in tertio historiarum. At post armatos funditores, & sagittarios ponit. Nunc inquã vellem fundam dari tibi, vt tu cæderes.s. verberares & vexares, ac oppugnares illos.s. Thaidẽ, & Chr. procul hinc.i.longe ab hoc loco, ex occulto.i.loco vbi non videreris, ipsi subaudi facerent fugam.i darent terga, siue fugerent. THR. Sed eccam.i ecce hic video ipsam Thaidem. G. Quam mox.i. quantum statim, vel quanto post, irruimus.i.impetum facimus. nam irruere est cũ furore prœlium inire. THR. Mane.i.siste pedem, decet sapientem prius experiri.i.tentare omnia.i.quærere & experiri omnia media verbis.i.bona cõpositione & pactiona verbis mitibus facta q̃ armis.i.bello. Et est sententia exornatio rhetorica, qui.i.quomodo scis an faciat Thais ea, quæ iubeam i.velim sine vi.i.sine impetu, & violentia. G. Dij vestram fidem. exclamatio est comica.i. imploro supple vestram fidem.i.vestrũ auxilium, & vestram opem, quanti est.i.quanti valet, quantũ est vtile sapere.i.esse sapientem, nunquam accedo ad te, quin.i.quod nõ habeam doctior.i.quin redeam ex consortio tuo doctior tanta es sapientia. est autem adulatio parasitica. THR. O Thais primũ responde hoc mihi quod sequitur. cũ do.i. cum darem tibi istam virginem, dixtin'.i.promisisti ne dare.i.exhibere, te hos dies.i.per hos dies, sed elegantius omittitur præpositio, & elegantius in accusatiuo dicitur, quàm in ablatiuo. soli mihi non etiam Chremi. T. Quid tũ.i.tunc postea feci sup. THR. Rogitas.i. petis quid fecisti, quæ.s.tu adduxisti mihi coram oculos tuum amatorem.s. Chremetem, quam miles putauit esse suum riualem. T. Quid agas cum illo Chremete, q.d.quam actionem ex ea te contra eũ habere possis, vel fiat distinctio post quid est, & sit interrogandi modus, vt sæpe fit, deinde subdatur agas cũ illo de illa re, q.d. Loquare cum eo de ea re non mecum. vel contendas cum illo tibi, quasi dicat acerrime responsuro, & verbo. & dimicatione. THR. Et subduxti.i.subtraxisti te mihi, clam.i.furtim cum illo amore. T. Libuit.i sic mea fecit voluntas. THR. Ergo redde.i.restitue huc mihi Pamphilam, quia discessisti à pacto, ideo nullum esse debet vel conditionem donationis nõ impleuisti, ideo donatio nullius momenti esse debet ni.i.si non vis illam sup. eripi.i.auferri à te, vi.i.violentia. C. Dicis supple vt Thais reddat tibi illã Pamphilam, aut vt.i q tu omnium tangas eam Pamphilam, non modo eripias eam, & est aposiopesis. locutio nanq; imperfecta est & concisa. nanq; loqui solent plus gestu q̃ verbis conciti & commoti ira. G. Ah, dolentis, vel deridentis, quid agis, vel quid ais.i.loqueris, tace, q.d.nescis cui viro male dicas. C. Quid tu tibi vis.i. quod inepte dicitur quid oportet tibi. THR. Egon'.i.verũ ego non tangam meam.s. Pamphilam. C. O furcifer.i.verbero, & qui dignus es illa ignominia affici, vt furcam.i.patibulũ feras circumuicinos more improbi serui. G. Caue sis.i.si vis, & est compositum ex duobus corruptis, vt cape sis ex tribus.i.cape si vis, sed talibus vti potius est poetarum quàm oratorum. nescis cui viro tu nunc male dicas.i.contumeliam inferas. C. Alloquitur hic militem inquiens. tu non abis.i.discedis, hinc.i, ex hoc loco, & minaciter cum eo agit, quamuis tñ sit meticulosus. Sin.i.scis ne, vt.i. qualiter res sese habeat tibi.i.quantum ad te spectat, & in tuũ malum, q.d.scis ne quo modo res se habeant quãtum ad te spectat, si quidquam turbæ.i.rixæ turbationis, ceperis.i.concitaueris, hodie hic.i.in hoc loco, faciam.i.efficiam, vt memineris.i.recorderis huius loci, & diei, & memineris mei semper.i.omni tẽpore. G. Me miseret tui.i.misericordia tui me mouet, qui.s.tu facis hunc.s.militem. tantum virum.i.qui est tantus vir, inimicum.i.aduersariũ & maleuolum tibi. C. Alloquitur iterum militem. Ego diminuam.i.mutilabo hodie caput tuum nisi abis. G. Vero.i.sed, ò canis.i.impudens, acerbus vt canis, hoc verbo canis impudẽtibus inimicis conuitium fieri solet. Ain'.i.dicis ne te diminuturum caput eius, sic ais.i.sic loqueris, alij sic agis, sed in diem redit. THR. Quis.i.qualis homo es, quid tibi vis, quod dicitur quid oportet tibi inepte, quid res est tibi cũ illa puella.i.quod negocium, seu commercium habes cum Pamphila, q ita loqueris acriter. C. Scibis pro scies, principio.i.in primis. dico eam esse liberam, nõ seruilis conditionis. T. Hem; interiectio indignantis propter dictũ illud. C. Dico inquam esse ciuem Atticam. THR. Hui, interiectio deridentis. C. Dico inquã eam esse sororẽ meam. THR. O os, durum.i os impudens, qui talia effutit mendacia, & figmenta, sicut contra mollis frontis dicuntur, qui sunt reuerentes. C. O miles adeo.i.certe, miles autem contumeliose dixit, vt fieri solet, cum vilis officij nomine aliquem vocamus. edico.i.præcipio, impero tibi tanquam prætor, vel imperator militi. prætoris.n. & imperatoris edicto sunt, ne.i. q non, facias vllam vim.i.vllam violentiam. in illam.i.contra illam puellam. Deinde conuertit sermonem suum ad Thaidem inquiens, ego eo ad Sophronam nutricem puellæ.s.vt adducã eam nutricem. & ostendam hæc signa sororis meæ, quæ signa intelligimus ostendisse Thaidi de sorore sua. THR. Ne.i.verũ, tu prohibeas.i.impedias, ne tangã meam puellam, quam emi. C. Inquam.i iterum dico tibi. prohibeo.i. veto ne eam tãgas. G. Audin.i.audis ne iniuste.s.profiteri hic.s. C. Vel hic tanquam apud pretorẽ alligat.i.astringit, illaqueat, & obnoxiũ, seu reum facit se: furti.i.fraudis, per metalepsin. nam omne quod fraude fit furtũ est. Inde dulcia furta dicuntur adulteria. itaq; furtũ accipimus pro omni fraude, dolo, & iniuria. Duobus autem modis dicitur furtum. Vno modo cum omne maleficium generaliter significatur. altero, cum res surrepta demonstratur. nunc ergo furtum maleficium est. C. Satin'.i.satis ne. hoc est tibi.i.sufficit ne hoc tibi. THR. Alloquitur nunc Thaidem, tu Thais ais hoc idem quod.s.ipse Chremes dicit. T. Quære aliquem qui respondeat tibi, tanquam sis indignus cui ego debeam respondere, & quære dixit contumeliose. illud.n. quæritur quod difficile reperitur. ergo non modo indignus es, inquit, cui ego respondeam, sed vix inuenies qui te dignum responsio iudicet. G. Quid agimus nunc hoc dictum est languidi, atq; defessi. quin.i. imo redeamus vnde venimus, iam.i.statim. hæc Thais aderit.i.adueniet, supplicans vltro.i. sponte sua tibi. THR. Credin'.i.credis ne credere dubitantis est, certũ esse fidentis. G. Imo certe.i. sed profecto. aderit supplicans tibi: noui.i.cognosco: ingeniũ.i. naturam mulierum. vbi.i.qñ. velis aliquid, nolunt, vbi.i.cum nolis ipsæ cupiunt, vltro illud.s quod non vis. THR. Bene putas.i. recte cogitas, disputas, vel iudicas. G. Iam.i.statim, vel nunc dimitto exercitum.i.facio illi copiam abeundi, siue præbeo militibus commeatum. Nam dux dicitur dimittere milites suos, qñ vltra illis stipendia dare non vult, sed illis abeundi præstat facultatem. THR. Vbi vis.i.qñ vis, vel cum libet dimittere exercitũ, nam Gnat.per interrogationem dixerat dimitto exercitum. G. O Sanga fac vt vicissim.i.identidem, siue sæpe cũ quodam interuallo. memineris.i.recorderis. domi & foci.i.coquinæ. Focus proprie dicitur locus vbi ignis est, & qñ coquina sine igne esse nõ potest (cum à coquendo dicatur) præcipue, quo tempore aliquid decoquitur, ideo pro coquina rite poni potest. S. Iandudũ animus est in patinis i.paulo ante incepi habere appetitũ, & cogitare de patinis.i.de vasis, in quibus edulia ponuntur, & per vasa ostendit habere animũ ad edulia, & iam esurire, & est quod vulgo dicitur. Iste semper habet cor ad coquinam, dum quis vult dicere aliquẽ velle semper comedere, vbi eleganter diceretur, Illi semper animus est in patinis, vel in patinis semper animum habet. G. Es frugi.i.vtilis, & necessarius: à frugibus, quę dictæ sunt q his fruimur. Inde fructus & frumentum. Frui autem est vesci, diciturq; à frumine, quæ est summa pars gulæ, à qua re & his frui dicimus, quæ nec cibi nec pocula sunt vtpote amicitia, delectatione sensuũ exteriorem, pariter ac interiorem. THR. Vos sequimini me hac.i per hanc partem. Sanga enim coquus est, qui esurientibus sequendus est, qualis est parasitus, qui ventrem implere cupit.

ARgumentum} Miles ridicule oppugnat domũ Thaidis. LATO.
}Recte, probe, pulchre} Attende ironicam assentationem ex ipso verborum genere. }Manipulus} Hoc commode quasi in cunctantes. }Imperatoris virtutem} Salse & irrisorie responsum. }Illuc est sapere} Hoc ad spectatores, indicans militis timiditatem,

timiditatem,sed audit miles,& exemplo defendit.{Fundam tibi} Attende Gnathonis vrbanitatem in ludẽdo milite. {Oia prius} Sententia ad palliandam timiditatem. {Quid tũ postea} Superba & apta meretrici responsio. {Omnium} Aposiopesis maledicentis.{Canis?} Aptum conuitium in maledicum. {Os durum} Id est hominem impudentem, iuxta prouerbium, pudor in oculis. Et est insimulatio vanitatis. {Audin' tu?} Et hoc irrisorie in militem.{Quære qui}Contumacia meretricis.{Nolunt,vbi}Scite expressum muliebre ingeniũ. {Exercitũ} Magnifice ad risum. {Animus est in patinis}Alludit ad prouerb. animus est in corijs.

PETRVS MARS.

HAnccine ego,&c.}Inanem ostentationem militis gloriosi,& verba sesquipedalia. & ante periculum audaciam, & in ipsa re timiditatem, nec non mores Gnathonicos, ac meretricis vehementiam,hæc scena exprimit. Arist.lib.4.Moral. sic ait: Audaces quidem fortes sunt ante ipsa pericula, & volunt ea. sed cum in ipsis sunt, tergiuersantur. Fortes aũt in ipsis quidẽ periculis feruidi sunt,antea vero quieti. {Donax, Syrisce,&c.} Donax. Latine dicitur fistula,calamus,arundo,tibia,& donachiũ, dicitur arundineum: & donachodes,arundinosus.

GLAR.

HVius Scenæ versus omnes sunt tetrametri. Sed primi 18. iambici acatalectici,sequentes deinde oẽs trochaici catalectici.quanquam in his posterioribus quidam ita ambigui vt etiã iambici acatalectici videri queant: quod in transcursu obiter dicemus. In secundo igitur versu ait Doctor. elidi s,in verbo Satius,quod nõ puto necesse. Primo.n.loco iambus est,secũdo dactylus,tertio rursus iambus, quarto rursus dactylus, quinto anapæstus. In septimo versu idẽ ait d,elidi in Quid,quod placet. Sed & vel s,elidendũ censeo in Istuc,nisi istũ legamus, vt idem annotauit,vel bacchius est loco quinto,deniq; Peniculon' legendũ,nõ Peniculo ne,&,Qui abstergerem,non Quin. meminit & Priscianus libro nono de præterito secundæ coniugationis. In decimo versu Donatus,Domi legit,quod vulgo Donum. Verũ hoc nihil ad carminis rõnem. In vndecimo vel s,eliditur in verbo Omnibus,vel creticus est loco sexto. In decimotertio, ꝓ Hocce Ioan. Hoc iam legit,& præcedente versu,Ipsus,pro Ipse. Ita etiam lib. mei vetusti hñt,quanquã id nihil ad carmen. In decimosexto,vel eliditur s,in Nimis,vel creticus est loco sexto. {Omnia prius experiri, q̃ armis, sapientem decet} Hic incipiunt trochaici Quorum primus trochæũ loco primo,secundo vero tribrachyn habet. Quintus vel creticũ habet loco secundo,Mihi monosyllabo toto eliso,aut postea dissyllabũ fuerit, & tribrachyn ante vltimã habet syllabam. In sexto versu initio trochæus est, & Mihi dissyllabũ. Ita septimus versu initio trochæũ habet Quid enim, & m,non eliditur.& Cũ illo bis in antiquo legitur libro,non, Cum eo,idq; requirit carmen,vt quarto loco sit spondeus,nisi quis rursus m,non elidat,& quarto loco anapæstum esse contendat. Iambus.n.illic locum non habet. Nonus vt iacet,iambũ trochæumq; impeditos habet: sed vt fiat trochaicus quemadmodũ ceteri,primo loco bacchium constituamus,secundo trochæum,tertio creticũ.Idem iudicium est de sequente versu iambico,qui trochaicus esse poterit, si vel Meam monosyllabum fecerimus,Tuam vero dissyllabũ,vel amphibrachyn loco quinto cõstituamus. In vndecimo, Caue,in duodecimo Tibi,vel iambi,vel pyrrhichij,idẽ discriminis facient, quanquam in duodecimo quidam libri, Sese geminatũ legunt,vt sine dubio sic sit iambicus,quod mihi non probatur. In decimotertio Huius in decimoquarto Tui,vel monosyllaba,vel dissyllaba,rursus idem discriminis iambici trochaiciq;, facient. In 15.malim verbũ Ego secunda breui, vt sit trochaicũ. Decimussextus & ipse ambiguus est. Si.n.tu Tu homo es, anapæstus fuerit, & Rei monosyllabũ,erit trochaicus. Sin tu homo es,iambus,& Rei dissyllabum,iambicus acatal.erit. Doctor ait creticos videri. In 17. Eam. In 18.Meam idem discrimen fecerit, quanquã in 17.loco tertio,in 18 loco primo amphibrachys esse poterit. Decimusnonus haud dubie trochaicus est. Atq; ita etiã Doct.iudicauit. Ioan. vt hunc versum in numerum posuerit, haud equidem intelligo, Ego Sophronã primam longã puto,& hoc in carmine, & Act.5. Scen.1.in Phorm. bis. Item Eo ante Sophronã legendum, secus atq; existimauit Ioan.vt sit primo loco spondeus, secũdo anapæstus,tertio trochæus,quarto spondeus,quinto trochæus,sexto anapæstus,dein trochæus & syllaba. vicesimus & ipse haud dubie trochaicus est. Ita 21.si vel Meam monosyllabũ fuerit,vel amphibrachys loco primo. Sin dissyllabũ,iambicus fuerit. Vicesimussecundus ad idem habet Ais vel monosyllabũ pro trochaico,vel dissyllabũ pro iambico.quanquã si iambicum facere velimus, Tu corripiendũ,non elidendũ erit, & Thais vocatiuus nequaquã omittendus est. Sed malim vel Ais monosyllabũ facere,vel creticum loco tertio,vt fiat trochaicus, quemadmodũ oẽs sequentes haud dubie sunt trochaici In vltimo tñ versu, verbũ Est legendũ post aĩus,vt post primũ spondeũ sit tribrachys. Atq; ita veteres lib.oẽs habẽt,

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Ex Pythia ancilla Thais,a Chærea vitiatam cognoscit Pamphilam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic demum virgo a Chærea vitiata esse cognoscitur, & id quidem opportune, postquam contra militem defensa est, ac retenta, vnde statim sequentur nuptiæ eius,& Chæreæ,qui illam vitiauit. In in hac Scena vt hæc tractentur, interuenit.

Senarij.

T H A I S, P Y T H I A S.

PErgin' scelesta mecum perplexe loqui?
Scio, nescio: abijt: audiui: ego non affui.
Non tu isthuc mihi dictura aperte es, quidquid est?
Virgo conscissa veste lacrumans obticet,
Eunuchus abijt: quamobrem? quid factum est? taces?
P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant
Fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Charea.
T. Qui Charea? P. iste ephebus frater Phadria.
T. Quid ais venefica? P. atqui certo comperi.
T. Quid is obsecro ad nos, quamobrem adductu' est. P. nescio.
Nisi amasse credo Pamphilam. T. hem misera occidi,
Infelix, si quidem tu istac vera pradicas.
Num id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid ais sacrilega?
Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ita vt tu iusti, soli credita est.
T. Scelesta, ouem lupo commisti. dispudet,
Sic mihi data esse verba. quid hominis illic est?
P. Hera mea tace, obsecro, salua sumus: hominem
Habemus ipsum. T. vbi is? P. hem ad sinistram, non vides?
*En. T. video. P. comprehendi iube, quantum * potest.* * potes.
T. Quid illi facies stulta? P. quid faciam, rogas?
Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens
Videtur. T. non. P. tum, qua eius confidentia est.

DONAT.

PErgin' scelesta mecum perplexe loqui?} Nunc demũ virgo vitiata esse cognoscitur à Thaide,opportune,postquã magnopere & defensa est,& retenta. Nã statim consequentur nuptiæ eius & Chæreæ,qui illam vitiauit.{Perplexe loqui?} Ideo perplexe,quia statuerat crimen virginis celare.{Scio, nescio, abijt, audiui,} Mire ex dictis omnibus pauca decerpit, & ostendit quid perplexe dixerit & stomachum sæuientis expressit. {Scio}Flere puellam.{Nescio} Vitiatã.{Abijt}Eunuchus.{Audiui} Domi hoc admissum.{Ego non affui}Cũ hæc fierent. Acriter iratorũ est,ea repetere quæ proxime dixerint quibus irascuntur. vt,En ego victa situ,veriq; effœta senectus.{Nõ tu istuc,&c.} Non est hinc interrogatio.{Virgo conscissa veste lacrumans obticet} Hæc omnia rixam esse significauerant. {Vigo obticet} Tacemus consilia; vt, Nec tacui demens. Reticemus dolores: vt, Ne verere, ne retice. Obticemus quorum nos pudet, vt in Phorm. Heu quidnã obtices? {Eunuchus abijt:} Non Chærea, sed Eunuchus; non fugit,sed abijt,dixit.{Quamobrem? quid factum est? taces?} Hæc αὐξητικὰ instantis dominæ vultum habitumq; demonstrant. {Quis fuit igitur?} Hæc cunctatiue pronuncianda sunt,aut quia inuita indicat, aut dubitat de nomine ignoti,aut trepidat per timorem. aut, vt non videatur affuisse cũ fuerit factum, aut quia non libenter dicat eius nomen cui irascitur. Sed ego agnosco ancillarum consuetudinem,quæ obliuiosæ sunt. {Iste ephebus} Ephebus nomen,ad ætatem retulit, non ad facinus commissum. {Ephebus}Cito ostendit,cur iste Eunuchus creditur.{Quid ais venefica?} Redit rursum ad iracundiam.aptum conuitium & comicum in ancillas,venefica, lupa,vipera, & sacrilega,&c. {Quid is obsecro ad nos?} Non rogantis est obsecro,sed dolentis. {Nisi amasse credo Pamphilam} Deest quod, ne sit, nisi

quod

quòd. { Num id lacrumat virgo? } Vt supra, id vero sese triũphat, pro ob id. { Id opinor } Callide Pythias opinor dixit, cum sciat. { Quid ais sacrilega? } αὔξησις. nam primo scelesta, deinde venefica, postremo sacrilega. { Istuc ne interminata sum } Satis moraliter, istuc ne interminata sum: pro, Num istuc tibi comminata sum? { Istuc ne interminata sum hinc abiens tibi? } Apparet hæc post scenam esse mandata. nam supra non meminit, sed dixerat, Tamen hoc prius introducam, & quæ volo simul imperabo, postea continuo exeo. { Ita vt tu iusti, soli credita est } Dixerat enim prius Chærea, Edicit ne vir quisquã ad eam adeat, & mihi ne abscedam, imperat. { Iusti } Συγκοπὴ καὶ μετάπλασμός, pro iussisti. { Scelesta, Ouem Lupo commisisti } Bene dilatum tot occasionibus prouerbium, personæ Thaidis ascriptũ est, continet enim fœmineam reuerentiã, & meretricium sensum, reditq; rursus ad minora conuitia, quia videt se esse conuictã. & est prouerbiũ, Ouem Lupo commisisti. { Sic mihi data esse verba } Videtur plura fuisse dictura, nisi superuenisset Chærea. { Quid hominis illic est? } Per genitiuum casum iniuriose dicitur: per nominatiuum honorifice. { Quid hominis illic est? } Non continuo agnoscit hunc hominem meretrix, quia etsi adhuc Eunuchi veste indutus est, attamẽ exuis spadonis incessum: vultũ habitumq; mutauit, & præter vestem, totus in Chæream redijt. { Hera mea tace obsecro } Blande, ac puellariter accidet. { Tace } Non silentium indicantis est, sed securam facientis: vt, Tace, egomet conueniam ipsum. { Habemus hominem } Mire hominem dixit, vt reum. { Iube comprehendi } Pro comprehende. Iube enim velle significat. { Et quantum potes } Deest cito. { Quid illi faciemus } Subauditur, comprehenso. { Quid faciam rogas? } Moraliter expressit puellæ stupentis verba, & non habentis quid respondeat ad ea quæ dicta sunt. { Vide amabo, si nõ cũ aspicias, os impudens Videtur. { Mire ab eo quod respondere cœperat, ad aliud transit, mirata confidentiam Chæreæ. Non est impudens, inquit, non est nisi similis impudenti. Sic alibi, Seueritas inest in vultu, atq; in verbis fides.

GVID. Pergin', &c. } Nunc demũ puella cognoscitur a Th. esse stuprata, & quidem opportune postquam defensa est, & retenta magnopere, nã statim consequentur nuptiæ eius, & Chęreæ, qui ei vim attulit. T. O scelesta. i scelerata Pythias, pergin' id est prosequeris ne loqui mecum, perplexe. i. obscure inuolute, intricate, vt sint aduerbia. Nam perplexus dicitur districtus, mutans, dubius, titubans, intricatus quorsum se conferat, pergin' ergo loqui mecum perplexe dicendo sup. scio puellam flere, deinde nescio stupratam esse, abijt. s. Eunuchus, audiui domi hoc esse admissum, &c. ego non affui. i. non interfui, cũ est illi vis illata. Hæc asyntheta instanti dominæ vultum, habitumq; demonstrant, nõ est mihi dictura istuc quidquid est aperte. i. palã loquendo, & manifeste, non perplexe, & obscure virgo veste conscissa. i. habens vestem fractam, obticet. i. tacet, lacrymans. i. lacrymas emittens tacemus consilia, reticemus dolores, obticemus quorum nos pudet. Eunuchus abijt. i. discessit, quamobrem. i. quare, taces. i. celas id, quod est factum. i. admissum. P. Quid ego misera dicã, negam. i. negare debeo illum, qui adductus est fuisse Eunuchum. Thais igitur si non fuit Eunuchus, qui fuit Pyth. iste, per contemptũ dixit iste, Chærea fuit. s. T. O qui Chærea fuit. P. Iste ephebus. i. adolescens impubis frater Phædriæ. T. O venefica. i. ò meretrix, quia omnis adultera eadem venefica est, similiter & omnis meretrix quæ suis illecebris tanquam veneno inficit amatores, propterea insanus amor interdum veneni appellatione designatur. P. Atqui. i. certe, comperi. i. cognoui φ fuit frater Phædriæ. T. Obsecro quæso quid. i. cur, & quamobrem. i. propter quam occasionem, is Chærea adductus est ad nos. P. Nescio nisi φ sup. credo eum amasse Pamphilam, sed si sit amasse, dic sic, Nescio cur adductus sit, nisi quia sup. amasset Pamphilam, & tunc subdatus credo. i. ita arbitror. T. Hem, interiectio indignantis, ego misera occidi. i. perij, infelix sum sup. & per se legendũ est, si quidem. i. si certe, tu prædicas. i. narras, istæc. i. ista, quæ dicis vera, num. i. nunquid, virgo lacrymat id. i. ob id? P. Opinor. i. suspicor, id. s. virginem ob id lacrymare. T. O sacrilega. i. nefaria, impia & scelerosa, quasi quæ sacrum violauerit, quid ais istucci ne. i nonne ego abiens. i. discedẽs hinc interminata sum. i. cõminata sum tibi istuc, quod. s. constabat inter eas postquam scenam fuerit mandatum, vt forsitan ne quisquam ad eam antecederet. P. Credita. i. cõmissa est Eunucho soli, vt iussi. i. iussisti. ideo quid facerem. i. quid facere aliud possem, q̃ tuis morem gerere mandatis vel præpone quid facerem, vt in tenore textus est. T. O scelesta. i. scelerata, commisisti. i. tradidisti, credidisti. Ouem Lupo, prouerbialiter dictũ, q. d. virginem violatori commisisti, sicut si ouis lupo deuorari cõmitteretur, dispudet. i. maximo pudore afficior, verba sic mihi data esse, id est sic me decepta, quid illuc hominis est. i. quis est ille homo Eunuchi veste indutus, animaduertit enim Th. Chæream, sed nõ continuo agnouit propter vestem, & hominis dixit in genitiuo, nam per genitiuum iniuriose dicitur, per nominatiuum vero honorifice. P. O hera. i. domina mea, obsecro tace. i. esto secura, nam illud tace non est silentium indicentis, sed securã facientis. sumus salui. habemus hoim ipsum. s. Chæream tanquam reum. T. Vbi is. s. Cherea est. P. Hem. per indignationem, viden'. i. vides ne eum ad sinistrã partem. s. T. Video. P. Iube eum comprehendi. i. capi quantũ potes. T. O stulta. i. inconsiderata, quid faciemus illi comprehenso. P. Rogas quid faciam? amabo, interiectio blandientis, q. d. quæso rogo te per amorem vide si os eius non videtur impudens. i. inuerecundum, cum aspicias eum. T. Non est os eius impudens. P. Tum. i. deinde vltra hoc quod non erubescit. vide quæ. i. qualis cõfidentia. i. nimis securitas est, & est quod dicitur inepte. vide quomodo est assecuratus. Fiducia in bonum sonat vt plurimum, confidentia vero in malum.

Argumentum } Redit fabula ad complendã epitasin Antiphonis. Nam Thais expostulat cũ ancilla quod virgo vitiata sit. { Quid tibi ego dicã } Timida responsio. { Obsecro ad nos? } Subaudi venit, & est dolentis interrogatio. { Ita tu iusti, } Syncope pro, iussisti. { Ouem Lupo } Prouerb. { Quid hominis } Interrogatio admirantis. Nam videt Chæream Eunuchi vestem indutum, & est parasceue ad sequ. sce. { Quid illi faciemus } Agnito adolescente, mox illi conciliatur Thais. LATO.

Pergin' scelesta, &c. } Perplexos ancillarũ dolos & meretricii curiositatem, diligentiam & coniecturam, hæc scena exprimit. Meretrix nanq; callida, & longo rerum vsu è docta, minimo signo id, quod est, coniectat. Vnde calidi dicuntur illi, quorum animus vsu concalluit, vt manus assiduo opere. PETRVS MARS.

Senarij sunt omnes iambici. In septimo versu proceleusmaticus est loco tertio. In decimo versu, in Adductus eliditur. Quidã lib. extra rõnem carminis habent Aut ante Quamobrem. quod liber Aldi non habet. In xij. si quidem prima corripitur, vt duabus huius comœdiæ primis scenis. In xiiij. istuccine pæan primus est, quanquam vltima hic eliditur. In xv. Don. Tu iusti, legit, pro, Iussisti. In sequente ad idem quidam Commisti, pro Commisisti legendũ putarunt, sed illi carmen non recte legerunt. Lupo. n. ante Ouem legendum, Don. hercle haud quanquã tacuisset, qui priori carmine tam diligẽter de Iusti disseruerit. In septimo à fine Quid illud hois est, veteres habent lib. pro Quid hois illic est. Illic sanè hic locum non habet. forte Illi pro Illic quis legendum contendat, vt i, corripiatur, non elidatur. Et in Phor. secũda scena Illi, pro Illic inuenitur. interea dum sedemus illi, interuenit, auctore don. In sexto à fine Tace geminandũ, vt Doctor, & Ioan. recte admonuerunt. In quinto à fine verbum Sinistram bacchius est, & bene habet carmen. In quarto à fine, vel Comprehendi trissyllabum est, vel Iube secunda corripitur. In antepenult. Illo pro Illi Priscianum legere Ioan. ait. In vltimo Eius monosyllabum. & duo verba, Non est Thaidis esse volunt. GLAR.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Thais cum Chærea contendit ob vitiatam Pamphilam, deinde condonat noxam, potenti vxorem, quam vitiauerat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena continetur Chæreæ post fugam comprehensio: deinde contentio inter Thaidem ipsumq; tum, redeunt in gratiam. Pythia tamen remotente, demum de nuptijs cum Pamphila contrahendis tractam.

Senarij omnes.

CHAEREA, THAIS, PYTHIAS.

APVD Antiphonem vterque, mater, & pater,
Quasi dedita opera, domi erant, vt nullo modo
Introire possem, quin viderent me, interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam
Venit. vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed est ne hac Thais, quam video? ipsa est. hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?

T. Adeamus

T. Adeamus. bone vir Dore, salue: dic mihi,
Aufugistin'? C. hera, factum. T. satin' id tibi placet?
C. Non. T. credin' te impune habiturum? C. vnam hanc noxiam.
Mitte: si aliam vnquam admisero vllam, occidito.
T. Num meam sæuitiam veritus es? C. non. T. Quid igitur?
C. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? C. paullulum quiddam. P. eho, paullulum impudens?
An paullulum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare ciuem? C. conseruam esse credidi.
P. Conseruam? vix me contineo, quin inuolem in
Capillum. monstrum, etiam vltro derisum aduenit.
T. Abi hinc insana. P. quid ita vero? debeam:
Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
Præsertim cum se seruom fateatur tuum.
T. Missa hæc faciamus. non te dignum Chærea
Fecisti: nam si ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
* ęcpol Neque * ædepol, quid nunc consili capiam, scio,
De virgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes. vt eam non possim suis,
Ita vt æquom fuerat, atque vt studuit, tradere, vt
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
C. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais. sæpe ex huiuscemodi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas
Conflata est. quid, si hoc quispiam voluit deus?
T. Equidem pol in eam partem accipioque & volo.
C. Immo ita quæso. vnum hoc scito, contumelia
Non me fecisse caussa, sed amoris. T. scio,
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum Chærea,
Neque tam imperita, vt, quid amor valeat, nesciam.
C. Te quoque iam Thais, ita me dii bene ament, amo.
P. Tum pol ab isto tibi hera cauendum intellego.
C. Non ausim. P. nihil tibi quicquã credo. T. desinas.
C. Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix sies:
* capio Te mihi patronam * cupio Thais: te obsecro:
Emorior, si non hanc vxorem duxero.
T. Tamen si pater. C. quid? ah volet, certo scio.
Ciuis modo hæc sit. T. paullulum opperirier
Si vis, iam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem accersitum iit, quæ illam aluit paruolam:
In cognoscendo tute ipse aderis Chærea.
C. Ego vero maneo. T. vis ne interea, dum is venit,
Domi opperiamur potius, quàm hic ante ostium?
C. Immo percupio. P. quam tu rem actura obsecro es?
* Quid nam T. * Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædis cogitas
Recipere posthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. au tace obsecro.
P. Parum perspexisse eius videre audaciam.
C. Non faciam Pythia. P. non pol, credo Chærea,
Nisi si commissum non erit. C. quin Pythias
Tu me seruato. P. neque pol seruandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te seruare. apage te.
T. Optime. adest ipse frater. C. perii hercle: obsecro
Abeamus intro Thais: nolo, me in via
Cum hac veste videat. T. quamobrem tandem? an quia pudet?
C. Id ipsum. P. id ipsum? virgo vero. T. i præ, sequar.
Tu istic mane, vt Chremem introducas Pythias.

APVD Antiphonem vterque, } Redienzin viciniã suã, causam reddit Chærea, cur nõ mutauerit vestem. Oportuit autem, & de necessitate argumenti fuit, Chæream non mutasse vestem, vt meretrix virginem à Chærea vitiatam audierit, & eum cum turpi habitu incedentem intueretur, eum reum vitiatæ virginis putaret. Apud Antiphonem dixit, pro in domo eius. { Vterque, pater & mater, } Non, vterque pater, & vtraq; mater, sed vterq; parens, quia pater & mater. { Quasi dedita opera domi erant; } Non tam mirũ, si domi erant, sed illud magis mirum, quod in ea domus parte, qua in ædes introeundum erat adolescentulo. { Vt nullo modo introire possem, } Superius causa continetur cur non mutauerit vestem. Inferius autem cur huc redierit. { Quin videret me } Quin modo pro quo minus. { Dum ante ostium sto, } Antiphonis .s. { Motus mihi quidam obuiã Venit } An notus, qui me posset agnoscere? an qui me nouerit .i. amicus? { Quantum queo, } Deest velociter. { In angiportum } Vide illum non vitasse sub vna clausula bis. In dicere, in pedes, in angiportum. Angiportum dicebant vicum non peruium, viam publicam. { In angiportum quoddam desertum; } Deest fugiens. { Ita miserrimus fui fugitando } .i. fatigatus, lassus, & languidus sum dum fugio. Et honesta locutio est. vt, miser amando, miser currendo. { Ne quis me cognosceret } Nota improprie dictum pro agnosceret. { Sed est ne hæc Thais quam video? } Iamptidem ipse visus, nunc primum videt. { Hæreo } Incertus remaneo, atque defigor. Primus metus ademit consilium, sed recogitatio reddit cõfidentiam. { Quid mea autem? } Colligit se rursus ad impudentiam Chærea. & vide si non eadem est audacia in Chæreæ, quæ in suscipiendo facinore fuit. & ἐλλειπτικῶς, quid mea autem? { Quid faciet mihi? } Opportune se confirmauit, quia si extimuisset & fugisset, nihil nuptiæ pro mouerentur. { Bone vir Dore } Hoc totũ figurate dixit, vt meretrix, & subtiliter. Nam scit Chæream esse quem alloquitur, non Eunuchũ. Et hic magna occasio datur meretrici adeundi adolescentis, qui habitum non mutauit, & adhuc quasi Eunuchos, & seruus est. { Bone vir Dore salue, } Maior obiurgatio est per hanc dissimulationem Thaidis aduersus Chæreã, quàm si illum id, quod est appellet. { Hera, factum } Non potuit subtilius respondere Chærea quàm accommodate se interroganti. { Satin' id tibi placet? } Hoc potest & non figurate dici, sed aperte. { Vnam hanc noxiam Mitte: } Trisyllabo nomine noxiã dixit, quasi noxam. Alibi aliter, Dominam dixit extra noxam. { Si aliam vnquam admisero vllam, occidito } Verba seruorũ, quibus nihil horribile est post præsentes plagas. Et non, cædito: sed, occidito, & non alias dixit, quasi illa * dixerit adhuc irrisor es vti fugitiuus. { Num meam sæuitiam veritus es? } Vt fugeres. { Hanc metui, ne me criminaretur tibi } Perfecte imitatus est verba fugitiuorum, quæ apud dominos faciunt cõprehensi. { Vitiare ciuẽ? } Bene intulit ciuem, quod plus est quàm virginem vitiare. αὔξησις gradatim facta. { Conseruam esse credidi } Locus erat vt diceret, Seruã esse credidi, sed admirabiliter conseruam dixit. & hoc ipsum, miserabiliter pronunciandum est, tanquã miserabiliter crediderit conseruam esse quæ ciuis erat, atq; eam quasi conseruam vitiare debuerit. { Conseruam } Opportune stomachabitur Pythias facta mentione conseruæ. { Vix me contineo quin inuolem, in Capillum } Minæ istæ propriæ fœminarum sunt, & in se, & in alios vnguibus sæuientium. vt, Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis. Sed inuolem, ab auibus tractum est. vt apud Virgil. Prædam pedibus circumuolat vncis. Ergo hoc gestu, & dicto & corporis motu est adiuuandum. { Inuolem in Capillum: } Apparet more veterum intonsum esse. { Etiã vltro derisum aduenit } Mire nunc addidit accusationem quod nõ saltem fugeret. { Debeam Credo isti quidquam furcifero, } Subauditur vero, aut εἰρωνικῶς pronunciandum est. Sanè debere dicimus pœnas pro iniuria, & cui iniuriam fecerimus, quas se non debituram Chæreæ vt furcifero dicit Pythias, si illi cædem intulerit in serui habitu constituto. { Si id fecerim; } Si inuolauerim in capillum eius. { Missa hæc faciamus } Hæc .s. iocularia & futilia. { Non te dignum Chærea fecisti } Artificiose meretrix ab eo quod licuit, ad id, quod oportuit trãsit, nec tractat quid sit legitimum, sed quid honestum. Itaq; totam illam partem facti accusandi omittit, & ab occidentibus personæ adolescentis obiurgat. scit enim vno verbo obstari posse, Licuit mihi, in domo meretricia .s. ne videatur irrationalis audacia illa ingenui à poeta inducta esse. { Non te dignum } Dignum, pro digne, aut deest facinus, vt sit, non te dignum facinus fecisti. Mita accusatio mixta laudi, & blandimento { Nam si ego digna sum } Deest &, vt sit ordo. Nam etsi maxime. Et bene additum est maxime, vt appareat quod etsi digna pati sit meretrix, non tñ maxime digna pati Thais est. { At tu indignus qui faceres tñ } Rectè dixit, quatuor enim sunt modi in huiusmodi rebus, ita vt aut vterq; dignus sit, aut vterq; indignus, aut alter dignus, alter indignus, aut

contra.

contra. Neque ædepol quid nunc consilij capiam scio de virgine istac} Intelligit Thais amari virginẽ ab hoc, & ideo sic ait, vt conciliet nuptias, nam satis signi est, ꝙ Eunuchi habitũ propter hanc sumpsit. Et vide quemadmodũ ad captionem nuptiarũ res eant, quod tñ dicere nõ audet Thais, sed ostendit adolescenti coniecturis, quem tentat, sciens amantem virginem, & viam ostendit petendæ sibi vxoris. {Hoc mihi beneficiũ Chærea} Blande nomen repetitum est, Chærea. {At nunc dehinc spero} Nunc iam Chærea vera veris æquiparans, recedit à iocularibus. {Sæpe ex huiusmodi re,} Hoc est turbulenta. {Quapiam} Quacunque, vel aliqua. {Quid si hoc voluit quispiam deus} Pleraq; repentinis impulsionibus nata, mirisq; prouentibus deo ascribi solent, vt, Descendo, ac ducẽte deo flammã inter & hostes Expedior. Et Hinc me digressum vestris deus appulit oris. Et Salust. Vt tanta repente mutatio non sine deo videretur. {Quid si hoc quispiam voluit deus?} Vult amorem intelligi deum. {Equidem pol in eam partem accipioq; & volo} Vt æterna inter vos sit gratia. & ex malo principio compleatur magna familiaritatis. {Et volo} Euenire subauditur, & est σύλληψις tertia. {Immo ita quæso} Verum meretricem, an deos quæso? vtrunq; enim accipi potest. {Vnũ hoc scito scio} Vnde hoc sciat Thais, ineptæ quæritur, cum ipsa res clamet nunquam hanc conditionem subiturũ Chæream, vt pro Eunucho etiam seruo, se fingeret sine amoris impulsu. {Nunc ignosco tibi} Quòd culpa non sit hominis, sed amoris. {Non adeo inhumano ingenio sum} Hoc est immitis non sum, quantũ putas: vt, Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni. {Neq; tam imperita}.i. non experta. {Vt quid amor valeat, nesciam} Non inhumana, quia homo. non imperita, quia meretrix. Et neq; tam imperita inquit, q.d. Neq; tam pudica sum, vt quid amor valeat, nesciam. {Te quoq; iam Thais} Bene quoque, non enim tam hanc ita amat, vt negligat illam, sed hanc illius causa. {Pol tibi ab isto hera cauendum} Facete. tanquam qui soleat capillũ & vestem eius conscindere, quam amauerit. {Non ausim} Pro, nõ audebo, & est verbum huius temporis tantum. {Non ausim} Verum propter ætatem? an propter fratrem suum Phædriam potius? {Nihil tibi quidquam} παρέλκον quartum. aut nihil, pro non. {Desinas} Pro en quod est, desine. aut deest fac, vt sit, fac desinas. {Ego me tuæ commendo & committo fidei} Satis amatorie, vt appareat nunc maxime captum Chæream, ac mancipatum virgini. Cõmendamus nos cognitis: Cõmittimus ignotis. Ergo αὔξησις est maioris officij, fideiq; circa Thaidem. {Te mihi patronam cupio} Te adiectum vim habet, & ex animo supplicantis habitum adolescentis ostendit. {Emoriar, si non hanc vxorem duxero} Vide amatorem adolescentulum, cui in ipso flore nihil dulcius vita est, ipsam despicere, si sibi vxor non datur. {Tõ si pater ἐνδεικτικῶς, aut ἀποσιώπησις secunda. {Quid? ah volet, certo scio} Quid? deest dicat. sed ista omnia ad confirmationem valent. {Cuius modo hæc fit} Mire hic in votum conuersum est, quod timere potuit non ducturus vxorem. {Paululum operirier si vis, iam frater ipse hic aderit virginis} Adeo cito probari potest. {Ego vero maneo} Modo vero consentientis est aduerbiũ, alias confirmantis, alias coniunctio, alias particula ironiam iuuans, vt, Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis Tuq; puerq; tuus. {Domi potius operiamur, q̃ hic ante ostium} Non ignara illecebrarũ meretrix non solum Chæream retinet, verum etiam vocat, vbi virgo est. & satis callide interrogat an velit, quasi nesciat velle. {Immo percupio} Amatorie, non volo, sed percupio. {Hunc eo in ędes} Pro nomen in his plus valet q̃ accusatiuo. {Hũc tu in ędes cogitas} Mire, cum illa iam velit, cogitas dixit, volens vt recogitet. {Cogitas in ædes recipere posthac?} Per ancillæ verba vult ostendere q̃ sit tractandorum adolescẽtium perita meretrix. {Posthac} Post hoc factum, post hanc audaciam. {Crede hoc meæ fidei} Puellariter dixit, meæ fidei. {Dabit hic aliquam pugnam} Pro stupro, vt, At non inuenitem segnes, nocturnaq; bella. Vt, Veretur quæ bella. & ingens farinus vt Lucilius, Vicimus ò socij, & magnam pugnauimus pugnam. Dabit autem, proprie pro inducet: vt, Magnam dabit ille ruinam. {Ahu, tace obse.} Ahu interiectio est perturbatæ mulieris, vt apud Græcos ἰοὺ. {Parũ perspexisse videretur eius audaciam} Parum εἰρωνεία est. Et non sensisse, sed perspexisse dicit, vt iam non sit experiẽda illius audacia, quæ sit perfecte cognita. {Non fariam Pythias} Bene & moraliter appositum, Pythias. {Non pol credo Chærea, nisi si commissum non erit} Iculariter, vt ille, Pythias, dicit, ita hæc Chærea. {Quin Pythias} Iterum nomen vultuose est additum. {Quin} Pro immo. {Neq; pol obseruandum tibi quidquam dare ausim} Totum garule & gesticulose, vt puellam cum adolescentulo fabulari videas. {Adest optime ipse frater} Optime, opportune. Et non est additũ, cuius frater, vt pore in re manifesta. {Nolo me in via cũ hac veste uidear} Subtiliter adolescens, quia nihil profecerat dicẽdo, percupio, inuenit causam qua tandem ingredi possit. {Quamobrem tandem?} Pro tñ. Interrogatio hæc increpationem continet impudentissimi facti. {An quia pudet?} Hęc interrogatio, irrisionis plena est in eum quem nihil pudet. {Idipsum} Hoc veluti molesto vultu dicitur, adeo vt imitetur dictũ, vultumq; eius Pythias. {Virgo vero} Vero εἰρωνικῶς, nam εἰρωνεία est, vt, Egregiam vero laudem. {Virgo} Quasi qui minime pudicitię statum, ac verecundiæ virginalis veneretur. {I præ, sequor} Manifestũ est cur meretrix docta capiendorum iuuenũ, præire velit Chæream, & in consequendo ipsa sit tardior. vult n. liberũ sine arbitris cũ puella esse colloquium & licitũ amorem. Nisi forte putamus Terentiũ hæc sine causa fecisse, qui sit artificiosissimus poeta, nam neq; ipsa ingreditur cũ Chærea, neq; ingredi simul permittit Phædriam. {Tu istic mane, vt Chremẽ introducas} Relicta est Pythias ob multas causas, & in primis vt possit per eam delusus Parmeno pauore suo senem compellere ingredi ad meretricem, & præsentem fieri ad confirmandas nuptias.

Apud, &c.} Hic Chęrea reddit causam cur etiam rediens in viciniam suam non mutauerit vestem Chr. apud Antiphonem.i. domo Antiphonis, vterq; parens.s. mater & pater, vterq; dixit. nam masculinũ præponderat fœminino. erant domi quasi dedita opera.i. consulto de industria vt nullo modo possem introire. quin.i. ꝙ non viderent me. interim.i. dum hæc aguntur, dum sto ante hostium quidam notus venit obuiam.i. in occursum mihi, vbi.i. postquam, vidi eũ.s. egomet dedi in pedes.i. conuerti, conieci, seu contuli me quantum queo. id quoddam angiportum.i. vicum angustum, nec peruiũ desertum.i. non frequentatum. Angiportum ti. neutrum, vel angiportus ri, masculinum (vtrunq; enim dicitur) vicus est angustus, non peruius, ut Donat. & Seruius sentiunt. uel iter compendiarium, ait Festus, in oppido, eo ꝙ sit angustus portus.i. aditus ad portum. uel secundũ Varronem dicitur angiportum, ꝙ sit angustum, & per quod nihil agi potest præ nimia angustia, quasi ab angendo & portu, eo ꝙ talis angustia sit inter portus.i. inter domos. nam portus quemadmodum & insulas pro domibus ueteres dixerunt. Multi libris habẽt in pedes & tunc ita dicendum est. Ego dedi, uel, ut alij hñt, erexi me in pedes.i. cœpi progredi, uel uelociter ire. nam qui uult ire in pedes se erigit, uel dat. & quo cœpi progredi uelociter in angiportum quoddam desertum, &c. quod si non esset in, tunc facile esset dicere dedi pedes in angiportum.i. me contuli in uicum angustũ, qui uernacula lingua uenella dicitur, uel latine uinculus. nã qui se confert aliquo illuc dat, ac dirigit pedes. inde.i. ex eo angiporto, item.i. similiter. dedi pedes in aliud angiportum, inde.i. ex eo angiporto secundo contuli me in aliud angiportum, ita.i. eo modo fui miserrimus, fugitãdo.i. fui fatigatus, lassus, languidus, dum fugio, & est honesta locutio, ut miser amando, miser loquendo: ne quis.i. ut non aliquis. cognosceret.i. agnosceret, prius.n. eum cognouerat. Agnoscimus.n. uetera, cognoscimus noua, sed ne.i. utrum hæc mulier, quam uideo est Thais deinde diligenter intuitus subdit, ipsa est Thais hæreo.i. incertus remaneo. & defigor. primus enim metus adimit consiliũ, sed recogitatio redit confidentiam, hæreo ergo.i. dubito. quid faciam, autem.i. sed quid mea, h. d. ut hoc uerbo Thais mitigetur, cum dicat eam suam.i. cui bene cupit, non amicam, cum non esset proprijs fratris riualis, quid inquam, repetit ad maiorem expressionem, faciet mihi, q.d. dubito ac nescio prorsus quid mihi sit factura. Th. Adeamus illum.i. eamus ad Eunuchum illum.s. Ch. indutũ adhuc Eunuchi ueste. ò bone uir, per ironiã salue. dic mihi aufugisti'.i. fuisti ne fugitiuus, tanquã si esset seruus eum alloquitur propter uestem, quã adhuc erat indutus C. O hera.i. domina factum est sup.i. aufugi. T. Satin'.i. uerũ satis.i. ualde tibi placet aufugisse. C. Non placet.s. mihi. T. Credin'.i. credis ne hoc quod sequitur.s. te abiturum impune.i. te euasurum sine punitione. C. Mitte.i. cognosce, dimitte hanc unam.i. hanc solam noxiam pro noxiam.i. culpam. si unquam admisero.i. cõmisero aliam noxam, occidito me. T. Non ueritus es.i. non timuisti meam sæuitiam. C. Non ueritus sum.s. T. Quid igitur ueritus es.s. C. Metui hanc ancillam.s. ne.i. quod, criminaretur me tibi.i. apud te. T. Quid feceras. C. Feceram quiddam.i. aliquid paululum. T. Eho, interiectio hic indignantis ò impudens.i. inuerecunde. dicis sup. paululum te quiddam fecisse. an hoc.s. uitiare.i. stuprare uirginem bonam ciuem appositiue dictum. hoc inquam uidetur tibi esse paululum.i. parue ęstimationis, & parui criminis. C. Credidi eam esse conseruam, & non ciuem.i. putaui eam esse seruam cum Pythia & alij. P. Indignata est ancilla ꝙ dixerit se putasse eam esse conseruã, quasi paululũ esse diceret ancillis meretricis uim afferre dicis sup. te credidisse eam esse conseruam, uix contineo me quin.i. ꝙ non inuolem.i. in filiam uelociter more uolantis auis a de tuuolo qñ dicitur à uolo uolæ satis supra dictũ est. vix inquam

contineo

contineo me quin inuolem.i. insiliam in capillum tuum. etiam monstrum.i.qui stuprat virgines, cum tñ se simulet Eunuchum. contra naturã.n.est & Eunuchus stuprum cõmittat. etiam monstrum hoc aduenit derisum.i.ad deridendũ, vltro.i.sponte, & per se. T. O insana i.non considerata,abi.i.discede hinc. P. Vero, per ironiam dictum est.quid ita abeam.i.discedam,credou'.i.vtrũ credere debeo,quidquam.i.aliquid isti furcifero.i.isti improbo ser uo digno,qui furcam circa vicinos ferat in collo ignominiæ causa præsertim.i.præcipue cum fateatur se esse seruũ tuum. T. Missa faciamus.i.omittamus hæc iocularia s.& futilia.ò Chærea nõ fecisti dignum facinus.s. vel rem dignam te, in ablatiuo.i.non fecisti debitum tuum, siue manis non es functus officio tuo, vel non fecisti quod te decebat, aut tibi erat honestum nam si.i.quamuis sum maxime digna hac contumelia, quia meretrix.s.attamen tu es maxime indignus.qui faceres.i.facere debes, aut debuisses. neque ædepol, iurantis est, scio quid consilij capiam nunc.i. quam deliberationem sumam, siue quod propositum suscipiam de istac virgine,ita.i.adeo,conturbasti.i.perturbasti, implicasti, impedisti omnes rationes.i.omnes vias reddendæ eius,vt non possim tradere.i.offerre eam suis parentibus.s.ac propinquis ita, vt.i.sicut,fuerat æquum.i.iustũ,vt.i.quemadmodum. ego studio.i.laboraui tradere eam.s.vt pararem.i.conciliarem, contraherem. acquirerem mihi hoc beneficium solidum.i.integrũ,& firmum, ac stabile reddendo eam suis. C. At.i.sed, ò Thais nunc spero gratiam.i.beneuolentiam.fore.i.futuram esse æternam.dehinc.i.amodo,posthac,in posterum,in futurum, inter nos sæpe.i. plerunq; ex huiusmodi.i.ex tali quampiã.i.aliqua re.s.turbulenta, & ex malo principio magna familiaritas.i.consuetudo,& coniunctio, societas est conflata.i.coutracta,conciliata,parata,acquisita,quid diceres sup. si quispiam Deus.s. Cupido deus amoris voluit hoc ita.i.fieri, & instigauit vt fieret. T. Equidem.i.certe pol,iurãtia est,accipio.i. intelligo in eam partem,& volo euenire sup.in eam partem, inquam vt videlicet æterna inter nos sit gratia, & ex malo principio compleatur magna familiaritas. C. Imo.i.sed, itã quæso.i. rogo te vt fiat,vel quæso Deos vt id velint,scito hæc vnũ me non fecisse causa contumeliæ,sed causa amoris. T. Scio te fecisse causa amoris. & pol propterea nunc magis ignosco tibi ò Chær.non sum ingenio adeo inhumano.i.non sum natura adeo immiti, & insuaui,& quasi ferina,vtpote cum sim homo. neq; sum tam imperita.i.non experta vel tam pudica, quia meretrix, vt nesciam quid amor valeat.i.quid amor possit. qui profecto ad multa nefanda impellit. C. O Thais. quoque.i.etiã, iam te amo,ita Dij me bene ament sicut.s. est verũ te me amari, & est affirmandi ac iurandi modus quemadmodum, sic viuat anima mea & alia id genus. P. O hera.i.domina. pol intelligo.i.censeo tibi cauendum esse.i.prouidendum tibi ab illo.s.Chær.ne tibi quoq; vim afferat. C. Non ausim.i. non audebo propter fratrem.s. Phæd. qui eam amat,& ideo dicit non amare Thaidem pro libidine, sed propter eius benignitatem,& etiam causa illius puellæ,quã amat. P. Nihil.i.non credo tibi quidquam.i.tuis verbis fidem non habeo. T. Desinas.i.desine,hoc est cessa loqui,vel intelligetur fac vt desinat. C. Nunc ego te oro Thaidem, vt sis mihi adiutrix in hac re.i.vt ducam Pamphilam,ego commendo, & committo.i.trado, credo me tuæ fidei.i.fidelitati,& est auxesis,nam commendo & cõmitto hic parum distant,nisi q commendamus nos cognitis, committimus vero nos ignotis, ò Thais,capio.i.eligo te patronam mihi.i. capio te aduocatã & mediatricem,seu protectricem,vt & me commendes,& aduersus obsistentes me defendas quo possim potiri illa,quam amo. & obsecro.i.per sacra rogo, vt mihi adsis in hoc negocio,emoriar.i.mortem oppetam, & nihil plus significat, q̃ primitiuum, si non duxero hanc vxorem.s. Pamphilam. T. Tñ si pater non volet sup.& est elypsis,vel aposiopesis facta per interruptionem à Chær. Faciam,qui vno verbo tam cito intellexit quid dicere vellet Th. & illi obuiam iuit. C. Quid dicat sup. Ah, interiectio gestientis in spẽ,certo scio quod sup volet,modo.i.dummodo hęc Pamph.sit ciuis. T. Si vis oppirier pro opperiri,paragoge.i.expectare,iam.i.statim,ipse frater virginis.s. Chremes aderit.i.præsto erit,hic iuit accersitum.i.adductum, siue vocatũ nutricem, quæ aluit illam virginem paruulam.i.cum adhuc paruula foret,ò Chær.tu te ipse.i.tutemet, aut te, aut ipse quantum ad significatum vacat,aderis.i.præsto eris,comparebis hic in cognoscendo,passiue potest capi.i.dum cognoscetur à nutrice, vel si capiatur actiue sic intellige, tute hic aderis in cognoscendo eam.s. quasi dicat interea magis,ac magis eam cognosces. C. Vero modo est consentientis aduerbium,interdum cõfirmantis,quęque est coniunctio significans,sed interdum iuuat ironiam,vt, Egregiam vero laudem,& spolia ampla refertis,Tuq;, puerq; tuus, ego maneo i. opperior, vt voluisti. T. Ne.i.vtrum vis q sup. opperiamur.i. expectemus ante fratrem domi potius, q̃ ante hostium.

Interea.i.interim dum is frater.s.venit. C. Imo.i.quinimo,percupio.i.valde cupio. Illud. P. Obsecro hera.i. quã rem es actura,quæ sic in domum Chæreã vis deducere. T. Quidnam.i.cur ita petis quid sim actura. P. Rogitas,cogitas recipere hanc posthac.i.amodo,in ædes.i. in domum tuam. T. Cur nõ reciperem sup. P. Crede,hoc meæ fidei.i.habeas hanc mihi fidem.i. credulitatem,hic Chær.dabit.i.inducet denuo.i.rursus, aliquã pugnã.i. aliquod stuprum. Lucilius. Vicinus o socij,& magnam pugnauimus pugnam. T. Hau,interiectio perturbatæ mulieris,obsecro tace. P. Videre.i.videris, iudicaris parum perspexisse.i.parum clare cognouisse,audaciam.i temeritatẽ eius.s.Chæreæ. C. Pythias non faciam quod dicis.s. P. O Chęrea pol,iurantis est.nõ credo te non facturum,nisi.i.præterquam,si non commissum erit tibi.i.si tibi nõ creditum erit,q.d.facies quod dico præsertim si tibi fuerit cõmissa puella. Nam si nihil tibi creditum, aut commissum fuerit,credo facile te nihil facturum,cũ non erit tibi copia facta. Committere.n.interdum significat credere, seu tradere fidei alicuius quidquam,vt hic,vbi commissum fuerit, impersonaliter dictũ est, quasi pro creditũ fuerit, nisi intelligitur aliquid, & tunc commissum fuerit passiue capietur,quod idẽ recidit. C. Quin.i. quinimo,tu Pythias seruato.i obseruato me, an sim quidquã facturus. P. Pol.neq; ausim.i.non audeam dare tibi quidquam.i. aliquid,seruandum.i.custodiendum,neq; ausim seruare te.i.custodiam tui gerere. T. Apagete.i.discedite, ac cessate ab his verbis, ipse frater virginis.s.Chr.adest.i.præsto est, optime.i.opportune. C. Hercle.i. per Herculem, perij.i.perditus sum. ò Th. obsecro abeamus intro.i.abscedamus intra domũ. nolo sup. q videat me in via cũ hac veste Eunuchali. T. Tandem i.q.d.paucis responde,vt oĩe sit omnis dilationis finis,habet.n.tandem hic quiddam vrgens instare & accelerans, quamobrem.i.quare nõ vis, vt te videat,vt &c.an.i.verũ, ideo sup. quia te pudet.i. pudore afficeris & erubescis esse ita indutus. C. Idipsum est sup p p quod nolo vt me videat, quia.s.me pudet. P. Dicis sup. idipsum esse, quia te pudet,virgo vero est sup.ironice capitur vero,q.d.scilicet virgo est qui pudiciam virginalem,& seruat,& veneratur, & in hoc sensu virgo in masculino genere poni intelligitur, quod se dicatur de puella sic intellige, dicis te nolle sic videri, quia te pudet.s.virgo est puella,quæ tibi credita fuit per ironiam intelligendo, tanquã dicat,id male indicat te esse pudentem quod fecisti. T. Chærea, supple.i.præ.i præcede,sequar te. ò Pyt.tu mane istic, vt introducas.i.intromittas Chremem.

ARgumentum} Ea postulat Thais cum Cherea,sed deprecante illo, & virginem vxorẽ petente, facile conciliatur. Et est initium catastrophes in hac parte fabulæ. Ego me in pedes Eclipsis,subaudi conieci.} Sed est ne hæc} Deliberatio subita.} Hera factum} Accommodat se adolescens ad interrogationem meretricis,& tota deprecatio ironiam sapit. } Conseruum} Hoc pertinet ad contumeliam ancillæ, vnde non immerito irascitur.} Missa hæc faciamus} Seria obiurgatio,post longam cauillationem.} At nunc dehinc} Defensio ex comparatio vtilitatis,quæ sententia confirmatur & excusatur necessitate. } Te quoq;} Gratiarũ actio } Ego me tuæ} Imploratio auxilij ad ducendam puellam.} Ciuis modo hæc sit} Pro mittit testimonia libertatis. } Tu me seruato} Ironia. } Apage te} Iocularitèr remonentia. LATO.

APud Antiphonem, &c.} Timorem iuste reprehensionis quæ maxime decet ingeniũ Ephæbũ,ac meretricis indulgentiam in his delictis, quę amoris ardore cõmittuntur, hæc scena exprimit,mouens vnumquenq; decorũ suũ seruare debere,nec solũ id esse cõsiderandum,an quispiam sit pœna dignus, sed etiam an deceat se talem pęnã irrogare. Digna quippe est meretrix contumelia,sed non nium est illam inferre. Tales.n.personę relinquendæ sunt, vt aut à vilissimo quoq; aut iusta carnificis manu puniantur } Quantũ queo in angiportũ} Portus,inquit Iurisconsultus,appellatus est cõclusus locus, quo importantur merces,& inde exportantur,eaq; nihilominus est statio conclusa atq; munita. In de angiportus,dicitur. Varro sic ait: Quod exitum non habet,ac peruium nõ est Angiportum, & idem angustum ab angendo, & alibi dicit: Hinc angiportũ, quia nil in eo potest agi. Sextus Pompeius sic ait: Angiportus est iter compendiariũ in oppido,eo q sit angustus portus.i.aditus in portam. PETR. MARS.

ET hi senarij sunt omnes} In tertio versu vel Introire trissyllabũ est, vel creticus est loco primo. In quinto si Egomet legatur, primo loco proceleusmaticus erit, & Venit præsentis temporis. In decimo aut Mea monosyllabum totum eliditur, aut creticus est loco tertio. In duodecimo Doctor. ait primam de Aufugistin' pertinere ad versum præcedentem. At ego in ea sum opinione, Quęcunque per apocopen ne habent, ea corripi vsu,quanquam ratione ac natura sint producta. Sic Aufugistin' & Satin' in hoc carmine sunt breuia vsu, quẽ Terentius GLAR.

mordicus obtinet post Ennium ac ceteros. In decimotertio. Habiturum legit Ioan. pro habiturum. Decimusquartus ita legit, Amitte si aliam admisero vnquam, occidito. In Doct. lib. sic legitur, Mitte si aliam vnquam admisero vllam, occidito. Lector sequatur quod volet. In xv. Meam monosyllabum est, nisi in his creticum quis esse contendat, quemadmodū in xvij. malim paululum legere per creticos, q̄ paulum, quod Doct. voluit, qui alioqui versum non constare putauit. Ego autem puto diminutiuorom hic maximam rōnem habendam, eaq; minime annuenda, quod lector ex impudentis Chæreę verbis sanè intelligit. Vicesimum secundum ac tertium recte emendauit Ioan. ex Donati lectione:

Ab hinc insana. P. Quid ita vero? debeam,
Credo, isti pœnas furcifero, si id fecerim.

Aldi liber hic pessime corruptus erat. In xxvij. ædepol primā corripit, vt sæpe alibi. Quanquam per amphibrachyn excusari potest prima in ædepol hic longa. In 32. aut Vt, à superiore eliditur versu, aut loco quarto proceleusmaticus est. In sequente Dehinc dissyllabum est. In 34. Huiusmodi trisyllabum est, & præpositio Ea ante Malo verbum in vetustis libris non est. nec requirit vel sensus vel carmen. In quadragesimoquarto. pro Isthoc quidam legunt isto. & post verbum Cauendū addunt Esse quod carmen non respuit, nec sensus. In 46. Fidei dissyllabum est. In 50. Ah quid, legendum, non Quid ah. In duodecimo a fine rursus Fidei dissyllabum est, & vel primo loco proceleusmaticus, vel Meæ monosyll. In sequente denuo Ahu, vnus pes est, &, vt puto, creticus, alioqui carmen non constabit. In decimo à fine, Eius monosyllabum. In nono Pythia in vocatiuo legendum, & à breue videtur. nam prima de Pythia vbiq; producta est, imo in continuo sequente carmine. Porro in sexto à fine. Ad superiore carmine eliditur, vt inquit Doct. cui nos subscribimus. quanquam & bacchius primo loco esse potest.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Pythias secum cogitat, quo dolo Parmenonem vlcisci possit.

ARG. PAVLI MALLEBOLI.

Hoc in loco est disputatio Pythiæ apud seipsam cogitantis, quemadmodum Parmenonem dolo possit vlcisci.

Senarij.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

Q VID? quid euenire in mentem nunc possit mihi,
Quidnam, qui referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. moue vero ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. video, sed nil promoues.
P. Iam ne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
P. Amabo, quid ait? cognoscit ne? C. ac memoriter.
P. Bene æpol narras? nam illi faueo virgini.
Ite intro: iam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide, vt ociosus sit, si dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibi intro, de cognitione vt certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

DON. QVID? quid venire in mentem? In hoc loco cogitantis disputatio est apud seipsam Pythiæ quatenus Parmenonem dolo possit vlcisci. {Quid nam:} Sic Cicero, Sed earum rerum artificem, quem? quem nam? rectè admones. Polycletum esse dicebant. {Qui referam} Qui, quomodo, vel vt. {Qui hunc supposuit nobis?} Proprie supposuit nā vt subduci dnt quæ nolumus amittere, ita supponi quæ non desideramus. Sic Plautus, Ei pro scorto supponetur hircus vnctus nautea. {Moue vero nutria} Vero pro interiectione posuit stomachantis. {Video, sed nihil promoues} Hinc est illud Virgilianum, Illa gradum celerans studio properabat anili. Scilicet non re celerabat, sed studio. {Promoues} Proficit. {Amabo quid ais? cognoscit ne?} Exhibitum spectatori est quid post scenam geratur. i. agnitio puellæ. {Ac memoriter} Plus intulit quàm interrogatur, nam magna sunt signa in quibus anilis memoria non erat. {Ac memoriter} Responsionis breuitas attulit compendium per quirenti, ne plura interrogaret. {Nam illi faueo virgini,} q.d. illi faueo, nō Chæreæ. & simul causa est cur illum vlcisci cupiat, quia scilicet multum illi fauet {Virum bonum} εἰρωνεία. {Eccum Parmenonem incedere video} Res odio dignor, nouitate. s. incessus. {Vide vt ociosus sit} Inuidet illi securitatem, quem sollicitū redditura est, non enim vlla alia erit vindicta post, præter istam. {Vide vt ociosus sit} Vultu dicit, & gestu eum esse securum. Et mire poeta lætum describit, vt repente ostendat esse commotum. {Si dijs placet} Proprium est exclamantis propter indignitatem alicuius rei. {Spero me habere} Pro habituram. aut spero pro credo, more suo {Meo modo}. i. vt volo. {Ibo intro, De cognitione vt certum sciam} Eleganter defatigare Parmenonem non necessarium putat, sed ex occasione. Nam post eum dicit se ire intro, exitura autem, vt ipsum in timorem conijciat.

GVID. QVidquid venire} In hoc loco est disputatio Pythiæ cogitantis apud seipsam, quatenus. i. quomodo Parmenonē dolo possit vlcisci. P. Quidnam. i. quid est, interrogatiue legendo quidquid. i. quod. quidquid. n. significatione quod, & interdum capitur pro quod tantum, quid est igitur quod possit venire mihi in mentem, qui. i. quomodo, vel vt referam gratiam. i. rependam vices isti sacrilegio. s. Parmenoni impio, nefario, seu improbo, qui supposuit. i. loco Eunuchi latenter adhibuit, vel adduxit nobis hunc Chæream. Iuuenalis. Suppositus venias, & falso nom ne poscas. Subducuntur quæ volumus admittere, ait Donatus, supponuntur autem quæ non desideramus. Nonnulli libris habent quid bis possum, quasi sit repetitio ostendentis indignationem, & vlciscendi cupiditatem sit. Quidquid possit venire mihi in mentem. Iterum quidnam possit in quam venire in mentem. qui. i. vt referam gratiam isti sacrilego, qui supposuit nobis hunc Chæream. C. O nutrix. hic vero stomachantis interiectio est. moue te ocyus. i. mouendo te perge, & accelera citius, vult enim Chr. eam velocius ambulare, quod non potest fieri nisi se velocius moueat. S. Moueo me. s. exerceo corpus meū eundo quàm maxime possum. C. Video te. s. moueri, sed nihil promoues. i. proficis. Nam quamuis maximo studio te amouear, tamen non satisfacis meæ cupiditati, quod non est mirandum. Nam anus quamuis studeo properent, te tamen accelerare nequeūt propter ætatem ingrauescentem. Promoueo autem dicitur quasi procul te moueo dicit ergo te moues, sed non procul te moues. P. Ne. i. vtrum, iam ostendisti signa agnitionis virginis nutrici suæ. C. Ostendit sup omnia signa. P. Amabo. i. rogo te per amorem, blandientis est particula, quid ait nutrix. s. ne. i. vtrū cognouit ea signa. s. C. Ac. i. etiam cognoscit ea, & quidem memoriter, q.d. ea signa firma adhuc anus memoria tenet. P. Aedepol i. per ædem Pollucis. bene narras. i. prospere refers talia, nam faueo illi virgini, ite intro. i. in domum iam dudū. i. iam ex multo ante tempore, hera. i. domina expectat vos domi. Eccum. i. ecce hic video Parmenonem virum bonum, per ironiam & appositiue dictum, incedere huc. s. venire huc. viden'. i. vides ne, vt. i. qualiter sit ociosus. i. securus sine solicitudine, & cura, si Dijs placeat, spero. i. credo, vel confido me habere. i. scire, ac cognoscere. Cic. ad Lent. Habes de Vatinio, cognosce de Crasso. i. scis cognoscis, vel habere. i. habituram & nacturā, qui. i. quomodo, qua ratione excruciem. i. affligam, afficiam hunc Parmenonem, meo more. i. meo modo, & ad votum meum, ibo intro. i. intra domum, vt certum sciam de cognitione. i. de agnitione puellæ à nutrice. post. i. postea, seu deinde, exibo. i. egrediar, atq; perterrebo hunc sacrilegum. i. impiū. s. Parmenonem, & nefarium.

LATO. ARgumentum} Data opera dilatatur catastrophe admixta Parmenonis ludificatione ad delectandū spectatorem. Quid, quid venire} Repetitio quærentis & cogitabundæ. {Supposuit} Falsum pro vero adduxit. {Virum bonum} Ironia. {Vide vt ociosus sit} Securus, qui nihil mali timet. {Si dijs placet} Ironia indignantis.

PETR. MARS. QVid, quid venire, &c.} Meretriciæ ancillæ diligentiam in excogitanda fraude, ac dolosam consultationem, vt par pari referatur, hæc scena exprimit.

GLAR. EIusdem generis cū prioribus. In quarto versu Mea respuit carmen. In 7 Edepol prima breuis est, vt præcedente scena, & sępe alias, atq; haud scio, sit ne tunc scribendum per diphthongum, an absq; diphthongo potius, nisi quis amphibrachyn concedat vtrinque, vt paulo ante admonuimus.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Gloriatur Parmeno q Chæream pro Eunucho ad Thaidem deduxerit, meretricum sordes commemorat, quam rem iniquo fert animo Pythias.

ARG.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Parmeno gloriatur Chæream Eunucho subornasse, ita vt virgine præter sumptum & dispendium potitus sit, Deinde meretricum ingenia, & sordes commemorat, quare Pythiam, quam non adesse percipit, prius satis commotam, magis irritat.

Senarij.

PARMENO, PYTHIAS.

REVISO, quidnam Chærea hic rerum gerat.
Quod si astu rem tractauit, dij vostram fidem,
Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno?
Nam vt omittam, quòd ei amorem difficilimum, &
Carissimum ab meretrice auara: virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio. tum hoc alterum,
Id vero est, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere;
Mature vt cum cognorit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore suo cum cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent:
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.
PY. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
Vlciscar; vt ne impune in nos illuseris.

Don. REVISO, quidnam Chærea, &c. Astu} Pro astute, modo aduerbium est, alias nomen, vt, An in astu venit?{Dij vostram fidem} Modo nō inuocantis est, sed admirantis. & est figura ἐπιφωνή per ἐρώτησιν facta. {Nam vt omittā, q ei amorem difficilimum & carissimum} Cum dicere deberet, q ei amorem & difficilissimum & charissimum confeci, primo quasi oblitus dicti superioris, transit ad virginē deinde addit causam ex abundanti. Quod si dixisset, amorem confeci, posset intelligi confeci, expediui, perfeci. At vero virginem confeci, quid intelligemus, nisi hoc vnum, q insultat Parmeno confectam virginem, q.d. superatam atque deuictam? Nam proprie hoc verbum conuenit gladiatoribus ijs, qui grauissimis vulneribus occubuerunt. Sic Cic. In Catil. Gladiatori illi confecto & saucio. Conuenit ergo seruilibus verbis, & velut iocose, veruiliterque iactantē rem confectam esse in puella virgine, & non exhibere Chæreæ damnum, vel negocium. {A meretrice auara, virginem quā amabat} ἀνταπόδοσις secunda. Difficilimū, quia virginem quam amabat: Charissimum, quia à meretrice auara. {Id verò est} Vero, nisi ornatiuum esset, nihil significaret. {Palmarium} Palma dignum. {Meretricum ingenia} Optime, non meretricis dixit, sed potius meretricum. {Mature} Cito, & ante tempus. {Vt cognorit} Suauiter non nouerit, sed cognouerit, dixit, quod est plenæ perspicaciæ. {Maturæ vt cū cognorit} Bene addidit mature. Ferè enim citu cognouisse obfuit, sed id ad illecebram fuit q cognitus est cito. {Quæ dum foris sunt} Apud amantes scilicet. {Nihil videtur mundius} Bene videtur, non enim sunt. {Nec magis compositum quidquam} Bona varietas. nam hæc omnia per magis aduerbium profert, nec omnia per comparatiuum gradū. {Nec magis elegans} More suo, ne diceret compositius, aut elegantius, vt supra, Hoc nemo fuit minus ineptus, magis seuerus. Quæ cum amatore suo cum cœnant} Vnum cum, præpositio est, alterum coniunctio. & dicitur hæc figura λειπτάνιη. {Liguriūt} ἀπὸ τοῦ λιγυρεῖν, quod secundos Græcos suaue intelligitur. Ligurire dicitur, qui eleganter, & more senum multo fastidio suauiora quæq; degustat. {Harum videre ingluuiem} Ordo erat, harū videre ingluuiē, sordes, inopiām, quàm inhonestæ solæ sint domi.i. cum solæ sint, vt inhonestæ atq; auidæ cibi, quæ cū foris sunt, cœnant.s. {Quo pacto ea iure} Ea pro, cum, positum est. aut deest madidum, aut maceratum, aut emollitum. nam apparet & sordidum esse & quasi atrum durumq; panem, qui ex iure hesterno sit comedendus, Cui contrarium Salustius posuit de delicijs militū loquens Panes enim in dies mercari, inquit. {Ea iure hesterno panem atrum vorent,} Hoc est vt quidā volunt, ex antiquitate mucidum, q.d. panem mucidū hesterno iure, accipientes degluciunt. {Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus, vlciscar} Miro artificio Poetæ, & ab initio non placatur Pythias, nec in gratiā redit Chæreę. Et insuper nunc mire à Parmenone irritatur magis, vt per eam Parmeno terreatur, & per Parmenonē ingredi ad Thaidem cogatur senex, & demum per senem nuptiæ confirmentur. Hæc ergo artificibus & eruditis, cetera spectatoribus Poeta exhibet.

Gvid. REuiso, &c.} Hic Parmeno Pyt. suis maledictis magis irritat, quam tū non sentit, adesse, neq; maledicta audire. P. Reuiso.i. redeo ad videndum quid nam rerum.i. quas res Chęrea agat. hic.i. apud Thaidē. qui.s. Chærea si tractauit.i. gessit, agitauit, deduxit, rem.i. negocium, astu.i. astute, caute. hic est aduerbium, alias autem est nomen, vt Iam in Astu venit. Et, vt inquit Tortellius, est nomen græcū, significatq; apud poetas astutiam, cuius origo, vt ait Festus, ea græco vocabulo Astu deducitur quod oppidum seu vrbem indicat, in qua qui conuersati assidue sunt cauti, atq; astuti esse videbantur. Dij vostram fidem, hic non inuocantis est, sed admirantis, quemadmodū cum dicitur admirando. Virg. ille quanta Dij boni cū suauitate locutus est, vbi nos diceremus, Quanta bone Deus cū venustate est locutus. Verum cum est inuocantis sic intelligitur. O Dij imploro sup. vostram fidem.i. vestram opem, ac vestrum auxilium quantam laudem.i. quantum magnam, & q̄.i. quantum. veram.i. non sine causa Parmeno capiet, loquitur in tertia persona de seipso. Nam, vt omittam.i. quod dicitur, excepto eo quod surripui.i. subtraxi furtim ei.s. Chæreæ, hoc est ad eius voluptatem à meretrice auara.i. habendi cupida. amorem difficilimum.i. admodum difficilem, vt Chærea suo nutu illo potiretur & carissimum.i. quo si voluisset potiri maximum meretrici erat precium dandum, confeci.i. superaui, vel deuici eam virginem, quam amabat, vt potiretur ea sup. sine molestia. Proprie hoc verbum conficio conuenit gladiatoribus, qui grauissimis cōfecti, & saucij vulneribus occubuerunt. Inde confectores ferarum, qui feras sauciando trucidant. Potest etiā sic intelligi textus. Confeci.i. perfeci, expediui vt Chær. potiretur.i. cum desiderio vteretur eam virginem, quam amabat. Potior enim interdū iungitur accusatiuo, Alibi, Patria potitur commoda. sæpius tamen aut genitiuo iungitur, aut ablatiuo. Vel sic intellige, quam virginem Chær. amabat confeci.i. deuici eam, vt ipse potiretur ea sine molestia.i. impedimento, ac tædio, seu fastidio, sine sumptu.i. impensa, sine dispendio.i. damno, ac detrimento. Aliqui nō habent vt potiretur, & tunc sic astruitur litera. Confeci.i. deuici, superaui sina molestia, sine sumptu, & sine dispendio eam virginem, quam amabat. Tum.i. deinde, hoc alterum.i. hæc altera res à me inuenta. vero.i. certe. est id, quod ego puto me repperisse palmarium mihi.i. palma dignum.i. victoria, seu laude ac pręmia victoriæ videlicet, quomodo.i qua via adolescētulus posset noscere, mature.i. cito, & ante tempus, ingenia.i. naturas & mores i. modos faciendi meretricum, vt cū cognorit.i. cognouerit ingenia earum, & mores oderit.i. odio prosequatur, perpetuo.i. omni tempore earum ingenia & mores Quæ meretrices, dum.i. qū sunt foris apud amantes, nihil videtur mundius.i. lautius, delicatius, cum tamen non sint. nec quidquā.i. aliquod. videtur magis compositum.i. ornatum, nec magis elegans.i. venustū aditum, appositum seu accommodatum, & quod vulgo dicitur magis proprium, quæ meretrices cum.i. quando cœnant cum amatore, suo ligurìunt i. suauiora cum fastidio degustant. Ligurire enim dicitur à verbo græco λιγὺ ἐρεῖν, quod signifi cat suaue Ligurire enim fertur ille, qui eleganter & morose, cumq; multo fastidio suauiora queq; degustat. Nonius etiam dicit ligurire esse degustare, inde abligurire.i. auide multa consumere, inde liguriones, qui ligurientes, & suauissima edulia ac pocula degustantes, eaq; vndique sibi conquirentes, patrimonia sua consumpserunt. Salus.i. salutare est, & vtile, siue salus.i. vtilitas maxime, qualis salus est adolescentulis, videre ingluuiem.i. ventris seu gulæ voracitatem, & videre inquam sordes.i. vel auaritiam (nam sordidus dicitur auarus) vel squallorem, quo sunt obsitæ apud se salus est inquam videre inopiam.i. extremam paupertatem harum meretricum, & salus est inquam adolescentulis nosse.i. cognoscere hæc omnia videlicet, quàm.i. quantum sint inhonestæ i turpes solæ.i. cum solæ sint domi apud se.s. atq; quātum sint auidæ cibi.i. voraces, & quo pacto.i. quomodo vorent i. deglutiant, panem atrum.i. vetustate mucidum, madidum sup. maceratum vel mollitū ex iure.i. succo pulpamentari, quod brodium vulgo dicūt, hesterno.i. pridiano.i. præcedētis diei. P. O scelus.i. scelerste & sceleribus plenè, pol, iurantis est, ego vlciscar i puniā te pro istis.i. tuis dictis, quæ paulo ante ꝓtulisti in nos, & ꝑ factis, quæ exercuisti in puellā, vt ne.i. vt

non illuseris in nos.i.inuectus fueris in nos, impune.i.sine pœna. Dicimus autem illudo tibi cum datino, illudo te cum accusatiuo, & illudo in te quasi inuehor in te.

LATO. ARgumentum} Exultatio Parmenonis pertinet ad augendam mox ipsius perturbationem. {Nam vt omittam} Enumeratio amplificationem, quæ gradatim attollitur. {Palmarium} Palma dignum. {Harum videre ingluuiem} His verbis irritatur Pythias.

PATR. MARS. REuiso quid nam Chærea hic rerum agat,&c.} Seruilis iactantia, quæ in proprium caput recidit ac meretricij mores domi forisq́;, circa victum maxime, hac scena exprimuntur. Serui quippe natura sunt arrogantes,& sese efferunt insolentius,si quid illis ad votum successit, quod tñ fraude ac malitia non virtute & prudentia factum est, & meretrices arte ac dolis tractant amantes. Elegantiam nanque ac victus frugalitatem in loco simulant, cum domi nihil ipsius immundius, nihil voracius,nihil fœdius. Ingluuies,voracitas & gulositas dicitur.

GLAR. EIusdem generis. In quarto versu initio est anapæstus deinde dactylus. In octauo Ioan. addit Ego,quod placet,vt ita legatur versus.

Id vero est quod ego mihi puto palmarium.

In nono tribrachis,est loco quarto. Et pp.geminandum in Reperisse. In xiij. v,eliditur in Magis,nisi sit creticus. In xiiij. figura longa fuerit in Ligurio,vt supra in huius fabulæ Act.2. Sce.2, & apud Horatium, primo loco certe erit creticus Quæ cū ama,

ACTVS V. SCENA. V.

ARG. ADR. BARL.

Parmenonem terret Pythias confingens intus colligatum a Chremete Chæream, propter oblatum Pamphilæ vitium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena Pythias simulata perturbatione sui, Parmenone, vt supra proposuit, terret: Atque in principio vim magnam ostendit, deorum implorans fidem, quasi in hoc negotio nihil prosit humanū consilium, Parmeno tandem Pythiæ minis territus, rem omnē seni apperiri molitur,

Trochaici Tetrametri Catalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

PROH deum fidem,facinus fœdum: ò infelicem adolescentulum.
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit. P. quid est?
PY. Miseret me: itaque,vt ne viderem, misera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? P. ò Iupiter,
Quæ illæc turba est? nunnam ego perij? adibo. quid istuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas audacissime?
Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho, adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. P. quid ita? aut quid factum est? cedo.
PY. Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est.
Scin' eam hinc ciuem esse? & eius fratrem apprime nobilem?
P. Nescio. PY. atqui sic inuenta est: eam iste vitiauit miser.
Ille vbi id rescit factum frater violentissimus.
P. Quidnam fecit? PY. colligauit primum eum miseris modis.
P. Colligauit? hem. PY. atq; equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.
*Quid ais? PY. nunc * minatur porro sese id,quod mœchis solet:* * minitatur.
Quod ego unnquam vidi fieri, neque velim. P. qua audacia.
Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum? P. an non hoc maximum est?
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia
Deprehendi quenquam? PY. nescio. P. at ne hoc nesciatis Pythias.
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. PY. hem,
Obsecro an is est? P. ne quam in illum Thais vim fieri sinat.
Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. vide Parmeno
Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas. nam hoc putant,
Quidquid factum est, ex te esse ortum. P. quid igitur faciam miser?
Quid ne incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic,an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est, huic vt subueniat. PY. sapis:
*Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, vt * factum siet.* * facta sit.

DON. PRoh fidem deum} Vim magnam ostendit, deorum implorans fidem, quasi in hoc negocio nihil possit humanū consilium. {Proh fidem deum} Simulata perturbatione sui Parmenonem terret Pythias. {Proh fidem deum} Hæc singula pronnnciāda sunt pauido & attonito vultu. {Fœdum} Crudele, Salustius, Fœdi oculi. {O infelicem adolescentulum} Plna est miseriam adolescentis dicere Pythiam,q̃ irasci ei. {O scelestū Parmenonem} Vt verba sunt, perijt profecto miser adolescens, cum in eodem peccato irascitur Parmenoni Pythias, non Chæreæ. {Miseret me} Hæc omnia quasi secum loquitur, & fingit se nescire q̄ assistat Parmeno. {Quæ futura exempla dicūt in eum indigna?} Graues pœnæ quæ possunt ceteris documento esse, exempla dicuntur. {In eum indigna} Modo per indigna, fœda, crudeliaq́; significat. vt Virg. Atq; illi Misenum in littore sicco, Vt venere, vidēt indigna morte peremptū. {Quæ illic turba est?} Quæ loquitur Aut quam ostētat ea vultu ac dictis. Sed apparet, vultum Pythiæ turbam dicere. vt in Andria, Sed quid Pamphilum exanimatum? Vereor quid siet,operiar vt sciam nunc, quidnam hæc turba tristitiæ afferat. {Rogitas audacissime?} Totum hoc terribile est in gestu ac vultu Pythiæ,& nimis vsitatum & fœmineum. {Perdidisti istum quem adduxisti,&c.} Artificiose non accusat quid peccarit aduersus Thaidem, quasi ex pœna adolescentis plus doleat,quàm irascatur Parmenoni. {Dum studes dare verba nobis} Bene,studes dare,neq; enim dedisti. {Quid ita?} Deest dicis,vt sit,quid ita dicis? {Scis eam hinc ciuem esse} Eam, abundat, quemadmodum supra, Quam amabat virginem, eam confeci sine molestia. Et fratrem eius esse apprime nobilem. Hæc ad terrorem & gratiam aucta sunt. Nam primo,virginem posuit, post ciuem,ad vltimum nobilis sororem. {Nescio} Perturbatur Parmeno, nec negare potuit,nec consentire volebat,sed quasi defensionis loco dixit, Nescio. {Atqui sic inuenta est} Facile est vt credat,qui dicit Nescio. Ergo Pythias non laborat,vt suadeat ciuem esse. {Atqui sic inuenta est} Magnum horrorem incutit audienti,non accusando sed miserando Chæream. {Frater violentissimus} Hoc inuentum est, quod daretur ad nobilem. {Colligauit primo eum} Mira tarditas,ad torquendum Parmenonem, simul etiam relictus ad succurrendum locus. {Atq; equidem orante, vt ne id faceret, Thaide} Adeo volentissimus, & rectè hoc additum,ne speret auxilium à Thaide. {Nunc minatur} Minatur vt succurri possit ei qui non sit passus. {Minatur porro sese} Deest facturum. {Quod mœchis solet} Deest fieri. {Quid ita tm?} Nimis callide Pythias hunc dicit violentum,& tamen iniustum, audacemq́; dici non patitur, sed defendit, vt magis terreat Parmenonem. {Quis homo pro mœcho vnquam} Causa finalis,virginem ciuem apud meretricem vitiauit, mercedem offert,petitur ad supplicium. {Nescio} Quam astute dixit, nescio, ne laborans ad contradicendum, amitteret fidem simplicis personæ, ac vera dicentis. vult.n.magis nuncij officio fungi,q̃ persuadentis. {Dico,edico} ἄυξησις vt supra, Vbi quæram,vbi inuestigem? {Dico} Tibi Pythias. {Edico} Omnibus tuis. Ergo ad vniuersos vtrunq; refertur, & dico & edico. {Obsecro an is est?} Insultantis, vt in Phormione,

Phormione, Hiccine eras? nam sciebat eum esse. §Ne quam in illum Thais vim fieri sinat§ Quàm bene prouidet Pythias. §Atqs adeo autem cur non egomet intro eo?§ Pythias, vide Parmeno quid agas, ne neq; illi prosis, & tu pereas. Totum hoc ad id addidit, vt senex intromittatur ad cõfirmandas nuptias, sed poeta hoc ag t, personæ nesciunt. §Quidve incipiam?§ Facimus mediocria, Incipimus ingentia. §Ecce autem video rure redeuntem senem§ Choragij est administratio, vt opportune in proscenium. §Dicam huic, an non?§ Hoc non esset verisimile, nisi dubitasset. Quid.n. ad Chæream pertinet, dubitat. §Scio paratum, sed necesse est§ Hæc causa dubitandi fuit, q hinc Parmenonis, illic adolescentia periculum cernitur. §Sapis§ Sapis dicit, non videns quid futurum sit, sed tantum derisisse contenta. §Sed necesse est§ Dicere, subaudiendum est, vt sit, Sed necesse est dicere. & ἀσυνδ[illegible]τως inferendū est quod sequitur. Deest enim propterea, vel quid tale.

GVID. PRoh Deum§ Hic Pythias simulata perturbatione sui Parmenonem terret, atq; in principio vim magnam ostendit, Deorum implorans fidem, quasi in hoc negocio nihil prosit humanum consilium. P. Proh irascentis exclamatio est, & testantia seu inuocantis fidem.i. opem & auxilium deorū imploro sup. vel inuoco fidem.i. opem Deum.i. Deorum O facinus.i. flagitium, seu factum, fœdum.i.crudele. Sal. fœdi oculi.i.crudeles, ò exclamantis est particula hæc, adolescentulum.s. Chær. infelicem.i.miserum, & afflictum, fingit.n.eum grauiter apud Th. mulctari. ò Parmeno, scelestum.i.scelerosum, qui adduxit istum adolescentulum huc, vt tam grauiter puniretur. P. Quid est. P Y. Hæc Pyt. secū dicit fingens se nescire q Par. assistat, me miseret.i. misereor eius Ch. & præ nimia crudelitate commota mea viscera sunt, itaq;.i.ideo ego misera, afflicta videndo talia, effugi.i.elapsa sum huc, seu aufugi foras huc, vt ne.i.non viderem, id.i.tale supplicium Ch. Deinde Pyth. exclamat inquiens quæ exempla indigna.i.fœda, crudelia, & horrenda Th. Ch. & ancillæ dnt esse futura.i.facienda in eum Ch.i.erga eum, vt ceteris sit documento, ne quid tale attentent, vbi futura à fio potius manat, q̄ à sum, vt sæpe fit, quod vt credam adducor ex eo quod sequitur quid ais, in quem exempla fient, posse legi etiā sine exclamatione, aufugi ne viderem id.s.quæ exempla indigna dnt futura in eum. Vel sic, ne viderem indigna exempla, quæ dnt esse futura in eum Ch. P. O Iuppiter, talis exclamatio est qualem facimus cum turbati recurrimus ad Deum dicentes, ò Deus, quæ.i.qualis illæc pro illa, compositum autem est ex illa & hæc, quæ ergo illæc turba.i. turbatio & commotio, numnam.i.nunquidnam. est parelcon siue Syllabica adiectio. Ego perij.i.perditus sum, occidi, qui illius rei fuerim auctor adibo. ò Pythias quid istud est sup. quid ais? in quem.i.erga quem, vel in quo exempla non quidem imitanda, sed fugienda fient.i.efficientur, vt ceteri sint ad iniuriam tardiores. P. O audacissime.i.plenè temeritatis & confidentiæ, rogitas.i. inquiris, in quem fient exempla perdidisti.i.destruxisti, perniciosus illi fuisti, perdidisti ergo illū adolescentulum.s.Chæream, quem adduxti.i. adduxisti. pro Eunucho.i.loco Eunuchi, dū.i.qñ, studes.i.das operam, laboras, conaris dare verba nobis.i.decipere nos. P. Quid.i. cur ita dicis sup. aut ordo.i. dic quid factū est de Chærea. P. Dicam quid factū.s. Sin'.i.scia ne eam virginem, quę hodie data est dono Thaidi, esse ciuem hinc.i.ex hoc loco, hoc est ex Athenis, & scis fratrem, eius.s.Chremem, esse apptime.i.valde nobilem? P. Nescio. P. Nscio. P Y. At qui.i.sed certe inuenta est.i.comperta est, sic.i.ciuis esse hinc iste miser.s. Chærea, vitiauit.i.stuprauit eam, ille frater violentissimus.i. impetuosissimus, siue turbulentissimus, vbi.i.qñ rescíuit.i.tanquam inopinatum cognouit. Par. deinde intercipit sermonem petens. P. Quidnam.i. quid fecit ille frater, & hoc petit vt acceleret ancillam, quæ longiora narrat. P Y. Primum.i.in primis colligauit eum.s.Ch. miseris nodis. P. Colligauit? indignando & exclamando præ timore, & ita repetiuit idem verbum à Pyt. prolatum. P Y. Atq; equidem fecit id.s. colligauit eum Th. orante.i.quamuis Thais oraret, vt ne.i.vt nō faceret, id.i.colligaret eum. P. Quid agis? extupentis est. P Y. Nunc minitatur.i.minatur sese facturum porro.i.postea id, quod solet fieri sup. mechis.i.stupratoribus, aut adulteris, vt forte quod abscindet illi virilia vel alia id genus efficiet, quod s.illud quod fieri solet mœchis, ego Pyth. nunquam vidi fieri, neq; velim.i.neq; vellem vidisse fieri, vel neq; velim nunc fieri Ch. P. Qua audacia Chremes audet.i.audēter admittit, tm̄ facinus.i.tam enorme factum. P Y. Quid.i.cur, dicis sup. ita tantum facinus ipsum audere. P. An.i.vtrum hoc facinus non videtur tibi maximū, quis homo vidit vnquam quenquam.i.aliquem, deprehendi.i.opprimi, & comprehendi in domo meretricia, pro mœcho.i.pro stupratore & adultero. P Y. Nescio. P. At.i.sed, ò Pyth. ne.i.vt non sciatis.i.vt non ignoretis, dico.i.assero vobis, edico.i.significo, seu notum facio vobis, illum Ch. esse nostrum filium herilem.i.filiū heri.i.domini nostri, puta Lachis senis. P Y. Hem, indignantia & dolentis, obsecro au.i.vtrum est is, qui filius herilis est. P. Ne quām.i.non aliquam vim.i.violentiam, Thais sinat.i. permittat fieri in eum, vbi ne potest capi vt sit aduerbium prohibentis vel potest capi prout non, & iungi cū præcedenti sermone Parmenonis, sic dico illum esse herilem filium, vt Thais nō sinat aliquam vim fieri in eum, atq; adeo.i.certe, cur egomet nō eo intro defensurus.s.eū. P Y. O Parmeno vide.i.aspice, considera, quid agas.i. agendum suscipias videlicet, vide ne.i.vt pro q neq;.i & nō prosis illi Chæreæ, & tu pereas.i.occideris, nam putant.s Chremes cum Thaide, & alij quidquid factum est, esse ortum.i.produsse, profectum esse, à te.i.à tua techna & arte. P. Igitur ego miser perplexus & anxius quid faciam.i.moliar, vel quid incipiam.i.in libo faciendum perficimus mediocria, incipimus ingentia. Autem.i.sed ecce i.in conspectu adest, tanquam repentinus sit eius reditus, & inopinatus, video senem i.patrem Ch. Lachem redeuntē rure.i. ex agro, vbi rure aduerbiascere, vel melius pro aduerbio de loco poni constat. Deliberat an debeat illi dicere an non. Dicam huic seni, an non dicam.s.deinde eligit sed dicturum hercle.i.per Herculem ego dicam, & si.i.quamuis scio magnum malum mihi paratum, sed necesse est dicere sup. vt subueniat.i.succurrat huic.i.filio suo Ch. P Y. Sapis.i.sapienter dicis seu loqueris, ego abeo.i. discedo, intro.i.in domum Thaidis. tu Parmeno narrato illi seni omnem ordinem.i.totam seriem facti, vt.i. qualiter factum sit.i. quo pacto totum factum processerit.

LATO. ARgumentum§ Facete terretur Parmeno à Pythia, vt magis ridicula sit catastrophe. §O scelestū Parmenonem,§ Ficta exclamatio ancillæ. §Exempla§.i.pœnæ, supplicia, quę alijs documento esse possint. §Scis eam hinc ciuem esse§ Attende tarditatem narrantis ad torquendum Parmenonem. §Colligauit§ Repetitio commoti & indignantis. §Id quod mœchis§ Honesta periphrasis. §Quis homo pro.§ Differentia à loco, qua negat mœchum esse, & est defensio ex finitione. §At ne hoc§ Interminatio §Hem§ Ficta cõmotio. §Vide Parmeno quid§ Consilio poetæ rectè prohibetur Parmeno ne ingrediatur, sed senex potius, vt conficiantur nuptię. §Sapis§ Irrisoriæ approbatio.

PETRVA MARS. PRoh Deum fidem, &c.§ Lenæ calliditatem in excogitandis fraudibus, vimq; persuadendi, nec non serui non vndiq; circumspecti credulitatem, hæc scena exprimit. Primum maliciæ ad scribendum est, postremū vero imprudentiæ, quæ rem animumq; loquentis non considerat, sed facili credulitate decipitur, quod maxime dedecet. Extus.n. talem imprudentiam reprehendit Chrysolus seruus apud Plaut. in Bacch. sic ait. Nequius nihil est, quàm egens consilij seruus, nisi habet pectus multipotens.

GLAR. SVnt omnes trochaici tetr. cat. In primo versu vel deum monosyllabum erit; & ò totum vna cū præcedente syllaba dum eliditur, vel, quod verisimilius mihi quidem videtur, Fidem verbū omitti potest, quod alias apud hunc quoq; poetam fieri solet, vt admonet Don. Act. 2. Sce. 3. in Phormione. In quarto versu omittendum verbum Esse, rectè admonet Ioan. quod male apposuit Aldi liber. Decimus versus varie legitur, Doctor. ita,

Scis eam hinc ciuem esse, & eius fratrem apprime nobilem?

Quæ lectio mihi non displicet, sed Eius sic erit dissyllabum, quidam bis Esse legunt ad hunc modum:

Scis eam hinc ciuem esse, & fratrem eius esse apprime nobilē?

Vt Eius monosyll. post Fratrem legatur. innuit & Ioan. Lector porro sequatur quod volet. In 13. vel Eam monosyll. totū eliditur, vt quinto loco sit trochæus, eam iste, vel, quod malim amphibrachys eodem quinto loco. Paulo post: Hem extra metrū esse admonuit Doct. In 15. Minitatur pro minatur quidam habent lib. & facturum omittendum ex Don. Commentario satis liquet, carmen ita legendū, Quid ais? P Y. Nunc minitatur porro sese id, quod mœchis solet. Quam lectionē & Doct. & Ioan. probant. In 19. vel Nescio dissyll. erit, ita vt scio totum elidatur, vel Prendi, pro Deprehendi legendum, nisi quis vnum hunc versum inter omnes reliquos trochaicos iambicum existimet. Vicesimumtertium rectè emendauit Ioan. Ne neq; illi, vt primo loco sit anapæstus, secūdo trochæus, Ne ne. Idem aio de vltimo ad hunc modū.

Ego abeo intro, tu isti narrato omnem ordinem, vt factū siet.

Vt primo loco sit anapæstus. Ego abeo in. Nisi quis etiam hunc iambicum tetr. acal. existimet. quod mihi non probatur. potest & pæan quartus esse loco primo.

ACTVS V. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

A villa ociose & quieto redit ad vrbem animo hic senex, neq; enim motus fuorum clamitat, neq; mali quippiam suspicatur, sed suo cuiso suo gratias agit, cuius beneficio ignorat, quid in vrbe agant filij, quorum amores & facta nunc demum cognoscit ex Parmenone.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena ociosus adeo & quietus inducitur senex, vt neq; mores suorum increpet, neque quidquam suspicetur mali, sed agit gratias proximæ villæ cuius beneficio ignorat quid in vrbe agerent filij, quod percipit imprudenti Parmenonis narratione. Felicitas quoque senis hic attendatur, vt appareat quam inopinatæ malum omen fieri possit. Nam imparatis mentibus mala grauiora sunt.

Senarij.

LACHES, PARMENO.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed est ne ille noster Parmeno? & certe ipsius est.
Quem præstolare Parmeno hic ante ostium?
P. Quis homo est? hem, saluum te aduenire here gaudeo.
L. Quem præstolare? P. perij: lingua hæret metu. L. hem,
Quid est, quod trepidas? satî ne salue? dic mihi.
P. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim.
Quidquid huius factum est, culpa non factum est mea.
L. Quid? P. rectè sanè interrogasti, oportuit
Rem prænarrasse me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. L. cui? P. Thaidi.
L. Emit? perij hercle. quanti? P. viginti minis.
L. Actam est. P. tum quandã fidicinam amat hic Chærea.
L. Hem, quid amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?
An in astu venit? aliud ex alio malum.
P. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.
L. Omitte de te dicere. ego te furcifer.
Si viuo. sed istuc, quidquid est, primum expedi.
P. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus est.
L. Pro eunuchon'? P. sic est. hunc pro mœcho postea
Comprehendere intus, & constrinxere. L. occidi.
P. Audaciam meretricum specta. L. nunquid est
Aliud mali, damni ue, quod non dixeris;
* Reliquom? P. tantum est. L. cesson' huc intro irrumpere? * Relictũ?
P. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum,
Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse euenturum mali:
Nam iam diu aliquam caussam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret ijs: nunc repperit.

DON. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi: § Annotandum, quòd huius scenis nomen apud Terentium non est, apud Menaodrum Simon dicitur. § Ex meo propinquo rure hoc capio commodi: § Firmatur status meotis trepidantis senis, vt appareat quàm inopinato malo amens fieri possit, quod ipsum superius & in Parmenone seruatum est. Imparatis enim mentibus mala maiora sont. Ergo non tam ociosus incedit senex vt neq; mores increpet, nec quidquam suspicetur mali, sed agat gratias proximæ villæ, cuius beneficio non scit quid in vrbe agerent filij. Et nũc adest vbi opus est Poetæ. Et vide hanc causam fuisse, cur non ad villam diuerterit. Omnes villas comicas suburbanas esse, cõmoditatem ipsam nunc explicat & ostendit. § Neq; agri, neq; vrbis § Tragicus apparatus, Delicias memorat, qui pericula cogniturus est. § Odium me vnquam percipit § Fastidium ex abundantia est. § Vbi satias cœpit fieri, § Suffecerant ad hanc sententiam duo superiores ij versus, sed ἐνέργεια est senilis eloquij facere, & garruli simul. § Commuto locum § Mira breuitate duas res explicuit simul. Vbi satietas est, deest nam, vt sit Nam vbi satietas cœpit fieri. Et cœpit, pro cœperit. Satietas, odium, ab eo quòd præcedit id, quod sequitur. § Sed est ne ille noster Parmeno? & certe ipsus est § Et dubitauit, & firmauit postea, vtpote senex, visu iam languido, atque oculis ætate defessis.

§ Quem præstolare Parmeno § Noue, non, cui præstolare, sed, quem dixit. Aliter Tullius, Quid tibi ad forum Aurelium præstolarentur. Præstolari, est præsto esse & apparere, hoc est obsequi. § Quis homo est? § Quare, quis homo, cũ prouiderit venientem, verum non vult videri prouidisse, ne quid fallaciæ parasse videatur? Sic & in And. Quasi de improuiso respice ad eum. Vel quia perturbator exanimatus, qui dum quid apud Th. geratur, auscultat, non videt senem propius accedere, quem longe viderat. An vero icciro hoc fingi, quia quod parabat dicere de Chærea, postquam cominus ventũ est, non audet loqui? § Lingua hæret metu § Virg. Et vox faucibus hæsit. § Quid trepidas? § Instandum est seni ab audienda quæ de facili nunquam fateretur Parmeno. § Satis ne salue? § Salue integre, recte, commode. Plaut. in Trin. Beneuolens tuus atque amicus. § Satis ne salue? § Nunc aduerb. est producta est e litera. Sal. Inde ortus sermo, percontantibus vtrinque, satin' salue, quàm grati ducibus suis, quantis familiaribus copijs agerentur. § Here primũ te arbitrari id, quod res est, velim, § Quòd ante narrationem confirmatio inducitur, contra morem & præcepta est, sed merito, quia perturbatus est. licet simul vt non possit dicere. § Quidquid huius factum est, § Absolute vt supra, Et quidquid huius feci, causa virginis feci. Aut deest Rei. vt sit huius rei. Stomachose. § Quid? § Quid interrogat. quis enim ante crimen, quàm obijciatur, aut proponatur, neget? § Rectè sanè § Docte Terent. ipse se reprehendit. Nam ordine factum nõ est præ timore & conscientia. § Emit quendam Phædriæ Eunuchum § Vide narrationem à necessarijs & vrgentibus cœptam non in se continere, nisi quod rei conditio cogit fateri. Emit, inquit, Eunuchum. § Quem dono huic daret § Non dixi cui dono daret. § Aliter ab amoris mentione cœpisset § Deinde τὸ quendam, ἐξευτελισμὸν significat. § Huic § Huic more suo dixit potius, quàm meretrici. § Quin etiam interrogatus, § Thaidi potius dicturus est, quàm vt nomen dicat, quo offenditur senex. Eunuchi autẽ solius mentio necessaria est. quia dicturus est pro Eunucho deductum Chæream. § Actum est § Desperantis verbum. § Quandam fidicinã § Extenuatio criminis est, non quàm virginem, quòd ciuem vitiauerit. § Tum quandam fidicinam amat hic Chærea § Mire & necessario variauit, ille emit, vt Eunuchũ mittat ad Thaidem, hic amat, vt deduci se pro eunucho velit. § Hem, quid? amat? § Hæc singula pronuncianda sunt, vt stuporem nimiæ indignationis ostẽdebat. § An scit iam ille, quid meretrix siet? § Quia fidicinæ, meretrix est. § An in astu venit? § In Astu, in vrbẽ de Pireo. sic Athenienses vocabant vrbem suam, vnde ipsi incolæ ἀστοὶ vocantur. § Aliud ex alio malũ § Hoc separatim dixit. senex fixis in Parmenonem oculis. § Me impulsore nõ facit § Ipsum accusat conscientia. non.n. quod leuius est, dixit, me sciente, cum plus inferat, me impulsore. § Ego te furcifer, Si viuo § Modo omnis sæuitia comica aut in comminatione est, aut in apparatu verborũ. § Si viuo § Aposiopesis, te vlciscar. quia necessario sequitur. § Sed istuc quidquid est. § Inuenta causa cur supplicia differantur, donec vxorem ducat Chærea, & ipse purget Parmenonem, secundum argumenta quæ sibi ipse prospexit, iussu coactuq; fecisse & imperio herilis filij sui Chæreæ. s. § Ad Thaidem hanc deductus est § Vnde ductor ipse sceleratus. § Pro Eunuchon'? § Non interrogat, sed exhorrescit. § Hunc pro mœcho postea § Bene studuit Teren. pro bis numero dicere, & pro eunucho, & pro mœcho. Pro mœcho aũt quasi excusans dixit. Nam vere in virginem Atticã, non pro mœcho, sed mœchus est. § Hunc pro mœcho postea § Bene vtrunque Pro, quia neq; eunuchus est qui vitiauit virginem, neq; mœchus qui in domo meretricia. Et specta quàm oratorie transtulerit mentionem vitiatæ virginis. Pro mœcho, inquit, vt culpam Chæreæ sub meretricis accusatione celaret. § Hunc pro mœcho § Bene totum pro, quia neq; eunuchus, qui ephebus, neq; adulter, qui amator. § Comprehendere intus & constrinxere § Quo dicto vim ingentẽ inferri significat Chæreæ. Comprehendere signat strictim. § Aliquem in facinore deprehensum. § Audaciam meretricum specta § Maior emphasis accusationis est per pluralem numerum, quàm singularem. Sic alibi, An potius ita me comparem, nõ perpeti meretricum contumelias? § Audaciam meretricũ § Oratorie auertit iram senis à se, & à Chærea, atq; deriuat in meretricem. § Nunquid est aliud mali, damni'ue, § Bene interrogat, quia oĩa inuitus seruus dicere videbatur. Et cum damnum, malum sit, de proximo collatũ discernitur, & damnum ad emptionem eunuchi, malum ad comprehensum pertinet & constrictum Chæream. § Cesso huc intro irrumpere? § In tantam formidinẽ coniectus est senex, vt non mirentur, quòd tam cito nuptias firmet ephebi & virginis, & quãuis nõ honeste, tñ quia ex ingẽti metu, vel indigno matrimonio filij vitã pacisci velit. § Nõ dubiũ est, quin mihi magnũ ex hac re sit malũ, § Suaue est nescire personas quid agat poeta. In nõ periclitaturus. Parmeno. § Nisi, quia necesse fuit § Necesse, est nomẽ. Nã necessus,

necessis,

necessis,& necessitas,& necessum lectũ est. {Id gaudeo}.s.vt fuecuraiut Chæreæ periclitanti {Propter me} Plus dicit, quã si per me diceret {Hisce aliquid} Meretricibus,non adolescentibus. & item pluraliter suo more,vt, Audaciam meretricũ specta.&, Non perpeti meretricũ contumelias. {Nam iam diu aliquam causam quærebat senex,} Nota causam,pro occasionem. {Quamobrem insigne aliquid faceret} Manifestius hoc Menander explicat, Iampridem infestũ meretrici senem, post corruptum ab ea Phædriã, nunc demum se inuenta occasione vindicaturũ. {Quamobrem} Quamuis dixisset Causam, intulit Quamobrem. {Insigne aliquid} Magnum & nobile facinus. {Faceret} ἰδιωτισμῶς dixit.

GVIL. EX meo,&c.} Hic primũ introducitur Laches senex, Phædriæ,ac Chæreæ pater, omni cura vacans, vt postea relato facto per ordinem à Parmenone videatur, turbatio, nam in paratis mentibus mala maiora sunt. L. Capio.i. percipio hoc cõmodi.i.hanc commoditatem & vtilitatem,ex meo rure.i.agello propinquo vrbi.s.ꝙ suo,neque.i.non, vnquam odium.i.tædiũ, seu fastigium agri, neq; vrbis percipit me.i.nunquã satietate sum defessus,neq; agri,neq; vrbis,vbi.i. postquam, vel qñ, satietas.i.fastidium, vel tædium, quod ex abundantiæ plerunq; nescit, cœpit fieri.i.incœpit capere me,commuto locum.i.discedo ab vno loco ad alium. Sed ne.i.vtrum ille, quem video sup.est Parmeno seruus meus,deinde attentius viso eo subdit, certe ipsus pro ipse vetuste est Parm.sc.ò Parmeno quem præstolare.i. pręstolaris, hoc est expectas. Dicimus præstolor tibi,& præstolor te,sed sæpius cũ datiuo. Quem præstolare hic ante hostium Th. meretricis. P. Quis homo est qui me alloquitur, Hem,interiectio percipientis quem prius non aduertebat ò here.i.tu domine mi, gaudeo te aduenisse saluũ.i.incolumem. L. Quem præstolare,i. quem expectas,vel mene. Præstolari enim, vt Non.inquit est expectare,seu manere. Don.aũt dicit pręstolari significare præsto esse. P. Perij.i.occidi,lingue hæret.s quasi fixa manet,& immobilis,vt loqui non possit,metu.i.præ timore. Virgil. Et vox faucibus hęsit. L. hem,hic interiectio metuentis est,ne quid mali sit, quid.i.cur trepidas.i.times,satin'.i.satis ne,salue,aduerb.hic.i.integre, rectè,cõmode,incolumiter te habes.s.dic mihi.i.respõde mihi,vel satin'.i. satis ne salue,integre,rectè,cõmode res se habent sup domi,nunc dic mihi. P. ò here primũ velim te arbitrari id, quod res est id, quod est verum.s. quidquid huius rei sup. factum est videlicet de suppositione Chær.& eius deprehensione, non est factũ mea culpa i.meo vitio,& mea improbitate. L. quid dicis factum sup. P. sanè.i.certe, vel valde, rectè interrogesti, oportuit me prænarrare.i.prius recitare.r.i.factũ ipsum,deinde incipit narrare inquiens Phæd.emit quendam eunuchum,quem daret huic Th. dono. L. cui daret.s. P. Thaidi daret. L. emit hercle perij,quanti emit, scilicet.i.quanto precio. P. emit supp. viginti minis.i.viginti libris,vt dictum est. L. actum est,hoc est desperantis dictum,q.d. actum est de Phædria,perditus est,quasi non sit reliqua suæ resipiscentiæ spes,cum sit meretricis irretitus blanditijs. P. tum.i.deinde hic Chær filius alius amat quandam fidicinam.i. canentem fide.i.Cithara.s.virginem quam stuprauit. L. hem,dolentis,vel indignantis & excandescentis,quid? modus interrogandi ea,quæ non bene intelleximus,aut intellecta non credimus.An.i.verum, venit,ille Chær.scit iam quid sit meretrix? an.i. verum, venit in Astu.i.in vrbem Athenas ex Pyræo. est enim hic Astu nomen & indeclinabile,significetq; vrbem. Nam Athenienses sic vocabant vrbem suam. Astu enim Gręce vrbis dicitur Latine. Inde astu inuenitur pro astutia & calliditate,nam qui vrbes frequentarunt vt plurimum astutiores sunt, inuenitur autem etiã alius astus astui masc.generis,& astu indeclinabile neutri generis pro astutia. Inde astutus.i.callidus. Aliud malum ex alio,hoc separatim protulit senex fixis in Parmenonem oculis,sic autẽ intellige, ecce sup. aliud malum ex alio.i.aliud malum post aliud,vel lege per appositionem iungendo præcedentibus sic,quod supple.s.Chær.amare est aliud malum ex alio.i.est malum super malum,quia primum malum ipsi seni erat ex Phæd secundum ex Chr. P. ò here.i.domine,ne spec.i aspicias me fixis oculis, vt facias indignabundus, ipse Chærea non facit hoc.i.non amat, me impulsore.i. quia impellam eum ad id faciendum,aut inducam. L. omitte i.cessa dicere.i.loqui de te excusare,ò furcifer.i.digne qui furcam feras circumuicinos ignominiæ caosa illi alligatus, ego te puniam sup. & est aposiopesis, si viuo, sed primũ expedi.i. explica istud quidquid sit. P. is Chęr. deductus est ad Thaidem pro illo eunucho, qui fuerat emptus. L. pro eunucho i.verum pro eo deductus est? P. sic est,postea comprehendere i.ceperunt hunc Chæream,intus.i. in domu Th & constrinxerunt pro mœcho.i tanquam esset mœchus,seu adulter. L. occidi.i. perij. P. specta.i. considera, vide. audaciam meretricum. L. nunquid vtrum aliquid aliud mali. vel damni est reliquũ.i.restat,superest,superat quod non dixeris.

Mali autem dixit referendo ad comprehensum, & constrictum Chęream. Damni vero dixit referendo ad emptionem eunuchi, quæ facta est xx.minis. P. tantũ.i. illud duntaxat est quod dixi. L. cesso,q.d.cur tardo,vel cunctor irrumpere.i. violenter ingredi huc ostendebat locum,intro i.intra domum Th. P. non est dubium,quin magnum malum.i. suppliciũ sit mihi ex hac re.i. propter hanc deductionem & comprehensionem, vel manifestationem facti,nisi quia fuit necesse.i.oportuit facere hoc.i.manifestare rem patri,vt succurreretur Chæreæ comprehenso. Est autem necesse nomen,nam necessus, necessis, necessitas, & necessum lectũ est gaudeo id.i.propter illud sequitur.s. aliquid mali esse euenturum,hisce.s.meretricibus,propter me.i.per me, seu me incitante,nam senex.s.Laches quærebat iam diu.i. à longo tempore aliquam causam.i.occasionem. Quamobrem.i. propter quam faceret aliquid insigne.i. aliquod magnum, & nobile facinus, is.s.senex,nunc repperit causam.s.& eius facinoris faciendi.

ARgumentum} Incaute prodit se Parmeno impulsus dolo ancillæ. {Vbi satias} Vetuste pro satietate. {Perij,} Hoc ad spectatores. {Hem,quid est} Metuentis ac suspicantis. {Here primũ te} Defensio perturbatæ personæ ante narrationem. {Emit quendã} Attende copiam poetæ, qui eandem rem iterum sic narrat,vt ne sit tædio spectatori. {An in astu} Prouerbium de callidis & vsu peritis. {Si viuo} Aposiopesis cõminantis. Audaciam meretricum. Oratorie auertit iram senis in meretrices. {Non dubium est} Hoc ad spectatores. LATO.

EX meo propinquo rure,&c.} Boni ciuis rem domesticam curantis, agentisque citra aliorum iniuriam, honestum & nullis censuris obnoxium negocium, hæc scena describit, exprimens affectum patris qui vehementer commouentur, qui nouos, filiorum ardores,ac prodigalitatem intelligit. Est enim senex auarus,& rem maximo labore partam turpiter perire in primis indignatur,exterretur inquam re noua, & inopinata. Vnde Sen. de consolatione ad Mart. sic ait: Quæ multo ante prouisa sunt,languidius incurrunt, & aufert vim præsentibus malis, qui futura prospexit. Fortuna illis est grauis, quibus est repentina facile eam sustinet, qui semper expectat. {An in astu venit? &c.} Astu est nomen indeclinabile. Astuta,inquit Asc. Pęd vrbana dicuntur. Etenim vrbs,Gręce Asty dicitur. Terent. An in astu venit? Sex. Pompeius sic ait: Astus apud Poetas astutiam significat cuius origo ex oppido Græco Asty deducitur in quo qui assidue versati sunt,cauti atq; acuti esse videntur. PATAVE MARC.

SEnarij sunt Iambici. In primo versu vel Meo monosyl.est, vel creticus primo est loco. In 2.versu,loco primo est anapæstus. In 3.versu,loco proceleusmaticus. In 4.versu d,eliditur in Sed,inquit Doct. vel bacchius est loco primo, vt ego puto. In 6.versu,Ehem,monosyll.est,cõtra atq; habet differentia, que de Act.2.Sc.5 in And. In 8.vel eliditur in Quid, vel e,in Satis. In 10.d,eliditur in Quid,& Huius dissyll.Quãquã in vtroq; versu creticus & bacchius has elisiones sanare possunt. In 10.à fine,pro Eunu,spondeus est. In 6.à fine,pro Reliquom Doct.putamit posse etiã Relictum legi. Ego autem existimo si sub finem versus altero in loco non fiat elisio, posse etiam legi Reliquum. GLAR.

ACTVS V. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Pythias egrediens irridet Parmenonem, plus satis credulum, simul populum docet, quid intus egerit senex.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena Pythias egreditur tanquam irrisura Parmenonem, vt ipsa putat. Egredi autem a Poeta cogitur, vt doceat populum, quid intus egerit senex.

Iambici Octonarij Acatalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

NVNQVAM adepol quidquam iam diu,
quod magis vellem euenire,
Mi euenit, quàm quòd modo senex intro
ad nos venit errans.
Mihi sola ridiculo fuit, quæ, quid timeret scibam.

P. Quid hoc autem est? PY. nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
Sed vbi obsecro est? P. men' quærit hæc? PY. atque eccum video: adibo.

P. Quid est inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? Py. perii.
Defessa iam sum misera te ridendo. P. quid ita? Py. rogitas?
Nunquam adepol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah,
Non pote satis narrari, quos ludos præbueris intus,
At etiam primo calidum, & disertum credidi hominem.
Quid? illico ne crederet ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitij, te auctore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, vbi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater? quid? iam scis te perisse?
Py. Ehem, quid dixti pessuma? an mentita es? etiam rides?
Itan' lepidum tibi visum est scelus, nos irridere? Py. nimium.
P. Si quidem istuc impune habueris. Py. credo:
Sed in diem istuc Parmeno est fortasse, quod minitare:
Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
*Flagitijs, & eundem indicas: vterque in te exempla * edent.* • edet.
P. Nullus sum. Py. hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.
P. Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perij.

DON. NVNQVAM ædepol quidquam iam diu.} Pythias egreditur veluti irrisura Parmenonem vt ipsa putat. egredi autem à poeta cogitur, vt doceat populū quid intus egerit senex, Ergo persona cachinnatus inducitur, quærens Parmenonem, aspectuq; eius ob nimium risum vix loqui posse. {Nunquam ædepol quidquam} Rarum est euenire quod velis, & quod maxime velis, id rarū magis. {Intro ad nos venit errans} Non gressu errans, nec via, sed animo & opinione. {Mihi solæ ridiculo fuit} Soli regulariter dicitur, solæ non rectè, sed antique, vt alibi: Hoc ipsa in itinere, alteræ dū narrat, forte audiui. {Quid hoc autem est?} Ridentē miratur Parmeno. {Nunc id prodeo} Propter id. {Quid rides? pergin'?} Ex huius verbis ostendit q multum rideat petulans puella. {Perij} Propriè hic verbum est aptum, quasi sit lassa ridendo. {Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi} Postquam rogas dixerat, quasi narratura videbatur, & redit ad insultationem. {Quos ludos præbuerit} Ea errore & metu nimio senis credo in...ictum filium se offensurū in domo meretricis. {At etiam primo calidum ac desertum credidi hominem} Hæc omnia sic in scena pronunciata sunt, vt risu interrumpi verba puellæ viderentur. Maiusq; insultationis est, si is qui fatigat alterum, dicat se ante de illo multo aliter sensisse. {Illico nē credere} Non ideo hoc dicit, quòd personæ suæ fidem deroget, sed quòd res incredibilis fuerit, quam illi persuaserit, aut certe si credendum fuerit, non statim, neq; exanimata, neq; facta rei cognitione. {Illico ne credere} Obiurgatio de tempore. {An pœnitebat flagitij} Illud quod supra, à stulto, hoc quod nunc dicit, à malo fieri potuit? illud, ab imprudente, hoc quod peius est, à sciente. {An pœnitebat flagitij} Parum videbatur. Ipse alibi, Quantum hic operæ fiat, pœnitet. Plaut. in Trucul pœnitet ne te, quòd ancillam solam nimis erumpere? {Ni miserum insuper etiam patri indicares?} Duo obijcit. vnum q male consuluerit, alterum, q male prodiderit consiliū suū. Et bene indicares. nam indicium dicitur eius qui vna peccauerit. {Nam quid illi} Adolescentis. s. {Ni miserum insuper etiam indicares patri?} Ad inuidiam Parmenonis, miserum dicit adolescentem, eo modo quo Iuno accusans Venerem, ait, An miseros qui Troas Achiuis Obiecit. Sic enim agimus, cū ab his qui falsa res sunt, in auctores culpam sceleris remouemus. {Quid est? iam scis te perisse} Hoc nō stupentibus, àc culpā patientibus dicitur. {Hem, quem dixti pessuma?} Nunc demū intelligit Parmeno se esse delusum. {Etiam rides?} Apparet eam ex huius stomacho vehementius cachinnare. {Nos irridere?} Nos superbum dixit, quàm si diceret me. {Si quidem istuc impune} Subauditur, Tum omnium. {Verum?} Irridentis interrogatio. {Sed in diem istuc} In longam dilationem. vnde dilatio est dicta diei prolato. {Tu iam pendebis} Iam, nimiam velocitatem significat. {Nobilitas flagitijs, & eundem indicas} Duas res significat simul & cogis flagitia facere, & facientē indicas. {Vterq; exempla in te edent} Noua ac mira tormenta, quæ pro exemplis narrentur, aut quæ documenta sint ceteris ne delinquant, exempla dicuntur: Et edent, & edet legitur, si edent, figuratum est. si edet, rectè. Et plus est edet, quam dabit. {Nullus sum} Hoc secum Parmeno. {Hoc pro illo munere tibi honos est habitus, abeo} ἀ...ῶς, & μεταφορικῶς pro munere. Et bonos rumigerulis haberi solet. {Ego meo indicio miser, quasi sorex, perij} Propriū soricum est vel stridere clarius quàm mures, vel strepere magis cum obrodunt friuola, ad quam vocem multi se intendentes quāuis per tenebras noctis transfigunt eos. Plautus: Confossiorem te faciam sorcinia Neuia. {Quasi sorex hodie perij} Quia latere potuit, nec occidi, si taceret. {Egomet meo indicio} Prouerbium in eos, qui ipsi se produnt. quia sorex non facile caperetur, nisi emitteret vocem noctu. .CRVC.

GVAR. NVnquam, &c } Hic Pyth. egreditur veluti irrisura Parmenonem, vt ipsa putat. Egredi autem à poeta cogitur, vt doceat populum quid intus egerit senex, ergo persona cachinans. i. immoderate ridens, inducitur quærens Parmenonē, aspectuq; eius ob nimiam risum vix loqui potens. PYT. Aedepol nunquam quidquam euenit mihi iandiu ex longo tempore, quod magis vellem euenire, dixit autem iandiu & nunquam, q. d. in lōgo temporis spatio nulla temporis parte mihi euenire, quod magis euenit. vellem q̄ hic. s. q modo. i. paulo ante, senex. s. Laches, venit intro. i. in domū ad nos, errans. i. allucinatus. non quidem errans gressu aut via, sed animo potius & opinione, is senex fuit mihi ridiculo. i. ioco mihi solæ pro soli, nam antiqui dicebant in genitiuo solius, solæ, li, & in datiuo solo, solæ, lolo, more ceterorū adiectiuorum ridiculū dicitur sermo potius, risum mouens, q̄ derisum, quæ. s. ego Pyth. sciebam quid timeret. P. Parmeno miratur ridentem Pyth. inquiens. autem. i. sed, quid hoc est q hæc tantopere rides. Py. Nunc prodeo. i. exeo in medium, id. i. propter id, vt conueniam. i. alloquar Parmenonem, sed obsecro vbi est Parmeno. P. Hæc Pyth. quærit me & nō quærit pro me, vt quidam literatores se rectè cogitasse putant. Py. Atq; eccum. i. ecce hic video eum. s. ibo ad eum, P. O inepta. i. fatua, quæ tanto cachino rides quasi fatua, quid est? quid tibi vis. i. quid per tuū risum significas, vel quod dicitur inepte, quid oportet tibi cum tuo cachino & risu effrænato quid. i. cur rides, vel quid rides. i. quid derides tu cachinando. i. immoderate ridendo, & cum videret eam magis etiam inualescentem & insultantem risu subdit, pergin'. i. vtrum non cessabis hodie vel desistes à tuo risu. Py. Perij propriè dixit, quasi sit lassa ridendo, ego misera. i. ego infelix & affecta tanto risu, iam sum defessa. i. defatigata ridendo. i. deridendo te. P. Quid. i. cur ita me rides. Py. Rogitas. i. inquiris. Pol nunquam vidi hominem stultiorem te. i. q̄ tu sis, nec videbo post has, Ah, interiectio ridentis, nam identidem Pythia loquendo resoluitur in tantum risum, vt loqui non possit, non potest satis. i. sufficienter narrari, quos ludos. i. iocos, quæ ridicula, & q materiam ridendi præbueris, intus. i. in domo Th. At etiam. i. sed etiā primo. i. principio cum te incipi cognoscere credidi te sup. esse hominem calidum. i. astutum, ac disertum. i. optime disserere potentem de re aliqua. P. quid est? Py. quid, q. d. petis quid sit. ne. i. vtrū, te sup. pœnitebat flagitij. i. vtrum tibi parum videbatur flagitiū, quid adolescens. s. Chær, fecisset, te auctore. i. te suadente & consilente, nisi etiam insuper. i. præterea, indicares. i. proderes ipsum Chæream miserum patri suo s. Lachi. bene autē dixit indicares, nam indiciū est eius, qui vna peccauerit, nam quid animi. i. quem animum credis fuisse illi Chæreæ, vbi. i. qn pater. s. Laches vidit eum esse indutum illam vestem eunuchi. Dicimus autem rectè ego sum indutus hanc vestem, vel hac veste, quid est? modus interrogandi ridendo illum, qui prius nō poterat intelligere, quod ei dicebatur, iam. i. nunc, scis te perijsse. i. male te habere, hoc autē dici solet non stupentibus, ac culpam fatentibus. P. hem, indignantis & dolentis, ò pessima. i. improbissima & petulantissima, quid dixti. i. dixisti? nunc demū Parm. intelligit se esse delusum, an mentita es dicendo mihi quod prius dixerat, etiam. i. & cum hoc rides? Ex quo apparet eam ex huius stomacho vehementius cachinare. i. immoderate ridere, ne. i. vtrū, irridere. i. illudere nos, visum est tibi scelus. i. flagitium, ita lepidum. i. ita festiuū & iucundum, vel potest scelus esse vocatiui casus, & tunc astruitur litera. ò scelus. i. ò scelerosa mulier, quæ videris digna, quæ voceris scelus ipsum ne. i. vtrum, visum est tibi ita lepidum. i. ita iucundum irridere nos. Py. nimirum. i. valde, vel plurimum visum est mihi lepidum te irridere. P. Intellige sic, potes Pyt. bene dicere, q nimium tibi lepidū visum est nos irridere siquidem. i. si certe, habueris. i. impune. i. sine pęna. i. si istud impune feras, nec propter istud puniaris. Py. Ridendo eum Pythia subdit, verū. i. sed quid fiet, sup. contra me, vel quid facturū putas, qui me nō laturā impune videris minitari. P. hercle. i. per herculem, iurantis est, reddam. i.

rependam

rependam vices ſup.ſeu gratiam referã,& hoc in malam partem. Pv.credo.i.facile perſuadeo ad id credendum, quod miranda facies,ſed ò Parmeno iſtud quod minitare.i.minando polliceris,& dicis te facturum,fortaſſe dubitantis eſt, eſt in diem.i.in longam dilationẽ.Vnde dilatio eſt dicta diei prolatio, tu Parmeno iam.i. nunc aut ſtatim poſt,pẽdes pœnas ſup.i.lues,& dabis pœnas meritas,qui denobilitas.i.infamas,ſeu deturpas,flagitijs.i.turpitudinibus,flagitione.i.increpatione dignis, iſtum adoleſcentulum.ſ. Chæream,ſtultum.i.inconſideratum,& indicas.i.prodis, & quod non proprie dicitur hic incuſas eundem adoleſcentulum.ſ.vterque.ſ.pater & filius,edent.i.efficient, & quaſi publicabunt exempla.i.documenta ceteris ſeruis,vt ſint tardiores ad inducendos iuuenes ad malos mores.Poteſt etiã eſſe ẽdet ſine figura,vt ſi,vterque edet exempla in te. P. nullus ſum.i.nõ ſum. perij occidi,exanimatus ſum,& conſternatus. ac ſi nullus eſſem. Py. hic.i.talis honos habitus eſt.i.impenſus tibi Chærea, vel talis honos habitus eſt tibi.i à te ab eo.ſ.Chær.pro illo munere.i.pro deductione eius ad Th.loco eunuchi,quod magni muneris loco repoſuit tũc, P. egomet miſer perij hodie Meo indicio.i.mea ꝓditione & manifeſtatione, q̃ feci de Chærea patri ſuo,quaſi.i.velut forex ſæpe perijt ſuo indicio & ſtridore. Proprium eſt ſoricum, qui ſunt in multis ſimiles muribus & forſitan eiuſdem ſpeciei, proprium inquam eſt eorum vel ſtridere clarius,q̃ mures, vel magis ſtrepere cum obrodunt friuola.i.cruſtula,vel fruſtula, quæ ex edulus fractis decidunt,à frio as,friuola dicuntur,quod ſignificat frãgo ſi angis,nam ex rebus fractis quidquid decidit friuolum dicitur, vt ex panibus cruſtula friuola dicuntur,ſumitur etiam friuola pro minus ſupellectilibus.Iuuen.Iam friuola trãsfert Vcalegon.Ad vocam itaque ſoricũ multi intendentes trãsfigunt eos, quamuis per tenebras noctis.Plaut.Confeſſorem te faciam ſoricia venia,

LATO. ARgumentum} Ancilla indicat quid intus actũ ſit, & deridet Parmanonem.{Nunquam ædepol} Hoc totũ cũ riſu, & cachinno pronunciandum.{Perij} Vox laſſæ & defeſſæ ridẽdo.{Callidũ & diſertum} Eo refertur ꝙ temere crediderint, diſertũ ꝙ falſa pro veris narrauerit.{Hem, qui dixti} Ira & indignatio Parmenonis {Siquidẽ iſthuc} Cõminatio.{Quaſi forex} Prouerbialis comparatio in eum qui culpa ſua deprehenditur.

PETRVS MARS. NVnquam ædepol, &c.} Geſtiens lætitia meretricis voti compotis,ac inſultatio alienæ ſtultitiæ, hàc ſcena exprimuntur. Triumphat quippe meretricius animus, & hilàratus applaudit ſibi,cum par pari relatum eſt, & viciſſim irridere poteſt talem mentis hilaritatem nullo auro permutaret, gaudet enim vt dictum eſt,vindicta muliebris animus. {Hic pro illo munere tibi honos,&c.} Senſus eſt. Tu munere tuo nos deluſiſti,nós inuicem rependimus, Hic honos, qualem vides quaſi diceret, te deluſimus,habitus.ſ.eſt à nobis, pro illo munere tuo tam illepido.{Abeo}.i.diſcedo hinc,iam compos voti,inquit Pythias, & te iam deluſum relinquam cruci paratæ, in qua iam pendebis. {Sed in diem iſtuc Parmeno,&c.} Aliquando forte iſtuc accidet, quod nobis minitaris,ſed ſupplicium tuum iam paratum eſt, & ſic ex ſtomacho loquitur Pythias, & inſultat Parmenoni. {Tum iam pendebis} i.eris appenſus in patibulo & cruce. Pendeo,pendes, idem ſignificat,quod ſum ſuſpenſus. Pendo,pendis ſoluo ad pondus. Vnde pendere pœnas, & penſiti dicta.

GLAR. ET hi ſunt iambici, ſed quadrati catal. In verſu primo vel ædepol prima longa & Diu monoſyllabũ, vel abſq; diphthongo & Diu diſſyllabum. In magis ſ elidetur. Quidam lib.hac in ſcena bis habent. Nunquam pol,pro, Nũquam ædepol. In 2.verſu Mihi monoſyll.totum eliditur, vel bacchius eſt loco primo. In tertio Scibam malim,quàm Sciebam,niſi ſit ſynæreſis. In quarto malim d,elidere in Quid, quàm ex Prodeo facere ſpõdæum. Sed & ſatius eſt vel loco primo bacchium conſtituamus, vel creticum loco quarto. In 7.præpoſitio De, in pleriſque non habetur lib.quam ſi tollamus,certe Rogitas legendum erit, non rogas.quæ lectio placet. In 8.rurſus ædepol prima correpta,vt frequens eſt huic poetæ. Niſi quis legat, Nunquã pol In 9. vel Non pote legendum pro Non poſſum,vel ſ,in Satis elidẽdum. In 14. d,eliditur in Quid. In 15.poſt verbum Pater, Parmenonis perſonam inſerunt. Quid eſt,vt d,elidatur. Quidam verbum Eſt, non habent. In 16.vel legendum Ehem diſſyllabum cum Dixti Diſſyllabo,vel Hem monoſyllabum,cum Dixiſti triſyllabo. In 17.ſ,eliditur in Scelus,vel creticus eſt loco quarto,quod & alijs huius ſcenæ locis admonere omiſimus.

ACTVS V. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Statuit hic miles vltro ſe dedere Thaidi, Herculis exemplo qui Omphalæ ſeruiuit in laniſicio, pro claua & leonis tegmine, accepit ab ea calatha, & colos.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena conſiderare licet ad quos exitus miſerũ induxerit Gnathonis aſſentatio. Nam dixerat ſupra, Iam tibi hæc aderit ſupplicans vltro. Hic contra, miles intro ſe dedere Thaidi, ac denouere ſtatuit, exemplo Herculis, qui Omphalæ in laniſicio ſeruiuit.

Trochaici.

GNATHO, THRASO.

QVID nunc? qua ſpe, aut quo conſilio huc imus? quid inceptas Thraſo?
T. Egone? vt Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat. G. quid eſt:
T. Qui minus huic, quàm Hercules ſeruiuit Omphalæ?. G. exemplum placet.
Vtinam tibi commitigari videam ſandalio caput.
Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc eſt mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc proſilit?

DON. QVID nunc? qua ſpe, aut quo conſilio huc imus?} Reminiſcere hunc eſſe, qui ſupra militi dixerit de Thaide Iam dudum te amat. & rurſus, Iam tibi hæc aderit ſupplicans vltro & hunc videbis quos exitus habeat aſſentatio. nã idem militi auctor eſt ſummæ deſperationis. Et animaduerte, ꝙ ſemper à menſa Gnatho inuitus abſtrahatur nam & ſupra,cum ad litem venitur, ex verbis Thraſonis manifeſtum eſt, & Gnathonem inuitum ſequi, vbi dicit, Hanccine ego vt contumeliam tantã, tam inſignem nũc accipiam Gnatho? Mori me ſatius eſt. Et bene, qua ſpe, & quo conſilio, tanquam omnia expertus, & nec muneribus grauis, nec terroribus metuendus. {Quid nunc? qua ſpe,} Paraſitus intelligit quid agat miles, ſed ad hoc inducitur interrogare ipſum militem, vt populus audiat quo cõſilio veniat ad Thaidem. {Quid nunc? qua ſpe,} Summa deſperatio eſt apud militem reconciliandæ amicæ, ad hoc vt æquo animo ferat admitti Phædriam, dum ipſe quoque recipiatur. nam non in fine fabulæ contriſtandus eſt. {Quid inceptas Thraſo?} Incipere, magnorum facinorum eſt, & audaciæ. {Vt Thaidi me dedam} Poſt inductionem belli, & inſtructionẽ pugnæ quid ſequatur, niſi deditio ſuperatorum? {Et faciam quod iubeat} Proprie, nam in deditione victores iubent, victi obſequuntur. {Qui minus, q̃ Hercules ſeruiuit Omphale?} Hic Terent exprimit conſuetudinem, in qua ignauis rationes criminum, & exempla ſuppeditant. nam ſic & ſupra de Pyrrho. Omphale Lydiæ regina fuit, quæ Herculem, ſibi ſeruientem etiam ad laniſicium compulit, cum ipſa calathũ, & colum, cultusq; fœmineos ſagittis, & claua, leoniſq; tegmine mutaſſet. {Hercules ſeruiuit Omphale?} Subauditur & ego ſeruiam Thaidi. {Vtinam tibi cõmitigari videam ſandalio caput} Commitigari, eſt tundendo deprimi atque deponi. {Sandalio caput} Plus dixit caput, q̃ ſi aliam partem corporis diceret verberari. Et mire calceamento caput verberari. {Perij. T. quid autem hoc eſt mali?} Eunuchi habitu Chærea, ſed virili cõfidentia proſilit, & militem velut noui riualis terret aſpectu. {Hunc ego nunquam videram} Ideo Chæream miratur.

GVID. QVid nunc? &c.} Hic paraſitus inducitur interrogare militem, vt audiat populus quo cõſilio veniat miles ad Thaidem, vt videlicet poſt inſtructum bellum, tãquam victus ſe dedat, & eius voluntati morẽ gerat. G. quid.i.cur, nunc imus huc.i.in domũ Th. aut qua ſpe.i.qua expectatione & fiducia, aut quo conſilio.i.qua mente, quo propoſito imus huc ad Thaidem, q.d. omnia expertus es, nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. ò Th. quid inceptas.i.faciendũ ſuſcipis. incipere magnorum facinorum eſt, & audaciæ. T. Ne.i.vtrum petis quid ego incepto. incepto inquã vel eo huc vt dedam me Thaidi.i.tradam me in Thaidis poteſtatem, & vt faciam.id, quod iubeat.i.velit, & præcipiat. G. quid eſt quod tu dicis ſup. hoc interrogat quaſi nõ poſſit credere militem, qui ſe fortem iactitat in eam poſſe adduci ſententiam. T. quin.i.cur minus ſeruiam ſup. huic.ſ. Thaidi, quæ Hercules vir fortiſſimus ſeruiuit Omphale.i.reginæ Lydiæ, quæ Herculem ſibi ſeruientem etiam ad laniſicium compulit, cũ ipſa calathum, & colum, vultusq; fœmineos cum ſagittis, & claua, leoniſq; tegmine mutaſſet. G. exemplum tuũ placet mihi.i.probo exemplum tuum, quod tibi propoſueris imitandum. vtinã videam caput commitigari.i.tundendo de primi, atque deponi tibi ſandalio.i.illo genere calciamenti. Dñr noſtra tempeſtate ſandalia illi calcei, quibus vtitur Papa, & Epiſcopi in celebranda Miſſa, quibus nec pes totus tegitur, nec nudus terræ alliditur. Dicunt

inſuper

insuper quidam ſaodalium eſſe pãnum, quo operiuntur equi magnatum, vt Papæ, Cardinalium, & ceterorum. Item eſſe pannum quo vulnera, vel corpora mortuorum teguntur. Ser. autẽ, loquit, ſandalium eſſe genus calceorum, vel caligarum aliorũ. Sed quid fores ab ea Th. i. fores eius Th. crepuerunt. i. patefactæ ſunt, & fores crepuerunt, ab ea eſt ſimili modo dictũ vt prius ab Andria eſt ancilla hæc, pro hæc eſt ancilla Andriæ. Th. eunuchi habitu Ch. videt, à quo terretur tanquam à nouo riuali, perij. T. quid autem i. ſed, quid hoc mali eſt. i. quod malum eſt iſtud nunquã videram hunc Chæream. ſetiam quidnam. i. cur proſilit. i. prodit, exit, prorumpit hinc. i. ex domo Th. properãs. i. feſtinans cũ quadam confidentia vitili. properabat enim præ gaudio quærẽs Parmenonem cui ſuum gaudium impartiret.

LATO. Argumentum} Cataſtrophe inter militem & meretricẽ. {Quid eſt} Interrogatio reprehendentis. {Sandalio caput commitigari} Subaudi calciamento muliebri. {Hũc ego} Ch. ſubaudi.

PETRVS MARS. Quid nunc? &c.} Ignauia militis glorioſi, & imbecillitas conſilij, nec non turpis exitus illorum, qui indecoris adulationibus, pernicioſisq; aſſentationibus præbent aures, hac ſcena deſcribitur. {Vtinam tibi commitigari videam ſaodalio, &c.} Sandalium eſt calciamenti genus, quo nunc vtuntur Epiſcopi, cum in ſacris operantur. {Qui minor q̃ Hercules} Hercules, auct. Diod. lib. 2. venditus ſeruiuit Omphale Lydorum reginæ, & factus liber, genuit ex ea Lamum. Vnde queritur Deianira his verbis apud Ouid. Vna recens tantum refertur adultera nobis. Vnde ego ſum Lydo facta nouerca Lamo.

GLAR. Hæc carmina trochaica ſunt tetrametra catal. In 3. verſu ſeliditur in Minus, vel creticus eſt loco primo. In pen. Thraſonis perſona ante Perij ponenda ex lectione Donati in ſeq. ſcena ad illud Thraſonis, Nũquid Gnatho dubitas, quin ego perpetuo perierim? Porro in vltimo Proſilit præſentis temporis putat Ioan. potius quàm Proſilije præteriti.

ACTVS V. SCENA IX.

ARG. ADR. BARL.

Qui alias gaudebat à ſe vitiatam puellam Chærea, eandem quod permiſſu ſit parentis habiturus vxorem, nunc ea alcat, & in partem amoris recipitur à Thaide miles Thraſo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena introducitur perſona Chæreæ, magnopere feruens ingenti gaudio, vt adoleſcentuli in proſperis ſolent, quod nuptias cum Pamphila confecerat. Nec mirum eſt, quod adeo inſane ob id exultat, qui iam dudum tantopere, quod eam vitiauerat, lætabatur. Interueniuntque Phædria vitque qui domi erat, & audierat quę geſta erant apud Thaidem ex relatione Parmenonis. Deinde laus Thaidis, continetur: tum militis interuentus, qui Gnathonis opera & blandimentis in riualem accipitur à Phędria. Denique fabulæ iucundus finis imponitur.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

CHEAREA, PARMENO, PHAEDRIA, GNATHO, THRASO.

O POPVLARES, ecquis me viuit hodie fortunatior?
Nemo hercle quiſquam: nam in me plane dij poteſtatem ſuam
Omnem oſtendere, qui tam ſubito tot congruerint commoda.* *contigerint
P. Quid hic lætus eſt? C. ò Parmeno mi, ò mearum voluptatum omnium
Inuentor, inceptor perfector, ſcin' me in quibus ſim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? P. audiui. C. ſcis ſponſam mihi?
P. Bene, ita me di ament, factum. G. audin' tu illũ quid ait? C. tum autem Phædria,
Meo fratri, gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo: vna eſt domus:
Thais patris ſe commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit ſe. P. fratris igitur Thais tota eſt. C. ſcilicet.
P. Iam hoc aliud eſt, quod gaudeamus miles pellitur foras.
C. Tum tu, frater, vbi vbi eſt, fac quamprimum hæc audiat. P. viſam domum.
T. Nunquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim? G. ſine
Dubio opinor. C. quid commemorem primum, aut quem laudem maxume?
Illum, qui mihi dedit conſilium vt facerem; an me, qui id auſu' ſim
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam oportune in vnum concluſit diem? an
Mei patris feſtiuitatem facilitatem? ò Iupiter
Serua obſecro hæc nobis bona. PH. Dij voſtram fidem, incredibilia
Parmeno modo quæ narrauit. ſed vbi eſt frater? C. præſto eſt. PH. gaudeo.
C. Satis credo. nihil eſt Thaide hac frater tua dignius,
Quod ametur: ita noſtræ eſt omni fautrix familiæ. PH. hui mihi
Illam laudas? T. perij, quanto ſpei eſt minu' tanto magis amo,
Obſecro Gnatho in te ſpes eſt. G. quid uis faciam? T. perfice hoc.
Precibus, precio, vt hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.
G. Difficile eſt. T. ſi quid collibuit, noui te hoc ſi effeceris,* *collibitum.
Quoduis donũ, præmium à me optato, id optatum feres.
G. Itane? T. ſic erit. G. hoc ſi efficio, poſtulo vt mihi tua domus
Te præſente, abſente pateat, inuocato vt ſit locus
Semper. T. do fidem ita futurum. G. accingar. PH. quem hic ego audio?
O Thraſo. T. ſaluete. PH. tu fortaſſe, quæ facta hic ſient,
Neſcis. T. ſcio. PH. cur ergo in his te ego conſpicor regionibus?
T. Vobis fretus. PH. ſcis quàm fretus? miles edico tibi,
Si in platea hac te offendero poſt vnquã; quod dicas mihi.
Aliud quærebam, iter hac habui: perijſti. G. eia haud ſic decet.
P. Dictum eſt. C. non cognoſco voſtrum tam ſuperbum. PH. ſic erit.* *noſco genus veſtrũ
G. Prius audite paucis: quod cum dixero, ſi placuerit.
Facitote. PH. audiamus. G. tu concede paulum iſtuc Thraſo.
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim.
Me, huius quicquid facio, id facere maxume cauſſa mea:
Verum id ſi vobis prodeſt, vos non facere inſcitia eſt.
PH. Quid id eſt? G. militem riualem ego recipiendum cenſeo. PH. hem.
Recipiendum? G. cogita modo. tu hercle cũ illa Phædria
Et libenter viuis, & enim bene libenter victitas,
Et quod des paulũ, & neceſſe eſt multũ accipere Thaidẽ.
Vt tuo amori ſuppeditare poſſit ſine ſumptu tuo; ad
Omnia hæc magis oportunus, nec magis ex vſu tuo
Nemo eſt. principio & habet quod det, & dat nemo largius;
Fatuus eſt, inſulſus, tardus, ſtertit, noctesq; & dies:
Neque tu iſtum metuas ne amet mulier: pellas facile, vbi velis.
PH. Quid agimus? G. præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto.
Accipit hominem nemo melius prorſus, neque prolixius.

PH. Mirum

PH. Mirũ, ni illoc homine quoquo pacto opus est. C. idem arbitror.
G. Rectè facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in vostrum gregem
Recipiatis: sati' diu hoc iam saxum voluo. P. recipimus.
C. Ac libẽter. G. at ego pro istoc Phadria, & tu Charea,
Hunc comedẽdum, & deridendũ vobis prabeo. C. placet.
PH. Dignus est. G. Thraso, vbi vis, accede. T. obsecro te, quid agimus?
G. Quid? isti te ignorabant. postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudaui secundum facta & virtutes tuas,
Impetraui. T. bene fecisti. gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui vsquam, quin me omnes amarẽt plurimum.
G. Dixtin' ego vobis, in hoc esse Atticam eloquentiam:
PH. Nihil prater promissum est. ite hac. vos valete, & plaudite.

DON. O POPVLARES, ecquis me viuit hodie fortunatior?} Hic persona Chæreæ est, feruens gaudio vt adolescẽtuli est in prosperis rebus.} O populares,} Non mirum si insane exultat nuptijs, qui iam dudum ob id solum quod vitiauerat virginem, lætabatur.} Nemo hercle quisquam?} Et interrogauit, & respondit sibi.} Nemo hercle quisquam?} Parelcon tertium.} Qui tam subito tot congruerint commoda} Tam qualitatis, tot quantitatis est.} Quid hic lætus est?} Iocunta persona est ad q̃ gesta hæc narret Chærea, vt populus & miles instruatur, quid intus ne gestum sit.} Inuentor, inceptor,} Inuenire, sapientis est, incipere, audacis, perficere, constantis. Ergo plena laudatio est. & constat hoc Chæream laudatiue dicere. nam in subditis solum consilium attribututus est Parmenoni.} Scin' me in quibus sim gaudijs?} Syllepsis. Et nota scio' me, cum sufficeret scin', ergo Me abundat, & est figura archaismus.} Scis Pamphilam meam} Amatorie dixit meam, vel potius spõsam meam, vel q̃ amo.} Inuentam} Cognitam.} Ciuem?} Deest, esse.} Scis sponsam mihi?} Deest & esse. & est Spõsa nunc participiũ.} Audio' tu illum quid ait?} Hoc, vultu mutato & turbato dicitur.} Amorẽ esse omnem in tranquillo,} Bene in tranquillo, quia mari, & tẽpestatibus amicæ mobilitas & instabilitas comparatur. Sic Horat. Simplex mũditijs, heu quoties fidem Mutatosq; deos flebit, & aspera nigris æquora ventis Emirabitur insolens, Qui te fruitur credulus aurea, &c.} Thais patris se commẽdauit} Hoc est quod profuit Phędrię.} Vna est domus} Post Pamphilæ nuptias.} In clientelam & fidem} Clientelam, vt ametur, in fidẽ, vt defendatur.} Fratris igitur Thais tota est} Bene tota, vt ne ex parte quidẽ sit militis.} Miles pellitur foras} Sunt gaudia ex nostris bonis, sunt gaudia ex aliorum malis, hostium, aut inimicorum. Ergo vtrunque genus gaudiorum complexus est.} Visam domum} Bene domi quæritur amator exclusus. nam neque ruri, neque in foro est.} Perpetuo perierim?} Quia illud perijsse supra, temporale videbatur.} Quin ergo perpetuo perierim?} Hic iam militi, neque seruiẽdi amice, vt apparet, præbetur locus.} Sine Dubio opinor} Quia nõ quis dicitur perpetuo perijsse. quid enim opus hac exceptione est quando nemo ita perit, vt temporaliter pereat, & postea fiat nõ perditus? Correxit parasitus stulti dictum militis, non illum perpetuo, sed sine dubio, perijsse opinari respondens, non est. n. contrarium opinor te perijsse sine dubio, pro certo perijsse. Cõfirmatur perijsse miles, vt post tanta munera ex desperato supplex, ex supplice patiens riualis existat.} Quid commemorem primum?} ἀπαντήσεις oratoria familiaris laudantibus. Cic. Vnde igitur potius incipiam? Hoc aũt fit vbi omnia & magna videntur & paria.} Illum, qui mihi dedit consilium} Attribuuntur personis cõsilia, facta, casus, & orationes. Ergo hic laudatur consilium Parmenonis, factum Chæreæ, casus Fortunæ. i. euentus, oratio senis.} Illũ, qui mihi dedit consilium} Tria sunt in vita hominum, consilia, facta, successus. Consilium, animi est: Factum, corporis, Successus, fortunæ.} Illum,} Parmenonẽ.} Quæ tot res,} Bene, tot res, q d. Eunuchum pro quo duceretur, commendationem virginis, absentiam meretricis, occasionem vitij inferendi, patris interuentum in nuptias.} An mei patris festiuitatem} Etiam patri laus impartienda est. nam non erat transeundò festiuitatem, qua & festiuitas amatori nõ obstitit, q ignouit vt facilis, vnde festiuitas in dictis, facilitas vero in animo & factis.} Festiuitatem} Lætitiam, vt, festiuus dies est.} Dij vestram fidem,} Cito interuenit Phædria, vtpote qui domi erat.} Quæ narrauit} Nimius affectus in vtrãque partem defectus orationis amat, est ergo ἔλλειψις, deest enim gaudeo.} Satis credo,} Sic dici nota agẽtibus solet. Rectè igitur huic dicitur, cui fiunt nuptiæ, Gaudeo, & ille sic respõdet vt amicis gratulantibus decet, Satis credo. Credo aũt, ideo quia multi sese fingunt gratulari, cum inuideant, gaudere, cum doleãt.} Mihi Illam laudas?} s. amatori eius. Et mihi pronunciatione iuuandum est.} Perij quanto minus spei est, tanto magis amo} Hic vero est ardor insanissimus, vt Virgil. Formosum pastor Corydon ardebat Alexin, Delicias domini. Et profecto sic est, Sapientes spe maxime ad amorem coguntur, stulti forma tantum.} Obsecro Gnatho in te spes est} Mire, quasi desperatis omnibus auxilijs, abiecta nimis supplicatio inducitur. Nam & obsecro, & Gnatho id significant, & in te spes est.} Quid vis faciam?} Nõ est hoc interrogantis, sed ostendentis non esse quid faciat} Precibus, precio,} Nihil militi superest præter precem vt victo, & precium, vt diuiti. Nihil aliud optat, q̃ sic res eant, vt persona Thaidis conueniri possit.} Precibus precio,} ἀσύνδετα velut afflicta & lassa, pronuncianda sunt.} Precio} Varie, quia alibi dixit, precatio.} Vt hæream} τὸ hære in vltimum genus beneficij est.} Et in parte aliqua} Nõ. n. parte dixit, vt æqua intelligatur.} Tandem} Et desperantis est, & difficulter credentis. Tandem; non est aduerbium temporis, sed nunc saltem significat.} Noui te} Deest, perficis sed vbique plura gestu significat miles, vtpote infantissimus.} Difficile est} Vultu, & pronunciatione asseuerations firmandum est.} Si quid collibuit} ἔλλειψις, pro, si quid collibitũ est, efficis.} Quod vis donum & præmium à me optato} Donum, præmium est, & munus, præmium, sed donum, præmium dijs datur, munus, præmium hominibus. nam separatim, donum deorum est, præmium virorum est fortium, munus hominum & donum, munusq; tam ante factum quàm post factum datur, pręmium non nisi post factum est. Donum, voluntarium, præmium, debetur. Alij ergo ἀσυνδέτως pronunciant, primo donum, & sic præmium quasi vnam partem orationis.} Quoduis donum & pręmium} Donum, vt à largo homine, præmium, vt à præclaro facinore.} Quoduis donum & præmium à me optato, id optatum feres} Donum optato, ob quod pręmium accipias.} Pręmium à me optato} Totum militariter. nam & optatio dicitur, & optari à militibus vt alibi, Vir fortis optet quod volet pręmium.} Si hoc efficio, postulo vt mihi tua domus Te pręsente absente vt pateat,} Prouerbiale est pręsente absente, vt sursum deorsum, vltro citro, &c. huiusmodi, fanda infanda, iusta iniusta, digna indigna, velit nolit.} Inuocato sic locus Semper} Inuocato, non vocato significat. In etenim auget & minuit dictionem.} Inuocato} Male intelligitur precibus vocato, cũ sit ἀνεσμένως. i. etiã non inuitando, quin vltro venire debeat suam domum.} Do fidem} Iuro, confirmo, spondeo.} Accingar} Non quia facile est quod negauit supra, sed suis votis parasitus adductus est ad cœnandum, ideo & accingar dixit, sic. n. dicimus, in magnis rebus suscipiendis. Vt, Accingũt omnes operi.} Saluete} Supplex sine gratia & sine timore, modo inimicus & infestus.} Tu fortasse quæ facta hic sint nescis?} Hoc totum superbe, ac minaciter, inquit, adolescens.} Scio} Compendium poetæ, ne rursus eadem dicerentur.} Conspicor} Commune verbum est conspicor.} Vobis fretus} Et hoc stulte. quis. n. & riualibus & inimicis fretũ se esse dicat? Dein ἀνακόλουθον, & vitiosa respõsio est nisi enim addideris sum erit solœcismus cõueniens loquenti implicite homini & militi.} Scin' quàm fretus?} Est ab ea subaudiendum est.} Miles edico tibi} Hoc contumeliose, & proprie vt militi: Miles, inquit, edico tibi.} Si te in platea hac offendero} Hoc est, Si vel casu inuenero. Et in platea, inquit, non circa meretricis fores.} Nihil quod dicas} Nihil, pro non, vt sit, non est quod dicas mihi. i. nihil est quod dicas, pro vt dicas mihi vt sit, quod, pro vt, aut quod, pro quid dicas mihi. Certum est aũt sic veteres locutos esse.} Alium quærebam} Aut alium pro quendam posuit, vt sit, quendam quærebam. i. aliquem aut alium, hoc est non quem tu putas, hoc est, alium non Thaidẽ. sed si aliam diceret, neque commode, neque ἐμφατικῶς loqueretur. pręualet enim masculinum genus.} Perijsti} Ordo est, Postquam in platea hac te offendero, perijsti.} Eia} Interdum hortantis est. ergo nunc eia, correctionẽ significat.} Non cognosco vestrum tam superbum} Locutio annotanda, mire laudauit, vt persuadere potuisset.} Vestrum tam superbum} Non vestrum superbum.} Vestrum superbum} Absolute, vt, Pol Crito antiquum obtines. Ergo subaudiamus vel ingenium, vel animum, vel morem, vel institutum.} Prius audite paucis} Mira insinuatione agit, qui non vt consentiant, sed vt audiãt paucis petit. Et bene prius, quasi non obstet quo minus faciant quod velint. Tum deinde quo attentiores existãt, addidit Paucis. deinde si Placuerit. facilius. n. flectitur, cum quo nõ pugnamus vt consentiat.} Prius audite} Fiduciam ostentat persuasorium tem dicturi.

dicturi. {Audiamos} Bene, nō, faciamus, sed audiamus dicit, nam prima oratoris impetratio i mala causa est, audiri meruisse. {Tu concede paululum istuc Thraso} Thraso hoc in bonā partem accepit, & ideo paret. putat enim vel turpe esse, si humiliter precetur suo nomine, seq; audiente parasitus, vel incongruum sibi, si in os præsens à Gnathone laudetur. {Istuc Thraso} Non ad se vocat, sed locū ostendit quo abeat atque concedat. {Principio ego vos} Videt neque se odio haberi, neque ostendi animos audiētium in militis nomine. Hoc ergo oratorie, pro eo homine in quo offenditur, eum in quo non ostenditur, posuit. {Me huius quidquid facio id facere maxume causa mea} Deest Rei aut est, vt sit, me huius quidquid est quod facio, id facere maxime causa mea. Hic à persona discessit, & rem non odiosam pro odiosa posuit i. parasiticam, pro æmuli amore & cōmodo. {Verum idem si vobis prodest} Multum attulit, ad persuadendum, non esse commodum militi admitti, & suum commodum ipsorum esse cōmodum. {Vos non id facere, inscitia est} Oratorie, & secundū insinuationis præcepta sic dicit. nam remittendo & dubitādo, magis flectit animos, quàm si aperte ac pertinaciter asseuerat. {Militem ego riualem recipiendum censeo} Artificiose satis, semel intulit omne quod durum dictu ad persuadendum erat. nam ꝙ militem & riualem dicit, ad eam rem valet vt magis admittendus sit ꝙ excludendus, & simul fiducia sic dicentis, parat animos ad audienda quæ dicet. {Militem ego riualem recipiendum censeo} Riuales dīr æmuli de mulieribus, facta trāslatione nominis à feris bestijs, quæ sitientes cum ea eodem riuulo haustum petunt, in prœlium contra se inuicem concitantur. sic Cic. pro Cæl. Sin erit ex illo fonte riualis, inquit. {Censeo} Vide virtutē poetæ. non. n. dixit peto, sed censeo, tanquam illis modo consultat, neque pro mihi re agat. {Militem ego riualem} Considerata quo vultu hic dicendum sit, & intelliges & militem, & riualem, & recipiēdum, & ego censeo, quanta significat. Non enim dicit Thrasonem, sed militem, quod nomen ad stultitiam valet. Non sociū, sed riualem, quo ostēdit, quandoquidem riualis in meretrice capiendus est, hunc potius eligendum. Nec, non excludendum, sed recipiendum dicit, vt & ostēderet adeo prodesse, vt etiam de industria retinendus sit. Non, volò aut rogo, sed censeo, vt consiliarius, non parasitus, videatur loqui. Nam ꝙ ego addit, eo dicto vsus est, quo vti solent qui plus in negocio vident. nā sic in Phormione Iurisconsulti, Ego quæ in rem tuam fuerint, ea vellim facias. Ego sedulo hunc dixisse credo. Ego amplius deliberandum censeo. {Cogita modo} Modo, aut tantūmodo significat, aut temporis est aduerbium. & simul incerta distinctio est. {Et libenter viuis} .i bonorum ciborum edax. {Suppeditare possit sine sumptu tuo} Aut suppeditarie, pro suppeditari. aut deest se. Vt, Ac cingunt omnes operi. {Ad omnia hæc magis opportunus nec magis vsu tuo nemo est} Locutio est ea negatiuis tertia, vt, Agrum in his regionibus meliorē nemo habet. {Magis ex vsu} Pro vtilior, & magis opportunus, p opportunior. {Nemo est} Hoc est opportunus. {Habet quod det} Vt diues {Et dat nemo largius} Vt liberalis. {Fatuus est} Hoc est ex vsu tuo. {Insulsus} Sine sale & sapientia, aut sine saltu & facilitate. {Tardus} In venerem. s. {Stertit} Plus dicit ꝙ dormit. {Noctesq; & dies} Plus significat ꝙ si diceret, diebus & noctibus vt hoc ipso nomine consiliarij auctoritas inesse videatur. {Fatuus} Inepta loquens, à fando fatuus dicitur, inde Fauni Fatui, & nymphæ Fatuæ dictæ sunt. {Fatuus est, insulsus} Fatui sunt, qui verbis & dictis fatui sūt. Insulsi, vero corde & animo. {Tardus} Corpore & mēbris, ꝗꝗ & intellectu tardos vocamus qui stulti sunt, sed melius est sic intelligi, vt ea vitia videatur dicere, quæ inamabilem faciant etiam diuitem, largumq; amatorem. Nam aut verba commēdant, vt, Pendetq; iterum narrantis ab ore, hic fatuus. Aut sapiētia gratum facit, vt, Multa viri virtus animo, hic Insulsus est. Sed mihi videtur fatuum dicere qui tantū glorietur, & blandiri amicæ nesciat. Insulsum, qui non sit falax, & cupidus coitus. Tardum qui nō facile explicet venerem, quæ res meretricibus odiosa est. {Fatuus est, insulsus} Sunt qui fatuum, animo putāt: Insulsum, dictis. sed male. Nam fatui quoque dij sunt, qui & Fauni dīr, & non stolti, sed multum fantes. i loquentes {Fatuus est, insulsus} Hæc quæ nunc addidit, non ea superioribus pendent, sed cum superiora valeant plurimū. nam quia diues & liberalis, potuit obesse riualibus hæc omnia bona in milite corrūpuntur, ꝙ fatuus, ꝙ insulsus. & quæ ipse persequitur. {Fatuus est insulsus} Hæc bene adduntur, quia dixi. Et habet quod det, & dat nemo largius. Ad eam rem valebat, vt amaretur miles à meretrice, & præponēdus omnibus esset, sed ingrata sunt mulieribus, maximeq; lasciuis hęc omnia quæ subijcit. {Fatuus est, insulsus} Hoc pro aceruo vitiorum, cum quadam vultus improbitate prolatum est, quo magis res in medio posita esse videatur. {Voi velis} Quando vel cum. {Quid agimus?} Initium consensionis, dubitatio est eius, qui negauerit. {Hoc etiam} Deest, vel abest. {Quod ego} Parasitus. s. {Primū puto} Primum puto, quasi parasitus. {Accipit hominem} Accipit, pascit, inuitat, vt, Illos porticibus rex accipiebat in amplis. {Nemo melius prorsus, neque prolixius} Horum alterum apparatum indicat, alterū copiam. {Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est} Facete dicit adolescens rei parcus, & qui putet amorem sine damno esse oportere quique fefellerit meretricem, non solum eijciendū non esse militem, sed etiam quouis modo sustinendum ac perferendū. {Mirum, ni illoc homine} Obtinuit parasitus iam quod negabatur. Primo deliberatum, vt, Quid Agimus? post concessum, vt, Mirum ni illoc homine quoquo pacto opus est. {Mirū, ni illoc} Hic, inquit, eiusmodi est, vt etiam cum mala conditione patiendus sit. {Idem arbitror} Sanè opus fuit consensione, præcipue Phædria, cuius res agitur, nam ita & seruata persona est tarde consentientis amatoris. {Rectè facitis} Gratiarum actio est. {Vnum etiam hoc vos oro} Subtiliter etiam parasitus hic se adiungit, suasq; partes circa hos agit. {Satis diu hoc iam saxum voluo} Vide quēadmodum serpat paulatim etiam in eorum assentationem ex vituperatione militis. {Hoc saxum voluo} Prouerbium in eos qui inextricabili labore afflicti sunt. Et bene saxum de stulto milite ait, & seipsum Sisyphum fecit. {Hoc saxum voluo} Velut Sisyphus apud inferos. {Vt me in vestrum gregem} Iam hos laudat, & nimis parasitus est, si recordetur eundem dixisse, Facete, lapide, laute nihil supra. {At ego pro istoc, Phędria} Subaudiamus & sum hic. alter non, vt parasitus est. {Phędria & tu Chærea} Ambos nominat, quasi legibus paciscantur. {Hunc comedēdum} Cum ceteris rebus summus poeta etiam fidem ostendit amicitiæ parasiticæ, exemplo Gnathonis de milite loquentis, hoc modo. {Propino} Facete sic dixit, vt parasitus, & vt qui de cōuiuio loqueretur. {Dignus est} Hæc verba vltima longi sermonis, eiusmodi sunt, vt miles hęc audiens, laudatum se esse, & approbatum existimet. {Vbi vis} Honorifice reuocat ablegatum cum iniuria, dicendo vbi vis, quia accede imperatiuum erat & vbi nisi Quando intellexeris, vitium est. {Isti te ignorabant} Figura acyrologia. Ad vtrunque enim pertinet, & ad laudem & ad mores. Et hoc ambiguum. {Secundum facta & virtutes tuas} Et hoc amphibolon. Nam virtutes ironicos p vitijs posuit, vt, Nescia qui vir siet. &, Oruatus esses ea tuis virtutibus. {Facta & virtutes} Proprie facta militibus ascribuntur. {Facta & virtutes} Amatior est ironia in vitiosos homines, ꝙ veritas. {Nunquam etiam fui vsquam} Nunquam & locum, & tempus significat, Vsquam locum magis. Nunquam, prò non, Et nusquam vsquam τῷ ἀρχαϊσμῷ, pro, Non vsquam. i. nusquam. {Quin.me omnes amarent} Contrarium superiori. quid est enim quod bene nō fecerit quidquam, si in illo est, vt ametur? {Atticam eloquentiam} Et hoc ironicos, vt illa, quæ supra. Atticam dicit veram, atque Germanam, quia excultor eloquentia, dicitur Attica, & summi oratores, Attici appellati sunt. {Prætermissum est} Et hoc anceps est, intellectu gemino ad vtrunque. {Ite hac} Quò vocat parasitus? an ad meretricem? an ad cœnam militis, vt promisit, Huic ego comedendum & deridēdum vobis propino. {Ite hac} Comessatum ad militem, vel ad Thaidem. Si cœnæ interfuit meretrix quō post acta sunt omnia, cum mentio noctis non facta sit? Omnia post cœnam gesta sunt, & nō completa, per rixam cœna, superfuit plurimum temporis ad agēndum.

O Populares, &c. {Hic persona Chær. est feruens gaudio, vt adolescētuli est in prosperis rebus Chær. Chærea insane exultās p p nuptias, quas videt sibi paratas in hæc verba prorumpit alloquens Parmenonem, vt populus & miles instruātur quid intus gestum sit. O populares. i. ò gratiosi & populo grati, seu fauorabiles, vel ò vos qui estis de populo, aut qui habetis auram. i. fauorē populi iudicetis, an sitis fortunatiores me, ecquis. i. vtrum aliquis, viuit hodie. i. hoc tempore, fortunatior? i. felicior me, deinde sibi respondet. Nemo hercle quisquam, abundat quisquam, nemo inquam est fortunatior me, nam plane. i. omnino, vel certe dij ostēndere. i. præbuerunt, explicauerunt omnē suam potestatem in me. i. erga me, cui. s. mihi, tot bona. i. tot prospera contigerunt mihi tā subito. i. repente. P. Quid. i cur hic. s. Chær. est letus. C. ò Parmeno mi, ò inuentor tanquam sapiens, ò inceptor tanquam audax, o perfector tanquam constans omniū mearum voluptatum. i. deliciarum. scin'. i. vtrum scis me, abundat me, in quibus gaudijs sim? scis Pamphilam meam. i. ꝙ amo, inuētā. i. cōpertam esse sup ciuem Atticam, scilicet, q. d. ingenuam? P. audiui. i. accepi ita esse. s. C. scis Pamphilam esse sponsam. i. promissām mihi, hic. n. spōsus, sa, sum, deriuatur, & est participium. P. Di ita me ament, modus est iurandi, q. d. ita me di amēt sicut ex animo dico hoc bene factum esse s ꝙ tibi Pamphila promissa est. G. audin'. i. vtrum audis id, quod hic s. Chær. ait, & hoc vultu mutato & turbato ait. C autem. i. sed, tū. i. deinde, gaudeo omnem amorem esse fratri meo in tranquillo. i. in tuto, sine perturbatione vlla, GVID.

ne vlla, aut contentione, & bene in tranquillo, nam mari & tempestatibus omnis amicæ mobilitas & instabilitas cõparatur, vna est domus. i. vnica est mansio fratri & Th. Thais commendauit. s. Lachi in clientelam. i. in protectionem, ac defensionem, ac patrocinium, cum pater sit aduocatus, à cliens dicitur clientela. Est aũt cliens consultor, qui patronum sequitur, seu aduocatum, vt ab eo causa ipsius clientis agatur, & ita clientela dicitur illa defensio, & illud patrocinium, capi etiam potest pro illo amicitia, quam conciliat sibi aduocatus cum clientibus causas eorum defendendo, vt hic aduocatus multas habet clientelas. i. quod inepte dicitur multas practicas. Aliqui libri habent, commendauit se in clientulam, & tunc sic intellige, commendauit. i. tradidit, commisit se in cliẽtulam i. pro clientula, & famula patri meo. i. cuius sit pater patronus futurus, nam à cliens fit clientulus, la, lum, vt mancipium diceretur, clientulum in neutro saltem legi satis cliẽtulus & clientula. T. inquam dedit se nobis in fidem. i. fidelitatem & beneuolentiam, vt essemus illi fideles, & bene illi cuperemus. P. fratris igitur Thais tota est s. Phædriæ. C. scilicet. i. certe, ipsa est tota eius, hic enim. s. affirmatiue sumitur. P. Iam. i. nũc, hoc est aliud quod. i. pp quod gaudemus, quia miles Th pelletur. i. extrudabitur foras. C. Tum. i. deinde, tu Parm. fac quãprimum. i. citissime vt frater. s. Phæd. audiat hæc. s. & amorem suum esse in trãquillo, & militem pelli foras. vbi vbi est. i. vbicũque sit. P. visam. i. ibo ad videndum an sup. sit domi, alij habent domum & tunc est sensus visam domum. i. ibo domum ad videndum an inueniam eum. T. Nunquid Gnatho dubitas, q. d. non, quin. i. ꝙ nõ, ego nunc perierim? i. sim perditus, perpetuo. i. sine remedio. G. sine dubio. i. proculdubio, opinor. i. mea est opinio te perijsse perpetuo, vel opinor te perijsse sine dubio, non aũt perpetuo. C. quid cõmemorem. i. exponam, aut laudem. i. commendem, primum. i. ante cetera, maxume? i. plurimũ, q. d. nescio ex his rebus tam prosperis q̃ cui præferre debeam verum sup. laudem illum. s. Parmenonem, qui mihi dedit consiliũ, vt facerem. i. vt deduceret suppositus ad Th. ad laudem me, qui ausus sim incipere. i. inire tale factum, an collaudẽ. i. debeam collaudare fortunam. i. successum, quæ. s. fortuna fuit gubernatrix. i. directrix in eo facto. i. quæ. s. fortuna conclusit. i. cõtulit, coniecit, tam opportune. i. tam apte, ita tempestiue, tot res & tantas. i. tam prosperas & tanti ponderis in vnũ diem, an. i. verum collaudem festiuitatem. i. sermonis seu orationis lepiditatem, ac suauitatem, & facilitatem. i. benignitatẽ patris, qui & mihi amanti non obstitit, & vt facilis ignouit, vnde festiuitas in dictis est, facilitas vero in animo & factis. Tria aũt sunt in vita hominũ, consilium, factum, successus. Consilium est animi, factum corporis, successus fortunæ. O Iupiter obsecro, quasi p sacra rogo, serua. i. conserua nobis, hæc bona. i. has prosperitates. Dij, &c. Hic introducitur Phæd. è domo sua veniens, vt fratri congaudeat, audierat enim quæ gesta essent apud Th. ex Parmenonis relatione, ibi etiã interuẽtu parasiti. Th. Miles in partem amoris meretricij admittitur à Phædria. Ph. Dij vostrã fidem, præ admiratione eorum, quæ audiuit facta erũpit in exclamationem hanc ad deos factam, implorans de amore eorũ fidem. i. opem & auxilium, vt satis est interpretatum. hic tñ proprie non inuocat, sed tm̃ admiratur, vt solemus Christiani admirantes aliquid dicere, bone deus quanta probitate vir ille viget, deinde subdit cãm admirationis inquiens, quæ incredibilia. i. maxima, & sua magnitudine excedentia fidem Parmeno narrauit modo. i. paulo ante, sed vbi frater est. s. Chærea Ch. frater tuus. s. ego, adest præsto. i. præsens est, vel prope vel iuxta te, & loquitur in tertia persona de seipso, Ph. gaudeo & te adesse, & te res tuas ex sentẽtia bene gessisse. C. Satis credo te. s. gaudere mea gaudia, ò frater nihil est dignius quod ametur. i. nulla meretrix est dignior, quæ ametur hac Thaide tua amica, vbi vsus est Terẽt. oratione neutra pro oratione fœminina suauitatis gratia, ita. i. adeo, est fautrix. i. fauorem præbent nostræ familiæ. i. nostræ cognationi. Ph. hui, ridentis est interiectio hic, & amatorie dicta, laudas mihi illam Th. q. d. mihi gaudẽti, & qui eam optime norim. T. perij, quanto spei est minus tanto magis amo. i. amore capior. ò Gnatho obsecro te vt s. me in hac re iuues, spes est in te, q. d. nihil mihi spei est reliquum nisi in te ipso. G. quid vis. i. cupis me facere. deinde subiungit faciam si admonitus. s. fuero, quid velis efficiam & laborabo morem gerere tuæ voluntati. Põt etiam sic sumi interrogatiue. quid vis faciam? i. quod petis à me fieri, vel quid vis quod ego faciam? vel sine interrogatione, sic faciam quid vis, vt sit cõpositum nomen pro faciam quilibet, q. d. faciam quidquid volueris. T. perhoc precibus. i. precario, aut precio. i. donis, hoc. s. vt hæream. i. maneã tandem. i. saltem, dicit Don. apud Thaidem in aliqua parte. i ꝙ sit mihi aliquid loci saltem apud eam. G. Id quid vis est difficile factu. s. T. Si quid collibuit tibi. i. si quid capessis, aut suscipis faciendum, facile est perficere sup. vel. i. facile factu sup. Don. vult si quid pro si quidem capi, vt sit sensus. Si collibuit tibi perficere illud sup. de quo locutus sum prius. i. facile factu tibi, noui te. i. tuam industriã, si effeceris hoc. i. vt hæreã apud eam. optato à me quid. i. quidlibet donum & præmium, feres. i. habebis, tolles à me id optatum, quod à me optaueris. Donum tam ante factum, q̃ post factum datur sicut & munus, præmium vero non nisi post factum, donum insuper voluntarium est, munus vero debetur. G. Ita. i. ita ne feram à te donũ & præmium si effecero quod vis. T. sic erit. i. ita fiet. G. hoc si efficio, quod petis, postulo vt tua domus pateat. i. sit aperta mihi, & quod vulgo dicitur, sit ad meum præceptum, & te præsente. i. qñ tu eris præsens, & te absente. i. cum fueris absens, postulo inquam vt locus sit semper mihi inuocato. i. inuitato, si in augeat, quod si priuer, sensus est. Locus semper si mihi non vocato. i. quamuis nõ sim inuitatus, sed mea sponte venerim, nisi quis velit inuocato futurũ esse imperatiui, verũtamen longe melior est superior expositio. T. do fidẽ. i. spondeo, iuro, confirmo futurum. i quod erit ita vt petis. G. accingar. i. me parabo ad id, ac viribus vtar, siue quod barbare dicitur implebo me ad faciendum. accingar aũt dicimus in magnis rebus suscipiendis. Virg. Accingunt omnes operi. Ph. quem hominem audio hic. Deinde animaduerso eo seu percepto subdit superbe & minaciter ò Thraso. T. saluete. i. salui estote vos ambo fratres Phædria & Chærea. Ph. tu fortasse nescis, quæ facta sunt hic. T. scio ea. s. quæ facta sunt. Ph. ergo si tu scis, cur conspicor. i. video, cõspicio te in his regionibus. i. in his locis, in quibus moratur amica. T. Sum sup. fretus. i. confisus vobis. i. vestra amborũ clemẽtia. Ph. scin'. i. scis ne, q̃. i. quantum, fretus. i. cõfisus esse debeas nobis, vt si diceremus. Tam illo fretus esse debes, q̃ inimico & inuido. i. tm̃ illis debes confidere quantum inimico. O miles, minaciter & acerbe hic cum milite agit, edico. i. præcipio tibi, vt dua edicit militibus suis, si posthac. i. postea, post hoc tẽpus offendero. i. inuenero te, vnquam. i. aliquo tempore, in hac platea. i. planitie & parte vrbis, nihil est. i. non oportet vt sic loquatur quod tu dicas mihi, vel nihil est quod. i. pp quod dicas. i. dicere debeas mihi quærebã alium. i. non illum quem putas, vbi masculinum genus præualet, quamuis forsitan intelligat poeta fœminam, forsitan dico. Nam quid prohibet etiam rite intelligi masculũ, vt si quis me rogaret, quid mihi vellem, vel quem quærerem, responderem de more, nõ illum quæro quem tu putas. Dicit aũt alium quærebam, non pro ali, vt vulgus grammaticorum somniat. Nihil est inquam quod dicas mihi habui iter hac. i. per hunc locum, hoc est mihi fuit hac eundum, seu transeundum. Peristi. i mortuus es si hoc feceris, seu perditus es. G. eia, interdum hortantis est, nũc eia correctionem significat, haud. i. non, decet. i. non honestum sic velle facere. s. Ph. dictum est. i. sic stat sententia, certum est. G. non cognosco vestrũ genus sup. vel ingenium, vel morem, vel institutum, vel animum esse, sup. tam superbum. i. tam insolens, vt id efficere nõ dubitetis. Ph. sic erit, vt dictum est. G. prius audite paucis. i. breui sermone, quod dicturus sum, quod cum dixero facitote. i. faciatis, si placuerit. i. sederit animo vestro, & si visum fuerit bonũ. Ph. audiamus quid dicat sup. G ò Th. concede. i. vade, vel confer te paululum istuc. i. in istum locum, quem tibi ostendo, nõ. n. eum ad se vocat, sed locum ostendit, quo abeat, atque concedat. Principio. i. in primis, ego vehementer volo vos ambos credere mihi hoc. i. hãc habere mihi fidem, quidquid. i. quamcunque rem, huius. i ex hac re faciam. me facere id maxume. i. præcipue, mea caussa. i. pro mea vtilitate, verum. i. sed, si idem quod faciã & dicam nũc prodest vobis, inscitia est. i. simplicitas, ignorantia, vel imprudentia est, vos non facere. i. si vos non faciatis. Ph. quid est? G. censeo. i. iudico, militem riualem. i. æmulum eiusdem meretricis amatorẽ. Facta est aũt nominis huius translatio à feris, quæ sitientes cum ex eodem riuulo haustum petunt, in prœlium contra se inuicem concitantur, censeo ergo riualem recipiundum. i. admittendum in aliqua parte apud Thaidem. Ph. hem, indignantis est, recipiundum videlicet censes. Repetit. n. Phæd. id verbum quod sibi accedit molestum. G. modo. i. tantummodo, vel nunc cogita, considera hercle tu libenter viuis. i. cõsuetudinem habes & familiaritatem viuendo cũ illa, etenim, vel sit vnũ verbum, pro quia, vel sint duo, i. & certe, bene. i. valde, libenter victitas. i. bonorũ ciborum edax ex istis cum illa, & quod des. i dare possis, paululum est. i. paruulum admodum est, & necesse est Thai. accipere multum donorum. s. vt possit suppeditare se sup. i. subministrare se faciendo copiã sui, aut vt possit incumbere. i. indulgere tuo amori se suppeditando tibi, & tuæ voluntati morẽ gerendo, & hoc sine sumptu tuo. i. sine impendio fortunarum tuarũ, quæ paucæ sunt, nec diu possent cõtinuare, nemo est magis opportunus. i. magis congruus, ac magis ex vsu tuo. i. vtilior tibi, nam ex vsu significat ex vtilitate vsus. n. interdũ pro vtilitate capitur, nemo est ergo magis ex vsu tuo ad hæc omnia videlicet, vt sine sumptu tuo, & victites cũ ea, & Thais multum accipiat, &c. Principio. i. in primis, & habet quod det. i.

habet

habet vnde possit munera factitare, tanquam diues,& nemo dat largius.i.copiosius,velut liberalis,hæc aut in eo bona corrumpuntur eo q fatuus.i.inepta loquens,à fando,insulsus.i.sine sale i.sapientia,vel vrbanitate. Id.n.sal significat, nam sales sunt facetiæ, seu vrbanitates. Inde salsus homo dicitur.i.vrbanus,facetus.lepide loquens. Inde insulsus, a mutata in u, quasi non salsus.i.nõ vrbanus,aut facetus,sed potius insipidus,& illepidus, est etiam tardus.i.hebes,torpidus corpore & membris & forte intellectu,& ingenio obtusus. Itaque vt Donat.inquit, Fatui sunt, qui verbis & dictis fatui sunt,insulsi vero qui corde & animo, tardi aut sũt qui corpore & membris torpidi sunt, etiam & intellectu tardos vocamus. Stertit i.dormiens in somnum prorumpit, noctes & dies.i. diebus & noctibus,vel die ac nocte,vel noctu,diuque, aut luce,ac tenebris,ista.n.omnia idem sibi volũt. Neque metuas.i ne verearis,ne.i.vt,& vt.i.q mulier Tha.amet istum.s.milité, per cõtemptum dicit istum,facile pellas.i.repellas eum ab ea, vbi.i.quãdo, vel cum velis. PH. Quid agimus, initium hoc est consensionis. G. Præterea.i.præter ea quæ dixi deo hoc deest sup.vel habet hoc quod vel.i.etiam,puto.i.reputo,primum.i.præcipuum, quia parasitus,qui cupio laute epulari & replere ventrem. Nemo accipit.i. inuitat,excipit,tractat, pascit. Virg. Illos porticibus rex accipiebat in amplis.i.pascebat,tractabat. Nemo ergo accipit hominem aliquẽ prorsus.i.omnino,melius.i.lautius,apparatius,neque prolixius.i.largius,copiosius,nam prolixus interdum significat largũ vt sæpe Cic.habet in suis epistolis. PH, Mirum est sup.ni.i.si nõ, opus est.i.si nõ indigemus illo homine.s.milite, quoquo pacto.i. quocunque modo sit opus. C. Ego arbitror hoc idem.s.opus esse illo homine. G. recte facitis,ita videlicet iudicando,& in hoc gratiarum quodãmodo est actio. etiam oro vos vnũ.i.à vobis vnum flagito,vel peto,nam oro duos regere potest accusatiuos, vt recipiatis.i.ascribatis me.in vestrum gregem.i.in vestrã communitatem,seu in vestram societatem, & cateruã, vt ego sim vnus ex numero vestro,iam satis diu.i.iam satis longo temporis spatio voluto hoc saxum.i.deduco istam materiã, & ad hoc tendo,vt habeatis militem,cuius sumptibus meretricem foueatis,& me in vestrã recipiatis fidem & societatem. Est.n.prouerbiũ in eos, qui inextricabili labore(.i.labore cuius exitum videre nõ possum) afflicti sunt,quod à Sisypho latrone tractum est, qui pro supplicio æterno saxum inextricabiliter apud inferos voluit,naque illius reuolutionis exitum videre potest. Vbi enim dici solet,iam diu sum in hoc labore,vel iampridem deduco istam materiam,diceretur eleganter, Iam diu hoc saxum voluo. PH. recipimus te Gn.in gregem nostrum. C. at pro & libenter.i.libenter recipimus inquam te. G. at ego Gnato pro istoc.i.ista re,pro isto beneficio quod me admittis in gregem vestrum. O Phæd.& Chærea,propino.i.porrigo,offero vobis hunc militem comedendum.i.quorum ad substantiam suam,ac rem familiarem cõsumendum, & deridendũ.i. illudendum. Propinare significat potum dare, siue aliquem prouocare potu. Et vbi dici solet bibo tibi,dicendũ Latine foret propino tibi. Valerius lib.3.cap.de fortitudine Ridensq; sermo publico,qui eam tradiderat Critiæ,inquit, propino. C. placet.i.nolumus vt aut recipiatur,aut derideatur, ac bonis euacuetur. P. Dignus est,qui.s.comedatur,ac rideatur, sed noluit id efferre vt illa vltimis verbis sublata voce enunciaris existimet miles se laudatum,& probatum. G. ò Thr.acced.vbi i.quõ vis. Nam vbi vis aduerbium loci non habet hic locum post verbum motum significans. T. obsecro te.i.te rogo,quid agimus.i.quid facimus, quo se habet res mea. G.quid.i petis quid agamus. Isti Phædria & Chærea ignorabant.i.non nouerant te, sed postquam ostendi mores tuos, amphibolum,nam sunt boni mores,& mali,& postquã collaudaui te secundũ facta.i.gesta & virtutes tuas, impetraui.i.obtinui,quod volui. Ironice autẽ hæc omnia dñr. Amarior enim est ironia in vitiosos homines,q̃ veritas. T. bene fecisti,& habeo tibi maximam gratiam, etiam nũquam fui vsquam.i.in aliquo loco. Donatus vult capi nunquam pro non, nihil tñ prohibet quin possit temporaliter sumi,quin.i.q nõ omnes homines amarint, id est,amauerint me plurimũ. G. alloquitur Gn. Phæd.& Chær. dixin'.i.dixi ne nobis eloquentiam.i.facũdiam, atticam.i.veram, germanam,venustam,excultam,esse.i.residere in hoc milite, hoc dicit per ironiam. Et bene atticam dicit, nam excultior eloquentia dicitur attica,& summi oratoris Attici appellari sunt. Inde & Attica Venus dicitur.i.venustas sermonis, ac festiuitas exculta, cuiusmodi vigebat apud Athenienses, quorum oratores omnes dicendi veneres sectati sunt. Gnatho ite hac.i.per hũc locũ, quem ostendo,comessatum.s.ad militem vel ad Thaidem. Vos spectatores valete,& plaudite.i.congratulamini poetæ Ego Calliopus Terentij defensor,recensui, id est recognoui hanc comœdiã Terentianam,& in ea meum adhibui iudicium, ac meam censuram, seu eam probaui.

Argumentum} Absoluitur catastrophe vtriusque partis fabulæ,& plures personæ committuntur.{O populares} Lætitia Chæreæ.{Congruerint} .i. commode simul euenerint.{Ita me dij ament} Iuramẽtum ad amplificationem.{Bene} Gratulatio.{Tum aũt} Terretur miles de industria poetæ ad promouendum catastrophen.{Quid commemorem} Impotens gaudium adolescentis. Et est frequens dubitatio cum repetione ad vehementiam.{Festiuitatem} Comitaté, & dicitur per auxesim.{Mihi illam lau.} Ironia reprehendentis. {Quoduis donũ & præmium} Magnifice & ridicule {Postulo vt mũ.} Parasitica oratio.{Miles edico tibi} Comminatio. {Eia haud sic} Blãda irrisio, {Vostrum iam} Subaudi genus.{Tu concede} Remouet Thrasonem,vt liberius quæ vult loquatur. {Militẽ rivalem} Propositio cõsilij {Tu hercle cum} Ratio ab vtili,quæ colligitur per ratiocinationem.{Vt tuo amori} Adsumptio.{Principio & hi.} Cõfirmatio adsumptionis à persona. {Neq; istũ metuas} Obiectionis occupatio.{Præterea hoc} Alia ratio,sed parasitica.{Satis diu hoc iam} Prouerbium à Sisyphi fabula in laborantes & parum proficientes.{Hunc comedendũ} Faceta metaphora,& apta parasito. {Isti te ignorabant} Ironia,sed quàm non intelligit miles. LÆTU.

O Populares, ecquis me viuit hodie,&c } Adolescens Venereus,cui bonum summum esse videtur,optato amore frui, hac scena describitur. Aestuans quippe naturali calore iuuenilis animus,lucrum aspernatur, & rem domesticam augere parum curat,cum indulgentiam nondum sit expertus. Venerem in primis sectatur & appetit. Vnde Horatius in arte poetica scribens ætatem mores,& studia,sic ait: CHÆREA.

Reddere qui voces iam scit puer, & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, & iram
Colligit & ponit, temere mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem custode remoto.
Gaudet equis, canibusq;, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris.

Hæc ætatum studia & mores,erudite,copioseq; describit Aristot. lib.5.ad Theodectem.{An mei patris festiuitatem, &c.} .i. hilaritatem in mea re varia. {Et facilitatem} .i. animum propensum ad id,quod videbat me cupere. {Dij vostram fidem, &c.} Hominem stultum,ac penitus nullius consilij, ab his derideri,quorum assentationibus bibulas præbet aures. & contẽni, atque bonis spoliari,docet hæc scena. {Et dat nemo largius} Fatuus. Id est,insipidus,& sine aliquo condimento ciuilitatis. Insulsus. Id est,mouens fastidium sui ineptijs.{Tardus} .i. crassioris ingenij,& hebetioris,somnulentus,& nullius solertiæ.{Satis diu iam,&c.} Id est laboraui vt Sysiphus apud inferos,voluendo hunc hominem,qui est tanquam truncus,& saxum.

VErsus primi vnde viginti, sunt Iambici Ter.Acat.reliqui deinceps ad finem vsque Trochaici Tetr. Cat. In primo verbum viuit ante Hodie legendum quod in Aldino lib. neglectum vidimus. In 3.siue Congluerint, quod fermè habent libro siue Contigerint legas, vt Don.legisse videtur, ad carmen nihil attinet. In 4.vel d, in Quid,vel s in Lætus eliditur, & loco quarto anapæstus est,vt Mi totũ elidatur. Denique Mearum dissyllabum est. In 5.versu eliditur s in Quibus. In 6. Meam monosyllabon totum eliditur. Sed & per creticum bacchiumq; omnia hæc sanantur. Septimum versum ita in vetusto libro inuenio tribus initio anapæstis,& quem ita sanè legendum puto. GLAB.

Ita me dij ament, bene factum. G. audin' tu,hic quid ait. C.
tum autem Phædriæ.

In 8.versu,primo loco iambus est,secũdo spondeus, tertiu dactylus. Doct.vero ait non elidi m,quod ego cur addiderit nescio cum versus bene habeat. In 11.siue Pellitur, siue Pelletur legas, nihil ad carmen. Duodecimus varie legitur Quidã lib.omiserant duas hasce particulas Tum tu, quasi non omittendæ,verbũ audiat dissyllabum erit,vel creticus loco sexto. Quanquam poterat altera duntaxat particula legi. Frater vbi vbi est, tu fac quàm primum hæc audiat. Par,visam domum. Vetustus etiam liber habebat Visam domi, sed nihil ad carminis rationem. In 15.s eliditur in Ansus,vt sit pes vltimus pyrrhichius. In 18. Facilitatem ex Donati Commentario legendum,non Felicitatem, vt vulgati errãt lib. Notauit hoc etiam Ioan. Et vel Mei monosyl.vel creticus primo est loco.{Parmeno modo quæ narrauit,sed vbi est frater} Hic trochaicorum in hac scena primus, trochæum primo habet loco,secundo loco tres syllabas,ex quibus vel tribrachin vel anapæstum vel dactylum facias,licebit. Secundus versus trochæos anapæstis alternatim immixtos habet,quod pulchrum, sed admodũ rarum est,ad hũc modum: Gaudeo. C. satis credo, nihil est Thaide tua dignius. Quidam infulciunt duo verba. Hac, & frater,vt versus ita legatur,Gaudeo. C. satis credo,nihil est Thaide hac tua frater dignius.

dignius. Quæ si omnino legi debẽt s, eliditur in Satis, & tua monosyll. erit, denique iamb. tetram. acat. erit inter trochaicos. quod ego non probo, & prior lectio simplicior est In 3 versu male omiserat Ald. liber verbum Hui. In 4. versu Spei monosyll. totum eliditur, & s, in Minus, vt loco quinto sit anapæstus. Potest & bacchius esse, sunt alia effugia, scio, sed ego trochaicum existimo vt reliquos. atque ita etiam Doct. In 6. versu vel eliditur d, in Apud, vel creticus est loco sexto. In nono, vel Postulo dissyllabon est eliso u, Vt in And. Act. 2. Scen. 1. vel creticus est loco secundo. In 12. versu Sient legendum & Nescis ad sequentem pertinet, versum, & Te accusatiuus legendus ante Ergo. Et erunt duo trochaici tetr. catal. vt alij omnes. Doct. de hoc loco ita ait, suspicor carmen inuersione ordinis deprauatum. Constabit, si sic legas, O Thraso, saluete, tu fortassis hic quæ facta sunt nescis. Scio. cur ergo in his te conspicor regionibus. vt, Ego pronomen elidatur. Hæc ille, qua dimensione prius carmen in trochaica, ac catalectica ratione superat pede tetrametrum, alterum deficit pede. Ipse planè miror, quid ei tunc venerit in mentem, cum hæc scriberet. locum rectè emaculauit Ioan. In 18. vel paulum pro paululum legendũ, vt in 25. Huius ordinis versu annotauit Doct. vel in hoc creticus erit sexto loco, & Amphibrachys in altero versu loco tertio. quod magis mihi probatur. § Neque istũ metuas ne amet mulier, facile pellas vbi velis. § De hoc versu quid equidem dicam, vix certum habeo. Si primo loco bacchius, deinde tres & quintũ pedẽ tribrachyn instituamus procedet trochaicus tetr. catal. sicut alij, ita Ne non elidatur, sed corripiatur. At si primo loco ponas iambum, nec e, in Ne elidatur, erit iambicus tetr. acat. alioqui perpetuo iambus ac trocheus, alter alteri officiet. In 3. deinde versu locis paribus est anapęstus. In 4. Don. initio ponit Chæreæ personã sub finem Phędriæ, cũ libris ferè contrarium habeant. In 6. vel s, eliditur in Satis, uel Amphibrachys est loco tertio. Septimus uersus duos trochæos initio habet. In 8. comedendũ primam corripit natura, propino produci, ut apud Mart. nõ vno tñ loco. Idem tamen lib. 6. corripuit Hic uero correptio locũ nõ habet, alioqui erat iambus in trochaicũ. Notaui hoc etiam Ioan. Octauus uersus duos trocheos initio habet. In nono, uel d. initio eliditur in Quid, & Eis monosyll. est, uel bacchius est loco primo, & creticus loco quarto. In 12. secũdo loco trochæus est. In penult uersu loco secundo anapæstus, Priore trochæus, ut Grammatici dicũt, qui uolũt naturam interrogatiui ne, in his seruari, ut corripiatur. Virg. In Viden' seruauit, & eum secutus statius, Virgilianæ Aeneidos felix emulator. Eãdem correptionem de on, ut egon', adeon', De in, uin', scin', ain', satin'. De en, men', ten', Grammatici Affirmant. At Seru. lib. Aen. ad illud Virgilij, in 12. Tãton' placuit cõcurrere motu Iupiter æterna gentes in pace futuras. Ita ait, Sanè tanto non circumflectit. Nam cũ per apostrophon apocopen uerba patiuntur, is qui in integra parte fuerat, perseuerat accentus, ut Tantóne, Inde fit Taton'. In hoc auctore de productione nescio locũ ullum. Nam in hisce, si productio incidat, integra lectio fit, sed in scandendo elisio fit, ut in Andria.

Puer hercle est, mulier tu ne apposuisti hunc? Mr. Vbi?

In hoc senario Tu syllaba lõga est. Et in prologo Adelphorum, Laudi ne an uitio duci factum oporteat, ubi e de ne scribi debet. Consimilia plurima ubique reperias.

TERENTII HEAVTONTIMORVMENOS.

PERSONAE.

Chremes senex,	*Menedemus senex,*
Clitipho adolescens,	*Clinia adolescens,*
Syrus seruus,	*Dromo seruus,*
Sostrata matrona,	*Phrygia ancilla,*
Bacchis meretrix,	*Antiphila Chremetis filia.*
Nutrix.	

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq; sese angebat, facti pænitens.
Mox vt reuersus est, clam patrẽ diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem.
Cum accerseret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac seruolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à sene:
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

IN militiã, &c. § Pater. s. Menedemus durus. i. acerbus, & quod inepte dicitur in hac significatione rudis. compulit Cliniam gnatum. i. filium suum amantem i. qui amabat Antiphilam puellam proficisci in militia. i. bellũ, & ipse Menedemus pœnitens. i. pœnitentia ductus, facti illius. i. talis duritiei, angebat se animo. i. in animo curas, volebat, vel ipse pœnitens facti animo. i. in animo suo angebat sese. i. macerabat seu excruciabat seipsum. Mox. i. statim, vbi. i. postquam reuersus clam patre. i. nesciente patre diuertitur, pro diuertit se vel deflectitur ad Clitiphonem is Clitipho amabat scortum. i. meretricem Bacchidem cũ Clinia accerseret Antiphilam cupitam. i. amatam. Bacchis venit, vt. i. tãquam amica eius Cliniæ, ac Antiphila venit tanquam gerens habitum seruulæ. i. tanquam ancillæ Bacchis, Id factum est sup. quo. i. vt Clitipho celaret patrem suum Chr. hic Clitipho aufert. i. extorquet à sene s. Chremete. meretriculæ. i. pro Bacchide cui promiserat decem minas. i. decem libras, technis. i. artibus Syri. Antiphila reperitur soror Clitiphonis. Clinia accipit hãc. s. Antiphilam vxorem. Clitipho accipit aliam vxorem dimissa Bacchide, nam si intelligeret Bacchidem, dixisset alteram.

ARGVMENTVM.

CHremes, & Menedemus duos filios habuerunt Chr. Clit. Mened. Clin. Clit. exarsit in Bacchidis meretricis, amorem. Clin. autem in Antiphilæ quæ cum ea considebat. Mened. egerrime ferens illud iurgijs multis Clin. in militiam ire compulit, deinde ad se reuersus & se orbum videns omnia vendidit, & agrum emit in quo se exerceret ac maceraret, in seipso filij iniuriam volens vlcisci. Interea Clin. clam patre redijt diuertitque ad Clitiph. vbi cum accersisset Antiphilam Bacchis vna cum ea venit cupiente Clit. Chremetique persuasum est eam esse Cliniæ amicam quæ haberet puellam Antiphilam arabonis gratia, ob pecuniæ certæ summam, quæ ei ab anu Corinthia debebat. Hæc autem persuasio à Syro callido seruo prodijt effectumque est vt à Chr. extorquerentur decem minæ, quas Clit. promiserat ipsi Bacch. Postea agnita est Antiph. esse ipsius Clit. soror, quæ à matre fuerat tradita cuidam anui Corinthię secreto, propterea quod Chr. vxori suæ fuerat interminatus, si puellam pareret, nolle tolli itaq; ipsa agnita data est Cliniæ in vxorem, Clitipho vero demissa Bacchide aliam accepit.

IO. CALPHVRNII BRIXIENSIS viri clarissimi in P. Sexti Terentij Heaut. prolegomena.

HAs c fabula, Menandri Græca, quæ facta à Terentio Latina, nomen idem obseruauit, ne Græci nominis euphoniam perderet, quæ Terentius minus laudis existimaret propria scribere, quàm Græca transferre. Nomen habet à se ne ipsum excruciante ob filij absentiam, quem amantem, duritia sua in militiam proficisci. compulerat. ἑαυτὸν τιμωρούμενος, Latine seipsum excrucians interpretatur. Illud animaduertendum, omnes Terentis uas fabulas, ex vtroque genere mixtas, præter hanc Nam comędiæ aut motoriæ sunt, aut statariæ, aut mixtæ: Motoriæ, turbulentæ: Statariæ, quietiores: Mixtæ, ex vtroque actu consistentes. In hac, quæ plurimum delectat actu & stylo: Primæ partes sunt Menedemi & Chremetis Secundæ Cliniç & Clitiphontis: Tertiæ, Syri: & sic deinceps. Hæc etiam, vt ceteræ, quinque actus habet, Prologum concitatũ. Nam & se purgat: & in lædendis aduersarij est occupatus. Argumentum quoque non simplicis negocij habet, nec vnius adolescẽtis, vt in Hecyra: sed in duorum, vt in fabulis.

ARGVMENTVM.

Chremes grauidæ vxori olim interminatus, si puellam pareret, uolle tolli. At illa clam anui Corinthiæ nutriendā dedit. Hanc adultam Clinia inuito patre amare cœpit. cuius duritia & assiduis iurgijs, in militiam proficisci compulsus est. Postea facti patrem Menedemum adeo pœnitet, vt omnia venderet, & agrum emeret, in eoque se exerceret. vt sic filij iniuriam vlcisceretur. Paulo post reuertitur Clinia & clam patre diuertitur apud Clitiphonem, qui & ipse amabat scortū Bacchidem. Mittit accersitum cupitam Antiphilam Clinia, cum qua & Bacchis vna venit. Hanc adolescentes Cliniæ amicam simulant Syri technis. Antiphila ad matrem deducitur: cum occasione Syrus decem minas meretriculæ aufert à Chremete. Dehinc Antiphila Clitiphonis soror reperitur, & Cliniæ in vxorem datur. Chremes Bacchidem à Clitiphone amari animaduertit: irascitur: minatur. sed & Menedemo adhortante filio ignoscit: & aliam illi dat coniugem. In primo actu agitur de coniunctione senum, scilicet Menedemi & Chremetis: simul & de amicitia & familiaritate adolescentū, in qua Clitipho ardentissimus ostenditur. Secundus actus continet quemadmodum adolescentes amicas receperint: simul & Syri callidum consilium. Tertius actus exprimit Syri fallaciam in Chremem, vt Bacchidem credat Cliniæ esse amicam, & Antiphilam arrhabonē Bacchidi relictam esse putet pro argento, quod anum Corinthiam meretrici debere finxit. In quarto actu agitur de recognitione Antiphilæ: & de extortione argenti quod Bacchidi Clitipho promiserat. Quintus actus cōtinet omnium rerum conuersionem ad iucundos exitus patefacta cunctis cognitione gestorum, & quemadmodum Antiphilam vxorem Clinia duxerit: Clitipho vero dimissa Bacchide aliam acceperit.

GRAECA EST MENANDRV, Acta ludis Megalensibus L. Cornelio Lentulo, L. Valerio Flacco Aedilibus, Curulibus egit Ambiuius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudi. acta primum Tibijs imparibus, deinde duabus dextris: acta etiam tertio, Ti. Sempronio, M. Iuuentio Coss.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic sequens Prologus concitatus est: nam & se purgat iterum de obiectis, & aduersarium acriter terret. Actor quoque ipse ex suo commodo, cur hanc Comœdiæ actionem susceperit causas affert: varijs etiam modis spectatorum beneuolentiam, & attentionem captat.

Trimetri omnes.

PROLOGVS.

Ne cui sit vostrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primum dicā: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Nouam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuia græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quàm dicturus sum.
Nam quod rumores distulerunt maleuoli,
Multas contaminasse græcas, dum facit
Paucas latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod maleuolus vetus poeta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua:
Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit. quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit quàm æquum ratio.
Facite, æqui sitis, date crescendi copiam,
Nouarum qui spectandi faciunt copiam
Sine vitijs: ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit seruo currenti in via
Decesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi.
Statariam agere vt liceat per silentium:
Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assidue agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea caussa, caussam hanc iustam esse, animum inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni.
Laboriosa si qua est ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio. experimini,
In vtranque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam auare precium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quammaxume seruire vostris commodis:
Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

Ioannis Calphurnij interpretatio in prologum Heautontimorumenu.

Ne cui sit vestrum mirum, } Prologus concitatus. nam & se purgat, & aduersarium acriter terret. Actor quoque, ex cōmodo suo, cur hanc comœdiæ actionem susceperit, causas affert } Ex integra Græca } Terentius Hecyram & Phormionē ab Apollodoro transtulit, reliquas quatuor, à Menandro. } Et quæ esset }. i. quo nomine vocaretur. } Oratorem voluit esse me, non prologum: } Officium prologi, ante narrationem rei semper est. veruntamen & post principium fabulæ inducitur, vt apud Plautū in Milite glorioso, & apud ceteros magnæ auctoritatis veteres poetas. } Oratorem } Sic in prol. Hecy. Orator ad vos venio cum ornatu prologi. } Oratorem } Oratorem audire oportere, ius gentium est. Oratorem, non liceat iniuriam pati. Ne igitur patiatur iniuriam, non se prologum, sed oratorem nominat. Et orator est qui rogat: Exorator qui impetrat. Alibi Terent. Orator ad vos venite, sinite exorator siem. Et orator est cui causa defendenda mandatur. } Nam q rumores distulerunt } Id, quod maleuoli vitio dant sibi, sibi laudi ascribit, seq; exemplo præstantissimorum poetarum defendit, qui idem factitauerunt. } Distulerunt } Diuulgauerunt. } Autumat } Opinatur, dicit, censet. } Habet bonorum exemplum, }

exemplum,} Videlicet, Plauti, Næuij, Ennij quos auctores Teretius habet, vt in prologo Andriæ fatetur, Qui cum hûc accusant, Næuium, Plautû, Ennium accusant, quos hic noster auctores habet. } Tum quod maleuolus vetus poeta } A natura, maleuolus, à tempore vel inuidia, vetus, à signo æmulationis poeta. Vetus, plerunque ad laudẽ refertur, interdû ad vituperationẽ. Vetus. i. cariosus, & quasi rancidus. Maleuolus, non criminibus, sed maledictis. } Amicum ingenio fretû } Hoc idẽ refellit in ꝓlogo Adelphorum.

Nam quod isti dicunt maleuoli homines nobiles
Eum adiutare, assidueq; vna scribere,
Quod illi maledictum vehemens esse existimant,
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet
Qui vobis vniuersis & populo placent.

} Hunc musicum } Videlicet poetam elegantem. Musicus, Latine dicitur elegans. ἄμουσος vero Græce, inelegãs. } Amicum Pro amicorum, videlicet Lælij & Scipionis quorum amicitia Terẽt. familiarissime vsus est. } Arbitrium vestrum } Bene arbitriû. nam arbiter dicitur iudex qui totius rei habet arbitrium & facultatẽ. horu enim arbitrio & iudicio comœdia cõmendari poterat. } Ne plus iniquum possit } iustam rem petit, quæ quidẽ, nisi ab iniustis, non ceditur. } Qui nuper fecit seruo currẽti } In hoc notatur aduersarius, qui decorum personæ non seruauerit. Quid. n. magis præter seruꝰ decorum, q̃ vt illi populus in via decedat, & insano seruiatẽ } Dare potestatem mihi statuariam agere } Vt liceat ad exitum vsque fabulæ perpetuo stare, ne videlicet aliqua turba fiat, vt fieri solet aut ludis funambuli, aut gladiatorum tunc n. necesse est relinquere comœdiæ actionem. Et bene dicit statariam. Agi. n. dicitur fabula cum recitatur: stare cum placet. Est etiam comœdia quæ dicitur stataria aut motoria, à statarijs actibus vel motorijs. } Ne semper seruus currẽs } his primis varias personas, quæ in comœdijs introducuntur, quibus ars comica valde nobilitatur. Inducitur aût leno periurus, amator feruidus, seruus callidus, & amica illudens, & vxor inibens, & mater indulgens, & patruus obiurgator, & sodalis opitulator, & miles prœliator parasiti edaces, parentes tenaces, & meretrices. } Mea caussa, caussam hanc iustam } Paronomasia. } Si qua laboriosa est } Iustum etenim est seni in re laboriosa fauorem præstare } Ad alium gregem } Gregem cum contemptu dixit, alios actores paruifaciens. Gregẽ appellat scenicorum turbam. Plaut. in prol. Asin. Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene, atque huic gregi. } Est pura oratio } Hoc est nitida, quæ facile assensum auditorum meat. } Si nunquam auare pretium statui } Per hæc verba Terent demõstrat q̃ grauis auctor sit, qui suas comœdias probet. sic Horat. Et cû rñdere coneris, Quæ grauis Aesopus, quæ doctus Rosius egit. } Et eum esse quæstum } Nonnunquam subauditur si, vt sit, & si eum quæstû. } Seruire vestris commodis } Plus dixit commodis, si diceret voluptatibus.

GVID. NE cui vestrum } Hic est prologus cõcitatus, nam & se purgat, & aduersarium acriter terret. Actor quoque ex commodo suo cur hanc comœdiæ actionem susceperit causas affert. Actor loquitur. i. ille qui comœdiam est acturus, ne cui. i. vt non alicui vestrum qui auditis, sit mirû, cur poeta dederit partes. i. officium seni, quæ. s. partes sunt adolescentum. i. spectant ad adolescentes, & per senem, vt sentio intelligit seipsum, qui iam sit senio confectus. Dicam primum id. s. qua re dederit partes mihi seni agendi hanc comœdiam, cum tamen aptiores forẽt iuuenes. Deinde eloquar. inculto sermone dicam, quid. i. propter quid, vel quare veni. i. prodij in medium. Ego sum acturus. i. recitaturus hodie hanc comœdiam integram translatam sup. ex integra Græca Menandri. Nam ex Menandro omnes transtulit præter duas. s. Hecyram & Phormionem, quas ex Apollodoro traduxit. Sum ergo acturus hodie hanc comœdiam nomine. s. Heautontimorumenos, quæ dictio græca in latino sonat se ipsû excrucians, quæ. s. comœdia facta est duplex propter senes & iuuenes, quia in ea introducuntur ex argumẽto simplici. i. ex materia vniformi. Ostendi hanc comœdiam esse nouam. i. nouo modo traductam ex græco, & nõdi quæ esset. i. quo nomine nuncuparetur. Nunc ni. i. nisi existimarem maximam partem vestrû scire, qui scripserit. i. cõposuerit, & cuia. i. cuius auctoris ipsa græca sit dicerẽ id nunc dabo. i. dicam, paucis. i. breui sermone: quaobrem didicerim has partes. i. discendo eas susceperim. Poeta voluit me esse oratorẽ. i. oratione aliquid rogare studentem. Orare. n est petere, seu rogare. sed exorare est impetrare. item orator dicitur, qui causas orat in foro. item dicitur legatus, qui ad peregrinas nationes mittitur, vt oratione sua efficiat si possit ne bellum exoriatur, sed pacta repetantur, & qm̃ oratori non licet iniuria facere, ideo actor ne patiatur iniuriam, non se prologum, sed oratorem nominat. Non voluit inquam me esse prologû. i. facientem præfationem siue prol. siue narrationẽ totius comœdiæ materiam, fecit ipse poeta iudicium esse vestrum. i. voluit vt iudicaretis, vel fecit id, quod cẽsebatis esse faciendû, & vestræ morem gessit voluntati, dedit. i. destinauit exhibendo me vobis acturem. i. repræsentatorem, seu pronunciatorem. Sed hic actor. s. ego, quem poeta vobis dedit, tñ poterit. i. cõsequetur, à facundia. i. exornatu loquendi, seu suauitate pronunciandi quantum ille poeta valoit cogitare. i. inuenire, cõmode. i. apte, q. d. actor facundia tñ valebit, seu poterit quãtum poeta inuentione commoda, qui. s. poeta scripsit hanc orationem, q̃ sum dicturus. i. facunde pronunciaturus, nam q. i q̃ aût modus respõdendi, maleuoli. i. inuidi & æmuli distulerunt. i. diuulgauerunt rumores. i. sermones in populo, seu famam ipsum poetam contaminasse. i fœdasse, maculasse, ex multis vnam faciendo, multas græcas comœdias, dum. i. qñ fecit paucas latinas comœdias, hic poeta non negat id esse factum. i. ex multis græcis paucas esse factas latinas, neque. i. non. i. & non negat inquam se non pigere. i. non dolere, id. i. ob id, & autumat. i. opinatur, dicit censet se facturum. Deinde. i postea id inquam. s. se facturum, paucas latinas ex multis græcis, ipse poeta habet exemplum bonorum i. doctorum, eruditorû poetarum comicorum. s. Næuij & Plauti & ceterorû, quo exemplo. i. qua imitatione putat licere sibi facere id, quod illi fecerût. Tum. i. deinde, arbitrium vestrum, vestrum iudicium vestra existimatio. i. vestra sententia, valebit. i. locum ac pondus habebit, seu auctoritatẽ in eo sup. quod poeta. s. Luscius Lauinius maleuolus. i malignus suis maledictis & detractionibus, vetus. i. inueteratus in sua inuidia, & detrahendi. atque latrandi consuetudine, dictat. i. iactitat, hunc musicum. i. hunc poetam elegantem, nam à musicis. i. à camœnis, seu cantibus, & carminibus amœnis dicitur musicus, qualis rite censendus est poeta, qui musis est sacer, est. n. musarum sacerdos. Musicus ergo latine dicitur elegans, sicut amusos græce dicitur inelegans, q̃ dictat. Ergo hûc musicum se applicasse. i. appulisse animum repente. i. subito ad studium, fretû. i. confisum, ingenio. i. industria, amicû. i. amicorû, per syncopen, haud. i. non fretum inquam nam sua. i propria Minerua, seu proprio & suopte ingenio, & vt dici solet ꝓprio Marte, quare. i. quapropter, volo vos omnes oratos. i. oro vos omnes, ne oratio. i. sermo iniquum. i. iniquorû, & improborum ac maleuolorum plus possit i. maiorem habeat auctoritatem, q̃ oratio æquum. i. æquarum, hoc est bonorum & iustorum, facite. i. laborate q̃ supple sitis æquis. i. iusti iudices, date copiam. i. facultatem crescendi nouarum. i. vt crescant nouæ comœdiæ. Nam genitiuus gerundij singularis numeri iungitur genitiuo plur alis numeri, vt Plaut. in captiui duo Nominandi istorum magis q̃ edundi copia Similiter hic date copiam crescendi nouarum. i. vt crescãt nouæ & date illam copiam his poetis, qui faciunt copiam. i. facultatem spectandi. i. aspiciẽdi, sine vitijs. i. sine erroribus, seu erratis. Ne. i. nõ, prohibẽtis est, is. i. ille poeta non existimet hoc dictum esse supp. pro se. i. gratia sui, siue sua causa. Quis poeta nihil fecit. i. finxit suo poemate, populû decessisse. i. locum dedisse seruo currenti in via, & per hoc nõ seruauit decorum. Cur. i quare populus seruiat. i. obediat, obsequebatur, cedat insano seruo. s. fatuo & desipienti. Poeta dicet plura de peccatis. i. erroribus ipsius poetæ. s. Luscij, cum. i. quando, dabit alias comœdias nouas, nisi facit finẽ maledictis. i. detractionibus, seu conuitijs & dictis cõtumeliosis, ac mordacibus. Adeste. i. intenti estote, ac auxilium ferte, more aduocati, qui clienti adest. i. præsidio illi est, æquo animo. i. bono animo, & iuste iudicanti sine vlla affectione in quenquam date potestatem, vt mihi liceat per silentium. i. per taciturnitatem agere. i. recitare hanc comœdiam, statariam. i. quietam, quæ non est turbulenta vt motoriæ, nam comœdiæ motoriæ sunt turbulentæ, statariæ autem sunt quietiores. Item mixtæ ex vtroque actu consistunt, alij dicunt liceat mihi agere hanc statariam. i. stando perpetuo vsque ad fabulæ exitum sine turba aliqua. Agi enim dicitur fabula cum recitatur, stare autem cum placet. Ne. i. vt non, seruus currens sit semper agendus. Item ne senex iratus sit agendus semper, ne parasitus edax. i. vorax multi cibi sit semper agendus, ne sycophanta. i. calumniator, de quo satis prius dictum est, impudens i. inuerecûdus sit semper agendus, ne leno, id est fouẽs lenocinium, hoc est puellarum, & interdum propriæ vxoris venditor auarus. i. cupidus habendi, ne ergo hi omnes prius enumerati sint assidue agendi i. repræsentandi, ac recitandi seni. i. mihi actori annoso, cum summo clamore. i. vociferatione magna, cû magno labore, vos spectatores inducite animum. i. impetrate vobis, siue persuadere mea causa. i. mea contemplatione, hanc causam. s. me esse senam, iustam, vt aliqua pars laboris minuatur mihi, nam ij qui nunc scribunt. i. cõdunt nouas comœdias, nihil. i. nullatenus parcunt seni. i. mihi actori, si qua comœdia. i. si aliqua est laboriosa. i. requirens maximum laborem in ea agenda, curritur ad me. i. ad me venitur, vt eam agam, sin. i. sed si est leuis. i. facilis actio defertur ad aliam gregem, id est, ad alios actores non egregios. & gregem per contemptum aliorum actorum dicit. In hac comœdia stataria est oratio pura, id est,

nitidus sermo, & facile auditorum assensum iniens; experiminti, id est, periculum facite in vtranque partem.i.tam in comœdijs lenibus, quàm laboriosis, & statarijs, quàm motorijs, quid meū ingenium possit, id est quantum vitium habeas ingenium meum in vtrisque recitandis ac probandis. hac re enim ostendit Terent. quàm grauis actor sit, qui suas comœdias probet. Si nunquam statui, id est constitui, præscripsi, limitaui auare precium.i.mercedem arti meæ, id est meæ industriæ, & si induxi in animum, id est, si existimaui, si mihi persuasi eum quæstum, id est illud lucrum esse maximum seruire. i. obsequi inseruire vestris commodis, plus dixit, quàm si dixisset voluptatibus, cōmodis ergo.i. vtilitatibus, si ergo hæc feci, statuite.i. collocare exemplum in me, vt.i. q adolescentuli, id est iuuēculi, qui & ipsi in proscenium sunt prodituri agendi gratia, studeant.i. laborent placere uobis potius quam sibi, q.d. quemadmodum in arte mea, non delector lucello, sed potius auditorū voluptatibus seruire contendo, sic & ipsi adolescentuli potius ineundæ gratiæ vestræ suam artem agendi exercebāt, quàm quæstus & lucri.

LATO. ARgumētum prologi} Actor reddit rationem facti sui cur senex fabulæ huius actionem susceperit. Qua occasione defendit poetam, & aduersarium notat. Postremo postulat attentionem à spectatoribus. }Ne cui sit vestrum} Propositio ad docilitatem. }Ea integra græca} Narratio altius repetita, & quidem extra complexum propositionis. }Nouam esse} Conclusio huius partis narrationis, vt ad institutum accedas. }Oratorem volui} Causa cur senex hāc agat fabulam. & oratorem dicit, vt audiatur benigne & tutus sit contra insectationem. }Orationem hāc}.i. fabulam. }Nam q rumores} Per occupationem infert defensionem poetæ & vtitur statu qualitatis, quem exemplis cōfirmat. }Tum quod maleuolus} Alia obiectio, quæ soluitur sententia & existimatione populi. }Quamobrem} Cōclusio qua postulat attētionem. }Ne ille} Occupatio in aduersarium, cuius vitium notat in fabula quapiā. }Adeste æquo animo} Redit ad attentionem, & alteram causam profert cur senex agat hanc fabulam. Distinguit autē epithetis varias comœdiæ personas. }Nam nunc nouas} Obiter perstringit poetas. }In hac est pura} Commendatio à stilo, & sua persona, item à merito, & hæc cuncta ad attentionis postulationem referuntur.

PATR. MARR. NE cui vestrū, &c.} Hæc oratio, qui legem prologi nō seruat, in L. Lauinium stringit aculeos, docet auditores, Terentio beneuolentiam parat, & obiecta diluens, vtitur statu absoluto, id petens q honestū habetur in primis, & ciuili disciplinæ conducit, quæ ingenia pro cōmuni vtilitate nutrit & fouet. }Nō Prologum} Prologium dicitur principium & proloquium. Vnde Pacuuius: Examinasti me prologio tuo. }Repente ad studium, &c.} Id est studium Musicum, & Poeticum, & numerosum. }Mihi statariam, &c.} Stataria Comœdia dicitur, quæ non habet magnos & vehementes motus, & hæc est, in qua Menedemus se cruciat ob filij absentiam. }In hac est pura oratio}.i. nō æstuans affectibus, sed tranquilla, vt decet senes. }Si nunquā auare, &c.} A persona sua & officio suo spectatorū animos emeretur. }Exemplum statui, &c.} Id est erga me id agetis, quod adolescentum animos ad vestram oblectationem, vtilitatemq; accendat.

GLAR. IN titulo ante Sulpitij argumentum ad finem legendum T. Sēpronio, M. Iuuentio Cos. fuere enim Coss. anno ab V.C. DXCI. In ipsius Prologi carmine 2. vel prima syllaba à superiore eliditur vel creticus est loco quarto, & Prologū primam producit. In 13. vel d, eliditur in Sed, vel bacchius est loco primo. In 15. s, in Dicturus. In 21. s, licet siue in Maleuolus siue in Vetus elidas. In 30. est proceleusmaticus initio. In 33. Illius spondeus est. In 12. à fine, vel Mea monosyllabum est, vel bacchius loco primo. In 9 à fine mirum quare Qua longa sit syllaba. Quod equidem per grammaticos definitum velim.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Menedemum excruciantem sese in agro laboribus Chremes alloquitur sedulo causam inquirens, cur præter ætatem die suam ita faciat. Respondens Menedemus, sui mœroris causam dicit esse filij abitionem, quem iurgijs, & contumelijs domo eiectum impotentius desiderat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, festa argumenta pars ape itur per Menedemum, qui sese excruciantem in agro ab discessum filij, Chremes consolando alloquitur, sedulo causas inquirens, cur se tam perdite die noctuque prægraui rastro fodiendo excruciet. Inde permolesto animo consequentur pater de tanta à se cura rationem filio illata. Hic etiam bene ex arte Comica senex opitulator inducitur, qui ex alterius infidia, vt verum amicum decet, miro quodam modo commouetur.

Trimetri.

CHREMES, MENEDEMVS senex.

QVANQVAM hæc inter nos nupera notitia admodum est.
Inde adeo quòd agrum in proximo hic mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quicquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto.
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam pro deum, atque hominum fidem, quod vis tibi? aut
Quid quæris? annos sexaginta natus es.
Aut plus eo, vt coniicio agrum in his regionibus
Meliorem, neque precij maioris nemo habet:
Seruos complures: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vespere
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse, satis certo scio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme, tantum ne est ab re tua ocij tibi,
Aliena vt curas, eaque, nihil quæ ad te attinent?
C. Homo sum: humani à me nil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
(Rectum est) ego vt faciam, non vt deterream.
M. Mihi sic est vsus: tibi vt opus est facto. face.
C. An cuiquā est vsus homini, se vt cruciet? M. mihi est.
C. Si quid laboris est, nollem: sed istuc quid mali est?
Quæso, quid de te tantum meruisti? M. heu hei.
C. Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me vt sciam.
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi:
Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis? C. hac caussa equidem quæ dixi tibi.
M. Dicetur. C. istos rastros interea tamen
Depone, ne labora. M. minime. C. quam rem agis?
M. Sine me, vacuum tempus ne quod dem mihi
Laboris. C. non sinam inquam. M. ah, non æquom facis.
C. Hui, tam graues hos quæso? M. sic meritum est meum.
C. Nunc loquere. M. filium vnicum adolescentulum
Habeo. ah quid dixi habere me? immo habui Chreme.
Nunc habeā, nec ne, incertū est. C. quid ita istuc? M. scies.
Est è Corintho hic aduena anus paupercula:

Eius filiam ille amare cœpit perdite.
Prope iam vt pro vxore haberet. hæc clam me omnia.
* id *Vbi * rem restiui, cœpi non humaniter,*
Neque vt ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare, sed vi & via peruolgata patrum:
Quotidie accusabam: hem: tibi ne hæc diutius
Licere speras facere me viuo patre,
Amicam vt habeas prope iam in vxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere, dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re istuc fit nisi ex nimio ocio.
Ego istuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli reperi.
Postremo adeo res rediit: adolescentulus
Sæpe eadem, & grauiter audiendo victus est:
Aetate me putauit, & sapientia
Plus scire, & prouidere, quàm se ipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abijt Chreme.
C. Quid ais? M. clam me profectus, menses tres abest.
C. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
M. Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conscij,
Domum reuertor mæstus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Adsido: accurrunt serui: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cenam apparare: pro se quisque sedulo
Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc, cœpi cogitare, hem, tot mei
Solius soliciti sunt caussa, vt me vnum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc vtenda idonea est,
Ego eum hinc eieci miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
*colet *Si id faciam: nam vsque dum ille vitam illam * incolet*
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea vsque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi seruiens.
Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia:
Ancillas, seruos, nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facile victum exercerent suum,
Omnes produxi ac vendidi: inscripsi illico
Aedes: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo:
Decreui, tantisper me minus iniuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec mihi fas esse vlla me voluptate hic frui,
Nisi vbi illuc saluos redierit meus particeps.
C. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, si quis recte aut commode
Tractaret. verum neque tu illum sati' noueras,
Nec te ille, hoc vbi fit, ibi non vere viuitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes:
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquom patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam euenissent tibi.
M. Ita res est, fateor: peccatum à me maxumum est.
C. Menedeme, at porro recte spero: illum tibi
Saluum affuturum esse hic confido propediem.
M. Vtinã dij ita faxint. C. facient. nunc, si cõmodum est,
Dionysia hic sunt, hodie apud me sis volo.
M. Non possum. C. cur non? quæso tandem aliquãtulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc vult filius.
M. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere. C. siccine est sententia?
M. Sic. C. bene vale. M. & tu. C. lacrumas excussit mihi,
Miseretq; me eius: sed, vt diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cenam vt veniat: ibo, vt visam si domi est.
Nil opus fuit monitore: iam dudum domi,
Aiunt, præsto apud me esse: egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

QVANQVAM hæc inter nos} Bene ex arte cõmica senex opitulator inducitur, qui & miseria & tristitia alterius valde commouceatur, simul amborum senum cõiunctio & familiaritas, ad id, quod secuturum est, non parum accommoda futura est, simul exprimitur à poeta mutua miseratio, quæ inter senes esse solet, & omnino senilis prolixa. {Quanquam hæc inter nos} Exordium est, & oratori congruum. quod enim exigua notitia, aut nuper incepta, vel nulla consuetudo anteactæ vitæ facere prohibet, id vel virtus, vel propinquitas cogit {Vicinitas} Vicinia nõ tam homines qui eũdem incolunt vicum significat, quàm qui prope domum tuam habitant. Vicinitas aũt non homines, sed propinquitatem propriæ vicinorum. {Nam pro deum atque hominum fidem} Exclamatio vehemens est in eum, qui & senex & diues cõtinuo se labore defatiges, & eo magis Chremes admiratur huius laborem nondum intellecta causa. {Vt coniicio}.i. coniecturam capio. hinc cõiectura dicta est à coniectu.i. à directione quadã rationis ad veritatem. Vnde etiam somniorũ atque omnium interpretes, cõiectores vocamus. {Nemo} Pro quisquam. {Tu te illorum officia fungere} Nunc dicimus, officijs fungeris. Fungor idem est quod officiũ munusq; ago, vt fungor, magistratu, fungor legatione. {Nunquam} Deest nam. {Tam mane} Modo aduerbium: alibi nomẽ videtur: vt, Iam mane nouum, iam clarum mane fenestras intrat. {Quin te in fundo conspicer} Quin, pro q̃ nõ, hoc in loco, alias pro cur, non pro etiã, pro quare ponitur. {In fundo} Superius dixit, Agrũ id in proximo hic mercatus es. Fundus.i. ab agro continetur. de quo Cic. in quodam ioculari libello, Fundum vero vocat quem possit mittere funda. Ni lapis exciderit, qua causa funda patet. {Remittis, neque te respicis} Nihil significamus de eo qui nihil sibi parcit, ne sui miseretur. nam qui alijs remittit aliquid.i. cõdonat, is est facilis & mitis naturæ. {At. n. dicet} Antipophoræ respõdet. {Pœnitet}.i. parum videtur. Pœnitet. n. eum qui parum putat. alibi Terent. Nosmet nosmet pœnitet. Virg. in Buc. Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. Cic. ad filium, Quod ad te quantum proficias non pœnitebit. {Quod in opere faciundo} Opera est actio, & persona ipsa quæ opus peragit. Opus, finis est & fructus operæ. Nonnunquam opus pro opera videtur accipi. Virgil. Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit. {In illis exercendis} Qui alijs præest, aut paterfamilias, aut imperator, plus efficit sua adhortatione quàm opera. {Tantum ne est ab re tua ocij tibi} Difficilis, vt inquit Cic. est cura rerum alienarum. Nam ea magis percipimus atque sentimus, quæ nobis ipsis, aut prospere, aut aduerse veniunt, quàm illa quæ ceteris. quæ quasi longo interuallo interiecto videmus aliter de illis, ac de bonis iudicamus. {Ab re tua}.i. à negocijs tuis familiaribus. dicit etiam ab re tua, contra vtilitatem tuam significat è re tua, & à republica.i. pro re tua, & pro rep. {Homo sum: humani à me nihil alienum puto} Hoc ex Platonis sententia qui, inquit, Ortus nostri partem patriam vendicare, partem amicos, & vt Stoicis placet, Quæ in terris gignuntur, ad vsum hominum omnia creantur. Homines autem, hominum causa generantur, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possint. {Percontari}.i. interrogare. Percontari suapte natura ad finem spectat coarguendi. Interrogamus, noscendi gratia: Percontamur vero, arguendi, quãuis tamen vtroque indifferenter vtamur. {Vsus} Modo opus significat, alias vtile, vt, Opus est facto, p facere. Sic Salust. Nam & priusquã incipias, cõsulto, & vbi cõsulueris, mature facto opus est. {Mihi} Non repugnat sententiæ Chremetis, sed se solũ meruisse dicit vt crucietur. {De te meruisti?} Dicimus aũt mereo & mereor. Mereor de te, est aliquid in te confero vel bonum vel malum. {Meretrice} Bene retrice. Nã reticemus dolores, Obiicemus IOAN. CAL.

pudenda, Tacemus secreta: vt, Nec tacui demens. In Enn. Virgo conscisse veste lacrymans obticet. Aut consolando, aut cōsilio, aut re iuuero. His tribus adhibitis quid amplius in vera amicitia eoptandum. {Depone} In tempore. {Non sinam inquam} Hæc magis gestu exprimuntur. {Hui, tam graueis} Aposiopesis, & admiratio ponderis rastrorum, quibus senex vtitur. {Perdite} Bene perdite. Nam perditus est qui in omne scelus est traditus. {Animum ægrotum} Pro ægro dixit. nam animus æger, corpus vero, ægrotum dicitur. {Et via peruulgata patrum} Patres bonis institutis, aliorum exemplis, nonnunquam minis, filios ad virtutem adhortantur. {Tantisper volo} Tantisper postulat post se Dum pro donec siue quandiu Cic. In carcerē ductus, vt ibi esset tantisper, dum culeus in quem deiectus deferretur, compararetur. Sunt qui accipiant tantisper, pro tantummodo, sunt qui pro interea. Liu. lib. 1. ab vrb. cond. Tamen id imperium et ad puberem ætatem incolume mansit, tantisper tutela muliebri. Et tantisper sine dum vsus est. Non amori operam dabam {Bene senex iuxta Horatij præceptum, Laudator temporis acti, inducitur. {Rem & gloriam} Hæc duo potissimum à militibus strenuis comparantur. Res tria notat, imperium siue diuitias, litem, & venerem. {Putauit me} Clementissimus pater filium laudat, q̄ non pertinax in malis vt multi, fuerit. {Vbi comperi} Hæc oratio, tota pathetica est. Et bene comperi. compertum est mihi, & exploratum, idem est quod scio per inuestigationem. {Accurrūt serui} Tale illud in And. Accurrit, mediam mulierem amplectitur. {Lectos sternere} Ex consuetudine antiqua. lectulis. n. stratis antiqui cœnitabant, vnde triclinium, à tribus lectis dictum. Horat, Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos. Terent. in Adelph. Lectulos iligneos dedit faciendos in sola vbi poteris vos. {Cœnam apparare} Nil significantius de sene dicere potuit qui voluptates & commoda quæ aspernatus gratia filij narrat. Nam apparare, est ad dignitatem quandam ac verius pompam: Præparare vero, est quæ vtilia sunt aut fore creduntur. {Eum ego eieci} Eum abūdat. {Corrasi omnia} Omnia compilaui, vendidi. Huic contrarium est abradere: & est per vim aliquid auferre. {Produxi, ac vendidi} Bene produxi. nam producere, foras ducere significat. M. T. in Frumentaria, Nemo tuorum amicorum abs te productus, nemo interrogatus. Hinc productores dicuntur, qui virgines abducunt, & eas ad quæstum exponunt. {Talenta ad quindecim coegi} Cōgessi, coadunaui. Hinc coactores argentariorum dicantur, qui pecunias cogunt. {Decreui} Plus est decernere, q̄ constituere, & est proprie decernere de rebus magnis certam proferre sententiam. {Voluptate frui} Si parentes pro filij elaborant, quis clementior hoc sene, qui omnia commoda absente filio aspernatur? Frui, proprie est delectationem capere ex vsu. {Ingenio te esse leni in liberos puto} Liberos multitudinis numero dixit, cum Menedemus vnicum haberet filium. Constat. n. antiquos oratores, historicosq̄; aut carminū scriptores etiam vnum filiū, filiamve, liberos multitudinis numero appellasse. In Hecyra liberos in significatione vnius filiæ dixit, Qui illū decreuerunt dignū, suos cui liberos cōmitterent. Sic Cicero, En cui tuos liberos cōmittas. {Quanti pēderes} Quanti illum faceres. Tractum ab antiquis, qui ante signati pecuniam, æs & argētum pendebant {Nec tibi credere ausus} Adolescētibus gloriosum est si modestia vtūtur & pietate in parētes, vt nihil dicāt aut faciat nisi cōsilio parētum. {Porrò recte spero} Porrò, eiusdē significationis cuius vero & aūt, pro quibus Tū ponere nō possis. Significat etiā apud Poetas longe, certe, postea, vltra. Supro, pro credo, vsitatum est, siue de præsenti loquamur, siue de præterito. Similiter confido pro credo, tum in præterito, tū in præsenti, tum in futuro. {Vtinam dij faxint} Faxo, futurū tēpus tantum; vel, vt alij, promissiuum modum ostēdit. {Dionysia hic sunt} Hoc est Bacchanalia. {Dionysij aūt, qui & Bacchus dicitur, sacra, à plerisque Græciæ vrbibus triennio quoque celebrabātur. {Quæso} Primam personā indicatiui habet dūtaxat. Licet quærere lectū sit apud Salustium & Tulliū. {Nihil opus fuit monitore} Hoc est vocatore. Nam vocatores proprie dicebantur qui ad cœnas vocabant. {Præsto sum} Idem est quod adsum. nec alteri ferè verbo cohæret, nisi verbo substantiuo, & huic simplici. Nam præsto adsum, magis poeticum est. {Egomet conuiuas moror} Hoc est in mora detineo. à quibusdam mori pro expectare exponitur. sed mea sententia, magis poetice quàm oratorie.

GVID. QVanquam, &c.} Hic senex Chrem. inducitur, qui alterius senis Menedemi tristitia commouetur. Etiam amborum senum coniunctio multum sequētibus rebus accommodata esse censetur. C. Quāquam hæc notitia admodum est. i. valde extat, siue intercedit. nuper. i. non multo ante tempore inter nos adeo. i. in tantum, q̄ inde. i. ex tali notitia, siue propter talem notitiā, mercatus sum. i. emi rhus in proximo. i. in hac vicinia, agrum. i. rus, & prædium, nec sane. i. certe, quicquam rei. i. aliqua causa ferè non fuit amplius. i. non fuit vltra illam notitiā, quæ videlicet res me induceret ad emēdum illum agrū. vel quidquam rei non fuit amplius. i. maius quo mouerer ad id emēdum, tamen vel virtus tua, vel vicinitas. i. propinquitas. nam vicinia significat homines, qui propè domum nostram habitant, sed vicinitas est ipsa domorum propinquitas. (quod. s. esse vicinum, puto. i. reputo esse sup. in propinqua parte. i. in coniuncta portione amicitiæ) tua inquā virtus & vicinitas, facit. i. inducit me, vt moneam te audacter. i. libere & familiariter eius sup. quod videris mihi facere præter ætatem tuam. i. contra tuam senectutem, & præterquā res tua i. tua vtilitas, adhortatur. i. admonet, suadet, postulat, vt fiat. nam proh, exclamatio vehemens imploro sup. fidem. i. opem, & auxilium, deum. i. deorum atque hominū, quid tibi vis, id est quod dicitur, quid oportet tibi, quid quæris. i. quid petis. natus es annos sexaginta. i. habes sexaginta annos, aut plus eo numero, scilicet. i. vltra eum numerū, vt coniicio. i. coniecturo, hinc coniectura dicta est à coniect. i. à directione quadam rationis ad veritatem, vnde somniorum & omnium interpretes coniectores dicuntur, nemo habet agrum meliorem, id est fertiliorem, neque maiores pretij. i. pluris valentes in his regionibus, & nemo habet complures. i. plures, cōpositum pro simplici, seruos quàm tu habes, scilicet proinde. i. ideo quasi nemo sit. i. quasi neminem habeas, tute. i. tumet fungeris officia illorum, nunc dicimus tātum fungi officijs, & non fungi officia, vt hic, nunquam egredior tam mane, neque reuertor domum tuam tam vesperi. i. tam sero, tam tarde quin. i quod non conspicer. i. videam, te fodere in fundo. i. in parte agri tui, aut quin videam te arare, aut aliquid facere in fundo inquam tuo. Denique nullum remittis. i. relaxas tempus, quin semper labores, neque respicis te. i. tui non ducis rationem, nec tuæ parcis valetudini, scio satis certo pro certe, hæc non esse tibi voluptati. i. ad delectationem. At. i. sed dicis, me pœnitet. i. mihi parum videtur quantum operis fiat hinc. i. mihi parū videtur esse de eo, q̄ fit hic à seruis meis, qui pro maiori parte diei cessatores sunt, propterea ipsi operi manū liber admouere. si sumas id supp. operæ tuæ. i. id laboris, quid quod consumis. i. conteris, perdis in opere faciundo. i in operando in agro. si in quam sumas id opere in illis seruis exercendis. i. incitandis ad opus faciendū. Plus agas, id est magis operareris, &, vt dici solet, plus lucrareris, seu lucri faceres, vel tuæ vtilitati magis consuleres. M. O Chr. ne. i. vtrum tantum ocij. i. cessationis, vacationis, quietis est tibi. Ab re tua. i. à tuis negocijs familiaribus, vt cures aliena. i. res aliorum, seu negocia, quæ nihil. i. nullatenus, attinet. i. spectant ad te. C. Ego sum homo, ergo sociabilis per naturā. & non solum ad me, sed ad aliū iuuandum natus. puto nihil humani. nihil spectans ad hominem, esse alienum à me. i. à me abhorrens, & ad me non spectare. Puta me vel monere hoc, vt. s. non te ita excrucies vel percontari. i. interrogare arguēdi gratia, rectum. i. officiosum est & honestum, vt ego faciam hoc supple. i. vt te admoneam, aut perconter non est meum sup. vel non est mihi integrum, solutū, aut liberum, aut ad me non spectat vt deterream. i. deflectam te ab instituto proposito, sed meum est te admonere, aut interrogare. M. Vsus est mihi. i. opus est mihi more Plutino, vel si vis capere vsum pro vtilitate. sensus est. Vtile est mihi sic facere sup. fac vt opus est tibi, facto id est, facere. ablatiuus participij præteriti temporis hic ponitur pro infinitiuo, vt Sal. fecit. Priusquam incipias consulto, & vbi c. m. o. e. f. i. consulere & facere. C. An. i. verum, vsus i. opus, vel vtile est, cuiquā. i. alicui homini, vt cruciet. i. extorqueat, affligat se. M. Mihi est vsus. s. vt me cruciem. C. Si quid laboris. i. si aliquis in eo faciendo quod facis labor est, nollem. i. recusarem ferret, sed quæso. i. obsecro quid istud mali est. i. quid sibi vult istud malum, quod pateris, quid. i. in quo, tantū. i. tam grauiter & tam ægre meruisti de te. i. quid ita iratus est in te aut de te male cōtētus, vt tam male de te merearis, seu male te tractes. mereo aūt vel mereor de te est aliquid in te confero, vel bonum vel malum. M. Heu, hoi, interiectio dolentis effuse. C. Ne lacryma. i. noli lacrymare, seu flere, atque fac me, sine necessitate ponitur me. fac ergo vt sciam istud quidquid est. i. quæcūque res sit. ne retice. i. noli celare quidquid est mihi. s. ne verere. i. noli timere, crede mihi, iuuero. i. adiuuabo te, aut consolando, aut consilio. i. suasu & datione cōsilij, aut re. i. ipso effectu. M. Vis scire hoc quidquid est. C. Quidem. i. certe, volo scire hac causa. i. propter hāc causam, qua causa. i. propter quā causam dixi tibi. s. vt te leuem labore. M. Dicet tibi videlicet quidquid est. C. At. i. sed, interea. i. dum tu dices, appone id est, iuxta te pone, neque suspensos teneas istos rastros. dicimus rastrum in singulari & rastri in plurali. dicti autem sunt à radēdo, q̄ terram radant, vel labora. s. noli te vexare, aut te ita labore cōficere. interdū ne labora significat, ne cura, noli curare. M. Minime. i non apponam rastros meos. C. Quam rem. i. quid agis tu ita cruciando. M. Sine. i. patere me laborare, ne. i. vt non, dem

mihi quod.i.aliquod tempus vacuum, laboris.i.vt nullo tẽpore sim sine labore meis meritis postulant hus. C. Inquã.i.dico tibi non sinam.i.non patiar te ita facere. M. Ah, dolentis est, non facis æquum.i.rem iustam. C. Hui, cõmiserantis est exclamatio, quæso.i.obsecro, portas sup. hos rastros, tam graues.i.tam ponderosos. M. Meum me, est sic.i.id, quod meriti sic postulat, vt tales gestem rastros. C. Nunc loquere.i.explica causam. M. Habeo filium vnicum adolescentulum, Ah, dolẽtis est, quid.i.cur dixi me habere, immo.i.sed habui filium ò Chr. priusquã mea culpa iret militiam, incertum est.i.dubium est, non constat habeam nec ne nunc eum.i.quod dici solet, licet non satis recte, Incertem est si habeam nunc an non. C. Quid.i.cur istud est supp. ita videlicet vt nõ habeas filium. M. Scies anus.i.vetula aduena.i.peregrina, non hinc oriunda, sed e Corintho.i.ex ea vrbe Achaiæ, paupercula, est.i.moratur hic, seu residet, ille filius cœpit amare filiam eius anus, perdite, aduerbium.i.misere, & nimis vehementer, & in perditionem morum suorum, prope.i.ferè iam, vt haberet & teneret eam, & reputaret eam pro vxore.i.tãquam si esset vxor, hæc omnia fecit sup clam me.i.me nesciente, vbi.i.postquam resciui.i.tãquam inopinatum cognoui id.s.eum amore captũ, & habere eam pro vxore, cœpi.i.incepi tractare animum adolescentuli, non humaniter, aduerbium.i.non benigne, neque rite, seu more humano, neque vt decuit.i.vt cõgruum fuit tractare animum ægrotũ.i. ægrum, nam animum æger est, sed corpus ægrotum, sed quotidie accusabam eum.i.vi impetu, & via peruulgata.i.modo & more communi patrum.i.parentum, quibus sunt inuisi mali filiorum mores. hæc autem excusandi mihi fuit via alloquendo filium, & dicendo. hem indignantis interiectio, ne.i.verum, speras.i.credis, tibi licere.i.permitti facere, hæc.i.talia, quæ facis diutius.s.vt habeas amicam propè iam loco vxoris, me patre viuo.i.viuente, ò Clinia erras.i.falleris opinione tua, si credis id.s.vt tibi liceat tibi diu, & ignoras me.i.haud meum nosti stomachum. Ego volo te dici esse meum.i.q̃ tu dicaris esse meus filius, tantisper.i.tandiu, dum.i.donec, aut quandiu facies id, quod est dignum te, in ablatiuo.i.quandiu fungeris tuo officio, aut facies quod debes, quod.i. sed, vel quod dignum te si non facies, ego inuenero.i.excogitabo quid sit dignum.i.honestum, & æquum me facere in te.i.erga te, seu contra te. Adeo.i.certe.ex nulla causa illud quod efficis fit.i. efficitur, nisi.i.præterquam ex nimio ocio.i.cessatione, & requie ab operibus, Nam diuturna quies vi.i.a.m. Res interdum significat imperium. Interdũ diuitias. Aliquãdo litem, quandoque Venerem, & quandoque alia multa. Ego Menedemus istuc ætatis.i. cum essem ista ætate, qua es, dicit eodem modo. Cice. in epist. id ætatis pro ea ætate, non dabam operam.i.nõ indulgebam amori, sed abij.i.discessi hinc.i.ex patria natali, in Asiã.i.in eam prouinciam, seu in eam partem orbis. nam est Asia tertia pars orbis, & prouincia in ea parte eiusdem nominis, p p pauperiẽ.i.quia eram pauper, & vnusquisque cupit pauperiem fugere tãquã magnum malum, vt inquit Horat. atque ibi.i.in Asia, reperi.i.adinueni, & acquisiui mihi, simul.i.pariter, rem.i.diuitias, & gloriam.i.laudem & honorem, cum armis.i.cum instrumentis belli.i.ad bellum faciendum. Alij lib. nõ habent cũ, & tunc arma belli intelligatur.i. præclara gesta, quæ gessi in bello. Postremo.i.tandem res.i.negocium de filio, redijt eo.i ad hæc quæ sequuntur, seu ad hunc statũ, hoc est tãdem res eo deducta est, vel res eo processit, seu profecta est, seu redijt eo.i.ad talem statum, qui sequitur. Adolescẽtulus.i. filius, victus ẽ.i.fractus est, & à ꝓposito malo amoris deflexus, audiendo sæpe eadem conuitia.s.& probra, & grauiter.i.moleste, & ægre, audiendo inquam ea. Putauit.s.filius me patrem plus scire & prouidere sibi, q̃ seipsum, ætate.i.p p ætatem, quia senex eram, & beneuolentiam.i.quia videbat me bene sibi velle, & ita laudat filiũ, qui in malo non fuerit pertinax, vt multi sunt. O Chr. abijt in Asiam ad regem Asiæ.s.militatum.i.ad militandũ, vel vt militaretur sub eo Chr. quid eis, admirantis est, hoc dictum potius, q̃ interrogantis. M. Profectus est clam me.i.me nesciente, abest.i. absens est, & tres menses.i.quod inepte dicunt, est absens de post tres menses. C. Estis sup. amabo.i.tam tu, q̃ ipse, accusandi.i.culpandi, etsi.i.quamuis, tamen illud inceptum.i.institutum propositum filij tui, est signum animi prud. & non instrenui, immo strenui & valentis, seu clari. M. Vbi.i.postquam, comperi.i.cognoui per inuestigationem ex ijs socijs, qui fuere cõscij.i.participes eius, vel conscij.i.consentientes ei filio, reuertor domum mœstus.i.tristis, atque animo ferè per id est penitus turbato, & commoto, atque incerto.i.perplexo, assideo.i.iuxta aliquid sedeo, nam componitur ex ad, quod est iuxta, & sedeo, vel ponitur compositum pro simplici, præ ægritudine.i.præ dolore animi, serui.i.famuli mei, accurrunt.i.celeriter ad me veniũt, accurro enim compositus ex ad curro is, detrahũt.i.deducunt à pedibus, seu dissoluũt, soccos.i. calceos, soccus calcei genus est dictus, vt aliqui volunt quasi saccus, quia calciationi sit facilis, qualea sunt quas pedichecas vocãt. Eo autem calciamento comœdiarum actores vtebantur, quemadmodum & cothurno tragœdi, vsqueadeo vt pro stylo comico poni possit, quemadmodum cothurnus pro stylo tragico. Video alios seruos meos festinare sternere.i.parare lectos. Lectulis enim stratis antiqui cœnitabant. Inde triclinium à tribus lectis dictum Horat. Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos. Video inquã alios festinare apparare.i.laute parare cœnam, nam apparare est ad dignitatem quandam ac veluti pompam. Præparare vero est quæ vtilia sunt, aut fore creduntur, quisque pro se.i.ex sua parte, vel pro virili sua, aut pro qualitate roboris sui. Virgil. in quinto. Pro se quisque viri. faciebat.i.efficiebat, sedulo.i.instanter, ac sine dolo, quo.i.vt, lenirent.i.mitigarent mihi, illam miseriam.i.calamitatem. Vbi.i.postquam, video hæc quæ faciebant serui, cœpi cogitare.i.considerare. Hem.i.indignatiue & dolenter, tot serui sunt soliciti.i.anxij causa mei solius, vt expleant me vnum.i.vt mihi vni satisfaciant cumulate, ac mihi morem gerant, tot ancillæ vestiant me? q.d. non facient, ego solus faciã tantos sumptus.i. tanta impendia, siue tantas impensas domi, q.d. non faciam, sed ego ieci hinc mea iniustitia eum gnatum vnicum miserũ, quem Gnatem decuit.i.decens fuit vti pariter.i.æqualiter, vt ego his sumptibus & seruis. aut etiam quem decuit vti amplius, quod illa ætas iuuenilis est magis idonea ad hæc vtenda.i.ad vtendum his, vel vt vtatur his prædictis, vbi vtenda gerundiuũ est nomen, quidem.i.certe, deputem.i.valde putem me esse dignũ, quouis.i.quolibet malo.i.qualibet afflictione, si faciam id, quod dixi.i.si patiar vt tot serui pro me sint soliciti, q̃ tot ancillæ vestiant, q̃ tantos sumptus faciam, quæ omnia prædicta dixerat indignatiue, intelligens sese non esse facturum. Nam vsque.i.assidue dum.i.quousque, vel quandiu ille filius incolet.i.exercebit, vel ducet, vel aget, aut frequentabit illam vitam inopem.i.miseram, carens patria, id est, exul à patria propter meas iniurias.i.cõtumelias, interea.i. tandiu dabo illi vsque.i.assidue supplicium.i.pœnas de me, laborans.i.laborando, quærens.i.acquirendo cum labore, parcẽs.i.coartans, & constringens solitum victum, & tanquam parcus fortunas parcendo. & eas reseruando, seruiens.i.seruiendo illi conquirendo, & conduplicando vndique, illi diuitias more boni serui. Dare alicui de se supplicium significat punire seipsum illius vice, hæc sunt illa quæ senex facienda sibi decreuerat, nunc ostẽdit ad rem verba accessisse, seu esse collata inquiens, facio ita vt deliberaui. prorsus.i.omnino, nihil relinquo in ædibus.i.domi meæ nec vas, scilicet relinquo, nec vestimentũ corrasi.i.vndique coadunans & colligens vendidi omnia.s. ancillas, seruos, nisi.i.præter eos, qui facile exercerent.i.bene collocarẽt, & demererentur suum sumptũ.i. præter eos qui, vt vulgo dici solet, bene implerent id quod constarent suo sumptu in opere rustico faciũdo.i.in meditãdo in agro, siue in fodiendo, siue in arando, siue in alijs id genus. Cum dicere volumus aliquem nil omnino tam paruũ reliquisse ex rebus suis quod non alienauerit, recte dicemus, Omnia corrasit, quasi etiam raserit parietes, &c. si ex illis radendis aliquid commodi potuerit consequi. Interdum corradere (vt eit Don.) significat difficulter comparare. Terent. in Adelph. Minas decem corradet alicunde.i. difficulter comparabit. Abradere autẽ significat per vim auferre produxi.i.exposui venales seu proposui, nam ꝓducere significat foras ducere. Inde productores dñr, qui virgines abducunt, & ad quæstum exponũt ac vendidi oẽs seruos.s.meos illico.i.protinus, inscripsi.i.proscripsi vænales ædes apponens inscriptionem ad fores talem. Hæc domus est vænalis, vel alia id genus, inscripsi ergo ædes mercede.i.pretio coegi.i.congressi, coadunaui, quasi.i.propè 15. talenta. Talentum Atheniense paruum constat ex 60. minis siue libris. Talentum vero magnum constat ex octoginta tribus & quatuor vncijs. Est etiam talẽtum Euboicũ, quod Attico talento paulo minus est. Mercatus sum.i.emi hunc agrũ.i.in hoc agro exerceo.i.fatigo me. O Chr. decreui.i.constitui me facere minus iniuriæ meo gnato. tãtisper.i.tãdiu, dũ.i.quãdiu, fiam.i.efficiar, miser.i. afflictus. Decernere propriè est de rebus magnis certã proferre sententiã, nec.i. & decreui nõ esse fas.i.non licere me frui hinc vlla voluptate.i.aliquam capere voluptatem, nisi.i.præter quam vbi.i.postquã, vel quãdo, ille.s.filius meus, particeps.i.hæres meus, quasi nunc partem capiens bonorum meorum, vel etiam particeps.i.cui debeam credere omnia mea consilia, redierit.i.reuersus fuerit, vt saluus.i.incolumis. C. Puto me esse lenis ingenio.i.te esse natura miti, & benigne, ac indulgẽti, in liberos.i.erga filium, nam, vt Gel. ait, liberos dixerũt auctores numero multitudinis de vno tantum filio, quin quod longe est mirabilius de vnica filia, & puto illum filium esse obsequentẽ.i.officiosum, morigerum, obsequio sum, si quis tractaret.i.foueret eum recte, ac cõmode.i.opportune, tempestiue. Verũ.i.sed, neque tu noueras.i.cognoscebas, satis illum.i.mores eius, neq; ille satis nouerat.i.cognoscebat te.i.tuos

mores hoc.s.vt mores ignorẽtur, fit.i.efficitur, vel cõtingit, ibi.i. tunc, vbi.i.qñ non viuitur.i.vita nõ agitur recte vt deces, tu nunquam oñdisti quanti penderes.i.quanti æstimares, aut quãti faceres illũ filium. Tractum aũt ab antiquis, qui ante pecuniã signatam æs & argentũ pendebant.i.ponderabãt. Inde pẽdere pœnas dicimus.i.dare seu luere pœnas. Nam antiquorũ pœnæ erãt pecuniariæ. Inde pẽdere dicimus æstimare siue liceri. Inde nihilipẽdere dicimus.i.nihilifacere. Inde paruipẽdere, floccipẽdere, magnipẽdere, nec ille filius ausus est credere.i.cõmittere & impartire tibi secreta sup. sua, seu cõsilia, quæ æquũ est.i.iustũ est filios sup. credere.i.cõmittere patri, vt nihil moliãtur parẽtibus incõsultis. Quod si factũ esse videlicet, vt & tu illi ostendisses quanti eũ faceres, & ille sua tibi cõsilia credidisset, nunquã hæc venissent tibi.s.vt tu ita doleres & filij præsentia priuatus esses. M. Est ita.i.eo modo quo dicis res se habet, fateor.i.profiteor ita esse peccatũ meũ est maximum.i.grauissimũ errani. C. O Menedeme, at porrò.i.sed certe. recte spero.i.bona est mihi spes, seu recta spe sum & cõfido.i.credo illũ filium affuturũ esse.i.quod aderit hic, propediẽ.i.breui, cum.s. iam propẽ est dies. M. Vtinam Dij faxint pro faciãt. C. Faciẽt.i. efficient vt tu redibeas filiũ, nunc si cõmodũ est.i.si tibi est opportunum & tẽpestiuũ & non molestũ, volõq; sup. sis hodie apud me quia sup. Dionysia sunt hic.i.in hoc anno, hoc est nunc sunt bacchanalia, siue orgia quæ sunt Bacchi sacra, seu festa, qui bacchus vna suarum appellationũ dicitur Dion. Eius aũt sacra à plerisque Græciæ vrbibus triẽoio quoque celebrabãtur. M. Non possum.s. esse cõuiuia apud te. C. Cur nõ potes esse apud me quæso.i.obsecro, tandem.i.vno verbo quod tãtam vim habere apud te velim quãtã si diu te rogassem, & illud foret vltimũ hoc est quod postulat Chr. parce aliquantulũ tibi.i.aliquãtulũ tuos remitte, seu interseca labores, ac interrũpe filius absens vult te facere hoc.i.vt parcas tibi. M. Non conuenit.i.nõ est cõueniens nunc me ipsum fugere laborẽ, qui.s.ego impulerim.i.impergerim & intruserim illũ filium ad laborem sumẽdum. C Siccine.i.vtrum talis est sententia & opinio est. M. Sic est sup. sententia mea. C. Bene vale.i. mane bene vales abi. C. Excussit mihi lacrumas.i.lacrumari me fecit.i.lacrumas in finibus oculorũ meorum oboriri fecit quæ ex oculis manarunt ac si forent excussæ. Nã excutere significat commouendo aliquid deijcere, vt excute te de puluere.i.te mouendo vehemẽter deijce à te puluerem, & me miseret eius Menedemi.i. eius misericordia teneor. Sed vt.i.quandiu tẽpus diei est me oportet monere.i.admonere certiorem facere hũc vicinũ phaniam nomine vt veniat ad cœnam, ibo vt visam.i.videam hic, alias eã ad videndũ si est domi. Deinde vt sciuit eum iam esse domi suæ subdit, nil.i.non fuit opus monitore.i.vocatore ad cœnam. aiunt homines.s.id est dicunt cum præsto esse.i.adesse prõptum, seu paratum esse & comparere iandudum.i.ex aliquanto ante tempore, egomet moror.i.in mora detineo, conuiuas.i.eos qui ad conuiuiũ mecum venerũt, cum enim eos deberem expectare, me expectãt. Ibo hinc.i.ea hoc loco, intro.i.in domũ meam. Sed quid.i.cur fores crepuerunt.i.patefactæ sunt & apertæ. quisnam.i quis egreditur.i.exit aut affluit, quemadmodum prius diximus eamus ad me pro eo quod barbare dici consueuit eamus penes me, cõcessero.i. concedam coniunctiuum pro indicatiuo, hoc est me cõferam, vel intrabo huc.i.in domum meam.

Lato. Argumentum} Ea officio Chremetis, erga Menedemum nascitur argumenti narrãdi occasio. {Quãquã hæc} Obiurgaturus capiat beneuolentiam ab officio. {Nam proh deũ} Obiurgatio vehemẽs, cui implicãtur rõnes ab ætate, à fortuna, à spe. {At.u.dices} Obiectio quæ soluitur ab vtiliori. {Chreme} Reprehẽsio. {Homo sum nihil} Replicatio ex cõiugatis. {Mihi sic est} R ñsio. {Sed quid isthuc} Extorquet tandẽ Chremes, & officium suũ pollicetur. Totum aũt quod sequitur est præparatio quædam ad futuram narrationẽ. {Filiũ vnicum} Narratio. {Humanitus} Humano more, clementer. {Sed si id non} Cõminatio. {Nulla adeo} Eaprobatio ad amplificationem quæ exaggeratur exẽplo dissimili. {Assido, accuisint} ὑποτύπωσις. {Hem tot mea} Alia prosopopœia. {Malo quidem} Consiliũ senis. {Ingenio te.} Culpatio, quæ refertur ad id, quod supra dixit, ambo accusandi. {Vere viuitur} Vere.i.aperte, remota dissimulationẽ. {Menedeme} Consolatio. {Nunc si cõmodum} Oeconomia ad sequẽtem scenam. {Lacrumas excussit} Hæc secum digressus Chremes.

Patr. mari. Qvanquam, &c.} Illius patris affectus vehemens in vtramque partem qui ætatis rõnem nõ habens adolescenti filio duras leges imponit: deinde paterno amore victus in cõtrariũ mutatur, nec tenet medium in disciplina domestica, quæ habet delectũ rationi cõuenientem, hac scena exprimitur: hominemq; ab homine. ea rõne qua homo est, non esse alienum ostenditur. Homo.n.natus est, vt homini prosit, si vult vere humanitatis nõie censeri. Quapropter Cato apud Cic. lib. 4. de Fin. sic ait: Et hoc nascitur, vt etiam cõis hominum inter homines naturalis sit cõmendatio, vt oporteat hominẽ ab homine, ob id ipsum, quod homo sit non alienum videri. {His operis fiat, pœnitet} Parũ id videtur, quod fit in opere rustico me cessante. Gellius lib. 16. loquens de propria significatione huius verbi pœnitet, sic ait: Tametsi antiquiores verbo ipso alio quoque modo vsi sunt, & pœnitet ab eo quod est penè, & à penuria dixerunt. Homo sum, &c. Seneca lib. 15. Epistolarum, sic ait: Omne hoc quod vides, quo diuina ac humana conclusa sunt, vnum est. Membra sumus corporis magni, natura nos cognatos edidit. Hæc nobis amorem indidit mutuum & sociabiles fecit, ille æquũ iustumq; imposuit, ex illius institutione miserius est nocere quàm lædi, ex illius imperio paratæ sint iuuantis manus. Isti versus in pectore & ore sint. Homo sum, nihil humani à me alienum puto, habeamus in cõmune quod nati sumus. {Dum fio miser} Cic. in 3. Tusc. sic scribit: Quod ille Terentianus, ipse se puniens, decernit vt sit miser. Num quis igitur quidquam decernit inuitus? Malo se dignum deputat, nisi miser sit. Vides ergo opiniones esse, non naturæ malum.

Glar. Hvius totius scenæ oẽs versus sunt senarij iambici, vt sunt omnium primarum scenarũ. In 14. aut Horum, aut Eorũ legendum, non illorũ. In 20. ego Dices, omittendum censeo, pp carmẽ, & facile intelligitur. Nam vt obiectio per eclipsim mouetur, ita per eclipsim soluitur. In 21. proceleusmaticus est primo loco, nisi d, elidamus in Quod. In 22. vel l, eliditur in Illis, vel quod malim, creticus est loco secũdo. In 23. vel tua monosyllabũ totũ eliditur, vl creticus est loco quarto. In 25. vl Homo iambus est, vel m, in Sum nõ eliditur. In 30. vel s, in Laboris, deinde d, in sequẽte Quid elidũtur, vel bacchius est locis tertio & quinto. In 31. vl Eheu trissyllabũ eẽ, vt faciat creticũ, & iambus veniat in vltimum locũ. Nam apud Horat. prior syllaba longa est, nisi quis dicati, in Meruisti nõ elidi, & Eheu priorem corripere pp vocalem ante alterã vocalem 35. versus ferè in libris deprauate legitur, alij Quidẽ, alij Equidẽ legunt, alij elidunt s, in Vis, atque ij coguntur equidẽ legere. Ego puto carmẽ ita legendũ. M. Scire hoc vis? Ch. Qua quidẽ causa, dixi tibi, q.d. iam dixi tibi, qua causa id velim, & habet pluscu lũ gratiæ ad significandã cupiditatem, si post Causa distinguas, ac mox inferas. Dixi tibi, quàm si legatur, Quidem, bacchius loco tertio hanc difficultatem soluit. In 36. Ioan. addit, At, ante Illos, sed nihil ad carmẽ. 38. versus in omnibus quotquot viderim exẽplaribus vna deficit syllaba. Ego initio in ponendã puto interiectionẽ Ah, sicut cõtinuo sequente versu, Atqui vel hinc æstimare licet quanta ante nos diligentia quidã Terentij versus examinauerint, qui ad talia silent. In 45. Eius monosyll. In 48. proceleus. initio. In 49. Vta monosyllabũ est, nisi quis creticũ tertio loco admittat. In 50. secũda syllaba de Quotidie producitur. In 58. vel s, eliditur in Istuc, vt sit primo loco anapæstus, vel prior syllaba de Ego à superiore carmine absorbetur, vel denique bacchius est, quod dicere malim. In 59. vel d, eliditur in Sed, vel proceleusmaticus est primo in loco. In 63. Ioan. Me non elidi, sed corripi dicit, vt sit dactylus secundo loco quanquã poterat prius Et, ante Me poni, sed duriusculũ fuerit, ideoq; facile cũ Ioan. sentio. In 37. proceleusmaticus est primo loco. Eodem modo, & in 76. in cuius versus fine Laurentius Valla de Latina lingua meritissimus Mei legit, non Mea lib. 2. cap. 1. Putat enim passionem hic significari, ego Mea legendum puto, vt actio in seruitijs explicetur. Ceterum neque Vnum in sequenti versu ipse legit, sed potest optime legi, si quidem Solus dissyllabum fuerit, vt frequẽter est. In 81. vel d, eliditur in quod vel s, in Magis, vel bacchius est loco primo. Nam do in Idonea longa est. 82. ita alibi legitur:

Ego eum hinc eieci miserum iniustitia mea.

Alioqui vt vulgo legitur, Eum ego eieci hinc miserum iniustitia mea. erit primo loco tribrachys absq; elisione o. In 84. Ioan. Colet, legit, pro, Incolit, sed nihil ad carmen. In 88. proceleusmaticus est primo loco. In 96. vel Meu monosyl. vel bacchius loco secundo. Ita Meus in 98. In 100. Doct. Elidit l, in Illum. at ego malim vel Et à superiore versu elidere, vel bacchiũ loco primo ponere. In 101 s, eliditur in Satis. In 104. vel l, in Ille eliditur, vel creticus est primo loco. Decimus à fine nisi aut per epẽthesim legamus Impullerim, aut Impegerim legerimus nõ constat. In 7. à fine vel Eius monosyllabũ est, vel d, in Sed eliditur. In 4. à fine s, elidiẽ in Opus, vt in sequente d, in Apud, nisi in priore Fuit monosyllabum putemus, aut creticum primum pedem in vtroque.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Clinia domum ex Asia reuersus mirum in modum solicitus est de amica, quam abiens Athenis reliquerat. De Cliniæ in patriam reditu magna cum animi voluptate Clitipho nuncias patri suo Chremeti. Chremes filio ea Cliniæ vita, & moribus viuendi modum præscribit.

ARG. PAVLI MALLBOLI.

Hic Cliniæ qui ex Asia redierat, ingens de amica folicitudo exprimitur. Accedit & sodalis opitulator Clitipho, qui aduentum Cliniæ mira voluntate patri Chremeti narrat. Qui deinde filio suo Clitiphoni viuendi modum Cliniæ exemplo, tam pulchre, quàm moraliter præscribit.

Initio scena Iambici. Dein Trochaici quidam. Postremo Iambici Tetrametri Acatalectici.

CLITIPHO adolescens, CHREMES.

NIHIL adhuc est, quod vereare Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam
Hodie, scio. proin tu solicitudinem istā falsam, quæ te
Excruciat, omittas. CH. *quicum loquitur filius?* CL. *pater adest,*
Quem volui. adibo. pater oportune aduenis.
* Quid id est? CH. **Quid est.* CL. *hunc Menedemum nosti ne nostrum vicinum?* CH. *probe.*
CL. *Huic filium scis esse?* CH. *audiui, in Asia.* CL. *non est pater, apud*
Nos est. CH. *quid ais?* CL. *venientem, è naui egredientem adduxi illico*
Ad cenam: nam mihi magna cum eo iam inde vsque à pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. *voluptatem magnam nuncias.*
Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum hodie esset amplius,
Vt hanc lætitiam nec opinanti primus ei obijcerem domi:
Atque etiam nunc tempus est. CL. *caue faxis: non est opus pater.*
CH. *Quapropter?* CL. *quia enim incertum est etiam, quid se faciat. modo venit.*
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga vt sit suæ.
Eam misere amat. propter eam hæc turba, atq; abitio euenit. CH. *scio.*
CL. *Nunc seruolum ad eam in vrbem misit, & ego nostrum vna Syrum.*
CH. *Quid narrat?* CL. *quid ille? se miserum esse.* CH. *miserum? quem minu' credere est?*
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parētes patriā incolumē amicos, genus, cognatos, ditias:
Atque hæc perinde sunt, vt illius animus, qui ea possidet:
Qui vti scit, ei bona; illi, qui non vtitur recte, mala.
CL. *Immo ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis*
Vereor, quàm ne quid in illū iratus plus satis faxit pater.
CH. *Ille ne? sed reprimam me: nam, in metu esse hunc, illi est vtile.*
CL. *Quid tute tecum.* CH. *dicam. vt vt erat, mãsum tamen oportuit.*
Fortasse aliquanto iniquior erat præter eius lubidinem:
Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret suū?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &
Quod illum insimulant durum, id non est: nam parentum iniuriæ
Vniusmodi sunt fermè, paulo qui est homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt crebro conuiuarier:
Præbent exigue sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
Verum vbi animus semel se cupiditate deuinxit mala,
Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia. hoc
Scitum est, periclum ex alijs facere, tibi quod ex vsu siet.
CL. *Ita credo.* CH. *ego ibo hinc intro, vt videam, nobis quid cena siet.*
Tu, vt tēpus est diei, vide, sis, ne quò hinc abeas longius.

IOAN. CAL. NIHIL adhuc est, quod vereare} Hic Cliniæ, qui ex Asia redierat, ingens de amica folicitudo exprimitur. Accedit & sodalis opitulator Clitipho, qui aduentum amici mira voluptate patri narrat. }Nihil adhuc, quod vereare} Clinia miserat accersitum Antiphilam, discruciabatur q̄ nō rediret. }Haudquaquam etiam cessant}.i. nondū differunt aduentū. }Solicitudinē istam} Bene sollicitudinē dixit. nam solicitudo est quæ inhæret mētibus: Solicitatio, quæ ab alio fit. }Audiui in Asia esse} Recta eiuscemodi est oratio per infinitum. Nam non Latine dicitur, Audiui q̄ in Asia est. }Nec opinanti} Insperatum. n. gaudiū maius esse solet, quēadmodum & dolor acerbior, si non opinanti obijcitur. }Caue faxis,} Volebat Chremes nunciare Menedemo redijsse filiū, sed Clitipho prohibuit q̄ Cliniæ nōdum patris voluntas esset perspecta. }Miserum? quē minus credere est?} Minus, hoc loco pro non, ponitur. Non est, inquit, credendum Cliniam esse miserum. hoc ad sequentia respicit. s. Quid reliqui est quin habeat quæ quidem esse in homine dīr bona? }Minus credere est?} Pro, non credendum est. huiusmodi locutio parum Latinis vsui est. }Quæ quidem in homine dicuntur bona} s. à vulgo. Cum tātum animi bona, sm philosophos, appellanda sint. Et hoc, illud quod supra dixit Chremes affirmat. s. Cliniam nō esse miserum. }Ille ne?} Chremes sermonem q̄ cœperat repressit: vt exemplo Cliniæ filius terreretur. }Ille ne?} Hoc clara voce pronunciādū. }Sed reprimā me,} Hæc submissa voce protulit, ne audiret filius. }Hūc}. s. Cliniam. }Vt vt erat} Quam bene tuetur patrū partes, qui omnino à filijs tolerandi sunt }Præter eius libidinem} Vult causam Cliniæ videri deteriorem, vt ostēdat parentes filijs, ob vitia eorum, asperiores esse. }Nam quem ferret, si parentem nō ferret suum?} Tale est illud, Cuius saluti cōsulet, qui suam negligit? }Erat æquum} Ab æquo suscipit paternam defensionē. }Durum, id non est,} Aliud obiectum refellit, & à statu definitiuo censet patrem non esse appellandum durum, qui filios à vitijs sua seueritate deterret. }Scortari} Est frequenter scorta ductitare. }Cōsequi consimilia} Nam cuius animus in re mala semel corruptus est, in dies fit peior. }Cœnæ quid nobis} Minus dixit, q̄ si dixisset quæ cœna. Sic illud, Quidquid hoc hominis est: Aliter exprimitur q̄ si diceremus, quis hic homo est

GVEN. NIhil adhuc, &c.} Hic Cliniæ qui ex Asia redierat ingens de amica solicitudo exprimitur. Accedit & sodalis opitulator Clitipho, qui aduentum amici mira voluptati patri narrat. Miserat autem Clinia accersitū Antiphilam, discruciabaturq; q̄ non rediret, cui sic inquit Clitipho. CL. O Clinia nihil est adhuc quod. i. propter quod, vereare. i. timeas non venturā Antiphilam, hoc est nōdum habes timendi materiam, seu occasionē, quod sic dici nō satis culte solet, nihil est adhuc, de quo tu debeas timere, etiam haudquaquam. i. nequaquam cessam. i. differūt aduentū & tardant, &, quod dici solet, non morantur adhuc, seu non moram facisse, & scio illam Ant. hodie affuturam tibi hic, simul. i. vna cum nūcio, qui iuit eam accersitum. Proin. i. proinde, hoc est ideo, mittas. i. dimittas, istam. i. tuam solicitudinem, falsam. i. sine causa existentem, quæ solicitudo excruciat. i. affligit te. CH. Quicum. i. cum quo, filius meus. s. Clitipho loquitur. CL. Pater adest, i. prope est, vel aduenit, quem patrem volui abesse sup. vel quē volui. i. optaui & desideraui, vt quis me vult. i. quis me petit, adibo. i. ibo ad eum, vt decet filiū patrem adire. O pater tu aduenis. i. accedis, oportune. i. tempestiue, auspicato, bonis auibus expectate venis. CH. Quid illud est propter quod opportune aduenio. CL. Nostin'. i. nosti ne hunc Menedemum nostrum vicinum. CH. Probe. i. bene, seu recte noui eum. CL. Scis filiū esse huic. i. eum habere filium. CH. Audiui. i. accepi eum esse in Asia, quod dici non multum Latine solet, Audiui q̄ est in Asia. CL. O pater non est in Asia, sed est apud nos recte, & non est penes nos, nam penes nos est quidquid à nobis possidetur, & in nostra potestate est. Vt penes principem salus nostra est. i. in eius potestate. CH. Quid ais? interrogat id, quod audiuit admirabundus, neque facile credens. CL. Ego abduxi. i. deduxi. illico. i. continuo, ad cœnam illum aduenientem. i. accedentem & applicātem, seu appellentē, egredientem. i. exeuntem è naui, qua redibat ex Asia. i. cū applicaret, & è naui egrederetur, statim abduxi eum ad cœnam, nā familiaritas fuit mihi semper cū eo iam inde vsque. i. assidue, à pueritia. i. à tpe pueritiæ. i. iam ex eo tempore cū ambo essemus pueri.

CH. Nuncias.i.narras, magna voluptatem.i.magnam lætitiam, Vt Cic.in Epist. Voluptatem habui nimiam, quid narrat.i.quid noui refert, aut quid dicit? CL. Petis sup.quid ille narrat, narrat sup.se esse miserum.i.infelicem. CH. Narrat se esse miserũ, quẽ.i. qualem.s.miserum esse, minus est credere.i.non licet credere, sicut cernere est, i.cernere licet, q.d.non est credendũ eum esse miserum, q̃.i.quãtum, vellem.i.optarem Menedemum, patrem eius esse inuitatum.i.vocatum ad cœnã, vt esset nobiscum hodie amplius.i.vltra, vellem eum esse inuitatũ, vt obijcerem.i.offerrẽ domi, primus.i.ante ceteros hanc lætitiã ea patri, nec.i.nec etiam, opinanti.i.suspicanti, quasi præter spem ei accidat, quo maius gaudium esse solet, atque etiã nunc ipsus est.i.adhuc satis maturum est eum inuitare, & ideo mittendus est, qui eũ accersat. CL. O pater caue faxis.i.vide ne facias, & ita habemus faxim faxis faxit & faxint. vt videre facile est, pro faciã, cias, ciat, ciant. non est opus.i. non est necesse, vt inuitetur. CH. Quapropter.i.cur nõ est opus. CL. Quia etiam incertum est quid Clinia faciat.i.intendat facere de se, q.d.nescit q̃ viam vult ipse tenere modo.i.paulo ante, adhuc venit.i.appulit ex Asia. timet omnia, videlicet timet iram patris sui, atque timet animum amicæ suæ. vt.i.q non (vt aliquando prius diximus ex Donat. sententia) animus amicæ.s.non sit erga se.i.timet ne amica eũ postergauerit, ac ne ei ex animo affluxerit, amat eam amicam misere.i.perdite, vehementer, & in suam miseriam. Hæc turba.i.hæc turbatio & discordia inter eum & patrem, & hæc abitio.i.discessio, seu profectio euenit pp eam amicam. Dicitur aũt abitio ab abeo is abitum abitu.u, versa in io, fit abitio, nis.i.discessio. nam abire significat discedere. CH. Scio propter eam eum discessisse à patre molestatum sæpe. CL. Nunc misit seruulum in vrbem ad eam Antiphilam accersendã, & ego misi vna.i.simul.nostrum Syrum seruum.s.Chreme. Quid reliqui est.i.quid restat, quid relinquitur, quid superest, quid deest, seu abest: quin i.q non habeat ea, quæ quidem.i.certe.dñr.i.censentur à vulgo esse bona in homine, cum tamen philosophi tantum animi bona censeant appellanda, habet ergo ea, quæ dicuntur bona.s.habet parentes, & matrem, habet patriam incolumem.i.sanam, & non armis quassatam, habet amicos, quos sibi cõciliauit, habet genus.i.natales bonæ conditionis & sortis, seu prosapiam mediocrem habet cognatos.i.propinquos de cognatione sua, habet diuitias.i.opes, atque hæc omnia, quæ nec de se sunt bona, neque mala, perinde.i.ita seu eiusmodi sunt, vt.i.qualis, vel cuiusmodi animus illius hominis est, qui possidet ea, quæ dicuntur bona à vulgo. Sunt inquam bona ei, qui scit recte.i.vt decet vti illis bonis, & sunt mala ei qui non vtitur recte illis, quæ dicuntur à vulgo bona. CL. Immo.i.sed ille senex.s.Menedemus fuit semper importunus.s.acerbus, molestus, infestus, & quod dici solet, male gratiosus, quasi nõ opportunus, & nunc nihil magis vereor, quàm ne quid.i.quàm q aliquid (nam hic ne significat tantum) q ipse pater, nisi mauis pater esse vocatiui casus, referriq; ad Chremetem. Nil magis inquam vereor, q̃ ne.i.q ille senex Menedemus iratus plus satis.i.plus æquo, seu plus q̃ decet, faxit.i.faciat aliqd in illum Cliniam. CH. Ille ne.i.dicis te timere q ille senex sup. faciat aliquid in illum. Deinde Chr.se repressit per aposiopesim, ne confirmaret Cliniã, videns bonum esse vt in timore foueatur, sed reprimam.i.cohibebo me. neque offẽdam vltra eius patris teneritudinem in eũ nam vtile est illi.s.Menedemo hunc filiũ suum esse.i.permanere in me. CL. quia dixerat Chremes reprimã me, interrogat filius, qd tute.i.tu ipse mecum volgis sup.aut cogitas, secũ.i. apud te. CH. Dicam vt tu.i.vtcunque, siue qualitercunque erat.i. qualitercunque res se habebat.sñ oportuit mansum.i.oportebat filium manere. Vt curabo adductum tuum Pãphilum, pro adducere, vt prius visum est, fortasse.i.est possibile, quod pater erat aliquanto iniquior.i.seuerior & acerbior æquo, pp libidinem.i.pp lasciuiam eius filij, aut pp inordinatam, & temere susceptam voluntatem eius, pateretur.i.pati debebat, vel debuisset, vt faceres sæpe, pro facere debuisses, nisi mauis ad patrem referri, q.d.debebat pater eius pati libidinem, sed superior sentẽtia melior pp id, quod sequitur. Nam quem hominem ferret.i tolleraret, si nõ ferret.i.pateretur patrem suum. Tale & illud est in aliquo, Cuius saluti consulet qui suam negligit. Huccine.i.verum hunc filium æquum erat.i.decebat viuere, ex more.s.ex arbitrio illius.s.patris, an erat æquũ illum.s.patrem viuere ex more huius.s.filij, & id nõ est durũ.i.asperum, seu acerbum, aut toleratu difficile.s.quod insimulat eum.i.incusat mores. Nam insimulare significat accusare, seu incusare, hoc est mores malos reprehẽdere, vt insimulo illum superbiæ.i.incuso. Nam iniuriæ parentũ fermè sunt vnius rationis, seu similis, homo ille parens.s.qui est paulo.i.paululum tolerabilis.i.dignus qui toleretur (nã tolerabilis passiue capi debet) non vult filiũ suum sup.scortari crebro.i.sæpe, seu frequenter scorta ductitare. Scortari.n.vt Varro inquit, est sæpius meretriculam ducere, quæ meretrix à pelle scortum appellatur, q vt pellicula subigatur. Scortes enim pelles sunt arietinæ, & scorta, vt Fest inquit, & similiter Var. appellantur omnia ea pellibus facta, seu corijs. non vult, inquam parens tolerabilis filium cõuiuari crebro.i. frequenter suæ meretrici celebrare conuiuiũ. Nam conuiuor aris, deponens verbum, aut significat celebrare conuiuium, aut ad conuiuium inuitare, aut etiam frequentare conuiuia. Nonius etiam dicit inueniri conuiuo, pro conuiuor, pro eo quod est ad conuiuiũ inuito. Pomp.in mania, Si calendis conuiuant, idibus cœnant foris. Ipse homo tolerabilis inquam præbet exigue.i.parce, sumptum.i.impendia quæ fiunt in celebrandis conuiuijs & meretricibus fouendis, atque hæc omnia, quæ facit pater suus, tum.i.tunc ad virtutem acquirendam, & ad omittendas tales immunditias, verum.i.sed, vbi.i.postquam animus semel deuinxit.i.irretiuit, alligauit, inexuit se cupiditate, aut libidinis, aut honoris, aut opum. O Clitipho fili mi necesse est consequi.i.considerare, similia consilia.i.similia proposita, seu similia suscepta, quod dicunt inepte aliqui interpretari scitum, hoc est scitũ.i.scite, & docte, atque prudenter factum, & hic capitur passiue, quamuis scitus homo dicatur, sæpius, qui sciens est. hoc ergo scitum est.s.facere periculum, id est, facere experientiam, seu sumere experimentum, aut consilium ex alijs. nam periculum interdum videtur pro consilio capi. Cic.ad Trebatium Cor. Nihil audeo dicere cuius periculo tu stultus es.i.cõsilio, quod.s.periculum factum ex alijs sit tibi ex vsu.i. vtilitate, hoc est sit tibi vtile. CL. Credo.i.existimo ita esse, vt dicis sup. CH Eho ibo hinc intro.i.in domum vt videam quid cœnæ. minus dicit q̃ si dixisset, quæ cœna sit nobis, quod dicit solet inepte, pro videndo quid habemus ad cœnandũ. tu fili vt.i quandiu tempus diei est vide.i.caue, sis.i.si vis, ne quo.i.vt nõ in aliquẽ locum abeas.i.discedas, longius.i.nimis longe, hinc.i.ex hoc loco, quod dici solet, vide ne elonges te nimis de hoc loco.

LATO. ARgumentum} Indicatur Cliniæ rediens, & senex occasione exempli admonet filiũ {Nihil adhuc} Principium indicat qua de re sint inter se locuti adolescẽtes. {Proponitur aũt duorum exemplum, quorum alter modeste amat virginem, alter scortum petulanter deperit. {Quam vellem} Optatio. {Quem minus} Interrogatio vice negationis. {Parentis, patriam} Congeries ad amplificationem. {Atque hæc} Sententia verissima Immo ille fuit} Defensio ex criminatione personæ. q̃ senex adolescentem pertinaerat. {Dicam i vt vt} Dissimulat Chremes, & incusando Cliniam filium oblique monet. {Nam quem ferret} A maiori. {Hoccine erat æquum} Iustum à persona. {Quod illũ} Obiectio, q̃ refellit à patris officio. {Periculum ex} Sententia quàm vult esse commendatam filio.

PATRVO MARS. NIhil adhuc est, &c.} Suspicio amatoria, & timor hac scena describitur, quæ monet filios, vt parẽtum habeant rationem, & illis obsequantur, qui omni studio saluti filiorum consulunt, & honestati. Capiendumq; ex alijs docet exemplum, quod ex vsu nostro fiet. Vnde Horat.in epistola agens poetarum partes, sic canit:

> Recte facta refert, orientia tempora notis.
> Instruit exemplis.

{Manlium tamen oportuit} Mansum dicitur quasi mansuetum quoniam omnia quæ fera sunt, inquit Nonius, manuum crebro tactu mitescunt. Scitum est.i.præclarum, & doctrina plenum, quæ confert vitæ degendæ cum decoro.

GLAR. SI vspiam alibi, certe hic iustæ querelæ locus esse in annotatores huius auctoris, sed negocium omissa querimonia, sedulo agam. Sex prima carmina prorsus corrupto leguntur ordine, Quæ hic lectoris oculis subijcere placuit, dein iudicium nostrum addicere.

> Nihil adhuc est, quod vereare Clinia, haud quanquam etiam
> Cessant, simul & illam cum nuncio tibi affuturam hic
> Ego esse hodie scio, proin solicitudinem istam
> Falsam quæ te excruciat, omittas. CHR. Quicũ loquitur filius?
> CL. Pater adest, quem volui: adibo pater, opportune aduenis.
> CHR. Quid id est? CL. Hunc Menedemum nostin' nostrum
> vicinum? CHR. Probe.

Primus versus trochaicus tetrameter catal. est, sed in Haud quaquam, m. à fine non eliditur. Duo deinde sequentes sunt iambici tetram.catal.in quorũ priore Simul ante Et illam, ponendum, in posteriore, Scio, & Proin, duo sunt iambici Quartus Vsus est itidem iambicus, sed acatalecticus, si Filius trissyllabum fuerit, catalect.si Filius dissyllabũ. Quintus sextusq; troch.sunt catal.sed in posteriore, Quid.i.legẽdũ, ne sit iambus in trochaico quod Ioan. etiã annotauit, carminis rõne id poscente, inquit, cum cuiusmodi carmen esse, neutiquã nec in præcedẽtibus, nec in seq.ostendisset. Adiungendum præterea ei carmini verbum Probe. Quod quia Doct.sequẽti dedit carmini, ipsũ hypercatalecticũ iudicauit, cum

sequens

sequens ipse versus sit iambicus tetra. acat. quemadmodum omnes sequentes ad vsque scenæ finem.

C l. Huic filium scis esse? C h r. Audiuit.

Hic iamb. tetra. acat. incipiunt, vt diximus, ad finem vsq; huius scenæ. Primus versus loco sexto iambum habet, non elisa a, litera longa finali in Asia, sed breui facta propter vocalem sequentem, vt, Vale, vale, inquit, Iola. In secundo vel d, eliditur in Apud, vt sit primo loco anapæstus, vel bacchius est loco primo. In tertio versu prima syllaba Ad, à superiori versu eliditur. Et bene habet versus. In 4. vel Fuit monosyll. est, vel Pean secundus loco secundo. Et Voluptem, pro Voluptatem legendum, vt Satias, pro Satietas. Quintus versus habet anapæstum loco septimo, set hodie am, vt hodie dissyll. medium i, elidatur. Septimus, vel e, longũ habet in Caue, & s, elidit in Tempus, aut e, breue, & Nunc post tempus ponendum. In 10. vel Eam monosyll. est, vel pæan secundus loco primo. In 12. vel d, eliditur ante Ille, vel creticus est loco secundo, & s, in Minus. In 13. iambus est loco secundo, non elisa i, litera in Reliqui, sed breui facta propter sequenté vocalem, vt iamiam diximus. In 14. s, eliditur in Genus, & n, in diuitias, vt Act. 4. Sce. 6. in And. admonuisse Doct. In 15. quidã lib. habent verbum Est, post Animus. quod si recte legitur, illius erit dissyll. In 17. creticus est loco sexto, nisi vel r, in Semper, vel t, in Et, elidamus, quod ego non probarim. In 20. Tute legendum, & loco quarto erit tribrachys. In 21. Eius monosyllabum. In 23. Illius dissyllabum, ita Huius dissyllabum. In 25. Vnius dissyllabum. In 28. Cupiditate verbum ante Semel legendum. In antepenultimo, Periclum trissyllabũ est. In vltimo, de in Vide, sis, corripitur, si Dici trissyllabum fuerit.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Clitippo adolescens, Cereus in vitium flecti monitoribus asper, vt Horatius dixit solus loquens de patre queritur, vt mos est iuuenum paterna monita moleste ferentium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Solus hic Clitipho remansit, qui de patre conqueritur, vt mos est adolescentum. Hi enim paterna præcepta fere moleste ferunt, præsertim cum ab amore dehortantur. Aperit quoque conditionem familiarium parentum. qui vbi aliquantulum plus in to poti fuerunt, sat inconsiderate tum filijs coràm sua olim patrata facinora enumerant.

Octonarij.

CLITIPHO.

Q V A M iniqui sunt patres in omnes adolescentes iudices:
Qui æquom esse censent, nos iam à pueris illico nasci senes,
Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, quæ est nunc, non quæ olim fuit.
Mihi si vnquam filius erit, næ ille facili me vtetur patre.
Nam & cognoscẽdi, & ignoscendi dabitur peccati locus:
Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perij: is mihi, vbi adhibit plus paulo, sua quæ narrat facinora.
Nunc ait: Periclum ex alijs facito, tibi quod ex vsu siet.
Astutus. næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.
Magis nunc me amicæ dicta stimulant: da mihi. atq; affer mihi:
Cui Quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior:
Nam Clinia hic, etsi is quoq; suarũ rerũ satagit. attamen
Habet bene ac pudice eductã, ignaram artis meretriciæ.
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, recte est. nam, nihil esse mihi, relligio est dicere.
Hoc ego mali nõ pridem inueni: neq; etiã dum scit pater.

Q V A M iniqui sunt patres} Solus Clitipho permansit, qui de patre conqueritur, vt mos est adolescentum, qui paterna præcepta moleste ferũt. {Quæ nunc est} Huic illud contrarium, Sed nunc ea me exquirere, iniqui patris est. nam quod ante hac fecit, nihil ad me attinet Dum tempus eam rem tulit, siui animum vt expleret suum. {Ex sua libidine} Libido est quæq; voluntas temere suscepta. Apud Sal. in Cat. eñ in bonam partem capitur, Magisq; in decoris armis, & militaribus equis q̃ in scortis & conuiuijs libidinem habebãt. {Cognoscendi, & ignoscendi} Ex affectu eorum loquitur, qui cũ alicui obnoxij sint alium habent animum q̃ haberent, si liberi esset. {Per alium ostendit suam sententiam. {Superius, Sed reprimam. nam in metu esse hunc, illi est vtile. {Vbi ad.} Quàm petulans sit filius in parentem, ostenditur, cuius præcepta cõtemnit. {Næ ille} Næ, pro certe ponitur. {Da mihi, atque affer} Verba sunt amicæ, quæ magis Clitiphonem stimulant, q̃ patris præcepta. {Satagit} Genitiuo iungitur. Satagit. i. anxius est & curiosus suarum rerũ. {Pudice eductam} Quod nos educare dicimus, antiqui educere dixerunt. {Procax} Procare poscere est. vnde procaces meretrices, ab assidue poscendo. & Proci vxorem poscentes in matrimoniũ. {Relligio} Metus vel solicitudo. Teren. in And. Dignus cum tua religione odio. Inde dies religiosi, infames vel infausti dicti, quos ex contraria causa propter * hominis diritatem relinquam. IOAN. CALPH. * omi

Vàm iniqui, &c.} Hic solus Clitipho permansit, qui de patre conqueritur, vt mos est adolescentum, qui paterna præcepta moleste ferunt. C. Quam. i. quantum patres sunt iniqui. i non æqui, sed acerbi & importuni iudices. i censores, in omnes adulescẽtes. i. erga iuuenes omnes, quasi dicat eos non rectum in eos habere iudicium, qui censent æquum esse. i. rectum esse, & iustum, nos nasci senes. i. habentes mores seniles, & sapientes, illico. i. continuo à pueris pro aduerbio ponitur. i. à pueritia, vel ab ineunte ætate, vel statim vt pueri sumus, aut cum primum pueri euadimus, neque. i. & censent inquam non esse æquũ nos esse affines. i. participes, seu finitimos, & conterminos, ac propinquos earum rerum, quas adolescentia. i. iuuenilis ætas, fert. i. affert, seu inducit. Ipsi patres, moderantur nos, scilicet. i. regunt nos, & imponunt habenas nobis, seu modum nobis adhibent ex sua libidine. i. ex mero arbitrio & voluntate, siue recta sit, siue nõ. Nam libido est quæq; voluntas temere suscepta, interdum tñ capitur in bonam partem. Salust. Magisq; in decoris armis & militaribus equis, q̃ in scortis & conuiuijs libidinem habebant. Moderantur ergo nos ex sua libidine, quæ. s. libido nunc est illis, non quæ libido fuit olim illis, cum iuuenes essent, & quales sumus, si filius erit vnquam mihi, næ. i. certe, ille filius vtetur me patre facillime. i. habebit me patrem benignissimum, & plurimum illi indulgentem. Nam locus. i. facultas occasio, opportunitas, commoditas dabitur illi à me cognoscendi multa, quæ fiunt à iuuenibus in lubrico positis, & ignoscendi. i. parcendi peccatis alienis. vel, vt alij habent, peccanti. i. erranti. Nam qui alias errauerit errantibus ignoscere non tenuit & eorum errata excusare. Non faciam supple filio meo, vt. i. sicut meus pater mihi facit, qui ostendit mihi suam sententiam. i. id, quod sentit per alium. i. per exemplum alterius. Perij. i. perditus sum præ nimia eius importunitate, & molestia. Is pater vbi. i. postquam adbibit. i. bibit, nihil plus significat, nisi aliquatenus augeat præpositio, paulo plus i. paulo largius æquo, & vbi narrat sua facinora. i. sua præclara facta. per ironiam dicit nunc. i. aliqñ sit, mihi facito periculum ex alijs. i. delige tibi, qui imiteris exempla ex aliorum euentis, quod periculum fit tibi ex vsu. i. vtile vt prius dictum est. Ne. i. verum, ille pater est astutus. i. cautus, quasi dicat minime, haud. i. non, scit quam fabulam. s. quas nugas (nam fabulæ loco habeo eius sermonem) narrat mihi nunc surdo. i. non attendenti, dicta meæ amicæ magis stimulant. i. solicitant me. Deinde subiungit verba amicæ semper petentis. Da mihi munus. s hoc vel illud. affer mihi aliquid noui. Cui. s. amicæ ita petenti, nihil habeo, nescio quid respondeã. i. debeam respondere, neq; quisquam est miserior me. Nam hic Clinia & si. i. quamuis, satagit suarum rerum. i. anxius & curiosus est earum faciendarum, at tñ habet amicam. s. eductam. i. educatam (nam quod nos educare dicimus, antiqui educere dicebant) bene. i. honeste, & pudice. i. caste & probe, & habet eam ignaram. i. nesciam artis meretriciæ. i. astutiæ, seu versutiæ meretriciũ, mea amica est potens. i. vel robusta, vel opulenta, procax. i. assidue petens. Prouocare enim vt Põpeius, inquit, significat poscere Inde procaces meretrices dictæ sunt ab assidue poscendo. Inde proci dñr vxorem in matrimonium poscentes. Itaq; prouocax. i. petax. dispoliatrix, magnifica. i. magnifice instructa supellectile, magnifice induta, magnifice epulans, & lauta, quærens conuiuia, quę omnia magnum, auri pondus poscunt, sumptuosa. i. auida sumptus. i. multa impendẽs, & propterea multa petens, nobilis. i. insignis in GVIN.

malam

malam partem.i.multis nota, quia videlicet frequentes habeat amatores, tum.i.deinde, rectè.i.placet ei, & probat ꝙ dem ei.i.faciam ei munera. Nam religio.i. metus & solicitudo est dicere nihil esse mihi.i.me nihil habere, quod dem ei. Religio.n.interdum capitur pro metu, vt alibi in Andria. Dignus cũ tua religione es odio. nodum in scirpo quæris, religione, inquit i.metu & solicitudine, vt ait No. Non pridem.i.non nuper, neq; paruo ante tempore inueni hoc mali.i.nactus sum hoc malũ, & irretitus in eo.s. in insano eius procacis meretricis amore, etiã neq; dum.i.& etiã nondum.i non adhuc pater meus scit me isto malo laborare.

LATO. Argumentum } Indignatio Clitiphonis aduersus patrē, qua exprimitur animus & petulantia paruũ modesti adolescentis. } Affines esse, }.i. particeps, deditos. } Perij } Indignantis. } Nunc ait } Arguit ineptiarum patris? } Surdo narret fabulam } Prouerbium. } Suarum rerum satagit, } Id est solicitus est. } Habet bene } Per collationem describit vtranq; amicam.

PETR. MARR. Quàm iniqui sunt patres, &c. } Censuram paternam adolescentulo voluptatibus dedito, molestam esse docet hęc scena: Iuuenis enim cum veneris facibus æstuat, & cum perturbatione viuit, vitam frugalem declinat, nondũ expertus indigentiam, quæ mortales reddit industrios, & ideo surdis auribus rationem audit monentem. Vnde si perseuerat, fit inutilis, & malus. Quapropter in primo Moralium, sic scribit Arist. illis iuuenibus vtilem esse doctrinam de moribus: ꝙ moniti sunt, qui suos appetitus rationi subijciunt, & agunt cum ratione.

GLAR. Eiusdem generis sunt hi versus iambici tetram. acatal. In tertio versu creticus est loco primo. In quarto vel Ea à superiore versu eliditur, vel sua monosyll. est, vel creticus primo loco. Quod libet ex his dicere queas. Et vel verbum Est omittendum, vel Nunc ante Quæ ponendum, vt habet vetustus meus liber. In septimo, vel Meus monosyll. est, vel bacchius loco secundo. In vndecimo vel s, in Magis eliditur, vel bacchius est loco primo. In decimotertio. Etsi is quoq; habent veteres libri, annotauit & id Ioan. In penultimo Et monosyllaba.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Clinia cessatione & mora Antiphilæ amicæ nimium torquetur, solet enim amantis animus omnis moræ quantumuis breuis impatienter esse.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Mira amantis solicitudo in hac scena exprimitur, cui amicam expectanti, hora dies, dies vero annus videtur. Amor enim res est suspicionis plena; Clinia itaq; dilatione, & mora Antiphilæ amicæ vehementer torquetur.

Octonarij.

CLINIA, CLITIPHO.

SI mihi secunda res de amore meo essent, iandudum scio
Venissent. sed vereor ne me absente mulier corrupta sit.
Concurrunt multa opiniones, qua mihi animum exaugeant:
Locus, occasio, ætas, mater, sub imperio cuius est mala;
Cui nihil iam præter precium dulce est. CLIT. *Clinia.* CL. *Hei misero mihi.*
*hic CLIT. *Etiam caues ne videat forte * hinc te à pater aliquis exiens.*
CL. *Faciam: sed nescio quid profecto mihi animus præsagit mali.*
CLIT. *Pergin' istuc prius dijudicare, quàm scis quid veri siet?*
CL. *Si nihil mali esset, iam hic adessent.* CLIT. *Iam aderunt.* CL. *Quando istuc erit?*
CLIT. *Non cogitas hinc longius abesse? & nosti mores mulierum:*
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. CL. *O Clitipho,*
Timeo. CLIT. *Respira: eccum Dromonem cum Syro; vnà adsunt tibi.*

IOAN. CALPH. SI mihi } Hic mira amantis solicitudo exprimitur, cui expectanti, hora, dies, annus videtur. } Si mihi amor res est suspicionis plena. Torquetur igitẽ Clinia mora & dilatione amicorum Antiphilæ. } Sed vereor ne mulier } Bene amantis exprimit affectum: qui semper omnia in deterius suspicatur. } Mihi animum exaugeant: } Augeri dicitur animus, quando multa concurrunt, quibus flectibus in eam partem in quam inclinatur. } Occasio, ætas, } Hic loci ex arte, rhetorica etiam ad maioris rei confirmationē valerent. } Occasio, locus, ætas, mater } Argumenta deducuntur aut à rebus, aut à personis. hæc enim, causa, tempus, locus, occasio, instrumentum, modus, & cetera rerum accidentia, à personis deducũtur hoc modo. Nam similes parentibus aut maioribus suis filij plerunq; creduntur: & nonnunquam ad honeste turpiterq; viuendum. Similiter à natione quoq; patria, ætate, educatione, & disciplina sumuntur. } Hei mihi } Hei datiuo iungitur. vt Virg. Hei mihi qualis erat. Heu vero accusatiuo, vt alibi Terent. Heu me miserum. } Mihi animus præsagit mali } Sic fieri consueuit, vt quoties aliquid expectamos, ea occurrant potius quæ mentem nostram ad cogitandũ aliquid mali trahant. } Qñ istuc erit? } Non potest credere ea nimia suspicione venturã amicam. } Non cogitas hinc longius abesse? } Clitipho remouet suspicionem ex animo Cliniæ, & locorũ interuallo, & ex cultu mulierum, quæ maiorem temporis partem in se ornando conterunt. } Clitipho, Timeo } Vide nulla re arceri posse suspicionem ex pectore amantis. } Eccum Dromonem cum Syro; } δεικτικῶς. & cum gestu nimiæ lætitiæ pronunciandum est.

GVID. SI mihi, &c. } Hic mira amantis solicitudo exprimitur, cui expectanti hora dies, annus videtur. CL. Si secundæ res.i. prosperæ succedentes essent mihi de amore meo i. quãtum amorem spectat. Iandudum.i. paulo ante. vel cape pro iampridem: venissent.s. Antiphila, & serui, qui eam accersiuerunt: scio.i. non dubito ꝙ iam venissent, sed vereor ne mulieres.s. Antiphila corrupta sit.i.ne pecuniarũ largitione ad alium diuerterit: hic.i. in hoc loco: me absente.i. quandiu fui absens. multæ opiniones concurrunt.i.simul in mentem veniunt, quæ exaugeant mihi animum ad credendum eam fuisse corruptam. Subdit ea, quæ exaugent animum ad id credendum, videlicet occasio.i.opportunitas, vt corrumpatur, quia formosa, & multis forte iuuenibus placens, ac nota locus, quia.s.est in eo loco, vbi aliæ petulantes, & ideo contagione facilis lapsu est ætas, quia iuuenilis & flore iuuentutæ nitens, quæ plerunq; lubrica est mala, & improba mater: sub imperio.i.sub potestate cuius est (hæc omnia exaugent animũ ad credendum eam esse hic corruptam) cui.s.matri, sub cuius est imperio, nihil est dulce.i.carum, suaue, placens, præter preciom.i.præter pecunias & mercedẽ. CLIT. O Clinia, vocat eũ vt attendat quod dicere cupit. CL. Hei mihi misero.i. sentio me miserum, & illud dictum interiectionis vim obtinet. CLIT. Etiam caue, ne aliquis exiẽs à patre vbi inepte dici solet de penes patrẽ, videat te forte hoc. CL. Faciam.i.cauebo, sed profecto.i.certe t' animus præsagit.i.prænunciat, prædicit, præsentit, prædiuinat mihi nescio quid mali. CLIT. Pergin'.i.conaris ne aut niteris seu prosequeris dijudicare, istud prius quam scias quid veri sit in eo. CL. Si nihil mali esset iam Antiphila adesset.i.præsens esset hic. CLIT. Iam mox.i.statim, aderit hic.i. præsens erit hic. CL. Quando istud erit ꝙ aderit. CLIT. Non cogitas eam abesse.i. remotam esse: longius.i.multũ longe: hinc.i.ex hoc loco, & nostin'.i.cognoscis, nemures.i.modos mulierũ, dum.i.quandiu moliuntur.i.lenes seu molles cute efficiuntur, siue dum fucantur, & dum.i.quandiu: comuntur.i. pectuntur: annus est.i.annum vnũ conterunt integrum in lenienda seu mollienda cute sua, & in pectendis capillis. CL. O Clitipho timeo. CLIT. Respira.i. resume vires, recrea, te, celsa, à timore aĩm reuoca, seu resume, colligere, ad te redi, resurge à me tu. eccũ.i. ecce hic propè Dromonẽ vna cũ Syro. ipsi serui adsant.i. appropinquant.i.propè sunt tibi.

LATO. Argumentum } Querela & solicitudo Cliniæ ob cunctantem Antiphilam. } Si mihi secundæ } Suspicio à cunctatione. } Multæ opiniones } Confirmatio suspicionis per circonstantias, & est congeries. } Non cogitas } Diuersæ causæ cunctationis, quibus soluitur suspicio Cliniæ.

PETRVS MARR. SI mihi, &c. } Amãtis animus moræ quantumuis breuis impatiens, hac scena exprimitur. Aestu nanq; amoris fluctuãs, rei venereæ amator distrahatur, & rationis normã despiciẽs, id affectat, quod sibi proposuit. Arist. in Moral. sic ait: Quod si magnæ sint, vehementesq; cupiditates, rationem quoq; extrudunt, atq; eijciunt; quamobrem mediocres sint ipsæ. & perpaucæ, ac rationi non aduersentur, oportet. } Dum moliuntur, &c. }.i.dum se præparant multiplici cultu, ædificant formam varijs rebus. Inde demoliri, est destruere id, quod ædificatum est. } Comuntur }.i.ornantur in capillis, quos calamistro digerunt in cincinnos.

Eiusdem

GLAR. Eiusdem generis cum prioribus scenæ versibus. Secundum versum Ioan ita legit:

Venissent. sed vereor ne mulier ab absente hic correpta sit.

Atque ita habet etiam vetustus meus liber. Rursum quartum idem ita legit;

Occasio, locus, ætas, mater, cuius sub imperio est mala.

Atque ita cuius monosyllabum fuerit. & placet hæc lectio. In 7. Mihi monosyllabum totum eliditur. In 8. s, in Istuc eliditur, vt primo loco sit dactylus; nisi creticum malimus eodem primo loco quod placet, & Prius monosyllabû, nisi & secundo loco creticum credamus, vt duo sint ordine cretici. In antepenultimo diuersa est lectio. quidã legunt, Non cogita hinc lõgius abesse. & sic s, eliditur in Longius. Quidã, Non cogitas hinc lõgule esse, & bene cõstat versus. In penul. versu melius placet Comũtur verbũ, quod & Doct. ita legit. q̃ Conantur, quod Aldi habebat liber.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Clinia ex Syro intelligit se absente pudice admodum vixisse Antiphilam qua ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur, quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc scena plena est timoris, & suspicionis, quibus Clinia, & Clitipho magnopere afficiantur. Verum Syrus vtriq; succurrit tollendo quoad potest suspiciones, formidinem. Is inter narrandum pudicam Antiphilæ vitam & mores aperit, quo ingenti Cliniam gaudio profundit tandem Bacchidem Clitiphonis amicam intra confidentia ad cœnam, patre quoq; presente, adducit hanc tamen fingit esse Cliniæ, ita astute, vt & Clitiphoni gratificetur, & eius patrem minime offendat.

Tetrametri partim Trochaici, partim Iambici.
Præterea Senarij non pauci.

SYRVS, DROMO serui. CLINIA, CLITIPHO.

AIN' tu? D. Sic est. S. Verum interea dum sermones cadimus,
Illæ sunt relictæ. CLIT. Mulier tibi adest, audin' Clinia?
CL. Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho.
CLIT. Minime mirum, adeo impeditæ sunt; ancillarũ gregem
Ducunt [illegible]m. CL. Perij, vnde illi sunt ancillæ? CLIT. Men' [illegible]s?
S. Non opo[illegible]elictas. portant quid rerum. CL. Hei mihi.
S. Aurum, vestem: & vesperascit, & nõ nouerunt viam
Factum à nobis stulte est. abi dum tu Dromo illis obuiam.
Propere: quid stas? CL. Væ misero mihi, quanta de spe decidi.
CLIT. Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? CL. Rogitas quid fiet?
Videã', tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum vna ancillula
Hic reliqui. vnde ea esse censes? CLIT. Vah, nunc demum intellego.
S. Dij boni quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio,
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?
Sed video, eccos quos volebam. CL. O Iuppiter vbi nam est fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci
Collocupletasti te Antiphila, & me in his deseruisti malis:
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minus sum obsequent:
Cuius nunc pudet me & miseret: qui harum mores cantabat mihi,
Monuisse frustra: neque potuisse vnquam ab hac me expellere:
Quod nunc tamen faciam: tum cum gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. S. Hic de nostris verbis errat videlicet,
Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit:
*Quantum ex ipsa re coniecturam * fecimus.* * cepimus.
CL. Quid est obsecro: nam mihi nunc nihil rerum omnium est
Quod malim, quàm me hoc falso suspicarier.
S. Hoc primum, vt ne quid huius rerum ignores? anus
Quæ est dicta mater esse ei ante hac, non fuit:
Ea obijt mortem: hoc ipsa in itinere altera
Dum narrat, forte audiui: CLIT. quæ nam est altera?
S. Mane; hoc, quod cœpi, primum enarrem Clitipho;
Post istuc veniam. CLIT. propera. S. iam primum omnium.
Vbi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores;
Anus quædam prodit: hæc vbi aperuit ostium;
Continuo hic se coniecit intro, ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit:
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cuiusq; ingenium vt sit, declarat maxume.
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis caussa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi,
Nulla res malas expolitam muliebri;
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus neglegenter, pax. CL. Syre mi obsecro
Ne me in lætitiam frustra conijcias. S. anus.
Subtegmen nebat; præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vna pannis obsita,
Neglecta, immunda illuuie. CLIT. si hæc sunt Clinia
Vera, ita vti credo; quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicis sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoq; signũ est dominam esse extra noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuncij
Nam disciplina est eiusdem, munerarier
Ancillas, primum ad dominas qui affectant viam.
CL. Perge obsecro te, & caue ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
S. Vbi dicimus redijsse te, & rogare vti
Veniret ad te; mulier telam deserit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi; vt
Facile scires desiderio id fieri tuo.
CL. Præ gaudio (ita me dij ament) vbi sim nescio.
** Ita timui. CLIT. at ego nihil esse sciebam Clinia.* * Ita
Agedum vicissim Syre, dic quæ illa est altera.
S. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid Bacchidem?
Eho, scelešte quò illam adducis? S. quò illam ego? ad nos scilicet.
CLIT. Ad patrem ne? S. ad eum ipsum. CLIT. ò hominis impudentem audaciam. S. heus
Tu, non fit sine periclo facinus magnum, & memorabile.

CLIT. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quaesitum scelus:
Vbi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? S. at enim. CLIT. quid enim? S. si sinas, dicam. CL. sine.
CLIT. Sino. S. ita res est, hac nunc quasi cum. CLIT. quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit? CL. Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.
S. Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius
Clitipho est: neque ferri potis est. CLIT. audiendum hercle est: tace.
S. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi effici.
Tuum esse in potiundo periclum non vis. haud stulte sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
Aut haec cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu vt sit, copia est:
Tum, illi argentum quod pollicitus es, eadem hac inueniam via:
Quod vt efficerem, orando surdas iam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? CLIT. siquidem hoc fit. S. siquidem experiundo scies.
CLIT. Age age, cedo istuc tuum consilium quid id est? S. assimulabimus.
Tuam amicam, huius esse amicam. CLIT. pulchre: cedo: quid hic faciet sua?
An ea quoque huius dicetur, si haec vna dedecori est parum?
S. Immo ad tuam matrem deducetur. CLIT. quid eo? S. longum est Clitipho,
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera caussa est. CLIT. fabulae:
Nihil satis firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
S. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini.
Sine periclo esse. CLIT. huiusmodi, obsecro, aliquid reperi. S. maxume.
Ibo obuiam hinc: dicam, vt reuortantur domum. CLIT. hem,
Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnem metũ,
In aurum vtramuis ociose vt dormias.
CLIT. Quid ago nunc CL. tu ne? quod boni. CLIT. Syre, dic modo
Verum. S. age modo: hodie sero: ac nequidquam voles,
CL. Datur modo: fruere dum licet: nam nescias,
Eius sit potestas posthac, an unquam tibi.
CLIT. Syre inquam. S. perge porro, tamen istuc ago.
CLIT. Verum hercle istuc est, Syre, Syre inquam heus heus Syre.
S. Concaluit: quid vis? CLIT. redi, redi. S. assum, dic, quid est?
Iam hoc quoq; negabis tibi placere. CLIT. immo Syre
Et me, & meum amorem, famam permitto tibi,
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, vide.
S. Ridiculum est, istuc me admonere Clitipho:
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic si quid nobis forte aduorsi euenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
*Quapropter neutiquam haec res * neglectu est mihi.* * neglectui
Sed istum exora, vt suam esse assimulet. CL. scilicet.
Facturum me esse. in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. CLIT. merito amo te Clinia.
CL. Verum illa nequid titubet. S. perdocta est probe.
CLIT. At hoc demiror, qui tam facile potueris
Persuadere illi, quae solet quos spernere?
S. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est
Primum: nam misere quendam offendi ibi militem
Eius noctem orantem. haec arte tractabat virum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet.
Eademq; vt apud te esset ob hoc quam gratissima,
Sed heus tu vide, sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui, quàm esse soleas impotens.
Inuersa verba, euersas ceruices tuas.
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.
CLIT. Laudabis. S. vide sis. CLIT. tutemet mirabere.
S. Sed quàm cito sunt consecutae mulieres!
CLIT. Vbi sunt? cur retinet? S. iam nunc haec non est tua.
CLIT. Scio, apud patrem, at nunc interim. S. nihilo magis.
CLIT. Sine. S. non sinam inquam. CLIT. quaeso paulisper. S. veto.
CLIT. Saltem salutare. S. abeas, si sapis. CLIT. eo. quid.
Istic? S. manebit. CLIT. ò felicem hominem. S. ambula.

IOAN. CALPH.

AIN' tu?} Haec scena plena est & timoris & suspicionis; sed persona seruilis vtriq; succurrit. {Ain' tu?} Hoc sic lege, vt intelligas multa verba praecessisse. {Mulier} Non Antiphila, aut amica, sed sic dixit, quasi illi qui desperauerat redituram. {Ego vero audio} Verba sunt respirantis, & ad se redeuntis. {Minime mirum} Mulieres à natura tardae in incessu sunt, sed hic additur caussa tarditatis. {Minime mirum} .f. si relictae sunt. {Perij} Cliniae suspicio, quod amica corrupta sit, ab ancillarum grege oritur. has enim ab alijs amatoribus esse putat. {Portant quid rerum} Ob hoc non est securus Syrus, quod mulieres relictae sunt. {Et vesperascit, & non nouerunt viam} Causa cur non oportuit relictas, quis.n. tutus, si quid portat, & in nocte, in incerto itinere? {Vae misero mihi} Magis suspicatur Clinia quod à Syro aurum & vestem audierit. {Abi dum} Dum, παρέλκον. {Vnde ea censes?} Vnde essent ista, tanquam notum esset non explicuit. {Quid turbae est?} Persona seruilis, vtpote fidelis heri impensius timet. {Quid turbae est?} Turba primum perturbationem significat. inde turbo turbas, perturbo, deturbo. Dehinc multitudinẽ, quae ferè turbatione non vacat. {Capient} Alias deligent significat. Virg. Aut carpere, aut captas iam despectare videntur. {Eccos quos volebam} Eccum eccam, eccos eccas, ellũ ellam, ellos ellas, ab ecce composita sunt, & per aduerbia resoluuntur, nõ per pronomina. Eccum, ecce, hic, subintellige virum de quo agebamus. eccam, ecce hic, subintellige foeminam. Ita ellum, intellige ecce illic virũ, &c. {O Iuppiter} Sic exclamat dum putat ab amica esse deceptum. {Errans} Hinc errones dicunt. {Pudet & miseret} Rectè, quia post pudorem solet consequi misericordia. Pudet, verecundiae est: Piget, poenitentiae. Terent. in Adelph. Fratris me quidem pudet pigetq;. Et bene pudet de filio in patrem. in Andria, Tum patris pudor. {Cantabat} Hoc est frequenter dicebat. & significãtius dixit cantabat. & antiqui canere, pro eloquij dixerunt. {Ab hac} Sic dixit, quia nondũ appulerat, etsi superius, Me deseruisti, dixerit. {Hic de nostris verbis} Superius, Portant quid rerum, & aurum, & vestem, dixit. {Videlicet} .f. & videlicet idem significare videntur quod certe, sed habent vsum suum per amaritudinem cum de risu permixtam. Virg. Scilicet hic superis labor est. Quintilianus, Hoc videlicet expectasti. {Ex ipsa re} Ex signis quae dicturus est. {Anus quae dicta est mater} Hoc contra illud est quod supra dictum à Cliniae, Mater sub imperio cuius est mala. {Ea obijt mortem} Hoc dictum ne, ab illa corruptam

amicam

amicam suspicetur. {Alteræ dum narrat} Antiquum est nos, alteri dicimus. {Quæ nam est altera?} Interrogat, quia nondum intellexerat amicam aduentare. {Properat} Properat qui festinanter aliquid agitur vel dicit. Virgilius, Multa forent quæ mox cœlo properanda sereno Maturare datur. {Iam primum omnium} Sic incipit, vt multa pudicitiæ signa narraturus. Liuius in j. ab Vrb. cond. Iamprimum omnium satis constat. {Anus quædam prodit} In Eunucho de vilissima persona, Prodi foras male conciliate. {Ad lanam redit} Hæc signa sunt pudice vitam agentis. Sic in Andria, Primum hæc pudice, vitam, parce, ac duriter agebat lana & tela victũ quæritans. {Vitam exegerit} Aliter dicitur exigere vitam, exigere fabulam, & exigere opus. Significat.n. traducere, capellere, & finire. {Existimandi copiam} Iudicandi. Aestimare.n. est considerare: Existimare vero, iudicare. {Nam prius consideramus ea quæ iudicanda sunt. {Quæ cuiusq; ingenium} In Andria, Nam qui cũ ingenijs conflictatur, eiusmodi, &c. {Offendimus} Reperimus. Offendere ferè idem est quod reperire. {Eius anuis causa} M. Varronem & P. Nigidium viros Romani generis doctissimos constat non aliter locutus esse & scripsisse, q̃ senatuis & domuis, qui est primus casus ab eo, quod est senatus & domus. {Ornantur sibi} Non vt placeant amatoribus. {Nulla mala re expoliatam,} Hoc est non fucatam. Mala enim, à similitudine mali, hoc est pomi, nomen assumpsit. Nam.i. quod præminet inter nasum, oculos, & buccam, quod rotundum est, & in speciem mali. {Capillus passus}.i. sparsus. Virgilius, Crinibus Iliades passis. Sunt quædam verba quæ à diuersu veniunt præsenti, sed in præterito confunduntur, sicuti à patior, ita à pando passus descendit, à vertor, & verror, versus sum. {Pannis obsita} Sic in Eunucho, Pannis annisq; obsitũ. {Immunda illuuie} Proluuies & illuuies significantiam habent parem, & immunditia est. Virgilius: Fœdissima ventris Illuuies. {Sordidatam & sordidã} Sordidus à natura dicitur: Sordidatus vero fit vrgente necessitate. Sordidatam, refertur ad illud, Pannis obsita. Sordidã ad illud, Neglecta immunda illuuie. {Extra noxam} Hoc est culpam. Noxa etiam significat damnum. Suetonius in Cæsare, Spurinamq; irridens, & vt falsum arguens, quòd sine vlla sua noxa Idus Martiæ essent. {Nam disciplina est} Præceptum in arte amandi vt amatores prius ancillas corrumpant. {Affectant} Affectare, est pronũ animum ad faciendum habere. {Falsam gratiam}.i. mentiendo. {Oppletos} Nam & ex nimio gaudio interdum lacrymæ prouenire solent. {Age dum} Age, singularem numerum desiderat, Agite, pluralem: Age dum vero vtrunq;. {Quæ est illa altera?} Interrogat non immemor verborum Syri, ô Clitipho, post istuc veniam. {Hem, quid} Hem, interiectio est noua res & optime audientis. {Quo illam ducis?} Hoc cum timore pronunciandum. Timet ne pater illius amicam cognoscat. {O impudentem audaciam} Bene audaciam, quæ proprie est temeritas. {Heus tu non fit sine periculo facinus} Sententia generalis, quæ & seruis conuenit. {Hoc vide} Sic dicere solemus his qui res maxima aggrediuntur. {Vbi si paululum} Verba proprie alicuius committentis alteri cum periculo vel res suas, vel salutẽ. {At enim} Aliquid supplendum. Syrus dicere volebat, aut in ea re non esse periculũ, aut se effecturum quod intendit. Sed illius sermonẽ Clitipho interrupit. {Ita res est, hæc nunc quasi cum} Hæc oratio imperfecta est, vtpote à Clitiphone, qui impatiens audiẽdi est, interrupta Recusat.n. Clitipho pericula, & vult amica sine his potiri, quod Syrus fieri posset negat, quia necesse est, si amare vult, vt admittat pericula. Ergo subintelligendum est, q̃ hic velit campos esse voti sui sine periculo, quemadmodũ si aliquis sine belli periculo velit consequi victoriam, aut aliquid tale, vt sit prouerbium vsitatũ in ignauos, qui sine labore consequi vellent quod optant. {Malum} Aduerbium est interpositæ indignationis. {Potis est} Pro, non potest. {Vis potiri} Potiora potis descendit, ideo illi in significatione est simillimum. dicitur enim, sum compos animi, aut rationis, q̃ hæc habeo. {Vis, quod des illi, Effici} Pro inueniri positum. {Haud stulte sapis} ἀ... id.n. velle sine periculo, quod fieri non potest, est insipientis. {Aut hæc}.s. pericula. {Cum illis} Inuidiose illis, cum in vna sit, sic in Eunucho. {Non perpeti meretricum contumelias. {Harum duarum conditionum} Hoc sic infert Syrus, tandem velit consilium suum anteferri. {Harũ duarum conditionum} Aut velle pericula cum amica, aut amittere eam vna cum periculis. Condictio, est actio in aliquem, vel denunciatio. condicere enim, prisca lingua, est denunciare, conditio vero sine c, vt hic est legendum, est cum vno certam legem in se continens. Alibi Terent. Accepit conditionem, dehinc quæstũ occipit. Dicitur etiam bonæ conditionis, ita vt referas ad fortunas, non ad mores.i. diues est. Est etiam conditio inter plura eligenda, sortis oblata electio. {Conditionum}.i. optionum electionum. {Quod vt efficerem} Superius, Vis, quod des illi effici. Id efficimus, quod cum magno conatu & molimine facimus, vixque per nos finem accipit. {Si quidem} Syrus repetit verbum Clitiphonis, q̃ per eum dubitare videat. {Assimulabimus tuam amicam} Callide Clitiphonis amica, Cliniæ esse simulatur, vt Antiphila ad Sostratam deducatur, quæ post agnoscetur filia Chremetis, qua cognita, & altero consilio inuento è Syro, extorquebitur argẽtum à Chremete, quod Clitipho Bacchidi promiserat. {Dedecori est parum?} Turpe est habere vnam amicã, nedum duas. {Quid eo?} Cum interrogatione, q. d. Quid tum, si ad matrem deducetur? {Fabulæ} Rectæ fabulæ, quia neq; vere sunt, neq; verisimiles. {Huiusmodi obsecro aliquid} Quam stulte amans inducitur credere Syrum, qui iocatur, iam habere aliquid, quo potiatur amica sine periculo. {Quid ago nunc?} Dubius & circa periculũ, & circa amicam, quærit consiliũ. {Age modo} Sic pronunciandum est, vt Syrus discedat, & dicat amicæ Clitiphonis, vt domum reuertatur. {Syre inquam} Trepide Syrũ reuocari iam decedentem. {Tamen istuc ago} Quod cœpi.s. vt dicam amicæ, vt domum cedeat. {Verum hercle}.i. verba creduli & trepidi amantis, & concedere nolentis Syro vt quod cõstituerit peragit. {Concaluit} Bene de amore concaluit. In Eunucho, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis {Ne quid accusandus} Ne quid, dest ob, vel propter. & est admonitio aliquid alicui trepide cõmittentis. {Quasi istic minor mea res agatur} Securius cõmittimus his ad quos non minus pertinet quod agendum, q̃ ad nos. {Huic homini verbera} Amabant veteres de proximo similia dicere. Cicero Minus carum putauit, siue de armario, q̃ de sacratio fuisset ablatum. {Homini huic} ... hæc dicit seipsum ostendens. {Ne illa quid titubet} Subaudi timeo. Titubare proprie, est pedibus non valentis insistere, quales sunt ebrij. Ad animum quoque transfertur, quoties ab animo verba dissentiunt. Veretur igitur Clitipho, ne quid timere effundat quo se indicet. {Quæ solet quos spernerem} Quos.i. quale amatores. Virg. Quos ego sum toties iam dedignata maritos. {Miserum quendam ostendi} Rectè miserum dixit, vt ostenderet non admissum arte.s. meretricis. {Inopem}.i. sui. Ouid. Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. {Inuersa verba} Omnia ponit quæ ab amante vecorde fieri solent. {Inuersa verba}.i. verba præpostere, & in contrariũ pronunciata. Est enim inuertere, quasi in contrarium vertere, & præpostere verba pronunciare, vt prolao vola. {Versas ceruices} Ceruix seu ceruices, posterior pars colli, vbi origo est omnibus neruis. vnde homo duræ ceruices dicitur quasi indomabilis, & quasi duri capitis, & duræ mentis. Euersas ceruices. Contrarium est erectas ceruices. Et significat illum flecti & domari ab amica. {Vide sis} Vultuose pronunciandum est. {Cur retines?} Impatientia amantis ostenditur. Nam visa amica, Clitipho verba Syri obliuioni tradiderit. {Apud patrem} Obseruabo id, quod me admonuisti. {At nunc interim} ... amantis, vt si, Sine interim paulisper cum amica ludere. {Nihilo magis} Vult Syrus eum perpetuo modestum, ne si inceperit, non possit se abstinere, etiam patre vidente. {Quid istic?} Istic, pro iste.

Ain' tu? &c.} Hæc scena plena est & suspicionis, & timoris, sed persona seruilis vtriq; succurrit. Serui aũt in fronte scenæ ex abrupto colloquũtur, tanquam pergentes in incepto colloquio, quod vltro, citroque in via conferebant. S. Ain' tu.i. dicis tu verum, quid autem dixerit Dromo, nõ est curandum. nam iste est abruptus sermo ex cõmuni vix colloquio. D. Sic est vt dico. S. Verum.i. sed, dum.i. quandiu. cædimus.i. commiscemus sermone.i. colloquia, ille mulieres sunt relictæ. Cædere, vt vult Non. vltra ceteras significationes, interdum significat cõmiscere allegatq; Lucilium dicentem Tineæ omnia cædunt.i. commiscent, vt ipse interpretatur, nostro autẽ hic proposito optime congruit. Clit. Mulier adest tibi.i. ecce propinquat tibi mulier, quam tantopere optabas, audin'.i. vtrum audis seruos Cliniæ. Clit. Vero.i. certe, vel sed, ego nunc demum.i. nunc solũ, vel tandem, video, audio, & valeo.i. sanus sum, cum prius languerem præ timore, & quasi consternatus essem mei sensus sua non rectè exercebant officia. Syr. serui non videntes adolescentes pergunt in sermone incœpto, itaq;, inquit. Clit. Minime mirum.i. non est mirandum si sint relictæ. adeo.i. vel valde, vel in tñ sunt impeditæ.i. retardatæ ab incessu veloci. causam subdit, ducũt secum gregem.i. cateruam, ancillarum.i. famularum, ac si diceretur vnus grex ouium. Cl. Perij.i. perditus sum, & saucius illo dicto. vnde ancillæ tam multæ sunt illi.i. vnde tota acquisiuit ancillas. Clit. Men' rogas.i. vtrum me interrogas. S. Non oportuit relictas, pro relinquere, vt sæpe accusatiuus & ablatiuus participiorum præteriti temporis ponuntur pro infinitiuis.i. non oportebat relinquere eas portant quid.i. aliquid rerũ, hoc est aliquas res, quare non tuto incedunt sine tutoribus. Cl. Hei mihi interiectio dolores ostendens, S. Pergit seruus in sermone, quia

Gyra.

quia dixeras portant quid rerum.s. aurum vestem, &.i.huc accedit ꝙ vesperascit,i. vespera fit, seu ad vesperam venitur, & propterea non erant relinquendæ, & non nouerunt i.nesciunt viam. stulte factum est à nobis illud.s.ꝙ eas reliquimus, tu Dromo abi dum.i.vade,abi dum est parelcon.i adiecto syllabica, ab ergo pro pere.i.celeriter,obuiam.i.in occursum aduerbium est, illis.s.mulieribus,quid.i.cur,stas.i.non vadis. proprie h.d. vt eum accelerare efficiat. Cl. Væ mihi misero,q.d.sum maledictus & infelix de quanta spe decidi.i.sum frustratus & deiectus. Clit. Quid illud est,autem.i.sed,quæ res solicitat.i.auget, solicitum reddit te. Cl. Rogitas quid sit,viden'.i.vide ne aurũ, vestem,ancillas essa sup.illi puellæ,quam ego reliqui hic cum vna ancillula, vnde censes.i.iudicas eam esse illi Clit vah.irridentis, siue illudentis interiectio est,demum.i.tandem intelligo quid te solicitat, S. Dij boni quid turbæ est.i.quæ turba mulierum. admiratur tãtam cateruam & senia sumptibus timet. Turba primo dicit turbationem, inde perturbo,conturbo. deinde multitudinem, quę ferè perturbatione nõ vacat,ędes nostræ vix capient.i.recipient eas, hoc est vix poterunt recipi in nostra domo, scio.i.non dubito,ꝙ ædes nostræ vix eas capient, deinde subdit admirando, quid comedunt? quid bibent? quid erit miserius nostro sene.i. Chremete.v. quid erit eo infelicius,ꝙ tantam turbam pauerit,sed eccos.i.ecce hic video eos,quos volebam videre, vel quos petebam.s.ambos adolescentes. Eccũ eccam,eccos eccas significat ecce hic eum eam, eos eas,ellum ellam, ellos ellas significat ecce illic eum eam, eos eas, & omnia sunt aduerbia ad ecce composita. Cl. O Iupiter,qui iura hospitalitatis curas,vbi nam.i.vbi est fides.i.constantia & veritas siue fidelitas ac fiducia,dum.i.quandiu, ego demens.i. desipiens careo patria. Errans.i. peregrinabundus propter te, quia tua causa à patria sum expulsus verborũ increpationibus. O Antiphila tu interea collocupletasti.i.ditasti te.i locupletem te effecisti,& deseruisti.i.dereliquisti & habuisti contemptui me in his malis propter quam.s.te sum.i.versor in somma infamia,& sum minus nõ obsequens meo patri Menedemo, cuius.s.patris nunc me pudet & miseret.i. verecundia teneor & misericordia eius patris, qui cantabat.i.frequenter inculcabat mihi mores harum meretrices cum antiqui canere pro eloqui capiebant. Dolet ipse pater se frustra monuisse me,vel potius ne sic intellige, illud sup. quod sequitur dolet mihi.i. est mihi dolori.s. eũ patrẽ monuisse frustra neq; potuisse vnquã expellere me.i.abducere, abstrahere me ab hac.s. ab huius amore,quod tamen nunc faciam.i.abstraham me ab ea. nolui abstrahere me ab ea. tũ.i.tunc,cũ illud.s.me abstrahere potuit esse mihi gratum.i.iucundum,quia tunc fuissem patri obsecutus & eius morem gessissem voluntati. Nemo est miserior me. S. Hic Clinia errat.i.in errorem labitur de nostris verbis.i.propter verba nostra. videlicet i. certe eis verbis quæ locuti sumus hic, ô Clinia accipis aliter tuũ amorem, atque.i.ꝗ se habet nam & vita eius puellæ est eadem.i.modus viuendi eius est talis, qualis fuit,& animus eius est.i. ęqualis similis erga te, ac si sicut fuit prius quantum cepimus coniecturam ex ipsa re.i. ex ipsa ratione se habendi,ꝗ prę se fert. Cl. Obsecro quid est,quod dicis.nam nihil omniũ rerũ.i. nihil ex omnibus rebus est mihi. ꝙ mallem.i. potius velim,ꝗ me suspicarier.i.suspicari,falso.i.immerito,hoc.s. eam me deseruisse,&c. S. Primũ.i.in primis scito sup. hoc quod sequitur,vt ne quid.i.vt non aliquid rerum huius puellæ ignores, anus.i.vetula,quæ dicta est ante hac.i.ante hoc tempus. mater eius puellæ non fuit mater eius. Ea anus obijt mortem.i. mortua est forte audiui hoc.s.eam abijsse,&c. dum ipsa puella narras alteri, more antiquo,pro alteri mulieri.s.in via.i.interueniendũ. Clit. Quæ nam altera est cui dicis eam narrasse id, h. d. nam nondum intellexerat amicam Bacchidem aduentare cum Antiphila. S. Mane.i.sine interrogare,& me sine progredi quorsum volo, primum.i.in primis,enarrem.i.dicam, recitem hoc quod cœpi.i.institui dicere, post.i. postea ô Chr. veniam istuc.i. ead.m super id, quod interrogas. Clit. Propera properat qui festinanter aliquid agit,vt dicis S. Iam primum omniũ. sic incipit multa pudicitiæ signa narraturus,vt Liuius, Iam primũ omnium satis constat. Iam primũ omnium.i in primis,siue in principio. nam principium est primum omnium. Vel sic intelligas, Iam primũ omnium.i.ecce primum omnium, ꝙ sequitur,vbi.i.cum ventum est, impersonaliter.i.peruentum est & accessum, aut appulsum à nobis ad ædes.i.ad domum puellæ, Dromo pulsat.i. percutit fores.i. hostia domus,quædam anus prodit.i.exit è domo, vbi.i.postquã hæc anus aperuit hostium continuo hic Dromo coniecit.i. cum impetu ingressus est intro.i.in domum,ego consequor eum & ingredior. anus obdit.i.obijcit,opponit pessulum.i.repagulum, siue obicem,seu obstaculum foribus.i.hostio de pessulo superius dictũ est,redit.i.reuertitur ad lanam.i.ad lanificium exercendum.O Clinia potuit sciri hinc.i.ex loco, haud vsquã alibi poterat sciri, quo studio.i qua industria,qua animi applicatione exegerit.i.traduxerit vitam te absente. Exigere itaq; vitam significat traducere, exigere vero fabulam significat expellere & nõ admitteret, vt in Andria, An exigendæ sint nobis prius. Exigere autem opus significat finire opus inceptum, ab ex & ago is compositum esse constat. Potuit itaq; scribi,vbi.i.qñ interuentum est, impersonaliter.i.inter tempus non expectatum, ventum est mulieri.i.ad mulierem, de improuiso.i.ex insperato, præter spem,præter opinionem,præter expectationem, nam ea res videlicet talis interuentus inopinatus dedit, tum.i.tunc copiam.i.facultatem, existimandi.i.iudicandi consuetudinem.i.conuersationẽ vitæ quotidianæ, quę consuetudo quotidianæ vitæ maxime.i. maiorem in modum declarat.i.ostendit te ipsa non verbis, vt.i.qualiter, ingenium.i.natura cuiusq; sit,offendimus i.inuenimus ipsum texentem.i. ordiẽtem telam,& filium filio iungentem in telam. Tela autem dicitur omnis pannus tam laneus,ꝗ lineus, studiose.i curiose, diligenter,attente,accurate.offendimus inquam eam vestitam veste lugubri.i. luctuosa,qua.s.lugebat à nom defunctam. propterea subdit, opinor eam fuisse ita vestita, causa anuis.i.vetulæ quæ erat mortua. Anuis hic legi debet in casu gignendi. nam, vt Gellius inquit,antiqui dicebant senatus senatuis,domus domuis,sic anus anuis pro anus genitiuo. offendimus inquam eam, tum.i.tunc ornatam bene auro,ita.i.eo modo,vti.i.sicut, vel quemadmodum illæ mulieres,quæ ornantur sibi,vt.i.sibi placeant non vt placeant amatoribus honestæ.n.mulieres reijciunt vestium sordes, honesteq; sibi vestiri cupiunt. offendimus inquam malam.i genam partem.s.illam,quæ rotunda est in specie mali inter oculos,nasum, & buccã, nulla pro non & vlla, non expoliatam.i. non fucatam re muliebri.i.fuco, quo mulieres moles vtuntur ad expurgandam cutem, ne rugescat, seu soluatur in rugas, quod senescentibus contingit, capillus.i.capitis pilus,siue crinis eius erat sup. passus.i.sparsus,solutus per collũ. à pando dis,quod est extendo dis,explico as,quasi extensus & explicatus,erat inquam prolixus.i.longus, erat inquã capillus eius passus aduerbium græcum,vt ait Prisc.i.tantũmodo reiectus negligẽter circa caput. Cl. O mi Syre,obsecro ne conijcias i.immittas me in lætitiam frustra.i.sine causa. S. Anus.i.vetula cum qua viuebat,& quidem lasciuiæ internuntia,neba.i.filabat,subtegmen.i.filum, quod in tela texenda stamen intercurrit; præterea.i.præter eam anum,vna ancillula erat, ea texebat.i.filũ filo iungebat,vnà.i.simul ancillula dico obsita.i.inuoluta,circundata pannis.i.villibus indumentis & crasso filo cõtextis.inde pannosus vil panno indutus. ancillula inquã neglecta.i. abiecta contempta,spreta non bene,vt solent eiusmodi ancillæ,apparata,immunda.i.fœda,illuuie.i.sorde. Clit. O Clinia si hæc sunt vera ita,vt credo quis est fortunatior.i.felicior te,in ablatiuo,scin'.i. scis ne.i.cognoscis ne hanc ancillam, quam Syrus dicit sordidatã & sordidam. Sordidus aliquid dicitur à natura, sordidatus vrgente necessitate, quoque.i.etiam hoc est magnum signũ, dominam esse extra noxam.i.culpam. cum internuncij eius.i.qui nuncia ferunt ad amatores,& referũt ad amatas quos aliqui gamagogi dñt à ducendis mulieribus. verum bene nec ne,ipsi viderunt.cum ego internuncij eius tam negliguntur.i.tam parum apparantur & curantur,posuit autem internuncium masculino, nam interdũ hũc puellos inter nuncios, interdum puellas & quia masculinũ præponderat fœminino, ideo in masculino posuit vtrosq; intelligendo. nam disciplina.i.artis est meretricandi ijsdem.s. amatoribus. primum ancillas meretricum vel amasiarũ munerari.i. affici muneribus,quæ.s.ancillæ affectant i.præparant, disponunt, promptæ animo faciunt viam.i.ingressum,accessum ad dominas suas, affectare,vt inquit Festus,est pronum animum ad aliquid faciendum habere. Laurentius,inquit affectare est affectu & conatu alterius virtutem æmulari,quam esse qui nequeas refragantę natura. Seruius autem hic interpretatur affectant viam pro præparãt,quemadmodum & illud Virgilianum. Viamq; affectat olympo.i.vt interpretatur,ille præparat sibi diuinos honores,seu disponit. Cl. Obsecro te perge.i prosequere in incepta narratione tu Syre caue ne studeas.i.de industria labores, inire gratiam falsam.i.captare meã beneuolentiã mendacio, nam ipso rescito gratia inita frustraberis,quid ait ipsa Antiphila,vbi.i.qñ nominas me. S. Vbi.i. qñ diximus te redijsse,& te rogare,vt veniret ad te continuo.i.illico,mulier.s.Antiphila deserit telam,quam texebat.opplet.i.repplet,sibi totum os.i.totam faciem lacrymis,vt.i.ita,ꝙ facile.i clare, scires id fieri tuo desiderio.i. vt desideras fieri, vel posuit tuo pro tui,vt sit desiderio.i.amore tui,& cupiditate tui vidẽdi. Cl. Ita Dij me ament,verum s.dico affirmantis id dictum est,nescio vbi sim.i.mei sum oblitus, & extra me sum præ gaudio.s. nimio, ita.i.adeo timui oppositum, propterea ex altero opposito quod optabam accedente in tantã incessi lætitiam. Clit. At.i.sed, ego sciebã nihil esse ô Clinia propter quod deberes timere ô Syre agendum

agendum.i.eia,vicissim.i.contra. vel rursus dic quæ est illa altera. S. Adducimus Bacchidem tuam amicam. CLIT. Hem,interiectio indignantis. quid? modus admirantis, Bacchidem adducitis.i.iterum hoc admirando pronunciandum est, eho, interiectio monentis attentionem,& vt sistatur gradus poscentis, ó scelesté.i. scelerose,quo ducis illam Bacchidem. S. Petis,sup quo ducam illam.s.id est certe ad vos.i.quod dici solet, sed inepte,penes vos. CLIT. Ne.i.vtrum,ducis illam ad patrem.i.vt ita dicam penes patrem,quamuis barbare, sed interpretationis causa ponitur. S. Duco illam ad eũ ipsum patrem interpretãdo, vt prius. CLIT. O audaciam.i.temeritatem impudentem.i.effrænatã, hominis.i. S. Heus tu aduerbium est vocandi heus,& excitanti ad attendendum facinus.i.factum magnum.i.magni ponderis, & memorabile.i.dignum memoria,non sit sine periculo.Et est sententia exornatio rhetorica. CLIT. Vide.i.animaduerte considera hoc quod sequitur,ó tu scelerose adeo, vt ipsum scelus dici possis, tu is.i.vadis,pergis, quæsitum.i.ad quærendam tibi laudem, in mea vita.i. in vitæ meæ periculo,quandoquidem dicturus est,perierim si quid offendatur,seu erretur, vbi.i.in qua via,siue faciẽdi ratione,si modo.i.tantummodo,quid.i.aliquid, paululum.i.etiam paruum admodum fugerit te.i. si tantummodo paulũ errauerit in ea techna exercenda,quam paras,perierim.i.eo tempore perditus ero,tempus pro tempore,quid facias in illo tempo. S. Atenim.i.sed certe faciam sup.quod intendo,vel non est periculũ, vel nihil me fuget & similia,nam Clitipho motæ impaciẽs eius sermonem interrumpit inquiens. CLIT. Quid enim,q.d.quid vis dicere cũ tuo enim. S. Dicam si sinas.i.permittas,patiaris. CL. tu Clitipho sine.i.permitte,vt pergat proditurus suũ consiliũ. CLIT. Sino.i.facio illi copiam, seu permitto. S. Res est ita.i.ita se habet negocium. hæc,an Bacchis, an Antiphila, incertum est enim hic oratio imperfecta à Clitipho interrupta, nunc quasi cũ quid velit dicere,nescitur interruptione impediente, & ideo liberũ est vnicuiq; subaudire quod placeat. CLIT. Quas malum ambabes occipit.i.incipit,nam ait mihi.i.quod dici solet,quas malæ gratiæ circuitiones verborum & sermonũ inuolucra ista incipit narrare mihi. Vbi malum est aduerbium,vel interiectio interpositæ indignationis,de quo superius satis aperte diximus. CL. Iste.i. Clit. dicit verum,mitte i.omitte, ista.i.tales ambages, atque redi ad rem.i.ad institutũ propositum. S. Enimuero.i.certe, nequeo reticere.i.non possum cõtinere quin dicam hoc,quod mouet mihi stomachum,videlicet quod Clit.est iniurius.i. infestus, infensus, & non æquus multis modis,neq; potis est.i.non potest, ferre.i. tolerari,vel non potest ferre ea quæ dñr ei,neq; patientiam habere,donec narrauerim. CL. Hercle audiendum est quid dicat.s. tace Clitipho. CLIT. Quid est. S. Vis amare.i.esse amans, vis potiri amata.i. quod inepte solet dici, vis gaudere amata, vt Rex potitur regno, vbi dñt rex gaudet regno, vis affici.i.inueniri aliquid sup. quod des illi meretrici non vis periculum esse tuum in potiundo, haud.i.non stulte sapis, ironice dicit, si quidem.i. quia.i.sapere.s.velle,contigere.i.assequi quod non potest,vel si sit potest sic intellige,Sapere per ironiam dicit velle, id.i.illud optare,quod non potes contingere.i.euenire,aut hæc pericula sunt habenda cum illis.i.cum is quę dicta sunt,videlicet amare, potiri inueniri quod detur, aut illa voluptaria.s. amare, potiri, &c. sunt amittenda cũ illis periculis, nũc vide,cogita, examina vtrã.i.quã (si licet dici) harum duarum conditionum.i.optionum, electionum,malis.i.potius velis,& si.i.quamuis scio hoc cõsilium, quod cœpi.i.animo,suscepi esse rectum & tutum.i.absq; periculo. Nam copia est.i.facultas est, seu facile factu est. vt.i.quod tua amica sit tecum apud patrem sine metu tum.i. deinde post hoc inueniam hac eadem via.i.hoc eodem modo,seu hac eadem ratione,argentum,quod pollicitus es illi amicę, quod vt efficerem.i.vt inuenirem argentum, quod illi pollicitum es, orando.i.rogando, etiam atq; etiam reddideras mihi iam aures surdas.i.attonitas,obtusas, stupidas, quid aliud vis tibi? CLIT. Si quidem.i. si certe hoc quod dicis fit. S. Dicis sup. si quidem,& propterea videris dubitare,scies id effici experiundo.i.cum experieris te ipsa,quod dico. CLIT. Age age, hortantis est aduerbium geminatum maioris causa exhortationis,cedo.i.dic istud consiliũ tuum, quid sit.s.consilium est.i.quale est,seu quod est illud tuum consilium. S. Assimulabimus.i.fingemus tuam amicam.s.Bacchidem esse amicam huius Cliniæ. CLIT. Pulchre.i.iucunde excogitasti, seu dicis, ridendo eum,h.d.Clitipho,quid sua amica faciet hic, an quoque ea.s.Antiphila dicetur esse amica huius Cliniæ.s. hæc vna.s.Antiphila est parum dedecori.i.affert dedecus, q.d.si hæc vna dedecus petit,quantũ esset illi dedecori si diceretur duas habere. S. Imo .i. sed ipsa Antiphila deducetur ad matrem tuam.s. Sostratam. CLIT. Quid i.cur,deducetur eo.i.ad matrem. S. O Clitipho longum est si narrem tibi, q.d. longum esset tibi à principio narrare. Vera est causa est quamobrem.i.propter quam, faciam id.i. suadeam,eam deduci ad matrem Clit.fabulę sunt sup.i.non sunt nisi nugæ,& iocularia verba, neq; verba verisimilia, & propterea sunt fabulæ, nihil satis firmi.i. nullam rem satis firmam, certam, ac stabilem in tuo, consilio, video.i.intelligo esse, quamobrem.i. propter quam rem expediat mihi.i.sit mihi vtile, accipere.i.subire hunc metum. S. Mane.i.tace,audi quod dicturus sum, & iste verba tua habeo.i.scio aliud si metuis illud.s.quod suadeo,puta vt assimuletur tua esse huius & sua ad matrẽ deducatur, quod videlicet illud quod habeo, ambo confiteamini esse sine periculo. CLIT. Obsecro reperi aliquid huiusmodi.i. tale quod confiteamur esse sine periculo. S. Maxime i.libentissime reperiam.s. ibo obuiam illis.s.mulieribus, dicam eis vt reuertantur hinc.i.ex hoc loco,domum.i.in sedes suas, vnde venerunt quando non vis eas recipi. CLIT. Hem indignantis est,quid dixti.i.dixisti? S. Iam faxo.i.faciam omnem metum, ademptum.i.ablatum, tibi.i.à te,q.d.abstergam statim omnem animi tui metum, nam dicam amicæ tuæ,vt hinc domum reuertatur, vt dormias ociose.i.tranquille,quiete, secure, absq; solicitudine & metu, in vtramuis aurem.i.vt dormias quiete super vtramlibet latus,aut super dextrũ, quod per dexteram aurem designatur,aut per sinistrum,quod per sinistram aurẽ declaratur in tali genere dicendi. CLIT. Quid ago.i.quid facio nunc. Dubius & perplexus quærit consilium, timet pericula,& amicã ægerrime fert abscedere. S. Tune.i.vtrũ petis quid agas? agis sup. quod est boni.i. quod spectat ad virum bonum. Nam boni est velle abscedere lasciuas mulieres, & hoc totum dicit ridendo eum Clit. ó Syre dic modo.i. dic mihi nunc verum,q.d.dic nunc vere quid facere velis. S. Age,hortantis est particula,qua se hortatur Syrus,vt obuiam mulieribus eat dicturus,vt reuertantur, dicam sup. verum modo hodie sero.i.vesperi, ac ne quidquam.i.frustra voles, quoniam statim reuocabis voluntatem,& impedies quo minus dicam verum, vt prius fecisti,vel sine & quidquam sint duo verba,sic astrue. Ac ne.i.non,voles.i.nõ permittes quidquam dici s.à me, nam impedies, vt prius. CLIT. Datur.i.conceditur tibi ostendere verum, fruare.i.vtare ea facultate dicendi veri,dum.i.quandiu licet.i.permittitur, nam nescias an vnquam potestas eius.s. ostendendi veri sit tibi posthac.i.permittatur tibi post hoc tempus. Interea Syrus ad mulieres se conferebat,quem abeuntem Clitipho primo paululum reuocat. Deinde ipso calescente magis ac magis amore & Syro pergente vehementissime reuocat. CLIT. Syre inquam.i.dico,hoc ita dicit,vt paulisper eum retineat. S. Perge.i. prosequere in me reuocando quantum voles,porro i.sed, tamen ago illuc.i.mulieribus eo obuiam amicam tuam remissurus. Quod vt vidit Clitipho Syrum pergentem in incepto, veritus ne suæ amicæ præsentiam amitteret,subiungit. CLIT. Hercle illud est verũ te suadere,vt amicam remittas. Syre,Syre inquam,heus heus Syre,aduerbium vocantis est hæc particula heu. S. Dicit hoc apud se Syrus,ipse amator concaluit.i.amoris ardore exarsit, quapropter si me reuocauit vehementer deinde respondet ei quid vis. CLIT. Redi redi.i.reuertere,noli remittere amicam. S. Adsum.i.præsto sum,hoc dixit postea quam paululum redijt ac prope Clitiphonem fuit, dic quid est propter quod me reuocas. Iam.i. statim, quoque.i.etiam negabis, hoc placere tibi, videlicet quod amica veniat,& una reuertatur. CLIT. Immo ó Syre permitto.i.committo tibi,seu credo & trado tibi me Clitiphonem, & meũ amorem & famam meam,tu es iudex.i.tuo arbitrio committo me, & amorem & famã,vide ne quid.i.ne in aliquo, vel propter aliquid sis accusandus.i.reprehendendus. S. O Clitipho ridiculũ est.i. stultum est,ac ridendum te admonere me illud. Admoneo te hoc dicimus cum duobus accusatiuis,quasi.i. tanquam dicere velis quod mea res minus agatur quam tua,illic.i.in ea fictione,q.d.videris ita admonendo me putare, quod minus mihi ex ea re impendeat periculum,quàm tibi,vel quod id caute fieri minus mea intersit,aut minus ad me spectet quam ad te. Nam cum Horatius,inquit. Nam tua res agitur paries cum proximus ardet,intelligitur sic. Tibi imminet periculum proxime ardente vicini pariete, vel negocium de incendio parietis vicini ad te pertinet. Nam res in eo dicendi genere capitur pro negocio,præterea hæc particula,quasi hic capitur ironice,vt sæpe, præcipue cum iungitur cum vero, etiam sine vero,exemplorum plena sunt omnia. Si forte aliquid aduersi euenerit nobis hic.i.in hac fictione suscepta, hoc est si forte quidquã in hac re non prospere successerit,verba erunt tibi parasita ad me obiurgandum, verbera erunt inquam parata huic homini, id est mihi. Nam hic dicitur de persona loquentis, iste de persona audientis,ille de persona remota ab vtroque. Quapropter hæc res, quam cogito facere,neutiquam.i.nullatenus,nullo modo est mihi neglectui.i.à me negligitur,immo est maxime mihi curæ,nam res mea agitur, & in ea periculum mihi cõmune tecũ impendet,

sed

sed exora istinc.s.Cliniam,hoc est persuade illi,vt assimulet.i.fingat tuam amicam esse suam. CL. Scilicet.i.profecto, certe res rediit in eum locum.i.negociũ, hoc est in eum peruenit statũ, vel eo vsq; peruentum est in negocio isto, vt necesse sit me esse facturum.i.q̃ faciam. CLIT. O Clinia merito.i.nõ iniuria amo te, CL. Verum.i.sed, ne quid.i.nõ in aliquo illo.s.Bacchis titubet.i.vacillet, sed semper sit stabilis & firma, vbi ne capitur prohibitiue,neq; est opus intelligeret timeo. Admonet autem Clinia, vt Bacchis nullatenus verbis suis,aut gestis,aut vultu titubet.i.vacillet,ne forte deprehenderetur eam non esse suam. S. Bacchis est perdocta,probe.i.est peritissima talium simulationum,vbi probe capi potest pro satis,aut rite,aut opportune. CLIT. At hoc.i.præterea,demiror.i.valde miror,qui.i.quomodo potueris persuadere illi Bacchidi tam facile,vt,s.veniret, quę Bacchis solet spernere quousque.i.omnes. S. Veni ad eam in tempore.i.tempestiue & opportune,quod,s.venire ad aliquẽ tempestiue est primũ.i.optimum præceptum omnium rerum valentium ad obtinendũ. Nam offendi.i inueni ibi apud eam quendam miserum militem orantem.i.petentem noctem eius.i.petentẽ eius copiam nocturnam fieri sibi,hęc Bacchis tractabat.i.fouebat,arte.i.astutia meretricius virum .s.miserũ illum, vt incenderet.i.inflammaret animũ illius militis, cupidũ.i.amore captũ & ardore cupidinis, inopia i.carentia sui,quia inter fouendum eum, seu tractandũ non se more gesturam promittebat. Nitimur autem in vetitum semper, cupimusq; negata, & vt inquam eadem esset & gratissima.i.etiã, atq; etiam grata apud te ob hoc.i.propter talem repulsionem militis,sed heus tu,admonentis & vocantis est aduerbium,ac poscentis attentionem vide.i.caue,sis.i si vis, ne quid.i.ne aliquantulum ruas.i.labaris,erres,imprudens.i.inconsideratus,nõ satis aspiciens quid faciendum sit,vel potest dici,ne quid.i ne in aliquod dictum aut factum ineptum,ruas.i.cum impetu in curras imprudens,inconsultus. Nouisti patrem tuum q̃.i.quantum sit perspicax.i.subtilis,astutus ad has res percipiẽdas.s.autem.i.sed, noui te q̃ soleas esse impotens.i.suorum appetituum minime moderator. Nam hic impotens dicitur,qui suis affectibus,ac animi passionibus non potest modum adhibere, ac eas cohibere, sed ab illis victus trahitur quocunq; ferant & rapiant eũ, abstine.i siste, cohibe reprime verba inuersa.i in ambiguũ iactas,& in contrarium versa,seu præpostere pronunciata. Abstine inquam tuas ceruices euersas.i.noli ostendere colla tua indomita, ceruix.n.est posterior colli pars, ponitur pro superbia,seu contumacia quadam, ac rigore mentis, vt vir duræ ceruicis.i.indomabilis, & mentis rigorẽ præ se ferens, tanquam nemini caput inclinare velit. Euertere interdum significat destruere,vt euertere vrbem.i.destruere, & eam demoliri, ac dissipare ac etiam subuertere. Interdũ euertere significat prosternere,& iacere,vt quod stabat nunc prostratam iaceat, & ab hac significatione manauit præcedens, nam euertitur vrbe cũ mœnia, quæ prius stabant,diruuntur. Item mulier quærens dragmã euertit totam domum.i.inquirendo illam omnia, quæ in domo sunt iacit huc & illuc,& à suo ordine dimouet. Item in iure sæpe dicitur euerti plaustrum,seu currus qñ prosternitur ad terram Abstine inquã.i cohibe,gemitus.i.suspiria, screatus.i.sputa, à screo as, quod significat screatus eijcere ex ore, abstine inquã tusses.i.tusses hoc est contusiones pectoris, ac præcordiorũ,abstine.i.cohibe tandem risus,ne soluaris,seu effundaris in risum. Vbi est notandũ, abstineo verbum posse iungi genitiuo,vt apud Hor. abstineo irarum. Item accusatiuo, vt hic. Item ablatiuo, vt sæpe. Posset tñ hæc structura ita fieri,vt abstineo nõ iungeretur accusatiuo repetẽdo noui sic. Noui tua inuersa verba, noui euersas ceruices tuas, gemitus,screatus,tussis, & risus, vbi multa ponit Terent. quæ ab amante vecordi fieri solent. CLIT. Laudabis.i.probabis meos gestus.s.& mores me habendi,vbi tẽpus erit. S. Vide sis.i.si vis. CLIT. Tutemet mirabere meas rationes me habendi. S. Sed quàm.i.quantum cito mulieres cõsecutę sunt. CLIT. Ibi impatientia amantis ostenditur. Vbi sunt mulieres, cur retines eas neq; sinis illarum præsentia delectari. S. Iam nunc hæc Bacchis non est tua amica. CLIT. Scio q̃ apud patrem non est mea. at.i.sed saltem nunc interim.i. interea priusquam ad patrẽ eatur, sine mea vt sit. S. Nihilo magis.i. non plus est tua nunc quàm apud patrem. CLIT. Sine.i.permitte.me delectari eius præsentia. S. Inquam.i. dico tibi non sinam.i. non patiar. CLIT. Quæso paulisper.i.paruo tempore sinas.s. me delectari eius præsentia. S. Veto.i. prohibeo.i. te frui eius præsentia. CLIT. Saltem sine.i.permitte me salutare eam,id est vt eam salutem. S. Abeas.i.discedas,si sapis.i.quod dicitur inepte si facis quod sapiẽs. CLIT. Eo.i.discedo, quid iste.i. ille Clinia faciet. S. Manebit.i.remanebit, non discedet. CLIT. O hominem felicem.i. dico hominem.s.Cliniam plurimum felicem,qui maneat cũ amica. S. Ambula.i.ingredere viam,& perge,quamuis inuitus.

LATO. ARgumentum} Indicatur mulierculatum aduentus solicitis adolescentibus,& Syri consilio Clitipho perturbatur, quæ est protasis huius partis fabulę. {Cedimus,misceamus} Rodolphus Agr. in adnot. in aliquot decl. Senecæ, putat figuram loquendi ortam esse à crebra inter loquentes verbi iteratione. {Perij} Suspicio Cliniæ, cuius occasione narrabitur vita Antiphilæ. {Aurũ, vestem} Hæc fortuito dicuntur à seruo,sed ex consilio Poetæ ad augendam perturbationem Cliniæ. {Viden' tu ancillas,} Causæ suspicionis. {Vah} Irridentis. {O Iuppiter} Quęrela Cliniæ,quæ amplificatur à persona. {Clinia aliter} Interpellatio Syri,orta ex querela adolescentis. {Hoc primũ} Narratio. Eius anuis. Anuis,genitiuus,casus,priscis vsurpatus. {Pax} Interiectio adiurantis. {Subtegmen} Indrach. {Scin' hanc} Signa ex adiunctis. {Nam disciplina} Aetiologia. {Præ gaudio} Resipiscit Clinia. {Dic quæ illa} Altera pars huius scenæ, quæ continet consilium periculosum Clitiphonis. {Hæc nunc quasi} Non est completa sententia propter interpellationem Clitiphonis. {Vis amare,vis} Correptio per ironiam. {Aut hæc cũ} Epiphonema. {Et si consiliũ} Approbatio consilij à tuto. {Vt quidem experiundo} Repetitio eludentis {Pulchre} Approbantis. {Fabulæ} Rejectio {Mane,habeo} Faceta mutatio ad perturbandum adolescentem. {Hem} Perculsi subito & perturbati. {In aurem} Prouerbiũ inquietos & securo. {Agemodo} Prædictio offensi ac digredientis, sed totum per simolationem. {Perge porro} Irrisio,quasi contumacis & obfirmati. {Concaluit,quid} Hoc ad spectatores Syrus priusquam respondeat. {Ridiculum est} Pollicetur & confirmat diligentiam suam à periculo. Huic homini Demonstrat seipsum. {At hoc demiror} Reditur ad Bacchidem vt ostendantur eius mores. {Ego te autem} Indicat mores Clitiphonis. {Non sinam} Ridicula contentio ad exprimendam amantis impotentia.

PETR. MARS. AIo' tu? &c.} Facilem amantis suspicionem,& varios affectus habet hæc scena. quos leuis excitat cõiectura in his, quorũ animus solicitus est,& pendet,finem periculo non fieri magnũ faciens,ac memoria dignum ostendens,ingenuũ adolescentem,sed compede venerea ligatũ, vilissimi serui cuius lenocinio vtitur,seruũ fieri docet,quod turpe est, illis præsertim, quorum natales clari habentur,& talem fortunã nacti sunt,vt ad imperandum, non ad seruiendum nati videantur. Cic. in Parad. sic scribit: Libertas est potestas viuendi vt velis. Quid igitur viuit vt vult,nisi qui recta sequitur,qui audet officio,cui viuendi via consi dera atq; prouisa, qui Legibus quidem non propter metũ paret, qui nihil dicit,nihil facit,nihil cogitat denique,nisi libenter ac libere? Cuius omnia consilia,resq; omnes quas gerit,ab ipso proficiscitur,eodemq; referuntur? Nec est vlla res, quæ apud ipsum polleat, q̃ voluntas atq; iudicium. Igitur omnes improbi serui, inquit. Hominem,cui mulier imperat, & nihil imperanti negare potest,non modo seruum,sed nequissimum seruum,etiamsi in amplissima familia natus sit,appellãdũ puto. {Capillus pas.&c} Pax.i.tantummodo. Priscianus sic ait: Pax est Græcum, cũ tantummodo significat. {Nõ fit sine,&c.} Xerses apud Herod.lib.7. sic ait: Magna negocia magnis cum periculis fiunt.

GLAR. HVius bene longæ scenæ primi 15. versus sunt trochaici tetram.cat. Sequuntur deinde iambici 8.tetr acat. & 47.senarij rursus deinde trochaici tetr. cat. 28. Vltimo senarij iambici 41.ad finem vsq; scenæ. Illud Cedimus in primo versu lectori considerandum vnde deriuatum velit,prima.n.producta est, cum Cedo pro Dic sit prima vbiq; breui fieri potest, vt inter multa quæ verbum Cædo cum diphthongo habet significata,vt enumerat Nonius,& Sero sit vnum significatum. Certe quidam Secimus legerunt, non attendentes carmen id pati non posse. Ipse Doct.Cædimus cũ diphthongo legit. Tertius initio habet anapæstum,secundo loco trochæum. In 4.versus initio quidã lib.vt Aldi hãc Clitiphonis,alij,Syri personam. Sed non est mihi dubium Dromonis esse verba, quibus Syri vltimis respondet verbis, Illæ sunt relictæ.q.d.nõ mirũ est illas relictas. atq; ita etiam Calphurnius intellexisse videtur. Simul ita paulatim proceditur ad inijciendam Cliniæ solicitudinem, In 8.versu Abi dum, anapæstus est,vel potius bacchius. In 10.vel d.elidit in Quid, vel bacchius est loco primo.alioqui iambicus fuerit inter trochaicos. In 13.legerem Tu,viden' ancillas,vt Tu sit corripientis, & post ipsum distinguatur,deinde admiratiue inferatur, Viden' ancillas. Alioqui,vt hoc carmen excusem,nescio. In 12.quidam lib.vt Aldi habebant,Vnde eã esse censes,sed errat.alij,Vnde esse ea censes.Atq; ita Calphurnius legisse vĩ, & liber meus antiquus ita habet.Quidam omittunt ẽa,quod Ioan.visum est.Ad carmen nihil refert legas ne an omittas,modo post Esse ponatur. In 14.primo loco est anapæstus,secũdo ac tertio trochæus. {Dum ego pp te errans patria careo demens} Hic sunt octo iambici acat.tetr. In quorũ tertio vel Meo monosyll.est,vel creticus loco quinto, & s,in Minus eliditur,

eliditur, nisi alterum verbũ Sum tollamus, quod facit Ioan. In 4. Cuius monosyl. est. In 5. post Neque, legendũ Eum, vt sit. Neq; eum potuisse vnquam. In 6. creticus haud dubie primo est loco. In vlt. s, eliditur Sumus, nisi & hic primo loco creticũ malimus. §Nam & vita est eadem, & animus te erga§ 47. senarij hic sequuntur. In quorum tertio dactylus est loco secundo, nisi quis malit d, elidere in Quid. In 5. Huius rerum, dictum est, vt in Eum. Absente nobis, per archaismon. In 7. tribrachys est Ea obi. In 9. o, ante Clitipho, reijcit Ioan similiter & Doct. sed nihil ad carmen. In 12. s, eliditur in Anus, vt si primo loco anapæstus. Ita in 14. s, eliditur in eadem dictione, vt sit tribrachys primo loco, anapæstus secundo, bacchius tamen in priore versu & amphibrachys in sequente elisionem tollere possunt. In 16. Suam monosyll. nisi creticũ tertio loco esse velimus. In 20. Cuius monosyll. In 23. Eius monosyll. & Quæ non eliditur, sed corripitur sequente vocali, vt insulæ Ionio in magno. In 24. Ita legendum ante Vti, vt habet Doct. liber, & annotauit id quoq; Ioan. In 25. versu non parua est difficultas, quã tamen Ioan. vt bene notam, non attingit. Ald. liber, atq; adeo vetustus alter, habent.

Nulla mala re expolitam muliebri.

In vetusto cũ Malam in accusandi casu legebatur, quo modo & Calphurnius legisse videtur, sed versus neutro modo constat nisi corripere re, non elidere velimus. Ideo Doct. ita legit, Nulla mala re esse expolitam muliebri. Ceterum sanato hoc pacto carmine, nondũ de sensu certi sumus. si. n. Mala adiectiuum fuerit, duo adiectiua vna iunguntur substantiuo contra Seruij præceptionẽ hoc sensu, nulla mala muliebri re expolitam .i. fucatã inuenimus. Calphurnius substantiue legit Malam, vt sit sensus, Offendimus malam nulla re muliebri expolitam i. non fucatam. Mihi propemodum placeret, vt pro muliebri legeretur mulierem, hoc sensu, mulierem nulla mala re expolitam esse offendimus, vt per malã rem fucus intelligatur, quo mulieres malæ se nonnunquam pingant. Verũ lector sequatur quod volet. In 29. Ancillula legendũ ex vetusto eodem lib. & Erat verbũ ad sequẽtis versus initium ponendũ, vt primo eius loco sit proceleusmaticus. neq; enim alioqui sequens carmen constabit, quod miror Doct. non notasse. Ioan. non neglexit. Idem Ioan. in 33. post Seru' adijcit Tu, sed nihil ad carmen. In 35. Eius monosyl. est. In 36. vel eisdem dissyl. vel creticus loco tertio. In 43. Vt particula à superiore versu eliditur, atq; adeo ego etiam ad prioris versus finem ponendam censeo. In 45. proceleusmaticus est initio, deinde tres sequũtur anapæsti. quanquam si o, in Ego breue est, post proceleusmaticũ erit tribrachys cum duobus anapæstis. In vlt. versu huius ordinis vel Tuam monosyll. est, vel s, in Anducimus eliditur, vel amphibrachys est loco secundo. §Eho scelesste quò illã ducis? S. quò§ Sequuntur rursus 28. trochaici tetr. cat. quales initio scenæ fuerant. In 1. o, non eliditur in secundo Quo. In 3. versu Ioan. ad Heus, addit Tu quod puto carmen pati nõ posse. In 4. vel creticus est loco secũdo, vel Mea monosyll. In 5. versu Fuge, trochæus est, deinde sequuntur duo tribrachys. In 6. vel d, eliditur in Quid, vel bacchius est loco primo. In 9. vel u, elidit in Enimuero, vt alius sæpe, vel bacchius est loco primo. In 12. Tuum monosyll. totũ eliditur, vel bacchius est loco primo. In 14. creticus est loco quinto, aut l, de Illa eliditur. In 15. vel vox Duarum, dissyllaba est, vel amphibrachys loco secundo fuerit. In 17. vel d, eliditur in Apud, vt primo loco sit anapæstus, secunda dactylus, vel bacchius est loco primo. Doct. annotauerat, Nam, redundare in versu, sed non abundat. In 8. vel d, eliditur in Quod, vel s in Pollicitus. & Eadem propter à longũ omnino dissyll. est. Potest & nulla fieri elisio, primo loco fuerit creticus & quarto proceleusmaticus. In 21. si tertio loco bacchium, deinde primo eius versus loco proceleusmaticũ ponamus, erit trochaicum, cũ ceteris. In 22. semel duntaxat Amicam habet liber antiquus, & de sua. ad hunc modũ, Tuã amicam huius esse. C L I T. Pulchre, cedo quid hic faciet de sua? Quę lectio si vera est, d, elidetur in Quid. Sunt aliæ lectiones, quas oẽs persequi non possum. In 23. Huius dissyll. est, vt habet eius natura. In 24. Tuam monosyll. est, & d, eliditur in Quid, ac Eo item monosyll. vt Quid eo, pro vna ponatur syllaba, nisi quis Ducetur pro Deducetur legendũ putet. In 26. s, eliditur in satis, & Mihi monosyll. totum eliditur. In 27. vel d, eliditur in Quod, vel proceleusmaticus erit loco primo. In 28. Huius monosyl. est, si quidem trochaicũ esse velimus. §Ibo obuiã hinc, dicã vt reuortantur§ Hic rursus incipiunt senarij ad finem vsque scenæ. Quorum sextus ita legendus.

Datur modo fruere, dum licet, cum nescias.

Vt sit primo loco iambus, secundo tribrachys, tertio anapæstus. Ioan. legit, Fruare per primam vocalem in secunda syllaba, & ad verbũ Modo reijcit. quanquã siue ponatur, siue omittatur, nihil ad carmen attinere putat. quod ego non intelligo. In 7. Eius monosyll. est. In 10. in Redi i, corripitur, vt in tertio loco sit dactylus, nisi creticum malimus. In 15. liber vetustus Minus habet, quod placet, non minor, & s, eliditur in Minus. In 19. vel d, eliditur in Sed, vel suam monosyll. prorsus eliditur, vel bacchius est loco primo. In 21. Te non eliditur, sed corripitur, vt fit sępe. In 26. post verbũ Offendi liber vetustus habet Ibi, quod & Ioan. addendũ putat. In 17. Eius monosyll. In 29. ego tollerem particulam Quim. Neque. n. sensus desiderat, & carmen respuit In 30. e corripitur in Videsis, vt in 35. In penult. finis claudicat, nisi verbum Quid, quod est initio vltimi carminis addatur, vt loco quinto sit tribrachys, sapis e, postea pyrrhichius, o, quid & o, ante Hominem in vltimo scandendo prorsus eliditur.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Meretricia conditio per eam exprimitur, quæ meretrix est. Habet deinde hæc scena iucundum Cliniæ & Antiphilæ congressum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, meretricum conditionem exprimit, quod non potuit competentius exequi quam per Bacchidem quæ nomini meretricio in primis fauet. Et cum alibi quoque reprehendantur, nihil aliud est adolescentium amore quærere, quàm pecuniarum extorsionem, hic etiam iucunda amantium congressio, a Poeta significanter exprimitur.

Tetrametri partim Trochaici, partim Iambici, & in fine Senarij aliquot.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRVS.

AEDEPOL Antiphila mea laudo te, & fortunatam iudico,
Id cum studuisti, isti formæ mores vt consimiles forent:
Minimeq; (ita me dij ament) miror, si te sibi quisq; expetit.
Non mihi quale ingeniũ haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Adeoque vostrarum omnium, volgus quæ ab sese segregant:
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibus cum res est, non sinunt.
Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Hæc vbi immutata est, illi suum animum alio conferunt.
Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ viuimus.
Vobis cũ vno simul vbi ætatem agere decretum est viro,
Cuius mos maxume est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant,
Hoc beneficio vtriq; ab vtrisq; vero deuincimini;
Vt nunquam vlla amori vostro incidere possit calamitas.
A. Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulo,
Vt ex illius commodo meum compararem commodum. C. ah.
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præterquam tui carendum quòd erat. S. credo. C. Syre, vix suffero.
Hoccine me miserum non licere meo modo ingenio frui?
S. Immo, vt patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.
B. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah, retine me obsecro.
B. Amabo, quid tibi est? A. disperij. B. perij misera, quid stupes

Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vides? C. salue anime mi.
A. O mi expectate Clinia, salue. C. vt vales?
* aduenisse *A. Saluom * venisse gaudeo. C. teneon' te*
Antiphila, animo exoptata maxume meo?
S. Ite intro: nam vos iam dudum expectat senex.

IOAN. CAL. AEDEPOL te mea Antiphila} Non potuit melius conditionem meretriciam exprimere, q̃ per eam quæ meretria esset, quæ in nomini meretricio fauet, cum alibi reprehendãtur meretrices nihil aliud ex amore adolescentum quærere, q̃ pecuniæ extorsionem. hic quoq; iucunda amantium congressio significantissime exprimitur. {Aedepol} Per Castorem & Pollucem, ornatiua sunt iurandi apta fœminis. {Formæ mores vt consimiles forent} Mores. o pudici, gratiores esse soleot io pulchro corpore. Virg. Gratior & pulchro veniens é corpore virtus. {Sibi quisq; expetit} Rectè expetit, cum eam à pudicitia commendet. Expetimus.n.tantum ea quæ honesta sunt, & plane bona. vnde, de rebus experendis à philosophis scriptũ, quæ.s. peti debent. {Oratio} q̃ diaetis, cum vno velle ætatem traducere. Antiqui etiam pauca verba orationem dixerunt. {Nam vobis expedit esse bonas,} Qoia cum solo viuitis. Nec potest esse verus amor, nisi inter duos qui sibi inuicem fidem seruent, iuxta illud, Nec regna, nec tæde socium pati valent {Qoippe forma impulsi} Et hic amor est gratia voluptatis tantum. Et bene impulsi. Nam hæc omnia, ona, vinum, amor, adolesceotia, ab impulsionia parte dñr, non à ratiocinatioois. {Amatores coluot,} Bene amatores. Amator, fingi potest. Amans vero, amat. {Colunt} Colere est inferioris personæ ad superiorem, nonnunquam superioris ad inferiorem. Virg. Posthabita coluisse Samo. {Nisi prospectũ} Prospicimus futura, Diiudicamus præsentia. {Incidere possit calamitas} In Eon. Nostri fundi calamitas, Proprie calamitatem rustici grandinem dñt, quod comminuat calamũ, hoc est culmũ ac segetem. {Nescio alias,} Verba mulieris commendantis se à fide in virum. {Ah} Clamosa interiectio hoc in loco ad gaudium spectat. Nec potuit voa accommodatior dari amatori præ nimio amore fermè insanienti ad primum cũ amica congressum. {Credo} Syrus nõ se loco mouerat, respondet verbis Clitiphonis qui cum loquebatur, vt eum aliquo ambulatum abire cogeret. {Via suffero} Via, difficultatem significat. Et aliquando pro non, ponitur. Ouid. Vix Priamus tanti, totaque Troia fuit. Lucil. Carcer vix carcere dignus. {Suffero} Sustineo, alias, Suppono. {Immo, vt patrem tuum vidi esse habitum,} Cũ non possit per se Syrus Clitiphonem abigere, ad minua patris confugit, quem fingit iratum. {Vidi esse habitum,} Vario modo homines habiti atq; affecti esse possunt, quibus secundum Academicos aliud atq; aliud videtur. {Etiam duras dabit} Subintelligendum est vel lites vel partes. In Eun. Duras partes fratris prædicas. Et partes duras, metaphoricos ab actoribus scenicis. {Ah, retine me} Antiphilę præ nimia lætitia, viso Clinia, animo male esse cepit. Nam & animus vna cũ corpore nõnunquam deficit nimio mœrore sic & interdũ nimio gaudio. {Videon' Cliniam, an nõ?} Tanta lætitia erat Antiphilæ, vt etsi amatorẽ agnosceret, de eo tñ dubitaret. {Anime mi} Mollis oratio, & fœminea multis implicata blandimentis. Mi, vim blandimenti habet. nam significat meus. {Clinia, salue} Illa ad maiorem gratiam, amatorem proprio nomine appellaoit. Salue, modo admirantis interiectio est. {Tenen ne te} Præ nimio amicæ desiderio perij, cum dubitatione loquitur. Sunt qui legant, Teneo ne te, vt referatur ad fidem, ita vt dubitet an à se alienata sit, an in fide persistat

GVID. AEDepol, &c.} Hic per meretricem optime conditio meretricia exprimitur, simulq; amantiũ congressio significantissime repræsentatur. B. Aedepol, iurantis est aduerb. quasi per ædem Pollucis. Per Castorẽ & Pollucem apud vetustissimas mulieres iurabant, ò mea Antiphila.i.amica, mea laudo te, quæ dixisti te velle traducere vitam, cum vno solo, & iudico te fortunatam.i.felicem cũ studuisti id quod sequitur. Studeo interdum iungitur datiuo, cũ significat incumbo. Interdum accusatiuo, cum significat magno studio aliquid conari, vt hic cum studuisti i.conatra es, videlicet vt mores forent cõsimiles i.conformes, isti formæ .i.tuæ venustati. Nam in pulchro corpore pudici mores gratiores esse soleot. Virg. Gratior & pulchro veniens in corpore virtus. & ita dij ament me, affirmatio cum iuramento minime.i.non miror si quisquam expetit te sibi.i. cupit habere te in vxorem, cũ talibus probis moribus sis, vt vni fida esse velis. Expetimus enim bona tñ & honesta. nam oratio tua.i.tuus sermo. Antiqui etiã pauca verba orationem dixerunt oratio tua sint mihi indicio.i.argumento, signo, & ostensioni, quale ingenium.i. qualem naturam haberes, & cum egomet considero nunc mecum in animo vitam tuam, & adeo.i.certe dum considero vitam omnium vestrarum.i. vestri similium iuuencularũ, quæ iuuenculæ segregant.i.separant, reijciunt ab se.i.à suo consortio & consuetudine, vulgus.i.amatorum multitudinem, neq; promiscue quousq; recipiunt. Haud.i. non est mirabile & vos esse istiusmodi.i. tales qualis estis, & nos non esse similes vestri. Nam expedit.i decet, cõmodum est, vtile est vobis esse bonas. Vbi notanda est hæc structura, Mihi expedit esse bonũ, & mihi expedit esse bono, vt Quintil. Cui esse diserto vacet. Illi sup. amatores, quibuscum.i.cum quibus res est nobis.i. cum quibus habemus rem seu consuetudinem, & quibus copiam nostri facimus, siue cum quibus habemus commercium, & communicationem, non sinunt i.non patiuntur nos esse tales, quales estis, quippe quia certe, vbi quippe ponitur sine relatiuo, & sine cũ coniunctione, amatores impulsi.i.allecti, inducti, nostra forma.i. pulchritudine, colunt.i.frequentat nos, vbi.i. postquam, hæc forma nostra est immutata.i.decorem suam amisit, & nitorem, illi amatores conferunt animum suum, alio i.ad aliam amicam, seu ad rem aliam, nisi interea i.dum colimur, & durat nostra forma, nisi aliquid est prospectum.i.prouisum nobis, vtputa si nos prospexim⁹ nobis cõparando ab illis pecunias, viuimus.i.vitam agimus. desertæ.i.derelictæ & abiectæ omnibus. Decretũ est vobis.i. statuistis deliberasti, decreuistis ætatem agere.i.traducere vitæ vestræ tempus simul.i.vna, seu pariter cũ vno viro, cuius viri mos.i. viuendi modus est maxime.i.in primis, præcipue, cõsimilis.i.conformis, moribus vestrum, pro moribus vestris, sic enim antiquis loqui placuit, mores vestrum, pro mores vestri, vt recentioribus placet, hi.i.tales viri, applicant se.i adhibent animos ad vos, vero.i.sed, vtriq; tam vir, quàm vxor, deuincimini.i.obligamini, ab vtrisq;.i.vltro, citroque hoc beneficio.s. seruandi mutuo fidem, q.d sic ambo obligatis vos mutuo beneficio intemeratæ fidei seruandæ, & hoc dictum est illi simile vterq; vtrique sunt cordi, vbi Laurentius confirmat ab oratoribus potius esse dicendum vterq; alteri est cordi. vt.i.ita, quòd nulla calamitas.i.nulla miseria possit incidere vestro amori. A. Nescio alias.i.nõ cognosco quid aliæ faciant, quidem.i.certe, scio me fecisse semper sedulo.i.instanter, ac sine dolo, vt comparem.i.contraham, acquiram, & reputem meum commodum ex commodo illius, q.d.commodum eius est mihi curæ non minori, quàm meum, mihiq; ita persuadeo ex eius opportunitate mihi opportunitatẽ contingere. C. Clinia hoc audiens, quamuis animaduersus à mulieribus prorumpit in exclamationem inquiens. Vah, quæ interiectio clamosa hic ad gaudium spectat. Ergo, q.d. longe aliter est quàm suspicabar vt video. O Antiphila tu nunc sola facis me reducem reuertentem incolumem post varia pericula, quæ subij eundo in Asiam, ac redeundo. Nam vt Seru. inquit, reduces dñr proprie, qui pericula euaduot. Facis itaq; me reducem.i.defunctum periculis, reuertentem in patriam. Nam dum absum.i lõge sum abs te, omnes labores, quos cœpi facere mihi leues assidua tui cogitatione, & sperando te teuisere aliqñ, prætetquam.i.nisi q̃ carendum erat tui. Antiqui careo verbũ genitiuo iungebant nedum ablatiuo. S. Credo quod dicis esse ita vt asseris. C. O Syre via.i.difficulter suffero.i.sustineo & moleste fero, q̃ in ea sum angustia, vt mihi meo nõ liceat vti ingenio. Hoccine, i.hoc ne, i.verum, hoc est verũ sup. vt interpretatur, Laurentius, vel est ne hoc tolerandum, non licet.i.non esse licitum modo.i. nunc me miserum frui ingenio meo.i.complexione mea delectari, quæ est prona & procliuis ad voluptates. S. Immo.i.sed etiam, vt i.quantum, vidi.i.potui cognoscere patrem tuum, habitum.i.affectum, dispositum, dabit, tibi duras lites sup vel partes.i. dabis tibi aspera officia.i. opera si cognouerit te adhuc amare, & quidẽ dio dabit illas partes.s.aut lites. B. Quisnam.i.quis est hic adolescens, qui intuetur.i.aspicit nos. A. Percipiens Antiphila esse amicũ inquit Ah, interiectio dolentis, obsecro te Bacchis retine me, ne eadem cõsternata, adeo amore amici repente percepti sum perculsa. B. Amabo, particula blandientis, quasi rogo te per amorem quid est tibi.i.quid habes. A. Ego misera disperij, præ nimio amore tota sum attonita & mei impos. B. O Antiphila, quid.i.cur, stupes.i.ita stupida es, & consternatis. A. Videon'.i.vtrum video Cliniam an non? B. Quem vide? C. O tu Antiphila mi anime.i.in cuius amore totus versatur animus meus salue. A. O mi Clinia expectate.i. diu desiderate salue. C. Vt vales.i.qualiter te habes. A. Gaudeo te aduenisse saluum. C. O Antiphila maxume expectata.i. desiderata animo meo, ne.i.vtrum teneo te.i.vtrũ es adhuc mea, mihiq; fidem adhuc intemeratam conseruas. S. Intro in domum Chremetis. Nam senex iam dudum expectat vos, vt cenetur.

ARgumentum} Collatio meretricis & honestæ virginis, LATO. qua vita vtriusq; exprimitur. {Nam expedit} Ratio ab vtili, quã meretrix anteponit vtilitatẽ honesto. {Cõsimilia vestrum}

vestrum} Pares cum paribus facillime congregantur. {Nescio alias,} Responsio modesta. {Ergo mea Antiphila} Irrisio amantis. {Duras dabit} Subaudi partes, & est translatum ab actionibus scenicis. {Salue anime} Congressus amantium scite expressus.

PETR. MARS. AEDepol te mea, &c.} Tanti esse honestatem vt etiam ore meretrio commendetur, Docet hæc Scena. Quapropter Seneca sic scribit: Adeo gratiosa est virtus, vt insitum sit etiam malis probare meliora & maximum habemus hoc naturæ meritum quod virtus in omnium animos lumen suum permittit etiam qui non sequuntur, illam vident. Virtus inquit, non recipit sordidum amatorem. Soluto ad illam sinu veniendũ est. Cic. sic scribit in I æl. Nihil est amabilius virtute, nihil quod magis alliciat ad diligendum, quippe cũ propter virtutem & probitatem, eos etiam quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus.

GLAR. HVius scenæ primi 17. versus sunt trochaici tetr. cat. Deinde sequuntur octo iambici quad. acatal. postremo senarij iambici quinque. In 1. itaq; Aedepol prima corripitur, & Mea monos. totum eliditur, nisi quis creticum loco vtroque esse putet. Tertio loco est tribrachys. Versu 2. si post verbum Studuisti, legitur isti pronomen, vt ferè habent lib. pronomen Id à superiore carmine eliditur. In 5. vel Tuam monosyl. erit, vel ab initio Et elidendum. In 7. vel Istius dissyl. est. In 8. initio, vt quidam mensi sunt tres trochæi sunt, & s, eliditur in Bonas, item in Quibus, & est, verbum post Cum legendum est verum quia rarò est, vt longæ syllabæ, quemadmodum est illud as, elidantur, itaque ego creticum secundo loco ponendum arbitror. In 23. tamen s, in Nobis eodem modo eliditur, nisi omittamus verbum substantiuum Est. Est & proceleusmaticus loco tertio huius versus. In 13. Cuius monosyl. est. In 15. tribrachys est loco penal. pro trochæo. In 16 Nescio ali. pro dactylo est, nisi quis iambicum esse velit. In vlt. huius ordinis, Illius trisyl. & Meum monosyl. nisi creticus sit loco quarto, & Vah, extra carmen, vt O, & Hem, sæpe alias. {Ergo mea Antiphila tu nunc sola} Sequuntur iambici tet. acat. septem. In quorum secundo, vel Fuere secunda syllaba per systolen corripitur, vel creticus est loco quinto. Ita in 3. vel Tui monosyl. est, vel creticus est loco secundo. In 5. vel Tuum, vel Diu monosyl. In 6. Qui in me, loco spondei, vel creticus est loco quarto. {Antiphila? A videon' Cliniam, an non?} Senarij sunt hi quinque, vt diximus, iambici. In quorum secundo, pro, O mi Clinia salue. Alibi, & id in antiquo lib. legatur. O mi expectate Clinia salue. Sed sic trochaicum tet. cat. fecerimus, & a, in Clinia longatur, siue Expectate legatur, siue omittatur. In penult. Maxume exoptata animo meo, legendum, videlicet, vt, Exoptata præcedat animo meo.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Chremes Menedemo nunciat ex Asia rediisse filium ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio posthac indulgere magis instituit quod ei magnopere dissuadet Chremes.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Veri amici officium a Terentio quampulcherrime in hac scena describitur. In qua profecto amicus amico gaudij insperato, maxime cum affectu, & nuncium simul & consilium affert. Tum Menedemus filium suum licenter posthac educare instituit, cui id magnopere ob varias causas dissuadet Chremes, sed cum illi Menedemus minus ea in re auscultat saltem hoc tandem persuadeat, ne filio lenẽ nimis erga ipsum animũ quoquo pacto credat.

Trimetri omnes.

CHREMES, MENEDEMVS.

LVCESCIT hoc iam: cesso pultare ostiũ
Vicini? primum ex me vt sciat, sibi filium
Rediisse. etsi adolescentem hoc nolle intelligo
Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier.
Eiu' abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
*Haud faciam: nam, * quod potero, adiutabo senem,* * quàm
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negocijs,
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.
M. Aut ego profecto ingenio egregie ad miseriam
Natus sum, aut illud falsum est, quod volgo audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abest, magi' cupio tanto, & magis desidero.
C. Sed ipsum egressum foras video: adibo, alloquar.
Menedeme salue: nuncium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.
M. Nunquidnam de gnato meo audisti Chreme?
C. Valet, atque viuit. M. quæso, vbinam? M. apud me domi.
M. Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certe. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecro.
C. Non volt te scire se rediisse etiam: tuum
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet.
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
M. Non tu ei dixisti, vt essem? C. non. M. quam ob rem Chreme?
C. Quia pessume istuc in te, atq; in illum consulis,
Si te tam leni, & victo esse animo ostenderis.
M. Non possum: satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtranq; partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atq; ex illa, incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuiq; erant grata omnia,
Proterruisti hinc ea. coacta ingratijs
Post illa cœpit victum volgo quærere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis. nam, vt tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet;
Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro. satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. est ne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cenam, atq; eius comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, vt alia omittam, pitissando modo mihi
Quid vini absumpsit? sic, hoc, dicens asperum
Pater est: hoc aliud lenius sodes vide.
Releui dolia omnia, omnes serias:
Omnes habui solicitus: atq; hæc vna nox:
Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
Sic me dij amabunt; vt tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. M. faciat, quod lubet:
Sumat, consumat, per: decretum est pati:
Dum illud modo habeam mecum. C. si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potius, quàm quod cogitas:
Per alium quemuis vt des, falli te sinas
Technis per seruolum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syru' cum illo vostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,

Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris.
Tibi autem porro vt non sit suaue viuere.
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunq; inciderit in mentem, volet: neq; id
* petit. *Putabit, prauom, an rectum, quod * petet, fiet.*
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegatis: ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te se valere sentiet,
* minitabitur. *Abiturum se abs te esse illico * minabitur.*
M. Videre verum, atq; ita vti res est, dicere.
C. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quaero, tibi qui filium restituerem.
M. Cedo dextram: porro te oro idem vt facias Chreme.
C. Paratus sum. M. scin', quid nunc te facere volo?
C. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id vt maturent facere. cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipsum iam videre. C. operam dabo,
Syrus est prehendendus atq; adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paullum hoc negoti mihi obstat: Simus, & Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus;
Me cepere arbitrum: ibo ac dicam, vt dixeram,
* esse. *Operam daturum me, hodie non * posse his dare.*
Continuo hic adero. M. ita quaeso. dy vostram fidem,
Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius vt videant, & iudicent,
Quàm sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus praepediti nimio, aut aegritudine:
Hic mihi nunc quanto plus sapit, quàm egomet mihi?
C. Dissolui me, ociosus operam vt tibi darem.

IOAN. CAL. LVCESCIT} Veri amici officium pulcherrime à Terentio in hac scena exprimitur, in qua amicus amico simul, & gaudij insperati, maximo cum affectu, nuncium & consilium affert. {Cesso} Aliquis cessare dicitur. i. tardare ad aliquid celeriter peragendum. Virg. Cessas in vota precesq;. Cessat desidiosus: Requiescit defessus. {Miserum hunc} Cum affectu, nam proprium veri est amici laetari rebus prosperis amici, & dolere aduersis. {Ex indicio} Indicium proprie est oris & linguae. {Senem} Plus habet affectus, quàm si diceret Menedemũ. {Nos quoq; senes est aequom senibus obsequi} Iuxta illud prouerbium vsitatissimum, Pares cum paribus facillime congregantur. Naturaliter enim adolescentes adolescẽtibus, senes vero senibus potius inseruiunt & obsequuntur. {Aut ego profecto,} Id est ex his duobus necesse est alterũ tantum esse verum. sed senex ex nimio filij desiderio dubitat de eo quod omnibus approbatissimum est. {Ingenio,} Hoc est natura. Ingeniũ naturalis est sapientia. Sal, in Catil. Ingenium nemo sine corpore exercebat. Ingeniũ quoq; veteres dixerunt ex sua sponte vel natura. Virgil. lib. 2. Georg. Nunc locus aruorum ingenijs quae robora cuique. {Egregie ad miseriam} Egregium dicitur quod ex grege eligitur. Sed hic egregie, valde, nimis. Non est ergo ad laudem positum. {Diem adimere aegritudinem hominibus,} S. Sulpicius ad Cic. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat. {Nuntium apporto tibi,} Nuntius & res ipsa, & nuncius dicitur. {Cuius maxume} Bene maxime. quis enim nuncius illi gratior esse poterat, quam filij? {Nunquidnam de gnato meo} Quia omnis illius solicitudo circa filium erat, iccirco statim de eo suspicatus est, nondum facta mentione {Valet atque viuit} Prothystheron in sensu est. Si enim valet, necessario viuit, non si viuit, valet. Ergo viuit & valet, dicendum erat. Et bene vtrunq; iouxit. Nam multi viuunt. sed non bene valent. {Meus gnatus} Magis cũ admiratione quàm cum interrogatione legendum. {Clinia meus venit?} Addidit & nomen, quod fieri consueuit in his quos diu optauimus, & nondum venisse credimus. {Dixi} Denunciatio est confirmandae sententiae, nec mutanda est. translata de foro & cancellis. Cic. Praeco dixisse pronunciat. {Dixi} Hoc verbum in fine additum, superiora confirmat. & est proprium his qui perorauerunt causam. {Dixi} Sic dixi, quasi iam obtunderetur à Menedemo {Etiam & tuum conspectũ fugitat} Plus est quàm fugit. Et fugitat dixi, vt ostenderet filium vehementer timere. {Non tu ei durus eram?} Vt, aliquando certam qualitatem significat, & nonnunquam incertam. Alibi, Vt erat gesta. {Quia paene me illuc} Consilium & parentibus omnibus & alijs salubre, patres, enim nimia largitate & clementia liberos corrumpunt. Illi vero, nimia licentia deteriores facti, patribus moerori, sibi vero detrimento sunt. {Non possum} Hoc est animi victi, & clementis. Interdum ad nimiam indignationem spectat, vt illud Satyrici, Non possum ferre Quirites Graecã vrbem. {Ah, Vehemens} Bene dixit vehemens, de eo qui non seruaret modum. Ve enim particula, sicuti quaedam alia, tum incensionem, tum minutioné significat. Ergo vehemens, à mentis vi atque impetu dicitur. {In eandem fraudem} Fraus pro dolo & poena ab antiquis accipiebatur. {Mulierculam} Minus est quàm si diceret, aut mulierem, aut meretricem, vtpote quae erat contenta paruo. {Coacta ingratijs} Hoc est inuita. Et bene coacta & ingratijs. Nam aliquis ingratijs dicitur aliquid facere, qui inuitus & coactus praeter voluntatem facit. {Post illa coepit victum volgo quaerere} Sic in And. Lana & tela victum quaeritans. Et recte victũ, & non cibum protulit. Cibus est enim qui delicatis praebetur, Victus, in paruis aridisque alimonijs est constitutus. Virgil. Victum infelicem baccas lapidosaq; corna. Quaerere} Melius dixisset quaeritare. Quaerit enim qui ad plenum & perpetuum reponit: Quaeritat qui vix quotidie inquirendo victum inuenit. {Post illa} Antiquum est, nos autem dicimus postea. {Sine magno intertrimento,} Id est damno. Detrimentum, secundum Varronem, à detritu dicitur, quòd ea quae trita sunt, minoris precij sint. Intertrimentum, ab eo quòd duo quae inter se trita & diminuta. A quo etiam intertrigo dicta. {Quiduis dare cupis} Et hoc est nimiae largitatis. {Primum, iam ancillas} Et hoc est signũ illam probe instructam ad expilandum amatores. {Satrapes} Satrapes à Graecis prouinciae Praefectus dicitur. {Nedum tu possis} Nedum hoc loco negatiue ponitur, vt, Non crederem tibi obolum, nedum pro te effunderem sanguinem. Iam Chremes Bacchidem credit Cliniae esse amicam. Et obserua Terentianam consuetudinem, qui inducit nihil sapere eos qui falluntur. {Sensi} Hoc cum dolore dicere solemus in his in quibus detrimentum ingens passi sumus. {Actũ fiet} Actum est dicitur de ea re de qua iam lata sit sententia. Et est verbum desperantis. {Pitissando modo} Bene pitissando. Et releui dolia omnia. Nam pitissare proprie est parce vinum gustare, quasi tentandi gratia. Tale est verbum quo Plaut. vtitur, cyathisso, tale est & graecisso. Pitissando, id est expressis labris expuendo, dum saporem vini probat. {Sic hoc dicens, asperum}. i. austerum. Secundum Plinium tria vini sunt genera, austerum, dulce, & tenue. {Releui dolia} Vt inquit Plinius Italia resina vino condendo maxime probatur Brutia, circa Alpes ligneis vasis condũt, circulisq; cingunt. Picantur autem protinus à canis ortu, de hinc perfunduntur marina aqua aut salsa, ac leui cinere sarmẽti asperguntur. dum igitur vina aperiuntur, dolia relinuntur. {Omnes serias} Seria, dolium, & proprie vas fictili de limo oblongum. Pers. Et ò si sub rastro creperet argenti seria dextro Hercule. {Solicitos habui} Varijs officijs & ministerijs distractos nihil significantius dicere potuit. Quid. n. aliud est solicitare, quàm suo loco mouere? Solum autem quin significet locum, quis dubitat? cũ exules quoque dicantur solo patriae suae pulsi. Solicitos igitur habuit omnes domesticos, qui hinc & inde administrandum destinabantur. {Quem excedent} Plus dixit, quàm si, cuius res, dixisset. {Sic medij amabunt} Pro ament {Vt me tuarum miseritum est} Bene miseritum. Nam secundum nonnullos miserari est flere & lamentari: Misereri vero, miserationes alienis casibus exhibere. {Sumat consumat, perdat} Quis hoc patre indulgentior? sed hoc contingere solet dum vnicus est gnatus. {Sumat} Accipiat. Alias sumere est eligere. Salust. in Iug. Sumat aliquem ex populo monitorem officij sui. {Perdat} Quod maius est, & quod finem consumendi habet, tertio loco posuit. {Per alium quemuis vt des} Quod salubrius praeceptum parentibus dari potest? Nulla enim re adolescentes magis corrumpuntur, quàm nimia parentum indulgentia. {Techinis,} Id est fallacijs. {Subsensi} Bene subsensi. Nam sub, est temperamentum plenae pronunciationis, vt sub tristis, subrider, non ad plenum tristis, aut ridet. Et cum quinque sint sensus, duo sunt visus & auditus, quos nos magis sensibiles habemus quàm pecora. Cic. Non solum videam, sed etiam audiam. Duabus ergo rebus scimus, aut ratione, aut sensu, quibus maxime praestamus ceteris animalibus. Ergo senex dicit se sensu sensisse seruulos fraudem parare. {Quam abs te amittas filium} Amittas, pro, dimittas dixit. nam quod nos dicimus dimittere, antiqui etiam dicebant amittere. Virgil. Quisquis es amissos hinc iam obliuiscere Graios. Salust. Pactione amissa publico consilio. {Ad nequitiam} Bene de adolescente nequitiam dixit, nequitia enim est luxus vitae prodigus atque effusus. Ouid.

Nequitia

Nequitia est quæ te nō sinit esse senem. {Nam deteriores omnes sumus licentia} Sententia proprie seni conueniens. & deteriores, signantissime protulit. deteriores enim homines licentia à bono ad malū vertuntur. Est enim peius à malo quod in vsu est, & creberrime frequentatus. Deterius vero, à bono, vt minoris sit meriti quàm quod placet. Virg. 3. Georg. Deterior donec paulatim ac decolor ætas. {Putabit} Putamus instantia, Reputamus præterita. Putare proprie purgare est. & arbores & vites dicimus putare. hinc putare est cogitare, quia cogitando superflua mente recidimus. Est tamen putare eius, qui simplicitate pectoris aberrauit. Cic. Non putauit, lapsus est. {Minabitur} Minatur etiam filius parenti dum se carum animaduertit, & discessum simulat. {Qui} Quomodo, & est sermo comicus. {Restituere} Redditus cupientibus, vt domino seruus. Restituitur cupiens, vt patriæ ciuis. Et redditur & restituitur cupiens cupientibus, vt patri filius. {Apprehendendus} In Andria, Tuus pater modo me apprehendit. {Me cœpere arbitrium} Arbiter dabatur his qui de finibus regendis ambigerent. Dicitur enim arbiter index, ꝙ totius rei habeat arbitrium & facultatem. {Aliena melius vt videant & iudicent, quàm sua} Huic illud Cic. lib. 1. Off. contrarium est. Est. n. difficilis cura rerū alienarum, quanquam Terentianus ille Chremes, humani nihil à se alienum putet, sed tñ quia magis ea percipimus atque sentimus, quæ nobis ipsis aut prospera, aut aduersa eueniunt, ꝙ illa quæ ceteris, quæ quasi longo interuallo interiecto videmus, aliter de illis, ac de nobis iudicamus.

GVID. LVcescit, &c.} Hic veri amici officium in hac scena pulcherrime exprimitur in qua amicus amico gaudij insperati maximo cum effectu nuncium & consilium affert. C. Lucescit. i. lux fit, hoc est dies aduenit, cur. i. quare iam cesso. i. tardo pulsare hoc hostium vicini mei. s. Menedemi, vt ipse sciat primum ex me. i. à me, filium rediisse sibi. s. ad suum gaudium, & si. i. quamuis, intelligo adolescentem. s. Cliniam nolle hoc. s. vt pater sciat eum venisse, verum. i. sed, cum videam hunc. s. patrem miserum, tam. i. adeo, cruciari. i. vexari abitu. i. discessu eius, cœlem. i. debeam cœlare gaudium tam insperatum cum nihil pericli sit illi, ex indicio. i. ex indicatione, & manifestatione, haud. i. non, faciam. i. non cœlabo gaudium, nam adiuuabo senem. s. Menedemum, quoad. i. quantum potero, vt. i. sicut video filium meum inseruire amico atque æquali suo. s. Cl. & video eum. s. filiū meum Cl. esse socium in negocijs, ita. i. eo modo, quoque. i. etiam, æquum est. i. iustū est, nos senes obsequi. i. inseruire senibus. M. profecto. i. certe, aut ego Me sum egregie. i. valde nimis natus, ingenio est natura mea, ad miseriam. i. ad infelicitatem sustinendā, aut illud est falsum quod audio dici videlicet, diem. i. tempus, adimere, id est auferre ægritudinem. i. mœrorē hominibus. Nam ægritudo, id est mœror, mœstitia animi (ægritudo enim animi est. Sed ægrotatio est corporis) ægritudo ergo. i. mœror, dolor animi, de filio. i. ex filio & causa filij, augescit. i. increscit mihi magis quotidie, quando diutius. i. longius ipse filius abest. i. absens est, tanto magis cupio, & magis desiderio, id est eius desiderio teneor. C. sed video ipsum senem egressum foras i. extra domum, ibo ad eum. s. atq; alloquar, id est sermonem faciam cū eo. O Menedeme salue, apporto tibi nuncium. i. quod dicitur nouum. Nuncius dicitur, qui nunciat & res nunciata, pro re etiam nunciata nuncium in neutro repetitur, cuius, scilicet nuncij, maxime. i. maximopere cupis, te fieri participem. i. te illo impartiri nuncio cupis summopere. M. numquid, nam. i. non ne aliquid audisti de Gnatho meo. s. Clinia. C. valet. i. sanus est, atq; viuit. M. quæso vbi nam. i. vbi est? C. est hic apud me domi meæ. M. admirabundus hoc dicit, meus gnatus. i. meus filius est inquā apud te. C. Sic est. i. ita est. M. Venit meus Gnatus? C. Certe. i. sine dubio. M. Clinia meus. i. meus filius venit? C. Dixi. i. iam satis dixi eum venisse, propterea non me vlterius obtundas talibus percunctationibus, dixi autem est verbum aptum perorantibus, id est finem orandi facientibus. M. Eamus ad eum. s. obsecro, duc me ad eum. C. Non vult te scire i. quod tu scias se rediisse, etiam fugitat tuum conspectum propter peccatum. i. propter flagitium suum, quia te offendit amori indulgendo, tum. i. deinde timet hoc ne, id est vt pro ꝙ tua duritia illa antiqua, etiam nunc sit adaucta, id est augmentata, seu increuerit. M. Tu non dixisti ei? vt. i. qualiter essem, hoc est qualiter me haberem. C. Non dixi. M. O Chrem. quamobrem, id est quare nō dixisti? C. Quia pessime consulis, id est prouidis, prospicis, seu suades illud quod sequitur in te. i. in tuum futurum dolorem, & in filium. i. in filij sui detrimentum. nam nimia indulgentia nocet, subdit autē illud quod pessime consulit. s. si ostenderis te esse animo tam leni. i. suaui, miti, benigno, indulgenti, & victo. i. fracto, obiecto, mollificato. M. Non possum ostendere me illi animo leni & victo, satis iam satis, hæc replicatio magnā habet vehementiam, q. d. se vltra quàm satis erat fuisse patrem durum, fui iam satis satis pater durus. i. seuerus, acerbus, inhumanus. C. Interiectio dolentis. O Menedeme es nimis vehemens, id est impetuosus, acer. à vimentis & impetū dicitur vehemens, in vtranq; partem. i. & in duritiam, & indulgentiā, quando vis esse durus excedis modum, cum vis esse indulgens, excedis id, quod est satis, incides in eandem fraudem. i. eodem modo decipieris ex hac re, & illa, scilicet ex nimia largitate. i. indulgentia, aut ex nimia parsimonia. i. tenacitate ac duritia, primum. i. in primis olim. i. multo ante tempore perterruisti filium. i. incussisti filio terrorem potius, quàm paterere. i. potius quàm permitteres eum commeare, id est se conferre, seu transferre, aut traducere se ad muliercuIam, quæ tum. i. tunc erat contenta, paululo, id est victu admodum tenui vel precio admodum paruo, & cui mulierculæ omnia erant grata. i. omnia placebant, quę illi dabantur, hinc, id est ex eo tempore, ea muliercula coacta ingratis, id est inuita, præter voluntatem, aliquis ingratus dicitur aliquid facere, vt Don. qui inuitus & coactus præter voluntatem facit, vbi ingratis dicitur vetuste, tanquam foret tertiæ inflexionis, cepit, id est cepit post illa. i. postea quàm perterruisti filiū ab ea quærere, id est quæritare, nam quærit, qui ad plenū & perpetuum reponit, quæritat, qui vix quotidie inquirendo victū inuenit, cœpit ergo quærere vulgo, scilicet passim, & in communi, seu in medium, & in publicum, aut in propatulo, victum. i. alimoniam, vnde videlicet posset in opem defendere vitam, cibus delicatis præbetur; victus in paruis, aridisq; alimonijs est constitutus, nunc. i. hoc tempore, cum illa muliercula non potest haberi sine tuo magno detrimento. i. damno, ac dispendio, alij habent intertrimento, quod in idem redit. Detrimentum, vt Varro ait, dicitur à detrita, nam ea quæ sunt detrita minoris sunt pretij, similiter intertrimentum dicitur ab eo, quòd duo inter se trita fiunt ac diminuta, cū ergo nunc non possit haberi sine detrimento, cupis dare quiduis. i. quodlibet, seu quod petatur, nam vt scias quam pulchre, id est nitide ea. s. muliercula, nunc sit instructa, id est apparata ornata, ad perniciem. i. ad damnum tuum, & tui filij & tui destructionem, primum. i. in primis, iam adduxit secum ancillas plus decem. i. plus quàm decem, quemadmodum dicimus adduxit secum magis decem homines, in quibus dictis magis & plus aduerbia sunt, alioquin diceretur adduxit secum magis decem, & non plus, solemus tamen sæpius apponere quàm. vt, Adduxit secum plus quàm ancillas decem, vel magis quàm decem ancillas. Verum auctorum vsus semper per est sequendus, adduxit inquam ancillas plus decem ornatus veste. i. vestimentis, atq; auro. i. monilibus aureis, vt zonis, seu cingulis habētibus aureas fibulas, id est aurea firmacula, si Satrapes, dicitur etiam Satrapa pro eodem, dictio est Persica, significans Præfectum, vt ait Fortel. si ergo Satrapes. i. Præfectus prouinciæ, cui sunt abunde pecuniæ, sit amator eius puellæ nunquam queat. i. possit sufferre & sustinere, sumptus. i. impendia eius, nedum, id est solum, tu non inquā possis sufferre eius sumptus, argumentum est à maiori ad minus, si non possit maior, idem nec minor. M. ne. i. vtrum, ea puella est intus? C. rogas. i. petis an sit intus? sensi. i. satis percepi eam esse intus apud Mened. nam dedi ei, atq; comitibus eius. i. ancillis pedissequis vnam cœnam, quòd. i. sed, si iterum cœna sit danda actum fiet, hoc dictum semper in malam partem capitur, dicitur autem de ea re, de qua iam sit lata sententia, & est verbum de insperantis. Cic. Actum est de te, nisi prouides, nam vt omittam alia, id est præter alia, quæ impensa sum, modo. i. paulo ante, quod vini. i. quantum vini, filius meus sup. absumpsit. i. absorpsit, siue exhausit, mihi. i. in meum detrimentū, pitissando. i. gustando, nam pitisso, as, significat parce vinum gusto, quasi tentandi gratia, absumpsit ergo multum vini dicens. i. dicendo hoc quod sequitur, sic tali modo. O pater hoc vinum est asperum, id est nō suaue gustui. Aliud vinum est lenius. i. suauius, mitius, dulcius, sodes. i. si audes, vox est hortantiantis. Dona va amabo, rogo. Vel precantis, vt vult Seruius, dicitur autem coniuncte sodes apud comicos pro si audes, vt sis pro si vis, capsis pro cape si vis, &c. vide. i. considera quod dicturus sum, releui, id est perforaui, vt dici vulgo solet, quæ perforatio fieri non poterat, nisi prius auferretur, aut lutum, aut limus, aut argilla, aut pix, aut resina, aut gypsum, quibus linebantur dolia, ac picabantur, seu incrustabantur. Linire enim est picare, id est pice aliquid linire, seu vngere, seu mauis incrustare, & alicui rei suppositum aliquid superducere, vt parietem linimus calce, aut gypso, id est incrustamus, dolium linimus pice, aut argilla. i. eius rimulas obturamus bitumine aliquo, quemadmodū tegere significat operire, & retegere significat contrarium. s. tegmen auferre, sic linire signat, quod dictum est linire aliquo bitumine, & relinire signat contrariū, hoc est bitumen detergere, seu amouere, quo aliquid prius linitū erat, & ita releui dolia omnia significat abstersi lutū, vel terram tenacem ab oībus dolijs, vt in ea cęna vinum variū apponeretur, pp

autem prædictam significationem linire significet etiam deturpare. Inde litura, ræ.i.deturpatio facta atramento ducendo lineam per falsa scripta, vt fieri solet, releui inquam omnes serias.i.vasa fictilia, in quibus vinum asseruabant, nam ante vsum doliorum, quæ lignea sunt ad vina conseruanda vasis vtebantur fictilibus, quę seriæ dicebantur. Inde seriola, læ. Persius:

Seriolæ veteris metuens detradere limum. Idem:

O si sub rastro creperet argentia seria dextro Hercule.

Vbi Persius capit seriam pro vase fictili repleto argento, & terra infosso. Est enim seria, vt volunt aliqui, vas fictile de limo oblongum habui omnes seruos meos solicitos i.varijs officijs, ac mysterijs distractos & occupatos. Festus, inquit, solicitare esse à loco suo mouere, à solum soli, quod terram significat, & locum, & cito as, quod est moueo as. Atq; hæc vna.i.vnica, & sola, nox fuit supple, q.d. quid fecissem si secunda nocte mihi pascendi fuisset, quid censes te futurum.i. quid putas, q tu eris, q.d. inops & miser euades? quem.s.te exedent, ab ex, & edo es.i.corrodent tuam substantiam & bene viuendi facultates absumendo, & ectius exedent dixit, q si dixisset exedent tuas res, aut tuas opes. O Menedeme, perij, amabunt pro amant me sic, vt.i. sicut, me misertum est.i.vt misericordie, seu miseratione motus sum tuarum fortunarum. Miseret sæpius facit misertum est, vt tædet pertæsum est. M. fecit filius.s.meus, quodlibet.i. quod ex sua erit libidine.i.etiã ex sua inordinata voluntate, sumet.i.sponte capiat, & quantum volet consumat.i.absumet, impendat, perdat. id.i.rebus meis nõ solum vtatur, sed etiam interdum abutatur eis rem videlicet cum fructu de perdendo, decretum est.i.constitui ac decreui, peti.s.ferre illud.s. æquo animo dummodo habeamus illum filium meum mecum. C. si certum est tibi.i.constituisti, & decreuisti facere sic, vt dicis, arbitror illud permagni referre.i. tibi & filio maxime esse vtile, & multum ad rem tuam, & illius spectare, vt sentiat.i.iudicet te nescientem, quasi deceptũ serui technis, dare sibi id.i.tantam indulgentiam, quantam daturũ te dicis. M. quid faciam? C. petis sup. quid facies, & qua via procede faciat supple quid vis.i. quodlibet potius, quàm id, quod cogitas facere, videlicet vt des illi quod dare vis, per alium quemuis.i.per quemlibet, seu quæcunq; volueris. Sinas.i.patiaris te falli.i.deludi, technis.i.fallacijs per seruorũ tuum.s. Etsi.i.quamuis, quoque i.etiam, sub sensi.i.aliquid modo percepi id, quod sequitur, videlicet illos.s.seruos, & filios esse ibi.i. domi meæ, subsensi inquam illos, agere.i.moliri id.s.fraudem & technas, quibus te deludant, ac fallant, clanculum.i.secreto inter se. Syrus seruus meus consusurrat.i. submisse voce colloquitur cũ illo vestro seruo, & bene vestro dixit, quasi & patris sit seruus, & herilis, filij adolescentes.i.filij nostri, conferunt.i concitant, consilia.i.suscepta proposita, seu instituta. Et satius est.i.melius est tibi perdere.i. admittere talentum.i. tale argenti pondus, hoc pacto.i.hoc modo, vt dico. Dictum est superius talentum Atticum esse duplex, maius quod cõstat ea quatuor & octoginta libris, vel eo e rca, & minus quod constat ea sexaginta, melius est igitur te hoc modo perdere talentum quàm perdere minam.i.libram, illo modo.i.te prodendo illi, & tuam illi indulgentiam ostendendo, nunc.i.in hac parte, non agitur.i.nõ tractatu, de pecunia, id est de quantitate pecuniæ, sed illud tractatur pro modo demus id, quod daturus es adolescentulo.i.filio tuo, minimo periculo.i. eo modo, quo minime vergat in eius perniciem, nam si semel intellexerit filius tuus tuum animũ.i.tuam voluntatem, videlicet te prius perditurum vitam tuam, & omnem pecuniam.i.omnem substantiam, nam nomine pecuniæ omnes diuitiæ significãtur, priusquã amittas.i dimittas, seu elicias filiũ abs te. Antiqui enim vbi nunc dicimus dimittas, etiam & amittas dicebant. Virgil. Quisquis es amissos hinc obliuiscere Graios. Quanquam illic amissos possit interpretari perditos, nam eos emiserat, qui eum deseruerãt. Hui, interiectio indignantis, quantam fenestram.i.quàm magnum aditum, patefeceris.i.patente feceris, hoc est aperueris ad nequitiã.i. luxum ac libidinem. Dicitur enim nequitia luxus vitę prodigus, atq; effusus. Ouid. Nequitiæ est, quæ te non sinit esse senem, autem.i.sed, porro.i.certe, tantam inquam patefeceris fenestram ad nequitiam, vt i.quòd non sit tibi suaue, imo acerbũ viuere, nam omnes sumus deteriores.i.vt Seruius interpretatur, minus boni, licentia.i.nimia libertate. cum quidquid libet licet, ideo licentia dicitur impunitas, cum impune facimus quidquid libet, nulla secuta reprehensione, videtur tamen deterior interdum capi pro peior. Cic. ad Heninium: Hoc enimo, qui sunt deteriores, funt rogati, queuis & illic pro minus bono sumi possit, filius tuus volet quodcunque.i.omne quod inciderit in mentem, neque putabit.i non considerabit, non mente volutabit, an id, quod in mentem veniet, sit prauum.i.distortum, & à via rectæ viæ deuians, an sit rectum.i.cum virtute & officio faciendũ. Nam, vt inquit Cic. ad Herennium, rectum est, quod cum virtute & officio fit, non putabit ergo, an.i.vtrum id, quod petet, sit prauum, an rectum, vt non poteris pati rem tuam.i.tuam substantiam, & tua bona, & illum filium perire.i.perdi & in perniciem ruere, si denegaris.i.denegaueris dare quod petet.s.ilico ibit ad illum, qui sentiet se maxime valere.i.habere maximam auctoritatem apud te, ilico minabitur se abiturum esse.i.se esse discessurum abs te i.à tua societate. M. Videre.i. videris dicere verum, atq; vt.i. quemadmodum res est.i res se habet. C. Hercle, iurantis est, ego non vidi somnum hac nocte oculis meis, dum.i.quandiu, quæro, id est inquiro, qui.i. quo modo, qua via, qua ratione, restituerem.i.redderem, redditur enim & restituitur, vt ait Don. cupiens cupienti, vt patri filius, vt hic. M. Cedo i.da. dexteram.i.manum tu pet. Cedo enim verbũ est defectiuum, duas tantum personas habens secundas, in singulari numero, & in plurali præsentis imperatiui, videlicet cedo & cedite, & salue saluete. Cedo autem significat dic vel da, & cedite dicite vel date, quod significet da, vel date, probat Non.citans dicto Enn.cuius hæc verba sunt, Cedite manus vestras, measq; accipite.i.date ma⁹ vestras & accipite meas vt meæ vt iunctis manibus confirmetur fœdus, quod exemplum clarius posset adduci illo. Cedo igitur dexteram, nos enim aut oraturi, aut confirmaturi quidquam alicui eius dexteram poscere solemus, porro i.sed, ò Chr. vt facias idem.i. restituas mihi filium aliqua via. C. Sum paratus. M. Scin'.i.scis ne quid volo nũc te facere.i. q tu facias. C. dic. M. Quid.i.quia sensisti.i. percepisti illos velle incipere fallere me. volo inquam te efficere, vt maturent.i.festinent, properent facere id.i.me decipere, cupio dare illi quod vult, iam cupio videre eum. C. Dabo operam vt maturent, & filium videas. Syrus est apprehendendus.i.conueniendus, & compellendus, atq; ipse est mihi adhortandus, vt.s.deducat filium ad te, & efficiat, vt eius præsentia reficiatis nescio quis exit.i. egreditur à me.i.quod barbare dicitur de penes me.i.de domo mea, concede.i confer te, abi.i.vade, hinc.i.ex hoc loco domum.i.in domum, ne sentient.i. percipient nos congruere.i.conuenire, & quod dicitur facere formam ac pactum inter nos, hoc paululũ negocij.i. aliquid paruæ cõtrouersiæ, quæ sequitur vicinos, obstat mihi.i.impedit me, quominus domum eam, illud autem negocij, hoc est Syrus & Crito vicini nostri, appositiue dictum, ambigunt.i.dubitant hic de finibus.i.de terminis agrorum suorũ, cœpere.i.elegerunt, vt Cic. Ane capiendus exilio locus, cœperunt ergo me arbitrum.i. iudicem, vt totius negocij habeam arbitrium, & facultatem. Arbiter enim eligitur arbitrio litigantium, ibo ad eos, ac dicã me non posse dare operam his.i.non posse vacare suis negocijs hodie, vt.i.sicut, dixeram.i.promiseram me daturum operam eis.i. sicut promiserã me vacaturum eorum controuersiæ, continuo.i.statim, adero.i. præsto ero hic. M. Quæso.i.rogo, vt adsis statim, deinde abeunte Chremete secũ Men.dicit. Dij vestrã opem imploro.s. itan'.i. ita ne, est verum sup. naturam hominum esse ita comparatam.i. constitutam, vt videant homines melius aliena.i. negocia aliorũ, & iudicent, quàm videant & iudicent sua. An sit.i. contingit vel efficitur eo, quia.i.ideo, quòd sumus præpediti.i.impediti, quo minus rectè iudicemus, in re nostra.i.in nostra causa, aut negocio, aut nimio gaudio, aut nimia ægritudine.i.dolore, nimio mœrore. Nam ægritudo est mentis, ægrotatio corporis. Hic Chr, quanto plus, q.d. multo plus sapit mihi.i. pro vtilitate mea sapienter loquitur, quàm egomet sapiam mihi.i.pro mea vtilitate. C. Iam redijt Chr. dicitq; sic. ò Men. dissolui.i.expediui, exolui, eripui me ab illis ocyus.i.cito, comparatiuum pro positiuo, vt darẽ operam tibi.i.tuis rebus incumberem.

ARgumentum} Chremes indicat Menedemo aduentum filij, & quid agendum sit consulit. Est autem initium occasionis ad futurum epitasin. } Pultere ostium} Pro pulsare, vetuste. {Diẽ adimere} Prouerb. Augescit, pro crescit. {Meus gnatus} Attende verba & gestum gaudentis. {Dixi} Confirmantis verbum proprium eorum qui causa perorauerũt. {Satis iam} Geminatio ad vehementiam, & est exclamatio qua seipsum accusat senex. {Vehemens in} Reprehensio intemperantię Menedemi, & deinde consilium, quæ ambo pertinet ad describendam personam Chremetis, qui alij consulens ipse à nequiore filio decipitur. {Nam vt tu.} Rem auget exemplo. {Pitissando}.i. gustando. {Releui dolia}.i. aperui detrahendo.s. linum vel ceram, qua foramen obstruitur. {Sic facere} Consilium Chremetis, cuius occasione ipse decipietur, quæ erit epitasis fabulæ. {Syrus cum illo} Signa coniecturæ. {Non tunc pecuniæ} Subaudi, de, nam per eclipsin subtrahitur præpositio metri causa. Estq; confirmatio consilij ab vtili. {Somnum hercle} Commendatio sedulitatis & officij. {Cede dexteram} Oraturus apprehendit dexteram. {Scin' quid nunc} παρασκευὴ ad sequentem scenam. {Paululum negocij} Conuenit digredi Chremetem, vt spectatores alloquatur Menedemus. {Dij vostram} Ex consilio poetæ Menedemus indicat Λαγω.

indicat spectatori quid actũ sit, & quamuis de se loquatur, tamen hoc reuera in Chremetem competit; qui aliena melius videt q̃ sua, dum à filio & seruo tam improbe fallitur. Est autem hic scopus fabulæ, in quem cuncta referuntur.

PETR. MARS. LVcescit, &c.} Affectus paternus nimis vehemens in vtranque partem, nec mediocritatem illam aliquã seruans, quæ est ẽm rectam actionem, & modũ viuendi politicũ, hac scena exprimitur. Interdum quippe pater nimis durus est in disciplina domestica, interdum nimia indulgentia & facilitate, filiorum mores corrumpit, amore ipsum decipiẽte, quo filiũ tanquam aliquid ex seipso prosequitur. Vnde Arist. in 4. Moral sic ait: Omnes amant sua opera, vt parentes atq; Poetæ. Quod autem à medio rationis exorbitat, vituperatur in primis. Vnde Horat. in Serm.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra citraq; nequit consistere rectum. Et alibi,
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt:
Pastillos Ruffillus olet, Gorgonius hircum:
Nil medium est.

}Ea coacta ingratiis} Aduerbialiter ponitur. i. inuito animo. }Sine magno detrimentu} M. Varro sic ait: Detrimentum dicitur à detritu. quod ea quæ trita sunt, minoris sint precij. Intrimentũ ab eo quod duo vel tria inter se trita & diminuta sint. }Satrapes si fiet amator} Satrapes lingua Persica dicitur, qui præest vrbi & prouinciæ. }Releui dolia omnia, &c.} i. resignaui & aperui. Lino, lini, liui, & leui. Inde relino, releui. }Dij vostrã fidem, &c.} Excitandam esse rationem, & instituẽdam esse cupiditatem, docet hic locus, vt mediocritas illa seruetur in vita actiua & cupiditatibus, quæ est inter nimium & parum, & rectè monenti parendum esse monet, ne in actionibus error fiat. Arist. in fine primi libri voluminis Et hic. sic ait: Hanc autem partem ratione vacantem, rationi obtemperare, admonitiones, increpationes, & cohortationes inducũt, aliena vt melius videant. Seneca sic ait: Aliena vitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt. Horat. in Serm. Sat. 3.

Cum tua peruideas oculis male lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum.
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius?

}Nam quàm potero, adiutabo senem} Nos, quod potero, pro eo quod dicimus vt potero quantũ potero, alij quoad dicunt, Græci καθ' ὅσον. Ita autem habent vetusta exemplaria, & mea quidem sententia rectius }Proterruisti hinc, ea coacta ingratijs} Sunt qui legant ingratis, vt sit trimeter catalect. Alij ingratijs, quo & Plautus vtatur, velut in Prol. Asin. Caue, meis ne ingratijs, pro me inuito atq; nolente, vel iniussu meo. Idem in Mercatore: Tuam amicã tuis ingratijs, inquit. Et alibi, vobis inuitis atq; amborum ingratijs, &c. }Nunc cum sine magno detrimento, &c.} Alij intertrimento legũt hoc loco, quomodo Calphurnius, qui cum facit lib. manuscriptus, & ex impressis Venetus & Argentoratensis. }M. Est ne ea intus? C. Sit rogas?} Hassenstenianum exemplar habet: Si sit, rogas? quo modo etiam ex impressis Venetum. Nec aliter citat Thom. Linac. quo loco adnotauit græcam enallagen esse, cum si pro an ponitur; lib. 6. de emendata structura Latini serm. Nec senarius ipse, quo minus ita legere possis, repugnat. }Illos ibi esse & id agere inter se clanculum} Nos tollendam putamus coniunctionẽ illam &, quo modo habent manuscripti lib. Sin addendam censeas, erit tertio loco proceleusmaticus. }Dare denegabis?} In manuscripto est denegaris, modo subiunctiuo; Sed haud vtrum rectius.

GLAR. SVnt senarij iambici omnes. In quinto Eius monosyllabũ est. In sexto, Nihil dissyllabũ. In septimo, pro Quàm potero, vetustus lib. habet, Quod potero. atq; ita etiam R. In octauo, vel filiom dissyllabũ est, vel creticus est loco secundo. In tertio autem loco anapæstus. In 16. a, in vtroq; Magis eliditur. In 17. d, ab initio eliditur. Et vetustus lib. Ibo habet, non Adibo quod & mihi placet. alioqui a, elidendum erat in Foras. In 19. Cuius monosyllabum. In 21. d, eliditur in Apud, nisi bacchium constituamus loco quinto. In 22. Meus monosyll. Ita in 23. quanquam vtroque in loco bacchius esse potest In 25. alterum Tum abundat. In 27. Ei monosyl. In 28. vel l, eliditur in Illũ. vel creticus est loco quarto. In 30. s, bis eliditur in Satis. In 35. trochæus est in iambico vt ordinauerimus ita omnia commonstrant exemplaria, sed in tot millibus vnum condonatur Poetæ. In 37. Ingratijs legit R. ex Plauto, & valet ad carmen. Nam alioqui catalecticum fuerit, quod admodum rarum. In 44. Eius monosyll. In 45. lib. vetustus habet, Si sit rogas. quod R. placuit, mihi non. admodum. tortum. n. faciet nobis carmen, siue ea totum elidas, siue s, in possis. In 46. Ei ac Eius dissyllaba sunt, vt loco secundo sit iambus, quinto dactylus. In 52. lib. vetustus habet, Atq; vna hæc nox fuit. & carmen bene habet, quod in alijs corrupte legitur 54. versum Valla lib. 3. elegantiarũ corrupte allegat. Nam post vt, addit me, quasi Miseritum haberet accusatiuũ cum genitiuo, cum carmen hoc non recipiat. Et miseritum tetrasyllabũ est, non trisyllabũ. admonuimus hoc antea in Eunucho. In 58. Illud legendum ex vetere lib. non id. In 63. proceleusmaticus est loco tertio. quanquam R. tollet coniunctionem &, quam habet lib. vetustus. In 64. a, eliditur in Syrus. potest & bacchius esse loco primo. In 65. a, non elidatur in Consilia. alioqui, vt carmen constet, non video. In 67. d, eliditur in Sed, aut creticus est loco quarto. In 69. post Animum vetustus lib. habet Ille pronomen, quod certe carmen exposcit. In 70. Prius monosyllabum est, vel bacchius est loco primo. In 71. te in Patefeceris corripitur, quod in similibus etiam alibi fecit, sed non perpetuo. In 73. Suaue dissyllabum, vt apud Virgil quoniam suaues miscetis odores. In 74. s, eliditur in Sumus, vel creticus loco quarto. In 76. legendum, An rectum, quod petet, fiet. In 78. R. dubitat Denegabis ne legendum, an Denegaris. Ceterum illud legendum certo, non, Illum. Non enim ad vicum vllum referendum, sed ad id, quod tertium mox indicat carmen, Abiturum se abs te esse illico minabitur. 84. versus ita legendus, Cede dexteram, porro te oro idem vt facias Chr. vt Dextram sit dissyllabum, & Idem, post Oro, ponatur. In 89. quidam Prehendendus legũt, vt tamen in scansione sit trissyllabum, alij Apprehendendus, sed illi etiam a, elidunt in Apprehendendus, aut creticum constituunt loco tertio. In 91. Illi ponendum post Ne alioqui versus claudicabit. In 92. vel paulum dissyllabum erit, aut creticus loco primo. In 97. In Itan', vel n, tollendum, vel i, à superiore eliditur versu, vel deniq; bacchius est loco primo. In 99. Eo sit, vel pro spõdeo vel bacchio. In vltimo versu Tibi secunda longatur. Quod quidem carmen quid sibi velit haud equidem intelligo. Sequente nanque Scena, non aderit Mened. quippe cui statim versu 15. male loquatur Syrus, idq́ue non secus quàm de absente. Nec nisi post multas scenas Menedemus amplius introduceretur. Effugium esse potest, Syrum duntaxat Chremetem videre, Menedemum vero alicubi absconsum hæc quoque audire, vt sit magis jocosum. Sed iudicet lector.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Seruus herum Chremetem decipit credentem Menedemo fallaciam intendi, & ita sua ipsius coniectura & solertia fallitur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena iucundus error continetur, quo Chremes à seruo decipitur, nam credit Syrum Menedemo fallaciam intendere, dum ea sibi tenditur, & sic herus seruum instruit, instigatq; ad fallendum alterum, quod praestigio in seipsum torquetur.

Senarij.

SYRVS, CHREMES.

HAc illac circuncursa: inueniendum est tamen
Argentum, intendenda in senem fallacia,
Num me fefellit hosce id struere? videlicet
Est ille Clinia seruus tardiusculus:
Iccirco huic nostro tradita est prouincia.
S. Quis loquitur? perij, num nam hæc audiuit? C. Syre. S. Hem.
C. Quid tu istic? S. Recte, equidem te demiror Chreme.
Tam mane, qui here tantum biberis. C. Nihil nimis.
S. Nihil narras? visa vero est, quod dici solet,
AQVILAE senectus. C. Eia. S. Mulier commoda, &
Faceta hæc meretrix. C. Sanè idem visa est mihi.
S. Et quidem hercle forma luculenta. C. Sic satis.
S. Ita non vt olim, sed vti nunc sanè bona:
Minimeq́; miror, Clinia hanc si deperit.
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum;

Vielnum hunc nostin' ? at quasi is non diuitijs
Abundet, gnatus eius profugit inopia.
Sciu' esse factum, vt dico ? C. Quid ego nesciam,
Hominem pistrino dignum ? S. Quem ? C. Istam seruolum
Dico adolescentis. S. Syre tibi timui male.
C. Qui passus est id fieri, S. Quid faceret ? C. Rogas ?
Aliquid reperiret ; fingeret fallacias,
Vnde esset adolescenti amicæ quod daret ;
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
S. Garris. C. Hæc facta ab illo oportebant Syre.
Eho quæso, laudas qui heros fallunt ? C. In loco
Ego vero laudo. S. Rectè sanè. C. Quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est :
Iam huic mansisset vnicus gnatus domi.
S. Ioco ne, an serio illæc dicat, nescio :
ꝫ Sed ** Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.*
C. At nunc quid expectat Syre ? an dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare huius sumptus non queat ?
Non ne ad senem aliquā fabricā fingit ? S. Stolidus est
C. At te adiutare oportet adolescentuli -
Causa. S. Facile equidem facere possum, si iubes :
Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.
C. Tanto hercle melior. S. Non est mentiri meum
C. Fac ergo. S. At heus tu facito dum eadem hæc memineris,
Si quid huius simile forte aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
C. Non vsus veniet, spero. S. spero hercle ego quoque
Neque eo nunc dico, quòd quidquam illum senserim :
Sed si quid, ne quid. quæ sit eius ætas, vides :
Et næ ego te, si vsus veniat, magnifice Chreme
Tractare possim. C. de istoc, cum vsus venerit,
Videbimus quid opus sit ? nunc istuc age.
S. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui.
Nec, cum malefacere crederem mi impunius
Licere. quisnam à nobis egreditur foras ?

IOAN. CAL. HAc illius circuncursa: ꝫ Iucundus error, in quo herus in seruo decipitur, quem credit alteri fallaciā intendere, dū sibi tenditur, & sic eum aggreditur de fallacia in alterum. ꝫ Intendenda ꝫ Verbum à venatoribus translatū qui retia intendunt ad feras capiendas. Quia ergo paras senem fallere, intendenda dixit, vel à sagittis atq; arcu. ꝫ In senem ꝫ Cū stomacho seruili, senem dixit. In And. Quantū intellexi modo senis sententiam. ꝫ Num me fefellit, ꝫ Idem superius, Etsi sub sensi id quoq; illos ibi esse. Et hic est error eredi senem Menedemum, dum Syrus de Chremete ipso intelligit. ꝫ Prouincia ꝫ Onus dicitur cuiuslibet rei gerandæ. Nam acquisitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ sunt, à porro, vel à procul vincendo, ad quas Prætores quia cum officio mittebantur, officia quoq; prouinciç nominantur. ꝫ Rectè ꝫ Ioco vult Syrus deflectere orationem in aliud, & subterfugere heri reprehensionem. ꝫ Aquilæ senectus ꝫ Plin. lib. x. nat. hist. de aquilis hæc refert, Oppetunt non senio, nec ægritudine, sed fame, in tantum superiore accrescente rostro, vt aduncitas aperiri non queat. Igitur aquila tantum in senectute bibit vel de prçda sanguinem fugit, ex quo prouerbium in senas qui plus bibunt quam comedunt. ꝫ Eia ꝫ Eia interdū hortantis est, nunc correctionem significat. ꝫ Mulier cōmoda, ꝫ A commendationis meretricis incipit, vt melius persuadet Cliniam deperire hanc, cū sit amica Clitiphonis. ꝫ Faceta ꝫ Bene de meretrice faceta dixit Nam facetus est, qui facit verbis quod vult. Potest etiam referri ad formam corporis, vt significatio vocabuli iudicat. ꝫ Ita nō vt olim, ꝫ Præterita semper præsentibus præferuntur, & magis cōmendantur. ꝫ Aridum, ꝫ Translatio à terra, quæ nihil profert. ꝫ Profugit ꝫ Superius, In Asiam ad regem militatum abijt. Hinc profugus dictus proprie, qui procul à sedibus suis vagatur. ꝫ Hominem pistrino dignū ꝫ Ambigue an de Dromone, an de Syro, à quo bene annotarentur senum vitia. Et secum hæc dixit. ꝫ Syre tibi ꝫ Et hæc secum. ꝫ Seruaret senem ꝫ Bene seruaret, dixit, de eo qui penitus se perderet, & continuis excruciaret laboribus. ꝫ Eho quæso ꝫ Eho, modo interiectio est interrogantis, alias admirantis, alias ad se vocantis. ꝫ Quia Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est ꝫ Ipsum fallere in tempore, quidam de officijs scribentes rectū putauerunt. ꝫ Aliquam fabricam ꝫ Translatio ab his, qui expugnaturi oppida, machinamenta belli ad id præparant. ꝫ Stolidus est ꝫ Superius, Ille Clinia seruus tardiusculus est. Et proprie stolidus est qui proxime accedit ad naturam sensumque pecudum. ꝫ Calleo, ꝫ Id est callide scio. ꝫ At heus tu, ꝫ Iam prouidet fallaciæ, quam mente conceperat, quo facilius mereatur veniam si quid struxerit in herum. ꝫ Sed si quid, ne quid ꝫ Aposiopesis, q. d. si quid euenerit. ꝫ Quæ sit eius ætas, vides. ꝫ Quæ amori est obnoxia. ꝫ Et næ ꝫ Pro valde. ꝫ Magnifice ꝫ Bene magnifice dixit, memor verborum Chremetis, qui supra dixit, Heros falli à seruis aliquando esse remedium magnarum ægritudinum. ꝫ Tractare ꝫ Superius, Quo pacto id fieri soleat, calleo. Quisnam à nobis egreditur foras ? parasceue alterius scenæ.

GVID. HAc illac, &c. ꝫ Hic iucundus error continetur quo herus à seruo decipitur, quem credit alteri fallaciam intendere, dum sibi tenditur, & sic eum aggreditur de fallacia in alterum. Syrus circuncursa hac illac, h. d. seruus secum admonens seipsum sic, circunuersa hac illac. i. cursita hac. i. per hanc partem, & illac. i. per illam, circunuersa te componitur à circū & curso, quasi circum circa, vt dici solet, cutūtare tamen quidquid sit inueniendum est argentum, fallacia. i. deceptio, astutia est intendenda. i. exercenda in senem, intelligit Chremetem, sed Chremes intelligit eum dicere de Menedemo. Intendere proprie dicuntur venatores, cum retia feris capiendis intendunt, aut cum tendunt arcus. C. non fefellit. i. me non latuit, seu bene mihi in mentem venit hosce seruos, & adolescentē struere, id est comminisci, fabricare, machinari id, hoc est vt pecunias à sene haberent. Videlicet. i. certe ille seruus Cliniæ. s. Dromo est tardiusculus. i. aliquanto tardior meo, vel aliquantulum tardus & lentus. icciroo prouincia. i. onus quærendæ pecuniæ tradita est huic nostro seruo. s. Syro prouincia dicitur à porro, quod est procul & vincendo, nam omnes regiones longe ab Italia bello acquisitæ prouinciç dictæ sunt, ad quas regendas magistratus cum officio mittebantur & onere, ea de re prouincia pro omni onere ponitur cuiuslibet rei gerendæ. S. nondum perceperat seruus herū, quis loquitur hic perij, numnam. i. nunquidnam (aut parelcon est) audiuit hæc quæ dixi. C. scire, vocat eum herus. S. hem, respondendi modus indignando. C. quid tu istic, fac is sup. vel aliquid tale? S. Equidem rectè ago, scilicet. i. nihil mali, sed ò Chreme demiror, deauget hic. te surrexisse sup. tam mane, qui. s. tu vnde biberis heri. C. nihil nimis feci. s. vel nihil. i. non bibis sup. nimis. S. narras, id est dicis nihil te fecisse nimis vero. i. sed in te senectus aquilæ visa est, vt. s. plus biberis quàm comederis, quemadmodū aquila annosa, quod dici solet, id est quod est prouerbium, quod in ore populi habetur ait enim Plin. lib. x. nat. hist. hoc de aquilis. Oppetunt non senio, nec ęgritudine, sed fame in tantum superiore accrescente rostro, vt aduncitas aperiri non queat igitur aquila iam tum in senectute bibit, vel de præda sanguinem sugit, ex quo fit prouerbium in senes, qui plus bibunt, quam comedunt. C. eia. interdum hortantis est, nunc corrigit. S. Hæc meretrix, quæ est cum Clinia est, mulier commoda, opportuna, elegans. non importuna, & faceta, id est festiua & sermone iucundo. Facetus dicitur, qui facit verbis quod vult, vel potest ad formam corporis referri elegantē. C. sanè idem. i etiam visa est mihi commoda, &c. vel visa est mihi idem, scilicet esse faceta accommoda. S. Et quidem hercle. i. & certe per herculem, est affirmatio cum iuramento est inquam forma luculenta. S. forma eius est sanè. i. valde. bona, id est venusta, non vt olim, sed vt nunc, h. d. quòd præterea solent præsentibus magis commendari, quod hic non facit. nam eius formam præsentem laudat, & minime. i. non miror si Clinia deperit. i. ardenter amant hanc meretricem. nam amator eius amore, quam amat perire dicitur, nam perditus est, qui insano est raptus amare. Inde ventum est, vt dicamus de pereo illam, id est ardenter & impatientee amo. sed Cliniam habet quendam patrem. s. Menedemum, auidum. i. auarum, parcum, miserum, qui non audeat vti patris, atq; aridum, translatio à terra, quæ nihil producit, nostin', id est cognoscis ne nunc vicinum tuum. s. Menedemum. At. i. sed quasi pater non abundat diuitijs, natus eius profugit, id est profugus fuit, Nam profugus dicitur, qui procul à sedibus suis vagatur, inopia. i. egestate, scis. i. cognoscis ne factum esse, vt dico. C. indignatus est quòd tam male audiat de sene vicino, quid. i. cur ego nesciam. i. ignorem, & non cognoscam vicinum, & quod factum sit, ò sup. hominem dignum pistrino, id est qui detrudatur, & deputetur, & destinetur ad circūagendas malas trusatiles, vt habet Gellius. hoc autem dixit apud se ita tamen, vt audierit seruus. S. Quem dicis esse dignum pistrino. C. dico. i. intelligo istum seruulum

seruulum adolescentis.s.Dromonem. S. secum hoc susurrat,ò Syre male timui nequit mali accideret tibi ex hac re. nã iam mihi nescio quid præsagiebat animus mali. C. prosequitur dictum suum.qui.s.seruulus adolescentis passus est id fieri, videlicet vt filius discederet,neque eum retinuerit. S. quid faceret.i.quod dici solet,quid ipse poterat. C. rogas reperiret.i.excogitaret,comminisceretur aliquid,fingeret fallacias,vnde.i.quibus fallacijs aliquid sup.esset adolescẽti,quod daret amicæ suæ, atque ipse seruus seruaret senem,qui penitus se perdit, & continuis excruciatur laboribus. S. garris.i.nugaris & fabulat, depromis. C. ò Syre oportebat hæc facta fuisse ab illo seruo,q.d.debebat hæc,quæ dixi facere. S. ehn modo interroganti est particula, alias admirãtis,alias ad se vocantis,quæso.i.obsecro, laudas eos seruos,qui fallunt heros.i.dominos. C. vero pro certe ego laudo tales fallẽtes heros in loco,cum est opportunum, & cum locus.i.occasio & opportunitas postulat. S. sanè rectè facis, vel dicis. C. quippe.i.quia certe id.s.seruos fallere dominos sæpe est remedium magnarum ægritudinum.i.dolorum & mentis,& aliquando corporis,nã medici ægroto fallunt,iam.i.tunc, si fefellisset herum seruus, gnatus vnicus.s.Clinia mansisset domi huic seni.s.Menedemo, hoc est in gaudium eius. S. hæc dicit apud se commentabũdus, nescio an ille senex dicat illæc.i.illa,quæ dicit ioco.i.per iocum,an serio.i.ex animo,& quod dicunt sciẽter,nisi quidem.i.certe, addit animũ.i.auget mihi animum,quo.i.vt magis libeat.i.magis placeat heros à seruis decipi,quod vt videt,sæuiat in me, & me in pistrinum dedat. C. & nunc ò Syre quid ipse seruus expectat? an expectat dum.i.donec,quousque filius abeat.i.discedat hinc,denuo.i.iterũ, cum filius non queat.i.non possit tolerare sumptus huius meretricis,nõne ipse seruus fingit.i.comminiscitur, excogitat aliquam fabricam.i.aliquam astutiam,aliquam techinam,aliquam machinationem ad senem decipiendum.s.tractũ est aũt ab his,qui expugnaturi oppida machinamẽta belli ad id præparant. S. Ipse seruus est stolidus.i.totus fatuus & brutalis, neque quidquam habẽs considerationis,quasi propsie accedat ad naturam,sensumq; pecudum. C. At oportet te adiutare.i adiuuare eum seruum causa adolescentuli.s.Cliniæ. S. Equidem facile possum facere.i.adiutare seruum ad fabricam faciendam seni,si iubes.i.si vis,vel præcipis,etenim calleo.i.optime scio,vt qui in talibus iam fecerim callum,quo pacto id soleat fieri.i.soleãt senes decipi, & filij retineri. C. hercle tãto melior es.i.aptior seruus,qui dominis scias mederi. S. Meum non est.i.meus non est mos, seu meæ non sunt partes,vel ad me non expectas mẽtiri. C. Ergo.i quia tu calles,fac.i. adiuta ad fallendum senem. S. At.i sed,heus admonentis hic est heus,tu facito.i.dato,operam, dum.i.donec memineris hæc eadẽ, quæ.s.præcipis me facere,si quid.i.si aliquid,hoc est si forte eueneat aliquando,vt.i.sicut,vel quemadmodum,humana sunt.i.se habent, hoc est more humanitatis & humanæ fragilitatis, vt filius tuus faciat aliquid simile huius.i.simile huic facto Cliniæ,nã similis & datiuo iungitur & accusatiuo. C. Spero q sup.non vsueniet.i.q nõ eueniet. Nam vsuuenire signat euenire,vt sæpe licet videri in ep.Ciceronianis. S. Ego quoq; hercle spero nõ vsu venturum,neque dico nũc eo,q senserim quidquam in illum.i.perceperim aliquid erga illum,sed dico inquam,ne quid.i.vt nõ aliquid mihi dicas sup.si quid acciderit sup.simile huius,hic.n.est aposiopesis,vides quæ sit eius ætas,q.d.amori est idonea, & dico inquã hoc.i.te admoneo de filio antequam accidat,vt caueas,vel prouideas filio tuo,& eum obserues,ne sit opus vt te fallam, & te magnifice tractem, ne.i.vt non possum tractare.i. vt non habeã occasionem tractandi te magnifice.i.excellenter fallendi te, vt illi de pecunijs prouideatur,neque video qua ratione hic ne capiatur,p valde,cũ sensus non procedat, neque ipse ordo structuræ pati videatur,vt liquet subtiliter inspiciẽti, si vsus veniat.i.si accidat,vel si sit opus. C. Videbimus.i.considerabimus quid opus sit de istoc id est de ista re,q̃ times euenire filio, cum vsu venerit.i.cũ acciderit, nunc age istuc.i.intende fallacias seni. S. Nunquam audiui herum.i.dominum loqui commodius.i.opportunius,q̃ nunc,nec crederem mihi licere impunius, ab impune.i.cum maiore impunitate,cũ malefacerem.i.cum aliquid mali moliter, nam tunc homines impunitatem se consecuturos sperant longe maiorem, q̃ effectu consequãtur. Quisnam.i.quis egreditur.i.exit foras, à nobis.i.quod barbare dici solet de penes nos, siue de domo nostra est hic parasceue.i.præparatio alterius scenæ.

LATO.

ARgumẽtum} Chremes dat negocium Syro vt fallat Mened.qua occasione ipse falletur. Estq; hæc altera pars occasionis principalis ad epitasin. {Hem} Metuentis,timet enim ne audiuerit senex, & audiuit quidem, sed facere decipitur, errans suspicionem in Syrum & appellatione senis, {Mulier commoda} Syrus laudat meretricem & persuadet Chremeti eã amare à Clinia quæ prima est fallacia ad exequendum ceptum consilium. {Syre tibi} Hoc secũ Syrus. {Garris} Non credentis, {Quippe, quia &c.} Ratio ab vtili. {Fabricam fingit} Translatum à bellicis machinis,quæ oppugnandis oppidis admouentur. {At heus tu} Callida præmunitio ad futurum peccatum,vt tollat obiurgandi occasionem. {Neque eo nunc} Occupatio qua remouet suspicionem. {Ne quid} Subaudi,succenseas.

PATRVA MARA.

HAc illas,&c.} Seruum cuius ingenium est fallax, oblatam opportunitatem arripere,vt insidiari liceat impune,& decipere docet hæc scena. Vir quippe malus impunitate p posita, scelere se inquinat,bonus aũt,vitium auersatur & fugit p p eius deformitatem. Vnde Horat.in Epist. Oderunt peccare boni virtutis amore, Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Tu nihil admittas in te formidine pœnæ. Sic spes fallendi miscebit sacra profanis. {Aquilæ senectus} Arist.lib.6.dicit de motibus ac studijs volantiũ. Senescentibus aquilis rostrum superius accrescit, curuaturq; magis & magis, vt demum fame intereant. Cui rei data est fabula, vt hoc ita accidat aquilæ quã cum olim homo esset, hospiti iniuriam intulerit. {At quasi is non diuitijs,&c.} .i.si non large vtetur diuitijs,& abunde suppeditabit filio pecunias, iterum coactus inopia fugiet. {In ioco,&c.} .i.aliqñ cum oportet. {Fabricam fingit} i.cõmentum atque fallaciam. {Stolidus es} .i.imprudens, & nullam habens solertiam, nullum ingenij acumen huic fabricæ conueniens. {Quo pacto id fieri solet calleo} .i.scio p p longũ vsum, nam callidi dicuntur, quorum animus vsu occalluit, vt manus assiduo opere. {Te si vsus veniat} .i.aliquid tibi sine auaritia surripere, Effice,inquit, si vsus venerit, vt te liberalem inueniam & magnificum,non auidum & auarum, vt fuit Menedemus.

GLAR.

HVius quoq; scenæ omnes sunt trimetri iambici. In 4.versu,vel creticus est loco penult.vel contractio duarũ vocalium in vnã. In 6.s.eliditur in Quis, nisi sit pæan primus loco primo. In 8.vel Nihil dissyll.vel i,in Qui non elidendũ, sed corripiendum. In 12.Ioan.abijcit verbum Est.potest tamen creticus esse loco quarto, vt Est maneat. In 16.lege odum ex vetusto meo libro, At quasi is.admonuit hoc etiã Ioan.Ceterũ in verbo, Diuitijs, vel u,eliditur, vel duo,ij, in vnum contrahuntur. In 17. Eius monosyl. In 27.primo loco est anapæstus, secũdo spondeus, tertio rursus dactylus.nam qui nõ eliditur,sed corripitur. Annotauit hoc quoque Ioan. In 27.Quia in fine monosyll.est,nisi dicamus tribrachyn loco vltimo. In 29.vel Iam vel Huic, dissyll. nisi dicas m,in Iam non elidi. In 30.locon',legendũ. In 31.Mihi monosyll. vt primo loco sit anapæstus,nisi proceleusmaticũ putemus primo loco. In 33.Huius dissyll.est. In 36.proceleusmaticus est loco secundo auct. Doct. In 40.d,eliditur in Quid, & Huius dissyll.est. Posset & legi, Si huius quid. In 44.Eius monosyll.est. In 45.Næ totũ eliditur. In penult.i fine,proceleusmaticus est loco secũdo,inquit Doct. Præterea Mihi monosyll.totum eliditur.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chremes filium obiurgat, & immodestiæ arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id suadet, quod maxime ad extorquendum facit argentum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Chremeti Syrus id suadet, quod multum facit ad extorquendũ argentum, quod operæprecium erat Clitiphoni, pro amica sustentanda conquirere. Incipit autem Chremes ab filij obiurgatione quem senserat ludentem & iocantem cum Bacchide, quam Cliniæ amicam credebat, tum fallaciam de emungendo ab argento sene inuenisse refert.

Iambici tetrametrici, partim catalectici, partim acatalectici, admixtis interdum Trochaicis, vnus Dimeter, & Trimeter vnus.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

QVID istuc, quæso? qui istis mos est Clitipho? ita ne fieri
Oportet? CL. Quid ego feci? CH. vidin' ego te modo manum in sinum huic
Meretrici insereres? S. acta est res, perij.
CL. me ne? CH. hisce oculis, ne nega.
Facis adeo indigne iniuriã illi, qui non abstineas manum:
Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque eius amicam subagitare: vel here in vino, quàm immodestus

Fuisti?

Fuisti? S. factum est. Ch. quàm molestus? vt equidem,
Ita me dij ament, metui quid futurũ deniq; esset. noui ego
Animos amantium: grauiter aduortũt, quæ non censeas.
Cl. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.
Ch. Esto: at certe concedas ab eorum ore aliquantisper aliquo.
Libido multa fert: ea prohibet facere tua præsentia,
Ego de me facio coniecturam. nemo est meorum amicorum hodie,
Apud quẽ expromere omnia mea occulte Clitipho audeã.
*pudet *Apud aliũ prohibet dignitas: apud aliũ ipsius facti *piget.*
Ne ineptus, ne proteruos videar. quod illũ facere credito.
Sed nostrum est intellegere, vtcunque, atque vbicunque opus sit, obsequi.
S. Quid istic narrat? Cl. perij. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:
Hominis es frugi & tẽperantis functus officiũ. Cl. tace
Sodes. S. recte sane. Ch. Syre pudet me. S. credo: neque id iniuria.
Quin mihi molestum est. Cl. pergin'? S. herele verum, dico quod videtur.
Cl. Non ne accedam ad illos? Ch. eho quæso, vna accedundi via est?
S. Actum est: hic se prius indicarit, quàm ego argentum
*aufero. * effero. Chreme,*
Vin' tu homini stulto mihi auscultare? Ch. quid faciã? S. iube hunc
Abire hunc aliquo. Cl. quo ego hinc abeam? S. quo? quò lubet: da illis locum:
Abi deambulatum. Cl. deambulatum, quo? S. vah, quasi desit locus.
Abi sane istac, istorsum, quò vis. Ch. recte dicit: censeo.
Cl. Dij te eradicent Syre, qui me istinc extrudis. S. at tu pol tibi
Posthac comprimito istas manus.
Censen' vero? quid illum porro credis facturum Chreme,
Nisi eũ, quantũ dij dãt tibi opis, seruas, castigas, mones?
Ch. Ego istuc curabo. S. atqui nunc here hic tibi asseruandus est.
Ch. Fiet. S. si sapias: nam mihi iam minu' minusque obtemperat.
Ch. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti Syre? aut
Reperisti quod placeat, an nondum etiam? S. de fallacia?
Inuenta est: inueni quandam nuper. Ch. frugi es: cedo, quid id est?
S. Dicam: verũ, vt aliud ex alio incidit. Ch. quidnã Syre?
S. Pessuma hæc est meretrix. Ch. ita videtur. S. immo, si scias.
Hoc vide; quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
Hic: huic drachmarũ argenti hæc mille dederat mutuũ.
Ch. Quid tum? S. ea mortua est; reliquit filiam adolescentulam:
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. Ch. intellego.
*apud *S. Hanc secũ huc adduxit, eaq; est nunc * ad vxorẽ tuã.*
Ch. Quid tum? S. Clinia orat, sibi vti nunc det illam. illi tamen
Post daturum mille nummum. poscit. Ch. & poscit quidem? S. hui
Dubium id est? Ch. ego sic putaui. quid nunc facere cogitas?
S. Ego ne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,
Ditem, & nobilem: si redimat, magnum inesse in ea lucrũ.
Ch. Erras. S. quid ita? Ch. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:
*Non emo. quid * ais? S. optata loquere. Ch. atqui non est opus.* *agis
S. Non opus est? Ch. non herele vero. S. quid? istuc miror. Ch. iam scies.
Mane mane, quid est, quòd tam à nobis grauiter crepuere fores?

QVID istuc, quæso? § In hac scena Syrus hero persuadet quod multum facit ad extorquendum argẽtum. § Quid istuc, § Viderat Chremes filium ludentem cum Bacchide, q̃ Cliniæ esse credebat. Et bene expressit obiurgationem paternam sæpe repetẽdo. § Huic Meretrici § Plus intulit, quàm si dixisset mulieri. § Acta est res, § Verbum desperantis. timebat. n. Syrus ne ob hoc, fallacia eius detegeretur. § Me ne? § More filiorum, quod commiserat, patri audacter negat. § Facis adeo indegne iniuriam illi, § Bene pater post obiurgationem, ad admonitionem transit. § Vel here § Ingerit aliud malefactũ inter admonitionem, vt solent patres. § Vt equidem, metui § Vt, pro quantum, vel pro qualiter. Virg. Vt vidi, perij. § Grauiter aduortunt, § Quia in amore omnia suspecta sunt. § Esto, § Verbũ concedentis. § Concedas aliquo § Et hoc quærit Syrus, vt abigatur Clitipho ab amica, ne Chremes eius esse animaduertat. § Ego de me facio coniecturam § Patres conãtur monere filius, aut proprio exemplo, aut aliorum. § Ne ineptus, ne proteruos § Ineptus quo ad dignitatem: Proteruus dicitur importunus, qui alteri est impedimento, vel si per impotentiam mentis obuium cubito feriat, aut contumelia sibi cedere cogat. § Quid istic § Syrus secum loquitur, timens suæ fallaciæ. § Frugi § Vtilis & necessarius à frugibus, quæ q̧ his fruantur dictæ sunt. Inde fructus & frumentum. Frui aũt, est vesci. à frumine quæ est summa pars gulæ. § Sodes § Est aduerbium blãdientis. § Quin mihi molestum est § Quin pro etiam. § Mihi habet emphasim § Mihi, qui non sum pater. § Pergin' § Irascitur Clitipho seruum aduersus se loqui. § Eho § Hoc loco admonentis est. § Vna via § . s. honesta, nec impudice agas. § Actum est § Semper desperantibus hoc verbum datur. § Hic prius § Hæc secum loquitur. § Deambulatum, quo? § Bene impotentia amantis exprimitur. nec pater, nec Syrus, nec deliberatio ante facta remouere poterant Clitiphonem ab amica. § At istas cõprimito manus § subricet percussionem, ne surgat in tragicum cothurnum. § Quid tu? § Bene amoto filio de fallacia erga Menedemum exquirit. § De illo § sic dicere solent qui de re aliqua peragenda inter se loquũtur. § Vt aliud ex alio incidit § Multa esse fingit, vt verisimilius sit qđ finxerit. § Pessima est hæc meretrix § Cõtrarium illud quod superius dixit, Mulier commoda & faceta hæc est meretrix. Sed hoc loco pessimam appellat, vtpote quæ teneat virginem q̃ Syrus illi relictam arrhaboni fingit, & hęc est valens causa ad extorquendum argentum. § Inceptet § Incipere & inceptare, magnorum est facinorum & audaciæ. In Eunucho, Quid inceptas Thraso? § Arrhaboni § Pignori hoc loco intelligas. Arrhabon dicitur merces, corollarium, & est quod prius datur, vt reliquum reddatur. § Mille nummum § Tale & illud, mille hominum occiditur, & antiquũ est. § Dubium ne, id est? § Quod meretrix auara poscat. § Hui § Et cetera huiusmodi generis, sanè sunt aduersus eos quibus irascimur. § Ibo, dicam § se astutũ fingit ad decipiendum Menedemũ. Superius, Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo. § Optat loquere § Ita loquitur ille qui cum alio loquitur, & cui is aduersatur in cõsilio de re peragenda. IOAN. CAL.

QVid istuc, &c. § In hac scena Syrus hero p̃suadet id, quod multum facit ad extorquendum argẽtum. Chremes aũt incipit ab obiurgatione filij, quem senserat ludentẽ cum Bacchide, q̃ Cliniæ esse credebat. Chremes. ò Clitipho quæso qd istuc q̧ fecisti s. sibi vult. seu significat. q. s. i. qualis, q. d. turpis istuc. iste mos est ita ludere cum meretrice, ne. i. vtrũ oportet ita fieri. Cl. Quid ego feci? Ch. Vidi'. i. vidi ne ego te inserere. i. imponere manum huic meretriculæ in sinum. S. Apud se dicit hoc. hęc res est de hac re, quasi fallaciæ fuerit illo facto obstructus aditus, perij. i. perditus sum. Cl. Me ne? i. vtrum dicis me inseruisse manum. Ch. Vidi inquam te hisce oculis. ne nega. i. noli negare, adeo i. certe, vel valde, indigne. i. indecenter facis iniuriã illi Cliniæ. qui non abstineas manum. i. non reprimas manum tuã ab attrectatione amicæ illius. Nam quidẽ. i. certe. ista est cõtumelia, videlicet recipere. i. admittere, ad te. i. in domum tuam amicum tuum atque subagitare amicam eius. i. cum ea consuetudinem habere, GVIDO.

sine ea

siue ea abusi. Vel.i.etiam, q̃.i.quantum fuisti immodestus in vino potando, vel, vt alij habent, in cõuiuio, q.d. multum fuisti immodestus. S. Factum est.s.fatetur Syrus eum fuisse immodestũ in vino, nisi etiam capiatur factum est, sicut actum est, vt sit desperãtis dictum. CH. Quàm.i.quantũ molestus fuisti sup.i.tædiosus? post interrogationem respondet sibi adeo sup. fuisti molestus, vt equidem (ita me Dij ament vt sup. dico verũ, iurandi est & affirmãdi) vt equidem timui, quid denique esset futurum.i.quid cõtingeret, timebam.n.ne oriretur inter nos contentio, nõ est opus, vt capiatur vt pro quantum vel qualiter, vt vult Calph. ego noui animũ amantium, aduortunt.i.accipiunt, grauiter.i.iniquo animo & moleste ea, quæ non censeas.i.non iudices eos aduertere & suspicari. CL. At.i.sed fides est mihi apud hunc i.hic adhibet mihi fide, & confidit mihi, seu ea sum auctoritate apud eum, vt credam eũ nihil facturum istius quod times.s. CH. Esto.i.sit ita sanè, seo fac ita esse, at certe.i.saltem, concedas.i.re conferas, aliquo.i.in aliquem locum aliquantisper.i.aliquandiu, ab ore.i.à conspectu eorum, libido fert.i.affert, multa.i.multos gestus, q.d. libido incitat amãtes multa inter se vltro citroq; agitare, tua pœnitentia prohibet eos facere ea, quæ affert libido. ego facio cõjecturã de me hodie. nemo est meorum amicorũ, apud quem ò Clitipho audeã ea promere.i.detegere omnia mea occulta.i.mea arcana: apud aliũ s.ante aliũ, dignitas.i.auctoritas eius prohibes ne proteruus videar apud aliũ me piget ipsius facti.i.doleo de ipso facto, quod admisi turpiter, ne videar ineptus aut proteruus.i.petulans, & lasciuos, ac importunus, & impudens. quod credito illum Cliniam facere.i.credito q̃ ante te times, ne proteruus videatur, sed nostrũ est.i.debemus, ad nos spectat, nostræ partes sunt, intelligere.i.sciret obsequi.i.inseruire, vtcunque.s.qualitercunque, atque vbicunque.i.quocũque loco opus sit. S. Syrus timẽs fallaciæ suæ apud se dicit, quid istic.i. Chremes narras. Val si sit istuc, si intellige, quare narrat istud. CL. Perij. S. O Clitipho ego functus officiũ, antique pro officio, hominis frugi.i.vtilis, ac necessarij, ac tẽperantis.i.modesti, præcipio tibi, hæc te doceo, vel admoneo, videlicet vt discedas aliquo.i.quo cõsilio longe alienus Clit. illum sermonem interrupit, nec audire voluit, sed inquit. CL. Tace sodes.i.si audes. S. Sanè.i.valde recta audeo tacere. CH. O Syre me pudet.i.pudore afficior aliũ nolla neque mihi, neque tibi credere. S. Credo te pudere neque id iniuria.i.non immerito te pudet, quin.i.quinimmo id.s.quod Clit. facere non vult est mihi molestum, qui nõ sum pater. CL. Hercla Pergin'.i.prosequeris ne aduersum me loqui? S. Dico id, quod vẽ verum. CL. Nonne accedã ad illos.i.ad Cl. & Bac. CH. Ebo, quæso, hic eho admonentis est, vna est via.i.vna est ratio accedẽdi ad eos, ne videlicet te immisceas meretricum libidini & amori, sed pudice agas omnia. S. Hæc apud se dicit, actũ est, dictũ desperantiom de re aliqua, hic.s.Clitipho prius indicara pro indicabit, & quod dicitur incusabit, & prodet se, priusquã effero.i.extraho, educo, extorqueo argentũ à sene, quod det meretrici. Deinde cõuertit sermonem ad Chremetem inquiens, O Chreme vin'.i.vis ne, auscultare.i.credere, & aures præbere mihi homini stulto? CH. Quid faciam? S. Iube hũc filium abire hinc? aliquo.i.in aliquem locum. CL. quo.i.in quem locum ego abeam.i.discedam hinc? S. abeas sup. quo lubet pro libet.i.quo tu vis abire, da locũ.i.cede paululum illis Cliniæ & puellis. vt patri satisfacias abi.i.vade, deambulatum.i.expatiatum Clin. dicis vt ab eam deambulatum? quo ibo s.deambulatum. S. vah, interiectio irridentis, quasi locus desit, quo possis deambulare, sanè.i.certe, ab istac.i.per istam partem, istorsum.i.versus partem istã, denique vade quouis.i.in quẽlibet locum. CH. Syrus dicit recte censeo tibi ita faciendũ. CL. ò Syre dij eradicent.i.extirpent, seu funditus ac radicitus, stirpitus te euellãt, & de medio tollant, qui extrudi.i.exturbas, eijcis iouitum me hinc. S. at.i.sed, tu cõprimito tibi posthac istas.i.tuas manus, quas in sinum mulieri inseruisti, quare venisti in suspicionem patris, vel potius sit intellige ita, vt legatur, vt cõprimas, quẽadmodum in aliquo libro legi sic. At veru.i.sed certe, & alloqtur Chremetem censen'.i.putas ne, vt.i. q̃ cõprimas tibi posthac istas manus.i.tuas manus, neque extẽdas aliqñ eas ad filij castigationem, porrò.i.deinde, quid ò Chreme credis illum facturum esse nisi castigas, seruas, mones eum quantũ operis.i.facultas, dij dent tibi.i. pro ea facultate, quantã tibi Deus dabit. CH. ego curabo.i.accurate efficiam istud.i.vt seruẽ eum. S. atqui.i.sed certe, ò here. nũc ipse filius est tibi asseruandus.i.custodiendus & obseruãdus. CH. fieri.i.obseruabitur. S. si sapias.i.si sapienter agas eũ adseruabis, nam jam minus, minusq; obtẽperat mihi.i.sequitur cõsilia mea, & monitiones. CH. quid tu? modus interrogandi, ecquid.i.nunquid egisti aliquid de illo, quod dudum.i.paulo ante egi tecũ.i.te rogaui, vel tecũ sum locutus, & cõmunicaui, aut reperisti aliquid sup. quod placeat tibi, an etiã nõdũ.i.nõ adhuc reperisti vel egisti. S. dicis.i.loqueris de fallacia seni intendenda, inuenta est fallacia, nuper inueni quandã fallaciam. CH. es frugi.i.vtilis, necessarius, interdũ frugi dicitur modestus, cedo.i.dic, quid.i.quod inuenisti. S. dicam. Verũ.i.sed, vt.i.qualiter aliud incidit ex alio. CH. ò Syre quidnã est.i.quid est p.p. quod dicis aliud incidere ex alio. S. hæc meretrix est pessima. CH. video ita.s.quid sit pessima. S. immo si scias q̃.s.sit mala mirareris. Vide hoc faciens quod incepeat, inceptare magnorũ est factorũ. Quædã anus.i.vetula. Corinthia.i. ex Corintho vrbe fuit hic, hæc meretrix dederat huic anui mille dragmarũ argenti, hic mille singularis est numeri, & substantiuũ, de quo multa Gel. iungitur aũt semper genitiuo propterea, quia substantiuũ est, sed mille adiectiuũ & numeri pluralis substantiuo iungitur in similitudine generis casus & numeri. Dragma aũt est pondus constans, vt vult Prisc. ex tribus scrupulis, seu decẽ & octo siliquis. Sumitur etiã pro genere quodam monetæ, propterea q̃ nusmata antiquitus ponderabantur. Hæc ergo meretrix dederat huic vetulæ mutuũ.i.ratione mutui, mille dragmarum argenti. CH. quid tũ.i.quid inde secutũ est. S. ea anus mortua est. reliquit filiam adolescentulã ea.s.adolescẽtula est relicta huic.s.meretrici, arrhaboni.i.pro pignore. Arrhabo.n.interdũ capitur pro pignore, vt hic, interdũ etiam & proprie signat id, quod prius datur, vt reliquum reddatur, siue soluatur, quod idem signat arra ræ, ea igitur relicta huic arraboni.i.pignori pro filo argento, quod illi mutuum dederat. CH. intelligo. S. hæc meretrix adduxit secum hãc adolescentulam huc, & ea adolescẽtula est nunc ad.i.apud vxorẽ tuam. CH. quid tum.i.quid inde vis inferre. S. Clin. orat.i.vult vt.i.vt illa meretrix det oũt illam adolescentulã sibi, cũ ipse Clinia poscit.i.flagitat se daturũ.i.se posse dare illi meretrici, post.i. postea, mille nummũ, quod vetulæ dederat ipsa mutuum. CH. Et quidem poscet ipse Clinia, q.d. poscit multa, quæ nõ dabuntur, & poscet. Deinde hac risione indignatus Syrus subdit. S. hui, interiectio indignantis, ne.i.verũ est dubiũ quod poscet, q.d. nihil dicis ad rem, quod nõ sit scitum. Nam nemo dubitat quin ipse Clinia illius adolescẽtulæ cupidus, & jam poscat & poscet. Iterum & sæpius vt meretrici pecuniam soluat, quo puella possit potiri, neq; hoc dictum (dubium ne.i.) quãtum videre possum de meretrice dici non intelligendũ est quidquid dicat Calphurnius, quia non cohæreret sensus, neque cũ antecedente, neque cum cõsequente. CH. ego sic putaui, q̃ poscat se daturũ illi mille nũmum, vt adolescentula potiatur, sed quid hoc ad rem, quid cogitas facere. S. ego ne.i.vtrum petis, quid ego sperem me facturũ. Deinde subdit, ibo ad Menedemũ, dicam hanc adolescentulam esse captam ex Caria.i.ex illa religione, seu prouincia, ditem.i.locupletem & nobilẽ & dicam magnum esse lucrum in ea si redimat eam.s.& det mille nũmum. His prædictis verbis Syrus fingit suam esse calliditatẽ, qua dixeras se decepturum Menedemum, q̃ fallaciam confutat Chremes. CH. erras ita volẽs eum decipere. S. quid ita? i. cur dicis me errare. CH. nunc rẽdeo tibi.i.recuso tuas cautelas, pro Menedemo.i.loco Menedemi, hoc modo cum sermonem facies ei de emenda ea dicit, non emo.i.nolo eam emere, quid agis.i.quid loqueris, alij quid ais, q.d. dicet tibi Menedemus cur loqueris mihi de hac re, vel Chremes interrogat Syrũ quid ad eam dicat responsionem. S. Loquere optata, põt dupliciter intelligi, vel loquere, p loqueris dicitur, & est sensus. Dicis quod tu vis, vel quæ tibi sunt cordi, vt dici sæpe solet, vel loquere est imperatiuũ, & tunc est sensus. Dic ea quæ ego opto, & accõmoda sermones tuos meis optatis. C. atqui, i.certe nõ est opus eam emere.s. S. dicis q̃ non est opus? C. hercle.i.per herculem, vero.i.certe, non est opus & confirmauit id iuramento. S. miror, quid.i.quare istud dicas supp. C. jam.i.statim scias, quare istud dicam, mane mane, quasi iste loqui & audi, sed interrupit sermonem, q̃ interea vidit vehementer fores suas crepere, quid est quod.i. p.p. quod jam.i.nũc fores crepuerunt.i.potuerunt aperte sunt, grauiter.i.vehementer, à nobis.i. quod dicitur inepte de penes nos, vel potius dixit, quid est quod fores à nobis.i.fores nostræ grauiter crepuerunt.

Argumentum} Clitiphonis petulantia penè periclitatur Syrus, qua re extruso eo, fallaciã de argento extorquẽdo tentat apud senem. {Quid istuc} Increpatio. {Perit} Metuentis. {Facis adeo indigne} Admonitio. {Nã istæc} A turpi. {Facere tua præs.} Ratio à tẽpore. {Ego de me} Exẽplo declarat sententiam. {Quid istuc} Syrus timet suæ fallaciæ. {Recte sanè} Subaudi, à me dictum est. {Eho, quæso vna} Nempe modesta & cõtinenter. {Vah, quasi} Irridentis. {Quid illum porrò} Attẽde callidam admonitionem, ad cõciliandã beneuolentiã, & suspicionem auertendam. {Verum vt aliud} Fingit hoc succurrere sibi, vt reddat verisimilem narrationẽ. {Drachmarũ mille} Centũ coronatos, nam drachma valebat octo cruciatus & centum drachmæ minam cõficiebant, porrò mina decẽ coronatos. {Arrhaboni} i. pignori. {Nũmum poscit} Idem valebant drachma & nũmus. {Dicam hic esse} Cõmentũ Syri. {Optata loquere} Charientismos. LATO.

Quid

PATR. MARS. QVid istuc quæso, &c.} Amici rem sedulo curandã esse, ac hospitis rationẽ in primis habere debere, docet hæc scena, dominosq; interdũ causam esse ostẽdit, vt serui grassentur insidijs, dum non solũ technas illorum laudãt, sed etiã prouocant, quod in disciplina domestica perniciosissimũ est. Itaque is qui rem familiarẽ recte tuetur, tanquã arcus sit, intentũ iudiciũ, & animaduersionẽ habere decet, ne nimia facilitas & negligẽtia, seruos cõmuniter malos, deteriores efficiat. Quapropter Cice. in Cat. Maiore de Appio Cæco, sic scribit. Tenebat nõ modo auctoritatem, sed etiã imperium in suos, metuebant eum serui, verebãtur liberi, charum omnes habebant, vigebat in domo eius patrius mos, & disciplina. Principio huius scenæ, iuuenilis incontinentia reprimitur, ac hospitis decorũ seruatur, qui iure hospitij ad se venientes humaniter tractare debet. {Viu' tu homini stulto}.i. crassioris hebetioris ingenij. {Ea relicta huic, &c.} Arrhabo idẽ quod pignus. Gel. lib. 17. sic ait. Cum tantus arrhabo penes Samnites populi R. esset. Arrhabonem dixit obsides, & id maluit q̃ pignus dicere, qm̃ vis vocabuli in ea sententia grauior, acriorq; est. Sed nunc arrhabo in sordidis verbis haberi cœpit, ac multo rectius videtur arrha, quanquam arrham quoque veteres sæpe dixerint.

GLAR. HAnc scenam tanquã facilem pulchre transilit Ioan. Cum nulla alia sit carminibus perplexior. Doct. ea nr̃o lib. Ald. quædam annotauerat, sed summa manu, sanè ea quasi tædio affectus attigit, adeo tũ occupatus alijs rebus pertæsum est laboris, alterum alia causa distinuit, q̃ magis suspicor q̃ proloquor. sed ego, vt in alijs his difficultatibus, lectori meũ iudicium aperiã, ipsi deinde sit liberum sequi quod volet. Et prima quidem ab initio 14. carmina meo quidem iudicio ita sunt legenda.

CH. Quid istuc quæso? qui isthic mos est Clitipho? ita ne fieri oportet?
CL. Quid ego feci? CH. vidi ne ego te modo manũ in sinum huic meretrici
Inserere? S. acta hæc res est, perij. CL. Me ne? CH. hisce oculis, ne nega.
Facis adeo indigne iniuriam illi, quid non abstineas manum,
Nam isthæc quidem cõtumelia est, hominem amicũ recipere.
Ad te, atque eius amicam subagitare, vel heri in conuiuio
Quàm immodestus fuisti? S. factum. CH. quàm molestus vt equidem
(Ita me dij ament) metui quid futurum denique esset, &
Noui ego amantiũ animos, aduertũt grauiter quæ non cẽseas.
CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturũ pater.
CH. Esto, at certe concedas aliquo ab eorum ore aliquãtisper.
Multa fert libido, ea prohibet facere tua præsentia,
Ego de me facio coniecturam. nemo est meorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeã

Ita hæc carmina secanda puto, nũc cuiusque carminis ita digesti causam addam. Primũ carmen est iambicũ tetr. cat. In cuius loco quarto dactylus est, & ab initio d, eliditur in Quid. In 2. rursus d, in Quid eliditur, & Huic monosyl. est, eiusdẽ cum priore generis. Tertius versus trochaicus est tetr. cat. Quidã lib. post Oculis hũc Ego. Quod si vere legatur, versus erit iambicus quadr. acat. vt sequẽs, hoc est quartus, qui proceleusmaticũ initio habet. Quintus versus in tertio loco habet creticũ, nisi n, elidere malimus. Est aũt iambicus tetr. cat. Sextus iambicus est tetr. acat. In secundo loco habẽs dactylũ & Eius dissyl. Septimus trochaicus est tetr. cat. vbi Fuisti est dissyl. nisi bacchiũ loco tertio cõstituamus, & loco antepenul. est trochæus, penultimo tribrachys deinde syllaba. Octauus rursus trochaicus tetr. cat. in quo ad finẽ omissa erat particula &, propterea q̃ verbũ Esset in & terminabatur. Nonus ac decimus sunt iambici tetr. acat. & istius trisyll. Vndecimus iambicus tetr. cat. Duodecimus trochaicus tetr. catal. Ita 13. qui ab Ego incipit, terminatus in Hodie. Quo in versu quidã Amicorũ reposuerunt, omisso Meorũ. Ego contra existimo Meorum reponẽdum, Amicorum reijciẽdum, quod irrepsit per expositores, vt puto. In huius igitur versus loco sexto est trochæus, septimo dactylus pro tribrachy, dein syllaba, quẽadmodũ vltimo huius scenæ versu, quod admodum rarum est. Quartusdecimus cũ aliquot sequẽtibus iambicus est tet. acat. & ab Apud incipit. Decimusquintus proceleusmaticũ habet primo atque quinto locis, eisdem etiã literis ac syllabis, & ipsius dissyll. est. In 16. vel d, eliditur in Quid, vel creticus est loco quinto. In 17. s, in Opus, vel creticus in sexto. In 18. si id, nõ elidatur in Quid, erit iambicus vt priores, sin elidatur, trochaicus. In 19. Sodes superfluit, ab sciolo aliquo additum, quod miror Calphurnium nõ aduertisse qui blandientis aduerbium videri voluit. Nam q̃n Clitipho Syro, dñs seruo, blãdiretur, quem mox est percussurus? erit itaq; trochaicus tetr. cat. pulcherrimus sanè versus, cuius generis & vicesimus est. Vicesimusprimus est iambicus tetr. hypercatalect. Abundat. n. vna syllaba. Vicesimussecundus est trochaicus tetr. cat. Ita 23. in quo vel Prius monosyl. est, vel creticus loco secũdo, & ego superfluit, in carmine, nec requirit sententia, quare ego tollerem. In 24. primo loco trochæus est. Nam Tu corripitur, non eliditur, secundo aũt loco anapæstus, & Mihi monosyll. totũ eliditur. Deinde sequuntur iambici tres trim. acat. in quorum primo qui est 25. huius scenæ, Quo ante Ego corripitur, non eliditur. In 26. vel anapæstus est Abi deam, vel bacchius, & deam, in vnam syllabam contractis, idq; bis. In 27. idem i, in Abi anceps vel corripitur, vt primo loco sit anapæstus, vel producitur, vt primo loco sit bacchius. Vicesimus octauus, est iambicus tetr. hypercat. nisi vltimam syllabam ad posterius carmen transferamus, vt fiat iambicũ dimetrum acatal. quod Doct. trochaicum catal. dimetrum iudicauit. Ceterũ vel s, eliditur in Extrudis, vel creticus loco sexto 30. versus Doct. troch. est, qui d, in Quid elidit, quod si non elidatur, erit iambicus. Tricesimoprimo eodẽ auctore trochaicus est. Sed in veteri lib. versus ita legitur, Nisi eũ, quantum tibi dãt opis Dij, seruas, castigas, mones. & sic erit iamb. tetr. acat. vt sequentes. 32 iambicus est. Ita 33. In 34. i, in Egi corripitur, non eliditur, & est similiter iambicus vna cum 35. Vicesimus sextus in Ald. libro ita legitur, quę lectio placet.

Dicis? hem inuehi nup quandã. CH. frugi es, cedo quid id est? Atque ita erit trochaicus tet. cat. Tricesimus septimus est iãbicus tet. acat. 38. senarius iambicus 39. rursus iambicus tetr. acat. i quo Vide posteriorẽ corripit syllabã, & Fuit monosyl. vel creticus est loco primo, & quinto Bacchius. {Hic, huic drachmarũ hæc argenti} Quæ deinde sequũtur carmina omnia sunt trochaica tetr. cat. in quorũ septimo d, eliditur In id, nisi pæana ẽm loco secũdo constituamus. In antepen. aũr huius scenæ versu, loco primo est creticus, & Loquere bis legi potest. In pen vel d, eliditur in Quid, vel creticus est loco quinto. In vltimo, anapæstus est primo loco, trochæus secundo, ita vt e, in Mane primũ sit correptũ, deinde productum, & dactylus, loco septimo pro trochæo, quod raro quidẽ, sed tamen etiam alibi fecit Terentius. Sed hæc satis ad carmina Ceterum duæ ingentes sunt difficultates ad finẽ huius scenæ, quarum rei est altera, altera verborũ. Rei hæc est, q̃ mille drachmarum & mille nũmum ęquare videtur, cũ mille nummum quarta sit pars millis drachmarũ, vt ostẽdit Budæus de asse, non pœnitendis auctoribus. Quidam aiunt Terentiũ hæc confudisse, quẽadmodum & Plautum sæpe fecisse cõmemorant. Alij existimãt astuta insinuatione vsum Syrum, & quartam duntaxat partem auaro indicasse seni, vt tandem totam extorqueret summã. quod ego, q̃ probem, haud scio immo vehementer hæsito. Altera difficultas verborum est nempe illorum, Illi tñ post daturum mille nummum poscit. primum quid significet verbũ poscit, deinde quẽ referat. Don. in And. ad illa Simonis verba. Cũ istac, quod postulo, impetro cum gratia, ita ait, Nimis obsequẽter locutus est pater. Et postulo, pro Iubeo, & Impetro, p Extorqueo. Postulo iuste volo. Petimus. n. precario, poscimus imperiose, postulamus iure. Perottus putat poscere nõ semper imperio petere, significare, sed rem debitã ac honestam, idq; auct. Varrone. Hoc igitur loco si Poscit, Cliniã refert, vt videtur, Poscit pro Promisit positum videri põt. quod quidem Chremes miratur, iuuenem in patria adhuc potestate id promitte ausum. Sin Poscit, referat Bacchidẽ, vt Calphurnius existimasse videtur, vt sit poscit. i. iure petit, Illi, pro Ipsi, vel Sibi dictũ videri potest. Verum quid tum miratur Chremes, quod meretrix suum ipsius peculium postulat? Has difficultates transiliunt, qui leuiculæ quædam tam accurate explicit. Ego ingenue fateor me locum neutiquam intelligere. Lector ipse secum cogitet.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hæc scena Antiphilæ continet agnitionem, vnde iurgium inter virum & vxorem oritur. Chremes enim iusserat exponi partum, si puellam peperisset ipsa, quod factum non est.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Antiphilæ recognitio continetur, ex qua inter virũ & & vxorem iurgium & altercatio oritur. Deinde reconciliatio rursum eosundem, simul que Syro alia offertur occasio extorquendi argentum.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

NIsi me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor,
Is, qui cum exposita est gnata. C. quid volt sibi Syre hæc oratio?

S. Quid

S. Quid est? is ne tibi videtur? N. dixi equidem, vbi ostendisti, illico,
Eum esse. S. at vt satis contemplata modo sis mea nutrix. N. satis.
S. Abi nũc iam intro: atq;, illa si iam lauerit, mihi nũcia,
Hic ego virum interea opperibor. SY. te volt. videas, quid velit.
Nescio quid tristis est: non temere est: metuo, quid sit. C. quid fiet?
Ne ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.
S. Ehem mi vir. C. ehem mea vxor. S. te ipsum quæro. C. loquere, quid velis.
S. Primum te hoc oro, ne quid credas me aduorsum edictum tuum
Facere ausam. C. vis tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?
Credo. SY. nescio, quid peccati portet hæc purgatio.
S. Meministin' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli? C. scio quid feceris:
Sustulisti. SY. si sic factum est domina, ergo heru' damno auctus est.
S. Minime: sed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi
Exponendam. C. ò Iuppiter, tantam esse in animo * *inscitiam?* (* Inscientiam?)
S. Perij, quid ego feci? C. at rogitas? S. si peccaui mi Chreme,
Insciens feci. C. id equidem ego, etsi tu neges, certe scio,
Te insciẽtẽ, atque imprudentẽ; dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis. nam iam primum, si meum
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quã bene vero abs te prospectũ est: quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissume,
Per te vel vti quæstum faceret, vel vti veniret palam.
Credo id cogitasti: quiduis satiu' est, dum viuat modo.
Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquom sciunt,
Melius, peius, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?
S. Mi Chreme, peccaui fateor: vincor: nunc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu grauior, ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidi.
C. Scilicet equidem istuc factum ignoscã: verum Sostrata
Male docet te mea facilitas multa. sed istuc quidquid est,
Qua hoc occeptum est caussa, loquere. S. vt stultæ, & miseræ omnes sumus
Religiosæ; cum exponendum do illi, de digito annulum
Detraho; & eum dico vt vna cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
C. Istuc recte: conseruasti te, atque illam. S. hic is est annulus.
C. Vnde habes? S. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. SY. hem.
C. Quid ea narrat? S. ea lauatum dum it, seruandum mihi dedit
Annulum. non aduorti primo: at postquam aspexi, illico
Cognoui: ad te exilij. C. quid nũc suspicare, aut inuenis
De illa? S. nescio, nisi vt ex ipsa quæras, vnde hunc habuerit,
Si potis est reperiri. SY. interij: plus spei video, quã volo:
Nostra est, ita si est. C. viuit ne illa, cui tu dederas?
S. nescio.
C. Quid renunciauit olim fecisse? S. id, quod iusseram.
C. Nomẽ mulieris cedo quod sit, vt quæratur. S. Philtere.
SY. Ipsa est, mirũ, ni illa salua est, & ego perij. C. Sostrata
Sequere me intro hac. S. vt præter spem euenit. quàm timui male,
Ne nũc animo ita esses duro, vt olim in tollenda, Chreme.
C. Non licet hominem esse sæpe ita vt volt, si res nõ sinit.
Nunc ita tempus est mi, vt cupiã filiam: olim nil minus.

NISI me animus fallit} Hæc scena Antiphilæ recognitionẽ continet, ex qua inter virum & cõiugẽ altercatio oritur, demum reconciliatio. Simul Syro offertur alia ratio extorquẽdi argentũ. {Exposita} Exponere, est morti tradere & obijcere. {Quid vult} Chremes non se loco mouerat. {Hæc oratio} Pauca verba veteres orationem quoque dixerunt. {Dici equidem} Hæc sic respõdet, vt quæ nihil in hac dubitationis habeat. {At vt satis} sic dicimus in his rebus de quibus addubitamus, & præcipue quas iam diu non vidimus. {Contẽplata} Cõtemplari dictum est à templo. i. loco qui ab omni parte aspici, vel ex quo omnis pars videri põt, quem antiqui templum nominabant. {Satis} Multum, infinitũ est, Satis vero, finitum. {Te vult} significatius dictum, q̃ quærit, aut expectat. {Nescio quid} Deest ob, vel propter. {Quid fiet} Cum stomacho pronũciandũ. {Ehem mi vir} A blandimento incipit. Mi, & vir, plurimum blandimenti habent. & vir maritũ significat. Virum quoque, de animalibus posse dici. Virg. in Buc. oñdit. Vir gregis ipse caper. {Ehem mea vxor} Hæc repetitio à simili, indignantis est. {Primum te oro} A purgatione incipit, ne mulier contra edictũ mariti fecisse videatur. {Sustulisti} Educasti. Hoc in alia significatione nonnunquã ponitur. Tollere nutrire. Iuuen. Tollere dulcem Cogitat heredem. {Dãno auctus} Propter dotẽ quæ datur. Et recte damno dixit. Nam damnum, rei est: Malum vero, hominis. {Haud impura} Commendatio personæ cui data exponẽda, ne Chremes ab ea impudice filiã educatam suspicetur. Impurus, est aliquo vitio maculatus, & aliquando dicitur improbus. {O Iupiter} Terribilis exclamatio senis, postquam audiuit filiam anui datã exponendam. {Tantã inesse} Eclipsis est quæ datur itatis, subauditur decet. {Inscitiam?} Inscitia, est ignorantia quædam rerum. {Insciens feci} Prudens, est qui intelligentia sua aliquid sentit: Sciens, qui alicuius iudicio rem cognoscit. Prudens, per sese: Sciens, per alios. cuius contrariũ insciens, & est qui ignorat res. Et imprudens, qui non delectũ habet bonorum & malorũ. {Imperium exequi} Primũ ponit peccatum, q̃ contra edictũ suum fecerit. {Sino} Concedo, quia animus maternus plurimũ veniæ meretur. {Illi prodita} Socij. n. deficere dñr. Salustius: Post defectionẽ sociorum prodere parentes, Virg. Vouis ob iram Prodimur. Deserere vero, patroni, hinc milites patriæ desertores dñr, qui patriam deserunt, q̃ defendere deberent. Virg. Desertorem Asiæ. {Quid cũ illis agas} Amatores designat, qui nihil pensi habent expertes iuris, & omnis æquitatis, ea sola recta putant quæ illis libuerint. {Peccaui fateor} Victa mariti argumentis, crimen suum fatetur, & quo magis mereatur veniam, simplicitatis opinionem inire tentat, & hoc per deprecationem. {Ignoscentior} In crimine sic confesso vltimum remediũ confugere ad iudicum misericordiam. {Mea facilitas} Recte, quia cito vxor veniam dedit. Facilitas, illius est qui cito iram deponit: Clementia, illius qui nunquam irascitur. {Qua occeptum} Quasi de magna re dixit. {Et stultæ & miseræ omnes sumus} Vituperatio à sexu. mulieres. n. consueuerunt esse imperitiores viris, & multis superstitionibus detineri. {Religiosæ} Superstitiosæ. Religiosus etiam appellabatur is qui nimia & superstitiosa religione sese alligauerat, vt hoc loco. {De nostris bonis} Et hæc erat superstitio. {Istuc recte} Ironicos dictum. {Lauatum} Secundum antiquos, nos dicimus locum Ouid. Fast. 2. Mane lauaturas sacra petebat aquas {Exilui} Ostendit nimiã lætitiã de inuenta filia. ideo nõ dixit accessi. {Plus spei video} Nolebat tam cito cognosci filiã, ne occasio præriperetur offerendi argẽtum. {Plus spei} Melius est vt non ad Syrum referas, sed ad Sostratam. {Mirum, ni illa salua} Non põt credere perijsse anum, quod maxime vellet ob recognitionem Antiphilæ. {Ego perij} Quia recognita est antequã auferrem argentum. {Nihil minus} Pro non, q̃ auctus diuitijs esset. IOAN. CAL.

NISI me, &c.} Hæc scen. Antiphile recognitionem cõtinet, ex qua inter virũ & coniugem altercatio oritur, demum reconciliatio, simul Syro offertur alia occasio extorquendi argentum. S. vxor est Chremetis alloquens nutricem suã de agnoscendo annulu Antiphilæ, cum quo fuerat exposita. Nisi animus fallit me, profecto hic est annulus, quẽ annulum suspicor. i. opinor esse sup. is annulus, qui cum. i. cum quo annulo, gnata. i. GVID.

filia

filia mea exposita est.i.morti obiecta. Nam exponere pueros si-
gnificat eos morti tradere,& obijcere,aut saltem periculo mortis
eos obijcere,vt si possint viuant,vt cũ ponitur puer in fiscella ali-
qua super flumen,aut in nemoroso aliquo loco deponitur, victu-
rus si possit,& sic de ceteris id genus exponẽdi rõnibus. C. Chre-
mes hoc audiẽs,neque tñ animaduersus ab vxore alloquitur ser-
uum inquiẽs,ò Syre,q.d hæc oratio.i.hic sermo vxoris, sibi vult,i.
signat. S. Alloquitur nutricẽ quid est?ostendit ei, vel porrigit an-
nulum dicẽs,quid est? ne.i.verum hic annulus videtur tibi esse is,
qui cum exposita est. N. Equidem dixi tibi ilico hunc annulum
esse illum,qui cũ est exposita,vbi.i.postquam ostẽdisti mihi. S. At
vide mea nutrix.i.diligenter considera eum,vt contemplata sis,i.
conspexeris,satis.i sufficienter, modo.i.nunc.i.quod barbare dici-
tur.vt auisaueris,satis aspice bene eum põt etiã intelligi,vide pro
caue,ꝙ satis fuerit.modo contẽplata sum eum annulũ, vt verius
possit testificari. Ne satis contẽplata sum.s.à templo dicitur con-
templor ris.Templũ antiqui dicebant locũ,qui ab omni parte po
test aspici,vel cuius omnis pars videri potest. S. Iam.i.nunc, abi
intro,atque ouncia.i.refert mihi,si illa Antiphila lauerit.i.quod di-
cũt baloeauerit se iam.interea operibor.i.expectabo hic virum.i.
maritum. Sv. Vxor sup.vult te.i.te quærit, te petit, te expẽctat.
vbi barbare dici solet,quærit ꝑ te Videas quid velit est tristis ne-
scio quid.i.nescio ꝑꝑ quid.intelligitur.n ob aut propter,nõ tene-
re.i.non incõsulte,non inconsiderate,est tristis . vel vt alij volunt,
sine causa.metuo quid sit.i.ꝑꝑ quid sit,tristis. C. Metuis quid sit
propter quid est tristis?ne.i.certe. iste per indignationẽ dicit her-
cle dixerit.i.dicit,coniunctiuum pro indicatiuo. magnas nugas.i.
fabulas vana & futilia cum magno conatu.vel metuo sup.ne ista
dixerit.i.dicat mihi magnas,&c. S. Hem, interiectio applaudẽtis
& blandientis.ò mi vir,q.d.lætor aduẽtu tuo, vt tibi narrem quæ
acciderunt. C. Hem mea vxor.hæc repetitio à simili indignantis
est. quæro te ipsum & hoc quæro, pro te hoc. C. Loquere.i.dic
quis velis. S. Primũ.i.in primis oro te hoc.ne quid.i vt nõ credas
me esse ausam facere aliquid.aduersum.i.contra.edictum tuum.i.
iussum,seu imperium tuum. C. Vis me credere tibi istud.i.ꝙ ni-
hil fueris ausa aduersum edictum meum credo.i.in hoc morẽ ge-
ro tuæ volũtati,& si.i.quãuis sit incredibile,te nihil esse ausã, &c.
Sv. Hæc purgatio.i.hæc excusatio portat nescio quid peccati. S.
Meministi.i.recordaris me esse grauidam.i.tenes memoria cum
essem grauida te maximopere.i.mirum in modũ maxime. inter-
minatum esse mihi.i.minatũ esse, nam interminari significat mi-
nari,& quasi minãdo prohibere,vt interminatus sum ne faceres i.
prohibui minas proponẽdo . Meministi ergo te interminatũ esse
si parerem puellam.te nolle nolli.i.nolle vt nutriretur,sed expo-
neretur. C. Scio quid feceris? sustulisti.i.educasti contra iussum
meum puellam. S. Factum est ita.i.sustuli. Sv. O domina si sic
est factum,vt dicis.i.si sustulisti puellã.i educasti.attollo pro edu-
co seu nutrio: ergo.i.itaq; herus.i.dominus meus.auctus est dam
no ꝑꝑ dotem,quæ dãda est. dicimus aũt ego sum auctus damno,
& damnum auctum est mihi pro eodem, vt dicimus augeo tibi di
uitias,& augeo te diuitijs & per passiuum tu augeris diuitijs,& di-
uitiæ augẽtur tibi. S. Minime.i.non sustuli puellam,sed anus.i.
vetula Corynthia erat hic haud impura.i.non inhonesta, neque
impudica, impurus.n.dicitur aliquo vitio maculatus · dedi.i tra-
didi ei anui filiam meã exponendam.i.mortis periculo, vel etiã
ipsi morti obijciẽda. C. O Iuppiter. ne.i.vtrum decet sup.vel est
verum,vt interpretatur Laurent.tantam inscitiam.i.ignorãtiam
esse in animo,q.d.putaretur, ne tantã esse ignorantiam in aliqua
(vt aiunt) persona,vt.s.proderet seipsam , alteri in facinore,quod
celatissimũ esse deberet. S. Perij.i.perdita sum, quid ego feci. C,
At rogitas? S. O mi Chreme si peccaui.i si erraui.feci id peccatũ
inscitia,i.per imprudentiam & non consulto aut dedita opera.C.
quidẽ.i.certe.certo scio id,quod sequitur.s.te dicere,& facere om-
nia,quæ facis,aut dicis inscientem,atque imprudẽtem.i.per igno
rantiam,& imprudentiam,seu stoltitiam, & incõsiderationem &
si.i.etiam si vel quãuis,tu neges,q.d etiã si negares,tu fateris, scio
te dicere & facere omnia per imprudentiam. Prudens est qui ali-
quid sentit sua intelligentia sciens aũt dicitur,qui alicuius indicio
rem cognoscit,itaque prudens per se est sciens per alios. Contra
imprudens dicitur qui non habet intellectum bonorũ & malorũ.
Insciẽs aũt dicitur,qui res ignorat,quas deberet cognoscere.ostẽ-
dis tot peccata.i.errata in hac re . nam iam primum si voluisses
exequi i.complere meum imperium oportuit interemptam eam
puellam.i.oportuit interfici eam, non ponitur hic participiũ præ
teriti temporis pro infinitiuo.vt assolet, puta interemptã pro in-
terimi.id enim fit in duobus casibus,accusatiuo & ablatiuo . non
oportuit inquã simulare mortem verbis i.per verba,& dare spem
vitæ re ipsa.i.ipso effectu, dando videlicet illi anui quæ poterat eã
educare, neque exponere . at.i.sed omitto id videlicet te debuisse
exequi imperium . Animus maternus misericordia mouetur.s.in
fœtum, vel animus maternus est dignus misericordia.i.meretur.
vt sui misereamur & venit plurimum dignus est sino.i.facile pa-
tior,illud nõ valde ægre fero ꝙ.s.non exposueris. Vero pro sed,q
bene per ironiam, q.d.pessime à te prospectũ est filiæ.i.prouidisti
filiæ,dãdo eam lenæ.prospectum est, hic est impersonale passiuæ
vocis,quod ante habet ablatiuũ mediante a, vel ab personæ agen
tis & post casum sui verbi. Eodẽ modo in epistolis Cic.loquitur,
ait enim.Quod si meis rationibus à te prospectũ esse intellexero
quid voluisti facere de filia,q d voluisti facere meretriculã cogita,
voluta mente tua quid respondeas.nẽpe.i.certe,filia prodita est.i.
decepta & data illi anui & illi vetulæ. Festus dicit prodere esse da-
re & fallere,& bene hic capi potest eo modo,interdum prodere si-
gnificat differre,siue elongare,vt ita dicã Virg. prodimur, atque
Italis longe disiungimur oris.Interdum significat indicare, quod
deberet tegi.& per hoc fallere, vt prodidit me voce.i.indicauit.&
quod dicitur inepte, incusauit me . propterea proditores dñt,qui
decipiunt indicando quod celare deberent.filia ergo abs te prodi-
ta est,quasi commissa est illi anui,& per hoc decepta, veluti.i.tan
quam,planissima.i.omnino vel clarissime & manifestissime faca
ret quæstum.i.faceret lucrum turpiter corpore suo,& veluti veni
ret.i.vẽderetur.à veneo is palam.i.publice plus offerenti.per te.i.
per tuam proditionẽ credo ꝙ sup.cogitasti id,quod sequitur cum
prodidisti eam anui sit sup.hæc filia mea.quid vis.i.quidlibet.siue
faciat quæstum corpori suo,siue seruiat,&c.satis.i.sufficit.dummo
do viuat.quod cum sit, ita dicit Chrem.quid põt tractari cum ta-
libus imprudentibus,quid agas.i.quid agat aliquis,secunda perso
na pro tertia,hoc est quid tractare,aut cõferre,aut communicare
possit aliquis cũ illis.i.cum talibus vel viris vel mulieribus, qui
refert viros & mulieres,quia masculinũ præponderat fœmininu,
qui nesciunt neque ius.i.normam viuendi. neque bonum.i.hone 2.
stum factu.neque æquum.i.quod iustum est,& qui nesciũt iniquũ,
sup melius prosit aut quid peius.i.magis , obsit.i.noceat mihi vi-
dent nisi id,quod iubet pro libet , u pro i,ponitur aliqñ à poetis.
S. ò mi Chrem.peccaui.i.erraui.fateor victa.s.tuis argumẽtis vin
cor.i.confuror,vt cognoscã me peccasse.nunc obsecro te vt quan-
to tuus animus est grauior natu.i.peritior ꝑꝑ plures experiẽtias,
quas potuisti habere plus q ego & bene dicit grauior natu.nã ma
iores natu.i.seniores debent esse grauiores.i.moderatiores & con
stantiores,atque prudentiores ob maiorem experientiam,potest
etiam hic capi grauior natu pro maior natu, q.d.tuus animus po
tuit plura videre, q meus,cum me natu ætate præcesseris.nam fe-
rẽ mariti sunt natu grauiores seu maiores vxoribus suis. quanto
ergo tuus animus est grauior natu.i.antiquior.tanto sit ignoscẽ-
tior.i.promptior ad ignoscendum & parcẽdum,vt.i.ita,ꝙ tua iu-
stitia sit aliquid præsidij.i.protectionis & auxilij meæ stultitiæ.i.
meæ simplicitati. C. equidem.i.ambæ hæ particulæ capiũtur af-
firmatiue ad maiorem comprobationẽ,ignoscam tibi istud factũ,
verum.i.sed ò Sostrata,mea facilitas.i. benignitas,indulgẽtia mul
ta.i.nimia & abũdans plus æquo,male docet te.i.male te instituit,
nam si tibi essem paulo acerbior,magis rebus tuis agendis prospi
ceres, põt etiam esse multa accusatiuus pluralis sit, mea facilitas
male docet te multa . Facilis & clemens sic differunt , nam faci-
lis est cuius ira cito soluitur , clemens aũt qui nunquam irascitur,
sed quidquid istud est.i.qualecunque fuerit factum istud de expo
nenda filia . loquere.i.dic,qua causa.i.qua occasione. hoc.s.filiam
esse iouentam accepisti est.i.notum est. S. vt.i.quẽadmodum om
nes nos mulieres sumus stoltæ.i.inconsideratæ miseræ i.infelices,
& religiosæ.i.superstitiosæ,nam etiam apud antiquos (vt Gell.re
fert) religiosus dicebatur,qui nimia ac superstitiosa religione sese
alligauerat.cum.i.quo tempore.do.i.trado illi anui filiam expo-
nendam.i.morti obijciendam,detrado.i.abduco annulum de di-
gito meo,& dico vetulæ vt exponeret.i.eijceret eũ annullum vna
cum puella.ne.i.vt.si non moreretur filia, nõ esset expers.nexora
sine patre,aut sorte de bonis nostris. C. istud fecisti sup.recte per
ironiam dicit.conseruasti te,atque illam.i.illo annulo tradito cõ-
seruasti te,ne faceres contra religionẽ,& cõseruasti illam ne mo-
reretur. S. hic est is annulus.ostendit ei annulum quem dederat.
C. vnde habes illum annulum.i à quo recuperasti. S. habeo sup.
ex adolescentula, q Bacchis adduxit secum. Sv. Syrus timet ne
sibi præripiatur auferendi argenti occasio agnitione filiæ , itaque
ingemit.Hem, dolentis est. C. quid ea Sostrata narrat? S. ea An
tiphila adolescentula dum it lauatũ,antique pro rotum Quid.Sa
cra lauaturas m.p.a dedit mihi.i.tradidit,commisit mibi annulũ,
seruandum.i.vt eum seruarem.Primo.i.in principio.non aduerti
animum.i.non animaduerti,neque consideraui illum annulum,
sed postquam aspexi,illico.i.statim cognoui.exilui vel exilui.i.ce
leriter gaudens,seu exultans exiui ad te. C. quid nũc suspicaris.i.
conijcis, aut inuenis de illa adolescentula. S. nescio nisi vt.s.ꝙ
quætas

quæras ex ipsa ex pro abs, vt sæpe.i.quæras ab ipsa adolescentula vnde habuerit hunc annulum si potest reperiri vnde.s.habuerit. Sy. perij. video plus spei esse q̃ volo de agnitione filiæ. si ita est, quemadmodũ proponitur à Sostrata de ea, est nostra.i.filia heri, & heræ seu de nostra familia. C. ne.i.vtrum illa anus, cui dederas eam viuit. S. nescio an viuat. C quid illa vetula renũciauit.i.retulit tibi fecisse olim.i.quõdam cum ei dederas. Ao.s.ẽ posuisse se diceret vti erat iussa. S. renũciauit inquam se fecisse id, quod iusseram.s.se exposuisse filiã. C. cedo.i.dic, quod sit nomen mulieris.i.anus, vt quæratur.i.petatur à vicinis, & noscentibus. S. nomen ei Philtere, vel in nominatiuo, vel in datiuo. Nam dicere possumus est mihi nomen Guido & Guidoni, item & Guidonis, vt plerũq; legi, sed sæpius per nominatiuum loquimur, aut per datiuum, & quidẽ elegantius. Sy. ipsa est anus.s.q̃ dicit, & qua Antiphila abducta est, quod nouerat Sy. nam iuerat ad quærendas puellas domum eius. mirũ est sup.ni.i.nisi illa anus est salua.i.incolumis, ac non mortua, & ego Syrus perij, qm̃ auferendæ pecuniæ est mihi præreptus locus. C.ò Sostrata sequere me intro.i.in domũ, hac.i.per hanc viam. S. vt.i.qualiter, vel quantũ, euenit.i.accidit, præter spem, i.ex insperato, vt.s.tu efficereris ita placatus, q̃.i quantum. male.i.misereri, seu valde timui, ne.i.vt & vt.i.q̃ esses nũc animo ita duro.i.q̃ haberes nunc animũ ita durum inexorabilem, vt.i.sicut, olim fuisti in filia tollenda.i.exponenda, & tollenda, de medio vel nutrienda, qm̃ eam nolebas nutrire. C. sæpe nõ licet hominem esse ita vt vult, si res.i.substantia, facultas, non sinit.i.non patitur pauperie præmente, nũc tempus est mihi ita, vt cupiam.i.vt optẽ habere filiam, qm̃ auctus sum diuitijs, sed olim.i cũ iussi exponendam nihil minus erat mihi sup.q̃ vt cuperem filiam pauperie præmente, rebusq; non finẽtibus, neque video cur sit capiendum, nihilominus pro non, vt putat Calphurnius.

LATO. ARgumentum} In hac scena per occasionem annuli agnoscitur Antiphila. Et est catastrophe amoris Cliniæ. {Primum hoc} Defensio ante narrationẽ, ex perturbatione personæ. {Nolle tolli}.i.educari. {O Iupiter} Exclamatione. {Si peccaui} Purgatio ab ignorãtia. {Etiam si tu} Ironia. {Nam iam primũ} Amplificatio. {Atque id omitto} Præterito inferẽs quod grauius est. {Veniret palam}.i.venderetur. {Credo id cogitasti} Obiectio, quæ soluitur honesti & vtilis comparatione. {Mi Chreme} Deprecatio Sostratæ. {Vt stultæ & miseræ} Narratio. {Religiosæ} Superstitiosæ, & nimis anxie deos metuentis. {Istuc recte} Irrisio. {Hem} Metuentis, timet.n.Syrus ne inuenta Antiphila deprehendatur amor Clitiphonis. Estq; hic occasio noui periculi in prouehenda epitasi dum agnita Antiphila consilio Syri perturbatur. {Nun licet} Honesta sententia.

PETR. MARS. NIsi me animus, &c.} Maternum amorem erga sua pignora, & mores nonnũquam difficiles, & virorum studio contrarios, hæc scena exprimit. Matres.n. plus patribus amãt, suos filios. Vnde Arist.lib.9.Eth. sic ait: Ea quæ facta sunt cũ labore, magis diligunt omnes, & ideo matres filios magis amãt. Generatio namque laboriosa est magis, & magis sciunt esse suos. Mores aũt mulierum Plato in 6. de Legib. sic exprimit: Quæ ordine carent, vel male ordinata sunt ea, etiã quæ iam ordinata sunt, confundunt, vt sunt fœminæ, Quod quidem nominum genus aliud est, & differens, nobisq; occultius & versutius natura est: p̃p imbecillitatem itaque minus ordinari potest. Ratio est: Res muliebris si iacere ordinata relinquitur, humanarum rerum solum, vt videri possit dimidiũ: sed quanto natura sua ineptior est ad virtutem, q̃ virilis, tanto excedit, vt plus q̃ duplum esse videatur. Genus, inquit, muliebre, nec orationem ipsam recte dicentis, sine ingenti reclamatione, audiet.

GLAR. HVius scenæ vndecim primi versus sunt iambici tetr.acat. reliqui dein trochaici tetr.catal Primus proceleusmaticũ initio, tertio loco quinto habet, in quo d, in Quid, & Mihi monosyllabũ totum eliditur. In 4. versu s, eliditur in Satis loco tertio. In 5. versu anapæstus est loco primo, & i, correptum in Abi. Quanquam & hoc loco & superioribus duobus bacchius esse poterat, sed tædet toties eandem rem inculcare. In 8. Næ totũ eliditur. In 9. libro vetustus habet Hem, non Ehem, atque ita poscit carmen. In 11, non eliditur posterius I, in tibi.

Credo. S, Nescio quid peccati portet hæc purgatio.

Quæ nunc sequuntur sunt trochaica tetr.catal.omnia, excepto secũdo, quod acatalecticũ est, quale in Eun. Act. 2. Sce. 1. primum esse diximus, & quale in Phorm. Act. 1. Sce. 4. vndecimum, & fortassis vltima Hecyræ scena septimũ, alioqui vix alia reperias toto nisi memoria fefellerit, Terẽtio. In tertio vel s, eliditur in Herus, vel bacchius est loco sexto. quanquam & varia eius carminis lectio est. In quinto versu d, eliditur in Sed, & s, in Anus, vt primo eius loco sit tribrachys, secũdo dactylus, vel absque elisione, secundo loco est pæan primus, & amphibrachys loco tertio. In quarto trochæos, in quinto spõdeus, deinde duo trochæi cũ syllaba. Sextos versus variã habet lectionẽ. Quidam.n.lib. hñt Inscientiam, quidã Inscitiam. Calphurnius Inscitiã legit, atq; ita hñt vetustus ac Aldi lib. Sed sic In præpositio tollẽda est, vt carmẽ ita legatur,

Exponendam. C. O Iupiter, tãtam ne esse animo inscitiam?

Quæ lectio mihi probatur. In septimo, Quidẽ, non Equidem, legendum, &, Etsi, pro Etiãsi, quod vetustus admonet lib. annotauit & id Ioan. In 17. Idem Ioan. ait Satius in quodam manuscripto legi, quod si vere legitur, s, eliditur. Idem in 20. recte post Nunc ponit Hoc, vt legatur, Nunc hoc te obsecro. Et in 21. tollit. Tanto sit. Nam carmen hasce voces non patitur. In 22. vel Meæ monosyllabũ est, vel creticus est loco primo. In 23. trochæus est loco primo. In 30. vide num legendum sit Adolescentula in ablatiuo, vt sit Habeo ex adolescentula. Et in proximo quidẽ ante hunc, versu Ioan. legit, Is hic est annulus. Doct. aũt, hic est annulus. Liber vetustus, hic est is annulus. Liber Aldi omittit is, Quod si omnino legi debet, s, eliditur. In versu nono à fine vel Spes monosyllabum est, vel creticus loco quinto. In octauo à fine anapæstus est loco secundo, & i, non eliditur in Si, sed corripitur. In sexto à fine dactylus est loco tertio. In penultimo trochæus loco primo.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Hoc loco melius initium capiet actus fabulæ quartus, quam scena superiore ob parascenem quæ fit in scena. Quid istud quæso, vbi, mane, mane quid est quod tam à nobis grauiter crepuere fores. Exeunte illic Sostrata cum nutrice non est vacuum proscenium, quod fiat oportet, si finire actum velis. In hac autem scena Chremete & Sostrata ad filiam ingredientibus, Syro quoque abeunte persona nulla manebit in proscenio. quare vt dixi rectius hic actum auspicabimur. Scenæ argumentũ est. Post agnitam Antiphilam Syro nouum quæritur de inuenienda pecunia consilium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena tam morali quàm faceta, post recognitam Antiphilam anxius Syrus nouum de extorquenda pecunia consilium quærit, & deliberantem de re aliqua admodum artificiose hic exprimit. Est enim Dialogismus acuti ingenij in multa cogitatione versantis.

Iambici Octonarij.

S Y R V S.

NIsi fallit me animus, haud multũ à me
aberit infortunium:
Ita hercle in angustum oppido nunc meæ
coguntur copiæ:
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc
gnati rescis̃cat senex.
Nam quod sperẽ de argento, aut posse postulẽ me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.
Crucior, bolum tãtum mihi ereptum tã subito è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro in-
eunda est mihi.
Nil tam difficile est, quin quærendo inuestigari possiet.
Quid, si hoc sic incipiam nunc? nihil est. si sic? tantundem
egero.
Ac sic opinor: non potest: immo optume. euge optumam
habeo,
Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuum ar-
gentum tamen.

NIsi me animus fallit,} Recognita Antiphila, Syrus anxius, nouum quærit consilium de extorquenda pecunia, & bene deliberantem de re aliqua exprimit. Est.n. dialogismus acuti ingenij in multa cogitatione versantis. {Copiæ meæ} Translatio sumpta ab imperatore, qui iam penè fusus ab hostibus, se in aliquem tutissimum locum recepit. Copiæ numero & multitudinis & ἑνικῶς de exercitu dicitur. Salust. Ex omni copia Catilinæ. Virg. Et quæ sit me circũ copia lustro. {Triũpho, si licet me latere} Verba proprie seruorum quoties vident se quod inceperant, perpetrare non posse. Et [illegible] legendũ. {Bolum} Translatio ab animalibus quibus aufertur præda. {Comminiscar?} Fingam, Inde cõmentum dicitur. Alibi, Atque illis commẽtum placet. {Nihil tam difficile} Sentẽtia generalis sine certo auctore, quæ seruis etiam conuenit. {Quid si sic} Qui aliquid incœpturi sunt, multa proponere solẽt, & affirmare, & refellere q̃d sit faciẽdum vel relinquendũ. {Sic opinor} Nam quæ opinamur, putamus, IOAN. CAL.

putamus,quæ putamus, incerta sunt. {Euge} Vox lætantis eius qui optimum inuenerit consiliũ. {Fugiuuũ argentum} Facete & iocularitter seruuli more de argenio tanquam de homioe dixit.

GVID. NIsi me,&c.} Agnita filia Syrus nouum init consilimm de extorquẽda pecunia,& hic de re aliqua quisquam deliberãs rite exprimitur. S. Syrus solus apud se ad hæc loquitur,nisi animus fallat me. qui.s.præsagit mihi aliquid mali, infortunium.i.infelia successus,seu malus casus, mala fortuoa,haud.i. non,multum aberit i.lõge erit à me ita i.adeo, meæ copiæ.i.meæ legiones,meus exercitus,& ad propositũ mei conatus,coginur,i. compellimur nunc constringimur nunc oppido.i.valde,in augustum.i.locum arctissimũ,q.d.meus exercitus iam pené fusus est, nam coactus est & impulsus in angustias vbi contereretur facile, hoc est mei conatus adeo repressi sũt hac re.i.hac agnitione puellæ,vt facile possint contundi, atque conteri, quod est translano sumpta à re militari,alij lib.habẽt,ita meæ copiæ coguntur.i.constringũtur in angusto oppido.i.in aliqna munitione inquam me recipere necesse fuit,haud multũ ergo aberit à me infortuniorum, nisi prouideo aliquid.i.nisi excogito aliquam technã, ne.i.vt non senex Ch.non resiscat.i.cognoscat hanc Bacchidem esse amicam gnati Clit.nam nihil est quod.i.propter quod, sperem,i.spem habeam de argento extorquendo.s.aut nihil est inquam pp quod postulem me posse fallere herum.s.Chremetem.Scilicet,per ironiam lege,quod dici solet.Deus sciat,& triumpho.i.glorior,lætor more illius,qui triumphauit,me latere,i.delitescere, neque audere emergere in lucem in conspectu Clit.& triumpho inquã.i.me abscedere tecto.i.relinquere tectum,vbi sit filius quem meis pollicitis decepi,crucior.i.dolore affligor tantum bolum.i.tantũ morsum.i.tantam opportunitatem, esse ereptum, subductum, subtractum mihi de faucibus.i.de gutture,vel ore, ac buccis,tam subito.i.tam repente, est autem hæc trãslatio sumpta ab animalibus, quibus eripitur præda, quid agam, aut quid cõminiscar.i.fingam excogitabo.Inde commentum.i.figmẽtum,ratio est mihi ineunda.i.inueniendus est mihi modus, de integro.i.denuo, nam iam inuerat vnam rationem.i.excogitauerat vnum modum habẽdæ pecuniæ,quæ via tibi non processit, aliam inire.i.excogitare necesse fuit,deinde sequitur sententia,exornatio,siue color rhetoricus,nihil est tam difficile,quin.i.quod non possit inuestigari.i.inueniri quærendo, nam inuestigare significat quærendo inuenire, vt probat Laurent. Nunc Syrus incipit deliberare, & identidem proponit,& proposita refellit,tandem inuenta bona ratione erũpit in lætitiam.Quid erit sup.si incipiam, nunc hoc quod.s.cogitabat tunc sic.i.hoc pacto,deinde sibi non placere respondet, nihil est.i.tale figmentum nullius est momẽti Quid erit inquam si sic incipia inquam,deinde confutat illud, egero tantundem.i.tãtum proficiam in hoc faciendo quantum in alio præcedenti iam confutato,at.i sed, si inquam incipiam sic quid erit? opinor.i.vt mea fert opinio,non potest fieri sic.s.vt tunc cogitabat, deinde illa ratione aliquandiu perspecta cognouit eam esse bonam, & tunc se corrigit,imo.i.sed,optime potest fieri inquam hoc, euge,vox lætantis est eius,qui bonum inuenerit consilium,habeo.i.scio optimam rationem.s.extorquendæ pecuniæ, hercle tamen.i.quãuis obstructa sit mihi altera via & occlusa,tñ hac via,vt opinor,retraham.i.reuocabo,reducam ad me illud idem argentum fugitiuum, quod me tantopere fugit,vt id assequi non possim, & de argento iocularitter,& seruili more tanqoam de homine dicit.

LATO. ARgumentum} Consultatio Syri ob inuentam Antiphilam perturbatis cõsilij sui rationibus. {Nisi me animus} Querela Syri. {Coguntor copiæ} Copiæ,translatum ab exercitu,qui sæpe laborat iniquis conclusus locis. {Si licet me} Et hoc translatũ à bellica ratione. {Nihil tam} Sententia,qua se excitat ad consultandum,& attende gestum deliberantis. {Fugitiuũ argentum} Translatum à seruis fugitiuis.

PETR. MARS. NIsi me animus, &c.} Callidum animum serui decepti at non defatigati, necnon consultationem malitiose conuenientem,& vafram mentem sese ad dolos confirmãtem, honestatis ratione noo habita,hæc scena exprimit: ostendent hominem malitiosum pendere animo, & confirmare se ad decipiendum,nullam viam respuentem quæ ad votum perducat suum,& vtilitatem repetentem respicit,& non honestatem, nec cœptum iter deserit propter consuetudinem. Vnde Cice.in 5.act.in Verr. Ita serpit illud insitum in natura malom consuetudine peccandi libera,finem vt audaciæ statuere ipse sibi non possit.

GLAR. VErsus sunt omnes iambici tetram.acat. In quorũ primo proceleusmaticus est initio, & Me, sequente versut parte, non eliditur,sed corripitur, vt loco quinto sit tribrachys. Versus secundo Meæ monosyl.est, nisi sit creticus loco quinto & ita hercle pro,Ita hac re,legit Ioan. In sexto Mihi dissyllabum. In nono verbum Nũc superfluit in versu, nec sensus requirit,nec habet vetustus lib. In penult. verbum Optimam post Habeo ponendũ,vt constet versus. Bolum aũt positum pro eo quod Græci βῶλον dicunt Doct.admonuit in adagio Bolum è faucibus.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADRI BARL.

Clinia hic testatur quam gaudeat de agnita Antiphila, & à Syro admonetur vt amici etiam Clitiphonis rem curet in seruanda Bacchide.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hinc ingens Cliniæ lætitia de recognita amica exprimitur qua vsque adeo est perculsus, vt vix tandem à Syro persuaderi potuerit,vt Clitiphoni consodali ad Bacchidis conseruationem opitularetur.

Iambici Quadrati Catalectici,& Trochaici plerique. Senarius vnus.

CLINIA, SYRVS.

NVLLA mihi res posthac potest iam interuenire tanta,
Quæ mihi ægritudinẽ afferat: tanta hæc lætitia oborta est.
Dedo patri me nunc iam, vt frugalior sim quàm volt.
S. Nil me fefellit: cognita est,quantũ audio huius verba.
Istuc tibi ex sententia tuæ obtigisse lætor,
C. O mi Syre, audistin' obsecro? S. quid ni? qui vsq; vna affuerim.
C. Cui æque audisti commodi quidquã euenisse? S. nulli.
C. Atque ita me dij ament, vt ego nunc non tam meapte caussa
Lætor,quàm illius: quàm ego scio: esse honore quouis dignam.
S. Ita credo: sed nunc Clinia age, da te mihi vicissim:
Nam amici quoque res est videnda,in tuto vt collocetur,
Ne quid de amica nunc senex. C. ò Iupiter. S. quiesce.
C. Antiphila mea nubet mihi. S. siccine * *me interloquere?* *mihi
C. Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me. S. fero hercle vero.
C. Deorum vitam adepti sumus. S. frustra operam hanc opinor sumo.
C. Loquere,audio. S. at iam hoc nõ ages. C. agam. S. videndum est, inquam.
Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:
Nam si nunc à nobis abis,& Bacchidem hic relinquis,
Noster resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris,celabitur itidem, vt celata adhuc est.
C. At enim istoc nihil est magis Syre meis nuptijs aduorsum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? S. quid ni?
C. Quid dicam? quam caussam afferam? S. quin nolo mentiare:
Aperte,ita vt res sese habet, narrato. C. quid ais? S. iubeo
Illam te amare, & velle vxorem hanc esse Clitiphonis.
C. Bonam atque iustam rem oppido imperas,& factu facilem.
Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt celet
Senem vostrum. S. immo vt recta via rem narret ordine omnem. C. hem,
Satin' sanus es, & sobrius? tu quidem illum plane prodis:
Nam qui ille poterit esse in tuto,dic mihi?
S. Huic equidem consilio palmam do: hic me magnifice effero,
Qui vim tantam in me, & potestatem habeam tantæ astutiæ,

Vera dicendo, vt eos ambos fallam; vt, cum narret senex
Voster nôstro, istã esse amicam gnati, non credat tamen.
C. At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parui curas, dum illi consulas.
S. Quid, malum, me ætatem censes velle id assimularier?
Vnus est dies? dum argentum eripio, pax, nihil amplius.
C. Tantum sat habes? quid tum quæso, si hoc pater resciuerit?
S. Quid, si redeo ad illos, qui aiunt, quid si nunc cælum ruat?
C. Metuo, quid agam. S. metuis? quasi non ea potestas sit tua,
Quo velis in tempore vt te exoluas, rem facias palam.
C. Age, age, traducatur Bacchis. S. optume. ipsa exit foras.

IOAN. CAL.

NVLLA mihi res posthac} Nimia Cliniæ lætitia exprimitur de recognita Antiphila, qua præpeditus vix potest adduci à Syro vt Clitiphoni succurrat. {Aegritudinẽ afferat: } Tale & illud, Deorum vitam adepti sumus. {Dedo me patri} Plus dedere hoc loco, q̃ obsequi dedere se vult patri, quemadmodum in hostium potestatẽ hostes se dedunt. In Andr. Tibi pater me dedo, quasi qui vellet contraria, & deditio in hoste fieri solet. {Frugalior} Temperatior si frugalis nõ extat, vnde descendat, vide tu. {O mi Syre} A blandimento incipit, vt faciunt qui quidquam speratum consecuti sunt. {Quid ni} Quid nisi audierim? {Meapte} Cũ ablatiuo παρέλκον additũ, vt nostrapte, Cato tñ posuit mihipte, pro mihi ipsi {Dignã quouis honore} Amica etsi impudica est, dũmodo amatori placeat, ab eo commẽdatur amore eum impellente. {Da te} Duæ partes orationis. Dare est quod repetas, Dedere est ad perpetuum. Damus & amicis, Dedimus tantum hostibus. {Nam amici} Iusta petitio, succurrendum est amico, ne quid illi incommodi accidat. {Affici} Plus gratiæ habet q̃ si dixisset Clitiphonis. Et amicus, animi est, Amator vero, corporis, & Amator est ad tempus, Amicus qui perpetuo amat. {Ne quid de amica} ἀποσιώπησις. {O Iupiter} Exclamatio terribilis penè ex nimio gaudio desipientis. {Nubet mihi} Hinc omnis lætitia dependet. {Interloquere} Hoc loco inter non auget, quemadmodum in verbo intercipit, interibit. est autem interloqui, impedire, & interpellare loquentem. {Ferme}.i.tolera. Tolendus est qui ex amore delipit, quia amor deus est, & non voluntas, cogit enim hominem ad id quod vult. {Hercle vero} Vero, vt plurimum ironiæ conuenit. Virgil. Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis. Sanè & vero, pronunciandi adiumenta, in verbis negationem habent, licet confessionem afferre credantur. {Hoc non ages} a. audies. In And. Hoccine agis? {Inquam} Verbum hoc vim interdum maximã habet ad adhortationem. Et, videndum est, & vide, magna aggressuris dñr. & inquã vtimur nonnunquam in repetitione supradictorum. {Noster} Cũ stomacho. {Si abduxeris} Recte abduxeris, nam abducitur proprie quod alienum. {Quo ore} Sic dicimus qñ aliquid pudendum cõmittimus. {Appellabo?} Si duxero Bacchidẽ. {Quinimmo} Cautus seruus ea admonet quæ nõ erunt aduersa nuptijs. {Bonam atque iustã} εἰρωνικῶς legendum. {Vt celet senem vostrum} Dicimus n. cælo tibi hanc rem, & celo te de hac re. intelligendum, celet senem de Bacchide. {Prodis} Prodere proprie ad parentes refertur, sed nonnunquam ad eum cui res alterius demandata est, & cuius cõsilio alter regitur. {Meam esse credet} Necessario si Chremes Bacchidem gnati amicam non crediderit, Cliniæ esse crediderit. {Committet} Benè de filia committet dixit, quia proprie magna committimus, & ea, sm Donatũ, quæ salutem in dubio hñt. {Quid, malum} Malũ, interiectio est irascentis. {Vnus est dies} Assignat tempus pro ratione. non vult Chremetem diu credere Bacchidẽ Cliniæ esse amicam. {Pax} Aduerb. comicum, & significat tñ. {Si nunc cœlum ruat?} Verbum vsitatum in eos qui subtimidi in re peragenda, semper dicere solent, quid si hoc vel illud accideret? {Age, age} Vox consentientis, & qui victus est rationibus callidi serui. {Optume exit} παρασκευὴ est alterius scenæ.

GVID.

NVlla mihi, &c.} Hic.n. nimia Cliniæ lætitia exprimitur re cognita Antiphila, qua lætitia perculsus via potest adduci à Syro, vt Clitiphoni succurrat. C. Iam nulla tanta res põt interuenire mihi.i. accidere. & quod dicitur, subuenire, licet non proprie in eo significatu, posthac.i. post hoc tempus, quæ afferat mihi ægritudinem.i. animi molestiam, tãta.i. adeo magna, hæc lætitia est oborta.i. enata mihi vel erupit, nunc dedo me patri.i. conuerto me, vel trado me totum in patris potestatẽ hostiũ more, qui de victoria desperantes se in ostium potestate dedunt, vt.i. ita, quod iam sim frugalior.i. temperatior, modestior, q̃ vult, q.d. officio meo & mea frugalitate eius voluntatẽ vincam. S. Nil fefellit, id eo bene dicebam, & vere, vel nõ erraui, cum ita esse iudicaui, nam res non me fallit, q̃ non ignoro, seu quæ me non latet. non præterit, nõ fugit, quantũ audio.i. intelligo, verba huius Cliniæ. Antiphila agnita est.i. recognita à parentibus, hoc aũt apud se dicit, deinde conuertit sermonem ad Cliniam, & inquit, lætor istud obtigisse.i. contigisse, euenisse, successisse, tibi ex tua sententia.i. vt volebas, vbi dicit inepte solet ad tuum gratum, ad tuũ placitum. C. O mi Syre obsecro audisti ne rem totã, vt facta est de agnitione filiæ. S. Quid ni.i. cur non audierim, qui affuerim, vsque.i. assidue, vna.i. simul cũ parentibus. C. Cui homini audisti quicquam cõmodi, æque.i. ita euenisse, vt sup. mihi. S. Nulli audiui quidquam cõmodi euenisse. C. Atque ita me Dij ament, affirmandi seu iurãdi est hic modus satis comicis familiaris, hoc est Dij ament me ita, vt ego nunc lætor, non tam meapte.i. mea ipsius, seu meamet causa, inuenitur & meapte & meopte, suapte & suopte, tuapte, & tuopte, nostrapte & nostropte, vestrapte & vestropte, in tribus generibus, sed dũtaxat in casu ablatiuo, licet Cato posuit mihipte pro mihi ipsi, vt ergo lætor nõ tam meapte causa, q̃ causa inquam illius.s. Antiphilæ, q̃ Antiphilã scio dignam, quouis.i. quolibet honore.i. meruisse quemlibet honorem. S. Credo ita esse vt ais, sed ô Clinia, age nunc.i. eia, hortantis est, vicissim.i. è diuerso, cõtra vice tua, da te mihi.i. obsequere mihi, & mihi more gere, vt tibi sum obsecutus, nã quoque.i. etiam, res.i. causa, negotium amici.s. Clitiphonis est videnda.i. prouidenda, vt collocetur.i. constituatur in tuto, hoc est vt careat periculo culpationis & ignominiæ, videlicet ne quid.i. vt senex Chremes, nõ sciat sup. aliquid nunc de amica.i. de Bacchide, q̃ sit Clitiphonis amica. C. O Iuppiter, exclamatio vehemens in Syrum, tanquam aliquid dixisset quod videretur desipienti vergere in nuptiarum impedimentum. S. Quiesce.i. ne irascaris ita, sis quietus & expecta quæ reliqua sunt. C. Antiphila mea nubet mihi.i. mihi despõdebitur, & nuptijs copulabitur. S. Siccine.i. verum, interloqueris.i. impedis, interpellas me loquẽtem, sic interloqueris, inquit, quasi loqueris inter me i. inter meum sermonem illum interrumpẽdo, & in eius medium te interponendo. C. O mi Syre quid faciam gaudeo, hoc est nimio gaudij affectu sum perculsus, fer.i. tolera, me.i. mea verba inconsiderata, & modum me habendi. S. Hercle vero, ironice vero aliquid habet hic, fero.i. tolero te. C. Sumus adepti.i. ego sum adeptus vitam Deorum, quæ lætitiæ plena est, & felicitate, nulla admixta tristitia, & est hyperbolicus sermo, ab affectione procedens. S. Opinor q̃ sup. frustra.i. inefficaciter, sumo operam.i. q̃ vulgo dicitur capio pœnam, cum tñ pœna duntaxat dicatur de punitione, nã vt vult Prisc. in 1. à pœna œ diphthongo in u, mutata deducitur punio, & ideo non est dicendum, sumpsi magnam pœnam pro te, sed potius tua causa multos cepi, seu sumpsi labores, aut plurimum tui causa laboraui, opera aũt dicitur operatio, labor, industria, ideo sic intellige, frustra sumo operã.i. frustra laboro sermonem apud te facere cum tuo gaudio desipiẽs aures mihi non præbeas. C. Loquere audio te, scilicet.i. aures præbeo tuis sermonibus. S. At.i. sed, iam.i. statim, non ages hoc.i. non me audies. C. Agam.i. te audiam. S. Inquã.i. dico, repeto quod videndũ est.i. prospiciendum est, vt quoque.i. etiã, res amici tui.s. Clitiphonis collocetur in tuto, vt expositũ est intellige, nam si nunc abis.i. discedis à nobis, & relinquis hic Bacchidẽ, illico i. statim, noster senex Chremes resciuisset.i. cognoscet tanquã rem inopinatam, hanc Bacchidem esse amicam Clitiphonis, si abduxeris.i. si tecum duxeris, & à nobis remoueris, itidem.i. similiter, ipsa celabitur esse amica eius, vt.i. sicut, adhuc.i. hucusque, seu hactenus celata est. C. At enim.i. sed certe, ô Syre nihil est magis aduersum.i. cõtrarium meis nuptijs istoc.i. ista re, q̃ mones. Nam quo ore.i. qua fronte, quo aspectu, quo vultu, qua facie appellabo patrem meum, vbi dixero Bacchidem? tenes.i. scis ne, quid dicã.i. dicere debeam. S. Quid ni.i. cur non teneo? C. Quid dicam? q̃ causam afferam patri, propter q̃ abduxerim eam mecum. S. Peris sup. quid dices? nolo q̃ sup. mentiare narrato aperte.i. clare, vt quẽadmodum res se habet. C. Quid ais.i. dicis. S. Iubeo.i. volo te amare.i. q̃ tu ames illam Antiphilam, & velle.i. q̃ tu velis habere eam vxorẽ, & iubeo inquam te dicere supp. patri tuo hanc.s. Bacchidẽ, esse Clitiphonis.i. amari à Clitiphone. C. Imperas.i. præcipis, suades, rẽ oppido.i. valde bonã, & honestam, per ironiã dicit, q.d. valde malam, & inhonestã, & imperas inquã rem facilẽ factu.i. vt fiat, ironice legendo, & hæc particula & hic indignanter

poni pôt, vt siquis dicat, & quis est qui male de me loqui possit. s. hic ponitur ironice, quasi quod dici solet Deus sciat, vt alibi. Id populus curat. s. & Virgil. Scilicet his superis labor est, iam volea me exorare patrẽ hoc. i. voles me persuadere patri, hoc exoro. n. te significat persuadeo tibi, & exoro vitam signat impetro, interdum ambo accusatiui, tam accusatiuus personæ, q̃ rei iunguntur simul cum eo, vt hic voles ergo me exorare patrem hoc, vt pater meus celet senem vestrum. s. Chremetem. Dicimus. n. celo te hãc rem, celo tibi hanc rem, celo te hac re. & celo te de hac re. S. immo. i. sed, ego volo vt recta via narres oẽm rem ordine. i. per ordinem, & tractu, ac tenore suo, nõ deflectendo à via recta. C. Hem, indignantis est, satis ne es sanus i. sanè mentis, aut sobrius. i. non temulentus? quidem. i. certe prodis. i. quod dicunt inepte tu incusas illum Clitiphonẽ, planè. i. clare omnino. Nam dic mihi, qui. i. quo modo, ille Clitipho poterit esse in tuto. i. sine periculo cognitionis totius facti, si dixero patri meo eam esse Clitiphonis, nam senex senem non celabit. S. Equidem, ironicos. legat equidẽ, do palmã huic consilio. i. assentio, more paciscentiũ, qui assentientes palmam porrigunt, seu præstant in hac fictione. Effero. i. extollo, eueho, me magnifice. i. excellenter, & quod dici solet, Ego bene hic me apparo. quis. s. ego habeam tantam vim. i. tantam efficaciam in me. & qui habeam inquam potestatem tãtæ astutiæ. i. versutiæ, cautelæ, doli, dicendo vera, vt fallam. i. decipiã, ambos iuuenes. s. pôt etiam referri ad ambos senes, vt. i. ita, q̃ cum. i. quãuis, senex vester. s. Menedemus, dicat nostro seni Chremeti illam. s. Bacchidem esse amicam gnati sui, videlicet etiam tũ nõ credat. i. reuera sciat contrarium, q. d. in quo decipietur, vel erit pulchra, vt dici solet, deceptio, vbi quis vt credit non decipitur, quod ita erit in tuo patre, quem putas iri falsum. C. At enim. i. sed certe, eripis. i. aufers mihi rursus isto pacto. i. isto omnẽ spem nuptiarum. Nam dum credet ipse Chrem Bacch. esse amicam meam, non cõmittet. i. nõ credet, non tradet, non collocabit nuptui mihi filiam suam Antiphilam, Fortasse tu Syre paruicuras. i. paruipendis, parum curæ habes, quid fiet de me, dũ. i. dum modo, consulas. i. prouideas illi Clitiphoni, S. Quid malum est hic? interrogatio irascẽtis, vt priua satis diximus, & est, quod dici solet, quid malæ gratiæ? censes. i. putas me velle id. s. de Bacchide assimularier. i. fingi, tandem post multum temporis, vel vsque ad multum temporis, vel si mauis cape tandem, vt habeat vrgens quiddã & accelerans, vt sæpe ostẽdit, deinde se non velle id diu assimulari vnus est dies, pax i. tãtum modo, aduerbium comicum vt Priscianus habet, nihil amplius. i. nihil vltra peto simulari præter vnum diem dum. i. quandiu, eripio. i. astute subduco argẽtum, quod Clitipho promisit Bac. C. Dicis vnum diem esse tantum, per quod ostendit pax significare tantum, quod tibi parum videtur satis habet. i. quod dici solet, tu habet bonum tempus, vel tibi sufficit, dum istum diem habes, in quo argentum extorqueas quæso quid tum. i. deinde sequetur supp. si pater Clin. resciuerit hoc. i. hanc simulationem ad eum decipiẽdum. S. Indignatus tot repetitionibus Cliniæ dicentis, si hoc, si illud, &c. vsus est verbo vsitato in eos, qui subtimidi in re peragenda dicere semper solent, quid si hoc, quid si illud accideret, & ostendit suo responso talia dicta esse ridicula, qualia sunt ea quæ dicit, quod si redeo ad eos qui aiunt, quid si cœlum ruat. i. labatur deorsum, quod dictum est ridiculum dictu, & ostendens talia esse ridenda. C. Metuo quid agam, quasi dicat nescio quid tuto debeam agere. S. Aufert ei talem metum dicẽs posse se exoluere tali metu cum volet, cum tantopere patri sit carus metuis. i. dicis q̃ metuis, quasi hæc particula hic ponitur ironice, vt Sæpe. i. quasi dicas, quod potestas tua non sit ea. i. tanta, vt exoluas. i. liberes te prorsus, eo. s. metu, quo dicis te metuere, etiam in quo rem pore velis te exoluere. i. deinde rogat eum vt suam detegat voluntatem sit facturus nec ne, facias palam. i. manifestes rem. i. quod facturus es, an sit abducturus Bac. an non. C. Age age, hortantia est, Bacchis traducatur. i. deducatur ad me, vt celetur itidẽ, vt adhuc celata est. S. Optime, q. d. opportune ipsa Bacchis exijt foras. i. è domo Chremetis, in qua erat, est autem hoc dictum para sceue. i. præparatio ad sequentem scenam.

LATO. ARgumentum} Lætitia Cliniæ, & nouum Syri consilium. {Nihil me} Hoc secum Syrus, deinde gratulatur. {Ne quid de amica} Eclipsis, subaudi, resciscat. {Quid faciam} Attende gestum immodice gaudentis. {Nam si nunc à nobis} Ratio ab vtili facta periculi collatione. {At enim isthuc} Obiectio. {Quo ore} Quo pudore. Vide prouerbiũ, pudor in oculis. {Aperte ita vt} Callidum consilium, cuius successus pendebit ex falsa persuasione senum. {Vim tantam} Magnifice dictum {At enim spem} Alia obiectio. {Quid, malum me} soluit à tempore. {Pax} Pro, tantum Prisc. auctore. {Quid si nunc} Prouerbiũ in anxios & meticulosos {Quasi non ea} Alia ratio contra obiectionem, à liberandi facultate.

NVlla mihi res, &c.} Gestiens animus adolescentis, qui re optata potius est, & seruilis arrogantia nũc describitur. Et amicũ amici rem curare in primis debere, monet hæc scena. Iuuenis certe voluptatem summum bonum putat, quæ si alicui honestati coniuncta est, efferuescentem animum reprimit, & paulatim ad rectam vitam disponit. Idem aũt accidit, cũ puella exoptata vxor ducitur. Plat. lib. 6. de Leg sic ait. Cupiditas procreandi ardentissimo furoris impetu, & maxima petulantia homines vrit & agitat, & insuper cibi potusq; cupiditates, à quibus ad id, quod optimum est, tribus rebus vertendi sunt, timore, lege, ac vera ratione. Et Apuleius sic ait: Peccatum semel vt bonus quisque sollicitus cauet, ita qui ingenio male est, cõfidentius integrat, ac iam de cetero quo sæpius, eo apertius delinquit. {Vnus est dies dum argentum eripio, pax} Pax. i. tantummodo. Proterue i. petulanter ac imprudenter, inconsiderateq;. PETR. MARS.

VNde triginta priores huius scenæ versus sunt iambici tetr. catal. Tricesimus senarius est. Reliqui deinceps trochaici tetr. cat. excepto à fine octauo, qui est troch. tetr. hypercat. si exemplaria non fallunt. In 3. ab initio iam trissyllabũ est vt in Adel bis Scen. 1. Act. 2. & Scen. 7. Act. 5. In 7. versu vel Cui dissyllabum est, vel i, non eliditur. Et cõmode legendum, vt sit Sensus, Cui æque commode atque ita habet vetustius meus lib. In 8 Dij corripitur, non eliditur. In 10. Mihi dissyll. pro iambo, quẽadmodum in 13. bis, Nam ego. Siccine mihi interloquere legẽdũ puto, & Mihi habet antiquus lib. R. Me legit correpta, vt puto, e, nõ elisa, alioqui carmen nõ constat. In 15. initio iambus est, & Sumus, vel s, ad finem amittit, vel creticus est loco quarto, & Sumo verbum ante Opinor verbum ponendũ, vt constet carmen. In 21. s eliditur in Magis. In 28. vel Via monosyllabũ est, vel creticus est loco quarto, & post verbum Ordine adijciendum Omnẽ, vt habet vetustus lib. & præterea carmẽ exigit. Admonuit idem Ioan. In 29. s, in Sobrius eliditur, vt sit loco primo iambus, secũdo dactylus, in tertio spõdeus. in quarto anapæstus. Pôt & sine elisione, vel bacchius esse loco quarto, vel creticus loco quinto. In 9. à fine versu qui trochaicus est, Meã monosyl. totũ elidit, vel amphibrachys est loco tertio. Sequẽs deinde trochaicus tetr. hypercat. est, vt diximus, nisi quis carmini aliquid adiectum existimet, vt fit. Nã & deme quidã habebant lib. haud dubie perperam. Lector despiciat, quid sit si pro Fortasse legatur Fors, carmẽ erit, vt alia, tetr. catal. quod equidẽ ita legendam existimo. Sequẽs item versus ferè deprauate legitur. quod R. conqueritur. at in vetusto meo lib. bene habet. Nam illic, Me ætatẽ legitur, non Me tandẽ in Calphurnij eiusdem lib. commentario bene habebat. Frobenij lib nescio quo alio lib. fretus, sustulerat quod tũ maxime ad rem faciebat. Antepenultimum carmẽ vt iaciet operæprecium est, consideret lector. GLAR.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Bacchis irata ob decem minas nondum traditas obituram se assimulat. Cum Syro expostulat. Tandem placata iussu eiusdem cum omni strepitu ac turba transit ad Menedemum tantisper dum Chremes fallatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, vt fallacia Syri tandem expediatur, pecuniaq; extorqueatur à sene, Bacchis indignata à Syro placatur, cuius persuasione ad Menedemũ cum pedissequis tantisper dũ Chremes fallatur, sese confert.

Iambici Quadrati Catalectici.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA ancilla.

SATI' pol proterue me Syri promissa huc induxerunt,
Decem minas quas mihi dare pollicitus est, quòd si is nunc me
Deceperit; sæpe obsecrãs me, vt veniam, frustra veniet:
*Aut, cum venturã dixero, & constituero: cum is *certe* *certo
Renunciarit; Clitipho cum spe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniã; Syrus mihi tergo pœnas pendet.
C. Sati' scite promittit tibi. S. atqui tu hanc iocari credis?
*Faciet, nisi * caueo. B. dormiunt: pol ego istos commouebo.* *cauere
Mea Phrygia audisti, homo iste modo quam villam demonstrauit

Chariniꝰ

Charini? P. audiui. B. proxumam esse huic fundo ad dextram? P. memini.
B. Curriculo percurre: apud eum miles Dionysia agitat.
S. Quid inceptat? B. dic me hic oppido esse inuitam, atque asseruari:
Verũ aliquo pacto verba me his daturã esse, & venturã.
S. Perij hercle: Bacchis mane, mane: quo mittis istanc quæso?
* Ij. *Iube, maneat. B.* * *abi. S. quin paratum est argentum. B. quin maneo.*
S. Atqui iam dabitur. B. vt lubet, num ego insto? S. at scin' quid sodes?
B. Quid? S. transeundum nunc tibi est ad Menedemum, & tua pompa
Eo traducenda est. B. quãm rem agis scelus? S. egone? argentum cudo,
Quod tibi dem. B. dignam me putas, quãm illudas? S. non est temere.
B. Etiam ne tecum hic res mihi est? S. minime: tuum tibi reddo.
B. Eatur. S. sequere hac heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus. D. quid est rei?
* hinc *S. Ancillas omnes Bacchidis traduce* * *huc ad vos propere.*
B. Quam obrem? S. ne quæras. & ferant, quæ secum huc attulerunt.
Sperabit sumptum sibi senex esse harum abitu leuatum.
Næ ille haud scit, hoc paullum lucri quantum ei damni apportet.
Tu nescis id quod scis Dromo, si sapies. D. mutum dices.

IOAN. CAL. SATIS pol proterue} Restat ad fallaciam & ad extorquendum argẽtum, vt Bacchidis irata à Syro placetur, & ad Menedemum transeat. {Satis pol} Meretricis conquestio exprimitur, cuius tota indignatio pendet ea non tradita pecunia. {Huc induxerunt} Inducitur aliquis cum verbis alterius decipitur. In Andr. Vide quo me inducas. {Promissa} Cic. promissa tua memoria teneas. Aliter accipitur cum dicimus promissa barba. nam promittere, est polliceri, & ad magnitudinem nutrire. Plaut. Capillum promittã {Pollicitus} Pollicemur magis sponte: Promittimus rogati. {Promissa} Dicitur promissum & promissio. Promissio & pollicitatio eandem vim hñt. sed pollicitatio, maioris affeuerationis est. {Vt ventã, frustra veniet} Pulchra permutatio eiusdem verbi per tempora, quæ conuenit iratis. {Spe pẽdebit animi} Quod est corporis, ad cruciatum animi transtulit. Supra visum est q̃ torqueãtur amantes in amicarum expectatione. {Ac non veniam} Mira meretricis calliditas exprimitur. Iam cogitauit quemadmodum Syrus videatur apud Clitiphonẽ vanus & mẽdax, ea quo ab illo verberetur. {Mihi} In meam vltionem. Virg. Post mihi non simili pœna cõmissa luetis. {Pendet pœnas} Persoluet. Virg. Tum pendere pœnas Cecropidæ iussi. {Satis scite} Hoc cum risu pronunciandum. {Scite} Pulchre. In Andr. Scitus puer. {Promittit} .s. venturam. {Hanc credis?} Hanc, & ad cõtemptum, & ad odium dixit. habent enim ista pronomina quandam emphasin. {Pol istos cõmouebo} Bene istos, quasi odiosos. In Eun. Cum milite isto. Virg. Aut quid peris istis? Hæc enim pronomina spernentis sunt, odiumq; mõstrantis. {Dormiũt} Ociosi sunt & negligẽtes. {Mea Phrygia,} Hoc est proprium meretricis vltro excludere amantem, & alium recipere, vel se ad alium conferre. {Phrygia} Nomen à regione, sicuti Lesbi, Andria, Samia. {Quam villam} Villa, domus in agris quo rustici res vehunt & euehunt. Virg. Et iam summa procul villarum culmina fumant. Vterer Varronis testimonio, ex t. de re Rust. ad fundaniam, nisi notum esset. {Ad dextram} Inducit memorẽ meretricem ne oblitam vbi sit, & quid agat amãs. nã huiuscemodi mulieres nil aliud agunt, nil aliud curant, q̃ quo aliud ab amantibus extorqueant. {Curriculo} Hoc loco aduerbium, alias nomen. {Apud eum miles} Hic est de quo superius Syrus, Nam miserum quendã offendi ibi militem eius noctem orantem, hæc arte tractabat virum. {Agitat Dionysia} Aliter agitat accipitur cũ dicimus, Agitat conuiuia & Dionysia, & aliter cum dicimus, agitat vitia. Iuuen. Hæc ego non agitem? {Quid inceptat?} Tanquam de magno facinore dixit. nam inceptare & incipere, magnorũ est facinorum. {Seruari} Custodiri: vel melius, suspiciose obseruari. vt illud Virgilianum. Quod superest, cœli menses & sidera serua. {Mane mane} Hæc singula verba, si diligenter notes, Syri magnam trepidationem indicant: Ideo statim de argento mentionem fecit, in quo lis omnino pendebat inter Syrum & Bacchidem. {Quin} Pro imo hoc loco, ponitur. {Repetit Bacchis Syri verbum, vt mos est iratorum. {Num ego insto?} Fingit se non magnopere curare vt habeat argentum quemadmodum faciunt hi qui defessi sunt diu petendo aliquid. {Sodes} Blãdientis aduerbium. {Quam rẽ agis, scelus?} In Andria, Vbi est ille scelus, Et ad intellectum non ad verba redigitur. nam & scelus scelestus intelligitur. & plus dixit quãm scelestè: vt, Tu nihil nisi sapientia es. Martial. Non vitiosus homo es Zoile, sed vitium. {Eo} Ridicule additum: vt sit Eo, loci aduerbium. {Argentum cudo} Iculariter dixit. Cuditur n. pecunia dũ imprimitur. {Quãm illudas?} In Andria, Adeon' vobis videmur esse idoneæ, in quibus sic illudatis? Illudo in te, septimo casu: & illudo te, accusatiuo dicimus. dicitur quoque illudo te & tibi. {Non est temere} Sic dicitur quando aliquid fit non sine magna ratione {Hic} In hac re. vt ad Menedemo traducat. & est cum interrogatione legendum, ita vt neget non venisse ea gratia {Eatur} Cito flectitur, & quia mulier, & meretria, quæ trahitur minimo lucello. {Quamobrem} Vtpote tardiusculus nõ intelligit Syri consilium de eo superius, Ille Cliniæ seruus tardiusculus est. {Damnum} Damnum, rei est: Malum vero, hominis. Persoluet Chremes argentum ex fallacia Syri: quod erit maius damnum, q̃ si permansisset meretria. {Tu nescis quod scis Dromo} In Eunucho, Tu pol si sapis quod scis nescis. Non possumus nescire quod scimus, sed ita vt concordia discors. Virg. Sequiturq; sequentem. {Nescis quod scis} Hoc est quod dicitur, Quod scis nescis. prouerbiale est, & multum apud dialecticos tractatum, vt facio & non facio, & amicus sum. & non sum, & audio, & non audio, &c. huiusmodi.

GVID. SAtis pol, &c.} In hac scena vt Syri fallacia expleatur & pecunia extorqueatur Bacchis irata à Syro placatur, & ad Menedemum transit. B. Pol. i. per Pollucem, satis proterue. i. satis iniuriose, seu contumeliose, aut satis ridicule, ac irrisorie, aut etiã satis importune, promissa. i. promissione Syri, adduxerũt me huc ad Clitiphonem, pp supp. decem minas. i. libras, quas pollicitus est. i. sponte promisit dare mihi. Promittimus rogati, pollicemur vltronei, promittere etiam significat aliquãdo ad magnitudinem nutrire, vt promissa barba. i. prolixa, quasi procul missa. Quod. i. sed si is Syrus nunc deceperit me, ipse veniet sæpe frustra. i. incassum, obsecrans me, vt veniam ad Clitiphonem, aut cum dixero. i. promisero, & constituero. i. confirmauero, quasi statuero cum eo me venturam. i. q veniam, cum. i. quando, is Syrus renunciauit. i. retulerit ei Clitiphoni. certe. i. pro certo, & cũ. i. quando Clitipho pẽdebit animi. i. solicitus erit & anxius, spe. i. expectatione, vt sũt ij, qui expectãt, quibus expectatio maximam affert anxietatem. Dicimus aũt proprie animo, pendeo. i. sum solicitus, vel dubius, quasi suspensum animum gerens. Figurate aũt interdum dicitur pendeo animi, sicut præstans animi, discrucior animi pro animo. Gell. ad Cic. Nescio, ego quidem vehementer animi pendeo forsassis etiam interpretari posset, cũ pendebit. i. erit in suspenso spe. animi, decipiam ego Bacchis, ac non veniam, vt ego promiseram. S. Pendet. i. dabit, luet, patietur pœnas, tergo suo. i. suo dorso, mihi. i. in vltionem iniuriæ meæ. Dicimus. n. pendes mihi pœnas, vel dabis. i. persolues, & pœnis tuis mihi satisfacies. C. Bacchis promittit tibi scire. i. pulchre se effecturam, vt pœnas suas si eam fallas. S. Atque. i. sed certe, tu credis hanc Bacchidem iocari. i. ioco dicere se illa faciet id, quod minatur, nisi cauero. i. nisi prouidero, vt illi pecunia extorqueatur. B. Dormiunt. i. sunt ociosi & negligentes, Clinia & Syrus neque de pecunijs prouidẽt, & q. d. surdos agũt, vt Cic. in epist. Nõ omnibus dormio. i. nõ in oẽs surdus sum. Pol ego cõmouebo. i. excitabo istos, per contẽptum. i. Syrũ & Cliniam ò Phrygia mea famula, & est nomen à regione. audisti ne modo. i. paulo ante, q̃ villam i. q̃ domum agrestem Charini. i. illius viri, iste homo de quo cõstabat inter eas demonstrauit. P. famula. Audiui. B. Nonne inquam audisti eam villam esse proximam huic fundo. i. huic prædio. Fundus est pars agri, nam ager vnus multos cõtinet fundus, sed hoc est satis inculcatũ ad dextrã, id est, dextrorsum. i. versus partẽ dextram. P. Memini. i. recordor, eum demõstrasse ita. B. Percurre. i. valde curre, curriculo. i. celerrime, ita vt sit aduerb. vel sit ablatiuus à curriculũ pro cursu, vnde Gel. Nõ ne is curriculu & oleũ petis, ideo elegãter dicimus venit ad me curriculo. i. quod dici solet toto cursu. Miles, de quo prius dictum est qui noctem vnam Bacchidis orabat agitat. i. celebrat Dionysia. i. orgia Bacchi, hoc est festa Bacchi, quæ Bacchanalia dicũtur, apud eum hominem. s. qui demõstrauit villam. S. Quid hæc

Bacchis inceptat.i.de nouo molitur & parat. B. Dic me esse hic & asseruari.i.detineri,& suspicione obseruari hic, oppido.i.valde, inuitam.i.male contentam,& cōtra voluntatem, verum.i.sed dic me esse daturam verba his.i.decepturam hos, qui hic me habent aliquo pacto.i.aliquo modo. & dic me venturam.i.iturā ad eum. S. Perij hercle,ò Bacchis mane mane,quo mittis istam Phrygiā, quæso iube ꝙ sup.ipsa maneat.i.nō eat illuc quo iussa est. B.Ab.i. discede Phr.quo te iussi. S. Quin.i.quin immo, argentum est paratum. B. Quin.i.quinimmo ego maneo hic, q.d. Quid dicis, vt maneam, non vides me manere, & idem verbum.s.quin repetit more iratorum. S. Atqui.i.sed certe,iam.i.statim,dabitur tibi argentum.s. C. Vt lubet.i.quemadmodum tu vis? detur nec ne nō curo amplius. Num.i.nunquid insto.i.vrgeo tu des, q.d.non. S. At.i.sed,scis ne sordes,blandientis verbum, quasi si audes quid facias. B. Quid faciam s. S. Est tibi transeundū.i.te oportet transire ad Menedemum,& tua pompa.i.tuus comitatus ancillarum est tibi traducenda eo.i.ad Menedemum. B. O scelus.i.O tu scelesta,sed vocauit nomine vitij, vt eius improbitatem aggrauet,ꝗ res agit.i.quod moliris, aut quid dicis. S. Ego cudo.i.extorqueo argentum agerrime,quasi si ego fabricarem illud.nam proprie cuditur argentum dum imprimitur, quod argentum dem.i.tradam tibi. B. Putas me esse dignam,ꝗ illudas.i.irrideas. Dicimus autē illudo te,& tibi,& in te,tam in accusatiuo,ꝗ in ablatiuo. S. Hoc quod molior.s.non est temere.i.non paratur inconsulte,sed ingeniose. B. Etiam ne.i.vtrum res est mihi tecū hic.i.habeo hic tecum negocij quidquam. S. Minime.i.non habes negocium mecum,sed reddo tibi tuum.i.quod tibi est promissum. B. Eatur. Hic est cōsensio Bacchidis vt ad Menedemum eat. Eatur,inquit, impersonaliter, q.d.à me & à meis ancillis eatur eo. S. Sequere me Bacchis bacheus,vocātis particula,ò Dromo serue. D. Quis vult me.i.qs me petit. S. Syrus est qui te vult. D. Quid rei est.i. quæ res de nouo obtigit. S. Traduce,pro traduc. propere.i.festinātet hinc ad vos omnis.i.oēs ancillas Bacchidis. D. Quamobrem i.quare traducā. S. Ne quæras.i noli quærere,& ipsæ ancillæ ferant.i.afferant ea,quæ attulerūt huc secum.senex Chremes sperabit sumptum.i.impēdium esse leuatū sibi.i.diminutum,abitu.i. discessu harum mulierculārum. Næ.i.certe,ille senex haud.i.non scit quantum damni hoc paululum lucri apportet.i.affert ei. Tu Dromo nescis id.i.actu non aduertis ad illud quod scis.i.quod mēte tua tenes,nā multa scire nos experimur ad quæ non omni tempore aduertimus,sed illorū admoniti paululū facile recordamur, si sapies.i.si eris sapiens, vel sapienter ages. D. Tu dices me esse mutuum, adeo sum taciturus nequa verborū quidquā emissurus.

LATO. ARgumētum} Expostulat meretrix cum Syro & impellit ad argenti extorsionē. Exprimitur aūt meretricia improbitas in emungendis amatntibus,& ad traducendā Bacchidem occasio datur. {Satis pol proterue} Querela & comminatio meretricis in Syrū. {Dormiunt} Ostendit spectatoribus quid agat,nam simulatura est,vt terreat Syrum. {Curriculo percurre} Aduerb.pro celeriter,eyns lauffs. {Vt lubet} Attende superbiam. {Argentū cudo} Elegans & faceta metaphora, pro conficio. {Sperabat sumptum} Hoc ad spectatores, & est facete dictum in senē, in quem machinatur fallaciam.

PETR. MARS. SAtis pol proterue,&c.} Meretriciam indignationem, & animum terribilem,& artem quia perditi adolescentes,& Cupidinis clauo transfixi, à meretrice plurimum sibi tribuēte,ac nitore vultus superbiēte,tractātur,hæc scena exprimit Meretrix certe dies,noctesq; ditibus & venereis adolescētibus insidiatur,ei metuēq; ab his,qui p p ætatis feruorem & imprudentiam, ad venerem ruunt toto impetu, nullum ferè aliud bonum æstimātes, præter voluptatem,ꝗ studiose sectantur. Itaque callida meretrix inopia sui,adolescentes inflammat, cum nil aliud fermè amet,ꝗ lucrum,& amantium cruciatus. Vnde Iuuenalis:

Ardaat ipsa licet,tamentis gaudet amantis.

Simulatione vtitur,vt spolijs gaudeat. Vnde Lena apud Plaut.in Cistellar. Assimulare amare oportet,nam si ames,extemplo melius illi multo quem ames consulas,quàm rei tuæ. {Et constitue-ro,&c.} Id est horam aduentus dixero. Iuuenalis:

Vbi nocturnæ Numa constituebat amicæ.

{Syrus mihi tergo, &c.} i.soluet tergo suo, quia verberabitur. Etiamne tecum,&c.q.d.Non hoc tibi promisit, nec talē operam tibi locaui,vt.s.à vobis ad Manedemū transirem Meretrix cupiebat,& alibi lucrari. Quapropter quærit, an apud Menedemū debeat operam Cliriphonis,& Syri,an suam rem agere.

GLAR. SVnt oēs iambici retr.cat. In primo s,eliditur in Satis. Et nota appositionē diuerso casu factā, promissa Syri decē minas, quod nusquam alibi memini me legere. Sed.s.conformauit antecedens ad relatiuum Quas,quod sequabatur,vt in Andria.

Populo vt placerent quas fecisset fabulas. Et in Eunucho:

Eunuchum quem dedisti nobis quas turbas dedit?

Rectum igitur erat, Syri promissa nempe decem minæ huc me induxerunt. In secundo versu Me syllaba est vltima,& tertius versus à verbo Decepit incepit, quod in exemplaribus ferè neglectum vidimus, & coniunctio Aut ante Frustra ponenda vt totus versus ita legatur,

Deceperit,sæpe obsecrans me vt veniam,aut frustra veniet.

Nec post verbum Veniet colo distinguēdum. Nam altera disiunctiuæ enunciationis pars multis deinde verbis sequitur, vt planè mirer à quibusdam hoc non animaduersum. In septimo versu s, eliditur in Satis,vt in primo. In octauo proceleusmaticus est loco secundo,& creticus septimo, nisi quis ò breuem vocalem elidi putet te Commouebo sit trissyllabum. In nono, proceleusmaticus est initio,deinde spondens,mox anapæstus. Duodecimus versus in plerisque,quos nos vidimus,lib pessime corruptus est, quē nos expunctis verbis Esse,& Atque ita legendum asserimus.

S. Quid hæc inceptat? B Dic me hic oppido inuitā asseruari.

Qui versus si ita legatur, & carminis ratio optime habebit,& sensus trem Calphurnius quoque asseruari legisse videtur, ꝗꝗ in nuperis editionibus hoc etiam corruperunt, adeo in alieno labore ingeniosos nos videri pulchrum dicimus. In 14. Mane & corripitur & producitur, quēadmodum supra Act.3.sce.3.versu vltimo. Quanquam in superioribus amphibrachys, hic creticus esse pōt. In 15 versu proceleusmaticus est initio,secundo loco anapæstus. In quo versu, Quin videtur primum produci,mox deinde corripi.nisi vel proceleusmaticō loco septimo ponamus, vel eo de maneo in vnam comprimamus syllabam, quorum neutrum placet. In 17.verbum Est,ponendum post Tibi,vt constet versus. In 18. Eo monosyllabum,& s,vel in Agis,vel in Scelus elidendū. In 21. Rei ad finem monosyllabū est. In 22. Huc δεικτικῶς,nō Hinc,vt credidit Badius.ostendit.o.Syrus Menedemi domū vicinam. Annotauit hoc quoque Ioan. In antepenultimo versu tribrachys est loco septimo sed tum,nō eliditur. In penultimo Ei monosyllabū & absque elisione,post Damni ponendum,vt carmen ita legatur:

Næ ille haud scit hoc paululum lucri, quantū dāni ei oportet,

Eodem modo ponitur. Et in 27.versu scenæ sequentis. Vltimus versus initio varie allegatur, varie legitur. Quidam ita,

Tu nescis id, quod scis Dromo. Quidam sic,
Tu quod scis nescias Dromo. Quidam etiam ita,
Tu nescias quod scis Dromo.

Atque hæ tres lectiones quantum ad sensum ac metrum non im probantur. Quanquam posteriores mihi magis probantur. In commentario Donati in Eunuchum, Act.4.scen.4.sub finem corrupte citatur ad hunc modum hic locus, Nescias quod scis, si sapis. Quem locum tamen etiam ita allegat Doctor.in adagio, Quod scis nescis. Nec magis emendauit in eo Terentij libro quē vltima editione excudendum dedit, cum in alijs soleat emendatissime citare auctorum loca.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi Chremes rursum miseretur ob traductam ad illum cum omni pompa sumptuosam Bacchidem, quam Cliniæ non sui filij amicam putat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, Syri fallacia suum sortitur effectum. Nam tandem extorquetur a Chremete argentum. Idem ille Chremes,qui vt in prima Comœdiæ parte cruciari secundo luit, ita hic quoque eiusdem Menedemi miseretur,& eius vicem dolet de pompa,& sumptu Bacchidis, quam Cliniæ amicam esse credebat.

Senarij.

CHREMES, SYRVS.

ITA me dij amabunt, vt nunc, Menedemi vicem,
Miseret me, tantum deuenisse ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquos dies non sentiet:
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verum vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rursum, vt abeat ab se filius.

Syrum

Syrum optume, eccum. S. cesso hunc adoriri? C. Syre. S. hem.
C. Quid est? S. te mihi ipsum iam dudum optabam dari.
C. Videre egisse iam nescio quid cum sene.
S. De illo, quod dictum dudum? ac factum reddidi.
C. Bonan' fide? S. bona hercle. C. non possum pati,
Quin tibi caput demulceam accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias, quàm scite in mentem venerit.
C. Vah, gloriare euenisse ex sententia?
S. Non hercle vero: verum dico. C. dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
C. Probe. S. dic sodes. C. nimium inquam. S. immo sic satis.
Sed porro ausculta quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:
Sibi complacitam eius formam, postquam aspexerit:
Hanc se cupere vxorem. C. modo quæ inuenta est? S. eam
*Et * quidem iubebit posci. C. quam ob rem istuc Syre?* (*equidē)
Nam prorsus nihil intellego. S. hui, tardus es.
C. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, qui tenes ne? C. comparet?
S. Id ipsum. C. at illi ego nec do, nec despondeo.
S. Non? quam ob rem? C. quam ob rem, me rogas?
** homini. S. vt lubet.* (*homini fugitiuo dabo?)
Non ego perpetuo dicebam illam illi vt dares,
Verum vt simulares. C. non mea est simulatio:
Ita tu istac tua misceto, ne me admisceas.
Egon', cui daturus non sim, vt ei despondeam?
S. Credebam. C. minime. S. scite poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
Ego cœpi. C. credo. S. ceterum equidem istuc Chreme
Aequi boniq; facio. C. atqui tum maxume
Volo te dare operam vt fiat, verum alia via.
S. Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eo nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verum illud Chreme
*Dicunt: ius summum, sæpe summa * malitia est.* (*iniuria)
C. Haud faciam. S. immo alijs si licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant:
C. Quin egomet iam ad eam deferam. S. immo filium
Iube potius. C. quam ob rem? S. quia enim in eum suspectio est
Translata amoris. C. quid tum? S. quia videbitur
Magis verisimile id non esse, cum hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeo adest: abi: effer argentum. C. effero.

IOAN. CAL.

ITA me Dij amabunt} Hic est transacta Syri fallacia, & tandem extorquetur argentum, & idem est Chremes qui fuit in prima comœdiæ parte. miseretur enim Menedemi, & eius vicem dolet, credens Bacchidem amicam Cliniæ esse. {Tãtum mali} Proprius dixisset damni: nisi ad ægritudinem animi referas. {Illaneccine mulierem,} Hoc est quod supra dixi, ista pronomina afferre contemptum & odium. {Cum illa familia} Cum stomacho dixit, id quod superius facete Syrus pompam appellauit. {Ita magno desiderio} Via in primis explebis desiderium illius rei est quàm diu optauimus, sed eius postea in dies paulatim nos satietas capit. {Nec fieri modum} Quod plus est, & ad prodigalitatem accedit. {Eccum} In Andria, Atque eccum video. Superius dixi, eccum, ellum, resolui per aduerbia, non per nomina: sed tamẽ secundum Donatum, eccum qui ecce eum, veteres dixerũt. Eccum, ellum, quod apertius significat ecce eum, ecce illum. {Cesso hunc adoriri?} Quasi de improuiso alloqui, aggredi. In Andria, Hiccine me si imparatum in veris nuptijs adortus esset? Adorari dicitur qui ex insidijs repente inuadit. dictum ab eo quòd corpora aggredientium exurgant subito, atque increscant. {Hem} Interiectio læti, alias perturbati. {Te mihi ipsum iam dudum} Laurentius Valla, vir omnium nostræ ætatis eruditissimus, dicit, dudũ, & iamdudum de paruo tẽpore dici vnius, horæ, aut semihoræ aut duarum horarum, vel ad summum quatuor. sed Donatus illud Terẽtianum exponens, Iãdudum ætatem inter eos factæ lites; sic, inquit, Quia iandudum infinitæ moræ est, addit ætatem, vt ostẽdat multum abijsse temporis, & factum est, Iandudum ætatem, pro longinquo tempore. Lucilius, vt multum, mensesq; diesq;. Non tamen ætatem. Aetatem, diu, longinquoque tempore ac prolixo vt est ætas, & quæ sequuntur. {Videre egisse} Colligit hoc ex verbis Syri, a quo exoptaretur, credebat enim senex se à seruo non optari, nisi gratia fallaciæ in Menedemum. {Ac factum reddidi} secure & magna audacia pronunciat, & plus est quàm si diceret, feci. {Caput demulceam} Magni blandimenti signum, quod fit, quoties in re optata domino seruus ex sententia obsequitus. {Boni aliquid} Non dicit quid, vt eum lætiorem reddat, & in spe magni boni detineat. {Hercle vero} Aduerbia sunt confirmatiua. {Non hercle vero verum dico} Negat se gloriari, & se veridicũ fatetur; vt hi, qui re magna peracta fingunt se nõ gloriari, vt sint maioris fidei & auctoritatis {Tui Clitiphonis,} Hoc est quod superius Syrus, Quòd vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ vera dicendo, vt eos ambos fallam. Inferius Chremes nõ credet Menedemo Bacchidem Clitiphonis esse amicam. {Immo sic satis} sic dixit, vt qui suspicaretur à Chremete dictum, nimiũ inquam, non serio, sed ioco. {Tuam vidisse filiam} Neque hoc Menedemo crediturus est Chremes, dum dicet inferius, Et illũ aiunt velle vxorem. {Iubebit posci} .i. peti. Petimus aliquid precario, Poscimus imperiose, Postulamus iure. {Prorsus nihil intelligo} Prorsus, pro eo quod est omnino Sunt qui cõiunctionem velint. Vel prorsus, certe, recte, vere. & dicitur quasi porro versus, nam prorsum, est porro versum. i. ante versum. hinc & prosa oratio, quæ non inflexit cantilena. {Hui} Interiectio mirantis. & hoc cum gestu seruili, & leuiori personæ congrue dictum. {Argentum dabitur} Cà Menedemo inferius Chremes nõ immemor verborum Syri, Menedemo dicet, Et illum aiunt velle vxorem, vt cũ desponderim, des qui aurum, & vestem, atque alia quæ opus sunt, compararet. {Qui} Pro quo. {Nec spondeo} Proprie dixit, Spondet pater puellæ, Despondet pater adolescentis. In Andria. Placuit, despondi. {Fugitiuo dabo?} A conditione personæ Cliniam vituperat, nam fugitiui proprie serui. vnde in edicto ædilium curulium, titulus est seruorum fugitiuorum, Si quis fugitiuus, errove sit, noxave solutus non sit. {Non ego perpetuo} Virg. Connubio iungã stabili, propriamq; dicabo. Illa datur perpetuo quæ omnes annos cum marito exigit. {Tua misceto} Verba probi viri, qui non vult adhærere consilio alterius in re non probabili. {Cui daturus non sim} Argumentum ab æquo. Non æquum, non leges ipsæ concedunt, vt quis pater filiam alicui spondeat, deinde deneget. {Illuc Chreme} In re non probabili vult inire opinionem optimi serui, qui domino bona fidei morem gerat, & pro viribus obsequatur. {Fiat, quæratur aliud} Astute & callide in omnibus assentitur hero, quia iam lenibus verbis extorquebit argentum. {Eo nunc cõfugies} .i. ad rationes quas statim callide subijcit. magna vis est persuasionis, quũ non prius amouemus ea quæ is responderet à quo aliquid petimus. Me inuito potuit? Hæc pro Chremete essent, & iure non teneretur reddere id argentum. {In lauta} Non decet eum qui lautæ vitæ sit & splẽdidæ, in omnibus iuris rigorem obseruare. nam qui ad vnguẽ ius seruant, asperi, difficiles, & tenaces multis vĩr. {Egomet} senex gloriæ cupidus adeo flectitur verbis Syri, vt ad meretricem cum argento festinare cupiat. {Simul conficiam} Hoc loco pro efficiã ponitur, quo sæpius in hac significatione Cicero, vtitur. ab hoc confectum, proprie verbum conuenit gladiatoribus his, qui grauissimis vulneribus occubuerãt. Cic. in Catil. Gladiatori illi confecto & saucio.

GVID.

ITa me Dij ament, &c.} Hic Syri fallacia suum sortitur effectum, & tandem à Chremete extorquetur argentum. C. Dij ament me ita, vt me miseret. i. misericordia mouear vicẽ Menedemi. i. propter fortunam Menedemi, vel potius vicem Menedemi i. loco Menedemi. Eodem genere dicẽdi Cic. vtitur ad Lẽt. Nostram, inquit, vicem vltus est ipse sese. i. puniuit seipsum, vice. i. loco nostri. i. Itaque sit continua. Dij me amẽt ita, vt me miseret vicem pro vice, hoc est loco Men. q. d. causa sua me miseret tantũ mali deuenisse ad eũ tanta illa familia sit aliena, Illacine. i. verum oportet supple aut necesse, seu opus est alere illanc per contemptum & odium dicit per illam mulierem Bacchidem, cum illa

familia.i.cũ tanto comitatu ancillarum, etsi i quãuis scio ꝙ sup. Menedemus non sentiet onus vnde.s.hosce aliquot dies i.per aliquot dies primos, ita.i.adeo filius fuit ei magnu desiderio.i.adeo desiderauit filium, verum.i.sed, vbi.i.quando viderit tantos sumptus quotidianos.i.impensas quotidie faciendas fieri sibi domi, nec videbit modum i.finem fieri, rursum denuo optabit, vt filius abeat.i.discedat ab se.i.quod dicitur inepte de penes se. Eccum.i. ecce hic prope Syrum optime.i.tẽpestiue, opportune. S. Cesso.i. quid moror, quid tardo, adoriri.i aggredi verbis hunc Chremetẽ. C. O Syre vocando pronũciandum. S. Hem, hic est vox læti, interdũ perturbati. C. Quid est propter quod me velis, & gaudeat mea præsentia. S. Iandudum.i.longo ante tempore exoptabam te dari.i.offerri obuium mihi. C. Videre, i.videris, censeris, iudicaris, egisse, nam nescio quod cum sene Menedemo eum decipiendum, vt ego postulaueram. S. Dicis me egisse aliquid de illo.i, de illa re, videlicet de eo decipiendo, quod dudum.i.paulo ante, vel secundum Donatum, longe ante subaudi communicaueramus, vel aliquid tale, nam hic est distinguendum. Deinde subde. Reddidi dictum ac factum.i.& dixi feci, vel vt dixi sic effeci. Reddere enim aliquid dictum est illud dicere, & reddere factum est facere. Solemus enim sic dicere. Hoc tali die factum reddam, i.hoc à me tali die fiet. C. Bona.i.bona ne fide.i.vere ne dicis? nam fides est vt Cic. inquit, dictorum, cõuentorũ constantia & veritas. S. Hercle dico sup. bona fide, & iurando dictum cõprobat. C. Non possum pati.i.non possum continere, quin.i ꝙ non, demulceã.i.suauiter attractem tibi caput. O Syre accede huc.i.ad me, vt tibi caput demulceam, & te aliquo munere donem, faciam tibi aliquid boni pro ista re.i.pro ista fallacia, ac iubẽt.i.bono animo. S. At.i. sed, si scias q̃.i.quantum, scite.i.pulchre, ingeniose, subtiliter venerit mihi in mentem illud.s.quod postea est dicturus, nam interrupit sermonem Chremes. C. Vah, irridentis interiectio est hic, sed tamen ioco eum illudit, non serio gloriare.i.gloriate extollis euenisse ex sententia.i. ꝙ euenerit tibi, vt volebas. S. Vero.i.sed, hercle non glorior.s.dico verum i.veritatem. C. Dic quid est. S. Clinia dixit Men. hanc Bacchidem esse amicam Clit. filij tui, & dixit inquam se Cliniã adduxisse secum eam, ea gratia.i.ea causa, ne.i. vt non persentisceres id i.vt non perciperes. Nam à persentio tis adiuncta eo fit persentisco, quod regit accusatiuum vt suum verbum, quia etiam pro primitiuo hic ponitur. C. Probe.i.recte, excogitatum est.i.aut aliquid tale. S. Dic sodes.i.si audes, blandientis particula, q.d. sed dic sine fictione. C. Inquam.i.dico tibi, ꝙ nimium.i plurimum, vel valde probe actum est. S. Imo.i.sed satis probe sic actum, sed porrò.i.deinde, postea ausculta id sup. fallaciæ, quod superest.i.quod restat, quod reliquum est, ipse Clinia dicit sese.i.seipsum vidisse tuam filiam Antiphilã, dicet etiam formam.i.pulchritudinem eius complacitam esse.i.complacuisse sibi, nam complacen in præterito facit complacui, & complacitus sum pro eodem sensu, dicit ẽt se cupere hanc filiam tuã vxorem.i. pro vxore sua, postquam aspexerit eam (.hoc est se velle eã vxorem habere, ex quo eam aspexit. C. Modo.i.verũ dicis illum cupere hanc filiam.quæ modo i.paulo ante inuenta est? S. Eam dico.s.quæ inuenta est, vel eam cupit, & quidem.i.& etiam.vel certe iubebit posci.i.peti.i.faciet, vt per aliquos à te petatur C. Quãobrem.i.quare ò Syr. dicis sup. istud, nam protsus.i.omnino nihil intelligo.i.non bene capio quorsum spectent tua verba aut quid sibi velint. S. Hui, interiectio indignantis Syri herum non intelligere, es tardus.i.hebes, & obtusus ingenio, qui me capere non potes. C. Fortasse.i.possibile est me esse tardum Syr. argentum datur ei Cliniæ, qui in ablatiuo.i.quo argento, compararet.i.quærat aurum i annuleos aureos, ceteraq; aurea posuit tãtum materiam pro materiato vt dicunt, atque quo compareret vestem.i.indumenta ad nuptias honeste celebrandas, compareret.i.emat sibi talia, nihil impedio quid ad me. C. Idipsum est supple consentiendo dicit, q.d. illud tantum est vt compareet quæ sibi volet te non impediente cum nihil ad te. C. At.i.sed, ego Chremes, neque do neque spondeo.i.promitto futuram sponsam filiam meam illi Cliniæ. S. Non dicis te non spõdere velle illi, admiratiui hoc Syrus, deinde interrogat, quamobrem.i.quare, non spondes. C. Interrogas me quamobrem non spondeum dare illam filiam meam huiusmodi fugitiuo.s.Cliniæ, qui more fugitiui serui patrẽ reliquit. S. Fac sup. vt lubet, ego non dicebam vt tu dares eam illi perpetuo.i.vt totam vitam cum eo exigeret. Verum.i.sed dicebam vt simulares te illam dare ei. C. Simulatiõ.i.fictio, non mea est i.nõ me decet, qui vir grauis sum tu miscero.i.confudito, istæc.i.tuas technas & fallacias, ita ne.i.vt non admisceas me.i.vt non me interponas, seu inuoluas, vt.supple vt despondeam filiam meã sup. ei Cliniæ, cui ego non sim daturus, quasi dicat nõ faciam S. Credebam te velle id facere. C. Minime i.non volo supple illud. S. Id sup. poterat fieri scite.i.pulchre, ac ingeniose, & quasi scientes. Nã scitus dicitur qui sciens est, & ego cœpi.i.incœpi hoc propositum, & hoc vaframentum, eo.i ideo, quia dudum tu iusseras.i. volueras tantopere, vt s.simulationem aliquam quacunque via inuenirem, qua deciperetur Men. C. Credo te id accepisse eam ob rem, quia tantopere iusseram. S. Ceterum.i.sed, equidem.i.certe, facio illud æqui & boni.i.facio illud bona æquitate, tanquam bonus seruus domino in omnibus gerẽs morem. Dicimus autem illud æqui & boni facio, pro eo quod est facio istud æquum & bonum, vt dicimus istud rei facis, pro facis illam rem, nam æqui & boni hic vt substãtiua in neutro genere capi debent. C. Atqui.i. sed certe, tum.i.deinde consequenter maxime volo te dare operam, vt simulatio & fallacia fiat in Menedemum, verum.i.sed, volo id fieri alia.i.alia ratione, siue alio modo. S. Fiat alia via.s.ego sum contentus, sed aliud.i.alius modus quæratur.i.excogitetur & aptus inueniatur, sed illud quod dixi tibi de argento, quod ista.i. tua filia debet Bacchidi, ꝙ videlicet ab anu corinthia, quæ mortua est data illi fuit pignori, id argentum nunc est reddendum tibi.i.à te.i.te oportet reddere, neque.s.id est certe, nũc confugias.i. recurras, eo.i.ad has rationes, quæ sequuntur, dicendo quid mea interest supple.i.quid ad me spectat de isto argento, num.i.nunquid argentum datum est mihi, q.d. non num.i nunquid iussi vt daretur, q.d. non, num illa anus corinthia potuit oppignerare.i. pro pignore dare filiam meam me inuito.i.nolente. ò Ch homines dicunt vulgo illud dictum verum.i.veritati consentaneũ, videlicet ꝙ summũ ius.i.nimius rigor iuris est sæpe summa malitia id est vt Cic. loquit in Offic. summa iniuria. C. Haud.i.nõ faciã. hoc est non confugiam ad eas rationes summi iuris. S. Immo.i. si licet.i.si fas est alijs hominibus vt sequantur iuris rigorẽ, tibi tñ non licet, propterea ꝙ omnes homines putant.i.reputant te esse in parte hominum lauta i splendida, & bene.i.valde aucta virtutibus.s.& vitæ probitate quemadmodum dicimus macte virtute, quasi magis aucte virtute.i.per virtutẽ, & melius aucta legitur q̃ acta, & ita in multis libris fas est inuenire. C. quin.i.quinimmo, iam.i.nunc egomet deferam decem minas ad eam Bacchidem, q̃ cito persuasus est gloriæ cupidus. S. Immo potius iube filium deferre ad eam. C. Quãobrem.i.quare iubes filium deferre illud. S. Enim.i.certe, quia suspicio amoris est translata in hunc filium tuum, qui putatur à Menedemo esse amator Bacchidis. C. Quid tũ.i.quid inde sequitur, si translata est in eum amoris suspicio. S. Quia magis verisimile videbitur id esse.i.eum amare eam, cum.i quã, hic filius dabit illi Bacchidi argentum, & simul.i.& etiam, conficiam.i.efficiã, perficiã facilius, id quod ego volo efficere, hoc est facilius decipiam Menedemũ, adeo.i.certe. ipse Clinia adest.i.aduenit. ò Chreme ab.i.valde dumũ, & affert argentum. C. Affero argẽtum.s.vel effero.i.educo ea capsa vt seruatur, quasi extra fero.

ARgumentum} Fingit Syrus se reperisse fallaciam in Menedemum, & eo ipso fallit Chremetem. {Hoc adoriri} Recte, quasi ex insidijs, & grassatorum more. {Dictum ac factum} Prouerbiale, de negocio in quo nihil prætermissum est. {Caput demulceam} Senile blandimentum. {Vah} Cum gestu ac risu pronunciandum. {Tui Clitiphonis} Attende Syri calliditatem, qua dum fingit se reperisse fallaciã persuadet id, quod vult Chremeti, ad celandum Clitiphonem. & est executio propositi consilij apud Cliniam. In hoc aũt vertitur fallacia, ꝙ id, quod verum est tanquam fictum senes credũt. {Vt lubet} Non vrget hic Syrus quia res ad Clitiphonem minus pertinet, tum vt habeat mox faciliorem senẽ ad extorquendum argentũ {Sed illud} Hic fretus agnitione Antiphilæ Syrus perficit fallaciã, q̃ ante frustra apud Chremetem tentauerat in Menedemũ. {Imo filium} Hoc consilium Syri pertinebit ad prodẽdam nequitiam Clitiphonis, & est vltima occasio absoluendæ epitaseos. LATH.

ITa me dij amabunt, &c.} Boni viri. & amici rationem habẽtis officium, hæc scena exprimit, & non semper leges quæ cũ sint vniuersales, peccant interdum, seruandas esse ac iuris rigorem, sed æquitatem pro temporum rerumq; conditione colendã esse, docet in primis. Maiores.n.nostri summum ius aliquando summam crucem esse dicebant. Arist. lib. 5. Ethic. loquens de viro, iusto, bono, ac æquo, sic ait, Aequus ac bonus est is, q talia elegit atque agit, & qui non exacte iustum & deteriorem partem exequitur, sed imminuit, tametsi Legem adiutricem ad illud habet. Et communiter hæc æquitas & bonitas est. {Nam illa oppig &c.} Oppignerare.i.ut pignus recipere & arrhabonem. Ius summũ sæpe, &c. Cic. lib. 1. Offic. sic ait. Existunt etiam iniuriæ sæpe calumnia quadam, & nimis callida, sed malitiosa iuris interpretatione. Ex quo illud: Summum ius, summa iniuria, factũ est iam tritum sermone prouerb. Huius prouerbij meminit Colum. in 1. fine operis. {Omnes te in lauta} Idest liberali, & sine auaritia. PATR. MARS.

VErsus sunt trimetri iambici omnes, nullus, quod quidam tradiderũt, tetrameter. In quinto Ei vel Fuit monosyl. In septimo GLAR.

Fieri

Fieri prima syllaba bis corripitur, quod in 37. huius adeo scenæ versu producitur. Octauus versus finitur in Filius. Nonus incipit in Syrum. Decimus in Quid est, quod nequitiã neglegerit Ioan. vt tres hi versus ita legantur:

Optabit sursum vt abeat ab se filius
Syrum optume eccũ. S. cesso hunc adoriri? C. Syrus. S. hem.
C. Quid est? S. te mihi ipsum iam dudum exoptatam dari.

De mihi plenique dubitant debeant ne hic legi, cum carminis ratio respuere videatur, sed si vel d, in Quid eliditur, vt bacchius primo ponatur loco, habebit vtique locum. In 24. vel Tuam monosyll. est vel creticus erit loco tertio. Ioan. ait, in quibusdam libris τὸ Ipse non adesse, quod tñ Ipse addendũ ex veterum librum obseruatione putat. alioqui cretico, si deesset, non erat opus, ne συνιζήσει quidem, in Tuã. In 25. Eius monosyll. In 26. ad finem post Eam, addenda coniunctio, & 27. carmen incipiendum ab Quidẽ, neque legendum Equidem. In 39. Et monosyll. est absque elisione, vt in penult. versu prioris scenæ. In 31. Spondeo legendũ, non Despondeo cum pp carmen, tum sensum. Spondet. n. pater puellæ, Despondet pater adolescentis, auctore Don. in Andr. vbi Simo ait, Placuit, despondi, hic nuptijs dictus est dies. Hic vero Chremes, neque do, neque spondeo. ac paulo post, Egon' cui daturus non sim vt ei spondeam. Vbi pertinacissime lib. habent Despondeam, atque adeo Calphurnius hic etiam ita locum perperã citat. Ex quarta de hinc scena, vbi bis eodem errore hæsitant, & lib. & commentatores contra & suam ipsorum expositionem & verum sensum. quos locos vbique iusta de causa reprehendere non dubitamus, quoties inciderint. Trigesimus secundus versus in Aldino libro bene habet. quidam addunt duo verba Fugitiuo dabo, quos recte reprehendit Ioan. Et est senarius, vt reliqui, non octonarius. In 33. Doct. Perpetuo legit, cui subscribit Ioan. quãquam idem Ioan. etiam Perpetuum, omissa præpositione In legi posse contendit, aduerbialiter positum, vt postremum in Andr. quod Græci ὕστατον dicunt. si aũt in perpetuum legendum est, vt liber meus vetustus & Aldi habent, creticus erit loco primo huius versus, quemadmodum haud dubie est loco quarto nisi quis pertinacites contendat I, in Illam abijci. In 36. iambus primo loco est, secundo loco tribrachys, vt Cui sit dissyll. secunda syl. cor. quemadmodum aliquoties apud Mart. & Spõdeam legẽdum vt diximus non Despondeam. In 39. Eo monosyl. est. In 42. eliditur d, in Sed & in 43. in Quod, nisi illic loco quarto, hic tertio sit creticus, qđ placet. In 45. rursus Eo monosyll. In 47. Meam dissyllabum. In 48. pro Malitia, quod constanter omnes habent lib. Cic. legi Iniuria 1. Offic. lib. Annotauit hoc quoq; Ioan. Fieri põt vt Cic. sit hoc μνημονικὸν ἁμάρτημα præsertim nõ repugnante syllaba, aut verbo ad carminis rationẽ. Septimum à fine versum omnes corrupte habent quotquot nos vidimus lib. is tñ paululum mutato verborum ordine recte ita legentur.

In laute te & bene aucta parte omnes putant.

Quintus à fine proceleusmaticum habet initio, & e, in Iube corripitur, nisi pæana secundum loco primo constituamus, & suspicio secunda syllaba est longa, vt sæpe alibi, quanquam quidã Suspectio legere malunt, quos non sequemur. In antepenult. e, eliditur in Magis. In penult. si. Et initio legitur, vt plerique habẽt lib. creticus est initio. Ego reijciẽdum puto, neque enim vel carmen vel sensus desiderat. Nam ab Simul idq; absque coniunctione sæpe apud hunc Poetam incipit ita sententia, vt in And. Simul sceleratus Dauus si quid consilij Habet, &c. Certe Calphurnius absque Et coniunctione legisse videtur.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Irascitur Clitipho à Syro placatur eidẽ præscribẽte quibus vti mox debeat verbis & oratione apud patrẽ, pro amica ab illo argentũ accepturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI

Hic mire à Poeta proponitur spectatoribus amantis inconstantia, qui cum seruo suo Syro iure sua felicius magnopere irascatur, facillimo tamẽ momento excandescentis animum Clitiphonis Syrus quã leniter demulces simulque quibus moribus verbisque vti debeat apud patrẽ præscribit.

Trimetri.

CLITIPHO, SYRVS.

NVLLA est tam facilis res, quin difficilis fiet,
Quàm inuitus facias. vel me hæc deambulatio,
Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miser aliquo extrudar hic, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem dij, deæ, quantum est, Syre
Cum tuo isto inuento, cumq; incepto perduint.
Huiusmodi mi res semper comminiscere,
Vbi me excarnufices. S. is hinc quò dignus es?
Quam pæne tua me perdidit proteruitas.
C. Vellem hercle factũ ita meritu'. S. meritu'? quo modo?
Næ me istuc ex te prius audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
C. Quid igitur dicam tibi vis? abijsti: mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
S. Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi
Bacchis. C. apud nos. S. non. C. vbi igitur? S. apud Cliniam.
C. Perij. S. bono animo es: iam argentum ad eã deferes,
Quod ei es pollicitus. C. garris. vnde id? S. à patre.
C. Ludis fortasse me. S. ipsa re experibere.
C. Næ ego fortunatus homo sum. deamo te Syre.
S. Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' sis,
Qua caussa id fiat: obsecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

NVLLA, &c.} Hic exprimitur amantis constancia qui ob nimium amorem Syro in re sua irascitur, dehinc paulo momento illum demulcet. {Quin} Pro q non. {Difficilis} Huic illuc contrarium, Nihil difficile homini volenti. {Vel me hæc} Vel modo non est disiunctiua cõiunctio, sed pro etiam posita. vt apud Virgil. Vel Priamo miseranda manus. {Hæc deambulatio} Quæ facilis & non laboriosa. nam deambulatio, homini potius voluptatem q̃ laborem affert. {Vt te omnes quidem dij} Improuidus adolescens non considerat quid à Syro in rem suam peractum sit, sed omnia ad voluptatem suam refert. {Istoc inuento} Cum contemptu atque odio hæc pronunciãtur. {Tuo istoc inuento, cumq; incœpto} Quasi de magno facinore. nam incœptum, & incœptare, & incipere, magnorum est facinorum. {Perduint} Et antiquum est, & Plautinum. {Comminiscere} Pro comminisceris. i. fingis. hinc cõmentum. alibi, Atque ipsis hoc commentum placet. {Excarnifices} Terribiliter excarnifices dixit, hoc est excrucies. Excarnificare deductũ est à carnifice. Carnifex est qui carnes ex homine facit. nam caro dicta est, eo q careat anima. & caro proprie dicitur mortuorum. Virg. Et corpora luce carentum. vel caro sit dicta quasi cado. Virg. Belloq; caduci Dardanidæ, q iam, scilicet sine anima sit, & cadat. {I tu hinc} Et hic secure exclamat, q iam extorserit argentum. {Proteruitas} Importunitas vel petulantia. Proteruitas leuior est quædam contumelia, Procacitas, maior, Petulantia, maxima. {Ita meritus} Meretur quis & bonũ & malum. Et mereri & promereri est præstare beneficium. Virg. Quique sui memores alios fecere merendo. Et idem, Nũquam regina negabo Promeritam. {Ex te prius audiuisse audeo} Sic fingimus quãdo sumus collaturi beneficium in aliquem, & quidquam audimus quod non placet, nec tamen nos infensos reddat. {Nõ licet tangere} Nimius est ardor in adolescente cum videt amicam, nec tamen tangendi facultas datur. {Iam non sum iratus} Non potest præ nimia lætitia diutius reticere quod fecerit. {Iratus} Iratus est ex causa, Iracundus ex moribus. {Scin' vbi nunc sit} Hæc interrogatio gaudentis est, & cui omnia ex voto successerint. {Perij} Hæc vox est amantis aliquid mali suspicantis. {Iam argentum} Iam nimiam velocitatẽ significat. {Deferes} In alia significatione accipitur illud Olympiadis ad Alexandrum, Amo, inquit, mi fili quiescas, neque deferas me. Hinc delator. {Garris} Tanquam auis vnde garrulus. Et garrire is dicitur, qui inaniter loquitur. {Experibere} Antiquum est, nos dicimus experiere. Iuuen. Experiar quid concedatur in illis, &c. {Næ ego} Næ. i. valde. {Deamo te Syre} i. valde amo. De, hoc loco auget alias diminuit. {Qua causa id fiat} Vt argentum habeamus quod Bacchidem deferas. {Obsecundato in loco} Obsecundare, est omnia ad alterius nutũ facere. {Loquitur paucula} Paucula dixit, non pauca, & sic maiorem vim admonitio ista hitura est, nam paucula coram patre loquitur Cl. IOAN. CAL.

NVlla, &c.} Hic apparet amantis inconstantia, qui ob nimium amorem Syro in re sua irascitur deinde paulo momento illum demulcet. C. Nulla est res tam facilis, q̃ facias. i. faciat aliquis inuitus. i. contra voluntatem: quin. i. quæ nam vel q nõ (vt q sit cõiunctio) fit difficilis, vel sic. Nulla est res tam GVID.

facilis.i.tam facilis,ꝙ non sit difficilis,q̃ rem facias inuitus. vel i. etiam hæc deambulatio,quæ solet afferre recreationem, q̃ quanaum.i.non laboriosa.i.non habens laborem.i.dedit me ad lãguorem.i.ad molestiam,& tædiũ, ac moerorem nec nũc metuo quidquam.i.aliquid magis,q̃ ne.i. vt,pro ꝙ,ego miser excludar.i.emittar,eijciar denuo.i.iterũ,hinc.i.ex hoc loco vbi est amica. quemadmodum prius fui eiectus ne.i.vt non: accedã.i.adeam ad Bacchi,ò Syre vt.i.vtinam.Dij & Deæ omnes perdant,antiquum pro perdant.i.destruant te,cum istoc,per cõtemptum, & odium dixie cum isto tuo inuento.i.cum tuo figmento,seu cum ista toa inuentione, & cum istu tuo incepto.i.consilio inito, seu instituto proposito,quantum est.i.quantum licet.i.quãtum est possibile,quantum vel fieri potest,vt te dedant. Nam est sæpe ponitur pro licet. vel sic lege. Vtinam Dij & Deæ omnes quantum est i.quantum Deorum & Dearum est, hoc est quantum magnum est consortium,seu contubernium Deorum & Dearum perdãt te cum suo incepto,&c.q.d.omnes Dij & Deæ quotquot sunt te perdant, tu comminisceris.i.tu fingis,excogitas, adinuenis semper huiusmodi.i.tales res,vbi.i.in quibus,aduerbiũ pro nomina,excarnifices.i. excrucies,affligat me. Excarnificare dicimus actiue vt hic, & excarnificari vt sit deponẽs verbum vel commune, vt Prisc.inquit, & fit à carnifex cis,qui sic dicitur ꝙ ex homine carnẽ faciat,quæ caro proprie est mortuorum dicta,ꝙ careat anima, vel à cado is, ꝙ remota anima cadat. Inde caduci.i.mortui. Virg.Belloq; caduci.i.mortui. Inde etiam cadauer. S. Tui.i.vade, quo.i.in quã rem, vel partem tu es dignus ire, q.d.abi in malam rem, vt meruisti: quam i.quantum: pene.i.prope,aduerbium,tua proteruitas.i.tua importunitas, tua petulantia perdidit.i.destruxit, vastauit me vt dicunt. C. Hercle velle factum esse, vt.s.mea proteruitas te perdidisset vt ais,ita i.adeo,vel sic meritus es.i.dignus es, qui perdaris. S. Ais ꝙ meritus sum perdi quo modo.i.qua ratione?ne.i.certe,vel valde gaude me audiuisse ex te pro abs te, istud conuiciũ.s. priusquam haberes argẽtum,quod dare tibi volebam. C. Igitur quid vis vt dicam tibi aliud,q̃ quod dixi,cum nõ dederis mihi occasionem aliter dicendi.nam abijsti.i fuisti ad Bacchidem. adduxisti mihi amicam Bacchidem.q̃ non liceat tangere. S. Ridibundus ait, non sum iam iratus, sed scin'.i.scis ne vbi nunc Bacchis tua amica sit tibi. C. Est apud nos.i.ꝙ dicitur penes nos non recte,nam penes est quasi in manu ac potestate esse. S. Non est inquam apud te. C. Vbi est ergo. S. Est apud Cliniam. C. Perij iam mali quid suspicatur. nam amantibus omnia sunt suspecta, quæ fiunt in amicas. S. Es.i.sis,bono animo.i.habeas bonum animum,& quod dici solet, facias bonum vultum iam.i.statim deferes argentum ad eam, quod argentum pollicitus es.i.promisisti ei. C. Garris.i.nugaris,inaniter loqueris, tractum ab auibus.vnde garrulus: vnde.i.à quo id argentum extorquebitur sup. S. Extorquebitur inquam à patre tuo. C. Fortasse ludis.i.derides me. S. Experibere,antique pro experire,re ipsa.i.ipso effectu.C.Ne.i. certe,vel valde,sum homo fortunatus i.felix, ò Syre deamo.i.valde amo (nam hic auget) te. S. Experiere inquam. ita enim est repetendum, vt videatur Syri sermo continuari sic experiere re ipsa quam causa.i.propter quam causam id fiat, ꝙ habeamus argentum à patre tuo,tãtum est mihi obtemperes, ideo subdit,obsecundato.i.facito ad nutum meum,in loco.i.quando locus.i.occasio,seu opportunitas postulabit, nam obsecũdare est omnia ad alterius nutum facere, ideo deus secundat res nostras, qñ efficit, vt nostris optatis respondeant: hic ergo obsecundato commenta mea sup.i.accommoda,seu conforma te meis inuentionibus, vbi tempus ac locus erit,sed pater tuus egreditur, caue admiratus sis quidquam.i.vide ne quidquã cum admiratione laudes, ne deprehendatis amãs. dicimus autem caueas admiratus sine negatione, & caue ne sis admiratus cum negatione in eundem sensum penitus vt caue cadas.facito id sup.quod pater imperabit: loquere.i. dicito,paucula.i.admodum pauca verba.

GLAR. SEnarij sunt. In quarto s, eliditur in Magis, nisi pro Magis vbiq; legamus Mage,quoties elisio incidit huiusmodi. quod mihi quidem placeret,sed iudiciũ sit penes lectorem. In quinto proceleusmaticus est initio. Sextum versum Ioan.ita legit,Vt te quidem omnes Dij Deæq; quantum est Syre. Sed sic erit amphibrachys loco quarto pro Iambo.quod placet,est enim temporibus cum reliquia huius carminis licẽtiosis pedibus par. In octauo necesse est, primas duas dictiones pro duobus accipiamus pedibus Quod si huius monosyll.fuerit,& Mihi dissyllabum,erit loco primo creticus,secundo iambus. Sin Huius dissyll.ac Mihi monosyll.erit loco primo spondeus,secundo bacchius,pes cretico in temporibus conueniens. Lectori sit integrum quod volet sequatur. In nono Iambus primo loco. In vndecimo proceleusmaticus loco tertio. In 17.ꝓ Igitur liber vetustus habet Ergo.& placet.Sed post ergo vel elidit d,in Apud,vel bacchius est loco quinto.In 19.eliditur d,& in Quod,& in Id,& Ei monosyl. Tuo dissyllabũ potest & bacchius esse loco primo & creticus quarto. In penult.versu è corripitur in Caue, & s,eliditur in Admiratus, præterea sis legendum monosyllabicos, non Sies dissyll.

ACTVS IIII. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Chremes argentum affert, quod det Clitiphoni, Ad postremum queritur de sumptu faciendo filiæ causa.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Chremes egreditur afferens argentum Clitiphoni dandum. Huic Syrus quomodo patri respondeat, suggerit. Exinde de sumptu & impensis filiæ causa factis faciendisque conqueratur senex.

Trimetri.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

VBI Clitipho nunc est? S. eccum me,inque. CL. eccum hic tibi.
Quid rei esset, dixti huic? S. dixi pleraque omnia.
*CH. Cape hoc argentum,ac defer. S. *hei, quid stas lapis?* *Ij.
Quin accipis? CL. cedo sane. S. sequere hac me ocyus:
Tu hic nos,dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic,quod moremur diutius.
CH. Minas quidem iam decem habet à me filia;
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hac talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa iniusta,ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc,relictis rebus,inueniendus est
*Aliquis,labore inuenta * mea cui dem bona.* *meo

IOAN. GAL. VBI Clitipho nunc est?} Egreditur Chremes cum argento. {Eccum me inque} Syrus subijcit verba Clitiphoni, quæ patri respõdeat.{Inque} Raro alibi præter inquam &,inquit,reperies.{Inque}.i.dic.{Pleraque omnia} Hic adiectio in primo posita ex loco.{Adiectiones vero,aut in prima parte orationis, aut in vltima adijciuntur. Hic ergo Pleraque ex abundantia positum est. Omnia necessaria additum in vltimo,sicut interea loci,interibi.{Quid istas lapis?} Hoc dictũ in ignauũ. Illa veró,caudex, stipes,asinus, in stultum.{Quin} Pro cur non. {Opperibere} Antiquum est,sicut experibere.{Minas quidem} Inducitur tenax senex circa rem solicitus,qui cõqueritur de damno quod illi acciderat de inuenta filia.{Pro alimentis} Nam crediderat eum illam oppignerasse filiam Bacchidi. {Alteræ}.i.totidem. {Porro} Modo aduerbium ordinis: alias temporia. Hæc apposcent} Hæc pluraliter pro hæ. In Eun.Continuo hæc adornant vt lauet. In Phorm.Hæc illæ erant itiones. {Talenta duo} In sequentibus dicet, Duo talenta pro re nostra ego decreui esse satis. {Relictis omnibus} Positis omnibus alijs negocijs.Labore inuenta} Proprie parta.

GVID. VBi Clit.&c.} Hic Chremes cũ argento egreditur,& Syrus Clitiphonẽ admonet quid debeat respondere patri. CH. Vbi est nunc Clitipho? S. Tu Clit.inquam.i.dic, respõde, eccum,i.ecce hic me. CL. Eccum.i.ecce ad sum supp.hic tibi,hoc est hic ad sum tibi morem gerere paratus. CH. Diatin', verũ dixisti huic filio meo, quid rei.i quæ res esset, qua ꝑꝑ mitterẽ hoc argentum. S. Dixi pleraque omnia, pleraq; abũdat vt in Andria etiam dictum est, Additiones interdum pro ponũtur vt hic,interdum postponuntur vt interea loci,interibi. CH. Cape hoc argentum ac defer ad Bacchidem. S. Hei,hic indignantis est particula: ò lapis.i.ò dure ingenio,quid.i.cur stas, cur nõ accipis argentum. Lapis dicitur in ignauũ,illa vero caudex,stipes, asinus dñr in stultum. CL. Sanè.i.certe cedo.i.vado, vel obsequor. S. Sequere me hac nunc ocyus i.cito,cõparatiuum pro positiuo. Tu Chr.interea.i.dum ibimus opperibere,vetuste pro opperieris nos.i.expectabis nos hic dum.i.quãdiu eximus.i.egredimur laturi argẽtum ad Bacchidem, nam nihil est quod.i.ꝑꝑ quod moremur istic vbi est Bacchis: diutius.s.multum diu. CH. Apud se Chremes numerat sumptus pro filia,& iam factos,& post faciendos, quidem.i.certe, iam filia habet à me decẽ minas.i.decẽ libras, quas minas duco.i. puto

puto nunc esse datas pro alimentis.i.nutrimentis, alteræ decem minæ consequentur hasce.i. has prædictas decem pro ornamentis.i.indumentis, porro.i.deinde, hæc,i.hæ minæ prædictæ pro alimentis & ornamentis ad poscent.i.adciscent, siue adiungent sibi duo talenta.i.duo talia pondera, de quibus superius dictum est, do sis.i.pro dote, ita quòd dotis regitur ab illo accusatiuo talenta, talentum enim dotis recte dicitur, quàm.i.quantum multa iniusta ac praua.i.non recta, fiunt moribus.i.per mores & consuetudines hominum, quales sunt tales pecuniarum consumptiones in liberis & educandis & collocandis, nunc aliquis sponsus seu gener est mihi inueniendus omnibus rebus.i. omnibus alijs negocijs relictis, cui.s.genero dem bona mea inuenta.i. parta labore.i. opera corporis mei, & industria mentis.

LATO. ARgumentum} Argentum traditur Clitiphoni deferendum ad Thaidem. {Eccum hic tibi} Attende dissimulationem Syr. & Clitiphonis apud senem. {Minas quidē} Ad spectatores.

PETR. MANA. VBi Clitipho nunc est?} Senilem animum ad auaritiā propensum, ac pecuniarum suppositionem, hæc scena exprimit. Senex naturaliter fit auarus, & ratiocinatio impensarum, illorum est qui amant pecunias. Arist. in 5. lib. Eth. sic ait: Senectus, & imbecillitas omnis auaros efficit, estq; omnibus insita magis q̃ prodigalitas. Plerique nanq; cupidi sunt magis pecuniarum, quam ad dandū procliues. Et loquens de magnifico, dicit: Hic cum voluptate & sine parsimonia erogat. Exacta nanq; ratio ad pusillanimitatem nimirū attinet, atq; potius quo nam pacto pulcherrimum fuerit, opus quę quanti constet, considerabit.

GLAR. SEnarij sunt. Duo anapæsti initio primi versus. Hic videat lector num legendum Eccum tibi, pro Eccum hunc tibi. Si quidem Vallæ credimus hæc per aduerbia, non per pronomina exponenda esse. Creticus vero initio versus secundi, nisi quis Rei prorsus elidi dicat. In 8. Pro corripitur, non eliditur.

ACTVS IIII. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Iucundum habet errorem Chremetis, qui Menedemum fallis putat, dum ipse fallitur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena declaratio continetur erroris ipsius Chremetis, qui Menedemum dum credit per Syrum decipi ipsemet plane per suos ipso, Syrum & Clitiphonem delusus est.

Trimetri.

MENEDEMVS, CHREMES.

MVLTO omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse gnate, cum te intellego
Resipisse. C. vt errat. M. te ipsum quærebam Chreme:
Serua, quod in te est, filium, & me, & familiam.
C. Cedo, quid vis faciam? M. inuenisti hodie filiam.
C. Quid tum? M. hanc vxorem sibi dari volt Clinia.
C. Quæso, quid hominis es? M. quid? C. Iam ne oblitus es,
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? M. scio.
C. Ea res nunc agitur ipsa. M. quid dixti Chreme?
Erraui. res acta est. quanta spe decidi?
C. Et quidem istæc, quæ est apud te, Clitiphonis est
Amica. M. ita aiunt. C. & tu credis? M. omnia.
C. Et ilum aiunt velle vxorem, vt, cum desponderim,
Des qui aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
M. Id est profecto: id amicæ dabitur. C. scilicet
Daturum. M. ah, frustra igitur gauisus sum miser.
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atq; ægre ferat?
C. Ægre? nimium illi Menedeme indulges. M. sine;
C. Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuom Chreme.
C. Dic conuenisse, egisse te de nuptijs.
M. Dicam, quid deinde? C. me facturum esse omnia,
Generum placere. postremo etiam, si voles,
Desponsam quoq; esse dicito. M. hem, istuc volueram.
C. Tanto ocyus te vt poscat, & tu id, quod cupis,
Quamocyssime vt des. M. cupio. C. næ tu propediem,
Vt istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc ita vt sunt, cautim, & paulatim dabis,
Si sapis. M. faciam. C. abi intro: vide, quid postulent:
Ego domi ero, si quid me voles. M. sane volo:
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

MVLTO omnium, &c.} Hic est iucunda expositio erroris senis de verbis Syri, qui Mened. credit decipi, dum ipse decipitur. {Vt errat?} Virg. vt vidi, vt perij. {Filiū} Filiū prius nominauit, in quo omnis cura patris erat. {Quæso} Modo obiurgatoriū est. {Quid hominis es?} In Eun. Quid istuc inquam ornati est? Scire nos conuenit, cum recto casu profertur interrogatio, non esse contumeliosum, vt si dicas, Quis hic homo est? Si autem in obliquo, contemptum significari. vt, Quid hoc est hominis? quid mulieris? quid ornatus? {Ea res nunc agitur ipsa} Et ex hoc credit eos inter se finxisse Cliniā amare Antiphilam. {Sic res acta est} Vt decipiaris. Et hæc quidem, cum contemptu interrogas. nam & hoc fictum esse credit. {Ita aiunt} Ita aiunt, de re dicimus, quam volumus esse falsam. {Id est profecto} Fingit se credere amico quem fidum cognouerat. {Gauisus} Bene de filio gauisus dixit. quia Gaudemus proprijs, Gratulamur alienis. {Miser} Miser est cui animæ miseria est. {Amittere} Pro dimittere more antiquo. {Aegre?} Sic distingue, vt Chremes hanc vocem Menedemi subrideat, quippe q̃ filius non sit vlla in re timendus. {Indulges} Nullum magis proprium verbū inuenire potuisse de patre qui omnia filio permittit. {Inceptum} Nam quod semel inceptum est, non potest facile omitti. {Desponsam} Et hoc est quod Clinię magis placiturum est. {Hem} Modo interiectio lætantis, alias irascentis. {Tanto ocyus} Quia si acceperit filius desponsatam Antiphilā, quamprimum ea poscet argentū ad ornamenta coemenda. {Næ} Pro valde, & hoc proprie Terentianū est. {Propediem} Temporis aduerbium, & significat cito. {Obsaturabere} i.nimiam de filio capies satietate. quod est corporis, ad animum transtulit. & sic plus hoc verbo intulit, quàm si inuenisset proprium verbum. {Postulent} Tanquā iure, quia iure aliquid postulamus. {Te sciente} Recte sciente. nam sciens est qui alicuius indicio rem cognoscit: Prudens qui intelligentia sua aliquid sentit. ergo sciens est per alios. IOAN. CAL.

MVlto, &c.} Hic iucunda expositio erroris senis continetur, qui Men. credit decipi, cū ipse decipitur. M. O gnate.i.o fili. Clin. puto me factum esse nunc multo fortunatissimum.i.felicissimum omnium hominum, cum ego intelligo.i.cognosco te resipuisse.i. in bonam viuendi vitam redijsse, & quod dici solet, te emendasse viuendi rationem. Resipiscere enim est ad priorem mentis statum vel ad meliorem redire. C. Vt.i. quantum errat.i.quantum fallitur, qui eum putat resipuisse. M. O Ch. quærebam.i.petebam te ipsum.i.temet, serua me patrem & filium Cl. & familiam.i.totam domum meam, vt vxorem & famulos, quod.s.nos seruare est in te.i.in tua potestate, nam si dederis filiam tuam filio meo, & eum mihi retinebis, & me à cruciatu liberabis, & familiam fouebis integram, quam sim dissipaturus si iterū abeat filius. C. Cedo.i.dic quid vis vt sup.faciam. M. Hodie inuenisti filiam. C. Quid tum.i.quid inde si inuenerim, vis vt sequatur. M. Cl. vult hanc filiam dari sibi vxore. C. Quæso, hoc dictum est obiurgatorium quid hominis es? per contemptum dicimus quid hominis est per genitiuum, sed per nominatiuum sine cōtemptu, vt quis homo es, q.d. qualis homo es, qui hoc non dubitas poscere, vt filiā despondeam viro fugitiuo, & qui amicam habeat Bacchidem, nam Ch. illam putat esse ipsius amicam. M. Petis quid hominis sim, quasi indignatus se ita verbis à Chremete deprimi. C. Ne.i. verum iam oblitus es quid sit dictū inter nos de fallacia facienda.s.per seruum vt argentum auferretur abs te. M. Scio quid sit dictum de fallacia. C. Nunc ea ipsa res agitur.i.tractatur, hoc est fallacia ita tractatus, quā tu putas esse rem seriam. M. O Ch. quid dixisti? perculsus est dicto Chr. qui dicat tantū esse fallaciam, id quod agitur ad extorquēdum argentū, erraui.i.falsus sum, res acta est sic.i.taliter, vt deciperer, de quanta spe decidi.i.deturbatus sum deiectus sum tuis verbis. C. Et quidē hæc Bacchis, quæ est apud te est, id est fingitur esse amica Cl. GVID.

M. Ita

M. Ita aiunt.s.filius & serui. C. Et tu credis eam esse amicã Cl. M. Credo omnia quæ dicunt mihi. C. Et aiunt illum Cl.filiũ tuum velle.i.petere optare vxorem, vt cum despondetim.i.sponsam dederim filiam,seu spoponderim me daturum filiam in matrimonium. ilico des i tradas argentum, vt prius dictũ est, qui.l. quo argento, comparet.i.coemat sibi aurum & ornamẽta aurea, vt annullos,&c & vestem.i.vestimenta, atq; alia.i.alia ornamenta,quæ sunt opus.i.quæ requiruntur ad nuptias. M. Profectò.i, res ita se habet. id argentum dabitur amicæ i. illi cuius amore te petit. quod putat nunc esse Bacch. C. Scilicet.i. certe credas sup.eum daturũ amicæ. M. Vah. interiectio irridentis seipsum, qui non potuerit sua sponte talem animaduertere fallaciam, igitur ego miser frustra gauisus sum, quòd putari filium resipuisse, eũ iam malo amittere.i.perdere,quid vis.i.quancunq; rem, vel rẽ quamlibet,quàm admittere hunc filium. O Chr. quid nunc renunciem.i.referã responsum esse abs te. ne sentiat.i.percipiat me sensisse.i.percepisse illam fallaciam,atq; ægre ferat.i.moleste difficultet, turbato animo ferat. C. Timas supp. ne ægre ferat? ô Men.nimium.i.vltra quàm satis est, indulges.i.permittis illi quæcunq; vult. M. Sine.i patere,permitte,inceptum est.i iam incepi indulgere,vel iam à te inceptum est mihi faueri. O Chr.perfice hæc mihi perpetuo aduerbium.i.continue,vt inceptum est,pergito. C. Dic illi te conuenisse.i. vel allocutum esse me supp. vel communicasse mecum. dic inquam te egisse.i.fecisse mentionem de nupt.conuenire interdum significat pacisci, vt conueni tecum pro denario diurno. interdum significat alloqui, vt te conuenire cupio.i.alloqui. interdum significat casu inuenire, vt Cic. ad L. Quem cum conuenisset.i.casu inuenisset, quandoq; etiam significat placere,neq; controuersia esse,vt, Hoc conuenit inter nos.i. de hoc inter nos nulla est controuersia. Item dicere solemus,cũ de hoc negocio deliberaremus. tandem conuenit.i.placuit delibe rantibus, vt res in crastinum deferretur.alias habet significantias pro locis. hic autem elige tibi quã velis. M. Dicam, illud quod dicis,sed deinde.i.postea quid dicam. C. Dic me esse facturum omnia. dic etiam generum maritum filiæ placere mihi. vel placere eum esse super generũ mihi. Postremo etiã si voles quoq;.i. etiam dicito filiam esse desponsam.i. promissam in matrimoniũ sibi. à despondeut ris passiuo fit desponsus su,sum. participium. M. Hem, hic lætantis est interiectio. volueram.i.optaueram, vt ducerem istud. si filiam tuam esse desponsam sibi. C. Dic illi illa,vt tanto ocyus.i.velocius,citius, poscat te argentum.s & vt des illi quàm ocyssime.i.citissime id argentum quod cupiat dare. M. Cupio reuera dare quod poscet. C. Ne.i.certe val valde,tu obsaturabere.i.satureris, vel defessus eris satietate istius filij tui propediem.i.cito,vt.i.quantum video istam rem.i. sumptum. quem es facturus,sed vt.i.qualitercunque istæc sunt.i.quodcunq; modo ista omnia,quæ dicimus,se habeant,siue sit fallacia,siue non. si sapiens.i.sapienter agere vis dabis argentum cautum.i.callide, versute,& tibi cauendo,& paulatim.i.non multũ simul, sed per particulas. M. Faciam quod dicis,& paulatim dabo. C. Abi.i.discede. intro.s.in domũ, vide quid postulent. ego ero domi si quid voles me.i.si mea opera egebis, si quid voles me facere. M. Sanè.i.certe vel valde volo.nam quicquid egero faciam te scientẽ.i. faciam, vt scias. seu faciam te certiorem.

LATO. ARgumentum } Hic Chremes falso persuasus Menedemum quoq; in errorem inducit. {Multo omnium} Hoc longe facetissimum est in hac fabula, quod arte Syri ambo senes de re vera errant. {Quæso quid} Interrogatio obiurgantis. {Immo hæc} Ironia. {Daturum} Subaudi,scias per eclipsin. {Aegre?} Repetitio eiusdem verbi ad indignationem obiurgantis. {Ne,tu propediem} Prædictio omittentis,& mox consilium.

PETR. MARC. MVlto omnium,&c.} Paternam lætitiam ex filiorum educatione,ac crudelitatem senilem quæ facile decipitur,cũ votis faueat suis, hæc scena exprimit. Bono patri ac ciui, pari & æquo iure cum suis popularibus viuere cupienti, recta filiorum educatione nil debet esse antiquius, vt & dignus adolescat & patria,itaque adhibenda est à primis annis diligentia, quoniam,vt inquit Hor. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu. Et Plato in quarto de Rep. sic ait: Apparet itaq; quale fuerit cuiusq; puerilis educationis initium, talia fore etiam quæ sequuntur.

GLAR. ET hi senarij sunt. In decimoquarto quia ad finem eius Spoponderim legendum,initio coniunctio. Et à superiore eliditur carmine,nisi bacchium loco primo constituamus. In decimoquinto anapæstus est loco quarto. In decimoseptimo. Gauisus primam producit. quod in superioribus alicubi admonuimus. In octauo à fine,necesse est Sponsam legamus,non Desponsam,alioqui carmen non constabit, & Hem prorsus elidi tur,vt sæpe alias. In 4. à fine, Vt vt pro Vti recte emendauit R.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Ad exitum iam properante comœdia Syri fallacia detegitur, vt Clinia nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis esse amica Menedemus ostendit.

ARG. ADR. BARL.

In sequẽti scena, qua iam ad exitũ fabula tendit, per Menedemũ fallacia detegitur, vt Cliniæ Antiphila despõdeatur, vbi profecto senes mutuo sese ludibrijs illudunt vltro citroq; : eatenus donec aperto Menedemus ostẽdit Bacchidem Clitiphonis esse amicã, neq; ad Cliniam quidquã eius attinet.

Partim Trochaici Tetrametri Catalectici, partim Iambici Senarij.

MENEDEMVS, CHREMES,

EGo me non tam astutum, neq; ita perspicacem esse id scio:
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonstrator Chremes
Hoc mihi præstat. in me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nil potest: nam exuperat eius stultitia omnia hæc.
C. Ohe, iam desine deos vxor gratulando obtundere,
Tuam esse inuentam gnatam; nisi illos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intelligere, nisi idem dictum est centies.
Sed quid iandudum interim illic gnatus cessat cum Syro?
M. Quos ais homines Chreme cessare? C. hem, Menedeme aduenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciastin? M. omnia.
C. Quid ait? M. gaudere adeo occepit, quasi qui cupiunt nuptias.
C. Ha, ha, ha. M. quid risisti? C. serui venere in mentem Syri
Calliditates. M. itane? C. voltus quoq; hominum fingit scelus.
M. Gnatus quòd se assimulat lætum, id dicis? C. id. M. idem istuc mihi
Venit in mentem. C. veterator. M. magis, si magis noris, putes,
Ita rem esse. C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C. mane: prius hoc scire expeto,
Quid perdideris: nam vbi desponsam nunciasti filio,
Continuo iniecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsæ vestem, aurum, atq; ancillas opus esse argentum vt dares.
M. Non. C. quid non? M. non inquam. C. neq; ipse gnatus? M. nil prorsus Chreme.
Magis vnum etiã instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
C. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? M. nihil.
C. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.
Sed tuum ille quoq; Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne paululum quidem suboleat amicã esse hanc Cliniæ.
C. Quid ais? M. mitto iam osculari, atq; amplexari: id nil puto.
C. Quid est, quod amplius simuletur? M. vah. C. quid est? M. audi modo.
Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est.
C. Quid postquam hoc est factum? M. dictum factum, huc abijt Clitipho.

C. Solus? M. solus. C. timeo. M. Bacchis consecuta est illico.
C. Sola? M. sola, C. perij. M. vbi abiere intro, operuere ostium. C. hem.
Clinia hæc fieri videbat? M. quid ni? vna mecum simul.
C. Filij est amica Bacchis Menedeme: occi.
M. Quamobrem? C. decem dierum vix mi est familia.
M. Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?
C. Immo quòd amica. M. si dat. C. an dubium id tibi est?
Quenquam ne animo tam comi esse; aut leni putas,
Qui se vidente amicam patiatur suam? M. ha, ha, ha.
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.
C. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere, vbi possem persentiscere.
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi.
At ne illud haud inultum, si viuo, ferent:
Nam iam. M. non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? C. præ iracundia
Menedeme non sum apud me. M. te ne istuc loqui?
Non ne id flagitium est, te alij consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id, quod me fecisse aiebas parum:
Fac, te esse patrem sentiat: fac, vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Nequam aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. Immo abeat potius multo quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illæc vere ad rastros res redit.
M. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?
Difficilem ostendis te esse & ignosces tamen
Post, & id ingratum. C. ah nescis, quàm doleam. M. vt lubet.
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. C. immo & gener, affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? C. dotis? M. ita dico. C. ah, M. Chreme,
*Ne quid vereare, * si est minu': nil dos nos mouet.* (* si minus, re)
C. Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis:
Sed ita dictu opu' est, si me vis saluom esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quam rem agis?
C. Id mirari te simulato, & illum rogitato simul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego vero, quamobrem id facias, nescio.
C. Ego ne? vt illius animũ, qui nunc luxuria, & lascinia
Diffluit, retundam, redigam, vt, quò se vortat, nesciat.
M. Quid agis? C. mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem. M. sino:
Ita ne vis? C. ita. M. fiat. C. age iam, vt vxorem accersat, paret
Se. hic ita, vt liberos est æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. quid enim? C. ego ne? si viuo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, vt, dum viuat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
*Non (ita me dij ament) auderet facere hæc vidua mulieri, * Quæ in me fecit.* (* In me quæ fecit.)

IOAN. CAL.

EGo me non tam astutum,} Quia iam ad exitum properat fabula, fallacia detegitur per Menedemum & Cliniæ Antiphila desponsabitur. {Ego me} Vt insultat senex, dũ alterius stultitiam & tarditatẽ ludibrio habet. {Non tam astutum} Hæc iactationis cuiusdã species est, fingere se non astutum, dum videt alterum stultiorem. {Adiutor} Cum risu hæc pronuncianda, & Adiutor proprie in re bona, Impulsor in re mala. {Caudex, stipes} Ista Iniuriose dicunt in stultum & hebetioris ingenij hominem, quemadmodum ignauũ, lapidem appellamus quamuis tñ idem sit, sed hoc plus est. {Ohe} Interiectio est satietatem vsq; ad fastidium designans. {Obtundere} Obtundit qui sæpe repetẽdo aliquid dicit. {Obtundere} Est translatio à fabris, qui sæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & habetant. {Cessat cum Syro} Bene cessat, tanquam desidiosus. nam Cessant desidiosi, Requiescunt defessi. {Ehem Menedeme aduenis?} Sic tanquam expectatus, & Aduentus proprie expectatorum, necessariorumq; dicitur. {Quasi qui cupiunt} In Andria. Ita tum discedo ab eo, vt qui se neget filiam daturũ. {Ha, ha, hæ} Vox nimia cachinni, & accõmodata Chremeti, qui credebat Menedemum decipi in filio, & assimulare illum petere vxorem. {Ita ne?} Sic lege, vt quasi eludat Chremetem qui passus est se à seruo decipi. {Fingit} Forma, si tristes sunt, lætos reddit. Fingere proprie est figuli, qui formas ducit ex luto. {Se assimulat} Refertur ad id, Vultus fingit hominum. {Venit in mentem} Sic dicit, quia scit ab illo deceptum Chremetem. {Veterator} Vetus est in astutia. {Ita rem esse} Vultuose pronunciandũ, q̃ si Chreme sciret se à Syro deceptum, vere illum veteratorem appellare. {Mane} Deceptus Chremes aliter percipit verba Menedem, q̃ ipse loquatur, & ab illo imprudens eliditur. {Non} Ridicula negatio illa vero Virgiliana, amara, Non; Verum Aegoon. {Quid non?} Cum admiratione repetit Non. {Hodie conficet entur nuptiæ} Incipiet paulatim detegi fallacia. nam hoc signũ est Cliniam non falso velle Antiphilam. {Ne is quidem quidquam?} ἀποσιώπησις. admirantis. hoc magis mirum videtur, q̃ nec Syrus verba iniecerit ad extorquendum argentum. {Alia tam plane scias} Pulchra ironia in eũ qui deceptus sit. {Ille tuus quoq; Syrus} Quem tantum veteratorem putas. {Finxit filium} Refertur ad id quod Chremes supra dixit, Vultus quoq; hominũ fingit scelus. {Suboleat} Tractum à sensu odorandi. {Quid ait?} Nonnunquã perturbati intercessoris est dicere, quid ait? sed hoc loco metuentis est, non interrogantis. {Mitto iam osculari} Color rhetoricus. {Osculari} Hæc est quarta amoris linea. nam sunt quinq;, Prima visus, Secunda loqui, Tertia tactus, Quarta osculi, Quinta coitus. {Id nihil puto} Sic dicimus qñ habemus aliud maius ad confirmandum. {Conclaue} In Eunucho: Virgo in conclaui sedet. Est autem conclaue separatior locus in interioribus tectis, vel q̃ intra eum loca multa & cubicula clausa sint adhærentia triclinio. {Sola} Hoc magnum argumentum quintæ lineæ q̃ sola cum solo fuerit. {Quid ni?} Quid nisi? {Familia} Hoc loco pro re familiari ponitur. vnde in iudicium venit de lite familiæ herciscundæ. i. hereditatis. Cic. in lib. de Orat. Idem herciscundæ familiæ causam agere non possit. {Operam dat} Facete dictũ à sene. {Si Dat.} suspendendum. & est ἔλλειψις, q. d. nescio. {Dubium id tibi est?} Iam credit Chremes se esse deceptum. {Amica patiatur suã} Subaudi, subagitari, & est honesta ἔλλειψις in re turpi. Virgilius, Nouimus & qui te. {Quidni} Pro cur non, & hæc verba proprie sunt deridentis. {Ni essem lapis} Superius, Nam exoperas eius stultitia hæc omnia. Et plus est quàm, caudex, stipes, asinus. {Nã iam} ἀποσιώπησις. Virg. Quos ego. {Te ne istuc loqui?} Virg. Me ne incepto desistere victam? {Alijs consiliũ dare} Hinc illud Ser. Sulpitij ad Cic. Deniq; noli te obliuisci Ciceronem esse, & eum qui alijs consueueris præcipere & dare consilium. {Flagitium} Facinus, Flagitium, more militari, dicitur res flagitione, hoc est increpatione digna. nam flagitare, est personare. inde flamma & flagella, q̃ hæc non fit sine solito & crepitu. {Imo abeat} Hoc terribiliter pronunciandum, & verba proprie rigidi & asperi patris. {Quouis gentium} Gentium, in fine superflua adiunctio, sicut interea loci. dat tñ quandam ἔμφασιν pronunciauit. {Si pergã} Perseuerem. alias pergere, est ire. {Vere ad rastros,} q. d. Id quod tu Menedeme absentia filij exercebas, hoc est rem rusticam, id ego inopia facere cogar. {Quot incommoditates} Satis comice dixit. nam hoc nomen leue quoddã significat, vt in Eun. Immo enimuero infeliciter. nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno. {Capies} Ibi, inimicitias caperem. Capere proprie dicimus cum id, quod in nobis est, assumimus. vnde capere pro eligere ponitur. {Nisi quid est} Honeste petit quod officium est probi & modesti viri. {Et affines} Vxoris, cognati sunt, Affines, mariti. vnde multi gradus sunt, & veluti rami, propinquitatis, in affinitate & cognatione dispositi. {Quid obticuisti?} Sic dixit, quasi puderet Chremetem dicere q̃ parua dos videretur nam Tacemus consilia: Reticemus dolores: Obticemus, quorum nos pudet. {Pro re nostra} Tacite rem suam extenuat. {Quam rem agis?} Hoc est quasi perturbati intercessoris. {Illum rogitato} Pulchra admonitio,

nitio, vt pertercefaciat filium. {Diffluit} Per fius, diffluis amens, {Quid ais?} Ais dicimus, de ijs qui vana loquuntur. {Fiat} Concessio irati aduersus pertinacem. {Sed Syrum} a ποι ύπονοιας. f. pu nigm. {Dictis} Quia liberi verbis obiurgandi sunt, serui vero verberibus puniendi. {Adeo depeaum} Hoc vernaliter more sennnt aratorum lege, & intellige contrarium. {Viduæ mulieri} Bene personam abiectam delegit, quæ ludibrio habetur, & quia mulier, & quia viro orbata.

GVIR. Ego me, &c.} Hic detegitur per Men. fallacia, vt Ant. Clit. despondeatur, vbi senes se mutuis ludibrijs illudunt, vltro, citroq; eo vsque donec aperte loquens Men. ostendit Bac. esse Cl. amicam non Cl. Men. ego. C. pro certe scio id, quod sequitur, videlicet me non esse tam astutum. i. cautum, callidum, & perspicacem. i. subtilem, q. d. scio me non esse multum astutum & subtilem, oam interdum tam & q̃ separatim. i. vbi sibi non correspondeat, hñt significationem vehementia, vt Lau. ait, eo modo recte tam pro multum hic capi potest, nam non vult dicere se nõ esse tam astutum, q̃ Chr. quem dicturus est longe stultiorem se, nisi quia dicit Chr. eo præstare sibi, sed intelligimus id dictũ esse per quandam iactationem, cum tñ contrarium intelligat. Sed hic Ch. adiutor tueus. i. fautor & monitor. i. suasor. & præmonstrator. i qui mihi futura præmonstrat de filio, præstat mihi hoc. i. hac re, hoc est excellit me in hoc. Dicimus enim præsto tibi ingenij acumine, vel præsto te acumine ingenij. i. excello dicit ergo se excelli Ch. in hoc quod sequitur, nam in se tanquam in stultũ multa verba dici possunt, sed in Chr. nihil illorum recte dici potest, cũ longe in eum acerbiora verba conferi, deberent. Hoc autem totum dicit de se per iactationem contrariũ volens intelligi. Quid vis. i. quilibet harum rerum, quæ sequuntur, conuenit. i. congruit, dici sup. in me i. contra me, quæ dicta. i quæ vocabula sunt. f. conijciuntur, in stultum. i. in inconsideratum, vel quæ. f. res sunt dicta. i. sunt quędam translatio & modi dicendi in stultum, dicta aũt hæc sunt, caudex. i. tabula, vel truncus, stipes. i. columna duta, vel truncus, asinus. i. tardus, plumbeus. i. durus, vt plumbum. Caudex, vel liber (nam au diphthongus sæpe mutatur in o, vt plaustrum plostrum) dicitur, vt vult eam Ser. quam Festus, tabula & quidem crassios, seu mauis grossior. Inde publicæ tabulæ lib. dñr. Inde etiam codicilli per diminutionẽ, de quibus longa est in iure ciuili mentio. Caudicariæ etiã naues dñt ex tabulis crassioribus factæ. Dicit etiam Sen. vt Ser. refert, antiquos caudicem appellasse contextum plurium tabularum. A quibusdam etiam caudex dicitur truncus arboris. aut eius crassior ramus. Dicit enim Gellius Protagoram interdum tanquam baiulũ caudices lignorum simul colligatos pro illis fascibus lignorum, quos baiuli ferunt in vrbe Persea. Nihil horum verborum potest conuenire sup. vel congruere in eum. i. contra eum, nam stultitia eius Chr. exuperat. i. transcendit hæc omnia dicta. Chr. ohe, interiectio est satietatem vsq, ad fastidium designans. Chs. vxorem alloquitur tam diu precibus Deos obtundentem ob inuentam filiam, vxor Sostrata iam desine obtundere. i. molestia afficere Deos tones gratias repetendo, gratulando ipsis Dijs. i. tu gratias illis agendo vel applaudendo illis, aut tibi gratulando coram eis, tuam natam esse inuentam obtundere significat proprie hebetare, transfertur aũt ad significandum molestiam incutere, & tædium seu fastidiũ nimis aliquid inculcando. Cic. in Epist. Cupio t. n. o. translatum est à fabris, qui sæpe repetunt tundendo. i. percutiendo aliquid malleo nisi iudicas. i. censes illos Deos ex tuo ingenio. i. ex tua natura, vt. i. ita q credas eos intelligere, nisi idem sit dictum. i. nisi eadem res dicatur centies, numerum finitũ pro numero infinito. Sed interim. i. interea, quid. i cur gnatus Clit. cum Syr. cessat. i. tardat, moratur, moram facit illic. i. apud Cl. iandudum. i. tanto tempore. M. Hic Men. incipit aloqui Ch vt fallaciam detegat. O Ch. quas homines ais cessare. i. morari, & esse de sidiosos. C. Hem, particula ostendens gaudium de aduentu. O Men. aduenis? dic mihi nunciasti ne Clod. ea, quæ dixi. M. Nunciaui omnia quæ dixisti. C. Quid ait Cl.? M. Occepit. i. incepit adeo. i. tantũ, vel valde gaudere, quasi. i. tanquam illi sup. qui cupiunt nuptias. i. ducere vxorem. C. Ha, ha, hæ. vox est nimij cachinni eius, qui credebat Men decipi in filio, tanquã qui ficte peteret vxorẽ. M. Quid i. cur risisti? C. Calliditates. i. astutiæ Syri serui mei, quas exercuit f in te venerunt in mentẽ, & propterea risi. M. Ita ne est. f. vt calliditates suas in me exercuerit, q. d. nõ imo potius in te exercuerit. C. Quoque. i. etiam vultus. i. frons, aspectus hominum, & facies. fingit. i. dissimulat, format scelus. Nã vt ait Cic. in epist. In fr. & u. l. f. M. Dicis. i. intelligis id quod sequitur. f. q natua essimulat. i fingit se esse lætum. C. Id dico. f. M. Itidem. i. similiter istud, quod dicis, venit mihi in mentem, sic dicit ridendo eum, quasi quem sciat à seruo suo deceptũ. C. Veterator. i. Syr. est sup. in astutia inueteratus, qui ita se deceperit. M. Magis putes rem esse ita. i. seruum esse veteratorem si. m. n. i. noscas eũ. f. vel id quod fecit. C. Ain' tu. i. dicis tu eum esse veteratorem vltra q̃ noram. M. Quin. i. quinimo, tu ausculta. C. Mane. i. tace, noli narrare quod velis, prius expeto scire hoc. i quod perdideris, videlicet quid a te extorserit nam vbi. i postquam, nunciasti filiam meam sup. esse desponsam, id est promissam à me nonne est verum sup. Dr. seruum filij tui. continuo, id est illico. iniecisse tibi verba, id est dixisse tibi hæc sequentia. i. opus esse, id est esse necesse, vt dares vestem sponsę, id est filiæ desponsatæ filio tuo, & vt dares aurum, ancillas, argentum. M. Non iniecit mihi talia verba. C Quid. i. cur non dicis non, q d. cur negas. M. Non inquam. i iterum dico, & confirmo tibi eum non iniecisse verba talia. C. Neq; ipse natus iniecit inquam. M. O Chr. nihil prorsus petijt magis. i. potius, instare i. instabat, vrgebat, vt hodie nuptiæ conficerentur. i. agerentur, celebrarentur. C. Narras mira. quid? modus interrogãdi. Syr. meus seruus ne quidem. i. nec etiã is petijt inquam quicquam, id est aliquid. M. Nihil petijt. f. C. Quamobrem. i. quare nihil petijt. M. Equidem nescio quare. Sed miror te ne scire illud, qui scias tam plane. i. tam clare aliã. i. alias res, sed ille idẽ. i. ille meus tuus Syr mire. i. mirabiliter, finxit. i. formauit filium meum, vt ne quidem. i. nec etiam paululum. i. parum, suboleat. i. vt nec etiam pauxillum appareat, vel paululum sentiatur id, quod sequitur, videlicet hanc Bacch. esse amicam Cl. quod suboleat, dixit id tractum esse à sensu odorandi, q. d. ne minimus quidem odor amoris Clit. in Bacch. in mediũ potuit emergere. C. Quid ais, percurso illo dicto Chr. incidit in timorem de filio suo. M. Iam. i. nunc, mitto. i. omitto, hęc. f. osculari. i. date os, Bac. amplexari, nihil puto. i. reputo, id. f. osculari & amplexari in comparatione eius, quod sequitur. C. Quid est quod simuletur i. quod fingatur amplius, vbi ventum est ad oscula, & amplexus Nam quinq; sunt amoris lineæ, prima visus, secunda colloquium, tertia tactus, quarta oscula, quinta caitus in opus. M. Vah. interiectio irridentis. C. Quid est Men. modo quoddã conclaue. i. quædam camera secretior retro. i. id quoddam secessũ. in vltimis ædibus. i. in fine, seu in vltima parte domus. Cõclaue conclauis neutrum significat secretiorem locũ in interioribus tectis, vel q intra eum multa loca clausa sunt, vel cubilia adhærentia triclinio. Festus autem ait conclauia dici loca, quæ vna claue clauduntur. Cic. autem in Orat. cepit conclaue pro triclinio, in quo epulabantur conuiuæ loquens de Simo, qui cum esset euocatus à duobus iuuenibus ad ianuam, interea conclaue, inquit, in quo epulabatur Scopas, super conuiuas corruit. Vale. autem vocat illum locum triclinium, cum de eodem Sim. faceret sermonem in capite de miraculis, lectus intro latus est. i. lectus portatus est intra illud conclaue, ille lectus stratus est. i. paratus, ornatus vestimentis. C. Quid secutum est? sup. postquã hoc est factũ. M. Id quod sequitur dictum est ac factum, vel melius æque cito factũ est hoc, ac. i. sicut dictum, & hoc sermone celeritas facti indicatur, factum autem hoc Clitipho abijt. i. secessit, huc. i. in conclaue. Vel intellige sic dictum, ac factum. i. quod dici vulgo solet, statim dictũ, statim factum. Clitipho abijt huc. i. in conclaue. Illud autem dicendi genus dictum ac factum vim habet cuiusdam aut aduerbij, aut interiectionis. quod quidem sumptum est à communi loquendi modo neq; adhiberi debet verbum, qm̃ eo addito vim suam perdere videtur, melius est igitur vt pro aduerbio, aut interiectione sumatur, vt me miserum, vt Proh Deum, atq; hominum fidem, vt malo, vt alia multa. C. Abijt inquã solus. M. Solus abijt. C. Timeo ne quid mali sit. M. Bacchis consecuta est eum ilico. C. Sola ne est consecuta? M. Sola est consecuta. C. Perij. i. perditus sum. M. Vbi. i. postquã. abiere intro. i. introierunt operuere. i. clauserunt hostium. ab obstãdo dicitur. sicut aperio significat recludo. vt hic. C. Idem, interiectio indignantis. Cl. videbat hoc fieri ab eis. f. introire & operire hostiũ. M. Quid. i. cur non vidisset. videbat inquam talia vna simul mecũ, vna & simul idem fere significant sed hic ponitur altera earum particularum ad ornatum vt sonorior reddatur oratio Ch. ò Menedeme Bacchis est amica filij Clitiphonis. occidi. i. perij, media breui, ab ob & cado cadis. M. Quamobrem. i. quare occidisti. C. Via familia. i. res familiaris decem dierũ est mihi. i. vix habeo sumptus & penum, seu manus prouisionem (vt ita dicam) pro decem diebus, q. d. se esse ea haustum & pecunijs à filio, & sumptibus à puellis, quæ multa impenderunt apud eum. Familia etiam interdum capitur pro hereditate. Inde in iure sæpe fit mentio de iudicio familiæ herciscundæ. i. hereditatis diuidendæ. Interdum complectitur omnes domesticos, & præcipue seruos & ancillas, aliosque in eadem domo contentus sub eodem patresfamilias, vt liberos inde filiusfamilias appellatus filius adhuc in patris potestate residens. M. Quid. i cur times istud quod sequitur, videlicet quòd ille dat operam. i. inseruit, incumbit, vacat. deditus est amico suo Cliniæ.

Cliniæ. C. Immo timeo ꝙ amicæ dat operam.ſ.Bacchidi. M. Si dat.i.ſi eſt verum ꝙ det operam amicæ, q.d.non ſatis eſt certũ C. An.i.cum incumbere amicæ eſt dubium tibi. putas quenquã .i.aliquem eſſe animo tam communi.i.largo, dedito omnibus, & leni.i.ſuaui,patienti,quod ſi ſit comi. intellige poni pro benigno & manſueto nam comes homines dicuntur, qui errantibus viam oſtendunt benigne,ac nõ grauati, Putas ergo aliquem habere animum ita lenem,& comem. qui patiatur amicam ſuam ſeduci ſup. vel aliquid tale. ſe vidente.i.in conſpectu ſuo. eſt autem honeſta eclypſis in re turpi. M. Ha, hic quaſi ridentis eſt particula quid ni.i.cur non id fiat ab eis quo.i.vt verba dentur mihi facilius.i.vt facilius decipiar. C. Derides.i.me ludis,& ludibrio tibi ſum,me rito.i.nõ iniuria. ſuccenſeo.i.iraſcor mihi nunc. quod res.i.quod argumenta,& ſigna hoīs mali dedere.i.tribuerunt mihi, vbi.i.in quibus poſſem perſentiſcere.i.percipere ea. quæ vidi, quorſum.ſ. ſpectarent,niſi aſſem lapis.i.duus intellectu, ac non facile intelligens prope manifeſta. at ne.i.certe haud.i.nõ ferent illud facinus inultum.i.non punitum,non vindicatum ſi viuo. nam iam apoſiopeſis per interruptionem colloquentis facta, q.d.nam iam.i.ex hoc tempore exheredo eum, aut aliquid tale. neq; eſt multũ curandum quid voluerit dicere. M. Tu non cohibes te.i. tu nõ teprimis animum tuum,neq; temperas, ſeu non tibi moderaris,nõ reſpicis te.i.non habes rationem tuæ prudentiæ,& honeſtatis.ego non ſum ſatis exempli.i.ſufficiens exemplum tibi,q d.immo. C. O Menedema non ſum apud me.i.non ſum mei compos, non facio de me, quod volo, vt dici ſolet. prę iracundia.i. adeo ſum ira commotus. M. Ne.i.verum decet ſup. te loqui iſtud, q.d.non. Non te id,quod ſequitur eſt flagitium.i.flagitione,hoc eſt increpatione dignum,videlicet te dare conſilium alijs, & te inquam ſapere.i.eſſe ſapientem. foris.i apud alios, & non poſſe auxiliari tibi.i.tibi conſulere & moderari. C. Quid faciam. M. Fac ſup. id quod aiebas.i dicebas me parum feciſſe.i.quod dicebas me non ſufficienter effeciſſe in filiũ.fac ꝙ ſup. ſentiat te eſſe patrem,fac vt audeat credere.i.committere tibi omnia ſua.ſ.conſilia, hoc eſt vt audeat conſiderare tibi de omnibus ſuis cõſilijs, & fac inquam vt audeat petere abs te petere inquã cũ humilitate. & poſcere quod .ſ.ſit honeſtum. fac inquam ne quærat quam.i. aliquam aliam copiam.i facultatem,opportunitatem,familiaritatem. Nam interdum facere copiam ſui,eſt quaſi ſe familiarẽ exhibere, & præſentiam ſuam non denegare. interdum ſignificat concedere facultatem. Fac ergo ne quærat aliam familiaritatem, ac deſerat.i.derelinquat te. C. Immo.i.ſed multo.i.longe malo i.potius volo ꝙ ſup.abeat.i.diſcedat,quo vis gentium.i.quocunq; volet, quàm ꝙ redigat.i.deducat patrem.ſ. M. Ad inopiam.i.pauperiem.per flagitium.i.per nequitiam, ſeu libidinem ſuam flagitione dignam. Nam ò Menedeme ſi pergam.i.perſeuerem ſuppeditare.i. ſubministrare. ſumptus.i.impendia ad ſoluendã meretricem. Dicimus enim eleganter. non poſſum tibi diu ſumptus ſuppeditare.i.administrare ea quæ impendes. Multi lib.habent ſumptibus, quod nõ multum placet,niſi ſic dicas, Si pergam ſuppeditare illi filio.i.inſeruire,indulgere illi ſumptibus dãdus.ſ.vel ſumptibus.i. per ſumptus,& quantum ad ſumptus ſpectat. Illæc quaſi illa. hęc res.i.illa neceſſitas redit mihi ad raſtros.ſ.exercendos.i.ad rem ruſticam agitãdam,q.d.id quod in abſentia filij exercebas, hoc ego inopia afficere cogar Mened. Quot incommoda, q.d.multas moleſtias capies,id eſt ſumes tibi,vel iunge tibi cum incõmoda, ita vt quot ſubſtantiue capiatur,& incommoda adiectiue. Quot ergo incommoda tibi ſumes in hac re niſi caues.i.niſi tibi conſulis,oſtendis te, eſſe difficilem.i.moroſum in filium,& inexorabilẽ, & tñ ignoſces illi,poſt,aduerbium.i.poſtea, & id.ſ. ignoſcere poſt erit ingratũ.i. moleſtum. C. Ah,interiectio dolentis,neſcit ꝗ.i.quantum. doleam,i.dolore ſim affectus. M. Vt lubet.i. quantum vis doleas, eñ ignoſcas. Deinde conuertit Men. ſermonem ad coniugium faciendum Cliniæ,& Antiphilę. Quid? modus interrogandi,vt ſæpe in Epiſtolis Cic.hoc ꝙ volo.ſ.vt illa filia tua nubat.i. cedat in coniugium noſtro filia,fiat ſubaudi,aut aliquid tale,niſi quid.i.aliquid eſt quod tu malis.i potius vis, q.d.honeſte peto nolens impedire quin alteri tradas, ſi videas te melius filiæ tuæ conſulturũ. C. Immo.i.ſed & gener futurus.ſ.Clinia,& affines.i.parẽtes eius, ſeu cognati,qui ſunt affines filiæ. Nam affinis eſt propinquus in gradu propter nuptias. Placent mihi.i.ſunt mihi ex animi ſententia. M. Quid dotis.i. donationis pro vxore. nam dos ab vxore datur,viro,ſicut contra donatio propter nuptias fit à viro in vxorem,quam ergo dotem dicam filio meo te dixiſſe.i.deſtinaſſe,ordinaſſe. Deinde cũ taceret Chr. ſubiungit, quid.i.cur.obticuiſti? tacemus conſilia,reticemus dolores, obticemus quorum nos pudet. C. petis quid dotis dicã pro filia. M. dico ita. C. ah, interiectio dolentis & exclamantis. M. ne quid vereare, id eſt nè aliquatenus, ſeu aliquantulum timeas ſi minus.i.ſi non dederis dotem,vel ſi minus dotis dederis, hoc eſt ſi paruulam etiam dixeris dotem. dos nihil.i.nullatenus,mouet.i.ducit nos,vt dici ſolet. C. ergo decreui.i.conſtitui,duo talẽta.i.duo talia pondera,de quibus dictũ eſt eſſe ſatis.i.ſufficere pro re noſtra.i. pro facultate noſtra,ſeu pro ratione rei familiaris noſtræ. Sed ſi vis ma eſſe ſaluũ, ſi vis inquam rem.i.ſubſtantiam meam eſſe saluã, & filium meũ eſſe ſaluũ, opus eſt dictu.i.neceſſe eſt, vt dicatur filio me dixiſſe.i. deſtinaſſe illi filiæ dotẽ.i.pro dote omnia bona mea. M. quã rem agis. C. ſimulato.i. fingito te mirari id propter illud, quod dixerim illi doti omnia, & ſimul.i. & etiam rogitato.i.interrogato illum,quam ob rem.i.quare te faciam id. M. quin.i.quinimmo, vero.i.certe,egomet neſcio.i.non bene intelligo,quid.i.cur facias id. C. ne.i. verũ dicis te neſcire cur ego faciam? facio ſup. vt retundam.i.reprimam animum illius filij,qui nunc diffluit.i. diſſolutus eſt luxuria,& laſciuia.i.petulantia. Luxuria à luxu.i.ſuperfluitate denotatur. Laſciuia aũt deſignat quandam petulantiam, & importunitatem flagitione dignã,nimis exultando & delectando in ſua turpitudine,hæc tñ differentia nõ obſeruatur, ſeu indifferenter illis duobus vtimur pro eodem ſignificato,& ego facio id inquam vt redigam i.deducam eum in eum ſtatum ſup.vt.i.ꝙ neſciat,quo.i.in quã partem vertat ſe. M. ò Chr. quid agis.i.quid facis,vel loqueris? C. mitte.i.omitte inquirere,ac ſine.i permitte me morem gerere mihi.i.ſatisfacere animo meo, vel facere arbitrio meo in hac re. M. ſino.i. non impedio, ne.i. verũ vis, ita.ſ. vt ei dicam quod dixiſti. C. Ita volo.ſ. M. fiat. C. age.i.effice,vt iam.i.ex hoc tempore acceſſat.i.adhibeat, aduocet compatrem ſibi,& eligat vxorem.ſ.Clitipho,& paret.i.præparet ſe ad reſpondendum ſup hic.i ante me,vt æquum eſt.i.iuſtum liberos reſpondere ſup. parentibus ipſe filius confutabitur.i conuincetur dictis.i. per dicta.non autem verberibus,vt ſeruus,ſed Syrũ puniam ſup. apoſiopeſis eſt præ iracundia. M. quid? modus interrogandi eum punies ſup. C. petis ſup. ne.i. vtrum ego puniam ſupp. eum,q.d.rogitas.Deinde ſubiungit affirmationem, ſi viuo dabo.i. reddam eum Syrum, adeo.i.ita exornatum.i.ita præparatum, vt dici ſolet, & adeo.i.ita depexum.i.comptũ, q.d. adeo comam ſuã depectam,atq; traham,vt ſup.vſq;.i.aſſidue,vel vſq; dum.i.quandiu viuat ſemper meminerit,id eſt recordabitur mei,qui Syrus patat,id eſt reputat me eſſe ſibi pro ridiculo,id eſt pro ludibrio,& delectamento.i putat me eſſe hominem,& quem rideat,ſeu illudat, & in quo fallendo delectetur,Dij ita ma ament,vt dico ſup. verũ. eſtq; iurandi modus, ipſe Syrus non auderet facere viduæ mulieri,quæ ſe vlciſci non poteſt hæc.i.has illuſiones, quæ fecit.i.exercuit in me,id eſt erga,vel contra ma.

ARgumentum} Menedemus deprehenſum Clitiphonem indicat patri,ex quo naſcit ſumma apitaſis fabulæ. §Ego me non} Totum principium ironicum eſt in Chremetẽ. §Caudea, ſtipes,} Metaphoræ,prouerbiales in ſtupidos & parum intelligentes.§Niſi illos} Faceta ironia in mulierẽ.§Voltus quoque} Amplificatio à minori.nam ſi voltus,quãto magis animus. Perdideris.i.numerau eris. §Finxit filium,} Formauit ad ſimulationem compoſuit.§Mitto iam oſculari,}Præterito ad augendũ. §Eſt mihi} Narratio.§Filij eſt amica}Exclamatio dolentis intellecta filij nequitia.§Familia} Res familiaris, & eſt extenuatio,cũ dicit vix decem dierum.§Immo ꝙ}Correctio indignantis. §Patiatur ſuam?} Honeſta & verecundia eclipſis. §Nam iam} A poſiopeſis cõminantis, §Tene iſthuc loqui?} Opportuna reprehenſio,qua tangitur ſcopus fabulæ.foris ſapere,prouerbiale eſt.§Facere eſſe} Conſiliũ Menedemi.§Mihi illæc ad raſtros} Prouerbiali figura alludit ad raſtros Menedemi,de quibus initio fabulæ,alioqui ad reſtim redijt,dicturus erat. §Illa nubat}Conficiuntur Cliniæ nuptiæ,ad abſoluendã cataſtrophen huius partis fabulę.§Sed ita dictu}Conſilium ad perturbandũ Clitiphonem. Et aſt œconomia ad ſequentẽ ſcenã. §Vt eius animũ,}Ratio conſilij ab vtili & honeſto,nempe vt corrigatur Clitipho.§Sed Syrũ}Comminatio per apoſiopeſim. §Non ita ma dij} Amplificatio à minori. LATO.

EGo me non tam, &c.} Quoſdã rebus alienis rectè proſpicere,ſuis autem male,docet hæc ſcena. Cuius namq; aliena deſpicit nullo affectu impeditus, ſed libere iudicans. In re PATA. MARS. autem propria fertur præceps,ira ductus,aut amore nimio. Quapropter tam in ſecundis rebus, ꝗ ad voluptatem fluentibus,amicorum conſilio opus eſt, & illorum auctoritati plurimũ tribuendum eſt, ne id in nobis reprehendatur quod ipſi in alijs comprehendimus. Quapropter Cic.in prima actione,contra Verrem,ſic ait: Nihil eſt quod minus ferendum ſit, quam rationem vitæ ab altero repoſcere eum,qui non poſſit ſuæ reddere. Et in 5.ſic ait: Omnia poſtremo quæ vindicaris in altero, tibijpſi vehementer fugienda ſunt. Etenim non modo accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt is,qui quod in alio vitium reprehendit,in eo ipſe deprehenditur. §Ego me non,&c.} Scio, inquit, me non eſſe

ita

ita astutum vt seoem puta Chremetem, quem video longe me stultiorem. {Caudea} Lignum, sine tabula, Sen. scribens ad Paol. de Breuitate vitæ, sic ait: Claud. Caudex appellatus fuit, quia primus Romanus suasit natim conscendere. Nam plurium tabularum contextus caudex apud aotiquos vocabatur. Vnde tabulæ lib. dicuotur. {Sed ille quoq; tuus Syrus finxit} i. instruxit, & informauit filium tuum Clitiphooem, q. d. imperitum ipsum finxit, quoniam sine aliqua dissimulatione ostendit Bacchidem amicam esse suam non Cliniæ, vt tibi persuadere nititur, & sic ironice loqoitor Menedemus.

GLAR. HVius scenę primi 24. versus sunt trochaici tetr. cat. sequentes deinde 32. senarij iambici. Reliqui deinde rursus trochaici tetr. cat. In primo versu pro Id scio, Doct. annotaoerat Certo scio alias legi, quod ego oeutiquam puto legi posse saluo carmioe, quin iambus ac trochæus sese impediant. Itaq; legeodũ puto Id scio. In 2. vel d, eliditur ab initio, vel bacchius est loco primo id, quod plane io quinto verso est, alioqui ipse iambicus futurus erat, & Eius in eodem dissyll. Io 6. anapæstus est primo loco, trochæus secuodo. In 7. Tuam mooosyll. totum eliditur, & l, in illos, nisi quis bacchium cretici loco, qui cum conuenit io temporibus, positom contendat cum primo, tam quarto locus. Nam in quinto loco haud dubie creticus est. In 9. Quid post Ioterim habet vetustus meus lib. & placet, vt d, cum in Sed, tum io Quid elidator, vel primo loco sit amphibrachys secuodo creticus, & beoe habebit troehaicus. 10. trochæom ioitio habet, & Ehem in scansione monosyll. Io 16. vel bis eliditur s, in Magis, vel, quòd noo minus verisimile est, legendum Mage, pro Magis. In 17. verbum Prius ante Hoc reponendom, vt Mane prius sit anapæstus per duarum vocaliom in vnam contractiouem, nisi s, elidendum sit in Prius per verbum Hoc, quod etiam fieri potest. Io 18. Sponsam legendum, nõ Desponsam, & Nonciasti, vel trissyll. est, vel bacchius est loco quinto, & post Filio reponendum verbum Scio quod habet vetustus lib. & carmiois ratio ita exposcit, vt versus ita legatur, Quid perdideris, nam vbi sponsam onnciasti filio, scio. Io 20. Vti dares legẽdum potius, quàm vt nou elidatur m, in argentum. 21. versus habet amphibrachyn, dactylo ac spondeo temporibus respondentẽ, loco qoarto, quemadmodum & Act. 4 Scen. 6. vidimos. In 23. vel Meus monosyll. est, vel creticus loco quarto. Io 24. Nescio dissyll. posteriorem elisione amittit, vt nescio equi, sit dactylus, quemadmodũ Act. 2. scen. 4. & Demuror legendum, post Equidem. 25. bene habet si immutatis verbis legitur.

Sed Syrus ille tuum quoq; Idem mire finxit filium. Vel ita,
Sed tuum Syrus ille quoq; idem mire finxit filium. Vel ita,
Sed tuum quoq; ille idem Syrus mire finxit filium.

Hac vltima lectiooe s, in Syrus eliditur. Versus 26. ita legendus videtur.

Vt ne paulom quid suboleat esse amicam haoc Cliniæ.

Nam si ita legatur, Vt ne paululum quidem suboleat esse amicã hanc Cliniæ, nisi creticus loco secũdo, & tertio sit amphibrachys quod mihi non displiceret, erit hypercat. In 27. Nihil monosyl. In 28. vel, eliditur in Quid, vel amphibrachys est loco primo. Io 29. trochæus initio est. {Filij est amica Bacchis Menedeme, occidi} sequuntor nunc senarij iambici. In quorum primo creticus est filij est, in secundo vel Mihi monosyll. totũ eliditur, vel pæan secundos est loco qointo. In 3. vel eliditur bis videlicet in Quid & Quod, vel primo loco est bacchius, & tertio loco pæan secundus. Io quarto spondeus primo est loco, anapęstus secũdo. In 6. Suam abundare videtur per aposiopesin, aut quia per se satis intelligitur, aut quia Menedemos victor per insultationem perfice re Chremetem orationẽ noo permittit. Nam ha, ha, hæ, alibi pertinet ad carmen. Io 10. vel s, eliditur io Lapis, vel creticus est loco secundo. In xj. At næ legendũ puto, quanquã alij aliter legũt. Io 13. s, eliditur in Satis. 25. versum Calphurnius rectè sic legit.

Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues.

Atq; ita habet lib. meus vetustus. Admonuit & hoc Ioao. Io 28. vel d, eliditur in Quid, vel bacchius est loco primo. In 32. atque adeo vlt. boios generis versu, lectio duplex est in non poenitendis lib. quæ elisionibus facile excusari possunt.

Ne quid vereare si minus nihil dos non mouet.
Ne quid vereare si est minus nihil nos dos mouet.

{Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis} Hæc rursus suot trochaica, oec huius duntaxat Scenæ, sed io 26. vsq; seq. scenæ versum. Ceterum in tertio huius ordinis versu initio duo sunt trochæi, ac deinde tribrachys. Io 6. Eius trochæum facit. Io 10. Hic pronomen corripitur, vt primo loco sit anapæstus. In 12. quidam lib. habent. Vsque dum viuat. Sed ooo ita veteres neq; Aldi, oeque carmen recipit. 13. trochæum ioitio habet. In 14. vltimo ante extremam syllabam loco est tribrachys, in antepenvero anapęstus, re vidoæ, vt u, euaoescat, quod huic Poetæ frequens est. Quanqoam pronomen Hæc posset poni post verbum Facere, idque commodius opinor. Deinde spondeus ac trochæus ad initium seq. scenæ pertinent.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Clitiphonem filium obiurgat propter amicam pater, idque adeo sic, vt sic admonitus redeat in viam, & Bacchide relicta vxorem ducat. Continet hæc scena, & callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est exitum, euentumque negotij machinatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Vt rerum omnium tranquillitas efficiatur, reliquum est, vt Clitipho verbis patris a quo obiurgatur perterritus in viam redeat, vxoremq; eius suasu ducat. Syrus aliud consilium reperit Clitiphoni. Deinde ad Menedemum hero suo non plane fidens, concedit.

Trochaici & Iambici Tetrametri, hi
Acatalectici, illi catalectici.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

TA ne tandem quæso est Menedeme, vt pater
Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgo id faciunt. M. scio tibi esse grauius multo, ac durius.
Cui fit. verum ego haud minus ægre patior id, qui nescio.
Nec rationem capio, nisi quòd tibi bene ex animo volo. CL. hic
Patrem astare aiebas? M. eccum. CH. quid me incusas Clitipho?
Quidquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitia tuæ.
Vbi te vidi animo esse omisso, &, suauia in præsentia.
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem:
Cepi rationem, vt neque egeres, neque vt hæc posses perdere:
Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit: per te mihi dare,
Abij ad proximos, tibi qui erant, eis commisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium Clitipho,
Victus, vestitus, quò in tectum te recipes. CL. ei mihi.
CH. Satius est quàm te ipso herede hæc possidere Bacchidem.
S. Disperij: scelestus quantas turbas conciui insciens?
CL. Emori cupio. CH. prius quæso disce, quid sit viuere.
Vbi scies, si displicebit vita, tum istoc vtitor.
S. Here licet ne. CH. loquere. S. at tuto. CH. loquere. S. quæ ista est prauitas,
Quæ ne est amentia, quod peccaui ego, id obesse huic? CH. ilicet.
Ne te admisce: nemo accusat Syre te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem pararis. S. quid agis? CH. nil succenseo,
Nec tibi, nec huic, nec vos est æquum, quod facio, mihi.
S. Abijt. rogasse vellem. CL. quid Syre? S. vnde mihi peterem cibum.
Ita nos abalienauit. tibi iam esse ad sororem intelligo.
*CL. Adeon' rem redijsse, vt periclum etiam * fame mihi sit Syre?* * à fame
S. Modo liceat viuere, spes est. CL. quæ? S. nos esuri turos satis.

CL. Irridet

C L. Irrides in re tanta, neq; me quidquam consilio adiuuas?
S. Immo & ibi nunc sum, & vsq; dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantum ego intelligere possum. C L. quid? S. non abierit longius.
C L. Quid id ergo? S. sic est, non esse horum te arbitror. C L. quid istuc Syre?
Satin' sanus es? S. ego dicam, quod mi in mentem tu dijudica.
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Qua propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia
Postquam est inuenta vera, inuenta est caussa, qua te expellerent.
C L. Est verisimile. S. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?
C L. Non arbitror. S. nunc aliud specta: matres omnes filijs
In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria
Solent esse: id non fit. C L. verum. quid ergo nunc faciam Syre?
S. Suspectionem quære ex illis istam: rem profer palam.
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut,
Scibis cuius sis. C L. recte suades: faciam. S. sat recte hoc mihi in
Mentem venit: nanque adolescens, quàm minima in spe situs erit,
* boni patris *Tam facillime * patris pacem in leges conficiet suas.*
Etiam haud scio, an ne vxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum est,
Miror non iussisse illico me arripi ad Menedemum hinc pergam, eum
Precatorem mihi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

IOAN. CAL. ITA ne tandem} Restat ad tranquillitatem rerum omnium vt Clitipho verbis patris perterritus, in viam redeam, & vxorem ducat. } Ita ne} Sic incipit, vt qui se à patre abdicatum putet. } Tandem} Hic expletiua coniunctio. Cic. quousq; tandem abutere Catilina patientia nostra? Alias ponitur pro tñ: vt, In qua ciuitate tandem arbitrare te viuere? Nonnunquam pro saltem. } Admisit} Auxesis est. plus est admittere. q̃ facere. Alibi, Hæc admittere indigna. } Vulgo id faciunt} Ad purgationem peccati, si nihil aliud habemus, argumentum ab exemplo aliorũ sumimus, qui idem factitauerunt. sed multo magis valet, si ab exemplo omnium sumitur. } Quid me incusas} Bene incusas, quia filio maior est pater. } Quidquid ego huius feci,} Huius absolute, vt per eclypsin desit rei. In Hec. Ne quid sit huius oratio. Alibi, Nihil me istius facturum patri. } Ego huius feci,} Semper grauis inceptio orationis, quæ exordiũ sumit à pronomine. } Animo omisso,} Negligenti. Alibi, At enim metuas ne ab re sint omissiores paulo. } Et, suauia Quæ essent, prima habere,} Sal. Quæ prima mortales ducunt. Et primus modo ad laudem, non ad ordinẽ pertinet. In Enn. Nihil prius, neq; fortius. } Ad proximos,} Bene ad proximos, ad quos spectat post filium hereditas. } Receptas} Alibi, Meum recepes filium. Et frequentatiuo vsus est, q̄ non raro, sed frequenter poterit se recipere. } Viuere} Cum virtute & ratione intelligas. } Vita,} Hoc loco actus & mores. In Phor. Quem ego videam in vita optimum. i. in actu & moribus. } Quæ ista est prauitas } Deriuatio criminis in se est, Et bene optimi serui fungitur officio. } Ilicet,} Ilicet, semper finem rei significat, vt actum est. Ilicet per syncopen, quod significat ire licet, Sic iudices de concilio dimittebantur, suprema dicta cũ preco pronunciasse. Ilicet ergo increpatio est, quia interloquendo impedit Chremetẽ narrantem. } Neq; precatorem paratis} Alibi: Ad precatorẽ abeam. Et precari aliquando idem quod deprecari, hoc est à se crimen depellere Hinc deprecatio. } Nil succenseo,} Succensere is dicitur, qui cum amare debeat, læsus irascitur. } Vt periclum etiam fame mihi sit Syre? } Quod extremum miseriarũ. Etiam fame fames apud antiquissimos in 5. declinatione nominum variabatur, ex quo potest esse genitiuus casus, quia C. Cæs. in lib. de anal huius die, & huius spem dicendum putat. Sal. in Iug. Vix in. parte die reliqua. Vel sit septimus casus. } Esurituros satis} παρὰ προσδοκίαν quando aliter respondemus, q̃ expectatur. } Non esse horum te arbitror} Quasi cum odio Horum dixit, & eo magis q̄ nec ea filium dixit. } Dum istis fuisti solus,} Satis verisimilis ratio adolescenti imprudenti & parum prouido, ideo statim subijcit. Est verisimile. } Iratum putas?} Bene iratum, ob peccatum. Iratus est qui ex aliqua re lacessitus irascitur. Iracundus ex parua, vel nulla causa } Id non fit} Mater tibi non est adiutrix, & hoc prope verisimilius. } Ad misericordiam} Quia parentes veri, filijs cito ignoscunt. } Minima in spe situs erit,} Nam si non esse filium crediderit, eo miserabilior videbitur patri, & citius ad misericordiã commouebitur. } Quid autem hoc?} Hæc vox est timentis.

ITa ne, &c.} Vt tranquillitas rerum omnium habeatur, reliquum est, vt filius Clit. verbis patris perterritus in viam redeat, ac vxorem ducat. Relatu autẽ Menedemi se à patre esse abdicatũ putat, & sic inquit. C L. ò Menedeme quæso tandem, hæc particula habet aliquid vrgens, & accelerans, q. d. paucis responde, ac si essent vltima verba, ne me longis exorsis detineto, ne. i. verum est ita, vt pater eiecerit omnem animum patris. i. omnem beneuolentiam paternam, de me. i. à me, q. d. est ita, q̄ pater auerterit à me suam beneuolentiã in tam breui spatio. i. tam paruo, tempore, ob quod nam facinus, id est propter quod factũ malum ita auertit beneuolentiam à me, vt me abdicaret. i. priuaret hereditate, quid tantum sceleris, id est quod tam graue scelus, ego miser. i. infelix, admisi, id est cõmisi, feci? iuuenes sup. mihi æquales faciunt vulgo. i. vt plurimum, passim id, quod feci sup. & ita se tutatur alieno exemplo. Nam quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant, vt ait Cic. in epist. M. Scio hoc quod fecit pater esse multo grauius, id est molestius, & durius. i. asperius, acerbius tibi Clit. cui. s. tibi fit illud, q̃m id te proprius tangit, siue tua magis se fert, verum. i. sed, ego patior. i. fero id, quod feci tibi pater haud. i. non minus, ęgre. i. non minus moleste, siue non minus difficulter q̃ tu. s. ego inquam, qui nescio id propter quod fecit, & qui non capio, id est non intelligo, rationem, id est modum faciendi, aut occasionem, seu non capio rationem aliam ferendi moleste, nisi q̄ bene volo tibi, id est opto tibi multa bona, & quidem ex animo. i. non ficte. C L. Aiebas, id est dicebas, patrem meum adstare. i. prope esse. M. Eccum, id est ecce hic eum. s. C H. O Clit. fili, quid. i. cur, incusas me l. mores meos, & meum faciendi modũ reprehendis. Nam vt vult Laur. incusare est mores alicuius reprehendere, quidquid huius, id est quidquid huius rei, nam hic huius est neutri generis, feci. i. effeci, prospexi, id est consului, prouidi tibi, & tuæ stultitiæ. i, inconsiderationi, vbi. i. postquam, vidi te esse animo omisso. i. negligenti, hoc est cum vidi te animum negligentem, & omittentem facere, quæ debebas, & vbi vidi te habere. i. reputare prima, id est præcipua, & in primo loco, ea sup quæ essent suauia. i. dulcia tibi, in præsentia. i. pro tempore præsenti. s. voluptates, quæ licet in præsentia sint suaues semper tñ secum iunctã habent præsentiam, & vbi vidi te non cõsulere. i. prouidere, in longitudinem. i. in tempus futurum longe, cepi rationem. i. inuni viã, inueni modum, vt. i. q̄, neq; tu egeres. i. indigeres necessarijs, & vt non posses perdere. i. dilapidare, alienare, hæc. i. mea bona, quibus te priuaui, seu abdicaui. vbi. i. postquã, vel qñ, primo. i. in principio non licuit mihi per te. i. tu non permisisti tuis moribus obsistentibus, vel tui mores nõ postularunt me dare tibi bona mea. s. cui s. tibi, decuit. i. iustum fuit me dare. s. bona mea, quia iure debebas mihi succedere, nisi obstitissent mores, abij. i. me conuerti ad proximos tibi, puta ad sororem, & futurũ eius maritũ, qui erãt. i. qui extabant, & h. d. propter filiam quæ extabat adhuc, quam tñ parentes putabant non viuere, seu non extare, commisi. i. cõmendaui fidei, & credidi. i. cũ fiducia tradidi bona mea. s. eis proximis tuis ibi. i. apud eos proximos. ò Clit. præsidium. i. adimentũ, protectio, prouisio quædam, & quasi profugiũ tuæ stultitiæ semper erit ilic, vt dictum est apud eos, ostendit deinde quod sit illud præsidiũ stultitia, scilicet victus. i. alimonia ad vitam sustentandam, & vestitus. i. cultus, siue ornatus ad tegendum corpus, quo. i. vel vt, vel in quem locum, recepes te i. frequẽter recipias, seu, vt dñt, retrahas te in tectum. i. in domicilium, & quasi hospitium. C L. Hei mihi. i. dolor mihi inest. C H. Satius est, id est melius est me. s. disposuisse ita de meis bonis, q̃ Bacchidem possidere hæc bona te ipso herede. i. si tu esses heres, nam oĩa illi esses daturus. S. Disperij. i. vario modo sum perditus, quantas turbas. i. quãtas turbationes ego scelestus. i. malus conciui. i. concitaui, cõmoui, insciens. i. per imprudentiam. Dicitur autem concieo concies secundæ inflexionis vel à concio is quartæ, quæ ambo idem significant. C L. Cupio emori. i. mori, & nihil addit ad significationẽ. C H. Quæso. i. obsecro, prius disce quid sit viuere cum ratione. s. & virtute, vbi

Gvid.

vbi.i.postquam scies quid sit viuere, si vita.l. modus tuus viuendi displicebit tibi, vtitor ilhoc.i.ista re, quam tibi reliquis, scilicet victu & vestitu & tecto apud sororē. S. O Chr.i.tu domine, ne.i. vtrum, licet.i.permittitur mihi à te loqui sup. C H. Loquere. S. At.i.sed, licet ne loqui tuto.i. sine periculo. C H. Loquere. S. Quæ.i.qualis, ista.i. tua, prauitas, id est distortū iudicium, seu non rectum, vel quæ est ista amentia.i.insania, id obesse.i ꝙ id obsit.i. noceat huic filio, ꝙ ego Syrus peccaui i, admisi. C H. Ilicet.i.ire licet, defectiuum verbum, & semper finem rei demonstrat. sicut actum est, sic aūt de consilio iudices dimittebantur, cū præco pronunciasse ilicet, hic ergo hoc verbo. C H. Reijcit Syrū, qui se immiscere volebat, vt à filio crimen depelleret dicens. Potes bene tacere, qm̄ tu vanum loqueris, iam enim actum est & conclamatum, nam efficere non poteris, vt filius non sit abdicatus ne admisce te.i.noli te interponere in hoc negocio mihi cum filio, cōmuni, nec pararis pro parateris.i. noli parare tibi aram super quam preces fundantur, sicut funduntur Deo super aras neq; pares tibi precatorem.i.deprecatorem pro te, seu intercessorem, qui te eripiat à pœnis, qm̄ nullis precibus sum loco relicturus. vel dicit, Nō est opus, vt quęras deprecatorem, qm̄ nihil tibi dico sed abscedo omnia relinquens. S. Quid ait? C L. Nihil.i.non, vel in nullo succēseo.i.irascor (quamuis tn̄ læsus sim) nec tibi, nec huic Clitiphoni, nec est æquum.i.iustum vos increpare, siue dare vitio mihi id, quod facio, vel non æquū vos facere mihi quod facio mihi. S. Ch abijt.i.discessit, relinquēs omnia sua bona sorori tuæ, vellem rogasse.i interrogasse eum s. Clit. quid velles rogasse. S. Vellem interrogasse eum, vnde.i à quo, peterem mihi cibū.i. quis mihi esset cibum suppeditaturus, cum tu solus habeas victum & vestitum & tectum apud sororem, ita.i.eo modo dando omnia sorori alienauit nos.i. me tibi hoc est à te, nam non reliquit vnde posses me sustentare, iam intelligo me esse alienatū sup. vel translatum ad sororem, quę olim bonorum ita est heres effecta, nam serui alienabantur, sicut & res ceteræ. C L. Adeon'.i.est ne verū, rem adeo redisse.i.rem & fortunam meam reductam esse in eum statum, vt ò Syr. etiam periculum famei pro famis sit mihi. Antiqui declinabant fames et secundū quintam inflexionem, nos autem fame is secundum tertiam. Insuper vetustissimi genitiuum singularem quintæ interdū terminabāt in es, vt Virg. Libra dies somniq; pares. dies pro diei posuit Virg. interdum in e, vt facies, genitiuo facies facie, vel facie, item & faciei. Cæs. enim in lib. de analogia, huius diei, & huius speciei dicendū putat. Posset tn̄ hic esse ablatiuus tertiæ ita astruendo vt periculū sit mihi fame.i.per famem, vel de fame, seu esurie & inedia. S. Modo.i.dummodo, liceat.i.permittatur, nos viuere.i.quod nos viuamus, est spes.i.remanet aliqua expectatio. C L. Quæ spes est reliqua. S. Spes est nos esse satis esurituros.i.ꝙ nos esse satis esuriemus. C L. Irrides in tanta re, neq, adiuuas me quidquam.i. in aliquo, seu aliquantulū consilij.i.per consilium? S. Immo.i.sed, & nunc sum ibi tanquam paratus te adiuuare, & vsque.i.assidue, dudum.i.paulo ante, egi id.i.effeci vt te iuuarem consilio, dum.i.quandiu, pater loquitur.i.facit sermonem tecum, & quantum ego possum intelligere, deinde interrupit sermonem Cl. dicens. C L. Quiduis dicere.s.quia dixisti ꝙ quantū potes intelligere. S. Perficit quod dicere inceperat, pater non abierit.i nō absens erit, longius.i.diutius, vel minus longe, q.d. pater qui simulauit se abscedere, & relinquere proximis sua omnia nō erit absens diu. hæc enim fictio est vt depellaris à domo paterna. C L. Ergo si nō vere pater discesserit, quid est propter quod id facit.s. S. Sic est.i.ita se res habet, vt sum dicturus, arbitror te non esse filium sup. horum.i. Chremetis & Sostratæ. C L. O Syre quid.i.cur dicis sup. istud satin'.i.satis ne, es sanus.i.mentis compos? S. Ego dicam id, quod est mihi in mente, tu dijudica.i.reuolue apud te, & cōsidera an verum sit quod dicam, dum.i.quandiu fuisti solus.i.vnicus, istis.i.patri & matri, dum.i.quandiu nulla alia fuit delectacio illis, quæ delectatio esset propior.i.propinquior q̄ delectatio quam de te capiebāt indulgebant, & faciles erant tibi promittentes multa quæ volebas, dabant.i.dona faciebant tibi, nunc postquam filia est inuenta, vera causa.i.occasio est inuenta, qua videlicet causa expellerēt, id est eijcerent te. C L. Id, quod dicis est verisimile.i. probabile & imaginem quandam habet veritatis. S. an putas illum patrē esse iratum tibi hoc peccatum hoc, videlicet ꝙ Bacchidem scimus te amare? C L. non arbitror eum esse ob id iratum. S. nunc specta.i considera, animaduerte aliud. omnes matres solent esse adiutrices filijs suis in peccato.i.cum filij errauerunt. ipsæ inquā matres solent esse auxilio.i.solent præbere auxilium filijs in iniuria paterna.i.qn̄ pater est iniuriosus, & non cum æquitate agit in filios, id nō fit.i. nunc tu vides ꝙ mater nō est tibi adiutrix. C L. dicis verum, prius aūt dicebat eum dixisse aliquid verisimile. O' Syre ergo cum ita expellar, quid faciam. S. quære ex illis, id est percontare ab illis parentibus istam suspitionem.i. istam opinionem, quæ turbat tuam mentem, videlicet an sis eorum filius, nec ne profer palam.i.dic illis plane rem totam vt est.i.tu aut suspitionem, & quare adductus sis in eam opinionem, si non est. verum.i. si falso suspicaris te non esse filium eorū, cito adduces ambos parentes ad misericordiam.i.vt misereantur tui, aut si est verum te non esse eorum filium, scibis, pro scies, antique, cuius sis filius s. eorum relatu. C L. suades.i.consulis recte faciam quod suades. S. hoc venit mihi in mentem, satis rectè cōmendat suam inuentionem, nanq; adolescens, id est iuuenis, inquam.i. quantū, minima spe erit situs.i.collocatus, cōstitutus. nam hic antiquitus situs, ta, tum.i.situatus, ta, tum.i.tantū facillime conficies pacem patris i. inibis pacem cum patre, in suas leges.i. secundū eas leges & conditiones quas dare patri volueris in ea pace ineunda. nam cū pax inter aliquos conficitur, lex aliqua, aut conditio in ea facienda solet allegari.i.adhiberi, sensus ergo illius orationis est, Filius componet pacem cum patre pro suo arbitrio, & secundum eas leges, aut conditiones pacis, quas voluerit. Etiā haud.i.non scio, an uc.s. vterum ipse Chr. discedens, & patriam relinquens ducat vxorem secum s. Sostratā. At.i.sed nihil gratiæ.i.iucunditatis. erit Syro.s. mihi.i.cu Clitipho ita tibi parentes reconciliabis, vt dico ego aūt nihil sum gratiæ apud illos habiturus. hoc est nullo modo illis potero gratus esse aut.i sed quid hoc est? vox hæc timentis est, q.d. quid video senex.s. Chremes exit foras. ego fugio. miror eum senem non iussisse illico me arripi.i. celeriter comprehendi, ob hoc factum.i. propter id, quod factum est, nunc pergam hinc ad Menedemum paro.i.dispono, vel comparo, vel propono mihi eum precatorem.i.deprecatorem pro me & intercessorem, nihil fidei habeo seni nostro.i.patri tuo hoc est nullatenus confido Chremeti, vel non credo satis illum quidquid dicat.

ARgumentum} Chremes grauiter terret filium, estq; hoc summum periculū Clitiphonis. Deinde Syrus nouo consilio catastrophen machinatur. {Ita ne tandem} Ea principio apparet iram Chremetis indicasse Menedemū. {Volgo id faciunt} Purgatio ab exemplo. {Quidquid ego} Accusat filium & reddit rationem facti sui Chremes. {Vbi eius decuit} Pulchra traductio in pronominibus. {Scelestus quantas} Accusat seipsum Syrus. {Herus licet ne} Conatur Syrus in se transferre culpā vt liberet Clitiphonem. {Nec tu aram} Locus explicatur à Cœlio lib.3.cap.31. {Nos esuri} Risus ab inexpectato, non habebat.n. aliud quod subito responderet Syrus, & illud in primis augebat. {Non esse} h d. quasi ex animi sententia vt amplius commoueat adolescentem, & attende callidum consiliū, rem ad deprecationē & misericordiam perducere cogitauit. {Postquam est inuenta} Coniectura à signo & tempore expellunt inuenta filia, ergo non amant. {An tu ob peccatum} Confirmatio à remotione, nam si non ob peccatum relinquitur, vt ob inuentam filiam sic iratus. {Nunc aliud} Argumentum à persona, mater non auxiliatur, nō est ergo mater. {Sat rectè} Secum approbat consilium. {In leges suas} In suū arbitrium. Translatum est à pactionibus bellicis, quæ certis legibus & conditionibus inter partes transiguntur. LATO.

ITa ne tandem quæso, &c} Proteruos adolescentes castigandos, ac acriter proposito damno terrendos esse, vt ad officium reuertantur, monet hæc scena. Libere nanq; adolescentum cupiditates longius euagantur, ad omne scelus impellente appetitum, præcipites, nisi ratione reuocentur. Itaq; pater non aliter q̄ equorum domitor, immo multo magis filium luxu diffluentem, tanquam in gyrū rationis flectere debes, vt rei domesticæ ac publicæ vsui honoriq; esse possit. Cic. in 1. Off loquens de temperantia, sic ait: Efficiendū est, vt appetitus rationi obediant, eamq; neq; præcurrāt, ne propter pigritiam, aut ignauiā deserant, sintq; tranquilli, ac perturbatione animi careant, ex quo elucebit omnis constantia, omnisq; moderatio. Nam qui appetitus largius euagantur, & tanquam exultantes cupiendo, siue fugiendo, non satis à ratione continentur, hi sine dubio finem & modum transeunt. Relinquunt enim & abijciunt obedientiā, nec rationi parent, cui sunt subiecti lege naturæ. Plato in 4. de Rep. sic ait: Educatio bonaque institutio, ingenia quoque bona efficit. Et in 1. de Leg. inquit: Assero eos qui in præstantes viros aliquando euasuri sunt, ab ineunte statim pueritia oportere, idipsum tam ludendo, quam studendo in singulis ipsis conuenientibus. PETR. MARA.

ITa ne tribrachys. In secundo autē versu trochæus loco est quinto. In 7. Hic aduerb. à superiore eliditur versu. In 13. Qui corripitur sequente vocali, nō elidetur, & Eis monosyll. In 21. verbum Est, quod in præcedente versu est post Ista huc reponendum post Amencia, & vterq; versus pulchre constabit. In 24. varia lectio est Quidam legunt Nec tibi nec huic, vt sint duo trochęi initio. Alij legunt, Nec tibi, nec tibi ..., vt & filiū, & Syrū monstret. Verū quia iratus fuit, vix credo eum dignatum GLAR.

cum

cum filio loqui, cum tam Syro non filio loqueretur. Quin potius per pronomen Huic filium, sed contemptim nominatiuum. Videntur autem verba abeuntis ac secum quædã velut submurmurantis. In 26. d, eliditur in Quid, nisi pæana secundũ loco 5. constituamus. {Ita nos abalienauit, tibi iam esse ad furorem intellego} Hæc nunc sequentia sunt iambici tetr. acat. indubitata quidem ad 18. vsque. In 3. versu proceleusmaticus est loco primo. In 7. versu d, eliditur in Quid istuc Syr. nisi in 7. loco bacchium ponamus. In 8. post, In mentem, quidam intelligunt verbũ Venit, alij legunt, In mentem est. Vetustus lib. habet, In mentem est. Verum hæc nihil ad carmen. 15. in lib. Aldi corrupte legitur. Similiter & 16. Faciam. n. ad sequentem ponendum est versum, Suspicionem secundum naturam corripiunt. Denique Ioan. ex Prisc. Isthac legendum censet. Quod si est verum, oportebit Ex eis, non Ea illis legere, vt ita legantur versus.

Solent esse, id non fit. C. L. verũ dicis. quid ergo nunc Syre
Faciam? S. suspicionem isthanc ex eis quære, rem profer palã.

Et Eis monosyll. est. In 18. si Cuius dissyll. fuerit, erit iambicus tetr. cat. vt præcedentes. Sin monosyll. erit troch. tetr. cat. quales Doct. tres seq. iudicauit. Verum in præpositionem, quæ in 19. est versu plerisq; in libris ipse posuit ad finem versus 18. alioqui versus erit iambicus vt priores 20. haud dubie erit troch. in quo quidam adiecerant verbum Poni ad Patris quod in vetere lib. non erat. Sed Lant. Val. etiam quidam cod. lib. j. elegan. pro Facilime habebant Maxime. Verum id ad carminis rationem nihil refert. a 1. est iambicus tetr. acat. nisi Scio sit monosyll. ac totum elidatur. quod Doct. fortassis visum est, qui iudicauit eum trochaicum vt præcedentem. Tres vero vltimos idem iambicos tetr. cat. existimauit, quos ego catal. puto. Ceterum antepenult. initio d, in Quid, elidit, & quinto loco proceleusmaticum habet. post Fugio aũt quidam lib. legunt Ob hoc, aut verus. quidam Adhuc. vt Aldi, ac Frobenij. Nihil vero de sensu. Sanè ego perturbatum seruum. secum hæc reputantem puto, ac velut interrogantem, Adhuc factum quid est? Et pronomen Eum, in penultimi versus fine ponendum, non initio vltimi. Tres igitur hosce versus ita legendos censeo.

Quid aũt hoc? senex exit foras, ego fugio, adhuc factũ q̃d est?
Miror non iussisse illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro, seni nostro habeo fidei nihil:

Lector sequatur, quod volet. Itaq; omnes hosce versus iambicos tetr. acat. excepto 20. iudicamus, de quo tamen, quando tam varie legitur, lectorem antiqua consulere exemplaria velim, si forte in aliorum collegiũ reduci queat. Ioan. in his silet, nisi quod Boni adscitium esse, & minima legendum, admonet.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chremes filij occasione vxorem obiurgat, & mordacibus dictis impetit, salibusq; non illepidis, & maternum animum in hac scena ab oculos ponit Terentius.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena exprimitur, quasi imago dissidij inter virum & vxorem, qui & natura morosi sunt, ac difficiles, Chremes enim Sostratam vxorem mordacibus impetit obiurgatiunculis, & salibus haud illepidis, in cuius mores filij occasione inuehitur.

Eiusdem rationis, vno admixto Dimetro.

SOSTRATA, CHREMES.

PROFECTO, *nisi caues tu homo, aliquid*
gnato conficies mali:
Idq; adeo miror, qui tam ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem mi vir. C. oh, pergin' mulier esse? vllam ne ego
Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduorsatrix fueris Sostrata? at
Si rogitem iam, quid est quod peccem, an quam ob rem id faciam, nescias.
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego nescio?
C. Immo scis potius, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.
S. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta postules.
C. Non postulo: iam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen.
S. Facies? C. verum. S. non vides, quantum mali ex ea re excites?
Subditum se suspicatur. C. ain' tu? subditum? S. certe inquam mi vir. C. confitere tu
Tuum non esse. S. au, obsecro istuc nostris inimicis siet.
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
C. Quid metuis? ne non, cum velis, conuincas esse illum tuum?
S. Quod filia est inuenta? C. non, sed, quod magis credendum siet,
Quod est consimilis moribus,
Facile conuinces ex te natum: nam tui similis est probe:
Nam illi nihil vitij est relictum, quin id itidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur, quàm seuerus. rem cũ videas, censeas.

PROFECTO, nisi caues} In hac scena continetur imago quædam dissidij inter virum & vxorem, qui natura morosi atq; difficiles sunt. {Tu homo,} Cum contemptu & stomacho pronunciandum. {Ineptum quidquam} Bene ineptum, nam ineptum est quod à quouis reprehenditur. {Venire in mentem} Venire in mentem veteres nõ recordationis causa tantum, sed etiam recogitationis cõsiderationisq; posuerunt. {Quod peccem,} Notat mulierum imprudentiam & imperitiam, quę vt plurimum ignorant quæ praua aut recta sunt. {Tam confidenter} Rectè confidenter. nam confidentia sæpius in malam: Fiducia vero in bonam partem accipitur. Alibi, O ingentem confidentiam. {Nescio?} Sic lege vt intelligas contrarium. {De re tanta,} Scilicet in periculo filij. {Subditum se} i. suppositum. Iuuen. Transeo suppositos. {Ain' tu?} Pro ais ne, & est percontatiuum verbum. {Inimicis fiet} Hæc imprecatio sic vsurpatur ab Ouid. vt illius propria sit. {Conuinces} Verbum indicij est. {Tui similis} Nam plerunq; filij cõsimiles sunt parentũ moribus. {Quàm seuerus,} Nam facie ipsa videtur quandam probitatem ostendere, re vero, alius est. IOAN. CAL.

PRofecto, &c.} Hic exprimitur quasi imago dissidij inter virum & vxorem, qui natura morosi sunt, ac difficiles. S. homo, per contemptum & cum stomacho est pronunciandũ, non est dignata hiscere, ò vir vel coniux, profecto nisi tu caues. i. prouides, cõficies. i. procurabis, comparabis aliquid mali gnato. i. filio. s. Clitiphoni, & adeo, id est valde miror quo modo ò mi vir. i. ò mi coniux, nunc redit ad lenitatẽ discedente paulatim indignatione, quidquam. i. aliquid, tam ineptum. i. ab omnibus improbatum potuerit venire in mentem tibi. i. occurrere tuæ voluntati faciendum. C. oh, interiectio indignantis, & ridentis, pergin'. i. persequeris ne esse mulier. i. mulieris partes exercere, & officium, quæ semper vult loqui, & marito repugnare, ne. i. certe, nullam rem volui vnquam in vita mea, quin. i. quòd non, tu Sostrata fueris aduersatrix. i. contraria mihi in ea re, quam volebam, &. i. sed, si iam. i. nunc, rogitem. i. interrogem te quid est, quod. i. in quo, peccem. i. errem, aut quamobrem. i. quare, faciam id. i. ita sim acerbus filio nescias respondere. s. ò stulta. i. imprudens, in qua re nũc restas. i. resistis, repugnas mihi tam confidenter. i. tam audacter & temere, nam fiducia sæpius in bonum capitur, confidentia autem in malum. S. nescio, sic legendum est, vt contrarium intelligatur. C. immo. i. sed potius scis, quidem. i. certe, quàm. i. quantum eadem oratio redeat ad integrum. i. potius scis sæpius easdem orationes inculcare, ac petere, vt more muliebri semper habeas verba in ore, ac semper loquaris, cum enim idem sermo reperitur iterum ad integrum redit, nam reintegratur quod prius prolatum erat, propterea tunc eadem oratio redire ad integrum dicitur. S. oh, indignantis est, tu es iniquus, id est nõ æquitatis rationem habens, qui postules, id est velis me tacere de tanta re. s. de periculo filij. C. nõ postulo, id est non peto vt taceas, iam loquere quantum voles, nihilominus tantum ego faciam hoc quod institui. S. facies, indignabunda repetijt verbum. C. verum, id est sed faciã, vel verum, id est certe faciã, vel si esset nomen, ita intelligeretur. Verum dico sup. vel verum erit quòd faciam institutum. S. non vides, id est non consideras quantum mali excites. i. moueas ex ea re, quam moliris illum abducendo simulate, ipse filius suspicatur, idest putat se esse subditum. i. non verum filium, sed tantum suppositum, seu subdititium, vt faciunt mulieres, quæ parere non GVID.

possunt,& vt placeant maritis,se grauidas fingunt, & aliquarum inopum mulierum filios supponunt, ac pro suis edunt. Iuuen. Transeo suppositos,&c. C. suspicatur inquam se subditum,ain' tu.i.dicis ne? S. ò mi vir.i.coniux,certe inquam.i.dico quod suspicatur se subditum. C. confiteri, id est dic eum non esse tuum filium.s. S. ah,interiectio dolentis,obsecro te, modus blandientis & misericordiam mouentis,istud,s.negare proprium filium sit inimicis nostris,imprecatio est, q.d hoc malum apud nos non habeat locum,sed transferatur potius ad inimicos, quibus ab inimicis omnia mala desiderantur, ne.i.vtrum confitear eum non esse filium meum,qui sit meus filius. C. Quid metuis,id est quid times confiteri eum non esse filium? metuis inquam ne non.i.q non conuincas,id est possis probare illum esse tuum filium cũ velis? S. vis supp,me non metuere confiteri eum non esse filium, eo quòd filia est inuenta, & ita sine herede non sim futura. C. non.i.non eam ob rem dico,sed dico quo,i.vt id.s.eum esse tuum, sit magis credendum eo quòd ipse est consimilis, id est cõueniens tuis moribus,facile conuinces eum esse natum ex te,nam ipse est similis tui probe.i.recte, dicimus similis tui cum genitiuo, cum morum similitudinem,aut doctrinæ ostendimus, sed dicemus similis tibi cum datiuo cum qualitatem similem ostendere laboramus,nam nihil vitij.i.mali moris est relictum à parente illi, quin .i.quòd nõ itidem.i.similiter sit tibi,tum.i.deinde, præterea, id est præter ea,quæ dicta sunt,nulla mulier pareretur filium talem.i.eiusdem morum nisi tu. Sed ipse Clitipho egreditur.i.exit, quàm.i. quantum seuerus i.præ se ferens probitatem, & morum grauitatem,cum videas rem.i.rei veritatem cognoscas,censeas.i.tunc indices de eius moribus,quales sint,nã longe alius est re ipsa quàm vultu præ se ferat,nam frontis nulla fides.

LATO. Argumentum} Impulsa querela filij Sostrata expostulat cum marito & ab illo confutatur. {Mulier} Ad vituperationem, {Redeat ad integrum} .i.in excusandis peccatis repetatur,& est exprobatio inscitiæ. {Subditũ se suspicatur} Propositum accusationis, est autẽ subditus qui pro vero subiectus est. {Quid metuis ironica reprehensio qua perstringit vxorem. {Seuerus}.i.probus. {Rem}.i.veritatem, vt sit sensus, vultu præ se fert modestiam,sed re aliud præstat.

PETR. MARS. Profecto nisi,&c.} Quales sunt parentes, tales plerunq; filios esse, docet hæc scena. Quapropter cum filijs opera datur,ab omni ebrietate ac luxu cauendum est, ne id vitium nati referant. Plaut.in 6.de Leg.loquens de filiorum procreatione,sic ait: Iccirco ebrius tanquam mente captus,ad ferendum est inutilis. Nempe verisimile est, cum fretus inæquales, instabiles, obliquos tam membris, quàm moribus procreare. Quapropter per totam quidem vitam,& maximè quandiu generationi vacat, abstinebit quisque,cauebitq; ne faciat,vel quæ suapte natura morbos inducant,vel quæ ad petulantiam iniuriamq; deducant. Hæc enim in animos & corpora nascentium necessario translata illic imprimuntur, peioresq; nascuntur. Sed præcipue die illo ac nocte ab illis abstinendum est. {Immo scis potius}.i.intelligis quid dicere velim,ante quam sit finis verborum meorum.

GLAR. Nouem primi versus sunt iambici tetr. acatal. In 2.versu Id à superiore versu eliditur. In 3. vel Oh extra metrũ est,vt Hem sæpe alibi,vel Mi vocatiuus corripitur, vt in 21 huius scenæ versu. Quanquam alibi semper producitur. Sed potest fortassis anceps esse vt Mihi, Tibi, Sibi, Fortassis & Oh corripi potest. Vt versu statim 8.huius scenę. In 4.versu creticus est loco tertio,contracta Ea in vnam syllabam. In 5.post verbum Peccem quidam apponunt aduerb. Hic, quod nec vetustus nec Aldi lib. habebant. Ergo si omittatur, & d,in Quid elidatur, non est opus At à superioribus elidere, quod vtique oportebit, si aut Hic legatur, aut d, non elidatur, In 7.prima vocalis à superiore versu eliditur. & aduerb. Quidem post verbum Redeat ponendum,& bene habebit versus Doct. Immo diuidendum existimauit, & tollendum eadem. In quorum priore consentio, in posteriore nequaquam.

S. Facies. C. verum. S. non vides quantum mali ex ea re excites?

Trochaici hic sunt duo tetr cat. At posterior ita legendus est.

Subditum se suspicatur. C. ain' tu S. certe inquam mi vir.

Vt subditum semel duntaxat legatur.Nec bis legisse videtur Calphur. & Mi videtur correptum vt diximus. Non est autem octonarius hypercat. vt quidam perperam indicarunt. Neq; sequens denarius cat.vt ijdem male annotarunt,sed sunt duo trimetri trochaici catal.Nam filium quidam expungere,& nostis,vt carmen tetrametrum facerent catal sed frustra,cum neutrum expungendum esset. Nos itaq; sic legendos putamus.

C. Confitere tuum non esse filium. S. ah,
Obsecro te, istuc nostris inimicis fiet.

Vt obsecro sit dactylus. Sequentes inde tres versus sunt iambici tetr.catal. In quorum primo Meum est monosyll. nisi creticum tertio loco ponamus. In secundo punctum interrogatiuum post Quid ponendum, & versus ita legendus.

C. Quid? metuis,ne non,cum velis conuincas esse illũ tuum.

Et esse ponatur post verbum conuincas. In tertio vel Mage legendum,vel s,in Magis eliditur. Quartus versus est dimeter iambicus,in quo quidam initio legũt Id quod,vt d,elidatur in Quod. Quatuor vltimi sunt trochaici tetr.catal. In quorum primo,vel Tui monosyl.est,vel creticus loco quinto. In vltimo vel d,in Sed eliditur,vel bacchius est loco primo,nisi iambicum dicamus.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Clitipho cũ matre colloquens suos sibi parentes cõmonstrari cupit, qua oratione hãc admodũ reddit solicitã. Chremes cõtumeliose filiũ obiurgat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena Clitipho matrem adhuc solicitiorem reddit cũ eam petat obnixe, vt sibi parentes cõmonstret. Ex qua re profecto facilius ad tranquillitatem omniũ rerum peruenitur. Sostrata Clitiphonem suũ Chremetisq; esse cõfirmat. Chremes ipsum contumeliose obiurgat,trepidũ pudentemq; vel matre corã reddit. Additio pro declaratione dicti Chremetis. Gerro,id est nugator,iners,ignauus,dãnosus,hoc postremo posuit,quod ipsum magis vrget, vtpote decẽ minæ Bacchidi datæ, per Syri dolũ extorte.

Trochaici Octonarij Catalectici.

CLITIPHO, SOSTRATA, CREMES.

SI vnquam vllum fuit tempus mater,cum ego voluptati tibi
Fuerim,dictus filius tuus tua voluntate, obsecro
Eius vt memineris, atque inopis nunc te misereseas mei?
Quid peto, & volo, parentes meos vt commonstres mihi.
S. Obsecro mi gnate, ne istuc in animum induas tuum.
Alienum esse te. CL. sum. S. miseram me,hoccine quæsisti obsecro?
Ita mihi,atque huic sis superstes, vt ex me, atque hoc natus es:
Et caue posthac, si me amas, vnquam istuc verbum ex te audiam. CH. at
Ego, si me metuis,mores caue in te esse istos sentiam.
CL. Quos? CH. si scire vis ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo,damnosus,crede,& nostrum te esse credito.
CL. Non sunt hæc iam dicta parentis. CH. non, si ex capite sis meo
Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea caussa magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
S. Dij istæc. CH. nescio Deos: ego, quod potero enitar sedulo.
Quæris id,quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
Quo modo obsequare, & serues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piget. CL. eheu quàm ego nunc totus displiceo mihi,
Quam pudet neque, quod principium incipiam ad placandum, scio.

IOAN. CAL. SI vnquam vllum fuit tempus} Adhuc filius matrem sollicitam reddit,dum petit vt parentes commonstret,& ex hoc facilius peruenitur ad tranquillitatem omnium rerum. {Tua voluntas,} Quasi innuit illa de industria illum voluisse

luisse appellari filium. } Quod peto, & volo, } Peto, inquit, quasi precario, nam proprie aliquid precario petere dicimur. } Obsecro te mi gnate, } Verba proprie matris desperatæ. } Sum } Hæc voa simplex terribiliter pronunciat. } Huic sis superstes } Mos iurandi antiquus parentum. & bene inducitur mater minor patre & quæ adiutrix sit in paterna iniuria filio } Si me amas, } Hæc verba, blandientis matris sunt, & quæ valde de filio sollicita sit. } Si me metuis, } Matri dat verba suauia, patri vero aspera. illa, inquit, si me amas, hic, si me metuis. } Gerro, iners, fraus } Hæc dicuntur in abiectissimum quenque & nullius precij hominem. } Gerro, } Hinc congerro, quod à gerra dicitur. nam gerræ, nugę sunt. alij dicunt à corrigendo deduci. Plaut. in Persa, Iam pol ille hic aderit, credo congerro meus. } Heluo, } Vorax. Catul. in Cæs. An parum heluatus est? } Ganeo, } Veteres ganeum, meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, quòd ipsa sit in terra. Hinc ganeo deducitur, qui meretrices sequitur } Damnosus } Rectè hoc postremum cum superioribus conuenit. } Parentis } .s. qui filium amet. } Non, si ex capite sis meo } Hęc ingenti clamore pronnncianda, & sic ostendit Chremes filiū non debere abijcere spem patris, etsi ab eo verba aspera audit. } Aiunt } Bene aiunt, de re fabulosa & ficta. } Deos nescio, } Modus loquendi præsertim iratorum. } Enitar } Ne infamis fiam. } Inuenerit } .i. acquisiuerit. Alibi, Labora inuenta mea cui dem bona. } Abducere } Aposiopesis honesta. noluit dicere meretricem, præsente matre.

GVID. SI vnquam, &c. } Hic filius magis reddit solicitam matrem poscens sibi parentes monstrari, quare facilius ad rerum omnium tranquillitatem peruenitur. CL. ò mater si vnquam vllum tempus fuit cū.i. in quo, ego dictus.i. appellatus filius tuus, tua voluntate.i. te volente me dici filium, veluti me supposueris fui tibi voluptati i. fui tibi lætitiæ & delectationi, cum audires me vocari filium tuū, obsecro vt.i. quòd memineris, id est recorderis eius temporis, atq; nunc te miserescat.i. te misereat, mei inopis.i. mei qui sum inops, & infelix, ac miser, habemus miseret miserebat, & miserescit miserescebat in eadē significatione, suntq; eiusdem naturæ, habemus etiam personale miseresco is. Virg. His lacrymis vitam damus, & miserescimus vltro. Vt.i. ita, quod demonstres mihi parentes meos, quod.s. demonstrare mihi parentes peto.i. precario posco, & volo.i. cupio. S. ò mi gnate obsecro, ne.i. quòd non inducas in tuum animum, id est non tibi persuadeas istud, videlicet esse alienum.i. suppositum, & non proprium filiū. CL. sum alienus. S. me miseram per exclamationem præ dolore dicitur, q.d. dico, vel verum est me miseram esse, quod dictum interiectionis vice fungitur, obsecro hoccine.i. vtrum hoc quæsisti, id est verum hoc inuenisti, excogitasti, seu somniasti, vt dici solet, vt mihi dolorem incuteres, vel quæsisti hoc.i. inuestigasti, & interrogasti hoc ab aliquibus, esses ne filius proprius, non suppositius, deinde confirmas eum esse filium modo iurandi antiquo parentum, ita.i. eo modo, sis superstes.i. superuiuens (vt ita dicam) mihi, atque huic patri, vt i sicut natus es ex me matre, atque hoc Chremete patre, & posthac.i. in posterum, caue, id est fuge (si me amas) ne sup. audiam vnquam ex te istud, verbum istud per contemptum dixit. Vbi animaduerte idem prorsus dici per hæc duo dicta, caue audiam, & caue ne audiam, vt idem dicitur per caue cadas, & caue ne cadas. CH. At.i. sed si metuis.i. times me, caue ne sup. ego sentiam, id est percipiam istos, q.d. perditos ac malos mores esse in te. CL. Quos? mores, scilicet dicis esse in me, seu me cauere ne sint in me. CH. Si vis scire illos mores, ego dicam, caue ne sis gerro.i. nugator, vt Ser. inquit, à gerendo. Vnde nugi gerulus dicimus, quod nugas gerit, vel vt Non. & Festus, à gerris, nā gerræ sunt nugę & ineptiæ & Cōtemptus sic dictæ, vt Fest. refert, quòd cum Athenienses Syracusas obsiderent, & crebro ceras poscerent irridentes Siculi gerras clamabant, quæ gerræ prius dicebantur, vt idem Festus ait, crates vimineæ. propter tamen illam irrisionem Siculorum factum est, vt gerræ pro nugis & contemptu dicantur. A gerro nomine fit compositum congerronis, vel, vt alij etiam dicunt, congerrius. quod significat eum, qui cū alio gerrone easdem exercet nugas, caue sis iners, id est ociosus, ignauus, sine arte, & industria viuendi, vt vult Seru. caue sis fraus, id est fraudolosus, siue fraudulentus, seu culpabilis. nam, vt inquit Vlp. fraus est ipsa noxa, id est culpa, & quasi quædam præparatio pœnæ. interdum etiam pro pœna capitur in iure, vt ait Ser. Item & fraus pro periculo poni inuenitur, vt erit illa res fraudi.i. periculo. hæc Ser. ponitur autem hic fraus pro fraudoloso, vt alibi scelus pro scelerato, caue sis heluo, id est vorator insatiabilis, vt inquit Seru. seu immoderate bona sua cōsumens, vt inquit Festus: Inde heluor aris.i. effundere bona sua luxuriose ac immoderate, caue sis ganeo, id est lasciuue meretricū secutor, ac frequentator. nam ganeum ganei, vt inquit Festus, antiqui dixerunt locum abditum, ac velut sub terra, propterea meretricum tabernam ipsi antiqui ganeum vocarunt, quod in terra sit abdita vnde, vt ait Non. ganeones dicti sunt à ganeis, sicut popinones à popinis, quæ sunt loca violēta, ac libidini apta, caue sis damnosus, id est damni quidquam tuis parentibus afferens, vt iam fecisti extorquendo à me per seruum decem minas Bacchi, Crede meis præceptis.s. & credito te esse nostrum filium.s. q.d. tantisper te meum dici volo dū quod te dignū est facias, & meis præceptis te accommodes. CL. Hæc.i. talia verba, non sunt dicta parentis, id est non solent procedere à vero patre, q.d. male tuis verbis ostendis te esse mihi patrem, nam verus pater nunquam tales infert contumelias filio. CH. O Clitipho ego non magis patiar me fieri infamem, id est infamatum. ignominiosum, malæ famæ, tuis flagitijs, id est propter tua scelera flagitione digna, ea causa, id est propter eam causa, quia sis filius meus, etiam si natus sis ex meo capite. Item.i. similiter, vt.i. sicut, aiunt.s. Poetæ, Mineruam.i. Palladem esse natam ex Ioue.i. ex capite Iouis. Minerua dicitur dea ingenij, & artium inuentrix. Item ponitur pro ipso ingenio, & aliquando pro natura. S. Dij prohibeant, id est impediant istæc, videlicet quo minus fias infamis propter filij flagitia. CH. Nescio Deos modus loquendi iratorum præcipue, qui Dei cogitationem non habent, ego enitor, id est conabor, sedulo.i. instanter, vehementer, attente. ne fiam infamis, quod.i. eniti sedulo, potero facere supp. vel quoad, id est inquantum potero tu quæris id, quod habes, videlicet parentis pro parentes, non quæris id, quod abest tibi, videlicet quo modo obsequare, id est complaceas patri, & non quæris, vt.i. qualiter, serues id boni.s. quod pater tuus, scilicet ego, inuenerit.i. acquisierit, labore i. sudore corporis sui, non erubuisti sup. adducere mihi Bacchis.s. sed tacuit coram matre, ante oculos, id est ante conspectum meum, per fallacias.i. per astutias ducendo eum esse amicam Cliniæ. & fecit aposiopesin propter id, quod subdit, pudet me.i pudore afficior, dicere verbum, id est vocabulum turpe, vtputa te adduxisse meretricem, vel aliquid tale, hac præsente, id est in præsentia matris, tuæ, at.i. sed nullo modo te piguit.i. non fuit tibi molestum, siue non dubitasti facere id, quod turpe fuit. CL. Heu, interiectio dolentis quàm.i. quantum, ego nunc totus displiceo mihi? quàm.i. quantum, me pudet id fecisse, neque scio quod principium incipiam ad placandam, id est leniendum, mitigandum patrem.

LATO. ARgumentum } Commouet Clitipho matrem, & à patre acriter obiurgatur, quæ res pertinet ad promouendam catastrophem. } Dictus fili } παῖδος à pietate. } In opis } Miseri & abdicati. } Ita mihi, } Confirmatio more iurandi veterum. } Et caue } Interminato. } At ego, } Obiurgatio. } Non si ex capite } Hyperbolica comparatio ad augmentum confirmationis. } Dij istæc } Abominatio. } Quæris id, quod } Commutatio ad acrimoniam & vetustatem. } Nō mihi } Aposiopesis, subaudi scortum. } At te illud } Amplificatio à minori, id est me pudet dicere, at te non puduit facere.

PETR. MARS. SI vnquam, &c. } Increpationes paternas necessarias, ac filijs luxum diffluentibus vtiles esse ad mutandum vitæ institutū, exemplo huius scenis ac lasciui adolescentis, docet hæc scena. Adolescens enim inter æstus affectuum fluctuat, & nisi reprimatur, omnem modum excedit, icciro castigandi sunt adolescentes. Vnde dicitur: Qui parcit virgæ, filium suum odit. Hor. in Ser. patris diligentiam in sua institutione his versibus celebrauit. Ipse mihi custos incorruptissimus, omnes Circum doctores aderat, quid multa? (Qui primus virtutis honor) seruauit ab omni. Non solum facto, verum opprobrio quoq; turpi. } Dicam, gerro, &c. } Gerro dicitur nugator ineptus, & denique Gerro nullius precij. Heluo, auct. Pomp. dictus est, immoderate bona sua consumens. Cic. in Orat. pro Sext. sic ait: Meipsum vt contēpsit helluo patris. Nam quid ego id patrimonij dicam. Et in Orat. pro lege Ag. Videtis nunc vt impurus heluo turbet temp. Et in 2. Phil. Ille heluo illa belua dissipauit. Gell. lib. 7. Pleraq; id genus quę isti heluones conquirunt.

GLAR. TRochaici sunt omnes tetr. cat. In quorū primo Fuit monosyll. nisi creticum loco secondo constituamus. In 2. Tuus & Tua monosyll. nisi locò quarto creticum, & quinto amphibr. esse malimus. Ita in 3. Eius monosyll. vel creticus loco primo, & ris, in Memineris longa quia temporis futuri. In 4. versu trochæi duo initio, deinde dactylus. In 7. Mihi dissyll, & loco quarto dactylus. Præterea Me corripitur non eliditur. In 8. vel e, in Caue corripitur, vel creticus est loco primo. Item in Me correptio est, non elisio. In 9. At à superiore versu eliditur. In 12. post verbum Hæc quidam lib. legunt. Iam quod non habent veteres lib. alioqui erat iambicū futurū quod est vere troch. In 14. Fieri prima longa, vt sæpe alibi. In 15. versu puto verbum Enitar ab aliquo, qui locum exponere voluerit. marginibus appositum, ac deinde alijs ansam infarciendi dedisse, cum iracundia

ſenis omiſſum videri poſſit. Certe carmen optime conſtabit ſi omittatur. Nec ſenſus deſiderat. Præterea deos monoſyll. niſi tertio loco ſit creticus. In 17. videtur d, elidi in Quod, etiam nulla ſequente vocali, niſi antibacchium, pedem bacchio & cretico in temporius æqualem loco quinto conſtituamus. In antepenult. verſu legendum Id, vt habet vetuſtus lib. non Illud, quod in lib. erat Aldinn, ſed perperam.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Menedemi interuentu poſt turbationes tranquilla fiunt omnia, volenti datur Clitiphoni vxor, Archonidis filia, & Syro a Chremete ignoſcitur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac vltima ſcena, interuentu Menedemi grata pax poſt tantas turbationes conciliatur, ita vt omnia ad tranquillitatem tandem ad iucundam compoſitionem redigantur, quemadmodum Comœdiæ finis expoſtulat. Proinde Clitiphoni quoque ſibito Archonidis filia collocatur. Poſtremo Syrus ab hero veniam adipiſcitur.

Trochaici Tetrametri, Iambici quibuſdam admixtis.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

ENIMVERO Chremes nimi' grauiter cruciat adoleſcentulum,
Nimi'q; inhumane. exeo ergo, vt pacem conciliem. optume.
Ipſos video. CH. *ehem, Menedeme cur non accerſi iubes*
Filiam, & quod dotis dixi, firmas? S. *mi vir, te obſecro*
Ne facias. CL. *pater obſecro vt mi ignoſcas.* M. *da veniam Chreme:*
* exoret — *Sine te * exorem.* CH. *egon' mea bona vt dem Bacchidi dono ſciens?*
Non faciam. M. *at id nos non ſinemus.* CL. *ſi me viuom vis pater,*
* Chremes — *Ignoſce.* S. *age * Chreme mi.* M. *age quæſo, ne tam obfirma te Chreme.*
CH. *Quid iſtuc? video non licere, vt cœperam, hoc pertendere.*
M. *Facis, vt te decet.* CH. *ea lege hoc adeo faciam, ſi faciat id,*
Quod ego hunc æquom cenſeo. CL. *pater, omnia faciam: impera.*
CH. *Vxorem vt ducas.* CL. *pater.* CH. *nihil audio.* M. *ad me recipio.*
Faciet. CH. *nil etiam audio ipſum.* CL. *perij.* S. *an dubitas Clitipho?*
CH. *Immo vtrũ vult?* M. *faciet omnia.* S. *hæc, dum incipias, grauia ſunt,*
Dumque ignores: vbi cognoris, facilia. CL. *faciam pater.*
S. *Nate mi ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,*
Filiam Phanocratæ noſtri. CL. *rufam ne illam virginem,*
Cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater.
CH. *Eia, vt elegans eſt, credas animum ibi eſſe?* S. *aliã dabo.*
CL. *Quid iſtuc? quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo propemodum,*
Quam volo. S. *nunc laudo te gnate.* CL. *Archonidis filiam,*
S. *Perplacet.* CL. *pater hoc nunc reſtat.* CH. *quid?* CL. *Syro ignoſcas volo,*
Quæ mea cauſſa fecit. CH. *fiat. Vos valete, & plaudite.*

IOAN. CAL.

ENIMVERO Chremes} Interuenit perſona cuius gratia pax concilietur, ita vt omnia tranquilla ſint & compoſita, prout comœdiæ finis poſtulat. {Enimuero} Nonnunquam principium eſt aliquid per iram dicturi. {Accerſi} Bene accerſi, nã proprie accerſitur vxor, dum ad virum ducitur. {Ne facias} Hæc timebat ne oĩa bona illi traderet. {Obſecro} Nil ſignificantius. nam Orare, eſt placidos petere: Obſecrare vero, iratos rogare. {Sciẽs} Quod peius eſſet, quam ſi neſciret. {Rufam} Rufus color & ruber idem eſt. {Elegans} Hic ad formam refertur, ſed ſæpius ad orationem, & ad verba.

GVIA.

ENimuero Chremes, &c.} Hic interuenit perſona, cuius gratia pax conciliatur ita, vt omnia tranquilla ſint & compoſita prout comœdiæ finis poſtulat. M. Primo hoc loquitur Menedemus ſolus apud ſe. Enimuero.i.certe, Chremes cruciat.i.vexat verbis, ſcilicet contumelioſis nimis grauiter.i.nimis acerbe, adoleſcentulum videlicet Clitiphonem, & cruciat eũ nimis inhumane.i.crudeliter, ſeu ferociter. ergo cum ita ſit, exeo, id eſt egredior ad eos, vt conciliem.i.componam pacem. video ipſos optime.i.opportune. CH. Hem, interiectio percipientis eũ quem volebat. ò Menedeme cur non iubes filiam meam accerſi.i.aduocari, vt ſit tibi nurus accerſitur proprie vxor dum ad virum ducitur, & cur inquam non firmas, id eſt confirmas, ratificas (vt aiunt) id dotis.i.eam dotem, quam dixi.i.deſtinaui filiæ. S. Putat Soſtrata id, quod erat fictum eſſe verum, timebatque ne pater penitus exhæredaret filium omnia tribuens filiæ, ò mi vir obſecro te ne facias id, q.d. ne des omnia filiæ. CL. Pater obſecro vt ignoſcas mihi. M. O Chreme da veniam.i.parce illi, ſine.i.permitte, quòd exorem te, id eſt tibi perſuadeam vt ei ignoſcas. CH. Ne.i.vtrũ petis ſup. vt ego dem dono Bacchidi mea bona & quidem ſciens.i.non per imprudentiam, non faciam, id eſt non dabo ſciens illi bona. M. At.i. ſed non ſinemus.i.impediemus ne detur Bacchi. CL. Pater ignoſce ſi vis me viuum.i. ſi cupis vt viuam. S. O Chr. age.i.fac quod petitur, age ſit aduerb. hortantis, q.d. age ignoſce ei. M. O Chr. quæſo age.i. fac quod petitur, ſ. ignoſce illi, ne obfirma tam.i.tantum te.i.noli te tam obſtinatum oſtendere. ille enim dicitur ſe obfirmare in aliquo propoſito, qui obſtinate ac pertinaciter in illo perſeuerat tanquam immobilis truncus. CH. Quid iſtud eſt, q.d. quid hoc tibi vult, video non licere mihi pertendere.i. perficere hoc, vt.i.ſicut ceperam.i.inceperam, q.d. video me non poſſe perficere, ſeu pergere in propoſito, quod inſtitueram, & dicitur pertendere hoc quaſi tendere.i.progredi, procedere per hoc propoſitũ. M. facis vt te decet facere, id eſt vt tibi honeſtum eſt facere. CH. adeo.i.certe faciam hoc.i.mutabo conſilium, & illi ignoſcam, ea lege.i.ea conditione, ſi faciat id, quod ego cenſeo æquum eſſe.i.iuſtũ eſſe hunc Clit. facere ſup. CL. ò pater faciam omnia, impera.i.præcipue mihi obſecuturo. CH. cenſeo inquam vt ducas vxorem. CL. ò pater tantum, h. d. verbum non ſtatim volens dare reſponſum tanquam prius deliberaturus. CH. nihil audio ex eo bonæ reſponſionis. M. at.i.ſed, recipio in me.i.promitto, quòd dici ſolet, in conſcientia mea quòd ſup. faciet, id eſt vxorem ducet, hoc dicendi genere in me recipio ſæpius Cic. vtitur in ſuis epiſt. & præcipue commendaticius, vt cernere facile eſt, nemo enim negat recipere interdum ſumi pro promittere. CH. etiam, q.d. adhuc nihil.i.non audio ipſum, vel nihil audio ipſum reſpondentẽ. CL. perij.i.perditus ſum. S. an.i. verũ ò Clitipho dubitas.i.non audes ducere vxorem. CH. immo, id eſt ſed, verũ vult ducere vxorem petere debes. M. faciet omnia quæ imperabis. S. hæc.ſ. ſeparare ad nuptias, ducere vxorem, &c. ſunt grauia, id eſt moleſtia, difficilia dum i.quandiu incipias, & dum.i.quandiu ignores, id eſt ſis ignarus matrimonij, vbi.i. poſtquã cognoueris quid ſit, erunt hæc omnia facilia. CL. ò pater faciam, id eſt ducam vxorem. S. ò mi gnate, pol iurantis eſt, dabo tibi puellam lepidam, id eſt ſermone ſuauem, feſtiuam, quam tu facile ames, ſcilicet filiam Phanocratæ, noſtri, aut amici, aut vicini. CL. ne.i.verum, dabis illam virginem rufam, color rufus & ruber, vt in Gel. habetur, idem eſt, dabis illam virginem cæſiam, id eſt viridem, & talis coloris, qualis eſt color cœli. vnde Gel. atteſtante, cæſia dicitur ſpecies viridis coloris, quaſi cœlia, quòd talis ſit color cœli dabis virginem ore ſparſo, id eſt facie lata, vel etiam ipſo ore lato, id eſt habentem os ſparſum & latum, ſeu extentum, & naſo adunco.i. habentem naſum curuũ. ò pater non poſſum ducere eam, ſcilicet. CH. eia, hortantis aduerb. vt.i. quantum, vel qualiter ipſa eſt elegans, id eſt apta, formoſa commendat eam filio, vt amet eam. Elegans hic refertur ad formam, ſed ſæpius ad orationem & verba, credas animum eſſe, ibi.i.in ea puella, id eſt credas quòd habet animum & quidem prudentem, vel credas, id eſt reputes animũ tuum eſſe ibi.i.in amore eius, nam ſatis pulchra eſt quæ placet, & (vt dici vulgo ſolet) nulli ſunt amores deformes. S. dabo tibi aliam.

aliam. C L. quid istuc est sup. quòd tantopere laboratur ad eligendam mihi vnam quidem.i.certe, quando.i.quia, & quod dicunt, postquam vxor ducenda est, egomet.i.ego ipse habeo.i.scio, propemodum.i.ferè eam sup.quam volo ducere vxorem, & quæ est mihi cordi, & ex animi sententia. S. ô gnate nunc laudo te. C L. habeo inquã filiam archonidis i.illius vicini, quam.s.volo. S. perplacet.i.valde placet mihi, vt tu ducas illam. C L. ô pater hoc vnum.i.hoc solum restat, id est reliquum est Chr. Quid est quod restat. C L. volo quòd ignoscas Syro seruo.i. remittas illi ea sup. quæ fecit mea causa.i.propter me. C H. fiat.i.ignoscatur ei. Valete vos spectatores, & plaudite.i.manus iungite simul, sic Poetæ congratulantes, ego Calliopus.i.poetæ defensor, recensui, id est recognoui hanc comœdiam, & iudicij mei censuram adhibui, vel, vt alij volunt, recitaui.

LATO. ARgumentum} Interuentu Menedemi, & deprecatione personarum veniam cõsequitur Clitipho, ea lege vt vxorem ducat, quæ est absoluta catastrophe. {Ego ne mea} Simulat se difficilem Chremes, vt filium ad frugem redigat. {Pater} Timide recusantis. {Rufam ne illam} Descriptio deformis puellæ, ad exhilarandum spectatorem.

PETR. MARR. EN imuero, &c.} Lasciuum filium, sed vitæ institutum iam mutantem, recipiendum esse in gratiam. & iugali compede vinciendum, monet hæc scena, ostendens affectus iuueniles rationes castigatiores fieri, mediocritatem illam quæ iure laudatur, & concordiam habenti pollicetur & affert, cuius oppositũ efficit vitium. Vnde Arist.in 9.Eth. Vitiosus igitur animus in seditione positus est, & nec se amat, nec alios. Talis autem dispositio, cum multas habeat miserias, totis viribus fugienda est, & enitendum, vt boni simus. Sic enim & nobis & alijs erimus amici. Et Plato in eo Dialogo, qui inscribitur Lysias, de Amicitia, sic inquit, Improbi nunquam, vel sibijpsis, vel inuicem similes sunt, sed perturbati penitus & instabiles, qui vero secum ipse dissentit, nullo modo cum alio consentiet, nec vlli amicus esse poterit. Et sic pater, inquit, quòd solus bonus bono amicus erit, malus autẽ nõ bono, nec malo vnquam reuera amicus efficietur. {Lepidam}.i. iucundam & suauem moribus & forma, vt sine difficultate illam ames. {Cæsiam}.i.habentem oculos glaucos, & cæruleos, quales dicit esse germanorum Iun. his verbis, Cærula quis stupuit Germani lumina flauam Cæsariem. Gel.lib 2.loquens de coloribus, sic ait, Nostris autem Latinis cæsia dicta est, quæ à Græcis glaucopis dicitur, vt P.Nigid ait, de colore cœli, quasi cœlia glaucopis græce dicitur, Latine habens oculos cæsios. Glaucum colorem, Latini dicunt cæruleum, est enim sub viridis. {Eia vt elegans, &c.} Id est formosa est illa puella, & huic displicet, cum habeat animum ad scortum Bacchidem. {Credas animum, &c.}.i. formosa est illa puella, q.d.ideo non placet, quia non habet animum ad eam, sed ad illam.

GLAR. ET hi omnes sunt trochaici, nisi forte secundus, sextus, septimusque, vt dicemus. In primo vel n, in Enimuero euanescit, vel bacchius est loco primo, qui cretico in temporibus respondet, & s, eliditur in Nimis. In 2.si s, in Nimis elidatur, vt sit primo loco tribrachys Nimi' que in, vel non elidatur, vt sit primo in loco amphibrachys, erit trochaicus, alioqui iambicus. Ita sextus iambicus, & septimus Nisi in sexto proceleusmaticus sit loco tertio, & in septimo versu vel d, elidatur i, id, vel bacchius sit loco secũdo. Octauus haud dubie est trochaicus. Ita nonus, sed d, in Quid elidas, ac deinceps reliqui. Alioqui iambicus erit bin Octauus. In 16.ait Doct. Nate mi, esse extra versum, quod de Mi concedo, de Nate non item. Nam optime sic constat, vt post duos dactylos sit tribrachys. In quarto à fine d, eliditur in Quid, alioqui iambicus futurus. In antepenult. Integer pes omissus est, in plerisque liber Aldi, Frobenij, & aliorum, at vetustus liber habet alterum verbum Te, nam pol te, legendum ad hunc modũ,

Quam volo. S. nunc pol te laudo gnate. C L. Archonidis filiam. Citat hunc versum, sed vltimis duobus verbis Prisc. lib.6. vbi vult datiuum pro genitiuo à Terentio vsurpatum, causa Euphoniæ, vt declarant exempla à Ioan. adducta ex eodem auctore. Quæ mihi qualia visa sint, non est opus in præsentia dicere. Hoc magis miror cur Ioan. cum hunc tractaret versum de defectu eius nihil dixerit, deinde cur & Doct. siluerit. Sed quadriduana illa opella non patiebatur hæc & huiusmodi diligentius pensitare. Verum de his nunc satis. In vltimo versu loco primo est creticus, vel Mea monosyl. est, quod ita me discriminare coegit res ipsa, & alibi diximus eius negocij causam.

TERENTII ADELPHI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Mitio senex,	*Ctesipho adolescens,*
Demea senex,	*Sostrata matrona,*
Sannio leno,	*Canthara nutrix,*
Aeschinus adolescens,	*Geta seruus,*
Syrus seruus,	*Hegio senex,*
Dromo seruus,	*Pamphila nurus.*

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVOS cũ haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandũ Aeschinũ,
Sed Ctesiphonẽ retinet hunc citharistria
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Aeschinus; famam quoq;
Amoris in se transferebat; denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemque dederat, hanc sibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt veritas patefacta est, ducit Aeschinus
vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

DVOS cum haberet, &c.} Cũ Demea haberet duos adolescentulos.i. duos iuuenes filios, dat.i. concedit fratri suo Mitioni Aeschinum filiũ adoptandũ.i.assumendũ in filiũ, sed retinet Ctesiphonem alterũ filiũ suũ. Frater Aeschinus celauit i.occultauit hunc Ctesiphonem, captũ.i.deceptum, lepore.i. festiuo sermone & allicienti, seu etiam elegantia formæ. Citharistriæ.i.cuiusdam Fidicinæ, quæ cithara canere solebat, & eum quidem celauit ita captum sub patre Demea duro.i.aspero ac tristi.i. seuero, austero, & ita transferebat in Aeschinũ famam amoris illius Citharistriæ. Deniq; eripuit fidicinam illam Citharistriam lenoni.i.puellarum venditori. idem Aeschinus vitiauerat.i.stuprauerat ciuem Atticam pauperculam, & dederat fidem.i.sancte promiserat, hanc puellam fore.i.futurã esse vxorem sibi. Demea iurgare.i.obiurgabat Mitionem fratrem & Aeschinum filium, & ferre.i.ferebat, grauiter.i. moleste & indignato animo. Tñ modo.i. statim vbi.i.postquam veritas est patefacta.i.rescita & liquefacta. Aeschinus ducit vxorem.i. capit in vxorem virginem ciuem Atticam vitiatam.i. stupratam à se Ctesipho potitur citharistriam.i. habet citharistriam suo arbitrio, prius Demea patre suo duro exorato.i.persuaso, inducto vt daret licentiam potiundæ eius. GVID.

ARGVMENTVM.

HANC Comœdiam Adelphos vocant, id est fratres. Nam Adelphos Græce, dicitur frater Latine, nec iniuria. Nam in ea continetur duos fuisse fratres, Demeam & Mitionem, quorum alter Mitio vitam elegit cœlibem, alter vero Demea duxit vxorem, ex qua sustulit duos filios. Aeschinum & Ctesiphonem, è quibus Aeschinum adoptauit Mitio, & delicate educauit. Alter autem a patre satis dure exercitatus est in opere rustico, qui tamen exarsit in quandam Citharistriam cuiusdam lenonis, quæ potiri suo nutu non poterat. Aeschinus autem quandam ciuem Atticam pauperie pressam stuprauit, ea quidem lege, vt eam esset ducturus in vxorem. Hic Aeschinus fratrem quam maxime poterat, celabat, totumq; fratris amorem in se conuertebat, ne Demea pater durus in eum grauiter excandesceret, vt erat pater satis acerbus fratri, itaque a Lenone abstulit illam fidicinam quo ea liberius potiretur, Qua vbi rescita sunt Demea ita percitus prius multas commouit cum fratre turbas, deinde ipso placato, & Aeschinus Atticam puellam duxit vxorem. & Ctesipho Fidicinæ habendæ licentiam est consecutus. Est autem hæc comœdia ex vtroq; genere mixta, videlicet statario & motorio, vt satis liquido constabit. Est Græca autem Menandri est translata, in qua quidem spectatur, quid intersit inter rusticam, & vrbanam vitam, & inter asperam & cœlibem, & inter vitam veri patris, & per adoptionem facti.

DONATI PROLEGOMENA IN ADELPHOS TERENTII.

HAec fabula Aelphi Palliata, vt ipsum indicat nomen, ex plurali numero, cum sit vna, ex masculino gñe, cum sit comedia, ex Græca lingua, cum sit Latina, censetur: Potuit eam Ter. Fratres dicere, se & Græci nois euphonian perderet, & præterea Togata videretur, ad summã, non statim intelligeretur Menãdri esse, quod Terẽtius in primis lectorẽ scire cupit, minus eã istimãs laudis proprias scribere, q̃ Græcas transferre. Est igitur Menãdri, & à fratrũ facto, quibus argũ nititur, nomẽ accipit. Huius tota actio cũ sit mista ex vtroq; gñe, vt ferè Terentianæ oẽs, preter Heautontimorumenon, tñ maiori ex parte motoria est. nã statarios locos per paucos habet. Prodest aũt & delectat actu & stilo. In hac primæ partes sunt, vt quidam putant, Demeæ, vt quidã, Syri. Quod si est vt primas Syrus habeat, secundæ Demeæ erunt, tertiæ Mitionis, & sic deinceps. Quanquam etiam sunt qui putant primas Mitioni dandas, secũdas Syro, tertias Demeæ. Nã quod ait Ter. Senes qui primi veniẽt, nõ ad partes quas dicimus, sed ad ordinem pertinet ea euntium personarũ. Hæc etiam, vt cetera huiusmodi poemata, quinq; actus habeat necesse est, choris diuisos à Græcis poetis, quos etsi retinẽdi causa iam incõditi spectatoris minime distinguunt Latini comici, metuentes. s. ne quis fastidiosus finito actu, velut admonitus abeundi, reliquæ comœdiæ fiat cõtemptor & surgat, tñ à doctis veteribus discreti atq; disiuncti sunt, vt mox aperiemus post argumenti narrationem. In hac prologus aliquanto lenior induucitur, qui magis etiã in se purgando, q̃ in aduersarijs lędendis est occupatus. Protasis est turbulenta, Epitasis clamosa, Catastrophe lenis. quarũ partium rõnem diligentius in principio proposuimus cum de Comœdia quædã diceremus. Hæc sanè acta est ludis scenicis funebribus L. Aemilij Pauli, agentibus, L. Ambiuio, & L. Turpione, qui cum suis gregibus etiã tum personati agebant. Modulata est aũt tibijs dextris. i. Lidijs ob seriam grauitatẽ. qua ferè in oĩbus comœdijs vtitur hic poeta, sępe tñ, mutatis per scenam modis, cantica mutauit, quod significat titulus scenæ habẽs subiectas personis literas, M. M. C. Item Deuerbia ab histrionibus crebro pronunciata sunt, quæ significantur D. & M. literis ẽm personarũ nomina præscriptis in eo loco vbi incipit scena. Adnotandum sanè q̃ hæc fabula protaticon prosopon non habet, hoc est personam quæ ad argumentũ nihil attineat, quæq; sit assumpta extrinsecus, vt est in Andria Sosia. Hanc dñt ex Terentianis secundo loco actam, etiam tum rudi nomine Poetæ. itaq; sic pronunciatam, Adelphœ Terenti, nõ Terenti Adelphœ q̃ adhuc magis de fabulæ nomine poeta, q̃ de poetæ nomine fabula commentabatur. In hac quidem spectatur quid intersit inter rusticam, & vrbanam vitam, mitem, & asperã, cœlibis, & mariti, veri patris, & per adoptionem facti. Quibus propositis ad exemplum vitanda perinde, fugiendaq; Terentius monstrans, artificis poetæ per totam fabulam obtinet laudem.

ARGVMENTVM.

EX duobus Atticis fratribus alter quidẽ Demea nomine rus coluit, vxorem duxit, filios suscepit duos, Aeschinum, & Ctesiphonem. at alter Mitio nomine vxorem, non duxit, & filios procreare noluit, sed sibi filium fratris Aeschinum adoptauit, atque ita indulgenter eduxit a paruulo, vt effusè luxuriatus adolescens, ad postremũ ciuem Atticam virginem vitiaret, captus amore eius. quo facto, & cum matre puellę pepigit nuptias eiusdem quem vitiauit. Cumq; rem gestam ad patris, a quo adoptatus fuerat, conscientiam, iam iamq; perlaturus esset, precibus Ctesiphonis fratris sui, qui apud durum patrem atque agrestem Demeam parcius atque arctius haberetur, impulsus est, & eidem a lenonem raperet meretricem, quo facto, multiplici errore completur fabula. Nam & Demea cum hoc ipso, id est cum Mitione iurgabat, tanquam cum eo qui corruperit adolescentem adoptatum, in mores perditos, nesciens suum sibi filium Ctesiphonem esse corruptum. eluditurq; a Syro & Mitione per totam fabulam. Sic mater puellæ iam decima mense post raptum virginis, Aeschinum credit sibi ipsi rapuisse meretricem, quæ perturbatio, cito in tranquillum redacta est. Nam re comperta de vitio virginis, Mitio dat ciuem Aeschino quam concupiuerat, eiusque matrem ipse accipit. Deprehenso vero Ctesiphone in amore meretricis primo irascitur Demea, post lenitur atque habendæ eius meretricis licentiam præbet. Primus actus hæc continet Mitionis solius primo verba, & post eiusdem, & Demea iurgium. Secundus actus hæc continet, Lenonis alterã rixam aduersus Aeschinum pro puella eiusdem apud Syrum querelas, lætitiam Ctesiphonis, obsessionem amicæ, & eiusdem gratiarũ actiones apud Aeschinum. Tertius actus hæc continet, Trepidationem matris Sostratis, & Cantharæ nutricis ob parturientem Pamphilam vitiatam ab Aeschino, Getam nunciantem dominæ suæ per errorem, quod sibi rapuerit Aeschinus meretricem, reditum in scenam Demeæ, eiusdemque cum Syro ludificantem sermocinationem, interuentũ Hegionis cum querela apud eundem Demeam de facto Aeschinis, & consolatione Sostratæ. Quartus actus hæc continet Ctesiphonis cum Syro colloquium, delusionem Demeæ, eiusdemque in scenam interuentum atque secundam frustrationem per Syrum factam, Mitionis cum Hegione sermonem, querimoniam Aeschini de rebus suis eiusdemque cum Mitione pariter facetissimam decertationem: Demeæ reditum in scenam ex errore in quem eum coniecerat Syrus, & renouatum cum fratre eiusdem iurgium, processionem in scenam temulenti Syri. Quintus actus hæc continet, Deprehensionem Ctesiphonis cum meretrice, tertium cum Mitione iurgium Demeæ, eiusdemque vitæ pristinæ correptione, & per eum multa in comœdia noua, hoc est blandimentum circa Aeschinum, & affabilitatem circa Getam, conciliationem Syri, & vxoris eius, & veniam circa Ctesiphonem, permissionemque habendæ meretricis. Seruatur autem per totam fabulam mitis Mitio, sæuus Demea, Leno auarus, callidus Syrus timidus Ctesipho, liberalis Aeschinus, pauida mulieres, grauis Hegio. Indiuidendis actibus fabulæ identidem meminerimus, primo paginarũ diuumerationem neque Græcos, neque Latinos seruasse, cum eius distributio huiusmodi rationem habeat, vt vbi attentior spectator esse potuerit, longior actus sit, vbi fastidiosior, breuior, atque contractior. Deinde etiam illud, in eundem actum posse conijci, & tres & quatuor scenas intereuntium atque exeuntium personarum. Facta autem hæc vna est de duabus fabulis, Adelphis Menandri, & Commorientibus Diphili.

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS, L. Aemilij Paulli. Q. Fabio Maximo, P. Cornelio Aphricano Aedilib. Curulib. egere L. Atilius Prænestinus, Minucius Protimus. Modos fecit Flaccus Claudij. Tibijs Serranis. Facta è Græca Menãder, L. Anicio M. Cornelio Coss.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

IN hoc Prologo poeta potissimum captat auditorum beneuolentiam, modeste ac leniter purgans æmuli obiecta. Magis enim in hoc versatur, quàm in aduersario lædendo. Nec profecto magnopere illud defendit quod obijcitur, vtpote se esse adiutum à Lælio & Scipione, immo id sibi maxime laudi dicit.

Trimetri.

PROLOGVS.

POSTQVAM poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis obseruari, & aduersarios
Rapere in peiorem partem, quã acturi sumus:
Iudicio de se ipse erit: vos eritis iudices,
Laudi ne an vitio duci factum oporteat.
Synapothnescontes Diphili comœdia est.
Eam commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græca adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum. eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus nouam: pernoscite,
Furtum ne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus neglegentia est.
Nam quòd isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, assidueq; vna scribere,
Quod illi maledictum vehemens existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in ocio, in negocio,
Suo quisque tempore vsu' est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite, æquanimitas
Vestra poetæ ad scribendum augeat industriam.

POSTQVAM

DONATVS,

QVAMQVAM poeta sensit scripturam} Postquam, pro quoniam cuius reciprocum, quoniam pro postquam. Plaut. in Aul. quoniam is moritur, ita auido ingenio fuit.{Postquam poeta sensit scripturam suû} Indifferenter omnis qui aliquid scripsisset. scriptor à veteribus dicebatur. {Ab iniquis} Inimicis : vt, Fatis Iunonis iniquæ.{Obseruari,} Obseruatio, ad honorem refertur, vt, Præterea regem non sic Aegyptus & ingens Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes obseruant. Sed nunc obseruari, captari significat & audire. Obseruari ergo, & honorari,& captari,& audiri significat vt Plaut. Obseruat orare, vt blande palpetur mulieri.{Rapere in peiorem partem,} Varietas per genéra verborum,& vtrique sententiæ aptæ iungimus. Scripturam suam Rapere in peiorem partem.i. vitio dare, vituperare.{Indicio de se ipse erit,} Mire expressit simplicitatem, vera dicturi, cum indicaturum se dixit, non narraturum. Et indicio erit, pro index erit.{Indicio de se} Indicat is qui de se volens aliquid, & de alij etiam prodit, sed confitetur qui de se tantum, & qui inuitus. {Vos eritis iudices,} Bene, quia apud iudices indicium profitentur qui accusatorem adiuuant.{Laudi ne an vitio} Medium non fecit, vt appareat, si crimen non sit, laudi debere esse. {Synapothnescontes Diphili comœdia est} Nec numeri, nec genera respicienda sunt contra sententiam remq; ipsam. {Eam Commorientes Plautus fecit fabulam} Sicut apud Græcos δρᾶμα, sic apud Latinos generaliter fabula, dicitur cuius species sunt, Tragœdia, Comœdia, Togata, Tabernaria, Prætextata, Crepidata, Attellana μικτὸς Rhyntonica. {In græca adolescens est,} Diphili.s.quasi diceret, Quidam adolescens est qui lenoni eripuit meretricem. {In prima fabula} Hoc est, in prima parte, vt dicimus, in primis digitis . nõ enim aut secunda aut tertia fabula est. {Reliquit integrum} Cum aliam transferrat.{Sumpsit sibi} Libere tulit, hoc est non furatus est, vt suma pater. {In Adelphos,} Latine declinauit. Verbum de verbo expressum extulit} Hęc approbatio est de Græco esse sublatum, non de Plauto, vt dicit aduersarius. {Extulit} Mire non dixit transtulit, sed extulit, vt ornasse Græca videatur Latino stilo.{Eam} Adel.s. {Nouam} Veterem Græcam esse intelligimus. {Furtum ne factum} Hoc est vitio duci. {An locum Reprehensum,} Hoc est laudi duci. {Neglegentia est} Planti.s.cuius æmulari nunc exoptat negligentiã. {Reprehensum,} Retentum, resumptum. {Nam quod isti dicunt} Nam incipiendi vim habet modo, vt, Nam ego hanc macheram meam dico. {Homines nobiles} Vt, Scipionem Africanum,& Lælium sapientem, & Furium Pium. {Eum adiuuare,} Legitur & adiutare. Pacuuius in Chrise. Adiuta mihi. {Assidueque vna scribere,} Non sic dicit aduersarius, verum hic oratorie crimen nõ tangit {Qui vobis vniuersis,& populo placent;} Vniuersis, qui in cauea sunt, dicit. Populo, qui etiam præter theatrũ.i. vniuersam vrbem. {In bello,} Scipionis. {In ocio,} Furij Filij. {In negocio} s.Lælij sapientis. {In agendo partem ostendent} χῆμα · Hic enim iam senes accipiendi essent, immo potius ceteræ personæ, sed ipsi senes in statario charactere, partem aperient, in motorio, partem ostendens. Nam duo agendi sunt principales modi, Motorius & Statarius, ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur μικτὸς. {Aquanimitas} Fauore & propitius animus. Et deest, vestra.

GVID. POstquam poeta sensit, &c.} Postquã.i.quoniam sicut contra apud Plautum quoniam poni inuenitur pro postquam. Poeta Terent. sensit.i. percepit, scriptura suam.i. suum poema (omnis enim qui aliquid scripsit indifferenter scriptor à veteribus dicebatur) obseruari.i. vsitari, diligenter recognosci & examinari. ab iniquis, id est inimicis, & postquam cognouit aduersarios.i. suos æmulos, rapere.i. trahere. in peioram partem.i. vituperium, & quasi vituperare & vitio dare scripturam suam, seu comœdiam, quam.s.comœdiam sumus acturi.i. pronunciaturi, & recitaturi, ac repræsentaturi, & quod dicit suns lusuri. Ipse poeta erit indicio, id est erit index & proditor de seipso. Indicat enim qui aliquid alijs prodit : confitetur, qui inuitus de sa aliquid promulgat. vos spectatores eritis iudices, id est iudicabitis, na .i. verũ oporteat factum, id est id quod fecit poeta transferendo grecam duci.i. dari, verti, aut existimari, & reputari, & ascribi laudi, an vitio, id est vituperationi. Synapothnescontes Diphili, id est talis comœd. græc. est nomen illius comœd. est totum græc. Plau. fecit eam græcam fabulam.i. comœdiam Latinam. dictam commorientes nomine à Latino, vt licet videre apud Plaut. in fabula græca est adolescens qui eripit.i. aufert meretricem lenoni, id est puellarum venditori. in prima fabula.i. in prima parte fabulæ. Plaut. reliquit eum locum de ereptione meretricis integrum.i. intactum, liberum alteri, qui eum tractaret. Poeta sumpsit sibi eum locum, id est quod dicunt, eum pallum in Adelph. id est traduxit in suam comœdiam vocatam à duobus fratribus, & sumpsit, inquit, hoc est libere tulit nec furatus est. extulit quasi extra tulit è græca eam latino stilo ornans. extulit inquam verbum latinum, scilicet expressum, quasi detractum ac deriuatum, seu manu deductum de verbo græco, vt ostendat poetam non sumpsisset de Plaut. Nos, id est ego cum meis gregibus, qui mecum personati sunt acturi. sumus acturi eam fabulam nouam, id est nouo stilo translatum. quæ si prius non fuerat traducta, Pernoscite vos spectatores, perfecte videte, ne, id est verum, existimetis furtum esse factum de Plaut. an existimetis locũ comœdię, qui præteritus est, id est prætermissus est neglegentia, id est incuria Plauti esse reprehensum, id est resumptum. Nam quod, id est quod autem isti maleuoli, id est inuidi. dicunt homines nobiles, scilicet Scip. Afr. Læl. sapientem, & Fur pium adiutare, id est adiuuare. sæpe eum poetam. & eos scribere, id est componere assidue, vna, id est simul cum eo. hic poeta ducit, id est existimat eam laudem esse maximam eius sup. quod illi existimant esse maledictum.i. conuicium, seu opprobrium vehemens, cum id est quando placet illis nobilibus, qui placent vobis vniuersis auditoribus in cauea theatri spectantibus, & qui placent toti populo, quorum nobilium quisque tempore suo vsus est opera, id est operatione, & industria sine superbia, quasi dicat quisque libenter eorum operam vtebatur in bello.i. tempore belli, vt opera Scipionis, in ocio.i. in pace, vt opera Furij pij in negocio.i. in accusationibus, & causis criminalibus, in quibus multi sunt vsi opera Lælij sapientis. Dehinc.i. consequenter, ne.i. et non expectetis argumentum.i. materiam fabulæ, senex.s. Mitio, & Demea, qui venient in proscenio primi. aperient.i. explicabunt vnam partem argumenti, ceteris actores, & etiam ipsi senes ostendent partem argumenti in agendo.i. inter recitandum, seu in progressu fabulæ agendæ. Vos spectatores facite, curate, vt sup. vestra æquanimitas.i. fauor. propitius animus, augeat industriam.i. diligentiam poetæ, ad scribendum.i. ad componendas fabulas.

LATO. ARgumentum Prologi} Defendit poetam contra aduersariorum obtrectationes.{Postquam Poeta sensit} Exordio, perstringit aduersarios, & à modestia beneuolentiam captat. {Synapothnescontes} Narratio. {In prima fabula,} .i. in prima fabulæ parte. {Pernoscite} Colligit summam defensionis, quæ nititur finitione. {Nam quod isti} Alia defensio. {Quod illi maledictum} Inuersio, & est status qualitatis, quàm confirmat à personis. {Dehinc ne expectetis} Præmonitio ad docilitatem. {Facite æquanimitas} Postulatio attentionis.

PVTR. MAVS. POstquam Poeta, &c.} Hic Prologus simplicitate ac veritate beneuolentiam Terentio parat, & odiũ aduersarijs à malignitate & liuore. {Obseruari,} .i. curiose inspici vt notari possint.{Diphili Comœdia est} Diph. comicus Gręcus. Synapothnescontes Græce, Latine Commorientes. {Locum reliquit integrum,} .i. intactum. {Verbum de verbo expressum extulit,} Id est transferendo plurimum ornauit, qđ, auct. Don. M. Teren. Varro principium huius Comœdiæ præposuit principio Menandri. {Nam quod isti dicunt, &c.} Vituperationem aduersariorũ retorquet in illorũ ignorantiam, qui id vitio vertebant, quod laudandum erat. {Ocium illis placet, &c.} Sen. lib. 14. Epist. sic ait, Nulla res magis animos honestate induit, dubiosq; & in prauũ inclinabiles reuocat ad rectum, quam bonorum virorum conuersatio. {Aequanimitas, &c.} Aequanimitas est patientia, & illa dispositio q̃ habet animum placidum, beneuolũ, & minime æstuantem. Idem est, adesse æquo animo, & æquanimitas vestra faueat.

GLAR. IN Apollinaris argumento sextus versus ita legendus est. Ac in se amorem transferebat denique. Versu 4. malim equidem dicere loco tertio esse creticum, quàm alia quęrere effugia, quales est s, elidendũ in Vos aut u, in eodem verbo. In 5. versu Laudi ne integre legendũ. Nam in' alioqui esset breue. In 7. versu vel eam monosyll. est, vel bacchius loco primo. In 8. versu loco vltimo vel est tribrachys pro iambo, quod rarissimũ est, vel puit in vnam contrahitur syllabam. Nonus versus anapæstum habet loco primo & quarto. 13. tegrũ. eum hic. In 12. vel eam monosyll. vel bacchius loco primo, & vel s, elidendum in Sumus, vel creticus loco tertio. In 15. d, eliditur loco primo. Nisi quis creticum esse dicat eodem in loco. At in 16. Ea dissyll. est, quanquam posterior syllaba eliditur. In 18. rursum Eam monosyll. vel bacchius loco primo. In 21. eodem modo suo dissyllabum, vel bacchius loco primo, & s, in Vsus eliditur, vel pæan secundus loco quarto. Vltimum carmen ita legendum, poetæ ad scribendum augeat vt industriam.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Admodum est sollicitus Mitio, quòd nondum a cœna redierit filium Aeschinus. Ostendit in liberis educandis, lenitate plus quam asperitate parentes proficere. Incipit narrare a collatione, qua eius cura, & erga filium adoptiuum amor mire exaggeretur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In prima scena, quod prologus promisit argumentum narratur oppositioneque vita aspera cum leni pater mitis cum seuerissimo comparatur. Ostendit etiam se Mitio admodum esse sollicitum de Aeschino filio adoptiuo, quod nondum de cœna hesterna redierat simulque lenitate potius quam asperitatem aut vt instruendos liberos præscribit.

Senarij.

MITIO senex.

STORAX non redijt hac nocte à cœna Aeschinus,
Neq; seruulorum quisquam, qui aduorsum ierant.
Profecto hoc vere dicunt: si absis vspiam,
Aut ubi si cesses, euenire ea satin' est,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat.
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
Ego, quia non redijt filius, quæ cogito?
Quibu' nunc sollicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. ah, quenquã ne hominẽ in animo instituere, aut
Parare quod sit carius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeo
Dissimili studio est iam inde ab adolescentia,
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atq; ocium
Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contra, hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parce, ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo, inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
*Ille vt * item contra me habeat facio sedulo:* (* idem)
Do, prætermitto non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere: postremo. alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent,
Venit sæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimium indulgis: nimium ineptus es.
Nimium ipse durus est, præter æquomque, & bonum:
Et errat longe mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absq; idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
*Sed est ne hic ipsus, de quo agebam? * & certe is est.* (* is cete est.)
Nescio quid tristem video. credo iam, vt solet.
Iurgabit. saluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

STORAX} Nomina personarum, in comœdijs duntaxat, habere debent rationem & etymologiam. etenim absurdum est comicũ aperte argumenta confingere, vel nomen personæ incongruum dare, vel officium quòd sit à nomine diuersum. Hinc seruus fidelis Parmeno, infidelis vel Syrus, vel Geta, miles Thraso, vel Palemon, iuuenis Pamphilus matrona Myrrhina, & puer, & ab odore Storax, & à ludo, & à gesticulatione Circus, & item similia. in quibus summũ poetæ vitium est, si quid econtratio repugnans contrarium diuersumque protulerit, nisi per antiphrasin nomen imposuerit iculariter: Vt Mysargyrides in Plaut. dicitur trapezita. & ferè hoc modo apud alios à poetis nomina componuntur describenda per antiphrasin quòd designat Storaa. Primæ partes, sicut in prologo ipse promisit à senibus aguntur, quorum contentione ad arg. relata, vita aspera cum leni, & pater comis cum seuerissimo comparatur. {Storax} Storacem vocauit, non Aeschinum, quo tacente puerum i. Aeschinum absentem credit, quia serui adolescentibus prestolantur vt in Andr. Obseruabam illorum seruulos venientes, aut abeuntes. Sed quia fieri poterat, vt domino absente adesset Storax, commodissime adiecit, Neque seruulorum quisquam qui aduersum ierant. {Storax non redijt hac nocte} Hoc alij interrogatiue, alij pronunciatiue proferunt sed màgis pronunciatiue dicendum. {Neque seruulorum quisquam} Propter Storacem, quem abesse non respondendo intelleximus. {Qui aduorsum} Proprie locutus est. natura aduersitores dñr. {Ierant} Producte in pronunciando, quòd nos addita u. Iuerant dicimus. Tale est illud Virgil. Nos abijsse rati, & vento petijsse Mycenas. {Profecto hoc vere dñt} Absolute non addidit, qui. {Si absis vspiam} Abundat vspiam. aut deest profectus, aut quid tale aut tibi vspiam, significat enim. s. vspiam & in loco, & ad locum. {Si absis vspiam, aut Vbi si cesses,} Si absis, ad parentes propitios: si cesses, ad vxorem iratam refert in deterrorẽ. {Vxor} Subaudiendum est, dicit irata vxor. {Quæ in animo} Omne quod sentimus, aut cogitamus, aut dicimus, & vtrunq; pro oratione est Sed illa ἐνθυμηματικὸς, quæ in cogitatione est, hæc προφορικὸς λόγος dicitur, quæ in verbis est constituta. Virg. Et mihi iam multi crudele canebant Artificis scelus, & taciti ventura videbãt. Et ipse alibi, Nunc si quis est qui hoc dicat, aut si cogitet. {Quam illa quæ parem} Erudite, non addidit in quem dicat quia scit nomina vxoris & parentum τῶν πρός τι esse. {Vxor, si cesses} Quare nõ, si absis? an quia iustius cessanti q̃ absenti succensemus? an quia irata vxor, si cesses? {Aut te amare cogitat} ἐπίθυμησις cum ἐξεργασία. Aut te amare cogitat: aut minus peccati est amori proprio cedere, q̃ alieno amori obsequi nulla te impellente, sine vxore potare, aut velle delicias. Ergo ἄυξησις est, nisi forte τῷ ὁμοιοτελεύτῳ hoc putamus dictum. {Aut te amare cogitat, Aut tete amari} Cum duo proposuerit alterum sumpsit. Nam cũ dixisset, Quæ in te vxor dicit, &, quæ in animo cogitat intulit, aut te amare cogitat, Aut tete amari} Quia te amari ἀμφίβολος dixerat, ergo intulit quod certũ est, Aut tete amari. Et quia illud Te dixerat hoc geminauit, & tete dixit, tanquam significantius. {Aut animo obsequi}

obsequi} παράφρασις.{Ego,quia non redijt filius} Plus est quod dixit ego, q̃ si diceret pater {Quæ cogito?}{Quibu',&c.} Hoc si pronunciandum est vt horrere videatur ipse cogitationẽ suam.{Ego quia non redijt filius} ἀνανταπόδοτον. nõ enim pater dixit. {Quibu' nunc sollicitor rebus?} Hoc est q̃ malis,non vt vxor, bonis. {Ne aut ille alserit} Vide q̃ teneri sit amoris hic timor in iuuene præsertim.{Aut vspiam} Vspiam & in loco,& ad locũ significat.{Ceciderit,ac perfregerit aliquid} Iungendum,vt nõ solum ceciderit, sed etiam perfregerit,hæc sunt quæ sibi nemo euenire velit. {Ne aut alserit, Aut vspiam ceciderit} Nimium tenere amat, qui hæc in iuuene pertimescit quæ circa infantulos caueri solent. {Quẽquam ne hominem} Sic dicimus de ea re q̃ miramur ferè ab omnibus fieri.{Quem ipse est sibi?} Tãquam duo sint. sed hoc Poetæ Comico licet.{Atqui ex me hic nõ natus est} q.d.Ex me non est,& sic afficior,quid paterer si genuissem?{Ea me natus nõ est,} q.d.non est meus.{Sed ex fratre} Hoc est omnino nũ alienus est. {Is adeo} Transitus ad argumentum subtilissimus. {Adeo} Aut abundat,aut Nimium significat. Vt in Eun. Adolescentem adeo nobilem.{Ego hanc clementem vitam vrbanam,} Clementem vitam,figura ipsa. Vitam clementem dicimus,quæ clementes facit.Clemens aũt est,qui colit mentẽ.{Atque ocium} Deest vrbanum.{Secutus sum} Bene,secutus,quasi magistram recte beateq; viuendi.{Et,quod fortunatum isti putant} Romani.s.qui cœlibẽ quasi cœlitem dicunt.& item Græci , apud quos sunt huiusmodi sententiæ.{Fortunatum isti putant} Me vtique vxorem non ducere.Dicit aũt Romanis id videri,quos spectatores habet. Menander, • {Quod fortunatum isti putant} Quidam putant sic pronunciãdum,& quid fortunatam isti putant vxorem,& hæc bona,& concinna locutio est.Et Putant bene dicit is cui displicet aliena sententia.{Isti putant}.i.hi qui à me dissentiunt . {Vxorẽ nunquam habui} Si non habeo,dixisset, poterat videri ha.{Ruri agere vitam} Contra hæc omnia suffecerat,breuitas, sed subiũxit fratris descriptionem, vt verbis ipsis malam vitæ cõditionẽ ostendat.{Semper parce,ac duriter} Semper licet incertam distinctionem habeat,tñ recte additũ est,quia vel ruri agere,voluptatis est, vel parce ac duriter se habere, virtutis. Sed semper ad vitium,parce aũt,ad seruandum,duriter vero,ad laborem referendũ est.{Ruri agere vitam,semper parce,ac duriter Se habere} Variauit,vt in Andria {Vxorem duxit} Recte duxit,non ducere. semel.n.hoc fecit Demea. Vxorem duxit Varie per modos discurrit . {Vxorem duxit:} Adiuuandum pronunciatione est,ne singula vtrinque assecuti videantur. Nam sic in fine fabulæ ait Demea, Vxorem duxi,q̃ ibi miseriam vidi nati filij , alia cura. {Inde ego hunc, &c.} Mire Inde subiungit,cum personam prætulerit. Sic alibi, E prædonibus vñ emerat,se audiuisse abreptã è Sunio. {Inde ego,&c.} Inde pro ex quibus,& Mihi abundat. Et bene hunc dixit, quia de ipso loquebatur. {Eduxi à paruulo} Quod nos educare dicimus, educere veteres dicebant, vt educet silua regem regnumq; parentem.{Habui,amaui,pro meo} Quæritur quid sit . Habui.& cum multa dicantur,hoc solum verum est, habui , credidi,duxi,existimaui.vt alibi,semper eius dicta est hæc,atque habita soror.&,Sic itaque habeantur,itaque dicantur. Ergo Pro meo subaudiendum est bis, & habui pro meo & amaui pro meo. {In eo me oblecto: solum.i.carum mihi.} Absolute vtrunque, & in eo,& solum. {In eo} Quasi in ea. {Solum id mihi carum} Plus significat q̃ si diceret,solus is est carus mihi.{In eo me oblecto} Noue dixit,pro,en me oblecto {Facio sedulo} Secus à dolo.i.sine dolo, & impense. {Ille vt item contra faciat} Itẽ,similiter.Contra vicissim. Plaut. Vt illa illum contra,qui est amoris cultor optimus.{Do,prætermitto} Do sumptum, prætermitto delicta. {Non necesse habeo omnia pro meo iure agere} Etsi licet, non necesse est patrem sæuire quia pater est.Interius & æquitatẽ hoc inter est, ius est quod omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas est, quæ de iure multum remittit.Ergo hic sensus,Non necesse est etiamsi liceat,sæuũ esse patrem.Et mire ostendit ius suum,nisi necessitate,nõ esse seruandum.{Postremo alij clanculum} Non,alij patres,sed,alij adolescentes,clanculum patres suos.{Quæ fert adolescẽtia} Veniam addidit statim,peccata ab adolescentibus ad ætatem remouendo. Et vide q̃ breuiter,q̃ pudice,q̃ innocenter locutus est. {Eane mu celet,consuefecisti} Tribus.n.viuitur modis,natura, cõsuetudine, & ratione.{Nam qui mẽtiri,aut fallere insuerit} Separatim subaudiendum est,insuerit,πρὸς τὸ mentiri {Ceteros} Quia iam deceperat patrem.{Pudore ac liberalitate} Pudore,ad filius retulit, liberalitate,ad parentes.Argumentum à coniugatis : Liberalitate,inquit,regendi sunt,pp quod liberi dicuntur. Liberalitatẽ aũt, bonitatem dicit. {Retinere satius esse credo} Bene,retinere à vitijs.s.nam vitia filios tenet , quos retinent patres à vitijs scilicet. Nam retinet qui aduersum aliquem tenet. {Hæc fratri mecum non conueniunt} Noua locutio. & non conueniunt pro nõ congruunt,ac per hoc,in his ego & frater dissentimus,& dissimiles sumus.{Venit ad me sæpe clamitãs} Et importunitatem odiosam ostendit,ad me dicendo,& inconditam assiduitatem , addẽdo sæpe. Et congrue,postquam sæpe dixit,adiecit aptius verbum,nõ dicens clamans,sed clamitans.{Quid agis Mitio?} Reminiscere lectionem,& inuenies interrogationem huiusmodi,vel inuectionia principio conuenire vel obiurgationis. {Cur perdis adolescẽtem nobis?} Recte Nobis additũ est,& ἠθικῶς : vt alibi, Psaltriam nobis,si dijs placet,parauit.{Cur amat?Cur potat?} Vide quemadmodum vt durum obiurgationem ostendat Demeam,cum ab eo ea dicantur in crimen vocari, quæ aut ætatis sunt : vt,Cur amat? aut naturæ : vt,Cur potat?aut pietatis. vt, Cur tu his rebus sumptum suggeris,&c {Cur amat?Cur potat?} Cur amat, ad illud refertur quod ait supra Do,prætermitto. vnde prætermitto delicta, intelligimus ex amore Cur potat?ad illud quod ait, Do sumptũ. {Nimium ineptus es} Vtrunque dure, & nimium,& ineptus es. {Præter equomq;,& bonum} Potuit Et non addi præter æquum bonum.{Et erat longe} Melius est longe simpliciter accipiendũ, vt locale sit,q̃ valde. {Mea quidem sententia} Modeste addidit, mea quidem sententia , ne quis hoc pro præcepto dici existimet. {Qui imperium credat} Vtrum cuiuslibet,an Demeæ tñ. {Grauius esse,atque stabilius} Grauius,ad vim : stabilius , ad tempus refertur.{Vt quod fit}.i.metu ac malo. {Quàm illud quod amicitia adiungitur} Illud fit,quod vi,hoc adiungitur,quod amicitia. {Mea sic est ratio,& sic animum induco meum} Mea sic ratio est ad superiora pertinet confirmanda . Sic animum meum induco, ad ea pertinet quæ dicturus est.{Mea sic est ratio} Iterum modeste,ἰδιωτικῶς. {Et sic animum induco meũ} Senilis μακρολογία. {Malo coactus} Duo dicit,malo,& coactus. {Qui officiũ suum} ὁ τὸ καθῆκον ποιῶν.i.qui recte facit.Officium aũt dicitur quasi efficium,ab efficiendo quod vnicuique personæ congruit {Dum id rescitum iri} Quod facit.s.{Tantisper} Tantisper quasi tñ,per & paulisper,quasi paulũper vt patũper dictum est.{Tãtisper cauet} Peccare,subaudiendum est.nam totum ἐλλειπτικῶς, & obscure dictum est.Et bene cauet,quasi malo.{Si sperat fore clam} Iterum quod facit,subaudiendum.{Rursus ad ingenium redit} Mire,non intulit,caue,sed,ad ingenium reddit. & Rursum est retrorsum,vt prorsum prius versum. {Ille quem beneficio adiungas} Non dicit,beneficio adiunctus,vt supra,malo coactus.{Ille quem beneficio adiungas} Ille malo,hic beneficio.Ille coactus,hic adiunctus. Ille,dum id rescitũ iri credit,tantisper cauet, hic præsens absensq; idem erit.Et præsens & absens,non ad aliquem locum, sed ad custodem retulit & monitorem. Ille quem beneficio adiungas.Cõtra illud ait,Malo coactus.{Ex animo facit} Officium.s.{Studet par referre}.i.benefacere. {Præsens absensq; idem erit} Contra illud,Si sperat fore clam,rursus ad ingenium redit.{Hoc patrium est} Superius à re tractum est,hoc iam à persona ducitur argumẽtum.{Consuefacere} Non,cogere,sed,consuefacere. {Quàm alieno metu} Vide quẽadmodum suum ad indulgentiã affectum renocet optimæ disciplinæ. {Hoc pater ac dominus} A differentia personarum & officiorũ.{Interest} Differentia est.{Hoc qui nequit} Longe melius.nequit,q̃ si diceret,non vult.{Fateatur nescire} Hoc indicat & se melius consulere,& volentem hoc exercere. {Nescire imperare liberis} Oratorie, quasi artis sit indulgentissime agere.Imperare,modo,non ad superbiam , sed ad regendũ est referendũ.{Fateatur nescire} Deest se. {Sed est ne ipsius de quo} κατ' ἐπανορθωσιν superuenit de quo sermo est , vt factis dicta ostendantur.{Et certe is est} Bene nunc confirmat ipsum esse eũ , cum propior est,vtpote senili, nec in longum prospiciente conspectu. {Nescio quid tristem video} Orationis apparatus ea vultu ostenditur . vt,stetit acri fixa dolore , Tum quassans caput hanc effundit pectore vocem,{Nescio quid} Deest,propter,vt sit,nescio pp quid.{Vt solet} Causa cur illum æquo animo frater ferat, Vt solet,inquit. {Saluum te aduenire Demea gaudemus} Vt asperior ostendatur Demea,etiam salutatur ab eo quem obiurgaturus est.

STorax,&c.} Hic Mitio se plurimum esse solicitum ostendit de filio Aeschinio adoptiuo,quem nõ redijsse à cena resciuit. M. ò Storax serue sic dicte ab odore . Nam storax genus est aromatis,vt Plin.ait.hunc aũt Storacem non videbat coram,sed vocabat , vt sciret vbi nam esset dominus eius Aeschinus, cui seruiebat volente Mitione, quo seruo nõ respondente subdidit pronunciatiue potius,q̃ interrogatiue, vt vult Donat.quasi secũ conquerens loquitur,Aeschinus non redijt hac nocte à cena . neque quisquam.i.aliquis seruulorum,qui ierant.i.iuerant , aduersum.i. obuiam illi,redijt inquam.Profecto,certe, vere homines sup.dñt hoc vulgo sup.tanquã hoc dictum sæpe in ore populo sit.Si absis, secũda persona pro tertia.i.si sit aliquis absens,vspiam.i.vsquam, hoc est in aliquo loco. Nam nusquam & nuspiam , & vsquam & vspiam,quæ idem significat , dicuntur & in loco & ad locũ, aut si GVI. cesses

cesses.i.si sis ociosus, ibi.i.vbi tu sis absens, satius est.i.melius est ea mala euenire.i.contingere tibi, quæ mala vxor dicit in te.i.cõtra te, & quæ mala ipsa irata, cogitat in animo, q̃ illa mala eueniāt tibi, quæ parentes propitij.i.benigni in animo inquam suo cogitant. Si cesses.i.sis cessator & ociosus alicubi, vxor aut cogitat te amare.i.amore alicuius puellæ esse captum, aut cogitat tete.i.teipsum amari.i.per amorem ab aliqua detineri, aut cogitat te potare.i potui indulgere, atque cogitat te obsequi.i.morem gerere, animo tuo.i.explere tuum animum oblectatione aliqua, q̃ cupiueris, & cogitat bene esse tibi soli cum male sit tibi.i.cogitat q̄ solus tuas capis delicias, quo tempore male se habet vxor. In omnibus autem his prædictis Mitio videtur aliquem alloqui, cum tñ solus loquatur, & secunda persona vtitur pro tertia. Ego Mitio quæ cogito? q.d. mala tantum.i quas habeo cogitationes malas.L. & hoc lege interrogatiue, & ea omnia cogito eam ob rem, quia filius non redijt, & nunc quibus rebus malis.s.solicitor.i.vxor, anxius sum & solicitus, interrogatiue & pronunciando, & exclamatiue. Deinde subiungit quibus rebus solicitetur.s.his malis rebus videlicet, ne.i.vt pro q̄, aut ille Aeschinus alserit.i.frixerit, seu frigus nimium sit passus, p̄p quod male habuerit, neque redire potuerit. Nam morborum frigus potissimum est genitiuum. Solicitor inquam ne.i.q̄, aut ceciderit vspiam.i.in aliquod præcipitiũ. Nam etiam vspiam ad locum dicitur, aut q̄ fregerit aliquod.i.habeat aliquod membrum fractum. Nam, vt L.Val.habet fregi brachium significat habeo brachium fractum, similiter fregi nauẽ.i. nauis mea fracta est. Vah, interiectio irridentis se, ne.i.vtrum, verũ est sup.quenquam.i.aliquem hominẽ instituere in animo.i.proponere sibi, aut collocare in mentẽ, aut parare, i.comparare, conciliare cõtrahere, acquirere, seu in animo disponere aliquod, quod sit carius.i.dilectius, q̃ ipse homo qui instituit est carus sibi ipsi? atqui hic Aeschinus non est natus ex me.i.non est filius meus naturalis, sed ex fratre. Is.s.frater Demea est studio.i.volũtate & animi applicatione, adeo.i.valde, seu nimium dissimili.i.diuersa, iam inde.i.eam ex eo tempore, quod sequitur.s.ab adolescentia.i.à iuuentute, ego secutus sum.i.amaui tanquam magistram bene, beateq; viuendi, vt discipuli sequuntur præceptorum documẽta, quibus adhæreant, propterea sectatores dñr. Ego ergo secutus sum hanc vitam vrbanam.i.hunc modum viuẽdi in vrbe, clementẽ.i. quæ reddit homines clementes, vt Pallida mors. Dicitur.n.clemens qui colit mentẽ, quod maxime fit in vrbibus, atque secutus sum ocium vrbanum.i.securitatem, seu tranquillitatem vrbis, & nunquam habui vxorem, sed vixi vita cœlibe, q̄.s.nõ ducere vxorem, isti.i.hi qui à me dissentiunt, putant esse fortunatum.i.plurimum felicitatis habens, & propterea vocãt hanc vitam cœlibem quasi cœlitem ille frater contra.i.e diuerso, nisi vis iungere contra hæc omnia prædicta, sed melius est, vt sic dicatur. Ille contra elegit sup.hæc omnia, siue secutus est hæc omnia, quæ sequũtur, videlicet agere vitã, i.viuere ruri in datiuo aduerbialiter.i agris, & habere se.s.se gerere semper parce.i.tenaciter, quantũ ad seruandum ac duriter.i.aspere, acerbe quantum ad laborem. Ipse frater duxit vxorẽ, duo filij nati sunt ex eo & vxore, q̃ duxit. inde.i.ex quibus filij (vt vult Don.) ego optaui mihi.i.assumpsi mihi in filium hũc maiorẽ.s.Aeschinum, qui est maior natu, eduxi.i.educaui, nutriui eum à paruulo.i.ex eo tempore, quo adhuc paruulus erat, q.d.ab ineunte ætate, & ponitur à paruulo loco aduerbij. Vbi nos educare dicimus veteres educere dicebant, habui.i.credidi, duxi, existimaui, reputaui eum pro meo.i.ac si esset ex me natus, amaui.i.earum habui pro meo oblecto me.i.capio meam delectationem in eo. Dicimus tñ oblecto me hac re potius, q̃ in hac re, id solum.i.ea res sola est carũ mihi, plus significat, q̃ si diceret solus is est carus mihi. Sæpe aũt vtimur oratione neutra pro oratione masculina, aut fœminina, facio.i.laboro, sedulo.i.secus à dolo, sine dolo, instanter, impense, vehementer, vt item.i.similiter, contra.i.vicissim ille Aeschinus habeat.i.reputet p̄ suo patre, do.i.tribuo, sumptus. prætermitto, alij permitto.i.relinquo præterire, vt dicunt multa delicta, non habeo necesse.i.non exigit necessitas agere omnia pro iure meo.s.secundum auctoritatem meam in eum & cõcessam ab omnibus libertatem. Inter ius & æquitatem hoc interest. Nam ius est quod omnia recta & inflexibilia exigit, æquitas est quæ de iure multum remittit, & ita hic est sensus. Non licet etiam si non necesse est sæuum esse patrem, & mire ostendit ius suum, nisi necessitate non esse seruandum. Postremo.i.tandẽ denique consuefeci filium s.Aeschinum, ne id est vt non, celet me ea facta, quæ adolescentia.i.iuuenilis ætas fert.i.affert ipsis adolescentibus, quæ facta adolescentiæ, alij adolescentes faciunt clanculum patres.i.clam patres, hoc est patribus nescientibus. Nam clam iungitur & accusatiuo & ablatiuo, vt Donat. ac Prisc. testantur. Inde deriuatum clanculum sapit naturam primitiui, quemadmodum proxime superlatiuum à prope inuenitur serui- te accusatiuo, vt proxime vrbem sicut prope particula, à qua descendit ceteros à patre quem debet timere. Credo satius esse.i. melius esse, retinere.i.reprimere liberos à vitijs.s.pudore.i.verecundia, & hoc referendo ad liberos, & liberalitate, id est bonitate & benignitate, hoc referendo ad patres, quam metu.i.timore. Hæc.i.hi modi retinendi liberos non conueniunt.i.non cõgruunt fratri mecũ, neque placent ipsi, hoc est in hoc dissentimus, ac dissimiles sumus. Nam hoc mihi conuenit tecũ, significat de hoc non est inter nos controuersia, frater venit ad me sæpe clamitãs.i.importune clamans, ò Mitio frater quid agis? quid facis? aut quid dicis? vtrunque enim significat ago, cur perdis.i.tua indulgentia in perditionem deducis nobis.i.in dedecus vtriusque nostrũ adolescentem Aeschinum, cur amat.i.amore captus est? cur potat.i potu se ingurgitat? cur suggeris.i.subministras, suppeditas sumptũ.s. impensam, omnibus rebus faciendis.s.indulgendis.i operam das, inseruis, incumbis nimio vestitu pro vestitui. Nam datiuum quarta multi prisci in u, exire ostenderunt. Virgil. Parce metu Cytherea pro metui, nam cum datiuus sæpe soleat fieri à genitiuo s, remota, ex genitiuo quartæ ablata s, datiuus remanet in u, terminatus, ergo nimium indulges vestitui filij, scilicet.i.tu nimis das operam, vt ipse filius nitide vestiatur, ex nimia.i.supra q̃ decet, ineptus.i.non bene congruus vtilitati filij. Nunc mitio de fratre suo suam adhibet sentẽtiam inquiens. Ipse pater Demea est nimium durum.i.asper, austerus, præter æquum & bonum.i.vltra q̃ æquitas, quæ de iuris rigore multa remitti videtur postulare, & similiter vltra q̃ bonitas, seu benigna Iustitia requirit, & quidem.i.& certe, ille longe.i.abũde, & valde errat, q.d. longe lateq; errore ducitur, mea sententia.i.meo iudicio qui credat imperium esse grauius.i.maioris auctoritatis, quantum ad vim, & stabilius.i.firmius quantum ad tempus, quod imperium fit.i.efficitur, seu exercetur vi.i violẽtia, metu malo, q̃ illud imperium quod adiungitur.i.acquiritur, cõciliatur amicitia.i.beneuolentia. Mea ratio.i.meus modus, mea intellectio sic est.i.est talis, & induco animũ meum sic.i. sic mihi persuadeo, q̄ sup.homo coactus.i.cõpulsus malo.i.metu aut violentia, qui facit suum officium.i.qui facit, id quod debet, cauet.i.vitat peccare sup.tantisper.i.tandiu, dum.i.quadiu credit id, quod facit rescitũ iri i.q̄ sciatur. Si aũt ipse coactus malo sperat.i. credit id, quod facere vult fore.i.futurum esse, clam.i.secretum, sicut.n.dicimus palam est.i.manifestũ est, sic dicimus clam est.i. secretum est, & abditum. Rursum.i.iterum quasi retro versum, sicut prorsus prius versum, redit.i.ingreditur, ad ingenium.i.ad naturam suam deprauatam, seu ad perditos mores suos. Ille homo vel iuuenis, quem adiungas.i.allicias tibi, detineas, obliges tibi, & retineas beneficio.i.aliquo merito, facit officiũ inquã ex animo.i. ex voluntate, studet.i.dat operam, conatur, laborat referre par.i. reddere beneficijs acceptis, ipse iuuenis præsens & absens.i.in præsentia & absentia sui custodis, seu monitoris, erit idẽ.i.nõ mutabitur, semper bene perget beneficio & honestate allectus, hoc quod sequitur est patrium, i.officiũ patris, & ad matrẽ spectãs, alij patrũ habent, sed in idem redit. Hoc ergo est patrium.i.spectat patrem, videlicet consuefacere filium.i.eum reddere consuetum, recte.i.bene facere, sua sponte.i.per seipsum potius, q̃ metu alieno.i.q̃ metu alterius, puta monitoris, aut custodis, aut patris. Pater atque dominus interest.i.differt hoc.i.hac re videlicet, vel cogendo metu subditos, & sic est dominus, qui cogit seruos, vel beneficijs adiungendo, & sic est pater, quia fungitur officio paterno. Vel sic intellige impersonaliter inter.i.differentia est, an aliquis sit sup.pater an dominus, hoc.i.hac re, vt expositum est. Is qui nequit hoc facere.s.videlicet adiungere beneficijs suis, & allicere ad bene viuendum, fateatur se nescire.i.q̄ nescit imperare liberis.i.liberos regere, & illis moderari. His sic dictis à se solo Mitione superuenit, de quo sermo erat, vt factis dicta ostendantur. Sed he.i.vtrum est hic ipsus, pro ipse antique.s.Demea de quo aiebã i loquebar, & certe est is, de quo loquebar, h d.cum propius vidit eum, video eum tristem nescio quid.i.propter nescio quid, credo quòd supp. iam.i.statim, iurgabit.i.rixabitur, increpabit me vt solet.i.vt mos eius est. O Demea frater gaudemus te aduenire saluum.i.tua salute lætamus, & tuo aduentu.

Argumentum} Solicitus de filio senex partem argumẽti narrat. {Storax non redijt} Percontatio. {Profecto hoc vere} Hæc secum senex. {Vxor si cess.} Comparatio dissimilium ad amplificationem. {Vah} Exclamatio blande corripiẽtis, & cum quadam admiratione. {Ego hanc cl.} Delabitur ad cõparationem sui & fratris, qua mores vtriusque & vitam ostendit. {Clãculum patres} Noue dictum pro clam patribus. {Pudore & liberali} Sententia, quæ complectitur scopum fabulæ. {Suggeris} id est, suppeditas. {Mea est sic ratio} .i.sententia. {Malo coactus} Oderunt peccare mali formidine pœnæ. {Hoc patrium est} Boni patris officium. {Sed est ne hic} παρασκευή. LATO.

Storax

PATR. MAUS. Si Totax non redijt,&c.} Propitij patris, valdeq; amãtis filium affectus, hac scena exprimitur, quæ viri clementis decorem seruans, imperium docet esse stabilius, quod amore guberna tur q̃ quod timore. Nihil.n.violentum potest esse diuturnum. Sen. scribens de clemẽtia ad Ner.sic ait. Principibus certior est ex mã suetudine securitas, quia frequens vindicta paucorũ odium reprimit, omnium irritat. Et ad Paulinum de breuitate vitæ, sic scribit, Quanto melius beneficijs imperium custoditur q̃ armis. Et Cyrus moriturus, vt est apud Xenophontem, Cambisæ filio sic dicit: Non est aureum hoc sceptrũ quod regnum seruat, sed amici multi, sceptrum sunt regibus verissimũ maximeq; securum, & nõ parantur fidi amici tui, sed potius beneficentia. Et alibi dicerat Cyrus: Necesse est, vt qui a multis timetur, is multos faciat sibi inimicos, qui vero simul omnibus infestus est, in omnibus concordiam inijcit. Cic.in 1.Phil.sic ait, Clarum esse ciuem de rep.mereri, laudari, coli, diligi gloriosum est, metui vero, & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillũ, caducũ, quod videmus etiã in talibus ipsis illis, qui oderint dũ metuãt, dixerint perniciosum fuisse.

GLAR. IErant, producte I.pronunciandum, quod nos addita u, Iuerãt dicimus, inquit Don. Ex quo plane pater q̃ tenuis fuerit ea litera spiritus apud veteres, pro qua Germanorũ Celtarumq; lingua digamma Aeolicum habet, Vinum u,m: In 4.versu Vbi initio ponendum pro iambo, deinde duo spondei cum iambo. Quinto aũt loco vel procelensmaticus est, vel Ea monosyll.vel denique s, eliditur in Satius. In 8. Tete geminandum, vt docuit Don.& carminis ratio postulat. In 7.vero simplex te ante Amare, non omittendum est. In 9.pro Tibi Iambo quidam lib.habẽt Et tibi, dactylum. In 10. proceleusmaticus est loco primo, nisi quis filius dissyll.velit. In 11.eliditur in Quibus. nisi bacchius sit primo in loco. In 13.post Hominem, Secum legendum, quod in plerisque lib.omissum est, & Aut ad finem eius versus ponendum, vt 14.incipiat à verbo Parare. Et in 15.aut s, elidendum in Natus, aut prima eius versus syllaba At, à priore versu elidenda. In 22. Duo legendum absque verbo Sunt, quod Ald.habebat liber. Notauit & hoc Ioan.qui in 25. Item legendum putat, ea Don.non Idem quod Ald.habebat liber. In 26.Prætermitto, nõ Permitto, vt idẽ Aldi male habebat liber In 27.creticus est initio, vel Meo monosyll. In 28.Patres legendum, nõ Patre, quod Aldi habebat lib. Admonuit & hoc Ioan. In 30.Insuerit, non insueuerit, quod per errorem plerique hñt libris, & in his etiam Aldi. In 35.anapæstus est loco primo Venit ad. & Clamitans legit Don.adeoq; de in Quid, & s, in Agis elidenda, vt quid agis Mi, sit anapæstus, aut potius amphibrachys constituatur loco tertio. In vndequadragesimo vel s, eliditur in Durus, vel amphibrachys est loco secundo, & q̃ coniunctio post Aequum omitti non debet, q̃ omisit Aldi liber. In 40.vel Et à superiore versu eliditur, vel Mea monosyll. est, vel denique creticus tertio est loco. In 47.primo loco manifeste est creticus, quod malim, quàm dicere Ille abijcere I. Secundo loco procelensmaticus. In 48 secũdo loco manifeste creticus est, nisi quis dicat abijci in, studet, q̃ mihi minime probatur. In 50. Sua monosyll.nisi bacchium loco primo admittamus. In 52. Se supplet Don, & carmen respuit. Ad finem scenæ Gaudemus pertinet ad sequentis scenæ primum versum.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Demea Aeschinum absentem petulantiæ grauiter accusat, excusat eundem Mitio plus nimio indulgens pater. Hic attende lenem Mitionem asperum Demeam induci a Terentio.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, diuersi homines, diuersa partes diuersaque studia proponuntur: hic lenis, ille asper, facetus hic, ille impolitus, hic ad condonandum facilis, ille pertinax, atque difficilis in delictis corrigendis, remittendisque. Nam Demea Aeschinum filium petulantiæ grauiter accusat. Mitio contra eius adolescentiam indulgenter excusat, à quo tandem Demea vtcunque placatur.

Senarij.

DEMEA, MITIO.

HEM, oportune: te ipsum quærito.
Quid tristis es? D. rogas me, vbi nobis Aeschinus
Siet; quid tristis ego sim? M. dixtin' hoc fore?
Quid is fecit? D. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: neque metuit quenquã: neque legem putat
Tenere se vllam. nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modo quid designauit? M. quidnam id est?
D. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Mulcauit vsque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indignissume
Factum esse. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore est omni populo. denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum huius simile factum? hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
M. Homine imperito nunquam quidquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
D. Quorsum istuc? M. quia tu Demea hæc male iudicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare non est, neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
Iniurium est: nam si esset vnde id fieret.
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm, vbi te expectatum eiecisset foras,
Alieniori ætate post faceret tamen.
D. Pro Iupiter, rediges tu homo me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. ah,
Ausculta, ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obsonat, potat, olet vnguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, vbi erit commodum;
Vbi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. discidit
Vestem? resarcietur. est, dijs gratia,
Et vnde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremo aut desine, aut cedo quemuis arbitrum.
Te plura in hac re peccare ostendam. D. hei mihi.
Pater esse disce ab alijs, qui vere sciunt.
M. Natura tu illi pater es, consilijs ego,
*D. Tun' * consulis quidquam? M. ah, si pergis, abiero.* *consilijs
D. Siccine agis? M. an ego toties de eadem re audiam?
D. Curæ est mihi, M. & mihi curæ est: verum Demea
Curemus æquam vterq; partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D. ah Mitio.
M. Mihi sic videtur. D. quid istuc? tibi si istuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam si verbum vnum posthac. M. rursum Demea
Irascere? D. an non credis? repeton' quem dedi?
Aegre est. alienus non sum. si obsto: hem desino.
Vnum vis curem: curo: & est dijs gratia,
Cum ita, vt volo, est: iste tuus ipse sentiet
Posterius: in illum grauius dicere.
M. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen
Non nihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægre pati, illi nolui: nam ita est homo:
Cum placo, aduorsor sedulo, & deterreo,
Tamen humane vix patitur: verum si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ.
Insaniam profecto cum illo. etsi Aeschinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit

Aliquid?

Aliquid? postremo nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
*desæuisse *Sperabam iam * deferuisse adolescentiam:*
*sed *Gaudebam. ecce autem de integro. * nisi, quidquid est,*
Volo scire, atque hominem conuenire, si apud forum est.

DON. HEM, oportune: teipsum quærito.} In hoc actu diuersi homines, diuersi patris & diuersa studia proponũtur. hic lenis, hic amarus, hic facetus, hic impolitus, hic facilis, hic pertinax, & difficilis in delictis. {Hem, opportune. teipsum quærito.} Melius q̃ Menander, cum hic illũ ad iurgium propriorem, q̃ ad resultandum faciat. {Quid tristis es?} Bene interrogat. potuit enim non iratus frater quærere. {Vbi nobis Aeschinus Siet} Quasi quædam causa sit tristitiæ. {Dtain' hoc fore?} Credo iam vt soleat, obiurgabit. {Quid ille fecerit?} Animaduertendum vt interrogatus interroget more indignantium. quod ideo facit, quia videt Mitionem eo vultu interrogante, vt videatur minus reprehendere culpam Aeschini. {Quem neque pudet Quidquam nec metuit quenquam} Varie per casus discurrit, Quẽ neque pudet quidquam contra illud quod alibi pater dicit, Erubuit, salua res est. {Quẽ neque pudet Quidquam} Magno ordine accusauit. non, inquit, pudore mouetur patrum, non metu parentũ, non timore legũ. Ergo gradatim αὔξησις oratoria processit. {Tenere se vllam} Bene tenere, quia legem. & est ἀμφιβολία oratoria. {Nã illa, quæ antehac facta sunt, omitto} Accusatio duo tempora recipit præteritũ, ab ante gestis: & præsens, ab iis quæ obijciuntur. Ergo vtrunque mira breuitate perstrinxit. {Modo quid designauit?} Designare, est rem nouam facere, in vtranque partẽ & bonam & malam. Nam & designatores dicti, qui ludis funebribus præsunt, credo ob eam causam, q̃ ipsis ludis multa fiant noua & spectanda: simul etiam turba retineatur, quæ fiunt, aut in spectaculis, aut in litibus. {Modo quid designauit,} Puto ego designationem, contractionem, aut conductionem populi in vnum intelligi. hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio plurium in se oculos & ora conuertit, & spectaculo est vulgo, quemadmodum designatores, qui ludis funebribus multitudinem retinet. {Designauit} Hoc verbum apud veteres duas res significabat. etenim praue & recte facta, designata dicebantur. {Quidnam, id est} Et hoc etiam contemnens interrogat Mitio. {Fores effregit} Hæc singula magna cum vociferatione inferẽda sunt stomachatur. n. aduersus male interrogantem. {Fores effregit, atque in ædeis irruit} Totum quidem vnum crimen est, Rapuit meretricem. Sed vide qua pompa, qua vociferatione dilatatur accusatio Demeæ de moribus Aeschini, nihil nisi inania referentis. {Fores effregit, atque in ædes irruit Alienas} Hæc singula consideranda sunt. Et bene dicit alienas, quia si lenonis diceret, parua res videretur. {Ipsum dominum} Iterũ suppressa est infamis persona. {Atque omne familiam mulcauit} Aut familiam pro seruis lenonis dicit, aut pro meretricibus, Mulcauit, lacerauit, mutilauit, molliuit, aquæ dissoluit. Vnde Mulciber à mulcando, quasi mulciber. {Vsque ad mortem} Magna inuidia cædis & mortis mentione, quæ tñ nulli accidit. {Eripuit mulierem q̃ amabat} Omnia magno colore, & accusatorio dicta sunt, & hoc maxime, q̃ lenonem & meretricem non dicit, contentus facti atrocitate, personarumq; vtilitatẽ reticens {Mulierem eripuit} Non, abduxit: sed eripuit. {Clamant} A præiudicatio, & auctoritate rumoris. {Hoc aduentente mihi quot Mitio dixere} q. d. displicet omnibus, & multi eum accusant nec tñ lenonis querelæ mentio fit. vide oratorem Hoc aõt, vel articulus, vel aduerb. loci est. {In ore est omni populo} Sal. In ore gentibus agens, populo, ciuitati. {Si cõferendum exemplum est} Tanquam non sit conferendum. {Non fratrem videret rei operam dare?} Satis cortice hoc infertur legentibus argumentum, nã magis in culpa ille ipse est, quẽ laudat. {Rei dare operam} Nõ amori. {Ruri esse} Non in vrbe. {Parcum} Non prodigum {Sobriũ} Non insanum. {Parcum ac sobrium} Cõtra illud, Cur amat? cur potat? {Rei dare operam} Quàm facete poeta hæc omnia falsa, & e contraria facit Demeã credere. {Multum huius simile factũ?} Hoc cum admiratione. Mitio tangitur, quasi ipsius culpa sit fratris natura. {Nullum huius simile factum?} Hoc cum admiratione indignantis pronunciandum est, & ardentibus in Mitionẽ oculis. Et subaudiendum est, esse, aut inuenire. {Hæc cum illi Mitio dico, tibi dico} Illi, pro illum: & tibi pro in te. {Tu illum corrũpi sinis} Deest, nam. sed feruentius ἀσυνδέτως dicitur. & hoc Tibi, & Tu, pronunciandum est intento digito, & infestis in Mitionẽ oculis. nam hoc agi stomacho aduersum dissimulatores solet. {Tu illum corrumpi sinis} Mitius modo dicit, sinis corrumpi: mox vehementius dicet, An laudi putat fore, si perdiderit gnatum? {Homine imperito nunquam quidquam iniustius est} Miro stomacho apud ipsum de ipso tanquam apud alterum loquitur. {Nihil rectum putat} Proprie potat. nam hoc verbum imperitorũ est. Ordo est. Qui nihil rectum putat, nisi quod ipse facit. {Quorsum istoc?} Deest pertinet, aut dicit. {Nisi quod ipse fecit} αὐθάδεια, hoc enim proprium rusticorum est atque imperitorum. {Quia tu Demea} i. homo imperitus. {Hæc male iudicas} Tanti virtute hæc leniter dicta sunt, qua superiora vehementer. {Non est flagitium} Non peccatũ negat esse, sed flagitium nõ esse contendit. & ideo subindignanter pronunciandum est, vt si dicat, Scortari quidem adolescentulum, delictum est, sed non est flagitium. & veniæ locus non tam in facto, q̃ in persona est constitutus. {Non est flagitium, mihi crede, adolescentulũ scortari} Mire respondit, & oratorie. ad hæc quæ inuidiose dicta sunt. Nam quod ait ille. Eripuit mulierem q̃ amabat, hic scortũ dicit. quod irruit in ædes alienas quasi e vino fureos, potare, quod cum alijs graue propositũ est, hoc solum dicendo, leue reddit. i. fores effringere {Mihi crede} Quasi imperito dicit, Mihi crede. non Me intellige. Quod imitatus Cic. sic Cæliũ exagitat, Magna sunt, mihi crede, noli hæc contemnere. Hic enim & auctoritas dicentis, & contemptus ostenditur audientis. {Hæc si neque ego, neque tu fecimus} Quia dixit, Qui nisi quod ipse facit nihil rectum putat. {Non sinit egestas} Non volũtas prohibuit, sed necessitas. & ideo nulla laus. {Quod tu fecisti inopia} Nota fecisti, in eo quod significat nõ fecisti. {Iniurium est} Quia Nihil quidquam iniustius homine imperito. {Vnde id fieret} Fieret producta prima syllaba. Enn. Minime nomine fieri prauum. {Et tu illum tuum, si esses homo} Multum progressus est accusans accusantẽ. {Nam si esset vnde fieret} Non est necessario consequens, sed probabiliter admittitur apud oratores. non enim omnes qui habent vnde faciant, continuo etiam faciunt. {Expectatum} Odiosum, & malæ vitæ. nam filijs parentes aut amabiles sunt, aut expectati. amabiles, boni, expectati, mali, quorum mors in dies singulos expectanda & exoptanda sit. nam expectamus ante diem, Speramus ad diem. vnde auidior intelligitur qui expectat, q̃ ille qui sperat. {Eiecisse foras} Nõ dixit, amisisset, sed, vt quiddam abijciendum, eiecisset. {Quàm vbi te expectatum} Eo rem produxit, vt ipse magis videatur consulere disciplinæ q̃ Demea. {Alieniore ætate post faceret tamen} ἀνακόλουθον, deest enim quamuis. Et, faceret, vltimũ, magnam vim habet. nihil enim prodesset, insuper obesset, retinere ab istis filium iuuenem. Alieniore pro aliena dicens, comparatiuum gradum propositiuo posuit. {Pro Iuppiter} Tragica exclamatio est, & bene, tanquam ipse se reprehẽderet Demea, adiecit. {Tu homo adiges me ad insaniam} Et tu homo dicens, negat illi familiaritatem {Non est flagitium facere hæc?} Moraliter indignatio expressa est, ijsdẽ verbis, quæ frater dixerat, repetitis. {Ne me obtundas} Ne me sæpe, & moleste interpelles. Nam obtundere, est aliquid sæpe odiose repetere. {Tuum filium dedisti adoptandum mihi.} Mira argumentatio per ἐπαγωγήν, quæ Inductio ab oratoribus dicitur, cum per interrogationem peruenimus ad id, quod volumus cõcludendum. {Is meus est factus} Sic progreditur, quasi cõfessionis genus sit aduersarium tacuisse. {Si quid peccat Demea} Conclusio dubiæ rei à nõ dubijs sumpta. {Si quid peccat Demea} τῷ ἰδιωτισμῷ interposuit Demea. & repetitum est, peccat. {Ego illi maximã partem feram} Errant qui putant Illi esse pronomen, cum sit aduerb. loci. vt, Illi mea tristia fata, Degeneremq; Neoptolemum narrare memẽto. Illi ergo, ibi vbi ille peccat. Quare quidẽ etiam Li, syllabam discretionis causa, vt locum significat, corripiunt. Et maximam partem, optime dicit. Non. n. vniuersum, quia nõ solus pater Aeschini est: sed maximam, quia eius magis est cuius filius cœpit esse per adoptionem {Feram} Sustinebo, tolerabo. {Olet vnguenta} A summo ad imum proposita soluuntur. & Mira varietas est: Olet vnguẽta, ne diceret, obsonat, putat, vnguitur, ne. s. hæc exercitationis palæstricæ, non luxuriæ, dicerentur. {Amat?} πρὸ τοῦ, Cur amat? {Dum erit commodũ} Dare. s. {Vbi nõ erit} Argentum. s. Sed, commodum dare, subaudiendum est. {Fortasse excludetur foras} Hoc ita protulit, q. d. nihil sibi deperisse si gratis forte fuerit ad amicã admissus. Et totum hoc τῷ ἐξ... legendum est. Et mire Fortasse dicit, vt pater indulgens, & credens adolescentem posse etiam amari ab amica. non enim affirmauit, vt diceret, Excludetur foras. {Fores effregit?} restituentur. {Peruenit ad præsens crimen. illa. n. ante acta fuerant. {Resarcietur} Redundat. {Et vnde hæc fiant} Iterum subaudiendum est. {Et adhuc non molesta sunt} Quia non est flagitium adolescentẽ scortari. {Ab alijs qui vere sciunt} Superbum fuisset, à me dicere. melius ergo Ab alijs dictum est. {Natura illi pater es, consilijs ego} Vrbane Mitio consilijs subiunxit. plus. n. valet ad laudem consilium, q̃ natura Et simul ostendit poeta verbis Mitionis, qui non natura, sed affectu sit pater, nullum patrem esse sapientem, eũ vero posse sine perturbatione perfrui ijs quos amat, quem patrem esse

esse consilium fecerit, non natura, hoc est qui filium adoptauerit. Et mire cum natura singulariter dixerit, pluraliter intulit, cōsilijs ego. {Tun' consulis quidquam?} Apertior contumelia, & ideo sequitur denunciatio discedendi. {Tu ne cōsulis quidquam?} Quia dixit, Consilijs ego pater sum: à coniugatis argumentatus, respōdit, Tu ne consulis quidquam? quia à consulendo consilia dñr, & cōsultores. {Si pergis, abiero} Vt, Donec me flumine viuo abluero. {Si pergis, abiero.} ἀρχαϊσμὸς, pro abibo. & hoc gestu abeūtis, vel abituri pronunciatur. {Siccine agis?} Recte, quia iam abibat: quasi reuocantis correptio est. {An ego toties} Hoc conuersum intelligas dicere. {Ausiam} Deest Te, sed exprimere durum fuit. Et hoc est obtundere. {Curæ est mihi} Aeschinus. f. {Curemus æquam vterque partem} Proprie, vterque & æquam, quasi particeps fratris. {Propemodum} Nisi addidisset propemodum, falsa videretur esse sententia. {Ah Mitio} Religiose commotus est, ac velut incusatio est perfidiæ, & ideo exclamat dolens, & transit in iracundiam, cōcessionemq́; quæ ἐπιτροπὴ dicitur. {Mihi sic videtur} Rationabiliter, non est sic dixit, sed sic videtur. nō vult enim verum esse. {Quid istuc?} Deest, loquor aut resisto, nam proprie significatio est de sententia sua decedentis. {Profundat, perdat} ἐπιτροπὴ figura. Virg. Sequere Italiam ventis, pete regna per vndas. {Profundat, perdat, pereat} Hæc sic pronuncianda sunt vt ostendatur gestu nolle quod loquitur. {Si verbum vnū posthac} ἀποσιώπησις. Deest, tibi fecero, aut tale huiusmodi. {Rursum} Quasi curans irasceris? {An non credis?} Irasci, scilicet. {Repeto ne quē dedi} Rusticani stomachi est repetere semper verba, quæ inuitus alius audieris. {Repeton' quē dedi?} Minus erat si Aeschinum diceret, sed plus est, quē dedi. {Aegre est} Quasi dictum sit, Quid ergo loqueris? quia ægre est. Cur ægre est? quia alienus nō sum. {Alienus non sum} Mire alienus nō sum: quasi timeat, iam dicere pater sum. {Alienus non sum} Satis cum stomacho, quasi dicat, Si patrē me esse iam non licet, alienus non sum. {Iste tuus} Memoriter Iste tuus ad illud quod dixerat, Meus est factus. {Iste tuus Ipse sentiet posterius} Quantus sis, quantumq́; eum ames, hoc est vt decipiatur per indulgentiam tuam. {Ipse sentiet} Sentire, multi pro malo posuere. vt ipse alibi, Sit rogas? Sensi: nam vnam ei cœnam atque eius comitibus dedi. {Nolo in illum grauius} f. q̃ hoc. {Posterius} Etenim Demea satis hoc graue existimat dictum in eum qui nō prouideat in futurum, & arctius, quia patet est. {Nihil, & Nonnihil} Nota figura est conueniens placidissimo seni, qui in reprehendendo adolescentem moderatus est. {Nec nihil} Apparet Terentium facere lenissimis patribus, vnde subiecit etiam rationem facti Mitioni. {Neque omnia hæc sunt quæ dicit} Bene à Mitione hoc dicitur, quia indulgētioris est plura scire, & supra dixit, Ea ne me celet cōsuefeci filium. Et hic sensus est, Nec contemnenda sunt quæ dicit, nec omnia dicit tamen. Hoc est, nō sola sunt quæ dicit, sed multa alia. Et ordo est, Neque tamen hæc quæ dicit, sunt omnia. {Nonnihil molesta} Placidissime Nec nihil dixit, & Nonnihil maluit repetere, q̃ vehementer iracundiam demonstrare. est. n. altera λιτότης. {Nonnihil molesta hæc sunt mihi} Optime Poeta Mitionē fecit commotum, ne si omnino immobilis esset, non indulgere adoptiuo filio, sed omnino eum non curare videretur. Ergo sic in eum seruat placidum animum, vt tamen retineat patris affectum. {Illi} Demeæ. f. Aut illi. i. ibi vbi} Demea litigabat. {Sed ostendere Me ægre} Constat ergo ægre pati: nam aliter non erat parens. {Nam ita est homo} Homo dixit moraliter, sic. n. de ijs dicimus, quos parce reprehendimus. vt alibi, Vt homo est, ita morem geras. {Cū placo} i. cum volo placare. {Verum si augeam} Argumētum à contrario. nam placare, contrarium est irritantibus augētibusq́; iracundiā. {Aut adiutor sim eius iracundiæ} σύλληψις. Nam à genitiuo casu accusatiuus assumptus est. {Etsi Aeschinus nonnullam in hac re} Rursus λιτότης, vt sit mitis reprehēsio, & hoc ipso grauis. num Etsi, & Non nullam nobis, tēperamento sunt posita {Quam hic non amauit meretricem? aut cui nō dedit aliquid?} διὰ ὑπερβολῆς, q̃ non, & cui nō. Ea tamen hæc sunt, vt nō graui sono accusationis proferantur, sed solam reprehensionem contineant. Aliquid vero, admirantis est. Quod addidit meretricem, ostendit Mitionem, hoc solum adhuc scire, nihil autem de vitiata virgine. {Quàm hic non amauit meretricem?} Et hoc cum venia & defensione. nam colere meretricem, non est flagitium & simul etiam vitiatæ virginis ignarus ostenditur Mitio. {Aut cui non dedit aliquid?} Aliqd dicendo, prætermisit vel meretricem vel numerum. {Credo iam omnium tædebat} Etenim addimus, ad ea quæ apud nos parum certa sunt, Aut credo, aut puto {Dixit se velle vxorē ducere} Mirum est apud Terentium, cum etiam per nescias personas indicet argumenta. nam cum Mitio nesciat amari ab Aeschino ciuē virginem, tamen dicit, Credo iam omnium tædebat, &, Dixit se velle vxorem ducere. Sic ea parte magna ostendit nescius argumentum, ideo quia verisimile est amantissimum Aeschini Mitionem omnes sciri affectus adolescentis & cōsuetudines. Et apparet præterea, conatum ea parte fateri vitiatum amore Aeschinum, & pudore impeditum, tantum hoc dixisse quod honeste potuit, velle se vxorem ducere. q̃ autem vellet, tacuisse consilium. {Sperabā iam deferuisse adolescentiam} Recte, sperabam, pro gaudebam sic. n. dicimus, cum errasse nos cernimus. Et mire, non dixit, sperabam illum iam corruptum, sed, mitius senex totū ætati attribuit, nihil filio. {Deferuisse adolescentiam} Seruat propositum circa ætatis veniam. {Deferuisse} Quasi deorsum à feruore tenuisse. Legunt & desæuisse. {Ecce autem de integro. nisi quidquid est} ἀποσιώπησις prima, quia non vult credere. {Nisi quidquid est} Deest, quia, vt sit, nisi quia. Et est sensus, Nisi quia non temere credo, & volo scire quidquid est.

Hem opportune, &c } In hoc actu diuersi homines, & diuersi patres, & diuersa studia proponuntur. hic lenis, hic amarus, hic facetus, hic impolitus, hic facilis, hic pertinax, & difficilis in delictis. D. Hem, hæc particula ostendit affectum quærenti, opportune. i. tempestiue & mature, & quasi expectare venis, sup. quærito teipsum. M. Quid. i. cur, vel pp quid es tristis? D. Rogas. i. interrogas me, quid. i. cur, ego sim tristis, vbi i. cū Aeschinus siet nobis. i. cum habeamus Aeschinum tam perditis moribus, vt nobis sit dedecori, q. d. non est non rogandum cur sim tristis, præsertim vbi habeamus adolescente nobis dedecus afferentem. Vel sic intellige, rogas me vbi. i. in quo loco Aesch. sit, quem conseruare deberes, & sciri vbi versari sit solicitus, ea propter quid opus est petere, quid. i. cur ego sim tristis, q. d. nō alia est mihi causa tristitiæ nisi ipse. M. Dixi. i. non bene dixi, hoc fore. i. futurum esse, videlicet vt fratres obiurgaret. Et h. d. ad populū, Deinde conuertit se ad fratrem inquiēs, quid fecit Aeschinus? D. Petis quid ille fecerit, vel quid putas illum fecisse, quem neque quidquam. i. aliquid, pudet. i. pudore afficit, vbi pudet est personale verbū, cum ante se nominatiuum habeat, post se vero casum illum habet quē ante se haberet, si esset impersonale, quid fecerit inquam ille, qui non metuit quenquam. i. aliquē, neque. i. & qui non putat se tenere. i. obseruare vllam legem. i. vllam normam bene viuendi, nam omnino illa quæ facta sunt ab eo antehac. i. ante hoc tēpus, quid modo designauit. i. quid nouæ rei fecit? Nam designare est rē nouam facere, siue bonam, siue malam, vnde designatores dñr, qui ludis funebribus præsunt, q in eis ludis multa fiāt noua, & spectanda, inde designatores & hi dici possunt, qui suo flagitio oculos populi & ora in se conuertunt, & spectaculo sunt vulgo, quod retineāt populum suo flagitio, vt designatores ludis funebribus multitudinem retinebant. Veteres etiam praue & recte facta designata dicebant. M. Quidam. i. quid est id, quod designauit. f. D. Ipse Aeschinus effregit. i. disfecit, disrupit, fregit fores. i. hostia, atque irruit. i. irrupit, hue per violentiam & impetum introiuit in ædes alienas. i. in domū lenonis, mulctauit. i. lacerauit, mutilauit, molliuit, dissoluit, vnde Mulciber à mulctando, quasi mulctiber. Mulctauit ergo ipsum dominum domus. f. lenonem, atque omnem familiam ipsius lenonis, videlicet seruos vel puellas, & mulctauit quidem vsque ad mortem f. vsque ad confinium mortis, quamuis mors non sit consecuta, hoc dicitur ad exaggerationem, eripuit. i. rapiendo abduxit à lenone mulierem, q̃ amabat omnes videntes clamant. i. vociferantur, hoc. i. talem irruptionē & mutilationem factum esse indignissime. i. inhonestissime, quod factum ò Mitio omnes illi dixerunt mihi aduenienti. i. cum venite ad te. Alij lib. habent quot per te & cum hoc habent amici, tunc sic intellige, ò Mitio quot amici, q. d. maximus numerus amicorum, qui dolent meo dolore, dixerunt mihi aduenienti, id factum est in ore omni populo. i. toti ciuitati, hoc est nemo ex ciuibus est, qui nesciat, denique. i tandem, si exemplum est conferendum. i. comparandum, q. d. Aeschinum non esse dignum, qui cum. i. cum quo frater conferatur, sed longe decipitur Demea, vt patuit in argumento Aeschinus non videt fratrem. f. Ctesiphontem dare operam. i. incumbere rei. i. operi, non amori, non videt eum esse parcum. i. moderatū vsus, & tenuis, non prodigum, vt Aeschinus est, & sobrium. i. moderati victus, non bibosum, vt Aeschinus est, non videt nquā. q. d. immo videt nullum factum illius esse vel inueniri & simile facti huius. f. Aeschini. Nam simile huius dicimus & simile & huic, nisi quis velit dicere, Nonne videt nullum factum huius fratris esse simile facto fratris sui ò Mitio frater, cum. i. quādo, dico hæc illi. i. contra illum, dico tibi. i. in te, tu sinis. i. pateris illum Aesch. quem adoptasti, corrumpi. i. lasciuium fieri, & deprauari. M. Nunquam quidquam. i. aliquid, est iniustius i. iniquius, intolerabilius, & magis iniuste iudicās, homine imperito. i. q̃ sit homo imperitus, & rusticus, ac inexpertus, qui homo imperitus nihil putat rectum, nisi q ipse fecit. D. Quorsum istuc spectat. i. ad quod propositum dicis istud. M. Quia tu Dem. iudicas hæc omnia facta inuenit male. i. G v i a.

le.i.non ſm æquitatem. Crede mihi non eſt flagitium, non côtendit Mit non eſſe peccatum, ſed dicit non eſſe flagitium i.crimen dignum flagitione.i.acerba increpatione cum tamen (pace eius dixerim) non ſit verum, quando quidem tales adoleſcentuli non modo ſunt increpandi, ſed etiam duris verberibus flagitandi, propterea iuuenis lector non ſequaris hæc comica dicta, ſed tâquam è medijs veptibus roſam decerpas, quod ſi eius faciendi ſit imperitus prorſus omittas, ne ſpinarum acumine penetreris ad viuũ. Multa enim ſunt quæ longe melius eſt neſcire q̃ ſcire, vt ait Aug. Sed ad rem redeamus, non eſt flagitiũ adoleſcentulum ſcortari.i. ſcortum ducere, ſiue ſequi, nã (vt Var. ait) ſatis prius dictum eſt ſcortari & ſæpius ſcortum ducere, capitur etiam pro luxuriari & laſciuia effluere, neque eſt flagitium inquam adoleſcentulum potare.i.bibacem eſſe, cum reuera ſit flagitioſiſſimum, neque eſt flagitium adoleſcentulum effringere.i.rumpere, fores.i.hoſtia meretricium, ſed per fidem quid ſi hoc turpe non eſt? ſi neque ego, neque tu fecimus hæc prædicta? & eſt conceptio perſonarum, in qua prima concipit ſecundam, adiuncto verbo primæ perſonæ pluralis numeri, ſi ergo non fecimus quæ fecit Aeſch. egeſtas.i.penuria rei familiaris nõ ſiuit.i.permiſit nos facere ea, q.d. non prohibuit voluntas, ſed neceſſitas, & ideo nulla laus eſt, Tu De. nunc ducis.i. exiſtimas, reputas tibi laudi i.ad laudẽ tibi vertis id, vel tu ducis.i. putas id eſſe ſup. tibi laudi quid feciſti inopia.i.pauperie preſſus, & quid eſt illud quod feciſti, videlicet quod non feciſti talia, quæ nũc Aeſch. ſed illa vitaſti preſſus egeſtate iniurium eſt.i.iniuſtum eſt, iniquum, immeritum te dare tibi laudi quod coactus feciſti, q.d. non iure, neque merito id tibi tribuis laudi, propterea bene dixit Mit. Nihil eſt iniuſtius imperito, qualis eſt Dem. nam ſi eſſet.i.ſi ſuppeteret, abundaret, vel ſi haberemus vnde.i.qui mediante id fieret.i.id quod Aeſch. fecit, efficeretur, faceremus quod fecit, putat ſi adeſſet ætas iuuenilis, ſi parentes proprij ſumptum ſuppeditantes, & tu Dem. ſi eſſes homo peritus.ſ.rerum & modi viuẽdi iuueniliter ſineres.i.permitteres nũc tuum filium facere quod facit Aeſch. dum.i.quandiu licet per ætatem.i.quandiu ætas patitur & non tanta reprehenſione digna eſt, quanta foret ſi eſſet maturior, nam eſt quaſi pro mõſtro ludere velle ſenem, potius q̃ quod tamen ipſe filios faceret id, quod nunc facit Aeſch. poſt.i.poſtea, aduerb. alieniori ætate comparatiuũ pro poſitiuo.i.ætate aliena à talibus iuuenilibus ineptijs. & plurimum inducenti, vbi.i.quando eieciſſet foras te patrem expectatum.i.odioſum. nõ amatum à filio pp tuam in eum duritiam, q.d. potius q̃ faceres iuueniles ineptias in aliena ætate, poſtquam eſſes per mortem tuã eiectus foras.i.expulſus à dominatione in eum. Expectati parentes dñr odioſi, quorum mors quotidie expectatur, nam filijs parentes aut amabiles ſunt, aut expectati amabiles boni expectati mali, quorũ mors in dies magis expectatur, & exoptatur, nã expectamus ante diem, ſperamus ad diem, vnde auidior expectat, q̃ ille qui ſperat. Demea hic acriter reprehendit Mit. neque immerito, vt qui ſaltã detulerit, & male iuuenũ animos inſtituerit, qui nimis ſunt procliues ad libidinem proh Iupiter tragica exclamatio eſt reprehẽdentis Mitionem, & in eum excandeſcentis. Virg. Proh Iupiter ibit, & ita dicens teſtari Iouem videtur, & inuocare aduerſum illum, in quẽ iraſcitur, vt dicere ſolemus exclamantes. Bone Deus quanta improbitate mundus abundat. Tu homo Mitio rediges me.i.deduces me ad inſaniam.i.ad mentis hebetudinem & excæcationem, dicis ſup. quod non eſt flagitium.i.crimen increpatione dignum, adoleſcentulum facere hæc turpia.i.ſi adoleſcentulus hæc turpia committat, hæc dicit exclamãdo in dictum Mitionis, qui proculdubio remis velisq́ (vt aiunt) reclamari dignum eſt, & quidẽ ab omnibus. M. Ah hæc interiectio indignantis, & ægre ferentis talia verba, auſculta.i.audi, quæ dicturus ſum, nec obtundas.i.noli me moleſtare, aut mihi moleſtus, ſeu tædioſus eſſe ſæpius.i nimis ſæpe, de hac re.i.de facto Aeſchini, obtundere eſt aliquid ſæpe odioſe repetere, dediſti mihi filium tuum Aeſchinum adoptandum.i.aſſumendum in filium, is filius eſt factus.i.effectus meus filius per adoptionẽ, ò Demea ſi ipſe peccat.i.errat, quid.i. in aliquo, peccat mihi.i.ad meũ dedecus. Tale illud Cice. in epiſt. Si quid offenderit, ſibi totũ nihil tibi offenderit, ergo Mit. illi aduerb. loci, dicit Don.i.ibi, ſiue illic vbi peccabit, vel illi pro tũc aduerb. temporis, quemadmodum & olli pro illi apud Virg. exponitur ſæpe pro tunc à Seruio, ſi rectè memini, illi ergo.i.tunc qñ peccabit, ego Mitio feram.i.ſuſtinebo, tolerabo maximã partem dedecoris, quia nunc in meam eſt traductus familiam, tu aũt ipſa adoptione eius cura liberatus es, ea pp maxima pars dedecoris mihi ferenda incũbit. Ipſe Aeſchinus obſonat.i.conuiuia frequentat. Feſtus, inquit, obſonitare eſſe frequenter obſonare ſignificat autem côuenire, dicitur aũt obſonium, vt prius dictum eſt, quidquid in comedendo additur pani & vino. Inde obſono, obſonas neutrum, vel obſonar, obſonaris deponens pro eodem.i.vel conuiuere, vt Feſtus ait, vel conuiuia frequentare, & celebrare, & opſopare.i.laute viuere, potat.i.biboſus eſt, ſeu bibax & vino ſe obruit & ingurgitat, & delicata, ac ſuauia quæritat vina, olet vnguenta.i. vnguentorum odore fragrat, quod eſt mollium virorum & effœminatorum & laſciuorum in cute curanda laborantium dicimus autem olere vnguenta, olere aromata cum accuſatiuo, quemadmodum dicimus ſapit mel i.habet ſaporem mellis, figuratam.n. locutionem palam eſt, olet ergo vnguenta de meo.i.de meis pecunijs, amat.i.amori indulget, & amore captus eſt, argentum dabitur à me dum.i.quãdo erit commodum.i.erit opportunum dare ſup. ibi, vbi.i.quando, vel in quo loco non erit argentum.ſ.q.d. dabo argentum dum opportunum erit dare ibi, vbi non erit fortaſſe ipſe Aeſchinus excludetur foras.i.vel nõ admittetur, vel iam admiſſus eijcietur vbi non erit argẽtum, & fortaſſe dixit, qm̃ eſſe poteſt vt gratis amet & gratis mittatur ob eius formæ elegantiã, ita legit Donat. vt dictum eſt, poſſet tñ forſitan non inepte ita diſtingui. Dabitur à me argentum dum erit opportunum dare, deinde vbi non erit argentum fortaſſe Aeſchinus excludetur foras, neque potuit ſuum tenorem deducere ſine pecunijs. Aeſchinus, effregit.i.rupit, demolitus eſt, diruit fores lenonis.ſ. dicitur aũt effringo is ab ex & frango, quo verbo iuriſcõſulti ſæpe vtuntur, habetur.o. titulo lib. 67. Pandectarum de effractoribus & expilatoribus, ipſæ fores effractæ reſtituentur i.reficiẽtur, & in priſtinum ſtatum reſtaurabuntur. Aeſchinus diſcidit i.diſrupit, vel diſſecuit veſtem. Illa reſarcietur.i.reparabitur, reſuetur, reficietur, reſtaurabitur, emendabitur, gratia habetur ſup. à me dijs. Eſt mihi ſupp.i. ego habeo, ego poſſideo, & extat mihi, &.i.etiam, vel ponitur hic geminando, & terris iactatus & alto, eſt ergo mihi vnde hæc fiãt, vnde diruta reſarciantur, & reparentur, q.d. ſi iſta ſint reſarciẽda, adhuc diuina gratia habeo vnde hæc fiant. Sic etiam nobis liceret loqui, habeo (deo gratias) vnde inopem poſſim deducere vitam, alij dicunt habeo (deo gratias) vnde poſſim viuere, & tunc intelligitur ago ſup. ſed cum eſt gratia, intelligitur habetur, vel habenda eſt, & ea quæ fecit Aeſchinus adhuc.i.hucuſque, non ſunt moleſta mihi.i.mihi non diſplicent. Poſtremo.i.tãdem, aut deſine.i. ceſſa me obiurgare, aut cedo.i.dic, vel da, quemuis.i.quemlibet, quemcũque volueris arbitrum.i.iudicem, qui noſtræ diſceptationi modum imponat, & ſm te, aut ſm me ferat ſententiam. Arbiter eſt iudex electus arbitrio litigantium, cuius arbitrio cõmittitur litis deciſio ac terminatio, oſtendam.i.conuincam, confutabo te peccare plura.i.oſtendam te errare in pluribus, in hac re.i.in hoc negocio, cum dicimus, tu plura peccas, q̃ ego, improprius ſermo eſt, quia ita debet intelligi. Peccas in pluribus, q̃ ego, vt prius eſt expoſitum, nam pecco eſt verbum neutrum abſolutum, quod accuſatiuo proprie iungi non poteſt. Hei mihi.i.proh dolor diſce eſſe pater cũ ſis cœlebs ab illis patribus, qui ſciunt vere.i.qui ſciũt re ipſa quid ſit pater, ſeu quid ſit eſſe patrem. M. Tu Demea es pater illi Aeſchino, natura.i.generatione naturali, quæ natura dicitur vis inſita rebus de ſimilibus ſimilia procreans, q.d. tu es illi pater naturalis, ſed ego ſum pater illi conſilijs.i.ſuaſionibus adhortationibus, q.d. tu genuiſti eum, ego vero educaui illũ, & quæ ſunt illi facienda ſuadeo. D. Tu Mitio, ne.i.non conſulis.i.ſuades ei quidquam.i.aliquid quod ſupp. ſit ei vtile, aut honeſtum. M. Ah, Interiectio dolentis pp contumeliã illatam, videlicet q̃ nihil boneſti conſuleret. Si pergis.i.ſi perſeueras in contumelia irriganda, ego abiero.i.abibo, diſcedam, coniunctiuũ pro indicatiuo? D. Sicine agis?.i.vtrum ſic diſcedis, neque ſecte loqueris? hoc dictum quaſi reuocantis correptio eſt, iam enim abibat. M. Conuerſus Mitio & retro aſpiciens, inquit, an.i.vtrum audiam te ſup. toties, quaſi obtundendo de eadem re. D. Aeſchinus eſt mihi curæ.i.ad me ſpectat. M. Et.i.etiam ipſe mihi curæ eſt. Verum.i.ſed. O Demea vterque.i.ego & tu, curemus æquam partem.i.habeamus curam æqualis vtriuſque partis, tu Demea cures alterum filium.ſ. Cteſiphonem. Item.i.ſimiliter, ego Mitio alterum curã.ſ. Aeſchinum, nam curare ambos.i.curam habere ambotũ propemodũ.i. ferè, eſt.i.æquiualet, repoſcere.i.repetere, illum quem dediſti mihi in adoptionem.ſ. Aeſchinum. D. Ah, interiectio dolentis. ò Mit. exclamat dolens, ac commotus ob id, quod dixerit Mitio illũ velle repoſcere, quod dedit. M. Sic videtur mihi.ſ.te velle repoſcere. D. Quid i.cur loquor ſup. iſtud, vel quid reſiſto, aut ſi ſit iſtic dicitur quid iſtic.i iſtic frater, per contemptum loquitur filio, aut dicit ſi iſtud quod filius facit, vel ſi iſtud quod commiſiſceris.ſ.me velle repoſcere, placet tibi. Aeſchinus profundat.i.prodigat, cõſumat, luxurioſe alliguriat omnia perdat.i.perditum ſe reddat, aut amittat quidquid illi poteſt contingere, pereat.i.perdatur, nihil attinet ad me.i.nihil ad me ſpectat, iam.i.ex hoc tempore, aut præterea ſi fecero ſup. poſt hac.i.poſt hoc tempus, vnum verbum.i.ſi dixero tibi ne vnum verbum, quidẽ, & eſt apoſiopeſis, q.d. ero bene immemor, aut aliquid tale. M. O Demea ruſſum.i.iterũ iraſceris

ſceris

sceris.l.ita concitaris. D. An.i.vtrum, non credis me irasci, q.d. mihi irascendi materia.s.dictum quod sequitur, repeton'.i.repetone.i.dicis tu q repeto illum filium, quem dedi in adoptionẽ indignanter dixit, illud ægre.i.moleste perperam est dictum supp.qm non sum alienus.i.extraneus filio, etiam si nõ essem pater, possem tamen ob propinquitatem eius bonos mores curare, ægre ergo, seu moleste, seu difficulter dictum.quasi latu sit difficile mihi patri.Si obsto i.si resisto moribus Aeschini, volebat aliquid subiungere, vt prius, vt non facio vltra debitum, vel nõ abhorreo, ab officio vel aliquid tale, sed correxit subiungens, iam desino.i.desisto toties ista inculcare, vel frustra in medium depromere, vis q sup. cura vnũ.s.Ctesiphonem curo, q.d. bene volo, & iam desino aliũ curare, est gratia Dijs habere à me gratia, & sum Deo obligatus, siue eius beneficio deuictus. cum.i.quando, ita est vt volo.i.cum res optanti respõdet. opto enim vt à cura illius filij efficiar liber, quod mihi contingit te faciente. iste tuus filius adoptiuus Aeschinus, per contemptum dixit, sentiet.i.percipiet, posterius.i.malum sequens quod.s.sequetur ex nimia tua indulgentia, & posterius dixit pro posterum comparatiuum pro positiuo, q.d. sentiet quantus sis, & quantum ames eum, qui.s.est decipiendus ex tua nimia in eum indulgentia. Posterius enim rarum dicitur sequens, vt postera dies.i.sequens, vel potest capi posterius pro post.i.filius sentiet postea qualis sit Nolo dicere grauius.i.peius, deterius in illũ filium. M. Hæc apud se Mitio dicit absente Demea.i.& non hæc mala de Aesch.quæ dicit Demea non sunt nihil.i.non sunt omnino falsa, immo sunt aliquid, nec.i.& nõ, omnia quæ dicit sunt.i. veritatem habent, quia quod est falsum nihil est, q.d. non omnia quæ dicit Demea sunt vera, nec omnino falsa, immo aliqua sunt & aliqua non sunt, tamen.i.quamuis, non omnia sunt vera, tamẽ hæc quæ fecit Aesch.non nihil.∴aliquantulum sunt molesta mihi.i.mihi displicent, sed nolui ostẽdere illi Demeæ me ægre.i.moleste, seu difficulter pati.i.ferre illa quæ fecit filius, nam ita.i.talibus moribus homo ille est, cum.i.quãdo, placo.i.volo placare eũ, aduersor.i.contradico illi sedulo.i.instanter, vehementer, & quasi sine dolo, & deterreo.i.diuerto, deflecto eũ ab ea opinione, q̃ concepit de eo, pp quam irascitur, tamẽ.i.quamuis abstergere velim iram à se tamẽ vix patitur.i.fert, tolerat id, quod facio humane.i. modeste, benigne, patienter, æquo animo. Verum.i.sed si augeam iracũdiam eius.s.aut etiam si sim adiutor.i.fautor iracundiæ eius, ita q assentiar illi in ira sua, dicamq; eum recte irasci, profecto.i. certe insaniam, verbum est hic.i.sim insanus, vel desipiẽs, seu desipiscam cum illo.i.morem eius, & si i.quamuis Aeschinus facit nobis nonnullam.i.aliquam iniuriam in hac re videlicet q effregit fores, &c. tamen vltra hoc, q̃ meretricem ipse non amauit? q.d. exarsit in multas, aut cui meretrici non dedit aliquid? muneris.s. Postremo.i.quod dicunt, finaliter nuper.i.non multo tempore à nunc, credo.i.puto q sup. iam.i.tunc eum tædebat.i.ipse efficiebatur tædio omnium meretricum, dicit se velle ducere vxorem, sperabam.i.credebam adolescentiam.i.lubricitatem adolescẽtiæ, iam deferbuisse.i.refrixisse, siue feruorem pristinum reliquisse, alij legunt deseruisse, & tunc sic astrue. Sperabam eum deseruisse adolescentiam.i.motus adolescentiæ, vel ediuerso, Sperabam adolescentiam deseruisse eum, gaudebam.s.adolescentiam deferbuisse aũt.i. sed, ecce quasi repentinum propositum, de integro.i.denuo volo scire quidquid, est atque conuenire.i. alloqui hominem.s. Aeschinum, si est apud forum venale, vel causarum ambiguum est, deinde lege per parenthesim, & per aposiopesim, nisi.i.nisi quia nõ temere credo quæ de eo dicuntur.ita enim interpretatur Donat. & quidem recte, vt mea fert sententia.

LATO. ARgumentum} Accusat Demea Aeschinũ, & Mitio defendit.estq; hæc protasis periculi Aeschini. {Hem opportune} Attende asperitatem Demeæ & cõtra leuitatem Mitionis. {Quid ille} Propositio accusationis, q̃ auget à persona & antefactis. {Fores effregit} Oratorie enumerat singulas facti partes. {Clamant omnes} Confirmatio à testimonio, & mox amplificatio à dissimili exemplo. Hæc cum illi} Confert culpam in Mitionem. {Homine imperito} Initium ad defensionem à criminatione personæ. {Non est flagitium} Propositio defensionis, per complexionem ad vehementiam. {Hæc si neque} Confirmatio sumpta per occupationem, à pari & fictorio exemplo. Vt Nos faceremus ergo illi licet facere. {Et tu illum} Refertur ad obiectionem Demeæ denique si cõferendum. & est refutatio. {Ah ausculta} Alia defensio per translationem, nihil ad Demeam si peccet Aeschinus. {Excludetur fores} A meretrice scilicet non à Mitione. {Natura tu} Pulchra distinctio, quæ mox refellitur ex coniugatis. {Verum Demea} Redit ad defensionis sententiam. {Profundat} Concessio indignantis, qualis illa, I sequere Italiam ventis. {Et est dijs} Error senis ad futuram epitasin. {Me ægre} Consilium Mitionis ad spectatores. {Quam hic} Moralis & patheti-

ca hyberbole. & totum est leuis reprehensio. {De integro} Subaudi amare cœpit.

HEm opportune, &c.} Hominis in disciplina domestica seuerissimi, nec permittentis filium lasciuire, nec vsus transeat in mores, & alterius nimium indulgentis libidini filiorum, vt ætas cui sum suum faciat, decorum hac scena seruatur, & diuersum vitæ institutum exprimitur. Vtrunque rationes habet: Primũ, qm ex frequentibus actibus habitus generentur tam boni, q̃ mali. Arist.in 2.Ethic.sic ait: Atque vt breuiter dicã omnes habitus ex operationibus similibus fiunt: quapropter tales quasdam operationes reddere oportet. Ipsarum nanque differentias habitus ipsi sequuntur. Non igitur parum, sed plurimum, quin potius totum refert, sic, an non sic homines ab adolescentia consuescant. Et paulo post dicit: Ob voluptatẽ improbas agimus, ob dolorem vero res posthabemus honestas, Quapropter homines ab ipsa statim adolescẽtia, vt inquit Plato, ita institutos esse oportet, vt his gaudeant, doleantq; quibus gaudere, dolereq; oportet. Hæc enim educatio & eruditio recta. {Non est flagitium crede mihi, &c.} Hæc est ratio alterius instituti, quod est mitius, & nõnulla dicit adolescentiæ concedenda propter feruorem ætatis. Cicero in oratione pro Cœlio, sic ait: Datur enim concessu omniũ, huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates, quæ se erumpunt vt nullius vitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi solent. Iuuen.etiã dicit: Quædam cum prima resecentur crimina barba. Et, Breue sit quod turpiter audes. PETRVS MARS.

IErant, producte i, pronunciandum, quod nos addita u, Iuerant dicimus, inquit, Don Ex quo planè patet q̃ tenuis fuerit ea litera spiritus apud veteres, pro qua Germanorũ Celtarumq; lingua digamma Aeolicum habet, Vinum, vin. In 4.versu Vbi initio ponendum pro iambo, deinde duo spondei cũ iambo. Quinto aũt loco vel proceleusmaticus est, vel Ea monosyll. vel denique s, eliditur in Satius. In 8. Tete geminandum, vt docuit Don. & carminis & ratio postulat. In 7. vero simplex Te, ante Amare, non omittendum est. In 9. pro Tibi iambo quidam lib. habent Et tibi, dactylum. In 10. proceleusmaticus est loco primo, nisi quis Filius dissyllabum velit. In 11.s, eliditur in Quibus, nisi bacchius sie primo in loco. In 13. post Hominem, Secum legendum, quod in plerisque lib. omissum est, & Aut ad finem eius versus ponendum, vt 14. incipiat à verbo Parare. Et in 25. ant s, elidendum in Natus, aut prima eius versus syllaba At, à priore versu elidẽda. In 22. Duo legendum absque verbo Sunt, quod Aldinus habebat lib. Notauit & hoc Ioan. qui in 25. Item legendum putat, ex Donato, non Idem, quod Aldinus habebat lib. In 26. Prætermitto, non Permitto, vt idem Aldi male habebat lib. In 27. creticus est initio, vel Meo monosyll. In 28. Patres legendum, non Patre, quod Aldi habebat lib. Admonuit & hoc Ioan. In 30. Insuerit, nõ Insueuerit, quod per errorem plerique habent lib. & in his etiam Aldi. In 35. anapæstus est loco primo Venit ad. & Clamitans, legit Donat. ideoq́ue d, in Quid, & s, in Agis elidenda, vt quidagis Mi, sit anapæstus, aut potius amphibrachys constituatur loco tertio. In vndequadragesimo vel s, eliditur in Durus, vel amphibrachys est loco secundo, & q coniunctio post Aequum omitti non debet, quàm omisit Aldi lib. In 40. vel Et à superiore versu eliditur, vel Mea monosyll. est, vel denique creticus tertio est loco. In 47. primo loco manifeste est creticus, quod malim, quàm dicere ille abijcere. l. Secundo loco proceleusmaticus. In 48. secundo loco manifeste creticus est, nisi quis dicat, t, abijci in Studet, quod mihi minime probatur. In 50. Sua monosyll. nisi bacchium loco primo admittamus. In 51. Se supplet Donatus, & carmen respuit. Ad finem scenæ Gaudemus pertinet ad sequentis scenæ primum versum. GLAR.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Senibus omissis describitur Aeschini factum iurgantis cum lenone, nec error est Poetę q hic fiant quæ facta esse Demea dixit, qui fortasse rumore nuncio acceperat fecisse Aeschinum, quod facturũ ille se minatus fuerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena proponitur exemplum contumeliosi diuitis per potentiam & pauperis pertinacis in perniciem suam. Nititur etiam persuadere Aeschinus se inuitum Sannioni lenoni intulisse iniuriam, verũ fuisse illius culpa impulsum. Intelligendum quoque est, Parmenonem seruum morẽ gerentem Aeschino ira acriter egisse cum lenone, vt tandem ab eo puella eriperetur, cuius auferenda Aeschinus percupidus fuerat.

Iambici Octonarij, partim Catalectici, partim Acatalectici, & Trochaici Tetrametri Catalectici. Vnus praeterea Dimeter.

Sannio

SANNIO leno, AESCHINUS adolescens.

OBSECRO, populares ferte misero, atque innocenti auxilium:
* odiose Subuenite inopi. AES. *ociose, nunc iam illico hic consiste:
Quid respectas? nihil pericli est: nunquã, dum ego adero, hic te
Tanget. S. ego istam inuitis omnibus.
AES. Quanquam est scelestus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.
S. Audi Aeschine, ne ignarum fuisse te dicas morum meum.
Ego leno sum. AES. scio. S. at ita, vt vsquam fuit fide quisquam optuma.
Tu quòd te posterius purges, nolle hanc iniuriam mihi
Factam esse: huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar:
Neque tu verbis solues vnquã, quod re mihi malefeceris.
Noui ego vestra hac: nollem factum: dabitur iusiurandum, esse te
Indignum iniuria hac; indignis cum egomet sim acceptus modis.
*Nihili AES. *Abi prae strenue, ac fores aperi. S. caeterum hoc nihil facis.
AES. Intro nunc iam. S. at enim nõ sinam. AES. accede illuc Parmeno.
Nimiũ abiisti istoc, hic propter hunc assiste. hem, sic volo,
Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam dimoueas tuos,
Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in mala haereat.
S. Istoc volo ergo ipsum experiri. AES. hem serua, omitte mulierem.
S. O facinu' indignum. AES. geminabit, nisi caues.
S. hei misero mihi.
AES. Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen.
I nunc iam. S. quid hoc rei est? regnum ne Aeschine hic tu possides?
AES. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.
S. Quid tibi rei mecum est? AES. nihil. S. quid? nostin', qui sim? AES. non desidero.
S. Tetigin' tui quidquam? AES. si attigisses, ferres infortunium.
S. Qui tibi magis liceat meam habere, pro qua ego argentum dedi?
* hoc Responde. AES. ante aedes non fecisse erit meliu' * hic conuicium?
Nam si molestus pergis esse, iam intro arripiere, atque ibi
Vsque ad necem operiere loris. S. loris liber? AES. sic erit.
S. O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt aequã esse omnibus?
AES. Si satis iam debacchatus es leno, audi si vis nunc iam.
S. Egon' debacchatus sum in te, an tu in me? AES. omitte ista, atque ad rem redi.
S. Quam rem? quò redeam? AES. iam ne me vis dicere, quod ad te attinet?
S. Cupio, modo aequi aliquid. AES. vah, leno iniqua me non vols loqui.
S. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium.
Periurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta iniuria.
AES. Nam hercle etiam id restat. S. illuc quaeso redi, quò coepisti, Aeschine.
AES. Minis viginti tu illam emisti, quae res tibi vortat male:
Argenti tantum tibi dabitur. S. quid, si ego illam nolo vendere,
Coges me? AES. minime. S. nãque id metui. AES. neque vendundam censeo,
Quae libera est: nam ego illã liberali assero caussa manu.
Nunc vide vtrum vis, argentũ accipere, an caussam meditari tuam.
Delibera hoc, dũ ego redeo leno. S. pro supreme Iupiter:
Minime miror; qui insanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hac * tantidem emptã postulat sibi tradier. * totidem
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum ius postulat.
Age iam cupio, modo si argentum reddat. sed ego hae hariolor.
Vbi me dixero dare tanti, testes faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.
Id quoque possum ferre, si modo reddat: quanquam iniurium est.
Verum cogito id, quod res est. quando eum quaestum occeperis,
Accipiunda, & mussitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

OBSECRO populares} Popularitas in omnia rei cõsortium sumitur. nunc autem populares ciues dicit. & hoc quod veteres quiritari dicebant, Quirites conclamare. Don.
}Obsecro populares, ferte misero, atque innocenti auxilium}Hic exemplum est contumeliosi per potentiam diuitis, & in perniciem suam pauperis contumacis.}Subuenite inopi}Vide quam posteriora vehementiora sunt ad incendendum populum primo, miseram, post, innocentem: ad vltimum, inopem posuit. & primo, ferte auxilium: post, subuenite. Et totum hoc principiũ à beneuolentia sumitur, quae comparatur ea inuidia potentiae Aeschini. nam contrarie in Aeschino esse vult intelligi. }Misero, atque innocenti auxiliũ: Subuenite inopi.}Tria sunt, Miser, Innocẽs, Inops }Ociose, nunc iam} Ociose secure signat. nam nisi qui securus est, ociosus non est.}Ilico} Modo locum, non tempus significat. }Ociose, nunc iam ilico hic consiste,} Simul imperauit modum, tempus, locum, factum. Modum, ociose: Tempus, nunc, Locum hic: Factum, consiste. Nam Iam & Ilico, alterum tempori adiungitur, alterum loco. At consistere, est audacter & cõstanter stare, vt, Cõstitit in digitos exemplo arrectus vterque.}Istam inuitis omnibus} Deest abducam. }Ego istam inuitis omnibus}: Bone ἔκλειψις, nemo enim plene loquitur qui luctatur. }Quanquam est scelestus, non cõmittet} ἀνακόλουθον primum, nã cum praeposuisset quanquam non subiecit tñ. }Nunquam} Pro non, Virg. Nũquam oẽs hodie moriemur inulti. }Iterum vt vapulet} Minaciter poete priorem litem sustulit, dicendo iterum, vt nõ eadem lis esset de qua supra Demea questus est, sed instaurata nascatur. }Cõmittet} Perficiet, sed hoc proprie de illicitis, & puniendis facinoribus dicimus. Et simul hic ostendit Comicus adolescens cedere se lenoni, inuitum se noxam intulisse, & id, quod fecerit, fecisse lenonis culpe, nõ sue. }Leno ego sum} Leno, terribiliter pronunciandum est, q.d. cui supplex eris. Sed ex argumẽto est, quod contẽnit Aeschinus minas lenonis, vtpote qui iam vxorẽ decreuerat ducere.}Scio} Hic sic respondit quasi in lenone immunitio capitis tentum consisteret. }Fide quisquam optima}Fides in concipiendis comminationibus, denũciatio, comminantis est. }Huius non faciam} Frgoiete ergo, Quod te purges. i. purgationẽ tuam. Huius autẽ δεικτικόν est. Aut enim stipulam, aut flocci mouerat, aut summum digitum. }Ego meum ius persequar} Hoc est lenonium. }Meum ius}Meam libertatem. }Mitum ius}Meam vindictam. Nam vt illa iniuria est quae fit innoxio, ita ius vindicta illa quae redditur reo. }Persequar} Vlciscar. Cic. Tu dum tuas iniurias per te, id quod non põt, persequi conaris. }Huius non faciã} Cic. Ne tantulum quidem commotus est. }Neque tu verbis solues vnquam

vnquam quod mihi re malefeceris} νομικῶς. Et solues, lues, persolues. i. satisfacies, ac te purgabis. {Re malefeceris} Acuẽdum est re & significanter proferẽdum, ibi enim est sententia. Et plus dixit, & re malefeceris, q̃ iniuriam feceris. {Noui ego vestra hæc} ἐλλειπτικῶς deest enim verba. {Iusiurandum dabitur,} Hoc est iurabimus te esse indignum cui iniuria fiant huiusmodi. Aut separatim iusiurandum dabitur, & separatim, te esse indignum iniuria hac. & sic melius. verba enim satisfaciunt cum res colligitur in generalibus causis. nam sæpe iræ ac lites iureiurando sunt terminatæ. {Indignum iniuria hac} Comite indignum & indignis. {Abi præ.} Aut abi, præ. i. prior, aut abi præ. i. præi: vt, I præ, sequar. Aut præstrenue: vt, Prædiuitis vrbe Latini. {Abi præ.} Magna contemptio minarum lenonis, non respondisse Aeschinum ad ea quæ dixerat. {Ceterum hoc nihil facis} Nihil, pro, non, legitur, &, nihili. {At enim non sinam} Enim, inceptiua particula apud veteres fuit, sed & conuenit perturbationis. {Nimium istoc abisti,} Quasi ex contumacia lenonis appareat, quòd multum abierit. {Propter hũc} Iuxta hunc. vt Virg. Templum de marmore ponã Propter aqui. {Hem, sic volo} Mire comicus ex alterius verbis, quid faciat alter ostendit. {Quin pugnus continuo} Pugnus, à pugna dictus, aut ab illo pugna. {Pugnus continuo}. i. vestigium litigantis. {Istuc volo ergo ipsum experiri} Expresse ostendit pauperioris loquacẽ contumaciam vsque ad pericula cædis. {Isthuc volo ergo ipsum experiri} Hoc illo dicente, Seruus lenonem verberat. {Hem serua,} Nescias cui dicat hæc Aeschinus, an lenoni, an seruo, sed seruo magis est verisimile. {Geminabit nisi caues} Hoc comminantis est, non iubentis ferire. sed quia longe stat Parmeno, gemina putauit dictum. Et geminabit, subaudiendum est plagam. {Geminabit nisi caues} Non singularem pugnum & vnum dabit, sed geminabit: quasi dicat, geminato duplicatoq; numero inferet. {Hei misero mihi} Leno pulsatur. {Non innueram,} Conuenienter Poeta auidiorem Parmenonem malefaciendi inducit, cum supra dominum inuitum ostenderet cogi ad inferendam iniuriam. {In istam partẽ potius peccato} Vt verberes non iussus potius, quàm iussus non verberes. {Nunc iam} Duæ partes sunt. Et bene iam, quia sero, & post plagas: Et vtrum hoc lenoni, vt abeat, an puellæ vt introeat, dicitur? sed facetius est si lenoni intelligas dici, quasi hoc factum sit quod voluerit, & quasi venerit vt vapulet. Et Iam etiam tarditatis incusatio est. vt Virg. Iam melior iam diua precor. {Regnum ne Aeschine} Inuidiosa moraliter exclamatio, & ardentior ad plagas. Regnum ne Aeschine. {Hic tu possides.} Bene hic. i. Athenis, vbi grauius crimen est dominari velle. Nam tyranni ibi semper oppressi sunt, & maxime proximi. {Si possideres} κατ᾽ εἰρωνείαν contemnẽtis in inuidiam. {Ornatus esses ex tuis virtutibus} Ciro ostendit quantum à se longe sit regnũ, qui dixerit ornari potuisse lenonem. {Ea virtutibus tuis} Sic veteres per εἰρωνείαν virtutes pro flagitijs dicebant. Lucil. Animo ac virtutibus. {Quid tibi rei mecum est?} Hoc quia verberatus est, dicit. vt sit, Quid tibi debeo? non quia nihil sibi debeatur. {Nihil Facere, quia ipse abstulit, & nihil vult à se repeti. {Quid? nosti ne qui siem?} Proprie, sic enim dicit quidquã debet, Non me nouit, non q̃ ignoretur, sed q̃ in iure non cernatur. {Si attigisses} Plus dixit, attigisses, quàm tetigisses est enim multo minus attingere quàm tangere. {Qui tibi magis licet} Hic non tam ratiocinatio est, q̃ exclamatio per dolorem. {Meam habere pro qua ego argentum dedi.} Meam suffecerat, sed magna moralitate additum, pro qua argentum dedi, ad vociferationem simul esse ostendit leno quod repetat. {Qui tibi magis} Si mihi, inquit, non licet attingere tuã, cur tibi licet meam, non tangere, sed habere? Et habere, vtrum domi in consuetudine, an corrumpere, id est stuprare intelligimus? {Ante ædes non fecisse erit melius hic conuitium} Nõ erat quod ad hæc iuste responderet. & ideo sic respondet, vt conuitium dicat quod verum est. {Loris liber?} Lora apud veteres laura dicebantur, à lauro triumphorum: * sub qua mos erat captiuos vinciri, ducíq; per pompam ideo autem, vt conditionis reminiscantur, loris cæduntur mancipia. Nam mancipia dicuntur, quòd manu capta sunt; Serui, qui seruati sunt, cũ eos occidi oporteret iure belli. Vnde Virg. sic inducit captiuum rogantem. Per patrios manes, per spes surgentis Iuli, Te precor hanc animam serues natoq; patriq;. {Hiccine libertatem} scilicet Athenis. {O hominem impurum} Sic veteres impurum generaliter pro improbo ponebant, vt in eadem hac fabula. Persuasit ille impuros. sat scio. {Aequam omnibus?} Quasi diceret, vbi non est, quando Aeschinus loquitur. Et bene omnibus, vt ne lenones quidem videantur excepti. {Omitte ista, atque ad rem redi. Superbe adolescens maleficium non putat lenonis esse purgandum. Ad rem autem, ad negocium de quo agitur, dicit. {Quam rem?} Quam adduxisti. Res enim pecunia intelligitur, vel id pro quo pecunia danda est. {Quo redeam?} Ad quam euertisti domum, quia, Fores effregit, atque in ædes irruit alienas. {Quod te attinet?} Quod tibi prodest, & commodum est. {Cupio} Ille, vis, dicit, hic, cupio. {Modo æqui aliquid} Subaudiatur, dicas. {Vah, leno iniqua me non vult loqui} Nomen sacrilegum, & iniustum Leno, iniquitatem agitat, iustitiæ patrocinatur. hoc totum εἰρωνικῶς pronunciãdum est. {Leno sum} Figura συγχώρησις. {Orta est iniuria} Orsa, cœpta. {Illuc quæso redi quo cœpisti} Figurate. rectum enim erat, vnde cœpisti nisi forte Quo pronomen est modo accipiendum, vt sit, à quo. Et bene memor est dixisse Aeschinum, Omitte ista, atque ad rem redi {Quæ res tibi vertat male} Adijcit contumeliã, quasi & hoc multum sit inimicum. Vertumnus dicitur deus qui rebus ad opinata reuertentibus præest. sæpe autem male cedit, quod bonum putatur, & hoc est male vertisse. vt ille gladius qui numeri datus, adminiculum fuit reginæ pereunti. de Virgil. Ensemque reclusit Dardanium, non hos quæsitum munus in vsus. {Quid, si ego tibi illam vendere nolo?} Hæc maioris sunt stomachi, & ideo stultiora. nam quod iam amisit, venditurum se negat. Et, Quid si nolo, noua dictum est, & τῷ ἰδιωτισμῷ {Quid si nolo vendere? coges me?} Potest autẽ dici, Qui si nolo, coges me? {Minime} εἰρωνεία. {Nanque id me.} εἰρωνεία contumax & ridicula in eo, quòd iam amisit id de quo dixit se cogi non posse. {Nam ego illum liberali assero causa manu.} Ordo est, Ego liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba, à quibus etiam Assertores dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa, liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. {Pro supreme Iuppiter} Hæc locutio ad inducta est vt e a verbis lenonis appareat quàm facile mitis fieri possit, & quidnis libenter accipere. {Pro supreme Iupiter,} Supremum nunc dicit summum, ab eo quod est soperium, & superius. Virgil. Rex ipse Iouis de gente suprema, Troius Aeneas tua nos ad limina misit. Et non abhorret à persona & plebeij, & lenonis, & vim passi Iouem ipsum cõuitio persequi, vt quotidie videmus ab hominibus eius loci & ordinis fieri. {Minime miror, qui insanire occipiunt ex iniuria} Sensus hic est, Insanos fieri per iniuriã plerosque mirabar, sed iam non miror, postquam ego ipse per iniuriam quàm sum passus, insanire compellor, adeo vt exclamẽ, Pro Iupiter. Et simul aduerte vigilantem Poetam, vt vbicunque in comędia vocem tragicam extulerit, statim personam insanam dicere faciat, sic & supra, Pro Iupiter, tu homo nunc adiges me ad insaniam. {Me inuito abduxit meam. {Honestiori personæ hæc querela sufficeret, abduxit meam. Sed leno bene addidit, me inuito nam abducuntur meretrices absque voluntate lenonum. Et decora locutio est per ἔλλειψιν, me inuito abduxit. non enim addidit, puellam aut quid tale. {Tantidem emptam postulat} Tantidem emptam legitur, & tantidem emptam. {Homini misero} Secundũ illud Menandri * {Homini misero plus quingentos colaphos infregit} Cõtumeliosa cædes, colaphus, & digna lenone. {Infregit} Vt illudẽs hoc fecisse Aeschinus videatur cum sonitu se colaphizatum significat. Infregit autem illisit, inflixit. vt sit sensus. Inflixit homini misero plus quàm quingentos colaphos. Et flebiliter pronunciandum est, hoc enim exprimitur, vt tamen incuset in alieno facto fortunam suam. Et vide quantum hoc distet ab illo quod supra dicebat, Ipsum istuc volo experiri hoc, quia solus est: illud, quia cum aduersario. {Bene promeruit} Bene multum. Promeruit, adiuuit, profuit, cui contrarium est commeruit. Nam mereri & promereri, est præstare beneficium. Virgil. Quique sui memores alios fecere merendo. Et, Nunquam regina negabo Promeritam. {Vbi me dixero tanti dare} Recte dixit. vbi enim pactio intercesserit pretij, iam exceptionis actio sublata erit, & pretium debebitur. {Mox cras redi.} Transit ad μειωτικόν. {Id quoque pati possum} Id, Mox cras redi, id est moram. {Quanquam iniurium} Vendere quod nolis. Et scilicet. {Id, quod res est} Pro, id quod verum: bona locutio. {Quando eum quæstum occeperis,} Vt in Andria: Deinde quæstum occipit. {Mussitanda} Patienda, consideranda, cum silencio, & vt in amatore putanda, atque per hoc perferenda. Mussitare enim proprie est dissimulandi causa tacere. dictum vel à muto, vel ab M, quæ litera est nimium pressæ vocis ac penè nullius. adeo vt sola omnium cum interuocales incideris, atteratur, atque subsidat. Hinc Virgil. Mussax rex ipse Latinus. {Frustra egomet mecum} Præparationis genus, id accipiendas viginti minas totius summæ desperatio.

Margin: * Vide detrahẽda sit præpositio ab, vt intelligas captiuorum manus lauru vergultis fuisse vinctas.

GVID. Obsecro, &c.} Hic exemplum proponitur contumeliosi diuitis per potẽtiam, & pauperis contumacis in perniciem suam nititur autem persuadere Aesch. se inuitum intulisse iniuriam Sannioni lenoni. sed fuisse impulsum illius culpa. intelligendum autem est Parmenonem seruum morem gerentem. Ass. luctatum esse cum lenone, vt tandẽ eriperetur puella, cuius extorquendæ Aeschinus cupidus erat. S. O populares, id est, ò vos ciues, populares interdum dicitur fautor. interdũ cui

fauetur, videlicet gratiosus, qui scilicet dat operam, vt capiet auram, id est fauorem popularem, qui & aurarius dicitur. Interdum dicitur aliquis popularis, qui est de populo. interdum est denominatiuum significans ad rem ad populum pertinétem, obsecro ferte auxilium. i. ferte opem. Auxilium do, feroq; dicimus, opem fero tantum dici licet, ferte ego auxilium. i. auxiliamini mihi misero, id est afflicto, infelici, atque innocenti. i. qui non meruerim vapulare, subuenire. i. succurrite mihi inopi. i. pauperi admodũ, quasi sine terra inops dicitur, & plus est, q̃ pauper. Aes. Iam nunc, id est, iam hoc ipso tempore tu lecto, consiste. i. mane, constanter, & audacter, sta ilico. i. continuo, hic. i. in hoc loco, ociose. i. secure, quia ocium pro securitate ponitur, nam nisi, qui securus est ociosus est. Donatus vult ilico hic locum signare, non tempus, sed non bene video, quomodo bene cohærent hic & illic, quæ duo essent aduerbia de eodem dicta, quod si non esset hic aduerb. ilico pro illic bene haberet locum. dicendo otiose ostendit se imperasse modum, dicendo iam nunc imperauit tempus. dicendo hic vel illic ostendit se imperasse locum, & dicendo consiste ostendit se imperasse factum, quid re spectas. i. frequenter respicis, hoc est post te aspicis, timebat ne à tergo alter veniret, qui eũ cæderet. Nihil est pericli. i. nullum est periculum, q d. tua culpa & contumacia efficis vt vapules, nunquam. i. non tanget te Parm. s. dum. i. quandiu, adero. i. præsens ero hic. S. Luctare Sannio leno cum eripientibus puellam inquiens. Age abducam supp. istam puellam inuitis omnibus. i. quod barbare dicunt, male gratibus omnium. Aes. h d. Parmenoni, qui eum iam mulctauerat, quanquam. i. quiuis, ipse leno est scelestus. i. sceleratus, improbus, peruersus, iam è sup. non committet. i non efficiet (sed proprie dicitur de illicitis committere in hoc significato) hodie vnquã. i. nullo tempore, seu temporis parte, vt. s. q, vapulet. i. cædatur iterum. per quod eum ostendit iam semel vapolasse. S. O Aesch. audi ne dicas te fuisse ignarum. i. nescium, meorum morom. i. meorum modorum viuendi ego sum leno, qui redimit puellas, quas sibi quæstum turpissimũ facere cogat. Aes. Scio te esse lenonem. S. Autem. i. sed, dum leno fide. i. veritate, ita. i. tam optima, vt. s. sicut quisquã. i. aliquis, fuit vsquam. i. in aliquo loco, quasi dicat quod polliceor me facturum, illud ego facio citra omnem dubitationem, nõ faciam. i. non patiatur quod purges, id est, excuses, posterius. i vlterius, postea, cõsequenter, & ponitur comparatiuum pro positiuo, videlicet pro postere, quod significat post, vel consequenter. non faciam ergo quod purges te huius, vt sit neutri generis. i. huius rei causa supp. videlicet te nolle hanc iniuriam esse factam mihi. i. q tu dicas, q tu non fueris auctor huius meæ vapulationis, & ablationis puellæ, quoniam Aeschinus non eum cædebat, sed Parmeno, vel non non faciam. i. non permittam, quòd tu purges te nolle hanc iniuriam, huius. s. puellæ ereptæ, esse mihi factam, alij habent huius quidquam, & tunc est sensus. Non faciam quidquam. i aliquid huius. i. de hoc, quod. i. propter quod purges te nolle hanc iniuriam esse mihi factam crede hoc. i. habeas hoc persuasum, & exploratũ, ego persequar. i. vlciscar, vsque ad finem causæ prosequar, ius meũ id est meam libertatem lenoniam, vel prosequar meam vindictã. Nam vt iniuria est, quæ fit innoxio, sic ius est quod redditur reo. neque tu solue vnquam. i. nũquam lues, persolues, satisfacies, purgabis, verbis. i per verba id, quod feceris mihi male. i. inique, re. i. ipso effectu, & vi mihi illata ego noui vestra verba. s. hæc nollem. i. vellem hoc non esse factum, iusiurandum. i. sacramẽtum, dabitur, id est iureiurando affirmabitur, impersonaliter, te esse indignum hac iniuria. i. te non esse eum, cui debeat fieri talis iniuria, vt videlicet accuseris talem iniuriam intulisse mihi, cum egomet sim acceptus. i. tractus, indignis modis. i. inhonesto modo, & indigno, qui à tali iuuene ingenuo admitteretur, seu fieret, vel te esse indignũ hac iniuria. i. qui deberes facere hanc iniuriam. Aes. Abi præ, id est, præi, præcede, ante i domum ex hoc loco, vel præstrenue sit vnum verbum, vt prædines, & tunc sic lege, abi. i. d scede hinc, præstrenue, id est valde diligenter. nam strenuus homo est diligens, & validus, ac magnanimus, posset etiam forsitan præstrenue esse vocatiuus, sed melius est vt sit aduerb. abi ergo & aperi fores. domus tuæ, vbi est puella quàm volumus abducere. S. Ceterum, id est, sed nihil. i non facis hoc. i. non eo peruenisti vt hue possis facere, videlicet vt tibi fores aperiam, vel nihil facis, id est nihil proficis hoc, in ablatiuo. i. per hoc, q ita mecum minaciter & imperiose agis. Aes. Iam nunc. i ex hoc ipso tempore tu Parm. i. valde, abi intro. i. in domum. S. At enim id est, sed certe, non sinam. i. non patiar, vt ipse seruus Parm. eat intro, vt præcipis, Aes. Parmeno serue mi accede illuc. i. valde, confer te ad locum vbi leno est, assiste, id est quod dicitur, tene te hic, id est in hoc loco, quem tibi ostendo, propter hunc, id est, iuxta hunc lenonem, vt sis paratus illum mulctare si sit opus. S. Hem, interiectio indignantis, & contumaces, sic volo vt scilicet mihi assistat, quasi contumax propter pericula cædit non deterretur. Aes. Tu Parm. serue caue iam ne sup. dimoueas, id est vertas, quoquam. i. in aliquam partem, vel in aliquem locum oculos tuos à meis oculis, ne. i. vt non, sit mora, id est tardatio, quin. i. quòd non pugnus, id est, manus clausa hæreat. i. adhæreat, admoueatur continuo, id est, ilico, in mala. i. in gena lenonis. s. Mala enim est illa pars faciei propè oculos, quæ more mali, id est pomi est rotũda, caue ergo q non sit mora quin pugnus hæreat in mala eius, si innuero, ab innuo is. i. si fecerim tibi signum. S. Ergo quia tu ita præcipis, volo experiri ipsum Parmenonem. i. de eo facere periculum, an audeat facere, quod iubes. Aes. Hem, hic interiectio metuẽtis ne puellam abducat leno. serua tu Parm. i. conserua, protege tutare, defende puellam, & cum leno nimis acer esset ad eam abducendã, subdit, omitte mulierem. i. demitte mulierem & subaudi cæde lenonem, quod si de lenone illud dictum intelligatur, sic intellige, hem admonentis, tu leno serua te. i. non patiaris ita te mutilari, id est, omitte puellam. i. patere vt eam abducamus, & ita euades. S. O facinus miserum, exclamando proferatur, hoc est vos populares videte facinus miseratione dignum. Aes. Ipse Parm. geminauit. i. duplicabit plagam supple siue instaurabit denuo verbera, nisi caues. i. nisi consulis, & prouides tibi dando petita. S. Cum geminasset Parmeno exclamet leno. hei, interiectio dolentis, miseriam, deest ò. i. o miseriam. i. sustineo supp. afflictionem miserabilem. Aes. Non innueram. i. non feceram tibi signum Parm. vt geminares, sed geminasti, veruntamen. i. sed tamen potius pec cato, in futuro imperatiui. i. errato, vt verberes eum non iussus, quia peccat seruus plus imperato faciens, quod tamen volebat Aeschinus, ideo, inquit, potius peccato eum cædendo in istam partem. i. secundum hanc partem in qua non innuerim, neque iussetim, nam erant duæ partes, videlicet iubere & non iubere, innuere & non innuere. ideo dixit in istam partem potius peccato, &c. ò iam nunc. l. i. abi, quasi dicat sero & post verbera, vbi iam tarditatis incusatio est. potest etiam, sed non æque bene referri ad puellam, quàm iubeat introire, vt eam commodius eripias. S. Quid hoc rei est, id est qualis est hæc res, vel quid hoc sibi vult? ò Aesch. ne. i. vtrum possides hic regnum, vtrum dominaris hic & exerces tyrãnidem hic, id est in ciuitate libera scilicet Athenarum, in qua tyranni semper oppressi sunt. Aes. Si possiderem hic regnum, id est, rerum potirer, & omnia meo regerentur arbitrio, tu leno esses ornatus, id est tu beneficium à me consequereris, ex tuis virtutibus, id est secundum tuas virtute, sed cum in te nullæ sint, sed vitia, non modo non ornaberis à me, sed etiam pro tuis flagitijs grauissimas pœnas lueres. S. Quid rei. i. quæ res est tibi mecũ, id est quid negocij mecum habes, vel quid in me actionis habes, aut quid tibi debeo? Aes. Nihil rei inquam est mihi tecũ, quasi dicat nihil tecum negocij habere cupio, præsertim cum in meum redundaret dedecus. S. Quid? modus interrogandi comicis familiaris, nostin'. i. scis ne, qui sim, id est, qualis vir sim? Aes. Nõ desidero nosse qualis sis. S. Tetigi ne, id est vtrum tetigi lædẽdi gratia, quidquam. i. aliquid, tui. i. ex tuo corpore. Longe enim interest si quis dicas, tetigi aliquid tuum, & tetigi aliquid tui. Nam prius significat me tetigisse aliquid, quod tuum erat, vt librum, vestimentum, vel aliud, sed tetigi aliquid tui significat me tetigisse aliquot ex membris corporis, vel aliquam corporis tui particulam. Aes. Si attigisses. i. leniter tetigisses, quod minus multo est, quàm tetigisses, ferres. i. portares. sustineres, patereris, infortunium. i. infelicitatem, pessimum successum, quasi dicat tecum pessime ageretur. S. Responde, qui. i. cur, vel quomodo magis licet tibi habere meam puellam, pro qua dedi argentum, quàm liceret mihi habere tuam, si haberes? vel quia dixerat si attigisses, dicit nunc San. si mihi non licet, attingere aliquid tui, qui magis tibi licet, non modo meam attingere, sed etiam habere Aesch. melius erit tibi supple lenoni non fecisse mihi hoc cõuitium, id est hanc contumeliam, hoc maledictum hoc improperium, hoc dedecus, hoc probrum, seu obbrobrium, ante ædes. i. ante domum, puta in medio vico, quoniam locus aggrauat conuitium. Nam id est, sed, sicut nam quod pro eo quod autẽ, si perges. i. si perseuerabis, prosequeris, esse molestus. i. fastidiosus, tædiosus iam, id est statim, abripiere, id est ab hoc loco rapieris, intro i. in interiorem domum, atque operiere. i. obruere, cooperieris loris, id est scuticis, funiculis de corio factis, quibus cædebantur mancipia, vt conditionis reminiscerentur. Dicuntur autem mancipia quòd manu capta sunt ab hostibus, sed serui dicuntur quasi seruati, cum eos iure belli liceret occidere. Atque ergo operiere loris, id est totus obrueris loris, cum vapulabis, scilicet vsque ad necem. i. internecione vsque. i. ad mortem. S. Minitaris q supp. ego liber. i. nõ seruilis conditionis operiar loris, quis serui cædi solent. Aes. Sic erit vt dico. s. quia loris vapulabis. S. O hominem impurum. i. improbum, more antiquo. i. dico te esse hominem improbũ, sed exclamatio,

quàm

quàm sit interpretor, vt satisfaciam aliquibus, qui aiſi videāt, vnde regimina dependeant (vt eorum verbis vtar) suo ipsorum animo morem gerere, satisfacere vt non possunt, ea propter cū professionis nostræ officio videamus incumbere, vt quamplurimis satis fiat, sic familiariter interpretandum duximus. Sed ad rem redeamus. Hiccine.i. vtrum homines, aiunt.i. dicunt verum supple libertatem.i. facultatem liberam agendi quodlibet, esse æquā, id est, æqualem, parem omnibus incolis, hic.i. Athenis? quasi dicat vt video inter te & me non videtur æqua, cum tu pulses, ego vapulo tātum, & meam possideas, neque mihi tui quidquam liceat attingere. Aes. O Leno Sannio.si iam satis debacchatus es.i. insanisti, desipuisti, à Baccho dicitur bacchor aris, inde debacchor compositum, in quo de auget nō minuit. Iam audi si vis Sannio.i. vtrum, ego debacchatus sum.i. insaniui, sæuiui verbis & verberibus in te.i. contra te, an tu Aeschine debacchatus es, id est sæuitiam exercuisti, tanquam bacchans & furibundus in me.i. contra me. Aes. Mitte.i. omitte, missa fac ista per contemptum dicit, quasi inepta, atque redi ad rem.i. ad negotium, de quo agitur. S. Quam rem omittam supple cum rem ipsam.s. puellam abduxeris, nā res pecunia intelligitur, vel id pro quo pecunia danda est, quo.i. ad quem locum redeam præsertim cum domus meæ fores effregeris. Aes. Ne.i. vtrum, iam.i. nunc, vis me dicere.i. q ego dicam id, quod attinet ad te.i. tibi prodest. & commodum est. S. Cupio vt dicas quod ad me attinet, modo.i. dummodo, dicas supple aliquid æqui.i. aliquid quod non modo sit vtile, sed etiam iustum, ac honestum. Aes. Vah, interiectio ridentis, leno.i. puellarum redemptor ac venditor, quasi nomen sacrilegum est, & iniustum. Leno ergo non vult me loqui inqua.i. iniusta inhonesta, quasi dicat mirum est lenonem patrocinari iustitiæ, hoc totum ironice pronunciandum est. S. Fateor q sum leno perniciis appositiue dictum.i. qui sum destructio, perditio communis id est publica lues adolescentum.i. iuuenum, & sum inquam pestis.i. lues, corruptio. pestilentia adolescentibus inquam periturus, id est, perdendis, qui sequuntur viam perditionis, & interitus animæ, tamen.i quamuis sim lenio, tamē nulla iniuria est orta.i. incepta tibi & nata à me.i. per me, vel ex meo facto. Aes. Nam hercle.i. per Herculem etiam cum hoc q dixi te Lenonem, id restat.i. id, quod tu dixisti reliquum est, videlicet te esse perniciem communem adolescentum, & pestem perituris. S. Quæso.i. postulo.ò Aesch. redi illuc.i. reuertere ad illud propositum, quo.i. à quo negocio vel proposito, tu cœpisti.i. incepisti. Aes. Tu leno emisti illam puellam viginti minis.i. viginti libris, tantum argenti.i. tanta pecunia.s. viginti minæ dabitur tibi pro illa, quæ res.i. quæ datio argenti male vertat tibi.i. in tuum malum cedat, seu tuam cedat & conuertatur perniciem, dixerunt veteres. Veruntamen esse Deum, qui rebus ad opinata reuertentibus præesset. Sæpe autem male cedit, quod bonum putatur, & hoc est male vertisse. S. Quid facies supple vel dices, si nolo vendere tibi illam puellam, quam tamen iam eripueras. Aes. Coges.i. compelles me vendere.s. Aesch. Minime.i. non cogam te. Nam longe melius est mihi eam sine pecunijs habere. S. Peto sup. ita, nanque metui id.s. ne me cogeres vendere, & est ironia contumax & ridicula. Aes. Nequ censeo eam puellam esse venundandam.i. vendendam, quæ.s. puella est libera.i. non seruilis conditionis. Nam ego assero.i. vendico, asseuero, restituo illam in libertatem manu mea.s. Nam assertores, seu vindices manu capiebant quem asserebant in libertatem, vel in seruitutem, quemadmodum fecit M. Claud. Ap. Claudij cliens, qui asserere volēs in seruitutem filiam virginei plebei viri iniecit manū in eam seruam ex serua natam appellans, ita hic Aesch. asserere volens in libertatē puellam iniecit in eam manum liberam eam esse asseuerās. Bene ergo, inquit, assero manu mea illam causa liberali.i. per causam continentem actionem libertatis. Est enim causa liberalis cōtrouersia quæ continet in se actionem libertatis. De qua longe, lateq; agitur lib. 40. Pandectarum titulo de liberali causa. Dicimus autem assero te in libertatem, vel in seruitutem.i. vindico, siue asseuero, siue restituo te in libertatem, cum dicereris falso seruus, vel redigo te in seruitutem, cum falso te asseuerares liberum. In eodem titulo de causa liberali legi hoc dicendi genus asseuerare se ex libertinitate in ingenuitatē, pro asserere vel vendicare, vt etiam dicere possumus asseuerare se ex seruitute in libertatem, ab asserendo dicuntur assertores sæpius vindices libertatis, quamuis & forsitā an dici possent assertores seruitutis, quandoquidem asserere in seruitutem ex libertate dicamus. Inde eiusmodi assertiones.i restitutiones in libertatem, aut seruitutem dicuntur vindiciæ arum, vel à vindicando, vel à vindicio vitelliorum seruo, qui vindicta.i. virga prætoria primus libertate donatus est. Inde dicitur vindiciæ libertatis, vel secundum libertatem vindiciæ seruitutis, vel secundū seruitutem. Inde iudex aliquis, vt fecit App. Claud. decerni dicitur, pferre decernere, vel dicere vindicias seruitutis, vel secundum seruitutem & propinqui, vt fecit Virg. pater vna cum alijs cognatis dicuntur postulare, vt vindiciæ libertatis, secundum libertatem puellæ agitatæ in causa liberali pronūciantur. Sic ergo astrue literam. Ego assero manu mea illā causa liberali.i. vel in controuersia de libertate, vel per causam liberalem intelligendo per actionem libertatis, q̄ continet in se causa liberalis. Nunc vide.i. considera, delibera, vtrum vis accipere argētum.s. viginti minas, an vis meditari.i. exercere, tueri, defendere causam tuam.i. tuam partem.s. suum ius in hac causa liberali, quàm in te puto intendere ò leno, delibera.i. mente voluta, hoc s. an vis accipere argentū, an meditari causam tuam, dum i. quādiu redeo. S. Proh supreme.i. summe Iuppiter exclamatio est irascentis, & quasi Iouem protestantis, q.d. ò summe Iupp. te inuoco in auxilium meum, vel imploro opem tuam, vel testor fidem tuam, vel aliquid tale, est autem exclamatio tragica, in quam cum poeta incidit in personam insanientem introducit, vt prius, Proh Iup. tu homo redigis me ad insaniam, & hic.i. nunc minime.i. non miror eos supp. qui occipiunt.i. incipiunt insanire.i. fieri insanos, ex iniuria.i. post acceptam iniuriam q.d. Mirabar prius plerosque insanos fieri per iniuriam, sed iam non miror. postquam ego ipse per iniuriam quàm sum passus insanire compellor adeo, vt exclamem proh supreme Iupp. Subdit iniurias quas accepit ab Aesch. Ipse Aeschinus eripuit.i. extraxit per vim me domo.i. è domo, vel, à domo mea Dicimus autem eripio te malis cum datiuo, & à malis cum ablatiuo. ipse Aesch. vulnerauit.i. sauciauit me, abduxit.i. violēter eripuit meam puellam, me inuito.i. contra meam voluntatem, ipse Aesch postulat eam puellam emptam tantidem.i. viginti minis tradiet, paragoge.i. dari sibi, vel postulat eam empta dari sibi tantidem.i. pro eodē precio quo empta est. Tantundem dicitur in nominatiuo & accusatiuo, & tantidem in genitiuo absque casibus alijs, & postulat eam dari sibi tātidem, ob.i. propter hæc malefacta, quæ in me exercuit. Donatus ait legi in aliquibus libris totidē, ipse Aesch. infregit.i. cum sonitu illisit, inflixit, incussit mihi homini misero.i. infelici & afflicto, plus quingentos colaphos.i. plusquam quingentas alapas. Inde colaphizo as.i. alapis aliquem cædere. Dicimus aūt eleganter, incussi vel infregi vel illisi, aut infixi illi colaphum, pro eo, q dicunt, dedi illi alapam. Iuuen. Nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo. Verum.i. sed, enim.i. certe, quando.i. quia bene.i. multum, promeruit.i. adiuuit, profuit, cui contrarium est commeruit Nam merere seu mereri & promerere seu promereri, significat præstare beneficium, commerere autem vel commereri significat contrariū. Verum ergo quia bene promeruit.i. quia multum meruit, vt puellam haberet, hoc dicit per ironiam, fiat.i. habeat eam, ipse postulat suum ius.i. suum meritum, vel posset dici suum ius.i. suum meritū postulat, vt eam habeat, & hoc etiam per ironiam est pronunciandum, nisi velit intelligere eum adiuuisse eum in eo q represserit identidem Parmenonem cædētem eum Lenonem. Hæc autem omnia leno volutat apud se cogitabundus, & varias rationes agitans. Age aduerbium hortantis seipsum, iam.i. nunc cupio accepere argentum, vel cupio eum habere eam si modo.i. ea lege, si reddat.i. restituat argentum, quod pro ea dedi, sed ego ariolor.i. diuino auguror, suspicor, opinor, inde ariolatores, vt inquit Festus, dicuntur coniectores.i. diuini, seu diuinatores. Ego itaque ariolor.i. suspicor, & diuino hoc quod sequitur, postquam.i. vbi dixero me dare puellam supple tāti.i. pro tanto precio, videlicet viginti minarum. Vbi aduerte tanti poni in genitiuo cum verbo nō tendente ad precium saltem proxime, quamuis remote ad precium aliquatenus tendat. Illico Aeschinus faciet testes.i. capiet testes (vt dici solet) de venditione facta, & tunc debebitur precium, testes inquam faciet me vendidisse puellam, de argento.i. quantum ad argentum reddēdum spectat, somnium erit supple.i nihil erit tandem nihil soluetur, neque inuenietur, quemadmodum cum aliquis somniat se accipisse pecunias tandem cum expergiscitur nihil inuenit in manibus suis. Mox.i. statim, dicet mihi quærenti pecunias hæc verba, redi.i. reuertere cras, & ita procrastinabit de die in diem, quoque.i. etiam possum ferre.i. tolerare, id.s. redieras, si modo reddat argentum debitum, quanquam.i. quamuis, id supple est iniurium.i. quanquam differre solutionem est inferre iniuriam, & vexare suū creditorem tot accessibus, & reditibus. Vel (vt ait Donat.) quanquam iniurium est, id est, molestum & ab iniuria profectum cogi vendere q nolis. Verum.i. sed cogito id, quod res est.i. id, quod est verum, quando.i. postquam, occeperis, id est, inceperis, quæstum facere.i. quærere sic lucella per lenoniam artem, iniuria.i. modestia adolescentum, est accipienda.i. sustinenda, patienda, toleranda, & mussitanda.i. consideranda cum silentio, & in animo repetunda, ac per hoc perferenda. Mussitare enim proprie à mussare est frequentatiuum, significatq; dissimulandi causa tacere, dictū vel à muto, vel ab m,

quæ litera est nimium pressæ vocis, ac penè nullius adeo, vt sola omnium cum inter vocales inciderit, atteratur, atque subblidat Virg. Musat rex ipse Latinus.i.tacet causa dissimulandi. Deinde redit ad se inquies, sed nemo dabit iniuriam, i.ita vt non erit opus musitare, & ideo frustra.i.incassum, reputo, id est, cogito, voluto, mecum.i.apud me, & in animo meo has rationes.i.hos faciendi modos, de quibus dictum est, puta de inferenda iniuria, aut de non soluendo debito.

Lato, ARgumentum} Describitur certamen Aeschini cum lenone, quo per vim eripuit virgem.} Obsecro populares} Ciues.} Ociose} Secure alloquitur seruum.} Ego istam Eclipsis luctantis. subaudi retinebo.} Tu quod te} Præmonitione deterret ab iniuria.} Huius non fa.} Dicticos ostenso pilo vel summo digito.} Nollem factum} Prosopopœia purgantis.} Propter assiste} Iuxta.} In mala} In ore lenonis.} Serua} Obserua.} I nūc iam} Iubet abire Parmenonem & virginem abducere.} Tuis virtutibus} Ironia prouerbialis.} Qui tibi} Exclamatio per dolorē.} Hoc conuitium appellat vociferationē lenonis, quia aliud quod iuste respondeat non habeat.} Loris liber?} Subaudi, operietur, hoc est cedetur, quia nefas & contumeliosum erat liberos cedere.} Vah, leno iniqua} Irrisio.} Minis viginti} .i. nostratis pecuniæ ducentis coronatis.} Nam ego illam} Verba iuris in asserenda hominis libertate. ordo est. ego illam assero manu, causa liberali.} Domo} Enumeratio cum incremento.} Infregit} Pulchre dictū pro impegit.} Promeruit} Ironicos.} Ariolor} Prouerbialiter de eo quod incertum est.} Mox eras redi} Verba incrastinantis debitoris, per prosopopœiam.

Pete, maab, OBsecro populares, &c.} Proteruī adolescentis fidentia & impetus, hac scena exprimitur, qui vt libidinē animi sui expleat, alterius miseriæ, inopiæ ac innocētiæ nullam habet rationem: & leges ciuiles trāsgreditur, quod malæ institutionis signum est, & damnatur in primis, quoniam violatis legibus, violatur libertas, quæ in legibus continetur, quas non solum tenere debet iuuenis bene institutus, sed ne cogitare quidem, an recte sint positæ. Plato lib. 1. de Leg. sic ait: Vna certe lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recte, an contra se leges habeāt, sed vno omnium ore, vnaq; voce recte tanquam à Dijs positas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quidquam à iuuenibus cogitari. Et non solum damnādus est, qui iniuriam irrogat, sed etiam qui non propulsat, si potest, iniuriam. Ideo Plato in 5. de Rep. sic ait: Honorandus certe est, qui nihil iniuriatur: qui vero nec alios id facere patitur, duplici honore, immo etiam magis honorandus est. Xenophon lib. 1. institutionum Cyri, sic ait: Nihil est iustius, quàm propulsare iniuriam, aut pulchrius, quàm amicis succurrere. Seneca loquens de iustitia, sic ait: Iustus vt sis, non solum non nocebis, sed etiam nocentes prohibebis, nam nihil nocere non est iustitia, sed abstinentia alieni. Cice in lib. 1 de Off. Qui autem non defendit, nec obsistit si potest iniuriæ, tam est in vitio, quàm si parētes, aut amicos, aut patriam deserat. Illam liberali assero, &c. Assero.i.vindico & defendo eius libertatem ea actione quæ libertatem continet. Est autē actio ius prosequendi in iudicio, quod sibi debetur, & hæc actio aut est in rem, aut in personam. Manomissio, est datio libertatis. Nam quandiu quis in seruitute est, manui & potestate subijcitur: & manumissus liberatus est à potestate, quæ res à iure gentiom sumpsit exordium.

Glar. INgens hoc loco difficultas in huius scenæ initio est, quàm leuiter sanè transiliunt quos antea etiam nominatiui. Doctor. tres primos iambicos tetrametros catalecticos iudicauit. Cui tantisper subscribam donec meliora inueniam. Nam valde suspicor hanc scenam initio trimetris trochaicis scriptam, vt est scena prima, Actus quarti in Andr. Verum desunt nobis aliquot verba, quæ temere atque absque alicuius exemplaris fide imponere non audemus, multo minus tollere quæ sunt recepta. Itaque ad Doctor. censuram primus versus dactylum habet loco primo, secundus anapæstum, & o, eliditur in Subuenire. Quanquam poterat & creticus esse loco primo. Ceterū huius carminis posterior para etiam in Doct. libro claudicat. Est autem sic legendus versus ex antiquo libro } Subuenire inopi. As e. Ociose iam istico hic cōsiste nunc.} Quid} Vt nunc post verbum Consiste ponatur, & Quid finiat, deinde alter versus à verbo Respectus incipiat. Quartus est dimeter iambicus. Quintus iambicus tetram. acatal. Sextum Doctor. trochaicum tetram. acatal. iudicat, quales omnino tres toto Terentio scio, vt superiore fabula diximus Actus quarti, scenæ prima, sed qui habeant trochæos loco septimo, cum hic sit spondeus, aut bacchius potius. Multum torsit nos hic locus. Atqui omnino audendum erat, & modus verisimilior inquirendus, quo animus Lectoris acquiescere. Puto igitur tres esse trimetros trochaicos catal. & Dicas verbum diuidendum, quod apud Horatium frequenter fit, apud hunc poetam etiam scenæ carmina secāt. Quare ita omnino duos hosce versus hoc ordine in tres diuido, Aeschine audi, ne te ignarum fuisse dicas meorū morum, Leno ego sum As. Scio. S. } At ita vt vsquam fuit fide quisquam optima} Vbi fuisse dissyllabum est, & Meorum trissyll. sequentes deinde duo versus & ipsi male diuisi trochaici sunt tetrametri catal. atque ita legendi. Tu quod te posterius purges, hanc iniuriam mihi.} Nolle factam, huius non faciam, crede hoc, ego meū ius persequar} Vt nolle in posteriore sit versu, & esse omittatur, quemadmodum & versu deinde tertio omittitur, post nollem factum. Et huius monosyll. Quidam lib. post verbum crede habent pronomen Hoc, cum Meum monosyll. fuerit: quidā non habent, & tum meum dissyllabum fuerit. Eiusdem item generis est versus sequens. Tertius autem & ipse male legitur meo quidem iudicio. Doctor. acatalecticum iudicauit, vt sextum huius scenæ, & anapæstum penultimo loco, quod inauditum est. Ego ita eum legam, Nam ego vestra hæc, nollem factum, dabitur iurandum esse te. vt sit trochaicus, vt ceteri, tetramet. catalect. Iurandum autem pro iusiurandum vsurpari Donatus auctor est in Andriam. quidam & apud Plautum esse contendunt, quod equidem nescio. Lector sequatur, quod placuerit. cum nemine ea de re pugnauero. Sequens versus in primam syllabam à superiore elidit, atque ita fit trochaicus tetrametricus catalecticus vt ceteri. Rursus sequēs versus erit iambicus tetrametricus acatalecticus cum cretico loco sexto, si Abi posteriore syllaba producte legatur. Sin correpte, vt frequenter apud hunc poetam, erit trochaicus tetramet. catalect. sed cū amphibrachy loco sexto. Nisi quis Cetrum pro Ceterum legat. In proximo deinde eadem est difficultas. Nam imperatiuus i, si producte legatur, vt primo loco sit spondeus, erit trochaicus tetram. catalect. Sin correpte, vt primo loco sit iambus. erit iambicus tetram. catalect. Sed vel post iam addetur Tu, quod vetustus habet liber, vel iam dissyllabum est, vt alibi apud hunc poetam, atque adeo in hac scena paulo post Doctor. certè iambicum iudicauit. Ego malim trochaicum vt præcedentes, quēadmodum & proxime sequens est absque dubio trochaicus. Tertius autem eandem habet difficultatem propter verbum Caue initio positum quod producte iambicū faciet versum, correptum trochaicum, Meis autem monosyllabum in vtroque genere fuerit.} Ne mora sit si innuero quin pugnus continuo in mala hæreat.} Hactenus strenue luctati sumus cum mōstruoso propemodum hoc carminum genere. Qui nunc sequuntur versus exceptis decem ad finem scenæ, omnes sunt iambici, tetrametrici acatalectici, & in hoc primo innuerim habebat Aldi liber, sed vetustus innuero, atque ita haud dubie legendum. In tertio deinde versu idem Aldi liber pro Hei miseriam, habet Hei misero mihi. at priorem lectionem probat vetus liber, & carminis ratio: porrò Doctor. trochaicum existimauit, fortassis eliso S, in Facinus. At ego iambicum malim, vt ceteros. Quartus haud dubie iambicus est, quem Doctor. trochaicum facit, sed esset hypercatalecticus. quod illum non animaduertisse, haud admodum miror, cum ita præcipitaret editionem. Si verum trochaicum tetramet. catalecticum vellet, necesse erat omittere verbum aliquod, vt partem. Sed si iambicus fuerit, ita legetur, Non tanqueram, verum istam in partem potius peccato tamen. In quinto iam dissyllabum est vt sit loco primo spondeus, deinde duo iambi. & Rei monosyllabum totum eliditur, nisi amphibrachyn loco quarto constituamus. Est & rei monosyllabum in septimo versu, nisi bacchium loco secundo ponamus, & Noctin' per apostrophon legendum. In octauo versu anapæstus est loco primo, & Tui monosyllabum. In nono magis iambus est. In decimo Melius hoc, pro anapæsto est. In decimoquarto, Bacchatus legit Frobenij liber. Nam primo versu Leno idē verbi ita trissyllabicos repetit. quod si vere legitur, erit aduerbium Iam bis hoc in versu dissyllabum. Alij debacchatus legunt. At in decimoquinto De, locum non habet. In decimonono sibi ante tamen ponendum. In vigesimosecundo tibi his superfluit & carmini & sensui. In vigesimoquinto est dactylus primo loco. In vigesimosexto proceleusmaticus loco tertio. In vigesimoseptimo iambus est loco tertio, & qui corripitur, non eliditur, vt sit iambicus, vt ceteri.} Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier} Hi deinde decem versus sunt trochaici tetrametri catalectici. In quorum tertio Doctor. existimat in elidendum in Enim. quod sanè durum videtur. ego suspicor Suum subrepetitium esse nihil tamen asseuero. Si tamen creticus primo, bacchius sexto loco ponantur, etiam Suum legi potest. In quarto nisi si modo primam corripiat, vt si quidem, necesse est d, elidi in Sed, & hoc pronomen corripi, vt fieret tribrachys loco septimo. est enim prima de Ariolor correpta, vt puto in antepenultimo cum monosyllabum est, nisi creticum loco quinto ponamus.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Sannio queritur de iniuria sibi facta ab Aeschino, & Syri consiliis eluditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic duorum inter se ne quam hominum, spectanda quædam vicissim & dolosa captio conducitur. Etiam in hac scena exemplum spectatur vitæ auarorum, qui sæpe in damnum ipsius cupiditatis, suismet rationibus ruunt.

Iambici partim Tetrametri, partim Senarij.

SYRVS seruus, SANNIO.

TACE, egomet conueniam iam ipsum: cupide accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat secum esse actum. quid istuc Sannio est quod te audio
Nescio quid concertasse cũ hero? S. nunquam vidi iniquius
Concertationẽ comparatã, quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberãdo vsque, ambo defessi sumus.
SY. Tua culpa. S. quid agerem? SY. adolescenti morem gestum oportuit.
S. Qui potuit melius, qui hodie vsque os præbui? SY. age, scis quid loquar?
Pecuniam in loco neglegere: maximum interdum est lucrum. S. hui.
SY. Metuisti: si nunc de tuo iure concessisses paululum, atque
Adolescenti esses morigeratus, hominũ homo stultissime,
Ne non tibi istuc fœneraret. S. ego spem precio non emo.
SY. Nunquam rem facies: abi: nescis inescare homines Sannio.
S. Credo istuc melius esse: verum ego nunquã adeo astutus fui,
Quin quidquid possem, mallẽ auferre potius in præsentia.
SY. Age, noui tuum animum, quasi iam vsquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare, præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. S. hem.
SY. Coemisse hinc quæ illuc veheres multa. nauem conductam: hoc scio,
* cum *Animus tibi pendet: vbi illinc spero redieris,* tamen hoc ages.*
S. Nusquam pedem: perij hercle, hac illi spe hoc inceperunt. SY. timet:
Inieci scriptum homini. S. ô scelera illud vide
* empta *Vt in ipso articulo oppressit: * emptæ mulieres*
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Nisi eò ad mercatum veniam, damnum maximum est.
Nunc si hoc omittam, actum agam: vbi illinc rediero,
Nihil est, refrixerit res, Nunc demum venis?
Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,
Quàm aut hic nunc manere tam diu, aut tum persequi.
SY. Iam ne enumerasti, quòd ad te rediturum putes?
S. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Aeschinum?
Per oppressionem vt hanc mihi eripere postulet?
SY. Labascit. vnum hoc habeo video, si satis placet,
Potius, quàm venias in periculum Sannio:
Serues ne, an perdas totum, diuiduum face:
Minas decem corradet alicunde. S. hei mihi,
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. vt lubet.
Nunquid vis quin abeam? S. Immo hercle hoc quæso Syre,
Vtut hæc sunt facta, potius, quàm lites sequar,
Meum mihi reddat; saltem quanti empta est, Syre.
Scio non te vsum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulo
Faciam sed Ctesiphonem video. lætus est
De amica. S. quid quòd te oro? SY. paulisper mane.

TACE, egomet cõueniam iam ipsum} In hac scena actu est exemplum continens vitæ auarorũ, qui sæpe in damnum ipsius auaritiæ rationibus ruunt: simul etiam duorũ inter se ne quam hominum spectanda quædam vicissim, & dolosa captio est. {Tace, egomet conueniam iam ipsum} Tace, si pro aduerbio est, omnibus dicitur. si pro verbo ponitur, dicitur Ctesiphoni maxime sollicito & supplicanti omnibus ob metum patris. Iam autem, non tarditatis est, sed properationis significatio. {Bene dicat secum esse actum} Actum, recte additũ ait, nam multa etiam cupide accipimus, ita tamen vt male nobiscum esse dicamus actum. {Quid istuc Sãnio est?} Illud supra post scenam, hoc iam in proscenio dicitur. Et vide q̃ ingeniose Terentius, qui supra ab Aeschino lenonis nomine facit Sannionem vocari, vtpote ab homine arroganti & feroci ab ætatem & negocium: at hunc blande circumuenientem honorificentius inducit cum lenone loqui, & Sannionem eum vocare. Sanè qui in sordidis professionibus agunt vitam honorifice nomine proprio appellas. sed qui in splendidis artibus sunt cõstituti, gaudẽt artis nomine nuncupari, vt Imperator, Orator, Philosophus. Sic & in Eun. Audire vocem visa sum modo militis, apud se loquens meretrix. Et postquam illum coram videt, Salue mi Thraso, inquit, nõ, salue miles, quod erat durissimum. Et mox irata personat, miles nũc adeo edico tibi. {Nescio quid concertasse cum hero?} Argute positum nescio quid. vult enim ex illo audire, vt nanciscatur initium quod persuadendũ suscepit. {Concertasse} εὐφημία honorifice nomen tractat, vt & placidum sibi reddat, & vt eum faciat ad contemnendam pecuniam liberalem. nam honestas adimit auaritiam. {Concertationem comparatam} ἀναίρεσις, quia ille concertasse dixit, non cæsum esse. {Comparatam} Proprie alias constitutam: Et comparatam ad dictum Syri refert, qui ait concertationem fuisse pares faciens Aeschinum & Lenonem. nam Sannio vult sibi deberi pro eo quod vapularit, quod abstulit illi Syrus, dicendo eum non verberatum esse, sed potius concertasse. Et proprie dixit concertationem ipsum actum. nam certamen, est res ipsa de qua certatur, vter columbam sagitta feriat, vter prior decurrat ad metas. Vnde Vergil. Velocis iaculi certamina ponit in vlmo. At vero certatio, ipse actus contentioque certantium est. {Ille verberando vsque ambo defessi sumus} Incerta est distinctio, vel verberando vsque, vel vsque defessi. & est Vsque aduerbium, significans aut diu, aut multum. {Tua culpa} Potest & nominatiuus & septimus casus esse. si nominatiuus est, deest Est: si septimus, deest Factum est. {Adolescenti morem gestum oportuit} Ab ætate adiuuatur sententia. ideo adolescenti dixit, non Aeschino. Et morem gerere, proprie lenonis & meretricis est: vnde & ipse sic respondet, vt non fugiens κακέμφατον dicat, vsque os præbui. {Adolescenti morem gestum oportuit} Cum ἐμφάσει Adolescenti pronunciandum est, scilicet qui facilius assentatione caperetur. {Quid potui melius} Subauditur, morem gerere. Et hoc subtiliter leno, cum morem gerendum fuisse in meretricis precio dixerit Syrus. Hodie autem, non tempus significas, sed iracundam eloquentiam ac stomachum: Vt Virgilius: Nunquam omnes hodie moriemur inulti. {Age} Modo age, corripientis est aduerbium. {Scis quid loquar?} Argute quia simulauerat leno non intellexisse quid dixerat seruus. {Scis quid loquar?} Legitur &, scis qui loquar. {In loco negligere, maximum interdum, &c.} Bene additum est in loco, & interdum, non enim semper. {Si nunc de tuo iure concessisse.} Bene tuo iure: ne diceret, non erat res mea q̃ venalem habui. Aut De tuo iure, de lenonia duritia, vt alibi, Meo iure vtar, vt potior sit qui prior addendum sit. {Ne non tibi istuc fœneraret} Fœneratum, est cum lucro redditum & multiplicatum. Fœneraret ergo, non Aeschinus, sed ipsa res in qua fœneratio est. Ego spem precio non emo} ἀντιστροφία, contra, Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum. {Nunquam rem facies} Leno quidquid agit, ad lucrum refert, & sic lucri genus dicit esse Syrus, à lenone quemadmodum persuadet. Et nota Rem, & litem, & negocium meretricis, & patrimonium, & omnem pecuniam nominari. {Nunquam rem facies} Secundum personam serui lenonem Syrus hortatur, hominem ad lucrum excitãs, non ad honestatem. {Nescis inescare homines} μεταφορά ab aucupibus, qui auibus capiendis effundunt cibũ. {Credo istuc melius esse} Vide comicum errorẽ vtriusque personæ, & callidi lenonis, & Don.

captiosissimi Syri serui. § Age § Age nunc verbum est significãs dic. quia iam prope est vt consentia persuadenti. § Tuum animum § Deest, liberalem. § Quasi iam vsquam tibi sint viginti minæ § Sensus, quasi numero in aliquo ducas, & in aliqua æstimatione cõstituas, & non si velis, penitus contemnas viginti minas, dummodo huic obsequi velis. § Te aiunt proficisci Cyprum § Et eum nõ profecturum dixit, sed iam proficisci, & non ab vno dicit se audiuisse, ne negaret, sed aiunt inquit. § Præterea aiunt § ἀζευκτισμὸς est figura. Nam veteres libenter coniunctiones multiplicabant. § Coemisse hinc quæ illuc veheres multa § Nusquam hoc ostendit alias Terentius, sed apparet ex cõfessione lenonis vera hæc omnia esse. Et mira varietas est, proficisci, coemisse, Conductam nauem, ne diceret, proficisci, emere, & conducere nauem. Et conductã nauim addidit, vt dilationem res habere non possit § Hoc scio, animus tibi pendet § Hoc & correpte legi potest, vt articulus demonstratiuus sit, & producte, vt significet, aut hãc rem, aut hũc locũ. i. Cyprum. § Vbi illhoc spero re § Ex spe tua vult Syrus ostendere quid leno debeat sperare. i. non se accepturũ modo. § Tamen hoc ages? § Hoc est exiges debitum. nam hoc agere dicimus eum, qui instat negocio suo. § Nusquam pedem § Qua exclamatio est, per ἀποσιώπησιν non completur. § Inieci scrupulum homini § Hoc leno nõ audit. simul enim dicitur, cum ille clamat. & ideo simul legi non potest. Et hic ostendit Syrus quo hæc consilio locutus sit. § Quæ porto Cyprum § Hãc insulam posuit poeta, vel quod Veneri sacrata sit. vt Horat. Sic te diua potens Cypri. Vel quod mercatus in ea fit. vt idem, Nunquam dimoueas, vt trabe Cypria Myrtoum pauidus nauta secet mare. § Illuc vide § Vide τῷ ἰδιωτισμῷ dicit. § Vt in ipso articulo oppressit § μεταφορὰ perseuerãs à scrupulo. i. lapillo qui nos in calceo latens plerunque lædit. Et oppressit, vel Aeschinus, vel res ipsa quæ subijcit. i. quod ait, Emptæ mulieres cõplures, &c. § Itẽ hic alia § In lenonis mercibus ἀρχὴ. § Emptæ mulieres complures § εὐλλειψις. Emptæ, legitur & empta. § Nisi eo ad mercatum veniam § Eo, nunc aduerbium en loci. i. Cyprum. Mercatus autem, locum tempusque significat. § Damnum maximum est § Quia & hoc damnum in precio mulieris est. § Nunc si hoc omittam § Quod damnum est. s. Hoc, autem dicit negocium cum Aeschino. § Actum agam § Prouerbium. i. nihil agam. quod enim in iure semel iudicatum fuerit, rescindi, & iterum agi non potest, Sic in Phorm. Actum, aiunt, ne agas. § Nihil est § Noue nihil est, pro, nulla spes est. § Refrixerit § Pro refrigescet. § Vt sit satis perdere § Per ὑπερβολὴν hoc accipe. nam non cõuenit personæ lenonicæ damna contemnere. § Hic nunc manere § Dum non nauigo, § Tum persequi § Cũ rediero. § Iam ne enumerasti § Finxit Syrus se non intellexisse quid apud se ipsum leno locutus sit. ideo illi aliud ait, quàm ille secum disputauerit. § Quod ad te rediturũ putes? § Hoc dicto, tantum illum accepturum significat, quãtum dederat in puella. Nam hoc ad nos redit, quod à nobis abierit. Et dicendo rediturum, ostendit super viginti minas nihil illum sperare oportere, sic enim supra, Minas viginti tu illam emisti, quæ res tibi vertat male. § Hoccine illo dignũ est? § Huiusmodi tõploratio summam desperationem lenonis ostendit. § Hoccine incipere Aeschinum § Quasi de magno facinore dixit. § Vt in Heautont. Vide quod inceptet facinus. Aeschinum ait eum laudatione dixit, quasi quẽ non deceat malefacere. Et vide quàm omnia experiatur impotens & miser ob recuperandam rem suam. § Vt haoc mihi eripere postulet? § Nõ dicit de qua, quia de illa sermo est. Postulet, velit aut speret. Cic. Vt temporibus reip. cedat non est postulandum, i. cupiendum, aut expectandum. § Eripere postulet § ἐν τῷ ἤθει dixit, non eripuerit, tanquam adhuc non fecerit. & sic loquũtur qui nolunt circa se perseuerare iniuriã. § Labascit § Hoc presse dicitur. & proprie dicit labascit, vt & suam instantiam, & cũctationem tarde incipientis consentire monstraret. nam inchoatiuum verbum est. Et est metaphora ab arbore facta, quæ multis succisa ictibus, ferri tandem incipit in casum ponderis, ruinamque minitari. § Vnũ hoc habeo § Hoc clare, & subaudiendum est, quod dicam, vel dicere. § Vide, si satis placet § Non placet dixit, sed satis placet, veluti magnum cõsilium præbiturus. § Potius quàm venias in periculum § Oratorie, comparatione peiorum, dicit hoc esse quod suggerit eligendum. § Diuiduum face § Hoc est diuide, figura μακρολογία. Diuiduum, à diuisione; Dimidium, à dimensione dicimus. § Minas decem § Scit illũ viginti posse accipere, sed idcirco agit, vt optet leno quod paulo ante nolebat. § Corradet alicunde § Alicunde, dictum est quasi non habentis, nam nec ipsa in promptu sunt. § Hei mihi etiam de sorte nunc venio in dubiũ miser § Sors est summa, cui extrinsecus acquiritur fœnus. Ergo sortẽ dicit de precio quo empta est. i. viginti minis. Et vide illum damno potius exclamare quàm iniuria. § Nunc venio in dubium § i. in periculum. Virg.

Nec tibi desertæ in dubijs coluisse Dianam Profuit.

§ Omnes dentes labefecit § Iniuria lenoni tunc dolet, cum adiuncta damno est, vt supra, Quando eum quæstũ occeperis, accipiunda & mussitanda iniuria adolescentium est, Vel idcirco enumeratio contumelijs adiecit, Etiam insuper defrudet. Et vide vt eadem quæ dixit supra, repetat, sed ardentius tamen, & cum αὐξήσει. Sic Virgilius in maius repetit, quod nõ semel dicit. § Colaphis tuber est totum caput § Tuber, est genus cibi collectum ex tumentibus, & quasi prægnãtibus arenis. Plus autem hic quàm supra, dixit. Supra enim dixit, Plus quingentos colaphos infregit mihi. hic vero, Colaphis tuber est totum caput. § Etiam insuper defrudet? § αὔξησις apta lenoni auaro. nam honestior persona non hunc ordinem faceret. § Defrudet? § Fraude decipiat. § Nusquam abeo § Hoc dictũ vim habet comminantis. nisi illud cum contemptu susceperit Syrus. § Vt lubet § Negligenter seruus respondet, vt rogetur à lenone. § Nunquid vis quin abeam? § Hæc est plena locutio. § Nũquid vis, desiderat supplementum. & hoc vti dicto discendentes solẽt. Quin, nunc quare nõ significat. § Imo hercle hoc quæso vtut hæc sunt facta § Ipse sibi satisfaciat. Vtut enim, quoquo modo significat, diuerticulum ad preces faciens. § Potius, quàm lites sequar § Quia dixerat Aeschinus, Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam. § Meum mihi reddat § Sortem, quàm solam supra recusabat. Et oratorie, non enim quanti emi dixit, sed, inuidiose meum mihi reddat. § Saltem § τὸ ἔσχατον. natum est aũt à captiuis saltem, qui nihil aliud præter salutẽ à victore petant. § Scio non te vsum antehac amicitia mea § Figura ἀποδιοπόμπησις, per quam ostendit se fideliter promittere quod promittit. Virgil.

Scio me Danais è classibus vnum,
Et bello Iliacos fateor petijsse penates.

§ Memorem me dices § Figurate est inducta promissio præmiorũ. Et bene vtrunque narrat. nam non continuo qui memor est, etiã gratus est Memor enim est, quod apud se meminit. Gratus qui meruit hoc nomine vocari, dum vicem reddit. Nam multi sunt memores, ingrati tamen. § Sedulo faciam § Sic promittit, vt nihil sua interesse credat. § Sedulo § De industria, sine dolo. § Sed Ctesiphonem video § Aduentus in proscenium personarum cum consulto consilio fingantur à poeta, tanquam superueniunt alijs rebus in medio positis, quæ ipsarum interuẽtu finiantur. mire tamẽ, quod quasi ex argumento sit, vt futuri actus sui, antequam loqui incipiant, describãtur. § Lætus est de amica § hoc lentius & summisse. § Quid quod te oro? § Deest agis, & deest ego. § Quod te oro? § Aut si quid, aut propter quod, subintelligimus, vt sit, Quid mihi non respondes de eo propter quod te oro, aut si quid te oro? Et quàm bene fastidiosum lenonem facit Syrus, vt optans ille desperãdo 10. minas accipiat. nam & supra non intendenti dixit toties in vno sensu hoc idem Syrus de amica. Potest hoc & interrogatiue pronunciari.

TAce egomet, &c § In hac scena duorum nequam hominũ spectari põt quædam captio dolosa, pariterque auarorũ vita accingitur, qui sæpe in damnum ipsius auaritiæ rationibus ruunt. Sy. Syrus seruus primo alloquitur Ctesiphonem. deinde conuertit sermonem ad San. & quia Ctesipho maxime solicitus erat ob metũ patris, ideo dicit illi seruus tace. i. noli querelas producere, sed potius eas siste egomet conueniã. i. alloquor ipsum lenonẽ. Iam. i. statim. faxo. i. faciam, reperitur etiã faxim pro fecerim. Faciam ergo quod sup. accipiat pecunias, & sit cõtentus, neque conqueratur cupide. i. libenter, atque etiam faciam quod dicat bene actũ esse secum. i. bene sibi contigisse, & se esse felicissimũ & fortunatissimum in hoc negocio. Deinde acta opportunitate aggreditur leno. S. Quid istud est. i. sibi vult, quod audio te cõcertasse. i. contendisse cũ hero. i. dño, & quidem vsque eo, vt ad manus sit peruẽtum. nescio quid. i. nescio propter quàm causam. S. Nũquam vidi certationem comparatam. i. concitatã, commotam, contractam, iniquius. i. iniustius. Certatio est actus, contentioque certantium, sed certamen est res ipsa, de qua certatur, interdum tamen diligẽs lector certamen pro certatione inueniet. Nunquã inquam vidi certationem comparatam iniquius, quàm hæc certatio, quæ fuit hodie inter nos, ambo. i. ego & ipse Aesch. defessi sumus. i. defatigati, ego defessus sum sup. vapulando, in passiua significatione. i. dum verberaret, ille Aesch defessus est verberando, vsque. i. diu, multum, vel assidue, & est aduerbium. Sy. Tua culpa fuit supp. quæ effecit vt ita vapulares, vel id factum est tua culpa, in ablatiuo. i. per tuam culpam. S. Quid agerem? i. agere possem? Sy. Oportuit morem gestum, pro gerere. i. oportuit morem gerere, seu obtẽperari adolescenti Aesch. S. Qui. i quomodo potuit melius morem gerere, qui præbui. i. obtuli, os. i. faciem percutiendam. s. hodie, vsque. i. assidue. Hodie hic non tempus significat, sed iracũdiam, eloquentiam, ac stomachum. Virg. Nunquam hodie omnes moriemur inulti. Sy. Age, hoc corripientis est aduerbium, scis quid loquar, interdum maximum est lucrum negligere pecuniam, in loco. i. vbi opportunitas postulat. Locus enim sæpe poni inuenitur pro oportunitate, seu occasione, q. d. interdũ commodũ est pecuniam GVID.

negligere,

negligere, sed nō semper vt in hac parte. S. Hui interiectio ridentis: quasi leno rideat dicta serui & contemnant. Sy. Si nunc concessisses paululum de tuo iure.i. si paululum tuum ius prætermisisses, tuum ius dicit Don. hic tuam lenoniam duritiā. Vel sic intellige. Si paululum nō habuisses rationem tui iuris, quod est nō vendere tuam rem si nolis ita, q fortunam præsentem esses secutus capiendo pecunias ab adolescente, & illi morem gerēdo. Dici aūt sæpe numero solet. Interdum necesse est de suo iure concedere.i. quasi suum ius relinquere, & sequi fortunam præsentem, quæ offertur, vt hic, ita vt non sit semper sequendus iuris rigor, sed interdum ab eodem declinandum, atque deflectendum. Dici etiam solet vulgo, multum de suo iure dimisit ire, vbi etiam dicendum, multum de suo iure cōcessit. Sed ad tenorem tex. redeamus. Atque si morigeratus esses.i. morem gessisses, & obtemperasses adolescenti Aesch. Morigeror aris deponens, & morem gerere idem significāt, si hæc fecisses metuisti o tu homo stultissime hominū, ne.i. q, istud argentū. s. quod potuisses habere, si paululum de tuo iure concessisses, non fœnerare tibi.i. non afferret, non pareret tibi fœnus.i. lucrum. Nam (vt ait Don.) aliquid dicitur fœneratū, quod cum lucro redditum est atque multiplicatum. Interdum tamen fœnerare actiuum, & fœnerari deponens significat dari alicui pecunias ad vsuram i. quæ ab accipiente cum lucro reddātur, & multiplicentur. Præterea fœneror aris interdum est passiuum à fœnero, interdum significat accipere ad vsuram, vt si ita dicam. Ego à Ioanne sum fœneratus pecunias, qui multis alijs fœnerat pecunias inquam. Itaque talis est sensus. Tu tua auaritia ductus noluisti capere pecunias ubi nunc oblatas, & ita tunc occasione calua in damnum incidisti, & hoc fecisti metuens, q ea pecunia non afferret tibi lucrum, quemadmodum tibi quotidie attulisset ipsa puella quæstum faciendo tibi. S. Ego non emo spem.i. expectationem futuri boni, vel lucri precio.s. negligendo pecuniam q̃ habere præsentem possim, cōtra dictum serui, qui dixerat. Interdum esse commodum in loco pecuniam negligere spe videlicet futuri boni. Sy. Nunquam facies rem.i. nūquam accumulabis diuitias, nunquam augebis rem familiarē, seu substantiam, seu nunquam congreges peculium pingue, vel nunquam congregabis pecunias, aut lucrum non facies, & vtilitatem seu commodū. Nam & litem & meretricis negocium, & lucrum, & commodum & patrimonium & omnem pecuniam nominari rem, animum aduerti ex scriptoris pōe. O Sannio abi.i. discede à tua professione sordida, qua nescis exercere, nescis inescare.i. arte & astutia fallere, seu decipere, & irretire homines. Tractum est aūt ab aucupibus, qui per escas effusas in terra aues capiūt. Ideo dicitur auceps, aues inescauit.i. sparsit escas, vt illi confidant aues, reticulisq; irretiantur. S. Credo istud quod dicis esse melius.i. esse commodius, & aptius. Verum.i. sed ego nūquam fui adeo.i. ita astutus.i. callidus, cautus, quin.i. q non mallem potius (eligentis hic est) auferre.i. arripere. in præsentia.i. sine dilatione, q̃ in futuro, quidquid.i. omne quod possem auferre, seu celeriter arripere. vel quidquid possem.i. quancunque rem possem facere, sed superior sententia melior. Sy. Age, hic verbum est, & significat dic. potest forsitan non inepte dici aduerbium hortantis. Nam hic hortatur lenonem vt attendat ad verba sua, & ea exaudiat, ac persuadenti consentiat. Noui tuum animum liberalem.s. qui sup. contemnas argentum pro puella arrepta, quasi.i. tanquam iam 20. minæ i. 20. libræ, sint tibi.i. quasi iam habeas 20. minas cōstitutas.i. assignatas, vsquā.i. in aliquo loco, q. d. noui tuum animum sic liberalem, q nō cures istas 20. minas repetere ab Aeschino, aut Ctesiphone, sed iam earum æstimationem tibi constitueris, & assignaueris in alijs mercibus, in quibus sis recuperaturus istas minas perditas, dū.i. dummodo, obsequaris.i. impendas obsequium, & facias, vt dicunt, placitum, inepte tamen, huic.s. adolescenti, aūt.i. sed præterea.i. super, præterea prædicta aiunt homines.s. hoc est fertur, dicitur, rumor est te proficisci.i. quasi iam arripuisse iter. Cyprum.i. in illam insulam Veneri consecratā, q. d. vis illuc ducere puellas hic emptas, quibus illic quæstum facias, vbi Venus colitur.i. libido exercetur, propterea ars illic lenonia locum habet, vel etiam proficisci dicitur potissimum in Cyprum q mercatus in ea vigeat, & negotiatio exerceatur. S. Hem, interiectio indignantis & stomachantis ob inuentionem istam. Sy. Prosequitur quod inceperat Syrus, quo loquente dixerat leno hem. Aiunt inquā te coemisse.i. emisse, comparasse, hic.i. ex Athenis multa sup.i. mercimonia, seu venalia, quæ veheres hinc illud.i. in Cyprum, bene aūt dixit veheres quia vehuntur proprie, quæ naui portantur, vnde vectores. Aiunt etiam naui conductam.i. retentam pro precio promisso qua tuas sis vecturus, scio.i. noui hoc.i. hanc rem, vel hunc locum.s. Cyprū, vt interpretatur Don. vel dic scio q supp. animus pendet tibi.i. q animus est iam totus pronus, propensus & inclinatus ad eum locum Cyprum adeundum, ac propterea iam non curet repetere istas minas, & aliqui libris habent hic, quasi iam in eo loco esset eius animus per cognitionem, vbi i. quando, vel postquam redieris illic ex Cypro, vt supp. spero.i. credo & opto, tum i. tunc ages hoc.i. exiges debitum, nam hoc agere dicimus eum, qui instat negotio suo. S. Nusquam pedem moueo sup. vel profero, hoc est nusquam non solum vado, sed nec moueo pedem quidem, quod minus est q̃ ire. Hercle perij.i. perditus sum, illi adolescentes inceperunt. hoc.i. hoc consilium inierunt à me eripiēdi puellam meā hac spe.s. quia sperauerunt me profecturum Cyprum. Sy. Hoc dixit Syr. quando exclamabat leno, & dicit summisse, vt non audiatur. Leno timet, iniecit.i. immisi, incussi scrupulum.i. molestiā, solicitudinem, & asperitatē homini.s. lenoni. Scrupulus, inde scrupulus dicitur lapillus breuis & asper latens in calceo, ingeriensq; molestiam & solicitudinem sua asperitate, de eo satis prius dictū est. S. O scelera? Exclamatio, admirat sup. scelera horum hominum, Vide.i. cōsidera illud quod sequitur, vt.i. qualiter ipse Aesch. vel res ipsa, q̃ subdit.s. quod res suas iam habet coemptas, oppressit.i. læsit me in ipso articulo.i. in ipso, vt ita dicam, puncto, quo mihi ad mercatum erat eundū, complures.i. multæ mulieres sunt emptæ, & item.i. similiter, alia sunt coempta, quæ porto hinc.i. ex Athenis Cyprum. Nisi venio.i. vado, eo. Nam eo pro venio, & diuerso sæpe poni inuenitur, nisi venio eo.i. Cyprum. Est enim hic eo aduerbium ad locum, ad mercatum.i. ad venundandas merces meas. Mercatus aūt quartæ inflexionis significat & locum mercaturæ exercendæ destinatum. Item mercatus significat tempus in quo homines in aliqua loca confluunt ad negotiandum, & mercaturam exercendam. Itaque eleganter dicimus vado ad mercatum in Hispaniam, vbi dicunt vado in mercaturam. Nisi ergo vado eo ad mercatum damnum maximū est mihi.s. id est multum damni facio non eundo nunc, si omittam hoc negocium.s. cum Aesch. agam actum.i. nihil agam prouerbium est, nam quod in re semel iudicatum fuerit, id rescidi & iterum agi seu retractari non potest, vbi.i. postquam, rediero illic.i. ex Cypro, nihil est.i. nulla est reliqua spes, res.i. totum negotium de hac oppressione, refrixerit.i. iam desinerit esse recens, iam deferbuerit, iam non erit noua, sed iam obsoleta, & resecta, diceturq; mihi sup. à iudicibus nūc, demum.i. tandem, sero, post tempus venis ad agendum de re iam sopita, cur passus est tandiu te opprimi? nec intenderis actionem, seu cur fuisti negligens, & remissus, ac nimis patiens, qui iniuriam hucusque in corde portaueris. Vbi erras? cum tempus erat agendi, vt i. ita q satius erit.i. melius erit perdere precium puellæ, q̃ aut manere hic tandiu.i. tanto tempore, quo nō nauigo, aut persequi ius meum in iudicio, tum.i. nunc, cum rediero. Sy. Syrus fingit se non intellexisse omnia ista, quæ locutus est leno, illisq; aliud proponit, ne.i. verum, iam enumerasti.i. computasti, id quod putes rediturum ad te.s. precium puellæ, quod tibi redibit, quoniam prius tua bursa est profectum, cum eam emisti. S. Ne.i. verū, hoc scilicet quod sequitur est dignum illo Aesch. q. d. non decet iuuenem in hæc mala prorumpere, hoccine.i. vtrū, decet sup. Aesch. iuuenē ingenue incipere hoc.i. in sua iuuentute incipere malefacere, q. d. non decet, deinde subdit q eum dedecet, videlicet vt postulet Aesch.i. velit, aut speret, aut expectet, eripere.i. auferre, abducere mihi hanc.i. meam puellam per oppressionem.i. per læsionem & offensionem, & per impetum, ac violentiam opprimendo me emptorem. Sy. Dicit seruus hoc verbum apud se indicans illum lenonem iam remitti, neque ita esse instantem vt prius, leno labascit.i. animus cadit, vt Ciceronianis Vbis vtar, ita q eius animus inclinatur & corruit, habeo dicere sup. vel quod dicam hoc vnum id est, hoc tantum, vide.i. cōsidera, delibera si satis placet. ne.i. verū, serues.i. velis saluare & recuperare, seu conseruare, an perdas totum.i. puellam & precium potius, q̃ venias in periculū, face pro fac. diuiduum.i. fac diuisionem, hoc est diuide & declinatur hoc diuiduum dui. habemus etiam diuiduus a, um, dimidium antē dicitur à dimensione, diuide ergo illas viginti minas per medium, ipse Aesch. non habens pecunias de se corradet.i. difficulter contrahet, comparabit, abducet, auellet, extorquebit, eximet, abstrahet, aliūde.i. ab alio loco, vel ab alia occasione, decem minas, quæ sunt pro parte media. Abradere significat per vim auferre. S. Hei mihi.i. dolore afficior, etiam nunc ego miser venio in dubium.i. periculum, de sorte.i. quantū ad sortem.i. summam principalem, qua empta est puella, videlicet 20. minarum, sors enim est summa, cui extrinsecus requiritur fœnus, ait Don. nihil pudet eum supp. vel nihil.i. non, vel nequaquam pudet eum male facere.s. Aesch. q. d. nullatenus erubescit male agere. Labefecit.i. labare, hoc est ruere fecit, & decidere, ac fregit mihi omnes dentes. præterea.i. insuper, totum caput meū est tanquam sup. tuber.i. tanquam illud genus cibi nascētis intra terram, quod rustici truffam vocant. Est autem tuber, vt ait Don. genus cibi collectū ex tumentibus, & quasi prægnantibus arenis. Nunc ergo dicit totū caput meū est ita tumens

& inflatum, vt tuber, colaphis.i.per alapas, q.d.ex frequentia colaphorum totum meum caput est turgidum, & inflatum, etiam insuper.i.præter prædicta, defraudat.i detradit, deterit, per fraudē deducit de precio à me dato pro puella, ac propterea nusquā abeo.i.non proficiscor in aliquem locum ad mercatum, sed agā aduersus Aesch. SY. Vt lubet.i.quemadmodum vis facito, tuo ipsius arbitrio relinquo, q.d.non curo, deinde fingēs velle discedere, inquit, nunquid vis aliquid aliud à me scire, vel mihi dicere, quin.i. quinimmo, abeam.i.discedam, postquam interrogauit o unquid vellet, statim subdit, & quasi corrigendo se inquiens, melius esse vt discedat. Don.dicit ibi capit quin pro quare, & tūc esset sensus quare discedam. S. Imo.i.sed hercle quæso hoc quod sequitur ò Syre, vtut.i.vtcunque.i.qualitercunque, seu quomodo hæc facta sunt ab Aesch.q.d.dimissis omnibus offensis, meū.i.res mea, hoc est vel puella, vel precium reddatur mihi potius, q̄ sequar lites.i. potius q̄ litigemus, & agam in Aesch. saltē, q.d.salutem, hæc particula nata est à captiuis, qui ceteris rebus desperatis ad minus (vt dici solet) salutem petunt, saltem inquam reddatur mihi tantum quantum.i.quanto precio empta est.s.puella. SY. Scio te nō esse vsum ante hac.i.ante hoc tempus mea amicitia, si hoc feceris.dices me esse memor recordando beneficium & gratum repēdendo, seu gratiam referendo. nam memor est, qui apud se meminit, gratus, qui vicem reddit, seu vices rependit. multi autem sunt memores, ingrati tamē. SY. Faciam sedulo.i laborabo vehementer.instanter, de industria, sine dolo, vt ibi tuum reddatur, sed video Ctesipho præparatio ad aliam scenam est. deinde lentius & summisse subdit, ipse lætus est de amica.i.p.p amicam, qua potitus est. S. Quia leno videbat in alium occupatum Syrum timuit ne nō intellexisset, quod eum rogauerat, & ideo eum interrogat, quidnam sit illud quod rogauerit, vt faciat periculum teneat Syrus memoria, nec ne. quid est sup. quod oro te? nā oro regit duos accusatiuos.i.quid est quod facere velim? SY. Mane.i.siste verba, desine loqui, tace, expecta, habeas patientiam. paulisper.i aliquandiu. nam parumper, paulisper aliquantisper, dūtaxat dicuntur de tempore similiter & tantisper quod est tandiu.

LATO. ARgumētum} Syrus callide impellit lenonem, vt accipiat precium pro erepta virgine. {Tace, egomet conueniam} Egrediens Syrus alloquitur Ctesiphonem solicitū ob factum Aeschini. {Quid istuc,} Dissimulat se scire quod probe nouit, ne subornatus esse videatur. {Vapulando, verberando} Facetum Antitheton, quo in seipsum ludit leno. {Quid potui} Facete aliud respondet q̄ expectatur. {Metuisti} Hæc tota admonitio ad auctoritatem & beneuolentiam pertinet. & est præparatio ad id, quod intendit. {Ego spem} Prouerbium. {Inescare} Translatum ab aucupibus. {Age noui tuum} Leniter prætentat aditum persuasionis, & mox solicitudinem inijcit callido commento cui sanè locus vim habet à tuto. Nam satius est certum accipere, q̄ incertæ spei euentu pendere. {O scelera} Hæc cum præcedentibus secum leno, digresso paulū Syro, vt apparet. Inijcere scrupulum prouerbiale est. {Nunc demum venit} Prosopopœia tergiuersantis debitoris. {Oppressionē, vim, fraudem} Auxesis. {Vtut hæc} Metu damni impulsus leno, eligit id quod tutius videtur.

PATR. NARR. TAce, egomet, &c. {Veteratoris hominis vaframētum, & dolos tm̄ posse docet hæc scena, vt illis interdum, viri etiā malitiosi circūueniantur, vt cauere sit difficillimum, maxime cum insidiæ lateant sub simulatione illarum actionum, quæ vtiles esse vīt. Vnde Cic.in 3.act.in Verr.sic ait: Nullæ sunt occultiores insidiæ, q̄ hæ quæ latent in simulatione officij. Et Plin.in Epist.dicit magnas habere latebras vitā hominis, & altos recessus. {In ipso articulo}.i.temporis puncto, & angustijs. Hei mihi etiam de sorte} Sors dicitur principale mutuum, & precium, cui quidquid accedit, dicitur vsura.

GLAR. VNde viginti primi huius scenæ versus sunt iamb tetram. acat. Reliqui deinde senarij. In primo versu plerisque in lib. omissa erat particula Iam, q̄ R. post verbum Accipiat ponit. vetustus meus liber habebat post verbū Cupide. Frobenij liber post verbum conueniam. Aldi perperam omiserat loco aūt vltimo tribrachys est, quod rarum est, inuenitur tm̄ in acat.iamb. senario & tetr. In 2.d, eliditur in Quid, vel creticus est loco quarto. In 3.post dactylum duosq; spondeos, puto tribrachyn esse, secum he, sed m, non elidi. In 4.versu, vetustus liber, habet, Quam hæc quæ hodie inter nos fuit. Quidam Hæc omittunt. R. Quæ omittendum censet. ego vtrunque legi posse puto, si Hæc ante Quæ ponatur. In 5.versu creticus est loco tertio, nisi malimus I, de ille elidere. In 6.si Tua ablatiuus est, erit monosyl.nisi loco primo sit bacchius, sin nominatiui casus, erit dissyl. In 7.vel i, in Qui vel e, in Hodie corripitur, nō elidit. In 9.Tuo monosyll.nisi bacchius sit loco quarto. porro vltima syllaba à versu seq.excipitur. vt inquit Doct. In 12.Abi secūda correpta, nisi loco tertio sit creticus. In 17.vel bacchius est loco primo, vel primæ duæ syllabæ in vnā coeūt. {Inieci scr.hom. S. O scelera, illuc vide} Senarij sunt hi, vt diximus. in quorum quinto i, in Rediero productū est deriuatione, nisi quis malit Redivero legere. In 8.Manere verbum ponendum ante Nunc aduerbium, & loco quarto est creticus, nisi qui Diu monosyll.totum elidi existimet, quod mihi non probatur. In 9.d, eliditur in Quod, nisi creticum loco tertio constituamus. In 10.creticus est primo loco, nisi vel Hocne pro Hoccine legamus, vel Hoccine primam correptam putemus. Ego creticū malim. Quemadmodum & versu 11.loco secundo, quanquam Doct.r, in Pes elidere maluit, quod mihi neunquam probatur, immo potius i cum o, collidendum puto, q̄ r, elidendum, quod inauditum est. In 12.s, in Satis eliditur, vel creticus loco quinto. In 13.Periclum trissyl vel amphibrachys loco quarto. In quinto à fine si Reddat legatur, vt vult Donat. Meum est iambus, quemadmodum & Scio proxime sequenti versu, iambus est.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Ctesipho fratrem laudat, & commendat, agitque gratias absenti pro accepto beneficio.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Aeschini commendatio a fratre Ctesiphone factæ continetur. Exinde gratiarum actio ingensque gaudium, de quo benefi io eum Aeschino affecit, scilicet, eripiendo illi amicam, cuiusque causa subeundo famæ suæ periculum.

Tetrametri Iambici.

CTESIPHO, adolescens, SYRVS.

ABs quiuis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verum enimuero id demū iuuat, si, quem est benefacere, is facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certe scio,
Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quin superet tua.
Itaque vnā hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
*Fratrem * homini neminem esse primarum artium magis principem.* *hominē
S. O Ctesipho. C. ò Syre, Aeschinus vbi est? S. Ellum, te expectat domi. C. hem.
S. Quid est? C. quid sit? illius opera Syre nunc viuo: festiuum caput,
** Quin omnia sibi post putarit esse præ meo commodo.*
*Maledicta, famam; meum * amorem, & peccatum in se transtulit.* * Quin pro Qui * laborem
*Nihil pote supra. sed * quis nam? foris crepuit. S. mane, ipse exit foras.* * quid nā forea crepuit? DON.

ABs quiuis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas} In hac scena, gratiarū actio est ex persona eius qui præstitit, & eius cui præstitum est, & ex ipsius precij quātitate. Nam omne quod geritur, aut in rebus est, aut in personis, aut in attributis eorum. {Abs quiuis homine} Bene sic cœpit, dicturus, O frater frater. Et Qui secundum regulam dixit, quia dicimus Quibus. ceterum à Quo, quis facit, nō Quibus. Et incerta distinctio est, cum est opus accipere beneficiū vel cum beneficiū est opus. Hoc vetus est, illud communiter. {Id demum iuuat} Ostendit plus esse quod iuuat, q̄ gaudium. {Is facit} Bene, subaudiendum est bis numero. {O frater frater} Virgilius, Et fratrem ne desere frater. Vnum, relatum est ad appellationem, alterum, ad laudem. & subdistinguendum, vt videatur quæsiuisse quid vltra diceret, & plus inuenire se non potuisse q̄ frater. {Quid ego nunc te laudem?} Quid, propter quid. &, nunc te τῷ ἰδιωτισμῷ additum est de superfluo, vt: Tu nunc Carthaginis altæ Fundamenta locas. {Quid ego nunc te laudem?} Quia laus genus causæ est, quod non adhibetur nisi dubiæ rei. {Quid ego nunc te laudem?} Distinguendum. Quid aūt, pro vt quid? {Nūquam ita magnificem} Deest q, vt sit, quod nunquā ita magnifice. Duplex causa est omittēdæ laudis, si res aut nimiū mala est, aut nimiū bona.

{Id virtus

{Id virtus quin superet tua} Bona περίφρασις, virtus tua potius, quàm tu. {Itaque vnam hanc rem me habere} Itaque & subiunctiuum potest esse media syllaba correpta, & præpositiuum, producta eadem syllaba, vt, sit, itaque. {Fratrem} Noue dixit vnam rem fratrem, sed ego puto fratrem non subdistinguendum, sed legendum conteate vsque ad Principem magis nam si distinxeris Fratrem, erit bis, vt arbitror subaudiendū, & supra & infra. quòd si Fratrem inferioribus iunxeris, & cum admiratione pronunciabitur, & subaudietur Quam mihi. Hanc sanè locutionem scire debemus, propter personam elaboratam. nam nimium gaudet, & rusticus adolescens est qui laudare conatur Aeschinum, quasi titubans, & pene balbutiens. {Hominem neminem} Noue auribus nostris, sed veterum consuetudine locutus est. nam cum neminē, hominem significet, quid opus fuit dicere, hominem neminem? Sed vt diximus, figura est, ἀρχαϊσμός. {O Ctesipho} Mire cœpit, gaudiū significans, ò Ctesipho. {O Syre} Ille vt præuidens, hic, vt qui non præuiderit, ò dicit {O Syre, Aeschinus vbi est?} Bene statim de illo, cui agebat gratias, loqui cœpit. {Ellum} Ecce illum, vel pronomen est, vel aduerbium demonstrantis. Alij interrogatiue legunt, vt sit, ellum dicis? te expectat domi. Vt sit ellū pronomen .i. illum. nam & illum, & ellum, & ollum veteres dixerunt. {Domi} Aduerbium est in loco. {Hem} Interiectio est lætantis. {Festiuum caput} Huic contrarius sensus est, Ridiculum caput. Alij putant, festiuum caput, non Aeschini intelligendum, sed orationis, quam habet Ctesipho, agens gratias fratri. Ita in Eun. Quàm venuste, quod dedit principium adueniens. Quod si est, nihil potest supra hanc laudationem, nam supra factum erit accipiendū. sed male, nam caput Aeschini intelligo .i. ipsum Aeschinū, vt in toto pars sit per συνεκδοχὴν in qua figura & pars pro toto ponenda est, quæ aut eminet ex toto, aut maioris precij est ad id, quod agitur. Quod ipsum sic esse obseruatum à bonis auctoribus, si exempla συνεκδοχῆς penitus considerare studes, inuenies. {Illius opera} Dicendo opera, & corporeum laborem Aeschini ostendit, & religionem, vt. hunc mihi ad proprium sata nocte laborem, Hanc operam. Hanc religionem ait, vt, Annua magnæ Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis. {Quid sit?} Deest, quæris? sed est admirantis magis, quàm interrogantis. {Illius opera nunc viuo} O miram amplificationem beneficij. non dixit, illius opera amicam habeo, sed quod satis graue, & satis amatoriū, Illius opera viuo, inquit. {Quin omnia} Admiratiue quin, & sic pronunciandum quin, τὸ παρέλκον vsque ad maledicta, famam. {Maledicta, famam} Maledicta, aut lenonis, aut Demeæ: Famam autem, populi. nam si aliter acceperis, idem maledictū videbitur & mala fama. {Præ meo commodo} .i. mei commodi comparatione, vt in Eun. Hic ego illū contempsi præ me .i. mei comparatione. {Meum amorem & peccatū} De rapienda meretrice, & amanda. {Meum amorem, & peccatum} Cum dixisset, omnia. duo tantum intulit, maledicta & famam, vt, Omnia Mercurio similis, vocemq; coloremque. Et hoc, vt sit defectus quidam intelligendus ex affectu gratias agentis. {In se transtulit} Pulchra παρασκευή, qua erratura est Sostrata circa Aeschinū, quemadmodum iam errauit Demea, eo quòd ab illo credidit amari meretricem. {Nihil pote supra} ἔλλειψις per admiratione est, subaudiendum est enim vel esse, vel dici. Et pote pro potius, vt mage pro magis, τῷ ἀρχαϊσμῷ. {Sed quisnam? foris crepuit} Resonuit, vt decrepiti dicti sunt clamosi senes. Foris, singularis numeri, nominatiui casus. {Mane} Mane, gaudentis est hoc dictum, non operiri iubentis.

Gvid. Abs, &c.} Hic continetur Aeschini commendatio à fratre Ctesiphone facta, & veluti gratiarum actio pro eo beneficio, quo Aeschinus eum affecit, & eripiendo illi amicā, & causa eius subeundo famæ periculum Ctesiph. loquitur primo hæc secū reminiscens beneficiorū & beneuolentiæ fratris & eius affectioné in se laudans, gaudeas, secunda persona pro tertia, quasi gaudeatur impersonaliter diceretur, vel sic, gaudeas .i. gaudeat aliquis, q.d. fateor quod gaudium est accipere beneficium .i. quod dicunt placitum recipere. abs quiuis .i. ab a quo libet homine, nam quiuis hic est ablatiuus singularis, quis enim facit à quo vel à qui in ablatiuo, vt omnibus liquet. cum .i. quando, opus est, id est cum egetur beneficio alieno. verum enimuero .i. certe. id s. beneficium accipere cum opus est. demum .i. solum iuuat .i. non solum affert gaudium, sed etiam delectationem, quod non facit id, quod prius dictum est, videlicet abs quiuis homine beneficium accipere, cum opus est, si is benefacit, quem æquum est .i. decet benefacere, vtputa fratrem. O frater frater prius est vocantis. posterius est laudis. quid .i. cur ego nunc laudem te satis, certe scio quod sup. nunquā dicam quidquam .i. aliquid ita magnifice .i. ita sublimi & graui stilo. quin .i. quod. tua virtus. non superest .i. non excedat id, quod .s. dixero magnifice itaque .i. ideo, vel sint duo verba, id est & ita arbitror .i. puto me habere hanc vnam rem præcipuam præter alios .i. vltra ceteros, videlicet neminem hominem .i. nullum hominem. fratrem, id est qui sit frater. esse magis alicui sup. quàm mihi principem, appositiue dictum .i. qui si princeps. primarum artium .i. optimarum virtutum, vtputa qui magis colat pietatem fraternā, primus enim significat aliquando optimus. vt primus D. ouum pro optimus, vt interpretatur Prisc. Item artes sæpe à Cicerone ponuntur pro virtutibus. S. Offert se nunc Syrus Ctesiphoni. O Ctesiphon, hoc vocantis est & incitantis ad se respiciendum. C. O Syre, visus est eodem genere dicendi, quasi oblitus quid dixisset Syrus adeo erat gaudio elatus, & hoc dictum est vultu hilari, & gratulabundo ob aduentum eius. Vbi est Aeschinus. S. Ellum .i. ecce illic eum expectat te domi. C. Hem, hic est aduerbium lætantis. S. Quid est propter quod gaudes. C. O Syre petis quid sit, nunc viuo cum prius languerem, non habita ea, quam deperibam, opera, id est industria, labore, operatione illius Aeschini. ò caput festiuum, id est lepidum, iucundum, elegans, aptum. cuius contrarium est ridiculū caput, vbi ponitur pars pro totum .i. Aeschinum festiuum, id est dico Aeschinum lepidum, iucundum, qui putant omnia incommoda esse sibi postponenda .i. contemnenda à se, quæ autem sint incommoda subdit, videlicet putauit contemnenda maledicta .i. contumelias, conuitia probra, improperia famam .i. malum nomen. præ meo commodo, id est comparatione mei cōmodi, transtulit in se .i. ascripsit meum amorem & peccatū de rapienda puella, nihil pote .i. non possibile erat sup. facere aliquid supra, id est vltra, quàm fecit. Pers. Qui pote vis dicam? Pote dixit pro possibile, alij habent nihil supra potest, tunc est sensus, Nihil vltra potest fieri vel aliquo postulari. Sed quis nam fores crepuit, id est pulsauit, vnde decrepiti dicti sunt clamosi senes. S. Mane, mane gaudentis est hoc dictum, non inuitantis expectare.

Lato. Argumentum} Inducitur Ctesipho prædicans Aeschini beneficium. Qua scena commendatur fraterna inter se fides & beneuolentia. {Abs quiuis homine} Amplificatio beneficij à persona. {Primarum artium} Virtutū. {O Ctesiphe, ò Syre} Vtrunq; gaudentis. {Syre nunc viuo} A sua persona, & mox à re ipsa. {Maledicta, famam} Congeries.

Pata. Mars. Abs quiuis homine, &c.} Fratrem fratri adesse in primis debere, cum vsus venerit, docet hæc scena. Est enim inter eos ea coniunctio, quæ alterum à parentibus requirit officium. Plus enim debemus fratri quàm nepoti, & sic descendendo per gradus propinquitatis, quales etiam sunt gradus officiorum, vt non omnibus eadem debeantur. Arist. 8. Eth. de amic. sic ait: Est enim grauius sodali, quàm ciui pecuniam auferre, & fratri, quàm alienigenæ opem non ferre, & patrem, quàm quemuis alium pulsare. Crescit autem & iustum cū amicitia simul quippe cum sint in eisdem, & æque se extendant. Cyrus, vt est apud Xenophontem libro vltimo Cambysem filium natu maiorem, sic monuit: Homines ciues alienigenis præferendi, & qui vna sunt aliti his qui contubernales non sunt, & qui fratri prouidet, seipsum curat, & quem præterea turpius est non amare quàm fratrē? Descripta ad exemplar Petri Marsi Romæ, MCCCCXC. die XIX. Iunij, qui in colligendis argumentis superioribus hactenus duntaxat solicitus fuit.

Glar. Versus sunt iambici tetra. catal. In primo proceleusmaticus est loco quinto, Nisi malimus s, in Opus elidere. In secundo versu creticus est loco primo, nisi elidamus u, in Vero. In tertio vel s, eliditur in satis, vel creticus est loco sexto. Versu sexto vel s, eliditur in Magis, vel Mage pro Magis legendum. In 8. d, eliditur in Quid, & illius dissyll. est potest & bacchius esse loco primo. In 9. Donatus legit Quin pro Qui. quod placet, & carmen postulat. alioqui in Qui non elideretur s, sed corriperetur, & vel Meo monosyllabum est, vel bacchius est loco septimo. In penultimo pro Amorem Doct. annotauerat Laborem in quibusdam legi, quod si sit, vel Meum monosyll. fuerit vel creticus loco tertio. Sin Amorem legendum est m, in Meum non eliditur. In vltimo s, eliditur in Foris siue Fores legas, nisi creticum loco quarto constituamus. Ceterū eum versum ita legimus.

Nihil pote supra, sed quidnam foris crepuit? Sy. Mane, ipse exit foras. R. mane mane geminat verbum, vt ad integrū iambicum tetram. sit monometer ad hunc modum.

Nihil pote supra, sed quid nam fores crepuit? Sy. Mane mane. Ipse exit foras. vt prior syllaba de Ipse à superiore excipiatur versu, quod lectori iudicandum relinquimus.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Colloquuntur fratres, agitur de pecunia reddenda lenoni, & paranda cœna.

ARG.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic fratrum admirabile continetur colloquium, persolutio Lenonis, datis per Syrum pecunijs, deinde parasitica de cœna paranda, & obsonio conclusio.

Iambici Tetrametri.

AESCHINVS, SANNIO CTESIPHO, SYRVS.

VBI ille est sacrilegus? S. Meu' quærit? nunquidnam effert? occidi:
Nihil video. A. ehem, opportune: te ipsum quærito: quid fit Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte vero tristitiam tuam.
* facile *C. Ego illam* * *hercle vero omitto, qui quidem te habeam fratrem,*
O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum facere existumes.
* quasi nunc no rimus nos *A. Age inepte,* * *quasi nunc non norimus nos inter nos Ctesipho.*
Sed hoc mihi dolet, nos penè sero scisse, & penè in eum locum
Redysse; vt, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
C. Pudebat. A. ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob paruolam
Rem, penè ex patria; turpe dictu: deos quæso vt istæc prohibeant.
C. Peccaui. A. quid ait tandem nobis Sãnio? SY. iam mitis est.
A. Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam: tu intro ad illam Ctesipho.
S. Syre insta. SY. eamus: nanque hic properat in Cyprum. S. ne tam quidem,
Quamuis etiam maneo ociosus hic. SY. reddetur ne time.
S. At vt omne reddat. SY. omne, reddet, tace modo, ac sequere hac. S. sequor.
C. Heus heus Syre. SY. hem quid est? C. obsecro hercle hominem istum impurissimum
Quamprimum absoluitote, ne, si magis irritatus fiet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atq; ego tunc perpetuo perierim.
SY. Non fiet: bono animo esto. tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos iube sterni nobis, & parari cetera.
Ego iam transacta re conuortam me domum cum obsonio.
C. Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

DON. VBI est ille sacrilegus?} Mire Aeschinus seruat aduersus lenonem superbiam, qua ostenditur tãto esse alienior ab amoribus meretricijs, quãto audacior in lenonem. {Mene quærit? nunquidnam effert?} Sperat nunc leno se aliquid accepturum propter conuitium, vt alibi; Minas viginti tu illam emisti, quæ tibi res vertat male, argenti tantum dabitur. Et vide quanti faciat leno præ lucro iniurias, qui se sacrilegi nomine significari non solum non dolet, sed etiam cupit. Oportet aũt Mene quærit, cum quadã gesticulatione & subsultatione sperantis lenonis ad hoc se quæri vt accipiat, pronunciare. {Occidi: Nihil video} Occidi, non quia sacrilegus dictus est, sed quia nihil accipit. & simul gestũ considera loquentis ex verbis. {Occidi: Nihil video} Mire hoc verbo apparet in vultu lenonis & spẽ morituam, & extinctum gaudium. nam & apta ἔλλειψις hæc dicentis. {Occidi: Nihil video} Neq; addidit proferri, aut qd tale {Hem} Interiectio repentinæ rei. {Opportune, te ipsum quærito} ἔλλειψις deest venisse, non. n. sequẽti nectitur. {Quid fit Ctesipho?} Quid fit, blandum initium est. non enim nunc interrogat, cum ipse dicat, In tuto est omnis res. mox ipse dicat, In tuto est omnis res. mox ipse in subditis iam hæc addidit preter naturã quæstionis. {Quid fit} Quid agitur? {In tuto est omnis res,} Quasi amatori, omne dixit negotium de amica. An omnis res, & lenonis iurgiũ, & suspicio patris Demeæ? {Omitte vero,} Vero abundat, aut correptiuum est iandudum, non omittentis. {Ego illam hercle vero omitto,} Apparet nõ nunc primũ dici Ctes. ab Aesch. Omitte tristitiam tuam, nec nunc primum responsum. omitto, & ideo additum est, hercle vero. quia nunc demum data est plena securitas. {Tristitiam tuam} Sic dixit, quasi nimiam. {Qui quidẽ te habeam fratrem,} Acuendum Te {O mi germane,} Mi, meus, sed vocatiuo dixit casu. {Coram in os te laudare} Coram, ad ipsum pertinet quem laudat, & ad eos qui audiunt, in os, ad ipsum qui laudatur. Nam coram laudat, qui nõ tacet apud alios, & hoc agit non per epistolam, sed ipse præsens. In os, qui apud ipsum loquitur quem collaudat. {Laudare amplius,} Quia laudauit. {Ne id assentandi,} Antiqua ἔλλειψις. deest enim causa. {Assentandi} Adulandi. Et vtrum deest causa, an ad * ipsam litem sic dicitur? {Ne id assentandi} Specta si nõ rusticus adolescens est, & purissimæ simplicitatis, adeo vt etiã velle laudare fratrem nimio pudore non possit, hoc solo quia præsens est cum illum nimium laudarit absentem. {Quàm q̃ habeam gratum} Varie, non. n. intulit, quas gratias agenti. {Quòd} Quia. {Age inepte} Non est iniuria, quia & maior frater est, & blanda dicturus. {Hoc mihi dolet} τῷ ἰδιωτισμῷ. Mihi dolet, pro doleo. &, Dolet bis subaudiendum est. {Et pene in eum locũ Redisse;} Insinuatio beneficij ex periculo & difficultate ob tempus. {Vt si omnes cuperent,} Non si ego tantummodo alijs aduersantibus. {Pudebat} Deest fateri. {Stultitia est istæc} Hoc. s. fateri ei qui ipse patri nunquam quidquã celauerit. {Tam ob paruolam Rem,} Ergo diminutiuis adiungitur Tam particula, & deest perire, sed τῷ ἀφανισμῷ tacetur. {Tam ob paruolam Rem} i. meretricẽ. Et bene hic dicit Aeschinus, quasi qui maiora expertus sit. i. vitium virginis. {Pene è patria;} Deest fugere, quia amatores comici cito comminantur patriam se deserturos, vt amicæ sequantur. {Pene è patria} ἀποσιώπησις ἀφανισμοῦ χάριν. Menander, mori illũ voluisse fingit: Terẽtius, fugere {Turpe dictu} Te fugere. s. & deest Est. {Vt istæc prohibeant} i. exilium fugamq; patriæ. {Peccaui} Approbauit ex periculo magnitudinem beneficij. {Quid ait tandem nobis} Nobis, τῷ ἰδιωτισμῷ additum est. non enim Nobis intelligendũ est. {Iam mitis est,} Quia debacchatus est supra leno, iam mitis est, dixit. {Ego ad forum ibo,} Tũc enim in foro & de mensæ scriptura magis, q̃ ex arca domoq; vel cista pecunia numerabatur. {Vt hunc absoluam} i. vt hunc, reddito illi precio dimittam. Nam velut ligati sunt, quibus debetur aliquid. Dicuntur etiã serui illi solui, qui cum debitores preciorum fuerint, pecuniam reddunt debitam. Est ergo absoluam, pro, à me soluam. An iocatur in tristitia lenonis, qui illum cũ barba lenonis, & mœsto vultu sequitur, tanquam reus? {Tu intro ad illam Ctesipho} Bona ἔλλειψις, significans lætitiam potiundæ meretricis. {Syre insta} Iam Syrus, non vt adiuuet, sed vt instanter adiuuet, rogatur {Eamus, nanq; hic properat} Hoc clamat Syrus, vt beneficium ostendat, sanè ita ve rursus lenonem de profectione absterreat. {Ne tam quidem,} A lenone inconstanter dicitur, vt perturbatio metuentis, magnum damnum possit ostendere. {Ne tam quidem,} Tam, pro tamẽ an etiam pro tñ? & deest, dicas me properare, aut propero, vt sit Etiã aduerb. hortantis, vel consentientis. {Quamuis etiã} Pro inquantum vis. Etiam particula vtrum consentientis aduerb. an coniunctio, qua significat & properare se, & non in tñ vt negligat quod sibi debetur? {Maneo ociosus hic} Hoc separatim inferendũ est, quasi pertinaciter asseuerantem lenonem instaturum se exclamationem * facere denotetur. {Maneo ociosus hic} Dixit enim propero, & rursum consenserat in Syri verbis, properasse dicentis. {Reddetur ne time} Quod desperauerat Leno, Syri ostendit sermo. {Vt omne reddat} Propter illud quod Syrus dixerat, Diuiduum face. Et probatum est, complerumq; quod ait, Cupide accipiat faxo. Et hoc ipsum, cum trepida & vultuosa supplicatione pronunciandũ est. {Tace modo, ac sequare hac} Sic ait Syrus, quasi nunc lenonem doceat, quæ sit ars non perdendi. Et totum cum supercilio præstãtis magnũ beneficium dicit. {Sequor} Hoc verbo Leno satis commitigatus ostenditur. {Heus heus Syre} Ex argumento est ostendere quantum timeat Ctesipho sæuũ patrem. {Heus heus} Vox est de longinquo reuocantis. {Obsecro hercle hominem istum impurissimum} Satis mansuete, quasi lenonem aut non possit rusticus, aut non audeat dicere, hominẽ dixit. {Istum impurissimum} Auarissimum. & totum cum execratione lenonis. {Ne si magis irritatus fiet} Velut clamet. s. & proprie de Lenone, quẽ irritari dicit vt canem. Nam irritari, proprie canes dicuntur. Lucil. de litera R, Irritata canis quod homo

quamplurima

quemplurime dictas. Lenonem auté timet Ctesipho vt rusticus. vt sub patre duro, vt emator. {Aliqua ad patrem hoc permanet} Non dicit quid, sed nos intelligimus captum puellæ significari. {Aliqua ad petrem hoc permanet,} Proprie secretum latens, latici comparatur intra vas clausum existenti, quod, cũ effunditur, manat. Sic & elibi de committendis secretis loquens. Plenus, inquit, rimerum sum, hac atq; illac perfluo. {Atq; ego tunc perpetuo perierim} Quasi & nunc se perijsse sentiat, sed nõ perpetuo. {Non fiet, bono animo esto} Vt illi liberalis timor est, ita Syro seruilis confidentia. {Tu cũ ille te intus oblectai} Moraliter Illa dictum est: vt, Detur ne illa hodie Pamphilo? &, Illa quidé mea erit. {Tu cum illa te intus oblecta} Honeste explicauit turpe dictu. {Et lectulot iube sterni nobis} Seruus * nihil tem comicum. Et vide vt totũ superbe ec magnifice loquetur Syrus. {Conuertem me domum} Conuertam, magnifice dictum. verbũ est. n. magni moliminis & egminis ingentis. Nam conuerte se, dicitur quem pompe præcedit, vt imperator proprie conuertit exercitum. Et hoc spectatur, vt moribus arrogautes serui siut cum lætantur. {Ite quæso, &c.} Volunt quidam & hunc versum, Syri personæ adiungendum, sed Ctesiphonis verba esse, ex subditis planum est, cum dicit, Hunc diem misere nimis cupio, vt cœpi, perpetuum in lætitie degere.

GVID. VBi est, &c.} Hic continetur fratrum duorum colloquiũ, lenonis solutio per Syrum redditis pecunijs. A. Vbi est ille sacrilegus i. ille nefarius leno. S. Putat leno se quæri, vt pecunias accipiat, vt ecet auarissimus. me ne. i. vtrum quærit me? & non quærit pro me vt literatores aliqui putant. nunquidnam. i. nõ ne aliquid effert. i. affert, quid sim habiturus. deinde vbi aspexit diligenter subdit. occidi. i. perij nih l video eum afferre, vt pecunie mihi reddat. A. Hem, interiectio hic repẽtinæ rei ostensiua. opportune. i. tempestiue aduenisti sup. quæro teipsum & nõ quæro pro te. ò Ctesipho quid fit. i. quid agitur. hoc additum est præter naturam quæstionis. omnis res. i. totũ negociũ, & de amica & de lenonis iurgio, & de suspicione patris, est in tuto. i. extra periculum vero, hic particule corripientis est, omne tuam tristitiam. C. Ego vero facile omitto illam tristitiam, qui. s. ego, quidem. i. certe habeam te fratrem, q. d. ita mihi proprium cui moré debeo gerere. ò mi Aeschine, ò mi germane. i. frater vterine. ah, interiectio dolentis se non audere prorumpere in eius laudes, vereor laudare te amplius. i. vlterius in os. i. apud te in conspectu tuo, ante faciem tuam, coram. i. in præsentia tot auditorũ vel coram. i. præsentialiter, vt sic dicã, non per epistolam, ne existimes. i. iudices, me facere id. i. te laudare magis causa sup. assentandi. i. adulandi, blandiendi, quidquid habeam gratum beneficium à te mihi impensum. s. A. O inepte non est iniuria quie est maior frater. age, vel hortantis est aduerb. & deterrentis ab illa opinio non audiendi laudare eum, vel sic verbum, q. d. dic quod velis, qm̃ nõ sum id putaturus, quod existumas & times, quasi nunc. i. nunc primũ adhuc, norimus. i. cognouerimus, nos inter nos. i. mutuo, inuicé. hoc est times ne putem ne assentari, quasi nunc primum veneri mus in cognitionem alter elterius. Sed hoc quod sequitur dolet mihi. i. propter quid quod sequitur doleo, & indigne fer, nos scisse de tuo amore pene. i. feré, sero. i. post tempus, quo scire debebamus, & dolet mihi inquam nos vel rem seu negocium, pene. i. feré, redijsse pro peruenisse, in eum locũ. i. in eum statum, vt si omnes cuperent auxiliari tibi, nihil. i. non, vel nequaquam possent auxiliari tibi. C. Me sup. pudebat fateri. s. amorem meum. A. Ah, interiectio ostendens deprehensem, seu comparatam esse causam celationis. Illæc res sup. videlicet celasse ob id. est stultitia. i. inconsideratio, secordia quædam nõ autem est pudor, qui in iuuenibus est probandus, turpe dictum est. i. pudendum ad dicendum, vel vt dicatur. te sup. velle perire, aut pene. i. feré fugere ex patria, ob id . i. propter rem. s. puellam amatã, tam paruulam. i. tam parui momenti & ponderis, vt. i. vtinam, vel quæso sup. vt dij prohibeant. i. auertent à te istæc. i. exilium, fugamq; patriæ. C. Peccaui. i. non recte feci celãdo meæ tristitiæ causam. A. Sannio leno quid tandem ait. i. breuibus dic quid dicit Sannio nobis, additum est, (vt solent) mihi & tibi, vbi neq; ad me, neq; ad te, neq; ad quenquem referuntur, sed orationem duntaxat ornant & explent sonum. S v. Iam leno est mitis, qui prius erat asper. A. Ego ibo ad forũ, vt absoluam hunc. i. velut satisfaciam ei, & quasi dimittam à me reddito sibi precio, cui habendo tantopere inhiat, & quasi vt à me solutam, ita vt non amplius sit alligatus ad istud debitum exigendũ vel ridet lenonem sequentem eum cum barba lenonia, & mœsto vultu, tanquem esset reus, qui rogaret absolui instando iudicibus, tu Ctesipho ingredere sup. i. in domum, ad illam. s. puellam visendam. S a n. O Syre insta. i. vrge, & solicita Aeschinum vt mihi satisfiat. S v. Dicit hoc Aeschino, eamus ad forum, forũ. s. prout dixerat Aeschinus se iturum. nanq; hic. s. leno, properat, id est ire festina, vel proficisci accelerat in Cyprũ. i. in eam insulam. S a n. Quidem. i. certe, ne dicas sup. me properare tam. i. tãtum timet. n. ne eo dicto Aeschinus euertatur à soluendo, etiã maneo hic ocio sus. i. sine occupatione, quamuis. i. quantumuis, siue quãtumliber. S v. Argentum seu precium puellæ, reddetur. i. restituetur tibi, ne time. i. noli timere. S a n. At. i. sed instans inquã vt reddat omne. i totum precium integrum. times enim propter id, quod dixerat diuidauũ face. S v. Aeschinus reddet omne precium, modo. i. cantummodo tace, ac sequere me hac. i. per hunc locum. S a n. Sequor te s. hac. C. Heus heus, vox hæc est reuocantis ex longinquo ò Syre, reuocantis est, ò S v. Hem, interiectio ostendens repentiuam reuocatioué, quid est? C. Hercle. i. per Herculem obsecro te. absoluitote tu & Aesch. i. quod dicitur barbare, contentate, sine coptentaro te istum, per contemptũ dixit. hominem impurissimum. i. sordidissimum, auarissimum, quamprimum. i. citissime. ne. i præ timore. q (vt ita dicam) si fit magis irritatus. i. ad iram commotus, canum more, qui proprie dicuntur irritari, ne ergo hoc. i iste raptus puellæ, permanet. i. perfluat, futurum est optatiui, à permeno, permanes, quod est perfluo is, ne inquam hoc effundatur ad patrem Dem. aliqua, aduerbium per locum. i. per aliquam viam, seu aliqua ratione. Secretum enim comparatur aquæ intra vas clausæ existenti, quæ cũ effunditur manat. atq; nunc. s. quãdo permaneuerit ad patrem, ego perierim. i. perditus fuerim, perpetuo. i. in perpetuum, & quod dici vulgo solet, ne ego nouissime depinger. nam se iam aliquãtisper perijsse fatetur seu innuit. S v. Non fiet illud. i. non permanebit ad patrem factũ hoc. esto bono animo. i. habeas bonum animum, & quod dici vulgo solet, facies bonum vultum, nõ fiet quod times interim. i. interea dom hæc agentur. tu Ctes. oblecta te intus cũ illa puella, dicimus oblecto me hac re vne cum socio. i. capio delectationem in hac re, puta in studio cum socio meo, & iube lectulos discubitorios. s. in quibus accumbentes cœnitabant vetusti, sterni. i. parari nobis, & iube cetera. i. reliqua præter lectos, quæ sunt necessaria ad conuiuiũ celebrandum parari. i. epparari, retransacta. i. pacata lite, aut pacato, seu composito, ac finito negocio de raptu puellæ, conuertam. i. recipiam, refesum me domum, cum obsonio. i. cum edulijs, quæ adduntur vltra penem, & vinum, & quod vulgo vocant, Pytanciem. C. Quæso ita vt sup. sumamus hunc diem hilarem. i. vt hilari animo, etque vultu hunc diem transigamus. & eum perpetuum in lætitia degemus, quando. i. quia, vel postquam bene successit. i. prospere contigit, videlicet vt leno nõ moueret turbas, sed & solueretur, & amare potiremur.

ARgumentum} Leto & benigno congressu fratrum Ctesipho gratias agit Aeschino, & ficta opera Syri leno ebsoluitur. {Vbi est ille sacrilegus?} Auxesis. & hoc pistrina superbia dicitur ad terrendum lenoné. {Ah vereor} Præcisio, quasi necessaria rustico & parũ facundo adolescenti. {Age inepte} Blanda correptio. {Pene ex patria} Eclipsis subandi, profugisse, & mire inducitur amor Ctesiphonis. {Ne rem quidé} Nõ vult hoc credi leno, quare dissimulat, timẽs ne promissum argentũ differat. {Aliqua ad petré} Alique aduerb. & permanet, primæ coniugationis. LATO.

VBi est ille sacrilegus?} Nihil satius esse, q̃ vt impuros homines quamlongissime eblegemus, improborum cõmercia quamcitissime effugiendo, idq; quomodocunq; possimus, quamuis sæpe maximo etiam rerum nostrarum cum dispendio. Vnde Plato 4. de Rep. loquens de improborum hominũ conuersatione: A bonis, inquit, nullus est, qui nõ iuuare possit, quiq; non ed bona exempla incitetur, malorum vero contubernia noxium finem semper determinant. Senecæ verbum est, alter alterum in vitia tradimus. Et lib. Epistola septima ait: Malignus comes, quamuis candido, & simplici rubiginem suam affricat. {Me ne quærit?} Quod contumelies pecuniæ eut lucri gratia pleriq; patiantur docet hic locus. Nam Leno grauissimo conuitio laceratus, nihil eliud quãm familiariter respondet exemplo quoque nobis fit Aristippus philosophus, qui & conspui gaudebat, quo liberalitate principij frui illi concederetur. Vnde apud Horatium ita Diogenem alloquitur. PATR. MARA.

Scurror ego ipse mihi populo tu, rectius hoc. &
Splendus mulro est, equus vt me portet, alat rex.

{Quamprimum absoluitote,} Malũ quamprimũ expellendũ ne cõtagioné trahat docet hoc loco. Vnde ab Ouidio recte dictũ est.

Principijs obste, sero medicine paratur.
Cum mala per lougas inualuere moras.

SVnt similes prioribus. In primo legendũ, Vbi ille est, non, Vbi est ille. &, Men', legendum, non, Mene, nisi creticũ loco quarto esse putemus. In quarto versu Ego à superiore versu ac inferiore elsditur, & Hercle, pro Facile, legendum ex Don. Ceterum ex his quatuor verbis, Illam, Vero, Quidem, Fretrem, vnum abundare videtur, & Mi, non eliditur, vt tres isti versu qui GLAR.

in omnibus,

in omnibus, quotquot nos vidimus, exemplaribus corrupti habentur, ita legantur.

In tuto est omnis res, omitte vero tristitiam tuam,
C. Eg'illam hercle vero omitto, qui te habeam fratrem, ò mi Aeschine
O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius.

Quidam ab Ego initio facto tres senarios ex duobus tetram. fecerunt, ita vt Nullam omitterent verbum, ad hunc modum.

C. Ego vero illam facile hercle omitto, qui quidem
Te habeam fratrem, ò mi germane, ò mi Aeschine
Ah vereor coram in os te laudare amplius.

Lector, quod versimilius videbitur, sequatur. In sexto a, eliditur in Magis, & d, in Quid. Septimus versus & ipse corrupte passim legitur. In eo enim Non negandi aduerbium abundat, & ò vocandi deest. Nam ita legendus est.

Age inepte, quasi nunc norimus nos inter nos ò Ctesipho.

Atque ita vetustus habet lib. quasi Aeschinus dicat, Age inepte, quid ita agit gratias, quasi nunc primū ò Ctesipho nos inter nos norimus. Nec dubito ab sciolo aliquo adiectū negandi aduerb. In 8. eliditur d, in Sed, nisi peana secundum loco primo constituamus. In 12. creticus est loco quinto, nisi Deos monosyllabum fecerimus, sed post Quæso vel coniunctio Vt tollenda est, quippe sine qua sensus bene constat, vel creticus erit sexto quoque loco. In 4. versu à fine creticus est loco primo, nisi fiet monosyllabum fecerimus. Et in antepenultimo secunda de Iube correpta est, nisi sit bacchius loco tertio.

ACTVS III. SCENA. I.

ARG. ADR. BARL.

Solicitam inducit Sostratam, ob filia, quæ Aes. hino grauida est, vicinū partum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Sostrata matrona vna cum nutrice introducitur cōpatiens filiæ suæ, quæ ex Aeschino grauida facta iam parturiebat.

Iambici & Trochaici permixti.

SOSTRATA matrona, CANTHARA nutrix.

OBSECRO mea tu nutrix, quid nunc fiet? C. Quid fiet rogas? recte Aedepol spero. S. Modo dolores mea tu occipiunt primulum.
C. Iam nunc times, quasi nunquā adfueris, nunquam tu te pepereris?
S. Miseram me, neminem habeo: solæ sumus: Geta autem hic non adest:
Nec habeo quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Aeschinum.
C. Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,
Quin semper veniat. S. Solus mearum miseriarum est remedium.
C. E re nata melius fieri haud potuit, quām factum est hera:
Quando vitium oblatum est, quod ad illum attinet potissimum,
Talem, tali genere, atque animo, natum ex tanta familia.
S. Ita pol est, vt dicis: saluus nobis, deos quæso, vt fiet.

DON. OBSECRO mea nutrix,} Hæc scenæ, Tragœdiæ ordinem seruat. Nam Tragœdia in tria diuiditur. Expectationem, Gesta, & Exitū. Hic ergo expectatio est in Getæ nuncio, Gesta, in planctu Sostratæ: Exitus, * {Obsecro mea tu nutrix,} Hinc demonstratur qui sit maternus affectus, quām grata in dominos seruorum fides sit, eundemq; laborem & dolorem esse ex salūs & veris malis. {Obsecro mea tu nutrix} Personæ aut suis verbis, aut aliorum insinuantur ex suis, vt nunc persona Sostratæ. Ex Alienis, vt Mitio, Aeschini persona ex Mitionis oratione ac Demeæ. {Obsecro mea tu nutrix} Mea nunc pro blandimento ponitur. {Quid nunc fiet?} Imploratio est magis trepidantis, q̄ ignoratio & interrogatio, nanq; illius nutrix est, quippe anicula est, sed non sapientior nutrix est, quām domina sua. Ipsum etiam quod dicit, Nutrix, honorificū est. Vt, Annam cara mihi nutrix huc siste sororem. Sunt enim nomina ad aliquid, quibus nos tū velimus appellatum, vt Magister, Medicus, Orator. {Modo dolores mea tu occipiunt primulū} Euidenter hic Modo temporis præsentis aduerb. est. Et rursus Mea tu, blandimentum est, sine quo non progreditur colloquium fœminarum, & maxime trepidantium. {Primulū} Initium, & ipsa origo dolorum, diminutiue demonstrata est. Non enim primū, sed primulum dicit. {Nunquam tute pepereris?} Vide præparationem doloris, nihil mali adhuc secutum est, & iam sic turbatur Sostrata. {Iam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris?} Docte duo proposuit, quibus experientes scientesque rerum sumus, videre & pati. Virg. sic: Quæq; ipse miserrima vidi, Et quorum pars magna fui. {Tute autem pro tu} παρέλκον est quod * recitaru. & facit tute, & tutemet, & tutemetipse. {Miseram me,} Proprium est mulierum cum loquuntur, aut alija blandiri: vt, Annam cara mihi nutrix huc siste sororem. Aut se commiserari: vt, Miseræ hoc tū vnū. Exequere anna mihi. Nam hæc omnia, muliebria sunt, quibus pro malis ingentibus quasi in acervum rediguntur, & enumerantur nullius momenti querelæ. {Neminem habeo} Quid enim opus est? aut cur nūc quereris? {Solæ sumus,} Nunquam pluraliter solæ. {Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Aeschinum} Habeo, subauditur, & magis à trepidante q̄ rationabiliter dicitur, nam fefellit hoc totum nutrix Canthara. {Solæ sumus,} Cum hoc nomen singularitatis sit, mire solæ pluraliter dixit. {Neminem habeo, solæ sumus,} Muliebriter quæritur, & ex perturbatione sua æstimās, metu multa facit ea quæ pauca sunt. {Geta autē hic non adest,} Hic apparatio est, vt ostendatur absens qui superuenturus est. {Nec quem ad obstetricem mittam,} Deest, habeo. Sed in consuetudine est sic loqui. cum vtrunq; nobis, non alterutrum deesse cōquerimur. {Nunquam} Pro non. Et semper non ad omne tempus retulit, nā qui potest? sed ad omnes dies sm quod ait, Nam nunquam vnum intermittit diem. {Solus mearum miseriarū} Bona locutio. {E re nata} Sic proprie dicimus de ijs quæ contra voluntatem nostram acciderunt, vt nunc vitium virginis Ergo è re nata, ex vitio virginis. Sic Luc. p i i Et sic maluit dicere, quām nunc Aeschino culpam, sed potius casui attributam vellet. Est autem ordo, Nihil potuit melius è re nata fieri, q̄ id, quod factū est hera. vt quandoquidem vitianda erat virgo, ab eo vitiaretur, qui erat expetendus ad matrimonium. Sensus.n. hic est, Malum vitium fieri virgini, sed ex conditione eius quæ vitiata sit, nihil potuit melius euenire q̄ contigit, vt ab eo vitiaretur cuius nos non pœniteret. Intelligere autem debemus, fieri, & factum esse, pro euenit, & contigit, dici. {Melius fieri haud potuit,} Si fieri pro euenit acceperis, erit consecutio locutionis. sin minus, deerit, quantum intelligo. vt sit, è re nata, quantum intelligo. {Quando vitium oblatum est,} Hoc est è re nata. {Oblatū est,} Oblatum dicitur quod offertur inuito. {Quod ad illum attinet potissimum,} Quasi vitium oblatum sit potissimum, hoc est bonum, sed ex persona eius qui obtulit vitium, factum est bonum, quod per seipsum malum est. Et hoc est quod melius haud fieri potuit q̄ factum est. Illum autem dixit, Aeschinum.s. Potissimum autem superlatiuū est ab eo quod est potis & potius. Sic enim facit, potis, potius, potissimum. Et quod, modo exceptionem significat, vt sit, quantum ad illum attinet.i. Aeschinum. {Tali genere,} Laus, ante illū talem * & tali animo. In illo, Et genus, ad viuos pertinet. Familia etiam ad defunctos. Alij, genus ad nobilitatem referunt. Familiam, ad copias. Vnde & paterfamilias dicitur, vt sit, Ex tam diuite domo. Hæc omnis παρέμφασις tragica est gaudiorum introductio ante funestissimum nuncium. {Talem}.s. à corpore, à forma, à pulchritudinē. {Tali genere}.i. ab his quæ extrinsecus sunt .i. honestate generis. {Atq; animo}.i. sapiētia, modestia. Hoc modo igitur nihil prætermisit in laude. {Saluus nobis, deos quæso, vt fiet} Quām bonus est cū nihil ad vota præter salutem, opus est.

GVID. OBsecro, &c.} Hic introducitur Sostrata matrona compatiens vna cum nutrice filiæ suæ, quæ ex Aesch. effecta grauida, iam parturiebat. nam vt in argumento dictum est, virginem Atticam filiam ciuis pauperis Aesch. compressit ea lege, vt iureiurando sponderet se illam ducturum vxorem. Sostrata mater ò mea nutrix Canthara. Obsecro quid nunc fiet.i. quomodo res se habebit quantum ad partum filiæ spectat. R. Rogas i. interrogas quid fiet? Aedepol spero.i. cōfido ꝑ sup. recte fiet res.i. res bene se habebit, & filia salua pariet. S. O tu mea, blandientis est dictum more fœminco. modo.i. nunc, primulum, diminutiuum à primum aduerbio. dolores pariendi occipiunt ipsi. C. Iam nunc times quasi.i. tanquam. nunquam affueris.i. interfueris parturienti mulieri, siue quasi nunquam tuleris opem parienti. & quasi nunquam tute, id est tutemet, peperis, id est partum feceris.

S, Me

S. Me miserā, exclamantis est dictū.i.dico me miseram, vel certū est sup. me miserā, vel aliquid tale. neminē habeo mecum, sumus solæ. Geta.i. seruus noster non adest.i. non est præsens nec habeo sup quem mittā ad obstetricem.i.ad mulierē, quæ adesse solet, seu ferre opē parturienti. nec habeo aliquē, qui accersat.i. qui aduocet Aeschinū, vel eat ad vocandū Aeschinū. C. Pol iurantis est, quidem.i. certe, iam.i. statim, aderit.i. præsens erit hic, nam nunquam intermittit.i. omittit, interrumpit, præterit vnū diem, quin.i. quod non semper.i. per omnes dies veniat. S. Ipse solus Aeschinus est remedium.i. medela mearum miseriarum.i. mearum calamitatum. C. O hera.i. ò domina Sostr. haud.i. non, potuit melius.i. opportunius, fieri.i. euenire gnatæ.i. filiæ tuæ, heræ.i. dominæ meæ, quàm factum est.i. quàm euenit, quando vitium.i. stuprū oblatum est ipsi filiæ, tanquam inuitę, propterea dixit oblatum, quod vitium attinet.i. spectat potissimū.i. principalissime, seu præcipue ad illum Aeschinum, talem.i. tam bene moratum, tali genere.i. tali nobilitate prosapiæ, tali animo.i. tali affectione in te & filiam, natum ex tanta familia.i. ex tam diuite domo, vel talem intellige quantum ad bona corporis puta tam formosum, seu pulchrum, & tali genere quantum ad bona fortunæ, hoc est tali generis honestate, & tali animo quantum ad bona animæ, puta tali sapientia, aut modestia, &c. S. Pol est ita.i. veritas ita se habet, vt dicis quæso Deos, vt ipse sit nobis saluus.i. incolumis nobis seruetur. nam cum talis sit nihil ad vota præter salutem opus est.

LATO. Argumentum} Colloquium muliercularum de Aeschino, eiuśq; hic initiū ad epitasin. {Mea tu.} Muliebre blandimentum. {Miseram me, neminem} Consternatio & solicitudo Sostratæ, ad augendam futuram perturbationem, nunciata alienatione Aeschini. {E re nata} Pro euentu rei.

PETR. MARS. Obsecro mea nutrix, quid, &c.} Maternum affectum sedulitatemque, & industriam in celandis liberorum vitijs apposite hæc scena exprimit. Est enim hoc tanquam è iure naturali nobis insitum, vt pro nostris talem curā geramus, ne & sibi nobisque simul vitium afferant, noceantque. {E re nata melius} Deinde facilius ferimus cōtumelias nobis illatas à magnis factio sisq; quàm à vilibus, & neglectis hominibus. Nam animus hominis qui ad vindictam perpetuos quasi stimulos circunfert, tum demum facilius in iniuria acquiescit, quando considerat, maiorem esse potestatem quàm quæ à se lędi possit.

GLAR. Huius scenulæ versus oppido impediti sunt. Primus est trochaicus tetr. catal. sed nostus in Rogat, vt secundus versus incipiat à verbo Recte, qui secūdus sit iambicus tetr. acat. nisi loco tertio proceleusmaticum ponamus. Nam Aedepol vel primam habet breuem, vel creticus est in hoc loco. Et Don. Mea tu legit pro Meatum. Tertius versus rursus est iambicus, nisi quis tollat Tunc. Quartus & ipse iambicus est, nisi quis loco tertio ponat proceleusmaticum. Præterea s, in Sumus eliditur ad finem. Quintus haud dubie trochaicus est, nisi quis in, nō elidat in Quē. Sextus rursus est iambicus nisi a, elidamus in Is. Ita septimus iambicus fuerit, nisi & ibi i, elidatur in Miseriarum ante a. Ceterum Mearum dissyllabum fuerit, nisi creticum loco quarto constituamus. Vltima quatuor haud dubia trochaica sunt, forte vltimum iambicum indicari poterit, si quis Deos dissyllabum fecerit, quod ego malim monosyllabum. Potest & bacchius esse loco sexto.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Geta Sostratæ seruulus commotior, heræ nunciat Aeschinum alio captum amore, puellam eripuisse lenoni.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena artificiose exprimitur seruus fidelis, vehementer commotus, currensq; propere, ac mala Sostratæ nuncians. Nam refert quomodo Aeschinus alio amore captus, puellā lenoni eripuerit, deserta ac spreta Attica virgine, quam ea lege, vt ipsam vxorē duceret, stuprauerat. Postremo Sostrata Hegionis Simulo familiari rem omnem enodandam censet.

Tetrametri partim Iambici, partim Trochaici, Dimeter vnus.

GETA seruus, SOSTRATA, CANTHARA.

NVNC illud est, quòd si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic malo salutem quærant, auxilij nihil afferant;
Quod mihique, heræque, filiæq; herili est. væ misero mihi,
Tot res repente circunuallant, vnde emergi non potest:
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
*Hoccine seculum? ò scelera, ò genera sacrilega, ò hominem * impium.* * impurū.
S. Me miseram, quidnam est, quòd sic video timidum, & properantem Getam?
G. Quem neq; fides, neque iusiurandum, neq; illum misericordia
Repressit, neque reflexit: neque quòd partus instabat propè:
Cui misera indigne per vim vitium obtulerat. S. non intellego
Satis, quæ loquatur. C. propius obsecro accedamus Sostrata. G. ah,
Me miserum vix sum compos animi: ita ardeo iracundia.
Nihil est quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam;
Vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens.
Satis mihi id habeam supplicij, dum illos vlciscar modo;
Seni animam primum extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:
Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis,
Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram statuerem,
Vt cerebro dispergat viam:
Adolescenti ipsi eriperem oculos; post hæc præcipitem darem:
Ceteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.
Sed cesso heram hoc malo impertire propere? S. reuocemus. Geta.
G. Hem, quisquis es, sine me. S. ego sum Sostrata. G. vbi ea est? teipsam quærito,
Te expecto: oppido opportune te obtulisti mihi obuiam
Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid festinas mi Geta?
Animum recipe. G. prorsus. S. quid istuc prorsus ergo est? G. perijmus,
Actum est. S. eloquere obsecro quid sit. G. iam. S. quid iam Geta?
G. Aeschinus. S. quid ergo is? G. alienus est à nostra familia. S. hem,
Perij; quare? G. amare occepit aliam. S. væ misera mihi.
G. Neque id occulte fert: à lenone ipsus eripuit palam.
*S. Satin' hoc, certo? G. * certe, hisce oculis egomet vidi Sostrata. S. ah,* * certo,
Me miseram: quid credas iam? aut cui credas? nostrumne Aeschinum,
Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes, omnesq; opes sitæ
Erant: qui sine hac iurabat se vnum nunquam victurum diem,
*Qui se in * sui gremio positurum puerum dicebat: patrem* * suo
Ita obsecraturum, vt liceret sibi hanc vxorem ducere.
*G. Hera, lacrumas mitte, ac potius quod ad hanc rē opus est porrò * consule.* * prospice.
*Patiamur ne, an narremus cuipiam? * S. hau, hau mi homo, sanus ne es?* * C.
In hoc proferendum tibi vsquam esse videtur? G. mihi quidem non placet.
Iam primū illum alieno animo à nobis esse res ipsa indicat.

Nunc

Nunc si hoc palam proferemus, ille inficias ibit, sat scio.
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum si maxime
Fateatur, cum amet aliam: non est vtile hanc illi dari.
* tacito *Quapropter quoquo pacto * celato est opus. S. ah, minime gentium:*
Non faciam. G. quid agis? S. proferam. G. hem, mea Sostrata vide quam rem agas.
S. Peiore res loco non potest esse, quàm in quo nunc sita est
Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Perijt: pro virgine dari nuptum non potest. hoc reliquum est,
Si inficias ibit; testis mecum est annulus, quem amiserat:
Postremo quando ego conscia mihi sum, à me culpam esse hanc procul;
Neque precium, neque rem vllam intercessisse illa aut me indignam, experiar Geta.
G. Quid istuc? accedo vt melius dicas. S. tu quantum potes,
Abi, atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxime,
G. Nam hercle alius nemo respicit nos. S. propera: tu mea Canthara
Curre: obstetricem accerse; vt cum opus sit, ne in mora nobis siet.

DON. Nunc illud est, } Hic locus secundum artem comicam seruum currentem exprimit & nunciantem mala. Maxima itaq; pars scenæ, motoria est, significat autem Nunc tale negotium est, nunc tale periculum est aut vero consignificationem temporis habet, vt si diceret, quàdo aut quo tempore. {Nunc illud est} Vtrum periculum, an tempus? Est enim ἔλλειψις. {Quod si omnes omnia sua consilia} ὑπερβολὴ cum παρονομασία omnes omnia. Hinc Cic. omnes in hoc iudicio conferant omnia {Salutem quærant} Non, remedium, vt ægro, sed vt pereunti salutem. Et noue dixit malo salutem, pro, contra malũ. {Auxilij nihil afferant;} Mire de proximo repetitũ est παρόμοιον .i. conferant & afferant. Hoc cõuenit præsertim stomacho minus verba curantis. Sic supra, Omnes omnia. Quod mihique, heræq;, filiæque. Mira in seruo fides, cum primum se ponat in herili malo, & post se matrem, in vltimo, puellã. {Quod mihique, heræq;, filiæq; herili est} πολυσύνδετον secundum, vt, Omnia secum Armentarius afer agit tectumque, laremque, Armaque, Amyclæumque canem, Cressamq; pharetram. {Circunuallant,} Circunuallant se circa nos, & stipant semuicem. nam circunuallamus nos & alios. tamen rara locutio est. Et circunuallant dixit, velut inimica acies contra nos, & ideo addidit, Vnde emergi non potest. Cũ impressio est hostium, sic dicitur, vt Sal. Pressi vndiq; multitudine. Cicero, Qui semper premuntur, & nunquam emergunt. Et emergi, noue. nam emergo dicitur, nõ emergor, sed ideo est vsus, quia extra cõpositionem & mergo & mergor facit. {Vnde emergi non potest,} Vnde, absolute. an deest, illud? an vnde, pro ex quibus? {Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia} Hæc sunt quæ circunuallant: Vis illata: Egestas ipsius puellæ: Iniustitia iudicij illius temporis, Solitudo à defensoribus: Infamia ab ijs qui credunt precio violatam. Nam & in subditis sic habes, Quando ego conscia mihi sum, neque precium, neque rem vllam intercessisse. {Hoccine seculum?} ἐν ἤθει. Questurus de homine, seculum accusat prius, vt à tempore, mores increpet, & econtrario. Secula in omnibus rebus laudantur. Vt, Quæ te tam læta tulerunt Secula. {O scelera, ô genera sacrilega, ô hominem impurum} Moris est nimis dolentibus incusare alia ex alijs. Virg.

Cum complexa sui corpus miserabile nati.
Atque deos atq; astra vocat crudelia mater. Et,
Quem non incusaui amens hominumq; deorumque?

{O hominem impurum} Aeschinum.i. & hoc [illegible]. nam semper vltimum ponimus cum cui maxime irascimur. vt in Andr. post accusatum socerum, & vituperatã sponsam, Nam quid ego dicam de patre? Et in Phorm. Ita ne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo? Et post multa, O facinus audax? O Geta monitor? Vnde ille. Vix tandem, inquit. {Video timidum, & properantem Getam?} Timidum, perturbatum. non enim timet, sed dolet. Sic Plaut. in Bacch. Nam vt ex naui vecta es, credo timida es. {Quem neq; fides, neq; iusiurandum;} Ordo est. Hominem impurum, quem neq; fides, neq; iusiurandum. Exaggerat crimen admissum. {Quem neq; fides,} Quia promisit. {Neq; iusiurandum;} Quia iurauit. {Neq; illum misericordia} Quia vim intulit. {Neque illum} Secundum παρέλκον nam abundat illum, vt, Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra. Et eius videlicet misericordia quam amauit, neq; repressit, ne auderet. Neque reflexit, ne faceret, & sic hoc dictum est vt à Virg.

Num fletu ingemuit nostro, num lumina flexit.
Nam lacrymas victus dedit, aut miseratus amantem est? &c.

Vt si nõ potuit reprimi ne faceret, saltem vt in peccando esset mitior, debuit commoueri sed melius quod supra. {Neque q; partus instabat prope,} αὔξησις addidit non tantum mariti, sed etiã patris scelus. {Cui miseræ} Deest, ei. {Indigne} Imple, crudeliter. vt Virg. Quæ causa indigna serenos Fœdauit vultus? {Non intelligo Satis} Ad hoc Sostrata ignorans inducitur vt malo nuncio repente feriatur. & quia oportuit ipsam priorem loqui, præsens loquitur. Quia autem non est perdenda tam suauis ἀποσιώπησις dolentis ad irascentem, iccirco non audit, nec ob illam Geta conserturus loqui desinat. {Satis, quæ loquitur} Adhuc non audiente Geta loquitur. iccirco nec audit eum satis, nec videtur ab eo Sostrata {Vix sum compos animi,} Aut vix, tandem. aut vix, non. vt Lucil. Carcer vix carcere dignus. {Compos animi}.i. competentis animi, vel sani animi. cui contrarium est, Impos animi. Sal. Neq; animo, neq; lingua satis compotem. cum de amente Sempronio loqueretur. Alij, compotem animi, compositum animo intelligunt. {Quàm illam totam familiam} Hic nunc tam culpa familiæ, quàm scelus Aeschini ostenditur, propter quem omnes cruciandi sunt. {Iram hanc} Hanc interdum pro qualitate, interdum pro quantitate accipimus, interdum pro vtroque: vt, Tuaq; animam hanc effundere dextra? Et, Hunc ego te Euriale aspicio? Sed nunc pro vtroque, hanc dixit. vt Salust. de scriptione Celtiberi ait, Hunc igitur redarguit Tarquinus. {Satis mihi id habeam supplicij} Moraliter loquitur, nam ferè qñ quisquam irascitur, sibi videtur fortis, tanquã qui plus audet. {Dum illos vlciscar modo} Verum est hanc esse vindictam quæ ex recentissimis flagitijs properata fit. Sic Virg. Te Turne superbũ Cæde noua quærens. {Seni animam primum extinguerem} Bene extinguerem, quia ignis est. Virg. Igneus est illis vigor, & cœlestis origo Seminibus. Et primum addidit, quod ordinem significat. tunc.n. adijcitur cũ multa subijcienda monstrantur, vt cui fracta prius crura brachiaque, & cetera vitia, in Aeschinum totum promouens ostenditur, etiam per aliena supplicia. {Syrum impulsorem} Causæ pœnæ. {Vah, quibus illũ lacerarem modis,} Hic voluntas immodica ostenditur, pœnam pro merito reposcentis. Et nota, cum Syrum diceret, addidisse nutus de supercilio. {Illum sublimem} Ista pœna. {Statuerem, Vt cerebro dispergat viam} Et cerebrum & via dispergi potest, ideo videtur ambiguum. vt apud Virg. Ensemq; cruore Spumantem, sparsasq; manus. Aliter enim dicitur, Spargite humum folijs: Aliter, Sparserat & latices simulatos fontis auerni. {Adolescenti ipsi eriperem oculos} Bene oculos, amoris indices, adiutoresq; flagitij. {Post hæc præcipitem darem} Grauior pœna cæcitatis, non prouidere quó cadas. {Ceteros ruerẽ} Ruere, actiuam vim habet. Salust. in secundo, Ictu eorum qui in flumine ruebant, necabantur. Ruere enim, est toto corpore vti ad impellendũ, quod faciunt qui ipsi præcipites alios prosternũt. Vnde proprie sues ruere dicuntur. Virgilius, Ipse ruit, dentesque Sabellicus exacuit sus. Et Horat. Hanc rabiosa fugit canis, ac lutulenta ruit sus. {Tunderem, & prosternerem} Vide quàm fortis sibi videatur qui dolet & irascitur. {Agerem} Prosequerer, premerem. Virg. Illa fretus agit ventos. Id est nimia celeritate persequitur, & pene occupat, præuenitque. {Ego sum Sostrata} Hæc ideo inducitur, vt verisimile sit supra non visam Sostratam, quando etiam vix nunc agnoscitur ab irato. {Teipsum expecto oppido opportune} Incerta distinctio, vtrum te expecto oppido opportune, sit dicendũ. An expectare, sit impatienter cupere, & sine præscriptione temporis sperare, iuxta certum tempus. Vnde apparet ad Te expecto, quia per se nimium est, nõ esse iungendum Oppido. {Quid festinas In Geta?} Probus assignat hoc Sostratæ. Asper non vult ad omnia seruũ respondere, sed nutricem putat hoc loqui. {Quid festinas?} Perturbaris. Et commotus dicit Prorsus actu commoto & anhelanti, ob perturbationem & contentum cursum. {Animum recipe} Quod in lectione gestu ostendi minime potuit, id ex verbis Sostratæ ostenditur in Geta. Nam

ideo

ideo dicitur, animum recipe, quia ille præ anhelitu crebriora verba continuare non possit. § Perimus, Actum est § Iam bona verba iunguntur. § Perimus, Actum est § Verba sunt desperantis. Nam Actum est dicitur in ea re de qua iam lata sit sententia. § Eloquere obsecro te § Bene eloquere. nam conatur tantum quod nec explicatur, nec intelligitur, cui vitio contraria virtus est eloquentia. Iam plus hic gestu, q̃ dictu agitur, quia vt supra diximus, & lassus est qui nunciat, & integratur dolor nuncij, cum apud illam loquitur, ad quam maxime calamitas pertinet. quo dolore, vox plerunque subtrahitur atq; singultit, & simul dat signum perditarum rerũ. § Væ mihi miseræ § Interponitur mulieris affectus nouo nuncio. § Amare occepit aliam § Peius est amare occepit, quàm amat. Nam in eo quod dicit, Occepit, augmenta mali metuenda significat, vt in principijs quæ actum respiciunt, non statim imminutionem inspectant. Et occipit magnum facinus dicit. § A lenone ipsus eripuit palam § Sic nunciat, vt vltima peiora sint. Et his argumentis vult probare, ꝙ immodice amauit Aeschinus, qui plus q̃ virginem, idipsum quod pudor nec hortatur, nec consulit, amat. Quis autem magis potuit impudens esse, q̃ qui post honestum amorem, ab lenone amet? Hoc etenim significat meretricem. Ergo non honestum, sed ab lenone, non per alium, sed ipsius, nec emit, aut abducit, sed ob impatientiam valde amantis eripuit. neq; id occulte, vt qui celaret factum, tanquam satisfacturus vxori videretur, sed, palàm. § Satin' hoc certo? § Magnis malis non statim creditur. Hoc ergo ea dolore dicit quod stupet audiens, non quia non habet fidem. § Hisce oculis § ἰδιωτισμὸς asseuerantis. § Ah, ah § Interiectio est flentis. § Me miseram § Mira affectio. nam lacrymæ non sinunt finire sensum. § Quid credat iam? aut cui credas? § Fides, aut personæ qualitate, seruatur, si grauis persona est cui creditur, aut ipsius rei qualitate, si ea res creditur, in qua fallere cui creditur aut non potest, aut non debet. Hic ergo mire in vtroque iam fidem dicit nulla esse, & in persona, & in re, quod Virg. transtulit, breuiusq; dicit, Nusquam tuta fides. hoc est, nec in re, nec in persona. Et hic ipse in Heaut. Pro Iuppiter vbi nam est fides? § Nostrum Aeschinum, nostrã vitam § ἐλλειπτικῶς omnia, quia fletus impedit verba. deest autem, hoc fecisse, vel quid tale. § Sitæ erant § Sitæ, positæ. nam situm est quidquid in loco suo positum non euertitur. § Positutum puerum § Puerum dixit, si puer nasceretur, non quia diuinabat. Ad votum ergo cupientis retulit Puerum, non quia necesse esset marem nasci. Et hæc omnia, magno stupore dicuntur ad exaggerandam perfidiam illius cui creditur, & dolorem eorum qui crediderunt. § Hera, lacrymas mitte, ac potius quod ad hanc rem opus est § Hinc Virg.

Non lacrymis hoc tempus, ait, Saturnia Iuno.

Sentit autem non lacrymis agendum, vbi consilio opus est. § Porro consule § Porro, in reliquum deinde, vel in futurum. Porro.n. ordinis & temporis aduerb. est. non coniunctio. § Hau, hau mi homo, sanus ne es? § Hoc ex persona nutricis legendum est illa enim dissimulandam rem putat. § Mi § Pro meus. § Tua fama, & gnatæ vita § Tibi enim crimini erit vitiatã esse filiam, illi etiam oberit. Et vitam vitam, salutem dicit. § In dubium § In periculum. § Fateatur § Vitiasse filiam. Et cõpletio est ἀντίθετος oratoria, in qua vtrum senseris, contrarium tollis, cogiturq; quod ex altera parte sit, hoc est tacere. § Quapropter quoquo pacto § Congrue & pro persona, & pro muliere hoc dictũ est, eamq; in malis constantem esse demonstrantur. § Non faciam § Non faciam dixit, pro non tacebo, quasi tacere, aliquam actionem habeat, sed moralis significatio est, & communis omnibus, sicut aduocatum dicimus male fecisse, cum tacuerit. § Peiore loco res esse non potest § Satis argute inter Getam & Sostratã sententias ex perturbatione facit nutare. § Quàm in qua nunc sita est § Causa nihil timendi. § Primũ indotata est § Ratio subiecta est causæ, & indotatam, pauperem modo dicit. § Tum præterea quæ secunda ei dos erat § Videlicet, dari pro virgine nuptum. Et incerta distinctio est. etenim erat bis subaudiendum. Pro virgine dari nuptum. § Non potest § Iungendum, dari nuptũ. Et pro virgine. i. virgo: vt, Nunc plane est pro noua. i. Aut nec virgo, nec pro virgine nubere potest. non virgo, quia vitiata est, nec pro virgine, quia res diffamata est. § Si inficias ibit § Si negabit. § Testis mecum est annulus § Locutio hæc sic capienda est, hoc est annulus pro me testis. Vel sic, Annulus & ego testes sumus. Sed melius quod supra. § Postremo quando ego conscia mihi sum § Quando, pro quoniam, vel quando, pro quidem. § Neq; rem vllam § Hoc est internuntium, pactum clam, aut promissum. Et bene totum execratiue dicit, vt alij facinora abhorreant. § Illa § Filia. s. § Experiar § Apud iudices agã. § Quid istuc? § Verbum est ægre consentientis, quasi qui dicat, quid hic resistam? § Accedo vt melius dicas § .i. vt consentiam, velut qui melius possim dicere. § Quantum potes § Deest, cito; vt sit, quãtum potes cito abi. § Atq; Hegioni § Apud Menandrũ, Sostratæ frater inducitur.

§ Huius § Filiæ suæ. s. § Simulo § Nomen patris puellæ, dimin. à Simo, vel Simone. Et nota nomen in Palliata fabula Latine dici. § Simulo fuit summus § Summus, an ad cognatum, an ad amicum refertur? an absolute ponitur, vt in Eun. Plurima salute summũ suum impertit Gnato. § Et nos coluit maxime § Et miserabilius Coluit dictum est, quàm si diceret, colit. Virg.

Per caput hoc iuro, pro quod pater ante solebat.

Colere enim, & maioribus & minoribus conuenit. Vt,

Posthabita coluisse Samo.

§ Nos § Monosyllabo finit, vultuosam exprimens pronunciationem. § Tu mea Canthara § Tristis ac seniæ fœminæ blandimentũ est Mea potius, q̃ pronomen possessiuum. Deest enim cara, vel quid tale, quo addito, pronomen staret Mea. § Curre § Mire dictũ est ancillæ, Curre. § Vt cum possit § .i. cum adesse cœperit partus. § Ne in mora nobis siet § Locutio qualis supra.

NVnc, &c. § Hic exprimitur seruus fidelis, & currens, & mala nuncians. refert enim Aesch. amore alieno captum, desertamq; virginem Atticam, quam stuprauerat ea lege, vt eam duceret vxorem. G. Nunc istuc est. i. negocium istud de ducenda virgine pro tempore præsenti ita se habet, vel illud periculum deserendæ virginis aut istud tempus nunc est eiusmodi, ꝙ si omnes homines conferant. i. cõgregent omnia sua consilia, quærant. i. studeant, laborent, inuenire salutem. i. remedium salutis, huic malo. i. contra hoc malum. s. ꝙ Aesch. alieno incumbit amori, & est virginis stupratæ desertor. nihil afferãt aliquid ad iumenti huic malo inquam. i. contra hoc malum, quod malum est mihi seruo & heræ. s. Sostratæ, & filiæ herili. s. filiæ ex hera mea quæ nũc per tui proxima est ex opere Aesch. Veh, interiectio execrantis, quę iungitur datiuo. Væ mihi misero. i. ego miser sum maledictus, & infelix, tot res malæ. s. circunuallant. i. circundant, circunueniunt nos. s. tanquam inimica acies, quæ vallo circundat, aut stipat se circa hostes, aut circunuenit, & circuncludit vallo ipsos hostes, ne possint aufugere, ergo circunuallant. i. vel se muniunt aduersum nos, vel nos circunueniunt nobis molestiam inferentes, repente. i. subito, vnde. i. à quibus rebus, non potest emergi capiendo impersonaliter. i. à nobis euadi non potest, seu erumpi, vt locutio intelligatur impersonaliter. ita ꝙ emergi sit infinitiuus huius verbi impersonalis emergitur emergebatur. Don. tñ vult emergi esse infinitiuũ ab emergor eris deponẽti. vt sit sensus. vnde. i. a quibus rebus nullus nostro potest emergi i. erũpere, res aũt sunt hæ, vis. i. violentia illata puellæ, egestas. i. necessitas, inopia ipsius puellæ, iniustitia. i. malum iudicium huius temporis. Solitudo. i. desertio, seu derelictio à defensoribus, q. d. erit solitudo puellę à defensoribus, propterea ꝙ inops est, nec habet vnde conducat operas aduocatorũ, infamia. i. ignominia, ab his, qui credunt puellã esse stupratam precio, hoccine. i. vtrum hoc seculum est sup. tale, vel tales sunt homines huius seculi. i. huius durationis hominum, huius ætatis, huius tempestatis. O scelera, exclamatio. i. miror tot scelera & flagitia esse hac tempestate, ò gratia hominum. s. sacrilega. i. nefaria, & impia. i. dico talia genera hominũ, qui talia agunt esse, sacrilega ò hominem. s. Aeschinum, impurum. i. fœdum, turpem, inhonestũ, vel impium, iniustum erga Deum, qui Deum ante oculos non proponit, hoc est dico hominem illum esse turpem & inhonestum. S. Me miserã, exclamatio est interiectionis vice fungens, q. d. sup. me infelicem & mihi imminere aliquid miseriæ, quid est quod. i. propter quod. video Getam seruum sic timidũ. i. perturbatũ, & sic properantem. i. festinantem. G. Geta Sostratæ exclamationẽ non audiuit, ideo pergit in sermone suo, & ideo sic iunge cũ illo quod dixerat, ò hoiem impurum, quem. i. Aesch. neq; fides. i. promissio facta, neq; iusiurandum, quo iurauit se ducturum eam, neq; misericordia. i. compassio, aut ꝙ ei vim intulit, aut quòd eam amauit, & illi probro fuit. Quæ ergo illum, abundat illum, neque, &c. non repressit. i. non cohibuit, ne auderet id moliri, neq; reflexit. i. reuocauit, retraxit, ne id faceret grande facinus, neq; id repressit eum quod debebat deterrere eum ab eo faciendo, videlicet quòd partus eius puellæ instabat. i. imminebat, futurus erat prope, seu appropinquabat, cui puellæ miserę. i. quæ misera fuit propter illud vitiũ. ipse Aesch. obtulerat ipsi iniuste. s. vitium. i. stuprum, per vim. i. per violentiã, indigne. i. impie & crudeliter. alij lib. loco cui habent qui, sed tunc est intelligendum qui Aesch. obtulerat ei sup. miseræ, &c. S. Nõ satis intelligo, quæ. i. quas res, vel quæ verba loquatur. C. O Sostrata obsecro quòd sup. accedamus. i. adeamus, propius. i. prope comparatiuũ aduerb. .i. propinquius, proximus. Interdum enim proximus fungitur vice positiui, & comparationem habet. G. Ah, interiectio dolentis, me miserum. i. dico vel fateor, q. d. sum bene miser, vix. i. quasi, non sum compos animi. i. sanæ mentis, seu sani animi, sicut dicimus compos mentis pro sanæ mentis, vel cõpotentis animi, seu cõpositi animi, vt alij volunt, quæ omnia fermè in idem recidunt. Gvia.

Eius

Nam ait Ouid. Læsa pudicitia deperit illa semel. ipsa non potest dari nuptum.i.non potest collocari, vel nubere pro virgine.i.tanquam virgo, cum non sit, & multo minus cum erit diffamata. Dicimus dare nuptum filiam, admittere spectatũ, dare venum ædes, quæ verba, quamuis motum non significant eundi de loco ad locum tamen iunguntur primo supino, nam (vt dicunt) in sa latentem motũ obtinent, præterea id dicendi genus ab auctoribus est vsurpatum. Hic reliquum est.i.testat, si ipse Aeschinus ibit inficias i.negabit, annulus est testis meeum.i.vel annulus, qui est testis apud me, vel annulus est testis pro me, aut ergo mecum annulum eius, qui testificabitur.i. approbabit factum ipsum cum videbitur, quem s annulum ipse Aeschinus amiserat. Postremo.i.denique, qñ.i quia, ego sum conscia mihi.i. sum mihi ipsi testis, & scio apud me hanc culpam de stupro filiæ.s. esse procul.i. longe à me.i.me nõ consensisse vllo pacto, & qm̃ sum inquam mihi conscia, neque.i.non, precium intercessisse.i.interuenisse, neque rem vllam i.neq; nuncium, neq; donũ, neq; pactum, neq; promissum intercessisse.i.interuenisse, aut interpositum esse. O Geta experiar.i.probabo agendo apud iudices illam filiam, aut experiar inquam illam indignam me.i. male respondentem moribus meis, & degenerantem, & propterea indignã, quæ me habeat matrem, vel potest referri ad culpã dicendo, aut experiar.i. probabo apud iudices agendo illam culpam esse indignã me.i. non dignam, quę imputetur mihi, quia dixit iam illam culpam esse procul à se ita, vt non dicatur fuisse lena filiæ. G. Quid.i.cur dicis sup. istud, cũ non sit dicendum, accedo.i.appropinquabo tibi, vt dicas melius.s. sermonem apertiorem loquaris. S. Tu Geta, quantum potes.i.cito, abi.i.discede, atq; enarrato.i.recitato ordine.i. per ordinem eodem ductu & tenore, quo facta est, omnem rem.i.totum factum Hegioni cognato huius filię meæ. Nam his Hegio fuit summus amicus sup vel familiaris, vel in magno honore habitus nostro Simulo.i.marito meo. Simulus est diminut. (vt dicit Don.) à Simone vel Simo, & coluit.i.amauit, frequentauit, sociauit, maxime.i.valde plurimũ nos, q.d plurimus illi nobiscum fuit vsus, consuetudo, ac conuersatio. G. Benedicis vt id narrẽ Hegioni, nam hercle.i.per Herculem, nemo respicit nos.i. nemo præter eum fauet nobis, aut habet curã nostri, vt dicimus Deum respicere nos, cum nostri miseretur, & nos non aspernatur, sed benigne exaudit. S. O mea Canthara.i. nutrix mea cara, & est muliebre blandimentum, propera.i.accelera, curre, accerse.i.vade ad vocandũ, vel voca. vel, quod dicunt, fac venire obstetricem.i. mulierem parturientibus opem ferentũ, vt ne.i.vt non sit nobis in mora.i. vt non tardet, cunctetur, cum opus sit eam adesse.s.parturienti.

LATO. ARgumentum § Geta nunciato facto Aeschini, per errorẽ mulierculas in magnam perturbationem conijcit. § Nũc illud est, § Perturbatio commoti Getæ, quæ est vice exordij, ad futurum nuncium de Aeschino. § Quod mihique, herę ij. § πολυσύνδετον. § Circunuallant § Premunt, Translatum à militari acie. § Hoccine seculum? § Exclamatio in Aeschinum. § Quem neq; fides, § Exaggeratio, in qua attende vehementiã à repetitione & congerie. § Nihil est quod § Optatio vltionis more iratorũ. § Dum ægritudo § Quasi tunc sæuior futurus sit. § Seni animam § Enumeratio suppliciorum per distributionẽ. § Vah § Interiectio immodi:e cupientis, aliás tum irridentis tum gaudentis. § Sublimem § ὑπερτίθησι. § Ceteros ruerem § Mos iratorum, qui sibi tunc fortes videntur. & attende celeritatem commote loquentis. § Quid trepidas? § Nempe ex cursu & perturbatione. § Prorsus, Perimus, Actum est § Per interualla à commoto & anhelante dicuntur. § Hisce oculis § Ad asseuerationem, alioqui satis erit, vidi. § Nostrum Aeschinum § Πάθητικῶς & suauiter dictum, ob recentem adhuc affectum. Cetera pertinent ad delicti exaggerationẽ. § Hau § Muliebris interiectio. Don. putat ex persona nutricis legendum esse. § Iam primum § Dilemmate colligit rationem consilij, quam complexionem vocant Rhetores. § Tu si maxime § Altera pars διλήμματος. § Peiores res loco § Soluit rationem Getæ, vtranq; complexionis partem reprehendendo. Nam cum ille ad vtilitatem ratiocinetur, primum grauius damnum opponit, deinde negat periculum esse. § Experiar § Apud iudices agam.

PETR. MARS. NVnc illud est, § Serui fidelis, & pro salute familiæ suę soliciti studium hæc scena exprimit. Quamuis enim hoc hominum genus propter insitam animi malitiam vt plurimum ad vitia promptum est, si qui tamen aliter mores suos instituunt, quàm vulgus seruorum solet, hos multis etiam liberis pręferendos quis dubitat? Cic. ad Q. Fratrem, hominem seruum, ab omnibus Reip. muneribus arcet, si quis tamen, inquit, egregie fidelis sit, hunc in domesticis, & priuatis rebus constitutũ esse oportet. Idem pro Milone de seruis ait: Dixit enim hæc omnia idem, qui semper constanter fortiter M. Cato: Dixitq; in turbulenta concione, quæ tamen huius auctoritate placata est, non libertate solum, sed etiam omnibus premij s dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent. Plato de Legibus 6. Scimus profecto quod fateremur omnes, seruos quam beneuolentissimos atque optimos habendos esse. Multi enim iam serui, quibusdam meliores ad virtutem omnem quàm fratres & filij, domos, rem dominorum omnem, & dominos ipsos seruarũt. Seneca de Beneficijs tertio. Præterea seruos, qui negat dare beneficium aliquando, ignarus est iuris humani. Refert enim cuius animi sit, qui præstat, nõ cuius status. Nulli præclusa est virtus, omnibus patet, oẽs admittit, omnes inuitat, ingenuos, libertinos, seruos, reges, & exules. Et alibi: Potest seruus iustus esse, potest fortis, potest magnanimus, ergo & beneficium dare potest. § Seni animam primum § Animam ait Non secundum consuetudinem spiritum vocamus, quo viuimus. § Ceteros ruerem § Ruere est diruere, prosternere, actiue positum est, vt hoc Virgilij. Tantumq; à sedibus imis Vna Eurus Notusque ruunt. § Animum recipe § Nam qui currendo defatigantur, hi frequenter spiritum ducere coguntur. § Quæ secunda ei dos erat § Pudorem intelligit, qui vere secunda dos dici debet, vel potius prima. Vnde Alcmena apud Plautum ait.

Nam ego illam dotem mihi duco esse, quæ dos dicitur.
Sed pudicitiam & pudorem & sedatum cupidinem.
Deum metum, parentum amorem & cognatum concordiam.

Quare Hieronymus ita pudicitiam cõmendat: In pudicitia muliebrium virtutũ principatus est, hæc pauperem commendat, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchrã, bene meretur de maioribus, quorũ sanguinem furtiua sobole nõ vitiat, bene de liberis, quibus nec de matre erubescendũ, nec de patre dubitandũ.

GLAR. VIx alibi inuenias scenam atq; iambicis trochaicisq; permixtam atq; hæc præsens est. Primi quatuor versus sunt iambici tetr. acat. Primus proceleusmaticum habet loco quinto. Quintus versus troch. est tetr. catal. Sextus ad idem, si quidem impium in fine eius legetur. Sin impurum, erit iambicus tetr. cat. & Sæclum dissyll. nisi creticũ loco secũdo ponimus. § Me miserum, quid nam est, quod sic video timidum, & properantem Getam? § Qui nunc sequuntur duodecim versus, omnes sunt iambici tetr. acatal. Decimustertius aũt dimeter est. Secundus versus creticũ habet loco quinto. In 5. aorem versu s, eliditur in Satis. Septimus versus extremas duas syllabas ad sequentem cõcludit, vt in octauo sit loco primo anapæstus, Viam Vt ã, quod in omnibus libris neglectum vidimus. § Adolescenti ipsi eriperem oculos, post hæc præcipitem darem § Hic, duo sunt trochaici tetr. cat. apti sanè rei. Tertius est rursus iamb. tetr. acatal. Qualis & quartus, si tertio eius loco proceleusmaticum ponimus. Doct. tñ eum trochaicum existimauit. § Te expecto oppido opportune te obtulisti mihi obuiã § Nouem sequentes hos versos trochaicos iudico tetr. cat. Quorum in 3. Perijmus legendum tetrasyllabicos, & d, elidendum in Quid. In 4. post verbum Eloquere ponenda est Ergo coniunctio, vt habent veteres lib. & carminis ratio poscit. In 5. eliditur in Quid. De geminatione Ah. In 8. versu, & in 9. de nõ omittenda particula Ne, post verbum Nostrum differit Ioan. cũ nos de Ne subscribimus, de geminatione dubitamus. Nam flentis interiectio esse potest, etiamsi non geminetur. § Nostram vitã omniũ, in quo nostræ spes, omnesq; opes sitæ § Omnes nunc deinceps versus sunt Iambici tetr. acat. In 1. vero versu prior vocalis de verbo Erat eliditur à superiore, nisi bacchiũ loco primo elidamus. In 4. vel Liceat legendum, vel sibi tollendum è carmine, vel creticus loco quinto erit, quod probo. In 5. versu videtur loco primo proceleusmaticus esse, nisi d, in Quid, elidendum putemus. In 6 fine, puto desiderari syllabam, nempe An, quod in sequenti versu est in quo si prima de Proferendum producta est, vt lib. 6. Aen. super & Garamantas & Indos Proferet imperiũ. Verbum Tibi ponendũ est post verbũ Videtur. Sin correpta est pro, vti in tertio mox carmine videtur, bene habet carmẽ. In 11. versum, non eliditur in Cum, vt loco primo sit anapæstus, secũdo dactylus. In 13. pro Celato vetustus liber habet Tacito. quod carmen poscit. In 13. syllaba pro io Profetam videtur sane longa, vt apud Virg. 14. versus ita legendus videtur ex vetusto libro.

In peiore loco non potest res esse, quàm in quo nunc sita est.

In 16. ll, geminandum in Reliquum. In 17. si legendũ. non Sin, quanquam scio Linacrum ita legisse, sed carminis rationem non attendit, cum mo Latinitas nõ patitur 19. Versus male legitur passim in omnibus quotquot nos vidimus exemplaribus. Sed enim ipse cum sequente ita distinguendi sunt atq; legendi.

Neque precium, neque rem vllam intercessisse illa aut me indignam Geta,
Experiar. G. quid istuc? accedo, vt melius dicas. S. tu quàm potes.

Vt loco primo sit proceleusmaticus in priore versu, & d, in Quid, quod est in versu sequenti elidaẽ, & Quàm pro Quantũ legatur,

quod & Don. placuit qui supplet, Cito, vt sit, ꝙ potes cito abi. In 21. primo creticus est loco secundo, & Huius dissyll. In antepen. vel Fuit monosyll. est, vel s, in Sumus elidendum. Nam Simulus primam habet productã, nisi bacchiũ loco quarto constituere velimus. In vltimo vel s, elidit in Opus, vel creticus est loco quarto,

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Male est Demeæ, quòd filium Ctesiphonem audierit vna affuisse, cum eriperet mulierem Aeschinus. Commendatur Ctesipho vituperantur Mitio, & Aeschinus callide vtrunque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Ctesiphonis plurimum gaudet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena ostenditur, quantum Demea ipse commouebitur, vt rem ipsam resciuerit, cum ex eam paruæ est suspitione tantopere se affligat. Hic Syrus Ctesiphonem apud Demeam patrem commendat, Aeschinum vero atque Mitionem qui illi ad se.. tandum sumptum suppeditat, probro afficit ac vituperat, quod Demea magno est gaudio. Deinde Syrus in piscibus parandis, patinisq; curandis solicitum habet animum. Postremo Demea Hegionem contribulem suo magno desiderio conuenit, decrquit.

Senarij.

DEMEA, SYRVS.

DISPERII: Ctesiphone audiui filium
Vna affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicuius rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò. persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc sciboiam, vbi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non ostendam me id velle.
S. Omnem rem modo seni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. D. pro Iupiter.
Hominis stultitiam. S. collaudauit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
D. Disrumpor. S. argentum annumerauit illico:
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. D. hem,
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
S. Hem Demea, haud aspexeram te: quid agitur?
D. Quid agatur? vostram nequeo mirari satis
Rationem. S. est hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Absurda. pisces ceteros purga Dromo;
Congrum istum maximum in aqua sinito ludere
Paulisper: vbi ego venero, exossabitur:
Prius nolo. D. hæccine flagitia? S. mihi quidem non placent:
Et clamo sæpe. salsamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchre. D. dij vostram fidem;
Vtrum studio ne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi,
Videre videor iam diem illum, cum hinc agens
Profugiet aliquò militatum. S. ò Demea,
Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est;
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt
Prospicere. D. quid? istæc iam penes vos psaltria est?
S. Ellam intus. D. eho, an domi est habiturus? S. credo, vt est.
Dementia. D. hæccine fieri flagitia? S. inepta lenitas
Patris & facilitas praua. D. fratris me quidem
Pudet, pigetque. S. nimium inter vos Demea, ac
Non, quia ades præsens, dico hoc, per nimium interest.
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futili', somnium. sineres vero illum tuum
Facere hæc? D. sinerem illũ? aut non sex totis mensibus
Prius olfecissem, quàm ille quidquam cœperet?
S. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. sic siet
Modo, vt nunc est. S. vt quisq; suum volt esse, ita est.
D. Quid eum? vidistin' hodie? S. tuum ne filium?
(Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror
D. Sati' scis ibi eum esse? S. oh, qui egomet produxi. D. optume est.
Metui, ne hæreret hic. S. atq; iratum admodum
D. Quid autem? S. adortus iurgio fratrem apud forum
De psaltria istac. D. ain' vero? S. vah, nil reticuit:
Nam, vt numerabatur forte argentum, interuenit
Homo de improuiso cœpit clamare, Aeschine
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? D. oh, lacrumo gaudio.
S. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
D. Saluos sit: spero, est similis maiorum suum. S. hui.
D. Syre, præceptorum plenus istorum ille. S. phi,
Domi habuit, vnde disceret. D. fit sedulo:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Iubeo, atque ex alijs sumere exemplum sibi.
Hoc facito. S. rectè sane. D. hoc fugito. S. callide.
D. Hoc laudi est. S. istæc res est. D. hoc vitio datur.
S. Probissume. D. porro autem. S. non hercle ocium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa Demea
Non facere vobis, quæ modo dixti: &, quod queo.
Conseruis ad eundem istunc præcipio modum.
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum:
Illud rectè, iterum sic memento: sedulo
Moneo, quæ possum pro mea sapientia:
Postremo, tanquam in speculum, in patinas Demea
*Inspicere iubeo, & moneo quid facto * vsu' sit.* * opus
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:
Verum quid facias? vt homo est, ita morem geras.
Nunquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus abis hinc? D. rectè. S. nam quid tu hic agas,
Vbi, si quid bene præcipias, nemo obtemperat?
D. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abijt: illum curo vnum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, procul quem video? est ne hic Hegio
*Tribulis noster? si satis cerno, * hercle is est,* * ecere
Vah, homo amicu' nobis iam inde à puero. dij boni,
Næ illiusmodi iam magna vobis ciuium
Penuria est. antiqua homo virtute, ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Restare video. vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, vt salutem, & colloquar.

DISPERII: Ctesiphonem audiui filium] Hic ostenditur ꝙ seueri homines, ac recti & honesti tenaces, vel ridiculi sunt, vel odio habentur quoquo accesserint. Magno aũt affectu, & quasi exclamantis addidit filium, quasi caussam redderet cur dixerat, Disperij. [Vna affuisse in raptione cum Aeschino] Oeconomia. in qua ostenditur quantum commouebitur Don.

bitur Demea ipsa re comperta, cum ex parua rei suspicione tantũ se afficiat. Raptio autem, ad personam refertur: Rapina ad rem: Raptus ad stuprum, si volumus proprie loqui. §Id misero restat§ Bene Restat, tanquam iam summum malum sit, Aeschinum esse corruptum Et, misero mihi, quasi qui nihil nesciat, nihil curante Mitione. §Si illum potest§ Non dubitat velle, & ideo dici potest. §Qui alicui rei est§ Recte, de hoc enim supra dixit, Non fratrem rei dare operam videt? ruri esse, parcum, ac sobrium. §Etiam eum ad nequitiam abducere§ Quasi inuitum dixit, non vocare, sed, abducere. Ducimus enim volentes, sed abducimus inuitos. Nequitia autẽ proprie libidinosa inertia dicta est, q nihil queat nulliq; rei apta sit. Vnde & nugæ, q nihil agant, vel non agendo §Credo abductum§ Non isse, sed abductum esse, quasi adhuc culpa nõ sit illius. §In ganeum aliquo§ Veteres ganeum meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς τ υοτ ει τῆς γῆς. quòd ipsa sit in terra, non vt cœnacula superius. Vnde & talenta, quasi trabena, à validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspensa sunt. §Persuasit ille impurus§ Suademus facilia: Persuademus difficilia. Et suadere facientis est, persuadere perficientis. Impurus, pro improbo ponitur apud Terentiũ. Et hic quoq; excusata voluntas est Ctesiphonis, cui à maiore fratre & improbo ingesta sit persuasione nequitia. §Sed eccum Syrum ire video§ Ire, & abire & venire significat. §Ire video§ Ire, pro venire, vt, Nec vero Aeacidem me sum lætatus euntem Accepisse lacu. §Atq; hercle hic de grege illo est§ Figura * de grege illo est. Ordo vel bonorum vel malorum dicitur, & grauiũ, vt equester ordo, senatorius ordo. Grex vel bonorum, vel malorum est, & leuium. vt Cic. In his bonis gregibus omnes aleatores, omnes impuri impudiciq; versantur. §Quæritate§ Instanter quærere §Carnufex§ Pro geneo positum est. §Non ostendam id me velle§ .i. scire vbi sit. §Quo pacto se haberet enarramus ordine§ Hoc rectè, quia dixerat: Mitioni, Si quidquid est, volo scire, atq; hominem conuenire, si apud forum est. Et enarramus, pro enarrauimus: vt, Omnis humo fumat Neptunia Troia. Et Ordine, bene, quia simpliciter fatetur. Fallax autem & captiosa narratio est, quod timemus fateri. §Nihil quidquam vidi lætius§ Quartũ παρθῶν. §Hominis stultitiã§ .s. quia lætatur, ignorans vbi Aeschinus sit. §Collaudauit filium§ Plus additum est. non enim solum non accusauit, sed & collaudauit. §Disrumpor§ Mire, his.n. verbis commouetur, collaudauit, & egit gratias. Et vide αὔξησιν stomachi reseruatam. §Argentũ adnumerauit illico§ Contra illud est, Cur tu his rebus sumptũ suggeris? Et non solum, inquit, adnumerauit, sed quod peius est, illico. §Id distributum§ Distributũ, in diuersa triburum .i. dispartitũ per pulpamentaria. §Huic mandes, si quid rectè curatum velis§ εἰρωνεία est maioris stomachi. quia ille dixit, Et sententia distributum .i. vt indicat Demea dilapidatum. Sic alibi: Columẽ familiæ nostræ, bone custos salue. §Ehem Demea§ Ehem, interiectio est commoti, & quasi perculsi re subita & noua. §Quid agitur?§ Blandientis est, non interrogantis, vt alibi, O noster quid fit? quid agitur? §Nequeo mirari satis rationem§ Mira sunt etiam illa quæ vehementer praua sunt. Et ideo mirari, pro horrere & reprehendere positum est. Et rationem ἰδιωτικῶς dixit malam, cũ nõ sit ratio nisi bona sed sic loquitur populus. §Est hercle inepta§ Hoc ad senem. §Ne dicam dolo§ Ne mentiar .i. ea contrario dicere videar, sed vt sedulo dicam. §Atq; absurda§ Ineptum, est stultũ tantum: Absurdum, quod & stultum est, & in ipsa stultitia diuersum, & quasi repugnant sibi. Sic ergo locutus est, vt videatur ineptam rationem ad Aeschinum referre, absurdum, ad Mitionem, quem iam fieri stultum, contrarium senectuti est. §Congrum istũ maxumum§ ἀνταποδοτὶ, quia erant alij, non maximi. vt econtrario. Argitisq; minor. quia est & maior. Nam istũ quod ait, δεικτικὸν est. videtur enim ostendere digito quem dicat. §In aqua sinito ludere paulisper§ Sic ostenditur bene obsonasse, qui viuos attulit pisces, nam non ludit piscis, nisi viuus §Prius nolo§ Superbe, & pro auctoritate, non dixit non oportet, sed nolo. subauditur, purgati eum. Et nihil ex mora corruptelæ accessurũ pisci ex eo ostendit, quòd ait ludere, hoc est viuere, & non læsum viuere. non n. dixit, natare, quod, etiam possunt languidi pisces. Ipse insuper planum fecit quid sit purga, dicendo exossabitur. Purga igitur, exossa significat, non, vt quidam putant, exossabitur, comedetur. §Mihi quidem non placent§ Plus hoc ad senem, & vide quàm totum superbe, & confidenter dixerit ob amicitiam omnium dominorũ, excepto vno Demea, quem tantum præ illis contemnit. §Salsamenta§ Hoc ad discipulum. Salsamenta, aut salsi pisces sunt, aut laridum. §Salsamenta hæc Stephanio§ In tota comœdia opera danda est, vt stomachetur Demea, excepto q se ipse in fine commutat. Hæc ergo causa est, quare Syrus quoq; illi obijcitur, magnifice inferens se vt luxuriosum, licentemq; seruum, præsertim qui adolescentum pædagogus fuerit. §Vtrum studio ne§ Autor-do est, vtrum ne. aut est parelcon tertiũ. aut vero per eclipsin accipitur, q.d. vtrum est? aut, vtrum verũ est? quod qui accipit, vtrũ subdistinguat, & separet à sequentibus necesse est. §Vtrum studio ne§ Aut vtrum superuacuum est, aut Ne, aut certe tmesis figura est, pro, vtrum ne studio ne id sibi habet, si sciens lædit filiũ? §Laudi putat§ Quia decipit. §Si perdiderit gnatum?§ Et magno affectu, non dixit Aeschinum, & mire, non addidit cuius gnatũ. §Væ misero mihi§ Hoc est, quod supra dixit, Aegre est, alienus non sum. §Videre videor iam illum diem§ Illum dixit, quasi quendã tristem ac funestum. §Quod ante pedes modo est videre§ Hoc sumpsit poeta de illo peruulgato ancillæ dicto, Quod ante pedes est, non videt, cœli scrutatur plagas. §Sed etiam illa quæ futura sunt§ Magis ridicula est assentatio, si quis maxime laudetur, quibus maxime caret. §Istæc iam penes vos psaltria est?§ Dicendo istæc, ostendit iandudum se hac indignari. §Est iam intus§ Vt, Ellum confidens, catus. §An domi est habiturus?§ Proprie, quia haberi vxor dicitur, & haberi mulier cum coit. §Credo vt est dementia§ Sic & in Eunucho, Eam se intendit esse, vt est dementia. Et nominatiuus casus esse potest, & septimus. Si septimus, perditus, aut quid tale subaudiemus. Sed melius nominatiuum accipimus casum. §Inepta lenitas patris, & facilitas praua§ Lenitas, ad permittendum: Facilitas, ad ignoscendum. sic quidam. Sed ego lenitatem ad Mitionem refero, qui hæc leniter patitur: Facilitatem, ad Aeschinum, cui hæc per licentiam facilitas datur. Prauum autem est, quod & ipsum lędit facientem: Malum, quod alius tantum. §Fratris me quidem pudet pigetq;§ Pudet, in his quæ turpiter facit. Piget, in his quæ cum damno ac malo. Pudere, etiam ad dedecus: Pigere, ad dolorem refertur. Pudet, quod turpe est: Piget, quod dolet. §Nimium, inter vos Demea§ * nunc.n. redditum est, quod supra dicebatur. & præterea repetendo, nimium, confirmauit superius dictũ, non soluit. §Tu, quantus quantus§ .i. quantuscunque. §Nihil nisi sapientia es§ Ridicule prius additum nihil, quàm quidquam, laudis nomine. Deinde si sapiens dixisset, non tanta esset irrisio * sed stultus. §Nihil nisi sapientia es, ille somnium§ Nec tu sapiens, sed sapientia, nec ille somniculosus, sed somnium, hyperbole. §Sineres vero illum tuũ§ Ab argumẽto fabulæ repetit iiuerem, & ironicoa interrogat. §Totis sex mensibus§ Totis, quasi longi sint .i. integris, vt ne vnum quidem diem minus à sex mensibus sciat quid cœpturus sit filius. Nimis comica & moralis assentatio. §Quàm ille quidquam cœperit§ Multum dixit, & ante sex menses, & olfecissem, & prius q̃ cœperit. §Non olfecissem§ Totum ridicule. Nam quid olfecisset, qui nondum quidquam scire cœpisset, cuiusq; naribus nihil obiectum fuisset? Nam ideo nares à narritare dictæ sunt, quòd nos odoratu doceant præsto & prope esse, quod adhuc oculi non vident. §Vigilantiam tuã tu mihi narras?§ .i. quammaxime scio. §Sic fiet modo, vt nunc est§ Non dicit qui, sed respice ad argentum, & videbis hæc optantem Demeam. §Vt quisque suum vult esse, ita est§ Hæc sunt sententiæ & semper probabiles, & pro personis ridiculæ. Plaut. in Milite glorioso, Nimia est miseria, nimis pulchrum esse hominẽ. §Quid eum? vidisti ne hodie?§ Quid eum, initium interrogationis futuræ de persona alicuius. Sic in Heauton. Sed Syrum. quid eum? §Tuum ne filium?§ Hoc clare. §Tuum ne filium?§ Moris est vt qui cogitat quid respondeat, interrogatione remoretur. §Abigam hinc rus§ Vt pecudem, dixit abigam, non vt hominem mittam. §Abigam§ Hoc lentius. & abigam quasi pecudum dixit, vnde & Abactores dicti sunt. Cic. in Verr. Equarum greges istum abigendos curasse §Iandudum aliquid ruri agere arbitror§ Hoc clare. §Aliquid ruri agere arbitror§ Hoc plus est, quàm illic esse. vult enim cum laude eius loqui vt supra, Rei dare operam, ruri esse, parcum, ac sobrium. Et agere proprie dixit. nam ab agendo, ager dictus est, quòd in eo multa agenda sunt. §Qui egomet produxi§ Mutata præpositione, non deduxi, sed produxi dixit .i. porro duxi. §Metui, ne hæreret§ Hæc translatio vt subleuat Ctesiphonem, ita Aeschino inuidiosa est. nam hæreret, non animo, nec voluntate, sed visco decipientis aucupis. §Quid autem?§ Quid pro quare, vel ob quã causam. Virgilius: Quæ fortuna viris, classem quo littore linquant: Quid veniant: Cui contrarium in significatione * id, quod te oro: §Nihil reticuit§ Mirum enim, minorem fratrem non pepercisse maiori, nec reticuisse quidquid erat opus. §Cœpit clamare§ Ethicoa totum, & cœpit, & clamare, & quod sequitur. §Adortus iurgio est§ Aggredimur, de longinquo, Adorimur, ex insidijs & ex proximo, nam adoriri, est aliquem oriri .i. exurgere. §De psaltria istac§ Hic mire senem imitatus est, & memoriter, quia ille dixerat, Quid istæc iam penes vos psaltria est? §Interuenit homo de improuiso§ Interuenire, est in medio negotio, quasi ex insidijs superuenire, & opprimere in ipso actu eos, qui rem celatã vellent. Et vide q̃ oratorie narrat gestionem rei, quæ nunquam facta sit

his enim fides fit. {Aeschine hæccine flagitia facere te?} Et accusatio à persona, & vide pondus in nomine Aeschini? {Hæc te admittere?} αὔξησις. nam plus est admittere, quàm facere. {Hæc te admittere indigna} Pronum est hæc statim credere Demeam, de eo quem superius laudauerit, Non videt fratrem rei dare operã, ruri esse, parcum & sobrium. Vnde mira poetæ arte, & initia, & media, & postrema sibi cõgruunt atq; respondent. {Lacrumo gaudio} Immoderata lætitia maxime parentum. Lacrymas habet. Recte ergo additum est, gaudio, quia lacrymæ solum mœrorem significãt, {Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam} Hæc figura oratoria δεινότης dicitur. qua ostenditur non esse mediocre quod factum est. {Hui} Quasi admiretur ipse quæ narrat. {Syre, præceptorum plenus istorum ille} Vide Demeam nõ desinere culpam Aeschini in Mitionem conferre, cum è contrario præceptorũ suorum vult esse quòd sapit Ctesipho. {Istorum} Quæ dicis.s. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam. Phi} Interiectio mirantis est. {Domi habuit vnde disceres} Vnde.i. de quo. {Fit sedulo} Ethicos dictum est, fit. Et sedulo, sine dolo.i. instanter, quia negligẽtes dolosi dicuntur. {Inspicere tanquam in speculum, vitas omnium iubeo} Videndum, an rectè speculum induxerit, cum alienatus vitas dicit inspiciendas esse. nisi forte ad causam admouendi speculi, non ad effectũ referamus. nam causa inspiciendi speculi emendatio est vultus, effectus, formæ per imaginẽ resultatio. {Hoc laudi est, hoc vitio datur} Non philosophice, sed ciuiliter monet. non enim dixit, hoc bonum, sed, hoc laudi est. Nec, hoc malum, sed, vitio datur. Ergo vt idiota & comicus pater, non vt sapiens & præceptor. {Callide} Callidus dictus est etiã qui exercet dolos. Callidus dicitur, qui callũ sibi vsu artis induxerit. {Istæc res est,} Non quam rem gerit Mitio, non vt ille agit. Et significat, hoc verũ est, hoc vtile est. {Porro autem} Prope delinitus erat Demea contra institutũ argumenti, Artificiose igitur poeta subiecit ea persona serui, vnde illum ad amaritudinem prouocet. {Porro autem} Ad vero. & huiusmodi principia narrationum sunt, quibus superiora sequentibus connectuntur. {Nam id nobis tam flagitiũ est} Non dixit, peccatum, irridens senem, sed flagitium. Et quidem flagitiũ, corrumpi pisces, vel talia. {Quòd queo} Quod possum. sed sic maluit dicere, vt allusionem de sua arte faceret Syrus, & hac re ostenderet nihil ab illo dici serio. {Quòd queo} A coquendo sumpsit παρέμιον. Sic & infra, Sedulo moneo quæ possum pro mea sapientia. Et Ciceronis dictũ refertur in eum, qui coqui filius secum causas agebat: Tu quoq; aderas huic causæ. Nam apud veteres coquus non per c, literam, sed per q, scribebatur. {Ad eundẽ illis præcipio modum} Arguta imitatio ad deridendum Demeam, omniũ quæ serio ille supra dixerat. {Hoc falsum est, hoc adustum} Hæc contexte & coniunctè dicuntur, quia nõ vicissim Syro assentatur senex. {Pro mea sapientia} Diasyrticos sapientia dixit, quia condimentum gustu ac sapore temperant coci. {Tanquam in speculum} Et hic speculum nõ ad imaginem vultus, sed ad concuitum contrapositæ rei retulit. {Nos quæ facimus} Non coci, sed Mitio, Aeschinus, & familia. An nos pro domini posuit? An nos, pro ego? & melius. {Sentio} Cum dilatione & vultuose dicendũ sentio. {Verum quid facias?} Quid facias, pro quid faciat, vnusquisque.s. {Vt homo est, ita morem geras} Verum aptum prouerbiũ sit seruis, an etiam amicis? Vt est, Obsequiũ amicos, veritas odiũ parit. Et hec sententia modo velut querela, demissa voce proferenda est. {Mentem vobis meliorem dari} πρὸς τὸ vis, respondit agresti feritate. nam respondendũ erat, Recte, aut valeas. sed hic, ne vel abiens blandus esset, pro salutationibus ipsis amaras supponit. Et memento etiam hunc eundem insalutatũ relinquere, qui adueniens paulo ante nec salutauerat, nec resalutauerat fratrem, Meliorem autem, pro bona, ac tolerabili posuit. nõ enim bonam credit, vt meliorẽ optet. sic Virg. Dij meliora pijs, erroremq; hostibus illum. {Tu rus hinc abis?} Vult, Syrus nosse an eat. {Nam quid tu hic agas} Addidit hortatum, vt quamprimum abeat. {Tu rus hinc abis?} Qui cõsuetudinem memor est animaduertit has interrogationes nõ inquirendi causa poni, sed admonitionis loco esse apud eos, quos volumus abscedere. Sic igitur interrogat vt hortetur, & sic pronunciat, vt & sciat, & approbet quod rogat. {Quando is, quã ob rem} Noua locutio, Is quã ob rem, pro, Is propter quem sic & alibi, In eo me oblecto, solum.i. carum mihi. {Illũ curo vnum} Vnum cum exceptione. & tñ sic loquitur, vt appareat illum non posse sibi imperare obliuionem Aeschini. nam iccirco addidit, Qñ ita vult frater, de istoc ipse viderit. Amare cœpit. & ideo tenet, Nam ambos curare, propemodum reposcere est illum quem dedisti. {Quis illic est quem procul video? est ne hic Hegio?} Inuenta causa est cur non abeat Demea propter reliquã fabulæ partem, & simul aliud additur quo indignetur. {Bene autẽ dubitat, & familiam " ciuem, & multũ absens à conspectu ciuium. {Ne illiusmodi iam nobis magna ciuiũ penuria est} Nã, valde. {Illiusmodi} Cuiusmodi est Hegio.i. qualis. Et magna œconomia senem laudat, vt postulationi eius statim adsit fides. {Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice} Verũ hoc optantis est ne moriatur? an est testimonium vitæ hõis nunquã obfuturi Reip. {Vbi etiam huius generis reliquias restare video} Paucos ac raros bonos. nam reliquias, pro relictis paucisque dixit. ideo restare etiam dictum est. {Viuere etiam nunc lubet} Ex hac delectatione ostenditur, Demea, & quàm peccantibus sit iratus ac sæuus, & quàm facile huius incusationi tanquam graui testimonio crediturus sit, & quantum doliturus super Aeschino, qui displiceat talibus viris.

Disperij, &c.} Hic ostenditur quantum Demea commouebitur ipsa re comperta, cum ex parua rei suspitione tñ se affligat. D. Demea solus hæc secũ loquitur, inquirens. Disperij.i. varijs modis perditus sum, & infortunatus, audiui Ctesiphonem filium affuisse in raptione.i. abductione, seu in violenta ablatione puellæ vna cum Aeschino, Id mali.s. vt alter filius corrumpatur lasciuia. restat.i. reliquũ est mihi misero.i. infelici. Deinde subdit, id mali quod restat.s. si etiam Aeschinus potest abducere.i. inuitũ deducere, attrahere ad nequitiam.i. libidinem, lasciuiã, ellum illum.i. eum ipsum.s. Ctesiphonem, qui est alicuius rei.i. qui alicui rei dat operam, seu qui aliquid negocij facit, aut qui est alicuius professor artis. Raptio refertur ad personã rapinã ad rem, rapens ad stuprũ. Insuper ducimus volentes abducimus inuitos. Nequitia libidinosa inertia dicta est, quòd nihil queat, nulliq; rei apta sit. vnde & nugæ, quasi nihil agant dictæ sunt. Vbi.i. in quo loco quæram illum.s. Ctesiphonem, credo eum abductum.i. inuitum deductum, aliquo i. in aliquem locum. putat in ganeum.i. in lupanar, seu postribulum. Nam ganeum veteres meretricum tabernã dixerunt, quòd ipsa sit in terra, non vt cænacula superius, vnde taberna dicitur. quasi trabea à validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspensa. Inde ganeo dicitur ganeorum frequentator. Aeschinus ille impurus.i. improbus persuasit.i. induxit eum, sat scio.i. non dubito, facile perspicio. Suadere est in actu. persuadere vero in effectu. Sed eccum.i. ecce hic prope video. Syrum ire, num ire.i. venire. Nam ire & abire & venire significat. hinc.i. exinde, vel ex hoc loco, aut ex hoc Syro iam.i. nunc. scibo.i. sciã (antique) vbi sit Ctesipho.i. atq; hercle hic Syrus est de illo grege.i. de illa sodalitate, seu ex numero talium gregalium, seu sodalium, vel est ex illo grege.i. ex illo ordine voluptuosorum, quibus inseruit, si ipse Syrus senserit.i. perceperit me quæritare.i. instãter quærere eum Ctesiphonem ipse carnufex.i. ipse tortor, & qui me excarnificauit & dolore afficit vel ponitur pro ganeone, hoc ille ganeo, & lascinus nunquã dicet vbi sit Aeschinus. Propter nõ ostendam me velle id, hoc est scire vbi sit Aeschinus. Omnem rem modo seni. Hic Syrus Ctesiphonem apud Demeam commendat, & Aeschinũ simul ac Mitionem, qui illi suppeditet sumptus probro prosequitur. Syrus. S. Tanquam non videns Demeam hæc loquitur, & Demea ea audiens verba tacite sua intermiscet, vt cernere est, modo.i. paulo ante, enarramus pro enarrauimus, seni.s. Mitioni omnem rem.i. totum negotium & factũ Aeschini de ratione puellæ, quã senex scire volebat. Enarrauimus ergo seni ordine.i. per ordinem, vti erat facta, omnem rem, quo pacto.i. qualiter se haberet.i. qualiter existeret, nihil.i. nõ, vidi quidquam.i. aliquid lætius sene.s. nullũ vidi lætiorem eo, cum ei narrauissemus, est enim neutra oratio pro masculina. D. Pro Iupiter, irascentis exclamatio, vt solemus exclamare, bone Deus quanta scelera, q.d. O Iupiter testor te sup. vel aliquid tale, quasi voco te in testimonium, quòd ita non deberet fieri, stultitiam hominis, deest ò, hoc est miror sup. plurimũ stultitiam hominis illius.s. Mitionis, qui lætatur de improbitate filij adoptiui. S. prosequitur sermonem secum non videns Demeam. Mitio collaudauit.i. simul cum lætitia sua laudauit filium Aeschinũ, egit mihi gratias, qui dedi id consilium, vt ita res fieret, quemadmodum narrabam ei. D. Disrumpor.i. deferor, distrahor, dilanior, laceror doloribus. S. illico.i. statim. ipse Mitio adnumerauit.i. computauit nobis argentũ, quo erat opus, præterea.i. vltra hoc. dedit dimidium minæ.i. dimidiam partem libræ. Dimidium enim neutri est generis hic, recte autem dicere possumus dedit dimidiatam minam, aut dimidiam partem minæ, aut dimidium minæ sanè.i. certe, id dimidium minæ est distributum.i. in diuersa tributum, hoc est dispartitum per pulmentaria, ex sententia.i. ex arbitratu, seu ex arbitrio nostro, vt volumus secundum votum, ad desiderium nostrum. D. hem. interiectio dolentis, seu indignantis, & hic ironiam ostendentis, mandes.i. committas, credas, tradas huic.s. Mitioni, vel Aeschino, immo & vtrique seni tradas filium, Aeschino vero argentum dispensandum, immo vero dissipandum. Mandes ergo huic si quid.i. si velis aliquid esse recte.i. vt decet curatum.i. cura ac studio custoditũ, seu accurate conseruatum. S. hem, interiectio hic commoti, & quasi perpulsi re subita & noua. O Demea haud.i. non

aspexeram

aspexeram te, quid agitur.i. quid fit, blandimentis est, non interrogantis. D. petis sup. quid agitur, nequeo.i. non possum, satis mirari.i. cum admiratione horrere, ac reprehendere vestrã rationem malam, scilicet.i. vestrum modum viuendi non satis probandum. S. hercle ne dicam i. loquare, dolo.i. fraude, mendacio.i. ne mentiar, sed sedulo loquar.i. sine dolo, nostra ratio viuendi est inepta.i. stulta, & temeraria, seu inconsiderata, ac male congruens, & absurda.i. sibi repugnans, & in ipsa stultitia diuersa. Nam absurdum dicitur quod stultum est, & in ipsa stultitia diuersum, & quasi sibi repugnãs, neq; bene sibi cohærens, aut quadrans, ô Dromo, nomen est serui, purga.i. mũda, euiscera ceteros pisces ab isto congro, vero.i. sed, finito istum congrum maximũ, quia sunt alij non maximi, sinito ergo istum maximum congrum i. piscem illũ de genere congrorum, vel si maius de spẽ, finito inquam.i. permittito illũ ludere.i viuere, & se deducere paulisper.i. aliquandiu paruo tempore in aqua, vbi.i. cum, vel postquã ego venero, ipse congrus exossabitur.i. purgabitur, sicut & alij. Exossare.n hoc est purgare, & quasi ossa remouere de obsonio, vt auferre spinas ex piscibus, & ipsos exossare. Inde exossatus ager dicitur lapidibus purgatus, qui lapides sunt ossa terræ magnæ parentis, vt ait Ouid. in Transfor. Volo prius.i. ante ceteros purgari quàm istũ. D. hæccine.i. vtrum hæc flagitia.i. hæc vitia flagitione.i. increpatione digna, sunt sup. facienda, aut ferenda. S. quidem.i. certe, flagitia nõ placent mihi, & sæpe clamo.i. vocifero, ô Stephanio, nomẽ serui, & quasi discipuli ipsius Syr. in parãdis cibis, fac.i. effice, q sup. hæc salsamenta.i. hæc obsonia salita, videlicet pisces salsi, & aridũ, seu laridum, aut succida, quæ idem significat.s. lardum. Salsamenta, vt dicit Don. aut salsi pisces sunt, aut laridum. Fac ergo in hæc salsamenta macerentur pulchre, id est recte, vt decet, mollificentur, seu quod dici solet, desalentur. Macerare enim significat interdũ debilitare, attenuare vt, macerare corpus. Interdum mollificare, vt macerare quod est rigidum & durum. Item macerare significat conterere, quæ significatione penè in diem redeunt. Macerare significat afficere dolore i vt, Mille modis me discipuli macerant. Ouid. in Epist. Maceror interdum quod sim tibi causa doloris. Maceror, inquit, pro dolore afficior. D. Dij imploro sup. vestrã fidem.i. vestram opem, vtrum ne.i. verũ sicut, an ne pro verum, ponuntur.n. duæ particulæ, vbi altera sufficeret, nisi vis capere, ne, pro certe, verum ergo Mitio habet.i. reputat sibi id.s. perdere filiũ studio.i. ad studiũ & animi applicationem, seu vacationem, & ad tædij solamen, ita q ea industria, & dedita opera, & proprio studio eius perditioni insistat & vacet, an putat fore.i. futurũ esse sibi laudi.i. ad laudem, si perdiderit gnatum.i. si causa fuerit perditionis nati subministrando sumptus. Væ mihi misero.i. ego miser sum tanquam maledictus, & Deo inuisus, iam videor videre, vbi barbare dicit, videtur mihi quòd ego iam video illum diem quasi tristem & funestum, cum i. quo die, & quo tempore, ipse Aesch. egens.i. egenus, penuria pressus præfugiet.i. longe discedet, hinc.i. ex hoc loco, aliquo.i. in aliquem locum militatum.i. ad militandum, seu merendum, & ad stipenda facienda. S. istud quod sequitur est sapere.i. sapientiã habere & ostendere videlicet videre considerare, non modo.i. nõ solum id, quod est ante pedes.i. quod est præsens, sed etiam prospicere.i. prouidere, & à longe aspicere illa quæ sunt futura. D. quid.i. cur, istæc, quasi ista hæc psaltria.i. cantatrix, vel amatrix histrionum in scenis cantantiũ, est iam.i. nunc, pęnes vos, vel pænes posuit pro apud, vel recte pænes vos dixit de ea, quæ in eorũ manu & quasi potestate esset, quam eripuerant à lenone. Psaltria, dicit Tortell. apud Rom. dicebatur illa, quæ sequebatur & amabat histriones, & deducitur à psallo quod est canto. Nam illi quos eiusmodi fœmina amabat, quotidie in scenis cantare solebant, potest tamen nũc capi pro cantatrice ac tibicina & meretrice, quoniam eiusmodi mulierculæ petulantis cantilenis lasciuis, & de moribus solent resonare tanquam Sirenes, quo suis amatorculis placeant, & illos in sui amorem inflamment, & per hoc decipiant. S. psaltria est iam intus? interrogatiue proferẽdo. D. quia Syr. dixit iam, ac propterea collegit Demea eum futurum quod Crito nesciebat, & ideo quasi deprehensa veritate & nouo motu perculsus, inquit. Eho, interiectio ostendens aliquid esse subtiliter deprehensum, vel attentionẽ mouens an ipse Aesch. est habiturus eam psaltriam domi. tanquam foret vxor. S. credo eum esse domi habiturum, vt.i. cuiusmodi dementia eius est, vel sit ablatiuus, sic intellige, vt ipse Aesch est dementia agitatus supp. hoc est tanta est stultitia eius, vel adeo est insanus, & male sibi consulens, & animi impotens, sensuq; bono destitutus. D. heccine.i. vtrum decet super, hæc flagitia fieri? S. Lenitas.i. indulgentia patris ad permittendũ, inepta.i. stulta, inconsiderata, & facilitas ipsius ad ignoscendũ praua.i. perniciosa, & sibi, & filio. Prauum est quod etiam ipsum lædit facientem, malũ vero quod alios tantum lædit. Lenitas ergo patris, & eius facilitas facit sup. hæc flagitia, vel est causa talium flagitiorum. D. quidem.i. certe, me pudet & piget fratris i. verecundor & doleo propter fratrem, qui adeo male consulit & sibi & filio. Pudet dicitur in his quæ turpiter fiunt, piget autem in his, cum damno ac malo, pudere etiã ad dedecus, pigere ad dolorẽ refertur, pudet quod turpe est, piget quod dolet. S. ô Demea nimium & per nimium immo valde nimium, q.d. valde multum, aut perplurimum, & nimium repetendo confirmat dictũ, & auget, vel nimium ergo ac distantia interest.i. lata est differentia, inter vos i. inter te & fratrem, ac.i. & nõ dico hoc quia ades, compositum per simplici.i. es præsens, tu Demea quantus quãtus.i. quantuscunque, sicut quotquot quotcunq; quisquis quicunque, & in iure memini me legisse qualisqualis, pro qualiscunque, item vtut, pro vtcunq;, vbiubi, pro vbicunque, quantuluscunq; ergo es nihil es nisi sapientiam, ille Mitio frater est somnium.i. aliquid futile & vanum & inutile, quale est somnium, & est hyperbole, nam dicit Demeam nõ esse sapientem, sed esse ipsam sapientiam præterea dicit Mitionẽ esse somnium, & quasi ipsam vanitatem, ne dum vanum & somniatorem. Aliqui legunt. Ille est somnus, q.d. Mitionem non solũ esse somniculosum, sed etiam ipsum somnum.i. itaq; ait Don. vero.i. sed, sineres i. sine re, ac pati debuisses illum tuum Aeschinum facere hæc quæ fecit? interrogat per ironiam contrariũ intelligens. D. petis sup. sinerem.i. vtrum tolerare debuissem illum facere talia, quasi aut ante olfecissem.i. sensissem, more odorissequi canis, qui quod nondum videtur oculis, iam docet odoratu, aut præsto, aut prope esse, propterea q; nãres dicuntur à gnaritate.i. sagacitate, & olfaciendi facultate, quæ nondum adsunt præsentia. Quasi ergo aut non olfecissem ipsum hæc esse facturum sex totis.i. integris mensibus, priusquã ille Aeschinus cœperit.i. inceperit quidquam istorum flagitiorum. S. tu Demea narras mihi tuam vigilantiam, id est tuã vigiliam, ac diligentem obseruationem filij quam.s. maxime scio. D. quæso.i. opto, quòd sup. ita sit.i. res ita se habet, vt.i. sicut nunc est.i sicut dicitur nunc se habere, quando mihi nõ est habita fides, neq; mihi est assensum, cum iam diu olfecissem, huicq; malo mederi voluissem. propterea sit ita sanè, vt nunc est volo, ita indignati dicere solemus, vbi nostræ admonitioni & consilio non est relictus locus. S. sentẽtia color rhetoricus .i. quomodo quisq; vult sum.i. rem suam, vel filium suum esse, ita est ea res.i. eo modo ea res, vel is filius se habet, & h.d. propter Mitionem, qui vult saltem, qui non malum ducit adolescentulũ scortari, vt prius dixit, quamuis absurdum sit dictum, & ideo cum facile patiatur eum Aeschinum esse lasciuium, sic lasciuus oportet, dici etiam vulgo solet, quanti est homo, tanti est sua possessio. D. quid? modus interrogandi comicis familiaris, estque initium interrogationis futuræ de persona Ctesiphonis, vidistin'.i. vidisti ne eum.i. Ctesiphonem hodie. S. Ne.i. vtrum petis an videris filiũ tuum Ctesiphonem. D. Abigam.i expellam seu fugabo, tanquam pecudem, non vt hominẽ mittam. abigam ergo eum hic.i. ex hoc loco rus, in accusatiuo aduerbialiter ad locum.i. bene mittam hic eum in agrum ad meditandum.i. se exercendum. S. Arbitror, eum filium agere.i. operari. ruri.i. in agro. an datiuo pro aduerbio in loco ponitur. iam dudum.i. iampridem & iam longo ante tempore agere, bene dicit, nam ab agendo dicitur ager, q in eo multa sunt agenda. D. Satin'.i. vtrum satis.i. pro certo scis eum filium esse ibi.i. ruri. S. Oh, interiectio indignantis, quòd ei non credatur. scio satis eum ibi esse, quem egomet.i. ego ipse produxi. porro duxi. huius deduxi, & sum eum comitatus cum iret. D. optume.i. optime se res habet, val filius est optime illic. metui ne.i. vt, & vt pro quòd hæreret.i. adhęreret, & assentiẽdo, huic Aesch. lætetur, nam hæret, non animo nec voluntate, sed visco decipientis aucupis. S. Atque produxi inquam eum rus admodum.i. valde iratum. D. Autem.i. sed, quid.i. cur erat iratus. S. Adortus est.i. aggressus est fratrem Aesch. seu insultauit & affecit iurgio.i. iurgatione, lite increpatione, apud forum vel vænales vel causarum. aggredimur de longinquo & aperte, adorimur, ex insidijs & ex proximo. ducitur enim adoriri quasi ad aliquem oriri.i. exurgere. Adortus est ergo iurgio.i. obiurgatus est, & increpauit fratrem apud forum. de ista Psaltria.i. propter hanc meretriculam. quid sit Psaltria, iam est expositum. D. Vero.i. sed, ain'.i. dicis ne serio. S. Vah interiectio irridentis senem ita difficilem ad credendum. Ctesipho. nihil reticuit.i. nihil celauit fratri. quinimmo aperte est eum criminatus, quamuis esset natu minor, nam vt.i. quando forte argentum numerabatur, recensebatur ab Aeschino, vt daret Psaltrię, homo.s. Ctesipho, interuenit .i. intercidit. de improuiso.i. ex insperato, aduerbium præter spẽ, præter expectationem. cœpit.i. incepit clamare. ô Aeschine. hæccine.i. vtrum decet sup. te facere hęc flagitia? interuenire est medio negocio, quasi ex insidijs superuenire. & opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam vellent. decet ne inquam te admittere.

plus est quam facere.i.te committere hæc flagitia indigna nostro genere.i.inhonesta nostræ cognationis. D. Oh, interiectio hic lætantis lacrymo.i. lacrymas emitto. dicimus etiã lacrymor deponens. præ gaudio.i.tantũ est mihi gaudium. S. Clamare inquam cœpit, vel dixit fratri, tu non perdis i. amittis hoc argentũ, sed perdis.i.inquinas, amittis vitam tuam, quia aut excessu nimio, seu crapula peribis, aut lasciuia ad vltimam inopiam deduceris. Item si non cito moriaris, in languore deduces vitam ignominiosam, qua vita viuere, non est viuere, sed potius perire ac perdi. D. Ipse filius sit saluus.i.maneat incolumis & bene se habeat, & sit bene dictus, spero.i.credo q᷑ sup. est similis suorũ maiorum i.suorum prædecessorum ac parentum dicimus similis illi, & similis illius, sed similis illi cum dicitur, innuitur similitudo in re corporea, aut in colore, sed cum dicitur similis illius, ostenditur similitudo in moribus, in doctrinis & ceteris incorporeis ac spiritualibus. S. Hui, interiectio admirãtis, quasi admiretur Syrus quæ narrat Demea. D. O Syre ille Ctesipho est plenus istorũ.i. talium præceptorum.i.documentorum. S. Ipse filius habuit philosophus.i.sapientes, amatores sapientiæ & bonitatis domi vnde.i.à quibus, disceret.i.bonos mores sibi acquireret. D. fit.i.agitur, impersonaliter, in eo.s.erudiendo. sedulo.i instanter, quasi sine dolo. nã negligentes dolosi dicuntur, itaq; fit sedulo, signat i.lem quod laboratur vehementer in eo erudiẽdo. nihil prætermitto.i.nihil omitto, quod ei vtile fore putem. consuefacio.i.assuetum efficio in bonis moribus. qui ex assuefactione ducunt originem. Denique.i.tandem. iubeo eum inspicere.i.diligenter considerare vitas.i. viuendi modos hominũ. tanquam in speculo i.sicut videtur habitudo faciei in speculo, sic vitas hominum volo illum animaduertere, atque iubeo illum sumere sibi exemplũ ex alijs.i. ex aliorũ moribus dicendo ei sup. facito hoc, quia bonum & laudabile. S. Sanè, i. profecto. recte mones sup. vel facis. D. Dico illi etiam fugito.i.caueto hoc, quia vitio dari solet. S. Callide.i.astute facis sup. Callidus est qui exercet doctos, & qui callidum artis vsum sibi induxit. D. Dico etiam ei hoc est laudi.i.ad laudem efficientis, & propterea faciendum. S. Istæc res est.i.ista est vtilitas, vel istud est commodum. nam res sæpe pro cõmodo & vtilitate ponitur. D. Dico. etiam ei hoc.i.hoc factum datur vitio.i. vertitur in vituperiũ. S. Probissime.i.rectissime. dicis sup. vel aliquid tale. D. Porro aũt.i.sed certe, & qm̃ est principium futuræ narrationis, quo principio superiora sequentibus cõnectuntur, propterea audiendo defatigatus interrupit sermonem, & inquit. S. hercle nunc non est mihi ocium.i. non habeo facultatem auscultandi ea, quæ incipis dicere. nam nactus sum i.inueni, atque comparaui mihi pisces ex sententiã.i.vt volebam, qui bene respondent votis meis cautio i. prouisio, est mihi i.mihi incumbit, ne hi pisces corrũpantur.i.contrahant corruptionis aliquid. nam ò Demea id.s.q᷑ pisces corrumpantur. est nobis tam.i.ita flagitium.i.delictum. omissum flagitione.i.increpatione dignum. q̃.i.quàntum, flagitium est nobis.i. nobis dominis bonam vitam agentibus non facere illam, quæ tu Demea dixti modo.i.paulo ante & præcipio ad.i.iusta istone eundem modum conseruis.i.alijs, qui mecũ seruiunt, quibus tũ præsum, quod.s.pręcipere ita conseruis: queo.i.possum facere. deinde subdit modum præcipiendi. hoc obsonium est salsum.i.nimio sale conditum. hoc aliud est adustum.i.exustum, combustum hoc aliud est parum.i.non satis, seu non multum lautum.i.mundum, & munde paratum. illud obsonium est recte lautum.s. & paratũ dico alicui ex cõseruis, memento.i.sis memor, parare sup. iterũ.i. secundo, seu aliàs. sic.i.hoc modo vt te doceo. Moneo.i.doceo conseruos. sedulo.i.diligẽter ea quæ possum monere: pro mea sapientia.i.secundum scientiã meam, condiendi cibos & efficiendi eos sapidos, propterea sapientiam dixit, quia quoqui seu coquinam veteres per q, non per c, scribihebant. nunc aũt inoleuit vsus vt per c, scribatur, nam inquam coci temperant gustu ac sapore condimentiã. Postremo.i.tandem iubeo eos conseruos inspicere in patinas i in vasa coquinaria, sed præcipue patula ac lata, quales sunt catini, quos discos vocant sartagines, lebetes, seu ahena, &c. iubeo ergo & moneo i.admoneo, doceo eos conseruos inspicere in patinas tanquam in speculũ, & subdit quid iubeat eos inspicere, id.s. quod sit opus facto.i facere, vt sæpe expositum est, & his omnibus dictis egregie seruus illudit Demeam, sentio.i.percipio hæc, quæ nos facimus.s.quæ ego facio, esse inepta.i.absurda, stulta, & nõ honesta, virum.i.sed, quid facias.i.faciat vnusquisque. secunda persona pro tertia, vti.i.sicut, & cuiusmodi, quibus ue moribus, homo aliquis est ita.i.eo modo morem geras, etiam secũda persona pro tertia.i morem gerat, complaceat. obsequatur aliquis præcipue si velit seruare incolumem amicitiam, est aũt prouerbium aptum aut seruis aut amicis, q d. qualis est dominus, talis sit seruus oportet. Item qualis homo est, aliter illi mos gerendus est, quod quidem prouerbium nõ est sequendum. nam regula amicitiæ est, vt nec amicos rogemus res turpes, nec faciamus rogati, numquid.i. non ne aliquid aliud vis quam dicere mihi illa quæ dixisti. ita dicere solemus cupientes aliquos à nobis abire, & finem sermoni facere desiderantes. D opto sup. mentem meliorem.i.bonã vel tolerabilem. posuit.n.comparatiuum pro positiuo, nam non vult fateri eorum mentem fuisse aliquantulũ bonũ opto inquam mentem meliorẽ dari vobis. S. tu abis.i.discedis, hinc rus i.ad agros nam in vrbe erat. D. recte.i. bene putas. nam reuera hic recta rus abeo, S. Quasi dicat abeas libere rus. nam quid agas hic in vrbe. vbi.i.in qua vrbe. si quid præcipias bene.i.recte moneas nemo obtẽperat.i.obsequit, obedit. D. vero.i. certe. ego abeo hinc, quando.i.quia, & quod dñt non recte, postquã.ss Ctesipho quamobrem.i propter quem veneram hunc. abijt rus.i iuit ad operandum in agrum. Curo.i.curæ habeo illum vnum i.illum solum ac præcipuum. ille Ctesipho attinet ad me i.mea interest, & ad me spectat. qñ.i.quod dicunt, postquã frater Mitio vult ita.s.me curare hunc, & ipse suum curabit de isto.i.quod dici solet, quantum ad respectum istius. ipse frater viderit, quod inepte dici solet, ego me refero.i.suo ipsius relinquo arbitrio. Sed quis est illic.i.ille homo procul quem video? ne.i. verũ. est Hegio noster tribulis.i.de tribu nostra, hoc est similis nostri quantum ad mores viuendi, & nobis amicitiæ iunctus quemadmodum inter se necessitudine iuncti esse solent, qui de eadem tribu sunt. hercle is est Hegio si satis cerno.i.si satis adhuc habeo visum acutum. Vah, hic ridentis est interiectio, & exultantis præ aduentu amici. is est homo amicus nobis iam inde à puero.i.iam ab ineunte ætate, cum videlicet adhuc pueri essemus. Dij boni, exclamatio est propter paucitatem bonorũ, næ.i.certe, vel valde. magna penuria.i. magnus defectus. magna egestas, carentia, raritas, est iam nobis ciuiũ huiusmodi i. talium, cuiusmodi est iste. Et supple homo virtute.i.honestate vitæ. ac fide.i.veritate & fidelitate, antiqua.i.qua antiqui pollebãt, hoc est redolet suis probatis moribus antiquitatem, haud scio.i. non noui. quid.i.aliquid, vel cape proprie nõ. non nescio quid mali sit ortũ.i.acciderit. publicæ rei.s.ex hoc homine, vt qui nunquam reipub. aliquo pacto obfuerit, vel dicit nescio quid mali sit ortum reipub. ex hoc.i.quid mali impendeat, seu immineat reip. ex hoc viro, si moriatur supple quasi sit optandum, vt non moriatur, q̃.i.quantum gaudio, quasi dicat multum, vbi.i.qñ, etiam.i.adhuc, video reliquas.i paucos reliquos, seu relictos, huius generis i. tales qualis ipsę est. Vah, hic est lætantis interiectio, etiam nunc liber viuere. opperiar.i. expectabo hic hominem Hegionem, vt salutem, verbum à saluto, as.i.salute impartiam eum. & vt colloquar.i.colloquium familiare cum eo habeam.

Argumentum} In hac scena Syrus mira versutia & procacitate ludit senem, solicitum de Ctesiphone, & Aeschino pariter ac Mitioni infensum. {Ad nequitiã} Recte, quia nequicia & frugalitas apponuntur. {Pro Iupiter} Exclamatio in Mitionem {Collaudauit} Syrus data opera irritat senem. {Dimidium minæ} Quinque coronatos. {Hunc mandes} Ironia. {Salsamenta} Salsa & durata. {Macerentur} Molliantur. {Illuc est sapere} Sententia vera, sed qua irridet senem. {Ineptia lenitas} Simulata in Mitionem vituperatio, & mox comparatio eodem spectans. {Sinerem illum} Oeconomia ad augendam futuram epitasin. Offecissem dicit metaphoricos, pro scosissem, deprehendissem. {Adortus iurgio} Attende calliditatem ad celandum Ctesiphonem {Aeschine} Mire fictum ad inuidiam Aeschini & commendationem Ctesiphonis. {Phy,} Interiectio admirantis. {Domi habuit} Prouerbiale est. {Porro autem} Plura dicturus erat senex, si permitteat Syrus. sed ille se auellit, & ridicula imitatione eorum, quæ supradicta sunt hunc deridet. {Mea sapientia} Faceta vsurpatio ex etymologia verbi, quod ab animo ad gustũ transfertur. {Mentem vobis} Offensus aliud respondet, quàm expectabat Syrus. {Sed quis illic} παρασκευή ad sequentem scenam. {Dij boni} Hęc pertinebunt ad augendam Demeæ indignationem, & vt habeatur fides Hegioni. {Vah} Gaudentis. LATO.

Dispereij: Ctesiphonem} Hominum omnium mores hoc loco indicantur, qui cum aliquid audiunt, quod gratum esse aut placere potest facillime & citissime fidem adhibent, & quamuis minime verum, id tamen libenter credunt. Cæsar in Comment. iij. Libenter homines, id quod volunt, credunt. Xenophon. iij. Cyri institut: Fauni quamuis falsa, tamen cũ per vrbem gratissimis auribus exciperetur apud regis amicos fidem inuenit Præterea bonos homines rectiq; studiosos, ab omnibus derideri & subsannari ostendit. Quare ait Plato vj. de rep. Qui virtutem consectantur, & vitia fugiunt, vt quidem ab omnibus hominibus probantur, sic pauci inueniuntur qui illorum facta & conatus non derident, quod illorum virtutes prauorum consilija maxime obsistunt. Et Iuuen. Probitas laudatur & alget. Gaeum, vt ait Pompeius, antiqui locum abditũ, ac velut sub terra PETR. MARS.

dixerunt.

diaetunt, pro lupanari ac scortorũ prostabulo ferè semper sumitur. Varro: Qui sese in ganeũ accensum coniecit amicæ {De grege illo} Hoc est de illo hominem genere, qui filijs operam præstant in amoribus promouendis. Senibus vero ac parentib. quocunq; modo imponunt. {In aqua fioito ludere} Ludũt pisces, cũ in aqua mouentes se tanquam spatiantur. {Salsamenta} Salsamenta sunt intestina liquaminaq; piscium, muria condita, quæ veteribus in delicijs fuisse constat. {Fac macerentur} Macerare est homore superinfuso præparare ad mollitudinem quemadmodũ lupinos dulcescere faciunt. {Istuc est sapere} Hominem prudentem & circuospectum, qualem sapientes esse velint, designat hæc sententia. Is.n. prudens est, vt ait Cicero, qui id quod futurũ est antequam factum sit, quàm longissime prouidet. Hinc, vt idem ait, de leti.i. prudentia à prouidentia dicta est. Homo.n. prudens cognoscit futura, per causas effectrices & signa, tanquam ea quæ fuerunt, & hoc facit intellectus & obseruatio rerum, quæ sunt & accidũt in vita humana. {Non quod ante pedes modo est, &c.} Ante pedes i. de proximo, quod ab oculos versatur, ad quod nisi prouideris haudquaquam impingere non potest. Stultorũ vero contra nulla industria circa prouidentiã est, non.n. vitiare venientia possunt, nec ferre præsentia. Arist. in Eth prudentiæ hæc contraria esse docet primum non posse discernere causas & negotia, nullo consilio sibimet succurrere peruerse cum alijs sermones serere. quæ in vita bona malaque sunt, in his discernendis corrupto esse iudicio. Seneca cap. xj. de virtutibus: Si prudens esse cupis, in futurum prospectum intende, & quæ possunt contingere animo tuo cuncta propone. Nihil tibi subitum sit, sed totum ante conspicies. Nam qui prudens est, non dicit, non putaui quidem hæc posse fieri: quia nõ dubitat, sed expectat, nec suspicatur sed cauet. Et mox: Si prudens ex animus tuus tribus temporibus dispensetur. Præsentia ordina futura prouide, præterita recordare. Nam qui nihil de futuro, præmeditatur, in omnia incautus incidit. {Inepta lenitas patris} Capitur in parentibus nimia lenitas, quæ ferè in causa est, cur ad bonam frugem iuuentus raro perducatur. Et cum alioqui vitium non sit, sed virtus potius, vt mox dicetur, tñ contemptum quendam præceptorũ, maiorum, parentumque inducit, Quare vt discerni facilius possit, solent auctores verbi alterius adiectione tanquam denotare, bonam ne lenitatẽ an prauam intelligi velint. Quod idem facilitate fieri consueuit, & hic apud Terent. obseruatum, cum ait: Inepta lenitas & facilitas praua. Philosophus lenitatem virtutem in Ethicis sic describit quæ mediocres criminationes ferre sufficiens est, & contemptum leuem non patienti animo tolerat, minime quoq; facile ad vindictam & pœnas sumendas impetu fertur, iram præterea concoquit, nec illi prompta est: Præditus aũt lenia est moribus haudquaquam amarulentis, verborũ contentiones quammaxime fugitans, cuius in animo quies cõsistit, & tranquillitas pertinaciter hæret. {Vt quisq; suum volt} Vera sanè sententia, quæq; non ex trivio, sed tripode desumpta videri debet, in nobis.n. situm est, quales tandem liberos habere velimus. Nam si illos negligentioriq; educatione assuefecerimus, fieri nõ potest, quin corruptissimi insolentissimique tandem euadant: Rursus si contrastis habens laxam vitæ rationem negauerimus, pro voluntate nostra corrigere & temperare bonisq; assuescere possumus, licet repugnante natura. Quod cum Lycurgus Lacedæmoniorum legislator, vt scribit Sextus historicus, viuo quasi exẽplo demonstrare vellet, nostræ.s. facultatis esse habere liberos optimos, duos de eadem matre catulos suscepit, atq; alterum quidem in culina lurconem & ad gulosam voracitatem educauit, alterum vero ad indagandas feras sagacem & venaticum reddidit. Postea vero, cum aliquando simul omnes in vnum locum Lacedæmonij congregati fuissent, acceptis canibus ita in concilio verba fecit: Magna res est, inquit, viri Spartani ad parandam virtutem consuetudo, disciplina, & vitæ institutio, quod per me vobis q̃ mox apertum fiet. Et mox catulos suos dimisit, depositis prius olla leporeq; in medio, tum helluo ille in ollam, alter autem in leporẽ magno impetu inuasit. Cumq; Lacedæmonij stupentes admirarentur, quidnam sibi hoc vellet, quod Lycurgus catulos exhibuisset, ambo, inquit, isti ijsdẽ parentibus editi sunt, sed propter educationem diuersam alter gulosus, alter vero venator euasit. Et Iuu. Sat. 14. Plurimum.n. intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu Moribus instituas. {Deniq; inspicere} Vtile est iudicare in alijs, quale sit vnumquodq; quod vitio verti possit, vt nos cadere valeamus, si aliquod præter decorũ fieri cognoscimus. Nam magis deprehendimus errores aliorum, q̃ nostros. Vnde magistri cũ discipulos reprehendere volunt, aliorum errores ipsis obijciunt, vt discipuli videndo cognoscant, q̃ dedeceat id in quo reprehenduntur. Quapropter Anacarsis Scyta interrogatus, quo pacto quis abstemius fieret? respondit, Si ebriosorum mores sibi ante oculos ponat. Et Plato ebrijs & iratis præcipere consulereq; solebat, vt in speculo vultus suos contemplarentur, vt visa deformitate vitia fugerent. Huc facit hoc Cic. lib. j. Off. Non est incommodum quale quidque vitiorum sit ex alijs indicare, vt si quid dedeceat in illos vitemus & ipsi: fit enim, nescio quomodo, vt magis in alijs cernamus, q̃ in nobismetipsis si quid delinquitur. Videtur tamen Comicũ in hisce verbis vsum comœdiarum ostendere voluisse, nempe q̃ sint humanæ vitæ inter cetera scripta speculũ optimum. Quod & Cic. pro Rosc. agnouit: Etenim hæc, inquit, conficta arbitror à poetis esse, vt effictos nostros mores in alienis personis, expressamque imaginem nostram vitæ quotidianæ videremus.

SEquuntur senarij iambici. Quidam etiam ex hac vnica scena duas faciunt. In 4. versu aut Rei monosyl. aut Eum eliditur. In 7. d, eliditur in Sed, vel bacchius est loco primo. In 9. Eum monosyl. est, vel bacchius loco primo. In xj. Se, quod quidam habent lib. Admonuit & Ioan. hoc. In 25. vel Prius monosyll. vel bacchius est loco primo, & pro Non ego legerẽ Haud, nisi quinto loco quoq; bacchium constituamus 36. est tet. iambicus acat. quod rarum est inter tot senarios. In 39. Ac pertinet ad versum præcedentem. In 41. creticus est loco primo, bacchius secundo, pæan secundus tertio, nisi quis vel l, elidere, vel es in priore versu malit Deus s, in Futilis etiam abijcere, & Somnium facere dissyl. In 43. vel vigilantiam tetrasyl. est, & Tuam monosyl. vel, quod magis credo, Narras verbum abundat, & ab aliquo sciolo adiectum est. Præterea in fine eiusdem legendum, Sic modo fiet. Vt sequens versus ab Vt incipiat. In 46. vel tuum monosyll. est, vel creticus loco quarto. In 48. s, in Satis eliditur, vt primo loco sit anapæstus. Ioan. Eum tollit, nec habet vetustus liber, sed nihilominus s, eliditur in Satis, nisi loco secũdo ponatur creticus. In 50. d, eliditur in Apud, nisi creticus sit loco quinto. In 51. Vah extra metrum est, vt in Heaut. Act. ij. Sc. iiij. 55. Varie legitur. Ioan. geminandum censet, Oh oh, quod carmen non patitur, nisi extra metrum puter esse oh, vt vah paulo ante aut corripiendum, aut proceleusmaticum loco secundo ponendam. Quidam Gaudia, quidam Præ gaudio legunt. Lector videat, quid potissimum sequendum. 58. finiendus est in phi, ad hunc modum.

Syre præceptorum plenus istorum ille. S. phi.

Vt sequens deinde versus à verbo Domi incipiat, quemadmodũ 68. in Demea finiendus, & sequens deinde à Non facere, inchoandus. Sic & Ioan. in 75. Opus legendum, pro Vsus, atque ita habet liber vetustus. In 79. Tu hinc rus abis. alioqui claudicat carmen, & Tu hinc, iambus loco quinto. Nonus à fine s, amittit in Quis, vel est creticus loco primo, & Ille habet liber vetustus, pro Illic, quod carmen exigit. In 8. à fine s, eliditur in Satis, & Vah pro ducitur sequente vocali, quod paulo ante extra carmen erat. In 6. à fine Illius dissyl. In 5. Homo ponendũ intra adiectiuum ac substantiuum Antiqua virtute, vt quarto loco sit anapæstus. In penult. Vah extra carmen est, nisi quis i, in Etiam euanescere velit.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hegio dolet Sostrata filiam tam inique ab Aeschino tractatam, ac tandem vitiatam esse, id factum nunc Demeæ narrat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc sequens scena complectitur querimoniam Hegionis cognati Sostratæ, dolentis eius filiam, adeo inique ab Aeschino tractatam esse, ac tandem vitiatam. Nam putabant hanc desertam ab eo esse, cum tñ non sit, hoc multis conijciebant argumentis, quanquam falsis, tamen Hegio Demeæ rem omnem de Aeschino, & raptu psaltriæ aperit, quo ipsum admodum conturbatum reddit.

Senarij.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

PRo dij immortales, facinus indignum
Geta
Quid narras? G. sic est factum. H. ex
illan' familia
Tam illiberale facinus esse ortum? ò Ae-
schine
Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet
De psaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
*Alieno: pater * is nihil pendit: hei mihi,* * id
Vtinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc.
H. Ni facient quæ illos æquom est, haud sic auferent.
G. In te spes omnis Hegio nobis sita est.

Te solum habemus: tu es patronus, tu parens.
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu perijmus. H. caue dixeris:
Nec faciam, neq; me satis pie posse arbitror.
D. Adibo. saluere Hegionem plurimum.
Iubeo. H. te quærebam ipsum, salue Demea.
D. Quid autem? H. maior filius tuus Aeschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neq; boni,
Neque liberalis functus officium viri est.
D. Quid istuc? H. nostrum amicũ noras Simulum, atq;
Aequalem? D. quid ni? H. filiam eius virginem
Vitiauit. D. hem. H. mane, nondum audisti Demea
Quod est grauissimum. D. an quidquam est etiam amplius?
H. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est:
Persuasit nox, amor, vinum adolescentia:
* sic *Humanum est. vbi * scit factum, ad matrem virginis*
Venit ipsus vltro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est c editum est. virgo ex eo
Compressu grauida facta est: mensis hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si dijs placet,
Parauit, quicum viuat, illam deserat.
D. Pro certon' tu istac dicis? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, vt captus est seruolorum, non malus,
Neque iners, alit illas, sol us omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci: quære rem.
G. Immo hercle extorque, nisi ita factum est Demea:
Postremo non negabit. coram ipsum cedo.
D. Pudet: nec, quid agam, neq; quid huic respondeam,
Scio. P. misera me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro. H. hem.
Numnam illa quæso parturit? G. certe Hegio. H. hem.
Illæc fidem nunc vostram implorat Demea:
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.
Hæc primum vt fiant, deos quæso, vt vobis decet.
Sin aliter animus voster est. ego Demea
Summa vi defendam hanc atq; illum mortuum.
Cognatus mihi erat: vna à pueris paruoli
Sumus educti: vna semper militiæ & domi
Fuimus: paupertatem vna pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
* illam *Animam relinquam potius, quàm * illas deseram.*
Quid mihi respondes? D. fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
H. Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,
Quam vos facillime agitis, quàm estis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
D. Reddito: fient, quæ fieri æquom est, omnia.
H. Decet te facere: Geta duc me intro ad Sostratam.
* fient: *D. Non me indicente hæc * fiunt: vtinam hoc sit modo*
Defunctum: verum nimia illæc licentia
Profecto euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

Don. PRo dij immortales.} Hæc scena fidem amici erga defunctum, maturitatem senilis orationis, & accusationem eius quem lædere nolit ipse accusator, continet. {Indignum, facinus} Iam narrauit Geta, & recte. non enim apud spectatores iterum fuerunt dicenda quæ dicta sunt. Illud sanè admirandum, eiusmodi Hegionis verba induci, qualia esse debuerunt tantopere laudati viri, & eiusdem Hegionis ac Demeæ. {Quid narras} Mirantis est, non interrogantis. {O Aeschine Pol haud paternum} Mira maturitas, in qua nescias vtrum magis iniuriam illatam orbæ virgini, an Aeschinum peccasse plus doleat. seruatur enim in Hegione quod vir bonus sit & amicus. {Tam illiberale factum} i. non odisse cui succenscas, laudare homines factũ reprehendere. {Haud paternũ istuc dedisti} Deest, facinus. & Dedisti, pro Fecisti. Sed sic dicitur in re magna: vt, Dabit ille ruinas Arboribus, stragemque satis. {De psaltria hac audiuit} Sic erat Demea, vt intelligatur quantũ debeat irasci in ijs quæ inopinata audiet. {D. videlicet De psaltria hac audiuit,} Videlicet, confirmatiuum est. vt videlicet, videre licet: sic. s. scire licet, ilicet, ire licet. {Is nihili pendit,} Is abundat. vt in Heaut. Perij, is mihi vbi adhibit plus paulo, sua quæ narrat facinora? Aut is, pro ipse subiunctiuũ pronomen minus quàm finitum. {Vtinam hic propè accesset} Quasi non crederetis dicenti, In ore est omni populo. {Haud sic auferent} Quomodo accipimus, Haud sic auferent? an factũ suũ auferent sic? An, si correxerint culpam, nõ silentio transituros ipsos, vel ipsum quod factum est? Et ut. Si non, significat. {Haud} Sic ἀντίστασιν est. {Quæ illos æquom est,} Subauditur, facere à superiori per σύλληψιν intellectum. {Haud sic auferent} i. leniter abibunt, vel fuberabent culpam. {Haud sic auferent} Senilis & natura comminatio, & est Sic demonstratio, gestũ continens leuissimæ ac paruæ significationis. {In te spes omnis Hegio} Vt narratio non fuerit necessaria: ita preces interponendæ sunt. {Tu es patronus, tu parens} Patronus aut temporale nomẽ est defensoris, aut certe appellatio est, per quam ostenditur quid illi cultus & obsequij debeatur. est enim nomen ad aliquid. Parens autem, veri amoris nomen est, æquali loco continet interpretationem. Et vide quàm vigilanter poeta cum simpliciter matronam de absente Hegione loquentem induceret, Coluit nos, dixit. cum seruus & supplex ad præsentem loquitur, Tu es patronus inquit. {Ille tibi moriens nos commendauit senex} Seruus magnum veritatis indicium addidit, dicendo moriens. nemo enim moriens non vera loquitur & vrgentia. vnde in iure vltima iudicia, certiora sunt. Sic & alibi, Hanc mihi in manũ dat: mors continuo ipsam occupat. {Si deseris tu, perijmus} Proprie, quasi patrono. nam Socius deficit, Parens prodit, Patronus deserit. Sic Salust. Post defectionem sociorum & Latij. &, Vnius ob iram Prodimur. Et, Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit. Plaut. Qui libertos habent, eos deserunt. Hinc & milites, qui defensores patriæ deberent esse desertores esse dicuntur. Hæc autẽ omnia magnam vim habent, si per singulas partes orationis considerentur, ad commonendum precibus Hegionem, &, Tu es patronus, ab honesto: Tu es parens, à iusto. {Si deseris tu, perijmus} Et huic rei maxime respondet oratorie, quæ illum maxime commouit. vt, En ego victa situ. &, Pulsus ego? Alij πρὸς τὸ perimus, τοῦ ἀφῃρημένου responsum putant. {Satis pie posse} Deest facere. {Neq; me satis pie posse arbitror} Honesta locutio, qua significat quidquid fecerit pro pietatis debito illis merito parũ esse. Sensus autem hic est, Neq; faciã quod nefas est, vt vos deseram? nec hoc ipsum quod facio, satis pium est pro tanta necessitudine. Et bene addidit, satis. vt, Et sapiens, non in satis. {Saluere Hegionem plurimum Iubeo} Ideo prouidit Demea, non prouisus est, quia oportuit illum audire quæ loqueretur Hegio, & ea illius iam verbis in indignationem moueri. Iubeo autem, volo significat, ab eo quod sequitur id, quod præcedit. Non iubemus. n. nisi quod voluerimus. & est Homericum. {Maior filius tuus Aeschinus,} Artificiosa postulatio: in qua, ne statim Demea diceret, nihil ad se hanc querelã pertinere, quippe qui Ctesiphonem curare debeat, infertur causa cur nõ dissimulet pater, quia filius, quia maior est, quia Aeschinus, si quid est in ipso noie caritatis, quia fratris adoptiuus, quia bonus & liberalis, & contra hæc quibus laudatus est, fecit. {Neq; boni} Quasi id, quod est, velit quod esse debet. {Neq; liberalis functus est officium viri} Quærendum inter bonum & liberalẽ quid intersit. An bonus est, qui non nocet? Liberalis, qui etiam prodest? An bonus qui nõ peccat in facto liberalis, qui nec verbo quidem. {Aequalem?} ὁμήλικα. {Quid ni?} Plus est Quid ni, quàm Nouerim, nam quasi corripit dubitante, dicendo, quid ni, vt subaudiatur nouerim. {Filiam eius virginẽ Vitiauit} Vides quantum valeat iniuria, vel dignitas personarum. Non contentus facinore, personas credidit ante proponendas. {Hem} Interiectio est irati vehementer, quippe qui aliud vitium audiebat, præter crimina quæ sciebat. {Quod est grauissimum} Quia illud graue. {An quidqnam est etiã amplius?} Amplius quantitatis est. nam ideo, Nondum etiam audis quod est grauissimũ. {Amplius} i. maius. {Persuasit nox, amor, vinũ, adolescentia,} Plaut. in Bacch. Quia istoc illecebrosius fieri nihil potest. Nox, mulier, vinum, homini adolescentulo. Et hæc omnia ab impulsionis parte dicitur, non à ratiocinationis.

ratiocinationis. Ideo & Persuasit dixit. nam instans persuasio, impulsio dicitur, vt ipse, Dum in dubio est animus, paulo momento huc, illuc impellitur. § Humanum est } Nihil tandem ex ea sumptum consuetudine est, quod non humanũ. & hoc dicere solemus vbi peccatum quidem non negamus, sed tolerabile esse dicimus. § Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia } Hæc inferuntur ἀσυνδέτως, vt multa videantur. § Vinum } Plus dixit, q̃ si vinolentiam diceret. vt, Tu nihil nisi sapientia es, ille somnium. Proximũ huic, & simile est in Hec. Cum virgine vna adolescens cubuerit, Plus potus, sese illa abstinere vt potuerit. nõ verisimile dicis, neque verum arbitror. Virg. Bacchus & ad culpam causas dedit. § Vbi scit factum } .i. intelligit & sentit, quia supra futuræ * peccauerit, & quia qui impulsione peccat, non peccat ratiocinatione. Hic locus ille rei occurrit, Cur ego tacuisti? § Orans, obsecrans } Orare, est placidos petere: Obsecrare, iratos rogare. Vnde plus facis obsecrans, q̃ orans: plus vero orans, q̃ rogans. Cice. Orare & rogare. § Venit ipsus vltro lacrymans } Mire, & ad matrem venit vltro lacrymans, ne q̃ leniter, aut mollius mulier tulisset, prope pactionem iniisse videretur. § Ignotum est, tacitum est, creditum est } ἀσυνδέτως per συντομίαν vt solet, hic loquitur, vt, Imus, venimus, videmus. Ignotum est autem, q̃ vltro veneras & lacrymãs, tacitum est, q̃ orabat & obsecrabat, creditum est, q̃ fidem dabat & iurabat. Et honestius impersonaliter q̃ ignouimus, tacuimus, credidimus. § Virgo ea eo Compressu grauida facta est } Hæc addidit, ne ea viliore vsu, inhonesta patientia, virginis ad cõceptum libido peruenerit. & præterea quia & hoc potuit dici, Ille quidem vitiauit virginem, sed quid si ea alio cõcepit postea, quæ nunc grauida facta est: Idcirco & à vitio virginis tempus ostendit, vt cum facto ratio conueniat. § Ille bonus vir } εἰρωνεία indignantis in loco addita est verbis ardentibus. Ille bonus vir, nobis Psaltriam, si dijs placet, parauit. Conclusio accusationis. &, bonus vir, εἰρωνεία quidem est, sed ab eo posita, qui indignetur virũ bonum esse debuisse qui nõ sit, vt supra, Neque boni, neque liberalis est functus officium viri. Et simul considera quo nomine Aeschinum vocet, virum appellans. s. qui vult eius certa esse promissa, & qui illum iampridem videri maritum velit: Nobis aũt, ex abũdanti τῷ ἰδιωτισμῷ ad indignationem relatum est. § Sed dijs placet } Bene interpositum ad inuidiam. § Sed dijs placet } s. per quos iuratum est. § Psaltriam nobis } τῷ ἰδιωτισμῷ. sic enim dicimus, & est consuetudinis peruulgatæ. § Illam deserat } .i. cui econtrario, dum viuat obstrictus est. Et deserat, virginem. s. § Pro certo ne tu istæc dicis? } Hoc ideo non dicit, quia fidem non habeat narranti, sed quia mira sunt scelera. § Mater virginis In medio est, } Terribiliter satis, in medio est, quasi retineri nõ possit, nec cohiberi quin rem probet. Et præterea cum argumentorum genera duo sint, ἔντεχνον καὶ ἄτεχνον sicut in rebus manifestis ἀτέχνοις vtitur. Huc ergo, sublatis superciliis dicendum est. § Ipsa virgo } s. quæ in Aeschinũ reum & testis, & crimen est. Et idem addit, Res ipsa .i. pondus vteri, exactus ad pariendum mensibus. § Præterea, vt captus est seruulorũ non malus } Ad hæc, intelligamus aliter dici non inertem Socratem, aliter non inertem seruum, aliter non malum Scipionẽ esse, aliter non malum seruum esse. § Præterea, vt captus } An, quãtum capit animus seruulis, tantum non malus neque iners Geta? An, vt captus est seruulorum, quemadmodum sæpe aucupium in seruis habendis bonum euenit? Vt in captu auium, vel piscium, vel ferarum plurimum fortuna dominatur. Et hoc ideo, quia seruum euenire bonum, non ratio est aut natura, sed casus est, vtpote in re rarissima, vt sit, vt captus est seruorum .i. euentus est in seruis. § Vt captus est seruulorum } .i. vt se habet cõditio seruorum. Afranius in Simulante, Is vt seruorum captus est, facillime domo atque nostra familia prouenditur. Ergo captus sortẽ intelligo § Nõ malus } .i. fidelis § Neque iners } .i. artem habens. Oratorie futurũ testem & iudicem laudat, sed ne improbe facere videatur parcius id facit. non enim dixit, bonus & solers, sed, quod in seruo sufficit, non malus, neque iners. Et proferendi Getæ hæc maxime causa est, ne quod permittere videatur in seruo pauperis, atrocius fiat. & simul vt hæc προτρέπουσα non contristet Getam, quem prius laudat dicturus, Hunc abduc, vinci: quærerem. § Alit illas, solus omnem familiã Sustentat; Duas hic res docet, & vnde hæ viuant, quod testimonium pudicitiæ est. & grauem testem posse esse Getam. § Solus } Incerta distinctio est solus. sed melius, Solus omnẽ familiam sustentat. Hoc verbo tenuis victus ostenditur, q̃ bene frugi esse demonstratur in fœminis. § Nunc abduce, vinci, quærerem } Non multum permittit, vtpote de alieno seruo. ideo Geta plus de se largietur. ipse tamẽ ἀσυνδέτως tria posuit, vt multa videretur dicere. § Hunc abduce } Vt, Tu Volusce armari Volscorum edice maniplis. Nam postea, è litera, huiusmodi verbis aucta est. § Hũc abduce, vinci: } Bono ordine. & abduce: ab hoc illuc vbi nemo possit intercedere, & vinci, ne solutus, vt sciat si verum seruus accuset. § Quære rem } Latenter præter vincula, etiam tormenta significauit, nã hoc, quære rem, pete rei veritatẽ, significat. § Imo hercle extorque } ἀτέχνους πίστεις. Et bene ipse de se plus & apertius quàm Hegio largitur. § Extorque } Molliũ dixit nõ torque, sed extorque. Torquemus enim hominem: Extorquemus veritatẽ. § Pudet } Aduersus hoc dicit, & perturbatus Demea. Maioris est ponderis Pudet dictum, si Me nec addas, nec subaudias. § Differor doloribus } Diuellor, discrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelæ conuenit parturienti, & cui viscera distendũtur, & ei quæ inexpertum dolorem tunc primũ sentiat. § Iuno Lucina fer opẽ } Bona procuratio poetæ, vt & vox parturiẽtis, pro testimonio succedat ad inflammãdum Demeam. Et nota puellarum, quæ in comœdijs honestæ sunt, & ex amore dicuntur, aut nullam in scena esse, aut rarissimam vocem. § Fer opem } Partui. § Serua me obsecro } Parturientem. Duas enim res poscit hæc precatio, & nascentis & parturientis salutẽ. § Num nam illa quæso parturit? } Illa. s. de qua sermo est. quid enim opus fuerat nomine? § Illæc fidẽ nũc vestram implorat } Hæc oratoria πλάσις est. nõ enim vere rogat, sed videtur hoc facere. Et implorare, est in malis positos cum ploratu aliquem rogare. § Quod vos ius cogit, id volũtate impetret } Artificiose. ne totum simpliciter agendo, diffidere causæ videatur. Ius igitur legum intelligitur. § Deos quæso, vt vobis decet, } Hoc est non voluntate aduersarium fore. § Vt vobis decet } παρασιωπήσεως dixit, non vt puellæ vtile est, sed vt vobis decet. § Vobis decet } Græcẽ dixit, ὑμῖν πρέπον, & deest, facere § Sin aliter animus voster est } Officium amici exequitur in reddenda causa, cur aduersarius futurus sit. § Ego Demea Summa vi defendam hanc } Nõ dixit id, quod est, Vos vlciscar, sed hanc defendam. § Atque illum mortuũ } Idonea causa est, aduersus viuos querimoniam faciendo pro mortuo. s. qua in te & de officio suo locutus est, & exaggerauit culpã in Aeschinum, qui videbatur in vno & eodẽ facinore viuos mortuosque læsisse. § Cognatus mihi erat, } Causa exposita, iam egit Hegio de persona sua, vtrum recte faciat, vt quam personam inducit * ostendat habiturus. Cum amicitiarum duo genera sint, vnum necessarium .i. propinquitas sanguinis, alterum voluntarium, quo nobis etiam alienissimi coniunguntur, Mitionem dicit ac Demeam, & viuos, & voluntarios tantum sibi amicos esse. Simulum verò, & mortuum, & non solum voluntate, sed necessitate amicum fuisse coniunctum. In qua re & illi non deerit, & his purgatur. Sed &, Cognatus mihi erat, vultu adiuuat, quia non à coniunctione inceptiua sumpsit exordiũ. § Cognatus mihi erat, } Officia multa cõtra officium meum Demeæ amicitiæ ac Mitionis. § Paupertatem vna pertulimus grauem } ἐπαναφορά est, quia magis coniungit malorum consortium, q̃ bonorum. § Nitar, faciam, experiar, } Sic dicit, ne dicat Vindicabo, quod vult magis significatum esse, q̃ dictum. Et ne ei diceretur, nihil poterit, quod ad incipiendum sufficit, dixit, Experiar. § Animam relinquam potius } Modesta comminatio, prius quid sibi possit euenire dixit, q̃ quid passurus sit Aeschinus. § Fratrem conueniam Hegio } Vultuose pronunciandum, hoc quod addidit, Hegio, q. d. In manu fratris est constitutum, non mea. § Quid mihi respondes? } Respondere proprie dicitur cum lis intenditur. Respõdere enim, est priorem alloqui, quasi respondere verba fundere, vt, Funditq; has ore querelas. § Respondere } Posteriore loco dicere. § Sed Demea hoc tu facito } ἐπιτρέπουσα supra habitæ comminationis. § Quàm vos facillime agitis, } Vt & supra, facilem victum paret. § Et vide quàm oratorie laudes sumpserit argumenta suadẽdi. § Aequo animo æqua noscere Oportet, } Bene dixit, æquo animo, quia potentiori & fortiori contra naturam est æquitas. § Redito } Prosequebatur eum, quemadmodum apparet ex verbis. § Decet te facere } Solicita obsequela Hegionis, vltima in loquendo, ostendit impotentiorem personam cõtra Aeschinum, quo magis gaudium crescit comœdiæ, quando talia tanto, pauperior puella, sed tamen capta, iungetur. § Non me indicente } Quia dixerat, Ipse sentiet posterius. Et nimis dura compositio est, sed apta irascenti. § Vtinam hoc sit modo Defunctum } Vtinam, desperandi vim habet. Hoc .i. negotium .i. raptus virginis. Defunctum finitum .i. vt non peiora committat. Defunctum, finitum, id est ne vlterius peccet Aeschinus. § Nimia illæc licentia } Quàm illi dat Mitio. § Profecto euadet } Per ardua & prærupta veniet. § Hæc euomam } Non effundam, sed euomam, vtpote quæ me ægrum faciunt, quibus me redeuabo, cum languor ille egestus sit. nam euomam, hoc translatione significat.

GVID. PRoh, &c. } Hic continetur querimonia Hegionis cognati Sostr. dolẽtis filiam cognatæ adeo male ab Aesc. tractatam esse, ac tandem, vt putabant, desertam adeo esse, cum tamen ita non esset. Verum ita coniiciebant multis argumentis falsis tamen. H. Proh, irascentis exclamatio & Deorum protestatio. ô Dij immortales, inuocantis est dictum, & in testimoniũ vocantis ipsos

ipsos Deos, facinus indignum.i.ô factum inhonestum & indecēs, & est exclamatio in vituperationem facti, q.d. miror illud magnum facinus esse commissum vel aliquid tale. ô Geta serux, cognatæ meæ Sostr quid narras? non interrogantis est, sed admirantis indignitatem facti. G. Sic factū est vt dico.s. H. Ea illan'.i. ex illa ne hoc est verum decet? q.d. non, facinus.i. flagitiū tam illiberale.i. tam indignum, homine libero, qualis est Aesch. vel tam inhonestum, nam quod liberale est, iustum est, & decens, sed illiberale dedecet. Est ne ergo honestum facinus tā illiberale.i. tam detestandum, & seruile ac inhonestum, esse ortum i. emersisse ex illa per eminentiam i. ex tam honesta familia, ex qua ducit originem Aeschinus, ô Aeschine, alloquitur absentem, pol haud.i. perfecisti, perpetrasti illud facinus paternum.i. ex paterno exemplo, vel ad exemplum pa r s, vel permissione patris Demeæ, qui adeo honestus est. D. Videlicet.i. certe, quasi videre licet, sicut.s. scire licet. Hegio audiuit de hac Psaltria.i. de hac puella rapta ab Aesch.i quod dici solet Hegio audiuit loqui de hac Psaltria, i quo dicto non est addendum neque loqui, neque dici, vt aliqui sunt arbitrati, id.i. illud factum Aeschini, nunc dolet.i. displicet, illi alieno.i. qui non est de familia nostra.s. Hegioni, dicimus tuus casus dolet mihi, & ego doleo casum tuum, vel casu tuo, vel ob, aut p p casum tuū, is pater s. Mitio, qui est pater Aesch. adoptiuus, nihilipendit.i. non curat, pro nihilo habet illud illum, quod dolet alieno, hei mihi.i. ah dolore concutior, vtinā ipse pater esset hic, prope alicubi.i. in aliquo loco, atque viuam audiret hæc quæ dicuntur ab Hegione. H. Nisi i. non, parentes Aeschini, & Aeschinus faciet ea, quæ æquum est.i. iustum est, & decet illos facere, haud.i. non auferent sic, i. non ita leuiter abibunt, seu euadent, aut remanebunt, siue non ita subducent culpam, neque eam operient silentio, nam eam rem non sum taciturus, & hæc omnia loquitur Hegio cum Geta, nondum enim animaduertit Demeam. G. O Hegio, omnis spes est nobis sita.i. posita, collocata in te habemus te solum, in quo spem reponamus, tu es patronus.i. defensor, est autem appellatio & nomen temporali ab honesto, tu es parens.i. tanquam pater, cui curæ simus, & est nomen amoris à iusto, ille senex.s. pater puellæ, maritus Sostratæ.s. Simulus, moriens.i. cum moreretur, essetq; in mortis articulo, quādo sola vera & ingenua dicuntur, commēdauit nos tibi, si tu deseris.i. de relinquis nos, inde desertores milites dicuntur, qui desctūt patriam, q̄ debent tutari, si ergo tu deseris, perimus.i. perditi sumus. H. Caue dixeris.i. caue ne dixeris me deserturum esse vos, quoniam neque faciam.i. nō deseram vos, neque arbitror me posse facere satis pie.i. quin videri possim impius, nam pij debemus esse in parentes.i. in sanguine nobis iunctos. aut necessitudine, præcipue autem pij esse debemus in Deum. D. Adibo eum.i. ibo ad Hegio. deinde salutat, iubeo.i. volo, præcedēs pro sequente, nam iubemus quæ fieri volumus, iubeo ergo plurimum Hegionē saluere.i. saluum esse & incolumem, aut iubeo eum salutari, nam Cic. inquit, Et saluebis à meo Cicerone, saluebis, inquit, pro salutaberis H. O, aduerbium optantis, quærebam teipsum ô Demea, salue.i. saluus sis, & talis est responsio, qualis aggressio, seu inceptio. D. Autem.i. sed, quid est sup. aut, quid agitur, quid dicitur. H. Filius tuus maior, quia tantum duo erant, ideo maior, inquit.s. Aesch. quem dedisti fratri adoptandum.i. assumendum in filium, neque.i. non est functus officium, oratores dicerent officio in ablatiuo, non est ergo functus officium viri boni, nec liberalis. Don. ponit eam differentiam, nam bonus, inquit, hic intelligitur, qui nemini nocet, liberalis vero, qui alijs prodest, vel bonus dicitur, qui non peccat, sed liberalis, qui non peccat etiam in verbo, sed hæ differētiæ non semper obseruantur, nam (vt Cic & Valer. inquiunt) bonus innumerabilibus officijs continetur cuiusmodi, aut rarum, aut nullum purum hominem inuenies. D. Quid istud est, quod tu dicis declara liquidius. H. Noras.i. cognoscebas bene Simulū amicum nostrum, atque æqualem.i. multū nostri similem. D. quidni.i. cur nō, bene noram eum, cum fuisset mihi amicissimum. H. Aeschinus vitiauit.i. stuprauit, deflorauit filiam eius virginē. D. hem, interiectio est vehementer irati, vt qui hoc nondum audierat. H. Mane.i. ausculta, habeas patientia quidquam vt reliqua audiat, & dicit mane, q̄ alter se commouebat adeo, vt audire eum non potuisset, ô Demea nondum.i. non adhuc audisti id vitium, quod est grauissimum.i. enormissimum, & ferendum grauius ceteris eius flagitijs. D. An.i. verum, quidquam.i. aliquid, est amplius.i. maius, & vltra id, quod iam tetigisti. H. Vero.i. certe, est aliquid amplius, nam quidem.i. certe, hoc videlicet quod ipse fecit in virginem amore impulsus, est aliquo modo ferendum.i. tolerandum, nox.i. tēporis opportunitas, amor.s. ardor & furor amoris, vinum.i. vinolentia, nam vt inquit Virg. Bacchus & ad culpā causas dedit. & Valerius; Proximus à Libero patre inconcessam Venerē gradus est, adolescentia.i. iuuenilis ætas, quæ lubrica sæpe est persuasit.i. impulit ad id faciendum quod fecit, id supp. est humanum.i. ab humana fragilitate incitatū, vbi.i. quando. Aeschinus scit.i. intelligit, sentit se peccasse vim afferendo virgine, ipse venit ad matrem virginis.s. Sostratam, vltro promittens, iurans se Aeschinum ducturum domum illam puellam.i. se capturū eam in vxorem, nam maritus ducere solet domum suam vxorem, cum eam sibi copulatam cōiugio habuerit, ignotum est ab ignoscitur ignoscebatur verbo impersonali, indultum est, si liceat ita dici, cū potius indulgeo futura respiciat, nō præterita ignotum est igitur ei.s. Aeschino, propterea quia sic orabat, tacitum est à tacetur, tacebatur.i. nihil est reuelatum, silentium seruatum est, creditū est ei.s. hoc est confisum est ei. Virg. O formose puer nimium ne crede colori.s. confide, vel creditum est ei.i. fides est habita suis pollicitis; virgo facta est grauida ex eo compressu.i. ex ea compressione virginis, hic mensis est decimus, ex quo Aeschinus compressit eum, & iam ipsa parturit, & puerperio laborat. Ille vir bonus per ironiam, qui deberet esse cum non sit.s. Aeschinus parauit.i. acquisiuit & superinduxit nobis.i. ad nostrum dolorem & dedecus Psaltriam illam puellam, q̄ abduxerit à lenone, si Dijs placet ad inuidiam.i. maleuolentiam conciliandam hoc interposuit, q.d id fecit Deos offendendo, per quos iurauit se ducturum nostram filiā domum, vt dictum est, parauit inquam nobis Psaltriam, qui cum.i. cum qua, ablatiuus est qui fœminini generis, viuat.i. vitam agat, & deserat.i. desertam reddat illam filiam Simuli amici nostri, q̄ compressit. D. Pro certon'.i. pro certo ne, hoc est verum dicis illæc facinora Aeschini pro certo.i pro vero & explorato, seu pro re certa & explorata H. Mater virginis.s. Sostr. est in medio.i. præsto est, & in aperto testificatura de hac re, & bene dixit in medio, quasi retineri mater non potuerit, quin prodiret in medium, hoc est in lucem siue in apertum & crimen Aesch. promulgaret, seu proderet. Deinde subdit, virgo ipsa.i. virgomet stuprata & grauida est, inquam, in medio.i. in luce, & quasi non delitescens, nec absconsa, sed facili inuento cum testimonio opus erit, & ideo est in medio significat est in promptu, est præsto res ipsa.i. ipsum crimen, sed pondus vteri exactis ad pariendum mēsibus, est inquam in medio.i. est in promptu, est in aperto est præsto, quod enim est in medio loci alicuius, non est absconsum, vt in corona hominum sedentium, qui statim medio ciret, multum est in luce & in promptu. Inde ventum est, vt dicamus prodire in medium, tollere aliquem de medio, quod posterius significat remouere aliquem de hac luce interficiendo eum, præterea.i. præter ea, quæ dicta sunt hic. G. Præsens non malus.i. bonus & fidelis, nō iners.i. non sine arte immo solers & industrius, vt.i. quantum, captus.i. capacitas seruulorum est, & declinatur hic captus, tui, tui, hoc est quantum serui habere possunt capacitatem bonitatis & artis, vel quantum se habet cōditio seruorum, seu secundum q̄ serui possunt ac solent esse boni, fideles ac solertes. Hic ergo Get. talis, vt dictum est, inquam in medio vt testificetur de hac re si sit opus, q̄ sit bonum & solers, liquido constat hac re, q̄ ipse alit.i. nutrit illas matrem & filiam, quærendo victum vnde hæ viuant, ipse solus sustentat.i. fouet, & quod barbate dici solet, intertenet oēm familiam.i. totam domum, seu totam rem domesticam & familiarē. O Dem. abduce, pro abduc.i. rape tecum, etiam si nolit, hūc Get. in aliquē locum, vbi tu possis etiam per tormenta extorquere veritatem, vinci.i. liga à vincio vincis. Est enim secunda imperatiui persona, quære.i. pete per quæstiones, quas vt in iure habetur titulo de quæstionibus sæpe committantur tormenta, & ideo quære rem.i. inquire veritatem ab eo etiam per tormenta. G. Immo.i. sed, hercle extorque, parcius dixit quod innuebatur per verbum quære.i. torquendo me elice veritatem. Nam torquemus hominem, extorquimus veritatem, nisi ita factū est, vt ipse dicit Hegio men relatu. Postremo.i. denique, ipse Aesch nō negabit, cedo.i. dic, hoc facinus coram ipso Aesch. & videbis eum non negaturum. D. Pudet me, scilicet.i. pudore afficior ob tam indignum & turpe factū, nec scio quid agam.i. agere debeam, nec scio quid respondeam.i. debeam respondere huic Hegioni. Get. Pam. filia Sost. parturiens clamat intus. Miseram me differor, &c. Hic Heg. ostendit Demeæ se defensurum, etiam ad mortem vsque cognati sui defuncti filiā, seq; nō commissurum, vt ita res eiusmodi auferatur, sed acturum in iudicio vt, quod æquum est, afficiatur. Miseram me, interiectio doletis. Fungitur hoc dicto vice interiectionis, hoc est dico me miseram, seu fateor, aut aliquid tale, differor.i. diuellor, discrucior, dilanior, doloribus i. propter dolores partus. O Iuno Luci.i. lucem præbens natis, quia præbes parturiētibus fer opem.i. auxilium partui, siue nascenti, vt saluus sit, obsecro serua me parturientem, vt euadam ea hoc puerperio salua. H. Num nam.i. nunquid, nam enim est adiectio syllabæ, quæso nunquid illa parturit. G. O Hegio certe.i. vere, parturit.i. in puerperio laborat. Parturire enī est partum desiderare. H. Hem, interiectio compatientis. O Dem.

Dem. illæc.i. illa hæc.i illa ipsa, nunc implorat, i. complorat, rogat poscit nostram fidem.i. nostrum auxilium. Nam fides interdum capitur pro ope, seu auxilio vt in eo dicto. Dij vestram fidem. Implorare est aliquem in malis positum cum ploratu rogare. Deinde rogat Hegio, vt res, i. cōnubium fiat sine coactione. Ipsa Pamphila impetret, i. assequatur, voluntate vestra. i. bono animo vestro, & cum beneuolentia vestra, id. s. coniugium cum Aeschino, quod coniugium ius, i. æquitas legum. s. cogit vos, vt. s. assequatur, vel cogit vos facere vel complere, primum. i. in primis, quæso. i. rogo Deos, vt hæc quæ peto fiant, vt. i. quemadmodum id supple. s. vt hæc fiant decet vos. i. est vobis honestum, alij habent vobis, & tunc est antique dictum, quod tamen frequens est apud comicos, & præcipue apud Plaut. quod Donat. dicit esse græce dictū. Sin. i. sed si, animus videtur est aliter i. si aliter vultis. s. vt hæc non fiant ò Dem. ego Hegio defendam hanc puellam, summa vi. i. summa ope, summa potentia, & viribus omnibus, & defendam illum cognatum meum simul mortuum. i. qui mortuus est, & bene nam in liberis parentis defuncti videntur viuere ac defendi, cum liberi defenduntur. ipse mortuus erat mihi cognatus, i. gentilis meus de cognitione mea, nos paruuli. i. cum essemus adhuc paruuli, educati sumus. i. nutriti sumus, vna i. simul à pueris, vice aduerbij ponitur, quo caremus. i. ab ineunte ætate, ab incunabulis ipsis, à teneris annis, à teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis, à primis temporibus ætatis. Alij habent à pueris paruulis, sed in idem redit. Fuimus. i. versati sumus, semper vna. i. simul, militiæ. i belli tempore, & ponitur in genitiuo aduerbialiter, & domi i. pacis tempore, qui est genitiuus aduerbialiter ponitur, pertulimus i. passi sumus, paupertatem grauem. i. molestam, & grauātem nos, vna. i. simul, quapropter. i. propter quas res nitar. i. moliar, conabor, nec solum conabor, sed re ipsa faciam, sed quid faciam vult intelligi se vlturum esse in iudicio illam iniuriam experiar i. agam, prosequar ius puellæ in iudicio. sæpe enim inuenire fas est experiri pro agere in iudicio, denique ad extremum potius relinquam animam. i. moriar, & est (quod dici solet) moriar in pœna, vel in prosecutione potius, q̃ deseram illam puellam Demea. Quid respondes mihi. i. quid secundo, seu posteriore loco dicis. Respondere proprie dicitur cum his intēditur. est enim respondere priorem alloqui, quasi respondere sit verba fundere, vt, Funditq; has ore querelas. Respondere est posteriore loco dicere. hæc Don. D. O Hegio conueniam i. alloqui fratrem. s. Mitionem, ego sequar. i. tenebo, & imitabor id consilium. quod consilium is frater dederit mihi de hac re. i. de hoc negotio. H. Sed ò Demea facito hoc quod sequitur, videlicet vt cogites tecum animo tuo hoc quod sequitur. s. q̃ q. i. quantum vos agitis. i. viuitis (nam agere vitam viuere est) quod facillime. i. sine magno labore, quia est vobis abunde vnde viuatis, & q̃. i. quantum, estis maxime. i. valde potentes, & dites. i. diuites, & fortunati. i. felices, ac fortunis affluentes, vobisq; fortuna risit, & quammaxime estis nobiles, tam. i. tantum, maxime oportet vos noscere. i. intelligere æqua. i. ea, quæ sunt iusta & secundum æquitatem, æquo animo. i. prompta voluntate, si vultis vos perhiberi. i. iudicari, haberi bonos. i. nemini iniuriam faciētes. D. Redito. i. reuertitor, noli persequi in itinere incepto, quo te conferebas ad Mitionem, & Aeschinum, omnia quæ æquum est fieri fiēt. H. Te decet. i. tibi est honestum facere, vt omnia fiant, quæ æqua sunt. Conuertit sermonem ad seruum. Geta duc me ad Sostratā. D. Hæc flagitia non fiunt ab Aeschino me indicente, hoc est me iubente, aut consentiente. Indicere proprie dicitur de bellis, quasi bellum denunciare. vtinam. i. quod dicunt, placeat Deo. & habet vim desperandi, q̄ hoc negocium, seu flagitiū de violatione virginis sit defunctum. i. finitum, vltimum. post quod non sit aliud ita vt Aesch. nō vlterius peccet, seu peiora cōmittat, verum. i. sed hæc nimia licentia, quæ datur illi à Mitione, profecto. i. certe euadet. i. per abrupta & ardua veniet in aliquod magnū malum, ibo. i. pergam vlterius, & exquiram. i. diligenter inquiram fratrem Mitionem, vt euomam, id est effundam, eijciam hæc flagitia in eum. i. contra eum, vtpote quæ me ægrum faciunt, quibus me leuabo, cū languor iste eiectus erit, Nam euomam dici per translationem, certo certius est,

LATO. ARgumentum} Hegio ex indici Getæ errans de capta fidicina grauiter accusat Aeschinum, estq; hoc nouū periculum ad epitasin fabulæ. {Proh dij immortales} Colloquium Hegionis & Getæ est vice exordij ante accusationem, spectans ad beneuolentiam ab officio personæ. {Maior filius} Propositio criminis primū generaliter proposita, deinde explicata per partes, & exaggerata. {Vero amplius} Ironica repetitio, affirmationis loco. Nam mox approbaturus, excusat quod per se magnū est, vt quod maius videri vult, attollatur. {Pro certon' tu} Cōtrouersia coniecturalis, fecit non fecit. Probatur testimonijs, & tormentorum pollicitatione, commēdata Getæ persona. {Miseriam me} Exclamatio parturientis, opportuna ad faciēdam fidem præsentis Demeæ. {Vobis decet} Græca figura cum datiuo ὑμῖν πρέπει. {Cognatus} Reddit rationē officij sui à generis & vitæ necessitudine, & cōminatur. {Sed Demea} Admonet officij a persona.

PRob Dij immortales} Quantum tragœdiarū excitare possint error, & res male intellectæ docet hæc scena Nam cum rebus gestis fidem astruere intēdat, eo ferè illas perducit, vt non sine graui aliquo dispēdio finiri possint. De quo sic Valerius Max. lib. 9. cap. 9. Temeritati proximus est error, quemadmodum ad lædendum par, ita cui facilius quis ignouerit, quia non suapte sponte, sed vanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat, qui q̃ late in pectoribus hominum vagetur, si complecti coner vitio, de quo loquor, sim obnoxius. M. Cicero in Phil. bene dixit errorem tam late per hominum vitam vagari, vt nullus sit, qui non erret, sed insipientis esse dixit, in errore perseuerare. Ad hoc, amici boni officium sub oculos ponitur, nos. s. eam familiaritatē & amorem, quem amicis viuentibus ostendimus, eūdem etiam post mortem exhibere debere. Plato, Mors de amicis, quantum. s. humanitatis officia se extendere debuerunt optime indicat. {Adoptandū} Adoptari dicitur qui ex sua familia in alienam aut cognatam transfertur. Hinc adoptio est actio legalis ad solatium eorum, qui liberos non habent penè naturam imitās Cic. pro Domo sua, Is adoptet qui iam assequi natura non pōt. In alijs connectuntur hæc. PETR. MARS.

ET hi senarij sunt iambici. In 3. versu, vel s, eliditur in Facinus, & o, corripitur, non eliditur, vel o, extra carmen est. In 4. Videlicet omnibus syllabis correptum est. In 11. si pro senex quis legat Amico, carmen erit Heroicum, qualia multa similia reperias. In 12. Si deseris nos tu perimus habet vetustus lib. Alij Perimus tetrasyllabicos legunt, absque particula Nos. Ceterum Caue corripitur posteriore syllaba. In 13. proceleusmaticus est initio, & s, eliditur in Satis, In 20. Atque priore syllaba pertinet ad præcedētem versum. In 23. loco secundo vel bacchius est, vel s, eliditur in Amplius, vt eo in loco sit anapæstus. In 29. eliditur in Mensis, nisi pęana secundo loco quinto constituamus. In 30. vel l, de Ille abijcitur, vt sit proceleusmaticus loco primo eliso s, de Bonus, vel i, in Psaltriā eliditur, vel denique creticus est loco quarto. Quod perplacet. In 34. elidit s, in Captus. In 45. vel Deos monosyllabū est, vel creticus tertio loco 47. male vulgo legitur. Sed hanc vel initiu ponendū, vel post verbum Defendam. In 48. vel Mihi dissyllabū est, vel verbum Nos legendum post verbum Pueris, vt vetustus habet lib. In 49. haud dubie legendum Educti non Educari. In 54. legendū Sequar, non Exequar, quod & Ioan. annotauit. In 55. Hoc facito vt, legendum, non, Hoc tu facito. In 56. ll, geminandum in Facillime, vt loco secundo sit iambus. GLAR.

ACTVS III, SCENA V.

HEGIO.

BONO animo fa[illegible]is Sostrata, & istam quod potes
Fac consolere ego Mitionem, si apud forum est,
Conueniam, atque, vt res gesta est, narrabo ordine,
Si est, vt facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est;
Respondeat mi, vt, quid agam, quamprimum sciam.

BONO animo fac sis Sostrata,} Hi sex versus in quibusdā non feruntur, In hac scena videtur iam locutæ Sostratæ Hegio respondere. Potest tamen & ipse incipere, tanquam qui & rem nouerit, & mœrore eius moueatur. {Bono animo fac sis Sostrata} Meminisse debemus q̄ dixit, Duc me intro ad Sostratam. & quia hoc Intro, in proscenio est [illegible] non post scenam. nam aliud significat, Eamus intro, vbi dicitur, Intus despondebitur, intus trāsigetur, si quid est quod restet. illud enim interius agitur extra omne proscenium. {Fac sis Sostrata} Sis honorifice additur verbo, ne quod imperatiuo modo pronunciatur, superbum sit. Te ductum est autem à senatuscōsulti formula, vbi enim aliquid senatus cōsulibus iniungit, addit, si eis videatur. {Et istam quod potes} Quia vox ipsa tristis, & circa tristem filiam, Quod potes dixit. {Fac consolere} Duas res dixit, quas & ordine locutus est, Et tu bonum habe animum, inquit, & filiam fac habere. {Ego Mitionē} Quia Demeam iam vidit. {Si est facturus officium} Hoc dicendo, promittit eum esse facturum, nam facile est DON.

vnum

vnomquenque suo officio fungi. } Vt quid agam, quamprimum sciam } Mature, neque cominatur, neque segnem ostendit se fore.

GVID. BOoo animo, loquitur Hegio. o Sostrata fac sis bono aio.i. da operam tu habeas bonum animom, & fac q sup. coosolare.i. consoletis istam filiam tuam. quod.s. coosolari eam potes facere. hoc aūt dicit Hegio posteaquam peruenit ad Sostratam. Ego conueniam.i. alloquor Mitionem si est apud forum, an venale, an causatom incertum est, atque narrabo.i. recitabo, ordine.i. per ordinem, vt.i. quō, res gesta est.i. totum negociū processit. Si ipse Mitio est facturus.i. facere velit, vt.i. q officium suum sit.i. debitum suum constet, appareat, extet. faciat id sup. quod petam sin.i. sed si, sentētia eios Mitioois est aliter de hac re, ita vt nō velit parere petitis. respondeat mihi.i. det mihi responsum vt sciā. quamprimum.i. citissime, mature, qoid agam.i. quid agere debeā si vis etiam, subiunge quām primom verbo agam.

LATO. PATR. MARS. Bone animo } Oeconomia ad futurum cōgressoni senom. BOno animo fac } Animos dolentes si iuuare oon possumus, proximum erit, vt consolatione dolorem quomodocūque mitigemus, operamq; nostram in id, quatenus oostrarunt vitium est, benigne polliceamur. Quomodo autem consolari debeamus, docet Cic. 3. Tusc. Erit igitur in consolationibus prima medicina, docere aut oullum malum esse, aut admodum parū. Altera est, & de communi conditiooe vitæ & propriæ, si quid sit de ipsius qui mœreat dispotandum. Tertia, summam esse stultitiā frustra confici mœrere, cum intelligas nihil posse proficl.

GLAR. BOno animo fac sis Sostrata, & istam quod potes } Hic quidam scenam quintam ordiūtur. At Dou. ait, sex hos versua in quibusdem non esse. Versu secundo, Fac consolere legendum, & d, in Apud elidendum, nisi creticum loco quinto esse velimus. In 4. Si corripitur, non eliditur. In 5. Eiua monosyllabum. Io 6. Mihi monosyllabum totum eliditur.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Probi adolescentis ingenium, moresque hac scena exprimuntur. Syrus Ctesiphonem instituit, quemadmodum respondere debeat patri. Immo scenæ ostendit non raro contingere, vt filij optent parentum absentiam, si quando solutius viuere, ac genio indulgere statuerint.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic formidolosus & verecundus adolescens inducitur qui patrem suum Demeam ruri diutius remansurum exoptat, quo lætius interim genio indulgere possit. Deinde simplex ipse Ctesipho, quid patri respondeat, a callido Syro instituitur, qui paternum quoque erga ipsum, credulum ac facilē animum, eidem Ctesiphoni non sine salibus exploratum reddit.

Tetrametri Iambici, Trochaici quibusdam admixtis. Dimeter vnus.

CTESIPHO, SYRVS.

AIN' patrem hinc abijsse rus? S. iamdudum. C. dic sodes. S. apud
Villam est. nunc cum maxume operis aliquid facere credo. C. vtinam quidem.
Quod cum salute eiu' fiat, ita se defatigarit velim,
Vt triduo hoc perpetuo electo prorsus nequeat surgere.
S. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. C. ita. nam hunc diem
Misere nimis perpetuum, vt cœpi, cupio in lætitia degere:
Et illud rus nulla alia caussa tam male odi, nisi quia
Prope est: quòd si abesse longius,
Prius nox oppressisset illic, quàm huc reuorti posset iterū.
Nunc, vbi me illic non videbit, iam huc recurret, sat scio:
Rogabit me, vbi fuerim: quem ego hodie toto nō vidi die.
Quid dicam? S. nihil ne in mente est? C. nunquā quidquam. S. tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? C. sunt: quid postea?
S. Hisce opera vt data sit. C. quæ non data sit? non potest fieri. S. potest.
C. Interdiu: sed si hic pernocto caussa quid dicam Syre?
S. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.
Quin tu ociosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quàm ouem, reddo.* *quasi
C. quo modo?
S. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum:
Virtutes narro. C. meas? S. tuas, homini illico lacrumæ cadunt,
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. C. quidnam est? S. lupus in fabula:
C. Pater ne est? S. ipsius. C. Syre quid agimus? S. fuge modo intro: ego videro.
C. Si quid rogabit. nusquam tu me: audistin'? S. potin' vt desinas?

DON. AIN' patrem hinc abijsse rus? } Hic ostenditur timidas boni adolescentuli, & verti * se ad peccandum ex delicti conscientia, & reuerentia parentis apparet. Item mos verorum patrum circa filios, Syro Demeam describente. } Ain' patrem hinc abijsse rus? } Cōpendio ostenditur quid sit iam locuturus Syrus. } Nunc eum maxume aliquid operis facere credo } Vide quasi ἰδίωμα verborū Syri esse, de opere loqui. sic enim dicit & Demeæ, sed illud, falso: hoc, serio. } Vtinam quidem } Apud villam sit, subaudiendum & distinguendum ante quā inferatur qood seqoitur. } Quod eum salute eius fiat } Hoc nō est odisse patrem, sed tantum timere ex proprio delicto. seruator.n. in eo & amor filij, & amoris effectus. } Vt triduo hoc perpetuo } Quantum sufficiat amatori. etenim nō opus erat Perpetuo dicere, si Triduū dixisset. } Et istoc si quid potis est rectius } Deest, addi. nam si mortem significaret, noo conoeniret adolescentem ita dicere. videtor enim plos temporis optasse languori. } Nam hunc diem Misere nimis cupio } Moriator.s. & ad hoc aduersus seruum debet dicere, ne iodecorum adolescentis personæ sit hæc ita dixisse, quāuis eiusmodi adolescentes ioducant comici. vt Næuius Tribaselo, Deos quæso vt adimaot & patrem & matrem meos. } Misere nimis cupio. } Nimis abundat, more comicorum, qui hoc dicto assueuerationem inculcabant. } Cupio, vt cœpi, perpetuum in lætitia degere. } Qoi & supra dixit, Ita quæso quando hoc bene successit, hilarem hūc sumamus diem. } Et illud rus nulla alia caussa tam male odi } Mire ostendit omnia ex delictis in prauū verti. adeo vt miseram putet adolescens suburbanam villam, qoa re ceteri delectantur. Illud ergo tanqoam cum detestatione dixit: & Male & nimis vt misere. nam oimium, & malum miserumq; est secundum illam sententiam Ne quid oimis. } Quòd si abesset longius } Amori magis, q rei consulit adolescens. } Iam huc recurret } Mire de sene, recurret dixit, vt eius instātiam demonstraret. } Nihil oe in mente est? } Sic hoc accipiendum est, vt adolescenti libero malitiam putemus, non sapientiam deesse, adeo in hac re magister est seruos. } Tanto oequior } Sic hoc dictum est, vt è contrario diximus, Tanto melior. } Nunquam quidquam } παρέλκον, pro nonquam.i. non. } Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? } Vide magistrum ad neqoitiam, vt simplici adolescenti mētiendi viam demonstret, & honestum tentet afferre argomentum ad mendacium propter clientem, amicom aut hospitem in vrbe cessare visum, quod tamen nec sic intelligit rudis, ac rusticus adolescens. } Cliens, amicus, hospes oemo est vobis? } Mire sic interrogauit, vt qui agrestes inhumanosque reprehendat, & insociabiles alijs, propter asperitatem rustici senis. } Hisce opera vt datā sit } A superiore subauditur, Veniat in mentem.i. cogita dari potuisse, & datam dicito. } Quæ non data sit? } Hic de facto quæstio est. io qua quidem disputant quædam tunc possibilia intelligi, quando facta sunt. com autem non fiunt noo modo non fieri, sed oe possibilia quidem esse dicēda. qui locus περὶ δυνατῶν dicitor. } Potest } Iterū subauditur, Fieri vt data sit, vel vt credatur data } Interdiu } Bene, qoia amatori maxime nocte opos est. } Vah, q vellem etiam noctu } Hoc vtriusque personæ conueoit, sed melius & Syro, & facetius dicitur. & quidam totum Ctesiphoni assignant ab vsque Interdiu. Et quàm vellem, proprie dicimus in his quæ nō videmus fieri. Bene igitur deficiente argumēto, cum aliud noo inueniret, in vota conuersus est. vnde videntur magis hæc verba Ctes. esse. } Calleo } Callide scio. } Cū feruit maxome } Tertia coniugatione dixit, vnde feruere dicitur correpta media syllaba. } Quo modo? } Miratur, quia timet eum qoem iste contemnit. } Laudarier te audit libenter, } Quod à Demea dicitur, in omnes parentes dici puta. nam nemo tam asper est pater, vt non statim mitescat laudato filio. } Virtutes narro. } Non dicit elegantem indolem, sed virtutes. Virtutes autem sont perfecti sapientis vel dmi alicuius. Et bene cum stupore respondet Meas? ostendens quòd nullæ essent.

} Meas?

§Meas? S. Toat§ Cum gestu pronunciare debemus, vt intelligatur irrisio. §Quasi puero, gaudio§ Deest præ: vt sit, Præ gaudio. §Lupus In Fabula§ Silentij indictio est in hoc prouerbio, atque eiusmodi silentio vel io ipso verbo vt ipsa fabula côticescat. Quia lupism vidisse homioes dicimus, q̃ repẽte obmutuerint. quod ferè ijs euenit, quod prior viderit lupus, vt eum cogitatiooe io qua fuerint, etiam voce & verbis careant. Sic Theocritus, ἀφθῆγξῇ, λύκον εἶδες. Et Virg. Voa quoque Mœrio Iam fugit ipsa, lupi Mœrin videre priores. Alij putant ex outricum fabulis oatum, pueros ludi-

tea ficantiũ terrore lupi paulatim * Capua venientis vsque ad limen cubiculi. Nam falsum est quod dicitur ioteruenisse lupũ Neuianæ fabulæ alimoniæ Remi & Romuli, dum in theatro ageretur. §Fuge modo intro§ Noo dicit I, vel abi, vel vade, sed fuge, tanta celeritate opus est. §Si quid rogabit, nusquam tu me§ Magna virtute Terentius rudem, simplicem, timidumq; inducit Ctesiphonẽ ab initio, vt is sit qui mox opprimeretur cum meretrice accumbens, interueotu patris, ob imprudentiam ac rusticitatem suam. §Nusquam tu me.§ Familiaris ἔκλειψις, & apta properanti. quare hæc omnia pressa voce cum celeritate proounciaoda sunt.

S P. AIn' patrem, &c.§ Hic adolescentis reuerentia in patrem ostenditur timentis ne factum suum à patre Demea deprehendatur, & tandẽ in iram pater exeat, atque prorum pat. C. O Syre, Ain'.i. dicis ne patrem.s. Demeam, abijsse.i. discessisse, hinc.i. ex hoc loco rus.i. io agrum, io villam, ad opus. S. Iam dudum.i. multa ante tempore abijt rus, q.d. est longum tempus ex quo abijt. C. Dic sodes.i. si audes, q.d. dic affirmatiue, & pro certo. abierit oec ne. S. Ipse pater est apud villã.i. apud domum agrestem, q.d. iam ruri est & io prædio. autem.i. sed. oũc credo eum maaume facere aliquid operis.i. puto eum oũc maxume aliquid operari. C. Quidem.i. certe. vtinã sit supp. apud villam, ita vult Don. Deinde subiuoge. velim sup. patrem ita defatigari.i. delassari. quod tamen.s. defatigari fiat cum salute eius.i. ita tamẽ, vt non moriatur ea illa defatigatiooe. Alij habẽt defatigarit.i. velim q̃ pater defatigarit se operando, quod tñ fiat eum salute sua ita, vt inde.i. ex langoore illo mors non sit secuta, vt prorsus.i. omnino, nequeat.i. non possit, surgere è.i. ex lecto, hoc triduo perpetuo.i. iotra hoc triduum sequens perpetuum.i. continuum ita vt his tribus diebus sequentibus continuis è cubiculi nequeat eaurgere. S. Ita fiat.i. ita efficiatur vt optas & optantis est hoc dictũ. Et si quid.i. si aliquid, rectius.i. apertius cõmodius tibi, istuc.i. isto triduo puta quatriduum, autem etiã plus temporis, potis est.i. potest, seu potens est addidi sup. dici Don. fiat inquam, vel addatur, vbi potis est capiendum simpliciter pro potest. alioquin pote est foret dicendum, cum præcedat substantiuum oeutrum, nisi ponatur genus pro genere, sitq; synthesis, cuiusmodi est, Triste lupus stabulis. anser fœta. C. Ita.i. eo modo. fiat inquã ad optas. nam cupio nimis misere.i. nimis vehemeoter, aut nimis infeliciter, & io miseriam meam, degere.i. viuere. seu agere transigere, aut traducere, hunc diem in lætitia, vt.i. quemadmodum cœpi.i. incepi, & nulla alia causa.i. propter oullam aliam causam, odi.i. odio prosequor, tam male.i. tam valde, tam vehementer, illud rus.i. illam villam suborbanam, nisi quia illud rus est prope vrbem.s. hic tameo prope est aduerb. sed addito casu est præpositio. quod, pro sed. vel quod rus si abesset.i. remotiũ esset, loogius nox oppressisset.i. quod dici solet, cepisset enim illic.s. ruri q̃ posset reuerti iterum.i. denuo. huc io vrbem ad me quærenduui. Nunc non significat ibi tẽpus, sed ostendit coooersionem ab alio dicto ad aliud, vbi.i. quãdo, ille pater non videbit me illic.i. ruri, iam.i. tũc, recurret.i. celeriter redibit huc, sat.i. satis scio hoc est pro certo scio, & nõ ambigo, quin sit recursurus, rogabit.i. interrogabit me vbi fuerim, quem patrem ego non vidi hodie, toto die.i. in die iotegro, & contra. qui pater hodie noo vidit me. Quid dicam?.i. quid respondebo. S. Ne.i. vtrum, oihil est in mente, hoc est nihil respõsionis resident in mente tua? C. Nunquam.i. non. quidquam est in mente, vel sit parelcoo vt vult Doo. S. Et tanto oequior.i. deterior, quaoto.s. minus habes scientiæ & cautelæ, q̃ tibi possis cauere. Vel tãto es nequior.i. tanto mioori momenti, quaoto mious habes cautionis. Nemo.i. nullus, est vobis (alij oobis) cliens i. cuius causa sit defendenda, & tutandæ partes siot. Nã cliens est qui opera patroni, seu aduocati egeos eũ sequitur, vt sua ab eo causa defendatur. In clientela. P. Vatinius ad Cic. P. Vatinius cliens ad te veoit qui pro se causam dicere vult. Nemo ioqoam est vobis amicus.i. necessitudinis ionctus, cuius amicitiæ venia danda est, & mos gerẽdus nemo vobis hospes.i. amicus exterous. Vnde hospitium dicitur ius amicitiæ, quod est inter amicos externos, qui externa loca peragrantes solent alij alios amice io hospitium recipere. C. Sunt clientes, amici, & hospites. quid postea?.i. quid inde vis deducere si tales adsint nobis. S. Dic patri rogaoti te vbioam fueris, vt.i. q̃ opera data sit à te.i. q̃ tu incubueris & intẽderis (vt ita dicam) tota die hisce.i. talibus amicis, &c. C. Non potest fieri, vt supp. opera veniat in mentem, quæ opera non sit data, vel oon potest fieri vt opera credatur sup. data, quæ non fuerit data. S. Potest fieri inquam vt credatur data, quæ data non fuerit C. Fateor supp. q̃ potest opera credi data, quæ data non fuerit interdiu.i. de die, vt ita dicam. Nam ioter diu & diu pro de die idem significãt. Quidam tamen dicunt ioterdiu significare iter medij diei tẽpus, qui ooo impedit, quio aliud significet vna cum illo, sed si pernocto.i. si permaneo hic tota nocte, neqoe domũ redeam. quid causæ.i. q̃ excusationem dicam. S. Vah, interiectio ridentis.i. deridentis, q̃.i. quantum vellem, q.d. multum. vt etiam mos esset operam dari amicis, etiam noctu.i. tempore nocturno, non solum interdiu, & hoc sermone ridet adolesceotem nõ malitiosum. quin.i. cur non. est ociosus.i. securus, sine cura, nam ocium capit pro securitate. vł ociosus à metu.i. sine timore. ego calleo.i. callide & optime cogoosco sensum illius patris tui, pulchre.i. optime noui mores eius, quod dicunt cõditiooem suam, vel pulchre noui eius animum, seu mentem. quin.i. quando feruet, vel feruit. nam & feruo es, & feruo is dicimus. quando ergo feruet maxime.i. maaume & vehementer excãdescit, & æstuat ita, nec iniuria. Nam ira est ebullio sanguinis circa cor. Reddo.i. efficio illum patrem, tam.i. tantũ, placidum.i. tranquillum, quietum, pacatum, mitem, q̃.i. quantum redderem ouem, vel videmus ouem placidã & mitem C. Quo modo?.i. qua ratione ita mitigas, eum admiratur. S. Pater audit libẽter te laudari facio te Deum apud illum patrem.i. extollo te laudibus ad cœlum vsque ac si laudare, Deum narro virtutes. C. Admiratus, q̃ cum nullæ essent virtutes in se, tamen narrentur à Syr. dixit. Narras virtutes meas, an alterius. S. Narro inquam tuas virtutes. illico.i. statim. vt sum in narratione tuarũ laudum. lacrumæ cadunt homini.i. patri tuo, quasi i. tanquã caderent puero, qui facile prorumpit in lacrymas, & caduot illi non præ tristitia, sed gaudio.i. præ nimia gaudij abuodantia. & hæc diceos sensit venire Demeam, tuncq; prorupit in hãc vocem. Hem, interiectio dolentis de inopinatu aduentu patris. autem.i. sed tibi Ctes. tacẽdum est sup. aut delitescendum, aut aliquid tale. est enim eclypsis vel aposiopesis. C. Quidnam est.i. quid est quod vides, propter quod ita commotus. S. Lupus Est in Fabula.i. tacẽdum est, hoc enim prouerbio silentium inducitur. oam homines, qui repente obmotuerunt lupum vidisse dicimus, propter ea q̃ ferè euenit his homiotbus, quos prius lupus viderit, seu anhelitu suo fœtido concusserit, vt obmutescant & rauciant, seu rauci efficiantur vsque adeo vt clamare nequeant. neque lopum voce sua abigere. Virg. io Buc. Vox quoque Mœrin Ipsa fugit, lupi Mœrin vide priores. C. Ne.i. vtrum pater adueoit sup. S. Ipsus.i. ipse pater adest inquam, seu aduenit. C. Syre quid agimus.i. quid facimus vt huic periculo medeamur. S. Modo.i. tãtummodo fuge iotro.i. in domum, in qua est recõdita puella, ego videro.i. experiar euentum, vel potius ego videro.i. permitte mihi totum negotium, sustinebo aduentum patris & iurgia, & est, quod dici solet vulgo, dimitte mihi facere, vel etiam est id, quod dicũt inepte, reporta seu refert te mihi. Nam vbi dicunt, Refero me tibi iam diximus esse dicendum, tu videris. sic etiam vbi dicunt, Refer te mihi, dicendum est. ego ipse videro. C. Si quid.i. si aliquid rogabit.i. petet, de me.s. & est eclypsis familiaris festinãti. similiter & in eo quod sequitur. si rogabit aliquid, dic sup. q̃ tu ousquã.i. in oullo loco vidisti sup. me, vel aliquid tale. Audistin'.i. audiuisti ne. id, quod tibi dixi. S. Potin', id est vtrum potis es, seu potes efficere supp. vel imparare tibi vt desioas.i. desistas, cesses loqui, & inculcare verba mihi ex paucis facile intelligenti,

ARgumentum§ Solicitus Ctesipho timet aduẽtum patris à Syro cõfirmatur. estq; hæc adhuc periculi eius protasis. §Vtinam quidem§ Faceta optatio amantis, nõ improba, tamen, ne patrem odisse videatur. §Oppressisset§ Odiose pro deprehendisset. §Nunquã quidquam§ Attende tarditatẽ Ctesiphonis, vt qui ruri potius q̃ in vrbe consueuerit. §Cum feruit§ Feruit tertia coniugatione. §Lupus in Fabula.§ Prouerbium de eo, qui mentioni sui ineapectatus interueoit, & est silentij indictio. Lato.

AIn' patrem hinc§ Metuentis patrem, & propterea peccare non audientis timiditas filij hac scena exprimitur. Et quamuis hoc animo obsequiosi filij officium noo est, tñ multu satius est ita animatum esse, q̃ omni verecundia postposita patris præsentiam nihili facere. Plato ioter rationes, quæ possiot liberos ad obsequium impellere, duas præcipue refert, metũ.s. & vtilitatem, quas tameu in tantum abest vt probet, vt quasi indigoat ingenoo adolescente ducat, & amorem liberalem omnibus anteponat, quo.s. summa, & naturali affectione patris iussa imperiaq;, immo & nutus omnes libenter obeant, nõ vtilitatis spe, aut metus gratia. Eaprimit præterea hæc scena parentum affectũ singularem, qui quoties laudes, & encomia liberorũ suorum audiũt, Patr. mara.

præ ma-

præ maximo gaudio lætitiaq; vix à lacrymis temperare sibi possunt. Nihil si quidem in hac vita iucundus, nihil gratius contingere potest parentibus, quàm si liberos propter probitatem, honestatemq; celebrari intelligât. § Cum feruit maxume § Nonius ait feruit, pro feruet. Virgil. Aen. lib. 4. Iam littora feruere flammis. § Lupus in Fabula § Hoc est, is adest, de quo sermo est. & propter quem tacere necesse est.

GLAR. VErsus sunt iambici tetr. acat. Sed admodû miror in omnibus quotquot nos vidimus lib primos duos corrupte legi. Nec quêquam esse qui eos ordinasse curet, immo trochaicos immixtos iambicis clamant, vt lectori tenebras offundans tota hac scena. Igitur primos duos versus ex libro vetusto sic legendos existimamus.

Ain' tu patrem hinc abijsse rus? S. iandudum. C. dic sodes. S. apud
Villam est. Hunc maxume operis aliquid facere credo. C. vtinam quidem.

Pro Hunc, alij Eum, legunt, sed nihil refert. alij etiam Nunc, post Aliquid habent ij, s, in Operis elidunt. Et bene vtroque modo habet carmen. In 3. versu, Eius monosyllabum est, In 4. s, in Prorsus eliditur. In 6. proceleusmaticus est primo loco. Octauus dimeter est, & solus, sed varie legitur Vetustus lib. ita, Tam propè est, q̀ si abesset longius. Atqui sic non erit iambicus, sed initio trochaicus, deinde cauda iambicus. Quòd si Si coniunctio longa esset, ac non elideretur, erat versus trimeter trochaicus catal. quales aliquoties intermiscet. Verû alij initio Tam abiecere, neque tamen carmen sanarunt, fortassis & Quod abijciendum. Nam sic vere dimeter iambicus acatal. fuerit ad hunc modum.

Propè est, si abesset longius.

Lector quod placuerit sequatur certe sensus absque Quod côstabit. In 9 iambus loco primo & verbum Possit legêdum ante verbum Reuerti, & in fine tribrachys est loco iambi, quod admodû rarum est, vel e, eliso iterum legendum. In 10. Me, corripitur sequente vocali non eliditur. In 6. à fine vel Quàm non eliditur, sed corripitur, vel Quasi legendum, vt quidam Prisciani lib. habent. admonuit hoc et à Ioan. In 4. à fine anapæstus est loco tertio, & Meas, & Tuas dissyllaba. In antepenult. proceleusmaticus est loco primo. In penult. legendum, Pater ne est? Deinde si legatur, Ipsus est, s, in Ipsos, eliditur.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Queritur Demea quod fratrem non repererit, Idem à Syro deluditur, locum in quo sit frater bifariam describente.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena primum Demea de fratre non reperto conqueritur. Is deinde rursum à Syro quam versute deluditur. Postremo idem ille Syrus longis ambagibus locum in quo Demeæ germanus existat, abstruse ac bifariam describit. Hic exemplum quoque proponitur, neminem facilius, quam optimum quenque ac facilem ac simplicem falli atque deludi.

Trochaici Tetrametri, admixtis Iambicis quibusdam.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

NAE ego homo sum infelix primum fratrē nusquam inuenio gentium:
Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec, quid agam, scio.
C. Syre. S. quid ais? C. men' quærit? S. verum. C. perij. S. quin tu animo bono es:
D. Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia.
Primus porro obnuncio: ægre solus, si quid fit, fero.
S. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.
*D. Nunc redeo: si forte frater redierit, * viso. C. Syre* (*visam)
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. S. etiā taces?
Ego cauebo. C. nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi.
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est.
S. Age, tamen ego hunc amouebo. D. sed eccum sceleratum Syrum.
S. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini, quæ hæc est miseria? D. quid
Ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? hem, est frater domi?
S. Quid, malum, bone vir mihi narras? equidem perij. D. quid tibi est?
S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam
Vsque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, vide vt discidit labrum.
D. Quam ob rem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modo
Produxe aiebas? S. factum: verum post venit insaniens.
Nil pepercit. non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestaui meis?
D. Laudo Ctesipho: patrissas: abi, virum te iudico.
S. Laudas? næ ille continebat posthac, si sapiet, manus.
D. Fortiter. S. perquam, quia miseram mulierem & me seruolum,
Qui referire non audebam, vicit, hui, perfortiter.
D. Non potuit melius: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput.
Sed est ne frater intus? S. non est. D. vbi illum quæram, cogito.
S. Scio vbi sit, verum hodie nunquā monstrabo. D. hem quid ais? S. ita.
D. Diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S. at nomen nescio
Illius hominis, sed locum noui vbi sit. D. dic ergo locum.
S. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum? D. quid ni nouerim?
S. Præterito hac recta platea sursum: vbi eò veneris,
Cliuos deorsum vorsum est, hac te præcipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
D. Quonam? S. illic, vbi etiam caprificu' magna est: nostin? D. noui. S. hac pergito.
D. Id quidem angiportum non est peruium. S. verum hercle. vah,
Censen' hominem me esse? erraui, in porticum rursum, redi.
Sanè hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini huius ditis ædes? D. scio. S. vbi eas præterieris,
Ad sinistram hac recta platea; vbi ad Dianæ veneris,
Ita ad dextram: prius, quàm ad portam venias, apud ipsum lacum
Est pistrilla, & exaduorsum est fabrica, ibi est. D. quid ibi facit?
S. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit,
Vbi potetis vos. D. sanè bene. sed cesso ad eum pergere?
S. I sane, ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicernium.
Aeschinus odiose cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. ego iam prospiciam mihi.
Nam iam adibo, atque vnumquodque, quod quidem erit bellissimum,
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

Næ ego

DON. NAe ego homo sum infelix§ In hoc actu exemplum est, neminem facilius, quam optimum quenque falli atque deludi, vt Verg. ait, Et næ, valde significat: vt, Næ illi vehementer errant. Cic. in Catil. §Næ ego homo sum infelix§ Vide initium conueniens perpetuo mœrori Demeæ, per totam fabulam, aut disperij dicit, aut defessus sum, aut aliquid tale semper quod quæratur, ita tamen, vt cum augmento sit miseria, quotiescunque processerit. nam plus est quod nunc dicit, Næ ego infelix homo sum, quam disperij §Nusquam ingenio gentium§ Abūdat gentium §A villa mercenarium Vidi,§ Sapientissime Teręt. etsi proxima villa est, necessario senę ad reliquos actus fabulæ noluit ab vrbe discedere, personæ senilis memor. nam & arduū fuerat, dum redit, & cruciabile, ne fatigatio eius in tragœdiam transiret, Recte igitur inuenit mercenario illi in vrbe narrarum, ruri non esse Ctesiphonem. aut vbi persona est adolescentis, & proficiscitur ad villam, & continuo redit. vt in Eun. Phædria. Et á villa: vtrum á pro depositum est, vt sit, de villa? an deest venisse, vt sit, á villa vidi venisse mercenarium? §Ne quid agam scio§ Vtrum fratrem, an filium magis quæram. nam senex querulus tria dicit esse incommoda sibi, quod fratrem non inueniat, quod Ctesipho ruri non sit, quòd vtrum in vrbe maneat, an ad villam abeat, ipse nesciat. §Verum§ Modo verum, nomen non est, sed aduerbium cōfirmantis. i. vere. §Perij§ Hæc Ctesiphonis perturbatio huc tēdit poetæ arte, vt deprehendatur cum amica filius, repēte ingresso sene. §Quin tu animo bono es?§ Nūc quin, qui quinimmo positum est. §Quid hoc, malum, infelicitatis?§ Abundat malum. §Quid hoc, malum, infelicitatis?§ Deest deos testor. §Quid hoc, malum, infelicitatis?§ Hic autem Malum, pro interiectione positum, & est dictum, quasi, ó malum, & est dictū anxij hominis, & perturbati nimis. §Nisi me credo§ Pro, nisi quia iam superest, vt me credam, hic enim sensus est in huiusmodi locutione, Nisi me credo huic esse natū rei. §Nisi me credo huic esse natū rei§ Noua locutio, pro, Nisi quia credo, Et huic rei, potest subtrahi, incolum sensu; vt, Nisi me credo natum esse ferendis miserijs. Ergo, huic rei subdistinguendum, & sic inferendum, ferendis miserijs. Ergo, huic rei, pro ad hanc rē. §Primus sentio mala nostra, primus rescisco omnia§ ἐπαναφορά. §Primus sentio mala§ Ridiculus error Demeæ. Et Primus, ad ordinē: Solus, ad numerum dicitur. §Primus porro obnuncio§ Qui malā rem nunciat, obnunciat, qui bonam annunciat. nam proprie obnunciare dicuntur Augures, qui aliquid mali hominis sæuomque viderint. Ergo, obnuncio malum imminens, quasi omen nuncio. inde enim ἐτυμολογία huiusce verbi est. §Aegre solus, si quid est, fero§ Praue scilicet. §Is solus nescit omnia§ Et bene Solus, vtpote de multis, quos cum sciat Mitio, Syrus, Aeschinus, Ctesipho, populus, hic solus fallitur. §Si forte frater redierit. viso§ Pro, si redijt. §Huc prorsus se irruat§ Neutrum verbum, quasi actiuū, se irruat, posuit. §Vide ne ille huc§ Iam metuitur quod futurū est. Et cum neutrum sit irruat, noue intulit se. Præterea sic dixit irruat, tāquā de eo qui pugnaturus sit. vt in Eun. Quā nunc irruimus. Aut tanquam de sue. vt Horat. Hac luculenta ruit sus. Et Virg. Ipse ruit, dentesque Sabellicus exacuit sus. §Etiam taces?§ Antique pro tace. Sic in Andr. Etiam tu hac respondes? pro responde. §Est ergo correptionis significatio. §Hodie ego istuc cōmittam tibi§ Quod ego iam. i. cōplexum mulieris. Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam§ Id egit stulte adolescens, vt ibi deprehendatur, vbi conclusus est. sed sic ipse egit, vt possit subterfugere nō deprehensus, conspectum patris. §In cellam aliquam cum illa§ Legitur figuratiue, vt dicimus in locum, pro in loco. In cellam concludam, non in cella, ait. Et mire, vt reclusum totumque locū subiret, cellam. s. quod ob ea quæ in ipsa celantur, clausam esse conueniat nam & cella, & cellarium, á reponendis celandisque rebus esculentis & poculentis dicitur. §Age, tamen ego hunc amouebo§ Mire amouebo. dixit: non, deterrebo. nam proprie amouetur saxum de loco, in quo verbo, significat immouere sibi magnum laborem in hoc opere. Et vide αὔξησιν. Supra, Vt pecudem abigam hunc rus, dixit: modo, Vt saxum amouebo, inquit. §Nō hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest§ Nimis moraliter expressa verba sunt serui verberatum se indicantis. quis nō ex verbis, seruum verberatum intelligat? & seruum recens verberatum? & seruum fugam comminantem? Mire autem, non ego, sed quisquam dixit. nec permanere, sed durare, nam hoc verbū, perferendis malis conuenit. Vt Virg. Durate, & vosmet rebus seruate secundis. Hæc autē omnia sic dixit, quasi non videat Demeam. §Quot mihi sint domini§ Et hic apparet non á legitimo domino verberatum esse. §Quæ hæc est miseria?§ Deest, quod patior, & quasi cōploratio quædam est flebilis post querelas. §Quid ille gannit?§ Gannitus est proprie veluti ploratus vapulantium. §Quid, malum§ Et hic malum, pro interiectione abundat. §Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam vsque occidit§ Mire interiecit miserum, & necessario, vsque addidit, vt ostēderet Occidit nimiæ cędis verbum, non occisionis intelligi oportere. §Vsque occidit§ Prope occidit, aut, vsque, pro valde est, occidit, pro vehementer cecidit. Nam occidere, & per occidere, ad cædem referebantur apud veteres. §Vsque occidit§ ὑπερβολή non enim occisus loquitur. §Hem, vide vt discidit labrum§ Non ostendit, sed videtur ostendere seni parum iam videnti, & intro os. §Hem, vide vt discidit labrum§ Asper mediam longam á cædendo accipit, ego mediam breuem á scindendo. §Non tu eum Rus produxe aiebas?§ Mire Terentius eos ipsos, qui falluntur, ex aliqua parte cautos facit, vt eo delectabilius spectatoribus procedant doli nanque gratia est, aut delectatio nō stultissimum falli. §Nō tu eum rus hunc modo produxe aiebas§ Memoriter senex non solum quid dixerit Syrus paulo ante, sed quibus verbis dixerit, refert. nam sic dixerat, Quem egomet produxi. §Verum venit post insaniens§ Supra, Produxi iratum admodum. nunc αὔξησις nō iratum prædicat, sed insanum. §Nihil pepercit§ Vt supra, Nihil reticuit, sic dicimus in his quæ præter expectationem gesta sunt. §Verberare ho. se.§ Miserum sit de ætate id, quod de conditione non poterat. §Quem ego modo puerū tantillum, in manibus gestaui meis?§ Addidit ætati inuidiam & meritum recens. hoc est enim quod dicit, modo. Et tantillum, δεικτικόν est. videtur enim manu fingere, quam paruulum. §Laudo Ctesipho, patrissas§ Facile inductus est senex varietate fraudis & doli. nam Syrus & supra, vt laudans, non vt vituperans Ctesiphonē: & nūc, vt accusans, idem perficit atque persuadet. §Patrissas§ αὔξησις. nam vt supra dixerat, Spero est similis maiorum suorum, hic cōfirmat quod sperare se dixerat. §Et virum te iudico§ Inquit, non, adolescendum. hoc enim ad ætatem & probitatem, nō ad sexum, refertur. §Patrissas§ Attende, quam bene inuentum sit inanem se dicere. nōne videtur ibi stultissimus, cū huiusmodi laude non modo se non laudare velle, quod odiosum est, sed etiam filium apud intelligentes vituperare videatur? si quidem non solum hic stultus, sed etiā ille, quia patrissas, inquit. §Patrissas§ Tam securus est, vt se laudet. Et Abi addidit, q. d. Nō est quod iam demoter, perfectus es. §Laudo Ctesipho§ Hic totus versus mire dolosum ostendit senē. §Næ ille cōtinebit posthac si sapiet, manus§ Comminatio est subtilis. & parcior, velut serui. §Perquam§ Nimis ἐμφατικόν. §Et me seruulum§ Oratorie, non seruum, sed seruulum, cum sit senex §Nō audebam§ Non poteram. §Hui, perfortiter§ Hoc, gestu serui, & nimis leuiori personæ congrue dictum est. §Non potuit melius§ .i. laudo te Ctesipho, & deest, fieri. §Idem quod ego. i. patrissas, verū te iudico. §Sed est ne frater intus?§ Deest, responde; vt sit, responde. §Verum hodie nunquam monstrabo§ Volens senem auidius quærere, quod hic ardor semper paratissimus credentes etiam fallit, et fingit se nolle dicere. Hodie autem aut abundat, vt, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. aut, nunquā hodie, pro, nullo tempore huius diei. quia, nunquam, per se generale est. §Diminuetur tibi quidem iam cerebrum§ Comminationis genus verba ipsa indicant, vt appareat senem baculum sustulisse. §At nomen nescio illius hominis, sed locum noui vbi sit§ Recte, quia si hominem diceret, non erat errandum agnita persona hominis, & vbi habitet cognito. si notus esset, nulla causa quærendi superesset. §Dic ergo locum§ Dic ergo, quasi inuitum coegerit. Ergo, semper addimus, vt hortemur tarde quid facientes. vt Virg. Ergo age, care pater, ceruici imponere nostræ. §Nosti ne porticū apud macellum?§ Conuenit rustico & parcissimo seni macellum in vrbe nescire. & ideo sic interrogatur á seruo. §Hanc deorsum§ Bene, hanc deorsum, quia non est vna. §Hac recta§ Proprie, hac parte, vt manu viam ostendere videatur. §Quid ni norim?§ Correptiue, quid ni? pro quid nisi? Etenim quamuis rusticus, tamen est ciuis Demea. §Vbi eo veneris, cliuos deorsū vorsum est, hac te præcipitato§ Hoc lentius. quidam clarius legunt, vt sit, præcipitato, cito descende. §Ad hanc manum§ * dicitur, in quo non permanet certum dextrum, nec certum sinistrum, & ideo proficit in errorem. vult enim seruus hæc signa esse perplexa. §Est sacellum§ Vt Varro ait, sacra cella est. §Propter§ Probe. vt Virg. tēplum de marmore ponam. Propter aquam. Et Lucret. Propter aqua riuum sub ramis arboris altæ. §Vbi etiā caprificus magna est§ In hoc Homerum imitatus est, qui dicit caprificum prope Troiana mœnia constitutam. §Hac pergito§ Non, ito, sed quia longū est, pergito. §Id quidem angiportū§ .i. angusta & curua via quasi anguiportus, vt angitia, aut angustia. Alij, quod inter portus sit locus angustus, hoc est inter domos. Nam domos, vel portus, vel insulas veteres dixerūt. Et obserua Terentianam consuetudinem, in qua inducit nōnihil sapere eos qui falluntur. §Censen' me hominem esse? erraui§ Calliditas est maxima, deprehensum mendacium non defendere, sed fateri, vt opinionē simplicitatis acquirat. Vides igitur vt ipse sibi succenseat, tanquam imprudens errauerit, non dolosus impulerit interrogantem. Et mire se negat hominem, tanquam homo corde sit,

de sit, non corpore. {Sanè hac multo propius ibis} Quasi errasse profuerit illa via. Et sanè, pro satis, ac valde, quia qui sanus est, idē & validus. {Miror est erratio} Erratio, est pecudum: Error, animi est, & loci in quo erratur. {Cratini huius dicis ædes?} Cōgrue nomen inuenit diuitis Cratinus, ἀπὸ τῆ κράτεσ. i. à potētia. {Ad finē istā hac} Deest, ito, figura ἔκλειψις. {Vbi ad Dianæ veneris} Sic absolute dicebant, non addito tēplo. Salustius, Ad Iouis mādem nostra. Priusquam ad portas venias} Portam dicēdo, ostendit vsque ad muros finemq; ciuitatis erraturū Demeam. Porta autem, ab aratro portando dicta est, q in eo loco coloniæ deductor & conditor, subiunctis vacca & tauro, aratrum, quo vrbē designat, suspendit manu, ne imprimat sulcos, vbi ciuitatis aditus relinquēdi sūt. {Apud ipsum lacum} Credibiliter addidit lacū, nam Varro docet semper lacum portis additum. s. ob vsum iumentorū exeuntium & introeuntium, præterea vt aduersum hostilem ignē portis de proximo subueniretur. {Est pistrilla} Veteres absolute dicebant pistrinum, vt sutrinam, & medicinam, ad tabernā referentes. nam pistrino pistrina non conuenit. Et simulata diminutiua diuersa sunt à genere nominum quæ positiuinis, vt Rana, ranūculus, veterana, vt est in his scutum, scutella, canis canicula. i. {Lectulos in sole ilignei pedibus faciundos dedi} In vrbe coonuiuiū, aut in sole, aut in vmbra, pro conditione temporis instituebatur. Repente igitur interrogatus, q minime opinabatur quæsiturum senem, arripuit statim lectulos. Et quia potuit senex dicere, Mentiris, nam habes lectulos, addidit ex tempore, in sole. Et ne eos quoque habere diceret, addidit, ilignei pedibus faciundos. sed hoc, gestu actoris adiutum est quasi eodem tempore seruus quærat quid dicat, & respondeat. {Vbi potero vos} Incerta persona est, nam Syro vel Demeæ hoc dictum iungi potest. {Bene sanè} Hic εἰρωνεία est, non approbatio. {I sane} Aut abundat sane, aut inferioribus iungitur. {Silicernium} Cœna quæ infertur dijs manibus, q eum silentes cernant. i. vmbræ possideant, vel q qui hæc inferant, cernant, neque degustent. Nam de his quæ libantur inferis quisquis comederit, aut biberit funestatur. Aut erit silicerniū senex, qui iam iamq; silētibus vmbrisq; cernendus sit, & sic est melius, q̄ vt quidam Xenophanta interpretatur. putat is Xenephanta sic nos Silicernium intelligere, hoc est Silicem cernentem senem, dū incuruus est, vel stratæ saxo viæ, vel sarcophagi iamiam appropinquantis sibi. {Odiose Aeschinus cessat, prandiū corrumpitur} ἀσύνδετον, deest sit. {Prandium corrumpitur} Vt coquus dicit, qui sciat conditionem quandam magis feruentem placere. {Ego iam prospiciam mihi} Iam, interdum significat festinationem, vt nunc. Interdum ad describendum ponitur, & increpandā moram, vt, Iam melior, iam diua precor. Et, Vos quoque pergameæ iam fas est parcere genti, Dijq; deæq; omnes. Et prospiciam mihi dixit, tanquam hoc sentiat, Illi sua agūt negotia, & ego illorum exemplo consolam mihi. Et bene prospiciam, quasi nō pransurus, nisi prouidero mihi. {Ctesipho autem in amore est totus} Non potuit plus dici de incondita ac nimia voluptate. {Bellissimum} Propriè bellissimum dicit. vnde & huiusmodi ad irritandū gulam cibi, bellaria dicuntur. {Carpam} Modo eligam. Alias lædam significat: vt, Carpit enim vires paulatim, vritq; vidēdo Fœmina. Alias fruar, vt, Carpamus dum mane nouum, dum flumina crescunt. Et Persius, Indulge Genio, carpamus dulcia. i. fruamur rebus dulcibus. {Paulatim prod. diē} Bono verbo vsus est ad metaphoram, tanquam vel morientis diei. Vt est, Nec te tua funera mater. Produxi pressiua oculos.

Gvid. NAe ego, &c.} Hic exemplum continetur neminem facilius quam optimum quēquam falli atque deludi. Etenim iterum deluditur Demea à Syr. D. Ne. i. certe, vel valde. ego sum homo infelix. primum. i. in primis. nusquam. gēnium, abundat geutium, vt superius dictum est. sonoriorem tamē reddit orationem. i. in nullo loco inuenio fratrem Mitionē, prætereа. i. insuper. dum. i. quando, vel quandiu quæro illū fratrem. vidi mercenarium. i. operarium aliquem mercede conductum, seu pro præmio aliquid facientem. Mercenarius enim dicitur homo mercede conductus ad aliquid agendum, vidi ergo mercenarium à villa. i. de villa, hoc est qui est de suburbanis vbi villa mea est, vel vidi mercenarium redeuntem sup. à villa. vel venisse à villa. i. à domo agresti vbi forsitā pro mercede operabatur. ita mercenarius negat filium. s. Ctesiphonē esse ruri. nec scio quid agam. i. agere debeā. s. verum fratrem, an filiū magis quæram. C. ò Syre, vocatus est. S. Quid ais. i. quid dicis? aliq quid est. C. Men'. i. me ne. i. verum. quærit. i. petit vel inuestigat me? S. Verum. i. sed, vel certe ipse quærit te. C. Perij. i. perditus sum. S. Quin. i. cur tu nō es animo bono. i. cur non habes animum bonum. i. cur non es ociosus à metu, & cura, seu solicitudine, q. d. de quo te solicitas? D. Demea solius loquitur, nec dum animaduertit Syrum. Nequeo satis discernere. i. dijudicare quid hunc infelicitatis sit. i. quæ sit hæc infelicitas. Malum. hæc vox pro interiectione ponitur doletis & exclamātis præ dolore & animi nimia perturbatione, atque anxietate, q. d. postquā dixit nequeo satis discernere cuiusmodi sit hæc infelicitas, deinde exclamat. ò malum. i. infortuniū grande & molestum mihi. vel potest etiam sic dici, vt prius sæpe est dictū, quid malum. i. quod dici solet, quid malæ gratiæ, vel quæ mala gratia? ita vt sit exclamatio, & indignationis ostensio. Deinde subdatur, nequeo discernere hanc infelicitatē, vnde videlicet procedat, nisi quia sop. credo me esse natum huic rei. i. ad hanc rem. s. ferūdis. i. patiendis, tolerandis miserijs. i. ad tolerandas & patiēdas miserias & calamitates. Ego primus ante alios sentio. i. percipio, nostra mala. i. infortunia, ego primus rescisco animo. i. cognosco prius animo, quæ facta sunt, porrò. i. deinde, ego primus obnuncio. i. malū imminens nuncio. & quasi malum omen nuncio, qui enim mala nunciat, obnunciat, qui vero bona annunciat. Nam propriè, dīr obnunciare augures, qui aliquid mali ominis, læuumq; viderint, ego solus fero. i. patior, ægre. i. moleste, indigno animo, si quid. i. si aliquid sit. S. Videbat eum Syrus & audiebat. sed ab eo non videbatur, rideo. i. derideo hunc, vel rideo p p hunc. D. Primū. i. in primis ait se scire omnia, vel ait se primum scire omnia, is Demea solus nescit omnia, quæ fiunt, nam Mitio scit quomodo res se habeat, similiter Syrus, similiter Ctesiph. & Aesch. D. Nunc redeo in domum fratris. Viso. i. eo ad videndum, si forte frater Mitio redierit. C. O Syre obsecro. i. per sacra rogo, vide. i. prouide, ne. i. q ille pater prorsus. i. omnino, non irruat. i. impetuose inferat se. huc. i. in hanc domū, in qua ego sum, & vsus est verbo neutro tanquam verbo actiuo, dicendo irruat se. S. Etiam. i. adhuc, nunc taces pro tace ego cauebo. i. prouidebo, ne id fiat. C. Hercle nunquam. i. non committam. i. non iniungam tibi hodie illud quod tibi iniūxit. s. vt caueres ne pater irrueret se huc, & hoc dicit propterea q Syrus indignabatur toties sibi inculcari, quod recte nouerat. Don. tamen dicit nunquam hodie. i. nullo tempore huius diei committam. i. credam, tradam tibi istud quod ago. s. complexum mulieris, verum mihi superior sententia magis placet, nam concludam me cum illa. i. vna cum illa claudam in aliquam cellam. i. in aliquem cameram secretiorem, vbi celari possum, vnde cella & cellarium à reponendis, celandisq; rebus dicitur, esculentis præsertim & poculentis, ait Donat. id. s. me concludere in aliqua cella cum illa, est tutissimum. i. sine periculo deprehensionis, seu oppressionis. S. Age. i. fac quod dicis, conclude te cum illa, tamen quāuis te bene abscondas, & non sit maxime opus depulsione eius, tū ego amouebo. i. cum labore & difficultate abducā hūc patrem, & bene dixit amouebo nō deterrebo, nam proprie amouetur saxum de loco aliquo, & quidem non sine labore. D. Sed eccum. i. ecce hic prope Syrum, sceleratum. i. flagitiosum, scelere contaminatum. S. Fingit esse recens. i. recenter verberatum à Ctesiphone inquiens plurando simulate hercle, iurantis, est si sic fie. i. si tāta sæuicia exerceatur in seruos, quidem. i. certe, quisquā. i. aliquis, nō potest durare. i. diu permanere & perseuerare hic, quin iam non est fugiturus, bene, inquit, durare, nam id verbum cōuenit perferendis malis. Virg. Durare & vosmet rebus seruate secūdis. Equidem volo scire quot sunt mihi domini. i. quot habeo dominos, quæ est hæc miseria, q̄ patior, scilicet. D. Quid gannit ille. i. quid deplorat ille, quid conqueritur: gannire est proprie vulpium & transfertur ad ploratus vapulantium quid vult ille? ò bone vir per ironiam, quid ais? est ne frater meus domi. S. Quid malū. i. quid malæ gratiæ, vt dici vulgo solet vbi malum pro interiectione ponitur, vt prius dictum est. i. quod didici solet, cur in mala gratia, narras. i. dicis mihi bone vir, equidem perij. i. sum perditus præ nimijs ictibus. D. Quid est tibi. i. quid habes? S. rogitas. i. interrogas, quid sit mihi. C. Vsque occidit. i. prope interficit me miserum, & istam Psaltriam. i. istam puellam tibicinam, cātatricem pugnis. i. ictibus pugnis factis, vel Ctesiph. vsque. i. valde, seu vehementer occidit. i. cecidit, verberauit, nam occidere & præoccidere, ad cædem referebātur apud veteres. D. Hem, hic est interiectio admirantis, vel timētis, quid narras. i. quid dicis? S. Hem, hic est dolentis, vide vt. i. qualiter. C. Discidit. i. disrupit, conquassauit, fregit labrum meum: ostendebat autem seni, qui iam calligabat oculis. D. Quāobrem. i. quare ita discidit labrum tibi? S. Ait hanc Psaltriam esse emptam me impulsore. i. me suadente. D. Non. i. nonne q d. ita aiebas. i. dicebas, eum prodijsse. i. abijsse, exijsse hinc. i. ab vrbe rus, in accusatiuo, aduerbialiter. i. in agrum ad operandum, modo. i. paulo ante. S. Factum est. i. prodijt rus vt dixeram, verum. i. sed, post. i. postea, venit in vrbem insaniens. i. nō solum iratus vehementer vt prius, sed mentis impos & demēs, & non sanæ mētis, nihil. i. in nullo, vel nō, vel nullatenus, pepercit. i. temperauit ab ictibus, nō puduit se verberare hominē. s. me senem annosum. i. nō erubuit cædere me seruū tam annosum, quem. s. C. ego gestaui. i. portaui, modo. i. paulo ante, puerū tantullū. i. cū esset

puer

puer tantillus, quātillum tu scis eum fuisse, cum à me gestaretur. & dicendo Tantillum, ostendit ei digito vel manu mensuram, & & quantitatem eius, qua erat cum à se gestaretur. D. O Ctes. laudo te.s.& hoc dicit ad absentem, patrizas.i.patrem.s.me imitaris & sequeris, hoc est redoles mores paternos, quos effingis ad viuum, abi.i.discede quo vis, iudico te virum.i.scientem moderari tibi, ita vt possis tuorum esse moderator cōsiliorum. & ita eiusmodi es, qui quo velis valeas abire. S. Ne.i.verum laudas eum q me cæciderit. Ille Ctesipho cōtinebit manus.i.temperabit manus à verberibus mihi infligēdis, posthac.i.post hoc tempus, si sapiet.i.si vt sapiés, comminatur seruus vel fugam, vel repercussionem. D. Egit sup. vel fecit fortiter.i.strenue te cædendo & Psaltriam. S. Perquam nimis.i.valde multum fortiter egit.s.per ironiam, h.d. qui.s. Ctesipho, vicit.i.superauit, mulierem Psalteriā miseram, quæ imbellis est, & calamitosa, & vicit me seruulum senem qui non audebam.i.qui non eram ausus, nec poterā præ senio referire.i.retundere ictus, & repercutere percutientem, hui, interiectio deridentis, perfortiter se gessit.s.per ironiam. D. Ipse non potuit melius facere sup.q̄ fecit, vel non potuit melius fieri sup.q̄ factum est, ipse filius sensit idem quod ego sensi.i.eandem habuit sentētiam q̄ ego habui, videlicet te esse caput.i.te principalē huic rei.i.huic coemptioni Psaltriæ, sed ita i.verū frater eius Mitio est intus. S. Non est intus ipse Mitio. D. Cogito vbi quæram illum. S. Scio vbi sit, verum.i.sed nunquam hodie.i.nullo huius diei tempore monstrabo vbinam sit. D. Nem, indignantis quid ais? S. Ita dico vt audisti me hodie non monstraturum vbi sit frater, & hoc facit, vt magis accendatur Demea ad inuestigādum vbi sit, & deinde requirat latius. D. Sustulisse baculum Demea his verbis ostenditur, quidem.i.certe.cerebrum iam diminuetur tibi, q.d. tanto ictu percutiam caput tuum hoc baculo, vt cerebrū frangetur, & ita diminuetur. S. At.i.sed, nescio nomen illius hominis apud quem est, sed noui.i.scio locū vbi i.in quo sit. D. Ergo dic locum, ergo adsimus vt hortemur, tai de facientes. S. Nostin'.i.scisne porticum.i.domus partem, quæ vestit, seu operit fores, columnisq; sustentatur, quasi portæ cultus, vt quidam volūt, nostin' ergo porticum apud macellum.i.apud locum in quo venduntur obsonia, sic dictum à Macello quodam ciue, cuius domus funditus deleta fuit, ac solo æquata, in cuius area cœpta sunt obsonia vendi, nostin' inquam porticum apud marcellum deorsum.i. versus inferiorem partem, seu in ipsa inferiori parte, hac.i.per hāc partem, ostendebat aūt illi Syrus hæc omnia digito, D. Quidni.i.cur non, vel quid noui supp. nisi nouerim illam porticum. S. Præterito.i.transi vel transeas sursum.i.versus superiorē partem, seu ad ipsam partem superiorem, hac platea.i.hac planicie q̄ tibi ostendo recta.i.recto itinere, seu recta via, sed non debet apponi via, sic enim dicere solemus, recta iui domum tuā.i.non declinando, neque ad hos, neque ad illos, vbi.i. postquam, veneris.i.accesseris, eo.i.ad eum locum est cliuus.i.paruus collis & facilis, est deorsum versum.i.versus partem inferiorem, præcipitato te.i.cito descende hac.i.per hunc locum, postea.i.deinde, sacellum.i.paruum templū, quasi sacra cella, est ad hanc manum, q̄ ei ostendebat angiportum.i.angustus vinculus, ab angēdo ductus est p.p.i.propè. Virgil. Templum de marmore ponam. Propter aquam.i.propè aquam. D. Quodnam.i.quod angiportum dicis esse prope? S. Dico esse angiportum illic, vbi etiam est magna caprificus.i.illud genus ficus siluestris, nunquam maturos fructus habentis, sed sua omnia loca, in quibus nascitur penetrantis. Nostin'.i.scis vbinam dicam. D. Noui locum illum.s. S. Pergito hac.i.per eum locum. nō ito dixit, sed pergito, quia longum est iter. D. Quidē.i. certe, id angiportum.i.angusta, & curua via, non est peruium.i.facile vt illac trāseatur, vel quia non patet exitus, cum ingressus fuerit intro. Angiportus vel Angiportū (vtrunque enim dicitur) est (vt vult Donat.) angusta & curua via, quasi angustus portus vel angustia. Alij dicunt q inter portus sit locus angustus, hoc est inter dumos, quas portus vel insula veteres dixerunt. S. Hercle verum est sup.s angiportum nō esse peruium Vah, interiectio ridentis seipsum q errauerit. Cēsen'.i.putas ne me esse hominem, qui si errauerim per imprudentiā, q.d. ego sum bene bestia, erraui.i.ego nō bene te docui viam, fateor, rursum redi in porticū illā, quam iam tibi dixi, sanè.i.certe, vel sane pro satis, aut valde, nam qui sanus est idem & validus, ibi multo propius.i.multo propinquius, & breuius, hac.i.per hanc viam. seu per hunc locum, & erratio.i.deuiatio, est minor. Erratio est pecudū error est animi & loci, in quo erratur, scin'.i.scis ne, ædes.i.in domum huius ditis.i.diuitis Cratini, sic nominati à Crato.i.à potētia. D. Scio vbinam sint aius ædes. S. Vbi.i.postquā, præterieris.i.transieris eas ædes, ito ad sinistram manum, vel partem recta.i.recto gressu, hac platea.i.per hanc planiciem vbi.i.qn̄, vel postquam veneris ad templum sup. Dianæ, ito ad dexteram, priusquam.i.antequam venias ad portam vrbis.s. Porta dicta ab aratro portando, vt satis est notum. Pistrilla.i.paruum pistrinum, hoc est taberna, siue officina in qua pinsitur.i.teritur, seu contunditur frumentum trusatili mola, quæ vel ab equis vel à viris circumagitur, pistrilla aūr à pistrino diminutiuum non seruat genus, vt cerebra bræ, & terebellum li, pistrilla ergo est apud lacum.i.apud aquatorium equorū, nam Varro docet semper lacum portis additū ob vsum iumentorum introeuntium, & exeuntiū, atque vt aduersum hostilem ignē portis de proximo subueniretur, & fabrica.i.locus & officina in quo fabricatur.i.fit opus, seu aliquod artificium exerceretur, est ex aduerso.i.ex opposito. Mitio frater tuus est ibi.i.in eo loco. D. Quid facit ibi? S. Dedit.i.tradidit, cōmisit lectulos faciundos ilignis pedibus.i.habentes pedes ex ilice arbore specie quercus, vbi.i.in quibus lectulis vos, tu, & ipse poteris.i.cōpoteris, simul bibatis in Sole.i.in aprico, in locos Soli exposito, & Sole calefacto. In vrbe enim conuiuiū, aut in Sole, aut in vmbra pro cōditiona temporis instruebatur. D. Sanè recte.i.valde recte facit, est aūt ironia nō approbatio, sed cesso.i.nimis tardo, nimis cunctor, moror pergere.i.me conferre ad eum, & bene pergere, quia iam incepit iter ad eum quærendū fratrem. S. I) vade. Deinde Syr. videns eū euntem, inquit, ridēdo apud se, ò silicerniū.i.ò tu senex, qui iam silentibus, vmbrisq; cernendus sis, nam cœna infertur Dijs manibus, q eam silentes cernant.i.vmbræ possideant, vel q qui hæc inferant, cernant, neque degustent. Nam de his, quæ libantur inferis, quisquis comederit, funestatur, neque probat Don. illam interpretationem in qua habetur silicerniom, di senem silicem cernētem, dum senex vel iocaturus est, vel stratæ saxo vix intentus, ac sarcophagos iamiam appropinquāti sibi. ò silicerniū ergo ego te exercebo.i.te agitabo, te vexabo hodie, vt.i.sicut, dignus es, q exercearis. Aeschinus & Ctesipho sua agunt negotia, ego cōsulam mihi illorū exēplo. Aesch. cessat.i.est inquiete, sine labore, est cessator, & laboris vacuus, ociose.i.secure sine solicitudine, quia qui solicitus est, cessator ac ociosus esse nō solet, prandium corrumpitur.i. quod dici vulgo solet, prandium deuastatur, vbi corrumpitur deberet dici, aūt.i.sed. Ctesipho est totus in amore.i.omni cogitatione intentus amori. Ego iam nunc propè prospiciam.i.prouidebo, cōsulam mihi. Iam particula interdū significat festinationem vt nunc, interdum ponitur ad describendum & increpandam morā, vt Melior iam diua precor. Nam.i.quia, iam.i.nūc, adibo.i.ibo ad locum cōuiuij, atque carpā, modo eligam, alias euellā, alias lædā, alias fruar, & alias pro locis vario modo, carpā ergo.i.eligā vnumquodque ea obsonijs. capiendo quod mihi bonū fore videbitur. quod.s.carpere vnūquodque erit bellissimū i.admodum bonum. Nam bellus, la, lum, est diminutiuū à bonus, na, num bellus ergo dicitur satis bonus, & hoc proprie bellissimū dixit nam hmōi ad irritandam gulam cibi bellaria dār & ego sorbillans.i.parum absorbens, seu hauriens cyatos.i.Cyphos producā tanquam ille, qui iamiam est moriturus, cui producitur tēpus vitæ producā.i.deducam protraham. paulatim.i.sensim hunc diem.i.præsentē diem. Sorbillo sorbillas est diminutiuū à sorbeo, quasi si parum sorbeo.

ARgumentum} Syrus vt regat latentem apud amicā Ctesiphonem faceto cōmento ablegat Demeam. {Na ego} Querela senis ob tedium rerum aduersarum. {Obnuncio} In malam partem, tractum ab auguribus, qui cū tristia omina ouunciant proprie obnunciare dicuntur. {Se iecuat} Pro conijciat, neutrum vt transitiuum, & prorsus.i.penitus, odiose. {Non hercle hie} Statim Syrus habet commētum quo eluda senem, fingit enim se palsatum à Ctesiphone. {Gannit} Odiose in Syrum, nam est proprium vulpium, hic pro ploratu posuit. {Vt discidit labrum} Hoc velut ostenso ore & cum gestu pronunciandum. {Nō puduisse} Amplificatio ab ætate & meritis. {Næ ille} Comminatio. {Te esse caput} Prouerbiale, pro auctore. {Præcipitato} Odiose. & attente quomodo data opera in errorem inducere studeat. {Caprificus magna} Siluestris ficus, cuius fructus nunquam maturescit. {Vah} Agnoscentis errorem. {In porticum redi} Discendo.s. viam non eundo. {Ad Dianæ} Subaudi templum, absolute. {Lectulos in sole} Ad poteris referendum est, non ad faciundos. Vt sit ordo, vbi vos poteris in sole, nam aut in vmbra, aut in sola conuiuium apparatur. LATO.

NAe ego homo} Versuti & præter modū callidi serui ingenia cōsiliaq; exponit hęc scena, quibus semper cuidi est heros, & virtute pręditos hoies impudenter circūuenire. Sic.n. natura vsu venit, vt quo sint ingenia viliora abiectioraque, hoc magis in oēm improbitatem, & impudētiā procliuia. Præsertim seruorū quibus nihil pōt esse neque vilius, neque peruersius. Horum ingenia Plautus sabetrima ea pressit in Pseud. Plagigera hominū genera, quorū haud quicquā in mentem venit, quod recte faciant. At cū est occasio data, tene, clepe, rape, hoc est eorum op', vt maueles lupos apud oues relinquere, q̄ hos domi custodes. PATR. MARS.

Plato 6. de Leg. Nihil dicitur in animo seruicta integrum inesse, nec quidquam seruorum generi esse credendum. Quod & sapientissimus poetarum testatur nobis cũ de Ioue sic loquitur. Dimidiũ mentis Iupiter illis aufert. {Qui seruituti forti subiecti sunt} Apud Xenophontem Cyrus iubetur ne vnquam fidem seruis habeat, q̃ innata sit illis mentiendi libido. {Rescisco} Gellius in hac compositione negat resignificare idem quod in relegere rescribere. Nam, inquit, qui factũ aliquod occultius, aut inopinatum, insperatumq; cognoscit, is proprie dicitur rescisscere. {Gannit} Gannire proprie canum est. {Nostin' porticum} Porticus quondam erigebantur ad inambulationes & vmbram, sub quibus vehebantur nobiles, quales Romæ permultæ ad ciuium delicias & deambulationes. {Clinos deorsum vorsum,} Hoc est inæquali, & difficilis propter decliuitatem, & ascensum. {Vbi ad Dianæ veni} Locutio figurata per licentiam casus, vel per defectum: Subintelligitur enim tẽplum. Quod imitatur Cic. in duobus locis, pro Cluēt. Sicut in statuis inauratis, quas posuit ad lucernæ, Et Phil. 2. Qđ in tabulis quæ sunt ad Opis patebat {Et pistrilla} Pistrilla est diminutiuum à pistrina. {Fabrica} Fabrica officinam fabrorum significat. {Ego te exercebo} Exercere Nonius docet hic pro fatigare sumi. {Silicernium} Silicernium senex dicitur, qui iam incuruus incedens silices platearum cernit.

GLAR. OMnes huius scenæ versus sunt trochaici tetr. catal. Nulli iambici, si quidem recte legãtur. Primus fefellit quosdam in attentos, in quo verbum substantiuum adiectum videtur ab aliquo qui sensum plenum facere volebat. Sed val intelligitur, vel suspenditur sententia vsque ad verbum Inuenio. Versus autem ita legendus est.

Næ ego homo infelix, primum fratrem nusquam inuenio gentium. Vt primo loco sit anapæstus. Næ ego homo in. In 4. versu vel Ais monosyll. est, vel d. in Quid eliditur, vel proceleusmaticus est loco primo. In 5. d. item initio in Quid eliditur, & s. in Satis. In 7. Spondeus loco primo est, secundo trochæus, tertio dactylus. In 9. Ait monosyll. est. In 14. tribrachys est initio versus, deinde anapęstus, & Hunc legendum, non Nunc. In 16. trochęus est loco secundo. In 17. d. eliditur in Quid, vt primo loco sit trochęus, posset tamen & amphibrachys esse loco primo. In 20. creticus est loco quinto In 21. & Ait, & Eum monosyl. In 22. Aiebas videtur dissyllabum, nec hoc admodũ mirũ, cum Ais & Ait toties monosyllaba inueniantur apud hunc Poetã. Hæc carmina in Aldino libro passima corrupta erant. In 25. i. corripitur in Abi. In 29. post duos dactylus anapæstus est, & rei monosyll. est. In 30. d. eliditur in Sed, & Illum primam corripit, nisi vel bacchium loco quinto constituamus, vel Eum legendum putemus pro Illum quod placet. Tricesimus primus atque secundus in vulgatis libris male habẽt, quia adest verbum cõmuniter diuisum, quem morẽ, quia Terentius raro habet, omnino non agnoscimus, cũ interea in Horatio atque alijs poeta id neque miramur, neque reijcimus, vt in Vxorius amnis. Itaque ego hosce duos versus ita legẽdos censeo,

S. Scio vbi sit, verum hodie nunquam monstrabo. D. hem quid ais? S. ita. D. di-

Minuetur tibi quidem iam cerebrum. S. At nomen nescio vt verbum diminuetur primam syllabam, vna cum aduerbio Ità ad superius porrigat carmen, & vt sequens versus initio habeat anapęstum, sed loco secundo ac tertio trochæũ. In 34. Deorsum dissyllabũ est, vel bacchius loco quinto. In 35. trochęus est loco primo: Item quinto, sexto aũt anapæstus, & i. in Vbi non eliditur. Quidam libri tñ habent Sursum ante Platea. In 36. rursus Deorsum dissyllabũ est, val baccbius loco secũdo. Trigesimusseptimus ex meris trochęis est præter sextum locũ, vbi spondeus est. In 38. vel creticus, vel pęan primus est loco primo, & tollendum est aduerbium Illic, absque quo sensus optimę constat. Etiam aũt vel trissyl. vel dissyllabum, Doct. satis habuit dicere, Videntur cretici, Ioan. transilit vt solet. Ego carmen ita legendum censeo,

D. Quonam? S. vbi etiam caprificus magna est. nostin?
D. noui. S. Hac pergito.

In 42. Huius dissyllabũ est. Et in 44. Prius, vel bacchius loco tertio. In 46. vel Iligneis trissyllabũ est, vel creticus est loco quarto.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Rogat Mitionem Hegio, vt Sostratam adeat narraturus illi suspicionem alienari à Pamphila Aeschini ortam esse propter ereptam Ctesiphoni Psaltriam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Mitio suspicionem diluit, quem Hegio ad virginis matrem hortatur accedere, atque hæc eadem quæ sibi dixit referre, vt illius dolores aliquantulum releuentur. Demum, egregia ab eodem sententia præmissa persuadet omnino Mitioni, sese debere illis coram de suspicione purgare.

Iambici Tetrametri, & Trochaici quidam.

MITIO, HEGIO.

EGo in hac re nihil reperio, quam ob rem
laudet tantopere Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum
numero, qui ita putant
Sibi fieri iniuriam si quam fecere ipsi. vltro expostulant,
Et vltro accusant. id quia non est à me factũ, agi gratias?
H. Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in animum
induxi meum.
Sed quæso, vt vna mecum ad matrem virginis eas Mitio,
Atque istæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri,
Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psal-
triam:
M. Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, eamus.
H. bene facis:
Nam & illi animũ iam releuabis, quæ dolore, ac miseria
Tabescit, & tu officio fueris functus. sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. immo ego ibo.
H. bene facis:
Omnes, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio
quo modo
Suspectiosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis.
*Propter suam impotentiam, se semper credunt *neglegi.* *claudicare
Quapropter te ipsum purgare ipsis corã, placabilius est.
M. Et recte, & verum dicis. H. sequere me ergo hac
intro. M. maxume.

DON. EGo in hac re nihil reperio} Hæc scena est plena sententiarum seniliũ ad officia demonstranda. Et tantopere, vim aduerbialem in se continet. nam significat nimis. {Quod peccatum à nobis ortum est, corrigo} Si diceret, peccatum est à nobis, participium fuisset. nunc quia Ortum addidit, nomen est. Nunquam enim eadem pars orationis iungi, nisi per ἀσύνδετον, potest. {Si quam facere, ipsi expostulant} Hic distingue, & separatim infer, ipsi expostulant. {Si q̃ facere, ipsi expostulant} Sensus est manifestus, sed obscura sunt verba, & eorum collocatio & distinctio. nam incertum, vtrum, si expostulant, intelligẽdum sit, an, si quam, pro vna parte orationis accipi oporteat. {Vltro accusant} Vltro, nunc praue & peruerse. {Id quia à me non est factũ} Hæc interrogatio, quasi subtristi vultu est proferenda. {Ah, minime} Nõ, minime ego, sed, minime te credo esse illorum in numero. {Quæso, vt vna mecum} Seruauit τὸ πρέπον, adijciendo Vna mecum eas, quippe ad incognitam matrem familias. {Tute dicas mulieri} In nomine ostendit cur hæc ipse dicat. mulieri enim, inquit, minus pauidæ ac diffidenti. {Suspicionem hanc pp fratrem eius esse} Nimis breuiter ac succincte, & vt oportuit inter scientes. {Et illam Psaltriam} Propter fratrem eius esse, subaudiendũ est. {Si ita æquum censes} A iusto & vtili est tota sententia. Et sanè hi versus desunt, quos multa exemplaria non habent. Nam & illi animum iam releuabis. Et deinceps Illi maluit dicere, q̃ nurui, adhuc diuitem reueritus. {Dolore ac miseria} Dolore parturiẽtis: Miseria, iniuria ab Aeschino accepta. {Sed si aliter putas} Artificiosa, remittendo quod petebat, extorsit magis. {Immo ego ibo} Hoc aduerbio quod ait, immo ostẽdit se prompte agere, & instanter quod promisit. {Minus secundæ} Dicere sic maluit, ne Miseræ diceret. {Nescio quo modo,} Hoc est vehementia, nulla palam ratione. {Accipiunt magis} Mire additum magis, cum possit sensus & sine hoc esse integer {Propter suam impotentiam} Infirmitatem. Et rursus noluit humilitatem, aut miseriam dicere. {Neglegi} Legitur & claudicare. {Quapropter teipsum purgare} Vtrum te ipsum vna pars orationis sit? an diuise accipiẽdum? vt sit, Te Mitionem, ipsum Aeschinum purgare. {Coram placabilius} Corã .i. præsentem, & præsentibus. & Coram indiget adiectione, Palam non indiget. Et preterea coram, ad ceteras personas refertur; Palam, generaliter dicitur. {Et recte & verum dicis} Recte, ad verba retulit: Verum, ad rem atque sentẽtiam. Potest enim recte & falsum dici, dummodo nullo vitio verborum nominumq; dicatur: quanquam & ipsum & fallere in tempore quidam de officijs scribentes rectum putent.

GVID. EGo in hoc,&c.} Hæc scena est plena sentētiarum senilium ad officia demonstranda. M. O Hegio ego nihil reperio in hac re i.in hoc negocio, in hac materia de cōiugio Aesch. & Pamph. quod fieri debere & dico & volo. quāobrem i.propter quod, lauder i.laudibus afficiar à te, tantopere i.tam vehemēter. nimis facio officium meum.i.id quod teneor facere. Corrigo.i. emendo peccatū, quod est ortum.i.profectum à nobis.i.ab Aesch. cuius peccatum etiā in meum dedecus redūdat, nisi credidisti me esse in numero illorum hominum, qui putant iniuriam sibi fieri ita.i.hoc pacto videlicet, vltro,i.sua imaginatione, sua sponte, nemine lacessente, vt multi sunt, qui se viderint aliquos sibi mutua consilia impartiētes, putant eos de se sermones facere improbos, sed si quam.i.si aliquam iniuriam: fecere.i.fecerunt alicui.ipsi expostulant.i.cōqueruntur, & vltro.i.peruerse, seu praue accusant.i. obiurgant, eos quibus iniuriam fecerūt agis gratias mihi, quia id non est factum à me videlicet, quia non expostulaui, nec te accusaui. H. Ah, interiectio dolentis, minime.i.non eam ob rem te laudo, aut tibi ago gratias. nūquam induxi te in animum meum, aliter.i.alio modo, atque.i.q̄ es. Sed quæso ò Mitio vt eas.i.venias vna mecum ad matrē virginis, atque tute.i.tumet. dicas mulieri Sostratæ matri filiæ istæc.i.ista hæc eadem verba, quæ dixisti mihi, hæc sunt verba.s.hāc suspicionem. quæ habetur q̄ Aesch. amet Psaltriam. q̄ abduxit à lenone, & illam Psaltriā esse p̄p fratrem eius Aesch. s.propter Ctesiph. M. Si censes.i.iudicas, æquum.i. iustum esse ita facere, aut si opus est facto.i.facere ita.i vt dicis, eamus ad mulierem. H. Benefacis ire volens ad eam. nam & iam releuabis.i.recreabis. refocillabis. vt ita dicam, restaurabis, reficies, reparabis eriges animum illi mulieri vel Pam. filiæ, vel Sostratæ matri: mulier tabescit.i.deficit. conficitur, perit, diminuitur dolore.i præ dolore, aut parturientis, aut rei sic contingentis, ac miseria.i.præ infelicitate p̄p iniuriam ab Aesch. acceptam & functus fuerit, coniunctiuum pro indicatiuo.i.fungeris, tuo officio.i.facies quod facere debes, sed si putas aliter esse faciendum, neque te velle ire, egomet narrabo mulieri ea, quæ dixisti mihi. M. Immo.i. sed ego ibo ad eam, & ipse narrabo. H. Benefacis, omnes homines quibus res sunt minus secundæ.i.prosperæ, puta qui sunt in miseria reliqua, ac calamitate nescio quo modo sunt magis suspiciosi.i.pleni suspicionibus, hoc est magis suspicantur de malo aliquo q̄ alij, ipsi accipiunt.i. interpretantur magis omnia dicta, vel facta ad cōtumeliā.i.iniuriam, q̄ alij credunt se semper negligi.i. contemni p̄p suam impotētiam, hoc est infirmitatem, quapropter hoc quod sequitur est placabilius.i.aptius ad placandū te Mitionem. purgare.i.excusare ipsis mulieribus ipsum Aesch. corā.i. in earum conspectu, vel in earum præsentia. M. Dicis & recte & verum. Recte ad verba retulit. verum ad rem & sententiam. H. Ergo sequere me intro.i.in domum Sostratæ, hac.i.per hanc viam. M. Maxume.i. libentissime te sequar, &c.

LATO. ARgumentum} Hegio cognito errore suo ex Mitione, illū orat, vt apud mulierculas quoque liberet falsa suspicione Aeschinū. Estq; hoc initium ad catastrophen periculorū Aeschini. } Nisi me} Ironicos. { Id quia} Interrogatio molestiam indicātis. { Et illam} Emphasis. { Tabescit} Conficitur. { Omnibus quibus} Vera sententia ad probandum obsequium Mitionis.

PETR. MARS. EGo in hac re} Dolore cū qui doloris auctoris & causa fuit, modo id ipse possit remedium & consolationem afferre, nō alium ad eā rem allegare docet hic locus. Est enim gratissimum dolentibus si videant, & eos quoque dolore, & angi, qui in causa fuerunt, cui ægritudinem passi sint. Prætereа, q̄ magnū malum sit suspicio, quæ semper apud pauperiores hoc maior est, q̄d res suas acciliores, & se minus ob id in loco esse cognoscunt. Plato quarto de Repub. Magnum malum est suspicio, quæ profundos stimulos conscientiæ manifestat. Seneca de nat. quæst. lib. 2. Plurimum mali credulitas facit Sæpe non audiēdum quidem est, qm̄ in quibusdam rebus satius decipi, q̄ diffidere. Tollenda ex animo suspicio ex coniectora, fallacissima irritamenta. Et mox: Simplicitate opus erit, & benigna rerum destinatione. Nihil nisi quod in oculos incurret, manifestumq; erit, credamus. Et quoties suspicio vostra vana apparuerit, obiurgemus credulitatem. Pulchre quoque Plaut. in Aulul. pauperum suspicionem quāta esset ostendere volens, hæc loqui Euclionem facit.

Non temerarium est, vbi diues blande appellat pauperem.
Et mox.
Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera manu.
Nemini credo qui large blandus est diues pauperi.

{ Virginis} Virgo hic etiā dicitur de corrupta, sed ea ratione, quod hoc ipsum vulgo lateret, & celatum esset.

GLAR. COntra huius scenæ omnes sunt, iambici, tet. acat. nulli trochaici. In secūdo versu vel Meum monosyllabum totum eliditur, vel pæan secūdus est loco primo. In tertio Nisi si legit Ioan. & recte. & ad finē Qui ita, legendū, nō Quid ita. In 4. initio proceleusmaticus est. In 5. vel s, eliditur in Ages, aut bacchius est loco septimo. In 9. Suspicionem videtur natura breui secunda posuisse. nisi malimus Eius monosyllabum esse. Cum contra in quarto à fine huius scenæ versu manifeste produxerit, sicut prima Eunuchi scena. De decimo versu Donatus ita ait, Et sanè hi versus desunt, quos multa exemplaria nō habent. In 11. i, in illa à fine corripitur, non eliditur. In 12. Tuo monosyllabum totum eliditur, nisi pæana secundum loco tertio constituamus. In 13. Mihi dissyllabum iambū facit loco quarto. In 15. s, ter eliditur, & anapæstum penultimo est loco. Præterea iambicus est, non trochaicus, vt iudicauit Doct. In penultimo versu & Coram & Placabilius Primas syllabas natura longas habent.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Dolet vehementer Aeschinus in suspicionem venisse se apud Sostratam & Pamphilam, quòd amare Psaltriam cœperit, quam non sibi, sed fratri vt gratum faceret, ab lenone eripuerat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Aeschinus hic suas effundit querimonias, mirum in modū dolēs sese esse suspectum Sostratæ Pāphilæque de amore Psaltriæ, quā fratri obsequendo rapuerat. Veretur enim, ne ob id cum Pamphila nuptiæ sibi impediantur.

Iambici Quadrati, Trochaici Tetrametri.

AESCHINVS.

DISCRVCIOR animi. hoccine de improuiso mali mihi obijci
*Tātum, vt neque quid de me faciam, neque quid agam, certum * siet?* *est
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consilij quidquam potest. Vah quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspectio de me incidit,
Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam vt hinc forte ea ad obstetricem missa erat, vbi eam vidi, ilico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat, iam partus adsiet:
Eo ne obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi, iam Aeschine
Satis diu verba dedisti: satis ad hoc tua vos frustrata est fides,
Hem, quid istuc obsecro inquam est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam ne fratris esse hanc? quod minime est opus
Vsquā efferri. age, omitto: fieri potis est, vti ne qua exeat:
Ipsum id metuo vti credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solui argentum: ad me abducta est domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, vt vt
Erat gesta, indicasse: exorassem vt eam ducerem domum.
*Cessatum est vsque adhuc: nunc * iam porrò Aeschine expergiscere:* *etiam
*Nunc hoc primum est: ad illas ibo, vt purgem me accedam ad * fores:* *miser.
Perij, horresco semper, vbi pultare hasce occipio fores miser.
Heus, heus: Aeschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis, concedam huc.

Don. DISCRVCIOR animi} Hoc loco χαρακτῆρα amantis modice iuuenis, & senis facit indulgẽtis, ac lepidissimi patris. {Discrucior animi} ἀνταπόδοσις figura, vt, O præstans animi. {Obijci} Proprie, quia inopinãtũ, nam obijci dicitur in vtrãque partem, vt si quos ante quis videt q̃ expectauerit, quo verbo magnitudo doloris ostẽditur ex improuiso incommodo. {Hoccine de improuiso mali} Hæc verba repentino nuncio perculsum indicant Aeschinũ pp diuortium stare, & iram circa se Sostratæ, & eius filiæ ob raptũ meretricis. {Vt neque quid faciam} Plus est, quid me faciam, q̃, quid faciã. illud enim de rebus, hoc, de ipso homine intelligitur. {Nec quid agam certũ est} Certum est, pro certũ sit, nisi forte vt, q̃ significet. {Membra metu debilia sunt, animus timore obstupuit} Metu patris. {Timore diuortij} Nunc suspicio modo ostẽditur causa trepidationis Aeschini. {Id anus mihi indiciũ fecit} Illa anus cui Sostrata dixerat, Curre, obstetricem accerse. {Nam vt hinc forte ea ad obstetricem erat missa} Apparet inter cetera anum dixisse ad obstetricẽ se missam, an vltro hæc suspicatus est Aeschinus? Hinc aũt addẽdo, ostendit se ante fores Sostratæ stare. vt alibi, Ex Andro cõmigrauit huc viciniæ. {Vbi eam vidi} Sunt qui addãt superuacue Hanc, & legũt, Hanc vbi vidi. {Pamphila quid agat, Iam partus adsiet} Amatoria interrogatio, qua mõstrat Aeschinus curæ sibi esse res omnes. {Illa exclamat} Non rñdet, sed exclamat. Et bene vim addidit ad exclamationem fuisse. Ergo à vocis sono exclamat, non à verbis. {Abi, abi, iam Aeschine satis diu verba dedisti nobis} Vsque, dum intelligeremus. {Satis adhuc tua frustrata est fides} Vsque dũ deciperetur. {Hem, quid istud obsecro inquã est?} Hem interiectio est nouas res & inopinatas audientis. {Valeas, habeas illam} Quasi receptat & longe abiit. vt in Andria, Valeant qui inter nos dissidium volũt. {Garrulæ} Vtpote anus. {Ac fieret palam} Demeæ. s. cui minime opus fuit. {Nunc quid faciam?} Figura ἀπορία. {Vt ne qua exeat} Erumpat, vt, cum spumeus amnis Exijt, oppositasq; euicit gurgite moles. {Ipsum id metuo vt credant} Ipsum, q̃ fratri rapui. & Vt, pro ne non posuit. {Tot cõcurrunt verisimilia} Vt mea esse credatur. {Ad me abducta est domum} Proprie, nõ dixit adducta, sed abducta, Abducitur enim alienũ. vt in Heautontimorumeno, Abducimus tuam Bacchidem Ad me autẽ, domum moraliter dixit, pro, ad domum meã. an ideo ad me, quia & illic luctatus leno est in retinenda contra Aeschinũ puella? {Vtut erat gesta, indicasse} .i. siue male, siue bene gesta erat: Vt enim, certam qualitatem significat, vtut incertam, q. d. quoquo modo, male bene. {Exorassem vt eam ducerem} Sic enim promiserat se Sostratæ facturũ. {Nũc iam porro Aeschine expergiscere} Sic & alibi, Enimuero Daue, nihil loci est segnitiæ neq; socordiæ. Legitur & Etiam, quod est correptiuũ interdum. {Nũc hoc primum} Primum, ab eo, quod rogandus est pater. {Accedam ad fores} Sostratæ. s. {Horresco semper} Satis amatorie, nam nimium semper est calor, & frigus recedit à corpore. vt, Totus Parmeno tremo horreoq;, postquã aspexi hanc. {Aperite aliquis actutũ ostium} Vim pluralem habet Aliquis, quãuis singulariter dicatur, nõ est. n. aliquis, nisi de multis. recte ergo, aperite aliquis, & none. nam nõ placet, illud, vbi duæ distinctiones sunt, vnde Aperite est vna, altera Aliquis. {Actutũ ostium vt assumatur rursus, aperiat. proprie. n. veteres & quis, & aliquis, & quisquam, non obseruabãt quo genere, aut quo numero declinarent. est ergo figura ἀρχαϊσμός.

Guid. DIscrucior animi, &c.} Hic Aesch. suas effundit quærimonias dolẽs se esse suspectum à Sostrata & Pamph. de amore Psaltriæ q̃ fratri rapuit. Aesch. hic solus loquitur. Discrucior animi pro animo, casus pro casu, vt in epistolis Cic. Pendeo animi. Et Viro. O præstãs animi iuuenis. Discrucior animi. i. animus meus cruciatur varijs cogitationibus & quidẽ displicentibus, componitur. n. à dis & crucior quasi vario modo crucior in animo meo. hoccine i. est ne verum. quasi non possis credere, est ne verum sup. hoc mali i. hoc malum, hoc infortuniũ obijci. i. imponi, imputari, improperari mihi tantum. i. adeo magnum & molestum mihi, vt neque sit vertum mihi. i. nõ sit deliberatum apud me, vel vt nesciam pro certo quid faciam. i. facere debeam de me. nec certum sit inquam quid agam. i. quid mihi sit agendũ vt huic malo medear. Membra mea sunt debilia. i. debilitata. metu. i. præ timore & diuortij faciendi cum Pam. & præ timore patris, nihil consilij. i. nihil deliberationis, vel boni remedij & propositi, quiuit idest, potuit, consistere. i. considere, residere in pectore meo, consistere enim interdum significat morari & cõsidere. Iuuen. Ede vbi consistas in qua te quæro proseucha. Vah, interiectio indignantis & dolentis, ac seipsum & suam stultitiam deridentis, quo modo. i. quo pacto, expediã me. i. me explicabo ex hac turba. i. ex hac turbatione, & ex his tricis seu inuolucris, tanta. i. adeo magna suspicio. i. mala opinio de me incidit. i. contingit, neque. i. ea nõ incidit inquam immerito. i. non iniuria. Sostrata mater Pam. credit me emisse mihi. i. pro me hanc Psaltriam, anus. i. vetula, missa ad obstetricem quærendam fecit mihi id indicium, hoc est significauit mihi suspicionem incidisse de me, nam vt. i. dum, vel postquam ea anus erat missa ad obstetricem accersendam, hinc. i. ex hoc loco, in quo ego sum, videlicet ante fores Sostratæ, vbi. i. in quo loco. s. ante fores, vidi eam anum. s. nam hic vbi pro postquam capi non debet, iam enim vt est expositum pro postquam, & ita vana foret repetitio, & est sensus. Postquã erat missa ad obstetricem ex hoc loco, in quo vidi eam, illico. i. statim, accedo ad eam. i. venio ad eã. rogito. i. interrogo quid Pamphila. puella agat, ne. i. vtrum, partus adsit. i. prope sit. & rogito inquam ne. i. vtrum accersat. i. eat ad vocandam obstetricẽ, eo. i. eam ob rem, videlicet quia partus adest, illa anus exclamat. i. effrenata voce & sonitu, magno vocis clamat, seu loquitur, non autem respondet ò Aeschine, iam ostendit tarditatem, quasi bonum esset vt citius abijsses, abi abi. i. vade vade, noli vlterius verba dare vt fecisti hactenus dedisti satis diu nobis verba. i. decepisti nos tuis verbis, quæ nihil habent effectus, satis adhuc. i. hucusque, tua fides i. tua promissio, q̃ tam sancte facere videbaris, tum tamẽ figmentis plenus esset, fides ergo tua satis hucusque frustrata est nos. i. decepit nos, hem, interiectio res nouas audiẽtis, inquam. i. dico vel dixi. obsecro quid istud est, quod. s. tu anus dicis, illa autem pergens in itinere suo dixit mihi valeas, id est abscedas à nobis, habeas illam. i. puellam quæ placet tibi. i. quæ est tibi cordi, ilico. i. statim, vt dixit illud mihi, sensi. i. percepi illas mulieres adsuspicari. i. habere suspicionem de me. Dicimus adsuspicor, quemadmodum dicimus addubito, quod cõpositum nihil addit vltra simplex, nisi augeat, & ad illas suspicari temesis est facta propter carmen, sed tamen repressi me. i. me cohibui, nec volui auferri illam suspicionem detegendo amorem fratris, repressi inquam me. ne. i. vt non aliquid dicerẽ illi garrulæ. i. illi vetulæ loquaci ac verbosæ de fratre. i. de amore fraterno, ac. i. & ne illud de amore fratris fieret palam. i. publicaretur ab illa vetula, seu fieret manifestũ Demeæ, cui minime fuit opus manifestare illud, nunc quid faciam deliberat, solus apud se, dicam hanc Psaltriã esse fratris Ctesiph. id quod pro quod, vt sæpe apud Cic. refertq; totam clausulam præteritã. i. quæ res, videlicet hanc esse fratris, minime i. non est opus efferri. i. publicari, prodire in lucem, quasi extra ferri, vsquam. i. in aliquem locum, vsquam dicitur & in loco & ad locum. Age, aduerbiũ hortantis seipsum in deliberando, omitto. i. prætermitto, excipio illud, videlicet nõ esse opus hoc efferri, videlicet hanc esse fratris, vel omitto. i. relinquo istam opinionem de prodendo fratre, quæ mihi non placet, potis est. i. põt (vt prius est expositum) fieri. i. effici, vt ne. i. q̃ non, illud de fratre exeat. i. erumpat in lucẽ, quo. i. aliqua ratione & via, vbi qua capitur pro aliqua, aduerbio per locum, vbi hoc totum potis est fieri, &c. potest capi interrogatiue vel affirmatiue secundum varias considerationes. Metuo vt i. ne non, hoc est q̃ non, vt Don. vult, metuo ergo q̃ mulieres non credant idipsum. s. me eripuisse Psaltriam fratri, & non mihi. quoniam vellem eas scire & credere, & ita nõ suspicari de me, & id quidem vellem sine proditione fratris si fieri potis esset, vt iam dixit. Deinde argumentatur in oppositum inquiens multa verisimilia eum opprimere, vt credatur rapuisse sibi. Tot verisimilia. i. tot probabilia, seu probabiles rationes, similes veri. i. similitudinem habentes veritatis, concurrunt. i. congeruntur aduersum me, egomet. i. ego ipse rapui Psaltriam à lenone, egomet ipse, tautologia est, nã met & ipse idem significant, solui. i. numeraui pro solutione Psaltriæ, argentum. i. precium ipsi lenoni, abducta est. i. ipsa rapta violẽter deducta est ad me domũ. i. in domum, in qua resideo, vbi domũ ponitur aduerbialiter, adeo, id est certe, fateor hæc fieri mea culpa. i. confiteor quod imminet mihi periculum diuortij, cũ Pam. & q̃ in eius & matris sum maleuolẽtia, seu q̃ subiui earum odia, mea culpa hac. s. quæ sequitur, videlicet me non indicasse. i. q̃ non indicauerim, & patefecerim hanc rem de raptu Psaltriæ pro fratre, patri. s. Mitioni, qui est adoptiuus pater, vt. i. quẽadmodum, ea res erat gesta. i. facta, exorassem. i. impetrassem obtinuissem, vt. i. q̃ ducerem. i. haberẽ in vxorem eam. s. Pam. Cessatum est impersonaliter dictum à cessatum cessabatur. i. fuit negligentia in nobis, & ociositas, ac segnities, seu cunctatũ, noxia, vsque adhuc. i. hactenus, siue hucusque. vel si mauis cessatum est vsque. i. assidue semper adhuc. i. hucusque, nunc porro. i. ex hoc nunc futurum, seu posthac. ò Aeschine alloquitur seipsum, expergiscere. i. excita teipsum, neque amplius cesses & sis ociosus, expergiscor eris est verbum deponẽs absolutum, & quasi passiuæ significationis, nam expergiscitur qui sua sponte à somno excitatur, expergescit autem, qui ab alio è somno excutitur, siue resoluitur, nunc hoc quod sequitur est primum, post tamen illud quod rogãdus est pater. ibo ad illas mulieres, illud est quod primum dicit, vt purgem me. i. me excusem reijciendo à me crimen in fratrem secreto tamẽ. accedam. i. adueniam, ad fores. i. ad

hostium damus Sostratæ, perij. i. perditus sum amore. scius Pam. quàm timeo mihi eripi, semper ego miser horresco. i. côtremisco, ac commoueor, seu frigesco. nam horrere interdum significat frigere. Iuuen. Et horrendi tu non red. fer. Per. Scis co. ho. t. do. la. horresco ergo. i. horrido fio & trepidus totus more amatorû, qui voluptate aduentante, & corpus inuadête, trepidare incipiunt, ac trepiduli efficiuntur, vbi. i. qñ occipio pulsare. i. percutere, hasce i. has fores. i. hoc hostium amatæ, heus heus, aduerbiû vocantis repetitum, ego sum Aesch. aperite hostium actuum. i. cito, celeriter aduerbium temporis dictum ab iactu. i. à celeritate, vnde actuariæ naues dñr. i. celeres ac celeriter per maria, currentes, aperite actutum hostium, generaliter hoc est dictû. Deinde descendit ad particularia, aliquis aperiat sup. acturum hostium, sed Donat. dicit istas distinctiones sic factas non placuisse veteribus, est iñ astruenda litera vt singulæ quæq; connexiones intelligantur, potest & sic astrui secundum Donat. aliquis ea vobis multis, aperite hostium. aliquis enim vt idem ait, habet vim pluralem, quamuis singulariter dicatur, non est enim aliquis nisi de multis. Est aût prolepsia figura constructionis, qualis si diceretur, studeatis aliquis orationem habendam, quasi aliquis ex vobis, seu quilibet ex vobis studeat orationi habendæ, non curo quis vestrum studeat dûmodo sciatur ab aliquo, nescio quid prodit. i. exit veniens ad aperiêdas fores, quæ sunt longe à penetralibus domus, concedam. i. me côferam. hoc. i. huc aduerbium locum sicut illoc pro illuc antique.

LATO. ARgumentum} Querela & solicitudo Aeschini quô se purget mulierculis, & tamen fratris amorem non procedat. Et est hæc summa rerum eius epithasis. {Membra metu dc. } Asyndeto auget vim enumerationis. {Vah} Perplexi, hoc loco, & trepidâtis. {Nam vt hinc} Narratio causæ solicitudinis, quô rem ex anu cognouerit {Nûc} Instauratio perturbationis. {Age mitio} Occupatio per antipophoram, & mox signa coniecturæ, quibus id quod grauius est confirmatur. totum pertinet ad amplificationem periculi. {Nunc iam porro} Apostrophe ad seipsum.

PETR. MARS. DIscrucior animi} Turbati hominis querelas, sed tamê inter affectus & animi oblæsiones cordati hæc scena proponit. Nam cum posset adolescês facillime à se culpã remouere, si fratris sui facinus detexisset, maluit hoc vitio suo adscribi sufferre, q̃ germani dedecus propalare. {Membra metu debilia} Est enim metus, vt ait Arist. in Physicis, causa cur sanguis ad cor se recipiês exteriora membra suo vigore destituat. Et Seneca lib. 6. quæst. Non est facile inter magna mala nô desipere. Itaque leuissima ferè ingenia in tantum venire formidines vt sibi exciderêt. Nemo quidem sine aliqua iactura sanitatis expauit, similisq; furenti quisquis timet, sed alios cito sibi timos reddit alios vehementius perturbat, & in dementiam trâsfert. {Garrulæ illi} Garrulus à garrire descendit, quod significat, vt ait Nonius, multum strepere. Igitur qui silentiû continere non possunt, sed quidquid audiuere effutiunt, hi rectè garruli nominandi sunt. Probe autem adolescens nihil mulieri, quod tacitum esse cupit, credere intêdit. Seneca lib. 1 1. declamationum. Muliebris garrulitas id solum potest tacere, quod nescit. Xenophon 7. Mulieri pectoris arcana caue committas, nihil enim diu cotinet.

GLAR. ET in hac scena non parua difficultas est, quo pacto carmina sint discriminanda. Verum hic leuiter transiliunt qui ex professo eius rei curam susceperunt. Nobis dissimulâdum hoc non fuit, vtcunque alij suum excusent silentium. Primi duo versus iambici sunt. tetrametri acat. In quorum priore Mihi dissyllabum est, secunda elisa syllaba. In altero bis legêdum Neque quid, quamuis Ioan. existimet Nec posteriore loco pro Nequ legi posse. Sed versus non patitur. fieret enim trochæus loco quinto, qui in iambico locum non habet, quâquam haud sum nescius Donatum legere Certum est pro Certum fiet. Ac vt integer hac scena sit Donati Commentarius, valde vereor. Deinde sequûtur quinque trochaici tetram. catal. Qui q perperam in omnibus libris leguntur. nobis vero ordine adscribendi visi sunt, deinde ratio eiusmodi digestionis subiungenda.

Membra metu debilia sunt, animus timore obstipuit,
Pectore consistere nihil consilij quit, vah, quo modo
Me ex hac expediam turba? tanta nunc suspicio incidit.
De me, neque ea immerito. Sostrata credit mihi me Psaltriã
Hanc emisse, fecit Canthara anus id indicium mihi.

In primo versu Obstipuit antepenultima producta est. In secundo quidam lib. habent Quit, & tum Nihil trissyllabum est. Quidam habent quiuit, sic Nil monosyllabû. Sed quomodo duæ sunt dictiones, quemadmodum & præcedente scena versu quinto à fine. In tertio duo verba De me, legi non debent, sed ad sequentem pertinent versum. Quintus non eodem vbique modo legitur. In quibusdã Hanc ad priorem versum ad positum vidimus absque item verbo Canthara, vt esset trochaicos trimet. cat. hoc ordine,

Emisse, anus id fecit indicium mihi.

Doctor. trochaicum non trimetrum, vt nos, sed dimetrum hypercatalecticum indicauit, perperam eo quidem iudicio, quanquam ipse eum aliter legit, vt in vulgatis habetur libris,

Emisse, id anus mihi indicium fecit.

Mirabile sanè carmê si modo carmen est. Sed iudicet lector, mea parui refert. Quod nos docuimus, facile ꝓbabimus, si fuerit opus. Deinde sequuntur septem iambici tetr. acat. In quorû primo verbum Erat ponendum post verbum Missa. Præterea Eam pronomen tolli non debet propter Donati verbe, qui de Hanc pronomine ante Vbi posito, non de Eam post Vbi posito loquitur in 3. Eo monosyl. est. In 4. Satis bis ponitur, & bis posterius s, amittit. Præterea Diu monosyll. In 5. d, eliditur, nisi creticus sit loco primo. Sextus anapæstum secundo loco habet. {Nunc quid faciam? dicam fratris esse hãc? quod minime est opus} Hi sunt rursus trochaici tetram. cat. In quorum 5. vel Mea monosyll. est, vel creticus loco secundo. In 7. trochæus est loco secundo. In 8. vel illas primam corripit, vel bacchius est loco 3. vel d, in Ad eliditur. In fine decimus versus pro Fores recte Ioan. legit. Miser. Nam Foras ex superiore versu reperêdum. In 11. trochæus est loco secundo. Vltimus perficitur scena sequente, inquit Doct.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Mire faceto commento nouum incutit Aeschino metum pater ostendens alij viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere serio incipiês filij animum gaudio explet, futurum promittens, vt illã ipse ducat vxorê.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena facete inditur Aeschinus à patre Mitione, qui varijs modis Pamphilam ostendit ab alio in vxorem ductum iri. Qua de re non paruo dolore concutitur Aeschinus qui eam summopere deperibat, quod antea patrem celauerat. Tandem illum eundem pater miro explet gaudio, recipiens, id est promittens eidem eam puellam quam primum vxorem datum iri.

Partim Trochaici Tetrametri, partim Iambici Trimetri, in fine Quadrati quidam.

MITIO, AESCHINVS.

ITA vt dixi, Sostrata
Facite: ego Aeschinum conueniã, vt, quo modo acta hæc sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultauit? AES. pater hercle est: perij. M. Aeschine.
AES. Quid huic hic negoci est? M. tu ne has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? AES. non equidem istas, quod sciã.
M. Ita? nam mirabar quid hic negoci esset tibi.
Erubuit: salua res est. AES. dic sodes pater.
Tibi vero quid istic est rei? M. nihil mihi quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modo
Huc aduocatum sibi. AES. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hic quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nosse te, & certe scio:
Neque enim diu huc cômigrarût. AES. quid tum postea?
M. Virgo est cum matre. AES. perge. M. hæc virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. AES. perij. M. quid est?
AES. Nil: recte: perge. M. is venit, vt secum auehat:
Nam habitat Mileti. AES. hem, virginê vt secû auehat?
M. Sic est. AES. Miletum vsque obsecro? M. ita. AES. malo male est.
**Quid ipsa? quid aiunt? M. quid istas censes? nihil enim,* *Quid ipsæ aiunt?
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
AES. Eho non ne hæc iusta tibi videntur postea?
M. Non. AES. obsecro non? an illã hinc abducet pater?
M. Qui ni illam abducat? AES. factû à vobis duriter.

Immisericorditerque, atque etiam, si est pater
Dicendum magis aperte, illiberaliter.
M. Quã ob rem? Aes. rogas me? quid illi tandẽ creditis
*illam *Fore animi misero, qui * illi consueuit prius,*
(Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc amat)
Cum hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? Aes. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hic
Illinc veniret expectantem? hæc mi pater
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
M. Ridicule, aduorsum ne illum caussam dicerem,
Cui veneram aduocatus? sed quid Aeschine
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? Aes. pater obsecro, ausculta. M. Aeschine audiui omnia,
Et scio: nam amo te: quo magis, quæ agis, curæ sunt mihi.
Aes. Ita velim me promerentem ames, dum viuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admisisse in me id mihi vehementer dolet.
Et me tui pudet. M. credo hercle: nã ingeniũ noui tuum
Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiasti, quàm te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.
Fecere alij sæpe, item boni. at postquam euenit, cedo,
Nunquid circumspexti? aut nunquid tute prospexti tibi,
Quid fieret? qua fieret? si te ipsum mihi puduit dicere:
Qua resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierũt decẽ.
Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et sine tua opera illam in cubiculum iri deductum domũ?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorem hanc. Aes. hem. M. bono animo es, inquam. Aes. pater
Obsecro, num ludis tu nunc me? M. ego te? quam ob rem? Aes. nescio.
Nisi, quia tã misere hoc esse cupio verũ, eo vereor magis.
M. Abi domum, ac deos comprecare, vt vxorem accersas: abi.
Aes. Quid? iam ne vxorem? M. iam. Aes. iam? M. iam quantum pote. Aes. di me pater
Omnes oderint, ni magis te, quàm oculos nunc amo meos.
M. Quid? quàm illam? Aes. æque. M. perbenigne. Aes. quid? ille vbi est Milesius?
M. Abijt, perijt, nauẽ ascendit: sed cur cessas? Aes. abi pater:
Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe scio,
Quo vir melior multo es quàm ego sum, obtemperaturos magis.
M. Ego eo intro, vt, quæ opus sunt, parentur: fac tu, vt dixi, si sapis.
Aes. Quid hoc negoci? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?
Si frater, aut sodalis esset, qui magis morem gereret?
Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem,
Itaque adeo magnam mi iniecit sua commoditate curam,
Ne forte imprudens faciam, quod nolit. sciens cauebo,
Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptijs egomet sim?

ITA vt dixi, Sostrata Facite} Hic apparet Mitionẽ iam multa dixisse. {Facite} Iubet vt vel securæ sint, vel adornent nuptias. {Ego Aeschinum conueniam} Mire occursurus Aeschino Aeschinum quærit. {Pater hercle est} Quid est hoc quod Mitio timetur? an quia illi non est confessus? Ostendit autẽ poeta tantundem pudorem posse, aut amplius, q̃ timorẽ. {Quid huic hic negoci est?} Alius timor, q̃ hinc egreditur pater {Tu ne has pepulisti fores?} Sic cœpit interrogare, vt negationi locum præbeat. Et nota, pepulisti, elatum verbum, & tragico cothurno magis q̃ loquelæ comicæ accommodatur. {Tacet} Hoc apud se loquitur Mitio. {Melius est} Et non ludere bonum est, sed melius. & hoc meliore affectu dixit, q̃ si diceret, dignus est. {Hoc mihi nũquam voluit credere} Contra illud quod ait, Denique alij clanculum patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia, ea ne me celet, consuefeci filium. Credere autem magno affectu dixit. nõ enim confiteretur vt patri, sed crederet, vt parenti, aut sodali suo. {Nõ equidem istas?} Deest pulsaui. {Quod sciam} Quantum scio. {Itan? nam mirabar quid hoc negoci esset tibi} Accepit negationem Mitio, vt ludere Aeschinum possit. {Erubuit, salua res est} Nimis paterna sententia, & econtrario Simo in Andria, Vide num eius color, pudoris signum vsquam indicat. Et quanti affectus est, nõ dixisse, erubuit, saluus est, sed salua res est. Non ne videtur tibi res eius omnis in Aeschino constituta? eodem animo & supra dixit, In eo me oblecto, solum. i. carum mihi. Non enim solum intulit quod expectabatur, sed absolute, quasi ex omnibus solũ. i. inquit. {Nihil mihi quidem} Mihi. i. nec propriæ rei. & callida negatione cœpit vt & illi adimat confitendi locum ac fiduciam, simulq; fiat ei desperatio ducendæ eius cuius mentio tam cõtemptim ab ipso tractetur. {Amicus quidã me à foro abduxit modo huc aduocatum sibi} Hinc incipit mendacium mixtum vero. nam amicus quidam me à foro huc, verum est, aduocatum, falsum. Sed huc, & quidam, modo emphasin habent leuis negocij, & in quo nec magnæ personæ, nec rei difficilis operæ, aut longæ occupationis habentur. Et aduocatum dicendo, alienum negotium demõstrauit, nam & Sibi non vacat. si enim mulieribus addidisset, potuit aliud sperari. {Quid?} Deest, ait, vt sit, Quid ait? {Ego tibi dicam} Senile est. nam id iam dicendum fuit. & hoc emphasin habet vilis rei, quæ vel facile dici possit, vel non celanda sit. {Mulieres pauperculæ} Non potuit magis celare dignitatem formæ & ætatis puellæ, quæ amatur ab Aeschino, q̃ vt eam primo eodem nomine cum matre nominaret, deinde cõmuniter diceret de ambabus vniuersa quibus contemni debeant. {Quædam mulieres pauperculæ} Pauperculæ addidit, vt magis desperet Aeschinus impetrare posse has nuptias à patre. Et item Quædam, vt ignobiles demõstrarentur. Et totum hoc, cum abiectione pronũciandum est. Vt quædã, & pauperculæ, dicendo, adimit omnem spem nuptiarũ, nam quædam, ignobilem indicat, pauper, indotatam. quid ergo remanet quod speret Aeschinus? {Pauperculæ} Nec pauperes saltem. {Et certe scio} ἀπαρέσθοτις. parum dixit, inquit. {Opinor} Vel adeo obscuræ sunt, & nullus precij, vt opiner has non nosse te. Potuit recte dicere & hoc, vt opinor, has nõ nosti, sed illud vetustius. {Vt opinor has non nosse te} Aut abundat Vt, aut deest. {Magnum autem crimen est in forma vicinæ puellæ, incognitam esse adolescenti de proximo. Et quia scit hunc esse de quo dixerit, Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit aliquid? subdidit caussam ne dignitatis pudorisq; esset, q̃ eam incognitã Aeschino esse dixisset, Neque enim diu huc, inquit, commigrauerunt. Et Vt opinor, mire ipse sibi sumit atque confirmat, quod nondũ ille cõfessus est. {Quid tum postea?} Gratissime proditur Aeschinus amator, cum sedulo dissimulet. {Virgo cum matre est} Vult Mitio sic audire Aeschinum tanquam alienissimũ, & ideo velut instius facti, diligentius narrat. Virginem aut ἀρχαϊσμῷ pro muliere dixit. {Perge} Vide instantius interrogantem q̃ extraneũ decuit. {Hic meus amicus} Qui me aduocatũ abduxit de foro. {Huic leges cogunt nubere} Non permittunt, dixit, nec iubent, sed cogunt, ad perturbãdum Aeschinũ. & recte alia enim sinunt leges, alia cogũt fieri. Et ne esset quo resisteretur illi, vult vt mulieres à lege cogantur. {Perij} Hoc audit Mitio, sed dissimulat. {Nihil recte} i. recta q̃ perij, & nihil magis comicũ. Et vide trisyllabũ artificiose esse subiectum, vt qui Perij dixit, vix hoc locutus fuisse videatur. {Venit is vt secum auehat} Aliud peius in amatã, vt nec Athenis saltem alteri nuberet. {Nam habitat Mileti} μίλητος Mileti. & est aduerbium locale. {Hem virginem vt secũ auehat? } Hic acrius cõmoueri proditur adolescens, vt affectu fateatur quod verbis negat. {Sic est. Miletum vsque obsecro? ita animo male est} Ille obliitus sui, sic indignatur, vt in re propria. hic rursus callide vultu vtitur tanquam aliena narrantis. {Miletum vsque obsecro?} Bene Vsque. nam Miletos, colonia est Atheniensiũ in Ponto. {Animo male est} Animo male fieri dicitur, cũ ictu alicuius mœroris perculsus DON.

culsus animus, non sustinet corpus, sequiturq; ruina membrorũ. {Quid ipsæ? quid aiunt?} Non statim credit Aeschinus pudicam matremfamilias statim consentire in nuptias nouas viri ignoti. {Quid istas censes?} Posse dicere, subaudiẽdum. {Nihil enim} Dicunt, subaudiendum & sic intelligendum. Nihil, non q̃ taceant, sed q̃ nihil confirmationis habeat id quod dicunt. {Commenta mater est} Nunc dicit quid dicat. etiam commẽta dixi. i. fallaciam cõfinxisse, verisimile comminisci. {Ex alio viro} Iam de proximo tangit Aeschinum. {Priorem esse illum} Mire tractat etiã partes Aeschini. {Nonne hæc iusta tibi videntur postea} i. illa quæ amicus tuus dixerat prius, q̃ hæc audires. {Iusta tibi} Iusta quæ postea audisti, q̃ illa quæ pro Lẽoso dicebat prius. Aut si hoc non est, quære quid sit Postea. {Postea} Sic abundaret, quomodo interdũ Hodie de stomacho adijcitur loquentis. vt Virg. dicit, Nunquam omnes hodie moriemur multi. {Non?} Vultuose pronunciandũ est non. {An illam hinc abducet} Hioc, tanquam singultus ploraturi est. nam sic est pronũciandum. {Pater?} Quasi ad hoc supplicandum dicatur. {Factum à vobis duriter} Nõ dure & crudeliter, sed quasi duramente. i. inflexibili, & quod Græci dicunt ἀτεράμνως. {Immisericorditerq;} Nota octo syllabarum aduerbium, atque insuper compositum, & cum coniunctione prolatum. {Illiberaliter} ἀνελευθέρως. nam multa duriter, etiam si opus sit immisericorditer quoque, & facienda sunt, & patienda, si ita ratio & caussa cogat, & non sit illiberale. i. nõ malum atque inhonestum. {Si est pater Dicẽdum magis aperte} i. apertius, quia iam apertum fuerat, duriter, & immisericorditer. Et bene præfatus est, ne contumax aduersus matrem videretur. {Illiberaliter} Iniuste, inclementer, non bene. quia liberalis, bonus dicitur. {Quam ob rem?} Delectari magis cupiens Mitio, Aeschinum vult protrahere ad desensionem sui. {Fore animo misero,} Quid de se plus diceret, si factum fateretur? {Qui illi consueuit} Legitur & illam, & dicebant veteres, hanc rem consueui, & ἐνεσχημένως. vt Plaut. Vt clandestine, vt celetur consuetudo. Et maiore affectu non amorem allegauit, sed quod est commune cum bonis, & multo iustius, consuetudinem. {Qui infelix} Non, qui, sed qui infelix, & non, amat, sed misere diait. & ita affectu proditur qui vt alienus vult loqui. {Præsens præsenti eripi} Adiuuat significationem hæc ex abundanti addita, vt illam absens abscedentem audiat, videatq;. Et, Fratrem ne desere frater. Sic Cæcilius in Eratosthene, Hæc caterua plena gladiatoria, cum suum sibi alius sauciat, socius socium. Et totus hic locus est translatus ex Virg. in 4. Aen. Quis tibi nunc Dido cernenti talia sensus, Quosve dabas gemitus? cum littora feruere late Prospiceres arce ex summa, totumq; videres Misceri ante oculos tãtis clamoribus æquor? {Istuc?} Deest, dicis. {Quis respondit?} Latenter obiurgat Aeschinum, rem sine patre gessisse. & dicitur figura.

{Quis despondit?} Quia non interfuit pater {Quis dedit?} Quia rapuit ante quam peteret. {Quando nupsit?} Quia nuptiæ nõ factæ sunt. Et nupsit moleste additum, quasi aliena sit, quæ non legibus ducta sit. {Auctor his rebus quis est?} Datiuo casu, non harum rerum. Et Salust. Qui tunc Romanis imperator erat. {Auctor his rebus quis est?} Iterum obiurgat, quia non interfuit pater. & agit sic dolens, velut sibi minus amoris præbitum fuerit, Mitio, vt se his, quantũ amor patitur, videatur vlcisci, quodque sibi negocium non confiteatur Aeschinus. {An sedere oportuit} Sedere propriè ignauiæ cessationis est. vt, Sedeat, spectentq; Latini, Et Quid sedes Verres, quid spectas? {Cur duxit alienã?} Verum filiam? an quæ possit aliena esse? nã omnes alienas filias ducunt. {Tam grandem} Grandem, ad ætatem veteres retulerũt, non ad corpus. & in parte ætatis dicitur grandis, non in tota vita, nisi si addatur natu. vt, Grandis natu parens adductus ad suppliciũ. Et grandis infans, & grandis puer, & grandis ephebus, & grandis virgo rectè dicitur. Et vnde scit Aeschinus? an grãdem hinc fingit ignotam? an quia dixit pater, Cõmenta mater est esse ex alio viro nescio quo puerum natum. Ergo & illa grandis, & serus Milesius, qui tunc virginem petit, cum iam altera sit, vel rapta sit alteri. {Dũ cognatos hic illinc veniret} Prouerbialiter hioc illinc. {Et id defendere} Non potuit magis amatorie, & magis pueriliter loqui, q̃ vt non contentus q̃ ait, Hæc dicere te æquum fuit, etiam adderet, & id defendere. Pater autẽ qualis affectus est, cum etiam patri ob alienam causam blanditur, vt ipse nunc simulat. {Ridicule} Vocatiuus est casus, ab eo quod est ridiculus. {Quid illa Aeschine Nostra?} Hic iam vltima desperatio, & Aeschinũ in confessionem protrahet, & in finem fallaciæ senẽ deducet. Et bene quidem nostra dixit memor est enim se respondisse Aeschino interroganti, Tibi vero quid istic rei est? Nihil mihi quidem. Totum autem hoc senex addi redegit, non iam vt torqueret Aeschinum, q̃ vt maius faceret beneficium suum, exponẽdo id quod pene periculum amor eius incideret. {Quid est? Quid lacrumas?} Quasi repente animaduertit flentem, & quasi causa omnem nesciat, sic inquirit. {Aeschine} Non exhibuisset personã patris, nisi pietate victus, pati filium nollet confessione torqueri. Virgil. nec plura quærentem Passa Venus, medio sic interfata dolore est. Bene ergo intelligunt, qui sic accipiũt, pertracturum adhuc fuisse Mitionem. nisi victus affectu fallaciam protecisset. {Nam amo te,} Bene addidit, nam te amo, &c nam & inuidis, & inimicis moris est scire quid agamus. {Ita velim me promerẽtem ames} Quàm pie additum est promerentem, tãquam illic sit votum Aeschini, cum possit pater etiam immeritum amare. Et animaduertendum est, Vt, semper sequi, vel statim, vel ex interuallo, maxime in huiusmodi confirmationibus. sic Cic. Ita velim mihi deos propitios, vt cum illius temporis mihi venit in mentem, &c. Velim autẽ, pro volo antique dicitur. {Admisisse in me} Me in me ἐν ξυντισμῷ, adiectum est. {Et me tui pudet} Ambiguum quidam hoc dictum putant, sed apparet adolescentem propter suum peccatum dicere, nõ q̃ quidquam turpe fecerit patri. {Ne indiligens nimiũ sies} Non ergo ingratus, sed negligens Aeschinus. nec negligens, sed indiligens. nec in alterum, sed in se deliquit. Miræ clementiæ genus est, aut omnino ignoscere, aut crimen in leuius commutare. nam tota obiurgatio ita amica est, vt non multum à blandimento discrepet, magisq; proficiat apud audientem, vt vult Terent. q̃ illa aspera atque præfracta. {In qua ciuitate tãdem te arbitrare viuere?} Communem locum inducit, à persona, à facto, à tẽpore {In qua ciuitate} Aliter pronunciandum est. i. presse ac leniter, ne faciat illud Tullianum, Pro dij immortales, vbi nam gentium sumus? q̃ remp. habemus? in qua vrbe viuimus? Et Tandem, pro Damen. {In qua ciuitate} Hoc est, oblitus es Atheuis te esse, vbi viuitur legibus? Vide omnes sententias poni accusatorias, & nihil amoris. isti sunt orationum colores difficillimi, sed elaborauit Terent. Mitionem facere leniter accusantem, & inducere Demeã durissime blandientẽ. {In qua ciuitate} Quod obiurgat Mitio, magni amoris est, & necessaria pro persona assentatio. non enim conuenit patrem nimium diligentem filium, eius præterire peccata. {Virginẽ vitiasti} Vide & rem dici, & abesse tragicã inclamationem, & ostẽdi delictum, & ad ueniam festinari. nam statim dicet, Iam id peccatum primum est magnum, at humanum tamen. Et tota pronunciatio huiusmodi verbis summissa debetur. {Facere alij sæpe, item boni} Moris est exemplo lenire, quod purgare non possis. {Facere alij sæpe, item boni} Consultatio ab exẽplo. Et boni, non cum hoc facerent, sed alias boni {At postquam euenit} Euenit. i. quia, non commissum est nihil innocentius dici potuit. {Nunquid circunspexti?} Syncope, pro circunspexisti. Circunspicimus præsentia. Prospicimus futura. {Quid fieret?} i. qua ratione, quo modo fieret? & qua rationem. i. quibus adminiculis, vel per quas personas? {Si te ipsum mihi puduit dicere} Optime hoc additum est, quasi non debuerit Aeschinum apud Mitionẽ pudere. {Qua resciscerem?} Qua. i. per quos. & ad omnia subauditur, nunquid circunspexi? {Qua resciscerem?} Deest Re, vel Ratione. {Menses abierunt decem} Mire abierunt, q. d. Te cessante, menses cessere, & locus est incusationis à tẽpore. Et abire dicitur quod paulatim non deserit, hoc autem ex partu intelligit. {Quod quidem in re fuit} Sal. Quod in familia nostra fuit. præstitit, vt in omnibus bellis adesset vobis. Et Cice. Senator P. R. quod in omnibus fuit iacuit & pernoctauit in publico. {Prodidisti & te, & illam miseram} Vide festiuum senem, quantum se adolescenti accõmodet, non. n. illum quem causa deposcit, sed amatorum ordinem fecit prius dicendo prodidisti te q̃ illam, tum etiam gnatum, vt ex animo amare videatur id, quod natum est. {Prodidisti} Decepisti, vel deseruisti vt Virg. vnius ob iram Prodimur. {Quod quidem in te fuit} Pro id, quod in te erat. i. quãtum in officio tuo spei & auxilij partiumq; tuarum, vel, quantum ad te spectabat. Et hic est illud quod obsequentissimus pater vult omnia per se esse correcta. {Dormienti hæc tibi confecturos deos?} Quam mitis, q̃ faceta obiurgatio. Videtur satis Mitio ille esse qui ante est descriptus? {Quid? credebas dormienti hæc, &c.} Incerta distinctio, nam & per se quid, &, quid credebas, legi põt, & velut per hoc subaccusetur Aeschinus, Dormienti hæc tibi confecturos deos? infertur. Et quæ sint quæ à dijs, cessantibus præstari non possint, sequẽti versu docet, ne videatur de dijs male sensisse. {Dormiẽti} Multo melius q̃ si diceret cessanti. & non, facturos, sed quod plenum est, cõfecturus. Et mire deos ponit in eo negotio quod ipse præstat, tãquã hic & se & deos excuset, q̃ non fecerint Aeschino, quæ volebat, etiam dormiẽti. {Et sine tua opera illam in cubiculũ iri deductũ domum?} Ordo, deductum iri domum. {Nolim ceterarum rerũ te socordem} Quã nihil imperiose, ac pro auctoritate patria fit. nolim, inquit, te socordem ceterarũ rerum esse. nõ dixit, ne sis socors. {Bono animo es,} Apparet flenti hæc dicta omnia esse. & hoc decuit verecũdũ adolescentẽ & ex vi tantæ orationis, & metu amittẽdæ puellæ. Et Es, modo imperatiui modi est, tẽporis præsentis. nam esto, futuri est.

{Duces vxorem} Datur in vltima obiurgatione & breuiter & plena securitas. {Hem} Singultiētis fletu & gaudio dixit hem. {Obsecro non ludis tu nunc me?} Mœstus amatoris animus ludentē serio loqui credidit, vera dicentem, quia optata sunt, putat ludere nunc. Potest & ob hanc causam dicere, Ludis tu nunc, ꝙ nunquā eum antea luserit. {Ego te? quam ob rem?} Magna vis pronominum cur non laudat. quibus & accessit consideratio rei. nam primo ego, deinde te, deinde causæ propositio. Et recte Ludis. Est.n. amantis in falsum metum conijcere imminentem lætitia, qualibet sententia. inimici vero in falsum gaudium quenquam impellere sub aliciuus mœroris aduentū. & ideo negat se Mitio in hac parte lusisse Aeschinum, qui in alijs luserit. {Quia tam misere hoc cupio esse verum} Pro nimis, quia nimia miseria, vt, Nequid nimis. hoc enim putant qui virtutes mediocritates esse dixerunt. {Nescio} Religiose dixit nescio, quasi non sit ratio quare non credat patri, quamuis subiecerit causam. {Abi domū, ac deos comprecare} Magnus institor sui beneficij est, qui à dijs petendum esse dixit, quod ipse præstabit. an ideo quia ordinis fuerat, prius rem diuinam facere, & sic vxorem accersere? Et bene repertum est Abi, quasi hærenti morantique, vt ait, Vos istæc intro auferte, abire. {Quid? iam vxorem?} Accessit ad beneficiū tempus. & ideo Iam quasi gestiens repetit adolescens. {Quantum pote} Aut deest cito, aut quantum potest esse. {Quid? quàm illam?} Commendat se Mitio, & familiariorem amatori facit, mentionem faciēdo sæpius de amica in vxorem ducenda. {Ni magi' te, q̄ oculos nunc amo meos} Mire nunc addidit. & eleganter inuentū est quod in se amator multū diligat. i. oculos, vt econtrario in Eun. Adolescenti ipsi eriperem oculos. i. ipsos, de quibus amat. {Aeque} Sic infert hoc quasi dubitando inuenerit. {Perbenigne} Multū putat, quia amator hoc dixit, ergo benigne, large abundeq;. {Quid? ille vbi est Milesius?} Non amat, si statim timere desinit. vnde Virg. Omnia tuta timens eadem impia fama furenti Detulit, armari classem, cursumq; parari. {Abijt, nauē ascendit} Facete, abijt, ne diceret, mentitus sum. atque ita dixit, vt infantibus nutrices de terriculis dicere solent, quas cum ipsæ confinxerint, abolitas volunt, postquam illos vident nimium pauere. Et mihi videtur ridens hæc dixisse, vt intelligat Aeschinus Mitionem ioco fuisse mentitum. {Tibi obtemperaturos magis} Mira sentētia, duos obsequi bonis quasi bonis hominibus multum debeant. & in excusationē precandi deos vide quæ facultas nata sit patrem sine assentatione laudandi. non est autem iniuriosum, ad patrem referre deprecationem deorum, sed magis honorabile. nam tale est apud Virg. Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates. vt ipse patrem portet, hic deos. {Ego eo intro, vt, quæ opu' sunt, parētur, fac tu, vt dixi, si sapis} Hic versus in quibusdam non inuenitur. {Quid hoc negotij?} Et mirantis hæc, & laudantis oratio est. & pene videtur huiusmodi patrem Terent. probare. {Qui magi' morem gereret?} Qui, quo modo, qua re, qua ratione. {Hic non amandus?} Omnia perfecit hic pater, vt & ametur, & laudetur, & foueatur. {Magnam mi iniecit sua commoditate curam} Mira sententia, mala etiam de bonis nobis nasci. an bonus parens magnæ curæ est filio? {Sciens cauebo} Facere quod nolit. s. {Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptijs egomet sim?} Bene hoc, vtpote obiurgatus.

GVID. ITa, &c. Hic Aesch. luditur à patre Mitione, qui varijs modis ostendit Pamphilam ab alio in matrimoniū ductum iri, quo non parum dolore cōcutitur Aesch. qui summopere eam deperibat, sed id celauerat patrem, tandem illum eundem pater explet gaudio recipiens ob Aesch. puellā iri ductum. M. ò Sostrata facito ita, vt dixi, vel tu & filia facite ita, vt dixi, per quod apparet Mitionem iam multa dixisse, ego conueniam. i. alloquar Aeschinum, vt sciat quomodo hæc de nuptijs, & de coniugio ipsius, & tuæ filiæ sint acta. i. transacta, & pacta. Sed quis pulsauit. i. percussit hoc hostium, hoc dixit cum appropinquaret foribus, quas pulsari audierat. A. Hercle pater est. s. Mitio pater adoptiuus est hic intra domum iam ego facile perspicio ipsius sermone. M. O Aesch. vocando eum. A. Quid negotij. i. quod negotiū est huic scilicet Mitioni, per indignationem dixit. i. quod negotium habet iste hic. i. in domo Sostratæ. M. Ne. i. verū tu pepulisti. i. percussisti, Inde pulso as frequentatiuum, has fores. i. hoc hostium? Deinde cum non respōderet Aesch. subdit submissa voce & apud se, tacet. i. taciturnus est, obmutuit. Cur non ludo. i. illud hūc Aesch. aliquantisper. i. aliquādiu. Melius est. i. operæpretium est, vt à me ludatur, quandoquidem. i. quia certe nunquam voluit credere. i. committere, secreto dicere, ac detegere. Item impartire mihi hoc videlicet amorem filiæ Sostratæ hæc priora dixit apud se, deinde subdit alloquendo Aeschinē, nihil respondes mihi A. Equidē. i. certe, seu ego quidem non pulsaui sup. istas fores, q̄ sciam. i. quantum scio, alij habēt quod sciam quod in idem redit. sed Don. vult quim sciam pro quantum scio. M. Itan'. i. ita ne i. est ne ita vt aīs. s. te fores non pepulisse. id ego dicebam sup. Nam. i. quia mirabar quid negocij esset tibi hic vbi dici inepte solet, quid habes es agendum hic. Deinde subdit apud se. Erubuit. i. verecūdatus est & rubore est suffusus, salua res est. i. res bene se habet, nam rubor est virtutis color, & ita magnum est argumentū nondum perfricuisse frontem, omnem deposuisse pudorem. A. ò pater dic sodes. i. dic si audes, & si tibi cordi est, & est comicum verbum blandienti aptissimum, & iam familiariter loqui incipienti, vero. i. sed, quid rei. i. quod negocij est tibi illic. i. apud Sostratam, vbi dicerent barbari, quid habes agendum. M. quidē. i. certe, nihil mihi est istic. i. apud Sostratam, vbi dicerent barbari, quid habes agendū. M. quidem. i. certe, nihil mihi est istic. i. nihil habeo negotij, seu, vt barbare loquar, nihil habeo agendum illic, quidem. i. certe, vel quidam amicus. i. vnus ex amicis meis, abduxit. i. deduxit, remouit me a foro, modo. i. paulo ante, & deduxit me huc ad Sostratam aduocatū sibi. i. intercessurem, & mediatorem pro se videlicet, vt omnia de nuptijs filiæ & ipsius transfigerentur meo beneficio, ac mea intercessione. Nam aduocatus dicitur, qui causam alicuius agit, itaque faciens eius est intercessor apud iudicem & mediator, est etiā omnis homo defendere aliū paratus, vt testatur Laur. Sic ergo astrue modo. i. paulo ante, amicus abduxit me. i. abstraxit me huc foro, tanquam aduocatum sibi. i. vt sibi essem aduocatus, vt iam est expositum. A. Quid. i. cur, abduxit te aduocatum sibi. i. in qua te vult te esse sibi aduocatum. M. ego dicam tibi, quædam mulieres pauperculæ habitaut. i. morantur, hic. i. in his tectis, opinor te non nosse has mulieres, & certo scio. i. non dubito, & vere scio te non nosse eas, enim. i. quia non diu. i. ex longo tempore, cōmigrarunt huc. i. ceperunt hic sedes, & huc ad morandum venerunt. A. quid tum. i. tunc postea secutum est, vel quid ex eo vis inferre. M. virgo est cū matre. A. perge. i. prosequere narratione tua. M. hæc virgo est orba patre. i. caret patre. Orbus dicitur aliqua re cara priuatus, vt parens dicitur liberis orbis, & contra liberi dicuntur orbi parente, hic meus amicus est proximus illi virgini. i. mulieri, nam iam corrupta erat est proximus genere i. cognatione ipsa, leges cogunt hāc puellam nubere. i. nuptui collocari huic amico Aesch. perij. i. perditus sum, hoc audiuit Mitio, sed dissimulat. M. quid est quod tu dicis, nam alter summissa voce dixerat. A. nihil est. s. recte res se habet, sed hoc dissimulanter dicitur perge. i. prosequere narrando. M. is amicus venit vt aduehat secū. i. quasi naui vehat. Nam rectores dicuntur, qui naui vehuntur pro precio. Et bene aduehat, nam ipse habitat. i. moratur. Mileti. i. in vrbe Ioniæ, quæ est Atheniēsium colonia & Mileti genitiuus est aduerbium positus, id pro aduerbio in loco. A. hem, dolētis interiectione, & commoti vehementer. dicis eum venisse sup. vt aduehat secum virginem. i. mulierē. nam in corrupta erat. M. sic est. i. est verum eam ob rem venisse vt abduceret. A. obsecro. i. obnixe peto vt dicas mihi an venerit, vt aduehat virginem secum vsque Miletum. i. vsque in eam vrbem, vnde Milesiæ lanæ preciosæ esse dicūtur à Vir. M. ita venit vt abducat eam Miletum vsque. A. male est animo meo. i. animus meus est æger dolore, molestia, ac passionibus varijs, quibus conflictatur animus, nam vt dicimus bene est mihi. i. sum sanus, & male est mihi. i. sum ægrotus, sic dicimus bene est animo. i. sum lætus, neq; afflictus morbis animi, quæ passiones sunt, & male est animo. i. sum ægritudine animi vexatus, & (vt inquit Don.) male esse animo dicitur cū dicti alicuius mœrore perculsus animus est, ita vt corpus nō sustineatur, sequaturq; ruina mēbrorum. quid ipsæ mulieres aiunt. M. quid censes. i. putas mulieres posse dicere sup. enim. i. certe, vel quia nihil dicunt, mater Sostrata commenta est à comminiscor eris. i. adinuenit excogitauit verisimilem. s. fallaciam, videlicet puerum esse natum ex alio viro nescio ex quo viro natus sit, vel sic misce puerum esse natum ex alio nescio quo viro, sed in idē reuertitur, neque ipsa mater nominat eum virū ex quo natus est puer. Commenta est inquam, vel dixit illum virū, ex quo natus est filius esse priorem. i. cui potius sit collocanda puella, & ait non oportere filiam dari huic amico meo. A. eho, interiectio audientis quod optabat, non ne hæc quæ dixit Sostrata. s. illum, ex quo natus est puer esse priorem & præferendum non ne ea videntur tibi iusta, postea. i. postquam dicta sunt, & ea cōsiderasti, vel quæ postremo loco dixisti. M. Non vīr mihi iusta. A. obsecro non. i. dicis non videri illi tibi iusta, & hoc non vultuose est pronunciandum. An. i. vtrum, ò pater vtrum ipse amicus tuus abducet. i. abstrahet illam. hinc. i. ex hoc loco. M. quid ni. i. cur non abducat illam, A. id sup. s. transactio, & pactio de nuptijs, factum est à nobis duriter. i. dura mēte & inflexibili, & non pure ac crudeliter, & immisericorditer. i. austere, aspere, sine misericordia, sed cum rigore, atque etiam ò pater si dicēdū. i. si licet dicere magis aperte. i. clarius, apertius factū inquā est à nobis illiberaliter. i. iniuste, inclemēter non bene quia liberalis bonus dicitur. M. quamobrem. i. quare

est ita

est ita factum à nobis illiberaliter. A. Rogas me.i. interrogas quare tandem.i.sine longis ambagibus & verborum circuitionibus quid animi.i. quem animum creditis fore.i. futurum esse illi misero. qui consueuit.i.consuetudinem & cõuersationem habuit prius cum illa puella. Don.legit consueuit illi vel illam. nam veteres hanc rem consueui dictitarunt. qui infelix propter hanc surreptionem, haud scio.i nescio an amat nunc illam puellam misere.i.valde, & in miseriam suam ac infelicitatem. quid ergo illi animi creditis fore, cum.i.qñ ipse præsens videbit hanc puellam eripi.i.abduci sibi præsenti, vel cape præsens aduerbialiter pro coram, quo etiam modo capi potest.Cic.ad Curionem. Præsens tecum egi.i.sum collocutus tecum. Apposuit aũt, nescio an illam nunc amat, vt colleret suspicionẽ de seipso, quia nimis aperte fuerat locutus, & ex affectu præ nimio amore, & quid animi creditis illi fore, cum ipse videbit hanc puellam abduci.i.auferri, ab oculis suis.i.à conspectu suo. ò pater facinus.i.factum vestrum, est indignum.i.inhonestum, & non dignum quod à vobis fieri debuisset. M. qua ratione.i. quo modo, vel qua causa dicis istud. quis despondit.i.promisit illam ei quem defendit. quis dedit illam puellam, q.d. prius rapta est, q̃ daretur? cui homini desponsata est sup. aut data? qñ nupsit.i.data est nuptui illi, quem tantopere defendis. dissimulat enim Mitio se nosse Aeschinum fuisse illum, qui eam stuprauerit, i. cum tñ latenter obiurgat quòd sine patre rem gesserit. quis est auctor his rebus, i. quis præest seu præfuit his rebus faciendis videlicet transactionibus, & pactionibus de connubio puellæ, cum illo quem defendit, cur ipse quem miserum dicis, duxit.i.cepit in vxorem, alienam.i.eam, quæ sibi non erat desponsata, neq; data, ac ideo aliena? A. an.i.verũ, oportuit virginem tam grandem.i. tantæ ætatis, quãtæ est, inde grandis natu.i.annosus. Oportuit ergo virginem iam grandem sedere.i.cessare, ociosam esse, torpere domi expectantem dum.i.quousq;. cognatus.i. aliquis de cognatione venire hinc illinc, prouerbialiter dictum.i. ex hac aut illa parte. ò mi pater æquum fuit te dicere hæc.i.honestum erat vt diceres hæc quæ dixi.s. eam non debuisse iam diu sedere domi, &c.& æquum fuit inquam te defendere id.s.quod non oportuit eam tam grandem sedere domi expectantem, dum hinc illinc venire cognatum. M. ò ridicule.i.deridende, qui.s.dignus es, qui ridearis cum tuis verbis absurdis & stultis, ne.i.verum, dicerem.i.dicere debebam causam aduersus, vel aduersum (vtrunque enim dicitur) aduersus illum.s.amicũ cui.i.ad cuius defensionem. veneram aduocatus.i.intercessor futurus, & auxiliari seu defendere paratus, sed ò Aeschine quid ista facta, & ista negotia de hac puella intersunt sup. nostra, in ablatiuo fœminino.i. quid ad nos spectant, aut quid nobis cum illis, i.quid negocij, quid commercij habemus cum illis, atque (quod dici inepte solet) quid habemus agendum de illis mulieribus, & negocijs suis, abeamus.i discedamus, vt aũt hoc dixit, animaduertit repente eum flentem, tuncq; subiunxit. quid est? quid.i.cur, lacrumas.i.fles. A. ò pater obsecro ausculta.i. audi. M. non est passus pater filium torqueri in confitendo crimine suo, propterea inquit, audiui omnia, noli detegere & non solum audiui, sed scio omnia quomodo se habeant, nam amo te quo.i.qua re.s.quia te amo, vel quo pro quanto, sed melius est, vt capiatur quare, ea quæ agis sunt magis mihi curæ, A. velim.i.volo vtinã ò pater ita ames promerentem.i.bene merentem & dignum, quia te amet. nam promeremur bona tantũ, dum.i.quandiu viuat, vt.i.sicut id, quod sequitur.s. mea admisisse in me.i.cõmittendo recepisse in me hoc delictum de virginis stupro, dolet vehementer mihi.i.est mihi maximo dolori, siue affert mihi dolorem maximum, & ita inquam me ames, vt.i.sicut, me pudet tui.i.propter te, qm pudore afficior, q sim tibi causa pudoris, quia aliquid.s.infamię mea causa contraxeris propter crimen meum. M. Hercle credo te pudere facti & mei. nanq; noui.i.cognosco, ingenium tuum.i. naturam tuam, esse sup. liberale.i.bonum, quia liberalis bonus, sed vereor.i.timeo, ne.i.vt pro q sis nimium indiligens.i.incurius, negligens, tandem.i.sine multis verbis responde, vel cõsidera, nam hic tandem habet quiddã vrgens, & accelerans. Don. vult capi pro tñ in qua ciuitate.i.in qua communitate, arbitrare.i.putas te viuere, vtuis enim in ciuitate Atheniensi, vbi legibus viuitur. Vitiasti.i.stuprasti, & corrupisti virginem ciuem, quam virginem ius non erat.i. non licebat te tangere, quod sine comparatione minus est, q̃ stuprare. iamprimum.i. in primis. id peccatum est magnũ.i.enorme, attamen.i.sed tñ est humanũ.i.à frugalitate humana deflexũ, quæ varijs luditur concupiscentijs, sæpe.i plerunque. alij boni, non tunc cum facerent, sed alias, fecerunt item.i.similiter, vt ita, at.i.sed postquam id euenit.i.contingit tibi hoc facere, cedo.i.dic, nunquid.i.nunquid aliquid circunspexisti.i.considerasti tanquam præsens. Circunspicimus præsentia, prospicimus futura, aut nunquid tute.i.tutemet. prospexisti tibi.i.prouidisti tibi, tanquam de futuro videlicet, quid fieret.i.factu bonũ esset, quo modo.i qua ratione, qua via, quibus adminiculis, quibus personis fieret illud quod esset faciendũ, si te ipsum puduit dicere mihi, qua p.i. quos, vel qua r qua re qua via, qua ratione rescisceré.i.cognosceré, quod feceras, nunquid inquã circunspexisti quod te facturũ putares, dum te ita pudebat, dum.i. quandiu, dubitas.i.nõ audes hæc dicere mihi decem menses abierunt.i.fluxerunt, prodidisti.i.decepisti te & illam puellam miserã, & prodidisti.i.decepisti, natum.i.filiũ, quem ex ea sustulisti, quod quidem in te fuit.i. quantũ ad te spectauit, hoc est decepti estis tu & gnatus & mater tm̃ quantum poteratis decipi per tuam negligentiam, quamuis quantũ ad te spectauit, omnino officium tuũ defuit, & est elegans dicendi modus, vbi quis diceret quantum potui & debui adiuui eum elegantius sic, Quod quidem in me fuit adiumentum illi suppeditaui. Similiter vbi dici solet. Quantum potuisti pauperem me reddidisti. elegantius sic. Quod quidẽ in te fuit ad inopiam redactus sum. Similiter hic quod in te fuit.i. quantum potuit fieri per tuam indiligentiã proditus es. item mater, item natus ex ea. Quid? modus interrogandi & melius est vt fiat hic distinctio ac scortũ legatur. Credebas deos confecturos.i. ad plenum facturos hæc.i.vt tibi crimen ignosceretur, & connubia transigerentur, & credebas illam puellam deductum in futurum, infinitiui passiui.i.deducendam esse.i.credebas q illa deduceretur in futuru tibi dormienti.i.cessanti & nõ vigilanti in tuis negotijs, & deduceretur ergo domum aduerbialiter ad locum, & in quam partem domus? in cubiculum.i.in cameram, in qua dormire soles, & quæ vxore habita diceretur thalamus, in quo est lectus genialis: Credebas inquam vt hoc fieret sine tua opera.i.sine tuo labore, & sine tua industria ac diligentia. Noli.i non volo. te esse socordem.i.imprudentem, improuidum, inconsideratum, ignauũ ceterarum rerum.i.in alijs rebus, & negotijs, eodem modo quo.s. fuisti in hoc negotio. Secors dicitur quasi seorsum, aut semotum à corde.i.vel à fortitudine & audacia, vel à prudentia. Nam cordati homines dicuntur sapientes, aut prudentes, propterea secordes non immerito dñr imprudentes. Et qm inter hæc dicenda fiebat Aesch.ideo subdit securitatem, es.i.sis, secunda persona imperatiui singularis, bono animo.i.habeas bonum animum (& quod dici solet) facias bonum vultũ, duces hanc puellam vxorem.i.habebis eam in vxorem. A. hem, interiectio emissa est à singultiente fletu & gaudio. M. inquam.i.dico tibi es.i. sis bono animo. A. ò pater obsecro te, num.i.nunquid, quasi optet negatiuam responsionem, tu ludis.i.illudis, derides me, ludificas me tuis verbis nunc quasi prius non luseris. M. petis vtrũ ego ludã te? quamobrẽ.i. quare luderem te, vel quare petis. A. nescio qua ratione nõ credo tibi. Ideo.i eam ob rem, magis vereor quia cupio tam misere .i.tam nimis, vel vehementer, vel obnixem dictum tuum sup. esse verum, vel quia cupio tam misere verum esse me illam ducturum vxorem: Misere interdum capitur pro valde, & quidem vbi est aliquid miseriæ, vt in cupiente nimis est passionis aliquid. quod est animo molestũ. nam est nimis, à virtute recedit. M. abi domũ ac comprecare deos.i.preces effunde dijs, tanquam ante sit res diuina facienda, deinde vxor accersenda, vt accersas.i.aduoces, venire facias ad te vxorem, deinde quasi hærenti Aeschino & moranti repetit abi.i.fac quod est tibi iam dictum. A. quid? modus interrogandi. iam ne.i.verũ iam nunc ducam vxorem. M. iam.i. nunc, duces vxorem, A. iam.i.nunc ducã, quasi præ gaudio tantæ suæ felicitatis sæpius repetit. M. iam duces quantũ potes.i. cito, & quamcelerrime fieri potest à te. Vel potest referri id, ad quod prius dixerat abi. & tunc est sensus. Abi inquam quantum potes.i.quamcelerrime potes abire, vel quantum potest à te fieri, vel à te abiri, & abscedi per impersonale verbum. A. ò pater. dij omnes oderint.i.odio habeant me: hic enim ponitur pro oderant, si haberemus, ni.i.nisi ego magis amo te nũc quàm oculos meos. M. quid? modus interrogandi, amas sup. me magis q̃ illam Pamphilam. A. Aeque.i.ita æqualiter te amo, atq; illam. M. benigne.i.valde benigne, seu valde, large, prolixe, ac liberaliter me amas, si illam æquo quantum ad tuũ amorem in me & eam. A. quid? modus interrogãdi, vbi est ille Milesius.i.vir de Mileto, qui ad eam ducendam venerat. M. abijt.i.discessit, perijt.i.multum perditus fuit mente, ac saucius in corde vt cognouit te illam ducturum, ascendit nauem, quæ veheretur. Miletum, sed cur cessas.i. moraris, cunctaris, tardas, nec mihi obsequeris abeundo, & Deos comprecãdo, vt accersas vxorem. A. ò pater abi.i.discede tu potius quàm ego cõprecare Deos precibus. nam certo scio eos deos magis obtemperaturos.i.morẽ gesturos tibi, quo.i.quanto es vir multo melior q̃ ego Mit. Ego eo intro in domum, vt ea quæ sunt opus.i.quæ sunt requisita & necessaria ad nuptias parentur.i.apparentur. Dicimus hæc sunt mihi opus, & opus est mihi his rebus, vt satis est manifestum, tu Aeschine fac, vt dixi si sapis. A. Admirsatur Aeschinus benignitatẽ patris pariter & laudat quid hoc negotij

negotij est.i.quid sibi vult hoc negotium, admirando dicit,cũ totum negotium inter patrem & filium agatur ita benigne, hoc.s. quod pater erga me facit,est.i.significat,ne ipsum sup. esse patrẽ, .i.vti seueritate patris, q d non cũ benignitate sodalis potius vtatur,aut hoc quod s.ego facio ita familiariter agendo cũ patre, est ne.i.verum significat me esse filium.i.vti timore filiali,quo solent angi filij apud parentes de vitijs responsuri,si pater meus esse frater,aut sodalis.i.conuictor pari familiaritate vtens, & qui soleret velut familiaris socius mecũ in mensa victitare, qui.i.quo modo, qua ratione,quare magis morem gereret.i. magis complaceret q̃ complaceat. Non.i.nõ oe, q.d. sic hic.s.pater talis est amandus.i. amore dignus,hiccine.i.verũ hic pater non est gestandus.i.fouendus, portandus in sinu.i. inter brachia, si qñ debilitate confectus egeret vt portaretur, qui cum sit talis dignus est qui gestari deberet in amplexu brachiorũ. Hem,interiectio admirantis vel anxij ac timentis offendere, itaque.i. & sic si sint duo verba, vel ideo si vnum,iniecit mihi.i.incussit, intulit, irrogauit mihi adeo i.valde, magnam curam.i.solicitudinem sua commoditate, sua opportunitate,sua mitjtate ac benignitate,sua bonitate & clemẽtia, ne.i. & non faciã,in optatiuo forte.i.casu aliquo imprudens,i. per imprudentiam id sup.quod nolit me facere, ego sciens.i animaduertens, & attendens, cauebo.i. prouidebo ne quid faciam quod nolit,sed cesso.i.nimis tarde ire intro, & ideo celeriter vado, ne.i.vt non egomet sim mora.i.sim retardatio meis nuptijs.

LATO. ARgumentum} Mitio egrediens à muliercula deprehensum ad fores Aeschinum ludit aliquantisper faceto commento,deinde Pamphilam habere permittit. quæ est catastrophe huius partis fabulæ. {Tacet} Hæc secum Mitio, & cur non Iudo dicit. vt intelligat spectator quid acturus sit. {Erubuit} Et hoc secum senex. {Animo malo} Hoc secũ Aeschinus. {Nescio quo} Vim reiectionis habet.{Duriter} Immisericorditer,illiberaliter,auxesis per incremẽtum. {Quid illi} Ratio ab euentu, qui imaginationa proponitur.{Qua ratione} Obiectiones ab instituto,quibus latenter filiũ obiurgat. {An sedere} Solutio ab ætate virginis. {Aeschine} Victus pietate senex non patitur eloqui filium,ne confessione torqueatur. {In qua ciuit.} Attende blandam obiurgationem.{At humanum} Vnum excusat,vt quod sequitur maius videatur.{Hæc dum} Amplificatio à tẽpore, & consequentibus.{Bono animo} Addit consolationem flenti,vt appareret,nam ita decuit mitem patrem,& verecundiam adolescentem. {Iam ne vxorem} Admirantis simul,& gaudentis.{Quid} Faceta obiectio. {Abijt. perijt} Hæc ita dicit,vt appareat ioco mentitum fuisse. {Hic non} Tangitur scopus fabulæ.

PARA, MARA, ITa vti} Parentum officium in castigandis & ad rectam viam reducendis errantes liberos hæc scena denotat. Nam eos quos vident indomita quadam audacia & ingenio confidenti ad vitia & errores ferri, hos si duriore disciplina arcere à flagitijs non possunt,quod superest,operã dabunt,vt mitioribus verbis, & placabili quodam animo id tandem efficiant, quod non alia ratione commodius licet.Quòd si sanè flexa sunt ingenia & summissa faciliter parentum monitis obtemperabunt,nec verbis sunt exasperandi. {An sedere} Maturanda esse virginum connubia, & alicui marito locandas puellas, quæ iam grandes sunt,docet hic locus, præsertim in pubertate, cũ Veneris stimulos accipere incipiunt: Quare Arist.lib.de hist. animalium loquens de pubertate sic, inquit: Est etiam cur id tempus puellæ præcipue custodiri debeant, maxime enim ad vsum rei venereæ incitantur,cum hæc incipiũt, & quæ sequuntur in hanc sententiam. Plato lib.6.de Leg.certum tempus locandarum virginum præscripsit nuptiarum, ait. tempus puellæ sit à decimosexto in vigesimum, idq; sit longissimum tempus ad hoc institutum.

GLAR. ITa vti,non, Ita vt legendũ est, vt perficiatur trochaicus tetr. acat.cuius generis sunt & sequentes duo versus. Tertium eiusdem generis iudicauit Doct. sed est iambicus senarius, initio habens bacchium. Tacet autem pertinet ad versum sequentem. Deinde Melius dissyll.amittit s,in fine.Senarij igitur sunt hi omnes versus in 44.vsque.quorum primus est,quem hic tertium nominauimus. Ab hoc igitur nunc numerabimus reliquos. Itaque in 5.horum Ita ne,prima syllaba pertinet ad versum præcedentem,& d,in Quid eliditur. Septimus vel senarius est, si d,in Quid elidas, & Rei monosyll.feceris,vel Tetrameter, si Tibi iambũ constituamus initio,nec d,elidatur,nec Rei monosyll. sed dissyll.fuerit. In 12.vel Dij monosyll.totum eliditur, vel bacchius est loco secundo. In 19.verbum Quid,in quibusdam libris ter legitur, sic d,bis eliditur. In alijs ante verbũ Aiunt non habetur,sed ante pronomina Ipse ac Istas. Tum vero nunquam eliditur. In 24. anapæstus est loco secundo. In 28.d,in Quid eliditur,nisi tertio loco sit creticus. In 29.Qui illi,pro,Qui cum illa legendum ex antiquo libro,& ob carminis item legem,annotauit & hoc Ioan. In 30.Nunc ante Amat, ac post Misere ponendum. In 36.bacchius est loco primo,nisi i,breue dicamus,quia aduerbium loci factum,aut iambus loco primo, secundo autem creticum. Et Huc malim quàm Hinc,etiam si in Donati commentario contrarium est,quanquã potest esse corruptũ. In 40.vel d,eliditur in Quid, vel est bacchius loco quinto. {Quid lacrumas? A. pater obsecro,ausculta} Sequuntur nunc trochaici tetr.cat. Quorũ hic primus tersus,at non ita secundus,prorsus tortuosus. Primo in loco trochæus est,secũdo spondeus,tertio anapæstus vel tribrachys propter ò anceps,sed & Te corripitur, non eliditur. Quarto rursus trochæus. Quinto loco vel creticus,vel s,in Agis eliso, dactylus, Sexto spondeus. Septimo trochæus cum syllaba. In quinto versu vel Tui monosyll.est,vel amphibrachys est loco secundo. In 8.Fuerat,non Erat legendum ex antiquo libro, quod & Ioan. notauit. Ceterum sequentem versum intactum relinquunt omnes, cum in eo vel m, bis non elidendum vel carmen defectum existimandum vno pede. Quod si post Primum ponamus Certo carmen constabit. In 10.d,eliditur in Id. Sunt alia effugia,sed non placent. In 14.tollendum puto Quidem, & d,in Quid, elidendum. Ceterũ liber vetus habet,Prodidisti te atq; illam. quod melius est,quàm quod vulgati habent libri,Prodidisti & te & illam. in qua lectione iambus trochæusq; sese impediunt. Totum igitur carmen ita legendum existimo.

Prodidisti te,atq; illam miseram,& gnatum,quod in te fuit.

Hoc ex Donati commentario,illud quidem legendũ hic esse conuinci potest,cũ ipse,Quod in te fuit, exponat, id quod in te erat. Non addito Quidem.Id quod quidem in te erat.quare videri potest à sciolis adiectum,maxime cum carmen nõ recipiat. In 16. vel illam l,abijcit,aut bacchius est loco primo Nam in hoc versu trisyllabi pedes ab initio sunt quatuor. Decimusoctauus versus quibusdam in libris male diuisum legebatur. finitur enim in Potest,& in eius loco quinto dactylus est,in sexto anapæstus. In 20. proceleusmaticus loco primo est. Item esse verbum ante Cupio legendum. Denique eo monosyll.est. In 21.Deos monosyl. & i,breue in Abi, nisi primo loco sit amphibrachys, secundo creticus. In 23. s,eliditur in Magis. In 24 posterius Quid amittit d. In 28. s,eliditur in Opus, & Fac post dixi legendum. Quanquam creticus in secundo ac quinto locis vtrunq; excusat. Est autem trochaicus, vt omnes præcedentes, non iambicus, vt visum est Doct. qui hæc obiter duntaxat inspexit.{Quid hoc negotij? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?} Qui nunc sequuntur iambici sunt tetr.cat. In 1.d,eliditur in Quid. In 2.s,in Magis, In 4.Sua monosyll.est, & adeo sub finem versus ponendum ante Curam. Vltimus erit acat. nisi in fine Sin monosyl.fit, quod placet.vt sit catalect.vt ceteri,sed sit liberum lectori,propter scenæ finem. Doct.trochaicum iudicauit non recte, vt opinor.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Demeæ ambulando fatigatur de Syro queritur, quod non aperte satis commonstrauerit locum vbi frater esset Mitio.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Demea quem instruxerat Syrus fratrem quærere per vrbem totus fatigatus hic conqueritur de Syro, quod non significate & plane, in quo loco esset frater, descripserit.

DEMEA.

DEFESSVS sum ambulando. vt Syre te cum tua
Monstratione magnus perdat Iupiter.
Perreptaui vsque omne oppidum ad portam,ad lacum,
Quò non? neq; fabrica vlla erat,neq; fratrem homo
Vidisse aiebat quisquam. nunc vero domi
Certum obsidere est vsque,donec redierit.

DEFESSVS sum ambulando} Hic exemplũ inducitur seui patris ex affectu vero,& ob hoc inutiliter omnibus non autem tantum amare vultu,q̃ ipsa re inducitur. nam neque sibi,neq; cui quam alij. sed filio tantũ consultum cupit. De autem,valde significat.{Vt Syre te cum tua Monstratione} Vt,pro vtinam. & hæc omnia anhalans dicit.{Te cum tua} Adhuc non credit in errorem se missum fuisse.{Te cum tua Monstratione} Idioticos,Te cum tua monstratione. {Perreptaui vsq; omne oppidum} Tardus incessus,non perambulatio,sed perreptatio dicitur. {Ad portam,ad lacũ,Quo non?} Mire propinquiora omisit DAN.

omisit, vtpote porticum, macellum, Cratini ædes, templum Dianæ, & vltima posuit, vt quantū peragrauerit, demonstraret. §Ad lacum§ Facere poeta memorem inducit senem, quorum minime opus fuit meminisse. §Quo non?§ Duobus dictis, Quò non addidit, quasi & ad dicendum lassus appareat. §Certum obsiderare est vsque, donec redierit§ Proprie obsidere dixit. cōuenit enim & irato, & repente aggressuro. & ab eo quod est obsido obsidere facit, producta media syllaba. ab eo quod est obsido, obsidere facit, eadem syllaba correpta.

Gvid. Defessus, &c.§ Hic Demea quem instituerat Syrus vt quæreret fratrem per vrbem totus defessus hic cōqueritur de Syro, q̄ non signare monstrauerit locum, in quo esset frater. D. Solus anhelans secū loquitur. Defessus sum .i. valde fessum ambulando, vt .i. vtinam. O Syre magnus Iuppiter perdat .i. destruat te cū tua monstratione. ego perreptaui .i. lento passu incessi, quia senex. per totum oppidum .i. per totā vrbem Athenarum, vsq; .i. continue sine vlla intermissione laboris, nullaq; quiete interiecta, vel vsq; ad portam, vsq; ad lacum, quem mihi dixerat Syrus quo .i. in quem locum vrbis non perreptaui inquam vel sic dicas, quò .i. in quo loco vrbis .s. ad portam & lacum non erant, neq; vlla fabrica .i. officina fabri, neq; quisquā homo aiebat se vidisse fratrem Mitionem, & hoc modo astruendo tres negationes non plus efficiunt q̄ duæ. Vero .i. sed, nunc certum est mihi, scilicet .i. deliberatum est apud me, & decretum, obsidere .i. sedere tanquam in aliqua obsidione, domi .i. in domo fratris, vsq; .i. assidue, continue, donec .i. quousque, frater redierit .i. sit reuersus, & bene obsidere, inquit, tanquā iratus sit fratri, & repente eum aggressurus cum primum venerit. Reptare significat tarde incedere, seu lento passu ambulare, vt faciunt senes amplius ingredi non valentes, tardus .n. incessus nō perambulatio, sed perreptatio dici debet.

Latin. Argumentum§ Redit Demea, vt non cōuenit Mitionē. Est autē iratus Syro q̄ se falsa indicatione ludificauerit. §Perreptaui§ Apte & proprie ad tarditatem senis.

Petr. Mars. Defessus sum§ Quantos labores pro salute liberorū patres suspiciant, docetur hoc loco. §Perreptaui§ Emphasis est, senes .n. ob tarditatem & annorū grauitatē ægre admodū corpore mouētur, præsertim in ea monstratione, quā fecit Syrus.

Glar. Senarij sunt sex iambici. In 4. versu liber antiquus non habet Illic, & carmen plane respuit nisi in quarto loco sit creticus, quod equidem puto, vt maneat aduerb. Illic, quod sensus desiderare videtur. Neq; vero lector audaciam vocabit, nos alibi quædam amouere ausos, quasi subditicia, cū multi eximij viri ante nos id iure sint quæsti in hoc potissimū auctore. In quo hercle quidam, quidquid in mentem venit, addere non sunt veriti, videlicet vt primum aut elipsis aut aposiopesis obscurior, quam ipsorum ferebat sensus sese offerebat, ibi continuo, arrepta virgula censoria infulserunt, suppleuerunt, addiderunt liberrime. Quis vero hæc atq; huiusmodi aliquot nunc tam infelicibus seculis deprehendere voluit, aut verius potuit? Cum ne nunc quidem vix sufferrent etiā eximie docti, sed iacta est alea, & perfricuimus, quanquam admodum modeste, iampridem frontem. Ita in 5. quoque versu vel omittendum est Se, vel bacchius est loco secundo.

ACTVS IIII. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Demea de vitio virgini oblato, & nuptijs rescīscit, in singitur iam tumultuari, sed postea placatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena exemplum est intempestiuæ obiurgationis Demeæ aduersum Mitionem, proindeque admodum ridicula. Nanque noua, & inaudita Mitioni referre studit, omnia prius melius ipso Demea nouit, quem profecto sorendis salibus quam festiue, vrbaniter, & facete irridet. Cæterum in calce stomachosa Demeæ in Mitionis mores exclamatio continetur.

Senarij.

MITIO, DEMEA.

Ibo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. Sed eccum ipsum. te iam dudum quæro Mitio.
M. Quidnam? D. fero alias flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. noua,
Capitalia. M. ohe, iam. D. nescis qui vir sit. M. scio.
D. Ab stulte, tu de psaltria me somnies
Agere? hoc peccatum est in virginem ciuem. M. scio.
D. Eho, scis, & patere? M. quid ni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. non. malim quidem.
D. Puer natus est. M. dij bene vortant. D. virgo nihil habet.
M. Audiui. D. & ducenda indotata est? M. scilicet.
D. Quid nunc futurum est? M. id enim, quod res ipsa fert:
Illinc hunc transferetur virgo. D. ò Iupiter,
Istoccine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
D. Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi dolet,
Simulare certe est hominis. M. quin iam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem. hæc magis sunt hominibus. D. ceterum
Placet tibi factum Mitio? M. non, si queam
Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero.
Ita vita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod est maxume opus iactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas.
D. Corrector: nempe tua arte viginti minæ
Pro psaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquò abijcienda est, si non precio, at gratijs.
M. Neque est, neq; illam sanè studeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. pro diuum fidem
Meretrix, & materfamilias vna in domo?
M. Cur non? D. sanum ne te credis esse? M. equidem arbitror.
D. Ita me dij ament, vt video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, vt habeat quicum cantites.
M. Cur non? D. & noua nupta eadem hæc discet? M. scilicet.
D. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probe:
Et tu nobiscum vna, si opus sit. D. hei mihi,
Non te hæc pudent? M. iam vero omitte Demea
Tuam istanc iracundiam, atq; ita, vti decet,
Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam, post huc redeo. D. ò Iupiter.
Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

Don. Ibo, illis dicam§ In hac scena est exemplum intempestiuæ obiurgationis, ac per hoc ridiculæ. §Ibo, illis dicam§ Moris est secum loqui vel senes, vel maxime aliquid ex animo agentes. §Illis dicam§ Sostratæ & filiæ. §Fero alia flagitia ad te ingentia Boni§ Magno sonitu, ac ingenti ostētatione futuræ accusationis exorsus est, magna sunt .n. oia, & fero, & alia flagitia, & ingentia, & quod ironicos, boni illius adolescētis, dicit. §Boni illius adolescentis§ Ironia quæ semper amarius ponitur, q̄ criminatio manifesta. §Ecce aūt§ Ecce dicitur cū repente triste aliquid rebus interuenit lætis, aut certe cū aliud agitur, aliud emergit nouū. vt Virg. Ecce aūt gemini à Tenedo tranquilla per alta, Horresco referens, immensis orbibus angues. Et, Ecce trahebatur passis Priameia virgo Crinibus. Et Cic. Ecce aūt repente ebrio Cliomene, esurientibus ceteris, &c. §Noua§ Recentia. an mira & magna? vt, Pollio & ipse facit noua carmina. §Nescis qui vir sit§ Ironia. nam vir, ad laudem sumi solet. vt alibi, Virum te iudico. §Scio§ Satis ridicule, nec quod ille cupit, abnegat Mitio, vt consentiendo, iracundiam Demeæ acriorem fieri * possibilem sibi, mitigare queat. nam Scio ad negocij totius gestionem retulit, non ad illud quod ait, Nescis qui vir sit. §Eho, scis, & patere?§ Iam & illi irascitur, non Aeschino. §Non malim quidem§ Alij volunt Mitionem dicere, Malim quidem, alij Demea. §Puer natus est. M. dij bene vortant§ Hic bono exemplo inducitur Mitio irascētem iuste Demeam leniter ferre, quia examinato ob mœrorem non

conuenit

conuenit inclementer ire obuiam, cum possit in tempore obiurgari, postquam destomachatus fuerit. Et vide quàm facete, cum ille, Puer natus est, ad argumentum mali attulerit, hic ita respondit, quemadmodum solent illi, quibus puellã nasci metuentibus nunciatur, puerũ natum esse. nam in omnibus quæ cupite venerint, dij bene vertant, dici solet, quia sæpe homines ea optauerunt quæ alijs aliter atq; expectauerũt, contigissent, quam potestatem rerũ vertentium semet in vtranq; partem, Vertum nodeo superesse veteres existimauerũt. {Virgo nihil habet} Vult rem sine remedio videri, quia scit posse nuptijs finiri solicitudinem. Et vide amaritudinem Demeæ cõtra omnes, vt nec virgini ipsi pateat. {Audiuit} ἀφελῶς & cum ἐξουδενισμῷ respondendum, quasi leue sit quod admissum est. {Et ducenda indotata est?} Ducenda. s. nisi damnandus sit Aeschinus & hoc verbum, necessitatis vim habet, vt, Pacẽ Troiano ab rege petendũ. {Quid nunc futurum est?} More irascentium, cum ipse sciuerit quid futurũ sit, Mitionem interrogat, & huiusmodi interrogatio, secundum figuram suam nõ habet responsionem, sed Mitio sic respondit, quasi simpliciter inquisitori. {Illinc huc transferetur virgo} Virginem quæ etiam cum vito fuit, vocat. Virgil. Ah virgo infelix. {O Iupiter, istoccine pacto oportet?} O Iupiter, tragice adiecit à Mitione versus. Istoccine pacto, ad ipsum Mitionem respiciens dixit. {Si nõ te ipsa tibi istuc dolet,} Nunc rem pro veritate posuit. {Simulare certe est hominis} Non hoc dixit, quia hominis est mentiri, sed quia sæpe iracundiæ simulatio, custodia disciplinæ est. {Iam virginem Despondi, res composita est, fiunt nuptiæ} Ne diceret, despondi, composui, facio. Et despondet puellã qui petit: Spondet à quo petitur. Recte ergo socer futurus, despondi dixit. {Hæc magis sunt hominis} Bene repetit hominis, ille enim dixerat, Simulare certe est hominis. {Ceterum Placet tibi factũ Mitio?} Nihil aliud volebat Demea nisi vt sæuiret Mitio. quod impetrare non potuit, etiam ab eadem sentiente de prauitate & peccato Aeschini. {Si illud, quod est maxime opus iactu, non cadit} Vtrũ, quod opus est, iactu non cadit, incerta distinctio. {Quasi, cum ludas tesseris} Rectum erat si diceret, Ita vita est hominum quemadmodũ tesseris ludere, aut quemadmodum ludus est tesserarum. Nota ergo genus locutionis. {Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas} Ars adhibenda pro fortuna. non enim si male iactus ceciderit, deserendus est ludus. Et forte nunc pro persona intelligendum. {Corrector} Quia dixit, Arte vt corrigas. sed moris est iratis ab vltimo verbo contradicentis incipere. {Neq; est, neq; illam sanè studeo vendere} In scopulo versatur Mitio, in quo eligit ineptus potius videri, quàm prodat Ctesiphonẽ patri. {Cur non?} Posset dicere, non est Aeschini amicã, sed celãda est culpa Ctesiphonis. {Ita me dij ament, vt video ego tuam ineptiam} Ordo est. Ita me dij ament, te facturum credo vt habeas quicum cantites. Ipse se fallit, non inquirendo vlteriorem causam retentæ in domo meretricis. Mire aũt cantites, quasi turpius sit cantare senem cum psaltria, quàm coire. {Et noua nupta eadem hæc discet?} Alius subaudiet dicere, sed ò magna in verbis elegantia, vide enim quam vim significet Discet. & ideo non vxor, sed noua nupta, quã ad omnia docilem esse, ipsum indicat nomen. {Hilarũ} Venuste nõ, hilarẽ. {Tu inter eas restim ductans saltabis} Lusus est itaeus ab eo sune quo introductus equus Durius in Troiam est. Connexis manibus fune, chorum ducunt saltantes. Hoc à quibusdam dicitur, sed ego puto magis consertos choros puellorum puellarumque cantantes, restim ducere existimari, & id maxime conuenire ad exagitandam importunitatem senis, veluti pueros imitantis. Simul etiã quia iste connexus manuum lasciuus ac petulans adimit discretionem conditionis, dignitatis, ætatis inter meretricem, nouam nuptam & senem. Et hoc, quemadmodum dictum est? & quanto stomacho iam ab Aeschino recessum est, & transitum ad Mitionis luxuriam describendũ à {Iam vero omitte Demea} Mire vrbanitatem expressit vltro obiurgantis qui obiurgatus est. {Tuam istanc iracundiã,} Nam ira, de causa est: Iracundia, de vitio multum irascentis. {Atq; ita, vti decet, Hilarum ac lubentem} Bene addidit lubentem multi enim hilares se simulantes, nõ lubentes sunt. {Fac te} Non dixit Esto, sed elabora vt esse possis. {Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?} ἐλλειπτικῶς omnia, vtpote stomachose secum loquentis. deest. n. esse, aut quid tale. {Domus sumptuosa} Domus. i. homines. {Ipsa, si cupiat, Salus Seruare prorsus non potest hanc familiam} προσωποποιία Plaut. Lubentiorem te faciam, quàm ipsa Lubentia est. Etenim ὑπερβολή est, Ipsa Salus si cupiat seruare, prorsus non potest hanc familiam. Hinc licet æstimare quantũ & caloris & grauitatis apud Terentium sit ad imitationem Cæcilianam. Vide quantam creuerit à superioribus, vt sic finiat.

GVID. Ibo illis, &c.} In hac scena est exemplum intempestiuæ obiurgationis, & per hoc ridiculæ. M. Ibo ad Sostratam. dicam illis matri, & aliis nullum esse moram in nobis, me & filio. D. Constituerat diu illic domi obsidere. sed interea vidit fratrem, dixitque, sed eccum. i. ecce hic prope ipsum fratrem. O Mitio quæro te & non quæro pro te. iandudum. i. ex multo ante tempora. M. Quid nam. i. cur quærebas me? D. Fero. i. affero, & in pectore gesto recondita alia flagitia ingentia. i. enormia illius boni adolescentis. boni dixit per ironiam, quem flagitiosissimum intelligat. M. Autem. i. sed ecce. i. adest repentinum malum & turbatio gaudij. Ecce dicitur cũ repente aliquid triste rebus interuenit lætis, aut certe, qñ cum aliud agitur, aliud emergit nouum. D. Fero inquam flagitia noua. i. recẽtia, vel mira, seu magna, & capitalia. i. propter quæ, qui commisit, dignus sit capite plecti. M. Ohe, interiectio ostendens tædium afferri. iam. i. nunc desine. i. desiste ista inculcare & loqui. D. Ah, interiectio dolentis, nescis qui. i. qualis vir sit. M. Scio qui vir sit. D. Ah, hic quasi ridentis est. O stulte. i. inconsiderate, & tu somnias me agere. i. loqui de Psaltria, quæ fuit à rapta à lenone. hoc peccatum. i. flagitium hoc, quod fero. est, extat. in virginem. i. erga, vel contra virginem ciuem Atticam. s. ac propterea graue & capitale per leges. M. Scio etiam illud. D. Eho, interiectio irascentis. nũc enim ipsi Mitioni irascitur, non solum Aeschino. Scis. i. cognoscis illud flagitium esse factum, & patere. i. pateris, seu permittis, & fers, q. d. non deberes. M. Quidni. i. cur non patiar præsertim cum mederi non possum. D. Dic mihi non clamas. i. vociferas aduersus Aeschinum, iurgijs & improperijs non insanis. i. nõ verteris in furiam, cum hæc cernis. M. Non quidem. i. non etiam dico sup. ille Aeschinus malum verbum. i. molestum aliquid, & non malũ. vt legi in aliquibus libris, nam Donatus malum dicit, nec etiam cohæret sensus. D. Puer natus est ex Pamphila. s. M. dij bene vertant. i. quod dici solet, bene possit euenire, seu bene, feliciterq; eueniat, vel Dij agant. plerunq; enim bona in peius, mala mutantur in melius. D. Virgo Pamphila nihil habet. i. est pauper. M. Audiui. i. intellige eam nihil habere. D. Et ipsa virgo est ducẽda. i. capienda in vxorem, indotata. i. sine dote. M. Scilicet. i. certe. est ducenda indotata. D. Quid nunc est futurum de hac re. M. Enim. i. certe. i. futurum, quod ipsæ res. i. ipsa necessitas. fert. i. affert, & postulas, seu cõpellit. Virgo. i. ipsa Pamphila. quæ prius erat virgo, antequam ab Aeschino stupraretur. transferetur. i. traducetur illinc. i. ex domo sua huc in domum nostram. D. Pro Iuppiter, irascentis exclamatio tragica potius, quàm comica, quasi sit, Testor te Iouem id ita fieri non debere. Istoccine. i. vtrum oportet fieri. sup. nuptias isto pacto. i. illo modo, quem dicis etiam sine dote. M. Quid faciam amplius. i. vltra quàm feci, vel quid præter nuptias à me fieri potest. D. Rogitat. i. petis quid facias. si istud. s. nuptias fieri indotatas non dolet tibi. i. non est tibi dolori, re vera, vel re ipsa. i. ipso effectu & in rei veritate. Donatus tñ dicit ibi rem capi pro vtilitate. Si ergo re vera tibi istud nõ dolet, certe. i. saltem est hominis. i. spectat ad hominem, & congruum & decens & licitum est hominis, simulare. i. fingere dolorẽ. Vnde Virg. Spem vultu s. p. a. e. d. in tali rei gratia veritas sui propinqui, non quia hominis dicat esse mentiri, sed quia sæpe iracundia simulatio custodia est disciplinæ. M. Quin. i. quinimo, immo vero seu atq; etiam. iam despondi. i. tanquam socer futurus filio meo petiui illam filiam. despondeat enim puellam qui petit, spondeus autẽ à quo petitur, inde sequuntur sponsalia & sponsus & sponsa & actiones ex spõso, vt ait Gel. res. i. negocium de coniugio. est composita. i. pacta, transacta, confecta, nuptiæ fiunt. dempsi, præteritũ à demo is. i. abstersi omnem metũ. Hæc quæ facta sunt, magis sunt hominis. i. magis decet hominem & spectat, quàm id quod dixisti. s. simulare. Nam simulatio & mendacium non cadunt in virum bonum. D. Ceterum. i. sed. ò Mitio factũ istud de coniuge indotata placet ne tibi. i. probras tu illud? H. Non placet mihi si queam, i. si possim mutare nunc, cum non queo mutare. fero æquo animo. i. patienter, neq; me ob id excruciandũ duco. vita hominum est ita. i. eiusmodi, vt corrigas, i. corrigat aliquis, secũda persona pro tertia, hoc est vt aliquis in rectum reducat. arte. i. calliditate consilio. id quod accidit sup. quasi. i. tanquam, cũ ludas tesseris. i. talis. si illud quod maxime opus est. i. quod plurimum requiritur ad hoc, quod lucrificat. non cadit alueolo iactu. i. proiectione tesseræ vel iungi potest iactu cũ opus sit, si illud quod opus est iactu nõ cadit, opta tibi lector verumtamen ita est sup. ludus, vt tu corrigas inquam arte. i. astutia, calliditate, cõsilio, industria illud quod forte cecidit iactu tesseræ. neq; statim propterea deserendus est ludus, & ideo, vt recte intelligatur, sic dicendum est, ita est vita hominum vt corrigas, i. emendes, id quod accidit arte. i. consilio & industria, quasi cum ludas tesseris, si iactu tesseræ illud quod maxime opus est non cadit. ita est sup. ludus vt corrigas arte, quod forte cecidit. D. corrector. i. dicis esse corrigendum arte quod accidit. ò corrector, q. d. qualis corrector tu es ridendo eum, qualis emendator illius in quo est erratũ. nempe. i. certe, tua arte. i. tuo consilio, & tua correctione. viginti minæ. i. libræ ax.

libræ aa. periere.i. perditæ fuerunt pro psaltria, quæ psaltria est abijcienda.i.detrudenda,eijcienda. aliquo.i.in aliquem locũ,quantum potest.i.quamcelerrime potest abijci, vel quantum fieri potest,vt abijciatur,si non precio est abijcienda i.si non vendatur alicui,qui det precium,quo constituit, vel.i.saltem, vel etiam gratis.i. sine precio aut venditione est aliquo eijcienda accedẽte noua nupta. M. neq; est,i.neq; expedit, neq; sanè.i.certe, studeo.i.volo, capio,laboro vendere illam.vel sic,Neq; est abijcienda gratis neque studeo vendere illam. D. igitur quid facias ex illa? M. ipsa erit domi meæ. D. Pro fidem diuum.i.vorum.i.imploro sup. fidem.i.opem diuorũ meretrix, & materfamilias.i.vxor honesta, quam ab alijs mores discernunt. erit vna.i.simul,cõgregandi,aduerb. est, in domo. vel melius erit in vna domo.s.sub vno tecto. M. cur nõ erit in vna domo meretria & materfamilias. D. ne.i, verum credis te esse sanum.i.sanæ mentis, seu animi compotem, qui talia dicis. M. equidem arbitror me esse sanum. D. ita dij ament me. iurantis est, & asseuerantis est. credo te esse facturũ.i, vt vna sint in domo, vt habeas,qui cum.i.cum qua, cantices.i.frequenter cantes more puellorum cum iam sis senex, vt.i.quantũ, ego video.i.perspicio,tuam ineptiam.i.tuam fatuitatem,& inconsiderationem. M. cur non facerem.s. D. & noua nupta discet hæc eadem,quæ fiens à psaltria. M. scilicet.i.certe,discet illa eadem. D. tu ductans.i.frequenter ducens, & agitans. restim.i.funem,saltabis.i.quod dicunt,tripudiabis inter eas.s.nurum & psaltriam,more puellorum & puellarum,qui connexis manibus choros ducentes restim ducere caistimantur. Alij dicunt hunc lusum esse natum ab eo fune,quo introductus æquus ligneus in Troiam est,cum connexis manibus fune chorum ducunt saltantes.Restis facit testem vel restim in accusatiuo singulari,quod vnicuique liquet. M. probe.i pulchre id faciam,& tu saltabis vna nobiscum si sit opus. D. hei mihi.i.dolor inest mihi,vel dolore afficior ob hanc rem. Hæc dicta tua,vel hæc inhonesta facta. nõ pudent te.i, non afficiunt te pudore interrogatiue legendo, vbi pudent personale est verbum à pudeo es,habetq; accusatiuũ post se, vt hoc pudet me i. affert mihi pudorem. M. ò Demea iam vero i.prætera,vel sed nunc omitte.i.amoue, dimitte à te istanc.i.istam hanc iracundiam tuam. Ira (ait Don.) est de causa, iracundia vero est de vitio multum irascentis, atq; fac.i.labora efficere te hilarũ pro hilarem,antique, nam antiqui dictitarunt hilarus ra, rum, ac lubentem.i.boni animi in nuptijs gnati tui. ira vti decet.i. honestũ est te esse hilarem & lubentẽ. ego conueniã.i. alloquar hos quos ei ostendebat, quousq; alloqui volebat, post.i.deinde, redeo huc ad te. D. ò Iupiter hanccine.i.vtrum decet sup. hanc vitam esse. sup.vel agi, vel duci hoscine.i. vtrũ decet hos.i.tales mores perditos esse.i,perseuerare in hominibus. decet ne inquã hanc dementiam.i.hanc insaniam esse subaudi. vxor veniet sine dote. psaltria est intus. domus.i.familia, hoc est homines de familia. est sumptuosa.i.auida sumptus,& multa consumens, ac expendens. adolescens Aesch.est perditus. luxu.i. libidine & lascinia, senex.s.Mitio. est delirans.i.desipiens, & à recta lira, seu à recto tramite discedens. Si ipsa Salus,quasi quæ sit Dea,quemadmodum Concordia,Victoria,Pax,&c. cupiat seruare.i.saluare, conseruare incolumen hanc familiam prorsus.i. oĩno poterit seruare eam inquam.

Lato. ARgumentum} Iurgium Demeæ cum Mitione super peccato Aeschini. {Fero alia} Propositio accusationis. {Ah} Dolentis. {Puer natus} Ista ad amplificationẽ pertinẽt. Et attende asperitatem Demeæ & lenitatẽ Mitionis,qualis vterque supra descriptus est. {Simulare certe} Conuertitur ad Mitionem omisso Aeschino. In vita Similitudo à Platone sumpta. Vide Prouerb. omnem aleam iacere. {Correctior} Amarulenta & ironica repetitio, vt solent irati, {Ita me dij} Postquam a te tis conuitijs non potest ad iracundiã concitare, ioca aggreditur. {Restim ductans} Apparet saltationis genus fuisse. {Hanccine vitã} Congeries quæ Asyntheto attollitur. {Ipsa si} Epiphonema.

Pstr. aas. IBo} Pacifici hominis ingenium, quodq; ad iram minime temere commouetur,hoc loco describitur. {Illi enim,qui einsce modi animo præditi sunt,etiam si maxime irritantur, tñ quia communes hominũ mores, apud quos nihil promouere possunt, non ignorant,lepidis & facetis dictis turbata si quæ sunt,mitigãt. Plato præcepit, q̃ vltra placabilitatem & clementiam debemus etiam exercere facilitatem,& animi magnitudinem. quæ non perturbatur,qm̃ magnus animus non curat iniurias,& libenter ignoscit. {Cum ludas tesseris} Tessera est lusorium instrumentum,in quo descripti sunt numeri, quod dictum est ita quia ab omnibus partibus quadrilaterum videtur. {Salus} Nam Romani Salutem Deam venerabantur,cui & ædem struxerunt,

Glar. ET Hi senarij sunt omnes. In secundo vel eliditur in Sed, vel bacchius est loco primo. In 4. vel illius dissyllabũ est, vel proceleusmaticus est loco secundo. In 6. e ad finem eliditur à versu sequente,nisi tribrachyn loco vltimo cõcedamus, vt fit aliquando, quanquam raro. In 9. hæc verba, Malim quidẽ puto Mitionis esse,& à Demeæ importunitate impedita,quo minus ea perficeret Mitio. In 10. vel Puer monosyllabum est, & s, in Natus eliditur,vel sunt ordine duo bacchij. In 15. vel Tibi, vel istic superfluit. Ioan.putat Rogitas tollendum Agrippinensis liber tollit Ipsa. Vetustus meus liber habebat, Reuera,vt ea senario fieret quadratus iambus catal.ad hunc ferme modum.

Quid facias,rogitas,si non reuera tibi doleт istuc.

Lector quod volet sequatur. In 18. s,eliditur in Magis. In 29. plerique lib. hñt coniunctionem &, inter Meretrix & Materfamilias. & alias in vnam comprimebant syllabam,alij sustulerunt &. In 30. s, eliditur in Credis, nisi creticus est loco quarto. In 35. Ioan.ex veteri libri,per interrogationem facit Demeam repetentem aduerbium Probe,ac deinde Mitionem subiungentem,Et tu nobiscum vna, verum sic vel s,eliditur in Opus, aut creticus erit loco quarto. In 3. à fine, vel s, eliditur in Domus, vel creticus erit loco secundo,vel ptuo,pro vna accipiemus syllaba.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Seruulorum licentiam in hac scena Terentius ostendit. Exit egregie potus Syrus multum exultans laute se, ac opipare cænasum esse hunc Demea ob temulentiam impetit & obiurgat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Syrus egregie compotus inducitur,exultans se laute opipareq; cœnatum esse,quem Demea ob temulentiam mordaciter impetit & obiurgat. Attendatur hic etiam exemplum licentiæ seruorum,sub miti domino degentium.

Senarij.

SYRVS, DEMEA.

AEDEPOL *Syrisce te curasti molliter,*
Lauteq; munus administrasti tuum.
Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. D. Illud sis vide
Exemplum disciplinæ. S. Ecce autem hic adest senex
Noster: quid fit? quid tu es tristis? D. Obè scelus.
*S. Eho iam tu verba * fundis hic sapientia?* * funder
D. Tu ne si meus esses? S. Dijs quidem esses Demea,
Ac tuam rem constabilisses. D. Exemplum omnibus
Curarem vt esses. S. Quamobrem? quid feci? D. Rogas?
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potastis scelus,
Quasi re bene gesta. S. Sanè nollem huc exitum.

AEDEPOL Syrisce} Hic exemplum inducitur licentiæ seruorum sub miti domino. {Aedepol Syrisce te curasti molliter} Quia detexit Ctesiphonem, iam oportet vt ebrius inducatur Syrus,per cuius fallacias tegatur adeo. Et Syriscũ se dicit,non Syrum, τῷ ὑποκορίσματι. {Molliter} Delicate. {Lauteq; munus administrasti tuũ} Vt quidquid esse bellissimum,carperes,cyatosq; sorbilliares. Aut munus seruile,esse & bibere. {Abi} Verbum vel sibi vel alteri cum laudatione blandientis, nam sic dicunt, qui iam compotes sunt votorum omniũ, perfectiq; in rebus vniuersis. {Prodeambulare} Nota duas præpositiones vni dictioni adiunctas, Vt, Pede prosubigit terram. &, ἀμφιπεριπλέκω. Et optime ad delitias exprimendas hoc verbum conuenit. nam producere signum * deambulare significat. nam deambulare etiam intus potuit. {Exemplum disciplinæ} Quia vnus ex multis reliquis. An quia senior, & nuper etiã pædagogus, vt ipse ait, Quem ego puerum tantillum in manibus gestaui meis. {Quid fit? quid tu es tristis?} Mire securitatẽ ebrij hic expressit. nunquid enim pertimescit interuentum senis, vt solebat, Syrus? aut quidquam præcauet? Sublanditur tantũ, & ita rerum oblitus est, vt cum eum seuum sciat causam tristitiæ eius inquirat. {Tu verba fundis hic, sapientia?} Vtrum sapientia verba? an tu sapientia? quia dixit supra, Tu quantus quantus es, nihil nisi sapientia es. {Fundis} Vtrum sine vlla cessatione profers? An perdis? secundũ illud. Nam quid tu hic agas, vbi si quid boni præcipias, nemo obtemperat? {Dijs quidem esses Demea} Ab eo Don.

quod

quod est dis ditis,dites facit, ab eo quod est diues diuitis, diuites. {Quamobrem? quid feci?} Nihil nunc in Syro nisi simplex & purum ob ebrietatem. Et vide, quamobrem, quid feci, dicere, non esse sobrij Syri. {In ipsa turba} Non minus ridicula importunitas Demeæ est,quàm ebrietas Syri,qui aduersum temulentũ tantæ grauitatis oratione personat, vt ea dicentis vultu & verbis, & ex audientis habitu & stupore magnam voluptatẽ percipiant spectatores. vides enim quanto pondere verborum cum ebrio litiget. {Potastis scelus} Non quòd plus videt senex quàm obijcitur oculis,sed oratorie Potastis,dixit, cum vnum ebrium cernat propter illud quod ait, Exemplum disciplinæ. quasi in omnibus sit quod in vno nũc aspicitur. Virg. & crimine ab vno Disce omnes. {Sanè nollem huc exitum} Et hoc dictum argumento est, Syrũ oblitum omnium rerum nihil respondisse Demeæ per fallaciam, sed tantum modo pœnitere quòd exierit.

GVID. ÆDepol,&c.{Hic ebrius inducitur Syrus adeo. vt Syriscum se dicat,non Syrũ Alloquitur primo seipsum. O Syrisce. ædepol,iurandi aduerbium. curasti.i. tractasti te.molliter.i. delicate,& administrasti.i.exercuisti,laute.i.oppipare, abunde,delicate,tuum munus.i.tuum officium, edendo quidquid esset lautum,& cyathos sorbillando. Abi sibi ipsi dicit,cũ blandientis laudatione,nam sic dicunt, qui iam compotes sunt votorũ omnium, perfectiq; sibi videntur in rebus vniuersis.postquam sum intus fartur.i.ingurgitatus,refertus,repletus omnium rerũ.i. omnium ferculorum. libitum est.i.placitum est,siue placuit, idem enim sunt libitum est & libuit,placitum & placuit,posset hinc forsitan libitũ est capi pro præsenti.i.placet,tanquam libitũ esset nomen, quemadmodum & placitũ.vt dicimus dictiones impositas fuisse ad placitum,tuncq; cum diceretur,hoc est placitum meum, nomen est placitum sic existimo reuera.hic ita capiendum libitum,vt sit nomen,& tunc sensus est præsentis sic,est libitum meum.i.est placitum meum,vt ita dicam,pro deambulare.i. prorepere. huc.i.ad hunc locum,quem ostendebat. vbi in hoc verbo prodeambulare, duæ præpositiones vni dictioni adiunguntur,vt Virg. Pede prosubigit terram. D. Vide.i.considera,animaduerte illud quod sequitur,videlicet ꝙ sup. sis exemplum disciplinæ alijs conseruis, quos ætate præcurris,sic eos exemplo disciplinæ, & boni modi viuendi precedere debes, & bene ait disciplinæ. vult enim Demea vt alij discant ex eo quonam modo sit honeste seruiendum. S. Aut.i. sed. Ecce noster senex.s.Demea. adest hic. quid fit? quid agitur? quid.i.cur es tu tristis? D. Ohe,interiectio affecti tædio & indignatione propter ebrium seruũ inepte colloquentem cum viro honesto. Scelus.i.ò scelerate serue? S. Eho,interiectio hic quasi ridentis,iam.i.statim,ò sapientia, ridet eum, iam tu fundes.i.sine cessatione proferes,aut etiam in vanum prodes hic verba,cum nemo tibi sit obtemperaturos. D. Si tu esses meus seruus, deinde interrupit sermonem seruus. S. Esses dis.i.diues, hic & hæc dis ditis,si tuus essem.s.ò. D. Ac stabilisses.i.confirmasses,corroborasses,siue consolidasses, & auxisses rem tuam.i.tuã rem familiarem,siue tuam substantiam. D. Prosequitur quod inceperat, si tu esses meus,curarem vt esses exemplũ omnibus alijs seruis, ne inebriarentur. S. Quamobrẽ.i.quare? quid feci? D. Rogas.i. petis. ò scelus.i.scelerate serue, potastis quasi ceteri serui vna potarint,vel quia alijs esse exemplum deberet, satis ergo potastis.i. bibistis in ipsa turba.i. in ipsa turbatione, & in maximo peccato quod peccatum, vix.i.quasi pondum est sedatum.i.pacatum & potastis ergo quasi re bene gesta.i. quasi res bene se habuisset, nec fuisset crimen admissum, vt fuit, q.d. vestra ebrietas ostendit vos non esse solicitos de facti filiorũ,quibus pædagogi commissi estis. S. Sanè.i.certe, nollem hunc exitum.i. vellem nõ exiuisse huc ad deambulandum,quoniam Demeæ iurgia non subijssem.

PETR. MARS. ARgumentum} Redit in proscenium Syrus temulentus, vt præbeat occasionem ad epitasin periculi Ctesiphonis. {Syrisce} Per diminutionem blande seipsum alloquitur, {Prodeambulare} Delicat edictum,gemina præpositione,& significas longius expatiari,quasi porro.i.longe,deambulare,sic producere,proferre,prodere,eadem figura dicuntur.

LATO. ÆDepol} Quantum sumat sibi improbitas seruorum absentibus dominis hæc scena ostendit. Nam cũ sit seruus perniciosissima possessio, quæ semper incommodum possidentis aspirat,nisi præsentia domini à maleficijs absterreatur, pessima quæq; in familia designare solet. Multũ enim potest prodesse domesticis negotijs patrisfamilias præsentia. Vnde Aristoteles libro œcono.i significare volens, quantopere prosit adesse rebus suis,sic ait: Persa interrogatus,quid equum maxime pinguem faceret? oculus domini respondit. Hoc.s.designare volens,quod vbi ipse adest dominus,nihil seruus aliud audent, quàm quod vident illi gratum,& sic satis placere. Certe quod ad hunc locum attinet, credendum hanc magnam licentiam Serui hinc ortam, quòd sub misissimo hero vitam ducat. Quamobrem bene præcepit Plato lib.6.de Leg. in hæc verba: Allocutio omnis ad seruos,quodammodo imperium sit, neque iocus vllus cum ipsis,seu fœminis,seu masculis habeatur. Quod multi stulte facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem vitam, & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddunt.

GLA. SEnarij sunt, vt priores. At more huius poetæ vel prima de Aedepol corripitur,vel creticus est loco primo. Abi in tertio corripitur. In 5. prima syllaba in Exemplum à superiore elij ditur carmine. Sunt alia effugia, sed hoc magis placet. In 6. Es ante Tu legendum,vt tertio loco sit iambus, Quid es. & penultimo anapæstus. In 7. Fundes in futuro legendũ, non Fundis. In penultimo potastis pluraliter legendum,vt omnibus in domo irascatur,quamuis vnũ alloquatur Syrum. & Quasi pertinet ad versum sequentem,quod ferme neglectum est in lib.& R.non annotauit de Quasi. forte quod in ipsius libro bene habebat.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Exitu parasiti cuiuspiam Ctesipho Demea proditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, interuentu cuiusdam parasiti, seu comessatoris, Ctesipho adolescens a patre suo Demea deprehensus esse ostenditur.

Senarij.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

HEvs Syre,rogat te Ctesipho vt redeas. S. abi.
D. Quid Ctesiphonem hic narrat. S. nihil. D. eho carnufex,
Est Ctesipho intus? S. non est. D. cur hic nominat?
S. Est alius quidam parasitaster paruolus:
Nostin'. D. iam scibo. S. quid agis? quò abis? D. mitte me.
S. Noli inquam. D. non manum abstines mastigia?
An tibi mauis cerebrum dispergi hic? S. abijt.
Aedepol comessatorem haud sanè commodum,
Presertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam;
Nisi dum hæ silescunt turbæ, intereà in angulum
Aliquo abeam,atq; edormiscam hoc villi,sic agam.

DON. HEvs Syre,} Quàm clare dicat, ostenditur ex eo quod præmisit Heus ante,q̃ loqueretur.{Ctesipho} Mire additum nomen est, cum aut sine hoc, aut per pronomen intelligi possit Ctesipho. {Vt red.} Redeas dicendo,ostendit & illum inter pocula,à quo egressus est ebrius. {Est alius quidam parasitaster paruolus} Non alius parasitaster sed alius Ctesipho,qui est parasitaster. & vide non alter, sed alius, quasi nõ duo, sed multi sint Ctesiphones. Et hoc sic pronunciandũ est, vt simul & quærat & dicat Nostin'. Quasi sycophanta, nunc addidit,nostine nam veteratoris est,etiã mentientem confidere. {Quid ag. quo abis?} Hoc iam ebrio conuenit, non illi quem cognouimus Syrum, nam ꝙ retinet senem confessionis genus est. {Non manum abstines mastigia} Etiam iniecisse manum, vt teneret Demeam,ex ipsius verbis cernitur. {An tibi mauis cerebrũ despergi hic?} Vt apparet,baculo minatur. {Abijt} Quia prohibere non potuit. demisso & desperanti vultu quid factum sit,dicit,& abijsse pronunciat. {Aedepol comessatorem haud sanè cõmodum} τῷ ἀπροσδοκήτῳ. tantum inopinatus superuenit, vt omnia sic offendat, quemadmodum qui comesatũ ingreditur, quia comesatoris est superuenire ad scortum,& vociferari aliquid in iocularem strepitum. quare totum false,totũ ad Demeam contulit. {Presertim Ctesiphoni} Bona exceptio, vt appareat omnibus incommodũ & iam his Aeschino,sed præcipue Ctesiphoni. {Nisi dũ hæ silescũt turbæ} Nam quæ iam sunt,sed quæ erũt. {Hoc villi} ὑποκοριστικόν est vini,vt vnus vllus,asinus asellus,vannus vallus,vinum villum.

GVID. HEus Syre,&c.} Hic aduentu cuiusdam parasiti siue comessatoris deprehensus esse ostẽditur Ctes. à patre suo Dem. D a. Heus,aduerbium vocandi. ò Syre. Ctes.rogat te,vt redeas ad se,vnde ebrius venisti. S. Indignatus quòd nominasset Ctes.coram patre per imprudentiã dixit. abi.i.vade in malã rem

D. Quid.

D. Quid.i.cur,hic parasitus narrat Ctesiph.i.nominat eum. S. Nihil.i.nihil narrat inquam,nescit quid dicat. D. Eho, interiectio deprehendentis aliquid alterius impudentia,carnufex.i.tortor,qui me excrucias, & mori me denique cogis tuis improbitatibus.Ctesipho est ne intus? S. Non est intus Dem.cur hic Dromo nominat eum? S. Est alius quidam parasitaster.i. imitator parasitorum paruulus, per quod ostenditur parasitaster non esse diminutiuum nomen, sed potius imitatiuum. Nostin'.i.cognoscis ne eum. D. Iam.i.nunc scibo, id est sciam, sit intus nec ne. S. Quid ais? quo abis? D. Mitte.i.dimitte me, impediebat.n. eum ne iret. S. Inquam.i. dico tibi,noli ire.s. D. O Mastigia, hic & hæc mastigia declinatur in prima inflexione.i.malus & nequam seruus, vel ancilla. Et (vt inquit Ser.) est seruus sæpenumero verberibus cæsus & cædi dignus, à mastico verbo Græco, quod significat cædo. Non abstines manum.i.non temperas,non contines,non amoues manum à me retinendo, scilicet seu nó cohibes, non reprimis non compescis manum à me impediendo? interrogatiue proferendo. An mauis.i.potius vis,cerebrũ dispergi, id est difundi, frangi tibi hic ictu huius baculi, quem tenebat senex. S. Abijt,scilicet senex.i.euasit mihi è manibus, & h.d.tristi vultu. Aedepol iurantis est, sanè.i.certe, vel valde dico sup.vel conflat comessatorem, id est istum parasitum, cuius inepta pronunciatione deprehensus est seu oppressus Ctesipho cóstat,haud, id est non fuisse sup. sane.i. valde commodum.i. consentaneum, opportunum,præsertim.i.præcipue Ctesiphoni, qui eius aduentu est deprehensus. Alij intelligunt comessatorum dici de Demea, qui veluti comessator inopinatus superuenit, & omnia turbauit. {Quid ego agam nunc? nisi dum, id est quandiu. hæ turbæ,id est hæ turbationes, quæ iam non sunt, sed statim futuræ sunt, silescunt, id est pacatę efficiuntur, siue dum ad tranquillam res redeunt, interea abeam.i.discedam, abdam me aliquo, id est in aliquem locum,puta in angulum aliquem.atque ille edormiscam.i. exhalam dormiendo,hoc villi, id est hoc pauculum vinum, quod adhibi nimium vinum villus facit per diminutionem, sicut vnus vllus, asinus,asellus, deinde tanquam id apud se certum sit ac deliberatum, subdit. Sic agam,id est abdam in angulum, & dormiscam hoc villum, &c.

LATO. ARgumentum} Proditur per imprudentiam Ctesipho,& Syrus ne ingrediatur senex, retinere conatur. {Parasitaster} Diminutiuum,quod imitationem significat. Conatur Syrus dissimulare intus esse Ctesiphonem.

PETR. MARS. HEus Syre} Ebrij hominis incuria atq; negligentia hoc loco cernitur. Nam vere dictũ est,quod in corde sobrij. hoc in lingua ebrij. Non enim celare possunt,quæ si inuulgentur,& in suum,& in multorum aliorum incommodum vergunt. Cyrus apud Xenophontem ob hãc præcipue causam ebrietatem fugiendam censet,quòd arcana prodat. Vnde ait noster poeta.

Arcanum demens detegit ebrietas.

Et Horat. in arte:

Reges dicuntur multis vrgere cululis,
Et torquere mero quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus.

{Parasitaster paruolus} Si parasitaster diminutiuum esset,nó addidisset adiectiuum.Hinc dicendũ est,eiuscemodi formam imitationem potius significare. {Vili} Diminutiuum est, a vinum villum,quamuis Plaut. dicat vinulum.

GLAR. ET hi senarij sunt. In primo versu Heus semel positum relinquit bonum carmen,geminatũ,vt ferè habent libris à superiore versu eliditur. In 5.versu, loco quarto dactylus est,gis quo ab. vt ò in Quo non elidatur. In 7.non est omittenda particula Iam ante Mauis, & Abijt iambus est, duobus ij per synæresin compressis.est enim præteriti temporis,nisi tribrachys sit loco vltimo,vt paulo ante admonuimus. In 8.carmine de Aedepol idem dicimus quod in præcedenti scena. Versu vltimo vel proceleusmaticus est primo loco, quod placet, vel à de Aliquo à superiore eliditur versu.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Cognito Ctesiphonis amore Demea exclamat, & Mitionem iurgio adoritur, vt liberorum corruptelam, per quem placatur tandem, & Aeschino & Ctesiphoni.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Demea vbi resciuit rem de amore Ctesiphonis, summa cum indignatione in exclamatione prorupit. Hunc Mitio vtcunque potest placabilem reddere nititur, pollicens se sumptum vtrique Ctesiphoni & Aeschino suppeditaturum. Deinde modeste auaritiam senilem carpit. Postremo Demea aspere Psaltriam rus abstracturum comminatur ad æstum, ac laborem duriter perpetrandum.

Senarij.

MITIO, DEMEA.

PARATA à nobis sunt, ita vt dixi Sostrata
Vbi vis: quisnam à me pepulit tam grauiter fores?
D. Hei mihi, quid faciam? quid clamem, aut querar?
O cælum, ò terra, ò maria Neptuni. M. hem tibi,
Resciuit omnem rem: id nunc clamat scilicet.
Paratæ lites: succurrendum est. D. eccum adest
Communis corruptela nostrum liberum.
M. Tandem reprime iracundiam, atq; ad te redi.
D. Repressi, redij: mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus: dictum inter nos hoc fuit,
Ex te ad eo est ortum, ne tu curares meum,
Neue ego tum: responde. M. factum est, non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
*Cur emis amicam Mitio? * nunquid minus* * nũ qui
*Mihi idem ius æquum est esse, * quàm mecum est tibi?* * quod
Quando ego tuum non curo, ne cura meum:
M. Non æquum dicis, non. nam vetus verbum hoc quidem est,
Communia est amicorum inter se omnia.
D. Facete nunc demum istac nata oratio est.
M. Ausculta paucis, nisi molestum est Demea:
Principio si id te mordet sumptum filij
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites:
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserua, quære, parce: fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine:
Mea, quæ præter spem euenere, vtantur sine:
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse. omnia hæc si voles
In animo vere cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane
Scio: istuc ibam. multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibus coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt sæpe, vt possis dicere,
Hoc licet impune facere huic illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd is qui facit.
Quæ ego esse in illis video; vt confidam fore, ita
Vt volumus: video eos sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atq; animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas ne ab re sint tamen
Omissiores paulo ò noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectius.
Solum vnum hoc vitium affert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
*Quod illos sat ætas acuet. D. * Ne nimium modo* * ne
Bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio,
*Et tuus iste animus æquus * subuortat. M. tace.* * subuortant.
Non fiet: mitte iam istæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,
Faciundum est: ceterum rus cras cum filio
*Cum * prima luce ibo hinc. M. Immo de nocte censeo.* * primo luca
Hodie modo hilarum fac te. D. & istam psaltriam
Vnà illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaueris.

Eo pacto

paulo, nam non paulo omissiores forem Demea, sed plurimum fore credit & metuit. Et à re, à patrimonio. {Omissiores} Negligentiores. Sic in Heaut. Vbi te vidi animo esse omisso. {O noster Demea} Blanda & cum quodam complexu eius, qui reprehenditur, incusatio, & de more sublato, Et sic hoc dixit, tanquam dicturus esset, Multa te latent, simplex homo es. nam huiusmodi sententia latenter quandam dicentis auctoritatem fiduciamq; designat. {Ad alia omnia ętate sapimus rectius} Preterquam ad auaritiam. & per hoc, quod optas liberis, vitiũ senectutis est. {Attentiores sumus ad rem omnes} Proprie attentiores reddit omissioribus, supra.n.dixerat, Ne ab re tũ sint omissiores paulo. {Quam sat est,} q.d. attentos nos esse non statim crimen est. {Quod illos sat ætas acuet} μεταφορικῶς acuet. {Næ nimiũ bonę tuę istæ nos rationes Mitio, & tuus iste animus æquus subuertit} Næ, valde. Subuertit infra legendũ est. Si Ne, pro Non, coniunctio est, subuertat legendum est. ita vt subaudiamus timeo, vel aliquid tale. Et Tuæ & Istæ quod ait significationem habent nulliusmodi rationem & ineptam. nam apparet nõ eas probari ab eo qui sic loquitur. vt supra, Iam vero omitte Demea tuam istanc iracundiam. {Tace, non fiet} Tace nunc pro ἀφημισμοῦ positũ est, quasi diceret, Non subuertet. ne dixeris quod mali ominis verbũ est. {Da te hodie mihi} Accommoda te ipsum voluntati meæ nam in animum transtulit quod est corporis. vt in Eun. Mihi sese dare, sermonem querere, Cic. Ceruiculam iactare, & populo se accõmodare {Da te hodie mihi} Si nõ vis, inquit, propter te, vel propter me mitis esto. {Exporge frontem} Quia contrahi in verbo dicitur. Et verbo isto ostenditur quanto conatu opus sit ac explicandam tantam contractionem senectutis & seueritatis. {Scilicet, ita tempus fert, faciundũ est} Vide si non hoc fit, quod Gręci * dicunt, nam sic &, Ita tempus fert. Et, Faciundum, dicendo, ostendit se magis cogi necessitatibus, vt paulo sit tranquillior. & cum tanta difficultate promittit, tanquã mala subiturus sit, atq; adeo maiorem partem secum disputat, necessario hoc velit nolit faciendum esse, vt sit lætior, & hoc quia tempus fert. {Ceterum rus cũ filio prima cum luce ibo hinc} Hoc ideo facit quasi gaudere interim nõ possit, nisi se vicinæ seuitiæ proximitate soletur. {Faciundum est} Satis mire, tanquam necessitate cogatur ad gaudendum agrestis senex. {Ibo hinc} Tanquam de malo loco. {De nocte} Abundat De. {Cũ primo lucu} ἀρχαϊσμός. nam cũ primo lucu veteres dicebant. lucum pro luce, pro sole ponentes. Ergo cũ primo lucu, cum primum sol cœperit illucescere. {Cũ primo lucu} Veteres masculino genere dicebant lucem. {Fac te} Eodem verbo vtitur, quo iam dudum, vt laborem ad lætitiam se conuertentis ostendit. i. elabora vt sis hilaris. {Et istam psaltriam vna illuc mecum hinc abstractam} Vide singulas syllabas imbutas amaritudine rusticæ atq; agrestis, nam Istam odiũ significat. Psaltriam seruitia in nomine est, quam deliciosam esse oportet. &, Vna mecum, quam cum adolescentibus esse conuenerat. & Illuc, ad quẽ locum psaltriam secũ ire compellit. Deinde ne vel in itinere pœna cesset, Cum filio ibo hinc inquit: Illam vero abstraham. nam Illuc en animo dixit, quo supra, Ibo hinc. Et apparet illum quasi mancipium ducturum puellam, non vt fidicinam. {Mecum hinc abstraham} Non abducam, sed quod est seuientis abstrahã. {Pugnaueris} Magnã rem feceris. Sic Luc. Vicimus ocyus, & magnã pugnauimus pugnam. {Eo pacto prorsus illic alligaris filiũ} Hæc cum risu dicit Mitio. Et ligare, est inijcere alicui vincula. Quis vero dicetur alligari ad aliquid, sine quo esse non possit? Ergo proprie ad amicam alligari adolescentem dixit amatorem. Prorsus autem certe, recte, ac vere significat. {Vt illam seruet} Acuendam illam: Hoc est, non iam filium, sed illam serua, in qua vtrunq; retineris. {Ego istuc videro} Hoc est, vt illã seruem. {Coquendo sit faxo, & molendo} Ne ametur. s. {Atq; illi, fauillæ plena, fumi, ac pollinis coquendo sit faxo, & molendo} Atqui molere prius est, q̃ coquere, sed illud prius posuit, quo pulchritudo magis fœdatur. an quia prius torreatur triticum, vt tundi possit? vt Virg. Et torrere parant flammis, & frangere saxo. {Coquendo sit faxo, & molendo.} {Pręter hæc} ἀνάδοσις octaua. {Meridie ipso} Cum sol vehementior est. & nomẽ fecit de aduerbio. Meridiem dixerunt veteres quasi meridiem, r, pro d, posito propter cognationem harũ inter se literarum. {Vt stipulam colligat} Quod sub sole fieri necesse esse. {Tam excoctã reddam, atq; atram} ὑπερβολικῶς dixit reddam pro faciam. Et excoctam, ad tenuitatem siccari coloris. Atrã, ad colorem retulit. Et vide quàm aspera, quamq; ingrata clausula sit, qua seuidici senis finitur oratio. {Placet. nunc mihi videre sapere} Non contradicit, ne rursus prouocet ad iurgium. {Atque equidem filium} Non solum suadet lætitiam, sed etiam ridere cogit inuitum. {Derides? fortunatus qui istoc animo sies} Hoc verbum vultu Demea sic profertur, vt subrisisse videatur inuitus. Sed rursus ego sentio amare seuereque dixit. Et ridet qui simpliciter ridet: Deridet, qui cũ alterius irrisione & contemptu ridet. {Fortunatus qui istoc animo sies} Nõ laudantis est quod ait, fortunatus, sed moraliter reprehendentis. sicut cum te aliquid cura offenderit fortunatos stultos, qui nihil sentiant. At hoc quoq; dixit in Eun. At ego infelix neq; ridiculus esse, neq; plagas pati possum. {Iam iam desino} Et hic velut necessitatem quæritur imponi sibi. {Et cui opus est rei} Cui rei credis, nisi nuptijs? hoc est ludo, atque lætitia, voto, & gaudio nuptiali. {Hunc sumamus diem} Non, accipiamus, sed impendamus, & consumamus. Vnde & sumptum dicimus pecuniam quæ insumenda est.

PArata, &c.} In hac scena est collatio.i. comparatio, congregatio duarum personarũ, mitis ac sæui, seu terribiles & austeri. M. O Sostrata, omnia parata sunt à nobis ita, vt dixi, Vbi vis quod sup. fiant nuptiæ, quisnam pepulit.i. pulsans, percussit tam grauiter fores à me.i. fores mea, dicimus.n. accepi literas à te, pro accepi tuas literas. D. hei mihi, præ dolore nimio h.d. quid faciam? quid clamem? aut quid querar.i. conquerar de fratre, cum ego mea indulgentia veniam criminandus, O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni.i. maria quibus præest Neptunus? exclamationes sunt & inuocationes elementorum, quasi totum mundum accuset, vel dijs irascatur, qui in illis sunt elementis. Tria autem elementa tantum inuocant, quę caduca sunt & inferiora & ita cœlum rapiendum est pro aere. Videriq; potest diluuium, & interitũ rebus optare ita, vt Virgiliano more dicere velit omnia? vel mediũ fiant mari. M. Hem, interiectio dolentis, ipse Demea resciuit tibi omnem rem.i. totũ negocium, totum figmentum de emptione Psalteriæ pro filio, vbi tibi ad nullum refertur, vt fieri sæpe solet in mihi & tibi, vt En tibi fores crepuerũt, tu mihi semper dormis, in talibus locutionibus mihi & tibi, nec ad me, nec ad te, nec ad quenquam refernotur. Scilicet.i. certe, nunc clamas id.i. ob illud, qui resciuit dem omnẽ. Lites.i. iurgia sunt paratæ ipsi Ctes. & mihi etiam, succurrendum est.i. oportet succurrere ei filio eius. D. eccum.i. ecce hic cõmunis corruptela.i. deprauatio, corruptio nostrorum liberorum, non vnius tantum, sed duorum, adest.i. in promptu est, seu palam est, vbi communis dicit quasi vtrumq; contingens, & vtrunque contaminans, seu corrumpens, nam proprie commune dicitur de duobus, interdum etiam de pluribus, vt hoc est mihi cõmune tecum.i. tibi mecum conuenit, vel mihi tecum. M. Tandem.i. post lõgam tui vexationem, reprime iracundiam. Ira est de causa, iracundia de moribus, atq; redi ad te, hoc est recollige te, redi ad lenitatem, placa teipsum, & beni redi ad te, quia ita dicitur ab eo quod est ire, eo quod à se eat qui irascitur, & fuerit, & ideo qñ placatur, aut resipiscit ad se redire dicitur. D. repressi.i. compescui iracundiam, redij ad me.i. placatus sum, mitto.i. omitto. omnia maledicta.i. oĩa probra, improperia, iurgia, putemus.i. tractemus, purgemus rem ipsam.i. causam ipsius litis, nam putare proprie est falsa, & instructifera à veris & fertilibus relecare, vnde arborum purgatores putatores dñr, hinc & putamina purgamenta dicta sunt, hoc quod sequitur postea.i. ne curares, &c. Fuit dictũ inter nos, & adeo.i. certe, illud ortũ est.i. processit ex te, qui illud dixisti videlicet ne.i. quod tu nõ curares.i. curę haberes meũ filium, ne ne.i. & ego non curarem sup. tuum filium responde an hoc fuerit dictum nec ne. M. factum est.i. illud à me processit dictum non nego. D. cur non filius meus potat apud te? cur recipis meum filium in domum tuam ad potandum & lasciuiendũ? ò Mitio cur emis amicã meo filio? Nam qui.i. cur, vel quare, minus.i. non, est æquom.i. non licet, non decet, non est iustum idem ius esse mihi.i. quod habeam idem ius, quod ius æquum est tibi esse.i. quod ius tibi licet habere, quasi peiori conditione sim. ego q̃ tu sis, ita quod (vt vult Don.) sit textus, nam qui minus mihi idem ius æquum est esse, quod æquum est tibi, qñ.i. quod dicunt, postquam ego non curo tuum filium, ne cura.i. noli curare meum. M. non dicis æquom.i. non dicis quod æquum sit, & iustum dicere. D. non? dicis quod nõ dico æquom. M. Nam quidem.i. certe, hoc verbum.i. hoc dictum, hoc prouerbium, est vetus.i. tritum, omnia amicorum esse communia inter se.i. esse cõmunicanda vbi opus est, quod prouerbium inter Pythagoreos ortum dicitur. D. facete.i. vrbane, illud est dictum à te nunc demum istæc oratio nata est quasi repentina & subito exorta. s. amicorum omnia esse communia cum videlicet non haberes quid respondere posses, quasi videatur eum iam conuictum Demea. M. ausculta paucis.i. breui sermone ò Demea nisi est molestum.i. si fiat sine molestia tua, hoc est si tibi placet, vel cordi est, principio.i. in primis si id quod faciunt filij, vel id quod facio pro filijs suppeditãdo sumptus, mordet te.i. te offendit, ac lædit, quæso.i. obsecro, & est obiurgatiuum, facito sumptum.i. impensam, quam tui filij faciunt, cogites tecũ hæc quæ sequuntur, tu olim tollebas.i. educabas, nutriebas illos filios tuos, pro re tua.i. secundum facultatem tuam, & secundum qualitatẽ tui patrimonij, quod per rem sæpe significatur, quòd.i.

quia, putabas bona tua satis fore.i.sufficientia fore ambobus filijs tuis. tum.i.tunc, scilicet.i.certe, credidisti me ducturum fuisse.s. quòd ego ducerem vxorem. nunc obtine.i.habes. eandem illam rationem.i. considerationem, antiquam.s.quam prius habebas, conserua.i.custodi iam acquisita, quære.i acquire noua, parce, à parco is.i.omnibus parcis, vtere modice. fac.i.effice, vt sup. relinquas illis quamplurimum bonorum, scilicet.i.quamplurima bona, obtine tibi i.habe tibi istanc gloriam, istam laudem de tollendis, & educãdis, ac ditandis filijs tuis, sine.i.patere, permitte quòd sup.ipsi filij tui vtãtur mea.i.vtantur meis rebus, & hoc antiquæ. Donat.legit vtantur his rebus.s.quæ euenire, præter spem.i.præter expectationem & opinionem tuam. nam cũ putares me vxorem ducturum, non expectabas à me bona pro filijs. Nihil decidet.i.diminuet de summa tei tuæ scilicet, q.d.nihil tibi constabit, putato id esse de lucro quod accesserit. adiunctum vel additum erit. hinc.i.ex meis bonis, q.d.quod tuis filijs accedet ex me de lucro id putato, presertim cum ante putares nihil esse accessurũ illis, ò Demea si voles cogitare in animo vere hæc omnia quæ dico, dempseris.i.demes, molestiam.i.displicentiam, & mihi & tibi & illis filijs. D. mitto.i.omitto rem.i.pecuniam, loquor sup.vel doleo, seu defleo consuetudinem ipsorum.i.vel malam conuersationem, vel deprauatos mores, q.d. non me mouet pecuniæ consumptio quantum morũ deprauatio. M. nunc Mitio intertumpit sermonem Demeę inquiens. Mane.i.tace, noli pergere in eo quod incepisti dicere scio.i.intelligo, quod velis dicere, ibam istuc, id est nisi interrupuisses meum sermonem, pergebam ad illud dicendum, quod dicere te velle intelligo. ò Dem. multa sunt signa in homine, ex quibus signis coniectura.i.coniectatio, præsensio futuræ probitatis fit facile, vt sæpe.i.sicut plerunque, cum.i.quando. duo homines faciunt idem.i.eandem actionẽ. possis dicere.i. intelligere, scire, sentire, licet huic facere hoc impune.i.sine punitione, & criminatione, & reprehensione, & possis dicere non licet illi facere hoc impune, nõ hæc est diuersitas talis, eo quòd res quæ fit ab eis sit dissimilis, sed quòd.i.quia. is qui faciat. eam est dissimilis inquam, quæ signa prædicta inhærentia hominibus, quibus mores futuri possunt coniectari, video.i. sentio esse in illis filijs tuis, vt.i ita, quod confidam.i. certissime credam vel sperem ita fore vt volumus.i.eos nostris votis in posterum suis probatis moribus responsuros. Hæc sunt signa, video eos sapere, video eos intellegere.i.intelligentes esse quid faciam in rem suam video eos vereri.i. timere. in loco.i.vbi est opus & commodum, seu opportunum. video eos amare inter se.i.mutuo amore se prosequi. dicimus elegãter amamus inter nos, pro amamus nos inter nos, amatis inter vos. per amatis vos inter vos, amant inter se, pro amans se inter se. video inquam eos scire.i. esse scientes, vel ideo eos scire liberum ingenium i.liberam naturam suam video animum eorum liberũm in quam, alij habent scire est.i.scire licet.i.potest cognoscere quisquam ingenium liberum & animum, tu reducas.i. reducere possis, & reuocare in bonam viam vitæ illos filios, quando tu vis.i.quo tempore eos velis reuocare, non sunt pertinaces in malis, at enim.i.sed certe, metuas ne.i. quòd tamen sint paulo omissiores, id est negligentiores, ab re.i.à patrimonio conseruando, & augendo, seu ne sint tardiores ad suam vtilitatem conquirendas. omissus fa.sum, inuenitur pro negligenti & tardo, qui.s. multa omittit, quæ facere deberet. timet ergo ne sint negligentiores ab re, quia potant, amant, & olent vnguenta. ò noster Demea frater & amice, sapimus.i.sapientes sumus, & intelligimus rectius, seu sentimus rectius. ætate.i. per ætatem nostram senectutis, ad omnia alia.i ad omnes alias res. præterquam.s.ad auaritiã. Senectus affert hominibus hoc vnum solum vitium auaritiæ videlicet, quòd non omnes senes sumus attentiores.i.diligentiores, curiosiores, magis anxij ad rem.i ad pecuniam congerendam, q̃ sat est.i. quàm est æquum & sufficiens, quod.s.vt sint attentiores ad rem. ætas, id est crescentes anni, satis acuet.i. incitabit illos. metaphora est satis acuet. D. ò Mitio vereor sup. ne.i.quòd istæ tuæ bonæ rationes, & iste tuus, animus æquus.i. iustus & pius in nos subuertat.i.latenter deflectant, & conuertãt nos, modo, id est nunc, vel paulo post, nimium i.supra quàm satis est vel lege subuortant.s.deijciant nos à seueritate nostra, qua vti in filios erant animos. Alij legunt ne, pro certe, vel valde, non subaudienda vereor, sed potior sententia superior est. M. tace non fiet.i.nõ subuerteris nimium vt times. iam.i.nunc. mitte.i.omitte istæc, quæ tu times. da te.i.accommoda te mihi.i.voluntati meæ, hodie, q d. morem mihi geras hodie tantum. exporge, pro exporrige i.explica frontem, quam contraxisti tristitia, q.d.exhilara te & faciem suam hodie amore mei. D. scilicet.i. certe tempus.i. temporis conditio, hoc est tempus nuptiarum filij fert ita.i.vt postulat, vt s. frons exporrigatur, faciundum est.i.facere necesse est. Ceterum, id est sed, quidquid faciam hodie ibo cras hinc.i.ex hac vrbe, rus.i. in agrum ad operandum. vbi rus ponitur aduerbialiter; & ibo cũ filio, & quidem cum primo lucu.s. cum primum (vt Gellius ait) diluculabit, vel cum primum sol ceperit illucescere. Veterem dicebant lucus, lucus, lucui, quartæ declinationis & masculini generis pro luce. lucem ipsam pro Sole ponentes. Ergo cum primo lucu, id est cum primum cœperit sol lucescere. M. immo.i.sed, censeo quòd supp.exs rus de nocte, q.d.nõ impediam quin eas etiam noctu. dummodo hunc diem lætũ transigamus, modo.i.tantummodo, hodie fac.i.exhibe, te hilarem.i.vultuosum, lætabundum. D. & ego abstraham.i. cum asperitate, seu acerbitate abducam, hinc.i.ex hac vrbe, illuc.i.rus, vna.i.simul mecum. M. pugnaueris.i.rem magnam feceris. Sic Lucil. Vicimus ocium, & magnam pugnauimus pugnam, eo pacto.i.eo modo, illam abducendo recum, alligaris, id est alligabis, coniunctiuum pro indicatiuo, prorsum.i.omnino, vel recte, certe, vere filium tuum illic.i. ruri cum psaltria aderit. Ligare.i.alicui vincula inijcere, sed aliquis dicitur alligari ad aliquid sine quo esse non potest, vt amator ad amicam. Modo.i.tantummodo, facito.i.efficito. vt serues illam, scilicet psaltriam. Nam illam seruando, filium quoq; retinebis. D. ego videro istud, id est (quod dici solet) dimitte mihi facere de hoc.s.vt illam seruem. Item (quod dici soles inepte) Refer te mihi de hoc sicut dicimus tu videris, vbi dici solet, ego me referu tibi. Atq; illi psaltriæ faxo.i.faciam quòd sup.sit plena fauillæ.i. scintillæ exsinctæ & desertæ ab igne, & quòd sit plena fumi coquendo panes, scilicet vel fruges torrendo vt molantur. Ad faxo aliquam vt ipsa sit plena pollinis, id est farinæ tenuis & minutæ, quę volitat ex mola cum molitur, quam rustici fatuam farinam vocant, quæ farinula & molitores, siue pistores sunt toti obruti & candidati. Faciam ergo vt sit talis molendo.i.pinsendo, frangendo fruges mola præter hæc.i.vltra ista quæ dixi.faciam vt colligat stipulam.i.culmum segetum in ipso meridie, quasi in ipso feruore & æstu Solis, quo videlicet tempore sol est vehementior. ego reddã, id est efficiam ipsam. tam.i.tantum. excoctam, id est tantum à Sole desiccatam, atque atram.i.nigram propter feruorem, quam.i.quantum, carbo est excoctus & ater. M. Nunc placet mihi videre.i. delector cum video sapere, id est sapientes homines esse, hoc est cum video sapientiam à te exerceri, atque etiam tum, id est tunc, cogitas filium, vt cubet vna cũ ea psaltria etiam si nolit. D. derides. Ridere dicitur, qui simpliciter ridet. deridet vero qui cum alterius irrisione & contemptu ridet. ego sentio.i.ego percipio q̃ supple es fortunatus, id est felix, qui sis isto animo, id est qui habes istum animum, quem habes. Ita solemus dicere cũ cura nos offendit. Fortunatos ei stultos qui nihil sentiant. M. pergis ne.i. procedis, ne in tuis iurgijs, & in tua tristitia. D. iam iam.i.nunc nunc. desino, id est cesso, desisto verba iniocunda dicere. M. perge.i.vade intro.i. in domum, & in sumamus, id est impendamus, consumamus, vnde & sumptum dicimus pecuniam quæ insumenda est. Sumamus ergo hunc diem hilarem et rei.i.ludo lætitiæ, voto gaudio nuptiali. cui rei opus est diem insumi.s. vel cui est.i licet sumere inquam hunc diem.

LATO.

ARgumentum} Cognito amore Ctesiphonis exclamat Demea & cum Mitione expostulat, quæ est summa epitasis periculi Ctesiphonis. Sed mox placatur à Mitione, quæ est catastrophe eiusdem patris fabulæ. {O cœlum} Tragica exclamatio. {Eccum adest} Accusatio Mitionis. {Factum est} Fatetur factum, defensurus qualitatem. {Nunquid minus} Confirmatio criminis à pari. {Non æquum} Defensio, & primum à prouerbio, quod vim iudicati obtinet. {Si id te mordet} Occurrit obiectioni extra causam, quam soluit à tuto, nihil decessurum, Demeæ, sumptu adolescentum. Et pertinet hoc ad minuendum crimen. {Omnia hęc} Conclusio huius loci. {Mitto rem} Obiectio, quæ soluitur à persona. {Duo cum} Declarat exemplo. {At enim metuas} Obiectio, quæ soluitur ab ætate. {Bonæ tuæ} Ironicos. & iam placatior factus est Demea. {Ceterũ rus} Comminatio in filium. {Pugnaueris} Magnam rem feceris, metaphoricos. & est faceta approbatio. {Atque equidem} Attende vrbanitatem Mitionis.

PETR. MARS.

PArata à} Molesti hominis & propemodũ implacabilis animum hic describit Terent. Quid enim odiosius, quàm sine causa in tantam iracundiam effundi, vt nescias vel cũ quo, vel qua de re, vel in quem finem verba facias. Hos homines vocant morosos, implacabiles, & molestos. Morosos quidem, quòd nimis exacte, & ad vnguem quippiam fieri postulant, vt Demea, qui nescio qua cura exactiore filium sibi frugalem educere conabatur. Et implacabiles, quòd eorum animi ad asperiora inclinantur. Molestos vero, quòd nimia diligentia obtundunt. {Amicorum communia sunt} Prouerbium est Græcorum. Pythagoras Samius primos dixit, amicorum debere omnia esse communia. Quod Cic. sic interpretatur. Omnia, id est quæ sine

detrimento

detrimento alijs concedi possunt, & sic ostenditur, nos ex rebus quas possidemus, aut integentium, aut ciuili, non debere hominibus ignotis aliquid, nisi id, quod potest ipsis permitti & cõcedi sine detrimẽto. Plato 5. de leg. sic ait, Prima ciuitas est, Reip. leges, qua optimæ, vbique, maxime per totam ciuitatem, priscum illud prouerbium locum habet, quo fertur, amicorum omnia esse communia. Aristot. in ix. Ethic. sic ait: Eodem accedunt & prouerbia vniuersa, vt anima vna, & amicorum omnia sunt cõmunia, & amicitia est æqualitas. Cic. 1. Off. E quibus ipsis cetera sic obseruentur, vt in Græcorum prouerbio, amicorum omnia communia.

GLAR. SEnarij omnes præter vltimum apud quosdam quadratum. In primo versu aut omittendum verbum. Ita, aut bacchius est loco 4. In tertio versu meritò miratur R. ooulla duo verba Quid agam, post Quid faciam. In 14. quidã legant Num qui minus: quidam legunt Nam qui minus, & Qui per Quare vel Cur exponunt, vt Donat. In 15. Quod pro Quam. Sed ad carmen nihil impedit vtrũ legas. In 17. s, in Vetus eliditur. In 23. Duot monosyllabum est. In 24. a, eliditur in Satis. In 26. secundo loco bacchius est pro spondeo, vel eau duæ syllabæ in vnã contrahentur. In 30. d, in Quod eliditur. In 31. Si, commodius ad sequentem transferetur versum, vt initio elidatur. In 36. s, in Quibus eliditur. Ita 39. d, in Quid. In 41. Eos monosyllabũ videtur. In 49. d, in Quod eliditur. In hisce tñ iam aliquot enumeratis locis creticus ac bacchius absque elisione poni recte possunt, sed ea vbiq; inculcare nõ visum est operæpreciũ. In 53. a, in Tempus eliditur. In 54. Cras non est omittendum, vt recte annotauit Ioan. In 55. duæ vltimæ vocales de verbo Censeo, eliditur à versu sequente. In 58. vel Illi legendum pro Illic, vt sæpe admonet Don. vel Pacto post Illic ponendũ ve versus ita legatur.

Eo prorsum illic pacto alligans filium.

In 59. proceleusmaticus primo est loco, & secundo bacchius, nisi Vt tollendum putemus, vt constet versus, certe sensus nõ poscit. In 60. quidam lib. habent Atque, ille vetustus liber habebat Illic. quæ si vera est lectio, Atque priorem syllabam à superiore versu elidit. Quidam pro illi reposuerant Ibi. In quarto à fine rursum Vt abundat, ab sciolo aliquo appositum cũ carmen respuat, & sensus non requirat. Vltimus versus varie legitur. Veteres libri ita habent,

I ergo intro, & cui opus est rei hilarem hunc sumamus diem.

Quam lectionem & Ioan. & Doct. probarunt. Ita I, à superiore versu eliditur, & Rei monosyllabum in scansione prorsus eliditur Liber Aldi quadratum acatalecticum exhibuit,

I ergo intro, & cui opus est rei, ei rei hilarum hunc sumamus diem.

ACTVS V. SCENA. IIII.

ARG. ADR. BARL.

Demea cum videat non probari vulgo, seueritatem in liberos, diuersam institutionis viam meditatur, in qua persona Terentium indi at mitioribus se fauere patribus, seculi sui moribus hoc magis concedens, quàm quod ita faciundum esse existimat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena exemplum proponitur hominum qui virtutem tædio affecti deserunt, ob contemptum eius: Nam seuerum esse in filios, apud omnes ferme vitio datur, & Teren ita adeo fauet clementioribus, & mitissimi pat ibus, vt hunc quoque Demeam sæuum adducat in Mitionis sententiam Non tamen ita fieri debere sentit Poeta; sed ex communi vsu loquitur, volens naturalem inesse veris patribus acrimoniam, quæ profecto semper inuisa est, & odiosa adolescentibus.

DEMEA.

NVNQVAM ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ętas, vsus semper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi euenit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi vsque adhuc,
Prope iam excurso spatio mitto: id quamobrem? re ipsa repperi
Facilitate nihil homini esse melius, neq; clementia. id
Esse verum, ex me, atque ex fratre cuiuis facile est noscere.
Vitam ille suam semper egit in ocio, in conuiuijs:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: sibi sumptum fecit: omnes bene dicunt, amant.
Ego ile agrestis, sæuus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi vxorem: quam ibi miseriam vidi? nati filij,* * non vidi
Alia cura: porro autem, illis dum studeo vt quamplurimum
Facerem, contriui in quærundo vitam, atque ætatem meam:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:
Illum diligunt: apud illum sunt ambo, ego desertu' sum:
Illum, vt viuat, optant, meam autem mortem expectant scilicet:
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos
Paullo sumpto: miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra hæc ecquid ego possiem
Blande dicere, aut benigne facere, quando eò prouocat.
Ego quoq; à meis me amari, & magnipendi postulo.
Si id fit dando, atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: id mea minime refert, qui sum natu maxumus.

DON. NVNQVAM ita quisquã bene subducta ratione} In hac scena exemplum inducitur hominum qui virtutem tædio deserunt ob cõtemptum eius, quod apud omnes sæuum esse, vitiosum sit. Et adeo fauet Teren. clementoribus a mitissimis patribus, vt hunc quoq; adducat ad sententiam Mitionis, non tantũ hoc sentientem quòd ita fieri oporter, sed quòd ita res cogat. vult enim naturalem inesse veris patribus acrimoniã sed eam semper inuidiosam esse adolescentibus. {Bene subducta ratione} Bene disposita, bene computata. Ducere enim est digitis computare, sed ducere est apud alium & palam, subducere, apud seipsum & secreto. quo magis in verbo isto maioris attentionis & diligentiæ signum est. {Quin res} Quin, modo cur non significat. {Quin res, ætas, vsus} Tria posuit. ex quibus Res pro experientia ponitur, & hac dicit se esse mutatum. nam mox dicet, Re ipsa repperi, Facilitate nihil esse homini melius, neq; clementia. {Aliquid moneat} σύλληψις est per casus. subauditur enim, quẽ. {Quæ tibi putatis prima} Ante alia eligenda, quæ & primo loco ponenda, ac per hoc optima. {Vitam duram quam vixi} ἀρχαϊσμός. vt Lucil. Magnam pugnauimus pugnam. {Nam ego vitam duram quam vixi vsque adhuc} Prius dixit quid faciat, quàm cur faciat. {Propè iam ex curso spatio} i. ad calcem propter ipsos decursus metasque viuendi. & est μεταφορά sumpta à cursoribus. {Excurso spatio} i. in summa senectute. {Id quamobrem re ipsa repperi} Quia secum loquitur, ideo multa reiicet & deest, Faciã: &, Si quis quærat: & Dicam. {Facilitate} Iam facilem se infert. Inter facilitatem & clementiam hoc interest: facilis enim, cuius ira cito soluitur. Clemens, qui non irascitur. {Ille suam semper egit vitam} Hic iam quasi cõparatiua qualitas inducitur de vtroque, & vt ille in initio fabulæ locutus est, sic in fine hic loquitur. {Clemens, placidus, nulli lædere os} Mira varietas & in locis, & in partibus orationis. Et clemens est qui colit mentem suam, nec eam vexat irascendo. {Nulli lædere os, Arridere omnibus} Voluptatis affectus est duplex, aut enim ex quiete voluptas est, aut ex aliquo actu. ergo hic vtrunq; complexus est. {Nulli lædere os} i. nullum præsentem lædere. Et vide quam grate à nominibus verba transeant. {Clemens, placidus} Clemens est circa recte agentes. Placidus, etiam circa delinquentes. Et clementis est nulli lædere os: Placidi, arridere omnibus. Et clemens animo, Placidus vultu. {Et nulli lædere os} Adeo vt nulli se contristem faciat. & hæc est figura ἀναδρομή, cum recurrimus per ea quæ diximus. & ἐξεργαστικῶς omnia repetita sunt. {Ego ille agrestis} Bene addidit Ille, quasi iam notus, hoc ipso quòd ferus atq; agrestis. Et sæuus, factis: Tristis, animo: Truculentus, vultu. Et aliter dici potest, vt tristis sit qui dolet, truculentus & sęuus qui terret. & ideo ἄφωνος mira per ista decurrit. {Duxi vxorem} Pendet, duxi vxorem: sed Etiam cum magno significatu addendum est, maiore enim pondere subtrahitur coniunctio, nam, duxi etiam vxorem, dicendum fuit. {Quam ibi miseriam vidi?} Ibi, inquit, quasi vxor locus sit, & hoc sine coniunctione, vt mala quæ enumerat, multa videãtur,

{Alia cura} Non altera Patria potitur commoda} Accusatiuo ea su eatulit, quod nos ablatiuo dicimus.i. patrio potitur cômodo. Actiuns in Clytemnestra, Ferat potiuntur plagat. {Illum diligunt, apud illum sunt ambo, ego desertus sum} Hic ostendit Terentius verũ patrem & molestiorem & odiosum esse magis adolescentibus. {Illum vt viuat optant} σύλληψις Nam sic veteres loquebantur. nos vero dicimus. Illi optantis non illum. {Illum} Mitionem {Nunc experiamur} Magis comice pluraliter experiamur dixit, quàm si diceret, experiar. {Quando eo prouocat} Non addit, quis, sed intelligimus Mitionem significari. {Si id fit dando atq; obsequendo} Bene naturam secutus est, qui artem ignorat, putans agi veris omnia debere, non dando & obsequendo. {Si id fit,} Id est, Iam à liberis si magnipendor. {Non posteriores ferã} Subaudiatur partes. aut, non parui faciam.i. non vincar à Mitione. Et translatio est à partibus histrionum in fabula. {Non posteriores feram} Primus tu his ero, inquit, in dando atq; obsequendo. {Deerit: id mea minime refert} Vide remanere in Demea nõ penitus eiectam securitatem.

GVID. NVnquam quisquam, &c.} In hac scena exemplum inducitur hominum, qui virtutem tædio deserũt ob contemptũ eius, ꝙ apud omnes sæuũ esse vitiosum sit, & adeo sanet Terent. clementioribus, ac mitissimi patribus vt hunc quoq; adducat ad sententiam Mitionis, non tñ hoc sentientem, ꝙ ita fieri oportet, sed ꝙ ita res cogit, voluit n. naturalem inesse veris patribus acrimoniam, sed eam semper inuidiosam adolescentibus. D. Solus hic loquitur in tota scena. Nunquam quisquam fuit ratione ita bene subducta.i. nunquã aliquis habuit mensuram, viam, modum ita dispositum, computatum, & quasi (vt ita dicam) calculatum, ad vitam.i. ad viuendum, seu ad vitam degendam. Ducere est digitis computare, seducere est quem apud alium & palam deducere, sed subducere est apud seipsum & secreto deducere, quo magis in verbo maioris attentionis & diligentiæ signũ est. Nunquam ergo quisquam habuit rationem ita bene dispositam ad viuendum, quin.i. quod non, res.i. experientia, ętas.i. ætatis conditio, vsus.i. exercitatio in modo viuendi, apportet.i. afferat semper aliquid noui, quod prius erat ignotum &, quin inquam res, ætas, vsus, moneat i. edoceat semper aliquid, vt ita ꝙ nesciat, illa quæ credas te scire, & vt repudies.i. recuses, reijcias in experiundo.i. in exercendo, in probando te ipsa, ea quæ putaris.i. putaueris esse tibi prima.i. præcipuæ, eligẽda, primo loco ponẽda ac per hæc optima, quod videlicet nescire quæ credebam, scire repudiare quæ prima mihi putabam.i. venit mihi nunc. Nam ego mitto.i. omitto, vitam puram.i. plenam acrimoniæ, asperã, incultam spatio.i. cursu vitæ meæ prope.i. fere, iam excursu.i. traducto & ad calcẽ misso propter istos decursus, metasq; viuendi, & est metaphora à cursoribus, qui in spatio currunt ad certas metas. Ergo excurso spãtio.i. in summa senectute. omitto ergo vitã in ipsa senectute, quã scilicet vitam vixi vsq; adhuc.i. hucusque, hactenus, vsque ad hoc tempus. Dicimus viuo vitam, vt pugno pugnam, certo certamen. Et enim (vt ait Donat.) Demea hic secum loquitur, ideo multa reticet vt hic id, quamobrem sic intellige, vt vult Donatus subaudiendo & si quis quærat, quamobrem.i. quare faciam sup. id.i. dimittam pristinam vitam respondeodo sup. quòd repperi.i. deprehendi re ipsa.i. ipso affectu, & ipsa experientia nihil esse melius homini, facilitate.i. benignitate neque clementia.i. inirascentia, quo verbo vtitur Gellius facilis sic differe à clemẽte, nam facilis est cuius ira cito soluitur, clemens qui nõ irascitur, facile est cui vis.i. cuilibet, noscere.i. esse verum, videlicet nihil esse melius facilitate & clementia, ex me & fratre.i. ex consideratione & cõparatione mei & fratris Mitionis, frater semper egit vitam.i. traduxit tempus vitæ, in ocio.i. tranquillitate, in securitate, in pace, in vacatione à labore, egit etiam vitam in conuiuijs i. in sodalitatibus viuendo cũ æqualibus suis, seu gregalibus. vt Ciceroniano verbo vtar, egit inquam vitam ipse clemens.i. quasi colens mentem, neq; eam vexans irascendo. Placidus.i. tranquillus, sed clemens est circa recte, agentes. Placidus etiã circa delinquentes. Item clemens animo, placidus vultu. Clemens ergo nulli lædere os, id est nullum præsentem offendere, quod fit cum verbum aliquod molestum, præsentibus prodit ex pectore. Cum enim aliquis præsens molestia sermonis afficitur, tunc os.i. facies. vltus ostenditur, seu læditur, quod satis patet, nam si eo sermone pungitur, statim os eius rubore perfundi cernitur, quod illi molestam affert passionem, clemens autem est nulli eo modo os lædere egit inquam vitam placidus arridere omnibus i. paratus, seu dispositus, & paratus ad arridendum omnibus quibuscunque illi est viuendum. Arridemus alicui cum risu nostro illi benignitatem nostram, seu fauorẽ, aut consensum ostendimus, aut denique beneuolentiam. Hæ autem structuræ, clemens, nulli lædere os.i. ad nulli lædendũ os, & placidus arridere.i. ad arridendũ sunt similes illis. Et cantare pares, & respondere parati.i. pares ad cantandum, & pares ad respondendum, nisi quis velit capere lædere pro lædebat aut arridere pro arridebat. Dicit etiam Donat. nulli lædere os ita intelligi, vt nulli se cõtristem faciat, sed omnibus arrideat. Ipse frater vixit sibi.i. vixit pro se morem gerendo sibi, neq; se excruciando. Aut vixit sibi nõ ducendo vxorem, ad cuius nutum viueret, sumptum fecit sibi.i. sumptuosus fuit cum amicis, laute familiariter, & sodaliter viuendo, si dicere fas sit omnes benedicunt, id est bene loquuntur de eo, omnes amant eum. Ego existens ille, vt Virg. Ille ego qui quondam, &c. ille dixit quasi iam ex sæuitia & asperitate notus, ego illu agrestis, id est inurbanus sermone & incultus sæuus.i. ferus, crudelis, tristis.i. mœstus, seuerus, austerus, parcus, id est paruus in sumptu faciendo. truculentus.i. terribilis ipso aspectu. Tristis enim dicitur animo truculentus vultu. Vel tristis qui dolet, truculentus qui terret. Ego in quam ille tenax.i. nimis tenens ea quæ largiri deberem, & mihi & alijs, duxi vxorem vbi frater cælebs vixit, quã miseriam non vidi.i. non sensi, ibi.i. coniugio. Nam nati sunt filij duo.s. Ctesipho & Aesch. existentes alia cura.i. alia solicitudo mihi allata. alia in quã à multis alijs curis, quia dixit. Quam ibi miseriam non vidi. Porrò autem, id est sed certe, aut deinde, dum.i. quandiu, studeo.i. do operam, laboro vt facerem i. accumularem illis natis quamplurimum bonorũ, scilicet in quamplurimas fortunas, & quamplurima fortunæ bona Contriui.i. consumpsit vitam, atque ætatem meam inquirendo.i. in acquirendo illis diuitias. Nunc ætate mea exacta.i. confecta, finita, absoluta, fero.i. reporto, hoc fructi.i. hunc fructũ pro labore meo ab his filijs, scilicet odium, quia me odio prosequuntur. Fructi dixit in genitiuo vetuste pro fructus. sicut inuenitur apud vetustos tumulti pro tumultus, senati pro senatus, & ita de alijs omnibus nominibus quartæ inflexionis haberi potest. Ille alter.s. Mitio frater, potitur commoda patria, i. patrius patria patrium denominatiuo à patre.i. delectatur commodis, & fructibus, seu delectationibus, quibus frui solet felices patres in sui liberis, in qua oratione potior iungitur accusatiuo vetuste, cum iungi soleat, aut ablatiuo, aut genitiuo. Deinde subdit illa cõmoda quibus potitur Mitio. Filij mei amant illum, fugitant me.i. frequenter fugiunt ipsi credunt.i. committunt impartiunt, communicant illi Mitio. omnia consilia, id est omnia arcana, proposita, decreta, deliberationes suas. Diligunt illum fratrem, sunt ambo apud illum fratrem ego sum desertus.i. derelictus ab his tanquam contemptus habitus, optant illum fratrem, vt viuat.i optant vt ille frater viuat, modus dicendi vetesũ est. Autẽ.i. sed.i. expectant, id est optant. Et expectare venis, mortem meam. Scilicet.i. certe, hic frater fecit eos filios ita eductos pro educatus, & nutritos maximo meo labore. fecit ita suos paululo sumptu.i. parua impensa, ego capio omnium miseriam, hic frater potitur gaudia, hic iterũ accusatiuo iungitur potitur, id est fruitur gaudijs, & delectationibus ex beneuolentia filiorum procedentibus, age age adhortatur seipsum ad imitandos mores fratris benignos, nunc experiamur pro experiar.i. faciam periculum contra hoc.i. contra austeritatem, ac duritiam meam, & terribiles mores meos, vel cõtra hæc quæ facit frater, vt filij mei me ament potius quàm illum. Vel sic, nunc contra.i. ediuerso, vicissim, vt sit aduerbium, experiamur hæc quę sequũtur, videlicet quid possim dicere blande, id est leniter, aut quid possim facere benigne.i. liberaliter, vel mansuete; quando.i. quia &, quod dicũt, postquam ipse frater prouocat.i. incitat, me eo aduerbium ad locum.i. ad id experiendũ, videlicet quid dicere blande, aut benigne facere possim, quoq;.i. etiam. postulo me amari à meis filijs s. & magnipendi.i. magnifieri.i. magni æstimari, & quod barbare dicunt, multũ appretiari. Si id.i. vt amer & magnifiam, fit.i. efficitur, dando.i. largiendo illis, & obsequendo.i. complacendo, indulgendo, morem gerendo illis, posthac.i. amodo, post hoc tempus, non feram.i. nõ agam, vel patiar, aut non geram partes sup. posteriores.i. meum officiũ in eos ab alio non vincetur, alij habent posterioris, & tunc sic intellige. Non feram partes.i. officia posterioris, hoc est non fungar officio minoris & sequentis alium, tanquam ab eo victi, q.d. nõ vincar à Mitio. dando & obsequendo, sed in ea re primus ero, non posterioris munere fungens. Est enim translatio sumpta à patribus histrionũ in fabula. Deinde subdit, tamen aliquid habes seueritatis. quasi seueritas nõ sit penitus euomita, id quod sequitur deerit, id est deficiet in hac benignitate quam suscipio.s. quod minime, id est non, refert mea.i. quod non spectat ad me, non me decet ita, scilicet demittere me, vt obsequar & blandiar natis presertim, qui.s. ego refertur enim ad mea, quantum ad intellectum primitiui, sum maximus natu.i. sum senior ipso Mitione, vel qui sum maximus natu sine cõparatione.i. qui iam annosus seu annis admodum confectus. Vel sic potest intelligi. Deerit, id est erit defectus in hac re quam suscipio, cũ ab ea sim nimis alienus natura mea. verum non curo, quia non erit qui me arguat & reprehendat,

reprehendat, cũ sim maximus natu. Sic ergo astrue, deerit.i.erit defectus in hac mutatione rationia vitæ. id defectus quod erit minime refert mea.i.ad me non spectat,non vergit in dedecus meũ, nihil curo,nullatenus interest mea,qui sum maximus natu.

LATO. ARgumentum} Motus exemplis mutas vitæ suæ iostitutũ Demea,& ex duro atq; agresti studet fieri benignus. Pertinet hæc scena ad erudiendũ spectatorem, vt intelligat, qui sit scopus huius fabulæ. {Subducta ratione}.i.considerata recte viuendi via. translatum à calculatoribus. {Excurso spatio} Finita ætate translatum à campestri certamine. {Lædere os} Offendere,rubore afficere. {Vidi} Expertus sum. {Facerem} Pararem. {Hoc fructi} Vetuste pro fructu. {Ille, illum illi} Pulchra traductio cum repetitione ad amplificationem,& ornatum. {Ego quoque} Aetiologia. Posteriores. Accusatiuus,subaudi,partes.

PETR. MARS. NVnquam ita quisquam} Imperiti hominis peruersitatẽ & ingenij crassitudinem, qui virtutes, non quòd honestæ sunt & sua causa dignæ cur expetantur,sed quia commoditatem & vtilitatem præstant,sectari cupiat exprimic hæc scena. Hoc quomodo philosophus lib. 1. Ethic.insectetur.si libet audias, Qui virtutes hoc modo existimant, ꝙ diuitias, seruitia, aliasque vulgares fortunas,& externa bona producãt, qui virtutũ finis sit, videntur mihi plane ignorasse. Et poeta Latinus conqueritur, ꝙ virtutes,quę carent præmio,parui penduntur.

Nec facile inuenies multis è millibus vnum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.

{Facilitate nihil} Facilitas est virtus contraria morositati, quam cum supra modũ & insolentius vsurpamus, in vitium degenerat Xenophon lib. 4. Facilitatis magna laus est in omni conditione vitæ. Clementia vero Cic. lib. 2. Rhet.sic definit: Clementia est per quam animi temere in odium alicuius inuectionis concitati comitate retinentur. {Hoc fructi} Vetusto more pro fructus. Nã veteres Latini tantũ quatuor declinationes ponebant. {Patria potitur} Et hoc veterum cõsuetudine, apud quos potior & fruor construuntur cum accusatino.

GLAR. TRochaici tetrametri catalectici huius sunt scenæ versus. In tertio procelensmaticus est loco secundo. In 5. Euenit præsentis videtur temporis,& creticus loco primo,trochæus secundo Doct.th iamb.tetr.acatal. iudicauit inter reliquos trochaicos omnes. Nam in octauo vel I dà superiore eliditur versu, vel amphibrachys est loco primo. alioqui & ipse futurus erat iambicus tetr.acatal.inter reliquos trochaicos, cuiusmodi & nonus,nisi Egit verbũ post Vitam legas.sic enim erit verus trochaicus. Idem de duodecimo aio,in quo puto amphibrachyn esse loco primo, alioqui & ipse iambicus erit tetr. catal. In 14.aut a,in Illis eliditur, aut aliquid in eo versu superfluit, & fortassis verbũ Autem. quod ego propemodũ crediderim, nisi putemus Poetam absq; Vt,ita locutum, Porrò autem dum studeo illis quamplurimum facere. per infinitum verbum, quod ego absq; exemplaris vetusti fide non asseruerim. In 19.eliditur a, in fine verbi Desertus. In 20.Meam,& in 21.Meo monosyll.sunt, nisi illic bacchiũ loco quarto, hic amphibrachyn ponamus loco secundo. In 22. Potitur tertia dixit coniugatione, vt supra versu 17. huius adeo scenę. In 23.deest syllaba post Nunc. ego vel Hercle, vel Ergo, vel Certe,vel quid simile positum à Poeta puto. In vltimo versu Mea vel monosyllabum est,vel creticus loco secundo.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Demea absurde contra ingenium suum blandus esse conatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Poeta ostendit,quam absurde Demea cõtra ingenium suum conetur esse blandus: quanquam immodica sit repentina largitas, vbi animus a nimia parcitate in profusionis vitium decurrit. Apparet etiam iam crapulam omnem Syrum edormiuisse ac despumasse.

Trimetri.

S Y R V S, D E M E A.

HEVS Demea,rogat frater,ne abeas longius.
D. Quis homo? ò Syre noster,salue,quid fit? quid agitur?
S. Recte. D. optume est. iam nunc hac tria primum addidi
Præter naturam: ò noster,quid fit? quid agitur?
Seruom haud illiberalem præbes te,& tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre
Hoc verum est,& ipsa re experiere propediem.

DON. HEVS Demea, rogat frater ne abeas longius} Hic ostendit poeta,quàm absurde blandus conetur esse, qui non soleat,& quàm immodica sit repẽtina largitas, vbi animus à parcitate nimia in contrarium vitiũ profusionis excurrerit. {Heus Demea, rogat frater ne abeas longius} Vt apparet, iam edormiuit crapulam Syrus.& satis moraliter dixit,frater,nec addidit Tuus. {Frater} Moraliter nam deest tuus. {O Syre noster,salue,quid fit?} Iam non hæc blanda,sed dura sunt. nam salue dixit ei,non solum quem sæpe viderit, sed cum quo toties litigauerit. {Quid fis? quid agitur?} Interrogat & cum sciat, & cum damnet actus eius. {Recte} Bene respondi: hæ enim interrogationes de salute atq; incolumitate eius sunt qui interrogatur. {Hæc tria} De est verba. {Pręter naturam} Plus dicit,quàm si diceret, præter consuetudinem. Iam nunc hæc tria primum addidi,præter natura,ò noster,quid fit? quid agitur? Hoc pressius dictũ est. {Seruum haud liberalem} Dura & importuna repente commutatio ex tanta vituperatione in laudem Syri, ostendit contra naturam suam niti Demeam. {Præbes te}.i.te ostendis, factis probas {Et tibi lubens bene faxim} Et bene ad quam rem adiectum est,an & bene hoc addidit. Quis.n.credat tam subitis post sæuitiam blandientis,nisi factis quoq; vera esse ostendantur? {Et tibi lubens bene faxim} Et additũ est,vt ostendat hanc esse sententiã, Non solum te laudo,sed etiam iuuo: illud dicendo,hoc faciendo. {Et tibi lubens bene faxim} Potest hoc & sic intelligi, Bene tibi faxim, & lubens.multi.n.bene, sed nunc ex animo faciũt. Omnia ergo addidit, quæ placidum ostendant ipsum,atq; clementẽ. {Atqui Syre} Atqui,abundat per παρέλκον Syre, Asseueratio est non credentis. {Hoc verum est} Quasi falsum fuerit illud quod iurgabat, & hoc sit verum quod nunc dicit. {Propediem} ὑφέν. Nam propediem aduerbium est temporis,vt si diceret,cito.

GVID. HEus Demea,&c.} Hic ostendit Poeta quàm absurde blandus conetur esse qui non soleas,& quàm immodica fit repentina largitas, vbi animus à parcitate nimia in contrarium vitium profusionis excurreris. Apparet autem Syrum iam crapulam edormuisse. S. Heus aduerbiũ vocandi, ò Demea frater tuus.s.Mitio. rogat ne.i.quòd non abeas.i.discedas longius,& quod dici solet, ꝙ non elonges te. D. Quis est sup. homo qui me vocat,deinde viso seruo,inquit,ò Syr. salue quid fit? quid agitur? S. Recte,fit recte agitur.i.bene se res habent,& (quod dñr) totum bene vadis.inepte,sanè,& absurde. D. Optume est.i.optime res se habet. Iam nunc addidi primũ.i.in primis hæc tria verba quæ sequuntur,præter naturam.i. pręter cõsuetudinẽ meam. Nam semper ante hac fui seuerus & immãsuetus. Subdit illa tria verba,quæ præter naturam dixit.s.ò noster, est primum verbum, quid fit? secundum quid agitur, tertium. Præbes i.præstas exhibes te seruum haud illiberalem.i.nõ improbum, immo æquum, iustum,ac bonum. Nam illiberalis est bonus,& bene faxim.i.bene faciam tibi,lubens.i.bono animo. Inuenitur etiam faxim pro fecerim, vt testatur Nonius. S. Habeo gratiã.i.pro beneuolentia tua sum tibi deuinctus,siue obligatus. D. Atqui.i.sed certe. ò Syre,hoc quod dico me tibi benefacturum est verum,& experiere.i.probabis. re ipsa.i.pro effectu, propediem.i.cito, breui tempore,quasi iam propè sit dies.

LATO. ARgumentum} Prodit Syr. & Demea experiatur nouam benignitatem. {Iam nunc} Hoc recte, quia difficile est naturam mature. Et attende quàm ridicule contra ingenium conetur senex.

PETR. MARS. HEus Demea} Nihil magis risu dignum esse, quàm id quod quis contra naturã facere cõtendit, docet hęc scena. Semper enim indicia adsunt, quæ faciunt, vt quę cũ gratia locum habere possent, inutiliter & inepte audiantur.

GLAR. HArum scemularum versus sont rursus senarij. In vltimo prioris scenulæ versu Hoc à superiore versu eliditur, Ita secundo versu sequentis scenulæ vel à in Accersant à superiore versu eliditur,vel d,in Sed,vel deniq; creticus est loco secundo. Ceterum tertium & quantum recte Ioan.legit. In Aldino libro corrupte leguntur. In sexto à non eliditur in Ita,alioqui carminis ratio claudicabit, Consentiunt lib. omne.

ACTVS V. SCENA VI.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Demea obuium Getam præter consuetudinem blande nititur compellare,& eius insulse laudibus insistit,pollicendo ei se benefacturum.

GETA, DEMEA.

HERA, ego hinc ad hos prouisam, quàm mox virginem
Accersant. sed eccũ Demeam. saluos sies.
D. Oh, qui vocare? G. Geta. G. Geta, hominem maxumi
Pretij esse hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existumas.
D. Paulatim plebem primulum facio meam.

DON. HERA ego hinc ad hoc prouisam} Ad hos, ad Mitionem & Aeschinũ.s. Prouiso duas res significas, procedo & video. {Sed eccum} Hoc apud se. {Oh, qui vocare?} Hac interiectione vtimur, vbi ex interuallo notus videmus. {Oh, qui vocare?} Post oh, nomine vocaturus, non habuit quod diceret, & ideo subiecit, Qui vocare? Virg. O quã te memorem virgo? nanq; haud tibi vultus Mortalis: nec vox hominẽ sonat: ò dea certe, An Phœbi soror, an Nympharũ sanguinis vna? Moris est autem inferiores proprio nomine vocari, si blandiri velis. sed hic nominis oblitus, dum dubitat & inquirit, inhæsit pronomini. {Animo meo} Hoc est secundũ animi mei sententiã, & quantum ad animum meum pertinet. {Nam his mihi est profectò seruus} In hoc laudando quia non laborat, subiecit specialiter merita eius, aut, vt existimo, nihil habuit quod diceret nisi laudem sine vllius facti mentione. Et mihi.i. quantũ ad iudicium meum pertinet. {Cui dominus curæ est} Cum hic dominas habet, dominum dixit, quia præualet masculinum. Virg. Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior. Et præterea sententiæ generalis inducitur. cum nullũ specialiter dñm significat. {Ita vt tibi sensi, Geta} Maximũ delinimentum refert, cum nomine vocans. quòd tñ superioribus est. & vide q̃ grete, postquam ipse dixit, nomine appellauit Getam. {Et tibi ob eam rem} Quid & tibi? verũ quemadmodũ alijs? en quemadmodũ Syro? {Et tibi ob eam rẽ, si quid vsus venerit} Defectus quidã rustici præter naturam blandientis, cogit dicta repetere sine gratia. Hę aũt promissiones ad hoc præmittuntur, vt cũ subiectis agitur à Demea huiusmodi res cœperint, nõ sit absurdum spectatoribus Demeam tam cito esse mutatum. {Meditor esse affabilis} Sic hoc lentius, vt illud supra, Iam nunc tria hæc addidi præter naturẽ, O noster, quid fit? quid agitur? {Paulatim plebem} Moraliter inferiorũ turbam, plebem dixit, hoc est vt in vrbe vulgus, ita in familia seruos. Et fit translatio ab ijs qui honores dolose, ac nõ pro merito petũt, embitiosiq; sunt. {Plebem primulũ facio meam} Hoc est mihi fauentẽ. {Et è cõtrario Virg. Vadimus immixti Danais haud numine nostro.

GVID. HEra ego, &c.} Hic Demee obuium Getam blande nititur compellere & eius insistit laudibus. Gete ò hera.i.ò domina mee Sostrata mater puellæ nupturæ. prouisam.i. procedam. hinc.i. ex hoc loco. ad hos.s. ad Mitionem, & Aeschinũ. Vel prouisem.i. ibo ad videndum hinc ad hos. quàm.i. quantũ, mox.i. quantum cito, quantũ statim quanto post. accersant.i. aduocent, venire ad se facient virginem. Sed eccũ Demeam.i. ecce hic prope Dem. oh sis saluus Dem. oh, hac interiectione vtimur, vbi ex interuallo notos videmus. qui.i. quo modo, quo nomine vocaris? G. Vocor sup. Geta. D. Vocaris Geta? iudicaui animo meo.i. secundũ animi mei sententiam te esse hodie hominẽ maximi pretij.i. plurimi æstimandum. Nam profectò.i. certe. is seruus est satis spectatus.i. satis probatus. mihi.i. quantũ ad iudiciũ meum pertinet. cui seruo dñs est curæ, ita vt ò Geta sensi.i. percepi dominã sup. tuam esse tibi curæ, sed dominũ dixit in masculino, quia masculinum præponderat fœminino. Et ob eam rem.i. propter eam causam, quia es fidelis seruus. si quid vsus.i. si aliquid vtilitatis euenerit.i. acciderit, contingerit, in quo possim tibi prodesse. bene faxim.i. bene faciam tibi, & quidem bono animo. vel sic capiatur vsus pro opus, vt sæpe fit apud Plaut: sic intellige. Si quid vsus euenerit.i. si quid opus fuerit, seu si que necessitas contigerit, vbi sit opus opera mea, bene faciam tibi & quidem lubens. Aut sic intellige, si quid vsuuenerit.i. quid euenerit. Nam sæpe in epist. Cic. inuenias vsuuenire pro euenire. Ipse.n. Appium sic, inquit. Cum presertim mihi vsuuenturũ non arbitrer, vt ego quoq; abs te defendendum essem. Itaq; sic astrue, Eam rem si quid vsuuenerit.i. si quid contigerit in quo mea opera vt possis, lubens bene faciam tibi. Ego meditor.i. conor, studeo, laboro, exerceo me, molior esse affabilis.i. sermone suauis & benignus, quasi fatilis, quem possit vnusquisq; affari.i. alloqui, & bene procedit.i. bene succedit, quasi porrò.i. procul cedit & progreditur. Ergo sic intellige. Et ipsa meditatio seu exercitatio bene procedit, bene se habet, non remittitur, sed progreditur longius. Dicimus etiam illa ratio non procedit.i. non valet, non probat propositum. Et digestis de incendio, quemadmodum ergo procedit quod labeo scribit.i. quomodo illud habet apparentia veritatis, aut auctoritatis. Meditor ergo esse affabilis, & bene procedit.i. in ea meditatione bene me habeo vsque eo vt res magis, magisque procedit.i. vt efficiar in dies magis affabilis. G. Tu es bonus cũ existimas.i. iudicas hæc de me quæ dixisti. D. Paulatim.i. sensim. facio.i. efficio. reddo primulum.i. nunc primum. plebem meam.i. mihi fauentem. Nam plebs mansuetis fauere solet, & austeris aduersari.

LATO. ARgumentum} Aliud experimentum Demeæ in Geta. Et simul egrediũtur personæ in proscenium ad congressum sequentis scenæ. {Oh, qui vocare?} O senilis interiectio. {Meditor esse} Hoc secum placens sibi Demea. {Plebem} Metaphoricos seruos vocat.

PETR. MARS. HEra, ego} Verissimum esse quod dicit Horatium. Dum vitant stolidi vitia, in contraria currunt, testatur hæc scena. Nam dum Demea omnibus se facilem & suauem præbere studet, & vitium morositatis, & inclementiæ effugere laborat, in longe grauius incidit, vt penè contemptim nugacitatem suam & vtilitatem omnibus obijciat.

GLAR. GEta maxumi pretij esse te hominem, &c.} Sic quidem Moguntinum & Vuittembergense exemplar, vt alia omittã, Ceterum sic legendi sunt hi duo versus:

Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxumi
Pretij esse te, hodie iudicaui animo meo.

Ita vetusta exemplaria consentiunt, neq; aliter constant senarij; Esset enim alter ex his brachycatalecticus.

ACTVS V. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Nuptiarum mora offenditur Aeschinus. Hunc Demea blande alloquitur, & maceriam dirui iubet quę puerperam traducant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequẽti scena Aeschinus de nuptiarum mora ob apparatum, & ritum conqueritur, huc deinde Demea paulo vrbanius blãditur, ex quo lepadum se vocari gestis, simulq; parietem inter mediũ, quo cõmodius puerpera inducatur, dirui iubet. Hic quoq; Aeschinus & Demea inter se affabiles inducto sunt, & quã dulcis sit iunioribus assentatio, & quam ingrata censura.

Trimetri.

AESCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

OCCIDVNT me, qui dum nimis sanctas nuptias
Student facere, in apparãdo cõsumunt diẽ.
D. Quid agitur Aeschine? AES. hem pater mi, tu hic eras?
D. Tuus hercle vero & animo, & natura pater,
Qui te plus quàm oculos hosce: sed cur non domum
Vxorem accersis? AES. cupio: verũ hoc mihi mora est,
Tibicina, & hymenæum qui canent. D. eho,
Vin' tu huic seni auscultare? AES. quid? D. missa hæc face,
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest, hac transfer, vnam fac domum:
Traduc & matrẽ, & familiã omnẽ ad nos. AES. placet
Pater lepidissime. D. euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, sumptum admittetur: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam: iube nunc iam
*Dinumeret * illi Babylo viginti minas.* * ille
*Syre, cessas ire, ac facere? S. quid * ago? D. dirue:* * ergo
Tu, illas, abi, & traduce. G. dij tibi Demea
Bene faxint, cum te video nostræ familiæ
*Tam ex animo * factum velle. D. dignos arbitror.* * factum

Tu quid

Tu quid ais? Aes. sic opinor. D. multo rectius est,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. Aes. nihil enim vidi melius mi pater.
D. Sic soleo: sed eccum Mitio egreditur foras.

Don. OCCIDVNT me quidem} Adolescens & Demea inter se affabiles, imaginem præbent, & quàm dulcis sit iunioribus assentatio, & quàm ingrata censura. ἰδιωτισμὸς aūt dixit Occidunt me, pro, Nimis lædunt & cruciant me. }Dum nimis sanctas nuptias} Et nimis sanctas ridicule additum est in ea ducenda, quæ iam peperit. nam sanctum est, quod omni obseruatione inuiolatum est. Et bene additū est Nimis, quia nimium pro vitio ponitur, iuxta illam sententiam, Vt ne quid nimis. }Occidunt me quidem} Quidem, pro expectatione * est: tanquam in hac mora nullius alius occidatur, nisi qui amat.i. ego. }Quid agitur Aeschine?} Iam ipse docui, quid sit, & quid agitur blandimentum esse. Iam nunc hæc tria primum addidit præter naturam, ò noster, quid fit? quid agitur? }Hem pater} Non sine consternatione respondet Aeschinus, etsi hic blande interrogat, & miti vultu: nam ex improuiso obiectus est Demea, & insperanti. }Tuus hercle vero & animo, & natura pater} Totum eripuit Mitioni, cui ne nomen quidem reliquit. }Qui te amat, plus quàm hosce oculos} Magis comicum, quam amo. }Sed cur non domū vxorem accersis?} Bene subiecit quæ volenti esse credebat. }Verū hoc mihi mora est, tibicina, & hymenæum} Hoc est quod ait, Dum nimis sanctas nuptias student facere. Hymenæum quidam Liberi & veneris filiū dīt esse, qui primus certas nuptias instituerit. ideo per laudē cantatur virginalibus nuptijs ob huiusmodi meritum. Alij virum fortem Atticum dīt fuisse, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, intactas patriæ restituerit. Alij, ꝙ ὑμὴν dicatur membrana quædam, qua est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, hymenæum putant, veluti hymnū vocari virginalium nuptiarū. Ergo sic accipe hymenæum in nuptijs, quemadmodum θρῆνον in funere, vel in sacris hymnū. }Vin' tu huic seni auscultare?} Contempsit se ipsum dicendo huic seni, hoc solū afferens causæ cur audiendus sit, ꝙ sit senex. Et totum hoc apparet lætissimo vultu dici. }Turbas, lampadas, tibicinas} Bene totū pluraliter, vt qui reprehendit sic multas. Plautus, Quos tu mihi parasitos, luscos, quos somnos somnias? Hæc igitur vultu pronunciande sunt, vt appareat ea displicere dicenti. }Atq; hanc in horto maceriam iube dirui} Maceria dicitur paries nunc * alicuius demacerata. }Euge, iam lepidus vocor} Apparet Demeam experiendi causa assentari, nō quod animo facit. }Fratri ædes fient peruiæ} Elegantius quàm fratris. }In eo gratiam} In gratiam eo, hoc est amicos cōparo. }Ego lepidus} Irridens adolescentis animum sic inquit. }Iube nunc iam} Insultantis est verbum, Iube, tanquam * præstet Mitioni, h.d. Demea. Aut apud se dicit hoc. }Iube nunc} Quasi insultantes dicere solemus, nunc minari, hunc assistere, quem afflictū tenemus, ita & Mitioni Demea dicit, Iube nunc. }Iube nunc iam dinumeret Babylo illi viginti minas} Nimis morale est, cum de absente tanquam de præsente agimus. Est autem, Iube nunc iam, figura etiam apud Plautū frequentissima. }Iube nunc iam} Iube sic dicit, quemadmodum supra ille qui cū alius nemo adesset, alicui diceret. }Dinumeret} Dinumeret dixit, quasi multū numeret. }Illi} Cui illi? Ctesiphoni, Lenoni, an Aeschino? an Syro? }Babylo.} Fratrem, Babylonem ob nimiam liberalitatē vocat? an Aeschinum nimis prodigum? }Syre cessas ire ac facere?} ἰδιωτισμὸς dicitur. }Dirue} Hoc vultu dicitur adhortante. }Cū te video nostræ familiæ tam ex animo factum velle} Ex animo aliquid facere, est id facere quod ille in animo suo velit, aut certa ex tota mente præstare non perfunctorie, sed ex animo factum, bene factū intelligere debemus, vt sit, ex animo, quasi ex sententia. }Dignos arbitror} Multa desunt, & vos, & esse, & qui fiant. }Quid tu ais?} Eo vultu dicitur Quid tu ais, quo videmus loqui eos, qui interrogāt gesticulante vultu quid sentiant de cōsilio suo, quos sciunt approbaturos esse. }Sic soleo} Potest ἀφελὲς videri, quippe quando tale consilium probat Demea, quod probaret adolescens.

Gvid. OCcidunt, &c.} Hic Aesch. & Dem. inter se affabiles, imaginem præbent & q̄ dulcis sit iunioribus assentatio, & q̄ ingrata censura. Aes. Quidem.i.certe, & ostendit expectationem & tædium. Mitio & pater Dem. occidunt me.i.nimis lædunt & cruciant. & (quod dici solet) faciunt me mori. dum.i.q̄n vel quandiu. student.i.dant operam, laborant, moliuntur facere.i. celebrare. nuptias nimis sanctas.i.nimis integras, castas pudicas cum iam peperit puella nubens, nam sanctū est quod in omni obseruatione inuiolatum ast ipsi consumunt.i. conterunt traducūt totum diem in apparando.i.præparandis nuptijs cum magno apparatu. D. O Aeschine quid agitur.i.quid dicitur. Nam āgere interdū significat loqui, q.d. quis sermo habetur à te. Aes. Hem, interiectio deprehensi, & insperantis aduentum alterius. ò mi pater, blandiendo. tum.i.tu ne eras hic, cum.s.prædicta loqueret, & quereret apud me? D. Quia filius dixerat pater mi, pater respondet. hercle.i.per Herculē ego sum sup. tuus pater & animo.i.affectione paterna, & natura.i.generatione, quod non inest Mitioni. est bene tibi pater animo, sed non naturalis est pater, quia pater (loquitur de seipso in tertia persona) amat te plusquā hosce.i.hos suos oculos. Sed quæso cur nō accersis.i.aduocas, facis venire vxorem tuam, domum.i.in domum tuam, seu in domū patris tui adoptiui. Aes. Cupio accersi domū vxorem, verum.i.sed. hoc quod sequitur est mihi mora.i.affert mihi morā, videlicet tibicina.i.mulier tibicinā canere solita in nuptijs, & ille musicus qui canat Hymenæum.i.hymnum virginalium nuptiarum, Hymenæum quidam Liberi & Veneris filium dīt esse, qui primus certas nuptias instituerit, & per laudem cantatur in nuptijs ob huiusmodi meritum. Alij virum fortem Atticum dīt fuisse, qui raptas à prædonibus virgines, oppressis latronibus intactas patriæ restituerit. Alij Hymenæum dici putant ꝙ hymen dicatur membrana quædam in virgine, qua est munita virginitas, & pro his significatis potius profertur in masculino hic Hymenæus Hymenæi. Alij volunt hymnū virginaliū nuptiarū vocari Hymenæum, sed forsitan potius in neutro genere, quanquā nihil prohibet, quin & in masculino, sed auctoritati acquiescendū est. Hymenæos aūt in plurali sæpe Virg. ponit pro nuptijs seu cōnubijs. D. Eho, interiectio mouens, seu captans attentionem. Vin'.i.vis ne, auscultare.i.obedire, huic seni.i.mihi qui sum senex. Aes. Quid.i.cur auscultādo tibi, aut quid.i.in quo vis me auscultare tibi. Demissa face.i.dimitte, omitte hæc quæ sequuntur.s.turbam.i. multitudinē cōuiuarū. Donatus vult turbas in plurali dici. Item omitte Hymenæum.i. hymnum nuptialem. omitte lampadas.i.lucernas, faculas nuptiales, seu tædas, vt Ouid. in Transfor. Tædas ea ossa iugales, seu funalia quæ adhibeantur in nuptijs. Virg. Et noctem funalia vincunt, omitte tibicinas.i.tibia canendi peritas, atq; iube hanc maceriē.i. hunc parietem, dirui.i.dissipari, disijci, demoliri, si passiue capi possit, in horto holitorio vbi nascuntur herbæ, quibus vescimur quantum potes.i.q̄ celerrime potes efficere, vel si sit quantū potest.i.q̄ celerrime fieri potest, transfer.i.traduc ad nos hanc vxorē tuam, de qua est sermo, fac domū vnam.i.vel fac vnam familiam de matre & filia & tota familia te de nostra, vel fac vnam domū.i. diruendo muros interseçantes domos vestras, effice vt sit tanquā vna domus, ita ꝙ eatur de domo in domū, ac si esset vna, traduc.i. transpone, transire fac matrem Sostratam, & oēm familiā.i.etiā seruos ipsos ad nos, nam de filia iam dixerat transfer hanc. Aes. O pater lepidissime.i.iucundissime, suauissime placet quod dicis & suadas. D. Eia, interiectio gaudentis seu imperantis lætitiam exerceri, & hoc qn̄ semel tm̄ ponitur, quod si geminetur, ostendit contrariam dolorē videlicet & derisionem. Iam vocor lepidus.i. suauis sermone & iucundus. Hæc autem dicit non Aesch. sed vel apud se, vel Syr. seruo irridens adolescentis animū ædes.i. domus fient fratri peruiæ.i.transitu faciles à peruius ia ium. Aes. Adducet turbam.i.multitudinem fęminarum, domum.i.in domum & admittet.i.adhibebit, recipiet, adiunget, apponet multa ad sumptū.i.efficiet, vt multus sumptus & longe maior solito, ille.n. adhibet multa ad sumptum, qui curat vt crescat sumptus & impensa, quid mea interest.s.id est qn̄ creuerit sumptus, quid ego curo? q.d. me spectat, aut attinet? nam hæc oīa fient sumptū eius, cuius Aes. est filius, ego lepidus.i.existens suauis sermone, in eo gratiam.i.eo in gratiā, hoc est amicos comparo ire.n. gratiā alicuius est conciliare sibi alicuius amicitiā. Nunc iu. iam ꝙ ille Babylo.i. vel frater.s. M. Quem ob nimiā liberalitatē Babylonē vocat, aut Aesc. ꝙ nimis sit prodigus. Iube ergo, irrisorie h.d. apud se de absente, tanquam si esset præsens, quid? iube vt ille Babylo dinumeret.i. multum numeret, viginti minas.i.viginti libras, & hoc dicere videtur absenti fratri, qui (vt supra patuit) iussit lenoni innumerari viginti minas pro puella Ctesiph. amica, & quem iussit hoc facere? nempe Aeschinū, qui pro fratre laborabat, quē nunc Dem. Babylonem vocat. Deinde conuertit sermonem ad Syrū sublata voce dicens. O Syre cessas.i. nimis tardas ire ad diruendum murum, ac facere.i.diruere ipsam maceriam, vel potest esse interrogatio, quare negligis, aut tardas ire.i.facere quod iussus es. S. Quid agas? D. Tu dirue.i.dissipa illas.s. quę tibi dicta sunt, videlicet maceriam, & alia quę illi ostendebat abi ad mulieres & traduc.i. transfer illas ad nos. G. O Demea. dij bene faxint.i.bene faciāt tibi, cum.i.quia, vel quando video te tam velle factum.i. facere, ex animo.i.ex voto, ex sententia nostræ familiæ.s. Sostratæ, & filiæ eius, & cæterorum de familia vel sic cum video te tam velle ex animo.i.cupere ex tota mente factum (vt sit nomen).i. negotium

nostræ familiæ.i.cum video te tam exoptare complectionem negotij familiæ nostræ, & commodum. D. Arbitror vos sup. esse dignos, quibus sup. talia fiant, videlicet vt maceria diruatur, conuertit ad Aesch. sermonem suum. ò Aesch. quid ais de hac re? q.d. nonne est illa familia digna, cui tali modo consulatur. Aesch. sic opinor.i.talis est mea opinio. D. Multo rectius est maceriam.s. dirui, & illac traduci vxorem q̃ illam puellam puerperam.i.non multo ante partu liberatam, duci non ægrotam.i.debilem adhuc, & male valentem propter dolores partus, duci ergo huc.i.ad nos. per viam.i.per vicum sed deducatur per hortum, & maceria rumpatur. Aes. Enim.i.certe. O mi pater nihil vidi melius.i.præstantius q̃ tuum cōsilium. D. Soleo sic consulere, vel sic suadere bene, & h.d.ironice cum tale consilium suum minime probaret. S. Eccum.i.ecce hic. Mitio egreditur foras.i.exit à domo.

Lato. ARgumentum} Demea noua benignitate prosequit Aeschinum, & traducta sponsa vnam domū fieri iubet. Pertinent hæc cuncta ad augendam catastrophen, per omnes personas deducendam. {Sanctas nuptias}.i. solennes & religiosas, vnde mox dicit. tibicina & hymenæum qui cantent, quę ad nuptiarum solennia pertinebant. Alioqui, sanctum, immolatū signat, hic pro religione ipsa in epitheto vsurpatur. {Fratri ædes} Hæc cum insultatione quadam dicit senex, & recte, quia. Naturā expellas furca, tamen vsque recurrit. {Babyllo illi} Nomen fœneratoris, vt apparet. Alij tamen ad Mitionem, vel ad leonnem, vel ad Aeschinum referunt.

Patr. Mars. OCcidunt me} Quod omnes homines ea alieno liberales sunt, verum si quando de suo quidquam erogabunt tum tenacissimi sunt, & ad rem mirū quàm attenti, quod hic exemplo Demeæ docetur. Et Arist. lib. Oeconomicorū de Dion. ex Dione refert. quod nullus parem curam habet alienorū & suorum. {Sanctas} Sanctum, vt Festus ait, veteres dicebant, quidquid splendide apparatum magnificum, opiparum, & lautū esset. Sanctæ nuptiæ.i. solennes, quæ secundum ritus, & ceremonias matronalium legum instituuntur, quasi sancitæ. {Hymenæum} Hymenæus deus est, nuptiarum præses, cuius nomen frequentius in nuptijs boni ominis causa inuocabatur. {Macerium} Maceria, Nonius ait, paries est. Sisenna hist. lib. 3. Post villarum macerias ac parietinas quinq; cohortes in insidijs reliquit.

Glar. HArum scenularum versus sunt rursus senarij. In vltimo prioris scenulæ versu Hoc à superiore versu eliditur. Ita in secundo versu sequentis scenulæ vel a, in Accersant à superiore versu eliditur, vel d, in Sed, vel deniq; creticus est loco secundo. Ceterum tertium & quartum recte Ioan. legit. In Aldino lib. corrupte leguntur. In 6 a non eliditur in ita, alioqui carminis ratio claudicabit. Consentiunt lib. omnes.

ACTVS V. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Mitioni suadetur, vt vxorem ducat Sostratā, ac vix eandem persuadetur. Et non sine risu spectantium Demea præter naturam facilis esse studet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena varijs rationibus persuadetur Mitioni, vt Sostratā vxorem ducat. Attende etiam, quo Mitio videns Syrū diruere maceriam, quæsierat, cur nam id faceret, cui respondisset Syrus intelligitur fratrem suum Demeam ita iussisse, proindeq;, sic incipit Mitio, iubet frater, &c.

Trimetri, & Tetrametri.

MITIO, DEMEA, AESCHINVS.

IVbet frater? vbi is est? tun' iubes hoc Demea?
D. Ego vero iubeo, & in hac re, & alijs omnibus
Quammaxime vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. Aes. ita quæso pater.
M. Haud aliter censeo. D. immo hercle ita nobis decet,
Primum huius vxoris est mater. M. est. quid postea?
D. Proba & modesta. M. ita aiunt. D. nam grandior.
M. Scio. D. parere iam diu per annos hæc non potest:
Nec qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te æquum est ducere: & te operam, vt fiat, dare.
M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te inquam.
M. Ineptis. D. si tu sis homo,
Hic faciat. Aes. mi pater. M. quid? tu huic asine auscultas? D. nihil agis:
Fieri aliter non potest. M. deliras. Aes. sine te exorem mi pater.
M. Insanis? aufer. D. age, da veniam filio. M. satin' sanus es? ego
Nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam: atque anum decrepitam ducam? id ne estis auctores mihi?
Aes. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem: de te largitor puer.
D. Age, quid si quid te maius oret? M. quasi hoc non sit maximum.
D. Age, da veniam. Aes. ne grauare. D. fac, promitte. M. non omittis?
Aes. Non; nisi exorem. M. vis est hæc quidem. D. age, prolixe Mitio.
Et si hoc mihi prauum, ineptum, absurdum, atq; alienum à vita mea
Videatur: si vos tantopere istuc voltis, fiat. Aes. bene facis.
D. Merito te amo. verum, quid ego dicam? hoc * *confit quòd volo,* *cum fit
Quid nunc * *quod restat? Hegio his est cognatus proximus,* *quid
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
M. Quid facere? D. Agelli hic sub vrbe est paululum quod locitas * *foras.* *foris
Huic demus qui fruatur. M. Paululum id autem? D. Si multum, tamen
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, recte datur.
Postremo non meum illud verbum facio, quod tu Mitio.
Bene & sapienter dixti dudū. vitiū cōmune omnium est.
Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet
Effugere: dictum est vere, & re ipsa fieri oportet.
M. Quid istuc? dabitur quidem, quando hic volt. Aes. mi pater.
D. Nunc mihi tu es germanus pariter corpore & animo.
M. Gaudeo.
D. Suo sibi nunc gladio iugulo.

IVBET frater?} Apparet Mitionem dixisse, cur diruis? Syrū respondisse, Quia hoc iubet frater tuus. {Iubet frater?} Dirui maceriā scilicet. {Tun' iubes hoc Demea?} Interrogatiue pronunciandum totum. ita erit vna persona. Et ostenditur breuiter ex huius verbis, quid prior dixerit Syrus. Et mirum initium: ne procemio opus esset Demeæ ad profitendam mutationem voluntatis. {Hac re} Maceriæ deiectione. {Et alijs omnibus} Vt nuptijs senilibus {Colere} Subauditur iubeo, per ζεῦγμα. {Colere, adiuuare adiungere} Colere, ad nurum pertinet: Adiuuare ad Hegionem: Adiungere, ad Sostratā. Et notandum coli à superiore. vt, Posthabita coluisse Samo, hic illius arma. {Immo hercle ita nobis decet} Antiqui si addebant statim verbum, Nos decet facere, nos decet dicere; si non addebant, Nobis decet, dicebant. {Primum huius vxoris est mater} Incipit à persuasione, sed latenter, ita vt ea quæ proposito consilio dicenda erant, ante demonstrarit, q̃ dicat quid fieri velit. Et hoc semper fit ab oratoribus in his rebus à quibus incipere non oportet propter turpitudinem, aut incōmoditatē rei quæ persuadenda est. Considera adeo apud Virg. vbi persuadet Iris matribus vt naues suas incendant: & inuenies hoc ipsum consiliū vltimū poni post argumenta quamplurima, Quin agite, & mecum infaustas exurite puppes. Et initium à possibili factū est. nam dicit, Huius vxoris est mater. {Proba & modesta} Proba sibi, & Modesta apud alios. Et vide laudes consiliatoribus inuentas & vsitatas. {Ita aiunt} Hoc ita respondet, q.d. sed quid mea? {Scio} Adhuc Mitio non intelligit quo tendat, Don.

tendat, sed tamen vultu quodam admirantis, cur hoc dicatur, respondet. {Parere iandiu per annos hæc non potest} Recte, ne cõtra filios suadere videatur. {Per annos non potest} Bene per annos, quia non est sterilis. {Hanc te æquum est ducere} Te Mitio scilicet. {Et te operam} Te Aeschine. nam ad illũ conuersus à Mitione est. Et quare Aeschinum operam dare æquum est. scilicet vt prosit socrui. {Parere iandiu per annos hæc non potest} Hoc autem addidit, ne contra filios pater suadere videatur nuptias, si illis cohæredes esse procreandos suadeat. {Me ducere autem?} Magna vis in pronominibus posita est. nam Me ille sic dicit, quasi quem minime deceat. {Te} Ille sic respõdet, quasi quem maxime oporteat. {Ineptis} Verbum est, quod facit inepio, ineptis, ineptit. {Si tu sis homo} Non, si es, sed sis dixit, quasi in eo se hominem sit Aeschinus probaturus. {Si tu sis homo} Aeschine, si sis, pro si esse volueris, & si credi homo volueris. {Si tu sis homo} Hic facete & mire coegit Aeschinum ad persuadendum. nõ enim dicit, Si tu sis homo persuade, sed sic, facias, vt ab illo non factum, sed effectum exigeret. {Quid tu huic asine auscultas?} Aptum conuitium grandi & fatuo. {Mi pater} Mi, vocatiuus casus est, ab eo qd' est meus. {Fieri aliter non potest} A necessario. {Delicas} Proprio vocabulo vsus est, tanquam loquaci. {Insanis? aufer} Congrue senes delirant, iuuenes insaniunt. Et aufer, vel te, vel manum. nam rogans, manũ admouet. scilicet dicẽs, Mi pater. {Aufer} Aut Te deest, aut Manum, aut pro eo quod est Abi, aut sic, Aufer rẽ. {Ego nouus maritus} Apud Menandrum senex de nuptijs nõ grauatur. {Ego nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo fiam, atque anũ decrepitam ducam?} Hic deest & quis, & quid, & quando, & quomodo vt sit, Quis? ego. quid? nouus maritus. quando? anno demum quinto & sexagesimo quomodo? anum decrepitam ducam. {Atque anum decrepitam ducam} Hoc facete addit, tãquam faciendum hoc esset, si puella duceretur seni. {Anno demũ quinto & sexagesimo} Hæc ætas est, vt Varro ait, etiam comicorum senum. Et demum aduerbium tarditatis est. {Id ne estis mihi auctores?} Hoc est persuasores vt Virg. Auctor ego audendi. {Decrepitam} Decrepitã, aut stomacho anili & iracundo, aut decrepitam obtusi animi & læsæ senectutis. aut decrepitã, cui sæpe moribundæ crepuerit planctu familia. i. clamauerit. {Largitor} Verbum est imperatiui modi, futuri temporis. {De te largitor puer} Acutius De te dictum est, q̃ De tuo. Et bene in eum, qui promiserat puellæ coniunctionem suam. {Da veniam} Præsta beneficium, concede quod petitur. {Ne grauare} Ne te difficilem præbeas. quia grauem se dicitur præstare, qui id facile non præstat in beneficio quod põt. {Da veniam. ne grauere, fac, promitte} Altrinsecus agentium, fatigantiumq́; verba sunt. {Age, prolixe Mitio} Aut age prolixe. i. age benigne, vt sit prolixe benigne, secũdum veteres, aut per [illegible], & [illegible], Age, correptiuum, vt ad Prolixe subaudiatur, noster esto, aut quid tale, & Mitio velut insuaui dictũ sit. {Et si hoc mihi prauum, ineptum, absurdum} Prauum, si anum ducit nullo commodo suo. Ineptum, qui non voto filiorum ducat vxorem. Absurdum homini, qui nunquam duxerit, & nunquam ducere voluerit, seni duci vxorem, quæ adolescenti ducta non sit. {Si vos tãtopere istuc vultis, fiat} Cur hic non vertitur de voluntate Sostratæ? An quia illam consentire necesse est, vel propter pauperiem, vel ob amorem filiæ suæ? {Si vos tantopere istuc vultis, fiat} Ridicule dixit, & comice vxorem se ducere, non quia velit, aut debeat, sed vt obsequatur iubentibus. {Hoc cõfit quod volo} Perficitur, inquit, quod volo, vt sumptum & turbam domum recipiat Mitio, & ego meam gratiam. {Quid nunc quod restat?} Quod restat, pro, quod sequitur. An quod restat, tanquam reliquiarum priorum, ac per hoc minimum? {Hegio his est cognatus proximus} Commendatio personæ quasi notæ, etiam Mitioni ob merita sua. Et bene addidit proximus, nam multi gradus & veluti rami sunt propinquitatis in affinitate & cognatione dispositi. {Affinis nobis} Recte. nã vxoris cognati, marito affines sunt. {Pauper} Iam hoc nomine apparet aliquid flagitari. {Quod locitas foras} Foras dixit, locum pro persona ponẽs, quasi diceret, nescio cui alieno. sic & nos dicimus. Audi quid dicit " Ecce hac, pro ecce hic. Cicero, Hic tũ alius ex alia parte. Deest ergo aliquid, vt sit, Quod locitas foras versum. Aut si foris, foris posito. i. alieno. {Sub vrbe est agelli paullum} Totum cum contemptione pronunciandum. {Huic demus qui fruatur} i. qui fructum capiat, non proprietate potiatur. Proprie ergo, & quasi de iure dixit fruatur. est autem fruatur, alatur, quia frumẽti dicitur summa gula, per q̃ cibum lingua demittit in vẽtrem. {Bonus est, noster est. recte datur} περιοχασμὸς hortantis, [illegible] multa congerentis. {Noster est} Bene addidit, nanque dixit, Pro patre huic est. {Bonus est} Potuit respõderi. Quid mea? {Recte datur} Quasi non quæratur, an dandum sit, sed illud solum, an recte. {Bonus est, noster est} Hæc omnia vultuose, tanquam inuidiam parsimoniæ faciat Mitioni. Et plus significat Noster, q̃ si addatur, quid noster. {Non illud verbum facio} Nũc verbum pro [illegible] posuit, quod vno stringitur verbo. Ergo verbũ, breuis sententia. {Non meum illud verbum facio} Nota verbum pro sententia. vt, Vno verbo dic, si quid est quod me velis. Et, Miseram me quod verbum audio? Verbum dixit veram sententiam. nam verba esse à veritate dicta testatur Varro. {Hanc maculam nos decet} Maculam [illegible] dixit, irridens opinionem Mitionis, quia parsimoniã, maculam putet. & simul auait: primo vitium, deinde maculã dicendo. {Suo sibi hũc gladio iugulo} ἀλληγορία & nõ suo, sed suo sibi moraliter, & vt veteres solent loqui.

IVbet, &c.} Hic Mitio varijs sermonibus à Dem. & Aeschino persuadetur, vt Sostratam vxorem ducat. M. Mitio vidẽs Syrum diruẽtem maceriam, interrogauit, quidnam ita dirueret? responderat autem Syrus se id facere iussu fratris Demeæ. Deinde sic incipit Mitio, dicis q̃ frater Demea iubet? vbi est frater. deinde viso fratre subdit. ne. i. verum. O Dem. iubes hoc. i. maceriam dirui. D. Vero. i. certe, vel sed ego iubeo vt diruatur maceria, vel maceries quintæ inflexionis. iubeo inquam. i. volo nos. scilicet me & te & Hegionem & Syrum facere q̃ maxime poterimus. scilicet aut arctissime hanc familiam tuam, & colere. i. amare, seu habere in reuerentia quantum ad Syrum, & adiuuare quantum ad Hegionem, qui rem adiuuat, & adiungere. i. per affinitatem cõiungere nobis hãc familiam Sostratæ & filiæ. & i. partim hac re. i. diruptione maceriæ, & i. partim omnibus alijs rebus, quibus poterimus ea adiuuare, & adiungere, & familiam vna cum nostra facere. Aes. O pater. quæso ita. i. ita postulo vt fiat. M. Haud aliter censeo. i. est mea opinio eadem prorsus. D. Immo. i. sed hercle, ita ... est, decet nobis ita fieri. i. vt fiat vna familia nobiscum, antiqui iungebant decet datiuo, recentiores vero accusatiuo, vt Vos decet ita fieri. Primũ. i. in primis ipsa Sostrata est mater vxoris huius Aesc. M. Quid postea. i. quid deinde vis concludere, si est mater vxoris huius. D. Ipsa est. proba. i. honesta, quantum ad se & vitã suam, & est modesta. i. habens honestum modum erga alios, & (quod dicunt inepte) habet pulchram manu tentionem. M. Ita aiunt q. d. quid mea refert, si est proba & modesta, vt aiunt homines. D. Est grandior natu. i. est iam multum annosa, & annis cõfecta ac plena. M. Scio eam esse natu grandiorem. i. grandæuam. D. Hæc Sostrata iandiu. i. iam ex longo tempore. nõ potest parere. i. habere natos per annos. i. non permittẽtibus annis multis, & est elegans dicendi modus, si sic dicatur, Aetas non patitur hanc mulierem parere, elegantius, Huic mulieri parere per ætatem non licet, vel Hæc mulier per ætatem, seu per annos parere non potest, aut nequit. Nec est quisquam qui respiciat eam ad concupiscendam eam, vel ad reuocandã eam ne nubat, ipsa est sola. M. Quã rem hic agit. i. quid iste loquitur, quid molitur, q d parat quorsum tendit, aut eius spectant, aut pertinent verba. D. Aequum est te Mitionem ducere hanc. deinde cõuersus ad Aesch subdit, & æquũ est te Aeschinum dare operã. i. laborare, vt sic fiat. i. vt pater tuus adoptiuus ducat, eam in vxorem. M. Autem. i. sed dicis æquum esse me ducere hanc. admirabundus hoc dicit. D. Dico bonum esse te ducere eam Sostratam. M. Credere non potest fratrem esse in ea sentẽtia. dicis inquam bonum esse me ducere. D. Inquam. i. dico iterũ te ducere eam esse bonum. M. Ineptis. i. insanis, desipis efficeris ineptus, & stultus, vel tu effutis tuas ineptias, & est verbum neutrum quartæ inflexionis declinatũ ineptio ineptis ineptiui. ineptire quasi ineptus fieri, aut ineptus esse. D. Alloquitur Aeschinum. si sis. i. si esse volueris homo, aut si credi volueris homo, hic. scilicet M. Faciat. i. dicat hanc Sost. socrum tuam.

Aes. O mi pater, blanditur ei, q. d. obtempera petitis, sed interrupit Mitio eius sermonem, increpans eum. M. Autem. i. sed ò asine aptum conuitium grãdi & fatuo. quid. i. cur. auscultas. i. obedis, præbes aures huic patri tuo naturali Demeæ in hac re. D. Nihil agis. i. nihil proficis ita alienum ab ea re te præstando, non potest fieri aliter, quin eam ducas. M. Deliras. i. deuias, discedis à recta mente, & tuo destitueris bono sensu. Aes. O mi pater, sine. i. permitte vt supp. vxorem te, i. te vincã persuasione mea, seu tibi persuadeam. M. Insanis. i. insanum te ostendis, desipis. D. Age, hortantis aduerbium. quæso, i. rogo te, da veniam filio. i. præsta illi hoc beneficium, concede quod petit. M. Satin'. i. satis ne es sanus. i. mentis compos. ego fiam. i. efficiar. demum quasi dicat tarde. est enim hic aduerbium tarditatis. ego ne fiam demum maritus nouus. i. nouus nuptus, nouus sponsus. anno quinto, & 60. i. cum sim natus quinque & sexaginta annos. vbi minor numerus maiori præficitur, atque ducam. i. capiam in vxorem. anum. i. vetulam, decrepitam. i. vltimæ senectutis, vel quia stomacho, seu animo sit anili, & iracundo, & ideo valde crepat. i. iurgia effutit, & clamat, vel quia sit obtusi animi, & læsæ senectutis, vel quod sæpe familia sua crepuerit planctu. i. clamauerit sibi moribundæ vel (vt Festus inquit) dicitur q̃ propter nimiam senectutẽ nec mouere se po-

se potest, nec vllum facere crepitum, ne i. vtrum estis mihi auctores, i. suasores, seu dissuasores. id. i. ad id faciendum. s. ad ducẽdam anum decrepitam, vel. i. propter illa incommoda, quæ dixi. estis mihi auctores. i. consultis mihi. Eleganter enim dicitur, tibi sum auctor vt hoc facias. i. tibi suadeo, seu consulo vt hoc facias, ita. n. ait Cic. in suis epist. 1. lib. ad Lent. Tibi tamen sum auctor, vt si quis rebus possis, eum tibi ordinem aut reconcilies, aut mitiges, est enim penultima clausula ipsius Cic. in penultima epist. 1. lib. ad Lent. Aes. O pater, fac quod rogamus. ego promisi illis. s. Sostratæ & Hegioni & filiæ. te. s. facturum & socrum in vxorem ducturum. M. Autem. i. sed promisisti illis id de me, ò puer. i. tu adhuc imprudens, & pauca expertus. largitor, in futuro imperatiui. i. fac promissiones tuas & tuas largitiones, seu largitates de te, & non de me. D. Age, hic age correptiuum est, quid facias sup. vel dicas, si filius Aesch. oret te aliquid maius. i. petat à te aliquid maius. vbi oro more suo iungitur duobus accusatiuis. M. Quasi id est quod dici solet, q. d. ꝙ hoc quod petit non sit maximum. D. Da veniam. i. præsta hoc beneficium, & cõcede quod petitur, siue indulge petenti, & permitte te, exorari. Aes. Ne grauere. i. ne tibi sit graue, ac molestum id facere vel ne te difficilem, & inexorabilem præstes in hac re, nam grauem se præbet, qui id facile nõ præstat in beneficio quod potest. D. Fac quod petitur, saltem promitte te facturum. M. Non omittis. i. non cessas. nõ desistis hoc suadere. Aes. Non omittam sup. nisi exorem te. i. persuadeam tibi. M. Quidem. i. certe. hæc efflagitatio est vis. i. violentia, coactio, impulsio. D. O Mitio age. i. erumpe in actionem. prolixe i. benigne, liberaliter, large. M. Et si i. quàuis. hoc. s. ducere anum videtur mihi prauum. i. distortum, non rectum ineptum. i. stultum, indecens, absurdum. i. inconueniens, inconsentaneum, incongruum, & alienum. i. abhorrens, remotum, dissidens, discrepans à vita mea, q̃ semper trãsegi cœlibem. Si tantopere. i. tam vehemẽter, vultis. i. cupitis hoc videlicet vt ducam vxorem. fiat. i. consentio. non mea sponte. sed vt nobis satisfaciam. Aes. Bene facis cum vis quod petimus, merito. i. non sine causa. amo te quia bene meruisti. D. Verum. i. sed quid ego dicam? cum. i. quia vel quando hoc ꝙ volo fit, quid nunc? modus interrogandi, q. d. quid nunc agẽdum est? quid restat. i. quid sequitur vel quid reliquum est, quod non fuerit obtentum, vel quod petatur. deinde animaduertit aliquid esse petendũ, quod subdit. Hegio est cognatus proximus his Sostratæ & filiæ, est autem affinis. i. propinquus propter nuptias nobis pauper. i. qui non abundat diuitijs, decet. i. honestum est, nos benefacere illi aliquid. i. per aliquid, vel in aliquo vel bene decet nos facere illi aliquid. i. aliquod bonum, vt dicunt Proximus dixit, & affinis & cognatus, nã multi sunt gradus & veluti rami propinquitatis in affinitate & cognatione dispositi. insuper cognati vxoris sunt affines mariti, & è diuerso M. Quid decet inquam nos facere illi. D. Paululum agelli. i. possessiunculæ, prædioli. est hic sub vrbi. i. in suburbanis, quod paululũ agelli locitas. i. frequẽter locas, vel capiatur pro primitiuo foris. i. nescio cui alieno & foris posito. locũ aũt posuit pro persona. demus hunc Hegioni pauperi hũc agellum, qui, vel sit ablatiuus pro quo fruatur. i. alatur, vel qui. i. vt, fruatur. i. alatur illo vel qui sit nominatiuus, sic demus huic Hegioni, qui. s. Hegio. fruatur. i. alatur illo fruatur dixit pro alatur, siue fructu vtatur, nõ proprietate potiatur, à frumine dici vr, quia frumẽ dicitur summa gula, per q̃ lingua cibum dimittit in vẽtrem. M. Autem. i. sed, dicis sup. id esse paululum, quod illic est. D. Etiam si multum sit illud quod est agelli, tamẽ faciundum est. i. facere oportet, videlicet vt ea fruatur, ipse Hegio est huic. s. filiæ, vel etiam Sostratæ pro patre. i. loco patris quãtum ad affectionem, præterea ipse est vir bonus, ac propterea alendus est, etiam noster. i. nobis affinitate iunctus recte datur. i. recte collocatur apud eum beneficium, cũ bonus sit & noster, postremo. i. tandem, facio illud verbum. i. illud dictum, illam breuem sententiam loquor, & in medium effero, non meum. i. non ea me inuentum, neque primo profectum, quod verbum. i. dictum, tu Mitio dixisti dudum. i. paulo ante, bene. i. iuste & cum equitate, & sapienter. i. cum magna sapientia, hoc est verbum illud tuum, vitium ꝙ sequitur est commune omnium. i. omnes longe, lateq́; corrũpit, & contaminat. Dicimus autem commune omnibus & cõmune omnium cum datiuo & genitiuo, tale est vitium. s. ꝙ in senecta. i. tempore vel ætate senectutis, sumus nimium attenti. i. plus æquo incumbentes, io hiantes, ad rem. i. ad pecuniam congerendam, & rem familiarem augendam, seu ad singularem vtilitatem. nos decet effugere. i. vitare, euadere, hanc maculam. i. hanc labem cupiditatis, nam sordes auari hominis dicuntur, & sordidus ipse auarus, id verbum est vere dictũ, & bene dixit vere, nam (vt testatur Varro) verba veritate dicta sunt, & oportet id verbum fieri ipsa re. i. deduci ad effectum ita, vt non verbotenus sit dictum. M. Quid istud est. s. hoc dicit videns se victum proprijs verbis, quidem. i. certe, ille agellus dabitur Hegioni. Aes. O mi pater, blandientis est dictum, & vultuose applaudientis. D. Nunc es mihi germanus. i. frater vterinus, & animo & corpore. i. quãtum ad animum & corpus es alter ego, nam respondens omnibus vtrisque meis dicitur enim frater, quasi ferè alter. M. Gaudeo esse tibi sic gratum vt talis dicas. D. Iugulo. i. occido, neco hunc fratrem gladio suo sibi ita gaudebant loqui veteres, ait Don. est aũt allegoria, hoc est proprijs verbis suis eũ vinco, & supero, & deturbo de sua sentẽtia & conuerto in meam. Cum etiam videmus aliquem contra se locutum, & in verba sibi noxia erupisse, vel qui se prodidit suis verbis, dicimus recte ille suo sibi gladio se iugulauit in quo dicto non est opus addere sibi, nisi quis antiquitatem velit imitari.

ARgumentum} Mitio hortatu Demeæ & Aeschini impellitur adducendam Sostratam, & Hegio patre agelli donatur. {Nobis decet} Rursum Græca figura dictum. {Haud te æquum} Propositio hortationis, nam quod præcessit ad præparandum simul & persuadendũ valuit. {Aufer} Verbum submouẽtis. {Nouus mar.} Recusatio à turpi & indecoro, quod ab ætate sumitur. {De te larg.} Ad prouerbiũ pertinet, de alieno liberalis, largitor, imperatiuũ. {Prolixe} Benigne. {Hoc confir.} Iterũ plaudit sibi Demea. {Paululum id aũt?} Interrogatio negantis. {Pro patre} Iustum à meritis & persona, deinde à testimonio Mitionis. {Suo sibi} Prouerbium in Mitionẽ qui suis ipsius dictis capitur. LATO.

IVbet frater} Prudentis senis temperantiam, & continentiam, qui à rebus venereis, animum q̃ lõgissime abducere cupit, hæc scena exprimit. Nihil enim insanius, ac intempestiuius, q̃ senex amator, aut qui ætatem ad amores applicat senilem, cũ nec procreare liberos, aut si quammaxime procreauerit, illis nõ prouidere, nec suauitate aliqua perfrui potest. Plato prudentia singulari vsque ad sexagesimum annum ducendi vxorem tempus prorogauit. Et Arist. refert apud Laconas hanc fuisse propositã mulctam, qua plecterentur, quicunque sero ad matrimonium aspirarent. Cic. lib. 1. Off. Luxuria vero cum omni ætati, turpis, tum senectuti fœdissima est. Si autem & libidinum intemperãtia accesserit, duplex malum est, quod & ipsa senectus concipit dedecus, & facit adolescentium imprudentiorum intemperantiam. Plato de legibus 5. Nam vbi senes minus pudici sunt, necesse est ibi iuuenes imprudentissimos esse. PATR. MARA.

DEcem primi versus iambici senarij sunt, reliqui deinde tetrametri. In 1. vel bacchius est loco primo, quod magis placet vel s. eliditur in Is, quãquam sine Is etiam sensus constat. In 2. Ioan. particulam in tollendam censet, quanquã id nihil ad carmen. In 6. idem censet secundum Est, nam duo ferme habent libri, omittendum, cui nos subscribimus, & Huius monosyllabum est. In 8. post Diu, Hæc ponendum, vt constet carminis ratio atque ita etiam habet vetustus liber. {Me ducere autem? D. Te. M. Me?} Hic tetrametri incipiunt omnes acatalectici, exceptis fortassis duobus catalecticis & vno senario. In 2. Hic facias, ex Donat. legit Ioan. non facies. Ceterum vetustus liber & hoc sic habet, & post Quid tu, Autem subiungit, quæ coniunctio omitti non debet, propter carmen. Annotauit & hoc Ioan. In 3. versu proceleusmaticus est loco primo. In 4. s. eliditur in Satis, ita 5. in Nonus. In 7. creticus est loco secundo nisi abijcere alterum I, de illis malimus. In 8. liber vetustus habet negationem Nõ, ante verbum Hoc, vt sit iamb. tetr. acat. in priores. quem non recte Donat. trochaicum existimauit. Nonus catal. tetram. iamb. videtur abiecto verbo Age initio, quod vetustus liber non habet. Nec potest esse trochaicus, nisi acatal. In 10. Non nisi te exorem, habet liber vetustus, vt sit acatalecticus tetr. iamb. vt ceteri. In 13. liber idem habet, Cum hoc confit quod volo. quod & Ioan. annotauit 14. ita legendum censeo. GLAR.

Quid nunc quod restat? Hegio hic est his cognatus proximus. Sic enim fiet alijs consimilis 16. autem sic.

Quid facere? D. Agelli est hic sub vrbe paulum, quod locitas foras. Vicesimussecũdus videtur catal tetr. iamb. ita vt syllaba rebis hic obuia, in Vere & Re ipsa, natura longa non elidatur, sed corripiatur, & alter versus non tetram. sed senarius incipiat in Qυid istuc, ac d, elidatur. Denique nouus deinde tetr. acat. iamb. incipiat in Nunc tu es mihi. ac in eodem versu proceleusmaticus sit loco sexto. Postremo trochaici tetram. catal. fragmentum ad finem est, in cuius loco primo est trocheus contracto Suo in vnã syllabam, vel amphibrachys loco primo. Hæc vt ita ordinaremus necessitas extorsit, iudicium tamen lectori committimus.

ACTVS V. SCENA XI.

ARG. ADR. BARL.

Seruis libertas, filijs dantur vxores, Mitioni narrat Demea, cur tam repente mores mutauerit. In cuius personas Terentius nobis ridicula prodigalitatis exempla proponit.

ARG.

ARG. PAVLI MALLBOLI.

In hac vltima scena, omnia iocundo clauduntur fine, vbi & seruis libertas elargitur, & filij ambobus vxores optata conceduntur. Causam etiam Mitioni refert Demea, cur tam repente mores mutauerit, vbi & seculum corruptum, & consuetudinem aspernandum carpit. Demum filijs sedulam post hæc operam suam pollicetur.

Tetrametri Trochaici, admixtis Iambicis quibusdam, qui & ipsi ferè Trochaici potius videntur.

SYRVS, DEMEA, MITIO, AESCHINVS.

FACTVM est, quod iussi Demea,
D. Frugi homo es: ædepol hodie mea quidem sententia
Iudico Syrum fieri esse æquum liberum. M. istunc liberum?
Quod nam ob factum. D. multa. S. ò noster Demea, ædepol vir bonus es.
Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulo:
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. Res apparet: & quidem porrò hæc, obsonare, cum fide
Seortum adducere, apparare de die conuiuium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. ò lepidum caput.
D. Postremo, hodie in psaltria ista emunda, hic adiutor fuit,
Hic curauit: prodesse æquum est: alij meliores erunt.
Denique hic vult fieri. M. vin' tu hoc fieri? AES. cupio. M. si quidem
Tu vis, Syre eho accede huc ad me, liber esto. S. bene facis:
Omnibus gratiã habeo, & seorsum tibi præterea Demea.
D. Gaudeo. AES. & ego. S. credo. vtinam hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam vt vxorem meam vna mecũ videam liberam.
D. Optumam quidem mulierem. S. & quidem tuo nepoti huius filio.
Hodie primam mãmam dedit hæc. D. hercle vero serio,
*primam *Si quidem *prima dedit, haud dubium quin emitti æquum siet.*
M. Ob eam rem? D. ob eam: postremo à me argentum, quanti est, sumito.
S. Dij tibi Demea oro omnes semper omnia optata efferant.
M. Syre processisti hodie pulchre. D. si quidem porrò Mitio
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu
Dederis, vnde vtatur: reddet tibi cito. M. istoc vilius.
AES. Frugi homo est. S. reddam hercle, da modo. AES. age pater. M. post consulam.
D. Faciet. S. ò vir optime. AES. ò mi pater festiuissime.
D. Quid istuc? quæ res tam repente mores mutauit tuos?
*prolubiũ *Quod *prolubium? quæ istac subita est largitas? D. dicam tibi:*
Vt id ostenderem, quòd te isti facilem, & festiuum putãt,
Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono:
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita inuisa est Aeschine,
Quia non iusta iniusta, prorsus omnia omnino obsequor:
*emittite, *Missa facio, effundite, * emite, facite quod vobis lubet.*
Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,
*secũdare *Hæc reprehẽdere et corrigere me, & *obsecũdare in loco:*
Ecce me, qui id faciam vobis. AES. tibi pater permittimus:
Plus scis quid facto opus est, sed de fratre quid fiet? D. sino
Habeat, in istac finẽ faciat. AES. istuc recte. Plaudite.

Don. FACTVM est, qđ iussi Demea} i. diruta est maceria. {Frugi homo es} Vtilis, vt fruges. {Aedepol hodie mea quidem sententia iudico Syrum fieri liberum.} Hoc est quod iandudum promiserat Syro. sed nunc opportune. videtur enim modo meritum processisse. &, Sententia iudico, ψευδολογία. {Multa} Oratorie maluit generaliter dicere, q̃ quærere specialiter qđ inuenire nõ posset. Et Mitio singulariter vnum quærit, hic pluraliter multa respõdet. {Quod nam ob factum?} Iure. ascribi enim causas manumissionis in iure formula est. {Aedepol vir bonus} Iurat bonum, quia præter opinionem est. {Ego istos vobis vsque à pueris} Intelligit Syrus laborantem pro se Demeam non habere quod dicat, & ideo ipse prosequitur ordinem meritorum, secundum quem apparet pędagogum fuisse. {Docui, monui, bene præcepi} Ridicule adduntur, & tantum consuetudine, quia imputantur etiam facta praue pro bonis. {Quæ potui omnia} Bene quæ potui, quasi plura vellet. {Res apparet} Mire irridet Demea, sic tamen, vt serio agere videatur. {Apparare de die conuiuium} .i. repente, neque ante prædictum, nec pridie cõstitutum. {Postremo, hodie in psaltria illa emenda} Et hoc totum, serio dicitur, vt magis ridiculum videatur. {Hic adiutor fuit} In re bona adiutores, in re mala impulsores dicũtur. Ergo hic adiutor dicitur à nõ irascente, à criminante autem & irato, impulsor. {Hic adiutor fuit: Hic curauit} De more repetitum est Hic: cum dicitur, hic adiutor fuit, hic curauit. Sic enim solemus monstrare audiẽtem mentis eius quem laudamus. Deinde quid non præstitit, qui & officium corporis, vt adiutor, & curam animi præbuit, vt consultor? {Denique hic vult fieri} Abutitur Demea, sciens prodigiam voluntatem adolescentuli. {Syre accede huc ad me} Vtrum vt eundẽ manu emittat, an vt palam fiat, iubet propius accedere, iuris publici consuetudine ludens? Et vide q̃ comicam manumissionem, q̃ facete induxerit atq; condigne. {Et seorsum tibi præter ea Demea} Effecit Demea plus q̃ volebat. nam qui conabatur amari, præfertur etiam his qui amantur. {Gaudeo. & ego} Gratulantium Syro hæc verba sunt, quibus de more ille Credo respondet. {Vtinam hoc perp fiat gaud} Integrum, solidum, & nusquam interruptũ. {Phrygiam vt vxorem meam} Vt ipse, Syrus, ita vxor, Phrygia, secundum veteres, qui seruis nomina à nationibus imponebant. {Vna me vid. lib.} Hoc sic pronunciandũ est, quasi gaudeat se recordatum Demeæ, quod cum vltro cogitat habuisse plene oblitus fuit. {Hodie primam mammam dedit hæc} Ridiculum meritum si quidem oportuerit primam esse quamcũque, an quia causa est, q ingenui dñr serio à nutricibus liberis educandi? {Hercle vero serio} Aduerbia sunt confirmatiua. {Ob eã rem?} Hoc eo vultu dicit, quo rem veluti excutimus, & ostendimus momenti esse nullius. {Argentum, quanti est, sumito} Quanto precij valet. {Argentum, quanti est, sumito} Hoc verbo vtimur, vt faciunt qui persuadere aliquid cupiũt. {Dij tibi Demea oro omnes semper omnia optata offerant} Omnes, omnia, antiqua elegãtia, & figurata. {Processisti hodie pulchre} Nunc vere pulchre processit Syr. {Si quidem tuum officium facies} Hoc est patroni, vt libertum nõ deseras, sed vt alas manumissum. Plautus, Facis melius q̃ pars lenonum, qui libertos habent. & eos deserunt. {Vnde vtatur} Vtatur vnde, vnde vsura, vita dicitur. vt Vnius vsurã horæ gladiatori isti non dedisset. an vnde alatur, de quo vsumfructũ capiat, & cuius tibi sortem reddat? Et hoc melius, nam ideo addidit, reddet tibi cito. {Istoc vilius} Hoc egit Terentius, vt cõuersis officijs vsque adeo prodigum faceret Demeam, donec parcũ redderet Mitionem. {Istoc vilius} Quasi nihil minus. negatio enim est floccum ostendentis, aut quid tale, cum ἐλλείψις, qua subaudiatur, quicquam, & non dabo {Faciet} Ne quid negatum in fine fabulæ videatur, addidit Demea, Faciet. & Faciet, qđ petis scilicet: quod irridens dixit, quasi de prodigo dicere videatur. Et mire Faciet, quia nec credibile erat statim consensurum qui negauerat, & perpetuo negatio esse in fine non debuit. {Quid istuc? quæ res tã repente mores mutauit tuos?} Animaduertendum est, qua calliditate Terentius quærẽs finem fabulæ, complere lætitiam per ipsum Demeam nititur in vniuersos, qui in tota comœdia tristis, ac sæuos interturbauit & vociferatus est. {Quod prolubium?} Prolubium, q Græci προθυμίαν. i. promptus animus ad largiendum. {Subita est largitas?} Repentina, ac per hoc ipsa est ingrata & immoderata, vt euenit cum ex nimis parcis nõ largi & liberales, sed effusi prodigiq; redduntur. {Vt id ostenderem} Abundat Id, Aut ἐλλιπὲς est, pro, per id. {Quod te isti facilem, & festiuum putant}

Multum

Multum detraxit Mitioni, dicendo, Te isti putant. per quod significatur errare adolescentes, & hunc non esse festiuum. {Quòd te isti facilem, & festiuum putant} Bene in postremo dignitas personæ huius seruata est, vt non perpetuo commutata videretur, vt Truculenti apud Plautum. {Indulgendo} Attende indulgētiam à Demea culpæ ascribi denuo. {Et largiendo Mitio} Seuere additum est nomen verbis ex animo plorantis. {Quia non iusta iniusta prorsus omnia omnino obsequor} Prouerbiales sunt huiusmodi elocutiones, fanda nefanda, digna indigna, velis, nolis. {Effundite, emite, facite} Effundite, ad Aeschinū pertinet: Emite ad Ctesiphonem: Facite ad omnes. {Facite quod vobis lubet} Proprie redijt rursus ad amaritudinem pristinam. Hæc ἐπιτροπὴ est figura, qua inuitos nos permittere ostēdimus, quod nolumus fieri. {Quæ vos potius propter adolescentiam minus videtis} Hic ostendit Terentius magis Demeam simulasse mutatos mores, q̄ mutauisse. {Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum} ἀλῳσμα, minus, magis, parum. {Hæc reprehendere, & corrigere meū. & secundare in loco} Tribus tria redduntur & vtraque ἀντίθετα. Illa in malam partem superiora, hæc in bonā quæ inferiora, sunt. nō tantum enim culpæ est, minus prouidere, q̄ impense cupere, nec tantum mali est impense cupere, quantum parum consulere. Item reprehendere bonum est, melius, corrigere. optimum, secundare. nam qui reprehendit, non continuo corrigit. qui corrigit, non illico secundat. i. lætissimum reddit & fidelissimum. Alij secundare, obsequi dictum putant, & ideo additum esse in loco, quasi non semper faciendum sit. Ergo secundare, vel in melius conuertere, vel obsequi intelligimus. {Tibi pater permittimus} Noluit Terentius ab amoribus filiorum perpetuo repulsum patrem. {Sino, Habeat, in istac finem faciat} Hæc quidem permissio est, sed & exceptionem in se continet, & cum quodam stomacho, & velut minaci denuntiatione profertur. {In istac finem faciat} Hoc est aut ne aliam amet, aut ne alteram comparet, ne post istā luxurietur vlterius. {Istuc recte} Bene & Mitio non discessit de proposito suo, qui vt peccasse alias ostēderet fratrem ob nimiam asperitatem, cum exceptione quadam laudis verba eius, Istuc recte, dixit: quasi diceret, non vt cetera, & simul reposuit ei, qui supra dixerat, Vt id ostenderem, quod te isti facilem, & festiuum putāt, id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono, &c.

G viii. FActum, &c. {Hic omnia fine iucundo clauduntur, vbi & seruis libertas donatur, & ambobus filijs optatæ vxores conceduntur. S. O Dem. id quod iussisti est factum. s. maceria diruta est. D. Tu es homo frugi. i. vtilis vt fruges. interdū significat modestum, ædepol ego iudico æquum esse. i. iustū, quidem. i. certe. mea sententia. i. meo iudicio, mea opinione. Sirum seruum fieri. i. effici hodie liberum. i. manumitti, ac libertate donari. M. Dicis æquum esse istūc Syrum fieri liberum, interrogatiue legendum est. deinde subdit ob. i. propter, q̄ non factū. i. propter q̄ factum æquum est eum fieri liberum. D. Ob sup. multa i. propter multas causas. S. O noster. D. Aedepol es vir bonus. ego curaui vobis. i. curæ habui, custodiui, administraui, moderatus sum tanquam pædagogus istos ambos, Ctes. & Aesch. vsque. i. assidue, sine intermissione. à pueris. i. ab ineute ætate, seu cum adhuc pueri essent, docui. i. institui, erudiui eos sedolo i. instanter, quasi sine dolo. monui. i. admonui eos quid facere deberēt. semper bene præcepi. i. docui, vel iussi tanquam custos eorum omnia quæ potui præcipere. D. Res. i. effectus. apparet scilicet ante oculos res est in promptu, & hoc dicit ridēdo eum, & quidem porrò. i. certe, particulæ sunt expletiuæ dictum affirmātes, hæc officia, quæ sequuntur. sunt homines non mediocris. i. spectant ad maximum hominem, & magni momenti per ironiam dixit, hæc autem sunt officia, videlicet obsonare. i. prouidere de obsonijs. i. de omnibus edulijs præter panem & vinum cum fide. i. fideliter. prouidere de obsonijs est officiū magni viri. nam obsonor obsonaris vel obsono obsonas (vtrūque enim dicitur) significat vel emere obsonia, vel prouidere de obsonijs quas pitantias vocant. & si diceremus, hic seruus optime obsonare nouit. i. scit bene emere obsonia, neque decipitur in emendo. inde obsonator dici posset, vbi pitantiarium dicunt, qui videlicet de obsonijs prouidet, & eorum quærēdorum curam habet. hæc sunt officia, obsonare fideliter, abducere. i. rapere à lenone. scortum. i. meretricem. Item apparet i. parare, disponere conuiuium de die. i. repente. nō ante prædictum, aut pridie constitutum. S. O caput lepidum. i. ò homo iucunde, & festiue, seu vrbane. nam caput præcipuam partem ponit pro homine toto. D. Postremo. i. tandem. hic seruus fuit hodie adiutor in ista Psaltria emenda, pro emenda. i. in emendo istam puellam cantatricem. hic seruus curauit. i. curam animi præbuit vt compararetur Psaltria, & bono modo haberetur, æquum est. i. bonum est, ac decet prodesse ei. nam alij serui hoc facto erunt meliores. nam dabunt operam, vt bene seruientes sint libertatem cōsecuturi more istius. Denique hic Aesch. vult hoc fieri. i. vult vt libertate seruus donetur. M. Vin'. i. verū vis tu hoc fieri. hoc dicit Aesch. interrogans cupiat id fieri nec ne. Aesch. cupio id fieri. M. Si quidem i. quoniam tu vis. eho. interiectio admonentis, & attentionem sociantis. ò Syre accede huc ad me, deinde vt accessit eum, manumisit inquiens, Esto liber. verba sunt iuris, quibus manumittitur seruus. S. O Mitio benefacis, q̄ me manumisit. habeo gratiā. i. sum deuinctus, seu obligatus omnibus, & præterea. i. præter alios. ò Dem. gratiam habeo tibi seorsum. i. separatim, præcipue, particulariter. D. Gaudeo quod liber sis. Aesch. &. i. etiā ego Aesch. gaudeo. S. Credo quod ambo gaudetis mea libertate, vtinam hoc gaudium fiat perpetuum. i. integrum, solidum, & nusquā interruptum, vt. i. ita, vel quatenus, videam meam vxorem. s. Phrygiam. i. sic appellatam, à natione, liberam vna mecum. D. Quidem. i. certe. cognoui, vel inueni eam sup. optimam mulierem, vel optas sup. videre vxorem tuam optimam mulierem liberam, vel constat esse optimam mulierem. S. Et quidem. i. certe hæc vxor mea dedit hodie primam mămam tuo nepoti filio huius Aesch. filij tui. D. Hercle vero. i. ac certe serio. i. remoto ioco, extra iocum, si quidem. i. si certe. vxor tua dedit primam mammam filio huius, haud. i. non est dubium, quin sit æquum. i. iustum eā emitti. i. extra seruitutem mitti. M. Ob eam rem. i. dicas equum esse eam emitti propter eam causam, q. d. non est causa sufficiens. D. ob eam inquam rem æquum eam emitti, postremo si non vis id facere liberaliter, sumito à me argentum quanti est. i. quanto precio ipsa Phrygia valet. S. O Dem. omnes dij ferant. i. præstent & afferant semper tibi omnia optata. i. desiderata tibi. M. ò Syr. pulchre processisti hodie. i bene (vt ita dicam) prosperasti hodie, vel ad magnum bonum prouectus es hodie, qui te & vxorem manumitti obtinuisti. D. Atque si quidem. i. si certe, dederis huic Syro aliquid paululū præ manu, quo vtatur. i. alatur, de quo vsum fructum capiat, & cuius tibi sortem reddat. porrò. i. proculdubio, si hoc feceris, facies tuum officium. i. quod decet facere patronū. Vbi animaduerte præ manu posse exponi, quemadmodum præ me. i. in comparatione mei, vt tu es præ me beatus ait Cice. i. in comparatione mei, & tunc sic iungas cum paululum, si dederis huic aliquid paululum. i. aliquid quod est res parue, præ manu. i. in comparatione potentiæ tuæ & tuæ liberalitatis, ac promptitudinis tuæ in dando, vel si intelligetur præ manu, pro in promptu, vt dici vulgo solet, semper habet hæc vba, vel leges præ manibus pro in promptu, recte an inepte ipse viderint, quod si est ita iungetur cum dederis vt sit si detis ei in promptu aliquid paululum, aut si quis velit interpretari præ pro ante sic, si dederis ei præ manu. i. ante manum vt dici vulgo solet, volt me hoc dare ante manum, quod etiam legentium iudicio relinquo. nam præ pro ante non inueni, nisi in cōpositione, vt prædico, præpono, inuenio etiā præ in tali dicendi genere, lacrymatus est præ gaudio, præ timore recessit, præ nimia multitudine exire non potuis, & in iam dicto modo videlicet sic, præ multi sumus felices. i. in cōparatione multorum, De illo autem genere dicendi vsitato habere pre manibus aliquid. i. in promptu fateor me non legisse, neque Priscianus assignans significationes huius particulæ præponit alias à prædictis, nisi q̄ etiam præ in compositione auget & adhibet maiorem vehementiam, q̄ per. capiturq̄; pro valde, vt prepotens, prediues, preclarus, &c. Si itaque dederis ei aliquid quo vtatur & fungeris officio patroni, & reddet tibi sortem & vsuram cito. i. propediem. M. Ego sup. nō dabo quidquam, vel nihil dabo ei, etiam vilius. i. minus vel minoris valoris. istoc. i. ista re vilissima, q̄ ei ostēdebat. Aesch. quamuis neges te daturum, quidquā tamen ipse est homo frugi. i. bonus, vtilis, ac modestus. S. Hercle reddam sortem, cuius vtar fructu. da i. præbe, præsta, modo. i. vel tantum modo, vel modo pro nunc, vt sit temporis aduerbium. Aesch. o pater age. i. fac q̄ petit. i. da modo. M. Ego cōsulam. i. deliberabo post. nam consulere interdum significat cōsultare seu deliberare, vt Laurentius sentit. D. Ipse Mitio faciet, quod petitur. S. O optime vir. Demea dicit, vel de Mitio. i. Aesch. ò pater festiuissime. i. iucundissime, lepidissime. M. Qui istud est? modus interrogandi quæ res mutauit tam repente. i. tam subito tuos mores. quod proluuiū id est quis promptus, animus ad largiēdum proluuium dixit pro profusione, q. d. quæ est ista profusio & prodigalitas tua, quæ est ista. i. tua largitas, subito tibi exorta, cū prius parcus esses. D. Dicam tibi quare mutauerim mores, vt ostenderem id. s. q̄ isti filij mei putant te facilem. i. benignum, & festiuum. i. iucundū, vel isti potest esse datiuus singularis, sicut vt ostenderem tibi id. s. q̄ homines putant te esse facilem & festiuum isti filio. Aesch. non fieri ex vera vita. i. ex vero modo viuendi, immo vero fieri ea fallaci vita, & decrepita, vt sic dicam, & vt ostenderē id non fieri & æquo & bono. i. secundum quod est æquum & bonum, sed fieri ex assentando. i. blandiendo verbis, & ex indulgendo. i. plus æquo permittendo, siue

tendo, siue concedendo, & ex largiẽdo.i.ex nimia largitione, qua est corrupcio dotis facta, nunc adeo.i.certe, vel vade, si ò Aeschine mea vita est vobis filijs.meis inuisa.i.exosa, ob eã rem.i.propterea, quia non obsequor omnino.i quia obsequendo vobis nõ permitto prorsus ista omnia iniusta, quæ pmittit frater, missa facio.i. omitto omnia, & vobis dilapidãda relinquo effundite.i.dispergite.emittite.i.extra manus vestras mittite. bona vobis acquisita luxuriose viuendo & perdendo substantiã vestram. facite quodlibet vobis, periculoso plena amaritudine. Sed si potius vultis id.s. me reprehendere.i.improbare.corrigere.i.emẽdare, castigare, recta facere, & obsecundare.i.in melius cõuertere, vel (vt alij volũt) obsequi, in loco.i.vbi opportunum & commodum erit.siue in opportunitate & occasione. Vel dic obsecundare.i.prospera facere hæc quæ vos minus videtis.i minus consideratis, q̃ deberetis.vel minus pro non capiatur, & q̃ cupitis magis impense.i.magis obniae, magis acriter seu vehementer, q̃ est æquum & quæ parum consulitis.i non satis prouidetis, seu prospicitis, ecce me.i.habetis me in promptu & ante oculos, qui.s.ego, faciam vobis, id hoc est reprehendam, corrigam, & obsecundabo. Aesch. O pater permittimus tibi.i.tuæ voluntati ac dispositioni relinquimus. scis plusquam nos.s.quid est opus facto.i.facere. Sed quid fiet de fratre.i. de Ctesiphone. D. Sino.i.permitto quod sup.habeat Psaltriã, scilicet faciat finem.i.modum suo amori, & suæ libidini faciat in istac.i.in Psaltria. Aesch. istuc recte fit sup.vel dicitur Valete.i.discedite incolumes, plaudite.i.congratulamini poetæ, & actoribus. ego Calliopius.i.poetæ defensor recensui.i.recognoui hãc comœdiam, vel (vt alij volunt) recitaui.

LATO. Argumentum} Hortatu Demeæ Syrus cum vxore libertate donatur. } Fieri esse} Ordo, iudico æquũ esse Syrum fieri liberum. } Res apparet} Ironia in Syrum pariter & Mitionem. } Alij meliores} Quasi prouocati exẽplo. } Hercle vero} Et hoc ironicos. } Dij tibi} Gratiarum actio. } Præ manu} Vulgo, vff die hant, vt sentit Adrian. Card. } Isthoc vitius} Recusantis est, & ostendentis summũ digitum, vt id ostẽderem Ostendit hoc loco poeta aliam ferè communis, aliam perfectæ vitæ rationem esse, ne temere exemplo huius fabulæ commẽdasse Mitionem, & illius indulgentiam seueritati Demeæ prætulisse videatur.

PATA. MANS. Factum est} Prodigalitatis, & intempestiue largitionis damnosam temeritatem taxat hæc vltima scena. Hæc, vt Cicero verissime dixit, fundum non habet, hæc ad corrumpẽdos animos accipientium tota comparata est. Nam qui largitur, ad suam voluntatem alios traducere nititur. Arist. in magnis Ethicis sic ait, Prodigus est, qui vbi decet impẽdit, & plura q̃ deceat, & cũ minime deceat. Idem in Ethicis ad Nicomachum: Prodigi ad capiendum proni sunt, quia cupiunt dare, hoc autem facere interdũ nequeunt, cum cito facultates deficiant, ac ita ex alienis dare coguntur, & simul quia nulla est in eis honestatis cura sine vllo discrimine, & vndique rapiunt, dare nanque cupiunt, quo pacto autem, aut vnde, nihil curant, aut quapropter nec dationes ipsorum sunt liberales. Non enim sunt honestæ, aut honestatis causa, nec vt oportet efficiuntur, sed interdum quos deceret esse pauperes, eos ditant, & his quidẽ, qui moderati sunt, nihil dant. } Proluuiũ} Proluuium, profusio ait Nonius, nempe à proluendo.

GLAR. Hic alterum eiusdem versus sequitur fragmẽtum. Reliqua eiusdem generis sunt ad scenæ finem. In secundo versu si Aedepol priore correpta legetur, trochæus erit Initio Sin producta dactylus initio veniet. In tertio sanè videtur correpta prior in Aedepol, & vel si in Bonus elidetur, vel Es verbũ non legetur, sed intelligetur Certe liber vetus non habet. Initio sequẽtis Vsus est bacchius, nisi malimus s, de Istos elidere, alioqui quintus versus huius scenæ contra omnes alios erit iambicus tetrameter. In 7. versu Hęc abundat, nec habet vetus liber. Potest tamẽ loco esse creticus. In 12. Si quidem duæ vñr dictiones, & Si secundum naturam producta. quanquam composita hęc coniunctio apud hũc Poetam, vt apud Ouidium ac Lucanum, id quod supra ostendimus initio Eunuchi, corripiatur frequentius. In 14. initio creticus est, & loco quarto bacchius. In 17. via effugere poterim* iambi ac trochęi pugnam. Doctor in Quidem fit elisio, inquit. Hoc idem dixerat scena 7. huius act. In viso tamen, cũ bis hic ponatur, non adiecit. Vetustus liber pro Et quidem, habet Equidem ita Aldinus liber. Verum nondum sanatum est carmen. Ego pro accusatiuo legerem nominatiuum, Optima quidem mulier, vt loco primo sit trochæus, secũdo anapæstus. Nam temere ab aliquo in accusatiuum, q accusatiuus præcesserat, mutatum puto. Quod tamen opus non erat. Deinde sequatur, Equidem tuo nepoti. Ceterum tuo & Huius monosyllaba sunt. Lector sequatur quod volet. Dixi & sententiam meam secuturus eum qui meliora afferet. In 19. Si quidem correpte legitur In 21. amphibrachys erit loco quinto, alloqui carmen insanabile fuerit. R enim elidi insuetum est, nisi quis dicat mn in Omnia. vt muta ac liquida esse. Sed hęc effugia sunt, lectori non satis facientia. In 23. creticus est primo loco, vel Tuum monosyllabum totũ eliditur, & paulum, nõ paululum legendum, nisi in sexto quinque loco sit creticus, vel paululum ante Aliquid legatur. In 26. O pater, mi legẽdum, pro O mi pater, propter carmen. In 27. vel d, eliditur. in Quid, & in 31. in Sed, vel bacchius loco primo in vtroque versu. In 32. legendum Aeschine est. non, Est Aeschine. In 34. Emitte legendum est, non Emittite, quod liber Aldinus habet. In 36. sio Mious eliditur Ee est mirabile carmen. In 37. Secundare legẽdum ex Donati Commentario, non Obsecundare. In vltimo versu proceleusmaticus est loco primo, & quod ad finem ad verbũ Plaudite, in aliquibus lib. separatum, ad hunc attinet nec omittendum.

TERENTII HECYRA.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis meretrix,	*Phidippus senex,*
Syra anus,	*Pamphilus adolescens,*
Parmeno seruus,	*Myrrhina mulier,*
Laches senex,	*Sosia seruus,*
Sostrata mulier,	*Bacchis meretrix.*

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Vxorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiusq; per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus
Vt ægram ad se transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

Vxorem duxit, &c.} Pamphilus duxit Philumenam vxorem, cui Philumenæ virgini, quondam.i.longo ante tempore ipse Pamphilus ignorans, id est nesciẽs esse virginem illam, obtulit vitium, id est stuprũ ei attulit, & dederat amicæ Pamphili, scilicet Bacchidi meretriculæ annulum eius Pamphili, quẽ detraxit.i.digito eius traxit, per vim.i.violenter. Dein*.i.deinde. Pamphilus profectus est in Imbrum.i.in eum locum remotum ab vxore sua, haud, id est non. attigit suam nuptam antequam iret.i.ad eam non est ingressus, qua vere non poterat ex eo esse grauida, vero.i.sed, mater eius puellæ transfert ad se hanc puellam grauidam vtero.i.fictum habẽtem in vtero vt id est, tanquam, ægram.i.ægrotam, ne socrus id sciat. Pamphilus reuertitur ex Imbro, deprehendit.i.sciuit totum factũ, celat partum.i.non reuelat alicui partũ puellæ, tamen noluit recipere vxorẽ. Pater puellæ incusat.i.vituperat, dat vitio, vertit crimini amorem Bacchidis.i.amorem quem habebat Pamphilus cũ Bacchide nam putabat eam esse causam repudij, dum Bacchis purgat.i.excusat se, mater Myrrhina nomine mater puellæ, agnoscit.i.recognoscit, forte annulum vitiatæ.i.stupratæ filiæ suæ. Pamphilus recipit vxorem vna cum filio. GVID.

ARGVMENTVM.

PHILVMENAM virginem olim compresserat Pamphilus in tenebris, tanquam meretricem, à qua puella detraxerat annulum, quem dederat Bacchidi meretriculæ. Deinde processu temporis Pamphilus exarsit in amorem puellę, quam ignorabat esse in tenebris à seipso compressam, stimulanteq; amore eam duxit in vxorem, iam grauidam ex illo compressu facto in tenebris, ipso quidem ignorante. Quam vbi duxit, priusquam ingrederetur ad eam peregre profectus est, interea mater puellæ ad se reuocauit filiam, vt furtiue domi pareret, sicq; socrus partus cęlaretur interim rediit Pamphilus, eamque parientem apud matrem deprehendit, quare moleste cōmotus absque detectione partus vxori repudium miserit parat parentibus suis nescientibus quamobrem id faceret. Tandem per Bacchidem meretricem, apud quam annulus inuentus est cognoscit Pamphilus & à se vitiatam vxorem, & ex se natum filium. Nomen fabulæ huius est Hecyra, quod multa fiant in ea per socros & socrus id est per patres & matres nuruum Hecyros, enim græce dicitur socer. Hecyra autem socrus. Est præterea Apollodori Græca, quemadmodum & Phormio, nam ceteræ quatuor ex Menandri fabulis translatæ sunt. Est etiam mixta motorijs actibus, & statarijs, multum sententiarum & figurarum continetur in toto stilo, vnde cum delectet plurimum non minus vtilitatis affert spectatoribus. In ea prologus est multiplex & rethoricus nimis, propterea quod sæpe exclusa hæc comœdia defensione diligentissima indigebat, personæ protaticæ, idest personæ extra argumentum duæ sunt Philotidis, & Syræ. Primæ autem partes sunt Lachetis, secundæ, Pamphili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis, & deinde aliarū personarum, quæ his adiunctis sunt.

DONATI PROLEGOMENA IN HECYRAM.

HAec fabula Apollodori esse dicitur Græca. nam & ipsa & Phormio ab eodem dicuntur esse trāslatæ, cum reliquiæ quatuor sint Menandri comici. Hecyra autē dicitur ideo quia per socrus & soceros in ea aguntur multa. Nam & ἑκυρὸς, καὶ ἑκυρὰ, soceri nomen, socrusq; significant. Est aūt mixta motorijs actibus ac statarijs. multumq; sentētiarum & figurarum continet in toto stylo. Vnde cum delectet plurimum, nō minus vtilitatis affert spectatoribus. Atq; in hac, primæ partes sunt Lachetis, secūdæ Pamphili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis, ac deinceps aliarum personarum, quæ his adiunctæ sunt. Diuisa est autem, vt ceteræ, quinque actibus legitimis, quos in subditis distinguemus. In hac prologus est & multiplex rhetoricus nimis, propterea quod sæpe exclusa hęc comœdia diligentissima defensione indigebat. Atque in hac Protasis turbulēta est, Epitasis mollior, lenis Catastrophe. Acta sanè est ludis Megalensibus, Sexto Iulio, C. Rabirio Aedilibus curulibus. Egitq; L. Ambiuius. Modulatus est eam Flaccus Claudius tibijs paribus. Tota Græca est, factaq; & edita quinto loco, Cn. Octauio, T. Manlio Coss. Cantica & deuerbia summo in hac fauore suscepta sunt. προτατικὰ πρόσωπα, Id est personæ extra argumentum, duæ sunt, Philotidis & Syræ. In tota comœdia hoc agitur, vt res nouæ fiant, nec tamen abhorreant à consuetudine. Inducuntur enim beneuolæ socrus, verecunda nurus, lenissimus in vxorem maritus, & item deditus matri suæ, meretrix bona.

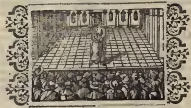
ARGVMENTVM.

VITIATAM in tenebris ante nuptias, cui annulum extorserat, meretricem amans dum ignorat Pamphilus, duxit vxorem grauidam ex compressu suo. Quam peregre profectus, cum reliquisset domi, rediens parientem offendit furtim & apud matrem suam. Quare commotus, dum repudium inuitis parentibus, & causam repudij nescientibus parat, per meretricem, apud quam annulus inuentus est, cognoscit tandem eam a se vitiatam vxorem, & ex se natum filium. Primus actus colloquium continet meretricis Philotidis ac lenæ Syræ cum Parmenone: vt per harum personas, quæ προτατικαὶ dicuntur, argumentum spectator discat. Secundi actus tenor in hoc est, summo meritam vxorem veluti malam socrum, accusat Laches: & conquerit Phidippū de eadem causa. Statim post quorum colloquium conquestio inducitur Sostratæ quod falsum crimen inuidiosumque sustineat. Tertio actui hæc ascribuntur, Conquestio Pamphili peregre redeuntis, de amore suo circa vxorem. Partitudo Philumenæ. Sostratæ verba super ægritudinem eiutus, quem morbo credat afflictam. Fletus Pamphili errantis, cum putat non ex se filium natum esse. Colloquium Parmenonis cum pueris à naui venientibus, vt mox loquatur cum ipso Pamphilo, à quo in arcem mittitur. Item Lachetis, Phidippique, & Pamphili verba de reconciliatanda illi coniuge: & eorum abeuntes cum litigiosa dissentio. Quartum actum hęc complent, Perturbatio Myrrhinę ex interuentu mariti, & eiusdem cum ea nimis callida ac muliebris astutiæ disceptatio. Sostratæ, Pamphili, Lachetisque colloquium. Inclamatio patris & soceri aduersum Pamphilū vxorem recusantem conuentio meretricis pro euitentis se iusiurandum matronis exhibitura in ea non admisso ad se Pamphilo. In quinto actu Bacchidis narratio de rebus gestis, & colloquium cum Parmenonem inducitur, qui in nuncium mittit ad Pamphilum Pamphili per ad vltimum actio gratiarum apud ipsam Bacchidem. Docet autem Varro neque in hac fabula, neque in aliqua esse mirandum quod actus impares scenarum paginarumque sint numero: cum hæc distributio in rerum descriptione, non in numero: verbum constituta sit, non apud Latinos modo, verum etiam apud Græcos ipsos.

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. Iulio Cæs. Cn. Cornelio Dolabella Aedil. Cur. non est peracta tota. Modos fecit Flaccus Claudij Tibijs Parilibus Cn. Octauio, T. Manlio Coss. Relata est Iterum Ludis Funebribus. Relata est Tertio Q. Fuluio, L. Marcio Aedilibus Curulibus. Don.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

PRæsens hic Prologus varius est, & Rhetoricorum obseruantissimus præceptorum: Nempe hæc Comœdia sæpenumero alieni populi studio intercepta, diligentissima defensione indigebat, proindeq; hic loquitur L. Ambiuius, qui Poetæ partes sedulo defendere, & popularem auram fauoremq; spectatorū locis oratorijs multifariam captare nititur, simulq; & beneuolos in primis, & maximopere attentos auditores reddere conatur, L. Ambiuius, & L. Turpio lustriones hanc fabulam egerunt.

Senarij.

PROLOGVS.

HECYRA est huic nomen fabulæ. hæc cum data
Est noua, nouū interuenit vitium, & calamitas,
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nūc hæc plane est pro noua:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.
Alias cognostis eius: quæso hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi.
Sinite exorator sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior,
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
Ne cum poeta scriptura euanesceret.
In his, quas primum Cæcilij didici nouas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, vt ab eodem alias discerem
Nouas studiose, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, vt spectarentur. vbi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. ita poetam restitui in locum,
Prope iam remotum iniuria aduorsarium
Ab studio. atque ab labore, atque ab arte musica.
Quòd si scripturam spreuissem in præsentia, &
In deterrendo voluissem operam sumere,

Vt in

Vt in ocio esset, potius quàm iu negocio
Deterruissem facile, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea caussa, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quàm mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intellegentia
Sedabit, si erit adiutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio:
Comitum conuentus, studium, clamor mulierum
Fecere, vt ante tempus exirem foras,
Vetere in noua cœpi vti consuetudine,
In experiundo vt essem: refero denuo,
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: ocium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, vt vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixq; sit.
Si nunquam auare statui precium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum.
Quammaxume seruire vostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem,
Ne eum circunuentum inique iniqui irrideant.
Mea caussa caussam hanc accipite, & silentium
Date: vt lubeat scribere alijs, mihiq; vt discere
Nouas expediat, posthac precio emptas meo.

DON. HECYRA est huic oomen fabulæ} A nomine cœpit, vt incognitam probaret, & ideo spectãdam. {Hecyra est huic nomen fabulæ} Nominatiuo casu figurauit: cum in vsu sit vt datiuo dicamus, quamuis præsto sint exẽpla quibus veteres per omnes ferè casus hoc genus locutionis enunciabãt. {Hecyra est huic oomẽ fabulæ} Hæc primo data est sine prologo ludis Megaleosibus: quos Sext. Iulios, & Cornelius Dolabella ediderunt. sed occupato populo studio funambuli displicuit. Postea data est ludis Funebribus L. Aemilij Pauli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & Cornelius Aphricanus. Tunc quoque non peracta est per studium populi circa gladiatores. Tertio ad postremum introducta, Q. Fuluio L. Martio ædilibus: virtute actorum L. Ambiui, & L. Turpionis est commendata. {Hecyra est huic nomen fabulæ} Totus hic prologus subtilem cõquestionem continet, ob hoc, ne aperte populum neglectæ fabulæ reum faciat, & facile reuocet in fauorem. {Hęc cum data est noua} Ita dicitur, data est fabula, vt data est cœna, datum est prandium. Et edidit, à dato descendit. {Hęc cum data est oous, nouũ interuenit vitium} Sic & Homerus. Et dari dicitur fabula, cum agitur: Stare, cum placet. {Hæc cum data est noua, nouum interuenit vitium} ἐλλιπὴς: priora deest enim huic, & est figura παρονομασία Noua nouũ. {Vitium & calamitas} Bene secũdum augures. Vitium enim est, si tonet tantum: Vitium & calamitas, si tonet & grandinet simul, & etiam fulminet. {Vitium & calamitas} Translatio est ab augurio, & vitio creati dicuntur consules. Calamitas παρὰ τὸν καλάμον, dicitur clades, quia clamatnr, vt aliud sit grandinis culmũ frangentis, aliud furti, aut doli mali. sic Probus. {Vt oeque spectari} Vitiom, ꝙ non spectara est, Calamitas, ꝙ nõ cogoita. {Vt neque spectari, neque cognosci} Mira defensio. si quidem non iudicio comœdia exacta est, si spectari cognosciq; nõ potuerit, cognituris. s. si audiretur. {Vt neque spectari, neque cognosci} Ideo theatrum, ideo spectatores, ideo actores, qa maior pars to gestu est q̃ in verbis. {Cognosci} Vel probari, vel sciri, an Hecyra sciri dicatur, quæ scita sit nomine? {Ita populus studio stupidus} A deriuatione causæ. non quia mala, inquit, exclusa est. sed quia populus funambuli admiratione obstupuit: quod infra de gladiatoribus dicet, ad cõmutationem causæ iodicẽdam. {Ita populus studio stopidus} hic excusatur & populus, qui neque iudicauit de fabula, neque tam stulte errauit. Stupidus, pro stupens, vt, Timidusq; superuenit Aegle. {Pro noua} Recte: tam eoim noo est nona. {Et is qui scripsit hanc, ob eam rem,} id est ob eam causam, quasi dicat, nõ iterum acta est sine causa. Cur ergo non post funambulum relata est, vbi ille cessarat? in quo maluit auatum Poetam populo ioducere, q̃ suo operi diffidentem. {Iterum referre} Superuacoũ est. {Vt iterum possit vendere} Alijs. s. ludis. hoc vt diximus, ad laudem fabulæ referatur: postquam tantũ fiduciæ poetæ dedit. {Alias cognostis eius, quęso hanc noscite} Mire illi fauorem petit ex alijs, quæ spectatori notæ sunt. {Eius} Poetæ. Quasi hęc omnino nota sint. At in Andria, quæ omoium prima est, alter ait, Vt pernoscatis & quid spei sit reliquum: Posthac qoas facies de integro comœdias, Spectandæ, an exigẽdæ sint vobis prius. {Orator ad vos venio ornatu prologi} Magna arte hic prologus scriptus est, & omnis oratoriæ. nam toties expulsa fabula quomodo honeste reuocari potuit in proscenium, nisi primo ipsa impudentia pro fiducia proferretur? deinde actor pentissimus ipse habitus, probaret & poetam & comœdiam, cuius auctoritas eluceat ex verbis? tum deinde subtiliter nouo poetæ, i. vetusto, & magnæ auctoritatis Cęcilio peteretur exemplum, & peteretur ingeniosissime? nam quod rudi Terentio cõtigit, accidisse memoratur veteri Cęcilio: quod huic semel, illi sępe, quod huic io alijs nũquam, hoc illi fere in omnibus, quod huic pręter Hecyrã & actæ, & probatæ suot ceteræ, illi partim exactę, partim vix probatæ. Itaque his omnibus argumentis id actum est, vt neque desperandum sit de Terentio, ꝙ expulsus est, vt nihilominus illi tantũ attribuendum sit, vt aut par Cæcilio magno tũc poetæ, aut vltro melior etiam esse posset. Hic tamen L. Ambiuius histrio fuit actor comœdiarũ. {Orator ad vos venio} Oratorem audire oportere, ius gentium est oratorem nõ licet iniuriam pati. Ideo ergo ne expellatur. oon se prologum, sed oratorem nominat. Plautus, Impia secreto oratorem verberas. {Eodem vt iure vti senem liceat} Vt, Me liceat casus miserari insontis amici. {Sinite exorator vt sim} Orator, est dum agit: Exorator, cum impetrauerit. Ita illud dicentis, hoc iam effectu significationem habet. Et orator est, cui causa defendenda mandatur. {Quo iure sum vsus adolescentior} Taoquam aliud agens affert exempla, quibus ostendat, turpe non esse Terentio exclusam esse vnam illius fabulam, cum multorum poetarũ multæ exactæ sint, & in his Cęcilij, cuius illo tempore magna auctoritas fuit. {Adolescentior} Hęc comparatio minus à positiuo sonat & vim diminutiuam exprimit: vt, Iam senior, sed cruda deo, viridis senectus. {Nouas qui exactas feci vt inueterascerent} ἐλλιπὴς. {Et Inueterascerent, denuo agerentur. quia nondum acta, noua dicitur fabula. {Inueterascerent} In consuetudinem venirent, spectarẽtur, amarentor. {Exactas} Eapulsas. {Ne cum poeta scriptura euanesceret} Causa facti honestior est, nõ se poetæ vnius, sed ipsius poematis causa laborare. {In his, quas primũ Cęcilij didici nouas} A simili argumentum quod fit per comparationem artificiosam & oratoriam rerum ac personarũ. {Parom sum earum exactus, partim vix steo} Vide, plus esse in exemplo, si quidem partim exactæ sunt Cęcilij fabulæ, partim vix admissæ, cũ vna Hecyra exclusa sit. Et est sensus, Aut displicui, inquit, aut in aliquibus vix placui {Partim sum earum exactus} Pro in alijs. Et simul splendida locutio est. Partim, aduerbium est. Et proprie locutus est. Nam fabulæ, aut agi dicitur, aut stare. {Quia sciebam dubiã fortunam} Non igitur poetæ culpa, sed casus est. nam ideo fortunã euentum ea tulit. {Spe incerta certum mihi laborem sustuli} Sententiose, & verum. nam vbi certa spes est, oihil opus est laborare certo ac vehementi. {Spe incerta} Pro spei incertæ. An deest In? {Incerta certum} Honesta figura, quæ dicitur ἀντίθεσις. {Easdem} Exactas. {Cœpi} Difficultatem facti & molimen ostendit. {Ab eodem} Cęcilio scilicet. {Nouas studiose, ne illum ab studio abducerem} Iterum causa honestatis. {Perfeci vt spectarentur} Attende quantum pondus habeat, quòd non Feci dixit, sed pooius Perfeci, vt molem difficultatis ostẽderet. {Placitæ sunt} Nota participium sine origine verbi. {Ita poetam restitui in locum} Mire non Cęcilium, sed poetam, vt hoc generaliter populo pręstitisse, non vni homioi, videatur. {Vbi sunt cognitæ, placitæ sunt} Elegaos promissio & hanc placitoram si cogoosc atur. & est cõiectura à futuro tempore. {Restitui in locum} Quia remotum & exclusum dixit. {Prope iam rem motum} Geminauit in secundum antiquos, qui omnes in verbis liquidas duplicabant. {Ab studio, atque ab labore} Bene ostendit se populo profuisse, Cæciliũ poetam ab laborem reuocando atque artem. Ab autẽ in teroo commote audiendum est, vt, Hic portus alij effodiunt, hic alta theatri Fundamẽta locant alij, immanesq; columnas Rupibus excidũt, scenis decora alta futuris. {In pręsentia} Statim vt à populo eijciebatur.

ciebatur. § Vt in ocio esset potius, q̄ in negocio § Ex ipsis rerū nominibus ostendit facilitatem deterrendi. § Nunc quid petam, mea causa § Bene petā, & mea causa, quasi orator. § Mea causa, Aequo animo attendite § Commendatio personæ leuis per aliam personam grauem, secūdum præcepta in Rhetoricis. § Hecyram ad vos refero § A causa. Principium à principali quæstione, an cognita sit & an spectanda sit § Quā mihi § A persona dicentis. § Ita eam oppressit calamitas § Hoc succedit pro illo, quod est à persona aduersariorum simul ad fortunam retulit culpam populi. non enim dixit quod præsto erat § Ita eam oppressit calamitas § Eam calamitatem. Calamitatem reperit, ne nos fabulam illum dicere putaremus. § Vestra intelligentia § Ab auditorū persona. § Nostræ industriæ § Rursus à sua. & bene περίφρασιν vsus est: ne diceret, vos nobis § Cum primū eam agere cœpi § Iam hinc narratio subtiliter inducitur, & vt non lędat populum, & vt defendat poetam. § Pugilum gloria § περίφρασις ἀντὶ τοῦ Pugiles etiā gloriosis, vt minus turpe sit, ante latos eos esse. sicut Virgilius, vastis cum viribus effert Orat. Dares, magnoq; virum se munere tollet, Solus qui Paridem solitus contendere contra. § Hæc est gloria pugilum grata funambuli Pugilum gloria § Pugil dictus est à pugna, & pugna à pugno. veteres nāque ante vsum ferri & armorum, pugnis, & calcibus, & morsibus, corporumq; luctatione certabant § Accessit expectatio § Narratio cur exclusa sit hoc est, nō poetæ culpæ detecta est, nec iudicio populi, & ideo nunc admittenda est. § Pugilum gloria, funambuli eodem accessit expectatio § παλιλογία. § Expectatio § Desideriū. vt Virgilius, Expectate venis. § Funambuli eodem accessit expectatio § Duplex causa ad vnam exclusionem adhibetur. § Comitum conuentus § Verum eos comites dicit, qui sunt pugilum affectatores? an seruos qui dominos sequuntur? § Studium § Certamen diuersis fauentium. § Clamor mulierum § Bene mulierum, non enim timet eas, quibus suffragari, vel infragari non licet in theatro § Vt ante tempus exirē foras § τοῦ ἐξωθεῖσθαι. ne grauem passus videatur iniuriam. § Vetere in noua ἀντὶ τοῦ primū. § Vetere in noua cœpi vti cōsuetudine § Nisi nouam comœdiam intellexeris, non erit aperta sententia, nam & supradixit, Nunc hęc plane est pro noua. An à Terētio noua ideo dictum est, quia nunquam alias exclusus est? Et bene Vetere, vt ostendat turpe nō esse, quod & alijs poetis sæpe contigerit. § Refero denuo § Aut Ro abūdet, aut Denuo. § Primo actu placeo § Rationabiliter dixit primo, quia quinque sunt actus partes fabulæ. § Placeo § Placeo dixit pro eo quod est, fabula placet, aut Terentius. & mire Non diu, inquit, pependit iudicium, sed statim placuit, vt quod sequitur, non iudicio, sed perturbatione factum sit. § Cum interea rumor venit datum iri gladiatores § Hoc abhorret à nostra cōsuetudine, verum tamen apud antiquos gladiatores in theatro spectabantur. § Datum iri § Datum iri dixit, vt fabulam commendet, vt & omnia spectatori & populo dicantur. § Non potui tutari locum § Facete repetit Locum. § Nūc turba nulla est § ἀνταπόδοσις ἀντὶ τοῦ tumultuantur. Turba. i. θόρυβος § Nunc turba nulla est, Ocium & silentium est § Turba retulit ad id, quod supra dixit, Populus cōuneat, tumultuantur. Ocium, ad illud Pugnant de loco. Silentium, ad illud quod dixit, Clamor mulierum. Ocium, πρὸς τὸ pugnāt Silentium, πρὸς τὸ clamant. § Nunc turba nulla est, ocium & silentium est § Quæ adhortatio per enumerationem. § Agendi tempus mihi datum § Ab Aedilibus. s. § Vobis datur potestas cōdecorandi ludos scenicos § Quasi aliquid agat populus cum spectet. § Nolite sinere per vos § σχῆμα διανοίας. § Artem musicam § Oratoriæ, quasi non Terentij causa agatur, sed artis musicæ. § Meæ auctoritati § Quia iam senex est. § Meæ auctoritati fautrix, adiutrixq; sit § Qua Terētium probo. & est figura ἀναλογία. Vult autem se esse eius auctoritati, vt & populo placere iam debeat qui ipsi placet. § Si nunquā auare § Cōmendatio ab antedictis. i. à personæ attributis. § Si nunquam auare § A meritis defensoris argumētum ad laudem fabulę. § Si nunquā auare § Per hęc verba Terentius vult demonstrare, q̄ grauis auctor sit, qui suas comœdias probet. Sic Horat. ea cū respondere conetis Quæ grauis Aesopus, quę doctus Roscius egit, § Et eum esse quęstum in animum induxi § Modo nonnunquam subauditur, sed hi. vt sit, Et si eum esse, &c. § Quam maxime seruire vestris commodis § Plus dixit commodis, q̄ si diceret voluptatibus. § Maximum q̄ maxime. Inique iniqui § παρόμοιον. § Sinite impetrare me, qui in tutelam meam § Ordo est, Sinite impetrare me, ne eum circunuentum inique iniqui irrideant, qui in tutelam meam studium suum & se in vestram commisit fidem § Mea causa § Quasi orator, causam dixit. § Mea causa, Causam hanc accipite § Hoc oratorie. sic enim fit cum personis pro personæ ad cōmendatione m affertur. § Et dare silentium § Quasi fabulæ ac poetæ. § Mea causa, causam § παρονομασία. § Vt libeat scribere alijs § Oratorie § Mihiq; vt discere expediat § Proprie discere. docet enim poeta, discit scenicus. § Nouas expediat posthac § Ab veli argumentatio est. & bene, vt expediat aliquam facturus sit. & si non expedierit, dum quęstum maximum seruire populo putat. § Pretio emptas meo § Aestimatione à me facta, quātum Aediles darent, & proinde me periclitāte, si abiecta fabula, à me pretium, quod poetę numerauerint, reperant. Ergo meo, à me facto, à me statuto. nam quo modo alibi dixit, Postquā Aediles emerunt. Et bene, vt sequatur populus iudiciū eius, qui æstimare vere fabulas potuerit. § Pretio emptas meo § Vaquidam volunt, periculo.

HEcyra est, &c. § Hic plogus est multiplex & rhetoricæ obseruans disciplinæ. nam hęc comœdia sępe reiecta aliend populi studio diligentissima defensione indigebat L. Ambiuius, & L. Turpio histriones hanc fabulam egerunt. Qui autem hic loquitur L. est Amb. poeta partes defendēs, & popularem auram captans vehementer. Ordo est, Hecyra quasi socrus. est nomen. i. appellatio huic fabulæ. cum. i. quādo. hęc fabula data est i. exhibita est populo. & edita noua. i. cū prius non fuisset acta. Dari dicitur fabula quādo agitur. Vnde edere à do das componitur, quod significat exhibere ad spectaculum. Inde numerum. i. ludorum editores dicuntur stare autem dicitur quando placet. Cum ergo data est noua nouū, paronomasia est in textu, & serie in his verbis noua nouum. nouum vitium. i. nouū erratum, siue nouus error, & culpa spectatorum, & calamitas. i. miseria, infortunium, infelicitas interuenit, vt. i. ita. q̄ neque hęc fabula potuerit spectari. i. aspici à spectatoribus, neque cognosci ita. i. in tantum populus stupidus. i. stupens, & quasi animo rapius studio. i. attentione, vel animi applicatione ad alia. occupauerat animū in funambulo. s. in spectando homine gradiāte super funem. bene spectari dictum est. nam maior actionis pars in gestu apto consistit qui spectatur. Inde spectatores dicuntur. Item theatrum & actores spectacula. Vitium pręterea est si tonet tantum, calamitas aūt est si grandinet, & fulminet Calamitas enim est clades qua culmi segetū frangunitur, vnde penuria sequitur & erumna. Inde calamitosus miser infelix. Nunc hęc fabula, q̄ sum acturus, est plane. i. omnino pro noua. i. tanquam noua, quamuis reuera noua non sit, cum alias edita pro parte fuerit, & is poeta qui scripsit. i. composuit hanc fabulam. voluit iterum referre (licium vacat) i. recitare, vel exhibere eam, & proponere ędilibus ob eam rem. i. ob eam causam, vt possit vendere eam. iterum. i. secūdo: cognostis. i. cognouistis alias fabulas eius poeta, quæso nunc noscite hāc fabulam, ago venio ad vos orator. i. tanquam legatus aliquid rogaturus, & in conspectu vestro orationē habiturus, ornatu. i. in habitu prologi. i. eius, qui prologum. i. præfationem aliquam, aut proloquium, & quasi præludium habiturus est, nam prologus interdū capitur pro ipsa præfatione, interdum pro eo, qui eam facit præfationē, vt hic. Si ideo oratorem non prologum nominat re expellatur, nam iure gentium oratorem audiri oportet, nullamq; iniuriam pati, venio itaque ad vos orator, sinite. i. permittite, q̄ sim exorator. i. imperator, obtentor petiti, nam orator dicitur quandiu rogat, exorator autem cum impetrauerit, orator enim est cui causa defendenda mandatur, vt liceat. i. permittatur me L. Ambiuium senem vti. i. gaudere, eodem iure. i. eadem auctoritate, quo iure ego adolescentior. i. iunior, vel multum iuuenis vel cape cōparatiuum pro positiuo, vsus sum, hoc autem comparatiuum adolescentior, & similiter iunior minus à positiuo sonat, & vim diminutiuum exprimit, nam qui iunior est, minoris est ætatis quāquam iuuenis est. Si accurate tamen inspiciamus comparatiuum superat suū positiuum in ea qualitate in qua fit cōparatio, liceat ergo me senem vti eodem iure, quo ego adolescentior sum vsus, qui. s. ergo, feci. i. effeci, nouas fabulas exactas. i. exclusas, vt inueterascerent. i. in consuetudinem venirent, spectarentur, amarentur, iterum agerentur, inueterascunt enim fabulę dum iterum agūtur, & id feci amore poematis, nedum poetæ, ne. i. vt nō scriptura. i. cum poema, euanesceret. i. deficeret cum poeta. i. cum auctore, in his fabulis Cecilij. i. illius veteris poetæ comici, quas nouas didici, vt eas agerem, partim. i. pro parte vel in aliquibus earum fabularum, exactus sum. i. exclusus sum, & quasi extra actionem missus partim. i. pro parte, vel in aliquibus vix. i. ferè, non steti. i. ferè non, vel saltem cū magna difficultate placui. Stare etiam dicuntur fabulæ quando placent, partim, licet aduerbium sit, tamē sępe poni inuenitur quasi pro nomine, immo & interdum admittit prępositionem, vt latu Aul. Gel testatur, qui ait lib. 9. cap. 13 Partim hominū venerunt, plerunque dicitur, quod significat pars hominum venit. i. quidam homines venerunt, nam partim hoc aduerbium est, nec in casus inclinatur, sicut cum partim hominum dici potest. i. cum quibusdam hominibus, vel cum quadam partem hominū. Q. Claudius insolentius iunxit partim cum substantiuo, tanquam esset adiectiuum inquiens. Cum partim copijs hominum pro cum aliquibus copijs hominum. Non ergo hic est mirum, si interpretamur, Partim ego sum exactus, partim vix steti. i. placui, vt sic stat sen-

tentia pro placet, & id totum sustinui, quia sciebã fortunam scenicam esse dubiam.i.causam theatralem & euẽtum scenarum esse dubium & incertum, nam alij habent bonam fortunam in scenicis.i in theatris, in proscenijs fabulas agẽdo alij malam. Sustuli mihi.i.abstuli, amore à me, laborem certum.i.indubitabilem, spe incerta, pro spei incertæ, q.d. amoui à me certum laborẽ spei incertæ.i.qui labor nullus spei certæ erat, cum non esset dubium quin labor esset, cœpi.i.incœpi, quasi cũ magno molimine agere.i.(quod dici solet) ludere easdem fabulas Cecilij, vt discerẽ.i. comprehenderem ab eodem Cecilij studiose.i accurate diligenter attente alias fabulas nouas, ne.i.vt non abducerem.i.dimouerem, deterrerẽ, dehortarer, deflecterem illum Cecilium à studio scribendi fabulas, & incũbendi literis, perfeci.i.impetraui magna mole, ac difficultate, vt ipse fabulæ spectarentur à populo, vbi.i. postquam cognitæ sunt.i.intellectæ diligenter, placitæ sunt.i.placuerunt, nam placeo placui facit in præterito, & placitus sum, sicut prandeo prandi & prãsus sum, ita i eo modo restitui poetam Cecilium in locum.i.in pristinũ situm, seu statum scribendi, prope.i.ferè iam remotum.s.poetam exclusum, iniuria.i.iniquitate, improbitate aduersariorum, vnde remotum³ à studio, & labore, & ab arte musica.i.ab arte poetica, nam Cicero, poemata vocat musas mansuetiores, lib. 1. ad Lentulum, & musicus, ca, cũ à musa possessiuum est, ideo ars musica est ars musarũ, quarum poetæ dicuntur esse sacerdotes ꝙ.i.sed si spreuissem.i contẽpsissem scripturam.i.poema, in præsentia.i.tunc temporis, quod nunc erat præsens, vel in præsẽtia.i.statim vt ea scriptura eijciebatur, & sic voluissem sumere operam.i.sumere laborẽ, siue laborare in deterrendo.i.dehortando, & deflectendo, ac dissuadendo illum à studio vt potius ipse esset.i.viueret, in ocio.i.inquiete, sine labore q̃ in negocio.i.in tanto labore studij facile deterruissem eum poetam, ne.i.vt non, scriberet.i.componeret alias fabulas, nũc attendite considerate attendite æquo animo mea causa.i.contemplatione mei, quid petam.i.quid rogem vos tãquam orator, refero, id est reporto ad vos Hecyram.i.hanc fabulam sic à socru nominatam, quãm Hecyram nunquam licitum est, id est nunquam licuit mihi (nam in præterito dicitur licuit vel licitum est pro eodem).i.quãm nunquam potui per silentium agere, id est exhibere, & (quod dicunt) ludere ita.i.in tantum calamitas.i.multum infortunium, infelicitas, malus euẽtus, oppressit.i.obruit eam fabulam, vestra intelligentia.i.vestra prudentia, & ad eã cognoscendam attentio, sedabit.i.placabit, mitigabit aã calamitatem, si ipsa intelligentia vestra erit adiutrix nostræ industriæ.i.nostræ diligentiæ & operæ, cum primũ.i.statim, vt cœpi agere eam comœdiam, gloria pugilum.i.certantium, accessit.i.adhibita est vel adiuncta est, hoc est pugiles gloriosi accesserunt. Pugiles dicuntur à pugna & pugna dicitur à pugno, nam veteres ante vsum ferri & armorum pugnis, & calcibus, & morsibus, corporumq; luctatione certabant, expectatio.i.desiderium funambuli.i. gradientis super funem, accessit.i.addita est vel aduenit, eodem.i.ad eundem locum, vbi inceperam agere hanc fabulam, conuentus.i.concursus, comitum.i. vel sectatorum, qui pugilibus assentantur, vel seruorum, qui dominos sequuntur, strepitus.i.pedum tumultus, siue manuum se mutuo collidentiũ, clamor.i.vociferatio mulierum, hęc omnia.s.conuentus comitum, strepitus, clamor mulierum, fecere.i.effecerunt, vt exirem foras.i.extra theatrum & proscenium, ante tempus.i.ante completam fabulæ actionem, cępi vti consuetudine vetere.i.qua vsus eram olim.i.in Cecilij fabulis, quaq; alij multi sunt vsi in noua fabula, siue comœdia Hecyra, in qua primo exclusus est poeta. Nam in alijs comœdijs nunquam fuerat exclusus, sed hoc fecit non culpa poeta, sed studium spectatorum, qui citius vana q̃ vtilia sectari didicere, vt essem i.vt insisterem, immorarer, versarer, in experiendo.i.in periculo faciẽdo, siue in periclitando, probandoq; an actioni quietus posset dari locus, vel vt essem experiendo.i.vt possem experiri, vt dicimus non sum soluendo.i.soluere nõ possum. Denuo.i.iterum, refero.i.reporto in proscenium fabulam, & tunc re vel denuo vacat, vel refero.i.propono fabulam, vel recito, & eam ante oculos pono, denuo.i.iterũ, & tunc nihil vacat. Placeo spectatoribus primo actu, id est in prima parte comœdiæ, q diuiditur in quinque actus, vel placeo dixit pro fabula placet, interea cũ rumor venit sermo in populo factus est, gladiatores.i.eos qui ensibus digladiantur, & ludum datũ iri.i.exhibendos esse & edendos, populus conuocat.i. celeriter currit ad eos spectandos, illi de populo tumultuantur.i. tumultum faciunt, clamant, vociferantur, pugnant.i.certãt, contendunt de loco.i.propter locum habendum ad spectandum. Interea.i.dum id facerent, ego non potui curare.i.seruare, defendere meum locum, in quo agebam comœdiã, quinimmo mihi fuit exeundum pp tumultum & contentionem populi. Nunc nulla turba.i.nulla turbatio est, ocium.i.tranquillitas, quies, & silẽtiũ.i. taciturnitas, nullus tumultus est, tempus.i opportunitas agendi comœdiam hanc est mihi datum ab ædilibus, potestas datur vobis condecorandi.i.vno consensu honestãdi, si sit à decoro as, media breui, vel pulchrificãdi, vt sic dicam, si à decoro sit media longa, ludos scenicos.i.ludos theatrales, qui in scenis agunt. Nolite sinere.i.pati artem poeticam, recidere.i.reduci, peruenire. à re & cado is, ad paucos patuos quia non faueatis poetis potis, facite vt vestra auctoritas.i.existimatio, reputatio. sit fautrix.i.fauorẽ præbens, & adiutrix.i.adiutorium præstans meæ auctoritati.i.existimationi, quæ de me habetur, qui iam sum senex. Si nunquam statui.i.constitui, destinaui precium arti meæ.s.arti histrionicæ. auare.i.cupide, & si induxi in animũ.i.si imperaui, aut persuasi mihi eum quæstum.i.illud lucrum esse maximum, videlicet seruire.i. obsequi, incumbere vestris commodis.i. vtilitatibus, sinite.i.permittatis, me impetrare.i.obtinere, ne.i.vt nõ, iniqui.i.iniusti æmulatores.irrideant inique.i.improbe & iniuste, eũ poetam circumuentum.i.vel oppressum à maledictis per sua maledicta, vel deceptum & dolo interceptum. qui poeta commisit.i.credidit, deposuit suum studium in meam tutelam.i.in meam defensionem & curam, & qui commisit se in vestram fidem.i beneuolentiam & auctoritatem. Accipite.i.capescite, suscipite defendendam, & habere commendatam hanc causam.i.hãc partem poetæ aduersus maledicos. Vel accipite.i.bono animo & æquo iudicio cognoscite. Vel accipite.i.gratiam habere hanc causam.i.hanc per q̃ ego exclusas redeo & quidem facite mea causa.i contẽplatione mei, & date silentium.i.(quod dicunt faciatis pacem, vt libeat poetæ, vel si sit alijs.i.libeat alijs poetis scribere.i.componere alias fabulas, & vt expediat.i.sit vtile mihi discere nouas fabulas, quas in conspectu vestro agam, emptas ab ædilibus.s.precio meo.i.à me facto & statuto, hoc est æstimatione à me facta quantum ædiles darent. Alij exponũt emptas precio meo.i.periculo meo.i.ad periculum meum, & damnum si non admitterentur, aut non placerent populo, ita vt ædiles damni facerent aliquid.

Argumentum prologi} Redit rationem cur explosa denuo cognoscenda sit, & excusando infortunium attẽtionem postulat. {Hecyra est huic} Occupatio ante propositionem, cur explosa fuerit, & cur iterum referatur. Habes vim exordij. Aethiologia ad expositionem. {In his quas pt.} Confirmat exẽplu, explosam cognoscendã esse. {Partim earum} Aduerbialis est locutio, q̃ à veteribus vsurpatã testatur Gellius. {Quod si scr.} Accommodatio exempli. {Nunc quid petam} Deinceps postulat attentionem, quãm vt obtineat excusat fortunam fabulæ, cur antea explosa fuerit. {Nolite sinere} Cõfirmatio petitionis ab arte & meritis suis. LATO.

Hecyra} Maximo artificio & prudentia compositus est hic prologus. Nam cum aliquoties ob insperata & incidentia subito infortunia spectatores suas aures nõ præberẽt, sed ad alia spectanda conuerterent animos, oportebat vt principio singulari quadam vi reconciliaret, quos ab alienatos frequenti exhibitione vetaretur. Quare is q agit partes poetæ totus est, vt poetæ fauorẽ, attentionemq; à populo mereatur. Status est assumptiuus trãslatiuus? excusatur enim, ꝙ exhibita aliquoties nõ est placita. Firma aũt excusatio sit, ꝙ exemplum habet Cecilij, qui in ætate matura, quæ per se illi auctoritatẽ cõparare potuisset fuerit explosus. Deinde transfert culpã in tempora & mores. {Funambulo} Funambulus est, qui delibrata aeris circunsistentia, motu corporis constanti, & minime vacillabundo in funiculis saltare põt, quem græci schœnobatam vocant. {Arte musica} Poeticæ hic vocatur musica, ꝙ in Musarũ cura dicuntur esse poetæ, vel ꝙ omnem liberalem artem veteres musicam vocabant. {Cum primum eam} Verissimum est, quod vulgo dicitur. Noua placent, vetera præ contemptu haud quisquam ferè attingit. Seneca lib. 4. declamationum respiciens ad Terentij sentẽtiam, ita ait. Acrior est cupiditas ignota cognoscendi, q̃ nota repetendi. Hoc in histrionibus, in gladiatoribus, de quibus modo aliquid fama promisit, in omnibus denique rebus videmus accidere. PETR. MARA.

IN Apollinaris argumento Eius & Deus dissyllaba sunt. Et in fine sexti versus Aldinus liber habet, Cõperit, pro Ne id sciat socrus, sed errat. In 7. malim legere Reuertit, q̃ reuenit. In 8. versu æ in Fabulæ, nõ aliditur, immo producta manet, ita in versu sequentem in Nouũ non eliditur. In 4. proceleusmaticus est loco primo, nisi quis elidat s, in Stupidus. In 9. prologus producitur cõsuetudine Latina, vt annotauit Ioan. In 10. Eodem dissyllabũ, & vel creticus loco tertio, vel Sim, nõ Siem legẽdum, vt totũ elidatur. In 16. Scibam legendũ puto, non Sciebam, nisi pęana tertiũ loco primo constituamus. In 28. vel Eiusdem dissyllabũ est, vel pęao secũdus est loco primo. In 23. ex cõmentario Donati tertiũ Ab, in 3. commate omittendum, quod probat exẽplo Virgilij locus, mala habet in plerisq; lib. cũ sit intellectu nõ difficilis. In 25. GLAR.

vel Et,ad finem pertinet prioris versus,vel bacchius est loco primo,quanquam id admonere toties,per q̄ tædiosum. In 28.Mea monosyllabum est in 31.Eam,monosyllabū est. In 42.E in Ego à superiore eliditur versu,& Meum monosyllabum, nisi creticus sit loco secundo.In 48.Meæ monosyllabū totum eliditur.Quanquam bacchium initio malim. In quarto à fine Ne eum pro vna syllaba. In antepenultimo,Mea monosyllabū,sed vel Hanc tollendum, vel Capite pro Accipite legendum.

ACTVS I, SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Philotis & Syra indigne ferunt Pamphilum vxorem duxisse, relicta, quam amare videbatur Bacchide & protaticæ sunt personæ nam extra fabulæ argumentum inducuntur, vt Parmenoni detur occasio commemorandi argumenti.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Philotis & Syra indignantur Pamphilum adhæsisse vxori,& Bacchidem meretricem, quam amare videbatur, reliquisse. Exemplum quoque hic proponitur versutæ & nequitiosæ Lænæ meretricem bonam, quæ talis contra vulgatam morem inducitur, a lenis ac benigno instituto dehortantis, & ad asperitatem & exactionem amatorū suorum persuadentis. Attende quòd Philotis & Syra protaticæ sunt personæ extra fabulæ argumentum inductæ.

Senarij.

PHILOTIS meretrix, SYRA anus.

Er pol quàm paucos reperias meretricibus
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facile posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum:
*En *Hem duxit. S. ergo propterea te sedulo*
Et moneo,& hortor,ne cuiusquam misereat,
Quin spolies,mutiles,laceres, quemquem nacta sis.
PH. Vtin' eximium neminem habeam? S. neminem:
Nam nemo illorum quisquam,scito,ad te venit.
Quin ita paret sese,abs te vt blanditijs suis
Quamminimo precio suam voluptatem expleat.
Hisceine tu amabo non contra insidiabere?
PH. Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.
S. Iniurium est autem vlcisci aduersarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram,cur non aut istæc mihi
Aetas & forma est, aut tibi hæc sententia?

DON. PEr pol quàm paucos reperias meretricibus Fideles} Nouo genere hic vtraque πρωτατικὰ πρόσωπα inducuntur. Nam & Philotis & Syra non pertinent argumētum fabulæ,Hoc autem maluit. Terent. q̄ aut per prologum narrare argumentum, aut ἀπὸ μηχανῆς induceret loqui.{Per pol q̄ paucos reperias}Hæ personæ Terentij more extrinsecus assumuntur, vt sic argumenti obscuritatem spectator effugiat. {Per pol q̄ paucos} Animaduertendū est in hac fabula, Terent. bonam meretricem inducturum, ne id contra morem videatur facere,etiam aliam meretricem nō malam inducere,vt id exēplis fiat tritius, & vsu verisimile. {Per pol quàm paucos} Ordo est,Pol per q̄ paucos reperias.nam per pol, non est Latinū,sed κατὰ τμῆσιν per quàm.i.nimio {Quàm paucos} Quidam non paucos,sed paucis legunt sic enim Apollodorus.{Reperias} Aptum verbum ad raritatem. & ideo non dixit pauci sunt,sed paucos reperias,quasi quærens. non aūt reperitur nisi quod quæritur,non quæritur, nisi quod præsto præsto nō sit. {Fideles} Huiusmodi sententias rhetores γνώμας vocant. Et mire,non esse,sed euenire dixit,vt nō rationis, sed casus sit id,quod rarissimum est. {Fideles} Fidi enim maximis:Fideles in minoribus negocijs.{Vel hic Pamphilus} Transitus à generali sententia ad specialem.{Vel} Nunc veluti, alias coniunctio disiunctiua est,alias correptionem significat. vt apud Cic.vel optimā Messanæ vitam. Virg. Carmina vel cœlo possunt deducere lunā. Aut vel,Vt modo. {Iurabat quoties Bacchidi, Quàm sanctè,} Tria sunt,q̄ iurabat.& quoties,& q̄ sanctè.q̄ totum de more amatorum & meretricum dixit,quæ iureiurando teneant quos lege nō possunt.{Vt quiuis} Non modo Bacchis,quæ amica erat. {Nunquam illa viua ductorum vxorem} Ita * .i.iurans prius iurabat. Nunquam illa viua vxorē ducturum. {Hem duxit} Pronuncia vt mirantem ostendas.{Ergo propterea} Modo erga affectum exprimit reprehendentis tarde sibi consentientem. sic Virg. Ergo age care pater, ceruici imponere nostræ. {Propterea te sedulo} Sedulo instāter,& ex animo,vel sine dolo. {En duxit} En,aduerb.demōstrantis est; vt,En alter.{Et moneo,& hortor} Monemus cōsilio, Hortamur impulsu. {Ne cuiusquā misereas} Deest te.{Quin spolies,mutiles, laceres} Quin,pro quominus. Et magna persuasio est ad malefaciēdum.{Spolies} Spoliare est non minimam partem auferre. Mutilare,aliquid detrahere,sine quo res esse non possit. Lacerare aūt, cum omnino non habeas quod imminuas. Vnde mutili dicti sunt boues, aut capri,sine cornibus.nam male qui à multa putant dici, & inde Mulciber Vulcanus,q̄ sit mutilatus ac debilis, nā proprie Mulciber dictus est, q̄ omnia mulceat.i.molliat ac vincat. {Vtin' eximium neminē habeā?} Vtin' pro vt ne apostrophos. Et perseuerat in allegoria. nam eximia pecora dīr,quæ à grege excepta sunt ad vsus dominorum suorū,vt vberius pascantur. Sed proprie eximij sunt porci maiores,qui ad sacrificādum excepti liberius pascūtur. Etenim boues qui ad hoc electi sunt,egregij dīr, & oues lectæ. vt Virgil. Mactant lectas de more bidentes. Ita & porci eximij. {Vtin' eximium} Deest,censes,vt sit,Censes ne u, eximium neminem habeam?vel certe mones. {Vtin' eximium} Separatū ex omnibus. Proprie eximius porcus est,exēptus grege,atq; signatus macula, aut nota. {Habeam} Deest censes,aut vis,aut mone. {Nā nemo quisquam} Parelcon tertium.nam abundat Quisquam. {Scito, ad te venit} Bene additum est scito,& moraliter, & acutius pronunciandum.est enim verbum illorum qui familiares corrigūt. {Quin ita paret sese} Hoc verbum paret,aduersum munificos & segnes sumitur. Vt alibi, An parasti te,vt spes nulla reliqua in te sit tibi? {Abs te} Pro ex te. {Suā voluptatē expleat} Bene expleat q̄ contrariū meretrici est amatorē voluptate satiari. {Hisceine} τοιούτοις.i.talibus.& vide si pulchra meretrix puella est. {Insidiabere?} Insidiari malū est,sed contra insidiari, iustū est. {Tū eandē pol Esse omnibus iniurium est} Idem aliter,& vehemētius intulit.nam peius est eandē esse omnibus,q̄ nullum excipere. {Iniurium} Iniquum. Iniurium aūt indignantis modo significatio est, & vim aduerbij hēt. {Vlcisci aduersarios?} De more aduersarios mutato nomine posuit.dotū.n.fuerat,si amatores diceret. {Qua via captent te illi} Qui te captent sæpe, tu eos vel semel cape. {Eheu me miseram} Bene,quia nō persuasit,sed affectum doloris expressit. intelligitur.n.ex vultu eius non eam persuasisse quod voluit. {Eheu me miserā,cur non aut istæc mihi Aetas, & forma est} ἐμφατικῶς ait quod reliquū est,quia quod volebat,persuadere non potuit. Et bene istæc ætas & forma, quia vtrūque nō habet. & mire è cōtrario descripta est deformitas lenæ, & formā & voluntate malā gerentis. {Aut tibi hæc sentētia} ἀντιθετικῶς, simulq; ostendit ἐπὶ φυσιογνώμονας difficile deformem reperiri bonum.

GVID. PEr pol,&c.} Hic duæ mulieres altera meretrix.s. Philotis,altera lena.s.Syra introducūtur pro facitæ personæ nihil attinentes ad argumentum fabulæ, quæ indignātur Pamph. reliquisse Bacchidem meretricem q̄ amabat, & adhęsisse vxori. Ph. ò Syra lena.pol,iurantis est aduerb.reperias.i.inuenias,si tu quæras.per quàm paucos.i.valde paucos amatores euenire fideles meretricibus. Fidi dicūtur in maximis negocijs, fideles in minoris vel (vt ait Don.) potest forsitan hoc nō absurde capi pro etiam hic Pamph.quoties & quàm.i.quantum,sanctè.i.firme,integre,religiose ita sup. vti.i.vt.quiuis.i.quilibet, posset facile credere. iurabat Bacchidi meretrici,se nunquam ducturum domum vxorem illa Bacchide viua.i.quandiu viueret. En.i.ecce,demonstrantis est cum indignatione.duxit vxorē Pamph.S.lena.Ergo,

modo

modo hæc particula ergo ostendit affectum reprehendentis. propterea quia pauci inueniuntur fideles, & moneo tanquam consilio, & hortor tanquam impulsu te Philotim, sedulo .i. instãter, ex animo, & quasi sine dolo, ne .i. vt non, te misereat cuius quàm .i. nõ habeas misericordiam de aliquo amatore, quin .i. quo minus, vel ꝙ non, spolies .i. exuas, non tantum minimam quamq; partẽ auferas. id enim est spoliare, mutiles .i. imminuas, & detrahas aliqd, ne quo res esse non possit. Vnde mutili dicti sunt boues, aut capri sine cornibus, non aũt inde dicitur Vulcanus Mulciber, vt aliqui putant, sed potius à mulceo, ꝙ omnia monstrat ignis ac vincat. Laceres .i. ita lanies, ita capiles, ita discerpas, vt omnino vltra non habeas, quod minuas quin spolies, ergo mutiles & laceres quemcunque .i. omnem amatorem, quem nacta sis .i. quem inueneris, & allexeris, & quasi arripueris tuis illecebris. PH. Vtin' .i. vtū ne .i. vtrum ita lacerabo omnes vti .i. vt neminem habeam eximium .i. præcipuum, quem amem, & minus tractem. Alij habent vt ni, & tunc sic lege, censes sup. vis, vel mones vt neminem habeam. ni .i. nisi præcipuum & separatũ ex omnibus. proprie eximius porcus est exemptus à grege, atque signatus macula aut nota. S. Neminem habeas eximium, cuius te misereſcat. Nam scito ꝙ supp. nemo quisquam (vacat quisquam) venit ad te quin .i. qui non ita præparet .i. disponat sese vt expleat .i. satiet abs te suam voluptatem, suis blanditijs .i. suis sermonibus blandis, ꝗ minimo .i. admodum paruo precio vel ꝗ minimo precio possit. Amabo, particula blandientis, quasi rogo te per amorem. hiscine vtrum tu non insidiabere .i. nõ tẽdes insidias, & deceptiones. hisce .i. talibus amatoribus, vel talibus fraudibus, contra (aduerbium) .i. ex aduerso, ex opposito. PH. tamen quidquid dicas pol iniurium est .i. iniquum est, meretricem esse eadem .i. æqualis affectionis omnibus. S. autem, hic habet significationem indignãtis & vim aduerbij. iniurium est .i. dicis ꝙ est iniquum esse eandem omnibus, sed à tu peto est ne iniurium vlcisci .i. punire aduersarios, & vindictam de eis sumere, aut est ne iniurim ipsos amatores capi .i. dolo capi, eadem via .i. eadẽ ratione, siue eodẽ modo, qua via illi amatores captent .i. sæpe capiant, sæpe decipiant te. Eheu, interiectio lenæ dolentis se non posse persuadere meretrici, vt id faciat, quod suadet, & simul desiderãtis habere eam formam, qua id facere posse, qm ei non deest voluntas me miserã, fungitur hoc dicto vice interiectionis, q.d. me infelicem fateor. cui istæc .i. tua ætas, & forma .i. pulchritudo non est mihi lenæ .i. vẽditrici puellarum, sicut leno, aut cur hæc .i. mea sententia .i. mea opinio non est tibi.

LATO. ARgumentum} Inducitur persona prostatica ad occasionem narrandi argumenti in seq. scena. {Syra} Nomẽ lenæ. {Cuiusquã misereat} Pro misereatur vetuste. Et attende præceptum lenæ:

PETR. MARS. Per pol} Anus peruersissimæ, & improbissimæ lenæ malã & peruersam mentẽ pulchre depingit hæc scena, quæ cũ omnes meretriciæ artis modos, & rationes calleat, hoc vnum ugit, vt miseros adolescentes quõcũque ad egestatis terminos perducat. Quare non immerito hoc genus hominũ Plato à rep. sua quã lõgissime ablegat, & Iurisprudẽtes infamia notãt, & priuilegia, immunitatesq; adimũt, quicũq; eiuscemodi studia ꝓfitẽtur.

GLAV. IN tertio versu vel s, eliditur in Pamphilus, vt sic dactylus loco secũdo, vel creticus est, quod malim. In 9. Vtin' aduerb. vti producit i. Nec est legendum Vt in, quemadmodum Ald. habet lib. In 12. vel Suam monosyl. est, vel creticus loco tertio. In àntep. aut Via monosyl. aut Eadem dissyl. Quanquam vel bacchius loco secundo, vel creticus loco quatto, esse possunt.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Redeunti peregre Philoti Parmeno totius narrat argumentum fabulæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Parmeno seruus occasionem nactus est Philotim peregre redeuntem alloquendi, cum tamen Pamphilo ad portum obuiam ire statuisset. Itaque ex verbis Bacchidis instigata Philotis, ex Parmenone de Pamphili nuptijs percontatur. Cui certe Parmeno rem omnem, atque totius comœdiæ argumentum ordine narrat.

Senarij.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

SENEX si quæret me, modo isse dicito
Ad portum percontatum aduentum Pamphili.
Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
Alias vt vti possim, caussa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? vnde hæc aduenit?
Philotis, salue multum. PH. *ò salue Parmeno.*
S. *Salue me castor Parmeno.* P. *& tu ædepol Syra.*
Dic mihi Philoti, vbi te oblectasti tam diu?
PH. *minime me equidem oblectaui, quæ cum milite*
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium mihi perpetuum misera illum tuli.
P. *Ædepol te desiderium Athenarum arbitror*
Philotium cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. *non dici potest,*
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosq; hic videndi, antiqua vt consuetudine
Agitarem inter vos libere conuiuium:
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quæ illi placerent. P. *haud opinor commode*
Finem statuisse orationi militem.
PH. *Sed quid negoci hoc? modo quæ narrauit mihi*
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hac viua posset animum inducere
Vxorem habere. P. *habere autem?* PH. *eho tu, an non habet?*
P. *Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.*
PH. *Ita dij deæq; faxint, si in rem est Bacchidis.*
Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno,
P. *Non est opus prolato: hoc percontarier*
Desiste. PH. *nempe ea caussa, vt ne id fiat palam.*
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, vt
Hoc proferam, sed tacita vt mecum gaudeam.
P. *Nunquam dices tam commode, vt tergum meum*
Tuam in fidem committam. PH. *ah noli Parmeno:*
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ percontor, scire. P. *vera hæc prædicat:*
Et mi illud vitium maxumum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. *ad ingenium redis.*
Fidem do, loquere. P. *ausculta.* PH. *istic sum.* P. *hanc Bacchidem,*
Amabat, vt cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Senem se dicere esse, illum autem esse vnicum
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille primo se negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi vt incertus foret,
Pudorin', an ne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Despondit gnatam ei huius vicini proxumi.
Vsque illud visum est Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipsis nuptijs. postquam videt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægre tulit, vt ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commiseresceret.
Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
Vt colloqui mecum vna posset: Parmeno
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perij miser.
PH. *At te dij deæq; perduint cum isto odio Laches.*
P. *Ad pauca vt redeam, vxorem deducit domum:*
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
PH. *Quid ais? cum virgine vna adolescens cubuerit,*
Plus potus, illa se abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.

P. Credo ita videri tibi. nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? P. diebus sanè pauculis,
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratq́; , vt virgo à se integra etiam tum siet:
Seq́; ante, eam quàm vxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibri haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
PH. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.
P. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror;
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum est: sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH. Quid intereà? ibat ne ad Bacchidem? P. quotidie.
Sed, vt fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo, & magis procax facta illico est.
PH. Non aepol mirum. P. atqui ea res multo maxume
Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quae domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum aestimans.
Haec, ita vti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda, atque iniurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim vxoris misericordia
Deuictus, partim victus huius iniuria,
Paulatim elapsu'st Bacchidi, atque huic transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horunc, ea ad hos, redibat lege haereditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hic vxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc raro in vrbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae?
P. Nunc audies. primum dies complusculos
Bene conueniebat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse coepit Sostratam,
Neque lites vlla inter eas: postulatio
Nunquā. PH. quid igitur? P. si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere è conspectu illico,
Videre nolle. denique, vbi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem diuinam, abit.
Vbi ibi est dies complures, accersi iubet.
Dixere caussam tunc nescio quam: iterum iubet:
Nemo remisit. postquam accersunt saepius,
Aegram esse simulant mulierem. nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo. hoc vbi senex
Resciuit, heri ea caussa rure aduenit huc,
Patrem continuo conuenit Philumenae.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
*Sed **Nisi sanè cura est, quorsum euenturum hoc siet,*
Habes omnem rem; pergam quo coepi hoc iter.
PH. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conuenturam. P. dii vortant bene
Quod agas. PH. vale. P. & tu bene vale Philotium.

DON. SENEX si quaeret, me modo isse dicito Ad portū} Hoc seruus dixit, in scenam de proscenio respiciens. }Senex si quaeret me,} Duae coniecturae sunt in hac scena, an verae sint nuptiae, & an verisimile sit abstinere potuisset adulescentem à virgine sibi nuptum tradita. }Senex si quaerer me,} Magis expressit consuetudinē dicendo, senex, q̄ si diceret, dominus maior. }Senex si quaeret me,} Vt ex verbis suis tam meretrix q̄ lena descripta est, ita & Parmeno ipse, qualis sit, ostenditur ex sua locutione,

Exeundi autem causa de argumento sumitur, quia Pamphilo absens est, & expectatur in dies eius aduentus. }Percōctatum aduentum Pamphili} Honestam causam dixit. i. Pamphili aduentū. Et perconctatum, & percontatum scribitur. sed percontatum à conto dicitur, quo nautae vtuntur ad exploranda loca nauibus opportuna si vero percunctatum, ab eo q̄ à cūctis perquiratur, dicitur. }Senex si quaeret me, modo isse dicito Ad portum} Haec omnia, submissa & veloci pronunciatione efferenda sunt. hoc enim desiderant huiusmodi verba, vt pote & serui & festinantis. }Audin', quid dicam, Scirte?} Audis modo, sentis, intelligis. vt Virg. Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci Audierat. Itē Alibi, Neque audit currus habenas. }Audin', quid dicam, Scirte?} Audis modo, p̄ aduertis }Scirte?} κωφὸν πρόσωπον inducitur. }Audin', quid dicam, Scirte?} Conuenit nomen seruo puero, παρὰ τὸ σκιρτᾶν, quod est gestire & ludere. }Nullus} Pro nō. }Alias vt vti possim} Inter alias & alia hoc interest, quia alias alio tempore significat alia aliter, aut per alia. }Integra} Nō dicta. }Sed videon' ego Philotium?} Mire inuenta est causa narrādi, ideo, quia peregre venit meretrix alia, quasi Athenis omnia asse sciret. }Sed videon' ego Philotion?} Sic solet dubitari, aduenientibus ipsis, quos post multum temporis interuallum vident. }Vnde haec aduenit?} Cū quodam contemptu eius Haec dicit Parmeno. }Salue mecastor Parmeno} Olim salutantes addebant, iusiurandum vt hoc sedulo facere viderentur. }Me} aut adiectio est & abundat, aut positum est pro μὰ syllaba, vt Graeci μὰ τὸν Ἀπόλλωνα dicunt. }Et tu aedepol Syra} Irrisit ad castor addendo aedepol. & quod illa Parmeno, ille hic addidit Syra. Syra Sura veteres legerunt, vt pro y, ponētes: vt, Musia, Syria. }Dic mihi Philoti,} Vide licētiam, supra Philotion, hic Philotis dixit. }Vbi te oblectasti tam diu?} Facete dictū meretrici non, vbi fuisti, sed vbi te oblectasti. }Minime me equidē oblectaui} Me acutius proferendum est, & respondet πρὸς τὸ Te. }Corinthum hinc sum profecta} Hinc magnum ostēdit dolorem habere Philotion, q̄ relictis Athenis Corinthi habitauerit. }Cum milite hinc sum p̄fecta inhumanissimo,} Multa dixit, & Milite, & Hinc, & Inhumanissimo. }Inhumanissimo,} Quid potuit de milite dici nisi in superlatiuo? nanque omnis miles inhumanus, hic vero inhumanissimus. }Corinthum hinc sum profecta} Haec argumēta sunt, an se oblectare potuerit, à persona, quia miles inhumanissimus à loco, q̄ hinc profecta, à tempore, q̄ biennium, à re. i. ab iniuria q̄ intulit. }Biēnium ibi perpetuum} Vt continuationem sui casus ostenderet, perpetuum dixit. }Misera} Muliebris interpositio, τὸ misera. }Illum tuli} Nō, cum illo fui, sed tuli, adeo non me oblectaui. }Desiderium Athenarum} Quòd Corinthum profecta es. }Athenarum arbitror} Quod dixit Hinc ante * Athenarum. ἀμφιβολία te desiderium coepisse. }Aedepol te desiderium Athenarum arbitror coepisse saepe} Quod eum milite inhumanissimo }Consilium contēpsisse} Poenitudine esse possessam. }Huc redeundi} Iterum à loco. }Abeundi à milite} A persona. }Vosq́; hic videndi} A re. }Redeundi abeundi, vosq́; hic videndi} Oratorie vnam rem in tria diuisit, huc redeundi, abeundi à milite vosq́; hic videndi, vt diceret, huc veniendi. }Nisi praefinito loqui} A tempore Hic ostendit quid dixit supra, Tuli, & quid sit agitare conuiuium libere. }Agerem inter vos libere con.} Inter agere & agitare hoc interest, quòd Agere, est aliquid vel necessarium facere: Agitare, voluptarium. Ergo agitarem. exercerem. }Nam illic haud licebat nisi praefinito, loqui} Legitur & illi, vt sit circumflexus accentus, & significet illic, vt, Illi mea tristia fata. & absolutum est. }Praefinito} Deest tempore, aut quid tale. }Nisi praefinito, loqui quae illi placerent} Duo dixit, & praefinito, & quae illi placerent, vt neque quantum velles, neque quod velles, diceres. }Haud opinor commode} Commode, pro blande, & bene, vt, Nunquam tam dices commode. }Finem statuisse orationi mil.} Argute militem, quia quasi inimicus sit orationi, quae in pace plurimum potest. }Sed quid hoc negocij est?} Hic ad argumentum nunc descendit. In Phorm. Sed quid tu es tristis? praelatis, scilicet allocutionibus, & separatarum & permixtarum personarum, ne ieiune ad argumentum veniens, non agere fabulam, sed narrare videretur. }Quid hoc negocij est?} Bene addidit negocij, vt augeret inuidiā facti. nam potuit dicere, Quid hoc est? Sed, vt diximus, ad inuidiam & magnitudinē rei, Negocij dixit. }Quae narrauit mihi} Quae. qualia scilicet & quanta. }Modo quod narrauit mihi} Quae, legendum est, vt sit, qualia & quanta. & hoc ἐν ἐμφάσει. }Quod ego nunquam credidi} Hoc totum cum inuidia pronunciandum ex animo meretricis, quae facinus indignum nuptias putat. }Vt hac ille viua posset} Mire ostendit ex eisdem verbis eandem hanc esse quàm supra dixit, Nunquam illa viua vxorem ducturum. }Posset animū inducere} Quasi in rem durā & immanem. }Habere autē?} Ostendit pronunciatione q̄ prope est vt non habeat. }Sed firmae hae vereor vt sint nuptiae} Bene pro

persona

persona serui, qui vult dominum vxorium esse magis, quam amatorem Bacchidis. {Vt} Ne non. {Sed firmæ hæ vereor} Animaduerte Terentium in nuptijs hoc dictum seruare, vtrum firmas an infirmas dicat nuptias. {Si in rem est Bacchidis} Bene additum, si in rem est Bacchidis, vt ostenderet se non malignitatis, sed beneuolentiæ causa talia vota suscipere. {In rem} Pro, vtilitatem, ab re, contra vtilitatem. {Sed qui istuc credam} .i. nuptias esse infirmas. {Sed qui istuc credam ita esse, dic mihi Parmeno} Superiore voto excusauit crimen curiositatis, iam videtur post Bacchidem audire velle. {Non est opus prolato. hoc percontarier desi.} Vide quam conuenienter poeta, cum id agat vt narrantem Parmenonem inducat, tamen multis diuerticulis morales facetias interuectat. {Non est opus prolato, hoc percontarier desist.} Incerta distinctio, vtrum prolato hoc, an hoc percontarier. {Ita me dij bene amabunt} Pro ament, vt, donec regina sacerdos Martie graue geminam partu dabit Illa prolem. {Vt hoc proferam} Prodam. Bacchidi. s. vel cuilibet. {Mecum gaudeam} Mecum, intra me. Virg. Hæc secum. {Nunquam dices tam commode} Hæc pronuntiatio eiusmodi esse debet, vt ex ea appareat prope deletum Parmenonem, vix se posse continere quin narret. {Nunquam dices tam commode} Quasi ex parte labefactus est sic enim loquitur. {Ah noli Parmeno} Artificiose se fingit audire nolle, vt tacitura credatur si audierit, quia curiositas, signum est loquacitatis. Sic Horat. Percontatorem fugito, nam garrulus idem. {Quasi tu non multo malis} Deest, ita dicis, vt sit, ita dicis quasi. Et nunc Philotis non est instantior hac calliditate, vt magis seruum ad dicendum prouocet. {Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi} ἐκλείπει. deest enim. Ita gnaris dicere. aut, Ita negas te esse locuturum. {Et illud mihi maximum vitium est} Seruile vitium est, tacere non posse. {Vera prædicas, & illud mihi maximum vitium est} Hæc lenius apud sese, illud clare, Si mihi fidem das. Etiam alia se habere vitia exceptione significat in hoc quod dicit, Illud mihi vitium maximum est. {Si mihi fidem das} Animaduerte his dilationibus etiam spectatorem suspendi, quo libentius audiat. {Si mihi fidem das} Fideliter, pro des. {Ad ingenium redis} Quia à se discesserat, si taceret. Cic. Redit ad se. {Hanc Bacchidem amabat, vt cum max.} Eiusmodi est hæc tota narratio, vt defensionem adolescentis continere videatur, quod meretricem amicam necessitate coactus deseruerit. Mire igitur vnde quæstio est, inde cœpit: Amabat, inquit, Bacchidem. Sic & in 2. Virg. An fortiores Græci Troianis, fracti bello, inquit, fatisque repulsi Ductores Danaum. {Bacchidem am.} Ordo & sensus hic est, Hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus, vt cum maxime amabat, cum pater vxorem vt ducat orare occipit. Et vt positum pro quemadmodum. Et Maxime bis numero subauditur. Et cum maxime, vna pars orationis est, aut cum maxime pro nimis. {Cum pater} Cum modo aduerb. est, pro quando. {Orare occ.} Maxima necessitas est, vt oret pater. {Et hæc communia om.} Quid si iniustum est quod orabatur? ostendit iustum, & frequentatum quod dicebat pater. {Se senem esse dic.} Omnem causam adolescentis senex amputauit, pro suo senili commodo rogans, potuisset enim adolescens dicere, Quam pro me curam geris, hanc precor pro me deponas. {Senem esse dic.} Illud posset agere amator contra vtilitatem suam, sed non poterat filius contra vtilitatem patris. Ergo vt cogeret pater, suam causam interponebat. {Præsidium velle se senectuti suæ} Præsidium senectutis, sobolem & successorem dicit. {Sed postquam acrius pater instat} Tria dicit & acrius, & pater, & instat. {Sed postquam acrius pater instat} Postquam, inquit, pater acrius instat, non compulsus est Pamphilus, sed tantum deliberauit. {Pater instat} Maior vis est cum pater instat, quam cum rogat. {Pudori ne, an ne amori obsequeretur magis} Sic ostendit in vtraque partem, in tantum, in animo honesti adolescentis pudor amorem vincere debuisset. {Pudori ne an ne amori} Anacoluthon. non. n. præpositio Vtrum, intulit An ne. {Pudori ne, an ne amori} Latens excusationis ratio explicata est. {Pudori} Patris. s. {Amori} Meretricis. {Tundendo atque odio} Tundere est sæpius idem repetere. translatio à fabrorum malleo. {Odio} Assiduitate. Attendenda est difficultas vniuscuiusque verbi. {Tundendo, atque odio Denique effecit} Denique, temporis longitudinem significat. Efficimus, quod cum magno conatu & molimine facimus, vixque per nos finem accipit. {Tundendo, atque odio denique effecit senex} Mire interposuit moras, ad postremum confessurus vxorem ductam. Primo, inquit, negauit, post, deliberauit, ad postremum duxit. Non, inquit, Ipse, sed effecit hoc senex. Ita mutatione personæ totam voluntatem adolescentis absoluit. {Denique effecit} Oratorie tempus apposuit, nam hoc significat, denique. {Odio} Hoc est instantia. {Despondit ei gnatam} Vide, non hic dicit, duxit vxorem Pamphilus, sed totum ad patrem refert. {Neutiquam} Non nimis. {Donec iam in ipsis nuptijs} Nota locutionem sensu magis, quam verbis manifestum. {Donec iam in ipsis nuptijs} Deest, positus constitutus vt ita doluit, & ægre tulit. Aut repetere debemus sic, In ipsis inquam nuptijs. {Donec iam in ipsis nuptijs} In mentione nuptiarum efferuescit animus amatoris. {Nec moram vllam, quin ducat, dari} Vbi aliquam dieculam, vel dilationem videt ad nuptias. {Quin} Quo minus. {Ibi demum} Denique, postremo. Et mire additum est Ibi, quia male pendebat, In ipsis nuptijs, & sic est quasi dixisset, In ipsis inquam nuptijs. {Demum ita ægre tulit, vt ipsam Bacchidem, Si adesset, credo ibi eius commiseresceret} Hoc hyperbolicos, vt Virg. vel Priamo miseranda manus. {Vt ipsam Bacchidem} Quæ nunc accusatrix est. Et est argumentum ab animo. {Ægre tulit} Idem Virg. Quis talia fando, Myrmidonum Dolopumve, aut duri miles Vlyssei, Temperet à lacrymis? {Credo ibi} Ibi, pro tum. {Vt col. mecum vna posset} Parelcon tertium. Et argumentum à persona quod ait, mecum. {Parmeno perij} Argumentum à dictis, quod ait, Parmeno perij. {Parmeno} Moraliter, & antonomastice nomen repetit. Et significanter fecit, non addendo Dicebat, & in μιμητικὸν σχηματισμὸν transeundo. Et mire interposuit nomen, vt affectum doloris ostenderet. Sic Virg. Anna, fatebor enim. {Parmeno perij miser} ἀπὸ ἤθους repetit nomen. {At te dij, deæque perduint} Obtinuit, & persuasit seruus. nam iam meretrix seni irascitur, non Pamphilo. {Cum istoc odio} Cum instantia ac molestia. {Vt ad pauca redeam} Tanquam multa sint, quæ de Pamphili amore dici possint. {Vt ad pauca redeam} Præceptum oratorium in longa narratione pro veritatis inquisitione reddit. n. auditorem acriorem, quem spes finis recipit fatigatum. {Vxorem deducit domum} Vxor dicitur vel ab vnguendis postibus, & figenda lana. i. quod cum puellæ nuberent, maritorum postes vngebant, ibique lanam figebant, vel quod lotos maritos ipsæ vngebant, cuius rei testis Ennius, Exin Tarquinium bona fœmina lauit & vnxit. {Nocte illa prima} Pronunciandum acutius Illa prima, q. d. plena desiderij, plena cupiditatis. Similiter addidit Virginem. Et expresse, non attigit. {Nocte illa prima,} q. d. plena amoris & plena dulcedinis, vt mirum sit quod infertur, non tactam virginem. Et hic argumentum est, quanta fecerit Pamphilus erga amicam suam. {Virginem non attigit} Virginem emphasis est, qualis non amatam virginem tamen. & non dixit, non amplexus est, sed, ne attigit quidem. {Quæ consecuta est nox} Eam primam noctem. s. {Nihilo magis} Quasi in nihilo possit esse magis, aut minus. Et nihilo magis, vtilenerationis est. {Quid ais? cum virgine vna} Inuenitur quasi interiectio vna. i. simul, vno loco. {Cum virgine} A persona. {Vna} A loco. {Adolescens} A persona. {Cubuerit} Ab habitu & occasione. {Plus potus} Ab impulsione, & ex accidentibus. {Cum virgine vna adolescens cubuerit} Argumenta in coniecturam necessario posita, quibus Terentius ex vtraque parte disputans, τὸ ἀνθ᾽ ἑαυτοῦ purgat, ne quis illum stulte hæc posuisse iudicaret. Hæc. n. meretrix tarde credit argumentis, ne à Parmenone vincatur. Hinc est quod ait Horat. Vincere Cæcilius grauitate, Terentius arte. {Non verisimile dicis} Auxesis peruersa, prius est. n. verum, deinde verisimile. Sed ideo sic dixit, quia est sæpe non verisimile verum tamen, vt, Decios pro alieno commodo mori voluisse. {Non verisimile dicis} Hoc iam plus est, tamen eum amasse Bacchidem, quantum non possit credi. {Credo ita videri tibi, nam nemo ad te venit} Magno compendio vsus est, non ostendens cur hoc falsum sit quod putet meretrix, sed cur hoc putet. ita ex eius persona refellitur quod obijcit. {Ille inuitus} Inuitus dicendo, quasi admonet iterum iterumque, vt Virg. Italiam non sponte sequor. {Quid deinde fit?} Interponitur persona ad exitum festinans, vt alibi, Quam metui quorsum euaderes. {Diebus sane pauculis} Hic exitus est. {Post Pamphilus me solum seducit foras} Ne testis quisquam & arbiter secretorum interueniret. {Me solum seducit foras} Familiaris in seruo iactantia, de dominorum familiaritate. simul quia decens est, vt per eum, quid gestum sit, spectatores sciant. {Narratque, vt virgo ab se integra etiam tum siet} Hoc est illud quod supra dixerat, Nocte illa prima virginem non attigit. {Seque ante, quam eam vxorem duxisset domum} Bonus color purgationis. diceretur enim, Quare si illam odio habebat, ducebat vxorem? {Tolerare posse} Tolerare, verbum est malæ patientiæ. {Decrerim} Statuerim, & defixerim. {Quam decrerim me non posse diutius habere} ἀντιστροφὴ καὶ ὁμοίως ἀπομνημονεύοντος. {Eam ludibrio haberi} Honesto verbo & pudoris pleno vsus est, & non e pro vitiari. {Quin} Quo minus. {Integram} .i. honestam, non. n. dixit, spoliatam virginem aut mulierem. {Vt accepi à suis} Vigilanter quidem integram specificat. i. talem qualem accepi à suis. potuit. n. vitiatam accepisse, vt sæpe euenit. Ergo non abundat, Vt accepi à suis, sed habet significationem. {Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili} Erga meretricem, pium, pudicum erga virginem. Cogitur pium dicere Pamphilum, quem periurum putabat. {Pium & pudicum ingenium narras Pamphili} An simul erga virginem & pium & pudicum? an pium erga meretricem, pudicum erga virginem? {Hoc ego proferre} Verba Pamphili sunt, non vt quidam putant, ad personam Parmenonis referentes. {Hoc ego proferre}

amorem.f.meretricis.§Cui tu nihil dicas vitij§ Nunc vitij, culpæ vxoriæ.§ Abituram denique§ Denique, moram significat, & postremam tarditatem itaq; postremo, vel sero abituram indicat. §Quid interea?§Exultātis est, & gestiēus audire.§Interea§Inter eos dies §Postquam hunc alienum ab sese videt§ Pro alienatum dixit. vt in Phorm. Quid ego vobis Geta alienus sum? Nam quomodo alienum, si amabat, dixisset?§Postquam hunc alienum§Oratione non iam Bacchidem excusat, q̄ à verisimili causa vult inducere, q ipsa sit in Pamphilum durior. §Alienum ab se videt§.i.maritum, nam hoc nomen à meretricibus alienum est. §Maligna multo§ Maligna, difficiles. Malignus est qui difficultatem sui ondit.§ Procax§Dispoliatrix & petax. Pro care enim, est petere. Virg. Procacibus austris.i.impudentibus.nam qui multum petit, impudens est & procax. Vnde & proci dicti sunt, qui filias alienas in matrimonium petierunt, §Atqui ea res§ Atqui immo. §Legitur & atque.§Non ædepol mirū§Obtinuit quod volebat Parmeno.nam credidit Philotis iniuriam factam Pamphilo. §Atqui ea res multo maxime§ Opportune concitatus Pamphilum defendit Parmeno, postquam Philotis inducta est, vt fateretur iniuriam factā, §Et hanc, quæ domi erat§Vxorem modestam. §Et illam§ Meretricem malam.§Et illam, & hanc quæ domi erat§ Illam quæ meretrix esset, hanc.i.vxorem. §Cognouit§ Diligentius & attentius considerauit, nam cognoscere, est diligenter & attente considerare.§Cognouit satis§Bene satis, ex ipsius moribus, & ex meretricis.§Ad exemplum§ Quasi ad imaginem, & collationem, & speciem comparationis.§Existimans§Intelligens. §Hæc ita vti liberali esse ingenio decet§Qualitas comparatiua.§Pudēs, modesta§ Hæc contra vitia meretricia posuit. pudens hæc, illa procax, modesta hæc, illa maligna reliqua vero superadduntur, ornamenta vxoria, matronæq; laudes.§Incommoda atque iniurias§Callide, laudata vxore nō repetit vitia meretricis apud meretricem, & simul contentus de vxoris laudibus, vitia meretricis intelligit.§Incommoda atque iniurias viri omnes ferre§ Figura ecclipsis. §Tegere§ Hoc plus est quàm ferre & tegere, q meretricē amaret. Et plus dixit tegere, q̄ celare. Tegere enim ad hoc dixit, vt nō solum cuiquam non ediceret, sed & ne quis sciret.§Hic, animus§ Oratorie dixit. non enim Pamphilum dixit, sed, animum Pāphili.§Vxoris misericordis§Amphibolia.§Hic, animus§ Hic, pro tum. Virg. Hic annis grauis, atque animi maturus Alethes. §Vxoris misericordia§Recte, quia ex misericordia amor nascitur. Sic & in Phor. Misertum est, virgo ipsa facit egregia. Virgil. Heu quibus ille iactatus fatis. §Partim victus huiusce iniurijs§ Qualitas relatiua. §Deuictus, partim victus§ De proximo repetiuit παρόμοιον, deuictus, victus. §Paulatim elapsus§ Adeo est tardus amor Pamphili & magnus, vt etiam post iniurias difficile discedat. §Elapsus§ Animus, nō Pamphilus. §Postquam par ingenium nactus est§An sibi par? an absolute bonum? vt dicimus, Sic par est facere te. Ergo aut sibi par, aut vxori.i.liberali fœminæ. §Par ingenium nactus est§ Par ingenium, eandem voluntatem. Sal. Quos eadem odisse, & eadem metuere in vnum coegit. Idem alibi, Nam idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. §Interea in Imbro moritur cognatus senex§Bene causa abitionis Pamphili narratur.§Cognatus senex§ Bene q ait senex, nam acerbum funus non conueniebat fabulæ. In comœdia itaque apud Terent. aut meretrix molesta, aut ex duabus vna vxor moritur, aut senex. Ita ex huiusmodi mortibus, vel incommodum vitatur, vel lucrū insuper nascitur vt non sit causa lugendi.§Horum§ Maluit horum, q̄ dominorum, dicere §Ea ad hos redibat lege hæreditas§Verbo iuris visus est. ea enim legitima est hæreditas, quæ familiæ debebatur.§Eo amantem§Modo iam vxorem. non enim amicam. §Inuitum Pamphilum extrudit pater§ Inuitum recessisse his verbis demonstrat. Nam proprie extrudere dicimus, qui manibus expellit sed hic translatione vsus est, vt ostenderet tantum importunitatis verbis senis fuisse, quantum impulsio manū efficere potuisset.§Extrudit§Verbum necessitatis. §Relinquit§ Inertia præsentis temporis. Legitur & reliquit. § Relinquit cum matre hic vxorem§ Præparatio ad futurum errorē.§Nam senex rus abdidit se.§ Nam, inceptiua particula, vt, Nam meus conseruus est homo vt magni precij Plaut. in Mil glor. §Rus abdidit se.§Verbum reprehendentis senem, q se abdidit, dixit. §Huc raro in vrbem com.§ Hoc bene dixit, vt ostēdat Parmenonem in vrbe esse. Mira œconomia fac enim præsentem & nullus error in fabula est. §Commeat.§Cōmeare est abesse inde vbi te esse oporteat. Ergo hoc dicto ostēdit, q̄ raro ad vrbem veniat senex. quippe commeatus est ex aliqua commoratione temporalis abscessus. §Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?§Bene vsque adhuc suspēsa narratio est. & in hac interrogatione quasi substomachatur Philotis decepta q nihil videat infirmitatis nuptijs, quod optauerat. §Quid adhuc habent§ Hoc tristior meretrix dixit. §Nunc audies§ Sic ait, quasi iam dudum audire cupienti, vel quasi ad molestam percontatricē. §Bene conueniebat sane§ Bene, pro multum. & sanè valide, quia qui sanus, idē & validus. §Miris modis§ Miris exēplis. §Interim miris modis odisse§ Hac vsque Parmenonem poeta verba passus est dicere, cetera actibus seruaturus. §Interim miris modis§ Mire, ad finem comœdiæ rerum explanatio reseruatur, nanque si quæras, fallitur Parmeno cum nō odio socrus, sed pudore simultatem aduersus socrum Philumena simulauerit. §Interim§ Modo repēte, & est aduerb. tēporis. §Postulatio§ Expostulatio, querela. sed proprie expostulatio est apud illum ipsum qui peccauerit, Postulatio, de illo apud alterum. §Quid igitur?§ Recte dixit, si hoc non fuit, quid ergo? Postulatio, querela, & quasi iusta interpositio querelarum. §Fugere è conspectu illico§ Bene è cōspectu, vt parte, quæ cauerer grauida intelligi. Sed tū subiungit Videre nolle, vt ignorantia Parmenonis appareat, qui argumentū odiorum credidit, quod Philumena neque videri vellet, neque videre. §Fugere conspectu§ Ne videretur. §Videre nolle§ Ne videre. §Denique vbi non quit pati§ Pati, & sustinere & sustineri, intelligi potest hoc loco. vtrum postquam non potuit sustinere socrum? an postquam socrus sere non potuit sic se celantē nurum? Pōt etiam sic intelligi, Vbi non potuit argumenta odij sui ipsa nurus pati & continere, migrauit ad socrum. §Non quit pati§ Tolerare, aut tolerari, quia patior cōmune est, nam patior te, & a te, dicimus. §Abijt§ Proprie est abijt, quia non expectauit vt mitteretur. §Vbi illic dies est complures§ ἀρχαϊσμὸς dies, non diebus, dixit. §Accersi iubet§ Non addidit, quæ, quia intelligitur. §Dixere causam tūc nescio quam§ Ideo Nescio quam, quia nullius momēti, ac falsam. §Nemo remisit§ Hic iam apertius odium videtur, vbi ne tam fingitur causa. §Postquā accersunt§ Subauditur nostri.i.missi à socru. §It visere§ Vt, populares penates Venimus. §Postquam accersunt§.i.missi à nobis.s. Et mira varietas. §It visere adeam§ Visere, officij est: Videre, quærentis aliquem. §Admisit nemo§ Iniuriosa etiam ipsa pronunciatio est. §Hoc vbi senex rescivit§ Scimus quæ ad nos deferuntur, Rescimus celata. §Heri ea caussa§ Bene ea causa, quippe q se ruri abdidisset. §Nondū etiam scio§ παρέλκον tertiū & deest scire. Et est σύλληψις scin scire cum ἀναφορᾷ. § Nondum etiam§ Recte seruauit reliquis partibus fabulæ pēdulum & attētum & spectatorem. §Nisi sanè curæ est, quorsum euenturū hoc siet§ Bene, quia curiosus est Parmeno, & idē garrulus, nam per totam fabulā talis inducitur. §Quorsum euēturum§ ἔλλειψις. deest scire. §Habes omnem rem§ q.d. q audire expetisti. §Pergam quo cœpi hoc iter§ Pergam hoc iter, vt, Tendere iter pennis. §Quo cœpi hoc iter§ Ad portū.s. §Nam constitui cum quosdam hospite§ Dicit causam cur in reliqua fabula nō appareat persona huius meretricis. §Cōstitui§ Cōstitui proprie. nam de huiusmodi rebus dicitur conuenire & cōstituere, de eiusmodi rebus apud extraneos meretrices agūt. Dij vortant bene quod agas§ Sæpe enim res eueniunt aliter q̄ volumus, & ideo vertumnus colitur, qui præest rebus vertentibus.

GVID. Senex si, &c.§ Hic iste Parmeno seruus occasionē nactus est narrandi argumenti Philotidi meretrici peregre venienti. Parm. loquitur Syrum conseruum vt eum hero petenti excuset, si senex.s. Laches quæret me, dicito me modo.i. paulo ante iuisse ad portum percunctatū.i. interrogatum aduentū Pamphili, qui peregre in Imbrum profectus est, cuius aduētu in dies magis expectauit percunctor si per u, scribatur, dicitur à per & cunctus, cuncta, cūctum, eo quod à cunctis aliquid perquiratur, at si per o, scribatur, tunc à cuncto dicitur instrumēto nauis, quo nautæ vtūtur ad loca nauibus opportuna, ea aūt pertica interdum à nautis inuestigatur quantæ sit profunditatis aquæ fluuialis. Interdum etiam piscatores per illas perticas sub ripis pisces inquirūt, & compellunt ad retia aquatica. O Syre conserue audis ne.i. intelligis ne, aut sentis, aut aduertis, quid dicam, vti.i. vt, dicas me iuisse ad portum, tum.s. tunc, si quæret me senex, aliqui lib habēt vt itum, & tunc forte posset sic dici, vt dicas itum esse per infinitiuū impersonalis verbi, & tūc intelligitur à me, sic dicas à me itum esse i. me iuisse ad portū, si quæret senex, sed prior sentētia melior. Si senex non quæret me nullus.i. non, vt sæpe nullus sum, pro quasi non sum & perij, nullus itaque dixeris, pro nō dicas, vt possim vti alias id est, alio tēpore hac causa.i. hac excusatione integra.i. non alias dicta. Sed video ne Philotim meretricem, vnde.i. ex quo loco, hæc meretrix aduenit.i. huc redijt Athenas, O Philotis salue multū.i. multum sis salua, & incolumis. PH. O optantis aduerbium. Parmeno salue.i. saluus sis. S. O ecastor, iurantis aduerbiū est, quasi per ædem Castoris, sicut ædepol per ædem Pollucis, mi Parmeno salua. P. Aedepol &.i. etiā, tu Syra lena deformis, tu salue, ridicule aūt hoc dicit. Conuertit sermonē ad Philotim. tu Philotis dic mihi vbi oblectasti te tādiu.i. tanto tempore, vbi vulgo dici solet, vbi spaciatus es tantum. Dicimus oblecto me hac re. PH. equidem minime.i. nō oblectaui me, quæ.s. ego profecta sum hinc.i. ex

Athenis

Athenis Corinthũ.i.vrbem illam, cũ milite inhumanissimo.i.immitissimo,austerissimo,ferocissimo,immanissimo,ibi.s.Corinthi ego misera tuli.i.passa sum, toleraui, sustinui illum.i.mores eius, biennium.i.spacio duorum annorum,perpetuum i.cõtinuum,totum sine intermissione. P. Aedepol arbitror desiderium.i.requisitionem.Athenarum cepisse sæpe Philotim.i.puto te sæpe desiderasse,& requisiuisse Athenas. Dicimus vrbis desiderium cepit me, tenuit me,afficit me,quemadmodũ dicere solemus,me cepit odiũ, vel tædium, vel satietas vrbis. Et arbitror inquam te sæpe contempsisse.i.improbasse,tuum consilium.i tuum propositum,& deliberationem,quia illuc ieras,vbi dicimus sæpe. Post discessum meũ me pœnituit consilij mei,dicere possumus post meã ab vrbe profectionem plerunque meum contẽpsi, aut improbaui consilium, vel meum, mihi consilium displicuit. P H. Non potest dici q̃.i. quantum eram cupida redeundi huc Athenas, & abeundi.i.discedendi à milite,& videndi vos hic Athenis, vt antiqua consuetudine.i.secundum vetustam consuetudinem, aut si vis cape consuetudinem pro conuersatione,& familiaritate,vt ergo agitarem.i.celebrarem,exercerem inter vos conuiuium,libere.i.sine subiectione, & in libertate,mea antiqua consuetudine.i.eo modo quo solebamus. Nam haud.i.nõ,licebat illic.i.Corinthi apud militem loqui ea,quæ placerẽt illi militi,nisi præfinito.i.determinato,certo,præscripto,limitato,assignato tempore ac destinato. P. haud.i.non opinor militem statuisse.i.constituisse,limitasse, assignasse, præfiniuisse,destinasse finem.i.terminum, modũ tuæ orationi.i.tuo sermoni,ita vt vltra illum terminum sibi destinatum,non tibi loqui liceret commode.i apte,accommode,pro sua cupiditate.Nam tui similes sępe sunt loquaces & petulantes,ideo non cõmode.i.blande,vel ex voto, siue ex animi sentẽtia pręfinitur suæ orationi modus. P. descensus nunc fieri incipitur ad argumenti narrationẽ. Sed quid negocij est.i.quid hoc est,quod mihi dictum est, & adhibuit negocij ad inuidiam, & magnitudinem rei ostendendã.Quæ exclamatiue.i.qualia & quanta Bacchis meretrix narrauit mihi modo.i.paulo ante,hic intus.i.in eo loco vbi erant. Deinde exclamatione facta subdit, narrauit inquam mihi illud quod nũquam credidi.i.putaui,fore.i.futurum esse.s.vt hac Bacchide vna.i.viuente.Pamphilus posset inducere animũ.i.posset sibi persuadere, aut imperare,aut velle habere vxorem. P. Autem,hic habet significationem indignantis,q.d.quid dicis eum habere vxorem, prope est vt non habeat, & illud habere aũt debet pronunciatiue adiuuari,quod dictũ abscissum est ex fine orationis Philotis, quod faciunt sæpe indignantes & improbantes dictũ alterius. P H. eho, hic interiectio gestientis in spem ob auditum verbũ, tu responde sup.an Pamphilus non habet vxorem? P. habet vxorem,sed vereor vt.i.quod non. hæ nuptiæ sint firmæ.i.stabiles permansuræ, ratæ. P H. dij,& deæ faxint.i.faciant. ita.i.vt non sint firmæ nuptiæ, si illud.s.nuptias non fore firmas,est in rem.i. vergit in vtilitatem Bacchidis Nam res sæpe capitur pro vtilitate, vt è re mea, re tua,&c.id est ad meã & tuam vtilitatem, hoc est in rẽ meam.i. hoc est mihi vtile. Ab re vero significat cõtra vtilitatem, vt video ab re futurum,si hoc feceris.i.video futurum illud contra vtilitatem,sed tu Parmeno dic mihi,qui.i.quomodo,vel cur credã istud esse ita.i.nuptias non esse firmas. P. non est opus.i.nõ est expediens,prolato.i.proferre,quare non sint futuræ firmæ nuptiæ,desiste.i.cessa,percunctari.i.inquirere nimis curiose,hoc.s.quare non sint futuræ firmæ nuptiæ. P H. nempe.i.certe, non est opus prolato ea causa.i.p.p eam causam, vt ne.i.vt nõ id.i.quare nõ firmæ sint futuræ nuptiæ,fiet,palam.i.fiat manifestum. Dij bene ament me ita vt dico verum,modus est iurandi,non rogo te.i.non interrogo, propterea.i.p.p eam causam, vt proferam.i. vel publicem, vel prodam Bacchidi,aut cuilibet, sed propterea te rogo, vt ego Philotis gaudeẽ tacita.i.taciturna, mecum.i.intra me. P. nunquam dices tam commode.i.tam aperte, vt cõmittam.i.credam. tergum meum.i.deorsum meum,in tuam fidem.i in tuã fiduciam seu fidelitatem,veritatem,ac cõstantiam, aut in tuam promissionem. P H. ah,interiectio dolentis,ò Parmeno noli dicere sup.talia.Dicis enim sup. q̃ si tu non multo malis.i.potius velis narrare hoc mihi,q̃ ego velim sup scire ea quæ percũcter.i.inquiram,q.d. fingis te non velle narrare mihi, sed tamen cum serui omnes sint loquaces,tu ostendis tua curiositate te multo magis velle narrare id mihi,q̃ ego velim id scire quod peto. ipse enim seruus sua curiositate ostendebat signum loquacitatis,nam (vt inquit Horat.) Percunctantem fugito,nam garrulus idẽ est,vel sic intellige. Noli Parmeno dicere sup.talia,nam dicis sup quasi tu non malis narrare hoc mihi,q̃ ego percuncter.i.q̃ ego petam scire,q.d.quidquid fingas multo magis cupidus es narrandi id mihi, q̃ ego sciendi,cũ ab ingenio seruo cum esses discessurus si faceres aliter. P. lẽtius hoc summisse intra se loquitur. Hæc mulier prędicat.i.narrat,vera.i.ea,quæ vere sunt,& illud.s.tacere non posse est mihi maximũ vitium.i. maximum probrum. Deinde hoc clare dicit. Si das,pro si des mihi fidem.i.si mihi sancte promittas te tacituram dicam quod percunctaris scire. P H. Hoc apud se, aut conuersã ad spectatores, seruus redit ad ingenium.i.ad naturã seruorum, quæ est tacere non posse,à que videbatur discessisse. Deinde conuertit sermonem ad seruum. do fidem.i.promitto me tacituram,loquere.i. narra quod ego peto. P. ausculta.i.audi. P H. sum istic pro hic, id est sum hic parata ad audiendum, vel sum istic.i.tota versor in audiendo quid sis dicturus. P. vt.i.quemadmodum.Pamphilus, cum maxime vna pars orationis pro valde, seu nimis,ait Donat. amabat hanc Bacchidem, tum.i.tunc, maxime inquam amabat eam,cum.i.quando,pater occipit.i.incipit orare, vt ipse Pamphilus ducat vxorem, & cum inquam occipit pater dicere hęc quæ sunt communia omnium patrum.i.quæ ab omnibus patribus dici solent.s.se patrem esse senem, sed illum.s.filium esse vnicum.i. sine fratribus,& se senem velle illum filium esse præsidium.i.subleuamen.auxilium suæ senectuti.hęc prędicta sunt,quæ patres dicere solent, Ille,&c.hac tota narratione huc tenditur, vt ostendatur Pamphilus necessitate coactus amicam Bacchidẽ deseruisse. Ille Pamphilus primo negare.i.negabat, vel cœpit negare se ducturum vxorem, sed postquam pater instat.i.vrget, importunus est, & vehemens,acrius.i.vehementius,pater efficit vt filius foret, id est esset incertus animi, pro animo.i.dubius quid esset sibi faciendum, ne,id est vtrum.magis obsequeretur.i.faueret, obediret pudori.i.honestati,& verecundiæ,quæ afficeretur.i.patre,si ei non foret obsecutus,an magis obsequeretur.i.responderet amori Bacchidis spreto pudore patris. Denique.i.post multã,senex Laches pater Pamphili efficit.i.quasi magno conatu & molimine fecit. Nam efficimus quod magno conatu & molimine facimus,viaq; per nos finem accepit,tundendo.i.sępius rogando,& quasi molestia afficiendo & tędio,ac sæpe inculcãdo. Nam tundere proprie est sæpius idem appetere, ac ferire trãslatio à fabrorum malle,inde obtũdere dicitur molestia ac tędio efficere. Cic.in epist. Cupio te verbis non obtundere. Atque fecit inquam odio.i.assiduitate, improbitate,siue importunitate, instãria,inde odiosus.i.molestus importunus,instans. Senex ergo effecit tundendo & odio,vt filius sup.magis obsequeretur pudori,q̃ amori. Despondit.i.spõsam fieri curauit ei Pamphilo, gnatã.i.filiam vnius vicini proximi,illud, scilicet desponderi sibi eam filium.visum est Pãphilo vsque.i.assidue,neutiquam.i.nullo modo, vel non nimis graue.i.molestum, & difficile toleratu.donec.i.quousque,iam in ipsis nuptijs.i.in ipsa mentione nuptiarum,vel donec ipse positus,aut constitutus in ipsa nuptijs postquam videt nuptias paratas,nec videt vllam moram dari.i.neque vllum spatium ne dieculam quidẽ, aut dilationem aliquã dari sibi,quin.i.quod non, ducat.i.capiat eam in vxorem,ibi.i.tũc,demum.i.denique,postremo, tulit ita ægre.i.ita moleste,& difficulter, vt.i.quod,ibi.i.tunc ipsam Bacchidem accusatricem commiserescet eius Pamphili.i.q͏ ipsamet Bacchis misereretur eius. si adesset.i.si pręsens esset,credo.i.ita arbitror,& mea est talis opinio, commiserescit commiserescebat est impersonale verbum ante se volẽs habere accusatiuum, & post se infinitiuum, aut genitiuum, vbicunque.i.in quocunque loco, spatium solicitudinis.i.in quo poteramus esse soli remotis arbitris, datum erat.i. cõcessum,vt.i.ita q͏ posset loqui,vna.i.simul mecum, dicebat sup. ò Parmeno perij.i.perditus sum, quid ego ite assentiendo desponsationi isti in quod malum.i.in quod infortunium cõieci me.i.me præcipitem egi.ò Parmeno non potero ferre.i.portare,sustinere, tolerare,pati hoc, ego miser perij. P H. at.i.sed, ò Laches dij & deæ perdiunt.i.perdant,destruant te cum isto.i.tuo (per contemptum dictum est isto) odio.i.instãtia,& molestia. P. Vt redeam ad pauca.i.paucis absoluam narrationem,& veniam tantũ ad pauca narranda,quasi longe alia dici de Pamphilo possent. Pãphilus duxit vxorem domũ.vxor dicitur ab vngendo, nam nubentes vngebant maritorum postes, ibiq; lanam figebant. P. non attigit virginem illa nocte prima plena amoris & suauitatis. Nihilo magis ipse Pamphilus attigit eam ea sup.nocte,quæ nox est consecuta nocte prima. P H. quid ais? non potest illud credere, dicis q͏ adolescens cubuerit vna cum virgine plus potis.i.magis potens, ab impulsione,q̃ esset virgo, vt.i qualiter, ipse potuerit abstinere se illa virgine?nõ dicis verisimile.i.probabile,& quod nec speciem quidem habeat veritatis,neque arbitror verum esse quod dicis. P. credo ita videri tibi.i.te ita iudicare illud quod dixi nõ esse verum,imo nec verisimile. nam nemo venit ad te nisi cupiẽs.i.cupidus amator tui,ille Pamph.duxerat illam inuitus.i.nolens. P H. Quid fit deinde.i.quid cõsequenter efficitur, postquã non attigit illam. P. sane.i.certe,vel valde, paucis diebus post,aduerbiũ est post.Pãph.seducit.i.seorsum ab arbitris ducit me solũ.i.sine testibus,& arbitris.& narrat vt.i.qualiter.virgo sit etiã tunc integra.i. incorrupta,intacta ab eo,& narrat inquã se sperasse posse tolera-

re.i.pati sustinere,tolerare verbum est mala patiétis. exi nuptias antequā duxisset domū eam vxorem. Sed ò Parmeno, subdit verba Pamphili neque est honestum mihi, neque vtile ipsi virgini, eam virginem haberi ludibrio.i.stuprari, vel illudi à me, quio.i. quod non reddam eam integram.i.intactam à me, itidem.i.similiter,eodem modo,vt.i.quemadmodum, accepi eam à suis parentibus,q̃ virginem decreuerim.i.statuerim, definxerim me nō posse habere.i.tenere mecum diutius.i.multum diu. PH. narras.i.dicis,ingenium.i.naturam Pamphili pium erga meretricem,& pudicum.i.castum erga virginem. P. pergit verba Pamphili referens, arbitror esse mihi incommodum proferre hoc.i.dicere hoc quod nunc dixi,videlicet me velle integrā reddere eam. Don.exponit hoc.s.morem meretricis, autem.i.sed, superbum est.i.illud est superbiæ,eam puellam reddi patri, cui patri nihil vitij dicas.i. nihil culpæ vxoriæ referas,sed spero illam vxoré meam denique, id est tandem,abituram.i.discessuram.vbi.i.quando.ipsa cognouerit hoc.s.se non posse esse mecum. PH. interea,i.inter eos dies, quid faciebat sup.ne.i.verum, ipse Pamphilus ibat ad Bacchidem amicam? P. Ibat quotidie,sed vt fit.i sicut fieri solet,& mos est, postquam videt hūc Pamphilum alienum.i.alienatum ab se pp matrimonium.nam nomen mariti est multum alienum à meretricibus,ilico ipsa Bacchis facta est multo magis maligna.i.multo magis difficilis,nam malignus dicitur, qui difficultatem sui ostendit,& facta est multo magis procax,i.petax,petulās, importuna, dispoliatrix.Procare enim est petere.Virg.,procacibus austris.i.impudentibus,nam qui multum petit impudens est,& procax,vnde & proci dicti sunt, qui filias alienas in matrimonium petierunt. PH. Aedepol non est mirum si ipsa sit facta magis procax, pp id quod fecit Pam.fidem datam non præstando. P. Atqui.i.sed certe,alij habent atque,ea res s.talis malignitas & procacitas multo maxime.i.longo vehemētissime disiunxit illum Pamphilum ab illa Bacchide.postquam cognouit.i.diligentius, & attentius considerauit satis,quantum sat erat sese.i. seipsum.i. mores proprios, & illam Bacchidem.i.mores meretricis,& hanc vxoré.i.mores vxoris,qua vxor erat domi,existimās.s.Pamph.intelligens mores earum Bacchidis & Philumenæ,ad exemplum.i.ad imaginem, siue ad collationem,aut comparationem, seu speciem comparationis hoc modo Hæc vxor pudens.i.verecunda, modesta.i.temperata, ita.i.eo modo,vti i.sicut,decet.i.honestum est, ingenio liberali.i. bonæ naturæ mulieri esse ferre.i ferebat. æquo animo omnia incommoda i.omnes importunitates,atque omnes iniurias.i.iniustitias,viri i.mariti sui.s.Pamphili,tegere.i.tegebat, cōtumelias.i. nō solum celabat,neque reuelabat,sed efficiebat ne eiusmodi contumeliæ ab aliquo resciscerentur.Postquā ergo Pamph.hæc omnia contulit.i.comparauit.hic.i.tunc, animus eius.i.ipsemet partim.i. pro parte aliqua deuictus.i.multū motus misericordia vxoris suæ,partim i.ex altera parte victus.i deflexus & separatus iniuria.i.improbitate,malignitate huius meretricis elapsus est.s.animus Pāphili.i.latenter euasit à Bacchide, atque ipse animus transtulit amorem huic vxori Philumenæ.postquam nactus est,id inuenit. ingenium par sibi sup.i.eandem voluntatem vel naturam, vel postquam inuenit par.i.bonum ingenium.i.bonam naturam suæ vxoris.interea i.dum hęc gerūtur, senex quidam cognatus.i. de cognatione horum.s.Pāphili & patris sui moritur in Imbro.i. in eo loco.hęreditas.i.successio. redibat.i.attinebat, spectabat ad hos.Pamph.& patrem.legi.i.per legem. pater Laches extrudit.i. quasi manibus expellit,eo.i.in Imbrum Pamp.filium inuitum.i. nolentem,quia amantem.i.amore suæ vxoris captū.Pamph.reliquit hic vxorem cum matre suam.nam senex.s.pater eius Laches abdidit.i.abscōdendo se contulit rus.i.in agros meditādi gratia.i. operandi,commeat.i.redit raro huc in vrbem Athenarum. Commeare est abesse inde vbi te esse oporteat. Inde cōmeatus dicitur ex aliqua causa temporalis abscessus. PH. Quid infirmitatis.i.q̃ instabilitatem nuptiæ habent adhuc.i.hactenus, q.d.nihil ex tuis verbis infirmitatis esse colligitur adhuc. P. Nūc audies.i.cognosces,primum.i in principio sanè bene.i.valde bene, vel multum conueniebat inter eas.i.nulla erat controuersia inter Sostratam matrem Pamphili & Philumenam.Dicimus eleganter aliquādo, optime inter nos conueniebat.i.nihil erat cōtrouersiæ inter nos. vbi conueniebat est impersonale verbū,sed cum dicimus hoc conuenit inter nos.i.de hoc nulla est inter nos cōtrouersia. personale verbum est. Interim.i.repente, ait Don.Philumena cœpit odisse, pro odire,si haberemus Sostratam matrem Pamphili miris modis.i.mirabilibus exemplis, neque tū vllæ lites.i.vllæ iurgia erant inter eas,nunquam postulatio.i.querela,seu interpositio querelarum erat inter eas.Expostulatio est querela interposita apud illū, qui peccauerit,postulatio vero est de aliquo apud alterū interposita querela. PH. igitur si hoc non fuit.i.si lites non habuerūt,quid fuit aliud inter eas? P. si quādo.i.si aliqñ,vel si forte Sostrata accesserat ad eam Philumenam confabulatum,primum supinum.i. vt confabularetur,seu colloqueretur cum ea,& cum ea familiariter conferret aliqua,& communicaret. ilico ipsa Philumena fugere.i.fugiebat è cōspectu eius Sostratæ,ne videretur ab ea, nolle.i. nolebat videre ipsam Sostratam,deinque.i.postquā,non quiuit.i. non potuit pati.i.tolerare, instantiā Sostratæ, vel nequiuit pati.i. tolerari à Sostrata,quia (vt ait Don.)patior est cōmune verbum. nam patior te & à te dicimus,simulat.i fingit se Philumenam,accersi.i.aduocari à matre sua, ad rem diuinam.i.ad sacrificiū faciendum forte suæ gentis hęreditarium vt sępe fiebat, abijt i.discessit, neque expectauit vt mitteretur,vbi.i.postquam. ipsa Philumena est illic.i.apud matrem.cōplures dies.i.multis diebus.Sostrata iubet eam Philumenam accersi.i.aduocari.Tūc mater & filia & ancillæ dixerunt.nescio q̃ causam quæ nō possit videre Philumena. iterum.i.secūdo.Sostrata iubet eam Philumenam accersi.i.aduocari,nemo.i.nullus,aut nulla remisit Philumenam postquā missi à Sostrata accersunt.i.aduocant eam sępius. simulant mulierem Philumenam esse ęgram.i.ęgrotam, ilico nostra Sostrata hera mea it visere,pro it ad visendum,vel visit eam Philumenam,visere est officij,videre quęrētis aliquem. nemo admisit i.introduxit Sostratam ad eam Philumenā,vbi.i.postquam. senex Laches rescijt.i.cognouit hoc per relationē.Nam scimus quæ ad nos deferūtur,rescimus relata.Heri ipse senex aduenit huc rure.i ex agris, ea causa.i.pp eam causam,continuo.i.illico,ipse conuenit.i.allocutus patrem Philumenæ, etiam nondum.i.non adhuc scio quid egerint.i.fecerit,quidve fuerint locuti, nisi.i.pręterquā, q̃ sane.i. certe,vel valde,est mihi curæ scire sup.quorsum.i.in quam partē, hoc negocium sit euenturum.i.processurum,habes.i.tenes,intelligis omnem rem quam audire expetisti, pergam.i.prosequar hoc iter.quo itinere cœpi ire.s.ad portum, vel pergam.i.perseuerabo ire supp.eo quo.i.in quem locum.s.ad portum, cœpi inter.i.sum iter ingressus. PH. & quidem.i.& certe. ego pergā quoquo cœpi iter,nam constitui.i.cōueni.cum quodam hospite.i.amico externo.me esse conuenturam.i.allocuturam illum hospitem. P.dij bene vortant.i.approbent bene,& recte dirigant id quod agas.Sæpe enim res eueniunt aliter,q̃ volumus, & plerunque bona in peius,mala mutantur in melius,& ideo volturnus, vel (vt dīt alij) vertumnus colitur,qui præest vertentibus. PH. ò Parmeno vale. P. tu Philotium nomen produm & protēsum blandi gratia, sicut Glycerium.etiam tu Philotium bene vale.

LATO. ARgumentum} Per occasionem Parmeno narrat argumētum Philoti, quō Pamphilum coactum vxorem ducere post Bacchidis consuetudinem,tędium ceperit nuptiarū. }Nullus dixeris} Pro,nihil Estq; hoc totū præparatio & via quędam ad futuram narrationem.}Illum tuli} Verbum difficultatis & odij.}Haud opinor} Vrbane dictum in mulierem.}Habere autem?} Ironica correptio.}Quasi non tu} Facere notat futilitatē Parmenonis,reponens vices exprobrata garrulitati.}Hanc Bacchidem} Narratio.}Se senem} Obliqua allocutio exprimens verba senis.}Vt ipsam} Faceta cōparatio.}Perij,quid} Prosopopęia pœnitentis Pamphili.}Quid ais?} Admirantis }Credo ita} Soluit à personis.}Sed quam} Labitur in prosopopęiam.}Hac ego} Continuat verba Pāphili.}Maligna} Difficilis ac superba.}Hęc, ita vt lib.} Cōparatione indicat mores Philumenæ,& obiter modestæ vxoris officiū exprimit.}Paulatim elapsus} Propria & elegans locutio.}Quid adhuc} Interpellatio continuas partes narrationis. }Postulatio} Accusatio,querelæ. }Dixere causam} Recte causa odij non exprimitur,vt reseruetur ad errorem fabulæ.

PETR. MARI. SEnex si quæret} Quām grauiter adolescentes ferant vxores sibi dari,pręsertim in ætate, quæ amoribus liberaliter indulgere possunt docet hęc scena. Interim tamen pereleganter etiam exprimuntur bonæ vxoris,& prudētis mulieris mores,qui sanę circa maritum tātum possunt,vt vel facile ex malo bonum, & ex bono malum,si importunæ fuerint, reddant Arist.lib.2.de re familiari.Quapropter decet non solum in prosperis rebus, secundaq; fortuna,vnanimem sese viro pręstare, & inseruire velle, verumetiam in aduersis.Si sit in rebus defectus,vel corporis ęgrotatio, vel alienatio mentis ęquo ferat animo,& obsequatur, nisi forte turpe aliquid sit,vel indignum. Nec si quid maritus perturbatione animi deliquerit,memoriter seruet, sed ęgritudini ignorentięq; adscribat.Nam quanto in his diligētius obsequatur,tanto sibi maiorem gratiam habebit,cum ab ęgritudine fuerit liberatus.Et: Parua quidē peccata mariti,& si voluptaria fuerint ignoscendo vxor nesciat.}Nullus dixerit} Pro nō dixeris per antimeriam,hoc est nomē pro aduerbio.}Pręfinito} Hoc est statuto modo,& termino,quid & quatenus.

GLAR. IN 8.Aedepol primā corripit, nisi sit creticus loco quinto. In 9.s,in Philotis eliditur,nisi quis verbum. Vbi ante Philotis ponat,& Mihi monosyl.totum elidatur.In 10.proceleusmaticus est loco

est loco primo. In 13. Aedepol prima breui, nisi sit creticus loco primo. Et in 14. Philotion legendũ ex Don. non Philotis, vt habet Aldi lib. In 22. d, in Quid eliditur, & Hæc, nõ omnes babene lib. nominatim vetustus noster. In 24. anapæstus loco primo, sed secundo creticut, quod malim quàm l, de Ille abijcere. In 30. Ea est monosyll. In 31. Ita me dij amabunt, legendum ex Donat, absq; aduerbio Bene. In 32. Vt, à superiore eliditur versu. Profe ro enim primã producit apud Virg. nisi quis hoc licenter ab hoc poeta correptum existimet. Quo de diximus in Adel. Act. 3. Sc. 2. Item d, in Sed eliditur. In 37. l, de Illud eliditur, vel bacchius est loco primo. In 43. ego malim alterum Esse abijcere, quàm l, de Illum elidere, & Sese initio item geminandum puto. Et est sanè luculentior sensus, vt post Vnicũ neutiquã distinguatur. In 45. vel creticus loco primo est, val Ille abijcit alterum l. In 49. anapæstos est loco secundo, & Huios monosyll. In 50. creticus haud dubie est loco quinto. In 54. Credo ibi eus, legendum ex Don. & Eius dissyll. est. In 59. vel Deæ monosyll. vel creticus est loco secundo, Perdiont dissyll est, & Isto, pro Istoc legendũ puto propter carmen. Alioqui heptametrum fuerit, quale nullum inter senarios. Et versu proxime sequenti, vel d, in Ad, eliditur sequente consonante, vel Vt à superiore versu eliditur, vt Lache, pro Laches, legatur. quod quidam habent lib. In 54. Potus legendum, non Potis. Sic autem constat carmen,

Plna potus, illa vt abstinere potuerit,

Nam vt sese adijciatur, non est necesse. In 57. proceleusmaticus est initio, nisi creticum malimus loco secundo. In 61. Eam monosyll. sed m, vel in Quam, vel in Eam, non eliditur. In 70. d, eliditur in Sed, & in 72. in Quid. In 74. s, in Magis. In 75. Aedepol prima correpta. In 76. alterum Se, quod ad finem versus est, à sequête versu eliditur. In 78. d, in Ad, elidi videtur nisi bacchiũ loco primo esse putemus. Sic Earum dissyll. fuerit, nisi creticus sit loco quarto. In 83 Deuictus legendum ex Donat. non, Deuinctus, vt sit παρόμοιον, Deuictus, Victus, & Huiusce dissyll. In 87. Horum ea ad hos redibat lege hereditas, legendum. Et vel m, in Horum, vel a, in Ea non eliditur. In 88. anapæstus est loco primo. In 99. synæresis est duorũ ij, in Abijt. In 100. duo bacchij sunt initio versus, quod dicere malim, quàm tam anxie l, in Illic, & s, in Dies elidere. In vltimo versu Philotion legendum, non Philotis, quod Aldi habet lib. nomen blandimenti gratia protensum, idque apte sane, cum o, sit productum.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Sostratam vxorem accusat Laches, quod nurũm Philumenam duritie sua, & morum incommoditate domo eiecerit. Socrus contra nihil tale à se patratum esse contendit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Laches omnes socrus odij in nurus insimulans, mulieres aduersantes viris commemorat. Deinde diuersis coniecturis Sostratam vxorem, Philumenæ socrum coarguit, quod nurum suam vtpote eandem Philumenam Pamphili vxorem durissimis suis moribus & intolerabilibus e domo expulerit, coegeritq; ad matrem remigrare. Socrus vero econtrario contendit, nihil se in perniciem nurus attentasse.

Tetrametri partim iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici. Præterea aliquot Senarij.

LACHES senex, SOSTRATA mulier.

PRo deum atq; hominum fidem, quod hoc genus est, quæ hæc coniuratio,
Vt omnes mulieres eadem æque studeant, nolintq́; omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarũ ingenio vllam reperias:
Itaq; adeo vno animo omnes socrus oderunt nurus. viris
Esse aduorsas, æque studium est, similis est pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiã: &
Ei ludo, si vllus est, magistram hanc esse satis certo scio.
S. Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuset, nescio. L. hem
Tu nescis? S. non, ita me dij bene ament mi Laches,
Itaq́ue vna inter nos agere ætatem liceat. L. dij mala prohibeant.
S. Meq́ue abs te immerito esse accusatam, post modo rescisces. L. scio.
Te immerito? an quidquam pro istis facti dignum te dici potest,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum paras?
Tum autem, ex amicis inimici vt sint nobis affines, facis;
Qui illum decreuerunt dignum, suos cui liberos committerent.
Tu sola exorere, quæ perturbas hæc tua imprudentia.
S. Ego ne? L. tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas.
An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini.
Quo quisq; pacto hic vitam nostrorum exigat?
Multo melius, hic quæ fiunt, quàm illi, vbi sum assidue, scio:
Ideo quia, vti vos mihi domi eritis, proinde ego ero foris.
Iam pridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam:
Minimeq́ue adeo mirum; &, ni id fecisset, magis mirum foret.
Sed non credidi adeo, vt etiam totam hanc odisset domũ:
Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isses foras,
At vide, quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Sostrata,
Rus habitatum abij, concedens vobis, & rei seruiens,
Sumptus vestros, ociumq́; vt nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam,
Non te pro his curasse rebus, ne quid ægre esset mihi? * venit.
S. Non mea opera, neque pol culpa * *euenit. L. immo maxume.*
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola Sostrata.
Quæ hinc erant, curares; cum ego vos solui curis ceteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet;
Illius dices culpa factum, S. haud equidem dico mi Laches.
L. Gaudeo (ita me dij ament) gnati caussa: nam de te quidem,
Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
S. Qui scis, an ea caussa mi vir me odisse assimulauerit,
Vt cum matre vna plus esset? L. quid ais? non signi sat est,
Quòd heri nemo voluit visentem te ad eam intromittere?
S. * *Enim lassam oppido tum aiebant: eo ad eam non admissa sum,* * Eam
L. Tuos esse illi mores morbum magis, quàm vllam aliam rem arbitror:
Et merito adeo: nam vostratum nulla est, quin gnatum velit
Ducere vxorem; & quæ vobis placita conditio est, datur;
Vbi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

PRo deum atq; hominum fidem} In hac scena accusatio socrus est, quæ se coniecturaliter defendit, dicens nihil à se factum in perniciem nurus. {Pro deum atq; hominum fidem} Empathos ab exclamatione cœpta scena est. Senex enim est difficilis & iratus. {Quod hoc genus est, quæ cõiuratio.} Conatur Terentius aduersus famam socrum bonam reperire, & incipit generali exclamatione, quo vehemẽtior sit eius accusatio, paulatimq́; ad speciale crimen descendit. {Quod hoc genus} Accusatio à persona, cui accidit ex seau q socrus est. {Coniuratio} Confestio, bonæ rei est. Coniuratio malæ. & inde coniuratio Catilinæ dicta est. {Quæ hæc coniuratio} Accusatio à te. {Vt omnes mulieres eadem æque studeant} Bono argumento vtitur, Læsisti nurum, quia socrus es, & nulla socrus diligit nurum. {Vt omnes mulieres} Don.

mulieres} Accusatio à causa eadem. {Studeant} Maioris operis est studere, quam velle. {Neq; declinatam quidquam} .i. flexam vel inflexam, ab eo q declinauerat, ne parũ sit, diuersam vel dissimilem dixisse. vt est illud, Illum tumulum inflexit. {Itaq; adeo vno animo} Nescias an ex sententia hac, vel adeo ex hac scena nomen fabulæ sit inuentum. {Itaq; adeo} Necessaria sententiæ amphibolia ad describendam vtranq; personam. {Viris Esse aduersas} Aliud argumentum, Læsisti nurũ, vt mihi aduersareris. nam mulieres omnes aduersantur viris. {Similis est pertinacia} Auxesis. nam studium & bonum est: Pertinacia vero nunquam non mala. {Aeque studium est} Studiũ est dedita opera voluntatis hominis attentior atq; impensior. {In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam,} Tria in accusatione posuit, ex quibus duo sunt communia, vnum ipsius. q mulier est, & q socrus communia, q ipsa specialiter, magistra est ad malitiam Sostrata. Ex his colligit iniuriam passam, nurũ per coniecturam. {Et Ei ludo, si vllus est, magistram} Magna amplificatio criminis. dubitat, an sit ludus malitiæ, & magistra non dubitat Sostratã, sed certo scio, inquit {Me miseram,} Et hæc quæ amphatos cœpit, ad misericordiam spectat defendentis oratio. {Quæ nunc, quamobrem accuset, nescio} Oratorie, pro se loquitur mulier. si quidẽ maioris innocentiæ est nescire crimen, q̃ defendere. & his verbis ostenditur sine noxa esse etiam Philumenam, non solũ hanc quæ loquitur, Sostratam. {Itaque} Modo duæ partes sunt orationis. {Non, ita me dij bene ament mi Laches} Modo mi Laches non est blandientis, sed eius qui periclitetur innoxius. {Non, ita me dij bene ament} πίστις per iusiurã dum {Non, ita me dij bene ament} Animaduertendũ veteres, non minus euphemismon in verbis, quàm cacephaton neglegisse, velut hic, Ita me dij bene ament. {Dij mala prohibeant} Similiter odit vxorem, cuius amor optabilis fuit in adolescentia. {Dij mala prohibeant} Vt vna inter nos agamus ætatem. {Post modo resciscet} Hæc figura ab oratoribus, ἀπάγγελμα nominatur, in qua aliquid promittimus iudicibus nos probaturos, cum metuimus, ne quid illis temere persuasum sit. {Post modum resciscet} Fiducia innocentiæ. Resciscere est, cum quod de industria celatur, vix argumentorum vi agnoscitur. {An quidquam pro istis factis} Amare, παρὰ προσδοκίαν. {Quæ me, & te, & familiam} Iam sic accusat, quasi probauerit crimen. & est amplificatio. {Quæ me & te, & familiam} Hæc exaggeratio est, quæ δεινότης appellatur, cum ex vno maleficio multa fiunt ab oratoribus crimina {Dedecoras} Dedecoratur, quod honestum est: Turpatur, quod honestum est corporale. {Suos cui liberos committerent} Nota liberos significatione etiam vnius filiæ. {Dignũ, suos cui liberos committerent} Multum sonanter & accusatorio strepitu nec masculinum genus, nec fœmininũ posuit, nec vnum, sed liberos. Sic Cic. En cui tuos liberos committas. cum de vno ageret. & Habemus.n. liberos omnes, de puella. {Dignum} Sic dixit dignum, vt bonoris genus sit accipere vxorem meruisse. {Tu sola exorere} Emergis repertis. Verbũ hoc imprudentiam notat. Cic. exortus est seruus, qui quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. {Exorere,} Extitis. Exoriri dicitur qui non expectatus inuadit aliquem. {Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas} Tu mulier, ἔμφασιν militiæ habet, & omnino expressio cõsuetudinis est ad indignationem. Et lapis nunquam vtilis, nisi ad telum, quem magis ad iniuriam delegit. nam saxum melius, q̃ lapis, vt Virg. Saxaq; subuectare humeris. {Tu inquam mulier} Sic Euripides • & Virg. varium & mutabile semper Fœmina {Lapidem, haud hominẽ} Sufficeret, lapidem putas, sed de stomacho, haud hominem, additũ est. Plan. Heus meus elephanti corio circuntectus est, non suo. {Haud hominem putas} ἐν ἤθει. Sic Apollodorus • {Au, quia rurĩ esse crebro} Memor sui est, qui vixerat, Rus abis. {Quo quisq; pacto vostrorum} Vostrorum, pro vostrum. sic veteres. {Multo melius, hic quę fiunt} ὑπερβολῇ vsus est. vt in Adelphis, An non prius totis sex mensibus olfecissem? {Ideo quia, vti vos mihi domi eritis} Mire confirmat vnde sciat, ne suspiciose crimen obijcere videretur. Et bene Mihi, quia commoditas familiæ ad hunc redundatura est. {Iampridem, equidem audiui cepisse odiũ tui Philumenam} Primo obiurgatio est Sostratæ, cur non amet nurum, secundo, cur non ametur à nuru tertio, cur vsque adeo puella nupta deserat domum. {Minimeq; adeo nurum,} Satis amare, pro merito dicit odium contra meritũ amoremque, simul excusat nurum, quæ oderit talem socrum, & simul præuenit, Quid si non læsa est, sed odio me habet? {Sed non credidi adeo,} Deest, osuram fuisse. {At vide, q immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Sostrata} ἠθικῶς post acrem inuectionem seipsum miseratur, vt inuidiã diuturnæ inclamationis in ipsam conuertat. Sic in Andria. Age nunc, iam ego pol hodie, si viuo, tibi Ostendam, herum quid sit pericli fallere, Et continuo, Chreme, Pietatem gnati. non te miseret mei? Tantum laborem capere ob talem filium? {Quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Sostrata} Postquam de iniuria dixit, de persona eius cuius fama * est.i.cum. {Aegritudo hæc oritur} Oritur, & magnitudinem rei significat, & repentinum impetum. vt supra, Tu sola exorere. {Rus habitatum abij} Quia dixit, Senex rus sese abdidit. {Concedens vobis} Ne diceretur q sit voluptatis causa Vobis melius pluraliter, q̃ si diceret, qui. {Sumptus vestros, otiumq;} Sumptus vestros, idem quod alibi, Otium, vitam vrbanam. Vel q nihil acquietis. vt in Adelphis, Hanc ego clementem vitam, vrbanam atq; otium secutus sum. {Concedens vobis, & rei seruiens} Cõcedens vobis.i. vt vos in vrbe essetis. {Rei seruiens} Res seruit diuitibus, quia abundãtei seruiunt pauperes, quia se coartant ad angustias rei. Ita ergo res pro qualitate sua & seruit, & ei rei seruitur. Horat. Imperat aut seruit collecta pecunia cuique. {Otiumq;} Hoc est, amorem, quasi nihil agentibus. {Vt nostra res posset pati} Mediocris.s. vt comici patresfamilias. {Præter æquom ætatem meam} Præter æquum quia vos estis domini, vel quia vos fruimini, cum ego doluerim. Aetatem, quia senex. Virg. Vires vltra, sortemq; senectæ. {Non te pro his curasse rebus} Mirus sensus, pro his, inquit, tot rebus vnam, & facilem redderes, curares ne quid ægre esset mihi. Et te sic pronunciandum, q.d. Et si alij nõ curarent, curare debuisti. {Non mea opera, neq; pol culpa} Vellet dicere nurus euenit, sed melius dixit, non mea, ne accusando, cõfirmaret quod dixit senex, Omnes socrus oderunt nurus. {Neq; pol culpa euenit} Bene additum, Neq; pol culpa. Potuit enim fieri, vt non fecerit ipsa iniuriam, sed tñ permiserit fieri. mire tamen nec ipsa accusat nurum. {Non mea opera, neq; pol culpa} Videtur vnum dixisse opera & culpa, & tamen non est idem. Opera enim est, si scientes læserimus: Culpa, si ne scientes. quorũ alterum, sceleris, alterum, stultitiæ est. {Sola hic fuisti} Ratio. & deest Enim, vt sit, Sola enim hic fuisti, quod ad filium & maritum pertinet. nam non sola, cum qua nurus. {Sola hic fuisti,} Sola quantum pertinet ad regendam domum, ceterum & filius, & nurus erant. sed sola.i. sine me. {In te omnis hæret culpam} Etsi in nuru culpa aliqua, in te omnis est tamen Sostrata. {Sola Sostrata} Optime geminauit Sola, more irascentium, nondum nomen posuit. & Sostrata, additũ ad amaritudinem inclamantis. {Cum ego vos solui curis ceteris} Vos, pro te: vt, Desiste manum comittere Teucris. {Cum puella anum suscepisse inimicitias} h.d. tanquam cõcesserit etiã nurum iniquam esse. {Cum ego vos solui} Noua figura, solui vos {Illius dices culpa factum} Pręuenit defensionem, & eam sic pronunciauit vt crimen. {Cum puella} Puellam blande dixit, ita hanc cum amaritudine, anum. {Haud equidem dico mi Laches} Mi Laches modo dixit, quasi grauissimam accusatorem arguens & quasi defatigata & delassata eius inclamationibus. Non ergo blandientis est modo Mi, sed inuidiose cogitantis. {Gaudeo, ita me dij ament, gnati causa} Quòd similis filius non sit, an q talem vxorem habet, quã nec inimica accusare possit? Et gnati causa, dixit, quia talem vxorem habens, sua causa, quid gaudeat non habet. {Nam de te quidem satis scio} .i. nihil detrimenti sit, si tu pecces.i. nunquam, inquit, peccando peior fieri potes, sed ea eadem quę semper es. Sensus est, Iam talis es, vt peior fieri non possis. Sic Cic. Est idẽ Verres qui fuit semper. {Peccando, detrimenti} Seruas, inquit, numerum peccatorum, nec sit vllum copiæ detrimentum sed cum plurimum delinquas, tantundem semper admittitur. {Peccando, detrimenti} Hic sensus obscurus est, attamen hic dũ quantumcunque, inquit, sceleris admiseris i quantumcunque peccaueris, nihil de tua existimatione minuitur. nihil de pudore derogatur, eadem es quæ fuisti, quia peior fieri non potes. {Peccando detrimenti} Quidam hanc putant ironiam, q.d. Certus sum q ex nullo peccato tuo damnũ pati possumus, sed male. {Qui scis, an ea causa, mi vir} Defensio à deriuatione causæ, in qua ostenditur non hanc esse, quam obijcit causam senex, cur abierit nurus ad matrem suã. {Vt cum matre} Deest, Sua. {Vt cum matre vna plus esset?} ἰδιωτικῶς dixit.i. diu ac maiorem partem. {Quòd heri nemo voluit} Bene infirmauit defensionem senex, dicendo, Si propter matrem abijt, cur tu exclusa es, cũ venires? {Enim lassa oppido} Infirmius defenditur socrus, vt error senis vsq; ad catastrophen perseueret. {Enim lassam oppido} Pro, Oppido enim dixit. Superuacua ponitur interdum hæc coniunctio, aut pro altera coniunctione. {Oppido} Valde. translatio à rusticis, qui interrogati quemadmodum fruges prouenissent, respondebant, Oppido.i. quæ sibi & oppido sufficere potuissent. {Eo} Propterea, ideo. {Tuos esse illi mores} Acerbissime instituit senex & accusationi vxoris, & defensioni nurus, si quidem hoc sensu dicat, nurum nec mendacij culpam incurrere, quæ vere ægrotet ex moribus malæ socrus. {Nam vestrarum nulla est} Pro vestrũ. hoc n. ab eo quod est vestræ. {Quin gnatũ velit} Quin, quæ non. {Et quæ vobis placita conditio est datur}

Imago hic quædam argumentationis, quæ dicitur ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους. quod Latine dicitur, Ab initio ad finem. & vt generaliter cœpit inuectionem, ita generaliter cõclusit in socrus. & est sensus, Eo improbius facitis, q̃ illas, quas elegeritis, odistis. § Vbi duxere impulsu vestro § Bene verba eadem stomachose & significãter repetiuit, vt improbitas ex proximo appareat impulsu. § Vbi duxere impulsu § Videtur, vt supra diximus, hæc tota scena ad hoc interposita, vt fabulæ nomen hinc intelligeremus inuentũ. Et impudentiã socruũ impulsus repetitio demõstrauit. § Impulsu vestro § Sic in Heaut. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier.

Gvc D. PRo, &c. § Hic accusatio socrus est, quæ læserit nurũ. Socrus autem coniecturaliter se defendit dicens nihil à se factũ esse in perniciem nurus. L. Pro, irascentis exclamatio, imploro sup. fidem. i. opem & auxilium. Deum pro Deorum, atque hominum, quod i. quale, cuiusmodi est hoc genus, muliebre. s. est, accusatio est enim est à saxu, quæ. i. qualis, hæc coniuratio. i. conspiratio, consensus, concordia, in malum est, consensio bonæ rei est, coniuratio malæ, vt. i. quod omnes mulieres æque. i. pariter, vel ita studeant. i. studio se moliantur, tentent, atque cupiant ea. i. easdem res, puta lædere nurus & odisse, studere maioris est operis, q̃ velle, ideo hic studeant, rite capi potest pro studiose cupiant, & vt omnes mulieres æque nolint. i. recusent omnia, quæ sup. viri velint vel nurus, neque reperias. i. inueniat aliquis, secunda persona, pro tertia, vllam mulierem declinatam. i. inflexam, seu recedentẽ quidquam. i. in aliquo, seu aliquatenus ab ingenio. i. à natura aliarum mulierum, itaque. i. ideo, vel sint duæ partes, omnes socrus. i. omnes matres maritorum, oderunt, id est odio prosequuntur nurus. i. vxores suorum filiorum, adeo pro valde, vno animo. i. animo valde simili, & consentienti, æque. i. ita, vel tam seu tantũ studium est. i. dedita opera & attentu voluntas, ac impensa & similis pertinacia. i. obstinatio & perseuerantia in malo est omnibus, mulieribus, esse aduersas. i. aduersari viris, & omnes mulieres videntur mihi doctæ. i. instructæ, eruditæ ad malitiam, in eodem ludo. i. in eadem schola malitiæ. Et scio satis certo. i. satis explorate hanc vxorem meam esse magistrã ei ludo. i. illi scholæ malitiæ, si vllus est malitiæ ludus magna est criminis amplificatio dum dubitat senex an sit malitiæ ludus. S. me miseram, exclamatio est tertia, q. d. possum Dicere me esse infelicem, quæ. s. ego nescio, quamobrem. i. propter quã causam. accuset à viro meo nũc. L. hem, indignantis interiectio, & irridentis, tu nescis quare accuseris, q. d. optime nosti, sed simulare te iuuat. S. ò mi Laches, non hic mi blandimentis est, sed eius qui periclitetur innoxius. Dij ita amẽt me, vt dico verũ, me nescire quare accuser, quę. i. & ita liceat nos agere ætatem. i. vita fungi inter nos, & simul traducer vitæ tempus, vt verũ dico me nescire quare accuser, suntq; modi iurandi satis triti. L. dij prohibeant mala, q. d. non esset magnũ mihi malum, si tu mihi eripereris me possem tecum agere ætatem, & hoc dicitur per quandam irrisionem, vt dici consueuit vulgo, Deus seruet nos à malo per quandam irrisionem. S. & resciscet. i. cognosces. Rescimus quod de industria cælatur, post modum, id est postea me Sostratam esse accusatam abs te immerito. i. sine causa. L. scio te immerito esse accusatam, q. d. scio te non esse tantum accusatam quantum meruisti, & ideo immerito. i. non secundum meritum es accusata, an. i. verum quidquam. i. aliquid potest dici de te dignum. i. prout merita es. pro istis factis. i. pro tuis improbitatibus, istis posuit per contemptum, quæ. s. tu dedecoras. i. deturpas, dehonestas, infamas me, & te, & familiam. i. famulos & domũ totam, & paras, id est acquiris vel procuras luctum. i. mœrorem filio Pamphilo, autem. i. sed, tum. i. deinde, facis vt affines. i. propinqui nostri propter nuptias fiut nobis inimici ex amicis. i. cum prius essent amici nobis, qui affines decreuerunt. i. statuerunt illũ filium dignum, cui filio committerent. i. collocarent, traderent fidei, seu crederent suos liberos. i. suã filiam, vbi liberi in plurali in significatione vnius filiæ vsurpatur, tu Sostrata exoteris. i. emergis, existis repertis sola, quæ. s. tu perturbes hæc. i. has amicitias, & mutua commercia, seu mutuas necessitudines, tua impudentia. i. tua importunitate. Exoriri dicitur qui expectans aliquem inuadit. declinaturq; tam secũdum tertiam coniugationem, quàm secundũ quartam. S. egon'. i. dicis ne quòd ego perturbaui omnes affinitates? L. inquam. i. dico, vel repeto, q tu mulier hæc omnia perturbasti, quæ. s. tu putas omnia me esse lapidem, id est insensibilem, non hominem an. i. verum, quia soleo esse ruri. i. in agris, crebro. i. sæpe, rus dicitur (vt aliqui volunt) à rursum, quòd rursum, quotannis, vel alternis sit, colendum, si velimus fructum nobis afferri ab illo, arbitramini. i. putatis me nescire quo pacto, id est quomodo, quisque vestrorum, pro quisq; vestrum, exigat. i. agat, traducat vitam, hic. i. in hoc loco domi, vbi dixit quisque vestrorum masc. vsus est, quod præponderat fœm. intelligebas enim senex nõ solum de exore, sed & de filio, & de cetera familia domi relicta. Scio multo melius ea quæ fiunt hic domi, quàm ea quæ fiunt illic, scilicet ruri, vbi ego sum assidue, ideo. i. eam ob rẽ quia vt. i. sicut vos de familia mea eritis mihi. i. ad meum decus vel dedecus domi proinde, dissyllabum. i. ita ego ero foris puta in agris fama. i. in fama & rumore tali, qualem mihi comparaueritis domi, q. d. in me redũdatura est familiæ fama turpis & honesta equidem audiui iam pridem Philumenam nuram nostram cepisse. i. concepisse odium tui, bene tui, nam hic passio designatur, & minime. i. non, est adeo, id est valde mirum si ceperit tui odium, & ni. i. nisi Philumena fecisse id. i. nisi, cepisset odium tui, foret magis mirum cũ tu sis eiusmodi moribus qui pariant facile odium sed non credidi hucusque eam sup. cepisse adeo, id est tantum odium tui, vt etiam odisset, id est odiret si haberemus hanc totam domum. i. meam totam familiam, & locum ipsum. quod. s. eam fuisse concepturam tantum odium tui si scissem. i. sciuissem, illa nurus maneret potius hic domi meæ, tu Sostrata isses. i. iuisses, hinc. i. ex hac domo foras. At. i. sed ò Sostrata vide. i. considera nũc quàm. i. quantum, immerito. i. sine causa, vt prius dicebas, hæc ęgritudo. i. animi molestia & dolor. oritur mihi abs te abij, id est me contuli, rus. i. in agro, habitatum. i. ad habitandum, concedens vobis. i. vobis morem gerens vel permittens, vt in vrbe essetis, & seruiens. i. consulens, incumbens rei. i. vtilitati rei familiaris, res seruit diuitibus, quia abundat eis. pauperes autem rei seruiunt, quia se coartant ad angustias rei, & messeteuos propria viuunt, id autem faciebam vt nostra res. i. nostra substantia, nostrum peculium, posset pati. i. tolerare, sustinere vestros sumptus. i. vestras impensas, & vestrum ocium. i. vel vitam vrbanam quietam & securam, vel vocationem vestrã à labore, vel amorem quasi nihil agentibus, abij inquam habitatum non parcens labori meo, vbi dicunt non parcens pœnæ meæ, & non timens pœnam meam, præter æquum. i. id contra quod æquum est, vt videlicet vt vos essetis domi, & ego laborarem ruri, & vos frueremini, ego vero dolerẽ, & præter ætatem. i. contra rationem ætatis meæ, quia sum senex, vide inquam te non curasse. i. effecisse, pro his rebus. i. contemplatione horum laborum morum, nequid. i. vt non aliquid esset mihi ægre. i. moleste, & difficulter ferendum. Alij interrogatiue legunt, quod minus placet. Sost. non venit. i. non euenit nurus relinqueret hanc domum, mea opera, id est mea operatione, & studio neq; pol mea culpa. i. (quod barbare dicunt in hoc sensu) meo defectu. Opera est si scientes læserimus, culpa vero est si nescientes offenderimus, quorum alterum est sceleris, alterum stultitiæ, addidit pol, aduerbium iurandi, vt dictum suum certius comprobaret. L. Immo. i. sed maxime. i. præcipue, euenit opera tua, vt totum factũ sit quod video, tu fuisti hic sola. i. sine me, & sola habens regimen totius domus, propterea omnis culpa hæret. i. fixa est, reposita est in te, tu sola curares, id est curabas, coniunctiuum pro indicatiuo, ea quæ erant hic. i. domi curanda, cum. i. quando, ego solui, id est exsolui, liberaui vos pro te, ait Donatus, ceteris curis. i. solicitudinibus alijs, puta operaodi aliquid manibus proprijs, non pudet te anum. i. vetulam, suscepisse inimicitias cũ puella Pamphila, quæ debuisses vsa esse sapientia, & non curasse hæc indigna tua ætate, dices. i. respondebis (occurrit obiectioni) id factum esse quod fuerint inimicitiæ, vel quod discisserit sua culpa, scilicet puellæ, S. Equidem ò mi Laches, ibi mi nõ est blandientis, sed inuidiose rogantis, equidem non dico id factum culpa puellæ. L. Ita me Dij ament, vt verum & ex animo dico, gaudeo causa filij, vel quia nõ sit similis matri aut quia talem habeat vxorem, quæ nec ab inimica quidem possit accusari, nam de te. i. quantum ad te attinet, satis scio quod sup. nihil detrimenti. i. nulla diminutio, de tuo pudore, aut de tua æstimatione potest fieri peccando. i. quantumcunque peccaueris, quoniam peior fieri non potest, sed semper es eadem. S. O mi vir. i. mi marite, qui. i. quo modo scis, an assimulauerit. i. finxerit, se odisse me. i. odio prosequi mę, ea causa. i. eam ob rem, vt esset plus. i. diutius, vna. i. simul, cũ matre sua. L. Quid ais, q. d. nihil dicis quod procedat, non satis signi. i. non est signum sufficiẽs, quod nemo voluit admittere. i. introducere heri ad eam Pamphilam, te Sostratam nescientem, id est euntem ad visendum eam. S. Enim. i. certe, vel quia, non admiserunt me quia aiebãt eam, tum. i. tũc oppido. i. valde, lassam, id est defatigatam morbo, ac propterea quiescere neq; tunc esse adeundam eo. i. propter ea non admissa sum ad eam Pamphilam. L. Arbitror tuos mores acerbos & duros toleratu, esse magis morbum illi puellæ, quam vllam aliam rem, q. d. ęgrotat ex moribus tuis malis, quibus acerbe contristatur, & adeo. i. certe, vel valde, merito. i. non sine causa tuis malibus ægrotat, nam nulla vestrarum, pro vestrum est, quin, id est quæ non velis filium suum ducere, & conditio. i. optio, electio, pactio, quæ vobis placita est, pro placuit (nam placeo facit placui vel placitus sum in præterito) datur vobis, quasi dicatim probe illas odistis, quas elegeritis, ipse vbi, id est postquam filij

duxerunt

duxerunt illas vxores, quas elegistis, impulsu vestro. i. vestra instantia, ipsi exigunt. i. excludunt, quasi extra agunt & exturbant, eijciunt amittunt à se impulsu etiam vestro quod est nurus, vestros mores nequeat perferre.

LATO. Argumentum} E apostulat senex cum vxore, quòd odio & iniurijs Philumenam à se abegerit. {Pro deum atque} Grauiter ab exclamatione incipit, & morum similitudinem coniurationem vocat, per auxesim. Estq; hoc exordium accusationis. {Videntur ludo doctæ} Venustæ metaphoræ. {Ita me dij bene} Deteratio ad purgationem. {Dij mal.} Abominatio. {Quæ me & te} E aggerat rem à personis, priusquã crimen proferat. {Tu inquam} Resumptio ad vehementiam {An quia} Occupatio, qua tollit suspicionis opinionem, vt rem certam confirmet. {Iam pridem} Propositio, quæ amplificandi causa dilata est, cui subijcitur confirmatio breuis ea ipsa re, & mox amplificatio ex odij magnitudine. {At vide} Amplificatio à suis meritis. {Non mea opera} Inficiatio Sostratæ, & fit controuersia coniecturalis. {Hæret culpa sola} Probatio ex vi remotionis. {Cũ puella anũ} Inuidia facti à personis. {Illius dices} Occupatio, quæ & ipsa vim habet ex remotione. {Qui scis} Obiectio ad defensionem, sed per modesta. {Non signi sat} Refutatio à signo. {Enim lassam} Absolutio, locus coniecturalis, & proprius defensoris. {Tuos esse illi} Redit ad institutum dimissa altercatione, & cõfirmat à persona.

PATR. MARS. Pro Deum} Socrus aduersus nurus nõ insolentem, sed perpetuam & quasi debitam superbiam, iram, inuidiã, odiumq; exponit hæc scena. Nam socrus filiorũ suorum vxores ob hoc ferè odio prosequuntur, quòd plerunque digniores, & meliores aut ditiores suos liberos existimant, quam qui debeant vxoribus etiam dignissimis & optimis iungi. Hoc enim totum odium ex sola philautia descendit, vitiô vt omnium pestilentissimo, sic etiam frequentissimo. Describitur præterea boni patris familias officium qui ita vitam suam instituere debet, vt quamuis familia illum q̃ longissime subinde abesse putet, interim tamen ille omnium illorum facta dictaque explorata teneat. Est autem socrus mariti mater. Nurus vero vxoris mater.

GVAR. Hvius scenæ primi septem versus sunt iamb. tetr. acat. In primo creticus est loco primo. In 4. proceleusmaticus est eodem loco primo. Finitur ab his versus in Viris. & quintus ab Esse verbo incipit, deniq; Pertinacia claudit eum versum, ita vt verbum Est præcedat, ac ita legantur,

Itaq; adeo vno omnes animo socrus oderunt nuros, viris
Esse aduersas æque studium est, similis est pertinacia.

In 7. anapæstus est locis primo & sexto, & creticus loco tertio, nisi s, in Vllus elidatur. Octauus ac nonus senarij sunt iambici. Decimus rursus tetrameter iambicus acatal. cum octo subsequentibus. At in hoc adeo decimo vel proceleusmaticus est loco septimo, vel synæresis duarum vltimarum syllabarum est. In 11. anapæstus est loco sexto. In 15. creticus est loco quarto, nisi Suos monosyllabum faciamus. Vndeuicesimus senarius est. {Multo melius hic quæ fiunt, quàm illic vbi} Quatuor hi proximi versus tetrametri, vel trochaici catalectici esse possunt, vel iambici acatalectici. Doct. trochaicos existimauit. Ego malim iambicos. Ceterum in secundo versu pro Ideo quia, alij libri melius habent, Ideoque. Reliqui deinde sunt trochaici, quanquam quidam etiã dubij. In 7. e corripitur in Vide. In 8. vel Rei monosyllabum est, vel est creticus loco sexto. In 10. vel Meo monosyllabum erit, vel carmen erit iambicum, vel denique amphibrachys est loco primo. In 12 trochæus initio est, & Venit habet vetustus liber, sed nihil ad carmen. Decimustertius iambicus est, nisi aut Fuisti dissyllabum fuerit, aut bacchius sit loco secundo. In 16. Illius dissyllabum. In 18. dij corripiunt, non eliditur. In 19. s, in Satis eliditur, alioqui iambicus erit. Quintus quartusq; à fine ambigui sunt, quanquã in quinto Enim à superiore versu priorem elidere potest, & in quarto Tuos monosyllabum esse potest, vt sic ambo sint trochaici. In vltimo Easdem dissyllabum erit, ambiguum sane, sed ego trochaicum malim, quia duo proximi haud dubie erant trochaici.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Laches reuisere cupit nurum suam. Pater Philippus dicit non posse eam perdurare apud socerum absente Pamphilo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequente scena Laches Pamphili pater, Phidippum Philumenæ parentem conuenit super reditus suæ nurus, quam certe Phidippus negat apud socerum absente Pamphilo perdurare posse. In primis autem Phidippus filiam alloquitur, qui mitissimus esse pater ostenditur, eo quòd multum de suo iure remittat.

Iambici quadrati acatalectici.

PHIDIPPVS senex, LACHES, SOSTRATA.

Etsi scio Philumena meum ius esse, vt te cogam,
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam GVID.
Vt tibi concedam, neq; tuæ libidini aduorsabor.
L. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc iam scibo, quid sit.
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprime obsequentem:
Sed non adeo, vt facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quòd si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. eia vero.
L. Adij te heri de filia: vt veni, itidem incertum amisti.
Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea, refellendo, aut purgando vobis, corrigemus,
Te iudice ipso. sin ea est caussa retinendi apud vos,
Quia ægra est: te mi iniuriam facere arbitror Phidippe.
Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter.
At, ita me dij ament, haud tuis hoc concedo, etsi illi pater es,
Vt tu illam saluam magis velis, quàm ego; id adeo gnati caussa,
Quem ego intellexi illam haud minus, quàm se ipsum, magnificare,
Neque adeo me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credam,
Hoc si resciuerit. eò, domum studeo hæc prius, quàm ille huc redeat.
P. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
Noui: &, quæ dicis, omnia esse vt dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim vllo modo. L. quæ res te facere id prohibet?
Eho, nunquidnam accusat virum? P. minime: nam postquam attendi
Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, sancte adiurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alijs vitij est: leni ego animo sum natus:
Non possum aduorsari meis. L. hem Sostrata. S. heu me miseram.
L. Certum ne est istuc? P. nunc quidem, vt videtur: sed nunquid vis?
Nam est, quod me transire ad forum iam oportet. L. eo tecum vna.

DOM. Etsi scio Philumena meum ius esse} In hac scena moralis allocutio Phidippi est ad filiam, mitissimi patris colorẽ ostendens. {Etsi scio} Apparet & hic multa prius patri suo Philumenam locutam fuisse. ergo hæc responsio est, non principium. {Vt te cogam} Etiam iouiam. s. {Scio meũ ius esse, vt te cogam} Hoc idem in Adelphis: Non necesse habeo omnia pro meo iure agere. {Patrio animo victus} Bene victus, quia non ratione facio. {Victus} Est vndecunque, qui recedit à iure. {Neq; tuæ libidini} Libido est quælibet voluntas temere suscepta. Et bene libidini est enim non æquum domo mariti abesse nuptam. Etsi enim pro voluntate posuit libidinem, tñ sub accusauit hoc nomine. {Optume} Opportune. {Ex hoc iã scibo} Legitur & Hic, locale aduerb. & quasi comminatur vxori modo se inuenturum

ipsam

ipsam peccasse,non nurum.{Quid fiet} Vtrũ,quid fit rei? an quid fiet nurus? vtrum innocens,an iniqua? Et videtur hoc Sostratæ dicere,nã vicini sunt inter se proximi Laches & Phidippus.{Phidippe etsi ergo meis} Expostulatio Lachetis apud Phidippum,accusationem continent,tanquam causam iniuriam intendat.{Apprime} Vehementissime.{Scio me esse apprime obsequentem} Principium à persona eius cum quo agitur, & sua, & an vtile sit nimis obsequi hominem suis.{Sed non adeo,vt facilitas mea} Facilitas,indulgentia.{Sed non deo,vt facilitas mea} Deest Tamen & est anacoluthon tertium.{Eia vero} Modo aduerbium corripientis {Eia vero} Parelcon.{Nunc video} Iucunde temperat eius culpam,quem accusat,cum dicat illum coactum à suis facere sibi iniurias.{Adij te heri de filia} Narratio & memoriter poeta, quia dixit heri ea causa rure huc aduenit, partem continuo Philumenæ conuenit.{Itidem in certum amisti} Pro amisisti, sincope. Et Itidem quid est? an id, Incertum amisisti,vt ad te incertus veni? Iungendum ergo,vt veni,itidem. vt sit,Vt veni, amisisti itidẽ incertum. Incertus,inquit, veni,incertus à te recessi.{Haud ita decet} Non vsq; adeo decet. & est confirmatio.{Haud ita decet} Bene additum est Ira. etsi enim celandæ iræ, non vsq; adeo tñ,vt discordiam pariant.{Aut ea refellendo, aut purgando} Refellit qui negat,Purgat qui fatetur,& sic defendit.{Ergo refellimus per coniecturam} Purgamus per ceteros status.{Te ipso iudice} Virgil.Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet. Quid enim est Te ipso,nisi.s.reo culpæ, & tibi ipsi ac tuis faventi? vel qui me speres vincere.{Vobis corrigemus} Plus dixit Vobis, quàm Tibi.{Sin ea est causa retinendi apud vos} Reprehensio.{Arbitror Phidippe} Bene addidit nomen,excitans audientẽ.{At,ita me dij amẽt, haud} Addidit iusiurandum, via enim credibile est tantundem amare socerum quantũ patrem.{Satis vt meæ domi curetur diligenter} Vt,ne non. & iungendum est Satis diligenter. nõ enim, Metuis satis.{Etsi illi pater es} Salustius in j.lib. Et liberis eius auunculus erat.{Etsi illi pater es} Compendium attulit. Virgilius,Heu fuge nate dea. Hoc enim sentit, Quanquam natus dea sis,fuge tamen.{Id adeo gnati causa} Honeste amori nurus rationem subiecit piam. Nam non continuo rectum est nimis amari à socero nurũ,nisi propter filium diligant. Bene ergo,gnati causa,incredibile est enim patrẽ non patris pietate superari.{Quem ego intellexi} Et causam sui amoris ostendit,& mariti nullam erga coniugem culpam,quippe qui amet, & à Parmenone dictum, Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater.{Quem ego intellexi illum haud minus,quàm seipsum magnificare} Hic subtiliter oneratur culpa nurus, si quidem indigne iniuriam faciat socero & marito.{Neque adeo me clam est, quàm esse} Ingeniosissime poeta iam præparat causam simulato ob hanc rem iracundiam Pamphilo.{Hæc prius, quàm ille huc redeat} Hic subtiliter etiam terrorem iniecit iracundiæ mariti.{Laches,& diligentiam vestram} Principium similiter persona est factum.{Laches, & diligentiam vestram} Remotiuo statu agit Phidippus pro persona sua. nam in filium remouet culpam,cur non redeat.& relatiuam simul tentat qualitatem,potest enim videri eam iniuria socrus ad hanc voluntatem esse compulsam.{Laches, & diligentiã vestram} Ab eo cœpit quo maxime motus est,& quod in primis purgandum sibi fuit,ne suspectam aut voluntatem,aut diligentiã habere videatur affinium. Et cum affectu quodam, & gemitu dixit Laches,quòd ille ait Phidippe.& bene à nomine cœpit,vt consentire ille videatur. Et diligentiam, quòd ille ait, Sin metuis, satis vt meæ domi,&c. Et vestram melius, quàm tuam, cum ille dixerit de se tantum. Et benignitatem,quòd ait, Haud tibi cõcedo, etsi illi pater es,vt tu illam, &c.{Et diligentiam vestram & benignitatem} Apodosis ad vtrunque.{Diligentiam} Quia dixit, Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter.{Benignitatem} Quia dixit,Haud tibi cõcedo, etsi illi pater es, vt tu illam saluam magis velis,quàm ego.{Et quæ dicis omnia, esse vt dicis} Quòd iurauit,& quòd dixit gnati causa. & ꝙ addidit, Quòd illam amet Pamphilus.{Et te hoc mihi cupio credere} Melius quàm si & hic iuraret.{Et te hoc mihi cupio credere} Bene collegit ea vicissitudine quod volebat.{Se facere possim} Hic est remotio, Si facere possim vllo modo. & mollius dixit, quàm si,nec facere possum,dixisset. hoc enim vult intelligi, Volo,& non possum facere.{Eho, nunquidnam accusat virum?} Gesticulatio, quædam secretiora quærentia. sæpe enim de maritis puellæ parentibus queri solent aliquid eiusmodi,quod solis ipsis committendum est.{Eho,nunquidnam accusat virum?} Eho,interiectio ponentis autem priorem. nam illa quærit quę solent de maritis puellæ matribus queri.{Nam postquam attendi} Insiti,& vide,num desit Animum, vt sit,attendi animum,non enim plenum est,sed nudum. aduerti enim oculos,aut animum subauditur.{Sancte adiuras} Ad nunc actiuum est. significat.n.valde.{Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare} Bene hic addidit poeta verba Philumenæ, ad quæ Phidippus respondebat, cum diceret, Etsi scio ego Philumena meum ius esse, &c.{Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare} Magnifice contra illud quod Laches dixit, ęgre laturum Pamphilum,& ita locutus est, quasi hoc Pamphilo gratius esse debeat.{Perdũrare} Proprie & muliebriter dixit.{Aliud forsasse alijs vitij est} Sic dixit, ne diceret, Sed coge vt redeat, & mollius dixit Alijs, quàm si Tibi dixisset.{Ego sum animo leni natus} Hoc contra aliud quod primum dictum est, Etsi ego meis omnibus scio me esse apprime obsequentem,sed non adeo, vt facilitas mea illorum corrumpat animos.{Animo leni natus} Hoc est plenum. nam sum animo leni,cum dicimus, ἐλλειπτικῶς profertur,{Non possum} Conclusio.{Ego sum animo leni} Qualitas venialis.{Hem Sostrata} Quæ dixisti, non mea opera,neque pol culpa euenit.{Heu me miseram} Ad se rediit tones,quasi defassata,conqueritur.{Certum ne est istuc?} Quòd Philumena nõ redeat.{Nunquid vis?} Discedentis verbum.{Transite} Cito ire.

ETsi scio,&c.} Hic Laches Pamphili pater conuenit Phidippum patrem Philumenæ super nurus suæ redditus,quã Phidippus negat perdurare posse apud socerum absente Pamphilo. In primis autem Phidippus alloquitur filiam, qua allocutione mitissimus esse pater ostenditur,qui multum de suo iure remittat. P. ò Philumena filia, & si.i.quãuis.scio meum ius esse.i. mihi incumbere,ad me spectare vt cogã te facere ea, quæ ego imperem.i.præcipiam tibi,tamẽ ego victus.i.persuasus,mollius animo patrio.i.affectu patris,victus est qui vndecunq; recedit à iure. faciam.i.imperabo mihi,vt concedam.i.morem geram tibi. neq; aduorsabor.i.reluctabor, repugnabo, obuiam ibo tuæ voluntati, etiam immoderate & temere susceptæ. Libido est quæ liber voluntas temere suscepta,siue cupiditas immoderata. L. Hoc iungendum est cum eo quod dixit in fine superioris scenæ,vestro impulsu eadem exigunt, deinde animaduertit Phidippum exeuntẽ, ideo subdit, atq; eccum.i.ecce hic video Phidippum optume.i.opportunissime. Quidam codices habent totũ quod habetur à principio scenæ attributum personæ Lachis. Iam.i.nunc. scibo,antique pro sciam. ex hoc.i.ab hoc Phidippo quid sit.i. quid rei sit de hoc propter quod incuso vxorem,vel quid sit nurus,an innocens, an iniqua. deinde verbis aggreditur Phidippũ sic. ò Phidippe etsi .i. quamuis.ego scio me esse apprime.i.vehemẽtissime,obsequentem.i.obedientem,indulgentem omnibus meis.i. omnibus de cognatione mea,vel liberis,vel alioquin propinqui. sed tamen sup. non adeo.i.non tantum scio me esse illis obsequentem.vt mea facilitas.i.indulgentia,mollis permissio. corrumpat.i.deprauet animos illorum.s.meorum. Quod.i.sed. vel quod idem.i. quod ipsum à me factum si tu faceres id etiam magis in rem vestram, & in rem nostram.i. illud esset magis vtile vobis & nobis q̃ id quod facis. vestram & nostram dñr in plurali propter familiam vtriusque quam intelligit. nunc video te Phidippum esse in potestate illarum fœminarum, id est vxoris & filiæ.i. te agitari & more earũ arbitrio. P. eia vero i.age vero.est autem hic eia aduerbium corripientis & vero est syllabica adiectio,seu parelcon. Corripit antẽ eum hoc modo. Eia vero,quasi intelligat semper aliquid iurgij habes? L. Adij te.i.iui ad te heri.de filia.i.propter filiam.amisisti.i. dimisisti,remisisti,quasi à te misisti. me itidem.i.similiter incertũ. vt.i.sicut. ego veni haud ita.i.non vsque adeo. decet, id est inhonestum est,te celare.i.occultare,iras tuas.i.causas tuæ iracundiæ,si vis hanc affinitatem esse perpetuam.i.si vis vt diu simus permansuri affines,quasi diuortium minetur ille de filia sua, si quid.i.si in aliquo errauerimus. vbi nota structuram anterioris partis verbi impersonalis passiuæ vocis,quale hic peccatur, peccabatur,peccatum est,vel peccatum fuit. Nam ante se vult ablatiuum casum cũ præpositione a,vel ab,personæ agentis, post se vero casum sui verbi. vt Cicero ad Lentulum, eius orationi vehementer ab omnibus reclamatum est. similiter hic, Si in aliquo à nobis peccatum pro si nos peccauimus in aliquo. profer.i. emitte in lucem ea, in quibus est peccatum.corrigemus vobis.i.emendabimus, ad rectitudinem reducemus ea refellendo.i.negando illa,aut purgando.i. excusando. Refellit qui negat qui idem fatetur,& se defendit.ergo refellimus per coniecturam, purgamus per ceteros status, & ea corrigimus te ipso iudice,id est iudicante. Sin.i.sed si causa retinendi eam puellã apud vos est ea.i. talis, quia est puellæ est ęgra, id est male valens. ò Ph. arbitror te facere mihi iniuriã si metuis, vt pro ne non.i.quod non satis diligenter, ipsa puella curetur.i. tractetur domi meę, at.id est sed. Dij ament me ita vt verum dico, haud.i.non. concedo tibi hoc.i.hoc tibi ascribi non patior, & si.i.quamuis,es pater illi puellæ, vt tu magis velis illam filiam saluam.i.incolumem,qui ego volo adeo.i.certe.id quod sequitur est clam me.i.a me ignoratum. Nam res quæ clam me est, à me nescitur.in quo dicto me potest esse vel accusatiui vel ablatiui casus.

vtrique enim casui seruit clam præpositio, vt auctoribus places, Non ergo ignoto.i.nõ me latet,quàm.i.quantum, grauiter.i.moleste. credam eum Pamphilum laturum esse, vxorem recessisse si rescierit,hoc.f.vxorem suam reliquisse domum vestram eo domũ studeo.i.cupio summopere,aut do operá, siue laboro. vt sup. hæc Philumena prius redeat in domum meam, quàm ille Pamphilus redeat huc ab Imbro,quo peregre. est profectus. P. O Laches noui.i.compertum habeo, & diligentiam vestram & benignitaté. & induco animum.i.mihi persuadeo omnia esse ita vt dicis, & cupio te credere mihi hoc quod sequitur,videlicet quod studeo.i.do operam,illam redire ad vos si vllo modo possum facere vt redeat. L. Quæ res prohibet .i, impedit. te facere, id.i.vt redeat ad nos Eho,interiectio hic ponentis aurẽ propiorem, an illa quærit quæ solent de maritis puellæ parentibus queri. Nonquidnam.i.nõ nũ in aliquo accusat.i.improbat virum.i. maritum suum Pamphilũ, P. Minime.i.nõ accusat virum. nam postquam attendi magis.i. diligentius rem considerani, vel postquam magis attendi animũ sup.i.postquam ad eam rem adhibui ingeniũ, & (quod dici solet) postquam magis posui in capite meo, & postquam cępi vrgere.i, instare.i.vi.violentia vt rediret in domum vestram. adiurat.i.valde iurat. ad enim ibi pro valde capitur. sancte.i.firme,se non posse perdurare.i.permanere apud nos. Pamphilo absente.i.in absentia Pamphili. fortasse aliud vitij.i.aliud vitiũ est alijs hominibus, quod mihi non est. Nam ego sum natus.i. ego sum à natura,animo leni.i.miti, suaui, benigno non possem aduersari.i.repugnare meis subditis. puta liberis,vel alijs. L. Hem, indignantis est interiectio. ò Sostr.q d huius rei auctores, auctor enim est communis generis. S. Heu,dolentis interiectio. me miseram,exclamatio est,q.d.fateor. me esse infelicem,quæ in tantam venerim suspicionem. L. Ne.i.vtrum istud est certum.i.exploratum & constitutum,quod Philumenam non redeat. P. Quidem.i.certe. certum est quod nunc nõ redeat vt videtur.i. quantum possum perspicere, sed nunquid.i.nonne aliquid aliud vis. discedentis verbũ est. Nam est aliquid sup. quod propter.i. quod iam oportet me transire.i.cito ire ad forum causarum,non venale.

LATO. Argumentum} Colloquium senum,in quo Laches postulat aperiri causam discessionis, & Phidippus Pamphilum excusat, quæ res pertinet ad augendum periculum Sostratæ ex suspicione Lachetis. {Libidini aduer.} Libidini voluntati, bonam partem. {Phidippe, etsi} Admonitio, quam auget comparatione, & est vice exordij expostulationis. {Eia vero} Blanda correptio ad defensionem. {Haud ita} Dilemmate colligit propositionem, & iniuriam fieri ostendit. {At, ita me dij ament, haud} Propositio confirmationis. {Id adeo gnati} Probatio à studio erga filium, & metu incommodi. {Laches,& dil.} Purgatio. {Minime, nam postquam} Excusatur Pamphilus. {Aliud fortasse} Purgatio à natura.

PATR. MARS. Et si scio} Licere parentibus subinde falsa comminisci,& denunciare mendacia,quo liberorum suorum famę integritatem,pudicitiam & honestatem tueantur, docet hæc scena, idque exemplo Phidippi, Nam cũ esset grauida ignorante Pamphilo Philumena,& ob eam causam, si ad socrum redijsset, in vitio inueniretur finxit pater animum filię alienatum à Pamphili familia propter eius absentiam. Plato lib.6.de leg. Multa concessa sunt à legislatore parentibus, vt illorum probitatem augeant, quæ tamen si modum excesserint castiganda sunt,ne inde postea malis exemplis pessundetur legum integritas.

GLAR. Versus sunt iambici tetr.cat.non acatalectici, vt in quibusdam libris perperam adscriptũ inuenimus. In 8. Proceleusmaticus est loco quinto, & qui tertio loco esse potest, vt quarto sit iãbus. Quartus versus corrupte legit in oĩbus quot quot nos vidimus exemplaribus, quẽ nos ita legendũ censemus.

Atque eccum ipsum optume video,ex hoc quid fiet,iam scibo. Nec obstat quòd hactenus non sit nominatiuus, quem continuo ipse proprio appellat nomine, hic vero omisit iracundia præpeditus in vxorem. Iudicet lector, & videbit, nos non temere motos esse. In 5. Meis monosyll. est, & Me ante Omnibus legendum, preterea in Omnibus s,à fine eliditur, vt loco quarto sit tribrachys. Quanquã & tertio loco bacchius, & quarto amphibrachys esse potest, absq; elisione omni. In 6. vel Mea monosyll. vel creticus est loco quarto. In 9. Amisti ex Don. legendum κατὰ συγκοπήν. In 13. Prosfer prima longa est,de qua diximus hic antea. In 13. Sin producitur,vt alias semper. In 14. Mihi monosyl. totum eliditur. In 15 duo dactyli sunt initio,tertio loco creticus. quarto iambus,dein duo spondei. In 17. s,in Magis eliditur,nisi creticus sit loco tertio. Nam quarto loco iambus est, quinto proceleusmaticus. In 23. si Mihi monosyl. fuerit,dactylus,sin dissyllabum,proceleusmaticus erit loco secũdo. Quartus à fine eundem proceleusmaticum habet loco quinto.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Sostrata queritur genus mulierum immo esse suspectum viris.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena introducitur Sostrata secum loquens, conquerendo de suspitione, quam contraxerant in omnes mulieres viri. Ex quo facile colligi potest animus mitis, atque compositi illius anus mores.

Trochaici Quadrati Catalectici.

SOSTRATA.

AEDEPOL na nos æque sumus omnes inuisæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ vt videamur malo.
Nam, ita me ament di, quòd me accusat nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas. haud pol me equidem: nam nunquã secus
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mi eueniat, scio.
Nisi pol filium multimodis iam expecto vt redeat domum.

AEDEPOL næ nos mulieres sumus iniquæ æque omnes inuisæ viris} In hac scena est allocutio, qua inducitur secum loquens anus,per quam orationem, mores eius, & animus mitis intelligi possit. {Inique æque} Comicum παρομοίον. Et vide sententiam defensionem accusarum socrum continentem, contra illud quod ait, Itaque vno animo omnes socrus oderũt nurus. Officium enim boni poetæ est nullum genus hominum specialiter lædere. Sic Virg. Quod sæpe malæ legere nouercæ i.non omnes nouercæ, sed tantum malæ. {Aedepol næ nos mulieres} Laches generaliter incusauit socrus, hæc plurimas defendit. Causa accusationis iniquæ, Nõ enim omnes sumus malæ. {Nam, ita me ament di,} Bene iurat, nam sine iureiurando incredibile est, sic bona socrus. {Quòd me accusat} Deest In eo. vt sit, In eo quod me accusat nũc vir, sum extra noxiam. An Quod, propter quòd? {Socrus Omnes esse iniquas} Intelligitur quibus iniquas.i nuribus, quià socrus nomen est ad aliquid dictum. {Ita animum induxerunt} Inducere animũ est ita tenere vt non amittant.i persuadere animo suo. {Haud pol me equidem} Esse iniquam,subaudiendum est à superiore, vt sit pol pro pleno iureiurando. {Haud pol me quidem} Subaudiendum, scio esse, aut noui esse aut tale quid, secundum ἔλλειψιν, quæ familiaris est his qui secum loquuntur. {Nec, qui hoc mi eueniat,} Qui, vnde. {Multimodis} Vehemẽter. {Iam expecto vt redeat} Quia nihil mirũ in matre est expectare vt filius redeat, iccirco additũ, multis modis. DON.

AEDepol,&c. }Hic inducitur secum loquens anus per quam orationẽ mores eius animus mitis intelligi possis. Aedepol iurãdi, næ.i.certe. nos omnes mulieres sumus æque.i. æqualiter, inuisæ.i.odiosæ, exosæ viris.i.maritis, propter paucas.i. aliquas mulieres, quæ faciunt vt nos omnes videamur dignæ malo.i.infortunio, miseria, calamitate. Alij legunt totum hoc interrogatiue,& tunc capiunt ne pro vtrum,sed superior sententia melior. Nam dij amentur me ita,vt sup.dico verum, sum extra noxam.i.culpam,in eo sup.q.i. propter quod vir.i.maritus meus accusat me nũc. Sed id cuius me accusat nõ est facile expugnatus.i, ad expurgandum, vel vt expurgetur, nam viri sup. ita animum induxerũt.i.ita animo suo persuaserunt, omnes socrus.i.omnes matres maritorum esse iniquas nuribus suis.i socrus dicitur relatiue ad nurum, vel ad generum. non enim dicitur socrus ad filium, vel filiam, sed mater vocitatur, ad generum autem vel nurum, quorũ non est mater, dicitur socrus. pol,iurãndi aduerbium quidẽ.i.certe scio, vel noui, haud.i.non. me fuisse iniquam nurui. Nam nunquam habui.i.tractaui illam nurum meam. secus.i.aliter, ac si.i. quasi ipsa esset nata ex me. nec scio qui.i. vnde hoc malum eueniat mihi. nisi quod pol.i.per Pollucem. iam expecto multimodis.i.vehementer filium Pamph. vt redeat domum, q.d. nescio vnde hoc mihi contingat, nisi quod vehementer expecto filium, vt redeat, & quo & me certiorem reddat super huiusce rei occasione,& meis miseriis liberet, atq; eripiat rem totam elucidando. GVIL.

Argumentum}

LATO. ARgumentum} Querela Sostratæ, qua se purga apod spectatores. } Aedepol næ} Defensio totius gñis contra accusationẽ Lachetis. {Me quidem} Ecliptis, subaudi esse scio.
ATR. IARB. ÆDepol} Quòd subinde malorum quorundam improbitas omnibus imputetur docetur hac scena. Quod ipsum de mulieribus verificatur maxime, nam illarum sextus, quod plerasq; malas habet, totus infamatur, Arist. lib. 7. Pol. Sed mulieres, vt vulgo dicitur, omnes malæ sunt. Quod si esset, non possemus sanè feliciter ætatẽ degere, sed quia pleræque ex illis grauissimis quibusdam animi morbis laborant, vt inuidia, ira, garrulitate omnes tameo ad hanc stateram ponderantur.

GLAR. ET hi sunt catalectici, sed trochaici. Io primo Aedepol extra carmen esse admoouit Doct. quod placet, nisi quis monometrũ aut creticum esse dicat, vt in Eun. Act. 2. sc. 3. Occidi, quod & ipsum placet. Est & tertio loco dactylus, & s, in Sumus elidit. Io 5. versu creticus est loco quinto. Io vl. loco quarto.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilus queritur se absente ad suos abijsse relicta socru.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic est allocutio per conquestionẽ ipsius Pamphili, qui bene non se amatoribus, verum infelicibus quoq; amatoribus comparauit, vbi accepit vxorem a suis discessisse. Parmeno deinde ostendit, vel leuissima interdum causa inter mulieres, quas pueris comparat, inimicitias exoriri.

Tetrametri & Iambici & Trochaici mixti, vix vt discernere possis interdum. In fine Senarij aliquot.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRINA.

NEMINI ego plura acerba esse ex amore hominũ vnquam oblata credo,
Quàm mi. heu me infelicem, hanccine ego vitam parsi perdere?
Haccine ego caussa eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præstabilius, vbiuis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire? atque, hæc ita esse, miserum me rescìscere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus est labos.
Omne quod est interea tempus, prius quàm id rescitum est, lucro est.
PAR. At sic, citius qui te expedias his ærumnis, reperies.
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multo ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile scio reuerituras.
Rem cognosces, iram expedies: restitues rursum in gratiam.
Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuum.
P. Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æque miser?
Prius quàm hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re vt taceam, cuiuis facile scitu quàm fuerim miser:
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atq; impeditum in ea expediui animum meum:
Vixque huc contuleram, hem noua res orta est, porro ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut vxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porro vt fiam miser?
Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,
Tot meas iniurias quæ nunquam in vllo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno.
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.
PAR. Hoc quidem hercle paruum est: si vis vero veram rationem exequi.
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, iniurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eadem caussa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quàm pro leuibus noxijs iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt ferme, vt pueri, leui sententia:
Fortasse vnum aliquod verbum hanc inter eas iram conciuerit.
*P. * Abi Parmeno intro, ac me venisse nuncia. PAR. hem quid hoc? P. tace.* * Ibi
Trepidari sentio, cursari rursum prorsum: agedum ad fores
Accede propius. PAR. hem, sensistin'? P. noli fabularier.
Pro Iupiter, audio clamorem. PAR. tute loqueris, me vetas?
M. Tace obsecro mea gnata. PAR. matris vox visa est Philumenæ.
*Nullus sum. PAR. * quidum? P. perij. PAR. quamobrem? P. nescio quod magnum malum* * quid
Profecto Parmeno me celas. PAR. vxorem Philumenam
Pauitare nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio
P. Interij: cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram vna omnia.
P. Quid morbi est? PAR. nescio. P. quid: nemo ne medicum adduxit? PAR. nescio.
P. Cesso hinc ire intro, vt hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam?
Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?
Nam si periculum vllum in te est, perijsse me vna haud dubium est.
PAR. Non vsus facto est mihi nunc, hunc intro sequi.
Nam inuisos omnes nos esse illis sentio:
Here nemo voluit Sostratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus fiet,
Quod sane nolim, maxume heri caussa mei:
Seruom illico introijsse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali.
Capiti, atq; ætati illorum, morbus qui auctu' sit:
*Hera in * crimen veniet, ego in magnum malum.* * litem

NEMINI ego plura acerba} Hic allocutio est per cõquestionem. Et bene ooo se amoribus modo, sed infelicibus amatoribus comparauit. & principium est à summa totius mali. {Nemini plura acerba} Ab eo loco conquestionis, in quo dicitur, quod nulli ferè talia aduersa contigerint. {Nemini} Ego plura acerba} Nimis cõturbati & tragici in hac scena dolores essent, nõ comici, nisi adderet, Ex amore. {Nemini ego plura acerba esse credo,} Acerba dupliciter eueneruot Pamphilo. Ex præterito de meretrice, ex præsenti de vxore. {Heo me infelicẽ} Ab ipsa simplici exclamatione. {Hanccine ego vitam} Ab eo DUN.
quod

quod ab aduersis ad aduersa delatus sit. § Parsi perdere? § Parco conseruo, parsi facit. Parco veniam do, peperci. Modo ergo contrinui, abstinui, significat. § Cupidua redeundi domū? § Ab eo quod contra spem contigit malū. § Heu me infelicem, § Lacrymans hoc dicit. § Vbiuia gentium ætatem agere, § A malorum suorum comparatione. § Vbiuis gentiū agere ætatem § Magna detestatio præsentis loci, eligere quasuis terras, vel quamuis gentē potius q̄ eam in qua est. Virg. Tollite me Teucri, quascunq; abducite terras. Et gentium hic abundat. Et bene. § Vbiuis gentium ætatem agere, § Quia supradixerat. § Hanccine ego vitā parsi perdere? § Nimis.n. tragicum fieret, Satius erat in mari perire. § Atque, hæc ita esse, mi serū me resciscere? § Quod ait, lacrymantis est. Resciscere, est vix reperire, quod de industria fuerat celatum. § Nam nos omnes, quibus est alicūde § Aut de est Apud, vt sit, apud nos omnes: Aut nos omnes, pro nobis omnibus. § Nam nos omnes § Ratio superioris sensus. & deest Apud, aut Penes, aut quid tale. § Nam nos oēs, quibus est. § Constat hanc σύλληψιν esse. retulit enim, Lucro est, non ad, nos omnes: sed ad, quibus est alicunde: vt sit ordo, Nam quibus est alicunde aliquis obiectus labos, lucro est tempus. hoc est nos omnes. § Nam omnes, quibus est § Hac figura vsus est etiam Tullius pro Murena, Prætor quoq; ne se, pulchrum ac beatū putaret, & quoq; carmen compositum est. § Nam ille datiuū casum subiecit, cum præposuisse. domioatiuum. Et totū apollodori est: qui sic ait, * Quibus est alicunde § Hoc genus locutionis absolutū dicitur. § Tale est apud Virgilium, Crastina lux, meā si non irrita dicta putaris, Ingentes Rutulæ spectabit cædis aceruos. § Ac sic § Sed sic. § At sic, citius qui te § Ad hoc modo, q̄ venisti & discordias esse celerius reperire poteris, & quo modo vis ærumnis te absoluas. Et bene expedias ærumnis. aut enim soluunt nos curæ abeuntes aut impediunt, & ligat ad venientes. Vt, Solui te corde metum Teucri, secludi te curas. § At sic, citius qui § Sententia contraria. nam supra sic collegit, Si ignorare mala sua vnicuique bonum est; sequitur vt malum sit, ea cito cognouisse. hic per contrarium, Si in aduersis suis succurrere vnicuiq; quamprimum bonum est, sequitur vt cito ea cognouisse sit quamoptimū. § Sed nunc aduentum tuū ambas § Ne accusare alteram altera audeat. § Rem cognoscas § Melius est rem, q̄ litem. § Re cognostes § Iram expedies, rursum in gratiam restitues. τρίκωλος sententia. & bono ordine vsus est. Prius.n. fit querela. deinde ponitur iracundia. postremo reditur in cōsiliū. § Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse § Genus consolationis, non à substantia, sed à quantitate non dicit non esse causam solicitudinis sed leuem dicit. § Quæ tu pergrauia esse § Bene additum cōtra leuia, non grauia, sed pergrauia. § Leuia sunt § A quantitate. § Quæ tu in animū induxti tuum § .i. persuasisti tibi. § Quid consolare me? an quisquam, vsquam § Vt solet in vero amore, ipsā consolationem ægrescit dolor. Et ingeniose: nō, inquit, dicis, sed consolaris me, & hoc ipso ostendis scire te q̄ miser sum. § Prius q̄ hanc vxorem duxi § Hoc refert ad illud caput in quo ait, Nemini ego plura acerba esse credo ex amore homini vnquam oblata. § Prius quàm hanc vxorem duxi § Ante rem. Habebam alibi animum amori deditum § An miser sit in amore, ἀπ' ἀρχῆς ἀχεττίλους Ante rem, in re, & post rem. § Habebam alibi § Grauius dixit Alibi, q̄ si in meretrice diceret. & maluit alibi dicere, quàm ad meretricem. § Quam mihi obtrudit § Recte enim dici potuit, Quomodo ergo vxorem duxit, si amabat? Et bene obtrudit, quia inuito. Sic alibi, Aliquid monstri alunt: ea qm nemini obtrudi potest, Itur ad me. Et obtrudit, pro obtrudebat, ἐνάλλαγμα, temporis. § Vix me illinc abstraxi § Vix, vel multis modis, vel statim significant. § Atque expediui animum meum § Curæ, vt diximus, aut ligant, aut soluunt. vt Virgil Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem. Amatoriæ enim curæ vincula dicuntur. § Vixq; huc § Maluit, Huc quàm ad vxorem, dicere. § Hem noua res orta est, porrò § Porrò, deinde. & vim habet deinde modo implicationem continuarum iniuriarum referētia. § Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porrò, vt fiam miser? § Ordinem seruanit allocutionis, in quo à præteritis, à præsentibus, à futuris inducitur personæ loquentis oratio. § Nisi porrò vt fiam § Porrò. postea, vel in postremum alij coniunctionem putāt. § Pietas iubet § Apte, quia Ferre dixit, addit iubet. § Tum vxori obnoxius sum § Matria cū dixisset, nō intulit vxoris, sed fortunæ casus: § Ita olim suo me ingenio pertulit § Olim, ad diuturnitatem retulit, non ad spatium præteriti temporis. § Tot meas iniurias § Hæ sunt iniuriæ quas supra dixit, Nocte illa prima virginem non attigit. Quæ consecuta est, nox eā nihilo magis. Et deinde, Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? Quotidie. § Tot meas iniurias § Aliam vim habet quod dixit, me pertulit, aliā, quod adiecit iniurias meas aliā, quod tetigit. § Quæ nunquam vllo patefecit loco § Non dixit Quas, sed Quæ, vt ad omnia, non ad iniurias, referatur extrema conclusio. § Sed magnū nescio quid necesse est § Bene de ambabus

feminis, putat magnam causam esse quæ iram fecerit, & iram diuturnam. § Quæ tam permansit diu § Et à re, & à tempore. § Haud quidem hercle parum est § Seruilis ratio & sordida: & non his respondens omnibus quæ dixit Pamphilus, sed tantum nouissimæ parti. § Si vis vero veram rationem exequi § Vero, vel nomen est, vel coniunctio, vel aduerbiū. § Non maximas, quæ maximæ sunt interdum iræ, iniurias faciunt § Iniuriæ faciunt iras, non iræ iniurias. Sed hic facere, παρελκυστικῶς dixit, secundum superiorem rationem increpans errorē Pamphili, qui de iræ magnitudine æstimet iniuriæ quantitatem. § Alij faciunt, probant ostendunt, intelligunt. Caute dixit Interdum: plerunq; enim sic. § Parum § Subaudiendum, Necesse est euenisse vel euenit. nam consequens sententia tollit quod ille dixit, necesse est. § Non maximas, quæ maximæ sunt § Sensus est, In quo primum non me iniurias faciunt, accipiendum est secundum non, maximas maximæ. Faciunt, pro ostendunt. § Cū de eadem causa § Obscurauit elocutionem suam: sed conuenit seruo hæc humilitas orationis. nam plenum erat, si diceret, Nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est, cum de eisdem rebus est iracundus factus inimicissimus. Est autē pro euenit dixit. & est ordo, Sæpe ast, cum quibus in rebus alius ne iratus quidē est, de eadem causa iracundus, factus est inimicissimus. § Iracūdus factus est inimicissimus § Iratus est qui ex aliqua re lacessitus irascitur. Iracundus, qui ex parua nullaue causa præcedente irascitur. § Pueri inter sese § Argumentum à simili. § Quapropter? § διαλεκτικῶς interrogat. Quia.n. qui eos gubernat animus. αἰτιολογικὴ ἀπόκρισις. § Infirmū gerunt § ἐσχηματισμένως φ. τι τι. Infirmius est. ἀνακολουθία ista conuenit seruo. § Itidem illæ mulieres sunt ferme, vt pueri § Artificiose mulieres, à persona. à similitudine. Pueri. à facto, Iras gerunt. ab accidentibus similitudinis, Animus infirmus. à collatione personæ mulieris accidentium, Leui sententia. à facto Fortasse vnū aliquod verbum inter eas iram hanc conciuerit. qua sententia totum hic sublatum est quod ait, Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno, vnde ira inter eas intercessit. § Fortasse vnū aliquod verbū iram hanc cōsciuisse § Sic Plautus, Fortasse te amare suspicauere. Nam veteres infinitiuo modo adiungebant Fortasse. § Cōciuerit § Commouerit. § Quàm pro leuibus noxis § Interrogatiue. § Noxis, iniurijs, culpis § Itidem illæ mulieres. § Sexus alius, ad ingenium & sensus, idem est § Sic mire similitudinem contulit ad id quod agitur. § Iram hanc conciuerit § Legitur & consciuisse. & rem consciuisse, est rem nouam fecisse. § Consciuerit § Decreuerit, fecerit. § Cursari rursum prorsum § Rursum proprie retro, prorsum ante significat. & est prouerbiale, vt dicimus. Sursum deorsum, intro foras, hac, illac, & similia: Græci ἄν ἀνάτω. § Trepidari sentio, cursari rursum, prorsum § Trepidatio, ad vocem refertur loquentium: Cursatio, ad sonum pedum. Et trepidatur ab his qui morbum putant. Cursatur ab his qui raptū sciunt. § Tu te loqueris me vetas? § Mire expressus est mos auscultantiū. § Tace obsecro mea gnata § Non solum hic Iuno Lucina non inducitur, sed etiam silentium parturienti insuper imponitur: quia furtiua cōceptio est & rā eiusmodi verba sunt matris, vt duntaxat argumentum scientibus manifesta sint: Pamphilo vero & Parmenoni, tanquàm ægram continentis filiam videantur. § Tace obsecro mea gnata § Conceptum furtiuū furtim conuenit nasci. § Quia perij § Satis amatorie. § Matria vox visa est § Omnia hæc, quæ sensu percipi pñt, visa dicimus. Virg. § Visæq; canes vlulare per vmbrā § Vxorem Philumenā pauitare § Pauitare τῷ ἐξουθενισμῷ. § Pauitare nescio quid § Pauere & timere, & ad corporis, & ad animi perturbationem veteres referebant. Plaut. in Bacch. Nam & ex mari timida ecce ego pauitare, ægrotare, quia sic horruisse, ac palpitare venis. § Quia non poteram vnà omnia § Deest, dicere. § Nullus sum § Rursus se infelicē & miserum appellauit hic. § Nullus sum § ἀνθρωπικῶς. § Quia non poteram vnà omnia § Cū stomacho pronunciauit, & deest dicere. § Nemo ne medicū adduxit § .i. ex quo scire posses. § Nescio § Perturbatus Parmeno idem repetit verbum & verbum aptū est personæ seruili. § Cesso hinc ire intro? § In vultu proloquium. Sic autem agit poeta, vt grauem morbum in vxore suspectans maritus, protinus ingrediatur, & partum improuisum offendat. § Quo nam modo Philumena § Amatoria ἀποστροφή. Sic in Phorm. Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phaniū abs te vt distrahat, nulla est mihi vita experenda. § Nam si periculum vllum in te inest § Multum dixit, Si in te periculum inest, me perijsse non dubito. tantus autē affectus non est mariti tantum, sed amatoris quoque. § Nam si periculum vllum § Non permisit amor dicere perituram, sed si periculum § Offendam affectam? § Lassam possessamq; morbo. ab eo quod est affici, vnde affectus dicuntur, propter quos afficimur. § Non vsus facto est mihi § Vide artificem Terentium, quemadmodum alias per Pamphilū, alias per ipsum Parmenonem inuenit, quemadmodū nesciatur à ceteris, virginem ante nuptias ab ipso

Pamphilo

vitiatam esse.} Non vsus facto} Nō vtile. } Pacto abundat.} Nam inuisos omnes nos esse illis sentio} Acute eiusmodi causam reppe rit, quæ vel hominem curiosum contineret, quæq; non Parmeno nem modo, sed mox etiam Sostrati arceat ab ingressu. } Heri ne mo voluit Sostratam} Quasi alius dixerit, Vnde intelligis?} Heri nemo voluit Sostratam} Argumentum odij. } Maxime heri causa mei} Bene maxime, qui & propter ipsam, vel propter inuidiam socrus non velit fieri grauiorem morbum. } Seruum introijsse ilico} Mire vt criminosius, suspiciosumque sit, non Lachetis, aut Pamphili seruum sed Sostratæ: nec Parmenonem saltem. } Comminiscetur} Direnr, cum confixerint. } Capiti atq; ætati illorum} Bene τὸ ἀφημισμόν malnis illorum, quàm Puellæ dicere, quod vtique intelligitur. } Qui} Qui, vnde. } Hera} Sostrata in litem. Ego vero in magnum malum} In quæstionis tormenta.

GVID. NEmini ego} Hic allocutio est per conquestionem, & bene non se amatoribus modo, sed infelicibus amatoribus cōparauit, & principium est à summa totius mali. P. Credo nemini homini .i. nulli homini, plura acerba .i. plura grauia & molesta oblata esse nunquam quàm mihi. Heu me infelicem, recte, nam heu accusatiuo iungi debet, est autē exclamatio, q.d. pro dolor maxime sum infelix. Hancine .i. vtrū parsi .i. continui, abstinui, non sustinui, perdere .i. amittere, hanc .i. vitam, meam vitā sic infelicem. Si parco significat conseruo, facit parsi, inde parsimonia, si vero significat veniam do, facit peperci, hic autem significat continui, vel abstinui. Hancine .i. verum hac causa .i. propter hanc causam, eram tantopere .i. tantum cupidus redeundi domū, cui .s. mihi præstabilius .i. satius, vel melius fuerat agere ætatem .i. viuere, vbiuis gentium, abundat hic gentium .i. in quolibet alio loco ab isto, quam me redire huc, atq; quàm miserū resciscere hæc esse ita .i. talis esse lites inter patrem, & matrem, & vxorem dissedisse. Nam omne tempus quod est inter ea .i. inter illud spatium, priusquam id, quod affert laborem, rescitum est .i. est compertū, venit in cognitionem, est lucro .i. ad lucrū, vel pro lucro, nos omnes .i. vel apud nos, omnes, vel nos omnes pro nobis omnibus positum est, vt sit casus pro casu, quibus .s. nobis omnibus, aliquis labor est obiectus .i. oblatus, appositus, alicunde .i. ex aliquo loco, siue ex aliqua occasione. PAR. At .i. sed reperias citius sic .i. hoc modo quod redijsti, & discordias esse didicisti, qui .i. quo modo, expedias te .i. exoluas te his erumnis .i. his calamitatibus, si non redijsses, hæ iræ inter matrem & vxorem essent factæ multo grauiores. Sed nunc ò Pamphile scio ambas, matrem & vxorem, reueri turas tuum aduentum .i. habituras reuerentiam tuo aduentui, ita vt altera alteram accusare non audeat cognosces rem .i. cōtrouersiam, & totum negocium, expedies .i. explicabis, dissoluens iram, rursum restitues eas in gratiam .i. in beneuolentiā alterius in alteram, siue mauis vtriusq; in alteram, illa sunt leuia .i. facilia, parua, non magnæ quantitatis, aut magni momenti, tu induxisti in animum tuum .i. quæ tibi persuasisti esse pergrauia .i. admodum magni ponderis, & magnæ grauitatis. P. Quid .i. cur, cōsolaris me? an quisquam .i. aliquis, est æque .i. tam miser, quàm ego supple vsquam gentium, abūdat gentium .i. in aliquo loco orbis terrarum prius quàm duxi hanc vxorem. habebam animum deditum .i. valde datum amori, alibi .i. in alia muliere, noluit dicere in meretrice Bacchidē. iam nunc esto supple vt .i. quod taceam, tamen est vt facile scitu .i. ad sciendum, cuius .i. cuilibet, quam .i. quantum fuerim miser in hac re vxoria .s. quod si vis iungere, tamen cū ausus sum repete superiora, videlicet quamuis habebam animum deditum amori alibi, tñ nunquam ausus sum recusare eam vxorem, quam pater meus obtrudit, vel legit Donat .i. obtrudebat, hoc est quasi obijciebat, vel offerebat mihi inuito .s. quod si sit obtrudit, pro obtrusit accipiendum. nam iam enim vxorem pater obtruserat, vix abstraxi .i. abduxi, eripui me illic .i. ex amore eius meretricio, atq; expediui, animum meum impeditum in ea .i. in amore eius meretricis, & vix contuleram .i. conuerteram animum meum huc .i. ad amorē huius Philumenæ, hem interiectio exclamantis, indignantis, & dolentis, noua res .s. dissensio amicorū inter matrem & vxorem, orta est .i. emersit. porrò .i. postea, siue deinde, quæ res abstrahat .i. separet, me .i. animum meum ab hac vxore mea. tum .i. deinde, arbitror me inuenturum matrem, aut vxorem in culpa. ex ea re .i. ex ea dissensione & cōtrouersia, quod .s. matrem aut vxorem esse in culpa cum inuenero esse ita, quid restat .i. quid reliquū est, nisi vt porrò .i. postea, vel in postremum fiam miser? Nam ò Parmeno pietas .i. affectus pius in matrem. iubet .i. cogit & imperat, aut vult me ferre .i. tolerare iniurias matris tum .i. deinde, sum obnoxius .i. deuinctus, obligatus vxori, ita .i. adeo, pertulit .i. vsque ad finem tolerauit, sustinuit me .i. mores meos. olim .i. diu. suo ingenio .i. sua mansueta natura. pertulit inquam tot iniurias meas .i. quibus eam affeci. quæ omnia .s. à se tolerata nunquam patefecit, id est nunquā declarauit, detexit, prodidit, diuulgauit in vllo loco, sed semper reticuit, sed ò Parmeno necesse est nescio quid magnū euenisse, vnde .i. à qua magna re, ita intercessit .i. interposita est, vel interuenit, incidit inter ea .s. matrem & vxorem, quæ ita permansit tandiu .i. tanto tempore. PAR. Hercle quidem .i. certe. haud .i. non est paruum .i. res parua, & parua occasio, vnde .i. à qua ira intercessit inter eas, vero .i. sed vel certe, aut si sit datiuus à verum veri, sic astrue. si vis exequi .i. peragere, præstare, vero .i. veritati. veram rationem .i. veram argumentationem, seu ratiocinationem. Interdū iræ quæ suos maximæ, non faciunt .i. non ostendunt non probant maximas iniurias, quasi dicat nō consequens est propterea inter aliquos putare maximas esse iniurias, quod maximæ sint inter eos iræ. Nam .i. quia sæpe est .i. contingit, cū .i. quando, iracundus homo .i. parua vel nulla causa præcedente iratus factus est inimicissimus de eadem causa .i. propter eandē causam, in ijs rebus, in quibus alius qui non est ita iracundus, ne quidem .i. non etiam, est iratus. Iratus est, qui ex aliqua re lacessitus irascitur, iracundus autem, qui ex parua vel nulla causa præcedente irascitur. Vel sic astrue, sæpe est .i. contingit, cum .i. quando, in ijs rebus, in quibus alius. ne quidem est iratus .i. iracundus est factus inimicissimus, de eadem causa, id est propter eandē causam, propter quam ne iratus quidem alius fuit Proh, exclamatio, quā, id est quantum, leuibus .i. paruis noxijs pro noxis .i. culpis, initijs. pueri gerunt .i. exercerent iras inter se, quasi dicat simili pro paruis culpis mulieres inter se graues iras gerere solent. PAM. Qua propter .i. quare ita pueri pro re parua graues iras gerunt. PAR. Quia enim .i. quia certe, pueri gerunt .i. gestant animum infirmum .i. non stabilem, nō constantem, qui animus gubernat id est deducit eos pueros. Alij interrogationem illam quapropter tribuunt Parm. seipsum interroganti, & deinde sibi respondenti. Itidem .i. similiter, illæ mulieres sunt fermè .i. propemodum, leui sententia .i. inconstanti opinione pueri .i. in morem puerorū. Forsasse vnum aliquod verbum concituerit .i. concio concies, vel concio concis quartæ, quæ duo faciunt concitum, & concitum .i. commouerit. Alij legunt consciuerit à conscio is, seu cōscisco is, id est quasi rem nouam fecerit, sed melior superior sententia. PAM. O Parm. abi intro .i. in domum, in qua est Philum. apud matrem suam, ac nuncia me venisse. PAR. hem, interiectio inopinati aliquid audientis. & ibi mos exprimitur auscultantium, quid hoc est quòd audio, scilicet. P. Tace & ausculta diligenter. PAR. Sentio, id est percipio. trepidari, in verbo impersonali, id est voce tremula timorē ostendi, & refertur trepidatio ad vocem loquentium, & sentio inquam cursari impersonaliter dictum, id est quod cursatur sursom, id est in altum, prorsum .i. retro, rursum, id est ante. Antiqui (vt Fest. inquit) prorsum ponebant pro retro, cui astipulatur dicens, Prorsum rursum poni prouerbialiter pro retro ante, quemadmodum dicimus sursum deorsum, intro foras, hac illac, & similia. PAM. Agedum, id est eia, hortantis est, accede propius .i. propinquius ad fores. PAR. hem, interiectio deprehendentis aliquid, sensisti ne, id est percepisti ne, id quod audiui. nam tunc ambo erant ad fores & auscultabant quod fieret intus. P. Noli fabulari .i. noli loqui, deinde audito clamore ait. Proh, irascentis exclamatio, vel audientis indignum aliquid. Iuppiter fidem supp. imploro tuam. Vel exclamatiui dicendo, Proh Iuppiter, vt exclamare solemus, Bone Deus. sine alia appositione. Tace, &c. Hic post auscultationem ex ipsis gemitibus parentis Philumenæ suspicatus esse Pamphilus morbo aliquo vxorem affectam esse propterea conqueritur se id celatum esse à Parmenone. In primis Myrrhina mater puellæ admonet parientem, vt taceat, quod dictum auditum est ab auscultantibus Pamphilo & Parmenone. Myrrhyna ò mea gnata Philumena. obsecro tace ne hoc furtum resciscatur. P. Vox matris Philumenæ .i. matris vxoris meę, scilicet Myrrhinæ visa est mihi, id est à me percepta. Nam omnia quæ sensu percipi possunt visa dicimus. nullus sum, id est perij vel miser sum & infelix. vbi nullus capitur pro nō, q.d. Non sum .i. adeo sum consternatus dolore, vt sim nec ne ignorē, vel vt videar non esse. PAR. Quidum, dum pareicon est .i. cur nullus es? P. Quia perij .i. dolore sum confectū. PAR. quamobrem perijsti. P. ò Parm. profecto mei propinqui & affines celant me nescio quod magnū malum. Dicimus celo in hanc rem & hac re, & celo tibi hanc rem. PAR. Dixerunt affines, seu propinqui tui vxorem Philu. pauitare .i. pauere, timere nescio quid. Pauere veteres referebant ad corporis & animi perturbationem. Si forte, id est propter quod audis clamorē Philumenam & matrem obsecrantem. vt taceat, nescio. P. interij, quasi perditus sum, cur non dixisti mihi id .s. eam .s. pauitare nescio quid forsitan morbi. PAR. non dixi tibi, quia non poteram dicere tibi vna .s. simul omnia. P. quid morbi est illi, scilicet .i. quo laborat morbo? PAR. nescio. P. quid? modus interrogandi, vel cur nescis, nemon .i. vtrum nemo. adduxit medicum, ex quo scire po-

tuisses. PAR. nescio an aliquis medicũ adduxerit. P. cesso.i. nimis tardo ire hinc intro in domum socrus, vt sciam certũ.i.pro certo, quamprimum.i. citissime hoc quidquid est. ô Philumena mea quonam modo offendam.i. inueniam in reditu meo te affectam.i.lassam,possessam à morbo, ab eo quod est affici. Vnde affectus dicuntur post quos afficimur. Nam.i.certe, si periculum vllum est in te,haud.i.non est dubiũ,me perijsse.i.periculum subijsse, vel me interijsse, vna.i.simul tecum. PAR. non est mihi vsus.i.non est mihi vtile vel opus,facto.i.facere id sup.quod sequitur.s.sequi huoc Pamph. intro.i.in domum. Donatus vult facto abundare,& statim iungi,nõ est mihi vsus sequitur,&c. Nam sentio nos omnes de domo Sostratæ esse inuisos.i. exosos illis matri & filiæ,heri nemo voluit intromittere i.admittere, & introducere Sostratam matrem Pam.si forte morbus factus,sit amplior.i. grauior,quem.s.morbum esse factum ampliorem sanè.i.certe vel valde,nolim maxime.i.præcipue, nolim causa mei heri.i. mei domini.s.Pamph. dicent ilico si morbus ingrauescat seruum Sostratę.s.me introijsse,comminiscentur.i.configent, excogitabunt seruũ tulisse i.attulisse,aliquid mali capiti.i.vitæ atq; ætati illorum,maluit,dicere quàm illarum, quamuis tamen intelligit Philumenã, & forsitan eius matrem,quibus malũ imprecatur,qui.i. vnde,vel à quo malo à seruo allato morbus auctus sit.i.creuerit, vbi qui vel est aduerbium,aut ablatiuus singularis, tunc hera Sostrata veniet in crimen.i.in culpam & criminabitur .ego vero veniam in magnum malum,puta in quæstionis tormenta.

LATO. ARgumentum} Querela Pamphili ob dissidium matris & Philumenæ. Et est periculum Pamphili in protasi fabulæ. {Heu me infel.} Exclamando varie amplificat dolorem à reditu. {Nam nos} Aethiologia. {Labor} Molestia. {At sic citius} Consolatio Parmenonis. {Rem cogn.} Incrementum. {Priusquã} Narratio,qua à tempore præterito amplificat. {Vix me illinc} A pręsenti. {Tum matrẽ} A futuro,& personis. {Nam matrem} Causa à pietate in matrem,& meritis vxoris. {Sed magnum} Suspicio à tempore. {Non mirumst} Sæpe magnæ irę ea non magna iniuria concitatæ sunt. {Pueri inter sese} Declarat exemplo. {Abi Parm.} Sternitur via ad epitasin est enim occasio qua innotescet partus Philumenæ. {Nescio quod} Suspicatur Parmenonem scire,& de industria celare. {Quo nam modo} Pathetica & amatoria solicitudo. {Non vsus facto} Pro,non vtile factu,eadem figura,qua,opus est facto. {Seruum} Acuta & inuidiosa ratio in Phidippi domum,& recte non ingreditur, ne interueniat parienti Philumenæ.

PATR. MARS. NEmini} Iracundas & pronas esse in perturbationes omnes animi mulieres, & leuissimis subinde de causis magnas molestias & turbulentias concitare docet hæc scena. Et certe sic est, nam quo fuerint animi remissiores & ad pusillanimitatem propensiores, hoc magis in iram & inuidiam declinant. Quare Plato dicebat mulieres esse iracundiores viris,ægros & laborantes integris & corpore sanis,pueros ætate vigentibus, senes adolescentibus. Nam quo maior fuerit imbecillitas animi, hoc grandiorem prouocat iracundiã. Et muliebris sexus, quia sibi nõ satis constat,multis de causis in vitio est, in eo enim miræ animi ægritudines,quę nascũtur ex zelotypia, superstitionibus, & inani gloria. Cic. ad Q. Fr. Iracundia vitium in hac priuata,quotidianaq; vita leuis esse animi,atq; infirmi videtur: Et bene iracundas dicit Comicus mulieres,quod certe verissimum ostenditur in cognatis & affinibus. Socrates enim dicebat,in rapidissimum & vorticosum incidere flumen, minus esse periculosum, quàm alicuius cognati, aut affinis commoti, & ira furoreq; perciti incurrere vindictam,& inuidiam.

GLAR. HVius scenæ sunt varij versus. Primus est iambicus tetr. cat.qui loco primo habet dactylum, quarto ac quinto creticum. quod equidem malim quàm Esse & Ex extra carmen esse. Tertius ac secundus trochaici sunt tetram cat. Quartus iambicus tetram.catal. In quo Fueras adiectum puto ab aliquo sensu explere cupiente. Quintus trochaicus est cat.ita sextus septimusque. In septimo Prius monosyllabũ est. Octauus catalecticus est tetr.siue illum iambicum siue trochaicum existimes. Nonus, decimus vndecimusq; haud dubij trochaicus sunt tetram. cat. In decimo vel Tuum monosyllabum est, vel creticus est loco tertio. In 11.Rursum abundat auctore Doct. quod placet. In 12.quidam lib. non habent τὸ Hæc. quod si tollatur verbum, versus erit trochaicus tetram. cat. alioqui erit iambicus tetram.acatalect. sicut sequentes vltra triginta. {Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æque miser?} Verisimile est hoc Pamphili sermone incipere aliquanto diuersius genus carminis. Sunt igitur hi sequentes, præter vltimos nouem senarios omnes tetrametri,ac omnes acat. præter vltimos duos catalecticos. In versu autem secundo Prius monosyllabum,vel bacchius loco primo. In quarto,vel Eam monosyllabũ, vel creticus loco quinto. In quinto versu rursus haud dubius creticus loco quarto. Ita in septimo,vel Ea monosyllabum,vel creticus loco secundo. In 8.vel a, in Ita non eliditur, sal Esse ante Ita collocandũ, sicut Nisi ante Porro. Sed cretici vtrumq; vulnus sanant. In 10. vel Suo monosyllabum est,vel a,in Obnoxius eliditur. potest & creticus esse loco quinto. In 11.vel Meas monosyllabũ vel creticus loco primo. Et nota hic e,ante fecit in Patefecit produci,est in Adelph. act.2. scen.2.in Labefecit cum corripuerit. In 14.si legatur Haud quidem hercle paruum est,m,in Quidem non eliditur, vt sint duo initio dactyli sin legatur, quod vetustus habet liber, Haud quidem hercle paruum est,m, eliditur, & creticus erit loco primo,secundo iambus. In 16. Quiq; in rebus, legendum, vt In præpositio in medio locetur, secus quam habet Aldinus liber. In 17.creticus est loco primo.nisi tres vocales in vnam contrahere κατ' ἔκθλιψιν καὶ συναίρεσιν velimus. In 18.i,in Pueri corripitur,non eliditur. In 19.vel eos monosyllabum, vel creticus loco tertio. In 20 creticus haud dubie loco sexto. alioqui excusabile carmen. In 21. vetustus liber habet Iras has, pro Iram hanc & bene habet cum subiunctiuo Conciuerit. quanquam ex Donati cõmentario apparet lectionem alteram fuisse, Iram hanc conseruisse,vt fieret iambicum tetram. catal. verum cum alij sint acatal. malim veterem sequi libr. In 22.i, in Abi corripitur, nisi bacchium loco primo constituamus, & d,eliditur in Quid, nisi & loco septimo eundem putemus bacchium. In 25.Audin ante accusatiuum Clamorem ponendum,vt sit loco secundo anapæstus. In 27.creticus est loco primo,abiecto s,de Nullus, & proceleusmaticus loco tertio. In 30.Mihi id,iambus est. Tricesimusquartor cum sequente catalecticus est,& Modo iambus est. {Nõ vsus facto est mihi nunc hunc intro sequi} Hi nouem, vt diximus, senarij sunt. In quorum tertio,vel Heri à superiore versu priorem elidit syllabam,vel Here pro Heri legendũ, vt in Eun. Act.2.sc.3. Nisi quis primo loco bacchium constituat. In 6. Seruum cum m,non cum o,legendum, vt possit elidi. In penultimo s,in Auctus abijcitur, & sit legendum, non Siet. In vltimo aut tollendum illud Vero, vel proceleusmaticus erit loco tertio, bacchius loco quarto, nisi quis Vero priore correpta anapæstum loco bacchij positum esse contendat.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilus tristior egreditur à Philumena deprehenso eius partu, quem modis omnibus celare conatur ac tegere.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena, tristis continetur egressus Pãphili ex domo socrus, vbi repentina & improuiso adueniens fortuitum deprehendit vxoris partũ quem tamen vt modestum decet celare quam maxime potest ac tegere conatur. Hic quoque est quasi deliberatio quædam, suasionis ac dissuasionis partes continens, quas in subditis considerare licet, nam admodum vicini sunt.

Iambici Tetrametri Catalectici.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

NESCIO *quid iam dudum hic audio tumultuari misera:*
Vale metuo, ne Philumena magĩ morbus aggrauescat.
Quod te Aesculapi, & te Salus, ne quid sit huius, oro.
Nunc ad eam visam. PAR. *heus Sostrata.* S. *ehem.* PAR. *iterum istinc excludere.*
S. *Ehem Parmeno,tu ne hic eras? perij, quid faciam misera?*
Non visam vxorem Pamphili, cum in proximo hic sit ægra?
PAR. *Non visas, nec mittas quidem visendi caussa quenquam.*
Nam qui amat cui odio ipsus est, bis facere stulte duco:
Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.
Tum autẽ filius tuus introijt videre, vt venit, quid agat.
S. *Quid ais? an venit Pamphilus?* PAR. *venit.* S. *dijs gratiam habeo.*

Hem,

Hem, iſtoc verbo animus mihi rediyt, & cura ex corde exceſſit.

PAR. *Iam ea te cauſſa maxume huc nunc introire nolo:*
Nam ſi remittent quippiam Philumena dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuo ſola ſoli,
Sc. huius *Quæ inter vos interuenit, vnde ortum eſt initium* * *iræ.*
Atque eccum video ipſum egredi: quàm triſt' ſt. S. ô mi gnate.
P. Mea mater, ſalue. S. gaudeo veniſſe ſaluom. ſaluon' Philumena eſt? P. meluſcule eſt. S. vtinam iſtuc ita dij faxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? P. recte mater.
S. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inuaſit?
P. Ita factum eſt. S. quid morbi eſt? P. febris. S. quotidiana? P. ita aiunt.
I ſodes intro, conſequar iam te mea mater. S. fiat.
P. Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera adiuta.
PAR. *Quid? non ſciunt ipſi viam, domũ qua redeant? P. ceſſas?*

DON. NESCIO quod iam dudũ hic audio tumultuari} In hac ſcena quaſi quædã deliberatio eſt continens ſuaſionis diſſuaſioniſq; partes, quas in ſubditis cõſiderabimus. {Hic} Quia nimis vicini ſunt. {Magis morbus aggrauescat} Grauior fiat. Proprie, quia morbi graues ſunt dicti. Virg. Vbi aut morbo grauis, aut iam ſegnior annis Deficit. Sal. Morbi graues ob inediam inſolitam veſcentibus. {Male metuo, ne Phil. magis} Inſtat Terent bonam ſocrum facere, vt bonã meretricem faciat. {Quòd te Aeſculapi, & te ſalus} Deeſt Propter: vt ſit, propter quod. {Nunc ad eam viſam} Sic Virg. Reſpice ad hæc. {Hem} Interiectio eſt nouas res audientis. {Heus Soſtrata} Vide quemadmodum per ſeipſum Parmeno, per Parmenoné arceatur Soſtrata, quæ neque deeſſe propter officium, neq; ingredi propter ſocrũ inducitur. {Iterum iſtinc excludere} Bene iterũ, vt illi pudorem incuteret repetitione iniuriæ. Et memoriter, iam.n. dixit, Noſtra illico it viſere ad eam. admiſit nemo. Et ſimul vide quàm vehementius ad iniuriam ſonet Excludi, ꝙ non admitti. {Ehem Par.} Ehem, interiectio eſt eius quæ commota ſit noua re. {Non viſam vxorem Pamph} Vt dixit ſupra, ſeruum Soſtratæ, non Parmenonem, ſic hic, vxorem Pamphili dixit magis, quàm Philumenam, vt animum & officium eiuſdem ſocrus, & matris breuiter demonſtraret. {Non viſas} Vnam rem Soſtrata conſuluit, hic de duabus reſpondet, nanq; & illam non vult ingredi, & cauet ne ipſe mittatur. & bene, Quenquam: ne aperte pro ſe loqui videatur. {Nam qui amat cui odio ipſus eſt} Aliam cauſam ſubiungit, quia durũ fuerat ipſi Soſtratæ dici quod ſupra dictum eſt. {Nam qui amat} Cauſa à ſententia morali. {Cui odio ipſus eſt} Deeſt Eam, vel Eum. {Et illi moleſtiã affert} Bene hoc adiecit ne qui amat, hoc dicat, Laborem, dum promerear, quam amo. {Tum autem filius tuus} Alia cauſa ab euentu. {Videre, aut venit quid agat} Quod ſupra, viſere. an viſere officij eſt, apud ægros, videre, cognitionis? & ideo additum, quid agat. {An venit Pamphilus?} Bene imitatur affectum. {Hem} Interiectio fœminina ac matronalis. {Ex corde exceſſit} Geminauit præpoſitionem. {Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert} Hoc validiſſimum ad diſſuadendum fuit. {Nunc huc introire nolo} Cur ſi venit Pamphilus, non ſit introeundũ, cauſa narratur. {Nam ſi remittent quippiam} Verbum actiuum quaſi neutrum poſuit. {Philumenæ dol.} δραματικῶς erat. non.n. vere dolor morbi eſt, cum ſit partus. {Scio continuo ſola ſoli} Vt, Haud, credo, inuiſus cœleſtibus, auras Vitales carpis. Et ſic, ſola ſoli dicitur, quomodo præſens præſenti. ſic Virgil. Illum abſens abſentem auditque, videtque {Vnde ortum eſt} ἀνακόλουθον tertium. {Quæ inter vos interuenit} Melius ſic, ꝙ ſi diceret, quæ illi feceris. {Quàm triſtis eſt} χαρακτηρισμὸς locutum Pamphili. {O mi gnate} Ordo eſt, ô mi gnate, gaudeo te saluũ veniſſe, ſed intercedit Pãphilus triſtis. {Saluan' Philumena eſt?} Cito probat Pamphilo ſe amare nurum, cum poſt ſalutationem nihil prius, quàm de ſalute vxoris eius inquirat. {Saluan' Philumena eſt?} Mire obuiam ſibi exeuntem filium nihil aliud, niſi de Philumena interrogauit, vt oſtenderet eius morbũ curæ ſibi eſſe. {Meluſcula eſt} Verum eſt, quantum ad morbum pertinet. {Meluſcula eſt} Hoc & ad morbum, & ad euentum parituđinis verũ eſt, ita non mentitur Pamphilus matri. {Vtinam iſtuc ita dij faxint} Diligentiore officio loquitur, vt rea apud filiũ ſocrus {Quid tu igitur lacrumas?} Locrus ab eo quod agitur, quo ſignificat, ſi ita eſt, quare ergo tu triſtis es? {Recte mater} Sic dicimus, cum nõ ſine iniuria interrogantis aliquid reticemus. Et bene additũ Mater, vt duritia reticentia blando nomine molliretur. Alij recte ſic accipiunt, vt intelligant, nihil eſt mali. {Quid fuit tumulti?} Antiqui ſic declinauerunt, tumulti ſenati. vt Sal. Decretum ſenati ſit. {Dic mihi} Dic verbum eſt inſtantis audire, & curioſius interrogantis. Virg. Dic mihi Damœta, cuium pecus? {Dolor repente inuaſit?} Proprie inuaſit, quia repente. {Ita factum eſt} Moris eſt aſſentiri ad dicta interrogantium, qui quæ vera ſunt, celant. {Ita aiunt} Bene alijs aſcripſit, ſi falſum ſit vt ipſis aſcribatur mendacium. {Ita aiunt} In hac tota interrogatione & reſponſione, colorem induxit ſecretum, ægre obiurgantis. {Ita aiunt} Religioſe mendacium ad rumorem retulit. aiunt, inquit, ne ipſe falſum dicere videretur. {I Sodes intro} Metuit, ne ingrediatur mater ad ſocerus, & ideo dicit. {I ſodes intro} Et apparet intro dicentem, manu annuere vt domum redeat, & ſimul quo magis faciat, addit cauſam. {Conſequar iam te mea mater} Adiecit & tempus Iam. Mea neceſſario additum, mea mater. Et Sodes, quia I, intro durũ eſt. {Fiat} Abiens dixit hoc mater, fiat, ne omnino iuſſis alienis parere videatur, quaſi imperemus & nos, quæ nosipſis facturi ſumus. {Tu pueris curre Parmeno obuiam} Probabilis cauſa, qua ablegat etiã Parmenonem, dum iubet eum pueris occurrere. Et ſimul notandum, ꝙ in hac fabula ridicule vexatur vſq; ad vltimũ ſeruus & ablegatur, cũ ſit & piger & curioſus. {Atq; eis onera adiuta} Locutio antiqua figurata. Et eſt μετωνυμία, pro ipſos onera portantes, eis onera adiuta. {Quid? nõ ſciunt ipſi viam, domum qua redeant?} Iam vide quemadmodũ ſeruetur Parmenoni perſona loquacis, curioſi, pigri. {Domum} Aduerbiale eſt. {Domum qua redeam?} Qua ſi locum ſignificet videbitur reliquum præceptum ſeruus non audiuiſſe. Sin audiuit, Qua, quo intelligimus.i. quemadmodum onus portent de naui. vt, Quid fieret, & qua fieret. {Ceſſas?} De induſtria omnes ablegauit ſuos, vt non audirẽt quæ intus poſt ſcenam ſunt acta, quæ tñ populo eſt narraturus.

GUID. NEſcio, &c.} Hic cõtinetur egreſſus triſtis Pamphili ex domo ſocrus apud quam deprehendit repentino aduẽtu ſuo furtiuum partum vxoris, quem tamen quàm maxime poteſt celare ſtudet, & protegere. S. Ego miſera. audio iandudũ.i. paulo ante, neſcio quid tumultuari.i. facere tumultus, hic.i in domo Philippi patris Philumenę, ſiue audio neſcio quid tumultuari.i. audio neſcio quid faciens tumultum, &c. quod in idem recidit male.i. valde, & quaſi in malum meũ, ſiue in ſolicitudinem meã, metuo ne morbus magis aggraueſcat.i. grauior fiat, ſiue efficiatur Philumenæ, quod i. propter quod, vel poſt quod, ô Aeſculapi, Deus medicinæ Apollinis filij. & ô Salus.i. Dea ſanitatis, oro te ne quid.i. vt nihil huius ſit.i. eueniat.ſ. non aggraueſcat illi morbus, nunc viſam ad eam.i. ibo ad eam videndam. PAR. Heus, aduerbium vocandi. ô Soſtrata, vocat eam vt deterreat abeundo. S. Hem, interiectio eſt res nouas audientis. PAR. Excludere, in futurum indicatiui paſſi.i. non admitteris intro iterum.i. ſecundo, nam iam ſemel fuiſti excluſa, vehementius autem ſonat excludi, quàm non admitti. S. Hem, interiectio eſt eius, quæ commota ſit nouare, ô Parm. tun'.i. tu ne eras hic, perij.i. perdita ſum. quid ego miſera faciam? non viſam.i. non ibo ad videndam vxorem Pamphili. cum ipſa ſit ægre.i. male habens, hic.ſ. in proximo loco. Viſere officij eſt apud ægros, videre cognitionis. PAR. Non viſas.i. non eas ad eam videndam, nec quidem.i. nec etiam, mittas quenquam.i. aliquem cauſa viſendi eam. nam dico vel duco.i. puto illum facere bis ſtulte qui amat illum, cui ipſe eſt odio, nam ipſe capit laborẽ inanem.i. vanum, nullius effectus, & affert moleſtiam.i. tædium illi, quam amat.ſ. à qua non amatur, tum.i. deinde, & eſt alia cauſa quare introire non debeas, nam filius tuus introijt videre, figura græca.i. ingreſſus eſt, vt videret quid ipſa agat, vt.i. poſtquam, vel cum primũ venit. S. Quid ais? an Pam. venit? PAR. venit. S. Habeo gratias Dijs, quod.ſ. venerit, hem, interiectio fœminina ac matronalis. animus redijt mihi iſto, verbo.i. tuo dicto de aduentu filij, & cura.i. anxietas, exceſſit.i. exiuit ex corde. PAR. Ita.i. præterea, nolo te nunc intro ire, hic maxime.i. præcipue, ea cauſa.i. propter eã cauſam, quæ ſequitur, nam ſi dolores remittent.i. relinquent, exonerent, relaxent quippiam.i. in aliquo, vel aliquantulum Philumenam. Don legit Philumenæ, quod melius eſſe puto nam dolores non remittunt, ſed potius, remittuntur, & ait verbum hic actiuum quaſi neutrũ poſitum eſſe ſic. Si dolores remittent.i. ceſſabunt, relaxabũtur, alleuiabuntur, Philumenæ, quippiam.i. in aliqua parte aliquantulũ, ſcio, quod continuo ipſa ſola narrabit ipſi Pãphilo ſoli.i. remotis arbitris, omnẽ rem.i. totam rei ſeriem, ſiue totũ tenorem eius rei, quæ

res interueoit inter vos.i.inter te & eam, vode.i. à quare initiũ.i. principium irę vestræ ortum est, atq; eccũ.i.ecce hic video ipsum Pamphilum, egredi.i.exire de domo socrus suæ, quàm.i.quãtum est tristis? S. O mi gnate Pamphile, scilicet, q.d.gaudeo te saluũ aduenisse. P. O mea mater salue. S. Perficit quod omiserat, gaudeo te venisse saluum ne.i.vtrum Philumena vxor tua est salua i.sana, incolumis, & dicitur in textu saluan' pro salua ne, vt viden'.i.vides ne. P. Pamphilus volens celare partũ & fugere mendacium, caute respõdet inquiens, ipse Pamphila est melusculа.i. aliquanto melius se habens quàm prius melusculus à comparatiuum diminutiuum est. S. Vtinam Dij faxint.i.faciant istud.s. vt melusculа sit, ita.i.quemadmodum dicis, igitur si ita est, quid.i. cur lacrymas, habemus lacrymo as, & lacrymor aris, aut quid.i. cur es tam tristis. P. O mater recte in interrogas, sic dicimus cũ sine iniuria interrogantis aliquid reticemus, & bene additum mater, vt duritia reticentie blando nomine molliretur alij sic capiũt recte, vt intelligant nihil mali est. S. Quid tumulti pro tumultus, sic antiqui in genitiuo dicebant, vt tumulti pro tumultus, senati pro senatus, &c. quid ergo tumulti fuit sup. intro vos sup. die mihi an dolor inuasit.i.arripuit te repente, & proprie inuasit, quia repente. P. Factum est ita.i.repente dolor me inuasit. S. Quid morbi est Philumenæ, scilicet. P. Febris est ei, nõ mentitur, nam parientes non sunt sine febri. S. Quotidianam.i. quotidiana ne hoc est vtrum febris continua est ei. P. Ita aiunt.i.ita dicunt, ita rumor est vulgo. Sodes aduerbium comicũ & blandienti accommodatum, quasi si audes.s.id est vade intro.i.in domum tuam, vnde tu venis, non enim vult eam ingredi ad P. O mea mater iam consequar te in domũ vestram. S. Mater abiens dixit fiat, quasi sibi ipsi id imperans non solum filio parens. P. Obligat ad portum Pamph. seruum ne audiat quæ intus post scenam sunt acta, quæ tamen populo est narraturus. O Par. curre obuiam.i.in occursum. pueris.i.seruis afferentibus onera de successione cognati mortui, propter quod missus fuerat Pamph. atq; adiuta.i.adiuua his seruis onera.i.adiuua seruos onera portantes. similiter Gellius est locutus inquiens, Et nobis hãc messem adiuuent. PAR. Quid? interrogandi modus per indignationem & irrisionem, ipsi serui non sciunt viam qua.i. per quam aiam redeant domũ aduerbialiter. P. Cessas.i.tardas, cunctaris ire, quo dico, q.d.iam illic deberes, & ita tempus conteris.

LATO. Argumentum} Ad continuandam causam epitaseos arcetur ab ingressu ad Philumenã Sostrata, & egrediens Pamphilus deprehensum partũ celat. {Quod te Aesch.} Precario pro ægrota. {Ehem Par.} De improuiso respicientis. {Nam qui,} Vera & moralis sententia. {Quid ais?} Interrogatio lætantis. {Remittent Phil.} Pro, minuentur & remissiores erunt, noua figura. {Meliuscula est} Supprimit dolorem Pamphilus, & dissimulat quid deprenderit. {Tu pueris} Data opera ablegat Parmenonem futilem & curiosum seruum.

PATR. MARS. Nescio quid iandudum} Cordati adolescentis, & supra modũ probi liberalissimos, & castigatissimos mores hæc scena exprimit. Quo.n.nomine satis cõmendari posset, qui cum vxorem, cum qua nondũ consueuerat grauidam, & ideo corruptam inuenisset, ne dedecus hoc per maximum propalaretur, & in fabulam veniret, id quod viderat circa vxorem, tam prudenter & callide dissimulauit, vt nõ ea causa incestus esse existimatus sit, sed potius quia morbo implicitam diceret. {Nam qui amat} Docet hic locus, nihil esse stultius, q̃ amore in aliquem ardere, à quo rursus non adameris. Quare mutuum amorem satis videtur approbare. Duabus antẽ de causis hoc accidere credidi, cur esset eiuscemodi amor vituperandus, primo, quod nobis maximas molestias, & labores parimus, dũ nocte diuq; faces illas & tela ardentia sufferimus, quibus exagitati miserabiliter cruciamur: deinde quod præter hoc. & alteri difficiles sumus, & asperi, qui nostras voluntates, preces, fletus, lamentationes, nõ æquis auribus accipiũt.

GLAR. Iambici sunt tetrametri acatalectici. In 2. proceleusmaticus est loco primo, & s, eliditur in Magis. In 3 si la in Aesculapi breue est i, ad finem non eliditur, sed corripitur, vt loco secundo sit tribrachys. In 8.i, in Qui corripitur, non eliditur. In Cui autem etiam longum manet, & Duco legendum pro Dico, admonet Ioan. In 10. omisso verbo Autem, liber vetustus ita habet, Tum filius tuus introijt. Et carmen melius habet. In 11. si Gratias legerimus, erit acatalecticus: sin Grates, erit catalecticus vt ceteri. Quanquam scio hunc Poetam Gratias libentius dicere quàm Grates. Sed in alijs licentijs hæc facile admittitur. Liber vetustus habebat, Gratias habeo. non, Habeo gratias. sed in idem res redit. In 14. Philumenæ nõ Philumenam legendũ ait Ioan. In 16. nisi secunda de Initium sit longam, in fine nõ eliditur. In 17. a, in Tristis eliditur. In 21. vel Fuit monosyllabum, vel creticus loco primo.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Deliberat Pamphilus, velit vxorem recipere an repudiare.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic quæstio est ad deliberationem descendẽdus, an recipiat Pamphilus, an repudiet vxorem. In qua tota oratio Pamphili ad argumentũ spectans amatoria magis quam maritalis est. Nam aliter non perueniretur ad vltimam cognitionem omnium rerum, nisi adolescens furtiuum vxoris conceptum, & partum, aliquãto lenius quam coniugalis dolor expetit tolerasset.

Trochaici Tetrametri Catalectici. In fine Senarij pauci.

PAMPHILVS.

NEQVEO mearum rerum initium ullum
inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro vt corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, vxorem: hei mihi,
Postquã me aspexere ancillæ aduenisse, ilico omnes simul
Lætæ exclamant, venit, id quod me repente aspexerant.
Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium.
Quia tam incommode illis fors obtulerat aduentũ meum,
Forte vna illarum interea propere præcurrit, nuncians
Me venisse: ego eiu' videndi cupidus recta consequor.
Postquam introij, exemplo eius morbum cognoui miser.
Nam neq;, vt celari posset, tempus spatium vllum dabat:
Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
Postquam aspexi, ò facinus indignum inquam: & corripui illico
Me inde, lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater consequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans misera: miseritum est, profecto hoc sic est, vt puto.
Omnibu' nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum à principio institit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, caussam vides:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atq; alios partum vt celaret suum.
Sed cum orata eius reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
*Per eam te * obsecramus ambæ, si ius, si fas est, vti* * obtestamur
Aduorsa eius per te tecta tacitaq; apud omnes sient:
Si vnquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te vti sibi des pro illa nunc, rogat:
Ceterum de redducenda id fac, quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neque grauidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te venit, mensis hic agitur iam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est Pamphile,
Maxume volo, doque operam, vt clam partus eueniat patrem,

Atq; adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin sentiant.
Dicam abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum putent.
Continuo exponetur: hic tibi nihil est quidquam incommodi: &
Illi miseræ indigne factam iniuriam contexeris,
Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi fidem.
Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum esse arbitror.
* eius tenet. *Nec faciam: etsi amor me grauiter, consuetudoq́; * tenet*
Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
* data. *Solitudoq́;. O fortuna, vt nunquam perpetuo es * bona.*
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatũ reddidit.
Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cum data est:
Vereor, si clamorem eiu' hic crebro exaudiat,
Ne parturire eam intelligat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

DON. NEQVEO mearum rerum initiũ vllũ inuenire idoneum} In hac scena conquestio est ad deliberationẽ descendens, an habeat Pamphilus, an excludat vxorem, in qua tota oratio Pamphili ad argumentum spectans amatoria magis, q̃ maritalis est. nam aliter non perueniretur ad vltimam cognitionem o'ium rerum: nisi adolescena furtiuum conceptũ vxoris, & partum, aliquanto lenius, q̃ coniugalis dolor expetit, tolerauisset. {Nequeo mearum rerum} Hæc est Homerica illa * {Nequeo mearum rerum initium} Hoc principium magna δια-τυπώσει numeratur vt ostendatur ærumnæ, & multæ & graues. {Idoneum} Aptum, conueniens. {Vnde} A quo. {Partim quæ perspexi hic oculis} His, quasi miseris, vult intelligi, quibus perspexi, vel audiui mala. An sic dictum est, vt apud Virg. Vocemq; his auribus hausi? {Qua me propter exanimatum} Inter exanimatum & exanimum hoc interest: Exanimatus, est cõterritus, conturbatus. Vt, Sed quid nam Pamphilum exanimatum video? Et Virg. Exanimata sequens impingeret agmina muris. Exanimus vero est, occisus. vt Virg. Corpus vbi exanimi positũ Pallantis Acetes Seruabat senior {Me intro vt corripui} Raptim ingressus sum. {Timidus} Pro timens, nomen loco participij. {Morbo me visurum affectum} Quia & hic morbus est. {Hei mihi} Interiectio dolentis est. Virg. Eloquar, an sileam? Et dicitur hæc figura, ἐπιμονή. {Hei mihi} Mire interposuit σχετλιασμόν. {Id quod me repẽte} Deest propter. vt sit, propter id: ad per hoc, ideo. {Id quod me repente aspexerant} Causa cur hæ exclamauerint. id ergo, ob id. {Sed cõtinuo voltum earum sensi immutari omniũ} Mire Pamphilus etiam ancillarum metu impellitur, vt alienum nasci puerum suspicetur, nec vllo modo in memoriam redeat hanc se puellam vel huiusmodi vitiasse. {Vultum earũ} Quæ viderint. {Fors obtulerat} Offerri dñr tam bona q̃ mala, si insperata obijciantur aspectibus. {Obtulerat} Oblatũ dicitur in vtranq; partem, quidquid expectationem præuenit. {Ego eius videndi cupi} Non erit plena vis repentini doloris, si aliquid præsentiens suspicatur. & ideo addidit, Ego eius videndæ cupidus. {Recta consequor} Absolute, & sine adiectione. non enim addidit Via. {Exemplo eius morbum} Morbum mitiore animo, q̃ vitium dixit, aut probrum. Et recte: quia dixit, Alio me suspicans morbo visurum affectum ac sensi, esse vxorem. {Spatium} Moram ac res monebat Partus. {O facinus indignum} Facinus indignũ, non ad illam, hoc est Philumenam, sed ad auctorem vitij refertur. {Et corripui ilico} Ardens. s. dolore. & est causa cur cito exierit. {Lacrumans} Non furens, sed lacrumans. non iratus, sed misertus. {Atq; atroci}. i. vehementi. {Mater consequitur iam vt limen exirem, ad genua accidit misera} Ostendit affectum misericordiæ suæ, matrem potius dicendo, q̃ Myrrhinam, & addendo miseram. {Miseritum est} Vt recte supra dictum sit de illo, Pium & pudicum ingenium narras Pamphili. {Ad genua accidit} Accidere, est gestu corporis ostendere humilitatem cadentis. propter Ad, q̃ est inata, & cadere. Salustius autem sine præpositione dixit, Quo accidam, aut quo? {Lacrumans misera} Miserabiliter se habens. {Miseritum est} Hoc ipse sibi. {Omnibus nobis vt res dant sese ita magni atq; humiles sumus} Mire dixit, dant sese Homerus * Sed hic sese illo & validius dixit, & est hæc καθολική sententia. Apollodorus * {O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit} A nomine & blandimento, mire, quia secreta confitetur. vt Virgil. Anna fatebor enim miseri post fata Sichei, A principio idem elaborauit, vt aduersus pudorem conscientia & voce, & confessione duraret. {O mi Pamphile abs te quamobrem hæc abierit} Venialis status, in quo confessio est & precatio. {Aba te quamobrẽ} Morale blandimentum ante confessio est & precatio. {Abs te quamobrem} Morale blandimentum ante confessionem. {Nam vitiũ est oblatum} Cœpit à causa. {Oblatum} Ad repentina pertinere superius annotauimus. {Oblatum} Quasi non expectanti & nolenti. {Virgini} Quasi quæ falli posset. {Olim} Recte olim, quia facilis venia circa vetera iam delicta. vnde tentat temporis longinquitate extenuare peccatũ. Olim ergo, ante menses nouem. {Ab nescio quo improbo} Mire contempsit, personam, dicendo, nescio quo. i. nescio, quem dixit, vt ostendat ignobilem, ita abiectũ. nam si nomẽ illi est, habet & dignitatẽ, vt, Et nos aliquod nomenq; decusq; Gessimus. Et ne placere videatur is qui fecit, improbum dixit. {Nequeo quin lacrumem miser} Videtur quasi distillantes fletus detergere. {Nequeo} Deest continere. {Sed cum orata eius} Bona παρένθεσις. {Quæque fors fortuna} Precatio. {Fors fortuna} ὑφέν. Id est subita fortuna. Et fortuna, in incerto. Fors fortuna, in bono ponitur. Virg. Si qua in te fortuna fuisset. Et ipse, O fors fortuna. {Per eam te obtestamur} Oratorie inducuntur & pro tacentibus preces. {Per eam te obtestamur ambæ} Obtestatio, est precatio cum mentione earum rerũ per quas petimus: vt, Per euersæ genitor fumantia Troiæ Excidia obtestor. {Si ius, si fas est} Verum hoc inuidiose, ac quasi fœmina quæ leges nesciat? {Vti aduersa eius} Mire nõ crimen: sed aduersa. {Per tecta, tacitaque} Tecta, si reducis, Tacita, si repudias sub alia excusatione. An idem significant? an potius neq; re, neq; verbo indices? an tecta, ne videantur, tacita, ne dicantur? {Si vnquam erga te} Virg. Si concessa peto, si dant ea mœnia Parcæ. Terent. Si te in germani fratris dilexi loco: Siue hæc te solũ semper fecit maximi. {Si te vnquam erga te} Ab anteacta vita. {Tecta, tacitaq;} Tecta sint, ne hæc alij sciãt tacita, ne ipsa indicet. {Vt sibi des pro illa} Subaudiatur grata. Ceterum reducenda. Tentat etiam hoc persuadere, sed oratorie & verecunde. Et mire, de reducenda dixit, non de respuenda. {Quod in rem sit tuam} Nam nisi reducatur, reddenda dos erit. {Solus conscius} A possibili. nam hoc nomine ostendit tacere eum posse, q̃ conscius sit ipse solus. {Nam aiunt} Honestius aiunt, pro ait, dixit. nam quis aut scire, aut dicere potuit, nisi Philumena? ergo recte. aiunt enim potius honestum est, quàm ait. {Post duobus concubuisse eam mensibus} Post duobus, simpliciter accipiendum, non post duos. est. n. ἀναστροφή pro duobus post. i. non statim vt nupta sit, sed postquã nupta est, post duos menses nuptiarum, vt sint reliqui quinq; menses. Et hinc apparet, ante duos menses, priusquam cum Pamphilo concumberet, vitiatam, quatuor mensibus cum Pamphilo fuisse, ex quibus, duobus posterioribus amatam esse. reliquis tribus peregrinatum fuisse Pamphilum. An post duobus, pro post duos? vt Plaut. Post principio denique. & Post paulo. {Quod te scire ipsa indicat res} Quia contristatus corripuisti te foras. {Partus eueniat} Philumenæ. s. Abortum esse. Non est Latinum abortã est: sed, abortum fecit. {Abortum esse} Deest Natum, vel Factũ, vel absolute. quomodo dicimus, è re nata: vel quemadmodum dicimus, ex te mihi orta est iniuria. {Dicam abortum esse} Rationabiliter dixit, fit enim abortus mense septimo sine pernicie fœminæ. {Suspectum fore} Suspicabilem, suspiciosum. {Ex te recte eum natũ putent} Noue dixit natum abortum, quasi abortus nascatur. Natum ergo pro facto, conceptoq; dixit. {Hic tibi nihil est quidquam incommodi} Cum alienus exponitur, & nõ tollitur pro tuo. Et mire necandi pueri non fit mentio, quia Pamphili filius inuenietur, cum ei etiam per patrem puellæ poetæ succurrit. {Exponetur} Ad mortem. s. {Hic tibi nihil est quidquam incommodi} Ab vtili. & est παράλληλον quartum. vt, Nihil vidi quidquam lætius. {Et illi miseræ indignæ} Vt non sit ἀνακόλουθον, superiori versu τὸ Et addendum est. vt sit, Et tibi nihil est quidquam incõmodi. {Factam iniuriam} Mire iniuriam dixit, vt non contemnenda sit sed tollenda. {Pollicitus sum} Plus quam promisi. {Et illi miseræ} Conclusio per enumerationem. Et non læderis, inquit, & proderit miseræ. {Quod dixi} Quod promisi. {Id vero neutiquam honestũ esse arbitror} Neutiquam nõ est omnino negatiuum, sed aliquid assensionis habet. est n. neutiquam non nimis, non valde. {Nec faciam} Bene addidit, nec faciam. multa. n. etiam inhonesta amore suscipimus. {Et si me amor grauiter consuetudoq; tenet} Hoc

cum gemitu. Et non est complexiuum, neque præpositiuum, sed subiunctiuum.i.pro tametsi. {Amor me grauiter consuetudoq;} Quæ duę res contra honestum & vtile validissimæ. Et bene Tenet, non tenuit. {Lacrumo, quę posthac futura est vita} Bene propensior in affectum est, vt verisimile fiat potuisse reticere. Et Lacrumo non pendet à superiori, sed interpositiua diu fletibus dicit. {Lacrumo, quæ posthac} Quæ, modo vim pro nominis non tenet, sed querelæ. Et lacrumo sic dixit. vt Virg. Sic affata sinum lacrymis impleuit obortis. Et est ordo, Lacrumo, cum in mentem venit. {O fortuna} Hic fortunam pro bona posuit. {Vt nunquã perpetuo es bona?} Legitur & data, nam & sic pro bona, intelligitur necessario. {Idem nunc operam huic dabo} Si idem, ego. si eidem, hoc est amori. {Operam dabo} Difficultatẽ rei ostendit, dicendo, operam dabo. {Adest Parmeno cum pueris} Quia idem Parm. est secretorum conscius, addidit, cum pueris. {Minime est opus} i. omnino non est opus. {Aliquo mihi est hinc ablegandus dum parit Phil.} In tota comœdia nõ cessabit, cum sit piget, nec resciscet aliquid, cum sit curiosus Parmeno. {Dum parit Phil.} Dum aliàs dummodo, aliàs donec, nunc, quandiu.

GVID. NEqueo, &c.} In hac scena conquestio est ad deliberationẽ descendens an habeat Pamp. vxorem, an excludat, in qua tota oratio Pamph. ad argumentũ spectans amatoria magis quàm maritalis est, nam furtiuum vxoris conceptum & partũ aliquanto leuius tolerat, quàm coniugalis dolori expetit. Solus autem Pamph. loquitur. Nequeo inuenire vllum initium.i. principium mearum rerum.i. rerum mihi molestarũ, idoneum.i. aptũ, conueniens, vnde.i. à quo initio, exordiar.i. incipiã narrare ea supple quæ acciderunt mihi, nec.i. nõ, opinanti.i. suspicanti, & (quod dici solet) non somnianti, partim.i. aliqua incipiã narrare inquã quæ perspexi his oculis, his, quasi dicat amiseris, partim.i. exordias inquam narrare aliqua quæ accepi.i. audiui auribus quasi miseris, vel accepi auribus.i. audiui & adhibui auribus, vt pateret significatio vocabuli æquiuoci, quapropter quia talia vidi & audiui, eduxi me examinatum.i. perturbatum, foras.i. extra domum Phidippi patris puellæ citius quàm extuissem, nisi ea audiuissem. Exanimatus est conterritus, cõturbatus, exanimus vel exanimis est occisus aut mortuus, nam modo.i. paulo ante. vt.i. post quam, ego timidus.i. ego timens, nomen pro participio. corripui me.i. contuli me raptim, siue ingressus sum intro in domum soceri mei Phidippi, suspicans.i. opinans me visurum esse vxorem affectã.i. lassam & possessam alio morbo, ac.i. quàm sensũ.i. percipi esse affectam, hei mihi, interpositio dolorem ostendens Pamph. dolentis res taliter se habuisse, cũ eius aduentus ita esset à domesticis exoptatus, & iucundus illis, postquam ancillæ aspexerunt me aduenisse, ilico omnes letæ simul exclamant primo gaudio aduentus, dicentes hoc verbum venit.s. Pamph. & hoc dixerunt primo aspectu oblitæ importunitatis aduentus propter gaudium, & quidem exclamant, id.i. ob id quòd aspexerant me.i. viderãt, de repente.i. subito, qui motus repentinus nõ habet cõsiderationem, sed continuo ilico, sensi vultum omnium carũ immutari ob id quod, vel quia fors.i. casus temporalis, vel fortuna ipsa obtulerat illis ancillis meum aduentum, tam incommode.i. intempestiue, & non opportune. oblatum dicitur quidquid euenit præter expectationẽ, forte vna illarum ancillarũ, interea.i. dum agebantur.i. dum aliæ sic lætabantur, & post mirabantur, præcurrit.i. ante currit, propere.i. festinanter nuncians matri & filiæ me venisse, Ego Pamp. cupidus videndæ eius vxoris meæ.i. cupidus videndi eam, consequor ancillam recta via, nusquã diuertendo postquam introij ego miser, i. infelix propter probrum vxoris, cognoui extemplo.i. ilico morbum eius.s. quòd parturiebat, nam tempus.i. temporis breuitas, non dat vllum spatium.i. vllam moram, vt morbus ille posset celari, neq; ipsa Philumena poterat conqueri.i. gemere, & dolore ostendere alia voce, ac.i. quàm, res.i. partus, monebat.i. instigabat, postquam aspexi eam parturientem, inquam.i. dixi, ò facinus indignum. non ad Philumenam refertur illa exclamatio, sed ad vitij auctorem, & ilico, corripui.i. raptim retraxi me, & egressus sum inde.i. ex camera parturientis lacrymans, percitus.i. commotus, perturbatus, re incredibili.i. quam non credidissem, nisi vidissem me alius quidem, & atroci.i. vehementi, mater.s. Myrrhina mater Philumenę, cõsequitur.i. assequitur, attingit, aspirat ad me, vt i. postquam, vel dum, siue cum iam exirem limen domus, ipsa misera.i. miserabiliter se habens, accidit ad genua.i. iuxta genua mea cecidit ac se proiecit. Accidere in hoc significato est gestu corporis cadentis ostendere humilitatem, lacrymans.i. lacrymis effluens, me supple misertum est eius, præteritũ à miseret miserebat.i. ego misertus eius sum. profecto.i. certe, seu proculdubio, hoc quod sequitur est sic.i. verum est sicut dico, & ita se habet, videlicet vt.i. sicut, res.i. materie, dant.i. offerunt sese omnibus nobis, ita sumus magni.i. elati, atque humiles.i. demissi animo, ipsa Myrrhina instituit.i. incepit habere hanc orationem mecũ à principio sui sermonis, O mi Pamphile vides.i. cognoscis causam quamobrem.i. propter quàm hæc filia mea abierit.i. discesserit.s. à domo paterna, nam vitium.i. stuprum oblatum est olim virgini, oblatum quasi præter expectationem, & nolente virgine. à nescio quo improbo, nunc cõfugit huc ad me, vt celaret te & alios suum partum, vbi celo duobus accusatiuis iunctum est. Sed cum reminiscor.i. repeto memoria, seu redigo in memoriã, orata.i. precationes, petitiones, rogatus eius Myrrhinæ, nequeo.i. non possum continere, quin.i. q non, ego miser lacrumem.i. soluar in lacrymas, ipsa Myrr. inquit, quæque.i. quæcunq; (vt quis.i. quicunq;) fors fortuna.i. subita fortuna est, fors & fortuna sic differunt (vt Non. sentit) quòd fors dicitur casus temporalis, fortuna vero ipsa Dea interdum tamen coniunguntur hæc duo fors fortuna. vt hic, Item in ablatiuo forte fortuna, in qua coniunctione nihil efficiũt quod alterum eorum vocabulorũ seorsum non efficeret, sed ornant orationem vocis sonoritate, vt sic dicam. Interdum ponitur fors pro aduerbio. Virg. Fors & vota facit, pro forsitan vel forte, ait etiam quidam. Est Dea fortuna, fortunæ sanctio fors est, quæcunq; ergo fors fortuna est, quæ obtulit te nobis hodie. Ambæ.i. ego & filia, obsecramus te per eam fortunam si vis.i. si tibi non est molestũ, si est fas.i. si sit licitus, & non contra ius, vt.i. vt, aduersa.i. infortunia eius, hoc aduersum s. sint per te.i. tuo beneficio, tecta.i. occulta, ne alij sciant, & tacita ne alijs prodat & indices ea apud omnes. Si vnquam sensisti eam Philumenam esse animo amico.i. habere animum amicum in te ò mi Pamphile. illa Philumena rogat te nũc vti.i vt, des sibi hanc gratiam.i. hoc beneficiũ.s. vt eius crimen celetur sine labore tuo.s. Alij habent pro illa, & tunc lege sic, Philumena rogat nunc te pro illa gratia, sed melior sententia prior, vel tunc esset dicendum. Si vnquã sensisti eam vxorem tuam esse animo amico erga te, obsecramus in quam te vt des sibi hanc gratiam, sine labore, deinde subiungendum. Philumena ipsa nunc rogat te pro illa gratia, sed adhuc prima præstat expositio, ceterũ.i. sed, de reducenda Philumena.i. quantum attinet ad resumendam vxorem tuam, aut repudiandam, & bene reducendam, nam prius fuerat ducta domum à marito in nuptijs. Deinde post abscessum si iterum sumatur, reducetur domũ faciat id, quod sit in rem tuã.i. quod sit tibi vtilitati. Tu solus cõscius es.i. apud te scis solus eam Philumenam parturire.i. dolore partus laborare, neque.i. & non, esse grauidam ex te, dicit eum solum esse conscium non q parturiat tantum, sed q simul parturiat, & ex eo grauida non sit, nam q parturiat non latebat ancillas familiares, sed cuius opere esset grauida id, latebat eas, nam aiunt, honestius dixit, q̃ ait Philumena, cum tñ intelligatur eam Philumenam concubuisse tecũ duobus mensibus, post.i post duobus menses ex die nuptiarũ.i. in tertio mense, tum.i deinde hic iam septimus mensis agitur.i. traducitur, labitur, postquã.i. ex quo, vel post id tempus ex quo vxor venit ad te.i. collocata est tibi, quod.s. eam agi septimũ mensem, ipsa temporis supputatio, vel ipsa quam fecisti tali tempore, duobus enim mensibus abstinuisti ab ea, deinde amasti eam duobus alijs mensibus, postea tribus alijs mensibus peregrinatus es Imbro, & ita sunt septem, quod ergo res ipsa indicat te scire.i. ostẽdit quod tu scis. Nunc ò Pamphile si potis est.i. si est possibile, aut si fieri potest. maxime.i. vehementissime, volo & do operam.i. elaboro, vt partus Philumenæ eueniat.i. accidat clam patrem, atque adeo.i. atque certe, eueniat clam omnes.i. vt celetur patri, & certe omnibus alijs. Sed si non potest fieri quin.i. quòd non senciant.i. percipiant, tam pater, quàm ceteri, dic abortum.i. ortum immaturam esse. Et declinatur hic abortus abortui in quarta declinatione Donatus vult intelligendum esse abortum esse natum, vel factũ, sed non video opus esse, nam recte dici potest abortus est.i. immaturus ortus est in fœtu aliquo scio nemini eum partum, vel tum fętum fore.i. futurum esse suspectum.i. suspicabilem, suspiciosum.i. scio q de eo partu, vel fœtu nemo aliter suspicatus, quin.i. quòd non, homines putent eum fœtum recte natum ex te.i. tua generatione, quod.s. eum esse ex te natum est, verisimile.i. probabile & habet apparentiam. Continuo.i. ilico, ipse fœtus exponetur ad mortem.s. quod non fuit factum, immo cognitus est tandem esse filius Pamphil. ideo exponitur dixit, id est extraponentur cũ alienis, neque tolletur pro tuo. Exponi infantes dicuntur, quo relegato pietatis officio sine cura dimittuntur, eis vel alimenta à parentibus negantur, & morti exponuntur, etenim interdum in desertum locum efferuntur, & ibi relinquuntur fame perituræ, à quibus interdum miseratione diuina nonnulli euadunt mortis periculum, vt in historijs cernere licet, hic.i. in hoc negocio.i. in celando partum, quidquam, id est aliquid incommodi, nihil.i. non est tibi, vel si capiatur nihil pro non aliquid, quidquam abundat, contexeris, id est absconditeris, celaueris, operueris iniuriam factam indigne.i. inique, nequiter, illi miseræ.i. afflictę & dolenti dolore duplici,

duplici, pollicitus sum, plus est quam promisi. me facturum, vt clam umnes sit iste partus clam præpositio iungi porest tam accu satiuo, quam ablatiuo. Et certum est.i.constitutum est, delibe-ratum est apud me seruare fidem.i.promissionẽ iu eo.i. in ea re. quod dixit.i.promisit, siue sum pollicitus, nam de reducenda id est quantum spectat ad resumẽdam eam in vxorem, vero.i.certe, id s. reducere eam, arbitror neutiquam.i.non valde, vel nõ nimis esse honestum. s.vt reducam eam, hic neutiquam non est omnino, negatinum, sed aliquid assentationis haber, est enim neutiquam nõ nimis, non valde, nec faciam id.i.nou reducam eam, & si.i.quamuis amor, & consuetudo.i.conuersatio familiaris, quã habui cũ ea. tenter me.i.me afficit. Lacrymo.i.nou possum tenere lacrymas, cum.i.quando, venit mihi in mentem.i. cum recordor. & mente reuoluo, quæ.i.qualis vita, id est modus ratio viuendi, & quæ solitudo.i.carentia societatis est futura mihi, post hac.i.post hoc tempus. O fortuna.i. Dea mutatiouis & volubilitatis, vt.i. qualiter nunquam est bona.i.prospera, perpetuo.i.omni tempore & continue, siue assidue. Sed iam prior amor, quo amaui Bacchidem, reddidit.i.efficit me exercitatum.i.assuetum, siue assuefactum ad hãc rem, æquo animo ferendum, quem amorem ego tum.i.tunc, missum feci.i.dimisi, consilio.i.de industria.i.ex proposito, missum facere est dimittere, quemadmodum reliquum facere significat relinquere, idem.i.ego ipse, qui priori amori incubui, huic quã amori Philumenæ operam dabo.i.incumbam indulgendo. Par.adest, id est appropinquat, aduenit, cum pueris.i. cũ seruis redeuntibus de Imbro, quo peregre profecti erant, minime.i.non est opus est adesse.i.præsens esse in hac re.i. iu hoc puellæ partu, nam.i.quia, olim.i. quondam credidi i. commisi exposuit, detexi, aperui tanquam secretum soli Par., me abstinuisse ea Ph.i. me non attigisse eam Ph.cũ data est mihi in principio. Vereor.i.timeo, si hic Par. audiat crebro.i.sæpe clamorem eius Phil.ne.i.vt, hoc est ꝙ intelligat eam parturire.i.pro partu labore Parm est ablegandus mihi.i.expellendus, transmittendis, hinc.i.ex hoc loco aliquo, aduerbium ad locum.i.in aliquem locum, dum.i.quandiu alias donec, & dummodo Philumena parit.

LATO. Argumentum} Altera querela Pamphili ob deprehensum partum Philumenæ, & increuit iam vno gradu epitasis. {Nequeo mearum} A dubitatione incipit. {Nam modo} Narratio vt cognoscat spectatur quid actũ sit. {Id quod} Id, pro ob id, nam causam significat. {Recta} Aduerbium. {Morbum cogno.} Pro partu, ironicos. {Omnibus nobis} Sententia. {O mi Pãphile} Prosopopœia orantis Myrrhinæ, & recte à blandimento incipit. {Sed cum} Verba Pamphili. & est pathos à verbis orantis & proprio affectu. {Si vnquam} Obtestatio à meritis. {Nam aiunt} Probatio à tempore nõ esse grauidam ex Pamphilo {Nunc si po.} Consiliũ ad œconomiam futuræ litis inter Myrrhinam & Phidippum. {Continuo expo.} Argumentum petitionis à tuto & vtili. {Pollicitus sum} Consilium Pamphili, ex quo in periculum conijcietur {O fortuna} Exclamatio accusantis fortunam & mox correctio. {Adest Parmeno} [illegible].

PATR. MARA. Nequeo mearum} Quantũ in rebus humanis fortuna sibi tyrannidis sumat, per verba Pãphili hoc loco nobis ostenditur. Nam cum ea sit, quæ rerum humanarum arbitriũ habeat, pro sua voluntate, nunc ex tranquillitate tẽpestates, nunc iterum ex turbulenta serenitatem inducere solet. Quare sic Plato in Euthyphrone, Sola est fortuna, quæ in reb.humanis dominatur, tanquam tyrannus quispiam. Et Cic.in Acad. Fortuna multa efficit improuisa, nec opinata nobis.

GLAR. Omnes sunt trochaici tetram.catal. præter vltimos sex senarios iambicos. In primo anapæstus est loco primo, & Mearum dissyllabum est, nisi quis bacchium loco secundo ponere velit. In loco 3. est trochæus. In 7.creticus est loco sexto. In 8.Repente legendũ, non Derepente, quod liber habet Ald. In 11.Forte superfluit, & sanè Prisc. lib. 10. de verbis in ro, citans hoc carmen, non habet Forte, sed interea propere præcurrit, legendum. In 12.trochæus est loco secundo ac tertio, vt eius sit monosyllabum. In 13. duæ primę dictiones absq; vocalium elisione faciunt duos trochæos. Quidam introiui malunt legere, vltimum i, elideretur, sed non est necesse, & Eius dissyllabum. In 17.ac 19.Lacrumans anapæstus est. In 20. Omnibus dactylum facit abiecto, s, vel creticus est loco primo. In 26.legendum, Est post Fortuna. In 27. Donatus Obtestamur legisse videtur pro Obsecramus, sed ad carmen nil attinet. In 28.Eius dissyllabum. In 29 Eam monosyllabũ est, nisi bacchius sit loco sexto. In 31. creticus est loco primo. nempe vt secundo loco sit trochæus, & tertiu spondeus. In 33.vel Eam monosyllabum est, vel creticus loco sextu. In 39.Eum dissyllabum est. In 71.Et eliditur à superiore versu 43.maxime anomalus est, nec corrigi poterit, nisi loco secundo bacchium constituamus, & m, vel in Honestum vel in Neutiquam non elidatur. In 44.Consuetudo pentasyllabum est. In 47.Ille ante Ad legendum, & exercitatum. In 48.Huc, ante Operam legendum. In vltimis sex iambicis senarij. Ea in tertio, Eius in quarto, dissyllaba sunt.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Narrat Sosia quæ adierit maris pericula. Seruus Parmeno in arcem mittitur, ne parere Philumenam interim audiat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic pergens in incepto sermone Parmeno introducitur, a percontante Sosia de pelagi periclis. Deinde a Pamphilo in arcem mittitur, ne Philumenam parere interim percipiat.

Senarij.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

AIN' tu tibi hoc incommodũ euenisse iter?
S. Non hercle Parmeno verbis dici potest
Tantum, quam re ipsa nauigare incommodum est.
PAR. Itane est? S. ò fortunate, nescis quid mali,
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias vt omittam miserias, vnam hanc vide:
Dies triginta, aut plus, eo in naui fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ita vsque aduorsa tempestate vsi sumus.
PAR. Odiosum. S. haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius, quàm redeam, si eò mi redeundum sciam.
PAR. Olim quidem te caussæ impellebant leues,
Quod nunc minitare faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intro: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam * *tu hic stas? P. equidem te expecto. PAR. quid est?* * nunc tu
P. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini? P. tibi.
PAR. In arcem? quid eò. P. Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum vna aduectust, conueni.
PAR. Perij: vouisse hunc dicam, si saluus domum
Redijsset vnquam, vt me ambulando rumperet.
P. Quid cessas? PAR. quid vis * *dicam? an conueniam modo?* * nunciẽ?
P. Immo, quòd constitui me hodie conuenturum eum,
Non posse, ne me frustra illi expectet: vola.
PAR. At non noui hominis faciem. P. at faciam, vt noueris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.
* *PAR. Cadauerosa facies. dij illum perduint.* * Cadauerosa facia. PAR.
Quid, si non veniet? maneam ne vsq; ad vesperum?
P. Maneto; curre. PAR. non queo: ita defessu' sum.
P. Ille abijt. quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum. nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam: tamen vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori, obsequi
Oportet. at at at eccum Phidipppum, & patrem
Video: horsum pergunt. quid dicam hisce, incertu' sum.

DON. AIN' tu tibi hoc incommodũ euenisse iter?} Alia ratio est currentis ad argumenta, alia actiuum Comicorum. sed perfecti poetæ est, ita seruire argumento, vt tñ spectator nouis delectationibus teneatur. Nã in hac scena, donec perueniat ad Pamphilũ Parmeno, hoc [illegible] inducitur, cum hoc

ostenditur quid mali sit nauigatio. {Ain' tu?} Pro ais ne tu? Et sic iam aliquid dixisse magni in præcedenti oratione ex respondentis sermone demonstratur. {Ain' tu?} In scena nascitur oratio, aut in scenam defertur. {Tantum, q̃ re ipsa nauigate incommodũ est} ἀνακόλουθον quartum non enim intulit quantum. Vt Virgilius, Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes, Tanto nate mágis contende tenacia vincla. {O fortunate, nescis quid mali prætericris} Bene maiori affectu, dicens, ò fortunatæ, quam si responderet, Ita. {Qui nunquam es ingressus ma.} Proprie dixit, ingressus. nam qui iam nauigauit, egressus dicitur. sic Virg. Egressi optata potiuntur Troes arena. {Nam alias vt omit. miserias} παράλειψις oratoria. Et miserias nauigationes. s. {Dies triginta} Accusatiuus casus plenum numerum & continuationem rei significat. Dies triginta, aut plus eo in naui fui. } Hoc exitiosum vel sine periculo videri potest. Sed vide quid addat, Aut plus eo in naui. Absolute eo. vt alibi, Annos sexaginta natus es, aut plus eo, vt conijcio. {Semper mortem expectabam miser} Dura est expectatio mali. Virgilius, Inclusi pœnam expectant. {Semper mortem expectabam} Id est horis omnibus cũ continuatione triginta dierum. {Ita vsq;} Vsque, vel diu, vel valde. {Odiosum} Esse scilicet in mari triginta dies. Et nomen pro aduerbio posuit: odiosum pro odiose. {Haud clam me est} λιτότης, pro Ego maxime intelligo quam odiosum sit. Nam qui iungunt, & sic legunt: errant, & non intelligunt. {Aufugerim} Coniunctiuum modũ posuit pro indicatiuo futuro: vel, vt alij dicunt, promissiuo. {Aufugerim} Sic veteres, quod nos fugerim. {Olim quidem te causæ impellebant leues} Mire seruum fugitiuum, qui ob vitium huiusmodi, non ob causam fugiat. Et bene Leues dicit, hæc. n. non est leuis. {Quod nunc minitare facere} Vt sit ordo, Olim quidem te causæ impellebant leues Sosia, vt faceres quod nũc minitaris facere hac occasione. Artificiose. & in Andria sic ait recusanti periuriũ seruo Mysis, Noua nunc religio in te incessit? {Facere} Vt faceres. Comicum est & Terentianum. {Sed Pamphilum ipsum video} Ipsum à quo missus sum vel dominũ, vt Græci dĩt αὐτόν. {Ego hunc adibo} Vel noua curiositate ait Parmeno. {Equidem te expecto} Bene excepit Pamphilus Parmenonem, vt videatur vera dicturus. {Equidem te expecto} Apparet Pamphilum Parmenonis absentiam desiderare, eo q̃ nunc prior Parmenonẽ alloquitur. {In arcem transcurso opus est} Ostendit q̃ longe sit, cũ in arcem dicat. Et bene in arcem quã Minerua condidit. {Transcurso} Pro transcurre. {Cui homini?} Hæc verba cum sua pronunciatione vim recusationis in se continet. {Cui homini?} Cum recusatione pronunciandum. & est pigri responsio, laborem ad alium transferentis. {In arcem?} Pronuncia vt ostendat quàm longe sit in arcem transcurrere. {Qui mecum vna aduectus est} Apparet eum cum eo aliquid negotij habere, cum dicit, Qui mecũ vna est aduectus. {Vouisse hunc dicam, si saluus domum redisset vnquam} Facete dixit. More enim hoc fit eorum qui longis itineribus maris periclitati, voueant aliquid si peruenerint. Et cõuenit hoc Pamphilo, quem supra male nauigasse audierat. {Quid vis dicam? an conueniam modo?} Non enim mandauerat quidquam, qui sine causa mittebat, oblitus bene dissimulare, vt qui mentiuntur. Et sic pronunciandum, An conueniam modo. vt reprehendere dominum Parmeno videatur. {Immo, q̃ constitui me hodie} Deest, dic, & sumitur à superiori sententia, qua dixit, Quid vis dicam? {An conueniam modo?} εἰρωνικῶς dixit. Nam non hoc interrogantis simpliciter. {Immo, q̃ constitui me hodie} Apparet eum hanc conquisitam, & vix cotrasam inuenisse causam. {Vola} ἐλλειπτικῶς ὑπερβολῇ vsus est. ita curras vt volare magis q̃ currere videaris. Et antea transcurrere iusserat, nunc adiecit imperio. Nam non curre, sed vola. {At non noui hominis faciem} Moralis expressio pigritiæ in tot excusationibus posita est. {At faciam vt noueris} Stomachose pronunciandum at. quod & Pamphilus repetit dicens, At faciam vt noueris. {Magnus, rubicundus, crispus cæsius crassus} Properatio συναθροισμός. Et aceruo sine cõiunctiuo est vsus. {Magnus, rubicundus} Imperite Terentium de Myconio crispũ dixisse autem, cum Apollodorus caluum dixerit, quod proprium Myconis est. vt Lucilius, Myconi calua omnis iuuentus. Vnde etiam prouerbium Græcum, μυκώνιος φαλακρός. Sed ego Terentiũ puto scientem facetius Myconium crispũ dixisse. {Cæsius} Glaucit oculis, quasi felis oculos habens & glaucus. {Cadauerosa facie} Subliuida, ac personata rubore & liuore. Rubicundi enim & crassam faciem sæpe habent, quod est proprium cadaueris. Potest & pulposa intelligi & crassa, quasi cadauerosa. Caro enim dicta est, eo q̃ careat anima. Et caro proprie dicitur mortuorum. Virg. Et corpora luce carentum. Vnde carnifices dicti, q̃ carnes ex homine faciant. Pulpa vero, proprie ea quę manducatur, eo q̃ pulsetur & conscindatur. Potest & t, pro d, poni, vt caro sit dicta quasi cado. vt Virgilius, belloq; caduci Dardanidæ. q̃ iam scilicet sine anima sit & cadat. {Dij illum perdnint} More pigrorũ male optat ei propter quem mittitur. {Quid si non veniet?} Omnia dicit, ne eat. {Maneto, curre} Etiam Pamphilus tanquam de industria pecs cuerat. {Non queo, ita defessus sum} Hoc in gestu, & spectaculo plus est, nam in sensu & auctor exprimit lassitudinẽ. {Ille abijt} Quasi dicat licet iam loqui. {Ille abijt} Quasi cum difficultate compleram rem ostendit hoc dicto. {Suæ guaræ partium} ἐπιζεύγμα. {Quod potero, faciam} Id est celabo quantum potero, an quasi proijciens curas, & fessus angore dixit, Quod potero, faciã, id est si potero, cedam amori? & rursus tanquam pietatis admonitus, adiecit exceptionem. Tñ vt pietatem colam. Seruat enim in illo amorem poeta, cuius non pęnitebit, re cognita, & errore sublato. {Quod potero, faciam}. i. amori obsequar. nam misericordia mulieris de amore descendit. {Quod potero faciam} Apparet hoc dictum. defectus esse, non virtutis. {Tñ vt pietatem colã} Recordatus est læsam matrem esse ab vxore, hoc enim credit, & ideo se ad exceptionem reuocauit, Ita se amori cedere oportere, vt non obliuiscatur omnino pietatis. Et bene in eam causam contũlit necessitatem nõ reducendæ vxoris, quæ inuenietur nulla esse. Sunt tamen qui manente eadem sententia, totũ hoc iungunt, Quod potero, faciam tñ vt pietatem colam, hoc est inquantum potero, dabo operã aduersus amorem, vt omisso eo, pietatem colam. Et subiungitur causa. {Tñ vt pietatem colam} Deest Ita: vt sit tamen pro duntaxat. vt sit, Ita vt pietatem colam. Dixerat. n. quod potero: & ideo addidit exceptionem, Tñ vt pietatem colam. i. non sum oblitus & matris. {Tamen} Pro ita tñ. {Nam me parenti potius, quàm amori} Amori. s. vxoris. quia dixit, Quod potero, faciam. & hoc est quod dixerat, Quod potero, faciã. {At at} Interiectio est conterriti & conturbati. {Horsum pergunt} Modo pergunt, pro eunt, alias perseuerant.

A In' tu, &c. } Hinc tanquam aliqua prius sint vltro, citroque inter seruos communicata veniendo introducitur. Gvid. PAR. Pergẽs in sermone incepto. deinde viso. P. Eum ennuenit, à quo in arcem mittitur. PAR. O Sosia ain'. i. ne, vt Sosia hoc iter. i. hanc profectionem. euenisse tibi incommodum. i. intempestiuum, non opportunum. S. Hercle ò Par. non potest dici verbis tantum sup. quæsitum est incõmodum. i. periculosum intempestiuum. nauigare te ipsa. i. ipso effectu. PAR. Ne. i. verũ. est ita incommodũ nauigare. S. O fortunate. i. felix. nescis quid mali. i. quod. malum prætericris. i. prętergressus sis, non veniendo nobiscum. qui. s. tu nunquam es ingressus mare, nam omittam alias miserias. i. omissis, vel exceptis alijs calamitatibus nauigandi, vide. i. cognosce. hanc vnam miseriam. ego fui triginta dies. i. spatio triginta dierum in naui, aut plus eo, intellige tempore vel spatio illo triginta dierum. In quo dicendi genere eo nõ refertur ad triginta, sed ad spatium aut tempus, vt alibi, Annos sexaginta natus est, aut plus eo. tum. i. tunc, interea. i. inter eos dies. ego miser expectabam semper. i. assidue, continue mortem ita. i. adeo. vsi sumus vsque. i. assidue diu, vel valde, tempestate aduersa. i. procellis contrarijs oppositis. PAR. Odiosum illud est. i. illud est graue & molestum toleratu, videlicet semper tanto tempore morté expectare. Don. vult odiosum capi pro odiose, nomen pro aduerbio, odiosum interdum capitur pro molestia, inde odiosus molestus. S. Haud. i. non est clam me. i. nõ ignoro, sed maxime intelligo, q̃ sit illud graue & odiosum denique. i. vt paucis concludam. hercle, iurantis aduerbium, potius aufugerim. i. aufugiam, quàm redeam in imbrum, si sciam mihi esse redeundem eo. i. in eum locum. PAR. Quidem. i. certe, olim causæ leues. i. paruæ occasiones fugiendi impellebant te, vt faceres id quod nunc minitaris facere. s. vt fugeres, sed video Pamph. stare ante hostium, vos conserui ite intro. i. in domũ Lac. ego adibo hunc. i. ibo ad hunc Pamp. visurus si quid velit me facere, deinde ad eum perrexit, & is eum verbis compelauit, ò here. i. domine. etiam nunc tu stas hic? P. Et quidem. i. & certe, expecto te ita stas. PAR. Quid est propter quod me expectas. P. Opus est transcurso. i. transcurrere in arcem. i. in locum vrbis editiorem, qui tunc ab eo. Pamp. erat multum remotus. P. Autem duntaxat cupiebat Parmenonem aliquo obligare ne partum Philumenæ posset rescisceꝛe. PAR. Cui homini est opus transcurrere in arcem. P. Tibi est opus id facere. PAR. In arcem, exclamatiue pronunciandum est, q. d. dicis esse mihi opus transcurrere tam longe, quid. i. cur. opus est transcurrere eo, i. in eum locum, scilicet in arcem, Pamph. conueni. i. alloquere. Callidemidem. i. virum illum hospitem. i. amicum externum. Myconium. i. ex Mycone insula vna ex Cycladibus, vel ex Myconio oppido, qui aduectus est. i. allatus est naui, vna. i. pariter simul mecum. PAR. Perij. i. perditum sum, dicam. i. dicere possim, hunc Pamph. vouisse. i. voto promisisse, si vnquam sirediisset saluus domũ. i. lares paternas. vt. i. q̃, rumperet me ambulãdo. i. cogendo me ambulare Pam. Quid. i. cur, cessas. i. tardae

ire

ire quo iuberis Pamph. Quid vis vt dicam ei. an. i. vtrum, conueniam. i. alloquar eum, modo. i. nunc. P. Immo. i. sed, nuncia vel dic me non posse conuenire cũ in eo sup quod constitui me esse conuenturum. i. allocuturum eum, ne expectes me illic. s. in arce, frustra. i. incassum, qm̃ ad eum nõ sum iturus, vola i. ita curre, vt volare magis, q̃ currere videaris. Par. At. i. sed, non noui. i. cognoui. faciem. i. facturam hominis illius. P. At. i. sed, faciam. i. efficiam, vt noueris. i. cognoscas faciẽ eius, ipse est sup. magnus. i. magnæ staturæ, rubicundus. i. rubeus, vel rubens; rubibũdus esset dicendum, sed vitata est alternitas in locũ b. sufficiendo c. Est inquam crassus. i. pinguis, grossus, est inquã crispus. i. crispos habẽs capillos, qui cirri dicuntur. Vnde cirriti dicuntur, qui cirros capite gestant, est inquã cæsius. i. glanais oculis. i. viridibus, quasi felis oculis habens, & glaucos. Cæsius color (vt refert Gellius) dicitur color cœli, quasi cœlius, estq; species viridis coloris. Par. Facies illa est cadauerosa. i. sublluida in morem cadaueris, ac personata rubore & liuiore. Rubicũdi enim crassitatem & crassam faciem sæpe habent, quod est proprium cadaueris, potest & pulposa intelligi, & crassa quasi cadauerosa. Caro enim dicta est eo, q carear anima, & caro proprie dicitur mortuorum. Vnde carnifices dicti, qui carnes ex homine faciant. Pulpa vero proprie dicitur, quæ manducatur, eo q pulsetur & cõcidatur, potest & t, pro d poni. vt caro sit dicta quasi cado. Vt Virg. Belloq; caduci Dardanidæ, eo q iam sine anima sit & cadat. Deinde piget seruus malum imprecatur Callidemi de hospite Myconio & ait. Dij perdant. i. destruant illum. s. ad quem ego mittor, q. i. sed, si non venietio arcem, ne. i. vtrum, maneam vsque ad vesperũ. i. vsque ad tempus vespertinum. Nõ vespera re, & vesperum ri, ambo significat diei partem extremam. P. Maneto illic quousque veneris, curre. Par. Non queo currere, ita. i. adeo, defessus sum i. defatigatus. P. Cum Pam. vidisset Parmenonẽ iuisse quo iussus erat, subdidit, ille seruus abijt, quasi iam liceat loqui remotis arbitris, prorsus nescio quid ego infelix agam, & nescio quo pacto. i. quo modo celem. i. occultem, abscondam hoc. s. partum suæ natæ Philumenæ, quod. s. partum suæ gnatæ. Myrrhina. i. socrus mea, orauit. me. i. rogauit me, vt celarem. Nam me miseret. i. misereor mulieris. s. Myrrhinæ, vel Philumenæ filiæ, misericordia autem hæc ex amore processit, faciam quod potero quãtum ad celandum partum eius Philoamore, tamen. i. ita tamen faciam id, vt colã. i. obseruem, exerceam, pietatem. i. intimum affectum, seu intimam caritatem in matrem meam Sostratam, quæ ab vxore mea læsa fuit & offeosa sic ab ea discedendo. Nam oportet potius me obsequi. i. obedire parenti. i. matri meæ, q̃ obsequi. i. indulgere, & fauere amori Philumenæ. Atat interiectio est conterriti & cõturbati, eccum. i. ecce hic prope video Phidippum. i. patrem Philumenæ, & etiam patrem meum Lachem pergunt ambo. i. veniunt, seu eunt tunc, alias perseuerant, horsum. i. versus hanc partem, incertus sum. i. nescio quid dicam hisce. i. his. s. & socero, & patri.

Lato. Argumentum} Iterũ ablegatur Parmeno ne sentiat parturire Philumenam. {Ain' tu} Colloquium seruorum de mari, priusquam veniatur ad Pamphilum. {Aufugerim potius} Facete iodicatur vitium serui fugitiui. {In arcem} Fingit causam Pamphilus. {In arcem?} Cũ vultu & stomacho pronunciandum. & attende q̃ graphice vbique depingantur tum garruli & curiosi, tum inertis seruuli mores. {Vola} Impositio celeritatis. {Magnus} Vrbana descriptio ad ludificandum seruulũ. {Lege prouerb. {Doct. Myconius caluus. {Nam me mi} Attende humanitatem & pietatem Pamphili.

Patr. nara. Ain' tu} Nauigandi marisq; pericula & incommoda magnosq; timores & consternationes, quæ in subitis tempestatibus non circunsistunt, hic à seruulo dicuntur, vt moueamur & nos ita vitam instituere, vt q̃ pot fieri rarissime eiusce modi elemento nos committamus. Quod eleganter Propertius lib. 3. quoque suadet, dum dehortatur à nauigando.

Terra parum fuerat, terris adiecimus vndas,
Fortunæ miseras auximus arte vias.
Ancora te teneat, quem non tenuere parentes?
Quid meritum dicas, ni sua terra parum est?
Ventorum est, quodcunque paras, haud vlla carina
Consenuit, fallit portus & ipse fidem.

{Cadauerosa facies}. i. monstrosa, nam cadauerum formæ magis monstro, quàm recto homini competit.

Glar. SEnarij sunt omnes iambici. In 11. Eo monosyllabũ est, nisi creticus sit loco tertio, & vel mihi monosyll. vel proceleusmaticus loco quarto. In 17. Cui absque elisione manet. In 19. s. in Aduectus eliditur. In 22. pro Dicã Donatus legisse videtur Nunciem. Itaque vel synæresis sit in eo verbo, vel bacchius est loco quarto. In 23. creticus est loco primo. In 24. Ioã. expungit Me. Alij illi pro Illic legunt. In 29. s. eliditur in Defessus. In 32. Suæ monosyllabum, aut bacchius loco primo. In 34. m. in Quam non eliditur. In penultimo, Phidippon legendum, vt sit accusatiuus Græcus. In vltimo s. eliditur in verbo Incertus.

ACTVS III. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

De reducenda Philumena inter senes agitur. Pamphilus reducturum se negat, fert eam rem indigne Phidippus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Pamphilus eligit potius matrem defendere, Philumenam vero incusare apud senes quàm amori obtemperare, adeo, vt à conspectu Philippi soceri tandem discedat, ea lege & animo, vt non sit Philumenam eius filiam tanquam vxorem reducturus. Quod Phidippus causam ignorans ægre & indigne tulit.

Partim Trochaici Tetrametri. partim Iambici Trimetri.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

DIXTIN' dudum, dixisse illam se expectare filium?
Ph. Factum. L. venisse aiunt: redeat. P. quam caussam dicam patri.
Quãobrem non reducã, nescio. L. quem ego hic audiui loqui?
P. Certum obfirmare est viam me, quã decreui persequi.
L. Ipsus est, de quo hoc agebam tecum. P. salue mi pater.
L. Gnate mi, salue. Ph. bene factum te aduenisse Pamphile,
Atque adeo, quod maxumum est, saluum atque validum. P. creditur.
L. Aduenis modo? P. admodum. L. cedo, quid reliquit Phania
Consobrinus noster? P. sanè hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum heredem adiuuant.
*Sibi vero hanc laudem * reliquit: vixit, dum vixit, bene.* *relinquit.
L. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?
P. Quidquid est id quod reliquit profuit. L. imo obfuit:
Nam illum viuom & saluom vellem. Ph. impune optare istuc licet.
Ille reuiuiscet iam nunquam: & tamen, vtrũ malis, scio.
L. Here Philumenam ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.
Ph. Noli fodere iussi. L. sed iam eã remittet. Ph. scilicet.
P. Omnem rem scio, vt sit gesta: adueniens audiui omnia. L. at
Istos inuidos dij perdant, qui hæc libenter nunciant.
P. Ego me scio cauisse, ne vlla merito contumelia
Fieri à vobis posset: idq; si nunc memorare hic velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Vere possim: ni te ex ipsa id magis velim rescisceree:
Nãque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides.
Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neque culpa hoc mea euenisse dissidium, id testor deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segregãda aut mater à me est Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.
L. Pãphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus,
Cum te post putasse omnes res præ parente intellego.
Verum vide, ne impulsus ira praue insistas Pamphile.
P. Quibus iris nunc in illam impulsus iniquus sim?
Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater,
Quod nollem: & sæpe, quod vellem, meritam scio:
Amoq;, & laudo, & vehementer desidero;

Nam

Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum:
Illiq; exopto, vt reliquam vitam exigat
Cum eo viro, ne qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus sies,
Iube illam redire. P. non est consilium pater:
Matris seruibo commodis. L. quo abis? mane,
Mane inquam: quò vadis? PH. quæ hæc pertinacia est?
L. Dixin' Phidippe hanc rem ægre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres:
PH. Non credidi edepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, vt velit reducere vxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat,
L. Ecce autem, tu quoque proterue iracundus es.
PH. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
L. Decedet iram ira hæc: etsi merito iratus est.
PH. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renunciet'q; hodie mihi,
Velit ne, an non, vt alij, si huic non sit, siet.
L. Phidippe, ades, audi paucis. abijt: quid mea?
Postremo inter se transigeant ipsi, vt lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquã obtemperãt:
Quæ dico, paruipendunt. porto hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt consilio omnia hæc:
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est, euomam.

DON. DIXTIN' dudum, dixisse illam se expectare filium?} Facete. principium est interrogãtis ita, vt sciat quid sibi responsurus sit quem interrogat. Illaturus est enim argumentum per ἐπαγωγήν. {Dixtin' dudum} Quia dixerat, Sancte adiurat nõ posse Pamphilo se absente perdurare {Dixin' dudum} Captiosa interrogatione cœpit, dicturus, Venisse nunc, redeat. {Factum} i. dixisse illam, aut me. Et deest Est, vt sit, factũ est. {Quamobrem non reducam, nescio} Habet causam, sed non vult veram dicere, & præterea non vult eã inuidia matris suæ loqui, si in illam conferas, vt vxorem non reducat domum. {Quem ego hic audiui loqui?} Vt solet, primo personas inducit secum loquentes, deinde ipsas cõuenire inuicem, vt alibi, Quis hic loquitur? Mysis salue. {Certum obfirmare est viam me} Aduersus omnia obstinate agere. i. contra omnes. {Obfirmare viã me} Quam decreui persequi Id est vt matri potius, q̃ amori, amorem gerat. {Atque adeo quod maximum est saluum atque validum} Ordo est, primum aduenisse, deinde saluum, postremo validum. {Saluũ atque validum} αἱρέσεις ad salutẽ. Validus nanque, robustus & habitior corpore. {Creditur} Minus blande respondẽ, de repudio vocaturus. {Quod maximũ est} Legitur &, quod maxime est. {Aduenis modo?} Difficile inuenitur Præsentis temporis modo. Atque vt ostendat esse momẽtum etiam præsentis temporis: dixit, Admodum: quod est minus. {Aduenis modo?} Virg. -vigilas ne deum gens Aenea? vigila. {Admodum} Excusatio cur adhuc non viderit patrem. {Cedo quid reliquit Phania cõsobrinus noster?} Verum iactãret Laches de hæreditate loquitur præsente socero, vt illum cupidiorem faciat ad reuocandam filiam? & fit sæpe hoc, vt ex alio principio peruenire quæramus ad ea quæ volumus dicere. An ideo, vt sciat rem, & diuitias suas, cupidiorẽ socerum redditurus? Consobrinus noster? Quasi sororinus. Sobrini sunt ex duobus sororibus. Consobrini ex fratri & sorore. Et propinquitate Terentius frequentare monetur, vt hæredẽ. {Consobrinus noster?} Cum de fratre natus est alter, & alter ex sorore, cõsobrini. cum e a fratribus, patrueles dicũtur. {Sanè hercle homo voluptati obsequens fuit} Sanè. satis, valide nam qui sanus, & validus est. {Voluptati obsequens fuit} Contra facit Pamphilus: disiungi. n. volens, nihil dixit, vel parum relictum. {Haud multum hæredem adiuuant} Partim consuluit hæredi. {Sibi vero hanc laudem reliquit: vixit, cũ vixit, bene} Bene & facete, nihil hæredi relinquũt, sibi vero relinquunt. {Vixit, dum vixit bene} Plane vnum vixit aliud significat, & alterũ vixit, aliud. {Vixit, dum vixit, bene} Sententia est hortantis ad delicate viuendũ {Vixit, dum vixit, bene} Hoc enim, s. reliquit. {Vna sententia?} Ita prestit animum auari senis. {Quidquid est id, quod reliquit, profuit} Quidquid, & ad particulatem refertur. vt, At enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quidquid est. {Quidquid est id, quod reliquit} Nullum in hoc sene fuit doloris officium ante, q̃ sciret aliquid relictũ. {Profuit} i. pro nobis fuit, ac per hoc nostrũ est, potest enim ipse profuisse, potest res eius. {Immo obfuit} Morem eorũ expressit quibus relinquitur, qui cum audierint sibi aliquid esse relictum tũc tristes sã fingũt. {Nam illum viuum, & saluum, vellem} Nõ idem viuum, quod saluum. {Impune optare istuc licet} Bene impune, quia hæredi pœna est, mortuos reuiuiscere. An tuo detrimento optas? vt cum medicus dicit de iam mortuo, Ego si illum curarẽ, viueret. {Impune optare} Si optata euenirent, nunquam, inquit, optares vt ille reuiuisceret. {Ille reuiuiscet iam nunquam} Miro poeta his verbis Phidippum quoque subinnuere indicat. Plus enim nunquam, q̃ non. {Et tamen verum malis, scio} Mortuum illum magis, q̃ vt reuiuiscat denuo. {Et tamen verum malis, scio} Quid malis de duobus, scio: verum illum mortuum permanere an reuiuiscere {Heri Philumenam} Hoc erat quo omnia tẽdebat oratio. {Ad se accersi hic iussit} Bene & accersi & iussit, vt nihil vxor sua sponte fecerit. {Heri Philumenam ad se accersi hic iussit} Et Heri, & Iussit, bene: vt breue tẽpus sit, & coacta videatur exisse. Et non abduci, sed accersi, nec à nobis, sed ad se. {Omnem rẽ scio, vt sit gesta} Virgil. Troianas vt opes & lamentabile regnum, &c. {At istos inuidos Dij perdãt} Bene inuidos, qui matrimonio inuideant. ergo reuocanda vxor est, & adeo nõ puduit mendacij honeste deprehensum senẽ, vt inuidos faceret qui vera prodiderant. {Ego scio me caruisse} Principiũ à tempore, à dictis, factisq́;, tam suis, q̃ aduersariorũ, & ab anteacta vita & præsenti. {Ego scio me caruisse, ne vlla merito contumelia} Mire addidit Merito. non. n. cauere, inquit, ne fieret ea potui. Igitur ne merito fieret, quod in me fuit. {Idq; si nũc} Ab anteacta vita. {Et clementi fui} Pro fuerim. indicatiuum pro coniunctiuo posuit. {Ni te ex ipsa id magis velim resciscere} παρέλκεις. {Nãque eo pacto maxume apud te meo erit Ingenio fides} Bene non dictis, sed ingenio. {Cum illa quæ nũc in me iniqua est, æqua} Iniqua æqua. παρωνομασίαι sunt Terentianæ. Et bonum argumentum. Nam & Virg. Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat, inquit. & Cicero, Te ipso teste iniquo, atque improbo, verum ad hanc rem satis idoneo, te inquam teste, dicam. {In me iniqua est, æqua de me dixerit} Quia aduersarij testimonium, si contra se dicat, tam graue est, q̃ vel boni viri. {Neque culpa hoc euenisse dissidium mea} Non ergo quid fiat, verum per quos fiat, quærendum est. Et minus abrupte dixit euenisse, non euenire. {Hoc euenisse dissidiũ} Ad confirmationẽ, non euenire, sed euenisse dixit. {Sed quando sese indignã} Hoc sic profert, vt eam ostendat causam esse dissidij, & hoc ipso tẽtat verum dotẽ relinquere possit. Et ideo supra, Neque mea culpa hoc dissidium euenisse, id testor deos, inquit. {Deputat matri meæ, cui cõcedat} Fortasse ergo indigna est. & recte deputat, mihi tamen mater colenda est. hoc sentit. {Deputat matri meæ, cui concedat} ἐν ὑποκρίσει matri meæ, vt idonea sit causa repudij. {Cuiusque mores toleret} Hoc melius, q̃ obsequatur, vt inseruiat. {Mores toleret} Bene, mores, vt aniculæ, nõ enim prauitatem vnde senes, morosi appellãtur. Horat. Donec virẽti canities abest Morosa. {Mores toleret sua modestia} O temperamẽtum, mores potius q̃ iniurias dixit. {Neque alio pacto componi potest} Nisi vt cõcedat matri, toleretq́; mores eius. {Segregãda aut mater est à me Phidippe} Bene tãquam ex deliberatione colligit quod facturus est. Et mollius segreganda, q̃ excludẽda. {Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi} Quàm mollibus verbis repudium nunciatum est à Pamphilo. {Ad aures haud inuito} Optime dictum, haud inuito. non enim in totum volẽs, quippe de dissidio. sed tamen quia pie locutus est, mediocriter approbauit. {Pãphile, haud inuito} Grauis oratio est à nomine incepta. Virg. O præstans animi iuuenis. Et est figura λιτότης. Sic Virg. Post habui tamen illorum mea seria ludo. {Haud inuito sermo mihi accessit tuus} Senili loquacitate: pro, Recte locutus es. {Oẽs res} Plus dixit, q̃ si vxorem diceret. {Præ parente intelligo} Bene parente, quod nomen commune & cum patre est, & cum omnibus quos hæc necessitudo coniungit. Melius ergo, q̃ si diceret matrẽ. {Verum vide ne impulsus ira praue insistas Pãphile} Leniter & suadenter. {Ira} Non ergo iudicio. {Insistas Pamphile} Non enim incipere, sed insistere hic, malum est. {Quibus iris impulsus} Nõ dixit qua ira, ne superbe loqueretur, sed quibus iris, vt hoc ipsum per εἰρωνείαν desideret, quod pater dixit. Impulsus ira. An iris matris, aut meæ vxoris, & meæ an omnium trium. {Quibus iris impulsus} Recte non vult iram esse, ne peccasse videatur vxor. Sic enim quasi nec ipsa peccauerit. {Quibus iris} Ille iram singulariter dixit: hic, iras pluraliter, ne videatur vnius iræ causa mittere vxorem. {Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater} Aduerte, proprietatem expressit cõmerendi & merendi. {Et sæpe, quod vellem, meritam scio} Mereri bona dicimus: Com-

mereri

mereri mala.i.delinquere,peccare. Ergo hic meritam,pro præstitisse dixit. Virgilius,-ego te quæ plurima fando Enumerare vales,nunquam regina negabo Promeritã. {Amoq; & laudo} Non statim qui amantur & laudantur,nec qui laudantur,etiam continuo desiderantur. Multa ergo dixit, Amoq; & laudo, & vehementer desidero. Et vide, amoris impulsus nimius hic est circa vxorẽ, & quasi oblitus suæ matris & vitiatæ, loquitur, sed tali opus est Pamphilo ad eiusmodi argumentum, donec perueniat ad καταστροφὴν,in qua vxorem reduci necesse est {Erga me} Hoc totum repudiaturus inaniter diceret, nisi ad exitum fabulæ poetæ respiciens,reducturi animum in Pamphilo reseruaret. Et nota repudiãtem eam,q̃ laudat,pietate sola compulsum. {Nam fuisse erga me} Quantum valet quod fuisset dixit,& non esse: quasi re trãsacta. {Vt reliquam vitam exigat} Satis flebiliter dixit,reliquam exigat. Virgilius, Omnes vt tecũ,meritis pro talibus,annos Exigat. {Cum eo viro} Non inuidere iam non est mariti. {Quãdoquidem illam à me distrahit necessitas} Omnia cõclusio verborum Pamphili,repudij confirmationem continet,plus tamẽ sententia significante,q̃ verbis. {Quandoquidem illam à me distrahit necessitas} Excusatio in necessitate, quæ est inexorabilis. Et necessitas,partus.s.q̃ necessitatem domi ostendit, ꝙ ex alio.s.pepererit. Sed modo vult necessitatem,matris videri iracundiã,quæ à nuru ita offensa sit. {Tibi id manu est ne fiat} Hoc opposuit quod minime vult Pamphilus videri,& quod prodest socero. {Si sanus fies,iube illam redire} Pro,si sanus es.nã aliter, Iubeas dicere,debuit. {Si sanus fies} Bene pater supra,iram dixit. nunc insaniam significat inesse Pamphilo. {Si sanus fies} Non ergo culpa est,cui vt redeat iubere potest. {Non est cõsilium} Durius erat,nolo reducere.ergo hoc lenius dixit. {Matris fert mihi cõmodis} Hoc verbo necessitatem,qua cogatur,ostendit. {Quo abis?} Factũ Pamphili ex patris verbis ostenditur,ꝙ discessit,& bene.nam vlterius præsente patre resistere durum fuit. {Mane inquã,quo abis?} Bene,quo abis.quia patrem deseris & vxorem. {Quæ hæc est pertinacia?} Sicut decuit socerum.& subindignatur,quia coram sibi sit contumelia. {Dixine Phid.} Artificiose Laches, vt minus miretur,& minus indignetur socer irasci Pamphilum,dicit quando & prædictum est,& sic oportuit. {Dixi ne Phidippe hanc rem ægre laturum esse eum?} Renouauit verba sua eidem personæ. nã ita dixerat. Neque adeo me clam est, q̃ esse eum grauiter laturum credam,Hoc si rescierit. {Quam ob rem te orabam,vt filiam remitteres} Inuidiose aduersum Phidippum,tanquam in illo sit,vnde se purget,& non accuset Pamphilum. {Adeo inhumanum fore} Bene,quasi iratus,inhumanum esse,inquit. {Non credidi ædepol adeo} Potuit enim dicere, Non credidi inhumanum fore, sed acerbe addidit Adeo. {Ita nũc is sibi me} Sibi & Me,magno pondere;legendum est vtronque pronomen: vt, Cantando tu illum? Id est,genero socerum,vel Pamphilo Phidippum, vel si quid tale inueneris. {Supplicaturum} Parum est satisfacturum,supplicaturum addidit. {Sin alio est animo, renumeret dotem huc eat} Hoc recte socer,non tam vt dotem recipiat,q̃ vt terreat, hoc dicit. Et renumeret,proprie,quia dos pecunia est. Et hic ἰδίωτισμὸς irascentis est,& exigentis debitum. Eat vero mire dictum, quasi ipse proijciatur,qui iubetur ire.& simul in hoc verbo quasi renũciatio charitatis est. {Renumeret dotem huc,eat} Terrorem repetendæ dotis ostendit,cum dicit,Renumeret dotem, simul cum iniuria,Huc,& iracundæ,eat. {Ecce aũt tu quoque proterue iracundus es} Addendo quoque nonnihil assensus est,q.d.quomodo Pamphilus. {Proterue iracundus es} Proterue,immoderate,& superbe,dictum est ideo,ꝙ proterat alium qui preterius est. Nam proteruus est,qui dum alius obuius est, preterit, quod faciunt & tauri in appetitu coitus fœminarum, in quas calent. {Percontumax rediit} Proprie contumax dicitur contemptor potiorum. {Percontumax redisti huc nobis} Magnæ indignationis est,absentes alloqui,vt alibi, O Aeschine, pol haud paternum istuc dedisti. {Nobis Pamphile} Nobis,τῷ ἀττικισμῷ.nam aut abundat,aut significatu adiuuat pronunciationem. {Decidet iam ira} Quasi in ira sit culpa,non deponetur ira, inquit,sed decidet. {Quia paululum vobis accessit pecuniæ} Facete,q.d.quia habetis vnde dotem reddatis,aut,quasi nullam causam habeatis repudij,sed ditiorem quæratis coniunctioné. {Quia paululum vobis accessit pecuniæ, sublati sunt animi} Et non,maior est factus Pãphilus, simul maiore stomacho,quod cum labore celabat,aperte ostendit. {Sublati animi} Pro elati,sublati dixit. Et hoc proprie ferarũ est.vt, Attollit; animos; Pœnorum qualis in aruis Saucius ille graui venantum vulnere pectus,Tum demum mouet arma leo,&c. Nam bestiæ pro animi qualitate vel erigunt corpora, vel deponũt,ait Cicero. {Etiam mecum litigas?} Belle,& illum ea inuidia iracũdiorem,& hoc ad se dicentem,quod propter Pãphilum dicebat,effecit. {Etiam mecum litigas?} Inuidiose,quasi iam cum Pamphilo litigauerit? {Deliberet,renumeretq; hodie} Ferocius q̃ socerũ deceret,attamen mature,quod Deliberet dixit. {Vt alij, si Huic nõ sit,fiet} Magna fiducia conditionem filiæ asserit, quoniam iam si Pamphilus nolit,paratum alterũ dicit esse. {Si huic non sit} Subauditur Vxor. Seu dure dictu reticuit vt debebat. {Phidippe ades} Nomine appellat,quod facere solemus, iratos mitigare conãtes. {Postremo inter se transigant} Nõ enim hæc votiua sunt,quibus interesse delectet. {Quãdo nec gnatus,neque hic} Inuidiose,gnatus,&, Non obtemperant, & Hic non familiariter dictum, quasi ab irato. {Quæ dico, paruipendunt} quia obtemperamus etiam tacitæ voluntati. {Porro hoc iurgium ad vxorem,cuius,&c.} Bene rursus in errorem reditur.ne quæ vera sunt, cõtra fabulæ propositum cognoscãtur. {Porro hoc iurgium} Porro, quasi aliquid magnum. {Cuius sunt hæc consilio omnia} Non transacta obijciuntur vxori,sed quæ nunc aguntur. {Consilio} Verum dispositione?an ἐξουσίᾳ est in male consulente? {Atque in eam hoc omne,quod mihi ægre est} Non ꝙ irascor,sed quod mihi ægre est,dixit. {Euomam} Bene, quia ægritudinem solet vomitus releuare: sic Cicero in Catil.cum dicit, Quæ quidem lætari mihi videtur, ꝙ tantam pestem euomerit,forasq; proiecit.

Gvid. Dixtin',&c.} Hic Pamph.eligit potius defendere matrem, & incusare Philumenam apud senes,q̃ amori ob temperare adeo, vt à conspectu Phidippi soceri tãdem discedat ea lege,vt non sit vxorem reducturus. Laches dixtin'.i.dixisti ne quasi dicat non ne dixisti dudum.i.paulo ante, illam Philumenã dixisse se expectare filium meum maritũ eius, neque domi meæ in eius absentia posse viuere. Ph. Factum est.i.verum est,ꝙ dixi illum dixisse. Laches aiunt.i.rumor est. filium venisse.i.applicuisse ad nos.propterea redeat nunc Philum. Pamph. Nescio quã causam dicam patri meo.i.Quamobrem.i.ꝑ quam causam, nõ reducam.i.non resumã vxorem. L. Quem hominem ego audiui loqui hic. P. Certum est.i.constitutum est, seu deliberaui,& decreui,obfirmare me viã.i.firmare me,ac niti, & figere me, ob i. contra viam,decreui prosequi.s.vt matri potius,q̃ amori morem geram, tametsi proposueram amori morigerari. In hac aũt structura,obfirmare me viã, alter accusatiuus regitur. vi præpositionis,& alter vt verbi,ob autem inceedũ significat contra,vnde obniti contra niti,obluctari contra luctari,opponi contra poni,posset tamen forsitan alia structura sic fieri,& intelligi. Certũ est me obfirmare.i.occludere,obturare,includere viam,q̃ decreui prosequi. Donatus dicit obfirmare esse aduersus omnia obstinate agere. Et Festus,inquit,obstinat,pro obfirmat inueniri. L. Ipsus.i. ipse est Pamphilus, de quo Pamphilo agebam.i.colloquebar tecum hic. P. O mi pater salue. L. O mi gnate salue. Ph. Bene factum est.i.prospere contigit te Pamph.aduenisse, & adeo.i. certe,vel valde bene factum est inquante aduenisse saluum.i.incolumem,atque validum.i.robustum & corpore bene habito & vegeto,quod.s.te aduenisse saluum,& validum,est maximum.i.principalissimum. P. Creditur ab aliquibus bene factum esse quod venerim,non forsitan ab omnibus. L. Aduenis.i.applicas,modo.i.nunc. P. Admodum.i.valde modo aduenio Lac.cedo.i.dic quid reliquit Phania noster consobrinus.i.propinquus, quasi sororibus. Sobrini sunt ex duabus sororibus. Sed consobrini sunt, quorum alter natus est ex fratre,alter ex sorore. Nã ex fratribus cognati dicuntur patrueles, aliter tamen sentitur à multis. P. Hercle sama fuit,homo sanè.i.valde, obsequens voluptati.i.lautitiæ suæ incumbens,dum.i.quandiu vixit,& illi qui sunt sic.i.qui taliter viuunt voluptati obsequentes, haud.i.nõ iuuant multum hæredem suum. Aliqui libri habent,sanè hercle nõ voluptati obsequens fuit,& tunc laudatur Phania, qui non vt multi auari suis bonis abstinuit,vt suos hæredes locupletaret, sed illis honeste est vsus,& liberaliter vsque adeo, vt sibi laudem cõquisiuerit se bene vixisse dum vixerit,qui quidem homines sic viuentes non multũ solent suos hæredes adiuuare suis successionibus. Vero pro sed. reliquit sibi hãc laudem.s.ꝙ bene vixit.i.vel laute, vel iuste vixit, dum.i.quandiu vixit. L. Tum.i.cõsequenter, igitur,quia sic vixit, tu nihil attulisti huc plus vna sententia.i.nihil attulisti huc præter illam sententiam.s.ꝙ bene vixit,dum vixit. Sententia (vt inquit Cic.in 4. Rhet.)est oratio sumpta de vita, quæ quid sit,quidve oporteat in vita breuiter ostendit. P. Quidquid est.i.omne quod est,vel si quid est quod reliquit, id profuit.i.pro nobis fuit. Laches Immo.i.sed,id quod reliquit obfuit, quid id signũ est me amisisse amicum quẽ adhuc viuere vellem. Expressit itaque morem hæredum,qui fingunt se dolore ob mortem propinquorum, nam vellem illum Phaniam esse viuum & saluum.i.incolumem, ac sanum. Ph. Licet.i.tu potes optare istuc.s.vt adhuc viueret impune.i.sine pœna,sine dãno,ac periculo, vel sine effectu, nam ille mortuus,iam.i.ex hoc tempore, nunquam reuiuiscet.i.viuus restituetur,seu redibit in vitam,& tamen scio vtrum.i.quod,si liceat

ceat hic poni inter duo, malis.i.potius velis, & eligas videlicet vt reuiuiscat,an vt non reuiuiscat. Laches hic Lac.transfert sermonem ad redditionem Philumenæ, hic Phid.iussit.i.volui,vel præcepi seruis,heri Philumenam accersi.i.adduci,vel aduocari ad se, quod hoc dicens submonebat Phidippum latenter, vt id comprobaret inquietos,dic te iussisse eam accersi ad te Phidippum. PH. Noli fodere.i.pulsare,latus meum submonendo me vt id dicam, nam reuera iussi eam accersi. L. Laches alloquitur Pāphilum, cupiens inducere ad reducendam vxorē,& inquit, sed Phidippus iam.i.illarim, remittet eam Philumenam. PH. Scilicet.i.certe, ego remittam. P. Scio omnem rem,vt i.qualiter, ea res sit gesta.i.facta,ego adueniens.i.cum ego aduenire,audiui.i.accepi,modo.i.paulo ante,omnia quæ facta sunt. L. At.i.sed Dij perdāt.i. destruant,istos inuidos.i.inuidentes matrimonio, qui nunciant libēter hæc.i.talia qualia audiuisti. P. Ego scio me cauisse.i.prouidisse,ne vlla contumelia posset fieri mihi à vobis merito.i.præcipue q̄ meruerim,nisi fieret vi.& si nunc velim memorare.i.recitare hic id quod sequitur,videlicet,q̄.i.quantum, fui pro fuerim, indicatiuum pro coniunctiuo,animo fideli.i.seruanti fidem ei datum à me,& clementi.i.mansueto, facile possum vere memorare inquā ni.i.nisi, magis velim te rescíscere.i.cognoscere hæc s.q̄ fideli & miti animo in eam fuerim ex ipsa Philumena. Nam quæ eo pacto.i est modo,fides erit meo ingenio.i.meæ naturæ, & (vt ita dicam) conditioni apud te, hoc est tu habebis fidem.i.credulitatem meæ naturæ, & conditioni eo modo, cum.i.quando, illa Philumena.quæ nunc est iniqua in me.i.erga me, dixerit æqua.i. ea quæ æquum est dici,quia vera. De me dicimus eleganter. Est mihi apud te fides.i.tu habes mihi fidem, vel mihi credis,sic & in proposito,tūc fides erit ingenio meo apud te.i.tu credas meo ingenio eo pacto,&c. Nequeo pro & non, & testor i.testes inuocoa Deos.i. propter id.s hoc dissidium.i.hoc diuortium, hanc discordiam,euenisse mea culpa.i.(quod dicāt hic inepte) meo defectu. Sed quando.i.quia, deputat.i vehemēter existimat sese.i.seipsam sese indignam matri meæ,cui concedat.i.obsequatur, ac morem gerat,proprius sermo erat sic faciendus,quoniā putat se indignā, quæ concedat matri meæ,& non cui, sed poetæ talibus sermonibus gaudent vti nō crebro vsitatis,quasi est. Scio omnem rem vt gesta sit,vbi oratores dicerent, scio vt siue qualiter omnis res gesta sit. Et quando inquam se putat indignā mariti cuius toleret.i. æquo animo ferat mores.i.modos viuendi difficiles, quales sunt in senibus, qui morosi sunt sua modestia.i.per suam moderationem,siue temperantiam. Modestia est basis omnium virtutum, moderatio vero est modestiæ executiua, quæ modum adhibet in dictis,& in factis,& quando inquam gratia.i.beneuolentia, amicitia,pax concordia,non potest componi.i.conciliari, cōiungi inter eas,matrem & Philumenam,alio pacto.i.alio modo, ò Phidippe,aut mater mea est segreganda.i.se iungenda à me, aut Philumena vxor est segreganda. Nunc pietas.i.charitas, & intimus affectus in matrem,potius suadet i.incitat me sequi commodū.i. vtilitatem,vel opportunitatem matris, q̄ vxoris. L. ò Pamphile,tuus sermo accessit ad aures mihi non inuitò.i.non in totum nolenti,videlicet quantum spectat ad pietatem,non quantum ad dissidium,quod inuisum est mihi,cum.i.quādo, intelligo te postputasse.i.post habuisse & reputasse, tanquam inferiores quātum ad curam tuam præparēte.i.in comparatione matris tuæ, verū.i. sed vide.i. diligenter & accurate considera,ne ò Pamphile, tu impulsus ira.i.commotione animi, insistis i.immoreris, sis sanus,& pertinax in tua opinione,praue.i.distorte,seu oblique, ac non recte. P. O pater,quibus iuris.i.indignationibus, cōmotionibus, ego impulsus nunc sum iniquus illam.i.erga illam, vel contra illam.quæ Philumenæ nunquam commercia est.i.nunquam commisit,quidquam.i.aliquid, quod nollem.i.quod esset mihi molestum,& scio eam sæpe meritam esse.i.præstitisse id, quod vellem. Mereri bona dicimus,commereri mala, & amo eam,& laudo,& vehementer desidero eam. Nam expertus sum eā fuisse erga me miro ingenio.i.mirabili māsuetudine,& natura, & exopto.i.adeo exposco illi,vt exigat.i.traducat, aliquam vitam.i.quod reliquū est vitæ suæ,seu residuū vitæ suæ, cum eo.i.tali viro.i.marito, qui sit fortunatior.i felicior,me.i.q̄ ego,quandoquidem.i.quia certe, necessitas.i.vel cōnnectio sanguinis & amoris,vel pietatis, cui nō facile obsistitur, distrahit.i.aufert illā à me inuito.s. PH. Ne.i. vt non id fiat.i.vt non distrahatur à te, illa est tibi in manu.i.in tua potestate. L. Si sis satis sanus.i.si non sis insanus,iube.i.præcipe illam redire. P. O pater non est consilium.i.non est ea intentio,seu mauis propositum eius reducēdæ,seruibo,atque pro seruiam i.consulam commodis matris. L. Pamph. nolens amplius resistere coram patre maluit discedere. Itaque Laches cœpit reuocare eum dicens,quo.i.in quem locum, abis.i.discedis,mane.i.siste pedem, mane inquam.i.iterū tibi dico mane, quo abis?

PH. Quæ.i.qualis,& quanta hæc pertinacia.i.hæc obstinatio in opinione est. L. Dixin'.i.dixi ne tibi eum esse laturum ægre.i. moleste,hanc rem.s.discessum Philumenæ à matre. P. Quamobrem.i.quapropter orabam te vt remitteres filiam tuam. PH, Aedepol iurantis est,non credidi Pamph.fore.i.futurū esse adeo, id est ita inhumanum.i.immitem,ferocem vt est, ita nūc is putat me socerum supplicaturum sibi genero,q.d.id decet me. Si Pāph. est in ea dispositione vt velit reducere.i.resumere vxorem suam, licet ei sup.i.potest, sin.i.sed si est alio animo.i.si habet alium,q̄ reducendæ eius,remuneret i.reddat mihi remunerando dotem.i. pecuniam sibi datā pro dote filiæ.eat.i.proueniat huc ad reddendam dotem. L. ecce.i.in prompto adest alius, tu quoque sicut Pamph.es iracundus.i.propensus ad iram proterue.i. immoderate,& superbe,siue sit vocatiuus,siue aduerbium, dicitur autē proteruus ex eo quod proterat alium,dum ei obuius præterit. PH. Alloquitur absentem per magnam indignationem. O Pamph. rediisti huc ex imbro.per contumax i.valde rebellis nobis. pprie contumax dicitur rebellis & contemptor potiorum. L. Hæc ita Pamph.decidet.& si.i.quamuis. P. est iratus merito.i.non sine causa. PH. Quia paululum pecuniæ accessit vobis.i.vobis increuit.animi vestri sunt sublati.i.erecti & tumefacti L. etiam litigas mecum,quemadmodū cum Pamphilo litigasti. PH. Pāph. deliberet & denunciet.i.significet mihi hodie,ne.i.vtrum velit reducere vxorem,an nō velit,vt filia mea sit vxor alij si nō sit vxor huic. L. O Phidippe ades.i.ad me accedas ppius, audi.i.ausculta,paucis.i.breui sermone. P. abijt,quid mea refert supp.i.quid ad me spectat. Deinde se conuertit ad spectatores inquiēs. Postremo.i.tandem post multa verba i.ipsi.i.filius & Phidippus socer. transigant.i.concordent,conueniant,paciscātur,vt lubet.i.vt placet eis.quando.i.quia.nec natus Pamph.nec hic Phidippus.obtēperant.i.obediunt mihi.quidquā.i.in aliquo, paruipendunt.i.parui æstimant ea quæ dico.porro hoc iurgium ad vxorem tāquam aliquid magnum. Iurgium est dissensio, siue concertatio inter beneuolos & propinquos,lis autem inter inimicos. Cuius.s.vxoris, consilio.i.suasu,hæc omnia fiunt, atque euomam.i.eijciam,effundam in eam vxorem hoc quod est mihi ægre.i.hoc quod mihi molestum est,vel accidit,& bene euomam,& ægre. Nam in ægritudine solet vomitus releuare.

LATO. ARgumentum} Certatim instant senes vt Pamphilus reducat vxorē,qui est iam alter gradus epitaseos. {Quam causam} Hoc secum sollicitus Pamphilus. {Cedo, quid} Conuenit vt de causa profectionis ante mentio fiat, q̄ ad Philumenam perueniatur. {Vixit dum} Aristippi sententia qua hominem voluptuarium fuisse indicat. {Et tamen} Facere notatur Laches. {Dic iussisse} Hoc summisse dicitur. {Noli fodere} Subaudi latus.nam manu submouens instigabat. {Ego scio} Profert officium suum, ne quid sibi imputetur. {Sed quando} Causatur matris dissidium vt partum celet. {Pāphile} Laudatio. {Verū vide} Admonitio loco accusationis. {Quibus iris} Defensio ex coniectura. {Quod nollem} Probatio à meritis. {Non credidi} Irascitur Phidippus. {Hoc eas} Subiecta in fine permissio, iracoū more. {Quis paululum} Exprobatio superbiæ. {Siet} Pro, detur. {Ades} Imperatiuum.

PETR. MARS. DIxin'} Quantum debeant parentibus liberi,quantumq; pietatis illis exhibere, & quod omnibus etiam externis amicis præferre debeant,docet hęc scena. Hoc aūt vt faciant,nisi singulari prudentia prediti sint, induci non pñt. Nam cum ea sit veluti dux quædam actionum nostrarum, remota hac frustra nititur filius,aliud nihil agens, q̄ vt impendens parētibus, minimeq; compositus appareat,quare obedire debent parētibus: Cum enim nos genuerint,genitos educarint diligēter, & artibus ad vitam instituerint,conferantq; quantum in ipsis est, omnia ad victum cultumq; & alios vitæ vsus necessaria, innumerabilesq; labores sponte suscipiunt ad res comparandas, q̄ pro tot,tantisq; beneficijs referre eis gratiam possemus,nō haberemus, nisi nobis obediētia illam sufficeret,& in hac re sola in nimio peccare liberi non possunt, nemo enim in obediendo excedit, vt est apud Plautum: Nunquam nimis curare possunt parentem filij. Cicero pro Plancio, Viuat cum parente, quem veretur vt deum, nam iudicio meo pietas fundamentum est omnium virtutū. Idem in oratione post reditum, Parentes clarissimos habere debemus, quod ab ijs nobis vita, patrimonium, libertas ciuitas tradita est.

GLAR. TRiginta quatuor primi versus sunt trochaici tetra.catalectici,reliqui deinde senarij iambici. In primo versu legendum Dixin' non Dixti ne. In tertio anapæstus est loco quinto. In 10.vel Fuit monosyllabum, vel bacchius loco primo. In 13.o in Immo correptum non eliditur. In 16.vel Heus, pro Heu legendum,vel amphibrachys est loco primo. In 19. At à superiore eliditur carmine,nisi quis bacchiū loco primo constituat.

In 20.

In 20. peeleusmaticus est loco primo. In 23 S,eliditur in Magis. In 24. multis modis elisio fieri potest, sed constat carmen. In 26. Euenisse ante hoc legendum. In 28. Cui & Cuius & Sua monosyllaba. q̃q̃ & loco sexto amphibrachys esse pôt. Et in 29. Neque alio, pro anapæsto ponitur. potest & pean quartus esse. In 30. loco septimo est amphibrachys. In 32. Mihi monosyllabũ. In 34. loco secũdo anapæstus est, & e, in Vide corripitur. § Quibus iuris impulsus nũc in illam iniquus sim? § Hi nũc senarij sunt ad finẽ vsq; scenæ. In primo quidẽ creticus est loco quarto, & S, in Iniquus eliditur, quẽadmodum & in quinto in verbo Expertus, in quo quidẽ quinto & creticus est locn primo. In sexto vel m, in Vitam non eliditur, vel Reliquam per epenthesim ll, geminat, quod equidẽ malim? In 7. Eo dissyllabum est. Nonum Donatus ita legit,

Tibi in manu est ne fiat. .L. si sanus fies.

Potest & ita legi,

Tibi in manu est ne fiat id. L. si sanus es.

In 10. bacchius est loco primo. In 12. Qua non eliditur, sed corripitur. In 15. ædepol prima correpta nisi vel amphibrachyn loco secundo, aut proceleusmaticus loco tertio constituamus. In 22. vel Paulum legendũ vel creticus loco quinto. In 28. vel S, in Gnatus eliditur, vel creticus est loco tertio. In penultimo Ad à superiore eliditur carmine, & Cuius monosyllabum est. In vltimo Mihi dissyllabum est.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Obiurgat vxorem maritus ob celatum filiæ partum, hoc etiam quod rescisit de puero Phidippus ad tumultum augendum facit, & vt Pamphilus vxorem recipere cogatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, vehemens iurgium continetur Phidippi aduersus Myrrhinam vxorem, de celato sibi filiæ partu. Quod factum vxor excusare conatur, tegendo virginis in tenebris oppressionem. Verum mirandum in modum anxia est, & maxime veretur, ne Phidippus hoc ita factũ alicunde rescicat.

Tetrametri Iambici & Trochaici permixti, & Dimeter vnus.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

PERII, quid agam? quò me vortam? quid meo respondebo viro
Misera? nam audisse vocem pueri visu' est vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quòd si rescierit peperisse, id qua caussa clã habuisse me Dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
P. Vxor vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video. quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. M. mihi ne
Mi vir? P. vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeo esse deputas?
Nam si vtrũuis horum mulier vnquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus? P. at rogas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc rogare aquom est patrem?
Perij: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est, nuptum, obsecro?
P. Credo: neque adeo arbitrari patris eis aliter. sed demiror,
Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos cælare volueris
Partum, præsertim cum & rectè, & suo pepererit tẽpore.
Adeo ne peruicaci esse animo, vt puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem;
Potius, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi lubidinem?
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. Misera sum. P. vtinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentem venit,
Ex hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.
M. Quamuis caussam hunc suspicari, quàm ipsam veram mauolo.
P. Multo prius sciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina:
Verum id vitium nunquã decreui esse ego adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est: at pol iam aderit, cum se quoque oderit.
Sed vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti vsque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factũ volueris.
M. Adeon' me esse peruicacem censes, cui mater siem,
Vt eo essem animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimonium?
P. Tun' prospicere, aut iudicare, nostram in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum postea,
Si modestè ac raro hoc fecit? non ne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente auellere,
Qui cum tot consuesset annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum sati' firmum gnatæ. M. mitte adolescentem obsecro,
Et quæ me peccasse ais: abi, solum solus conueni.
Rogas, velit ne, an non vxorem. si est, vt dicat velle se,
Redde: sin est autem, vt nolit, rectè consului mea.
P. Si quidem ille ipse non volt, & tu sensti esse in eo Myrrhina
Peccatum: aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ita te esse ausam hæc facere iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum vsquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem:
Ibo intro, atque edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.
M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere.
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rẽ, vt siet, resciuerit,
Non ædepol clam me est; cum hoc, quod leuiu' est, tam animo iracundo tulit:
Nec, qua via sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mi vnũ ex plurimis miserijs reliquom fuerat malum
Si, puerum vt tollam, cogit, cuius nos qui sit nescimus pater:
Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
Neque detractum ei tum quidquam est, qui post possit nosci, qui siet:
Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor, Pãphilus ne orata nostra nequeat diutius
Cælare cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

Perij,

DON. PERII, quid agam? § Mire in hac scena iterum riaa est senis atque anus, & tamen varie & alio modo, vt mores inter se diuersos, & tamē notos possimos agnoscere. § Perij, quid agam? § Hæc proloqui oportet Myrrhinam, vt ea eius persona reminiscatur spectator gestæ rei, simulq; ex huius personæ verbis, quid agat altera persona, mōstretur. Nam perscrutari Phidippum vniuersa cōclauia, & ire per totam domum cognito partu filiæ suæ, apparet ea præsentibus dictis. § Perij, quid agam? § Singula ita pronuncia, vt perturbatum ostendas. § Quid agam? quo me vortam? § Figura diapoiesis, apta turbans § Nam audisse vocē pueri visu' est vagientis § Virg. Continuo auditæ voces, vagitus & ingēs, Infantumq; animæ flentes in limine primo. Et est onomatopœia. nam vox ipsa sic est, vt quasi vagitus sæpius sonet, § Pueri visu' est vagientis § Proprie dixit vagientis, & infantiū est. § Visus est § Quo modo, Audite vocē visa sum modo militis. § Ita corripuit derepente § Raptum intulit. Et, derepente, vna pars orationis est, vt defessus. aduerbijs enim præpositiones separatim nō adduntur. § Derepente § ὁμοῦ, Nam si separaueris, nō est latinum, derepente § Quòd si § Quod, pro nam, aut itaque, sed & nos in huiusmodi significatione sic dicimus. § Quòd si rescierit § Scimus manifesta: Rescimus occulta. § Id qua caussa § Id, hoc ipsum, peperisse eam. § Non ædepol scio § Ideo quia vera causa dici non potest. § Sed ostium concrepuit § Plus est q̄ crepuit, nam commodo auditum est. § Ad me § Bene Ad me, quasi litigaturum. § Vbi me ad filiam ire sensit § Hoc ante rem. & simul argumentum delicti est, quod exijt à filia marito ingresso mulier. § Vxor vbi me ad filiam § Mirātis est gestus & dictum § Se duxit foras. § Ordo, Duxit se. Et ? bis visus est, intra domesticos parietes, atris. τῷ ἰδιωτισμῷ se duxit, pro abijt. § Atque eccam video § Apparet mulierem fugere, & viri auersari præsentiam, & ideo hoc separatim pronunciandum. § Heus, tibi dico § Ostendit Myrrhinam auertētem se, quasi nihil inueniat qđ dicat de filia. § Mihi ne Mi vir? § Sic & in Andr. Nihil respondes? cum turbatum se ostendit Dauus. § Vir? § Ad maritalem conditionem retulit, non ad sexum. vt Virg in Buc. Vir gregis ipse caper. § Tu virum me § Accusatio ab increpatione incipiens. § Aut hominem § Auxesis peruersa. Adeo aūt abundat. Virg. Tuq; adeo, quem mox quæ sint habitura deorum Concilia, incertum est. § Nam si vecumuis horum § Vir, aut homo. § Mulier vnquam tibi visus forem § Acerbe mulier, vt supra, Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem, putas. § Quibus? § Callide mulier, & quasi nullius culpæ cōscia, Quibus dixit. Et quibus, factis scilicet. § Attogas? § Bene irascitur interrogāti. nam interrogare quæ sciat, impudētiæ est. § Hem, taces? § Non taces nūc, sed taces, celas, § Ea quo? § Bene Ea quo, quia argumentum impudicitiæ est, puerperium taciturnum. § Peperit filia? § Propositio criminis. § Istuc patrem? § Mira calliditas Rea mulier hoc solo defenditur q̄ accusat. § Perij, ex quo censes, § Mire additum ad effectū, Perij. § Obsecro istuc patrem rogare est æquom? § Ea sua interrogatione accusauit accusatorē. § Nisi ex illo, cui data § A verisimili argumentum. § Nisi ex illo, cui data est nuptum § Solutio criminis per fiduciam respondentis. Sal. Ita fiducia, q̄ argumentis purgatior es. § Credo, neque adeo arbitrari § Ab accusatione maritus ad defensionem sui conuersus, omisit quod cœperat. § Sed demiror, Quid sit § Mollior factus, iam nū irascitur, sed miratur. Adeo vides Phidippum nulla re alia, q̄ mulieris correptione lenitum. § Quamobrem tantopere § Alia intentio criminis. § Omnes nos cælare volueris § Recte, quia putat & Pamphilum esse celatum. § Præsertim cum & recte, & suo pepererit tēpore § Vide, duæ caussæ sunt cælandi partus si non tempore suo venerit, quo indicium stupri est, & si non recte euenerit, hoc est monstri aliquid natum fuerit. Hic aūt & tempore suo, & recte natū prædicat. § Demiror § Valde miror, quo minus est, q̄ irascor. § Præsertim cum & recte § Attulit mulieri compendium credulitas senis semel correpti, ne aliter suspicetur. § Omnes nos celare volueris § Antiqua locutio, illam rem celo te. § Præsertim cum & recte, & tempore suo § Recte ad illud pertinet, Quòd non mōstrum peperit. § Tēpore suo § Ad spatium quo prægnantes esse consueuerūt, i. ad mēsium dinumerationem, quia & septimo mense nasci solent. § Adeo ne, peruicaci esse animo § Inuectio. § Vt puerū progenitū pateres perire § Ab ætate infantis, inuidia. § Adeo ne peruicaci esse § Peruicax est perseuerans cum quadam vi. § Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem § Ab accidentibus inuidia. Et bene additur Scires, quia imprudentia in delicto veniam frequenter extorsit. § Potius quam aduorsum animi tui lubidinem § A voluntate, peccantis, inuidia Animi tui libidinem dixit, vt nimirum causa magnis sceleribus subiecta esset. § Esset cum illo nupta? § Antiqui Nō illi nupta, sed. § Cum illo nupta § Ergo ambo sibijnuicem nubunt. § Ego etiā illorum esse hanc culpam § Bene, Etiam illorum. non. n. hoc se errasse ait, q̄ illorum putauerit culpam, quæ minor est, sed, etiam illorum, vt commune peccatum fuerit. sed nunc quidem totū credit esse Myrrhinæ. An etiā, pro adhuc, vt maior sit dolor, qui nec opinanti acciderit? § Vtinam sciam ita esse istuc § Te miseram esse. Alibi: Miserum, quem minus credere est. Et erit sensus. Vtinam vere sis misera. § Vtinam sciam istuc esse § Hoc quidā sic accipiūt, quasi Phidippus dicat Penes te culpa est, q̄ illorum esse credebā, & vtinam quod credo, penes te esse culpam, ita nō esse certo sciā, quia dixit, se miseram, & miseros non nisi innocentes dicimus. Ille enim hoc respondet. Vtinam in hoc negocio miseram te, non sceleslam reperiam. Sic Sal. Atque ea cogentes, non coactos, scelestos magis, q̄ miseros distrigi. Et ideo sequitur. § Sed nunc mihi in mentem venit § Argumentum ex antecedentibus dictis & factis. § Nunc mihi in mentem venit § Recte nūc, quasi alias nihil suspicanti. § Quod locuta es olim § Pro ante. § Cum illū generum cepimus § Vt arbitrium capere dicimus. i. eligere. & cum laude inclitus est Pamphili. § Cepimus § Elegimus. Virg. ante locum capies oculis. § Cum eo § Viro. § Qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris § Non in hoc est accusatio, q̄ hæc locuta sit, sed argumētum est, q̄ cælare voluerit partum, quæ hoc Olim dixerit. § Ac pernoctaret § Propter illud quod dixerat, Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? Quotidie. Et nota familiariter hoc verbū poni à Terentio. Sic in Adelph. Sed si hic pernocto, causæ quid dicam Syre? § Quamuis caussam § Hoc pp spectatorem dicitur, vt gestorum meminerit. § Quàm ipsam veram § Quia sola ex omnibus defendi non potest § Multo prius sciui, q̄ tu § Bene pergit, quia taciturnitas pro confessione accepta est. § Verum id vitium § Hoc intelligi non pōt, nisi vitium bis numero subaudieris. § Adolescentiæ § Melius dixit adolescentiæ q̄ Pāphili, vt quod in ætate fuerat non timeret in ingenio. § Nam id omnibus innatū est § Amare in adolescentia. § At pol iam aderit, cum se quoque oderit § Mire senectutem accusat senex cum & velocem ostēdit his verbis, Iam aderit & addit, se quoque oderit, q. d. Non solum nō amabit, sed & odio habebit, & non alienas mulieres modo, nec vxorem quoque, sed etiam seipsum. Plus ergo illatum, q̄ ratio deposcebat. sed mire ad affectum senis exprimēdum. § Se quoque cum oderit § i. pœniteat eum sui facti. Sed plus dixit q̄ si diceret, facta sua. § Sed vt olim te ostēdisti § Cum superiora dicta sunt. § Vt filiam ab eo abduceres § Vehementius dixit, q̄ si diceret, vt filiam ei non redderes. § Neu, quod ego egissem, esse ratum § Quòd ab eo abducis, non bona socrus, q̄ filiam, non bona mater, q̄ irrita facis quæ gessi, non bona vxor es, inquit. § Nunc res indicium hęc facit § Hoc est, q̄ celauisti partum. § Id nūc res § Quasi dixerit, vnde scio. § Quo pacto factū volueris § Non solum quod fecit, sed etiam quod voluit, obijcit. § Quo pacto factum volueris § Deest, fieri. § Peruicacem § Per vim agentem, perniciosam me esse censes. § Cui § Deest, ei, vel circa eā. § Cui mater siem § Rursus à verisimili, an mater contra filiam faciat. § Si ea vsu esset nostro hoc matrimonium? § Callide mulier ea his quæ dixit senex defensionem arripit. Nam ille sic ait, Negabas posse filiam tuam te pati cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris. § Ex vsu nostro § Modo, vtile: si pro nostra esset vtilitate. § Ton' prospicere § A persona. § Aut iudicare § Prospicere futura, iudicare præsētia. § Audisti ex aliquo fortasse § Ethicos satis, & oratorie. § Aliquo § Non à certa persona. Benę aliquo, ademit iudicibus auctoritatem. § Qui vidisse eum diceret § Non, qui vidisset. § Exeuntem, aut introeuntem § Sic Cicero, Tibi autē Balbe respōdebo, primum precario, si licet, si fas est defendi à me eum, qui in hortis fuerit, qui vnguenta sumpserit, qui Baias viderit. Non. n. dixit, Amplectentem amicā. § Aut intro § Syllepsis prima. § In ludum ducere & reducere. § Exeuntem, aut introeūtem § mollis est, quia luditur de sequentibus ad amicā ἐξε-θισμὸς criminis, de consuetudine. § Quid tum postea? § ἰδιωτισμὸς, quo contemnimus crimina leuiora. § Si modeste § Adhibito modo, vel certe cum pudore ac modestia, vt celatū voluerit, § Nō ne ea dissimulare nos § Duobus modis feruntur peccata, vel ignoscendo, vel cohibendo. Modo dissimulare est ignorantiam fingere. § Magis humanum est § Bene, quia & illud humanum dissimulare. an magis humanū dissimulare, quia & irasci, & arguere humanum est? § Magis humanum § Nota pro humanius, Terētiano more. § Qui nos oderit? § Qui, vnde vel quamobrem, Et recte. nemo enim dolens q̄ ametur, id facit quo magis odio sit. § Nam si is posset ab ea sese derepente appellere § Oratorie non contentus defendisse Pamphilo, hoc ipso illum, quo accusatus est, laudat. § Derepente § Vna pars orationis est. § Qui cum tot cōsuesset annos § Laudat vbique eos Terentius, qui cōsuetudine vincuntur, vt alibi, Hic paruæ consuetudinis causa huius mortem tam fert familiariter. Et mox, Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor commoueat, neque commoneat, vt seruem fidem? Ergo ferus quem longa consuetudo non commouet. § Qui cum tot consuesset annos § Non, quacū, sed quicum, vt à quibus, & non à quis.

Et con-

Et consuesset proprie dicitur in stupro.} Non eum hominem du cerem} Non solum, inquit, homo non esset, id quod suspican nihil nostra interea, sed quod nobis maximū est, vt stabilis filiæ esse non posset.} Nec virum} Vir modo maritus.} Non cum hominē ducerem, nec virum satis firmum gnatæ} Pōt & sic intelligi, Non cum hominem ducerem, qui consuetudinem longi temporis temere abrumperet.} Nec virum satis firmum gnatæ} Quę res venereæ non mouerent. nam firmum etiam hoc possumus intelligere, validum in officio coitus. Sic Horat: Fortiq; marito Decinet vxorem.} Mitte adolescentem obsecro} His verbis solemus commenticia argumenta contēnere: vt, Misericordia animos maternos his natos. Et alibi, Mitto omnia. adde illuc, Imprudēs timuit adolescēs, sino tu seruus. Verum, &c. Etenim ille dixerat, Verum id vitium, nunquam decreui esse ego adolescentiæ. Adeon' peruicaci esse animo, vt puerum præoptares perire Potius, q̄ aduersus animi tui libidinem esset cū illo nupta? } Et quæ me peccasse ais, abi, solus solum conueni} Recte hæc dicit mulier, vtpote memor ꝙ cum Pamphilo sit locuta. Et solus solum ideo, quia metuit, ne orata sua non seruet Pamphilus, & ideo multi sciant.} Rogat, velit ne an non, vxorem} Verba quibus cum Pamphilo loquatur socer, ne si aliter agat, respondeatur à genero.} Recte cōsului meæ} Illum, inquit, nolle, signum erit me prouidisse filiæ.} Si quidē ille ipse non vult, & tu sensisti} Animaduertendum, quemadmodum omnia quibus se defendent Myrrhina in malam partem accipit Phidippus, & hinc magis accusat, vnde illa se purgat. Cuius consilio ea par fuerat prospici. Non dixit cuius consilio repudium daretur Pamphilo. ita ad vnum omnia exitū spectant.} Esse ausam facere hæc iniussu meo} Abducere filiam, celare partum, exponere puerum.} Interdico} Inter edico & interdico hoc interest: Edicimus, quod iubemus fieri: Interdicimus, quod vetamus fieri. Edicimus etiam vni generi hominum. Interdicimus diuersis. Itaque Prętoris edicta, & interdicta dr̄. Interdico, separatim dicendum legendumq;, quia interdico ne velis, non est integrū.} Inter dico ne extulisse extra ædes} Id agitur, ne sub incerto intercipiatur puer, & tragœdia fiat ex comœdia.} Meis dictis parere hanc qm postulem} Demonstratiue & accusatorie dixit Hanc, quasi tam contumacem.} Hanc qui postulem} Quid est hanc? vtrum mulierem? an vxorem? an contumacem fœminam?} Ibo intro} Sibi ipse hoc dicit τῷ ἰδιώτῃ μοῦ.} Edicam seruis, ne quoquam efferri sināt} Et hoc recte poeta, quia ita opus est ne cōpleat Myrrhina quod promisit de exponendo puero. Ait. n. Dein continuo exponetur.} Nā vt hic lamens hoc sit} Sic ostenditur causa, cur perpetuo celādum sit seni vitium virginis.} Nam vt hic} Quantum iracundiæ habiturus sit, quantum furoris, hoc enim significat Vt. & simul poeta, quod alibi obscure facit, hic aperte demonstrat, quod periculū sit in fabula, nisi καταστροφὴ succurrat.} Non clam me est}.i. scio. } Nec qua via sententia eius mutari possit, scio} Nescio quō ex iracundo placidus fiat.} Sententia eius} De puero non exponendo.} Hoc mihi vnum} Hoc adhuc, inquit, malum nō mihi euenerat, cum euenerint multa. Et vide, an Si puerum vt tollas cogit, quasi cum gemitu & percontatiue pronūciandum sit. etenim Si, obscuram locutionem facit, nisi forte Cum vel Quòd significat.} Hoc mihi vnum ex plurimis miserijs reliquū fuerat malum} Ex omnibus malis reliquum cum dicat, maximū malum significat. Nam non mediocre est, quod omnium miseriarum est vltimum, & inter mala multa reliquū quod sic accipimus. Possumus & nos interrogatiue pronunciare.} Puerum vt tollam, cogit} Recte tollam. quæstio, vnde sit.} Forma in tenebris nosci nō quita est} Ab actiuo queo, passiuū fecit queor, retinendo participium quita est. sed antique dixit.} Neque detractū} Solet. n. fieri.} Ipse eripuit} Hic ad exitum spectat ἀναγνώρισις, qua per annulū fiet cognitio.} Ipse eripuit} Econtrario, inquit, factum, est ipsa vt non eriperet, sed ipsi eriperetur.} Simul vereor Pāphilum, ne orata nostra}.s. si substulerimus cogēte sene, eum puerū, quem expositum iri Pamphilo paulo ante promisi.} Cum sciet alienum puerum tolli pro suo} Non, solum, inquit, tolli ægre feret alienū, verū etiā pro suo.

GVID. PErij, &c.} Hic rixa est senis, atque anus eo quidem pacto, vt mores inter se diuersos, & tamē notos possumus agnoscere. M. Perij.s. perdita sum, quid agam? quo.i. in quam partem, e vortam.i. cōuertam me? quid ego misera respōdebo meo viro.i. meo marito. Nam vir meus visus est mihi audisse vocē pueri vagientis.i. vagitum (qui clamor est infantis) edētis, ita.i. adeo, ipse vir tacitus.i. silens, corripuit.i. celeriter recepit, derepente.i. valde subito. Nam derepente vna est pars orationis in qua de auget, nā aduerbijs præpositionis separatim non adduntur. Corripuit inquam sese ad filiam Philumenam, ꝙ.i. sed, si rescierit, scimus manifesta, rescimus occulta.i. si cognouerit eam peperisse, ædepol nō scio qua causa.i. pp quām causam, dicam me habuisse.i. tenuisse id.s. eam peperisse. Sed hostium.i. ianua, concrepuit.i. patefactum est, & quidem cum sonitu violento, credo ipsum virum meum venire ad me, nulla sum, pro nō sum, vtpote quæ perij. PH. Vb.i. postquam, vxor sensit.i. percepit me ire ad filiam, duxit se foras.i. se contulit foras vel abijt, atque eccam.i. ecce hic video eam vxorem ò Myrrhina quid ais? deinde non respondente vxore subdit, heus aduerbium vocantis, siue admonētis, dico tibi.i. te alloquor dicendo quid ais? M. Ne.i. vtrum, ò vir mi.i. marite dicis mihi. PH. Ego sum tuus vir.i. maritus adeo.i. certe, tu ne i. nō, deputas, id est, non existimas me esse virum.i. maritum, immo nec hominum quidem. Nam ò mulier, si ego visus forem vnquam tibi esse vtrumuis.i. vtrumlibet horum.s. aut vir, aut homo nō sic habitus essem ludibrio.i. derisioni, illusioni, hoc est non fuissem sic delusus à tuis factis.i. per tua factu, quæ mihi hæc egisti. M. Quibus factis à me ludibrio habitus es? PH. At rogitas.i. inquiris? quibus factis, imprudētia est interrogare quod teneas, filia nostra peperit, hem, interiectio indignātis, taces.i. celas? ex quo homine peperit.s. id est ex cuius cōpressu? M. Aequum est, per ironiam dixit, q.d. maxime te decet patrē rogitare illud de filia s. ex quo pepererit, perij.i. cor meum illo dicto vulnerasti, obsecro ex quo homine cēses eam peperisse, nisi ex eo cui data est nuptum.i. cui nupsit, vel collocata fuit. PH. Credo eam peperisse ex Pamphilo, nequeo adeo.i. certe, est patris.i. decet patrē arbitrari aliter, q̄ quod ex viro suo filia peperit. Sed demiror.i. valde miror quid sit, quāobrem.i. pp quod, volueris tantopere.i. tm̄ celare nos oēs hoc.s. partum filiæ pręsertim cum pepererit, & recte quia non monstrū pepererit, & suo.i. congruo tempore, quo pręgnantes pñt parere, videlicet septimo mēse. Nam vt habetur. ff. de stat. hom. Septimo mense perfectum fœtum nasci iam receptum est pp auctoritatē doctissimi Hippocratis. Adeon'.i. adeo ne verum est supp. te esse animo adeo peruicaci.i. maligno, & perseuerāti cum quadam vi. Nam peruicax est perseuerans cum quadā vi, vt pręoptares i. potius cuperes, vel valde optares, puerū filiæ perire.i. exponi ad mortem, ex quo filio scires amicitiam fore.i. futuram esse, firmiorē.i. stabiliorem inter nos, posthac.i. in posterū potius q̄ filia esset nupta cum illo Pamphilo, aduersum.i. contra libidinem.i. immoderatam tui animi cupiditatem, ego etiam credidi hanc culpam diuortio filiæ esse illorum.i. esse apud illos, quæ tñ culpa est penes te.i. in teipsa, & quasi in possessione tua. M. ego sum misera infelix. P. vtinam sciam istud esse.i. sciam te vere esse miserā ita, ꝙ vere sis misera. Vel vtinam sciam pro certo penes te culpam esse Sed nunc id venit mihi in mentem, quod olim locuta es.i. dixisti, cum.i. qn̄, cepimus.i. elegimus, illum Pamphilum generū.i. vt esset gener noster, nam negabas te posse pati filiam tuā esse nuptam cum eo, vel ei qui amaret meretricem, & qui pernoctaret.i. totam noctem insomnem duceret, foris.i. extra domum. Pernoctare est totam noctem insomnem ducere. M. hoc dicit apud se aut ad spectatores conuersa, malo.i. potius volo hūc Phidippum suspicari quāuis.i. quamlibet aliam causam, q̄ ipsam veram causam, pp quām volui celare partum. P. o Myrrhina, sciui multo prius, q̄ tu scires illum Pamph. habere amicam Bacchidē, verum.i. sed ego nunquam decreui id vitium amoris esse vitiū adolescentiæ.i. iuuenilis ætatis, nam id vitium est innatum omnibus adolescentibus, ita opinatur Phidippus, sed eius sententia est iniqua, nam adolescentibus tale flagitium est grauissimum, & multis cohibitionibus reprimendum, at.i. sed, pol, iurantis est, iam.i. statim post adolescentiam breuem, tempus aderit.i. adueniet, vel pręsens erit, cum.i. quo tempore, etiam ipse Pāphilus oderit non solum alienas mulieres, immo & propriā, & item seipsum in senectute. Sed vt.i. qualem olim ostēdisti te esse, cum negabas te posse pati filiam tuam nubere cum eo, qui foris pernoctaret, nihil.i. in nullo, cessauisti.i. destitisti, esse eadē.i. esse similis, & talis qualem te ostenderas, vsque adhuc.i. hucusque ad hoc tempus, vt abduceres.i. dimoneres, abstraheres filiam ab eo Pamphilo, ne id esset ratum.i. firmum, stabile quod egissem, nūc hæc res.i. ista celatio tua, facit iudicium.i. existimationem, vel iudicium.i. demonstrationē, quo pacto volueris id factum.s. ꝙ filia nupserit Pamphilo. M. adeon'.i. vtrum, censes me esse ita peruicacem i. vim agentē perniciosam ei, vel erga eam Philumenam, cui Philumenæ ego sum mater, vt essem eo animo.i. vt haberem talem animum, qualem dicis me habere si hoc matrimoniū esset ex nostro vsu.i. vtile nobis, siue pro nostra vtilitate. Tū.i. pręterea tu potes prospicere.i. prouidere, aut iudicare, quid sit in rem nostram.i. in nostram vtilitatem, seu quid nobis sit vtile. P. fortasse tu audisti ex aliquo, qui diceret se vidisse eum Pamphilum exeūtem ab amica, aut introeuntem ad amicam Bacchidē, quid tum, i. tunc postea vis supp. ex eo inferre si facit hoc, i si visit amicā raro, & modeste.i. adhibito modo, aut cū pudore & modestia, non ne est magis humanum nos dissimulare.i. fingere non ignorare, q̄ dare operam.i. q̄ laborare scire id, qui, ablatiuus à neutro.i. ex quo, siue vnde, aut quamobrem,

obrem;oderit.i.odio pro sequatur nos. Nam si ipse Pāphilus posset auellere.i.abstrahere se ab ea amica,derepente i.valde repēte, vna enim est pars narrationis,qui cum.i cum qua amica consuesceret.i.consuetus fieret,vel consuetudinem,seu conuersationē haberet,tot annos.i.tanto tempore, non ducerē eum esse hominē fragilis.s.naturæ,& ad voluptates multum propensæ; nec ducerem eum esse virum satis firmum.i.validum natæ meæ. M. obsecro mitte.i.dimitte,adolescentem Pamphilum, & mitte ea,quæ.i.in quibus,ais i.dicis,me peccasse.i errasse. Abi.i.discede,tu solus conueni.i.alloquere.Pāphilum solū.i.sine arbitris, roga.i.interroga,ne.i.vtrum,velit vxorem Philumenā,an non velit.Si est.i.sic contingit vt dicat se velle vxorem,redde ei vxorē,sin aūt.i.sed si,est.i.si contingit vt nolit vxorē,recte cōsului i.prospexi, prouidi meæ gnatæ.Philumenæ. P. si quidē.i.si certe,ille ipse Pamphilus non vult vxorē,& si tu Myrrhina sensisti peccatum esse in eo, aderā.i.prope eram,cuius cōsilio videlicet meo,par fuerat.i.decuerat (nā par esse signat decens esse) ea.s peccata Pamph.prospice i.prouideri, quānbrem incendor ita.i.vehementer excādesco, te Myrrhinam ausam esse facere hæc.s.abducere filiā, celare partū,& exponere puerū,iniussu meo.i.absque præcepto meo, interdico.i.prohibeo.Edicimus quod fieri iubemus,interdicimus quod fieri vetamus,edicimus etiā vni generi hominum,interdicimus diuersis,interdico ergo ne i.vt nō,velis extulisse.i.exportasse puerū extra ædes, id est extra domū meā.Sed ego sum stultior.i.nimis stultus qui.s.ego,postulē hanc vxorē meam parere.i.obsequi, obedire meis dictis,ibo intra,atque edicā.i.iubebo seruis, ne ipsi sinant.i.permittant,puerū efferri.i.exportari,quoquā.i.in aliquem locū.M.pol.i.per pollucē,nullam credo mulierē viuere miseriorem.i.infeliciorem me,nam ædepol nō est clam me.i.nō ignoro,vt.i.quo pacto, hic vir meus laturus sit hoc, videlicet si resciuerit ipsam rē,vt sit, id est sciuerit rem quēadmodū est,videlicet filiā non esse ex Pamphilo grauidā,cum tū esset, non quidem in matrimoniū,sed ante in tenebris cum.i.quia , ipse vir meus tulit animo tam iracundo hoc quod est leuis,s.partū celasse,nec scio qua via.i qua rōne, sententia eius possit mutari hoc vnū malum, reliquū fuerat.i.restiterat mihi,ex plurimis miserijs.i.ex multis malis, seu infortunijs,si vir meus cogit vt tollam.i.educem puerū , cuius pueri nos nescimus qui.i.quis,sit pater,nam cum.i.qn, nata cōpressa est.i.stuprata,forma stupratoris non quita est, antique vt à queor passiua.i.nō potuit,nosci.i.animaduerti,neque tum.i.tunc, quidquā.i.aliquid detractū est.i.ablatū est ni Pāphilo,qui.i.quo, vel vnde possit nosci qui sit cōpressor.s.ipse stuprator abiens.i.discedēs,eripuit vi.i.violentia virginis annulum quē habuit,in digito,simul i.etiā, vereor Pamph.ne i.q,nequeat,i.non possit celare diutius nostra orata.i.ea quæ orauimus eum,vt celaret,cum.i.quando,sciet alienum puerum tolli.i.nutriri,pro suo.i.loco sui filij.

Lato. ARgumentum§ Expostulat Phidippus cum Myrrhina, q partum celauerit, & q auctor sit dissidij inter Pāphilum & Philumenam,§ Vagientis§ Vagire,proprium infantiū. § Nulla sum§ Vox metuentis & consternatæ.§ Heus tibi§ Reuocat fugientē.§ Vir ego§ Non ad sexum,sed ad maritalem cōditionem refertur.§ Peperit filia§ Propositio criminis. § Sed demiror§ Victus respōso delabitur ad aliud crimen.§ Adeon'§ Amplificatio ab odio & improbitate.§ Nunc mihi§ Confirmatio à dicto antegresso.§ Quamuis caussam§ Hoc ad spectatores dicitur. § Multo prius§ Obiter defendit Pamphilum ab ætate , vt augeat culpam Myrrhinæ.§ Sed vt olim§ Redit ad institutū.§ Id nunc§ Approbatio à re ipsa.§ Adeo ne§ Defensio à persona, qua data opera confirmat errorē mariti,vt verā causam celet. § Tun'§ Rursus defensio Pamphili à modo peccati,& ea vtilitatis comparatione.§ Mitte§ Quia fictā causam tuetur data opera abrūpit superuacuā altercationem § Siquidē§ Reprehēsio dicta ex verbis Myrrhinæ. § Interdico§ Edictum contra consiliū & promissum Myrrhinæ, quo crescat perturbatio.§ Nullam§ Periculū & perturbatio Myrrhinæ ad spectatores.§ Nam cum§ Per occasionē refert partem argumēti.

Petr. Mars. PErij§ Viros omnes in quibusuis vitæ actionibus infinite magis & seueriores, & rectiores esse mulieribus , quarum nihil non est simulare,docet hæc scena . Nam cum sit illis innata quædam constantia,& animi fortitudo , qua ad vitia cognoscēda & superanda, virtutes vero assipiendas feruntur , quoties aliquid acciperint,quod de recto tramite ad improbitatem,aut ficta instituta deuiet,hic animus ille , qui degeneres actiones respuit , oēm vim exercet,quo seipsum ea contumelia vindicet.Mulierculæ aūt econtra,quæ suis techinas,dolos, & cautiones commentari nō desistunt,nec id alia gratia,ac ab omni imbecillitatem, & conscientiæ timiditatem,quæ in periculis perstabile succūbit. Recte igitur virum à virtute dictione nigrinum sumpsisse. Mulierem vero,teste Varrone,ab animi mollitie, quæ est contraria virilitati. § Verum id vitium§ Sententia est nunquam duas vitiū esse adolescentibus amare, quod senibus scelus est . Et huc alludit Mimus Publianus. Amare iuueni fructus est , crimen seni .

Glar. MAgna in hac scena difficultas est, sed egregie transiliunt, quorum intererat hanc rem copiosius tractare. Doct. certe aliquid pro festinatione illa fecit,certe plus q̄ quidam satis ocioli. Ad vicesimum vsque versum nulla pax , sed perpetua propemodum diuersitas. Nos ea in re nostrum iudiciū libere dicemus. Lector quod volet sequatur. Primus itaque versus in omnibus quotquot nos vidimus exēplaribus corrupte legitur. Doct. tutactus etiam. Est autem iambicus tetr.catal.atque ita legendus.

Perij,quid agam,quo me vortam? Viro quid respondebo?

Meo,sanè facile intelligitur, & ab aliquo additum videtur ad explendā sententiā ea certe non pauca sunt, quæ sic in contextū irrepserunt.Secūdus eiusdem generis est,sed i,in Visus eliditur. Tertius troch.est tet.cat.Quartus rursus cat.iamb.tetr.vt primi duo, sed Resciερit legendum, nō, Resciuerit, & vel Iam totū eliditur, vel creticus est loco quarto . Quintus dimeter iamb.cat.quidē si ædepol,vt aliat sæpe prima breui.Acatalecticus, si prima lōga,vt exigit diphthongus . Sextus tetr.est iambicus acat.nisi d,elidas in Sed,nam sic fiet troch.tetr.cat.cuiusmodi est septimus finitus in verbo Foras.Octauus in Atque eccam , incipit , & est iamb.tetr. acat.vt sequens.Sed cū d,in Quid,tum s,in Agis eliduntur,& creticus est loco quarto Nisi quis putet in hoc versu abūdare verbū Video,quod ego plane suspicor ab aliquo, sentētiæ explendæ gratia,adiectum,cū sine eo sensus optime constet . Cōsimiliter sane, in sequente versu.Sum verbum,ab aliquo item, qui desideratum verbum explere voluerit,adiectum arbitror.Nam & sensus absque eo constat,& carmē respuit,tuum tuus,vel monosyl.vel bacchius loco secūdo fuerit. Decimus troch.est tetr.cat. In 11.vel creticus est loco tertio,vel Tuis monosyl.& s,in Habitus eliditur,vt sit versus iamb.tet.cat.cuiusmodi & 12.Sed in eo vel Hem extra carmē est,vel eliditur i,in Filia,vel denique,quod malim,creticus est loco secundo.Et Rogitare æquum est,legendum , non, Rogare est æquum. Decimūtertium Doct.acat.iudicauit,vt Ni,pro, Nisi,legatur,& Cui sit dissyl.posset aliter scandi , sed nolo esse nimis anxius in re non magna.Sequentem inde Doct.troch.tetr.acat.iudicauit,qui est vere iambicus tetr.cat. In eius primo loco dactylus est. In 2.anapæstus.Decimūquintum iambicum cat.idem ait, qui est vere acat.Sed 16.iamb.cat est,sicut tres deinde sequentes. Sed in 17.Adeo per,pro anapæsto legendū , vel pæane vltimo,& Præ, eliditur in Præoptares.In 18.vel i,in Firmiorē eliditur, vel,quod malim,creticus est loco secundo . In 19.s,eliditur in Aduersus, & Tui monosyl.est,denique creticus loco quarto.§ Ego etiam illorū esse hanc culpam credidi, quæ te est penes§ Qui nunc sequuntur, num.31.omnes sunt trochaici tetr.cat.Primus tribrachyn habet loco primo. Ita secundus, in quo Mihi monosyll.totum eliditur. In 3.de hac re legendum puto,non Ex hac re. Quemadmodū & postea Scen.2.Act.5.versu 10.nisi quis d , in Quod elidere velit, vt secundo loco sit dactylus.In 4.versu vel Tua monosyl.vel creticus est loco quinto.In 5.m,non eliditur in Cum. Aldi liber præterea habebat duas particulas . Et qui ante verbum Pernoctaret. Sed altera tollēda est , In 6.Ioan.mauult legere Mauolo q̄ Malo ad finē versus quod placet. In 7.vel Prius monosyll.vel bacchius loco secundo.In 8.trochæus est loco quinto. In 10.Eandē dissyl. & Cessasti legendum,non Cessauisti.In 11.i,in Filiam abijcitur. In 12.Id eliditur à superiore versu.In 16 aut Eum monosyl.aut creticus loco sexto.In 22.vel s,in Satis eliditur , vel creticus loco secundo.In 24.amphibrachys est loco primo In 26.Sensti legendum,non Sensisti.In 27.Cuius dissyl.est. In 30.vel Meis dissyll. vel creticus loco tertio,& verbum Qui,ponendum ante verbum Parere.§ Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere§ Sequentes deinde ad finem vsque scenæ sunt iambici tetr.acat.oēs. In quintum tertio Aedepol prima breui . & s in Leuius eliditur. In 4.Eius dissyll.In 5.vel Mihi scandendo totum eliditur, vel creticus est loco primo,& Relliquū epenthesi ll,geminat. In 6. Cuius monosyll.est.In penult.vel i,in Simul eliditur, vt fiat monosyl.vel pæan secūdus loco primo,vt dactylo initio apponatur syllaba.Denique in Vereor potest u,euanescere,vt sit proceleusmaticus loco primo.quantum ego pæana malim .

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Sostratæ purgationem habet de Philumena abscessu. Eadem Sostrata rus habituram se filio pollicetur , ne impedimento sit , quo minus redeat Philumena. Filius contra matri ne id faciat dissuadere conatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, Sostrata filio se purgat de Philumenæ vxoris abscessu, simulq; se rus abituram pollicetur, ne obsistat reliquis sua morositate, ne ve quo minus Philumenæ ad Pamphilum redeat, impedimento sit. Pamphilus vero contra ne id faciat,obnixe dissuadere conatur.

Iambici

Iambici Tetrametri Acatalectici.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

NON clam me est mi gnate, tibi me esse suspectam, vxorem tuam
Propter meos mores hinc abiisse: etsi ea dissimulas sedulo:
Verum ita me dij ament, itaque obtingãt ex te, quæ exopto mihi, vt
Nunquam sciens commerui, merito vt caperet odium illam mei:
Teq; ante quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modo, quo pacto me habueris
Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est contra gratiam
Referre, vt apud me præmium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cũ tuo me esse certo decreui patre,
Ne mea præsentia obstet, neu caussa vlla restet reliqua.
Quin tua Philumena ad te redeat. P. quæso quid istuc consili est?
Illiu' stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
Non *Haud facies: neque sinam, vt qui nobis mater maledictum velit,*
Mea pertinacia dicat esse factum, haud rus modestia.
Tum, tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dies
Mea caussa, nolo. S. nihil iam mi istæc res voluptatis ferunt:
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxuma, vt ne cui meæ
suspectet *Longinquitas ætatis obstet, mortem ve* exoptet meam.*
Hic video me esse inuisam immerito: tempus est concedere:
Sic optume, vt ego opinor, omnes caussas præcidam omnibus,
Et me hac suspectione exoluam, & illis morem gessero.
Sine me obsecro effugere, volgus quòd male audit mulierum.
P. Quàm fortunatus cæteris sum rebus, absque vna hæc foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. obsecro mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, vt quæq; est, in animum inducas pati.
illa *Si cætera sunt ita, vt tu vis, itaque vt esse ego* illam existumo,*
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. væ misero mihi,
S. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male habet, quàm te gnate mi.

Don. NON clam me est} In hac scena, velut qualitas negotialis in disputationem venit, iustum ne sic repudiari coniugem causa matris, & omnino quod fieri debeat. }Non clam} Vero ordiue à purgatione sui incipit mater abitura, ne q discedit, iracũdiæ videatur. }Tibi me esse suspectã} .i. in suspicionem venisse. }Vxorem tuã Propter meos mores hinc abiisse} Blandius vxorem significauit, q̃ si diceret Philumenam. Et mores, proprie senum dicuntur, vnde senectus morosa, & morosi homines, qui sui cuiusdam moris sunt. }Etsi ea dissimulas sedulo} Ea .i. quæ scio. & ea, pro eam rem, sed absolute occurrit supra iaçe sententiæ, & genere neutro. & est ordo. Etsi ea dissimulas sedulo, non clam me est, &c. }Verum ita me dij ament,} Coniectura quæ soluitur iureiurando. }Nunquã sciens commerui} Bona exceptio, quia possumus aliquem inscienter lædere. quæ res ad veniam pertinet. }Itaque obtingãt ex te} Pro se iurat, & ita rem Pamphilo probat, vt blanda sit }Itaque} Duæ partes orationis. }Vt Nunquam sciens} Hic ordo est iusiurandi, vt cum præposuerit ita, sequatur vt Cic. Ita velim mihi deos ꝓpitios, vt cum illius temporis mihi venit in mẽtem, &c.} Merito vt caperet odium illam mei} Bene dixit merito. nam vt nos immerito quis non oderit, non est in nostra manu hæc est exceptio. Plaut. in Trin. Quia dicant, non est, merito ne dicant, id est. }Merito vt caperet odium illa mei} Id enim est culpa sine merito. }Teq; ante q̃ me} Deest tam, vt sit ordo, Et q̃ te amare me rebar, tantum firmasti fidem ei rei. }Teq; ante q̃ me amare rebar, ei rei firmasti fidem: Ordo & sensus hic est, Et quod, ante rebar, ei rei firmasti fidem meam. neque me fefellit, quod ante rebar, te me amare. nam ei rei firmasti fidem. i. probationẽ attulisti. }Nam mihi tuus pater} Dixit enim supra, Atque in eam hoc omne quod mihi ægre est euomam. potuit. n. enomendo narrasse q matrem filius præposuisset vxori. }Tuus pater} Familiarius q̃ si diceret, Laches. }Præpositam amori tuo} Plus dixit, amori tuo, q̃ si, vxori tuæ, diceret. }Vt apud me præmium esse positum pietati scias} Laborat mulier, ne quod dictura est, odio, aut dolore, aut certe ita facere videatur. }Præmiũ esse positũ pietatis} Sic Virg. Hic pietatis honos, sunt hic sua præmia laudi. }Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ cõmodum} Rem duram dictura, vide quantis præblanditur verbis, remq; præmolliat, Nunc tibi me certum est contra gratiam. Contra nunc, vicissim. }Et meæ commodum famæ} Ab honesto. }Mi Pamphile, hoc & vobis meæ} Principium hoc aliquid est precantis fœminæ. A blandimento ergo incipit, vt libenter audiat. }Ego rus abiturã hinc cum tuo me esse certo decreui patre} Certo dixit, ne sit dissuadendi locus. }Cum tuo me esse certo decreui} Ad hoc addidit, certo decreui, vt non audeat dissuadere filius. }Ne me præsentia} Non dixit iam culpa, sed præsentia. }Quid istuc cõsili est?} Bene quia illa Decreui dixerat. }Illiu'} A persona. }Stultitia} A causa. }Victa} Non enim volens. }Vrbe} A loco. }Tu} A persona. }Habitatum} A facto. }Illiu' stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?} Vide quàm oratorie omnia congesserit, à personis, à causis, à locis, à factis. }Illiu' stultitia} Ab vtili. }Mire autẽ, & Rus, & ex vrbe, & Habitatum, dixit. }Vt qui nobis mater maledictum velit} Ab honesto. }Non facies, neque sinam} Primo nõ facies, deinde, si facere perseueraueris, non sinã. }Et, non facies, non est interdicentis, sed, q. d. Scio te non facturam rem tuã prauam. Sunt autem qui neque Sinam iungant interioribus. sunt qui totũ contexte legant, non facies, vsque, Modestia. }Mea pertinacia dicat esse factum} Bene retinet, cum vult sua interesse ne fiat. }Tum Tuas amicas te} In dissuadendo cõmiscuit & honestatem & vtilitatem. }Mea causa nolo} Non est superbum nolo, sed consuetudine dicitur. }Nihil iam mihi istæc res} Contra omnia. Et ab vltimis incipit. }Istæc res} Amicæ, cognatæ, dies festi. }Dum ætas, tẽpus tulit} Tulit ꝓ passum est, permisit. & in bonis enim & in malis dicitur. }Dum ætas, tempus Tulit, perfuncta satis sum} Si, inquit, meæ voluptatis causa exercenda sunt, iam non delectant, si officijs ac religionis, iam non possum, quæ sim anus. Necessario diuisio, quia illæ & religionem incusserat festorũ dierum. }Dum ætas, tempus tulit} Non, inquit reprehẽdat, quæ cum potuerim, perfuncta satis sum. Sic Virgilius, Sat patriæ, Priamoq; datũ. }Satias me iam tenet} Nimis materna atq; aniliter. }Hæc mihi nũc cura est maxima} Hoc nimis serio pronunciandũ. Et ne cui odiose, ne tibi diceret. }Vt ne cui meæ lõginqnitas ætatis obstet} Hoc ad nutum, expectationem ad filium refert hinc enim odio digni parentes, expectati appellantur. }Lõginquitas ætatis obstet, Mortem ve meam} Cum sedulo agat socrus, ne quid per iracundiam statuisse videatur, vide tamẽ vt intermisceatur indignatio, & multa dolore deprompta sint, quod poeta non inuitus facit, ad mores exprimendos, personasq; reddendas. }Hic video me esse inuisam immerito} Quia rus decreui pergere non quasi nurum vitatura, sed locum. }Et mire inuisam, & non addit cui, sed, dixit Tẽpus est concedere} Quia anus sum? an quia nurus in domo? }Omnes causam præcidam omnibus} Bene omnibus, ne specialiter læsisset nurum. & generaliter dixit. }Et illis morẽ gessero} Mire illis, non nurui. Et morem gessero, acriter dictum, vt ostẽdat hoc illos olim voluisse vt expelleretur. vt si dicas inimicũ tibi morem gessisse, quòd se suspenderit. }Sine me obsecro hoc effugere} Quia dixerat maritus eius, Omnes socrus oderũt nurus: }Sine me obsecro hoc effugere} Potentissimum est ad extorquendum aliquid argumentum, cum illis quibus cari esse debemus, nostra causa potius, quàm illorum, dicimus velle nos, aut nolle quod facimus. nam & Pamphilus supra sic dixit, Non facies, neque sinã. }Quod

male audit} Supra dixit. Ab honesto.{ Absq; vna hæc foret} Absque extra, vt sit aduerbium magis, q̃ præpositio & vna, Res subaudienda. Et totum ἀσύνδετον, statimq; iungendum, Hanc matrem habẽs talem illam aũt vxorem. Vel certe, Absque foret, pro abesset. Alij Hac de vxore dici putant, vt absque sit præpositio. {Non tute rem incommodam, vt quæq; est, in animum inducas pati} Horat. Durum, sed leuius fit patientia, Quidquid corrigere est nefas. {Si cetera sunt} Bene cetera, absque vno dicẽti, { Itaque vt esse ego illam existimo} Quia potuit dici ei, O socrus, ergo dubitas de integritate nurus, addidit, Itaque vt esse ego illam existimo. {Da veniam hanc mihi} Mihi propter quãm putas non tedu cendam. {Væ misero mihi} Nec negat, nec promittit, sed intume scit, vtpote qui penitus dolore commotus æstum animi dissimulare non potest. {Væ misero mihi} Nihil potuit pro rerum qualitate respondere, nisi vt ingemisceret. {Et mihi quidem} ἄχθος quid enim, & multa sic in vsu nostro sunt.

GVIB. NOn, &c.} Hic Sostrata & filio se purgat se abscessis vxoris, & simul se abituram rus pollicetur, ne obstet sua præsentia quo minus Philumena redeat. S. O mi gnate. i. Pamphile non est clam me. i. non ignoro. me esse suspectam. i. in suspicione tibi. vxorem tuam abijsse. i. abscessisse hinc pp meos mores forsitan iniucundos. etsi. i. quamuis dissimulas. i. celas, non ostendis, sedulo. i. sine dolo instanter. ea. i. eam rem. s. me esse suspectam tibi. verũ Dij ita me ament, iurandi modus est. & ita ea quæ opto ex te obtingant mihi, vt. i. sicut. nunquam sciens. i. consulto, dedita opera, commerui. i. male de ea sum merita. cõmeremus mala tm̃, vel commerui. i. digna fui, vt illa vxor tua caperet odiũ mei merito. i. quod odium meruerim. Et q̃. i. quantum, rebar. i. putabã ante. i. prius te amare te tam sup. i. tm̃, firmasti fidem, i. adhibuisti probationẽ ei rei. s. amori tuo, in me, nam pater tuus Laches, modo. i. paulo ante, narrauit mihi intus, quo pacto. i. quo modo, habueris me propositam. i. præposueris me tuo amori in vxorem. Nunc contra. i. ediuerso, vicissim, certum est mihi. i. constitui, ac deliberaui, me referre gratiã. i. reddere beneficiũ tibi, vt ò mi Pamphile scias præmium. i. mercedem esse positũ apud me pietati. i. pro pietate, & intimo affectu tuo in parẽtem, illud aũt præmium intelligit esse, si ipsa eum Lachetus secedat, & reditui Philumenæ non obstet, arbitror hoc. s. quod volo facere, esse commodũ. i. consentaneum, vtile vobis. i. tibi & Philumenæ, & etiã meæ famæ ne videar esse diuortij causa, certe ego decreui. i. cõstitui, me esse abituram. i. discessuram, rus. i. in agros hinc. i. ex hoc loco, cũ tuo patre. s. Lache marito meo, ne. i. vt nõ, mea præsentia obstet. i. impediat, neu. i. & vt nõ, vlla causa restet reliqua. i. relinquatur, quin. i. q non, tua Philumena redeat à te Pamph. quæso? quid consilij. i. quod consiliũ est istud. i. tuum, q. d. quid sibi vult tuum propositũ, vel quale est istud propositum, vt tu victa. i. mota, stultitia. i. per stultitiam illius Philumeno migres. i. discedas, rus habitatum. i. ad habitandũ ruri haud. i. non, facies. i. non migrabis rus, neque ego sinam. i. patiar te id esse facturam, vt. i. ne nõ, ò mater, is qui velit maledictum. i. maledicere nobis, dicat id esse factum. s. quia migraueris rus mea pertinacia. i. mea obstinatione & perseueranti importunitate, haud. i. non dicat esse factũ tua modestia, tum. i. deinde, ego nolo te deserere. i. derelinquere tuas amicas & cognatas, & nolo te deserere dies festos, qui celebrantur frequẽtes in vrbe, mea causa. i. pp me, vt tu mihi gratificer. s. Sostr. pol, iurãtis, iam. i. nunc, iste res, quas dicis. s. amicæ, cognatæ, dies festi, nihil voluptatis. i. nullã voluptate ne minimam quidẽ, ferunt. i. afferunt mihi, dum. i. quãdiu, tempus ætatis tulit. i. passum est, vel postulauit, ac permisit, satis perfuncta sum illis rebus. i. sufficienter sum illis rebus vsa, & quidẽ vsque in finẽ temporis illud ferentis. Perfunctus periclis dicitur, qui pericla finiuit, similiter perfunctus magistratibus qui magistratus administrauit, & vos ad finẽ vsque perduait, iam satietas. i. tædium istorum studiorum. i. istarum applicationũ animi, tenet me. i. iam harum rerum sum tædio affecta, nunc hæc cura est mihi maxima. i. maxime hoc curo quod sequitur, vt. i. q. ne cui. i. non alicui, mea longinquitas ætatis. i. mea longa vita, vel diuturnum spatiũ vitæ meæ, obstet. i. noceat, sit obstaculũ alicui, vel ne quis exoptet mortem meã, quod fieri solet de senibus, qui expectati appellantur, q eorũ mors ab hæredibus expectetur, video. i. cõspicio, me esse inuisam. i. odio habitam, hic. i. in hac vrbe, ideo abeundũ est rus, & quidem immerito, i. iniuria, & cũ non meruerim, tempus est concedere. i. abire & locum dare, sic. s. cõcedendo ego optime præcidam. i. rescindam, compositum à præ & cædo is, pro scindo, & ideo præcidam. i. amputabo, auferam, abrũpam, omnes causas omnibus. i. oẽs occasiones omnibus auferam, odio me prosequendi, & mortem meam optandi, & exoluam. i. explicabo me liberabo me, hac suspicione. i. ea opinione falsa, quæ de me habetur, & morem gessero. i. sic complacuero illis, & est eo modo dictum, quẽadmodum si diceretur, inimicus tibi morẽm gessisse q se suspẽderit, obsecro sine. i. permitte, me effugere hoc vulgus. i. hoc vulgare genus mulierũ, quod vulgus male audit. i. de quo genere mala dñr, nam male audiri non potest nisi prius mala dicantur. P. Quãm. i. quantũ, exclamando legatur, fortunatus sum. i. felix ceteris rebus. i. in alijs rebus, absq; hæc vna res. s. discessus matris rus, foret. i. accideret, qui modus loquẽdi per absque, vulgo dici solet hoc modo, Ego eram satis afflictus in alijs rebus, sine hoc q hæc res accideret, vel absque q hæc res acciderit, sed melius est imitantes Terẽt. dicere. Eram satis in ceteris rebus vexatus absq; hoc contingeret, vbi Don. dicit, absque esse aduerbium potius q̃ præpositionem, quod ex eo constat, q sine suo casu appositũ est, quãm ergo fortunatus sum in ceteris rebus absq; hæc vna res foret habens. i. qui habeo hanc matrem talem, quæ nullis meis flectatur doloribus, aũt. i. sed, habens inquam illam vxorem, quæ s. grauida sit facta ex alio, q̃ ex me, vti tunc existimabat. S. O mi Pamphile obsecro vt sup. tute. i. tuipse, non inducas animũ. i. non velis, non tibi persuadeas pati. i. ferre, rem incõmodam. i. infelicẽ, non opportunam, vt. i. secundũ q quæq; res incommoda est, q. d. non apponas animo tuo res incommodas secundum omnes earum incommoditatem, sed quidquid erit illud, ferendo superes. Si cetera præter meum discessum sunt ita vt vis, & si vxor sup. est ita vt sicut existimo illam esse, ò mi gnate, da mihi hanc veniã. i. permitte vt rus secedam cum tua venia, reduce pro reduc illam Philumenam, P. Væ misero mihi. i. sum bene infelix & maledictus & h. d. ingemiscens. S. Et quidem væ mihi miseræ, etiam vt tibi. i. etiam sum infelix in hac re, vt tu, nam hæc res ò mi gnate nõ minus male habet. i. tractat me, quãm habet te.

LATO. ARgumentum} Sostrata denũciat ferus abituram & locũ daturam Philumenæ, quare augetur perturbatio Pãphili. {Verum ita me Dij} Purgatio. {Teq; antequã} Rebar te illam plus amare q̃ me, nam, ante, cõparationem significat. vt anteponere, anteferre. {Nunc tibi} Honesta ratio, ne temere hoc facere videatur, & ne recuset Pãphilus. {Quæso} Recusatio Pamphili, q̃ cõfirmat à futura infamia, & ab indigno. {Nihil iam} Solutio, ab ætate, item à iusto & vtili. Attende aũt quomodo poeta studeat omnibus modis in hac fabula, bonam socrum inducere, sicut paulo post bonam meretricem. {Quam fortuna} Magis accenditur Pamphilus matri bonitate, & absque, pro nisi ponitur, aduerbialiter. {Væ misero} Interiectio dolentis.

PATR. MARS. NOn clam me} Adolescẽtis bene morati, & ad virtutes instructi debitum officiũ, qui, quantum parentibus debeat, agnoscit, nec pp suam ipsius cõmoditatem, aut vsum parentibus suis quidquam incommodare præsumit, hac scena exprimitur. Debemus enim nostros mores sic comparatos habere, vt non nostræ libidini inseruiant, & ob id parentibus, vt in mœrore sint, causam dare, sed omnibus modis ita obedire, vt de nostra pertinacia & insolẽtia nihil, quod quæri possint, habeãt. Arist. Pol. 3. Parentum est liberis, ea quæ vsui sunt, aut esse possunt, prouidere liberi rursos parentum vtilitatem, & negocia suis ipsorum cõmoditatibus lõge præferre. {Satias} Veterum sermo est, pro satietas. Sal. hist. lib. 3. In saltibus occupatis tum externorum agros inuasere, frumentiq; ex inopia graui satias facta. Lucil. Quid mihi proderit? satias te iam omnium rerum tenet facta.

GLAR. ET Iusdem generis cum proximis. hi sunt versus iambici tetr. acat. Et vix alia scena, in qua pnomina Meus, Tuus sæpius vel cõprimantur, vel creticos bacchiosq; constituant. In 2. itaque carmine vel Meos monosyl. est, vel bacchius loco secũdo. In 3. dij corripitur, nõ eliditur, & Exopto legendum. In 4. Vt eliditur à superiore versu. In 5. Valde abundat, nec veteres habent lib. & Ei rei legendum, quod recte annotauit Ioan. vt post spondeum, ac tres iambos sit anapæstus, deinde spõdei & loco cũ pyrrhichio. In 6. possunt duo cretici esse initio, vel Mihi monosyll totũ eliditur, ac sin Tuus abijci. Sic in 7. vel creticus est loco tertio, vel Tuo monosyl. Ita in 9. & coniunctio geminanda est, & Meæ monosyl. vel bacchius loco quinto. quod & in quinto versu dici poterat. In 10. eodẽ modo de Tuo dicendũ. In 12. d. eliditur in Quid, & duo ij, penitus in Consilij. In 13. Illius dissyll. In 15. Meæ, cia. Tua, monosyllaba, aut bacchius locis primo ac tertio, creticus loco sexto. In 16. creticus loco primo, ni Tuas monosyl. diaeris. Et nota Amicam in bonum, quod ratũ est. In 17. bacchius loco primo, aut Mea monosyl. In 18. asyndetos quidam legunt Dũ ætas, tempus tulit. atque ijdem elidunt s, in Tempus. Alij ætatis legũt. atque illi idem s elidunt, sed Me non legunt post Satias, vt Aldi liber. In 19. Cui monosyl. & Ioan. Meæ, pro Mea legendum existimat, quod placet. In 20. Don. Es pectet legit, non Exoptet, & recte. In 23. Suspicio videtur secũda producta, vt sæpius alibi. In 4. à fine Rem post Incommodam legendum. In antepenul. τὸ Ita non est in vetere lib. quod si tñ legitur, creticus erit loco sexto, nisi de illam Elidas. In vltimo s in Minus eliditur.

ACTVS

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Reconcilliantur, & omne bellum inter se componunt vir & vxor, Monetur Pamphilus, vt vxorem reuocat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena colloquium est, in quo reconciliatio viri atque vxoris post frequens iurgium continetur, Deinde disputatio & consiliū Pamphili de non reducenda vxore.

Iambici, & Trochaici mixti, Senarius vnus.
Dimeter item vnus.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

QVEM cum istoc sermonem babueris, procul hinc stans accepi vxor:
Istuc est sapere, qui, vbicunque opus sit, animum possis flectere,
Quod faciundum fortasse sit post idea, hoc nunc si feceris.
S. Fors pol fuat. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
S. Spero mecastor. L. i ergo intro, & compone, quæ simul tecum simul
Ferantur: dixi. S. ita vt iubes, faciam. P. pater.
L. Quid vis Pamphile? P. abire hinc matrem? minime. L. quid ita istuc? P. quia
De vxore incertus sum etiam quid facturus siem. L. quid est?
Quid vis nisi reducere? P. equidem cupio, & vix contineo: sed
Non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id persequar.
Credo si non reducam, ea gratia concordes magi' fore.
L. Nescias: verum id tua refert nihil, vtrū illæ fecerint,
Quando hæc abierit: odiosa hæc æta'st adolescentulis:
E medio æquom excedere est: postremo iam nos fabulæ
Sumu' Pamphile, senex, atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

Don. QVem cum istoc sermonē habueris} In hoc colloquio reconciliatio senū est post iurgium, mixta disputatione Pamphili de nō reducenda vxore. {Procul} Procul, nūc prope {Hinc stās accepi vxor} Accepi, audiui. Et modo, vxori ante, mulier. & de vxore, Dij mala prohibeant. {Istuc est sapere,} ἄνω καὶ τὸ istuc, exceptiue dictum, quasi cetera stulte fecerit. & simul stomachū retinet quo reprehendat cetera. {Qui, vbicunque opus sit} Qui, pro quæ, interdum abundat. {Animū possis flectere} Modo non alienum animum, sed suum flectere. & vnde flectere? à iurgio ad modestiam, ex cōcessione, ex domo. {Animum flectere} Ad hoc flectere animū dixit, vt ostenderet ne nūc quidem purgatam apud se Sostratam de præterita culpa. {Quod faciundum fortasse sit post} Hæc etiam sententia videri potest generalis, & deest Ad id, vt sit, flectere ad id, quod faciūdum. Potest & absolute accipi, Quod, pro, quæ res facienda sit. {Quod post faciundum sit. i. cōcedēdum. & vim necessitatis hoc verbum exprimit. {Fors pol fuat.} Fortuna faueat, quasi τῷ ἀφωνισμῷ aduersus triste dictum vsa est. nam fors fortuna bona est. Et fuat, sit significat. dixerat enim ille, Quod faciundū sit post fortasse. {Fors fuat pol}. i. bona eueniat. quasi τῷ ἀφωνισμῷ dicat, Bona dicito potius. An bona fortuna sit per Pollucem? {Abi rus} Hortātis est ad celeritatē. Virg. Ergo age care pater, ceruici imponere nostræ. {Ibi ego te, & tu me feres} Non dixit. Ibi nos inuicem delectabimus, sed quia senex atque anus est, ego te, & tu me feres, dixit. Et simul quia nuper incusauerat mores senū, reuocare vult causam abscessionis suæ, & ad filij culpā, aut nurus. {Ibi ego te, & tu me feres} Aut quia noti inter nos sunt mores nostri, aut quia vtriq; vna ætas est. & sic pronuncia, quasi hoc ipsum necessitate decernat senex, cū dicit, Abi rus. Ergo hinc. {Ibi ego te, & tu me feres, ipsa pronunciatio querelam cōtinet de filijs & senectute {Spero mecastor} Mire non confirmauit mulier, sed sperare se dixit, memor iurgij pristini, & senilis amaritudinis, maxime q̄ & ille non dixit, ibi nobis iucunde erit, sed ibi ego te, & tu me feres. {I ergo intro, & compone, quæ simul tecum simul Ferantur} κωμικῶς χαρακτῆρες, & vsu quotidiano, satisq; moraliter, quia Mulieres dum moliuntur, & dum comuntur, annus est. {Dixi} Denunciatio est confirmādæ sententiæ, nec mutādæ, & translata est de foro & causidicis. Cic. Preco dixisse pronunciat. {Dixi} Hoc verbum in fine additum superiora confirmat, & est propriū his qui perorauerint causam. {Pater} Ipsum nomen dehortationem significat, adiecta pronunciatione. {Pater} Sic pronuncia, vt hoc vultuose dictū sit, Hinc abire matrem? {Quid vis Pamphile?} Facete præsto, Quid vis respondit. {Quid ita istuc?} Rem supra audiuit & personam, nunc causam quærit, q. d. Esto vt nolis, quid tantopere non vis? {Incertus sum etiam quid facturus siem} Non, quid faciā dixit, sed, quid sim facturus, vt incerta molimina etiam verbis posset ostēdere. {Quid est?} Et, Quid ita istuc vis, &, Quod est, eo vultu pronunciantur, vt consilium eius & verba videatur contemnere pater {Quid vis, nisi reducere?} Sic loquitur Laches, vt aliud Pāphilus respondere non audeat. & ideo dicit. {Equidē cupio, & vix contineo,} Ve reducam. f. Adeo magna causa est nō reducendi, vt enim velim, non possim. {Sed non minuam meum consilium} Caute satis, Reducendi, inquit, cupiditas est, non, reducendi cōsilium. {Id persequar} Non sequar, sed persequar, vt constantiā demonstraret. {Credo ex gratia concordes magi'} Sentētiose dixit, tunc posse inter se congruere & concordare mulieres, cum & illa esse desierit socrus, & illa nurus. hęc enim inter illas est dissidiosa coniunctio, & satis ingeniose dictum. Tolle enim inter mulieres proximitatem, & nulla causa discordiæ est. {Concordes magis} Non magis concordes verum pro minus discordibus dixit. an vt seruiret sententiæ? {Nescias} Vtrum concordes futuræ sint, an discordes. {Verum id tua refert nihil} Hoc verbum ex aliqua parte confirmantis est & consentientis. {Vtrum illæ fecerint} Vtrum consentientes sint, an dissentientes. {Vtrum} Vnum de duobus significat. {Odiosa hæc æta'st adolescentulis} Supra in personam socrus culpam iratus contulerat discordiæ, nūc & vxori placatur, & nurui parcens, odiorum causam à personis trāstulit ad ætates, sed ita tamen, vt magis iuniores accusaret, et de adolescentibus quæstus, cum miseratur senes. {Odiosa hæc est ætas} Hæc, cū gemitu pronūciandum est. {E medio æquom excedere est} Vtrum ex vrbe rus, an ex vita in mortē? Et satis moraliter. nam in medio stare dicitur superuacuus vel molestus. Et cū stomacho dixit senili. {Senex, atque anus} Hæc duo nominauit capur indicat & inceptionē huiusmodi fabularū. Iam nos fabulæ sumus. {Senex, atque anus} Pronuncia senex, atque anus, quasi mitiū fabulæ. τῷ ἰδιωτισμῷ additum, Pāphile. {Per tempus} Opportune.

Gvid. QVam, &c.} In hoc colloquio reconciliatio senū est post iurgium mixta disputatione Pamph de non reducenda vxore. L. ò vxor, ego stans procul hinc. i. nō longe ab hoc loco, nā Don. vult hic capi procul pro prope. accepi. i. audiui. quem sermonem habueris cum isto filio nostro Pamph. istud est sapere. i. ista est tua sapientia. qui ablatiuos est. i. quo sapere. siue qua sapiētia, possis flectere. i. cōuertere animū ad id sup. quod fortasse faciundū sit postea ab aliquibus alijs tuo exemplo, si nūc feceris hoc idē. i. concesseris rus. S. Fors. i. bona fortuna, pol. i. per pollucem, fuat. i. eueniat, nam fors (vt inquit Don.) est bona fortuna, vel melius id sup. quod dixi fors. i. forte, vel fauente fortuna, fiat. i. efficiatur. Virg. Fors & vota, f. r. à donis, q. d. confirmando se esse paratam abire rus. pol fors. i. fortuna fauēte. efficiatur. i. eat tēpus, & compleatur quod cum filio sum collocuta. vbi fors est aduerbium, quod es ponitur per ablatiuū nominis. sicut pol per accusatiuum eū per, per pollucem. L. ergo quia ita vis, abi rus. i. secede in agros. hinc. i. ex hac vrbe, ibi. i. ruri, ego te feram sup. i. patiar tuos amores seniles, & tu quoq; meos feres. S. mecastor. i. per ædem castoris, iuramentum est muliebre. Spero. i. cōfido, me laturam mores tuos. L. i ergo. i. vade, intro. i. in domū nostram, & compone. i. adapta, dispone ea quæ ferātur simul. i. vna tecum. dixi hoc verbum in fine additum superiora confirmat, & est proprium his, qui peroexuerint causam, hic autem sententiam confirmat, & est mutuatum à foro, & causidicis. S. ita vt iubes, faciam. i. vis, vel præcipis. P. ò pater, hoc, vultuose pronunciandū est, nam præ dolore Pamph sermonem producere nequit. L. Quid vis Pamphile? P. volo sup. matrem meam minime. i. nō, abire. i. discedere, hinc. i. ex hac vrbe Athenarum. L. quid. i. cur vis, ita istuc? f. matrem non abire. P. quia incertus sum etiam quid facturus siem de vxore. L. quid est? propter quod incertus es, Quid vis facere, aliud nisi reducere? i. resumere eam. P. equidem cupio reducere eam, & vix cōtineor. i. vix contineo me, quin eam reducam. sed Non minuam. i. diminuam. meum consilium, id est meum propositum, ego prosequar. i. vsque ad finem perducam id, qđ ex vsu. i. ex vtilitate meæ, siue mihi vtile. Credo matrē & vxorem fore. i. futuras esse cōcordes, ea gratia i. ea causa si non

reducam. L. Nesciaș sint futuræ concordes nec ne ea causa, nequeas. i. non possis eas concordes efficere, verum. i. sed. id nihil. i. nequaquam. refert tua. i. nihil ad te attinet. verum. i. quod ex duobus, siue concordiam siue dissidium. illæ mulieres fecerint, quando hæc mater tua abierit rus, hæc ætas est senibus odiosa. i. tædiosa, molesta, inuisa, exosa adolescentulis, æquom est nos senes excedere E medio. i. vel recedere ex vrbe rus, vel ex vita in mortẽ. in medio stare dicitur superuacuus vel molestus. postremo iam ô Pamphile nos. s. ego senex & mater anus, Sumus fabulæ. i. præstamus materiam risus & fabulãdi de nobis, quasi senex & anus sint iocitium fabulæ. sed video Phidippum egredi per tempus. i. tempestiue, opportune, accedamus. i. eamus ad eum.

LATO. ARgumẽtum} Sostrata accingitur itineri, vt rus abeat, frustra deprecante Pamphilo, quo magis etiam ille perturbatur. } Istuc est sapere} Probat cõsilium vxoris Laches. } Fors fuat} Pro fiat. i. fortunatum sit. } Dixi} Stabilis cõfirmatio, quæ mutanda non sit. & est translatũ à causidicis. } Minime} Subaudi decet. } Equidem cupio} Acuta & honesta responsio, cupio, sed non est cõsilium. Latenter aũt innuit affinitatem esse causam discordiæ inter mulierculas qua sublata pax futura sit. } Odiosa est hæc} Phidippi ratio, cur Sostratæ potius abscedendum sit.

PETR. MARS. QVem cum} Senes oẽs apud adolescentes vel in ea ætate contẽptos esse, & nihili pendi, sed tãquam viles, & abiectos, & ab omni vitæ cõmunione reiectos, ostendere poeta volens hoc Lachetẽ dicere fecit. } Fabulæ sumus} Quidquid cõtemnitur, & tanquã nihil æstimatur, fabulã auctores vocare solẽt.

GLAR. HAec scena non vt parua est, ita etiã facilis, q̃ tamen Ioan. ne vno quidem verbo attigit. Primus versus est iambicus tetr. catal. Secũdus ac tertius acatalectici, sed in altero si, ta Opus eliditur, nisi creticus sit loco quarto. In altero. Idẽ ponendum ante post, vt loco quarto sit tribrachys. Nec impedit sententiam. Quartus versus est trochaicus tetr. catal. Sic quintus, sed in eo i, ratione sequentis vocalis corripitur. Simul aũt post Tecum ad finem ponẽdum. Sextus senarius iambicus est. Septimus iambicus tetr. catal. In quo vel Vis abijciendum, vel quod malim, creticus est loco secundo. Octauus troch. tetr catal. Tres deinde sequentes iambici sunt tetr. acat. In quorum primo, Contineo trisyllabum est, duabus vltimis in vnam cõtractis syllabis, nisi quis pro iambo tribrachyn loco vltimo cõstituat, quod admodum rarum est. In 2. versu vel Meum monosyl. est, vel d, in Quod eliditur, nisi vel hic creticum, illic bacchium cõstituamus. Tertius multas synæreseis habeat oportet, Sed commode ita legetur.

Ea credo gratia concordes, si non reducam, magis fore.

Vt ea sit monosyl. Gratia dissyllabũ, & s, in Magis elidatur. Nam de creticis, ac bacchijs identidem admonere non est opus. Duodecimus huius scenæ versus est troch. tetr. catal. in quo Tua monosyll. est. Sequuntur inde duo iambici acatal. quorum sequente non eliditur o, in verbo e, medio, sed corripitur, vt sit iambus loco secundo, ac finiatur versus in verbo Fabulæ. Sequitur deinde penultimus dimeter iambicus auctor Doct. Sumus Pamphile senex atque anus. Vt s, in Sumus elidatur. Vltimus est iambicus tetram. catal. eodem auctore.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Natum puerum Laches resciscit. Pamphilum ad recipiendam vxorem ambo senes hortantur, ille negat, meretricis amorem incusat pater.

ARG. PAVLI MALLBOLI

In hac sequenti scena vltimus error est, varius & varius: Nam omnes tres hi aliqua in re errant. Laches resciscens natum puerum, Myrrhinam taciturnitatis incusat. Phidippus idem confirmat. Inde ambo vehementes Pamphilum ad vxoris reductionem instigant, quod constanter hic & pertinaciter renuit. Qui à senibus ferme conuictus ob puerum natum, ne prorsus succumbat, abscedit. Hi vero ob meretricium amorem eũ id facere suspicantes, Bacchidem stomachabundi conuenire decernant.

Senarij.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

TIBI quoque edepol sum iratus, Philumena,
Grauiter quidem: nam hercle abs te factũ est turpiter:
Etsi tibi caussa est de hac re, mater te impulit:
Huic vero nulla est. L. oportune te mihi
Phidippe in ipso tempore ostendis. PH. quid est?
P. Quod respondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:
*Ne reuereatur, minus iam quo redeat * domum. PH. ah,* *demum
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt mea vxore exorta omnia.
P. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat Laches.
P. Dum ne reducam, turbent porro, quàm velint.
PH. Ego Pamphile esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, vt aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. P. sensit peperisse: occidi.
L. Puerum? quem puerum? PH. natus est nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuisse prægnantem vnquam ante hunc sciui diem.
L. Bene, ita me dij ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam saluam: sed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc cælatos tam diu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum praue, proloqui.
PH. Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi Laches.
P. Etsi iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.
L. Nulla tibi Pamphile hic iam consultatio est.
P. Perij. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam dijs. P. nullu' sum.
L. Reduc vxorem ac noli aduorsari mihi.
P. Pater, si illa ex me liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certo scio,
Non me clam haberet, quæ celasse intellego.
Nunc, cum eius alienum esse à me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandum ne id est?
Censen' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte iam Lache, & tu Pamphile,
Remissam opu' sit vobis, an reductam domum?
Vxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. P. quem ipsa neglexit, pater.
Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus Pamphile?
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuero prorsus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod solicitere ad hunc modum?
Primum hanc vbi dixti caussam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi;
Pollicita est ea se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi caussam vides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es,
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atque oraui tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quæ tum obsecutus mihi fecisti vt decuerat.

Nunc

Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum,
Cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
Video esse. P. me ne? L. te ipsum: & facis iniuriam,
Cum fingis falsas caussas ad discordiam,
Vt cum illas viuas, testem hanc cum abs te amoueris:
Sensitq́; adeo vxor: nam ei caussa alia quæ fuit.
Quãobrem abs te abiret? PH. plane hic diuinat: nã id est.
P. Dabo iusiurandum nihil esse istorum tibi. L. ah,
Reduc vxorem, aut, quamobrem non opu' sit, cedo.
P. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est. post de matre videro.
P. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Præsertim in ea re cum sit mihi adiutrix socrus.
L. Fugis? hem, nec quicquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum Phidippe mihi cedo, ego alam. PH. maxume.
Non mirum fecit vxor, si hoc ægre tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primo: nunc vero palam est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptijs.
L. Quid ergo agam Phidippe? quid das consili?
PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo:
Oremus: accusemus grauius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea,
L. Faciam vt mones. puer eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porro, in hac re adiutor sis mihi. PH. ah,
Iam dudum dixi, itidemq́; nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo est vt possit, quod spero fore.
Sed vis ne adesse me vna, dum istam conuenis?
L. Immo vero abi, aliquam puero nutricem para.

DON. Tibi quoque ædepol} In hac scena vltimus error est, vicinus catastrophe. {Tibi quoque ædepol sum iratus,} q.d. Nõ solum matri tuæ, aut etiam socrui tuæ. {Tibi quoque ædepol} Recte, nam & amicos incusamus leniter incipientes, & grauiora inferẽtes. Hanc ergo partus causa leniter incusat. deinde confirmat inferendo grauiter quidem, & statim causam subiungit, cur quidem ei irascatur. {Factum turpiter} Quòd abscesserit domo mariti. {Et si tibi causa est de hac re} Causam more suo pro defensione posuit. Sic in Phorm. Quid mihi dicẽt, aut quàm causam reperient, demiror. Et quæ causa fuerit, ipse dicit. {Mater te impulit} mater te impulit, absolute, deest enim. Nam, vt sit. Nam mater te impulit. {Mater te impulit} Qualitas remotiua. {Huic vero} Ipsi matri. s. {Opportune te mihi Phidippe in ipso tempore} Verum ταυτολογία est? an opportune quia volebam, & in tempore, quo modo volebam? an, opportune, mihi, in ipso tempore, tibi. i. & mihi, & tibi commode euenisti? {In ipso tempore ostendis} Ostenditur nobis id, quod quærebamus. Opportune, & in ipso tempore, non est idem. etenim opportune dicimus, cum, verbi gratia, inuitati, ad ipsum tẽpus incipientis prandij venimus. {In ipso tempore} Cum iam prãdio apposito. {Aut quo pacto hoc aperiam?} Hoc modo ostendit necesse q simulet, nec id quod verum est, dicendum sibi esse. {Dic filiæ tuæ concessuram hinc Sostratam} Blande nõ addidit tuæ, q.d. communi filiæ. Et bene non, socerum, sed Sostratam. {Ne reuereatur} Bene reuereatur, ne odisse Sostratam, sed metuere videatur, & quasi ipsa socrus non odium meruerit, sed reuerẽtiam. {Minus iam quo redeat domum} τμῆσις ἐν ἀναστροφῇ. vt sit ordo, Quo minus redeat. {Nullam de his rebus culpam} Relatio criminis potest videri. {Tua} Deest vxor, quod nomen inferius posuit. {Tua} Cum percursione audiendum est, vt subauditur vxor, ab eo quod dictum est, vxore. {Mutatio fit} Mutationem suspicionẽ dicit, errorẽmq; in negotium. {Mutatio} Deest quarum rerum mutatio. ergo mutatio criminum, aut culparum. {Ea nos perturbat Lache} Ea, nõ ea mutatio, sed vxor, hoc est Myrrhina. {Mutatio fit} Criminis. s. & peccati. s. vel mea vxor crimen tuæ sustinet, vel tua ad meam translata est culpa. {Turbent porro q̃ velint} Quantũ velint, aut eam, q̃ velint, mulierem. sed melius est quod supra diximus. {Dũ ne reducam, turbent porro} Quomodo est pius erga matrẽ Pamphilus, si patitur vt rerum socrus sua perturbetur? an matrẽ sentibus? Soluitur sic. quia Quam, non est generis fœminini sed est quantum. Turbent, errent & tumultuentur, significat, vel turbentur. {Ego Pamphile} Hoc pronomen initium continet orationis grauiter inceptæ, vt, Ego postquam emi te à paruulo. {Si fieri potest} Interposuit, vt supercilium soceri demonstraret. {Si fieri potest} Recte additum, si fieri potest, quia non conuenit rogari à socero generum, vt supra dixit. {Hanc sanè perpetuam volo} Iam enim est confirmata, sed perpetuam cupit. {Sin est, vt aliter tua siet} τῷ δυσφημισμῷ vitauit illud quod est ominosum, ne dissidiũ diceret. vt Virg. grauior ne nũcius aures Verberet. {Accipias puerum} Iure, quia liberi patrẽ sequuntur. Et mire hoc maxime adiecit, quod maxime recusat Pamphilus, & propter quod, vxor quoque non reducitur. Et Accipias, pro accipe, vt quiescas, pro quiesce. {Sensit peperisse occidi} Hoc maxime inopinatum est Pamphilo, quia socrus promiserat oẽs ignoraturos. {Sensit} Proprie sic. {Puerum. quem puerum?} Moraliter primũ dubitat quid audierit, deinde quasi certus quid audierit, admiratur. dicẽdo Quem puerum? {Puerum, quem puerum?} Bene cum cõsternatione animi, quod nunquam fando acceperat. {Natus est nobis} Bene, quia ambo aui. {Nam abducta à vobis} Bene, non abierat, sed abducta fuerat, vt magis sit culpa matris. {A vobis} Pro, A Pãphilo. {Nã abducta à vobis prægnans fuerat} Hoc totum cum indignatione in vxorem pronunciandum est. {Neque fuisse prægnantem} Prægnans est ante gnatum, vel genitricem est enim præ, ante. {Bene, ita me dij ament} Agit gratias nunciatori, gratulatur ob susceptũ nepotem, gaudet liberatam nurum. {Natum illum, & tibi illam saluam} Proprium affectum refert, sibi nepotẽ, illi filiam esse seruatam. {Et tibi illam saluam} Recte tibi, quia pater puerperæ est cui dicit. {Sed quid mulieris vxorem habes?} Quid mulieris dixit ne diceret, qualem mulierẽ, aut aliquit grauius, & totum percunctatiue potius, q̃ pronunciaret, & diceret. Pessimam mulierem, & male moratam vxorem habes. Et reprehensio est cum contemptu, sic &, Quid hominis? vt Virg. Tu mihi quodcunque hoc regni. At contra cum honore sic dicimus, Quem hominem habes? {Moratam} s. institutam, & est participium sine verbo. {Nos ne hoc celatos} Non partum celatos dicit, sed, prægnantem filiam fuisse. {Nequeo satis proloqui} Magna exaggeratio. {Quam hoc mihi videtur factum praue} Totum modeste, quàuis indignetur, quia apud maritum vxor non est vehementius accusanda. {Quam hoc mihi} Quòd prægnãs fuerit filia, non q natus est puer. {Nõ tibi illud factum minus placet, q̃ mihi, Laches} Verum quia minus * & magis quoniam sequitur, an εἰρωνεία est? vt sit ordo, Non minus mihi placet, q̃ tibi. Et placet, pro displicet intelligamus, vt alibi, Nunc me hospitem lites sequi, q̃ hic mihi sit facile atque vtile, aliorum exempla commonẽt. {Non tibi illud factum} Sub εἰρωνείᾳ est dictum. hoc enim ait, Tantundem tibi placet, hoc factum, quàm mihi. Alibi, Nunc me hospitem lites sequi, &c. {Cum eam iam consequitur alienus puer} Alienus, q senes gratulantur, id maxime lædit Pamphilum. {Cõsequitur alienus puer} μεταφορὰ à pecoribus, quæ vt mox nata fuerint, matres sequuntur. Virg. Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suosq; Deducunt. {Nulla tibi Pamphile hic iam cõsultatio est} De reducenda. s. vxore. {Perij} Hoc sibi ipse Pamphilus dicit. {Cũ ex te esset aliquis qui te appellaret patrẽ} Bene hoc putauit quod Pãphilo non videtur, hoc est ex illo esse quod natum est. {Euenit} Proprie euenit. ideo & bonorum euentus dicitur. {Nullus sum} Ipse sibi iterum hoc vlterius est q̃ perij, quia cum aliquis perit, reliquum vel cadauer est. {Ac noli aduersari mihi} Causam interposuit senex, quo magis facere filius non recuset. {Si illa ex me liberos vellet sibi} Vt apparet, tantum commentus est causam. {Si illa ex me liberos vellet sibi} Nactus est Pamphilus ex verbis senis causam aliam dissidij. {Aut se esse mecum nuptam} Vetutte mecum nuptam dixit. Et recte quia partus confirmat nuptias. Et melius, nuptam mecum, quasi tectam & opertam vno cubiculo mecum. Nubere enim est operiri tegiq;. vnde & nubes quòd tegere solent cœlũ, dicuntur. Virg. Arsurasq; comas obnubit amictu. {Non clam me haberet} s. non tacuisset partumq; celasset. {Quæ celasse intellego} Non dixit natũ filiũ, ne interpositio affectu molliretur iratus. {Nunc cum eius alienũ esse à me animum

sentiam} A præsenti tempore. {Nec conuenturam} A futuro. {Quamobrem reducam?} Firmior conclusio facta ast per interrogatiouam, quam si esset pronunciatiua. {Mater quod suasit sua} A degratiatione causæ defensio, & præterea status est venialis, ab imprudentia descendens. {Sua} Pro eius, vt, Nanque suam patria antiqua ciuis ater habebat. {Adolescena mulier fecit} Multa dixit, & mater sua, & adolascent mulier. & quasi docet hoc exéplo parendum patri esse. {Mirandum ne, id est?} Bena mirandum, non irascendum dixit. Miramur enim magis, si amici peccauerint, quam irascimur. {Reperire vllam mulierem,} q.d. si hác repudiaueris {An quia non deliuquunt viri} Ironia dictum. non. n. non delinquunt. {Vosmet videte iam, Laches, & tu Pamphile} Nec rogare socerú, nec interesse conuenit, vbi certior sit ad repudiandú gener. {Vosmet videre iam, Laches} Virg. Vos ô Calliope precor, aspirate canenti. {Remissam opus sit vobis, an reductum domum} In veria lib. sic est, Remissan', an reducta. vt sit, Remissa ne, an reducta. {Vxor quid faciat, in manu non est, mea} Ordo, Vxor mea quid faciat, in manu non est. deest Eius. vt sit, in manu eius non est, sed in mea potestata positum est. {Manu non est} Vxoris. s. Et est ordo Vxor mea quid faciat, in manu eius non est. {Neutra in re vobis difficultas} Promittit facilitarem suam, vt tñ vxor rogáda sit. An aliter, & vt supra annotauimus. {Sed quid faciemus puero?} Vt, Quid me fiet, dicitur. {Sed quid faciemus puero?} Vt, Quid me fiet, dicitur. {Sed quid faciemus puero} Qui vtique quidquid erit, patri reddendus est. {Huic reddas} Pamphilo. s. {Ridicule rogas} Ridicule, vel aduerb. esse potest, vel nomen, si nomen est, sub distingue ridicule, & sic interroga, cum vi prounnciationis. {Huic reddas, suum, scilicet} Sic dixit, huic suú, & reddas, quasi reposcat Pamphilus. Et non subiunxit, Vt alat, sed, Vt alamus, vt sua quoque interesse monstraret. {Vt alamus nostrum} s. Pamphili filiú nepotem meum, vtrúque nostrum. {Quem ipse neglexit} Si ipsa legeris, clare dictú est. si Ipsa, lenius est, & videbitur senex ob murmurationem aios intellexisse, quod nolit puerum tolli, & ideo appositum, Quid dixti? echo an nó alamus Pamphile? {Quem ipsa neglexit} Legitur & ipsa, & hoc est melius, vt sit pater vocatiuus casus. {Quem ipsa neglexit pater, ego alam?} Hic sibi obmurmurâs vultu & verbis ostendit nolle, suscipere filium. {An non alemus Pamphilo} Quod faciendum sit, à contrario vult senex pronúciatione demonstrare, quod scelus sit non fecisse. {Prodemus quæso potius?} Deseremus, proijciemus, porro dabimus? Virg. vnius ob irá Prodimur. Nam à quo defendendi sumus, si non deserit pater? {Enimuero prorsus iam tacere} Multa reticentia de filiorum vitijs, & defensione quoque apud soceros vel parentes, sæpe Terentius demonstrauit, & præcipue in Andria, cum dicit, Ego illud sedulo negare factum, ille instat factum. {Iam tacere non queo} Quamuis tacendum sit. {Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?} Coniectura quod amet meretricem Pamphilus. {Tuarum lacrumarum esse me?} Apparet illum à Sostrata hoc audiuisse. ná ipse filium deprehenderat flentem. {Sollicitere} Perturbaris, commoueare. {Ad hunc modum?} i. immoderate. {Primum, hác vbi dixti caussam} A summo ad imum. {Nactus alteram es} Náscisci proprie dicitur, qui paratus ad tenendum ante, quàm possit reperire, quod teneat, statim, quod occurrerit, prehendit. {Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum} Mire est temporis inunctio. Et, aliquando tandem vt adiungas, deest Fac, sed plenú pronunciatione est. {Quam longum spacium} Ab ante actis. {Sumptus, quos fecisti in eam} Recte hoc dixit, quia imperabilior esse debet indulgentissimus pater. vt alibi, Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo vsque adhuc, Quæ meo cunque animo libitú est facere, et ne ego vt aduerser? {Egi, atque oraui} Agit qui iustam rem dicit. Orat, qui animo demisso precatur, vt quasi beneficium præstetur sibi. {Tempus dixi esse} Tépus, quia diu molitumq; sustinuit. {Impulsu duxisti meo} Multum valet ad suadédum laudatio eius apud qué agimus, & ex ea parte laudatio qua illum volumus inflecti. {Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti vt decuerat} Ordo, Quæ fecisti tum obsecutus mihi, vt decuerat. {Nunc animum ad meretricem} Hoc vultuose & demisso labro, vt appareat inuitum adduci ad reprehendendum, qui laudauerit modo. {Quæ tum fecisti, mihi obsecutus} Iuueniliter facis, quia non dixit, Multum amans. {Facis huic scilicet vxori. {Cui obsecutus} O meretricis superbiam non ferendam. {Nam tu eandem vitam} Parcius vitam dixit, quam flagitium atque libidinem. {Te reuolutum denuo} Non redisse, sed reuolutum esse, tanquam inuitum, aut nescium. relinquit enim quandam veniam, vt velit esse correctior. {Me ne?} Hoc genus interrogationis negatiuá habet significationem. {Et facis iniuriam} Pro, facis iniuste. {Vt cú illa viuas} Grauius est cum meretrice viuere, quam meretricem amare. {Vestem hanc cum abs te amoueris} Laudata est hic vxor modesta, cum illam testem, non impeditricem appellet socer. {Sensitq;

adeo vxor} Aliud argumentum quo vult in Pamphilum referre non solum illius, sed etiam vxoris culpam. Et hic vide non accusari socrum. {Plane hic diuinat} Diuinat vixit, pro verum dixit. & nota diuinat, de præterito dictum. Vnde prouerbium, Aiunt diuinare sapientem. quia qui dicit verum, diuinus est. {Dabo iusiurandum} Vbi argumenta & testimonia deficiunt, ibi iureiurando opus est, & i. ἄτεχνος πίστις. {Nihil esse istorum} Satis concinna dixit Istorum, ne in singulis commoraretur. {Reduc vxoré, aut quamobrem non opus sit, cedo} Quia Pamphilus hoc solum defendit, non id esse, quod pater putat, nec causam, quæ vera sit, protulit, ideo senex relicta tota quæstione, redijt ad id quod agitur, & ait, Reduc vxorem, aut dic, quæ res vetat. {Non opus sit} Reducta. s. Non est nunc tempus. Quia socer adest. Et oratorie cófugit ad deditionem, defensione titubante. {Accipias} Pro accipe. Causa cur accipiat. {Nam is quidem in culpa nó est} In hoc dicto est quædam faceta irrisio eius, qui nimis iracúdus sit. {Post de matre videro} Bene de matre concedit, vt de puero extorqueat, quia sciet parentem concordiam firmam esse per filios. {Omnibus modis miser sum} Quid est, omnibus modis? vtrum & circa patétem, & circa vxorem? an & in reducenda, & in nó reducéda? {Miser sum} An miser sum, cui maxima obtruditur, quod maxime fugio. i. puer? {Concludit pater} Translatio de fera indagata. Sic Cic. circundatos Vereticácellos ait. {Nam puerum credo} Omnia facit poeta, ne aut rem palam faciat, aut intercedat diuortium. {Adiutrix fore tuus} Quæ dixit, continuo exponetur. {Fugis? hem} Ex verbis patris ostendere voluit quid agat Pamphilus. & ille abibo dixit, hic fugis? {Num tibi videtur esse apud sese?} Quasi ob amorem meretricis insanus. {Sine} Sine, separatim accipe, quia vim habet comminantis. {Amaræ mulieres} Quasi vir, dixit amaras mulieres. non enim laudat, sed causam dicit, vnde vxor offenderit Pamphilum. {Non facile hæc fuerunt} Non facile ferunt pellicatum, neque amorem aliarum in viris. {Nam ipsa narrauit mihi} Vtrum finxit hæc dixisse filiam sibi? an vero κατὰ τὸ σιωπώμενον factum est? Ego neutrum puto, & sic intelligo, quod de vxore sua dicat, Ipsa narrauit mihi, secundú illud quod supra dixit, Nunc mihi in mentem venit, de hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus. nam negabas nuptam filiam tuam posse te pati cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris. {Neque illa credebam primo} Quare non credebas? nanque amaræ ad hanc ré mulieres sunt, & sæpe de nihilo suspiciosæ. Et bene hoc addidit ne ploraisse generum videretur. {A nuptijs} Non dixit à filia mea, sed quod pater Pamphili magis doleat, à nuptijs, inquit. nam Philumenam nolle, irati est, odisse nuptias, amatoris. {Quid ego agam Phidippe?} Mire conturbatur pater, quasi res sua tantum agatur. Et vide quemadmodum poeta latenter sustinet ad rerum cognitionem. {Meretricem hanc} Bene hanc, quasi eam quæ interturbat. sic enim sumitur hoc pronomen, vt, Hanccine ego vitá parsi perdere? Et, Tuaq; animam hanc effundere dextra. i. malá. {Hác} q. d. quæ nos perturbat. {Primum} Bene primú, vt intelligamus deinde, Pamphilum. {Oremus} Vtrum rogemus? an quod est vetius, omni genere eloquij commoneamus? vnde oratores, orare & perorare dicuntur, & orator nomen accepit. Virg. Talibus orabat dictis. Nam qui oret, accusaturus, aut commoniturus orat. {Oremus} i. eloquamur. Potest intelligi & rogemus, sed nó conuenit personæ potiori, & causæ, & ipsi verborum ordini. {Si cum illo habuerit rem postea} Vt in Eun. Quo cum vno cum rem habebam hospite. {Bacchidem hác vicinam nostram} Sic maluit, quam meretricem dicere, na graue sit cum ea seni loqui, nisi quia vicina est. {Huc euoca verbis meis} Bene seruata suo personis cógruentia. Non socerum monere hanc rem tantum decuit, non etiam facere, vt cum pellice filiæ suæ mitius sermocinaretur. Et huc euocea verbis meis. deest Eam. {Si vllo modo est vt possit} Manere. s. vel fieri vt maneat. {Sed vis na adesse me vna, dum ista cóuenis?} Melius pronunciaueris, si renitente & improbante hoc vultu dicere acceperis Phidippum, quasi non oporteat interesse socerum. Ideo mutat sententiam Laches, & relegat eum in procurationé alterius rei. {Neutricem para} Pro, quære.

Tibi quoque ædepol, &c.} In hac scena vltimus error est vicinus, datur enim opera vehement senibus, vt Pamphilus vxorem reducat, quod cóstáter renuit vsque in finé scenæ. GVID.

P H. Quoque. i. etiam. o Philum. filia mea, sum iratus tibi sicut sum iratus matri tuæ & socrui, quidem. i. certe, sum iratus tibi grauiter. i molleste, nam hercle abs te factum est. i. fecisti turpiter cú discessisti à domo mariti, & si. i. quáuis, mater est tibi causa. i. defensio, excusatio de hac re. quæ mater impulit te ad discedendum, vero i. sed, nulla est causa huic matri tuæ Myrrhinæ. L. O Phidippe ostendis te mihi opportuna. i. commode, in ipso tempore. i. in ipso tépotis articulo, quo summopere optabá compellare te. Opportune ad prádiú venisse dicitur aliquis, qui ad ipsum tépus

incipiendi

incipiēdi prandij venis,in ipso autem tempore venisse dicitur,qui venit cum iam esset appositum prādium,& ideo opportune, & in ipso tempore non sunt idem. PH. Quid est propter quod dicis opportune venisse. P. Apud se loquitur, quid respōdebo his senibus patri,& socero,& quo pacto operiam.i.celabo hæc quæ ego scio,quæ pollicitus sum me celaturum,alij habent aperiam,& tūc est sensus,quomodo potero hæc explicare, quin frangam fidem præstitam Myrrhinæ,vel intellige aperiam.i.explicabo,exoluam, expediam, hoc quod à me petitur.s.vxorem reducam. L. Dic filiæ.s.Philumenæ Sostratam matrem Pamphili, concessuram.i. ituram,hinc.i.ex hac vrbe, rus.i.ad agros,ne.i.vt non vereatur.i. timeat,quo minus.i.vt non redeat iam domum, in accusatiuo casu aduerbialiter,pro aduerbio ad locum. PH. ah,interiectio dolentis,tua vxor nullam commeruit culpam de his rebus.i.quantum ad has res spectat.commeremus vel cōmeremur, mala tantum,omnia hæc mala sunt exorta à mea vxore Myrrhina. Mutatio.i.translatio culpæ à tua vxore in meam, fit.i.efficitur,ò. L. ea Myrrhina perturbat nos.i.est causa nostræ turbationis. P. porro.i.certe,& Myrrhina, & ipsi senes turbent.i.perturbent omnia,q̄.i.quantum velint,dum.i.dummodo,ne.i.non, reducā Philumenam. PH. ò Pamph.sanè.i.certe, volo hanc affinitatē essā perpetuā inter nos,si potest fieri vt velis perpetuo esse affinis nobis.Sin.i.sed si.est.i.contingit vt tua sententia sit aliter.i.vt nō velis vxorem reducere,accipias puerū recte, quia liberi patrem sequuntur. P. Phidippus sensit Philumenam peperisse, occidi.i. perditus sum. L. Dicis quod accipias puerum, quem puerū accipiet? PH. nepos.i.filius filij tui, & filiæ meæ,est natus nobis. nam filia Philumena fuerat abducta à matre à vobis.i.à domo vestra,& (quod dici inepte solet) de penes vos, prægnans.i.grauida, participium sine verbi,origine,nec sciui vnquam ante hunc diem eam fuisse prægnantem. L. dij ita me ament,bene nuncias.i.iucundum mihi nuncium affers, & gaudeo illum nepotem natum esse tibi & gaudeo illam Philumenam esse saluam i.incolumen, & recte dicit tibi,quia Phidippus est pater puerperæ. Quid mulieris.i.q̄ mulierem,reprehensio est cum contemptu, cum ita loquimur quid hominis est,contra cum honore dicimus inquirētes, quem hominem habes, quid ergo mulieris.i.q̄ mulierem habes vxorem,aut quibus.i.qualibus moribus, moratam.i.institutam, participium sine verbo,ne.i.verū,decuit sup.nos celatos esse hoc, id est,eam fuisse prægnantem,tandiu i.tanto tempore. Dicimus celatus sum hoc nam celo te hoc dicimus, & ideo secundus accusatiuus manet in passiuo. Nequeo satis proloqui.i.longo sermone dicere,q̄.i.quantum,hoc videtur mihi factum praue.i.distorte, non recte. PH. ò Laches id factum non minus placet.i.nō magis displicet tibi q̄ mihi. Nam minus ineptus dicitur aptior,& minus malus dicitur melior,vt illo nullus fuit minus malus.i.nullus fuit melior illo. P. etiam si dudum.i.prius pauló ante hoc.s.partus filiæ fuerat mihi ambiguum, nunc non est ambiguum mihi, cum alienus puer.i.non me genitus consequitur eam Philumenam. Hoc dictum à pecoribus tractum est, quæ ve mox nata fuerint,matres sequuntur. L. ò Pamphile iam nulla est tibi cōsultatio.i.deliberatio de reducēda vxore,hic.i.in hoc loco, q.d. nondum deliberasti eam reducere,cum tamē satis iam spatij habueris ad id faciendum. P. hoc sibi Pāphilus dicit perij.i.male res mea se habet. L. sæpe optabamus videre hunc diem, cum aliquis filius esset ex te,qui appellaret te patrem, euenit.i.contingit quod optabam. Nam filium es assecutus, habeo gratiā dijs.i.ob id sum Deo deuinctus,qui meis votis respōderit, ex quo semper erga eū memor sum futurus gratias agendo. P. nullus sum.i.non sum, plus est q̄ perij,quia cum aliquis perijt adhuc adest reliquum. L. reduc vxorem,ac noli aduersari.i.repugnare mihi, vel obsistere. P. ò pater,si illa Philomena vellet sibi liberos ex me.i.si vellet habere liberos ex me,aut si vellet se esse nuptam mecum, pro mihi nuptam. Nubere est operiri, tegiq́;,vnde nubes q̄ tegere solent cœlum dīr,satis scio certo,q̄ non haberet clam me.i.me nesciēte illum partum,vel puerum quem intelligo eam celasse, hoc est non tacuisset ita partum,quem iam conspicio ab ea fuisse contectum,nunc cum sentiam animum eius esse alienum à me, non arbitror ipsum animum conuēturum esse post hac inter nos, vel sic intellige, arbitror non conuenturum esse post hac inter nos,i, non futuram cōcordiam à modo inter nos,cum iam eius animus sit à me alienus. Nā dicimus,hoc conuenit inter nos.i.de hoc inter nos non est controuersia. Quamobrem.i.qua de causa.reducam.i.debeo eam reducere,h.d.interrogando,q.d.non etiā teipso teste. L. mulier adolescens.i.iuuenilis.s.Philumena fecit illud quod sua mater suasit illi.ne.i.verum. id.s.eam peccasse est mirandum? q.d.non.ne.i.vtrum,censes te posse reperire vllam mulierē, quæ mulier careat.i.vacet culpa,an.i.vtrū.ita censes,quia viri non delinquunt,h.d.per ironiam,cum intelligas & viros ipsos multū delinquere. PH. ò Laches,& ò Pamphile.iam vosmet videte remissam.i.remissa,ne.i.vtrum.opus sit vobis remissa,an reducta,ad domum.i.vt remittatur,an reducatur domū. vbi remissa & reducta possunt esse nominatiui casus. vt Cic ad Cur.Dux nobis & auctor.opus etiam verum Philumena remissa, aut reducta domū sit vobis opus,vel pūt esse casus ablatiui,qui idem forsan ponerētur nō absurde pro infinitiuis,vt Sal.Facto opus est,pro opus est facere,& similiter hic videre.An opus sit vobis me remittere eā, an te Pāph.reducere domū,quid vxor mea faciat non est in manu eius sup.i.in sua potestate,sed in ea. in neutra re.i.nec in remittendo, nec in reducendo difficultas erit vobis à me. Sed quid faciemus puero qui natus est ex Philumena. L. O tu ridicule.i.deridende, rogas.i. interrogas. Vel ridicule potest esse aduerbium.quidquam est futurum.i quidquid possit contingere, reddas huic Pamphilo suum filium.s.Vel suum in neutro.i.id quod eius est, scilicet.i.certe vt alamus nostrum.i.filium ad nos spectātem. P. Vis sup.q̄ ego alam illū puerum,quem ipse pater puerperæ, neglexit.i.contēpsit nutrire. Alij habent,ipsa,& nunc sic astrue. O pater vis sup. q̄ ego quem.s.meipsa,vxor Philumena neglexi cum me nesciēte peperit cum à domo discesserit,alam puerum sup.me nesciēte editum. L. Quid dixit?admiratur q̄ renuat puerū nutrire eho, interiectio admirantis,an.i.vtrum,ò Pamphile non alemus puerum.s.potius prodemus.i.exponemus. Virg.in 12.Ad mor. (si te fors dicta recuset) Prodiderim, vel (vt ait Donatus) prodemus proijciemus, deseremus, porro dabimus illum puerum.s.quæ.i. qualis, & quanta hæc dementia est velle prodere potius puerum, quàm tollere.enim vero.i.certe,iam prius nequeo tacere. Nam cogis me vt loquar hoc Phidippo præsente ea,quæ nolo.i.quæ bene vellem in eius præsentia non dicere. Censes me esse ignarū.i. nescium tuarum lacrymarum, aut censes me esse ignarum.i me nescire quid hoc sit. quod.i.p̄p quod solicitare.i.cōmoueatis,ad hunc modum.i.ita immoderate. Primum.i.in primis, vbi.i.postquam dixisti hanc causam non reducendæ vxoris, videlicet te nō posse habere hanc vxorem domi p̄p tuam matrem. ea mater pollicita est se concessuram.i.se recessuram, ex ædibus i.ex domo vt ille cedat. Nunc postquam quoque.i.etiā. vides hanc caussam esse tibi ademptam.i.remotam nactus es.i.inuenisti excogitasti alteram causam non reducendæ vxoris,videlicet quia puer natus est clam te.i.te nesciēte. Nancisci proprie dicitur, qui paratur,ad tenēdum antequam possit reperire quod teneat, statimq́; quod occurrat prehēdit. hæc Donatus tu Pamphile erras si putas me esse ignarum tui animi.i.me ignorare tuum animum, q̄.i quantum. longum spatium amandi amicam dedi tibi,q.d.mire diuturnum, quis sumptus.i.quas impensas,fecisti in eam.i.erga eam,q.d.maximos,quàm.i.quātum tuli æquo animo illos sumptus fieri,q.d. nimis patienti,vt aliquando tandem adducas.i.adhibeas, huc.i.ad vxorem tuam animum tuum,egi tecum.i.te rogaui familiariter, atque oraui te tanquam supplex,vt duceres vxorē. Agis qui rem iustam dicit,orat qui animo demisso precatur. Dixi tibi tempus esse vt duceres vxorem,duxisti vxorem meo impulsu,quia te impuli ad faciendum,quæ.i.quas res.s.ducere vxorē,relinquere amicam,fecisti tunc obsecutus mihi.i.mihi obsequendo & obediēdo, vt.i.sicut decuerat.i.fuerat honestum, vt scilicet mihi obsequereris. nunc rursum induxisti animum tuum ad meretricem, adeo.i. certe facis iniuriam,huic.s.mihi,cui tu obsecutus es prius ducendo vxorem. Nam video te esse reuolutum.i.relapsum in eandem vitam,denuo.i.iterum. P. Ne.i.vtrum,dicis me esse reuolutum in eandem vitam. L. Dico teipsum esse reuolutum in eandem vitam.& facis iniuriam.i.iniuste facis,confingis.i.excogitas, cum miniscеris,falsas causas.i.falsas excusationes non reducendæ vxoris,ad discordiam.i.dissensionem mouendā inter amicos. Vel fingis illas causas,vt sit tibi cum vxore & soceris discordia, vt tu viuas cum illa meretrice,cum amoueris.i.abieceris abs te hāc vxorem tuam testem,videlicet ne esset conscia tui reditus ad meretricem,& propterea tibi molesta,quoque.i etiā,adeo.i.certe vel valde,vxor tua sensit.i.percepit te esse religatum amore meretricio. Nam quæ alia causa fuit quamobrem, id est propter quàm abiret abs te,& rediret in domum paternam. PH. Plane,id est certe,omnino vel clare,hinc Laches diuinat, id est verum dicit, ac si spiritu diuino afflatus hæc dicat. vnde prouerb.aiunt. Diuinare sapientem,quia qui dicit verum de his diuinus est. P. Dabo tibi iusiurandum nihil istorum esse,quæ dicis.i.illa quæ dicis. non habere veritatem,& recte. Nam vbi argumenta & testimonia deficiunt,iureiurando opus est. L. Ah, dolentis,interiectio. Reduc,id est resume vxorem, aut cedo,id est dic quamobrem, id est quare non sit opus reducere vxorem. P. nunc non est tempus reducere vxorem. L. Accipias, pro accipe,puerum. Nam quidem,id est certe,is puer non est,culpa, post, id est postea, ego videro, id est indagabo, discutiam, vel mihi permittatur facere

inquisitionem de matre.i.de culpa matris. P. sim miser omnibus modis, nec scio quid agam tot rebus, nunc pater concludit.i. angit, vrget, implicat me miseram, trāslatio est de fera indignata, quæ alicubi concluditur, hoc est tot rebus me miserum concludit pater, vt miser sim omnibus modis, abibo.i.discedam hinc quando.i.quia, præsens (potest esse aduerbium temporis).i.in præsentiarum, vel pro tempore præsenti. Vel ego præsens parū promoueo.i.parum proficio. Nam mater & filia non tollent.i.nutrient puerum iniussu meo.i.sine imperio meo credo.i.ita arbitror, ita q absolute legatur, & seorsum, præsertim.i. præcipue, cū socrus.i. mater vxoris Myrrhina. sit mihi adiutrix.i.fautrix, in ea re.i.in eo negocio de non tollendo puero. L. cum vidisset filium fugientē ait, fugis? exclamando, hem, interiectio indignantis, nec respondes mihi quidquam.i.aliquid certe? Deinde conuertit sermonem ad Phidippum & ait. Num.i. nunquid, q.d. non Pamphilus filius videtur tibi esse apud se.i.compos sui, & suæ potestatis? q.d. nō præsertim, qui turbationibus animi sit ita agitatus, vt hic consistere non possit. ò Phidippe sine, id est permitte totum negocium, vbi sine habet vim comminantis, cedo.i.da. interdum enim cedo significat dare, interdum ducere. Cedo ergo.i.da mihi puerum ego alam, id est nutriam eum. PH. maxume, id est libentissime dabo tibi puerum, vel maxime videtur mihi non esse apud se. Vxor mea non fecit mirum i.rem mirandum. si ægre, id est moleste, tulit hoc.i.tales mores Pamphili, & eius amorem in meretricem. Mulieres sunt amaræ, id est asperæ, & quidem plusquam viri, non facile ferunt.i.tolerant, hæc, scilicet pellicatum.i.amorem aliarum in viris suis, hæc est ira.i.hæc est indignatio propter q̄ Philumena discessit à viro, videlicet propter amorem meretricū. Nam ipsa vxor mea narrauit mihi, quare videlicet filia discessit, ego nolueram dicere tibi id, quod narrauit vxor mihi, hoc.s. Pamphilo præsente, neque primo credebam.i.fidem habebam illi vxori narranti, nunc vero id, quod narrauit mihi est palam.i.manifestum, videlicet quod discessit Philumena propter amorem meretricū. Nam video animum huic Pamphilo abhorrere omnino.i.alienū esse prorsus à nuptijs.i.à viuendo in matrimonio. L. ergo cum ita sit ò Phidippe. quid agam, quid consilij das mihi, cum animus filij ita abhorreat à nuptijs. PH. Quid agas?.i.quid agere velis, vel possis. Censeo hanc meretricem Bacchidem primū esse adeundam.i.eundum esse ad eam, oremus eam vt à se Pamphilum abijciat vel oremus.i.omni genere eloquij eam cōmoueamus, vt non ita suis illecebris filium teneat, vnde oratores orare & perorare dicuntur, & orator inde nomē accepit, accusemus.i.probris & reprehensionibus eā obtundamus. denique minemur.i.minas ei proponamus grauius.i.acerbius, si postea habuerit rē i.lasciuiam exercuerit cum illo Pamph. L. faciam vt mones. eho, hic admonentis est, vel excitantis, seu vocantis, ò puer.i.ò serue curre ad Bacchidem hanc nostram vicinam, euoca.i.accerse eam huc meis verbis.i.meo noie, & porro.i.deinde, oro te Phidippe sis mihi adiutor in hac re. PH. Ah, interiectio dolentis voluntatē suam non expleri. ò Laches iam dudum.i.iam multo ante dixi, & nunc dico idem.s.q volo hanc affinitatem manere inter nos. si est.i.si cōtingat vllæ modo vt possit fieri, quod.s.affinitatem mansuram inter nos. spero fore.i.futurum esse Sed ne.i.vtrū velis me adesse.i.præsentem esse, vna.i.simul, dum.i.quandiu, cōuenis.i.alloqueris istā Bacchidē. L. immo.i.sed, abi.i.discede ab hoc loco, para.i.quære aliquam nutricem puero.i filio Philumenæ.

LATO. ARgumētum} Cognitio partu Philumenæ magis vrgetur Pamphilus vt reducat vxorem. Et est hæc summa epitasis. {Tibi quoque} Egrediens Phidippus ita obiurgat Philumenam vt tā culpam in Myrrhinam cōferat. {Aut quo pacto} Dubitatio negans honeste aperiri posse {Nullam de his} Accusatio Myrrhinæ. {Puerum?} Ex iurgio Phidippi cognoscit Laches puerum natū esse. {Tam diu} Subaudi oportuit, per eclipsin. {Etsi iam dn.} Hæc omnia secum Pamphilus. {Pater si} Rursus fugit causam Pamphilus. {Mater quod} Iam & Laches confert culpā in Myrrhinam, & est purgatio ab imprudentia. {Remisiam} Vetusta locutio, pro remissa, sic fungor, fruor, vtor hāc rem, pro, hac re. {Eho an} Increpantis, nam prorumpit in obiurgationē senex. {Primum} Arguit inconstantiam, & tergiuersationem Pamphili, ex qua amorem meretricis colligit. {Tui animi} Epiphonema. {Quam lon.} Auget crimen à meritis suis. {Nunc an.} Sensim hac suspicionem senex sternit viam ad catastrophem. {Tellem} Cognitricem. {Nam ei} Cōfirmatio à remotione, per interrogationem. {Omnibus modis} Querela Pamphili ad spectatores. Promoueo} Proficio, neutraliter. {Hem} Indignātis} Amaræ mulieres} Pronæ & imponētes ad iram. {Quid ergo} Cōsultatio qua præbetur occasio ad catastrophē. {Verbis meis}.i.meo nomine.

PATR. MARC. TIbi quoque} Liberos parētum voluntatibus & iussibus aperte obsistere non debere, nec in os obloqui illis decere, sed potius, ne illos in grauiorem iram commoueāt, neve ad animi asperitatem exacuant, cedere, & à conspectu illorum declinare satius esse, hæc scena declarat. Senecas Si filius es, parentes lædere quid negligis? cur non potius, ne te videant, discedis? quāuis hæc causa dura est, sic tñ citius eos ad misericordiam flexeris. Plato de Leg. Omnino decet liberos parentibus non repugnare, sed illorū verbis, animum adhibere obsecūdantem. {Nullu' sum} Desperātes, & male affecti miserijs, & calamitatibus sic dicere consueuerunt.

GLAR. SEnarij sunt omnes. In 1. iambus est loco primo. secundo aūt loco amphibrachys, nisi Aedepol prima sit breui. In 3 recte Ioan. ex Don. commentario dolet. Quæ, post Mater. In 8.s, eliditur in Minus, nisi in tertio loco sit creticus qd' perpetuo admonere non videtur operæprecium. Nam in 10. versu eodē modo de Mea dicendum. In 19. Finisse dissyll. est In 20. Dij corripitur, non eliditur. In 21. vel l, abijciatur de Illam, aut creticus est loco secundo. Nam tibi omitti non debet. In 22.s, eliditur in Quibus, nisi creticum malimus loco tertio. Sic in 25. loco primo est creticus, nisi l, de Illud abijciamus. Item s, in Minus eodē modo non habet. In 27. veteres lib. non habent Iam. sic loco secundo vel est creticus, vel Eam monosyll. In 31.s, eliditur in Nullius. In 34. in Satis. In 36. Eius dissyll. est. In 37. Post, legendum videtur, non Posthac. In 42. Lache legēdum, non Laches, quod paulo ante admonuit Ioan. cum carmen non exposceret, hic transmisit. In 43. carmen ex Donato ita legendum.

Remissan' an reducta opus sit vobis domum

Ita vt s, de Opus abijciatur Minor hoc fere in libris neglectum. In 47. Suū monosyl. In 49. Eho extra carmē est. In 51. bacchius loco primo, & Non queo legendum, nō Neque. In 53. vel Tuarum dissyl. aut creticus loco tertio. In 55. legendum Primū hanc ubi dixit causam, vt Hanc ante Vbi ponatur. Sic in 58. Hanc ante Quoque legendum. Et in 59. legendum. Puer quia clem re est natus. vt habet Frobenij liber. In 73. Causa alia, legendum, nō Alia causa. In 76.s, eliditur in Opus. Ita in 79.s, eliditur in Omnibus, nisi creticus sit loco primo. In 83. Mihi monosyl. totum eliditur. In 87. Mea supplex Don. & sane versus respuit, denique sensus non exposcit. In 90. Tibi, male, omissum erat in aliquibus libris. In 91. loco primo vel est bacchius, vel l, de Illi abijcitur, vel denique vero ambabus syllabis breuis est. Ego bacchium malim. In 5. à fine pro Idemq;, Ioan. Itidemq; mauult. In pen. Me post Adesse ponendum, vt versus ita legatur.

Sed vis ne, adesse me vna dum istam conuenis?

In vltimo creticus est loco primo.

ACTVS V. SCENA. I.

ARG. ADR. BARL.

Bacchis & Laches colloquuntur. Hic illam accusat, quòd ad se recipiat filium. Illa constanter negat. Mitem autem senem, & meretricem bonam inducit, & occasio est catastrophes.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena colloquium connectitur Bacchidis meretricis, & Lachetis patris Pamphili, qui se in causa contectimali exercent. Nam senex eam accusat de missione ad se ac receptione Pamphili filij, illa contra constanter admodum inficiatur & negat.

Iambici Tetrametri, partim Acatalectici. Admixti sunt Trochaici quidam, & vnus Dimeter Catalecticus.

BACCHIS, LACHES.

NON hoc de nihilo est, quòd Laches nunc me conuentam esse expetit:
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.
L. Videndum est, ne minu' propter iram hanc impetrem, quàm possiem:
Aut ne quid faciam plus, quod me post minu' fecisse satius sit.
Aggrediar, Bacchis, salue. B. salue Lache. L. credo ædepol te
Nō nihil mirari Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi
Foras puerum euocare.
B. Ego pol quoque etiā timida sum, cum venit mi in mentem. quæ sim,
Ne nomen mihi quæstus obstet apud te; nam mores facile tutor.* * meo quæstui

L. Si vera dicis, nihil tibi pericli à me est mulier: nam
Iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquom:
Quo magis, omnes res cautius ne temere faciam, accuro.
Nam si id nunc facis, factura ve es, bonas quod par est facere:
Inscitum offerre iniuriam tibi me immerēti, iniquom est.
B. Est magna ecastor gratia, de hac re quā tibi habeam. nam qui
Post factum iniuriam se expurget, mihi parum prosit. sed
Quid istuc est? *L.* meum receptas filium ad te Pamphilum. *B.* ah.
L. Sine dicam vxorem hanc prius quàm duxit, vostrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet.
Quære alium firmiorem tibi, dum consulendi tempus est.
Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eadem ista ætate tu.
B. Quis id ait? *L.* socrus. *B.* mene. *L.* te ipsam: & filiam abduxit suam,
Puerumque ob eam rem clam voluit, qui natus est, extinguere.
B. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,
Sanctius quàm iusiurandum, id pollicerer tibi Laches,
Me segregatum habuisse, vxorem vt duxit, à me Pamphilum.
L. Lepida es. sed scin', quid volo potius sodes facias? *B.* quid cedo?
L. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc iusiurandum idem
Pollicear illis: exple animum his, teque hoc crimine expedi.
B. Faciam, quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,
Vt de tali caussa nupta mulieri se ostenderet:
Sed falsa fama esse nolo gnatum suspectum tuum,
Nec leniorem vobis, quibus est minime æquom, viderier
Immerito: nam meritus de me est, quod queam, illi vt commodem.
L. Facilem, beneuolumq; lingua tua iam tibi me reddit:
Nam non sunt sola arbitrariæ hæ: ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi,
Fac eadem vt sis porro: nostra vtere amicitia, vt voles.
Aliter si faci'. sed reprimam me, ne ægre quidquam ex me audias.
Verum te hoc moneo vnum, quali' sim amicus, aut qui possiem:
Potius quàm inimicus, periclum facias. *B.* faciam sedulo.

Don. NOn hoc de nihilo est} Rarus vitæ color in hac locutione miscetur à poeta. Nam meretrix loquitur & senex, & quod mirabilius, bona meretrix, mitis senex, vt intelligas laborasse Terent. vt & à lōge comicorum recederet, & in actu tantum consuetudinem retineret. {Non hoc de nihilo est} Debet mirari meretrix, cum ad senem ducitur, debet timere, cum ad patrem. debet suspicari aliquid cuius amatoriam maritus est. {Non hoc de nihilo} Coniecturalis causa est, Recipis Pamphilū, non recipio. {Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor} Ordo & sensus hic est, Nec pol me multū fallit, quin quod velit, hoc sit quod suspicor. vel, quin quod suspicor sit hoc quod velit. Ordo, Quin quod velis, sit quod suspicor. {Ne minu' propter iram} Quia non erit verisimile bonum esse partem meretrici interturbanti, reddit rationem senex, cur agat mitius, ne videatur personæ modus non esse seruatus. {Nec pol me multum fallit} Non me fallit, quo minus id sit, qđ me vocat, quod suspicor. {Videndū est,} Prouidendum cauendum. {Impetrem} Perficiam. dictum à patrando, cuius rei difficultas ob tarditatem complendarum nuptiarum, etiam ad alia negocia quæ sunt ardua, verbum hoc commodauit, ad dedit. {Quod me post minu' fecisse satiu' sit} Satisfaciendo minuisse. {Quod post me minus fecisse satius sit} Si sit pro videatur acceperis, erit sensus, Ne quid faciam plus, quod post dū pœniteat me, videatur satius minus fecisse. Si sit pro erit acceperis, erit sensus, Videnda est ne quid plus faciam, quod fecero, postea satius sit me nō fecisse & satisfacere. Aut certe duas res significat, quibus inter vtrunq; temperandum esse demonstrat, vt per illud supra, lenitatem tenendam, per hoc infra, auctoritatem defendendam esse commoneat. Ao minus fecisse, pro pœnitere, sic enim veteres dicebant. Muto factum, & nolo factum, cum alicuius rei eos pœnitebat. {Sit} Modo sit prouideatur posuit. {Aggrediar Bacchis, salue} Bene aggrediar, quasi rem arduam, & incongruam seni. vel aggrediar, vt meretricem circumueniam. Virg. Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis. {Bacchis, salue} Non ita meretrici obsequitur senex, quāquam vult adimere timorem personæ suæ. {Credo ędepol te Non nihil mirari} Ipsum prooemium mollius & lenius est, vt ostendat se non iurgaturum senex. {Quid sit} Deest rei, vt sit, quid sit rei. {Ego pol quoq; etiam timida sum} Parelcon tertium. Vt, Multa quoq; & bello passus. Et obsequenter posuit non solum se mirari, sed etiam pauere. {Ego pol quoq; etiam timida sum,} Bene etiam, vt hoc dicat, non solū miror, sed etiam timeo. Et noue, timida sum, pro timeo. {Ne nomen mihi quæstus} i. nomen quod inest meo quæstus. {Nomen quæstui obstet} Quem exerceo. s. Et deest, Quod est. {Ne nomen mihi quæstus} i. quòd meretrix sum. Legitur, & nomē meo quæstus obstet {Si vera dicis} Interrogabo. s. {Non siet} Non videatur. {Iam ætate ea sum, vt non sit peccato mihi ignosci æquom,} Quia ipse non do veniam. an quia iam mihi peccanti non danda est? Et est ordo, Vt non sit mihi æquum peccato ignosci. Necessaria igitur ambiguitas. aut. n. Sic pro videatur. aut peccato pro peccatorū, aut peccato mihi, pro peccanti mihi. aut peccato meo. aut deest In, vt sit, in peccato. Cautius ne temere faciam} Seniliter additum post, cautius, ne temere faciam. {Factura' ue es} Etiā, si non facies. {Inscitum} Me. s. si iniuriam faciam. {Offerre iniuriam} Offerimus iniuriam non merenti: Reddimus ei qui meretur. {Inscitum} Inelegans, non bonum. Et bene non dixit durū, aut quid tale, sed inscitum, quo verbo maxime mulieres & meretrices vtuntur. Scitum. n. dicunt quod placet, Inscitum quo displicet. vt, Per ecastor scitus puer natus est è Pamphilo. Hoc tale est quod dixit Inscitū ex abundanti, quale est apud Virg. nec post arma vlla rebelles Aeneadæ referent. {Est magna ecastor gratia, de hac re quam tibi habeam} Imitatur hic & senile, & fœmineū tardiloquium. Suffecerat. n. ago gratias. {Nam qui post factam iniuriam se expurget} Sic in Adelphis ait, Indignū te esse iniuria hac, indignis cum egomet sim acceptus modis. {Mihi parum prosit} Si sic accipiatur, vt scriptum est. λιτότης est, aut [illegible]. & ita intelligendum, quasi dixerit, Multū mihi noceret, immo me euerterit. {Sed Quid istuc est?} Nunc demum ad rem dedit. {Meum receptas filium} Intentio criminis. Et nō recipis, sed receptas. Et ne diceret, quid tua? Meum filium. {Meum receptas filium} Propositio accusatoria est. & breuiter proposuit crimen, quod postea dilatatur. Et frequentatiuo vsus est verbo, quod non raro, sed frequenter receptet. {Meum receptas filium ad te} Status coniecturalis, quæ coniectura diluitur per ἄτεχνον πίστιν i. iusiurandum, ac tormenta seruorum. {Ah} Quòd falsum est, reclamauit meretrix statim, & voluit cōtradicere, si permitteret senex. {Sine dicā} Virg. sine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis. {Vxorem hanc prius quàm duxit} Hanc, quasi molestam, & quæ hæc nolit pati. {Hanc prius q̄ duxit,} Ante rem, à præteritis & ante actis. {Vostrum amorē pertuli} ἀποσιώπησις. vt in Heaut. An, næ illud haud inultum, si viuo, ferent, nam iam tute cohibes. {Vestrum} Non, ipsius Pamphili: Ergo blande & honorifice. nō enim illius amorem, & tuum quæstum, sed, amorem vestrum. nihil potuit dici familiarius. Pertuli autem, quantā vim patientiæ habet, quantumq; ponderis, ne lædi mereatur vlterius? {Vxorem hanc prius quam} A persona sua, Prius quàm hanc duxit, vestrum amorem pertuli. Et quia multum diuq; amauerit, pertuli dixit, quæ est longi temporis significatio. {Nondum etiam dixi id, quod volui} Apparet senem tarde, & longe loquentem interpellari vultu responsuræ meretricis, cum ille sibi silentium præberi velit. Sic Virg. Latinum inducit dicentem, sine me hęc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis, simul hæc animo hauri. Et ad postremū de Turno, Vt primum fari potuit, sic incipit ore. {Mane, nondum etiam} ἀποσιώπησις tertia. {Nunc hic vxorem habet} Cum denunciatione pronunciandum est, q. d. alia res est. {Quære alium firmiorem tibi} Magna moralitas in denunciatione, magna proprietas. sic enim

enim dicimus; Quare tibi. Virgil. Quærat sibi fœdera Turnus. §Quære alium tibi amicū firmiorem§ Firmiosē pro firmo. non enim firmum concedit esse Pamphilū, quem vult intelligi deceptorem esse Bacchidis, nō iam amatorē stabilem. §Quære alium tibi amicum firmiorem§ Oratorie senex quasi consulit meretrici, quam vocauerat incusandam. §Quære alium§ A præsentibus & à futuris. §Firmiorem amicum§ Callide senex, quasi iam non Pamphilo consulat, sed Bacchidi, Quære alium dicit. §Dum consulendi tempus est§ Sensus, Dum ætas in flore posita est, facies vendibilis etiam nunc est. Et est ordo, Dum tēpus est consulendi tibi. & bis subaudiendum est Tibi. §Nam ille neq; animo hoc erit ætatem§ Aetatem, pro tam diu quàm longa est ætas. §Neque pol eodem illa ætate tu. §σχῆμα λόγου πλοκή. prius ætatem aduerbium, & posterius nomen. §Quis id ait?§ Non interrogatio, sed firma negatio est. §Quid id ait?§ Cum dicat senex. Meum recepeas filium, mirum est illam dicere. §Quis id ait?§ Sed ab accusatore testimonium quærit. Et bene Ait, quasi vanum. sic enim dicimus, ait, aio, de rebus nugatorijs. §Socrus§ Terribiliter, quasi quæ maxime sciat, & quæ maxime doleat. Ergo & oculis, & labris pronunciandū est. §Quis id ait?§ Moraliter meretrix missa fecit omnia quæ in medium senex contulit, & soli intentioni, Meum recepeas filiū ad te Pamphilum, quis id ait? respondit. §Et filiam abduxit suā§ Addidit ad personam testis, & facta, quia nimis idoneum videbatur, socerū dixisse de pellice. & simul ostendit quantopere hoc animaduertendum sit, ex quo tantæ turbæ sint concitatæ. §Abduxit suam§ Abduxit, proprie. Accersi enim dicitur ad maritum: Abduci à marito ad diuortiū. Sic Virgil. Et gremijs abducere pactas. §Puerumq; ob eam rem§ Hoc sic pronunciat senex, quasi qui dicat, Ecce quatum rerum tu causa. Et hæc oratio de ijs est, quibus ostendimus nos posse grauiter accusare, sed nolle. §Apud vos possem fidem§ Bene Vos, quia & hic dicit, & socrus. §Aliud si scirem, qui firmare§ Mire, dum quærit quo firmet fidem, fidem sibi acquisiuit atq; ascripsit. §Sanctius, quàm iusiurādum§ Bene dum aliud agit, etiam personam commendat. nam non est leuis, quæ iureiurando nihil sanctius sciat. §Sanctius§ Firmius. §Me segregatum habuisse§ Bono significato vsa est, quasi ipsa hæc fecerit. Et bene segregatum, non enim disiunctum aut repudiatum proprie diceret. §Vxorem vt duxit§ Vt aduerbium est temporis, pro ea quo. §Lepida es§ Senex cum meretrice loquens, eo potius nomine laudauit eam quo meretrices solēt laudari, quàm quo matresfamilias. sic & supra, cum insitum se diceret rationem habuit, quæ esset eū qua loqueretur. §Sed scin', quid volo potius§ Hinc deliberatio incipit. §Sodes§ Si audes, si vis. §Eas ad mulieres huc intro§ Non dixit ad socrum & ad vxorem, terribilia nomina & inimica meretrici, sed quod facile est, ad mulieres. Sic alibi, Mulier mulieri congruit Et ne longe videretur, addidit, huc intro. §Atq; istuc iusiurandum§ .i. q tu mihi pollicebaris. §Exple animum his, teq; hoc crimine expedi§ Explere, pro exinanire, Terentianum est. Expedire dicitur, qui pedem retentum liberat. §Exple animum§ Quod illis profis. §Quod pol, si esset alia ea hoc quæstu§ Vigilanter poeta, ne nō verisimile videretur, id vllam fecisse meretricem, ipse lectoré præuenit. & sic ferè in omnibus Terentius, quæ minus peruulgata sunt, quæque abhorrent à consuetudine, agit. §Vt de tali caussa§ .i. amore mariti eius & pellicatu. §Nuptæ mulieri se ostenderet§ Plus dixit, quàm, nuptā alloqueretur. §Sed falsa fama esse, nolo gnatum§ Bene, quo sit gratiosior, non propter se dicit, quod facit, facere. §Nec leuiorem vobis§ Quid leuiorem? an minus carum? vt contra grauis intelligitur. Virg. Ferit ense grauem Tymbreus Osirim. Grauius etiam molestus intelligitur. at Sal. Grauiore bello qui prohibituri venerant socij, frigere. Grauis etiā languidus. Virgil Vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis Deficit, abde domo. §Nec leuiorem§ Vt contra grauis, honore dignus & carus. §Quibus est minime æquom§ Parētibus. f. §Immerito§ Bona exceptio hoc enim, & exuere nobis, & præstare alijs possumus. §Immerito§ Nam meritus est de me, παρέμφασις. Nam meritus est de me. q queam, illi vt commodem. Et hoc artificiose Terent. ne vel meretricē dure à Pamphilu segregaret. §Quod queā, illi vt commodem§ Sic in And. Magis id adeo vt mihi incommode, q̄ vt obsequatur gnato. §Facilem, beneuolumque lingua tua§ Facilem ad peccatum, Beneuolum iracundiam retulit. §Lingua tua§ Cōsuetudine magis, quam ratione dicit tua lingua ergo pro homine ipso. §Lingua tua iam§ Subdistingue Iam, vt appareat, si lingua tua iam, quanto magis facta? §Nā non sunt solæ arbitratæ hæ§ Nunc fatetur se quoq; accusatorem fuisse, nunc vero beneuolum factum. §Hæ§ Cum apostrophe. §Ego quoq; hoc etiā§ Quoque & Etiam superuacue posita sunt, sed hic cōfirmationē ostendunt. §Præter nostram opinionem§ Pro cōtra §Præter nostram opinionem§ Hoc est totum. §Hac eadem vt tu porro§ Hoc est perfecta purgata esse, vult enim & de futuro cautū esse, vt supra.

Nam si id facis, factura' es et. §Nostra vtere amicitia§ Non iam amore, sed amicitia. §Aliter si faxis§ Aposiopesis. §Ne ægre quidquam ex me audias§ Vtrum ægre pro male? aut ægre pro inuita? §Verum te hoc moneo vnum§ Hæc figura oratoria, παραίνεσις dicitur. §Qualis sim amicus, aut quid possiem§ In secunda ratione Sal ad Iug. Nam vim vagis, q̄ beneuolentiā eius experiri mallem. §Qualis sim amicus, aut quid possiem§ Hoc genus comminationis minus habet amaritudinis, sed plurimum grauitatis. Et Sal. Nam vim, quàm misericordiam eius, experiri mallem.

NOn hoc, &c.§ In hac scena meretrix loquit & senex exercentq; causam coniecturalem. Nam senex dicit eam recipere Pamph. filium, illa contra inficiatur. B. Hoc non est de nihilo .i. propter nihilū, quod .i. propter quod, vel forte erit coniunctio. Laches experit me esse conueniam .i. compellatā, seu allocutam, si passiue liceat dicere nec pol multum fallit me .i. nō valde ignoro, quid .i. q non id, quod suspicor sit id, quod velit. L. alloquitur seipsum. ô Laches videndum est .i. prouidēdum est, seu cauendum ne .i. vt non, minus impetrem propter hanc iram .f. meam, quàm possim impetrare, q d. ne ita mea impediat quo minus allequar ex meretrice id, quod poteram assequi, si non interuenisset ira, aut uidendon' est ne .i. vt non, faciam quid .i. aliquid, pius .i. supra modū, quod post .i. post illud tempus, sanctius sit me minus .i. non, fecisse .i. cuius facti postea me pœniteat. Si enim veteres dicebant, minus factum, & nolle factū, cum alicuius rei eos pœnitebat. Aggrediat quasi rem arduam & incongruam seni, vel aggrediar vt meretricem circumueniam Bacchis salue. B. ô Laches salue. L. ô Bacch. credo te non nihil .i. aliquantulum mirari quid sit quapropter .i. propter q iussi puerum .i. seruum euocare te foras huc. B. pol ego etiam sum timida .i. timeo, etiam dixit, q. d. non minus quàm tu putes, quoque, vacat cum .i. quando, venit mihi in mentem .i. recordor, quæ .i. qualis sim. Timeo ergo ne .i. q nomen quæstus .i. nomen q inest quæstui meo. quē exerceo .i. meo modo quærēdæ pecuniæ turpi .f. & inhonesto. obstet .i. noceat mihi. nam facile tutor .i. defendo, prego mores meos, q. d. præter quæstum meretricium mores mei facile possunt sustineri, vt faciles & non mali. nisi forte à tutor quod significat aspicio etiam fieret tutor frequentatiuū, ac si diceret, facile considero mores meos. L. interrogabo sup. te & ô mulier si vera dicis mihi super his de quibus te interrogabo. nihil pericli .i. nullum periculū est .i. imminet tibi à me. Nam iam sum ea ætate, vt non sit .i. non videatur æquum ignosci impersonaliter dictum .i. q ignoscatur mihi peccato .i. vel peccanti, vel deest in, vt sit sensus, Nō sit æquū mihi ignosci mihi in peccato meo, quo magis .i. quanto magis, accurro .i. valde curo, cautius .i. prouidus. hic declinatur accuro as ex ad & cum. nam accuro ris aliud sibi vult. Accuro ergo ne .i. vt nō faciam. temere .i. incōsiderate. omnes res .i. omnia quæ sum facturus, vel accuro cautius omnes res ne faciam temere. Nam si nūc vel facis vel factura es, id q par est .i. decet bonas mulieres facere. inscitum est .i. inelegans est & iniquū me offerre iniuriam tibi immerenti .i. quæ non mereris. Offerimus iniuriam nō merenti, reddimus ei qui meretur. Scitum dicunt quod placet, inscitum quod displicet & ex abundanti dictum est, nisi iungatur cum illo accusatiuo me, dicendo iniquum est me inscitum offerre tibi iniuriam, sed cum esset accusatiuus masculini generis. B. æcastor, iurandi aduerbiū muliebre .i. per ædem Castoris magna gratia .i. magna beneuolentia est, vel magnum beneficium est quod habeam .i. debeam tibi de ista re .i. propter istam rem, f. q mihi offerre nolis iniuriam. Nam is qui ea purget .i. excuset se post iniuriam factam. parum prosit mihi .i. multum mihi nocet, nullatenus mihi cōmodum sit. nā minus dicit, & plus intelligit. Sed quid istud est quod dicere mihi cupis? L. recepeas .i. frequenter recipis filium Pam. ad te. B. ah, interiectio reclamantis contra obiecta. L. sina .i. permitte, q sup. dicam quod dicere volo. pertuli .i. diu toleraui vestrum amorem .f. tuum & Pamph. priusquam .i. antequam duxit hanc vxorem, hanc dicit quasi molestā & quæ hæc nolit pati. Deinde Bacchis loqui gestiebat, propterea subditur. Mane .i. expecta. etiam nondum .i. non adhuc. dixi id, quod ego volui dicere nunc. hic Pamph. habet vxorem, quære tibi alium amicum firmiorem, dum tempus cōsulendi .i. prouidendi tibi est .i. dum ætas est in flore posita & facies est vendibilius. nanq;, neq; ille Pamphilus erit hoc animo, .i. habebit in te eum animū, quem habere solebat. neq; pol tu eris eadem .i. similis vt prius, ista ætate .i. visa ætate tua, quæ tendit proxime ad senium. B. quis ait .i. dicit id f. me recepiare filiam. L. socrus .i. mater vxoris eius, B. Me ne .i. vtrum dicit me recepeare eum. L. dicit ipsam, & abduxit .i. abstraxit à domo mea, & reduxit in domum suam filiam suam nurum meam. & voluit extinguere .i. suffocare, & extinguere, dixit secundum eorum opinionem, qui putabant animam esse ignem. Voluit ergo extinguere puerum, qui natus est clam .i. latēter, secreto, ob eam rem .i. in odium

Gren.

in odium eius q se apud te sæpe recipiebat. B. ò Laches si scirem aliud.i.aliam rem,fanctius.i.firmius,qui.i.vnde,vel quo possem firmare.i.confirmare,firmam reddere,fidem.i.probationem, aut credulitatem,siue veritatem meam apud te, quàm iusiurandum.i.sacramentum,pollicerer tibi me habuisse Pamph. segregatum.i.semotum à me. vt.i.ex quo,vel postquam duxit vxorem. L. tu es lepida.i. iucunda & festiua sermone tuo. Sed scio'.i.scis ne illud quod volo q sup.potius facias sodes.i.si audes,vel si vis. B. quid vis quod potius faciam.cedo.i.dic quid velis me facere. L. eas.i. vadas. huc.i.in hunc locũ quem ostendebat, intro, hoc est introeas hinc ad mulieres.s. Myrrh. & Phil. atque pollicere istis istud idem iusiurandũ quod pollicebaris mihi. exple animum.i.satisfac animo his mulieribus, vel animum his pollicitationibus, quibus meum explesti,& expedi.i.libera, euolue te, explica te, exolue te hoc crimine,cuius accusaris de receptione Pamp. ædepol faciam id, quod si alia aliqua esset ex hoc quæstu meretricio.i. si alia esset meretrix,quemadmodum ego quæ talem quæstũ faceret. haud.i. non faceret.scio.i.non dubito,videlicet non faceret hoc vt.i.ostenderet se mulieri nuptæ,de tali causa.i.propter talem causam. Sed nolo s. tuum esse suspectum falsa fama.i.rumore falso. neq; volo eum quid vo.leuiorem.i.contemptibiliorem.immerito.i.sine causa,quibus s.vobis minime.i. nõ est æquum eum videri leuiorem. Leues homines dicuntur(vt Gell.inquit) homines contemptibiles,& nullo honore digni. homines.i. nihili, ac nullius frugis bonæ. Nam Pamph.me.est de me ita sup.i.ita me tractauit, vt commodem illi id q queam.i.possim commodare.i.vt consulam eius vtilitati quacunque via potero,dicimus enim cómodo tibi hoc.i. commodum tibi facio. interdum commodare significat dare aliquid commodato. Dicimus etiam hac in re tibi nequeo commodare.i.commodum afferre. L. Lingua tua.i. tuus sermo lepidus iam reddidit.i.effecit me facilem.i.benignũ, exorabilem, & beneuolum tibi.i.sibi bene cupientem, nam hæ mulieres nõ sunt arbitratæ solæ.i.siue alij te receptare filium.ego quoq; etiam, alterũ abundat.credidi hoc.s.te receptare eum nunc.cum ego comperi.i. deprehendi, cognoui te esse præter nostram opinionem.i. innoxiam, & vacare culpa in hac re cuius accusaris, fac.i.perseuera, vt sis eadem.i.vt sis purgata apud mulieres & iudiceris innoxia,porro.i.sed,vel deinde, siue certe, vtere nostra amicitia vt voles. si facias aliter,volebat minitari, sed repressit se inquiens.sed reprimã, .i.compescam,cohibebo me,ne audias quidquam.i.aliquid ex me ægre.i.male moleste,vel muita,verum.i.sed moneo te hoc vnũ facias periculũ.i.periclitêris,sumas experientiã, & probationẽ qualis amicus sim potiusquam inimicus.aut quid possim.i.quæ sit mihi potestas. B. Faciã quod dicis.sedulo.i.instãter, quasi sine dolo,

LATO, ARgumentum} Laches conuenit Bacchidem de Pamphilo, & illa se expurgat. Attende autem quod alioqui rarũ est bonam meretricem, & mitem senem. {Conuentam esse} Singularis locutio pro conuenire experit, participium loco verbi. {Videndum est} Componit se Laches ad lenitatem & moderationem. {Non nihil} Aptum & modestũ principium vtriusq; personæ. {Si vera} Capeat beneuolentiam ab officio ante quam rem narret. {Meum receptas} Propositio, & mox narratio deb[illegible] tatiua. {Quære aliũ} Ab vtili,& tempore. {Aetatem,neq; pol}.i. perpetuo, aduerbialiter, sic in Eun. Iam dudum ætatem.pro diu. {Socrus} Confirmatio propositionis à testimonio, & mox exaggeratio à consequentibus. {Aliud si} Purgatio. {Sed scin.} Propius accedit occasio ob catastrophen. {Sed esse} Honesta ratio meretricis ad liberandum suspitione Pamph. {Præter nostram}.i.innocentem. Nam periphrasis est. {Aliter si facias} Aposiopesis.

PATR. MARS, NOn hoc} Debere se quenq; purgare in eo quo reus sit si in culpa non est,atque ita etiam purgare, vt intrepide de satisfactione promittat,docet hæc scena. Et quamuis Terent. hic,sordido ac turpi vitę genere infamem meretricem adducit,bonã tamen eandem,& pro fama sua stantem facit, quo significet.s.quàm magna res sit integritas vitæ,quam & improbi & impuri homines nõ facile contemnunt.Quare bene præcepit Ouid, Omnia si perdas famã seruare memento, Qua semel amissa,postea nullus eris. Siquidem infamis habita fuisset, si coniuncta in Pamphili adulterio de reatu consensisse. {Receptas filium} Receptare ferè semper in malam partem sumitur, pro eo quod est hospitio,& familiaritate iuuare eos qui sceleratam vitam maleficijs ductant. Vnde receptatores illi,qui improbos homines, vt latrones,fures,adulteros,in ædibus suis recipiunt, & illos commeatu iuuant. {Aetatem} Aetatem pro diutulo tempore accipi solet apud Comicos. Plaut in Asin. Aetatem seruire velim. {Nam meritus de me est} Beneficium non mox ex animo deponendũ,etiam si ista causa sit,cur id facias,sed gratias quocunq; loco quacunq; conditionis quia viuat,referendas,docet hic locus. Est autem gratus, qui aliquid,pro eo quod acceperat, reddit, ait Sen. Idem lib.4. de beneficijs. Vt scias per se expetendam esse grati animi affectionem,per se fugienda res est,ingratum esse. Quoniam nihil æque concordiam humani generis dissociat,ac distrahit,q̃ hoc vitium.

GLAR. IN hac quoq; scena non parua est difficultas, quam obiter attigerunt Ioan.ac Doct. Primi quatuor versus sunt iambici tetr. acat. In quorum tertio ac quarto a,in Minus eliditur, & in Satius. Deinde sequuntur senarij,prior trochaicus catal.alter iambicus acatalecticus,ad hunc modum.

Aggrediar, Bacchis salue. B. Salue Lachea.
Credo ædepol Bacchis te mirari non nihil.

Poterat tamẽ prior versus iambicus esse, si quis pronomen Tum post alterum Salue posuerit.Salue tu Laches,Sed quia nunquam legitur omisimus. {Quid sit quapropter te huc foras puerũ euocare iussi} Nunc sequuntur decem iambici tetram.catalect. quos quia in omnibus lib.male distincti leguntur,subijciendos hic existimaui.

Quid sit quapropter te huc foras puerum euocare iussi.
B. Ego pol quoq; etiam timida sum cum venit mihi in mentem quæ
Sim,ne nomen quæstus mihi obstet,nam mores facile tutor.
L. Si vera dicis,nihil tibi pericli est à me mulier.
Nam iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquum.
Quo magis omnes res cautius,ne temere faciam accurro.
Nam si id nunc facis,facturá ue es,bonas quod par est facere,
Inscitum offerre iniuriam tibi me immerenti iniquum est.
B. Est magna ecastor gratia,de ista re quam tibi habeam.
Nam qui post factũ iniuriam se expurget parum mihi prosit.

Qui versus si ita distinguentur,faciles scansu sunt. In vltimo tamen versus creticus est loco sexto, nisi quis m, de Parum abijcere malit. {Sed quid istuc est? L, Meum receptas filiũ ad te Pamphilum} Primi hi duo versus, si nulla prorsus in eis fiat elisio, efficiet trochaici tetr.hypercatalectici, sed in priore malim d,elidere in Quid. In posteriore vero vel Prius in vnam syllabam comprimere vel creticum tertio constituere loco, vt sint ambo iambici tetram.acat.quemadmodum & sequentes duo. In quorum priore Mane geminandum ex commentario, & sanè carmen poscit. Sequens autem ita legendus,

Quære alium firmiorem tibi,dum consulendi tempus est.

Hic sciolus aliquis infusit verbum Amicum,quod in veteribus libris non est.nec contentus hoc ausu, in Donati commentarium etiam apposuit,quem constat. Amicũ non legisse,nec veteres Donatj editionis habent.Sequens versus haud dubie est iambicus tetram.acat.ac,primo quidem loco creticus est, & post Erit, Aetatem legendũ,quod in Aldino libro omissum erat, & Ista nõ Istuc propter carmen,legẽdum, nisi quis c,elidi putet, q vsu receptum non est. Qui deinde sequuntur versus tres haud dubij sunt iambici tetr. acat. quartus trochaicus tetr. catal. Deinde reliqui duo rursus iambici tetr. acat. Tertius potest eis similis esse si Eas dissyllabum fecerimus,trochaicus autem fuerit,si Eas monosyl.fecerimus. {Pollicere illis exple,animum his,teq; hoc crimine expedi} Qui nunc sequuntur in.trochaici sunt tetr.catal. In quorum quarto d,eliditur initio in Sed. In 8. Hę in medio prorsus eliditur,vt sit loco quarto trochæus & quinto anapæstus. In 9.vó Autem, superfluit in lib. Aldi. In 10. a,in Amicitia corripitur, non eliditur vt sexto loco sit tribrachys. Antepenultimus ac penultimum rursus sunt iambici tetr.acat. Vltimus trochaicus tetr.acat. & Periculum trissyll. vt tertio loco sit trochæus.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Quæ dudum Lacheri, eadem hæc Philippo Bacchis permittit se intro abituram ad Sostratam & Myrrhinam vt illis purgetur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Bacchis eadem Philippo quoque earum rerum incredulo pollicetur, quæ priori scena Lacheri promiserat, vtpote se ituram ad mulieres expleturam animum earum, & à se crimine obiecto purgaturam. Quod admodum graue videtur pellex vt amatoris vxorem de mutuo amore leniter alloquatur. ADDITIO. Ad illud verbum Bacchidis intelligendum. Quod si perficio, &c. Multa Terentius feliciter ausus est, singulari sua arte fretus, quæ reliquis Comicis non licent. Nam & socius bonas,& meretrices honesti cupidus, præter vulgaram aliorum consuetudinem facit. Sed tanta vigilantia, & consilium, & rationum momento subiungit, vt ei soli merito videatur licere. Quod profecto contra illud est, quod in Eunuchi prologo ait, commune esse omnibus Comicis bonas matronas facere, meretrices vero malas.

Iambici Tetrametri Catalectici, vnus Dimeter Catalecticus.

Iambici

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

NIHIL apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit,
Benigne præbeatur,
Sed cum tu satura, atq; ebria eris, puer vt satur sit, facito.
L. Noster socer, video, venit: puero nutricem adduxit,
Phidippe, Bacchis deierat persancte. P. haccine ea est? L. hæc est.
P. Nec pol istæ metuunt deos: neque has respicere deos opinor.
B. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exequire,
Liceat. hæc res hic agitur: me facere Pamphilo vt vxor redeat,
Oportet, quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
L. Phidippe, nostras mulieres suspectas falso nobis
In re ipsa inuenimus: porro hanc nunc experiamur. nã si
Compererit falso crimini tua se vxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quòd pepererit vxor clam, id leue est: cito ab eo hæc ira abscedet.
Profecto in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.
P. Velim quidem hercle. L. exquire: adest: quod sátis sit, faciet. B. faciam.
P. Quid istæc mihi narras? an quia non tute audisti dudum,
De hac re animus meus vt sit Laches? illis exple modo animum.
L. Quæso edepol Bacchis, quod mihi es pollicita tute, vt serues.
B. Ob eam rem vis ergo intro eam? L. i, atq; exple animum his, vt credant.
B. Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum inuisum hodie:
Nam nupta meretrici hostis, à viro vbi segregata est.
L. At hæ amicæ erunt, vbi quamobrem adueneris, rescisceut. P. atqui
Easdem amicas fore tibi promitto, rem vbi cognorint:
Nam illas errore, & te simul suspectione exolues.
B. Perij, pudet Philumenæ: sequimini me intro huc ambæ.
L. Quid mi est, quod malim, quàm quod huic intellego euenire, vt
Gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi vna prosit?
Nam si est, vt hæc nunc Pamphilum vere ab se segregarit;
Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, et gloriam esse;
Referetq; gratiam ei. vnaq; opera nos sibi amicos iunget.

DON. NIHIL apud me tibi de fieri patiar} Verba nutricis fuisse poeta demonstrat, petentis ordine longo quæ sibi præbenda sint. vnde quasi tædio singulorum. generaliter hæc respondit. {Nihil apud me tibi defieri patiar} Apud me dixit, pro apud eũ vbi futura es. {Defieri patiar} Noluit dicere, deesse, sed defieri dixit. vt id quod minus visitatũ est, magis delectet auditum. {Benigne præbeatur} Benigne, large. hoc enim est gratius, non solum præbere, sed benigne præbere. {Sed cum tu satura atq; ebria eris} Hoc est in nutricibus non solũ non turpe, sed etiã necessarium. {Et hic satur, & hæc satura fecit} Noster socer video venit} Noster, blandientis dictum est} Virg. Noster eris. Et magis hoc consuetudine dictum est, quàm integritate. Aut certe ordo est. Noster socer venit, & deinde, video Aut deest Vt, vt sit, vt video {Deierat} Deos iurat: vt, Maria omnia iuro. Aut valde iurat. {Bacchis deierat} Si correpte, deierat, deos iurat. si producte, valde iurat Et bene senem iratum præoccupauit, dicendo, deierat sancte, ne confligeret cũ meretrice, & fieret fabula longior. {Hæccine ea est?} Imitanda irati contemplatio, q. d. Hæc est, quã vxori Pamphilus antepoiit? {Nec pol istæ metuunt deos} Hoc argumentum est non illam vera iurare. sanctum, ait, iusiurandum est, aut metu religionis, aut supplicijs sacrilegorum, At vero nec religiosæ sunt meretrices, inquit, nec dant pœnas, quippe quæ à dijs contemnantur. Tale est apud Virgilium de violato Luco, quis via dicatus non est: Nouimus & qui te, transuersa tuentibus hirquis Et quo, sed faciles nymphæ risere sacello. {Neque has respicere deos opinor} Et inferiores sunt, inquit, q̃ in quas dij vindicent. {Neq; has respicere deos} Nec merentur vt dijs pœnas referant, quia nec curæ dijs esse dignæ sunt. Et est ἀμφιβολία quæ sensu manifesta est. {Ancillas dedo} Repudiato iureiurando ad aliud transit firmius documentum. {Quodlibet cruciatu per me exquire} Per me, hoc est me permittente, vt quod per legem tibi nõ licet, per me liceat. Per me ergo, me auctore & permittente. {Hæc hic agitur} Aut sic intelligendum est, q. d. Hoc agebamus cum tu aduenires. aut cum asseueratione pronunciandũ est, vt sit res veritas, q. d. Hic non verba sunt, sed res agitur. {Hæc res hic agitur} Propositio eorum quæ dictura est, hoc modo, Hæc res hic agitur. quæ res? Pamphilo me facere, vt redeat vxor, oportet, quod si perficio, nõ pœnitet me famæ, solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant. Multa Terentius feliciter ausus est, arte fretus. nam & socrus bonas, & meretrices honesti cupidas, præter quàm peruulgatum est, facit, sed tanta vigilantia causarum & rationum momenta subiungit, vt ei soli merito videantur omnia licere. Nã hoc contra illud est, q alibi ait commune esse iam omnibus Comicis bonas matronas facere meretrices vero malas. Non pœnitet me famæ} Hæc figura λιτότης dicitur. minus enim dicit quàm significat. nam non pœnitet me famæ, pro eo q est, magnam famam cupide acquisiuerim, significat. {Non pœnitet me famæ} Ne quæreremus, qui hoc meretrici prodesse posset. {Solã fecisse} Bene solam, ne desiisse officium meretricis poeta videretur. {Solam fecisse id, q aliæ meretrices facere fugitant} i. reconciliasse vxorem marito. {Nostras mulieres suspectas fuisse} i. in suspicione positas. Nam esse suspectas, ambiguum est, & nunc eius partẽ manifestam videmus. {Nobis in re ipsa} Nobis, aut abundat, aut cum molestia nostra significat. {Porro hanc nunc experiamur} Porro nunc, futurum tempus ostendit. nam si iam inuenisti quid, experiaris & ea, quæ restant in reliquũ tempus, quia iam de præteritis purgata est. {Hanc experiamur} i. vtamur opera eius. {Crimini tua se falso vxor credidisse} Crimen proprie dicitur id quod factum est. Cicero, Verumtamen factũ criminosum, id est. Id est falsa insimulatio est. {Crimini} Crimen nunc, pro falsa suspicione. Virg. Formidine crimen acerbat. Et, Semperq; odij sed crimine, Drances infensus iuueni Turno. Id est & q eum odisse, & q se illi odio esse suspicaretur. {Cito ab eo hæc ira abscedet} Bene in duabus enim personis causa videtur esse turbatum socrus & Pamphili. {Profecto in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum} Moraliter, quasi quærendo, & discutiendo hoc intulit. {Dissidio} Diuortio. {Velim quidem hercle} Vt nihil sit dignum, hoc est nõ peccauerit Pamphilus. {Quod satis sit, faciet} i. quidquid ad plenum ducit purgationem faciet. {An quia non tute ipse} Correptio est. nam audiuit, Manere affinitatem hanc inter nos volo. {Illis modo exple animum} q. d. quæ amaræ sunt & molestæ. An quia non tute ipse audisti dudũ. {De hac re animus meus vt sit?} Verum quia dixit, Manere affinitatem hanc inter nos perpetuã volo, an quia apud vxorem defendit adolescentem in amore meretricis? {Quod mihi es pollicita tute, vt serues} i. iusiurãdũ apud mulieres. {Quid istæc mihi narras?} Reprehensio est quasi longorum verborũ Lachetis. {Ob eam rem vis vt ego intro eam?} Vis dicit, vt ostendat in hac re cunctationem suam. {Nam nupta meretrici hostis est} Caute etiam hoc præstruit poeta, ne non verisimile videatur potuisse meretricẽ concorditer cum pellice agere. Nam nupta meretrici hostis alia Comica. {At easdem amicas tibi fore} Hic quidem senes, verum aliæ causæ sunt quæ mulieres faciunt molestas, & hæ autem spectatoribus notæ sunt ex argumento. {Et simul suspicione exolues} Hoc est quod supra dixit, crimẽ nos quoq; suspicionem interpretati sumus. {Exolues} Expedies. {Pudet Philumenæ} Pudet duo significat, siue illi peccarit quem pudet, siue ille cuius pudet. Et familiariter Philumenæ, tanquam notæ ex Pamphilo. {Sequimini me intro huc ambæ} Ancillis dicit, quæ sunt κωφὰ πρόσωπα. {Pudet Philumenæ} Conscientia cõmunis viri & pellicatus. {Quid est quod mihi malim, quàm quod huic} Sensus hic est, Quid est quod magis optem mihi euenire, quam quod simul proderit etiam meretrici? {Quid est quod mihi, &c.} Sic hoc ergo intulit pro nouo. Mirandum est enim euenire potuisse, vt idem & seni & patri prosit, quod meretrici. {Quid est qđ mihi malim} Vt amicitia mihi & sibi prosit.

Ex ostendit commune sibi bonum esse. {Euenite} Euenite, his sub audiendum. {Vt gratiam ineat sine suo dispendio} Recte. Difficile est.n.gratiam inire sine damno. {Et mihi prosit?} Mire, quæ difficile est amicum sine damno acquirere. Et quia cum lucro nô potuit dicere, & hoc ipsum bonũ fecit, quia sine dãno. Ergo velut tria sunt, vt gratiam ineat, vt sine damno, & vt mihi prosit. {Pamphilum vere ab se segregarit} Proprie ad meretrice segregari dicitur, ab vxore, disiungi. {Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natã} Quasi dicatur, Ecce quam amauit Pamphilus. Sed hoc sentire & dicere, patris est stulta pietate magnificantis filium. Vt, Meum gnatũ rumor est amare. Et proprie nobilitatem dixit nam & meretrix & gladiator nobiles dici solent. {Scit sibi} Quod nimis amat, ait Nobilitatem. {Ex eo} Vtrum ex Pamphilo? an ex eo, ex ea re.i. quod segregauerit vere ab se Pamphilũ? & hoc est melius. Nam nobilis meretricis est non timere, ne alterum non inueniat. aut nobilis est, cognitam fieri etiam senibus. {Rem natam} Ea patrocinio & amicitia senis. {Gloriam} Ex facto raro in meretricibus. {Et rem natam} Quia multa in eam contulit. {Et gloriam esse} Quia defendit eum apud soceros & vxorem. & quòd marito meretrix coniugem reddit.

Vtin. NIhil, &c.} In hac scena idem pollicetur Bacchis Phidippo quod erat pollicita Lachi, videlicet se iuraturam ad mulieres, & expleturam earum animum, seq; crimine expedituram. P. Phidippus cõueniens cum nutrice dicit se iusta præbiturum & necessaria. nihil.i. non patiar aliquid, deficeri.i. deesse tibi, seu deficere tibi apud me. quin.i. quod non. id quod sit opus.i. sit necessarium, præbeatur.i. præstetur. benigne.i. large, liberaliter, sed cum tu nutrix eris satura.i. repleta cibis, & ebria.i. vino ingurgitata, facito.i. efficito, vt puer nutriendus sit satur.i. bene nutriatur. L. Noster socer.i. Phidippus pater nurus Lachis venit, video eũ.s. vel intellige vt, & dic vt video noster socer venit, nam ad parandã nutricem se contulerat. adduxit nutricem puero i. pro puero educando. deinde vt Phidippus fuit in conspectu subdit. ò Phidippe, Bacch. meretrix deierat.i. Deos iurat, vel valde iurat, persancte.i. valde firme. P. Hæccine.i. vtrum hæc ea meretrix, quam vxori Pamph. anteponit. L. Hęc est ea ipsa. P. Pol nec istæ meretrices, istæ per contemptũ dixit metuunt Deos.i. non sunt religiosæ, siue religione non tenentur, & opinor.i. talis est opinio mea. Deos non respicere has.i. non curare, nec habere rationem, seu respectum earũ, quasi quæ nec sint religiosæ, nec dent pœnas. quippe quæ à Dijs contemnantur. B. Dedo.i. in potestatem tuã do, quasi valde do, & in tuum arbitrium ancillas meas. exquire.i. explora, receperim nec ne filium tuum quodlibet cruciatu i. quodlibet supplicio, seu tormẽto. licet.i. tu potes id facere. per me.i. me permittente, hæc res quæ sequitur agitur i. tractatur, agitatur, voluitur hic, videlicet quod oportet me facere, vt vxor redeat Pamphilo.i. ad maritum. quod.i. vt redeat vxor. si perficio.i. si compleo. non me pœnitet famæ.i. nõ paruum mihi videbitur de fama acquisita, vel non paruam mihi famam acquisiuerim, videlicet me solã fuisse id.s. recõciliasse vxorem marito, quod aliæ meretrices fugitant. nam nolunt vxores maritis reconciliari. L. O Phidippe inuenimus.i. cõperimus, in re ipsa.i. in rei veritate, mulieres nostras fuisse suspectas.i. in suspicione positas nobis falso, i. iniuria porro.i. deinde, vel sed. nunc experiamur.i. probemus hanc meretricẽ, vtentes opera eius. nam si tua vxor Myrrhina comperierit.i. deprehenderit, cognouerit se credidisse falsu crimini.i. falsæ suspicioni. hic.n. capitur crimẽ pro suspicione falsa, missam faciet.i. dimittet iram. Sinautem.i. sed si gnatus.i. filius est iratus ob eam rem, quod vxor eius perpeti clam.i. occulte, secreto. id propter quod est iratus est, leue.i. non magni ponderis ac momẽti, hæc ira recedet cito ab eo Pamphilo. profecto.i. certe. nihil malum.i. vtinam nihil sit dignũ dissidio.i. vt Pamphilus non peccauerit. L. Exquire.i. explora sagaciter à Bacchide, an peccauerit Pamphilus. adest.s. Bacchis. ipsa Bacchis faciet quod satis est.i. quod sufficit ad plenã purgationem. B. Faciam quod satis est ad purgationem. PH. Phidippus quasi longiora sint verba Lachetis, reprehendit Lachetẽ inquiẽs, vel quid i. cur. narras tam longo sermone mihi istæc, per contemptum dixit, quasi tædiosa prorsus & molesta, quippe qui animum noueris meum. an.i. vtrum. ò Laches narras mihi istæc, quia tute ipse.i. tutemet, nô audisti dudum.i. aliquanto ante à me.s. vt.i. qualis, vel cuiusmodi aĩus meus sit de hac re.i. de peccato Pamphili. nam facile persuadetur mihi eum nõ peccasse adeo, cupio hanc affinitatem manere inter nos perpetuam, & ideo nõ est quod ea quiram latius vt omnes modo.i. nunc, vel duntaxat. exple animum.i. persuade illis mulieribus vt credant Pamph. non peccasse, nam qui persuadet rationibus eius animum explet, qui est persuadendus Lac. ò Bac. ædepol quæso vt tute.i. tumet serues.i. præstes id quod pollicita es mihi, videlicet iusiurandum apud mulieres. B. Ergo vis vt intro eam.i. ingrediar ad mulieres ob eam rẽ.s. vt iureiurando confirmem Pam. à me non receptari. L. I.i. vade, atq; exple animum.i. persuade his mulieribus, & coge vt credant. B. Eo ad mulieres. etsi.i. quamuis scio meum conspectũ fore.i. futurum esse, hodie inuisum.i. molestũ, exosum his mulieribus, nam nupta mulier est hostis.i. inimica meretrici vbi.i. qñ. ea nupta est segregata à viro vt erat Philum. L. At.i. sed. hæ mulieres erunt amicæ inter se. vbi.i. qñ. rescissent.i. cognoscent. tanquam rem in opinatam. quamobrem.i. propter quam causam. adueneris.i. accesseris ad eas. at.i. sed. promitto easdem mulieres fore.i. futuras esse amicas tibi. vbi.i. qñ. cognouerint rem.i. rei veritatem, nam exolues.i. eripies, explicabis illas errore. & simul.i. & etiam. exolues te suspicione quam de re habent quod Pam. receptes. B. Perij, me pudet Philumenæ.i. vel pudore, afficior, quod peccaui in Philumenam eo quod detinuerim, aliqñ eius maritum meis illecebris, vel me pudet Phil.i. erubesco, & pudore afficior propter Philumenã, quæ sic ducta falsa suspicione non dubitauit virũ relinquere. Ambæ.i. vos duæ ancillæ sequimini me intro huc.i. in hunc locum, quem ostendo vobis. L. Quid est quod malim euenire mihi, quã id quod intelligo euenire huic Bacc. vt.i. ita quod ipsa Bacchis ineat gratiam.i. conciliet sibi beneuolentiam mulierũ, sine suo dispendio.i. sine suo damno, & vt ipsa prosit mihi reconciliando vxorem filij ipsi filio, quod mihi vtile est nemo negat, nam si est.i. si cõtingit & extat vt hæc Bacchis nunc segregarit.i. seiunxerit. vere.i. nõ ficte Pam. ab se.i. à sua consuetudine scit nobilitatem esse sibi natam ex eo.i. ex ea re, quia Pam. ab se segregarit meretrices. interdum dñe nobiles quasi multis notæ, quarum est nõ timere ne alterum nõ inueniant, aut se cognitas fieri etiam senibus, & scit inquam rem.i. commoditatem bonorum esse natam sibi ex ea re, videlicet ex patrocinio & amicitia senis, vel quia multa in eam contulit filius, & scit inquam ipsa Bacchis gloriam.i. laudem, potestatem esse sibi natam ex eo, quia videlicet defendit Pamph. apud soceros & vxorem, & quod marito coniugem reddit, & hoc facto ipsa Bacchis refert gratiam ei Pamphilo.i. reddet illi beneficiũ. nam dicebat prius Pamph. de se benemeritum propter multa, quæ contulerat in eam & iunget.i. coniunget, nos amicos sibi, vna opera.i. vno labore, & vna sua industria, ac operatione.

ARgumentum} Bacchis purgat se Phidippo, deinde ad mulierculas ingreditur. {Nihil apud} Senex egrediens alloquitur nutricem. {Non pœnitet} Liptote figura, pro, cupide amplector. {Nam si Comperierit} Dilemma. {Profecto in hac} Epiphonema. {Quid istæc} Bene recusat Phidippus, ne eadem res denuo agatur. {Nam nupta} Aethiologia, à persona. {Perij, pudet} Attende verecundiam meretricis. {Gratiam ei} Pamphilo, nempe olim bene merito. Lxto.

NIhil apud me} Nutrices puerorum curã agere debere, & ad illos diligenter attendere, ne quid pueris desit, docet hæc scena: ne dum hæ bene pastæ, & potæ fuerint, infantium nullã rationem habentes, vt morbis obnoxij fiant, negligendo cõmiteant. Quare summopere cauẽdum, ne desidiosis, gulosis, vinosisq; mulierculis pueri cõmiteantur. Et cũ naturaliter minime affecti sunt erga pueros nutrices, vt matres nõ solent eos, tanta cura tractare, sed subditia quadã, & ficta beneuolentia excipere, vtpote mercedis tm̃ causa diligentes, si diligere dicendæ sunt. {Ancillas dedo} Quæ.s. aduentus Pãphili consciæ erant, nam libera corpora tormentis afficere, non licitũ fuit. {Exple animũ}.i. ex inani te hac suspicione, purga, libera te. {Perij, pudet} Aduertite pudorẽ meretricis, quæ nõ audet seipsam vxori in conspectum exhibere. {Gratiã ineat,} Hoc est mereatur suo bñficio pudorem. Pstr. Maas.

VArius sunt generis huius scenæ versus iambici tetr. catal. præter secundum, qui est dimeter. Tribrachys primo loco primi versus est, & iambus loco tertio. Deniq; vel anapæstus est loco septimo, vel s, eliditur in Opus, vt sit tribrachys. In 6. versu creticus est locis primo & tertio, quanquam Deos monosyllabum esse potest. In 8. idem pes est loco quarto. quod dicere malim q̃ s, elidere cum longa vocali in Res. In 11. idem pes loco sexto. In 12. Inuenimus præteriti est tẽporis. itaq; loco tertio spondeus est quarto iambus. In 13. rò falso, falso adiectũ est, quod ex Donati commentario satis claret. Intelligitur.n. in Crimeo, & carmen prorsus respuit, fieret.n. hypercatalecticũ. In 17. s, eliditur in Satis. In 18. d, in Quid. In 19. e, in Exple ad finem corripitur, non eliditur. itaq; ibidem tribrachys. Ita in 21. imperatiuus I, non eliditur. sed corripitur. In 22. dactylus est loco secundo. sed primo ac tertio iambus, quarto tribrachys. In 24. tres iambi ab initio, & Hæ, manet integrum. In 25. Tibi vel iambus vel pyrrhichius facit, vt vel Cognorint, vel cognouerint legi queat. In 26. Suspicione secundã syllabã producit. In 5. a fine d, eliditur siue in Quid siue in Quod. In 4. a fine Sua vel amitti potest vel postponendũ Dispendio. In vltimo rursus scioli sensum explere conati Amicos insulserũt cõtra carminis rationem: Glax.

ACTVS

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Per annul, quem Pamphilus dederat Bacchidi cognitionem Philumenæ ab illo compressu ostenditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena conuersio est fabulæ: nam in ea Bacchidis interuentu errores deprehenduntur, nempe per annuli cognitionem Philumena a Pamphilo compressa rescifcitur. Exindeq; natum sibi puerum liquido cognoscitur. Insuper Bacchis ipsa longo ac perpolito sermone beneficia sua, & in Pamphilum, & in vniuersam eius familiam, citra meretricium morem abunde collata commemorat. ADDITIO. Animaduerte Parmenonem seruum in hac tota fabula perpigrum, & per quam curiosum induci, ita tamen, vt nihil quicquam, & ex sententia procedat.

Trochaici & Iambici Tetrametri Catalectici,

PARMENO, BACCHIS.

AEDEPOL næ esse meam herus operam deputat parui preti,
Qui ob rem nullam misit: frustra vbi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, vt quisq; venerat.
Accedebam: adolescens, dic dum quæso tun' es Myconius?
Num sum. Callidemides? non. hospitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abij. sed quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hic rei est?
B. Parmeno, opportune te offers, propere curre ad Pamphilum.
P. Quid eò? B. dic me orare, vt venias. P. ad te? B. immo ad Philumenam.
P. Quid rei est? B. tua quod nil refert, percontari desinas.
P. Nil aliud dicam? B. etiam: cognosse annulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fecisse, quem mihi ipsu' olim dederat. P. scio.
Tantum ne est? B. tantum: aderit continuo, hæc vbi ex te audiuerit.
Sed cessas? P, minime equidem; nam hodie mihi potestas haud data est:
Ita cursando atq; ambulando totum hunc contriui diem.
B. Quantum obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei restituo, qui pæne harum ipsiusq; opera perijt:
Vxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo:
Quare suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inueniendis.
Nam memini, abhinc menses decem ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo. extimui illico: mi Pamphile inquam amabo,
Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulum istum nactus?
Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam id video;
Nescio quid suspicarier magis' cœpi; instare, vt dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicitq; sese illi annulum, dum luctat, detraxisse:
Eum cognouit Myrrhina in digito modo me habentem:
Rogat, vnde sit: narro omnia hæc: inde est cognitio facta,
Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natum,
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor.
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neq; enim est in rem nostram,
Vt quisquam amator nuptijs lætetur. verum ecastor
Nunquam animum quæsti gratia ad malas adducam partes.
Ego dum illo licitum est vsa sum benigno, & lepido, & comi.
Incommode mihi nuptijs euenit: factum fateor:
At pol me fecisse arbitror, ne id merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eiu' incommoda æquom est ferre.

AEDEPOL næ meam herus esse operam deputat parui pretij} In tota hac fabula seruus piger & curiosus inducitur, neq; quidquam illi euenit ex sententia sua. {Aedepol næ meam} Totum à stomachante dicitur, quasi qui nunc maxime iniuriam persenserit. {Aedepol næ meam} In hac scena catastrophe populo exponitur. {Deputat parui pretij} Quia sic.s.abutitur. Deputat parui eũ, qui deputat eam in re nullius pretij consumendam. {Frustra vbi totum desedi diem} Deest Illuc, vt, sic, Illuc, vbi frustra totum desedi diem. {Totum desedi diem} Nota accusatiuo casu vsum esse. {Myconium hospitem dũ expecto} Memoriter & vigilanter seruus Myconium, hospitem & Callidemidem dixit: ne videretur negligentia, vel obliuione sua non inuenisse ad quem missus est. {Myconium hospitem} Bene ostendit se memorem & signorum & nominum, vt videatur vere illusus cum operam dederit. {Itaq; ineptus} Moraliter additum ineptus. Et ineptus quasi inaptus. {Adolescens dic dum quæso} Vernaliter & comice seipsum seruum imitatus & est. μίμησις {Es tu Myconius?} Nam vt tria mandata sunt inquirenda tria inquisita sunt ordine. {Omnes negabant} Bene transit à μιμητικῷ ad διηγηματικὸν, & [illegible]. {Neq; enim quenquam esse arbitror} .i. non puto eum esse in mundo. {Iam pudebat} Sedere, an interrogare? {Ab nostro affine exeuntem video?} Satis moraliter inducitur seruus dicere ab nostro affine: cum domini eius sit, nõ ipsius. Sic & prius, Noster socer video venit. pro, Pamphili socer. {Exeuntem video?} Docte poeta præmonstrat locuturam personam. {Quid huic hic est rei?} Rursus curiosus nihil scitus est: & excursurus piger. {Parmeno opportune te offers} Attendendum q̃ ab initio comœdię vsq; ad finem Parmeno mittitur vt currat: & celatur, vt nesciat quod curiose desiderat. {Propere curre ad Pamphilum} Facete poeta inde incipientem facit, quod ille minime vult, dicẽdo, Curre. {Quid eo?} .i. ad Pamphilum. {Ad te?} Vide curiosum non recusare laborem, quo causam sciat. {Ad te?} Non ad te conueniendam: sed domum, Ad te significat. {Immo ad Philumenã} Mire tota fabula inuenit quamobrem currat Parmeno. {Quid rei est?} Totum pro persona. {Tua quod nihil refert, percontari desinas} [illegible] & [illegible] & eximie dixit, quasi minus sit iniurium prohibere interrogare, q̃ interroganti non respondere. Et memento hanc esse cui in principio nihil celauerit Par. {Nihil aliud dicam?} Vult rem per mandata colligere. {Etiã cognosse annulum illum Myrrhinam} Etiam, aduerbium est, vel consentientis, vel reminiscentis: sed magis reminiscentis modo. Sic Cicero, Etiã, q̃ pene præterij, capella quædam est mire facta. {Scio} Non audio, inquit, sed scio. {Sed cessas?} Hoc est tardas & quiescis. vrget autem concursu {Minime equidem} Cesso subauditur. {Potestas haud data est} Cessandi.s. Ita cursando atq; ambulando. {Est.n. cursus, & nauigantis, & equitantis} Quantã obtulit aduentu meo. {Reliqua pars argumenti per μονῳδίαν narratur. {Quot commodas res attuli?} Quot, non multas. Et more suo Attuli dixit. {Quot autem ademi curas?} Sic ante, Vt metũ in quo nunc est, adimam, atq; expleam animum gaudio. {Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?} Hæc omnia admirantis sunt. vt Virgil. Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? {Gnatum ei restituo, &c.} [illegible]. {Reddo,} Redditur nobis quod nostri cupidum est, Restituitur nobis, cuius cupidi sumus. Bene ergo gnatum restituo, vxorem reddo. {Quare suspectus suo patri, & Phidippo fuit} Ergo nõ vnum beneficium, sed tria sunt. {Exolui} Variauit tempora restituo, reddo, exolui. {Nam memini abhinc menses decem} Menses decem dixit, & recte, vt de hoc peperisse demonstret {Nocte prima} Primis partibus noctis, vel primore, vt Vidimus obscuri primã sub vallibus vrbem,

vrbem.§Confugere anhel.§Ea his argumentis potest colligi,hūc
esse qui virginem vitiauerit.§Confugere anhel.§ Vide signa con-
iecturalia,ꝙ confugere vidit,timebat,ꝙ anhelantem,colluctatus
fuerat,ꝙ domum,celari volebat,ꝙ sine comite,pudendum fuerat
facinus,ꝙ vini plenum,temerarium,ꝙ anulum habebat, partum
indicat. Vides igitur his indicijs vt virginem appareat vitiatam.
§Mi Pamphile inquā amabo§Hæc blandimenta sunt muliebria.
§Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulum nactus?§Prin
cipalia signa vitij illati,perturbatio & annulus.§Quid ex anima-
tus es obsecro? aut vnde annulum istum nactus? Breuitati consu
lit Teren.nam in Græca hæc aguntur,nō narrantur. §Simulare§
Fingere,ac pro vero falsum tradere. §Ille alias res agere se simu-
lare§.i.alias res agentem se fingere. pudebat.n.amicæ de alterius
stupro fateri: & ei amicæ,quam tū deperibat. §Nescio quid suspi
carier§ Pro aliquid. §Homo se fatetur vi in via virginem nescio
quam compressisse§ Bene additum, homo. Et oratorie Nescio
quam. ex quo dicto omnis error est natus: namq; appone nomen,
& nulla fabula est. §Nescio quā§Vel quia vere nesciebat,vel quia
sic dicendum fuit,ne amare illam videretur.§Hæc tot propter me
gaudia§ Inclusit narrationem fabulæ more suo, ne hæc in futuro
actu expectaremus.§Et sit hoc meretrices aliæ nolunt§Color ne
cessarius á verisimili. Se enim alibi dixisse,Bonas matronas face-
re,meretrices malas: meminit. §Ego dum illo licitū est§ An me-
minerit Pamphilus. §Neque.n.est in rem nostram§In rem vtilita
tem.i.pro commodo. §Incōmode mihi nuptijs euenit§ Sic dixit.
quemadmodū dicimus, Ei male euenit,aut bene ei contigit.§Nu
ptijs§ Deest Ea. vt,Ex nuptijs. §Incōmode mihi nuptijs euenit§
δυσφορία. Et est ordo,Incommode mihi euenit, ex nuptijs. &
incommode,pro incommodo. §Factū, fateor§ δυσφορία. §Ne
id merito mihi eueniret§ Ergo hęc dolemus quæ merito contin-
gunt. §Multa ex quo fuerint cōmoda eius§ Ratio cur noua om-
nia fiant,& cōtra officium meretricis. §Multa ex quo fuerint cō-
moda eius,incommoda æquum est ferre§ Hoc eo tractu vocis &
ea æquanimitate dicendum,quale in Adelphus. Qū eum quæstū
occeperis, accipiendum & mussitanda iniuria est adolescentium.

GVID. ÆDepol,&c.§ In hac scena conuersio est fabulæ, nam in ea
errores deprehenduntur, & per agnitionem annuli Phil.
agnoscitur fuisse compressa á Pamph. indeq; puerum na-
tum esse perhibetur. In tota autem fabula seruus, piger & curio-
sus inducitur,nec quidquā illi euenit ex sententia sua. P. Aede-
pol.i.per ædem Pollucis, iurantis est. ne.i.certe herus.i.dominus,
puta Pamph deputat (ibi de auget§.i.valde putat,meam operam
.i.meum laborem,esse parui pretij.i.paruæ æstimationis. qui.s.he
rus misit me ob nullam rem.i.propter nullam causam. eo sup. in
eum locū. vbi.i.in quo loco.frustra.i.incassum. desedi.i.diu & val-
de sedi totum diem.i.toto die,sed elegantior fit sermo per accusa-
tiuum,quàm per ablatiuum. dum.i.qń. expecto in arce.i.in sum-
mitate,seu in summo loco vrbis & munitiore. Callidemidem.i.il
lum sic appellatum hospitem.i. amicum externū qui solet in ho-
spitio amico recipere herū meum peregrinatur. Myconium.i.vel
ex Mycone Insula vna ex cycladibus vicina Delo, vel forte ex ali
quo oppido talis nominis. itaque.i.ideo. dum ego ineptus.i.tan-
quam ineptus,& fatuus,siue male apertus,sedeo hodie illic in ar-
ce. vt.i.cum primum quisq; venerat.i. applicauerat ad eum locū,
statim accedebā ad eum.s. dicendo ó adolescens.i. ó iuuenis quę
so.i.precor,rogo,dic dum (dum est syllabica adiectio)es tu Myco
nius.i.de Myconé? respondebat sup.vnusquisque á me interroga-
tus.non sum Myconius.i.eo loco,qui vel Mycone dicitur vel My
conium. At.i.sed es ne sup.Callidemides? respondebat quisque.
non sum Callidemides,deinde interrogabam.ecquem.i.nunquid
habes hic aliquem hospitem.i.amicum,quem & tu recipere hospi
tio soles,& ille te Pamph.i.qui vocetur Pamph.omnes negabant
se habere hospitem talem, neq; arbitror eum Callidemidem esse
quenquam.i. esse aliquem, hoc est non puto eum esse in mundo.
denique.i.tandem,post multam expectationé. hercle iam me pu
debat tandiu illic sedere. abij.i.discessi ab eo loco, Sed quid.i.cur,
vel propter quid. video Bacchidem meretricem exeunté ab affi-
ne nostro.i.á socero Pamphili Phidippo. Affinitas est regularitas
personarum ex nuptijs coniunctarum omni carens cognatione
sanguinis,quid rei.i.quid negotij est huic Bacchidi hic.i. apud affi
nem.i.(quod barbare dici solet, aut saltem nō multum proprie)
quid hic habet agendum hæc mulier. B. O Parm.offers é mihi
opportune.i.tempestiue,mature,& (quod dicunt)bona hora,cur-
re propere.i.festinanter ad Pamphilum. P. Quid.i.cur. curram
eo.i.ad locū in quo est Bacch.dic illi me orare eum vt veniat huc,
P. Dicam vt veniat ad te.i.ad domum tuam, & (quod barbare di
ci solet) penes te. B Immo.i.sed,dic vt veniat ad Philumena i.
(quod inepte dicitur) penes Philumenam.i.ad domum eius. P.
Quid rei est.i.quæ res est, seu quod negotium est,quod accersitur
Pamphilus. B. Desinas.i.cessas. percunctari.i.inquirere curiose
nimis. id quod nihil.i.nequaquam. nullo modo,refert tua.i.ad te
spectat. dicimus.n. hoc nihil refert mea.i. ad me non attinet. P.
Nihil aliud dicam Pamphilo,ꝗ quod ad Philumenam veniat. B.
etiam hic est aduerbium reminiscentiæ. dic sup. Myrrhinam ma-
trem Philumenæ cognosce.i.cognouisse illum annulū,quem ipse
olim dederat mihi fuisse aliqñ suæ gnatæ, videlicet Philumenæ.
P. Scio eum dedisse tibi annulum.ne.i.verū. Myrrhinam cogno-
uisse annulū fuisse filiæ,est tm̄.i.est res tanti momenti, vt propte-
rea veniet? B. Petis an tm̄ sit illud? ipse Pamphilus continuo.i.
haud mora aderit.i.adueniet, vel hic præsens erit. vbi.i.postquā.
audierit ea te.i.á te.hoc.s.Myrrhinam cognouisse annulum fuisse
filiæ,sed cessas.i.tarda, quiescis, pigritaris, vt aliquorū verbo vtar,
lentescis.i.ociaris vel ocio incumbis, neq; festināter vadis quo iu-
beris. P. Equidem minime.i non cesso,nam potestas cessandi.s.
non est mihi data hodie,ita.i.adeo. contriui.i. consumpsi hunc to
tum diem. cursitando.i.frequenter currendo huc & illuc.atq; am
bulando.i.non ita celeriter eundo. q d. modo currendū mihi fuit,
modo ambulandū, vel cape cursitando pro nauigando. Est enim
cursus & nauigātis & equitantis,& cape ambulando progradien-
do pedibus terra. B. Hæc secum loquitur discedente Parmeno-
ne,& quidem hæc loquitur cū admiratione. Quantam lætitiam
obtuli hodie Pamphilo. aduentu meo.i.cū veni ad mulieres,q.d.
maximam. quot res commodas.i.quot opportunitates & cōmo-
ditates attuli hodie? q.d.multas admodū.i. sed quod curas.i.quot
solicitudines. ademi.i.abstuli & á Pamp.& á Philumena,Myrrhi-
naq; matre,&c.ego restituo ei Pamphilo natum.i. filium á se ge-
nitum,qui natus.i.filius. penè.i.ferè.perijt.i.expositus fuit.opera.
.i.operatione harum mulierum,& ipsius Pamphili.reddo ei Pam
philo vxorem quam ratus est.i.existimauit, putauit, confirmauit
se nunquam habiturum esse posthac.i.post tempus, in posterum,
in futurum. Redditur nobis quod nostri cupidum est.Restituitur
nobis cuius cupidi sumus.bene ergo natū restituo,vxorem reddo.
ego exolui.i.expediui illud,quare.i propter quod Pamph. fuit su-
spectus patri & Phidippo socero.adeo.i.certe.hic annulus fuit ini
tium his rebus inueniendis.i.ad has res sic inueniendas, vt omnia
ita procederent ex animi sentétia.nam memini.i. recordor Pam-
philum confugere.i confugisse, sed noluit iungere præteritū præ-
terito. anhelantem..i.æstuantem ex colluctatione cū puellæ, cui
vitium obtulerat, & memini cōfugisse eum domum.i.in domum
meam ad me,vt celarer facinus illud, sine comite.i.sine sectatore
aliquo puta seruo,propterea ꝙ pudendum erat facinus, & memi-
ni eum cōfugisse ad me plenum vini.i.vino ingurgitatum,ac pro-
pter ea intemerarium. prodijsse facinus cum hoc annulo.i.haben
tem hunc annulum detractū á puella, & quo tempore prima no-
cte.i.prima noctis parte,seu primis tenebris,vel prima nocte qua
hoc perpetrauit facinus. ferè abhinc decem menses.i. (ꝙ barbare
dici solet) de post decé menses,vel sunt bene decem menses. Ab-
hinc.n.refertur ad prçteritum,& dehinc ad futurum,vt vidi illum
talem.illico.i.statim ea timui,ne mali esset aliquid inquam.i.dico
ei,ó mi Pamph.amabo,aduerbium blandientis, quasi rogo te per
amorem,obsecro.i.quæso, quid.i.cur es exanimatus.i. commotus
ira,& perturbatus? aut dic mihi vnde nactus es.i. habuisti istum
annulum. Ille Pamph.simulare,pro simulabat.i.fingebat se age-
re.i.habere curæ. alias res.i.alia negotia.ꝗ id quod verū erat post-
quam video ipsum suspicari.i.timere,dubitare nescio quid: time-
bat.n.ne ea violentia resciretur, & ita graues dare pœnas, cœpi
magis,instare.i.vrgere,vt dicat id quod suspicabatur & dubitabat,
homo ille.s. Pamphilus fatetur se compressisse vi.i violasse,deflo-
rasse,vt ita dicā, vi.i.per violentiam. in via qua ad nos veniebat.
nescio quam virginé. & bene nescio quam, nam nunc compressit
eam in tenebris & dicit Pamph.sese Pamphilum detraxisse.i.ab-
stulisse illi virgini annulum. dum.i.qń. vel quandiu luctatur cum
virgine,quæ stuprari nolebat. Hæc Myrrhina mater Philumenæ
cognouit modo.i.paulo ante in digito meo eum anoulum. rogat
ipsa.i.interrogat me habentem illum annulum, vnde ille annu-
lus.i.processerit.narro illi hæc omnia,quæ prius dixi. inde.i.ex eo
tempore. cognitio facta est Philumenam esse compressam.i.vio-
latam ab eo Pamphilo,& cognito facta est hunc filium natum in
de.i.ex eo compressu. Lætor tot gaudia contigisse illi Myrrhinæ
propter me.i.meo beneficio vel per me. Etsi.i.quamuis. aliæ me
retrices nolunt hoc.i. lætari propter talia matronia, vel nolunt
vxorem reconciliari viro enim.i.quia. non est in rem nostram.i.
nobis vtile non est,siue non est,siue non est in vtilitatem nostrā,
aut pro cómodo nostro, vt.i.quod quisquam.i.aliquis, amator.i.
amore nostri captus,lætetur.i.gaudeat,delectetur nuptijs.i.coniu
gio. Verum.i.sed. ecastor.i.per ædem Castoris. ego Bac. nunquā
adducam animū ad males partes.i.ad officium malarum meretri
cū,vel ad malas applicationes.gratia.i.causa quæsti pro quæstus.i.

luери nummarij. antiqui gaudebant dicere tumulti, senati, quæsti in genitiuo singulari pro tumultus, senatus, & quæstus secundum quartam fortunā declinandi. Ego vsa sum illo Pamp. benigno.i. liberali, largo. lepido.i. iucundo, festiuo. & comi. declinatur hic & hæc comis & hoc come. comi ergo.i. facili. nam comes dicuntur esse homines benigni faciles & suaues, qui erranti comiter monstrant viam benigne. non grauati. Inde comitas taris talis hominum suauitas. Euenit mihi.i. accedit mihi, incommode aduerbiū, .i. male intempestiue nuptijs.i. ex nuptijs, Pamph. & Ph. fateor factum, videlicet mihi male accidisse ex nuptijs, ac pol arbitror me fecisse ne male mihi eueneret merito.i. quia sic meruerim. Aequū est ferre incommoda eius viri, ex quo viro, quemadmodū ex Pamphilo multa commoda fuerunt.i. extiterunt ac prodierunt. prius enim confessa est Pamphilum benemeritum esse de seipsa.

LATO. ARgumentum} Mittitur Parmeno ad Pam. quæ est œconomia ad sequentem scenā, & Bacchis quid intus actum sit spectatori indicat. Estq; hæc catastrophe fabulæ. {Aedepol næ} Redit Parmeno iratus quod à Pamphilo delusus sit. {Adolescens, dic} Prosopopœia facete exprimens ludificationem seruuli. {Quid rei} Attende curiositatem. {Quantam obtuli} Hæc ad spectatores Bacchis. {Nam memini} Narrat partem argumenti. {Dum luctat} Pro luctatur. {Hæc tot propter} Concludit narrationem, & factum suum probat. {Ego dum} A meritis. {Incommode} Antipophora.

PETR. MARS. ÆDepol} Gloriantem meretricem, & de suis beneficijs exultantē, hæc scena exprimit. Quod quia ab hominibus qui in decoro vitæ versantur, fieri non decet, recte meretrici assignatum est. Leuis enim animi & pudoris vacantis indicium est, ait Seneca, iactare, quòd benefeceris merenti. Aristot. interrogatus, quo pacto beneficium violaretur, dixit, si demerenti te iactaueris. {Tua quod nihil interest percontari desinas} Hæc sententia solet dici, in animum curiosos aliarum rerum, qui ea gaudent exquirere, quæ nihil ad eos pertinent. {Dum luctat} Antiquæ dictum pro luctatur.

GLAR. XVII. primi huius scenæ versus sunt trochaici tetr. cat. In quorum primo ædepol suo more ponit. In tertio versu, Myconium ita positum vides, vt tres primæ syllabæ faciant pedem, Si ò breue est. tribrachyn. Sin longū fuerit, vt haud dubie paulo post in quinto est versu, amphibrachyn. In 9 d, elidit in Quid. In 12, trochæus primo est loco, in secundo creticus, nisi Tua monosyllabū faciamus. à enim longū est. In 14. amphibrachys secūdo loco est, nisi Suæ monosyl. fuerit. In 15. Audierit legendū absq; syncope. {Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?} Sequentes oēs sunt iambici tetr. cat. In lib. Aldi τὸ hodie ad finem versum perperā appositū erat. In 5. versu creticus est loco tertio. In 12.s, eliditur in Mage. In 13. virginē verbum abundat, nec sensus desiderat, nec carmen suscipit, & Donatus nō legit, haud dubie à sciolo quopiam in cōtextum positum. In 16. Luctat legendum puto, & Sese geminandū, ita non est opus Annulū dissyllabum facere, quod existimarunt quidam. In vltimo Eius monosyl. est.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilus nimio gaudio perfunditur ex cognitione annuli, quem olim dederat Bacchidi. Eiusdem mirifice laudatur vxor.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac vltima scena Pamphilus tanto ex rerum gestarum renunciatione perfunditur gaudio, vt præ nimio affectu a Parmenone tam opportuna nunciante, nequiquam ad credendum persuaderi potuerit, nisi eadem illa Bacchis quoque eius amica quam blande confirmaret. Hæc deinde Pamphili vxorem mirifice laudat, simulq; consuetudinem illam frequentem, vtro citroq; habitam omnibus vtique cessandam esse vterque censet. Postremo per facetam & iucundam Parmenonis sententiam, Comœdiæ finis imponitur. ADDITIO. Equidem plus, &c. Donatus, & alij hoc dictum meretricis abeuntis potius, quam Parmenonis esse censet, quod nobis minime quidem videtur conuenire, cum alias ob causas, tum quod paulo superius. Parmeno ex Pamphilo percontatur, liceat ne sibi scire quidnam sit, si quid boni fecerit, ex quo liquido constat, ipsum hoc imprudentem fecisse, præterea hic seruus per totam Comœdiam, tametsi callidus, omnium tamen rerum gerendarum ignarus introducitur.

Tetrametri, & pauci Trimetri.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

VIDE mi Parmeno etiam sodes, vt mi hæc
certa & clara attuleris;
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falso frui.
PAR. Visum est. P. certo ne? PAR. certe. P. deus sum, si hoc ita est. PAR. verum reperies.
P. Mane dum sodes? timeo ne aliud esse credam, atque aliud nuncies.
PAR. Maneo. P. sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam,
Suum annulum habere Bacchidem. PAR. factum. P. eum quem ego olim ei dedi:
Eaque hoc te nunciare mihi iussit: ita ne factum? PAR. ita inquam.
P. Quis me est fortunatior, venustatisq; adeo plenior? egon'
Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? nescio. PAR. at ego scio. P. quid?
PAR. Nil: nam neque etiam in nuncio, neq; in me ipso quid sit boni,
Scio. P. ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Siuam sine munere à me abire? ah nimium me ingratum putas
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:
Me expectat credo: adhibo. B. salue Pamphile.
P. O Bacchis, ò mea Bacchis, seruatrix mea.
B. Bene factum, & volupe est. P. factis, vt credā, facis.
Antiquamq; adeo tuam vetustatem obtines,
Vt * voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque adueneris, * voluntate
Semper siet. B. at tu ac astor morem antiquum, atq; ingenium obtines,
Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquam blandior.
P. Ha, ha, he, tu ne mihi istuc? B. recte amasti Pamphile vxorem tuam:
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram.
Perliberalis visa est. P. dic verū. B. ita me dij ament Pamphile?
P. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti iam patri? B. nil. P. neq; opus est
Adeo mutito: placet hoc non fieri itidē, vt in comœdijs,
Omnia vbi omnes resciscūt. hic, quos par fuerat resciscere,
Sciunt; quos non autem scire æquom est, neq; resciscunt. neque scient.
B. Immo etiā, hoc qui occultari posse facilius credas, dabo:
Myrrhina ita Phidippo dixit, iusiurando se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. P. est optume:
Speroq; rem hanc esse euenturam nobis ex sententia.
PAR. Here, licet me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
Aut quid istuc est, quod vos agitis? P. non. PAR. suspicor tamen.
Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? P. ne scis Parmeno.
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
PAR. Immo vero scio, neq; hoc imprudens feci. P. ego istuc sati' scio. PAR. an
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod quod facto vsu' sit?
P. Sequere me intro Parmeno. PAR. sequor. equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam.
Vos valete & plaudite.

VIDE

DON. VIus mi Parmeno etiam sodes,vt mihi hæc certa} Bene hæc repetit. verum est.n.vt ꝙ misere cupimus, id etiam tardius credamus effectum. Sic & in Heaut. Ego vereor magis.} Mane dũ} Dum abundat. {Sic te dixisse opinor} Miro affectu inducitur vix adduci ad te credendũ ꝙ gaudet Pamphilus. {Ita inquam} Quasi,iam ante fassus, dico. {Quis me est fortunatior,venustatisque adeo plenior?} Ob beneficia Veneris. Cui contrarium iuuenustus, cui contra reciderit ꝙ amat. {Quid donem? quid? quid? nescio} μελλημός. vt,Pelaginis venis erroribus actus? An monitu diuum? an,quæ te fortuna fatigat, Vt tristes sine sole domos,loca turbida adires? {Nam neq; in nuncio} Magis scire vult,q̃ minus accipere. {Nam neque,in nuncio,neq; in me ipso boni quid sit,scio} Facere agit Ter. quanto magis Parmeno curiosus est,tanto magis nescit illa quę cupit. {O Bacchis ô mea Bacchis,seruatrix mea} Bene additũ est, seruatrix mea. Et mea ꝙ supra dixit,amatoris est. {Factis vt credã facis} Difficile.n. erat credere his rebus gaudere meretricẽ. {Vt voluptati obitus} Obitus,occursus. Ob.n.significat contra. Ergo obitus,aditus,legitur &,voluntate obitus. {Obitus,sermo,aduentus tuus} Inter obitum & aduẽtum hoc interest,ꝙ obitus est, quem casus affert, aduentus,quem voluntas,& destinatus locus.{Tu ne mihi istuc?} Quia blandimentũ magis meretriciũ est. {Nunquã ante hũc diẽ meis oculis,} Hoc est nunquã sic viderã, vt eam nossem. {Quod nossem} i.quod meminissem, ꝙ scirẽ, ac per hoc nunquã viderã. vt alibi,Non equidẽ istuc,ꝙ sciam. {Dic verũ} Bene instanter ex meretrice quærit,quid de forma vxoris sentiat. scit.n.hanc. iudicem esse pulchritudinis posse,vel ꝙ fœmina,vel ꝙ æmula.{Num quid} Num aliquid. acuendum ergo Quid.{Neq; opus est Adeo muttito} Vel tenui dicto? {Non fieri hoc itidem vt in comœdijs} Mire,quasi hæc comœdia non sit,sed veritas. Aut deest,Alijs.{Vt in comœdijs} Deest Fit. {Omnia omnes vbi resciscunt} In fine enim comędiæ nihil cuiquam celari solet.{Hic quos par fuerat} Hic, in hac comœdia.aut in hac re. Rescire, est recognoscere, & vix inuenire ꝙ quis nescierit.{Neq; resciscent neq; scient} Resciscunt ad quos pertinet,& resciscunt,qui nesciunt, Sciunt, qui negligunt. Et rescisciscimos ex alio, Scimus etiam per nostram opinationem.{Here,licet ne me scire ex te?} Ridicule instat scire,ignoraturus Parmeno. {Ego ne hunc ab Orco mortuũ?} Verba sunt cogitantis. ideo & ἐλλειπτικῶς loquitur. {Nescis Parmeno} Addidit stimulos curiositati eius. {Imo vero scio,neque hoc imprudens feci} Recte. paruum.n.beneficij meritum, si ab imprudente præstitum videatur.{Temere quidquã Parmenonem prætereat} Quòd interdum non temere prætereat ꝙ habet faciendi necessitatem. {Temere quidquam Parmenonem prætereat} Si ipsi,h.d. & se nominat,vt,Degeneremq; Neoptolemum narrare memento. Et,Age nunc,Phormionẽ qui volet,lacessito. {Temere quidquam} Verum,h.d. Non temere,neq; per imprudentiam geritur quidquid vtile est. an,h.d. Nihil potest transire temere,ꝙ vtile factu est, quin gratiam sui habeat? An h.d. An quidquam Pamphilus prætereat temere, ita vt non remuneret bonum factum Parmenonis, quòd sibi vtile fuerit? Et conuenit hoc dictum meretrici abeunti.{Feci imprudens qui sciens ante hunc diem nunquam} Quia non conuenit seruo scienti recte facere, bene addidit imprudenti sibi euenisse, vt benefaceret, ꝙ prudens nunquam fecerit.{Imprudens quàm sciens} ἀντίθετον secundum.nam imprudentem scienti reddit,non prudentem.

GVID. VIde,&c.} In hac scena vix potest Pamphilo persuaderi tantam opportunitatem accidisse, quanta nunciauit Par.seruus tandem in allocutione Bacchidis ad id credendum facile induxit animũ Pam.ô mi Par.etiam sodes,quasi si audes,verbum comicum & blandimenti quiddam habens,vide.i.diligenter considera,vt.i.qualiter, vel ꝙ attuleris mihi hæc quæ dixisti mihi certa.i.nihil habentia dubitationis, aut obscuritatis, ne.i. vt non, conijcias.i.præcipites, impingas, impellas me frui.i.delectari hoc gaudio falso,in hoc breue tempus.i.in hoc breue spatium temporis. PAR. Quia dixerat ei Pamph.video,ideo respondet,visum est.i.satis consideratum est à nobis & prouisum, vt quę diximus sint certa & clara. P. Nc.i.verũ,visum est certe.i.sine dubitatione. PAR. visum est certe. P. sum Deus i.sum felicissimus vt Deus.si hoc est vt dicis. PAR. Reperies verũ esse ꝙ dico Pamp. & quia Parmeno iam tædio affectus præ se ferebat discessum, aut non velle amplius audire,ideo subdit Pamp. Mane dum abundat dum.i.siste gradum & audi reliqua sodes, blãditur ei vt auscultet. timeo ne.i.ꝙ credam aliud. & tu nuncies aliud.i.timeo ne animĩ nostri ferantur ad diuersa,& nõ sit illud ꝙ nuncias id ꝙ intelligo. PAR. Maneo. isto ad audiendum te Pamph.opinor te sic dixisse (repetit nunciata ne falso intellexerit) videlicet Myrrhinam inuenisse.i. deprehendisse Bacchidem habere annulũ suum. PAR. Factũ est sup.i.inuenit eam habere annulum suum. P. Dixisti ergo Myr.inuenisse Bacchidem habere eum annulũ.quem annulum olim.i.iampridem dedi ei.s. Bacchidi & dixisti ꝙ ea Bacchis iussit te nunciare hoc mihi. ne.i.verum est ita factum vt repeto. PAR. Inquam.i.dico.& iam satis dixi ꝙ ita factũ est. P. Quis est fortunatior,i.felicior. cui felicius & magis ex animi sententia processerint omnia me.i.q̃ ego.& adeo.i.certe, vel valde, aut intantum, seu ita, quis est inquam plenior venustatis.i.beneficiorũ Veneris.vel venustatis.i.voluptatis.nam Venus voluptas est.Ego ne.i.non donem te quid.i.per aliquid. Dicimus.n.dono te hac re, & non dono te hanc rem,nisi admodũ antiquũ esset pro hoc nuncio ita mihi iucundo,q.d.immo debeo te donare maximis muneribus. Deinde apud se deliberat qua re sit eũ donaturus inquiens. quid donem tibi.s.deinde paruo tempore lapso nõ potens inuenire quo eum donet ex animi sententia iterũ replicat ꝙ donem tibi vel te. Post ea sibi satisfacere non valens ait nescio quid tibi debeam donare,siue quo debeam te donare. Nam dicimus dono te hac re,vbi est remuneratio ꝙ beneficio accepto,& pro labore suscepto causa nostra. PAR. At.i.sed.ego scio quo donare me debeas. P. Quid est sup.quo te donare possim? PAR. Scio enim.i. quia,nihil debes me donare. nam non scio quid boni sit tibi,neq; in nuncio.i.in relatione,seu nunciatione mea neq; in memetipso propter ꝙ debeas me aliqua me bona re. P. Ego ne.i.verũ ego si nam.i.patiar te abire à me sine munere, qui.s.tu feceris me mortuum.i.qui eram mortuus, reducẽ.i.reuersum, saluũ, incolumem ab Orco.i.ab inferno,seu à loco tenebrarũ in lucem, q.d. ego qui perieram,& quasi nullus eram præ dolore, tuo nuncio reuixi. Orcus dicitur cognomen fluuij infernalis à Styge palude defluentis, ab Orco ꝙ est iuramentum. Nam Dij per illum fluuium, & per Stygem paludem iurare solebant certissima iureiuranda. ponitur etiam pro Inferno. Hic & hæc redux reducis,inde in plurali reduces dñr, qui pericula euaserunt & incolumes, ac salui inopinatos sinas redierunt. Ah,interiectio dolentis se videri ingratum, putas me nimium ingratum.i.in immemorem beneficiorum. Sed eccam.i.ecce hic prope video Bac.stare ante hostiũ.credo ꝙ me expectabat abibo,i ibo ad eam. B. O Pam.salue. P. O Bac mea.i. quam amo. mea seruatrix.i. conseruatrix à morte quasi fuissem moriturus nisi mihi consuluisse,salue sup. B. Bene factũ est à nobis. & volupe.i.pro voluptate,voluptuose,& delectabiliter, seu volupe.i.venuste. nam Venus est Dea voluptatis titulantis, volupe (vt ait No.) capitur pro voluptate. Plaut. in Asin. Hic senex si quid clam vxorem suã animo fecit volupe.i. pro voluptate ducit. P. Facis vt credam factis.i.his quæ facta sunt. Nam difficile erat credere meretricem his rebus gaudere, & obtines.i.foues,conseruas,retines.adeo i. ita. tuam antiquam venustatẽ.i.festiuitatem, suauitatem,pulchritudinem,vt obitus i occursus,q̃ fit casu,& bene obitus. Nam ob dicit contra, & in occursu contrahitur, vt inquam sermo tuus.i.tuum colloquium,& vt aduentus tuus quem voluntas & destinatus locus affert, semper sit voluptati.i.semper afferat voluptatem, quocunque.i.in quemcunq; locũ aduenerit. B. At.i.sed ecastor.i.per ædem castoris ꝙ iurandi genus mulieres dicebant tantum tu Pam.obtines.i.retines.morem. antiquũ.i.id ꝙ semper multo ante cõsueuisti & antiquũ genium.i. antiquam naturam & felicitatem, adeo sup. vt quisquam.i. aliquis homo, vnus.i.solus hominũ.i.ex hominibus nunquam viuat blandior.i. suauior.mitior te.i.q̃ tu. P. Ha,ha,hæ, interiectiones ridentis. Ridet.n.à meretrice sibi attribui blandimenta, quæ potius sunt meretricũ. Deinde subdit,&.i.etiam, tum.i.tunc, cum tecũ habebam cõmercium,attribuebas sup.mihi istud. Vel potius sit intelligatur. Tum.i.tu ne ascribis mihi istud ꝙ me non decet,sed meretricum esse solet. Deinde ad aliud sermonẽ conuertit. B. ô Pam: recte.i.nõ prouide,nec temere, nec incõsulte amasti vxorem tuã Philumenam. Nam nunquã viderã eam oculis meis ante hunc diem. ꝙ nossem i.ꝙ scirem, vel meminissem, seu animaduertissem.s.me vidisse alias. Nam ꝙ ostendit & refert orationem præcedentem ipsa visa est mihi perliberalis.i.valde, & honeste venusta, hoc est visa est mihi esse ea venustate, qua mulieres liberas & optimates decent. P. Dixtin'.i. dixisti ne verũ? bene instanter ex meretrice quærit de forma vxoris, vtpote quæ sit pulchritudinis perita dijudicatrix. vel ꝙ fœmina vel quod æmula sit. B. O Pamphile ita Dij ament me,vt ex animo dico,iurandi modus est. P. Dic mihi.i. respõde mihi nunquid.i. verum dixisti iam aliquid harum rerũ patri meo Lacheti. B. Nihil dixi de his rebus. P. Neq; est adeo.i.valde, vel in tm̃, seu ita opus aliquid harum rerũ patri dicere, mitto.i.omittas dicere quidquam. Alij libri hñt muttito à mutio mutis, & tunc est sensus, muttito.i.celato, taceas, occultes,secreto teneas illud ꝙ factum est. Nam interdũ mutire (vt vult Don.) significat tacere,nihil facere,nec dicere,vnde & mutos dicimus. Interdũ mutire (vt Festus inquit) signat loqui. Ennius, Palam mutire homini plebeio piaculũ est. B. Placet mihi ꝙ hoc

factum est, non fieri notum. f. omnibus, itidem. i. similiter, vt. i. sicut, in alijs cum comœdijs fieri solet, vbi. i. in quibus comœdijs, omnes rescifcunt. i. post factũ sciunt omnia, quæ facta sunt. Hic. i. in hac comœdia, vel in hac re, hi quos par fuerat. i. decuerat rescifcere. i. venire in cognitionem facti. sciunt quid actũ sit, sed illi quos non est equum scire quid factum sit, neq; rescifcent. i. non cognoscent ex alio, neque scient per propriam opinionem, immo etiam. i. sed etiam, dabo, . dicam, vel suggeram, atq; suppeditabo, qui. i. quo modo, vel vnde credas factum facilius occultari. i. celari. Myrrhina dixit ita Ph. tuo socero, se habuisse fidem. i. veritatem vel probationem, an adhuc receptarem te meo iureiurando. i. meo sacramẽto & propterea quia sciuit veritatem, dixit te esse purgatum i. excusatum sibi. i. apud se Pam. optime est i. optime se res habet, & spero hanc rem esse venturam nobis ex sententia. i. ad votũ. PAR. O here. f. P. Ne. i. verũ licet. i. permittitur, conceditur mihi Par. scire hodie ex te. i. à te, quid boni i. q̃ bonum sit q̃ feci, aut quid istud est q̃ vos agitis. i. loquimini, vel tractatis. P. Non licet tibi scire. PAR. Tamen suspicor. i. coniecto aliquantulũ quid sit. Deinde subdit verba cogitantis apud se egon'. i. verũ ego feci sup. hunc Pamph. reducem ab orto in lucem, vt prius dictum est, quo pacto. i. quo modo hoc feci. P. O Par. tu nescis quantum hodie profueris mihi, & ne scis ex quãta ærumna. i. miseria, extraxeris. i. eduxeris, et ipueris me. PAR. Imo vero. i. sed certe, scio quantũ profuerim tibi, nec. i. & nõ, feci hoc. i. tibi non profui imprudent. i. inconsideratus per imprudentiam cum non cogitarem non prodesse. P. ego satis scio istud videlicet te fecisse consulto, vt mihi prodesses. PAR. An quidquam. i. aliquid prætereat temere. i. inconsulte. PAR. Id est me. i. an Parmeno aliquid temere ignoret. Nam hęc res præterit me, significat hanc rem ignorare. An ergo Parmeno aliquid ignoret q̃ vsus sit. i. vtile sit, vel opus sit facto. i. facere, ablatiuus participij pro infinitiuo, vt Sal. Mature facto opus est, facto pro facere. P. O Parmeno sequere me intro in domum. PAR. Sequor te. Deinde ad spectatores dicit, equidem hodie feci imprudens. i. non suspicans me id facere plus boni. quàm vnquam fecerim ante hunc diem, sciens. i. consulto, cogitato, dedita opera, seu de industria. Valete. i. discedite cum sanitate, & plaudite. i. gratulamini poetæ & actoribus. ego Calliopius partium poetæ defenso recensui. i. diligenter recognoui hanc comœdiam, & censuræ meæ indicium adhibui illi.

LATO. ARgumentum ꝫ Lætitia Pamphili ob patefactũ errorem in Philumenam. ꝫ Visum est ꝫ Refertur ad dictum Pamphili, vide. ꝫ Quis me for. ꝫ Exclamatio lætãtis. ꝫ Pro boc ꝫ Hoc totum cum gestu pronunciandum est. ꝫ Egone qui. ꝫ Hyperbole. ꝫ Obitus ꝫ Occursus. ꝫ Recte amasti ꝫ Honesta cõmendatio ad conciliandam gratiam coniugum. ꝫ Placet non ꝫ. i. non placet hic omnia reuelari sicut in ceteris comœdijs, nempe Philumenã ante nuptias cõpressam fuisse. ꝫ Here. ꝫ Rursus exprimuntur Parmenonis mores. ꝫ Egone hunc ꝫ Est memor dicti Pamphili, & est eclipsis. ꝫ Immo vero ꝫ Simulat se scire vt ad indicandum prouocet. ꝫ Ego isth ꝫ Ironia. ꝫ Equidem plus ꝫ Hoc ad spectatores.

PARMENO. VIde mi Parm. ꝫ Quàm immodicus affectus insperatum & subitum gaudium sit, & lætitia ex lõgioribus doloribus & animi perturbatione, hac scena exprimitur, Ex quæ insperata sunt. cum nunciantur non facile admodũ fidem inueniunt, nec creduntur. Hoc sequũtur pauor, difficultas, & desperationes. Gaudium autẽ comitem habet, vt ait Seneca lib. 1 s. de Ira, exultationem, exultatio tumorem, & nimiam ęstimationem sui. Cicero gaudium putat esse affectionem animi alicuius, præsentia boni opinione conceptam, sed tantummodo in interioribus, hoc est animo & mente sedem habere. Lætitiam vero etiam in externis gestibus redundare, & hominem externũ occupare. ꝫ Deus sum ꝫ Hoc est fortunatissimus, felicissimus, quòd deorum vita beatissima vulgo habeatur. ꝫ Orco ꝫ Orcus, & Puto & infernus.

GLAR. IN huius scenę primis decem versibus ingens difficultas est à nemine adhuc bene discussa. ipse etiã vehementer nutito. Sed aggrediamur bonis auibus. Lector audaciam nostrã boni consulat dabimus saltem occasionẽ alij diligentius ea exactiusq; considerãdi. Primus versus iamb. est tetr. cat. in cuius primo loco anapæstus est, correpta e, in Vide, nisi bàcchiũ quis malit. Secundo loco dactylus est, tertio spondeus, videlicet vt ipsa legamus versum.

Vide mi Parmeno, sodes etiam, vt mihi hæc certa & clara attuleris.

Ita Mihi monosyl. totũ eliditur. Quatuor deinde sunt iamb tetr. acat. In quorum 2. Certon' legendum, & Deus monosyl. nisi bacchium loco quarto constituamus. In quinto loco spondeus est. Nam Ita post Est legendum. Hactenus non magnopere diffido quin bene de his quinq; constet ratio. At de sequentibus quinq; valde hæreo, dicam tñ q̃ sentio. Sextus huius scenæ versus trochaicus est cat. tetr. Septimus iambicus tetr. cat sed ita legendus.

Eaque hoc te nunciare mihi iussit, ita est factum? P. ita inq̃.

Quòd si legitur vt vulgo habent exemplaria erit troch: tetram. acat. vt alibi diximus, sed iambicum malim. Octauus est dimeter, vel troch. catal. vel iambicus acat. trochaicus ita.

Quis me est fortunatior? Iambicus ita.
Quis est me fortunatior?

Nonus est iambicus tetr. acatal. ita legendus,

Venustatisq; adeo plenior? Ergo ne te pro hoc nuncio.

Vt vel Ego secũdam habeat longam, vel Pro integrum maneat. Decimus est iambicus tetr. catal. atq; ita legendus.

Quid donem? quid, quid nescio. P. at ego scio. PAM. quid?
PAR. nihil enim. nam

Vndecimus est rursus troch. tetr. acat. quem ita lego,

Necque in nuncio, nec in me ipso boni quid sit scio,

Vt prima de Necq; positione producatur, vt reuera ex Nec & q; compositum est, & eo modo etiam Hor. posuisse putamr, Necque polymnia. quanquam quid commẽtatores eo in loco dicant, me haud latet. Ego de hac re cum nemine certauero. Qui duo deinde sequuntur, sunt iambici tetr. acat.

Ego ne qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris.
Sinam sine munere à me abire? ah nimiũ me ingratum putas.

Quid deinde sequuntur quinq; sunt iambici senarij. In quorum vltimo vel Tuum monosyllabum est, vel creticus est loco tertio. ꝫ Vt voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunq; adueneris ꝫ Vndecim nunc sequuntur iambici acatal. tetr. In quorum primo haud dubie creticus est loco primo & quinto. Quanquã in quinto loco Tuus monosyllabum esse poterit. In tertio versu est consonantis loco in Homo. nam quòd præcedit m, nõ eliditur. In 4. legendum, Ha ha hæ, Tun' & Mihi monosyllabum totum eliditur, aut creticus est loco secundo. In 5. vel Meis, & Eam sunt monosyllaba, vel tertio loco amphibrachys est & loco quinto creticus. In 6. versu Dij corripitur, non eliditur. In 7. vel Mihi monosyllabum, vel creticus est loco primo. In 8. vel Nutito legi potest media correpta per n, vt sit à Nutiro frequẽtatiuum vel Mutito, vt sit à Mutio, sic autem media producta fuerit. versus vtrunq; patitur. In nono creticus haud dubius loco primo est. Et Don. Hic legit, non Hi. at hoc nihil ad carmen. ꝫ Myrrhina ita Phidippo dixit iuriurando meo ꝫ Sequuntur quinq; trochaici tetr. catal. In quorum tertio nõ est omittendũ verbum Esse. In 4 vel Ne abijciendum, vel, & q̃ malim creticus est loco secundo. Nam in hac scena creticis frequenter vsus est. Quod & sequente versu patet, vbi & loco primo & sexto residet, & quanquam loco primo d, elidi potest, nõ tamen n, loco sexto in Tamen. Sextos deinde ac tres sequentes sunt iambici tetr. acatal. In quorum secundo Me ante Extraxeris omittendum non est. In 3. creticus est locis primo & septimo, quanquã septimo s, elidi potest in Satis. In 3. à fine versu, bacchius est loco quarto, & s, eliditur in Vsus. Postremi duo sunt trochaici tetr. cat. quales in omnium comœdiarum fine huius Poetæ. omnes enim Terentij Comœdiæ ab iambici senarijs incipiunt, & in trochaicos tetr. catal. finiunt. quod ideo admonemus, quod in quibusdam libris ad vltimum versum adnotatũ reperimus, Senarius trochaicus. qui separarunt illud Plaudite, tanquam nihil ad carmen attinens, cum verbũ Plaudite carmen concludat in omnibus huius Poetæ Comœdijs.

TERENTII PHORMIO.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phormio parasitus,
Demipho senex,
Antipho adolescens,
Geta seruus,
Dorio leno,
Chremes senex.
Phædria adolescens,
Dauus seruus.
Sophrona nutrix.
Hegio, Cratinus, Crito } *aduocati.*
Nausistrata matrona.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Chremetis frater aberat peregre Demipho
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clã habebat Lemni uxorẽ, et filiã.
Athenis aliam coniugẽ, & amantẽ vnice
Gnatum fidicinam. mater e Lemno aduenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, opera parasiti vxorem accipit.
Pater, & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, vt illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina,
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

ARGVMENTVM.

Chremes & Demipho fratres fuerunt, quorum Chremes fertur habuisse duas vxores, alteram diuitem Athenis, alteram pauperem Lemni, iacet in illa insula patria vulcani, ex diuite sustulit filium Phædriam nomine, ex paupere vero suscepit filiam Phanium nomine, Conuenerat autem Chr. cum fratre Demiphone, qui vnum filium Antiphonẽ habebat, vt daretur nuptui Phanium Antiphoni, ita vt res ad extremum deduceretur, Demipho iuit in Siciliam, & Chr. Lemnum ad accersendam filiã. Interea mater & filia venerunt Athenas quærendi Chr. gratia, neque eum inuenerunt, quod apud vxorem pauperem dicebat se nominari Stilphonem, & apud diuitem Chr. proinde petentibus Stilphonem ne mo ostendere potuit, moritur illic paulo post mater remanẽt filia sola, in cuius amorem forte Antipho exarsit & opera parasiti eam duxit in vxorem. Vbi autem redierunt ambo senes, inuenerunt Antiphonem, duxisse vxorẽ in absentia sua, neque sciebant eam esse Phanium. Nam Chremes, vt eam genuerat, aut certe ex teneris annis eam non viderat, indignati senes admo dum dederunt operam, vt disiungerentur, & vt eam Phormio parasitus duceret vxorem. Dedit Chremes Phormioni nomine dotis triginta minas, quas Phormio parasitus dedit Phæd. gratia comparandæ Citharistriæ a Lenone, quam vehementer amabat. Interea Phanium agnoscitur filia Chr. & mutatum est consilium, ac nuptiæ confirmata quo facto cœpit Chr. repetere suas minas a Phormione, quas iam Leno possidebat. Vt autem vidit Phormio Chr. sic acerbe exigentem, prodidit eum Nausistratæ propriæ vxori, quã Athenas habebat, itaque senex libidinis reus ab ea vxore non mõte veniam meruit, quam & triginta minarum, & amoris Citharistriæ veniam dedisset filio. Dicitur autem hæc fabula Phormio, quo vocabulo lingua greca stramen nauticum significat, a cuius vilitate parasitus ab Apollodoro Phormionis nomine nuncupatur estq; tota motoria, & quasi in affectibus constituta, vt satis liquebit in progressu.

DONATI PROLEGOMENA IN PHORMIONEM.

Hanc Comœdiam, manifestũ est prius ab Apollodoro sub alio nomine, hoc est ἐπιδικαζόμενον Græce scriptam esse ꝙ Latine à Ter. Phorm. Quamobrem nulla dubitatio est, hanc solam esse cui nomen poeta mutauerit, & errare eos qui in hac Phormionem parasitum putat à formula litis, quam intende rit, nominatum, cũ Græca lingua fiscus sparteus & strameo nauticum sic dicatur, à cuius rei vel capacitate, vilitate etiam ab Apol lodoro parasitus Phormionis noie nuncupatur. Hæc igitur proprie tota motoria est, & in affectibus constituta pene maioribus, ꝙ comicus stylus posceret, nisi ꝙ arte poeta omnia moderata sunt. Primas in ea partes, vt ipse poeta professus est, tenet Phormio, secũdas Geta, tertias Demipho, subinde cæteri, prout cuiusq; actus ostendit. Prologus Phormionis nimis cõcitatus est, adeo vt ipse semet velut reprehendat ob hãc ipsam peruicaciã, & simul argũ suæ purgationis inducat. Atq; in ea cũ & Protasis, & Epitasis, & Catastrophe magni molıminis & negocij sint; ita varijs leporibus asperguntur, vt etiam rerũ tristium grauitatem poeta lepidus comica serenitate tranquillet. Hæc acta est ludis Megalensibus, Lucio Cornelio Merula Aedili Curuli, & L. Posthumo Albino, agentibus L. Cassio Attilio, & L. Ambiuio, modos faciente Flacco Claudij filio tibijs serrannis, totaq; de verbis facetissimis, & gestum desiderantibus scenicum & suauissimis ornata canticis fuit. Editaq; est quarto loco, M. Valerio, & C. Fannio Coss. Persona etiam in huius protasi non vna est, sed duæ, quarum altera extra argumentum posita est, cui narratur fabula, altera in argumento quæ narrat fabulam. Argumentum quoq; non simplicis negotij habet, nec vnius adolescentis, vt in Hecyra, sed duorum, vt in ceteris fabulis. Scire autẽ conuenit vno die transigi Phormionem, non vt Heautontimorumenon duobus. Prologus correpte ἀπὸ τοῦ προλέγειν dicitur, non producte ἀπὸ τοῦ πρωτολέγειν. nam officium prologi ante actionem quidem rei semper est, veruntamen & post principium fabulæ inducitur, vt apud Plautum in Milite glorioso, & apud ceteros magnæ auctoritatis veteres poetas.

ARGVMENTVM.

Cum Chremes Demiphonis frater ad scitio sibi ad fallaciam nomine, quo Stilphonem se dici fecerat, duas eodem tempore habuisset vxores Athenis diuitem, pauperem Lemni: ex diuite sustulit filium, qui dictus est Phædria: ex paupere furtim suscepit atque educauit filiam, Phanium nomine, eamq; consilio cum fratre habito destinauit filio eius Antiphoni vxorem dare. Quibus cõplacitis, vno tempore profecti Athenis senes. Demipho in Ciliciam, Chremes Lemnium ad accersendam filiam quæ iam illinc cum mater nauigauerat, occasionẽ dederunt amandi adolescentibus. Nam statim Phędria Citharistriã sub lenone cepit ardere: Antipho illam filiam patrui Phaniam desponsatam sibi, nesciens nescientem, mox vt Athenas venit, no. patrẽ reperit falsa duplici eius nomine, matrem mortuam dum lamentatur adamauit: consilioq; & opera parasiti secũdum leges Atheniensium, quasi sibi cognata esset, tanquam in iure victus & velut coactus, eam accepit vxorem per absentiam patris. Qui cum aduenisset, & vellet eam expellere primo cõfutatus per impudentiam parasiti post cum suo frater sic decipitur, vt dum eam credit ab Antiphone posse disiungi, eam parasitus ipse ducat vxorem, & det ductoro triginta minas præsentes dotis puellæ nomine, quas Phormio acceptas Phædriæ dedit ille, lenoni ad Citaristriam redimendam. Quibus gestis tandem Chremes agnoscit filiam suam coniunctam esse fratris filio, Quare dum mutato consilio triginta minas a Phormione per rixam conatur exigere, & eundem prodit vxori suæ Nausistratæ est, & factus libidinis reus, non ante veniam meruit a matre familias, quam & triginta minarum, et amoris Citharistriæ veniam dedisset filio Primus actus est, in colloquio Daui & Getæ per quos discidit populus argumentum, Secundũ actus tenet cunti net aduentum senis turbulentum, & eiusdem iurgium aduersus Getam & Phædriam Tertio actui attribuitur litigium senis & Phormionis tum consultatio cum aduocatis. tum Antiphonis in scenam reditus colloquiumq; cum Geta. tum lenonis & Phædriæ colluctatio tum adhortatio Getæ de inueniendo argento ad redimendam Phædriæ Citharistriam. Quartum actũ ista concelebrant, aduentus Chremetis: eiusdemq; cum fratre deliberatio per errorem de eijcienda Phanio Getæ verba de fallendis senibus. Antiphonis oratio apud semetipsum de amore tractantis. Getæ rursus cum senibus collidia, & mox cum Antiphone de eadem causa simplex disputatio, senum inter se colloquium de expulsione mulieris. & ad extremum verba Chremetis agnoscantis nutricem, ac per eam filiam suam cũ Antiphonis coniunctam. In quinto actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentum dotis nomine, & conuenitur Nausistrata vt exire domo compellat Phanium nunciatur Antiphoni, et Phormioni per Getam, Phanium a patre agnitam permissamq; vt vxor habeatur quæ cum ita nupta sit, expelcitur argentum a Phormione per rixam senum, a quibus ille oppressus, rem omnem aperit Nausistratæ. sed quod primum irata, vt in tali re vxor, mox lenitur in fine fabulæ, & veniam a patris iracundia præstat Phædriam.

ACTA LVDIS ROMANIS L. POsthumio Albino, L. Cornelio Merula Aedilib. Cur. Egere L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus Claudij. Tibijs Imparib. tota greca Apolladoru. Epidicazomenos facta IIII. Cn. Fannio, M. Valerio Coss.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic prologus concitatus est, vtpote qui in L. Lauiniũ Poetæ æmulũ inuehitur, à quo grauiter lacessitus parta referre mollitur, Estq; hic initium spectatorem prouocans in odium personæ aduersarij, coniunctum cum insinuatione ad beneuolentiam personæ Terentianæ conciliandam.

Senarij.

PROLOGVS.

Postquam poeta vetus poetam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in ocium.
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac, fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scriptura leui,

* tecit *Quia nusquam * scripsit insanum adolescentulum*
Ceruam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare vt subueniat sibi.
Quòd si intelligeret, olim cum stetit noua,
Actoris opera magis stetisse, quàm sua.
Minu' multo audaciter, quàm lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poeta non lacessisset prior.
Nullum inuenire prologum potuisset nouus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret;
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui autem tractant musicam,
Ille ad fam. m hunc ab studio studuit reijcere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto nouam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
* geretur *Parasitus, per quam res * agetur maxume.*
Voluntas vostra si ad poetam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium;
Ne simili vtamur fortuna, atque vsi sumus,
Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum.
Bonitasq; vostra adiutans, atque æquanimitas.

DON. POSTQVAM poeta vetus poetam nō potest} Hoc initium à destructione personæ aduersarij sumitur, coniunctum cum insinuatione personæ Terentianæ. {Postquā poeta vetus poetā non potest} Nota postquam apud veteres non præterito modo, sed etiam præsenti tempori adiungi. Vt, Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. Quanquam sunt qui postquam simpliciter pro quoniam accipi velint. {Postquam poeta vetus} Qui iam diu est, non qui iam diu fuit. Ergo vt vinum vetus non vetus, vt Ennius. {Postquam poeta vetus poetam} Iocunda repetitio, vt, Diua deam &, Notos pueri puer in due vultus. {Postquā poeta vetus poetam nō potest} ἀντίθετον primum per ἔλλειψιν primam, ita vt extrinsecus nouum audiri poetam oporteat. {Retrahere à studio} Sic loquitur, quasi rem scenicam magis lædere voluerit Lucius, quàm Terentium {Transdere} Transdere veteres sonantius, quod nos leniua dicimus tradere, vt tralatum, non translatum è contrario. {Et transdere hominem} Comice & venuste inseruit hominem, vt, Leuibus huic hamis consertā autoq; trilicem Loricam, quā Demoleo detraxerat ipse Victor apud rapidum Simoenta sub Ilio alto: Donat habere viro decus & tutamen in armis. {Maledictis deterrere} Sensus hic est, Ipse se, inquit, aduersarius fatetur victum qui à rebus excussus, ad verba delapsus est. {Maledictis deterrere} Deest eum. vt, Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam Connubio iungam stabili. {Qui ita dictitat} Impudentiam ostendit per frequentatiuum verbū, {Quas antea fecit fabulas} Et hic lentum accusatorem facit, qui præterita ingerat, & de quibus iam sit iudicatū in melius. {Tenui esse oratione, & scriptura leui} Imperitum inducit criminatorem, qui hoc obijciat, quod proprium debet esse Comici styli. Reuera autem hoc deterior Menandro Teren. iudicabitur, ꝙ minus sublimi oratione vteretur. quod ipsum nunc purgat, dicens in tragœdia altiora transire posse. {Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum} Ideo videmur leues, tenuesq́ue, inquit, quia nō in comœdia prodigia facta sunt, & tragœdias incitauimus. Et callide hic non solum errorem reprehendentis, sed etiam imperite scripsisse ipsum ostendit Luscium Lauiniū. {Scripsit} Legitur & fecit. {Adolescentulum} Vt comicam personam ostenderet artificiose imminuit adolescentulum, quo magis persona à sublimitate discederet. {Ceruam videre, fugere, & sectari canes} Hic affectus à comœdijs remouendus est. {Ceruam videre, & fugere, & sectari canes} Ambiguitas per accusatiuum casum, perseuerans vsq; ad vltimum de industria, vt etiam ipsa perplexitas odiosa sit. {Et eam plorare, orare, vt subueniat sibi} Hæc omnis περιπέτεια tragica est, & ideo in comœdia vitiose inducitur. {Cum stetit olim noua} Bene hoc positum est. potuit. n. responderi, Cur igitur stetit, & non exacta est à populo? {Cum stetit olim noua} Recte olim, q. d Cū adhuc Terent. non scriberet, penuria meliorum est probata. Deinde ꝙ ait noua, hoc significat, omnia carmina nouitate ipsa commendari, etiamsi nullius momenti sint. {Actoris opera stetisse} Vna opera & suffragium scenicorum comparat & lædit aduersarium. {Minus multo audacter} Noue dictum Minus multo audacter: vt cum dicamus nos, minus audacter. {Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet} Omne quod in mentem venit, aut cogitamus, aut dicimus, vt Virg. & mihi iam multi crudele canebant Artificis scelus, & taciti ventura videbant. Hic sensus est, Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut censeat, improbus est Ter. qui omnes prologos de maledictis facit, habeat is hoc responsum sibi, aduersarium coegisse qui prouocauerit. Nam quid faceret Terentius, cum de palma artis musicæ certandum videat esse sibi? {Lacessisset prior} Aut lacessisset abundat, aut prior. {Nullum inuenire prologum} Prologum modo, non hominem, sed verba significat. {Nouus} Hic ꝙ supra prætermisit, veteri supposuit, nouum {Nisi haberet cui malediceret} Mire haberet, quasi dubiū non sit maledicendum esse Luscio. {Is sibi responsum hoc habeat} Huic rei per qualitatem respondet, aduersarium cogere, vt sic agat. {In medio palmam omnibus esse positam} Sensus hic est, Inuenisset, inquit, sed maluit, cum de palma certandum sit, aduersario responderet lædenti. Verum oratorie manifesta soluere nō curauit, hoc est nullum inuenire prologum potuisse Terentium. & hoc enim obijciendum fuit omnibus, & nouis, & veteribus poetis. Palmam pro causa certaminis posuit. Et ideo non est mirandū, si pugnant quibus causa certaminis præsto est. {Qui aūt tractant musicam} Virgilius, - nec quidquid vbique est genus Dardaniæ magnū quæ sparsa per orbē. Et μουσικοὺς pro qui comœdia scribunt. {Ille ad famem, hunc ab studio.} Hic maxime incipit soluere quod sibi superius ipse proposuit. {Ille ad famē hunc ab studio} Nunc quid est, inquit, poetam vituperare, nisi ad famem reijcere? nam poetæ probi suas, vendebant fabulas, & harū precijs alebantur, {Illa ad famem hunc ab studio} Cur lacessitus respondes? certamen est, inquit. {Ab studio studuit} Vetuste: vt, Luserat ludum, & pugnam pugnauit. {Benedictis si certasset} Quia supra dixit in medio omnibus palmam esse positam, quasi dicat quidquid in certamen venerit, in eo vincendos æmulos esse. {Si certasset} Certasset ἀντὶ τοῦ prouocasset ab eo quod precedit, id quod sequitur. Virg. - nec te certasse priorem Pœniteat. {Audisse bene} Bene audire, est bene dici, laudari. {Quod ab illo allatum est} i. maledictū. {Quod ab illo allatum est, sibi esse id relatū putet} Prouerbiale est, Quod dedit. recepit. Et geminauit L, vt Relliquias Danaum. {De illo iam finem faciam dicūdi mihi} ἀπὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ λέγοντος. {Dicundi mihi, peccandi cum ipse de se finem non facit} Et mihi, & de se proprie positum est, & præterea ἀμφιβολία. {Peccandi} Maledicendi. {Peccandi cum ipse de se finem} Prius, inquit. Ego de illo finem faciā, quàm ipse de se. An prius dicendi ego faciam quàm ille peccandi finem? Non facit, pro non faciat, vt, Mirum ni ego me turpiter hodie dabo. {Nunc quid velim, animum attendite} Deest, Quæritis. vt sit, Nunc quid velim, quæritis? animum attendite. {A porto nouam} Nouam, Latinam dicit. {Epidicazomenon quam vocant comœdiam} Hic manifeste errat Terentius. nam hæc fabula quam transtulit, Epidicazomena dicta est à puella de qua iudicium est, cū sit alia Epidicazomenos eiusdem Apollodori. Debuit ergo dicere Epidicazomenon Græci, Latini Phormionem nominant. φορμίον tegiculum dicunt Græci quo insternitur pauimentum, vnde Phormio correpta prima syllaba apud Apollodorum est. Non ergo à formula, vt quidam putant, dictum est. Ergo inde paratus vilissimæ conditionis homo, nomen accepit. {Quia partes primas qui aget} Primas, nunc, maximas. ad actorem enim retulit. Cic. Sæpe illum qui est secundarum aut tertiarum partum. {Phormio est} Si à formula esset nomen comœdiæ, primam produceremus syllabam: si à Phormione, corripere debemus. {Per quē res agetur maxime} Quia primæ partes etiam aliud significant. non ergo nunc primum actum dicit, sed summas partes. Et bene maximæ: quia & per alios. Voluntas vestra si ad poetam accesserit, pro, si faueritis. Noue sic voluntatem, pro fauore posuit. {Adeste æquo animo} Fauor in comœdia silentiū spectatoris est. Recte ergo addidit Per silentium. {Aequo animo} Nunc propositio est. {Ne simili vtamur fortuna atq; vsi sumus} Ne populum læderet, fortunam maluit accusare. {Cum per tumultū noster} Apparet Hecyram ante

Phormionem

Phormionem actam esse : cui contigit id quod quæritur, populũ subaccusans. {Noster grex motus loco est} Locus, est distributio temporum, quæ cuiq; in spectaculũ venturo attribuuntur ab Aedilibus vnde locus motus dicitur, qui suas horas nõ obtinuerit inter præcedentes & consecuturos. Ergo proprie. Sic & Cic. Loco ille motus est, cũ est ex vrbe pulsus. {Quem actoris virtus} Vbiq; laudat actorem. est enim poetæ vtile. {Quem actoris virtus} Qui exclusus toties, animum nõ abiecerit, sed perseuerauerit agere ideo virtus. {Restituit locum} Bene repetiuit locum, vt ἀμφιβολίαν vitaret ne Quem tumultum dicere videretur. {Bonitasq; vestra adiutans, atq; æquanimitas} Bonitas in omnibus generaliter rebus est, Aquanimitas in spectando, An bonitas in probandis his quæ bona sunt. Aequanimitas in ignoscendia vitijs atq; delictis? An ταυτολογία est? Ao bonitas circa omnes: Aequanimitas circa Terentiũ? {Bonitasq; vestra} Ne totũ actori tribuens, nihil populo præter culpã reliquisse videretur, honoris causa hoc addidit. {Adiutans} Sic veteres dicere maluerũt quàm adiuuans.

GVID. POstquam poeta, &c.} Hoc initium ad destructionem personæ aduersarij sumitur coniunctim cum insinuatione Terentianæ. Loquitur autem poetę defensor, qui cum suorũ actorum grege est acturus cõmœdiam. Postquam poeta vetus.s. Luscius Lauinius. vetus.i.cariosus, quasi rancidus, vel qui iam longo tempore poeta fuit. non potest retrahere, id est reuocare innitum poetam Terent. à studio componendarum comœdiarum vbi est opus vehementi studio, & postquam non potest transedere, vetuste pro tradere.i.transferre, traducere, conuertere hominẽ, scilicet Terent. in ocium.i.in vacationem studij, & cessationem laboris, parat.i.molitur.s.poeta vetus.deterrere.i.deflectere dehortari, dissuadere, maledictis.i.contumelijs, seu cõtumeliosis carptionibus, seu reprehensionibus, ne.i.vt non. scribat, id est comœdias componat, qui poeta vetus ita dictat.i.frequenter iactat, fabulas, id est comœdias, quas poeta noster facit, ante hoc tempus esse oratione tenui, quantum ad sententias, seu sensum ac prolatum, & esse scriptura leui.i.non esse compositas verbis grauibus ac exquisitis, sed leuibus & facilibus. Nam scribit qui verba adhibet, inquit Donat. propterea scriptura est in verbis. Et quidem reprehendit illud quod congruit comœdiæ. Nam si sublimi oratione vteretur poeta, transiret in tragicum stilum, quemadmodum fecit Luscius Lauinius. Dictat ergo fabulas poetæ nostri esse tenui oratione, & leui scriptura, quia poeta noster nusquam, id est in nullo loco suarum comœdiarum scripsit id, quod Luscius scripsit inepte, videlicet adolescentulum insanũ, id est furibundum, videre ceruam fugere, & videre canes sectari eam ceruam & videre eam ceruam plorare & orare, vt ipse adolescẽtulus subueniat sibi ceruæ. Quod, i.sed si intelligeret ipse poeta vetus. cũ, id est quando, fabula eius noua, & propterea placens stetit, id est placuit secundũ Seruium, olim, id est iampridem, cum erat scriptorũ penuria, nec dum scribere poeta incepisset. Si ergo intelligeret, eam stetisse, id est placuisse. magis.i.potius. opera, id est industria actoris.i.recitatoris & lusoris (vt ita dicã) quàm sua opera.i.quàm sua industria, qua fuisset vsus in ea componenda, læderet ipse poeta vetus, id est morderet carperet, taxaret, offenderet nostrum poetam multo minus audacter, quàm nunc lædit, & fabulæ supple quas fabulas fecisset magis placerent. vel si vis intellige casum pro casu sic, & fabulas; id est fabulæ quas, &c. Nunc sic si quis est qui dicat hoc quod sequitur, aut qui cogitet sic.i. hoc modo qui sequitur. Si vetus poeta Lauinius non lacessisset.i prouocasset. prior, vacat prior. nam nemo lacesses, nisi prior prouocet & irritet, nouus poeta noster nullum potuisset inuenire.i. excogitare. prologũ.i. proloquium, præfationem. non enim prologus hic hominem significat, vt in Heautont. sed verba, quem prologum diceret, id est apte componeret, vel eloqueretur, nisi haberet hominem cui malediceret. is qui taliter cogitat, & dedit, habeat sibi hoc responsum, id est vel hanc responsionem, vt responsum sit neutri generis & substantiuum, vel ve responsum sit participium præteriti, vel habeat.i.putet, hoc responsum esse sibi per passiuum verbum. deinde subdit responsione, videlicet palmam.i.causam certaminis, puta pretiũ victoriæ esse positam in medio.i. in communi omnibus, qui tractant i.exercent, artem musicã.i artem poeticam, cui præsunt musæ, quasi dicat non est mirandum si hi pugnant, quibus causa certaminis præsto est. Ille vetus poeta studuit.i.laborauit, conatus est reticere, id est repellere, retrudere hunc poetam nostrum à studio componendi. ad famem, id est ad esuriem, quæ illi fuerat subeunda, nisi sua industria composuisset fabulas, quas ædilibus venderet, vnde dictum quæritaret. Hic poeta noster voluit respondere maledictis, non voluit lacessere. si poeta vetus certasset.i.prouocasset. ab eo quod præcedit id quod sequitur. benedictis.i. bonis sermonibus & beneuolis audisset bene, id est laudatus à poeta nostro fuisset. Nam bene audire est bene dici & laudari, contra male audire vituperari. Salust. in Ciceronem. vt si quid voluptatis maledicendo ceperit, eam male audiendo amittas, quod si non sint eadem verba, est saltem eadem sententia. Ipse poeta vetus putet id, quod allatum est ab ipso, id est id quod maledictum est ab eo esse relatum sibi.i. retortum in se, quasi dicat quod dedit recepit iam.i. nunc, vel statim, faciam.i. statuam mihi finem dicendi de illo, cum pro quamuis. ipse non facit pro faciat, ait Donat. de se finem peccandi.i. maledicendi, vel errandi, nunc attendite.i. attentum præstare animum, hoc est diligenter, quod Donat. vult intelligi, quęratis. Apporto nouã comœdiam, quam græci vocant Epidicazomenon à puella, de qua iudicium est. Latini nominant illam comœdiam Phormionem, à stramento quo insternitur pauimentum, vnde parasitus vilissimæ conditionis nomen accepit. Latini ergo nominant Phormionẽ, quia Phormio parasitus per quem agitur res, maxime i. præcipue, id est à quo materia & deductio fabulæ præcipue procedit, erit is, qui aget primas partes.i. præcipua officia, & summa in toto fabulæ progressu, si vestra voluntas.i. vester fauo accesserit ad poetam nostram, date operam vt.s.intelligatis, quæ dicentur, & attendatis ad ea quæ fient, adeste, i. præsidio sitis, vt solent esse aduocati, vel intenti estote æquo animo per silentium, ne.i.vt non, vtamur simili fortuna.i. infortunio, atque.i. sicut vsi sumus, cum noster grex.i. nostra multitudo, & caterua actorum, motus est loco.i. perdidit locum sibi ab ædilibus destinatum, locus hic est distributio temporum, quæ cuiq; in spectaculum venturo attribuuntur ab ædilibus. Vnde loco motus dicitur, qui suas horas nõ obtinuerit inter præcedentes & consecuturos, ergo proprie dixit sic & Cic. Loco ille motus est, cum ex vrbe expulsus est, quem locum turbatum virtus actoris, id est histrionis restituit nobis. Nam actor toties exclusus animũ non abiecit, sed agere perseuerauit, ideo virtus est, & quem locum inquam bonitas vestra, atque ęquanimitas adiutans, id est frequenter adiuuans & fauens restituit inquam nobis. Bonitas attenditur generali in omnibus rebus æquanimitas in spectando, aut bonitas hic intelligitur in probandis his quæ bona sunt æquanimitas in ignoscendis vitijs, atq; delictis, aut bonitas refertur ad omnes æquanimitas ad Terent. Ex hoc colligitur Hecyram actam ante Phormionem, propterea aliqui codices sic habent Hecyram Phormioni præpositam, sed tamen non sequitur eam fuisse prius scriptam, & compositam.

ARgumentum prologi} Recriminatur aduersariũ, & cur id faciat, excusat. Deinde attentionem postulat. {Poeta vetus} Ad contemptum & vituperationem, vt quæ ætate corrupta sunt. vel legem. {Quas antea se} Prosopopœia, qua μιμητικῶς refert criminationem aduersarij, vt imperitiã eius ostendat. {Stetit olim noua} Occupatio. Et nouam vocat quæ ante hanc scripta fuit. {Nunc si quis} Occupatio qua excusat necessitatem, vt inuidiam declinet. {Musicam} Poeticam, quia hæc ars propter metricam rationẽ musicæ est affinis. {Benedictis si} Prouerbium. Par pari referre. {Nunc quid} Postulat attentionẽ prolato nomine fabulæ. {Epidicazomenos} Agens vindiciarum, seu de possessione rei Phormio φόρμιον, reticulum, quo pauimentum insternitur, vnde parasiti nomen. {Motus loco est} Vt in Hecyra. LATO.

POstquam poeta} In hoc prologo, vt in omnibus alijs, Terentius legem comicam negligit. Non enim ad argumentum narrandum, & reliquum comœdiæ corpus manifestandum, sed vt priuatim auctori seruiat, effictus est. Nam cũ ab æmulo suo L. Lauinio conuitijs exagitatus, & grauiter, lacessitus sine suo merito in populi contemptum se vereretur adduci posse, eodem vsus animo non calumniatur, sed vera crimina ad defensionem sui impinguit. Igitur quàm potest maxime criminando in odium personam rapit, & accusando illius ignorãtiam, fauorem, beneuolentiam, & attentionem a spectatore meretur. Status est iuridicialis absolutus. nam vitia L. Lauinij aperte designat. {Tenui esse oratione,} Hoc est facili, vulgari, & propemodum triuiali, non enim ad subtilitatem pertinet. {Cum stetit} Fabula, vt ait Donatus, cum probatur stare dicitur {Is sibi responsum} Defensio est legitima. {Palmam esse} Palma studium victoriæ, vel ipse finis, vel casus. {Epidicazomenon} Epidicazomenos, qui experitur iudicio, & actionem aliquam intendit. Epidicazomæ.i. iudicium tento, & iure ago. {Phormionem nominant} Phormion tegiculũ dicunt Græci, auctore Donato, quo insternitur pauimentum, vnde Phormio correpta prima syllaba apud Apollodorum est. {Dare operam} Postulat attentionem. {Aequanimitas} Nam spectatores dicuntur æquo animo adesse, cum in bonam partem, ea quæ aguntur, referunt, & interpretantur. PETR. MARS.

IN prologi nono versu multa effugia, vel Quod dissyllabũ vel Si productum, non elisum. vel t, in Stetit productum. Sed lector sequatur quod volet. In 10. s, eliditur in Magis, in 12. in Minus in 13. rursus in Magis, in 14. in Vetus, quanquam per cre- GLAR.

ticos & bacchios excusari omnia possunt. In 15. Prologus proprie corripitur secundum rationem Grecam. In 19. alterum i, in Reijcere abijcitur, vt sæpe apud alios Auctores, nisi antibacchiũ pro dactylo positum existimemus. In 22. Donati commentarius admonet ll, geminandum in Relatum, haud dubie propter carmen. Sed vel omnes errant lib. quos nobis quidem videre contigit, vel carmen absq; geminatione ll, ita legendum est.

Quod sibi ipso allatum est, sibi id esse relatum putet. In 28. i, Qui in corripitur, non elsditur,

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Dauus exiens dicit afferre se quam debet Getæ pecuniam, & hæc persona extra argumentum inducitur, cui rem gestam narraturus est Geta,

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Daui persona extrinseca introducitur: cui Geta Demiphonis seruus argumentum narrat eo tamen animo Getam conuenisse videtur, vt mutuũ repetat, quod dandum erat Antiphonis vxori absente patre suo Chremete super inductæ. Hæc persona instruendi spectatoris causa ita miræ inducitur, vt lepores, facetias, & sales comicos ab artificioso poeta sub argumenti narrationem exquisiisse videamur. ADDITIO. Attende quod garrulos & sententiosos seruos amat Comœdia: Tragœdia contra, tristes & parce loquentes,

Senarij.

DAVVS seruus.

AMICVS summus meus, & popularis Geta
Here ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iampridem apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id vt conficerem, confeci: affero,
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem; ei credo munus hoc contraditur:
Quàm inique comparatum est ij, qui minus habent,
Vt semper aliquid addant diuitioribus,
Quod ille vnciatim vix demenso de suo,
Suum defraudans genium, comparsit miser,
Id illa vniuersum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer caussa erit mittundi. sed videon' Getam?

DON. AMICVS summus meus, & popularis} Quod in omnibus ferè comœdijs, in quibus perplexa argumenta sunt, fieri solet, id in hac quoque Terentius seruat, vt [illegible] i. personam extra argumentum, inducat, cui dum ob hoc ipsum, quod veluti aliena tota fabula est, gesta res narratur: discat populus textũ ex continentia rerum, sitq; instructus ad cetera. {Amicus summus meus, & popularis Geta} In hac scena, quæ docendi atque instruendi spectatoris causa inducitur, mire extrinsecus lepores facetieq; cernuntur, & sales comici. Id enim est artis poëticæ, vt cum narrationi argumenti detur opera, iam tamen res agi, & comœdia spectari videatur. {Amicus summus meus, & popularis Geta} Insinuatio personæ eius quæ inducitur ad audiendum. Et vide seruum ostendi Dauum, & non ostendi cuius seruus sit. {Amicus summus meus} Causa cur in scenam procedat Dauus. {Amicus} A voluntate. {Popularis} A fortuna. Popularis, eiusdem conditionis gentisque. Sal. Popularis sui sceleris. Et popularis, populo amatus. & popularis ciuis. & popularis humilis, & popularis vilis, è populoque factus, vt si quis dicat sordidum, popularem ciuem. {Amicus summus meus} Dauus extra duas familias inducitur, quæ in hac sunt fabula, alienus, ac per hoc ignarus, cui narret Geta argumentum. {Heri ad me venit} Propter cognationem E, & I, literarum non dubitauerunt antiqui & here & heri dicere, & mane & mani, & vespere & vesperi. {Erat ei de ratiuncula} Deest, Nam: sed mire subtractum est. {Erat ei de ratiuncula} Opportuna diminutio in re seruili, ratiuncula, & pauxillulum. {Erat ei de ratiuncula} Moraliter intulit, Erat ei. magis enim facetum & comicum est, cum [illegible] infertur, quàm si diceret, Nam erat ei. {Iampridem apud me relliquum} De argumento sumitur causa colloquij. Nam de hui, inquit, Getæ: & ille me exigit, vt numeretur domino, ob nuptias factas. {Pauxillulum} Quartus gradus diminutionis, paululum, pauxillum, pauxillulum. {Id vt conficerem} [illegible] prima. Et conficerẽ proprie. nam fieri pecunia dicebatur, Salustius, Quæ pecunia ad Hispaniense bellum Metello facta erat. {Conficerem} Quia in promptu nõ erat. {Confeci, affero} Bene, quasi reddendi moræ non habere causa fuerint. {Nam herilem filium} [illegible] Græci dicunt. atq; haud scio, an Latini quoq; alumnũ dicere poterant, nisi hoc mallent. {Nam herilem filium eius duxisse audio vxorẽ} Mire se applicat argumento. Ei credo munus hoc corraditur, quia in nuptijs etiam septimus dies instaurationem voci habet, vt funere nonus dies, quo parentalia concluduntur. {Ei credo vxori, scilicet. {Munus hoc corraditur} Hoc pecuniæ scilicet, munus erit, & est figura [illegible]. {Credo} Pro vere scio. Et ei, an vxori an absolute? vt sit, ei rei? {Corraditur} Apta in verbo difficultas, vt in Adelph. Minas decem corradet alicunde. &, Corrasi omnia. {Quam inique comparatũ est} Myro [illegible] morem pro lege conqueritur. {Comparatum} Constitutum est lege. Et hi qui minus habent, & ditioribus dixit: ne diceret, serui dominis, vult enim latius patere quod dicit, & generalem esse sententiam. {Quàm inique comparatũ est, hi qui minus habent} Garrulos seruos & sententiosos amat Comœdia, tristes & parce loquentes Tragœdia. {Vt semper aliquid addant} Mire non dent, sed addant. & non aliquando, sed, semper. {Ditioribus} Pro, minus pauperibus. {Quod ille} Docte ad singularem numerum transit à plurali. {Quod ille} Reddit ad Getam. {Vnciatim} Sic veteres, Multa vnciatim. Cum expensa pecunia ferretur more veterum: non vt nunc, annumeraretur: Assis libra erat, eiusq; partes, vnciæ. Rursus vnciæ vnius duodecima pars, libella dicebatur. Merito ergo, non per singulos sestertios, neque per singulos denarios, neque per singulos asses, sed id quod [illegible] minimum fuit, per singulas vncias, vnciatim dixit. Et Cicero, Ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, libellam vnam dedisset? {Vnciatim} Via potuit & vnciatim, & cito conflari peculium. vt multa pauxillatim, & cito fiunt maxima. Merito ergo additum est vix, Sed quid si & vnciatim, & vix, & tamen delucro dedit? De demenso suo, inquit. Quod si ex abundanti? {Suum defraudans geniũ} Deinde, non acquisiuit, sed, comparsit. Et ad postremum, miser, vt iniquitas consuetudinis, comploratione finiretur. {De demenso suo} Serui quaternos modios, accipiebant frumenti in mensem, & id dimensum dicebatur. & verum à mense, an à metiendo, incertum est. {Suũ defraudans genium} Vt contra. Genialia curare dicitur, qui viuit lautius. {Id illa} Nupta scilicet. {Vniuersum abripiet} Contra illud quod vnciatim dixerat. {Vniuersum abripiet} Magna virtus penè in singulis syllabis, cõtra illud quod ait ille, Illa retulit, cõtra vnciatim, vix & de demenso suo, Vniuersum. Contra id quod ait. Munus corraditur, Abripiet. Contra, Suum defraudans genium, & Comparsit miser, Haud existimans quanto labore si partum. {Haud existimans} Haud existimans, vel intelligens, vel recogitans, ac reputans. {Haud existimans} Pro, æstimans. Sal. Si Quirites pacem existimaretis. {Quanto labore partum sit} Hoc sic pronunciandum est, quasi nunc ei venerit in mentem sæpius passurũ Getam, quod semel tolerare grauissimum indicauerit. {Quanto labore} Vt, Relliquias Troiæ ex ardente receptas. {Partum} Proprie dicitur partũ, de eo quod labore quæsitũ est, quia nullus partus sine dolore est ac labore. {Porrò autem Geta ferietur} Ad paupertatem retulit ferietur. nam & damnum, plaga, & res, sanguis noster dr. {Ferietur alio munere} Significanter, non fungetur munere, sed ferietur, dixit. {Ferietur

alio

alio munere} Ex consuetudine, ferietur. Nam & plagam, damnũ, & sumptum, sanguinem nostrum dicimus. {Vbi hera pepererit} Quæ supra illa dicta est. {Porrò alio aũt} Et Alio quod dicit, pro multis pronunciandum est. {Vbi erit puero natalis dies} Cum adiectione temporis, cuiuslibet natalis dies melius dicitur, vt natalis locus, & natale astrum. sed Virgil. seruiens personæ rusticæ, Meus est natalis Iola, inquit: nec addidit, dies. {Vbi initiabunt} Hoc vultuose pronunciandum. {Vbi initiabũt} Vt quidam, cibo & potu, vt quidam, sacris. {Vbi initiabunt} Legitur apud Varronem, initiari pueros Eduliæ, & Poticæ, & Cubæ, diuis edendi & potandi & cubandi: vbi primũ à lacte & à cunis transierunt. quod Virg. Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est. hoc annotauit Probus. Sed Terentius Apollodorum sequutus, apud quem legitur in insula Samothracũ à certo tempore pueros initiari more atheniensium, quod, vt in Palliata, probãdum est magis. {Vbi initiabunt} Hoc sic inferendum est, non quasi hoc solum sit, sed quasi defatigatus sit enumerando occasiones dandorum munerũ. {Omne hoc mater auferet} Hoc retulit ad officientis intentionem qui putat se puero dare. {Mater auferet} An nutrix? an vera mater? {Puer causa erit mittundi} Propriè dixit mittundi, de muneribus. {Sed videon' Getam?} Locuturum ostendit Getam. {Sed videon' Getam?} Apparet poetam nihil putasse amplius addendum ad insinuãdum populo personam Daui, & ideo iam induxit exeuntem Getam. vt sit causa commutandæ orationis.

GVIN. Amicus, &c.} Hic persona Daui introducitur, cui possit Geta seruus Demiphonis narrare fabulæ totius argumentũ, & ita introducitur, quasi mutuas acceperit à Geta pecunias quas nunc repetere instat Geta, vt eas det pro filio vxori, quã filius domini sui, s. Antipho duxerat in patris absentia. D. Geta summus amicus meus, & hoc à voluntate, & popularis. i. eiusdem conditionis & generis siue cognationis, vt Sal. Popularis sui sceleris interdum popularis dicitur populo gratus, siue à populo amatus. interdum popularis dicitur humilis conditionis interdũ dicitur. interdum vilis, ac de populo factus, vt si quis dicat vilem, seu abiectum ciuem popularem. Amicus ergo Geta venit heri vel here vtrunq; enim dictum inuenitur propter cognationem, & literarum, vt mane & mani, vespere & vesperi. {Venit ergo ad me heri. nam subaudi pauxillulum, dicimus paulum, paululum, pauxillum, & pauxillulum. Pauxillulum nummorum erat ei Getæ apud me iampridem. i. olim. reliquum. i. vel relictum vel de residuo. de ratiuncula. i. de quadam supputatione, siue (quod dicunt) ex quodam computo, quod fecimus inter nos, vel ex quadam cõuentione, seu ex quodam contractulo, siue ex quodam (vt dicunt) tractaculo inter vos deducto, siue etiam ex aliquo negociolo inter nos communi. Venit inquam ad me vt conficerem. i. facerẽ, nam fieri pecunia dicebatur, Salust. Quæ pecunia ad bellum Hispaniẽse Marcello facta erat. vt ergo cõficerem potest intelligi, rogauit me supple vt ego conficerem. i. conquirerem, seu congererem id pauxillulum nummorum, quod erat ei reliquum ex ratiuncula. confeci. i. conquisiui, ac si fecissem eam pecuniã, quæ nõ erat in promptu affero id paxillulum nummorum. nam. audio. i. intelligo filiũ herilem. i. filium heri. i. domini eius. s. Getæ duxisse vxorem. Credo, i. vere scio, q supple hoc munus talium peculiolarum. corraditur. i. totum radendo, & nihil relinquendo aufertur, extorquetur aut difficulter cõparatur ei, vel vxori, vel ei rei. s. dictioni vxoris, quàm. i. quantum, inique. i. iniuste. comparatum est. i. constitutum est, vt hi qui minus habent, addant semper aliquid diuitioribus, antique pro ditioribus. i. minus pauperibus, vt hic capitur, illa vxor arripiet. i. ad se rapiet, & attrahet, abradet vniuersum illud. i. totũ illud simul quod ille miser Geta defraudans, suum genium. i. parce viuens & tenuiter. ille enim dicitur defraudare genium, qui tenuiter ac parce viuit, sicut contra indulgere genio significat voluptuose viuere, atq; laute. Item genialia (dicit Don.) curare dicitur, qui viuit lautius, neq; immerito. nam Genium naturæ Deum dicunt, siue Deũ generationis, cui sacrificabatur duntaxat diei natali, in cuius Dei sacrificio tantum (vt Seru. inquit) licebat voluptatibus operam dare cum in alijs sacrificijs esset castitatis obseruatio. Virg. in Buc. Phyllida mitte m. m. est enim Iola. Cum faciam u. pro f. i. u. propterea genium pro voluptate capi potest, & lautitia conuiuij vnde genialis lectus dictus est voluptuosus, & cõuiualis, vt testatur Seru. quod ergo ille miser defraudans suum comparsit, præteritum à comparco cis, quod compositus à cõ. & parco is. comparsit ergo. i. congessit, parce custodiuit, ac seruauit vix. i. ægre, difficulter, vnciatim. i. nõ per singulos sextertios, aut denarios, aut asses, sed (quod minimum fuit) per singulas vncias. assis. n. libra est. eiusq; partes vnciæ. Vnciæ autem duodecima pars libella dicebatur, apud veteres enim pecunia pendebatur, non, vt nũc, numerabatur. Comparsit ergo vix vnciatim. i. paulatim, quasi per stipes de dimenso suo. i. reseruando de portione sua, qua abstinebat plerunq; vt peculium sibi conflaret. serui enim singulis mensibus quaternos modios. i. quasdam mensurulas frumenti accipiebant, & id dimensum dicebatur, aut à mense, aut à metiendo & verius. Nam illis frumentũ certa mensura dimensum tradebatur. vxor ergo illa accipiet vniuersum haud existimans pro æstimans. i. non considerans quantò labore id peculiũ sit partum. i. acquisitum, & bene quia nullus partus sine dolore ac labore. autem. i. sed. porrò. i. certe, vel deinde. Geta ferietur. i. onerabitur, premetur, concutietur. alio munere. i. alio dono, vel onere donandi aliud donum, & bene ferietur, nam & plagam, damnum, & sumptum, siue rem nostram sanguinem nostrũ dicimus. vbi. i. quãdo. hera. i. vxor herilis filij pepererit. autem. i. sed. Get. porrò. i. deinde ferietur alio munere. vbi. i. quando, temporis aduerbium. dies natalis. i. natalitius erit puero, vbi natalis est adiectiuum. sed cum Virgil. dicit, Meus est natalis Iola, est substantiuum, sed vbi. i. quando parentes. supple initiabunt. i. dicabunt. consecrabunt, addicent, deuouebũt, destinabunt aliquibus sacris, q. d. Get. ferietur alio munere. hic enim vbi initiabunt est vultuose pronunciandum, quasi cum tædio. Legitur apud Apollod. quem hic poeta noster sequutus, In insula Sarmotracum à certo tempore pueros initiari more Athen. sed apud Varr. legitur pueros initiari eduliæ, & poticæ, & cubæ, hoc est Diuis edendi, potandi, & cubandi, vbi primum à lacte, & à cunis transferuntur. Virg. Nec d. h. m. d. c. est. Mater, vel nutrix, vel vera mater, auferat. i. arripiet hæc omnia munera data à Geta. puer erit causa mittundi, promittendi illa munera, quia ita illudetur Get. qui pueri gratia dabit, quod tolletur à matre. Sed videon'. i. ne Getam? tunc poeta inducit Getam exeuntem, vt sit causa commutandæ orationis.

Dactus πρωτατικὸν πρόσωπον {Popularis Geta} Popularis eiusdem conditionis. {Vt conficerem} Eclipsis, subaudi, rogauit. {Quàm inique} Exclamatio querentis de iniquitate fortunæ. {Dimensum} Frumentũ, vt interpres ait, quod in singulos menses præbebatur seruis. {Initiabunt} Id est consecrabunt, more Atheniensium, qui hac religione quadam Cereris sacra colebant. LATO.

Amicus summus} Hominis stulti & inconsiderati credulitatem, qui in suum vsum, quod dederat, conuersum iri arbitratus seipsum bonis explet, & alijs causa est cur genialius viuant. Sic enim plarunque circa amatores vsu venire solet qui cum pueros suscipiunt, atq; matribus, aut nutricibus pecuniã pro educatione persoluunt, tñ in vsum pueri nihil cedit, sed à nutricibus vt plurimum omne absumitur. Est ergo videndum, cui, & quo modo, & qñ quippiam detur, vt bene monet Aristoteles. {Ratiuncula} Diminutiue, vt peculium seruorum intelligamus, quod semper ferè exiguum est. Ratiuncula autem significat supputationem aliquam restantem. {Vnciatim,} Id est per paucos, & singulos obolos, abstrahendo. s. semper duodecimã partem dimensi. {Dimenso} Dimensum est victus diuturnus qui datus seruis, solet autem mensura appendi, ob id dicitur dimensum. Geniũ defraudare, est naturæ detrahere illud quod appetere videatur. Genius enim deus naturæ est, & per figuram pro ipsa natura ponitur. Initiabunt, hoc est, vbi puero nomen solenne imponent, & dij puerorum præsidibus & curatoribus eum offerunt. PETR. MARS.

IN secundo versu Ei monosyllabũ. In tertio ll, geminatus in Reliquum. In 8. legendum Diuitioribus, vt loco quinto sit anapæstus. In 9. bacchius est loco primo. Ita in 11. & vltimo. GLAR.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Geta narrat quo sint profecti senes, Demipho & Chremes, occasione cœperit amare Demiphonis filius Antipho.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac scena deuenitur argumenti ad narrationem, nacta Daui opportunitate illud a Geta ipso audituri. Rite ergo poeta desideratum ipsi Getæ Dauum proponit, quem ea fiducia alloquitur, vt sibi argentum ab eo reddi, ita vt fit, speret.

Trimetri Iambici.

GETA seruus. DAVVS.

SI quis me quæret rufus. D. præsto est, desine. G. oh,
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem:
Lectum est, conueniet numerus quantum debui.

G. *Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.*
D. *Præsertim vt nunc sunt mores; adeo res rediit:*
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. ego ne? nescis quo in metu, &
* simus. *Quanto in periculo * sim. D. quid istuc est? G. scies*
Modo vt tacere possis. D. abi sis insciens:
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere verba ei credere? vbi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem
Nostin'? D. quid ni? G. eius gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. euenit senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum vt esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modo non Monteis auri pollicens.
D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas:
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
* hic *G. Abeuntes ambo * hinc tum senes, me filiis*
Relinquunt quasi magistrum. D. ò Geta, prouinciam
Cepisti duram. G. mihi vsu venit hoc, scio:
Memini relinqui me, deo irato meo,
Cœpi aduersari primo: quid verbis opus est?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. Venere in mentem istæc mihi: nam quæ inscitia est
Aduorsum stimulum calces? G. cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. D. Scisti vti foro.
G. Noster mali nihil quidquam primo: hic Phædria
Continuo quandam nactus est puellulam
* perditus *Citharistriam. hanc amare cœpit * perdite.*
Ea seruiebat lenoni impurissimo:
Neque quòd daretur quidquam, id curarant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere & reducere;
Nos ociosi operam dabamus Phædriæ.
* ilico *In quo hæc discebat ludo ex aduersum * ei loco*
Tonstrina erat quædam: hic solebamus ferè
Plerunq; eam opperiri, dum inde iret domum.
*Interea dum sedemus * illi, interuenit*
* illic *Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:*
Rogamus quid sit. Nunquam æque, inquit, ac modo,
Paupertas mihi onus visum est, & miserum, & graue.
Modo quandam vidi virginem hic viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex aduorso: neque illi beneuolens,
Neque notus, neq; cognatus, extra vnam aniculam,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus; miseritum est.
Virgo ipsa facie egregia: quid verbis opus est?
Commorat omnes nos: ibi continuo Antipho,
Voltis ne eamus visere? alius, censeo.
Eamus. duc nos sodes. Imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra, & quo magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis: vt ni vis boni
In ipsa inesset forma hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo
Satis, inquit, scita est: noster vero. D. iam scio:
Amare cœpit. G. scin' quàm? quò euadat, vide;
Postridie ad anum recta pergit: obsecrat,
Vt sibi eius faciat copiam. illa enim se negat:
Neque eum æquum ait facere: illam ciuem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si vxorem velit,
Lege id licere facere; sin aliter, negat.
Noster quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. Non si redisset pater, ei veniam daret?
G. Ille ne indotatam virginem, atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
G. Quid fiat, est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui illum dii omnes perduint.
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit,
*Lex est, vt orbæ, qui * sint genere proximi,* * sunt
Eis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum atq; commodum;
Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem nostra erit. D. iocularem audaciam.
G. Persuasit homini: factum est: ventum est, vincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ò Geta.
Quid te futurum est? G. nescio hercle. vnum hoc scio:
Quod fors feret, feremus æquo animo. D. placet:
Hem istuc viri est officium. G. in me omnis spes est mihi.
D. Laudo: G. ad precatorem abeam credo, qui mihi
*Sic oret. Nunc * amitte quæso hunc: ceterum* * omitte
Posthac si quidquam, nihil precor: tantum modo
*Non * addas, vbi ego hinc abiero, vel occidito.* * cædas.
D. Quid ille pædagogus, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic tenuiter. D. non multum habet
*Quod det fortasse. G. immo nihil, * nisi spem meram,* * præter
D. Pater eius rediit, an non? G. nondum. D. quid senem
Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modo
Et ad portitores esse delatam: hanc petam.
D. Nunquid Geta aliud me vis? G. vt bene sit tibi.
Puer heus, nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

SI quis me quærat rufus} Mire poeta desideratũ Getæ ostendit Dauum. {Si quis me quæret rufus} De ipso loquitur, à quo reddi sibi debitũ sperat. {Si quis me quæret rufus} ἀποσιώπησις secunda. nam apparet plura dicturum fuisse {Præsto est, desine} Tertia persona de se loquens vsus est: quia ille nominatiuum prætulit. {At ego obuiam conabar tibi Daue} Conabar, absolute. an ἔλλειψις est, vt desit, Ire? Et est aduerbium loci Obuiam. {Accipe} Præuenit petitionem, dicendo accipe, & hoc cum gestu offerentis dicitur. {Et hoc est quod ait, Confeci, affero. {Lectum est} Absolute. nam non dicit quid, vtrum debitum, an argentum lectum. Lucilius, Lecti omnes. Atticon hoc est. {Lectum est, conueniet numerus} Ordinem seruauit, prius enim qualitas, deinde numerus pecuniæ spectari solet. {Lectum est, conueniet numerus quantum debui} Quippe tribus modis debitum pecuniarium soluitur: pensione. Accipe. spectatione, Lectum est numero, Conueniet numerus quantum debui. {Lectum est} Lectum, bonum vel splendidum. Vt, atn a Serestus Lecta refert humeris. Quamuis quidam putant lecta, ab eo quod est lego dicta. {Quantum, debui} Pro, debitum tibi à me est. {Amo te, & non neglexisse habeo gratiam} Amat quòd reddiderit pecuniam: Agit gratias, quòd diligenter. Et quære? vtrum quia condictũ non fefellerit? an quia lectum attulerit, & numero congruentis? Et recte dixit, nam redditio debiti hoc agit, vt etiam gratias agamus. {Amo te, & non neglexisse habeo gratiam} Hoc pro gratiarum actione ponitur & ostenditur verè necessariam fuisse pecuniam. {Non neglexisse} In Andria, Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam. {Præsertim vt nunc sunt mores} Sic & illud dictum est, Nanq; hoc tempore Obsequium amicos, veritas odium parit. Quia consuetudinis imago est, vituperare præsentia. {Adeo res redit} Figurate, pro ita loqueris, adeo res redit, dixit. Es proprie redisse res dicitur, cum aliquid præter expectatione contigit. {Si quis quid reddit magna habenda est gratia}. i. etsi rem non magnam, tamen magna habenda est gratia: hoc. n. significat quid reddit. {Si quis reddit} Quid hoc interrogatiue pronunciauerit, parum belle explicat cõceptam sententiam. Don.

{Habenda

}Habēda est gratia} Deest, Ei. }Sed quid tu es tristis?} Hic admonemur omnem ab initio sermonem Getæ, quasi satagentis & anxij pronūciare, accommodatis præsertim ad vultum verbis. nam & Si quis me quærit, &, At ego obuiā tibi conabar Daue, & Amo te, & non neglexisse habeo gratiam, in se quandam contractioris animi occupatiq; signum habēt. }Sed quid tu es tristis?} Sed particula, transitum significat ad mentionem alterius rei. }Sed quid tu es tristis? Ego ne? nescis quo in metu} Descensus ad argumentum ab eo sermone qui extrinsecus à poeta informatus est, iam manifeste apparet. }Ego ne? nescis quo in metu} ὑπόθεσις comœdiæ. }Nescis quo in metu, & quanto in periculo sim} Pronunciantis & interrogantis esse potest. }Nescis quo in metu} Duæ perturbationum species, sunt à malo vna, ex cupiditis altera. Ergo à mali bi gu, præsentis temporis periculum esse dicimus, & futuri metum. }Nescis quo in metu} Pronunciatiue magis q̄ percontatiue efferendum est. sic enim solemus de magnis rebus dicere. Nescis quo in metu, quāto in periculo sim} Via alterum sustineri potest eorum, quæ vtraque posuit nunc & metū & periculum. }Quid istuc est?} Fac hunc scire, & narrandi non erit locus. necessario igitur ignarus inducitur Dauus. }Modo vt tacere possis} Vt, pro ne nō. quod si est, subaudiendum est, vide aut quid tale. }Modo vt tacere possis} Vere argumentum est celari id, quod Antipho non coactus, sed volens duxit vxorem. }Modo vt tacere possis} Modo, pro tantummodo, vt, Modo Iuppiter adsit. }Abi sis insciens} Nunc pro inscito posuit. vel inscientem modo stultum dicit, alias ignarum. }Cuius tu fidem in pecunia perspexeris} Sententiose dixit, quasi in omnibus credendum sit seruaturum fidem esse eum, qui in pecunia seruauerit. Et hoc ideo interposuit, ne lōgus esset, dum suadet vt dicat, quemadmodū in alijs fabulis. }Cuius tu fidem in pecunia perspexeris} Proprie locutus est de pecunia & Fidem dicēdo, & Credere. Nam fides est eorum, quibus datur. Creditores dicuntur ipsi qui dant. }In pecunia} A maiore ad minus. }Perspexeris} Non inspexeris, sed perspexeris, quod plus est, dixit. }Verere ei verba credere?} Verba cum pronunciatione dicit, vt ostendat multum distare inter pecuniam & verba. }Vbi quid mihi lucri est te fallere?} Ab vtili coniectura, & bene, quia seruus nihil de honesto dicit. }Vbi quid} Significantius dixit, q̄ si diceret, nihil. }Ergo ausculta} Ergo nūc, velut increpatio tarde facientis est. Quia hic igitur obloquēdo impediuerat narraturum. Ergo dixit. Sic Virg. Ergo age care pater, ceruici imponere nostræ. }Hanc operam tibi dico} Auscultandi. s. & audiendi. }Hanc operam tibi dico} Plus est dico, q̄ do. Dicatur perpetuo; Datur ad tempus. }Senis nostri Daue fratrem maiorem} Dicendo Senis ostendit & adolescētem se dominum habere. }Dicendo Nostri ostendit esse & alienum} Dicendo Fratrem, non vnum esse monstrauit. Dicēdo Maiorem etiam minoris fecit indicium. Sic argumenti partem maximam nondum narrās, iam in ipsa interrogatione transegit. Hæc autem omnia propter populum sic aguntur. Idem ille, Quidni dixit, ne sit opus pluribus verbis. }Senis nostri Daue fratrem} Mirū compendium narrationis, quasi per interrogationem fecit, ne ex alto repeteret. Sic Virg. Fando aliquid, si forte tuas peruenit ad aures. Belidæ nomen ad Palamedis, & inclyta fama. Et Nostin' hanc q̄ amat frater? in Eunucho. }Quid eius gnatum Phędriam?} Non dixit, quid Phædriam, sed addidit, eius gnatum vt magis docere, quam interrogare videretur. }Quid eius gnatum Phędriam?} Deest, nosti. }Tanquam te} O varietas, quid ni? tāquam te. }Euenit ambobus senibus simul, iter} Non euenit iter: sed, euenit vt iter esset. }Simul} Vno tempore. }Illi in Lēnum vt esset} Recte tacetur cur Chremes ierit, & dicitur cur Demipho. vtrunque pro argumento est. }Ad hospitē antiquum} Sic Virg. Veteremq; Anchisem agnouit amicū. Hoc aūt addidit, vt esset idonea causa nauigandi seni. }Senē per epistolas pellexit} Epistolas dicendo, ostēdit eum non semel scripsisse. }Pellexit} Induxit sic Virg. Pellacis Vlyssi. }Modo nō montes auri pollicens} Prouerbialis ὑπερβολὴ facta per exceptionem, aut per superlationem, aut æquā collationem. Eiusmodi est illud Demosthenis. * }Modo non montes auri} Salustius, Maria monteq; polliceri cœpit. }Modo non mōtes auri pollicens} More veterū, quia hospites hospitibus multa donabant. }Cui tanta erat res?} Cui datiuus casus est: Domino ne tuo, inquit, pollicebatur hæc, cui tāta res erat? }Cui tanta erat res?} Deest Eum, vt sit, Eum pellexit, cui tāta res erat? }Et supererat} Plus est superesse q̄ esse. }Desinas, sic est ingeniū} Necessaria est ad fabulæ ἐπίτασιν auaritia Demiphonis, vt maiore periculo illo absente duxerit filius indotatā. nā mox dicturus est, Ille ne indotatam virginem, atque ignobilē daret illi? Sic est ingenium Præparatio bona, qua & diues, & auarus describitur Demipho, vt indotatas nuptias filij ferre nō possit. }Sic est ingeniū} Recte. non. n. inquit, fortuna auarus est, sed natura. }Sic est ingeniū} Omnium, an domini? sed magis domini. }Oh, regē me esse oportuit} Ostendit pauperum affectiones, qui se solos vti diuitijs scire aiunt, si eas habeant. }Oh, regem me esse oportuit} Acue me. }Abeuntes ambo hinc tum} Hinc & hic legitur. & est ordo. Hic relinquunt filios. }Relinquunt} Id est, non secū abducunt. }Quasi magistrum} Bene quasi: qui non complenit hoc ipsum, nec vult esse. }Magistrum} Sic Laooi: quem Græci παιδαγωγὸν appellāt. }Filijs} Propter filios. }O Geta, prouinciam cepisti duram. }Acquisitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ sunt, à porrò vel procul & vincendo, ad quas quia Prætores cum officio mittebantur, officia quoque prouinciæ nominantur. }O Geta, prouinciam} Splendide prouinciam dixit. }Memini relinqui me, deo irato meo} Sic Virgilius, nec dij tenere Cupentū Aenea veniente sui. Hoc Asper. sed mihi videtur ad hoc addidisse Meo, ne esset ἀμφίβολον, cui diceret, irato deo. Neuius in Stalagmo, Deo meo propitio, meus homo est. }Memini relinqui me, deo irato meo} Domino dixit, an vere deo? Et bene Meo, ne esset ἀμφίβολον. Et sic dixit, Memini relinqui, vt in Andria, Memini me videre. Et, Memini me fieri paruū. Ennius. }Quid verbis opus est?} Repente infertur, Quid opus est verbis? & satis moraliter. }Seni fidelis dum sum} Opportune seni dixit, vt ostendat q̄ stultum est, seni aduersus iuuenes fidelē esse. }Seni fidelis dum sum} Fidus est amicus. Fidelis est seruus. }Scapulas perdidi} Plus est perdidi, q̄ si diceret, dolui. Et bene retulit Perdidi πρὸς τὸ Fidelis. Fidelis enim officium est, seruare aliquid. }Venere in mentem istæc mihi} Venire in mentem, non ad recordationē tantum dicitur, sed ad reputationem & intelligentiam. }Nam quæ inscitia est aduersum stimulum calces?} Hoc dictum & superiori personæ esse potest, & alteri. }Aduersus stimulum calces} παροιμία cum ἐλλείψει. deest enim iactare. Stimulū pro domino adolescente posuit. }Calces} Modo calces, nō partes plantæ, sed percussiones pedum plagasq; significat. Aliter Virg. Calcemq; terit iam calce Diores. }Scisti vti foro} Secundum illos negociatores qui ante locum cōmercij nō præscribunt quanti vendant quæ aduehunt, sed secundum annonam fori q̄ deprehenderint, consilium de vendendis, aut non vendendis mercibus sumunt. }Scisti vti foro} Forum pro tribus intelligitur, loco tempore, & persona. Scisti, inquit, his vti. & est vulgare prouerbium. sensus hic est, Scisti, inquit, quid facere te oporteret. }Primo hic Phędria} Bene additum Primo, quia non perpetuo. }Noster mali quidquam} Quartum παρέλκον. Vt in Hecyra Nam nemo illorum quisquā, scito, ad te venit. }Noster mali nihil quidquam} Noster πρὸς ἀντιδιαστολὴν Phędriæ, qui non noster est. }Continuo quandam} Bene continuo, quasi vix expectauerit profectionem patris. }Puellulam citharistriam} Istis nominibus hoc agit, vt causa amoris & ex ætate, & ex arte puellæ videretur, nam ideo puellam dixit. }Amare cepit perdite} Legitur & perdite. }Et amare perdite, vt puta puellulam & citharistriam. }Ea seruiebat lenoni} Et honeste, & cito dixit seruiebat. }Lenoni impurissimo} Et quare non fuisset libera, & cuius fuisset ancilla, & qualis hominis fuerit, demōstrauit. }Ea seruiebat lenoni impurissimo} Magna præparatio ad rerum difficultatem imminentium: Puellula citharistria, auarus leno, amator perditus, inopia. }Id curarant patres} Expedite dixit patres. si enim patrē eius tantum dixisset, id restabat, vt ei per patrui filium succurretur. ideo dixit ambos non habuisse. }Nisi oculos pascere} Hoc enim solum erat quod leno non venderet. }Sectari, in ludum ducere, & reducere} Bene cauillatus est & iocularirer in adolescentem cui ætas ad sectandos Philosophos apta erat. Hinc etiam philosophorum sectæ. Sed sectari proprie est, vt taurus buculam, vt aries ouem. Virg. Trahit sua quenque voluptas. }Reducere} ἔλλειψις. à ludo enim subauditur. }Nos ociosi operam dabamus Phędriæ} Cum τύπῳ dixit nos, velut magistrum excusans obsequētem ei, cui custos sit datus. & ideo addidit ociosi. }Nos ociosi operā dabamus Phędriæ} Relatio ad illud quod mox, Ociosi non erunt. }Nos ociosi operam dabamus Phędriæ} Aut ad pudorem sumitur hoc pronomen in singulari numero, aut ad dignitatem. sed nō potest Nos & propter Antiphonem dixisse nos. }Nos ociosi operā dabamus Phędriæ} Apollodorus, * Operam dabamus Phędriæ} Ille amicæ, nos illi. }In quo hęc discebat ludo} Figurate, In quo hęc discebat ludo, est additum. }Ea aduorsum ei loco} Ei loco. legitur & ilico. Et annotatur ex abundanti additum, vt apud veteres multa sunt. }Ea aduorsum ei loco} παρέλκον quartum. }Tonstrina erat} Apta sedes ociosis. }Tōstrina erat quędā} παρέλκον tertium, quędam. }Hic solebamus ferè plerunque} παρέλκον tertium, ferè plerūque. }Dum inde iret domum} Ad se. s. iret domum, pro rediret, vel certe iret. παρέλκον figura. }Dū sedemus} Proprie sedemus, vt tonstrina. }Illi, interuenit} Illi, pro ibi. vt, Illi mea tristia facta. Et nota illi, pro illic. }Interuenit adolescens quidam lacrumans} Apollodorus tonsorem ipsum officium facit, qui dicat se nuper puellę comam ob luctū abstulisse, quod scio

scio mutasse Terent. ne externis moribus spectatorē Romanum
offenderet.} Nos mirarier} Recte, mirum enim in adolescētibus
lacrumæ, vt contra, Tristisq; senectus.} Nos mirarier} vt, solam
nam perfidus ille Te colere.} Rogamus quid sit} Quid lacrumet,
non, quid sit ipse, vt stulti putant.} Nūquam æque, inquit, ac mo
do} Mire ostendit semper sibi hoc visum quod dicit, sed nūquam
æque.} Paupertas mihi onus visum est} Statim fit mētio pauper
tatis, vt sit causa fallaciæ Phormionis.} Modo quādam vidi virgi-
nem. Bene quandam, ne ob familiaritatē laudare videretur. } Mo
do quandam vidi virginem} Vide sic agi. vt nō tam morte mulie
ris, q̄ solitudine pulchræ virginis moueatur affectus. Simul & ea
describi, quæ matronæ futuræ magis conueniant, q̄ quæ temere
amanda sit. Nam hic obitus fœminæ ad comicum exitū spectat,
quādo quidem plus ex eius morte securitatis, q̄ molestiæ, sentias
argumētum.} Hic viciniæ} Aduerbium in loco est, hic viciniæ, cu-
ius ad locum, huc viciniæ. Et statim proximitas insinuatur, vt sit
spes & causa videndi.} Miseram} Ab affectu, & subdistinguēdum
est, vt ad virginem referatur.} Lamētari mortuam} A probitate,
quæ pijs attribuitur. Est lamentari mortuā, ambiguitas, sed sensu
manifesta.} Ea sita erat} Sita, pro posita. Salustius cum adiectione
positæ cum prædixero positum insulæ. Et hoc ei reciprocum est.
} Ea sita erat ex aduerso} Expositio paupertatis, & q̄ facile virgo
videri possit.} Neque notus, neq; vicinus} αὔξησις fit, quia res mi-
nuitur, crescit sententia. Salust. Non repugnantibus modo, sed ne
deditis quidem a b c m } Neque vicinus} διαφορά.
} Neque notus, neque vicinus, extra vnā amicam} Hæc præstruū-
tur, vt sit spes potiundæ virginis.} Neque notus, neque vicinus}
Hæc descriptio paupertatis adiuuat argumentum, vt & visere au-
deant adolescentes virginem, & amet Antipho.} Quia adiuuaret
funus} Ipsum officium funus dixit.} Misertū est} Hoc est miser-
tus sum eius. Et hic videtur ostendisse cur lacrymauerit.} Virgo
ipsa facie egregia} A forma indignatio.} Virgo ipsa} Bene ipsa,
quia quæ supra dixit, non ad ipsam, sed euentum eius pertinebāt.
} Quid verbis opus est} Sic dicit Terēt. vbi ad effectum properat.
Commorat omnes nos} Figura συγκοπή pro cōmouerat. Et bene
omnes, quia res ad Antiphonem tantum spectat.} Ibi continuo
Antipho} Hic redditur nomen adolescentis, & est παρενθήκη.
} Vultis ne eamus visere?} Vt, Populare penates Venimus.} Vul-
tis ne eamus visere?} Ipse hortari inducitur, qui amaturus est.
} Alius, censeo. eamus, duc nos sodes} Hæc omnia diuersi. Et appa
ret tot esse homines, quot per μίμησιν sunt ἀσύνδετα.} Alius, cen
seo} Phędria vel quilibet.} Imus, venimus, videmus} ἀσύνδετον pri
mum per βραχυλογίαν.} Virgo pulchra} συμπτωσία mirātia.} Duo
ingenua, & virgo, & pulchra.} Virgo pulchra} Bene non dixit, Vi-
demus virginem pulchram, sed ὑπὸ τῆς καταπλήξεως, virgo pul-
chra.} Illud enim frigidius, hoc concitatius & hoc magis demon-
stratur δεικτικῶς, q̄ relatione.} Et quo magis diceres} Diceres, pro
crederes. vt Audacter dicito. Sæpe Plautus.} Nihil aderat adiumē
ti} Proprie aderat. Adest enim id, quod adiuuat.} Capillus passus}
Singularem numerum, pro plurali posuit. Sic & alibi, Capillus pe
xus, prolixus, circum caput reiectus negligenter.} Passus} Teme-
re dispersus. Vt magna pars, à Græca orone profluxit hæc dictio.
} Ipsa horrida} Quasi extra ipsam sit id, quod dixit, Capillus pas-
sus, nudus pes. Tale est apud Virg. Illum aūt quāuis aries sit cān-
didus ipse, Nigra subest vdo, cui tantum lingua palato, Reijce. Et
alibi de arbore, Tum fortes late ramos, & brachia tendens Huc
illuc, media ipsa ingentem sustinet vmbram. Et, Domus sanie, da-
pibusq; cruentis Intus opaca, ingens, ipse arduus, altaq; pulsat Si-
dera.} Capillus passus, nudus pes} Facetius, q̄ si pluraliter dixis-
set. Virg. Quibus acer Erix in prœlia suetus Ferre manum.} La-
crymæ, vestitus turpis} ἀσύνδετον tertium.} Vt ni vis boni} Plus
est vis boni, q̄ bonum} Vt ni vis boni in ipsa inesset forma} Vete
res ignem & calorem quendam, quasi feruorem, dixerunt formā.
& ideo fornaces, forcipes, formā & formosus, ex quibus ignis amo
ris exoritur. Laudandus est ergo Terent. proprietata seruata, qui
cum formam præmisisset subiecit Extinguerent. Ideo & Virg. sic
ait, At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas.} In ipsa ines-
set forma, hæc formam extinguerēt} Figura πλοκή aliud enim su
pra, aliud infra forma repetita significat.} In ipsa inesset forma}
Geminauit præpositionem. vt alibi, In amore hęc omnia insunt
vitia.} Extinguerent} Bene extinguerent, quia ab igne & calore
forma dicta est} Ille, qui illam amabat} Bene illam, quia iam su-
pra insinuauit personam citharistriæ.} Ille, qui illam amabat} Ra
tio est amauerit virginem.} Fidicinam} Supra, citharistriā, ergo
indifferenter.} Tātum modo satis, inquit, scita est} Sensus est, Lau
dauit tantummodo, non etiam captus est in amorem.} Satis, in-
quit, scita} Magna laus formæ amanti aliam, placuisse.} Noster
vero} ἀποσιώπησις tertia, quæ fateretur quoties verba rebus mino
ra sunt} Satis, inquit, scita} Scita bella. vt in Andria, Scitus puer

est natus è Pamphilo.} Amare cepit} Ille, inquit, laudauit tantū;
hic amare cepit. Et bene Cepit, non Amauit, vt ostēdat vim amo
ris nō parum esse, & rem quæ semel suscipi possit.} Scin' quam?}
ἀποσιώπησις, qua in narrationibus in compendium Terent. vti so
let.} Scin' quam?} Amare cepit, subauditur.} Quo euadat, vide}
Euadat, perueniat. Nam euadere, est per obstantia peruenire.} Po
stridie ad anum recta pergit} Hoc præstruens, aniculæ supra men
tionem fecerat. Et bene memor & virginis & honestæ, nō ipsam
adiri facit, sed anum, neque ab ipsa peti fructum voluptatis, ex eius
ius persona maior desperatio nascebatur, sed à nutrice potius, per
quam suaderi puellæ posse creditur quidquid libet.} Postridie ad
anum recta} ἐμφατικῶς, ad anum statim, vt qui posthabuerit om
nia alia.} Recta} Quia non per nuncium.} Vt sibi eius faciat co-
piam} Vide vt nihil de virgine speret, q̄ omnia ab anicula petat.
} Illa enim se negat} Copiam facturam subauditur.} Neque eum
æquum ait facere} Non quòd amet, sed quòd hoc petat.} Neque
eum} Quòd peteret, scilicet.} Illam ciuem Atticam} Illam cum
ἐμφάσει dixit, q. d. q̄ sic contemnat.} Ciuem bonam esse} Ciuem,
quod ad iura pertinet, bonam, q̄ ad ipsam.} Bonam} Non vilem,
quia boni non viles sunt. vnde superlatiuus gradus Optimates fa
cit, quia bonus melior optimus dicitur.} Bona prognatā} Quod
ad maiores eius.} Si vxorem velit} Recte subiunxit, si vxorem ve
lit, postquam in ea virgine prætulit, quæ solent ornare nuptias.
} Lege id facere} Incerta distinctio est, vtrum vxorem velit lege;
an lege id licere facere.} Sin aliter negat} Et pudice anus, & tamē
illetebrose, licere facere dixit, quod ille impudentius petit, vt sibi
eius faciat copiam.} Sin aliter negat} ἔλλειψις facta ex eo quod
sequitur, facere.} Noster quid ageret, nescire} Proposita delibera-
tio. cuius tamē altera pars vincet. nam ducturus est per absentiā
patris.} Quid ageret, nescire} Pro nesciebat. sed recte sic ait, quia
subiuncturus est.} Cupiebat & metuebat} Metuebat proprio di-
xit. Metuimus enim eos qui nos amant: Timemus etiam inimi-
cos.} Illam ducere cupiebat & metuebat} Vide ambiguitatem, q̄
tamen sequentis tollunt.} Non si redisset pater, ei veniā daret?}
Bene interrogat Dauus. hoc enim sperari si posset non opus erat
fraudibus Phormionis.} Non si redisset} Si, pro cū redisset. Virg.
Præterea si nona diem mortalibus almū Aurora extulerit.} Ille
ne indotatam virginem} ἐμφατικῶς ille, de quo dixerat, Desinas,
sic est ingeniū, & qui pp spem lucri nauigauerat senex. Insinuan-
dum igitur fuit, hic enim erit omne periculum fabulæ. Ex ordine
Terentius prius insinuauit personā senis, vt grauiora fierent quæ
dirimebant nuptias.} Ille ne indotatam virginem, atque ignobi-
lem} Duo dixit, & indotatam, & ignobilem. Hęc enim duo princi
paliter petuntur, cum sint quatuor, quæ in sponsis quæruntur, for
ma, probitas, dos, nobilitas. Et manifestū est, cur de forma & pro-
bitate nihil dicat, quippe cum supra magnopere ea laudauerit in
puella.} Virginem} Simpliciter accipimus, virginem? an subaudi-
mus, Quamuis, vt sit, Quamuis virginem?} Daret illi?} Bono affe
ctu dixit, Daret illi? Filius enim familiæ nō tam ducit vxorem, q̄
à patre accipit, quippe cum patri committatur puella potius in
huiusmodi conditionibus, q̄ marito.} Daret illi? nūquam faceret}
ἀποσιώπησις secunda hic enim non transit ad aliud, sed instat in-
cepto, vt & per interrogationem diceret, Daret illi? & per respon-
sionem inferret, Nunquam faceret. Et nota nunquam pro nō, in
maiorem negationis significationem poni semper.} Daret illi?}
Mire daret, vt ostēderet nihil esse potestatis in filio.} Quid fit de-
nique?} More suo Terent. Denique posuit in fine sensus, & est ad-
uerbiū ordinis. Sic in Heaut. Fodere, aut arare, aut aliquid facere.
denique. vt sit denique, vel deinde, vel ad postremum.} Quid fit?}
Decet, rogitas? & est ἀποσιώπησις quarta.} Est parasitus quidam
Phorm.} Phormio, nō à formula, sed Phormione dicitur sparteo,
quem nos eronem dicimus triuialiter, & pro cōsuetudine.} Quid
is fecit?} Seruatur affectus tristis, vt supra ait, Sed q d tu es tristis?
} Homo confidens} Homo comice dictum, nam quis ignoret Pa-
rasitum hominem esse?} Confidens} Hic confidēs, pro improbo,
audaci ac temerario posuit. vt, O ingentem confidentiam?} Qui
illum} Qui vtinam est, vt Lucil. in 2. Qui te Momētane malum
iam cetera, perdat. Aut, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit.
} Qui illum dij omnes perduint} Qui aut expletiuū est, aut pro-
nomen, quo incipiens Phormionem describere, cohorruit cōside
ratione eius, & in hac vocem, quasi confusus erupit. hoc aūt certū
genus est παρενθέσεως.} Quid is fecit?} Contexit interrogatione
errantem, vt rediret ad nominatiuum casum Qui, vnde aberraue
rat, & illum dixerat.} Lex est} Lex vt in Palliata, recte ponitur,
nam Græcorum fuit. ideo & in Andr. sic ait, Inopia, & cognatorū
negligentia coacta.} Lex est} Alia narratio interponitē. & dicitur
παρεμβολή.} Lex est} A causa litis. potuit enim dici, non habet
causam.} Hoc consilium, quod dicam dedit} Secundum quosdam
Ordo est, Qui hoc cōsilium, quod dicam dedit.} Vt orbæ, qui sint
genere

genere proximi eis nubant} Orba proximo nubat, Orbam proximus ducat, Atticum ius est. Et est Ordo, Lex est, vt orbæ eis nubant, qui sint proaimi. {Eadem hæc lex iubet} Nō duas res iubet hæc vna lex, sed puellis permittit nuberet, cognatos cogit ducere. {Eadem hæc lex iubet} Bene, iubet, minorem enim vim habet ea lex, quæ aliquid permittit, q̃ illa quæ aliquid iubet. {Et illos ducere} Bene additum, nihil enim ad rem, si ducēdi necessitas nō fuisset. {Ego te cognatum dicam, & tibi scribā dicam} A persona eius cum quo agitur. Potuit enim dici, Quid mecum est tibi? {Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam} ἀντικατηγορία & διήγησις. Hæc narratio est q̃ dicit Tullius constitutá. Et ipse, Tibi voi parcam, inquit, in Verrinis. sæpe enim transitur ad verba personarum ab earum descriptione, sed hoc ipsum ad commouendos auditores valet plurimum. {Et tibi scribam dicam} A denūciatione in personam, ne diceret. Non mihi denūciasti. {Et tibi scribam dicam} Cic. Scribitur Heraclio dica. {Dicam} Supra, verbum, infra, nomen est eisdem literis, diuerso accentu. {Paternum amicum me assimulabo virginis} A persona litigantis, potuit enim opponi, Personam non habes. {Qui fuerit pater} Qui, hic pronomen est, infra quomodo significat. {Quæ mater} Virginis s. {Qui cognata tibi sit} Qui quomodo, & qua ratione. {Omnia hæc cōfingam} Omnia hæc, non ex abūdanti posuit, sed oratorie, quasi tam multa. & est ἀρχαϊσμός nam post enumerationem veteres hoc dicebāt. Sal. in Jugur. Hæc omnia præsidio adsūt. {Quod erit mihi bonum, atque cōmodum} εὐφημία. Quod mihi, inquit, faustum ac felix erit, hoc est, confingere atque mentiri. {Quod erit mihi bonum atque commodum} Totū iocularitet parasitus, quippe qui confingam dicens, non solum non erubuerit de falsiloquio, sed quasi præclari facinoris inceptionem etiā auspicatus sit, omenq́; susceperit dicendo. Quod erit mihi bonum atque cōmodum. Sic enim veteres Quod faustum feliaq́; sit, dicebant, aliquid aggressuri. {Cum tu horum nihil refelles?} Hoc interrogatiue pronunciandum est. {Refelles} Refutabis, redargues. Nam prorsus refellere, est redarguere falsitaté. {Pater aderit, mihi paratæ lites. quid mea?} Mire ὁ συκοφάντης quod maxime alter metueret, hoc pro ridicula re contempsit, Pater aderit, mihi paratæ lites. Exquisitæ aūt subiectum est, cū supra dixerit. Mihi paratæ lites: Quid mea? {Pater aderit, mihi paratæ lites} Vt Antiphoni formidanda ista sunt, ita ridicula parasito. {Illa quidem nostra erit} ἠθικῶς. Nostra. cum Antiphonis tātum esse debeat. {Iocularem audaciam} εἰρωνεία κατ' ἀντίφρασιν, hoc est minime iocularé. An quæ ea ludo & ioco in periculū veniat? {Persuasit homini} Hic iam de Antiphone quæritur, cui persuasum sit. {Factū est} Adeo audax Phormio. {Ventum est} ἐπιτίμησις. Quo modo factum est? Ventū est, vincimur, duxit. {Iocularem audaciam} Deest, audio ex te, aut, dicis. {Factum est, ventum est vincimur, duxit} ἀσύνδετον. vt supra, Imus, venimus, videmus. {Factum est, ventum est, vincimur, duxit} Amat hoc Terētius, vt, It, lauit, redit. &, Imus, venimus, videmus. &, Funus interim procedit, sequimur, ad sepulchrū venimus. in ignem posita est. fletur, His nō modo breuis & comis narratio est, sed etiam auditoris animū, ad id, quod restat, intendit. {Quid narras} Admirantis vox est, non interrogantis. {O Geta quid te futurum est} Sic pronuncia, quasi periturum contempleris Getā, & iam eum in certo interitu defleas. {O Geta quid te futurū est?} Scilicet qui magister relictus sis Antiphoni. {Nescio hercle, vnū hoc scio, quod fors feret, feremus æquo animo} ἠθικῶς desperatione rerum fortis est seruus, & simul vigilauit poeta, ne si & hic eiularet, res tota migraret in tragœdiā. {Quod fors feret feremus æquo animo} Hæ graues sententiæ ex persona seruorum, cum dicuntur, ridiculæ sunt, & eo consilio interponūtur. {Feremus æquo animo} Hoc secundum seruos, qui futura contemnunt. Et mire meritum culpæ suæ ad fortunam retulit. Hem, istuc est viri officium. Compendium consolationis est. quod hic libenter accepit. & ideo statim approbat. {In me omnis spes est mihi} Quomodo? an vt strenue se defendat? an vt fugiat? an vt patiēs sit plagarum? {Ad precatorem abeam credo} Bene poeta omnia tractat, quæ in tali re tacenda seruo essent, nisi aliud posceret argumentum. {Ad precatorem abeam} Sic in Heautont. Nec tu aram tibi, nec precatorem pararis. {Qui mihi sic oret} i. pro me oret. {Nunc amitte quæso hunc} μίμησις dicitur, vbi non verba modo, verum etiā gestum vocemq́; fingimus alienā. {Nunc amitte quæso} Hoc quod nos dicimus dimitte, antiqui etiam dicebāt amitte. Virg. Amissos hinc iam obliuiscere Graios. Et Salust. Pactione amisso Publio legato. {Posthac si quidquam, nihil precor} Facile impetrat, qui nō omnia extorquet. Ergo ars precatoria est, mitigare præsentia, futura permittere. Simul etiam quia omnis causa in hoc est, ne videatur seruus ob impunitatem in delictis amplius peccaturus. {Posthac si quidquam} Vt solet eleganter per ἔλλειψιν. Et simul, non si tantūdem peccauerit, sed si vel minimum. tale est & illud, Si sensero hodie quidquam in his te nuptijs fallaciæ conari. &, Si quidquam inuenies, mentitum, occidito. {Nihil preco} Nihil, pro non, sed plena negatio, Nihil. {Vbi ego hinc abiero} Hic ostēdit nullum precatorem ex animo postulare veniam seruo. {Vel occid.} Vel, pro etiam. {Occidito} Tu tantum cædere volebas, ego dico, etiam occidito. {Quid pædagogus ille, qui cith.} Moraliter quærit volēs audire de Phædria, postquam de Antiphone cognouit, maxime quia hæc interrogatio responsionem elicit, qua spectator instruitur ad cognoscēda cetera. {Quid ille pædagogus qui cith.} Quia dixit, Sectari. in ludū ducere & reducere, & quia puellulam dixit, ab ætate, pædagogus est illi, ait. {Quid ille pædagogus, qui citharist.} Phædria s. qui neque abscedit à custodia puellæ, neque illam ipse contingit. {Qui citharistriam?} ἐλλιπές sectatur, amat, vel quia tale subaudiendum est. {Sic tenuiter} δεικτικῶς. Sic dicendum est, cum aliquo gestu. {Non multum habet quod det fortasse} Cum commiseratione amatoris adolescentis pronūciandum est. {Immo nihil, nisi spem meram} Bene spem, quia amat. nemo enim sine spe amat. {Meram} Solam. {Pater eius redijt, an non?} Chremes. s. {Nondum} Subaudi venit. Iam non plena negatio est. {Quid? senem quoad expectatis vestrum?} Animaduertite. Quid secūdum morem quotidianum non dici, cum sit transitus à mentione alterius rei ad alteram. Sic & supra, Quid pædagogus ille? {Quoad expectatis vestrum?} Quoad, quandiu. Et recte locutus est, quia aduentus, finis est expectationis. {Sed epistolam ab eo allatā esse audiui} Mire paratur inopinatus subito aduentus senis. nam ipse veniet, cuius epistolam sperat. {Et ad portitores esse delatam} More veterum, magistri tributorum. s. publicani, operam in portu dabant, inferendarum rerum, & efferendarum vectigal existētes. {Ad portitores} Ad eos qui in portu sunt. Et quo more hoc dixerit, vide: Attico, an Romano. {Nunquid Geta aliud me vis?} Absque illo argento, quo tibi à me opus fuit. {Vt bene sit tibi} ἀρχαϊσμός, pro nihil. {Puer heus, nemon' huc prodit?} Moralis expressio. nā eos vocat, quibus initio egrediens, dicebat, Si quis me quæret rufus. {Cape, da hoc Dorcio} Ad mutam personam loquitur. {Dorcio} Dorcium, fœmininum nomen est, vt Planesium, Glycerium.

SI quis, &c.} Hic descenditur ad narrationem argumenti nacta opportunitate Daui narrationē audituri. G. Videtur hic alloqui Geta aliquem de familia domini sui, mādans illi, vt si quis eum quæreret, suam absentiam excusaret, exit aūt quasi obuiā iturus Dauo, à quo pecunias expectabat, quas pro filio herili daret. Si quis. i. si aliquis, rufus. i. rufo colore suffusus, quæret me, & non quæret pro me, vt dici solet, & tunc fecit aposiopesin, quia interceptus est sermo eius à Demea de quo loqui videbatur, mandans vt si rufus, puta Dauus, quæreret, diceretur se prodijsse illi obuiam, quod audiens Dauus respondit in tertia persona de se loquens. D. Dauus præsto est. i. prope est, vel aduenit, desine. i. noli ire ei obuiam siste gradum. G. Oh, interiectio ostendentis lætitiam de aduentu O Daue at. i. sed, ego conabar ire sup. obuiā tibi. i. in occursum tibi, & est obuiam aduerbium loci. D. Accipe debitum sup. Hem. interiectio ostendentis officium suum. Lectum est. i. argentum quod affero est lectum. i. bonum vel splendidum, siue electum ex multitudine ita. vt nullus sit nummus adulterinus, numerus argenti conueniet. i. sine controuersia erit tantus sup. quantum numerum ego debui. i. in quanto numero pecuniæ tibi debitor fui. G. Amo te, q̄ s. reddideris pecunias debitas & habeo gratiam. i. (quod barbare dicunt) scio tibi bonum gratum, te non neglexisse. i. non fuisse negligentem in pecunia conficienda & afferenda, vel non neglexisse. i. curæ habuisse hanc rem, vel q̄ non contempseris, & parum curaueris reddere debitū tempore necessitatis. D. Res ad hoc redit. i. tuus sermo ad hoc tendit, vel spectat, vel tu ita loqueris. i. præsertim, vt. i. sicut, vel cuiusmodi mores. i. (vt ita dicam) conditiones hominum, seu consuetudines sunt nunc, si quis. i. si aliquis, reddit quid. i. aliquid, magna gratia est habenda. i. oportet (vt dici solet) scire gratum etiā, atq; etiam, sed quid. i. cur, vel pp quid es tu tristis? G. Ne. i. verū pecis. sup. quare ego sim tristis, nescis in quāto metu de futuro malo, & in quanto periculo de eminenti malo simus, hoc aūt dictum potest legi, aut interrogatiue, aut pronunciatiue, siue confirmatiue. D. Quid istud est? propter quod dicis te esse in magno metu ac periculo. G. Scies modo. i. tantummodo, vt. i. ita q̄ possis tacere, q. d. Ego tibi dicam duntaxat ea lege si illud possis celare. D. Abi, modus increpandi, q. d. non es dignus, qui sis amicus alicui, sis insciens. i. inscitus, stultus, incōsideratus, ignarus, quasi nesciens quid sit officij inter amicos. Verere. i. times credere. i. committere celāda verba ei. s. mihi, cuius tu perspexeris. i. clara & plane cognoueris, seu probaueris fidem. i. constantiam & veritaté in pecunija q̃ mihi commiseras, quamq́; iuste, in tua necessitate restitui. Fides est dictorum, conuentorumq́; constantia & veritas, GVID.

siue est

ſiue eſt mandatorum fida executio. Times ergo credere verba, ei, cuius fidem perſpexeris in pecunia. vbi.i. in qua creditione verborum, quid lucri eſt mihi fallere te, q.d. nihil, ſecus aũt de pecunia. G. Ergo nunc, ergo eſt velut increpatio tarde facientis, quia hic ob loquendo impediuerat narraturum. Ergo auſculta.i. audi, quæ ſum dicturus. D. Dico.i. do tibi perpetuo, quemadmodum cum aliquid dicatur.i. dedicatur cõſecratur, perpetuo dabo. Dico as declinatur hic. Dico tibi hanc operã audiendi.ſ. ſeu auſcultandi. Datur aliquid ad tempus, dicatur autem perpetuo. G. O Daue noſtin'.i. cognoſcis ne Chremetem maiorem fratrem noſtri.ſenis.ſ. Demiphonis? D. Quid ni.i. cur non bene noui. G. Quid? modus interrogandi, noſtin' inquam Phædriam natum.i. filium eius Chremetis. D. noui ſup. tanquam te.i. æque ac noui te, ita ſicut te noui. G. Iter.i. neceſſitas eundi peregre, euenit ſimul ambobus ſenibus Chremeti & Demiphoni, vel (vt vult Don.) euenit, ꝙ ſup. iter eſſet ambobus ſenibus.i. ꝙ ambo ſenes haberent eundem, vt.i. ita, iter eſſet illi.ſ. Chremeti.i. ita ꝙ haberet eundum in Lemnum inſulam vnam ex Cycladibus, & vt eſſet iter noſtrũ.i. vt noſter haberet eundum in Siciliæ regionem. ad hoſpitem antiquum.i. ad veterem amicum paternum. Alij libri habent. Euenit iter ſimul ambobus ſenibus.ſ. euenit illi Chremeti, vt iret in Lẽnum & noſtro Demiphoni vt iret in Siciliã, ſed in idem recidit. Is antiquus hoſpes pellexit.i. fraudulẽter induxit, nam pellicere eſt in fraudem inducere, ſeu per blanditias decipere. Inde pellax pellacis.i. fallax per blãditias decipiens, inde pellacia.i. fallacia, vt vult Seruius. Pellexit ergo ſenem.i. Demiphonem per epiſtolas pollicens, non modo.i. non ſolum montes auri, ſed maiora, quod eſt hyperbolicũ. Vel pellexit eum modo.i. paulo ante per epiſtolas, non pollicens montes auri.i. non promittens magna præmia, tamẽ ipſe herus meus auarus pp lucella parua nõ dubitauit ſubire periculum nauigãdi. Promittere maria & montes eſt antiquũ prouerbium in eos, qui temere magna promittere ſolent, ſimiliter hic polliceri montes auri dicitur per hyperbolem prouerbialem factam per exceptionem, aut ſuperlationem, aut æquam collationem. Inuenio interdum tamen modo pro fere apud Valeriũ modo etiam interdum capitur pro tantum, & tunc eſſet ſenſus. Pollicens ferè montes auri, tuncq; adhuc eſſet hyperbolycus ſermo, ſed non eo modo quo prius eſt dictum. D. Hoc ſup. pollicebatur domino tuo, cui tanta res.i. tanta copia rei familiaris erat, & ſupererat.i. ſuperabat, ſeu ſuperabundabat. G. Deſinas.i. non vltra inquiras, ſic.i. eo modo, vel tale ingenium.i. natura domini mei auari eſt, vt omnia poſtponat lucro. D. Oh, interiectio admirantis, vel bene de ſe ſentientis. oportuit me regem eſſe.i. diuitem. Nam ſæpe Horat. appellat diuites reges, q. Si fuiſſem diues ſciuiſſem bene diuitijs vti. G. Tum.i. tũc, ambo ſenes abeuntes hinc relinquũt me hic, quaſi magiſtrum.i. pedagogum filijs ſuis. D. O Get. cepiſti prouinciam duram.i. onus difficile, ſiue difficile officium, nam regiones acquiſitæ bello lõge ab Italia prouinciæ dictæ ſunt à porro vel procul vincendo ad quas prætores, qui cum officio mittebantur officia quoque prouinciæ nominantur. G. Hoc, ſ. quod ceperim duram prouinciam, vſuuenit mihi.i. mihi euenit, nã vſuuenire ſignificat euenire, vt prius dixi, ſcio.i. ſatis perſpicio id mihi contigiſſe. Memini.i. intellexi bene me relinqui Deo meo.i. domino meo, qui quaſi Deus timetur à me ſeruo, & cui teneor eſſe fidelis, irato primo pp filium domini, qui me cecidit reluctãtem ſibi, tum pp Demiphonem, qui cum redibit, mihi iraſcetur vehementer, vel memini me relinqui filijs, tanquam ſi relictus fuiſſe Deo meo irato mihi, quia quemadmodum iratus Deus punit, ſic & filij mei erãt cæſuri, ſi nõ morigeraret primo.i. in principio, cœpi.i. incepi, aduerſari.i. reſiſtere illis cum in amorẽ inciderent, quod eſt opus verbis.i. opus detinere diem longo ſermone. dum.i. quandiu ſum fidelis ſeni.ſ. Demiph fidus eſt amicus fidelis eſt ſeruus, perdidi.i. amiſi, ſcapulas.i. humeros, hoc eſt adeo fuerunt verberibus attritæ ſcapulæ, vt me eas non habere, ſed perdidiſſe putarem. D. Iſtæc quæ dicis, vel quæ ſequuntur, venere mihi in mentem.i. conſiderata ſunt à me, vel redacta in memoriã venire enim in mentem non ad recordationem tantum dicitur, ſed ad reputationem & intelligentiam, namque.i. quia inſcitia.i. ſtultitia eſt, & ſimplicitas ſtulta iactare ſup. calces.i. percuſſiones pedum, ac plagas (vt vult Donat.) alias partes plantæ demõſtrat, interdum & pedes per ſynecdochen, ſtultum eſt ergo iactare calces aduerſus ſtimulum, prouerbium, q.d. hic ſtultũ eſt reluctari i. in recalcitrare contra Antiphonem filium herilem. G. Cœpi.i. incepi facere: morem obſequi.i. obſequendo cõplere his filijs omnia, quæ vellent. D. Sciſti pro ſciuiſti, vti foro, prouerbiale eſt.i. ſciuiſti quid te facere oportebat ſecundum illos negociatores, qui ante locum commercij non præſcribunt quanti vendant, quæ aduehunt, ſed ſecundum annonam fori ꝗ deprehenderunt cõſilium de vendendis, aut non vendendis mercibus ſumunt. G. Noſter, ſcilicet Antipho, primo.i. in principio, mihi.ſ. nõ quidquam mali fecit ſup. vel commiſit, ſed continuo hic Phędria, qui non eſt noſter, nactus eſt.i. inuenit quãdam puellam Citharistriam.i. fidicinam, cœpit amare hanc puellam. perdite.i. miſere & in perditionem, ac perniciem ſuã, ea puella ſeruiebat lenoni.i. curatori puellarum ac venditori, impuriſſimo, i. turpiſſimo, neque quidquam erat apud Phędriam quod daretur lenoni ob precium illius puellæ. Patres Chremes & Demiph. curarant.i. effecerant, id videlicet ne quid filij ſui haberent, quo poſſent puellas emere à lenonibus, nihil aliud reſtabat.i. reliquũ erat, ſiue remanebat illis filijs. niſi.i. præterquã, hoc.ſ. paſcere.i. ſatiare oculos, ſectari.i. comitari puellam in ludum.i. in locum exercitij, in quo diſcebant artem muſicam, nam omnis locus exercitij, qui græce ſchola dicitur, latine dicitur ludus, vt Aſconius ait, ac Seruius. Inde ludus literarius ſchola grammatices dicitur, inde ludi magiſter, qui literas docet, & prima rudimenta, nihil inquam reſtabat, niſi hoc videlicet ducere.i. præſtare comitatum ei puellæ eunti ad ludum, & reducere.i. præſtare comitatũ ipſi ea ludo redeunti, nos.i. ego, & Antipho ocioſi, ideſt, inertes, nulli arti, aut induſtriæ vacãtes, aut labori, dabamus operam.i. fauebamus, ſiue incumbebamus Phædriæ, parati illum adiuuare ſi fuiſſet opus. in quo ludo, i. in qua ſchola muſicæ hæc Citharistria diſcebat, quędã tonſtrina.i. officina tonſoria erat ex aduerſo.i. ex oppoſito ei loco exercitu.ſ. & ludo, hoc eſt erat è regione, ſiue in conſpectu illius loci, in quo diſcebat, hic.i. in ea tonſtrina, ferè.i. vt plurimum, plerunque.i. ſæpe numero, ſed alterum abundat, nam hic ferè & plerunque idem pene declarant, plerunque ergo ſolebamus opperiri.i. expectare eã puellam illic, dum.i. quouſque, ipſa puella rediret inde.i. ex ludo, domum.i. in domum lenonis cuius erat, interea dum.i. quandiu, ſedemus illi pro illic, quidam adoleſcens lacrymans interuenit, nos mirarier.i. mirabamur, vel cœpimus ſup. mirarier, pro mirari pro paragogem, rogamus.i. petimus quid ſit pp quod lacrymetur, ipſe adoleſcens, inquit, nunquã paupertas viſum eſt mihi æque.i. ita onus, ac.i. ſicut nunc, & bene dixit paupertas viſum eſt onus, quamuis & paupertas viſa eſt onus dici poſſet, ſed magis eſt, vt conſequenti cõgruas, quàm antecedenti, ſubſtantiuo, nunquam ergo paupertas viſum eſt mihi onus miſerum.i. multa miſeria repletum, & infelicitate, & graue.i. moleſtũ, modo.i. paulo ante, vidi huic viciniæ.i. in hac vicinia, nam vicinia cõplectitur homines inter ſe vicinos, ac propinquos, vicinitas vero eſt domorum propinquitas, Donat. vult huic viciniæ in hoc loco eſſe aduerbium, oſtẽdens locum vbi eam viderit. vidi ergo modo huic viciniæ quãdam virginem miſeram lamẽtari, i. voce querula & triſti deflere.i. lugere ſuã matrem mortuam, ea virgo erat ſita.i. collocata, appoſita, ſtãs, ſituata, ex aduerſo.i. è regione matris mortuæ, ſiue ex oppoſito ad locum, vbi iacebat mortua mater eius, vbi ex aduerſo eſt aduerbium loci, quẽadmodum è regione, ex oppoſito, ediuerſo, econtrario, neq; quiſquam.i. aliquis beneuolens.i. beneuolus, & amicus acquiſitus. neque notus quiſquam.i. eſt quiſquam de ſua notitia, neque cognatus.i. aliquis de cognatione ſua aderat.i. ad auxilium eius erat ad celebrandum funus matris, & ideo ſubdit non aderat ergo quiſquam, qui adiuuaret funus.i. auxiliaretur ei ad celebrandum funus.i. ipſum officium exequiarum extra vnam aniculam i. præter vnam vetulã. Miſertũ eſt.i. miſertua ſum eius puellæ, vt ait Don. eſt tamen miſertum preteritum ab impersonali miſerebat, ſicut à tædebat pertæſum eſt eius aũt ſtructura talis eſt. me ſup. miſertum eſt eius.ſ. ſicut me pudet tui. virgo ipſa erat ſup. facie.i. factura, forma egregia.i. illuſtri, eleganti pulchra.i. habebat pulchram faciem. quid opus eſt verbis.i. quaſi e diu immorer in eius mirãda pulchritudine. ſic ait Terent. vbi ad effectum properat, ipſa virgo ſua facie commorat.i. commouerat incitauerat ad amorẽ & concupiſcentiã nos omnes, qui eam videbamus, ibi.i. tunc, cõtinuo.ſ. Antipho, inquit.ſ. ne.i. verũ vultis ꝙ ſup. eamus viſere.i. ad viſendum eam. Eſt aũt ſtructura antiqua & græca, vt Virg. populare penatea venimus. alius puta & Phędria, vel quilibet, inquit, cẽſeo.i. iudico nobis eſſe eundum ad eam, eamus dicit forſitan aliquis tertius. deinde ſodes quaſi ſi audes, verbum comicum duc nos, & hoc dicitur illi, qui attulerat tale nuncium de virgine, imus.i. ingredimur viam, & procedimus. venimus.i. applicamus ad locũ, ad quẽ tendebamus, videmus.i. aſpicimus virginẽ, virgo erat ſup. pulchra, & quo.i. vt magis diceres.i. crederes eam eſſe pulchrã, nihil adiumenti.i. auxilij, aderat.i. auxilio erat ad pulchritudinem virginis, capillus eius erat ſup. paſſus.i. temere diſparſus, ſolutus, ſparſus per collum, & ponitur ſingularis pro plurali.i. capilli eius erant paſſi à pando is, pes eius erat nudus ſine calceis.i. pedes eius erãt nudi, ipſa virgo erat horrida.i. ſqualida præ dolore, & inculta, lacrymæ erant in eius facie, quæ eam deturpabant, turpis veſtitus.i. habitus ſordidus, & pannoſus erant ei, vt.i. ita ꝙ ni.i. niſi, vis.i. vehementia, & natura boni illius naturalis, pulchritudo enim eſt

bonum

bonum naturale.i.à natura datum,inesse in ipsa forma.i.pulchritudine. dicimus inest huic rei & in hac re. hæc prædicta.s.solutio crinis.nuditas pedum lacrymæ,vestis turpis extinguerent i.suffocarent formam,& bene extinguerent, nam veteres dixerunt formam.i.pulchritudinem esse ignem seu calorem quædam,& quasi feruorem.q̀ ex ea tanquam ex ignis feruore incenderentur iuuenes ad amorem.& ideo dixerunt fornaces forcipes formam,& formosos.ex quibus ignis amoris exoritur ergo extinguerent formā quæ ab igneo calore dicta est. nā formus na,um significat callidus da,dum,vnde forceps (vt ait Seruius) q̀ eo instrumento ea, quæ sunt forma.i.callida capiuntur,ille Phędria, quæ amabat illam Fidicinam,q̄ prius dixit citharistriā,propterea indifferenter vti possumus Fidicina & Citharistria, ille inquam, inquit.i.dixit.tantummodo satis scita est.i.satis bella (vt ait Don.hoc est satis bonæ formæ & faciei vbi magna est laus formā illam placuisse ipsi, quia aliam amabat,non tamen exarsit in amorem eius,sed tantū modo eam laudauit,vero.i.sed,noster Antipho cœpit sup.amare, sed intercepit sermonē Dauus inquiens. D. Iam scio intelligo, videlicet cœpit amare. G. Scin'.i.scis ne q̄ cœperit amare,& est aposiopesis,qua aliquando succurrit quoties verba rebus minora sunt interdum illa vtitur Terentius in narrationibus compendij gratia,vide.i.intellige, attende quo euadat.i.quo perueniat id,qđ incepi nam euadere est per obstantia venire.postridie.i.die sequē ti ipse Antipho pergit recta,intelligitur via,sed non est apponendum,hoc est recte iuit ad anum non declinando aliorsum, obsecrat.i.instanter rogat anum illam,vt faciat sibi copiam eius virginis.i.vt posset ea potiri ad voluptatē, illa anus negat se facturam copiam eius virginis,neque.i.& ait eum Antiphonem non facere æquum.i.rem istam,quod.s.peteret sibi fieri copiā eius. ait inquā illam virginem esse ciuem atticam bonam.i.nō vilem, quia boni nō viles sunt.vnde superlatiuus gradus optimates fecit,ex bonus fit melior optimus,sic optimas tis à superlatiuo,& ait inquā eam esse prognatam.i.profectam bonis.i.à bonis maioribus,& nō contemptibilibus. ait inquam si Antipho velit vxorem lege.i.secundum legem,& secundum legitimas nuptias, vel iunge legi cū sequentibus,si velit vxorem ait licere lege.i.per legē facere id,quod petit.s.copiam virginis.sin.i.sed si.aliter velit copiam fieri sibi virginis,negat supp.facturā noster Antipho nescire.i.nesciebat,quid ageret.i agere debere,& cupiebat ducere illam.i.capere in vxorē, & metuebat patrem absentem. Metuimus eos,qui nos amant, timemus inimicos. D. Num.i.nunquid.si pater redijsset.i.cū pater reuersus esset.daret ei filio veniam si eam in absētia duxisset. G. Petis verum ille,per emphasim,auarus vir & nobilis daret virginem indotatam.i.dote carentem,atque ignobilem illi filio suo? & bene daret dixit,vt ostenderet nihil esse potestatis in filio,deinde subdit responsionem, nunquam faceret.i.nunquam illi daret talem quāuis virginem. D. Denique.i.deinde, vel ad postremū, quid fiet de hac re sic incepta. G. Rogas sup.quid fiet, est quidā parasitus.i.vir iocularis quærens implere ventrē suis iocis & adulationibus.est ergo parasitus nomine Phormio existēs homo cōfidens.i.improbus.audax,ac temerarius,qui.i.vtinam,omnes Dij perdant.i.destruant illum,vel qui sit pronomen,& sit aposiopesis sup.quia sic est homo confidens, qui dedit sup.tale consiliū quod sum dicturus,sed consideratione improbitatis eius. Geta cōfusus prorupit in eam vocem: Dij omnes illum perdāt, & qui reliquit suspensum. D. Quid is parasitus fecit. G. Ipse dedit hoc consilium quod dicam,& hoc dicto explicat,quod omiserat,tale consilium.lex est.i.ius atticum,vt virginis orbæ.i.pupillæ parentibus priuatæ (nam orbus dicitur,qui aliqua re clara priuatus est,interdum & pro orphano capitur ait Laur.) orbæ ergo.i.orphanæ nubant.i.nuptui tradantur his,qui sunt proximi genere.i cognatione,& hæc eadem lex attica iubet.i præcipue, & cogit illos proximos ducere.i.in vxores capere.illas orbas sibi cognatas. illa ergo permittit,vt orbæ cognatis nubāt.& illa eadem iubet & præcipit cognatos eas abducere.ego,inquit, parasitus dicam te cognatum virginis & scribam tibi dicam.i.denunciationem siue admonitionem, & quasi exceptionem ne dici posset tibi non esse denūciatum te cognatum eius esse. Est aūt hęc dicæ nomen significans cartam,in qua continetur denonciatio facta alicui,seu admonitio,& quasi citatio,& (vt quidam volunt) capi potest pro syngrapha,in qua continetur summa debiti,& nomen etiam debentis. Assimulabo.i.fingam,me esse amicum paternum virginis.i.me esse amicum patris virginis.veniemus ad iudices.i.in cōspectum iudicum configam.i.comminiscar hæc omnia mendacia, videlicet cū confingam,qui fuerit pater virginis,& confingam etiā,qui.i. quo modo.qua ratione ipsa virgo sit tibi cognata,quod.s.confingere hęc, atque mentiri erit mihi bonum,& commodum.i.quod veteres dicebant faustum & felix cum aliquid erāt aggressuri. commodum etiam potest capi pro opportuno & tempestiuo, q.d.mihi erit opportunum & tempestiuum hoc facere, cum tu nihil horum,quæ confingam refelles.i.refutabis,redargues.nam refellere est falsitate redarguere.s.id est certe,vnicam.i.efficiam propositum,pater.s. Demiph.aderit.i.adueniet lites sunt paratæ mihi.i.contentiones forenses,seu actiones causarum, & cōtrouersiæ sunt paratæ mihi. nam pater litigabit aduersum me,sed id nihil facio dum modo nihil horum refellas.quid mea interest sup.seu refert.i.quid curo si mihi lites parentur.quidem.i.certe.illa virgo erit nostra, nam in iudicio vincemus ne dubites. D. Audio sup.ex te.vel dicis audaciam iocularem.i.quæ ex ludo & ioco in periculum velit, vel audaciam vnius iocularis & nebulonis. G. Ipse parasitus persuasit homini.s.Antiphoni ita esse faciendum,& recte fieri posse. factum est.i.denunciatio facta est Antiphoni. dixit Parasitus quis fuisset pater,quæ mater,quando fuerit cognata,&c. ventum est ad iudices.s.vincimur.i.superamur in causa, & à causa nostra cadimur, & ideo Antipho duxit iam in vxorem. D. Quid narras. miratur,non interrogat tanquam credere non possit. G. Narro.i.dico,commemoro hoc quod audis. D. O Geta quid est futurum de te.i.quid tibi continget, aut quid futurum est tibi, aut quid de te fiet. timet Dauus plurimum Getæ cuius futurum cernit periculum. G. Hercle nescio quid de me sit futurum,scio hoc vnum videlicet.feremus.i.portabimus, patiemur æquo animo.i.nō decidenti in tristitiam.quidquid.i.omne quod fors.i.fortuna feret.i. afferet. D. Placet mihi dictum tuum.hem, interiectio dolentis infortunium Getæ.istud est officium viri.i.id facere debet vir fortis,vt æquo animo ferat quæ acciderint. G. Omnia spes est mihi in me.i.in mea solertia,seu in meo consilio, aut vt strenue me defendā,aut vt fugiam,aut vt patiens sim plagarum. D. Laudo q̀ in te spem solū reponis, nec ab alijs expectas quod per te agere potes. G. Abeam.i.abibo,discedam ad precatorem.i.ad intercessorem,qui vt sup.credo.oret mihi.i.pro me.sic.i.in hæc verba, quæ sequuntur, & est mimisis. nunc quæso omitte pro dimitte. hunc seruum Getam.vbi enim nos dicimus dimitte, antiqui dicebant omitte,vt Donatus testatur. Ceterum.i.sed.si quidquam admittat sup.sceleris etiam minimi posthac.nihil.i.nequaquā. precor.i peto, vt ignoscas illi secundo. Deinde repete qui sic.qui inquam precator non addat.i.non adhibeat in precatione sua tantummodo.i.duntaxat,id quod sequitur videlicet si quidquam,admiserit posthac vbi.i.postquam,abiero hinc.i.à te discessero,vel.i. etiam non modo cædito,sed etiam occidito si velis, vbi ostēditur nullum precatorem postulare veniam seruo ex animo, sed tantū vt seruo morē gerat. D. Quid? interrogandi modus tritus apud poetas & oratore. Ille pędagogus.s.Phædria, quem dicit pædagogum eo,q̀ (vt prius dixi) sectatur puellam, q̄ ducit in ludū musicæ & reducit,neque abscedit ab eius custodia. ideo eius pędagogus esse videtur. Ille ergo pędagogus. qui sectatur supp. vel amat Citharistriam.i.Fidicinam puellā. quid rei.i.q̄ rem gerit.i.facit. G. Gerit se sup.tenuiter,i.exiliter,modice parce, sic.i.hoc modo, vt illi ostendebat gestu suo. D. Fortasse ipse Phędria non habet multum.i.abundantem rem familiarē quod det pro Citharistria emunda à lenone. G. Imo.i.sed nihil habet nisi meram spem.i. solam expectationē,vt ea aliquando potiatur, nam merus ra rum dicitur solus la lum.inde merula auis quędam solitaria. inde merum vnum solū.i.sine aqua. D. pater eius Phędriæ.s.Chremis redijt,an non? G. nondū.i.non adhuc redijt. D. quid? interrogandi modus aptus mutationi faciendæ de re vna in aliam. quoad.i.quousque vel quandiu expectatis vestrū senem.i.Demiphonem. G. non scio certo.i.nō scio pro certo,vel pro vero,vt aiūt, sed audiui epistolam esse allatam,ab afferro afferris,ab eo Demiphone.modo.i.paulo ante,& audiui inquam esse delatam ad portitores.i.ad custodes portuum,qui portum obsidentes,seu in portu existentes omnia sciscitantur,ne forte, aut pecuniæ regno exportentur,aut literæ noxiæ ad inimicos deferantur, quibus super re aliqua admoneantur,sunt etiam portitores qui traducunt homines aquas,& vehunt nauigio,seu qui conducunt vectigalia,seu fructus pecuniarios portus,& illos à transeuntibus exigunt, inde portoriū dicitur vectigal portus, siue merces quæ datur traiectoribus,qui portitores dicuntur. Petam à portitoribus hanc epistolam. D. nunquid.i.vtrum ò Geta vis me aliquid aliud. elegāter volo cum duobus accusatiuis ponitur in tali genere dicendi, quid me vult ille,sic etiam vis me aliquid aliud.i vis tu mihi dicere,vel me facere pro te aliquid aliud, ab eo quod tibi feci, pecunias debitas tibi offerendo. G. volo supp.tantum vt bene sit tibi.i.bene tibi contingat,& est carientismos. nam honestius id respondit,q̄ si dixisset nihil te volo. his dictis discessit Dauus. Geta autem aliquem seruum vocat,qui capiat pecunias receptas,quas det ancillæ.heus,aduerbium vocandi. ò puer.i.ò serue. Geta enim quāuis seruus esset,præerat tamen alijs seruis minoribus. deinde cū neminem videret veniētem,subdit,nemon'.i.vtrum,nemo prodit.i.

exit,

exit,emergit,accedit,prorũpit huc ad me,quo dicto venit seruus, cui dixit cape has pecuoias,da.i.trade,hoc.i.hoc argentum. Dorcio.i.illi mulieri,ancillæ forsitan. Nam Dorcium tij dicitur, sicut Glycerium,est enim Dorcium fœminæ nomen.

LATOMVS.

ARgumentum} Dauo per occasionem narratur argumentum quomodo Aotipho captus amore virginis,eam opera parasiti vxorem duxeris. {Lectom est} Elegãter dictũ, pro booo & probo.} Abi sis} Reprehensio, q̃ coohimat à maiori. }Mooteis auri} Prouerbialis hyperbole. {Cui tanta} Reprehensio immoderatæ pollicitationis,à fortuna persooæ. {Capere prouio. }Prooerbiale.{ Deo irato} Prouerbiale. {Genius malus. Scapulas perdidi} Cedẽdo.s.{ Aduorsum ili.} Prouerbialis metaphora, subauditur iactare. {Scisti vti fo.} Prouerbiũ in eos,qui se tempori accommodãt. {Toostrina} Vnde prouerbium, notum lippis ac tonsoribus. {Nunquam æque} Prosopœia commiserantis.& est occasio amoris Antiphonis. {Vt niui.} Laus pulchritudinis à natura. {Eho te} Prosopopeia ex persona parasiti. {Quod erit} Iocularicer imitatur morem eorũ qui aliquid magoi aggressuri erant.oam ita ferè precabantur,quod felix ac faustum sit. {Nunc omitte} Prosopopœia. {Taotommodo} Facete exprimit morem peccantiom pro seruis,quasi nullos ex auimo precetur. {Portitores} Qui vectigal in portu exiguot.

PETRVS MARS.

SI quis me} Quàm violenta res sit amor, qoæ præter se nihil primi habet, sed quemcunque occupat,hunc in perniciosissimas quosq; laqueos ducit,vt nec verecundiæ amplius meminerit,nec bonorum morum respectum vllum habeat, sed parentes iuxta ac patriam,genus,nomen, famamq; in discrimen adducere negligit,hac scena exprimitur. Quantulum enim differt ab insania amor. Cic. Tusc.4. Maaime autem admonendus est adolescens quãtus sit furor amoris. Omoibus enim ex aoimi perturbationibus est profecto oulla vehemeotior, vt si iam illa ipsa accusare nolis,stupra dico & corruptelas, & adulteria incesta denique,quorum omniũ si accusabilis est turpitudo. Sed vt hæc omittamus,perturbatio ipsa mẽtis in amore fœda per se est. Et paulo ante. Hæc lætitia q̃ turpis sit satis est diligenter attendentem penitus videre. Et vt turpes sunt,qui efferũt se lætitia tũ,cum fruuntur venereis voluptatibus, sic flagitiosi, qui eas inflammato animo concupiscũt. Totus vero iste, qui vulgo appellatur amor,nec hercle inuenio,quo oomioe alio possit appellari. tantæ leuitatis est,vt nihil videam,quod putem conferendum. Quem Cæcilius deum quem noo summum putet.

Aut stultum, aut rerum esse imperitum existimet,
Cui in manu sit,quem esse demeotem velit,
Quem sapere,quem sanare,quem in morbum inijci,
Quem contra amari,quem accersiri,quem expeti.

Plato in Symposio. Etenim vulgaris cõmunisq; Veneris amor reuera est,& ipse vulgaris,& quæcunque cõtingit peragit. Atque is est,qoo praui abiectiq; homines amãt. Amaot porro fœmioas, & corpora magis, q̃ animos & sine mente potius, q̃ prudentes. Ad explendum sane desiderium inhiant, honeste vero nec ne expleans,omnino non curant. Quo fit, vt quodcũque fors illis offert,exequãtur, & bonum,similiter atque malum. Prouincia,officium, quod quis tenetur administrare. Vti forp est presentibus negocijs sese accommodare. {Tibi scribam dicam} Dica significat actionem,quàm contra aliquem in iudicio experimur,vulgariter citatioocm vocamus.

GLAREANVS.

IN quinto versu in Redijt syngresis est duorum ij. In 8. vel amphibrachys est loco secũdo, vel Periclo legeodum. Et Simos παλινδρομικῶς quidam habẽt lib. vt vel s,io Simus elidatur, vel d,in Quid. In 9. Abi secũda correpta, nisi creticus sit loco quarto. In 30. Cuius monosyllabũ. In 13. h,eliditur to Senis,nisi bacchius sit loco primo. Ita in 23. vel Mihi mooosyllabũ totum eliditur, vel creticus est loco tertio. In 25. h,eliditur in Opus. In 37. pro Nam quæ, quidam lib. legunt Naoque, vt enunciatiue locus legatur. In 41. Illi legit Donatus, idq; carmẽ ea poscere videtur. In 46. vel Suam monosyllabum, vel bacchios loco secundo. In 47 creticus est loco quarto. In 50. i,elidit in Opus. Ita to 54. in Magis. In 59. creticus est loco primo. In 63. Eius monosyllabũ ante sibi legendũ, & pueclcutmaticus secundo loco, & Se superfluit, vt ea quarto deinde carmine patet, & plane sensus noo desiderat, carmẽ etiam respuit. In 67 creticus est loco quarto. In 69. Et dissyllabum est. In 70. creticus est loco primo. In 74. vel d,eliditur in Quid, vel bacchius est loco primo. In 83. proceleusmaticus est loco primo. In 89. bacchius est loco secundo, quod malim quàm s,in Spes elidere oisi quis superfluas aliquas syllabas existimet. Reliqua nota suot.

ACTVS I. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Contendunt inter se adolescentes, vter eorum magis sit miser. Vnde tota hæc scena versatur, in genere causæ demonstratiuo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic comparatio vitæ Antiphonis atque Phedriæ continetur inter se contendentium, vter eorum sit magis miser. Simulque illorum ostenditur cõditio, qui id quod immodice concupiuerant, vbi adepti fuerint, fastidiunt exemplo.

Trochaici Iambici permixtis & confusi.
Dimeter vnus.

ANTIPHO, PHAEDRIA.

ADEON' rem rediisse, vt, qui mihi consultum esse optume velit,
Phaedria, patrem extimescã, vbi in mentem eius aduenti venit?
Quòd ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, vt par fuit.
P. Quid istuc est? A. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius
Sis? quòd vtinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi principium est mali.
Non potitus essem: fuisset tũ mihi illos ægre aliquot dies,
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio,
A. Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.
P. Alijs, quia desit quod amant, ægre est, tibi, quia superest, dolet.
Amore abundas Antipho.
Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda, optandaq; est.
Ita me dij bene ament, vt mihi liceat tam diu, quod amo, frui.
Iam depacisci mortem cupio. tu conijcito cetera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex istac copia:
Vt ne addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quòd habes, ita vt voluisti, vxorẽ, sine mala fama: palã
Beatus ni vnum hoc desit, animus qui modeste istæc ferat.
Et si tibi res sit cum eo lenone, quocũ mihi est, tũ sentias,
Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.
A. At tu mihi contra nunc videre fortunatus Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis.
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locũ,
Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videon' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipsus est. timeo miser, quàm nunc mihi hic rem nũciet.

ADEON' rem rediisse, vt, qui mihi consultum esse optume velit} In hac sceoa color vitæ est eorum qui id, quod immodice concupierint, spernunt, postquam euenerunt: quod apertiore sententia ostendit poeta, dicendo, Nostri nosmet pœnitet. {Adeon' rem rediisse} Comparatiua qualitas in hac sceoa est inter Aotiphonis vitam, & Phædriæ. {Genus causæ demonstratiuum. Contendunt aũt, vter magis miser sit. {Vt, qui mihi consultum optume velit esse Phædria} Mira sententia, qua ostendit adolescentulos in peccatis neminem magis metuere, q̃ eos à quibus maxime diliguntur. Simulq; inducitur rerum imminentium præstructio, in qua sic audax inducitur Phædria, vt defensor futurus sit, sic timidus Aotipho, vt fugiturus sit. {Vt, qui mihi consultum optume velit esse, patrẽ extimescam} Periŏda pronunciatio in eo quod ait, Qui mihi consultum optume velit esse, hoc enim

Dav:

hoc enim magis mirum est, ideo patrem timeri, quia consultum optime velit. {Vt in mentem eius aduenti venit?} Nota, Venire in mentem veteres non recordationis causa tantũ, sed etiam recogitationis considerationisq; posuisse. {Vbi in mentẽ eius aduenti venit?} Sic veteres genitiuo casu proferebant. {In mentẽ venit?} Cic. Fac tibi paternæ legis Aciliæ veniat in mẽtem. {Aduenti venit?} multipliciter declinatur, & aduenti & Aduẽtus. sic & in And. Nihil ornati, nihil tumulti. {Venit?} Legitur & aduenit. {Incogitans} Temerarius. Probus, Incogitans, inquit, in vsu est, at nõ eodem modo cogitans. {Ita cum expectarem, vt par fuit} Expectarem, nunc opperirer, alias sperarem. {Quid istuc est?} Hæc interrogatio stomachosa est, extenuare volentis metũ fratris. diuersa enim sentit ob diuersum amoris euentum. {Qui tam audacis facinoris mihi conscius Sis?} Proprie ad terrorem, qui de facinore loquitur, conscium dixit. {Rogitas? qui tam audacis facinoris} Bene timens inducitur Antipho, vt sit causa fugiendi. Ad hoc enim fugiet, ne ad amittendam coniugem cogatur à patre ante errorẽ fabulæ patefactum. {Quòd vtinã ne Phormioni} Gratissime nõ Phormioni succenset, sed Phormionis inuento. Et vide vt & ipse se culpæ subtrahat. {Quòd vtinam} Et familiare est initia rerum accusare eos, quos alicuius negocij pœniteret. {Quòd vtinam ne Phormioni} Vetus elocutio, vtinam ne Ennius in Medea, Vtinã ne in nemore Pelio securibus cæsa cæcidisset abiegna ad terram trabes Et Ne, non accipiendum. {Nec me cupidũ eo impulisset} Bene hoc addidit ad excusationem potuit enim dici, Non cõsentires. {Eo compulisset} Eo ad vxorem ducendam. an Eo intantũ. {Quod mihi principium est mali} Bene quasi caput mali non in amore sit, sed in nuptijs. {Non potitus essem} More hominũ loquitur, credit. n. ea sequenti satietate, q̃ potuerit abstinere amoribus suis. {Non potitus essem} ἀντιπαραφορὰ *μεσομερής*. Nõ enim Sed potiri voluisti, posuit, vt ille, Verum anceps pugnæ fuerat fortuna, fuisset. hic enim vtraque pars ponitur. {Fuisset tum mihi illos ægre aliquot dies} Quidam totum interrogatione pronũciãt, nempe, Fuisset tum illos mihi ægre aliquot dies? {At non quotidiana cura hęc angeret animum} Cum amatorie loquatur Antipho errant qui putant eum pœnitere sui desiderij, nam si hoc est, nec maritus firmus videbitur fore. sed h. d. facilius fuisse abstinere virgine intacta, q̃ ea cum qua iam consueuerit. & ideo subiungit, Dum expecto, q̃ mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem. {Audio} Audio per εἰρωνείαν dicitur modo à contemnere dictum Antiphonis. {Audio} Omnia deridet Phędria, cupiens fructum amoris vel periculis adipisci. Est ergo audio εἰρωνεία, pro nõ audio, hoc est nihil dicis. {Dum expecto q̃ mox veniat} Nõ quando, sed q̃ cito, quia timet. {Qui adimat hanc mihi consuetudinẽ} Mire non amorem, tanquam amore carere potuerit, consuetudine non possit. Et nota proprietatem. nam consuetudo specialiter de coitu dicitur. {Alijs, quia defit quod amant} Magnificentius alijs dixit, q̃ si diceret Mihi. {Tibi, quia superest, dolet} Laborauit vt ostenderet plus esse Dolet, q̃ Aegre est. & ideo insanũ ait Antiphonem, qui in ea fortuna positus, quæ aduersa & contraria est, idem patiatur quod miser. & est figura ὑπέρθεσις. Nam ad vtranque Aegre est sufficere potuit. Scire aũt debemus & pronunciatiue, & per interrogationem hoc ipsum pronũciari posse. {Amore abundas Antipho} Sic hoc pronunciandum, quemadmodũ solet cum stomacho dici vituperanti cibum, Tu pleno ventre es. vult enim ostendere satietatis hoc esse, non ratiocinationis quod nũc queritur Antipho. {Tibi, quia superest} .i. eo quod desideras, abũdas. Ordo est, Tibi dolet, quia superest. {Amore abũdas Antipho} Abundare dicitur, qui successu prospero affluit. Luc. lib. 3. Ille alter abundans, Cum septem in locum Hispanus r a r p. {Amore abundas Antipho} Hoc cum pronũciatione infert. {Nã tua quidem hercle certo hæc vita} Bene certo, quia supra omnia cum εἰρωνείᾳ dixit. {Vita hæc expetenda} Vita dixit, vt ostenderet etiam si non felicitas, sed vita dicatur, optandam esse. Vita autẽ & mores significat, & animam, & alimentum, & spatium viuendi, & fortunam accidentium viuentibus, vt modo. {Expetenda, optandaq;} Proprie dixit, expetenda, optandaq;, omnia enim quæ amamus, aut industria, aut voto proueniunt, hoc est aut in nobis sunt aut in fortuna posita. {Ita me dij bene amẽt, vt mihi liceat} Necessario iurat, quia quod dicturus est, solis amatoribus videtur esse credendum. {Ita me dij bene ament, vt mihi liceat tam diu q̃ amo frui} Opportunus locus, in quo ostenditur, q̃ magno amore sit possessus Phædria, cui par impenditur argumẽtum. {Tam diu quod amo frui} Quam diu vxore fruitur Antipho. An tam diu ἀνταπόδοσις? {Tam diu} Tantisper, hoc est vel tantillo tempore. Quod amo, frui} Deest eo, vt sit, Eo quod amo, frui. {Iam depacisci morte cupido} Pactionem trãsigere. {Tu coniicito cetera} Aut ceteris abundat, aut deest per, vt sit, per cetera. {Quid ego ex hac inopia nunc capiam} Infortunium. s. {Et quid tu ex ista copia}

Fructum ac felicitatẽ. {Vt ne addam} παράλειψις figura, in qua velut ex abundanti enumerantur adiecta. {Ingenuam, liberalem nactus es} Hoc natalium, illud, mortuũ est. {Vt ne addam} σχῆμα παράλειψις. {Vt ne} Quod Græci ἵνα μή. {Quòd habes, ita vt voluisti} Voluisti subdistinguendum est, & sic legendum vxorem. Erit enim ἐμφατικώτερον. {Vt voluisti, vxorem} Bona præparatio vxoris futuræ. {Sine mala fama, palã beatus} Multi superius iungunt palam. {Sine sumptu, ingenuam, liberalem} Contra ea quæ patitur, ista posuit. omnia. huius in amore copiã, suam inopiam. huius desideriũ nullo constitisse sumptu. sibi à lenone fuisse emendam puellam. Huius ingenuam, suam seruam. huius liberalem, suam Citharistriam. hunc nactum esse, se sectari tantum. huius vxorem, amicam suam. huius amorem maritalem esse, suũ velut prodigi, velut scortatoris. {Ni vnum hoc desit, animus qui modeste istæc ferat} Modeste, moderate. Sal. lib. 2. Modestus ad omnia talia, nisi ad dominationem. {Modeste} Cum modo. {Et si tibi res sit cum eo lenone} Et modo non connexiua, sed incœptiua coniunctio est. Sal. lib. 2. Et pœni ferunt aduersus a. n c m. {Sentiat} Sic alibi, Sit rogas? sensi. {Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet} παράλληλος tertium. In Andria, Quod plerique omnes faciunt adolescentuli. & est ἀρχαϊσμὸς vt, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. {Cui de integro est potestas} Post deinceps An de integro. i. integris rebus? {Nostri nosmet pœnitet} Pœnitet eum qui parũ putat. ergo ipsi nos, inquit, nostra contemnimus. Sic & in Heauton. At enim hic dices, Me quantum hic operis fiat, pœnitet. {Quid velis retinere, amare, amittere?} An coniuncte legendum est, Quid velis retinere? vt duo sunt, amare, amittere, quia & infra duo reddit, Vt neque mihi sit amittendi, neque retinendi copia. Amittendi propter, amorem, retinendi, propter patrem. Et Hei interiectio ingemiscentis est. vt, Hei mihi. quantum Præsidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule. {Hei timeo miser} Quàm recte iam timet, quia in metu semper est præsaga mali mens.

ADeon', &c.} In hac scena est comparatio inter Antiphonis vitam & Phędriæ, cõtendunt enim vter magis miser sit. Simul ostenditur color vitæ eorum, qui quidquid immodice concupiuerint, spernunt postquam illud euenerint. An. Adeon' .i. adeo ne, hoc est, est ne verũ rem adeo redijsse .i. ad eum statum peruenisse, vel adeo redijsse .i. rem tã pessime accidisse nã res redijsse dicitur, cum aliquid peius expectatione contigerit, vt ò Phędria extimescam .i. timeam patrẽ, qui velit cõsultum esse .i. prouisum esse, per impersonale .i. qui velit vt consulatur .i. prospiciatur, seu prouideatur optume mihi. vt ergo extimescam eum tibi .i. quando venit mihi in mentem, aduenti .i. aduentus, eius patris .i. quando considero, seu mente voluo patris aduentum. Vbi est aduertendum veteres posuisse venire in mentem, non tantum causa recordationis, sed etiam recogitationis, seu considerationis. Insuper dicimus rectè. Hæc res venit mihi in mẽtem, & huius rei venit mihi in mentem, in qua structura intelligitur hic nominatiuus recordatio. vt, Recordatio huius rei venit mihi in mẽtem. Præterea poeta interdum vtuntur genitiuis secundæ inflexionis pro genitiuis quartæ, vt tumulti pro tumultus, senati p̃ senatus, & hic aduenti pro aduẽtus, & alibi ornati pro ornatus, q̃ pro sed, ni .i. si non fuissem incogitans .i. temerarius, inconsideratus, expectarem .i. opperirer, alias sperarem eum patrẽ, vt .i. sicut par fuit .i. decuit eum expectare. P. Quid istud est? stomachose hoc interrogat, & per contemptum, q. d. cum præ se esse palam beatũ. An rogitas quid sit quis sciscõscius mihi .i. mihi particeps facinoris .i. facti. tam audacis .i. tam temere commissi, hoc est qui mecũ scias, vel scias quemadmodum ego facinus admiserim tam audax, vt videlicet vxorẽ duxerim mea libidine in absentia patris, q̃ .i. sed vtinam ne .i. non incidisset in mentem Phormioni .i. vtinã Phormio non cogitasset, seu intellectum habuisset, aut animum, suadere .i. consulere id, quod suasit, per cuius consilium ita duxi vxorẽ, neu .i. & vtinam Phormio non impulisset .i. intrusisset me cupidũ amatorem, eo .i. ad id faciendum .i. ad ducendam vxorem, q̃ est mihi principium .i. caput, initiũ mali mei .i. meæ infelicitatis. nam si me non impulisset. nõ essem potitus amata, scilicet .i. nõ essem assecutus rem amatam, sed non fuisset voti ac rei optatæ cõpos. Vel intellige hoc modo, si non essem potitus re cupita, tũ .i. tunc, illud. I. non potiri fuisset mihi ægre .i. fuisset mihi graue, molestũ, ac toleratu difficile, vel illud ægre mihi fuisset .i. moleste, ac difficulter mihi accidisset, & (quod barbare dici solet) tũc fuisset mihi magnum malum, si non essem potitus, fuisset ergo mihi ægre per aliquot dies, ac pro saltem .i. quamuis fuisset mihi graue per dies aliquot, tamen saltem hęc cura .i. hęc solicitudo quotidiana, id est, quo quotidie conficior, non angeret .i. affligeret, angustiaret animum meum, dum .i. quamdiu expecto, quàm mox .i. q̃ cito. s. quantum cõtinuo pater veniat, qui adimat .i. auferat, eripiat mihi

hanc

hanc consuetudinem.i.hanc conuersationem iam vsum frequentem.quem cum ea habui,nã consuetudo interdum significat conuersationem tam bonam,q̃ malam, interdum enim designat libidinis commercium. P. audio per ironiam dicit, q.d.nihil dicis, sed hoc verbum debeat interseri ante illud, dum expecto q̃ noui facere me interrumperem structuram perpetuam,seu cõtinuam. Deinde subdit,hic Phędria ægre est.i.graue,difficile ac molestum est alijs amantibus à re,quia id q̃ amant desit.i.deficit. Virg. Lac mihi non æstate nouum,nec frigore desit,pro deest, seu deficit,dolet tibi.i.est tibi dolori,vel id sup.quod sequitur, dolet tibi.i.affert tibi dolorem,videlicet, qui id sup.quod amas superest.i.abundat, affluit tibi,& quidem vsque ad superfluitatem,nam interdum superesse est superabundare ac superfluũ esse, vt refert Gell.ea Varronis sententia,ô Antipho abundas.i.expleris, satiatis amore,vel in amore afflu̧is re amata, at propterea voluptatibus expletus in hæc verba prorumpis, quẽadmodum enim stomacho homini negligenti cibum dicere solemus,nimis es ingurgitatus, aut res nimium pleno ventre,&c. Nam hercle,iurantis est, quidem explet sonum certe affirmat,& hæc vita tua.i.fortuna tibi viuenti cõcessa est expectanda,tanquam bona, quia in legitimo matrimonio, & optanda tanquam suauis ac iucunda ac delectationibus nõ vacua,vita interdum viuẽdi mores significat, sine modus,interdum animam,quandoque alimentum. aliquando spatium viuendi,& denique fortunam viuentibus accidentem, vt hic, Dij ament me ita bene modus est iurandi vt sup.cupio iam depacisci.i.pactione transigere,seu subire mortem, vt mihi liceat frui eo sup.q̃ amo.i. re amata, tam diu.i.vel tantum diu,quantum tu, seu tẽpore quanto tu,aut tandiu.i.tantillo tempore,q.d.i.etiam paruo tempore, q̃ quidem solis amatoribus videtur esse credẽdum propterea prius insanit q̃ id affirmaret, tu Antipho conijcito.i.coniecturam colligito. cetera.i.reliqua quæ subdit videlicet. quid ego capiã ex hac inopia.i.ex hac carentia rei optatæ, puta cõijcito me capere infortunium,& molestiam,& dolorem eximium, & conijcito inquam quid tu capis sup.ex ista copia.i.ex ista facultate & præsentia, seu affluentia rei optatæ,vt ne.i.vt nõ,addam.i.adiungam, est autem occupatio, negat enim se additurum q̃ addit, vt inquam non addam hæc.s.q̃ nactus es.i.inuenisti sine magno labore, & vt ait sine sumptu,sine magna mercede,aut impẽsa, virginem ingenuã.i. liberis parentibus ortam.liberalem,quo ad mores.i.bonam, honestam,liberalis bonus est,cum liberalitas sit pars iustitiæ, a qua bonus denominatur,vt non addam inquem quod habes palam.i. manifeste,& ea sententia iudicum vxoram, sine mala fama.i.sine malo nomine, & sine vlla ignominiæ nota,ita vt voluisti.i.secundum votum tuum,beatus.i.felix est sup.cum quo palam iungi potest,sic tu es palam.i.manifeste felix.i.clarum est,seu manifestum ac certum est,q̃ tu es beatus,nisi hoc vnum.i hoc solum desit, videlicet animum qui ferat.i.toleret substineat, modeste.i.moderate & cum modo,illæc.i.ista commoda.quæ tibi contigerunt, q.i. sed si res sit tibi cum lenone.i.si habeas negocium & (quod barbare dicunt) ad faciendum cum lenone puellarum venditore.qui cum.i.cum quo, est mihi res.i.cum quo habeo negotium, & (vt dicunt) ad faciendum, tum.i.tunc, sentias.i.percipias, quantum, scilicet sit molestiæ illi,cui tum calibus est negotium,plerique omnes sumus ingenio.i. habemus talem naturam, & (quod dicunt) talem conditionem,ac sumus ingenio,id est talis naturæ, vbi plerique abundat,& omnes ponitur necessario,vt in And.Quod plerique omnes faciunt adolescentuli. Omnes ergo tali sumus ingenio videlicet nosmet pœnitet nostri.i.nos ipsi in nostra contemnimus seu parum videtur nobis tales esse,quales sumus. Nã pœnitet eum qui parum putat, & cui parum videtur, vel qui paruũ quidquem æstimat, vult ergo dicere vnicuique suam sortem displicere, & alienam meliorem putare.Iuxta Horatij sententiam. Quid sit Mecœnas,vt nemo quàm sibi sortem, Seu ratio dederit, seu fors obiecerit illa Contentus viuat,laudet,diuersa sequentes. Et Ouid. Fertilior seges est alienis semper in agris, vicinumq́; pecus grandius vber habet. An.at.i.sed. O Phędria contra.i.diuerso videris mihi fortunatus.i. felix, cui potestas, id est facultas est de integro.i.vel deinceps,vel melius de integris rebus, aut integre & libere etiã consulendi,id est consultandi, hoc est deliberandi,quid velis retinere, id est reseruare tibi tanquam scelestum, quid velis amittere i.demittere à te eius satietate consecuta.Ego infelix incidi.i.casu quodam deueni in eum locum.i.in eum statum, vt neque sit mihi copia.i.vt non habeam facultatem,neque amittendi eius q̃ amo,amore impediente, neque retinendi eius,id est retinendi illud q̃ amo propter patrem,qui mihi nunc hanc consuetudinem est ademptiurus. Deinde amoto aduertit currentem Getam, & tertius ait. Sed quid,hoc est quod video. Videon', id est verum video Getam currentem aduenire huc eo accuratius viso subdit Ipsus est,pro ipse est Geta. Hem, interiectio ingemiscentis, ego miser,id est infelix timeo, quàm rem nunc nunciet.i.afferat, denunciet mihi Antiphoni.

ARgumentum} Querela Antiphonis metuẽtis patrem & Phędria correptio. Est autem protasis fabulæ. {Aduenis} Vetuste, sicut ornati,tumulti,in Andria {Quod vtinam} Pœnitet fecisse q̃ inuiudice concupiuit. {Non potius} Occupatio,quæ soluitur à tempore. {Qui adimat} Qui, patrem intelligit. {Alijs quia} Corripit immodestiam, & collatione sui auget. {Quid ego collatio} Vt ne addam. {Præterito nostri nosmet} Vera sententia. LATO.

ADeon' rem} Quæ temere suscipiuntur, nec paratũ secum consilium apportant, illorum pœnitentiam nos quãprimum subsequi solere, docet hæc scena. Nam cum animus præsentibus voluptatibus occupatus nihil prouidentia considerat, sibijpsi quæ recta esse possent non consulit,vnde mox cum ad se redit ad pœnitentiam mouetur, quæ cum locum nouo consilio reparare potest, tempestiua est & commoda, si autem talis sit, vt mutare consilia non possit proxima desperationi dicenda est. Nã cum consciẽtia mille testes, quæ semper in memoriam turpis rei factum reuocat quiescere conscij sibi non possunt, ne cũc quidem eum omni spe deposita, portum non amplius inquirunt. Sen.lib. 5.Epist. Quid autem prodest recondere se, & oculos hominumq́; aures vitare, bona conscientia turbam aduocat, mala etiam in solicitudine anxia atque solicita est. Si honesta sunt quæ facis, omnes sciant. Si turpia quid refert neminem scire, cum tu scias? Depacisci morte, est pactionem cum morte inire. PETR. MARS.

HVius scena omnia carmina iambica puto catalectica acatalecticaq́;. In 1.versu Adeo rem, pro anapęsto legam vt sit iambicus tetr.catal. In 2. Vt aure verbũ Etatmescam perperam legitur, cum sit in priore versu, & Eius dissyllabũ facit acat.vt Veni sit præsentis temporis, q̃ placet, alioqui eius monosyllabum faceret catalecticum, & Venit pręteriti esset temporis. Idem dicimus de Fuissem in tertio versu,q̃ verbum vel trochaicum catal.vel iambicum acat.fecerit. In 4.d,elditur in Quid,nisi bacchium loco primo cõstituerimus, & sis meo quidẽ iudicio abundat,nisi iambicum tetram.hypercatal.esse dicamus. Quintus versus est iamb.tetr.catal.& d,initio versus eliditur,vt sit loco primo anapæstus. In 6.Aldinus liber Compulisset, vt sit iambicus tetr. acatal.& tribrachys loco secundo,& spondeus loco tertio. In 7.liber vetustus habet Si coniunctionem ante Non, vt sit iambicus tetr.acatal.Sed.ablata ea,trochaicus vnus inter omnes iambicos fuerit. Qui nunc sequuntur versus,tribus duntaxat exceptis, absque dubio sunt omnes iambici tetr.acatal. Nam in proximo, qui ab initio scenæ est octauus,ti, syllaba in Quotidiana longa est,vt alias vbique. Vndecimus tamẽ dimeter iambicus est, vt ille, Amice propugnacula. est autem epodos ad priores versus. In 19.vel Eo monosyl.est,vel creticus loco tertio est. Idem de Mihi in loco sexto dicimus. In antepen.vel Mihi,vel Eius monosyl. Penultimus vltimusq́; haud dubio sunt iambici tetr.catal.qui in vetusto libro ita leguntur,quæ lectio mihi probatur. GLAR.

Sed quid hoc est? video ne ego Getã currentẽ huc aduenire? Is
Est ipsus,hei timeo miser, quàm hic mihi nunc nunciet rem.

Vbi in priore d, eliditur in Quid, quanquam & creticus esse potest loco primo,& i,s,vel ad priorẽ pertinet versum, vel versu vltimo est bacchius loco primo.

ACTVS I. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Geta Antiphoni adferre Cilicia rediisse patrem, quo nuncio tantus inijcitur metus male sibi conscio adolescenti, vt subducat illico sese.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, Geta serui occurrentis officium est, qui cum esset ex senis aduentu perturbatus, eo nuncio Antiphonem adeo reddit trepidantem & meticulosum, vt ante conspectum patris, quãuis à Geta consulenter instructus, comparere minime sit ausus, immo propere abscedit, non rediturus ad rerum cognitionem, vsq; ad fabulæ conuersionem. Remanent igitur allocuturi senem Geta & Phędria, qui sese mutuo in illum instruũt exhortanturque.

Iambici quadrati, admixtis Trochaicis. Senarij quidã. Dimeter item vnus, & Monometer hypercatalecticus.

GETA, ANTIPHO, PHAEDRIA.

NVLLVS es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celere repereris:
Ita subito nunc imparatum tanta te impendent mala:

Qua

*abstraham *Quæ neque vti deuitem scio, neq; quo modo me inde* extraham:*
Nam non potest celari nostra diutius iam audacia.
A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem est: herus adest. A. quid istuc est mali?
G. Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?
Loquar ne? incendam. taceam? instigem. purgem me? laterem lauem.
Eheu me miserum: cum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:
Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo
Esset: recte ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam:
Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcerem protinam in pedes.
A. Quam hic fugam, aut furtum parat?
G. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via?
P. Te nominat. A. nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.
P. Ah, sanus' ne es?
G. Domum ire pergam: ibi plurimum est. P. reuocemus hominem. A. sta illico. G. hem,
Satis pro imperio, quisquis es. A. Geta. G. ipse est, quẽ volui obuiam.
A. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.
G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portũ. A. meum ne? G. intellexti. A. occidi. P. hem.
A. Quid agam? P. quid ais? G. huius patrem vidisse me, patruum tuum.
A. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?
Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt distrahar;
Nulla est mihi vita expetenda. G. ergo istæc cum ita sint Antipho,
Tanto magis te aduigilare æquom est. Fortes fortuna adiuuat.
A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc, cum maxume, vt sis Antipho:
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. P. hoc verum est. A. non possum immutarier.
G. Quid si aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?
A. Cum hoc non possum, illud minus possem. G. hoc nihil est Phædria: ilicet:
Quid conterimus operam frustra, quin abeam? P. & quidem ego. A. obsecro,
Quid si assimulabo? satin' est? G. garris. A. voltum contemplamini, hem,
Satin' sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid si sic. G. sat est:
Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas,
Ne suis te iratus sæuidictis protelet. A. scio.
G. Vi coactum te esse inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in vltima platea? A. ipsus est.
Non possum adesse. G. ah quid agis? quò abis Antipho? mane,
Mane inquam. A. egomet me noui, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P. Geta, quid nunc fiet? G. tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet Phædria.
P. Aufer mihi oportet: quin tu, quod faciam, impera.
G. Meministin' olim vt fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam caussam, facilem, vincibilem, optumam.
P. Meministi. G. hem nunc ipsa est opus, aut, si quid potest
Meliore, & callidiore. P. fiet sedulo.
G. Nunc prior adito tu: ego in insidijs hic ero
Succenturiatus, si quid deficies. P. age.

NVLLVS es Geta} In hac scena serui concurrentis officium est, tendens ad perturbationem Antiphonis, quem oportet abesse à conspectu patris vsque ad cognitionẽ rerum, & καταστροφὴν, fabulæ. {Consilium celere} Hoc celere neutraliter dicitur. {Subito tanta te impendent mala} Accusatiuo casu impendent. aut ἀναστροφὴ, pro, In te pendent mala. Cum supra, Nullus es Geta, dixerit, hic transitum fecit ad primã personam. {Quæ neque vti deuitem, scio} Ruina, aut vitanda est, aut extrahenda sunt ex ea, corpora quæ oppresserit. {Nã non põt celari nostra diutius iam audacia} Bene nostra, quia ipse partem maximã culpæ suæ tenet vt magister. {Diuitem} Ante q̃ irruant. {Inde extraham} Cum irruerint. {Celari} Nigidius quærit, vtrũ plenum sit, an pressum? {Quidnam ille commotus venit?} Modo commotus, perturbatus atque conterritus. {Quidnam ille cõmotus} Hic ostendit poeta iccirco cõfusum Getam induci, vt de eius metu Antipho terreatur. {Tum, temporis mihi punctũ} Pũctum, pro momentum. vt Lucilius in 14. Puncto vna hora & qui quoque inuasit. {Punctum} Angustissimum spatium. {Ad hanc rem} Ad deliberandum quod ago. {Herus adest} Vlsu tristi, ac superciliis arduis hoc dicẽdum est. {Quid istuc mali est?} Mire πρὸς τὸ, Herus adest, Quid istuc mali est, posuit, ex persona Antiphonis, cui pro calamitate est patris aduentus {Quod cum audierit} s. q uxorem duxit Antipho. {Quod eius remedium inueniã iracundiæ?} Plus est q̃ si diceret, nullum. {Quod eũ audierit} Bene non addit, quid secum enim loquitur. {Quod eius remedium inueniam iracundiæ?} Proprie remedium, quasi iracũdiæ morbus sit. {Loquar ne? incendam} Quia iracundia ignis est. {Taceam? instigem} Instigari proprie fera dicitur. {Purgem me? laterem lauem} παροιμία, πλίνθον πλύνεις. {Loquar ne? incendam. taceam? instigem} σχῆμα διαπόρησις. Duo sunt quæ fieri in placando solent, aut loqui, aut tacere. Sed quid vult sibi purgem me, cũ idem sit loquar? an quia potest purgatio & per defensorẽ, patronumve induci? sic quidam putãt. Sed melius est hoc, vt perturbatæ & seruilia imperitæq; personæ verba sine arte esse, & vim significati nõ habere. {Cum mihi paueo} Cum Præterquam quod significat modo. {Tum Antiphone excruciat animi} τῷ ἰδιωτισμῷ, pro eo quod est, propter Antiphonem me excrucio. {Me excruciat animi} Sic in Hecyra, Fecit, animi vt incertus foret. Veteres figurabant hanc locutionem. {Eius me miseret, ei nunc timeo} Miseret præteritorum, Timeo de futuris. {Eius me miseret, ei nũc timeo, is nunc me retinet} Figura παρόνομασία eius, ei, is. {Is nunc retinet me} Si retinet, quõ excruciat? {Nam absquẽ eo esset} Si ad eum res non pertinet. i. si meum tãtummodo peccatum esset hoc ipsum. {Recte ego vidissem, & senis essem vltus iracundiam. {Facete seruus occasionem melioris conditionis esse existimat fugæ causam, tanquam sibi per eam & libertatis genus præstare posset, & prædam. {Recte ego mihi vidissem} Vt dicimus, Vide tibi & videte vobis. Et recte vidissem, pro, prouidissem. {Et senis essem vltus iracundiam} Senis maluit, quàm domini, dicere, vt in ipso nomine & hortamentum impune fugiendi appareat. & simul quia non iram, sed iracundiam dicturus erat. nam Ira, de causa Iracundia, de moribus. {Et senis vltus essem iracundiam} Non dixit euasissem, sed vltus essem. faciunt enim serui fugiendi, vt dominos pœniteat iratos fuisse. Sic Virgil. Vlta virum, pœnas inimico à fratre recepi. {Aliquid conuasassem} Figuratum est à colligendis vasis. {Hinc me conijcerem} πρὸς τὸ Recte ego mihi vidissem. {Protinus in pedes} Protinam fuit, & sic Nigidius legit. {Quam hic fugam} Conijcerem in pedes. {Aut furtum parat?} Aliquid conuasassem. {Quam hic fugam, aut furtum parat?} Iocunda ἀνθύστερις prius enim furtum, quàm fuga occurrere debuit. {Sed vbi Antiphonem reperiam?} Sed pro ergo,

vt sit, Ergo vbi Antiphonem reperiam? an sed huius superioris sententia est? vt Salust. Sed Metellus in vlteriore prouincia {Reperiam} Si alicubi cesset. {Aut qua quærere insistam via?} Si alicubi ambulet, omnis enim qui quæritur, aut cessat, aut ambulat. {Te nominat} Ad hoc diu auditur Geta, & ipse non videt adolescẽtes, vt plus illis terroris incutiat, dum secum loquitur. {Nescio q̃ magnum hoc nuncio expecto malũ} Diserte locutus est, nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum, pro eo q̃ est, nescio q̃ magnum malum hunc mihi nunciaturũ arbitror. {Domum ire pergam} Hoc nos ἐλλειπτικῶς dicimus, domum pergam. {Ibi plurimum est} Ostendit ab initio se domum pergere, & sic videtur deliberasse. {Ibi plurimũ est,} Scilicet propter amorem vxoris suæ. {Plurimum} τὸ πλεῖστον. {Reuocemus hominem} Comice & moraliter addidit, hominem. {Sta ilico} Ille reuocemus hominem, dixit, hic, non progredi iussit. {Satis pro imperio quisquis es} Hic ostendit culpæ conscientia nullam auctoritatem reliquam in magistro Geta. {Satis pro imperio} .i. imperiose. {Cedo quid portas obsecro? atque id, si potes, verbo expedi} Mire expressit affectum de timore properantis. {Cedo quid portas obsecro?} Vt, Si vera, feram, si magna rependam. Nam ferre & portare de negocijs maioribus dicitur. {Verbo expedi} Deest vno. {Eloquere} Aliter ostẽdit quid est, verbo expedi, dicendo eloquere {Modo apud portũ} Patrem vidi, dicturus Geta, præuentus est ab eo quem timor intelligentem fecerat. {Hem} Propria, & sua cuique personæ exhibuit, celeritatem ex præsagio metuenti Antiphoni, & tarditatem intellectus quieti pectoris securo Phedriæ. {Quid agã?} Iam flet Antipho, & adhuc non intelligit Phedria {Huius patrem vidisse me. patruum tuum} Mire poetæ Antiphoni minus q̃ oportet, & Phædriæ plus q̃ oportet fecit loqui nuncium. Ille enim pene diuinat ex metu, hunc tardum securitas facit. {Huius patrem vidisse me, patruum tuum} Reddit vtrique proprium, vt & ille qui timebat, paucis intelligeret & ille qui securus erat, pluribus edoceretur. {Nam quod ego huic nunc subito} Nam aut subiunctiua cõiunctio est superiori dicto, quod ait, Quid agam? aut ἀναφορική est. Nam quod, pro quodnam. {Huic subito, exitio remedium} Subito, & aduerbiũ, & nomen est. Cum subito assurgens fluctu nymbosus Orion. {Inueniam miser?} Cum ego supra dixerit ἐμφατικῶς addidit miser. {Qđ si eo meæ fortunæ redeunt} Tragice amator hoc negocium fortunas omnea dixit esse. {Fortunæ redeunt} Bene redeunt, quasi in peius, & à processu retro, & in deteriua. {Phanium abs te vt distrahar} Amatoria προσφώνησις per ἀποστροφήν. {Abs te vt distrahar} Non dixit, à me distraharis. Et vide verbum vim coherentis ostendere. {Nulla est mihi vita expetenda} Nulla, pro non, aut nullius conditionis, q.d. ne deorum quidẽ vita mihi dulcis est sine te. {Nulla est mihi vita expetenda} Sine Phanio. {Tanto magis te aduigilare} Ad, vim auctiuam nunc habet, vt ad laudabile, admirabile. {Fortis fortuna adiuuat} παροιμία. Et fortis accusatiuus pluralis est. {Non sum apud me} Id agitur vt supra diximus, quemadmodum Antipho præsens non sit, quem neque conuenit contra patrẽ aliquid dicere, neque rursum præsentem opprimi à patre ex argumento est. {Atqui opus est nunc, cum maxime vt sis Antipho} Apud te, subauditur {Nam si te senserit timidum pater esse, arbitrabitur commeruisse culpã} Sic Sal. in hist. Ita fiducia q̃ argumentis purgatiores dimittuntur. {Nam si te senserit timidum} Timidum, pro timentem. Vt, Addit se sociam, timidisq; superuenit Aegle. Virgil. {Commeruisse culpam} Pro commisisse. {Hoc verum est} Congrue fit, vt & Geta & Phædria audaciores sint, qui & absque amore sunt, & hos oportet obijci pro Antiphone irato seni {Non possum immutarier} Vim negantis hoc habet, quod ait, immutarier, ostendit. n. naturæ suæ timiditatẽ nullis adhortationibus eijci posse. {Quid faceres, si aliud quid grauius tibi nũc faciendũ foret?} Bene grauius, quia hoc graue. vt videas ipsam adhortationem vim habere concedentis graue esse quod geritur. {Cũ hoc nõ possum, illud minus possem} Hoc intulit παρὰ προσδοκίαν. Nam videbatur hac interrogatione adduci posse ad sententiam percontantis. & hæc ars est dialectica contra ἐπαγωγὴν, cum male respõdendo callide interrogantis interrumpimus argumentum {Hoc nihil est Phædriæ, ilicet} Verum hoc relatiuũ? an Hoc cum contẽptu pro hic Antipho nihil est. Sic Cicero in Verrinis. Et si hoc nescio quid nugatorẽ sciebam, pro hunc. {Ilicet} Semper Ilicet finem rei signat, vt Actum est. {Ilicet} Per συμπλοκήν, Sic iudices de consilio dimittebantur, suprema dicta cum preco pronunciasset. Ilicet, q̃ significat ire licet, {Quin abeam?} Hic terrore cõmouet Antiphonem, & Quin dicit, pro cur non. {Et quidem ego} Ordo, Et ego quidẽ, & deest abeo. {Quid si assimulabo?} Audacẽ. s. {Obsecro, quid si assimulabo satin' est?} adeo morale vitiũ est, ex cõscientia pauor, vt ipse quoque Antipho nitatur contra, neque quicquã promouerat. {Satin' est?} Hic locus actoris magis, q̃ lectoris est. ostẽditur enim conari ad simulandum audaciã, quo magis ridicula est, formidolosa persona. {Propemodum} Et hoc non plenæ cõsensionis est, quod ait propemodum. {Sat est} Non dixit, bene est, sed sat est. & vide vix ad hoc ipsum esse peruentum. {Hem istuc serua} Dicendo serua, ostendit tam incipere deperire, q̃ finxit atq; assimulauit audaciæ. {Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas} Animaduerte, & quid doceat, & commachinetur artifex poeta, qui debitũ reddat rebus atque personis. {Verbũ verbo, par pari} Duo dixit, non tñ verbum verbo, sed par pari. {Ne te iratus suis sæuis dictis protelet} Causalem vim habet quod ait hoc iratus, hoc est, qui ob præsentem iram vehemẽtius tecum agat. Protelet, & proteleum à πρὸ & ἑλκεῖν dictum est, quod est ante & trahere. Alij ab assiduo telorum iactu existimant dici. vt Lucr. Vndique protelo plagarũ cõtinuato. hoc est tenore. {Protelet} Protrahat, præueniat, exagitet. {Vt coactum te esse} Mira breuitas, in quo tota defensio continetur. & subauditur, fac respõdeas, vt quid tale. {Inuitum} Bene idem reperit ad confirmandam memoriam trepidantis. non. n. diuersa sunt, sed repetũtur, vt teneri possit id, quod causæ opus est. Nam vt coactum esse, idem signat quod inuitum. An ideo vi coactum inuitum, iungendum est, quia interdum etiam ipsi nos cogimus propria voluntate, vt ipse in And. Tu coactus tua volũtate es. {Scio} Apparet hoc verbum eo vultu dici, vt manifestũ sit absenti animo esse eũ qui loquitur. {Tenes?} Exquisite addidit Tenes, vt appareat Antiphonem vultu ostendere, q̃ horũ nihil perturbatus aduertat. {Sed quis hic est senex?} Sed, vt diximus, transitum significat ad aliam rem ab ea quæ agebatur. {Quem video in vltima platea?} Sic dixit vltima platea, quemadmodum Virg. imas Obsedere foras. Ipsus est, & quia timidior est, & quia postea de proximo ipse agnoscit magis. {Nõ possum adesse} Apparet ex conspectu patris magis cõfundi, q̃ ex nuncio aduentus eius, filiũ. {Quò abis Antiphó?} Sic Virg. Quo fugis Aenea? &, Quo fugitis socij? Sic enim loquitur, qui vult ostendere conditionem locorũ, in qua peruerso modo alius petatur, alius linquatur. {Mane, mane inquam} Omnia hæc habent singularem vim in se reuocãtis. {Ah, quid agis?} Et perturbati intercessoris est dicere. quid agis? vt alibi, Mea Glycerium quid agis? cur te is perditum? {Egomet me noui, & peccatum meum} Duo dixit, & hominem pauidũ, & peccatum graue. {Vobis commendo Phanium, & vitam meam} Comice duobus duo retulit: Me, & peccatũ meum. Phanium, & vitã meam. Et animaduerte q̃ amator prius ponit Phanium, q̃ vitam suam. {Geta quid nunc fiet?} Apparet hæc sic pronunciãda, quasi à destituto dicantur. {Tu iam lites audies, ego plectar pendens} Non intulit, quod quærebatur, sed verba sunt hominis omnia desperantis. {Tu iam lites audies, ego plectar pendens} Tu audies, ego verberabor. vt alibi, Tibi erunt parata verba, huic demũ verbera. Quod ipsum mire, non, facies lites, sed audies. {Ego plectar pendens} Plectar, feriar, vnde & plectrum, & plagæ dictæ. {Sed qđ modo hic nos} Deest tamen. vt sit, Sed tamẽ. {Id nosmetipsos facere oportet} Quia nos supra dixit in significatione actus ꝓprij, ipsos addit. {Aufer mihi oportet} τῷ ἀττικισμῷ addidit Mihi. sine hoc enim plena sententia est. {Quin tu quod faciam impera} Mire ad omnia paratum se iudicat, qui Impera dicat seruo. {Meministi ne olim vt fuerit vestra oratio?} Mire & cõsilio & oratione compendiosus est, quo magis Phędriam proprijs consilijs, ac domesticis permoueret. {Vt fuerit vestra oratio} Vt magis excitaret, nõ nostra dixit, sed vestra. {In re incipiunda} Incipiunda proprie, quasi de re magna, dixit. Sic alibi, Vide quod inceperit facin'. {Ad deferendam noxiam?} Noxiam nũc culpam, alias pœnam. Et est ἐπένθεσις ab eo quod est noxam, & hoc factum est propter iambum. {Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam} Considera singula, & inuenies & naturali ordine, & per αὔξησιν dicta Causam pro defensione posuit. Et vincibilem, quæ facile vincat. {Nũc ipsa est opus} Causa. s. {Meliore & callidiore} Bene, meliore & callidiore quia tunc prolusio fuit, nunc ipsum prœlium. {Fiet sedulo} παρέλκον sedulo. nã suffecerat, fiet. {Nunc prior adito tu} Adito, quasi ad prœlium. Virg. nec quisquã ex agmine tanto Audet adire virũ. {Ego in insidijs hic ero} Tota μεταφορὰ de re militari est {Succenturiatus} Succenturiati dñr, qui explendæ centuriæ gratia subijciunt se ad supplementum ordinum. Et est translatio à re militari. {Age} potuit dicere, vero, aut ita. sed age dixit, quod verbum. vim hortantis maximam præbet..

NVllus es, &c.} In hac scena serui currẽtis officium est tendens ad perturbationem. A. Quem oportet abesse conspectui patris vsque ad rerum cognitionẽ, & fabulæ conuersionem. G. primum Geta hęc secum loquitur. o Geta, de seipso. Nullus es. i. perditus es, siue perijsti. Nam nullus sum signat quasi non sum, ac perij. nullus es ergo nisi reperis. i. inueneris tibi aliquod consilium, celere. i. velociter inuentum. Declinaturq; hic celer hæc celeris, hoc celere, tanta. i. adeo tanta mala. i. infortunia, GVID.

impendens

impendens subito te imperatū.i.improuisum.i.adeo tam magna mala pendens in te.i.futura sunt tibi. Vbi impendeo impédens accusatiuo iungitur, quéadmodum enim dicimus. Multa mala manent te.i.futura sunt tibi, ita dicimus multa mala impédent te.i.futura sunt tibi,& tibi impédent seu imminent, quæ mala neque scio vti.i.qualiter, deuitem.i.euadam, caueam, arceā, nec scio quomodo abstraham.i.eruam, educā, extraham me inde.i.ex illis malis, si in illa incidero. Nam nostra audacia.i.temeritas de tali coniugio sic temere facto, non potest iam celari diutius, quæ mala si non prouidentur.i.prouide cauentur astu.i.astute, & tūc est aduerbium, interdum est nomen quartæ inflexionis, & tunc significat astutiam ab astu vrbe, in qua qui versati sunt cautiores efficiūtur, pessundabunt.i.suppeditabunt, oppriment me aut herum.i.herilem filium, vel (vt alij habent) haud herum.i.non pessundabunt dominum. A. Quidnam.i.cur, vel propter quid ille Geta venit commotus.i.perturbatus, cōterritus? Geta aūt nondum videt iuuenes, sed pergit in sermone suo. G. tum.i.deinde. punctū temporis.i.momentum, seu breuissimū tempus est mihi, hoc est mihi restat ad hanc rem.i.ad deliberādum quid mihi in hac re sit agendum? Nam herus.i.dominus meus. adest.i.prope est, vel aduenit. nam postea se eum vidisse in portu dicit. A. quid illud mali est. G. quod factum.s.quod vxorem duxit Antipho, cum ipse herus audierit? quod remedium.i.q̄ medelam inueniam iracundiæ eius, quasi iracundia sit animi morbus. dixit quod remedium inueniā. ne.i.vtrum loquar.i.faciam ne sermonem cum eo, an tacebo, vtrū incendam.i.incitabo, inflammabo eius iracundiam, quia iracundiam ignis est. vtrum taceam.i.sileam, vtrum instigem, ab instigo as.i.irritem, vel stimulem eius iracundiam. vtrum purgem.i.excusem me. Deinde hoc nō placet sibi, q̄ si purget apud eum, qui suis purgationibus nullum penitus sit locū relicturus. propterea subdit lauem laterem.i.operam perdam si id fecero, posset & forsitā lauem laterem legi interrogatiua, vt cetera procedentia. Heu, interiectio doloris, me miserum.i.fateor, vel dico, vel sentio me infelicem, cum.i.partim, vel multum paueo mihi.i.timeo ne quid mali accidat mihi, tum.i.multo magis. A. excruciat me animi, pro animo.i.me curis cōficit,& animo me sauciat, atque torquet. me Getam me miseret eius Antiphonis.i.misericordia ducor in eum. nūc timeo ei.i.metuo ne quid ei sinistri accidat. is Antipho retinet.i.remoratur me, qui essem fugiturus, nisi res ad eum pertineret. Nā recte esset.i.bene se res haberet. absq; eo Antiphone.i.si ad eum non res pertineret, sed meum tantūmodo peccatū esset. Ego vidissem.i.prouidissem, consuluissem mihi fuga.s.& discessu, & vltus essem.i.puniuissem, siue vindicassem, iracundiam senis.i.domini mei, ira de causa est, iracundia aūt de moribus, & bene vltus essem, nam serui fugiēdo faciunt vt dominos pœniteat iratos fuisse. conuasassem.i.furto collegissem aliquid nam conuasare significat omnia furto colligere, vt Non. inquit tractum, seu figuratum à colligendis vasis. atque prius ilico conijcerem me in pedes.i.discederem, fugerem hinc quasi celeriter,& cū impetu exurgerem super pedes fugæ faciēdæ gratia. A. Quam fugam.i.quē discessum, aut q̄ furtum, quia dixit conuasassem. hic.s. G. Parat.i.molitur,& hæc dicit Antipho Phędriæ cognato. Get. sed Donat. vult pro ergo accipi, vt sit sensus. Ergo vbi quæras Antiphonem, aut q̄ via insistat.i.persenciē, siue pergā, aut persequar quærere eum.s. P. Get. nominat te.i.de tuo nomine loquitur. A. Expecto, nescio q̄ magnum malum hoc nuntio.i.vel ab hoc nuncio Get. vel hac infelici nūciatione, q̄ est allaturus, hoc est nescio q̄ magnum malum hunc mihi nunciaturum arbitror. P. Quia Ph. vidit Antiphonem ita commotum ob timorem nuncij mali, propterea eum familiariter carpit inquiens cōdolendo socio. Ah interiectio dolentis, ne.i.vtrum. sanus es.i.es tu compos tui, vis nunc desipiscere, insanit ne? non habes aliquid sapiētiæ q̄ hic exhibeat. G. nondum vidit iuuenes. pergam.i.prosequar, contendam, conabor ire domum sæpe dicimus pergo domum. sed eclypticos est, ait Don. vt propero domū cum plenum sit pergo ire domum,& propero ire domum, sæpius tn̄ oratores, propero Romā, aut propero illuc dicunt nō addendo ire: Pergo itaque ire domū vbi.i.in qua domo plurimū est.i.vbi frequenter est pp amorem vxoris suæ. alij habent ibi,& tunc est sensus, Ipse Antipho est plurimū.s.domi. Phęd. reuocemus hominem Getam. A. Tu Geta sta.i.cessa ire ilico, nā stare est non ire. G. loqueris sup. satis pro imperio.i.satis imperiose, seu pro imperio q̄ habes. quisquis es.i.quicunque sis, nec dū animaduertit esse Antipho. G. Geta actus est. G. aspiciens Geta vidit eum,& inquit. Ipse est Antipho, quē Antiphonem volui obuiam mihi fieri sup.i.cui volui obuiare. sed verbo non sæpe oratores vtuntur. sed aduerbio potius obuiā, vt te obuiam volebam.i.volebā q̄ mihi fieres obuius. A. obsecro, cedo.i.dic. q̄d portas. Ferre & portare de negocijs maioribus dr̄. atque expedi.i.explica. verbo vno sup.i.breuibus, seu paucis. quid portes nūcij.s.si potes, h.d. pp timorem, & dolorem impedientē. G. faciam.i.expediā vno verbo. A. eloquere.i.expedi eloquenter quid portes. G. vidi patrē sup. modo.i.paulo ante, apud portum, qui applicauerat ex mari. A. Ne.i.vtrum, vidisti meū patrem Demiphonem. G. Intellextin'.i.nunquid intellexisti me, dixisti patrē tuū, aut certe innuisse. A. occidi.i.perij. G. hem, interiectio indignātis, aut dolentis. A. quid agam. P. quid ais Get.s. G. Dico sup. me vidisse patrē huius Antiphonis patruum tuum.i.qui est tuus auunculus. sed proprie patruum, quia ex parte patris. nā auunculus est ex parte matris. A. nam q̄, anastrophe pro quodnam.i.q̄ remediū ego miser inueniā huic exitio.i.huic perniciei, huic pesti, huic malo, huic excidio, huic perditioni & infortunio. subito, à subitus.i.repentino. Nā est datiuus & ablatiuus nominis subditus,& interdum aduerbium. Quod.i.sed si meæ fortunæ.i.mei euentus, mei casus, at successus redeunt eo.i.in eū statum, hoc est reuertuntur, quasi in peius,& à processu retro in deterius. O Phanium, nomen vxoris, cōuertit sermonem ad eam per apostrophen. abstrahar.i.abducar, eruar. abs te.i.à societate tua. nulla vita etiam optima est mihi expetenda, quia sine te viuere non potero. G. Ergo ò Antipho cum istæc sint ita.i.cum tantopere timeas ab ea distrahi, tāto magis æquū est te aduigilare.i.accurate vigilare,& insudare, vt tibi eam conserues, fortuna adiuuat fortes.i.quod apud Virg. dici solet, Audaces fortuna iuuat. A. non sum apud me.i.nō sum mei compos, seu mentis sanæ, seu nescio quid agam, deest mihi, consiliū non habeo animum. G. Atqui.i.sed certe. ò Antipho nunc quàmaxime.i.potissimum nunc est opus vt sis apud te.i.vt sis animosus,& prudens, & sanæ mētis. nam si pater Demipho senserit te esse timidum.i.timentem arbitrabitur.i.putabit te sup. cōmeruisse.i.commisisse. culpam.i.flagitium, q̄ est flagitione.i.increpatione dictum, & ita efficiet pater, vt abstraharis ab ea, q̄ culpa quadam duxeris, & non animi constantis affectu. P. hoc est verū.s.q̄ tu dicis Geta. A. non possum immutari.i.nō possum effici intrepidus, nō possum effici fortis, vel audax, meapte enim natura talis sum. G. qoid faceres si quid.i.aliquid aliud grauius.i.molestius. foret nunc faciūdū tibi. A. cum non possum hoc facere, q̄ est minus graue.s.esse animo forti,& excelso, minus possem illud quod esset grauius, ac molestius. G. Phędria hoc q̄ Antipho dicit nihil est.i.nullius est momenti. Vel ponitur oratio neutra p̄ masculina sit hoc nihil est.i.hic. A. est nihil.i.nullius momenti. ilicet.i.ire licet, q.d. abeundū est. semper enim ilicet finem rei significat, quemadmodū actum est. ilicet aūt dicitur per syncopē, quasi ire licet. sic enim iudices de consilio demittebātur, cum preco pronunciasset suprema.s.ilicet, quid.i.cur. conterimus frustra.i.incassum operam.i.laborem nostrum in eo admonendo. quin.i.cur, non abeo.i.cur non discedo, interrogando,& terrorem Antiphoni incutiendo. Vel si expiatur affirmatiue, intelligitur sic, quin.i.quinimmo, abeam.i.discedam, q.d. quid tu hic sis acturus nescio, ipse aūt sum discessurus. P. Et quidem.i.& certe. ego abeo sup. vel discedo. A. obsecro, reuocantis dictum est, qui videret eos abeuntes. Quid? modus interrogandi. si assimulabo.i.si fingam esse forti animo? satin'.i.satis ne est.i.vtrum sufficit. G. garris.i.nugaris. A. contemplamini vultū.i.considerate faciem meam, & videte emergat ne tristitiæ signum. Hem, interiectio ostēdentis vultum hilarem fictum satis ne est.i.non ne sufficit sic assimulare. G. non satis est sic. A. quid? modus interrogandi, vel quid dices, vel erit, si sic assimulem, vt ostendebat ei. G. propemodū.i.ferè satis sic erit. A. quid erit sup. si sic assimulem, vt ostendebat ei. G. propemodum.i.ferè satis sic erit. A. quid erit sup si sic assimulem. G. saltē. Deinde agnouit iam vultū redeuntem in pistrinum statū subdit, hem, admonētis est. serua istud q̄ ostēdisti, de quo dixit sat est,& serua inquā istud.i.diligenter hoc retine, vt respondeas.i.rependas, referas par pari,& verbum verbo.i.simili simile. ne ipse pater iratus.i.cōmotus in te. proteles.i.protrahat, præueniat exagitet suis dictis sęuis.i.terribilibus. A protelo dicitur hoc protelum proteli p̄ tenore ac tractu, quasi sit quædam protractio. Protelare, dicit Festus signāt propellere à græco thelothem, quod signāt longe. Item Nonius ait protelare est percutere, perturbare interdum excludere,& q̄nque adiuuare. A. scio.i.intelligo sic esse faciendum ne id contingat. G. Fac rńdeas sup. te inuitum.i.renuētem, esse coactum vi.i.violentia,& coactum lege.i.per legem, & iudicio.i.per sententiā iudicis, q̄ in te tulit. tenes.i.intelligis q̄ dico tibi respondendum? Sed quis est hic senex, quem video in vltima platea.i.in fine, in extremitate plateæ. A. ipse est pater.s. non possum adesse.i.sustinere aduentum eius,& comparare seu subire vultum eius. G. ah, interiectio dolētis. quid agis.i.quid facis. alter enim fugiebat. ò Antiph. quo abis.i.quo discedis. mane.i.siste pedem. inquā.i.iterum dico tibi mane, siste gradū, fige vestigia, nec progredere vlterius. A. egomet noui me timidum.s.& noui peccatum meum graue.s.

& puniendum commendo vobis Phanium vxorem, & cōmendo vitam meā, vt me excusetis, & meæ honestati cōsulatis, ac vi ono ab ea distrahat, quia tunc nulla est mihi vita expetenda. P. O Geta quidquid fiet nunc abeūte Antiphone? G. tu iam.i.mox ao dies lites.i.iurgia, ego pendens.i.suspensus ad furcam, plectar.i feriar, verberabor, puniar. vnde plectū à plectēdo.i.feriēdis dicitur. inde & plagæ dictæ sunt. potest etiam sic intelligi. Ego pendens.i. luens pœnas sup. plectar.i.verberabor & feriar, & quidem ita fiet nisi quid.i.aliquid, fefellerit me.i.male nisi intellexerim & mente conceperim. nam hæ res fallit me, significat hanc rem ignotu, seu huius rei sum nescius. Sed tamen ò Phęd. oportet nosmetipsos facere id.s.esse forti animo, q.s.esse animo forti, monuimus.i.admonuimus, modo.i.paulo ante Antiphonē hic.i.in hoc loco, vbi moneo iungitur cum duobus accusatiuis, q est satis non notum fieri posse. P. quia Geta dixerat nosmet oportet, & se cum iuxerat Phædriam. ideo Phædria dicit, aufer oportet mihi, q.d.noli me iungere tecum, quinimmo impera id quod faciam, adeo se ad omnia paratum indicat, vt impera dixerat seruo. G. meministi, id est recordaris, tenes memoria, vt.i.qualiter, olim.i.aliquando, oratio nostra fuerit incidenda.in re, id est, in narratione ipsius caussæ, siue in materia & argomento, seu visceribus causæ, videlicet cum Geta moneret Antiphonem, vt responderet accusationibus paternis se inuitum esse coactum in lege. ac iudicio ad defendendam noxam pro noxiam, per epenthesim propter iambum, hoc ad defendendam culpam alias noxa significat pœnam, & ad defendam.i.comprobādam illam causam, id est illam defensionem esse supp.iustam & facilem, id est non difficilem, neque inuolucam, & vincibilem.i.quæ facile vincat, ait Donat. & optimam.i. cōmodissimam, seu aptissimam, & æquissimam, vel potest sic intelligi, Meministi inquam illam caussam.i.defensionem iustā facilem, vincibilem, & optimam. P. Memini.i.sum memor illius defensionis. G. Hem, nūc opus est ipsa defensione, & si quid potes inuenire.s.& excogitare. opus est defensione meliore callidiore.i.subtiliore, perspicaciore. P. fiet.i.laborabitur, dabitur opera, sedulo.i.instanter, sine dolo. G. nunc tu adito prior.i.subito primo re cōspectū eius, tanquā sis prœliom aditurus. ego ero hic succenturiatus.i.succurrere ac supplere defectum paratus, insidijs.i.per insidias & fraudes.nam insidiæ sunt deceptiones, & fraudes, inde insidiosos homines subdolos dicimus. Succenturiati dīr, qui explendæ centuriæ gratia subijciunt se ad supplementum ordinū, & est translatio à re militari, nam Geta intelligit se ex insidijs succursurum. Phędriæ si sit opus, non ad infestandum patrem Antiphonis, sed ad defendendam culpam. Ego ergo hic succenturiatus si quid.i.si in aliquo deficies.i.obstupesces, & non perseuerabis in defensione. P. Age, vel fac quod dicis, vel sit aduerbiū hortantis.

LATO. ARgumentum} Consternitur Antipho ob aduentū patris, & est initium epitaseos.} Te impendent} Pro tibi, q vsitatius est. Impendent, imminēt. } Temporis difficultas à tempore.} Loquar ne} Subiectionis schema, cū prouerbio. } Absque eo} Absque pro, nisi, aduerbialiter.} Hem} Indignātis.} Meū ne?} Subaudi patrem vidisti.} Phanium abs} Apostrophe ad affectum.} Fortes for.} Sententia.} Nam si te} Argumentum à signo.} Quid facerem} A maiori fictoria confirmatio.} Ilicet,} q.d.abeamus. nam finem rei significat.} Proteler} Perturbet, tractū ab assiduo telorum iactu.} Non possum} Fugit conspectum patris Antipho.} Geta quid} Consultatio.} Aufer} Paratum se ostēdit mihi, abundat, & stomachum magis q personam significat, aufer oportet, q.d.omitte ista. } Succenturiatus} Translatum à militaribus ordinibus, & substitutum significat.

PETR. MARS. NVllus es Geta} Nihil esse instabilius, & minus diu durās voluptate ea, quæ ex amore temerario oritur, hac scena exprimitur, Et ferēda esset voluptas, si nō semper magis fine suo læderet, q ante voquā fuisset, quare profecto nō hominū, sed bestiarū iudicanda est. Seneca ad Luciliū: Dimitte illas voluptates turbidas magno leuādas. Nō venturæ tm̄, sed præteritæ nocent. Quēadmodum scelera, etiamsi nō sint deprehēsa cū fierent solicitudo non cum ipsis abijt, ita improbarum voluptatū, etiam post ipsas, pœnitentia est. Non sunt solidæ. nō sunt fideles, etiam si non nocent, fugiunt. Aliquod potius bonū mansurum circunspice, nullum aūt est, nisi quod animus ex se sibi inuenit. Sola virtus præstat gaudium perpetuum securum. Quod & Plautus in Amphit. prodidit, Satin' parua res est voluptatum in vita atque in ætate augenda præ quā quod molestum est? ita cuique comparatum est in ætate hominum, ita dijs placitum, voluptati vt mœror comes consequatur, quin incommodi plus maliq; ilico adsit, boni si obtigit quid. Pūctum, minimum spatium, exigua occasio, vel potius nulla. Laterem lauem.i.inutilem operam impendam. Connasare, teste Nonio, est furto omnia colligere, nempe quæ rapere & subducere velis in sarcinas componere.

GLAR. HVius autē scenæ versus male distincti sunt, preterea mire mixti. Primus est iambicus tetr.acat. in quo vel s,eliditur in Nullus, vel creticus est loco primo. Secūdus trochaicus tetr.catal.nisi a,in Ita quis longari credat. Sequentes deinde quatuor sunt vt primus. Septimus senarius est in cuius fine. Est ante Mali legendum. Tres deinde rursus tetrametri iambici acatal. In quorum primo Eius dissyllabum est. In tertio Heu monosyllabū & Antipho ad finem vetius reponendum. In 11. Eius & Ei mono syllaba sunt & trochaicum tetr.acatal. indicauit Doct. qualia vix quatuor toto inuenias Terentio. In 12. Mihi dissyllabum acatalecticum iambicū fecerit, qui alioqui catalecticus erit trochaicus. Sequens haud dubius est iambicus tetr.acat. & Protinam legendum prima longa, quemadmodum est in Protinus, pro quo dictū videtur. 14. est dimeter trochaicus catalect. vt is apud Flaccum:

Non ebur neque aureum.

Duo deinde sequentes iambici tetram. catal. 17. catal. 18. monometer troch, hypercatalecticus ab Doctor. iudicatus est, quāquam fragmentum ex anapęsto ac dactylo videri queat, sed satius est in rationem carminis veniat, vt ille digessit. Satis pro imperio quisquiaes. A n. Geta. Qui deinde sequuntur quatuordecim numero, trochaici sunt tetrametri catal. quāquam vnus, aut alter iambicus acatal. videri queat, vt primus adeo, nisi s,elidas in Satis. Ita tertius, nisi Meum monosyllabum feceris. Ita in quarto Huius. In quinto hoic. In sexto Meæ. In septimo Mihi. In octauo Magis, variare carmē possunt. In 10. Te post verbum Senserit legendum. In 13. s,in Magis eliditur, nisi creticus sit loco tertio. 15. & 16. iambici sunt tetram. acatal. Deinde rursus quatuor sunt trochaici tetram. catal. quorum secūdus ita legendus, Ne iratus suis te seruus dictis proteler. A n. scio. } Non possum adesse. G. ah quid agis?} Qui nunc sequuntur ad scenæ finem, iambici sunt senarij. Quāquam primus hypercatalecticus ab Doct. iudicatus est quod tamen opus non est, sed, in Quid elidatur, & creticus tertio sit loco quanquam & s,in Agis elidi potest. In quarto à fine i,in Memini non eliditur. & Potes & Potest varie legitur.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Filium Antiphonem, se absente vxorem duxisse admodum ægre fert Demipho, a Phædria ille & Geta seruo defenditur., Ad postremum Demipho conuenire Phormionem constituit, vt iniuriam cum eo expostulet qui ducendæ puellæ auctor fuerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic accusatio est & contradictio per remotiuam qualitatem in controuersia, vbi vitæ exemplum ostenditur, quo facile perspicitur, nullam esse tam iustam & grauem patris iracundiam, quæ non cum defensoris fiducia & interuallo temporis euanescat. In primis itaque Demipho stomachatur de filij nuptijs, hæsitans quid nam rerum agat. Tum factum Antiphonis Phædria apud patrem facetissime defendit. Huic Geta quoque adsti pulatur, & idem expiando factum seni insultat, irridetq;. Postremo Phormionem Demipho, vt iniuriam secum expostulet, conuenire decernit.

Iambici partim Octonarij, partim Senarij.

DEMIPHO senex, GETA PHAEDRIA.

ITA ne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?

Nec meum imperium: age, mitto imperium: non simultatem meam* *omitto

Reuereri? saltem non pudere? ò facinus audax, ò Geta

Monitor. G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut quam caussam reperient?

*Demiror. G. atqui * reperi iam: aliud cura. D. an ne hoc dicent mihi?* *reperiam

Inuitus feci: lex coegit. audio, & fateor. G. placet.

D. Verum sciętem, tacitum caussam tradere aduersarijs,

Etiam ne id lex coegit? P. illud durum. G. ego expediam: sine.

D. Incertum est, quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi accidit.

Ita sum irritatus, animum vt nequeam ad cogitandum instituere.

Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxume, tum maxume

Meditari

Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant:
Pericla, damna, exilia peregre rediens semper cogitet,
Aut fili peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia esse hæc, fieri posse: vt ne quid animo sit nouū:
Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.
G. O Phædria, incredibile est, quanto herum anteeo sapientia.
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,
Molendum vsque in pistrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciundum: horum nil quidquam accidet animo nouum.
Quidquid præter spem eueniet, omne id deputabo esse in lucro.
Sed quid hominem cessas adire, & blande in principio alloqui?
D. Mei fratris video filium ire mihi obuiam.
P. Mi patrue salue. D. salue: sed vbi est Antipho?
P. Saluom aduenire. D. credo: hoc responde mihi:
P. Valet: hic est: sed satin' omnia ex sententia?
D. Vellem quidem. P. quid istuc? D. rogitas Phædria?
Bonas me absente hic confecistis nuptias.
P. Eho, an id succenses nunc illi? G. artificem probum.
D. Egone illi non succenseam? ipsum gestio
Dari mi in conspectum, nunc sua culpa vt sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.
P. Atqui nil fecit patrue, quod succenseas.
D. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. P. haud ita est.
D. Hic in noxa est, ille ad defendendam caussam adest.
Cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas.
G. Probe eorum facta imprudens depinxit senex:
D. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares Phædria.
P. Si est patrue, culpam vt Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans:
* Et *Non caussam dico, quin, quod meritus * est, ferat.*
Sed si quis forte malitia fretus sua,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
An vicit: nostra ne ea culpa est, an iudicum,
Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
G. Ni nossem caussam, crederem vera hunc loqui.
D. An quisquam iudex est, qui possit noscere
Tua iusta, vbi tute verbum non respondeas,
Ita vt ille fecit? P. functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
*obstupefeceras *Ita eum tum timidum * obstupefecit pudor.*
G. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?
Here salue: saluom te aduenisse gaudeo. D. oh,
Bone custos salue, columen vero familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G. Iam dudum te omnes nos accusare audio,
Immerito, & horum me omnium immeritissimo:
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruom hominem caussam orare leges non sinunt:
Neque testimonij dictio est. D. mitto omnia: adde
Istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
Tu seruus: verum si cognata est maxume,
Non fuit necesse habere; sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
G. Non ratio, verum argentum deerat. D. sumeret
Alicunde. G. alicunde? nihil est dictu facilius.
D. Postremo, si nullo alio pacto, vel fœnore.
G. Hui, dixti pulchre, si quidem quisquam crederet
Te viuo. D. non, non sic futurum est, non potest.
Egone illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nil suaue meritum est hominem commonstrarier
Mihi istum volo, aut, vbi habitet, demonstrarier.
G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho vbi nunc est? P. foris.
D. Abi Phædria, eum require, atque adduce huc. P. eo
Recta via equidem illuc. G. nempe ad Pamphilum. D. at ego
Deos penates hinc salutatum domum
Diuortor: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui assient,
Vt ne imparatus sim cum adueniet Phormio.

DON. ITA ne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?} In hac scena accusatio est contradictio per remotiuam qualitatem. ergo controuersia. {Ita ne tandem vxorem duxit Antipho?} Hic exemplum vitæ est, in quo spectatur nullam esse tam iustam, & grauem iracundiam patris, quæ non & fiducia defensoris, & interuallo temporis euanescat. Ita ne tādem vxorē duxit Antipho iniussu meo? Non potuit vehemētius incipere, q̄ vt ipse crimen, q abijcit, miraretur. {Ita ne tandem vxorem duxit} Tādem hic expletiua coniunctio, vt Cicero. Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra. {Ita ne tandem} Hic totus versus in hoc est, an factum sit, quid factum sit, à quo factum sit, in cuius iniuriam factum sit. {Nec meum imperium} Rara ἀποσιώπησις. Nam non sequitur Sed intulit enim Age. Subauditur autem reuereri. Sic Lucretius, Nonne videre * Age, mitto imperium, non simultatem meam reuereri. Vt Virgilius, Cuius ob auspicium infaustum, moresq; sinistros. {Age, mitto} Legitur &, taceo. {Simultatem} Iurgium, contentionem. {Non pudere?} Hoc absolutum est, & nulli adnexum. {Nō pudere?} Hic Nigidius adnotauit, neminem videri pudere ante delictū. {Vix tandem} Conuenit hoc dictum ei, qui iam pridem se male audire putat, & ideo sero videtur ad hunc senex peruenisse, cum ille metuens, se primū ad accusationem crederet. An, Vix tandem, ad hoc pertinet, quia ille Monitor dixit, q. d. Vix tandem factum est, vt me senex laudare cœpisset, quia Monitor, quamuis in contrarium dixerit, tamen est nomen laudis. {Vix tandem} εἰρωνεία, q. d. Pene mei oblitus est. An quia tarde ad ipsum peruenit senex, quem ille ob cōscientiam à se cepturum esse credebat. {Quid mihi dicent? aut q̄ causam reperient?} Quid dicent? si negare voluerint. quam causam reperient? si purgare. Omne enim crimen à defensore, aut negatur, aut purgatur. {Demiror} Pro nescio. nam admirationē ignorātia facit. Atqui reperi iam, aliud cura. {Eo animo hoc dicit, quo supra dixit Vix tandem} Et cum ille pluraliter Reperient dixerit, hic singulariter Reperi respondit, quasi in se solo sit crimen. {Inuitus feci, lex coegit} Bene poeta iam scire facit senem quid isti dicturi sint, vt videatur frangi posse qui iam partem defensionis admittit. {Illud durum} Illud durum dicit, qui supra dixit, At qui reperi iam. Causam tradere aduersarijs, illud durū. {Ego expediam sine} Vide præparationem futuræ defensionis, quam nisi hoc modo Terentius intulisset, incredibile videretur subito sedatum senem. {Incertum est quid agam} Nonnihil iam fracta indignatio est. Nam in his verbis, non iam ita, sed admodum mœror est. {Quia præter spem, atque incredibile hoc} Virgilius. Hunc ego si potui tantum sperare dolorem: Et perferre soror potero. {Atque incredibile hoc mihi obtigit} Grauius est incredibile, q̄ præter spem, & ideo posterius & in actu est. {Obtigit} Pro accidit cuius reciprocum est, si quis bonum accidisse dicat, non obtigisse. {Ita sum irritatus} Irritatus, prouocatus, in iram impulsus, hoc est commotus & perturbatus. {Animum vt nequeam ad cogitandum instituere} Bene instituere dixit, quo verbo quies ostenditur cogitatiuæ mentis, quæ nunc non adest. {Cum secundæ res sunt maxumæ, tū maxume} Vt, Nudus æra leno nudus, hyeme ignaua colore. Et bona sententia tum maxime sapienti metuēdum, quo tempore maxime securus est stultus. {Meditari secū oportet} Bene additum secū. insani enim videbitur, hoc palam agere. {Aduersum ærumnam ferant} Abundat aduersum. Pericla, dāna, exilia.

peregre rediēs semper cogitet, aut filij peccatum, aut vxoris mortem} Superiora ἀσύνδετα. inferiora intermixtis coniunctionibus. Salust. Nam quidem Pyrrho, Annibali, æquor & terra. {Peregre rediens semper cogitet} Mire à genere ad speciem nō semel transit. Nam cum dicit, peregre rediens, iam de se loquitur, sed latenter. {Semper cogitet} A singulari ad pluralem transit. supra dixit omnes, at nunc cogitet. Et est ordo, Semper peregre rediens, quicunque peregre redit. {Aut filij peccatum, aut vxoris mortē, aut morbum filiæ} Quāuis iratus filio, non potuit tñ dicere, filij mortem. Conuenit aūt seni vxoris mortem non putare magnum incommodum. {Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ} Variæ post enumerationem cōclusam hæc etiam intulit. Virgilius, Sed neque Medorum siluæ, ditissimá terra, Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus Laudibus Italiæ certent, non Bactra, nec Indi, Totaq; thuriferis Panchaia pinguis arenis. {Communia esse hæc, fieri posse} Ordo est, Semper cogitet cōmunia esse, & fieri posse peccatum filij, vxoris mortē, filiæ morbum. {Cōmunia esse} Cōmune est quod accidere omnibus pōt. {Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro} Vide iam senem fractum non culpā filij magnam ducere, sed ideo indignari, quod non crediderit peccatum, in quo ipse se reprehendit, & quod à peccatoribus dici solebat, h.d cōmunia esse, & fieri posse. {Herum anteo sapientia} Legitur & ante eo, sed pro cōiunctiuo pronunciandum, anteo pro anteeam. {Meditata sunt mihi omnia mea incommoda} Nimis comice non clades, aut ærūnas posuit seruus, sed incōmoda, molere in pristino, vapulare, habere compedes, &c. cum hoc nomen leue quiddam significet, vt ipse in Eunucho, Immo enim infeliciter, nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno. {Herus si redierit} Si aut pro Cū, aut seruiliter, vt dubitet ex voto suo vtrum dominus redeat, an nō, quod cupit. {Molēdum esse in pristino} Facete enumerat seruus vniuersa supplicia suæ conditionis, excepta cruce & furca, quarum pœnā verbis extenuare non potuit. {Habendæ compedes} Vitiosam locutionem seruili personæ dedit Terent. nam integra esset, si diceret, habendas compedes vnde quidam non esse, sed vsque legunt. {Opus ruri faciundum} Varie, molendum, vapulandum cōpedes habendæ, opus ruri faciendum, & supra, verba gerūdia sunt, infra, participia. {Horum nihil quidquā animo nouum} Recte addidit animo. omne enim quidquid acciderit, nouum erit, sed non animo. {Horum nihil quidquam} παρέλκον quartum. {Horum nihil quidquam accidet animo nouum} Tale est illud sapientis Aeneæ non vlla laborum, O virgo noua mi facies, inopinave surgit. &, Arma parate animis, & spe præsumite bellum. Et, Hunc ego si potui tātum sperare dolorem, Et perferre soror potero. {Quidquid præter spem eueniet, id deputabo esse in lucro} Totidē verbis est vsus, quot senex, ad irrisionem eius. Sic & in Adelphis, Inspicere tanquam in speculum in patinas Demea iubeo. {Omne id deputabo esse in lucro} Hoc idem senex oportere fieri dixit, quod hic facit. ergo sapientior Geta. {Sed quid cessas hominem adire?} Bene adire, quasi terribilem, & pugnaturum. vt Virg. Audet adire virum. Et hominem comice addidit. {Et blande in principio alloqui} Recte monuit, nō perpetuo blande, sed in principio agendū, secūdum præceptum Socratis, qui ait, * {Phædriā mei fratris} Hæc verba ostēdunt q̄ mitti pectore suscipiatur Phædria. {Mi patrue salue} Mi vim blandimenti habet, nam signat, meus. {Salue, sed vbi est Antipho?} Bene expressit promptum animum ad litigandum, partim addita salute, & potius ad iurgium præuertendo. {Saluum venire} ἔλλειψις, vel ἀποσιώπησις secūdā. Gaudeo enim subauditur, quod nisi acceperis, non intelliges cur hic respōderit, credo. {Saluum venire} Iracundiam frangere conatur obsequio & mora. {Saluum venire} Altera salutatio & ad leniēdum, & ad criminis d simulationem, sed & tertio addit, Satin' omnia ex sententia? {Valet} Hic oratorie dissimulat atque ita respōdet, quasi senex non iratus quærat, sed de salute solicitus sit Antiphonis. {Credo, hoc respōde mihi} Hoc, in certa distinctione pronunciatur. {Sed satin' omnia ex sententia?} Quod vulgo, Omnia recte? Et deest, quæris, aut quid tale. {Vellem quidem} Semper hoc verbū dolentis est, ac negantis euenire quod voti sit. {Quid istuc est?} Magnā vim habet contra iram huiusmodi interrogatio. {Bonas me absente} Mire consuetudinem expressit, dicendo. Bonas. {Me absente hic confecistis nuptias} Crimē in duobus esse demōstrat, quod nō bonas, & quod absente patre. {Ehom ad succenses nunc illi?} Huc tēdebat interrogatio, vt tam integris rebus admirareur irasci senem. {O artificem probum} εἰρωνεία, nam nō est artifex, cuius deprehenditur iocus. {Gestio} Plus gestio, q̄ volo. {Dari mihi in conspectum} Non dixit venire, vt filium, sed dari, vt reum. {Lenem patrem illum} O artificiū poetæ, in media patris seuitia mentionem lenitatis induxit, vt ostendat q̄ facile placari possit. {Lenem patrē illum, factum me esse acerrimū} Nota ἀντίθετον non. n. leni asperrimum, sed acerrimum reddidit. & mutauit gradum, positiuo superlatiuum opponens. {Lenem patrem illum, factum} Sic Virg. quātum mutatus ab illo Hectore. {Atqui nihil fecit patrue} Summa cōtradictionis. & non dixit, leniter peccauit, sed, nihil fecit, neque quod punias, sed, quod succenseas, id quod lepidissimū est. {Ecce aūt similia omnia} Ecce aūt, vox est apta his quæ noua & improuisa animo accidunt. Sic Virgil. Ecce aūt gemini à Tenedo trāquilla per alta. {Similia omnia, oēs congruos} More stomachantis, omnia & omnes, de his dicit quæ ad duos pertinent. {Vnum cognoris oēs noris} Iterum nō duos, sed omnes. & varie, cognoris, noris. {Vnum cognoris, oēs noris} Sic Virg. Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab vno Disce omnes. {Hic in noxia est, ille ad defendendā caussam adest} Hoc Demipho non sine quadam delectatione dixit, q̄ rē premit ob iram præsentem. {Cum ille est, hic præsto est} Huic loco reddidit Cicero illum locū in Verrinis, Qui ciues Romani erant, si Siculi essent, cum si eorū legibus dari oporteret, qui Siculi, si ciues Romani essent. Nam subauditur ad Qui ciues Romani erant. Iudices dabantur. ad, Si Siculi essent, subauditur Rei. {Cum illa est} ζεῦγμα secundum. nam & hic subaudiēdum est, in noxia. {Hic præsto est} Ad defendendam causam, subauditur. {Probe eorum facta imprudens} Ideo imprudens, quia nescit in amore citharistriæ esse Phædriam. {Imprudens} Modo insciens. Nam ni hęc ita essent, cum illo haud stares Phædria} Vide quēadmodum iam præstruat poeta ad ea quæ futura sunt, ad adiuuandum amorem Phædriæ. {Cum illo haud stares Phędria} Cum Antiphone. s. Et cum illo ἀντὶ τοῦ pro illo. {In eius parte stamus, p quo facimus} Sic Virg. Iuppiter hic stat. {Si est patrue, culpam vt Antipho in se admiserit} Principium per insinuationem subtilem. Et honesta locutio, Si est vt admiserit, pro, si admisit. {Si est patrue, culpam vt Antipho} Oratoriū principiū. {In se admiserit} Bono ornatu addidit, in se, cum & sine hoc plenū videri possit. Et hic est, quē Cicero succum orōnis appellat. {Ex qua re minus, rei foret, aut famæ} Nota. hic cōparatiua qualitas est, pauperis * neque strenui. Et docuit in negotio nuptiarū duabus rebus cōsuli, rei & famæ, hoc est facultatib⁹ dotis, honestatiq; natalīū. {Ea qua te minus foret} Hæc tractatio est criminis oratoria, in qua defensor accusat crimen, reumq; purgat. {Ex qua re} Haud venuste insertum Re, cū præposuisset Culpam. {Minus rei foret} Quia pauperē. {Famæ} Quia ignobilē. {Temperans} Consulens, prouidens, moderatus, vt, Iam sibi tū curuis male tēperat vnda carinis. {Nō caussam dico, quin quod meritus est, ferat} Rhetoricū σχῆμα in huiuśi exceptionibus, quo vti solet qui propositæ causæ fiduciam gerit. Si hoc, aut illud, non oro veniam, non deprecor pœnā. {Quin quod meritus sit} Hunc defensorem magis & non iudicem dicam, sed hic colligitur patrocinantis auctoritas, non. n. dixit qđ voluerit, sed quod meritus sit, manente eo, si peccauerit tū. {Sed si quis forte malitia fretus sua} Forte, quasi nō defensurus, sed simul caussam cogniturus aduenerit. nec contendit verum esse qđ dicit, ne solicitum faciat ad credendū. Sic apud Virgil. Si non, Dum vela darent, si forte dedissent. {Insidias nostræ fecit adolescentiæ} Bene se adiungit ad crimen, vt releuet culpā. {Insidias nostræ fecit adolescentiæ} Mire insidias dixit, vt diu cōparata causa, per ignorantiam dolosq; capti videanť. {Adolescentiæ} Opportuna ætatis cōmemoratio} πρὸς τὴν συγγνώμην. {Nostra ne ea culpa est, an iudiciū, &c.} Potentior facta fuia est τῇ ἐρωτήσει. Et oratorie, Nostra ne culpa, an iudicium? duplex μετάθεσις altera in accusatorem, altera in iudices. Et bene suam miscuit psonam, vt reum subleuet & suo merito, & multitudine reorum. {Nostra ne culpa an iudicium?} Mire assurrexit in fiduciam defensoris nā cum supra de Antiphone dixerit, nunc intulit nostra. {Qui sæpe pp inuidiam adimunt diuiti} Notum alteri * qui inuident. {Aut pp misericordiam addunt pauperi?} Posteriorem causam honestiorem posuit, ne nō Antiphonē defendere, sed accusare iudices videretur. {Aut propter misericordiam} Primum ἀντίθετον. Et oratorie naturam iudicium τοῦ διαφορισμοῦ expediuit. {Ni nossem cām, crederē vera hunc loqui} Suauissime laudauit oratorem, qui omnia ad persuadendum idonea aduocans, solū consciū non adduxit ad credendum. {Ni nossem caussam, crederem vera hunc loqui} Oblique poeta se laudauit. {An quisquam iu. est, qui possit, &c.} Apparet iam persuasum seni esse, verum aduersarium fuisse Phormionem, non subiectum atq; appositum sycophantam. vnde ad aliud trāsit, vt accuset segnitiem in respondendo, quæ leuior culpa est. Ita, vt cedentibus mos est, paulatim seni singula extorquētur è manibus. {Tua iusta} Diserte magis & absolute, tua iusta, q̄ si aliter diceret. {Vbi iure verbū} Non dixit, parum dicas, sed verbum. {Ita vt ille fecit?} Vnde scit? an illa poetæ virtus est, q̄ omnia ante inducis cognouisse, ne in scena hæc vt noua audiens, tragicis moribus insaniret? {Functus adolescentuli est offi-

est officium} Oratorie crimen quod obiectum est, non purgauit modo, sed etiam ad laudem conuertit. quod Rhetores περίστασιν dicunt. Et hoc de Apollodoro. {Functus adolescentuli est officiũ liberalis} Deriuatio causæ. & est venialis status. {Functus adolescentuli est officiũ liberalis} Ingeniose non negauit hoc crimen, occasionem laudis de confessione sumpturus. {Officiũ liberalis} Potenter officium nominat, quod ille crimen appellat. Et nota, functus officium, accusatiuo casu, quod nos ablatiuo. {Postquam ad iudices ventum est, non potuit cogitata proloqui} Hæc apud oratores μετάθεσις αἰτίας dicitur, hoc est translatio causæ facti, quem vulgo colorem nominãt. {Non potuit cogitata proloqui} Ergo ꝙ cogitauit, industriæ est, quod nihil dixit, pudoris. {Ita eũ tum timidum} Timidum, perturbatum. Plautus, Nam vt ex mari timida es. Et ipse in Adelph. Me miseram, quidnam est quod sic vidẽo timidum, & properantem Getam? {Laudo hunc, sed cesso adire?} Satis defensionis, vbi Geta iam adire non timeat dominũ. {Here salue, saluum te aduenisse gaudeo} Principium à beneuolentia. Et vide vernalitatem aptissimam seruo callido. credas ne hunc esse, qui supra dixerit, Herus si redierit, molendum esse in pistrino, vapulandum, &c.? {Oh bone custos salue} Ab initio idem motus seruatus est seni. nam idẽ hoc est quod supra dixit, O Geta monitor. quanquam per αὔξησιν plus significat quod dicit bone custos, q̃ quod supra, monitor. {Columen vero familiæ} Columẽ columen. an columen, columna? vnde columellæ apud veteres, dicti serui maiores domus. Lucil. 12. Seruus neque infidus domino, neque inutilis cuiquam, Lucilij columella, hic situs est Tubero, Hinc in millesimum annum eorum columine ciuitas continebitur. Horatius contra pro columine columnam, Iniurioso ne pede proruas stantem colũna. Ennium 10. Regem * versatum summam vero columnam. {Columẽ vero familiæ} Sustentatio vel decus. vnde columnæ dictæ. & moralis αὔξησις τῶν ἐγκωμίων. {Cui commendaui filium hinc abiens meum} Duplex accusatio est de eo quod fecerit. Hæc conueniunt in eas personas quas spectare non oportuerit. {Iam dudum te omnes nos accusare audio immerito} Vide q̃ in his verbis etiam vultus quidam serui contumacia appareat, & versute mali. Et hoc est quod dixerat, Ego in insidijs hic ero succenturiatus. {Immerito, & me omniũ harum immeritissimo} Tantum imprudentiæ superest, vt non solum se, sed alios etiam defendat. {Horum omniũ immeritissimo * horum & sic nos hanc & hunc dicimus. {Nam quid me in hac re facere voluisti} Bona exceptione locutus est, quasi in alijs omnia fecerit. {Immeritissimo} Vt patruo, falso, de aduerbijs est imo desinentibus. {In hac re voluisti tibi} Quàm cõtemnat iram domini, vt hoc ipso purgatior videatur, ex hoc apparet ꝙ addidit Tibi. Sic enim dicere solemus, Quid tibi vis faciam? cum alieno negocio frustra nos ostẽdimus laborare. {Seruom hominem caussam orare leges non sinunt} Hoc enim quasi ignotãti dicit, sed stomachose admonet, velut stultum, qui rem manifestam non cogitet. {Seruum hominem caussam orare leges non sinunt} Vetuste hominem. Salustius in Iugurtha, cũ interim Hiempsal reperiretur occultans se in tugurio mulieris ancillæ. {Seruom hominem caussam orare leges non sinunt} Mire extenuauit cõditionem suam, dicendo, non me, sed seruum. Et addendo hominem, moraliter locutus est. Sic Virgil. Venerat antiquis Corithi de finibus Acron, Graius homo. {Caussam orare} Non improprie. sic Virgil. Orabũt causas melius. {Neque testimonij dictio est} Vis scire, inquit, quàm non liceat seruo pro domino dicere? nec testis loco produci potest. {Neque testimonij dictio est} Varie, nõ enim dixit, neque testimoniũ dicere. {Mitto omnia} Et iam hoc perdidit senex, qđ videbatur validum ad accusationem. Ita gradatim illi singula subducuntur, & accusationis impetus euanescit. {Adde istuc, imprudens timuit adolescens} Hæc omnia verba causalem ad argumentandum vim habent. Mitto, sino, vim habent contra voluntatem concedentis. {Imprudens timuit adolescens sino} σχῆμα διανοίας συγχωρήσεως. Et singula pronuncianda, vt plura videantur} Tu seruus verum si cognata est maxume} Sub obtẽtu huius propositionis, in qua pars legis ostenditur, iam poeta præparat locum fallaciæ Phormionis de dote accipienda {Verum si cognata est maxume} τῷ ἰδιωτισμῷ addidit maxime nam siue est cognata, siue nõ est, non recipit τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. hoc est, non dicitur maxime cognata, & cognata minime, sed aut est, aut nõ est. Alij sic ordinant, Nõ fuit necesse maxime habere. alij, sed id quod lex iubet maxime dotem daretis. {Sed, id quod lex iubet, dotem daretis} Id quod lex iubet, ordo, sic Virg. Verum, id quod multo tute ipse fatebere maius. {Quæreret alium virum} Quæreret, q̃ idoneũ est ad significationem odiorum. Virgil. Quærat sibi fœdera Turnus. {Qua ratione inopem, potius ducebat domum?} Magno sonitu intulit quod minus momenti habet aduersus eos qui accusantur, quam illa superiora. {In opem, potius ducebat domum?} Nõ inopem potius, sed potius ducebat subdistinguendũ est. {Non ratio, verum argentũ deerat} Hoc ita ludibundus absoluit Geta, vt etiã quasi per iocũ respondeat. {Alicunde. nihil est dictu facilius} Hoc quasi subridens, & auerso ab illo vultu pronunciauit Geta. ꝙ genus actionis, securitatẽ ostendit hominis manifesta dicentis. {Alicunde} Demipho Alicunde ad facilitatẽ retulit, hic sic intelligere se fingit, vt quasi non habens ipse Demipho de proximo à quo dicere incipiat, dixerit Alicũde. {Nihil est dictu facilius} Mire, vt solet, prouerbio vno dissoluit totam senis intentione. vt in Heaut. Quid si hoc pr̃ resciuerit? Quid si redeo ad illos qui aiunt, Quid si nunc cœlum ruat? {Postremo, si nullo alio pacto, vel fœnore} Ostendit se senex hæc perdere, cum ab his ad alia transcendit exclusus {Dixti pulchre, si quidem quisquã crederet. Vide q̃ non laboret respondendum Geta, si quidem illi per εἰρωνείαν respondit. {Crederet} Pecuniam committeret. {Non, non sic futurum est, non potest} Hic iam palmæ locus est debitæ poeta. si quidem & omnia obiecerit Demipho, & omnia soluerit Geta, quibus actis sola irrationabilis exclamatio relinquetur seni. {Non, non sic futurum est, non potest} Moralis, ab negatio frequenti repetitione firmata. {Ego ne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?} Hic est de quo supradictum est, Ille ne indotatã virginem, atque ignobilem daret illi? nũquam facere. {Egone illam cum illo vt patiar nuptam?} Hic iam præstruitur q̃ facile triginta minas perditurus sit Demipho, dum illam vult excludere. {Nihil suaue meritum est} Ordo & sensus hic est, Nihil mihi mercedis suaue est, vt ego illam cum illo nuptam feram. {Suaue meritum enim, suauẽ mercedem significat. {Hominem cõmostraret} Bono ordine peruenit, ad Phormionem, à quo magis confutabitur. {Aut vbi habitet demonstrarier} Mire ostendit q̃ hic senex contemnat Phormionem modo, à quo mox superabitur. {Illum patronum mulieris} Hic & contemptum aduersarij, & sui fiduciam mõstrat. {Antipho vbi nunc est?} Mitius nũc quærit vbi sit Antipho, & vtrum amaiæ adhęreat, subtiliter quærit. ꝙ seruus intelligens, respondit Foris. {Iam hic aderit} Virg. Haud tibi cum Danais rem faxo, & pube Pelasga. {Foris} Foris dixit, cum fugisse eũ sciat. {Abi Phędria, eum require, atque adduce huc} Opportuna & apta simplicitas attribuitur Demiphoni, nihil tale de Phędria suspicãti. {Bo recta via equidem illuc} Et amatorem ostendit Phædriã, & simul id agit, ne in conspectum patria veniat Antipho. {Nẽpe ad Pamphilam} Nisi hoc Geta dixisset, non intelligerẽt spectatores quid dixisset Phędria. {At ego deos penates hinc salutatum demum deuortar} Nulla mentio sit vxoris apud Demiphonem. nõ enim conuenit argumento vt habeat neque quid in Cicilia gesserit, demonstratur ideo, quia iam dictum est, Noster in Ciciliã ad hospitem antiquum, causa enim quæsita est cur abesset, dum vxorem ducat Antipho, & causa ex argẽto. i. auaritia, quo minus videatur pati nurum pauperem, qui ob spem lucri ab Attica in Ciciliam nauigarit. {Hinc salutatum} Ab hoc loco. {Salutatũ} Adoratum prima post reditũ prece {Deuortar} Bene deuortat, quasi de via. {Atque aliquot mihi amicos aduocabo} Iam præparat ridiculã aduocationem, qua plures adhibendo iurisconsultos incertior redderetur. {Amicos aduocabo} Amicos, & pro testibus, & pro aduocatis veteres posuerunt. {Adsient} Proprie adsient. adesse enim dr̃ aduorti. {Vt ne imparatus} Pro non.

ITa ne, &c. {In hac scena accusatio est, & contradictio, vbi vitæ exemplum ostenditur, in quo spectatur nullam esse tam iustã, & gratam iracũdiam patris, quin & fiducia defensoris, & interuallo temporis euanescat. D. Ita ne tãdem est sup. i. ne ita tandem. hæc particula tandem habet quiddam vrgens & accelerans vt vult Lac. Donatus dicit esse expletiuam particulam. Est ne ita tandem, quod Antipho duxit vxorem iniussu meo. i. sine auctoritate mea, vel ne. i. vtrum tandem Antipho ita duxit vxorẽ iniussu meo, nec pro &, & pro nõ, & ô facinus audax. i. temere admissum, scilicet non revereri imperiũ meum, age hortantis est seipsum ad aliud cogitandũ omitto imperium. i. dempto imperio iterũ exclamari potest, ô facinus audax non revereri. i. non timere, meam simultatem. i. iurgium & contentionem saltem, non pudere. i. non affici pudore, quo reuocaretur à tali ꝓposito. Vel sic intellige, ita ne tandem Antipho duxit vxorem iniussu meo, nec curauit sup. revereri meum imperiũ. i. habere tam reuerentiã mihi, vt meum imperium expectaret, age omitto imperium, nõ curauit revereri, quasi pro timere meã simultatẽ, non curauit pudere. i. pudore deterreri ab incepto ita vt pudere sit à personali, nõ ab impersonali, vt satis liquet. ô facinus audax ô Geta monitor. i. pędagogus, director, præceptor eius, q. d. puniẽdus es acertime. G. Vix tandẽ. i. denique post multa verba ad nomẽ meũ peruenit, & penẽ est oblitus nominis mei. D. Nondũ Demipho videt eos, sed solus loquitũ demiror. i. nescio, nam admirationem ignorãtia facit, nescio quid dicent mihi. s. Geta & filius, aut q̃ caussam. i. q̃ defensionem, vel

excusationem reperient.i.exeogitabunt. G. Atqui.i.sed certe iam reperi caussam.s.cuia iam aliud.i.ooli de eo esse solicitus,sed ad rem aliam confer curam tua. D. An ne pro verum dicẽs mihi hoc.s.feci.i.duai vaorem,inuitus.i.nolens,lex cogit vt eam ducerem,audio.i intelligo,& fateor legem coegisse Get tacimenum non repugnantem tradere caussam.i.offerre victoriã in causa aduersatijs.i.contrarijs in illa causa,seu cõtrouersia. P. illud quod replicuit senex est durum.i.difficile,soluinm. G. Sine.i.permitte mihi,ego expediam.i.ego exoluam illum nodum, ne timeas, nam illi obiectioni satisfaciam. D. incertum est mihi.i.nescio quid agam.quia hoc infortuninm q̃.s.filius duait vxorem, obtigit.i.accidit mihi tanquam malum, nam de bono dixisset accidit, obtigit mihi ergo præter spem.i.præter expectationem & timorem. Nam illud non timebam, & obtigit mihi incredibile.i.tale quod nunquam fuissem crediturus s.filium fuisse vxorem ducturum in mea absentia,sum ita.i.adeo irritatus.i.prouocatus, in irã impulsus,commotus perturbatus, vt nequeã instituere.i.inducere,disponere animum meum ad cogitandum.i. ad consideradum, & consultandum, quo pacto sit hoc ferendum & quid de hoc sit faciendum quãobrem.i.quapropter oportet omnes homines meditari.i.reuoluere secũ,& quasi exercere in mente, quo pacto.i.quo modo,ipsi homines ferant.i.sustineant,portent, patianmr,tolerent ærumnam.i.calamitatem,aduersam.i.molestã, aut vacat aduersam,vt ait Don,aut melius est ærũnæ epitheton, & quo pacto ferant damnum,pericula,&c. incommuda, maxume.i.præcipue, tum.i.tunc,cum.i.quando,res sunt secundæ.i.prosperæ, bene succedentes,& ex animi sententia.cũ aliquis rediens peregre.i.à longinquis regionibus distãtibus,ac longe remotis,peregre enim significat longe, semper cogitea.i.consideres hæc quæ sequuntur. esse commuoia,& posse fieri.s.aut peccatum filij,aut mortẽ vxoris.aut morbum filiæ,& ea cogites, vt nequid.i.vt non aliquid sit nouum animo tuo.i.impremeditatum,improuisum. deputato.i. valde puta,& destina,iudica,existima,vel reputa, vel si vis capone per futurum quemadmodum est futuri temporis,reputa inquam id omne quidquid.i quod eueniat, præter spem esse in lucro.i.accidisse ex abundanti vltra id quod timebas futurum. G. ò Phędria incredibile est quãtum ante eam.i.antecellam,superem vincam herum meum sapientia.i.per sapientiam,omnia mea incommoda.i.infortunia,sunt mihi.i.à me meditata.i.per visa,vbi meditata passiue capitur tanquam veniens à verbo communi, qualia sunt multa alia.Si herus meus redierit, si pro cum redierit herus, sed loquitur s̃m votum suum, velle enim eum non esse rediturũ, & ideo dixit,si herus enim iam redierat,sed nondum erat auditus ab eis,est mihi molendum.i.necesse mihi erit molere, vsque.i.assidue,in pistrino.i.quod nostri dicunt,in molẽdino, nam locus erat in quo circumuagabantur molæ trusatiles,& ita frumenta pinsebantur.i.molebãtur est mihi vapulandum.i.me oportet vapulare.i.cædi,ac verberari,nam vapulare est cædi siue verberibus affici,cum sit neutrum passiuum,compedes i.vincula,cathenæ colligantes,aut pedes,aut crura,siue tibias, aut alia corporis membra. Dicuntur.n.compedes (vt ait Nonius) non à pedibus, sed ab impedimento. Inde compendio is.i.colligare & colligando aliquid impedire,inde compeditus,siue impeditus & præpeditus,compedes ergo sunt habendæ.i.sum compediendus,& colligandus cõpedibus, opus est mihi faciundum,i.me oportebat operari,dure & ægre,ruri aduerbialiter pro in agro,molendum,& vapulandũ,gerundia sunt verba,sed habẽdæ & faciundũ sunt participia,nihil.i. non quidquam horum prædictorum incõmodorũ accidet nouũ, animo deputabo id omne esse in lucro, quidquid.i.quod eueniet præter spem,sed quid,i.cur,cessas.i tardas, cũctaris,moraris adire hominem Demiphonem,& bene adire, tanquã terribilem & pugnaturum,& quid cessas alloqui hominem blande.i.suauiter, lenibus verbis in principio. D. video Phędriam filiũ fratris mei Chremetis ire,i.venire mihi obuiam,aduerbium est. P. ò mi patrue salue. D. salue,vides quod tam,qui adit, q̃ qui aditur dicit salue,Sed vbi est Antipho? P. gaudeo sup.te aduenire saluum. D. credo te gaudere mea salute,respõde mihi hoc. P. Antipho valet.i.est incolumis,ipse est hic.i,in hac parte verbis,vel in hoc vico,quia qui probe est præsens esse videtur, sed satin'.i.quæris suppe.i. verum,omnia sint sup satis ex sententia.i.satis ad votũ, & satis bene se habeãt omnia? D. Equidem vellem omnia esse satis ex sententia,& s̃m votum meum. P. Quid istud est pp quod tristis es. D. O Phędria rogitas,confecistis.i.celebrastis,& exegistis bonis nuptijs,per ironiam, me absente.i.in absentia mea. P. Eho,interiectio deprehendentis causam tristitiæ, an tu nunc succenses.i.irasceris illi,id.i.pp nuptias. G. O artificem probũ, per ironiam,q.d audio pro bene artificem, seu opificẽ defendere alterius causam,cum tamen contrarium intelligat. D. Egon'.i. ego ne,non succenseam.i.debeo succẽsere illi filio? gestio,plus est quàm volo,i.cupio,& quidem cum gestu ostẽdendo,videlicet gestibus cupiditatem,gestio.i. vehementer cupio,ipsum filium dari, non venire tanquam filium, sed dari tanquam reum mihi in conspectum.i.ante oculos meos,vt sciat sua culpa i.per suã culpam,illum patrem leuissimum.i.benignissimũ prius.s.me esse factum acerrimum.i.asperrimum & durissimum & vehementissimũ. P. Atqui.i.sed certe ò patrue nihil filius fecit,quod.i.propter q̃ succenseas.i.irascaris illi. D. At i.sed ecce, particula ostendens aliquid nouum & improuisum animo accidere, ecce omnia similis, in nominatiuo.i.adsunt, apparent omnia similia inter Ph.& Antiphonem,omnes de duobus dixit per indignationem,cõgruũt.i. concordãt hoc simul,cognoris.i.si cognoueris vnum,noris.i.cognosces,vel cognouisti omnes. P. Haud.i.non est ita vt ait. D. hic.s.Antipho est in noxia,per noxa.i.in culpa,ille s.Phędria adest,præsidio est,seu paratus est,& præsto ad defendendam causam alterius,cum ille Ant.deest,hic præsto.i.præsens parat eum defendere,ipsi trahunt operas mutuas.i.mutuo se adiuuant,hoc est adiuuant alter alterum. G. Senex Demipho.probe.i.recte, depinxit,i.descripsit facta iuuenum,imprudens.i.nesciẽs, seu per imprudentiam, qui.s.nesciret amore Citharistriæ. D. Nam ni.i.nisi, ista essent.i.nisi iuuerent alter alterum, ò Phædria non staret cũ illo Antiphone.i.pro illo, hoc est pro illius defensione. nam in eius patre stamus,p quo facimus. P. O patrue si est hoc sup.s. vt.i.q̃ Antipho admiserit,quasi receperit in se committendo culpam,hoc si Ant.admisit culpam,&c.est culpandus,ex qua re.i.ex qua admissione culpæ foret.i.esset,minus.i.non satis, tẽperans.i. consulẽs,prouidens,moderatus, vel (vt alij habent) obtemperãs rei.i.vtilitati suæ,quantũ ad facultates dotis vel rei.i.rei familiari bonis substantiæ suæ,aut famæ.i.honestati natalũ, puta qui accipit & pauperẽ & ignobilem. nam in negocio nuptiarum duabus rebus cõsuli oportet.s.rei & famæ,hoc est facultatibus dotis,bonestatiq; natalium. Si admisit ergo culpã,non dico causam, quin.i. q̃ non,vel pp quàm non feret.i.sustineat, patiatur id q̃ meritus sit ferre.s. pp suam culpam, sed si forte quis.i.aliquis fretus.i.confisus,sua malitia.i.improbitate& astutia maligna,fecit insidias.i. pditiones & fraudes nostræ adolescentiæ i.iuuentuti,ac vicit.i.obtinuit in causa,ne.i.vtrum ea culpa.i.illud crimen est nostrũ, an est culpa iudicum.qui iudices sæpe adimunt.i.auferunt diuiti pp inuidiam, inuident enim illi tantas copias, pauperi aũt nunquam inuidetur,aut qui iudices addunt pauperi aliquid.de quo est controuersia apud eos pp misericordiam,qua mouentur in pauperẽ. G. Ni.i.nisi,nossem.i.cognoscerem causam i.totum negotium, crederem hunc Phędriã loqui vera in neutro genere.i.res veras. D. An.i.vtrum,quisquam.i.aliquis, est iudex, qui possit noscere tua,in neutro genere.i.res tuas, seu negocia tua, & ea quæ ad te pertinent esse iusta.i.æqua,vbi.i.qñ,tute.i.tumet, non rñdeas.i.responsum non des ita.vt.i.sicut,ille filius meus fecit. P. Fũctus, officium, vatuste pro officio adolescẽtuli liberalis.i.boni & verecundi, seu ingenui, ac præ se ferentis bonam naturæ indolem & ingenuitatem, postquam ventum est.i.peruẽtum est,impersonaliter dictum,ad iudices,ipse nõ potuit proloqui.i. proferre in lucẽ cogitat.i.mentis conceptus,ita.i.adeo, pudor.i.verecundia obstupefecit eum,vel intellige quid cesso adire,quasi quid tardo,& dubio adire,quamprimum.i.citissime senem Demiphonem? Deinde in hoc dicto cõcessit ad senem & salutauit eum,ò here salue,gaudeo te aduenisse saluum. D. O bone custos per ironiam, q.d.ò improbe pędagoge,sed columen.i.sustentaculum,siue sustẽtatio, fama,decus familiæ nostræ.s.& par hoc ironiam dictum est,cui.s. tibi ego hic abiens,commendaui.i.tradidi fidei filium meum. G. Audio.i. intelligo,te iam dudũ.i.paulo ante accusare nos omnes immerito.i,sine causa,&audio te accusare me immeritissimo omnium.i.qui vnus ex omnibus minime merui accusari. Nam quid voluisti me facere tibi in hac re i,in hoc negocio, leges nõ sinũt.i. non patiuntur,hominem seruum orare causam.i. oratione defendere vel agere causam alicuius.i neque dictio testimonij.i facultas dicendi testimonium,nõ est seruo homini. Dictio testimonij est facultas dicendi testimonium,quemadmodum factio testamẽti est testamẽti faciendi facultas. D. Mitto.i.omitto,missa facio omnia ista quæ dicis, adde istud quod.s.adolescẽs imprudẽs.i.per imprudẽtiam,timuit.i.fuit timidus, nec vllum verbum proloqui potuit,sino.i.omitto etiam & fateor,quod tu es seruus, & multa facere per leges vetitus. Verum.i.sed, si puella ducta in vxorẽ est cognata.i.de cognatione,non fuit maxime.i. vrgentissime,necesse.i.necessarium,habere eam in vxorem, sed daretis.i.dare debebatis dotem ipsi cognatæ,id quod.i.quod, vt sæpe apud Cic.videlicet dare dotem lex iubet,vel daretis id.s.dotẽ,quod lex iubet dari cognata quæreret alium virum.i.maritum si dedissetis ei dotem, qua ratione.i. pp quàm rationem potius ducebat domum aduerbialiter, inopem.i.pauperem puellam. G. Ratio quæ ducebat

eam do

eam domum, non deerat, sed argentum præ dote deerat. D. Sumeret.i.ea sumere debuisset vel debeat. alicunde.i.ea aliquo loco, ex aliqua ratione. G. Dicis quod sumeret alicunde, nihil est facilius dictu.i.ad dicendum, vel vt dicatur, quam illud quod dixisti sumeret alicunde. D. Postremo.i tandem, si nullo alio pacto.i. nullo alio modo poterat haberet, vel sumere, vel.i.saltem. sumeret fœnore.i.per fœnus ac vsuram, vel ex fœnore. G. Hui, interiectio deridentis, dixisti pulchre.i.iucunde, & cõmode, ac venuste, locutus es si quidem.i.si certe, quisquam.i.aliquis, crederet.i pecuniam committeret, te viuo.i.quandiu viuis. D. Dicis quod non crederet quisquam me viuo, vtcunq; res sese habeat, non sic futurum est, vt perpetuo eam habeat vxorem, non potest vel fieri, vel mihi persuaderi, vt si futurum sit, ne.i. vtrum decet sup. vt ego patiar illam puellam nuptam esse cum illo filio meo, etiam vnum diem, vel vno die, vtrunq; enim dici recte potest. Don. autem sic iungit hoc cum sequente. Nihil est mihi meritum suaue.i. nulla est mihi merces dulcis, & iucunda, vt patiar illam esse nuptam cũ illo, etiam vnum diem, posset tamen & quidem non absurde dici nihil suaue meritum est ab his, qui hoc fecerunt.i.hi qui hoc fecerunt, nihil suaue meruerunt.i. nõ sunt digni, quibus, cum benigne & suauiter agatur, sed acerbe potius & aspere. Nam si dicimus recte merui aliquid suaue, quid ni recte dicatur, aliquid suaue meritum est à me per passiuum, quod hic puto congrue fieri, q.d. nihil suaue ab huius rei conditionibus meritum est ita, vt indigno illo facto se præbuerint, quibus benignitatis aliquid tribuatur, volo istum hominem, qui fuit patronus puellæ, commostrari mihi.i. ostendi mihi, aut volo demonstrari mihi, vbi habitet.i. moretur, constat, aut frequenter. G. Nempe.i.certe, vis Phormio demonstrari tibi interrogando. D. Volo istum per contemptum dixit patronum.i.defensorem mulieris demonstrari mihi. G. Iam faxe.i.faciam, quod sup. aderit.i.præsens erit hic. D. Vbi est nunc Antipho filius? P. Ipse est foris.i.abest ab hoc loco, & ab hac vicinia. D. O Phæd. abi.i.vade require eum Antiphonem, & adduce pro adhuc. P. Equidem eo illuc, non ad Antiphonem, sed ad amicam, sed voluit dicere ne intelligeretur à se ne. recta via, sæpe non apponitur via, sed supprimitur elegãter. G. Nempe vadis sup. ad Pamphilam amicã, & hoc dicit vt spectatores noscant quorsum eat. D. At ego diuertar.i. de via deflectar, hinc.i. ab hoc loco domum, aduerbialiter, salutatum.i ad salutandum, hoc est adorandum Deos penates.i. Deos peculiares, seu domesticos, & familiares, inde i.deinde, ibo ad forum causarum.s. nõ vænale, vt semper ferè intelligit Terentius, atq; aduocabo.i.adhibebo mihi aliquot amicos.i.aduocatos, amici enim pro testibus & aduocatis apud veteres ponebantur, qui amici adsint.i.præsidio sint mihi hanc rem.i.ad hoc negotium, vt ne.i.vt nõ sim imparatus.i.improuisus, siue non paratus, cum Phormio parasitus adueniat, qui harum nuptiarum actor fuit.

LATO. ARgumentum} Expostulat Demipho cũ Phædria & Geta propter peccatum Antiphonis, & Phædria hunc defendit. {Age, mitto} Correctio. {Vix tandem} Ironia. quia primo se nominandum putauerit. {Places} Totum ironicos in senem. {Quamobrem} Sententia ad amplificationem, ab inopinato. {O Phædria} Irrisio in senem, per similium verborum imitationem. {Bonus me} Propositio criminis per ironiam. {Atqui nihil} Propositio defensionis. {Ecce autem} Senis indignatio. {Si est} Defensio per remotionem criminis. nam culpa in Phormionem cõfertur. {An quisquam} Aliud crimen omisso priori. {Functus adeo} Purgatio à verecundia quæ habet vim necessitati, & ad laudem pertinet. {Bone custos} Ironia columen.i.præsidium. {Iandudum te} Defensio à persona. {Mitto omnia} Vide persuasum esse senẽ, & subinde ad alia crimina confugere. {Non ratio} Attende contumaciam Getæ in respondendo, & quàm nihil laboret, nimirũ vt purgatior videatur. {Non, non} Exclamatione victi senis, qui omisso Phædria & Geta ad Phormionem conuertitur, {Nempe} Ironicos hoc & summisse,

PETR. MARS. ITa ne tandem} Prudentis hominis consilia qualia esse debeãt docet hæc scena: Nam ita quisque, qui in hac vita tranquille viuere cupiat, se gerere debet, vt pericula, turbas, & commotiones quæ obuenire possunt, longe ante præuideat, & cogitando superet, quàm ea ipsa eueniant. Nam, vt vulgo iactatum est, iacula præuisa minus feriunt. Cic. lib.3. Tusc. quæst. Præmeditatio futurorum malorum lenit eorum aduentum, quæ venientia longe ante videris. Itaq; apud Euripidem à Theseo dicta laudantur. Licet enim vt, sæpe facimus, in Latinum illa conuertere.

Nam qui hæc à docto meminissem viro,
Futuras mecum commentabar miserias.
Aut mortem acerbam, aut exilij mœstam fugam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali.
Vt si qua inuecta diritas casu foret,
Ne me imparatum cura laceraret repens.

Quod autem Theseus à docto se audiuisse dicit, Id de seipso loquitur Euripides. Fuerat.n. auditor Anaxagoræ, quem ferunt nonciata morte filij dixisse: Sciebã me genuisse mortalem. Quæ vox declarat, his esse hęc acerba, à quibus non fuerint cogitata. Ergo id quidem non est dubiũ, quin omnia quæ mala putentur sint improuisa grauiora. Itaq; quanquam non hæc vna res efficit maximam ægritudinem, tamen qm̃ multum potest prouisio animi, & præparatio adminuendum dolorem, sint semper omnia homini humana meditata. Et nimirum hæc est illa præstans & diuina sapientia, & perceptas penitus, & per tractatas humanas res habere, nihil admirari cũ acciderit, nihil ante quàm euenerit non euenire posse arbitrari. Columen familiæ.i. basis & sustentaculum, vt poeta. In te omnis domus inclinata recumbit.

GLAR. SCenæ huius versus sunt varij. Primus trochaicus est tetrameter cata. nisi quis a, in ita produci putet. Reliqui deinde 20. haud dubij sunt iambici tetr. acatal. in quorum primo creticus est loco primo, nisi Meum monosyllabum feceris, ac totum elidas, & in 13. Filij dissyllabũ, nisi bacchium loco secundo constituamus 18. legendum, Molendum vsq; in pistrino, vapulandum, habendæ compedes. quod Ioan. quoque admonuit. In præcedenti vero vt s, in Herús, ita in sequenti s, in Opus eliditur. In vltimo huius ordinis verbum Esse neutiquam omittendum est. Repetit.n. Geta Heri verba per μίμησιν, vt Syrus in Adelph. Demeæ. Et vetus lib. habet, ac carmen poscit. Sequuntur dein' duo trochaici tert. catal. haud dubij.

Sed quid cessas hominem adire, & blande in principio alloqui?
D. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obuiam.

In quorũ posteriore vel Mei monos. est, vel creticus loco secũdo.

P. Mi patrue salue. D. Salue, sed vbi est Antipho?

Qui nunc sequũtur omnes sunt senarij iambici. In quorũ sexto, ò aduerbium totum eliditur. In 7. vel Dari in sequentem versum conijciendum, vt Mihi monosyllabum totum elidatur, & sua monosyllabum sit, nisi creticũ loco quarto constituamus, vel in priore versu Succenseam trisyllabum est, ac finis totius eliditur, denique Gestio sit dactylus. sed malim dari ad posteriorem conijcere versum. Lectori liberũ esto quod volet sequi 13. vix excusare potero, adeo omnia consentiunt exemplaria. Et obsepti sunt omnes elabendi modi, nisi forte ita sit legendos versus,

In noxia est hic, ille ad defendendum adest,

Sed nihil definio. In 18. s, eliditur in Minus, & Rei monosyllabũ est. In 23. proceleusmaticus est loco quarto. In 31. hic vero est impudentissimum mendum, q equidem miror neq; Doct. neque Ioan. adnotasse. Doctor. vt sæpe iam dixi, non tantum erat tunc ocij, cũ hæc ageret, vt hæc atq; similia animaduerteret. Et Ioan. libenter transilit, vbi carminum incidit difficultas, quemadmodũ paulo ante, cum recte hoc carmen emendaret, Cũ ille est, hic præsto est, tradunt operas mutuas. Quod proxime antecedit, æque vitiosum, ne attigit quidem. Ita hoc quoq; loco pentametrũ transilit. Sed vt paucis finiam, verbũ Geta omissum est ad carminis finem. Phædria enim deficientibus iam argumentis Getam clam vocat, verum quia Geta iam locuturus prodit, Personę nomen præfixum versui sequenti, occasionem dedit tollendi alterius verbi Geta, ad versus prioris finem, atque ita inscitia alicuius minus attenti, atq; bis Geta male positum existimantis, mutilum nobis versum fecit. In 37. pronomen Me legendũ post Horum, vt constet carminis ratio 40. versus hypermeter est, sed e, eliditur à versu sequente. In 43. vel Fuit monosyllabum, aut creticus est loco primo. In 48. Nullo alio, choriambus est loco tertio, quod rarissimum est. neq; ego alioqui sanare carmen possum. Facile est dicere, eliduntur duæ syllabæ, aut tres in vnum contrahuntur. Sed huius Poetæ licentia bene audet etiam hoc, vt choriambum, sed rarissime, immisceat. Quod enim raro fieri solet, quasi nunquam factum fuisse putatus. In 54. absq; dubio creticus est loco primo. In 56. i, corripitur in abi, nisi bacchium loco primo ponamus. In 57. Equidem post Illuc ponendum. Et in versu sequenti At à superiore eliditur versu, & deos monosyllabum.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Adductus Phormio vt factum defendat, qui hic se instruit cum sene litigaturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, de Parasitis vilioribus Poetæ exemplum proponit, vt in Eunucho de potioribus assentatoribus. Verum isti præsentes acrius a Terentio lacerantur. Hic Phormio se se aduersus Demiphonem litigaturum instruit & animat. ADDITIO. In hac scena etiam præcipue laudatur Ambiuij obseruantis ac temulenti actio, ad expressionem personæ Parasitæ accommodata.

Trochaici

Trochaici Tetrametri Catalectici vsque ad παρασκευαὶ scenę sequentis.

PHORMIO, GETA.

ITA ne patris ais conspectum veritũ hinc abijsse? G. admodum.
P. Phanium relictam solam? G. sic. P. & iratum senem?
G. Oppido. P. ad te summa solũ Phormio rerum redit:
Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.
G. Obsecro te. P. si rogitabit. G. in te spes est. P. acere.
Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. subueni.
P. Cedo senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.
G. Quid ages? P. quid vis? nisi vt maneat Phanium, atq; ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis?
G. O vir fortis, atq; amicus: verum hoc sæpe Phormio
Vereor, ne istac fortitudo in neruum erumpat denique. P. ah,
Non ita est: factum est periclum, iam pedum visa est via.
Quod me censes homines iam deuerberasse vsq; ad necem
Hospites? tum ciues? quo magis noui, tanto sæpius.
Cedo dum, en vnquam iniuriarum audisti mi scriptam dicam?
* quid *G. Qui* istuc? P. quia non rete accipitri tenditur, neque miluio,*
Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Alijs aliunde est periculum, vnde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt mea quidem sententia.
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
G. Non pote satis pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.
Te ne asymbolum venire, vnctum, atq; lautum balneis,
Ociosum ab animo: cum ille & cura, & sumptu absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cena dubia apponitur?
G. Quid istuc verbi est? P. vbi tu dubites, quid sumas potissimum.
Hæc, cum rationem ineas, quàm sint suauia, & quàm cara sint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem deũ?
G. Senex adest. vide quid agas: prima coitio est acerrima:
Si eam sustinueris, post illa iam, vt lubet, ludas licet.

DON. ITA ne patris ais conspectum veritum hinc abijsse?} In hac scena de Parasitis vilioribus Terentius proponit imaginẽ vitæ, vt in Eunucho de potioribus, & his qui nuper processerint. i. de assentatoribus. Animaduertendum autem huiusmodi genus hominum magis à Terentio lacerari. {Ita ne patris ais cõspectum veritũ hinc abijsse?} Adhuc narratur fabula de Terentio & Ambiuio ebrio qui acturus hanc fabulam, oscitantis temulenter, atq; aurem minimo inscalpens digitulo, hos Terentio pronunciauit versus. quibus auditis exclamauerit poeta se talem cũ scriberet, cogitasse Parasitum, & ex indignatione, quòd eum saturũ potumq; deprehenderat, delinitus statim sit. {Ita ne patris ais} Hæc & labia lingens, vt ebrius, & ructans vtpote satur, pronunciauit actor bonus. {Admodum} Admodũ annuendi vim habet dun taxat modo, & subauditur veritum. {Phanium relictam solam} Subauditur, ais. {Oppido} Nõ aio, sed iratum intellige. {Iratum senem} Iterum Ais subauditur. {Ad te summa solum Phormio rerum redit} Ideo velut expergefactus ad has causas accedit Phormio, quia non diu sollicitũ conuenit esse Parasitum, nec quidquã aliud, nisi de conuiuio, vel propter conuiuium cogitare: adeo nisi à Geta cogatur, modo etiam negociorum Antiphonis negligens est, atq; securus. {Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum} παροιμία apta Parasito, quæ de cibo est. {Hoc autem inter rusticos de alliato mortario dici solet. {Et bene intristi. propriè.n. intrita, dicitur huiusmodi cibus. {Accingere} Apparate, atq; expedi. {Acere. quid si reddet?} Totum hoc quasi alia agens loquitur Parasitus, vt ex hoc appareat quid intersit audaciam sycophantæ improbi, & patrisfamilias perturbationem minime litigiosi. nam ille in bona causa aduocatos quærit, & ipse sollicitus in toto actu est, hic in puncto temporis se ad calumniam præparauit. {Quid si reddet?} Bene iam ad illud respicit fabula, quod futurum est, propter Phædriam. {Sic opinor} Non ad tu impulisti hoc pertinet, sed ad id, quod secum tacitus voluit Phormio. {Quid si reddet?} Hoc est quid si respondebit? An, quid si mulierem reddet? {Cedo senem} Hic alij exclusiue torporem somni inducunt Parasitũ. alij transglutisse quod in ore mandebat, quasi hoc moræ fuerit ad vincendum senem. {Cedo senem} Non parui moliminis certamen impendebat, cum senex dixerit. Hominem cõmonstrarier mihi istũ volo, Parasitus dicat, Cedo senem. {Quid ages?} Nõ interrogantis, sed metuentis hoc dictum est. {Quid vis, nisi vt maneat Phanium, atq; ex crimine hoc Antiphonem eripiam, atq; in me omnem iram deriuem senis?} Tria promittit, in quibus omnis causa Antiphonis est constituta. {Atq; ex crimine hoc} Sic dixit ex crimine eripiam, quasi ex incendio. Considera triũ rerum quas promittit gradus per [illegible] esse seruatos. {Phanium} Vxorem. s. Antiphonis. {Antiphonem eripiam} Bene eripiam dixit, quo vim significat doli, pro eo qui iam teneatur oppressus. Virg. tu ne hinc spolijs indute meorum Eripiare mihi? {In me omnem iram deriuem senis?} Deriuatio dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quem non pertinet. {O vir fortis atq; amicus} Ordine laudauit. plus est.n. amicus, quàm vir fortis. Et apparet auersum Getam exclamasse, quod maiorem vim habet, quàm si Amice dixisset. {O vir fortis, atq; amicus} Nominatiuum pro vocatiuo posuit. {Verum hoc sæpe Phormio} Bene sæpe addidit, vt sententiam faceret de speciali dicto. {Vereor ne isthæc fortitudo in neruum erumpat denique} Quid est isthæc? nimiũ audax. s. Et conuenit hoc dictum Getæ, & qui supra dixerat, Est Parasitus quidã Phormio, homo confidens. {Verũ hoc sæpe Phormio vereor, ne istæc fortitudo in neruũ erumpat} Et consuetudine Romana dixit, quia sæpe in neruũ conijciebantur ex aliquo maleficio in carcerem missi. An prouerbium à sagittarijs natum est, quòd immoderatæ plerunq; vires, adducendo arcu non telum incitent, sed neruum rumpant? An ex eo, quòd sæpe fortius ferientes, neruũ sibi ultiquem lædant? Ergo fortitudine nimia sæpe vinci, sæpe decipi contingit. {In neruum erumpat deniq;} Deniq; modo παρέλκον, Terentiana consuetudine, qui hanc particulam in vltima ponit sententia. {Iam pedum visa est via} Pedum, pro pedibus. & visa αὐτὸ τοῦ prouisa. Et totũ μεταφορικῶς. {Quot me censes homines iam deuerberasse vsq; ad necem?} Parasitice totũ translationibus loquitur. huiusmodi est.n. vis vmbraticorum hominũ, scurrilis oratio. {Hospites tum ciues?} ἀνακόλουθον secundum. deest.n. supra, Cum. Et bene posterius posuit in quod maius est. Cedo dum, en vnquam iniuriarum audisti mihi scriptã dicam?} Plus est hoc per interrogationem intulisse, quàm si diceret, Nunquã mihi scripta est iniuriarum dica. {Iniuriarum scriptã dicam} αἰσχρολογία. sic.n. & Tullius, Scribitur Heraclio dica. {Dica} Dice, causa est Græce a quæ fit Latine dica, vt Acte Acta, Calliope Calliopa. {Quid istud?} Interrogare dicitur & fingitur Geta, vt parasitica progrediatur oratio. {Quia nõ rete accipitri, tenditur neq; miluio} Rursus per ἀλληγορίαν loquitur Parasitus, vt totum triuiale sit, à conuiuijs esciisq; translatum. {Quia non re te accipitri tenditur, neq; maluio} Legitur & tenuitur. habet.n.h. litera, cum d. communionem. {Qui male faciunt nobis} Ore, & vnguibus. s. {Illis qui nihil faciunt tenditur} Nõ sic accipe, nihil faciunt, q. d. nec bene nec male, sed cum legeris nihil faciunt subaudito, nobis male. {Quia enim in illis fructus est} παρέλκον tertium: quo aut Quia, & sic Enim subiungatur, aut ipsum Enim superuacuum est. {In illis fructus est} Fructus, cibus, quia frumen dicitur tractus gulæ, qua cibus in aluum demittitur. {In illis opera luditur} Qui male faciũt nobis. {Luditur} Exercetur. An illuditur. i. frustratur? alij aliunde est periculum, vnde aliquid abradi potest} Verũ hic sensus est, quasi diceret, Aliud alijs periculũ affertur, à quibus aliquid auferri potest? an, alij aliunde periclitantur, quàm creduntur? est.n. illis causa periculi, non quæ videtur, sed quia ab his aliquid auferri potest.

{Vnde

Vnde aliquid abradi} Abradi per vim auferri. §Mihi sciunt nihil esse} Rei.s. §Ducent damnatum domum} Secundũ ius.s.quo obærati,cum soluendo non essent, ipsi manu capiebantur. §Ducent damnatum dumum} Vsus est verbis ad extenuandam pœnam,& rem ad commodum transferendam. nam quod ob ætatis inimicum est,id Parasitus maxime optat,duci ab aliquo domum. Addidit autem damnatum quasi qui irrideat genus damnationis, in qua victor pascere compellitur, & pascitur victus. §Alere nolunt hominem edacem} Sensus est, Sciunt,edacem,& ideo nolunt alere. Et hoc sic pronunciandum, vt facere totum videatur illatum, Q̃ñ obæratus, sit sub huiusmodi pœna: nec accusari ab aliquo se queritur,neq; damnari. §Hominem edacem} Se sigñat. §Sapiũt} Sibi consolunt. §Pro maleficio si beneficium summũ nolunt reddere} Parasitice beneficium summũ dixit alere. §Pro maleficio} Pro iniuria. §Reddere} Retribuere respondere. §Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia} Multum promittit Geta Parasito,cum dicat,nihil futurum, quod pro merito possit accipere. §Non potest satis pro merito ab illo} Huiusmodi sententias inferunt poetæ parenthesi cum his quæ volunt infere §Ab illo tibi referri gratia} Non ab eo,qui te damnatũ duxerit, sed Antiphone, de quo sermo est. §Immo.n.nemo satis pro merito gratiã regi refert} Bene Parasitus,quicquid præstat, debere se dicit. Et est proprium personæ inferioris. Virg. Tu mihi quocunq; hoc regni, tu sceptra Iouemq; Concilias,tu das epulis accumbere diuum. §Gratiam} Vicem. §Nemo satis pro merito gratiam regi refert} Rex alias regnator,alias dominus,alias diues significat. Sed nunc rationem habet nominis ad aliquid dicti,ad significandum Parasitum. vt enim Parasitus regis est,& libertus patroni, sic è contrario rex parasiti est,& patronus liberti. quod si non esset, non Nemo tantummodo,sed nemo Parasitus diceret. §Te ne asymbolum venire vnctum, atq; lautum e balneis?} Hæc non ab Apollodoro, sed è sexto satyrarum Ennij translata sunt omnia,Quippe sine cura,lætus,lautus cum aduenis,infertis malis,& expedito brachio,alacer, celsus,lupino impetu,expectans mox dum alterius obligurias bona,quod censes dominis esse animi? Pro diuũ fidem,illi tristis cibum dum seruat, tu ridens voras §Te ne asymbolum venire} Et hoc nomen constat inter Parasitos confictum, atq; compositum esse. Contra illud in Andria, Symbolũ dedit,cœnauit. §Ociosum ab animo} πλεονασμός. Nam addidit ab, cum sufficeret animo. §Cũ ille cura & sumptu absumitur} Cura in apparando, Sumptu in coemendo. §Dũ tibi sit quod placeat} Acuenda vox in eo quod ait Tibi. Et hoc eminenter adiectũ est,non sui curam,sed conuiuarum gerere illũ qui vocat. §Ille ringitur,tu rideas} Poetico lepore ijsdem syllabis diuersa significatius prope inuicem posuit, ringitur & rideas. §Ille ringitur,tu rideas} Varie: nam pronunciatiuo coniunctiuum miscuit. Non.n dixit, ringatur. Ringi est stomachari tacitum. est n.translatio à canibus latraturis §Prior bibas,prior decũbas} Hoc ad procacitate Parasitorũ retulit. §Prior decumbas} Sic alibi,Maturæ veniunt,discumbitur,inquit. §Cœna dubia apponitur} Et hoc adeo Parasiticum verbum est,vt id non intelligat Geta. §Quid istoc verbi est?} Vt intelligat populus idcirco nõ intelligit,& vult doceri Geta. Ostendit autem poeta pro vnaquaq; re verba propria esse, neq; communia esi sijs, qui diuersi sunt actus. §Vbi tu dubites,quid sumas potissimum} Non potius, sed potissimum dixit, vt in re omni alijs alia mõstraret potiora. Plautus. Scandum est in lecto,si quid de summa petas. §Hæc cum ratione in eas} Intelligas,æstimes. §Quàm sint suauia, & q̃ cara sint} Nonnihil philosophatus est poeta, ostendendo multis suauia esse quæ cara sint. §Cara} Magni pretij. Et qui præbet,non tu hunc habeas plane præsentem Deum?} Hoc est quod ait, Immo enimuero nemo satis pro merito gratiã regi refert. §Nõ tu hunc eum habeas plane præsentem Deum?} Præsentes dij sunt,vel qui statim præstant: vel qui coluntur,& videntur,vt Sol & Luna. Alij præsentem pro potentissimo accipiunt. vt Virg. Quo nõ præsentius vllum, §Senex adest. vide quid agas} Interuenit senex vltimo.& quidem quod extra argumentum per inuentionem dici potuit,consumptum est §Vide quid agas} Non terrentis est,sed excitantis §Prima coitio acerrima est} Translatio est à prelio.nam & congredi milites,& coire dicuntur. §Si eam sustinueris} Multũ de illo exigit,quando nõ dicit,si eum repuleris: sed potius,si eam sustinuerit §Post illam iam,vt lubet,ludas licet} In officio militari omne negotium vel pugna,vel ludis.

ic19. ITa ne,&c.} In hac scena de Parasitis vilioribus Ter. proponit imaginem vitæ,vt in Eunuc.de potitoribus,siue de assentatoribus. P. Ne.i.vitum Geta ais.i.dicis ita.s.Antiphonem veritum.i.q̃ timuit cõspectum patris, abijsse,i.discessisse,hic.i.ex hoc loco. G. Admodum.i.dico eum admodũ, id valde veritũ abijsse. vbi admodum annuendi vim habet,& firmandi. P. Ais inquam Phanium.i.quam duxit vxorem, sicut Glycerium in fœminino genere,esse relictam solam. G. Sic aio sup. Phanium solam relictã Phor.& inquã senem Demiphonem iratum. G. Oppido.i.aio eum esse valde iratum, nam oppido est valde. P. O Phormio, alloquitur seipsum,summa,vt sit substantiuum.i.caput,principale, capitale status rerum.i.horum negotiorum, redit.i.recidit, retorquetur ad se solum tute.i. tumet, intristi pro intriuisti, ab intero is intriui intritũ.i.tu machinatus es, tu molitus es, seu fabricatus es,hoc.i.hoc coniugiũ,& bene intristi,quia est parasitus,qui omnino refert ad ea. quæ sunt conuiuij, nã inter rusticos hoc verbum dicitur de allio,siue aliqua herba in mortario contrita, proprie autem cibus eiusmodi ita intritus vocatur intrita, & propterea perseuerans in translatione subdit id omne quod intristi est tibi eaedendum.i.comedendũ,ab exedo is, quod ab ex & edo compositum est. Accingere.i.apparate, atq; expedi,& ab eo loco tute intristi,videtur posse dici ad Get.à Phor.nam cum dixisset Phormio accigere,subdit Geta. G. Obsecro te Phor.quasi roget eum ne reijciat in se crimen,sed potius sustineat non ita in culpa futurus. P. Si Demiph.rogitabit.i.interrogabit super hac re. G. Omnis spes est reposita in te. P. Ecce res.i.adest negotiũ ipsum. seu materia litis,& litis motius,quid respondebit supp. Ant. si reddet mulierem.s.Get.dicet sup. q̃ tu Phor impulisti eum ad id faciendum. P. Opinor.i.puto sic eum responsurum. G. Subueni.s. succurre ei Ant.& mihi. P. Cedo.i.da senem in conspectũ meũ, vt illi respondeam iam omnia consilia.i.omnes viæ & modi, quibus senem illudam, sunt iam instructa.i.apparata,præsto sunt mihi in corde. G. quid ages tuis consilijs. P. quid me vis agere aliud nisi vt Phanium maneat Antiphoni, atq; vt eripiam.i.liberem Ant.ab hoc crimine, atq; vt deriuem.i.traducã, transferam, inflectam,cõuertam in me omnem iram patris, deriuatio dicitur inflexio criminis, ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quem nõ pertinet. G. O vis fortis, atq; amicus pro amice, nominatiuus pro vocatiuo, verum.i.sed ò Phormio vereor.i.timeo. sæpe hoc.s. ne.i.q̃ istæc fortitudo.i. tam audax animi conatus, denique.i.ad extremum,erumpat in neruum.i.redundet,vergat in tuum detrimentum.i.vt forsitan detrudaris carcerem,nam ex Romana consuetudine sæpe in neruum conijciebantur ex aliquo maleficio in carcerem missi,quod prouerbiũ à sagittarijs natum est, quod immoderate plerunq; omnes vires adducendo arcum nõ telum iacirent,sed neruum rumpant, vel q̃ sæpe fortius ferientis neruum sibi aliquem lædant, ergo fortitudine sæpe vinci, sæpe decipi contingit. P. Ah,interiectio dolentis,vel indignantis, non est ita vt dicis periculum factum est.i experientia facta est, iam via pedum est visa.i.prouisa,qua aufugiam si res cogat,vel sic intellige,via est iam visa pedum.i. pedibus & fugæ celeri, quot homines censes.i. putas me deuerberasse,de auget,vsq; ad necem.i.vsq; ad mortem, tum ciues,tum hospites.i.partim ciues & domesticos,partim peregrinos,siue aduenas & alienigenas,quo.i.quanto magis,noui.i cognoui eos tanto sæpius deuerberam sup. vel quanto magis nosco eos,tanto magis soleo deuerberare eos. Cedo dum, parelcon procedo.i.dic tu Get.an.i.vtrum audisti vnquam dicam.i.causam,tabellam, libellum iniuriarum scriptam fuisse mihi, declinatur aũt hæc dicacæ, & per acyrologiã capitur hic pro causa. potest tñ hic recte pro tabella & cartula ac libello iniuriarum dici, de eo aũt in superioribus iam dictum est. G. Quid.i.cur,istud est q̃ nunquã agitur in te iniuriarum,vel vnde istud est. P. Quia rete non tenditur accipitri,hic accipiter pitris declinatur,nec miluo.i.illis auibus rapacibus,qui accipiter & miluus malefaciunt nobis,qui sunt nobis molesti & noxij. Rete autẽ tenditur illis auibus, qui nihil mali faciũt.nobis,quia enim.i.quia certe,fructus hic.i.cibus,nam frumen dicitur tractus gulæ, quo cibus in aluum dimittitur, quia ergo fructus est in illis quæ nihil mali faciunt opera.i.labor, industria,ludit.i.perditur,frustratur,illuditur in illis rapacibus auibus, quæ esui non sunt idoneæ periculum est.i.imminet, aliunde.i.ex alia causa alijs hominibus, vnde.i. à quibus aliquid potest abradi .i.per vim auferri,& extorqueri sciunt homines illi quos deuerbero,nihil esse mihi.i.me habere,dices.i.tu Geta posses dicere,q̃ ipsi ducent me domum.i.in domum suam, damnatum.i.addictum destinatum,astrictum illis quibus non sum soluendo pro iniurijs reparandis,sed respondeo quod ipsi volunt alere.i.nutrire me hominem edacem.i.multi cibi, & quidem sapiunt.i.sapienter agunt, & recte sibi consulunt mea sententia,i.meo iudicio.i.vt fit,nolunt reddere.i.retribuere,reponere summum beneficium.s.alere parasitum pro maleficio.i.pro iniuria illata sibi. G. Gratia.i.meritũ, beneficium par non potest satis referri.i.rependi tibi ab illo Ant. pro quo ita laboras, pro merito.i.pro beneficio præstito, & in eũ collato. P. Imo enim.i.sed certe, nemo, Parasitus.s.refert satis gratiam.i.vicem regi.i.diuiti pro merito suo in Parasitum alendo eum,sicut patronus liberti dicitur,& libertus patroni, sic rex Parasiti, & Parasitus regis. Rex interdum capitur pro regnatore,

interdum

interdum pro domino, nonnunquam pro diuite, ne.i.verum, potes sup.i.referre satis gratiã pro hoc merito, videlicet te venire vnctum vnguentis more maiorum, lotum.i.ablutũ e balneis ad symbolum.i.cœnam, ad quam comparandam propter multi contulerunt, de quo satis prius dictum est, & te venire ociosum.i.securum ab animo, ab vacat, hoc est tranquilli animi, & quieti.cum.i.qñ, ille rex diues absumitur.i.conficitur, cura.i.solicitudine in apparando, & sumptus.i.impensa absumendo bona sua, dũ.i.quandiu, fit.i. paratur id quod placeat tibi, & cũ ille rex ringitur, verbum deponens.i.stomachatur, indignatur, irascitur, tractum à canibus, itaq; ringi dicitur, qui irascendo gestus & modos imitatur canum ringentium, ostendendo.s.dentes, crispando nasum, rugando frontẽ, & in acrem sonitum prorumpendo. Inde rictus rictus rictui.i.vel oris apertio, sed in beutis, vel ipsum os brutorum quod musellum vulgo nominant, cũ ergo ille diues ringitur, tu rideas, bibas prior, ante ipsum decumbas.i.sedeas ad mensam, & in toto recumbas, prior ante eum, cęna dubia.i.adeo ampla, & ferculis varia, vt quẽ cui cibum perferas, ignores, seu dubius sis, cœna ergo dubia apponitur.i.mensis adhibetur. G. Non intelligens Get. quid sibi velit dubia cœna subiungit, quid istud verbi est.i.quid sibi vult hoc verbum videlicet cœna dubia? P. Vbi.i.qñ dubites quid ciborũ potissimum.i.præcipue, principalissime, & præter alios cibos sumas tunc dicitur cœna dubia Si in eas.i.intelligas, æstimes, consideres hæc merita regis, vel fercula cœnæ, cum ratione.i.vt par est & decens, quàm & quãtum ea fercula sint suauia.i. dulcia gustu & quantum sint cara i.magni pretij, non interrogando, q d.ia non habeas.i.non reputes hunc regem, qui præbeat ea fercula esse pane protsus Deum.i.tanquam Deum, cui referri gratia non possis, præsentem.i.vel propitium vel potentissimum & efficacissimum vel præsentem.i qui statim præstet, vel qui colatur & videatur vt Sol & Luna, G. senex Demipho adest, vide quid agas.i.sis paratus recte respondere, incitantis.n.est dictum illud, non terrentis, prima coitio, à coeo, is tum tu fit coitio, onis.i prius congressus, primæ consertio manuum, est acerrima.i.vehementissima.translatio est à prœlio. Nam & congredi milites & coire dicuntur, si sustinueris.i.si sustentaueris, seu toleraueris eam non succumbendo post illam coitionem, licet.i.permittitur tibi quòd sop. ludas.i.illudas senem iam vt lubet.i.vt placet tibi.

LATO. Argumentum} Accingitur ad ludendũ senem Phormio, & parasitica iactãtia mores suos indicat. {Ita ne patris} Hæc à temulento & oscitante Parasito dicuntur. {Ad te} Hoc iam quasi experrectus dicit. {Tu te hoc} Prouerbium. {Si rogabit} Proponit & deliberat. Quid sit reddet. Subaudi argentum, & refertur ad id, quod propter Phædriam futorũ est. {Quid vis} Attende confidentiam Phormionis. {Ne in vet.} Prouerbium in audaces & temerarios. {Deuerberasse} Auxesis metaphorica. {Quia non} Allegoria. {Dices, ducent} Occupatio {Regi} Diuiti. {Ociosum} Parasiticæ deliciæ & est amplificatio meritorũ erga Parasitum. {Deum} Nunc deum, ante regem appellauit.

PETR. MARS. Ita ne patris} Improbi hominis & omnem confidentiam malimq; consilium confirmari, quiq; donec venter saluus sit, se perditum iri non posse credat, mores hæc scena exprimit. Est enim hoc hominum genus vt abiectissimo animo, sic seruilis propemodum ingenio præditum Quis.n.nisi vilissimus, se in seruitutem tradere ventris causa cupiat. Xenophon. At qui regi in hoc ministerium suum exhibent, vt per omnia lautius & delicatius obsonantur, hos non amicos habere tibi credas, sed hostes potius & inimicos, nam si minus aliquid dare cupias, tu te obruant. {Tu te hoc} i.tu te huius mali causa & origo es, per te factum est, quare quidquid hinc incommodi acciderit, in te redundabit, & est prouerbium. Deriuare iram, ab ijs qui in culpa sunt, in eũ qui in culpa non est iram inflectere. In neruũ erumpat, i.in carcerem coniiciaris tu, nam neruus vinculi genus est, quo alligabantur, qui in seruitutem alijs tradebantur. Asymbolum, sine signo, sine pignore interposito, pro voluntate, cum lubet, hoc est immunem, qui nihil in cœnam conferat.

GLAR. Versus sunt trochaici tetr. cat. præter vltimos duos iambicos tetr. cat. In 1. Abijsse tetrasyllabicos legendum. In 5. Eccere aduerbiũ iurandi est, per Cererem, vt exponit Festus non neglexit hoc loan. In 8. vel sin Nisi non eliditur, vt sit tribrachys tertio loco, vel versus ita legendus est. G. Quid ageo P. Quid? nisi vt maneat pol Phanium, atq; ex crimine hoc. Alioqui iambus trochæusq; inuicem depugnabunt. In 1 ta. Periclum trisyllabu est. In 14. s. eliditur in Magis, nisi creticum his loco quarto. In 16. pro Quid istuc, alij legunt, Qui isthuc quod placet. In eodem versu Aldi liber perperã habebat Miluo pro Miluo, & in 17. post Nihil, Male, & in 18. In his opera luditur, pro In illis. Sed errat. In 19. Periclum rursus trisyllabum. In 21. Mea monosyllabum, & Quidem abundat, nisi quis hy permetrũ duabus syllabis facit. In 23. haud dubios est creticus loco primo, & s, in Satis eliditur, nisi bacchiũ loco secundo constituamus. Similiter creticus est versu 24. loco primo, & bacchius loco tertio nisi s, elidamus in Satis. In 28. amphibrachys est loco primo, nisi Prior monosyllabum sit, quod cõtinuo dissyllabũ est. In 29. d, eliditur in Quid. In penultimis duobus genus carminis mutatum propter παρέγκλισιν, & Post illa legendum in vltimo, non Post illam.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Hæc scena cõcertationẽ habet Demiphonis & Parasiti. Clam patre vxorem induxerat Antipho Domũ reuersus pater, illã vult eijcere. Contradicit Phormio. Vide quę Donatus ad artẽ pertinentia in hunc locũ annotauerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena controuersia est, quæ vno tẽpore ex vtraque parte tractatur. Est autem ea inter Demiphonem, & Parasitum, de nuptijs Antiphonis, & Phanij, in patris absentia factis, quas pater dissoluere cupit, puellamq; abijcere, qđ Parasitus obnixe impedire conatur. ADDITIO. Præterea in his contentionibus ea potissimum dicit, quæ simplicis patrisfamilias, & calumniosi sycophantæ improbissimoque Parasito maxime congruere videntur. Hæc Poeta scite inter se commiscet.

Senarij omnes.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

EN vnquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age.
Iam ego hunc agitabo. pro deum immortalium.
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
D. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.
P. Neque eius patrem se scire, qui fuerit? G. negat.
P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Negligitur ipsa: vide, auaritia quid facit.
G. Si herum insimulabis * auaritiæ, male audies. * malitiæ
D. O audaciam; etiam me vltro accusatum aduenit.
P. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri fere
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vita optimum.
G. Videas te, atque illum, vt narras. P. abi in malam crucem:
Nam ni ita eum existumassem, nunquam tam graues
Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G. Pergin hero absenti male loqui impurissime?
P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem carcer?
D. Geta.
G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
P. Responde. G. quis homo est? ehem. D. tace. G. absenti tibi
Te indignas, seque dignas contumelias
Nunquam cessauit dicere hodie. D. ohe, desine.
Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis est, mihi vt respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
P. Proinde expiscare, quasi non nosses. D. nossem. P. ita.
D. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
P. Ehe, tu sobrinum tuum non noras? D. enicas:
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc taces?

P. Peri

P. Peri hercle, nomen perdidi. D. hem, quid ais? P. Geta,
Si meministi id quod olim dictum est, subijce, hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum aduenis.
D. Egon' autem tento? G. Stilpho. P. atque ad eo, quid mea?
Stilpho est. D. quem dixti? P. Stilphonem inquam noueras?
D. Neque ego illum noram, neq; mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. P. ita ne? non te horum pudet?
At si talentum rem reliquisset decem.
D. Dij tibi male faciant. P. primus esses memoriter
Progeniem vostram vsque ab auo atq; atauo proferens.
D. Ita vt dicis. ego tum si aduenissem, qui mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face:
Cedo, qui est cognatus? G. heus noster, recte: heus tu caue.
P. Dilucide expediui, quibus me oportuit
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. filium narras mihi?
Cuius de stultitia dici, vt dignum est, non potest.
P. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
Iudicium de eadem caussa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
Hic de eadem caussa bis iudicium adipiscier.
D. Etsi facta mihi iniuria est, veruntamen
Potius quàm lites secter, aut quàm te audiam,
Itidem vt cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinq; accipe.
P. Ha, ha, ha, homo suauis. D. quid est? num iniquom postulo?
An ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicum est?
P. Ita ne tandem quæso, ciuem vbi abusu' sis,
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an,
Vt ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo iussa est dari,
Vt cum vno ætatem degeret, quod vetas?
D. Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quam ob rem? P. ohe,
Actũ, aiunt, ne agas. D. non agã? immo haud desinam,
Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. sine modo.
P. Postremo tecum nihil rei nobis Demipho est:
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ducendi ætas. D. omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum vxore hac ipsum prohibebo domo.
G. Iratus est. P. tute idem melius feceris.
D. Ita ne es paratus facere me aduorsum omnia
Infelix? P. metuit hic nos, tametsi sedulo
Dissimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin, quod est
Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos simus. D. egon' tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
P. Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
D. Te oblectet: tibi habe. P. minue vero irã. D. hoc age,
Satis iam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eijciam: dixi Phormio.
P. Si tu illam attigeris secus, quàm dignum est liberam,
Dicam impinguam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intelligo.

Don. EN, vnquam cuiquam contumeliosius audistis factam iniuriam?} In hac scena, vt rhetoribus placet, veluti quædam controuersia est, quæ vno tempore ex vtraq; parte tractatur. Vt, si quis dicat legem esse, ne de eadem re bis agatur; & item, vt orbam proximus ducat quidam absente patre sub hoc nomine vxorem coactus est ducere. vult illã pater adueniens eijcere matrimonio. contradicitur. Meminisse aũt debemus, in omni contentione ea maxime dici, quæ simplici patrifamilias & calumnioso sycophantę, improbissimoq; parasito congruere poetæ visa sunt. {En, vnquam cuiquam contumeliosius audistis factam iniuriam?} Iam instructi sunt aduocati. & recte longum.n. fuerat omnia hæc post scenam geri. {En, vnquam} En vim habet indignationis post enarratam iniuriam. {Quam hęc est mihi?} Facta iniuria, subauditur. {Adeste quæso} Interim aduocati Demiphonem sequi inducuntur & ridicule tacent prius, postea locuturi. Et adeste proprie adesse.n. causæ, proprie dñr patroni & amici. {Adeste quæso} Proprie aduocatis adeste dixit. Et quia ipse properantius pergit, rogat vt assequerentur. {Iratus est} Hoc ad excitandũ Phormionem dicitur. {Quin tu hoc age} Annuit vt taceat, & significat silentium. {Iam ego hunc agitabo} Modo iam celeritatis est signum Hunc, cum contemptu dixit. {Agitabo} Perturbabo. {Pro Deum immortaliũ} ἔλλειψις. deest fidem, aut quid tale. Cic. in Oecon. Quid igitur pro Deum immortalium primũ eam docebas quæso? {Pro Deum immortalium} Artificiose prior exclamat, vt Demipho qui iniuriam passus est, vltro impetũ accusationis incurrat. {Phanium negat esse hanc sibi cognatam} Additum pronomen est, quasi notam omnibus diceret. {Phanium esse hãc tibi cognatam} Magno ingenio Ter. impudentiam calumniatoris expressit. nam & prior incipit, & prior accusat. Et quia nõ potest dicere, expellit Phanium Demipho, negat cognatam, inquit. {Negat} Vna opera Geta in duplici versatur dolo. nã & audiente iam sene, se eius defensorem tanquam absentis, assimulat, & irritat ad vociferationem Phormionem, qui clamandi vlterius causam nõ haberet si taceret Geta. {Neq; eius patrẽ se scire, qui fuerit} Ambiguitas, quæ tñ sensu discernitur. {Cognatã Demipho} Hæc est flagitatio quæ etiam nomen tumultuose persequitur atq; exagitat. Ideo callidus sycophanta patrisfamilias proprium nomen nõ solum inuidiose inferi, sed etiã repetit. {Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit?} Hæc asseueratio mentientis est, imitata veritatem. {Negat} σύλληψις prima. nam extrinsecus audiendum est, Pater. {Sequimini} Apparet Demiphonẽ, vt patremfamilias, perturbari nõ mediocriter, quippe qui & aduocatos conquisiuerit aduersus hominem sine aduocatis agentem & progredi nõ audeat, nisi illi sequantur. {Sequimini} Sequimini dicit, qui properantius & concitatiore gradu pergit iratus. {Nec Stilphonẽ ipsum scire} Quàm multa calumniatores clamandi causa dñt, & vociferandi, vt ipso strepitu, terreant. {Nec Stilphonem ipsum} Tantundem quod supra, Neq; eius patrem. Scire debemus hoc nomen, non fictum à parasito sed auditũ à puella, quæ vxor ducta sit, dici. {Quia egens relicta est misera} Cõmunis locus in auaritiæ generalitate approbatior. facilius.n. hoc de omnibus, q̃ de Demiphone credatur, & ideo Ignoratur dixit, & Neglegitur, non, ignorat nec negligit Demipho. {Ignoratur} Nõ agnoscitur, ignorariq; fingitur. hoc.n. significat modo. {Parens} Pater. nam vt variaret parentem dixit, quem supra dixerat patrem. Patrẽ ergo dicit puellæ à Demiphone ignorari. {Neglegitur ipsa} Quia fieri potest, vt qui ignoret parentes puellæ.i. ignorare se dicat, tñ ipsam nõ negligat puellam, vtrunq; conquestus est. {Vide, auaritia quid facit} Hæc conuersus ad circulum, & coronam circũstantiam dicit, & conqueritur. Nulla.n. re magis populus concitatur, q̃ si quis egenum contemnat, inde, & bonis inuident, & malos extollunt, inquit Salust. {Vide auaritia} Proprie Vide stomachantibus conuenit, qui indignatione cognitur, quasi cum aliquo colloqui. Sic in Adelph. Illud sis vide, exemplum disciplinæ. Sunt qui putent illum alicui, de corona circunstantiũ dicere moraliter. {Si herũ insimulabis auaritiæ} Insimulare, est crimen ingerere. {Si herum insimulabis} Insimulatio est & falsi & veri criminis incusatio sic Cicero, Nihil eorum quæ Galli insimulabant, negarunt. Insimulo genitiuo iungitur. {Male audies}.s.à me. {O audaciam} Hæc exclamatio ostendit quid absente patre defenderit filius, {O audaciam etiã me vltro accusatum aduenit} Hic iam ostenditur persuasum esse Demiphoni, vim adhibitam filio suo vxorem ducere, vno, cum hunc audacem appellat, altero, q̄ dicit Etiã, quæ coniunctio & Antiphonem complectitur, & sic, accusatum. {Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam} Sic subtiliter, ac latenter purgatur à Phormione. nam cũ dicit, Nihil est quod succenseam adolescenti, ostenditur adhuc succensuisse, & inimico fuisse animo. Cum aũt addit, Si illum minus norat, ostenditur contradixisse sibi, & restitisse iudicio. & sic dicit, q̄ si adolescens non agnoscens puellam, veniam non meruerit, pater negata cognata ferri non possit. {Nihil est quod succ.} Succensere dicimus eum, qui cum amare debeat læsus irascitur. Et vide, vt veteratorie ostendat contraxisse adolescentẽ. {Si illum minus norat} Non dixit non norat, sed, minus norat,

quasi

quasi & ipse nosse debuerit. {Quippe homo} Repente transit ad nominatiuum, cum supra dixerit Illum, & deest Erat, quod assumitur ab inferiore. {Iam grandior} Hic comparatiuus non habet significationẽ, qua magis siue minus à positiuo significet. Vt, Iam senior, sed cruda deo, viridisq; senectus. {Quippe homo iam grandior} Argumentalis narratio dicitur, quæ nunc subiecta est ad fidẽ faciendam, & constituendam personã defensoris. Et grandior, non grandis, q.d. qui grandior fuit, q̃ vt illum adolescens optime nosse posset. {Iam grandior} Proprie grandis ad speciem refertur ætatis, vt grandis puer, & grandis natu dicitur. {Cui opera, vita erat} Hic ostendit q̃ pauper fuerit, & opera septimi casus est, & Vita nominatiui. {Cui opera, vita erat} Opera pro actu posuit. & opera hic ablatiuus casus est. {Ruri ferè} .i. ruri opera faciẽdo quærebat cibum. Et bene addidit Fere. non. n. semper, sed plerunque. {Ruri ferè se continebat} Expresse ostendit miseriam hominis, qui in vrbe natus, interdixerat sibi accessu eius, ob pudorẽ inopiæ. nam hoc significat Continebat. vnde contenti dñr, in malis durantes. Hoc aũt veteres faciebant nobiles, cũ ad paupertatem redacti essent. {Ruri ferè se con.} Continere se dicitur, qui contra voluntatem se continet. {Colendũ habebat} Virg. Conductaq; pater tellure serebat. {Sæpe interea mihi senex narrabat} Miserabiliter, & inuidiose positum senex. & maiore fide, narrabat dixit, non quærebatur. Et vide congestionem argumentorum. Et ordo est, Sæpe narrabat senex hunc suum cognatum se negligere {Sæpe interea mihi senex narrabat} Habet misericordia odiosa narratio. {Se hunc negligere cognatum} ἀμφιβολία. sed in sensu dissoluitur. {Cognatum suum} Hoc crimen & causa est, q̃ cognatũ addidit. {At quem virũ?} Qualitas iniuriæ à dignitate personæ. multi. n. tales sunt vt cognitione abdicandi sint. {Quẽ ego viderim in vita optimum} In actu, ac moribus. Et In vita, hoc est cũ viueret, & in eo quod à viuo fit. {Videas te, atq; illum} Melius hoc clare dictum à seruo accipimus, vt defendisse dominũ videretur. {Quem ego viderim in vita, optimum} Modo in vita, in actu, in moribus. {Videas se, atq; illum, vt narras,} Hoc est parentem te illi existimo, atq; illum tibi. An potius seruus sciens hac personã fingi, vel certe etiam mortuũ hominem induci, male precatur parasito: .i. vt etiam ipse, aut nusquam sit, vt fictus, aut pereat, vt mortuus. An sic accipiendum vt seruus submissa voce hoc per iocũ dixerit, tñ in vita te videas optimum, q̃ fuit ille quem narras? An sic intelligendum, vt seruus hoc dicat, Si optimũ est, victum opera quærere, & in alieno agro esse ita te videas, atq; illum vidisti, quem ad huc modum narras viuere. & allusit ad illud quod ait, Quem ego viderim in vita, optimum. {Videas te, atq; illum} Deest, vidisti. scit. n. illum non vera dicere {In malam crucem} Aduerbialiter, vt huc. vicinæ. {Nam ni ita eum existimassem} Vt vitu optimum iudicarem {Nunquam tam graues} Hoc nõ quasi timidus, sed quasi religiosus & fidelis loquitur Phormio. {Ob hanc} Tanquã præsens sit mulier de qua lis est, sic demonstratiua particula vsus est, dicendo Hanc. {Ob hanc} .i. pro filia ipsius. {Inimicitias caperem} Capere dicimus cũ id, quod in nobis est, assumimus. vnde capere pro eligendo ponitur. Quam is aspernatur. * Quam. n. supra reuocauit, ad puellã referens: vt, Quem regno Hesperio fraudo. Et Sal. Nam Syllæ dominationem audebat. Et interpositus quibusdam. Neq; est offensus dominationem Syllæ. {Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter} Aspernari est auerti. non solũ corpore, sed etiam animo. Aspernari, recusare, auertere, non agnoscere. Est autem dictum à sperno. {Illiberaliter} Apud veteres illiberaliter dicebant factum, si quis excessisset omne genus maleficij. Sic in Adelphis, Factũ à vobis duriter, immisericorditerq; atq; etiam. si est pater dicendum magis aperte, illiberaliter. Videt manere αὐξήσεως. Illiberaliter pro magno hic vltimum posuit. {Pergin' hero absenti male loqui?} Male loqui, pro male dicere. Et quæris Probus, quis ante Terentium dixerit. {Impurissime?} Improbissime. {Hero absenti} Argute hero absenti, vt videatur fidelior qui defendat absentem, quod præstans argumentum est, id in animo habuisse Getam, etiam peregrinante domino. {Dignum aũt hoc illo est} Non negat male loqui, sed hoc esse dignũ contendit malo homine. {Ain'} ἀποστροφος, nota est quæ separat e, ab n, & intermittit e, literæ sonum est. u. integrè, ais ne? {Ain' tandem carcer?} Non carcerarium, sed carcerem asperius appellauit. sic Lucil. Carcer vix carcere dignus. Et via pro non. {Bonorum extortor} Ingeniose de ipso negotio sunt inuenta conuitia. {Bonorum extortor, legum contortor} Fingit illi crimina de causa, & de negotio. {Respõde} Timuit poeta, ne huiusmodi vociferatione Getæ quasi veram discordiam apud populum fingeret, & ideo facit iam à Phormione ipsum admoneri. {Quis homo est?} Mire seruus finxit se non vidisse senem, vt ea quæ dixerit in Phormionem sincere dixisse credatur. Et mira dissimulatione addit Homo, vt videatur nihil de præsentia domini cogitasse. {Absenti tibi} Tũc fidelis opera est, si absens aliquis defendatur. hoc ergo cõfirmat, velut iudicando. Sic in Andria, O Chreme per tempus huc aduenis, ausculta. {Seq; dignas contumelias} .i. quas ipse debet audire. {Desine} Imponit silentium Geta, quasi validiora dicturus sit. & supra, Tace dixit senex. {Ohe desine} Hac voce ostendit plus iusto pro se locutũ ingeri Getam. nam Ohe interiectio est satietatem vsq; ad fastidium designans. {Adolescens primũ abs id} Et hæc auctoritas in senibus, vt qui minoris ætatis fuerint; illos appellatione pueri, vel adolescentis, vel iuuenis etiam ostendit, vt hoc de nomine illis quidem detrahans, sibi vero auctoritatem attribuant. Sic Virg. O præstans animi iuuenis, quantũ ipse feroci Virtute exuperas. {Bona venia} Sine ira sine discordia. {Si tibi placere potis est} Pro potest. {Mihi vt respõdeas} Bene mihi, vtpote patri adolescentis. vel domino Geta, vel etiam seni. Et verbum est scrupulose aliquid interrogantium. Sic Virg. Mihique hæc edissere vera roganti. Et, Dic mihi Damœta, cuium pecus? {Quem amicum tuum ais fuisse} Ais dicimus de ijs qui vana loquantur. Dicere autem dicimus de ijs, qui validiora. {Explana} Manifesta, expone. {Et qui cognatũ} Qui, quomodo, vnde? {Proinde expiscare, quasi non nosses} Proinde, ita similitudinis aduerbium est modo, non coniunctio. vt, Proinde tona eloquio solitum tibi. Expiscari, est diligentissime quærere, vbi nam pisces lateant: ergo verbũ est tractum à piscatoribus. {Ego me nego, tu qui ais} Subauditur ad omnia, posse. {Eho tu sobrinum, tuum} Populari quadam, vulgariq; fatigatione, vtpote scurra, respondit. {Nomen? maxime} Falsa non habent memoriam. hic ergo deest, nescio vel necessariũ est, Quid nunc taces? Vrget senex quia intelligit eum nomen nescire. {Subijce} Suggere. {Non dico, quasi non noris} Mire. nam videtur arte celare id, quod inuitus nesciebat. {Stilpho} σύλληψις. nam reddit ad nominatiuum Est, vtiq; Stilpho, vt rursus ad accusatiuum. Noueras, Stilphonem scilicet. {Stilphonem inquã noueras?} Figura ἐπιτροχασμὸς. est autem ἐπιτροχασμὸς verborum super se inuicem effusio, quæ fit aduersarij causa turbandi. Vt Virg. Nec longe. T. hostes Quærendi nobis circunstant vndiq; muros: Imus in aduersos? quid cessas? an tibi Mauors Ventosa in lingua, pedibusq; fugacibus istis Semper erit? {Stilphonem inquã non noueras?} Quasi dicat Cõtinuo, si negas. {At si talentum rem reliquisset} ἀξίωσις illud fecis {At si talentũ rem reliquisset decem} More Romanorum, apud quos hereditas pecuniæ erat. Talentum autem q̃ dixit, more Græcorum admiscuit. {Ita vt dicis} Ita sum, inquit, vt dicis, auarus & superbus. Et vide senem de iniuria non agere, quia iuste confidit, & nititur causæ. Plerunq; enim hac constantia animi fulciuntur, qui iuri confidunt. at contra, qui nullo iure freti sunt, litigãt, & ad iniurias prosiliunt, vt his saltem perturbent aduersarium qui iure non valent. Condono igitur, inquit, tibi omne contumeliæ genus. {Ego tum si aduenissem} Deest, ad iudicium: vt sit, Cum ad iudicium venissem. {Qui mihi cognata} Qui, vnde, quo modo. {Heus noster recte} Geta sic laudat senem vt oportet vincere Phormionem. {Heus noster recte} Plaudit sibi Terentius, supposita persona, quasi recte dixisset. {Iudicibus, quibus oportuit} Probaui iudicibus, inquit. {Filius cur non refellit?} Refellere, est arguẽdo falsum ostendere. {Cuius de stultitia dici, vt dignum est} Compendium conuitiorum est, Nihil dignum inuenire, pro magna iniuria quod respondeas. {Quandoquidem solus regnas} Qm̃ regum solutum legibus est, & opprimens libertatem. Sic alibi, Regnũ ne hic Aeschine possides? {Hic de eadem causa} Hic, videlicet apud Athenas, vbi leges, vbi libertas omnibus communis est. {Potius q̃ lites secter, aut q̃ te audiã} Bis posuit Quam. quod genus figuræ primo ζεύγματι contrarium est. vt in Heaut. Propter q̃ in summa infamia sum, & meo patri minus obsequens. Item Cepi rationem, vt neq; in egeres, neque hoc posses perdere. {Id quod lex iubet dotem dare} Id, pro ob id. {Abduce hanc, minas quinq; accipe} Modo id agit, quod reprehendit à filio non esse factum. Dotem dares, quæreres aliũ. Et dotem voluit custodem esse pudoris. {Ha, ha, hæ} Hic risu destruxit quod serio intendebat senex. {Homo suauis} Præscriptio, cũ iam alterum factum sit, fieri vtrunq; non posse. {An, ne hoc quidem adipiscar ego} Quis. n. à lege stat, recitat tñ id, quod scriptũ est. {Ita ne tandem quæso} Maiora argumenta sunt quæ per interrogationem proferuntur. {Vbi abusus sit} A scripti voluntate. Vtimur cum honore, Abutimur cum iniuria. {Atq; amittere?} Bene amittere, quia finis cupiditatis amissio est. {An, vt ne quid ciuis turpe in se admitteret?} Idoneum testimonium esse bonorum esse natalium, ciuem duxisse. nam apud veteres peregrinæ mulieres in meretricum numero habebantur. Sic ipse alibi, Adeo ne ea demens? ea peregrina: Et alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et Parmeno comprobans respondit, Potest taceri hoc. i. meretricem matrem te habuisse. {An, vt ne quid ciuis turpe in se admitteret?} A voluntate. {Vt cum vno ætatem degeret}

Quid

Quid enim est pudicitia, nisi vnius scientia viri? Actum aiunt, ne agas. Aiunt dicimus, cum prouerbium significamus. Acta res est, de qua sententia prolata sit. {Donec perfecero hoc} Virg. Donec me flumine viuo Abluero. {Perfecero} Pro perficiam. {Ineptis} Vt à sapientia, sapis dicimus, ita ab ineptia, ineptis. {Sine modo} Hæc minantis sunt verba. & bene, imitatus est. n. comminantem. {Tuus est damnatus gnatus, non tu} Ludit Phormio, cũ dicit, nõ tu, & contemptibiliorem in hac causa sibi senem, q̃ Antiphonem fuisse, dicit, simulq; ætatem illius esse despectam. {Tuus est damnatus gnatus, non tu} Pro voluntate contendentis est prolatio sententiæ. {Illũ putato quæ ego nunc dico, dicere} Definitiue respondit. {Cũ vxore hac} .i. tali. {Tute idem melius feceris} Locus est hic, vt ostendat Phormio de compacto egisse cũ Antiphone. {Tu te, idem melius feceris} Quidã sic intelligunt, Tu te idem melius feceris, vt senex potius exeat, q̃ eijciat filium. Artificiose aũt loquitur Phormio vt adimat suspicionem seni consensionis & conuentionis inter parasitum & filium. {Sedulo} Sine dolo, instãter. {Dissimulat} Fingit, mentitur. {Quin quod est ferendum, feras} Cur non, inquit, accommodas necessitati voluntatem? {Quæ tua senectutem oblectet} Non re, sed senectutem tuam. {Minus vero iram} Contemnentis est, dissuadere iracundiam. {Hoc age} Annuentis est. {Dixi Phormio} Dixi solẽt dicere perorata causa. {Dixi Demipho} Mire comminationem, & ferocitatem eius imitatus est simili verbo. {Si quid opus fuerit} Hæc repentina discessio habet aliquam maiorem litigaturi denunciationem. Et bene breuiter ne multiloquio infringeretur superior comminatio.

GVID. EN vnquam, &c.} In hac scena habetur controuersia inter Demiphonem & parasitũ nuptijs factis in absentia patris, qui pater cupit summopere à filio puellam abijci, quod impedire in nititur Phormio parasitus. D. En.i. verũ, & vim habet indignationis, vos mei aduocati auditis vnquam iniuriam factam esse contumeliosius.i. iniuriosius, & cum maiori contumelia cuiquam.i. alicui homini, q̃ hæc iniuria est facta mihi, quæso adeste.i. tanquã patroni & amici prȩsidio sitis mihi, & auxilio. G. Demipho est iratus. P. Quin.i. quinimmo, tu Geta age hoc.i fac quod tu nunc facis.s. tace. nam eo loquẽte alter tacebat, & ideo hoc dicto silentium innuit, iam hic est sceleratius signum, ego agitabo.i. perturbabo, commouebo. versabo, succutiam (vt dñt) hunc, per contemptum dicitur.i. senem. Proh Deum.i. Deorum immortalium, fidem imploro supple Demipho negat.i. est, ne verum, quòd Demipho negat hanc Phanium esse cognatam sibi, & iterum repetit, ostendens maiorem indignationem, & maiorem exclamationem. Demipho negat hanc sibi cognatam. G. Ipse negat sine dubio. P. Neq; pro & non subandi verũ ne est, aut dicit ne se nõ scire.i. non cognoscere patrem eius Phanij, qui fuerit, vel qui fuerit pater eius, vel de cognatione senis, vel ille modus dicendi ponitur pro hoc est, ne verum se nescire, qui fuerit pater eius puellȩ. G. Negat se scire qui fuerat pater eius Dem. opinor ipsum esse Phormionem, de quo aiebam. alloquitur suos, aduocatos hoc dicens, cum animaduertit parasitũ sequimini me properantem ad eum conueniendum P. Nec.i. & non, subaudi dicit subaudi dicit se non scire ipsum Stilphonem (quem Phormio fingit esse patrẽ puellæ) qui fuerit, idem loquendi genus vti prius.i. dicit se non scire qui fuerit ipse Stilpho. G. Negat se scire qui fuerit Stilpho. P. Quia ipsa misera puella relicta est ȩgens.i. inops, propterea parẽs.i. pater eius ignoratur à suis propinquis. ipsa autem puella negligitur, quia pauper & egena, nec ab aliquo recognosci amice potest sine lite, vide quid auaritia facit. G. Si insimulabis.i. si accusabis, Nam insimulare est crimen ingerere, & insimulatio est falsi, vel veri criminis incusatio, & insimulari genitiuo iungitur. Si insimulabis herũ meum malitiæ.i. improbitatis, male audies à me.i. ego quoque te accusabo, & probra tibi ingeram, at conuitia. D. O audaciam.i. miror tantam inesse homini isti temeritatem, etiã ipse aduenit accusatum me vltro.i. non lacessitus. Phor. nondum heros à Phormione compellatur. Nam nihil est iam quod.i. propter quod succenseam.i. irascar adolescenti Antiphoni, q; in hac repugnauerit, si minus.i. si non noueras illum Stilphonem puelle patrem. quippe, quia certe homo.s. pater puellæ erat supple, iam grandior.i. grandæuus, grandis natu, comparatiuum pro positiuo. Grandis autem sæpe dicitur de ætate, vt Grãdior Nestore dicitur qui Nestorem vincit ætate. ergo iam homo erat senex, erat pauper, cui vita erat.i. sustentabatur opera, in ablatiuo.i. industria, labore corporis.i. per laborem suarum manũ, vel cui vita erat.i. consistebat in opera.i. manuali operatione, & quotidianis lucellis. ipse fere.i. vt plurimum, & (quod dñt) cõmuniter, continebat se ruri.i. viuebat in agris operi insudans assiduo. Continere dicitur, qui contra voluptatem se continet, vnde contenti dñr in malis durantes. Ibi.i. rure, ipse habebat agrum colendum.i. arandũ de nostro patre.i. conduxerat illum agrum quem coleret ex patre nostro, ex partem illi fructum daturus, aut pecuniæ summã soluturus. interea.i. dum viueret ita ægre victum quæritans, sæpe ipse senex.i. iam grandis & grauis annis, narrabat mihi hunc suum cognatũ.s. Demiphonem negligere se, q; pauper esset, at.i. sed quem virum Demipho negligebat supple interrogat, deinde sibijpsi respondet, negligebat virum optimum in vita.i. in actu & moribus, quem virum viderim.i. quem cognouerim, vel in vita dic pro cũ viueret. G. Videas.i. aspicias bene, vt.i. qualiter narras.i. prædices te Phormionem, atq; illum Stilphonem, quasi dicat, aspice quomodo te iactites & illum laudes. P. Abi.i. discede, facesse hinc in malã crucem, quasi dicat, (quod dici solet) vade ad patibulum. Nam ni.i. nisi, existimassem.i. iudicassem, eum Antiphonem esse ita.i. optimum in vita, nunquam caperem inimicitias.i. contentiones, discordias, simultates tãm graues.i. molestas.i. contra nostram familiam. ob hanc.i. propter hanc puellam Phanium quam familiam nostram is Demipho aspernatur, recusat, auertit, contemnit, non agnoscit. Aspernari.n. significat non solum corpore auertere, sed etiam animo est autem ductum ab aspero. Capere dicimus eum id quod in nobis est assummimus, vnde capere pro eligendo ponitur. quam ergo familiam is Demipho aspernatur nunc tam illiberaliter.i. tam inique, tam iniuste, tam inhumane. Illiberaliter dicebant factum si quis excessisset omne genus maleficij. G. O impurissime.i. improbissime, pergin'.i. perseueras ne, male loqui.i. male dicere hero absenti.i. domino meo in absentia eius. P. Hoc.s. male dictum, aut vt male dicatur, est dignum illo hero tuo.i. indignus est cui male dicatur. G. O carcer.i. carcere digne, & qui dignus es, qui in carcerem detrudaris. ain'.i. dicis ne tandem dominum meum esse cõtumelia dignum, vbi tandem habet quiddam vrgens & accelerans. D. Vocat Demipho summissa voce Getã sic inquiens ò Geta. G. Geta eum nõ audiens pergit in incepto sermone, qui dixerat, ais tu tandẽ carcer extortor.i. excruciator, vexator, bonorum.i. iustorum virorum, & contortor.i. conturbator legum ciuilium. D. O Geta. P. Responde illi, hoc dicis voce summissa. G. quis est ille homo, qui me vocat, deinde conuersus, & animaduerso sene, inquit. Hem, interiectio hic agnoscentis vocantem. D. Tace. G. Hic parasitus nunquam cessauit dicere tibi absenti contumelias indignas te.i. quas nõ meruisti. & dignas se.i. quas ipse debet audire. D. Ohe interiectio est satietatẽ vsq; ad fastidium designans, quasi ostendat Getam plus iusto prȩ se locutum videri, proinde illi silentiũ imponit inquiens. ò Geta desine.i. desiste ab is probris. Deinde se conuertit ad parasitum dicẽs. O adolescens Phormio. Senes solent eos, qui minoris suo ætatis appellatione iuuenis, vel pueri, vel adolescentis nuncupare, ideo vocat parasitum adolescentem, ait Don. Primum.i. in primis, ante omnia, peto abs te eum bona venia.i. sine ira, & discordia, sed cũ bona pace & tranquillitate, atq; facultate ex te prius petita, peto hæc quæ sequuntur, respondeas mihi si potis est.i. potest placere tibi, tibi esse cordi, quem hominem ais fuisse istum amicum tuũ, cuius causam tantopere egisti aduersus filium, & ais dixit, tanquã de eo, qui vana loquatur, dicere.n. dicitur de his, qui validiora loquuntur. Explana.i. manifesta, expone mihi, &.i. etiam, qui.i. quo modo, vel vnde dicere me esse cognatũ sibi. P. proinde, pro perinde.i. ita, expiscare pro expiscaris.i. inquiris diligenter, quasi.i. tanquam si non nosses i cognouisses, alij noris.i. quasi non noueris. Expiscari est diligenter quærere vbi nam pisces lateant. D. dicis supple q; nossem.i. nouissem eum, vel ais tu me perinde expiscari, ac si non nouissem. P. ita dico. D. ego nego me nosse supple istum tuum amicum, quem mihi cognatum fuisse dicis, tu Phormio qui ais me nosse aliquando eum, redige.i. redire in memoriã mihi. P. eho, interiectio, defatigationẽ quandam ostendens, atq; illusionem, q; non nouerit senex suos cognatos, tu nõ noras.i. noueras, dum viueret tuum consobrinum.i. ex sorore matris tuæ natum. D. enecas.i. (quod dicitur) cogis me mori talia dicẽdo, Dic nomen.i. dic quo nomine vocabatur, aut quod erat ei nomen. P. vis vt dicam nomen, dicam maxume.i. libentissime. D. quid? cur taces.i. cur nõ dicis nunc nomen eius. P. hercle perij, perdidi nomen.i. sum nominis oblitus, & hoc dicit summissa voce ad Getã. D. hem, interiectio indignantis, vel deprehendentis malitiã, quid ais? P. ò Get. si meministi.i. si recordaris illius nominis quod dictum est olim subijce.i. suggere, subministra. Deinde inuenta alia dilatione indignanter subdit, hem, non dico tibi nomen.i. nolo tibi dicere nomen, quasi per ironiam dicitur, non noris.i. quasi nescias nomen eius cognati, aduenis tentatum.i. ad tentandum siue ad experiendum sciamus id nec ne, cum optime tu te teneas. D. egon'.i. verum ne dicis quod ego tento.i. facio periculũ de tua notitia simulate ista quærens? q.d. non tento. Get. Summissa voce; Get. subijcit nomen esse Stilphonem dicens. Stilpho est sup. nomen defuncti cognati. P. atq; adeo.i. certe, quid mea refert, sup. eius nomen proferre.i. quid ad me spectat dicere nomen eius.

Deinde

Deinde indignanter subdit eius tanquam subito inuentum. Stilpho est nomen eius, siue Stilpho est cognatus. D. quem dixisti.i. quem hominem protulisti vel nominasti. P. inquam.i.iterū dico tibi noueras Stilphonem. D. neq; noram.i.noueram illum Stilphonem, neq; quisquā fuit mihi cognatus isto.i. tali nomine Stilphonis.i. qui habuerit talem appellationem. P. ita ne.i. verum ita est vt dicis, vel ita dicis? nō te pudet horum.i.non afficeris pudore dicendo talia verba? At.i.sed si ille cognatus reliquisset rem .i.substantiam suam.i.hereditatem decem talentum per talentorum per syncopem. Talentum (vt vult Seruius) secundum varias gentes pondus est varium, sed apud Romanos talentū est septuaginta librarum, vt ex Plaut. collegisse se testatur. Deinde intercipit sermonem senex summissa voce dicens, D. Dij malefaciant tibi. P. Prosequitur inceptum sermonem.i.si reliquisset hereditatem decem talenturum, tu Demipho esses primus proferens.i. narrans, memoriter.i.(quod dīt inepte) corde tenus, q.d. sine aliquibus scriptus progeniem.i.sobolem, genealogiā vestram, vsq;.i. eodem tenore, & ductu ab auo atq; atauo.i.à remotis maioribus longe repetendis, vbi vsq; est aduerbiū. D. Ego sum sup. ita arrātus ac superbus vt dicis? esto quamuis non sit verum si ego aduenissem ad iudicia, tum i.tunc cum disceptatum est de hac cognatione, ego dicerem qui.i.quo modo, vel vnde esset mihi cognata illa puella, itidem.i.similiter, cū tu affueris fac id quod efficeres videlicet, cedo.i.dic, qui i vnde ea est mihi cognata. G. En.i.ecce, q.d. Iam video te disceptantem mi here. Recte repugnas vel dicis sup. Heus, aduerbium vocantis, seu incitantis, tu caue.i.prouide tibi, & ab illo cauere stude. P. Ego expediui.i. explicui, dilucide.i. clare, iudicibus quibus oportuit me expedire, quomodo esset tibi cognata, si tum.i.tunc, vel deinde, id quod dixi iudicibus fuerat falsum, cur filius tuus nō refellit, in præterito.i nō recriminatus est, non consutauit illud esse falsum. Nam refellere est arguendi falsum ostendere. D. Naras mihi filium.i.loqueris mihi de filio, de stultitia cuius filij non potest dici, vt dignum est dici.i. non potest ab aliquo dici, quod eius stultitia meruit vt diceretur. P. At tu Demipho, qui es sapiens adi magistratus.i. vade ad homines in officio constitutos, puta ad iudices, vt ipsi magistratus reddant tibi iterum.i.secundo, iudicium.i.sententiam de eadem causa, qm̄ quidem.i.quia certe, tu solus sine alio regnas.i.more regum solutus es legibus, & libertatē opprimis, & tibi soli licet adipisci.i.assequi, obtinere, hic.i. Athenis, vbi leges vigent & libertas, bis.i.iterum, iudicium.i.sententiam de eadem causa, & hæc omnia per ironiam sunt dicta. D. Et si.i.quamuis iniuria est mihi facta verum tñ potius est sup. siue satius est mihi dare, dotem.s.id quod lex iubet, vel id.i.propter id, quod lex iubet, itidem.i.similiter, vt.i.sicut, si sit vere cognata mea. Potius est ergo id facere, q̄ secter.i.exerceam, lites.i. controuersias negotia, causas, ant q̄ audiam te ita blaterantem, & mihi detrahentem. Abduce.i.tecum reduc in domum tuā hanc puellam, accipe pro dote quinq; minas.i.quinq; libras. P. Ah, ah, hæ, hic risu destruit quod prætendebat senex, homo suauis.i.iucundus ac lepidus es sup. ridendo hoc dicit. D. Quid est propter quod rides. Num.i.nunquid, q.d. nō postulo iniquum.i. rem iniustam, an.i.verum, ne quidem.i. nec etiam, adipiscar.i. obtinebo id quod est ius publicum.i.totius communitatis. P. Quæso ne.i.verum, tandem est sup. ita vt sequatur, vel sic, ne.i.verū, tandem lex iubet ita.s.dare mercedē ei.s. ciui Phanio vxori Antiphonis, & amittere.i.à se dimittere, vel amittere.i. perdere eam iidē .i.similiter vt siue, vbi.i.qñ, abusus sis.i.aliquis abusus sit meretricem, pro meretrice, quam soluit & à se emittit. Vtimur cū honore, abutimur cum iniuria vbi abutor iungitur accusatiuo more antiquo, vt Diomedes testatur, vel potest alitui Verum lex iubet date ei Phanio ciui mercedem, & amittere à se iidem, vt.i.tanquā meretricē, vbi.i.qñ abusus sis ea, & melior est ista structura meo iudicio. An.s.verum, ciui, in fœminino.i Phanium puella iussa est dari proximo.i.suo cognato, vt ne quid.i.vt nō aliqmd amitteret in se turpe.i.inhonestū, puta aliquid lasciuiæ, propter egestatē.i. propter inopiam, & penuriam victus, vt degeret ætatem.i.vt traduceret vitæ suę tempus cum vno viro, & bene nam pudicitia est vnius fœmina viri, ait Don. quod.s.vt degat ętatem cum vno, vetas.i.impedis. D. Quidem.i.certe.iussa est dari ita (vt dicis) proximo, per ironiam dicit, at vnde.i.ex qua occasione, nos sumus ei proximi, aut quamobrem.i. quare sumus ei proximi. P. Ohe, interiectio hominis affecti fastidio ob inculcata, & repetita sæpius sila, Aiunt.i.dicunt homines.i.ita ferunt, ita dicitur, hæc ponitur, vbi prouerbium est, ne agas actū.i. ne retractes quod iam est confectum, iudicatū, & conclusum. Acta res est, de qua sententia prolata est. D. Non agam actum, immo.i.sed non desinam.i.non cessabo, donec.i.quousque, perfecero hoc.i. donec deduxero hoc negotium ad exitum Phor. ineptis.i.insanis, efficeris ineptus, & desipiscis, & (quod dicitur) tu agis stultum, Nam sis à sapientia sapiemus, ita ab inepta ineptis, declinatur autē ineptio ineptis inepti ineptire. D. Sine modo, verba sunt comminatoria, quasi (quod dici solet) Dimitte mihi facere, & videbis quid ego sim facturus, quasi sine.i. permitte, modo.i.tantummodo.i.patientiam habe tantummodo, & videbis, quid faciam tandem. P. Postremo aduerbiū.i.denique. O Demipho, nihil rei, negotij est nobis tecum.i.(quod inepte dici solet) nihil habemus ad faciendum tecum. vbi etiam dicēdum, nil nobis rei aut negotij tecum est, tuus gnatus.i.tuus filius Antipho, est damnatus vt ducas Phaniū, non tu es damnatus ad id faciēdum, nam tua ætas iam præterierat ad ducendum.i.ad vxorem capiendam, iam non idoneus es propter ætatem. D. Ego puto illum filiū meum dicere omnia hæc, quæ dico nunc, aut si non dicat idem quidem.i certe, prohibeo ipsum filium domo.i. à domo mea reijciam, seu acerbo ne ingrediatur cum hac vxore Phanio. G. Submissa voce dicit, herus meus est iratus. P. Tute.i.tumet, melius.i.magis congrue, & conuenienter, feceris.i.facies idem quod tu dicis, videlicet prohibebis ipsum domo vna cum vxore, &c. quod dici solet, melius erit q̄ tu facias illud quod minaris, quasi ostendat sese nihil habere conuentionis cum Antiphone. D. O infelix.i.infauste mihi, itan'.i.verum paratus es facere ita omnia aduersum me.i.cōtra me, vel facere me aduersum omnia.i.contra omnia. P. Summissa voce alloquitur Getam, hic senex metuit nos, tam etsi.i.quamuis, dissimulat.i.fingit, ac mentitur, sedulo.i.instanter, quasi sine dolo. G. Bene habent.i.bene se res habent, principia sunt sup. tibi.i.tu habes bona principia ad cetera consequenda, ad quæ niteris, atque tendis. P. Quin.i.quinimo, feras.i.toleres, sustineas æquo animo id quod est ferendum.i.tolerandum, feceris.i.efficies, tuis factis.i.per tua facta, dignum.i.rem dignam, vt simus amici inter nos. D. Egon'.i. verum ego, expetam.i.desiderem, optem tuam amicitiam, quasi dicat non, aut verum velim aut visum.i.videre, aut auditum.i.audire te, quasi dicat non. P. Concordabis.i. si concordites viues cū illa nuru tua, habebis nurum quæ oblectet.s. consoletur, foueat tuam senectutem Respice ætatem tuam.i.rationem habeas ætatis tuæ. D. Ipsa oblectet te non me, habe eam tibi.i.cape eam pro te, qm̄ mihi non est cordi. Phor. vero i.sed minue iram contemnendo dicit, quasi dicat, (quod dici solet) & amore Dei compescere iram, vel non irasci Demea age hoc quod dixi.s.habe eam tibi & abduc à nobis. Iam satis verborum est.i.sufficiunt ea, quæ dicta sunt, nisi tu properes abducere i. auferre à nobis mulierem Phanium. ego eiciā illum. ò Phormio. ego dixi vno verbo quod volebam. P. Si tu attigeris illam puellam secus.i.aliter, q̄ dignū est.i. q̄ decet liberā mulierem attingi, ego impingā.i. impellam, illudam, suscitabo tibi grandem dicam, i dica dicæ.i.magnam causam, seu controuersiam, seu magnum libellū iniuriarum, vt prius dictum est. O Demipho dicit quemadmodū prius dixeras. Deinde vocat Getam recedendo, heus, aduerbiū vocantis. si quid fuerit opus præsentia mea.i si in aliquo fuerit mea præsentia opus inuenies sup. me domo.i. in domo. G. intelligo.i.capio quid velis.

ARgumentum} Concertant inter se primum Geta & parasitus ad ludendum senex, deinde senex ipse cum parasito alteratur. {Pro deum} Fingit se certare cū Geta & bis repetit nomen senis ad inuidiam & acrimoniam cōtentionis. Sequimini alloquitur aduocatos, quos instructos adducit. {Quia egent} Inuidiosa in Demiphonem. {Nā tam} Obiter purgat Antiph. {Sæpe interea} Et hoc inuidiose, ad irritandum senem. Aio tandem. Hoc totū ficte Geta, ne cum Phor. sentire videatur. {Responde} Hoc summisse parasitus. {Adolescentia} Cōtrouersia coniecturalis, fuit cognatus, non fuit. {Proinde} Calliditate obijcit, ne respunderet cogatur, quia nomen perdidit. {Perij} Hoc ad spectatores. {Hem} Indignantis cum vociferatione. {Stilpho} Hoc tacite suggerit Geta, non audiente sene. {Neq; ego} Cōtradictio. {Talentum} Syncope. & est exprobatio auaritiæ, qua deflectit à causa in personam, quia certam confirmationem nō habet. {Dilucide expediui} Inhæret iudicato & filij silentium obijcit. {Filiū nar.} Soluit à persona. {At tu} Ironia. {Et si mihi} Labascit senex victus à parasito. {Ita ne tandem} Iterforie interpretatur legem, & confirmat ab honesto, contra senem. {Actum, aiunt, ne} Prouerbium à iudicijs sumptū. {Sine modo} Comminâns. {Postremo tecum} Alia defensio per translationem, qua actorem declinat. {Infelix} Actiue, non qui patitur, sed qui affert infelicitatem. {Dixi Phormio} Confirmatio more causidicorum. {Dixit Demipho} Similis repetitio ad illusionem. LATO.

EN vnquam} Quanta sit nonnullum hominum improbitas & animi malitia, qui ita sese comparare norunt, vt optimis etiam quibusuis & simplicibus negotium facessant, & illos suis iniquitatibus propellant, hac scena exprimitur. Est autē malitia, teste Cic in iij. de Diuin. versuta & fallax nocendi ratio. Et Plato de Repub. 4. Peruersos, & versutos homines omnes artes nouisse, PETR. MARB.

nouisse, quibus melioribus viris imponere possent. {Auaritia vide quid fa.} Per exclamationem indicare vult Phormio, propter auaritiam pauperes, cognatos & amicos nihili fieri. Quare recte dixit Cicero: Auaritia sanctissima quæque violari, & eo vitio nihil esse neque tetrius, neque odiosius. {Ha ha hæ} Cacchinantis interiectio. Actum, aiunt, ne agas.i.quod iudicio determinatum est, rursum in quæstionem ne reuoces. Dicam impingam.i. graue actione tecum agam.

GLAR. SEnarij sunt omnes. In 4. perperam Fidem additur in plerisq; exemplaribus, quod admonet Don. In 5. vel bacchius est loco primo, vel creticus loco secundo. quod dicere malim, quam i, elidere Phanium. Ita in 7. Eius monosyl. vel bacchius loco primo. In 13. O extra carmen videtur, nisi o propter vocalē imitatione Virgilij, corripiatur, & sit bacchius loco primo. In 16. ambigua lectio est Cui opera & Cui in opere, non ambigua tamen ratio in syllabis. In 21. Ioan. Abi hinc malam crucem, legit, quod alij Abi in malam crucem, legunt. & s, in Narras elidi putas. Ego puto creticum loco quarto, siue In, sine Hinc legas. In 23. vel O beatra carmen est, vel pæan secundus est loco dactyli, vt dactylo sit præposita breuis syllaba. In 28. Ehem monosyllabum est. In 32. vel Mihi monosyllabū totum eliditur, vel loco quarto est creticus. In 33. Tuum ac Ais dissyllaba sunt, Fuisse quoq; s nisi loco tertio sit creticus. Ita in 37. vel tuum monosyllabum, vel creticus est loco tertio. In 47. proceleusmaticus est loco secundo. In 49. bacchius est loco primo, quod malim dicere, quā s, elidere in Dicis. Sequentes duos versus bene emendauit Ioan. legendum.n. Ea post Cognata, & Cedo verbum ad sequentem pertinet versum. In 52. s, in Quibus eliditur, nisi loco quarto sit creticus. In 55 Cuium monosyll. est. In 57. & 59. cretici in eadem cum præcedentibus syllabis. In 64. d, eliditur in Quid, nisi creticus sit loco tertio. In 66. Itidem vbi meretricem, legendum, & s, in Abusus eliditur, vt carmen ita legatur,

Ita tu tandem quæso, itidem vbi meretricem abusu' sis.

Atq; ita habet vetustus liber. In 67. Ei monosyllabum. In 71. Ne corripitur, non eliditur. In 74. Rei monosyllabum. In 78. Aus, ad superius pertinet carmen, nisi quis creticum loco primo ponere malit. In 79. sidem generis est neutri: Te nō eliditur, & omnino Fecerit ad finem versus ponendū. vt habet lib. vetustus. In 81. In pertinet ad versum superiorem. In 83. creticus haud dubius est loco secundo, & bacchius loco tertio. quanquam Tris potest esse monosyllabum, quod effugium in cretico non est. Ita in 87. vel bacchius est loco primo, vel creticus loco quarto, nec est aliud effugium, quantumuis lactentur grammatici. In quinto à fine s, in Satis, in tertio s, in Secus eliduntur. quanquam illic bacchius, hic creticus esse potest.

DON.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Consulit Demipho aduocatos super filij coniugio, vnus suadet, dissuadet alter, tertius nihil dicit, qui se alterutri iungere debuit. Versatur autem in deliberatiuo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena deliberatio continetur, in qua consuluntur aduocati, quorum vnus suadet, alter dissuadet, tertius qui in sententiam alterutrius accedere debebat, eiusmodi incertum produxit consilium, vt rursum fuerit operæpretium deliberare. ADDITIO. Animaduerte hic exemplum, & ingenium aduocatorum, qui consilij nodum quoad possunt, fere protelare satagunt. Attende etiā, quemadmodum alter alterum reuereri studuerit in hoc quod Hegio priorem loquendi locum Cratino honoris gratia defert, quam sane proloquendi discretionem nos quoque imitari decorum est. Ceterum si mirum Poetæ autem singularem compositionis facundiam, energiam sententiarum prægnantem, paulo diligentius & introspicere, & æstimari voluerimus, inueniemus procul dubio Terentium nostrum omnium se ... familiarissimum, moralissimum.

GVID.

Senarij.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

QVANTA me cura, & solicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impediuit nuptijs.
Neque mi in conspectum prodit, vt saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quid ue sit sententiæ.
Abi tu, vise redierit ne iam, an nondum, domum.
G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc siet:
Quid ago? dic Hegio. H. ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur. D. dic Cratine. CRAT. me ne vis?
D. Te. CRAT. ego quæ in rem tuam sint, ea velim facias. mihi
Sic hoc videtur. quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum æquom est, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc Hegio.
H. Ego sedulo hunc dixisse credo: verum ita est,
Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic Crito.
CRIT. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. H. nunquid vos vis? D. fecistis probe:
Incertior sum multo quàm dudum. G. negant
Rediisse. D. frater est expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar:
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. At ego Antiphonem quæram, vt, quæ acta hic sunt, sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

QVANTA me cura, & solicitudine afficit gnatus} Cura est in spe bonorū: Solicitudo in metu malorū. {Quanta me cura, & solicitudine} Hæc deliberatiua est, in qua tres aduocati sunt, quorum vnus suadet, alter dissuadet, tertius qui se alterutri addere debuisset, eiusmodi sententiam dicit, vt rursum deliberatione opus esse videatur. {Ego Cratinum censeo} Potest ego distingui, vt subaudiatur, Ego dicam? {Quæ in rem tuam sint} Bene principio beneuolentiam suam commendauit, & sic consilium dedit. {Aequum est} Ab honesto. {Et bonum} Ab vtili. {Et id imperabis} A possibili. Et breuiter deliberatiue tres locos tetigit, Iustum, vtile, & possibile. {Ego sedulo hunc dixisse credo} Artificiose personam defendit, sententiam reprehensurus, ne si inimicus sit, adimat auctoritatem sententiæ suæ. {Verum ita est} Subiunxit locum ἀπαγέρσεως oratorie, vt inuidiæ contradicturus occurreret. {Mihi non videtur} A possibili. {Quod sit factum legibus} Hic alio ordine locos suasoriæ tetigit. primū à possibili, secundum ab honesto. {Et turpe inceptu est} Ab honesto. Vtilitatem aūt prætermisit per artem, quæ, vbi nō potest fieri frustra spectatur. {Res magna est} Causa ampliandi sententiam. {Incertior sum multo quàm dudū} Ea tribus.n. vnus suasit. alter dissuasit. tertius nihil dixit. {In tēpore huc se recipere} Ἀναγνώστ. Sal. Maximeq; ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi. DON.

GVID. QVanta me, &c.} Hæc est deliberatio in qua aduocati sunt quorum vnus suadet, alter dissuadet, tertius eiusmodi sententiam dicit, vt rursum deliberatione opus esse videatur. D. Quanta cura, exclamando lege, & quanta solicitudine, q. d. magna gnatus meus.s. Antipho afficit me. Cura est in spe bonorum, solicitudo in metu malorum. Qui.s. filius impediuit.i. intricauit, inuoluit, implicuit me & se, hisce nuptijs.i. per has nuptias, neque filius ipse prodit.i. emergit compàret mihi, in conspectu.i. ante oculos, vt saltem sciam quid dicat ipse de hac re.i. de his nuptijs, ve.i. vel, qui sententiæ sit ei.i. quam habeat sententiam & opinionem de hac re, tu Geta abi vise.i. vade ad videndū ne.i. verum, filius iam redierit domum, an nondum.i. non adhuc redieris. G. Eo.i. vado ad videndum. D. Vos aduocati videtis in quo loco.i. in quo statu hæc res sit.i. negotium de nuptijs, ò Hegio dic quid ago.i. agere debeo. H. Ego censeo.i. iudico. Cratinum debere sup. prius dicere si tibi videtur.i. bonum & decens esse iudices. D. ò Cratine dic quid agere debeo. CRAT. Ne.i. verum vis me dicere. D. Volo sup. te dicere. CRAT. ego velim.i. volo, quòd facias ea quæ sint in rem tuam, i. in tuam vtilitatem, hoc est quæ sint tibi, vtilia, hoc quod sequitur, videtur mihi sic.i. est mea opinio, & sententia talis, æquum est.i. honestum ac iustum, & bonū.i. vtile est id quod filius egit hic.i. Athenis, te absentē restitui in integrum, id est reduci in arbitrium tuum, & esse irritum, perinde ac si nihil factum esset ita, vt tibi integrum sit ac liberum defendere causam, vt prius potuisses, vel sic intellige, æquum & bonum est te supple vel filium restitui in integrum.i. in libertatem, & arbitrium huius rei non faciendæ, qui.i. quia, filius egit id te absente, qui modus dicendi ex iure sumptus est, vt liquet digestis de in integrum restitutione. Et tu Demipho imperabis, id est obtinebis id.s. vt restituaris, vel res restituatur in integrum, dixi, id est sententiam meam sum elocutus, quod verbum in fine orationis

apponi consueuit. nam dicere, significat accommodare, apposite que loqui. Inde dictio dicitur oratio festina, atque deserta. D. O Hegio dic nunc quid agere debeo. dic i. eloquere. H. Ego credo hunc. CRAT. Dixisse sedulo.i. instanter & sine dolo, & quasi serio, verum.i.sed, ita est, id est ita se res habet, vel sic verum nomen, sic, ita est verum.i.hoc prouerbium verum est.f.Tot sunt sententiæ opiniones, quot sunt homines. cuique.i.vnicuique suus mos.i.proprius modus est, non videtur mihi.i.non mea sententia id quod sit factum, id est iudicatum, legibus.i.secundũ leges, posse rescindi, id est retractari, & irritum fieri & id.f.rescindere legibus factum, est turpe inceptu.i. ad incipiendum, vel incipiatur. D. O Crito dic.i.eloquere, quid.f.agam? CRIT. Ego censeo esse deliberandum.i.consulendum, amplius.i.latius, & accuratius.i.iudico esse opus ampliori deliberatione, res, id est materia, negotio causa, controuersia est magna, id est magni ponderis ac momenti. H. Nunquid.i.nonne aliquid aliud vis non facere sup. quod dictum est abire cupientis cum videat nõ esse vltra sua opus opera. D. Probe, id est recte fecistis, per ironiam dicit quasi optime consulcastis.f. sum multo incertior.i. magis in dubio, qui dudum, id est paulo ante, quàm dixisset is vestras sententias. Get. Rediit, G. Dicens filium non rediisse, domestici negant filium rediisse.i. debent quòd non rediit. D. Frater Chremes est mihi expectandus. exequar.i.faciam, complebo, peragam id consilium, quod is frater dederit mihi, de hac re.i.de his nuptiis, ibo percunctatum, id est inquisitum ad portum maris, qua rediturus est nauigio, quo ad.i. quousque recipiat se, id est se reducat, ac referat domum. G. At ego quæram Ant. vt sciat, quæ acta sint, hic.i.in hoc loco vbi disceptatũ de hac re, sed eccum, id est ecce hic prope video ipsum Ant. recipere se.i. se referre huc in tempore, id est mane tempestiue, congrue, auspicato ac bona hora quod dici solet, dicit autem hoc seorsum à sane.

LATO. ARgumentum} Consultat Demipho cũ aduocatis, & incertior relinquitur.{Videtis} A periculo reddit attentos. {Sedulo} Probe & fideliter. {Quot homines} Prouerbia.

PETR. MARS. QVanta me cura} Aduocatorum mores, qui plerunq; magis illos à quibus consuluntur in errorem & ambiguitatem coniiciant, quàm expediantur, exprimit hæc scena. Est autem aduocatos generale nomen & nõ modo cum denotat qui alterius causam agit sed quicunq; adest alteri in causa, officij gratia aduocatus appellatur, etiamsi nihil dicat aut agat, sed tñ parasitus sit defendere. Patronus autẽ, qui agit causam accensari.

GLAR. ET hi sunt senarij. In secundo versu Et geminandum absque coniunctioneque, vt ita legatur versus,

Gnatus qui & me & se hisce impediuit nuptijs.

In tertio Mihi monosyllabum totum elíditur, vt sit Anapæstus loco primo. In 4 i, in Abi corripitur, nisi bacchium loco primo ponamus. Ceterum loco secundo dactylus est, & quarto Anapæstus. In 9. vel creticus est loco secundo, vel Tuam monosyllabe. In 14. vel Suus monosyllabum est, vel s, ad finem amittit, vel denique bacchius est loco quinto, & Cuiq; dissyllabum. Est, in lib. Aldi perperam ad finem additum Annotauit hoc etiã Ioan. In vltimo vel d, eliditur in Sed, vel bacchius est loco primo.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Antipho se vehementer incusat, quòd ita inconsulto patri se subduxerit, & causam suã alijs tutandam dederit. Rem totã denique ex Geta cognoscit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Antipho sese vehementer incusat, quòd ita inconsulto abierit, causamq; suam alijs defendendam reliquerit. Tum omnibus de rebus Getam edisso interrogat.

Iambici tetrametri partim Catalectici, partim acatalectici, admixtis Trochaicis quibusdam.

ANTIPHO, GETA.

ENIMVERO *Antipho multimodis cum istoc animo vituperandus es.*
Ita ne hinc abijsse, & vitam tutandam dedisse alijs tuam?
Alios tuam rem credidisti, quàm te, animaduersuros magis?
Nam, vt vt erant alia, illi certe consuleres, quæ nunc tua est domi:
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cuius nunc miseræ spes, opesq; sunt in te vno omnes sitæ.
G. Equidem here, nos iam dudum hic te absentem incusamus, qui abieris.
A. Te ipsum quærebam. G. sed ea caussa nihilo magis defecimus.
A. Loquere obsecro, quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?
Nunquid patri subolet? G. nil etiam. A. ecquid spei porrò est? G. nescio. A. ah.
G. Nisi Phædria haud cessauit pro te eniti. A. nihil fecit noui.
G. Tum Phormio itidem in hac re, vt in alijs, strenuum hominem præbuit.
A. Quid is fecit? G. confutauit verbis admodum iratum patrem.
A. Heu Phormio. G. ego, quod potui porrò. A. mi Geta, omnes vos amo.
G. Sic sese habent principia, vt dico: adhuc tranquilla res est:
Mansurusq; patruum pater est, dum huc adueniat. A. quid eum? G. aiebat,
De eius consilio velle sese facere, quod ad hanc rẽ attinet.
A. Quantus metus est mihi, venire huc saluom nunc patruum Geta:
Nam, vt audio, per vnam eius aut viuam, aut moriar sententiam.
G. Phædria tibi adest. A. vbi nam? G. eccum à sua palæstra exit foras.

DON. ENIMVERO Antipho multis modis cum istoc animo: pro, huius animi. Ennius, Optima cũ pulchris animis Romana iuuentus. {Ita ne hinc abijsse, & vitam tuam} ἐν ὑποκρίσει, vt, Inuidisse deos, patris vt redditus oris Coniugiũ optatum & pulchram Calidona viderem? Et, Seruon' fortunas meas commisisti futili? {Alios tuam rem} Ab infinitiuo ad indicatiuum transitum fecit. {Credidisti} Pro putasti. {Pateretur mali} Legitur & potiretur, quia potiri τὸ παλαιὸν fuit. Plaut. Hostium potitus est. {Spes, opesque sunt} Hæc quidem de his sunt, quæ amanti * Spes, opesque sunt} Vt, Res fidesque. {Qui abieris} Mollius, quàm fugeris, {Sed ea causa} Quia abieris. {Nunquid patri subolet?} Conuenientia sua & Phormionis dicit. {Confutabit verbis} Conuincit, vt si diceret, refutauit. sed Refutatio in rem est. Confutatio in personam. {Ego quod potui porrò} De se mediocriter per ἔνδειξιν, moraliter satis. {Ego quod potui porrò} Ordine. primo dominum, post Phorm. vltimum se posuit. {Huc saluum nunc patruum Geta?} Nõ optat saluum patruum venire secundum Apollodorũ. & ostendit non congruere salutem eius cum commodo suo. An non dicit malum esse & incommodum sibi, sed tantum magni terroris plenum aduentũ patrui? {A sua palæstra exit foras} Bene palæstram eius dixit lenonis domum, in qua est exercitus amator assidue. Plaut. Bacch. homo adolescens, Penetrem huiusmodi in palæstram, vbi damnis desudascitur.

GVID. ENimuero, &c.} Hic Antiph. se incusat quòd abierit, & simul Getam de rebus omnibus interrogat. A. Alloquitur seipsum. Enimuero i.certe, tu Antipho cum istoc animo.i. tu Antipho istius animi, vel habens istum animum, es vituperandus multis modis, Ita ne decet supple te hinc abijsse.i. discessisse, & dedisse.i.commisisse tuam vitam tutandam, id est defendendã, alijs Phæd. & Getæ, & Phorm. & bene vitam dixit, nam si abstrahatur ab vxore, putat se non posse viuere, sed mortis periculum esse subiturum, & decet te credidisse.i. putasse alios, scilicet Phædriam, &c. magis animaduersuros.i.habituros curæ rem tuam.i. tuum negotium, quàm te. Nam vt vt.i.vtcunque, hoc est qualitercunque alia, in neutro genere.i.reliqua quæ debuissent curare, erant.i.se habebant, certe.i.saltem cõsuleres.i.prospicere, seu prouidere debebas illi Phanio, quæ nunc est domi tuæ ne quid.i.ne aliquid mali, ipsa decepta propter tuam fidem.i.per tuã promissionem pateretur. Cuius Phanij nunc.i.hoc tempore, miseræ.i.infelicis omnes opes, id est facultates sunt sitæ.i positæ, collocatæ, in te vno.i.solo. G. Equidem ò here.i. domine. iandudum.i.paulo ante. incusamus hic.i.criminamur, culpamus, redarguimus te absentem.

absentem. qui abieris.i.discesseris. A. Quærebam teipsum. G. Prosequitur inceptum sermonem, sed ea causa.i.eo q abieris, nihilo plus defecimus.i.succubuimus, defatigati sumus in defensionem tui. A. Obsecro loquere.i. dic in quo loco.i. in quo statu, res.i.negotia, & fortunæ meę.i. mea infortunia, vel mei euentus sunt.nunquid subdolet.i.aliquantulū dolet. patri meo q abierim, neq; subierim eius conspectū. G. Etiam nihil.i.nulla tenus, nullo modo dolet ei q abieris, quia ee hoc cōsiderat te nimio patris timore non audere subire conspectum eius. A. Et porrò.i.deinde. quid spei est. G. Nescio,quid sperem. A. Ah,interiectio dolentis. G. Nescio nisi q sup.Phæd non cessauit eniti.i.conari,laborare pro te. A. Nihil noui fecit ipse Phædria, qm solitus est hoc facere. vel quia soleo pro eo idem facere, vel quia nihil mihi obtinuit noui suo nieu. G. Tum.i.deinde. Phormio præbuit.i. præstitit,ostendit,exhibuit se hominem strenuum.i acrem fortē. itidem,id est similiter,in hac re vt.i.sicuti.i.sicut in alijs rebus. A. Quid is parasitus fecit. G. Ipse confutauit verbis i.conuicit per verba patrem admodum.i.valde iratum. A. Heu,interiectio hic ostendit admirationem facti Phor.& approbationem. propterea subditur. ò Phorm.quasi dicat,multum tibi debeo, aut aliquid tale. G. Porrò.i.deinde,vel certe. ego feci supple quod potui. A. O mi Geta amo vos omnes. G. Principia obtinendi voti sic se habent,vt dico ita, q confutatus est senex adhuc res est tranquilla.i.negotium nihil habet turbationis,& pater mensurus est.i.expectaturus est patruū.s.Chremetem patrem Ph dum.i.quousque adueniat huc. A. Quid.i.cur mensurus est eum pater. G. Vt aiebat.i.prout dicebat,velle.i.volebat se facere de cōsilio eius.i.ex eius consilio,quod attinet ad hanc rem de nuptijs istis, vel vt pro vtpote,vel quia aiebat se velle facere,&c. A. O Get. quātus metus est mihi.i.quantum timeo patruum meū.i. fratrem patris.venire nunc huc saluū.i.incolumē,nam vt audio.i.intelligo, aut viuam,aut moriar per vnam.i.solē sententiā eius, quia sine Phanio nō potero viuere. G. Phædria adest.i.aduenit tibi.i. ad tuū solatium. A. Vtinā adesset. G. Eccū.i.ecce hic eum.s.exit.i. egreditur. foras à sua palæstra.i à domo lenonis in qua ipse amator assidue exercitatus est. Plau. Abstine à palæstra vbi demēs desudatur.

LATO. ARgumentum} Indicat Geta Antiphoni,quid actum sit. {Enimuero} Accusat se Antipho. & est præparatio ad futurum colloquium. {Nam vt vt} Qualiacunque & est amplificatio à persona. {Subolet} Concordasse, scilicet cū Phor. & sua sponte victum esse. {Verbis} Recte verbis, potius quam rebus. {Quantus metus} Amatoria optatio qua adolescens amorem anteponit pietati. {Palæstra} Citharistria, metaphoricos, nempe cuius amore exercetur.

PETR. MARC. ENimuero Antipho} Debere quenque suas res curare, nec fortunas suas & salutem defendendā alijs hominibus committere, præsertim talibus, qui cum nihil recte faciant, nec bonæ frugi sint,omnia in perniciem nostram machinantur, docet hæc scene. Nihil enim perniciosius, q̄ semper ab alijs hærere nec quidquam sibi ipsi consulere. Seneca ad Lucilium,consilium tuum sic apud alios sit, vt abs te auctoritatem accipiat. Sic enim abs te auctoritatem accipiat,nec solus id probare videaris. Temeritas.n.in assentiendo perniciosissima est Palæstrā hic posuit pro ganeo,siue lustris,vel lenonis domo per metaphoram, quod illic continuo versetur,quemadmodum certator, aut athleta in palæstra quæ est locus,vbi luctatores nudi,& oleo quondam perfusi luctabantur. Vnde Papinius 3. Thebaidis appellauit vnctam palem.i.palæstram oleo perfusam.

GLAR. AT in hac scena magna est difficultas,quam leuiter attingunt quorum interest. Omnes sunt iambici versus. Primi quatuor tetr.catal. Et in primo quidem dijambus loco anapæsti loco primo ponitur, & dus, quod vltimū est eius versus à sequenti versu eliditur. In 2.versu vel Tuæ monosyl.est,vel creticus est loco quarto. Ita in 3. Tuam monosyll. vel bacchius loco secundo,& s,in magis eliditur. In 4.Tuæ omnino tollendū puto. Decem deinde sequentes sunt acatal. In quorum secundo Cuius dissyllabum est,alioqui trochaicum tetr.catal. fuerit.In 3. Equidem tertiæ personæ est,si quidem recte legitur. In 4.abijcitur s,in Magis. In 8.Hac re,legendum absq; præpositiones, & re corripitur,non eliditur propter vocalem sequentem. In 9.d,eliditur in Quid. In 12.creticus est primo loco. & est cat. cum 13, in quo Patruum dissyllabum est,præterea d, eliditur in Quod, & Eum dissyllabum. Quatuor deinde vltimi rursus sunt acat.Et in primo quidem Eius dissyllabum. In 2.Mihi dissyllabum. Quod si vtrunq; monosyll.fuerit,vtrunq; trochaicum tetr.catal.feceris. Penultimus varie legitur,fiet autem iambicus tetr.acatal.si ita legatur. Nam vt audio,per eius vnam, aut viuam aut moriar sententiam. Ita vltimus, in quo quidam libris habent, Vbi nam est. alioqui posterior de Vbi longabitur ...

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Phædria lenonem orat, vt venditam militi Pamphilam non tam cito abducendam tradat, se intra triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc scena in petitione versatur,quæ sæpe deliberatiuum admittit locum Phædria Dorionem ipsum Lenonem blande precatur & obsecrat ne Pamphilam militi venditam iam cito tradat, pollicetur enim se intra triduum Lenoni allaturū,quidquid pro eius redemptione promiserat, & id quidem cum fœnore alioquin perpessurum se fore, ni dederit argentum, vt sibi eripiatur,militiq; precium numeranti relinquatur. Iidem Antipho atq; Geta Lenoni persuadere nituntur. ADDITIO. Attende hic duros Lenonis mores lenia adolescentis amatoris blandimenta artificia Poeta admirandum in vtriusque descriptionem varietatis ingenium.

Trochaici Tetrametri Catalectici admixtis Iambicis Acatalecticis. Vnus Senarius Iambicus.

PHAEDRIA, DORIO leno, ANTIPHO, GETA.

P. DORIO, *audi obsecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omitte me.*
P. Audi, quod dicam. D. at enim tædet iam audire eadem millies.
P. At nunc dicā, quod lubenter audias. D. loquere, audio.
P. Nequeo te exorare, vt maneas triduū hoc? quò nunc abis?
D. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.
A. Hei, metuo lenonem, ne quid suat suo capiti. G. idem ego metuo.
P. Non mihi credis? D. hariolare. P. sin fide do. D. fabula.
P. Fœneratū istuc beneficiū tibi pulchre dices. D. logi.
P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. D. somnium.
P. Experire, non est longū. D. cantilenam eandē canis.
P. Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens. D. garris modo.
P. Adeo ne ingenio esse duro te atq; inexorabili,
Vt neq; misericordia, neque precibus molliri queas?
D. Adeon' te esse incogitantē atq; impudentem Phædria.
Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductis gratis?
A. Miseritum est. P. hei veris vincor. G. quàm similis vterq; est sui?
P. Neque, alia Antipho cū occupatus esset solicitudine,
Tum esse hoc mi obiectum malum? A. ah, quid istuc autem est Phædria?
P. O fortunatissime Antipho. A. ego ne? P. qui quod amas, domi est;
Nec eum huiu' modi vnquam vsus venit vt conflictares malo.
A. Mihi domi est? immo, quod aiunt, auribus teneo lupum:
Nam neque, vt amittam à me, inuenio, neque vti retineam, scio.
D. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parū leno sies.
Nam quid hic confecit. P. hiccine? quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? A. ain' vendidit?
P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo.
P. Nequeo exorare, vt maneat, & illo cū vt mutet fidē,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, vnam præterea horā te oppertus sies.

D. Obtundis. A. haud longum est quod orat, Dorio; exoret, sine.
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.
D. Verba istaec sunt? A. Pamphilam ne hac vrbe priuari sines?
Tum tu praeterea horum amorem distrahi poterin' pati?
D. Neque ego, neque tu. G. dij tibi omnes id, quod est dignum, duint.
D. Ego te complures aduorsum ingenium meum menses tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc contra, omnia
Repperi, qui det, neq; lacrumet: da locum melioribus.
A. Certe hercle, satis si commemini, tibi, quidem est olim dies,
Quam ad dares huic, praestituta. P. factum. D. num ego istuc nego?
A. Iam ne ea praeterijt? D. non, verum ei haec antecessit, A. non pudet
Vanitatis? D. minime, dum ob rem. G. sterquilinium. P. Dorio,
Itane tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, vtere.
A. Siccine hunc decipis? D. immo enimuero Antipho hic me decipit:
Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed vt vt haec sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi
Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris Phaedria,
Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandũ est. Val.

Don: DOrio audi obsecro} Haec scena in petitione est quae saepe admittit deliberatiuae locos. {Dorio audi obsecro} Sunt qui sic legant, vt Dorio Phaedria dicat, audi, leno: obsecro, iterum Phaedria. {Quin omitte me} Quin, modo corripiendi vel imperandi vim habet. vt, Quin age. {Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti} ἀποσιώπησις, διὰ τὸν ἀφορισμόν, Suo capiti dixi eum dicturus esset, Phaedriae, ac Dardanijq; rugam capitis. {Foenerarũ istuc beneficium tibi} i. mihi à te foeneratum. Verum hercle hoc est: Bene ipse dictum suum confirmauit. {Cantilenã eandem canis} Ita dicit: vt, Vetus & vulgata cantio. {Tu mihi cognatus} Ab honesto. {Tu parens, tu amicus, tu} Secunda ἀποσιώπησις. {Phaleratis dictis} Honestis atq; ornatis, quia dixit, Tu mihi cognatus, tu parẽs. Et quasi leno, irridet honestatem & despicit. {Miseritũ est} εἰρωνεία. {Hei veris vincor} Hoc sibi dicit adolescens. {Neque, Antipho alia cũ occupatus esset solicitudo} Hoc dolet Phaedria, q in eadẽ re laborauit Antipho. i. in amore, quodq; amare contigerit. {Neq; Antipho alia} Minore aliqua solicitudine q̃ haec est, quam nunc gerit. An alia, praeter hanc, quam de me gerit. Ordo & sensus hic est, Neq; tum esse mihi hoc obiectum malum, cum Antipho alia solicitudine esset occupatus leni quapiam, non hac de nuptijs, quae est grauissima. {Vnquam vsus venit} Opus aut necesse fuit. {Auribus teneo lupum} Graecum prouerbiũ, τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, οὔτ' ἔχειν οὔτ' ἀφεῖναι δύναμαι. {Ne parum leno sies} ἔλλειψις deest enim Vereris? {Acre empram suo} Bene suo, quasi de tertia persona. {Conduplicauerit} Coniunctiuum pro indicatiuo. i. conduplicabit Hoc est aliter, Foeneratum istuc beneficium pulchre tibi dices. {Nihil ferentem, flentem} ὁμοίως τῷ γένει vsitatum veteribus. {Tibi quidem olim est dies} Hic Olim futuri temporis. Nam leno de accipiendam ab adolescente pecunia diem cõstituerat, & inuenta meliori conditione, anticipauerat tempus cum adolescente praescriptum. {Iam ne ea praeterijt?} Interrogatiue pronunciandũ. {Non, verũ ei haec antecessit} Vrbane leno haec antecessit, vt alij putant, meretrix vendita, vt alij dies qua lenoni cõstitutũ fuit. Ante apte leno perfidus mentitur, vnde sequitur, Non pudet vanitatis? Ergo plus est Antecessit, q̃ Praeterijt. {Non pudet vanitatis?} Apparet supra lenonem de perfidia anticipati temporis esse confessum. {Mea lege vtar} Lenonia, s. in qua semper commodum est prius, q̃ fides.

Guid. DOrio, &c.} Hac scena Phaedria petit à lenone Dorione, vt aliquandiu expectet, neq; det militi Pamphilam quam illi vendidit propterea q Phaed. nõ afferebat pecunias pro emptione illius puellae. pollicebatur. n. se intra triduum allaturum quidquid est pollicitus, & quidem cum foenore alioquin se facile passurum, vt puella eripiatur sibi, & militi tradatur pretium dati. P. O Dorio leno. obsecro audi. D. Non audio. nam tu non affers nisi nugas, nec nummos profers. P. Audi parumper. i. paruo tempore. D. Quin. i. quinimmo, & habet vim corripiendi vel imperandi omitte me. i. quod dicitur, dimitte me in pace. tenebat enim eum ne puellam militi traderet. P. Audi quid dicam. D. At enim. i. sed certe iam taedet me. i. taedio affectus sum audire eadem. i. easdem res, millies. i. mille vicibus. P. At nunc dicam id quod audies libenter. D. Loquere, audio te. i. praebeo tibi aures. P. Nequeo exorare te. i. persuadere tibi, vt maneas. i. expectes hoc triduum. i. spatium trium dierum. neq; tradas puellam alteri volenti dare pecuniam praesentem, quod cum audiret leno discedere coepit, quasi nihil noui audiens, ideo subdit. P. Id est Quo abis. i. discedis nunc. D. Mirabar si tu afferres mihi quidquã noui. A. Hei, interiectio dolentis metuo lenonem. i. redemptorẽ puellarũ, quas postea vendat ne. suat, à suo is. i. assuat, appingat, adiungat, affigat, apponat, suo capiti. i. ne in eam se inducat sententiam, vt puellã alteri tradat, futurus Phaedriae maximo dolori. vel ne suat aliquid capiti Ph. vt vult dicere Donatus. i. ne aliquid apponat capiti. i. aitae. P. Id est ne aliquid faciat quo languescat Phaedriam prae dolore, vel tandem ne impinguat aliquid capiti Phaedriae. i. ne illum verberet, aut fustiget, nam videbat eos à longe decertantes, nam leno linquere eum volebat, & Phaedria retinebas. G. Ego timeo. i. quod tu metuis. P. Non credis mihi. D. Ariolare, in secunda imperatiui, ab ariolar aris verbo deponenti. i. diuina, nam ariolari est diuinare, ab aris dictum. P. Sin. i. sed si, do fidem. i. facio tibi sanctam promissionẽ. nam dare fidem est sancte promittere. D. Fabulae. i. nugae, sunt omnes tuae promissiones. P. Dices istud beneficium quod feceris expectando triduum esse foeneratum tibi. i. à te mihi supp. pulchre. i. commode, & venuste, nam sum tibi gratiam relaturus, & quidem cum foenore & augmento, tanquam si illud beneficium mihi foeneraueris. D. Logi. i. ridicula sunt supple tua verba, seu dicta contemnenda, fabulae nugae, & declinatur logi logorum logos, sed in singulari dicitur logos, quod est graecum, & ita logi logorum à graeco sermone est, at inquit Nonius. Cic. pro Gallo, bene exponit quid sit logi locorũ, Ego te certo scio omnes logos qui ludi dicti sunt animaduertisset. P. Credo mihi gaudebis. i. propter illud factum si expectaueris, vel gaudebit facto pro facere, aut fecisse, hercle iurantis est, hoc est verum. s. te gauisurum facto, & ita dictum suum confirmauit. D. Somnium est sup. quod tu dicis, q d. non plus habet momenti tuum dictum, quàm somnium. P. Experire. i. proba, fac experientiam, siue periculum, non est longum tempus quod peto. s. triduum hoc. D. Canis. i. cantas eundem cantilenam. i. nihil noui affers, in ijsdem stas nugis, & longis. Ph. tu eris mihi cognatus si hoc feceris, tu eris mihi parens. i. tanquam pater, tu eris mihi amicus. D. Modo tu garris. i. nugaris, vana effutis, & nullius ponderis. P. Adeon'. i. verum est verum te esse ingenio adeo duro. i. te habere naturam & mores ita duros, & inexorabiles. i. inflexibiles, impersuasibiles, à quibus, vel à quo ingenio. i. natura tua nihil potest exorari. i. obtineri, seu impetrari, es ergo natura ita dura, vt nequeas molliri. i. mulceri, mitigari, mollis fieri, & exurabilis, facilis, suauis ac mansuetus, neq; misericordia, neque precibus. D. Adeon'. i. est ne verum, vel decet ne te esse adeo incogitantem. i. inconsideratum, atq; imprudentem, vt se ducas. i. decipias me dictis phaleratis. i. ornatis, a phalerae rarum tractũ est phaleratus tum, & vt ductes. i. ducas tecum meam puellam gratis. i. sine precio & mercede. A. Lenonem sup. misertũ est Phaedriae. i. leno habuit misericordiam de Ph. & ironia est, dicit Donatus quasi lõge abfit à miserẽdo leno. Declinatur autem miseret miserebat misertum fuit, sicut taedet taedebat pertaesum est, vel fuit. Ph. interiectio dolentis & coniuncti, vincor verbis. i. confutor. G. Quàm. i. quantum, vterque, leno & Ph. est similis sui. i. suis atens moribus, & q dici solet inepte) sunt bene de suo vultu, cum dicendum esse, sunt multum sui similes, quasi sui (pro se quisque) vtens moribus. P. Dolet Phaed non posse sibi contigere, vt potiatur puella eo tempore, quo Antiph. est occupatus alia solicitudine maiore, cuius comparatione minus sibi malum illud exprobaretur, neque hoc malum de emptione puellae esset mihi obiectum. i. exprobatum, tum. i. tunc cum Ant. esset occupatus. i. detentus alia solicitudine grauiore, quia de nuptijs A. Quia de Antiphone fecit Ph. mentionem, ideo subdit. ò Ph. quid istud est de quo loqueris, & es solicitus? P. O Ant. fortunatissime. i. felicissimus. A. Ne. i. atrũ. ego sum fortunatissimus. P. Continuat Ph. sermonem, tui. s. tibi, id

tibi,id quòd amas est domi,nec vsus venit.i.opus,aut necesse fuit, nam vsus sæpe capitur pro opus, nunquam tibi vt conflictares.i. frequenter confligeres,seu decertares cum huiusmodi malo homines.f.lenone. A. Mihin'.i.vtrum dicis quòd id,quòd amo est mihi domi,immo teneo lupum auribus.i.per aures,prouerbium est, ideo subdit quòd homines vulgo aiunt de illis, qui sunt perplexi & districti,quòd statim subdit,nam neq; inuenio quo modo amittam à me eam vxorem.i.qua via reijciam à me vetante lege,neq; scio vti.i.qualiter,retineam eam mecum nolente patre. D. Illud ipsum quòd tu dicis. esse tibi in vxore, est mihi in hoc Ph.nā non scio qua via eum à me reijciam, & qua via retineam, cum desint nummi, vel in hoc dicit, pro in hoc negocio de emptione puellę Pamphile. A. Eia hortantis, nunquid,q.d. non hic.f. P. Confecit.i.effecit,ne.i.vt non sis parum leno,q.d.nonne est verū quòd Phædria effecit,vt sis parum leno.i.vt non multū vendideris puellam ei. Ille est parum leno,qui parum vendit puellas,cum tamen soleant lenones,quàm maxime possunt,eas venditare,& vt plurimum carissimo precio,& hoc dicebat Antiph.à lenonem,qui dixerat idem sibi esse in Ph. quòd erat Antiphoni in Phanio, q.d. scio,quare hoc dicas.quòd videlicet nō vendideris puellam quanti volebas vendere,deinde excipit sermonem Phędrię. P. Hiccine.i.verum petis an confecerim ne hic esset parum leno,eo q ipse.f.leno inhumanissimus.i.crudelissimus homo. vendidit meam Pamph. amicam. G. Quid.i.cur, vendidit. A. Ain.i.dicis ne quòd vendidit. P. Vendidit. D. Quàm indignum facinus.i. quantum magnum malum,per ironiam dicit vendere ancillam.f. seruam emptam suo ære.i.suis pecunijs. P. Nequeo exorare.i. obtinere,vt maneat.i.expectet,& mutet.i.variet, fidem.i.promissionem suam cum illo cui vendidit hoc triduū s.duntaxat,per hoc spatiū trium dierum,dum.i.quandiu aufero.i.extorqueo ab amicis id argentum,quòd est promissum illi à me. Si non dedero argentum promissum, tum.i. tunc nec oppertus sis.i.ne opperiaris, hoc est expectes ab opperior opperis oppertus sum,vel fui, præterea.i.vltra triduum, ne quidem.i.ne etiam, vnam horam.i.per spatium vnius horæ. D. Obtundis me sup.i.mihi molestus es,& tædio afficis tuis sermonibus. A. O Dorio leno id tempus quod orat.i.petit nō est longum,sine.i.permitte,quòd sup. exoret.i.obtineat,impetret quod petit,idem Ph.conduplicauerit,pro conduplicabit,coniunctiuum pro indicatiuo,tibi hoc præmium quod bene promeritus fueris.i. quòd bene merueris, nā promeremur seu promeremur bona tantum commeremus autem aut commeremur mala. D. Isthæc quæ dicis sunt verba.i.deceptiones,vt Verba dat omnis amās,vel sunt verba,quæ verbotenus duntaxat afferuntur. nullam ad rem, seu nullam ad effectum processura Antipho,ne.i.vtrum,sines.i.patieris. Pamph. priuari hac vrbe, & abduci à milite in longinquas regiones, tum.i.deinde, præterea, insuper poteris ne pati amorem horum Pamphilæ, & phædriæ, sed masculinum præpondeat fœminino, distrahi dissipari, disiungi, dirimi. Donat. neq; ego potero,neq; tu poteris pati eorum amorem.distrahi,vel sic cōceptio,neq; ego,neq; tu poterimus pati,&c. G. Omnes Dij duint.i. dent tibi id,quod est dignū.i.id quod meruisti,& hoc propter illud quod dixit,neq; ego,neq; tu,quæ verba omnia possent accipi in partem deteriorem. D. Ego tuli.i.tolerani, complures.i.multos menses aduersum.i. contra ingenium meum.i.meam naturam, te Ph. pollicitantem.i.sæpe promittentem,& nihil ferentem i.dantem,seu afferentem, tuli te inquā flentem,vt sine pecunijs me moueres ad miseratione,nunc cōtra.i. ediuerso repperi aliquem, qui det oia, neq; lacrymet.i. lacrymas effundat vt tu,da locū melioribus.i.ditioribus te. A. Hercle iurantis est, certe si ego satis cōmemini.i.si bene recordor,& memoria repeto, dies est olim præstituta.i. præfinita tibi, qua die dare debeas,precium puellæ huic.f.lenoni. P. Factum est.i.tempus fuerat mihi præstitutum. D. Ego non nego illud.f. quòd dies fuerit mihi præstituta. A. Ne i. verū iam ipsa dies.i. ipsum tempus præterijt.i.euasit. D. Non præterijt dies, verū.i.sed hæc dies antecessit ei diei præstitutæ,& lex est lenonia semper paratos puellam vendicare quidquid præstitutum sit. A. Non pudet vanitatis.i.non te erubescis mentiri,ac mendacio fallere fidem,nam vanitas est mendacium. D. Minime.i.non me pudet dum.i. dummodo,vel quandiu mendacium fit ob rem.i. propter vtilitatem, G. O sterquilinium.i.sordes ipsa,nedum sordibus. P. O Dorio, tandem.i.sine longo sermone responde ne.i.vtrum,oportet te facere ita,vt sis ita mendax. D. Ego sum sic.i.ea mente, ea conditione,& talibus moribus,si talibus moribus placeo tibi, vtere me, sf. A. Siccine.i. verum sic decipis hunc Ph. D. Immo.i.sed enimuero.i.certe. A. Hic Ph.decipit me, nam hic Phæd. sciebat me esse huiusmodi talium morū ego credidi hunc Ph.esse aliter.i.alio modo se habere ita vt non esset ita pecunijs vacuus. Is Ph.fefellit me, ego nihilo sum alter.i.alia mente, alijs ne moribus ac.i. q̄ fui prius, q.d.nihilo.i. in nullo sum nunc mutatus ab eo, quod prius fui,sed vt.i.qualitercunque hæc quæ dico sunt.i.se habent, tū ego faciam, hoc.i.tradam militi puellam miles dixit se dare, pro datu tum esse mihi cras mane argentum,si ò Ph.attuleris mihi argentum, & prior.i.ante militem, vtar mea lege.i. mea consuetudine iure,seu more lenonio,vt is sit potiori i.melioris conditionis,qui est prior ad dādum pecunias. Lex autem lenonia est in qua prius commodum est,quàm fides.

ARgumentum} Certamen inter lenonem & Phęd.ob metum amittendæ citharistriæ, quo Leonis improbitas exprimitur. Et est epitasis periculi alterius partis fabulę. {Ariolare} Prouerbiale in eum qui nihil certi afferat emolumenti. {Fœneratum} Compensatum elegans metaphora. {Cantilenam} Prouerbium. {Tu amicus,tu} Plura dicturus erat,nisi interpellaret leno. {Phaleratis} Ornatis,metaphora, & ductes pro potiaris. Nam respicit ad verbum nuptiale, quo sponsam duci dicimus,& antanaclesin facit. {Similis enī} Improbus leno,& vanus in promissis Phædria. {Cōflictares} Actiue {Auribus teneo} Prouerbium. {Eia,ne pa.} Ironica correptio. parū leno.i.parum improbus {Quid? vendidit?} Indignatio. {Oppertus sies} Distuleris. {Pamphilam ne} Indignatio à persona & loco. {Hæc antecessit} Leno pridie exigit argentum,quam deberi cœpit. {Mea lege} Pro consuetudine,dicit,vel,lege, quàm pręscribit Leno. LATO.

DOrio audi} Lenonum quanta sit improbitas & impietas qui præ lucro turpissimi omnem humanæ vitæ societatē contemnunt & aspernantur exprimitur hac scena. Quare adolescens apud Plaut. ait in Asin. Portitorum simillimæ sunt ianuæ lenonę. Si affers,tum patent,si non est,quod des,ædes non patent. Et ipsa Lena ibidem sic loquitur, Nam neq; vsquam fictum,nec pictum, neq; scriptum in poematis, vbi lena bene agat cum quopiam amante, quæ frugi esse cupiat. Ariolare.i.rem ipsam coniectas me. f.tibi ne quidquam credere. Est enim Ariolari, coniectare & diuinare. Logi Græcum est, significans inania verba, hoc est verba tantum sine re. Phalerata dicta, sunt bona verba,& ad fidem faciendam ornatissime composita, a phaleris equorum ornamentis. Persius, Ad populum phaleras ego te intus & cute noui. {Auribus teneo lupum}.i.perplexus hæreo, nescio quid sine periculo agere possum. {Da locū melioribus}.i.cede illis qui plus possunt,quàm tu potes,& est argumentum à iusso. Sterquiliniū,hoc est abiectissime & improbissime,homo dignus qui perpetuo in sterquilinio vitam degas. PETR. MARS.

TRochaici tetram. catal. In quorum primo Quin videtur corripitur,nisi loco sexto sit antibacchius. In 5. Mihi dissyllabum est,& carmen finitur in Metuo. Alterum à Lenonem incipit. habet autem ante vltimam syllabam duos tribrachos,vt ti in Capiti corripiatur,non elidatur. In 10.creticus est loco sexto. In 11.ego tollerem Tu,aut e Parens,nisi quarto loco amphibrachyn constituamus. Duodecimus ita legitur, in vetusto lib. Adeon' esse te ingenio duro, atque inexorabili, GLAR.

Quæ lectio placet. Decimustertius, vt sit alijs similis trochaicus tetr.catal. ita legendus est,

Miseritum est. P. Hei,veris vincor. G. Quàm est vterque sui similis.

Decimussextus absq; dubio inter tot trochaicos est iambicus tetram. catal. nisi Neque sit extra carmen. Decimus octauus si verbum Esse ante relatiuum Hoc legatur,trochaicus, alioqui iambicus tetram. catal. fuerit 19. est certo trochaicus 20. si Venit esset præsentis temporis,trochaicus esset. Sed si præteriti,iambicus,sed Huius dissyllabum fiet,& creticus loco secundo. Vicesimussecundo ita legendus.

Nam neq; quo amittam à me inuenio,neq; vti retineam scio.

In 25.vel Meam monosyl.vel creticus loco secundo. In 27.Nequeo tribrachyn facit absq; elisione. In 28.Promissum legendū, non proximū. In 29.Oppertus duplici pp. In 30.e, in Obtundis,& d,io Quod elidenda,vt sit trochaicus tetr. cat. alioqui si alterum duntaxat elidatur,fiet iambicus tetr.acat. Præterea in 31. i,in idem à superiore elidiiur versu. In 33.istorū habet vetustus liber,non horū,& sanè carmen poscit eam lectionem. In 35.vel Meam monosyl.vel bacchius loco sexto. In 36.Hæc pronomen ad finem versus ponendum, si quidem legetur. nam in quibusdā libris omissum erat,ego puto nō omittendum. In 38.Si coniunctio post Satis ponenda,& verbum Est,post Olim. & bene habebit trochaicus. Ita in 39.Ego post istuc ponendum. In 40.Iam ea præterijt? vt recte ex Donato adnotauit Ioan. In sexto à fine enimuero vel secundum corripit, vt sit anapæstus, vel producit,vt sit bacchius. Sequentes duo versus ex lege carminis trochaici,ex vetustorum librorum obseruatione ita legendi sunt.

Nam hic me huiusmodi sciebat, ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit,ego isto nihilo sum aliter ac fui.

Ita in priore versu Esse verbum semel dontaxat legetur, quod in alijs libris bis legebatur, & iste ommirũ rectius, quippe quod continuo pro eodem Phædria repetatur. In penult. vel Prior monosyllabum est, vel bacchius loco quinto. Ita de mea dicendum vltimo versu loco primo.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Antipho Getam monet vt argentũ inueniat quod detur Lenoni a Phædria.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena admonetur Geta de ratione aliqua ineunda, qua possit argentum Lenoni a Phædria promissum, quam subito extorquere, qua in re sibi Phormionis operam necessariam esse dicit. Geta hic pleraque comice & moraliter exprimit.

Tetrametri omnes, vt superiores. Dimeter vnus.

PHAEDRIA, ANTIPHO, GETA.

QVID faciam? vnde ego nunc tam subito
huic argentum inueniam miser,
Cui minu' nihilo est? quòd si hic potuisset
nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. A. itane hunc patiemur Geta
Fieri miserum, qui me dudum, vt dixti, adiurit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
G. Scio equidem hoc esse æquom. A. age ergo, solus seruare hunc potes.
G. Quid faciam? A. inuenias argentum. G. cupio: sed, id vnde, edoce.
A. Pater adest hic. G. scio: sed quid tum? A. ah, dictum sapienti sat est.
G. Itane? A. ita. G. sanè hercle pulchre suades: etiã tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptijs tuis, si nil nanciscor mali.
Ni etiam nunc me huius quærere caussa in malo iubeas crucem?
A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis Geta alienus sum? G. haud puto:
Sed parũ ne est, omnibu' quod nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, vt nullus locu' relinquatur preci?
P. Alius ab oculis meis illam ignotum abducet locum?
Hem, dum igitur licet, dumque assum, loquimini mecum Antipho;
Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
P. Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
Aut perire. G. dij bene vortant, quod agas: pedetentim tamen
A. Vide, si quid opis potes afferre huic. G. si quid? quid A. quære obsecro,
Ne quid plus minusue faxit, quod nos post pigeat Geta.
G. Quæro? saluos est, vt opinor: verum enim metuo malum.
A. Noli metuere: vna tecum bona, mala tolerabimus.
G. Quantum argenti opus est tibi? loquere. P. sola triginta minæ.
G. Triginta? hui, percara est Phædria. P. istæc vero vilis est.
G. Age, age, inuentas reddam. P. ò lepidum caput. G. aufer te hinc. P. iam opus est.
G. Iam feres, sed opu' est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.
A. Præsto est, audacissime oneris quiduis impone, et feret,
*Solus est homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum * ocyus.*
P. Abi vero: dic, præsto vt sit domi.
A. Nunquid est, quod mea opera vobis opu' sit? G. nil: verum abi domum, &
Illam miseram, quam ergo nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas? A. nihil est, æque quod faciam lubens.
P. Qua via istuc facies? G. dicam in itinere: modo te hinc moue.

* ocyus præsto vt sit. A. Nũquid

Dou. QVID faciam?} Oeconomiam ad futuram eorum comœdiæ. {Minus nihilo} Hyperbole. {Adiuuerit} Secundum u, pronunciari debet. {Adiuuerit comiter} Comiter, veteres dixerunt παρὰ τὸ κῶμος. {Quid faciã} Comiter, quamuis vterque intelligat quid alteruter dicat, dissimulant tamen. {Ni etiam nunc me huius caussa quærere in malo iubeas crucem} Quasi dicat malo aliud malum. {Relinquatur preci} Bene preci. {Pedetentim} Caute. à pedibus & tentando. {Pedetentim tamen} Hoc quidem sic accipiunt, tanquã Geta dicat Antipho, vt caute aggrediatur senem fallere. {Istæc vero vilis est} Amatorie. {Solus est homo amico amicus} Apollodorus, μόνος γ' ἐπίσταται φιλεῖν τοὺς φίλους.

Gvid. QVid faciam? &c.} Hic admonetur Geta de ratione aliqua ineunda, qua possit argentum lenoni promissum cito extorqueri. P. Quid faciam? vnde i. à qua ratione seu à quo homine. ego miser inueniam nunc argentũ promissum huic lenoni tam subito cui s. mihi, minus nihilo. i. minus quàm nihil est mihi. i. qui minus habeo q̃ nihil, hyperbole, quod. i. sed si hic leno potuisset exorari. i. persuaderi, induci nostrã sententiam, triduum hoc. i. hos tres dies, dicere enim recte possumus exoraui te hoc biduum. & tu exoratus es à me hoc biduum. i. te inducẽdo in meam sententiam obtinui hoc biduum, vel hoc biduũ est à te persuaso impetratum, hoc argentum promissum fuerat, mihi, quo illi satisfecissem, vel hoc biduũ fuerat prius mihi promissum ab eo. A. O Geta ne. i. vtrum patiemur eum Ph. fieri ita miserum, qui Ph. dudum. i. paulo ante, vt dixisti mihi, adiuuerit me comiter. i. benigne, suauiter, nõ grauare, seu ægre, sed facile. nam comes sunt benigni faciles, suaues homines, qui erranti comiter præstant viã non grauati. quin. i. quinimmo. cum. i. quando, vel quoniam, opus est. i. necesse est, experiamur. i. tentemus. reddere ei rursus. i. contra aduersum beneficium. i. vicem rependere ei pro beneficio, & quasi paria cum eo facere. G. equidem scio hoc esse æquom. i. decens, & iustum, vt rependantur ei vices. A. ergo quia est æquom age. i. da operam, & experire ac de tuis viribus fac periculum, tu solus potes seruare hunc, ne aut præ desiderio, & amore, aut absque dat puellã secuturus. G. quid faciam? vt eum seruem. A. inuenias argentum. G. cupio inuenire ei, sed edoce vnde inueniã id argentum. A. Pater adest. i. prope est. hic. i. Athenis, à quo facile si velis tuis calliditatibus poteris quidquam extorquere. G. Scio patrem adesse. sed quid tum. i. quid ex eo velis inferre. A. Ah, interiectio ridentis dictum. i. id quòd dictum est. sat est. i. sufficit sapienti, vel est generale prouerbium dictum. i. breuis sermo, & quasi quædam admonitio. sat est. i. sufficit sapienti, quòd etiam vulgo dici solet. Bono intelligenti pauca sufficiunt. G. ne. i. verum est ita vt ais, vt mihi sat sit quod dixeris. A. Ita est vt dico. G. hercle sanè. i. certe vel valde. pulchre. i. venuste, & festiue lepide. suades. i. mones, & sub hæc verba discedebat Antiph. ideo dixit Geta etiam etiam tu abis hinc. i. ex hoc loco, quasi mihi soli negotium relinques. non triompho, vt sit verbum, id est non glorior, nõ lætor si nihil mali nanciscor. i. acquiro, inuenio ex tuis nuptijs. ni. i. nisi etiam nunc iubes. i. vis me quærere crucem. i. supplicium vltimum, quod sit de me in cruce summendum. in malo. i. in incommodo, ac in infortunio seu malitiam & improbitatem causa huius. s. Phæd. A. Hic Get. dicit verum. P. O Get. quid? modos interrogandi. ego sum alienus à vobis. i. sum ne extraneus pro quo non debeatis laborare, quasi dicat non sum. A. haud. i. non puto te Phædriam esse alienum à nobis, immo nobis curæ esse debere. Sed ne. i. vtrum parum est? quòd senex Demipho succenset, id est irascitur iure nũc vobis ni. i. nisi, etiam inuestigemus, id est incitemus, stimulemus, vt nullus locus relinquatur preci. i. vt preces non admittantur, sed cõtemptui habeantur. Qui enim iam repulsam semel passus est, non ei patet locus ad rursus postulandum. P. alius. scilicet miles. abducet hinc ab oculis meis illam Pamphilam in locum ignotum. Hem, interiectio dolentis & flentis ac gementis. igitur quia est abducenda amica, dum licet. i.

licet.i.dum potestis,& dum adsum.i.præsens sum,nõ diu futurus. ò Ant.vos duo loquimini mecũ nouissima verba.s. vale salue,&c. & contemplamini me.i. aspicite me extremum post hoc tempus forsitan vltra non visuri. A. Quamobrem.i.quare te contemplabimur, aut quidnam.i.quid es facturus? cedo.i.dic Ph. quoquo.i. quocunq; terrarum,vacat terrarum,vt locorum,gentium, quantum ad sententiam,suo tñ lepore non carent,quocunq; terrarũ.i. in quemcunq; locum Pamphila asportabitur.i.abducetur, hinc.i. ex hac vrbe certum est.i.deliberatum est, seu constitui persequi.i. vsq; ad locum,quo ibi sequi,aut certũ est perire.i.mori in via Get. dij bene vortant.i.in tuã vtilitatem & felicitatem vertant. ac pro speritatem,quasi secũdent aut fortunent id,quod agas.i.facias vel dicas tñ agito sup.q́ proponit pedentim.i.caute, à pedibus & tentando,vel pedetentim cape pro sensim,siue paulatim. A. Vide si quid opis.i. si aliquid auxilij potes afferre huic.s. Ph. G. dicis si quid opis afferre possim,sed quid opus possum afferre meo iudicio. A. obsecro quære.i. inuestiga ne quid i.non aliquid faxis.i.faciat plus vel minus, q́ postea pigeat nos.s.sit nobis molestiæ & dolori,vbi pigeat est personale. G. quæro an aliquid possim. Deinde excogitato modo extorquendæ pecuniæ subdit, saluus est Ph. vt opinor.i.vt mea fert opinio.& bene saluus dicitur,qui putabat in de suam salutem dependere. Verum enim.i.sed certe,metuo malum.i.infortunium,q́ mihi ex eo accidere potest. vel malũ.i.supplicium,& tormentum. A. noli metuere, tolerabimus vna tecũ bona & mala. G. quantũ argenti est tibi opus.i.quantu argento eges,loquere.i.dic. P. Triginta minæ.i.libræ sunt solæ mihi opus. G. dicis triginta minas esse tibi opus? Hui, interiectio ridentis, vel admirantis quantitatem pretij. ò Phædria ipsa est percara.i. nimis cara,vel valde. P. vero.i sed,ista.i.talis puella,& tantæ formæ est vilis.i.comparanda paruo pretio in comparatione suæ venustatis. G. age, hortantis est aduerbium. Nam hi verbis Geta hortatur Ph.vt bono sit animo. Dabo.i. tradam tibi ipsas minas triginta inuenias. P, ò caput lepidum.i.iucunde,serene,& festiue, & tunc caput ponitur pro toto ipso homine, vel cape ò Lepidum caput,à quo est excogitata habendæ pecuniæ via. G. aufer te.i. amoue te hinc. P. Iam est opus vt auferã me hinc.i. C. Iam.i. statim,feres ad pecunias ad Dorionem lenonẽ,sed opus est Phor. dari mihi adiutorẽ ad hanc rem.i.ad extorquendas pecunias. A. Ipse Phorm.est præsto.i.paratus est ad omnia, & cõparet vbi volumus, vel præsto est.i.adest expeditus, & promptus impune ei quiduis oneris.i.quodlibet onus audacissime, vt sit aduerb.i.liberrime,sine timore vllo,& ipse Phor. feret illud onus, ipse solus est amicus suo amisio,quasi dicat pauci sunt ita amici suis amicis. G. Ergo amus ocyus.i. velociter comparatiuum propositiuo, ad eũ Phor. P. Abi dic Phormioni,vt præsto sit.i.vt adsit, vt appareat domi. A. Nunquid.i. verum est aliquid, quod.i.ad quod faciendum opus sit vobis.i.egeatis opera mea.i.industria,ac labore. G. Nihil est,in quo sit opus opera tua verum.i.sed,abi domũ, aduerbialiter ponitur domum,& consolare illam vxorem tuam.s.Phanium miseram,quam ego scio nunc esse exanimatam.i.consternatam,perturbatam metu, cessas corripiẽdo.i. tardas abire domum ad eam consolandam? A. Nihil est quod faciam æque.i. ita libens, vt quòd abeam domum. P. Interrogat Getam Phædria qua via.i.quomodo,facies istud.i.inuenies minas triginta. G. Dicam tibi in itinere,modo.i.tantummodo,amoue te hinc.

Lato. ARgumentum} Præbent mutuam operam adolescentes,& Geta impellitur ad subueniendũ Phædriæ. {Quid faciam?} Solicitudo Phædriæ. {Pater adest} Verecunde indicat occasionem falaciæ. {Alius ab oc.} Querela ab indigno, & mox grauioris mali denunciatio ad impellendam Getã. {Plus minus'ue} Prouerbialis figura. {Solus est} Prouerbium.

Patr. Mara. QVid faciam?} Adolescentium amicitias quæ in studijs illius ætatis vtilitaris gratia tantummodo coalescunt,hæc scena designat Cic.de Sen. Pares cũ paribus, vetere prouerbio facillime cõgregantur. Quare fit,vt adolescentes se plerunque oẽs mutuo amore complectantur, idq; quandiu voluptas eorum communis est. Arist. Moral. lib.8. Adolescentium amicitiæ voluntatis causa institutæ esse vñr,nam amant fm affectus,& maxime id sequuntur, q́ voluptatem in præsentia afferat, vera id simul cũ ætate mutatur, ex quo fit, vt cito fiant amici, citoq; desistant Nam simul cum voluptate amicitia mutatur, at voluptatis celeris est mutatio,& ad amores proni sunt iuuenes, nam amatoria per affectũ & voluptatem plurimũ fit amicitia. Itaq; amãt & cito desistunt sæpe eadẽ die propositũ mutantes. Delectantur aũt hi cõuersatione & vsu,nam per hunc modũ amicitia firmatur. Pedetentim i.caute & cũ diligentia & animaduersione,ne in grauius periculum incidat. Cic.in Ver. Quæ tñ à me pedetentim cauteq; dsit. Nam dr̃ pedetẽtim, quasi suspensio pede & tẽto incidere,quasi paulatim,vt faciunt cæci,qui ne offendant,paulatim ambulant.

Glar. HI omnes trochaici sunt tetr.cat. In 2.s,eliditur in Minus, nisi creticum loco primo constituamus. In 4.vel Adiuuerit,iu,contra naturam corripit,vel trissyll. totum compositum est,vel deniq; creticus est loco sexto. In 5.ei monosyll. est. In 9.Ita ne tribrachys est absq; vltimę elisione. In 10.vel creticus erit locis quarto ac quinto, vel Tuis ac Nihil monosyllaba sunt. In 11.Huius monosyl. In 13.d,eliditur in Quod, nisi amphibrachys loco tertio dicamus. In 14.s,eliditur in Instigemus,alioqui iambicus fiet tetr. acat. In 15,magna difficultas est, & aut ducet legendum pro Abducet, aut s,in alius elidendũ, & hinc post illam legendum,præterea Meis monosyll.aut denique,quod magis credo,cretici sunt tertio ac quarto locis In 20.vel u corripitur in Vide, vel bacchius est loco primo. In 23. proceleusmaticus est vel quarto,vel quinto loco. In 24.creticus est loco secundo, alioqui Tibi abundaret 25,& 26.ita legendi.

G. Age age inuentas reddam. P. O lepidum caput. G. Auferte hinc. P. Iam opus est.
G. Iam feres,sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.

Vt in priore versu Te corripiatur,nõ elidatur, & s,in Opus, vt sit trochæus loco penultimo, quanquam & dactylus nonnunquam illic locum habet,vt s,in Opus non prorsus sit necesse elidi. In sequente autem vel s, in Opus, vel d,in Sed eliditur. Quarto vero loco erit creticus, nisi i,elidere in Phormionem malimus. Deniq; d,in Ad eliditur. Quintus à fine iambicus est dimeter acat. si quidem i,in Abi producte legamus, Sin correpte, quemadmodum & sequente versu,erit trochaicus dimeter catal. vt ille Horatij, Non ebur, neque aurem. In quarto à fine d, eliditur vel in Nunquid, vel in Quod, & Mea monosyllabum, nisi creticus sit loco tertio. Item a,in Opus eliditur. In antepenultimo coniunctio sit,a superiore eliditur versu,& s,in Intus,

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grandes. Narrat hic illi cur in Lemno diutius hæserit: fit & mentio nuptiarum Antiphonis.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena continetur Demiphonis & Chremetis fratrum iam annis confectiorum congressio & collocutio. Nam Chremes primum Demiphoni narrat,cur tandiu Lemni moratus sit. deinde de ipsis Antiphonis Phaniique nuptijs consultationem mutuam pertractant,

Senarij.

DEMIPHO, CHREMES.

QVID? qua profectus caussa hinc es Lemnum Chremes,
Adduxtin' tecum filiam? C. non. D. quid ita non?
C. postquam videt me eius mater hic esse diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam: ipsam cum omni familia ad
Me profectam esse aiebant. D. quid illic tam diu
Quæso igitur commorabare, vbi id audieras?
C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
Senectus ipsa est morbus: sed venisse eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
D. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?
C. Quod quidem me factum consilij incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut vnde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æque, atq; egomet sum mihi,
Scibam. ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreuerit me; plus, quàm opus est scito, sciet:
Vereorque, ne vxor aliquà hoc rescifcat mea.
Quod si fit, vt me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. Scio ita esse, & istæc mihi res solicitudini est:
Neque defetiscar vnquam adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

DON. QVIO? qua profectus caussa} Hæc est narratio simplex. {Senectus ipsa est morbus} Apollod. τὸ γῆρας ἐστιν αὐτὸ νόσημα. {Hanc conditionem si cui tulero} περιλογία. quia ferre conditione alicui dicimus. {Te mihi fidelem esse æque,} Mire admixtum ante completam sententiam de extraneo, Te mihi fidelem esse, &c. {Tacebit, dum intercedere familiaritas:} Incertum, quando proditum iri se dicat, ante, an post nuptias. {Vt me excutiam} Legitur &, Excutiat. {Meorum solus sum meus} Apollodorus, ἐγὼ γὰρ εἰμὶ μόνος τῶν ἐμοῦ ἐμός. {Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.} Virg. Donec me flumine viuo Abluero.

GVID. QVid? &c.} Hic continetur fratrum iam annis confectorum congressio, atq; de nuptijs ipsis mutua consultatio. D. Quid? modus ioterrogandi ea abrupto, ac repente, & ex insperato. ò Chr. qua caussa.i. propter q̃ caussam profectus es hinc.i. ex Athenis. Lemnum.i. in illam insulam in quam præcipitatus fuit Vulcanus. & Lemnum ponitur aduerbialiter sine præpositione tanquã nomen loci proprium, adduxistine filiam Phanium tecum? C. non adduxi. D. quid.i. cur? ita non adduxisti, vel cur ita dicis? q̧ non adduxisti. C. Postquam mater eius filiæ meæ videt me esse hinc Athenis diutius.i. nimis diu, autem.i. sed, simul.i. cum hoc ætas virginis filiæ meæ iam viri potentis, nõ manebat.i. non expectabat meam negligentiam.i. tardationem, quia nimis morabar hic, neq; satis diligenter consulebam nuptijs filiæ meę, aiebant Lemni homines ipsam mauẽ profectam esse ad me Athenas cũ omni familia, & cũ filia, & famulis. D. Quæso igitur.i. quia venerat Athenas, q̧.i. cur, commorabare.i. consistebas, manebas tandiu illic Lemni, vbi.i. postquam audiueras id.s. matrem cũ familia Athenas versus esse inter ingressas? C. pol.i. per ædem pollucis, turanus est, morbus detinuit me.i. impediuit quo minus citius venirem. D. vnde.i. à qua occasione processerat ille morbus, aut quæ.i. vel quomodo te inuaserat ille morbus, aut qui.i. quis erat ille morbus, aut febris, aut quiuis alius. C. rogas qui fuerit ille morbus, ipsa senectus est morbus, quia multa senem circumueniunt incommoda, sed audiui ex nauta, qui vexarat illas.i. qui nauigio illas adduxerat pro precio, eas venisse saluas.i. incolumes. D. ò Chr. audisti ne quid obtigerit tanquam malũ gnato meo Antiphoni me absente.i. cum essem absens? C. quidem.i. certe audiui supple q̧ factum facit me incertum.i. dubium consilij.i. facit me incertæ deliberationis. Nam quod consilij pro nuptijs filię meę capiam incertus sum, vbi incertum iungitur genitiuo forsitan pro ablatiuo, vt Penden animi pro animo, vt in octauo lib. epist. Cic Item executor animi pro animo. Nam si tulero.i. obtulero, posuero hanc cõditionem.i. hanc pactionem, quã tibi tuli, alicui extraneo, qui sit docturus filiam cum tali conditione, vt.s. me non prodat, aut vxori meæ, aut alijs, ducendũ est mihi ordine, quo pacto.i. quo modo aut vnde.i. à qua occasione illa filia sit mihi, secus aũt est de extraneo. Ille alienus si volet me affinem.i. propinquũ per nuptias filię, tacebit.i. nõ prodet me, dum.i. quandiu familiaritas intercedet.i. quandiu erit inter nos amicitia, sin.i. sed, spreuerit.i. contempserit me. sciet tunc plusquam opus est scito.i. scire.i. mihi esset opus tunc, vt nõ tanta sciret de me, vt me nõ penderet, & vereor.i. timeo, ne mea vxor resciscat.i. cognoscat hoc.s. me habere filiã aliunde, aliquã.i. aliqua via, siue aliqua ratione, & causa. Quod.s. me habere filiã aliunde si mea vxor scit, id restat.i. reliquum est id, quod sequitur videlicet, excutiam.i. eijciam. exturbem me, atq; egrediar domo, aduerbialiter, pro aduerbio de loco. Nam ego solus meorũ.i. ego solus ex meis sum meus .i. in mea potestate & arbitrio, quasi dicat nemo meorum est audiens dictis meis, & ideo qui pro me stabit nemo erit, sed exturbabor continuo, vel ego solus sum meus.i. sum occultus, nemini ex meis credo consilia mea, sed apud me tacitus ea recondo. D. scio esse ita vt dicis, & ideo istæc res.i. vt filius meus filiam tuam secreto ducat, est mihi solicitudini. Neq; defatiscar i defatigabor, deficiam, desistam, cessabo vnquã experiri.i. tentare, probare, periculum omnium facere, donec.i. quousque, effecero id, quod sum pollicitus.i. promisi vltro tibi fratri. Defatiscor, tisceris, tertię inflexionis & verbum deponens componitur à de & fatiscor, fatisceris. in qua compositione mutatur a, in e, facitq; defessus sum vel fui in præterito mutuato, & defessum in supino, vt testatur Prisc. in quo verbo mutatum est genus, nam fatisco is à quo componi videtur neutrum est, & defatiscor deponens, quòd non est mirandum. Nam conspicor aris deponens est, & primæ coniugationis, & eius simplex specio actiuum & tertiæ. Est autem defetisci, defatigari, deficere. Nam qui admodum fatigat, sunt, solent fatiscere.i. aperiri, & oscitare præ nimia lassitudine, atque illa successiuo singultu ductare. Forsitan etiam dici posse fatiscor esse quasi formæ inchoatiuæ à fateor hinc enim mouetur, vt dicam, quod fateor facit fassum, & similiter defetiscor facit defessum mutata a, in e, sicut in præsenti, fatisco autem caret supino, nec forsitan absurdum est ita asserere. Nam qui deficit, aut defatigatus est valde fatetur se vlteriori labori parem non esse. Omnes tñ libris habẽt defeciscor per e, quod in castigatissimo quoq; Prisc. volumine ita inueni, quod forsitan tunc dici posset à de priuatiue capta, & fatio is, vt proficiscor, teste Prisc. dicitur à pro & facio. Nam qui defessus est, facere q̧ instituerat desistit, ac cessat, quia tñ facit defessum & non defectum, vt proficiscor facit profectum, non ausim libere asserere. conspicor tamen facit conspicatum, quamuis spectum facit simplex. Et ita magis tertiæ sententiæ accedo, atq; assentior, tibiq; lectori iudicium liberum relinquo.

LATO. ARgumentum} Aduentus & solicitudo Chremetis ex qua est initium ad catastrophen amoris Antiphonis. {Lemnos} Insula vna ex nouẽ Cycladibus. {Senectus ipsa} Prouerbium. {Conditionẽ} Nuptias filiæ clam susceptæ. {Vnde sit} Subaudi filia. {Alienus}.s. gener. {Sum meus}.i. mei iuris at potestatis. Nam vxori obnoxium se indicat. {Defetiscar} Deficiam, & facit in præterito defessus auctor Prisc.

PETR. MARS. QVid? qua profectus caussa} Vt in superiore scena adolescentium solitos congressus & querelas explicuit sic hac senum conuersationes & colloquia, qualia plerunq; esse solent, ob oculos ponit. Solent enim ij presertim si inter eos mutua quædam familiaritas intercesserit, de omnibus rebus communicare, & auxilia, cõsilia subinde expetere. {Senectus ipsa est morbus} Significat hic locus, ipsum senium omnium morborum & difficultatum receptaculum esse, ad quod velut in officium quandam, omne genus morbi confluat, vt illic exerceatur Deficiunt tunc vires corporis, sensus oculorum atq; aurium hebescit, memoria labat, vigor animi obtunditur. Et ipsa quæ iactatur in senibus prudentia, postremo in delirationem euadit, vt bis fiant pueri, ante quam homines esse desinat.

GBAR. SEnarij sunt. In sexto, legendum Profectam ad me esse aiebant, &c. in illic eliditur. In duodecimo, creticus est loco primo Multa hic transilimus, vt in secundo versu legendum, Quid ita non? In tertio. Eius monosyl. esse. Ita in quinto. Meam nisi quis bacchium loco primo constituat.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Tota hæc scena est Getæ exultantis duos sibi senes offerri, quos fallere possit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Geta contemplatur Parasiti calliditatem, qui quam primum intellexit, qua nam ratione, quibus ve medijs ab sene pecunia extorqueri possit. Exultat quoque veritatem ille Geta duos sibi offerri senes, quos fallere quam facile licebit,

Senarij.

GETA, seruus.

EGO hominem callidiorem vidi neminem.
Quam Phormionem venio ad hominem, vt dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidiũ dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Dijs gratias agebat, tempus sibi dari,
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
Amicum esse, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum: quis est vlterior: at at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe vtier.
Petam hinc, vnde à primo institui. is si dat, sat est:
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hospitem.

DON. VEnio ad hominem,} Venuste repetitum, hominem. {Hunc adoriar hospitem.} Astute hospitem, de eo qui sit peruenit, nomen aptum imprudenti rerũ, atq; alieno ab earũ scientia. Sal. Vitã sicuti peregrinãtes transigere, &c.

GVID. EGo hominem, &c.} Hic Geta apud se considerat parasiti calliditatem, qua statim intellexit qua nam ratione extorqueri pecunia posset. Geta ego neminem hominẽ.i. nullũ hominem. Nam & nemo interdum capitur tantum pro nullus.

Vt nemo homo est, nullus homo est. Nullum ergo hominē vidi callidiorem.i.astutiorem magis tritum in fallendo, q̄ Phormionem. Venio.i.accedo, ad hominem Phormionem vt dicerē ei esse opus argento pro Phędria, & vt dicerem quo pacto id fieret.s.pecunia haberetur. Vix dum.i.via adhuc, aduerb.temporis, siue non dum non adhuc dixeram dimidiam partem eius quod dicere volebam, intellexerat, quid.s.mihi vellem, & quorsum tenderē gaudebat, ipse Phormio laudabat me, quærebat senem Demiphonē, vt illum falleret, agebat gratias dijs tempus dari sibi.i.opportunitatem sibi offerri, vbi.i.in quo tēpore, vel quando (est enim hic temporis aduerbium non loci) Phormio.ostenderet se esse nihilominus.i æque amicum Phædriæ, q̄ Antiphoni, iussi.i.volui hominem Phormio, opperiri.i.expectare ad forum, pollicitus sum sup.vel dixi me adducturum esse senem.i.Dem eo.i.ad forū. Sed eccum.i.ecce hic propè ipsum senem. Deinde vidit alterum cum eo, ideo subdit, quis est vlterior.i.quis est ex abūdanti, vel quis est præter eum, siue vltra eum, deinde diligentius viso patre Phædriæ subdit, at at, interiectio timentis, pater Phędriæ venit. Deinde vt collegit se, cognouit non esse ita timendum, sed aūt, vacat autem, vel ponitur pro certe, quid ego bellua.i.inconsideratus veluti bellua timui, q.d. nihil est quod mihi timendum sit. An.i.vtrū, timui, quia duo senes sunt mihi dati.i.oblati pro vno.i.loco vnius quos ambos fallam.i.decipiam, opinor esse commodius.i.opportunius vti duplici spe.i.habere spem duplicem fallendi hunc, & illum, vt saltem ab alterutro pecunia extorqueatur. Petam hinc.i.ab hoc sene Dem. vnde.i.a quo, institui i.incepi, primo.i.a principio. Si is senex Dem. dat argentum, sat est.i.sufficit, si nihil fiet.i.nihil impetrabitur ab hoc Dem. tum.i.tunc, vel (vt alij habent) tamen, adoriar.i.per insidias aggrediar petendo hunc hospitem.s.Chremem, qui superuenit aliunde tanquam hospes & imprudens rerū actarum, & alienus ab earum scientia.

LATO. Argumentum} Indicat Geta quid cum Phormione egerit. {Fieret} Eueniret. {Gaudebat} Attende celeritatem narrationis. {Sed eccum} παρασιωπ[illegible]. {Sed quid} Correptio resipiscentis. {Hospitem} Chremetem, κατ᾽ [illegible].

PETR. MARS. Et hi sunt senarij In octauo. Amicon accusatiuo Græco n, legendum. In nono. Opperiri duplici pp, legendum, & Eo monosyll. nisi bacchium loco tertio constituamus, quēadmodum carmine sequēti est loco quinto, vt s, th in Quis elidatur, & versu sequenti loco primo. Nam per de Pertimui, non libenter moueo; i. meum iudicium, sequatur q̄ quisque velit.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Geta tulit argentum Phædriæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena fallacia prætexitur a Geta, qua hallucinatus senex, triginta minas sit daturus Phormioni, vt vxorem Antiphonis alteri locet, interea dabitur summa Phædriæ, interuenituque nutricis, Phanium a patre suo Chremete agnoscetur, atque ipsi Antiphoni relinquetur.

Senarij.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

EXPECTO, quàm mox recipiat sese Geta.
Sed patruum cum patre video astantem, hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quo impellat patrem.
G. Adibo hosce: ò noster Chremes. C. salue Geta.
G. Venire saluom volupe est. C. credo. G. quid agitur?
C. Multa aduenienti, vt fit, noua hic compluria.
G. Ita de Antiphone audistin' quæ facta? C. omnia.
G. Tun' dixeras huic? facinus indignum Chreme,
Sic circumiri. D. cum hoc id agebam commodum.
G. Nam hercle ego quoque id quidem mecum agitans sedulo,
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. quid Geta?
Quod remedium? G. vt abij abs te, fit forte obuiam
Mihi Phormio. C. qui Phormio? G. is, qui istanc. C. scio.
G. Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuere, vt præcipitem hanc daret.
A. Quid hic cœptat? aut quo euadet hodie? G. an legibus
Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc, inquam, hic. eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?
A. Satin' illi dij sunt propitij? G. nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui boniq; dixeris,
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. quis te istæc iussit loqui?
C. Immo non potuit melius peruenirier
Eò, quo nos volumus. A. occidi. C. perge eloqui.
G. At primo homo insanibat. C. cedo. quid postulat?
G. Quid? nimium: quantū libuit. C. dic. G. si quis daret
Talentum magnum. C. immo malum hercle: vt nil pudet.
G. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam
Suam vnicam locaret? parui retulit
Non suscepisse: inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Hæc denique eius fuit postrema oratio:
Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquom fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eiu' incommodum
In seruitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, vt aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui dissoluerem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc, vxorem dari.
A. Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum.
D. Quid si animam debet? G. ager oppositu' st pignori ob
Decem minas, inquit. D. age age, iam ducat: dabo.
G. Aedicula item sunt ob decem alias. D. hui hui,
Nimium est. C. ne clama: petito hasce à me decem.
C. Vxori emunda ancillula: tum autem pluscula
Supellectile opus est, opu' sumptu ad nuptias;
His rebus pone sanè, inquit, decem minas,
D. Sexcenta proin potius scribito iam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille vt etiam irrideat?
C. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modo filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi
Geta, occidisti me tuis fallacijs,
C. Mea caussa eijcitur: me hoc æquom est amittere.
G. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc vt mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare,
C. Iam accipiet: illis repudium renunciet;
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat male.
C. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni vxoris reddunt prædia:
Id summam: vxori, tibi opus esse, dixero.

DON. EXPECTO, quàm mox recipiat sese Geta§ Ad errorem cumulandum persona Antiphonis interponitur, vt ei adaucto metu amittendæ vxoris, maior vis fiat repetinæ lætitiæ.§Volup est§Hoc volup nomen est, vt hoc facul. Sic enim veteres per ἀποκοπὴν loquebantur.§Complura§Secúdum regulam locutus est.nam hoc complure,& hæc complúria.§Noua hic compluria§Sic veteres, quod nostri dempta syllaba cóplura dicunt. Sic Cato origioum 2.Fana hoc loco compluria. Cic.in Protag.Confirmandi genera compluria.§Credo§Quia veteres hoc plure,non hoc plus dicebant.§Commodum§Cómoda æstimatio est temporis " Commodum, tantum q Lucil. Quod mihi commodum est, aut vna vestiméta deposuerum.§Is qui istam§ ἀνανταπόδοτον tertia, deest obtrusit nobis,aut defendit, aut quid tale.§Fugitans litium§Genitiuo casui vim nominis habet Fugitás iunctum,accusatiuo, vim participij.§Fugitans litiú§ Quasi quod vult in domino facere,id iam in eo esse dicit, præparans hominem ad contemptú pecuniæ quæ posceretur statim.§Dari tibi in manum§Datur ei in manum, qui separatim accipit sine arbitrio,aut interprete, vt præuaricator, aut iudex corruptus. §Hæc hinc facessat§Pro hinc se faciat.i.abeat,vt huc se faciat,huc accedat,significat.§Hæc hinc facessat§Procedat.alias,faciat.Ergo duas res significat hoc vnum verbum.An hinc facessat,prouerbialiter,quasi hinc faciat?Plaut.Argentum hic facite. Huc te fac dicitur,pro huc accede.§Aliquam partem§Et si non totum, vel aliquam partem.§Verba hodie inter vos§Sic dicebant,iurgiú significantes.Proprie verba commutare, est quod altercari dicimus. §Quid nimium,quaorum libuit§ Apud quosdam diuersæ personæ cum verbis singulis.§Parui retulit§Nihil interfuit.vel parum interfuit,i.nihil profuit.§Non suscepisse,inuenta est, quæ dotem petat§ In Græca fabula senex h.d.Quid interest, me non suscepisse filiá,si modo das dabitur alienæ?§Sed mihi§ παρένθεσις prima.§Sed mihi opus erat§Indictio doli est. nam ante q petat, petendi causam ingerit.§Quæ afferret,qui dissoluere§ Quia,si npú causam habendarum dotatam quæreret,minor esset necessitas capiendæ opulentioris,æs alienum reddidit,cui rei nihil opponi potest.§Ab hac accipio quæ sponsa est mihi§ Mire accipio,nó accepturus sum. Et Definitum modum ponit, ne de summa dotis supersit disputatio.§Verum stultitia facere§ Parelcon tertium.hoc idem enim valet Verum quod An.§Scientem,an imprudentem§ Antitheton secundum.nam scienti imprudétem reddidit.§Quid si animam debet?§ Græcum prouerb. καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὀφείλει. §Ager oppositus est pignori ob decé minas§Astute non protinus triginta minæ dixit,sed paulatim colligit,vt partibus congestis in summa senex minus grauetur.ná si semel diceret, deterreret parcissimum senem.Denique auditis decem minis,statim respondet Dabo.conceduntur ab alio decem. de reliquis superest dubitatio, nam difficilis ad dandum.§Sumptum ad nuptias§ Opus est, subauditur.§Pone sane,inquit, decem minas§ Bene sane, quasi plus quiddam exigat,sed hoc contentus sit.§Sexcétas proinde potius scribito iam mihi dicas§Perspicere hinc licet cósuetudiné vtriusque sermonis,nam Apollodorus μυρίας dixit, pro multis. Et vt apud Græcos μύρια,ita apud nos sexcenta dicere pro multis,vsitatum est.Cic.Sexcenta possum decreta proferre.§Mea caussa eijcitur,me hoc est æquom amittere§Ratio cur ipse viginti dare debeat minas,dante Demiphone decem.§Quantum potes me certiorem§Festinat Geta,scit enim dixisse lenonem, Mea lege vtar, vt potius sit qui prior ad dandum est.§Quæ quidem illi res vortat male§ Non desinit poeta ostendere auaritiam Demiphonis, qui nec ideo libenter fert dari aliquid Phormioni,quia sic cómodum ei est.Virg.Hos illi,quod nec bene vertat,mittimus hedos. §Mecum argentum attuli§Comicum. Argentú præsto est,& causa additur cur præsto,& vnde sit.simul iracundiæ vxoris,& iurgio præparatur locus.§Fructum,quem Lemni,&c §Et Léni,& Lemno legitur.§Reddút prædia§ σχῆμα ἐπιφώνησις. Et propter de fructu,reddunt.§Id sumam§Nó fructum,sed argentú.§Id sumam§ Impendam. vnde & sumptus dictus.§Vxori,tibi opus esse,dixero§Bene esse non iussit,ne tam repetédum videretur.§Opus esse, dixero§Adiunctiuum,pro pronunciatiuo, vt in Eunucho Perculeris iam tu me.

GVID. EXpecto,&c.§ Hic à Geta texitur fallacia, qua hallucinatus senex triginta minas sit daturus Phormioni,vt vxoré Antiphonis alteri locet,interea dabitur summa Phæd.interuétuque nutricis.Phan.à patre suo agnoscetur,& Antiphoni relinquetur. A. Antipho hæc secum tátum loquitur.Expecto q.i.quantum,mox.i.cito,vel statim.Geta recipiat sese.i.se retrahat ad me siue se referat.Sed video patruum s.fratrem patris mei, & patrem Phædriæ stantem cum patre. Hei mihi interiectio doléris damno iuncta,q.i.quantum timeo,q.d.multum,quo.i.inquam sententiá vel opinionem,seu in quam partem aduétus huius patrui impellat.i.inducat patrem. G. adibo hosce.s.Demiphonem,& Chremetem,hoc ad seipsum dicit.Deinde accedens ad eos,inquit,ò noster Chremes.Deinde intercepit sermonem Chremes. C. Geta salue. G. subdit quod omiserat. volupe est.i.voluptas est,vel voluptatis cuiusdam loco est,te venire saluum. Volupe nomé est voluptatis,sicut facul,pro facultate inuenitur,& pro faculter.Ná veteres sic loqui per apocopen gaudebant. C. Credo tibi esse voluptati aduentum meum. G. quid agitur? C. Multa fuerút sup.noua vt fit.i.contingere solet, mihi aduenienti.i.cum venirè, hic.i.Athenis compluria i.permulta sunt sup.noua, & recte compluria dicimus.Nam hoc complure & hæc compluria veteres dictitarunt,quia hoc plure,non hoc plus dicebant, hæc Don. G. ita comprobat hac particula dictum.Audistin',id est vtrum accepisti ea quæ facta sunt de Antiphone. C. Audiui omnia. G tum,i.su ne ò Demipho dixeras huic Chr.quæ facta erát ò Chreme facinus indignum.i.nefarium scelus est hic.i.eo modo,circumiri.i.circúuenire, recipi falli. D. Agebam.i.loquebar conferebá, communicabam id.i.facinus indignum cum huc fratre meo.commodum.i.nacta opportunitate ita, vt commodum vice aduerbij fungatur significantis opportune, dicimus enim eleganter. Tu cómodum Diuertisti.i.commode,opportune,in tempore quo debebas,& bene æstimato ac considerato tépore. Terent. in Eun. Virgo sese interea commodum huc aduertat in hanc nostram plateá commodum.i.(quod dici solet) qñ vidit bonum suum, vel suam opportunitatem. G. Nam hercle ego quoque.i.etiam agitans mecum.i.voluens,versans,volutans, considerans apud me id facinus,sedulo.i.instanter,sine dolo, inueni remedium huic rei,vt nó admittatur vxor Antiphonis. D. O Geta quid inuenisti, supp. quod remedium sup.excogitasti? G. Vt.i.postquá abij.i.discessi abs re.forte Phormio fit obuiá, aduerb.i.in occursum mihi Get. C. qui Phormio? fuit.s.tibi obuius. G. Is fuit Phormio, qui obtrusit sup.nobis istá puellam. C. scio.i.intelligo. G. visum est mihi.i. commodum esse iudicaui, vt q pertentaré.i.experirer, sententiam,i.opinionem eius. P. prendo.i.comprehendo, tanquam familiariter locuturus, & cogniturus hominem Phormionem,solum.i.sine arbitris,seu interpretibus, inquam.i.dico illi.ò Phormio,cur non vides.i.animaduertis,prouidet, vt si fieri possit sup.hæc negotia de istis nuptijs potius componantur i transigantur,concordentur pacentur inter vos cum bona gratia.i.cú beneuolentia,q cum mala gratia i.cum maleuoléntia vel sic si velis, cur nó vides si vt,i.si aliquo modo,siue aliqua ratione, & via,hæc potius componantur inter vos cum bona gratia,&c. Herus.i.dominus,est liberalis.s.Demipho. & fugitás litium.i.iurgiorum,vbi fugitans vim nominis habet cum genitiuo iúgatur, nam quidem hercle.i.per herculem, ceteri omnes amici ipsius Demiph.fuerút modo.i.paulo ante,vno ore.i.vna omnium voce, vno consensu, auctores.i.suasores,vt Demiph daret hanc vxorem præcipitem i. exturbaret eam ac præcipitaret de thalamo filij sui eam post hác non redituram. A. Antipho hæc audiens,neque tamen apparéa subinde verba interponit. Quid hic Get.cœptat.i.incipit facere, aut quo.i.in quem exitum, seu effectum, ipse euadet.i.erumpet, perueniet hodie. G. prosequitur sermonem, quasi alloquatur Phormionem.sic.n.refert quasi sic fuerit cum eo locutus. G.an.i. vtrum tu Phor.dices dominum daturum pœnas.i.punitum iri,legibus.i.per leges,si eiecerit.i.exturbauerit illam è domo sua.Iam id,quod dices.s.eum daturum pœnas est exploratum.i.certum,& bene prouisum,ac cóstitutum. Ea,aduerb.hortantis,vt potius velis componi omnia,q in contentionem descédere, satis sudabis.i. laborabis incassum,& quidem veheméter si inceptas.i.si incipias litigare cum illo homine.s.domino meo, ea.i tanta ipse dominus est eloquentia.i.tantam habet eloquentiam, vel tanta eloquétia pollet,vel ea eloquentia eius est.i.talis est eius eloquentia, vt ea eloquentia sint casus nominatiui,verú.i.sed,pone.i.finge,fac,esto, sit ita,sane,vbi dicunt posito casu, cum dominum esse victum in caussa.i.esto quod esset victus, attamen tandem.i.vt vno verbo dicam,quod sentio res.i.negocium,capitis.i.vitæ eius, non agitur.i. non tractatur,sed tátum res pecuniæ agitur,ita vt sola esset mulcta pecuniaria. Postquam sentio.i.percipio hominem Phormionem molliri.i.mitigari,mollescere,& mullior fieri his verbis,quæ dixi inquam.i.dixi nunc sumus soli.i.sine arbitris.i.in hoc loco, eo.i.ea re.s.quia sumus soli. dic quid velis dari tibi in manû.i.pecunia præsenti,vt herus desistat.i.cesset,sup sedeat,his litibus.i.ab his iurgijs, & vt hæc puella facessat hic.i discedat, recedat,abeat, hinc.i.ex domo heri. Facesso interdú significat facio. Inde facessere negocium.i.exhibere solicitudinem & curam. Interdum significat ire ad faciendum. Interdum significat discedere,nam qui discedit ab aliquo loco,remotum se facit ab illo, aduerso facere huc, significat accedere ad hunc locum,vt si diceretur, fac te huc,idem est ac si diceretur,accede huc,ideo fac te hinc,signat discede hinc,

sicut

ficut fac te huc fignat hoc accede, & quid inquam velis tibi dari, ne.i.vt nō, sis molestus.i.vt nihil molestiæ hero afferas in his reb⁹. A. fatis ne Dij sunt propitij.i.benigne fauentes, secundi, q.d.non ne Dij sunt illi multū benigni ac faciles, qui patiantur cū ita egregie mentiri, vel qui sit ita animo quietus, nec (vt videtur) multis agitatus curis, videtur.n.nihil esse solicitus, qui talia & excogitat & recitando insistit. G. Prosequitur inceptum sermonem, nam fat scio si tu Phormio dixeris aliquam partem boni & æqui.i.aliquid bona æquitate subnixum.i.aliquid quod vtile & honestū videatur, vt ille herus est vir bonus.i.iustus.i qua bonitate est vir ille, vel p ea bonitate qua est, seu quæ sua viri est probitas, nō commutabis hodie tria verba inter vos.i.nō altercabimini diu simul vltro, citroq; nā verba cōmutare est quod altercari dicimus, nam altercando vltro citroq; verba coniectātur, & cōmutantur Dem. quis iussit te Getam loqui istæc cū Phormione? C. immo non potuit melius.i.aptius perueniri, in verbo impersonali.eo, aduerbium ad locum.i.ad eum statū, quo.i.ad quem nos volumus peruenire. A. occidi.i.perij. D. perge.i.persevera, prosequere loqui. G. at primo.i.in principio, homo Phor.insaniebat.i.furebatur, cū ei ista dicerem. D. cedo.i.dic, quid postulatur non sit molestus, & vt puella facessat. G. petis quid postulet, postulat nimium.i.immoderatum precium, siue munus, videlicet tm̄ postulat quantum libuit sibi. D. dic quid postulet. G. dicit fortitan se facturum si quis daret talentum magnū quod constat ea octoginta libris vt supra. D. immo hercle si quis daret ei malum.i.incommodū, aut supplicium, aut tormentum, h.d.indignatus, immoderatione petentis, q.d.se male illi dare magnum, q̄ tm̄ preciū vt.i.qualiter, qūo interrogando, nihil pudet vel te vel illū hoc dicere supp. G. Quòd.i.sed.adeo.i.certe, dixi ei id, quod sequitur, vel adeo.i.certe, hoc est sup.quod dixi, quæso.i.peto à te, quid peteres sup.si ipse herus locaret.i.daret nuptui filiam suam vnicā.i.solam, respondebit sup.quod parui retulit.i.parum profuit, vel parum interfuit, seu parua fuit cōmoditas, non suscepisse.i.non genuisse aliam, filiam, siue non habuisse aliam filiā præter vnicam, cum inuenta sit alia propinqua, quæ petit dotem, qualis fuit Phanium, quæ per leges petit à cognato dotem, quæ alicui possit locari, ergo sic astrue, bouēa est.i.accessit, emersit in lucem vna cognata, quæ petat dotem, vt redeā.i.vt veniā, vt Cic. Ad Chrysippi laqueos reuertamur, i.veniamus, accedamus. vt accedam ergo ad pauca.i.ad sermonem breuiusculum, ac vt omittam ineptias.i.fatuitates.inconsiderata dicta illius, denique.i.post multa, hæc fuit postrema oratio eius.i.vltimus mecum sermo, inquit.i.dixit, sic. ego Phor.iam à principio volui ducere filiam amici vxorem.i.capere eam in vxorem, vt fuerat æquum.i.honestū, & æquitati congruum. Nam incommodum eius veniebat mihi in mentē, videlicet pauperem puellam dari.i.traduci, transferri ad diuitem maritum in seruitutem.i.in omnem subiectionem, qm̄ p p paupertatem vxor redditur magis obnoxia, & velut serua coniugi suo diuiti. sic diues vxor contra. Sed vt nunc aperte fabuler.i.vernaliter loquar tibi, erat mihi opus illa vxore, quæ afferret aliquantum.i.dotem alicuius quantitatis, qui.i.vt, vel qui sit ablatiuus.i à quo aliquanto, vel qui.i.vnde dissoluerem.i.diuersis soluerem ea quæ debeo, etiam si nunc Demipho vult dare tm̄ quantū accipio præsenti pecunia ab hac filia, quæ est mihi sponsa.i.promissa, nullā filiam malim dari, mihi vxorem, q̄ istanc filiam amici. A. Antipho hæc solus loquitur, ego sum incertus vtrum dicam hunc Getam facere id, quod facit stultitia.i.per stultitiam an malitia.i.per malitiam, & vtrum dicā eum facere id scientem.i.de industria, an imprudentem.i.per imprudentiam & inconsiderationem. D. Quia Geta dixerat Phor.dixisse sibi fuisse opus vxore, quæ afferret vnde dissolueret, quæ deberet, nunc per prouerbium loquitur Demipho. quid si animam debet.i.quid dicas sup.vel censeas, vel est modus interrogandi, si Phor.debet non solum pecunias, sed etiam vitam, animam enim pro vita intellige. G. Geta videns per illud prouerbium senem velle scire quidnam deberet, neque ita in obscuro velle promittere se dissoluturum debita, ostendit, quæ sint debita Phor. inquit, ager est oppositus pignori.i.oppigneratus, hoc est datus in pignus.ob.i.pp. decem minas.i.libras. D. Age age, hortantis est, iam.i nunc, ipse Phor.ducat Phanium, ego dabo illas minas decem, & agrum repignerabo. G. Item.i.similiter, ædiculæ.i.domuncula eius, sunt datæ sup.vel positæ pignori ob alias decem minas. D. hui, interiectio ridentis, vel indignantis, nimium est.s.soluere 20.minas. C. Ne clama.i.noli clamare petito à me hasce 10.minas. G. Ancillula.i.parua ancilla, est emenda vxori, tum.i.deinde, opus esse supellectile pluscula.i.paulo maiore, & ampliore, & numerosiore.i.opus est paulo pluribus vtensilibus.opus est inquam sumptū ad nuptias faciendas, inquit Phor.sane.in hac particula cōcedentis est, q.d.fit ita vt vis, pone.i.supputa 10.minas his rebus.i.pro his rebus prædictis.s.pro supellectile pluscula. D. proinde.i.pro hac re potius, scribito.i.scribat mihi ipse Phor.ducentas vel sexcentas dicas.i.causas, vel libellos & controuersias. D. dica satis iam dictum est, nihilo do.i.nihil voto illi dare, ne.i.verum, ille est sup.ita impuratus.i.impurus, improbos, immundus, inhonestus factus, vt etiā irrideat.i.illudat seniores. C. Quæso.i.obsecro, tu modo.i tantummodo, quiesce.i.noli te turbare, ego dabo illas 10.minas, & ita erunt viginti, quas sum daturus, fac vt filius tuus ducat illam.s.filiam meam, q̄ nos volumus eum ducere. A. Hei mihi.i.dolore afficior.ò Geta occidisti me tuis fallacijs.i.astutijs & fraudibus. C. Ipsa puella eijcitur mea causa i.autore mei emittitur à domo fratris, vt filius eius ducat filiā meam, æquum est.i.iustum est, me amittere hoc.i.hat 20.minas. G. Phor.inquit, in hæc verba, ò Get.fac me certiorem si parentes Antiphonis dant illā puellam mihi cū dote, vt amittam.i.à me reijciam, ac repellam hanc quæ iam mihi sponsa est, ne sim incertus, nam illi parentes eius constituerunt.i.destinauerunt dare mihi dotem. C. Iam.i.nūc, vel statim accipiet promissam dotem, renūciet.i.significet illis parentibus alterius repudium.i.recusationē illius puellæ, ducat hanc puellam in vxorem. D. Quæ res.i.quæ dos male vortat illi.i.quæ in suam cōuertatur perniciē. C. Adeo.i.certe attuli nūc opportune.i.(quod dicitur) bene ad punctū, argentum mecum.s.fructum.i.redditum, quem prædia.i.possessiones vxoris meæ reddūt, vnde redditus. Lemni.i.in Lēno insula, summam.i.impendā, inde sumptus, summā id argentum, dixero.i.dicam vxori meæ, cum quæret suas pecunias, opus esse tibi illis.i.te egere illis, & ita me tradidisse tibi eas mutuas.

ARgumentum} Geta dolo extorquet argentū à senibus, & Antipho in metum cōijcitur, quæ est eius periculi epitasis. {Cur non} Prosopopœia callide fingentis se sedulo egisse cum Phormione. & totum principium comparatum est ad beneuolentiam, vt facilius obtineat quod intendit. {Daturū pœnas} Occupatio, & mox solutio, à persona. {Occidi} Tacita exclamatio perculsi ob dictum Chremetis. {Talentum magnum} 80. librarum erat, minus 60. {Ita vt æquom} Honesta ratio à persona. {Dica} Causa, actio. Et dicam scribere, est formulam intēdere, & certa lege agere apud iudicem. {Sexcentas} Prouerbialiter dictum est, pro, multas, ex vsu illorum temporum. LATU.

EXpecto} Dolosi hominis & callidi simulatoris qui mendacijs & dolis rem suam agit, perfidiam, malitiam, improbitatem hæc scena exprimit. Ab his enim hominibus difficillime quispiam sibi cauere pōt quia ipse vtilitatis & amicitiæ fallere didicerūt, idq; non dolo tm̄ malo, sed pessimo. Et ergo bene Seru. iureconsultus, eiusmodi dolum machinationem interpretatur, alterius decipiendi causa, cū aliud simulatur & aliud agitur. Labeo calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum fallendum & decipiendum, dolum esse dixit. Sed quia pauci sunt, in quibus non versetur ipse dolus, ideo boni per pauci sunt, qm̄ bonus est, qui nemini nocet. {Mala gratia} Gratia ex hoc loco cognoscitur esse ex ijs vocabulis, quæ à grāmaticis dr̄ media, hoc est quæ in bonam, & in malam partem interpretationē suscipiūt. Est ergo mala gratia, quæ per simultatem, dissidium & animorū contentionem ad finem perducitur, vt quoties in iudicio multis litibus res peraguntur, dicuntur mala gratia componi. {Fugitans litium} Nomen pro participio, hoc est qui iudicium subire non vult, contentiones forenses detractat, & mauult dispendium aliquod pecuniarium incurrere, q̄ dubium litis euentum experiri. {Præcipitem hanc daret} Ex ædibus eijceret. {Dij sunt propitij} Hoc est dubito, an furiosus sit, numq; illi mentem dij ademerint. {Tria non commutabis} i.vix tribus verbis ages. PATR. MARS.

CArmina sunt trimetra iambica. In 3.versu Huius dissyll. est. In 9.m.non eliditur in Circum. In 14 Eius dissyll. In 18.s.eliditur in Herus. In 20.creticus est loco tertio. In 21.t.d.eligitur in Quid, nisi bacchium loco primo constituamus. In 26 Eius monosyl. In 28.s.eliditur in Sumus, & creticus est loco quinto. In 33.vel Vt à superiore carmine eliditur, eliso s.in Diceris, vel est bacchius loco primo. In 37. At initio legēdum, non A. In 40. Ei dissyl. & in proximo Suam dissyll. In 43.vel bacchius est loco primo, vel legēdum Ad pauca vt redeam, & Illius trissyl. est, & in 44. Eius monosyl. Ita in 47.in 50. Ac, pro Et, legendum. Nam Debeo primam producit. In 54 s.eliditur in Incertus, & in 55.in Oppositus. Et in 56. Ob eliditur ab superiore versu. Et in 57. Hui dissyl. Et in 58. Te corripitur, nō eliditur. In 59.bacchius est loco quarto, si quidem Ancillula hipocoristicos recte legitur 60. Don. videtur legisse ad hunc modum. GLAR.

Supellectile opus est, & sumptu ad nuptias.

Alioqui, vt vulgo legitur, s.in priore Opus eliditur. In 62. Iam tollitur meo quidem iudicio, & creticus loco secundo. In 67.vel Mea monosyl.vel bacchius est loco primo. In antepen.legēdum Mecum ante Argentum.

ACTVS

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Obiurgat Antipho Getam, cuius opera se in periculum venisse putat ne extrudatur coniunx. Idem ab eodem placatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Antipho plane perturbatur, in Getam stomachatur, debacchaturque, vtpote qui sibi, vt putat, ex re ferme tranquilla, turbulentissimam reddiderit, tandem tamen miris ipsum persuasionibus Geta demulcet, & placabiliorem efficit. ADDITIO. Ad intelligentiam illius Getæ dicti in calce huius scenæ positi. Quod res post illa &c. Attende in primis, Getam, per totam Comœdiam a Poeta introduci callidissimum & versipellem, qui pallium ad omnem ventum flectere nouit, is nunc Antiphoni persuadet ob huiusmodi portenta in auspicandis nuptijs incidentia, eas nuptias facile posse, si non euitare saltem, dum argentum a senibus emungatur, protelare. Ater alienus canis, hoc funestas fore nuptias portendebat anguis per impluuium decidens de tegulis, intoxicationem: gallina canens vxorem marito superstitem fore. Ariolus est, qui diuina quadam mente vaticinatur, dictus quasi fatiolus a fando. Haruspex ab haruga, id est ab hostia nominatus. Ante brumam &c. Hic deridet poeta dierum obseruatores, & superstitiosos.

Senarij.

ANTIPHO, GETA.

GETA. G. hem. A. quid egisti? G. emunxi argento senes.
A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantum iussu' sum.
A. Eho verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? A. quid ergo narrem? opera tua ad
Restim mihi quidem res redijt planissume:
Vt te quidem omnes dij, deæque, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo inferat.
Quid minus vtile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedo, nunc porro Phormio
Dotem si accipiet, vxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. enim non ducet. A. noui: ceterum
Cum argentum repetent, nostra caussa scilicet
In neruom potius ibit. G. nihil est Antipho,
Quin male narrando possit deprauarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contra iam. si argentum acceperit,
Ducenda est vxor, vt ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, sacrificandi dabitur paullulum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Id ille istis reddet. A. quamobrem? aut quid dicet? G. rogas?
Quot res post illa monstra euenerunt mihi?
Introijt in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex vetuit ante brumam aliquid noui
Negocij incipere, quæ caussa est iustissima.
Hæc fient. A. vt modo fiant. G. fient: me vide.
Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

DON.

EMVNXI argento senes} Mire, cum econtrario dicatur emunctus homo, elegans & facetus, vt Horat. de Luc. Emunctæ naris, inquit. }Satin' est id?} Hoc est, id ne tibi videtur satis esse ad miserias meas? An quasi ironicos dicit, vt dicere solemus, Bene habet nunc, aut, Fecisti certe quod debuisti. Ideo autem sic ambigue locutus est, vt nequaquam posset alter interpretari à Geta, qui respondebit, Nescio hercle, tantum iussus sum. {Vlcus tangere} Prouerbiale, non ironicos dixit. {In neruum potius ibit} Decipiet à prouerbio tracto à sagittarijs, cum vis, conatusque tenuentis arcum non inuolatum telis, sed in ruptione nerui expectatur. {Tu id, quod boni est, excerpis} Honeste excerpis dixit & attende quemadmodum dicat excerpi bona, quibus nō vtatur. {Ante brumam} Arte irridet homines Terentius, quibus religio sic aggredi negociū aliquod diebus decrescentibus. {Gallina cecinit} Obstetricum est, in qua domo gallina canat, superiorem marito esse vxorem. {Interdixit hariolus} Hariolus est, qui diuina mente vaticinatur, dictus hariolus, quasi fariolus, à fatis & à fando. H, enim pro F, & item F, pro H, in multis locutionibus mutabātur. An ab halando? nam halitu solent excludere velut mortalem animam, vt diuinā recipiant. vnde & vocem eiusmodi dabāt, quæ est OE, quod OE sonus exhalandi vim præstant. {Ante brumā} Quòd ante brumam dies decrescere incipiant. {Haruspex vetuit} Haruspex, ab haruga nominatur. nam haruga dicitur hostia, ab hara in qua concluditur & seruatur. hara aūt est, in qua pecora includuntur. Plaut. Rusticus hircus, hara mostellaria. {Fient me vide} Respice vultus mei fiduciā. sic Græci, nā aliter Latini, si quidē quia nullū periculum est. {Me vide} Quia in iure promittit, & interponit suam fidem, quod nos dicimus, Me habes. {Vide} Respice.

GETA.

GEta, &c.} Hic Antipho totus perturbatus Getā alloquitur, super eo quod fecerat, ac tādem lenitur ipse Antipho à seruo Geta. A. O Geta, vocatiuus est. G. Hem, interiectio animaduertentis. A. Quid est Get. emunxi. i. euacuaui, purgaui senes, Demiphonē, & fratrem argento. Interdū emunctus homo dicitur elegās & facetus. A. Ne. i. vtrum id, quod fecisti est satis rectum supp. vel recte factum. G. Hercle nescio an sit satis rectum. ego, iussus sum facere tm. i. duntaxat hoc. s. extorquere pecunias. A. Eho, admonentis interiectio & excandescentis, ò verbero. i. digne verberibus multis, & declinatur verbero verberonis, respondes mihi aliud, ac. i. q̄ rogo. i. peto. G. Ergo quid narras? A. Petis sup. quid ego narrem? quidē. i. certe. res. i. negocium, redit mihi planissime. i. redibit mihi manifestissime, ad restim. i. ad suspendium. i. ad chordam, qua mihi parem suspendiū. Nam restis chorda est, q. d. res tota eo redacta est, vt de suspendio possim rogitar., & quidem tua opera. i. tua industria & tuo facto; vt. i. vtinam. Dij & Deæ omnes tam superi. i. cœlestes, q̄ inferi. i. infernales perdant. i. destruāt te, exemplis malis. i. in exēpla aliorum, quæ sint tibi mala & noxia hem, interiectio dolentis vel indignantis, mādes. i. cōmittas, per ironiam huic Getæ, si quod habeas sup. quod velis curatum. i. q velis factū esse recte. i. vt decet. mandes ergo huic, qui auferat. i. abducat te ad scopulum. i. editum siue eminentem locum, vnde te des præcipitem, vel in scopulum. i. in tempestatem & perturbationem ac periculum, nam sæpe in scopulis. i. rupibus marinis acutis naues periclitantur. è tranquillo. i. ex quieto loco & statu, quid fuit minus vtile. i. inutilius. q̄ tangere. i. attingere, attractere. hoc vlcus. i. hunc locum nostræ materiæ periculosum & lædentem, si tangatur sicut vlcus, est aūt dictum prouerbiale, aut quid fuit vtilius, q̄ nominare vxorē. i. facere mentionem de illa spes. i. expectatio est iniecta. i. indita patri, illā vxorem posse extrudi. i. expelli à viro cedo. i. dic. porro. i. deinde. si nūc Phormio accipiet dotem. vxor est ducenda domum. i. in domum iure matrimonij, quid fiet tunc. G. Enim. i. certe Phormio non ducet eam. A. Noui. i. scio, ceterum. i. sed. cum senes repetent argentum, scilicet. i. certe, potius ipse Phormio ibit in neruum. i. nimis conādo decipietur nostra causa, more illius sagittarij, qui magno conatu tendens arcum sæpe neruum frāgit, & ita suo impulsu frustratur ac decipietur, vel ibit in neruū potest capi pro coniectus in vincula, & in carcerem potius detrudetur nostra causa. G. O Antipho nihil est quin. i. quod non, possit deprauari male narrando illud. s. peruertendo veritatem, tu excerpis. i. extra his, euellis, extorques, elicit id, boni, quod est in hac re, & dicis id mala quod in ea re est nunc, iam audi contra. i. vicissim id quod sum dicturus, si Phor. acceperit argentum, vxor est ducenda vt ais, concedo tibi fateor, hoc est tibi assentior quidem. i. certe, spatium tandem vocandi ad nuptias, & sacrificandi pro nuptijs, vt res prospere cedant, dabitur paululum nuptijs apparandis. i. ad apparandas nuptias. Interea dum hæc agentur amici Phæd. dabunt argētum, quod. s. de daturos polliciti sunt. i. promiserunt. Ille Phor. reddet id argentum istis senibus. A. Quamobrem. i. quare reddet, aut quid dicet illis, quare. s. non ducat. G. Rogas. i. inquiris tu dicet sup. hoc quod sequitur, quod res, q. d. multæ euenerunt mihi post ille monstra. i. post illa prima auspicia pro nuptijs captata, in quibus captandis apparuerant monstra. hæc sunt illa quæ euenerunt, alienus canis. i. non noster pater. i. niger, introiuit ædes nostras. i. in domum nostrā. anguis. i. serpens decidit. i. deorsum cecidit per impluuium. i. per locum nō coopertum in medio tecti. Est enim impluuium (ait Varro) id q relictū erat in medio tecti, vt lucem caperet deorsum, quo impluebat. dictum vtique à pluuia. Anguis itaque decidit de tegulis per impluuiū. gallina cecinit, hariolus. i. diuinator interdixit. i. prohibuit ne ducerem vxorem, hariolus est qui diuina mente vaticinatur dictus quasi fariolus, à fatis & à fando, aut ab halando, nam halatum solent excludere velut mortalem animam, vt diuinam recipiant, vnde & vocem hmōi dabant,

quæ est

quæ est hoc q hoc solum exhalandi vim prçstat. haruspex.i.inspector hostiarum & diuinator.i.extis earum. nam haruspex dicitur ab haruga.i.hostia, cuius inspiciebatur exta, quæ haruga dicitur ab hara, in qua cócluditur & seruatur hostia. Hara enim est stabulum in quo pecora includuntur. haruspex ergo vetuit incipere aliquid noui negocij, ante brumam.i.ante q̃ dies decrescere incipiãt bruma dicitur illa pars hyemis, in qua dies sunt breuiores à bromio.i. à breuitate dierũ, quæ causa.i.excusatio, vel quæ occasio nõ ducendi vxorem est iustissima.i.digna quæ admittatur, hæc diai fient. An vt.i.vtinam fiãt modo. G. Fient sine dubio, vide me.i. aspice vultus mei fiduciam, pater tuus exit, abi.i.discede. dic Phædriæ argentum esse inuentum, vt bono animo sit.

LATO. ARgumentum} Expostulatio Antiphonis cum Geta, & mox confirmatio. {Ad restim} Dictum desperantis, & est prouerbium. {Vlcus tangere} Prouerbium de eo qui importuna mentione alicuius rei offendit. {Monstra} Prosopopœia ficte causantis omnium dicacitatem, & est faceta irrisio eorũ qui se huiusmodi superstitionibus alligabant. {Ante brumam} Diebus decrescentibus, qui religiosi habebantur.

PETR. MARS. GEta} Hariolos & haruspices qui ex rebus cõtingentibus & casualibus, siue à fortuna pendentibus aliquid certi & constituti cõstituunt, deridet hæc scena. Et merito sanè superstitiosos istos impostores incessunt omnes, nam si ad illorum obseruationes vitam degeremus, fieri non posset, vt vnquã tranquilla mente & sedato animo pedem extra limen proferemus, Ad restim res redijt, hoc est, ad laqueum. Nam amatores qui non possent amatis compotiri, propter amoris impatientiam, laqueo vitam deponere solent. {In neruum potius ibit} Hoc est ad incarcerandum se committet. Monstra sunt, quæ aliquid portendunt, & plerũque malũ, vnde quis dira ominari possit. {Io troijt in ædes} Ex superstitione veterum hoc dicit, nam his de causis, nuptiæ ne fieri possent, prohibebantur. Et alienus canis intrans ædes, significabat adulterum, qui lectum connubialem conspurcaret. Anguis per impluuium immissus, veneni præparationem, quod alteri coniugatorum alter exhiberet, gallina canens, maritum perditorum imperium virile, & iussibus vxoris auscultaturum.

GLAR. ET hi versus sunt [illegible], vt priores Scenæ. In versu secũdo S, eliditur in Iussus. In 5. Ad eliditur ad superius carmen. In 6. vel Deç monosyllabum est, vel amphibrachys loco quarto. In 8. vel d, in Quod eliditur, vel bacchius est loco tertio. Ita in 13. vel legendum,

Quid fiet. G. Non ducet enim.

vel bacchius est loco tertio. In 22. carmen ita auctore Ioan. legendum, quæ lectio placet,

Interea quod sunt polliciti argentum, dabunt,

Et Amici intelligitur, quod aliquis insulsit, explere cupiens sẽtẽtiam. In 26. creticus est loco quarto. Multa scio esse hic effugia, sed quæ vehementer displicent.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Colloquuntur senes de tradendo Phormioni argento. Chremes Demiphonem instigat vt argentum soluere festinet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Demipho Chremetem consulit, quanam via tutius pecunias Phormioni tradat, ne, vt callidus est, postea acceptum neget.

Iambici quadrati Acatalectici.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

QVIETVS esto inquam: ego curabo, ne quid verborum duint.
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi testes adhibeam,
Cum dem: & quamobrem dem, commemorabo. G. vt cautus est, vbi nil opu'st.
C. Atqui ita opus est facto: at matura, dum libido eadem hæc manet.
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reijciat.
G. Rem ipsam putasti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror. C. vbi hoc egeris,
Transito ad vxorem meã, vt conueniat hanc prius, quàm hinc abit.
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat,
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse, quantum is voluerit.
Datum esse dotis. D. quid, malum, tua id refert? C. magni Demipho.
D. Non sat, tuũ officiũ te fecisse, si non id fama approbat?
C. Volo ipsius quoq; volũtate hoc fieri, ne se eiectã putet.
D. Idem ego istuc facere possum. C. mulier mulieri magis congruet.
D. Rogabo. C. vbi nunc illas ego reperire possim, cogito.

DON. QVIETVS esto inquã, ego curabo} Quietus.i.securus. ab eo quod præcedit, id quod sequitur. {Vt cautus est, vbi nil opu'st} Consulit, inquit, quemadmodum detur, vbi omnino dare non debuerit, si quidem argentũ Phædriæ sub nomine Phormionis {Dum libido eadem hæc manet} Bene libidinẽ posuit pro voluntate hominis incerti ac leuis. {Forsitan nos reijciat} Mulierem.s. An vere nos.i.negociũ & cõditionem? {Rẽ ipsam putasti} Pro disputasti modo. {Quid, malũ, tua id refert?} Malum, interiectio, & est ordo. {Quid tua id refert? C. magni Demipho} Nota rñsum contra Quid refert. non ad quid relatum. Et quære q̃o dicatur, Quid mea, quid tua. an deest Ad: vt sit, ad mea, aut ad tua? {Reperire illas} Filiam & vxorem.

GVIL. QVietus, &c.} Hic Demipho cõsulit, qua via certiore Phormioni tradat suas pecunias. D. inquã.i.dico tibi Chremetis. esto.i.sis, quietus.i.securus, sine solicitudine. ego curabo.i.efficiam. ne quid verborũ.i.ne aliquas deceptiones Phormio, & sui fautores. duint.i.dẽt. Dare enim verba decipere est, ego nunquam amittam à me.i.non patiar exire è manibus meis hoc argentum, temere.i.inconsulte. nã amitto hic ponitur quasi pro à me emitto, nunquam ergo amittã. quin.i.q non adhibeam.i.aduocem mihi testes, cui dem.i.tradam hoc argentũ, & cõmemorabo i.faciam mentionem, quamobrem.i.qua ratione & occasione dem illud argentum. G. vt.i.quantum Demipho est cautus. vbi nihil.i.non est opus sup. esse cautum, nam potius deberet esse cautus in non dãdo & in agnoscendo fallaciam. C. atque opus est facto.i.facere ita vt dicis, at matura.i.festina cum maturitate, dũ.i. quãdiu, hæc libido.i.hæc voluntas hominis incerti & leuis, manet eadem.i.in eodem tenore. nam si illa altera, q̃ dicit sibi sponsam, magis instabit.i.vrgebit instãtius, forsitan eijciat.i.repellat nos.i. nostrum negocium, & nostrã conditionem, seu pactionem. G. putasti.i.disputasti, dicitur Don.i.cõsiderasti rem ipsam.i.id quod est. D. Ergo Get. duc me ad eum Phor. G. non moror.i.non sum in mora, vel in me mora non est. C. vbi.i.postquam egeris hoc.i.dederis Phormioni argentum præsentibus testibus, transito.i.transfer te ad vxorem meam, vt conueniat.i.alloquatur hanc vxorem Antiph. priusquam abit.i.discedit, hinc.i.ex hoc loco. Dicat vxor mea nos, te & me dare eam nupiũ.i.collocare in matrimonium Phormioni, dicimus dare nuptum & dare venũ, vbi do ponitur cum primo supino, sed hoc nõ sæpe fit. Et dicat ne succenseat.i.irascatur illum Phormionem esse magis idoneũ, qui sit familiarior ipsi puellæ, dicat inquã nos nihil.i.in nullo egressus esse nostro officio.i.discessisse à nostro officio, vel prætergressos esse nostrum officium, dicat inquam tñ dotis datum esse, quãtum is Ph. voluerit. D. Qoid malũ id refert tua.i.(quod dici solet barbare) q malæ gratiæ habes tu agendum de hoc, nã id refert mea, significat illud ad me spectare, malum aũt illic interpositũ est interiectio, q plerunque in nostro sermone põt congruere, vt cum dicunt, Quid malæ gratiæ talibus rebus te immisces, dicẽdum esset, Qoid rebus malum id genus te interponere iuuat. C. O Demipho id magni refert ad nostra.i.illud multum spectat ad nřam honestatem. D. Non sat est.i.non sufficit fecisse officium tuũ, si fama non approbat.i.cõfirmat id quod fecisti. C. Volo quoque.i.etiam, hæc.i.hanc separationem, fieri voluntate ipsius puellæ, ne.i.vt non, prædicet.i.aperte iactet se esse eiectam à nobis. D. Ego possum facere istud idem q vis à tua vxore effici. C. Mulier magis congruit mulieri, q̃ vir. D. Rogabo vxorem tuam, vt id faciat. C. Ego cogito vbi ego, nunc possim reperire illas.s.filiam & aliam vxorem, quæ venit à Leno.

LATO. ARgumentum} Defertur argẽtum ad Phorm. & ordo procedit ad Catastrophen. {Duint} Pro, dent vetuste. {Si altera} Quã finxit Geta. {Et magis} Persuasio à persona. {Malum} Interiectio. {Volo} Vrget Chremes occasionem futuræ suæ perturbationis ad vxorem.

PETR. MARS. QVietus esto} Nemini esse fidendum nec cuiquam quidquã credi, aut persolui debere sine testibus, chirographis, & alijs certis rationib', docet hæc scena. Quare, vt Arist. ait, rectè, pręcepit Hesiodus, vt si vel fratri nostro quidquã sumus credituri,

crediturī, testes adhibeamus, ne creditum abneget. Nam fides, vt vulgo dicitur, de terra abijt.

GLAR. IAmbici sunt tetram.acai. In 5. versu vel Reijciat legendū, vni co i, in secunda syllaba, vel Reijciat trissyllabum. In 7. Meam, post Vxorem non est omittendū. Et septimo loco vel bacchius est, vel Prius monosyllabum, & loco vltimo, vel tribrachys loco iambi, vel Abeat est dissyllabū. In 11. amphibrachys est loco quarto. neque enim Tua monosyllabū fecerim, cum trocheus ita eueniret in carmine iambico, Nec eiusmodi carmen excusare aliter possum. In 12. vel bacchius est loco secūdo, vel creticus loco quinto, Tuum monosyllabum, vel Id ante Si ponendū, vt habent quidam lib. In tertiodecimo, Ipsius dissyllabū est, & vel Fieri Monosyllabum, vel Dicet pro Prędicet legendum, vtrunque à Dico as, primæ coniugationis. In penultimo s, in Magis eliditur.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hæc scena continet mutuam agnitionem Sophronę nutricis & Chremetis. Chremes ex eadem nutrice discit filiam suam Phanium nuptam esse Antiphoni quæ res ingentem & lætitiam adfert, cauet item ne vxor id resciscat sua.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Sophronę nutricis, & Chremetis, qui Stilphonem se nominarat, mutua continetur cognitio. Deinde ex eadem nutrice audit, quemadmodum filia sua Phanium Antiphoni sit nupta, ex qua re ingenti gaudio afficitur, cauetque, ne id sua vxor quoquo pacto rescitcat.

Oftonarij, in quibusdam penultima longa, & interdum Iambici Trochaicis mixti. Dimeter vnus.

SOPHRONA, CHREMES.

QVID agam? quem amicum inueniā mihi misera? aut cui consilia
Hęc referam? aut vnde nunc mihi auxiliū petam? nam vereor,
Hera ne ob meum suasum indigne iniuria afficiatur:
Ita patrē adolescentis facta hac tolerare audio violenter.
C. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?
S. Quod vt facerē, me egestas impulit, cū scirem infirmas
Hasce esse nuptias; vt id consulerem, interea vita
Vt in tuto foret. C. certe adepol, nisi me animus fallit,
Aut parum oculi prospiciūt, meæ nutricem gnatæ video.
S. Neque ille inuestigatur. C. quid agam? S. qui est eius pater. C. adeon',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? S. quòd si eum nunc
Reperire possim, nihil est, quod verear. C. ea ipsa est. colloquar.
S. Quis hic loquitur? C. Sophrona. S. & meum nomen nominat? C. ad me respice.
S. Dij obsecro vos: est ne hic Stilpho? C. non. S. negas?
C. Concede hinc paululum à foribus istorsum sodes Sophrona.
Ne me istoc posthac nomine appellassis. S. quid? non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? C. st. S. quid has metuis fores?
C. Conclusam hic habeo vxorem sæuam: verum istoc de nomine
Eo paupertate olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis, atque id porrò aliqua vxor mea resciscere.
S. Hem istuc pol nos te hic inuenire miseræ nunquam potuimus.
C. Eho dic mihi, quid tibi rei est cum familia hac, vnde exis? aut vbi
Illæ sunt? S. miseram me. C. hem quid est? viuunt ne? S. viuit gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors cōsecuta est.
C. Male factum. S. ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
Vt potui virginem nuptum locaui huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædiū. C. Antiphoni ne? S. hem isti ipsi. C. quid?
Duas ne is vxores habet? S. au obsecro, vnam ille quidem hanc solam.
C. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? S. hæc ergo est. C. quid ais?
S. Composito est factū, quo modo hāc amans habere posset
Sine dote. C. dij vostram fidem, quàm sæpe forte temere
Eueniunt, quæ non audeas optare offendi aduenient,
Quicum volebam, atque vt volebam, collocatum filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operā, vt fieret,
Sine nostra cura maxuma, sed cura hæc sola fecit.
S. Nunc quid facto est opus, vide. pater adolescētis venit,
Eumq; animo iniquo hoc oppido ferre aiunt. C. nihil pericli est.
Sed per deos atque homines, meam esse hanc, caue resciscat quisquam
S. Nemo ex me scibit. C. sequere me: intus cetera audies.

DON. AVDIO violenter} Quod græci dicunt ἀνιῶς. {Nā quæ hæc est anus} ἀναστροφή, vt Nam quis te iuuenum confidentissime. Sed figura hæc apta commotis est aliqua re noua. {A fratre} Pro à domo fratris. vt. iam proximus ardet Vcalegon. {Egestas me impulit} Venialis status. {Interea vita vt in tuto foret} Compensatiua qualitas. {Nisi me animus fallit, aut parum oculi prospiciunt} Docte. nam visa, vel corporis, vel animi sunt, hoc est rationis, vel sensus. {Meum nomen} Mire suū nomen illa agnoscit, hic dissimulat. {Paululum istorsum} Nunc istorsum aduerbium est loci, alias nomen. {Quem semper te esse dictitasti} Ille pronominari, antiquorū more dixit. {Conclusam hic abeo vxorem sæuam} Illaturus sæuam, bene conclusam prætulit, vt si diceret, feram. {Effutiretis} Eloqueremini, euacuaretis, exinaniretis. ab eo quod est effundere. Translatio est à vase, futili nomine. quod patulo ore, fundo acuto instabile, nihil prorsus continet vnde futilis dicitur eiusmodi, vt nihil intra se contineat, & semp inanis sit. {Ex ægritudine} Infirmitate ac morbo. {Ex ægritudine miseram mors consecuta est} Bene moderatus est, vt neque nimis ægre ferat, neque rursum ἀπαθὴς sit. Et hæc est οἰκονομία, ne in eadem vrbe duæ vxores plus mali ex solicitudine afferant Chremeti, q̄ ex alterius morte tristitiæ. Neque in comœdia possunt nimis miserabiles mortes esse, ne res in tragœdiā trāseat. {Deserta, egens, ignota} Singula pronuncianda sunt argumenta enim hęc ad venialem statum proferuntur. Composito factum est} Sic veteres, nos, ex composito. vt, Composito rumpit vocem, & me destinat aræ. {Quæ non audeat optare} Pro, quæ non audeat quis. vt, Facile pro eunucho probes. {Offendi aduenieńs} Pro cum aduenissem vt, Ipse nemus linquens patrium suaq; arua Latinus. quia Latina lingua deficit hac declinatione. {Hæc sola fecit} Si Hic legerimus, Antiphonem intelligimus, si Hæc, Sophronam. {Sed per deos} Adiurationis genus est.

GVID. QVid, &c.} Hic continetur nutricis agnitio facta à Chremete & contra agnitio Chr. à nutrice. S. Quid agam? quem hominem ego miser inueniam amicum mihi, aut cui referā. i. recitabo hęc consilia. i. hæc secreta, & arcana, seu proposita incepta cōtra heram meam, aut vnde petam auxiliū mihi, nam vereor, ne. i. quod hera. i. domina. s. puella vxor Antiphonis afficiatur iniuria, indigne. i. turpiter indecēter, inhoneste, ob. i. pp meum suasum, hic suasus quartæ inflexionis. i. pp meam suasionem & meum consilium, ita i. adeo violenter audio patrem adolescentis. s. Dem. tolerare facta. i. nuptias sic contractas. C. Quænam. i. quæ est anus. i. vetula, exanimata. i. perturbata, commota, perterrita, quæ modo. i. paulo ante egressa est. i. exiuit, à fratre. i. à domo fratris. S. Pergit non videns Chremetem, quod vt facerem. i. vt suaderē eas fieri nuptias, egestas. i. necessitas, impulit. i. mouit me, cū scirem hasce. i. tales nuptias, esse infirmas. i. non stabiles, neque firmas. & impulit me, vt consulerem. i. suaderem, id. i. nuptias fieri ad hunc finem, vt interea. i. quandiu, quæreretur parens, vita. i. honestas vitæ puellæ foret. i. esset, in tuto. i. sine periculo. C. Certe Aedepol, ita ratis est, nisi animus fallit me, aut nisi oculi mei parum prospiciunt. i. à longe vident parum recte, video nutricem

tricem meæ gnatæ.i. meæ filiæ. S. Neque ille s.qui est pater eius non inuestigatur.i.inuestigando non inuenitur. C. Quid agam? S.Cōtinuat quod inceperat,dixerat.n.neque inuestigatur,& subdit,qui est pater eius. C. Adeon'.i.verum adeo,eam.i.eo ad eā,an maneo,dum.i.quousque magis.i.amplius,cognoscā illam, quæ loquitur. S. Quòd.i.sed si nunc possim reperire eum patrem. nihil est quod verear. C. Ea ipsa est nutrix filiæ, colloquar.i.cum ea loquar. S. Quis loquitur hic? C. Sophrona. S. Et quis hic nominat nomen meum? C. Respice.i.retro aspice ad me. S. O Dij obsecro vos.ne.i.verum hic homo est Stilpho,alio nomine Chremes? C. Non est Stilpho. S. Negas esse Stilphonem? C. O Sophrona concede.i.cōfer te.discede sodes.i.si audes.hinc à foribus vbi tu es. istorsum.i.versus istam partē.ne appellasses, pro ne appellaueris, tempus pro tempore, posthac.i post hoc tēpus isto nomine Stilphonis. S. Quid.i.cur.non te appellem? obsecro Stilpho,non es ille quem dictitasti.i.frequēter dixisti esse. C. Est.i.Stilpho est is quē esse dictitauit. S. Quid.i.cur metuisti has fores, à quibus iubes me discedere? C. Habeo vxorem cōclusam.i.clausam se continentem hic in illis ædibus,sæuam.i.terribilem. Verū.i.sed dixi.i. mentionem feci.olim.i.multo ante. perperam.i.male & falso de hoc nomine Stilphonis eo.i.ea re,eam ob rem.ne forte vos effutiretis.i.eloqueremini,effunderetis,euacuaretis, narraretis.imprudentes.i.per imprudentiā.foris.i.in lucem,extra pectus,atque ego eo dixi,ne porro.i.deinde,postea.vxor mea rescisceret.i.sciret.id, id est,fictionem meā.aliqua.i.aliquo modo. aliqua via, seu ratione,vel aliqua.i.per aliquam ex nobis. Effutire significat effundere,& translatio à vase futili quod patulo ore,fundo acuto instabile nihil per se continet. S. hem,interiectio dolentis,vel indignantis. Istoc.i.ista re,siue propter istam causam, quia timebas ne effutiremus foris. Pol,iurantis est, nos miseræ.i.infelices nunquā potuimus inuenire te hic. C. eho,interiectio correpti timore nouo. dic mihi quid rei est tibi.i.q̄ rem.i.quod negocij habes,siue commercium cum hac familia,vnde.i.à qua familia. tu exis.i.egrederis,aut dic mihi vbi sunt illæ.s.mater & filia. S. me miserā.i.ò me infelicem vox exclamantis. C. Hem, dolentis quid est pp quod ita exclamans.ne.i.verum. viuunt. S. gnata.i.filia viuit,mors consecuta est matrem ipsam miserā. ex ægritudine.i.ex infirmitate, ex morbo. C. male factum est sup.i.infeliciter accidit. S. sed ego Sot quæ essem anus.i.annosa.deserta derelicta, destituta auxilio. egens.i.egena.ignota.i.alienigena,incognita, locaui nuptū.i.dedi nuptui virginem huic adolescenti, qui est dominus harum ædium. C. ne.i.verum, locasti eam nuptum Antiphoni. S. hem,interiectio dolētis.illi ipsi dedi nuptum eam. C. quid dicis sup.admirando hoc interrogas,vel est modus interrogandi.ne.i.verum.is Antipho habet duas vxores. S. hau,interiectio dolētis, vel tædij obtusæ.obsecro, q. d. noli quæso amplius me interrogare super hac re,quidem.i.certe,ille Antipho habet hanc vnam solam. C. quid faciet,vel quæ est illa altera,quæ dicitur cognata. S. ergo hæc filia tua est, quæ cognata. C. quid ais?admirabūdus h.d. S. factū est.i. effectum est,composito.i.ex cōpositione, siue ex pactione,siue ex pacto,quo modo.i.qua via Antipho amās posset habere hanc filiam tuā sine dote. C. ò dij imploro supp. vostrā fidem.i.vestram opem,seu vestrum auxiliū,qui.i. quātum, sæpe aliqua sup.forte.i. casu aliquo eueniunt,temere.i.inconsiderate, quæ non audeas.i. nō audeas aliquis optare ego adueniēs.i.cū aduenissem offendi.i. inueni filiam collocatam.i.nuptui datam illi, qui cum.i.cum quo ego volebā eam collocari,atque inueni eam collocatā,vt.i.eo modo quo volebā. Quod vt fieret.i.filia illi nuptui daretur, nos ambo.i.ego & frater,dabamus operā.i.laborabam⁹,maximo opere.i. maximo molimine,siue maximo conatu,hæc sola Sophrona(alloquitur seipsum admirabūdus) fecit id quod dabāmus operā, vt fieret,sua cura maxuma.i.sua diligētia, sine cura nostra maxima. S. nunc vide quid opus facto.i facere, pater adolescentis.s.Antiphonis,venit.s.Demipho. & aiūt.i.fama est eum ferre hoc.i.istā collocationē animo,oppido.i.valde.iniquo.i.male contento, hoc aūt dicit,nam non audiuit Chremetē exclamantē apud se ab illo loco dij vostram fidem. C. nil pericli est.i.nullū est periculum.in hac re,res in tuto est,sed per Deos,atq; hoies obtestor te vel adiuro,caue ne sup. quisquam.i.aliquis,resciscat.i.sciat hanc.i.filiam esse meā. S. nemo scibit.i.sciet,antique ex me.i.a me. C. sequere me,audies cetera.i.reliqua quæ tibi non dixi; intus.i.in domo,

Aro. ARgumentum} Chremes cum forte incidisset in nutricē, agnoscit Phanium suā esse filiam,& nuptam Antiphoni. hæc est catastrophe Antiphonis.{Hera} Phaniū.{Exanimata} Perturbata auxesis. {Quod vt} Purgatio à necessitate. {Quid agam} Deliberantis,{Appellassis} Pro,appellaueris.vetuste. {Si} Responsum Chremetis cum silentio pronūciandū, vnde & tertia persona vtitur,ne forte se prodat. Legitur aūt per synalœphen subducta e litera, pp præcedentem vocalem, & duabus syllabis in vnam contractis. {Anus des.} Admiscet purgationem à persona.{Hem}Metuētis.{Composito} Pro ex composito.i.de industria,aduerbialiter.{Sed per deos}Adiuratio obsecrantis.

QVid agam} Quātum casus & fortuna in vita mortalium polleant,quæ in plerunque vt natura in bonis dominantur,exprimit hæc scena.Casus enim & fortuna apud auctores indifferenter accipiuntur,sed si proprie loqui volumus,differunt Arist.lib.2.Phys. Fortuna,inquit, est causa per accidens,in his quæ per electionem alicuius gratia fiunt. Casus aūt est causa per accidens, in his consistens quæ fiūt sine electione & casus est natura,fortuna vere in arte. Natura subit rationem casus,& mēs rationem fortunæ. Lactantius videtur fortunā pro casu definisse, Fortuna,inquit est,accidētium rerum subitus atque inopinatus euentus, Qua ratione hoc loco dicemus, verum fuisse casum in agnoscenda filia Phanio Chremeti. Patr. Mars.

INgens hic difficultas est qua leuiter trāsiliunt, de quibus nūc sæpe cōquesti sumus. Primos duos senarios iudicauit Doct.sed verbum. Consilia adiungit priori.quod ego posteriori coniungendum existimo. Sustulit aūt Mihi,de priore, quod omnes hūc librum. Id aūt vel post verbū inuentā vel proxime ante, legi pōt. In sequente aūt versu Mihi omittendum est.nisi Nunc quispiam malit amouere quod ego nolim. Porro Cui dissyllabum est ad finem prioris versus,quemadmodum in posteriore Mihi,alioqui ferè monosyllaba sunt. Tertius versus est iambicus tetra.catal.sed in eius cum tertio tū sexto loco creticus est, nisi Meā monosyl.fecerimus,aut iniuria trisyllabum. In quarto dactylus est loco sexto, anapæstus septimo. Quintus trochaicus est tetr.cat. Sextus septimusq; iambici sunt tetr.acat. Octauus rursus trochaicus est tetr. cat.& ædepol breui,nisi antibacchiū loco primo cōstituamus. Sequuntur tres iamb.tetr.cat. Sed in primo non est necesse ponere. initio Meæ sicut nec scen.3.actus huius,versu antepen. Est aūt versus,quem vel iambicū vel troch.tetr.catal. In dicas. In 2. aūt s,elidītur in Magis,& Eius monosyl.pater ade, proceleusmaticus est, & an mane,dactylus. Igitur legendū Adeo non Adeon'. Tertius creticū habet tum primo tū tertio loco, q̄q̄ primo loco excusari potest, per Eum monosyl.at loco tertio non pōt. Est etiam proceleusmaticus loco sexto. 12.versus est trochaicus, in cuius secundo & 5.locis creticus est,nisi s,elidatur in Quis.eiusdem generis duo sequentes versus,in quorum posteriore vel Paulum legendū, vel loco quarto erit creticus si Paululum legeris. Qui sequuntur deinde sex iambici sunt tetr.acat.& legendū, Non is obsecro es, vbi s,eliditur in Is. In seq.versu Chremeti duas literas,st,dant, vt elisā prima vocali subobscurus relinquatur sibilus, quo Sophronæ silentiū innuat. Is tū sibilus in pede syllabā habet, vt st,st,sit iambus. {Eho dic mi.quid tibi rei est cū familia hac vnde exis} Qui nunc sequuntur oēs vltimo duntaxat excepto, sunt iambici tetr. cat. In 2.cre est cū primo,cū quarto loco. q̄q̄ d,in Quid elidi pōt. In 6.verbū Inquam,post Antiph.ne, omitti nō debet & Hem totum obsorbetur Certe vetustus liber habet inquam. Annotauit hoc etiā Ios. In 7.cret.est loco primo & s,eliditur in Is,nisi duas monosyl.fecerimus,vel bacchiū loco secūdo constituerimus. Hau integrum manet,& ille ante Quidē legendum quod Aldinus neglexit liber. In 12.vel Filiam dissyl.est,& ante Collocatam legendum.aut versus vnus inter tet.catal.acatal. In 13.s,eliditur in Dabamus & in 14 Sua monosyll.est vel bacchius est loco quinto. Ita in antepen.vel Eum monosyl.est,vel pæan secundus est loco primo. In penul.creticus est loco quarto,quod dicere malim quā vel Deos monosyl.facere vel Mea, Vltimus, vt diximus,est trochaicus,& loco tertio trochæus est,quarto anapæstus. Glar.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Demipho seipsum accusat, quod dum auaritiæ maculam studet effugere, in stultitiæ reprehensionem incidens, Dolet enim Phormioni datum esse argentum,

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Demipho senex de seipso conqueritur, quòd dum auaritiæ infamiam deuitare studuerit, in stultitiæ reprehensionem incidit. Magnopere enim ipsum pœnitet Phormioni pecuniam dedisse. Hic Geta quoque seni insultans, multa facete & seruiliter dicta profert.

Iambici, Tetrametri, Catalectici.

DEMIPHO, GETA.

NOSTRAPTE *culpa facimus, vt malos expediat esse,*
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.

Ita fu-

Ita fugias, ne præter casam, aiunt. non ne id satis erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiã argentum est vltro obiectum ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
G. Planissume. D. his nunc præmium est, qui recta praua faciunt.
G. Verissime, D. vt stultissime quidẽ illi rem gesserimus.
G. Modo vt hoc consilio possiet discedi, vt istam ducat.
D. Etiam ne id dubium est? G. haud scio hercle, vt homo est, an mutet animum.
D. Hem, mutet autem? G. nescio: verum, si forte, dico,
D. Ita faciam, vt frater censuit; vxorem huc eiu' adducã,
Cum ista vt loquatur. abi Geta: prænuncia hãc venturã,
G. Argentum inuentum est Phædria: de iurgio siletur;
Prouisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: vorsuram solues
Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

DON. ITA fugias, ne præter casam} Prouerbium, Ita fugito, ne præter casam. Hoc est, ne prætereas casam tuam quæ sit tibi tutissimum receptaculũ. Aut ita fugias, ne præter casam vbi custodiri magis, & prehendi fur, & mulctari verberibus pôt. verbum erat furem exagitãtis, & interea prohibentis, ne ante casam transeat, ne in prætereundo etiam inde aliquid rapiatur. Queritur senex se dum auari infamiam fugeret, in stulti reprehensionẽ incidisse. Dum aliud aliquid. {Vetusse} Modo vt hoc consilio possit discedi, vt istam ducat. Ne pœniteat dominum pecuniam dedisse, terrorem seruus iniecit. {Vorsura soluis} Creditorẽ mutas. {Vorsura soluis} Vorsuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno soluit. Dicitur etiam Vorsuram facere, cũ minore fœnore acceptam quis pecuniam maiorem occupat. {Præsens quod fuerat malum, in diem abijt, plagæ crescunt} ...

GVID. NOstrapte culpa, &c.} Hic senex de seipso conqueritur, q dum auari infamiam fugerat, in stulti reprehẽsionem inciderit, eumq; pœniteat pecuniam dedisse. D. nos nimis benigni fecimus nostrapte. i. nostra propria culpa i. (quod dicũt) per nostrum defectũ expediat. i. sit vtile, aliquibus sup esse malos, quia ea malitia consequuntur à nobis pecuniandum, i. qñ, studemus. i. damus operam nimium nos Dici bonos, & benignos. i. liberales & mansuetos. Ita fugias. i. sic fugiat aliquis. ne. i. q nõ fugias inquam præter casam. i. præter domicilium tuum, quo tibi nullũ est tutius receptaculum quod aiũt. i. quod in ore populo est, cum sit iam tritum sermone prouerbium, q. d. ita effluas in dando, vt tamen modum non prætergrediaris, vel ita largiaris, vt tñ rationem habeas domus tuæ, vel ita te profundas, vt tñ dona apud te retineas, & in tua potestate, neque vllum pœnitentiæ locũ relinquas, vel ita fugias. i. decedas à tenacitate tua, vt parcitatem seu parsimoniã, vt tñ non exeas casam tuam. i. vt sis in teipso in pectore tuo volutes attentius quid dandum sit, & quid non. Nonne, q. d. ita quod sequitur sat erat. i. sufficiebat. s. accipere iniuriã ab eo. i. pati talem improbitatem vt decipit filiũ, etiam. i. cum hoc argentum est obiectum. i. oblatum, vltro. i. sine rogatu eius, vt sit. i. vt habeat Phormio. qua, in ablatiuo. i. qua re, vel quo argento, siue vnde viuat dum. i. quousque, vel quandiu conficiat. i. committatur fabricetur, moliatur aliquid tale aliud flagitij. i. aliquod aliud malum. G. planissime. i. certissime siue apertissime verũ est quod dicis siue omnino: Nam plane significat omnino, certe, & aperte. D. nunc præmium. i. merces. est his hominibus, qui faciunt recta praua. i. qui recta reddunt obliqua & tortuosa. G. verissime dicis sup. D. vt. i. quantum stultissime. i. inconsideratissime gessimus. i. fecimus illi Phormioni rem suam. i. suam commoditatẽ, & (quod dicit) factum suum. & casum suum, vt ita dicam. G. modo. i. tantũmodo, vt. i. vtinam, possit discedi (ambo sunt impersonalia). i. possit euadi, hoc consilio. i. hac lege, & cõditione. vt ducat istam. i. eam capiat in vxorem. D. ne. i. vtrum etiam i. dubiũ videlicet discessum tri cõsilio, vt eam ducat. G. haud scio an mutet animum, vt homo est. i. sicut vt mores humanos habet, nã hominis mutabilis est animus, vel vt homo est. i. pro eis moribus, quibus est nescio sit mutaturus animũ necne. D. hem, dolẽtis & indignantis est. i. sed, dubitas sup. an mutet animũ. G. nescio an sit mutaturus, verum. i. sed dico hoc si forte cõtingeret eum mutare animum. D. faciã ita. i. sicut frater meus censuit, vt adducã vxorẽ eius fratris huc, vt loquatur cũ ista puella. ò Get. abi, prænuncia. i. ante nuncia. hãc venturã esse. i. dic puellæ vxorẽ Chremetis venturam esse ad eam. G. hic apud se Geta loquitur. argẽtum est inuentum Ph. i. pro Phædria siletur. i. nulla fit mẽtio, de iurgio. i. de lite facienda p p tale coniugium, prouisum est. i. cautum est, ne. i. q non, hæc puella abeat. i. discedat hinc in præsentia. i. hoc præsenti dicimus in præsentia sicut & in præsentiarũ pro aduerbio præsentis temporis porro. i. deinde, nunquid? modus interrogãdi, subiungi quid fiet. hæsitas. i. freqñter hæres, seu fixus es, & volũtatis in eodẽ ludo, q. d. versaris in eodem periculo, posset forsitan capi hæsitas p dubitas, & perplexus es, districtus, seu implicitus, & inuolutus eodẽ luto ò Get. alloquitur seipsum, solues vorsuram. i. lues seu pendes pœnã pro vorsura. i. pro dissolutione æris alieni facta alio ære alieno. Nam vorsurã facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno soluat, & quasi creditorẽ mutet. Dicitur etiam vorsuram facere cum minore fœnore acceptam, quis pecuniã maiorem occupat, malum meum quod fuerat præsens. i. imminens, nõ dilatum in aliud tempus, nunc abijt. i. dilatũ est, in diem. i. in terminum aliquem deputatum, vel in diem. i. vsque ad aliquẽ diem mihi incertum ò Geta plagæ futuræ crescunt. i. augẽtur malis accidentibus, nisi prospicis. i. prouides nũc ibo hinc domum vbi est Phanium, & docebo Phanium vxorem Antiphonis, nequid i. vt nõ aliquo modo, vel in aliquo vereatur. i. timeat Phorm. aut orationem. i. sermonem eius Phormionis.

LATO. ARgumentum} Dolet Demiphoni argẽtum quod datum est Phormioni, & Geta nondum liberatis periculo angitur. {Ita fugias} Prouerbium in eos, qui dum vitant vitia, in contraria incurrunt. {Planissume} Ficte assentitur Geta. {Vt stultissime} Indignatio pœnitẽtis. {Haud scio her.} Terret Geta senem, vt æquiore animo præsens incõmodum ferat. {Geta abi} παρασκευή. In eodem luto. {Vorsurã solues} Prouerbia. {In diẽ} Ad tempus prouerbialiter.

PETR. MARS. NOstrapte culpa} Auarus omnes, & ad pecuniã plus satis attentos, postea ferè semper deludi, & in laqueos incidere, docet hæc scena. Nam quantumuis cauti, quantumuis diligentes sit, fieri tñ solet, vt illis tandem aliquando ab ijs, à quibus minime sperarãt, imponatur. {Ita fugias ne præter casam} i. sic vitium aliquod aut culpam euitare studeas ne ingrauius incidas, vnde te explicare non possis. Casa significat domum, in quã quiuis liber est, quẽ hostis persequitur. hi se ad ædes suas recipere solent. Igitur, inquit, sic fugito, hoc est tantum incursum conijcias, ne præter casam, hoc est ne nimium curses & ædes prætereferaris. {Vorsuram solues} Vorsuram solues est æs alienum alieno ære persoluere, à vertendo, quod is qui hunc modum agit, relicto priore creditore ad alterum vertitur.

GLAR. IAmbici sunt omnes tetr. catal. In 3. proceleusmaticus est loco primo. In 8. vel o, in Modo nõ eliditur, vel Vt producitur, sequente aspiratione, nisi quis dicat i, in Discedi ad finem nec elidi, nec corripi. In 9. animum finit carmen, & Hem incipit decima. quod in Aldi lib. neglectum erat. In 11. proceleusmaticus est loco primo, & Eius monosyl. In 12. Tu Geta legendum, vt habetur in vetere lib. & carmen poscit, eritq; loco quarto anapæstus. In vlt. eius monosyll. est.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Apud Demiphonem queritur Nausistrata suum viri Chremetis negligentia minui patrimonium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena dicitur vxoris Nausistratæ, de marito suo Chremete leuiter conquerentis allocuta est, cũ futurarũ turbarũ dispositione.

Octonarij, ex quibus alij Catalectici, alij Acatalectici.

DEMIPHO NAVSISTATA, CHREMES.

AGE dum, vt soles Nausistrata, fac illa vt placetur nobis;
Vt sua voluntate id, quod est faciundum, faciat. N. faciam.
D. Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum te opitulata es.

N. Factum

N. Factum volo: ac pol queo minu' viri culpa, quàm me dignum est.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex is prædijs talenta argenti bina
Capiebat statim. hem, vir viro quid præstat. D. bina quæso?
N. Ac rebus vilioribu' multo, tamen talenta bina. D. hui.
N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natam vellem:
Ego ostenderem. D. certe scio. N. quo pacto. D. parce sodes,
Vt possis cum illa; ne te adolescens mulier defatiget.
N. Faciam, vt iubes: sed meum virum abs te exire video. C. hem Demipho,
Iam illi datum est argentum? D. curaui illico. C. nollem datum.
Hei, video vxorem: pæne plus, quàm sat erat. D. cur nolles Chreme?
C. Iam recte. D. quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus?
C. Transegi. D. quid ait tandem? C. adduci non potest. D. quid non potest?
C. Quia vterque vtrique est cordi. D. quid istuc nostra? C. magni. præter hæc,
Cognatã comperi esse nobis. D. quid? deliras? C. sic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. sati' ne sanus es?
N. Au, obsecro vide, ne in cognatam pecces. D. non est. C. ne nega:
Patri' nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. D. non norat patrem?
C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquam hodie concedes mihi, neque
Intelliges? D. si tu nil narres. C. pergis? N. miror quid hoc siet,
D. Equidem hercle nescio. C. vin' scire? at ita me seruet Iupiter,
Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo est homo. D. dij vostram fidem:
Eamus ad ipsam vna omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. C. ah.
D. Quid est? C. itane paruam mihi fidem esse apud te? D. vin' me credere?
Vin' satis quæsitum mihi istuc esse? age fiat. quid illa filia
Amici nostri, quid futurum est? C. recte. D. hanc igitur mittimus?
C. Quid ni? D. illa maneat? C. sic. D. ire igitur tibi licet Nausistrata.
N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm vt cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis visa est, cum vidi, mihi,
D. Quid istuc negocij est? C. iam ne operuit ostium? D. iam. C. ò Iupiter,
Dij nos respiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D. hem,
Quo pacto id potuit? C. non satis tutus est ad narrandum hic locus.
D. At tu intro abi. C. heus, ne filij nostri quidem hoc resciscant, volo.

Don. AGEDUM, vt soles Nausistrata} Diuitis vxoris de marito licentius conquerentis hæc allocutio est, cum dispositione futurarum turbarũ. {Ac dudum re opitulata es} Supra.n.dixerat Chremes, Id sumã. vxori tibi opus esse dixero. {Capiebat statim} Statim perpetuo. æqualiter, & quasi vno statu. Plaut. Ita statim stant signa. {Vin' satis quæsitũ} Hoc totum pro vna persone quidam legũt. {Filia Amici nostri} Hoc est tua. {Commodius esse in omnes} Et circa illum qui duxit, & circa illa quæ ducta est, & circa te socerum. {Perliberalis visa est, cum vidi, mihi} Ordo est, Perliberalis visa est mihi.

Gvia. AGedum, &c.} Hæc allocutio est diuitis vxoris de marito licentius conquerentis cũ dispositione futurarum turbatum. D. O Nausistrata. agedum, aduerb. hortantis, vt soles. i. sicut consueuisti de me bene mereri. fac vt illa puella placetur. i. mitigetur, leniatur nobis vt faciat id quod est faciendũ i. discedat & nubat Phorm. sua voluntate. i. non inuite. N. faciam. i. placabo illam. D. nunc adiuuas me opera tua. i. tuo labore, ac industria pariter. i. æque. i. sicut opitulata es. i. auxiliata es. dudum. i. paulo ante, re. i. ipso effectu, vel bonis tuis, & tua re familiari mutuas mihi dando pecunias, vel aliquid tale faciẽdo. Vel lege sic pariter. i. etiam, nunc adiuuas me opera ac pro & dudum opitulata es mihi re, &c. N. volo factum. i. facere. ac pol, iurãtis est. i. minus queo. i. minus possum facere. culpa. i. (quod dicimus) defectu. viri, id est mariti mei, q̃ dignum est me. i. q̃ me decet, aut q̃ mihi est, vel q̃ merui. D. autem. i. sed, quid. i. cur. minus potes q̃ par est, q̃ meruisti. N. quia pol vir meus tutatur. i. defendit, conseruat. indiligenter. i. pigre, negligenter, bene parta. i. iuste acquisita bona patris mei. nam pater statim sine mora capiebat. i. recipiebat. bina talenta argenti. i. singulis annis duo argẽti talenta ex his prædijs, id est possessionibus quas mihi reliquit. Hem, dolẽtis & requirentis seu desiderantis patrem, quid. i. quantum, vel in quo vir vnus præstat alteri viro. i. quantum alius alium excellit, nam pater longe præstantior erat iure meo. D. quæso. i. obsecro. capiebat pater bina talẽta. i. quotannis duo. N. ac. i. & rebus multo vilioribus. i. quamuis res essent multo viliores, & minores locarentur, q̃ nunc tamen capiebat inquam pater duo talenta per singulos, scilicet annos. D. hui, admirantis hic est, nam pensionis quãtitatem admiratur. N. quid hæc videntur tibi. i. quid existimas hæc talenta annua esse, quasi dicat non ne illa talenta videntur tibi esse magnum quiddam. D. scilicet. i. certe, talenta hæc videntur sup. mihi magnum quoddam. N. vellem me esse natam virũ. i. vellem fuisse sexus virilis. ego ostenderem hęc talenta quanti essent, quia ea multiplicarem industria, vel ostenderem, hæc talenta esse magnum aliquod, vel ostenderem bina talenta debere haberi ex patrimonio meo. D. certo scio. i. mihi est exploratum, quod ostenderes. N. quo pacto. i. quo modo scis? vel quo modo ostenderem tuo iudicio? D. sodes. i. si audes parce verbis supple. i. cessa mecum loqui diutius cum illa puella. ne. i. vt non mulier illa adolescẽs. i. iuuenis, defatiget. i. te defatigatã reddat sermone suo, adeo vt illi respondere par esse non possis. N. faciam vt iubes. i. vis, sed video meum virum. i. coniugem, exire abs te. i. ex tue domo. C. Hem, interiectio dolentis, & timentis. ò Demipho argentum est iam datum illi Phormioni. D. ilico. i. statim. curaui vt daretur. C. nollem datum esse argentum. i. vellem q; non esset datum. Hei, dolentis. video vxorem pene. i. ferè. plusquam sat erat. i. sufficiebat. D. ò Chr. cur nolles datum esse argentum. C. iam recte se habent res sup. D. quid tu dicis supp. ecquid. i. nunquid. locutus es aliquid cum ista puella, quamobrem. i. quare ducimus hanc vxorem tuam, si iam es allocutus eam puellam. C. transegi. i. concordaui, peccaui omnia. D. auertens se Demipho admirabũdus ait, quid tandem ait ipse frater meus, quasi assistentes alloquatur. C. puella non potest abduci. i. expelli à tua domo, neque abstrahi à filio tuo. D. qui. i. cur, vel quo modo ipsa non potest abduci. C. quia vterque est cordi vtrique. i. sibi mutuo placent, vbi masculino vsus est, quia masculinum prę ponderat fœminino. Oratores in tali dicendi genere dicere solent, Vterque alteri est cordi. D. quid istuc nostra interest. i. quid ad nos pertinet, si vterque alteri est cordi, vbi dicunt barbari, quid habemus agendum. C. magni illud interest nostra. i. illud multum ad nos spectat. Id enim plusquam manifestum est dici solere, magni vel parui mea refert, vel interest præter hæc. i. vltra hoc, q; vterque alteri est cordi, comperi. i. facile perspexi cognoui per inuestigationẽ, siue inueni eam esse nobis cognatam. i. gentilem, & de cognatione nostra. D. quid, id est cur, deliras. i. desipis, ineptis, insanis, deuias, vel quid deliras, id est deliramẽta profers in medium. C. sic erit. i. inuenietur tandem cognata non dico hoc temere. i. inconsulte, inconsiderate, sine causa, redi in memoriam mecum. i. recordare mecum præteritorum, quæ contulimus inter nos, vel recollige te, redi ad te, siue repete memoria ea, de quibus aliquando verba fecimus, mecũ. i. quemadmodum, ego reuertor ad memoriam exercendam. D. satin'. i. satis ne, es sanus. i. sanæ mentis, seu mentis compos. N. hau, interiectio ostẽdens fallidiosum esse quod dicitur, obsecro caue. i. prouide, ne pecces. i. erres in cognatã. i. in agnationem cognatæ.

D. non est ipsa cognata. C. ne nega.i.noli negare, aliud nomen patris eius dictum est, q.d. pater eius voluit se vocari alio nomine hoc dicit vt ostenderet illi se esse patrem eius, quemadmodū prius cōicauerat, rem totā cū eo, tu errasti, hoc.i.hac mutatione nominis. D. ipsa nō norat.i.nouerat patrē. C. norat. D. cur pater dixit aliud nomen.i.cur mutauit nōmen, & voluit se vocari alio nomine? C. ne.i.verum, nunquā concedes.i.acquiesces, assenties hodie mihi, neque intelliges quid mihi velim. D. si tu nihil narras.i. si tu nihil explices, quomodo intelligam. C. interrumpit sermonem inquiens, pergis.i.prosequeris reluctando mihi. N. miror. quid hoc est, quod Demipho non potes intelligere, similiter nec ego ipsa. D. equidem hercle iurantis est, nescio quid hoc sit. C. vis ne scire quid sit? Iupiter ita me seruet iurandi modus est. vt.i. sicut, nemo.i.nullus homo, est propior.i.propinquior sanguine ipso illi puellæ, q̄ ego sum, ac tu ea, zeugma est à medio. D. ò dij imploro vestram fidem.i.opem & auxilium, nos omnes eamus vna.i.simul ad ipsam puellam, volo scire hoc.i.istam cognationē, aut nescire penitus. C. ah dolentis interiectio. D. quid est quod ita doles? C. ita ne. i.est ne verum, fidem.i.auctoritatem, credulitatem, veritatem, esse mihi ita paruam apud te.i.habes mihi tam parum fidei, vt te exorari non possim, vt hoc mihi credas. D. vis me credere hoc, vis istud esse satis quæsitum.i.inquisitum, mihi.i. à me? Age, hortantis est aduerbium, fiat.i.credatur à me. Quid? modus interrogandi, illa est sup. filia amici nostri? hoc voluisset secum deinde subdit, quid futurum est ex hac cognatione? C. recte futurum est sup.i.prospere omnia cedent. D. igitur mittimus.i. remittimus domum vel omittimus, missam facimus hanc vxorē, tuam q̄ ducebamus. C. quidni.i.cur non mittamus eam. D. illa vxor tua maneat.i.non veniat ad puellam, interrogatiua pronuncia. C. sic.i.ita maneat. D. ò Nausistr. igitur, quia res sic se hñt, licet tibi.i.potes ire.i.redire domū. N. pol arbitror cōmodius.i. vtilius, esse in omnes.i.erga omnes. vel pro omnibus, hanc puellā manare, neque adduci, q̄ vt.i.sicut ceperas.i.inceperas, curare vt eijceretur. Nam cum vidi eam, ipsa visa est mihi perliberalis.i. valde honesta, & bona, ac benigna. D. quid istud negocij.i.istud totum negocium est.i.quid hoc totum, quod dixisti sibi vult, nōdum enim intelligit Dem. C. ne.i.verū, vxor mea iam operuit.i. clausit, cuius oppositum est aperuit.i.reclusit, hostium.i.ianuam. D. iam operuit ne timeas audiri ab ea. C. ò Iupiter, dij respiciūt nos.i.sunt nobis propitij & fautores, inueni gnatam nuptam cum filio tuo. D. hem, interiectio intelligentis, quod diu quæsiuerat, quo pacto.i.qua via id potuit fieri? C. locus iste non est satis tutus ad narrandum quomodo potuit fieri. D. at.i.sed, tu abi.i.discede, intro.i.in domum meam. C. heus, aduerbium vocātis, & monentis attentionem, volo ne quidem.i.vt nec etiam, filij nostri rescisceat.i.sciant, cognoscant hoc.i.quo pacto id potuerit fieri.

LATO. Argumentum} Chremes dū indicare conatur Demiphoni inuentam Phaniū, præsente Nausistrata, pene periclitatur, & est via ad alteram catastrophē. {Quia pol mei} Hęc querela in Chremetem œconomia est ad augendam futurā turbam, ex qua orietur catastrophe Phæd. {Stat} Semel, eyna maels. {Parce sodes} Blanda dehortatio. nam plura dictura erat in maritum. {Nausistr. Sat erat} Eclipsis subsistenti & perturbati. nā deest locutus sum. {Non temere} Caput intelligere Demiph. quod eloqui non audet, de suscepta in Lemno filia. Et redi in memoriam dicit, inuenis se ante narrasse, quo modo illa cum matre ex Lemno Athenas profecta sit. {Amici nostri} Pro, tua, caute, ac dissimulāter, ne intelligat Nau. Nam adhuc errat Demipho, nec sentit eādem esse, de qua loquitur Chremes. {Quod isthuc} Rursum sciscitatur digressa Nausistrata. {Non satis} Compendio cōsulitur, ne eandem rem denuo narrari sit necesse.

PATR. MARA. Agedum, vt sol} Quātopere insaniant, qui vxores diuites sibi in vita communionem associāt, non habentes aliquē morum, sed nummorum delectum, docetur hac scena. Quare omnibus consultum est, vt pares fortunis sibi cōiuges accipiant, aut si licet inferiores, modo honesto loco natas, ne cogantur cū Demæneto Plautino dicere. Argentum accedi dote, imperium vendidi. Sen. de remedijs fortuit. Mors effecit, vt affirmare sine periculo possis, bonam vxorem amisi. Inuenies si nihil quæris, nisi bonam, dummodo non imagines, proauosq; respexeris, nec patrimonium cui iam ipsa nobilitas cessit. Ista diu cū forma non repugnabunt. Facilius reges animum nulla vanitate tumentem. Non multum abest à contemptu viri, quæ se nimis suscipit. Duc bene institutam, nec maternis inquinatam vitijs.

GLAR. Iambici & hi sunt, primi 11. catalectici reliqui deinde acat. In primo legendum, Fac illa vt, nō Fac, vt illa idq; ex vetusto lib. In 2. creticus est loco primo, nisi sua sit monosyl. In quarto s, eliditur in Minus. In 5. vel d, eliditur in Quid vel Mei monosyll. est, aut creticus loco tertio. In 7. vel Hem extra carmen est, vel creticus loco quarto. In 8. Ac, è superioribus eliditur. Et creticus est loco secundo, q̄q̄ alia hic sunt effugia. In 10. Ego, priorem syllabam à superioribus elidit. In 12. qui primus est acatalecticorū, vel creticus est loco tertio, Meū monosyl. In 16 aliqui, Quid non pōt, alij, Qui non pōt legunt. In 17. d, eliditur in Quid, nisi creticus sit loco quarto, & Hæc pronomine finitur versus, & à Cognatum incipit decimusoctauus. In 19 legendū Sati ne, pp carmen. In 20. multiplex initio scansio esse potest. Commodissima videtur, si Hau ob, sit spondeus dein, secro vi, sit tribrachys. In 21. vel bacchius est loco primo, vel s, eliditur in Patris. In 23. creticus est loco secundo indubitatus, & d, eliditur in Quid. In 25. legē Ium, Ac tu es homo, nemo est. Et bene habet carmen. In 27. Ioan esse supplet, alio quid, in Apud elideretur. Certe liber vetustus nō habet. In 28. & s, in Satis, & d, in Quid eliduntur. In 4 à fine d, eliditur in Quid, nisi bacchius sit loco primo. In antepen. Tuo monosyl. est, nisi idē pes in septimo sit loco. Ita s, in Satis versu penult. In vltimo, si Quidem post Resciscant poneretur, facilis sensu esset versus. At vt vulgo habent libris, vix effugies, vt nō sit ἀσύνετον iambi, ac trochæi. potest & alibi bacchius, vel antibacchius esse. Lectori hoc dispiciendum est.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur, seque inuolutum his malis quæritur vnde expediri nequeat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac sequenti scena, Antipho congratulatur Phædriæ, de Pamphila a Leone redempta. Deinde conqueritur illius sese inuoluisse, quibus facile exolui non possit quando eum res aduersæ nimium vigent. Postremo ostendit se adhuc aliquam spem gestire.

Iambici, Quadrati, Catalectici.

ANTIPHO.

Laetus sum, vt vt mea res sese habent,
fratri obtigisse quod volt.
Quàm scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cum res aduorsæ sient, paulo mederi possis.
Hic simul argentum repperit, cura sese expediuit:
Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, in metu, sin patefit, in probo sim.
*Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes *ostensa* *ostenta
Huiusce habendæ. sed vbinam Getam inuenire possum, vt *ostētam
Rogem, quod tēpus conueniendi patris me capere iubeat?

Laetus sum} Antiphonis psona est. {Parare animo} Venuste additū est animo. Enn. in 6. Sed quid ego hic animo lamentor? {Cum res aduorsæ sient} Cum desideratæ fuerint.i.cum huiꝰ penuria fuerit. {In probo sim} Apud patrem. s. {Si hoc celetur, in metu} ἀνανταπόδοτον quartum. Nā cum præposuisset. Si hoc celetur, intulit, Sin patefit. DON.

Laetus sum, &c.} Hic Antipho apud se conqueritur, q̄ ea susceperit, quibus exolui non possit, vbi res aduersæ vrgēt, & simul ondit se gestire in aliquā spem. A. Vt vt.i.vtcūque.i. qualitercunque, res meæ.i.mea negocia sese habent, lætus sum id obtigisse fratri meo Phæd. quem vt fratrem diligo, quod vult. s. argentum ad Pamphilam redimendam, q̄.i.quantum scitum est.i. scite, seu sapienter factū, parare.i.cōtrahere in animo suo, eiusmodi.i.tales cupiditates, quas cum res sint aduersæ.i.cū fortuna male optatis respōdeat, possis.i.possit aliquis, paulo.i.aliquāntulum, siue aliquatenus mederi.i.medelā, seu remediū adhibere, simul.i. postquam, hic Phædria repperit argentum, expediuit.i.exoluit se, cura.i.solicitudine, ego Antipho nullo remedio possum euoluere, id est expedire, explicare me. ex istis turbis.i.perturbationibus, quin.i.q̄ non sim hoc quod simulatū est, celetur.i.occultetur patri sup. sim in metu, ne pater moleste ferens abducat aliqua ratione amatam meam, sin.i.sed si, hoc inquam quod simulatum est, patefit.i.aperiatur, reueletur, detegatur non possum inquam euoluere me, quin sim in probro.i.in culpa apud patrem, neque nūc reciperem.i.retraherem, referrem me domum, nisi spes huiusce Phanij habendæ.i.habendi hāc Phaniū, esset ostentata.i.præstita exhibita GVID.

exhibita mihi,sed vbinā.i.vbi possum inuenire Getam, vt rogē.i. petam ab eo,quod tēpus.i.q̄ opportunitaſē,conueniendi patris.i. alloquendi patrem meum,iubeat.i.velit me capere.i.eligere.

Lato. ARgumentum} Redit in scenā Antipho,vt à Phor.& Geta conueniatur. Gratulatur aūt fratri apud spectatores.& de sua fortuna quæritur.{Hic simul} Confert suū periculum cum Phædriæ felicitate.{Spes offensa} Paulo aote à Geta.

Pata. Marr. LAetus sum} En vt adolescētes semper sint sui similes quasi in eodem ludo edocti,vt ea quæ ad voluntatem & animum explendum faciunt cōmilitonibus communicata gestiant.

Glar. OMnes sunt iambici tetr.cat.In 1.vel Meæ monosyl.est,vel bacchius est loco tertio. In 2.Eius monosyl.est,& Animo non in animo legendū. In 6.legendum Sim,non Siem, vt sit catal.vt ceteri. In 7.siue Ostenta,siue Ostentata, siue Ostensa legas,versus semper excusari potest. In penult. Huius dissyll.est. In vlt. Vt à superiore eliditur versu,& s,in Patris abijcitur. Quanquam creticus & primo & quinto loco esse potest.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Annumeratam esse Lenoni pecuniam narrat Phormio, & quasi re bene gesta, nunc se curaturam caticulam dicit.

ARG. PAVLI MALLBOLI.

Hic iactabundus Phormio inducitur, de fallacia senum in extorquendo argento gestiens, qui tanquam parasitus se egregie potaturum pollicetur. Deinde ad mercatum dicit se iturum, ne ipsum, senex sycophantam & liguritorem existiment.

Iambici, Octonarij, Acatalectici.

PHORMIO, ANTIPHO.

ARGENTVM accepi,tradidi lenoni:abduxi mulierem:
Curaui, propria ea Phædria vt poteretur: nam emissa est manu:
~~Nunc vna~~ res mihi etiam restat,quæ est conficiunda, ocium
A senibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos sumam dies.
A. Sed Phormio est: quid ais? P. quid? A. quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
P. Vicissim partes tuas acturus est. A. quas? P. vt fugitet patrem:
Te suā rogauit rursum vt ageres caussā,vt pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta;
Ne,cum hic non videant me,conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. A. vide,quis egreditur. P. Geta est.

Don. ARGENTVM accepi} Iactātia hic inducitur Phormionis,& quasi omnis prouenisse lætatur. {Propria ea Phædria} Virgil. Connubio iungam stabili,propriamq; dicabo. {Vicissim partes tuas acturus est} Secundum illud quod dictum est, Tradunt operas mutuas. Te suam rogauit rursum vt ageres.

Guid. ARgentum,&c.} Hic iactantia inducitur Phormionis,qui tanquam parasitus se egregie habiturum pollicetur. P. accepi argentū à Demiphone, tradidi illud Lenoni puellæ vēditori, abduxi.i.mecum abduxi à Lenonia domo mulierem Pam.s.quæ iam virgo non erat,præcipue cū esset in tali loco, curaui.i.effeci, vt Ph.potiretur ea puella propria.i.sibi cum nemine cōmuni,nam emissa est manu.i.manumissa.i.libertina facta,cum prius esset empta tanquam serua,vel exiuit potestatem Lenonis, nunc vna res restat.i.est reliqua mihi,quæ res conficienda.i.perficienda & ad effectum perducēda.s.vt habeam.i.impetrem à senibus.s.Demiphone & fratre,ocium.i.spatium temporis ad potandum priusquam abducam mihi Phanium. pro qua abducēda dederunt pecunias. Nam sumam.i impēdam consumam,traducam hos aliquot dies. A. Antipho qui prius solus loquebatur, vidit Ph.&,inquit,apud se.Sed Phormio est.i.adest, deinde accedēs ad eum,inquit,quid ais? P. Peris quid dicam?admirando,dicit hoc vel interrogando,deinde occupat Antipho. A. Quid nā Phæd. est facturus? quo pacto.i.qua via ait se velle sumere satietatem.i. tædium,siue expletionē amoris? P. Ipse acturus est.i.repræsentaturus est partes tuas.i.tuum officiū vicissim.i.(vt ita dicam)sua vice,vel per vices,& quasi alternatim. A. Quas partes meas acturus est. P. Vt fugitet.i.frequenter fugiat patrem.i.patris conspectum rogauit te vt rursum tu ageres.i defenderes, sustineres causam suā,& vt diceres.i.orationem haberes,& sermoni appositum pro se faceres,nam qui dicit,apposita, accōmodateq; loquitur,nā ipse Phæd.est potaturus.i.debet potare apud me. ego dicam senibus,Demiphoni,& Chremeti me ire Sunium.i.in eum locum,de quo prius dictum est,ad mercatum.i.negociandi gratia, siue ea ercēdæ mercaturæ & declinatur hic mercatus tus tui, à mercor ria. quod est emo is, dicam ergo senibus me ire ad mercatū emptū.i. ad emendam ancillulam.i.ancillam paruam, q̄ Geta seruus dixit senibus mihi esse opus,dudum.i.paulo aote ne ipsi senes credant me conficere.i.consumere, impendere suum argentum,cum non videant me hic, sed hostium concrepuit abs te.i.hostium tuū patefactum est,vel apertum est,& bene cōcrepuit, q.d.audiui hostiū crepans.i.stridens,& resonans cum aperiretur, & patefieret,nam eiusmodi crepitus est signum apertionis hostij.

ARgumentum} Phædriæ causam Ph.vicissim commendat Antiph. Et est præparatio ante futurū congressum personarum. {Nunc vna} Parasiticum studium. {Partes tuas acturus} id est te imitaturus, translatum à scenicis actionibus. {Suam vt ageres} Subaudi partem. nam est zeugma à superiori. {Conficere} Consumere. Lato.

ARgentum accepi} Iactātis se de re,quæ feliciter successit mores hæc scena exprimit. Quod nō faciendū iubet Plato, sed tū maxime est submisse agendū esse, ne animi efferātur. Cic. Tus. Iactatio est,voluptas gestibus se efferēs insolētius. Pata. Marr.

AT huius scenæ versus oēs sunt iambici tetr.acat. In 2. Vsu Poteretur à tertia est coniugatione, vt apud Ouid. 13. Met. Tuq; tuis armis,non te poteremur Achille. Tertius versus in veteri lib.quàm lect. Ioan.quoque annotauit, ita habet. Glar.

Nunc vna res mihi etiam restat,quæ est conficienda, ocium.

Et mihi quoque probatur. In 7. vel creticus est loco tertio, vel tuas monosyl. Similiter & de primo loco octaui versus dicendum de Suam. In vlt. vel s,in Quis eliditur,vel Egreditur legēdum. Et vel vide secunda syllaba breuis est,vel loco quinto creticus est.

ACTVS V. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Geta Antiphoni nunciat Phanium inuentam esse Chremetis filiam.

ARG. PAVLI MALLBOLI.

In sequenti scena miro ornatu vehemens trium personarum gaudiū exprimit poeta. Nam Geta mirandum in modum lætabūdus Antiphoni præsente Phormione annunciat Phanium inuentam esse patrui sui Chremetis filiam, Quod profecto tum Geta tum Antipho ipse summæ felicitatis loco ducendum autumat. Cui Phormio mirifice congratulatur, simulq; pulchrē senes eludendi occasionem, modum, & gestum comminiscitur. ADDITIO. Attende quam graphice hic Getam, & blandissimum adulatorem, & versutissimum auscultatorem, exploratorem, & secreta clandestina rimantem, artifex poeta expressissime depingit.

Trochaici, Tetrametri, Catalectici.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

O FORTVNA, O fors fortuna, quantis commoditatibus,
Quam subito hero meo Antiphoni ope vostra hunc onerastis diem.
A. Quid nam hic sibi volt? G. nosq; amicos eius exonerastis metu?
Sed ego hunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio:
Atque hominem propero inuenire. vt hæc quæ contigerint, sciat?
A. Num tu intelligis quid hic narret? P. num tu? A. nihil. P. tantundem ego,
G. Ad Lenonem hinc ire pergam,ibi nunc sunt. A. heus Geta. G. hem tibi.

Num mirum, aut nouum est reuocari, cursum cum institueris? A. Geta.
G. Pergit hercle: tu nunquam tu odio vinces me. A. non manes?
G. Vapulabis. A. id tibi quidem iam fint, nisi resistes, verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malũ.
Sed is ne est, quem quæro, an non? ipsus est. P. congredere actutum. A. quid est?
G. O omnium, quantum est, qui viuant, hominum homo honoratissime:
Nam sine controuersia à dijs solus diligere Antipho.
A. Ita velim: sed qui istuc credam ita esse, mihi velim.
G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A. enicas.
P. Quin tu hinc pollicitationes aufer: & quod fers, cedo. G. oh.
Tu quoque hic aderas Phormio? P. aderam: sed cessas. G. accipe hem
Vt modo argentum tibi dedimus apud forũ. recta domum
Sumus profecti: interea mittit herus me ad vxorẽ tuam.
A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est Antipho.
Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.
Pone apprehendit pallio. resupinat: respicio: rogo
Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere.
Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem.
Eumq; nunc esse intus cum illis: hoc vbi ego audiui, ad fores.
Suspenso gradu placide ire perrexi, accessi: astiti:
Animam compressi: aurem admoui. ita animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. A. euge. G. hic pulcherrimum?
Facinus audiui: itaque penè hercle exclamaui gaudio.
P. Quod? G. quod nam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirificissimum:
Patruus tuus est pater inuentæ Phanio vxori tuæ. A. hem,
Quid ais? G. cum eius consueuit olim matre in Lemno clanculum.
P. Somnium: vti ne hæc ignoraret suum patrem? G. aliquid credito
Phormio esse causæ, sed me censen' potuisse omnia
Intelligere extra ostium, intus quæ inter se ipsi egerint?
P. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. G. immo etiam dabo
Quo magis credas: patruus interea inde huc egreditur foras.
Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait vterque tibi potestatem eius habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te vt requirerẽ, atq; adducerem.
A. Hem quin ergo? rape me: quid cessas? G. Fecero. A. O mi Phormio
Vale. P. Vale Antipho: bene, ita me dij ament, factum: gaudeo.

DON. O FORS fortuna} Fortuna dicta est incerta res. fors fortuna euentus fortunæ bonus. {Fors fortuna} Aliud fortuna est, aliud fors fortuna. nam fors fortuna, est cuius diem festum colunt, qui sine arte aliqua viuunt huius ædes trans Tyberim est. {Hunc onero pallio} Recte, quia palliata fabula est, non togata. {Pergit hercle} Potest distingui hic, pergit, & coniunctè legi, Hercle tu nũquam odio tuo me vinces. {Id tibi quidem iam fi} Id quod sibi dici audiuit, minitatur. Et est conueniens error festinanti. {Sine controuersia} Sine ambiguitate. {Si te delibutum gaudio reddo} Ad animũ transtulit, quod est corporis. Nam delibutus, vnctus dicitur. {Vt modo argentũ} Vide narrationem cœptam vnde opus est. {Mittit heros me ad vxorem tuam} Conuersus ad Antiphonem hoc dicit. {Pulcherrimum facinus audiui} Huiusmodi locos poetæ actoribus indulgent, quod in his actoris est cõmendatio. {Patruus tuus est pater inuentæ Phanio vxori tuæ} Vt Salio 1. Liberis eius auunculus erat. Atque hercle ego quoque illum audiui fab. Plaut. in milite glorioso, Nam hoc cognomentum poetæ esse audiui barbaro.

GVID. O Fortuna, &c.} Hic Antiphoni à Geta nũciatur Phanium inuentam esse filiam Chr. patrui sui, quod magnæ felicitatis loco ducendum putat. G. O fortuna. i. ò Dea mutabilitatis, ò fors fortuna. i. bonus fortunæ euẽtus, cuius diem festum colunt, qui arte aliqua viuunt, cuius ædes sacra trans Tyberim erat fortuna aũt incerta est tam ad bonum euẽtum, q̃ ad malum quantis commoditatibus. i. opportunitatibus, & q̃. i. quãtum subito. hæc leguntur admiratiue. honorastis. i. decorastis hunc diẽ Ant. nostro. vestra ope. i. vestro auxilio & numine ac fauore? A. Quidnam hic Get. sibi vult. i. quid vult dicere ita admirabundus? G. Get. eum non audiebat, sed pergebat in sua admiratione. & vos fortuna, & fors fortuna exonerastis. i. alleuiastis nos amicos eius Ant. metu, quod afficiebamur eius causa. Deinde ad se rediẽs, considerãs sibi esse potius quęrendum Ant. cui hæc narret. quàm ita in admiratione cessandum & morandum, ideo subdit. sed nũc cesso. i. moror, tardo cunctor. mihi. i. vel in dedecus meum, & crimẽ, vel mihi generaliter ponitur, vt Tu mihi semper dormis. Sed ergo nunc cesso. i. sum cessator & ociosus, & quidem increpãdus, qui non onero hunc. i. meum humerum pallio. i. qui non replico pallium meum in humerum, vt agilior sim ad viam faciendam. atque qui inquam non propero. i. festino, inuenire hominem. i. Ant. vt sciat hæc quæ contigerint. A. Tu nõ intelligis? quid hic Get. narret. i. dicat secum. P. Num, id est, nunquid tu intelligis? A. Nihil. i. non intelligo, vel nihil. i. ne minimum quidem intelligo quid dicat. P. Ego intelligo tantundem quantum tu quid dicat. G. Pergam ire. i. contendam ire, vel prosequar, perseuerabo ire hinc ad Lenonem nunc ipsi sunt tibi apud Lenonem. A. Reuocat eum iam accipiẽ[redacted]. Heus, aduerbiũ vocantis. Get. vocatiuus est. G. Geta post se non respexit indignatus se reuocari festiuum. nam putabat aliũ quemlibet ab Ant. reuocare eum ideo, inquit. Hem, interiectio indignantis, nõ. i. num. quid, q. d. non est tibi mirum. i. non est tibi magni momenti, aut magnæ curæ, aut nouum. i. inusitatum, cursum reuocari. i. retrahi, cum institueris. i. inceperis cursum vel est secũda persona per tertia. A. Get. vocãtis est. G. Hercle ipse qui vocat me pergit. i. perseuerat vocare me hoc aũt dicit intereundum non retro aspiciens, nunquam vinces me. i. nũquam hodie persuadebis mihi vt ad te eam, tuo odio. i. tua molestia & tædio, nam odiũ interdum ponitur pro tædio & molestia. Inde odiosus. i. tædiosus molestus, & improbus, seu importunus, q. d. non vinces me tua importunitate, & instantia. A. Non manes. i. non sistis gradum, h. d. indignabundus & mirabũdus. G. Vapulabis. i. posses bene adeo instare, vt vapulares. i. verberaueris, seu verberib' afficeris. A. Quidem. i. certe, id quod minitaris, iam. i. statim, fiet tibi. i. vapulabis, nisi tu verbero. i. dignus verberibus, hic verbero onis, resistis. i. reprimis gradum Geta, hoc audiens cognouit esse aliquem, qui imperiose loqueretur, ideo subdit oportet hunc qui ita loquitur esse familiariorem. i. intimiorem in nostra familia, q̃ ego, nam minatur malum. s. verbera. Sed ne. i. vtrum est is quẽ quæro. s. Ant. an non est. Deinde viso eo dicit, ipse est, quẽ quæro. Phor. G. Congredere, à cõ. & gradior deris. i. concede, huc actutum. i. cito, celeriter, dicitur. n. ab actu. i. celeritate, vnde actuariæ naues dñr celeres. i. celeriter per mare transeuntes. A. Quid est? quod ita vehementer gaudes, & admiraris. G. O homo honoratissime omnium hominum, qui viuant, quantum est. i. quãtumlibet pro tua conditione, vel quantum est hominum. s. id est quãtacunque fuerit hominũ multitudo. nam ò Ant. solus diligere. i. diligeris, amaris à Dijs sine controuersia. i. sine ambiguitate. A. Velim ita diligi à Dijs, sed velim. i. volo, dici mihi. i. quod dicatur mihi qui. i. quo modo, vel cur credam esse ita vt dicis. G. Satin. i. nonne satis est tibi si reddo. i. afficio te delibutum, perfusum gaudio, vbi ad animum transtulit quod est corporis, nam delibutus dicitur vnctus. A. Enecas. i. occidis, mori me cogis, qui ita animũ meum suspensum teneas. P. Quin. i. quinimmo, tu aufer hinc. i. hinc amoue pollicitationes. i. noli ita pollicitari bona. A. Sed cedo. i. dic Dijs, quod fers. i. affers, vel gestas in pectore. G. Quoque. i. etiam, ò Ph. tu aderas hic? vbi ob est interiectio animaduertentis prius non visum, nec perceptũ. P. Aderam hic, sed inter hæc dicenda cessas. i. in mora es, tardas, moraris detegere rem Ant. G. Accipe. i. audi intellige.

intellige. Hem, interiectio est iussiẽti, vt narrationi sit aptior, vt.i. postquã modo.i. paulo ante, dedimus tibi Phor. ego, & De. argentum apud forum profecti sumus ego, & Dem. domum, recta.i. eodem tenore nusquã diuertendo, interea ò Ant. herus.i. dominus meus, misit me ad vxorem tuam.s. Phanium. A. Quamobrem.i. quare misit ad eam. G. Omitto.i. desisto, proloqui.i. lõgo sermone vti, nam o Ant. nihil est in ea missione ad hãc rem.i. ad hoc ꝓpositum, vbi.i. cum, occipio.i. incipio ire ad Gynnecium.i. in locũ ædium secretum, in quo fabulantur inter se mulieres. Est.n. Gynnecium (ait Torrellius) locus in ædibus solis mulieribus ad habitandum datus. Deducitur enim à gynecon.i. à mulieribus, puer.i. seruus.s. Mida nomine, forte sic dictus, ꝗ Phrygius esset, occurrit ad me pone, aduerbium.i. retro apprehendit.i. capit me pallio.i. per pallium. resupinat me inquam.i. reducit me in dorsum, nam supinus vel resupinus dicitur qui in dorsu iacet, ꝗ qui faciũt ferè negligentes sunt, molles, aut lasciui, ideo supinus pro molli ponitur, & lasciuo item pro pigro, negligenti, & ocioso, item ponitur interdum pro elato siue superbo, propterea, ꝗ tales superbi solẽt non demittere caput tanquã humiles, sed resupinare & extollere tanquam tumidi. Persius, I talo ꝗ humeris sopinus fregit Heminas. Vnde supinare & resupinare significant aliquem supinũ. siue resupinum reddere, vt hic resupinat me.i. reducit me in tergum, (ꝗ vulgo dicitur) reuersat me, respicio.i. retro aspicio, rogo.i. interrogo, quamobrem.i. quare retineat, me, ait.i. respondet, vetitũ esse.i. prohibitum, accedere.i. adire, ingredi intro ad herã.i. Phan. inquit, etiam ille seruus modo.i. paulo ante. Sostr. nutrix introduxit huc.i. in Gynnecium, Ch. fratrem senis.s. Dem. &, inquit, eum fratrem esse nunc intus intra Gynnecium cum illis.i. Sostr. & Ph. vbi.i. postquã, ego audiui hoc, perrexi.i. perseueraui ire, placide.i. trãquille, sine strepitu, ac tumultu, gradu.i. gressu, passu suspẽso.i. molli ac tenero, sustentato. & leniter terræ impresso, ad fores accessi.i. applicui ad illas fores, siue mauis adueni, à stiti, ab asto as.i. iuxta fores steti, compressi.i. cohibui, repressi, compescui, animã.i. spiritum, anhelitum flatum ne audiret, admoui.i. adhibui, appropinquaui, apposui autem ad illas fores, vt audirẽ, ita eo modo admotis auribus cœpi.i. incepi, attendere.i. attigere, aduertere animum ad intelligendum, quod dicebatur, captans.i. alliciens, attrahens, frequenter capiens sermonem, hoc modo.i. ita faciendo, vt dixi. A. O Get euge, interiectio lætitiæ est, qua Ant. Getam inuitat ad lætitiam, vt reliqua prosequatur lętanter Get. hic.i. tunc, audiui facinus.i. factum, pulcherrimum.i. iucũdissimum, itaque.i. ideo hercle exclamaui pene.i. ferè gaudio.i. præ nimia lætitia. A. Quod facinus audisti? G. Quod nã.i. quod facinus arbitrare.i. putas me audiuisse illic. A. Nescio quod facinus audieris. G. Atqui.i. sed certe, audiui facinus mirificissimũ, pro mirificentissimum.i. mirifice factum, vbi poeta recto superlatiuo vsus est à positiuo mirificus mirifica mirificum. Patruos tuus.s. Chr. inuentus est pater Phanio.i. illi puellæ tuæ vxori. A. Hem, admirantis & lætantis interiectio, quid ais, b.d. sibi vix persuadens ita esse. G. Patruus tuus olim.i. longo ante tempore, cõsueuit.i. habuit commercium amoris cum matre eius Phanij, clanculum.i. secreto, in Lemno.i. in illa insula. P. Somnium est supp.i. illud est phantasma & vanum dictum, tãquam dormiendo somniatum, vtin'.i. vti ne.i. vtrum ita conuenit cum matre eius vti.i. vt hæc puella non cognosceret patrem suum. G. O Phormio credito aliquid causæ esse, sed censen'.i. censeane me potuisse intelligere omnia extra hostium, quæ ipsi.s. Chr Sop. & Phan. egerint.i. dixerint inter se intus in Gynnecio. P. Atque hercle ego quoque audiui illam fabulam.i. illud fabulosum dictum. G. Imo etiam.i. sed etiam dabo.i. dicam etiã hoc, quo.i. vt magis credas. Interea dum hæc aguntur, patruus egreditur.i. exit, inde.i. ex Gynnecio foras hinc.i. in hunc locum, in quo eram, haud.i. non, multo post.i. non longo tempore post, idem patruus recipit.i. retrahit, refert se, denuo.i. rursus, iterum intro.i. in Gynnecium cum patre tuo Demiphone, vterque pater & patruus ait se dare tibi potestatẽ habendæ eius.i. habendi eam in vxorem. Denique.i. tandem, ego missus sum, vt requirerem.i. inuestigarem te, atque vt adducerem te ad eos. A. Hem interiectio indignantis, quod non ducant celeriter, ergo cum debeas me ducere, quin, incõpatiue videtur hic capi, pro quinimmo, rape me.i. celeriter cape me, vt ducas, ad eos, quid cessas.i. tardas, moraris, cur non acceleras gradum. G. Fecero.i. faciam, coniunctiuũ pro indicatiuo. A. O mi Phormio. Vale.i. remane cum sanitate. P. Antiph. Vale.i. discede salute comite. Deinde cum recessissent, cœpit Phorm. secum hæc dicere, ita Dij ament me, vt ea animo dico. iurandi modus est benefactũ est.i. bene successit ac prospere.

LATO. ARgumẽtum} Absoluitur Catastrophe Antiphonis. Nam Geta indicat ei inuentam esse Phaniam. {O fortuna} Exultatio Getæ vim exordij habet ad futuram lætitiam. {Onerastia & exonerastis} Iucundum antitheton ex contrarijs. {Onero pallio} Vt expeditior sit ad currendum. {Hem tibi} Indignantis, nec tñ agnoscẽtis. {Odio} Odiosa importunitate, & molestia. {Omnium aptum} Aptum principium ad rei lætæ denũciationem. {Delibutum} Imbutum, metaphoricos. nam propriè vnctum significat, à verbo delibuo, quod parum est in vsu. {Gynecæum} Pars ædiũ, in qua solæ mulieres diuersantur fraudem. zymmer. {Suspenso gradu} Hypotyposis. {Euge} Gaudentis, & cũ gestu pronunciandum. {Patruus tuus} Propositio, quæ est summa narrationis. Cetera adduntur confirmandi causa. {Atque hercle} A testimonium. {Quo magis} A fino. {Denique} Aliud signum.

O Fortuna} Gaudentis immodice & exultantis præ lætitia insuperabili gestus hoc loco describitur. Et recte quidem elatum dipingit ex gaudio. Nam Cic. test. 4. Tuscul. Lætitia est opinio recens boni præsentis, in quo efferri rectum esse videatur. Idem ibidem: Cũ ita mouemur vt in bono simus aliquo hic dupliciter id contingit. Nam cum ratione animus mouetur placide atque cõstanter, tum illud gaudium dicitur. Cum autem inaniter & effuse animus exultat, tum illa lætitia gestiens vel nimia dici potest. Quam ita diffiniunt, sine ratione elationem animi. {Fors fortuna}.i. bona fortuna, qua adiectione teste Põpeio ex incerta certam redebãt. Delibutus, perfusus, tinctus, & plenus. Gynecęum. Est secretum mulierum, in quod cõclaue non datur viris ingressus, tractant illic muliebria fœminæ. Gyne mulierem significat, gynecęum conclaue muliercularum. PETR. MARS.

OMnes sunt trochaici tetram. catal. In secundo versu trochęus est loco primo, anapęstus secundo, amphibrachys tertio, nisi Meo sit monosyll. In tertio vel eius monosyll. est, vel creticus loco quinto. Quartus versus in vetustioribus libris, quibus ego accedo, ita legitur. GLAR.

Sed mihi nunc cesso, qui non humerum hunc exonero pallio. Hoc enim exonero retulit ad Exonero quod est versu proximo. Scio quid quidam commenti sint, qui Onero pro Exonero legũt cum vulgo exemplaribus. In sexto versu vel d, eliditur in Quid, vel creticus est loco tertio. In octauo, vel pęan primus est loco sexto, vel Institeris pro Instituetis legendũ. Eodem modo de nono versu dico, in cuius loco quarto vel est pęan primus, vel Odio dissyllabum fuerit. In decimo vel creticus erit loco secũdo, vel s, de Vapulabis eliditur. Ceterum vel carmẽ est hypermetrum, vel abijciendum verbum Quidem, quod adiectum videtur In vndecimo, poto Minitat legẽdum pro Minitatur, vt in penultima scena Hecyræ Luctat pro Luctatur. Et in Malum finitur versus, quod in Aldi libro neglectum erat. In duodecimo, vel d, in Sed, & s, in Ipsus eliduntur, vel loco primo erat bacchius, & loco quarto creticus. In decimotertio creticus est loco quarto trochęus vt secunda syllaba in Honoratissime producte maneat, nisi quis loco sexto bacchium constituere malit, & primo loco trochęum. In 19. amphibrachys est loco quinto. In 20. vel in Sumus eliditur s, vel amphibrachys est loco primo. In 22. vel u, in Vbi eliditur à superiore versu, vel amphibrachys est loco primo. In 23. vel Apprehẽdi est trisyl. vel bacchius loco secundo. Ita in 26. vel amphibrachys est loco primo, vel Eum monosyl. In 33. Eius monosyl. est. Et in 34. Suum monosyl. vel amphibrachys bacchiusve, propter ancipitẽ syll. pa, est loco quinto. In 38. s, eliditur in Magis. In 40. Se omitti non debet ante Dare. Et penultimus incipit à Quin. Nam Hem ad superiorem versum pertinet. In vltimo versu amphibrachys est & loco primo, velle in Vale corripitur. & Dij quoque corripitur, non eliditur, vt sæpe alibi.

ACTVS V. SCENA VII.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Argumentum huius scenulæ annexum est superiori. Nam neque Malleolus disiunctum legit, neque ita vera ita est legendum.

Senarij.

PHORMIO.

TANTAM fortunam de improuiso esse his datam
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curã adimere argentariam:
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet
Nam idem hoc argentum ita vt * ingratis est datum, *datũ est ingratijs.
His datum erit: hoc qui cogam re ipsa reperi.

Nunc gestus mihi, voltusq; est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum * *hoc proximum:*
* hunc *Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras:*
Quo me assimularam ire ad mercatum, non eo.

DON. VRAM adimere argentariam} Varie, pro adimendi occasio est.

GVID. CGAudeo tantam felicitatem, & successum prosperũ esse datũ his iuuenibus, Antiphoni & Phædriæ. de improuiso aduerbium. i. ex insperato, præter spem, præter expectationẽ. Summa occasio. i. opportunitas eludendi. i. decipiendi senes, est nunc mihi. i. ego habeo nunc summam facultate eludendi senes. & est inquam mihi occasio adimere, pro adimendi, sed varietatem amauit poeta. i. auferendi, abstergendi Phędriæ curam argentariam. i. anxietatem, & solicitudinem de argento illo reddẽdo, quo redemit puellam. ne. i. vt non. sit supplex. i. supplicans. cuiquam. i. alicui suorum æqualium. i. suorum gregalium & sodalium, vt illi mutuo darent illam sumam, quæ redderetur senibus, cum nollet ducere vxorem Phormio. nam hoc idem argentum datum erit sine restitutione ita, vt datum est his ingratis senibus, vel ipsis inuitis. vel datũ erit ab his ingratis senibus. i. immemoribus beneficiorum sibi factorum taliter iungendo liberos, suos matrimonio felici. ego reperi. i. excogitaui qui. i. quo modo, cogam hoc fieri reipsa. i. ipso effectu, videlicet vt argentum sit datum vti datum est sine vlla restitutione. Nunc gestus. i. modus me habẽdi & vultus. i. indicium voluntatis est mihi capiendus, nouus. i. alius ab assueto. Sed concedam. i. me conferam hinc. i. ex hoc loco, in hoc angiportum proximum. i. in hunc vicum angustum, nec paruium, inde. i. postea ostendam. i. patefaciam me his senibus, vbi. i. postquã, ipsi erunt egressi foras. i. extra domum, non eo. i. non vado mercatũ. i. negociandum, eo sup. in eo locum. quo. i. in quem locum, assimulatam, pro assimulaueram. i. finxeram me ire.

LATO. ARgumentum} Nactus occasionem ex inuenta Phanio, mutat consilium ludendi senes Phor. & ad eam rem se comparat. {Ingratis}. i. inuito aduerbialiter.

PETR. MARS. TAntam fortunam} In hanc scenam nihil notauit. Marsus. q̃ videatur non esse disiuncta à superiore.

GLAR. HAnc scenam quidam superiori coniungunt, & alij seiungũt. certe prima verba Phormio ad præsentes locutus videtur. hæc autem secum ipse murmurãs ait, quibus ostendit Parasiticam, ac Sycophanticam malignitatem quæ nocere nõ desinit, vt sibi prosit. Quintus versus ita legendus est:

Nam idem hoc argentum ita vt datum est in gratijs.

Vt aduerbium *Ingratijs* sit tetrasyll. quemadmodum in Heant. Proterruisti hinc, ea coacta ingratijs Vtitur aliquoties & Plaut*.

ACTVS V. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Cognita Phanio senes a Phormione pecuniam repetunt: Phormio negat se redditurum. Hinc contentio inter eos oritur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Phormione, & senum habetur contentio. Nam hic cognita Phanio pecunias a Phormione repetunt, verum is reddere inficiatur, nisi hanc habere vxorem liceat. atque ita eousq; rixando procedunt vt Phormio totum Chremetis factum de altera coniuge Lemni filiaq. habẽta aperiat. Quod Nausistrata vxori primariæ detegere interminatur, quo medio triginta minis vel inuitis senibus retinere conatur, quod Chremes facile concessit at Demipho visque renititur, imo Phormionem clamosum deprehendere ambo, & abducere moliuntur. ADDITIO. Attende Phormionis Parasiti his duabus senis sequentibus, imo vsquequaque audacem, & expromptam calliditatem. Chremetis coram vxore citra viri decorum formidinem, Demiphonis per totam fabulam nimiam rerum attentione sollicitudinem.

Trimetri.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DIIS magnas merito gratias habeo, atque ago:
Quando euenere hæc nobis frater prospere.
Quantu poteſt, nunc conueniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. P. Demiphonem si domi est,
Visam, vt quod. D. at nos ad te ibamus Phormio.
P. De eadem hac fortasse causa. D. ita hercle. P. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini.
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus heus, quanta hæc mea paupertas est: tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mihi esset fides.
C. Estne ea ita, vt dixi, liberalis? D. oppido.
P. Itaque ad vos venio nunciatum Demipho,
Paratum me esse. vbi voltis, vxorem dare,
Nam omneis post habui mihi res, ita vti par fuit,
Postquam tantopere id vos velle animum aduorteram.
D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem.
Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?
Olim cum honeste potuit, tum non est data.
Nunc viduam extrudi turpe est. fermè eadem omnia,
Quæ tu te dudum coram me incusaueras.
P. Satin' superbe illuditis me? D. qui? P. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Inuitum eam, inque. D. tum autem video filium
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rursum rescribi Phormio.
P. Quod? ita ego perscripsi porrò illis quibus debui.
D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi vxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, vt velis
Manere illam apud te, dos hic maneat Demipho:
Nam non est æquum me propter vos decipi,
Cum ego vestri honoris causa repudium alteri
Remiserim, quæ tantundem dotis dabat,
D. I hinc in malam rem cum istac magnificentia
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. irritor. D. tu ne hanc duceres,
Si tibi data esset? P. fac periculum. D. vt filius
Cum illa habites apud te: hoc vestrum consilium fuit.
P. Quæso quid narras? D. quin tu mihi argentum cedo.
P. Immo vero, tu vxorem cedo. D. in ius ambula.
P. In ius? enimuero si porrò esse odiosi pergitis.
D. Quid facies? P. egone? vos me indotatis modo
Patrocinari fortasse arbitramini.
Etiam dotatis soleo. C. quid id nostra? P. nihil:
Hic quandã noram, cuius vir vxorem. C. hem. D. quid est
P. Lemni habuit aliam. C. nullus sum. P. ex qua filiam
Suscepit: & eam clam educat. C. sepultus sum.
P. Hæc adeo ego illi iam denarrabo. C. obsecro,
Ne facias. P. oh tu ne is eras? D. vt ludos facit.
C. Missum te facimus. P. fabulæ. C. quid vis tibi:
Argentum quod habes? condonamus te. P. audio:
Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini,
Inepti vestra puerili sententia.
Nolo, volo, volo, nolo rursum: cedo cape.
Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.
C. Quo pacto, aut vnde hæc hic resciuit? D. nescio,
Nisi me dixisse nemini id certo scio.
C. Monstri, ita me dij ament, simile. P. inieci scrupulum D. hem,
Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat
Tam aperte irridens. emori hercle satius est:
Animo virili præsentiq; vt sis, para:
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque iam id celare posse te vxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit Chreme,

Id nos,met indicare placabilius, est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. P. at at,nisi mihi prospitio, hareo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C. At vereor vt placari possit. D. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam,hoc fretus Chreme,
* è *Cum * de medio excessit, vnde hac suscepta est tibi.*
P. Ita ne agitis mecum? satis astute aggredimini.
Non herele ex re istius me instigasti Demipho:
Ain' tu, vbi peregre tibi quod libitum fuit feceris,
Neque huius sis veritus famina primaria
Quin tu nouo modo ei faceres contumelias,
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego dictis illam ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas,lacrumis si extillaueris.
D. Malum,quod isti dij,deaque omnes duint:
Tanta ne abiectum.hominem quenquam esse audacia?
Non ne hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? C. in id redactus sum loci,
Vt quid agam cum illo,nesciam prorsus. D. ego scio:
In ius eamus. P. in ius? huc,si quid lubet.
D. Assequere: ac retine, dum huc ego seruos euoco.
C. Etenim nequeo solus,accurre huc. P. vna iniuria est.
Tecum. C. lege agito ego. P. altera est tecum Chreme.
D. Rape hunc. P. ita ne agitis? enimuero voce est opus
Nausistrata exi. C. os opprime. D. impurum vide
* Exclude: *Quantum valet? P. Nausistratam inquam. C. nõ taces?*
* excludere. *P. Taceam. C. nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.*
*P. Vel oculum * exculpe,est, vbi vos vlciscar, locus.*

Don. PRIVSQVAM dilapidet} Disperdat. {Visam, vt quod} παρενθέσεως secunda. {Ne nõ id facerem, quod recepissem semel} Et deest, Ad me. vt in Heaut. Ad me recipio, faciet. {Adhuc curaui} τῷ ἀρχαϊσμῷ addidit Adhuc,cum potuisset sine huc integer sensus esse. {Quæ tu te dudum coram me incusaueras} Noua locutio,coram me incusaueras,non,quæ hic incusaueras. {Coram me incusaueras} Belle,vt si quid neget, contra seipsum sentire videatur. {Satis' superbe illuditis me?} En datiuum & accusatiuum casum regit illudo. {Rursum iube rescribi Phormio} Rescribi reddi, seu per mensæ scripturam dari. {Iube rescribi} Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura,rescribere dicebant pro remunerare. Et sic infert, Næ ego perscripsi porro illis quibus debui. Hæc est ergo figura,in qua secunda de primis significantiam sumunt. {Iube rescribi} Per scripturam.i.de mensæ scriptura dari. vnde hodie additur chirographis, Domo ex arca sua, vel ex mensæ scriptura {Næ ego perscripsi} Multis per scripturam reddidi,multis dedi. Vt apud Virg Deditur hic subito Troiana per agmina tumor. {Quin tu mihi argentum cedo} Hoc ab vtroq; cum clamore dici accipiendum est {In ius ambula} Ad iudicem eamus.s.nam ius, pro loco est. Cice. Quin te in iure conspicio. {Enimuero si porro odiosi esse pergitis} Vultu iuuandum est, & pronunciatione hoc quod cam minaciter suspenditur. {Enimuero} Enimuero,principium est aliquid per iracundiam dicturi,vt Hic, tum alius ex alia parte, Enimuero hoc feres,&c. {Condono te} Condono ablatiuo iunxit, vt in Eun. Habeo alia multa,quæ nunc condonabitur. {Indotatis} Hoc est, vt Phanio. {Etiam dotatis soleo} Vt Nausistratæ. {Nullus sum} Perij,mortuus sum. {Sepultus sum} αὔξησις. nam plus est,quàm nullus sum. {Quid vis tibi: Argentũ quod habes? condono te} Vis iterum subaudiendum est,vt sit, Vis argentum quod habes? & est ἀσυνδέτως inferendum, Condonamus te. Sic est illud apud Virg. Vultis & his mecum pariter considere regnis? Vrbem quam statuo vostra est. {Malum,ergo me sic,&c.} Malum, aduerbium est interpositæ indignationis. {Nolo, volo, volo,nolo rursum} Primo,singula separatim, deinde simul vtraque pronuncianda sunt. {Animo virili} A necessario adhortatur. {Nostro modo vlcisci} Ingenio.s. {Hi gladiatorio animo} Parato ad periculum,hoc est ita perdito ac temerario,vt non sibi caueant, dummodo vulnerẽt vt Sal. Auidius alter alterum sauciare, quam semet tegere. {Ad me affectant viam} Affectant viam,plenũ,quod nos ἐλλειπτικῶς. {Vt placari possit} Vt,pro,ne non. {Cũ de medio excessit} Pro quia. De medio excessit,& ad dictũ,& ad rationem dicti,comicum est {Astute aggredimini} ἀστεῖα. Et proprie aggredi accedere ad dimicandum est. Bene ergo seruauit translationem à gladiatoribus cœptam. {Ain' tu, vbi peregre} Modo ad Chremetem cum inuectione conuersus est. {Lautum peccatum tuum} Vt laues, vt maculam. {Lacrumis si extillaueris} Stillare,est guttas emittere ex corpore. Extillare ipsum corpus guttatim finiri. Ergo quasi totum in lacrymas conuerti,& ex toto stillare corpore. {Publicitus}.i.publica cura atq; consilio. {In solas terras?} Virg. Pastorum & solis exegit montibus æuum. Et Salust.in j Solijs vijt. {In ius eamus} Ad prætoris sellam. modo enim locum significat. {In ius? huc si quid lubet} Apparet Parasitu niti ad domũ Chremetis,senes vero ad forum conari attrahere. {Etenim sol} Etenim, pro At posuit, vt turbatum ostenderet. Sic alibi, Etenim non sinam. {Vna iniuria est}.i.actio iniuriarum ex lege. {Altera} Quã fecisti dotatæ vxori {Lege agito ergo} Lege agito dicebatur ei, cuius intentio contemptibilis aduersario videbatur. Plau.in Aul. Lege agito mecum, molestus ne sis, & cœnam coque. {Pugnos in ventrem ingere} Vrbane in ventrẽ quasi Parasito. An ventrem, totum Parasitum dicitur? vt Lucil.in ij. Viuite lurcones, comedones,viuite ventres. An simpliciter,quia qui resistit, ne sequatur trahentem collo obtorto,repandum se facit,& ventrem proijcit: cum autem in ventre feritur,curuatur,& sequitur.

Guid. DIjs,&c.} Hic continetur Phorm.& senum,& totius simulationis detectio. indignatus.n.Phor. narrare parat omnia Nausistratæ vxori Chremetis,quoniam videlicet modo Ch.sustulerit clam filiam ex muliere quadã Lemnia. D. Merito.i.iure habeo magnas gratias.i. multum sum deuinctus & obnoxius Dijs,atq; eis ago magnas gratias,habere gratias est in animo agere vero gratias est verbis,quod.s.barbate dicitur,regratiari,qñ.i.quia,ò frater hæc omnia euenerunt nobis prospere.i.feliciter,nunc Phorm.est cõueniendus.i.alloquendus, quantum potest fieri supple.i.quo ad eius fieri potest, vel melius quantum celeriter potest conueniri,vt auferamus ab eo nostras triginta minas.i. nostras triginta libra priusquam dilapide.i.disperdat, dissipet eas Phorm. visam,i.ibo ad videndum Demiphonem si est domi,vt expleam supple,quod promisit,vel aliquid tale,nam aposiopesis est. D. Phor.nos ibamus ad te. P. Fortasse veniebatis ad me de eadem causa.i.propter eandem causam, propter quam ego contendebam. D. Hercle ita.i.ibamus de eadem causa P. Credidi.i. non dubitaui, q; de ea causa ad me veniretis, tanquam meę fidei diffidentes, ridiculum i. res est ridicula, & ridenda, quòd.s.ad me veniretis de eadem causa. Ant.i. vtrum veremini ne non.i.quòd non facerem id quod recepissem.i. promisissem. semel.i. irreuocabiliter. Heus heus,particula vocantis est, & momentis attentionem,vel exclamantis, quantacunque, id est quantumcunque magna hæc mea paupertas est,tamen adhuc.i.hucusque,vel etiam,cũraui quidem hoc vnum videlicet, vt fides esset mihi.i.vt essem fidelis, & verax, vel vt crederetur mihi. C. Chremes interrogat fratrem de puella, quam visitauerant, & ita dicit vt non audiatur à Phormione,ne.i.virum. Phanium est ita liberalis.i. benigna, & bonę indolis,vt diai. D. Oppido.i.valde est liberalis. P. Itaq; ò Demipho venio ad vos nunciatum.i.vt nunciem. me paratum esse ad ducendam vxorem,vbi.i.qñ,vultis dare vxorem.s.Phaniũ, quam promisi me ducturum. Nam post habui mihi.i. postposui mihi omnes res ita vt par fuit.i decuit,postquam aduerteram animum.i.animaduerteram vos velle tantopere.i.tam vehementer, ducerẽ eam vxorem. D. At.i. sed hic Chremes dehortatus est.i. diuertit,deflexit deterruit me, ne.i. vt non darem tibi illam Phanium. Nam,inquit,hic frater,qui.i.qualis, erit rumor.i.murmuratio populi, si tu Demipho feceris id.i.si tu dederis ei Phanium, ipsa non data est ei olim,tum.i.tunc,cum.i.quando,potuit honeste dari. Nunc turpe est.i. inhonestum est eam viduam.i. orbatã viro primo quasi à viro iduam.i.diuisam, extrudi.i.eijci violenter à domo prioris mariti,fermè.i. ferè, hic Chremes dixit mihi omnia,vel incusauit, quæ tute.i.tumet, incusaueras.i reprehenderis, coram me.i.in conspectu meo,dudum.i.paulo ante. P. Satin'.i. satis ne illuditis.i.irridetis me superbe. Dici potest illudo te,vel illudo tibi. D. Qui.i.cur vel quo modo te illudimus. P. Rogas.i. interrogas,quo modo me illudatis, quia ne quidem.i.nec etiã potero ducere illam altera. quã eram ducturus, nam quo ore.i.qua fronte redibo ad eam sponsam,quam contempseram. C. Suggerit hæc Chr. D. Voce suppressa, ne audiatur à Phorm. aũt.i. sed tum.i.deinde,video Antiphonem filium tuum inuitum.i.nolentem, amittere.i. abijcere à sese eam puellam, inique.i.contra æquitatem,nam non est æquum eos seiungere, cum vtreq; alteri sit cordi. D. Demipho eadem verba dicit quæ fuerunt ei suggesta à fratre,autem.i.sed,tñ.i.deinde, vide filium, sanè.i.valde, inuitum.i.nolentem,amittere.i.abijcere à se mulierem.s.Phanium. Sed sodes.i.si audes, tu Phorm. transf.i.transfer te ad forum atq;

iube

Nunc gestus mihi, voltusq; est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum * *hoc proximum:*
Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras:
Quo me assimularam ire ad mercatum, non eo.

* hunc

DON. VNAM adimere argentariam} Varie, pro adimendi occasio est.

GVID. CAudeo tantam felicitatem, & successum prosperū esse datū his iuuenibus, Antiphoni & Phædriæ. de improuiso aduerbium. i. ex insperato, præter spem, præter expectationē. Summa occasio. i. opportunitas eludendi. i. decipiendi senes, est nunc mihi. i. ego habeo nunc summam facultate eludendi senes. & est inquam mihi occasio adimere, pro adimendi, sed varietatem amauit poeta. i. auferendi, abstergendi Phędriæ curam argentariam. i. anxietatem, & solicitudinem de argento isto reddēdo, quo redemit puellam. ne. i. vt non. sit supplex. i. supplicans. cuiquam. i. alicui suorum æqualium. i. suorum gregalium & sodalium, vt illi mutuo darent illam sumam, quæ redderetur senibus, cum nollet ducere vxorem Phormio. nam hoc idem argentum datum erit sine restitutione ita, vt datum est his ingratis senibus, vel ipsis inuitis. vel datū erit ab his ingratis senibus. i. immemoribus beneficiorum sibi factorum taliter iungendo liberos, suos matrimonio felici. ego reperi i. excogitaui qui. i. quo modo, cogam hoc fieri re ipsa. i. ipso effectu, videlicet vt argentum sit datum vti datum est sine vlla restitutione. Nunc gestus. i. modus me habēdi & vultus. i. indicium voluntatis est mihi capiendus, nouus. i. alius ab assueto. Sed concedam. i. me conferam hinc. i. ex hoc loco, in hoc angiportum proximum. i. in hunc vicum angustum, nec paruum. inde. i. postea. ostendam. i. patefaciam me his senibus, vbi. i. postquā, ipsi erunt egressi foras. i. extra domum, non eo. i. non vado mercatū. i. negociandum, eo sup. in eo locum. quo. i. in quem locum, assimulatam, pro assimulaueram. i. finxeram me ire.

LATO. ARgumentum} Nactus occasionem ex inuenta Phanio, mutat consilium ludendi senes Phor. & ad eam rem se comparat. {Ingratis} i. inuito aduerbialiter.

PETR. MARS. TAntam fortunam} In hanc scenam nihil notauit. Marsus. φ videatur non esse disiuncta à superiore.

GLAR. HAnc scenam quidam superiori coniungunt, & alij seiungūt. certe priora verba Phormio ad præsentes locutus videtur. hæc autem secum ipse murmurās ait, quibus ostendit Parasiticam, ac Sycophanticam malignitatem quæ nocere nō desinit, vt sibi prosit. Quintus versus ita legendus est:

Nam idem hoc argentum ita vt datum est in gratijs.

Vt aduerbium Ingratijs sit tetrasyll. quemadmodum in Heaut. Proterruisti hinc, ea coacta ingratijs. Vtitur aliquoties & Plaut.

ACTVS V. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Cognita Phanio senes a Phormione pecuniam repetunt: Phormio negat se redditurum. Hinc contentio inter eos oritur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In sequenti scena Phormioni, & senum habetur contentio. Nam hic cognita Phanio pecuniam a Phormione repetunt, verum is reddere inficiatur, nisi hanc habere vxorem liceat. atque ita eousq; litando procedunt vt Phormio totum Chremetis factum de altera coniuge Lemni filiaq; habita aperiat. Quod Nausistratæ vxori primariæ detegere interminatur, quo medio triginta minis vel inuitis senibus retinere conatur, quod Chremes facile concessit at Demipho vsque renititur, imo Phormionem clamosum deprehendere ambo, & abducere moliuntur. ADDITIO. Attende Phormionis Parasiti his duabus senis sequentibus, imo vsquequaque audacem, & expromptam calliditatem. Chremetis coram vxore citra viri decorum formidinem, Demiphonis per totam fabulam nimiam rerum attentione sollicitudinem.

Trimetri.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DIIS magnas merito gratias habeo, atque ago:
Quando euenere hæc nobis frater prospere.
Quantū potest, nunc conueniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. P. Demiphonem si domi est,
Visam, vt quod. D. at nos ad te ibamus Phormio.
P. De eadem hac fortasse causa. D. ita hercle. P. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini.
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus heus, quanta hæc mea paupertas est: tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mihi esset fides.
C. Est ne ea ita, vt dixi, liberalis? D. oppido.
P. Itaque ad vos venio nunciatum Demipho,
Paratum me esse. vbi voltis, vxorem dare,
Nam omneis post habui mihi res, ita vti par fuit,
Postquam tantopere id vos velle animum aduorteram.
D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem.
Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?
Olim cum honeste potuit, tum non est data.
Nunc viduam extrudi turpe est. fermè eadem omnia,
Quæ tu te dudum coram me incusaueras.
P. Satin' superbe illuditis me? D. qui? P. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Inuitum eam, inque. D. tum autem video filium
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rursum rescribi Phormio.
P. Quod? næ ego perscripsi porrò illis quibus debui.
D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi vxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, vt velis
Manere illam apud te, dos hic maneat Demipho:
Nam non est æquum me propter vos decipi,
Cum ego vestri honoris causa repudium alteri
Remiserim, quæ tantundem dotis dabat,
D. I hinc in malam rem cum istac magnificentia
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. irritor. D. tu ne hanc duceres,
Si tibi data esset? P. fac periculum. D. vt filius
Cum illa habitet apud te: hoc vestrum consilium fuit.
P. Quæso quid narras? D. quin tu mihi argentum cedo.
P. Immo vero, tu vxorem cedo. D. in ius ambula.
P. In ius? enimuero si porrò esse odiosi pergitis.
D. Quid facies? P. ego ne? vos me indotatis modo
Patrocinari fortasse arbitramini.
Etiam dotatis soleo. C. quid id nostra? P. nihil:
Hic quandā noram, cuius vir vxorem. C. hem. D. quid est
P. Lemni habuit aliam. C. nullus sum. P. ex qua filiam
Suscepit: & eam clam educat. C. sepultus sum.
P. Hæc adeo ego illi iam denarrabo. C. obsecro,
Ne facias. P. oh tu ne is eras? D. vt ludos facit.
C. Missum te facimus. P. fabulæ. C. quid vis tibi:
Argentum quod habes? condonamus te. P. audio:
Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini,
Inepti vestra puerili sententia.
Nolo, volo, volo, nolo rursum: cedo cape.
Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.
C. Quo pacto, aut vnde hæc hic rescinit? D. nescio,
Nisi me dixisse nemini id certo scio.
C. Monstri, ita me dij ament, simile. P. inieci scrupulum D. hem,
Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat
Tam aperte irridens. emori hercle satius est:
Animo virili præsentiq; vt sis, para:
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque iam id celare posse te vxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit Chreme,

Id nos,met indicare placabilius, est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. P. at at,nisi mihi prospitio, hareo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C. At vereor vt placari possit. D. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam,hoc fretus Chreme,
" è *Cum * de medio excessit, vnde hac suscepta est tibi.*
P. Itane agitis mecum? satis astute aggredimini.
Non hercle ex re istius me instigasti Demipho:
Ain' tu,vbi peregre tibi quod libitum fuit feceris,
Neque huius sis veritus fœminæ primariæ
Quin tu nouo modo ei faceres contumelias,
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego dictis illam ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas,lacrumis si extillaueris.
D. Malum,quod isti dij,deæque omnes duint:
Tantane abiectum.hominem quenquam esse audacia?
Non ne hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? C. in id redactus sum loci,
Vt quid agam cum illo,nesciam prorsus. D. ego scio:
In ius eamus. P. in ius? huc,si quid lubet.
D. Assequere: ac retine; dum huc ego seruos euoco.
C. Etenim nequeo solus,accurre huc. P. vna iniuria est.
Tecum. C. lege agito ergo. P. altera est tecum Chreme.
D. Rape hunc. P. itane agitis? enimuero voce est opus
Nausistrata exi. C. os opprime. D. impurum vide
* Exclude: *Quantum valet? P. Nausistratam inquam. C. nõ taces?*
" excludere. *P. Taceam. C. nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.*
*P. Vel oculum * exculpe,est, vbi vos vlciscar, locus.*

Don: PRIVSQVAM dilapidet} Disperdat. {Visam, ve quod} ἀποσιώπησις secunda. {Ne nõ id facerem, quod recepissem semel} Et deest, Ad me. vt in Heaut. Ad me recipio, faciet. {Adhuc curaui} τῷ ἀρχαϊσμῷ addidit Adhuc,cum potuisset sine hoc integer sensus esse. {Quæ tu te dudum coram me incusaueras} Noua locutio,coram me incusaueras,non,quæ hic incusaueras. {Coram me incusaueras} Belle,vt si quid neget, contra seipsum sentire videatur. {Satin' superbe illuditis me?} En datiuum & accusatiuum casum regit illudo. {Rursum iube rescribi Phormio} Rescribi reddi, seu per mensæ scripturam dari. {Iube rescribi} Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura,rescribere dicebant pro remunerare. Et sic infert, Næ ego perscripsi porro illis quibus debui. Hæc est ergo figura,in qua secunda de primis significantiam sumunt. {Iube rescribi} Per scripturam.i.de mensæ scriptura dari. vnde hodie additur chirographis, Domo ex arca sua, vel ex mensæ scriptura {Næ ego perscripsi} Multis per scripturam reddidi,multis dedi. Vt apud Virg Deditur hic subito Troiana per agmina rumor. {Quin tu mihi argentum cedo} Hoc ab vtroq; cum clamore dici accipiendum est {In ius ambula} Ad iudicem eamus.s.nam ius, pro loco est. Cice. Quin te in iure conspicio. {Enimuero si porro odiosi esse pergitis} Vultu iuuandum est, & pronunciatione hoc quod tam minaciter suspenditur. {Enimuero} Enimuero,principium est aliquid per iracundiam dictum,vt Hic, tum alius ex alia parte, Enimuero hoc feres,&c. {Condono te} Condono ablatiuo iunxit, vt in Eun. Habeo alia multa,quæ nunc condonabitur. {Indotatis} Hoc est, vt Phanio. {Etiam dotatis soleo} Vt Nausistratæ. {Nullus sum} Perij,mortuus sum. {Sepultus sum} αὔξησις.nam plus est,quàm nullus sum. {Quid vis tibi: Argentũ quod habes? condono te} Vis iterum subaudiendum est,vt sit, Vis argentum quod habes? & est ἀσυνδέτως inferendum, Condonamus te. Sic est illud apud Virg. Vultis & his mecum pariter considere regnis? Vrbem quam statuo vestra est. {Malum,ergo me sic,&c.} Malum, aduerbium est interpositæ indignationis. {Nolo, volo, volo,nolo cursum} Primo,singula separatim, deinde simul vtraque pronuncianda sunt. {Animo virili} A necessario adhortatur. {Nostro modo vlcisci} Ingenio.s. {Hi gladiatorio animo} Parato ad periculum,hoc est ita perdito ac temerario,vt non sibi caueant, dummodo vulnerẽt vt Sal. Auidius alter alterum sauciare, quam semet tegere. {Ad me affectant viam} Affectant viam,plenũ,quod nos ἐλλειπτικῶς. {Vt placari possit} Vt,pro,ne non. {Cũ de medio excessit} Pro quia. De medio excessit,& ad dictũ,& ad actionem dicti,comicum est {Astute aggredimini} ἀρχαϊσμός. Et proprie aggredi accedere ad dimicandum est. Bene ergo seruauit translationem à gladiatoribus ceptam. {Ain' tu, vbi peregre} Modo ad Chremetem cum inuectione conuersus est. {Lautum peccatum tuum} Vt laues, vt maculam. {Lacrumis si extillaueris} Stillare,est guttas emittere ex corpore. Extillare ipsum corpus guttatim finiri. Ergo quasi totum in lacrymas conuerti,& ex toto stillare corpore. {Publicitus}.i.publica cura atq; consilio. {In solas terras?} Virg. Pastorum & solis exegit montibus æuum. Et Salust.in } Solijs vijs. {In ius eamus} Ad prætoris sellam. modo enim locum significat. {In ius? hoc si quid lubet} Apparet Parasitum niti ad domũ Chremetis,senes vero ad forum conari attrahere. {Etenim sol} Etenim, pro At posuit, vt turbatum ostenderet. Sic alibi, Etenim non sinam. {Vna iniuria est}.i. actio iniuriarum ex lege. {Altera} Quã fecisti dotatæ vxori. {Lege agito ergo} Lege agito dicebatur ei, cuius intentio contemptibilis aduersario videbatur. Plau.in Aul. Lege agito mecum, molestus ne sis, & cœnam coque. {Pugnos in ventrem ingere} Vrbane in ventrẽ quasi Parasito. An ventrem, totum Parasitum dicitur? vt Lucil.in ij. Viuite lurcones, comedones,viuite ventres An simpliciter,quia qui resistit, ne sequatur trahentem collo obtorto,repandum se facit,& ventrem prouijcit: cum autem in ventre feritur,curuatur,& sequitur.

Gvid. DIjs,&c.} Hic continetur Phorm. & senum,& totius simulationis detectio. indignatus.n.Phor narrare parat omnia Nausistratæ vxori Chremetis,quoniam videlicet modo Ch. sustulerit clam filiam ex muliere quadã Lemnia. D. Merito.i.iure habeo magnas gratias.i. multum sum deuinctus & obnoxius Dijs,atq; eis ago magnas gratias,habere gratias est in animo agere vero gratias est verbis,quod.s.barbare dicitur,regratiari,qm.i.quia,ò frater hæc omnia euenerunt nobis prospere.i.feliciter,nunc Phorm. est cõueniendus.i.alloquendus, quantum potest fieri supple.i.quo ad eius fieri potest, vel melius quantum celeriter potest conueniri,vt auferamus ab eo nostras triginta minas.i. nostras triginta libra priusquam dilapide.i.disperdat, dissipet eas Phorm. visam.i.ibo ad videndum Demiphonem si est domi,vt expleam supple,quod promisit,vel aliquid tale,nam aposiopesis est. D. Phor. nos ibamus ad te. P. Fortasse veniebatis ad me de eadem causa.i.propter eandem causam, propter quam ego contendebam. D. Hercle ita.i.ibamus de eadem causa P. Credidi.i. non dubitaui, q; de ea causa ad me veniretis, tanquam meę fidei diffidentes, ridiculum i. res est ridicula, & ridenda, quòd.s.ad me veniretis de eadem causa. Ant.i. vtrum veremini ne non.i.quòd non facerem id quod recepissem.i. promisissem. semel.i. irreuocabiliter. Heus heus,particula vocantis est, & mouentis attentionem,vel exclamantis, quantacunque, id est quantumcunque magna hæc mea paupertas est,tamen adhuc.i.hucusque,vel etiam,curaui quidem hoc vnum videlicet, vt fides esset mihi.i.vt essem fidelis, & verax, vel vt crederetur mihi. C. Chremes interrogat fratrem de puella, quam visitauerant, & ita dicit vt non audiatur à Phormione,ne.i.vtrum. Phanium est ita liberalis.i. benigna, & bonę indolis,vt diai. D. Oppido.i.valde est liberalis. P. Itaq; ò Demipho venio ad vos nunciatum.i.vt nunciem. me paratum esse ad ducendam vxorem,vbi.i.qñ,vultis dare vxorem.s. Phaniũ, quam promisi me ducturum, Nam post habui mihi.i. postposui mihi omnes res ita vt par fuit.i decuit,postquam aduerteram animum.i.animaduerteram vos velle tantopere.i.tam vehementer, ducerẽ eam vxorem. D. At.i. sed hic Chremes dehortatus est.i. diuertit,deflexit deterruit me, ne.i.vt non darem tibi illam Phanium. Nam,inquit,hic frater,qui.i.qualis, erit rumor.i.murmuratio populi, si tu Demipho feceris id.i.si tu dederis ei Phanium, ipsa non data est ei olim,tum.i.tunc,cum.i.quando,potuit honeste dari. Nunc turpe est.i. inhonestum est eam viduam.i. orbatã viro primo quasi à viro iduam.i.diuisam, extrudi.i.eijci violenter à domo prioris mariti,fermè.i. ferè, hic Chremes dixit mihi omnia,vel incusauit, quæ tute.i.tumet, incusaueras.i reprehenderas, coram me.i.in conspectu meo,dudum.i.paulo ante. P. Satin'.i. satis ne illuditis.i.irridetis me superbe. Dici potest illudo te,vel illudo tibi. D. Qui.i.cur vel quo modo te illudimus. P. Rogas.i. interrogas,quo modo me illuditis, quia ne quidem.i.nec etiã potero ducere illam altera. quã eram ducturus, nam quo ore.i.qua fronte redibo ad eam sponsam,quam contempseram. C. Suggerit hæc Chr. D. Voce suppressa, ne audiatur à Phorm. aũt.i. sed tum.i.deinde,video Antiphonem filium suum inuitum.i.nolentem, amittere.i. abijcere à sese eam puellam, inique.i.contra equitatem,nam non est ęquum eos seiungere, cum vterq; alteri sit eundi. D. Demipho eadem verba dicit quæ fuerunt ei suggesta à fratre,autem.i.sed,tñ.i.deinde, vide filium, sanè.i.valde, inuitum.i.nolentem,amittere.i.abijcere à se mulierem.s.Phanium. Sed sodes.i.si audes, tu Phorm. transi.i.transfer te ad forum atq;

iube

iube rursum illud argentum quod dedi, rescribi.i.reddi, quasi dare per scripturam. Rescribere.n.dicebant pro remunerare. Nam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura, vnde hodie datur chirographus domini exactis. P. Quod argentũ vis tibi rescribi, ne.i.certe, ego præscripsi.i.dedi per scripturam, porrò.i.postea illud argentum illis, quibus debui vel debitur fui, vel debui perscribere.i.per scripturam tradere. D. Igitur cũ tu præscripseris, quid fiet. P. Si vis dare mihi vxorem, quam despondisti.i.promisisti ducam in vxorem. Sin.i.sed si est ita, vt.i.quòd, velis illam manere apud te ô Dem. omnis dos maneat hic.i.apud me, nam non est æquũ.i.iustum me decipi propter vos, cũ ego remiserim repudium.i.bellum repudij, alteræ pro alteri, antique causa honoris vestri, quæ.s. illa, quam repudiaui, dabat tantundem.i.tantum dotis. D. O fugitiuæ.i.ô tu æquali supplicio plectandæ vt seruus fugitiuus. I.i.vade, hinc.i.ex hoc loco, in malam rem.i.in infortunium aliquod malum, & incommodum, vt dici solet.i.in febrem quartanam.i.in malam crucem.i.ad patibulum, cum illac magnificentia.i.cum tua magniloquentia, & magnitudine sumptus. Nam magnificus spectari etiam in magnis sumptibus solet, etiam nunc credis te, & tua facta adeo.i.ita ignorari, vt ista debeas facere nobis. P. Irritor.i.incendior in iram, seu irritor ad irascendũ tu. D. Duceres.i.caperes, in vxorem. hanc puellã si esset data tibi, quasi dicat non. P. Fac periculum.i.experientiam.i.periclitare an sim ego ducturus. D. Hoc.i.tale fuit consilium vestrum.i.propositum, vt filius Antipho habitet.i.moretur, apud te cũ illa. P. Quæso quid narras.i.dicis? D. Quin.i.quinimmo, cedo.i.da mihi argentum tibi datum. P. Immo vero.i.sed potius, tu cedo.i.da mihi vxorẽ promissam. D. Ambula in ius.i.in locum. vbi prætor ius reddit. Nam hic ius pro loco ponitur, vbi ius à prætore redditur, vt digestis de inst. & iure.l.Paulus. Ideo in ius ambula, quasi ad iudicem eamus. P. Dicis vt ambulẽ in ius, enimuero.i.certe, ambula supple in ius in detrimentum vestrum si porrò.i.si postea, pergitis.i.perseueratis, prosequimini esse odiosi.i.molesti, ab odio pro molestia. D. Quid facies? P. Ne.i. verum petis quid ego faciam. Vos fortasse arbitramini.i.putatis me patrocinari.i.adesse, seu præsidio esse, modo.i.tantummodo, indotatis puellis.i.sine dote, vt de Phanio feci, qui patrocinatus sum.i.cuius causam defendi, & protexi. Etiam soleo patrocinari.i.auxiliari, dotatis.i.habentibus dotem, vt Nausistratæ, quam scio ita eludi à marito suo, & à te fratre eius. C. Quid.i.in quo, id.s.te patrocinari dotatis, interest sup.nostra.i.ad nos attinet. P. Nihil vestra interest. Deinde incipit apertius loqui. Noram.i.cognoscebam, siue cognoueram aliqñ hic quandam vxorem, cuius vir.i. maritus habuit aliã Lemni, sed sermo interruptus est à Chremete. C. Hem, interiectio indignantis. D. Quid est? propter quod ita indignaris. P. Perficit quod inceperat. Noram hic quandam vxorem, cuius vir habuit aliam vxorẽ Lemni.i.in illa insula. C. Nullus sum.i.perij. P. Ex qua vxore suscepit.i. sustulit filiam, & educat.i.nutrit eam, clam.i.secreto. C. Sum sepultus.i. iam de me factum est. P. Adeo n'.i.certe, ego iam denarrabo.i.recitabo ad longum illi vxori hæc, quæ prius dixi. C. Obsecro ne facias.i.noli ei narrare. P. Eho interiectio percipientis & deprehendentis, tum.i.tu ne is eras, qui talia gessit. D. Vt.i.qualiter, ipse Phormio facit ludos.i.exhibet populo spectacula motu suo & gestu, vel qualiter ludos facit.i.suis verbis ridiculis nos illudit. C. Facinus te missum.i.te dimittimus, tanquam futilem ac vanum. P. Fabulæ.i.nugæ sunt supple, quasi dicat vultis vos subterfugere ita veritatẽ conuertendo in fabulas, quasi dicat non fiet. C. Quid vis tibi.i.quid quæris habere vt taceas, vis supple vt condonemus tibi argentum, quod habes, vel affirmatiue ait condonamus tibi argentum, quod iam habes. P. Audio.i.intelligo vos, ergo condonetis mihi quid.i.cur malum.i. (quod dicitur) quid malæ gratiæ, est.n.hic malum aduerbium interpositæ indignationis, vos inepti.i.inconsiderati, & insulsi, ludificamini.i.illuditis, irridetis me, sic vestra sententia puerili.i.indigna viris senibus, & solis pueris accommodata. Deinde deliberat, capiat nec ne oblatum munus & taceat. Nolo tacere pro tali munere. Deinde attentius re cõsiderata subdit volo.i.sum contentus id facere pro munere tali. Deinde simul & turbulenter pronunciandum est volo, nolo, quasi paruo tempore contrarias habuerit opiniones, rursum.i.iterum, cedo.i.dic, alloquitur seipsum, quasi dicat dic potius Nausistratæ talia, quæ dicta sunt. Deinde immo cape inquit oblatum, id quod est dictum modo.i paulo ante, est indictum.i.habetur pro nõdicto, & (quod dici solet) est deductum, seu mauis retractum, & id quod modo.i.paulo ante, erat ratum.i.firmum in proposito, est nunc irritum.i.non ratum, sed vanum. Huiusmodi sunt in deliberationibus faciendis, & consilijs capiendis, nam tunc sæpe mens, animusque in varias distrahitur sententias. C. Quo pacto, aut vnde.i.a qua occasione, hic Ph.resciuit.i.recognouit, hæc quæ dixit. D. Nescio vnde resciuerit, nisi voluit aliud adiungere, sed quia non sibi placuit, neque verum putauit, fecit aposiopesim, & ad aliud diuertit, certo scio me nemini dixisse id quod ipse dixit. Vel sic, nescio vnde sciuerit, nisi.i.præterquam quod supple scio certo me nemini dixisse id. C. Ita Dij ament me vt ex animo dico, id videtur esse simile monstri.i.videtur aliquid esse simile monstri.i.videtur esse aliquid prætergrediens naturæ modum, quod vir ille resciuerit nemine referente. P. Inieci.i.incussi scrupulum.i.anxietatem, solicitudinem. Nam scrupus.i.scrupulus, lapillus est breuis & asper, qui pressus pede solicitudinem creat, inde rem scrupulosam dicimus, quæ aliquid habet asperi, inde scrupeus ex cum.i. asper ratiũ. D. Hem, indignantis interiectio, hiccine.i.verum decens est supple vt hic Phor. auferat à nobis hoc tantum argenti.i. hoc pondus argenti im, irridens.i.cũ irrideat, vel irridendo, tam aperte.i.tam euidenter, hercle satius est.i.melius est emori.i. morti occumbere, para.i.accinga te, vt sis animo virili, & præsenti.i.habeas animum virilem & prestantem. Nam præsens animus dicitur præstans & efficax. Vides ô Chreme tuum peccatum, quod commisisti Lemni esse elatum.i.prolatum, emissum, perlatum foras.i.in lucem, in medium in apricum, sub diuũ, nec.i.& non vides te non posse iam celare tuam vxorem id, quod sit nunc auditura ex alijs, placabilius est.i.satius est ad placandum eam, nosmetipsos indicare.i.prodere, manifestare, detegere ipsi vxori id peccatum, tum.i.tunc, vel deinde, poterimus vlcisci.i. punire hunc Phormioné, nostro modo.i.nostro arbitrio, & quantũ volemus, & eo modo, quo cupiemus. P. At at, interiectio timoris, nisi prospicio.i.prouideo, caueo mihi, hæreo.i.dubius sum & perplexus sum, vel hæreo.i.adhæreo captioni, & retibus nisi caueo mihi.i.capior, vel captus sum nisi mihi prouideo, vt lepus qui cassibus hæret. Hi, Demipho, & Chremes affectant.i.cupide quærunt viam.i. accessum appulsum ad me capiendum animo gladiatorio.i.parato ad periculum, hoc est ita perdito ac temerario, vt non sibi caueant, dummodo vulnerent. C. At.i.sed, vereor vt.i. quod non possit placari.s.vxor mea. D. Es.i sis, bono animo.i.habeas bonũ animũ, ne timeas ô Chreme. ego redigam.i.reducam vos, te & vxorem, in gratiam.i amicitiam & beneuolentiam, fretus.i.confisus, hoc.i.hac re, quæ sequitur.s.cum.i.quia, illa mulier, vnde.i. ex qua hæc filia est susrepta tibi.i.à te, excessit e medio.i. mortua est ex hoc sæculo migrauit Ph. ita ne.i.verum sic agitis mecum.i. sic me tractatis aggredimini, satis astute, hoc dicit per ironiam. Aggredi proprie est accedere ad pugnandum, seu dimicandum, hercle ô Dem. nõ instigati.i.non incitasti me, seu irritasti me ex te.i.ad vtilitatẽ istius Ch. Deinde conuersus ad Chr. ait. Ain'.i ais ne tandem tu.i.dicis ne verum, quod vbi.i.postquã feceris peregre.i.longe, remote, id quod fuit libitum tibi.i.id quod libuit tibi, neq; veritus sis huic fœminæ primariæ.i quæ est de primarijs, & optimatibus vrbis, ita sup.quin.i.quod non, faceres ei contumelias.i.iniurias nullo modo. Ais ne ergo quod venies nunc lautum.i.ad lauandum, seu purgandum, expiandum peccatum tuum mihi, precibus.i.per preces. ego dabo.i.reddam tibi illam vxorem ita incẽsam.i. inflammatam his dictis meis quæ sim illi dicturus, vt ne.i.nõ, restinguas.i extinguas, hoc est places, à placeo places, illam sic incensam, etiam si extillaueris lacrymis.i.etiam si totus in lacrymis conuertaris, vel guttatim finiaris. D. O supple malum.i.infortunium pessimum, quod malum vtinam Dij, & Deæ omnes dimit.i.dent isti Phormioni, ne.i.verum est verum, quenquam.i. aliquem hominem esse affectũ.i.suffusum tanta audacia, quãta est Parasitus iste affectus? Nun ne est verum inquam hoc scelus.i.hoc peccatum tuum, qui meus frater es deportare à Parasito publicitus.i.publice, vel in publica cura & consilio, hinc.i.ex hoc loco, in solas terras.i.in terras desertas, vel in Insulas remotas, aut in vltimas terras. C. Sum redactus.i.perductus sum, in id loci.i.in eum statum, in eam angustiã, siue in eum locum angustum, vt prorsum, vel prorsus.i.omnino, nesciam quid agam cum illo Phormione.i.quid paciscar cum eo, aut conueniam. D. ego scio.i. non dubito te esse multum anxiũ tantum est. Eamus in ius.i.in locum, in quo ius à prætore reddi solet, siue ad sellam prætoris, modo enim ius locũ significat. P. Dicis vt eamus in ius? si quid libet.i.si aliquo modo placet, eamus in ius huc.i.in domum Chremetis. D. Alloquitur fratrem vt comprehendat Phormionem, assequere.i.ita persequere eum, vt comprehendas, retine eum comprehensum vt ducatur in ius, dum.i.quandiu, euoco seruo huc, vt eum retineant. C. enim.i. at, vel certe nequeo retinere eum, solus accurre huc.i.accede celeriter. P. Vna iniuria i.vna actio iniuriarum est mihi tecum. D. Ergo si sit tibi mecum iniuria, agito lege.i.persequere ius tuum per legem, quasi dicat contemno tuam actionem. Nam lege agito dicebat ei, cuius intentio contemptibilis aduersario videbatur. P. O Chreme, altera iniuria.i.altera actio iniuriarum est tecũ, quia iniuriam fecisti ducatæ vxori. D. Rapere.i. celeriter cape hunc Parasitum.

Parasitum. P. Ne.i.verum,ita agitis.i.ita me vi tractatis? enim vero.i.certe,opus est voce.i.vociferatione. Deinde clamat,ô Nausistrata exi.i.egredere è domo. C. Alloquitur fratrē dicens,opprime.i.compesce, obtura ei os ne loquatur. Vel potest hoc dici Parasito admonens vt taceat. D. Vide impurum i. hunc improbum virum,quantum valet.i.quantū potest. D. Inquam.i.iterū dico. Nausistrata exi. C. Nō taces? P. Non vt taceam? quasi dicat non faciam. D. Nisi ipse Parasitus sequitur te, vt eatur in ius, sed vult remanere domi tuę, vt detegat omnia vxori. Ingere.i.immitte,infer violēter pugnos in ventrem eius, vel exclude.i. erue illi oculum. P. Locus est.i.locus adest,vbi.i.in quo loco vlciscar.i.puniam vos,vel vindictam de vobis sumam.

LATO. ARgumentum} Repetunt senes argentum à Parasito ex quo contentio oritur,quæ erit occasio catastrophes Phædriæ. {Vt quod} Abrupta oratio interpellationis Demiphonis. {Est ne ea} Adhuc loquitur de Phanio Chremes de qua inter ipsos sermo fuerat priusquam venirent ad Parasitum. {Nam qui} Ratio à turpi. {Ferme} Addit vim confirmationis ab ipsius Phormionis sententia. {Tu autem} Hoc suggerit Chremes,& est alia ratio ab iniusto & difficili. {Rescribi} Reddi,renumerari,nimirum per scripturam mensariorū aut fœneratorum,penes quos vsuræ gratia priuatæ pecuniæ erant. Est autem synecdoche, qua verbum rei sequentis ad significandum id, quod præcessit, transfertur. nam præcedit numeratio pecuniæ, deinde scriptura sequitur,cum id quod numeratum est,in tabulas refertur. {I hinc} Imprecatio. {In ius} In iudicium nam hic locum significat. {Dotatis} Intelligit Nausistratam. {Sepultus sum} Auxesis hyperbolica desperantis. {Condonamus te} Te ablatiuus. Nolo volo, Mimesis indignantis. {Inieci scrupulum} Hoc secum Parasitus & est prouerbiale. Nam significat solicitudinem animo inijcere. {Animo viridi} Accingitur ad vim Demipho, & Chremem hortatur à necessario. {Atat} Metuentis, & gladiatorio animo dicit prouerbiali figura,pro perdita temeritate, & audacia. {Non hercle} Comminatio. {Restinguas} Epitasis ex metaphora. nam cum iram significarit,nunc quasi de vero igne loquitur. {Asseque re} Apparet Phormionem niti ad domum Chremetis vt conueniat Sostratam. quare dixit huc, si quid lubet, prouocans Chremetem,cum ipse in ius vocaretur. {Vel} Pro,etiam.

PETR. MARS. DIjs magnas} Hominum improborum & sceleratorū mores, qui accepta parua occasione viros optimos & sibi malum dissimiles, grauibus conuitijs iniurijs vexant,vt id extorqueant quo suæ volupatati gratificentur docet hæc scena. Xenophon in sexto Cyrop Homo autem laudabilis qui in vita hac probitatem sectantur,sic se comparare debet, ne hominibus, aut inuidis vllam occasionem det cum veritate calumniandi. Et hæc est obtrectatio vitium pessimum & abominabile, quia cū ex ea re parum sibi ipsi prodesse potest, alterius famam nimio plus corrumpit. {Dilapidet} Dilapidare est bona & substantiam dissipare corrumpere,& nepotum more decoquere. {Gladiatorio animo} Confidenti, obfirmato.

GLAR. ET hi senarij sunt omnes, vt & præcedentis scenulæ, quam malim,si quidē alij coniungenda est,huic connectere,quam tumulis longę, cū longiores adhuc multæ inueniātur apud hunc auctorem. In 4.versu vel bachius est loco primo,vel prius monosyll. Idem fit in 7.versu in verbo Eadem, vt de elidatur, & Eadem dissyll. fiat quòd si de corriperetur, non elideretur ac Eadem trisyl. maneret,esset ionicus à minore loco primo, quod rarissimum inuenias. In octauo,necesse est bacchium ponere loco quinto, nisi re in Verebamini, quod natura longum est, corripi quis existimet. quod mihi quidem versimile non videtur. Decimus versus in vetusto libro ita legitur.

Heus quantacunq; hęc mea paupertas est tamen.

Vt illud Adhuc ad sequentē veniat versum, in quo mihi monos. totū eliditur. In 12. Ea omittendū non est,vt versus ita legatur:

Est ne eā ita,vt dixi,liberalis? D. Oppido.

In 17. vel d,eliditur in Dehortatus, vel a,ad finem. In 18. Qui corripitur,non eliditur,vt sæpe alias. In 29.vel creticus est loco secundo,vel e,in Iube corripitur. In 30. Næ torum eliditur,& s, in Quibus, nisi bacchius fit loco quinto. In 33.creticus est loco secundo quod dicere malim quàm d,elidi in Apud. In 37.verbū I,corripitur,non eliditur. In 39. Tu ne integre legendum. Natura Tu producta est. In 40.vel Periculum trisyllabū est, vel amphibrachys est loco quarto. In 42. Mihi monosyllabum totū eliditur,& in 43. Immo priorem à superiore versu elidit. In 44.vel In ius,non est addendum, vel versus Hypermeter erit. Ego malim ab Enimuero ordiri versum,vt sæpe alias. In 48. Cuius monosyllabum est 50.versum quidam libata legunt:

Suscepit,& eam educit clam.

Quod placet: Nā hic Poeta Educere pro Educare vbiq; vsurpat, vt alibi ostendimus. Item in eadem s,eliditur in Sepultus. In 67. vel creticus est loco primo, aut d,eliditur in Quod. In 73. proceleusmaticus est loco primo. In 74.creticus haud dubius est loco tertio. In 75. proceleusmaticus rursus loco primo. In 76. Istius dissyllabum est. In 77.vel fuit monosyllabū, vel bacchius est loco quinto. In 78. Huius monosyllabū. In 79. Ei monosyllabum est,sed vel secūdo loco amphibrachys,vel quinto creticus, & Tu pronomen non est omittendum. In 83. Dij monosyllabū, Deæ dissyllabum,nisi quis d,elidere velit in Quid. In 86.creticus est loco tertio,quanquam d,elidi potest in Id. In 87.s,elidimus in Prorsus. Sunt hic alia effugia,sed non arrident 90. Huc nō requirit sensus,& versus respuit,& Solus ante Nequeo legendū, vt habet liber vetus: In 92. proceleusmaticus est loco secundo,anapæstus tertio. In penult. idem proceleusmaticus est loco secundo.

ACTVS V. SCENA IX.

ARG. ADR. BARL.

Phormio Chremetem prodit vxori de altera coniuge. Chremes grauiter obiurgatur: Phormio exultat,tam probe se vltum esse senes. Demipho pro fratre intercedit,& orat vt huic vxor factum condonet: Ea neque se ignoscere dicit,neque promittere quidquam, sed filij iudicio permittere omnia.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac vltima scena inter virum & mulierem controuersia est, in qua sedatur tractationis fit rerum actio. Est status ventalis qualitatis: Hic Chremes adulterij reus, Nausistratæ vxori a Phormione proditur: quā tamen ea grauiter obiurgat. Vnde Phormio magnopere exultat,tam egregiam se nactum esse de senibus vltionem: Tum deinde Demipho pro Chremete & intercedit & precatur obnixe,vt vxor ipsi crimen condonet, Tum cōperto Phædriæ amore,contentionis parentum suorum se danda arbiter constituitur: Postremo quo singula in calce iucundius claudantur, parasitus Phormio suopte ingenio ad cœnam se quoq; vocatum esse Nausistratam animaduertit. ADDITIO. Attende hic a poeta habitum,gestum,vultum, & affectum personarum quam mirifice expressum & obseruatum.

Senarij Iambici,& Trochaici Octonarij Catalectici.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

QVi nominat me? C. hem. N. quid
istuc turba est obsecro
Mi vir? P. hem quid nunc obticuisti?
N. quis hic homo est?
Non mihi respondes? P. hiccine vt respondeat?
Qui hercle, vbi sit, nescit. C. caue isti quidquam creduas.
P. Abi: tange: si non totus friget, me enica.
C. Nihil est. N. quid ergo est? quid istic narrat? P.
iam scies:
Ausculta. C. pergin' credere? N. quid ego obsecro
Huic credam,qui nil dixit? P. delirat miser
Timore. N. non pol temere est,quod tu tam times.
C. Ego timeo? P. recte sanè: quando nihil times,
Et hoc nihil est,quod dico ego, tu narra. D. scelus,
Tibi narret? P. eho tu, factum est abs te sedulo
Pro fratre? N. mi vir non mihi narras? C. at. N.
quid at:
C. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic
opus st.
In Lemno. C. hem quid ais? D. non taces? P. clam
te. C. hei mihi.
P. Vxorem duxit. N. mi homo dij melius duint.
P. Sic factum est. N. perij misera. P. & inde filiam
Suscepit iam vnam,dum tu dormis. C. quid agimus?
N. Pro dij immortales, facinus indignum, & malum:
P. Hoc actum est. N. an quidquam hodie est factum
indignius?
Qui mi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho,te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Haccine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? haccine erat, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?

D. Ego

D. Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego,
Sed eam, quæ sit ignoscenda. P. verba fiunt mortuo.
D. Nam neq; negligentia tua, neq; odio id fecit tuo.
Vinolentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit vnde hæc nata est, neq; post illa vnquam attigit.
Ea mortem obijt; e medio abijt: qui fuit in re hac scrupulus?
Quam ob rem te oro, vt alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
N. Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier.
Sed quid sperem? ætate porrò minus peccaturum putem?
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem expectem, aut sperem porrò non fore?
P. Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus est.
Sic dabo: age age nunc, Phormionem, qui volet, lacessito:
Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicij satis est mihi.
Habet hæc, ei quod, dum viuat, vsq; ad aurem obganniat.
N. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim, qualis in istum fuerim? D. noui æque omnia
Tecum. N. merito meo hoc videtur factum? D. minime gentium.
Verum, quando iam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
P. Enimuero, prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam, & Phædriæ.
Heus Nausistrata, prius quàm huic respondes temere, audi. N. quid est?
P. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo gnato. is pro sua amica lenoni dedit.
C. Hem quid ais? N. adeon' indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens vnã si habet amicam? tu vxores duas.
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
D. Faciet, vt voles. N. immo, vt iam scias meam sententiam,
Neq; ego ignosco, neq; promitto quidquã, neq; respondeo,
Prius quàm gnatũ video: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit faciam. P. mulier sapiens es Nausistrata.
N. Satin' id est tibi? P. immo vero pulchre discedo, & probe,
Et præter spem? N. tu tuum nomen dic quod est. P. min'? Phormio,
Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
N. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamque, & dicam. P. Benigne dicis. N. pol meritum est tuum.
P. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nausistrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me ad cœnam voca.
N. Pol vero voco. D. eamus intro hinc. N. fiat: sed vbi est Phædria,
Iudex noster? P. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

Qvis nominat me?} Hic velut controuersia est, in qua reus sit maritus malæ tractationis, & est status qualitatis venialis. {Delirat miser timore} Grauiter vtrunque, & delirat, & timore. nam deliratio, senectute conuenit, timor, conscientiæ. {Mi homo, dij melius duint} Quærit probus, an matrona tam familiariter Mi nõ recte dicat alieno, sed frustra. nam fœminarũ oratio, etsi non blanditur, blanda est. {Quid agimus?} Facete dictum. {Qui mihi} Eleganter insertum Mihi. vt in Heut. Is mihi vbi adhibit plus paulo, sua quæ narrat facinora? {Ad vxores ventum est, tum fiunt senes} Eleganter fieri dixit. Et generaliter inuidiosius, q̃ si vnum accusaret senem. {Ego Nausistrata} Qualitas venialis a concessione. {Verba fiunt mortuo} Non est passus Parasitus, vt totam sententiam senex explicaret. {Nam neq; negligentia tua, neq; odio id fecit tuo} Locus in hac causa principalis est ἀπὸ τῆς αἰτίας. & ideo in duo diuisit, nec negligentia circa te, nec odio, inquit, factum. Præterea & περίστασις addit defensionem, Vinolẽtus, ferè abhinc annos quindecim, mulierculã, &c. ab ætate eius, à tempore criminis, à diminutione contemptuque pellicis, ab euentu, ab animo facientis, q̃ mortua est. Postremo & à precibus ἐπίλογον fecit, admonens illam oratoriæ mansuetudinis suæ. {Vinolẽtus} Ab impudentia defensio. {Abhinc annos quindecim} A tempore defensio. {Eam compressit} Bene dixit cõpressit, q̃ interdũ est non amoris, sed iniuriæ. {Neq; post illam vnquam attigit} Ita facti pœnituit. Hic locus ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως est, i. ab eo q̃ futurum sit. facilius enim ignoscitur nõ iterũ peccaturis. {Defungier} Defungi, desinere. {Aetate porrò minus peccaturum putem?} Quia dixit, Abhinc annos quindecim. {Senectus si verecundos facit} Modeste & grauiter. {Quid mihi nunc affers} Callidus vsa est ad vltimum σχήματι conuerso ad ipsum defensorem mariti. de qua vi contradictionis caussas Parasitus, tanquam cõfecto mortuoq; aduersario suo. {Exequias Chremeti} Bono ordine. primo, delirat miser timore, post, verba fiunt mortuo: ad vltimũ, exequias Chr. delirat, moritur, effertur. {Age nunc, age, Phormionem qui volet, lacessito} Virg. Degeneremq; Nec ptolemũ narrare memento. {Faxo tali eum mactatum} Pro eo q̃ est eum sic frequentes veteres. Ennius, Omnes corde patrem prębent, animoq; benigno Circunfusum. {Ignosce, orat, cõfitetur, purga[illegible] venialis status sunt, ignosce, confitetur. {Tu tuum nomen dic} Bene Tu pronomine vtitur, quia non habet nomen. Nam potentiorum blandimentum circa inferiores hoc fuit, vt nomina eorum quærerent & cum audissent, ipsis nominibus eos compellarent statim. Tale est in Adelph. Qui vocare? Geta. hominem maxumi pretij, &c. {Vestræ familiæ amicus} Hoc propter Antiphonis amicitiam dixit. {Et tuo summus Phædriæ} Amicus, iterum subaudiendum. {Me ad cœnam voca} Facete ex persona parasitica, beneficij optio facta est, q̃ promiserat mulier, Sed vbi est Phædria iudex noster? Bene iudex. ad illud enim mulieris delata sententia est, vt cum ita agitur, tuta sint marito omnia. Et per εἰρωνείαν ridicule dicitur ab ea quæ irata erat q̃ {Iudex noster} Nihil facetius, q̃ iudicẽ capi aduersus crimen voluptatis paternæ & amatorem filium, & fratrẽ Antiphonem, cui nubes furtiua filia. {Iudex noster} Terribilis. s. censor paternarũ delitiarũ. Vides igitur hic omnino sublatam vxoris iracundiam. DON.

Qvis nominat, &c.} Hic velut controuersia est in qua maritus sit reus malæ tractationis, & est status qualitatis venialis. N. quis nominat. i. appellat me Nau. C. hem, interiectio dolentis, siue indignantis. N. ô mi vir. i. mi marite. quid istud turbæ est. i. quid sibi vult turbatio & rixa? P. hem, interiectio irritantis vel indignantis quid. i. cur. tu Chr. obticuisti, ab hoc taceo es. i. tacuisti nunc, neque respondisti tuæ vxori. N. quis. i. qualis hic homo est? hoc dicit de Chr. nõ respondes mihi. P. Hiccine. i. vtrũ petis tu hic Chr. respondeat tibi, qui hercle nescit vbi sit præ nimio timore, ne tu rescíscas eius scelus. D. tu Nau. caue ne credas quidquam isti, isti. per contemptum dixit de Phorm. P. tu Nau. ab. i. concede ad eum tange. i. attrecta eum, eneca me. i. me occide si ipse Ch. non frigiet. i. non est frigidus totus præ nimio timore. C. nihil est de eo quod iste Phor. loquitur. N. ergo si nihil est de eo q̃ ipse dicit. quid est q̃ istic. i. iste hic Parasitus narret. i. dicat, quasi dicas quid ergo sibi volunt eius narrationes. P. iam. i. statim scies quid sit q̃ narrem, ausculta. C. pergin'. i. pergis ne, hoc est perseueras credere dictis eius? N. obsecro quid credam huic Phor. qui nihil dixit. P. ille miser. i. ipse iam Ch. delirat. i. desipit, deuiat, errat, nescit quid faciat. timore. i. præ nimio metu. N. pol iurantis, id non est temere. i. inconsiderate, inconsulte, sine causa, quòd tu times, tam. i. tantum. C. egon'. i. ego ne timeo. i. verum dicis q̃ ego timeo. P. sanè. i. certe vel valde. recte facis supple vel dicis. quando. i. quia, vel sic temporis aduerbium, nihil times. i. times, scelus. i. peccatum tuum, q̃ nihil est, & i. etiam, hoc dico nihil est, quia narro tuum peccatum GVID.

quòd

quòd est nihil. Vel intellige Ph. per irrisionem dicere sanè recte facis, qñ nihil times, etiam hoc q dico nihil est, quasi dicat quamuis id nihil sit tñ tibi non est parum molestiæ illaturum, tu ipse narra.i.refer id q est. D. Dicis supple q frater meus narrat tibi scelus.i.peccatum suum. Vel vocat Ph. scelus dicendo ò scelus.i.ò scelerate dicis, q narret tibi id, q tu vis eum narrare, quasi dicat non dignaretur homini tam nihili id referre. P. eho, interiectio hic irridentis, dicis tu sup. à te factũ est.i.tu fecisti, sedulo.i. instanter, pro fratre.i.pro defensione fratris tui Ch. N. ò mi vir.i.mi marite, melius est enim vt hoc dicatur Ch. q Ph. non narras mihi, interrogando lege, quasi dicat non vis mihi narrare quid iste Phor. narret? C. at, turbatus aliud dicere nequid. N. quid at i. quid tibi vis dicendo at. C. nõ est opus dicto.i.dicere id, q est inter nos. P. quidem.i.certe, non est opus tibi dicto.i. dicere, at.i. sed, opus est huic vxori tuę, scito.i.scite q à te cõmissum est. Deinde incipit narrare dicens, in Lemno.i.in illa Insula, sequitur postea, duxit vxorem clam te.i.te nesciente, sed interpositæ sunt interlocutiones. C. Hem, interiectio indignantis, quid ais.i.quid dicis. D. non taces? indignando, hoc dicit. P. procedit in narratione, clam te.i.te nesciente duxit vxorem. C. hei mihi.i.dolore afficior. P. vxorem duxit, est completio clausulæ. N ò mi homo Dij melius duint.i dij dent meliora nobis, q̃.s.ea quæ dicis, quæ molesta sunt nobis. P. sic factum est vt dico, quia duxit vxorem. N. ego misera perij.i.perdita sum. P. & idem.i.ex ea vxore suscepit.i.sustulit, habuit iam vnam filiam.s. Pha. dum.i.quandiu, tu dormis.i.quandiu non cogitas in eiusmodi rebus. C. quid agimus.i.quid dicimus, aut facimus, siue quid est faciendum? hoc dicit fratri Demiphoni. N. proh, exclamatio est cũ indignatione.ò Dij immortales facinus, hoc est supple indignum.i.nefandũ, & quòd fieri non debebat, & malum alij lib. habent miserandum & malum. P. hoc factum est q dico confirmat dictum suũ. N. an quidquam hodie est factum indignius.i.iniquius, inhonestius, q̃ factum est mihi. vbi.i.postquam ventũ est ad vxores plures habendas, tum.i.tunc, ipsi mariti fiunt senes. Deinde conuertit suũ sermonem ad Dem. inquiens. ò Dem. appello te.i.vel voco te in testem, vel te cõpello, seu alloquor, nam me distædet.i.valde, vel plurimum me tædet loqui cũ hoc ipso viro meo. Hæccine.i. verũ, hæ.i.tales erant itio[illegible], ab eo is irum itu n, in o, mutata sit itio itio nis, crebræ.i.frequentes, & vtrum hæ erant mansiones.i.cõmorationes Lemni, in genitiuo aduerbialiter i.apud Lemnum. Hæccine.i.verũ hæc erat ea vtilitas, quæ minuebat nostros fructus.i.nostros redditus annuos. D. ò Nau. ego nõ neq; culpam esse meritam i.culpam esse cõmissam in hac re, sed eam.i. talem culpam, quæ sit agnoscenda.i.excusanda. P. verba fiunt mortuo prouerbiale est.i.tua verba sunt futilia & vana, atq; huius modi, vt si fierent alicui mortuo, quasi dicat videris alloqui aliquem nihil intelligentem, ac nihil sentientem, velut mortuus nihil sentit, vel intellige sine prouerbio, verba fiunt Chr. tanquam mortuo, nam postea dicturus est exequias, quibus est cõmodũ, &c. D. est ea culpa ignoscenda, nam neq; fecit id.i.nõ suscepit filiam ex muliere Lemni. à neglig̃etia tui.i.quia negligeret te neq; odio tui.i.quia te prosequeretur odio, ipse vinolẽtus.i.ebrius, vino obrutus, & ingurgitatus, cõpressit eam mulierẽ ab hinc quindecim annos.i. iam ex eo tempore sunt transacti quindecim anni & est talis modus loquendi, qualis in And. Abhinc triennium mulier quędam commigrauit huic nostræ viciniæ, &c. nam ab hinc dicitur de præterito, & de hinc de futuro, compressit ergo eam mulierculam, vnde.i.ex qua, hæc filia nata est.s. Pha. neque vnquam post.i.post ea post illud tempus attigit illam mulierculam, ea mulier obijt mortem.i.iuit ad mortem.i.peregit, mortem.i.mortua est. Scrupulus.i.anxietas, solicitudo, dubietas, qui scrupulus fuit in hac re.i.inter Chr. & mulierem Lemniam, abijt è medio.i.penitus remotus est ab humanis rebus mulieris obitus quamobrẽ oro te Nau. vt feras hoc scelus ęquo animo, vt.i sicut, alia tua facta sunt æqua & moderatione plena. N. quid.i. cur ego feram æquo animo tale facinus, vel quid.i. q̃ rem feram æquo animo, vtrum.s. dignum illud sit q ęquo animo feratur, quasi dicat non ego misera cupio defungi vita sup.i.mori, vel desinere in hac re.i. in hac molestia, seu in hoc facinore, vel cupio defungi molestia sup. in hac re.i.cupio finire molestiam huius facti, nam defunctus morbis dicitur, qui finiuit morbos, sed qui.i.cur, vel quo modo, sperem.i. habeam spem, ipsum non vltra erraturum si ignouero, porrò.i.deinde, q̃ inquam.i.quo modo putem ipsum minus i.non peccaturum ætate propter senectutem, iam tum.i.iam eo tempore, quo ipse compressit eam, erat senex, si senectus facit homines verecundos.i.temperatos, continentes, modestos, iustæ reprehensionis timidos, nam verecundia est iustæ reprehensionis timor, an ò Dem. mea forma.i mea pulchritudo, atque mea ætas bona, est magis nunc expetẽda mihi, quia nũc maritus meus sit factus verecundus propter senectutẽ, q.d. nihil est propter q id expetem, cum etiam senex impudicus sit, tu Dem. qui virum meum defendis, quid nunc affers mihi, quamobrem.i.propter, q expectem, aut sperem, porrò.i.postea meum maritum non fore talem.i.impudicum? P. iam tempus est ire exequias.i. ire ad exequendas inferias.i.sacrificia, vel obsequia pro mortuis, Ch. quẽ prius dixit delirare, deinde mortuum esse, cum dixit verba fiunt mortuo, tertio afferri ad rogum, vt ei exequię persoluantur, iam ergo tempus est ire exequias Chr. illis quibus commodum est.i. opportunum est ire exequias. Dicimus aũt ire exequias alicui, sicut ire suppetias.i. ire ad auxilium, sic dabo.i.sic dicam singulis audientibus, nũc age age.i.eia, hortantis est, qui volet lacessito.i.lacessitat, irritet, propter Ph.s. me faxo.i faciam eum, qui lacessiuerit me mactatum.i. vel oppressum, vel magis auctum per ironiam, tali infortunio.i.tali infelicitate, atque.i.sicut, hic Ch. est mactatus infortunio graui, sanè hic permissiue capitur, quasi dicat nihil nunc impedio, redeat Ch.i.in gratiam.i. placet sibi vxorem, iam satis supplicij est mihi .i.satis sumpsi de eo supplicij, vel satis eum vltus sum, hæc eius habet materiã vel argumentũ q.i.propter quòd. obganniat.i.oblatret, immurmuret, obijciat ei ad aurem, vsque.i.assidue dũ.i.quandiu viuat. Obgannire est contra gannientem gannire.i.cõtra rixantem rixari, & contra murmurantem murmurare. Gannire autem proprie est vulpium, sicut mugire boum, sed sæpe per metaphoram dicitur quemadmodũ alia pene innumerabilia. N. An.i. vtrum maritus meus fecit illud indignum facinus meo marito.i. quia meruerim, vt fieret mihi talis iniuria propter culpã meam, qua in eum nimis fuerim indulgens, credo.i.ita arbitror q merito meo id factum sit ò Dem. quid.i.cur, nunc commemorem.i.recitem tibi, sigillatim.i.seorsum, separatim, qualis.i.cuiusmodi, fuerim in hunc.i.erga hunc virum meũ. D. ego noui æque.i.æqualiter, omnia tecum.i quemadmodum & tu, vel noui omnia fuisse illi mansueta tecum. N. Ne.i.vtrum, hoc videtur factũ meo marito.i.quia sic meruerim? D. Minime gentium.i. nequaquã vbi gentium nihil facit ad significationem, sed tantum ad vocalationem, siue ad aptiorem sonum clausulæ faciendũ, verum.i.sed qñ.i. quia, accusando.i.reprehendendo, Damnando id factum, ipsum non potest fieri infectum.i.non factum, ignosce illi, nam ipse orat vt ignoscas, confitetur scelus, humiliter purgat.i.leuat, excusat illud scelus, quòd vinolentis id feceris, & iam abhinc multos annos, &c. quid vis amplius.i.quid vltra postulas ab eo, vt faciat? P. Enimuero.i.certe, priusquam hæc Nau. dat veniam, prospiciam.i. consulam prouide mihi & Phædriæ, heus, vocantis est aduerbium, ò Nau. prius.i.antequam respondes huic Dem. vel Ch. temere.i. inconsulte, inconsiderate, audi id q sum dicturus. N. Quid est, q vis me audire. P. ego abstuli.i. extorsi ab illo viro tuo per fallaciam.i.per astutiam, & deceptionem triginta minas.i.triginta libras, dedi.i.tradidi eas minas gnato tuo.s. Ph. is filius tuus dedit eas lenoni.i.puellarum venditori pro sua amica.i. pro emptione suæ amicæ. C. hem, dolentis vel indignantis interiectio est, quid ais? N. Id videtur tibi adeo indignum.i. ita detestabile si filius existens homo adolescens.i.iuuenis, habet vnam amicã & tu habeas duas vxores, nihil.i.non, te pudet, hoc est nõ erubescis reprehendere illud, responde mihi quo ore.i. qua fronte, qua audacia, quo vultu obiurgabis.i.vituperabis, corripies illum [illegible] suũ. D. Chr. faciet vt.i.sicut voles. N. immo.i. sed, vt iam.i.i.tunc, scias meam sententiam.i.meam opinionem, ego neq; ignosco illi viro meo, neq; promitto quidquam.i.aliquid, neq; respondeo petitionibus tuis priusquam video natum Phæd. permitto.i.relinquo, refero omnia ad hanc rem spectantia iudicio eius faciam id q is filius meus iubebit. P. ò Nau. es mulier sapiens. N. satis ne tibi est.i.nõ ne sufficit tibi Ph. de eo q feci. P. Immo vero.i. sed certe, discedo pulchre.i.honeste. & cum honore meo, & probe.i.commode laudabiliter, & præter spem.i.præter spectationem, seu præter id q sperabam. N. Tu dic q est tuum nomen. P. Mihin'.i. petis ne, q est nomen mihi. P. est mihi nomẽ. hercle vocor Ph. amicus vestræ familiæ, & summus.i. præcipuus amicus tuo filio Phæd. N. est ergo tibi nomen Ph. at.i.sed. ecastor.i per ædem Castoris, vel per castorem, & est iurandi modus mulieribus antiquis tritus. ego faciam, & dicã posthac tibi id q potero, & ea quæ voles. P. Dicis.i.loqueris benigne. N. pol.i.per Pollucem. tum meritum est vt ita tibi dicatur.i.merita tua postulant, vt in te benignitatem exhibeam. P. ò Nau. vin'.i. vis ne facere hodie aliquid, quòd.i. propter quòd hodie primũ gaudeam, & quòd.i.propter quòd. oculi doleant tuo viro Ch. cum me videbit. N. cupio id facere. P. vere Parasitum agit, voca me ad cœnam. N. vero.i.sed pol ego voco te ad cœnam. D. Eamus intro hinc.i.ex hoc loco. C. fiat.i.eamus intro, sed vbi est Phæd. filius meus. noster iudex.i.noster arbiter, noster censor, cuius arbitrio mater eius omnia reposuit & reliquit, & per ironiam ridicule, hoc dicitur Ph.

faxo.i.

faao.i.faciam quòd supple iam.i statim aderit.i. præsens erit hic. Valete.i.discedite cum incolumitate, & plaudite.i.eungratulamini poetæ plaudendo manibus. Ego Calliopius poeta defensor introductus recensui.i.recognoui diligenter hanc totã comœdiam, vel recitaui vna cum grege meorum actorum.

LATO. ARgomentum} Phormio prodit Chremetem Naufistratæ illa in virum concitatur intercedit Demipho, tandem ita conuenit, vt ignoscatur Phædriæ, & res arbitrio aius permittatur. Est ergo hæc catastrophe periculi Phædriæ {Friget} Metu.s.& pauore, vnde poeta: Mihi frigidus horror Mẽbra quatit. {Eho} Irrisio in Demiphonem. {Quid agimus?} Hoc ad Demiphonem. {Ao qoidquam} Exosculatio Nau. {Fiunt senes}.i. frigent.inuidiose dictum in Chrematem, & mihi, non personam significat, sed stomachum & indignationem, vt in And. Atq; eas tibi substerne, ergo aduerbium est hoc loco non pro nomen. {Vinolentus} Purgatio ab ebrietate, qui locus tum imprudẽtiæ, tum necessitatis. {Exequias Chr.} Insoltatio in Chremetẽ, exequias, subaudi, facio. nam ante mortuũ dixit, nunc effert. {Mactatum} Metaphorica auxesis, pro affectum, vel afflictum. {An meo mer.} Occupatio quæ soluitur à pari. ante oon profuerunt merita, ergo nunc deinceps proderunt. {Ignosce} Deprecatio à persona. {Adeone} Defensio à maiori. {Pulchre discedo} Nempe optata consecutus. {Me ad.} Faceta & parasitica optio.

PETR. MARS. QVis nominat} Raram inter coniugatos pacem & cõcordiam, sed perpetuas lites & iurgia nimis quàm sæpe esse docetur hac scena. Nam vt loquit, Iuuenalis:

Semper habet lites alternaque iurgia lectus,
Io quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.

Et Ouidius: Dos est vaoria lites. Sextius dicere solebat testante Seneca? Qui non litigat cœlebs est. Hoc in Xantippe Socrates prudentissimus expertus est, & docuit fieri non posse, quin vaores eum maritis litigent. {Mutuo verba facere} Est in vanum verba spargere.

GLAR. PRimi 21. versus sunt seoarij iambici. Reliqui deinde omoes trochaici tetr. cat. Io 1.versu vel creticus est loco tertio vel d,eliditur in Qoid. Io 2.creticus est loco primo, nisi quis Vir longari propter aspiratiooem, sequẽtem velit, aut Hem esse extra carmen, denique aut s,io Quis elidi, aut creticum ponere loco quinto. Sed tutissimom est creticum in primo esse loco. In 3.Hiccine prima corripitur, vt in primitiuo Hic. Quartum versum ita legendum puto,

Qui hercle vbi sit, nescit? C. Caue quidquam isti credsis.

Vt tertio loco vel e, in Caue corripiatur, vel creticus adsit. In versu quioto, vel i,in Abi corripitur, vel bacchius est loco primo. In sexto, aut tertio loco est creticus, aut in altero Quid d,eliditur, Io decimo si legatur Ego ne, proceleusmaticus est loco primo, si in Egon', amphibrachys. In 11.d,eliditur in Quod, nisi quis vltimum ponat pæana loco tertio, aut aliquid abũdat fortassis. In 14.s,eliditur io Opus. In 16 Mi non eliditur, sed corripitur. In vltimo Mihi monosyllabum totum eliditor. {Demipho te appello: nam me cum hoc ipso distedet loqui.} Sequuntur ounc, vt diximus, trochaica tetr. catal. In 1.versu pro nomen Ipsa omittendom ooo est. In 3.Minoebat legendum. vtrunque oeglexerat Aldinus liber. In 6. versu quarto loco creticus est, oisi Tua monosyll. faciamus. In 5. loco proceleusmaticus. Io 8. versu vel bacchius est loco primo, vel Eam monosyllabum est. In 10. legendum, Vt alia sont tua facta. & in Aequo animo, alterum o, corripiatur, non eliditur, vt loco sexto sit tribrachys. In 12.s,eliditur in Minus. In 15. legendum Quid mihi affers nunc? vel Quid mihi hic affers? vt Ioan. indicat. In 16 Iam extra metrũ est, nec sensus magoopere desiderat. In 17.trochæus initio cum aoapæsto. Deinde vel alterum Age abuodat, vel Phormionem trisyllabum fuerit, vel bacchius erit loco quarto. Nam vt pęaoa tertium loco tertio admittamus, Multi refragabuotur, sed lector quod volet sequatur. Vigesimo ita legendus est,

Hæc habet, ei quod dum viuat, vsque ad aurem obganniat.

Vt primo loco sit trochæus, secundo anapæstus. Io 21.creticus est primo loco. In 23.Merito hoc, anapæstus est, post quem amphibrachys. In 26.bacchius est loco primo. In 27.trochæus loco secoodo, & anapæstus loco tertio. Itaque Prius est dissyllabum. In 28. loco sexto trochæus est, & Illo corripit o, ooo elidit. In 29.amphibrachys est loco primo. Adijcere debeam, vel eas monosyllabuoi, sed id nunc toties feci, haud dubie magna Lectoris molestia. Io 30.Adeo, noo Adeon' legendum. Io 31. Si corripitur, non eliditor, vt loco tertio sit tribrachys. Io 33. loco quioto est amphibrachys. In 35.bacchius loco primo, & Videto legendum, ac Eius monosyllabum. Io 36. amphibrachys est loco primo. In 37.s, in Satis eliditur, & o,io Discedo corripitur non eliditur. Nisi malis legere initio versus, Est ne tibi satis? In 38.Tu tuum nomen ex Donato legendũ, vt sit creticus loco tertio, & Mihin mooosyllabum est, ac Phormio ad fioem huius pertinet carminis, vt alterum incipiat à verbo Valete, in quo creticus est loco qoioto. In [redacted] Amphibrachys est loco secundo. addam adhuc Sed, oisi Tuo sit mooosyllabum. Vtinam definitinum tandem esset, ac inter doctos certum, vtrum'ne perpetuo liceret dici Mihi magis placeret (quandoquidẽ hic poeta absq; controuersia in carmine licentiosissimus est) vt pedibus hæc diuersis, potius quàm per synæreseis, definiremus. At pleraque hæc lectoris iudicio submisimus, mea nihil refert, vtro modo grammatici loqui velint.

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, A a.

Omnes sunt quaterniones, excepto *, qui est quinternus, & A a, Terniones.

VENETIIS, Apud Hieronymum Scotum. M D L X I X.